

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

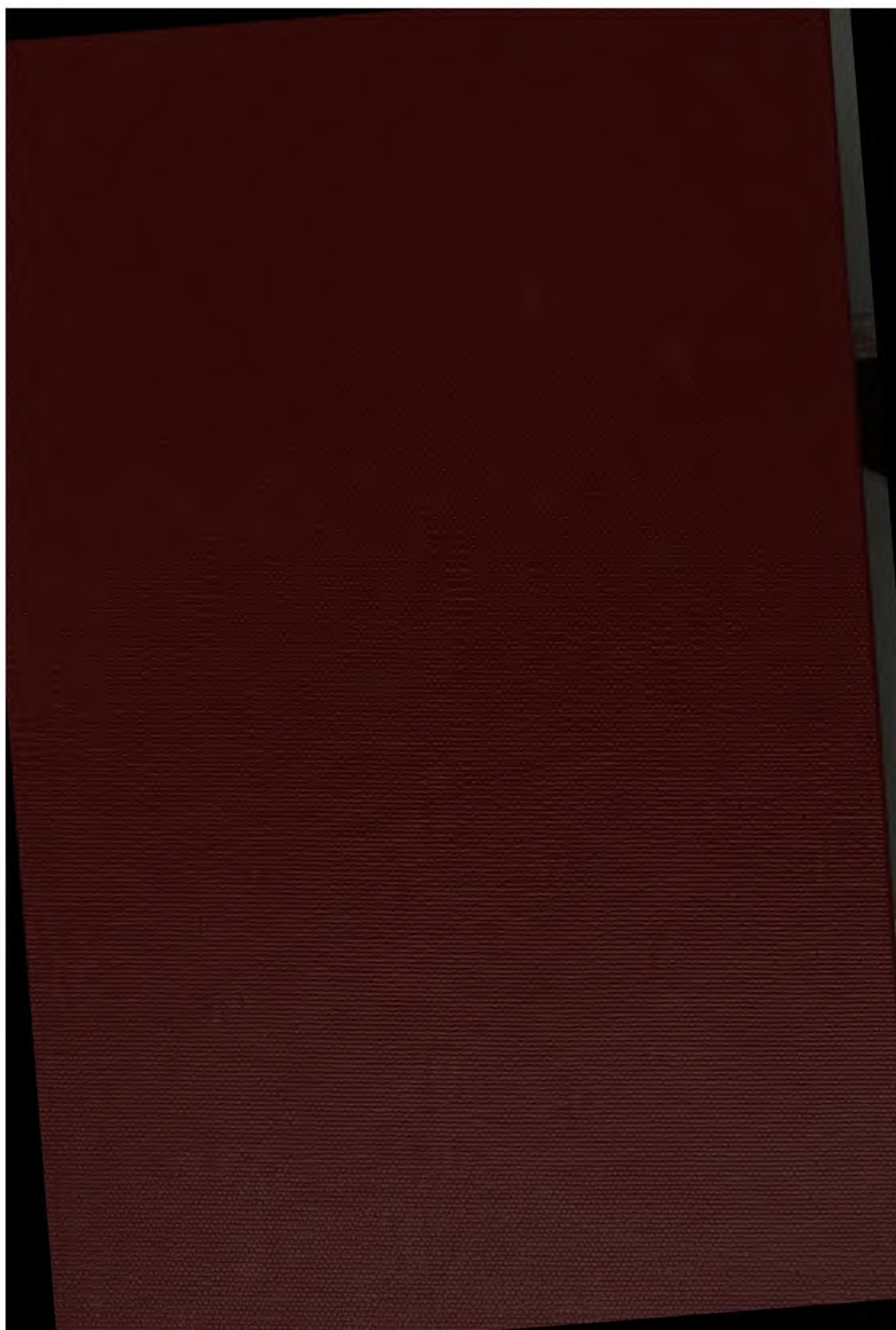
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

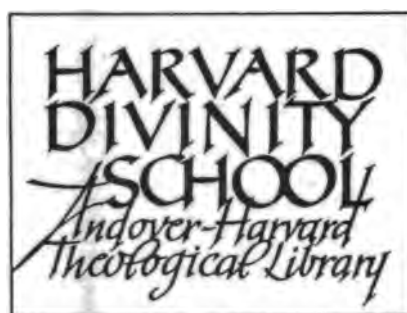
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

Migne, Jacques Paul
PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

*QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :*

RECUSIO CHRONOLOGICA

**OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIÆ SÆCULA ET AMPLIUS,**

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DECENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIIVM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIÆ GRÆCÆ
A S. BARNABA AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXIX.

NICETAS CHONIATA. JOEL CHRONOGRAPHUS. ALII.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208.

1894

BR

60

.71138

t. 139

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 19, via dicta Bac-d'Asnières. 227.12.93.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULA XII-XIII. ANNI 1208-1205.

ΝΙΚΗΤΑ

ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ,

NICETÆ CHONIATÆ

OPERA OMNIA.

PRÆFATIONES

JOELIS BYZANTINI CHRONOGRAPHI,
ISIDORI THESSALONICENSIS,
NICETÆ MARONIENSIS, JOANNIS CITREI, MARCI ALEXANDRINI,

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT, TUM EDITA, TUM INEDITA.

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliotheca Cleri Universae,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDIDIT.

TOMUS PRIOR.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

1894

dis Conditor plane cogitasset. Quæcunque igitur ante eam fuerunt, ipsius gratia substituerunt; et idcirco (quod sane stupendum est) quæ jam creata erant, ipsa, quæ adhuc erat creanda, ut conderentur, indigebant; ac nova prorsus ratione ipsa sola suos in antecessum peperit parentes. Adeo nemine

IV. Sed præterea diversa quoque a cæteris quibuscunque penitus ipsa est. Quid est enim inter creatas res omnes, quod prope ad admirandum hoc artis opus accedat, cujus pulchritudine vel ipse captus fuit Conditor, unde et illud sibi omnium arctissima cognatione devinxit? Etenim, o rem omni admiratione majorem! ut illa sibi mater esset, ipse constituit, veluti ratus, haud aliter innocentissimæ illius magnificentiam satis ostendi posse, nisi summa omnium necessitudo, materna scilicet, qua nihil arctius inter homines aut honorabilius esse novimus, sibimet cum ea intercederet.

Quod vero nostræ quoque formæ illa facta sit particeps, id sane nulla alia de causa factum fuisse dixerim, quam ut iis, quibuscum communem habuit naturam, forma quoque sanctitatis atque honestatis fieret: ut sicut complantati facti sumus similitudini⁷ beatæ illius divinæque imaginis (liceat enim mihi bona cum eximii Pauli venia in hac re verba ejus usurpare), ita et gratiarum ipsius participes essemus (4). Quod itaque eximium hoc supra ordinem naturæ opus, quod simulacrum hoc novo decore fulgens, quæ eo usque gloriæ processit, ut aureum construeretur Deo dignum habitaculum, quod Virgo, inquam, progenita hodierna die fuerit, hoc est, quod salemni conventu celebramus, festum agimus Natalis ejus diem, præcelsum atque augustum mysterium, Virginis nativitatem, fidelibus omnibus annuntiantes.

V. Jamque ad hoc mysterium animum advertamus. Cum universa Deus creasset, pronuntiavit ea valde bona esse (3). Hominem porro rerum harum omnium spectabilium et speciosissimarum principem constituit; neque hoc solum, sed præterea morte et corruptione superiorem effecit, gloriam quoque, e qua seductus (Diaboli) invidia excidit, æqualitatem nempe cum Deo, quantum capax ejus esset, qui e limo eductus fuerat, consequuturum, siquidem impositum sibi mandatum non prætergrederetur. Verum quum ille Creatorem suum derelinquens, seductori se subjecisset; nu-

⁷ Rom. vi, 5.

Ant. Balletini notæ.

(4) Quod plura dicta de Deipara reperiantur, quæ prorsus soli Christo Domino convenire videntur nihil ille mirabitur, qui universis Ecclesiæ Patribus hanc noverit constanter fuisse sententiam, redemptionis opus eum opere creationis ita comparari, ut quemadmodum ab Adamo et Eva universa hominum generatio futura erat, sic a Christo Domino et Deipara, qui propterea et novi Adami

προϋπάρξαντα διὰ ταύτης ὑπέστη· καὶ τὴν ἄρα τὰ γεγονότα παραδόξως τῆς γενησομένης πρὸς τὸ γενέσθαι θεόμενα, καὶ μόνῃ καινῶς τοὺς πατέρας προέτεκε· τοσοῦτον ἡ Παρθένος τῶν τὸν βίον προειληφότων οὐδενὸς ἐδέχθη.

eorum, quibus contigit ante ipsam vivere, Virgo

Δ'. Ἐτι δὲ καὶ πρὸς πάντα παρήλλαχται· τί γὰρ τῶν γενομένων πώποτε γένοιτ' ἂν παραπλήσιον τῷ ξένῳ τούτῳ τεχνήματι, οὗ τοῦ κάλλους καὶ ὁ πλάστης ἑάλω, καὶ εἰς μεγίστην ἑαυτῇ συνέδρασε τοῦτο συγγένειαν; Μητέρα γὰρ τὸ παραδοξότατον γενέσθαι παρεσκεύασεν ἑαυτοῦ, ὥσπερ οὐκ ἀποχρῆν ἄλλως ἡγοούμενος ἐνδεῖξασθαι τὴν τῆς πανάγνου μεγαλειότητα, εἰ μὴ τῇ πρώτῃ τῶν ἐκ συγγενείας ο'κειώσει· χρήσαιτο πρὸς αὐτήν, λέγω δὲ τῇ τῆς μητρὸς, ἥς οὐδὲν οὔτ' οἰκειότερον κατ' ἀνθρώπους ἴσμεν οὔτε σεβασμιώτερον.

Εἰ δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν μετέσχε μορφῆς καὶ ἡ πάνταγνος, δι' οὐδὲν, εἶπομι ἂν, ἕτερον ἀλλ' ἡ πάντως ἴν' ἀγισμός καὶ σεμνότης, οἷς κοινοῦνηκε, μορφωθῇ· ἴν', ὥσπερ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τῆς μακαρίας καὶ θείας ἐκείνης ἐκόνος (συγχωρήσεις δ' ἂν μοι καὶ Παῦλος ὁ λαμπρὸς ὑπὲρ τούτου τοῖς ἐκείνου χρήσασθαι ῥήμασιν), οὕτω καὶ τῶν χαρίτων κοινωνήσωμεν ταύτης. Καὶ γοῦν τὸ ὑπερφύεσθαι τοῦτο μεγαλοῦργημα, τὸ καινοπρεπὲς ἄγαλμα, ἡ εἰς τοῦτο ἐφθασκίᾳ δόξης, ὡς καὶ οἰκητήριον θεῷ χρυσοῦργηθῆναι προσήκον, ὅτι γεγεννηται πανηγυρίζομεν σήμερον, καὶ τῶν ταύτης γενεθλίων τὴν τελετὴν ἐορτάζομεν, μυστήριον ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον, τὸ τῆς Παρθένου γενέθλιον πᾶσι πιστοῖς καταγγέλλοντες.

Ε'. Σκοπῶμεν δὲ ἡδὴ τὰ σύμπαντα παραγαγὼν ὁ Θεὸς, ὅτι καλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ψηφίζεται περὶ αὐτῶν· τῶν δὲ ὀρωμένων τούτων καὶ καλλίστων ἀπάντων τὸν ἀνθρώπον ἄρχοντα καθιστᾷ· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ θανάτου κρείττω καὶ φθορᾶς, καὶ δόξης, ἥς ἀπέτυχεν φθονηθεὶς, ἀπολαύσοντα (6), φησὶ δὲ τὴν ἰσοθειαν, ὅση γοῦν προσήκειν, εἰ μὴ τῆς δοθείσης ἀποπηδύσειεν ἐντολῆς. Ἀλλὰ τοῦ πλάστου μὲν οὗτος ἀποσκιρτήσας, τῷ δὲ πλάνῳ τὴν ὑποταγὴν ἐγχειρίσας, γυμνὸς, ἐλευθέρως, ἀχλωτός, οἶμοι! προὔκειτο, τῆς προτέρας εὐγενείας πάσης ἀφρημένος· καὶ τὰ καλὰ πάντα ἐκείνα καὶ

et novæ Eva nominibus compellantur, nova hominum generatio repetenda sit. Qua de re in Commentario.

(5) Gen. i, 31. *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.*

(6) Cod. inverso ordine ἀπολαύσοντα φθονηθεὶς.

λίαν καὶ κατὰ τὴν ἄπταιστον τοῦ Δημιουργοῦ ψῆ-
φον εἰς κατήφειαν ὥσανεἰ μετεποιήθη, τὸν οἰκτεῖον
δυσπότην, τὸν ἀνθρώπον λέγω, περιηγωνισμένον
καὶ ἐν ἑωρακίᾳ τῷ πολέμῳ γῆ γὰρ, καὶ θά-
λασσα, καὶ ἀστέρων κύκλος, καὶ βουνοὶ καὶ ὅσα
τοῦ Κτίστοῦ πρὸς αἶνον ὁ προφήτης καλεῖ, σιγὴν
ἐπλήρει, μὴ τὸν ὕμνον ἀναβαλλόμενα, ὡς τοῦ πλῆ-
κτου, ἔτι μὲν δὲ τὴν γλῶτταν, τὴν τοῦ ἀλλοτρίου
καθάρων κρούειν βιάζομένου· ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τοῦ
θεοῦ δόξης κήρυκες οὐρανοὶ σχολὴν ἔχον, καὶ τοῦ
κρούειν καὶ διηγέσθαι τὰ λαμπρά πρὸς λήθην
ἴκων καὶ ἀπλῶς ἅπαν ὃ τι καλὸν τὴν ἰδίαν ὥραν
ἀπέθετο, μὴ ἔχοντα ὃ τι φανήναι καλὰ, τοῦ διε-
μνήσεως, δι' ὃν ἐκείνης ἔκρουσαν τῆς φωνῆς, ἐτέροις
προσεσχηκότες ἔθεσιν.

exuerant, quum causa, cur se vetusta exhiberent, jam nulla iis esset, postquam interpres ille, propter
quem (Dei) vocem se bona proclamantem audierant (7), aliis affectibus deserviebat.

ζ'. Ἐκείτο τοίνυν πᾶσα ἡ τερπνὴ πόλις B
ἐκείνη, ἡ πόλις, ἀκαλλῆς, καὶ οἷον νεκρά. Ἐπεὶ
δ' ὁ παρασχὼν ἑαυτῷ τε καὶ κτίσει τῇ λοιπῇ τῆς
συνφορᾶς τὴν αἰτίαν, τὸ μέγα τοῦτο πλάσμα, ὁ ἄν-
θρωπος ἦν, ἔδει δ' ἐλέους ὑπερβολῇ τοῦ ἀγαθοῦ
θεοῦ τοῦτον ἐπανελθεῖν τί γίνεται; καὶ τί τερα-
τουργεῖται θαυμάσιον; Γῆν αἰρεῖται παθεῖν θεός·
καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεχάμενος ἄνθρωπος ἐρευνᾶται, ἵνα
καὶ τῆς δουλείας λύσῃ τὸ γένος, καὶ τὴν καλλονὴν
ἀναχωρησάσης τῇ κτίσει· ἄλλοτε ἄλλων πολλῶν
καὶ μεγάλων ἐπιφανέντων, οἷος ἦν ὁ παρθόθεν
ἐκ τῆς Μωϋσῆς θαυμάτων, καὶ ὁ τοῦ οὐρανοῦ
ἐκ τῆς Ἑλίας, ὡς εἰπεῖν, Ἑλίας, καὶ ὁ πολὺς ἄλλος
τῶν σημείων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ προφητῶν κύκλος,
ἀντιβέβηκεν ὅς οὐδεὶς τοῦ ζητουμένου.

junior Elias, ac reliqua insignium illorum virorum ac prophetarum ingens corona; nemo tamen
ipsorum ad id, quod opus erat, idoneus repertus est.

Ὁψὲ δὲ καὶ μετὰ πολλὴν ἡλίου περίοδον καὶ ὁ C
καινὸς ἄνθρωπος, τὸ μέγα καὶ ζωογόνον ἀληθὺς
στοιχεῖον, ἡ οὐράνιος δρόσος, τὸ θεοδόγον σκεῦος,
ἡ καλλίπαις ἐπιλάμπει τῷ βίῳ Παρθένος· καὶ λύ-
εται μὲν διὰ ταύτης τῆς συμφορᾶς ἄνθρωπος, καὶ
τὸ πρῶτον ἀναιρεῖται ἀζώωμα, καὶ βασιλικῶς ἐπι-
κρίνεται διαπαίζων τὸν πλάνον, καὶ ἄπερ, ὡς ἄν-
θρωπον, πρὶν εἶλκε δεσμὰ, αὐτὸν δὲ τοῦτοις τὸν
ἐκείνου περιβάλλει· ἡ δὲ πόλις πᾶσα τὴν ἑαυ-
τῆς ἐπιδείκνυται αὐθις εὐπρέπειαν, καὶ τὴν τοῦ
κτίστοῦ ἡγετορεύει μεγαλοφυΐαν· ὅτι τὸν ὕμνοπλό-
κον εὖρε, τὸν σοφὸν καταγγελέα τῆς ἐν αὐτῇ ἐπι-
στάτης, καὶ νῦν ἀτεχνῶς τοῖς προφητικαῖς ὑπαίκει
λογίαις, πρὸς αἶνον τοῦ Κυρίου διανισταμένη. Καὶ

Psal. cxlviii, 1 seqq. * Psal. xviii, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Eximia plane sententia, creaturas omnes D
nosse quodammodo, propterea se bonas a Deo ipso
proclamatasse fuisse, quod ad enarrandam homini
gloriam creatoris idoneam forent; qui finis simul
ac delicias, inutiles evadant ac squalere videan-
tur.

(8) Quomodo novus homo exorta Virgo, si Ada-
mitica vetustatis et ipsa particeps fuisset? Nonne
enim in eadem, ac reliqui, conditione ipsa quoque

A dus, miserabilis, captivus (cheu)! pristinaque
prorsus exutus nobilitate jacebat; atque omnia
illa bona ac valde bona, quum suum ipsorum do-
minum, hominem, inquam, vinctis veluti post ter-
gum manibus, ab inimico subjugatum cernerent,
secundum falli nesciam Domini sententiam, lugu-
brem quodammodo habitum assumpserant. Nam
terra, et mare, ac stellarum corona, et colles, et
quæcunque alia Propheta ad laudandum Creato-
rem invitat*, jam silebant, neque referebant hy-
mnos, sicuti plectrum, linguam dico, quod extranei
citharam pulsare per vim cogatur. Sed et cæli,
præcones illi gloriæ Dei*, languebant otio, et di-
vina magnalia celebrare atque enarrare oblivisce-
bantur. Ac denique venustatem suam bona omnia

VI. Omnes itaque creaturæ, quæ ad jucundita-
tem creatæ fuerant, elingues, squalidæ, ac veluti
mortuæ jacebant. At quoniam homo, qui et sibi et
reliquis omnibus calamitatis auctor exstiterat,
tam insigne erat Dei opus, et conveniens erat, ut
excessu misericordiæ ejusdem benignissimi Dei
revocaretur; quidnam sit? et quale prorsus admi-
randum patratum prodigium? Deus ipse in terram
pedes inferre decernit: atque inter homines quis-
piam requiritur, qui illum excipiat, ut genus omne
a servitute liberet, et creaturas universas ad pri-
stinam pulchritudinem reformet. Nam cum alias
alii ac plures illi quidem eximieque apparuissent
viri, cujusmodi fuerunt mirabilium prodigiorum
patrator ille Moyses, ceterique ille, ut ita dicam,

Sero tandem, et post multos solis recurrentis
gyros novus ille homo (8), magnum ac vere vivifi-
cans elementum, ros cælestis, vas Deo excipiendo
par, venustissima nempe puella, Virgo in vitam
affulsit; per quam homo quidem et a calamitate
illa liberatur, et pristinam resumit dignitatem, et
deceptorem suum irridens regio loco constituitur,
et iisdem vinculis, quibus uti mancipium antea
constrictus fuerat, nunc eundem prædatorem suum
ipse constringit. Creaturæ autem suum ipsarum
decorem iterum ostentant omnes, et Creatoris sui
eloquenter prædicant magnificentiam. Jam enim
hymnologum, sapientemque invenerunt illius scien-
tiæ interpretem quæ ex ipsis emicat, et nunc uti-

fuisse? Nonne proinde et ipsa expectasset novum
illum hominem, novamque creaturam, quæ (uti
contextus clamat) in lapsis Adæ filijs nec inve-
niebatur, nec inveniri poterat, digna scilicet quæ
descendentem e cælis Deum exciperet? Nexus
itaque sententiarum necessario postulat, ut B.
Virgo ab infausta primi parentis hereditate, pro-
pter quam nemo excipiendo Deo venienti par esse
poterat, immunis pronuntietur.

que invitanti prophetæ obsequuntur ad laudem Domini assurgentes. Atque, ut uno verbo dicam, ortus Mariæ, semper Virginis ac Dei Genitricis, universalis omnium regenerationis, reformationis, in pristinam venustatem restitutionis, ac renovationis origo apparuit. Tantam nempe gratiarum copiam ortus Virginis secum attulit! Adeo natalis ejus dies gaudium victoriamque omnibus solemniter annuntiavit! Adeo sublime mysticæ contemplationis argumentum præsens festivitas nobis objicit!

VII. Verum quisnam pro dignitate valeat aut mente concipere, aut lingua enarrare sive decus quo creaturæ omnes per hanc omnium reginam circumvestitæ splendent, sive reginæ ipsius magnificentiam, propter quam ei datum est, ut et ipsa Deum in se exciperet habitatorem, et omnia illa splendida ac mirabilia tum sibi tum creaturis compararet?

Cum enim, quo magis sese quis expolit ut Deo similis evadat, eo majorem cum Deo ipso conjunctionem, et consentanea dona inde nanciscatur; ego vero arbitror, Creatorem, ut hominibus palam faceret quam similis Deo esset Virgo, propterea effeci se, ut nova prorsus eam inter eo semet conjunctionis ratio refulgeret, et creaturæ universæ eximia per ipsam gloria circumvestirentur.

Profecto de ipsa videtur mihi prænuntiassse propheta David, ubi cum admiratione clamat: *Quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei* (9)? Nulla enim creaturarum beata Virgine superior est, nulla supra nubium altitudinem ad divinam similitudinem propius ascendit. Sed neque in posterum prorsus ex omnibus erit ullus, qui ad sublimem adeo celsitudinem provehatur. Ipsa enim altissimus mons ille est, *in quo beneplacitum est Deo habitare in eo* ¹⁰. Hinc et illud merito, mea quidem sententia, de Regina nostra quispiam dixerit, quod de Domino præclarus pronuntiavit Habacuc: *Operuit celos virtus ejus, et sapientiæ ejus plena est terra* (10). Quod si, quemadmodum divinus proclamavit Lucas, *quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum* ¹¹; quam sublimem igitur non solum præ hominibus universis, verum etiam, ut ego quidem dixerim, præ angelis existimare oportet altitudinem illius, quæ Deum in terras attraxit? Quocirca jure merito quispiam sublimissimam hanc creaturam omnibus quibuscunque, Deo solum excepto, superiorem affirmaverit. Atqui simul ac id statuatur, jam et a cælo eam advenisse decernendum est. Quaquaversus enim resonat maximi illius theologi vox, inquitens: *Qui de cælo venit, super omnes est* ¹².

¹⁰ Psal. LVII, 17. ¹¹ Luc. XVI, 15. ¹² Joan. III, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(9) Psal. LXXXVIII, 7. Isidorus hic magis cum Vulgata Latina quam cum Græca LXX editione consentit; hæc enim ita bis repetit τὸ τίς. Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Quæ tamen repetitio abest etiam ab Complutensi ac Aldina, et ab Alexandrino codice.

ἵνα συνελών εἶπω, ἡ τῆς δεῖπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας γέννησις ἀναγεννήσεως πᾶσι καὶ ἀναπλάσεως καὶ ὠραϊσμοῦ καὶ ἀνακαινίσεως πέφυκε πρόξενος. Τοσούτων ἡ τῆς Παρθένου πρόδος γέμει χαρίτων! Οὕτως ἡ τῶν γενεθλίων αὐτῆς ἡμέρα χαρμόσυνη καὶ νικητικὰ διεσάλπισε πῆσι! Τοσούτον ἡ παρούσα πανήγυρις μυστικῆς θεωρίας προέθηται ὕψος!

Ζ'. Ἀλλὰ τίς ἂν ἰσχύσειεν ἡ κατ' ἀξίαν ἐνοῆσαι, ἡ γλώττης ἔργον οἰκονομῆσαι, ἡ τὴν σεμνότητά, ἣν πᾶσα ἡ πόλις διὰ ταύτης δὴ τῆς παμβασίλειδος ἔχει λαμπρῶς περιβαλλομένη, ἡ τὴν ταύτης μεγαλειότητά, δι' ἣν καὶ Θεὸν ἔνοικον αὐτῇ σχεῖν ἐξεγένετο, καὶ πάντα ἐκεῖνα προαγαγεῖν, τὰ τε αὐτῇ καὶ τῇ κτίσει λαμπρὰ καὶ περίδοξα;

Ἐπεὶ γὰρ, καθόσον ἂν τις ἐαυτὸν ἀποξέῃ πρὸς γε τὸ ἐοικέναι Θεῷ, κατὰ τοσούτον καὶ συμπλοκῆς καὶ δώρων καταλλήλων ἐκεῖθεν τυγχάνει, ἔν ὅσον ἡ Παρθένος Θεῷ προσωμοίωται, τοῦτ', οἶμαι, δεῖξῃ τοῖς ἀνθρώποις ὁ Πλάστης, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ξένη μετ' αὐτῆς αὐτοῦ διέλαμψεν ἔνωσις, καὶ ἡ δημιουργία πᾶσα τὴν ἰστούργιαν δι' αὐτῆς περιτέλλεται τὴν σεμνοπρεπῆ.

Περὶ ταύτης, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ σὺν θαύματι προδιεκωδώνισε, Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται, φάσκων, τῷ Κυρίῳ, ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ; Οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν γενομένων τῶν μακαρίων ὕπερ, καὶ ὑπὲρ τὸ τῶν νεφελῶν ὕψος πρὸς ὁμοίωσιν ἀναδέδωκε Θεὸς ἀλλ' οὐδ' ἂν εἴν τῶν ἐσομένων ἔσται, τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τοσούτος ὑψωθησόμενος· αὐτῇ γὰρ ἐστὶ τὸ μετεωρότατον ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῇ. Ἐνθεν καὶ τοῦτό τις ἀξίως, οἶμαι, προσερεῖ τῇ βασιλείᾳ, ὃ πρὸς τὸν Δεσπότην ὁ Θεοπέσιος Ἀββακούμ· Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτῆς, καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῆς πλήρης ἡ γῆ. Εἰ δὲ, καθάπερ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ θεῖος ἐκήρυξε Λουκᾶς, τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδελύγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πόσον ἄρα τὸ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, φαίην δι' αὐτῆς, καὶ ἀγγέλους, ὑψηλὸν παρ' αὐτῆς, ὃ καὶ Θεὸν εἰς γῆν κατήγαγε, λογίζεσθαι χρή; διὰ ταῦτα καὶ μάλα σώζων ἂν τις τὸ δέον ἐπάνω πάντων, Θεοῦ πλὴν, τὸ ὑψηλότερον τοῦτο καλέσειε γέννημα· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἦκειν ἐξ οὐρανοῦ· ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή· Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

καὶ ἦκειν ἐξ οὐρανοῦ· ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή· Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

καὶ ἦκειν ἐξ οὐρανοῦ· ἐπεὶ καὶ ἡ θεολογικωτάτη καὶ πάντα περιηχοῦσα φάσκει φωνή· Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.

(10) Habac. III, 3. Isidorus hic nec plane cum Vulgata nostra consentit, quæ habet: *Operuit celos gloria ejus: et laudis ejus plena est terra*: neque cum LXX, qui legunt: Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ (Complut. δύναιμις) αὐτοῦ, καὶ αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης (Complut. ἐπλήσθη) ἡ γῆ.

III. Ἐγὼ γὰρ μὴν, ἐπεὶ πάλαι κακῶς εἶχεν ἡ γῆ, καὶ τὴν ἅπασαν σάλου καὶ μανίας ἐμπιπλάμενῃ, καὶ ὡς περὶ σειομένη τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ παρ' ἑαυτῆς ὥς τι βλαστήσειεν ἀποροῦσα φάρμακον, ἐν ἑκείνῳ τῷ δευνῷ κατακλύσῃ καὶ ἀποκαθάρσῃ τὴν νόσον, ὁ οὐρανὸς εἴποιμ' ἂν περ ἐλείπετο, καὶ χεῖρα ὀρέξει, καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι χορηγήσῃ τῇ καμίνουσῃ σωτηρίῳ. ὥστ' εἴ τις τὸν κλόνον ἐκείνον ἔστησεν καὶ τὸ τῆς ὁσμῆς ἀπῆλυσεν ἄχαρι τοῦ θείου, οὗτος δὲ τὴν ὁ λαμπρὸς ἱατρὸς ἡ Παρθένος, καὶ οὐράνιος ἦν εὐκότως κληθεῖν.

Ἐμοὶ γὰρ καὶ πρὸς τοῦτο φέρειν ἐκεῖνο δοκεῖ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ· Γῆ ἐσεισθή, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἐταράχον· οἶμαι δὲ, καὶ τῆς ἔσταξαν λέξεως διὰ τοῦτο· ἐδείχτε τῷ προφήτῃ, ἐν ᾧ ὑποφάνη ὡς οὐ θανάσιμους ἀπειθῶς ἀνοιγνύμενοι, οἱ πάλαι κατέβραξαν ὑετοὺς οὐρανοὶ, ὡς ἂν καὶ κίβωτοῦ μικρὰ τοῦ γένους σπέρματα διασωζούσης ἀνθρώποι δεσθεῖν, ἡ μετὰ τὴν σωτηρίαν σάλον ἄλλον εἰς γῆν ἀπέθετο τὸν ἀπὸ τῆς περιουσίας, ἀλλ' εὐλαβῶς πῶς ἂν εἴποι· καὶ παρ' οἱ οὐρανοὶ διηθούμενοι τὸ εὐωδέστατον ἄνθος, τὸ περὶ τὸν δὲ τοῦτο, τὴν Πάναγνον, τοῖς ἀνθρώποις ἐπέταξαν μύρον.

Εἰ δ' οὐκ ἄδηλον εὐμενῶς δι' αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπέδλεψεν· Θεὸν, εὐδην ἄρ' ὡς καὶ ἐκεῖνο περὶ αὐτῆς· Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέδλεψεν ὁ Κύριος· οἶδε πῶς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἐτοίμου κατακτετρίου αὐτοῦ. Εἰ δ' ὅτι ναὸς Θεοῦ καὶ θρόνος ἡ Πάναγνος, ἀναμφισβήτητον πάντῃ καὶ τοῦτο πᾶσι· δι' αὐτὴν· Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ· Κύριος ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ· δι' αὐτὴν καὶ οὐρανὸν καὶ οὐρανῶν κύημα οὐκ ἂν τίς ἀμάχοι, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, τὴν Παρθένον προσονομάζων.

Εἰ δὲ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς Ἀδαμιαίας ἐκείνης μαίρας οἱ τῆς Παρθένου γανήτορες, οὐδὲν τι δεῖα τῷ λόγῳ, οὐρανὸν καὶ οὐρανοῦ τὴν μακαρίαν ἀνακτετρίου. Ἐπεὶ καὶ γῆ μὲν ἀνίστη φυτὰ, τῆς οὐαὶ δὲ τὸ πᾶν δρόσου, ἵνα καὶ τέχη, καὶ χρῆσιμον ἡμετέρῃ καρπὸν καὶ ἀνδριάντα μὲν ἐκ χρυσοῦ ἔσται δὲ συνεστήσεται, οὐ παρ' ἑαυτοῦ δὲ καὶ τὸν

¹³ Psal. LXVII, 10. ¹⁴ Psal. XXXII, 13, 14. ¹⁵ Psal. x, 5.

Ant. Ballerini notæ.

(11) Perpende, quæso, vim argumenti quo Isidorus evincit Mariam esse e cælo. Terra, inquit, auctor, peccato infecta languebat, atque adeo pharmacum morbo huic depellendo idoneum gigni impos erat. Ergo necesse fuit, ut cælum huiusmodi porrigeret. Ergo e cælo Maria data est. Idem Isidorus. At vero patitur hæc argumentatio, ut Maria quoque infecta peccato dicatur? Sane si terra pharmacum malis suis idcirco curare non poterat, quia germina quæ in ea nascuntur, cuncta peccato laborabant, ineptum tamen vero erat e cælo quæsisisse remedium, si tamen, quod hinc dandum esset, eodem plane

VIII. Sane cum terra olim male prorsus haberet, et tota tumultibus insanoque furore æstuarer, ac peccato veluti quassata esset; in se autem vim non haberet aliquod progignendi pharmacum, quod malum illud elueret, ac morbum depelleret; ego sane dixerim, hoc unum reliquum fuisse, ut cælum manum protenderet, ac terræ laboranti salutarem medicinam ipsam e penu suo suppeditaret (14). Si quis igitur commotionem illam sedavit, et ingratum diri morbi fœtorem depulit, plane egregius hio fuit medicus, ipsa scilicet Virgo, ac cælestis propterea jure vocanda.

Nam illa quoque divini Davidis huc spectare mihi videntur: *Terra mota est; etenim cæli distillaverunt* ¹³. Existimo autem, prophetam propterea usum esse ea voce, *distillaverunt*, ut ostenderet, cælum non quidem apertos ut olim mortiferas effuse pluvias demisisse, adeo ut et arca, quæ generis pauca semina servaret, homines indigerent (quæ tamen arca post allatam salutem aliam iterum tutiarum seriem, quæ ex ebrietate duxit initium, in terram dejecit); sed leniter quodammodo ac prope dixerim, quasi suaveolentissimum florem irrorantes, jucundissimum hoc unguentum, innocentissimam nempe Virginem, hominibus instillasse (12).

Præterea cum satis manifestum sit, Deum benigno nos vultu per ipsam respexisse, profecto de ipsa et illud dictum fuit: *De cælo respexit Dominus vidit omnes filios hominum de præparato habitaculo suo* ¹⁴. Cum autem haud ambiguum esse possit, innocentissimam illam templum quoque ac thronum Dei esse, jam et illud putandum est de ipsa dictum fuisse: *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus* ¹⁵. Quapropter si quis Virginem appellet cælum, aut cælorum filiam, iste profecto, mea quidem sententia, ne minimum quidem a veritate aberrat.

Neque vero quominus beatam illam Virginem et cælum esse, et a cælo prodiisse affirmemus, deterrere nos debet, quod parentes ejus e luto fuerint, et ex Adamitica propagine (originem duxerint). Nam terra quoque plantas utique sursum emittit; at desuper cadentis roris prorsus est, quod bonum aliquem fructum et germinet et ad maturitatem

vitio laborasset.

(12) En qualis e cælis descenderit Deipara, qualis nempe condita fuerit, *flos suaveolentissimus, jucundissimum unguentum, virgo innocentissima*. Quæ quidem apprimè consonant cum illis, quæ in præmissis de Virginis Conceptione sermonibus jam legibus, ubi prima Mariæ conditio æquiparatur modo soli, qui exoritur gratiæ fulgoribus splendidissimus, modo cælo, quod gratia nitescens construitur, modo rosæ, quæ germinat fragrantissima, modo templo, quod vivifico sancto Spiritu cooperante ædificatur, etc.

adducat. Neque aliter se res habet, si quis hominis statuam ex auro effluerit; neque enim aurum, quasi hoc ex semetipso hauriens, præbet, sed meram artis industriam ipse confert.

IX. Quod vero universis quibuscunque, uti diximus, Virgo longe præcellat, neque imago ulla ipsi similis reperiri in terrestribus possit, hinc licet dignoscamus. Omnia enim quæcunque nascuntur, generantibus opus habent; et sin minus ad aliud quidpiam, certe iis opus habent ad ipsam generationem, quemadmodum et plantæ et animalia omnia manifeste evincunt.

Contra vero Anna, mater veneranda, cum generaret, filia indigebat, ut regeneraretur; et eum in utero gestabat, ipsa nova quadam ratione in utero gestabatur. Neque ipsa solum, quæ per preces mater ei fuit, sed ejusdem etiam progenitor opus habuit, ut ipsam veluti matrem nancisceretur, ad solidam scilicet firmamque formationem assequendam, quoniam prima illa mater (13), cum terra esset ac pulvis, fluxus erat conditionis, ac ventorum impetu circumagebatur. Neque rursus Adam tantummodo, sed natorum ab ea ingens multitudo usque ad puellam hanc divinam suas quisque matres, utpote imperfectam ac veluti cæcam prolem enixas (14), cum repudiassent, communem hanc matrem quærebant, quæ ad perfectam formam proli tribuendam, et ad lucem impertiendam maxime par foret. Materno itaque utero gestabantur ac formabantur; tumque revera in lucem editi sunt, quando ipsa novo rerum ordine meum quoque Salvatorem ex sese mundo protulit.

Hinc etiam ausit jam quispiam eximium illud de ea pronuntiare, quod lingua tonitru fragore resonans dixit: *Vidimus gloriam ejus quasi gloriam unigenitæ Dei Matris; plena gratiæ et veritatis* (15).

Non ii autem solum, qui olim et ante ipsam existerunt hoc beneficium sortiti sunt, ut ea ratione, quam diximus, ab eadem in lucem ederentur; sed universo quoque, qui post ipsam fuit, electorum populo regeneratio et vera vita, ac splendor lucis per ipsam tributa fuerunt. Sed et insuper ejusmodi beneficia effundere laudatissima Virgo cessabit nunquam, quousque magnus ille et novissimus, et inaccessibilis splendor effulserit, is videlicet, qui fecundissimæ hujus et filii et matris et virginis ipse quoque factus est filius.

Quamobrem fas est, verbis paululum immutatis, de ipsa pronuntiare, quod beatus Paulus de Salvatore inquit: *Vita nostra abscondita erat eum ipsa; et quando ipsa apparuit Vita nostra, tunc et nos apparuimus cum ipsa in gloria* ¹⁶. Præterea neque

¹⁶ Coloss. III, 3, 4.

Α χρυσὸν συνεισήνεγκε, τὴν δὲ τῆς τέχνης ἐπιτηδεύοντα μόνην.

Θ'. Ὅτι δ', ἥπερ ἔφημεν, πάντων τε ἡ Παρθένος ἐπάνω καὶ γῆθεν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἐμπερῇ πρὸς ταύτην εἰκόνα, γινώτῃ τις ἂν ἐνθένδε· ἅπανσι μὲν γὰρ τοῖς γεννωμένοις ἀνάγκη τῶν γεννώντων, εἰ καὶ μὴ πρὸς οὐδὲν ἴσως ἕτερον, ἀλλὰ δι' αὐτὴν δέχουθεν δεῖσθαι τὴν γέννησιν, ὡς ἄρα φυτὰ τε καὶ ζῶα πάντα τραγὴν κηρύττει μαρτυρίαν.

Ἄννα δὲ ἡ σεβασμιος μήτηρ ἀναγεννηθῆναι τῆς παιδὸς ἐδεῖτο γεννώσα, καὶ ἦν, ὅτ' ἐκείνῃ, καίνοντινα κυοφορουμένη τρόπον. Καὶ οὐχ ἡ προσευχῆς αὐτῇ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προπάτορι ταύτης ἐδέχσεν, ὅσαπερ οἶονεῖ μητρὶ χρῆσασθαι, πρὸς στεβρὰν τε διάπλασιν καὶ ἀμετάπτωτον, ὡς τῆς πρώτης ἐκείνης μητρὸς ἐρείψιμον ἐχούσης τὴν σύστασιν, ἐπέπερ ἦν χοῦς, καὶ βολαῖς ἡττωμένην πνευμάτων· καὶ οὐ Ἀδὰμ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τῶν ἐξ ἐκείνου σόλλογος τῆς θείας ἄχρι παιδὸς ταύτης, καθάπερ οἰκέας ἕκαστος ἐξωδελικότες μητέρας, ὡς ἀτελῇ τικτούσας, καὶ οἶον πηρὰ, τὴν καίνοντιν δὲ ταύτην ἐζήτουν καὶ τελεσιουργικώτατην καὶ φωτοδοτιδα μητέρα· ὅθεν ὠδίνοντό τε καὶ διεμορφούντο· καὶ τότε ἀληθῶς προῆλθον εἰς φῶς, ὅτ' εἰς γῆν αὐτῇ προελθεῖν ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἐμὸν ἐκαινούργησε Σωτήρα.

Εὐθεν τοι καὶ κατὰ τὴν βροντόφωνον γλῶτταν θάρρήσειεν ἂν τις λαμπρὸν φθίγγασθαι καὶ τοῦτο περὶ αὐτῆς· Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτῆς, δόξαν ὡς μονογενοῦς Μητρὸς Θεοῦ· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Οὐ τοῖς πάλαι δὲ μόνον καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ εἰς τὸ φῶς παρ' αὐτῆς ὅν εἶρηται τρόπον δεδωρηται πρόοδος, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἀπ' ἐκείνης ἱερῷ συστήματι ἀναγέννησις καὶ ζωὴ ἀληθῆς, καὶ φωτὸς ἐλλαμψίς· ἔτι δὲ καὶ ἑσσεῖ διατελέσει· ὁλύζοντα τὰ τοιαῦτα ἡ πολυμήνιος, ἕως ἂν τὸ μέγα καὶ τελευταῖον ἄδυτον ἐπιλάμψῃ φέγγος, ὃ δὲ τῆς πολυτόκου ταύτης καὶ τοῦτο, καὶ παιδὸς, καὶ μητρὸς, καὶ παρθένου πέφυκε κύημα.

Ὅθεν εἰπεῖν ἔξεστι περὶ αὐτῆς μικρὸν περιφράσαντας, ὃ περὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ μακάριος εἴρηκε Παῦλος· ὅτι Ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐκέκρυπτο σὺν αὐτῇ, καὶ Ὅτε αὕτη πεφανέρωται ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῇ ἐφανερώθημεν ἐν δόξῃ κἀν.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Terram intellige, e qua Adam formatus est.

(14) Videsis Mariam non computari in prole illa imperfecta et cæca, quæ novæ ac melioris matris indigebat.

(15) Joan. 1, 14. Adverte hic quoque quamdam originis prærogativam celebrari, quæ nemini præter Mariam communis sit, ac propterea unigenitæ appellationem ipsi tribuerit.

ταῦθα καὶ τὸ τοῦ σεμνοῦ Ἀβδακούμ οὐκ ἀπεικόντως, ἡμεῖς δὲ καὶ μεθαρμόσειεν ἄν τις· Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστοὺς σου ἐλήλυθας.

Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔφησεν ὁ θεόπνευστος· Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις. Σκιά γὰρ ἀτεχνῶς ἐκεῖνα τὰ πάλαι, καὶ σκότου μὲν ἀποδόντα· ἅπερ ἅπαντα καὶ ὠδινε παραδόξως ἡ μακαρία πρὸ τοῦ φανῆναι, καθὰ προέφημεν, καὶ γεννηθεῖσα, πρὸς ἀληθῆ γέννησιν ἤγαγε καὶ φῶς ὥσπερ οὐκ ἀνασχομένη, μὲ καὶ ἄλλοις ὧν ἐπλούτησε μεταδοῦναι, λέγω δὲ τὴν φωτεινὴν ὑπαρξιν, οἷόν τι κάλλιστον μύρον, οἷς ἂν κοινωνήσεις, τὴν παρ' ἐαυτοῦ χορηγοῦν ἀρετῇ. Ἐντεῦθεν τοίνυν, μυστικόν τινα λόγον, οὐ ναλλίπαις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολύπαις γέγονεν ἡ Παρθένος, Ἀχάδ ἐκεῖνου καὶ Γεδεών κρείττων τῇ πολυτεχνίᾳ γνωρίζομένη· θυμιαστών δὲ οὐδὲν, εἰ τόκους οὕτω καινοῦς, οὕτω πολλοῦς καινοτοκεῖν ὁ λόγος δείκνυσι τὴν Παρθένον, ὅτι καὶ, τὸ καινότερον, τὸν τῶν ἀπάντων ἔσκε ὀνιμοῦργον καὶ τοκέα.

debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progenitam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

Γ'. Ἀξίον δὲ χάκ τίνων, καὶ ὅπως ἔφυ διαλαθεῖν τὸ πάσις ἡλικίας νουνεχέστερον βρέφος, το γῆς ἀπάτης καὶ οὐρανοῦ πλατύτερον γέννημα, ἡ ὑπερβολῆς καὶ ἀπόρρητος Μήτρόπαις.

Ἰωακεῖμ καὶ Ἄννα δυὰς ἐτύγχανον πάλαι τῷ βίῳ δικαιοτάτῃ· νόμου τε φύλακες ἀκριβεῖς καὶ φιλοσοφίαν φιλοῦντες, ὅση τε ἦθος εὖ ζωγραφεῖ, καὶ οἶκον εἰρηναῖον τιθῇσι καὶ ἀσασίαν· σφόδρα τε περιβλεπτοὶ διὰ ταῦτα, καὶ τὸ περιὸν εἰς μετάδοσιν, οἷς ἐδίδουν, ὧν ἐκέκτηντο· ἦσαν γὰρ καὶ πλούτου μετεληφότες βαθεῖος· Ὅθεν τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος ὑπερ' ἐαυτοῦ μόνον τὰ δῶρα τῷ Κυρίῳ προσήγον· οὗτοι δ' ἀφρονίᾳ βίου, μᾶλλον δὲ γνώμης ἐλευθερίᾳ, καὶ πρὸς τὸ γένος φίλτρῳ, ἐαυτῶν τε ἕνεκα καὶ τοῦ λαοῦ πνεύματος διπλῇ ἐποιούντο τὴν προσένεξιν διὰ καὶ εἰς πρώτους ἐτέλουν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐκείνης καὶ βασιλικῆς φυλῆς.

Τούτοις οὖν γάμου μὲν ἦν ἐπιπολὺ κοινωνία, παρθένος δ' εὐκληρία προσῆν οὐδαμοῦ· τοῦτο δὲ λίαν ἀναιρόν ἐδόκει, καὶ πλῆττον οὐ μικρὰ τὴν καρδίαν· καὶ ποτε γοῦν, τῆς μεγίστης παρ' ἐκείνοις ἐορτῆς ἐπιστάτης, τὰς ἐν ἱερῷ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκόμιζον προσφοράς· ὁ δὲ τῆς ἱερατείας τότε Ρουβὶμ πρὸς λειτουργίαν τελεῶν οὕτε λαμβάνει τὰ δῶρα, καὶ ὀνει-

¹⁷ Luc. I, 18, 19.

Ant. Ballerini notæ.

(16) Habac, III, 13. Utrum Isidorus τὸ ἐλήλυθας· quod a LXX abest, ideo addiderit, quod ita in Codice legeret, incertum; quod vero scripserit χριστοῦ σου, conjici potest ita eum legisse, cum et Alexandrinus codex ita habeat.

(17) Vide constntem inter genus humanum

A immerito quispiam, ut mihi quidem videtur, præsenti rei illud aptaret venerandi Habacuc: *Egressa es in salutem populi tui; ad salvandum christos tuos venisti* (16).

Sed et Zacharias a Deo inspiratus inquebat: *Visitavit nos oriens ex alto, illuminare iis, qui in tenebris et umbra mortis sedent*¹⁷. Umbra enim plane erant antiqua illa, et nihil a tenebris distabant. Quæ quidem omnia mirabili quadam ratione, ut præfati sumus, beata Virgo gestabat in utero, prius etiam quam in lucem ipsa prodiret. Postquam vero genita est, veram iis nativitatem veramque impertivit lucem, quod ferre nempe ipsa non posset, ut cæteri quoque omnes in partem non vocarentur eorum bonorum, quorum ipsa dives appropinquante erat, abundantia scilicet illius lucis (17), quæ optima unguenti suam eis, quibus fuerit impertita, virtutem participat. Hinc vero plane consequitur, spirituali quadam ratione Virginem sobolis non modo præstantia, sed etiam copia insignem existisse, ac multo filiorum numero Achabum illum ac Gedeonem manifeste vicisse. Nec mirum videri

debet, quod prolem adeo novam, adeoque multiplicem et Virgine progenitam nova illa ratione dicamus, postquam (quod maxime novum est) rerum omnium conditorem ac parentem ipsa generavit.

X. Porro operæ pretium fuerit illud insuper perpendere, e quibus et quo pacto nata sit hæc infans omni ætate sapientior, hæc soboles terra universa ac cælo amplior, supra naturam et ineffabiliter Virgo Mater.

Joachim et Anna conjuges erant qui, per omnem sane diuturnam vitam justissimi, custodiendæ legis studiosi, illam diligebant sapientiam, quæ et mores egregie effingit, ac domum pacificam atque dissidiis inaccessam servat, Valde autem conspicui erant tum hisce de causis, tum etiam quod semper præsto illis esset, quod iis distribuerint, qui facultatum suarum ope indigerent; nam et ingentibus affluebant divitiis. Unde cum pro se tantummodo munera Domino cæteri quique offerrent, hi præ divitiarum copia, imo potius præ animi liberalitate et charitate iu gentiles suos, tam pro se quam pro universo populo duplicatam exhibebant oblationem. Quocirca inter primores præstantissimæ illius tribus Judæ insignes censebantur.

Hi itaque, quanquam connubii jure jamdiu conjuncti, prolis tamen solatio prorsus destituebantur, quod quidem valde grave videbatur, eorumque corda haud modica tristitia afficiebat. Atque inde etiam aliquando contigit, ut cum celeberrima festivitas apud illos ageretur, atque oblationes de more ad templum afferrentur, Rubim quidam (18), qui

lapsum ac Deiparam antithesim, ut hæc cen vita et lux aliis etiam dein communicanda exhibeatur, illud vero in tenebris et in umbra mortis sedens cernatur.

(18) Isidorus, ut videtur, *Rubim* seu *Ruben* existimavit nomen proprium sacerdotis, dum alii

σου ἡ δέξις, φησὶν ὁ ἄγγελος ἑκατέρῳ, καὶ τε-
χθήσεται υμῖν παιδίον, οὗ ἡ δόξα ἐν ὅλῃ διαδρα-
μεῖται τῇ οἰκουμένῃ. Ἐκθαίνει μὲν οὖν εἰς πέρας
τὸ τοῦ ἀγγέλου μῆνυμα· καὶ ἡ θεόπαις τὸ καινὸν
πλῆγμα, τὸ νεοφανὲς ὑπέρλαμπρον θέαμα, τὸ νεοθαλὲς
δυνατότατον βλάστημα, τὸ ἀειθαλὲς ψυχαραγωγικώτατον
κίημα, τὸ παγκόσμιον περιήλημα τὸ ἱερατικώτατον
ἐλήθη, φησὶν.

Ἐξεστὶ δὲ ἄρα θαρρόντως τοῖς δικαίοις ἐκείνοις
τὸ τοῦ θεοῦ εἶναι περὶ αὐτῶν Ἡσαίου· Διὰ τὸν
φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδι-
νήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας σου, ὃ
ἐκλήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς· γέννημα γὰρ τὴν ἀληθῶς εὐχῆς
καὶ φόβου Θεοῦ τὸ σωτήριον τοῦτο κῆμα, ὃ Θεοῦ
δουλοῦν συνεκράτειρος χαρίτων κάλλει διεζωγραφίθη
τε καὶ κατεποικίλθη.

ΙΓ'. Κυθηθείς δὲ τῆς φαεινοτάτης καὶ θείας ταύτης
εἰκότος, ἔσται καὶ Ἄννα τοῦ κύειν οὔτε γὰρ ἔδει τῇ
μητρὶ ταύτῃ προσθήκης ἑτέρου παιδός, λειτουργήσον-
τος οἶονεῖ τὸ τοῦ πρωτοτόκου ὑστέρημα, ἅτε δὴ τὸ
πᾶν δυναμένον τοῦ γεννηθέντος, οὗτ' εἶχε τίς τιν πα-
ραλήτιον τῇ Πανάγνῳ. Β' οὖν καὶ δεύτερον ἔτικτεν,
ἐδόκει μητρὶ ὑποτέρου ἂν εἴη παιδὸς ἀμφιβαλλομένη·
οὐδὲ γὰρ οἶον τε τῆς Παρθένου τὴν ἀρετὴν ἔγγιον που
γενέσθαι· τῶν ἐν γεννητοῖς ἑτέρον· ἐκ δὲ τοῦτου μέγα ἂν
ἀφαιρετο τῆς προσούσης νῦν αὐτῇ δόξης παρὰ τῆς
μονογενοῦς.

Ἄλλως τε οὔτε ἄνθρωποι, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε τις
ἑτέρα κτίσις τῆς οὐτῶ καλλιτόκου μητρὸς καὶ δεύ-
τερον ἐπαγγεῖν ἔδειτο καρπὸν· γέγονε γὰρ αὐτάρ-
κης ἡ μεγαλοδύναμος καὶ ὑπερφύς μόνη παῖς πρὸς
καλλόντην ἀπίστης ποιήσεως· Ἐν αὐτῇ γὰρ εἰσι,
κατὰ τὸν θαυμάστιον Παῦλον εἰπεῖν, πάντες οἱ θησαυροὶ
τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι· διὰ ταῦτα
καλῶς Ἄννα ποιοῦσα οὐδένα τοῦ τίς τιν ἐξῆς πεποιήται
ἴσθαι.

Ἀλλ' ἐπεί μοι καὶ τοῦτο θαυμάσαι, ὅπως κατ'
ἐξῆς ἡ τοῦ δικαίου ἐπωνυμία τοῖς θεοπάτορσι
προσενέμεται, ὡς ἐν ταῖς ἱεραῖς δείκνυται τελεταῖς,
ὅτι τοῦ καταλόγου μεμνημένοι τῶν ἁγίων, παρὰ

¹⁰ Coloss. II, 3.

Ant. Ballerini notæ.

22. Vide præconium, quo Maria ut Dei filia
ἀειμαρτὶς celebratur, conjunctum cum ipsius
aspiratione, cujus gratia dicitur nova creatura
ἐκ νέου πλῆγμα; ut scilicet pateat, specialem hanc
interrogativam, qua Deipara Dei filia (θεόπαις) no-
minatur, ad ipsam illius plasmationem referen-
dam non quasi natura sit filia Altissimi, sed quia
divinis divinis, quantum pura creatura capax
esse potest ab ipsa sua origine particeps fuit.

23. Jam alias indicavimus, nihil ad prædican-
tum immaculatum ipsum quoque conceptum Dei-
paræ luculentius dici posse, quam ut ipsa nullo
tempore Deo amica prædicetur. Hoc autem
nomen et hic habes, ubi Isidorus cum Mariam
appellasset germen speciosissimum nova ratione
utens, quasi id satis non esset, idem germen præ-

A utrique angelus adstans: *Exaudita est, inquit, de-
precatio tua: et nascetur vobis puella, cujus gloria
per universum orbem diffundetur.* Et reipsa subse-
quitur, quod angelus nuntiaverat; ac nascitur Dei
filia (22), nova illa creatura, novum ad eam diem
spectaculum splendidissimum, nove florens spe-
ciosissimum germen, semper virens (23), animoque
jucundissimum umbraculum, nomen pervadens
universum orbem, planta salutem omnibus con-
ferens.

Et sane licet justis illis de se ipsis confidenter
usurpare illud Isaiæ (24): *Propter timorem tuum,
Domine, in utero concepimus, et parturivimus et pe-
perimus spiritum salutis tuæ, quod utero gessimus
super terram.* Vere enim precum et timoris Dei
fructus fuit hic fœtus, qui digito Dei ineffabili
gratularum venustate sculptus est et multipliciter
exornatus (25).

XIII. Progenita portio fulgidissima ista ac divina
imagine, jam a gignendis liberis Anna cessavit.
Neque enim opus erat huic matri, ut alia sibi ad-
deretur proles, quæ, quod deesset primogenitæ,
quasi suppleret. Nam quæ nata fuerat, cunctis
æquipollebat: aliam vero gignere quæ ad hanc ut-
cunque accederet, jam non poterat. Itaque si et
alteram genuisset, dubitari merito potuisset, utrius
mater esset sobolis. Neque enim fieri poterat, ut
alia prodiret proles, quæ ad nobilissimam Virginis
præstantiam aliquo modo accederet; ac propterea
magnum passa esset detrimentum gloriæ illius,
quæ modo in ipsam ex unigena illa redundabat.

C Præsertim vero cum neque homines, neque an-
geli, neque ulla creatura alia optaret, ut a matre
tam eximie proles alter jam fructus ederetur. Ad
universarum enim creaturarum decus magnipo-
tens illa, ac naturæ supereminens puella, sola per
se sufficiebat. *In ipsa enim sunt*, ut cum admirando
Paulo loquar ¹⁰, *omnes thesauri sapientiæ et scien-
tiæ absconditi.* Idcirco sapienter egit Anna, dum de
alia prole deinceps gignenda nihil prorsus curavit.

Sed et illud mihi se offert admiratione dignum,
quo modo Deiparæ genitoribus hæc attributa fuerit
appellatio, ut quemadmodum patet ex sacris li-
turgiæ precibus (26), per excellentiam *justi* cogno-

D dicat uti *semper virens*.

(24) Is. xxxvi, 18, secund. LXX. Vulgatus autem
veritati Hebraicæ congruentius: *Sic facti sumus a
facie tua, Domine. Concepimus et quasi parturivimus,
et peperimus spiritum: salutem non ferimus in terra.*

(25) Sanctissima Virgo fœtus dicitur gratiæ
splendoribus Dei ipsius digito efformatus. Hæc
autem ad animam Virginis ex Isidoro referenda
esse, palam est ex iis, quæ superius (cap. 8) præ-
miserat. Idem ergo fuit Mariæ animæ condi et gra-
tiæ jubare exornari. Morosis autem proderit adno-
tasse, hæc subjici per modum glossæ ad eum SS.
Litterarum locum, in quo disserte fit mentio *Con-
ceptionis: Propter timorem tuum, Domine, in utero
concepimus.*

(26) In Menæis ad diem 9 Septembris in ipso

minentur. Nam prae reliquis omnibus, qui in catalogo sanctorum memorarentur, hos tantummodo sanctos simul et *justos* appellare consuevimus. Num igitur ideo, quod postquam sibi creaturisque universis necessarium subministrarunt, aliam prolem amplius non genuerunt, ipsi soli cognomine *justi* mystice appellati sunt? Vel utique propter istam causam, vel etiam fortasse propter hanc aliam (merito quispiam dixerit), quia et hoc cognominati sunt, quod verissime erant, omni scilicet virtute, quemadmodum ex ipsorum fructu colligi potest, praestantissimi; vel denique quia filia speciosissima, quae sola inter homines orta est *vera justitia* (27), vicem parentibus reddere pro generationis beneficio volens, illos appellationis hujus participes effecit.

XIV. Hoc itaque modo et ex hujusmodi, ut diximus, genitoribus venustissimum exortum est germen, quod suavi odore suo universum exhilaravit terrarum orbem, atque aestum restinxit cupiditatum, et alimentum supra omnem intelligendi ac dicendi vim suavissimum praeiit: humana scilicet (prodiit) proles, novitate sua percellens, ac stupenda prorsus: quae sola homines a Deo miserabiliter extorres (28), quosque neque caelum, neque sol, neque alia res ulla visibilis, imo neque omnes simul creaturae in hoc conspirantes, (ad Deum) aut reducere aut saltem paululum attrahere potuissent, ipsa ineffabili modo transformavit in Dei membra, cum scilicet divino huic ac mystico corpori ex hominibus tanquam membris compingendo ipsa Dominum tanquam caput imposuit.

Id vero hoc pacto licet perspicere. Ab initio Deus Adamum e terra formavit, atque hujus costa *Adajutorii* (Evæ) mater (29) facta est. Postquam vero lapsi ii sunt, Deus, ut novum conderet hominem, neque terram iterum assumpsit, nam contra terram ut nimis labilem stabat praescriptio, neque membrum aliquod hominis (30), vel universim aliquid hujusmodi; nam (uti quidem videtur) ipse quoque vir, utpote costa imminutus, praetermittitur. Verum enimvero quidpiam aliquid, quod neque e terra primo compactum esset, neque membris deficeret, nihil ex omnibus ad id magis

Ant. Ballerini notæ.

titulo festi peragendi legitur: Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων θεοπατέρων Ἰωακείμ καὶ Ἀννῆν: *Sanctorum et justorum Joachimi et Annæ Domini progenitorum*. Et in Tropario ad finem Vesperar.: Τῶν δικαίων σου, Κύριε, τὴν μνήμην ἐορτάζοντες, δι' αὐτῶν σε δοξωπούμεν, σώσον τὰς ψυχὰς ἡμῶν. *Justorum tuorum memoriam celebrantes, per ipsos te humiliter exoramus, salva animas nostras*. Idem passim recurrit in dimissoriis liturgiarum et officiorum, ubi Joachimum et Annam antonomastico *justos* appellatos videre est.

(27) Vigilantissimo verbo διέκυψεν usus est Isidorus, quod scilicet ad rei, qua de agitur, originem atque exordium refertur. Et sane nisi ad originem Mariæ id referas, qui facile admiserit, ut ipsi soli justitia tribuatur? Verum nec illud consideratione vacat, quod Maria non *justa* sed *justitia* ipsa appellatur, quo nempe innuitur, justitiam ita Deiparæ inhæsisse semper, ut nunquam Mariam nisi justitia exornata reperias, aut cogitare possis. Denique licet hic rursus perpendere quod alias monui, quam vane

Α τοὺς λοιποὺς μόνους τούτους ἁγίους ὁμοῦ καὶ δικαίους καλεῖν εἰώθαμεν. Μὴ ποτε γοῦν, ὡς τὸ θεῶν ἐκπαιδοῦς τε καὶ τῇ κτίσει διανευεμῆκότες, τῷ μὴ παιδα λέγω τεκεῖν ἕτερον, μόνοι δίκαιοι μουσικῶς προσηγορεύθησαν; "Ἡ τούτου τοίνυν ἐνεκεν, ἣ καὶ διὰ ταῦτ', ἂν ἴσως εἴποι τις, ὡς ἡ τοῦτο προσωνομάσθησαν, ὃ καὶ ἐτύχλανον ἐναργῶς, διὰ πάσης ἀρετῆς εὖ ἔχοντες δηλαδὴ, δῆλον δ' ἐκ τοῦ καρποῦ, ἣ ὅτι τοὺς γεννήτορας ἡ καλλίστη θυγάτηρ τῆς εὐτεχνίας ἀμειβομένη, ἣ μόνῃ διέκυψεν ἀληθῆς ἐν ἀνθρώποις δικαιοσύνη, τῆς τοιαύτης μετέδωκε προσηγασίας.

(27) vicem parentibus reddere pro generationis

B ΙΔ'. Ἀλλ' οὕτως ἤδη καὶ ἐκ τοιούτων, ὡς ὁ λόγος ἔδειξε, πατέρων ἡ καλλίστη ἐγεννήται βλάστη, ἡ τὴν οἰκουμένην εὐωδιάσασα, καὶ τοῦ καύσινος κατασκήσασα τῶν παθῶν, καὶ τροφὴν ἡδίστην ὑπὲρ νοῦν θρέψασα καὶ ἀπόρρητον, ὃ καινοπρεπὲς καὶ ἐξαισιος ἀνθρώπος, ὃς δὴ μόνος τὸν ἀνθρώπον ἐλευσινῶς Θεοῦ χωρισθέντα, ὃν οὔτε οὐρανός, οὔτε ἡλίος, οὔτε τι τῶν ὁρωμένων, οὔτ' εἴ γε πᾶσα ἡ κτίσις συνήρχετο, ἣ συναγαγεῖν, ἣ μικρόν τι ψυχάγωγῃσαι δεδύνηται, τοῦτον ὑπὲρ λόγον εἰς μέλη Θεοῦ μετέπλασε· τῶν γὰρ αὐτοῦ μελῶν κεφαλὴν ἐπεκάθησε τὸν Δεσπότην.

C Ὁ δὲ συνιδεῖν οὕτως ἔνεστι. Πλάττει μὲν ἐκ γῆς ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ, τῆς δὲ βοηθοῦ μηχανῆς ἡ τοῦτου κατεβλήθη πλευρά. Ἐπεὶ δ' ἐκπεπτώκασιν, οὔτε γῆς αὐθις ἐδέχθη Θεὸς, ἵνα νέον ἀπεργάσεται ἀνθρώπον· ὡς γὰρ εὐπτωτον οἶονεῖ τὸν χοῦν παραγράφω, οὔτε μέλους ἀνδρὸς, ἣ ὅλου τοιούτου· ὡς ἔοικε γὰρ, ἅτε δὴ τὴν πλευρὰν ἐλλίπης ὁ ἀνὴρ, παραρᾶται καὶ οὗτος. Ἀλλ' ὁ μὴτ' ἐκ γῆς πρῶτον συνέστη, μὴτε τι τῶν μελῶν ἀφήρηται, εἴη δ' οὐδ' ἂν ἔν, οὐχ ἔν τι τῶν ἀπάντων πρὸς ταῦτ' οἰκειότερον ἢ ἡ Παρθένος· οὔτε γὰρ ἐκ γῆς, ὡς εἰπεῖν, δι' ὃν ἔφημεν τρόπον, καὶ ὑπὲρ ἅπασαν κτίσιν τελειοτάτη,

D ii interpretentur Patrum sententias, qui propositiones *exclusivas* rigidissime sic accipiunt, ut eas ad communem fidelium, quorum auribus insonabant, sensum exigere negligant. Nonne enim plane blasphema dicenda esset hæc Isidori propositio, qua de sola Maria dicitur, exortam *veram justitiam* fuisse? A pari igitur non ad Mariæ ignominiam pertrahenda surt quæ exclusive de Christo Domino etiam in sacris Litteris dicuntur (1 Petr. II, 22): *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*.

(28) En tibi rursus Virginem Deiparam plane ab iis sejunctam, qui a Deo extorres utique ob primam originalem labem describuntur.

(29) Sicut superius (cap. 9) terram auctor dixerat parentem Adæ, quia hic e terra plasmatus fuit, eundem in modum hic costam Adami, et qua formata est Eva, ipsius Evæ (adjutorii scilicet a Deo Adæ provisi) matrem appellat.

(30) Nempe sicut condita fuit Eva e membro Adæ.

τοῦτο τῆς νέας λαμβάνει δημιουργίας ὄργανον, ἵνα καὶ μετὰ λαμπρᾶς τῆς προσθήκης τὸ δάνειον ἀποδῇ, λέγω δὲ τὴν πλευράν· καὶ διὸ τοῦτο γεννᾶται ὁ νέος Ἀδὰμ, ὁ ἐμὸς Χριστός, οὐ τέλειος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπερτελής, παρὰ τῆς ἄρτι γεννηθείσης πλείους, ἵδου φημί κατ' ἀνθρώπους, θεόπαιδος καὶ μητρὸς, ἥπερ ἐντεῦθεν μέλη Θεοῦ ἡμᾶς ἀπειργάζετο.

oppido et super perfectus ex ea, quæ perfecta (32) (quoad scilicet pro humana conditione licet) recens nata est, quæ Dei filia est et mater, quæque exinde nos Dei membra effecit.

ΙΒ'. Ἐξεν. Ἀπαισι μὲν οὖν τοῖς γενομένοις καὶ τὸ λεῖπον ἀκολουθεῖν ἀνάγκη, ἡ φθορὰ δηλαδὴ, ἄνευ μείντοιγε τῶν ἀσωμάτων, οἷς ὁ Πλάστης ὑποστήσας καὶ ταῦτα, μὴ πρὸς τέλος ὁρᾶν ἐχαρίσατο, ἵν' ἡ πολυποίκιλος αὐτοῦ σοφία κἀντεῦθεν, οἶμαι, φανερωθῇ, ὅτι τῶν ὑπὸ γένεσιν ἔνια μὲν φθορὰν ἐπισπεύδουσιν, τῶν δ' αὐτῶν ἕτερα διακρίνεται ἐδημιουργεῖν ἀφθάρτα.

Τὴν πύναρυν δὲ, εἰ καὶ μηδενὶ τῶν γεννητῶν τὴν τοιαύτην ἀνάγκην διαφυγεῖν ἐνῆν, πόθεν ἂν τις τοῦτω γε ὑποπίπτειν τῷ πάθει δοίη δικαίων, τῆς γενομένης, ἀληθῆς πᾶσιν ἀνάπλασις ἐπὶ γένεσιν καὶ ζωῇ, ἥπερ ὁ λόγος ἐδείξε φθάρτα; ὡς γὰρ οὐδενὸς τῶν οὐκ ἐπαινουμένων ἀνθρώποις δέδεικται κοινωνός, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων ἀγιωτέρα μόνη, καὶ μόνην ἔχρην μὴ τοῖς ἄλλοις τῆς κοινῆς κοινωνεῖν δυσκληρίας· ἀλλ' ἔδει γ', ἐπεὶ τηλικαύτη γεγέννηται μήτηρ οἷονεῖ γενέσεως καὶ πηγῇ, δι' ὃν εἴρηται λόγον, γένεσιν μόνον αἰετὶ κατ' αὐτὴν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι καθὰ καὶ ἀγγελοι, ὧν ὑπερτέρα καθίσταται, γηγόνότες, ἀθάνατοι μένουσι καὶ φθορὰς ἀνώτεροι.

ipsa in perpetuum, quamvis creata, exsistentia et esset et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli, ipsos ipsa superexcedit, postquam semel facti sunt, immortales permanent, et corruptionis immunes.

ΙΓ'. Ἀλλ' ὁ λόγος, ὅτι οὐχ οὕτως, ἵν' ἡλίου διαδύῃ τῇ τελευτῇ τῆς Παρθένου μελαλειότης· ὅτι, τῆς ἐνύλου λαχοῦσα μοίρας, δῆλον δ' ἐξ ὧν τὸν

Aut Ballerini notæ.

(31) Plus semel apud Patres tum Græcos tum Latinos hæc sententia recurrit, nempe pro costa, Adæ subtracta, e qua mulier est ædificata, ipsi Adæ uberem fructum fuisse restitutionem, cum vicissim ex sola substantia mulieris, Mariæ videlicet, novus Adam ædificatus est.

(32) Ecce tibi Mariam, natam perfectam, cum reliquos omnes superius (cap. ix) auctor traduceret tanquam prolem imperfectam.

(33) Genties ac millies apud Patres hoc principium tanquam inconcussum reperies, existimandum non esse, Virginem Dei parum ismalis obnoxiam esse potuisse, ad quæ depellenda divinitus tanquam Filii sui cooperatrix prædestinata fuerat. Quod quantum in rem præsentem faciat, facile quisque intelligit.

(33) Aut debes affirmare peccatum originale non esse recensendum inter ea, quæ in hominibus laude carent, aut certe fateberis, hic disertissime affirmari, beatam Deiparam peccato originali obnoxiam non fuisse. Hic autem ad Mariam aperte translatus illud cernimus, quod de Christo Domino scripsit Apostolus (Hebr. iv, 15): Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine

A accommodatum præsto esse poterat, quam Virgo, neque enim, ut ita dicam, e terra hæc fuit, quemadmodum præfati sumus, et præ omnibus creaturis perfectissima fuit. Hoc ergo Deus novæ creationis instrumentum assumit, quo illud etiam, quod ipse acceperat, costam videlicet, maxime cum fœnore redderet (31). Atque hinc novus Adam, Christus meus nascitur non solum perfectus, sed quoad scilicet pro humana conditione licet) recens nos Dei membra effecit.

XV. Hæc hactenus dicta sint. Jam vero omnia quæcunque condita sunt, defectioni seu corruptioni necessario subjiciuntur, si incorporea tamen excipias, quibus Creator in ipsa eorum conditione largitus est, ut nullum unquam finem attingerent: quod ideo factum puto, ut hinc quoque multiformis ipsius elucesceret sapientia, dum eorum, quæ ortum habuerunt, quædam ad corruptionem properarent, quædam vero ut perpetuo consisterent incorruptibilia condidit.

Verum etiamsi nulla e creatis rebus huic se necessitati subducere posset; quomodo quispiam concesserit, huic malo innocentissimam quoque obnoxiam exstitisse Virginem (33), qua exoriente, quemadmodum jam ostensum est, vera creationis redintegratio, ac vera vita omnibus effloruit? Nam quemadmodum prorsus exsors eorum omnium, quæ in hominibus non censentur laude digna (34), atque insuper sola ipsis angelis sanctior apparuit, sic etiam oportebat, ut sola communis reliquis omnibus miseræ expers esset (35); atque hoc saltem ei debebatur, ut quoniam singulari ea conditione progenita est, ut veluti mater ac fons (qua superius diximus ratione) exsistentiæ omnium esset, sic et prædicaretur; non secus ac ipsi quoque angeli,

XVI. At ratio, quare hæc non ita se haberent, ejusmodi est, ut sole lucidius se prodatur Virginis magnificentia. Nam corpoream naturam sortita (id

absque peccato.

(33) Summa hujus argumentationis est; Nihil omnino eorum, quæ in reliquis hominibus sunt vituperabilia, in Maria deprehensum est; ergo Maria infaustæ hominum sortis pariceps esse non debuit, scilicet corruptionis, de qua hic sermo est. Idem argumentandi genus usurpatum vidimus a Paschasio Ratberto (vid. Monit. ad Chartam donationis Ugonis de Summo, n. 8, sup. pag. 10) ita arguente: Maria immunis fuit a peccato originis; ergo et a penis ejusdem peccati, partus scilicet doloribus immunis fuit.

Quamquam vero Isidorus non ita disputet, ut demum concludat, Deiparam reipsa mori non debuisse, uti ex sequenti paragrapho apparet; non tamen illud inficiatur, quod hic loco principii posuit, ab ea scilicet abfuisse omnia quæcunque in hominibus laudabilia non censentur. Imo ratione sum ab Isidoro, tum ab aliis Patribus hac occasione excogitata, ut causam mortis beatæ Virginis aliquam assignent, evidenter ostendunt, immunitatem ejusdem ab omni plane peccato iisdem plenissime persuasam fuisse.

vero manifestum ex eo est, quod communem hominum conditionem in iis, quæ a reprehensione absunt, non aufugit) sublimiora tamen quam pura illa ac præcelsa natura, angelico scilicet, ipsa præstiterit. Si enim corruptioni nullo modo obnoxia fuisset, iam diversæ ab humana, ac immaterialis esse naturæ videri potuisset (36), neque tanta admiratione digna forent sublimissima illa, quæ innocentissima Virgo gessit.

Quod si humus innocentissimæ illius corpus sacratissimum exceperit, non ipsum tamen, sicut corpora nostra, absumpsit; verum exceperit illud quidem, utpote ex se ipsa compactum; sed ut simul palam faceret, inter humana corpora peculiari illud excellentia præditum, et quam simillimum Dominico corpori fuisse, non diu apud se retinere illud potuit, quemadmodum latius in sermone de beatæ Dormitione jam ostendimus (37).

Si quis porro hic contendat, corruptionem propterea Virgini tribuendam non esse, quia nempe corpus illius, secus ac de nostris corporibus fiat, corruptioni reipsa obnoxium non fuit, nos utique contradicentes non habebit (38).

XVII. Cæterum nomen corruptionis non illi tantummodo tribuitur, quæ corpora dissolvit, sed alteri quoque, quæ animas inficit. Et corporis quidem corruptio dici debet ordinis, quo ipsum continetur, disruptio, et in ea (elementa), e quibus constat, resolutio. Corruptio vero animæ fuerit abalienatio a Deo, et affectio contra naturam iis adhærens, quibus perfruendis nata non est; et hoc, ut ita dicam, utrique mors est, compaginis sibi consentaneæ dissolutio. Quanquam si invicem alio modo conferantur, haud inconiuncte quispiam forte dixerit, contraria ratione mortem utrique obtingere. Quandoquidem, uti diximus, corpori mors est resolutio in elementare ac primum sui principium; e converso autem mors animæ est ab eo, qui vere est principium primum, recessio.

Porro, ratione habita hujus corruptionis quæ in anima consideratur, si quis alius, certe innocentissima illa corruptionem nullam admisit. Et sane nemo hominum exstitit, qui ab omni peccato prorsus integer fuerit, præter illum novum, inquam, hujus Beatæ Filium, qui solus (39), utpote

τῶν ἀνθρώπων ἀδιάβλητον οὐ διέφυγε νόμον, τῆς ἀμειγυῖς καὶ ὑψηλῆς, λέγω δὲ τῶν ἀγγέλων, ὑψηλότερα διεπράξατο φύσεως· εἰ γὰρ καὶ φθορᾶς ἐδείκνυτο κρείττων, ἐτέρας ἂν εἶναι παρὰ τὸν ἀνθρώπον αὐλοῦ δημιουργίας ἐδόκει· καὶ οὐκ ἔν τῷ οὕτω θαυμαστὸν, τῇ ὑψηλᾷ τῆς παναμώμου διειργασμένης ἐκείνης.

Εἰ δὲ τὴ παναγίστατον ὑποδείξαμένη γῆ τῆς πανάγρου σῶμα οὐκ ἀνέλωκεν, ὡς τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι μὲν παρ' αὐτῆς, διὰ τοῦτ' ἐδέξατο· ὅτι δ' ἵνα δείξῃ κρείττον ἢ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, καὶ οἶον καταπολὺ τῷ θεοποτικῷ εἰκέναι σώματι, οὐ παρακκτέχειν ἔσθεν ἐπιπολὺ, ὡς διεξοδικώτερον ἐν τῷ περὶ τῆς κοιμήσεως τῆς μακαρίας δείκνυμεν λόγῳ.

Εἰ τοίνυν διὰ ταῦτα μὴ συγχωρεῖν τις ἐνταῦθα βούλεται τὴν φθορὰν, λέγω δὲ, τῷ μὴ καθάπερ τὰ ἡμέτερα διεφθορῆναι κάκεῖνο, οὐκ ἀντιλέγοντας ἔξει καὶ ἡμᾶς.

ΙΖ'. Ἀλλως δὲ καὶ ἡ τῆς φθορᾶς προσωνημία οὐκ ἐπὶ σωματίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῆς κατηγορεῖται. Καὶ σώματος μὲν ἡ τῆς συνεχούσης τάξεως διάλυσις, καὶ πρὸς ἐκείνην, ὅθεν συνέστηκεν, ἀναχώρησις· ψυχῇ δὲ τοῦτ' ἂν εἴη φθορὰ, ἡ θεοῦ ἀλλοτρίωσις, καὶ πρὸς ἡ μὴ πέφυκε παρὰ φύσιν οἰκείωσις· καὶ οἶον εἰπεῖν, τοῦθ' ἐκατέρῳ θάνατος, ἡ τῆς καταλλήλου διάθευσις ἀρμονίας. εἰ καὶ πρὸς ἀλλήλα τρόπον ἕτερον, ὡς ἂν φαίη τις ἴσως, ἀκατάλληλος ἐκατέρῳ συμβέβηκεν ἡ τελευταί· ἐπεὶ περ, ὡς ἔφημεν, σώματι μὲν φθορὰ ἡ πρὸς τὴν στοιχείωσιν καὶ πρῶτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἀνάληψιν, ψυχῇ δὲ θάνατος τοῦναντίον ἡ τῆς πρῶτης ἁντιῶς ἀρχῆς ἀπόστασις.

Πλὴν κατὰ γὰρ τὸν εἰρημένον τῆς φθορᾶς, ὅς ἐνθεωρεῖται τῇ ψυχῇ, λόγον, εἴπερ τις, ἡ πύναγρος φθορᾶς ἀνεπίδεικτος. Πάντη μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐδεὶς ἀμαρτίας ἡστυνοσοῦν ἄψαυστος γέγονεν, ἐκείνων δὲ ἴχα, τὸν καινὸν φημι τῆς μακαρίας τόκον, ὅς μόνος οἷα θεάνθρωπος ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,

Aut Ballerini notæ.

(36) En tibi rursum inculcatum, omnia quæ naturæ humanæ sunt propria, in Maria fuisse, excepto tamen peccato, adeo ut, servata proportionem deipara illud valeat, quod de Christo solemne fuit celebrare, humanam eum naturam assumpsisse, non culpam.

(37) Ex his patet, hunc sermonem ab Isidoro, postquam alium in Deiparæ Dormitionem (quem inferius dabimus) jam conscripserat, habitum fuisse. Id vero sedulo notandum est; nam, ut suo loco videbimus, novum inde nobis præbebitur indicium, quo probetur, memoratam homiliam in Virginis Dormitionem recentioris alicujus Græculi opera ineptissime interpolatam fuisse.

(38) Alios reperite est inter Patres, qui ideo a

morte Deiparam exemptam non fuisse affirmant, ne phantasiastis occasio negandi incarnationis Dominicæ veritatem præberetur. Hæc porro et alia hujusmodi (de quibus in Commentariis) quæ Patres disputare solent de Deiparæ morte et conditione corporis ejus in sepulcro, manifesto ostendunt, ideo Patres alias atque alias causas, propter quas Deipara mortem gustaret, excogitasse, quia a communis omnium mortis causa, primæva scilicet culpa, eam aliam existimabant.

(39) I Petr. II, 22. En validissimum illud, ut putant, argumentum adversus immunitatem Deiparæ a labe originalis peccati: neque advertunt, eodem jure ea verba urgeri posse quo conficiatur, Deiparam peccatum fecisse et dolum inventum esse

οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸ
 μηδὲν ἁμαρτεῖν οὐδεὶς τῆς πανάγνου μάλλον τὴν πρὸς
 Χριστὸν ἐμφέρειαν φέρει· ἔδει γὰρ μεῖζον ἢ τινα
 τῶν ἰσάντων τὴν τεκοῦσαν ἀφομοιωθῆαι τῷ ἐξ
 αὐτῆς οὐκοῦν ἀνθρώπων μὲν πάντων ἡ πάναγνος,
 καὶ οὐδ' ὅσον λογίσασθαι, ἀνωμολόγηται καθαρῶ-
 τῃ, καὶ διὰ τοῦτο μόνῃ πρὸς τοὺτους ἀφθαρτος
 πάντως.

Ἄγγελοι δὲ πάσαι μὲν οἱ περιπέπτειν εἶχον τῇ
 κατὰ ψυχὴν προαποδοθείσῃ φθορᾷ, ὁ πάντων τῶν
 τῆς ἐκείνου μνίας ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνου με-
 τ' ἐληφθῶτων ἐπέκεινα Θεοῦ χωρισθεὶς δεῖκνυσιν ἐναρ-
 γῶς ἀσώματος, ὅς ἐκ τῆς ἄνω καὶ φωτεινῆς ἀξίας,
 τὴν κάτω καὶ ζοφερὰν ἐληφε τάξιν· οἱ δ' ἄνθρωποι
 μένουσι νῦν, μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου
 τόκον εὐρηκέναι πιστεύεται. Εἰ δ' ὅς καὶ ἄγγελοι
 συνέπεσαν, τούτου κρείττων ἡ πολυμνητος πεφανε-
 ρέσεται, ἔτι δὲ καὶ ἀνθρώπων παρέσχευεν ἐκείνοις,
 ταυτὸ δ' εἰπεῖν ἀφθαρσίαν, καθ' ὅν φημεν ἐπὶ ψυ-
 χῆς τῆς φθορᾶς λόγον· κακείνων ἄρα μακρῷ μέτρῳ
 βελτίων ἢ πάναγνος, καὶ τούτῳ γε ἀφθαρτέρα τῷ
 μέρει.

ruptibilitatem appellem), profecto etiam istis longe excellentior fuit innocentissima, et ex hac saltem parte fuit incorruptibilior (41).

Ant. Ballerini notæ.

in ore ipsius. At non ita Patrum nostrorum sapientia, non ita sensus matris Ecclesiæ. Ecce tibi duo illa invicem conjuncta: *Christus solus ab omni peccato prorsus integer fuit*: et paulo infra: *Sola Virgo Deipara fuit plane incorruptibilis, scilicet integra a peccato*: de hac enim corruptione sermo est. Imo ex eo quod solus Christus prorsus integer fuerit a peccato, cernis auctorem concludere. Deiparam quoque solam peccato cuius inaccessam existere debuisse. Curnam? Propterea, inquit, quia maxima, quæ haberi protuit, cum Christo similitudo Deiparæ inesse debuit, proindeque hæc Christi Domini prærogativa potius quam a sui consortio Deiparam sanctam repellat, imo postulat ut ipsi quantum eorum, quæ Dei simul et hominis propria sunt, particeps esse potest purus homo) fuerit communis, ac soli Deiparæ inter puros homines tributum id fuerit, quod soli Christo, quæ Deus homo est, reservatur.

(40) Quod auctor dicit μετὰ τὸν ἀπόρρητον τῆς Παρθένου τόκον, vertendum, putavi, per ineffabilem partum Virginis; tum quia præpositio μετὰ saltem poetice pro eo usurpatur quod est Latine propter; tum quia, etiamsi velis vertere post, referri id non incommodo potest ad ordinem non quidem temporis, sed causalitatis. Illoc pacto proponitur hic nobis sententia, in quibusdam etiam catholicis scholis recepta, de gratia angelis intuitu meritorum Christi collata, non vero opinio nusquam audita de angelis ante Christi Salvatoris adventum habundum in gratia firmatis.

(41) Cur, inquires, Isidorus, veluti sententiam suam coarctans, dicit Deiparam saltem ex hac parte incorruptibilem magis quam angelos fuisse? Responsio petenda est e contextu, in quo videre licet doctrinam catholicis scholis communissimam. Sane quemadmodum scholæ puritatem attendunt per recessum a peccato; ita Isidorus cum animæ meritem ac corruptionem in peccato collocasset, corruptionem definit per recessum in peccato. Hinc sicuti sanctus Thomas (1, dist. xvi, q. 2, art. 4, post resp. ad 3) ex eo principio concluderat:

B Deus homo, peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore ejus. Quod vero pertinet ad hæc ab omni peccato immunitatem, nemo magis, quam innocentissima illa, similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, Genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quamvis nec fieri licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.

Quod autem pertinet ad angelos, jam vero in eam, quam superius innuimus, animæ corruptionem prolabi olim eos potuisse, luculenter sane ostendit alienatus a Deo spiritus ille (diabolus), cunctis insanie ipsius sociis et ex illo ac per illum mali consortibus supereminens, qui e superna ac splendida dignitate lapsus ad inferam ac tenebrosam sedem detrusus est. Quod vero nunc angeli immutabiles perseverent, id per ineffabilem Virginis partum assecuti putanti (40). Si ergo Virgo omni laude dignissima præstantior illo apparuit, quocum angeli lapsi sunt, insuper vero reliquis contulit immutabilitatem (ut sempe juxta ea, quæ de animæ corruptione præmissimus, sic eam incorruptibilitatem appellem), profecto etiam istis longe excellentior fuit innocentissima, et ex hac saltem

C Quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sic Isidorus pronuntiavit (supr.): Sola (Deipara) inter homines fuit plane incorruptibilis. Porro si summum puritatis, plane incorruptibile constituitur in cujusvis peccati absentia, jam si plures sint qui omni peccato caruerint, profecto ex hac parte non potest esse alter altero purior aut incorruptibilior, cum absurde fingatur summum summo majus. Atqui sancti angeli nullo unquam peccato inquinati sunt; ergo, siquidem ratio solum habeatur actualis a peccato immunitatis, cum angeli quoque summum puritatis attigerint, concipi utique non potest quispiam purior angelis, sicut nec angelus angelo purior. Est tamen alia ratio, propter quam vel inter eos, qui nullo unquam peccati novo infecti fuerint, alius alio purior esse et dici possit. Spectari enim potest recessus a peccato non modo quoad actum, sed etiam quoad potentiam. Et sic purior erit, qui a peccando remotior, atque in bono firmior exstiterit. Proinde S. Thomas (1. c.): *Augmentum puritatis est secundum recessum a contrario; et quia in beata Virgine fuit depuratio ab omni peccato, ideo pervenit ad summum puritatis; sub Deo tamen, in quo non est aliqua potentia deficiendi, quæ est in qualibet creatura, quantum in se est.* Quod idem sic deinde repetit (1 dist. 44, q. 1, art. 3 ad 3): *Duritas intenditur per recessum a contrario: et ideo potest aliquid creatum inveniri, quo nihil purius esse possit in rebus creatis si nulla contagione peccati inquinatum sit: et talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ a peccato originali et actuali immunis fuit.* Fuit tamen sub Deo, in quoniam erat in ea potentia ad peccandum. Ergo siquidem profitendum sit, quod exploratissimum haberi debet, Deiparæ firmiorem, quam angelis, in bono stabilitatem a Deo collatam; ac proinde remotiorem ipsam, quam angelos, a contrahenda labe servatam fuisse; eo ipso habemus, cur purior ipsis angelis jure celebrari possit. Atqui hoc nimis est, quod Isidorus contendit, atque ad id conficiendum eo utitur argumento, *immutabiliorem et*

Omnibus igitur rationibus perpensis, laudatissima illa non modo incorruptibilis, quo diximus modo, prædicanda est, sed insuper angelicis quoque ordinibus hujus, quam meminimus, incorruptibilitatis fuit auctrix, quemadmodum præterea et rebus omnibus, de quibus dictum est, existentiae causa exstitit.

XVIII. Verum quo tandem quispiam nomine, ne quid nimis infra dignitatem fari videatur, sacratissimum hoc ac plane dignissimum, quod Deus efformaverit, germen compellare possit? Aut quibus eam laudibus undique exornemus, a qua tantis beneficiis cumulati sumus? Si ita vobis, fratres, quemadmodum certe et mihi, videtur, pro acceptis ab ea beneficiis simul cum angelis (nam et angelos hymnis purissimam illam celebrare mihi certum est) divinum illum nuntium Deiparæ repetamus *Ave, gratia plena* ²⁰, per quam omnis creatura gaudet; *Dominus tecum*, qui tibi adfuit et ante vitam, et cum genita es, et ante salutationem, et in illa et alio modo post illam (42). Pro beneficiis autem, quibus ab ea ditati sumus, nosmetipsos in ea servemus novitate, quam per regenerationem adepti sumus; neque enim alia re magis innocentissima illa delectatur. Quod utinam assequi mereamur, precibus intemeratissimæ atque immaculatæ Dei Filiæ, ad gloriam omnipotentis et sanctæ Trinitatis cui gloria debetur in sempiterna sæculorum sæcula. Amen.

SERMO II.

In ingressum immaculatissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper virginis Mariæ ad Sancta sanctorum.

I. Quemadmodum si sacram mensam tunc solum adeundam quis arbitraretur, cum ea omnia, quæ tam sublimi mysterio consentanea sunt, accurate servare sibi videretur, nunquam, ut opinor, ad cœnam divinam accederet: (quomodo enim homo, qui neque si unam tantum diem vixerit ²¹, uti sacra oracula loquuntur, sine macula esse creditur, mundissimum illud terrenisque omnibus sublimius condigne attingere unquam videantur?) ita quisquis sermonem sibi præstituat efferre, qui purissima (43) illa et Dei Verbi Genitrice condignus sit, nihil enim vero a multis piscibus distare videbitur.

²⁰ Luc. i, 28. ²¹ Job xiv, 4, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

incorruptibiliorem angelis eam esse existimandam, quæ angelorum incorruptibilitatis atque firmitatis auctrix extiterit. Non ergo Isidorus suam sententiam ita coarctat, ut in aliquo angelis cessisse Mariam significet. Interim cum ex dictis plane absurdum sit, angelis puritatis summum adeptis posse eum puriorem prædicari, qui ne eam quidem summitatem attigerit, quæ in *immunitate actuali* a peccato constituit; cumque Deipara Virgo non unius quidem aut alterius, sed omnium Patrum consensu tanquam cunctis virtutibus puritate antecellens celebretur; eo ipse universam

A Πάσαις τοίνυν ψήφοις ἀφθάρτος ἡ πανύμνητος, ὃν εἰρήκαμεν τρόπον καὶ σὺ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσίας, ἣν ὁ λόγος ἔδειξεν, αἰτία τῇ νοτῇ φανερὰ διακόσμῳ, ὡς καὶ γενέσεως, οἷς ὑπὲρ τοῦτο δέδεικται πᾶσιν.

B III'. Ἀλλὰ τί ἂν τις τὸ θεουργικώτατον τοῦτο προσειπὼν καὶ πλαστοουργικώτατον, ὡς εἰπεῖν, γένημα, μὴ πόβρω τοῦ πρὸς ἄξίαν δόξειε φράζειν; Ἐτίνα ἂν τὸν σῖκότα πλέξαντες ἀποδοίμεν ἑπαινον. ὅθεν τοσαῦτα εὐηργετήθημεν; Ἀλλ' εἰ καὶ ὑμῖν, ἀδελφοί, ὡς γε καὶ μοι συνδοκεῖ, ὑπὲρ μὲν τῶν ταύτης χαρίτων κοινῇ μετ' ἀγγέλων πείθομαι γὰρ κάκεινους τὴν πάνανγον συνυμνεῖν τὸ θεῖον ἐκεῖνο μένυμα τῇ θεοτόκῃ προσείπωμεν. Χαίρε κεχαριτωμένη, δι' ἧς χαίρει πᾶσα ἡ κτίσις· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὃς σοι παρῆν καὶ πρὸ τοῦ βίου, καὶ γεννηθείς, καὶ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ, καὶ κατ' ἐκείνον δὴ, καὶ μετ' ἐκείνον τρόπον ἕτερον. Ἀνθ' ὧν δ' ἀπελευσάμεν δωρεῶν ἐκείθεν, ἡμᾶς αὐτοὺς διασώσωμεν, οἷους διὰ τῆς ἀναγεννήσεως ἐνεοόρησεν· οὐ μᾶλλον οὐδὲν τῶν ἀπάντων ἡ πάνανγος χαίρει· οὐ καὶ τυχεῖν ἀξιοθεήμεν λιταῖς τῆς παναχράντου καὶ ἀμωμῆτος Θεοπαίδος εἰς δόξαν τῆς πανσθενοῦς καὶ ἁγίας Τριάδος, ἥ πρέπει δόξα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΓΟΣ Β'.

C Εἰς τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσοδὸν τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

A'. Καθάπερ τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ εἰ τότε μόνον δεῖν τις ᾔετο προσιέναι, ἤνικα ἂν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὕψος ἑαυτὸν ἀκριβῶς συνορήσῃ τὰ δέοντα σώζειν, οὐδέποτε ἂν ἔγγιον, οἶμαι, τοῦ θεοῦ γένοιτο δέινον· τοῦ γὰρ ἄνθρωπος, ὃς, οὐδ' εἰ μὴ βεβιωκὼς ἡμέραν εἴη, ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, ῥύπου μένειν ἔξω πεπίστευται, προσομιλεῖν ἂν τότε πρὸς ἄξίαν φανείη τῇ παναχράντῃ ἐκείνῃ καὶ περιπεζίου παντὸς ἀνωτέρῳ; οὕτως ὁ τὴν ἄξίαν ἀποδοῦναι φωνὴν τῇ παναμώμῳ ζητῶν καὶ μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τῶν ἀλάλων ἱχθύων οὐδὲν ἄρα διόλσει· ἀλλ' ὥσπερ τῇ γαλήνῃ τοῦ Σωτῆρος τεθαρόνκοτες, τῆς ἀπορόρητου

Ecclesiæ traditionem omnimodæ Virginis immunitati a quovis peccato suffragantem habemus.

(42) Palam est, auctorem significare voluisse, Deum nunquam cum Maria non fuisse: quod expressum putat in illo Evangelii, *Dominus tecum*. At hæc quoque sententia, ut alias vidimus, necessario postulat, ne ipsum vitæ initium in Maria alienum a Deo existimetur. Adeo se ubique sponte prodit hæc Patrum mentibus alte infixæ Doctrina!

(43) Vide morem in Ecclesia receptum, ut Maria antonemastice τῆς παναμώμου, *omni macula carentis*, nomine indigitaretur.

γεόμεθα διαίτης ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα, ἵν' ὅτι βύπος εἰδότες ἡμεῖς τῇ κοινωνίᾳ καθαρ-
γισθῶμεν, τὸν ἴσον δὲ τρόπον κατὰ τῆς μακαρίας
λογιστίον Παρθένου· καὶ διὰ τοῦτο ταύτῃ προσ-
λαλῶμεν εἰς δύναμιν, ὡς ἂν δι' ὧν αὐτὴν προσ-
ομινοῦμεν, ὧν εἰργασται παραδόξων μεμνημένοι
ἐργασμάτων, ἁγιασμὸν καὶ κηλίδος ἀποφερώμεθα
ἐκλευσιν.

Β'. Ἐστὶ μὲν οὖν οὐδ' ἂν ἔν τῶν κατ' αὐτὴν, οὐ-
δὲν, ὃ μὴ μόρῃσιν ἐντίθῃσιν ἁγιαστικὴν, ᾧ λόγος
ταῦτα λογίζεσθαι, οὐδενὸς δ' ἤττον καὶ ἡ εἰς τὰ τῶν
ἁγίων Ἁγία εἰσοδος· ὃ τῷ νῷ παραστὰν, ἐκ τούτου
γ' εὐθὺς, ὃ καλεῖται χαρίζεται, ᾧ προὔργου περι-
λήπτειν ἔνδον αὐτό· περὶ οὗ καὶ νῦν ἡμῖν εἰπεῖν
εἴη κεκινημένοι καὶ νοῦν ἅμα καὶ γλῶτταν ἁγια-
σθῆναι, καὶ τι κατέλληλον φθέγγεσθαι τῇ τούτου
προσωπείᾳ, ἀλλὰ μὴ τῷ ὕψει παντάπασιν ἀπᾶλλον
τῆς παναρχάντου, εἰ καὶ τοῦ πρὸς ἄξιαν, ὃ πάντως
ἔσται, ἀποδεῖν συμβαλὴ τῷ λόγῳ.

dem mysterii nomenclaturæ respondeat, aut saltem quod ab immaculatissimæ illius (45) celsitudine
nimis non abhorreat, effari possimus; quamvis, quod certissime fiet, ab eo quod dignitas rei postulat,
futurum sit, ut sermo longissime abscedat!

Γ'. Ἁγία τοίνυν Ἁγίων πρὶν μὲν ὃ νεὸς δικαίως
ἐκείνος ὁμνεῖτο, ὃς καὶ κισιὸν ἔφερε καὶ πλάκας,
καὶ τὰ σμυτὰ πάντα ἐκείνα Μωσέως τρόπαια καὶ
μνηστέα, ἐν ᾧ καὶ τοῖς προσιοῦσιν ἡ καθαρις,
καὶ τῶν πάλαι θαυματουργῶν παραδόξων ἑκθεσίς
τι καὶ διασάφησις ἐτελεῖτο· καὶ ἦν οὐδὲν ἀληθῶς
ἕτερον, ὧν γῆς περιεῖχε κύκλος, τοῦ θεοῦ μᾶλλον
ἐκείνου τεμένους ἁγιαστικὴν ἔξιν ἢ κλησιν αὐχοῦν. C
continebantur, nil aliud reperire erat quod præ divino illo sacrario sanctificandi vi, aut sancti appel-
latione gloriari posset.

Ὡς περ δὲ λυχνιαίων μὲν φῶς, σφόδρα φωτεινὸν
καὶ χρυστόν, ἕως ἂν τὸ λειτουργικὸν ὁμοῦ καὶ ἄρ-
κον τῆς ἡμέρας καλύπτεται σκεῦος, τοῦ δὲ μεγάλου
προκύψαντος φωστῆρος περιτετὴ τε ἡ φωτοποιὸς
ἐκείνη δαπάνη καὶ μικροῦ λόγου πάντως ἄξια τῷ
ὑπερπλήρει τῆς ἡλιανῆς ἀκτίνος· οὕτως Ἁγία
ἁγίων ὃ χώρος, ὃς τοῦτ' ἤκουεν, ἐκείνος νῦν ἐκρύβη
τι καὶ χρῆσιν οὐδενὶ παρέχων ἀπέσθη, ὅτι περ Ἁγία
ἁγίων ἕτερος ἐκείνου μακρῷ παναγέστερος οἶκος
ἐντέλλεται τε καὶ ἀπὸ στραψεν, ἡ πάναρχος, φημί, καὶ
φωτεινὸς ἐστὶν θεοῦ νόμῳ.

priori illa longe sanctior excitata est et
sponsa.

Δ'. Ἀλλὰ δὲ καὶ τὰ ποῶν Ἁγία ἁγίων, ἐγὼ

Verum sicut affabili Salvatoris benignitate confisi,
inenarrabilem illum cibum degustamus, idque ea
maxime de causa, ut a maculis, quarum conscii
nobis sumus, per communionem emundemur; eum-
dem in modum et de beata Virgine existimandum
est; ac propterea sermo pro viribus instituendus
de ipsa est, ut cum mirabilia, quæ gessit, comme-
moraverimus, per hæc eadem, propter quæ laudes
ejus celebramus, ipsi sanctificationem et macula-
rum ablutionem consequamur.

II. Cæterum cum eorum, quæ ad ipsam spectant,
nihil omnino sit, quod, si mente diligenter volva-
tur, formam sanctificatricem contemplanti non
ingerat (44): tum vero nihilominus id ipsum
præstat et ingressus ejus in Sancta sanctorum.
Hoc siquidem mysterium animo obversans, conti-
nuo id, quod nomine præsefert, largitur iis omnibus,
qui illud idem penitus introspicendi fuerint stu-
diosi. De quo cum impræsentiarum quoque dicere
aggrediamur, utinam nobis contingat, ut mente si-
mul sanctificemur et lingua, et aliquid, quod ejus-

dem meritum sacrarium illud celebrabatur, quod et
arcam et (legis) tabulas, et omnia illa veneranda
Moysis tropæa ac testimonia (46) continebat: in quo et
emundatio parabatur accedentibus, ac veluti ob
oculos ponebantur et, prope dixerim, enarrabantur
admiranda illa prodigia, quæ olim perpetrata fue-
rant. Et profecto, ex omnibus quæ terræ ambitu

III. Sancti itaque sanctorum nomine prius qui-
dem merito sacrarium illud celebrabatur, quod et
arcam et (legis) tabulas, et omnia illa veneranda
Moysis tropæa ac testimonia (46) continebat: in quo et
emundatio parabatur accedentibus, ac veluti ob
oculos ponebantur et, prope dixerim, enarrabantur
admiranda illa prodigia, quæ olim perpetrata fue-
rant. Et profecto, ex omnibus quæ terræ ambitu

Verum quemadmodum lumen lucernæ valde ful-
gidum quidem atque utile existimatur, quousque
vas illud delitescit, quod diem præstat simul et
inchoat; magno autem luminari exoriente, jam
propter radii solaris exuberantiam supervacanea
prorsus nec digna, cujus vel minima habeatur
ratio, est lampadis impensa: ita Sancta sanctorum,
locus scilicet qui hoc nomine appellabatur, nunc
et ab oculis sublatus est ac deletus, utpote nullum
cuipiam commodum amplius conferens, postquam
alia domus, quæ vere Sancta sanctorum dicenda,
refulsit, purissima scilicet ac lucidissima Dei

IV. Quinimo priora illa Sancta sanctorum hanc

Ant. Ballerini notæ.

(44) Et hæc propositio postulat ut Virgo ab
originali labe immunis prædicetur. Quomodo enim
Mariæ conceptionem recogitanti animo sanctum
quidpiam obversaretur, si in peccato concepta fin-
gitur?

(45) En tibi rursus Mariam antonomastice τῆς
παναρχάντου, immaculatissimæ, appellatione in-
dicatam. Hinc evincitur, commune id inter fideles
fuisse.

(46) Testimonia scilicet, quæ in mentem revo-
cabant, ac veluti oculis objiciebant miracula olim

a Deo patrata, cujusmodi erant vasculum mannae,
tabulæ legis, virga Aaron, ipsa arca, in qua hæc
continebantur. Qua de re Exod. xvi, 32: Imple
gomor ex eo (manna), et custodiatur in futuras re-
tro generationes: ut noverint panem, quo alui vos
in solitudine, quando educti estis de terra Egypti.
Et Deut. xxxi, 26: Tollite, librum istum et ponite
eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit
ibi contra te in testimonium. Et Num. xvii, 10:
Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut
servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel.

appareret, et cœlestem ejus originem et cœlum A
 propriam ejusdem esse sedem, utpote quæ angelica
 conditione (54), imo supra angelicam conditionem
 creata sit. Nisi quod ejusmodi opus erat œconomia,
 quæ simul salutaris foret, et nullum vanis delira-
 mentis locum relinqueret. Etenim etiam Salvator
 humanam naturam propter me assumere voluit;
 haud par autem fuisset ejusmodi formam in cœlis
 induere. Præterea, adversus eos qui prave dogma-
 tizaturi erant illum non reipsa factum fuisse homi-
 nem, invictum exhibebat argumentum, illam nempe
 Virginem, quæ eum genuit. Manifeste enim ipsa
 et ex eo limo exorta, qui vel hanc innocentissimam terrenum
 fœtum esse evidentissime proclamabat. E quo quidem limo
 haudquaquam evolavit; sed non secus ac cœteri ejusdem naturæ
 homines, hisce, ut ita dicam, compedibus ad hæc infirma constricta
 tenebatur.

IX. Quoniam itaque hisce de causis non expedie- B
 bat, ut Virgo sublimiorem longe a terris obtineret
 sedem, qua si quispiam angelorum, certe beata illa
 dignissima erat (56); saltem ut ædes vel ipsis rega-
 libus nobiliores, nimirum *Sancta sanctorum*, seor-
 sim a terrenis et cognatis incoheret, Deus æquissi-
 mum judicavit. Atque intra sacrarium illud divi-
 num, utpote soli illi innocentissimæ conveniens,
 propter quam et *Sancti sanctorum* appellationem,
 et virtutem huic nomini congruam, uti ostensum
 jam est, acceperat, mansisset ea utique, ut ego
 quidem arbitror, ad alterum usque ac finalem ejus-
 dem in cœlos ingressum. Verum, ut et viam nobis
 ostenderet, *quam*, juxta divini Pauli vocem, *intra-
 vit in introitu Sanctorum* in nomine Jesu²⁴; tum
 etiam ut reliquam quoque terram atque aerem
 præmundaret, quæ Dominus paulo post utique per
 ipsam perfectius sanctificaturus erat: hæc enim,
 quemadmodum diximus, divina est œconomia, ut
 a simplicioribus gradus fiat ad perfectiora; tum
 denique ut obsignatus hic liber (57) traderetur
 Josepho illi venerando ac librum legendi gnaro, qui
 in sacris penetralibus morari non poterat, et mysti-
 cum tamen illud et ineffabile volumen interpretari
 debuit; hisce de causis et e templo illo ipsa egres-
 sa est, et semet Conditoris incomprehensibilis
 templo (o rem plane admirandam!) præstitit.
 Quamobrem non modo appellatio *Sancti sanctorum*, sed et si quæ alia veneratione dignior occurreret

²⁴ Hebr. x, 19, 20.

Ant Bellerini notæ.

(54) Jam alias auctor disputaverat (Orat. in-
 Nativ. Dei., § 8, sup. pag. 222), Virginem Deiparam
 non e terra, sed e cœlo oriundam fateri oportere. D
 Nunc vero disertius affirmat, eamdem non alia,
 atque angelos, conditione fuisse creatam (κατ' ἀγ-
 γέλους δημιουργηθεῖσας). Porro res ipsa et contex-
 tus aperte clamant, id de Deiparæ anima intelligen-
 dum esse. Ergo ad animam Mariæ pertinet, quod
 de angelis traditur, divina scilicet gratia et chari-
 tate exornatos divinis e manibus prodiisse. Discrimen
 vero, quod veluti sua dicta corrigens auctor
 subjicit (ἥ δὲ γένουθεν ὑπὲρ τούτους), quin huic sen-
 tentiæ repugnet, imo eam confirmat. Si enim Maria
 non modo par, sed potior angelis est creata; plura
 ergo præ angelis ipsis gratiæ munera in ipsa sua
 origine a divina bonitate recepit.

(55) Ita codex, ut videtur, pro ἔκρη.

εἴ γε μὴ τρόπος οὗτος ἐπραγματεύετο σωτήριός τε
 ὁμοῦ καὶ κενῶν ἀληπτος ληρημάτων, ὅτι καὶ ἄν-
 θρωπος ὁ Σωτὴρ εἴλετο δι' ἐμὲ γενέσθαι, ἄνω δὲ οὐκ
 ἔνῃν τὴν τοιαύτην ἀναλαβέσθαι μορφὴν· καὶ ὅτι
 τοῖς, μὴ ὅτι τοῦτ' ἐγεγόνει, κακῶς δογματίσασιν, οὐκ
 ἄσθενῇ τὴν Παρθένον πεποίηκεν ἔλεγγον, ἥ τοῦτον
 ἔτεκε. Σαφὲς δ' αὕτη πηλὸς, ὡς ἐκ γῆινων ὦσα, καὶ
 τοῦ χορὸς, οἰκεῖον εἶναι καὶ τὴν Πάναγνον κύημα, τρα-
 νότατα διακωδωνοῦντος, οὐπερ ἤκιστα πέπτη (55),
 ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὁμοφυεῖς ταῖς ἐκείθεν, ὡς εἰπεῖνς,
 εἶχε πέδαις τοῖς κάτω προσγειτονοῦσα.

terrena apparebat, quippe e terrenis parentibus
 et ex eo limo exorta, qui vel hanc innocentissimam terrenum
 fœtum esse evidentissime proclamabat. E quo quidem limo
 haudquaquam evolavit; sed non secus ac cœteri ejusdem naturæ homines, hisce,
 ut ita dicam, compedibus ad hæc infirma constricta tenebatur.

Θ'. Ἐπεὶ τοίνυν οὐκ ἦν διὰ ταῦτα τῆς ὑπὲρ γῆν
 τυχεῖν κληρουχίας, ἥ, εἴπερ τις τῶν ἀγγέλων,
 ἡ μακαρία δικαιοσύνη, ἀπὸ γε τῶν περιγελῶν καὶ
 συγγενῶν τὰ τῶν ἀνακτόρων οἰκεῖν ὑψηλότερα τὴν
 Παρθένον, τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων φημί, ὁ Θεὸς ἐδι-
 καίωσεν· ἔμεινε δ' ἄν, οἶμαι, μέχρι τῆς ἄλλης καὶ
 τελευταίας αὐτῆς πρὸς οὐρανούς εισόδου τοῦ ἱεροῦ
 ἔνδον τεμένους, ἃτε δὴ μόνῃ τῇ Πανάγνῳ πρέποντος
 ἐκείνου, δι' ἣν καὶ κλησιν ἐβλήθη ἐκείνην καὶ τὴν
 φερώνυμον ἐνέργειαν, ἥπερ ὁ λόγος ἔδειξεν. Ἀλλ' ἴνα
 καὶ ὁδὸν ἡμῖν ὑποδείξῃ, ἣν ἐνεκαίνισεν εἰς τὴν εἰσ-
 οδὸν τῶν Ἀγίων ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ. Παύλου
 τοῦτο τοῦ θεοῦ φωνή, ἔτι δὲ καὶ γῆν ἄλλην καὶ ἀέρα
 ἀροκαθαγνίσῃ, ἃ δὴ ποῦθεν μετὰ μικρὸν ὁ Δεσπότης
 δι' αὐτῆς ἔμελλε τελειώτερον ἀγιάσειν, οὗτος δὲ, καθά-
 μοι εἴρηται, θεῖος νόμος, ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων χω-
 ρεῖν ἐπὶ τὰ τελειώτερα, καὶ ἴν' Ἰωσήφ, τῷ σεμνῷ
 ἐκείνῳ καὶ εἰς πείραν ἤκοντι γραμματῶν, τὸ ἐπρα-
 γισμένον δὴ τοῦτο ἐγχειρισθῆναι βιβλίον, ὅς, οὗτ' ἦν
 κανὼς τοῖς ἀδύτοις ἐνδιατρίβειν, καὶ εἴχον ἄλλως τὸ
 μυστικὸν ἐξηγεῖσθαι· καὶ ἀποδόρητον ἐκεῖνο βιβλίον·
 διὰ ταῦτα καὶ τοῦ νεῶ μὲν ἐξῆλθεν ἐκείνου, ἵνα δ'
 ἑαυτὴν, ὡς ἐνὸν θαῦμα! τοῦ ἀχωρήτου Δημιουργοῦ
 κατεσκεύασεν· οὐ χάριν οὐχ Ἅγια ἀγίων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ εἴ τι τούτων αἰδοῦς ἀξιώτερον, τῶν εὐλό-
 γων ἂν εἴη τὸ ἀνέκφραστον τοῦτο καλεῖν Θεοῦ κατοικη-
 τήριον.

sed et si quæ alia veneratione dignior occurreret

(56) Non semel jam advertimus, innocentiam, quæ
 trimulæ infanti tribuitur, singularem haberi non
 posse, nisi adjicias prærogativam aliis infantibus
 non communem, absentiam scilicet illius labis, de
 qua in Jobilibro secundum lectionem LXX (cap.
 xiv, v. 4) legitur: *Nemo mundus a sorde, nec in-*
fans, cujus est unius diei vita super terram. Quod
 ergo congrua Deiparæ adhuc infanti sedes, propter
 singularissimam ejusdem innocentiam, cœlum
 potius quam terra dicatur, id innocentiam denotat,
 quæ ab originis quoque vitio intacta permanserit.

(57) Virgini scilicet ac S. Josepho, ejus sponso,
 auctor applicat cum aliis Patribus, quod apud Isaiam
 legitur (cap. xxix, 11): *Erit vobis visio omnium*
sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti
litteras, dicent: Lege istum; et respondebit: Non
possum, signatus est enim.

merito inter nomina censeretur, quæ aptiora ad ineffabile hoc Dei domicilium designandum videri debent.

I. Δοκῶ δὲ μοι καὶ τοῦτο, ὡς οὐ τῆς ἴσης ἂν ἐνε- A
φορεῖτο θεοπτείας ὁ ἀπαξ τὰ ἄδύτα εἰσιῶν ἱεράρχης
ἔκείνη, τῆς τε παμβασίλειδος τοῖς οἰκείοις παρούσης
βασίλειος, καὶ ὅτε μὴ τοῦτ' ἐγίγνετο· ἀλλὰ πολλῶ
κρείττονος δι' ἐκείνο μετελήφει θεωρίας ἥ τῆς
Δεσποίνης ἀπούσης· Ἐπεὶ γὰρ πάντων ἀνθρώπων καὶ
ἱεραρχῶν ἐξ ἀνάγκης πλησιεστέρα Θεῷ, οὐδ' ὅσον
εἰπεῖν ἐνεστί, ἡ Παρθένος, ἀναλόγως καὶ πάντων
ἐπέκεινα θαυμάτων ἂν ὑψηλῶν ἐτύγγανεν εὐμοι-
ροῦσα· ὅς δ' ἐκείνη συνῆν, τηλικούτων ἀπολαβούσῃ,
βελτίων ἂν ἦν ἑαυτοῦ πάντως, καθάπερ φῶτων
ὅπερ βασιλέως προκαιμένων φωτεινότερον οἱ παρ-
όντες ὁρῶσιν.

prorsus se ipso aptior evadere debuit, non secus ac
quot præsentes adsunt, clarius vident.

ΙΑ'. Ἀλλ' ὁμνητέον μικρὸν ἄνωθεν τὰ περὶ πότῃν,
ἐν' ἀπὸ τῆς θείας αὐτῆς ἐν βίῳ προόδου εἰς τὴν εἰς
τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων εἰσοδὸν ἀκολούθως ὁ λόγος τὴν
Πάνταγον φέρῃ.

Γενᾶται τοίνυν τὸ θαυμάσιον τοῦτο κάλλος, τὸ
θεοπτικώτατον ἔσοπτον, τὸ θεοιδέστατον κάτοπ-
τρον, ἡ θεολαμπὴς αἴγλη, ἡ θεοτερπὴς λαμπηδὼν,
ἡ θεοπρεπὴς ἀγλαΐα, ἡ θεόνυμφος καὶ θεόπαις Μα-
ρία, ἐκ στείρας μὲν καὶ ἀγόνου γαστρός, πολυτόκου
δὲ ψυχῆς καρπῶν θαρρέστων, καὶ μάλα γονίμου
γεννημάτων ἐνθέων, καὶ οἷς ἐντροφεῖ Θεὸς τικτο-
μένοις.

ΙΒ'. Ἐδεῖ γὰρ ἡγήσασθαι τοῦτο κἀνταῦθα, ὡς ἂν
ἀπὸ μικροῦ θαύματος, τὴν παιδοτόκον φήμ' ἑστῆσαν,
τὸ μέγα καὶ παραδοξότατον, ὃ τῆς Παρθένου καινο-
τομίας τὸκος, ἵνα καὶ παῖς κατὰ μητρός οὕτω
λαμπρῶς, οὕτω θαυματουργοῦ, φέρῃ τὰ ἐνικητήρια· C
Ἄννα γὰρ, ἡ μετὰ βραχὺ καλλιπιδος μήτηρ ἐκείνη,
καὶ Ἰωακείμ ὁ θαυμάσιος, τὸ θεόλεκτον καὶ δικαιο-
τατον ζεύγος, τὰλλα μὲν πάντων εἰς εὐδαιμονίαν

Ant. Ballerini notæ.

(58) Levioris momenti videri potuerunt, quæ
auctor habet de sancta Virgine, crebris visionibus
cælestibus, divinisque revelationibus perfructe. At
non levis profecto momenti est doctrina, cui illa
quodammodo superstruuntur, quamque a sanctis
Ecclesiæ Patribus seu præstitutam seu præsumptam
reperire est, ubi de quapiam prærogativa Virgini
vindicanā agitur. Quænam vero ea est doctrina?
Nimirum nullum cæleste donum, nullum gratiæ
munus tam præclarum tamque eximium excogitari
posse, quod eminentissima quadam ratione Mariæ
collatum existimari non debeat. Quæ quidem do-
ctrina quam late pateat, quibusve argumentis ex D
ipsis fidei nostræ principiis per Patres firmetur,
commentarii potius quam notulæ fuerit disserere.
Illud interim perpendere ne prætereas, quantopere
ii et decipiantur et decipiant, qui cum de sanctæ
Virginis privilegiis ac speciatim de ejusdem ab
originali vitio immunitate sermo est, argumenta
theologis usitata, et a decentia seu convenientia,
ut aiunt, ducta, parvi adeo pendere videntur, ut

X. Illud insuper persuasum habeo, summum
sacerdotem, qui semel per annum in sacra illa
penetralia pedem inferebat, haud pari mensura
divinis visionibus consuevisse frui, quando sua illa
regia præsens versabatur omnium Regina, ac quando
inde ipsa aberat; sed longe uberius domina præsente
quam eadem absente, cælestibus revelationibus dita-
tum fuisse. Cum enim Virgo præ omnibus plane ho-
minibus, ac proinde præ summis quoque sacerdoti-
bus, quantum neque verbis eloqui fas est, propius ad
Deum accederet; præ omnibus consequenter etiam
sublimibus visionibus fruebatur (58). Porro quis-
quis ejusmodi visionibus fruente præsens aderat,
quando luminoria pro rege accenduntur, quot-

XI. Verum pretium operæ fuerit ea, quæ ad
ipsam (Deiparam) spectant, paulo altius repetere;
adeo ut, initium ducens a primo innocentissimæ
illius in hanc vitam ingressu divino, sermo ex
ordine eam ad introitum in Sancta sanctorum de-
ducatur.

Generatur itaque pulchritudo hæc divinissime
splendens (59), expressissima Dei imago speculum
Dei speciem ad vivum referens, splendor divinitus
emicans, jubar Deo gratissimum, venustas Deum
condecens, Dei sponsa, et Dei filia Maria; ex matre
sterili quidem utero et infœcunda, verum quoad
animam fructuum Deo placentium fœcundissima, et
germinum divinatorum, quorum partu deliciatur
Deus, feracissima.

XII. Etiam hic porro, eam servari decebat æco-
nomiam, ut e minori miraculo, sterilis videlicet pa-
rientis, magnum illud atque sensum omnem
transcendens generantis Virginis novum prodigium
initaretur, quo nempe matrem quoque tam insi-
gnem, tamque claram miraculis filia superaret.
Illa siquidem Anna, quæ deinde speciosæ hujus
puellæ mater evasit, et admirandus Joachimus,

tantum non ad quisquilias rejiciant. Suam ipsorum
scilicet inscitiam luculenter produnt, cum subtili-
tatibus scholasticis illud argumenti genus accen-
sent, quod apud sanctos Ecclesiæ Patres receptis-
simum fuisse ignorant, aut dissimulant. Quod si
ejusdem argumenti vim ac robur vix aut ne vix
quidem revera ipsi sentiunt, nihil sane æquus
rerum æstimator ambiget, id non rei ipsi Patribus
minus perspectæ deputandum esse, sed verius
hebeti istorum menti, qui, quid sibi *Dei Genitrix*
velit, quidve tremenda hæc dignitas merito pos-
tulet, ne remotissime quidem suspicando pares se
exstitisse palam faciunt.

(59) Inspice, qualis a suis ipsius primordiis Maria
oculis nostris exhibetur. An verò animæ ex pri-
mitiva labe deformi consonum fuerit, ut divina ap-
pelletur pulchritudo? an Adæ terreni imaginem
gerenti congruit, ut expressissima Dei dicatur ima-
go? an tenebris peccati obvolūtæ, ut splendor
habeatur divinitus emicans? an Deo invisæ, ut
jubar Deo gratissimum et Dei filia nominetur?

par divinitus electum ac justissimum, etsi quoad A cætera omnes felicitate vincerent, quoad liberos tamen gignendos quibusvis egenis infeliciores notabantur. Hinc vero quotidianus ex justorum illorum oculis lacrymarum imber defluebat, hinc assiduæ erumpebant purissimæ preces, hinc illa quoque, qualis a Deo nunquam despicitur, sed in odorem suavitatis admittitur, promissio, quocunque alio pacto firmior, prolem, si quæ nasceretur, se donanti donum reddituros.

XIII. O vere justas preces, quæ velocitate sua omnem pennarum volatum superantes penetrant cælos, ad Deum confidenter accedunt, et ab ipso, quæ postulant, cum gaudio reportant! O corda illa puritatis plena, quæ propterea Deum vident, et inde felicem ardentium votorum exitum inveniunt! B O pura labia propter Deum mola, ac veluti ad hoc condita, ut præfinitum mysterium ad eorum petitionem impleretur! O animas sine macula, quas Deus acceptissimas habuit, adeo ut in eorum cognitione censeri voluerit!

Splendidissime voti compotes fiunt, ac gignant fructum, mirabilissimum illum sane, qui pulchritudo et decor totius orbis terrarum (60), et mysticum alimentum melle supra quam intelligi possit dulcius, spectaculum præ quavis arbore umbrosa recreans, atque omnem suaveolentissimorum florum gratiam exsuperans, apparuit.

Et sane decebat, ut illi qui tanta animi nobilitate præstabant, qui ad tantam justitiæ celsitudinem profecti fuerant, qui tanto studio Dei obsequium C omnibus, quæ sub cælo sunt, prætulerant, qui mentem divino lumine adeo illustratam gerebant, non aliam profecto quam istam sortirentur prolem; et rursus (decebat) ut beata illa, cujus laudes, cum ipsi pares afferre non possit, oratio prætermittit, non alios, quam istos, parentes sortiretur. Oportebat insuper, ut ad congressum illum, unde Virginis conceptio processit, non aliud quidpiam, quam congressus cum Deo, impelleret atque adduceret; ut, quemadmodum consentaneum erat, purissima illa (61) sola etiam prophetica illud ²⁵

²⁵ Psal. L.

Ant. Ballerini notæ.

(60) Conf. quæ de hac sententia diximus in D Præfatione ad fragmentum orationis Georgii Nicomediensis, sup. pag. 149.

(61) Auctorem habemus diserte profitentem sanctæ Virginis immunitatem ab originali peccato. Duo hic animadvertam. 1º Auctor nequaquam, ut sæpe alias tum in hac tum in aliis homiliis solet, hæc se ex opinione sua affirmare ait; sed nihil hæsitans tanquam de sententia omnibus explorata eade re disserit; 2º Certum esse debet, auctorem, cum innocentiam, puritatem, ac sanctitatem Deiparæ aliis verborum formulis celebraturus esset, eas locutiones vigilanter selegisse, quas aptiores duxit ad puritatem, innocentiam, ac sanctitatem ab originali quoque vitio intactam significandam: cumque ambigendum non sit, eandem fidelibus, ad quos Isidorus verba faciebat, de sanctæ Virginis puritate sententiam inhæsisse, rursus dubitare non licet, quin eodem sensu locutiones illæ a Christiana

ἐκράτουν· πρὸς δὲ γε παιδοποιῶσα πνήτων ἡλέγχοντο δυστυχέστεροι· ἔνθεν τοι καὶ ῥεύματα μὲν ἀπέρρει δακρύων ὁσημέραι τῶν δικαίων ὀφθαλμῶν ἐκείνων, συχνὴ δ' ἀνεπέμπετο δέησις θολώσεως ἁμικτος, καὶ οἶαν οὕτε θεὸς παρορᾷ, καὶ ὡς ὁσμὴν εὐωδίας ὁρᾷ ἐπαγγελία συμβολαίου παντὸς πιστοτέρα, τὸ τεχέτι- σόμενον ἀντιδῶσειν τῷ δεδοκῶτι.

II'. 'Αλλ' ὦ δικαίας εὐχῆς, περὶ ἅπαν ἐλεγ- χούσας τῷ τάχει, ὑπὲρ οὐρανῶν ἀνιούσας, θεῷ προσιούσας θαρρόντως. καὶ παρ' αὐτοῦ προσδεχο- μένης ἡδέως! Ὡ καρδιῶν ἐκείνων, μεστῶν καθαρό- τητος, καὶ διὰ τοῦτο θεὸν ὀπτριζομένων κάκει- θεν ἀντιδεχομένων τὴν τῶν θερμῶν ἐξαλμάτων περᾶσιν! Ὡ χειλέων ἁγῶν, διὰ θεὸν κινουμένων, καὶ ὡσπερὶ διὰ τοῦτο πεποιημένων, ἵνα τὸ προσωρι- σμένον μυστήριον τούτων αἰτουμένων ἐκδῇ! Ὡ ψυχῶν ἁμώμων, ἃς ὑπερηγάσθη θεός, καὶ τελέσειν εἰς τὴν τούτων ἡγάπησε συγγένειαν!

Τυγχάνουσι μάλα περιφανῶς τῆς αἰτήσεως, καὶ τίκτουσι καρπὸν, τοῦτον δὲ τὸν καινότερον, ὃς τῆς οἰκουμένης ἀπάσης καλλονὴ καὶ σεμνότης, καὶ τροφὴ μυστικῇ, μέλιτος ὑπὲρ νοῦν γλυκυτέρα, καὶ κατασκόλου δένδρου παντὸς ψυχαγωγικώτερον θέαμα, καὶ ἀνθῶν πᾶσάν εὐωδιστάτων κάτω τεθεὶς πέ- φηγε χάριν.

Ἔδει γὰρ μήτ' ἐκείνους, οὕτως εὐγενεῖς τὴν ψυ- χὴν γεγονότας οὕτως εἰς ἄκρον δικαιοσύνης ἐλη- λακότας, οὕτω παντὸς τῶν ὑπ' οὐρανὸν θεὸν προτι- θέντας, οὕτω θεολαμπρεῖς τὸν νοῦν, ἄλλης ἢ ταύτης χρηματίζει πατέρας, μήτε τὴν μακαρίαν, ἥς τὸ σεμνὸν οὐκ ἔχων ὅσον εἰπεῖν ὁ λόγος ἐξ, ἐτέρων παῖδα παρὰ τούτους γεγονέναι· ἔτι δὲ μήτε τῆς ὁμιλίας ἐκείνης ἢ τῇ Παρθένῳ συλλήψεως αἴτιον, ἄλλο τι ἢ τοῦ ὁμιλίου πρωταίτιον εἶναι καὶ προηγούμενον, ἵν', ὡς οἶόν τε ἦν, ἡ πάντα γένος ἔχοι μόνη καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο διαφυγεῖν, καὶ, Οὐκ ἐ, ἀνομίαις συνελήφθη, οὐκ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με μόνην ἢ μήτηρ μου, περὶ ἐαυτῆς φάσκειν, ἐκείνη καὶ τούτου συμπε-

plebe acceptæ fuerint, et communiter ab omnibus ad eandem hanc puritatem ab originali quoque vitio immunem efferendam usurparentur. Cum hæc manifestissima per se sint, æque indubium illudque gravissimum inde profluit consecrarium. Easdem enim, quas ab Isidoro adhibitas cernimus, verborum formulas, easdem figuras, easdemque imagines ad Virginis beatissimæ singularem puritatem celebrandam usurpatas reperimus non modo a reliquis universim Patribus, sed in ecclesiasticis quoque ac liturgicis libris Ecclesiarum omnium Græcæ, Syriacæ, Copticæ, Armenicæ. Quis porro non videt, quid sponte hinc consequatur? Æque enim a veri specie duo hæc prorsus abhorrent, nempe, aut Patres reliquos aliter quidem de Virginis conceptione sensisse, exquisitissimas tamen formulas ad ejusdem quoque Conceptionis puritatem significandam idoneas usurpasse, aut (siquidem quispiam contendere velit, eas formulas non eo spe-

ρειλημμένου τῷ καταλόγῳ, ὧν μοι μεγαλειὼν ἐποίησεν ὁ δυνατός. Τοῦτο δ' ἐξ ὧν ἔπραξαν, ἔδειξαν οἱ γεννήτορες, ἀφ' ὧν ἐκ Θεοῦ καταβέβη- κάσιν ὁμιλίαις, πρὸς τὴν τῆς παιδοποιίας αἰτίαν ὁμιλῶν συνήλθον. Ἀρίστα τοίνυν καὶ τοῦτ' εἶ- χον τῷ κύκλῳ τῶν περὶ αὐτῆς παραδόξων συνέ- δραμεν.

origo est proles suscipiendæ, e congressu cum Deo eventum inter admiranda, quæ spectant ad ipsam,

ΙΔ'. Ἐπεὶ δ' εἰς φῶς ἡ λαμπρὰ πεφανέρωται θεόπαις, ἡ μᾶλλον ἢ φῶς ἅπαν διαυγεστέρα, τῆς χωρὶς οὔτε φῶς, οὔτ' οὐρανός, οὔθ' ἡ πόλεις πᾶσα τῶν δυναμένων ψυχῇν ἀληθῶς λαμπρῶναι καὶ οἰκῶσαι. Θεῷ, ἐπεὶ τοίνυν ἡ τηλικαύτη γεγέννηται, καὶ τὰ ὑπερχημένα τοῖς τοκεῦσιν ἡ μνήμη περᾶναι μηνύει· οἱ δ' εἰς ἔργον ἄν, οἶμαι, ἐχώρουν, ἅμα τῷ γεννηθῆναι τῷ νεῷ τὴν παιδα προσάγοντες, εἴγε μὴ τὸν καιρὸν προαρπάξιν τῶν οὐκ εἰκότων ἐδόκει, καθὰ καὶ ὁ Σωτὴρ ὕστερον πάντα κατὰ καιρὸν, καὶ θαύματα, καὶ τὸ θεῖον ἐπεδείξατο λουτρὸν, ᾧ πάν- τως ἔδει τελεῖσθαι ἀκόλουθα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκείνου μετρὸς καὶ πρὶν τοῦτο φανῆναι· σφόδρα γὰρ ἄν τι τερατουργεῖν ἐδόκουν, βρέφος, πρὶν ἀποστῆναι τῆς μητρὸς, ἡ λόγου καὶ ἀκοῆς εἰληφέναι παῖραν, εἰς τὰ ἄδύτα ἐπιχειροῦντες εἰσενεγκεῖν ἐκεῖνα· ἥ, ὡς τις ἔφη τῶν πρὸς ἡμῶν, ἡ τριετία διετηρεῖτο, τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις εἰσοδὸν παρασχέιν τῇ Παρθένῳ, ἵνα τὸ μέλ- λον προγράψῃ, ὅτι μόνη τὸν ἁγίον καὶ ἀπερίλη- πτον ἕνα Θεὸν τῆς ἁγίας Τριάδος καινότατα τέλειται, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας ἁγίους τῆς ὅλης φρικτῆς Τριάδος μονῇ, φανεῖται καὶ σεβασμιώτατον οἰκητήριον. Οὐδὲ γὰρ ἦν οἱκοὶ μένειν τῶν ἀναγκαίων, ὅτι θηλῆς ἡ πάντων ἐδεῖτο· ὡς γὰρ καὶ τριετής, ἐνδαιτω- μένη τῷ θεῷ περιβόλῳ ἐκείνῳ, τῆς παρ' ἀνθρώ- πων οὐ μετέχουσας τραπέζης, μυστικῶς δὲ λόγῳ οὐρα- νίας ἡ ἐπουράνιος μετελάμβανε τροφῆς· οὕτως, εἰ καὶ γάλακτος ἔτι δεομένη, τὰ ἄδύτα οἰκεῖν εἰσή-

²⁸ Luc. 1, 49.

A evitaret, ac de se ipsa affirmare posset: *In iniqui- talibus concepta non fui*; et rursus, *Solam non concepit in peccatis me mater mea*; quoniam hoc quoque comprehensum est in numero magnalium il- lorum quæ fecit mihi magna (inquit) *qui potens est*²⁸. Quod quidem ostenderunt genitores ipsi per ea, quæ præstiterunt; quippe qui ad congressum, qui devenerunt. Merito igitur hoc quoque faustissimum connumerandum venit.

XIV. Postquam igitur in lucem Dei filia (62) prodiit splendida, imo ipsa luce splendidior, sine qua neque lux, neque cælum, neque omnes simul creaturæ vim habent seu lumen animæ affun- dendi, aut ipsam Deo conciliandi, postquam, inquam, talis puella nata est, de promissione implenda præsens memoria parentes monet. Ipsi autem, ut arbitror, in opus rem deduxissent, filiam, simul atque nata est, ad templum deferentes, nisi prorsus incongruum visum fuisset tempus prævertere; quemadmodum deinceps etiam Sal- vator omnia opportuno tempore et miracula edidit, et lavacrum divinum exhibuit; cujus exemplis etiam priusquam possent conspici, congruum erat, ut ea quoque assimilarentur, quæ in matre com- plebantur. Et re quidem vera portentosum quiddam visum fuisset, quod in sacra illa penetralia inferre vellent infantem puellulam, antequam ablactaretur, et aliquem seu loquendi seu audiendi usum adeptæ esset. Vel certe, ut quidam e majoribus dixit, triennium ad parandum Virgini in sacra adyta ingressum interponebatur, ut præsignaretur, eam solam unum e sancta Trinitate, inaccessum et incomprehensibilem Deum, ineffabili modo paritu- ram esse, et insuper ipsam solam præ omnibus sanctis augustissimum totius tremendæ Triadis domicilium esse. Et sane ut domi maneret nequa- quam necesse ideo fuit, quod purissima (63) illa

Ant. Ballerini notæ.

ctare) Isidorum, qui diverse ab aliis Sentiret, diversas quoque formulas nullas adhibuisse. Com- munis ergo omnium consonantia in Virginis puri- tate atque innocentia per easdem phrases, figuras, imaginesve efferendi ac celebrandi, communem omnium de eadem puritate atque innocentia sen- tentiam luculenter patefacit.

(62) In notis ad Chartam Ugonis de Summo (sup. pag. 23. not. 2) jam innuimus, titulum *Dei filia*, quo antonomastice Deipara apud Patres exornari solet, etiam ad prærogativam immaculatæ Conceptionis spectare. In idem facere potest, quod auctor noster velut consequenter ad ea, quæ de purissima Virginis conceptione dixerat, mox eam hoc nomine absolute indigitat. Sed adverte ulterius, quomodo eadem doctrina hec proponatur. Nam Dei filia dicitur *prodiisse splendida*. Quid porro est ortus splendidus, nisi splendor ipsum ortum con- comitans? Ac rursus quid isthic est splendor, nisi splendor divinæ gratiæ, qua Mariæ in *peccato* (uti mox auctor dixerat) *non conceptæ* anima refulgebat? Id vero juverit meminisse: sæpe enim alias ejus- modi sententia in veterum scriptis occurrit.

(63) Lectorem, ut puto, non effugit, quam sæpe

ad beatissimam Mariam indigitandam absoluta τῆς πανάγνου voce, quæ juxta Hesychium valet κατὰ πᾶν ἄγνόν, auctor utatur. De hac autem re illud singulare nobis occurrit, quod Franciscus Combesius in vertendis veterum scriptorum de sancta Virgine homiliis, in voces ἀγνή, vel πάναγνος de Deipara dictas cum incidit, eas *casta* aut *castissi- ma*, vertere constanter maluerit. Nam esto, quod diffusetur nemo, ἀγνός non solum ampliori signifi- catione pro *puro* generatim et *impollato* accipi, sed etiam strictiori pro *casto* speciatim usurpari. At perviderit vel cæcus, castimoniam non ejusmodi esse virtutem, e qua par sit singularis laudis argu- menta petere, sicubi de infanti puella laudanda agatur. Cui enim infanti hæc laus, si tamen laus in infantibus haberi potest, non competit? Eas ergo voces ad *castitatem* speciatim contrahere in illis Patrum scriptis, ubi Mariæ vel conceptæ, vel nas- centis, vel trimulæ infantis ad templum adductæ encomia texuntur, nisi aperte constet, ea ad con- sequentia Virginis gesta referri, plane ridiculum videri debet. Verum undenam hæstrophæ repetendæ sint, nemini obscurum est. Quod nempe hominem permovit, ut in præfatiuncula ad orationes *Georgii*

maternis uberibus indigeret. Nam sicut cum A γετο, κατὰ τὸ ἴσον ἐκεῖνο θαῦμα, ὑπερφουεῖ τινα ἄν
triennis in sacro illo ambitu versabatur, haud B ἐστηρίζετο καὶ ἀρρόγητον τρόπον.
humana alebatur mensa, sed arcana quadam ratione cœlestem cibum, quippe quæ supercœlestis
esset, accipiebat; ita siquidem ad inhabitanda sacra adyta adducta fuisset, cum adhuc lacte
indigebat, modo quodam supernaturali atque ineffabili haud dissimili miraculo enutrita fuis-
set.

XV. Vel ergo ita factum est propter illas causas, quas dixi, vel etiam quia æquum erat, ut parentes quoque saltem ad breve tempus infantili venustate filiæ, quæ paulo post Deo dedicanda erat, nec ultra charissimis genitoribus conspicienda, fruerentur; e qua cum maximum haurire solatium liceret, præ hoc tamen mœrorem privationis elegerunt, licet ipsam ceu præmium laborum illorum ac multarum lacrymarum recepissent; pro quibus, ut mihi quidem videtur, nempe pro tantis illis laboribus dignam hanc Deus vicem reddendam judicavit, ut ad triennium tam eximie filiæ gratiis jucundarentur.

Quantum enim voluptatis afferre parentibus alii filii utut speciosissimi valent per multorum annorum convictum, tantumdem triennii spatio innocentissima illa præbere potuit, imo dixerim voluptatem eo uberiores atque excellentiores, quæ eminentius cuicunque proli ipsa præcellerat. Principum enim retributiones magnificæ sane sunt, et largientium magnificentiæ respondentes. Cum autem justii illi essent ac justii vocarentur, haud consentaneum fuisset, ut normam cognomento significatam prætergrederentur. Quapropter, cum justam temporis mensuram assecuti fuissent (æquum autem spatium triennium erat, recte de promissione implenda curaverunt.

XVI. Quoniam vero fama reginæ ac Dei filiæ paulo post per fines universæ terræ pervagatura erat, Jerusalem ante alias omnes regiones coronam laudationis texere, et sacrum Virgini hymnum canere, ac decenter modulari properat; idque jure optimo. Nam et *Jesum meum*, inquit ²⁷, *tulerunt in Jerusalem ut sisterent eum Domino*; cujus utique characteres mater in semetipsa præferebat,

Quotquot ergo e nobilioribus urbem illam incolebant, et viri, et mulieres, et puellæ virgines, illi quidem intuitu patris, istæ in gratiam genitricis, reliquæ vero propter laudatissimam puellam, in D unum convenientes ad templum ascenderunt, cum

²⁷ Luc. II, 22.

Ant. Ballerini notæ.

Nicomediensis in Conceptionem Deiparæ (Bibl. Conc. vol. VI. pag. 82) sollicite lectorem admoneret, veteres in celebrando Conceptionis festo nihil ad conceptionem ipsam respexisse, id ipsum ad invisum puritatis vocabulum, sicubi fieri posset, expungendum impulit. Eadem plane causa invisam homini effecit *immaculatæ* vocabulum; atque idcirco cum Græcæ voces ἁμωμος aut πανάμωμος de Maria usurpatæ occurrerent, non *immaculata*, aut *plane immaculata*, quæ cujusvis reatus absentiam generatim indicant, sed vocabula præelegit *irreprehensibilis* aut *plane irreprehensibilis*,

IE'. 'Αλλ' ἡ χάριν ὧν εἴρηται μοι, τοῦτ' ἐγεγόνει, ἡ ὅτι καὶ πρὸς βραχὺ βρεφικῆς ἦν εἰκὸς τοῖς τοκεῦσι καὶ ἀπολαῦσαι χάριτος παρὰ τῆς παιδός, ἡ μετ' ὀλίγον ἐκποίητος μὲν ἐμελλεν εἶσθαι Θεῷ, τοῖς δὲ φιλιτάτοις τούτοις ἄδοτος πατράσιν· ὑπὲρ τῆς, ἐνὸν τρυφῆν, εἴλοντο κακοπαθεῖσθαι, καὶ τῶν καμάτων ἐκείνων καὶ πολυβρότων δακρύων ταύτην ἔλαβον ἑπαθλον· ὧν, ἐμοιγε δοκεῖ, τῶν τοσούτων ἐκείνων, λέγω, πόνων, ταύτην Θεὸς ἔξιν διέγνω τὴν ἀμοιβήν, τὴν ἄχρι τριετίας ἀπολαύσειν τῶν τῆς λαμποτάτης χαρίτων παιδός.

"Οσσην γὰρ ἔχουσι τῶν παίδων ἄλλοι καὶ κάλλιστοι ἠδονὴν τοῖς πατράσιν ἐνθεῖναι ἀπὸ γε τῆς συνόλου πολυετίας, ταύτην εἶχεν ἡ πάναγος καταθεῖναι τῇ τριετίᾳ· φαίην δ' ἂν καὶ θαυμάσιον καὶ μεῖζον ὄψω καὶ γεννητῶν ὑπέρκειται πάντων· αἱ γὰρ παρὰ τῶν μεγίστων ἀντιδόσεις φιλότιμοι καὶ τῷ μεγέθει τῶν χορηγούντων κατάλληλοι· δικαίους δὲ ὄντας ἐκείνους καὶ καλούμενους οὐκ ἦν ἂν τῶν ἀκολούθων τὴν στάθμην ὑπερβῆναι τῆς ἐπωνυμίας· διὰ ταῦτα τὸ τοῦ ἔτους δίκαιον μέτρον ἀπειληφότες, τοῦτο δὲ ἦν ἡ τριετία, μὴ διαπεσεῖν εἰς πεποιθήσασιν C καὶ τὴν ἐπαγγελίαν.

ΙΖ'. Ἐπεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τῶν τῆς οἰκουμένης ἐπιδήσεισθαι περάτων ὁ τῆς βασιλίδος καὶ θεόπαιδος ἐμελλε κρότος, φθάνει τὰ Ἱεροσόλυμα πάσης γῆς ἄλλης προπλέξαντες τὴν εὐφημίαν, καὶ τὸν ἱερὸν ὕμνον ἐψῶσαντες τῇ Παρθένῳ, καὶ σεμνῶς τερετίσαντες· καὶ τοῦτο εἰκότως· ὅτι καὶ τὸν ἑμὸν Ἰησοῦν ἀνήγαγον, φησὶν, εἰς Ἱεροσόλυμα παραστῆναι Κυρίῳ, οὗ τοὺς χαρακτῆρας ἡ μήτηρ ἐν ταυτῇ προέφαινε.

Καὶ γοῦν ὅσοι τῶν ἐκκρίτων τὴν πόλιν οἰκοῦντες ἐκείνην ἐτυγχانون, ἀνδρῶν τε καὶ θυναικῶν καὶ νεανίδων παρθένων, τὸ μὲν τὸν πατέρα, τὸ δὲ διὰ τὴν μητέρα, τὸ λοιπὸν δὲ διὰ τὴν πανύμνητον, τὴν εἰς τὸ ἱερὸν ἤσαν συνελθόντες, μετὰ λαμπάδων ἐνταῦθα

quæ scilicet ad absentiam reatus per actus proprios inducti significandam aptius adhibentur. At rursus quænam, quæso, laus foret Mariæ aut nascentis aut adhuc infantis, quod nullo per actus suos reatu se polluerit? Hæccine tam præclara Mariæ erant encomia, quæ sanctorum Patrum sapientiæ ope istarum e Græco versionum tribuerentur? Adeo scilicet ineptire vel magni viri solent, ubi potius quam veritati, privatis præjudiciis studiisque deservire animum inducunt!

τὴν πέναντον ἄγοντες, καὶ μέλος ὑπὲρ ταύτης ἐπὶ γλώττης καὶ μετ' εὐφροσύνης ἄσματα φέροντες, τὰ εἰκότα τῇ θεονύμφῃ πάντως διαπραττόμενοι. Περὶ ὧν, μοι δοκῶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν μακαρισμὸν προσηρῆσθαι ἐκείνων. Μακάριος ὁ λαὸς, ὁ γινώσκων ἀλαλγμόν· καὶ τοῖς προσημοῖς δὴ τούτοις τὸ μέλλον διασημαίνοντες, ὅτι καὶ πάντα κρίψει πυρρὸν τὸ τῆς ἐμφύχου ταύτης λαμπάδος φῶς ἀπαστράφον, καὶ ἁσμάτων αὐτῇ πλησεί ψυχὰς ταύτην ὑμνούσας καὶ τὰ σωτήρια μελωδούσας.

Οἴμαι δὲ, καὶ ὁ νοητὸς ἅπας τότε διάκοσμος τοῖς λαμπαδοφόροις ἂν ἐκείνοις καὶ συνῆδε καὶ συνεφώτιζε, καὶ συνεδάδιζε τοῖς προπομποῖς, ὅσον τῆς προσηγομένης δεικνύντες τὸ σέβας τοῖς τῷ σαρκίῳ τούτῳ, οἰονεῖ τι νέφει, τὴν αἴγλην τῆς παμβασίλειδος δρᾶν διαπραττόμενοις, εἰ μὴ καὶ ἀγγέλους ἄγονεῖν τὸ μυστήριον τοῦτο προώριστο δι' οἰκονομίαν, ἣ με δίδωσας, καὶ τῆς αἰσχροουργοῦ καὶ τυραννικῆς ἀφήρπασε χειρὸς.

tunc incompertum eam servasse providentiam, quæ (diaboli) potestate eripuit.

IZ. Ἐν τῷ ναῷ τοίνυν, ἥπερ εἴρηται, φέρουσι τὸ ἱερώτατον ἐμφύχον σκεῦος ἐκεῖνο, τὸ θεοποίητον ἄγος τῶν θεουργικῶν λαμπηδόνων, τὸ πολυτίμητον καὶ θεῖον ἀνάθημα, οὐ πᾶσα ἡ ποιήσις ἤττων ὁμοῦ πρὸς λόγον ἀξίας. Ὁ δ' ἀρχιερεὺς ἀπὸ γε τῶν ὁρωμένων τότε, ὅτι πλέον ἐκεῖνα ἢ ἐδείκνυτο τὰ εἰωθότα, καὶ θείας ἔνδον αὐτὸν συναισθήσεως, ἐγὼ νομίζω, περιλαμψάσης, ὕψηλότερον τῶν φθασάντων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐσομένων, τῇ ἐπέλευσιν αἰσθόμενος τῆς θεονύμφου, οὐδὲν ἦν, ὃ τοῦ ἱεροῦ μὴ τῇ ἡπαρθένῃ ἀνέψξε, καὶ οἰκεῖν αὐτῇ οἰκειότερον ἑαυτοῦ, εἴ τι καὶ ἔδατον, διεψήφισετο. Ἐκ δὲ τοῦτου δῆλον ὡς καὶ χαρὰς ἂν ἦν ἐμπλεως πάντως, προορῶν ὥσπερ τὴν περιελευσομένην τὰ σύμπαντα χερὲν διὰ τῆς ἐπιδημησάσης ἄρτι τῷ νεῷ κόρης. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentis videlicet, quantum gaudii universis pararetur per eam puellam, quæ modo ad commemorandum in templo advenerat.

IH. Καὶ τοῦτ' ἂν προσεφώνει τῇ πανάγῃ, ὃ καὶ ἡ ἀδόλος πληθὺς ἔπειτα πρὸς τὸν Κτίστην· Εὐλόγημένη ἡ ἐρχομένη βασιλὶς ἐν ὀνόματι Κυρίου· Εἰρήνη ἐν οὐρανῷ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. Ἀλλὰ καὶ τὴν χαροποιὸν δὴ ταύτην ἂν προσεῖπε φωνήν, ἦν ὁ βλέπων Σοφονίας προσηγγέστα· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, δι' ἧς ὁ Κτίστης καὶ νῦν μὲν χαίρει, σὲ τὸν λαμπρότατον οἶκον περικαλλῶς ὁρῶν ὑφ' ὀφθαλμοῦ· χαρῆσεται δ' ἐναργέστατον, ὅτε τοῦθ', ὅτι χαίρει τῇ σῇ συνοικήσει, δεικνύων, τὴν χαρὰν σοι δι' ἀγγέλου μηνύσει, δι' ἣν καὶ νόες ἀγαλλιά-

A lampadibus innocentissimam illuc deducentes, ac modulos de ipsa et cantica cum lætitia promentes. officia scilicet, quæ Dei sponsæ dignitati consentanea erant, plenissime illi exhibentes. Et idcirco de his arbitror prænuntiatam illam beatitudinem; *Beatus populus qui scit jubilationem* ²⁹. Quibus sane præludiis futurum significabant, ut hujus animatæ lampadis jubar effulgens reliquas omnes faces obtenebraret, easque animas júbilo cumularret, quæ eam celebrarent hymnis, ac salutaria canerent.

Præterea angelorum quoque universos ordines cum iis, qui lampades ferebant, suos puto conjunxisse cantus suosque splendores, et comitantibus illam socios sese addidisse, videlicet ut hominibus, qui hac carne quodam quasi intersepto velo impediabantur, ne splendorem præcellæ reginæ intueri possent, ipsi ostenderent, quanta illi, quæ deducebatur, reverentia deberetur: nisi forte et illud dicendum sit, hoc mysterium angelis me salvum fecit, atque a fœdifica ac tyrannica

XVII. Eo igitur, quo diximus, modo sacratissimum illud animatum vasculum, deificorum splendorum receptaculum a Deo constructum, urnam a Deo confectam (ε3), honore dignissimum ac divinum donarium, cujus dignitati enarrandæ omnis pariter creatura impar invenitur, ad templum adducunt. Cum autem summus sacerdos tum ex iis, quæ tunc cernebantur, utpote quæ vel ipsa novitate majus quidpiam innuebant, tum etiam divina intus luce, ut puto, mentem ipsius splendidius quam antea vel postea collustrante, animadvertisset jam advenisse Dei sponsam; nulla templi pars fuit, quam Virgini perviam non faceret, et locum, si quis erat in quem inferre pedem aliis fas non esset, hunc illi potius quam sibi ad inhabitandum designabat. E quibus palam sane ostenditur, quam ingenti ipse lætitia præterea perfunderetur, quasi præsentis videlicet, quantum gaudii universis pararetur per eam puellam, quæ modo ad

XVIII. Insuper crediderim, ad puellam purissimam id illum inclamasse, quod deinceps etiam innocens (puerorum) turba ad Creatorem: *Benedicta quæ venit regina in nomine Domini* ³⁰: *Pax in celo et gloria in altissimis* ³⁰. Quin et illam sane lætissimam (ut puto) vocem addidit, qua olim usus est propheta Sophonias: *Lætare valde, filia Sion* (65), de qua Creator et nunc quidem gaudet, te jam cernens splendidissimam sibi domum felicissime assurgere, et ad inhabitandum apte concinnari; gaudebit vero vehementius, quando ad id palam faciendum, gratissimum scilicet sibi esse in te in-

²⁹ Psal. LXXXVII, 15. ³⁰ Jean, XII, 13. ³⁰ Luc. II, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(64) Ecce frequentissimum illud apud Patres encomium, quo Deipara uti a Deo ædificata singulariter celebratur, quodque ad ejusdem originem spectare alias jam animadvertimus. Conf. orat.

Johan. Eubœensis, § 23, sup. pag. 103, 104.

(65) Soph. III, 13. Sic versio LXX edita ab Aldo: Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών. Vulgatus noster: *Lauda filia Sion*.

habitare, gaudium tibi per angelum denuntiabit : **A** σονται καὶ ἄνθρωποι σκιρτήσουσι, καὶ πᾶσα λαμ-
propter quod et angeli lætabuntur, et homines
exultabunt, et universæ creaturæ hilaritatem ex-
plicabunt.

Uterius quæ postea ad Salvatorem Deum ulnis
suis receptum affatus est Simeon, hæc sane et
hierarcha Deiparam excipiens opportunissime
dixit : *Nunc viderunt oculi mei salutare, quod pa-
ratum est ante faciem omnium populorum, lumen ad
revelationem gentium, et gloriam plebis tue Israel* ³¹.
Quibus et illud adjecit, quod divinus Isaia propter
Dominum dixerat (66) : Nunc, o puella, per te
videbit omnis caro salutare Dei. Ingredere igitur
confidenter in templum sanctum tuum ; vere enim
tuum potius quam alterius cujuslibet est hoc do-
micium, et obliviscere domum patris tui, quia con-
cupiscet rex pulchritudinem tuam ³².

Et nunc ego quidem omnes hujus templi portas
tibi soli aperio, et ut libere intus sacra penetralia
pedem inferas, quo libeat, permitto. Tu vero uni con-
ditori tuo cordis tui portas reserabis, efficiesque,
ut libere morari intra te possit, in qua sola inha-
bitare statuit, et quam ex omnibus filiabus Sion
sibi delegit.

Quod si et novum modo ei omnino præter mo-
rem accidit, ut reseratæ omnes tibi pateant templi
januæ ; at nunc pariter majus aliquid de te Deus
in cælis disponit, et cælestes tibi portas attolli
jubet, ut ad illum ipsum inaccessibilem, nemine
tibi obsistente, accedere properes, pulchritudine
tua efficias (67), ut in terris sese conspiciendum
ipse exhibeat, et luce sua universum orbem præ
luce solari illuminet. Ecce domum Domini, intra
quam semel tantum in anno summo sacerdoti pedem
inferre per legem licet, tibi trado, ut juxta Psaltis
vocem in ea inhabites in longitudinem dierum ³³. Tu
vero non multo post intus temetipsam magnum
Pontificem Christum habebis, ipsumque ad mul-
tum temporis gestabis. Abi igitur, o filia, in Sancta
sanctorum, quæ sanctorum omnium sanctissimum
es exceptura, et sanctitatem omnibus largitura.
Accede, Regina et hanc sane splendidam ac regiam sedem tu accipe, uux Regem universorum

³¹ Luc. II, 30-33. ³² Psal. XLIV, 14, 12. ³³ Psal. XXII, 6.

Ant. Ballerini notæ.

(66) Isa. XI, 5, sec. LXX : Καὶ ὄψεται πᾶσα
σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Vulgatus juxta He-
braicum textum legit : *Et videbit omnis caro pariter,
quod os Domini locutum est.* Lucas tamen (III, 6)
Græcæ versionis suffragatur.

(67) Frequens apud Patres occurrit sententia,
sanctæ Virginis pulchritudinem effecisse, ut ad
ipsam in terras Dei Verbum descenderet. Sic, ut
nonnulla eorum loca innuam, auctor homilæ in
Annunt. Deiparæ inter Opera Chrysostomi (tom.
XI, pag. 840, edit. Paris., 1728) : *Supra omnem
creaturam ornata es, super cælos decorata, plus
quam sol fulges, supra angelos exaltata es, non as-
sumpta es in cælos, sed in terris manens cælestem
Dominum ac Regem omnium ad te attraxisti* (ἀλλ' ἐπὶ
τῆς γῆς ἱσταμένη τὸν οὐράνιον Δεσπότην καὶ
βασιλέα τῶν πάντων ἐπισπάσω πρὸς ἐαυτήν).

"Ετι δὲ καὶ οἷον ὁ θεοδόχος Συμεὼν ὕστερον πρὸς
τὸν Σωτῆρα. τοιοῦτον κἀνταῦθα καὶ ὁ τὴν Θεοτό-
κον ὑποδεχόμενος ἱεράρχης κατὰ καιρὸν εἶρηκεν
ἅν· Νῦν εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριον, ὃ
ἠτοίμασται κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν,
φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραὴλ·
σὺν τούτῳ τε καὶ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ Ἰσαΐου διὰ τὸν
Δεσπότην· νῦν ὄψεται, κόρη, πᾶσα σὰρξ διὰ σοῦ
τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· εἰτελεθε οὖν θαρρόντως
εἰς ναὸν ἁγίόν σου, τοῦτο δὲ τὸ σὺν ὑπὲρ πάντας
ἀληθῶς καταγώγιον, καὶ ἐπιλάβου τοῦ οἴκου
τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ σοῦ κάλλους
ἐπιθυμῇσει.

Καὶ νῦν ἐγὼ μὲν τὰς τοῦ νεῶ τοῦδε μόνῃ σοι πύ-
λας ἀνοίγνυμι πάσας, καὶ μετ' ἐλευθερίας τῶν ἀδύ-
των ἔνδον χωρεῖν, ὅποι βούλει, παραχωρῶ· σὺ δὲ
μόνῃ τῷ πλάστῃ τὰς πύλας τῆς σῆς ἀναπετάσεις
καρδίας, καὶ ἔνδον ἐλευθερίως ἐνοικεῖν σοι παρα-
σκευάσεις, ἐν ᾗ κατοικεῖν ἡρετίσαιο μόνῃ, καὶ ἦν ἐκ
τῶν θυγατέρων Σιών ἐξελέξατο.

Νῦν, εἰ καὶ ξένον καὶ παρὰ τὸ εἰωθὺς, ὅτι κλει-
δὸς ἐλευθέρᾳ τοῦ ἱεροῦ πᾶσα καθίσταται πύλη,
ἀλλὰ τι μεῖζον ὑπὲρ σοῦ καὶ νῦν ἄνω Θεὸς διατίθεται,
καὶ τὰς οὐρανίους αἴρειν σπι προστάττει πύλας, ἵνα
πρὸς τὸν μόνον αὐτὸν ἄδατον, μηδενός σοι προσιστα
μένον, φθάσης, καὶ κάτω πείσης διὰ τὴν σὴν ἀγλαίαν
τοῦτον φανῆναι, καὶ ὑπὲρ ἡλίον λαμπρῶναι τὴν γῆν,
τῶν μὲν κατοικεῖν σε ἐν οἴκῳ Κυτρίου εἰς μακρό-
τητα ἡμερῶν, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐνδίδωμι, ἔνθα τοῦ
ἐνιαυτοῦ ἀπαξ εἰσιέναι τὸν ἀρχιερέα νομίζεται·
σὺ δὲ μετ' ὀλίγον τὸν μέγαν ἀρχιερέα Χριστὸν ἔνδον
ἔξεις σαυτῆς, καὶ τοῦτον βαστάσεις παραπολύ. Ἰθι
τοίνυν, ὦ θόγατερ, εἰς τὰ τῶν ἁγίων Ἁγία, ἡ τῶν
ἁγίων ἀπάντων ἀγιώτατον ὑποδεχομένη, καὶ τὸ πᾶν
ἀγιάσουσα· πρόσθι, βασιλίσ, τὰ λαμπρὰ δὲ ταῦτα καὶ
τὰ βασιλεια δεχομένη, ἡ τὸν τοῦ παντός βασιλέα βα-
σιλικὰς τοῖς ἐν γῇ παρσχεῖν χάριτας ἀναπέσουσα.

Andreas Cretensis (in *Nativ. Deip.* apud Com-
bels. auct. vol. I, col. 1324-1325) : *Cujus ani-
mæ quidem venustans usque adeo in immensum pro-
vecta est, ut Christus ipse, immensa illa pulchritudo,
ejus desiderio exarserit, secundamque ex ipsa nati-
vitatem elegerit* (Ἦς τὸ μὲν τῆς κυχῆς κάλλος ἀπει-
ράκις ἀπείρως εἰς τοσοῦτον ἐξήρηται, ὅπως καὶ
Χριστὸν αὐτὸν τὸ ἀμήχανον κάλλος εἰς ἐπιθυμίαν
τοῦ ταύτης κάλλους ἔλθειν...). Id centies et in Me-
næis Græcorum legitur. Sic ad diem 29 Febr. Ode
ζ' : *Cum te utpote pulchrum, utpote venustam, o
cujusvis labis penitus expers, dilexisset Jesus pul-
chritudinis donator, ex te secundum carnem natus est,
et propter immensam pietatem suam me ad deitatem
evehit*· ὡς καλὴν, ὡς ὁρατὴν ποθήσας σὺ ὁ παλλοποιὸς
Ἰησοῦς, παναμώμητε, ἐκ σοῦ σαρκὶ γεγέννηται, καὶ
θεοὶ με δεῖ οἴκτον ἀμέτρητον).

ad regias gratias terrestribus large impertiendas permovebis.

ΙΘ'. Τούτοις οὖν ἡ Θεόπαις λόγοις ὑποσχοῦσα τὴν ἀκοήν, καὶ ὡσανεὶ πειθομένην ἑαυτὴν παρασχοῦσα, τῶν εὐγενῶν νεανίδων ἐκείνων, αἱ ταύτην λαμπαδοῦχοῦσαι περιέσταντο, ἡρέμα διαστάσα, καὶ ὅλη χαρίεσσα σεμνῶ φανεῖσα καὶ σχήματι καὶ φρονήματι, πρόσεισιν ἀσμένως τῷ ἱεράρχῃ, περιχαρῶς προσελάλοῦσα, καὶ κινήμασιν, οἷς εἶχε, καὶ ψέλλισμασι τῇ τούτου ψήφῳ συνᾶδεν ὑποδεικνύσα· καὶ ἀντὶ τῶν πατέρων καὶ τῆς κατ' οἶκον θερμότητος ἀλλῆς τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων οἴκησιν αἰρεῖσθαι προθύμως ἐμφαίνουσα· καὶ, Εἰσελεύσομαι, εἶπεν ἂν τὸ τοῦ Θεοῦ Δαβὶδ, πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου· ὅτι σὺ ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου· ἐπὶ σὲ ἐπεβρίβην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου, Θεός μου εἶ σὺ.

Κ'. Λιὰ τοῦτο καὶ εἰσεῖσιν εἰς τὰ ἄδυστα μόνη τοῦ ἱεροῦ καταλαμβάνουσα γεννήτορας καὶ πατρῷας ἐστίας συνῆθειαν, ἥς οὐδ' εἰς φρονούσαν ἡλικίαν τελοῦντες ὑπερίδεν ἔχουσι, τρία οὖσα καὶ ταῦτα ἡ πάλαντος ἔτη, ἐν ᾗ τῆς ἡλικίας δηλαδὴ ταύτης οὐκ ἂν ἱκανὸς εἴπειν εἴη τοῦ θυμῆτος τὴν ὑπερβολὴν, εἰ τις λογίζατο, οἷον ἄτε δὴ βρέφος δεομένη, οἷα ἡλλάξατο.

Ἐκείσε γοῦν, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἠῤῥανε καὶ τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ· ἥ, ἵνα καὶ τοῦτο προσθείην, προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις· περὶ οὗ μόνου προσφυῶς ἔχειν εἰπεῖ τις ἂν, ἥν εἶρηκε φωνὴν ὁ Σωτήρ ὑστερον· Ἀφετε τὰ παιδιά ἐρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

ΚΑ'. Ἐδεῖ δὲ ἄρα καὶ τὸ τῆς εἰσόδου τοῦτο καινὸν ἐπὶ τῇ Παρθένῳ γενέσθαι, ἵνα ἀκόλουθον εἴη τῇ τε παραδόξῳ τῆς εἰς βίον προόδῳ καὶ τοῖς ἔτι παραδοξότερον ἐκταμένους αὐτῇ, ὡς ἂν ἀπ' ἀρχῆς θαυμαστά μὲν ἦ τὰ κατ' αὐτὴν ἄχρι καὶ πέρας, τὰ δ' ἐπίοτα τῶν πρὸ αὐτῶν ὑψηλότερα.

Καὶ γὰρ γεγένηται μὲν καινότερον ἢ κατὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων· τοῦτο δὲ θαυμαστότερον καὶ μὴ κατὰ τὰς ἄλλας παρθένους, ὅτι περ τριετὴς

⁶⁶ Psal. xlii, 4. ⁶⁷ Psal. xxi, 10, 11. ⁶⁸ Luc. ii, 40. ⁶⁹ Ibid. 52. ⁷⁰ Marc. x, 14.

Ant. Ballerini notæ.

(68) Si a Francisco Combesio scisciteris, quid demum mirum in primordiis Mariæ Patres suspexerint ac venerati fuerint, prompte reponit (in Præf. ad Orat. Georgii Nic. in Concept. Deip. Biblioth. Concion. vol. vi, pag. 82, non aliud antiqua religione colendum eos suscepisse, quam quod concepta miraculo, divinoque miraculo ex sterilibus suscepta Diipara fuerit. Atqui superius (§ 13) vidimus, Isidorum, inter mira quæ ad initia Mariæ pertinent, illud potissimum recensuisse, quod sola de se coeuntiare potuerit: In peccatis non concepit mater mea; et id ad ea magnalia pertinere, de quibus Virgo occinit (Luc. i, 49): Fecit mihi magna qui potens est.

Sed et aliud hic occurrit animadversione di-

A XIX. His itaque dictis aurem porrigens Dei filia ac velut obsequentem se exhibens, e nobilibus illis puellis, quæ lampades tenentes eam circumstabant, lente digrediens, et tota gratiosa gravem præferens et habitum et sensum, cum gaudio adit pontificem, hilaris eum alloquitur, et nutibus verbisque, prouti poterat, infantilibus, assentiri se illius sententiæ declarat, seque parentibus ac domesticis reliquis commodis præferre moram in Sanctis sanctorum prompte significat, et utique illud divini Davidis usurpans, Introibo, inquit, ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam ⁶⁴, quoniam tu es spes mea ab uberibus matris meæ; in te projecta sum ex utero, de ventre matris meæ Deus meus es tu ⁶⁵.

B XX. Ingreditur proinde sola in templi adyta, ac parentes et paternæ domus consuetudinem, e qua ægre avelli se sinunt vel qui jam matura sint ætate, adhuc trimula innocentissima relinquit, cujus sane ætatis ratio si habeatur, vix effari quispiam poterit miraculi magnitudinem, qui nempe perpenderit, quibus rebus utpote infans indigeret, et quodnam vitæ genus nihilominus sibi assumptisset.

Illic igitur, ut verbis utar evangelicis, hæc quoque puella crescebat, et confortabatur spiritu, et implebatur sapientia, et gratia Dei erat in illa ⁶⁶. Seu, ut ista quoque adjiciam, proficiebat sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines ⁶⁷. Ac in ipsam solam apte quadrare quispiam dixerit voces, quas deinceps Salvator protulit: Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos: talium est enim regnum cælorum ⁶⁸.

XXI. Porro etiam insolens iste Virginis in templum ingressus prorsus conveniens erat, ut responderet cum admirabili ejusdem in vitam ingressui, tum iis, quæ adhuc admirabiliora futura de ipsa erant; adeo ut ab initio ad finem usque omnia in ea miranda essent (68), posteriora autem prioribus usque sublimiora forent.

Et sane singulari prorsus ratione ac præter reliquorum hominum consuetudinem ipsa progenita fuit. Illud vero majori admiratione dignum, et a

D gnium. Plures scilicet invenies ita mente comparatos, ut sanctæ Virginis immunitatem ab hereditario Adæ peccato habeant ceu prodigium omnium maximum, quod in matris suæ gratiam divina virtus ac largitas perpetraverit. E converso habes heic Isidorum, qui portenta ad originem Deiparæ spectantia longe inferiora iis proclamant, quæ deinceps subsecuta sunt. Duo concludi hinc possunt: 1° immunitatem Deiparæ a primævo illo reatu ex sanctorum Patrum mente adeo rerum naturis consentaneam esse, ut vix aut certe minus præ reliquis ejus prærogativis hæc mira videri debeat: 2° hinc forte peti rationem posse, cur Patres alia præ isto Virginis prodigia fusius celebrare consueverint.

cæterarum virginum usu alienissimum, quod adhuc trimula ad inhabitandum in templo concesserit. Ingressus vero in ipsa quoque sacrarii inaccessa penetralia, quodnam aliud, quæso, portentum non vicerit? Prorsus reliqua omnia, his tamen solum exceptis, quæ deinceps peracta in ipsa sunt, quibus cum inveniatur inferius, primas eisdem cedere haud veretur.

XXII. Verumtamen neutiquam a vero, mea quidem opinione, ille abluderet, qui hoc et fundamentum et radicem sublimiorum, quæ deinde consecuta sunt, appellaret. Nihil enim, sive in iis quæ ad ipsam spectant, sive in reliquis omnibus majus reperire est, quam quod Deus ex ipsa formam nostram assumpserit. At vero ut id ad idonea evaderet, inde innocentissima adepta est.

Cum enim sacratissimæ illi in templi recessibus degenti, nihil ex humanis in oculos incurreret, ad quod semet forte effligeret, sed Deum solum jugiter menti obversantem haberet, Deum solum alloqueretur, *et meditatio cordis ejus*, ut cum David propheta loquar ⁶⁹, *in conspectu Dei semper esset*, ac sola cibo divinitus parato aleretur; proinde ad Deisimilitudinem excellentius quibuscunque aliis, et hominibus scilicet et angelis, formam induta est, illi quippe soli cum ipsa jugiter conversanti, et, quantum dici potest, ab ipsa cognito, semet, quoad fieri posset, plane similem efficiens.

Hinc vero et Creator, cum opus hoc suum (89) cerneret tam sublimi divinaque pulchritudine nite-scere, haud indignum duxit, ut vel formam facturæ suæ ipse indueret, sciens æquitatis esse, imo magis proprie dixerim, benignitatis, ut illi, quæ quidem, quantum creaturæ licuit, eo ascendit ut maximam cum eo similitudinem gereret, hanc gratiam invicem rependeret, ut et ipse descenderet, et eandem cum ea formam, et quæcunque alia ad vitam spectant, communia cum ipsa haberet. Et exinde propter Virginis cum Deo similitudinem, Deus quoque ex ipsa factus est nobis similis.

XXIII. Quod si purissimæ illi tantum innocentiae suppetebat, ut ubicunque demum versaretur, locum ipsum in Sancta sanctorum converteret (70), et vix aut ne vix quidem secessu aut quovis alio, quod locus præbeat, præsidio indigeret: nequaquam tamen concedere quispiam poterit, nihil prorsus mansionem illam, inaccessam et ab humana consuetudine remotam, ad divinam ascensionem Virgini profuisse, quando ipse quoque Salvator, in terris cum versaretur, recessu et monte, ubi Patrem ac Deum oraret et alloqueretur, delectatus cernitur.

Re ipsa igitur sacra illa penetralia Beatæ contulerunt, ut domum suam administrare sapienter, et

⁶⁹ Psal. xviii, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(69) Jam sæpe alias innuimus, Mariam ideo singulari quadam laude uti *Dei opus* celebrari consuevisse, quod singulari prerogativa in ipsa sua conditione fuerit exornata.

(70) His consona ea sunt, quæ in S. Germani homilia ejusdem argumenti legimus (§ 10, sup.

A ἐπεδήμησε τῇ νεῷ. Ἦ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄδυστα εἰσόδος ποῖον οὐ κάτω τίθησι θαῦμα; Πάντα μὲν πάντως ἄλλα, μόνων δὲ δίχα τῶν παρ' ἐαυτῆς ἐφεξῆς, ὧν ἡττώμενον οὐκ αἰδεῖται τὴν ἡτταν.

KB'. 'Ἄλλ' ἔμοιγε δοκεῖ, τοῦτο καὶ θεμέλιον καὶ βίξαν τῶν ἐσχάτων καὶ ὑψηλῶν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καλέσας· οὐδὲν μὲν γὰρ ὑψηλότερον, ἢ τι τῶν κατ' αὐτὴν, ἢ τι τῶν ἀπάντων ἕτερον, ἢ Θεὸν καθ' ἑμᾶς ἐξ αὐτῆς μορφωθῆναι· πρὸς δὲ τοῦτο ἐκείθεν ἡ πύργος ἔσχε τὴν ἐπιτελεσιότητα.

B Ἐν γὰρ τοῖς ἀβάτοις ἡ πάνσεμνος διατριβουσα, ἐπεὶ οὐκ ἦν τι τῶν ἀνθρωπείων ἰδεῖν, ᾧ ἂν ἐαυτὴν ὁμοιώσειεν, αἱ δὲ Θεὸν ἦν μόνον φανταζομένη. Θεῷ μόνῳ προσλαλοῦσα, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας αὐτῆς, κατὰ τὸν προφήτην φάναι Δαβὶδ, ἐνώπιον Θεοῦ διαπαντὸς, θεόθεν μόνῃ τυγχάνουσα τροφῆς, καὶ πρὸς ὁμοίωσιν Θεοῦ ὑπὲρ ἅπαντας, ἀνθρώπους φημι καὶ ἀγγέλους, ἔφθασε μορφωθείσα, τοῦτω δὴ μόνῳ τῷ συχνᾷ προσομιλουμένῳ, καὶ οἷον εἰπεῖν γνωριζομένη, ἐαυτὴν, ὡς οἷόν τε ἦν, ἐμπερὶ ποιησαμένη σαφῶς.

Διὸ καὶ ὁ Πλάστης εἰς τοσοῦτον ὑψηλοῦ τε καὶ θεοῦ κάλλους ἰσχυρῶς τὸ οἰκεῖον λαμπρυνθὲν ποίημα, οὐδὲν ἀνάξιον φέτο καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πλάσματος περιθέσθαι μορφήν, δίκαιον μᾶλλον ἢ, ἴν' οἰκειότερον εἴπω, φιλόανθρωπον ἐγνωκώς, ἴν' ὅπερ, ὅσον ἐξῆν, ἀνῆλθεν, ὡς κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τοῦτω χαρίσθαι τὸ κατελεθεῖν, τῆς τε εἰκότος αὐτῷ κοινονηκέναι καὶ τῆς ἄλλης διαίτης· ἔνθεν καὶ γέγονε διὰ τὴν τῆς Παρθένου πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν Θεὸς ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ὁμοῖος.

C Διὸ καὶ ὁ Πλάστης εἰς τοσοῦτον ὑψηλοῦ τε καὶ θεοῦ κάλλους ἰσχυρῶς τὸ οἰκεῖον λαμπρυνθὲν ποίημα, οὐδὲν ἀνάξιον φέτο καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πλάσματος περιθέσθαι μορφήν, δίκαιον μᾶλλον ἢ, ἴν' οἰκειότερον εἴπω, φιλόανθρωπον ἐγνωκώς, ἴν' ὅπερ, ὅσον ἐξῆν, ἀνῆλθεν, ὡς κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τοῦτω χαρίσθαι τὸ κατελεθεῖν, τῆς τε εἰκότος αὐτῷ κοινονηκέναι καὶ τῆς ἄλλης διαίτης· ἔνθεν καὶ γέγονε διὰ τὴν τῆς Παρθένου πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν Θεὸς ἡμῖν ἐξ αὐτῆς ὁμοῖος.

D KI'. Εἰ γὰρ καὶ τοσοῦτον τῇ πανάγῳ περιῆν εἰς ἀγγελίαν, ὥστε ὅπη περ ἂν παρῆν, Ἄγια εἶναι τὸν τόπον ἀγίων εὐθὺς, καὶ βραχεία ἢ οὐδὲν ἀναχωρήσεως ἢ τῆς ἐκ τόπου δεῖσθαι συνεργείας ἑτέρας, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις καὶ ἀπὸ τῆς ἀβάτου καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἐρήμου διατριβῆς ἐκείνης μὴ πρὸς θεῖαν ὕψωσιν δοῦναι συνεργεῖν τῇ Παρθένῳ, ἕως οὗ καὶ τῇ γῇ παρὼν ὁ Σωτὴρ ἀναχωρήσει· δείκνυται χαίρων καὶ ὄρει, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν εὐχῆς Χάριν καὶ ὁμιλίαν.

Ἐκεῖνα τοίνυν ὄντως τὰ ἄβυστα τῇ μακαρίᾳ παρ-
έσχον προνομίως οἰκονομησάτι καὶ ταῖς θεραπαίνισι,

pag. 311), cum sacerdos puellulam alloquens ait: *Non enim te altare sanctificat, imo vero a te uberime sanctificatur*. Vides autem hæc ad puritatem et innocentiam puellulæ spectare, quæ singularissima ideo fuit, quia, ut inquebat § 13, Isidorus ipse, *non in iniquitatibus concepta ipsa fuerat*.

τὰς σιδασμούς λέγω ταύτης αἰσθήσεις, ἐν καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Λουκᾶν, δοῦναι τὸ σιτομέτριον. Τὸ δὲ σιτομέτριον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἡ εὐκαιρία ἐκείνη τῶν κινήσεων διανεμηθεῖσα μελέτη ἂν εἴη καὶ τέχνης· ὁ δὲ καὶ ὡς σοφῶς οὕτω καὶ θαυμασίως ἡ Πάνυχος οἰκονομήσασα, ἐφ' ἅπασιν τοῖς ὑπεργυμνοῖς Θεῷ δέσποινα δέδεικται. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἐκεῖνα βίλλειν τοῦ Σωτῆρος δοκῶ μοι τὰ ῥήματα· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος αὐτοῦ εὐρήσῃ ποιοῦντα οὕτως. Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Περὶ ταύτης, ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ ὁ θεὸς ἐκεῖνο προεῖπε Δαβίδ· Σὺ, Κύριε, καταμόνας ἐπ' ἐλπίδι κατεφικίνας με· ἐκεῖνη γὰρ ἡ μόνησις τῇ Παρθένῳ γέγονε πρόξενος τῆς ἀληθινῆς ἀλπίδος τυχεῖν, κακεῖ τοῦτο προφητικῶς ἂν εἴπεν ἡ Πάνυχος, ὡς ἑμαυτὸν παῖθω· Ἦκουσεν ἐκ νοῦ ἀγίου αὐτοῦ φωνῆς μου· καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ.

ΚΔ'. Ἐγώ γε δὲ καὶ τὴν μουσικὴν ἐκείνην καὶ κρυφωδέστατην ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκησιν τῆς Παρθένου καὶ πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην οἶμαι φέρειν τοῦ υἱοῦ καὶ Σωτῆρος αὐτῆς. Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης, ὅτι μὲν ἄνθρωπος παρ' αὐτῆς, κοινωνῶν ἦν καὶ ὁρώμενος τοῖς ἀνθρώποις, ἀθέατος δ' ὡς Θεὸς, καὶ συναυλίας ἁμοιρος ἀνθρωπείας· οὕτως ἡ τῶν μεγαλειῶν τυχοῦσα τοῦ δυνατοῦ ὁρωμένη τε ἐτύγχανε καὶ ἀόρατος· καὶ ὡς μὲν ἀνθρώπων καὶ καθ' ἡμᾶς, ἐωράθη τε τοῖς πολλοῖς μέχρι τριετίας, καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ἔξοδον ἔχρι τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀνόδου· ὡς δὲ τὴν ἀρετὴν ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τὸ καινὸν τῆς ψυχῆς κάλλος, καὶ, οἷον εἰπεῖν, Θεὸς ἐπίγειος, ἀθέατος οὐκ ἐπ' ὀλίγον κατέστη, τὸ ἄβυστον οἰκοῦσα καὶ θεῖον ἔσχατον· ὡς ἂν, ὁ προὑπέγραψεν ἐν αὐτῇ ὁρατὴ φανεῖσα καὶ ἀόρατος, ἥπερ ἔφην, τοῦτο τοῦ φανέντος παρ' αὐτῆς ἀοράτου τε καὶ ὁρατοῦ Θεοῦ εἰκὼν ἐναργῆς προεθεῖν.

semetipsa in antecessum expressit, visibilis et invisibilis, ut dixi, apparens, hoc Dei ex ipsa geniti visibilis et invisibilis apparentis, vivida fuerit imago.

⁴⁰ Luc. xii, 42. ⁴¹ Ibid. 43. ⁴² Luc. i, 49.

Ant. Ballerini, s. æ.

(71) Psal. iv, 10. Quod Vulgatus vertit *singulariter*, LXX legunt *καταμόνας* (*seorsim*), idque Isidorus, uti palet, transfert ad solitudinem Virginis; attamen juxta vim contextus Hebraici vox *יחיד* (*solitarie* seu *solus*) referenda potius videtur ad Deum, qui solus in spe constituit.

(72) Psal. xvii, 7, sec. LXX. Nam ubi Vulgatus habet *introivit*, Græca versio legit *εἰσελεύσεται*.

(73) Finge, auctorem nihil sermoni inseruisse, quod puritatem Deiparæ in sua ipsius origine expresse vindicaret. Nonne ad hanc opinionem auditoribus ingerendam satis ea erant, quæ hoc loco de Virginis pulchritudine brevissime tangit? Nedum enim pulchram, sed *pulchritudinem* ipsa Mariam appellat, et quidem *pulchritudinem novam*, et talem cujus gratia divinitati exæquanda quodammodo

A suis ancillis, venerandis, inquam, sensibus suis, prouti divinus habet Lucas ⁴⁰, *daret tritici mensuram in tempore*. Tritici porro mensura, ut opinor, consideratio fuerit ac custodia ad singulos motus opportune adhibita. Quam sane administrationem cum innocentissima illa tum prudenter, tum etiam excellentissime gessisset, Domina constituta est super omnia quæ Deo subsunt. Huc enim spectare mihi videntur illa Salvatoris verba: *Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens, quem constituet Dominus super familiam suam, ut det in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem. Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum* ⁴¹.

B De ipsa præterea et illud puto Davidem prædixisse: *Tu, Domine, singulariter in spe constituisti me* (71). Illa enim solitudo Virgini contulit, ut veræ spei effectum consequeretur; adeo ut ibi purissima (prout mihi persuadeo) propheticum illud usurpare potuerit: *Exaudivit de templo sancto suo vocem meam; et clamor meus in conspectu ejus introibit in aures ejus* (72).

XXIV. Illud insuper plane existimo, mysticam illam secretissimamque Virginis in templi penetralibus mansionem pertinere ad imaginem, quam gerebat, filii ac Salvatoris sui. Quemadmodum enim Dominus, quatenus homo ex ipsa genitus, cum hominibus consuetudinem habebat, ac se videndum præbebat, quatenus autem Deus, invisibilis et humani contubernii exsors manebat; ita et illa, quæ *magnalia potentis* ⁴² nacta est, videbatur simul et invisibilis erat. Nimirum, quatenus ex hominibus orta est, et nobis similis fuit, visa quoque est a multis usque ad triennium, et deinde post egressum e templo usque ad suam ascensionem in cælos; quatenus vero virtute superhumana et nova animi pulchritudine præcellerat, atque, si ita loqui fas est, divinitas erat terrestris (73), ideo haud breve tempus invisibilis latebat, inaccessum ac divinum illud domicilium incolens: adeo ut quod in

D videatur. Quæ quidem fideles dum audirent, numquid locus reliquus erat suspicandi, hanc quoque *pulchritudinem* turpissima peccati macula, non secus ac cæteros homines, fœdatam exstitisse? Atqui hæc virginæ pulchritudinis encomia passim apud Patres et in libris ecclesiasticis recurrunt. Ergo, etiamsi doctrinam de sancta Virginis origine explicite traditam reperire non esset, germina tamen, e quibus sponte effloresceret, passim in deposito traditionis prostarent. Cæterum, cum eandem illam doctrinam auctor diserte profiteatur, inde nobis certissimum suppetit argumentum, hasce atque alias plures laudes, quibus Mariæ et puritas, et sanctitas, et innocentia, et venustas commendatur, ab ea sententia proficisci.

XXV. Verum et quod pervia Virgini sacra adyta patuerint, et quod angelus e cœlo descendens ad parandum cibum illum mirabilem astiterit, hoc mihi prænotasse videtur, cœlos deinde aperiendos esse, ac Spiritum sanctum corporali specie, divinum lavacrum in Jordane Domino suscipiente, descensurum. Quemadmodum enim uni Virgini, non vero cuiquam alteri ex universis mortalibus, reserata fuerunt penetralia sacra; sic uni quoque Salvatori cœlum semet apertum tunc exhibuit.

Quod vero ab uno summo sacerdote, semel per annum in Sancta sanctorum introeunte, innocentissima conspiceretur; id rursus haud parum confert, ut expressiorem præferat cum Deo similitudinem. Nam sicut ad Dei aspectum, quantum fas est mortalibus, admitti, electis tantummodo contingit hominibus, neque vero id semper, sed quando a turbarum multiplici ac tenebrosa confusione semet propripientes, sibi que unice, quantum liceat, vacantes in divinis ac cœlestibus, quo utique non ascendunt turbæ, conversari probe didicerint; pari modo, ut etiam in hoc ostenderetur Virginis cum Deo similitudo, propter quam (o tremendum mysterium!) et Deum gestavit, ipsa quoque semel in anno fiebat visibilis et a solo summo sacerdote videbatur.

XXVI. Verum enimvero neque dum ipsa conspiciendam se præberet, quidquid in ea erat excellentiæ, comprehendere spectator valebat. Quemadmodum enim si cui concessum fuerit, ut in Deum obtutum deflagat, non ideo omnia quæcunque in Deo sunt, iste perviderit; haud aliter, si quis Virginem intueretur, nequaquam hic assequeretur, ut quidquid sublime ipsi inerat, perspectum haberet. Adeo nempe Virgo divinis, ut ita dicam, coloribus semetipsam expressit, adeo, juxta illud Davidis ⁴³, vivam in se Dei speciem manifestissime præferret.

Verum tamen affirmo quidem, menti incomprehensibiles et humanæ linguæ propemodum ineffabiles ac deificas ipsi prærogativas inesse; absit tamen ut parem unquam eam Deo habueris. Sed purissimam illam Deum utique dixeris propter virtutis ejus eminentiam, si nobis eam comparaveris (74); si vero eamdem cum Deo conferas, hoc, quod re ipsa est, Virgo apparuerit, nempe homo.

XXVII. Attamen sublimior est, ut dixi, universis creaturis; et facile ac sine errandi metu cernere quispiam poterit, ipsam solam plusquam res creatas simul omnes, hominibus ad Dei gloriam evenhendis parem esse. Et sane licet ab initio neque angeli (75), neque cœlum, neque sol aut astrorum

⁴³ Psal. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(74) Si ineffabiles adeo ac menti imperviae celebrantur beatissimæ Virginis prærogativæ; si comparata ad reliquos homines beatissima Virgo instar numinis habenda dicitur; præpostere ergo agunt, qui pertinentia ad sanctæ Virginis originem eodem palmo dimetiri præsumunt, quo cum cæteris hominibus utuntur.

(75) Argumentatio auctoris postulat, ut eminentiori quadam ratione splendeant in Deipara, quæ-

ΚΕ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῇ Παρθένῳ τὰ ἄδρια ἀνθεμῶν ἔχειν, καὶ ἄγγελον οὐρανὸν κατελόντα συνεῖναι, τοῦ δειπνοῦ χάριν ἐκείνου τοῦ παραδόξου, ἐκείνῳ μοι προγράφειν ὑπαγορεύει, τὸ τὸν οὐρανὸν ἀνεμῶν ἔχειν, καὶ καταβῆναι σωματικῶς εἶδει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καταδεχομένου τὸ θεῖον ἐν Ἰορδάνῃ λουτρὸν τοῦ Δεσπότου· οὔτε γὰρ, ὡς τῇ Παρθένῳ, ἐτέρῳ τῷ τῶν ἀπάντων ἀνέμῳ τὰ ἄδρια, καὶ ὑπὲρ μόνου τοῦ Σωτῆρος γυμνὸν οὐρανὸς τότε προὔθηκεν ἐαυτόν.

Τὸ δὲ γε μόνῳ τῷ ἱεράρχῃ, ἀπαξ εἰσόντι τὰ ἄδρια, ὁρᾶσθαι τὴν πύργον οὐκ ὀλίγον, αὐτῇ καὶ τοῦτο πρὸς θεῖαν ὁμολοῖσιν εἰκονίζεσθαι δίδωσιν· ὥσπερ γὰρ ἀνθρώπων μόνον τῶν ἱερῶν θεὸν ὁρᾶν, ὡς ἐφικτόν ἀνθρώποις, οὐκ αἰεὶ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὅταν τῆς κἀτω χωρὶζόμενοι πολυειδοῦς καὶ σκιώδους πληθύνῃ, καὶ μόνους, ὡς οἷον τέ ἐστιν, ἐαυτοῖς συνόντες, εὖ ἔχῃσι τοῖς θεοῖς ἐνδιατρίβειν καὶ ὑψηλοῖς, καὶ ἃ μὴ βᾶσιμα τοῖς πολλοῖς· οὕτως, ἵνα τὸ πρὸς θεὸν ἰοικὸς κατὰ τοῦτο δειχθῇ τῆς Παρθένου, διὸ καὶ θεὸν ἤνεγκεν, ὡς φρικτοῦ μυστηρίου! καὶ ἀπαξ ἦν θεατὴ, καὶ μόνῳ τῷ ἱεράρχῃ.

ΚΖ'. Ἀλλ' οὐδέ γε καὶ ὁρῶμένης συνορᾶν εἶχεν ὁ θεατὴς ὅσον τὸ κατ' αὐτὴν μεγαλεῖον. Καθάπερ γὰρ, φῆνι θεοπτείας τυχεῖν ἐξεγένετο, οὐ πᾶν ὅσον περὶ θεὸν ἐνενόησεν, οὕτως οὐκ ἦν ἂν, ὅς, ἐκείνην ἐυρακῶς, τὸ κατ' ἐκείνην εἶχεν ἅπαν ὕψος καταληπτόν· οὕτω γέγραπεν ἐαυτὴν ἡ Παρθένος χωρῶμασιν, ὡς εἰπεῖν, θεοῖς· οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐπ' αὐτὴν ἀληθῶς ἐσημειώθη τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου, ὥστε σαφεῖς ἐν ἐκυστῇ σώζειν θεοὶ· δεῖς ἐμφερείας.

signatum fuerat super eam lumen vultus Domini, ut

Λέγω δὲ ἀπερινόητα μὲν καὶ ἀνθρώποις σχεδὸν ἄφραστα θεουργικὰ καὶ ταύτῃ προσεῖναι πλεονεκτικὰ, Θεῷ δ' ἐξ ἴσης οὐδέποτε· ἀλλὰ γε πρὸς μὲν ἡμᾶς θεὸν ἂν εἴποις τὴν πύργον τῇ καθ' ὑπερβολὴν αὐτῆς ἀρετῇ, πρὸς δὲ θεὸν, τοῦτ' αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν· ἀνθρώπος ἡ Παρθένος.

ΚΖ'. Πλὴν, ὅπερ ἔφην, κτίσεως ἀπάσης ὑπερκείμενη, καὶ μόνῃν ἔχειν ἴδοι τις ἂν ἀτεχνῶς πρὸς δόξαν ἄγειν ἀνθρώπους Θεοῦ, μεῖζον ἢ πᾶσα ἡ κοίτης δύναται· εἴπερ γὰρ ἄγγελοι, οὐρανὸς τε καὶ ἡλιος ἡ χορὸς ἀστέρων, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ φυτῶν παντοδαπὴ καὶ παράδοξος ἰσοουργία, ταῦτα

cunque gratiæ munera angelis collata fuerint. Atqui illud angelis æque ac primis hominibus donum collatum fuit, ut gratiam divinam simul cum natura a Dei gratuita liberalitate acciperent. Ergo hoc donum Deiparæ negare nefas est: imo cum et angelis et protoparentibus longissime Virgo præcelleret, uberius illud idem et nobilius impertitum ipsi fuisse plane existimandum.

δὲ μὴ τὴν πρώτην ὑπέστη, οὐκ ἂν ἔλαττον ἢ νῦν Ἀ
προνεῖν ἔχον ἄνθρωποι Θεοῦ, τῆς ἀπαραμύλλου μό-
σης φανείσης Παρθένου.

minus quam modo homines, hæc sola Virgine incomparabili ostensa, ad intelligenda quæ Dei sunt
pervenire potuissent.

Τὰ κρείττω δὲ μάλιστα λαμπρά μὲν καθ' αὐτὰ,
καὶ θαύματος οὐ μικρὰν ἀφιέντα φωνήν· πρὸς δὲ
γε τὴν βασιλίδαν, ἣ νὸν τοῦ παντὸς ἔτεκε βασιλέα,
καὶ τὰ λυσίτελέστατα πᾶσι παρέσχεν, οὐδ' ὅσον
ὑποδέθηκεν, ἔνεστι συνιδεῖν· ὅς δ' ἐν μείζονος
ἔργου καθ' ὑπεροχὴν εἶη δημιουργὸς, οὐκ ἄρ' ἀνάγκη
καὶ ἡττω ποίησιν εἰς ἔπαινον τούτῳ προσεῖναι· τῷ
γὰρ μεγάλῳ τεχνουργεῖν δυνάμεναι καὶ τῶν ἐλαχί-
στων ἅπας ἂν εἴναι ποιητὴν ουγκωρήσεις. Ἰπρκει
τοίνυν ἡ πάναγος, ὡς εἴρηται, μόνῃ, καὶ μηδενὸς
τῶν γεννητῶς ὑποστάντος ἐτέρου, τὴν μεγαλουργικὴν
τοῦ Θεοῦ κηρύττειν δόξαν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τὰ
λοιπὰ πάντα παρῆσαν.

divinæ magnificentiæ gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Γέγονε δὲ διὰ τοῦτ', ἂν φαίην. κάκεινα, ἔν' ὅπως
εἴη πολλῶν καὶ τηλικούτων καὶ ἐς ὅσον κρείττων
οὕτῃ φανεῖται· ἔτι δὲ καὶ ἔν' ἔχοι Θεὸς δι' αὐτῆς, οἷς
ἐν περιφανεστέρῳ χορηγήσειε τὴν παρ' ἑαυτοῦ
ἀγαθότητα· ἥς πᾶσα μὲν ἔργον ἡ κτίσις, αὐτῇ δ'
εἴ τι σεμνὸν τοῦτ' εἴληφε διὰ τῆς Παρθένου· οὕτω
θαυμάσιον ἡ πάνσεμνος, καὶ τῶν ὄντων οὐδὲν,
Θεοῦ δόξα, μεγαλοπρεπέστερον ταύτης,
Virginem assecuta est: adeo augustissimo illa miraculum est miraculorum, ac nihil eorum quæ exis-
tunt, excepto Deo, est ipsa magnificentius?

ΚΙΓ'. Ὅθεν εἰ γὰρ καὶ θαύματος οὐ μικροῦ, ὃ νῦν
ἐμᾶς θαυμάσαι κεκίνησε, λέγω δὲ τὴν κατ' ἐκείνο
τῆς ἡλικίας ἐν τοῖς ἀδύτοις παράδοξον εἴσοδον τῆς
παντάρχου, ἐμοὶ δὲ οὐ τοσοῦτον τοῦτο δοκεῖ θαυμα-
στόν, ὅσον εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτ' ἐγεγόνει· οὐ γὰρ,
τὰ μέγιστα ἐνδεικνυμένου τοῦ δυνατοῦ, θαυμάζειν
χρή· ἀλλὰ τούναντίον, εἰ καινὰ πράττειν ἐξὸν τῷ
ἰσχυρῷ, ὃ δὲ τὴν αὐτὴν τοῖς πολλοῖς βαδίζειν αἰ-
ρεῖται.

Ἐπεὶ δὲ οὐδ' ἂν, εἰ τι καὶ φαίμεν ἄνθρωποι περὶ
αὐτῆς, τὸν εἰκότα ἂν ποτε πλέξαιμεν χρότον, ἐπὶ δὲ
τῶν μεγίστων ἡ σιγὴ θαύματος ἐνίοτε μῆνυμα
γίνεται καὶ νῦν, τὰ τῆς ὁμνουμένης ὅτι θαύματος
πᾶσα, σιγὴν ἡμᾶς αἰρετέον. Ἐῖθ' δὲ ἡμῖν καὶ φθέγ-
γεται περὶ αὐτῆς, καὶ σιγᾷν δε' ἄμεινον τῇ τῆς
πανμνηστῶ δὴ ταύτης χάριτι, ἣν ὡς ἄγκυραν
ἔχομεν τῆς ψυχῆς, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον
εἰπεῖν, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην
εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου
ἐξόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, ᾧ τὸ τε
κράτος καὶ ἡ προσκύνησις οὖν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ

Præsertim vero quæ nobiliores in creaturis ha-
bentur, splendidæ illæ quidem inter reliquas sunt,
ac voce non tenui admirandam Creatoris gloriam
deprædicant; attamen si ad Reginam, quæ univer-
sorum Regem progenuit atque universis summum
bonum adduxit, comparentur, næ illæ vilescent,
quantum nec cogitatione assequi fas est. Porro qui
præstantissimi cujusdam operis auctor exstiterit, hic
profecto non indiget, ut ex ignobilioribus facturis
sibi laudes accedant. Facile enim quisque dabit,
eum qui magna potuit efficere, etiam minima præ-
stare posse. Ergo etiamsi nulla alia e creatis rebus

B exstitisset, sola purissima, uti dictum est, ad præ-
dicandam divinæ magnificentiæ gloriam, non secus ac si et reliqua omnia adessent, plenissime suffi-
ceret.

Verum hæc idcirco condita dicerem, ut apparera
posset, quot et quantis et quam magno intervallo
ipsa omnibus hisce excelleret (76); vel præterea
hac etiam de causa, ut alia quæpiam adessent, in
quæ Deus bonitatis suæ effectus splendidiore
effundere per eandem posset. Et hujus quidem
bonitatis opus est omnis quæcunque exstat crea-
tura; verum si quid augusti in ipsa relucet, hoc per

XXVIII. Proinde etsi haud leviter stupendum
illud sit, quod nunc in admirationem nos rapuit,
innocentissimæ scilicet tenella adeo ætate in sacra
adyta ingressus; mihi tamen non adeo stupendum
hoc videtur, ac si ne id quidem factum fuisset.
Neque enim est cur miremur, quod maxima osten-
dat opera qui potens est; illud potius admiratione
dignum, quod communem cæteris viam terere is
malit, cujus virtuti paratissimum est stupenda
peragere.

Cæterum cum quidquid demum de ipsa dicere
homines valeamus, nunquam parem meritis coro-
nam laudum texere possimus, in rebus vero maxi-
mis quandoque silentium indicium sit admiratio-
nis; propterea cum etiam in præsentī prærogativæ
illius, quæ collaudanda est, qualibet admiratione
sint majores, præstat ut eas silentio veneremur.
Utinam vero nobis contingat, ut et loquamur de
ipsa, et taceamus, prouti tempus exigit, idque per-
gratiam ejusdem omni laude dignissimæ, quam ut
cum beato Paulo loquar, sicut anchoram habemus
animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad

Ant. Ballerini notæ.

(76) Si Deus alia condidit, ut ex comparatione
elucesceret, quanto Deipara cæteris omnibus unde-
quaque excelleret; ignobilem ergo sortiri non

potuit originem, quam nobilem adeo et splendidam
tum angelī tum primi homines sortiti sunt.

*tuleriora velaminis, ubi præcursor pro nobis introi-
vit Jesu*⁴⁴, cui et imperium et adoratio cum Patre
et Spiritu sancto per infinita sæcula sæculorum.
Amen.

SERMO III.

*In Annuntiationem gloriosæ et gratia plenæ Dominæ
nostræ Deiparæ et semper Virginis Mariæ.*

I. *Lætentur cæli et exsultet terra*⁴⁵; plaudant angeli
et lætitia gestiant homines, et universæ hodierna
die hilaescent creaturæ; quandoquidem Creator
omnium nunc gaudio hanc rerum universitatem,
gaudens ipse, replet. Nunc ipse venit, ut quæ
inimica ipsi erant, denuo sibi reconciliet: nunc
tristitiam e peccato enatam solvit; nunc lætitiā,
velut novum quemdam aerem, omnibus effundit: **B**
nunc præ solari radio universis terræ finibus
jucundissima luce splendet. Nunc, juxta divinitus
insonantem Isaïæ vocem, induit nos vestimento
salutis, et indumento lætitiæ circumdedit nos⁴⁶.
Nunc Jeremias, lamentabiles illas olim ciens voces,
palinodiam recipit, et opportune, Dei velut perso-
nam agens, illud denuntiat; *Propitius ero iniqui-
tatibus hominum, et peccata eorum non memora-
bor amplius*⁴⁷. Nunc cæli venustas ac lucida
astrorum corona splendoris hodierni jucunditate
vincuntur. Nunc opportunum tempus est illud clamandi; *Gloria in altissimis Deo et in terra pax,
hominibus bona (Dei) voluntas* (77).

Nam qui cælum, terramque, et solem prius effe-
cit, cæteraque magnificentis suæ opera splendere
jussit, nunc, id quod ab initio creatum non fuit,
vel creatum non perduravit, gaudium, ut ita
dicam, condit. Et quemadmodum, *Fiat lux*, dixit⁴⁸,
et facta est lux, et eodem plane modo cæteras res,
varias quidem sed mire inter se connexas, e nihilo
eduxit; sic nunc per angelum, *Ave*, dixit illi gratia
plenæ.

II. Hoc videlicet *Ave* quodammodo nunc ipse
creat, et ut omnes undequaque pervadat creaturas
mandat, potestatemque omnibus qui animum ad-
vertant facit, ut ipsarum venustatem aureumque
in ipsis pulcherrime intextum ornatum, qui gaudii
affectus est illis conveniens, percipere sensu
queant. Nam qui jugi aliquo malo affligitur et
tristitia occupatur, non ita comparatus est, ut
naturæ pulchritudinem et mirabilitatem investigan-
do persentire possit; adeo ut, nisi hoc *Ave* nunc
prodiisset, deficeret sane et illaudatum jaceret
quidquid magnificentis in opere creationis elucet.
Quoniam vero non ferebat Domini benignitas, ut
quoad nobiliorem hanc partem, quoad gaudium vi-
delicet, creaturas suas male habere permitteret;
idcirco nunc et gaudium condit, quod rebus jam

⁴⁴ Hebr. vi, 19, 20. ⁴⁵ Psal. xcvi, 11. ⁴⁶ Isa. lxi, 10. ⁴⁷ Jerem xxvi, 34, sec LXX cap. xxxviii, 34
⁴⁸ Gen. i, 3.

Ant. Ballerini notæ.

(77) Luc. ii, 14. Notum est, in hoc Lucæ versi-
culo tantisper a Græco textu differre vulgatam ver-
sionem. Conferri possunt, quæ de eodem versiculo

ἀγίῳ Πνεύματι εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰ-
ῶνων Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς πανυπερενδόξου καὶ
κεχαριτωμένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ
Ἀειπαρθένου Μαρίας.

Α'. Εὐφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιέσθω
ἡ γῆ· κροτεῖτωσαν ἄγγελοι· καὶ σκιρτάτωσαν ἄνθρω-
ποι, καὶ πάντα ἡ κτίσις φαιδρυνέσθω σήμερον, ὅτι
ὁ πάντων Κτιστὴς νῦν χαρὰς ἐμπλήσει χαίρων τὸ
πάν. Νῦν εἰς διαλλαγὰς χωρεῖ τῶν ἀπηχθημένων·
νῦν λύει τὴν ἐξ ἁμαρτίας κατάρθειαν· νῦν, ὡς ἄλλον
ἄερα, πᾶσιν εὐφροσύνην ἐξέχει· νῦν ὑπὲρ ἡλίου
λάμπει τοῖς πέρασι θυμηδία· Νῦν ἰμάτιον ἐνέδουσε
σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλεν ἡμᾶς,
παρὰ τὴν θεόκροτον Ἡσαΐου φωνήν. Νῦν ὁ θρηνό-
φθογγος Ἰερεμίας, παλινωδία πλάκων, ὡς ἐκ Θεοῦ
κατὰ καιρὸν ἐρεῖ· Ἰλιως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ
μὴ μνησθῶ ἐγώ. Νῦν οὐρανοῦ ἄλλος καὶ φωτεινὸς
ἀστέρων κύκλος, ἦεντι νῦν τέρψιν τῆς προκειμέ-
νης λαμπρότητος. Νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν τὸ, Δόξα
ἐν ὁψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις
εὐδοκίᾳ.

Ὁ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἡλίου πρὶν ὑποστή-
σας, καὶ τὰ λαμπρὰ τῆς ἁκλῆς μεγαλοουργίας, νῦν,
ὡς εἰπεῖν, ὁ τὴν ἀρχὴν οὐκ ὑπέστη· ἡ κτίσθην οὐ
διέμεινε, τὴν χαρὰν ὁφίστησι. Καὶ καθάπερ,
Γενηθῆτω φῶς, εἶπε, καὶ ἐγένετο, καὶ νῦν ποικί-
λην δόξιν πᾶσαν τῶν γενητῶν τοῦτον παρήγαγε
τὸν τρόπον· οὕτω νῦν, Χαίρε, φησὶ δι' ἀγγέλου τῇ
κεχαριτωμένῃ.

Β'. Τοῦτο τὴ τὸ Χαίρε νῦν ὡσανεὶ πλαστουργῶν,
καὶ περιλαβεῖν πέμπων ἅπασαν κτίσιν, ἥς τὴν
χαρὶν καὶ τὴν καλλίπλοκον ἐν αὐτῇ χρυσουργίαν ἡ τοῦ
χαίρειν αἰσθησις αἰσθάνεσθαι τοῖς προσέχουσι χορη-
γεῖ. Ἐπεὶ περ τὸ πάσχον κεῖ λύπη συνὸν φύσεως
ἄλλος καὶ θαῦμα οὐ πέφυκεν ἐρευνᾶν· ὥστε καὶ
εἰ μὴ τὸ χαίρειν τοῦτο νῦν ἐγγένοιτο, βέρον ἂν ἀκήρυκτον
διετέλει τὸ φαιδρὸν ἅπαν τῆς δημιουργίας. Ἐπεὶ δ'
οὐκ ἦν οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη τοῦ κρείττω μοῖραν,
λέγω δὲ τὴν χαρὰν, περιδεῖν δυστυχούσαν τὴν κτί-
σιν, διὰ τοῦτο καὶ δημιουργεῖ νῦν τὸ χαίρειν, ὃ πᾶ-
λαι μὲν ἐφίλει τοῖς οὐσι προσθεῖναι, τὸ δ' ἰκχνὸν
οὐχ εὗρισκε σκεῦος, ὃ καὶ φυλάξει τὸ δοθὲν καὶ μετα-
δοῦναι δυνατῶς ἔξει, Νῦν γὰρ τῷ ὑπερφρεῖ τούτῳ
φκνέντι καὶ εὐρυχωροτάτῳ δοχεῖω ἡ πολυύμνητος
δὲ τοῦτο πάντως Παρθένος, μηνύει μὲν τὸ

erudite pro more suo scripsit Franc. Xaverius
Patritius (*De evangelis*, lib. iii, dissert. 24, § 12,
edit. Friburg. 1853.)

χαίρει, οἷοναι τῇ προσήσει ταύτῃ δεικνύς, ὅτι περ τὸ A
ἐκλούμενον εὖρε· καθὼ καὶ ἡμεῖς τοῖς φίλοις οὕτω
προσπαρορῶμεν ἐντυγχόντες.

sane cum apparuit nunc supernaturale hoc et amplissimum receptaculum (78), quæ omnino est Virgo illa omni laude dignissima, huic utique gaudium istud annuntiat, velut hac salutatione ostendere velit, se demum invenisse quod diu cupiebat; quippe nos quoque amicos, si forte obviam occurrent, hoc modo solemus compellare.

Γ'. Ὁ δὲ λόγος οὗτος οἷον τινα φύσιν ἄλλην τοῖς A
προϋποστέλλει, καὶ τὸ χαίρειν προσέπλασεν ὑποστή-
σαι. Διὰ τοῦτο σήμερον χαίρει μὲν ὁ Κτίστης, τὸ
χαίρειν παράγων. Ἡὼς γὰρ οὗ; ὅποτε καὶ ὁ μύρον
συνθεῖς μυρίζει διὰ τὸ πλάττειν. Χαίρει δὲ καὶ ἡ
κοίτης πᾶσα, τὸ εὐωδέστατον δὲ τοῦτο μύρον, φημί
δὲ τὴν χαρὰν, ἐπ' αὐτὴν ὑποδεχόμενην, χερόμενον.
Οὐδὲν ἄρα τῶν ὄντων χαρὰς ἄμεινον σήμερον.

Ἄλλ' ἵνα τοῦτο σαφέστερον γένηται, καὶ διὰ πολ-
λοὺς μὲν ἄλλους, οὐκ ἄκαιρον δὲ καὶ δι' ὃν εἴρηται
λόγος, δῆλον μὲν ὅτι χαίρει Θεός, Χαίρουσι δὲ καὶ
ἄγγελοι, τῆς δημιουργήσεως πεφηνότες δῖακονοὶ
χαρᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι χαίρουσιν· ἐπεὶ περ
οὐχ ἑλισσάμενος δίσκου, οὐ καμάρας οὐρανίου, οὐκ B
ἄγγελος· φύσεως, οὐκ ἄλλου τοῦ τῶν ἀπάντων
πρὸς ὑποδοχὴν τῆς καινῆς ταύτης χαρᾶς ἐδέχθη τῷ
Θεῷ, ἀλλὰ τοῦ παρθενικοῦ δὴ μόνου καὶ πανάγνου,
καὶ ἁρμοζοῦς τοῖς οὐρανοῖς. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ καὶ τὴν
λοιπὴν χαίρειν ὅλην, τὸν ἑαυτῆς δεσπότην, τὸν ἄν-
θρωπον λέγω, διὰ γὰρ τοῦτον ἐκείνη, τὸ βαρὺ τῆς
ἐκείνης, ὡς εἶπεν, αἰσθημένη περιδιδόμενον. Τὰ γὰρ
ὅσα καὶ οἱ βουνοὶ, φησὶν ὁ θαυμάσιος Ἡσαίας,
ἐξελούσονται, προσδεχόμενοι ἡμᾶς ἐν χαρᾷ· καὶ
πάντα τὰ ῥύα τοῦ ἀγροῦ ἐπικροτήσιν τοῖς κλά-
δοις. Ἀλλῶς τε καὶ εἰ πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει,
ἡ φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ συγχαίρειν ἀνάγκη
χαίρουσιν. Ἐπεὶ καὶ φοροῦν μετέσχε διὰ τὸν ἄν-
θρωπον· καὶ ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας
τῆς θοροῦ, κατὰ τὸν Θεὸν καὶ τοῦτο Παῦλον,
ἡμῶν, δι' οὗς νῦν τῇ κτίσει τὸ πάσχειν, κομισα-
μένων τὰ ὑψηλά. Λοιπὸν ἄρα μεστὰ σήμερον ἀλη-
99 Rom. viii, 22.

exsistentibus sane lubens adjungere antea voluisset;
sed vas idoneum non inveniebat, quod et datum
custodire, et in alios illud posset transfundere. Et

III. Hæc porro vox, eum gaudium creat, tum
quandam aliam veluti naturam exstantibus rebus
addidit. Quocirca Creator, dum gaudium hodierna
die producit, gaudet et ipse. Quidni enim? quando-
quidem etiam qui unguenta conficit, ex ipsa effe-
ctione unguenti odore perfunditur. Sed universæ
simul creaturæ lætitia gestiunt, fragrantissimum
hoc unguentum, gaudium scilicet, in seipsas effusum
excipientes. Quamobrem nihil ex omnibus quæ
exstant, hodierna die gaudii expers cernitur.

Atque, ut id manifestius eluceat, exploratum
sane est, gaudere Deum cum multis alias ob cau-
sas, tum etiam non absurde propter illam, quam
diximus. Gaudent porro et angeli, qui creati gau-
dii exstiterunt ministri. Sed gaudent et homines;
quippe Deus ad novum hoc gaudium excipiendum
non orbem solarem, non cæli convexa, non ange-
licam naturam, aut aliam quampiam e cæteris re-
bus omnibus, sed virginem tantummodo purissi-
mumque (79), et eandem cum hominibus naturam
habens, habitaculum quæsit. Non est autem abs-
re ut et reliquæ materiales creaturæ gaudeant,
dum suum ipsarum dominum, hominem scilicet
(nam propter hunc creatæ illæ fuerunt), gravem
supercillii mœrorem deposuisse quodammodo sen-
tiunt. *Montes enim et colles*, inquit admirabilis ille
Isaias, *exsiliunt expectantes nos in gaudio, et om-
nia ligna agri applaudent ramis* (80). Præsertim
vero quod si *creatura omnis*, quemadmodum in-
quit beatus Paulus, *ingemiscit* 99, necesse est pro-
fecto, ut etiam gaudentibus congaudeat; et quan-
doquidem corruptioni subjecta fuit propter homi-
nem, sic etiam a corruptionis servitute liberabitur,

Ant. Ballerini notæ.

(78) Disertius hanc doctrinam auctor evolverat
ss V, VI homiliæ, qua faustissimum Deiparæ diem
natalem celebrat (sup. part. 1, pag. 214 219), et
hæc summa ejus est, nullum ex Adæ filiis, quippe
qui omnes paterna labe corrupti fuerant, inveniri
potuisse, qui Deo ad salvandum humanum genus
descendere percipienti dignum præbere hospitium
posset, donec Maria innocentissima affulsit, quæ,
utpote labis illius expers, merito et hoc in loco
seu eas naturæ communes leges ordinemque excedens,
celebratur.

(79) Vide quomodo summa puritas, quam in
Deipara suspicimus, a virginitate distinguatur; et
simul adverte, quomodo ad puritatem a virginitate
distinctam significandam auctor utatur voce
παρθένου; exinde confirmatur id, quod alias (in
not. ad § XIV ejusdem Isidori homiliæ in Præsent.
Deiparæ, part. 1, pag. 447) adnotavimus, quam
longe ab exhibenda sincera SS. Patrum sententia
discesserit Combessius, qui voces illas ἀγνή,

πάναγνος ὑπέρχνος de Deipara usurpatas, studio-
sissime ad *castitatem* significandam numquam non
pertrahit. Cujusmodi porro intelligenda sit puritas
Virginis, quam Isidorus hoc loco celebrat, non
æquivoce demonstrat comparatio ibidem instituta
cum sole, cum cælis, cum angelicis creaturis:
nihil enim his aptius occurrit ad summam, quæ
excogitari queat, ab omni nævo puritatem indican-
dam. Itaque si hisce, utcunque purissimis, purior
tamen perspicacissimis Dei oculis visa est Virgo
beatissima, remotio ergo ab omni labecula præ sole,
præ cælis, præ angelis, præ creaturis quibusvis
Maria fuit. Exinde vero gloria illa humanæ stirpis,
quod Mariam congenerem habuerit; qua de re vide
quæ in Præfatione ad Georgi Nicomediensis frag-
mentum diximus (sup. part. 1, pag. 149).

(80) Isa. LV, 12 sec. LXX; nam Vulgatus:
*Montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et
omnia ligna regionis plaudunt manu.*

quod pariter affirmat divinus ille Paulus ⁸⁰, cum A nos, quorum causa nunc omnis creatura patitur, cœlestia adepti fuerimus. Omnia itaque hodierna die gaudio exundant, omnia exultationis plena sunt, hilaritate fulgentia, omni splendore ac venustate rutilantia.

IV. Quod vero in communi omnium, quotquot exstant, lætitia, ille nequitiae artifex ne prope quidem accedere ad hanc jucunditatem audeat, nihil est mirandum. Cum enim sponte sua tenebris illis sese ipse immerserit, sane volens pravitatem non effugit, nec claritatem quæsit, sed perstitit illis ipsis sese oblectans miseriis, in quas utique prolapsus est. Quicumque porro mente præditi sunt, haud consonum rationi fuerit, ut vel inviti ea adipiscantur, quæ voluntatis arbitrio sunt subiecta; quæ enim quisquis rejicit, nequaquam par est, ut eorum particeps ipse evadat. Non erat igitur e re, ad lætitiæ convivium apostatam illum advocare, qui nec gaudio inde affectus ipse fuisset, nec astitisset lubens. Perinde enim prope fuisset, ac si quis suam cœno gaudentem jucunditati florum immitteret; quo sane neque gratum ipsi aliquid faceret, a suis illum deliciis vi abstrahens, et pratorum venustati inferret injuriam. Propterea a communi omnium gaudio mansit exclusus, quippe qui etiamsi fuisset vocatus, affuisset invitus, et probro futurus esset; sed in *judicium magni diei vinculis æternis sub caligine* ⁸¹ reservatus est, inquit, apostolus Judas, et in *ignem ipsi paratum*, sicut in Evangeliiis legimus ⁸². Etenim si quis emendantur, vel nimis conterriti vel suavi vocatione attracti, utcunque id sive alterutro tantum, vel utroque modo contingat, eorum Deus nunquam curam non gerit; si quis autem inde non respiscat (81), in perniciem judicium vertitur; et hoc quidem utrumque Ninivitæ ac Sodomitæ testantur.

V. Sed præsertim nullo prorsus modo decebat, ut C exstantium omnium choro adjungeretur ille, qui cum ab eo, qui sua natura beatitudo est ac plena lux, recesserit, et caligo ipse effectus est, et datam sibi naturaliter intelligendi vim, in id, quod est nihilum, insumit, quemadmodum divinus quoque ille Maximus alicubi dixit; perinde scilicet ac lucidum non est, quidquid eo caret, a quo lumen accipiat, nec vivens est, quisquis a vitæ principio sejungitur. Quam etiam ob causam, ut arbitror, Deus *cuncta valde bona* appellavit ⁸³ post illam apostatæ ruinam, propterea scilicet quod a bonorum cœtu auctor ille malorum avulsus esset, ac propemodum mortuus, seu potius corruptus atque recensitus (82).

⁸⁰ Rom. viii, 21. ⁸¹ Jud. 6. ⁸² Matth. xxv, 41. ⁸³ Gen. i, 31.

Ant. Ballerini notæ.

(81) Ex his patet, Isidorum ab iis non dissentire, D qui putant, etiam diabolo, dum adhuc viator esset, per divinam elementiam, quam pervicax contempsit, aliquem respiscendi locum relictum fuisse (vid. Suarez, *De angelis*, lib. viii, cap. 1); et huc spectat, quod auctor paulo ante præmiserat inquitens: *Perstitit illis se miseriis oblectans, in quas prolapsus fuerat*. Quod ergo addit Isidorus, diabolum ad communem lætitiæ vocatum non fuisse (quæ quidem potius quam ad tempus dominicæ incarnationis, referenda generatim sunt ad ordinem æco-

Λ θῶς εἶναι πάντα χαρᾶς, ἀγαλλιᾶσεως πλήρη, φαί-
δρότητα διαλάμποντα, ἀγλαΐα παντοδαπὴ καὶ χάριτι
στίλδοντα.

Δ'. Εἰ δὲ, πάντων μὲν τῶν ὄντων χαρᾶς ἀπολα-
βόντων, οὐδ' ἐγγὺς γίνεται τῆς ὥρας ὁ τῆς κακίας
δημιουργός, θαυμαστόν οὐδέν. Ἐκὼν γὰρ οὗτος τὸ
σκότος παθὼν, ἐκὼν, οὐ διέφυγε τὴν μοχθηρίαν.
οὐδὲ τὴν λαμπρότητα ἐπεζήτησεν, ἀλλ' ἔμεινεν
ἐν τρυφῶν, ἥπερ ἐμπέπτωκεν ἀθλιότητι. Ἄ δὲ τῶν
ἐκόντων ἐν τοῖς νοῦν ἔχουσιν, εὐρεῖν ἄκοντα, λόγον
οὐκ ἂν εἶη σωζόν· ἃ γὰρ τις ἀπωθεῖται, λσθεῖν
οὐκ ἐνι. Καλεῖν ἄρα πρὸς εὐωχίαν, ἥ μήτε χαίρων
ὁ ἀποστάτης, μήτε γνώμην διδοὺς ἦν, πόρρω τῶν
ἀκολούθων. Ἐγένετο γὰρ ἂν παρὰ πλῆξιν, ὥσπερ
εἰ τις χοῖρον, βορβόρῳ χαίροντα, ἐπ' ἀνθέων ἄροι
τερπνότητι, μήτ' ἐκείνον εὐφραίνων, τῶν φίλων
ἀφέλκων, καὶ τῶν λειμώνων ὑδρίζων τὴν χάριν.
Διὰ τοῦτο ἔξω μὲν τῆς παγκοσμίου χαρᾶς, ὡς οὔτε
θέλων, καὶ προσυβρίσων, εἴγ' ἐκέκλητο, τετήρηται·
εἰς δὲ κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις
ὑπὸ ζόφον, Ἰούδας φησὶν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὸ ἡτοι-
μασμένον πῦρ, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἀκούομεν. Ὡν
γὰρ ἀπειλουμένων ἢ καλουμένων ἡ διόρθωσις τίκε-
ται, καὶ τοῦτο, καθόσον ἕκαστον ἐγγωρεῖ, ἢ καὶ
ἄμφω, τούτων αἰεὶ τῷ Θεῷ μέλει· οἷος δὲ μὴ τὸ
σωφρονεῖν ἐκεῖθεν, ὅλεθρος ἢ ἐπικρίσις. καὶ τού-
των ἕκαστου Νινευῖται· μάρτυρες καὶ Σοδομίται.

Ε'. Ἀλλως τε καὶ οὐδ' ἂν εἰκότως τῷ χορῷ συν-
θεθεῖη τῶν ὄντων, τοῦ μακρρίου καὶ παμφαγούς ὄν-
τος ἀποστάς, ζόφος τε γεγόνως, καὶ περὶ τὸ μὴ ὅν
τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κατὰ φύσιν νοερὰν δαπανῶν δύ-
ναμιν, ὡς πού καὶ Μάξιμος ὁ θεσπέσιος εἴρηκε·
καθὰ περ οὐ φωτεινὸν, δὲ τοῦ φωτίζοντος ἔργον,
οὐδὲ ζῶν ὁ μὴ τῷ τῆς ζωῆς αἵτιψ συνών. Δι' ὅν,
οἶμαι, λόγον καὶ μετὰ τὸν χρημνὸν ἐκείνον τοῦ
ἡποστάτου κατὰ μεθ' ὑπερβολῆς ὁ Θεὸς πάντα
προσεῖπεν, ἅτε τοῦ κύκλου τῶν καλῶν ἐκτραγέτος
τοῦ ἀρχεκάκου, καὶ οἶονεῖ τεθνηκότος, ἢ μᾶλλον
διαφθαρέντος, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσι μὴ περιγραφο-
μένου τοῖς οὖσιν.

adeo inter reliqua omnia, quæ exstarent, minime

ς'. Εξ' ὧν δὲ καὶ ἀνωτέρω πρόεφημεν, ὅτι τῆς ἀπεινουργοῦ διαδοθείσης χαρᾶς μόνος ὁ δόλιος ἄγευστος, τῶν τε ῥῆθι θησομένων, τοῦτ' ἂν τις αἴτιον ἴδῃ σκοπεῖν, καὶ ὅπως τὸν ἀνθρώπον θεὸς μὲν ἔσωσεν ἐκπεσόντα, τὸν δὲ τύραννον οὐκ ἀνῶρθωσεν. Ἀδύμ μὲν γὰρ καὶ ἡ βοηθὸς οὔτε παρ' ἐαυτῶν ἐκκινετόμενησαν τὸ δεινόν, καὶ κλιπέντες οὔτ' ἄλλοις φθονεζόν ἐπαφῆκαν βέλος· καὶ ἐκρύβησαν, ὅπερ ὀδυρομένων ἦν τὴν ἀπάτην καὶ τὴν συμφορὰν. Ἡγρόμενοι γὰρ διὰ τὴν γύμνωσιν, ὥσπερ ἐαυτοὺς ἀγνίστα· περὶ ὧμενοι, οἷα ἀνθ' οἷων, ἀσχίστα ὅπως ἀντὶ τεινῶν εἴλοντο, δακνόμενοι.

et propemodum se ipsos e medio tollere adnitebantur, cum acris eos cura morderet, quod hæc pro illis, turpissima scilicet pro honestissimis, sibi elegissent.

Ὁ δὲ κακοῦργος καὶ πρῶτος ἐτόλμησε τὴν κακίαν, πρὸς μηδὲν τι τοιοῦτον ἀπιδὼν παράδειγμα, ἀγχιῶν οὐχ ἑκίστα πολλῶν ἀνελκόντων, ἀπαντα γὰρ τὴν τῶν πλαστοουργῶν σώζοντα ψήφον, καὶ ἄλλοις τοῦ ποταμίου τῆς μογθηρίας μετέδωκε. Καὶ οὐχ ἓνα τὸ οὐκ ἐκρύβησας, ἔτι καὶ ἐκατόν, ἔστη κορυφαίαις τοῦ φόνου· ἀλλ' εἰ οἷόν τε τὴν πτώμα ἐκείνων ἀνθρώπους προθεῖναι πάντας, καὶ θεοῦ χωρεῖται, καὶ γένηται παραπέμψαι, οὐκ ἂν εἶναι τὴν κακίαν ὁ ἀλιτῆριος ἱκανὴν ἐνόμισεν· τρυφήν δὲ μάλ' ἔχον καὶ φθόνον τὸν πλουτοῦ τῆς συμφορᾶς. Καὶ τοῦτ' ἐν ἐπράχθῃ τῷ γε ἐκείνου μέρει, εἰ μὴ θεὸς τὴν κρίσιν κατὰ τῶν ἐπιειγῶν μανίαν, τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκείνων ἐπὶ πρόνοιαν ἐνδείκνυμενος.

quantum ex ipso erat, contigisset, nisi Deus, qui suam erga nos providentiam jugiter ostendit, illius contra nos furorem cohibuisset.

Εἶτα οὐκ ἀσχύνηται τοιαῦτα πράττων· οὐδ' ἐλέου ἐνοχῶν ῥήματα, οὐδ' ὅτι τὰ δρώμενα βδελυκτὰ, καὶ αἰσῶν γεῖρω παντός, κρύπτεσθαι μεμελέτηκεν· ἀλλὰ παρῥησιάζεται, καὶ χαίρει τῇ κακοουργίᾳ, καὶ περὶ τῶν τοῖς μηχανήμασι, καὶ ἀναισχύντως τοὺς ἐμειπένους ἐπιζητεῖ, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωβ παραπλήσια ἱστορία.

Τὸ δὲ τοῦτο ἀνθρώπος μὲν, μήτε κακίαν ἐξευργκῶς, μήτε φανερίως μεταδιδοῦς, ἀλλὰ καὶ παθὼν καὶ ἐδωρόμενος, οἴκτου καὶ τὴν ἄξιον, καὶ τετόχῃ. Πράγματι· γὰρ, εἰ καὶ μὴ ῥήμασι, τὸν ἔλεον ἐξεκάλει. Τὸ κρυβεῖν γὰρ δεικνύοντος ἦν μέγα τι· καὶ τὸ ἀδίκημα, ὡς μηδὲ φωνῇ θάρρειν προτείνει, ἢ ἐκείνων παραδείξει. Τῷ δὲ παμπονήρῳ, τὰ κακίᾳ τε διανοησάμενῳ, καὶ κατὰ ἐαυτοῦ διαπραγμαζομένῳ, καὶ τῶν ἄλλων, καὶ μηδ' ὅτι οὐκ ἐξ ἐκείνου ἐβλάστησε τῆς μανίας, στέρχονται δὲ τὴν νόσον. καὶ πρὸς παρρησίαν, καὶ τὸν ἔλεον ἀποστρέφομένῳ, οὐκ ἐκπαύεται· γένοιτό ποτε, ὅς γε καὶ τὰ τοῖς ἑλέοις ἐξάρματα οἰκείαν ἔχηται βίασιν; Τί γὰρ, εἰ μὴ, ἐμοὶ καὶ σοὶ, Ἰησοῦ; Ἠλθεῖς πρὸ καιροῦ

¹⁸ Gen. II. 18.

Ant. Ballerini notæ.

¹⁸ Non ea mente hæc ab Isidoro dicuntur, ut peccati Adamitici propagatio in posteros denegetur; nec catholicum dogma de peccato originali passim disertissime alibi profitetur, sicut et disertissime ejusdem peccati communionem Virginem Deiparam

VI. Ex iis porro, quæ et superius diximus, quod nempe solus ille dolosus gaudii ubique dif-fusi particeps nullatenus fuerit, et ex iis, quæ mox dicenda erunt, causam, cur Deus lapsum qui-dem hominem restituerit, tyrannum vero a lapsu non erexerit, hanc quisquis perspicere poterit. Siquidem Adam, et quæ illi data fuit *adjutorium*⁵⁴, neque ex se ipsis malum sunt moliti, neque post-quam decepti sunt, invidum in alios telum contor-serunt; ad hæc, absconderunt sese, quod immo proprium illorum est, qui errorem et calamitatem plorent. Verecundabantur enim propter nuditatem,

B Ast ille improbus et primus quidem nequitiam est ausus, cum quodpiam ejusmodi facinoris exemplar præ oculis nullum habuisset, quin multa potius bona in contrarium ipsum traherent, quan-doquidem conditoris voluntati obsequiebantur om-nia, et præterea aliis quoque poculum iniquitatis propinavit. Neque vero ejusmodi eum cædes sa-tiavit, ut unum aut duos, aut etiam centum præ-cipites daret, sed neque si potuisset omnes prorsus homines miseranda ruina involutus ostendere, et Deo privare, et in gehennam prorudere, suæ satis pravitati factum exitiosus ille putasset; quin etiam tantæ miseræ cumulum suas ille delicias summamque beatitudinem duxisset. Et hoc quidem;

C Insuper vero nihil ipsum talia perpetrante pudet neque verba, quibus misericordiam peteret, cogita-vit unquam, neque latebras, ut exsecrandas sint ejus facinoræ et exsecrandis omnibus deteriora aliquando quæsit; sed libere exsultat, et iniquis ausis lætatur, et suis machinamentis gloriatur, et inculpatus impu-denter exagitat, prout etiam historia Jobi palam facit.

VII. Quamobrem homo quidem, qui neque per se iniquitatem excogitaverat, neque in partem illius, quæ admissa fuerat, alios vocabat (83), sed in malum pertractus fuerat, deque ipso deinde dolebat, hic, inquam, et misericordia dignus erat, et ipsam adeptus est. Sin minus enim verbis, certe factis misericordiam implorabat. Nam quod late-bras quæreretur, fatentis erat, magnum se scelus perpetrasset. ita ut neque vocem emittere auderet, neque in aliorum conspectum prodire. At vero improbissimo illi, qui pessimam quæque et excogi-tavit, et in sui ipsius juxta ac aliorum perniciem molitus est, et ne hilum quidem remisit ex suo illo furore, quique et morbum suum habet charissi-

excludit (vid. *Hom. in Præsent. Deip.* § 13, part. I, pag. 442-445): sed tantummodo inflictiatur, Ada-mum illud quoque, quod diabolus fecerat, præsti-tisse, ut alias creaturas seduxerit, atque ad rebel-landum adversus Deum excitaverit.

mum, et medicum contemnit, et misericordiam A
aversatur, quonam pacto medela quæpiam adhi-
beatur, dum insuper quæ aliis sunt medicamenta
sua iste putat esse supplicia? *Quid enim, inquit* ⁸⁴,
mihi et tibi, Jesu? Venisti ante tempus torquere
me; cum nempe videret expelli morbum, quem
ipse (in languidi corpore) continebat. Exinde cum,
Salvatore contempto, cogeretur loca exquirere ad
inhabitandum florida, vel aliud quidpiam suavitate
delectans, iste enimvero porcos, splendidum sane
domicilium, prælegit (84). Sic porcinus et cæno
plenus ille miserrimus et perpetuo quidem in malis
effodiendis totus deliciatur; sursum autem aspi-
cere, et sanitatem advocare, ipsi ne in mentem
quidem unquam venit! Quocirca jacet misere
ægrotans, decori sibi ducens pravtatem suam, et oblatam medelam superbus refugit (85). Verum
non ita nos lapsi; accepto enim vulnere ad benignissimum medicum vocem sæpe attollimus, et
postquam jam advenisse vidimus, ipsum tanquam servi suscepimus, atquo omnia, quæcunque Salvator,
proposuit, ea ut in nobis implerentur, enixe deprecari sumus.

VIII. Et id quidem manifeste testantur Purissimæ B
illius verba: *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi*
secundum verbum tuum ⁸⁴. Cujus sane virtus ma-
gnam hoc tropæum, nostram scilicet salutem, ere-
xit. Postquam enim nos cepit voluptas, et benefi-
cium Deum, hei mihi! aufugientes, improbo ser-
penti nosmet dedimus, perduellis illius effectis servi
sumus, ejusque arbitrio subjecti; et nihil fuit
cujuscunque mali, ad quod seductor ille dolosus
nos plane tyrannide sua non adigeret; unde et
libidinis erupit procella, et exundarunt iniquita-
tis fluctus, et injustitiæ turbo fines terræ con-
cussit. Deus autem e cælo prospiciebat, quærens
si quis secundum cor ejus esset in terra, qui ido-
neus videretur ad homines ab illo errore et a ser-
vitutis vinculis liberandos; et ne unus quidem
inveniri poterat, cum omnes utique inutiles jace-
rent, et serpentis veneno infecti.

Ast post multas tandem generationes, postquam
illud supra naturam delictum, Purissima, inquam,
illa (86) apparuit, cujus virtus et calor, ut cum pro-

⁸⁴ Matth. viii, 29. ⁸⁵ Luc. i, 38.

Ant. Ballerini notæ.

(84) Marc. v, 12. *Et deprecabantur eum spiritus*
dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

(85) Elucet ex his, Isidorum in ea fuisse senten-
tia, quæ etiam nonnullis e schola theologis placuit,
inter peccatum diaboli et ejusdem damnationem
aliquod intercessisse tempus, quo gratia adjutus
pœnitentiam agere potuisset.

(86) Virgo Deipara, ut patet, hic designatur, quæ
antonomastice *provisus immaculata* (ή πνύμωμος)
appellatur. Et alias sane audivimus (part. i, p. 441)
Isidorum disertis verbis affirmantem Virginem Ma-
riam *in iniquitatibus non fuisse conceptam*. At enim
quamvis tam aperta professio a scriptis ejus abesset,
nonne eadem sententia ex hoc loco manifeste
emergit? Cum enim dicat, neminem inter homines
inveniri potuisse, qui Deo acceptus et ejusdem
consilii idoneus esset, propterea quod serpentis
veneno infecti omnes ad unum jacerent; plane
conficitur, illo igitur veneno infectam Mariam non
fuisse, quæ sola post multas generationes cominuni

βασιλίσαι με, τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασχεθεῖσαν νόσον
ἐλαυνόμενῃν ὁρῶν. Εἴτα ἀφείς τὸν Σωτῆρα, ἐπιζη-
τεῖν ἐλαυνόμενος τόπους εἰς οἷκῃσιν εὐανθεῖς, ἢ τι
τῶν ἄλλων τερπνῶν, ὃ δὲ λαμπρὰν οἰκίαν αἰρεῖται
τοὺς χοίρους. Οὕτω χοιρώδης καὶ βορβόρου μεστός
ὁ πανάθλιος, καὶ αἰεὶ μὲν τὴν κακίαν ὁρύττων,
ἐπεντροφᾷ, ἀνανεῖσσι δὲ καὶ τὴν ὑγίαν ἀνακα-
λέσασθαι ἐνενόησεν οὐδεπώποτε. Ὅθεν καὶ κεῖται
δυστυχῶς κάμνων, λαλλοντὴν τὴν πονηρίαν ἡγούμε-
νος, καὶ χαριζομένην ἀποστρέφεται τὴν θεραπείαν
ὁ ὑπερήφανος. Ἀλλ' οὐχ οὕτως οἱ πεσόντες ἡμεῖς
δεξιόμενοι γὰρ τὴν πλῆγην, τὸν φιλανθρωπώτατον
ἱατρὸν ἐπεδωμέθα συγγῆ, καὶ τοῦτον ἐπιστάτητα
ἰδόντες, δουλικῶς ὑπεδεξάμεθα, καὶ πάντα γενέσθαι
εὐχάμεθα, ὅσα τῷ Σωτῆρι διανεόχεται.

H'. Καὶ δηλοῖ τοῦτο σαφῶς τῆς Παναχράντου τὰ
ῥήματα. Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, ζησὶ, γένο·τό
μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Ἦς ἡ ἀρετὴ τὸ μέγα τοῦτο
τρόπαιον, τὴν ἡμετέραν ἀνήχηται σωτηρίαν. Ἐπει-
δὴ γὰρ εἶλεν ἡμᾶς ἡδονή, καὶ Θεὸν, οἵμοι! τὸν εὐερ-
γέτην, διαφύγοντες τῷ πονηρῷ προσετέθημεν ὄφει,
ἐλεεινῶς αἰχμάλωτοι γεγονότες, καὶ ταῖς τοῦ ὄρα-
πέτου καθυπεύοντες γνώμας, καὶ οὐδὲν ἦν δ·του
τῶν κακῶν μῆτε σύμβουλος ὁ πλάνος καὶ ἡμᾶς ὑπὸ
χεῖρα μὴ εἶχεν· ὅθεν χειμῶν μὲν ἀσελγείας ἐβράχυνε,
καὶ κυκῶν ἀνομίας ἐξεχύθη, καὶ ζάλη τὰ πέρατα
διέσεισεν ἀδικίας. Οὐδὲ δὲ ζῆτῶν διέκυπτεν οὐρανό-
θεν, εἴ ποῦ τις αὐτῷ κατὰ γνώμην ἐπὶ γῆς εἴη, ὃ ἂν
ἱκανὸς ἀπαλλάξαι φανεῖν τῆς πλάνης ἐκείνης καὶ
τῶν δεσμῶν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἦν εὐρεῖν οὐχ
ἕως ἐνδὲς, ἀπάντων δι' οὗθεν προκειμένων ἀχρεῶν,
καὶ τῷ τοῦ ὕφους κατωμένων ἱψί.

Μετά πολλὰς δὲ γενεάς, ἐπεὶ τὸ ὑπερφυῖς ἀγαλμα
ἡ πανάμωμος ἀνεδείχθη, ἥς ἡ ἀρετὴ καὶ οὐρανούς,
προφητικῶς εἰπεῖν, ἐκαλύψεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ πλη-
ρῇ.

exempta vitio coram Deo apparuit. Sed et illud,
quod perpendatur, plane dignissimum hoc loco
occurrit: nempe quodnam officium sit, ad quod
hominem quempiam idoneum requirebat Deus:
tum vero cur ejusmodi ne unum quidem inter Adæ
filios reperire esset. Et officium quidem nullum
aliud proponitur, quam Deo cooprandi in hominibus
a servitute inferni eximendis. Causa vero cur nemo
ad id aptus censeretur, infectio dicitur e veneno
serpentis contracta. Atqui nihil exploratum magis,
nihil magis testatum in universa Ecclesiæ traditione
occurrit ea doctrina, quæ docet, Mariam ad coope-
randum Christo in reparando hominum genere
electam assumptamque fuisse, adeo ut passim salu-
tetur tamquam κόσμου ἀνάκλησις, παντὸς κόσμου
σωτήρια, λύσις κατάρaxis, πεσόντων ἐπανόρθωσις,
ἀνθρώπων, λύτρον, κόσμου ἀντίλυτρον, ζωῆς seu
σωτηρίας πρόβενος, μεσίτης, ἱλαστήριον, etc.,
videlicet mundi totius reparatio, salus, solutio ma-
ledictionis, lapsorum restitutio, hominum redemptio,

ρης τῆς ἐκείθεν ἐγεγόνει λαμπρότητος, ὡς μικρὸν εἶναι τὴν διαλάμψαν ἀκτῖνα τῇ τῆς Πανάγνου μαρμαρυγῇ, ἐπεὶ ταῦτα οὕτω συνέβη, τερατουργεῖ Θεὸς ἐξαισία διὰ τῆς Παρθένου· καὶ λύει μὲν τῶν τοῦ τυράννου χειρῶν τοὺς δεσμίους, καὶ δεσπότης ἀντὶ θούλων, οὗ πρὶν ἀνδράποδα, καθίστα· ζάλης δὲ καὶ σκότους ἀπαλλάττει τὸ γένος, καὶ τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσιν εἰρήνην χαρίζειται, καὶ θεοειδεῖς ἀπεργάζεται τοὺς πολεμίους. Οὕτω λαμπρῶς ἀπήστραψεν ἡ Παρθένος, οὕτω παραδόξως κατήγγασε τοὺς ἀνθρώπους!

hostes divina specie ac similitudine exornat. Tanto nempe splendore Virgo coruscavit, tanta supramentis captum luce homines perfudit!

Θ'. Οἱ μὲν δὲ εἶπε καὶ πρὸς μεγίστην οὕτως εἶχεν ἀντικαταστήναι κακίαν, διὰ τοῦτο μετὰ πολλὴν τὸν βέβησαντα χρόνον ἡ Πάναγνος τετήρητο, ὡς ἂν τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον τῷ πλήθει τῆς κακίας διαδειχθῇ· οὕτω τὸσαύτην ἐνίκησεν, οὕτω μὲν πολλῶν γενεῶν, οὕτω δὲ ποικίλων, οὕτω δὲ ἀνοσιωτάτην, ἅτε τοῦ χρόνου τῇ κακίᾳ προσεξευρήματα μεταχορηγούντος. Εἰ γὰρ μὴ φῦναι ἐμελλεν αὕτη, πάλαι ἂν, οἱ μὲν μετὰ τὸν Ἀδάμ· αἰὼν ἐγγὺς ὁλασθὼν θυνάμει μὲν ἐτέρᾳ, μικρᾷ δ' ὅπως, τὰ τῆς ἀνθρωπείας ἐπανωρθώσεως ἐπραγματεύετο· τῆς θείας ἀγαθότητος, δὲ ἦν τὰ πάντα, μὴ εἰσέπειτα μὲν προειδυίας μεγάλα καὶ οἷα τὰ κατὰ τὴν Παρθένον, κατορθοῦν ἐπισθαι σκεῦος, ἀνθρώπων δὲ τὸ τιμιώτατον κτίσμα, ὅθεν καὶ Θεῷ τὸ θαυμαστόν, οὐκ ἂν ἀνασχομένης διαφθαρῇ. Καὶ εἰ μὴ Θεὸς καὶ γῆς πατήρ· προεθεσπίσατο δι' αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἶχεν ἡ γῆ τὸν ὑπὲρ τὰ Σεραφίμ ἀνθρώπων φέρειν. Εἰ δὲ καὶ νοῦν ἐμεγαλουργεῖτο Θεῷ καὶ τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἔννοιας τὰς διατριβὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐπιπολύ ποιούμενη παρέμεινεν, ἥς οὐδὲν ἦν κατ' αὐτούς ἡ δόξα· ἀλλ' ὅσον ὅτι πλάττειν Θεὸς ἐκ τῆς γῆς καὶ ὑπὲρ τοῦς μὴ ἐκείθεν ἔχει γεγεννημένους, δείξει εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦς οὐρανούς· τάχιστα ἂν ἀπέπτη, ὅν αὐτῇ προσῆκε χῶρον κατειληφύξαι.

portentum perpetrasset; non diu tamen inter homines, communi eorum consuetudine utens, versata fuisset, quippe cuius sensus nihil cum illis commune habebat; sed posteaquam parumper apparuisset, ut ostenderet, posse Deum e terra quempiam efformare (90), qui illis etiam, qui e

⁸⁴ Philip. iv, 7.

Ant. Ballerini notæ.

pretium redemptionis mundi, conciliatrix vitæ seu salutis, mediatrix, expiatio. Testatissimum ergo id habemus in Ecclesiæ traditione, quod Virginis Deiparæ immunitatem ab originario vitio uti certam et exploratam præsumit.

(87) *Hub.* iii, 3 sec. LXX: alterum autem hemistichium, quod apud LXX sic legitur, καὶ αἰνέσας αὐτῶν πλήρης ἡ γῆ, ad sensum auctor allegat.

(88) En itaque qualis Maria orbi illuxit, splendore scilicet amicta, qui solis jubar vinceret, et quidem splendore qui ex summa innocentia ac puritate refulget. Et hanc sane Mariæ conditionem evidentius cognosces, si eam cum totius humani generis conditione conferas, quod propter Adæ prævaricationem tenebris obsitum mox describitur.

(89) Hinc discas, Virginem Deiparam cælestibus spiritibus præcellentiorē prædicari non ratione tantummodo dignitatis quæ illi ob divinam mater-

A pheta loquar, *operuit* (87), sed et terra splendoribus, qui ab ea emicabant, ita repleta est, ut præ illius plane immaculata fulgore jubar astri, quod orbem collustrat, exiguum appareret (88); postquam, inquam, hæc ita contigerunt, prægrandia Deus portenta per Virginem operatur, et vinctos quidem tyranni manibus eripit, eosdemque pro præcedenti servitute domicos illius constituit, cuius prius mancipia fuerant; a procella ac tenebris liberat universum, genus, et *pacem* elargitur, quæ *exsuperat omnem sensum*⁸⁷, ac suos antea

XI. Quoniam vero adversus summam malitiam hoc pacto pugnare oportebat, idcirco, mea quidem sententia, post longum temporis decursum purissima illa servata est, ut virtutis ejus eminentia ex ipsa improbitatis magnitudine ostenderetur; quod scilicet, ætatibus usque majora, inter labendum, noviterque inventa iniquitati incrementa superadidentibus, ipsa tam immanem, tam multarum generationum, tamque variam ac multiplicem, atque adeo tam impiissimam nequitiam vinceret. Et sane nisi hæc oritura fuisset, jam olim, ut puto, paulo post Adæ lapsum alia quidem virtute, sed exigua fortasse, humanæ reparationis opus perfectum fuisset; siquidem divina bonitas, propter quam omnia facta sunt, nisi prævidisset, futurum dein instrumentum, quod felici successu magna illa, et qualia dein exhibuit Virgo, præstaret, nunquam passa fuisset, ut homo, nobilissima illa creatura, propter quam et Deum admirabundi celebramus, in tantam corruptionem prolaberetur. Nisi vero Deus ipse per hanc eandem orbi terræ pedem inferre præstituisset, nunquam sane ejusmodi sortem terra assecuta esset, ut talem hominem (*Virginem*), qui superior est Seraphim, portaret (89).

Quod si Deus novo magnificentis operis hoc etiam

nitatem accessit, sed etiam ratione eminentiæ quæ ejusdem dotes intrinsecæ quamlibet angelicam nobilitatem transcendebant; adeo ut tam eximium Dei opus in terra hac nostra collocandum nunquam videretur, nisi ad excipiendum Dei Verbum Deus illam prædestinasset. At si ejusmodi opus Deus condidit, quod aliam, ac infimam hanc terram, sedem, cælum scilicet, ut paulo infro dicitur, pro nobilitate sua postulabat, qui locus esse suspicandi potest, quod deterrimum est in terrenis ipsis vitium hoc eodem inhonestatum e divinis manibus opus illud prodiisse?

(90) Vides, excellentiam qua Virgo Deipara illis quoque præstitit, qui e terra formati non sunt, plane ad ejusdem *formationem*, initium scilicet existendi spectare. E quo patet, in sua illam origine non modo puram et sanctam, sed insuper tot tantisque divinis muneribus auctam prædicari, ut ex

terra non sunt, superemineat, cito supra cœlos evolasset, sedem ibi, quæ sibi congrueret, receptura.

Sed quoniam opus erat insuper, ut et plurimam illam pravitatem exstingeret, et Deum exciperet in terras descendentem, et eum, qui incomprehensibilis est, complecteretur, eidemque homines reconciliaret: propterea et sera tandem diuturni temporis ætas gloriosissimam illam tulit, et terra splendidum id cimelium portavit, in certam insuper spem vocata, se et illud, quod pretiosius esset, per eam ipsam mox accepturam. Cum hac itaque potita esset, neque aliter ostendere posset, qua Virginem reverentia prosequeretur, singularissimum ei locum ad inhabitandum tribuit, nimirum Sancta sanctorum, et ex his quidem eam partem, quæ maxima veneratione digna est. Neque vero fas esse duxit, aliquem ex se ipsa fructum illi ad alimentum præbere, cum constaret, purissimum illum unum esse hominem, de quo etiam prophetæ revelatum est, quod *panem angelorum manducavit*⁸³. Hoc ergo munus cœlo commisit per angelos adimplendum, quos et munere annuntiandi eidem mysterii multo magis admirandi paulo post hæc (Lucæ verba) testantur.

X. Inquit enim: *Missus est angelus Gabriel a Deo ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen Virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena, Domini tecum, benedicta tu in mulieribus*⁸⁴.

Genitrici Creatoris, quæ illi supra naturam mysterio administratura erat, præcipuæ e creaturæ tanquam reginæ debitum obsequium reddebant. Terra nobilissimum omnium (præbebat) domicilium; cœli (suppeditabant) alimentum; angelus alimoniam promum se sistebat: sed et appellatorem hic suam, qualem nunquam antea, pulcherrimam nunc præsefert; tantorum enim bonorum nuntius nunquam exstiterat.

Verum a Deo, inquit⁸⁵, *missus est angelus*. Hoc aliquo modo indicat, quantum præsentia antiquis illis sint contraria (91). Non enim sponte sua nunc (ad Virginem) Gabriel, sicut olim dolosus ille ad primam matrem, accessit, neque Dei leges conculcandas proponit; sed et missus est, et illa obivit, quæ divinæ erant voluntatis. Missus vero est, ut per hoc ministerium se ipso illustrior evaderet. Neque enim, nisi in hunc finem id fieret, illa quæ pria est post Primum (92), inferiori aliquo

⁸³ Psal. LXX, 25. ⁸⁴ Luc. I, 26-28. ⁸⁵ ibid. 26.

Ant. Ballerini notæ.

tunc (quæ fuit sapientissimorum theologorum sententia) quamlibet cœlestium quoque Spirituum excellentiam longe prætergrederetur.

(91) Cum Deus in homine reparando œconomiam selegerit, quæ œconomia primæ conditionis plane respondeat; nam ut Chrysostomus inquit (hom. in S. Pascha. II, 2. Opp. tom. III, pag. 752. *per quem diabolus nos expugnavit, per eam ipsam Christus ipsum superavit*; ita tamen veteribus præsentia respondent, ut quæcunque ad pristinum lapsum spectant,

'Αλλ' ὅτι καὶ πολλὴν εἶχεν ἀποστέσαι κκλίαν, καὶ εἰς γῆν ὑποδέξασθαι θεὸν κατιόντα, καὶ τὸν ἀχώρητον δὴ τοῦτον χωρῆσαι, καὶ αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους προσοικειῶσαι, διὰ ταῦτα καὶ πολὺς ὕστερον ὁ χρόνος τὴν ὑπερένδοξον ἤνεγκε, καὶ γὰρ τὸ λαμπρὸν ἐδίστασεν ἐκεῖνο κειμήλιον, καὶ τὸ μεῖζον δεξασθαι περιμένοντα δι' αὐτῆς. Δεξαμένη δὲ ἄρα, καὶ μὴ ἄλλως τῇ Παρθένῳ τὰ τῆς εὐλαθείας ἔπως ἂν ἔχουσα σώσειε, τὸν ἐξαίρετον αὐτῆς κατοικεῖν ἀποδείξωσι τόπον, τὰ τῶν ἁγίων Ἀγία, καὶ τούτων τὸν σεβασμιώτατον. Καὶ οὐδὲ τὸν παρ' ἐαυτῆς καρπὸν χορηγεῖν ὅσιον ᾤετο πρὸς τροφὴν, τοῦτον εἶναι μόνον τὸν ἀνθρώπον ἐγνωκυῖα τὴν Πάνανγον, περὶ οὗ φαγεῖν ἄρτον ἁγγέλων καὶ προσφύτης μεμύηται. Οὐρανῷ γοῦν δι' ἁγγέλων τούτου παραχωρεῖ, οἷς ἔδει μεταμικρὸν εὐαγγέλιον παραδοξοτέρου διακονήσιν αὐτῇ μυστηρίου, καθὼς δὴ πουθεν σφόδρα μαρτυρεῖ περιφανῶς τὰ παρόντα.

angelos adimplendum, quos et munere annuntiandi fungi oportebat, quemadmodum manifestissime

I. Ἀπεστάλη γὰρ, φησὶν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ἅγγελος Γαβριὴλ πρὸς Παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οὗκου Λαβὶδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ ἐπισθῶν ὁ ἅγγελος, πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί.

Τὰ μεῖζω τῶν μεγαλουργημάτων τῇ τοῦ Κτίστου Μητρὶ τὴν ὀφειλομένην, ὡς βασίλει, λειτουργίαν ἀπεδίδου τὸ ὑπερφυῖς διακονησομένη μυστήριον. Γὰρ τὴν σεμνοτάτην οἴκησιν, τὴν τροφὴν οὐρανός, ἅγγελος τῆς τροφῆς ἐδεῖκνυτο ταμίαις. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπωθυμίαν ἐαυτοῦ νῦν, ὡς οὐδέποτε, καλλίστην ἀπέδειξεν· ἀγαθὸν γὰρ τοιούτων ἅγγελος οὐδέποτε ἐγεγόνει.

'Αλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἀπεστάλη ὁ ἅγγελος· Τοῦτο τοῖς πρὶν ὡς ἐναντία τὰ παρόντα αἰνίσσεται. Οὐ γὰρ παρ' ἐαυτοῦ νῦν ὁ Γαβριὴλ, καθάπερ τῇ προμήτορι προσήλθεν ὁ δόλος, οὐδὲ Θεοῦ πατεῖν ὑποτίθῃσιν ὕρους· ἀλλὰ καὶ ἀπεστάλη, καὶ τὰ κατὰ θεῖαν ἐξεπέρανε γνώμην. Ἀπεστάλη δὲ, ἵνα τῇ διακονίᾳ ταύτῃ λαμπρότερος ἑαυτοῦ γένηται. Οὐδὲ γὰρ μέσου ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἐμελλεν, ἡ πρώτη μετὰ τὸ πρῶτον ἐδεῖτο τοῦ ἐλάττονος, τὴν προσλαλίαν ἐκείνην ἀκοῦσαι δεῖσαι δεῖσαν. Ἢ γὰρ ἂν ὁ

non modo a præsentibus absint, sed oppositæ se invicem habeant. Non potest ergo Maria, quæ pro Eva data est, Evæ lapsus utcunque particeps haberi.

(92) Habes hic communem SS. Patrum doctrinam, post Deum nihil Maria majus, nihil nobilius existere. At insuper fac advertas, hæc de sancta Virgine affirmari, antequam ei nuntium ab angelo deferretur. Non ergo ad celsissimam omnium dignitatem divinæ maternitatis id spectat, sed ad insi-

Θεὸς Λόγος δι' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν, ἢ τοῦτον ἦνεγκεν, **A** quasi internuntio indigebat, siquidem opus foret ut eam allocutionem audiret. Ipse enim, qui est

Deus Verbum, per se profecto allocutus eam fuisset, quæ hunc eundem, omnem scilicet *Divinitatis plenitudinem* ⁶¹, portavit.

ΙΑ'. Ἀλλ' εἰ φαίδρυνοῦναι τὸν διακονήσοντα προὔκειτο, τὸν μάλιστα τοῦτο παθεῖν ἐχρῆν, φαίη τις ἄν, ἡκιστα δὲ τὸν Γαβριήλ, ὡς ἂν εἰς τοὺς ἡττοὺς καὶ τὸ λαμπρόν διαβῇ.

Τίς οὖν ὁ λόγος; Ὅτι τοῖς κάτω κοινωνῶν ἵνα ποιῆσθαι τὸν ὑπὲρ πάντας ἢ ὑπερύμνητος δοθεῖσα τῷ θείῳ, κλίμακι καθάπερ ἐγρήσατο τῷ παντὶ πρὸς ἀνθρώποις. Ἐν τοῖς ἐπειπερ πρώτῃν εἶχεν ἡ μακαρία βραμίδα, ἢ προσήκεν οὐρανὸς φέρειν τὴν προόδον, ἢ, εἰ τι ἄλλο καὶ αὐτοῦ ὑψηλότερον, οὐρανὸς γὰρ αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, μόνῃ προσήκουσα τῷ Κυρίῳ κληρὸς, ἦν ἂν καὶ τοῦτο τῶν ἀκολούθων, ὃ καὶ ἐξέδη, τῇ πρώτῃ μετὰ τὴν γῆν τῶν ἀσωμάτων ἐντυχεῖν αὐτῇ τὰς.

Ἀλλως τε καὶ ἐπεὶ τὴν γῆν ἡ πολυύμνητος οὐρανὸν ἐποίησε, τοῖς προσεχῶς ὑπὲρ τὴν γῆν ἔδει προσμιλεῖν πρότερον, καὶ μετὰ τοῦτο τοῖς ἀνωτέρους τὴν κατὰ τὴν ὑποδεικνύειν ὁδόν. Προσεχῆς δὲ τῇ μὲν νοεῖ τὰς εἰς τοῦ θείου εἶναι λέγεται Γαβριήλ.

Εἴτα θρυμαστὸν οὐδὲν, εἰ τοῖς ὑποδεδηκόσιν ἀγγέλοις τῷ λαμπρῷ μυστηρίῳ πρώτοις διαυγάζονται συνέδῃ· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωποι κατατροφῆν ἐξώθησαν, ὧν τοῖς ἀγγέλοις μήτε γεύσεις συγκεχώρητο, καὶ σφοδρὸς ἔρως εἰς ἐκείνῃ γε παρακύπτειν ἐτίθει· καὶ ταῦτα τῶν ἀύλων πολλῶν τῷ μέτρῳ τὴν τὰς εἰς καὶ καθαρότητα διιστάμενοι. Καὶ καθάπερ εἰ τις ὑτιοῦν ἐπιζητοῖ λαμπράδι, τὰ παρκαίμενα τῶν πόρρω δείκνυσι φωτεινότερα· τὸν ἔσον τρόπον τῆς θραυμῆς εὐρεθείσης ἐκείνης, ὑπὲρ ἧς ὁ παμφεπτατος λύχνος ἀνέφθη, καὶ ὅσα τοῦ φανέντος πλησίον μᾶλλον ἢ τὰ μακρὰν τοῦ φωτὸς ἦν εἰκὸς ἀπολαύειν. Τῆς δὲ βασιλικωτάτης ἐκείνης εἰκόνας, τὴν Πάνταγον λέγω, ἢ μέσον ἀπῆστραπτε τῶν βεδορρωμένων ὁμογενῶν, οὐδὲν ἐς ἕγγιον ἄλλοι ἢ ἀνθρώποι· καὶ ἡ προσεχῆς αὐτοῖς ἀσώματος τοῦ Γαβριήλ εἶρηται στρατιὰ. Διὰ ταῦτ' οὖν εἰκὸς καὶ

⁶¹ Coloss. II, 9.

Ant. Ballerini notæ.

tam Virgini excellentiam. Atqui cum notione operis, quod intrinseca sibi nobilitate perfectissimum omnium, uno Deo excepto, excellentissimumque haberi debeat, plane nescit amico federe sociari tanta vilitas, quin et tanta turpitudine, atque abominatio, quanta in peccati labe, et in Dei inimicitia residet.

(93) Hæc quoque manifeste evincunt, quam explorata fuerit doctrina de sanctitate qua in ipso existendi initio Virgo beata fuit exornata. Quid enim absurdius affirmaretur, quam a cælo inchoare

XI. Atqui, dixerit fortasse quispiam, si præstitutum erat ut is, qui suum exhiberet ministerium, illustrior evaderet, sane sublimiorem aliquem tali honore affici oportebat, minime vero Gabrielem, quo etiam in minores ejusmodi nobilitas diffunderetur.

Quid igitur dicemus? Hoc nempe, benedictissimam illam, quæ ideo in vitam prodiit ut eum, qui super omnes est, consortem terrestribus redderet, hac rerum universitate ceu quadam scala ad ascendendum usam esse. Quoniam igitur beata illa, cui progrediendi initium esse cælum debuisse (93), aut si quid aliud ipso cælo sublimius sit (nam ipsa fuit cælum cæli, soli Domino ceu pars illius propria conveniens), terram veluti primum gradum habuerat, idcirco et hoc, quod reipsa contigit, consentaneum erat, ut cum illo spirituum ordine, qui a terra primus est, colloquium haberet.

Præsertim vero quod cum (Virgo) omni laude dignissima terram in cælum commutaverit (94), plane par erat ut primum cum iis versaretur, qui proxime super terram sunt, et deinceps sublimioribus novam viam demonstraret. Propior autem nobis spirituum ordo ille esse fertur, in quo divinus Gabriel censetur.

Deinde nil mirum esse debet, quod inferioribus angelis splendido hoc mysterio collustrari primis contigerit; quandoquidem et homines digni habiti sunt ut iis affatim fruerentur, de quibus ne parumper quidem degustare angelis concessum fuit, licet sane vehemens hos desiderium ad ea vel leviter attingenda impellat, et utut magno intervallo ab incorporeis substantiis homines tum dignitate tum puritate distent. Et quemadmodum si quis accensa lampade quippiam perquirat, majori luce, quæ prope sunt perfunduntur, quam quæ sunt procul posita; eundem in modum cum drachma illa inventa est, propter quam accensa est lucerna illa undequaque fulgentissima, consentaneum erat, ut quotquot propius lumen illud erant, abundantiori, quam quæ longe jacebant, luce fruerentur. Denique ad nobilissimam illam speciem, purissimam Vir-

vias suas debuisse hominem peccato inquinatum, et quidem eo peccato, propter quod nedum a cælo, unde et angeli propter peccatum deturbati fuerant, sed e terrestri quoque paradiso ejectus homo fuerat?

(94) In cælum terra conversa est, cum hæc in se Deum incarnatum per Mariam excepit. Ad quod novum veluti cælum angelos accurrebat et ex Paulo discimus inquitente (Hebr. I, 6): *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli ejus.*

ginem dico, quæ inter cognatos suos cæno obrutos A πρὸ γε πάντων τῶν νόων τὸν ἀρχιστράτηγον δὲ
coruscavit (93), nihil aliud accedit propius, quam φαιδρυνθῆναι τοῦτον.
homines; his vero proximus esse dicitur incorporeus Gabrielis ordo. Has igitur ob causas prorsus par
erat, præ omnibus intelligentibus substantiis hunc cælestis exercitus ducem collustrari.

XII. Primus ergo hic illustratur tum ob propin-
quitate, tum etiam propter illud gaudium, quod
ipse attulit, quippe qui particeps effectus est boni
illius, quod adduxit; non secus ac qui alteri un-
guentum præbet, una cum eo, qui recipit, virtutem
ex unguento emanantem participat.

Inquit igitur: *Ave gratia plena, Dominus tecum* 62.
Non poterat Gabriel magnitudinem gaudii ferre;
ac veluti festinans magnum illud gaudii pondus a
se ipso in eum, qui ferre illud posset, deponere,
purissimæ illius nomen oblitus est, et veluti com-
pellendæ illius immemor, statim illud *Ave* porrigit,
quod gerebat. Tu igitur, inquit, es *gratia plena*,
tu in mulieribus benedicta, et idcirco gaude. Tecum
enim universorum est Dominus, nec quippiam
aptius, quo te alloquar, occurrit, quam *Ave*. Siqui-
dem quem cælum et terra capere, quamvis eis li-
ceret etiam latiusse protendere, non possent, ejus tu
domum auream (o novum portentum!) temetipsam
effecisti. Te igitur, tanquam omnium reginam,
veneror, et, sicuti jussus sum, *Ave* tibi annuntio.

Gaude, nam propterea et ipse nunc gaudio
gestio, non solum propterea in nuntiendo jucun-
ditatem, quæ quisque lætissima nuntians experitur,
sed etiam quia me ipso plane melior evado, am-
pliorique lumine collustror ad sublimiora contem-
planda. hæc porro tua profecto sunt, quibus nihil
mirabilius ac sublimius est nihil. Quod si quis,
quando suavia pertractet, gaudet, etiamsi in ipsum
solum redundet gaudium; cum tu dulcedine per-
fruaris, quæ cogitationem omnem exsuperat, te-
cum vero gaudeant et omnes simul creaturæ, et Creator

XIII. *Ave* igitur, *gratia plena*, et gaudio, omne
gaudium excedente, fruire, o *benenicta*. Saluta-
tionem, qua te compellem, his nobiliorem nullam
habeo. Et scio equidem, quod propter, eum, quem
juxta felix meum nuntium utero geres, beata præ-
dicaberis, et magnificis laudibus in omne tempus a
multis celebraris, quemadmodum mira prorsus de te
a prophetis cum admiratione prædicta fuerunt. Sed
neque e veteribus quispiam eam, quæ tibi obvenit,
faustam acclamationem reservavit, neque præ-
sentium aut futurorum aliquis tibi pro meritis
plausus dabit, imo neque si ad hoc præstandum
omnes simul convenire contingeret, quotquot vel
sunt vel fuerunt vel erunt, te tamen dignus necti
hymnus posset.

Gaude igitur propter hæc omnia, o scientiæ pro-
funditas ac sapientiæ altitudo, et opulentia gaudii,

62 Luc. i, 28.

Ant. Ballerini notæ.

(93) Imaginem habes luculentissimam, cujusmodi
fuerit conditio Virginis ad reliquorum hominum

IB'. Φαιδρύνεται τοίνυν οὗτος πρῶτος τῇ τε ἐγ-
γύτῃ καὶ πρὸς γε τούτῳ, δι' ἣν ἐκόμιζε χαρὰν,
ἀπὸ τοῦ κομιζομένου καὶ αὐτὸς μετεληρωμένος, καθά-
περ ὁ μύρου μεταδόου τῆς ἐκείθεν ἀρετῆς κοινωνεῖ
τῷ δεχομένῳ.

Χαίρε οὖν, κεχαριτωμένη, φησὶν, ὁ Κύριος μετὰ
σοῦ. Οὐκ εἶχε φέρειν ὁ Γαβριὴλ τὸ τῆς χαρᾶς μέ-
γεθος· καὶ ὥσανεὶ σπεύδων τὸ μέγα ἐκεῖνο τῆς
χαρᾶς χρῆμα ἀπ' αὐτοῦ ἐπιθεῖναι τῷ δυναμένῳ,
τοῦ ὀνόματος ἐπελάθετο τῆς Πανάγνου· καὶ χαίρει
δίδωσιν εὐθὺς, ὅπερ ἦν φέρων, τῆς προσηγορίας
ὡσπερ ἀμνημονήσας. Σὺ οὖν εἰ κεχαριτωμένη,
ῥησί, σὺ ἐν γυναιξὶν εὐλογημένη, καὶ διὰ τοῦτο
χαίρει. Μετὰ σοῦ γὰρ ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, καὶ
οὐδὲν οἰκειότερον ἢ χαίρει σοὶ προσλαλεῖν οἶδα.
Ὅν γὰρ οὐρανὸς καὶ γῆ, καὶ εἰ πολλαπλάσιον αὐ-
τῶν εἶχον διαταθῆναι, χωρεῖν οὐ δεδύνηται, οἶκον
ἐκείνου, ὃ θαύματος παραδόξου! σεαυτὴν ἐχρυσούρ-
γησας. Καὶ ὡς ἀπάντων τοίνυν βασιλίδι προσκυνῶ,
καὶ ὡς προσεστάην, Καίρε σοι προσφωνῶ.

Καίροις, ὅτι διὰ τοῦτο νῦν χαίρω καὶ αὐτὸς οὐ
τῷ τερπνῷ μόνῳ τῆς ἀγγελίας, ὃ πρᾶσιν ἐπεται
διαγγέλλουσιν ἡδιστα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑμαυτοῦ βελτίων
ἀπάρτι, καὶ νοεῖν ὑψηλότερα διευγέστερος γίνομαι·
C ταῦτα δὲ τὰ σά, ὧν οὔτε παραδοξότερον οὐδ' ὑπέρ-
τερον οὐδὲν. Εἰ δὲ τοῖς ἡδέειν εἰ τις προσομιλοῖται,
χαίρει, καὶ εἰς αὐτὸν ἡ τέρψις ἐλίττεται μόνον,
ὅταν γλυκασμοῦ μὲν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀπολαύης, σὺν
σοὶ δὲ καὶ κτίσις ἅπασα, καὶ ὁ Πλάστης χαίρει
Θεός, τί ἂν τις περὶ σοῦ φάιη;

Καίρε, τί ἂν τις περὶ σοῦ φάιη;

II'. Καίρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, καὶ χαρᾶς
ὑπὲρ ἅπαν τερπνὸν ἀπόλαυε, εὐλογημένη. Τούτων
σοὶ τῶν προσφωνημάτων οὐκ ἔγω προσαγαγεῖν
τιμιώτερον. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι καὶ μακαρία ἀκούσῃ,
δι' ὃν κατὰ τὰ ἐμὰ βαστάσεις εὐαγγέλια, καὶ με-
γαλοπρεπῶς μέχρι παντὸς ὑμνηθῆσθαι παρὰ πολλοῖς,
καθὰ δὴ ποιεῖν σὺν θαύματι περὶ σοῦ τὰ παράδοξα
προκεκήρυκται τοῖς προφήταις. Ἀλλ' οὔτε τις τῶν
πάλαι τὴν γιγνομένην διέσωσεν εὐφημίαν, οὔτε τῶν
παρόντων ἢ ἐσομένων, ὡς προσῆκε σοὶ, φθάσει τὸν
κρότον· ἔτι, καὶ οὐδ' εἰ πᾶσι, τοῖς τε οὔσι, πρὸ τοῦ
οὔσι, τοῖς τ' ἐσομένοις, ὑπὲρ τούτου συνελθεῖν ἐγγένοι,
τὸν εἰκότα ἂν ὕμνον ἐξεγίνετο πλέξει.

Καίρε λοιπὸν διὰ ταῦτα, ὃ βῆθος γνώσεως, καὶ
σοφίας ὕψος, καὶ χαρᾶς πλοῦτος, καὶ χαρίτων θά-

conditionem: inter omnes scilicet cæno sordentes
sola mundissima refulsit.

λασσα, καὶ θαυμάτων μέγεθος, καὶ πύλας καλλο-
νίας, καὶ μυστηρίων θησαυρός ! Ὁ Κύριος μετὰ
σοῦ. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὸ κινὸν τῆς σῆς με-
γαλειότητος ; Ποίος νοῦν τοῖς παραδόξοις τοῦτοις
ἀξίως ἐμυλοχωρήσει θεάμασι ; Ποία διάνοια πρὸς
ὕψος ἀμιλλήσεται τῶν νῦν ὑπὲρ πᾶσαν πτῆσιν
εἰθερίως διαθεόντων ; Τίς λογισμὸς, τοῖς ἀπορήτοις
τούτοις ἐμπετασθεῖς, τῷ ἱκανῷ τῆς μυήσεως κατα-
δάς, σεμνοθήσεται : Ποία γλώσσα, φωνῶν ἀνοή,
χρυσουργὶ τὸν φθόγγον, καὶ πολυταρπῇ τὴν λέξιν,
προσέκουσαν ἀκανθισμένην, τοῖς παροῦσιν ἱστορυ-
γίαν ἐξυφανεῖ ;

Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, οὐ καθάπερ μόνον ἐν τοῖς
λοιποῖς κτίσμασι συνοχεῖς ὦν, οὐδ' ὥσπερ Μωῦσαι,
καὶ Ἠλίας, καὶ τοῖς ἄλλοις συνῆν ἁγίοις, μεγαλοῦρ-
γῶν οἰκῆσαι μετὰ σοῦ θαύματα· οὐδὲ νῦν μὲν
οἰκόν σε προσευρηκὼς ἐαυτῷ λαμπρυνεῖ, τὴν δ'
οἰκονομίαν ἔπειτα τετελεικώς, οὐκ ἔσχα! φωτισεῖ
μετὰ τοῦ τὰ σύμπαντα δαδουχῶν· ἀλλὰ μετὰ σοῦ
ὁ Κύριος ξένον δῆτα τρόπον, οὐ μήτε ὀρθαλμὸς
ῆσθετο, καὶ οἷψ θύραν οὐκ ἀνέφγεν ὦτα, ἀλλὰ καὶ
ἀνεδάσεως κρείττω ἀνθρωπείας καρδίας. Μετὰ σοῦ
γάρ, διὰ τὴν ἐξαστράπτουσα ὥραν τῆς θείας σου
ψυχῆς, τὰς τῆς ἀρρήτου θεϊκῆς φύσεως τοῖς ἀν-
θρώποις ἀκτῖνας ἐπιλάμψει· διὰ τὸ παιδρότατον
κίλλος τῆς τῆς ἀρετῆς, τὴν σὴν, ἣν ἠγάπησε, μορ-
σὴν φανεῖται περιβαλλόμενος· καὶ τοῖς σοῖς
ἀγγέλτοις αἵμασιν ἐνωθεῖς, ὡ μυστηρίου ξένου ! ὁ
οὐκ ἔν, ἐκ σοῦ διὰ δὲ γενήσεται, τὴν σὴν τε δὴν
εἶρων εἰκόνα, τοῦ τε Θεοῦ εἶναι μὴ ἐπιστάμενος.
Ἐντεῦθεν θεϊκῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀντιφιλο-
τιμούμενος, ὅπερ ἐστὶν ὁ δημιουργὸς φύσει, τοῦτό
σοι χάριτι κεινοπρεπῶς ἀντιχαριεῖται, καὶ εἰς
αἰῶνας μετὰ σοῦ, δι' ὧν σοι κεκοινωνήκεν, ἐν
τοῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς μενεῖ κόλποις ἀναπαυ-
όμενος.

Σὺ καὶ γὰρ παραδόξως βλύσεις, ἐπεὶ καὶ πάντα
θαυμάτων γέμει τὰ σὰ, ἡ εἰς ἀνθρώπους πρόοδος,
ἡ τοῦ τόπου διατριβή, ἡ εἰς τὴνδε τὴν ἡλικίαν αὐ-
ξήσις μὴ κατ' ἀνθρώπους χορηγηθεῖσά σοι, ὁ νῦν
ἐπὶ ῥήτορας ἀσπασμὸς, ὁ μετὰ τοῦτον ἐψόμενος
ναυὸς τόκος· καὶ τῷ γάλακτι ποτιεῖς, ὃς ἅπαν
εὐδοκίας ἐμπύλησι ζῶον, ἐλευθερίαν χειρὶ συγ-
χωρῶν· σὰ χεῖρες οἴσουσιν, οὐ καὶ σὲ χεῖρες
διέπλυναν, ὅρατόν τε κόσμον ὑπέστησε καὶ ἀόρατον,
ἐν ὧμα μόνον· ἀλλ' εἰ μετὰ σοῦ ὁ Κύριος, τί δεῖ
πολλὰ λέγειν ; Παράδοξα πάντως, καὶ διανοίας
ὕψιότερα πάσης καὶ ἥλιος ὕψεται, καὶ κροτήσῃ τὰ
πέρατα διὰ σέ. Χαῖρε τοίνυν, κεχαριτωμένη, χαῖρε,

⁹⁶ Psal. cxliv, 16.

A et gratiarum mare, et miraculorum magnitudo, et
venustatis pelagus et mysteriorum thesaurus, *Domi-
nus tecum*. Quis non obstupescat magnificentiæ tuæ
novitatem (96)? Quænam mens par esse queat ut con-
templandis portentosis hisce spectaculis immore-
tur? Quis intellectus poterit ad celsitudinem eorum
sese erigere, quæ supra omnem cælestium volatum
excurrunt? Quæ cogitatio, cum ad ineffabilia hæc
assurrexerit, descendens gloriari possit, satis se iis
mysteriis instructam esse? Quæ lingua flores col-
ligens vocum, auroque nitentem sermonem, suavis-
simamque dictionem, condignum hoc argumento
opus contexat?

Dominus tecum, non medo ut in reliquis creaturis
omnia continens ac regens, neque solum sicut cum
B Moysæ erat et cum Elia, cumque aliis sanctis viris,
sic tecum habitabit mirabilia operans; neque
postquam te, aptam sibi domum inventam, ad
tempus illustraverit, perfecta dein æconomia a
creaturis omnibus tecum illuminandis cessabit;
sed *Dominus tecum* nova prorsus ratione, quam
neque oculus vidit, neque auris audivit, quæque
humanicordis ascensione sublimior existit. Tecum
enim, propter effulgentem divinæ animæ tuæ spe-
ciem ineffabilis divinæ naturæ radios hominibus
effundet; propter splendidissimam virtutis tuæ
pulchritudinem, tua forma, quam adamavit, cir-
cumdatus apparebit; et cum immaculato tuo
sanguine semet conjungens, (ο inauditum myste-
rium!) quod non erat, ex te propter te, et totam
C tuam gerens imaginem, ac propemodum se Deum
esse oblitus, fiet. Et exinde divina prorsus splen-
didaque ratione tecum munificentia certans, quod
ipse Creator est natura, hoc tibi ex gratia novo
quodam modo vicissim elargietur, et propter ea,
quæ tecum habet communia, in sinu invisibilis
Patris quiescens in sæcula tecum manebit.

Lac quoque tu mirabiliter effundes, quandoqui-
dem tua omnia miraculis plena sunt, tum ingressus
in hominum vitam, tum sedes conversationis tuæ,
tum ad hanc ætatem provectio non humano tibi
more comparata, tum ineffabilis hæc salutatio, et
qui postea subsequetur partus; et lacte potabis
eum, qui liberali manu tribuens, *implet omne ani-
mal benedictione*⁹⁷; manus tuæ illum portabunt,
cujus manus te quoque plasmaverunt, quique solo
D mentis suæ nutu visibilem pariter atque invisibi-
lem mundum e nihilo eduxit. Verum, si Dominus
tecum, quid plura opus est fari? Plane mirabilia
et quovis intellectu sublimiora sol videbit, et propter

Ant. Ballerini notæ.

96) Nihil sane frequentius apud veteres scri-
ptoribus recurrit, quam ut Deipara, seu novum opus,
nova magnificentia, novum portentum celebretur.
At vero quid in re nova quærimus quod deterimum
est Adamiticæ velustatis? Quid urgeat quispiam

communem humanæ naturæ ordinem, communes-
que Adamiticæ stirpis leges, quando constat, no-
vum idcirco prædicari opus, quod a communi or-
dine consuetisque legibus discedit?

te plausus attollent fines terræ. Ave igitur, gratia plena, ave, benedicta, quæ naturam omnem Deo inferiorem exsuperas (97).

XIV. Quæ cum vidisset, inquit ⁶⁴, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Perspexit sublimissimus purissimæ illius intellectus quid differat inter Deum et homines; tum vero, quantum ex benignitate sua sese Deus demitteret, ac mysterii sublimitatem obstupescens considerabat. Præ gaudio autem exsultavit religiose non vero formidavit, neque commota, neque præter modum animo conturbata est. Erat enim prorsus perspicacissima, adeo ut, quis adventasset, facillime nosse posset. Et sane illud, cum vidisset, turbata est, hunc inibi sensum exhibet, quasi diceret: Cum pervidisset, ac mente divinitus collustrata perspexisset, cujusmodi sit Dei magnitudo, et quanta hominum abjectio, corde gaudens exsultabat, Deumque cernens tantopere sese demittentem, ad divina hæc portenta obstupescere plaudebatque. Quocirca etiam cogitabat qualis esset salutatio, quam magna, et quamlibet humanæ mentis vim excedens. Nam commoveri, quod idem valet ac perturbari, in sacris litteris etiam gaudendi significationem habet, sicut cum dicitur ⁶⁵: *Commovetur mare et plenitudo ejus; gaudebunt campi et omnia quæ in eis sunt*. Et hoc igitur loco per illud turbata est, simul ostenditur et exsultatio, et ferventissimus admirandæ illius animæ impetus tum propter stuporem, tum propter plausum ad illa Dei portenta, una tamen cum eo, qui maxime congruebat, reverenti metu (98). Etsi enim illa

⁶⁴Luc. 1, 29. ⁶⁵Psalm. xcv, 11.

Ant. Ballerini notæ.

(97) Hæc cum superiori congruunt sententia (sup. § 10), qua Virgo Deipara prima post Primum celebratur. Aptissime vero eadem cum salutatione sociantur, qua ab angelo celebrata est gratia plena. Quanquam enim diffinitum non sit, naturalibus quoque donis sanctæ Virginis animam mirum in modum excelluisse; at divinis maxime charismatibus tribuendum plane est quod præ creatis omnibus propius ad Deum accesserit. Hinc porro dignoscere licet, cujusmodi ex mento doctorum fuerit gratiæ plenitudo quæ de Virgine prædicatur. Talis enim intelligenda cum sit, qua creaturarum omnium excellentissimam quamque gratiam Mariæ gratia

ΙΔ'. Ἡ δὲ ἰδούσα, φησὶ διαταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. Ἀπειδὲν ὁ τῆς Πανάγνου νοῦς ὑψηλότατος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὸ διάφορον· εἶτα πρὸς τὴν τοιαύτην συγκατάθεσιν, ὅση, καὶ τὸ μυστήριον ἐξεπλάγη κατανοοῦσα. Καὶ ὅφ' ἡδονῆς ἐκίρτησεν εὐλαβῶς, ἀλλ' οὐκ ἐδειλίασεν οὐδὲ διεσείσθη καὶ τὴν ψυχὴν ἀνώγαλος γέγονε. Πάνυ γὰρ τὴν διαδοτικωτάτην, ὥσθ' ὅστις ὁ προσελθὼν, θάπτον ἔχειν εἶδέναι. Τὸ γὰρ ἰδούσα διαταράχθη, τοῦτο μοι νοεῖν δίδωσιν, οἷον αἰσθῆναι καὶ λογισμῶν θεόφρονι συνδιακίψαμένη τί μὲν Θεοῦ μέγεθος, τι δὲ ἀνθρώπων οὐθύνειαν, ἐπέλλετο χεῖρυσσιν τὴν καρδίαν πρὸς τὰ θεῖα τε ἐξεθαμβεῖτο καὶ ἐκρότει θαυμάσια, τηλικαύτην Θεοῦ συγκατάθεσιν ἀκούουσα. Διὰ ταῦτα καὶ ποταπὸς ἂν εἴη, ὡς μέγας ὁ ἀσπασμὸς, καὶ κάτω τιθεὶς ἀνθρώπειον διελογίζετο νοῦν. Ἔστι γὰρ παρὰ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ τὸ σαλεύεσθαι, ὃ ταύτων δύνανται τῷ ταράσσεσθαι, καὶ χαρᾶς ἔννοιαν ὑποφαίνειν, ὡς τὸ, Σαλεύσθω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Κάνταῦθα τοίνυν ἀπὸ γε τοῦ διαταράχθη καὶ ἡ ἀγαλλίασις, καὶ τὸ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ψυχῆς θερμότατον ἐμφαίνεται ἐξάλμα πρὸς ἐκπληξίν τε καὶ κρότον τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων μετὰ γε εὐπεπιστάτου τοῦ φόβου. Εἰ γὰρ ἀπαράμιλλος τὴν ἀγνείαν ἡ Πάνσεμνος, καὶ ἐαυτῇ μηδὲν εἶχει ὅ ἂν συνόρῳ μὴ καὶ ἱκανῶς ἔχειν πρὸς Θεοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν, ὃς ἔχει πρὸς Θεὸν ὡς πρὸς ἀλγέειν ψεύδος. γὰρ ὅπου καὶ προφητικῇ διορίζεται ἐκστασις. Δι' ἐκεῖνο τοίνυν καινότερον ἐπισεικῶς ᾤετο, τὸν ὑπεράπειρον γαστέρα, βραχὺ πέρας ἔχουσαν, ἐνεγκεῖν καὶ θαύματος πέρα διενεοῖτο, τὴν καινὴν σὺν τῷ τεχνήματι κοινωνίαν τοῦ Πλάστου. Ἔως μὲν οὖν πρὸς τὸ σῶμα, ὅτι τῶν κάτω, καὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ τοῦ παραδάντος ἐκκόπει γέννημα ἐκείνου πατρὸς, φοβερόν ἐνόμιζε τὴν ὑψηλὴν ἀγγελίαν ἐκείνην, καὶ τὴν ὅλην θάμβους μεστέ, ὅπως ἐκ πηλοῦ, καὶ οἷον ἐκ πτώσεως κατέαξε σκεῦος, ἄρα τοιοῦτον, τὸν ἀχώρητον ἔνδον χωρήσει· καὶ ἦν πάντως τὸ διαλογίζεσθαι ἀπὸ γε τῆς ἐννοίας ἐκείνης· Ὅτε δὲ πρὸς τὴν ἐαυτῆς ψυχὴν, ὅπως

vicerit: ejusmodi ergo gratiam angelica salutatio enuntiat, qua Mariæ sanctitas tribuatur non modo originalis, ne deterioris, quam cælestes spiritus, conditionis fuerit, sed in ipsa origine sanctitate qualibet angelica eminentior.

(98) Hæc subtilius forte quam verius disputata videbuntur; at elucet in iis, tam sublimiter Patres de Dei Matre sensisse, ut quod nobilissimum omnium videretur, id de illa tenendum ac prædicandum usque censerent.

(99) Videtur auctor præ oculis habuisse illud psalmi cxv, 11: *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax*.

ἀπαλόν, ὅπως ὑπέραγον ἔσωσεν, ὅπως ἄπαν ἤλεγε. Αἱ περὶ τὰς ὑψηλαῖς ἀναβάσεις τῆς καρδίας εἰς ὑψος ἀναπτῆτα οὐράνιον, τὴν ἐκπληξιν ὑποχωρεῖν ἐδίδου, καὶ ἐκτετὴν ἀπαράχως ὑπετίθει τῷ μὴνύματι· καὶ, Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, ἐδὶα· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.

ratione erat, quod (de salutatione illa) cogitaret. At cum ad suam ipsius animam oculos convertebat, quomodo scilicet eam immaculatam, quomodo puram prae omni puritate servabat, quomodo, cordis ascensionibus ad caelestem evecta sublimitatem, cujusvis volatus omnes longe praetergrederetur, tunc demum vehementem illum horrorem demittebat, ac sedato animo se iis, quae denuntiabantur, subiciebat; et, *Ecce, inquit, ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁵.

ΙΕ'. Οἱμοὶ δὲ ὡς εἶχεν ἂν καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας συνθέσεως ἡ ὑπερσυνωμοσία βραχύνειν ὑπανοίγειν θύριν τῷ ὑπερφυσί ἀσπασμῷ. Καθ' ὅσον γὰρ ἡμῖν μὲν ὑπὲρ λόγον ὁ τῆς ψυχῆς καὶ σώματος σύνδεσμος, πῶς δὲ ὁμοῦ λογισμοῖς τὴν τοιαύτην ἀνομολογούμεν συνάγειν· οὕτως ἂν καὶ περὶ τῆς μετῴνου ἐννοίας πολλογίζεσθαι κοινωνίας, οὐ μικρὴν ἐκ τῆς ἐκείνου συμφορῆς καὶ περὶ τοῦ καινοῦ τοῦδε μυστηρίου νεῦσιν πορίζομένη. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖν, καὶ οὐχ ὡς τὸ ποικίλον ἵνα μόνον διαδειχθῇ τῆς τοῦ Δημιουργοῦ σοφίας ἀνάγκης, τὴν διττὴν ἀνθρωπος εἴληψεν σύνθεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μυστηρίου τούτου ἵνα μικρὴν ἐκτετὴν πίστιν ὅπως παρ' ἐαυτοῦ συνεισφέρει. Καὶ εἴγε μὴ καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἀνωθεν ἡ ἀνθρωπεία διεπλάττετο παραμύσεια, οὐκ ἂν ὁ χυρὸς ἐδέχθη τῷ Θεῷ, ὡς ἂν ἐκ τούτου τὸ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους φέροιμεν· ἀλλ' ἦμεν ἂν τοῖς ἀβύλοις προσθήκη, μικρὰ τις ἴσως ἐτέρα τάξις, καὶ τῆς γῆς εἰς ἄλφα.

ratione huius paulo minores essemus ab angelis; sed immaterialibus spiritibus, alius quidam forlasse humilis, terrae tamen expers ordo, additi fuissimus.

Ἐτι δὲ καὶ εἰ μὴδὲν προσεσυνεγκόντας (τί γὰρ οὐκ ὄντας εἰσενεγκεῖν εἴχομεν); τὰ ὑπεράγαθα σπλάγγνα, διὰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον καὶ παρήγαγε καὶ φιλότιμον παρῆθκε τράπεζαν, τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ ποικιλίαν τε καὶ θαύματα, τῶν οὐκ ἂν ἀπολαύσαι γένοιτο δωρεῶν, φιλὰ τῷ ποιητῇ ἀπαράξαι μόνον; Καὶ τὸ διεστέτατον οὖν ἐκείνου παύσης, ἡ ὑπερένδοξος, ἐπεὶ μὴδὲν εἶχεν ἐννοεῖν, ὃ μὴ φιλοτιμῶς εἰς ἀγνείαν προσήγαγε τῷ Λεσπότη, οὐδ' ἂν εἶχε πᾶν διαπορεῖν, τῶν ὑπὲρ νοῦν ἐκτετὴν ἀνομολογούμεν.

quidem quidpiam volvere posset, quod summo cum puritatis studio non offerret Domino, nihil sane habebat, cur, audiens semet ad ministrandum ineffabilibus mysteriis electam, tantopere haerens ambigeret.

ΙΖ'. Πλὴν διὰ τὸν λόγον ἐκείνον, ὅτι μὴδ' ὅσον

⁶⁵ Luc. i, 38. ⁶⁶ Ephes. iii, 10.

Ant. Ballerini notæ.

† Vide, quam apte Virginis Deiparæ conditionem auctor describat. Faletur enim, illam Adæ extitisse filiam, atque adeo e parente prævaricatoris exortam, ut avili lapsus effecta non penitus effugerit. At quo ista pacto cum eis concilientur, quæ idem alias tradit (vid. § 13, hom. in Præsent. l'ap. part. i, pag 444, 445), potuisse nempe de se Virginem proclamare: *In iniquitatibus concepta non sum, et solum non concepit in peccatis me mater mea?* Prævaricatoris Adæ nempe filiam cognoscis in cor-

illo prævaricatore ductum, horrendum aliquid præcelsam illam annuntiationem censebat, ac tota stupore percelleretur, quomodo vas luteum, atque adeo insuper lapsu contractum (1), illum scilicet tremendum atque incomprehensibilem intra se comprehensurum esset; et ex hac prorsus comside-

ratione erat, quod (de salutatione illa) cogitaret. At cum ad suam ipsius animam oculos convertebat, quomodo scilicet eam immaculatam, quomodo puram prae omni puritate servabat, quomodo, cordis ascensionibus ad caelestem evecta sublimitatem, cujusvis volatus omnes longe praetergrederetur, tunc demum vehementem illum horrorem demittebat, ac sedato animo se iis, quae denuntiabantur, subiciebat; et, *Ecce, inquit, ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁵.

XV. Ego vero sic sentio, ex humana quoque nostra coagmentatione habuisse illam præ omnibus immaculatam, quo ad salutationis illius rationem intelligendam aliquem sibi aditum aperiret. Quemadmodum enim animæ cum corpore conjunctio nostræ quidem mentis captum excedit, verumtamen conjunctionem huiusmodi omnibus animi sensibus confitemur; sic et de præstantiori hac conjunctione ratiocinandum rata, haud mediocriter ex humano hoc composito auxilium ad huic quoque mysterio assentiendum sibi comparabat. Ut enim mihi videtur, non ideo tantum homo ex duplici substantia compositus est, ut ex varietate operis appareret ineffabilis ac *multiformis sapientia*⁶⁷. Conditoris; verum etiam propter hoc mysterium, ut scilicet sibi ipsi fidem aliquam ex se ipse (homo) faceret. Et siquidem, ut mea se habet opinio, non in istum quoque finem humanum hoc compositum fuisset

plasmatum, haud opus Deo fuisset pulvere, ut

Præterea si vel quando nihil nos præstiteramus (quid enim præstare potuissimus qui nondum eramus?) ex immensæ bonitatis suæ visceribus nos hac sola de causa (2) e nihilo eduxit, et munificam nobis veluti mensam, omni moda bonorum caelestium et terrestrium et eorum, quæ intermedia sunt, varietate et opulentia refertam apposuit, quibusnam, quæso, donis frui nobis non daretur, si quæ conditori accepta sunt, perficeremus? Et illud igitur vas nitentissimum, Virgo, inquam, super omnes gloriosa, quandoquidem nec mente

XVI. Verumtamen cum habita ratione immensi

pore, quod non vas modo luteum apparet, sed insuper lapsu contractum, quippe quod præternaturalibus donis pristinae plasinationis propriis careat; at oculos ad animam si convertas, nullum paternæ infaustæ hæreditatis vestigium occurrit, quin eam non solum immaculatam, sed puritate puriorem cernis.

(2) Ex sententia igitur auctoris mysterium incarnationis scopus fuit, quem sibi in condendo homine Deus præstituit.

illius, quo Deus ab hominibus distat, intervalli nulla sane humanæ mentis vi pro dignitate dimetiendi, Virgo quæ utique homo erat, id quod in mysterio horrendum est, consideraret, et rursus angelicam audit vocem: *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum*⁶⁸. Nunc demum in memoriam Gabrieli redit nomen Virginis. Deposuerat enim quod gestabat gaudii pondus; ac veluti eo deposito facilius halitum duceret, liberius eam alloquitur; et *Ne timeas*, inquit, *Maria*, suo illam scilicet nunc nomine compellans.

Tremendum sane mysterium, et admirationis plenum! Nec in naturis creatis reperire est, qui de illo, uti par est, iudicium ferre queat. Tu vero sola, inquit, o *Maria*, *ne timeas*. Porro reverentiam illam Virginis stupore plenam, et mistum obsequio plausum, ac venerationi conjunctam exultationem, nunc Gabriel *timorem* vocat, quemadmodum et David dixit: *Exsultate ei cum tremore*⁶⁹. Ne te, inquit, percellat immensa rei granditas, neque putes te ad tantæ magnificentiæ opus imparem omnino esse; neque, mysterii cernens celsitudinem, stupore ac metu vincaris; neque propterea quod homo sis, formidandam tibi quoque vel impossibilem esse ducas hanc salutationem. Et valde quidem consentanea sunt, quæ animo volvis, et præcelsa mente tua nequaquam indigna. Nedum enim Deum homo ferre valeat, suaque ipsius carne illum circumvestire, qui est *amicus lumine sicut vestimento*⁷⁰, sed ne modicum quidem prope accedere ad illum potest, cui *adstant millia millium* angelorum, *et decies millies centena millia ministrant*⁷¹, et e conspectu virtutis ejus horrent omnia et contremiscunt. Tu vero, quomodo eloquar nescio, non homo es, non angelus, sed alia quædam natura sublimior, et ejusmodi, cui post divinam naturam nihil vel quoad aliquam similitudinem comparari queat (3). Propterea tibi uni, o *Maria*, nuntii mei celsitudo formidanda non est. Neque omnimoda virtutis tuæ puritas tam divino impar est nuntio: neque admirandus animæ tuæ splendor iis, quæ nuntiantur, admittendis minus congruit: neque pulchritudinem tuam sese indi-

⁶⁸ Luc. i, 30. ⁶⁹ Psal. ii, 11. ⁷⁰ Psal. ciii, 2. ⁷¹ Dan. vii, 10.

Ant. Ballerini notæ.

(3) In Orientalis Ecclesiæ sacris officiis non raro occurrit (qua de re in Commentario), ut *Deipara* vel *Angeli*, vel *Cherubini*, vel *Seraphini terrestres* nomine designetur. Quod quidem, ut manifestum est, non eo spectat, ut beatissimæ Dei Genitrici humanæ naturæ veritas denegetur, cum e converso SS. Patres ad tuendam adversus phantasiastarum deliria dominicæ incarnationis veritatem subinde Virginis quoque matris veram naturam humanam propugnandam sibi assumant; sed ut remotis a verissima humana illius natura iis omnibus, quæ in dedecus cedant, ejusmodi illi asseratur nobilitas, cujus gratia angelus vel cherubim, potius quam homo, videri queat. Atqui eandem ob causam merito auctor negat vel angelis Mariam comparandam esse. Si enim (quod ex sententia omnium Patrum idem auctor affirmat), Virgo pro nobilitatis

A λογισσθαι Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους τὸ μέσον, ἦν δὲ ἄνθρωπος, πρὸς τὸ φοβερὸν ἐπέπερ ἑώρα τοῦ μυστηρίου, ἀγγελικῆς ἀκούσει γλώττης καὶ αὐθις· Μὴ φοβοῦ, Μαριὰμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Νῦν τῆς ἐπωνυμίας εἰς μνήμην ὁ Γαβριὴλ ἔρχεται. Ἀπέθετο γὰρ ὃν ἀνείχε φόβον τῆς χαρᾶς, καὶ ὥσπερ κούφως μετὰ τὴν κατάθεισιν διαπνεύσας, ἔλευθερίως προσομιλεῖ· καὶ, Μὴ φοβοῦ, φησί, Μαριὰμ, αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα νῦν προσεπιπῶν.

Φοβερὸν μὲν οὖν τὸ μυστήριον πάντως, καὶ θαύματος πλήρες· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν κτιστῇ φύσει, ὅς ἂν, ὡς προσῆκε, λογισαίτο περὶ αὐτοῦ. Σὺ δὲ, φησί, μόνη. Μαριὰμ, μὴ φοβοῦ. Τὸ πρὸς ἐκπλήξιν εὐλαβίς, τὸν τε σεμνοπρεπῆ τῆς Παρθένου κρότον, καὶ τὴν μετ' αἰῶνος ἀγαλλίασιν, φόβον ὁ Γαβριὴλ ἐνταῦθα καλεῖ, ὡς καὶ Δαβὶδ, Ἀγαλλιάσθε, εἶπεν, αὐτῷ ἐν τρόμφῳ. Μὴ οὖν ξενίζου, φησί, τὴν ὑπερβολήν· μηδὲ νόμιζε πρὸς τηλικαύτην ἀδυνάτως ἔχειν μεγαλειότητα· μηδὲ, τῆς τελευτῆς ἀφορῶσα τὸ μέγεθος, ἡττων ἐκπλήξεως γίνου καὶ φόβου· μηδ' ὅτι· ἄνθρωπος, διὰ τοῦτό σοι καὶ φοβερὸν ἢ ἀδύνατον οὐ τοὺν ἀσπασμύν. Ἡάνυ μὲν οὖν τὰ εἰκότα λογίζῃ, καὶ τῆς σῆς ὑψηλῆς ἄξια διανοίῃς. Ἀνθρώπος μὲν γὰρ μὴ ὅτι γε Θεὸν ἐνεγκεῖν, καὶ ὡς χιτῶνα τὴν ἑαυτοῦ σάρκα περικυβερνῇ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ καταμικρὸν ἐγγίσει δύναται, ᾧ παρίστανται χίλιαι χιλιάδες ἀγγέλων, καὶ μύριαι μυριάδες λειτουργοῦσι, καὶ ἀπὸ προσώπου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πάντα φρίσσει καὶ τρέμει. Σὺ δὲ, οὐκ οἶδα πῶς ἂν εἴπω, οὐκ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλὰ τις ὑψηλῇ φύσει ἑτέρα, καὶ οἷα μηδὲ πρὸς παράδειγμα μετὰ τὴν θείαν παραβάλλεσθαι φύσιν. Διὰ τοῦτό σοι μόνη, Μαριὰμ, οὐ φοβερὸν τὸ τῆς ἐμῆς ἀγγελίας ὕψος. Οὐχὶ τὸ πάντηνον τῆς σῆς ἀρετῆς πρὸς τηλικούτεον ἀνεπιτήδειον μήνυμα· οὐχὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ξένης σου ψυχῆς τὴν ὑποδοχὴν ἀπωθεῖται τῶν εὐαγγελίων· οὐ τὸ σὸν κάλλος ἀνάξιον ὁ δὴ δημιουργὸς ἑαυτοῦ θεσπίζει· οὐ τὸ φαίδρὸν τῆς σῆς ἀγλαίας παρέδραμεν ὁ παντέπoptης· οὐ τὸ διαλαμπρὸν τῆς σῆς καθάρότητος ἀπροσέλαστον ὁ Πλάστης ἑαυτῷ ψηφίζεται. Μὴ φοβοῦ λοιπὸν, Μα-

Dan. vii, 10.

D suæ eminentia quædam natura sublimior dicenda est, cui post divinam naturam nihil vel quoad eamquam aliquam similitudinem comparari possit; eodem plane jure, quo hominibus, etiam angelis accensendam esse negabitur, ut locum soli sibi proprium creaturis omnibus superior, uni autem Deo inferior, servet. Cum vero ejusmodi homo adeo ab humanæ naturæ vilitate longe discedat, ut et nobilissimæ cælestes Virtutes ad eandem comparatæ vilesceant dicendæ sint, quisnam serio et illud disputandum censeat, an vitio illo, quod abjectam naturam nostram tantopere abjectiorem vilioioremque effecit, gloriosissima Virgo exstiterit deturpata? Præsertim vero quod si quid expresse de Virginis excellentia mox auctor commemorat, in puritatis laudes effundatur, quam horrendo incarnati Dei mysterio parem affirmare non dubitat.

μαίμα· εὐρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Δικαστὴς ὁ Θεὸς γίνεται τῶν σῶν· καὶ ἐπεὶ οὐκ εἶχεν ἀντίχαραν ἀξίαν εὐρεῖν ἐτέραν τῶν τροπαίων τῆς σῆς λαμπρόντος, ἐκπύον ὁ Δεσπότης ἐπαθλόν σοι παρέχει· Οὐ γὰρ παρatreχεί τοὺς ἀθλητὰς ὁ ἀθλοθέτης· οὐδὲ γέρας τῶν καμάτων ἐλάττω δίδωσιν· οὐδὲ στεφάνους πλέκει· τῶν ἀθλων ἀποδέοντας. Σοὺ δὲ μήτε ἐν-εστώτα, μήτε μέλλοντα, μήτε ὑψώματα, μήτε βάθος, μήτε κόσμος ἅπας, μήτε τις ἐτέρα κτίσις, ἐπαίπερ οὐκ ἔνι ἀντίρροπος, ἥς μόνῃς ἀξία εἶ, ταύτης δὲ καὶ τοῦ γένους τῆς ἀμοιβῆς. Ἦ δὲ ἐστίν, ὡς τῆς ἀβρόχου σου δόξης, Πάντα· ὅτι Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔστι· μέγας, καὶ Γίος Ἰψίστου καλεῖται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔστι τέλος. Αὕτη τῶν φαινομένων ἀντίων τῆς σῆς ψυχῆς ἡ ἀντίδοσις· αὕτη σοι τῆς ὑπερουρανοῦ καὶ θεοπρεποῦς ἀνδράστεως ἡ ἀντίχαρις· τοῦτό σοι προεϊκόνει· ἡ ἐν τοῖς ἀδύτοις διατριβή, ὅτι τῷ μόνῳ προσεντυχεῖν ἀδύτῳ καὶ ξηνοτερπῇ καθάπερ λειμῶνα τὴν σὴν ἐμελλεὶς παρασκευάσειν γαστέρα πρὸς οἰκιστὴν, καὶ βατὸν μὲν οὐρανὸν τοῖς κατὰ καινοτομήσειν, οἷς δὲ μὴ κληρὸς ὁ χροῖς, καινὸν περίπτων ὑποστρώσειν τὴν γῆν. Τοῦτό σοι καὶ ἡ οὐράνιος ὑπεγγραφε τροφή, ἵν' ἐξ ὑψηλοτέρας διαίτης παραθεῖναι· δειπνῶν εὐπορήσης τῷ Ὑπερτάτῳ.

dum, ceu pratum insolitam adoleus suavitatem, sinum tuum adornares, et novo portento terrestribus quidem cælum accessu facile redderes, iis vero, quorum sors nullatenus terrenus est pulvis, novum ambulacrum terram substerneres. Id tibi et cælestis illa adumbravit alimonia, ut e sublimioribus dapibus copiosam Altissimo cœnam posses apponere.

ΙΖ. Εἴπε δὲ Μαρία πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; Σύλληψιν μενύεις, υἱὸν εὐαγγελίζῃ, Γαβριήλ· ταῦτα δὲ τρόπος οἰκονομεῖν ἕτερος, οὐ πάντως ἄγευστος ἐγώ. Πῶς οὖν ἔσται μοι τὸ σὸν εὐαγγέλιον; Εἰ γὰρ καὶ μέγα τὸ τεχθόσμενον καὶ παράδοξον διαγγέλλεις, ἀλλ' ἀκολουθεῖ φρικτὴν τιμὴν μικρὰ καὶ ἀνθρωπικῇ, τῶν θαυμάτων ἐγνωμένον ὅσαπερ ἐν γῇ εἰς δεῦρο τερατουργηθέντα, κεκαινοτόμηται. Οὕτω καὶ Μωυσῆς, θάλατταν τέμνων, ἐδείκθη ῥάβδου· καὶ Ἡλίας ἐλάτου καὶ βραχέος ἀλεύρου, τὴν Σαρεφθίαν ἐκπύον διατρέων· καὶ τῷ Τωβίτῃ ῥαφάλ δι' ἡλίου δείθηκε τὴν ἀνάβλεψιν διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ δειμνα ἀπέλασε. Καὶ οὐ λέγω ῥάβδον, ἢ ἰχθύν, ἢ τὴν τοῦ λουπῶν ἐκείνα διενεργεῖν τὰ λαμπρά. ἀλλ' ὅτι Θεὸς παραδόξοποιὸν διετέλει, χρωμένων τοῖς εἰωθέσι τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἔστι μὲν οὖν τι καὶ ἐν ἐμοί, Θεοῦ βουλομένῳ, τῶν ἀπορρήτων, διαπιστεῖν οὐκ ἔχω σύλληψις δὲ καὶ υἱός, οἷς δὲ ποῦ-
ῃς κίχρηται, ἀνθρώπεια ῥήματα καὶ κοινωνίαν

¹² Luc. 1, 31-33. ¹³ ibid. 34.

Ant. Ballerini notæ.

(4) Hæc et quæ dein sequuntur, ad ea spectant, uti patet, quæ in SS. Patrum hemiliis de mysterio

agnam creator censet: neque venustatis tuæ fulgorem is præterit, qui omnia conspiciat: neque minus dignum, quam ut ipse ambiat, puritatis tuæ nitorem judicat. *Ne timeas ergo, o Maria, invenisti enim gratiam apud Deum.* De rebus tuis iudicium ferre jam Dei sit; et quandoquidem aliam quæ tropæis splendoris tui apte responderet, remunerationem invenire nullam potuit, se ipsum Dominus tibi præmium præbet. Neque enim qui præmia constituit certaminis, negligere certantes potest; neque præmia ille diribet, quæ laboribus sint minora; neque coronas neclit, quæ certaminis rationem haud exæquent. Quis vero neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque mundus totus, neque alia creatura merces est tuis meritis respondens, hanc, quæ sola digna te est, remunerationem sortiris. Est autem (o ineffabilem tuam, purissimam Virgo, gloriam) illa vox: *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ille erit magnus: et Filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis*¹². Hæc splendidissimis animæ tuæ radiis retributio redditur; hæc tibi gratia pro ascensu cælos supergrediente, Deumque sibi demerente rependitur. Id tibi præsignabat tua illa in sacris penetralibus commoratio (4), fore scilicet, ut ad eum, qui solus est inaccessus, accederes, atque illi ad inhabitandum, tamen homines consuetis adminiculis uterentur.

XVII. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco? Conceptus mentionem facis, o Gabriel, ac filium mihi annuntias; verum hæc aliam, uti patet, vitæ rationem, aliamque subsequi solent dispensationem, cujus ego plane sum nescia. Quomodo igitur continget id mihi, quod denuntias? Etsi enim et magnum et admirabile prædicis fore, quod nasce-
tur; at quoque hucusque in terra mirabiliter patrata novimus miracula, naturali quadam, simplici-
ciori, humanaque œconomia, effecta illa fuerunt. Sic et Moyses, ut mare divideret, virga opus habuit; et Elias oleo, modicaque indiguit farina, ut Sarephthiam aleret, Raphael quoque ope illius piscis visum Tobie restituit, ac virtute ipsius dæmonem expulit. Quod quidem non ideo dixerim, quasi ad virgam, vel piscem, vel ad aliud quispiam his simile, vis referenda sit portenta illa splendida operandi; sed quia Deus prodigia operabatur, dum tamen homines consuetis adminiculis uterentur.

Virginis in templum adductæ, et Deo a parentibus oblatæ communiter legimus.

itaque non dubito quidem, in me quoque, Deo A ἀνδρὸς τὸ ἀκόλουθον ἐπιζητεῖ. Πῶς οὖν ἔστι· μοι τὸ
volente, ineffabile aliquod perfectum iri myste- μῆνυμα, μὴ μέσου παραληφθέντος ἐκείνου, σὺ
rium; verum conceptio et filius quibus utique μοι δὴλωσον, ἀγνωσὺν τὸν τρόπον.
vocibus ipse usus es, humana sunt opera, et viri commercium consequenter exigunt. Qua igitur
ratione, hisce mediis non adhibitis, in me futura sint, quæ dicis, ipse mihi, quæ plane id non video,
fac edisseras.

XVIII. *Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* 74. Congruæ, inquit, voces desunt, quibus mysterium explicem; et propterea vel in iis, quæ conditionem humanam excedunt, voces ex humanis desumptas usurpo. Alioquin haud incongruum est, ut voces ejusmodi de illo usurpentur, qui præ ineffabili sua in homines charitate homo et appellari et fieri dignatus est.

Vere igitur concipies, et (in quo præsens mysterium residet) vere tibi filius erit. Modus autem, de quo quæris, hic est: *Spiritus sanctus superveniet in te; ideoque et quod nascetur sanctum, etsi filius tuus, tamen etiam Dei Filius vocabitur. Audi igitur, filia* (nam te mecum et propheta exorat 75, jam olim dubio procul hoc edoctus, quod nunc a me de hoc mysterio scitaris), *et inclina aurem tuam, et obliviscere humana ratiocinatione ea perpendere, quæ humanum ordinem prætergrediuntur, et simul obliviscere quæcunque ad paternam tuam et cognatam tibi domum pertinent, quia concupivit rex decorem tuum, et propter te genus humanum ab acerba sententia olim prolata liberat* (5), *et supernaturalium gratiarum fulgorem per omnes mundi fines hodierna die diffundit. Et ecce, quod tibi argumento sit vera esse quæ loquor, etiam Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum* dum exquiras.

XIX. *Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* 76. Euge præclaram responsionem! Euge præclariorem cogitationem, quæ ad miracula edenda jam præordinata antea fuerat! Qualis, inquit, futura esset conceptionis ratio, sciscitabar, cum hoc ipsum, conceptio scilicet, auribus meis insonaret. Cum vero de Spiritu sancti adventu audiverim, nihil amplius dubito. Obsequentem jam habes; a tenella enim ætate in Deum ferebantur desideria mea, ac nihil aliud præter Deum animo meo observabatur; Deique voluntati deservire jamdiu certa deliberatione præstitueram. Tanquam igitur Domini ancilla, ecce salutationem prompto animo amplector: fiat jam impossibile esse et ipsa tecum proclamo,

74 Luc. i, 35. Codex omittit voces ἐκ σοῦ. 75 Psal. xlv. 11, 12. 76 Luc. i, 36, 37. 77 ibid. 38.

Ant. Ballerini notæ.

(5) Ecce tibi sententia, tritissima illa quidem in ecclesiasticæ traditionis monumentis, at simul disertissime a reatus in genus humanum propagati communione Virginem beatam eximens. Non enim patitur rei natura, ut veteri reatu sordescens et

IH'. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναιμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Ὑῖος Θεοῦ. Οὐκ ἔχω, φησὶ, καταλλήλους δοῦναι τῷ μυστηρίῳ φωνᾶς· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐν τοῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον χρώματι· Ἄλλως τε καὶ ἀπεικὸς οὐδὲν τῶν τοιούτων κοινωνεῖν ὀνομάτων, ὅς ὑπὲρ ἀφράστου φιλανθρωπίας ἄνθρωπος καὶ κληθῆναι κατηξίωσε, καὶ γινέσθαι.

Σύλληψις οὖν ἀληθής, καὶ σὸς ἐστὶν υἱὸς ἀληθῶς, τὸ παρὸν μυστήριον. Ὁ δὲ τρόπος, Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, εἰ καὶ σὸς, υἱὸς ἀλλὰ καὶ Ὑῖος Θεοῦ κληθήσεται. Ἀκουστον τοίνυν, θύγατερ, μετ' ἐμοῦ σὲ καὶ ὁ προφήτης ἀξιοῖ, τὴν σὴν πρὸς ἐμὲ περὶ τοῦτου ζήτησιν πάντως προμνηθεῖς, καὶ κλῖνον τὸ σὸς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ κατ' ἄνθρωπον τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον συλλογιζέσθαι, καὶ ὅσα τῆς πατρικῆς ἐστὶ σῆς καὶ συγγενὸς οἰκίας, ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ σοῦ καὶ πολλοὺς ἐπεθύμησε, καὶ διὰ σέ τὸ γένος τῆς πρὶν ὀδυνηρᾶς λύει ψύχου, καὶ ὑπερφυεῖς σήμερον ἐπιλαμβάνει τοῖς πέρασιν χάριτας. Ἰδοὺ δὲ, πίστεις σοι τῶν ἐμῶν βήματων, καὶ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου, καὶ αὐτὴ συνειληφνῆσα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρῃ· ὅτι οὐκ ἀδυνατῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν βήμα. Μὴ τοίνυν, ἐπιδημίαν ἐν σοὶ Θεοῦ πυθομένην, τὸ πῶς ἐπιζήτει.

74. Ne igitur, Dei audiens in te adventum, mo-

IΘ'. Εἶπε δὲ Μαριὰμ· Ἰδοὺ ἡ δοῦλη Κυρίου, γίνετό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Εὐγε τῆς ἀποκρίσεως, ὑπέρευγε τῆς διανοίας, ἢ τὰ θαυμαστά προηυρεπίεστο τίχτειν! Πῶς ἔστι, φησὶν, ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως ἐξήρουν, τοῦτο αὐτὸ, σύλληψιν, ἐνηχονμένην. Ἐπεὶ δὲ Πνεύματος ἁγίου ἐπέλευσιν ἀκήκοα, οὐκ ἀμφισβόλλω, Πειθομένην ἔχεις, ἐκ νέου Θεὸν ποθοῦσαν, καὶ Θεοῦ πλὴν ἄλλο φανταζομένην μὴδέν· καὶ δοουλεύσειν Θεοῦ βουλήματι πάλαι προελομένην. Ὡς δοῦλη τοίνυν Κυρίου, ἰδοὺ προθύμως ὑποπίπτω τῷ ἀσπασμῷ· γίνετό μοι λοιπὸν τὸ σὸν εὐαγγέλιον, ἄγγελε· Ἀδυνατεῖν γὰρ παρὰ τῷ Θεῷ μηδὲν, συμφέγγομαι καὶ αὐτῇ.

mihi, o angele, quod nuntiasti. Nihil enim Deo

Κ'. Τοιαῦτα τῆς εὐλογημένης ἡ καινῆ· πρὸς ἀρε-
τὴν ἀνοδοῦ ἀνώτερα πάντος ἐτεκνήνατο θαύματα !
Οὕτως ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν ἔργων οὐτῆς, ἔργα δὲ
λέγω τὰς ὑψηλὰς θεωρίας, ὧν καρπὸς ὁ γλυκύτατος
Ἰησοῦς, καὶ γῆν καὶ οὐρανὸν, καὶ τὰ σύμπαντα
χορτασθῆναι πεποίηκεν. Αὕτη ὄντως ἡ γῆ, ἥς ἀσφα-
λεῖς οἱ θεμέλιοι, καὶ ἀκλίνας εἰς αἰῶνας, καὶ διὰ
τοῦτο καὶ τὴν ὑπὲρ οὐρανοῦς οἰκοδομηθεῖσαν ἐδόξα-
σαν ὑψώσιν· παρελεύσεσθαι γὰρ γῆν ἄλλην καὶ
οὐρανὸν ἀκούομεν. Αὕτη ἡ γῆ, ἐξ ἧς ἀνέτειλεν ἡ
ἀληθεία, καὶ δι' ἣν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δικαιοσύνη
διέκυψε.

Καὶ Δαβὶδ μὲν ὁ μακάριος ματαιότητι ἐοικέναι
τὸν ἄνθρωπον, καὶ ψεύστην ἀποφαίνεται πάντα,
ταῦτόν, οἶμαι, ματαιότητά τῷ ψεύδει τιθέμενος. Τὸ
δ' ἐχρήσατο ἀπάνθισμα τοῦτο, ὡς ἂν μὴ κατ' ἀν-
θρώπου εἶναι σαφέστατα μαρτυρήσῃ, τὴν μόνην
ἀνῆκεν ἀληθείαν, τὴν ἀληθινὴν γεωργήσασα ἀμπε-
λον. Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν ὁ Χριστός, ἡ ἀμπελος
ἡ ἀληθινή. Αὕτη ἡ γῆ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον ἐξή-
γαγε καὶ τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν οἶνον ἀν-
θρώπου, ἅπερ ἡμῖν σαφῶς ὁ ἔμδος Ἰησοῦς, καὶ
παραγίγῃ καὶ εὐφροσύνη. Διὰ ταῦτα περὶ αὐτῆς
Δαβὶδ ὁ προφήτης, καὶ, Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς
ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου, προδιδασκάλισεν. Αὕτη
καὶ ὁδός, καὶ ἀληθεία, καὶ ζωὴ, οὗτοι ταῦτα καὶ ὁ ἐξ
αὐτῆς. Δι' αὐτῆς καὶ τὸ φοιτᾶν πρὸς τὸν οὐράνιον
Πατέρα· ἐπεὶ οὐδεὶς πρὸς αὐτὸν εἰ μὴ διὰ τοῦ και-
νοῦ τόκου, οὐδεὶς δὲ πρὸς τοῦτον εἴταισι τῆς μητρὸς
ἑνός.

ΚΑ'. Καὶ Θεὸς πλάττων, οἶμαι, τὸν ἄνθρωπον,
διὰ ταῦτα ἐκείνῳ γε καὶ ἐνενόησε καὶ ἐφθέγγετο·
Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίω-
σιν ἡμετέραν. Ὡστε γὰρ ἅπαντας ταυτῇ συνδικά-
τεται· ψίφῃ βεβαίως, ὡς ἄνθρωπος ἔφθασε λίαν
περιφανῆς πρὸς θεῖαν ὁμοίωσιν, ὅσον ὁ πηλὸς ἐδί-
δου, ὅθεν τὸ ἀκατάλληλον πρὸς τὴν θεὸν αὐτῶν καὶ
ἀγρίους, οὕτε τῶν ἀπ' αἰῶνος γέγονεν, ἢ ἡ Πά-
νη, οὐθ' ἕτερος ἐστὶν μέγας πάντος. Οὐδὲ γὰρ
Ἄδᾶμ, οὐκ ἄλλος τις τῶν ἐξ ἐκείνου, τὸ τοῦ ἀνθρώ-
που μέτρον πεπληρωκεν ἐντελῶς ὑψους. Εἰ δὲ
τοῦτο μὲν τὸ μέγεθος, ἐπεὶ καὶ ἐγγίγνετο νοεῖν ἄν,
εἴχομεν καὶ ζῆτεῖν, ἡ δὲ πεῖρα τὸ γινώριμον οὐδέ-
ποτε ἂν παρεῖχεν, οὐδὲ ὑποπεσεῖν τρανῶς ἔδωκεν
ἐρεθισμοῖς, μὴ τοῦ χορὸς δηλαδὴ τὴν πάντεμον δια-
μορφώσαντος, διαπεσεῖν ἂν ἡ θεία ἐδόκει φωνή.
Διὰ ταῦτα ἅρα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης τυγχάνειν ἀκρί-
κειν ἄνθρωπος ὁμοιώσεως. Καὶ οὕτως ἐπεὶ λοιπὸν

⁷⁹ Psal. lxxxiv, 12. ⁸⁰ Psal. cxliii, 4. ⁸¹ Psal. lxi, 10 ; cxv, 11. ⁸² Joan. xv, 1. ⁸³ Psal. ciii, 15. ⁸⁴ Psal. lxi, 6. ⁸⁵ Joan. xiv, 6. ⁸⁶ Eph. ii, 18. ⁸⁷ Gen. i, 26.

Ant. Ballerini notæ.

⁶ Scriptum est nempe de cælo et terra hac nostra (Marc. xiii, 31) : Cælum et terra transibunt ; et non huic fato terra illa electa subjacet, quæ terminavit Salvatorem.

⁷ In quo dissimilis ab aliis hominibus beata Virgo exstiterit, manifestissime auctor elicit, cum reliquos omnes homines *vanitati ac mendacio* cum sacris litteris assimilat, Virginem vero electam *naturæ florem* appellat, unde Christus fructus sane

XX. Talia nimirum prodigia, eaque alio quovis sublimiora patravit novus iste benedictæ illius ad virtutem ascensus ! Ita de fructu operum suorum (opera vero sublimes dico contemplationes, quarum fructus dulcissimus Jesus exstitit) ipsa et terram et cælum, et universa satiavit ! Sic ipsa facta est terra illa, cujus fundamenta firma atque immota in æternum consistunt, et quæ idcirco altitudinem tulit sese supra cælos erigentem : nam aliam terram aliudque cælum transitura audimus (6). Hæc terra illa est, *de qua veritas orta est*, et propter quam *justitia de cælo prospexit* ⁷⁹.

Et beatus quidem David hominem vanitati similem dixit ⁸⁰, et mendaces omnes homines affirmavit ⁸¹, idem, ut arbitror, esse statuens vanitatem et mendacium. Hic vero naturæ flos electus ut apertissime fidem faceret, se haudquaquam aliis hominibus similem esse (7), veram vitem excolens solam protulit veritatem. *Ego enim*, inquit Christus, ⁸², *sum vitis vera. Hæc terra verum panem edidit, et vinum lætificans cor hominis* ⁸³ ; hæc quippe in Jesu meo habemus, qui et firmamentum nobis est et lætitia. Propterea jam olim de ipsa propheta quoque David præcinerat : *Replebimur in bonis domus tue* ⁸⁴. Hæc est *et via et veritas et vita* ⁸⁵, quia hæc omnia est, qui ex ea natus est. Per ipsam etiam ad cælestem *Patrem habemus accessum* ⁸⁶ ; quandoquidem nemo ad illum accedit nisi per novam illam prolem, nemo autem ad hanc accedit nisi per Matrem.

XXI. Sed et cum Deus hominem crearet, propter hanc (Virginem) arbitror, et ante oculos mentis habuit et pronuntiavit illud : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁸⁷. Nemo enim a sæculo, præter istam undequaque immaculatam, exstitit, neque alius ullus in posterum exsistet, propter quem affirmari jure ab omnibus possit, hominem juxta divinam illam sententiam ad Dei similitudinem, quantum fas est per lutum, quo et a Deo et ab angelis distat, plane ac perspicue attigisse. Neque enim aut Adam aut alius quispiam eorum qui ab eo duxerunt originem, excellentiæ humanæ modum perfecte implevit. Porro si ejusmodi eminentiam, postquam et contingerat eam mente assequi, et eandem perquirere poteramus, nulla experientia nobis perspicuam unquam præbuisset, neque, terreno pulvere hanc summe venerandam (Virginem) non producente

eximius. Atqui cur *vanitati ac mendacio* omnis homo assimiletur in Ecclesiæ traditione, exploratum jam est postquam Apostolus ut evinceret (Rom. iii, 9) *omnes esse sub peccato*, huc Psaltis sententiam revocavit (ibid. 12) : *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*. Perinde est ergo Virginem Deiparam a reliquis hominibus heic dissimilem prædicare, ac ipsam ab ea sententia alienam fateri, qua Apostolus proclamavit *omnes sub peccato esse*.

eam oculis manifeste unquam subjecisset, profecto **A** ὁ θεσσαλονικός, ὃν ἐν ὀστροκίνοις ἔχομεν σκαύσει, τοῖς incassum vox divina excidere visa esset. Hujus ἀρχηγόνους, φημί, δέρμασιν. igitur Virginis gratia (8) homo audivit, ad præcelsam illam similitudinem se perventurum. Iste igitur est thesaurus, quem in vasis fictilibus, pellibus inquam primigeniis, habemus.

XXII. Sed insuper et ab initio ejusdem gratia plasmatus est homo, et extensi sunt cæli, et producta est terra cum iis omnibus, quæcunque sunt propter hominem condita. Cum enim Deus, quandoquidem lapsurum Adam non ignorabat, nunquam eum creaturam fuisset, nisi simul ejusdem reparationem præordinasset; hæc autem medela ab illa prorsus immaculata penderet⁹); plane perspicuum est, etiam hominem propter ipsam creatum esse, imo et quidquid propter eum, ante ipsum, et post ipsum, factum fuit.

Præsertim vero cum oporteret ut hominem a **B** miseria non alius quam homo ejusdem naturæ liberaret, et is quidem propter virtutis eminentiam idoneus, qui Deo cooperanti (nam gravior lapsus fuerat, quam ut homo sibi soli relictus liberationis beneficium præbere posset) associaretur; opus profecto fuit ut novus (10) ac prope ad Deum accedens homo conderetur, qui nempe adhibere medicinam posset.

Hic vero plane fuit stupendissimus ille homo, Virgo hæc, inquam, omni laude dignissima, quam sane tot tantisque præstandis parem fore sollicita Deus ipse cura prædixit (11), eamque fecit hominem ad similitudinem suam, qui instar Dei, simul cum Deo operans, magnam hanc creaturam, hominem inquam, salvare posset. Atque adeo ex his etiam inferre licet, futurum fuisse nunquam, ut ab initio divina bonitas semet effunderet, aut ut creatura illa enarraret gloriam Dei, nisi prius oculis opificis fulgor e plenitudine gratiarum Virginis emicans illuxisset. Neque enim Deus id creasset, quod ad sui perfectionem, quantum fieri posset, pertingere non valuisset. Cum porro nemo alius aut hominem creaverit, aut incorporcos spiritus splendidiore effecerit, aut aliam quamlibet e creaturis ad nobiliorem conditionem perduxerit,

ΚΒ'. Ἐτι δὲ καὶ διὰ ταύτην ἄνθρωπος ἄνωθεν πῆπλάσται, καὶ οὐρανὸς ἤπλωται, καὶ γῆ, καὶ πάντα ὅσα ὑπέστη διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἰ γὰρ οὐ πεσεῖται μὲν Ἀδὰμ, οὐκ ἔγινεαι Θεὸς, τοῦ δὲ προορισθῆναι τὴν ἐπαρνέσθωσιν δὲ χά οὐποτ' ἂν παράγαγεν, ἡ πᾶναγνος δὲ τῆς λατρείας ὑπόθεσις· εὐδὲλον δὲ καὶ καίνοιο δὲ αὐτὴν, καὶ εἰ τι δὲ αὐτὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν.

Ἄλλως τε καὶ ἐπεὶ τὸν ἄνθρωπον λῦσαι τῆς δυσπραχίας ὁμοφυῆς ἄνθρωπος ἔδει, καὶ οἷος ἂν ἱκανὸς εἴη διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον καὶ συμμάχῳ χρῆσασθαι Θεῷ· μεῖζον γὰρ ἦν τὸ πταίσμα, ἢ ὥστε ἄνθρωπον μόνον δυνήσθαι τὴν ἐλευθερίαν εὐεργετῆσαι· καὶνὸν ἄρα ἐχρῆν ἄνθρωπον διαπλασθῆναι, καὶ πολὺ πρὸς Θεὸν φθάνοντα, ὃς ἂν εἶχε τὸ φάρμακον ἐπιθεῖναι.

Καὶ ἦν πάντως ὁ καινότερος ἄνθρωπος, ἡ πολυύμνητος ἡδε, ὑπὲρ ἧς, ὅτι τοσαῦτα δυνήσεσθαι ἔμελλε, καὶ Θεῷ προρεπεῖν ἐμέλτησε, καὶ πεποιτηγένη κατὰ τὴν ἐκτουῦ ὁμοίωσιν ἄνθρωπον, ὃς οἷα Θεὸς συμπράττων Θεῷ, τὸ μέγα ἂν δυνήσῃ πλάσμα σώματι, τὸν ἄνθρωπον. Ὡστε ἔξεστι καὶ ταῦτα συνάγειν, ὥς οὐκ ἂν ἐξαρχῆς τὸ θεῖον ἀγαθὸν ἐχούτῃ, οὐδὲ τι τῶν δημιουργημάτων Θεοῦ διηγείτο δόξαν, εἰ μὴ τῶν χαρίτων αὐτῆς ἡ πληθὺς ἐν τῇ δημιουργικῇ προδιέλαμψεν ἐννοία. Οὕτε γὰρ ἂν ὁ Θεὸς τοῦτο ὑπέστησεν, ὃ μὴ εἶχε καθύσον οἷόν τε ἐκτουῦ τὴν βελτίωσιν φθάσαι. Ἐτέρου δὲ μήτε καὶ ἄνθρωπον ἐπανωρθωκότος, καὶ ἀσωμάτους λαμπροτέρους ἐργασασμένου, καὶ ὃ τι τῶν λυσιπῶν εἰς γε τὸ χαϊδρότερον διαθεμένου, πλὴν τῆς ὑμνουμένης ὑπερφυοῦς καὶ θείας ψυχῆς, σαφὲς πάντως ὅτι καὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς δι' αὐτῆς πεφανέρωται, καὶ ὅσα

Ant. Ballerini notæ.

(8) Vide, quam luculenter alia nobis ratione proponatur eadem doctrina de omnimoda Virginis ab omni peccati nævo immunitate. Hujus, inquit auctor. Virginis gratia Deus illud pronuntiavit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Curnam vero? Quia, inquit, neque Adam, neque alius quispiam eorum, qui ab illo duxerunt originem, hac unica Virgine excepta, excellentiæ illius mensuram perfecte implevit. Et Adam quidem mensuram perfectam non implevit, quia similitudinem acceptam, ut inquit Cyprianus (*De bono patientiæ* pag. 248, edit. Paris, 1726,) *peccato perdidit*; cum Adamo vero eam perdiderunt, quotquot illius reatus participes exstiterunt. Sola ergo Deipara illius perfectionis summam adeptæ est, quia et sola paterni expers vitii fuit, et *naturalem illam*, ut cum magno Leone dicam (sermo 11. *De jejuniis decimi mensis* I, cap. 1), *nostri generis dignitatem* sic integram custodivit, ut semper in ea quasi in *quodam speculo divinæ benignitatis forma resplenderet*

(9) Deus, inquit auctor, hominem quamvis lapsurum creavit, quia lapsus hujus remedium vidit in Virgine illa *prorsus immaculata*. At vero etsi lapso homini auctor non opponeret Virginem *prorsus immaculatam*, nonne satis per se res loquitur, eam, quæ lapsus medela est, ipso in lapsu censi non posse? Hæc vero eo diligentius perpendenda censeo, quia cum passim in scriptis SS. Patrum juxta atque in sacris Ecclesiæ officiis ejusmodi sententiæ recurrant, palam apertum est, hanc doctrinam ratione utique aliquatenus implicita, et vulgatissimam semper in Ecclesia fuisse.

(10) Vide, non veterem hominem in Adam lapsum, sed *novum* condendum fuisse, qui Deo cooperaretur ad lapsum humanum genus salvandum. Iteratam ergo professionem habes originis Mariæ ab omni vetustatis vitio alienæ.

(11) Agnosce et in hisce verbis communem Patrum sententiam Virginis Deiparæ magnalia divino Spiritu revelante in sacris Litteris fuisse præsignata.

τῆς ἀγαθότητος ἡμῖν ἐκείνου δαζωγραφοῦσι τὸ A πρæterquam anima illa quæ et naturali ordine
πίλαρος. eminentior et divina merito celebratur (12); ma-

nifestissime constat, ipsi deberi, quod et Deus apparuerit creator, et omnia existentiam recepe-
rint, quotquot bonitatis ejus pelagus expressissima imagine exhibent.

ΚΓ. Καὶ οὐ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου μόνου μήτηρ, XXIII. Neque vero Verbi creatoris ideo tantum
διότι τοῦτον ἔτεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς δημιουργικῆς mater est, quod eundem pepererit; sed quasi
ἀγαθότητος ὡσανεὶ μήτηρ ἐκείνου, ὡς ὑπόθεσις mater est insuper creatricis bonitatis ejusdem
καὶ αἰτίας τοῦ τῆν ἀγαθοῦργον φανῆναι δύναμιν. Verbi, quippe quæ conditio et causa exstiterit.
Καὶ εἰ τολμηρὸν, συμπλάστῃς ἂν εἴη Θεῷ καὶ cur virtus ejus bonorum effectrix fuerit manifestata.
πρὸ τῆς εἰς γῆν ἡ μακαρία προόδου, καὶ συμπαρα- Et, si quid audacius eloqui fas est, simul cum Deo
γωγέως τῶν εἰς τοῦτο κάλλους ὁρωμένων τε καὶ concreatricem vel ante suum in orbem terrarum
ἀοράτων κτισμάτων, ὡς ἄρα καὶ φανεῖσα, συμ- adventum, et creaturum rerum tum visibilium tum
ποικιλῆς καὶ συγκαλλοποιὸς τοῦ προσονεξυφανθέν- invisibilium ad hanc pulchritudinem cum ipso Deo
τος παγκοσμοῦ γαγένηται πέπλου. Καὶ οὐ τὰ παρ- perductricem beatam illam dixerim, quemadmo-
όντα μόνον ἔσχε τὴν γένεσιν δι' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ B dum utique et post adventum suum hanc rerum
ὅσα τῶν μενόντων εἰσέπειτα λαμνηρά, κάκεῖνα ταύ- universitatem, ceu peplum jam antea contextum,
της κατόρθωμα. Ἐπεὶ κάκεῖνα δι' ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ, unacum Deo nova ornamentorum varietate novaque
ὡς δέδεικται, δι' αὐτὴν· μᾶλλον δὲ τῶν ἐσομένων auxit venustate. Immo vero non ea tantummodo, quæ
ἡμῖν τὸ τερπινότατον τοῦ νῦν αὐτῇ μηνυθέντος εὐ- nunc exstant, in gratiam ipsius habuerunt ut essent,
αγγελίου τὸ πέρας. Οὐ τί ἂν γένοιτο φανερώτερον, verum et quæcunque in posterum splendida futura
δὲ καὶ τὰ μέλλοντα χρυσὰ δι' αὐτὴν;

quoque propter nos, nos vero, ut jam ostensum est, propter ipsam sumus: seu melius dixerim futuro-
rum omnium summa jucunditas jam prostat nobis in exitu illius nuntii, quod ad ipsam nunc perlatum
est. Quid enim hoc manifestius, quam quod universa, quæ futura sunt bona, propter ipsam futura
sunt?

ΚΔ. Τοῦτο τὸ μῆνυμα καὶ τέχνα ἡμᾶς Θεοῦ
καὶ ἀκούειν καὶ εἶναι παρσκαύσασιν. Ὅσοι γὰρ
ἰλαστον, φησὶν, αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν
τέχνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ
ἔννομα αὐτοῦ. Καὶ καθάπερ οὐκ ἐκ θελήματος
σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ὁ ἀπασμὸς
ἐπὶ λθε τῇ καχαριτωμένῃ, οὕτως καὶ ἡμῖν δι' αὐτῆς
ἡ ἀνάπλασις σαρκικῆς ἀμικτος θεουργεῖται βίτης
ἀπάτης. Καὶ καθάπερ τὸν ἡμέτερον προγονικόν
Χριστῶνα, οὗ καὶ αὐτὴ μετέσχεν, ὅλον Θεῷ καθιέρωσε,
τὸν ἴσον τρέπον, ὃν ὁ καὶ ἡμᾶς ἐκύκλωσε κόλπος
Θεῶν, τοῖς ὁμοφυέσιν ἐσπευσε μεταδοῦναι, ὅτι τοῦ-
τον ἔλαβεν ἐν ἐαυτῇ. Καὶ ἦν μὲν οὐδαμῶς ἀκόλου-
θον, διότι δῆρμα κοινὸν ἐσχομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὦν
ἐπὶ λούεσθε θεουργικῶν λαμπυρίων ἐπίσης αὐτῇ
κοινωνεῖν, ἣ ὀλίγου δεῖν πρὸς αὐτή. Ἀλλ' ὥσπερ
τῶν ὑψηλῶν οὐδὲν ἦν, ὁ τῆν ἐπιθυμίαν ἐκείνης
ἐνέπληττεν, ἕως ἂν καὶ Θεὸν αὐτὸν καταπῇ, καὶ
τοῦτο Δαβὶδ περὶ αὐτῆς ἐναργέστατα προεκρότησε,
D Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι, φάσκων, τὴν
ἐξέστην σου, ἐνταῦθα μόνην εὐροῦσα σάστιν τῆς
ἐξέστης τῶν ἀγαθῶν· οὕτως οὐδὲν τῷ πελάγει τῆς
πρὸς τὸ γένος ἀγάπης τῆς πανάγου προσίσταται,
μὴ τῶν ἴσων ἐθέλειν αὐτῇ μεταδοῦναι καὶ ἡμῖν λαμ-
ποσύτων.

XXIV. Hoc nuntium effecit, ut filii quoque Dei
et nominemur et simus²⁷. Quotquot enim, inquit,
C receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri,
his qui credunt in nomine ejus²⁸. Et sicuti non ex
voluntate carnis, neque ex voluntate viri ad hanc
gratia plenam²⁹ delata est salutatio; sic et nostra
per ipsam regeneratio, nulla omnino ei admista
carnali radice, divinitus efficitur. Et quemadmo-
dum a primo parente acceptum indumentum no-
strum, quod ipsa quoque nobiscum habuit com-
mune, totum Deo consecravit; pari ratione Deum,
quem sinus humanus amplexus fuerat, quoniam in
semetipsa eum receperat, naturæ suæ consortibus
participare studuit. Et consequens profecto nulla-
tenus erat, ut quia vellus cum ipsa commune ge-
rebamus, idcirco splendoris quoque deifici, quo
locupletata ea est, æque ac ipsa participes essemus,
aut modicum quid ab ipsa distaremus. Verum sic-
D uti nihil vel inter sublimia quæque fuit, quod
desiderium illius explere posset, donec Deum
ipsum exhibit, idque de ipsa David evidentissime
olim plaudens prædixerat, inquiens: *Satabor, cum
apparuerit gloria tua*³⁰, et ibi solum bonorum siti
lenimentum invenit; sic illud amoris pelagus, quo
purissima illa humanum genus prosequitur, nus-
piam sistitur, quominus eosdem splendores et
sibi et nobis communes esse velit.

²⁷ Joan. III, 1. ²⁸ Joan. I, 12. ²⁹ ibid. 13. ³⁰ Psal. xvi, 15.

Ant. Ballerini notæ.

(12) Ecce tibi, beatissimæ Deiparæ animam
communi naturæ ordine eminentiorem ac prope dixe-
rim divinam Creator condit, ut collapsum hominem

ipsa erigat. Patiturne rei natura, ut ejusmodi
anima in ejusdem lapsus miserrimo statu condita
existimetur?

XXV. Verum ut ipsa, propemodum instar Creatoris atque Domini boni, Creatori ac Filio suo similis appareat, maxima quæque bona effuse cum aliis communicat. Quinimo quo ostendat propter nos in hanc vitam se editam esse, ut nobis a Deo sejunctis manum porrigat, nosque Deo conjungat (13), benigno animo per Filium suum nos in partem vocat unionis cum illo; ut quod ipsi fuit Deus per admirandam illam conceptionem (ipsum enim quodammodo absorptum ac sibi coagmentatum portavit), hoc ipsum et nos cum Deo experiamur per sumptionem carnis, quam unigenitus ejus Filius ex ipsa assumpsit. Etenim *Qui manducat, inquit, meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo*⁹¹. Et, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*⁹². Hanc porro suavissimam, vitæque largitricem cœnam iste vere supercœlestis homo (nempe Virgo) in sinu suo tanquam in fertili terra excoluit, atque id, quod in cœnam nostram cederet, apparavit. Atque adeo cum ejusdem Filius et ad hanc mensam nos attrahit, et de carnibus suis copiose nos pascit, nosque cernens eas degustantes lætatur, hæc quoque accepta referenda sunt Matri; quoniam et ipsa tanquam fructus hominum ideo effluerit, ut carnum ipsius Deus fieret particeps, et matris suæ cognatos ex iisdem alteret. Neque enim, nisi hoc futurum esset, in vas istud super omnem materiam splendidissimum conformatum unquam fuisset pulvereum simulacrum (14); neque postquam in Deum similitudinem præ se ferabat, aliud quidpiam

Cum porro ligni degustatio id exstitisset, quod hominem a Deo, pro dolor! abalienaverat, Virgo autem suam ipsius carnem ad reconciliationem divinam idoneum iis, qui ex ea vicissim degustassent, pharmacum (15) fore perspiceret (quod sane pharmacum ægrotanti præ amore suo cupiebat gratuito præbere); id ipsum vero et Deus gratum haberet, se ipsum scilicet, quoad fieri posset, lapso homini alimentum apponere; non posset autem homo remediis illis, per quæ in viam rediret, juvari, dum sejuncti invicem manebant, sed utrumque uniri oporteret, ut etiam propter naturæ cognationem medela apprime proficua utentibus fieret; hæc omnia cum minime illam præ universis

⁹¹ Joan. vi, 56. ⁹² ibid. 53.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Si Maria ideo edita est in lucem, ut lapso humano generi manum porrigat; ergo inter lapsos ipsa non est: secus enim una cum reliquis manum illam porrectam, qua erigeretur, et ipsa expectasset. Deinde sejunctos homines ipsa in partem vocat conjunctionis cum Deo. Nunquam ergo cum reliquis disjuncta ipsa fuit a Deo. Quomodo enim cognatos suos ad Deum vocasset, si et ipsa erat a Deo aliena, nec vocari nisi cum aliis potuisset?

(14) Hæc, uti patet, ad Mariæ plasmationem referuntur; ergo ab ipsa sui conditione Virgo Dei-

ΚΕ. 'Αλλ' ἴν' ὡς περὶ μικροῦ καὶ Δημιουργοῦ καὶ Δεσπότης ἀγαθός, κατὰ τὸν Πλάστον καὶ Ἰὺν αὐτῆς, ἀναδειχθεῖη, πάντων ἀφθόνως μεταδίδωσι τῶν μεγίστων. Μᾶλλον δὲ ἰσα δέξῃ ὅτι δι' ἡμᾶς εἰς τὸν βίον ἦκεν, ὡς ἂν ἡμῖν χεῖρα ὀρέξασα συμπλέξῃ Θεῷ ἐκείθεν διαστάσι, προθύμως διὰ τοῦ ἰδίου τόκου κοινωνοῦς καλεῖ τῆς πρὸς τοῦτον ἐνώσεως, ἴν' ὅπερ αὐτῇ γέγονε Θεὸς διὰ τῆς ξέντης ἐκείνης συλλήψεως, ἦνεγκε γὰρ αὐτὸν ὥστανεῖ καταπιούσα καὶ αὐτῇ συμφυεῖσα, τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάθοιμεν πρὸς Θεὸν διὰ τῆς τῶν σαρκῶν μεταλήψεως, ὡς ὁ Μονογενὴς αὐτῆς παρ' αὐτῆς προσελάβετο. Ὁ τρώγων μου γὰρ, φησὶ, τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἐν ἑμοὶ μένει, πᾶν ἔν αὐτῷ· καὶ Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αἰστοῖς. Τὸν δὲ ἡδιστον καὶ ζωοπάροχον τοῦτον δεῖπνον ὁ ὑπερουράνιος ὄντως ἐγαύρησεν ἀνθρώπος οὗτος, καὶ τοῦθ' ὅτι δεῖπνος ἡμῖν γενέσθαι παρεσκεύασεν. Ὡσθ' ὅταν ὁ ταύτης Υἱὸς καὶ πρὸς τὴνδε ἡμᾶς ἔλκη τὴν τράπεζαν, καὶ τῶν ἐαυτοῦ μήτε φείδεται σαρκῶν, καὶ χαίρει γονομένους ὁρῶν, καὶ τῇ Μητρὶ ταῦτα δοτέον, ὅτι καρπὸς ἀνθρώπων ἐξηγουργήθη καὶ αὐτῇ, ἵνα τῶν μὲν αὐτῆς κοινωνήσῃ Θεὸς σαρκῶν, θρόνῳ δὲ ταύτης τὸ συγγενὲς τῆς μητρὸς. Οὕτε γὰρ, εἰ μὴ τοῦτο ἔμελλε, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ὕλην περιφανέστατον τοῦτο σκεῦος χρυσοῦς ἂν δεικνύσεν ἀνδρίας, οὔτε τὸν χρῶν ὑπελθοῦσα, ἐπεὶ μέγα τὸ εἰκότως εἶχε πρὸς Θεὸν, ὅλλου τοῦ ἂν ἦν ἐφιμένει, ἡ δὲ καὶ Θεὸς ἐπὶθεῖ.

terram advenit quandoquidem tam expressam ad terram quam quod discupiebat Deus, exoptare potuisset.

Καὶ ἐπεὶ ξύλου μὲν ἦν γεῦσις, ἡ Θεοῦ τὸν ἀνθρώπον, φεῦ! ἡλλοτρίωσεν, ἐώρα δὲ τὴν ἐαυτῆς σάρκα φάρμακον ἱκανὸν ἀντιγευσμένῳ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν, ὃ καὶ παρασχεῖν τῷ νοσοῦντι προῖκα ἡγάπα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ Θεὸς ἐφίλει, τροφὴν, εἰ οἶόν τε, ἐαυτὸν παραθεῖναι τῷ πεπτωκότι, ἀλλ' ἐκατέρῳ μὲν ἀμνηστὸς οὐκ ἦν ἀνθρώπων χορηγεῖσθαι τῶν δυνάμεων, ὥστε ἐπανελθεῖν, ἔδει δὲ συνελθεῖν ἀμφοτέρω, ὡς ἂν καὶ διὰ τὸ συγγενὲς εὐχρηστον ἢ τῷ χρωμένῳ τὸ φάρμακον, καὶ τοῦτο πάντως οὐκ ἀγνωστὰ ἡ ὑπεράμωμος, Θεοῦ ἂν ἐδεῖτο κεράσαι τὴν ἱατρειάν. Δεομένην δὲ παριδεῖν οὐ Θεοῦ, ὅτι τε τυχεῖν ἦν ἄξιον, τοῦτο τε ἦρα Θεός. Διὰ τοῦτο τὸ παράδοξον ὑκονομήθη μυστήριον· καὶ σαρκῶν Θεοῦ

para vas fuit nitentissimum, atque in terras adveniens non terreni Adæ imaginem, sed expressam Dei similitudinem, ut mox auctor subdit, præ se ferbat.

(15) Non minus luculentum huic habes testimonium Virginis immunitatis a communi omnium corruptione. Nam quonam pacto sancta Virginis caro pharmacum haberi ac dici posset adversus vitium, quo propter esum ligni inficiebantur homines, si eodem plane morbo ejusdem caro corrupta foret?

κοινωνοῦμεν ἀνθρώποι, ὥς ἡ πᾶναγνος ἐξιστοῦρ-
γῆται, καὶ τὸν Σωτῆρα ἐνέδουσιν.

erat rogantem despicere, tum quia digna erat quæ votis non frustraretur, tum quia id ipsum Deus ardentem exoptabat. Idcirco admirandum illud peractum est mysterium; et participamus homines illas Dei carnes, quas purissima illa contextuit, et quibus induit Salvatorem.

ΚΖ. Οἶμαι δὲ, καὶ δυοῖν τοῦτοις ἕνεκα ἀνθρώπων
ἔχουσα πᾶσις ἡ τὸν ὑπερώνυμον κυήσασα, ἵνα τε
Θεῷ κοινωνήσῃ καὶ τῆς ἐπὶ γῆς δόξης, δόξα γὰρ τῷ
Δεσπότῃ καὶ ἅπας ἡμῖν ταπεινὰ, καὶ λοιπὸν ὅπως
τοῖς ἀνθρώποις γίνηται δῆλον, μέχρι τίνος ὁ πη-
λὸς ἀναπτεῖναι δύναιται. Οὕτως γὰρ Θεῷ, καὶ τῆς
ὑπεράγνου δόξης, ἀπορον ἦν ἡ τοῦ γένους βοήθεια,
καὶ οὐδὲ τις εἴλεεν ἀνάγκη μὴ ἂν ἄλλως ἔχειν τὴν
πάνταρον θαψιλῶς ἐμφορηθῆναι τῶν θεῶν, μὴ
τυχοῦσαν τῶν κάτω. Ἦν γὰρ καὶ τοῦτο Θεῷ ῥῶ-
διον, ἄνωθεν μετρησά τῇ Παρθένῳ τὴν τέρψιν, εἰ
καὶ μὴ γῆς ἐκείνη γε ἐδεήθη, ἦν ἡ παρ' ἐαυτῆς
λαμπρῶν τοῖς ἀβύλοις συνήπτεν. Εἰ δὲ καὶ μὴ
γνώριμος ἀνθρώποις, οἷον ἦν ἀζία ἡ μακκρία, ἐν-
θίξε καθίστατο, οὐδὲ παρὰ τοῦτο τῆς προσκυούσης
ἦν ἀπεύχχασθαι δόξης ἐν οὐρανῷ. Ἀλλ' ἵνα τοῖς
ἄνθρωποις Θεὸς ἐν ὑψηλοῖς, καὶ τοῖς γῆνις δοξάζεται,
τοῦτο ἐκείνη γίνηται ἐκείνῳ καταπολὺ εὐκωῖα,
καὶ μετ' ἐνὸς ἂν ἀμοιροῦσα πρὸς δόξαν τυγχάνῃ, οὐ
καὶ Θεὸς, καὶ ὅπως ἀνθρώποι μὴ τοσοῦτον, ὅ παρ'
ἐκείνῳ, ὥσιν ὑψος ἡγενοχότες, διὰ ταῦτα καὶ γῆν
ἐπύκνουν ἡ ὑπερένδοξος, καὶ τῷ ἐξ αὐτῆς ἐλύτρω
περιεβλήθη.

alicujus gloriæ, qua Deus honoratur, tum etiam ut hominibus tam præcelsum hoc suum ipsorum decus non penitus lateret, propterea gloriosissima illa etiam terram hanc calcavit, et terreno indumento est circumvestita.

ΚΖ. Καὶ διὰ τοῦτο, Μαγαλεῖα, φησὶν, ἐποίησέ
μοι ὁ δυνατός. Ταῦτα δὲ ἐναργῶς εἶχε, καὶ οὐκ
ἐδεῖτο ποιηθῆναι τὸ γεγονός· ἀλλ' ἐφανέρωσεν, σαφῆ
πᾶσι· κατέστησεν, δηλοῖ τὸ ἐποίησε. Καὶ δι' αὐτὴν
ἵσως τοιαύτην ὁ Γαβριὴλ, κατὰ τὴν τῆς γλώττης
δύναμιν, Χαῖρε, ἐβόων, κεχαριστωμένη, καὶ εὐ-
λογημένη, ἵν' ἡμᾶς, τε διδάξῃ οἷα δεῖ χρῆσθαι
φωνᾶς πρὸς αὐτήν, καὶ οἷον, αὐτῇ τὸ μεγαλεῖον,
ἀνέγραπτον τῇ ἐξαγγελίᾳ ταύτῃ προθεῖναι. Ἡ δὲ
νῆτο γὰρ καὶ ταῖς ἀγλώττοις τοῦ νοῦ λαλιαῖς τὴν
λειτούργειαν οἰκονομήσας ἐκείνην, καὶ τῷ αὐτῷ
χρυσωμένῳ ὀργάνῳ τῶν λαμπρῶν τῆς Παρθένου δια-
κρίσειν ῥημάτων. Καὶ εἶγε μὴ τρόπος ἦν ἕτερος,
οὕτως δὲ, ἵνα, τὸ ταπεινὸν ὁ Δεσπότης ἀναβαλλόμε-
νος, μὴ σφόδρα ὑψηλῶς καὶ μὴ καταλλήλως διασαλ-
πίτῃ τῷ πράγματι, καὶ ἄλλως, ὅτι καὶ ἡμᾶς
εἶδε· μετῴσθαι τὰ τὸν ὑπερέφανον πλήττοντα, ὅπερ
ὦν ἡ οἰκονομία καὶ τοιαύτη.

ΚΗ. Πᾶσα ἂν καὶ ἡ ἀγγελικὴ διακρίσις, οἶ-
μαι, ὁρμῶν τε καὶ ἡλίου, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ
πᾶσα τότ' ἡ κτίσις, ἕκαστα μετὰ γλώττης ἀναπλα-
σθεῖται, τὸ Χαῖρε τῇ Παρθένῳ συνεξεβόων τῷ Γα-
βριὴλ· καὶ καθάπερ ἐπὶ χοροῦ, τὸ μελωδία δια-
τεχόμενα τοῦ πρωτοστάτου, τὰ αὐτὰ ἂν πολλάκις

A immaculatam præterirent, Deum precibus exora-
bat, ut hanc medicinam misceret. Dei porro non
erat rogantem despicere, tum quia digna erat quæ votis non frustraretur, tum quia id ipsum Deus
ardenter exoptabat. Idcirco admirandum illud peractum est mysterium; et participamus homines
illas Dei carnes, quas purissima illa contextuit, et quibus induit Salvatorem.

XXVI. Porro etiam duplici hac de causa, ut
quidem arbitror, filia hominum ea vocata est, quæ
illum qui est super omne nomen peperit, vide-
licet tum ut communem cum Deo haberet eam
gloriam quæ huic a terrenis tribuitur, nam nostra
quoque minima in gloriam Dei cedunt; tum etiam
ut hominibus manifestum fieret, quousque evolare
cænum nostrum queat. Neque enim arduum Deo
fuisset, etiam absente illa præ omni puritate pura,
humano generi opem porrigere, ac nulla pariter
cogebat necessitas, ut non aliter purissima illa di-
vinis muneribus copiose cumlaretur, quam si
eorum quæ ad terram pertinent particeps existi-
tisset. Et hoc enim Deo facile erat, Virgini, quam
suus splendor jam cœlestibus associabat, congruam
e supernis jucunditatem impertiri, nisi et terra
ipsa indignisset. Et si porro incertum homini-
bus permansisset, quibus illic honoribus beata illa
digna haberetur, non idcirco tamen consentanea
sibi gloria in cœlis fraudata fuisset. Verum enim-
vero ut, quemadmodum Deus in supernis et in
terrestribus glorificatur, id ipsum Virgini utpote
Deo simillimæ contingeret, neve expers hæc foret

XXVII. Et idcirco, *fecit*, inquit, *mihi magna qui
potens est*⁹³. Hæc porro magnalia absque dubio
illa jam possidebat, nec opus sane erat ut fieret
quod factum fuerat; at vocis illius, *fecit*, sensus
est, *manifestavit*, et *omnibus perspicua effecit*. At-
que eadem fortasse de causa Gabriel minister o
linguæ usus exclamavit, *Ave, gratia plena, et bene-
dicta*, ut scilicet nos doceret quibus eam vocibus
compellare oporteat, utque suo huic nuntio veluti
inscriptum proponeret, quanta Virgini inesset
excellencia. Poterat enim spiritali sine vocibus lo-
cutione ministerium illud obire, et virginis, in-
strumento vocis utilis, eximia verba percipere.
Quamquam non alius quispiam sed hic modus
decebat, ne Dominus, dum nostram humilitatem
induebat, ratione nimis sublimi, et secus ac res
per se exigeret, factum veluti tuba annuntiare
videretur; præsertim vero quod et nos, pro quibus
hoc mysterium peragebatur, doceri oportebat qui-
busnam armis vulneretur superbus.

XXVIII. Omnes itaque, ut arbitror, angelici or-
dines, cælumque et sol, et terra, et mare, et quæ-
vis alia creatura, quasi singulæ rursus conditæ
lingua sua instructæ, una omnes cum Gabriele,
Ave, Virgini acclamabant; ac veluti choro facto,
melodiam e chorago excipientes, idem sæpius in

⁹³ Luc. 1, 49.

gyrum repeteabant et simul cum chori principe accinebant. Tanta scilicet purissimæ illius magnificentia erat, et hoc pacto a creaturis universis Virginem saluari oportebat. Quod si non lingua, propter eam quam diximus rationem, at certe factis gaudium suum cuncta manifestaverunt, eum ad splendidiorem conditionem sese provecta persenserunt; atque ita creaturarum universitas clarius etiam quam per linguæ ministerium laudatissimæ illius magnalia celebravit. Quod enim neque creaturæ quæque terrestres, neque aliæ, si quæ exstabant creaturæ, poterant, tam prope scilicet ad Deum accedere, ut hæc quidem semet Deo sedem supponeret, illa vero stratum, et alia cibum, alia potum, et alium alia usum præberet, et alia linguam divinis motibus resonantem audiret, homo vero et sermones et communem vitæ rationem cum Deo haberet, et sic omnia nova hac sanctificatione nobilitarentur; hæc omnia facillime et absque ullo labore per purissimam illam consequi potuerunt. Quanquam enim neque alio translata fuerint, neque a consuetudo earum statu distractæ, neque aut locum alium aut aliam se habendi rationem sortitæ sint, sed omnes in sua sede permanent; illa tamen omni laude dignissima Virgo novo quodam modo effecit, ut Creator cum iis conjungeretur.

XXIA. Hæc porro sunt hodiernæ solemnitatis et donum et fructus. Hodierna hæc salutatio novorum miraculorum effectrix exstitit. Hic faustus Gabrielis nuntius alterum priore splendidiorem solem rebus omnibus fecit illucescere. Hæc compellatio, terrestrem discindens tuniculam, indumento divinitus elaborato homines circumvestivit. Hæc allocutio est veterum ænigmatum explicatio, et novarum novellæ ætalis gratiarum exsistit splendor. Hæc vel ante œconomiae exitum, Salvatoris scilicet resurrectionem, venerandis illis viris, qui apud inferos sedebant, jucunditatis causa exstitit et lætitiæ. Sicut enim in terra degentes hanc sane omnium jucundissimam annuntiationem præcinerant, sic haud plane potuit, ut puto, eos vel in inferis suavissimum hoc nuntium latere. Cum vero agnoverunt de nova illa allocutione, atque eam, cum Gabriel voces illas protulit, quodammodo audierunt, par sane erat, ut gauderent et exsultarent, quippe qui proximam conspicerent libertatem. Hoc nuntium denique, ne plura dicam, creaturis omnibus hilaritatem conciliavit.

XXX. Id vero perspicue testatur. et hæc inter anni tempestates pulcherrima, quæ rebus omnibus præstantissimam status mutationem et veluti vitæ redintegrationem benefice elargitur, quodammodo nempe erubescens, si quibus potest indiciis, illud gaudii nuntium splendide celebrandum non ostendat: ac ne quis eam, ut ita dicam, improbitatis incuset, annuntiare perspicue sua venustate suadet, nunc illud redire tempus, quo creaturis omnibus gaudium affulsit.

Et sane nunc nubem, veluti gramiam quamdam, e radiis suis sol abradit, splendidioremque emittit

A καὶ ἀνέλκτον καὶ ἀνύμουν, καὶ συνεφθέγγοντο τῷ χορῷ. Τοσοῦτον γὰρ τὸ τῆς πανάγου μεγαλειότης, καὶ οὕτω πᾶσα ἡ κτίσις προσειπεῖν ὥφειλε τῇ Παρθένῳ. Ἀλλ' εἰ μὴ γλώττη, δι' ἣν ἐρρηται λόγον, πράγμασι δὲ ἐδήλωσαν τὴν χαρὰν, δι' ἣν ἤσθοντο πρὸς τὸ φαιδρότερον ἑαυτῶν μεταποιηθέντων· καὶ οὕτως ἡ δημιουργία πᾶσα τὰ μεγαλεῖα τῆς πανυμνήτου γλώσσης τρανότερον διεκέρυξεν. Ὁ γὰρ οὐκ ἂν εἶχε τῶν ἐπὶ γῆς ἕκαστον, οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ ἐγεγόνει, ἐγγὺς οὕτω Θεοῦ γενέσθαι, ὥστε ὁ μὲν ἐκ τοῦ καθέδρων ὑποθεῖναι Θεῷ, ὁ δὲ κλίνην, καὶ τροφὴν ἄλλο, ποσὶν δὲ ἕτερον ἄλλην τε ἄλλο χρῆσιν καὶ ἄλλο γλώττης ἀκούειν θεϊκὴν διηχοῦσης ἐνέργειαν, ἀνθρώπος δὲ καὶ λόγων καὶ διαίτης κοινωνῆσαι Θεῷ, καὶ οὕτω πάντα τῷ ξυμφερόντι λαμπρυνθῆσαι ἀγιασμῷ, τοῦτου ῥᾶστα καὶ ὁμοῦν διχα πόνου τυχεῖν διὰ τῆς πανάγου δεδύνηται. Μῆτε γὰρ ἐτέρωσε μεταστάντων, μῆτε τῷ εἰωθότων διαχέουχθέντων, μῆθ' ἐτέρῳ συντυχόντων ἀχθεῖ τόπῳ ἢ τρόπῳ, ἀλλὰ πάντων ἐφ' ἅπασιν κατὰ χάραν μενόντων· μετ' αὐτῶν ἡ πολυύμνητος καίνων τινα τρόπον ἐνωθῆναι τὸν Κτίστην πεποίηκε.

KΘ'. Ταῦτα δὲ τῆς παρουσίας δῶρον καὶ γέννημα πανηγύρεως. Ὁ νῦν ἀσπασμὸς τῶν καινῶν γέγονε θαυμάτων δημιουργός. Τὸ τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγέλιον ἕλιον ἄλλον, τὸν προτέρου λαμπρότερον, πᾶσιν ἐπιλάμψαι πεποίηκεν. Αὕτη ἡ προσλαλία, τὸν χοῦκὸν διαρρήξασα χιτωνίσκον, θεωρητικὸν ἐνδύμα περιέβαλλε τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο τὸ πρόσρημα τῶν πρὶν μὲν κήρυγμα αἰνιγμάτων· νῦν δὲ νῦν χαρίτων ἀγλάισμα. Τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ συμπεράσματος, λέγω δὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνίστασιν, τοῖς κάτω σεμνοῖς ἀνδράσιν ἡδύνη καὶ χαρὴν κίνημα. Ὡς γὰρ ἐπὶ γῆς οἱ αἰσθητοὶ τοῦτο δὴ τὸ πάντων χαρίεστατον διάγγελμα προηγόρευον, οὕτω δὲ καὶ ἐν ᾧ ἀγνοεῖν, οἶμαι, οὐκ εἶχον τὸ τερπνότερον εὐαγγέλιον. Εἰδόμενος δὲ, καὶ τῆς καινῆς ὥσπερ ἀκηκότας προσήσεως, ὅτε ὁ Γαβριὴλ ἐφώνει, χαίρειν εἰκὸς καὶ σκιρτᾶν, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν ἡγγικεν ἐνοπτριζόμενους. Τοῦτο τὸ μήνυμα, ἵνα μὴ πολλὰ λέγω, φαιδρὰν ἀπειργάσατο πᾶσαν τὴν κτίσιν.

D A'. Παρυπογράφει δὲ τὸ σαφὲς καὶ ἡ καλλίστη τῶν ὥρων ἡδε. δι' ἣν πᾶσι βελτίστην μεταβολὴ καὶ ἀναδείωσιν οἶονεὶ χαρίζεται, ὥσπερ οἰδομένη, εἴ γε μὴ λαμπρόν, δι' ἣν ἔχει φαίνειν, τὴ τῆς χάρας ἐκεῖνο μήνυμα ἐπιδείξει· καὶ ὡς εἰπεῖν, ἵνα μὴ τις ἀγνωμοσύνης αὐτὴν γράψαιτο, τῇ παρ' ἑαυτῆς κελλῶν σπεύδει τρανῶς διαγγέλλειν ὡς οὗτος ἔστιν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἡ παγκόσμιος ἐπίσταται χαρὰ.

Nῦν γὰρ ἥλιος τῆς δικτῆρος ὥσπερ εἰ λήμνη τὸ νεφῶδες ἀποξέει, καὶ διαυγεστέραν ἀφίησι τὴν λαμ-

πηδόντα, καὶ ὑπὲρ γῆν ἄρχεται πλεῖον προσγειτο-
νεῖν, ἅπασι μονονοῦ προσφωνῶν τὴν τοῦ νέου καὶ
μεγάλου τοῦδε φωτὸς ἐπιφάνειαν, καὶ ὡς ἄρτι καὶ
αὐτὸς τὴν ἀνακαίνισιν δέχεται, καὶ ὑπὸ νῶτα κρύ-
πτειν τῆς γῆς βραχέα βούλεται, τὴν ἀκτίνα.

Νῦν οὐρανός, οἷον ἱμάτιον ἑαυτὸν περιβάλλον
κινδόν, σκυθρωπότητα μὲν περιδύεται, διαύγειαν
δὲ ἀμυγνύεται, καὶ ὡσανεὶ τινα κόσμον τῆς οἰκείας
ἐσθῆτος τοὺς ἀστέρας προβάλλει, ποικίλου τε καὶ
διαλαμπῆ εἰκόνα προβαίνει ἑαυτὸν, οἷς ἐπιπλα ποι-
κίλλειν ἐσπούδασται· καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρὶν Θεοῦ
διηγεῖσθαι δόξαν γράφει.

Νῦν γῆ βοτάνας ἀνίσχιν εἰς κάλλος ξένον καὶ
οἷον ἀμίμητον, τῷ πολυειδεῖ τῶν χρωῶν ἐξυφαί-
νουσα, καὶ τοῖς ζωγραφεῖν αἰρουμένοις ἀνθουργικὰ
βρίμματα χορηγοῦσα, δ' ὦν τοῖς ζωγραφικοῖς ἔνεστι
πλάσματος διαμιλλᾶσθαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πᾶσι τε
φοτοῖς ἀναδιδῶναι παρακελεύεται, καὶ τὸ λαμπρὸν
ἐξομνεῖν τῆς πανηγύρεως. Χαίρει δὲ τοῖς παρ'
ἑαυτῆς ἄνθεσι στολιζομένη, καὶ ἑαυτὴν στρωμνὴν
ὑποτίθῃσιν ἐπικεικῇ, ἢ πρὶν ἀνήμερος ἦν.

Νῦν θάλασσα, οἷα πρὸ μικροῦ πολεμία, τοῖς κύ-
μασι τὴν γείτονα τύπτουσα γῆν, ἀπειλεῖν τὰ δεινὰ
πυρσάμενη, γελῶσα, τὰς διαλλαγὰς ἐπιζητεῖ, ὡς
ἔρτι πᾶσιν ἐπιδράμα μαρτυροῦσα, ἢ πάντα νοῦν
ὑπερέχουσα εἰρήνη. Νῦν ἄρ' ἦπιον διηγεῖ τὴν ἀφι-
κνῶντων πνοήν, καὶ μεγαλόκροτον ἐκτιναζά-
μενος βροντῇ, καὶ οἶονεῖ τιθασσῶς ἐπιπνέων, τῶν
οὐρανίων πάντας καὶ καταδύσεων ἐκκαλεῖται, φίλα
προσπνεῖν ὑπισχνόμενος.

Νῦν τετραπόδων μὲν ἀγάλαι σκιρτῶν, καὶ τῇ
μητρὶ γῇ προσπαίζειν, καὶ πωλικῶς ἐνάλλεσθαι
διανίστανται. Νεοττῶν δὲ γένη τὸ πτερόν ἄπονον
ἐραπλοῖ πρὸς αἶρα· καὶ μουσικῶς κιθαρίζειν ἐτοι-
μάζεται τὰ ποικιλόφωνα, χαίρειν ἐκ τούτου πάντα-
δισπραμαίνοντα. Καθάπερ καὶ ἄνθρωποι, δι' ὧν νῦν
μὲν τοῦ σώματος ἀποτιθέμεθα τῶν ἐνδυμάτων τὰ
πλείω, δι' ὧν δὲ πλεῖν καὶ στρατηγεῖν ἀρχόμεθα,
καὶ πρὸς ἀποδημίας ἔσθαι, καὶ ὅλως χεῖρα καινοῖς
ἐπιβάλλειν ἔργοις· ὅτι νῦν τὸ βαρὺ τῆς παλαιότη-
τος, διαγγέλλομεν, ἀπεξέσθη, καὶ ἀνάπλαισις διηρ-
τίσθη, καὶ χαρὰ ἐξεχύθη, δι' ἣν ἄλλος ἄλλῳ, καθά-
περ κήρυξ τόπους διῶν, χαίρειν διακελεύεται,
καὶ τῆς ἐνώσεως δίδωσι καὶ ἀντιλαμβάνει τὰ συναλ-
λάγματα.

alium, veluti præco varias peragrans regiones, gaudere jubet, fœderisque atque amicitiae pignora
dat et vicissim accipit.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἵνα τὴν ἐκκενωθεῖσαν ἐκείνην
δαίξῃ, καὶ τὰ πῖρατα διαλαβοῦσαν χαρὰς εὐωδῖαν,
ταῦτον ἔχει τὸν τρόπον· καὶ οὐδέποτε ἂν μὴνύειν
τὰ τῆς χάριτος σύμβολα κατοκνήσαιεν, ἕως ἂν ἡ
κτινωτάτη καὶ γήρως κρείττων ἀνάπλαισις ἐκδέξη-
ται τελευταία, ἥς ἡ τρυφή τοῦ μυστηρίου τοῦδε
καρπός.

“ Philipp. iv, 7.

A fulgorem, ac propius terram cursum suum incipit
instituere, omnibus propemodum elata voce an-
nuntians novi hujus ac magni luminis ortum, et
quomodo ipse quoque nunc innovetur, nec radios
suos sub terræ dorsum longioribus horis patiatur
abscondi.

Nunc cælum velut novo se indumento amiciens,
tetricam deponit faciem, hilaritatemque assumit,
et quemdam veluti suæ vestis ornatum stellas pro-
fert, sese varietate venustum ac nitidum exhibens
in exemplar iis qui supellectili variegandæ operani-
navant; et nunc magis quam antea se Dei gloriam
enarrare testatur.

Nunc tellus gramina in miram ac nulli imitandam
pulchritudinem profert, multiplici varietate suam
contexens superficiem, atque illis, qui cupiant
pingere, ex ipsis floribus colores porrigens, per
quos elaborata pictorum opera cum ipsa rerum
veritate certare queant. Tum ut arbores omnes re-
viviscant, ac solemnitatis hodiernæ concelebrent
splendorem edicit. Lætitiam vero prodit, suis se-
metipsam floribus exornans, quæque horrore squa-
lebat, sese nunc stratum congruum supponit.

Nunc mare, quod fluctibus adjacentem terram
instar hostis paulo ante feriebat, gravia minari
cessans, ac ridens, reconciliationem quærit, sic
testimonio suo confirmans, jam pacem illam omni-
bus advenisse, quæ omnem sensum exsuperat⁹⁴.
Nunc aer, inclementes ventos ac perstreptentem
tonitrum ablegans, leniter susurra, ac mansuete
aspirans omnes quodammodo evocat e domun-
culis atque e latebris, jucunde sese promittens
aspiraturum.

Nunc quadrupedum greges assurgentes exsultant,
et matri terræ alludunt ac pullorum more tripu-
diant. Volucrum vero recens enatarum quotquot
sunt genera, alas per aera sine labore expandunt;
et quæ suavitate varii cantus excellunt, jamjam se
parant, ut musicos concentus veluti ad citharam
modulentur, suumque per hæc gaudium una omnes
significant. Nec dissimili ratione nos quoque ho-
mines per hanc anni tempestatem hinc quidem
plura illa corporis indumenta abjicimus, inde au-
tem et navigare et bella suscipere, et iter aggredi,
et universim novis operibus manum admore in-
cipimus; quandoquidem nunc vetustatis pondus,
D uti annuntiamus, sublatum est, et renovatio per-
fecta, et diffusum est gaudium, propter quod alius

Et hæc quidem ita se habent, ut palam faciant,
suavem illam gaudii fragrantiam effusam jam esse,
et ad terræ usque fines sese protendisse; nec
unquam ista collatæ gratiæ symbola a monendi of-
ficio pigritabant, quousque novissima illa et sene-
ctutis nescia regeneratio demum advenierit, cujus
fruitio est hujusce mysterii fructus.

XXXI. Nos autem, e quibus orta est Virgo illa A omni laude dignissima, commune illud omnium delictum, et propter quos fecit illi magna qui potens est, sicuti gaudium recipimus, sic illi, quæ gaudere dedit, vicem reddamus, non modo ea ratione quam a Gabriele edocti sumus, illam compellantes, sed interiora quoque nostra expurgantes, et omne a nobis vitium procul expellentes; ut purificati cænam possimus gustare, dapes, inquam, illas novas et purissimas, quas hæc salutatio miro modo apparavit. Sic enim quam maxime gaudet illa super omnes gloriosa, si de mensa illa, de carnibus scilicet unigeniti Filii sui satiatos nos videat. Cum enim hac de causa purissima illa in terram advenit, et sua ipsius carnea tunica Salvatorem induerit, ut idem Salvator ejusmodi cæna nobis B fieret, et per cognatam nobis ejusdem Virginis carnem ad Deum (quod assequi sine Deipara non poteramus propter peccatum) accederemus, gaudet sane, cum nos eadem mensa fruimur, quam ipsa idcirco paravit, et propter quam cuncta illa horrenda mysteria mirabiliter peracta sunt, et per transmutamur.

XXXII. Porro si Virgini hæc erat gaudendi ratio, grave profecto haberet illa gratia plena, si contra fieret, si nos videlicet procul a sacra mensa sedeamus, cum tamen fame laboremus; quod sane ab alienatio est a Deo, et vitæ ablatio. Qui enim, inquit, manducat meam carnem et bibit meum sanguinem in me manet et ego in illo⁹⁵. Et: Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere⁹⁶. Et: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet⁹⁷. Qui itaque horum non sit particeps, hic quidem a Deo fit extorris, et, eheu! porcorum armentarius una cum scelerato dæmone evadit, aut etiam postremo materia gehennæ incendiis apta. Et rursus: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis⁹⁸. Et merito quidem; sicut enim qui consueta ad vivendum adminicula negligit, corporalem quoque vitam amittit, pari modo qui istis non pascitur, mortuus est, miserabilis, expers veræ vitæ, et tormenta sibi ipse parat æterna.

XXXIII. Quoniam vero gaudium induxit eadem hæc salutatio quæ et novum partum intulit; hic vero partus factus est nobis mensa suavissima, et indesinentis vitæ principium; nos quoque gaudio mentes nostras repleamus, una cum Gabriele illud Ave Dei matri acclamantes, atque Ave, dicentes, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.

Obsecremus autem purissimam illam, ut et vivificam illam digne participemus alimoniam, quam præsens nobis gaudium attulit, et cujus virtute nobis dabitur in æternum gaudere. Propter hoc

ΛΔ'. Ἡμεῖς δὲ, ἐξ ὧν ἡ πολυμήντης, τὸ κοινὸν ἐντρέφεται, καὶ ὑπὲρ ὧν ὁ δυνατὸς τὰ μεγαλεῖα διέπλεξε μετ' αὐτῆς, καθάπερ ἐδεξάμεθα τὴν χάριν, οὕτως ἀντιδῶμεν τὸ χαίρειν τῇ παρασχούσῃ, οὐ τὴν τοῦ Γαβριὴλ μόνον μύησιν προσφωνοῦντες, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνδον ἐκκοροῦντες, καὶ ὑπερόριον πάντα ποιοῦντες κίβδηλον τρόπον, ὡς ἂν τοῦ δειπνοῦ γευώμεθα καθαῶς, τῆς ξένης καὶ πανάγνου τροφῆς, ἣν ὁ ἀσπασμὸς ἐκαινούργησεν οὗτος. Οὕτω γὰρ ἡ ὑπερένδοξος μάλιστα χαίρει, τῆς τραπέζης ἐκείνης, τῶν τοῦ μενογενοῦς αὐτῆς Ἰησοῦ σαρκῶν ἐμφοροῦμένων ὁρώσα. Ἐπεὶ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ εἰς γῆν ἦλθεν ἡ Πάναγνος, καὶ τὸν σαρκικὸν ἐαυτῆς χιτῶνα τὸν Σωτῆρα ἐφόρεσεν, ἵν' ἡμῖν ὁ Σωτὴρ τοῦτο γένηται δεῖπνος, καὶ διὰ τῆς συγγενεῖς ἡμῖν αὐτῆς σαρκὸς θεῷ πλησιάζωμεν, οὐ τυχεῖν δίχῃ τῆς Θεοτόκου δι' ἀμαρτίαν οὐκ εἴχομεν, χαίρει πάντως ταύτῃ χρωμένων ἡμῶν τῇ τραπέζῃ, ἣν ἡτοίμασε διὰ τοῦτο, καὶ δι' ἣν τὰ φρικτὰ πάντα ἐκεῖνα ἐτελεσιουργήθη μυστήρια, καὶ δι' ἧς ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς τῷ δώρῳ μεταποιούμεθα.

quam ex hominibus in deos ipsius doni virtute

AB'. Εἰ δὲ τὸ χαίρειν ἐκεῖθεν, ἀνιάρδον ἂν εἴη τοῦναντίον τῇ κεχαριτωμένῃ, ὅταν τῆς ἱερᾶς τραπέζης πορῶν λιμώττοντας καθίσωμεν ἐαυτοὺς, ὅπερ ἐστὶ Θεοῦ ἀλλοτρίωσις καὶ ζωῆς ἀνείρεσις. Ὁ γὰρ τρώγων μου, φησί, τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ· καὶ, Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· καὶ, Ἐὰν μὴ τις μείνῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ πλῆμα, καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται. Ὁ δὲ μὴ τούτων ἄρα μεταλαμβάνων Θεοῦ μὲν γίνεται μακρὰν, χοίρων δὲ, φεῦ! μετὰ τοῦ ἀλάστορος ἀγγελάρχης καθίσταται, ἡ τὸ τελευταῖον φένης ὕλη. Καὶ πάλιν· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν αὐτοῖς. Εἰκότως· ὥστε γὰρ ὁ τῆς συνήθους ἀποστάς διαίτης καὶ τῆς σαρκικῆς διαίσταται ζωῆς, τὸν ἴσον τρόπον ὃ γε μὴ κάκῃσι σιτούμενος νεκρὸς, ἐλεεινὸς, ζωῆς ἀμοιρος ἀληθοῦς, καὶ βασάνων ἐαυτῷ πρόξενος αἰωνίων.

ΑΓ'. Ἐπεὶ δὲ χαρὰς μὲν πρόξενος ὁ νῦν ἀσπασμὸς, ὃς καὶ τὸν καινὸν προήγαγε τόκον, οὗτος δὲ τράπεζα ἡμῖν ἡδίστη, καὶ ζωῆς ἀλήκτου αἰτία κατέστη, χαρὰς μὲν καὶ ἡμεῖς τὰς ἡμετέρας ἐμπλήσωμεν ψυχὰς· Χαῖρε, τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, τῷ Γαβριὴλ συμβεβηγμένοι· Χαῖρε, λέγοντες, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί!

Δευθῶμεν δὲ τῆς πανάγνου, ὥστε καὶ τῆς ζωοποιοῦ τυγχάνειν ἀξίως τροφῆς, ἣν ἡ παρούσα ἀνῆκε χαρὰ, καὶ δι' ἣν ἡμῖν αἰωνίως τὸ χαίρειν. Χαίρει δὲ ἡ καὶ ἡ ὑπερένδοξος διὰ τοῦτο, καὶ ὁ αὐτῆς

⁹⁵ Joan. vi, 57. ⁹⁶ Joan. xv, 5. ⁹⁷ Ibid. 6. ⁹⁸ Joan. vi, 53.

Γιός· καὶ εἴη πάντας ἡμᾶς κοινωνοὺς τῆς ἀλήκειου
γενέσθαι χαρῆς, πρεσβείαις τῆς κεχαριτωμένης καὶ
Θεοῦ μητρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ
πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ
ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ
ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A porro et supergloriosa illa gaudet, ejusque filius,
et utique contingat, ut nos omnes perennis gaudii
compotes efficiamur; precibusejusdem gratia ple-
næ ac matris Dei Salvatoris nostri Jesu Christi,
quem decet gloria omnis, honor et adoratio una
cum sempiterno ejus Patre, sanctissimoque et
bonorum ac vitæ datore ejus Spiritu, nunc et
semper et in sæcula sæculorum. Amen.

IN SEQUEM SERMONEM EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

Quamquam sequens homilia nonnulla præclara testimonia de sanctitate et gloria B. M. V. contineat ex gr. n° 2, ubi beata Virgo dicitur μετὰ Θεὸν πρώτη, Post Deum prima, seu altera a Deo: nihilominus fatendum est eam plerumque humilem et vulgarem sensum referre; neque ubique consentire doctrinæ quam Isidorus Thessalonicensis alibi verbis luculentis professus est. Imo crederem illam homiliam, qualem R. P. Ballerini exhibuit, a manu Isidori non esse profectam, sed ob imperito scriba consutam fuisse. Profecto a n° 29 incipit nova narratio a præcedente oratione prorsus aliena et alieno calamo exarata. Denuo a n° 52 nova ezoritur narratio de symbolo palmæ quæ præcedentibus non cohæret; et n° 3. beata Virgo dicitur obnoxia fuisse peccato originali, quod quidem Isidorus Thessalonicensis ex industria negat in homilia II, quæ est in Præsentationem Deiparæ, pag. 36, ed. Maracci, ubi asserit beatam Virginem ex mortalibus solam esse quæ cum Davide dicere non debeat: Et in peccatis concepit me mater mea. Inde infero homiliam illam, prout a R. P. Ballerini edita est, Isidoro Thessalonicensi tribui non posse; etsi fortasse aliqua ex parte prius sit. Placet tamen eam totam excudere, qualem exhibet editio Balleriniana, ut de ipsa unusquisque pro arbitrio judicare possit. J.-B. M.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

B

SERMO IV.

Εἰς τὴν πάνσεπτον κοίμησιν τῆς παναρχάντου
Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου
Μαρίας.

*In summe venerandam dormitionem immaculatis-
simæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper vir-
ginis Mariæ.*

Α'. Εἰ δὲ οὐρανοῦ κάλλος καὶ αὐγὴν ἡλίου φαι-
εῖραν οὗτ' ἐσίγησεν ἱωρακῶς, καὶ θαυμάσας οὐχ
ἱκανὸν ἀπέδωκε τῇ μεγαλουργίᾳ τὸν κρότον, καὶ
διὰ τοῦτο, ἕως ἂν ὀρᾷ, καὶ ἄκων ἐκφέρει τὸ θαῦμα·
πῶς ἂν τῇ πολυουμνήτῳ μητρὶ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἐκ-
στοτε πλέκειν δίκαιον εἴη τὸν ὕμνον, εἰ καὶ τις
πολλάκις τοῦ τοιοῦδε χρέους ἐκτινὺς ἐφθασε κέρ-
ματα; Εἰ γάρ, ὅτι φωτὸς μὲν ἡλιός ἐστι χορηγός,
οὐ φῶλλον δὲ δυνάμειος ὄργανον ζωογόνου, οὐρανὸς
δὲ τῶν ἀστέρων λαμπρὸς ποικιλίᾳ, καὶ τῷ με-
γάλῳ εἰκοντα πάντα τιθεῖς ἐαυτῷ, διὰ ταῦτα τὸν
ἐπαινον ἔλκουσιν· ἡ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀσβεστον φῶς
ἐκπέμπει τοῖς πέρασι, ζωῆς τε τῆς ἀλήκειου δίσκος
δείκνυται φαινότατος, οὐρανοῦ δὲ καὶ ὥραν ἡττά-
σθαι ποιεῖ καὶ μέγας, ὅτι καὶ ἐραστὴν ἔσχε, καὶ
πᾶν τὸ ἀχώρητον ἐχώρησε, τίνα ἂν εὐφημῶν οὐκ
καὶ καλίστ' αὖ παρ' ἐαυτῇ;

indeficientem vitam tribuens, apparuit, ac cælos denique tum venustate vincit tum amplitudine (2),
postquam et ad amorem sui pellexit, et in se continuit eum qui nullibi contineri potest?

Β'. Εἰ δὲ τὸ ἐπαινεῖν ἐκεῖνα Θεῷ προσάγει τὸν
κίρκον· Θεοῦ γὰρ δόξαν καὶ οὐρανὸς φιλοσοφεῖ,

I. Si quisquis pulchritudinem cæli et fulgidum
solis jubar contemplatur, etsi, dum stupore percel-
litur, haud pares magnificentie operis laudes per-
solvat, continere tamen linguam non solet, atque
adeo quandiu ea contueatur, miraculum vel invitum
extollit; quomodo non æquum fuerit omni laude
dignissimæ Dei Matri indesinenter hymnosnectere,
utut jam sæpius hujusmodi debitum aliqua ex par-
ticula solvere quispiam studuerit? Nam si sol,
propterea quod lucem suppeditat, ac genitalis vir-
tutis secundum est instrumentum, cælum vero,
quia vario ac multiplici nitet stellarum decore, ac
reliqua omnia magnitudine longe superat, suam
idcirco laudem habent; ad quænam enimvero sui
præconia in omne tempus illa non provocabit, quæ
ad extremos usque terræ fines veram et exstingui
nesciam lucem emittit, ac sol splendidissimus (1)
postquam et ad amorem sui pellexit, et in se continuit eum qui nullibi contineri potest?

II. Quod si laus illis tributa laudatorem ipsum
ad Deum erigit; nam cæli quoque Dei gloriam

Ant. Ballerini notæ.

α Cod. καλίσται.

(1) Vide sanctæ Virgini tributam eam laudem,
quæ proprie soli Christo reservari solet, ut sub
splendidissimi solis symbolo designetur.

(2) Cælos vicisse dicitur Maria non solum am-
plitudine, quippe quæ sinu suo inclusum gestavit

D eum, quem (III Reg. viii, 27) cælum et cæli cælo-
rum capere non possunt, verum etiam venustate.
Id vero haud levis est momenti; quandoquidem
ex omnium sententia ea haberi ac dici solet cæli
venustas, quæ nunquam per se non sit nitentissi-
ma, et cuius corruptioni inaccessa.

edocent¹, et hæc gloria collaudantem adducit ad Deum; profecto cum nulla alia re magis quam intemeratissimæ hujus ope conjungi Deo quispiam possit; hac quippe nihil ex omnibus Deo similis(3), nihil vicinius Deo reperire licet; næ minussapienter ille ageret, qui aliud quidpiam priusquam hanc immaculatissimam et alloquendum, et colendum, et encomiis exornandum arbitraretur. Sicut ergo angeli, quandoquidem expressiorem ac nos cum Deo similitudinem, utpote materiæ expertes(4), gerunt, non intermissa illi laudis cantica modulantur; pari profecto ratione et nos eam, quam alteram a Deo suspicimus(5), et per quam fortunate nobis uberem Dei benignitatem experiri contingit, quoniam communis insuper cum illa nobis est

lære ac celebrare debemus.

Porro cum multa sint et magna, e quibus mutuari quispiam lucem possit, dum ad collaudandam Virginem et mentem et linguam excitat, maximum sane, et laudatorum ipsum ad cælos ac divina e terrenis erigens, est etiam Virginis ad Deum transitus, ad quem celebrandum solemniter hic conventus agitur. Sicut enim omnia, quæ ad laudatissimam hanc spectant(6), ejus nempe inter homines ortus, admiranda in augusti templi recessibus commemoratio, alimentum non e terræ fructibus sed e cæli penore suppeditatum, mirifica divini nuntii Gabrielis salutatio, novus atque ineffabilis partus, lac præter leges naturæ manans, et cætera alia, quæ partim quidem, utpote quæ vel omne excedant miraculum, splendidissime celebrantur, partim vero incelebrata etiam manent, quippe quæ etsi aliorum hominum eximia quæque longe prætergreduantur, præcelsioribus tamen ejusdem ejusmodi sunt, ut quovis altiora sint sermone, utut ad æthera hic sublimitate sua ac super cælos discurrere videatur; eodem plane modo et splendida Virginis Dei Genitricis dormitio excellentissimis magnificisque Dei operibus conserta reperitur.

¹ Psal. xviii, 1

Ant. Ballerini notæ.

(3) Ut probe assequaris, quid sibi velit hæc Virginis cum Deo similitudo, fac ea relegas, quæ ex ejusdem Isidori *Homilia in Nativitatem Virginis* (§ 48, part. I, pag. 238-239) subjecisse hic juverit: *Quod vero, inquit, pertinet ad hanc ab omni peccato immunitatem, nemo magis quam innocentissima illa (sancta Virgo Maria) similitudinem cum Christo gessit; oportebat enim, ut plus quam alius quilibet, genito genitrix assimilaretur. Merito igitur eadem illa innocentissima quibuslibet hominibus, quantum nec fari licet, purior prædicatur; ac proinde sola inter homines fuit plane incorrupta.*

(4) Inferre et ex his licet, Græcos per Isidori ætatem nihil detulisse opinioni illi quorundam veterum, qui a communi sententia de natura angelorum plane materiæ experte discessisse videntur.

(5) Communissimam hic habes expressam SS. Patrum sententiam, Virginem Deiparam in universis creaturis, post Deum, primatum obtinere.

(6) Perpende vim sententiæ, omnia nempe quæ ad Virginem gloriosam pertinent, ejusmodi esse, ut quamlibet humanam laudem nobilitate sua vincant. Erit enim fortasse, cui videbimur nimium quid nobis præsumere, si ex eo effato originem quoque Virginis Deiparæ nobilissimam fuisse con-

αὐτὴ δὲ ἡ δόξα πρὸς Θεὸν ἀνάγει τὸν ἐπαινετήν· ὅταν οὐκ ἂν τις ἐτέρου μᾶλλον οὐδενὸς ἢ διὰ τῆς παναχράντου Θεῷ συναφθείη, ἥς οὕτε παραπλήσιον, οὐτ' οὐδὲν τῶν ἐπάντων Θεῷ πλησιέστερον, σχολῇ γ' ἂν εὖ φρονῶν καὶ προσλαλεῖν καὶ προσκεῖσθαι, καὶ κοσμεῖν ἐγκωμίοις, ἄλλο πρότερον ἡγήσαιοι τῆς Πανάγνου. Καθάπερ τοίνυν ἀνίστατος ἀγγέλοις δόξα μελωδεῖται· Θεῷ, ὅτι καὶ κρεῖττον ἢ ἡμεῖς διὰ τὸ τοῦ Χοῦς ἄμικτον ἐκείνῳ τὸ ἐμφορὲς σώζουσιν· οὕτω δὲ ποιοῦν τὴν μετὰ Θεὸν πρώτην, δι' ἣς ἡμῖν ἀφθόγως τῆς τοῦ Θεοῦ τυχεῖν ἐξεγένετο φιλοανθρωπίας, διότι καὶ ταύτῃ κατάλληλα τὰ ἡμέτερα, ἀσέγγχε' ἐξυμνεῖν, εἰ οἶόν τε, καὶ πανηγυρίζειν ὀφείλεται.

natura, incessantibus, si fieri possit, hymnis extol-

Β Πολλῶν δὲ ὄντων καὶ μεγάλων, ὅθεν ἐν τις διαυγασθείη, καὶ νοῦν καὶ γλῶσσαν περὶ αὐτῆς διευπνίζων, κομιδῇ μέγιστον, καὶ ἀπὸ τῶν γηινῶν πρὸς οὐρανόν τε καὶ θεῖα φέρον τὸν ὑμνητήν, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Παρθένου μετὰστασις, δι' ἣν ἡ παρούσα πανήγυρις. Καθάπερ γὰρ τὰ κατὰ τὴν πανύμνητον ἅπαντα, ἡ πρόοδος ἡ εἰς ἀνθρώπους, ἡ ἐν τοῖς ἀβάτοις τοῦ σεβασμίου τόπου ξένη διατριβή, ἡ οὐκ ἐξ ὧν φύει Χοῦς, ἀλλ' οὐρανὸς, Χορηγῆ-θεῖσα τροφή, ὁ τοῦ θεοῦ Γαβριὴλ ὑπερφύτης ἀσπασμός, ὁ καινὸς καὶ ἀπόρρητος τόκος, ἡ τοῦ γάλακτος παράδοξος βλύσις, καὶ τᾶλλα, ὧν τὰ μὲν ᾄδεται περιφανῶς, ἅτε δὲ καὶ θαύματος πέρας, ἔστι δὲ ἅ καὶ ἀκήρυκτα μένει, ὡς ἤττω τῶν παρ' αὐτῆς ὑψηλῶν, εἰ καὶ μεῖζω τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς ἐκεῖνα τοίνυν τοιαῦτα, οἷα λόγον ἐλέγχει πάντα, κἂν εἰς ἀθέρα καὶ ὑπὲρ οὐρανοὺς ῥήτορες ἦ· τὸν ἴσον ἄρα τρέπον καὶ ἡ λαμπρὰ κοίμησις τῆς Θεοδόχου κόρης ὑπερφύεσι καὶ σεμναῖς συνδίδεται θεωρηταίαις.

cludamus: quasi hoc perinde sit, ac plus æquo auctorum verba urgere, illasque eisdem sententias affligere, de quibus ne cogitaverint quidem. Atqui mox sequentia ostendunt Isidorum inter admiranda illa etiam primordia sanctæ Virginis diserte enumerasse. Et si ulterius quæras quidnam mirandum in primordiis Virginis Isidoro visum fuerit, ipsum adi in homilia de *Præsentatione Deiparæ*, atque ipso proclamante audies (§ 13, part. I, pag. 434-435), inter magnalia illa, pro quibus gravissimum canticum Virgo beata Deo obtulit, et hoc esse enumerandum, quod affirmare de se ipsa potuerit: *In iniquitatibus concepta non fui..... Solam non concepit in peccatis me mater mea.* Quod ergo spectat ad interpretandas generaliores quasdam SS. Patrum sententias, quæ diserte non expriment originem Virginis a peccato immunem, aptissime tamen generalitate sua eandem prærogativam comprehendunt, non ii reprehendendi sunt, qui nativæ sententiarum vi adherentes, expresse ea consecraria eliciunt, quæ virtualiter in iis continentur, sed illi citius dicendi sunt peccare, qui obvium sententiarum sensum, nativamque amplitudinem ad lubitum coarctare fas sibi ducunt.

Γ. Ἀλλ' ἵνα τι μικρὸν ὁ λόγος προθεωρήσῃ, ἡ Ἀ πέναντος ἐπέπερ εἰς βίον ἦκεν, ἵνα τὸ παράδοξον ἐκεῖνο διαπλέξῃ τεράστιον, τὸ γε τὴν δουλικὴν τῷ Δεσπότῃ περιθεῖναι μορφήν, καὶ εἰς ἐνωτικωτάτην καὶ ὑπὲρ λόγον εὐνοίαν [forte ἐννοίαν] τὸν Πλάστην συνάψαι τοῖς πρὶν ἀποκηρύκτοις καὶ πολεμίοις ἀνθρώποις, ἐκστῆν ἐξεικονίζε, καὶ σαφῶς διεμόρφου, οἷά τις ἀγαθὸς ζωγράφος, πρὸς τὴν τοῦ Διμιουργοῦ καὶ τοῦ αὐτῆς εἰκόνα ὁρῶσα. Ὡς περ γὰρ ὁ Κτίστης, τὸν χοῖκὸν ἀναβαλλόμενος παρ' αὐτῆς χιτῶνα, ταπεινὰ καὶ τοῦ χόου ἕξια εἰς γῆν ἐνεδείξατο· καὶ τέκτονος γὰρ ἤκουσαν υἱὸς, καὶ λατράν οὗτ' ὤκλεισεν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ ἀλωπέκων πνεύστερος (b), τοῦ κλίνειν οὐκ εἶχε τὴν κεφαλὴν, καὶ παῖδα πρὸς ὑπουργίαν οὗτ' ἐπρίετο· αὐτὸς τε ἦν ἐξυπηρετῶν τῇ μητρὶ, καὶ πάντα ποιῶν, ὧν ὀλιγωρεῖν οὐκ ἔα τὸ φιλοτρον φιλοσώργως τοκεῦσιν ὑποτασσόμενον, καὶ ἐτι πένησι πένητι, Πτωχὸς γὰρ εἰμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου· οὕτω καὶ ἡ ἱερὰ Μητροπάρθενος, τῶν ἱσάν ἰχνῶν ἐχομένη, ὄχρον τε ἡγάπησεν οὐδένα, μήτε παιδίσκας, μήτε θεραπεῖαν ἡντιναοῦν δεσποινικῶς ἐκστῆ παραστήσασα, καὶ βίον εἰλκεν ἐντελῇ διαζῶσα· ἐκστῆ μὲν οἴκοι μονῇ χρωμένην ἐκστῆς διακόνου· ἦν δὲ ἔξωθεν ἐδεῖτο παραμυθίας, χορηγῶ τῷ πέντ' ἀρίστῳ καὶ ὑπὲρ πάντας μαθητῇ εἰληθέντι, Ἰωάννῃ τῷ παρθένῳ, ὃν, καθάπερ τῆς Πενάγνου, καὶ χαρίτων μὲν ἕνεκα ἄλλων, οὐδενος δ' ἤτιον καὶ τοῦ καλλοῦς τῆς παρτενίας, υἱοῦ δ' αὐτῆς ἐκστῆν ἐκαίνουρήσεν, οὕτω διὰ τὸ ταύτῃ τῆς ἀγνείας υἱὸν ὑπέθεον τῇ Παρθένῳ.

bus dilecti discipuli, Joannis, inquam, virginis, quem Virgini filium propter castitatis prærogatibus Creator suffecerat, plane eadem scilicet ratione ac ipse cum ob alias quidem eximias dotes tum nihilo-

minus ob virginitatis nitorem semet purissimæ illius filium novo portento effecerat.

Δ. Ἐξ ἧς τοίνυν, τὸν νοῦν περιφέρουσα, ἡ τῶν οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, μᾶλλον δὲ ἥς ἡττω μὴδὲ μικρῶ μέτρῳ τὰ Σεραφίμ, πόρρω φαντασίας καὶ δόξης ἰκίστης κενῆς, λιτῇ καὶ πενιχρῇ χαίρουσα διαίτη. Καθάπερ γὰρ αὐτῇ πρὶν ἂν ἐκεῖνα ἐπιστῇ τὰ μεγάλεια τοῦ θανάτου, καὶ Γαβριὴλ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν κομίσῃ πρόσφθεγμα, οὐδὲν τι τῶν γηίνων ἢ λαμπρὸν ἐδόκει, ἢ πρὸς ἑαυτὸ μεταστῆσαι τὴν μακρὰν ἰσχυσεν, ἀλλ' ἦν μὲν ἀπάντων ὑπερορῶσα, οὐράνια δὲ αὐτῆς κατεκράτει μόνα. καὶ Θεοῦ θερμότητος ἔρως, ὃ καὶ ὑπὲρ λόγον ἦνεται· οὕτω καὶ μετὰ τὸ τὸν Θεὸν λόγον τεκεῖν, καὶ τὸ γένος εἰς οὐράνιον δόξαν ἀνεγχεῖν, ἐκεῖ τε τὸν αὐτῆς Υἱὸν καὶ Θεὸν ἀνελθεῖν, οὗ μηδαμῶς πώποτε κενώρηται, τῶν κάτω κρείττων ἐτύγχανε πάντων, καὶ τῶν λαομένων οὐδὲν, ἐφ' οἷς ἀνθρώποις μέγα φρονούσι, φίλου τρόπου τῇ Παρθένῳ παρέστη.

(b) Cod. πνεύστερον.

Ant. Ballerini notæ.

(7) Si Maria Denm inter et humanum genus Deo ipsi inimicum ac damnatum mediatrix intercessit, ut hoc illi reconciliaret, distans igitur ab inimicis et Deo accepta exhibetur, et quidem ad hoc exorta dicitur. Atqui damnatio et inimicitia, quæ universum genus hominum involvat, nulla est alia,

III. Verum ut enarrando mysterio nonnulla sermo præmittat, quandoquidem purissima illa ideo edita in hanc vitam fuerat, ut stupendum illud prodigium contexeret, videlicet ut Dominum servili forma vestiret, arctissimoque et ineffabili benevolentia vinculo Creatorem cum hominibus jam olim proscriptis et etiamnum inimicis devinciret (7); in imaginem intuens Creatoris ac filii sui, velut egregius quidam scultor, ad illud sese exemplar effingere, eamque in se formam exprimere diligenter satagebat. Et sane quemadmodum Creator, terrenam ex ipsa tunicam indutus, humilia terrenæque conditioni consentanea in terris non abnuat; nam et fabri filius audiit (8), domumque haud splendidam incoluit; quin etiam, vulpibus pauperior, non habebat ubi reclinaret caput (9); neque servulum sibi ad ministerium comparavit; sed e converso ipse matri ministerium exhibebat, eaque omnia præstabat, quæ negligi non sinit illa pietas, quæ ad obsequendum per ferventissimum amorem parentibus, iisque insuper pauperibus filium pauperem solet impellere: *Pauper enim* inquit, *sum ego, et in laboribus a juventute mea*: ita et augusta illa Mater Virgo iisdem insistens vestigiis, neque ullum adamavit fastum, neque ancillas, nec aliquem utcunque famulatum sibi more dominarum ascivit; sed pauperem constanter vitam trahebat, semetipsa sola sibi famula utens domi; in iis vero, quæ extrinsecus ad usum quempiam sibi opus essent, operam adhibens optimi illius ac præ omnibus quem Virgini filium propter castitatis prærogatibus

IV. Sic igitur quæ cælis ipsis sublimior, seu melius dixerim, quæ longe Seraphim præcallebat, alienum ab omni ostentatione, et quamvis inani gloria servans animum ac simplici tenuique gaudens vitæ ratione, dies suos agebat. Quemadmodum enim antequam *magnalia illa potentis* in eam conferrentur, priusquam scilicet magnum illud ac præcelsum nuntium Gabriel ipsi deferret, nihil in terrenis vel splendidum illi videbatur, vel beatam illam valebat ad se convertere, sed cuncta hæc plane despiciebat, soloque cælestium rerum affectu, ardentissimoque Dei amore, cui et ineffabiliter conjuncta erat, tenebatur; sic et postquam Deum Verbum genuit, et ad cælestem gloriam humanum genus evexit, ac filius ejus ac Deus eo reversus est, unde nullatenus aliquando disceserat, infima hæc omnia aspernabatur, et nihil e

quam quæ a primævo Adæ lapsu duxit originem. Virgo igitur ab hæreditaria hac miseria distans aperte præsumitur.

(8) Matth. XIII, 55: *Nonne hic est fabri filius?*

(9) Luc. IX, 58: *Vulpes foveas habent... Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.*

caducis recus, de quibus tantopere superbiunt apparebat.

Maxime vero, ut ego sane arbitror, postquam præcelssimam illam atque ineffabilem gratiam sortita est, ut scilicet Deum sinu suo gestaret, vehementer ac multo magis quam prius, purissimæ illius vota flagrantissimi amoris igne ad superna et ad Deum ferebantur. Atque, ut tenuisse terrenis imago præsentem rem uberius confirmet, quemadmodum unigeniti filii mater quæpiam haud parem in prolem affectum experitum, sive eum hanc jam oculis suis cernit, sive cum votis eam, antequam consequeretur, expelebat, ut mater audire cupidissime optaret; prorsus enim manifestum est, multo amabiliorem esse sobolem, cum jam in lucem venit et experimento suavis facta est, quam eum nondum nata fuerat; id ipsum profectu ac summa cum præcellentia etiam de purissima illa existimandum est. Si enim terrenus hæc amor efficit, quid enimvero de sublimi illa ac divina œconomia dicendum? Ac rursus quemadmodum qui divinum exoptat lavacrum, postquam illud assecutus est, lucidior sane fuerit, et e suscepto mysterio ad Dei amorem ferventior; pari modo et de

V. Quando vero his et illud accessit, ut divinus ille tanque dilectus Filius a veneranda Genitrice longe abesset, quo tandem sensu ejusmodi matrem affectam putas? Nemo prorsus ex hominibus, nemo, inquam, aut enariare verbis, aut excogitare, mente quiverit, quanta post Salvatoris in cœlos ascensionem amoris ejus vis fuerit tum in hunc ipsum, tum in ea quæ Filius ipse diligeret. Quoniam vero ante admirandum partum suum a cœlesti illo principe audire illud meruerat⁴, *Invenisti gratiam*, amoris scilicet Deo digni ac virtutis, ceu novi illius partus remunerationem; oportebat de cœtero, ut purissima illa, quæ prouti dictum est, ad Dei amorem sublimiorem divinioremque conscenderat, alio quoque eoque splendido deinde munere ditaretur. Id autem factum non fuerat; et ratio in promptu est, quia nempe in hac vita nihil omnino reperire erat præcelsius eo quod jam fuerat assecuta. Itaque cum nihil, quantum fas hic esset, excellentius ratio suppeditaret, supererat omnino, ut cum cœlos conscenderet, clarius quam cogitare liceat, supernis gratiis, suisque filii ac Dei splendoribus frueretur. Quandoquidem etiam Salvator novum quemdam potum in paterno regno communem cum discipulis suis se habiturum promisit⁵, novi potus nomine, ut arbitror, significans expressiorem inde gustum conjunctionis cum Deo, quo potu, dum fruuntur justis, gaudet Deus, et hoc ipsum, nempe gaudium, ceu potum Deus habet, ac propterea se cum Evangelii præconibus bibiturum profitebatur. Et quoniam

⁴ Luc. i, 30. ⁵ Marc. xiv, 25; Luc. xii, 30.

homines, amore ullo vel exiguo dignum Virgini

Μάλιστα δὲ, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, καὶ ματὴ τὸ παθεῖν τὴν ὑπερφύζ (c) καὶ ἄβρῆτον χάριν ἐκείνην, ἥδε, ὅτι Θεὸν ἤνεγκεν, ἐπὶ μέγα ἦν καὶ τοῦ προτέρου μείζον ἤρτο πόθου ἢ τῆς πανάγου πρὸς ὑψηλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐρατικωτάτη φλόξ. Καὶ ἴν' εἰκὼν μικρὰ χοῦκόθεν βεβαιώσῃ τὸν λόγον, καθάπερ τις μονογενοῦς μήτηρ οὐκ ἂν ἴσον σώσει φίλτρον περὶ τὸν παῖδα, καὶ ὅτε τοῦτον εἶδε, καὶ ὅτ' ἤτειτο πρὸ τοῦ τυχεῖν, εἰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἀκοῦσαι μήτηρ ἐπόθει, πάντῃ που γὰρ δῆλον ὅτι τὸ φανὲν καὶ εἰς πείραν ἦκον ἡδὺ τοῦ μήπω τοῦτο γεγονότος ἐρασιμώτερον· οὕτω δὲ καὶ μεθ' ὑπεροχῆς ὅτι πλείστῃς καὶ περὶ τῆς Πανάγου λογιζέσθαι χρή. Εἰ γὰρ ταῦτα ὁ πηλὸς ἰσχύει, τί ἂν εἴποις ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ θείας οἰκονομίας; Ἐτι δὲ, καθάπερ ὁ τὸ θεῖον ποῖον ποθῶν λουτρὸν, μετὰ τὸ τυχεῖν, διαυγέστερος ἂν εἴη καὶ θερμότερος ἐκ τῆς τελετῆς πρὸς ἔρωτα θεῖον· τὸν ἴσον τρόπον καὶ περὶ ἐκείνων ἂν τις ψηφίσαιτο.

his discernere æquum fuerit.

Εἴ. Ὅτε δὲ καὶ πρὸς τοῦτοις τῆς ἱερᾶς ἀπέστη μητρὸς ὁ θεῖος οὕτω καὶ φιλούμενος Παῖς, πῶς ἂν οἷε διακείσθαι τὴν τοιαύτην μητέρα; Οὐδ' ἂν εἰς τῶν ἀπάντων, οὐδεὶς ἐξεπαῖν ἢ ἐννοεῖν ἔχοι, οἷον ἐκείνη τὸ φίλτρον μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν πρὸς αὐτόν τε, καὶ ἅπερ αὐτὸς ἐφίλει. Ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ τοῦ παραδόξου τόκου, Εὐρεῖς χάριν, ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῆς Θεοκρεποῦς ἀγάπης δηλαδὴ καὶ ἀρετῆς, τὴν τοῦ καινοῦ τόκου ἀντίδοσιν· ἔδει λοιπὸν καὶ λαμπρᾶς ἔπειτα ἄλλης ἀπολαύσαι χάριτος τῇ πανάγῃ, πρὶς θείαν ἀγάπην, ἥπερ (d) εἰρηται, φιλοσόφωτερόν τε καὶ ἐνθεώτερον ἀναδεδικυῖται. Τοῦτο δὲ οὐ γέγονε· τὸ δὲ αἴτιον, ὡς ἤκιστα γε τῶν ἀπάντων οὐδὲν, οὐ τετύχηκεν, εὐρεῖν οἷον τε ἦν ὑψηλότερον ἐν τῷδε τῷ βίῳ· ὥστε ἐπεὶ λαμπρότερον, ὡς ἐντὴν ἐνταῦθα, λόγος οὐδεὶς συγχωρεῖ, λέιπεται ἄρα μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἐκδημίαν τρανότερον ὑπὲρ ὁ καὶ λογιζέσθαι ἔξεστι, τῶν χαρίτων ἄνω καὶ λαμπρόδωνων τοῦ ταύτης Ἰδοῦ κατατροφῆν καὶ Οεοῦ. Ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ καινῆς τινος ἐν τῇ πατρικῇ βασιλείᾳ κοινωνῆσαι τοῖς μαθηταῖς ἐπηγείλατο πόσεως, τὴν φανερωτέραν ἐκείθεν τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσεως γεῦσιν καινὴν, οἶμαι, πόσιν διασημαίνων, τῆς τῶν δικαίων πινόντων, χαίρει Θεός· καὶ τοῦτ' αὐτὸ, τὴν χάριν, πόσιν ἡγεῖται Θεός, καὶ διὰ τοῦτο συμπίνειν ἀνωμολογεῖτο τοῖς ἀγίοις. Καὶ εἴγε μὴ καρπὸς καὶ οὗτος ἐταμειύετο, ὅτι καὶ τὸ πρὶν ὑπερβάλλεσθαι πρὸς Θεὸν εἶχε φίλτρον, καὶ ἔτι μετὰ τῆς ἀγίας ἐκείνης σαρκὸς, ἴν' ἀμοιβῶν ἀβρόχτων ἄνω ἐμπορηθῇ, ἔτι δὲ καὶ ἄλλοις ἐνταῦθα παρασχεῖν ὄνησιν, ἀπείρων ἂν ὁ μονογενὴς αὐτῆς

Ant. Ballerini notæ.

(c) Ita cod. constanter pro ὑπερφύζ.

(d) Cod. ἡπερ.

Γίδος συνανελάμβανεν, οἶμαι, καὶ τὴν μητέρα πρὸς Ἀ

amor in Deum, quo pridem ardebat, etiamnum, dum sancta illa carne detinebatur, ingens sumere incrementum poterat, ut ineffabilibus præmiis cœlestibus abunde ditari deberet, insuper vero aliis quoque heic asferre poterat utilitatem; jam nisi fructus, isque tantus, reconditus fuisset, Matrem quoque, ut arbitror, unigenitus ejus Filius, cum discederet, in cœlum secum sustulisset.

Ὅτι δὲ, καθὰ προείρημεν, διὰ τὸν περὶ τὰ θεῖα πόνον, εὐτελεῖ καὶ ἀφιλότιμον ἂν εἴλας βίον ἡ Πάντα-νος, κατενοεῖν ἔξεστι καὶ ὧδε. Ὡς εἰ καὶ μὴ τυλι-κάστη γε οἴκοθεν ἐτύγγανεν οὐρα, ὡς ἄρ' ἐδείχθη, τὸ πᾶν ὑπερβᾶσα γένος τῇ τῶν ἀσμάτων ὑπεροψία· ἀλλ' ὅτι τοῦτον ἔτεκεν, οὗ τὸν τῆς ἰσχύος ἥδει μὲν σφραγὶς θησαυρόν, τὸ λιτόν δὲ οὐκ ἠγνόει τοῦ βίου, καὶ ὅπως, ἐξὸν διακονηθῆναι, διακονῆσαι ἐβλετο, τὴν ἰσχύν τε ἔχειν τάξιν, τοὺς τῶν πρωτείων ἐφει-μένους ἐδίδασκε, πῶς ἂν ἀπάρδοντα τῷ ταπεινῷ διεκράζατο δεσπότη; Διὰ ταῦτα τοίνυν αἰεὶ τὰ τε σιμὰ καὶ ὧν ὑπέρτερον οὐδὲν, ἐφίλει· καὶ τῶν μείντων ὑπερορῶν ἤρειτο, καὶ ταπεινῶς ἄγαν, ὡς εἰρηται, καὶ ἀόγκως βιοῦν.

fectata unquam fuisset? His itaque de causis hanc ipsam, honore sane dignam et qua excellentius est nihil, nunquam non dilexit; et caducarum rerum contemptum, uti dictum est, vitamque valde hu- milem et tumoris expertem sibi elegit.

ζ. Οὕτω δὲ εἰς γῆν ἀθεοδοχτοῦσθ τῇ μακαρίᾳ ἄγγελος ὑψηλοτάτην ἄνοδον μηνύει. Περὶ οὗ λόγος, ὡς Γαβριὴλ ἦν ὁ θεός, ὃς δὲ καὶ τὰδε προσαίπεν· Ὁ Κτίστης τῶν πάντων, καὶ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, καὶ Πῶς σὺ, καλεῖ σε, Παρθένε, παρ' ἐχυτῶν· καὶ εἰς τρίτην μετὰ τὴν ἐμὴν, ὦ πανύμνητε, ἀγγελίαν ὁ ὑψηλὸς ὑποδέξισθαί σε διηυτρέπισται χώρος. Χαρὰς δὲ πλῆρες καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, Μάναγε, καὶ τοῦ πρίν σοι δὸν ἀσπασμὸν ἐκείνου μηνύσαντος εἰς τέρψιν ἐνδόν οὐδέν. Καθάπερ γὰρ εὐφροσύνης ἦν ἐκεῖνο τὸ πρόσημα γέμον, ὅτι μόνη τὸν πλάστην ἐδάστασας εἰς γῆν κινιόντα, οὕτω καὶ νῦν χαῖρε, εὐλογημένη, ὅτι μόνος ὁ πάντων Δεσπότης εἰς οὐρα- νόους σε ὀρέσσεται· ἀνιούσαν. Ἐνθα θυμηδίας ἀφάρτου πλῆσθησθ, καὶ θεοπθεποῦς ὁμιλίας ἀπολαύσεις. Θεῖα δὲ σε ὑπερλαμπρυνεῖ ἀλδιος ἀγλαΐα, καὶ οἷον χιτῶνα λαμπρόν ζωὴν ἐνδυθήσθαι αἰώνιον, ἄρρητόν σοι διδοῦσαν τρυφὴν, τὴν εἰς αἰῶνας ἄπαστα σὺν τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἀγαλλίαισιν. Χαῖρε λοιπόν, ἀγνείας ἤλπε διαυγέστατε· Χαῖρε, ἀλάδαστρον εὐω- δίας ἀλήτην πληρίστατον· χαῖρε, ζωοπάροχα κῆπε, τῆς ἀθανασίας φύων καρπούς. Χαῖρε, ὅτι καὶ ἀσω- μέτους φαιδρότερον ἐκστρέβεις (ε) τοιαῦτά σοι κομι- ζόντας εὐαγγέλια, οὗ μοι σαφὲς ἡ πεῖρα διδάτκαλος. Τῆς δὲ ἀεικώου καὶ ἀειθαλοῦς, ἧς τεύξη, γλυκότη- D

Quod autem, sicut præmissimus, propter divina- rum rerum desiderium pauperem et ab omni ostentatione alienam purissima illa vitam duceret, vel ex hoc perspicere licet. Quanquam enim suoapte ingenio ac sponte hunc animum non gessisset, cujusmodi ostensum palam est ei adfuisse, ut in rerum labilium contemptu cunctos plane antecel- leret; at vero quoniam illum genuerat, cujus hinc quidem immensam potentiam probe noverat, inde vero humilem non ignorabat vitæ rationem, et quo pacto, cum ministris uti ei liceret, ministrare tamen maluit⁶, ac præceperat, ut novissimum locum tenerent, qui primi esse vellent⁷; quomo- do vivendi rationem ab humili Domino dissonam ipsam, honore sane dignam et qua excellentius est

VI. Cum porro beata illa cœlestem ejusmodi vi- tam in terra degeret, de ascensu ejus ad superna angelus illi nuntium defert. Et hunc quidem tra- ditio perhibet divinum fuisse Gabrielem, qui his prorsus verbis eam affatus est: Rerum omnium Creator, Dei Verbum Deus, et filius tuus, te, o Virgo, ad se vocat; paratusque sublimis est lo- cus, qui te, o laude omni dignissima, tertio ab hac mea legatione die, excipiat. Hoc autem nuntium, o purissima, et ipsum gaudii plenum est, nec mi- nus lætitiæ affert ac prius illud; quod tibi saluta- tionem illam detulit. Sicut enim lætissimum fuit illud alloquium, propterea quod Creatorem in ter- ram descendentem sola portandum suscipiebas, ita et nunc jam gaude, o beuedicta, quoniam re- rum omnium Dominus te ad cœlos ascendentem solus excipiet. Ibi ineffabili jucunditate repleberis, divinoque consortio perfrueris. Fulgentissimæ enim lucis te plendor non periturus collustrabit, et quodam quasi fulgido indumento vita circumve- stieris æterna, quæ inenarrabiles tibi delicias, et juge in sæcula cum filio tuo ac Deo gaudium tri- buat. Ave igitur, sol puritatis nitentissime (10); ave, alabastrum odore nunquam deficiente plenis- simum; ave, hortus vitam germinans, et immor-

⁶ Matth. xx, 28; Luc. xxii, 27. ⁷ Matth. xx, 26.

Ant. Ballerini notæ.

(ε) Henricus Stephanus (*Thesaur.* ad V. στ(λβω) viuatæ lectioni tribuere maluit exempla quædam activæ significationis verbi στ(λβω): hic porro Isidori locus contrarium suadere videtur.

(10) Advertimus superius, solis typo, qui pro- prius est Christi Domini, etiam Virginem Deiparam adumbrari. Hic vero explicatur expressius, quo ista comparatio spectet. Videlicet sicut Christus dicitur

Sol justitiæ, sic Virgo beatissima appellatur *sol pu- ritatis*, isque *nitentissimus*. At cum Christum dici- mus *Solem justitiæ*, hoc significare volumus, justi- tiam Christi ita perfectam esse, ut nihil perfectius excogitari quat. Ea igitur et de Virgine puritas nitentissima prædicatur, qua nihil purius concipi possit, ac propterea quæ cujusvis nævisuspicionem procul a se rejiciat.

talitatis ferens fructus. Gaude, quoniam et incorporeos cœli cives, qui tibi hoc felix nuntium afferunt, splendidiore luce, prout ipse nunc certa experientia disco, perfundis. Symbolum porro semper viventis semperque virentis, qua potieris, jucunditatis hunc palmæ ramum tibi porrigere jussus sum.

VII. Hæc ubi dicta sponsa audivit, ramumque ab incorporeo nuntio accepit, illico novo gaudio redundat, suavitatis rore undique perfunditur, lætitiæ spirat, jucunditatis ducit halitum; ac tota dulcissimæ voluptatis sensu correpta, exultationem suam omnimodis indiciiis exterius promit. Quidni enim id fieret, dum talia per legationem illam ei ob oculos proponebantur, videlicet alia quidem, ac olim, ratione, at non minus nunc quoque admiranda Creatori ac Filio suo arcte adhærere et conjungi: rursus, eumque ore illo divino ac filii affectu et vocibus præ omni suavitate dulcissimis se matrem suam alloquentem audire?

Idcirco et montem Olivarum conscendit, ut ibi et preces effundat, et gratias agat Domino, quod ad se illam jam accersat. Solebat enim in eum se montem recipere, ac, velut huic quoque sensus constaret, cum ipso versari et eum alloqui, ad illumque, in quo meus quoque Jesus luto hoc nostro (o ineffabilem charitatem!) circumtectus, Deo ac Patri preces offerre consueverat, velut ad dilecti Filii sui et Domini amicum accedere.

VIII. Ascendit igitur, ut modo dictum est, ut et congrua discedendi officia expleret, et precibus Creatorem exoraret. Cernere ergo tunc erat spectaculum mirum visu, et horrendum auditu, ac sola beata illa condignum. Ascendebat enim, prout dixi, ut preces effunderet; et quoad ipsa ascendere pergebat, spissæ, quæ ibi erant, plantæ suum servabant modum; nec enim quidpiam ostendebant, quod sensu pollentium proprium sit, aut quod ad rationalem ordinem pertineat. Ubi autem purissima, ut se inclinaret, et manus movebat, et genua deffectebat humi (o novum pertentum!) plantæ quoque illæ omnes atque arbores, quasi vel mente essent præditæ, instar ancillarum obsequentes simul cum Domina se movebant, pudore veluti suffusæ, nisi summa eam prosequerentur reverentia, et quibus possent signis proclamarent, prorsus par esse, ut propter magnum et excelsum ejus nomen omne genu etiam semet inclinans, ac veluti postremum adorationis obsequium abituræ sancte persolvens, ultimum illi vale dicere videbatur; tum flere veluti ac contristari, quod mira illa sanctificatione orbaretur, qua per Virginis præsentiam frui solebat.

IX. Cum autem supplicandi finem fecisset, domum se laudatissima illa recipiebat. Ecce porro et ibi quoddam præter morem omnem eventum. Domum etenim tremor invasit; et quod antea passa hæc nunquam fuerat, tota tunc concutiebatur.

Α τος σύμβολον, τούτον! σοι τὸν θαλλὸν δοῦναι τοῦ φολίνικος προστάταγμα. Ζ'. Τούτων ὡς ἀκήκοεν ἡ θεόνομος, καὶ παρὰ τοῦ ἀσωμάτου τὸν κλάδον εἴληφε, χαρᾶς εὐθὺς πληροῦται· γλυκύτης περισβύειται ψεκάδι, εὐφροσύνην ἔπει, θυμηδίας ἀνέπεμπεν ἄσθμα· καὶ τὴν ἡδονὴς ὅλη γέμουσα, καὶ ἀγαλλιάσεως πολλὰ χόθεν δεικνύσα τὰ σύμβολα. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε τοῦτο, τοιαῦτα ζωγραφοῦσθαι τῇ ἀγγελίᾳ, τρόπον ἑτερον ἢ περ εἴλεν ὁ πρῖν, παράδοξον δὲ καὶ αὐτὸν, τῷ δημιουργῷ καὶ αὐτῆς Υἱῷ προσφῶναι, καὶ αὐτῆς ἐνωθῆναι, καὶ θεοφθόγγου καὶ υἱικῆς αἰσθησθαι γλώττης, ὑπὲρ ἅπαν ἡδὺ λαιέστατα πρὸς τὴν μακρὰν ῥεούσης.

Διὰ ταῦτα καὶ ἀνέεισιν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν εὐχὴν τε ἀπορώσουσα τῷ Δεσπότῃ, καὶ χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν κλήσεως. Εἰώθει γὰρ ἀναφοιτᾶν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὄρος, καὶ ὡς τῶν ἐμψύχων ἐνὶ καὶ προσομιλεῖν καὶ προσφθεγγεσθαι, καὶ οἷα φίλῳ τοῦ φιλουμένου Παιδὸς καὶ Δεσπότου προσέρχεσθαι, ἐν ᾧ καὶ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσῆγεν, ὦ φιλοκρωπίης ἀφάτου! Ἐλυτρον ἐκ πηλοῦ φέρων.

Η'. Ἀνέεισι τοιγαροῦν, ὡς εἴρηται τελευταῖον, τὰ ἐξιτήρια καὶ προσερούσα καὶ προσευχομένη τῷ Πλάστῃ. Ἦν οὖν ἰδεῖν τότε θέαμα ξένον, καὶ φρικτὸν ἀκοῇ, μόνης δὲ ἀξίον τῆς μακαρίας. Ἀνῆει γὰρ, ὁ μοι εἴρηται, προσευχομένη· καὶ ἕως μὲν ἀνιούσα ἐτύγγανε, τὸν οἰκεῖον ἔσωζε νόμον καὶ τῶν ἐκεῖσε φυτῶν ἡ πληθὺς· ἐποίει γὰρ οὐδὲν τῶν αἰσθανομένων, οὐδ' ἂν τῷ λογικῷ συγκεκλήρωται διακόσμῳ. Ὁ πᾶναγνος δὲ ὅτε κλίνειν καὶ χεῖρας ἐκίνει, καὶ γόνυ ἀνακαμπτεν εἰς γῆν, ὡς καινὸν θαῦμα! τὰ φυτὰ τε πάντα ἐπείνα καὶ δένδρα, καὶ οἷα νοῦν φέροντα, δοῦλα τῇ Δεσποίνῃ συνδικόνοι, ὡς περ αἰσχυνόμενα, εἰ μὴ γε ὑπερφύες σώσειε σέβας, καὶ δι' αὐτὴν ἐντὶν δεῖξαι, κτηρύσειεν ἀπὸ πᾶν γόνυ κάμψαι καὶ τῇ πανάγνῳ προσῆκε διὰ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν αὐτῆς ὄνομα. Ἡ λόχη τοίνυν ἐκείνη, καὶ συγγλινάσα, καὶ ὥσανει τελευταῖαν ἐκδημούσῃ αὐτὴν προσκύνῃσιν ἀφωσιωμένη, προπέμπει μὲν ἐδόκει· πενθεῖν δὲ οἷον καὶ σκυθρωπάζειν, ὡς τῆς ξένης, τῆς ἀπῆλθεν ἀγίότητος παρὰ γε τῆς Παρθένου, χωριζομένη.

Θ'. Ἄλλ' ἐπεὶ πέρας εἶχε τὰ τῆς εὐχῆς, οἵκαδε ἡ πανύμνητος ἐπανήκει. Κάκει τῇ γίνεται τῶν οὐκ εἰωθότων. Κλόνος καὶ γὰρ περιέσχε τὴν οἰκίαν· καὶ ὁ πρῖν οὐκ εἶχε παθοῦσα, ἅπαντα τότε ἐσεῖθῃ. Ἐκὼ νομίζω, στεναγμὸν τοῦτ' ἦν αἰνιττομένης, καὶ ἀντ'

Ant. Ballerini notæ.

(11) Hoc quoque videsis translatur ad Virginem Matrem, quod, Apostolos docente (Philipp. II, 9).

datum est Christo Domino: Ut in nomine ejus omne genu flectatur.

ὁδὸν τοῦ κλόνου πενθικῶς προεβόησεν (f) ἄτε δὴ τῆς πάντων ἀγιωτέρας καὶ ἀσυγκρίτως καλλίστης διεσταλμένης συνοίκου. Οἶμαι δὲ καὶ ὡς, εἴπερ εἰς γῆν κλείονος ἔτι δόξης ἔδει τῇ πανάγῳ, καὶ οὐρανὸς ἂν, καὶ γῆ, καὶ θάλασσα, καὶ πᾶσα τότε ἡ κτίσις, ἕκαστα θρῆνον ἀναπλεξάμενα, δονηθῆναι εἶχον, καὶ γοερὸν ἀνοιμῶξαι, τὴν ἐκδημίαν ὀλοφυρόμενα τῆς Παρθένου· καὶ ὁ τελευταῖος ἂν ἐδόκει σεισμὸς, οὗ τὸ θρικτῶδες καὶ νεκρὸς ἀκούομεν ἀνκψῶσιν, ὥστε καὶ εἰς αἰθέρα νεφελοβατεῖν, ὡς μικρὰ διαφέρων τῆς ἐκείνης τῆς θρήνου κυκλήσεως. Ὅτι δὲ τοῦ μετῴστου καὶ οὗ πρὸς δόξαν περιφανέστερον οὐδὲν, τὸν θεὸν τεκοῦσα τετύχηκε, λόγου λοιπὸν οὐκ ἔστιν· τοιοῦτόν τι γὰρ κατὰ τὴν θέαν ἐκείνην κοιμησιν κεινοτομηθῆναι.

deretur absimilis. At quoniam Virgo, utpote Dei splendidius nihil conferre ad gloriam potest, sortita jam fuerat, nulla postulabat ratio, ut quodpiam ejusmodi novum portentum ob divinam illam dormitionem e terra ederetur.

Γ. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οἶκος ἔστη τοῦ κλόνου, ἡ δὲ μετῴστις φωτὸς ἔργον, καὶ τοῦ λαμπροτάτου, ἀνέπτη φῶς ἡλίστα γὰρ βραχέα, τσαῦτα δὲ, ὅσα πλήρη τὸν οἶκον φωτὸς καὶ ὀλολαμπῇ πεποίηκε· Τοῦτο δὲ ἦν, ἡμεῖς δὲ οὐκ εἶ, τὴν τηνικαῦτα τῶν ἀγγέλων ἐπιδημίαν ὑποφαινοῦσας, αἵτε καταλλήλου τοῦ φωτὸς ὄντος, τοῖς τοῦ θεοῦ λειτουργοῖς, ὡς πῦρ φλέγον πεποιημένοι· οὐδὲ γὰρ εἶχον ἕτερον οἰκειότερον, ὃ ἂν τοὺς νόας γῆθεν ξενίσαιτο· ἄλλως θ' ὅτι καὶ σφόδρα ἦν τὸ φῶς οἰκεῖον αὐτῇ, πάντων οὐσῶν φωνεινοτάτη.

cælestes spiritus hospitio exciperet; præsertim lucidissimæ, lux esset accommodata. Εἴτε ἔκκορῆσεν τὸ δωμάτιον, καὶ τὴν ἱερὰν κλίνην, ἐφ' ἣ τὸ τίμιον διανέπαιε σῶμα, εὖ διαθείσας, ἑλῶσα τε παρσενεύσασα, ὅσα ταῦτα νομίζεται, τὰς φίλας αὐτῇ γείτονας συγκληεῖται. Αἱ δὲ ἦσαν δύο πενιχραὶ χῆραι τῶν ἐνδεῶν μὲν ὅσα πρὸς βίον, ὡς δὲ τῇ πάντων οἰκεῖται βασιλίδι, καὶ τῶν αὐτῆς κληρονόμοι, ὡς ἄρα μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δηλώσει, τῶν ἐκ λιπαρῶν καὶ βαθέων ὅκων εὐδαιμονέστεραι. Γνωρίζει τοίνυν ταύταις τὴν ἐκδημίαν τοῦ ἀγγέλου θελοῦν τὰ βήματα· τὸ τοῦ ἑαυτῆς Ἰησοῦ καὶ Σωτῆρος ἀγγέλλει μῆνυμα· δείκνυσιν καὶ τὸν κλαδόν, καὶ λόγοις ἐπιτηρείας διησπάζετο ταῖς γνωρίμοις· καὶ ἃς εἶχε ἐπιτελεῖς ἐσθῆτας, τῶν χρηρῶν ἐνείματο ἑκατέρῃ· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅσα γὰρ εἰς θησαυρὸν ἕτερον τῇ πανάγῳ ἦ, πλοῦτος ὑπερφυῶν ἀρετῶν, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον εἴλεον ἡ χρεῖα.

viduæ distribuit. Neque enim purissimæ illi aliud virtutum opes, et si quid vitæ usus necessario exigebat.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ τούτων τὰ σεμνὰ ἐκείνα διήκουσε γυναικί, γοερῶς ἀνψώμωξεν, πικρῶς ἐκ βάθους ἐστέναν· ἐκείνων ῥύακας ἀπέδλυσαν τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ

Psal. ciii, 4.

(f) Forte προεβόησεν.

(12) Cernis de Virgine Deipara dicenti vel sponte ac nulla poscente causa excidere laudes incomparabilis sanctitatis et pulchritudinis: adeo scilicet

batur. Erat id, ut poto, prodentis luctum, et loco gemituum motum illum lugubre ex imo cientis, quod scilicet conturbernalis illa sua, sanctior universis, et citra comparationem omnem pulcherrima (12) jam discessura esset. Et siquidem majori insuper gloria exornari in terris purissimam illam oportuisset, enimvero, ut ego quidem arbitror, et cælum tunc, et terra, et mare, et creaturæ omnes, lugubre quid singulæ concinentes, commoveri debuissent, et Virginis discessum lamentantes flebili voce ingemiscere; ac visa esset postrema illa jam adesse commotio, cujus horrorem vel ipsos mortuos novimus erecturum, ut in aera instar nubium discurrant; parum adeo ista a lugubri illa propter Virginem conturbatio videtur effecta, decus omnium maximum, et quo

X. Postquam ergo domus cessavit a motu, cum transitus ille Virginis ad opera lucis et quidem fulgentissimæ spectaret, statim exiguas ipsa faculas, easque tot accendit, quot ac implendam luce domum, eamque splendidam undique efficiendam satis essent. Per hæc autem, ut mihi quidem videtur, instantem jam angelorum adventum indicabat, cum videlicet Dei administris, quippe qui facti sunt ignis urens, lux maxime congruat; nam nihil habebat, aliud, quo aptius in terris vero cum et ipsi Virgini, utpote rerum omnium

Deinde cum domunculam verrendo perpurgasset, et venerandum illum lectulum, in quo aliquam solebat pretioso corpori suo requiem dare, concinne disposuisset, cum et alia, quæcunque in funeribus rite adhibebantur, apparasset, vicinas sibi amicas convocat. Istæ porro duæ erant inopes viduæ, pauperes quidem quod ad vitæ conditionem attinet, quatenus autem reginæ universorum familiares, et in ejusdem hæreditatem, uti paulo post sermo enarrabit, ascitæ, quibuslibet vel ex opulenta nobilique domo feminis feliciores. Hasce igitur de discessu suo monet; enarrat verba angeli; Filii ac Salvatoris sui nuntium aperit; ramum quoque illis ostendit, et verbis discedenti congruis consuetudine sibi devinctas postremo salutatur; tum binas, quas habebat vestes, utrique quidpiam thesauri erat, quam eminentissimarum

XI. Ubi vero hæc audierunt honestæ illæ mulieres, in lamentabiles gemitus proruperunt; amara ex imo ducebant suspiria, lacrymarum profluvia

vix de Virgine Maria cogitare licet, quin singularrissima, qua fulget, sanctitas ac pulchritudo nitentissima menti obversetur.

ex oculis profundebant, et non ferendo cordis dolore discindebantur. Quo vero, inquiebant, o Domina, abitura es? Ubinam novum tibi domicilium statuere, o Domina, decrevisti? Quamnam congruam tibi sedem parasti? Quodnam pratum jucundissimas prae se ferens florum venustates, honorandam venustatem tuam excipiet? Quis tandem locus corpore tuo fulgentissimo ac nitidissimo dignus fuerit? Quomodo autem discessum tuum terra ac mare et omnis, quae terram ambit, rorum universitas non lamentetur? Quomodo inquassata maneat elementa, cum nobile hoc, quo maxime et ipsa veluti continentur, elementum dissolvere cernant? At gaudium, ut puto, plane ex transitu tuo sibi pollicentur, perennem scilicet sibi curam etiam post resolutionem tuam expectant. Neque enim quidpiam, quod ad te spectet, calamitatis unquam causa exstiterit, non invexit ærumnam, non tristitiam peperit, non protulit dolorem; et præterita quidem idoneam de futuris fidem faciunt. At si hisce de causis lætari illis licet, nobis vero, eheu dolor! O calamitas! Proli acerba separatio! Heu triste nobis spectaculum! Quis nobis in posterum levamen aliquid porriget? Quæ nobis erit consolatrix? Imo vero quis magister et auctor salutis, animam splendore exornans, cogitationes perurgans, mentem illuminans, quæ omnia, o Domina, tu nobis eras? Quis nobis fiat gradus ascensionis ad Deum, opere justa ac lingua sapientiam edocens? Quomodo sol antalia quævis e splendentibus cæli molibus aliquid nobis jucunditatis conferat, cum aspectu et consuetudine tua dulcissima orbatæ fuerimus? Te vero, o universi regina, Dei Mater, excipiet et circumdabit inenarrabilis gaudii plenitudo, cujus vividam speciem mens, utut ad quidlibet sibi audacter effluendum nata, nullam potest concipere, ac veluti chorus, voluptatum coronam contexens, nulla defatigatione exsiliens, incessanter choreas circum te ducet, et te suaviter circumambiet. Tuum porro est, o prorsus admiranda regina, et nos acerba hac mœstitia levare, gaudiumque nobis impertiri, neque committere, ut dum omnia in sacro tuo excessu lætitia gestiunt, nos solæ hoc doloris telum inflixum geramus.

XII. Ad hæc Virgo: Vos quidem, inquit, o dilectæ, dolore afficit migratio mea, idque mihi certo suadet ingens in me amor vester. Et quidem si discessio mea hoc ipsum duntaxat, mutuam nempe sejunctionem, secum ferret, haud mediocriter ipsa quoque dolerem, cum ab iis prorsus avellerer, quas diligebam, quarum studium mihi charum erat et quarum in melius profectum ipsa meum habebam. At quoniam Dominus, qui nostra omnia tam sublimia ac prorsus mira præstitit, postremum hoc quoque, ut probe scio, superioribus consentaneum efficiet; pro certo habeatis velim, neque me a vobis, o dilectæ, penitus discessuram, et uberem jucunditatis fructum hinc vos

οὐκέτι εἶχον ἀνεκτὴν καρδίαν. Ποῦ δὲ ἀπαίρεις, ἔρασκον, Κυρία; Ποῦ τὴν οἴκησιν εἴλου, Δέσποινα, νεουργῆσαι; Τίνα τόπον σεαυτῇ καθήκοντα παρεσκεύασας; Ποῖος λειμῶν, παντερπνα φέρων ἀνθέων κάλλη, τὸ σὺν ὑποδέχεται τίμιον κάλλος; Ποῖος ἔρα τόπος τοῦ χρυσοειδεστάτου καὶ λαμπροτάτου σου σκεύους γένοιτ' ἂν ἱκανός; Πῶς δὲ οὐ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ ὁ περίγειος ἄπας κόσμος, τὴν σὴν ἐκδημίαν δδύραται; Πῶς ἄσειστα μένει τὰ στοιχεῖα, τὸ μέγα καὶ οἶοναί τούτων συνεκτικώτατον στοιχεῖον λυόμενον ἐπιβλίποντα; Ἀλλ', ὡς ἔοικε, χαρὰν ἐλπίζει τῇ σῇ μεταστάσει, κηδεμονικὴν ἐαυτῶν συνοχὴν καὶ μετὰ τὴν σὴν ἀνάλυσιν περιμένει. Οὐδὲ γὰρ συμφορὰς γέγονέ τι τῶν σὼν ἀτίων, οὐ λύπην ἔδην-μιοῦργησεν οὐ πάθος ἔτεκεν, οὐκ ἄλγος ἔφυσεν. ἔχει τὰ φθίσαντα πίστιν ἱκανὴν τῶν μελλόντων. Ἀλλ' εἰ κάκεῖνα χαίρει διὰ ταῦτα. ἀλλ' ἡμῖν περὶ τοῦ πάθους! Ὡς τῆς συμφορᾶς! Βαβαὶ τοῦ πικροῦ χωριατοῦ! Οὐαὶ ἡμῖν τῆς ὀδυνηρᾶς θείας! Τίς ἡμᾶς ἐφεξῆς παραμυθίσειται; Τίς ἂν ἡμῖν γένοιτο παρηγορός; μᾶλλον δὲ τίς διδάσκαλος καὶ σωτὴρ, ψυχὴν λαμπρύνων, καθάρων διάνοιαν, νοῦν φωτίζων, ὅσα ἡμῖν ἐτύγχανε, Δέσποινα; Ἀνάσσεις θεῖα, καὶ χειρὶ καὶ γλώττῃ τὸ σοφὸν προαιθεῖσα; Πῶς ἂν ἡλιος, ἡ τῶν λαμπρῶν ἔταρον, τερπνόν τι χρῆμα φανείη τῆς σῆς γλυκυτάτης ὀψείως στερηθείσας καὶ ὀμιλίας; Ἀλλὰ σὲ μὲν, ὦ παντάνασσα Θεοῦ Μητέρα, χαρὰς ἐκδίδεται καὶ περιπτύσσεται πλῆθος ἀνεκλάλητος, ἣν νοῦς ἀπορεῖ ζωγραφεῖν, ὃς ἔλευθερως πάντα σκιαγραφῶν, καὶ οἶόν τι χορὸς, ἡδονὴν τὸ σύστημα συζεύξας, ἀκάματα διαπτύδων (g) αἰδέως καὶ περιγορευσεῖ, καὶ γλυκερῶς περιελλίξεται. Σὸν δὲ τοῦτο, πανθαύμαστον βασιλῆς, τῆς τε λύπης τὸ πολὺ καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀφελεῖν, καὶ χαρὰν ἡμῖν χορηγῆσαι, καὶ μὴ, πάντων χαρὰν καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ἱερᾷ δεχομένων ἐξόδω, τὸ τῆς ἀνάγκης βέλος τοῦτι μόναις ἡμῖν πικραδεῖν ἐμπηγνύμενον.

IB'. Πρὸς ταῦτα, Ἰμῖν μὲν, ἔφησεν ἡ Παρθένος, ὦ φίλοι, ὀδυνηρὸν ἡ ἐμὴ μετέστασις, καὶ τοῦτο μοι ποιεῖ σαφὲς τὸ μέγα περὶ ἐμὲ φίλτρον ὑμείτερον. Εἰ μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸ, διάζευξις μόνον ἢ ἀναχώρησις ἦν, ἡλγητα ἂν οὐ μετρίως καὶ αὐτῇ, ὣν περιειχόμετην, ὣν τὴν γνώμην ἐφίλου, ὣν τὴν πρὸς τὸ βέλτιον ἄνοδον ἐμὴν ἐνόμιζον, παντάπασι διισταμένη· ἐπεὶ δὲ ὁ πάντα περὶ ἡμᾶς ὑψηλῶς θαυματουργήσας Δεσπότης, καὶ τὸ τελευταῖον, ὡς εἰ οἶδα, τοῦτο τοῖς εὐχάσασιν κατὰλληλον συμπερινεῖ, ἴστε δὲ βεβαίως ὡς οὐθ' ὑμῶν ἀποστήσομαι, φίλοι, καὶ καρπὸν ἡδονῆς συγκομείσθε λαμπρόν. Τοῦ κόπτεσθαι γοῦν καὶ περιπαθῶς παυσάμεναι θρηνηθεῖν, κοινῇ τῷ δυνάτῳ προσηνάγωμεν αἰνεσιν, πολλῶν τε ἄλλων

Ant. Ballerini notæ.

(g) Cod. διαπτύδωντας: num vero syllaba τας mendum sit, an sit articulus vocis, quæ exciderit incertum videri potest.

ἐνεκα, καὶ ὧν εἰς ἐμὲ μεγαλείων μεγαλοφωνοτάτου κώδωνος τρανότερον διεσάλπισσε.

extollamus, tum ob alia multa, tum ob magnalia in me perpetrata, quæ ipse vocibus præ quovis cano-

re tubæ sonitu clarioribus illustravit.
II. Τοιαῦτα τῆς Πανάγνου διξιούσης, καὶ ταῖς γνωρίμοις ἡδονῇν ἐνσταζούσης, ἅτε, τῆς γλώττης θεοκινήτως αὐτῆς ὑπηχοῦσης, ρεῖν τε ἡδέως διαπλασθεῖσης, καὶ τοῖς ἀκρωμένοις; χάριεν ἐμφυτεύειν κίνημα, διηγεῖ μὲν οὐρανὸς ἐξαίφνης, βρονταὶς ἐπιδρέμων, καὶ οἶοναί τινε σημάτων τῷ παρ' ἐαυτοῦ πατάγῳ τοὺς τὰ ἐξόδια τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ καιτουργήσαντας διαναστῆναι κελεύει.

Νεφέλαι δὲ πολλαχόθεν διέθεον, ὄχημα ξένον ἑαυτῶν ὑποκλίνειν σπεύδουσαι τοῖς διακονήσουσι τῇ τῇ. Ἐνετείλατο γὰρ νεφέλαις ὑπεράνωθεν, ἧ φησιν ὁ θεὸς Δαβὶδ· καὶ πάλιν· Ἦ δύναις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις· τὴν ἐντεθεῖσαν, οἶμαι, προγράφων ἰσχύν, ἢ τοὺς κήρυκας διεδάττασεν.

ΙΔ'. Ἐδεῖ γὰρ κινήθῃναι τὰ ἄνω, καὶ καθάπερ τι καινὸν ὑποδέξασθαι μέλλοντα χρῆμα, τὰ μὲν ὑπανοίγησθαι, εὐρύτερα ἑαυτῶν, εἰ οἶόν τε, διαπλαττόμενα, τὰ δ' ὑπαχώρειν, σώζοντα τὴν αἰδῶ, καὶ τὰ μὲν τῶν ἐπομένων, ἅλλα δὲ τῶν προπεμπόντων τάξιν ἑαυτοῖς διαθεῖναι· καὶ οὕτω θροῦν, ὡς εἰπεῖν, ἄνω διακυπεῖσθαι.

Θεομαστὸν δὲ οὐδὲν, εἰ θεοῦ πύργῳ τὰ κάτω κτήρηται καὶ σεισμοῦ· Ὁ οὐρανὸς μὲν γὰρ, οἷα καινὸν κειμήλιον, παράδοξον εἰσδεξόμενος θησαυρὸν, εὐλόγως διεθορυβεῖτο, καὶ σχολὴν ἄγειν οὐκ εἶχεν, ὥστερ ἐρευνῶν ἀνακυκλῶν ἑαυτὸν, ἂν τὴν ἀξίαν οἴκησιν τῇ Δεσποίνῃ παράσχοιτο· γῆ δὲ, οἶμαι, διὰ τοῦτο ἀκλόνητος ἔμεινεν, ὅτι τε αὕτη τὸν καινὸν ἀνέκεν ἀνθρώπων, τὴν Παρθένον, καὶ τοῦτον ἐπὶ πολὺ περιόντα ἔφερε· καὶ τὴν ἄρα τῶν ἀκολούθων μετ' ἐπὶ τοῖς εἰωθόσιν, εἰ καὶ ἄλλως παράδοξα, ἐπαράττεσθαι· καὶ ὅτι περ οὐδ' ἐπὶ μακρὸν κατέχιν ἐμελλε τὴν πύργον τελευτήσασαν, ἅλλα θῆτον τοῖς ἄνω παραπέμψειν, ἵνα τοῖς ὑψηλοῖς λαμπρῶς ἀνθαμλληθεῖν, δεικνῶσα ὅτι οὐκ ἀπεινὸς γῶρος ἀνθρωποπρεπῆ, δειμύρῳσεν ἀνδριάντα καὶ τῶν οὐράων ὑπερέτερον.

deret, qualenam humilis hic locus conditionis utique humanæ at cælestibus quibusve nobilior simulacrum efformasset.

ΙΕ'. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ὡς ἔφην, οὐρανὸς ἐσείετο καὶ ἐδρόντα, καὶ ὅλος ἦν περὶ τὴν ὑποδοχὴν ἀσχολούμενος τῆς μακαρίας. Καὶ δὴ τῶν βρονταίων ἐκείνων ἤχων συρρήγνυμένων, καθάπερ τι σάλπιγγες νόμῳ στρατοῦ τὴν παράταξιν διυπνίζουσι, τὸν ἴσον τῷ ποιοῖ οἱ λειτουργοὶ τῆς δόξης, ὧν τὰ ὦτα τὴν κρότον ἐγνώρισεν, οἷον εὐζωνοὶ καταστάντες, καὶ καθάπερ ἱπποὺς τὰς νεφέλας ἀναδύντες, ἤλαυνον, σπεύδοντες ἑαυτοὺς συντάξαι τῇ φάλῃ παρατάξει, λέγω δὲ τῷ στρατῷ τῶν ἀγγέλων. Γίνεται τοίνυν ἡ διὰ νεφελῶν παράδοξος ἐκείνη συνέλευσις. Ἄλλως γὰρ τῶν κηρύκων ἀλλαχοῦ τῆς γῆς τῶν

⁹ Psal. LXXVII, 23. ¹⁰ Psal. LXVII, 35.

percepturas esse. A luctu igitur ac mæstis lamentis temperantes, simul omnes Omnipotentem laudibus me perpetrata, quæ ipse vocibus præ quovis cano-

XIII. Dum hos purissima illa sermones haberet, et familiaribus dulce instillaret solamen, quippe cujus lingua divinum quid resonans et ad suavitatem effundendam, et ad ingerendum audientibus jucunditatis sensum nata erat; insonat repente cælum, tonitribus fremens, ac fragore suo, quodam veluti signo dato, ministros, qui Dei matri extrema persolvant, jubet assurgere.

Nubes vero e multis partibus accurrentes, novum curruum genus sese funeris curatoribus supponere properabant. Mandavit enim nubibus desuper, ut ut inquit divinus David ⁹; et rursus ¹⁰: *Virtus ejus in nubibus*; inditam videlicet, ut puto, vim præsignificans, quæ Evangelii præcones asportavit.

XIV. Et par erat profecto, ut superna commoverentur, et utpote quiddam prorsus novum in se susceptura, alia quidem se ipsis, si fieri posset, latiora effecta veluti panderentur, alia autem, velut obsequium reverenter exhibentia, loco cederent; et rursus ut ista postremum subsequendum, alia vero primum præeuntium ordinem sibi sumerent; atque ita quidam, ut ita dicam, tumultuantium fremitus in supernis personaret.

Quod vero inferiora hæc a tumultu et commotione abstinerint, nil mirum videri debet. Nam cælum utpote novum cimelium ac thesaurum admirandum excepturum, merito sus deque turbabatur, neque degere otiose poterat, quippe cum se partes in omnes vertens requireret, qua ratione condignam reginæ sedem præberet. At vero terra idcirco, ut puto, imperturbata mansit, tum quia novum hunc hominem, Virginem nempe, ipsa protulerat, tum quia hunc ipsum jamdiu penes se viventem retinebat; et consentaneum utique fuit, ut in rebus sibi consuetis, utut alioquin stupendis, nihil commoveretur; tum etiam denique quia Virginem demortuam non diu apud se servatura erat, sed brevi ad superos transmissura, ut egregia contentione supernis æmularetur, ac porro ostentatione humanæ at cælestibus quibusve nobilior simulacrum efformasset.

XV. Ob eas igitur, quas dixi, causas cælum magnis agitabatur motibus, ciebatque tonitrua, ac totum sese ad excipiendam beatam illam studiose conferebat. Et utique excitatis illis tonitruum fragoribus, non secus ac per tubarum elangores exercitus in consuetum pugnae ordinem convocatur, haud aliter ministri sanctæ Virginis, quorum aures magni hujus murmuris indicium agnoverunt, veluti præcincti milites assurgentes, ac nebulas quasi equos conscendentes, accurrebant, amico agmini, angelorum scilicet exercitui, semet adjungere properantes. Ope ergo nubium admirandus ille con-

ventus sit. Præcones enim Evangelii, cum alii alios terræ fines discurrerent, et incorruptum ac salutare semen in animas infidelium, veluti in quosdam sulcos, spargerent, tunc miro modo una omnes in purissimæ domunculam repente delati convenerunt; neque ipsi solum, sed et cælestium sapiens ille enarrator Dionysius Areopagita, sublimisque Hierotheus, et admirandus Timotheus, nec non et celebris ille Jacobus, Sionis Ecclesiæ tunc præsul. Sunt autem qui affirmant præterea septuaginta discipulos ibidem adfuisse; qui sane et ipsi in partem huius quoque ministerii ideo sunt vocati, ut sicut et alia mysteria ac præcelsa portenta, ita et quæ nunc gerebantur, eorum lingua aliis quoque enarraret.

XVI. Et hi quidem ad intemperatissimam convenerunt e terra; e cælis vero iusta, ut par erat, persoluturi communi omnium Dominæ, agmina angelorum, justorumque, qui antea decesserant, universus cætus, multitudo plane innumera, accurrerunt. Et sane quo fieri pacto posset, ut dum Creator ac sapiens Legislator legem, quæ parentes a filiis honorandos præcipit, ipse studiosius, quam quispiam ullus, servabat, ac propterea ad honorandam propriam matrem, sanctissimamque illius animam excipiendam præsens ipse aderat, non simul omnes accurrerent, et servulorum more, quæ ad funus, deductionis pompam, ac sacros exsequiarum ritus pertinent, puri purissimæ non præstarent? Profecto et terra et mare et sol, et reliqua mundana omnia commota fuissent, nisi, ut dictum est, gloriæ e terrestribus purissima illa non indigente, præceptum his fuisset, ut quiescerent; præsertim vero, quod nullatenus consentaneum fuisset, ut ad superna transeunti aliquod ex hisce infimis ministerium opus esse videretur; sed cælestes, quod et factum est, descendere par esset, ut qui eam in cælos suscepturi erant, ipsi eandem debito famulatus honore prosequerentur. Quod si e terra quoque chorus apostolorum ministerii illius effectus est particeps; at illis id tanquam cælestium æmulis contigit; uni quippe Christo vivebant, et spiritu in cælestibus versabantur, et a cælo erat si quis ipsis erat amicus, quanquam terrenum eorum indumentum adhuc in terra volutaretur: ac propterea quisquis sapiat, haud superis cessisse eximios illos homines affirmaverit.

Verumtamen duplex quoque purissimæ illius substantia, anima illa videlicet et corpus, congruenter ministerium tum a cælestibus tum a terrestribus exigebat. Atque ita reipsa factum est. Et illa quidem terræ luminaria ut ut ad præstantiorem sublimemque cohortem spectarent, tamen utpote terrenæ etiamnum conditionis ministerium erga aspectabilem illius summæ venerandæ partem obibant. Divinæ vero ejusdem animæ famulatum exhibuerunt, quotquot erant cælorum incolæ, terrenamque conditionem prætergredientes. Sed et ex istis nobiliores puto, præstantioresque erga di-

Α περάτων διόντος, καὶ τὸν ἄσκητον καὶ σωτήριον σπύρον ταῖς τῶν ἀπίστων, οἷά περ αὐλαξίν, ἐντιθέντος ψυχαῖς, τότε πάντες παραδόξως συνῆλθον, ἀθρόον ἐπιστάντες τῇ τῆς πανάγνου δωματίῳ, καὶ οὐκ αἰτοῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν οὐρανίων σοφὸς ὑψηλότης, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὁ τε ὑψηλὸς Ἱερόθεος, καὶ ὁ θαυμαστὸς Τιμόθεος, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σιών τότε πρόεδρος Ἑκκλησίας, Ἰάκωβος ὁ πᾶν. Εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ καὶ τοὺς ἐδδομῆκοντα μαθητὰς συμπρεῖναι· κοινῶν οἱ δὲ οὗτοι καὶ ταυτησί τῆς διακονίας ἐκλήθησαν, ὡς ἂν ἄλλα τε μυστήρια καὶ ὑψηλὰ θεάματα, ταῦτα δὲ τὰ παρόντα, ἡ τούτων γλῶττα καὶ ἄλλοις διακονήσῃ.

Β ΙΖ. Καὶ παρὰ μὲν τῆς γῆς οὗτος ἦσαν ἐπιθεδὸν-μυκότες τῇ παναχράντῳ· ἄνωγον δὲ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν δικαίων ὁ προμεταστάς σύλλογος ἅπας, πλῆθος καὶ ἀριθμοῦ κρείττον συνέδραμον, τῇ τῶν ὁλῶν Δεσποίνῃ ἀφοσιωσόμενοι τὰ εἰκότα. Πῶς δὲ οὐκ ἔμελλε, τοῦ Κτίστου καὶ σοφοῦ νομοθέτου τὸν τοὺς τεκόντας τιμῇ κελεύοντα νόμον μᾶλλον ἢ πάντες σῶζοντος, καὶ διὰ τοῦτο τιμῆσαι παραγενομένου τὴν οἰκίαν μητέρα, καὶ δέξασθαι παραγενομένου τὴν οἰκίαν μητέρα, καὶ δέξασθαι τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆς ψυχὴν, μὴ ἂν ἅπαντας συνδραμεῖν, καὶ δουλικῶς τοὺς καθαρὸς τῇ καθαρωτάτῃ διακονῆσαι τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ προπομπῆς καὶ τελετῆς ἱερᾶς; Καὶ γὰρ δὲ πάντως ἂν, καὶ θάλασσα, καὶ ἥλιος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν κάτω συγκινηθῆναι εἶχον, εἰ μὴ, καθάπερ εἴρηται, τῆς κάτω δόξης ἐπεὶ οὐκ ἔδει τῇ πανάγνῳ, ἡρμεῖν προσετάγησαν· ἄλλως τε καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄνω μεθισταμένην τῶν ἀκολούθων οὐκ ἦν τῆς ἐκ τῶν κάτω δεῖσθαι διακονίας· ἔδει δὲ τοὺς ὑψηλοὺς καταθεῖν, ὃ καὶ ἐξέβη, ἵνα ἦν ἄνω προσλαβέσθαι ἔμελλον, διακονήσωσι κατὰ τὸ εἶδος. Εἰ δὲ καὶ γῆθεν τῆς λειτουργίας ὁ τῶν κηρύκων ἐκοινωνήσῃ κύκλος, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἀμύλλοι τοῖς ἀνθρώποις· Χριστῷ γὰρ ἔζων μόνῳ· τὰ ἄνω καὶ ἔκουν τῷ πνεύματι· κάκειθεν αὐτοῖς εἴ τις ἦν φίλος, εἰ καὶ ὁ χοῖκός αὐτῶν Χιτωνίσκος ἔτι τῇ γῇ προσεσύρετο· οὐκ ἄρα διὰ ταῦτα φαίη τις ἂν εὐφρονῶν τῶν ἄνω λείπεσθαι τοὺς λαμπροὺς ἄνδρας ἐκείνους.

Δ Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ διττὸν τῆς πανάγνου, ψυχῇ γὰρ ἐκείνῃ καὶ σῶμα, καταλλήλως τὴν λειτουργίαν ἐκ τε τῶν ἄνω καὶ κάτω ἐζήτει. Ὁ δὲ καὶ γέγονε. Καὶ οἱ μὲν φωστῆρες ἐκείνοι τῷ φαινόμενῳ τῆς παντοῦ τὴν διακονίαν ἀποδεδώκασιν, οἱ δὲ ἡκούθεν ἔτ' ἐκ τῶν κάτω, εἰ καὶ τῆς κρείττονος καὶ ὑψηλῆς ἐτύγχανον μόρας· τῇ δὲ θεῇ ἐκείνης ψυχῇ τὴν λειτουργίαν ἐτέλεσεν, ὅσον οὐράνιον τε καὶ γῆς ὑπέρτερον ἦν. Οἴμαι δὲ, καὶ τούτων οἱ ὑψηλότεροι ἦν καὶ λαμπρότεροι διακονῆσαι προσελθόν τῇ θεῇ ἐκείνῃ καὶ παναμώμῳ ψυχῇ. Οὐ χάριν, ἐγὼ τι νομίζω, καὶ ὁ θεὸς εἴρηκε Δαβὶδ. Τὸ πρόσωπόν σου

λιταεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ· τῇ τοῦ Α

κλουσίῳ φωνῇ τὸ περιὸν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τῆς

ἀρετῆς ὑποφάνων.

Vultum tuum deprecabuntur divites plebis ¹¹, eos

scilicet divitum nomine designans, qui reliquis

virtute antecellerent.

Ἔμοιγε δὲ δοκεῖ ὡς οὐδὲ τῆς κάτω ἂν τῶν ἀπο-

στάλων ἡ πολυύμνητος ἐπιδημία ἐδεχθῇ, καὶ οὕτως

εἰθελὶς, εἴ γε μὴ οὗτος ἦν ὁ σκοπός, ἵν' ὅτι καὶ

ἀγγελικῇ πρὸς τὴν τοιαύτην λειτουργίαν συνέδραμε

ἐκκλησιαστικῶς, ὁ δὲ ἡμῶν γέννηται. Ἐκ γὰρ τοῦ φαι-

νερῶ τοῦδε καὶ οὕτω παριδόμενος μένει καὶ τὸ μὴ

ἐκείνῳ ἀναμνησθῆναι καθάπερ καὶ ὁ Σωτὴρ,

Ἀφένταί σοι, τῷ παραλύτῳ πρῶτον εἰργάζετο,

εἰς ἀντιστάσει σου· ἐκείνῳ δ' ἔπειτα σαφὲς προτιθεῖς,

καὶ Ἀρτα, προσέτιξε, τὸν κριδόμενον.

IZ. Ἐπεὶ δὲ, ὃν εἶρηται τρόπον, οἱ μαθηταὶ τοῦ

Δεσπότου καὶ ὁ λοιπὸς ἱερός σύλλογος, ὃν φθάσας ὁ

λόγος ἐγνωρίσεν, ὑπερφύως παρέστησαν τῇ πιν-

θη, τῷ μὲν παραδόξῳ τῆς συνδρομῆς, ὅπη τε

ὅντες τῆς γῆς παρ' ἀλλήλων μανθάνοντες, καὶ ὅπως

ἀθρόον εἰς ταυτὸν τῇ ἀρίστῳ συνῆλθον διαρπαγῇ,

σφόδρα τεθυματάκασιν σὺν γε τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ.

Καὶ τοῦτο δὲ Δαβὶδ ὁ μακάριος προεκρόττησεν ἐν-

θυσίᾳ. Τίς ἐν νεφέλαις ἰσώθησεται τῷ Κυρίῳ;

Χαίρειας δὲ ὁμολογῶντες τῷ Σωτῆρι τῆς αἰθε-

ρίδος ἐκείνης πτήσεως πολλῶν τε ἄλλων ἕνεκα, καὶ

ὅτι μὴ ἐκδημήσασιν τὴν πολυύμνητον κατέλαβον,

ἀλλὰ καὶ ἰδεῖν ἔτι περιούσαν, καὶ ἀγιασθῆναι τῇ

ἐκκλήσει· ἡ δὲ ὡθήσαν ἐκείνη, τοιαῦτα προσφεγγόντο

τῇ Θεοτόκῳ.

III. Τί σοι, Δέσποινα, ἐπάξιον ἂν ἡ πληλὴν προσ-

εἰξέειν ἡμετέρα γλῶττα; Ποῖον αἶνον, ὃν ὁ καθ'

ἡμῶν γεωργεῖ νοῦς, ταῖς σαῖς ἀναλογουμένη δώσομεν

ἀγαθῶν; Τίνα κρότον μεγάλη διασταπίζοντα τοῖς

τοῖς μεγαλοεργήμασιν ἱκανῶς ἀντηχεῖν συγχωρή-

σμεν; Ποίας εὐπορήσαντες εὐφημίας ταύτης τῶν

πάντων ἀξίαν ἐπιφωφισομένη λαμπρόνων;

Διὰ σέ, Πάνταγε, οὐρανὸν ὁ Δεσπότης παρήγαγε,

γῆν ἐθεμελίωσε, θάλασσαν, ἥλιον, χάριν τε ἄλλην

καὶ σεμνότητά καὶ κόσμον ὑπέστησε. Διὰ σέ καὶ

ἔτος ἡμῶν ἐννοεῖται διάκοσμος. Σὺ γὰρ ἡ παρα-

γούσα πᾶσι τὸ βέλτιον· τοῦ δὲ βελτίονος ἕνεκα,

καὶ τοῦ εὖ εἶναι τυχεῖν, ἡ κτίσις ἐξυφάνθη τῷ

Πατριᾷ· διὰ σέ, πολυύμνητε, καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐ

μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἔγνωμεν διὰ σέ,

καὶ πλάνης ἀπηλλάγημεν καὶ σκότους, καὶ τὴν τῶν

ἐξέλιξιν ἀγαθῶν περιμένοντες κτήσιν· καὶ εἰ μὴ

τοῦ δόξα λαβῆναι, καὶ οὕτω τῶν θεῶν ἐμφορηθῆ-

vinam illam et immaculatissimam animam⁽¹³⁾ hoc

perfungi officio aggressi sunt. Atque, ut mihi vi-

detur, hanc ob causam etiam divinus David inquit :

scilicet divitum nomine designans, qui reliquis

virtute antecellerent.

Porro ego quidem sic sentio, nihil opus fuisse,

ut quemadmodum ætherci cives, sic et ex terra

ad obsequendum Virgini omni honore dignissimæ

apostoli convenirent, nisi hoc spectatum fuisset,

ut notum nobis fieret, angelicos quoque ordines

ad hoc obeundum munus concurrisse. Ex eo enim,

quod manifestum est idemque adeo stupendum,

firmam fidem indipiscitur et illud, quod in oculos

non incurrit; quemadmodum etiam Salvator prius

dixit paaalytico : Remittuntur tibi peccata tua ¹² ;

et deinde illud, quod perspicue cernebatur, in-

dicans, præcepit : Tolle grabatum ¹³.

XVII. Postquam ergo discipuli Domini, qua

diximus ratione, et reliquis, quem in antecessum

sermo commemoravit, sacer cætus, mirum in

modum coram Virgine purissima adstiterunt, et

alter quidem ab altero audiebat, tum ubinam ter-

rarum versaretur, tum quomodo in aerem rapti

miroitinere in eundem locum extemplo convenis-

sent, vehementer simul cum Virgine beata obstu-

perunt. Porro id quoque David valde admirans

olim cecinerat inquit : Quis in nubibus æquabitur

Domino ¹⁴ ?

Deinde cum gratias Salvatori concordi animo

persolvissent, tum pro illo per æthera volatu, tum

pro aliis multis beneficiis, tum etiam quod Vir-

ginem prorsus venerandam nondum e terrenis di-

gressam reperissent, sed et videre adhuc super-

stitem, et ministerio illo sanctificari digni habiti

fuissent, hisce Deiparam vocibus allocuti sunt.

XVIII. Quam tibi, o Domina, coronam, quæ

condigna te sit, texere lutea lingua nostra queat ?

Quodnam offerendum tibi encomium humana mens

nostra elaboret, quod splendoribus tuis par

existat ? Quem plausum instar tubæ alte resonan-

tem magnificentius tuis apte respondere cense-

bimus ? Quas excogitare laudes poterimus, ut

quampiam tuo congruam fulgori decernamus ?

Propter te, o purissima, Dominus cælum con-

didit, terram fundavit, mare, solem atque aliam

quamlibet venustatem, et decus, et ornatum

creavit : propter te est quidquid ordinis menti

nostræ obversatur. Tu enim es, quæ universis

meliolem statum comparasti : nam creaturæ

omnes ut in melius proficerent, et ut felicitatem

assequerentur, a Conditore productæ sunt : id

vero et nos propter te, o dignissima omni laude,

consecuti sumus ; neque hoc solum, sed Deum

insuper propter te cognovimus, et ab errore ac

¹¹ Psal. XLIV, 13. ¹² Luc. V, 20. ¹³ ibid. 24, ¹⁴ Psal. LXXXVIII, 7.

Ant. Ballerini notæ.

(13) Vide summam illam puritatem tribui animæ Virginis, adeo ut nihil dubitandum sit, an ad integritatem virginalem forte hæc referantur

PATROL. CXXXIX.

5

tenebris erepti sumus, et inenarrabilium bonorum possessionem exspectamus; et neque exoptandum nobis fuisset, ut ab initio crearemur, nisi futurum nobis fuisset, ut per te ab erroris liberaremur caligine, et sic demum divinis muneribus affatim ditaremur (14). Propter te perpetrata sunt mira, et Deus non dedignatus est terram hanc pedibus calcare, et homines in cœlo tabernacula sibi defixerunt. Tu feliciter ad Deum properantibus et fulcimentum es, et lumen, ac velut aura quædam suavis, quæ laborem ascendendi allevat: tu eosdem per devia ambulantes dirigis ad Deum. Tu humanum genus inter et gehennam separatio, tu paradisi largitio exstitisti. Tibi denique referendum est acceptum, quidquid hic haurire solatii licet, et quidquid ineffabilis lætitiæ futura vita nobis præbebit.

XIX. Et utique quamdiu nobis, o Domina, sanctissimam tuam formam intueri, et per eam sanctificari, tuisque perfrui gratiis dabatur, videbamus nobis cum Filio illo tuo ac Salvatore nostro simul versari, et inenarrabilibus illis potiri deliciis. Si enim ille ad cœlos ascendendum sibi esse duxit, idque reipsa effecit, et se junctio illa humanam ejus vitam nobis veluti adimebat; at divinus sancti Spiritus adventus, et tua, o purissima præsentia, et nos haud levi perfundebant solatio, et Salvatoris absentis locum supplebant. Maxime vero iis ex nostris, quibus datum non fuerat, ut Domini aspectu frui possent, loco Salvatoris erat lucidissima facies tua, in qua Christi, Filii tui, faciem intuerentur. Atque, ut prorsus dicam, tua omnia consolationem in nos et incomparabile levamentum abunde effundebant.

Quandoquidem vero, Creatores sic volente, postremo nunc nos et alloqueris et ob oculos habes, enimvero vix ferenda præsentia hæc nobis parent, resque in summam cedit calamitatem. Angor enim in nos instar lanceæ jam intorqueri, corque nostrum acerbis doloris telis impeti nobis videtur: quoddam veluti incendium videmur nobis cernere, quod minax jam caput nostrum invadat: animam nostram transverberat jam gladius, haud minus propemodum ac de te, honoratissima, beatus Symeon prænuntiavit¹⁵. Jam non ejusmodi est ista calamitas, quam ferre possimus: non ea jam est præsentis doloris acerbitas, cui mens occurrere constanter valeat: non sinit jam immensus mæror, ut non animo decidamus, ac nostra palam se pro-

¹⁵ Luc. II, 35.

(b) Cod. τηγερχίν.

(14) Hæc eadem sensa, nimirum quod propter Virginem Deiparam condita hæc rerum universitas fuerit, quod eidem Virgini debeatur quidquid reliquis creaturis inest decoris ac splendoris, quod denique Mariæ acceptum referendum sit, tum quod cætera omnia finem suum assequantur, tum quod humanum genus in præceptis olim prolapsam restaurationem ac spem salutis invenerit, hæc omnia, inquam, Isidorus uberius deinceps prosecutus est in homilia, quam habuit in *Deiparæ Natale*, quamque superius (part. I, col. 600) jam dedimus... Porro (quod in notis homiliæ illi subjectis manifes-

Α ναι ἡμῖν ἐξεγένετο διὰ σοῦ, μηγὲ τὴν ἀρχὴν (h) ἂν εὐξάμεθα γενέσθαι περὶ ἡμῶν αὐτοῦ. Διὰ σὲ γέγονε τὰ παράδοξα, καὶ Θεὸς πατῆσαι γῆν οὐκ ἀπηξίωσε, καὶ ἐν οὐρανῷ σκηνὰς ἐπηξάν ἀνθρώποι. Σὺ τοῖς εὐ πλέουσι πρὸς Θεὸν ἔρρισμα, φῶτισμα, οἷόν τις ἡδεῖα πνοή, τὴν ἀνοδὸν εὐμαρίζουσα· σὺ τοῖς ἀπόροις ἐμπόροις πρὸς Θεὸν κυβερνήτης. Σὺ τῷ γένει γέννης ἑγένου χωρισμὸς, καὶ παραδείσου δόσις. Διὰ σὲ λοιπὸν, εἴ τι τρυγᾷ ἐνταῦθα πάρεστι τερπνὸν, καὶ ἦν ὁ μέλλων βίος ἄρρήτον ἡμῖν εὐφροσύνην παρέξει.

Β ΙΘ'. Ἀλλ' ἔως μὲν, ὦ Δέσποινα, τὴν σὴν ἀγιωτάτην μορφὴν καὶ ὄρᾱν εἴχομεν, καὶ παρ' αὐτῆς ἀγιάζεσθαι, τῶν σῶν ἀπολαύοντες χαρίτων, ἐκείνῳ συνεῖναι καὶ κοινωνεῖν ἐνομιζόμεν ἀφάτου τρυφῆς, τῷ σπ̄ Γῆς καὶ Σωτῆρι. Εἰ γὰρ οὗτος ἀναληφθῆναι δεῖν ᾤετο, καὶ πεποίηκε, καὶ ὁ χωρισμὸς τὴν καθ' ἡμᾶς εἴλκε ζωὴν ἐκείνος, ἀλλ' ἡ θεία τοῦ Παρακλήτου ἐπέλευσις καὶ ἡ σὴ, πάνταγε, παρουσία, ἡδονὴν τε ἡμῖν ἐνέσταξαν οὐ μικράν, καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἀνεπλήρωσαν ὑστέρημα. Οἷς δὲ μάλιστα τῶν σὺν ἡμῖν τῆς δεσποτικῆς οὐκ ἀπολαῦσαι γέγνηται θέας, ὁ φωτεινὸς καὶ ὁ φωτεινός τοῦ Σωτῆρος καὶ ἦν καὶ ἐδόκει καὶ σοῦ σπλαγχνου Χριστοῦ. Καί, καθάπαξ εἰπεῖν, παραμυθίας ἔγμε τὰ σὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀπαραιλλοῦ ῥαυτῶν.

Γ Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡμῖν, τοῦ Πλάστου βουλομένου, καὶ τελευταῖα προσφθέγγῃ καὶ προσδλέπεις, ἀφόρητα μικροῦ δοκεῖ τὰ παρόντα, συμφορὰ μεγίστη τὸ πρᾶγμα καθίσταται. Οἷόν τι δόρυ σείεσθαι τὸ πάθος ἡγοῦμεθα καθ' ἡμῶν, λύπης βέλη πικρὰ χωρεῖν κατὰ τῆς ἡμετέρας καρδίας· ὡς φλόγα ὄρᾱν κατὰ κεφαλῆς ἡμῶν ἀπειλοῦσαν στρατεύσαι νομίζομεν· ῥομφαία τὴν ἡμετέραν ἤδη διέρχεται ψυχὴν, σχεδὸν οὐχ ἔττον ἥς ὁ μακχίριος Συμεὼν ἐμύνησε, πάντιμε, περὶ σοῦ. Οὐκέτι τῶν ἀνεκτῶν ἡμῖν ἡ τοιαύτη συμφορὰ· οὐκέτι τῶν παρόντων ἀλγυνῶν ἡ δριμύτης ἀσειστον ἐξ τὸν λογισμὸν· οὐκέτι τὸ βῆρος τῆς ἀνίας μὴ καταπεσεῖν ἡμᾶς συγχωρεῖ, καὶ ἀθνηείας ἔλεγχον παρασχεῖν. Πῶς γὰρ καὶ γλῶτταν σιγῶσιν ὄρᾱν ὅσοι, ἥς ὁ γλυκὺς καὶ μελιβρύτος φθόγγος

Ant. Ballerini notæ.

stissime ostendimus) ejusmodi est tota hæc œconomia, ut eidem prorsus rei ugnel. Mariam eadem illo ruina obvolutam fuisse, quæ reliquos Adæ filios perdidit. Id vero et præsentī loco satis elucet. Neque enim contextus ratio patitur, ut Virgo quoque iis tenebris et caligine putetur, circumseptā quarum depulsiō per ipsam exspectanda erat Et confirmant idipsum sequentia, ubi Virgo salutatur ceu murus dividens inter humanum genus ac gehennam. Si enim universo humano generi ob veterem lapsū gehennæ addicto Mariam accenseas, qñi posset ipsa idem genus a gehenna separasse?

Θεὸν τε ἤγαγεν εἰς γῆν, καὶ ἡμῖν ἐτύγγανε παρα-
μυθία μεγίστη τοῖς παρὰ τῶν ἀπίστων δεινοῖς ἐν-
τυγχάνουσι; Πῶς ὄμματα προσιδεῖν καὶ ἥλιος
ἀφ' ἑγῆ καρτερήσῃ, ὣν ἡ καλλονὴ καὶ λαμπρότης
τῷ ἰδίῳ φωτὶ καὶ προσεπλάκη καὶ προσεφύη, καὶ
εἰς τὰ τῆς γῆς ἐπέλαμψε πάρατα; Πῶς οὖν ἡμῖν
ἐκινήτους δέσεται καὶ γῆ χεῖρα; αἱ τὸν Κτίστην
ἰδέσσανται, ὃν αὐτὴ χωρήσῃ, καὶ τοσαύτη μυριάς
ἦν, ὡμολόγησαν ἅν' ἀσθένειαν.

Creatorem portaverunt, quem continere ipsa, etiamsi

Ἄλλ', ὡς ἔοικε, συμφορὰν ἡμῖν καὶ ταύτην ὁ
χρόνος ἐταμιεύει. Καὶ γὰρ πρῶτον τὸν Πλάστην
ἐκόμενον, γυμνούμενον, μαστιγούμενον¹, ὃ τῆς
σῆς, Δέσποτα, μακροθυμίας! νεκρὸν ἐωράκαμεν
ἐπὶ ξύλου· καὶ νῦν, ὃ πρᾶγμα θαύματος πέρα!
νεκρὸν τὴν ἐκείνου μητέρα καὶ ἰδεῖν, καὶ τῷ τάφῳ
καὶ ὄψῃ πρόκειται. Πῶς ἄρ' οὐ θαυμάσιον; Πῶς
οὐ στενάζομεν; Πῶς οὐ πενθήσομεν, τὸ γλυκὺ φῶς,
τὸ τερπνὸν ἄνθος, τὸ εὐώδες μύρον, τὸν περικαλλῆ
λαμπρῶνα, τὸ θεοδόχον σκήνος, τὴν θεοφόρον φιάλην,
τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ κόσμου, τὸ φωταυγέστατον ἔσ-
πετρον, τὸ θεῖον κάτοπτρον, τὸ παράδοκον ἄγαλμα,
τὴν ἀλγιστὴν πᾶσι ζωῆς αἰτίαν, καὶ ἄλλου παντός
πρόξενον ἀγαθοῦ, πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἐκδη-
μοῦσαν, ἀπαίρουσαν, μεθισταμένην, φεῦ! ἄπυστον
ἔρῳντες; Πῶς οὐκ ἀλγιστὸν ἡμῖν ὁ σὸς χωρισμός; Πῶς
οὐκ ἀνιερὸν ἡστέρησις; Πῶς οὐ κικρὸν, πῶς οὐ φρίκης
γέμον, νεκρὸν, ἀκίνητον, ὄφρων τὸ ζωοπάροχον
σπένδος παραδοῦναι τῷ τάφῳ; Σέσθητι, γῆ, καὶ ἡλιε,
μελινδύστητι, καὶ οὐρανοῦ τάξις, ῥάγηθι, καὶ οἶαν
ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς αὐτῆς, διὰ τὴν φρικωδέστατην
ἡρώσιν, τὴν ἱσθὴν καὶ νῦν βαρύτητα τῆς ὀφρύος
ἰνδύξασθε.

Ἄλλ' ὅτι μὲν, ὦ Θεοῦ Μητέρα, ἀβρόχτων ἀγαθῶν
ἐκδέχεται κύκλος· ὑπὲρ νοῦν εὐφροσύνη περιστοι-
χαι· χαρὰ, ἥ οὔτε νοῦς μέτρον ὠδίνειν, οὔτε γλῶσσα
προάγειν οὔτε, καὶ προπέμψει, καὶ ἀκολουθοῦσα πε-
ριζητήσῃ, καὶ αἰωνίως ἀνακλινεῖ παρ' ἐαυτῇ· δι'
ἧς τὴν τῆς χαρᾶς ἐκδασιν, ὡς ἡγοῦμεθα, οὔτε
τίς τὸ πᾶν ἐκλονήθη, ἀλλ' οἶον· χαίρει, καὶ κα-
θ' ἑαυτὴν μὴ κακιοῦ τινος τερατουργουμένου, τὸν ὅρον
αὐτῆς· τὸν ἴδιον. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴη λοιπὸν, θεοχαρί-
τωτα, καὶ παναγίας ψυχῆς καὶ δυνάμεως καὶ τὸ λυ-
πὸν ἡμᾶς ἐξίστασθαι νέφος, καὶ χαρίτων γεῦσαι
τῶν πάντων, ἐπείπερ νῦν εὖ πράττει τὰ πάντα καὶ τῇ
σῇ μεταστάσει.

A dat infirmitas. Quo enim pacto ferat animus, ut
mutam eam cernamus linguam, cujus vox dulcis
et melliflua tum Deum attraxit in terram (15), tum
nos dira ab infidelibus tolerantes mire reficiebat?
Quomodo vel sol ipse patiatu luce orbatos eos
contueri oculos, quorum venustas ac splendor
inaccessibili luci et totus intendit et defluxus hæsist,
et ad fines usque terræ refulsit? Quomodo nobiscum
etiam terra carentes motu eas manus videbit quæ
deciesmillies tanta esset, adhuc tamen se posse negare?

Sed plane hunc quoque mœrorem tempus nobis
servabat. Jam enim Creatorem ipsum funibus
pertractum, nudatum, flagellis cæsum, (o tuam,
Domine, patientiam!) in ligno crucis mortuum
pridem vidimus. Nam ergo (o factum stuporem
omnem vincens!), mater ejus et mortua hisce oculis
aspicienda, et tumulto recondenda manet. Quo
itaque pacto a lacrymis temperabimus? Quomodo
suspitiis parcemus? Quomodo abesse queat fletus,
dum dulce istud lumen, venustum florem, fragrans
unguentum, pulcherrimum pratum, tentorium
Deum continens, phialam Deo plenam, mundi (16)
nitentissimum speculum, divinam imaginem (17)
simulacrum admirandum, veræ vitæ omnibus au-
ctricem, et cujusvis alterius boni causam præ oculis
nostris abire, discedere, hinc migrare, eheu! spi-
ritus expertem ipsi viderimus? Quomodo non acer-
bum nobis fuerit abs te sejungi? Quomodo
non mæstum te privari? Quomodo non ama-
rum, quomodo non plenum horroris, vas illud
vitam præbens, mortuum, motu ac voce carens,
sepulturæ tradere? Tremores jam cieas, o terra,
tuque atrum, o sol, velum assume, et consuetum
tibi ordinem, o cælum, abrumpe, et qualem ad
terrificam Unigeniti ejus mortem, parem nunc
quoque mœstissimum vestrum luctum ostendite.

Verumtamen te, o Dei Mater, ineffabilium hono-
rum corona excipiet: te circumcinget lætitia om-
nem mentis captum excedens: te gaudium, cujus
mensuram neque animus concipere, neque
eloqui lingua potest, et deducet, et te comitans
circumambiet, et penes se in sæcula recumbere te
jubebit: et lætissimus profecto ejusmodi exitus,
ut arbitror, efficit, ut et hæc rerum universitas
nullatenus commota fuerit, imo vero quodammodo
gaudeat, ac veluti nihil novi ac stupendi agatur,
suo se ordine contineat. Quod reliquum est, quan-
doquidem et ad transitum tuum nunc omnia bene
feliciterque habent, sanctissimæ animæ, o Deo cha-

Ant. Ballerini notæ.

¹ Cod. μαστιγοῦμενον, sed post. man. μαστιγοῦμενον.
(15) Deum in terram attraxere illæ voces Luc. 1, 38):
Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

(16) Recole quæ de hac sententia diximus in not.
ad § vii homiliæ Theodori Sinaitæ (sup. pag. 223),
ubi palam elucet, oculum mundi ideo Virginem
appellari, quia cœcitatē per primum Adæ pecca-
tum inductam non incurrit.

(17) Quid sibi velit Isidorus, cum Virginem Dei-

param appellat imaginem divinam, disce ex iis, quæ
alibi (hom. in Deip. Annunt. § 21, sup. pag. 419)
affirmavit, videlicet in sola Deipara impletum illud
esse, quod Deus hominem plasmaturus dixit (Gen.
1, 16): Faciamus hominem ad imaginem et similitu-
dinem nostram; propterea quod et in sola Deipara
imago illa ac similitudo nullum passa est detri-
mentum, et in sola Deipara imago divina suam
assecuta est perfectionem.

rissima, potentiæque tuæ jam fuerit, et tristitiæ, qua nos afflicimur, disjecisse nubem, gratiasque tuas gustandas nobis præbere.

XX. Cum autem ejusmodi alloquia lacrymarum rivos exprimerent, qui intimum prodebant dolorem, quo divini præcones intus urebantur, beata quoque illa Virgo paululum eorum se dolori consociavit, lacrymasque oculis effudit. At tristitiam mox vincens: Non lacrymarum, inquit, nunc tempus est, o egregii ministri communis omnium Domini, non causa luctus migratio mea est; non provocare ad gemitus debet in cælos ascensio, neque mærorem parere ad Creatorem Filiumque meum profectio. Illud unum dolendum fuit, Judæorum adversus Salvatorem insania: illa prorsus tristitia, ac præter fas omne ac legem, quibus odio percita creatura in Creatorem suum debecchata est: illa sane in miserrimis censenda (Salvatoris) denudatio, tortura, flagra, ludibria, ac denique o terra et sol! mors omnium teterrima. Ubinam vero injuria iis illata? Nihil sane tunc habuerunt, quod quererentur; et beneficiorum cumulus ac perpetratorum miraculorum novitas eorum, utut pravissimum, ad emendationem provocabant. Quæ porro subsecuta sunt etiam quoad nos, omnia quendam diem habent.

Quid enim? Annon sanctos angelos cernitis nunc alacriter advenientes, et lætum quid undique explicantes, quo et dulcedinem et benignitatem et lenitatem præ semet ferunt, hisque nos suaviter alloquuntur, et ingens quid, meum nempe hinc discessum nuntiant? Annon justorum videtis exercitum, splendore circumamictos, ac veluti salientes, exsultantes, amice alloquentes, meamque dissolutionem exspectantes? Haud consentaneum est igitur, a præsentibus et angelis et sanctis dissona seu sentire seu peragere, aut flendi ac lamentandi tempus censere tunc adesse, quando celestes omnes simul cum Creatore lætitiæ agunt; neque par est lugubres cantus persequi, quando festum cum gaudio celebrandum est. Haud æquum est, hæc quovis plausu atque exsultatione splendidiora lacrymarum effusione obnubilare, neque vile quid ac tristitia mente agitare aut loqui congruit, dum ratione ineffabili et quæ Deum deceat, nunc quoque ipse nobis præsens cumin numero spirituum cælestium exercitu Creator adest, ut mihi, et quidem iterum prouti potens est, gaudium magnificentissime conferat; imo vero exsultare expedit, et lætis modulis cantica permiscere, quando quidem et ex nunc generationes omnes me beatam dicent¹⁸, et angelorum multitudo cum sublimibus hymnis causa nostri utique exsultatione gestiet, et humanum pari modo genus congaudens sonoris vocibus laudes meas præcelsas celebrabit. Quod si vobis, o Creatori conjudices, discessio mea quid triste modo videtur; at ad brevem horam, quippe qui adhuc legi carnis obnoxii, hoc sustinebitis; paulo post vero, etiam

K'. 'Επὶ δὲ τὰ τοιαῦτα προσρήματα θαυρων τε βέματα προσεζήντει, ἃ τῆς ἐνδον φλογὸς ἄγγελος ἦν τῶν θεοκτύκων, συνήλγησε μὲν ἐπὶ μικρὸν καὶ ἡ μακάρια, καὶ θαυρων ἀπέσταξε τῶν ὀφθαλμῶν· κρείττων δὲ γενομένη τοῦ πάθους, οὐ θαυρων, φησὶν, ὁ παρὼν καὶ ὁ ἀγαθὸς τοῦ κοινοῦ Δεσπότης δι' ἡμῶν· οὐ πένθους ὑπόθεσις ἡ ἐμὴ μεράσσει· οὐ ποιητικὸν στεναγμῶν ἡ πρὸς οὐρανούς· ἄνθος· οὐ κατηφέας αἷτιον ἡ πρὸς τὸν Κτίστην καὶ υἱὸν ἐμὸν ἀναχώρησις. Ἐκείνο μόνον τῶν σωθῶντων ἦν ἡ περὶ τὸν Σωτήρα παροινία τῶν Ἰουδαίων· τὰ ἀλγεῖνά ἐκεῖνα, καὶ δίκης ἔξω καὶ νόμων, οἷα κατὰ τοῦ Πλάστου τὸ ἀπεχθὲς ἐξεβάκχευσε πλάσμα. ἐκεῖνα τῶν σφόδρα ἀνιστῶν, ἡ γύμνωσις, ἡ στρέβλωσις, αἱ μάστιγες, οἱ ἐμπαίγμοι, καὶ τέλος, ὧ γῆ καὶ ἡλῆς! ὁ ἀπεικτασιότατος θάνατος. Ποῦ δὲ ἡ ὕβρις; Ἐνθα μὴδὲν μὴτ' ἐγκαλεῖν εἶχον· καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ πληθὺς, καὶ ἡ τῶν σημείων καινοτομία, καὶ τὴν πονηροτάτην ἐπληρωσάντο γνώμην. Ἰὰ δὲ μετ' ἐκεῖνα καὶ περὶ ἡμᾶς πάντα χαρὰ, ἡδονή, τέρψις, ἐορτή, λευκή τις ἡμέρα.

gaudium, voluptatem, jucunditatem, lætitiā, seren-

ἢ οὐχ ὁρᾶτε νῦν φαεινοὺς τοὺς ἱεροὺς παραγενομένους ἀγγέλους, καὶ πολλαχόθεν τὸ χάριεν ἐπιδεικνυμένους, δι' ὧν τε ἡ γλυκύτης καὶ τὸ προστῆνός αὐτοῖς ἐπικύβηται καὶ πρᾶον, καὶ δι' ὧν ἡμῖν ἡδὺ προσλαλοῦσι, καὶ ἱερὸν τι χρῆμα τὴν ἐκδημίαν μενύουσιν; Οὐχ ὁρᾶτε στρατιὰν τῶν δικαίων, λαμπρὰ περιβεβλημένην, καὶ οἷον σκιρτῶσαν, ἀγαλλομένην, θυμῶν προσηγομένην, καὶ τὴν ἐμὴν ἐκδεχομένην ἀνάλυσιν; Οὐκ ἄρα τάναντία καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν τῶν ἐξεστῶτων καὶ ἀγγέλων καὶ ἁγίων προσήκειν, οὐ τραχυδίας καιρὸν τίθεσθαι καὶ ὀδυρμῶν, ὅτε συγχάριται τῷ Ηλέστη τὰ ὑπερκόσμια· οὐχ, ὅτε πανηγυρίζειν ἔδει χαρμύσωνα, πεινοῦσιν ὧδὴν ἀναβάλλεσθαι χρεῖ. Οὐ τὰ κρότου παντὸς καὶ σκιρτημάτων λαμπρότερα ἐκχύσει· θρήνων ἀμαυροῦν ἄξιον· οὐκ ἀβρόχτω τρόπῳ, καὶ οἷω θεῷ προσήκει, τοῦ Κτίστου καὶ νῦν ἡμῖν ἐπιστάντος μεθ' ὑπερσπεύου στρατιᾶς νοουμένης, ὥς ἂν μοι καὶ αὐθις, οἷα θυνατὸς, χαρὰς μεγαλεῖα ποιήσῃ, ταπεινὸν τι καὶ ταῦτα τῶν ἐπωδύνων νοοῖν ἢ φθέγγεσθαι δεῖ· ἀγᾶλλεσθαι δὲ μᾶλλον, καὶ μουσικῶς τερετίζειν εὐφρόσυνα δικάζον· ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαριοῦσι με, καὶ νόων μὲν πληθὺς σὺν ἅσμασιν ὑψηλοῖς ὑπὲρ ἡμῶν σκιρτήσῃ, ἀνθρωπίνῃ δὲ γλῶττα μεγάλα ὁμοίως ἡχίσει ἐγκώμια χαίρουσα. Εἴ δ' ὅ μιν, ὧ συνδικασταὶ τοῦ Πλάστου, νῦν ἀνιστῶν ἡ ἀναχώρησις δοκεῖ, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν τοῦτο, ὥς ἔτι τῷ τῆς σαρκὸς εἴκνυσι νόμῳ μετὰ βραχὺ δὲ, μῆπω καὶ τῆς γῆς ἐκστάντες, πείρα τὸ τῆς χαρᾶς εἴσεσθε μέγεθος· καὶ τὴν ἐντεῦθεν εὐπροσύνην καὶ καλλονήν, καὶ τὸ μέγα τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς πύλαρος, ἐξυμνεῖν οὐχ οἷοί τε ἔσεσθε. Ἀλλ' ὦρα, φίλοι, τῇ

¹⁸ Luc 1, 48.

τοῦ Δημιουργοῦ λειτουργῆσαι ψήφῳ· καὶ τὸ μὲν εἶναι ὑμεῖς σῶμα καὶ κηδεύσαστε, καὶ συγκαλύψατε τὴν ψυχὴν· ὁ δὲ Πλάστης καὶ Ἰδὸς ἐμὸς θεοπρεπῶς παρὰ λήψεται τὸ πνεῦμα.

merito sat valebitis. Sed jam hora est, o dilecti, Creatoris parere voluntati; et vos quidem corpus meum et curabitis, ac sepulcro recondetis; spiritum

ΚΑ'. Ἐπὶ τούτοις εὐλογίας αὐτοῖς ἡ παναγὸς μεταδίδωσι καὶ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ χάριεν μετατίθησι· πᾶσι τε εἰρήνην ἐπέχεται καὶ τὰ σωτήρια· καὶ μετὰ τοῦτο λύεται μὲν ἡ παναγία ψυχὴ τοῦ παναγιστάτου σώματος ἐκείνου, ταῖς δὲ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ παντοκράτορος ἐντίθεται χερσίν.

Ἦν οὖν ἰδεῖν εὐθὺς τὰ τῶν Θεοκηρύκων ὡτα ἐκείνων ὕμνων ἀρρήτων ἀοράτως πληρούμενα. Καὶ γὰρ ἦν ὁ μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς χώρος ἀγιοπρεποῦς ἑκαστὸν συλλόγου γέμων, οἱ καὶ τῷ Δεσπότη φέροντι τὴν θείαν ἐκείνην ψυχὴν συνήσαν, ἱερὰ ἄσπρα, λόγου κρείττω, καὶ μέλος ἐλέγχοντα πᾶν, τῇ Παναμώμῳ καὶ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου προσάδοντες. Ἐντεῦθεν αἱ γνώριμοι τῶν ἁσμάτων ἐκείνων ἀκοαὶ ἤδοντες ἐδέχοντο, ἀγασσάμενοι πλήρεις ἐγίνοντο, καὶ οὐκέτι ἄγειν εἶχον σχολήν· διανίσθαι δὲ τὰς ἐκείνων ψυχὰς οἱ ἀπόστολοι παρεσκεύαζον, τοῖς τε ἀλόγοις κάτωθεν συνάδειν, κατὰ ἁλλήλας τε τοῖς νοουμένοις, ὡς δυνατόν, καὶ προσπλέκειν καὶ συμφθεγεῖσθαι, μελέτην ἐτίθειντο.

gere, et prout vires dabant, laudes iis, quæ aure percipiebant, consentaneas texere et simul hymnis plaudere studebant.

Δὲ ταῦτα καὶ ὁ θαυμάσιος Ἱερόθεος, κατὰ τὸν Θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον, ὃς ἄπερ ἐώρακεν ἀπαράγραπτα μαρτυρεῖ, ἐκδημος γέγονεν ὄλος, ἐξιστάμενος ἐκ τοῦ, τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πίστων, καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑώρατο, καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ Θεὸς κρινόμενος ὕμνολόγος (17). Ὁ δὲ καὶ πᾶσι δοῦναι οὐκ ἀπεικὸς τοῖς τῇ ζωαρχικῇ καὶ θεοδόχῃ συνδραμοῦσιν ἐκείνῳ σώματι καὶ τῶν οὐρανίων αἰσθημένοις ὑμνοῦσιν.

ΚΒ'. Τίνα γὰρ μὴ χαίρειν καὶ κροτεῖν καὶ προσμενῖν ἂν ἐκείνῃ, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ποθεῖν συντάττει· μελωδοῖς, εἴγε ἐντὶν ἀφίπτασθαι τῆς γῆς, ὧν ἡ ζωὴ ἀκοὴ τὰς ἐμμελεῖς ἐκείνας καὶ ὑπερφανὲς ὑπεδέχτο ἱερουργίας, ὡς Χερουβὶμ τε καὶ Σεραφίμ, καὶ ἡ ἀγγελικὴ πᾶσα διακόσμησις, ἔτι δὲ καὶ ἡ τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησία κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, εἴη δ' ἂν τοῦτο πατριαρχῶν ψυχὰι καὶ προφητῶν ὁμοῦ καὶ δικαίων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, τῇ πανάγῃ καὶ θεοειδεστάτῃ ψυχῇ καλλιεπῶς τε καὶ ἡδυφθόγγως ἐπῆδον, καὶ ἔμελλον, καὶ σεμνῶς, τελετουργικῶς, ἀρρήτως ἐξύφαινον· Ὅτε καὶ τοῦ Δημιουργοῦ προερχομένου, σὺν ἡρώτῃ τε πλειστή καὶ ἀγαλλιάσει τὴν παναμώμητον τῆς αὐτοῦ Μητρὸς φέροντος ψυχὴν, ἥς οὐθ' ἡδύτερον

¹⁷ De div. nomin. cap. 3. ¹⁸ Hebr. xii, 23.

Ant. Ballerini notæ.

(17) In editis Dionys. ὕμνολόγος κρινόμενος.

(18) Vide quam sæpius auctor inculcat maximam illam Virginis cum Deo similitudinem, quam modo

A ab hac terra nondum egressi, amplitudinem gaudii experiri incipietis, lætitiāque ac præstantiam atque immensum non vanæ voluptatis pelagus quod exinde consequetur, nec celebrare quidem pro Creatoris parere voluntati; et vos quidem corpus vero Creator ac Filius meus divinitus excipiet.

XXI. Post hæc benedictionem eis purissima illa imperit, morroremque eorum in lætitiā transmutat, et omnibus pacem precatur ac salutem. Tum vero a sacratissimo illo corpore solvitur anima sanctissima, atque unigeniti et omnipotentis ejus Filii manibus excipitur.

B Illic ergo cernere erat divinorum illorum præconum aures inenarrabilibus melodiis invisibili modo recreatas. Quantum enim cælum inter ac terram medium spatium interjacet, totum splendido tenebatur sanctorum agmine, qui simul cum Domino divinam illam animam ferente ascendebant, et Immaculatissimæ illi ac Dei Verbi Matri sacra cantica quodvis melos vincentia ac verbis non efferenda, modulabantur. Ad hosce porro concentus auribus excipiendos admissi, jucunditate perfundebantur, sanctis replebantur sensibus, neque amplius jam inertes trahere moras poterant; sed suas quisque apostolorum animas excitare sat agebant, et ab his imis suas cælestibus voces jun-

C Quocirca et admirandus ille Hierotheus (ut verbis utar divini Dionysii ¹⁷, qui ea, quæ ipse viderat, sincere testatur) *totus extra se raptus est, quippe qui ad ea, quæ canebantur, participanda fuerat adscitus, et ab omnibus, a quibus audiebatur et videbatur sive notis sive ignotis, divino numine affatus, divinusque laudator censebatur.* Quod quidem merito et de reliquis omnibus existimandum est, qui ad corpus illud, vitæ principium Deique capax, accurrerunt, et cælestes illos audire concentus.

XXII. Et sane quis non ad collætandum permoveretur, et ad plaudendum, laudesque canendas, ac cælestium illorum concentuum, siquidem e terra avolare fas esset, exoptandum consortium, quando perpicue ferebantur ad aurem suivissimæ illæ ac supernæ hymnodicæ, quas et Cherubim, et Seraphim, et omnes angelorum ordines, necnon et *primitivorum*, juxta beatum Paulum ¹⁸, *ecclesia*, animæ scilicet, ut puto, patriarcharum et prophetarum simul et justorum omnium in cælis descriptorum, purissimæ illi ac Deo similimæ animæ (18) concinnis ac dulces sonantibus vocibus canebant et modulabantur, et decora quadam, sancta, ineffabilique ratione harmonias contexebant? Quando Creatore ipso præeunte et summa cum jucunditate

quidem cum summa conjungit puritate, alias vero expressius dixerat, in immunitate quoque a quavis spirituali corruptione ac labe esse reponendam.

et gaudio immaculatissimam (19) Matris suæ gestante animam, qua dulcius nihil ex omnibus, nihil ipsi pretiosius aut fuerat aut futurum erat, cuncta illa veneranda turma, alii quidem præcedentes, alii subsequentes, mirum servantes ordinem, simul omnes numerosas ac consonas voces ad melodias supra mentis captum blandisonas inflectebant, ac tuum suo ipsorum stupore, tum jucundis canticis laudatissimæ illius magnalia prædicabant? Quando utique audire erat, et quomodo supernis virtutibus indicabatur, ut portas omnes attollerent reginæ, quemadmodum prius et Christo ascendente factum fuerat, et rursus quomodo janitores cælestes nobilissimis et canoris hymnis lætissimi eam, quæ cælis erat sublimior, excipiebant, ac super cælos deducebant, ingentique miraculorum illorum stupore rapiebantur? Quando præterea soli gemebant dæmones undequaque expulsi, ac sanctitate, qua totus aer perfusus fuerat, quodam veluti igne fugati, amicas sibi tenebras, ac subterraneas ædes tanquam domos valde illustres requirebant? Nil mirum profecto ad hæc omnia videri debet, quod, quemadmodum diximus, quisque illorum, qui hæc audierunt, utique extra se raptus tunc mente fuerit, et prout ad Deum ejusque Matrem elevabatur, cælestes illas tubas, divinasque hymnodias fuerit æmulatus, ac superno omnes, ut dictum est, numine afflati, cantica sublimissima et cogitationi prompserint.

XXIII. Porro cum hæc ita agerentur, apostolorum primores beatæ illius tollunt cadaver, si tamen hoc homine fas est appellare vas illud subsistentis vitæ capax, habitaculum dexteræ Excelsi, cimelium splendidissimum, nitidissimam urnam, cælis præstantiorem, et gratia plenam, arcam purissimam et tutissimam ab insidiis, quæ illum in se excepit, qui solus est immaculatus; tollunt ergo cadaver in lectulo jacens, vocis quidem experts, non secus ac quotquot ortum ex pulvere duxerunt, sua tamen ipsius magnalia clarius qualibet tuba manifestans, et gratiis præ sole micantibus relucens; dumque ad sepulcrum, quod in Gethsemane erat, euntes asportabant, suaves ingeminabant sacros hymnos, non tamen, ut moris est in aliorum funeribus, preces scilicet ad Deum, ut defuncto propitius sit, eique remissionem peccatorum, et locum quietis concedat, unde, secundum beatum Isaiam, *fugit dolor, et tristitia, et gemitus*¹⁹: quorsum enim purissimæ illi et incontaminatæ animæ (20) his opus erat? sed sublimiora sane canebant et excellentiora, et qualia sanctissimus tunc Spiritus,

¹⁹ Isa. xxxv, 10, sec. LXX.

Ant. Ballerini notæ.

(19) Cum in cælos nihil inquinatum ingredi queat, jam si putes ideo *immaculatissimam* hoc loco dici sanctæ Virginis animam, quia tunc ab omni nævo munda erat, nihil sane habebis, quod in singulari Mariæ laudem cedat; quippe hoc decus commune iis omnibus est, qui cælos ingrediuntur. Ad

A οὐτ' αὐτῶ τιμιώτερον οὔτε ἦν, οὔτε ἔσται τῶν ἀπὸ τῶν οὐδὲν, τὸ ἱερὸν ἅπαν ἐκεῖνο σύνταγμα, ἄλλοι τῶν προοδεύοντων, τῶν παρεπομένων ἕτεροι, εὐκοσμον σῶζοντες τάξιν, πάντες δὲ εὐρύθμως καὶ ὁμοφώνως μελίρρυτον ὑπὲρ νοῦν ἐξεβόων μελωδοῖαν, καὶ σὺν θαύματι καὶ ᾄσμασιν ἐκίρυττον τερπνοῦς τῆς παννυμνίου τὰ μεγαλεῖα; Ὅτε πάντως ἂν ἐξηκούετο, καὶ ὅπως ταῖς ἄνω δυνάμεσι πύλας αἴρειν ἀπάσας τῇ βασιλίδι παρεκελεύοντο, οἷόν τι πρὶν καὶ Χριστοῦ γέγονεν ἀνιόντος· καὶ αὖ ὕμνος ὑπερφύλης τε καὶ ἔμμουσος τῶν ὑψηλῶν θυρωρῶν, ἀσμένως ὑποδεχομένων τὴν τῶν οὐρανῶν ὑπερτέραν, καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς παραπεμπόντων, καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐκεῖνα τὰ παράδοξα θαυμαζόντων; Ὅτε καὶ δαίμονες ἔστενον μόνοι, πάντοθεν ἐλαυνόμενοι, καὶ ὡς ἀπὸ πυρὸς ὠθούμενοι τοῦ ἁγίστου, οὐπὲρ ἄνθρωπος ἐμπέπληστο, τὸ φίλον αὐτοῖς σκότος, καὶ τὰς ὑποχθονίους οἰκήσεις, ὡς οἰκίαις ἂν ἐξήτουν μάλα περιφανεῖς; Διὰ δὲ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἀπεικός, ὥσπερ ἔφημεν, ὡς ἄρα τῶν ἀκρατῶν ἐκείνων ἕκαστος, ἐξιστάμενος ἐαυτοῦ τότε κατέστη, καὶ ὡς εἶχεν ἀναβάσεως πρὸς τὴν Θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ Μητέρα, πρὸς τὰς οὐρανίους διημιλλᾶτο σάλπιγγας τε καὶ θείας ψόδας· θεόληπτοι δὲ πάντες, ἥπερ εἴρηται, καινουργηθέντες, ὑπερφύλης καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ὑπερβαίνοντα λόγον τοῖς ἁσώματοις ἂν συνέψαλλον ᾄσματα.

nostræ impervia simul cum incorporeis spiritibus

C ΚΓ'. Ἀλλ' οὕτω τούτων ἐχόντων, αἵρουσιν οἱ προὔχοντες τῶν ἀποστόλων τὸν τῆς μακαρίας νεκρὸν, εἰ τοῦτο χρὴ καλεῖν τὸ ζωοδόχον ἐκεῖνο σκήνωμα, τὸ τῆς δεξιᾶς οἰκημα τοῦ Ὑψίστου, τὸ μέγα φωταυγὲς κειμήλιον, τὸ φαιδρότατον καὶ ὑπερουράνιον καὶ κεχαριτωμένον ἄγγος, τὸ καθαρώτατον καὶ ἀσφαλέστατον κιθώτιον, ὃ τὸν μόνον ὑπέδειχτο ἀκηλίδωτον· αἵρουσιν οὖν ἐπὶ σκίμπος καίμενον, ἄφρονον μὲν, καθάπερ οἱ ἐκ χοῦς, σάλπιγγος δὲ ἀπάσης τρανότερον τὰ ἐαυτοῦ μεγαλεῖα προφαίνοντα, καὶ ὑπὲρ ἡλίον χάριτας ἀστραπιούσας ἐκλάμποντα καὶ τὴν πρὸς τὸν τάφον, ἐν Γεθσημανῇ δὲ οὗτος, ἐδιδίχον φέροντες, καὶ μελουργικούς ἱεροὺς συνέπλεκον ὕμνους, οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς τῶν λοιπῶν ἐκφοραῖς, λέγω δὲ πρὸς Θεὸν προσβῆναι, ἵν' ὕλως ἢ τῷ μεταστάντι καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἄφροσιν καὶ τόπον ἀπονέμη ῥαστώνης, ὅθεν ἀπέδρα δόξη, λύπη καὶ στεναγμός, κατὰ τὸν μακρὸν Ὑψίστου· ποῦ γὰρ τῇ πανάγῳ καὶ ἀβύρωτῳ τοιοῦτων ἔδει ψυχῇ; ἀλλὰ δὴ ὡς ὑπερφύστερὰ τε καὶ ὑψηλότερα, καὶ οἷα τότε πανάγιον Πνεῦμα πλήκτρον δίκην, καθάπερ ἄλλας κιθάρας τὰς ἐκείνων

stadium igitur mortalis vitæ id referendum est; et tunc solum singularis erit laus Virginis, si nulla immaculatissimam ejus animam unquam labes infecerit.

(20) Inspice studium puritatem singularem beatæ illius animæ celebrandi.

ψυχῆς, μουσουργεῖν θεοπρεπῶς ὑπεκλίνει, καὶ ἡ
κειμένη καὶ ἐπ' ὤμων φερομένη, προτεγορήγει τε καὶ
κατηύγαξε.

ΚΔ'. Τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν εἰκόνι σκιαγραφῆσαι μικρῶν,
ὅσα περὶ τῆς παννυμφίου καὶ οἱ πάλαι προέγραψον
τύποι, σκηνοῦ καὶ κιβωτοῦ, καὶ τρόπαια Μωϋσεως
καὶ τέρατα καὶ τὰλλα, δι' ὧν Ἑβραίοις καὶ ἦν τὸ
αἰνὸν καὶ ἐδίδκει, καὶ ὅσα προφητῶν ἐμπνεύσεις
μουσικώτατα διενωδώνισαν· εἴτα καὶ τὰ λαμπρὰ
καὶ αὐτῇ ἐκεῖνα, ὅπως ἐξ ἀνθρώπων ὑψηλῶς
προῆλθεν, ἄδικοις δὲ ὧν τόπος, ὅπως οὐρανὸν
ἐπέβητο, οἷος ἀσπασμὸς δὲ ἐδέξατο, ὁ ὑπερφύς
καὶ ἄφρατος τόκος· ἐκεῖνος, τὸ ἡμέτερον δὲ παρ-
αδόξως περ' αὐτῆς ὁ Πλάστης περιεβάλλετο ἐνδυμα,
ἡ καὶ νῦν γ' ἐξ αὐτῆς ἐκδύσασα τῷ Δημιουργῷ τρά-
τα· Ἐμοὶ δοκεῖν, περὶ αὐτῆς μόνης καὶ ὁ θεὸς
προέφησε Δαβὶδ, εἰ καὶ πᾶσιν ἐπὶ δίδεται νῦν, τὸ,
Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδοῖς, οἱ πορευόμενοι ἐν
νόμῳ Κυρίου· μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρ-
τύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ παρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν.
Τίτι γὰρ ἂν οἰκιστότερον ἢ τῇ πανάγῃ γένοιτο
ταῦτα; Ἦν ἂν ἄρα καὶ τοῦτο οὐ φαῦλον εἰς αἰῶν
προσθήκη τῷ θεοκλήρῳ. Ἔτι δὲ, κατὰ τὸν
ἐκτὸν Διονύσιον, τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα
τῆς θεαρχικῆς ἐξύμνου ἀσθενείας· ὅλοι δὲ
τοῦτο, ἔπειρ ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς δι' ἐμὲ τὰ πᾶνδεια
ἐκεῖνα καὶ ὑδριστικώτατα ἐφιλοσόφησε πάθη.
Τοιαῦτα τοίνυν, καὶ ὡς ἡμῖν ἐξυμνεῖν οὐκ ἐνι, τὸ
γὰρ εἰπεῖν ἱκνῶς τῆς ἐκείνων δεῖται φωνῆς, ἱερο-
κρεπῶς ἄγχι οἱ λαμπροὶ νεκροπομποὶ δοξολογοῦντες
ἐῖς ἡμᾶς τὴν ὁδόν.

propter me ardenti studio exquisivit. Hæc itaque, et ea ratione, qua hymnos dicere nobis non datur, quippe quæ ut apte promantur illorum sibi vocem postulant, insignes illi demortui corporis deductores laudes decentissimo ritu celebrantes viam peragebant.

ΚΕ'. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνεκτὰ ταῦτα τῷ φθόνῳ· οὐδ'
ἡ πονηρὰ γνώμη φέρειν εἶχε τὴν χάριν τοῦ ἀγαθοῦ·
οὐδ' ὁ τῆς κακίας ἐφευρετὴς ἡσυχίαν ἄγειν ἡγάπα,
ὡς πᾶλλον ἄερα, τὸν ἀγιασμὸν ὁρῶν ἐφαπλούμενον·
καὶ ἐκ τοῦτο τὸ πρόθυμον τῇ κακίᾳ διακονεῖν, τὸ
ἐξέχον ὄργανον φαύλων συμπερασμάτων, τὸ εὐφυ-
χωρότατον ἐργαστήριον καὶ ζάλης καὶ μάχης, καὶ
θαρρύων καὶ φόνων τὸ τελευταῖον, τὸν βάσκανον
ἐφθαλμὸν, τὴν καθέδραν τοῦ διαβόλου, τὸ πονηρότατον
διμάρτυρον, λέγω τοὺς Ἰουδαίους, ἐκμαίνει πάλιν,
καθ' ἑκάστην κατὰ Χριστοῦ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν κατὰ
τοῦ νεκροῦ τῆς ἐκείνου Μητρός.

²⁰ Psal. cxviii, 1-3.

Ant. Ballerini notæ.

²¹ Quod ergo ad Virginem Deiparam præsignan-
dam spectarent quotquot penes Judæos sacra et
veneranda habebantur, itemque quod in veteris
testamenti prodigiis, ac prophetarum oraculis
eadem præcelsa Virgo adumbraretur, id ex aposto-
lica, uti patet, doctrina et exemplo deducitur.

²² Videsis inter præclara Virginis portenta
primam quoque ejusdem originem censer: pri-

A instar plectri eorum animas quasi totidem citha-
ras pulsans, ad modulandum divinitus permovebat,
atque ipsa Virgo, quæ jacebat, eorumque humeris
gestabatur, mentibus eorum lumen adspargens,
suggererat.

XXIV Porro, ut eorum breve schema exhibea-
mus, ejusmodi fuerunt quotquot de laudatissima
Virgine et veteres præfigurabant typi, videlicet
tabernaculum, et arca, et tropæa Moysis, et por-
tentia, et reliqua, quorum gratia Hebræorum
Synagoga et erat et putabatur veneranda, et
quæcunque divinissima afflati prophetæ prædica-
verunt (21): deinde et præclara illa, quæ impleta
in ipsa fuerant, ratio nempe præcelsa (22), qua ex
hominibus orta fuerat, inaccessus (templi) locus,
quem inhabitaverat, cælestis, quo nutrita fuerat,
B cibus, salutatio, qua fuerat honorata, supernatu-
ralis ille atque ineffabilis partus, humanum, quo
ex ipsa Creator miro modo circumamictus est,
indumentum, novum, quod ab ipsa effluerat,
Creatori alimentum. Et, ut mihi quidem videtur,
de ipsa sola divinus David vaticinatus illud fuerat,
quod tamen de omnibus nunc cani solet: *Beati*
immaculati in via, qui ambulant in lege Domini;
beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto
corde exquirunt eum ²⁰. De quo enim congruen-
tius, quam de purissima illa, dici hæc poterant?
Et hinc igitur haud leve profecto laudandi argu-
mentum divinis præconibus addebatur. Insuper,
ut eximius inquit Dionysius (23), *immensa potentia*
præditam divinæ infirmitatis collaudabant bonita-
tem; quam quidem palam ostendunt passionibus
illæ plenæ doloris et contumeliæ, quas Jesus meus

XXV. Verum haud ferenda hæc visa sunt invidiæ;
neque effusionem boni tolerare poterat pravus
animus; neque malitiæ omnis architecto deses
arridebat otium, cum sanctificatricem virtutem
tanquam alterum aerem diffundi cerneret; et
propterea id, quod apte pravitati inserviret, ido-
neum improborum facinorum instrumentum, am-
plissimam et turbinis et pugnæ et tumultuum ac
denique cædium officinam, liventem oculum, dia-
boli cathedram, malignissimam creaturam, Judæos
dico, quemadmodum antea adversus Christum, sic
et nunc adversus Matris ejus cadaver, ad immanem
iterum furorem percit.

mam, inquam, originem; neque enim de ipsius
Nativitate singulare quidpiam veteres tradiderunt.

(23) De Div. Nomin. cap. 3. Hunc Dionysii locum
sic explanat S. Maximus Martyr (in Schol. ad
eumd. loc.): *Divinam imbecillitatem (ἀσθενείαν)*
hic vocat voluntariam condescensionem Filii Dei ad
corpus absque peccato.

Fustibus itaque et lapidibus, et si quid aliud ad manus veniebat, velut armis ad vindictam aptis, imo, ut nonnulli narrant, etiam gladiis instructi, adversus illos sacri funeris ministros, pretiosissimumque, quod efferebatur, tabernaculum, irrationabilius quam fera quælibet, simul omnes irruunt. Neque tamen aut e cælo ignita procella scelestos absumpsit, aut iniquos fulmina combusserunt, aut velut olim Dathan illi et Abiron eadem stirpe prognatis factum novimus, dehiscens tellus audacissimam progeniem deglutivit; sed alia quædam audaces invadit ultio, quæ etsi illis acerba morte vitam non abstulit, satis tamen admonuit tum eos, qui eruditi sic sunt, tum alios, quibus tacti vindicta factum enarrabant, ne sceleratam manum in eos (discipulos) moverent. Hæc autem ultio fuit atrox luminis orbatio et artificiosa cæcitas, quemadmodum cæcitate animi prorsus ac potissimum laborabant. Ista porro calamitas a nefandissimo quidem ausu eos continet; nec tamen illos vere deceptos ac impios ab errore et acerbo odio abstrahit; sed miseri, aliis eos deducuntibus, justam illam immitis facinoris pœnam, promeritum vere thesaurum, domum reportarunt.

XXVI. Verum unus quidam e profanis sacerdotibus synedrîi illius Christo infensi, qui calamitate illa tactus non fuerat, alio quam antiquus ille Oza consilio, stulto prorsus impetu, tanquam qui duce rationis lumine destituitur, manus immittit, ut tenaciter apprehendens retineat inque terram cum ignominia evertat arcam illam prorsus venerandam, ac pretiosissimum, qui in ea ferebatur, thesaurum, illud inquam corpus, unde tot portenta, dejiciat ac diris contumeliis afficiat. At Virginis jacentis invicta virtus hic quoque mirum edit portentum. Quemadmodum enim ex vibrantibus arcuum nervis se proripiunt sagittæ, et quo latæ fuerint, hærent infixæ; haud secus impuræ illæ manus simul atque sacrum lectulum attigerunt, non amplius immittentis jam erant, sed, o prodigium! lectulo defixæ, et contuentibus novæ impij ausus pœnæ indicium permanserunt. Aggressor porro scelestis illis multatus armis, ex ipsis cubitis cernebatur mancus, doloris sensus ærummosus, jactura infelix. Novum enim videre erat spectaculum, manus scilicet admirandum in modum e lectulo pendentes, calidoque cruore manantes; eum vero, qui prius steterat audax, humi jacentem saucium, sanguine inquinatum, projectum velut cadaver quodpiam lacrymis plorandum, hominem truncatum manibus, et has quidem coram oculis aspicientem, de primo autem earum nexu prorsus desperantem, et simul suas non audentem manus requirere, simulque ipsas requirendi desiderio ob membrorum cognationem excruciatum.

At discit per ea, quæ passus fuerat, jacentis vir-

Καὶ δὴ ῥοπάλοις καὶ λίθοις καὶ τοῖς προστυχοῦσιν ἄλλοις, οἳ ἀπερ ἀμυντήροις χρησάμενοι, ἔτι καὶ ξίφεσιν, ὡς φασιν ἔνιοι, ὁμόσε χωροῦσι τοῦ παντός, ἀλογώτερον κατὰ τῶν ἱερῶν ἐξ ἀγωγῆς διακόνων ἐκείνων καὶ τοῦ διαβασταζομένου τιμιωτάτου σκήνους. Σκηπτοὶ δὲ ἄνωθεν μὲν οὐ κατέφλεξαν τοὺς ἀλιτηρίους, οὐδὲ κεραυνοὶ τοὺς παρανόμους ἐνέπρησαν, γὰρ δὲ οὐ διηνοίχθη καὶ κατέπεσε τὸ πάντολμον γένος, ὡς πάλαι τοὺς ἐκ πηγῆς τῆς αὐτῆς Δαθὼν ἐκείνων ἀκούομεν καὶ Ἀδερῶν· ἀλλὰ τις ἐνὶ πτεῖρῃ τοῖς τολμηταῖς ἐτέρᾳ, ἣ καὶ τοῦ ζῆν εἰ καὶ μὴ πικρῶς ἐκείνους ἀφῆρπασεν, ἀλλὰ γε μὴ ἄδικον χεῖρα κινεῖν κατὰ τῶν τοιοῦτων ἐπαίδευσεν, αὐτοὺς τε τοὺς μαθόντας, καὶ οἷς τὸ συμβᾶν οἱ πληγέντες ἐξέφραζον. Ἡ δὲ δίκη δὲ ἦν ἀοραστὴ δεινὴ, καὶ τεχνικὴ τύφλωσις, ὅπερ ὄντως ἐτύγχανον ὄντες ἐκείνοι κατὰ ψυχὴν, ἑπερ ἄλλο τι. Καὶ ἡ πληγὴ τῆς μὲν ἀνοσιωτάτης ἀπάγει τὸ λῆμα, τοῦ δὲ πλανᾶσθαι καὶ προσκόπτειν τοὺς πεπλανημένους ὄντως ἐκείνους καὶ μιᾶρους οὐ πόρρω προτίθῃσιν· ἀλλ' ἄλλοι, ἄλλων αὐτοῖς ἡγουμένων, τῆς ἀσυμπαθοῦς ἐκστρατείας τὴν δικαίαν ἐκείνην μάστιγα οἰκαδε φέροντες ἐθυσάζουσιν.

ΚΖ'. Εἰς δὲ τις τῶν βεβήλων ἱερέων τοῦ γριστομάχου συνεδρίου ἐκείνου, μὴ τῷ ἱερῷ πάθει πληγείς, ἀφίησι τὰς χεῖρας, ἄλλως ὡς Ὁξάν ἡ ἐκείνης, ὅλη μωρὰ τῇ ῥύμῃ, καθάπερ μὴ νοῦν ὁδηγὸν ἔχων, ὥστε ἀπρὶξ λαβόμενος περιγράφει, καὶ εἰς γῆν ἀτίμως καταγαγεῖν τὴν πάντιμον κιθάραν ἐκείνην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ τιμιωτάτον θησαυρὸν, τὸν θαυματουργὸν ἐκείνον λέγω νεκρὸν, ἐκχεῖ καὶ τὰ δεινότατα ἐξυβρίσαι. Ἀλλ' ἡ ἀμαχος τῆς κειμένης ἰσχύος θαυματουργεῖ κἀνταῦθα παράδοξον. Καθάπερ γὰρ τοῦ κινήσαντος ὀργάνου τὰ βέλη διαίστανται, οἷς ἂν ἐπέλθοι πηγνύμενα· οὕτως αἱ βίβηλοι χεῖρες ἐκείναι ὁμοῦ τε ἐφθασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ σκίμποδος, καὶ τοῦ βάλλοντος οὐκέτι ἦσαν, ἀλλ' ἐμειναν, ὡς τοῦ θαύματος! ἐμπηγεῖσαι τῷ σκίμποδι· καὶ τοῖς ὁρώσι τὴν τῆς πονηρᾶς τολμῆς καινὴν στήλιν τεύεσθαι δίκην. Ὁ δὲ πολέμιος ἄχειρ ἐδείκνυτο, ἐξ αὐτῶν ἀγκώνων τὰ ἄδικο βέλη ζυμνωθεὶς ἐκείνα, ἐλκεῖν δὲ τοῦ πάθους, ἀηλῖος τῆς συμφορᾶς. Ἦν γὰρ ἰδεῖν θέαμα καινόν, τὰς μὲν χεῖρας παραδόξως τοῦ σκίμποδος ἀπηρωτημένας, καὶ θερμὸν ἐκρεοῦσας αἷμα· τὸν δὲ πρὶν τολμητὴν ἐκείνον κατὰ γῆς τραυματίαν, αἷματι πεσυρμένον, ἐβρίμενον ὡς περ τι πτώμα δακρύων ἄξιον, ἀνθρώπων δόξα χειρῶν αὐτὰς μὲν ὁρῶντα πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν δὲ πρὶν συμφορὴν καθάπαξ ἀπειρηκότα, καὶ μήτε θαρρόντα ζητῆσαι τὰς χεῖρας, καὶ αὐτῇ τῶν μελῶν συγγενεῖα πρὸς τὴν αἵτησιν τυραννοῦμενον.

Ἀλλ' ἐπιγινώσκει δι' ὧν πέπονθε τῆς κειμένης

Ant Bellerini notæ

(k) Cod. 9 Zñv : Ὁξάν autem pro Ὁξά habet et edit. Ald.

(l) Ita codex tum hic, tum alibi.

τὴν δύνανται. Ἡρόδοτος τοίνυν ἰσότης ἐλεεινός· προσπίπτει τοῖς τῶν ἀποστόλων ποσὶν· ἀντιβολεῖ, δεινὰ θερμῶς, πηγὰς δακρύων ἀφίησι, κηρύττει τοῦ Χριστοῦ μου τὴν δύναμιν, δοξάζει τὰ μεγαλεῖα τῆς ἐκείνου Μητρὸς, ἕξαρνος γίνεται τῆς πάλαι κακοδόξου θρησκείας· καὶ ἀντὶ τούτων ἀποκαταστῆναι αὐτῇ τὰς χεῖρας, τὸ μέγα αἰτεῖται τῶν ἀνθρώπων ὄργανον. Ἐπεὶ δὲ παροφθῆναι οὐκ ἦν τὴν ὁμολογίαν εἰσφέροντα, καὶ διὰ τοῦτο πληγέντα, ἵνα τὸν σταυρωθέντα κηρύξῃ, τυγχάνει τῆς δεήσεως εὐχῇ μὲν τῶν ἀποστόλων, δυνάμει δὲ τῆς ἐκφερομένης· καὶ οἶον τοῦ σκίμποδος αἱ χεῖρες ἐκπετασθεῖσαι, τῷ συγγενεῖ τὴν τάξιν ἔσωσαν σώματι, καὶ γέγονεν ἄριστος ψυχῇ καὶ σῶμα ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὕτω χείρων διῆκει καὶ μεγαλύνων τὴν Πάναγον. Τῷ δὲ ἰαθέντι τούτῳ φύλλον ἐγγεῖρξουσιν οἱ ἀποστολαὶ τοῦ θαλλοῦ, ὃν τῇ Παρθένῳ παρέσχεν ὁ ἄγγελος, καὶ ἱατρὸν, χειροτονοῦσι τῶν ἐκτυφλωθέντων Ἑβραίων ἐκείνων καὶ τῆς ὑγιῦς κήρυκα πίστεως. Ὁ δὲ σώζει καὶ ἄμω· ἱάται μὲν τῷ φύλλῳ τοὺς πληγέντας, εἰ καὶ τυφλοὶ διέμειναν τὴν ψυχὴν· τὴν δὲ ἀληθῆ, ὁδὸν σεσίγηκεν οὐδέποτε.

ΚΖ. Ἐχαιρον οὖν οἱ νεκροπομοὶ τῇ καινοτομίᾳ τοῦ θάνατος, καὶ τοῖς ὕμνοις ἄλλους ἐπικροτοῦντες, φαιδρότεροι τὴν ἐπὶ τὴν τάφον ἐχώρουν. Γεθσημανῇ τοιγαροῦν αὐτοὺς ὑποδέχεται, καὶ ὁ τάφος τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον ἐζήτει φόρτον. Οἱ δὲ καταθέντες τὸ πανάγιον ἐκεῖνο κειμήλιον τὴν ὑστάτην ἐπέδουσι δοξολογίαν. Εἶτα τὸν ἄστηπτον θησαυρὸν, τὸ θαυμαστόν σκεῦος, τὸ οὐράνιον χρῆμα ὑπὸ γῆν κρύπτουσιν, ὃ καὶ οὐρανῶν ὑπέρτερον.

Ἐπεὶ δὲ πάντα διήνωστο μεγαλπρεπῶς, καὶ ὡς ἀπῆται τὰ κατ' αὐτὴν, καὶ τὰ τῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ταφῆς εἰκότως ἀφωσίωτο τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἐμνηστο μὲν οἱ καλοὶ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων διακονοὶ καὶ λειτουργίαις ἄλλης τῆς τοῦ κηρύγματος. Ἄλλ' οὕτε ὁ πόθος καὶ τὸ περὶ τὴν Πάναγον ἀποστῆναι ἐπιτρέπε σέβας, καὶ ἱεραὶ τινες ἄνωθεν ὕμνωδίσαι καὶ ὑπὲρ τῆς πολυουμνήτου δόξα ἀσίγητος μετὰ τινος ὑπερφυῶς εὐωδίας αὐτόθι καὶ εἰς τρίτην κατεῖχον αὐτοὺς μεῖζον ἢ ταῖς σειρήσιν ὁ μῦθος δίδωσι τῶν παριόντων κατακρατεῖν. Θεία δὲ πάντως καὶ τοῦτ' ἦν οἰκονομία, ἵνα καὶ ἄλλου μυστηρίου γένηται ἐπόπται, καὶ πιστοὶ κήρυκες τοῦ φανέντος, ὃ νῦν ὁ λόγος ἐρεῖ.

numine factum, ut alterius quoque mysterii spectatores fidelesque portenti illius præcones forent, quod enarratura nunc oratio est.

ΚΗ'. Βραδύνει τις τῶν ἀποστόλων, καὶ ἄμοιρος γίνεται τῆς περὶ τὴν ταφὴν ἐκείνην διακονίας. Εἶτα ῥῆναι τῆς τρίτης ἐπιστάτης ἡμέρας· μανθάνει τὴν διαίρεσιν τῶν συναποστόλων συνέλευσιν· μυεῖται τὰ παρίδοξα ἐκεῖνα καὶ πράγματα καὶ μελωδήματα, καὶ πάντα ἐκδιδάσκειται, οἷα κατὰ τὴν ἱερὰν ἐξέδῃ, τελετήν. Ὡς δὲ οὐράνιόν τινα καὶ ὑπερφυῶς ἀκρόασις τὰ παρὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐκπλήττεται μὲν, καὶ θαυμάζει, ἀλλὰ δὲ, ὡς εἰκός, καὶ λύπηρόν οἶσται

A tutem. Miser ergo accedit supplex: semet ad pedes apostolorum prosternit; exorat, vehementer obtestatur, lacrymarum rivos effundit, prædicat Christi mei virtutem, magnalia Matris ejus effert; pristina pravæ superstitioni nuntium remittit; atque horum gratia ut sibi manus, magnum illud hominibus præsidium, reddantur, enixe rogat. Quandoquidem autem despiciendus non erat, qui confessionem offerebat, et qui ideo percussus fuerat, ut crucifixum prædicaret, intercessionem apostolorum, ac virtute illius quæ efferebatur, voti sit compos; ac manus a lectulo veluti avolantes, suum cognato corpori ordinem sartum tectum reddiderunt, animaque simul homo ille et corpore sanus effectus est, et sic gaudens ibat ac purissimam magnificans. Postquam autem sanitati restitutus est, apostoli frondem ei tradunt germinis, quod angelus Virgini exhibuerat, et eum tum medicum constituunt illorum Hebræorum, quibus adeptus visus fuerat, tum sanæ fidei præconem. Ipse porro utrumque re ipsa præstat: et frondis quidem ope medetur percussis, utcunque isti inaniam cæcitate permanserint; veram autem doctrinam nunquam silentio pressit.

XXVII. Qui ergo deducebant cadaver, novo hoc prodigio lætabantur, atque hymnis alios adjicientes hymnos, alacriores viam ad sepulcrum usque percurrabant. Hinc eos excipit Gethsemane, et tumulus sacrum illud pondus sibi poscebat. Hi autem purissimum illud cimelium reponentes, postremas ei laudes persolvunt. Deinde incorruptum thesaurum, vas admirandum, cæleste illud, quod carlis ipsis est sublimius, sub terra recondunt.

Postquam autem omnia summo cum honore, et pro illius dignitate, peracta sunt, et quæ pertinebant ad funus ac sepulturam, prouti Dei Genitrici conveniebat, rite sunt expleta, præclari rerum harum illustrium ministri utique ad alterum eorum munus, prædicationis videlicet, animum converterunt. At neque amor, neque reverentia erga purissimam illam permittebant, ut inde avellerentur et cælestes quidam sacri concentus, ac non intermissa laus illius omni honore dignissimæ simul cum miræ cujusdam suavitatis fragrantia, melius sane ac in Sirenibus vim detinendi prætereuntes comminiscantur fabulæ, illos ibidem ad tertium usque diem retinere. Verum et id divino prorsus est

XXVIII. Procrastinat apostolorum quidam, atque adeo exsors manet funerei illius ministerii. Illucescente dein tertia die advenit: audit de coapostolorum per æthera in eundem locum adventu: discit de miris illis tum factis tum concentibus, atque omnia docetur, quæcunque in sacra illa pompa evenerant. Ubi autem cælestia quædam ac præter naturæ leges mira patrata audit, percellitur ipse et obstupescit; tum

vero: ut res ferebat, dolet, acerbumque habet quod sibi evenerat, et intimo corde tristatur vehementer, quod solus tardius venerit, solus haud dignus effectus fuerit, qui et illam summe venerandam postrema ea hora videret, supremumque illi valde diceret, et aspectu tot mirabilium frueretur: solus ibi funebris caeremoniæ cum dilectis sociis participes non exstiterit. At vero, quandoquidem stupendis illis non affuerat, hoc saltem rogat, ut ad beatæ illius sepulcrum sibi liceat accedere, amoventibusque eis operculum, cadaver illud intueri, et amplecti, et adorare; hoc enim pacto et aliquod sibi in calamitate solatium præberi, plurimumque auferri mœroris, et tarditatis ignominiam quodammodo depelli posse arbitrabatur. Symmystæ itaque morem ei gerentes (quippe qui dilecto socio admodum dolenti condolebant), supplices et Deo et Matri ejus preces effuderunt. Cum vero operculum dein e sepulcro amovissent, o portentum! cadaver nequaquam invenerunt. Non enim mortuus erat fons vitæ; neque humus ac sepulcrum diu tegere vas illud prorsus novum poterat, quod incomprehensibilem in se comprehenderat; atque idcirco eam dimittit, utpote cui infima hæc nullatenus consentanea essent. Ipsa porro mirandum in

XXIX. Fertur porro et alia traditio (quam quidem incredula a fidelibus aure excipi cætera purissimæ magnalia neutiquam permittunt), hanc scilicet, postquam sepulcro tecta jam fuerat, et antequam is, qui serius accurrit, advenisset, visam fuisse apostolis ad cælos splendidissime ascendentem, interque angelicos honores mire procedentem atque aerem ineffabili implentem fragrantia. Et huic quidem famæ luculentam fidem illud etiam

Aliud insuper enarratur, quod et facto ipso evidentissime confirmatur, totam prorsus corporis illius purissimi figuram sepulcro impressam esse, ac sculptili veluti opere designatum clarissime cerni, quantum qualemve locum tabernaculum illud divinum ibi depositum occupaverit, ut scilicet, quemadmodum mihi videtur, in hoc quoque purissima illa similitudinem cum Salvatore gereret; et sicut in Dominico illo sepulcro sola relictæ sunt lintea, ita et in Genitricis Conditoris sepulcro sola pro linteis impressa servaretur imago: tum etiam ut ipsius assumptionis, quæ narratur et creditur, præclarum perenniter testimonium ipse tumulus intuentium oculis objiceret, non secus ac sacrarum quoque laudatissimæ illius lacrymarum impressa signa etiamnum præfert (o portentum!) lapis ille venerandus, qui mortuum Salvatorem sindone involutum excepit, quique nostris et oculis et tactui manifesta lacrymarum signa exhibet.

XXX. Et sane par omnino erat, ut (quod circa cæteros sanctos factum novimus) nihil eorum decideret, quæ ad testandam purissimæ celsitudinem opportuna forent. Præsertim vero cum nullatenus consentaneum esset, ut ad sanctificationis nostræ

τὸ σῶμα, καὶ σφόδρα πλήττεται τὴν καρδίαν, ὅτι μόνος καθυστέρησε, μόνος οὐκ ἤξιωτο καὶ ἰδεῖν τὴν πάντιμον τελευταίον, καὶ ἀποδοῦναι τὰ ἐξιτηρία, καὶ τῆς θέας τῶν θαυμασίων τυχεῖν· μόνος ἔνταῦθα τῆς περὶ τὴν ἐκφορὰν τοῖς φίλοις οὐκ ἔκοινωνησε λειτουργίας. Ἀλλ', ἐπεὶ περ ἀπελείφθη τῶν παραδόξων ἐκείνων, τῷ τάφῳ προσελθεῖν αὐτεῖται τῆς μακαρίας, καὶ τὸ κάλυμμα ἐκ μέσου θεμένων, ἰδεῖν τὸν νεκρὸν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ προσκυνῆσαι, καὶ οὕτω τυχεῖν παραμυθίας ἐνόμιζεν ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, τῆς τε ἀνίας τὸ πλεῖστον περιαιρεῖσθαι, καὶ τὴν τῆς βραδυτῆτος ὑποχωρεῖν ἀδοξίαν. Οἱ οὖν συμμῦσται πεισθέντες, συνήλθυσαν γὰρ πᾶν περιαλγοῦντι τῷ φίλῳ, εὐχὰς ἱκετηρίου τῷ θεῷ τε ἀνέπεμψαν καὶ τῇ ἐκείνου μητρὶ. Καὶ μετὰ τοῦτο, γυμνὸν τοῦ καλύμματος τὸν τάφον πεποιηκότες, τὸν νεκρὸν, ὡς τοῦ θαύματος! εὗρισκον οὐδαμοῦ. Οὐδὲ γὰρ νεκρὸς ἦν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, οὐδὲ γὰρ καὶ τάφος καλύπτειν εἶχεν ἐπὶ μακρὸν τὸ τὸν ἀχώρητον χωρήσαν καινότατον σκεῦος· διὰ τοῦτο ἄφηται μὲν, ἅτε μὴ ἐκείνη τὰ κάτω κάλληλα· ἀνείσι δὲ ὑπερφύως, ἐνθα ὁ συγγενὴς αὐτῇ παρесеύαστο χῶρος. ἰδcirco eam dimittit, utpote cui infima hæc nulla-

KΘ'. Ἐγεί δὲ καὶ λόγος, ὃν τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρεῖ διαπιστεῖν τὰ κατὰ τὴν πάντα γνον, ὡς ἄρα τεθέσται τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἱερὰν ταφὴν, πρὶν ἢ τὸν βραδύνατον ἐπιδημηκέναι, μάλα λαμπρῶς εἰς οὐρανὸς ἀνιῶσα, καὶ μετὰ δόξης ἀγγελικῆς ὑπὲρ λόγον προερχομένη. καὶ ἀβρόχτου τὸν ἄερα πληρώσασα εὐωδίας. Σαφὴ δὲ τούτῳ τὴν ἀπόδειξιν δίδωσι καὶ ἡ τοῦ τάφου κένωσις. facit, quod vacuum dein sepulcrum fuerit inven-

Ἔτι δὲ λέγεται καὶ ἄλλος ἐναργέστατος καὶ αὐτὸς, ἐγγραφεῖν τῷ τάφῳ ὅλον δῆτα τὸν τύπον τοῦ σανάγνου ἐκείνου σώματος· καὶ καθάπερ ἐκ διαγλυφῆς τινος ἀριδηλότατα ἐξεικονίζεσθαι τὸν τόπον, ὅσον καὶ οἶον ἡ τοῦ θείου σχήματος ἐπέσχε κατάθεσις, ἡμοῖς δοκεῖ, ἵνα τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα κἀνταῦθα σῶσιν κοινωνίαν ἡ πάντα γνος. Καὶ ὡς περὶ ὁ δεσποτικός τάφος ἐκεῖνος τὰ ὁθόνια διετήρησε μόνα, οὕτω καὶ ὁ τῆς τοῦ Κτίστου Μητρὸς τάφος, τὸν ἐγκοιλανθέντα μόνον τύπον ἀντὶ τῶν ὁθονίων φέρη· πρὸς δὲ καὶ ὅπως τῆς λεγομένης καὶ πιστευομένης περὶ αὐτῆς ἀναλήψεως λαμπρὰν ἔει παρὲχῃ τὸ μνημα τοῖς ὁρώσι τὴν μαρτυρίαν, οἷον δὲ καὶ τῶν ἱερῶν τῆς πολυμνήτου δακρύων ἐς δεῦρο φέροι τοὺς τύπους ὁ τὸν Σωτῆρα δεξάμενος σινδότι νεκρὸν εἰλίσσόμενον, ὡς τοῦ θαύματος! σεβάσμιος λίθος, ὃς ἀπὸ τε τῆς ὀψέως καὶ ἀφῆς τράνην ἡμῖν τὴν τῶν δακρύων εἰκόνα διασημαίνει.

Α'. Ἐχρῆν γὰρ, δι' ὧν τὸ ὕψος ἔδει μηνύεσθαι τῆς Πανάγνου, μηδὲν κατὰ τοὺς λοιποὺς διαβρεῖν. Ἀλλως τε καὶ οὐδ' ἂν ἦν ἀκλόουθον πιστευθῆναι μὲν ἡμῖν τῶν λοιπῶν ἁγίων τὰ ἱερὰ σώματα ἀγιασμοῦ ἔνεκεν, τοῦ δὲ γε πάντων ἁγιωτάτου σώ-

ματος ἐκείνης μήτ' ἵχνος ἢ τυπον, ἢ τι τῶν ἐκε-
νην σκιαγραφούντων, μηδὲν περιλειφθαι δι' ἴσην
αἰτίαν. Οἶμαι δὲ, καὶ ἵνα τὸ περιὸν εἰς ἀγιαστικὴν
δύναμιν τῆς πανάγνου διαδειχθῇ, διὰ τοῦτο καὶ τῶν
ἐχράντων ἐκείνων μελῶν εἰς ἡμᾶς οἱ τύποι μόνοι
παρέμειναν, ἅτε δὴ τοῦτο δυναμένων; μᾶλλον δὲ
καὶ πλεον τῶν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνης λειψάνου τύπων,
ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων ὅλον τὸ λείψανον.

cum videlicet palam fieret, illud ipsum, quod integra aliorum sanctorum pignora præstant, id ipsum, immo vero etiam plus posse sola sacrarum ejus exuviarum vestigia.

ΚΑ'. Ἄλλ' οὐδὲ τῆς ἀγίας ἂν ἐκείνης εἰκόνας, ὡς
ἔωγε οἶμαι, τὰ τοιαῦτα δῆπουθεν εἰκονίσματα,
λίγω δὲ τοὺς θείους τύπους, φέρειν εἶχεν ἡ γῆ, εἴ
γε μὴ καὶ ὁ Πλάστης καὶ Ἰδὸς αὐτῆς πολυειδοῦς
ἔνεκεν ὠφελείας τοῖς κάτω τὴν οἰκίαν ἐκείνην καὶ
θεῖαν ἐδωρήσατο μορφὴν. Αὐγάρω, ὅς Ἐδέσσης
ἦγετο, τὸν ἀτίμητον ἐκείνον ἐμπιστευθῆναι
ἐκούμεν θησαυρόν. ἵνα τοίνυν μὴ τῷ Ἰϋ τῶν
ἰσῶν ἀπολήπῃται κἀνταῦθα ἡ ὑπεράμμος Μήτηρ,
διὰ ταῦτα καὶ γῆ συγκεχώρηται τὰς ἱεράς ἐκείνας, ὡς
εἴρηται, θησαυρίζειν σφραγίδας.

Ἐπεὶ καὶ κατὰ πολλὰ ἂν ἴδοι τις ἄλλα τῶν Κτι-
στη τὸ ἐμφερὲς σώζουσιν τὴν πανάχραντον. Καθά-
περ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ μὲν τὸ τοῦ θανάτου δι' ἐμὲ
ποτήριον, οὐ κατὰ τοὺς λοιποὺς δὲ τῶν νεκρῶν,
μόνιμον, ὡς εἰπεῖν, οἰκίαν τὸν τάφον ἐκτίσαςτο,
ἀλλὰ, τὸ προσήκον αὐτῷ καταγώγιον ἐπιζητήσας,
ἀνέστη· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Δημιουργοῦ Μήτηρ ὑπὸ
γῆν μὲν ἦλθεν, ἅμα τε ἐκείνον μιμουμένη, τῇ τε
ἐκείνου ψήφῳ πειθομένη, ἦν οἱ πρόγονοι πρὶν
ἐκτελέσασιν, ἦν γὰρ ἀληθῶς καὶ αὐτὴ ἐκ τῆς γῆς,
εἰ καὶ μηδὲν τι γήινον κατὰ διάνοισιν ἔβαρεν· ἀνέστη
οὖν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνέβη, ἔνθα καὶ ὁ ταύτης
Ἰδὸς. Καὶ ὥσπερ τριήμερος ἐκείνη ἡ ἔγερσις, πα-
ραπλησίως τὸν ἴσον ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἐτήρησε
καὶ αὐτὴ· καὶ καθάπερ ἡ τοῦ Δεσπότης ἀνάστασις
σαφῇ μὲν ἡμῖν τὴν ἀριθμὸν ἐγνώρισε τῶν ἡμερῶν,
οὕτω τριήμερος, ἔκρυψε δὲ τὴν ὥραν· τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρούς.

ΑΒ'. Ἐτι δὲ καὶ τὸν τοῦ φοίνικος κλάδον, ὃν δι'
ἐγγέλου τῇ μακαρίᾳ, καθάπερ ἔφημεν, πέπομ-
ψεν ὁ Θεός, πρὸς ταύτην ἂν οἶμαι τὴν εἰκόνα τοῦ
Σωτῆρος φέρειν. Καθάπερ μετὰ κλάδων οἱ τῶν
Ἑβραίων πιπίδες, τὸ τῆς κακίας ἄδολον πλῆθος ἐκείνο,
τῷ Σωτῆρι ὑπήντων, ψελλίζουσα τε γλώττη τὸν αἶνον
καὶ τὸ σέβας κατήρτιζον· καὶ ὡς ἐκεῖνοι ἐνῆν, δι'
ὧν ἐποίουσαν, νικητὴν τοῦ θανάτου τὸν Δεσπότην
ἐπέβαινον· οὕτω δὴ τῷ πάσης ἀμύχτῳ κακίας ἀγ-

A præsidium cæterorum quidem sanctorum sacra corpora nobis concredentur, virginei vero hujus corporis, omnium sane sanctissimi, nec vestigium nec imago nec quidpiam aliud eam adumbrans in eumdem finem relinqueretur. Arbitror autem, ideo etiam immaculorum eorum membrorum figuras tantummodo ad nos usque remansisse, ut potior ad sanctificandum vir tui purissimæ ostenderetur, id ipsum,

XXXI. Verum, ut mihi quidem videtur, ne ejusmodi quidem sanctæ illius imaginis vestigia, divinas inquam illas figuras, suscipere terra potuisset, nisi prorsus Creator quoque ac Filius ejus, multiplicitate emolumenti ergo, propriam illam divinamque figuram terrestribus dono dedisset. Siquidem Abgaro, qui Edessæ principatum obtinebat, pretiosum illum audimus commissum fuisse thesaurum. Ut ergo ne in hoc quidem purissima Mater dissimilis Filio esset, propterea hoc etiam datum est terræ, ut sacra illa signa, velut thesaurum quemdam, ut dictum est, penes se recondere.

Et sane etiam quoad alia plura pervidere quis poterit, Immaculatissimam cum Creatore similitudinem servasse. Nam quemadmodum ille bibit quidem propter me poculum mortis, non tamen instar aliorum mortuorum stabilem, ut ita dicam, domum sepulcrum sibi habuit, sed ut congruam quæreretur sibi sedem, surrexit; sic etiam Conditoris Mater terram utique subiit, tum ut Filium imitaretur, tum etiam ut illius pareret sententiæ (24), quam olim protoparentes audierant, quippe quæ et ipsa vere e terra erat, etsi nihil terrenum secundum animum gereret; verumtamen surrexit, et in cælos, ubi erat et Filius ejus, avolavit. Et quemadmodum resurrectio illa tertia die contigit eumdem perinde dierum numerum et ipsa servavit; et sicut Dominica resurrectio aperte utique nobis prodidit dierum numerum, tertium videlicet, attamen horam occultuit; eumdem in modum et Dei Matri factum est.

XXII. Illum insuper palmæ ramum, quem per angelum beatæ illi, uti diximus, Deus misit, imaginem puto referre Salvatoris. Quemadmodum scilicet pueri Hebræorum, turba illa malitiæ expers, cum ramis Salvatori occurrebant, et balbutiente lingua laudes persolvebant, præstabantque obsequium, et prouti poterant per ea, quæ gerebant, victorem mortis Dominum proclamabant; ita sane et angelo ab omni malitia puro, innocentium illorum

Ant. Ballerini notæ.

(24) Sententiam hanc refert liber Genesis (III, 18): *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris*. Quocirca subdit auctor: *Quippe et ipsa vere e terra erat*. At ne quis putaret, Virginem beatam illius quoque participem existisse reatus, qui mortis causa fuit, propter quem scilicet gratuito immortalitatis munere humanum genus exspoliatum est, protinus idem au-

ctor subdit: *Quaquam nil terrenum secundum mentem Virgo gereret*. Quin imo ulterius hinc se offert argumentum immunitatis Virginis a primo illo reatu. Si enim ex Isidori sententia et Virgo eo vitio infecta fuisset, pronum omnino erat hoc loco verissimam ac potissimam causam mortis proferre, videlicet Virginem quoque ea animi corruptione tactam fuisse, quæ hominem morti tradidit.

puerorum loco, ramus datus fuerat, ut eum Dominæ afferret, perque id referendū de morte victoriam significaret.

Sic et in hisce imaginem illam, quam diximus, exacte in se purissima servavit. Et par erat profecto, ut bona Mater in omnibus novum Filium imitaretur, simulque ut hic novum quid et ab iis plane diversum fieret, quæ inter filios consuetudo naturæ ordine progenitos eorumque parentes solent contingere. Fert enim naturæ lex, ut bonis filiis optimi patres seu exemplar proponantur; ut scilicet ex diuturna experientia, quæ ex elapsa ætate parentibus accessit, optima quæque colligere queant. At in nova Dei Matre e contrario prorsus se res habuit, et Matri novus ejus Filius in exemplar est propositus, in eamque Filii imaginem oculos purissima illa defigens, et colores et formam et lineamenta in semetipsam transferebat. Neque vero præter rationem id factum est. Alia enim sublimique ratione Verbum Creator ac purissimæ Filius vere prototypus et quavis re alia antiquior exsistebat; ideoque congruus servabatur ordo, ut in inferiorem decus omne e superiore profluere.

XXXII. Quoniam (23) autem de palma paulo ante diximus, necesse esse existimo, et arboris proprietates demonstrare, et quam istæ habent similitudinem cum purissima secundum meum iudicium. Quoniam si non valde conveniens esset ipsi, non utique talem a Deo accepisset ramum.

Palma arbor parum quidem conversatur cum terra, et tantum, quantum possit necessarium ad suum statum humorem attrahere. Tendit autem sursum, erectos producit ramos; et ad summam eos altitudinem porrigit, ita ut qui videret, ad cælum pervenire arborem cogitare diceret. Hæc vero manifeste effigiant summæ laudandam Virginem. Nam illa quoque pauca quidem terrestrium participabat: dico autem alimentum, somnum, et quæcunque sunt necessaria. Sic enim hæc modeste participabat, et ut necessarium est homini, ut ostenderet quod ex hominibus orta est: omniaque fert ipsa humanæ legis, quamvis secundum animam nihil cum hominibus commune erat purissimæ. In pluribus autem, quæ ad rationem animæ spectant, sursum ad sublimia et ad cælum ipsum percurrere, et quasi equo celeriter vehebatur.

Sicut enim animalia, quæ alis prædita sunt, descendunt quidem in terram, necessitatem naturæ consolantia, sed semper sublimia et aerem desiderant, et cum hominibus conversari nolunt; sic si habebat ad terram quidem purissima, quoniam homo erat; propter modestiam autem animi

A γέλιφ ἀντὶ τῶν ἀνάγκων νηπίων ἐκείνων ὁ θαλλὸς ἐγκεχερίριστο, ἵνα τῇ Δεσποίνῃ προσάξῃ (m), καὶ τὴν τοῦ θανάτου νίκην ὑπογράψῃ.

Οὕτως ἡ πάναγνος ἀκριδῶς κἀνταῦθα τὴν δηλωθεῖσαν διέσωσεν εἰκόνα ἐκείνην. Ἐδεῖ γὰρ τῇ ἀγαθῇ Μητρὶ ἐφ' ἅπασιν τὸν καὶνὸν ἐκμιμῆσθαι Ἰδὼν καὶνὸν δὲ τι καὶ ἀντίστροφον καὶνοτομηθῆναι ἐνταῦθα παρὰ γε τὰ τοῖς κατὰ φύσιν υἱεῖσι πρὸς τοὺς τεκόντας τελούμενα. Ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς συγγωραὶ νόμος τοῖς ἀγαθοῖς τῶν παίδων ἀρχέτυπον τοὺς ἀρίστους προκείσθαι πατέρας ἵν' ἔχοιεν ἐκ τῆς πρεσβυτέρως πείρας, ἣν ὁ φθάσας χρόνος ἐχορήγησε τοῖς τοκεῦσι, συλλέγειν τὰ κάλλιστα ἐπὶ δὲ τῆς καίνης τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τούναντίου γέγονεν ἅπαν, καὶ ὁ νέος ἐκείνης Ἰδὼς εἰς ἀρχέτυπον τῇ Μητρὶ προὔτεθον, καὶ πρὸς ἐκείνην ἀφορῶσα τοῦ Ἰδοῦ τὴν εἰκόνα ἡ Πάναγνος, καὶ ἑαυτὴν ἐχρῶννε καὶ διεμύρφου καὶ διεικόνιζεν. Ἀλλ' οὐκ ἔξω λόγου καὶ τοῦτο. Ἦν γὰρ καθ' ἑτέριν καὶ ὑψηλὸν τρόπον πρωτότυπον ὄντως καὶ παντός ἄλλου πρεσβύτερον ὁ Δημιουργὸς Λόγος καὶ Ἰδὼς τῆς πανάγνου καὶ διὰ τοῦτ' ἐπώζετο τὸ εἰκὸς, τοῦ ἐλάττονος ἀπὸ γε τοῦ κρείττονος δεχομένου τὴν εὐλογίαν.

ΛΓ'. Ἐπεὶ δ' ὁ λόγος περὶ τοῦ φοίνικος μικρόν τι φθάσας ἐδήλωσεν, ἀναγκαῖον οἷμαι τάς τε ιδιότητας δεῖξαι τοῦ δένδρου, καὶ ὅτι φέρουσιν αὗται πρὸς τὴν Πάναγνον, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον. Ἐπεὶ οὐκ ἂν, εἰ μὴ σωδὸρα προσῆκεν αὐτῇ, τοιοῦτον εἴληφεν ἐκ Θεοῦ κλάδον.

C Ὁ φοίνιξ τὸ δένδρον βραχέα μὲν τῇ γῇ προσομιλεῖ καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὴν ἀναγκαίαν ἔλκειν ἐκμάδα πρὸς στάσιν τὴν ἑαυτοῦ σπεύδει δὲ ἄνω, κλάδους ἰσχυτερεῖς προβάλλων, καὶ τοὺς ἐπὶ μήκιστον ὕψος ἀναδιδούς, ὡς φθάσαι τὸν οὐρανὸν εἶπεν ἂν τις ἰδὼν μελέτην θεῖναι τὸ δένδρον. Ταῦτα δὲ σαφῶς εἰκονίζει τὴν πολυύμνητον. Κάκεινη γὰρ ὀλίγα μὲν τῶν γῆινων ἐκοινώνει· φημί δὲ τροφήν, ὕπνον, καὶ ὅσα τῶν ἀναγκαίων οὕτω γὰρ τούτων ἅρα μετέιχε σωφρόνως, καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἀνθρώπων, ὡς θ' ὅτι τε ἐξ ἀνθρώπων ἡ πρόοδος αὐτῇ δεῖξαι, πάντα τε αὕτη φέρει τοῦ ἀνθρωπείου νόμου, εἰ καὶ τὴν γνώμην πρὸς ἀνθρώπους οὐκ ἦν τι κοινὸν τῇ πανάγνῳ· τὰ πλείω δὲ καὶ ὅσα πρὸς λόγον ἔλκει ψυχῆς, ἄνω τε πρὸς ὑψηλὰ καὶ ὑπὲρ οὐρανὸν αὐτὸν δίδωμι τε καὶ διέπνευσι.

Καθ' ἕνα γὰρ τῶν ζώων, ὅσα τρέφει πτερὸν, κατὰ μὲν εἰς γῆν, τὴν φυσικὴν ἀνάγκην παρκαμθόμενα, τὸ δὲ ὕψος αἰεὶ καὶ τὸν ἀέρα ποθεῖ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις κοινωεῖν οὐχ αἰρεῖται· οὕτως εἶχε πρὸς γῆν μὲν ἡ πάναγνος, διότι ἀνθρώπος, διὰ δὲ τὸ σωφρον τῆς γνώμης, πρὸς μετέωρά τε καὶ θεῖα.

Ant. Ballerini notæ.

(m) Poster. man. προσάγει.

(23) Hujus paragraphi versionem praebeo, quam Hippolytus Marracius jam vulgaverat. Neque enim

operæ pretium erat, huic particulæ, quam dubiæ prorsus fidei esse in Præfatione dixi, ultiores curas abhibere.

καὶ καθάπερ ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ μὲν τὰ ὀρατὰ, ψάσει δὲ οὐδενὸς τῶν ὀρωμένων ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ σάρξ, οὕδὲ τῆς τοιαύτης δεῖται τοῦ θίγειν (sic) ἀνάγκης, ἵνα τοῖς θεωμένοις προσβάλλῃ, ἀλλὰ κοινωνεῖ μὲν ἡ ὄψις τοῦ προκειμένου, μένει δὲ ἡ τῆς ὀφθαλμοῦ ὕλη ἡ παράπαυστος τῶν φαινομένων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ κοινωνοῦσα καὶ ἄμικτος τῶν τοῦ χροῦς ἐμεινὴν ἡ πινύμωνος.

Ἡρῦσται τῷ φοίνικι καὶ ἰδιότης ἐτέρᾳ, ἡ δὲ, προεῖται μὲν τῆς γῆς ὁ φοίνιξ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν δένδρων, αὐξάνει δὲ οὐ κατ' ἐκείνα τοὺς μὲν γὰρ κλάδους ἐπὶ μέγα ἀΐρει μήκος, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ γὰρ τῆς κορυφῆς πᾶχος, ὅσον ἂν τῆς γῆς ὑπερκύψας ἔχον φανεῖν, τοῦτο προσθήκης ἁμοιβὴν ἵστινοσούν μενεῖ διαιτηρῶν· καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὴν πᾶναγνόν τοῦτον οἶμαι σκιαγραφεῖν λόγον· Ἡ Παρθένος, προήλθε μὲν τῆς ἰδίας μητρὸς, ὡς περ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον πᾶχος, λέγω δὲ τὴν προγονικὴν ἀμάρτιαν, μεθ' ἧς ἐγεννήθη. ἦντε ἀκουσίως ἐλήτρε, διαφυγεῖν τε τρόπος ἦν οὐδεὶς, οὐδὲ ὑπερβῆναι· περὶ ἧς καὶ ὁ θεὸς φιλοσοφεῖ Δαβὶδ, 'Εν ἀμαρτίαις, φάτκων, ἐκίστησέ με ἡ μήτηρ μου. Ταῖς τὴν δὴ καὶ μόνην ἦκεν εἰς βίον φέρουσα, καὶ τῇ γένει δεικνύσα· παχύτητος δ' ἐτέρας οὐτινοσούν ἐτλαδὲ, ῥύπου παντάπασι μεμένηκεν ἀνεπίδεντος· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατρῷον ἐκείνον καὶ ὁλέθριον ἑαυτῆς ἀπερρίψε κληρὸν· καθ' ὃ δὴ καὶ ταυτησί περιεγένετο τῆς ἐκόνος. Ὁ μὲν γὰρ φοίνιξ οὕτε δ' κνηθεὶς ἔδειξε περὶ τὴν κορυφὴν, ἀποτίθεται πᾶχος, οὕτε οὐπερ ἔσχεν ἐξαρχῆς, ἔλαττον πεποίηκεν οὐδεπώποτε. Ἡ δὲ μακαρία, οἷον ὑπὲρ πᾶσιν τε οὕτα εἰκόνα ἀπαίρω τε τῷ μέτρῳ, καὶ αὐτὸ ὑπερβάσσει τὸ γένος, ἔσπευσε καὶ τὸ ἀρχέγονον πᾶχος, φημί δὲ τὸν ἐκείνον Ἀδαμαῖον ὕλησθον, ἀποβαλεῖν τε καὶ ἀποξέσαι, καὶ τὸν ἀνδρίαντα, τὸν ἄνθρωπον λέγω, οἷον ἐχάλευσεν ὁ Δημιουργὸς, στίλβοντα καὶ λαμπρὸν ἀποφῆναι· καὶ τὸ δὲ τοῦτου παραδοξότερον, ὅτι οὐ μικρὰν ἐλίστρον σφείν κήρυξεν, καὶ οἷα ἂν αὐτῇ μόνῃ γένοιο· ἱκανή· ἀλλὰ τοσούτῳ καθαρότερος βάλει προσομιλήται· διηγωνίστατο, ὅτῳ καὶ ἄλλοις ἐκχέει δεδύνηται, ῥύπον τε ἀποκλύσαι δι' αὐτοῦ τὸν παχύτατον τε καὶ μαζώτατον.

Ἡρὸς τοῦτοιοι δὲ καὶ ὁ τοῦ φοίνικος καρπὸς, ὅσα ἐμὲ νομίζουσιν, τὸν καὶ νὸν ζωγραφεῖ τῆς παρθενίας γένος. Καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ δένδρου τοῦτου καρπὸς ἐστὶ μὲν τὴν τε ὥραν λαμπρὸς, καὶ τὴν γεῦσιν ἡδὺς ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς, ὃ δὲ ἔνδον καλύπτει, πᾶνυ πῖρκας (sic) στεφρὸν καὶ συντριβῆς σχεδὸν ἀνώτερον. οὕτω δὲ καὶ ὁ ἐμὸς Χριστὸς, ὁ τῆς Παρθένου καρπὸς, τὸν μὲν ὀρωμένον γλυκὺς καὶ ὠραίος, ὡς ἴκιστ' ἔστι γε τῶν ἀπάντων οὐδεὶς, τὸ δὲ νοούμενον ἱσχυρόν παντὸς ἐπικρατέστερος καὶ στεφρύτερος, καὶ αὐτὴν πλουτῶν τὴν ἀπάθειαν. Ὁ δὲ καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ αἰνιττόμενος, οἶμαι, Δίκαιος ὡς φοίνιξ, εἶπεν, ἀνθήσει, δίκαιον μὲν τὴν Παρθένον ὀνομάζων ἐξόχως, ἄνθος δὲ τὸν ἐξ αὐτῆς, ὃν ἔφην,

A sublimia et divina contemplabatur. Et quemadmodum oculus videt quidem visibilia, nihil vero eorum, quæ videntur, attingit oculi caro, nec hujusmodi tangendi necessitate illi opus est ad videndum : sed participat quidem visus objectum, manet autem materia visus absque eo quod attingat res visibiles ; eodem modo Immaculatissima et participans et immista a terrenis manebat.

Adest palmæ et alia proprietas ; est autem hæc : producitur quidem palma de terra, quemadmodum et reliquæ arbores ; crescit autem non sicut illæ ; nam ramos quidem ad magnam extollit longitudinem, ut dictum est, summitatis autem tramite crassitiem, quam tunc habet, cum de terra producta apparuerit, hanc conservat cujuscunque additionis expertem ; et hoc autem ad purissimam hanc habet, ut arbitror, rationem imaginis. Nata est quidem Virgo ex propria matre, sicut homo : et ideo antiquam crassitiem, dico autem peccatum originale, cum quo nata fuit, et quod invito acceperat, nullo modo poterat evitare nec transgredi : de qua et divus David philosophavit dicens : *In peccatis concepit me mater mea* ²¹. Hoc igitur solum in hanc vitam edita tulit, ostendens humano generi : alterius vero crassitiæ, cujuscunque videlicet inquinamenti prorsus incapax mansit. Nec solum hoc, sed illam quoque paternam et perniciosam sortem abiecit a se, sicut etiam hanc imaginem superavit. Nam palma nec illam, quam, cum orta fuerit, monstravit circa summitatem, deponit crassitiem, et illam, quam ab initio habuit, minorem fecit unquam (sc. *nunquam*). Beata autem Virgo quasi supra omnem existens imaginem infinito intervallo ipsumque genus superans, properavit ad illam antiquam crassitiem, Adami, inquam, lapsum abjiciendum, statuamque hominem inquam, quem Opifex fabricavit, splendidam ac nitidam ostendendam ; et quod admirabilius est, quia non parvam voluit habere purgationem, et quæ ipsi soli sufficeret ; sed cum tanta profunditate puritatis conversari conata est, ut aliis quoque effundere potuerit, sordesque expurgare per ipsam crassissimas ac scelestissimas.

Ad hæc autem fructus quoque ipsius palmæ, ut ego arbitror, novum Virginis Filium figurat. Sicut enim hujusce arboris fructus est quidem pulchritudine splendidus, et gustu dulcis plus quam alii : quod autem intus operit, valde solidum est, et quasi infrangibile : sic etiam meus Christus, Virginis fructus, aspectu quidem dulcis et speciosus, ut nemo omnium alius ; intellectu autem omni forte validior ac solidior, est, et ipsam possidens impassibilitatem. Quod jam et David propheta innuens, ut ego puto, *Justus*, dixit, *tanquam palma florebit* ²², justum egregie vocans Virginem : *florem* autem ex ipsa natum, ut dixi, dulcissimum Jesum, sicut etiam Salomon de ipso Christo. *Ego*, inquit,

²¹ Psal. L, 7. ²² Psal. xci. 13.

nos campi et lilium vallium ²³. Quod si palma, quoad intus, non est impassibilis, non propterea sermo aberrat; neque enim in creaturis inveniri potest divinæ et impassibili naturæ imago omnino similis.

Adhuc etiam et qui voluerunt a mundo secedere et alta philosophari, Deumque alloqui, quantum homini est possibile, illum locum ad habitandum, ut audimus, elegerunt, qui palmas producit; quarum fructus quidem non parvo erat ipsis solatio; rami autem opus erant, quod sacræ illorum sanctorum manus operabantur; et hoc valde consonum esse arbitror præsentī speculationi, et non sine ratione; nec casualem, quod aliquis diceret, concederem usquam huiusmodi vitam sanctorum illorum virorum: sic enim intelligere possum de hoc: quoniam purissimæ Virgini, ut diximus, palma assimilatur, huius vero fructus ineffabili admirabilique illius fructui: propterea manus quidem sanctorum palmæ tractabant ramos; os vero illius fructum sumebat, ut circa quæ memoriam nunquam dormire desiderabant, Jesum inquam et purissimam Virginem. Ad hæc autem et manuum exercitium mensaque cooperentur; quoniam et lenere, si quid aliud, Jesum volebant, et si fieri posset, hunc semper manducare atque spirare. Hoc autem ostendebant per ea, quæ faciebant, et proprium scopum manifestum posuerunt. Et de his quidem satis dictum est.

XXXIV. Ipsa vero, o Dei Mater, splendor nostræ naturæ, opus novum ac jucundissimum (26), cælestis altitudo, gratiarum mare (27), sol conspicuo isto splendidior, arco sacratissimis virtutibus exundans, pigmentarium ex omnibus floribus fragrantissimum, salus mea, per quam et cælos inhabitamus, et paradisum recuperavimus, et (quid plura enumerem? incomprehensibilis Dei receptaculum ac Mater, et idcirco visibilium omnium et invisibilium, Deo excepto, Domina, sis nobis hic quidem sanctioris usque vitæ gubernatrix, tum veritatis dux, tum propugnatrix adversus insidias, quas inimicus contra nos molitur; in futuro autem sæculo æternorum honorum nobis fruitionem præbeas. Quam utinam assequamur omnes, mediatrice Deipara, et gratia Domini nostri Jesu Christi, quem decet gloria omnis, honor et adoratio cum æterno ejus Patre et sanctissimo ac vivificante ejusdem Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

²³ Cant. II, 1.

Ant. Ballerini notæ.

(26) Attendenda hic vis est Græcæ locutionis. Ex usu enim Patrum δημιουργός, ubi de Deo dicitur, est *Creator*, ac propterea δημιουργία de opere per creationem e nihilo educto usurpatur. Sermo est ergo de Virgine, quatenus e manibus Dei prodiit. Exhibetur autem tanquam opus non modo novum sed et splendidissimum. E communi ergo ordine recedens ac splendidissima describi-

γλυκύτατον Ἰησοῦν, καθὰ καὶ Σολομὼν περὶ αὐτοῦ δῆπουθεν τοῦ Χριστοῦ, Ἐγὼ, φησὶν, ἄνθος τοῦ πεδίου, καὶ κρίνον τῶν κοιλάδων. Εἰ δὲ μὴ τὸ ἔνδον ἀπαθὴς ὁ φοῖνιξ, οὐ παρὰ τοῦτό μοι δοκεῖ λόγον διαμαρτάνειν· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἐν τοῖς κτιστοῖς εἰκόνα εὐρεῖν τῆς θείας καὶ ἀπαθούς φύσεως ἀπαράλλακτον.

Ἐτι δὲ καὶ οἷς ἐπέλθεν ἀποβράγῃναι κόσμου, καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφῆσαι, καὶ Θεῷ προσεντυχεῖν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, ὅτι τυττον, ὡς ἀκούομεν, πρὸς οὐκυσιν εἴλοντο τὸν τόπον, ὃς τοὺς φοῖνικας φύει, ὧν ὁ μὲν καρπὸς οὐ μικρὰ πρὸς τροφήν αὐτοῖς ἐτύγγανε παρμυθία, τοὺς δὲ κλάδους ἔργον εἶχον αἱ ἱεραὶ τῶν ὁσίων ἐκείνων χεῖρες· κατὰ πολὺ καὶ τοῦτο συνῆδεν οἶμαι τῇ παρούσῃ θεωρίᾳ· καὶ οὐκ ἔξω λόγου, οὐδὲ αὐτόματον, ὡς ἂν τις φαίη, τὴν τοιαύτην διατριβὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀνδρῶν, συγχωρήσαιμι ἂν ἔγωγε· οὕτω γὰρ ἔχω νοεῖν καὶ περὶ τούτου· ὡς ἐπέπερ τῇ πανάγῃ μὲν, ὡς ἔφημεν, ὁ φοῖνιξ ἀναλογεῖ, ὁ δὲ τούτου καρπὸς τῷ ὑπερφυεῖ καὶ παραδόξῳ ἐκείνης καρπῷ· διὰ ταῦτα χεῖρες μὲν τῶν ὁσίων κλάδους μετεχειρίζοντο φοιτικῶν στόμα δὲ τὸν ἐκείθεν ἐδέχετο καρπὸν, ἵνα περὶ αὐτὴν μνήμην καθέδουσιν οὐδέποτε· ἐπόθουν, λέγω δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Πάναγνον, πρὸς ταῦτα καὶ ἡ τῶν χειρῶν ἐργασία καὶ ἡ πράπειζα συνεργοὶ γέγονιντο· ἐπὶ καὶ κρατεῖν εἶπερ τι τὸν Ἰησοῦν ἐδούλοντο, καὶ, εἰ οἷόν τε, τοῦτον ἄε σιτεῖσθαι καὶ ἀναπνεῖν. Τοῦτο δὲ δι' ὧν ἐποίουν ὑπέβαινον, καὶ σαφῆ τὸν οἰκεῖον προῦθηκαν σκοπὸν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλως.

ΔΔ'. Αὕτη δὲ, ὦ Θεοῦ μήτηρ, ἀγλάτμα τῆς ἡμετέρας φύσεως, καινοπρεπέστατον δημιουργήμα, οὐράνιον ὕψος, χρίτων θάλασσα, ἥλιε τοῦ φαινομένου λαμπρότερε, ἱερωτάτων ἀρετῶν πλήρης κιθωτὴ, ἀνθῶν ἀπάντων εὐωδιστάτη μυροθήκη, ἡ ἐμὴ σωτήρια, δι' ἧς καὶ οὐρανούς οἰκοῦμεν, καὶ παραδεδέσμεν ἀπειλήσαμεν, τί δεῖ πολλὰ λέγειν; Θεοῦ τοῦ ἀγαρχοῦ δοχεῖον καὶ Μήτηρ καὶ διὰ τοῦτο, Θεοῦ πλὴν, ὁρωμένιον ἀπάντων καὶ ἀοράτων Δέσποινα, εἴης ἡμῖν ἐνταῦθα μὲν καὶ βίου θεοπροποῦς κυβερνήτης, καὶ ἀληθείας ὁδηγός, καὶ προασπιστὴς τῆς καθ' ἡμῶν τοῦ πολεμίου μελέτης· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν χορηγίαις ἀπόλαυσιν. Ἦς γίνονται πάντας ἐπιτυχεῖν μεσιτείᾳ τῆς Θεοτόκου καὶ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν.

tur prima Mariæ origo.

(27) Notissimum est, ad significandam rei alicujus amplitudinem tunc adhiberi tropum e *nari* deductum, cum rem qualibet mensura maiorem significare volumus. Sic *bonitatis pelagus* dicere solemus, ut immensam Dei bonitatem significemus. Sic ergo gratiæ dona sanctæ Virgini collata quamlibet mensuram excedentia prædicantur.

ANNO DOMINI MCCL.

NICETAS MARONÆÆ

THESSALONICENSIS METROPOLITA

DE NICETÆ EJUSQUE DIALOGIS

MONITUM J. HERGENRÖTHER

THEOL. IN WIRCEBURGENSI LITTERARUM UNIVERSITATE PROFESSORIS.

I. Nicetas iste, ait doctissimus Le Quien (*Orientis Christiani* tomo II, p. 47), alius omnino non est a Niceta Chartophylace et Maronæ episcopo, qui ad Thessalonicensem sedem proventus fuit. Latini dogmatis de Spiritu sancti ex Filio quoque processione assertor quidem fuit, insertam vero Symbolo vocem *Filioque* non probabat. Manuele Comneno imperatore dialogos suos cum eo habuit Hugo Etherianus. Multas librorum ejus lacinias passim suis in voluminibus variis exscripsit Allatius. In bibliotheca Mss. Angliæ inter Joannis Seldeni codices classe II, n. 2 habetur *Prologus de peregrinatione et actis S. Joannis Evangelistæ ex ore Nicetæ Thessalonicensis*. In Jure Græco-Romano regestæ jacent interrogationes diversorum episcoporum ad D. Nicetam Chartophylacem, qui archiepiscopus factus est metropolis Thessalonicæ. Hæc de Niceta nostro Lequienius.

II. Porro Nicetas noster, quem patria Mitylenæum fuisse tradunt nonnulli, qui tamen aliis eum cum altero Niceta posteriori ejus in Thessalonicensi sede successore (vide Le Quien l. c. p. 52) confudisse videntur, sæculo Ecclesiæ duodecimo floruit et inter alia sex de processione Spiritus sancti dialogos composuit, et quidem certo ante annum 1201, quo Fabricius (*Biblioth. Gr.* vol. VI, p. 434 ed. vet.; vol. VII, p. 755 ed. Harles.) eos exaratos putabat. Qui enim fieri poterat, ut Hugo Etherianus libris suis Alexandro III summo pontifici dedicatis Nicetæ verba ad amussim nostris dialogis consona proferret, si dialogi ipsi longe postea exarati fuissent? Hos autem dialogos laudat Nicephorus Blemmida, qui auctorem vocat virum eximium et præstantem (Orat. I, n. 6 *Græc. orthod.* t. I, p. 6), Joannes vero Beccus, cum in hunc librum incidisset eumque legisset, mox ejurato schismate Romanam fidem partesque amplexus est, ut testatur Pachymeres, qui insuper Nicetam nostrum ævo suo in magno pretio fuisse et in majore ecclesia Chartophylacem narrat? (*Hist.* l. vi, c. 6, 23; l. vii, c. 9.) Postea in scriptis suis ejusdem operis mentionem fecit idem patriarcha, qui or. II *de injusta depositione* n. 5 (*Gr. orth.* II, p. 44) ait: « Nicetas quoque, sua ætate archieratica Thessalonicensis metropoleos tenens gubernacula, colloquium Græci Latiniq[ue] concinnavit, et potiores partes Latino attribuit, apte quodammodo Græcum adducens ad unionem hilariter suscipiendam. Erant siquidem, erant et vere iique quam plurimi ante nos, qui hanc unionem amplectebantur, sed illi manus apponere non audebant ob ea ipsa, quæ nos, qui manus apposimus, perpessa sumus. » Hos ipsos dialogos et Constantinum Meliteniotam respexisse crediderim, dum animadvertit (Or. II *De proc.* Sp. S. c. 4, *Gr. orth.* t. II, p. 912), etiam post schisma plures Græcos Latinorum dogmati in scriptis suis esse suffragatos, alios aperte, alios vero subobscurè, semper se tempori pro humana fragilitate accommodantes et sub specie dialogi perspicue veritatem enuntiantes.

III. Hinc nemo morosius contendet, Nicetam nostrum non fuisse Græciæ orthodoxæ theologi sociandum. Quoad dogma ipsum cum Latinis concordat et non incongrue eorumdem rationes exponit; solum suorum civium metu, quos suaviter allicere conabatur, præjudiciis ea in parte indulget, qua additionem reprobatur in Symbolo factam. Infirmitates hic ejus sunt rationes, quam ut refutatione longiori dignæ videantur; jam eum inde carpebat Bessarion scribens (apud Allat. *De consens.*, l. II, c. 28, n. 5): καίτοι ὁ Θεσσαλονίκης οὗτος τῷ Λατίνων προσέειπε δόγματι· τὸ γὰρ συμπέρασμα ἀληθὲς εἶναι ἐδίδαξεν, ἐμίχθη δὲ, τοῦτο δὲ λεγόμενον, ὅτι ὁ νοῦς σκιά, μὴ δεῖν μηδὲ τὰ ληθῆ τῷ Συμβόλῳ προσθεῖναι. (« Quamquam Thessalonicensis iste Latinorum dogmati adhæsit, conclusionem enim veram esse docebat, contendebat vero, ut in proverbio est, de asini umbra, asserens neque vera esse Symbolo addenda. ») Quæ

verba repetit Allatius (*Contra Hotting.* p. 466, 467) una cum illis: Πράγμα μεγάλης εὐλαβείας τε καὶ σοφίας, ὁμοίον εἴ τις ἔλεγε μὴ δεῖν πορρῆσαι ἀρετῶν τὴν ἀλλοθίαν. « Rem magnæ profecto devotionis et sapientiæ ! Ac si diceret, non oportere veritatem publice prædicari. » Inficias tamen ire non possumus, hanc disputationem Græcis lectoribus maxime accommodatam rei que ipsi utilem admodum fuisse. Opus ipsum merito a Maio vocatur opus spissum, ingenii acumine, verborum copia, non sine venustate redundans, in quo dogmatica hæc controversia summis viribus evolvitur ac ventilatur, quæ œcumenicis demum decretis definita fuit.

IV. Nihil præterea quæ Allatius (*Contra Hotting.* p. 467 seq.) ex dialogo sexto allegaverat eaque quæ ex Nicophoro Blemmida (*Gr. orth.* I. p. 6 seq.) dederat, vulgatum exinde est ; de auctore ipso Allatius etiam Diatriba de Nicetis § x (*Maii Nov. bibl. PP.* t. VI, p. 11, p. 12 seq.) *De consens. Eccl. Occid. et Orient.* I. II, a. 13, n. 5 p. 705, De Rubeis in *Dissert. de Theophylacto*, § 19, n. 77 (*Opp. Theophylacti ed. Venet.* 1754, t. I, p. 46) et Le Quien (*Dissert. I* in *opp. Joan. Damasc.* § 43, p. 24, *Panoplia adversus schisma Græcorum*, p. 323 seq.) tractaverunt. Demum Em. Maius Prologum edidit una cum versione Latina (*Nov. Bibl. PP.*, t. VI, p. 11, p. 445, 446). Nos hos dialogos vidimus tum Florentiæ in cod. Laurentiano, xxxvii, n. 2, plut. xxxi (vide Bandinii *Catal.* t. II, p. 114) tum Romæ in cod. Vatic. 1115, ubi f. 58 v. post dialogos prologus a Maio editus reperitur, qui in Laurentiano ante dialogum I positus est. Sed neutrum exemplar integrum describere potuimus aliis operibus intenti et temporis brevitate præpediti ; fragmenta tamen inde plura collegimus ex schedis amici cujusdam Romæ degentis locupletata, quæ, etiamsi ne tertiam quidem prolixi operis partem exhibent, erudito tamen lectori duximus communicanda, qui inde totius operis conspectum accuratiorem habere potest. Possunt et hæc, ni fallor, futuro horum dialogorum editori nonnihil ferre subsidii, licet nos eam illis operam navare haud potuerimus, quæ in votis nobis erat.

V. Concludimus breviter argumentum dialogorum describentes, licet id jam in Nicetæ Prologo sit adumbratum. Tribus itaque prioribus dialogis Græcus suas profert objectiones contra processionem Spiritus sancti etiam ex Filio, quas Latinus solide plerumque et copiose refutat. Quarto deinde imagines a Patribus adhibitæ a Latino explanantur et de præpositionum EX et PER in hac materia æquipollentia tractatur. Quinto Latinus suas rationes uberius exponit et ad Patrum testimonia transit, quæ sexto dialogo plenius referuntur. Conclusio tandem est, Latinos quidem recte censere Spiritum ex Patre Filioque procedere, male tamen Symbolo vocem *Filioque* addidisse.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΝ ΕΣΧΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ

ΗΕΡΙ

ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ· ΓΡΑΙΚΟΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΟΣ.

BEATISSIMI METROPOLITÆ THESSALONICENSIS

NICETÆ MARONIENSIS

SERMONES VARIJ IN DIALOGI FORMA CONSCRIPTI

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.

PERSONÆ : GRÆCUS ET LATINUS

(Fragmenta collecta opera J. HERGENROETHER, in Wirceburgensi Universitate S. Theol. professoris.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ (1).

A

PROEMIUM.

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ λόγου συζήτησις καὶ συνεξέτασις περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, καὶ λύσις τῆς μέσον ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων ἀμφιβολίας περὶ τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, πρὸς ἀναίρεσιν ἀφορῶσα τῆς ἐκ τούτου γενομένης ἀμφοῖν διαστάσεως. Ὁ δὲ χαρακτήρ διλογικὸς, πρίππων τῇ λεπτολογίᾳ τῶν θεομένων ἀκριβοστέρας συσκέψεως ζητημάτων, καὶ μάλιστα τῇ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων συνεξέτασις ἀρμοδιώτατος, καὶ πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας τοῖς μὴ ἐρίζουσιν ἐθέλουσι χρησιμώτατος καὶ ἐναγκαλιότατος· διὸ καὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων τινὲς τῷ τοιοῦτῳ εἶδει τοῦ λόγου ἐχρῆσαντο. Τὰ δὲ τοῦ διαλόγου πρόσωπα, ὁ Λατῖνος καὶ ὁ Γραικός· ἑκατέρων δὲ τούτων ὁ λόγος ἰσοπαλὴς τε καὶ ἐξοῦχος πλάττεται, τὸ μὲν καὶ διὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην ὡς τῆς ὑποθέσεως μήπω πρότερον ἐξετασθεῖς τε καὶ τμηθείσης συνοδικῶς, κἀντεῦθεν ἐχούσης ἰσχὺν οὐ μικράν ἐξ ἑκατέρων μερῶν· τὸ δὲ

Libri scopus est disquisitio et disputatio de Spiritus sancti processione, ac solutio ejus, quæ inter nos atque Latinos est, ambiguitatis de hac questione, ad exstinguendum quod hinc enatum est utriusque discidium tendens et respiciens. Forma vero dialogi est, utpote subtilitati questionum acutiore disceptatione indigentium multo aptissima, atque inveniendæ veritati inter eos, qui minime cavillari volunt, utilissima apprimeque necessaria. Quare et magnorum magistrorum nonnulli hoc sermocinandi genere usi sunt. Dialogi autem personæ sunt Latinus et Græcus. Horum utriusque oratio paris ponderis viriumque confingitur, propter propositam nempe materiam, quia res nondum satis fuerit perpensa neque synodico decreto decisa (a); atque ob id non leve ex utraque parte robur retineat. Et Latinus quidem more suo non patitur se videri argumentis victum; sed om-

(1) Nota marg. cod. l.: Τοῦτό ἐστι τὸ προοίμιον τῶν ὀπίσθεν διαλεκτικῶν λόγων τοῦ μακαριωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ γεγνότος χαρτοφύ-

(a) Nullam tunc de hac controversia editam definitionem fuisse recte statuit Nicetas. Et tamen Græci jam dudum hæreticos dixerant Latinos Spiritum S. ex Patre Filioque procedere docentes. Cf. Joannem Chilam Ephesinum metropolitam sæculi

xiij, de separatione, quæ nonnisi ob hæresin evidentem et synodico judicio comprobata licita fiat, disputantem apud Maium, *Spicileg. Rom.* t. VI, Præfat. p. 17 seq.

xiii, de separatione, quæ nonnisi ob hæresin evidentem et synodico judicio comprobata licita fiat, disputantem apud Maium, *Spicileg. Rom.* t. VI, Præfat. p. 17 seq.

nino superior esse vult; et si quando ei victoria non est facilis, cervicem nihilominus erigit, et cum fastu loquitur, abundatque ambitiosæ orationis ostentatione (b), ne forte Græco sapientiæ palmam cedere videatur. Græcus posthinc, ut modestiæ suæ specimen edat, sponte multa concedit, et mitiore mente ac judicio sermonem suum moderatur; ostendens scilicet, se non contendendi, sed veritatem quærendi studio duci; gnavosque imitatur palæstritas (athletas), qui se simulando in genua procumbere, jam jamque casuros, adversarios sæpenumero vicerunt, seque constrictos fingendo illos potius irriterunt ac subverterunt. Sed apprime unusquisque propria exponit argumenta (principia); Græcus scilicet ad absurdum compellere nititur Latini orationem; multaque absurdorum apparentia, absurdum demonstrare conatur illius sententiam, qui vicissim absurditates illas diffilare satagit ostenditque, aut nequaquam esse absurda, quæ obijciuntur, aut ea ex dogmate suo non consequi. Deinde ad imaginum exempla uterque transit; nam et hic consuetus Theologis orationis est modus. Et Latinus quidem ex imaginum analogia quæ ad Spiritus processionem spectant insinuat; at Græcus imagines istas partim vituperat, partim alias magis congruas contra obijcit et retrorsum intorquet. Vicissim Græcum imitatur Latinus, imagines illius respuens et suas potius aptiores demonstrans. Postea dubitantes admodum sermonem instituunt, mutuoque ambigunt, dum difficultates solvere nequeunt; aiunt tamen et ostendunt, controversiam utrimque consistere non propter aliquam problematis absurditatem, vel quia id sit inverisimile aut impossibile, secus enim nunquam concordassent (c), sed propter divinæ rei sublimitatem naturam transcendentem. Postremo testimoniis inter se decertant, atque alia Latinus, alia Græcus, tanquam pugnantia, sibi opponunt, et sanctorum magistrorum contraria dicta causam esse aiunt duarum partium certaminis atque discidii. Exin testimonia inter se conferunt et conciliant; sicque ipsi pariter ceu unum idemque sentientes in concordiam conspirant, alter (d) quidem edoctus ex sanctis Patribus non oportere in sancto symbolo pronuntiare simul verba *ex Filio*; alter vero persuasum habens, non esse ipsum heterodoxum dicendum, quum præpositio *Ex* apud Latinos et præpositio *Per* apud nos (Græcos) nullam, ad Filium quod attinet, differentiam habeant (e).

(2) Laur. ἐπεικείη.

(3) Laur. διαλύειν.

(4) Sic Laur. Maius omittit τοῦ λόγου .et vertit

(b) Imo hoc ipsum vitio vertit Nicetæ Etherianus noster lib. III, 19: *Unde tibi, o episcopo, imperiose, vocis continuata fiducia?* etc. — Maius.

(c) Equidem mallet: *Secus enim non ab utraque parte acciderent vel resullarent*; nimirum voce συμβαίνω ut paulo ante accepta.

ἄτι καὶ τοῦ ἡθους ἐστὶ τοῦ Λατίνου τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τὸν ἡττονα λόγον ἔχειν δοκεῖν, ἀλλὰ νικᾶν οἷον ἐρίεσθαι, καὶ ἐν οἷς οὐκ ἔστιν εὐχερὲς αὐτῷ τὸ νικᾶν, καὶ ὑψαυχενεῖν ὥσπερ εἰ τῷ λόγῳ γαυρούμενον· καὶ ὅτι περιττός ἐστι τὰ ἐς λόγους φιλοτιμούμενος ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα μὴ ἀπολείπῃσθαι κατὰ σοφίαν δόξειε τοῦ Γραϊκοῦ· τὸ δὲ ὅτι ὁ Γραϊκὸς αὐθις δι' ἐνδειξιν μετριοφροσύνης ἐκὼν ὑφίσταται τὰ πολλὰ καὶ ἐπικεστέρῃ (2) φρονήσει καὶ κρίσει τοὺς λόγους οἰκονομῶν, καὶ δεικνύς, ὡς οὐ πρὸς ἔριν αὐτῷ ὁ λόγος, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἢ σπουδῇ· μιμεῖται δὲ καὶ τοὺς περὶ τὰς παλαιστράς δεινούς, οἳ τοὺς ἀντιπάλους προσχέματι τοῦ ὁκλάζειν καὶ μέλλειν ὅσον ἤδη καταπεσεῖν πολλάκις ἐνίκησαν, καὶ τὸ συμποδισθῆναι πλάσσομενοι μᾶλλον ἐκείνους συνεπόδισαν καὶ κατέβαλον· πλὴν ἐν πρώτοις μὲν ἐκάτερος ἐκτίθεται τὰς ἰδίας ἀρχάς· καὶ ὁ μὲν Γραϊκὸς εἰς ἄτοπον ἔργον πειράζεται τὸν τοῦ Λατίνου λόγον, καὶ διὰ πολλῶν τῶν φαινομένων ἀτόπων ἄτοπον αὐτοῦ τὴν δόξαν δεικνύειν ἐπιχειρεῖ· ὁ δὲ τὰ ἄτοπα λύειν (3) ἐπιτίθεται καὶ δείκνυσιν, ὡς ἢ οὐκ ἔστιν ἄτοπα τὰ ἐπαγόμενα, ἢ οὐχ ἔπεται τῷ ἑαυτοῦ δόγματι· εἴτα καὶ εἰς τὸν διὰ παραδειγματῶν εἰκονισμὸν εἰσβάλλουσιν ἄμφω· συνήθης δὲ καὶ οὗτος ὁ τρόπος τοῖς θεολόγοις τοῦ λόγου (4)· καὶ ὁ μὲν ἐξ εἰκόνων καὶ ἀναλογίας τὰ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος ὑποδείκνυσιν· ὁ δὲ τῶν εἰκονισμῶν ἓν μὲν μέμφεται καὶ ἀντιπαρτίθῃσιν ἕτερα δὲ θέν καταλληλότερα (5)· καὶ ὁ Λατίνος αὐθις μιμεῖται τὸν Γραϊκόν, καὶ τὰ μὲν μέμφεται, τὰ δ' ἑαυτοῦ μᾶλλον προσφύεστερα δείκνυσιν. Ἐπὶ τούτοις καὶ διαπορητικώτερον ποιοῦνται τὸν λόγον καὶ ἀνταποροῦσιν ἀλλήλους, λύειν τὰ ἄπορα μὴ δυνάμενοι καὶ δεικνύντες ὅτι αἱ ἐκατέρωθεν ἀπορίαι συμβαίνουσιν, οὐ διὰ τὸ τοῦ προβλήματος ἄτοπον ἢ ἄδοξον ἢ ἀδύνατον (οὐδὲ γὰρ ἂν συνέβαινον ἐκατέρωθεν), ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ θεολογουμένου ὑπερφυές· καὶ τελευταῖον, διὰ μαρτυριῶν ἀλλήλοις συμπλέκονται· καὶ τὰς μὲν οὗτος, τὰς δ' οὗτος ὡς μαχομένας ἀντιπαράγοντες, τὴν ἐναντιοφωνίαν τῶν ἁγίων διθασκάλων αἰτίαν τῆς ἀλλήλων περιστῶσι διαμάχης καὶ διαστάσεως. Εἴτα συμβιβάζουσι τὰς μαρτυρίας· καὶ οὕτω καὶ αὐτοὶ, ὡς τὸ ἐν φρονούντες, λοιπὸν ἀλλήλοις συμπεύθοντα· ὁ μὲν μαθὼν ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων δεῖν ἀναγκαίως εἶναι μηκέτι ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ συνεκφωνεῖν τὸ ἐκ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ πεισθεὶς μηκέτι καλεῖν αὐτὸν ἑτερόφωνα, ὡς τῆς ἐξ προθέσεως παρὰ Λατίνοις, καὶ τῆς διὰ παρ' ἡμῖν ἐχούσης οὐδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ.

simpliciter: *mos*.

(5) Apud Maium: καὶ ἀλληλότερα. Equidem legi ut supra.

(d) Hæc ad Græcum refert Maius, sequentia ad Latinum. Contrarium mihi probatur.

(e) Vide capitulum Græce allegatum a Maio, *Spicileg. Rom.* t. VI, Præf. p. 28, περὶ τῆς ΕΚ καὶ ΔΙΑ, ὅτι ἰσοδυναμοῦσιν.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

DIALOGUS PRIMUS.

α'. ΓΡ. Φέρε δὴ, ὦ Λατίνε, τὸ ἐριστικὸν καὶ φιλό-
νικον ὡς τῇ εὐρέσει τῆς ἀληθείας ἐμπόδιον μακρὰν
ἐαυτῶν ἀπορρίψαντες, τὸ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐκπορεύσεως ζήτημα, περὶ δὲ καὶ διαφερό-
μεθα, μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνδιασκεψώμεθα.
Χρεὼν γάρ, εἴπερ εἶναι βουλόμεθα τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἀληθινοὶ λατρευταὶ καὶ προσκυνηταί, καὶ
ἐν ἄλλοις μὲν ἄπασιν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
ἐκκαλούμενοι ἔχειν ὁδηγὸν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας
εὐρεσιν καὶ κατάληψιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ
αὐτοῦ τούτου λόγοις, ὅτι τε πλείων ἐν ταῖς περὶ
θεοῦ ζητήσεσιν ἡ δυσχέρεια· θεὸς δὲ ἀληθινός,
καὶ τὸ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον
ὡς ὁμοφυεῖς καὶ συνδοξαζόμενον, καὶ ὅτι, τὰ ἐαυτοῦ
γινώσκον αὐτὸ καὶ μόνον μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
τὰ βῆθη τοῦ θεοῦ ἐρευνῶν (6), οἶδεν ἐκκαλύπτειν
οἷς καὶ ὅτε καὶ ὅσον χρεῶν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔσται τοῖς
ἐριστικῶς ἀντιλέγειν ἐθέλουσι· πόρρω γάρ τῶν
ἐριστικῶν ἀντιλογιῶν ὁ παρὰ (7) τοῦ Πνεύματος
φωτισμός.

ΔΑΤ. Ἄγε (8), ὦ Γραῖκε, φιλαληθῶς, ταυτὸν δὲ
εἰπεῖν, φιλοθέως· ἀληθὴς γάρ ὁ θεὸς καὶ θεὸς
ἀλήθεια καὶ ἐκ θεοῦ πᾶσιν ἡ ἀλήθεια. Ποθῶ γάρ
τὴν περὶ τούτων ζήτησιν καὶ ἐκ πολλοῦ ταύτην
ἐδίωκα τὴν συνεξέτασιν. Ἐλθοι δὲ ἡμῖν ὁ Παράκλη-
τος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ εὐδώσοι τὸν
λόγον τρέπον εἰς εὐθεΐαν τὰ σχολιὰ (9) ὡς Πνεῦμα
εὐθὲς (10) ἐν τοῖς τῶν πιστῶν ἐγκλίτοις ἐγκαινιζό-
μενον καὶ πληροῦν τὰς ἐλλειπτικὰς τῆς γνώσεως
εἰρηγὰς, καὶ λείας ἡμῖν ἀπεργαζόμενον τὰς τραχείας
ὁδοὺς (11).

ΓΡ. Κοινὴ μὲν ᾗδὲ ἀμφοῖν ἡ εὐχὴ καὶ εἰς ὁ
σκαπὸς, ἡ ἐπὶ τῇ προκειμένῃ συσκέψει ζήτησις τῆς
ἀληθείας καὶ εὐρεσις· λοιπὸν δὲ ἀρκτέον τοῦ ἐγχει-
ρήματος.

ΔΑΤ. Ἀλλὰ πρότερον βραχέα τινὰ περὶ τῶν ἐπὶ
τῆς ἁγίας Τριάδος δογματιζομένων καὶ λεγομένων
ἡμῖν ὡς ἐν προθεωρίαις διαληφόμεθα· ἔξει γάρ
ἡμεῖς ταῦτα ῥοπήν οὐ μικρὰν πρὸς τὴν τοῦ λό-
γου εὐδωσιν, καὶ μᾶλλον εἴπερ εἶεν ταυτὶ κοινῇ
συναμολογούμενα· τό τε γάρ συνᾶδον ταῖς κοιναῖς
ἡμῶν ὁμολογίαις καὶ τὸ ἀπᾶδον ἐν τοῖς ἐξῆς λόγοις
ἔστιν οὕτως διαγινωσθήσεται. Δεῖ γάρ ταῖς ἀρχαῖς
συνφωνεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ ὁ μὲν συμφωνεῖ, τοῦτο

1. GR. Age jam, o Latine, contentionem et li-
tigandi pruritum utpote veritatis inveniendæ im-
pedimenta procul a nobis amoventes, quæstionem
de profectione Spiritus sancti, circa quam ab
invicem dissentimus, auxiliante Spiritu sancto una
simul perpendamus. Oportet enim, si volumus esse
veri Spiritus sancti adoratores et cultores, tum in
omnibus aliis ipsum Spiritum sanctum invocare
ipsumque viæ ducem habere ad veritatem inve-
niendam et intelligendam, tum maxime in sermo-
nibus, qui de illo ipso habentur, quia et major
est in quæstionibus, quæ de Deo agunt, difficultas.
Deus autem verus et Spiritus sanctus est cum Patre
et Filio simul adoratus utpote ejusdem consors na-
turæ et simul glorificatus; et quia ipse res suas
cognoscens, et quidem solus cum Patre et Filio, et
scrutans profunda Dei novit revelare quibus et
quando et quantum oportet; hoc vero non evenit
cum iis qui contentionis studio contradicunt: pro-
cul enim a contentiosis contradictionibus abest
Spiritus illuminatio et illustratio.

LAT. Age, o Græce, amore veritatis, sive quod
idem est amore Dei (verax enim Deus, et Deus est
veritas et ex Deo veritas omnibus venit). Desi-
dero enim disquisitionem de hac materia et jam-
dudum vehementi desiderio anhele hanc disce-
ptationem. Superveniat vero nobis Paracletus,
Spiritus veritatis et sermonem bene dirigat, ver-
tens prava in directa ut Spiritus rectus in visceri-
bus fidelium innovatus et complens exaltansque
deficientes nostræ cognitionis valles, asperas nobis
vias efficiens planas.

GR. Communis jam est utriusque nostrum pre-
catio, et unus idemque scopus, videlicet veritatis
inquisitio et inventio circa propositam quæstio-
nem. Jam ergo rem aggrediamur.

LAT. Sed prius pauca quædam exponamus et
perpendamus de iis quæ circa sanctam Trinitatem
dogmatice efferuntur et prædicantur, veluti præ-
ambula disceptationis; hæc enim fortasse haud
exiguum pondus habebunt ad illam bene apteque
dirigendam, præsertim si communi hic suffragio a
nobis fuerint concessa; scilicet facilius hoc pacto
tum quod cum communibus nostris confessionibus
consonat, tum quod ab illis dissonat in sequentibus

(6) I Cor. II, 10.

(7) Laur: περί.

(8) Cod. V: ἄγε; fort. λεγεις.

(9) Isa. XL, 4.

(10) Psal. LI (Vulg. L.) 10.

(11) Isa. I. c.

sermonibus discernetur. Oportet enim principiis concordent quæ dicuntur, et quod concordat, hoc genuinum esse censeatur; quod vero discordat, id veluti spurium et repugnans rejiciatur.

GR. Recte dicis. Id enim optimum ordinem decet et haud pauca confert ad veritatem dignoscendam. Quod enim ex principiis et suppositionibus veris consequitur, id ipsum omnino verum est; contra quod ipsis adversatur et repugnat, falsum erit: sic itaque faciendum.

2. LAT. Dic igitur mihi: aisne esse Trinitati quædam essentialia et naturalia?

GR. Aio, eam enim et essentiam et naturam habere constat, licet supra essentiam et supra naturam sit ejus esse.

LAT. Eademne esse statuis essentiam et naturam, an diversa?

GR. Eadem omnino. Ita enim docent sancti Patres (f).

LAT. Quid vero? Nonne et hypostatica quædam dicis inesse Trinitati et personalia?

GR. Et hæc affirmo. Sunt enim in ea hypostases et personæ, licet sancta Trinitas sit sine nomine et super omne nomen. Nam supra omnem rem et cogitationem et denominationem est superdivinæ Divinitatis super omnem existentiam existentia, sive, ut magis proprie dicam, superexistentia; attamen et essentia et natura una et eadem atque indifferens sanctæ Trinitatis divinitas prædicatur, et rursum Pater et Filius et Spiritus sunt hypostases et personæ divinitatis.

LAT. Eademne esse dicis hæc et illa, an vero diversa?

GR. Quænam vero intelligas, edissere.

LAT. Idemne essentia et hypostasis, an aliud, atque idemne natura et persona, an vero non idem?

GR. Aliud est natura a persona, et aliud essentia ab hypostasi. Sic enim placuit, licet apud nonnullos aliquando essentia sive natura et hypostasis, quæ sunt diversa nomina, pro invicem accipiantur, id est de una eademque re. Idem vero est hypostasis et persona, sicut pariter idem essentia et natura. Consequenter vero his eadem quidem sunt quæ dicuntur essentialia et naturalia, diversa vero ab his hypostatica et personalia, quæ et ipsa inter se eadem sunt. Alia enim sunt essentialia et naturalia, et alia hypostatica et personalia, etsi neque essentialia et naturalia sine hypostaticis et personalibus sunt, neque hæc sine illis. Etenim essentia et natura aliud quidem est, ut dixi, ab hypostasi et persona; sed neutra est absque altera. Neque enim essentia insubsistens est, neque subsistentia essentiae expers (g).

(f) Vide Eliam Cretensem Comment. in Greg. Naz. or. 44, p. 6, 18. t. II, ed. Bill. et Aristot. *Metaphys.* l. IV, c. 4.

Α γνήσιον εἶναι λογίζεσθαι, ὃ δὲ ἀπάδει, τοῦτο ὡς νόθον καὶ μαχόμενον ἀποπέμπεσθαι.

ΓΡ. Εἰς λέγεις· τάξεώς τε γὰρ ἀρίστης τοῦτ', καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας διάγνωσιν οὐ μικρὰ συμβαλλόμενον. Τὸ γὰρ ἐπόμενον ταῖς ἀληθείαις ἀρχαῖς τε καὶ ὑποθέσεσιν πάντως καὶ αὐτὸ ἀληθές ἐστιν· τὸ δὲ μαχόμενον καὶ ἐναντιούμενον τούναντίον ψευδές· καὶ δὴ ποιητέον οὕτω.

Β'. ΛΑΤ. Φράζει μοι τοίνυν· φῆς εἶναι τινα τῇ Τριάδι οὐσιώδη καὶ φυσικά;

ΓΡ. Φημί· καὶ γὰρ καὶ οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ φύσιν τὸ εἶναι αὐτῇ.

Β ΛΑΤ. Ταυτὰ δὲ οὐσίαν καὶ φύσιν, ἢ ἕτερα;

ΓΡ. Ταυτὰ πάντως· οὕτως γὰρ οἱ ἅγιοι Πατέρες διδάσκουσι.

ΛΑΤ. Τί δέ; οὐχὶ καὶ ὑποστατικά τινα φῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ Τριάδι καὶ προσωπικά;

ΓΡ. Καὶ ταῦτά φημι· καὶ γὰρ καὶ ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα, καὶ ἀνώνυμος καὶ ὑπερώνυμος ἡ ἁγία Τριάς· ὑπὲρ πάν γὰρ καὶ πρᾶγμα καὶ νόημα καὶ ὄνομα ἡ τῆς ὑπερθέου θεότητος ὑπὲρ πᾶσαν ὑπαρξιν ὑπαρξίς, ἡ, οἰκειότερον εἰπεῖν, ὑπερύπαρξις· ὁμοῦ καὶ οὐσία καὶ φύσις ἡ μία καὶ αὐτὴ καὶ ἀπαράλλακτος τῆς ἁγίας Τριάδος θεότης προσεγορεύεται, καὶ πάλιν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα τῆς θεότητος.

Γ ΛΑΤ. Ταυτὰ δὲ λέγεις εἶναι ταῦτα καὶ κείνα, ἢ ἕτερα;

ΓΡ. Τὰ ποῖα φῆς, φράσον.

ΛΑΤ. Ταυτὸν ἢ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις ἢ ἕτερον, καὶ ταυτὸν ἢ φύσις καὶ πρόσωπον, ἢ οὐ ταυτόν;

ΓΡ. Ἐτερον μὲν ἡ φύσις παρὰ τὸ πρόσωπον, καὶ ἕτερον ἡ οὐσία παρὰ τὴν ὑπόστασιν. Οὕτω γὰρ ἔδοξε, καὶ ποτε παρ' ἐνίοις ἡ οὐσία εἴπουν ἡ φύσις καὶ ἡ ὑπόστασις διάφορα ὀνόματα ἀντ' ἀλλήλων παραλαμβάνονται, τουτέστιν ἐφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος· ταυτὸν δὲ ἐστὶν ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον, ὥσπερ αὖθις ἡ οὐσία καὶ φύσις ταυτόν. Ἐπομένως δὲ τοῦτοις ταυτὰ μὲν τὰ λεγόμενα οὐσιώδη καὶ φυσικά, ἕτερα δὲ παρὰ ταῦτα τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά, ὄντα καὶ ταῦτα ταυτά. Ἄλλα γὰρ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά, καὶ ἄλλα τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά, εἰ καὶ μήτε τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά χωρὶς ἐστὶ τῶν ὑποστατικῶν καὶ προσωπικῶν, μήτε ταῦτα ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις ἕτερον μὲν, ὡς ἔφην, παρὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον, ἀλλ' οὐδέτερά θεάτερον χωρὶς· οὔτε γὰρ ἡ οὐσία ἐστὶν ἀνυπόστατος, οὔτε ἡ ὑπόστασις ἀνούσιος.

(g) Vide Joan. Damascen. c. Jacobitas in *Leet. ant. Canisii*, t. II, part. 1, p. 32 ed. Basnage.

ΛΑΤ. Εἴτα τίνα ταῦτα ὑπολαμβάνεις, λέγω δὴ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν, ἢ τὰ οὐσιώδη καὶ φυσικά, καὶ τίνα τὰ ἕτερα, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ πρόσωπον ἢ τὰ ὑποστατικά καὶ προσωπικά :

ΓΡ. Ὁ μὲν ἐστὶ κοινὸν καὶ ἐν καὶ ταυτὸν Πατρί καὶ Τίῳ καὶ Πνεύματι, τοῦτο οὐσίαν καὶ φύσιν, καὶ τὰ προσόντα τοῦτοις κοινῶς καὶ ἠνωμένως καὶ ταυτῶς, οὐσιώδη καὶ φυσικά· ἕκαστον δὲ τῶν τριῶν, ὑπόστασιν τε καὶ πρόσωπον, καὶ ὅπερ ἐνὶ ἑκάστῳ ἴδιον, τοῦτο ὑποστατικὸν καὶ προσωπικόν.

ΛΑΤ. Εὖ μὲν ἴσως λέγεις ταυτί· πλὴν καὶ ὑποδειγματικῶς σαφένιστον τὰ λεγόμενα.

ΓΡ. Τὴν μὲν ὑπερφυῖ καὶ ὑπερούσιον θεότητα φύσιν εἰώθαμεν λέγειν τῆς ἁγίας Τριάδος, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ οὐσίαν ἀπλῆν τε καὶ ἀπαράλλακτον· τὴν αὐτὴν καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Φυσικά δὲ καὶ οὐσιώδη, εἰ καὶ κυρίως τὰ κατ' οὐσίαν προσόντα τισι, πλὴν ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τῆς Τριάδος καταχρηστικῶς τὰ περὶ οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἁμερῶς θεωρούμενα, ὡς τῶν κατ' οὐσίαν ἔχόντων πάντη τὸ κρῦσιον καὶ ἄγνωστον, ἀνώνυμόν τε καὶ ὑπερώνυμον. Τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡμῖν καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ κλησις, καὶ πᾶν ὄνομα καὶ πᾶν νόημα οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν Φυσικῶς μὲν οὖν καὶ οὐσιώδη φαμέν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν ὑπεράγαθον καὶ πανάγαθον ἀγαθότητα, τὴν ὑπερδύναμον καὶ παντοδύναμον δύναμιν, τὴν ὑπερσοφον σοφίαν καὶ πάνσοφον, τὸ παντουργόν, τὸ ποιητικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν πάσης κτίσεως, τὸ αἰδίων, τὸ ἄχρονον καὶ ὑπέρχρονον, τὸ αἰώνιον καὶ ὑπεραιώνιον, τὸ κατὰ χρόνον ἄναρχον, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀγέννητον (δι' ἐνός γ' γραφόμενον), τὸ ἀτέλευτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀπερίληπτον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀπειρον, τὸ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν τε καὶ νόησιν· πάντα δὲ ἀπλῶς ὅσα κοινὰ καὶ ταῦτά Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐσιώδη λέγομεν καὶ φυσικά, οὐ κυρίως, ὡς κατ' οὐσίαν αὐτοῖς ὑπάρχοντα, ἀλλὰ καταχρηστικῶς ὡς περὶ τὴν οὐσίαν κοινῶς καὶ ταυτῶς καὶ ἁμερῶς θεωρούμενα. Τπόστις δὲ καὶ πρόσωπον λέγομεν ἕκαστον τῶν τριῶν, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, τὸ Πνεῦμα· ὑποστατικά δὲ καὶ προσωπικά τὰ περὶ ἕκαστον τούτων ἰδιόθενως ὑπάρχοντα, τὴν πατρότητα, τὴν υἱότητα, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ιδιότητα, καθ' ἣν δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα ἔκπορευτὸν ὀνομάζεται· τὸ ἀγέννητον (διὰ δύο γραφόμενον), τὸ γεννητὸν ὁμοίως καὶ τὸ ἔκπορευτὸν, τὴν ἀγεννησίαν, τὴν γέννησιν, καὶ τὴν ἐκπορεύσιν· καὶ ταῦτα οὐ μεταπίπτοντα, ἀλλ' ἕκαστον ἐκείνης ὑποστάσεως ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπαλλάκτως χαρακτηριστικὸν ἰδίωμά τε καὶ γνώρισμα· τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγεννησίαν, ὅτι μὴ ἐκ τινος, καὶ οὔτε τοῦ Υἱοῦ οὔτε τοῦ Πνεύματος· τοῦ Υἱοῦ τὴν γέννησιν, καὶ οὔτε τοῦ Πατρὸς οὔτε τοῦ Πνεύματος· μῖνος γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητὸς, διὸ καὶ μονο-

LAT. Deinde quænam hæc esse statuis, videlicet essentiam et naturam, vel essentialia et naturalia, et quænam cætera, hypostasin et personam, vel hypostatica et personalia ?

GR. Quod quidem commune est atque unum et idem Patri et Filio et Spiritui, hoc essentiam et naturam. et quæ his adsunt communiter, unite atque eodem modo, essentialia et naturalia ; unumquemque vero trium illorum hypostasin et personam, et quod unicuique proprium, id hypostaticum et personale esse statuo (h).

LAT. Recte forsitan hæc dicis ; verum explana adhuc et per exempla quæ dixisti.

GR. Deitatem supernaturalem et superessentialem naturam sanctæ Trinitatis vocare solemus unam eandemque, et essentiam simplicem et differentiam expertem, eandem eodem modo se habentem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto. Naturalia vero et essentialia etsi proprie ea quæ secundum essentiam adsunt quibusdam ita vocantur, attamen nunc in Trinitate abusive vocamus quæ circa essentiam communi eodemque modo atque indivise considerantur, cum ea, quæ secundum essentiam sunt, omnino recondita et incomprehensa, nomine destituta ac quovis nomine sint sublimiora. De Deo enim nobis omnis et cognitio et appellatio, omne nomen et omne cogitatum non ex iis quæ secundum ipsum, sed ex iis quæ circa ipsum sunt, advenit. Naturalia igitur et essentialia dicimus in sancta Trinitate bonitatem perfectissimam et transcendentem bonum omne, potentiam potentissimam et super potentiam elevatam, sapientiam sapientissimam et eminentem super omnia, vim omnipotentem, creatricem, factricem, procuratricem et conservatricem universæ creaturæ, sempiternitatem a tempore remotam et tempore superiorem, ante ævum et super ævum constitutam, temporalis initii carentiam, increatum, ingnitum, interminabile, incomprehensibile, infinitum, incircumscriptum, invisibile, immensum super omnem sensum et omnem cogitationem transcendens ; ut brevi dicam, omnia omnino quæ communia eademque sunt Patris, et Filii, et Spiritus sancti, essentialia dicimus et naturalia, non proprie tanquam secundum essentiam in ipsis existentia, sed abusive tanquam circa essentiam communiter eodemque modo atque indivise considerata. Hypostasin vero et personam nominamus unumquodque horum trium : Patrem, Filium, Spiritum ; hypostatica et personalia autem ea quæ circa unumquemque horum proprie et peculiariter exsistunt, paternitatem, filiationem et Spiritus sancti proprietatem, secundum quam Spiritus procedens appellatur ; ingnitum, genitum et procedens, sive innascibilitatem, generationem et processio-nem ; eaque non coincidentia ac nutantia esse statui-mus, sed cujuslibet personæ unumquodque manere

(A) Cf. Petav. De Trinitate lib. IV, Proœm. n. 2 seq.

immote et sine permutatione ulla characteristicam A γενός· τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ οὕτε τοῦ
et discretivam proprietatem, et Patris quidem inna- Πατρός οὕτε τοῦ Υἱοῦ· μόνον γὰρ τὸ Πνεῦμα ἐκπο-
scibilitatem, quia a nullo est, eamque neque Filii ρεῦτόν.
esse neque Spiritus : Filii generationem, quæ neque Patris est neque Spiritus ; solus enim est ex Patre
genitus ; quare et Unigenitus ; Spiritus processionem, quæ neque Patris est neque Filii, solus enim Spi-
ritus sanctus est procedens.

3. LAT. Quid ergo ? Cum ingenuus sit Pater, quia a nullo est, et hoc ipsius sit proprium, num idcirco nihil erit ex ipso ?

GR. Revera et ingenuus Pater est et non ex ullo ; sed ex ipso processit tum Filius, tum Spiritus.

LAT. Quid vero ? Cum progressio quædam sit ab ipso, hæccine est ea uniformis et absque ulla differentia ?

GR. Minime. Nam diversus est modus progressionis et diversas personas manifestans. Alius enim est modus progressionis, secundum quem ex ipso est Filius ; et hic generatio appellatur ; et alius modus, secundum quem Spiritus ex eo prodire dicitur ; vocatur vero hic processio. Uterque vero modus secundum substantiam, non quia differentiam substantiæ præbent, apage, sed quia ex substantia Patris tum Filius, verum per generationem, cum Spiritus, verum per processionem, et non ab extra, non ex nihilo, quemadmodum creaturæ. Et Filium quidem Pater dicitur generare, Spiritum autem dicitur producere vel emittere (i), vel nescio quomodo aptius et accommodatius dicam. Uterque vero mundus proprium nomen sortitus est, quod Spiritus sanctus posuit ; nobis autem non perspectus atque incomprehensibilis est, et quod alius sit iste, alius ille, ex iis cognoscimus quæ diverso modo de utroque dicuntur. Quis vero et qualis uterque sit et quænam eorum differentia, a Trinitate sola cognoscitur ; nihil enim de his amplius ex divinis oraculis indicatum est. An vero tu non ita dicis ?

LAT. Ita dico. In his enim tibi consentio idemque censeo. Jam vero intremus in ipsam questionem atque controversiam, perpendamusque id, in quo inter nos lis est et in quo ab invicem dividimur. Inquiratur itaque, utrum oporteat dicere Spiritum ex Patre procedere solo, an etiam eum procedere ex Filio.

GR. Id videlicet ipse Spiritus sanctus per Scripturas divinitus inspiratas revelavit, et sancti Patres atque Ecclesiæ magistri per sanctum Spiritum initiati evangelicæ et apostolicæ doctrinæ dogmata iusuis divinitus inspiratis institutionibus tradiderunt ; neque rectæ et piæ sententiæ ullo modo quid adversatur ; neque ullum exinde consequitur absurdum.

LAT. Dic unum alterumve ex ipsis, ut et ego cognoscam.

(10) Oblitteratum in cod. Vat.

(11) Desunt aliqua in Vat. p. 3, b., quæ hic sup.

(i) Vocem προβάλλεσθαι non passivum, sed meditum hic esse declarant Nicetæ alia verba, quibus sensu activo eam vocem usurpat.

γ. LAT. Τί οὖν ; ἐπειδὴ ἀγέννητον, ὅτι μὴ ἔκ τινος, ὁ Πατήρ καὶ τοῦτο ἴδιον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τι ἔσται ;

ΓΡ. Καὶ μὴν καὶ ἀγέννητος ὁ Πατήρ καὶ οὐκ ἔκ τινος· ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ προελήλυθεν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα.

ΛΑΤ. Τί ἐξ ; ἐπεὶ καὶ πρόοδος τίς ἐστὶν ἀπ' αὐτοῦ, ἄρα μονότροπος αὕτη καὶ ἀδιάφορος ;

ΓΡ. Οὐκ ἔστιν (10)· καὶ γὰρ ὁ τρόπος τῆς προόδου διάφορος καὶ διαφορῶν προσώπων ἐκφαντικός. Ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ τρόπος τῆς προόδου, καθ' ὃν ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, γέννησις προσαγορευόμενος, καὶ ἄλλος ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ προερχέσθαι λέγεται· καλεῖται δὲ καὶ οὗτος ἐκπόρευσις. Ἀμφότεροι δὲ κατ' οὐσίαν, οὐχ ὅτι διαφορὰν οὐσίας παρέχουσιν, ἅπαγε, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ γεννητῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐκπορευτῶς, καὶ οὐκ ἔξωθεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος καθάπερ τὰ κτίσματα. Καὶ τὸν μὲν Υἱὸν γεννᾶν ὁ Πατήρ λέγεται, τὸ δὲ Πνεῦμα προβάλλεσθαι ἢ προίεσθαι ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐρῶ προσφύεσθαι. Ἐκάτερος δὲ τρόπος ἰδίου μὲν τετύχηκεν ὀνόματος, ὃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο. ἡμῖν δὲ ἄγνωστός τε καὶ ἄκατάληπτος· καὶ ὅτι ὁ μὲν ἕτερος, ὃ δὲ ἕτερος, ἐκ τῶν περὶ ἑκατέρου διαφορῶς λεγομένων γινώσκωμεν. Τίς δὲ καὶ ὁποῖος ἑκάτερος, καὶ τίς ἡ διαφορὰ, τῇ Τριάδι μόνῃ γινώσκειται· οὐδὲν γὰρ πλεον ἡμῖν περὶ τούτων ἐκ τῶν θείων λογίων ἐκπέφασται. Ἡ οὐχ οὕτως φῆς καὶ αὐτός ;

ΛΑΤ. Φημί, σύμφωνον γὰρ ἐπὶ τούτοις εἰμὶ σοὶ καὶ ὁμόδοξος. Ἡδὲ δὲ εἰσβάλλωμεν ἐπὶ τὸ ἀμφιβαλλόμενον καὶ ζητούμενον, καὶ περὶ ὃ μέσον ἡμῶν ἡ διαφορὰ, καὶ δι' ὃ τάχα καὶ διιστάμεθα. Οὐκοῦν ζητεῖσθω, πότερον χρῶν λέγειν τὸ Οὐνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου, ἢ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

ΓΡ. Ὁ δὲ λαδὴ καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν ἐξεκάλυψε καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ νῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυθθέντες τὰ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς (πίστεως δόγματα), (11) ἐν ταῖς ἑαυτῶν θεοπνεύστοις διδασκαλίαις παραδεδώκασι· καὶ οὐδὲν (12) τῷ ὁρθῷ λόγῳ καὶ εὐσεβεῖ κατ' οὐδὲν ἡναντίωται, οὕτε μὴν ἔχει τι παρεπόμενον ἄτροπον.

ΛΑΤ. Ἀλλ' ἐν γέ τι φράσον. ἵνα γινῶ καὶ αὐτός.

plenda erant.

(12) Vat. οὐδέ.

δ. ΓΡ. (13) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενου [τὸ Πνεῦμα] ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, συγκέχυται τὰ τῶν ἰδιοτήτων, ἥ ὡς ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως εἰς ἄλλην μεταχωροῦντα, ἥ ὡς ἄλλην ἐξ ἄλλης μεταλαμβάνουσης ιδιότητα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως· ὅπερ τῆς Σαβελλίου δόξης ἐστὶν οὐ μακράν. Εἰ γὰρ ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν καὶ ταυτὸν ὑπάρχει κατὰ Σαβέλλιον, ἀκόλουθον πάντως ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· τάχα δ' αὖ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ.

ΛΑΤ. 'Αλλ' ἐφ' ἡμῶν οὐκ ἔχει χώραν τὸ τοῦ Σαβελλίου δοξάριον· οὐδὲ γὰρ τὰς ὑποστάσεις συγκέχυμεν καὶ τὰ πρόσωπα, οὐδὲ τὰς ιδιότητας μετατίθεμεν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν εἰς ἄλλην καὶ ἄλλην ιδιότητα μεταφέρομεν· οὐδὲ ἐν τὰ τρία δοξάζομεν πρόσωπον ἢ τριπρόσωπον μίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποστάσεις τρεῖς εἶναι φάμεν τῆς θεότητος καὶ ἐκαστὴν ὑπόστασιν ἐν ἀκινήτῳ τηροῦμεν τῇ ιδιότητι· τοῦ μὲν γὰρ Πατρὸς ἴδιον τὸ ἀγέννητον, τοῦ δὲ Υἱοῦ τὸ γεννητὸν, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν εἶναι τιθέμεθα· ἀλλ' ὥσπερ τοῦ Πατρὸς οὐ τὸ ἀγέννητον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γεννητικὸν καὶ προβλητικὸν ἦτοι προεκτικόν, εἰ οὕτω χρὴ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ οὐ τὸ γεννητὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ προβλητικόν, καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν μὲν, οὐχ ἀπλῶς δέ· ἀλλ' ὡς μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τουτέστιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ δι' ἐτέρου οὐδενός. Ἀγέννητος γὰρ ὢν ὁ Πατήρ γενᾷ τὸν Υἱόν, γεννῶν δὲ τὸν Υἱόν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ ἄμα καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ ὁ Υἱὸς γεννητὸς ὢν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· καὶ τὸ Πνεῦμα πάλιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐμμέσως ἐκπορευόμενον, ὡς τῇ ἐκπορεύσει τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος ἄμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται μηκέτι δι' ἐτέρου τινὸς μεσιτεύοντος· ὥστε ἡμᾶς ἴδιον τίθεσθαι τοῦ μὲν Πατρὸς τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννητικόν καὶ τὸ ἐμμέσως προβλητικόν· τὸ μὲν ἀγέννητον, ὅτι οὐκ ἔστιν, τὸ δὲ γεννητικόν, ὅτι γενᾷ τὸν Υἱόν, τὸ δὲ ἐμμέσως προβλητικόν, ὅτι διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἀμέσως προβλητικόν· τὸ μὲν ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς γεννητὸς, τὸ δὲ ὅτι ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα προίεται, μέσος ὢν αὐτὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος· τοῦ δὲ Πνεύματος τὸ ἐκπορευτὸν ἐμμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορευτὸν δὲ ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς μεταξὺ μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος θεωρουμένου τοῦ Υἱοῦ, μεταξὺ δὲ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος οὐδενός κατὰ γε τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ταῦτα εἶναι ἐκαστοῦ τῶν τριῶν ἰδιώματα ἀμεταθετικῶς καὶ ἀμετακινήτως καὶ ἀνυπαλ-

4. GR. (j) Si Spiritus ex Patre procedens etiam ex Filio procedit, confunduntur ea quæ ad proprietates pertinent, quum vel ex alia hypostasi in aliam migrent vel eadem hypostasis aliam ex alia transsumat proprietatem. Quod haud longe abest a Sabellii opinione. Etenim si Pater et Filius unum et idem sunt secundum Sabellium, consequitur omnino, Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere; imo mox et ex seipso procedet.

LAT. Verum apud nos locum non habet Sabellii opinamentum. Neque enim hypostases confundimus et personas; neque proprietates transponimus, neque unam eandemque hypostasin in aliam et aliam proprietatem transferimus. Neque unam esse existimamus illa tria personam vel unam hypostasin tripersonalem; sed et hypostases tres esse dicimus Deitatis, et unamquamque hypostasin in immota proprietate servamus. Namque Patris proprium ingenuum, Filii vero genitum, et Spiritus sancti procedens esse statuimus (k). At quemadmodum Patris non ingenuum dumtaxat, sed et generatio et productio sive emissio, si ita dicendum est, sic et Filii non solum est genitum esse, verum et producere, et Spiritus sancti procedere quidem, sed non simpliciter: verum sic quidem ex Patre, sic vero ex Filio, hoc est immediate quidem ex Filio, mediate vero ex Patre, quia ex Patre quidem per Filium, ex Filio vero per nihil aliud. Ingenuus enim quum sit Pater generat Filium, generans vero Filium per ipsum Filium mediantem simul et Spiritum producit et Filius, qui ipse genitus est, pariter producit Spiritum; et rursum Spiritus ex Patre mediate, utpote mediante in processione Filio, procedens simul et ex Filio procedit non amplius per aliud quoddam medians. Sic proprium ponimus Patris, quod sit ingenuus, generans et mediate producens; ingenuus, quia ex nullo est, generans, quia generat Filium, mediate producens quia per medium Filium Spiritum spirat et producit. Filii vero proprium, quod sit genitus et immediate producat: genitus quia ex Patre ipse generatus est, immediate producens, quia immediate ex se ipso Spiritum emittit medius ipse existens inter Patrem et Spiritum. Spiritus vero sancti proprium procedere mediate ex Patre, et procedere immediate ex Filio, quum inter Patrem et Spiritum Filius consideretur, inter Filium vero et Spiritum, quantum ad processionem, nemo. Et hæc dicimus uniuscujusque trium personarum esse proprietates, quæ sine ulla immutatione vel commutatione immotæ et integræ perseverant. Quemadmodum igitur non

(13) Rubro colore ad marginem legitur: 'Εν τῇ κειρᾷ τοῦ Γραϊκὸς διεικνύειν ἀποπὸν εἰσάγειν τῇ δόξῃ τῇ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ λεγούσῃ ἐκπορεύε-

σθαι τὸ Πνεῦμα· καὶ φησι σύγχυσιν τῶν ἰδιοτήτων συνάγεσθαι· ὅπερ ἀνασκευάζει ὁ Λατίνος πάλιν εὐφύως.

(j) Primum Græci argumentum: Si Spiritus etiam ex Filio procedit, confunduntur personarum proprietates. Quod Photinus evolvit, De Spir. S. *hypologia*, cap. 9, 10.

(k) Ita S. Maximus in opusculis theologicis et polemics t. II, p. 155, ed. Combefisii, at Pseudo-Justinus in Expositione rectæ fidei, n. 3.

quia Pater genitus non est, idcirco ipse generatione vel emissione privatur, sed quoad hæc et illa et inginitus, sed et genitor est et spirator, genitor quidem immediate ex se ipso, spirator vero mediate per Filium : sic neque Filius quia genitus est, idcirco a spiratione excluditur, neque Spiritus, quia ex Patre procedit, ideo ex Filio non procedit, sed processio ejus immediata quidem ex Filio, mediata vero ex Patre. Custoditur igitur unicuique personæ proprietas immota et inconfusa; sic in unitate Trinitas et indivisa in Trinitate unitas. Unitas enim est et Trinitas Pater et Filius et Spiritus sanctus : unitas quidem propter naturam divinitatis unam eandemque, quæ indivisa et inalterabilis est; Trinitas vero propter proprietates, quæ immote se habent juxta ea quæ modo diximus. Cum vero singulis personis immotæ custodiantur proprietates, haud dici potest ex seipso procedere Spiritus, quia hoc non est Spiritus proprietas; verum ex Patre per Filium procedens, etiam ex Filio procedit, non autem per alium quempiam; et ubi nunc est Sabellii confusio? Si enim juxta istum unum diceremus Patrem et Filium vel etiam Spiritum sanctum tanquam unam hypostasin sive personam, tunc Spiritum ex Patre procedentem etiam ex Filio procedere asserentes Sabellio concordes essemus, vel omnino Semi sabelliani, sicut alii quidam Semiariani. Nam tria illa unam hypostasin et unum dicentes ita secundum Sabellium, non magis faceremus Spiritum ex Patre et ex Filio procedentem, quam ex se ipso. verum et Patrem tum generantem, tum generatum atque procedentem, et horum unumquodque non magis ex alio, quam ex seipso; Filium porro non solum genitum, verum et procedentem, imo etiam et generantem; rursus Spiritum non solum procedentem, sed et gignentem et genitum. Ejusmodi enim sunt Sabellii nugæ uni eidemque personæ diversa nomina et diversas proprietates tribuentis. Si vero Patrem et Filium solum unam diceremus personam, ex hac vero una persona progredi Spiritum doceremus, tum et sic Semisabelliani essemus ex Patre et Filio illum, qui procedit, procedere asserentes. Nunc vero nos aliam quidem Divinitatis personam statuantes Patrem, aliam vero Filium, ejusdem scilicet naturæ, aliam vero rursus Spiritum, deinde ponentes procedentem ex Patre, procedere quoque ex Filio, aliter dicimus. Qui vero unam personam esse aiunt Patrem et Filium, deinde Spiritum ex Patre et ex Filio procedere affirmant, absurdum consequens habent, non quia simpliciter dicunt *ex Patre et ex Filio*, sed quia ex ambobus tanquam uno, et quia unum utrumque, Patrem videlicet et Filium, ponunt, non secundum vim Dominicæ vocis verum secus ac ille dicit : *Ego et Pater unum sumus*. Non vero, qui ex Patre et ex Filio dicimus Spiritum, non ut ex uno dicimus, verum ut ex duabus personis consubstantialibus consubstantialem procedere

λάκτως ἔχοντα καὶ ἀμεταβλήτως. Ὡς περ οὖν οὐχ ὅτι οὐ γηγέννηται ὁ Πατήρ, διὰ τοῦτο οὐδὲ γεννᾷ οὐδὲ προβάλλεται, ἀλλὰ καὶ αἰῶνα καὶ ταῦτα καὶ ἀγέννητός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ καὶ προβολεὺς τὸ μὲν ἀμέσως ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἐμμέσως διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὐχ ὅτι γηγέννηται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται. Καὶ τὸ Πνεῦμα οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, διὰ τοῦτο οὐχὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλ' ἡ ἐκπόρευσις αὐτοῦ ἁμεσος μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἔμμεσος δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Φυλάττεται γοῦν ἐκαστῇ προσώπῳ ἡ ιδιότης ἀκίνητος καὶ ἀσύγχυτος· οὕτως ἡ ἐν μονάδι Τριάδι καὶ ἀδιαίρετος ἡ ἐν Τριάδι μονάς. Μονὰς γάρ ἐστι καὶ Τριάς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσαν καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀναλλοίωτον· τὸ δὲ διὰ τὰς ιδιότητας ἀμετακινήτως ἐχούσας, καθὰ φθάσαντες ἔφημεν. Φυλαττομένων δὲ τῶν ιδιοτήτων ἐκαστῇ ἀμεταβλήτῳ, οὐκ ἔν λέγοιτο τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὅτι μὴ ιδιότης ἐστὶ τοῦτο τοῦ Πνεύματος· ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ δι' ἐτέρου τινός· καὶ τοῦ τοῦ Σαβελλίου ἡ σύγχυσις; Ἐμὲν γὰρ ἐν κατ' ἐκείνον ἐλέγομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἡ καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς μίαν ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι φασκόντες, σύμφωνος ἔν τῳ Σαβελλίῳ, ἡ πάντως ἡμισαβέλλιοι, καθὰ περ ἄλλοι· τινὲς ἡμίφρειοι· τὰ μὲν γὰρ τρία λέγοντες μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν οὕτω κατὰ Σαβελλίον, οὐδὲν μᾶλλον ἐποιούμεν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐν τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα γεννῶντά τε καὶ γεννώμενον καὶ ἐκπορευόμενον, καὶ ἕκαστον τούτων οὐ μᾶλλον ἐξ ἄλλου ἢ ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ τὸν Υἱὸν δὲ οὐ μόνον γεννώμενον, ἀλλὰ καὶ ἐκπορευόμενον, πρὸς δὲ τούτοις καὶ γεννῶντα· καὶ τὸ Πνεῦμα αὐθις οὐκ ἐκπορευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννῶν καὶ γεννώμενον. Τοιαῦτα γὰρ τὰ Σαβελλίου ληρήματα ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ διάφορα τιθέντος ὀνόματα καὶ διαφόρους ιδιότητας. Τὸν δὲ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν μόνον φάσκοντες ἐν πρόσωπον, ἐκ τοῦ ἐνός δὲ τούτου τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι δογματίζοντες ἔμεν ἂν καὶ οὕτως ἡμισαβέλλιοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκπορεύεσθαι λέγοντες. Νῦν δὲ ἡμεῖς ἄλλην μὲν ὑπόστασιν τῆς θεότητος δοξάζοντες τὸν Πατέρα, ἄλλην δὲ τὸν Υἱὸν, τῆς αὐτῆς διτλαδῆ φύσεως, ἄλλην δὲ ὡσαύτως τὸ Πνεῦμα, εἴτα τιθέντες τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐτέρως φαμέν. Οἱ μὲν οὖν ἐν λέγοντες τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν πρόσωπον, εἴτα φάσκοντες τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ αἰτοπον ἐπόμενον ἔχουσιν· οὐχ ὅτι ἀπλῶς φασιν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι ὡς ἐνός ἐξ ἁμφοῖν καὶ ὅτι ἐν ἁμῶν τιθενται τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν, οὐ κατὰ δύναμιν τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς, ἀλλ' ἐτέρως ἢ ὡς ἐκείνους φησιν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν. Ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες οὐχ ὡς ἐξ ἐνός

τοῦτο φάμεν, ἀλλ' ὡς ἐκ δύο προσώπων ὁμοφυῶν ὁμοφυῆς προερχόμενον κατὰ τινὰ τρόπον ἄγνωστόν τε καὶ ἄρρητον. Τὸ μὲν οὖν ἐξ ἀμφοῖν λέγειν τὸ Πνεῦμα ὡς ἐξ ἑνός, ἀσεβές· Σαβελλιανὸν γὰρ τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν ἐχόντων οὐκ ἐν οὐσίᾳ διαφορότητα οὐδ' ἐν ὀνομάτων διττότητι τὴν διάκρισιν, ἀλλ' ἐν ὑποστατικαῖς ἰδιότησι, τῆς Σαβελλιανῆς ἀσεβείας μακράν· ὥστε, ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον δόγμα ἕτερόν ἐστι τῆς τοῦ Σαβελλίου δόξης, μηδ' ὡς Σαβελλιανὸν ἡγοῦ καὶ ἀπόβλητον. Ἀλλ' ἡ ἄρα ἑτέρως ἔχειν τὸ ἀποπὼν ἔλεγε.

Ε. ΓΡ. Ἐστω ταῦτα, καὶ μὴ Σαβελλιανὸν ἔστω τὸ λέγειν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν· ἀλλ' ἐκεῖνό γε ἄτοπον (14). Εἰ γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, σύνθετος αὐτῷ λοιπὸν τῆς ὑποστάσεως ἡ ἰδιότης, καὶ οὐχ ἀπλῆ καὶ σύνθετος ἡ ὑπόστασις, ὅτι καὶ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ἐκπορεύεται, τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ ἰδιότης εὐρίσκεται σύνθετος, ἔχουσα μὴ μόνον τὸ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ ἐαυτοῦ ἀμέσως ὡς μέση (15) προβάλλεσθαι.

ΛΑΤ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον σύνθεσις ἂν εἴη καὶ περὶ τὸν Πατέρα, καὶ μᾶλλον, ὅτι οὐκ ἀγγένηται μόνον, ἀλλὰ καὶ γεννῆται καὶ προβολεύς. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ταῦτα οὐ παρεισήγαγε σύνθεσιν, οὐδὲ ἐκεῖνα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. Π τίς ἡ ἀποκλήρωσις, τὸν μὲν Πατέρα μὴ εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τοῦ γεννητικοῦ καὶ τοῦ προβλητικοῦ, τὸν δὲ Υἱὸν σύνθετον εἶναι διὰ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ προβλητικόν, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τὸ διχρόθεν καὶ διχῶς ἐκπορευτὸν, ἥτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δηλαδὴ καὶ ἀμέσως; Καίτοι καὶ ἀπλῆν δώμεν ἐκάστῳ τὴν ἰδιότητα, κατὰ τὸν σὸν λόγον καὶ οὕτως, ὡς λέγεις, διπλὴν παρεισαχθῆται, καὶ σύνθεσις ἔσεται, καὶ ἔσται σύνθετος ἕκαστος. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἡ τῆς θεότητος οὐσία ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ γεννῆναι ἰδιότης, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἡ τοῦ γεννᾶσθαι ἰδιότης ἐστίν, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι μετὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἡ ἰδιότης τῆς ἐκπορεύσεως. Ἀλλ' οὐ σύνθεσις ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπλότης ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα, ὅτι μέρη ταῦτα τῆς θεότητος (ἀμερῆς γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν ἀμερῆαν), ἀλλ' ἰδιότητες περὶ τὴν μίαν οὐσίαν καὶ τὰς τῆς μιᾶς οὐσίας ὑποστάσεις θεωρούμεναι καὶ ἐκάστη ἐκάστην ὑπόστασιν χαρακτηρίζουσαι. Οὐκοῦν οὐδὲ ὅταν λέγω τὸ Πνεῦμα ἀμέσως ἔχειν καὶ ἐμμέσως τὴν ἐκπόρευσιν, ἢ τὸν Υἱὸν καὶ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, διπλὴν τινὰ παρεισάγω καὶ σύνθεσιν· ὥσπερ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς διάφορος πρόοδος, καθά φατε καὶ ἡμεῖς, διάφορον μὲν δείκνυσι τὴν σχέσιν αὐτοῦ.

(14) Nota marg. Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγή, ὅτι σύνθετον ἔσται τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύμενον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀνασκευή.

(15) Secundum absurdum: Compositus erit Spiritus ex Patre et Filio procedens. Vide Photium, *De Spiritu sancti Mystagogia*, cap. 7 et 45,

A secundum quemdam incognitum et ineffabilem modum. Spiritum igitur dicere ex utroque velut ex uno impium est, quia Sabellianum; eum vero dicere ex ambobus non habentibus in essentia differentiam neque in nominum duplicitate discretionem, sed in hypostaticis proprietatibus, longe a Sabelliana impietate abest. Quare cum hoc dogma aliud sit a Sabellii opinione, neque Sabellianum et abjiciendum illud existimes. Verum absurdum illud esse aliunde demonstres.

B 5. GR. Sint hæc ita, neque Sabellianum sit dicere, ex Patre et Filio sanctissimi Spiritus esse processionem. Attamen illud certe absurdum ostendit, quod non dicam (l). Si Spiritus est ex utroque, composita ipsi erit hypostaseos proprietas, et non simplex, et composita ipsa hypostasis, quia et immediate et mediate procedit, scilicet tum ex Patre, tum ex Filio; sic autem et Filii proprietas deprehenditur composita, quum non solum habeat quod sit generatus ex Patre, verum etiam quod Spiritum sanctum ex se ipso immediate producat.

C LAT. Secundum hanc rationem in Patre quoque foret compositio, et multo magis, quia non solum ingenuus, verum etiam generans et spirans est. Si vero hæc in Patre nullam inducunt compositionem, neque illa in Filio et in Spiritu compositionem inducent. Aut qualis est ista sortitio et distributio, Patrem quidem non esse compositum ex innascibilitate, generatione et spiratione (activa), Filium vero compositum esse propter passivam generationem et spirationem activam, et Spiritum compositum, quia e duplici causa et duplici modo procedat, sive ex Patre et ex Filio, mediate videlicet et immediate? Quanquam et si simplicem demus cuique proprietatem secundum tuum sermonem, et sic, ut dicis, duplicitas inducetur et compositio sequetur et erit unumquodque compositum. Etenim in Patre est tum divinitatis essentia tum gignendi proprietas, et in Filio una cum essentia proprietas geniti est, et in Spiritu cum eadem essentia, proprietas processionis. Verum non est compositio ibi, sed simplicitas super omnem simplicitatem, quia nec partes Divinitatis ista sunt, quum ea sit super omnem indivisibilitatem indivisibilis, verum proprietates, quæ circa unam essentiam et hujus unius essentiae hypostases spectantur et quarumque quamlibet personam distinguit suoque caractere insignit. Igitur neque quando dico Spiritum immediate et mediate habere processionem, vel ex Patre Filium generari et Spiritum producere (m), duplicitem quam-

(15) Ita scriptum. Quod tamen mendum exhibere videtur.

(m) Προβάλλεσθαι hic non sumi passive usus vocis in sequentibus demonstrat.

dam induco et compositionem. Sicut enim diversa e Patre progressio, secundum quod et vos dicitis, diversam quidem ejus habitudinem constituit, alteram ad Filium ut Patris, alteram ad Spiritum ut spirantis secundum proprium modum, paternam vero hypostasim minime indicat compositam, ita nec Spiritus e Patre et Filio processio compositionem quamdam intelligi sinit sive in Filio sive in Spiritu. Quoniam in Patre generare et producere non idem est neque eodem modo, in Spiritu vero procedere unum et idem, etsi ex altero quidem mediate, sive ex Patre per Filium, ex altero vero immediate, quia ex Filio, non vero per alium quempiam. Non est igitur compositus Filius, quia non solum generatur, sed et Spiritum emittit, neque Spiritus, quia procedit non ex Patre solo, sed et ex Filio; neque etiam Pater, quia non solum ingentus, sed et Filii genitor, neque quia non solum genitor, sed et productor Spiritus; neque etiam secundum communem tum nostram tum vestram sententiam compositus Filius et Spiritus, quia uterque præter substantiam habet personæ proprietatem, Filius quidem filiationem solum, Spiritus vero processionem ex Patre. Si enim composita foret quælibet persona propter suas proprietates, etiam essentia trium personarum composita esset propter eas, quæ circa ipsam sunt, trium communes proprietates, bonitatem dico, sapientiam, potentiam, vim productricem, omnium effectricem et creatricem, providentiam, conservationem, omnium rerum comprehensionem et continentiam, aseitatem, et principii carentiam, immortalitatem et sine ullo fine durationem, immensitatem, æternitatem, extra tempus et supra tempus existentiam, et quæcunque alia hujusmodi sive secundum positionem, sive secundum negationem, sive secundum causam, sive secundum eminentiam et excellentiam dicuntur in Deo. Sed non sunt hæc essentia, verum circa essentiam considerantur, etsi et certo quodam modo essentialia et naturalia vocantur, neque partes sunt essentialiæ, quum deitas partium omnino sit expers. Sic et in igne variæ insunt potentia, levitas, mobilitas sursum tendens, vis illuminativa et vis combustiva, verum propterea ignis non est compositus, sed simplex, in quantum in corporibus naturalibus et elementaribus secundum extremam, ut ita dicam, resonantiam simplicitas esse potest. Attamen hic naturalia et essentialia ista sunt igni, ibi vero illa circa essentiam considerantur, hæc vero circa unamquamque personam singularia; idcirco multo magis simplicitas tum essentialiæ tum cujuslibet personæ nullum patietur detrimentum. Sed neque in omnibus, in quibus varietas quædam et distinctio consideratur, statim et compositio inducitur. Omnis enim essentia habet et virtutem et operationem, licet et simplex sit, neque idcirco compositam di-

την μὲν πρὸς τὸν Υἱὸν ὡς Πατὴρ, τὴν δὲ πρὸς τὸ Πνεῦμα ὡς προβολέως κατὰ τρόπον ἴδιον, τὴν δὲ Πατρικὴν ὑπόστασιν οὐ σύνθετον ὑποδείκνυσιν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι σύνθεσιν δίδωσιν ἐννοεῖν ἢ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἢ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Καίτοι ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ γεννᾶν καὶ τὸ προβάλλεσθαι οὐ ταῦτὸν οὐδ' ὡσαύτως, ἐπὶ δὲ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐν καὶ ταῦτὸν, εἰ καὶ ἐκ τοῦδε μὲν ἐμμέσως, ἡγουν ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦδε δὲ ἀμέσως, ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐκέτι δὲ δι' ἄλλου τινός. Οὐκ οὖν σύνθετος ὁ Υἱὸς, ὅτι μὴ γεννᾶται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· οὐδὲ τὸ Πνεῦμα, ὅτι ἐκπορεύεται οὐκ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατήρ, ὅτι μὴ μόνον ἀγέννητος, ἀλλὰ καὶ γεννήτωρ Υἱοῦ, οὐδ' ὅτι μὴ γεννήτωρ μόνον, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐπὶ τῆς κοινῆς δόξης ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν σύνθετος ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὅτι μετὰ τῆς οὐσίας ἐκάτερον ἔχει τὸ τῆς ὑποστάσεως ἴδιον, ὁ μὲν τὸ γεννητὸν μόνον, τὸ δὲ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Εἰ γὰρ σύνθετος ἐκάστη ὑπόστασις (16) διὰ τὰς ἐαυτῆς ιδιότητας, καὶ ἡ οὐσία ἂν εἴη τῶν τριῶν ὑποστάσεων σύνθετος διὰ τὰ περὶ αὐτὴν κοινὰ τῶν τριῶν ιδιώματα, τὸ ἀγαθὸν φημί, τὸ σοφόν, τὸ δυνατόν, τὸ ποιητικόν, τὸ παντουργικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ συνεκτικόν, τὸ περιεκτικόν καὶ περιληπτικὸν πάντων, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἄπειρον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἄχρονον, τὸ ὑπέρχρονον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα εἴτε κατὰ θέσιν εἴτε κατὰ ἀφαίρεσιν, εἴτε κατ' αἰτίαν, εἴτε καθ' ὑπεροχὴν καὶ ὑπέρβασιν λέγεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' οὐκ οὐσία ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρούμενα, εἰ καὶ οὐσιώδη πως καλεῖται καὶ φυσικά, οὐδὲ μέρη τῆς οὐσίας· ἡ θεότης γὰρ ἀμερής· οὕτω καὶ τῷ πύρρι πρόσεστι τὸ κοῦφόν τε καὶ ἄνωφερές, καὶ τὸ φωτιστικόν καὶ τὸ καυστικόν, δυνάμεις διάφοροι, ἀλλ' οὐ σύνθετον διὰ τοῦτο τὸ πῦρ, ἀλλὰ ἀπλοῦν, ὅσον ἐν σώμασι φυσικοῖς τε καὶ στοιχειώδεσι κατὰ τὸ ἔσχατον, ἵν' οὕτως εἴπω ἀπλήρημα τῆς ἀπλότητος. Καίτοι ἐνταῦθα οὐσιώδη ταῦτά ἐστι τῷ πύρρι, ἐκεῖ δὲ τὰ μὲν περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶ θεωρούμενα (17), τὰ δὲ περὶ ἐκάστην ὑπόστασιν ἕκαστα· διὸ πολλῶν πλέον οὐ λυμανεῖται τὸ ἀπλοῦν οὔτε τῆς οὐσίας οὔτε ἐκάστης τῶν ὑποστάσεων. Ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ πάντων ἐν οἷς θεωρεῖται ποικιλία τις καὶ διάκρισις, ἥδη καὶ σύνθεσις παρεισάγεται. Ἦσα γὰρ οὐσία ἔχει καὶ δύναναι καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἀπλῆ τις εἴη, καὶ οὐ διὰ τοῦτο σύνθετον ἐροῦμεν πάντως καὶ τὴν ἀπλῆν. Ἀνάγκη γὰρ ἢ σύνθετον εἶναι καὶ τὴν ἀπλῆν, καὶ οὐδεμία ἔσται ἀπλῆ, ἢ τὴν ἀπλῆν εἶναι χωρὶς ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεως, ὅπερ ψευδὸς ἐστὶν ἐναργῶς· οὔτε γὰρ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως χωρὶς, ἢ τῆς πρόεισιν, οὔτε δύναναι δίχα τῆς οὐσίας, ἀλλ' οὐδὲ οὐσία χωρὶς τῆς τοῦ ἐνεργεῖν δυνάμεως. Εἰ δὲ ταῦτα ἀδύνατα, καὶ ἐστὶ καὶ ἡ ἀπλουτέτης ἀπλῶς οὐσία μετὰ τῆς ἐνούσης δυνά-

(16) Cod. Vat. f. 5, 6, mendose, ὑπόθεσις.

(17) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill. (nunc orat. 42).

μεως ἔχουσα καὶ τὴν ἐκ τῆς δυνάμεως προῖσιν ἐνεργεῖαν. Καὶ διὰ ταῦτα σύνθεσις οὐκ ἔστι περὶ αὐτῆν, ὅτι περὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν, τὴν οὐσίαν, ἄλλο μὲν ἡ δύναμις, ἄλλο δὲ ἡ ἐνέργεια, καὶ ὅτι ἓν καὶ ταῦτὸν πρᾶγμα ἐξ οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, εἰ οὕτω χρή φάναι, καὶ ὅτι τῷ λόγῳ διακρίνεται: τῆς οὐσίας ἡ δύναμις, τῆς δὲ δυνάμεως ἡ ἐνέργεια. Μία γὰρ καὶ οὕτως ἐστὶν ἀπλῆ οὐσία. Πῶς ἂν τις ἐπὶ τῆς ἀπλῆς τῷ ὄντι καὶ ἀσυνθέτου φύσεως ἦτοι ἐφ' ἐκάστης τῶν ἐνιαίων τῆς ὑπερθέου θεότητος ὑποστάσεων τολμήσειε λέγειν, ὅτι σύνθεσις ἐκ τῶν φυσικῶν ἢ ὑποστατικῶν ἰδιοτήτων εἰσάγεται; Τί τῆς μονάδος ἀπλούστερον ἐν τοῖς ἀριθμοῖς; ἄλλ' ὁμοῦς ἄλλο μὲν τὸ εἶναι αὐτῇ, ἄλλο δὲ ἡ δύναμις, καὶ ἄλλο ἡ ἐνέργεια. Ταυτίζει μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ ἀνυπόστατα τηρεῖ· σχέσεις δὲ ἀπείρους σχεδὸν ὑποδύεται προστιθεμένη καὶ ἀφαιρουμένη καὶ γεννώσα· πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν· καὶ νῦν μὲν γινόμενη τὸ ἡμισυ καὶ τὸ ὑποδιπλάσιον, νῦν δὲ τρίτον καὶ ὑποτριπλάσιον, νῦν δὲ τέταρτον καὶ ὑποτετραπλάσιον, καὶ ἄλλοτε ἄλλο καὶ κατὰ ταῦτὸν πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον, νῦν μὲν ἀσχημάτιστος νοούμενη, νῦν δὲ ἐσχηματισμένη, καὶ ποτὲ μὲν τρίγωνος, ποτὲ δὲ τετράγωνος, ποτὲ δὲ πεντάγωνος, καὶ ἄλλο τε καὶ ἄλλο καὶ ἅμα πάντα, καὶ τοῦτο ἐπ' ἀπειρον· καὶ νῦν μὲν ἐπίπεδος, νῦν δὲ στερεά, καὶ νῦν μὲν ἄσχετος, νῦν σχέσιν ἔχουσα, καὶ ταύτην πολυειδῶς· καὶ ποικίλη τις φαινόμενη διὰ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ὁμοῦς ἀπλουστάτη ἐστὶ, καὶ ἡ ποικιλία αὐτῇ τὴν ἀπλότητα τῆς οὐσίας οὐ λυμαίνεται· οὐσίας δὲ λέγω τῆς κατ' αὐτῆν. Ὁ γὰρ ἐστὶν ἐκείνη τὸ εἶναι, τοῦτό ἐστι καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ. Εἰ οὖν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ περὶ ἕκαστον ἐπλοῦν θεωρούμενα διπλόην καὶ σύνθεσιν οὐ παρειαγοῦσι, πολλὰ πλεον οὐδὲ ἐπὶ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων ἐκ τῆς ἐνίων ἰδιοτήτων ἐπιπλοκῆς διπλόη καὶ σύνθεσις τις παρειαγεται. Οὕτε οὖν ὁ Υἱὸς σύνθετος, εἰ μὴ μόνον ἐστὶ γεννητὸς ἐκ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος, οὔτε τὸ Πνεῦμα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀγέννητος ὢν καὶ γεννήτωρ τοῦ Υἱοῦ καὶ προβλήτωρ τοῦ Πνεύματος. Ὡς περὶ γὰρ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἀπλῶς θεωρούμενα διάφοροι μὲν εἰναι ὑποστατικαὶ ἰδιότητες ἐκάστη τῶν τριῶν ἐκείνων τῶν τριῶν προσώπων ἀφορίζόμεναι, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν αὐτῶν οὐ μερίζουσιν, οὕτως, καὶ κλείους ὡσιν αἱ περὶ ἐκάστην τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἰδιότητες, οὐδ' οὕτως οὐδεμίαν αὐτῶν ὑπόστασιν τέμνουσιν ἢ μερίζουσιν, ἀλλ' οὐδὲ σύνθετον οὐδεμίαν τούτων δεικνύουσιν. Ὡς περὶ δὲ οὐ μεριστὸς ὁ Πατὴρ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα (οὐ γὰρ μέρη τοῦ Πατρὸς ταῦτα, οὐδὲ κατὰ τομήν τινα καὶ ροήν ἡ ἐκείνου γνωρίζεται πρόοδος), οὕτω οὐδὲ τὸ Πνεῦμα μεριστὸν, ὅτι ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· οὐδὲ τὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἓν ὅπερ ἐστὶν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ἐξ ἀμερῶν ἀμερὲς καὶ ἀπλοῦν ἐκ ἀπλῶν. Εἰ δὲ λέγεις· Πῶς; ἁρρήτος ὁ τρόπος

A cemus etiam simplicem. Necesse enim est aut composita sit et simplex, et tunc nulla substantia erit simplex; aut simplex sit absque operatione et virtute, quod manifeste falsum est. Nam neque operatio est sine potentia et virtute, ex qua procedit, neque potentia sine essentia, imo nec essentia sine potentia operandi. Si vero hæc impossibilia, tunc et simplicissima simpliciter substantia una cum insita potentia habebit etiam operationem ex hac potentia prodeuntem, proptereaque non adest circa ipsam compositio ex eo, quod circa unum et idem, substantiam, aliud sit potentia, aliud operatio, et quod una eademque res ex substantia et potentia et operatione consistat, si ita loqui fas est, et quod ratione distinguitur a substantia potentia, a potentia operatio. Una enim et sic est simplex substantia. Quomodo vero quis auderet de natura vere simplici et ab omni compositione exempta vel de singulis hypostasibus supremæ et præcellentis divinitatis affirmare, ex naturalibus vel personalibus proprietatibus induci compositionem? Quid monade (unitate) in numeris simplicius? Et tamen aliud ipsi est esse, aliud potentia, et aliud operatio. Cum omnibus enim identificatur (omnia eadem ostendit) et incommutata servat: relationes autem fere infinitas subit, dum additur et subtrahitur, et omnes numerorum species generat, et nunc quidem fit dimidium et duplum, nunc vero tertium et triplum, nunc quartum et quadruplum, et alias aliud, et secundum idem omnia, et hoc in infinitum; nunc ut quidem informis ac figuræ expers concepta, nunc vero formata et figurata, aliquando triangularis, aliquando quadrangularis, aliquando quintangularis, atque aliud et aliud, et simul omnia, et hoc in infinitum, nunc quidem est superficies, nunc solidum corpus, modo relationis expers, modo relationes habens, et quidem multiformes, et quum varia appareat propter potentias et operationes suas, tamen simplicissima est et ipsa varietas haud infert detrimentum substantiæ simplicitati, substantiæ dico, quæ secundum ipsam est. Quod enim cuique esse, hoc est et ejus substantia. Si itaque in rebus creatis ac nostris ea quæ in quovis simplici spectantur non inducunt duplicitatem et compositionem, multo magis neque in divinis personis ex connexionem nonnullarum proprietatum duplicitas et compositio quædam inducitur. Neque igitur compositus Filius, si non solum est generatus a Patre, verum et Spiritus productor; neque compositus Spiritus, si non ex Patre duntaxat, verum et ex Filio procedit; neque enim et Pater compositus est, qui innascibilis existens et Filii genitor et Spiritus productor est. Quemadmodum enim innascibilitas et filiatio et processio simpliciter spectatæ diversæ quidem sunt personales proprietates, quarum trium quælibet cuilibet trium personarum reservatur, unam vero eorumdem naturam nequaquam dividunt; ita, etiamsi plures forent proprietates, quæ singulis tribus personis conve-

niunt, neque sic nullam eorum hypostasim scinderent vel dividerent, verum neque compositam eorum ullam ostenderent. Quemadmodum vero Pater minime divisus est, quia ex ipso Filius et Spiritus (neque enim hi partes sunt Patris, neque secundum sectionem quamdam aut fluxum cujusque eorum progressio cognoscitur): ita nec Spiritus divisus, quia ex Patre et ex Filio est; neque illud quidem ex Patre habet, hoc vero ex Filio; sed illud simplex et unum quod ipse est, ex Patre est et ex Filio, ex indivisibilibus indivisum, ex simplicibus simplex. Si vero quæris: *Quomodo?* noveris, modum esse ineffabilem et non enuntiabilem, cum sit supra omnem modum. Aut dicito mihi, quomodo Pater generet Filium, quomodo Spiritus ex Patre procedat, quænam horum sit differentia, et ego dicam tibi, quomodo ex Patre et ex Filio procedat. Si vero placet, disce ex Patre non eodem modo ac ex Filio, et ex Filio non eodem modo ac ex Patre Spiritum procedere. Ex Patre enim mediata processio est, quum sit per Filium, ex Filio vero immediata, cum non amplius sit per alium quempiam. Hoc ergo pacto nulla compositio est neque in Filio neque in Spiritu, licet Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque procedat, neque etiam hoc absurdum, ut tu dicebas, dogma nostrum consequitur.

6. GR. (n) Verum si ex Patre et ex Filio procedit Spiritus secundum dicta tua, erit ipsi duplex processio; si vero duplex processio, duplex et procedens quod duplex est, non est amplius simplex; ergo ex te Spiritus non est simplex; quod vero non est simplex, id compositum est et divisum; quod ejusmodi non est Deus. Jam vero Spiritus est Deus, non ergo duplex; quod si non duplex, neque compositus, neque duplex erit processio. Si vero non duplex est processio, non erit una quidem ex Patre, altera vero ex Filio, sed aut ex Patre erit aut ex Filio. Cum vero ex Patre sit, ut tum Patres dicunt tum Evangelium, relinquitur eam non esse ex Filio.

LAT. Neque hoc pacto ratiocinatio tua, o sapientissime Græce, ad assentiendum cogit. In primis enim minime duplicem dicimus processionem, sed unam eandemque et simplicem, quum et Spiritus simplex sit utpote Deus; nulla namque in Deo duplicitas est aut compositio. Neque enim quia ex duobus, idcirco processio duplex, sed quia (Spiritus) simplex, idcirco processio simplex, eadem aliam atque aliam in eodem habens relationem, mediata quidem existens quatenus ex Patre, immediata vero quatenus ex Filio. Quemadmodum enim luminis in aere effusio ex sole et ex solis radiis prodians, et immediate quidem ex radiis, mediate vero ex sole (videlicet per radios), tamen neque ipsa dupliciter quamdam habet secundum suam ipsius existentiam, quum lumen in aere simplex

καὶ ἄφραστος· ὑπὲρ τὸ πῶς γὰρ· ἢ φράσον μοι, πῶς ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱόν; πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται; τίς ἡ τούτων διαφορά; καὶ σοὶ φράσω, πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται. Εἰ δὲ βούλει, μάθανε, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὐχ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς ἕμμεσος ἡ ἐκπόρευσις (διὰ τοῦ Υἱοῦ γὰρ), ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἄμεσος, ὅτι μηκέτι δι' ἑτέρου τινός. Οὕτως οὖν οὐδεμία σύνθεσις οὔτε περὶ τὸν Υἱὸν οὔτε περὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται (18)· καὶ οὐδὲ τοῦτο τὸ ἄτοπον, ὡς ἔφησ' αὐτὸς τῷ δόγματι ἠκολούθησεν.

et ego dicam tibi, quomodo ex Patre et ex Filio procedat. Si vero placet, disce ex Patre non eodem modo ac ex Filio, et ex Filio non eodem modo ac ex Patre Spiritum procedere. Ex Patre enim mediata processio est, quum sit per Filium, ex Filio vero immediata, cum non amplius sit per alium quempiam. Hoc ergo pacto nulla compositio est neque in Filio neque in Spiritu, licet Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque procedat, neque etiam hoc absurdum, ut tu dicebas, dogma nostrum consequitur.

ζ'. ΓΡ. 'Ἄλλ' εἰ (19) ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται καθὰ φῆς, ἔσται αὐτῷ διπλῇ ἡ ἐκπόρευσις. Εἰ δὲ διπλῇ ἡ ἐκπόρευσις, διπλοῦν καὶ τὸ ἐκπορευόμενον. Τὸ δὲ διπλοῦν οὐχὶ ἀπλοῦν· οὐχ ἀπλοῦν ἄρα τὸ Πνεῦμα, κατὰ σε· τὸ δὲ μὴ ἀπλοῦν σύνθετον καὶ μεριστόν· ὃ δὲ ἐστὶ τοιοῦτον, οὐ θεός. Ἀλλὰ μὴν τὸ Πνεῦμα θεός. οὐκ ἄρα διπλοῦν· εἰ δὲ μὴ διπλοῦν, μὴδὲ σύνθετον, οὐδὲ διπλῇ ἡ ἐκπόρευσις· εἰ δὲ μὴ διπλῇ ἡ ἐκπόρευσις, οὐκ ἔσται ἡ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἡ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς (τοῦτο γὰρ καὶ οἱ Πατέρες φασὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον), λοιπὸν οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

ΛΑΤ. Οὐδ' οὕτως ὁ λόγος ἔχει τὸ ἀναγκαῖον, ὃ σοφώτατε Γραικέ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ διπλῇ φασμεν τὴν ἐκπόρευσιν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλῇ, καὶ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ Πνεύματος ὡς Θεοῦ· οὐδεμία γὰρ ἐν Θεῷ διπλόη ἢ (20) σύνθεσις. Οὐ γὰρ διότι ἐκ δυοῖν, διὰ τοῦτο διπλῇ, ἀλλὰ διότι ἀπλοῦν, διὰ τοῦτο ἀπλῇ, ἡ αὐτὴ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐκ ταυτῆς τὴν σχέσιν ἔχουσα καὶ οὕσα ἕμμεσος μὲν ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἄμεσος δὲ ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡ ἐκ τῆς ἀέρος τοῦ φωτὸς λάμψις (21) ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἡλίσκων ἀκτίνων προϋούσα, καὶ ἀμέσως μὲν ἐκ τῶν ἀκτίνων, ἕμμεσως δὲ ἐκ τοῦ ἡλίου (διὰ τῶν ἀκτίνων γὰρ), ὁμοίως οὔτε αὐτὴ διπλόη ἔχει τινὰ κατὰ τὴν ἐαυτῆς ὑπαρξιν (ἀπλοῦν γὰρ τὸ ἐν τῇ ἀέρι φῶς καὶ ἀσυνθετον. Τίς γὰρ ἡ τοῦτου σύνθεσις; καὶ ἐκ τίνων σύγκειται, φράσον, τὸ φῶς; ἀλλ' οὐδὲ ἡ

(18) Cod. Vat. ἐκπορεύεται.

(19) Nota. marg. Ἐνταῦθα εἰσαγωγή ἑτέρου ἀτόπου· ὅτι διπλῇ ἔσται ἡ τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσις, καὶ διὰ τοῦτο διπλοῦν καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρὸς ταῦτα λόγους.

(20) Ms. ἡ.

(21) Frequens Theologis comparatio. Vide Becum, orat. 2, injusta depos. cap. 13, g. o. ii, p. 57 seq.

(n) Nota. Hic aliud absurdum inducitur, nimirum duplicem fore Spiritus sancti processionem, ideoque etiam Spiritum duplicem. Et ad hoc solutio.

Cf. Photium, De Spirit. sancti mystagogia, cap. 4 et 45.

τουτου πρόδος διπλῇ, καίτοι δύο τὰ ἐξ ὧν ἡ πρό-
 οδος, ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτίς, οὕτω καὶ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς
 καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις ἀπλῇ καθ' ἑαυτὴν, εἰ
 καὶ δύο πρόσωπά ἐστι τὰ ἐξ ὧν, καὶ τὸ Πνεῦμα
 ἀπλοῦν. Ἄλλως τε εἰ σύνθεσις τις θεωρεῖτο περὶ
 τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἐξ ὧν ἡ ἐκπόρευσις, ἦν
 ἂν διπλοῦν καὶ σύνθετον καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν, διπλόη
 δὲ καὶ περὶ τὴν ἐκπόρευσιν, ἐπεὶ δὲ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ
 Υἱὸς ἐν ὄντι κατ' οὐσίαν καὶ ἐν ἀλλήλοις ὑπάρχοντα
 κατὰ τὸ Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί
 (22), οὐδεμίαν σύνθεσιν ἔχει νοεῖται πρὸς ἀλλήλα
 (ὑπερ σύνθεσιν γὰρ ἡ ἐνότης αὐτῶν), οὐ σύνθεσις
 ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ σύνταξις (ἦν
 γὰρ ἂν καὶ ἡ τῆς ὁλης Τριάδος σύνταξις σύνθεσις),
 οὐδὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν λεγομένη παρ' ἡμῶν τοῦ Πνεῦ-
 ματος πρόδος σύνθετος, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἐντεῦθεν
 σύνθεσιν ἔχει τινά. Οὕτω καὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἀπλῶν
 οὐσιῶν ἡ ἐνέργεια οὐ σύνθετος, διότι ἐκ τῆς οὐσίας
 καὶ ἐκ τῆς οὐσιᾶς (23) δυνάμειως πρόεισιν, οὐδὲ
 ἡ τῆς ἐνεργείας ἐξ ἀμφοῖν πρόδος σύνθετος.
 Καὶ γὰρ οὐδὲ ἡ συνύπαρξις τῆς οὐσιᾶς καὶ τῆς
 δυνάμειως σύνθεσις, Ἦν γὰρ ἂν οὐδεμία οὐσία ἀπλῇ
 διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνευ δυνάμειως· οὐδὲν γὰρ ὅλως τῶν
 ὄντων ἀδύνατον (24) κατὰ τὸν σοφὸν Διονύσιον. Εἰ
 δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ Θεὸν ἡ ἐκ δυοῖν πρόδος οὕτε αὐτὴ
 σύνθετος ἐστίν, οὕτε τὸ προερχόμενον δείκνυσι σύν-
 θετον, πόσῃ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; Δώμεν δὲ, εἰ βούλει,
 καὶ διπλῇ ἡμᾶς τίθεσθαι τὴν ἐκπόρευσιν, καὶ τὴν
 μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὴν μὲν
 ἑμμεσον, τὴν δὲ ἄμεσον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω διπλόη
 περὶ τὸ Πνεῦμα, οὐδὲ διὰ τοῦτο σύνθετος ἔσται τοῦ
 Πνεύματος ἡ ἐκπόρευσις. Περὶ γὰρ τὴν οὐσίαν
 ταῦτα, οὐχὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡ ἀγεννησία, ἡ γέν-
 νησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ὑποστάσεων διακριτικά,
 οὐ τμητικά φύσεως, καὶ οὐδὲν ἄτοπον δύο ἔχειν τὰς
 ιδιότητας τὸ ἀπλοῦν. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ
 Πατὴρ ἐστὶ καὶ προβολεὺς, καὶ οὐδεμία σύνθεσις
 ἐστὶν ἐν αὐτῷ· καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἑμμεσον καὶ τὸ
 ἄμεσον σχέσεις τινές εἰσιν, ἡ δὲ διάφορος σχέσις
 σύνθεσιν οὐκ ἐργάζεται. Τριῶν γὰρ ἐφεξῆς ἀλλήλαις
 ἐκκαίμενων μονάδων φέρε εἶπεῖν ἡ μεταξὺ τῶν
 ἑαυτῶν πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἔχει δευτέραν τάξιν,
 πρὸς τὴν τρίτην, πρώτην· καὶ ὅτι πρώτη τε καὶ
 δευτέρα ἡ αὐτὴ, διὰ τοῦτο οὐ σύνθετος. Καὶ πρὸς
 μὲν τὴν πρώτην νοεῖται τυχὸν τὸ δεξιὸν ἔχουσα
 μέρος, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τὸ εὐώνυμον, καὶ ὅτι
 ἡ αὐτὴ δεξιὰ καὶ εὐώνυμος, οὐ διὰ τοῦτο ἀπόλλυσι
 τὴν οὐσίαν ἀπλότητα. Πάλιν ἐκάστη τῶν τριῶν
 μονάδων οὐχ ἀπλῶς μονάς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἑχούσας
 διὰ τὴν μὲν μονάδα πρώτη λέγοιτ' ἂν, ἡ δὲ μέση, ἡ δὲ
 ἰσχύουσα· ἀλλὰ περὶ οὐδεμίαν αὐτῶν σύνθεσις εἶναι
 λέγεται. Εἰ γὰρ ἐκ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν θεωρουμέ-
 νων ἡ σύνθεσις κρίνεται, καὶ ἡ ἀπλὴ νοουμένη οὐσία
 καὶ χωρὶς τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας καὶ τῆς ἐνυ-
 παρχούσης δυνάμειως ὅπερ ἐστὶ φανερὴ ἂν σύνθετος,
 οὐτε οὐσία καὶ ὅτι ἀπλῇ· ἀλλ' οὐ σύνθετος. Οὐ γὰρ

A sit et compositionis expers; quænam enim ejus
 foret compositio? et ex quibusnam, quæso, ele-
 mentis componitur lumen? neque etiam ipsius
 progressio duplex est, licet duo sint, ex quibus
 progrediat, sol nimirum et radius: ita et pro-
 cessio ex Patre atque ex Filio simplex est secun-
 dum seipsam, licet duæ personæ sint, ex quibus
 processio fiat, et ipse Spiritus simplex. Præterea si
 compositio quædam cerneretur in Patre et Filio,
 ex quibus processio, duplex quoque et compositum
 foret id quod ex ipsis procedit, et duplicitas quoque
 esset in processione. Quoniam vero Pater et Filius
 cum unum sint secundum essentiam et in se in-
 vicem existant secundum Christi verba: *Ego in*
Patre et Pater in me, nullam ad invicem composi-
 tionem habere noscuntur (nam super composi-
 tionem omnem est eorum unitas), nulla compositio
 est Patris et Filii conjunctio et consociatio (secus
 enim et totius Trinitatis conjunctio foret composi-
 sitio), neque quæ a nobis asseritur Spiritus ex
 utroque processio composita, neque Spiritus exinde
 aliquam habebit compositionem. Eodem quoque
 pacto substantiarum simplicium creaturarum ope-
 ratio non est propterea composita, quia ex essentia
 et ejus potentia procedit, neque operationis ex
 utraque progressio composita; neque enim essen-
 tiæ et potentiæ coexistentia compositio est, secus
 nulla substantia foret simplex, quia nulla sine po-
 tentia est; nihil enim eorum quæ sunt, ut sapiens
 Dionysius ait, potentiæ est expers. Si vero in rebus
 creatis progressio ex duobus neque ipsa composita
 est, neque quod inde progreditur compositum
 ostendit, quanto magis in Deo id locum habet!
 Demus autem, si vis, et duplicem nos asserere proces-
 sionem, et alteram quidem ex Patre, alteram vero
 ex Filio, illam mediatam, hanc vero immediatam,
 neque sic in Spiritu erit duplicitas, neque idcirco
 composita Spiritus processio. Circa essentiam enim
 hæc sunt, non secundum essentiam, innascibi-
 litas, generatio et processio, et personarum dis-
 tinctiva, non naturæ dissectiva; neque ullum
 absurdum, enti simplici duas inesse proprietates.
 Nam et pater est tum Pater tum spirator et nulla
 in ipso compositio. Præterea mediatum et imme-
 diatum relationes quædam sunt; diversa vero re-
 latio non importat compositionem. Si tres monades
 juxta se, una post aliam, positæ fuerint, ea quæ
 inter duas extremas, media est ad primam quidem
 secundum ordinem habebit, relate vero ad tertiam
 primum; neque idcirco composita erit, quia eadem
 et prima est et secunda; atque relate ad primam
 forsitan intelligitur dexteram partem oblinens,
 relate vero ad secundam, partem sinistram; et quod
 eadem et dextera et sinistra, non ideo amittit pro-
 priam simplicitatem. Rursum quævis trium mo-
 nadum non simpliciter est monas, verum et or-

(22) Joan. x, 38, xiv, 14.

(23) Cod. Vat. f. 6, b. αὐτοῦ.

(24) Cod. ἀδύνατον.

dinem habens. Quare alia dicenda fuerit prima, alia media, alia extrema; verum circa nullam earum compositio esse dicitur. Si enim ex iis quæ circa essentiam spectantur compositio iudicatur, etiam simplex intellecta substantia et sine operatione, quæ secundum ipsam est, et sine potentia ei insita, quod est, appareret composita, quia et essentia et simplex est. Verum non est composita; neque enim simplicibus simplicitas essentia est, quia neque compositis compositio, sed circa essentiam; quæ vero circa essentiam sunt, licet unius sint plura, essentiam nequaquam compositam reddunt. Quamobrem sive simplex est processio sive non simplex, Spiritus est simplex et non compositum id quod procedit (procedendi proprietas), neque enim procedendi proprietas essentia est, sed circa essentiam processio, proprius hypostaseos character.

(7. GR. Deinde (o) sidis procedere Spiritum quidem ex Patre, procedere vero etiam ex Filio, et proinde processionem alteram ex Patre esse, alteram vero ex Filio, quomodo non imperfecta erit utraque, vel altera inutilis? Vel enim perfecta est processio ex Patre, tunc inutilis ea quæ ex Filio; vel perfecta processio ex Filio, tunc inutilis ea quæ ex Patre. Si enim una, quæcunque tandem ex utraque, perfecta est, quæ alterius necessitas? Vel utraque erit imperfecta si sine altera spectatur. Verum sic foret et Pater secundum seipsum consideratus imperfectus. At enim vero utraque persona perfecta et perfectam operationem reddens, tum perse et in se tum cum consubstantiali altera considerata. Si vero altera est perfecta, altera imperfecta, utram diceres perfectam, utram imperfectam? Primo una illa persona imperfecta est, ex qua processio imperfecta; deinde quomodo perfecta indiget imperfecta? Si vero simplex processio, et perfecta est ex Patre, cur et ex Filio? Si vero perfecta ex Filio, cur etiam ex Patre? Superfluum enim et vanum sic videtur, Spiritum quoque ex altero procedere.

LAT. Sed fortassis non aliam et aliam esse quis ait processionem, alteram ex Patre, alteram ex Filio, sed unam et eandem et simplicem ex Patre atque ex Filio, tanquam Patre per medium Filium spirante Spiritum. Ex Patre enim Filius, et ex Filio Spiritus, ideoque et ex Patre, ita ut eadem processio immediate quidem sit ex Filio, mediate vero ex Patre; *mediate* (p) vero dico, non quasi tempus quoddam sit intermedium (neque enim Pater prius generat Filium, postea vero per Filium Spiritum emittit), verum quia Filium generans Spi-

(25) Nota marg: "Ἐτερον ἄτοπον· ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύομένου τοῦ Ἁγίου πνεύματος, ἢ ἀτελής ἢ ἐκπόρευσις ἑκατέρα ἢ περιττή ἢ ἑτέρα."

(o) Nota marginalis: Aliud absurdum: Si ex Patre Filioque procedit Spiritus, vel imperfecta utraque processio vel superflua altera. Et ejus absurdi refutatio. Hoc quartum Græci argumentum respondet ex parte Photii, *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 7, et Nicolai Methonensis capiti 11, quod vide in adnotationibus ad hunc Photii locum.

(p) Hæc sane non satis accurate dicta sunt atque

A οὐσία ἢ ἀπλότης τοῖς ἀπλοῦς, ὅτι μὴδὲ τοῖς συνθέτοις ἢ σύνθεσις, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν. Τὰ δὲ περὶ τὴν οὐσίαν, καὶ ἐνδὲς εἴη πλείω, τὴν οὐσίαν σύνθετον οὐ ποιεῖ· ὥστε, καὶ ἀπλὴ ἢ ἐκπόρευσις, καὶ οὐχ ἀπλὴ, τὸ Πνεῦμα ἀπλοῦν καὶ οὐ σύνθετον τὸ ἐκπόρευτον· οὐκ οὐσία γάρ, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν ἐστὶν ἢ ἐκπόρευσις τῆς ὑποστάσεως ἰδίου χαρακτήρισμα.

B Z. ΓΡ. Εἴτα (25) εἰ φησὶ ἐκπορεύεσθαι μὲν αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεσθαι δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐκπόρευσιν τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐκ ἀτελής ἢ ἑκατέρα, ἢ περιττή ἢ ἑτέρα; "H (26) γὰρ τελεία ἢ ἐκ Πατρὸς, καὶ περιττή ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ τελεία ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ περιττή ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τῆς γὰρ μιᾶς ὁποτέρωθεν οὕτως τελείας, τίς χρεῖα τῆς ἑτέρας; ἢ ἀτελής ἑκατέρα δίχα τῆς ἑτέρας θεωρουμένη. ἀλλ' οὕτως ἂν εἴη καὶ ὁ Πατὴρ καθ' ἑαυτὸν νοούμενος ἀτελής· ἀλλὰ μὴν ἐκάτερον πρόσωπον τελείον καὶ τελείας ἐνεργείας ἀποδοτικόν, αὐτὸ τε καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ὁμοφυοῦς θεωρούμενον. Εἰ δὲ ἢ μὲν ἐστὶ τελεία, ἢ δὲ ἀτελής, ὁποτέραν ἂν φαίης ἢ τοῦτο ἢ ἕκαστον; πρῶτον μὲν τὸ ἑν πρόσωπον ἀτελής, ἐξ οὐπερ ἢ ἐκπόρευσις ἀτελής. Ἐπειτα τίς χρεῖα τῇ τελείᾳ τῆς ἀτελεῖας; εἰ δὲ ἀπλὴ ἢ ἐκπόρευσις, εἰ μὲν τελεία ἐστὶν ἐκ τοῦ Πατρὸς, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τί καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς; περιττόν γὰρ οὕτω δοκεῖ τὸ καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου τὸ Πνεῦμα προέρχασθαι.

ΛΑΤ. 'Αλλ' ἴσως οὐκ ἄλλην φησὶ τις καὶ ἄλλην τὴν ἐκπόρευσιν εἶναι, τὴν μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καὶ ἀπλὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, μέσου προβαλλομένου τὸ Πνεῦμα· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ὁ Υἱὸς, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα, διὸ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν ἐκπόρευσιν ἀμέσως μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐμμέσως δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς· Ἐμμέσως δὲ φημι, οὐχ ὡς χρόνου τινὸς μεσιτεύοντος (οὐ γὰρ πρῶτον μὲν γεννᾷ τὸ Υἱόν, εἴτα διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται), ἀλλ' ὅτι

καὶ ἀνασκευὴ τοῦτο.

(26) Vat. εἰ.

voces *mediate et immediate*, prout in hac materia usurpantur, non recte explanant. Non enim ideo solum Spiritus ex Patre quia est ex Filio, qui est ex Patre; quod unum veluti quæstionis respectum duntaxat exhibet. Verum rem melius expositam vide apud Thomam, *Summæ* p. 1, q. 36, a. 4. In sequentibus tamen auctor noster hæc rite pertractat.

γεννῶν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα δι' αὐτοῦ προβάλλεται καὶ οὐκ ἄνευ τοῦ Υἱοῦ ἢ τοῦ Πνεύματος πρόβλησις.

ΓΡ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον φαίη ἂν τις ὅτι καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐκπορευομένου γεννᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννησις καὶ εἴη ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννώμενος.

ΑΔΤ. Ἀλλὰ τάξις καὶ ἐν τῇ Τριάδι τις ἦν δεῖ φυλάττειν ἡμᾶς· οὐχὶ φύσιν ἐξαλλάττουσα, ἀλλὰ διαφορὰν ὑποστάσεων παρεμφαινούσα καὶ ἐκάστης ὑποστάσεως ἀμετάπτωτον παριστώσα τὴν ἰδιότητα. Ὁ μὲν οὖν Πατὴρ γεννῶν τὸν Υἱὸν δι' αὐτοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται· ὁ Υἱὸς δὲ γεννώμενος ἐκ τοῦ Πατρὸς προβάλλεται καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἀμέσως ἐκπορευόμενον τοῦ γεννώμενου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγεται· καὶ τοίνυν καὶ ἡ αὐτὴ καὶ μία ἐκπόρευσις τῷ Πνεύματι ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ἐστὶν ἕμμεσος, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἄμεσος ὥσπερ πολλάκις εἰρήκαμεν (27). Ὅμως, εἴτε ἀπλῆν ταύτην βούλει καλεῖν εἴτε καὶ μὴ, τελεία ἐστὶν ἐκατέρωθεν ἢ ἀμφοτέρωθεν ἥτοι ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὅτι καὶ ἐκ τελείων καὶ τελεία (28) καὶ τελείως· καὶ οὐδὲν περιττόν ἐν τῇ τελείᾳ Τριάδι, εἴ δὲ ζητεῖς, δι' ἣν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ τίς ἡ χρεια, ἐρωτήσω κάγω σε, τίς χρεια τῷ Πατρὶ τοῦ γεννᾶν τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα προβάλλεσθαι, καὶ διὰ τί μὴ ἢ ἄμφοι γεννᾷ ἢ ἄμφοι προβάλλεται, καὶ τίς ὁ λόγος τῆς τοῦ λόγου γεννήσεως ἢ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως. Οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος οὔτε τοῦ Πνεύματος. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐγώ σοι λέγω, τίς ὁ λόγος τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, οὐδὲ διὰ τί ἢ παρὸς ἐξ ἀμφοῖν ἢ ἐκπόρευσις. Ἡ γὰρ τῆς ἁγίας Τριάδος ὑπαρξίς ὑπέρεκειται τοῦ πῶς καὶ τοῦ διὰ τί, καὶ τῶν τοιούτων ζητήσεων. Ὡς περ δὲ οὐδὲ ἡ γέννησις ἀτελής, ὅτι οὐκ ἄνευ τῆς ἐκπορεύσεως, εἰ καὶ διακρίνεται τῇ τοῦ τρόπου διαφορότητι, οὔτε ἡ ἐκπόρευσις, ὅτι τῆς γεννήσεως οὐ χωρὶς, ἀλλὰ τελεία τίς ἐστὶν ἐκάτερα, καὶ ἐτέρα τῆς ἐτέρας, καὶ οὐ δίχα τῆς ἐτέρας οὐδετέρως. Ὡς γὰρ οὐ πρῶτον μὲν γεννᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, εἶτα τὸ Πνεῦμα φῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, ἀλλ' ἄμφοι ἅμα αἰεὶ, καὶ ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, καὶ ἐκάτερα τελεία καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ τῆς ἐτέρας· οὕτω καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ μὴ ἕν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἀπλοῦν λέγειν, ἀλλ' ἕτερον καὶ ἕτερον, ὅμως ἐκάτερον τέλειον καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ μετὰ τοῦ ἐτέρου, καὶ οὐ τοῦ ἐτέρου χωρὶς. Οὐ γὰρ διότι ἐν τῷ αὐτῷ πυρὶ καὶ ἡ θερμότης καὶ καὶ τὸ φῶς, διὰ τοῦτο τὸ ἕτερον αὐτῶν ἀτελές,

(27) Vat. p. 7, b: εἰρήκαμεν.

(g) Cf. dicta ad Photium, *De Spirit. sancti my-
stagogia*, cap. 64 fin.

ritum quoque per ipsum emittit, et non sine Filio Spiritus spiratio perficitur.

GR. Secundum hanc rationem dicere quis posset, etiam per Spiritum procedentem Patrem generare Filium, neque absque Spiritus processione perfici Filii generationem, ita ut et Filius generatus sit ex Patre atque ex Spiritu (g).

LAT. Sed ordo in Trinitate quoque est, quem nos servare debemus, non quidem naturam commutans, sed personarum distinctionem indicans et singularum hypostaseon proprietatem inalterabilem exhibens. Pater itaque generans Filium per ipsum quoque Spiritum emittit, Filius vero generatus ex Patre emittit et ex se Spiritum: ac Spiritus ex Patre procedens ex Filio quoque ut per Filium procedit; sed et ex Patre ut ex Filio immediate procedens a genito ex Patre procedere dicitur; ideoque et una eademque processio Spiritui ex Patre quidem est mediata, ex Filio autem immediata, prout sæpenumero diximus. Attamen, sive simplicem eam vocare vis sive non, perfecta est ab utraque parte sive ex ambobus, sive ex Patre per Filium, quæ et ex perfectis et perfecta et perfecte, neque quidquam supervacaneum in perfecta Trinitate. Si vero quæris, quam ob causam Spiritus ex Patre procedens etiam procedat ex Filio, et quænam hæc sit necessitas, quæram et ego ex te (r) quænam necessitas sit Patri, ut Filium generet vel Spiritum emittat, et cur non vel utrumque generet vel utrumque spiret, et quænam sit ratio generationis Verbi vel processionis Spiritus. Neque enim erat verbum Verbo sublimius neque Spiritu. Itaque neque ego tibi dico, quænam sit ratio processionis Spiritus ex Patre et Filio, neque quam ob causam vel quam ratione ex utroque sit processio. Nam sanctæ Trinitatis existentia elevata est supra omnem modum et rationem et supra tales quæstiones. Quemadmodum vero neque generatio imperfecta, quia non est sine processione, licet modi differentia ab ea sit distincta, neque processio, quia non est absque generatione, sed perfecta utraque et altera alterius, ac neutra sine altera; sicut enim Pater non prius generat Filium, deinde Spiritus, ut ais, ex Patre procedit, verum utrumque semper simul, et generatio et processio, et utraque perfecta tum secundum se tum una cum altera: ita et procedere ex Patre et ex Filio, licet non unum idemque ac simplex dicat, sed alterum et alterum, tamen utrumque perfectum tum secundum se tum cum altero, et non absque altero. Non enim propterea quod in eodem igne et calor semper et lumen alterum eorum imperfectum est, sed quia utrumque cum altero et idcirco perfectum. Perfectus enim

(28) Vat. τελείων.

(r) Imitatur Gregorii Nazianzeni responsum orat. 37, p. 597-598, ed. Billii.

ignis et ut perfecte illuminans et ut perfecte calefaciens sive urens; perfecto enim et eminenti modo habent utrumque; perfectus vero, quia utrumque operatur simul et omnimode, duplex enim perfectum; alterum secundum utramque proprietatem, alterum secundum conjunctionem cum altero. Sic et in Trinitate. Nam perfecta est Trias, et quia Trias, non monas personalis vel dyas; perfecta vero, quia etiam quælibet persona secundum se considerata, etsi non ab invicem separantur, omnimodam habet perfectionem et eminentiam perfectionis. Secundum hæc ipsa vero etiam processio perfecta et ex Patre et ex Filio, et ex utroque perfecta et ex ambobus, et supra rationem utrumque, etiamsi non simplicem neque unam eandemque illam dicas. Et tali pacto difficultas tua solvitur nullumque absurdum hanc consequitur doctrinam. Si autem unam illam dicas, nihil omnino adversatur; sicut si quis quæreret: Cur generat Pater? Cur Filius generatur? Cur Spiritus procedit? nil aliud haberemus, quod responderemus, nisi quod horum quodlibet proprietas est singularum divinarum hypostascon. Sic et si tu interrogas: Quam ob causam Pater quidem generat Filium et Spiritum producit mediante Filio, Filius vero et ipse generatur ex Patre et Spiritum producit nullo alio amplius mediante, Spiritus denique et ex Patre procedit et ex Filio, et ex illo quidem mediate, ex hoc vero immediate? — nullum aliud audies responsum nisi quod ita se habent quæ ad proprietates spectant. Vides ea quæ asseris doctrinam nostram sequi absurda, aut minime sequi aut non vera, sed apparentia esse absurda demonstrari.

8. GR. Attamen aliud video absurdum, quod consequitur processionem Spiritus ex Patre atque ex Filio.

LAT. Edissere et istud. Fortasse enim adversus hoc quoque sermonem aptum reddere potero, si dederit Spiritus sanctus.

GR. (s) Si ex Filio esset Spiritus, tunc Filius foret Spiritus pater, et Spiritus filius Filii, nepos autem Patris, et Pater Spiritus avus. Sed hæc sunt ridicula atque a veritate et pietate longe aliena.

LAT. Contra hanc rationem respondere licitum est, eam non contra dogma nostrum valere deductionem propositionum ridicularum et impiarum. Nam posset quis dicere, quando quidem non vereretur in sermonibus de Deo quidquid in buccam venerit eloqui eaque quæ divinitus inspirata oracula minime suppeditant, ut et ipse dicis, posset quis, inquam, dicere: Si ex Patre est etiam Spiritus, tunc filius Patris et Filii frater erit.....

(29) Ad marg. Vat. f. 8, a: "Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα υἱὸς ἔσται τοῦ Υἱοῦ τὸ

(s) Quintum argumentum: Si ex Filio Spiritus, erit Filii filius Spiritus et Filius pater Spiritus etc.

A ἀλλ' ὅτι ἐκότερον μετὰ θατέρου καὶ διὰ τοῦτο τέλειον. Τέλειον γὰρ τὸ πῦρ, καὶ ὡς τελείως φωτίζει καὶ ὡς τελείως θερμαίνειν ἔχει καὶ ἄμφω ἔνεργεῖ ἅμα καὶ παντελῶς· διπλοῦν γὰρ τὸ τέλειον, τὸ μὲν καθ' ἐκατέραν ιδιότητα, τὸ δὲ κατὰ τὴν πρὸς τὸ ἕτερον συμφύζαν· οὕτω καὶ ἐν τῇ Τριάδι. Τελεῖα μὲν γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὅτι Τριάς, οὐ μονὰς προσωπική ἢ δυὰς, τελεῖα δὲ, ὅτι καὶ ἐκάστη ὑπόστασις καθ' αὐτὴν θεωρουμένη, εἰ καὶ μὴ ἁλλήλων χωρίζονται, παντελὲς ἔχει τὸ τέλειον καὶ ὑπερτελές. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τελεῖα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, τελεῖα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐξ ἐκατέρων τελεῖα· καὶ ἐξ ἀμφοῖν καὶ ὑπὲρ λόγον ἐκότερον, κἂν μὴ ἀπλὴν μηδὲ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ταύτην εἴπῃς. Καὶ οὕτω λέλυται σοι τὸ ἄπορον, καὶ οὐδὲν ἄτοπον τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖ. Εἰ δὲ καὶ μίαν αὐτὴν εἴποις, τὸ ἀντίξουν οὐδέν. "Ὅσπερ γὰρ εἴ τις ἔροιτο· Διὰ τί γεννᾷ ὁ Πατὴρ; διὰ τί ὁ Υἱὸς γεννᾷται; διὰ τί τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται; οὐκ ἂν τι ἕτερον εἴπῃς ἔχοιμεν ἢ ὅτι τούτων ἕκαστον ιδιότης ἐστὶν ἐκάστης τῶν θείων ὑποστάσεων· οὕτως κἂν αὐτὸς ἐρωτᾷς, Διὰ τί ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύοντος, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ αὐτὸς γεννᾷται ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλεται μηκέτι τινὸς μεσιτεύοντος, τὸ δὲ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ τοῦ μὲν ἐμμέσως, ἐκ τοῦ δὲ ἀμέσως; οὐδὲν ἄλλο ἀκούσεις, ἢ ὅτι οὕτως ἔχουσι τὰ τῶν ιδιοτήτων. Ὅρᾷς ὅτι ἃ λέγεις ἐπεσθαι τῷ λόγῳ ὡς ἄτοπα, ταῦτα δείκνυται ἢ μὴ ἐπόμενα ἢ μὴ ὄντα, ἀλλὰ φαινόμενα ἄτοπα.

H'. GP. Καὶ μὴν ἄλλο ἄτοπον ἐπόμενον συνορῶ τῇ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος.

AAT. Ἐἰπέ δὴ καὶ τοῦτο. Ἰσως γὰρ εὐπορήσω καὶ πρὸς αὐτὸ λόγου τινὸς, εἰ δοίῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

GP. (29) Εἰ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πατὴρ ἂν εἴη τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα υἱὸς μὲν τοῦ Υἱοῦ, υἱωνὸς (δὲ) Πατρὸς, καὶ ὁ Πατὴρ πάππος τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ ταῦτα γελοῖα καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλλότρια.

VAT, Πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἐξῆν ἀντεπᾶγειν, ὡς οὐ περὶ τὸ δῶγμα τῶν ἢ ἀκολουθήσεις τῶν γελοίων καὶ ἀσεβῶν· ἐπεὶ εἶπεν ἂν τις, εἰ μὴ εὐλαβῶς εἶχεν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις καὶ τὰ τυχόντα φθέρησθαι καὶ ἃ μὴ τὰ θεόπνευστα λόγια δίδωσι, καθὰ φῆς καὶ αὐτὸς, ὅτι Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, υἱὸς ἂν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Υἱοῦ ..

Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς Πατὴρ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὰ ἐξῆς· εἴτα λύσεις αὐτοῦ.

Confer Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, Nicol. Methon. c. 21.

Hucusque cod. Vat. Vaticani verba (f. 2us usque ad f. 8, a) ; Latinus deinde præter alia (ibidem f. 8, b) adducit Athanasii ad Serapionem locum, quem etiam profert Beccus Epigr. XIII (Gr. orthod. II, p. 639). Finis dialogi f. 9, b, med. legitur hoc pacto :

ΓΡ. Τὰ μὲν εἰρημύνα εἰρήσθω, ὡς εἴρηται· καὶ Ἀ πρὸς ἐκείνα ἀντερούμεν οὐδέν. Ἐτέρα δὲ ἄτοπα οὐκ ὀλίγα δείξομεν τῷ σὺν ἐπόμενα δόγματι. Πλὴν ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ λόγου μῆκος καὶ πρὸς ἀκοῆς πρόσκορον καὶ τὸν κάμπτον νῦν μὲν ἐνταυθοῖ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν πρῶτων ἐξῆς δὲ ὡς ἀπ' ἑλλης ἀρχῆς ἀναλιδόντες τὸν λόγον καὶ ἐκείνα φιλαλήθως ἀνακαλύψομεν.

GR. Quæ dicta sunt, dicta sunt, ut dicta fuerunt et ad illa nihil opponemus. Alia vero absurda, eaque non pauca, ex tuo dogmate consequentia ostendemus. Attamen propter sermonis prolixitatem et propter fastidium ac laborem aurium nunc quidem hic sermocinationem terminemus, postea vero velut ex alio principio disputationem resumens et illa veritatis amore patefaciemus.

ΒΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ (30)

DIALOGUS SECUNDUS.

α. ΑΑΤ. Ἐπηγγέλω μὲν ἑναγχος, ὦ Γραικὲ, πολλὰ ὅτι καὶ δεῖξαι παρομαρτοῦντα τῷ ἡμετέρῳ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως δόγματι....

ΓΡ. Οὐκ ἂν ἀρνηθεῖν τὰ τῆς ὑποσχέσεως, ἀλλ' ἰδοὺ προσθεῖναι πρὸς τοὺς εἰρημύνας καὶ τὰ λείποντα. Σὺ δὲ, ὦ Λατίνε, μὴ ἀποκάμης ἀντιτιθεῖς, εἰ τι ἔχεις γενναῖον καὶ ἐσχυρόν.

ΑΑΤ. Λέγε δὴ ταῦτα.

ΓΡ. (31) Εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱὸς γεννητῶς, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτῶς, ἐκ τοῦ Πνεύματος δὲ οὐδὲν οὔτε γεννητῶς οὔτε ἐκπορευτῶς, τὸ μῆζον ἔξει πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὑφ' αὐτοῖς τῷ Πνεύματι ἔψεται, ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς ἀμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀμέσως ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἕτερον ἐξ ἐαυτοῦ τὸ Πνεῦμα προῖεται, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐχόντων τὸ κτῆρας ὑποστάσεως προετικόν· καὶ χώραν ἔξει λοιπὸν Εὐνόμιος καὶ Μακεδόνιος καὶ Ἀπολλινάριος τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐλαττούμενον παρὰ τὸν ἑαυτοῦ.

ΑΑΤ. Ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν, ὦ οὗτος, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ μῆζον πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἡ ἄρα κατὰ τὴν ἰδιότητα, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, οὐ μὴν ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὅτι τοῦ Πνεύματος ἰδιότης οὐ τὸ γεννᾶν ἢ προβάλλεσθαι (32), ἀλλὰ τὸ ἐκπορεύεσθαι. Οὕτω δὲ τὸ μῆζον ἐστὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸν Υἱόν· μῆζον γὰρ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Κύριος· Ὁ Πατὴρ μου μῆζον μου ἐστίν (33)· ἀλλὰ τῷ αὐτῷ ἢ ἑτέρῳ λόγῳ τινί, οὐ τῇ οὐσίᾳ.

(30) In Vat. cod. f. 9, b. med.

(31) Ad marg. : Ἐτέρου ἀτόπου εἰσαγωγὴ, ὅτι εἰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἐλαττον ἐστὶ καὶ τοῦ

(1. Nota marg. : Novi absurdi inductio : si etiam a Filio Spiritus, tunc minor erit et Patre et Filio ;

PATRUL. Gr. CXXXIX.

1. LAT. Promisisti non ita pridem, o Græce, te multa ostensurum absurda, quæ nostrum de processione Spiritus sancti dogma concomitantur...

GR. Haud negaverim promissionem ; imo ecce promptus sum ad ea adjungenda quæ adhuc reliqua sunt. Tu autem, o Latine, noli gravari et desistere ab opponendo, si quid habes rectum atque firmum.

LAT. Edico ista.

GR. (1). Si ex Patre quidem Filius per generationem, ex Filio vero Spiritus per processionem, ex Spiritu vero nihil, neque per generationem, neque per processionem, major erit præ Spiritum Pater tum Filius, et Spiritum sequetur minoratio ; quod Filius quidem immediate ex Patre, Spiritus autem non immediate ex Patre, et quod nihil aliud ex se Spiritus producit, dum Pater et Filius habent vim aliam personam produciendi. Et locus cæterum erit Eunomio, Macedonio atque Apollinario, qui Spiritum minorem Patre et Filio esse falso placito asseruerunt.

LAT. At non secundum essentiam, o bone, Pater et Filius Spiritu majores sunt, sed secundum proprietatem tantum ; quia ex Patre et ex Filio Spiritus, non vero Pater vel Filius ex Spiritu, et quia Spiritus proprietas non est generare vel producere, sed procedere. Hoc vero pacto et Pater majus habet præ Filio ; major enim est Pater Filio, sicut ait ipse Dominus : *Pater meus major me est* ; sed eadem vel alia quapiam ratione, nonessentia...

Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ πρὸς τοῦτο λύσεις.

(32) Προβάλλεσθαι med. ut alias προβάλλειν.

(33) Joan. xiv, 28.

et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 37, 38.

Sequitur proluxa de hoc argumento tractatio, cui innectitur et Athanasii celeberrimus textus Orat. I contra Arianos, f. n. 50, quo et Andron Camaterus (apud Beccum Gr. Orthod. t. II, p. 382) alique plurimi utuntur, de quo confer De Rubeis Dissert. in opp. Theophylacti t. I, p. xlv, n. 75 fin. Posequitur deinde in Vatic., cod. 1115 f. 11 b. med. Latinus.

Majus igitur secundum vestram assertionem A secundum utrumque sortitus est Pater et non magis nobis, quam potius vobis ipsis hoc absurdum intulistis, siquidem absurdum dicitis majus secundum proprietatem; si vero vobis hoc non est absurdum, neque nobis absurdum esse dicite.

2. (u) GR. Quid igitur? Nonne duo facis principia, si quidem ais Spiritum ex Patre et ex Filio procedere?

LAT. Equidem non puto. Nam duo quidem dicere principia absurdum est, sicut asserunt hæreticorum pueri, qui unum statuunt bonum, alterum malum, illud quidem omnis boni fontem, hoc vero omnis mali causam, principia sibi invicem contraria atque rerum contrariarum.

GR. Attamen multo magis, quam dicere contrariorum contraria principia et duo duabus rebus tribuere principia, alteri alterum, absurdum plane est duo unius ejusdemque principia ponere. Rationi enim magis est consentaneum, unum duorum principium statuere, quam duo unius.

LAT. Verum non duo principia, o bone, dicimus, quandoquidem dum ex duobus decimus unum rursum duorum alterum ad alterum referimus, ita ut et sic unum principium duorum sit unum...

His ubi demonstratis Latinus f. 12, a. med. ait:

Dico igitur, si habes, aliud absurdum dogma nostrum sequens: quæ prædicta sunt, ea vel non vera esse absurda vel non inde consequentia ostensa sunt. Sophisticum vero est quæ non sunt consecutaria appellare consecutaria et quæ non sunt absurda pro absurdis obtrudere.

3. GR. (v) Sed si Spiritus procedit quidem ex Patre, procedit vero etiam ex Filio, et si Spiritus productor est Pater, et productor quoque Filius, quænam est differentia inter productorem et productorem, inter processionem ex Patre et processionem ex Filio?

LAT. Dic mihi prius et ipse, quænam sit differentia inter generationem et processionem, et ego tibi dicam, quæ sit differentia inter processionem ex Patre et processionem ex Filio. In præsentia tantum dicam, haud dividere tempus ullum processionem ex Patre et processionem ex Filio. D Neque enim prius quidem ex patre procedit

Tò μεῖζον ἄρα κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον ἐλήχε κατ' ἀμφοτέρων ὁ Πατήρ· καὶ οὐχ ἡμῖν μᾶλλον τοῦτο τὸ ἄτοπον, ἀλλ' ἑαυτοῖς συνηγάγετε, εἴ γε φατέ ἄτοπον τὸ μεῖζον κατὰ τὴν ἰδιότητα. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἄτοπον, μὴ δὲ ἡμῖν ἐκείνο φατέ.

β'. ΓΡ. Τί οὖν; οὐχὶ δύο ποιεῖς ἀρχάς, εἴ γε φῆς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι (34);

ΛΑΤ. Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· τὸ μὲν γὰρ δύο λέγειν ἀρχὰς ἄτοπον· ὁποῖόν φασι παῖδες αἰρετικῶν, τὴν μὲν τιθέντες ἀγαθὴν, τὴν δὲ πονηράν, καὶ τὴν μὲν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ, τὴν δὲ αἰτίαν κακοῦ παντὸς, ἐναντίας ἀλλήλαις καὶ ἐναντίων πραγμάτων.

ΓΡ. Καίτοι πολλῶ πλεον ἄτοπώτερον τοῦ λέγειν ἐναντίων ἐναντίας ἀρχὰς καὶ τὰς δύο δυσὶν ἀπονέμειν ἑκατέρᾳ ἑκατέρῳ τὸ δύο τιθέναι τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός. Εὐλογώτερον γὰρ τὸ ἐν μᾶλλον τῶν δύο ἀρχὴν τιθέναι ἢ τὰ δύο τοῦ ἐνός.

ΛΑΤ. 'Αλλ' οὐ δύο ἀρχὰς, ὡ οὗτος, φασὶν, ἐπειδὴ ἐξ ἀμφοῖν τὸ ἓν λέγοντες πάλιν τῶν δύο τὸ ἕτερον εἰς τὸ ἕτερον ἀναφέροντες, ὡς μίαν καὶ οὕτως ἀρχὴν εἶναι τῶν δύο τὸ ἓν...

Λέγε τοίνυν εἰ ἔχεις ἕτερον ἄτοπον τῇ ἡμετέρῃ ἐπόμενον δόγματι· ὡς τὰ γε προειρημένα δέδεικται ἢ ὅντα μὴ ἄτοπα ἢ μὴ ἐπόμενα. Σοφιστικὸν δὲ τὰ μὴ ἐπόμενα λέγειν ἐπόμενα, καὶ τὰ μὴ ἄτοπα ὡς ἄτοπα τίθεσθαι.

γ'. ΓΡ. 'Αλλ' εἰ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐστὶ τοῦ Πνεύματος προβολεὺς καὶ ὁ Πατήρ, προβολεὺς καὶ ὁ Υἱός, τίς ἡ διαφορὰ προβολέως καὶ προβολέως, ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ (35);

ΛΑΤ. Φράσον μοι πρότερον καὶ αὐτὸς, τίς ἡ διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, κάγώ σοι ἐρῶ, τίς ἡ διαφορὰ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ ἐκπορεύσεως τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Νῦν δὲ τοσοῦτον λέξω, ὅτι οὐ χρόνος διατέμνει τις τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Οὐ γὰρ πρότερον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ὕστερον δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἢ

(34) Nota marginalis: Ἐτερον ἄτοπον, ὅτι δύο συνάγονται ἀρχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός· καὶ πρὸς τοῦτο λύσις.

(u) Alterum absurdum, quod duo inducuntur principia Spiritus sancti, Pater et Filius. Et ad hoc solutio. Cf. Phot. *De Spirit. sanct. mystagogia*, cap. 4.

(35) Nota marginalis: 'Απορία· τίς διαφορὰ προβολέως καὶ προβολέως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ ἐκπορεύσεως καὶ λύσις.

(v) Difficultas: Quænam differentia inter productorem et productorem, atque inter procedere et procedere. Et solutio.

ἀνάπαιιν, ἀλλ' ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ
Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Υἱοῦ,
ὡς διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς, ὡς ἐκ πηγῆς
τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεται· καὶ οὐκ ἔστι τῆς ἐκπορεύσεως
ταύτης διαφορὰ, εἰ μὴ τις λέγοι τὸ ἕμμεσον καὶ τὸ
ἕμμεσον καὶ κατὰ ταῦτα δυάζεσθαι βούλοιτο τὴν ἐκ-
πόρευσιν, ἐπεὶ κατὰ γέ τι ἄλλο οὐκ ἔστιν οὐδεμίαν
αὐτῆς ἐπινοῆσαι διαφορὰν.

δ. ΓΡ. Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ μὲν διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ τὸ
Πνεῦμα προβαλλόμενος ἐμμέσως τοῦτο προβάλλεται,
ὁ Υἱὸς δὲ ἀμέσως τὸ αὐτὸ προίεται, ὅτι μὴ δι' ἐτέρου
τινὸς, εἴη ἂν ὁ Υἱὸς προσεχὲς τοῦ Πνεύματος αἵτιον,
ὁ δὲ Πατὴρ οὐ προσεχὲς· καὶ οὕτως ἔσται· ὁ μὲν
Πατὴρ πρῶτον αἵτιον, ὁ δὲ Υἱὸς μετ' αὐτόν, καὶ
οὕτω δὲ πάλιν ἀκολουθήσει ἡ ὕφεσις τῷ Υἱῷ μὲν
πρὸς τὸν Πατέρα, τῷ Πνεύματι δὲ πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ
ἔξει οὕτως χώραν Ἀρειος καὶ Εὐνόμιος καὶ Μακε-
δόنيος καὶ Ἀπολλινάριος.

ΛΑΤ. Ἀλλὰ θάρρει, ὦ ἀγαθέ· οὐ χώραν παρ' ἡμῶν
ἔξει οὔτε Ἀρειος οὔτε Εὐνόμιος οὔτε Μακεδόنيος ἢ
Απολλινάριος. Οὗτοι γὰρ ἅπαντες τὴν θεότητα ἢ εἰς
διαφόρους θεότητας κατατέμνουσι, καὶ τὴν μὲν μεί-
ζονα τίθενται, τὴν δὲ ἐλάττωνα, τὴν δὲ μέσως ἔχου-
σαν, ἢ τῆς ἀκτίστου φύσεως τοῦ Πατρὸς ἀλλοτριού-
σιν, ἢ καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ Πνεῦμα ὑπαλλήλους
φύσεις, ἵν' οὕτως εἴπω ταῦτα, καὶ κτίσμα τόδε τοῦδε
καὶ τοῦτο ἐκείνου τιθέμενοι, ἢ τὸ Πνεῦμα πάντως
εἰς τὴν τῶν κτισμάτων τάξιν κατὰγοντες· παρ' οἷς
καὶ τὸ πρῶτον οὐκ εὐλαβὲς καὶ τὸ προσεχὲς ἀσεβὲς
καὶ τὸ μέσον παρόμοιον, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλατ-
τον καὶ ἡ τάξις ἀπλῶς καὶ τὸ πρὸ τοῦδε καὶ τὸ μετὰ
τόδε καὶ τὰ ἐξῆς καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων τῇ σφῶν
ἐσθεῖς καταλλήλως νοούμενα. Παρ' ἡμῶν δὲ καὶ ἡ
τάξις, εἰ λέγοιτο, κατ' εὐσεβεῖς λογισμοὺς ἐπὶ τῆς
ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ
πρότερον...

Inter plura alia Athanasii et Gregorii Nazianzeni testimoniis utitur Latinus f. 13, 14. Atque deinde
latius explicat, quid sit ordo, primum secundum, etc.

Ἰνα δὲ ὁ λόγος ἐξεταστικώτερος γένηται, ἄλλοθεν
πάλιν ἀρχόμενοι περὶ ἐκείνου τῶν εἰρημένων ὀνο-
μάτων λέγομεν, ποσαχῶς τε λέγεται καὶ ὅπως ἐπὶ
τῆς ἀγίας Τριάδος παραλαμβάνεται· καὶ πρῶτον περὶ
τάξεως (36).

ε'. Ἡ τοίνυν τάξις ἢ ἐν οὐσίαις θεωρεῖται ἢ ἐν
ποσούτοις ἢ ἐν ποιοῖς ἢ ἐν τοῖς πρὸς τι ἢ ἐν τοῖς ποιεῖν
ἢ πείσχειν λεγομένοις ἢ ἐν τοῖς ποῦ ἢ ἐν τοῖς πότε
ἢ ἐν τοῖς ἔχειν καὶ ἔχεισθαι ἢ ἐν πᾶσι τούτοις πρὸς
ἄλληλα· ἐν πᾶσι μὲν ὡς οὐσία, ποσόν, ποῖον, πρὸς
τι· καὶ τὰ ἐξῆς· προσεπιννοῖται μὲν γὰρ ὡς ὑποκαί-
μενον τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἡ οὐσία, εἴτα ἐπιθεωρεῖται
τὸ ποσόν, μεθ' ὃ τὸ ποῖον καὶ ἐφεξῆς τὸ πρὸς τι
καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν οὐσίαις δὲ ὡς Θεός, νοῦς, ψυχαί,
σώματα· ἐν ποσούτοις δὲ ἐν μὲν τοῖς συνεχέσιν ὡς
συνεχῆς, γραμμῇ, ἐπιφάνεια, σῶμα· ἐν δὲ τοῖς

A Spiritus, et posterius ex Filio vel vice versa : sed
procedens ex Patre per Filium procedit, et proce-
dens ex Filio, ut per medium Filium, et ex Patre,
ut ex fonte Filii, procedit. Et non est hujus pro-
cessionis differentia, nisi forte quis mediatum et
immediatum proferat et secundum hæc duplicari
velit processionem, cum secundum aliud quid-
piam nulla ejus differentia posset excogitari.

GR. Si igitur Pater quidem per medium Fi-
lium Spiritum producat mediate cum producit,
Filius vero immediate eum emittit, quia non per
aliud quempiam, Filius foret proximum seu con-
tiguum Spiritus principium, Pater vero non con-
tiguum. Et sic erit Pater quidem primum princi-
pium, Filius vero post ipsum, et sic rursus se-
quetur inferioritas tum Filium quoad Patrem tum
B Spiritum quoad Filium ; et sic locum habebunt
Arius et Eunomius, Macedonius atque Apollina-
rius (x).

LAT. Verum bono animo esto, o bone ; non ha-
bebit apud nos locum neque Arius, neque Euno-
mius, neque Macedonius, neque Apollinarius. Ut
enim omnes Deitatem vel in diversas dissecant
deitates, et aliam quidem majorem statuunt, aliam
vero minorem, aliam in medio se habentem, vel
ab increata natura Patris separant vel etiam Fi-
lium atque Spiritum subalternas naturas, ut ita
ea dicam, et creaturam alterum alterius et hoc il-
lius ponunt, vel Spiritum prorsus in creaturarum
ordinem deprimunt. Apud hos primum non pium
et contiguum impium et medium simile, et majus
et minus et ordo simpliciter, et unum ante aliud
et alierum post aliud et cætera atque etiam ejus-
modi alia nomina eorum impietate excogitata.
Apud nos vero etiam ordo, si dicatur, secundum
religiosas cogitationes in sancta Trinitate accipitur
et primum ac prius...

Ut vero probata et expolita magis fiat ratiocina-
tio, aliunde rursus incipientes de qualibet præ-
dictarum vocum disseremus, quotupliciter ea di-
catur et quomodo in sancta Trinitate accipiat.
Ac primo quidem de ordine.

D 5. Ordo igitur consideratur vel in substantiis
vel in quantis ael in qualibus vel in relatis vel in
iis quæ dicuntur agere aut pati vel ubi vel quando
vel habere et haberi vel demum in his omnibus
aut invicem. In omnibus, inquam, ut substantia,
quantum, quale, ad aliquid ad reliqua : nam sub-
stantia ut subjecta cæteris omnibus simul intelli-
gitur, deinde consideratur quantum, post hoc
quale, postea relatum et reliqua. In substantiis
vero ut Deus, mens, animæ, corpora. In
quantis iisque continuis ut punctum, linea, su-

(36) F. 16, a marg. Περὶ τάξεως τεχνολογία

(x) Confer. Phot. De Spir. sanct. mystagogia, cap. 62, 42.

perficies, corpora; in discretis autem, et quidem in numero, ut unitas, binarium, ternarium; etc., in sermone vero ut litteræ, syllabæ, nomina, verba, et oratio. In qualibus ut passio, affectio, habitus; et in figuris, ut sunt circulus, triangulum, quadrangulum et cætera; et in iis quæ qualitatum capacia sunt et secundum plus et minus considerantur, quale est minus album et magis album, et adhuc magis album et maximo album: et minus calidum et magis calidum, et adhuc calidius et maxime calidum, atque his similia; unde et medicorum pueri alia medicamenta primi ordinis dicunt, alia secundi, alia tertii, imo et alia quarti. Ita pariter et in faciendo et patiando: nam magis et minus ut et maxime et in his locum habet, sic etiam in loco, nam supra vel infra, ad dexteram vel ad sinistram, ante et post vel circum vel in medio ordinem quemdam habent. Sic et in tempore, heri, hodie, cras, prius, nunc et posterius, ad ordinem spectant. Item et in relatis; sive enim prius et posterius, sive simul in ipsis invenitur, hæc quoque sunt ordinis. Eodem modo et in omnibus et universim in quolibet eorum, quæ singulariter et secundum se ipsa considerantur, non erit ordo; ubi vero numerus quidam vel habitudo ad alterum percipitur, ibi et ordo est, sive res est naturæ corporeæ cognitioni subdita, sive ad rationem spectans, sive mathematicè considerata, sive etiam theologiæ conveniens. Verbi gratia: monas, quando secundum se ipsam consideratur, absque habitudine, et sola est atque supra ordinem, quando vero consideratur ad binarium et ternarium ac sequentes numeros, non simpliciter dicitur monas, sed et prima et numerorum principium. Sic pariter elementum, quale est terra, aqua et cætera, dum secundum se ita considerantur et dicuntur, relate vero ad mundum universum et ea quæ ex ipsis sunt, elementa et principia sunt. Viginti quatuor litteræ secundum se sunt litteræ, elementa vero ut initia syllabarum et eorum quæ sequuntur. Idem die dedie; dies enim unus est secundum se, primus vero relate ad dies qui post ipsum sunt, unde fortasse Moses quoque primum diem secundum se considerans, tanquam nondum factis sequentibus diebus « unum » appellavit, cum vero et sequentes dies successerint, licet eum et primum dicere relate ad istos. Et non ignoro causas, propter quas dixerunt sancti unum esse et nominari diem illum, neque sciens eas repudio vel mihi proprias facere detracto, imo et novi et tota mente amplector. Rursum Deus et unus et solus est; sed quando consideratur relate ad montem, animam et corpora, tunc et primus secundum ordinem ut omnium principium et est et dicitur. Verum etiam in divina natura numerus est trinitas supra numerum elevata, et in angelorum natura atque in natura hominis congruus numerus; multi enim sunt angeli et multi homines; tunc et ordo in his consideratur, verum

(37) ἢ γῆ, al. ἡ γῆ.

διωρισμένοις, ἐν ἀριθμῷ μὲν ὡς μονάς, δυάς, τριάς, τετράς καὶ ἐξῆς, ἐν λόγῳ δὲ ὡς στοιχεῖα, συλλαβαί, ὀνόματα, ῥήματα καὶ λόγος· ἐν ποιοῖς δὲ ὡς πάθος, διάθεσις, ἐξίς· καὶ ἐν τοῖς σχήμασιν, ὡς κύκλος, τρίγωνον, τετράγωνον, καὶ ἐξῆς· καὶ ἐν τοῖς τῶν ποιότητων δεκτικοῖς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον θεωρουμένοις, οἷόν ἐστι τὸ ἧττον λευκὸν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἔτι λευκότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὸ ἧττον θερμὸν καὶ τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἔτι θερμότερον καὶ τὸ μάλιστα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅθεν καὶ ἱερῶν παῖδες τὰ μὲν πρώτης τάξεως φασὶ τῶν φαρμάκων, τὰ δὲ δευτέρας, τὰ δὲ τρίτης, ἄλλα δὲ τετάρτης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν καὶ πάσχειν· τὸ μᾶλλον γὰρ καὶ τὸ ἧττον καὶ ἐν τοῦτοις καὶ τὸ μάλιστα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ· τὸ γὰρ ἄνω ἢ κάτω ἢ δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, ἢ ἐμπροσθεν ἢ ὀπισθεν ἢ περὶ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τάξιν ἔχει τινά. Καὶ ἐν χρόνῳ, τὸ χθὲς καὶ τὸ σήμερον καὶ τὸ αὔριον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ νῦν καὶ τὸ ὕστερον τάξεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς τι· εἴτε γὰρ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, εἴτε καὶ τὸ ἅμα ἐν αὐτοῖς, καὶ ταῦτα τάξεως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ πάντων. Καὶ ἀπλῶς ἐφ' ἑκάστου μὲν τῶν μοναδικῶς καὶ καθ' ἑαυτὴ θεωρουμένων οὐκ ἂν εἴη τάξις· ἐνθα δὲ ἀριθμὸς τίς ἐστι θεωρούμενος ἢ σχέσις πρὸς ἕτερον, ἐκεῖ καὶ ἡ τάξις ἐστίν, εἴτε φυσιολογούμενόν ἐστιν εἴτε λογικώτερον, εἴτε μαθηματικῶς θεωρούμενον, εἴτε καὶ θεολογούμενον· οἷόν τι λέγω. Ἡ μονάς, ὅταν θεωρῇται καθ' ἑαυτήν, ἀσχετὸς τέ ἐστι καὶ μόνη καὶ ὑπὲρ τῆς· ὅταν δὲ πρὸς δυάδα καὶ τριάδα καὶ τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς, οὐχ ἀπλῶς λέγεται μονάς, ἀλλὰ καὶ πρώτη καὶ ἀρχὴ ἀριθμῶν. Τὸ στοιχεῖον ὡσαύτως· οἷον ἡ γῆ (37), τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ λοιπὰ, καθ' ἑαυτὰ οὕτω θεωρούμενα καὶ λεγόμενα, πρὸς δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν στοιχεῖα τε καὶ ἀρχαί· τὰ κδ'· γράμματα γράμματα μὲν καθ' ἑαυτὰ, στοιχεῖα δὲ ὡς ἀρχαὶ τῶν συλλαβῶν καὶ λοιπῶν τῶν ἐφεξῆς. Ἡ ἡμέρα ὁμοίως· καὶ γὰρ καὶ αὕτη μία μὲν καθ' ἑαυτήν, πρώτη δὲ ὡς πρὸς τὰς μεθ' ἑαυτήν. Ὅσον ἔσως καὶ ὁ Μωϋσῆς, τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἑαυτήν θεωρῶν, ὡς μήπω τῶν ἐξῆς ἡμερῶν γενομένων, μίαν ὠνόμασεν· ἐπακολουθησασῶν δὲ καὶ τῶν ἐξῆς, ἔστιν αὕτην καὶ πρώτην εἰπεῖν πρὸς αὐτάς· καὶ οὐκ ἄγνοῶ γε οὐδὲ τὰς αἰτίας, δι' ἧς εἶπον οἱ ἅγιοι μίαν εἶναι ἐκείνην (καὶ) κληθῆναι, οὕτως μὲν εἰδὼς αὐτὰς ἀποπροσποιεῖται, ἀλλὰ καὶ οἶδα καὶ ὑπεραποδέχομαι. Ἡάλιν ὁ Θεὸς εἷς τε καὶ ὁ μόνος· ἀλλ' ὅταν πρὸς νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ σώματα θεωρεῖται, τότε καὶ πρῶτος κατὰ τάξιν ὡς ἀρχὴ πάντων ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θεῇ φύσει ἀριθμὸς ἢ ὑπεράριθμος τριάς, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγγέλου φύσει καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὁ κατάλληλος ἀριθμὸς· πολλοὶ γὰρ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι· τότε καὶ τάξις τοῦτοις ἐν θεωρεῖται, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τινὰς ιδιότητας· καὶ ὁ μὲν οἷον ἀρχὴ τις ἐστίν, ὁ δὲ ἕτερον ἔχει τάξιν. Οὕτως ἄρχων τις ἐν ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις καὶ γιγας·

νάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις Ἀδὰμ· καὶ ἐν τῇ Τριάδι τοίνυν ἀρχὴ ὁ Πατήρ. Ἀλλὰ μοι, ὅτι πολλοὶ ἄγγελοι καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι, μὴ σύναγε ὅτι καὶ πολλοὶ θεοί. Ἀπαγε τῆς Ἑλληνικῆς μωρολογίας! ἄλλ' ὅτι καὶ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τάξις ἐστίν, ἀλλὰ πάσης τάξεως ἀνωτέρα. Ὡς γὰρ ἡ φύσις ὑπέρκειται τῶν φύσεων ἀπασῶν (ὕπὲρ φύσιν γὰρ καὶ ὑπερφυής). οὕτω καὶ ἡ τάξις τῶν τάξεων ἀπασῶν (ὕπὲρ τάξιν γὰρ καὶ ὑπερταγής) (38) καὶ ἀρχὴ ὁ Πατήρ ὑπεράρχιος. Μηδ' ὅτι πάλιν ὁ Ἀδὰμ γηγενάρχης ἐν τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ ἀγγελάρχης, ἴν' οὕτως εἰπω, ἐν τοῖς ἀγγέλοις, συμπέραινε πατέρα τινὰ καὶ γεννέτορα τῆς τῶν ἀγγέλων πληθύος τὸν ἀρχάγγελον, ὡς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐφημεν τὸν Ἀδὰμ ἢ τοὺς ἐκ τοῦ Ἀδὰμ. Καίτοι ὡς ἐπὶ τῆς γῆς πατριὰ, οὕτως καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἀλλ' ἐκατέρω φύσει κατάλληλος ἡ πατριὰ καὶ τῇ φύσει προσήκουσα. Ἔστι τοίνυν τάξις τις καὶ ἐπὶ τῆς Τριάδος· ἀλλ' οὐ φύσεως διαίρεσιν περὶ σείγους (μία γὰρ ἡ φύσις καὶ ἀπαράλλακτος τοῖς τρισὶν) οὐδὲ τοπικὴν θέσιν (ἀπερίγραφτος γὰρ ἡ Τριάς καὶ ὑπὲρ πάντα τόπον) οὐδὲ χρονικῆς κινήσεως ἢ ἄλλου τινὸς ἔμφασιν (39) τῶν ἐν τοῖς μετὰ θεὸν θεωρουμένων (καὶ αἰῶνες γὰρ καὶ χρόνοι μετὰ θεόν), ἀλλὰ κατὰ τὰς τῶν ἰδιοτήτων ἐκάστης θεαργικῆς ὑποστάσεως διαφορὰς καὶ ὅτι ἀναρχος (μὲν ὁ Πατήρ καὶ ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀρχὴ δὲ ὁ Υἱὸς καὶ οὐκ ἄναρχος κατὰ γὰρ τὸ ἔχειν τὸν Πατέρα ἀρχὴν, ἐπεὶ κατὰ χρόνον ἀναρχος καὶ αὐτὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα καὶ ἀρχὴ καὶ αὐτὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς (40)· ἀρχὴ γὰρ καὶ ἀρχὴ καὶ ἀρχὴ, ἀλλ' οὐ τρεῖς ἀρχαί, ἀλλὰ μία καὶ οὕτως ἀρχὴ, εἰς μίαν ἀρχὴν ἀναφερομένων τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ· οὕτω καὶ θεὸς καὶ θεός καὶ θεός, ἀλλ' οὐ τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἷς θεός. Εἰ δ' οὖν τάξις ἐστὶ καὶ ἐν τῇ Τριάδι, καθὼς καὶ οἱ ἄγιοι εἰπον, τάξις δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον ἢ δεύτερον καὶ τὸ ἅμα (ἐν οἷς γὰρ αὕτη καὶ τούτων τι (41), ἀνάγλη καὶ τῆς Τριάδος ἢ τὸ ἅμα θεωρεῖσθαι ἢ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πρότερον καὶ τὸ δεύτερον ἢ ἀμφοτέρω (42).

Filius tum per Filium Spiritus sanctus. Sic et Deus et Deus et Deus, sed non tres dii, verum unus Deus. Si itaque ordo est etiam in Trinitate, sicut et sancti affirmarunt, ordo vero est primum ac prius vel secundum et simul (in quibus enim ordo, et horum quidquam est), nec esse est etiam in Trinitate vel simul considerari vel primum et prius atque secundum vel utrumque...

Hisce late tractatis finem imponit auctor dialogo f. 18 a. Cod. Vaticani.

ΛΑΤ. Ἔστω καὶ ταῦτα, καθά σοι δοκεῖ· καὶ ἐχέτω πῆρας ὧδε ἡ παρούσα διάλεξις.

LAT. Sint et hæc, ut tibi videtur, et habeat hic finem præsens disputatio.

(38) Vide Chrys. in Genes. xiv, 2 apud Constant. Melit. orat. 1, c. 33 (Gr. Orth. t. II, p. 724).

(39) Schedæ, quas ex viri docti Romæ morantis benevolentia acceperimus et quibus solis in his dialogi 2 fragmentis nitimur, lectionem hic dubium relinquunt.

(40) Hisce vocibus utitur Gregorius Nazianzenus

In or. habita coram Patribus secundi Concilii orat. 32, p. 520, ed. Bill.

(41) Apogr. habet: ἐν οἷς γὰρ ταῦτα ἢ τούτων τι ἀνάγκη.

(42) Cod. f. 17, a. Nota marg.: Περὶ πρώτου, δευτέρου, ἅμα καὶ τῶν λοιπῶν.

ἡ Πατριὰ hic non est genus, gens, origo, sed paternitas, ut Ephes. iii, 15, ad quem textum alluditur.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

DIALOGUS TERTIUS.

GR. Adhuc hoc initium et rursum ponimus dis-
ceptationis, quam vobiscum habemus de Spiritu
sancto, quomodo non sit absurdum dicere eum non
ex Patre solo, verum etiam ex Filio procedere. Et
enim necesse est ut vel ex essentia Patris sit pro-
cedens vel ex proprietate. Atqui si quidem ex es-
sentia, cum essentia communis sit atque eadem
Patris et Filii et Spiritus sancti, non ex Patre et
Filio tantum procederet Spiritus, verum etiam ex
se ipso quoque, quod esse nequit. Si vero ex pro-
prietate, cum proprietas non sit essentia, sed circa es-
sentiam, quomodo id quod secundum se est videlicet
Spiritus, erit procedens ex eo, quod non secundum
se est, sed circa aliud, hoc est ex proprietate?
Itaque vel nullo prorsus modo est procedens, vel
si procedens est, dum ex Patre et ex Filio procedit,
etiam ex se ipso procedens erit, quod nunquam
fieri potest.

LAT. Hæc ratiocinatio ostendit, non quod proce-
dit ex Filio, sed quod neque ex Patre procedit,
neque omnino procedens est...

GR. Probatio vero et demonstratio vel per artifi-
cialem ratiocinationem ex veris principiis profici-
entem, vel per exempla vel per testimonia vel per
consequentias ex testimoniis et scriptis sententiis
conficitur, ita ut qui absque his aliquid inducit,
non verisimile quid vel ratione fundatum (a).
δὲ καὶ παράδοξους ἐννοίας εἰσάγειν, ἵνα μὴ
σκευῇς.

LAT. Hoc porro etiam faciam, sed cras : quod
ad præsentiam spectat, linguam hic contineamus.

(a) Ac multo minus verum vel pium videatur
dicere, videtur vero peregrinos, ne dicam erroneos

ΓΡ. Ἐτι ταύτην (τὴν) ἀρχὴν καὶ αὐθις τίθε-
μεν (43) τῆς μεθ' ὑμῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
συζητήσεως, πῶς οὐκ ἄτοπον τὸ λέγειν τοῦτο μὴ
ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπο-
ρεύεσθαι. Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἥ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι
τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἥ ἐκ τῆς ιδιότητος. Ἀλλ'
εἰ μὲν ἐκ τῆς οὐσίας, ἐπεὶ ἡ οὐσία κοινὴ καὶ ἡ αὐτὴ
τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, οὐκ
ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μόνον [ἐκπορεύοιτο] ἄν,
ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα, ὅπερ οὐκ ἔστιν. Εἰ
δὲ ἐκ τῆς ιδιότητος, ἡ δὲ ιδιότης οὐκ οὐσία, ἀλλὰ
περὶ τὴν οὐσίαν (44), πῶς τὸ καθ' ἑαυτὸ ᾗτοι τὸ
Πνεῦμα ἔσται ἐκ τοῦ μὴ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ περὶ
ἕτερον ἐκπορευόμενον (45), τουτέστι τῆς ιδιότητος ;
Ἡ οὖν οὐδὲ ἐκπορευτὸν ὅλως, ἥ εἰ ἐκπορευτὸν, ἐκ
τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἔσται
καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐκπορευόμενον, ὅπερ οὐδέποτε.

LAT. Οὗτος ὁ λόγος δείκνυσιν οὐχ ὅτι μὴ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι μὴδὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται,
μὴδὲ ὅλως ἐκπορευτὸν ἔστι...

ΓΡ. (46) Ἡ δὲ κοτασκευή καὶ ἡ δεῖξις ἥ διὰ λό-
γου τεχνικοῦ ἐξ ἀρχῶν προβαίνοντος ἀληθῶν, ἥ δι-
ὀπαδείγμάτων, ἥ διὰ μαρτυριῶν ἥ διὰ τινων ἐπομέ-
νων ταῖς μαρτυρίαις καὶ ταῖς γραφικαῖς χρήσεσιν
ὡς ὁ γε χωρὶς τούτων εἰσάγων τι οὐ πιθανόν τι
οὐδὲ εὐλογον δοκεῖ λέγειν, μὴ ὅτι γε ἀληθὲς ἡ εὐσε-
βείᾳ λέγω ἑτεροδόξους χωρὶς μαρτυριῶν καὶ καὶ κατα-

LAT. Τοῦτο δὲ καὶ ποιήσω, πλὴν ἀλλ' ἐς αὖριον.
τὸ δὲ γε νῦν ἔχον ἐνταῦθα τὴν γλῶτταν ἐπίσχωμεν.

ac hæreticos sensus inducere testimoniis et pro-
batione destitutus.

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

DIALOGUS QUARTUS.

GR. Age nunc videamus, o Latine, si etiam ha-
beas aliquas imagines vel exempla quædam, sive a
te ipso excogitata, sive aliunde accepta. ad evi-

(43) In Vat. cod. f. 21 a. Apud Fabricium, *Bibl.*
Gr. VII, d. 756, ed. nov. legitur hoc initium Ἐπὶ
ταύτην τὴν ἀρχὴν κ. αὐθις τιθέμενος.

ΓΡ. Φέρε δὲ νῦν ἴδωμεν, ὦ Λατίνε, καὶ εἴ τινας
ἔχεις εἰκόνας ἢ ὑποδείγματα, ἢ αὐτὸς πλάσας, ἢ
ἐτέρωθεν ποθεν λαβὼν, πρὸς ἐναργεστέραν δεῖξιν

(44) Vide Greg. Naz. orat. 32, p. 519, ed. Bill.

(45) Cod. ἐκπορευομένου.

(46) In cod. Vat. f. 22, b. med.

τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καθὰ φῆς, ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ δι' ὧν ἔστιν εἰκονισαὶ σαφῶς τὸ δογματιζόμενον, εἴ που δυνατόν κατιδεῖν, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνδὸς τόδε τι αἷτιον καὶ τόδε καὶ ἀρχὴ καὶ ἀρχή, καὶ οὐ δύο ἀρχαί, οὐδὲ δύο τὰ αἷτια, ἵνα καὶ τοῦ Ἡνεύματος αἷτιόν τις ὕδους μὴ τὸν Πατέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ ἀρχὴν ὁμοίως μὴ δοκοῖη δύο εἰσάγειν ἀρχὰς ἢ δύο τὰ αἷτια, ἀλλὰ καὶ οὕτω φυλάττη (47) τὸ δόγμα τῆς μοναρχίας.

ΑΑΤ. Καὶ μὴν, ὦ Γραικὲ, παράδειγμα μὲν ἐναργὲς οὐκ ἔστιν εὐρεῖν τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν σχέσιν ἐμφαίνον ἢ τὴν τάξιν· πολλὰ δ' οὖν τὰ ἀμυδρῶς εἰκονίσαι δυνάμενα τὸ λεγόμενον, ὧν τὰ μὲν παρὰ τῆς Γραφῆς ἱερανίζόμενα, τὰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων καὶ νοημάτων φύσεως εὐρισκόμενα (48).

ΓΡ. Πάραυς δὲ μοι καὶ ταῦτα καὶ συσχεψώμεθα· ἴσως γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀντιπαραστήσομεν καταλλήλοτερα παραδείγματα.

ΑΑΤ. Λέγω δὴ· σὺ δὲ νουνεῶς βῆκου· ἄρ' οὐχὶ πᾶσα οὐσία ἔχει καὶ δύναμιν ἐαυτῇ συμφυῇ καὶ ἐνέργειαν φυσικὴν (49) ;

ΓΡ. Φημί.....

ΑΑΤ. Σκόπει γοῦν μοι καὶ τοῦτο τὸ ὑποδειγμα· ἔστιν ἡ τοῦ πυρὸς οὐσία καὶ ἡ καυστικὴ τοῦτου δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως, ἡ καύσις, ἐνέργεια δὲ ὁ ἀνθραξ, ἡ τέφρα· οὕτω καὶ ὁ Πατήρ (50)...

ΑΑΤ. Ἔστι σημεῖον καὶ γραμμὴ καὶ ἐπιφάνεια τὰ τρία ταῦτα μία τῶν λεγομένων μαθηματικῶν σωμάτων ἀρχή, ὡς ἐκεῖ ἡ οὐσία, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια μία τῶν ἐνεργουμένων ἀρχή (51)· ἢ, εἰ βούλει, μονάς, δυάς, τριάς· ἡ ἀριθμητικὴ αὕτη τριάς ἀρχή καὶ αἵτια καὶ πηγὴ παντὸς ἀριθμοῦ (52)... Ἐννοεῖ γάρ μοι δάκτυλον καὶ χεῖρα ὅλην, ἥς ὁ δάκτυλος ἤρπεται, καὶ ὅλον ἄνθρωπον, οὗπερ ἔστιν ἡ χεὶρ καὶ ὁ δάκτυλος (53)... Ὁφθαλμὸν οἶδα καὶ πηγὴν καὶ ἵπποταμόν (54)... Πάλιν ἄλλο παράδειγμα καὶ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς Γραφῆς τῷ Ἀγίῳ ληφθὲν ὁ Ἀδάμ, ἡ Εὐα, ὁ Σήθ (55)... Πλὴν ἐρῶ σοι καὶ ἄλλο ὑπόδειγμα, ἐν ᾧ πάθος τοιοῦτον οὐδέν·

ΓΡ. Τὸ ποῖον ;

ΑΑΤ. Τὸ τοῦ ἡλίου πάλιν καὶ τῆς ἀκτίνος καὶ τοῦ φωτὸς πρὸς τὸ τῷ δόγματι χρήσιμον (56)...

Ὅτι δὲ διὰ παρὰ τῇ Γραφῇ ἀδιάφορός ἐστι τῇ ἐκ Ἀνακεφαλαίωσης τῶν ἐκτεθέντων ὑποδειγμάτων (57).

(47) Vat. φυλάττει.

(48) Vat. εὐρισκόμενον.

(49) Nota marg. Πρῶτον ὑπόδειγμα ἐξ οὐσίας, δυνάμεως καὶ ἐνεργείας.

(50) F. 25, a, med, ὑπόδειγμα β'.

(51) F. 25, b, ὑπόδ. γ'.

(52) ὑπόδ. δ'.

A dentius ostendendam Spiritus sancti, quam asseris, ex Patre et Filio processionem, et sententiam ejusmodi perspicue figuris et adumbrationibus illustrandam, si qua possibile est intelligere, quomodo unius ejusdemque hoc et illud sit causa, principium et principium et non dua principia nec duæ causæ, ne quis Spiritus causam et principium non Patrem solum, sed etiam Filium esse concedens duo videatur inducere principia vel duas causas, sed et sic monarchiæ dogma custodiat.

LAT. Atenimvero, o Græce, evidens exemplum invenire non licet, quod sanctæ Trinitatis habitudinem vel ordinem exprimat. Multa vero sunt quæ sub obscura imagine reflectere possunt quod dicitur. quorum alia a Scripturis collecta sunt, alia vero ex ipsa rerum et notionum natura inventa.

GR. Profer jam mihi et hæc atque una ea perpendamus, fortasse enim et non contra ea proponemus alia exempla magis congrua.

LAT. Dico igitur, tu vero audi prudenter. Nonne omnis essentia habet etiam virtutem sibi connaturalem, et operationem naturalem ?

GR. Id aio.

LAT. Considera igitur mihi et hoc exemplum. Est essentia ignis et ejus combustiva virtus et hujus virtutis operatio, combustio, effectum vero carbo, cinis. Sic et Pater...

LAT. Est punctum, linea et superficies, hæc tria unum sunt eorum quæ dicuntur corporum mathematicorum principium, ut illie essentia, virtus et operatio unum effectorum principium, vel si vis, monas, dyas, trias, hæc numerica trias principium, causa ac fons omnis numeri... cogita mihi digitum et manum totam, a qua digitus dependet, et totum hominem, cujus est manus et digitus... Oculum nosti et fontem et fluvium. Rursum aliud exemplum ipsum ejusdem (S. Gregorii Naz.) ex Scriptura a sancto desumptum: Adam, Eva, Seth... Attamen dicam tibi et aliud exemplum, cui nulla ejusmodi passio insit.

GR. Quale est hoc ?

LAT. Exemplum solis, radii et luminis ad illustrandum dogma (a).

Quod præpositio per aliud Scripturam promiscue pro ex usurpatur.

Recapitulatio propositorum exemplorum.

(55) ὑπόδ. ε'.

(54) F. 26, a, ζ'. V. Greg. Naz. *De Spirit sancti*. orat. 37, p. 611, ed. Bill.

(55) ὑπόδ. ζ'.

(56) Cod. f. 26, b, ὑπόδ. η'. Vide Naz., orat. cit. p. 601.

(57) Hæc duo postrema ex not. margin. f. 28, b.

(a) De his imaginibus et exemplis vide Petavium. *De Trinitate*, lib. vii, c. 5 et 6; Allatium, *De proc.*

Spirit. sancti ; *Enchirid.* c. 8 et 16.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

DIALOGUS QUINTUS.

GR. Cæterum si alia dogmatis ratio tibi adest, o Latine, edissere; nobis quidem sufficit evangelicum dictum, quod perspicue ex Patre Spiritum procedere declarat.

LAT. Retinuisti, o Græce, huc usque disputationem ex testimoniis et postremo loco eam et ambo suscipiamus. Nunc vero dic: si simul generatio et processio, quomodo non etiam procedens, ex genito erit? si simul ex Patre Filius et Spiritus, quomodo non etiam ex Filio Spiritus sanctus?

GR. Dicam tibi et ego: Si simul Pater et Filius, quomodo Filius est ex Patre, et non Pater quoque ex Filio? Si simul Spiritus et Filius ex Patre, quomodo erit Spiritus ex Filio, et non etiam Filius ex Spiritu ac genitum ex procedente?...

LAT. Dico igitur *procedere*, de quibuscunque inveniatur dictum, significare motionem qualemcunque, propriam tamen rei, de qua agitur, eique congruam...

LAT. Sentio me coactum esse jam ad scripta testimonia accedere. Attamen hic etiam hac disputatione absoluta, initium aliud inde faciens; testimoniorum tali pacto mentionem faciam atque demonstrationis ex Patrum doctrinis deductæ. Nam ad demonstrationem supernaturalium rerum ratio arte comparata debilis est, atque etiam ea quæ fortasse directe concludit et quæ ad absurdum deducit, ac simpliciter syllogismus quilibet atque inductio ex imaginibus et exemplis; nam super demonstrationem elevata sunt, quia si demonstrationes sunt eorum quæ existunt, ea quæ sunt super existentia, prorsus etiam super demonstrationem elevata sunt.

ΓΡ. Λοιπὸν εἴ τίς σοι λόγος ἕτερος, ὦ Λατίνε, τοῦ δόγματος, φράσον (58)· ὥς ἡμῖν γε ἀρκεῖ ῥήσις ἡ εὐαγγελικὴ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα παριστώσα σαφῶς...

ΛΑΤ. Ἐπίσχες, ὦ Γραικὲ, καὶ εἰσέτι τὸν ἐκ τῶν μαρτυριῶν λόγον καὶ ὑστατον τοῦτον καὶ ἄμφω ταμειωσώμεθα· νῦν δὲ ἀλλ' εἰπέ· εἰ ἅμα ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, πῶς οὐχὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ γεννητῆ· εἰ ἅμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα;

ΓΡ. Ἐρῶ σοι κάγω· εἰ ἅμα Πατὴρ καὶ Υἱὸς, πῶς ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ; εἰ ἅμα Πνεῦμα καὶ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, πῶς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐχὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ γεννητὸν ἐκ τοῦ ἐκπορευτοῦ;...

ΛΑΤ. (59) Φημί τοίνυν ὅτι τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐφ' ὧν ἂν εὐρίσκηται λεγόμενον, σημαίνει μὲν κίνησιν οἰανοῦν, πλὴν οἰκείαν τῷ προκειμένῳ πράγματι καὶ κατάλληλον.....

ΛΑΤ. Αἰσθάνομαι μὲν ἤδη πρὸς τὰς γραφικὰς μαρτυρίας ἐλθεῖν συνωθούμενος· πλὴν ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ τοῦτον τὸν λόγον διαπεράνας, ἀρχὴν ἑτέραν ἐντεῦθεν ποιοῦμενος, τῶν μαρτυριῶν οὕτω μνησθήσομαι. καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατρικῶν διδαγμάτων κατασκευῆς, πρὸς γὰρ τὴν τῶν ὑπερφυῶν ἀπόδειξιν καὶ ὁ τεχνικὸς λόγος ἀσθενὴς ἐστὶ καὶ ὁ κατ' εὐθεῖαν ἴσως συλλογιζόμενος, καὶ ὁ ἀπάγων εἰς ἀτοπον, καὶ ἀπλῶς πᾶς συλλογισμὸς, καὶ ὁ δι' εἰκότων τινῶν καὶ παραδειγμάτων ἀμαυρὸς τε καὶ ἀδρανής· ὑπὲρ ἀπόδειξιν γάρ· εἰ γὰρ τῶν ὄντων αἱ ἀποδείξεις τὸ ὑπὲρ τὰ ὄντα πάντως ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀπόδειξιν.

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

DIALOGUS SEXTUS.

GR. Hæc ego quoque ipse dico. Verum jam tempus est edicere, o Latine, quænam sint testimonia tum ex Scripturis, tum ex Patrum scriptis, quibus

(58) Vatic. f. 32, b. init. apud Allat. de Nicetis p. 13; τράνωσον.

(59) Vatic. f. 33, a. med. Nota marginalis: Περὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι καὶ ὁσαχῶς εἴρηται.

ΓΡ. Ταῦτα δὴ φημι καὶ αὐτός (60). Ἀλλὰ τίνες ἂν εἶεν, ὦν Λατίνε, καὶ αἱ μαρτυρίαι αἱ Γραφικαὶ τε καὶ Πατρικαὶ, καὶ ὅς τις λέγειν, δι' ὧν ἂν γένοιτο

(60) Idem hujus dialogi initium etiam apud Fabricium indicatur *Bibl. Gr.*, vol. VI, p. 434, ed. vet. et tom. VII, p. 756.

δῆλον ὅτι μὴ ἐναντίον τοῖς τῶν ἀποστόλων διδάγμασι καὶ ταῖς Πατρικαῖς παραδόσεσι καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ὀρθοδόξοις δόγμασι τὸ λέγειν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Θυμιαστὸν γὰρ καὶ παρὰ τὴν δόξαν ἡμῶν.

Deinde Latinus multa profert pro sua sententia testimonia, eaque plerumque aliunde nota et usitata. Postea Græcus ita (61) prosequitur additionem in Symbolo tantum modo reprobandam, non amplius doctrinam ipsam.

PP. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φωνῶντες ἐν τῷ συμβόλῳ ἡμῶν τε ἐναντιόφρονες (62) καὶ ἀσυμφώνως ἔχοντες ἐς αἶν (63) καὶ οὐδέποτε εἰς ταῦτα συνελθεῖν δυνήθησθε (64) καὶ τῷ σοφῷ Ἰωάννῃ ἀντικείμενα φεγγόμενοι πάντοτε νομισθεῖν. Εἰ γὰρ εἰς οὗτος, ἀλλὰ καὶ Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων καὶ πρὸ τούτων Χριστοῦ μαθητῆς. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὅπερ οὐκ εἶπον ἐν τῷ συμβόλῳ οἱ Ἅγιοι, τοῦτο ἐκφωνοῦντες ὑμεῖς οὐ τοῖς πᾶσιν ἔπεσθαι (65), ἀλλ' ἐτεροφωνεῖν πάντως ὑποληφθεῖτε. Χρεὼν γὰρ μὴ μόνον κατὰ τὰ δόγματα καὶ τὰ νοήματα, ἀλλὰ κατ' αὐτὰ τὰ ῥήματα φυλάττειν ἀκαινοτόμητον καὶ ἀπαρεγχείρητον τὴν τῆς πίστεως ἔκθεσιν. Ὅρα οὖν, πόσαι γηγόνεσι σύνοδοι μετὰ τὴν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἔκθεσιν (66), καὶ πόσαι ἀμφιβολίαι δογματικαὶ ἐκινήθησαν· ἀλλ' οὐδεμία σύνοδος μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον, ἥτις τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόξαν ἐτήρηνσεν, οὐδὲ ἐν ῥῆμα οὔτε ἀφείλεν οὔτε προσέθηκεν οὔτε τι τῶν ὁρισθέντων ἡλλοίωσεν, ἀλλὰ καὶ εἰ πλείους τῶν ἀμφιβολιῶν ἐκ τῶν ῥημάτων μάλλον τοῦ ἁγίου συμβόλου εἰελύθησαν, καὶ ἡ τούτων ὁμολογία πᾶσαν ὑποψίαν καὶ ἀμφιβολίαν ἐξέβαλεν· καὶ τὸ ἄλλως καὶ ἄλλως παρ' ἄλλοις καὶ ἄλλοις νοούμενον ἐκ τῶν ἐν τῷ συμβόλῳ ῥημάτων καινοτομίαν οὐδεμίαν ἐπέλυσεν· ἀλλὰ καὶ ἡ γνησία τοῦ ἀμφιβόλου νιάνοια δι' ἐτέρων ἐκθέσεων καὶ δισμῶν παραδέδεται, καὶ ἡ νόθος ἀπόβλητος γέγονεν· οὕτως ἐπὶ τῆς τρίτης, οὕτως ἐπὶ τῆς τετάρτης, οὕτως ἐπὶ τῶν ἑξῆς· τὸ δὲ ἅγιον σύμβολον τῆς θρησκείας, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐθετέθη, διατετήρηται. Εἰ γὰρ δοθείη ἐκ τῶν παρεμπιπτούσων ἀμφιβολιῶν ἄλλας καὶ ἄλλας προσθήκας ποιεῖν καὶ ἀφαιρέσεις ἢ ἀμείψεις τινῶν, λάθρομεν ἂν κατ' ὀλίγον ὅρια Πατέρων πρᾶσσαλεύοντες. Ἐπεὶ καὶ ἐπ' (67) αὐτῶν τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ποιησαμένων τὴν ἔκθεσιν πολλὰ ἀμφιβολία μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ὁμοουσίου γεγόνασιν, ὅπερ μία τοῦ

(61) Hoc fragmentum affert Allatius contra Hottinger, p. 467, 469. Nos ejus textum ex Vatic. cod. fol. 44, b. correximus et ea quæ ipse omisit, inseruimus, prout codex habet.

(62) Ita Vat. Aliat. ex alio cod. τὰ ἐναντία φωνῶντες.

(b) Versio Allatii contra Hottinger p. 470 seq. hic nonnihil immutata et a mendis purgata est, sicut et iis aucta, quæ illic desunt. Hæc fragmenta plurima ex iis præcedere existimo, quæ apud Nicephorum Blemmidam, orat. 1, n. 6 (Gr. orth.) t. I, p. 6, 7, adducuntur. Huc pertinet et fragmentum ab Allatio adductum in Vindiciis synodi Ephesinæ, cap. 74, p. 619, 620: *Nihilominus multo plures magis fidem mereri quam unum dixerit quispiam, et tum potissimum, cum uni in laude ponatur, illos sequi, illosque Patres suos et doctores fateri. Quis enim non*

A evidens fiat, non esse contrarium apostolorum doctrinis et sanctorum Patrum traditionibus atque ecclesiasticis et orthodoxis ab antiquo dogmatibus, dicere Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere. Mirum enim et præter opinionem id nobis est.

GR. Igitur (b) vosmetipsi illud etiam ex Filio pronuntiantes in symbolo a nobis discordare, vestrisque studiis a nostris distare videmini poteritis nunquam in idem convenire nobiscum poteritis sapientique Joanni contraria dicere semper reputabimini. Licet enim hic unus sit, attamen et Cyrilli et Athanasii et aliorum Patrum, et ante Patres Christi discipulus est. Adde id quod a sanctis in symbolo non est expressum vos pronuntiantes non eos omnes sequi, sed aliena ab illis dicere existimabimini. Nam necesse est, non solum secundum dogmata et sententias, sed secundum dictiones etiam ipsas conservare inoffensam atque integram fidei expositionem. Vide igitur, quot synodi habitæ fuerint post symbolum fidei expositum et quot de dogmate quæstiones disputatæ sint, sed nulla ex synodis post secundam, quæ sententiam de Spiritu sancto explanavit, neque ademit neque addidit vel unum verbum, neque quidquam ex iis, quæ definita erant, immutavit, verum dubiorum pleraque ex ipsius symboli verbis potius dissoluta sunt et eorum confessio suspicionem omnem et dubium omne, uti par erat, procul amovit; et licet alio atque alio modo ab aliis atque aliis intelligeretur, dicta tamen symboli nullo modo immutata sunt; verum germana dubii sententia per alias expositiones et definitiones publicata est, et spuria rejecta. Sic actum et in tertia synodo, sic in quarta, sic in reliquis; symbolum vero religionis sanctum, ut a principio traditum fuerat, est conservatum. Namque si concedatur ob dubitationes exorientes alias atque alias additiones facere aut ademptiones aut aliquorum mutationes, quasi inopinati paulatim Patrum terminos transgrediemur. Cum adhuc iisdem Patribus, qui fidei expositionem ediderunt superstitibus, multa postmodum de homousio quæ una tantummodo symboli dictio est, dubia essent exorta

(63) Allat. : ἑστᾶσι.

(64) Allat. : δυνήθησθε.

(65) Vat. cod. οὐ τοῖς. πᾶσιν ἔπεσθαι. Allat. αὐτοῖς πᾶσιν ἔπεσθε.

(66) Verba "Ὅρα usque ad ἔκθεσιν omisit Allatius.

(67) Ita cod., Allat. ἀπ' αὐτ.

novit, Damascenum et Basilii et Gregorii et Athanasii et Cyrilli et aliorum Patrum discipulum esse sese ostendere?

Καίτοι ἀξιοπιστοτέρους εἶναι τοὺς πλείους Ἰωσήφει τις τοῦ ἐνδὲς, καὶ μάλλον ὅτι νῦν ἐν τῷ θαυμαστάθαι ἐκ τοῦ ἐκείνους ἔπεσθαι κακείνους ἑαυτοῦ πατέρα καὶ διδασκάλους ὁμολογεῖν. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὡς ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου καὶ Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων μαθητῆς εἶναι ἐγκαλλωπίζεται;

(multi siquidem contraria Patribus sentientes dictionem quidem ipsam ad occultandam propriam impietatem amplectebantur, aliam vero in seipsis sententiam abscondebant), tamen Patres noluerunt in symbolo determinationem ullam addere, quæ piam sententiam explicaret aut impiam assertionem exterminaret, sed privatim et per se ipsos singuli de dictione et de illius significatu decertarunt et expositionem apertam et piam scriptis suis ediderunt et publicarunt, intelligentiam illius rectam ostendentes, hæreticam vero refellentes, sicuti et magnus Athanasius fecit; additionem vel dictionis immutationem nullam attentarunt (c). Patres igitur in symbolo illud *Qui ex Patre procedit* dixisse nec quidpiam amplius, id manifeste clamant singulorum synodorum actiones et synodica ipsa volumina, nempe quæ earum Acta continent; ubique enim locorum uno modo se habentia circumferuntur et neque illud *ex Filio* neque illud *non ex Filio*, aut *per Filium* assutum habent. Vos igitur, o Latine, sentientes ex Patre et Filio procedere Spiritum, siquidem ita dicitis eum procedere ex Filio ut ex primo principio, et non ut per Filium, sed sicut et ex Patre, duo omnino facitis principia et tollitis generationem Filii atque contraria dicitis Damasceno et Athanasio et Cyrillo et cæteris cunctis Patribus ac nobis, quibus gloria est sanctos Patres sequi; si vero ita dicitis illud ex Filio ut ex Patre per Filium et sic illud ex Patre ut a Filio, qui est ex Patre, consonatis et Damasceno Joanni et Athanasio et Cyrillo et aliis a Deo motis Patribus consentitis etiam secundum sententiam de Spiritu sancti processione atque nobis estis amici et unanimis (d). Porro oportebat Patrum vestigia sequentes et amicitiam retinentes in symbolo quidem illud *qui ex Patre procedit* pronuntiare, ut est Patrum ab antiquo traditio, illud vero *per Filium procedere* per alia scripta inculcare, quæ piam horum verborum sententiam exponant, sive per Filium vultis asserere processionem sive ex Filio secundum eundem significatum, neque scandalum commune in medium introducere, quod tanti schismatis et divisionis causa sit, quod et magnus Athanasius et sapiens Cyrillus non alio modo intelligentes processionem ex Patre in propriis commentariis Spiritus

(68) αὶ διαλαμβάνουσαι, al.

(69) Hucusque textus apud Allat.; sequentia ex cod. Vat. 1145, f. 45, a. descriptissimus.

(70) Cod. ἡμῖν.

(71) Quæ nunc sequuntur, adducit pariter Allatius l. c. p. 469.

(c) Non apta est hæc ad controversiam de voce consubstantiali provocatio. Nam terminus hic omnium accommodatissimus censebatur, adeo ut alia voce non esset opus, erat vero et ipse additio antiquiori facta symbolo, præterea pauciores multo erant hæretici, qui ejus sensum perverterunt, quam qui eum prorsus repudiarent.

(d) Hæc Nicetæ verba: Vos, Latini, qui ex Patre et Filio creditis procedere Spiritum sanctum, si sic quidem dicitis hunc procedere ex Filio ut ex primo principio, et non tanquam per Filium, sed

συνδόλου λέξεις ἐστὶ (πολλοὶ γὰρ ἐναντιοφρονούντες τοῖς ἡαράσι τὸ αὐτὸ μὲν ῥῆμα πρὸς ἐπίκρυψιν τῆς σφῶν ἀσεβείας προτίεντο, ἄλλην δὲ εἶχον ἐν ἑαυτοῖς τὴν διάνοιαν), ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν ἐν τῷ συμβόλῳ διορισμὸν προσθεῖναι τινα τῆς εὐσεβοῦς ἐννοίας ἐκφαντικὸν, ἢ τῆς ἀσεβοῦς ἐκδοχῆς ἀποδιοριστικόν, ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι περὶ τῆς λέξεως καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς ἡγωνίσαντο, καὶ τὴν ἐρμηνείαν σαφῆ τε καὶ εὐσεβῆ συνεγράψαντό τε καὶ ἐκδεδώκασι, τὸ μὲν ὀρθόδοξον νόημα σαφῶς παραστήσαντες, τὸ δὲ αἱρετικὸν διελέξαντες, ὡς καὶ ὁ μέγας ἐποίησεν Ἀθανάσιος· προσθήκην δὲ ἢ ἀφαίρεσιν ἢ τῆς λέξεως ἀλλοίωσιν οὐδόλως ἐποίησαν. Ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύμενον οἱ Πατέρες εἶπον καὶ πλέον οὐδὲν, δηλοῦσιν αὐταὶ αἱ καθ' ἑκάστην σύνοδον πράξεις καὶ τὰ συνοδικὰ ἤτοι αἱ περὶ τούτων διαλαμβάνουσαι (68) βίβλοι· πανταχοῦ γὰρ οὕτως ἔχουσαι φέρονται, καὶ οὕτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ οὕτε τὸ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκείμενον ἔχουσιν (69). Ἰμεῖς οὖν, ὦ Λατίνε, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ φρονούντες ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα, εἰ μὲν οὕτω φατὲ τοῦτο ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, καὶ οὐχ ὡς διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὡς καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, δύο πάντως ποιεῖτε ἀρχάς, καὶ ἀναιρεῖτε τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐναντία τῷ Δαμασκηνῷ λέγετε καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ καὶ πᾶσιν ἅλλοις Πατέρεσι, καὶ ἡμῖν, οἷς κλέος τὸ Πατράσιν ἀγίοις ἀκολουθεῖν· εἰ δὲ οὕτω λέγετε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ οὕτω τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς, συμφθέγγεσθε καὶ τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ καὶ Ἀθανασίῳ καὶ Κυρίλλῳ, καὶ τοῖς ἅλλοις θεοφόροις Πατέρεσιν ὁμοδοξεῖτε καὶ κατὰ τὴν δόξαν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως καὶ ἡμῖν (70) ἐστε φίλοι τε καὶ ὁμόφρονες (71). Ἐχρῆν δὲ (72) λοιπὸν τὰ ἴσα τοῖς Πατέρεσι καὶ φίλα δρώντας ἐν μὲν τῷ συμβόλῳ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύμενον ἐκφανεῖν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν Πατέρων παράδοσιν· τὸ δὲ ἐκ (73) τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι διὰ συγγραφῶν ἐτέρων δηλοῦν ἐρμηνευουσῶν τὴν εὐσεβῆ τοῦτων διάνοιαν, εἴτε διὰ τοῦ Υἱοῦ λέγειν ἐθέλοιτε (74) τὴν ἐκπόρευσιν, εἴτε ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ σημαίνμενον, καὶ μὲν εἰσάγειν σκάνδαλον εἰς τὸ μέσον (75) κοινόν· καὶ σχίσματος τοσοῦτου (76) καὶ

(72) Allat. μὲν.

(73) Leg. διὰ.

(74) Sic Allat. cod. ἐθέλητε.

(75) Allat. ἐν τῷ μέσῳ.

(76) Sic cod. Allat. τοιοῦτου.

ut ex Patre, duo prorsus facitis principia destruendo Filii generationem, contraria Damasceno dicitis, Athanasio, Cyrillo cunctisque aliis Patribus ac nobis, quibus Patres sanctos sequi gloriatio est. Si autem sic dicitis ex Filio ut ex Patre per Filium, consonatis Damasceno, Joanni, Athanasio, Cyrillo aliisque Theophoris Patribus et secundum dogma processionis Spiritus sancti nobis eritis amici et consentientes: jam adduxit Hugo Etherianus, qui eum scriptorem sæpe commemorat lib. *Contra Gr.* II, c. 6, 10; III, 11, 18, 19.

διαρίστωσ αἴτιον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ ὁ σοφὸς Κύριλλος οὕτω νοοῦντες τὴν ἐκ Πατρὸς ἐκπόρευσιν ἐν ἰδίοις μὲν συγγράμμασι τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν διεσαφήνισαν, ἐν δὲ τῇ συμβόλῃ προσέθηκαν οὐδέν· ὡσούτως δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνός. Ἐν γὰρ τῇ ἀποδόσει τῆς πίστεως τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἰδίᾳ δὲ ἐπιστημαίνεται, ὡς οὐ λέγεται ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δηλαδὴ ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τούτων οὖν ταῖς διδασκαλίαις ἐπόμενοι καὶ ἡμεῖς τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον ἐκφωνοῦντες νοοῦμεν μὲν τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ Πατρὸς ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, πλὴν οἱ τοῦ Υἱοῦ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁμῶς οὐ λέγομεν ἐν τῇ συμβόλῃ· τὸ Ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον· καίτοι οὗτο λέγειν εὐλογώτερον ἦν, εἴγε καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἔχει τὸ ἀναμφίβολον, ὡς παρ' ἀμφοῖν δοξαζόμενον καὶ ἀμφιβολίαν ἀπασαν ἀναιροῦν· ἀλλ' ὅπερ οἱ Πατέρες οὐκ ἐποίησαν, ὡς μὴ δοθεῖη πρόφασις ἐκ τῶν παρεμπιπτουσῶν ἀμφιβολῶν προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις ἢ μεταβολὰς τινὰς ἐπινοεῖν τῇ συμβόλῃ τῆς πίστεως, καὶ οὕτως καινοτομηθεῖη ἢ ἔκθεσις, τοῦτο καὶ ἡμεῖς τηρεῖν ἐθέλοντες οὕτε τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ οὕτε τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἢ μὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προτιθέναι δέον ἡγοῦμεθα. Σιγῆσατε γοῦν (77) καὶ αὐτοὶ τὴν προσθήκην ταύτης τῆς λέξεως, καὶ μηκέτι ἐν τῇ συμβόλῃ ἐκφωνεῖτε τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Πατέρας μεθ' ἡμῶν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συνοξαζόμενον εἴπατε. Ἀρχέσει δὲ ὑμῖν καὶ ἡμῖν ἀμφονέρων εἰς ἓν συμπνοία (78) διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, ἐπεὶ συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις κατὰ τὸ λέγειν ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν.

(77) Hæc usque ad finem rursum dat Allatius I. c. p. 469, 470, 472.
(78) Sic Vat. f, 45, b. Allat. εἰς σύμπνοιαν εἰς ἓν.

A sancti processionem manifestarunt, sed in symbolo nihil addiderunt; similiter et Joannes Damascenus. Nam in expositione fidei exprimit illud ex Patre, non ex Filio procedere Spiritum, private vero adsignificat, non dici ex Filio Spiritum, nimirum tanquam ex primo principio et ut ex Patre. Horum igitur doctrinas secuti, dum illud *Qui ex Patre procedit* enuntiamus, intelligimus quidem processionem ex Patre ut ex primo principio, attamen per Filium, qui contigue est ex Patre; at non dicimus in symbolo *Qui ex Patre per Filium procedit*; quamvis ita dicere rationabilius erat, quando quidem et apud nos et apud vos indubitatum est utpote ab utrisque admissum et omnem ambiguitatem exterminans; verum quod Patres non fecerunt, ne ansa præberetur ex oborientibus dubitationibus additiones vel ademptiones vel transmutationes excogitandi symbolo Fidei, et ita expositio innovaretur, id et nos servare volentes neque vocem *per Filium* neque *ex Filio* vel *non ex Filio* addendam esse arbitramur. Similem itaque dictionis additionem silentio vos quoque involvite, neque in symbolo in posterum pronuntiate: *Qui ex Patre Filioque procedit*, sed secundum Patres nobiscum dicite: *Qui ex Patre procedit, qui cum Patre et Filio simul glorificatur*. Satis utrisque nobis et vobis consensus in unum per Spiritum sancti gratiam erit (79) cum invicem concordemus, dum dicimus et confitemur ex Patre per Filium Spiritus processionem.

(79) Allat: quod satis utrisque, nobis et vobis, amorem conciliabit.

ANNO DOMINI MCCIII.

JOANNIS EPISCOPI CITRI

RESPONSA CANONICA.

Vide Patrologiæ hujusce Græcæ tom. CXIX, col. 959.

ANNO EODEM.

MARCI PATRIARCHÆ ALEXANDRINI QUÆSTIONES ET RESPONSA.

Vide ibid., col. 1031.

ANNO DOMINI MCCIII.

JOEL CHRONOGRAPHUS.

NOTITIA.

(Oudin. de Script. eccles. tom. II, p. 1712).

Joel, chronographus græcus, claruit iisdem temporibus, quibus Balduinus Flandriæ et Hannoniæ comes et Gaufridus de Villaharduini, sed ipse inter Græcos. Scripsit ille *Chronologiam brevem seu compendiarium*, quam pro Græcorum more orditur ab orbe condito, adductam ad sua usque tempora, ad captam nempe Constantinopolim a Latinis anno Christi 1204: cui expeditioni aderant Balduinus et Gaufridus, de quibus supra. Studuit ille brevitati nimium, atque ubi latius se diffundere debuerat, nimium circa imperatores Orientis ultimarum temporum, illic obtumescit, solamque nominum successione exhibet. Cessat in Alexio Duca qui et Murzuphlus dictus est, anno 1204 mortuus, his suam Chronologiam finiens verbis: *Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Marzuphlus dictus est, imperio præfuit menses duos. Heu nos miseros! Et maxime cum simus Christiani, talia in Christianos machinamur. El quam ratione Divinum judicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et internecioni traditurum. Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini, ob similia facinora, impietatesque Italiam tradita est.* Ita ille suam qua scribebat ætatem pandens, cujus nemo quem legerim, hucusque meminit, Caveo excepto. Opusculum istud eductum ex ms. codice Regiæ Galliarum bibliothecæ, editum Græce et Latine a. 1651, Parisiis in-folio ex typographia Regiæ, inter alios scriptores Historiæ Byzantinæ, post *Chronicon compendiarium Georgii Acropolitæ*, pag. 149 et seq. ex versione Leonis Allatii.

ΙΩΗΛΟΥ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ

JOELIS CHRONOGRAPHIA COMPENDIARIA

1-3 Sciendum est Adamum filiis et omnibus animantibus cum terrestribus tum marinis nomina imposuisse, nomen vero illius et uxoris ab angelo Domini fuisse manifestata. Cainus majorem sororem Azuram, Sethus minorem Asuamam uxorem duxit. Abelus virgo justitiam colebat. Cainus propriæ domus ruina emoritur. Sethus primus Hebraicas litteras, scientias, signa cœli et tempestatum vices, menses, necnon hebdomadas excogitavit; sideribus quoque et quinque planetis, ut ab hominibus tantum dignosci possent, nomina imposuit, et primum Saturnum, secundum Jovem, tertium Martem, quartum Venerem, quintum Mercurium nuncupavit. Post diluvium Cainanus Arphaxadi filius cum Sethi

Ἰστέον ὅτι ὁ ρὲν Ἀδὰμ ἐπέθηκεν ὀνόματα τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ζώοις χειρσαίοις τε καὶ θαλαττοῖς, τὸ δὲ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τῆς γυναῖκος αὐτοῦ ἄγγελος Κυρίου εἶπεν αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν Κάιν ἔλαβε γυναῖκα τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀδελφὴν Ἀζούραν, ὁ δὲ Σῆθ τὴν δευτέραν Ἀσουάμ, ὁ δὲ Ἀβελ παρθένος καὶ δίκαιος ὑπῆρχεν. Ὁ δὲ Κάιν, τῆς οἰκίας αὐτοῦ πεσόνσης, ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Σῆθ πρῶτος ἐξεῦρε γράμματα Ἑβραϊκὰ καὶ σοφίαν καὶ τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς τροπὰς τῶν ἐνιαυτῶν καὶ τοὺς μῆνας καὶ τὰς ἑβδομάδας, καὶ τοῖς ἀστροῖς ἐπέθηκεν ὀνόματα καὶ τοῖς πέντε πλανήταις εἰς τὸ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνων. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον πλανήτην ἐκάλεσε Κρόνον, τὸν δὲ

δεύτερον Δία, τὸν τρίτον Ἄρεα, τὸν τέταρτον Ἀφροδίτην καὶ τὸν πέμπτον Ἑρμῆν. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμόν Καϊνῶν ὁ υἱὸς Ἀρφαξῆδ συνεγράψατο τὴν ἀστρονομίαν, εὐρηκῶς τὴν τοῦ Σήθ καὶ τῶν αὐτοῦ τέκνων ὀνομασίαν καὶ τῶν ἀστέρων ἐν πλακί λιθίνῃ γεγλυμμένην. Οἱ γὰρ τοῦ Σήθ ἔκγονοι, προμυθθέντες ἄνωθεν τὴν μέλλουσαν γενέσθαι φθορὰν τῶν ἀνθρώπων, ἐποίησαν δύο στηλας, μίαν μὲν λιθίνην, ἑτέραν [P. 150] δὲ κλινθίνην, λογιζάμενοι εἶ, εἰ μὲν δι' ὕδατος ὁ κατακλυσμός, ἡ λιθίνη στήλη μνεῖ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγλυμμένα, εἰ δὲ διὰ πυρός, ἡ κλινθίνη σωθήσεται. Ἀπὸ Μαγουσαίων δὲ ἦτοι Περσῶν Νισρῶδ τοῦ τὴν Βαβυλῶνα κτίσαντος.

Μετὰ Νίνον ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων Θύρρας τις τὸννομα ἔτη λ', ὃν καὶ μετακάλεσαν Ἄρεα εἰς ὄνομα τοῦ πλανήτου ἡστέρος, ὅτινι Ἄρει πρώτην στήλην ἀνέστησαν οἱ Ἀσσύριοι, καὶ ὡς θεὸν μέχρι τοῦ νῦν προσκυνοῦντες καλοῦσι Περσιστί Βαλθεὸς, δέσιν Ἄρης πολέμων θεός, οὗ καὶ Ἀνιήλ μέμνηται.

Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ Φοίνικος ἦν Ἡρακλῆς φιλόσοφος, ὁ Τύριος, καὶ τῆς κογχύλης ἱερουρετής. Μετεωριζόμενος γὰρ ἐπὶ τὸ παράλιον μέρος τῆς Τύρου εἶδε ποιμένιν κύναν ἐσθλόντα τὴν λεγομένην κογχύλην, καὶ τοῦ ποιμένος νομίσαντος αἰμάσειν τὸν κύνα, λαβόντος πόκον ἔριον ἀπὸ τῶν προβάτων καὶ ἀπομάζοντος τὸ καταφερόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ κυνός, καὶ βαφέντος τοῦ πόκου, προσέσχεν ὁ Ἡρακλῆς μὴ εἶναι αὐτὸ αἷμα, ἀλλὰ βέμματος πρόβατον, ὃ καὶ θαυμάσας ὡς μέγα δῶρον τοῦτο προσήγαγε τῷ βασιλεῖ Φοίνικι, ὃς καὶ μᾶλλον ἐμπλαγείς ἐκέλευσεν ἀπὸ κογχύλης ἔριον βαφῆναι καὶ ρίπαι ἱμάτιον ἐκ πορφύρας.

Μετὰ Νισρῶχοδονόσορ καὶ Βαλτάσαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐβασίλευσε Περσὴν Κύρος ὁ Πέρσης ἔτη λβ', ὃς πόλεμον μέλλων συμβαλεῖν πρὸς Κροῖσον τὸν τῶν Λυδῶν βασιλέα καὶ φοβηθεὶς μετεπέμφατο ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς χώρας τὸν προφήτην Δανιήλ, ὃς ἐρωτηθεὶς εἶπε πρὸς Κύρον· Θάρσει, νικᾷς τὸν ἐχθρόν σου. Περὶ τοῦ γὰρ εἶπεν ὁ προφήτης· Πάσαις· Οὕτω λέγει Κύριος τῷ Κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς· Ἐπακούσει ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχύον βασιλείῳ διαβροχῇ. Αὐτὸς οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν ἀρχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ μου ἐπιστρέψει· εἶπε Κύριος Σαβαώθ. Ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας ταῦτα εἶπε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Δανιήλ πε. πῶν. Ζῇ Κύριος ὁ Θεός σου. Ἐγὼ ἀπολύσω τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς γῆς μου, ἵνα λατρεύωσι τῷ Θεῷ σου ἐν Ἱερουσαλήμ. Πάραταξάμενος οὖν τῷ Κροίσῳ, κατὰ κράτος ἡγήσας καὶ χιλιάδας ὑποτάξας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀρχμαλώτους σὺν αὐτῷ λαβὼν, καὶ τὴν τῶν Λυδῶν βασιλείαν τελείως καταλύσας, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ πάντας εὐθείως μετὰ Ζωροβάβελ ἀπέλυσεν ἐν Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ δὲ Κύρον ἐβασίλευσε Δαρτεῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃ καὶ Καμβύσης, ἔτη η'. Μετὰ δὲ Καμβύσης Ἀρταξέρξης ὁ Μνήμων ἔτη κ'.

Ἰπτεὸν δὲ εἶπε Πῶμος ὁ τῆς Πώμης βασιλεύσας τὰ λεγόμενα Βρουμάλια ἐπενόησεν δι' αἰτίας τοιαύτης. Φασὶ γὰρ αὐτὸν τὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ

illius filiorum et siderum nomina 4 in saxeo cippo comperisset, stellarum cursus commentario complexus est Nam Sethi successores imminentem generi humano perniciem edocti duas columnas, unam quidem lapideam, alteram latericiam, extruunt, rati, si mundus aquarum illuvie immergeretur, lapideam permansuram et quaecunque in ea exsculpta erant; si confligaret incendio, latericiam evasuram. A Magusæis sive Persis astrologia et magia initium duxere, a Nembrode Babylonis conditore occasione sumpta.

ἤρξατο ἀστρολογία καὶ μαγία, λαβόντων ἀρχὰς ἀπὸ.

Post Ninum Assyriorum regno præfuit Thyrra annos triginta. Illi e planeta nomen Martis inditum est, et statua prima erecta. Eum Assyrii ad hæc tempora pro deo colentes, lingua Persica Baalem deum vocant, quod notat Mars bellorum deus. Illius meminit Daniel.

Temporibus Phœnicis regis Heracles philosophus Tyrius purpuræque inventor florebat, quippe Tyri maritima obambulans pastoriciū comperit canem conchylium depascentem, quem pastor sanguine videns infectum, lanæ vellere ex ovibus rapto, quod ab ejus ore proflebat absternit; cum autem Heracles vellus non sanguine tingi, sed nova quadam tinctura infici observasset, admiratus magni loco muneris Phœnici regi obtulit, qui et ipse 5 attonitus lanam conchylio tingi præcipit sibi que vestem fieri. Sic primus ipse purpuratam chlamydem gestavit. C γενέσθαι αὐτῷ περιδόλαιον, καὶ οὕτω πρῶτον αὐτὸν φο-

Post Nabuchodonosorem et Baltasarem filium Persarum regnum tenuit Cyrus annos triginta duos. Hic cum adversus Cræsum Lydorum regem bellum pararet, timore percitus ab Indica regione Daniele prophetam accersitum ad se misit. Daniel interrogatus respondit: Bono esto animo, hostem tuum devinces quippe; de te Isaias propheta vaticinatus est: Sic dicit Dominus Cyro, cujus dexteram apprehendi, ut subijciam ante faciem ejus gentes et robur regis confringam. Ipse ædificabit civitatem meam, et captivitatem populi mei convertet, dicit Dominus Sabaoth. His auditis Cyrus Danielis ad pedes concidens, Vivat, inquit, Dominus Deus tuus: ego Israellem ex servo faciam ut sit liber, et a mea ditione dimittam, ut Hierosolymis Deo suo cultum exhibeat. Sic acie instructa contra Cræsum in dimicationem venit, eoque subjecto et quadringentis millibus cæsis, qui cladi supererunt captivos fecit, Lydorumque imperio funditus everso nulla mora Israelitas omnes cum Zorobabelo dimisit, ut Jerusalem repeterent.

Post Cyrum Darius filius, qui et Cambyse dictus est, regnum tenuit annos octo. Post Cambysæm Artaxerxes Memor annos viginti.

Sciendum est Romum, qui Romæ imperavit, Brumalia non alia de causa excogitasse. Ferunt namque ipsum una cum fratre adulterio editos

sylvīs expositos et ab agrasti quadam muliere inventos, enutritos fuisse. Porro contumeliosum erat apud Romanos alieno cibo nutriri, et aliarum mensarum captatorem dici. Quapropter Romus Brumalia commentus est, ut maculam deleteret, necesse esse affirmans senatum alia rege, veluti honore dignum, hiemis tempore bellique induciis, exercitum a senatu. Convivio nomen Brumalium dedit, quod Romana lingua sonat alieno victu esse educatum.

ἐκεῖνου Βρουμάλιουμ, ὅ ἐστι 'Ρωμαῖσι ἐξ ἀλλοτρῶν τραφῆναι.

Post Romum cum Roma a consulibus et dictatoribus regeretur, inter eos Manlius Februarius cuiusdam senatori invisus, aliis senatoribus mala Februarii fraude seductis, civitate ejicitur. Interea Galli die Sextilis mensis vigesimo impetu facto urbem occupant et cædibus omnia complent. Senatores, qui fugam arripuerant, rursus Manlium advocant. Manlius coacta manu Gallos armis opprimit, trucidatque omnes, et Roma recepta mensis, quo hæc acta sunt, tanquam qui Romæ propter illius captivitatem infaustus fuerat, dies detruncat, et Februarium bonis publicis turpiter ab urbe ejectum interficit, Sextilemque mensem Februarium tanquam eo nomine dignum cognominat.

μὲν τῆς πόλεως ἐκβαλὼν ἀνέιλε, κατέσας τὸν ματος.

Post dictum Artaxerxem principatui præfuit Chous filius. Is debellatam Ægyptum, eversamque in sui potestatem redegit, Nectenabone tunc imperante, qui fuga sibi consuluit, et Ægyptiaco ritu fletis imaginibus et magicis nugamentis futura præsigniens, Philippi atque Olympiadis illius uxoris familiaritatem sibi parat, ex eaque Alexandrum procreat. Philippus annos viginti Macedoniæ gubernacula geessit, et Thessalia oppressa urbem Thessalonicam extruxit.

Philippo in Macedoniæ regno successit Alexander, tunc cum Darius Arsami filius post Choum occupatis omnibus omnium dominus factus est. Dario profligato Alexander ejus imperium universum et Persarum, Medorum item et Parthorum et Babyloniorum regionum et Indicos omnes tractus in suam ditionem relegit. Hic cum magnam Alexandriam condidisset, ex proprio nuncupatam in Babyloniorum conversus vitæ finem posuit, ætatis annorum triginta duorum, regni anno duodecimo.

Advertendum est duos nobis Lamechos a Scriptura commemorari, alterum ab Caino, qui et virum et adolescentulum occidit (cæsis enim duobus justi Knochii fratribus eorum uxores duxit), alterum recentiore, Noë parentem, a Setho oriundum.

Θ Tharra genuit Abrahamum, Machoë et Aramum Loti patrem, qui et ante Tharram vita functus est, Nam cum Abrahamus incendium excitasset, ut idola patris absumeret, Aramus, dum ea ab igne servare contendit, domi, in quam fuerat ingressus, vidente patre, flammis crematus occubuit.

Ἀ παρνείας γεννηθέντας ἐν ἀλσώδει τόπῳ ῥιφῆναι καὶ ὑπὸ ἀγροικικῆς τινοῦ γυναικὸς εὐρεθέντας ἀνατραφῆναι. Ὀνειδος δὲ ἦν 'Ρωμαίοις τὸ ἐξ ἀλλοτρῶν τρέφεσθαι καὶ ἀλλοτριοφάγους καλεῖσθαι. Ὁ οὖν 'Ρώμος τὸ οἰκεῖον ὄνειδος ἐξαλείψαι βουλευόμενος ἐπένοησε τὰ Βρουμάλια, εἰρηκῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸν βασιλεῖα τρέφειν τὴν οἰκείαν σύγκλητον ἐν τῇ καιρῷ τοῦ χειμῶνος ὡς ἐντίμους, ὅταν ἡρεμῶσιν ἐκ τοῦ πολέμου, τὴν δὲ σύγκλητον πάλιν τρέφειν τὸν στρατόν. Ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρίστου ἐξ

Μετὰ δὲ 'Ρώμον ὑπὸ ὑπάτων καὶ στρατηγῶν τῆς 'Ρώμης διοικουμένης, ὡς εἶς ἦν καὶ Μάλιος, ὁ Φεβρουάριος συγκλητικὸς ὢν καὶ τῷ Μάλῳ φθονήσας παρεσκεύασε τοὺς συγκλητικούς τοῦτον τῆς πόλεως ἐκδιώξει. Τῶν οὖν Γάλλων τῇ ἐκείνῃ τοῦ Σεξτίλιου μηνὸς νυκτὸς ἐπελθόντων καὶ τὴν πόλιν παραλαβόντων καὶ πολὺν φόνον ἐργασαμένων, οἱ συγκλητικοὶ φυγόντες τὸν Μάλιον πάλιν προσκαλοῦνται, ὃς μετὰ στρατοῦ ἐπελθὼν καὶ τοὺς Γάλλους παραλαβὼν πάντας ἀνέειλε, καὶ κρατήσας αὐτῆς τῆς 'Ρώμης ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας τοῦ Σεξτίλιου μηνὸς ὡς δυστυχῶς τῇ 'Ρώμῃ γενομένην διὰ τὸ τὴν παράληψιν αὐτῆς ἐν αὐτῇ γενέσθαι. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καὶ ἀτί- Σεξτίλιον μῆνα Φεβρουάριον ὡς ἄξιον τοῦ ὀνό-

Μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον Ἀρταξέρην ἐβασίλευσε Χῶος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃς καὶ τὴν Αἴγυπτον παρέλαβε καὶ ἀπώλεσε, βασιλεύοντος αὐτῆς τότε Νεκτεναβῶ, ὃς φυγὼν καὶ διὰ φαντασιῶν τινῶν καὶ μαγειῶν Αἰγυπτιακῶν προλέγων τὰ μέλλοντα γινώριμος γίνεσθαι Φιλίππῳ καὶ Ὀλυμπιάδῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἔτεκε τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ Φιλίππος ἐβασίλευσε τῆς Μακεδονίας ἔτη κ', ὃς τὴν Θεσσαλίαν ὑποτάξας τὴν Θεσσαλονίκην πόλιν ἔκτισεν.

Μετὰ δὲ Φιλίππον ἐβασίλευσε Μακεδόνων Ἀλέξανδρος, ὅτε καὶ Δαρεῖος ὁ Ἀρσάμου μετὰ Χῶον βασιλεύων κατεκυρίευσεν πάντων, ὃν ὁ Ἀλέξανδρος χειρωσάμενος παρέλαβε πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν Περσῶν καὶ Μήδων καὶ Πάρθων καὶ Βαβυλωνίων χώραν καὶ τὰ Ἰνδικὰ πάντα μέρη. Ὅς καὶ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα κτίσας εἰς Βαβυλῶνα ὑπέστρεψεν, ἐν ᾗ καὶ τελευτᾷ, ἐτῶν ὢν λβ', βασιλεύσας ἔτη ιβ'.

Ἰστέον ὅτι δύο Λάμεχ ἡ Γραφή μνημονεύει, ἓν δὲ μὲν τοῦ ἀπὸ Κάιν, τοῦ καὶ πεφονευκὸς ἄνθρωπος καὶ νεανίσκος (τοὺς γὰρ δύο ἀδελφοὺς τοῦ δικαίου Ἐνὼχ ἀνελὼν καὶ τῶν δύο τὰς γυναῖκας ἔλαβε), ἑτέρου δὲ τοῦ πατρὸς Νῶε, τοῦ καὶ μεταγενεστέρου καὶ ἀπὸ Σὴθ καταγομένου.

Ὁ Θάβρα ἐγέννησε τὸν Ἀβραάμ, τὸν Μαχὼε καὶ τὸν Ἀράμ τὸν πατέρα τοῦ Λώτ. ὃς καὶ ἀπείθανε πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θάβρα· τοῦ γὰρ Ἀβραάμ ἐμπρησμὸν ποιήσαντος ὥστε κατακαῦσαι τὰ εἰδωλα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰσελθὼν Ἀράμ ἐξέλεισθαι αὐτὰ ἀπείθανεν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐνώπιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ γένους Σίδου υἱοῦ Αἰγύπτου, βασιλέως Αἰγυπτίων, κατήχθη Μελχὶ ὁ πατὴρ τοῦ Σεδὲκ, ὃς, γινόμενος ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῶν Χαναανίων ἐπακλήθη Μελχισεδὲκ πατρωνυμικῶς, καὶ πείσας πόλιν ἐν τῷ ὄρει Σιών ἐπωνόμασεν αὐτὴν Σαλήμ, ὃ ἐστὶν εἰρήνης πόλις, ἐν ᾗ καὶ βασιλεύσας ἔτη ιγ' ἐτελεύτησε δίκαιος καὶ παρθένος, ὥς φησιν Ἰώσηπος. Αἰεὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος. Ἀγενναλόγητος εἴρηται Μελχισεδὲκ παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀβραάμ ὅλως, μὴ δὲ ὑπὸ Μωσέως γενεαλογηθῆναι, εἶναι δὲ Χαναναῖον τὸ γένος καὶ ἐκ τῆς ἐπαράτου σπορᾶς ὁρμώμενον. Ὅθεν οὐδὲ γενεαλογίας ἡξίωται· οὐδὲ γὰρ περπωδέστατον ἦν τὸν τῆς ἄκρας δικαιοσύνης ἐπειλημμένον συμπλέκειν τῷ τῆς ἄκρας ἀδικίας γένει. Ἡ δὲ Ἰερουσαλὴμ ἐκ προσθήκης τῆς τοῦ ἱεροῦ συλλαβῆς μετὰ τῆς Σαλήμ κατὰ συνάφειαν ὠνομάσθη φερωνύμως Ἰερουσαλὴμ, πῇ μὲν διὰ τὴν ἱερουργίαν τοῦ Μελχισεδὲκ, πῇ δὲ διὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ κατασκευήν· Ἰεβοὺς γὰρ ἐκαλεῖτο πρῶτην.

Λῶτ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Μωάβ καὶ τὸν Ἀμμων, ἐξ ὧν Μωάβιται καὶ Ἀμμωνῖται.

Ὁ δὲ Ἀβραάμ ἐκ μὲν τῆς Αἰγυπτίας αὐτοῦ παιδικῆς Ἀγαρ ἐγέννησε τὸν Ἰσμαὴλ, ἐκ δὲ τῆς Σάρρας τὸν Ἰσαάκ. Ὁ δὲ Ἰσαάκ ἐγέννησε τὸν Ἰσαὺ καὶ τὸν Ἰακώβ ἐκ τῆς Ρεβέκκας. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἰσαὺ ἐτέχθη Ἐδὼμ υἱὸς ὁμώνυμος τῷ πατρὶ καὶ Ἀμολήκ, ἐξ ὧν Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμοληκῖται, ἐκ δὲ Ἰακώβ τοῦ καὶ Ἰσραὴλ Ἰουδάς, ἄφ' οὗ καὶ Ἰουδαῖοι πάντες καὶ οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν προσηγορεύθησαν, καὶ Ἰσραηλῖται μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς Ἰακώβ, Ἰουδαῖοι δὲ ἐκ τοῦ ἐπισημοτέρου ἀδελφοῦ αὐτῶν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἰσμαὴλ ἄρχοντες καὶ ἔθνη αὐτῶν ἐξ Ἰσραηλῖται οἱ νῦν Ἀγαρηνοὶ τε καὶ Σαρακηνοὶ λεγόμενοι. Ὁ δὲ γε θεὸς Ἀβραάμ ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἐσχάτης γυναικὸς αὐτοῦ Χεττούρας υἱοὺς ε', ἐξ ὧν ἐστὶ Μαδιάμ, ἄφ' οὗ Μαδιανῖται, καὶ Ἀφερ, ἐξ οὗ Ἀφρικῆ. Ἰσαάκ δὲ ἀπέθανε ζήσας τὰ πάντα ἔτη ρπ'. Ἰακώβ δὲ ζήσας ἔτη ρνδ' ἀπέθανεν εἰς Αἴγυπτον, ποιήσας καὶ ἔτη ιγ'. Ὅς, ὅτε ὑπῆρχεν ἐτῶν οε', φυχὼν Ἰσαὺ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατήντησεν εἰς Χορβάν τῆς Μεσοποταμίας πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ρεβέκκας, οὗ τῶν προβάτων νομεὺς γινόμενος ἔτη κ' καὶ τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ Λείαν τε καὶ Ραχὴλ γυναῖκας λαβὼν ἔσχεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, μίαν ἀπὸ τε τῶν ἐλευθέρων ἀπὸ τε τῶν θεραπεινίδων Βάλας καὶ Ζελοφάν. Μετὰ δὲ τὸν κ' χρόνον τῆς ἐκ Μεσοποταμίας πρὸς γῆν Χαναάν ὑποπροσφῆς εἶδεν ὄρασιν ἐν Βεθὲλ, καὶ πάντα ἀποδεδανῶτας ἕπερ ἐκέκτετο τελευταίους ὑποβάλλει τοὺς παῖδας, καὶ ἀπὸ τοῦ Βενιαμὴν ἀρξάμενος ἀνίσταται καὶ ἐπὶ τὸν Λευὶ ἐλθὼν τοῦτον προσήγαγέ τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ Ἰσαάκ καὶ ἡ Ρεβέκκα μετὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ ἐπάνοδον, προσκαλεσάμενοι τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσαὺ, καὶ παρακαλέσαντες αὐτοὺς ἅμα καὶ ἐνορκωσάμενοι εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν ἀδελφικὴν οἰκειότητα ἀσπαζέσθαι, τελευτῶσι πρὸς τὰ μὲν ἡ Ρεβέκκα, εἶτα καὶ ὁ Ἰσαάκ, τῷ

Ex sanguine Sidi filii Egypti regis Egyptiorum natus est Melchius pater Sedeci. Hic divino sacerdotio imperioque Chananæorum auctus a patre nomen habuit, dictusque est Melchisedecus, urbemque in monte Sion condidit, Salem denominatam, quasi diceret civitatem pacis: in ea cum regnasset annos tredecim, victa functus est, justus et virgo, ut Josephus tradit. Magnus Cyrillus de eo hæc habet. Melchisedecus sine genealogia dicitur, quod ex semine Abrahami non fuerit, neque a Moyse ejus genealogia descripta. Erat porro genere Chananæus, exsecrando semine oriundus, quare nec dignus habitus est cujus genealogia scriptis mandaretur; dedecebat quippe absolutissimæ justitiæ sectatorem perditissimæ nequitiae generi copulari. Hierusalem vero *Hieru*, id est sacri, una cum *salem* additione Hierusalem dicta est; idque vel ex Melchisedeci sacerdotio vel ex templi sacrosancti exstrukione: nam prius Iebus nuncupatur.

Lotus Abrahami fratris filius duos filios ex filiabus genuit, Moabum et Ammanum, ex quibus Moabitæ originem habent.

Abrahamus ex Agare Egyptia ancilla Ismaelem procreavit, Isaacum ex Sarra. Isaacus Esau et Jacobum ex Rebecca. Ex Esau nascitur Edomus patri cognominis et Amalec, ex quibus Idumæi et Amalecites. Ex Jacobo, qui et Israelus, Judas, a quo Judæi omnes, etiam ab aliis exorti, nuncupati sunt, israelitæ si quidem a patre Jacobo, Judæi a nobiliore fratre Juda appellationem habent. Ex Ismaele principes et eorum sex nationes, qui nunc Sarraceni et Agareni vocantur. Porro divinus Abrahamus ex Cheltura postrema uxore liberos quinque suscepit: inter eos Madiamus est, a quo Madianitæ, et Afer, a quo Africa. Isaacus occubuit, cum vixisset annos omnes simul centum octuaginta. Jacobus annorum centum quinquaginta quatuor diem obiit in Egypto, postquam ibi commoratus esset annos septemdecim. Hic annos natus septuaginta quinque timore fratris Esau fugiens Carrhas Mesopotamiæ pervenit ad Labanum matris Rebeccæ fratrem, cujus cum viginti annos oves pavisset, Lia atque Rachel Labani filiabus ductis filios filiasque tulit, partim ab liberis uxoribus, partim ab ancillis Balla et Zelphasa. Anno vigesimo elapso redux e Mesopotamia in terram Chanaan visionem Bethelē conspexit. Illi cum ex omnibus quæ possideret decimas obtulisset, postremum et ex filiis, a Beniamino ducto initio dinumeratis, ordine præpostero ad Levim progressus, eum decimum repertum 110 Deo devovit. Porro Isaacus et Rebecca accitos Jacobum peregre regressum et Esau precibus et votis, eorum etiam fidem jurejurando adstricta, adhortantur uti pacem mutuam vinculaque fraternæ societatis inviolata servant; sicque diem obeunt, prior quidem Rebecca, non multo post Isaacus, Jacobo primogeniti jura elargiti. Post hæc Esau Amaleci filii cohortationibus in Jacobum fratrem concitatus, militum manu

collecta cum armis, ut narrat Josephus, invasit. Jacobus oppidi, in quod confugerat, portis clausis, de muro ut parentum monitorum recordaretur admonebat. Esau ægro ferens consilium, eum non solum conviciis maledictisque incessere, sed excoidium quoque minari. Jacobus telo emisso Esau dextra mamilla saucium sternit. Tunc autem impletum est Isaacii vaticinium de Esau: *Si excusseris jugum fratris tui de collo tuo, peccabis peccatum mortis.*

τως ἐπληρώθη ἡ τοῦ Ἰσαὰκ πρόβησις λέγουσα πρὸς τραχήλου σου, πλημμελήσεις πλημμέλειαν θανάτου.

Levi porro genuit Caatham, Caathus genuit Abramum, Abramus genuit Aaron et Moysen. Et anno octuagesimo Moysis egressi sunt filii Israelis ex Ægypto una secum et ossibus Josephi delatis, commoratique sunt in deserto annos quadraginta.

Post Moysen principatum accepit Jesus Nave, commoratusque in terra promissionis annos triginta duos diem obiit annorum 110.

¶ Post Jesum per judices Deus populo succurrebat. Et primus omnium Judas judicavit populum annos septem. Hic Adonibezecum alienigenarum regem subegit, ejusque manuum et pedum extremitates præcidit. Tunc Adonibezecus: *Reges summitates manuum suarum ac pedum abscisi erant colligentes quæ sub mensa mea. Sicut igitur feci, sic retribuit mihi Dominus.*

Judæ successit Gothoniellus judex annos quinquaginta, Gothoniellus excepit Avodus annos octuaginta. Post Avodum judex factus est Samagarus annos septem. Post Samagarum judicem egit Baracus, et cum eo Deborra vates, quæ Jacelem Sisaram interfecit paxillo, Cinæi Chameris uxor. His temporibus Prometheus et Orpheus Thrax, qui apud Græcos sapientissimi habiti sunt, et Æsculapius medicus et Lycurgus Spartanus Græcorum legum lator celebres erant.

Post Baracum judicavit Gedeo annos 40. Is cum trecentis, qui cum biberent præstantissimi habiti sunt, Madiamum et Orebum et Zebum et Zebeamum et Salmananum principes perdidit.

Gedeoni Abimelech filius successit annos tres. Hic fratres suos septuaginta super unum lapidem neci tradidit, ideoque tandem periit, cum mulier e turri lapidis ictu cranium illius contrivisset. Et clamavit ad puerum, ¶ qui ferebat vasa ejus: *Educ gladium tuum et interfice me, nequando dicant, Mulier ipsum occidit; et sic transfodit eum puer.*

Post Abimelechum Thola præfuit annos viginti tres, post Tholam Jephtæ annos sex, post Jephtæ Abesa annos septem, post Abesam Elomus annos decem. Elomo Sampso suffectus est, judicavitque annos 20. Sub hæc tempora Hercules Græcorum historiis nobilis florebat.

Post Sampsonem fuit interregnum annos quadraginta.

Ἰακώβ καταλείψαντες τὰ τῆς πρωτοτόκικας γέρα. Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ Ἀμαλὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ παροξυνθεὶς Ἡσαὺ κατὰ τοῦ Ἰακώβ, καὶ συναγαγὼν ἔθνη ὥρμησε κατ' αὐτοῦ, ὡς φησιν Ἰώσηπος. Ὁ δὲ, τὰς πύλας ἀποκλείσας τῆς πόλεως εἰς ἣν κατέφυγεν, ἐκ τοῦ τείχους παρεκάλει τὸν Ἡσαὺ μνησθῆναι τῶν γονικῶν ἐντολῶν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχομένου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὑβρίζοντος καὶ ἐξολοθρεῦειν αὐτὸν ἠπειλούντος, ἐνταίνας τὸ τόξον ὁ Ἰακώβ καὶ κατὰ τοῦ δεξιῶ ἡμῶς πληξας κατέβαλε τὸν Ἡσαὺ. Καὶ οὕτως Ἡσαὺ. Ἐὰν καθέλης τὸν ζυγὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τοῦ

Αὐτοὶ δὲ ἐγέννησε τὸν Καὰθ, Καὰθ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀδραὰμ, Ἀδραὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀαρὼν καὶ τὸν Μωσῆν. Ἐν δὲ τῷ π' ἔτει τοῦ Μωσέως ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰ ὀστά Ἰωσήφ. Ἐποίησαν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη μ'.

Μετὰ Μωσέα διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, καὶ ποιήσας ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας ἔτη λβ ἀπέθνε, ζήσας ἔτη ρ'.

Μετὰ δὲ Ἰησοῦν διὰ τῶν κριτῶν ἔσωζεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν. Καὶ πρῶτον Ἰούδας ἔκρινε τὸν λαόν ἔτη ζ', χειρωσάμενος καὶ τὸν Ἀδωνιβεζέκ βασιλεῖα τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἀκρωτηριάσας αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας· ὃς καὶ εἶπεν· Οἱ βασιλεῖς τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἀποκεκομμένοι ἦσαν συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω τῆς τραπέζης μου. Κεθῶς οὖν ἐποίησα, οὕτως καὶ ἀπέλαβον παρὰ Θεοῦ.

Μετὰ Ἰούδαν γέγονε κριτῆς Γοθονιὴλ ἔτη θ', μετὰ δὲ Γοθονιὴλ Αὐὼδ ἔτη π', μετὰ δὲ Αὐὼδ Σαγαμάρ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Σαγαμάρ Βαρὰκ, μεθ' οὗ καὶ Δεδόρβα ἡ προφητις, ἥτις καὶ τὸν Σίσαρα Ἰαήλ ἀπέκτεινεν ἐν πασσάλῳ, γυνὴ Χάμερ τοῦ Κεναίου. Ἐφ' οὗ Προμηθεὺς καὶ Ὀρφεὺς ὁ Θράξ οἱ παρ' Ἑλλήσι σοφώτατοι, καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ ἰατρός, καὶ Λυκούργος ὁ Σπαρτιάτης καὶ νομοθέτης τῶν Ἑλλήνων ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ Βαρὰκ Γεδεὼν ἔτη μ', ὁ πατάξας τὸν Μιδιὰμ μετὰ τῶν τ' τῶν λαμψάντων ἐν τῷ πίνειν, καὶ τὸν Ὀρῆθ καὶ Ζήθ καὶ Ζιβεὲ καὶ Σαλμνᾶν τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν.

Μετὰ δὲ Γεδεὼν Ἀβιμέλεχ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ', πατάξας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ο' ἄνδρας ἐπὶ λίθῳ ἐνί· διὸ καὶ ἀπώλετο ὕστερον ὑπὸ γυναικὸς ἀπὸ πύργου διὰ βολῆς λίθου συντριψάσης αὐτοῦ τὸ κρανίον. Ὅς καὶ εἶπε πρὸς τὸν αἵροντα τὰ σκεύη αὐτοῦ· Σπάσαι τὴν ῥομφαίαν σου, καὶ θανάτωσόν με, μὴ ποτε εἴπωσιν ὅτι γυνὴ αὐτὸν ἀπέκτεινεν. Καὶ οὕτως ἀνεῖλεν αὐτὸν τὸ πικρίδιον.

Μετὰ δὲ Ἀβιμέλεχ ἔκρινε Θολὰ ἔτη κγ', μετὰ δὲ Θολὰ Ἰεφθαί ἔτη ς', μετὰ δὲ Ἰεφθαί Ἀβεσὰ ἔτη ζ', μετὰ δὲ Ἀβεσὰ Ἐλὼν ἔτη ι', μετὰ δὲ Ἐλὼν Σαμφὼν ἔτη κ', ἐφ' οὗ καὶ Ἡρακλῆς ὁ παρ' Ἑλλήσι διαδόητος ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Σαμφὼν ἐγένετο ἀναρχία ἔτη μ'.

Μετὰ δὲ τοὺς κριτὰς ἔκρινε τὸν λαὸν ἀρχιερεὺς Ἀ. 'Ηλεὶ ἔτη κ', καὶ τῇ παροιμίᾳ καὶ ἀταξίᾳ τῶν υἱῶν αὐτοῦ 'Ορνεί καὶ Φινεὶς τῇ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐπὶ ἡλθεν αὐτοῖς ἡ θεία δίκη· οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ πολέμῳ δεινῶς ἀνῆρέθησαν, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ δίφρου πεσὼν ὀπίσθως καὶ τὸν νῦτον συντριβείς ἀπέθανεν ἐτῶν 1'.

Μετὰ δὲ 'Ηλεὶ Σαμουὴλ ὁ προφήτης καὶ ἱερεὺς ἔτη λ'. Καὶ συναθροίζεται ὁ λαὸς πρὸς αὐτὸν εἰς 'Αρμαθαίμ αἰτούμενος βασιλέα. Τῷ δὲ σφόδρα λυπηθέντι εἶπεν ὁ Θεός· "Ἀκουσον τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ, ὅτι οὐ σὲ ἐξουθενώσουσιν, ἀλλ' ἐμὲ, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Σαούλ ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, χρίσας αὐτὸν εἰς βασιλέα.

Μετὰ οὖν Σαμουὴλ ἐδάσκεισε Σαούλ ἔτη μ', ὃς τολμήσας πρότερον μὲν θυμιάσαι τῷ Θεῷ, εἴτα παραβῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς 'Αμαληκίταις, ζωογονήσας 'Αγάγ τὸν βασιλέα αὐτῶν, ἤκουσε παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι Μεματαιώται σοι, ὅτι οὐκ ἐρύλαξας τὴν ἐντολὴν μου, ἣν ἐνετείλατό σοι Κύριος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Μετὰ δὲ Σαούλ ἐδάσκεισε Δαβὶδ ἐκ φυλῆς 'Ιούδα ἔτη μ'. ὃς καὶ ἐποίησε τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου πάντα. Πατάξας δὲ καὶ τὸν Μελχὼ βασιλέα τῶν Σύρων, καὶ λαβὼν τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν μέγαν, ἔχοντα λίθους τιμίους, ἐφόρεσεν αὐτόν, καὶ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ κόσμος εὐφραδέστατος, ὃπερ δηλῶν ἔφη· Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Πρεσβύτερος οὖν καὶ πλήρης ἡμερῶν γενόμενος, καὶ βασιλεύσας τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σολομῶντα, εἶπεν αὐτῷ· Καὶ νῦν, Σολομὼν, γινώθι τὸν Θεὸν τῶν πατέρων σου, καὶ δούλευε αὐτῷ ἐν καρδίᾳ τελείᾳ καὶ ψυχῇ θελούσῃ· ὅτι καρδίας ἐτάξας ἐτάξει Κύριος καὶ πᾶν ἐνθύμημα γινώσκει. Καὶ ἔαν ζητήσης αὐτόν, εὐρεθήσεται σοι· καὶ ἔαν καταλείψῃς αὐτόν, καταλείψει σε εἰς τέλος. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ κεντῶς ἐν γραφῇ, λέγων· 'Ισχυε καὶ ἀνδρίζου, ὅτι Κύριος ὁ Θεός μου μετὰ σοῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέλευσεν ἐν γῆρᾳ καλῇ πλούτῳ τε καὶ δόξῃ καὶ εὐπείρᾳ ἐτῶν ο'. 'Ην δὲ ἐτῶν λ' Δαβὶδ ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν, ἐδάσκεισε δὲ καὶ ἔτη μ'. Ἀλλὰ τῆς μὲν βασιλείας χρίσεως διὰ Σαμουὴλ ἡξιώθη τὸ πρότερον τὰς γὰρ τοῦ λαοῦ ἀναγορεύσεις ἡ ἱστορία χρίσεως διαφόρους ὠνόμασεν. Τελευταίως τοίνυν θάπτεται ἐν τῇ πόλει 'Ιερουσαλήμ εἰς τὸ μέγιστον μνημα, ὃ κατεσκεύασεν ὁ σοφώτατος υἱὸς αὐτοῦ Σολομῶν, ἐν ᾧ καὶ συγκατώρυξε τῷ πατρὶ πολλὰς μνησθῆναι ταλάντων χρυσοῦ, ὡς φησιν 'Ιώσηπος. Καὶ ὄψλον ἐκ τῶν εἰς ὑστερον γενομένων· ὁ γὰρ ἱεραεὺς 'Ιρκανὸς, πολιάρχου μένης τῆς πόλεως ἐκ 'Αντιόχου τοῦ Δημητρίου παιδὸς, ἀνοίξας τὸ μνημα τάλαντα γ' ἐκείθεν ἐξεφόρησεν. Τὸ δὲ τάλαντον ἔχει νομίσματα ῥκε'. Μεθ' οὖν 'Πρώδης, γυνὴ ὡς γρκανὸς τοῦτο πεποίηκεν, ἤνοιξε καὶ αὐτὸς τὸν τάφον, καὶ χρήματα μὲν οὐχ εὖρε, κόσμον δὲ καὶ κειμήλια χρύσεια πάμπολλα ἀνέλετο. Πειραζόμενος δὲ αὐτοῦ ἐνδοτέρω χωρεῖν, οὐ τὰ σώματα Δαβὶδ τε καὶ Σολομῶντος ἐπέθη, πῦρ ἐξελθὼν δύο τῶν

Post judices judicavit populum summus sacerdos Heli anno viginti. Is filiorum Ophnis et Phinees petulantia ac perversitate in sacrificiis simul cum filiis grave Numinis iudicium subiit: hi quippe in praelio crudeliter caesi sunt, ille de sella retrorsum cadens confracto dorso mortuus est annorum 90.

Post Heli judicavit populum Samuel propheta et sacerdos annos triginta. Et congregatus populus in Armathaem regem exposcit. Quo cum nimis Samuel indoluisset, hæc sibi a Deo dici intellexit: *Audi vocem populi, quoniam non te spreverunt, sed me, ut non regnem super eos.* Et dedit illis Saulum filium Cisi ex tribu Benjamin, quem unxit in regem.

Post Samuelem Saulus regni gubernacula suscepit per annos quadraginta. Hic cum primum thura Deo incendisset, deinde mandato Numinis violato de Amalecitis Agagum eorum regem vivum conservasset, audit 13 a propheta: *Stulte factum est: mandatum meum, quod præcepit tibi Dominus, non servasti, etc.*

Saulo successit in regno David ex tribu Juda annos quadraginta, qui Deo morem gessit de omnibus. Hic Melchomo Syrorum rege debellato coronam magnam, pretiosis illustrem lapidibus, ex illius capite sublatam sibi imposuit, ornatum pulcherrimum ac regalem, quod ipse illis innuit: *Domine, in virtute tua lætabitur rex,* et reliqua illius psalmi. David præterea senio confectus et diebus auctus, cum Salomonem regem creasset, dixit: *Et nunc, Salomon, nosce Deum patrum tuorum, et servi ei in corde perfecto et anima volente, quoniam corda omnium scrutatur Dominus, et omnem cogitationem cognoscit. Et si quæsieris eum, invenietur tibi, et si dereliqueris eum, derelinquet te in finem.* Et dedit illi exemplar templi universi, dicens: *Confortare et viriliter age, quoniam Dominus Deus meus tecum.* Post hæc summa jam senectute, divitiis, gloria, et pietate celebris, annorum sueptuaginta e vivis excessit. Erat autem triginta annorum cum ipse regnavit, et quadraginta annos regnavit. Hic regia unctione a Samuele dignatus: sed populares plausus historia indifferenter unctiones vocavit. Exstinctus ergo in urbe Jerusalem in maximo monumento, quod sapientissimus filius Salomon 14 exædificaverat, sepelitur. Et in eo, ut Josephus auctor est, multas aureorum talentorum myriadas contumulavit, quod et per posteriores eventus comprobatum est. Quippe summus sacerdos Hyrcanus ab Antiocho Demetrii filio urbe obsessa, reserato monumento tria millia talentorum inde extraxit. Talentum vero est nummorum centum viginti quinque. Herodes deinceps gnarus id Hyrcano factum, monumentum et ipse adaperuit, ubi licet nullæ essent pecuniæ, ornatum tamen aureum plurimæque donaria ex eo sustulit. Sed cum ulterius progredi tentaret, ubi Davidis et Salomonis corpora reposita fuerant, ignis exsiliens duos ex ejus satellitibus absumpsit.

δορυφόρων αὐτοῦ διεφθαιρε.

Post Davidem regno potitur Salomon filius annos quadraginta, eximie divinæque et supra humanum captum sapientiæ particeps. Hic urbem et templum Domini longitudine cubitcrum sexaginta, latitudine viginti, altitudine centum viginti, septem annorum spatio absolvit: duas quippe contignationes habebat, ut refert Josephus. In prandium ejus quotidie insumebantur similes cori triginta, farinæ cribratæ cori sexaginta, electi vituli decem, qui autem per campos pascebantur boves viginti, oves centum, præter cervos et capreas et aves electas et altiles. Corus triginta modiorum mensura est, ita ut omnes modii simul colligantur duo millia et septuaginta. Vita porro functus est Salomon ætatis anno septuagesimo tertio, sepeliturque cum patre Davide. Sub eo Homerus et Hesiodus claruere.

15 Salomoni in regno successit Roboamus filius regnoque præfuit annos septemdecim, male de Domino, æque ac pater, meritis. Mortuus est in peccatis suis. Eo tempore rex Ægypti Susacemus, Hierosolymis captis, pecunias quæ in templo regiaeque erant, et aureas hastas et scuta diripuit, quorum loco ænea restituta sunt.

Post Roboam Abias filius regnavit, et hic quoque male se gessit erga Dominum, et mortuus est anno regni 6.

Post Abiam regnavit Asanus filius, et is non recte secum Domino gessit, annoque regni 16 mortuus est.

Asano successit in regno Josaphatus filius, qui bene agendo Dominum demeritis est, obiitque anno regni 25.

Post Josaphatum regno præfuit Joram filius, qui in Deum impius fuit; diem obiit viscerum morbo confectus anno regni octavo.

Post Joram regnum suscepit Ochosis filius annum unum, qui ob scelera Deo odiosus fuit cæsusque est ab Jeu.

Ochoziæ in regno successit Gotholia mater annos sex, quæ omnes Ochoziæ liberos præter unum infantem ab Jodæ sacerdotis uxore præter hominum opinionem servatum interemit. Is ex improvise ab Jodæ sacerdote septennis rex creatur. Gotholia vero in regia interficitur.

16 Gotholiam excipit Joas Ochoziæ filius septennis, regnavitque annos quadraginta. Hic prius ob pietatem Deo gratus exstitit, deinde aberravit, domique necatur. Joas Zachariam prophetam præceptoris sui filium neci tradidit. Sub his temporibus Sibylla clara habeatur.

Post Joas imperio præfuit Amasias filius annos viginti novem, vir spectatæ in Deum pietatis. In prælio obtruncatus est.

Amasias succedit in regno Ozias filius, qui et Azarias, annis 52. Is Numinis benevolentiam assecutus, cum prospera cuncta sibi fluere videret, flatu tumens voluit ipsemet Deo incensum offerre; sic cum

Metà οὖν Δαβὶδ ἐβασίλευσε Σολομῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη μ', ὅς, τὴν πανθαύμαστον καὶ θεόδοτον καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον σοφίαν δεξάμενος, φροδομήσε τὴν τε πόλιν καὶ τὸν ναὸν Κυρίου ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ, μήκος πήχεων ξ', εὖρος πήχεων κ' ὕψος πήχεων ρκ'. διόροφος γάρ ἦν, ὡς φησιν Ἰώσηπος. Τὸ δὲ ἄριστον τοῦ Σολομῶντος ἦν καθ' ἡμέραν κόροι σεμιδάλεως λ', κόροι ἀλεύρου κακοπανισμένου ξ', μόσχοι ἐκλεκτοὶ ι', βόες νομαδες κ' καὶ πρόβατα ρ' ἐκτὸς ἐλάφων καὶ δορκάδων καὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν καὶ σιτευτῶν. Ὁ δὲ κόρος ἐποιεῖ μόδια λ'. Ὁμοῦ γινόμενα μόδια βψ'. Ἀπέθανε δὲ Σολομῶν ἐτῶν ογ', καὶ ἐταφη μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἦν Ὁμηρος καὶ Ἡσίοδος.

Metà δὲ Σολομῶντα ἐβασίλευσε Ῥοβοὰμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὅς τὸ πονηρὸν ἐποίησεν ἐνώπιον Κυρίου, ὡς ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Σουσακεῖμ βασιλεὺς Αἰγύπτου τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐλὼν ἀφέλετο τὰ ἐν τῷ ναῷ καὶ τοῖς βασιλείοις χρήματα καὶ τὰ χρυσὰ ὀφύρα καὶ τοὺς χρυσοὺς θυρεοὺς, ἀνθ' ὧν ἐγένοντο χαλκοῖ.

Metà δὲ Ῥοβοὰμ ἐβασίλευσεν Ἀβίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν βασιλεύσας ἔτη ς'.

Metà δὲ Ἀβίαν ἐβασίλευσεν Ἀσὰ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανε βασιλεύσας ἔτη ιζ'.

Metà δὲ Ἀσὰ ἐβασίλευσεν Ἰωσαφάτ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε βασιλεύσας ἔτη κε'.

Metà δὲ Ἰωσαφάτ ἐβασίλευσεν Ἰωράμ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανε δυσεντερικὸς, βασιλεύσας ἔτη η'.

Metà Ἰωράμ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀνῆρέθη ὑπὸ Ἰηοῦ.

Metà δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσε Γοθολία μήτηρ αὐτοῦ ἔτη ς', καὶ ἀπέκτεινε πάντας τοὺς υἱοὺς Ὀχοζίου παρεκτὸς νηπίου ἐνδὸς διασωθέντος παραδόξως ὑπὸ γυναικὸς Ἰωδαῖ τοῦ ἱερέως ὅς καὶ αἰφνιδίως ἀνῆγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ Ἰωδαῖ τοῦ ἱερέως, ὑπάρχων ἐτῶν ζ'. Ἡ δὲ Γοθολία ἀπεκτάνθη ἐν οἴκῳ τοῦ βασιλεως.

Metà οὖν Γοθολίαν ἐπταετὴς βασιλεύσας Ἰωὰς υἱὸς Ὀχοζίου ἔτη μ', ἐποιεῖ τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, εἴτα παρατραπείς ἐσφάγη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ὁς καὶ ἀπέκτεινε Ζαχαρίαν τὸν προφήτην, τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ ἡ Σίβυλλα ἐγνώριζετο.

Metà δὲ Ἰωὰς ἐβασίλευσεν Ἀμασίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, ἐσφάγη δὲ ἐν τῷ πολέμῳ.

Metà δὲ Ἀμασίαν ἐβασίλευσεν Ὀζίας ὁ καὶ Ἀζαρίας, υἱὸς αὐτοῦ ἔτη νβ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὐδοκίμενος ἐπήρθη, καὶ δὴ θελήσας θυμιάσαι τῷ θεῷ αὐτὸς ἄφ' ἑαυτοῦ καὶ

θυμιάτας εὐθύς ἐλεπρώθη, καὶ οὕτως ἐτελεύτη-
σιν.

Μετὰ δὲ Ὁζίαν ἐδασίλευσεν Ἰωάθαν υἱὸς αὐτοῦ
ἐτη ιζ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ
ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάθαν ἐδασίλευσεν Ἀχάζ υἱὸς αὐτοῦ
ἐτη ιζ', καὶ ποιήσας τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου
ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἀχάζ ἐδασίλευσεν Ἐζεκίας υἱὸς αὐτοῦ
ἐτη κθ', καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ
ἐτελεύτησεν. Ἐφ' ᾧ δὲ ἦν ὁ Μωσαϊκὸς χαλκοῦς ὄφης
ἐπὶ παρὰ Ἰουδαίων σεβόμενος, ὃν ἠφάνισεν Ἐζε-
κίας, ὥστερ δὴ καὶ τὰς βίβλους τοῦ Σολομῶντος.
Ἐφ' ὧν χρόνων Ῥώμος καὶ Ῥέμος ἐδασίλευον ἐν
Ῥώμῃ, καὶ Σίβυλλα ἡ Ἐρυθραία ἐγνωρίζετο. Ἐφ'
οὗ καὶ Συναχρίμ κατὰ Ἱερουσαλὴμ ἀναβὰς, διὰ
θεοῦ ἀγγέλου ἐν μιᾷ νυκτὶ ῤπε' χιλιάδας ἀποβαλὼν,
μετ' αἰσχύνῃς ὑπέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἐζεκίαν ἐδασίλευσε Μανασσῆς υἱὸς
αὐτοῦ ἐτη νε', ὁ καὶ τὸν μέγαν Ἰσαΐαν πρίσας καὶ
τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀθώων αἱμάτων πλήσας καὶ τὸ
πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου ποιήσας. Ὑστερον δὲ μετὰ
τὴν ἀλωσιν καὶ αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ μετανοήσας διορθω-
σάμενος ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Μανασσῆν ἐδασίλευσεν Ἀμώς υἱὸς αὐτοῦ
ἐτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ
ἐστράγγη ἐν τῷ ὄκῳ αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀμώσ ἐδασίλευσεν Ἰωσίας αὐτοῦ ὑπάρ-
χων υἱὸς ἐτη λα', ἐτῶν ὑπάρχων η', καὶ ἐποίησε τὸ
εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐτελεύτησε τοξευθεὶς ἐν τῷ
πολέμῳ. Ἐφ' ὧν χρόνων καὶ τὸ Βυζάντιον ὑπὸ Βύζου
βασιλείᾳς ἐκτίσθη τῆς Θράκης.

Μετὰ δὲ Ἰωσίαν ἐδασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ
μῆνας γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου,
καὶ ληφθεὶς ὑπὸ Νεχαὺ βασιλέως Αἰγύπτου ἀπήχθη
εἰς Αἴγυπτον, ἐν ᾗ καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐδασίλευσεν Ἰωακείμ ὁ καὶ
Ἑλισακείμ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐτη ια', καὶ ἐποίησε τὸ
πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ ἐλθὼν Ναβουχοδονό-
σορ τὴν πᾶσιν Ἰουδαίαν ὑπόφορον ἐποίησεν.
Ἀθετήσαντος δὲ φορολογίαν Ἰωακείμ ἤλθε πάλιν
εἰς Ἱερουσαλὴμ Ναβουχοδονόσορ, καὶ τοῦτον χειρω-
σάμενος καὶ ἀνελὼν ἀπὸ τοῦ τείχους ῥιφῆναι προσέταξε,
καὶ ἔταρον ἐπὶ πολλὸν κατέλιπε χρόνον.

Μετὰ δὲ Ἰωακείμ ἐδασίλευσεν Ἰεχονίας ὁ υἱὸς
αὐτοῦ, ὁ καὶ Ἰωακείμ, διὰ προστάγματος Ναβου-
χοδονόσορ μῆνας τρεῖς, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν
ἐναντίον Κυρίου. Καὶ περὶ τοὺς φόρους ἀγνωμονή-
σαντος αὐτοῦ ἤλθεν αὐτῷς Μαβουχοδονόσορ εἰς
Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸν Σεδεκίαν ἀντ' αὐτοῦ καταστή-
σας ἀπέκτισεν εἰς Βαβυλῶνα Ἰεχονίαν καὶ τὴν μη-
τέρα καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ. Ἐξήνεγκε δὲ καὶ τοὺς
θεσφαροὺς Κυρίου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τὰ χρυσᾶ
κεῖλη πάντα, ἃ ἐποίησε Σολομῶν ἐν νῶϊ Κυρίου.

Μετὰ δὲ Ἰεχονίαν ἐδασίλευσε Σεδεκίας πατράδελ-
τος αὐτοῦ ἐτη γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον
Κυρίου καὶ περὶ τὴν φορολογίαν ὡσαύτως παρὰ

A in templo adolevisset, repente lepra obsitus est et
vitam effudit.

Post Oziam regnum obtinuit Joathanus filius an-
nos sexdecim, pius ac religiosus vir, et mortuus
est.

Post Joathanum imperio praefuit Acharus filius
annos sexdecim, vir nequam et impius, et mortuus
est.

Achazi regnum excepit Ezechias filius, pietate in
Deum commendatus. Regni anno vigesimo nono
diem obiit. Illius aetate Mosaicus aeneus serpens
adhuc supererat a Judaeis in veneratione habitus.
Eum Ezechias, sicut et Salomonis libros, expunxit
et de medio sustulit. His temporibus Romus et
Remus Romae imperium tenebant, et Sibylla Ery-
thraea illustris erat. Et 17 Senacherimus Hieru-
salem oppugnans, centum octuaginta quinque milli-
bus per angelum una nocte trucidatis, dedecore
opertus reversus est.

Post Ezechiam Manasses filius regnum obtinuit
annos quinquaginta quinque, magnum Isaiam serra
divisit, Hierosolymam innocentium sanguine inun-
davit, Deo exosus. Tandem post excidium et ca-
ptivitatem eum sceleratae vitae poenituit, sicque vita
functus est.

Manassi successit in regno Amosus filius, regna-
vit annos duos, nec se erga Deum pium praebuit,
propriisque in aedibus trucidatus est.

Amosum excepit Josias filius aetatis annorum octo.
Regnavit annos triginta unum. Hic fecit rectum
coram Domino. Sagitta confossus in praelio occu-
bit. Eo tempore Byzantium a Byzo Thracum rege
exaedificatur.

Post Josiam regnavit Joachazus filius. Is volun-
tati Dei adversatus, captus a rege Aegyptiorum
Nechaone abductusque est in Aegyptum, ubi occi-
dit, cum imperium tenuisset menses tres.

Joachazo successit Joachimus frater, cui et Elia-
cimo nomen, annos undecim. Hunc propter scelera
aversatus est Dominus. Quare Nabuchodonosor
Judaeam invadens eum sibi vectigalem fecit. Sed
cum Joachimus imperata solvere recusaret, iterum
irrupens Hierosolymam cepit, regemque captum
caesumque e muro praecipitem dari, insepultumque
diu jacere jussit.

18 Joachimum excepit Jechonias filius, qui et
D Joachimus, per menses tres: sic enim Nabuchodono-
sor in mandatis dederat. Erga Deum impius fuit.
Hic cum tributa mala fide persolveret, valida ite-
rum manu Nabuchodonosorus Hierosolymam obsi-
dione cingit, et Jechoniae regnum in Sedeciam
transfert, eo, matre reliquisque illius principibus
Babylonem adductis. Thesaurus item omnes tam
sacros quam regios, et auream suppellectilem,
quam Salomon in domo Domini praeparaverat,
exportavit.

Post Jechoniam Sedecias patruus regnum obti-
nuit annos tres, vir injustus et impius, qui cum
pactis nec ipse stetit, tertio Nabuchodonosorus

Hierosolymam obsedit expugnatamque flammis absumpsit, Sedecia capto uxorem et filios in conspectu illius neci tradidit, eum obcæcatum vinculisque alligatum captivum in Babylonem abduxit.

Decem sceptris divisus Jeroboamus filius Nabati, ex tribu Ephraim, servus Salomonis et rebellis regnum occupat annos quadraginta duos, multis nefariisque sceleribus coopertus. Ideo percussit illum Dominus, et mortuus est in iniquitatibus suis.

Jeroboamo successit Nabatus filius, scelere furoreque inflammatus; et cum biennium regnasset, cæsus est a Baasa.

Post Nabatum regnavit Baasa, vir maleficus et injustus; et cum regnasset annos 24, in prælio trucidatus est.

19 Post Baasam imperavit Hela filius, vir profligatissimus. Is biennium regnavit, sublatusque est a Zambrio anno regni 2.

Helæ Zambrius successit multis flagitiis et sceleribus contaminatus. Hic cum se fuga domum recepisset, ab hostibus concrematus est anno regni 12.

Zambrio succedit in regno Achabus filius, facinorosis operibus Deo exosus, et mortuus est in iniquitatibus suis anno regni vicesimo secundo.

Defuncto Achabo regnum administravit Ochosias annos duos, vir profligatissimus ac perditissimus. Is cum e cœnaculo domus suæ cecidisset, consumptus est.

Ochosias successit Joramus frater nequitia singulari præditus; et ab Jesu trucidatus est, postquam regnasset annos duodecim. Sub eo Elias magnus assumptus est. Elisæus vero aquis Hiericuntis, cum essent amaræ et gustu insuaves, opem tulit.

Post Joramum regnum tenuit Jeu Amasiæ filius annos viginti octo. Is cum Samariam ingrederetur, Jezabellam, quæ cultissimo corporis ornatu in fenestra apparuerat, per eunuchos præcipitem egit: sic illa ab equis conculcata et a canibus devorata est. Idem filios Achabi neci tradidit, et astute fraudulenterque convocato populo sacerdotes ac prophetas Baalis omnes interfecit, et Baal illiusque suppellectilem omnem succendit. Cæterum Jeu usque in finem nec justitiam nec legem Domini servavit, mactatusque est in prælio.

20 Post Jeu regnavit Joachazus filius annos viginti septem, legirupa, impius, et mortuus est.

Joachazo successit Joas filius, vir profligatissimus; et cum regnasset annos quatuordecim, mortuus est. Ejus tempestate Elisæus moritur, postquam per signa de Syriis victoriam prædixisset; cum vero sepulturæ mandaretur, cadaver in eodem monumento beatis illis prophetæ ossibus appropinquans vitæ restitutum est.

σπονδήσαντος αὐτοῦ ἤλθε πάλιν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τὴν μὲν πόλιν πᾶσαν παραλαβὼν ἐνέπηρσε, τὸν δὲ Σιδεκίαν χειρωσάμενος, τὴν μὲν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἀνείλεν, αὐτὸν δὲ ἐκτυφλώσας καὶ δεσμοῖς καθείρξας εἰς Βαβυλῶνα αἰχμάλωτον ἀπήγαγεν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῶν δέκα σκήπτρων ἐβασίλευσεν Ἰεροβοὰμ υἱὸς Ναβάτ ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, ὁ δοῦλος Σολομῶντος καὶ ἀποστάτης, ἔτη μβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου· διὸ καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοὰμ ἐβασίλευσε Ναβάτ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Βαασά.

B Μετὰ δὲ Ναβάτ ἐβασίλευσε βαασά ἔτη κδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Βαασά ἐβασίλευσεν Ἡλὰ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ζαμβρῆ.

Μετὰ δὲ Ἡλὰ ἐβασίλευσε Ζαμβρῆ ἔτη ιβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐκαύθη ὑπὸ τῶν πολεμίων οἷα προσφυγών.

Μετὰ δὲ Ζαμβρῆ ἐβασίλευσεν Ἀχαὰβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη, καὶ ἀπέθανεν ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἀχαὰβ ἐβασίλευσεν Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ πεσὼν ἐκ τοῦ ὑπερέφου τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀπέθανεν.

C Μετὰ δὲ Ὀχοζίαν ἐβασίλευσεν Ἰωράμ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἰηοῦ. Ἐφ' οὗ ἀνελήθη ὁ μέγας Ἡλίας· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος τὸ ἱερικούντιον ὕδωρ πικρὸν ὃν φύσει καὶ δύσποτον ἰάτατο.

Μετὰ δὲ Ἰωράμ ἐβασίλευσεν Ἰηοῦ υἱὸς Ἀμετρίου ἔτη κη', καὶ εἰσερχόμενος ἐν τῇ πόλει Σαμαρείας εἶδε προκύψασαν Ἰεζάβελ διὰ τῆς θυρίδος κεκαλλωπισμένην, καὶ προσέταξε τοῖς εὐνούχοις αὐτῆς κατακρημνίσαι αὐτήν, ἥ κατεπατήθη ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ κατεβρώθη ὑπὸ τῶν κυνῶν. Ἐπάταξε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀχαὰβ, καὶ μετὰ πανουργίας συναθροίσας πάντας τοὺς ἱερεῖς καὶ προφῆτας τοῦ Βάαλ, πάντας ἀναιρεθῆναι προσέταξε, καὶ τὸν Βάαλ καὶ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐνέπηρσε. Πλὴν οὐκ ἐφόλαξεν εἰς τέλος πορεύεσθαι ἐν νόμῳ Κυρίου, καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Ἰηοῦ ἐβασίλευσεν Ἰωάχαζ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κζ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰωάχαζ ἐβασίλευσεν Ἰωὰς υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Ἐλισσαῖος ἐτελεύτησε προφητεύσας αὐτοῦ τὴν προτέραν διὰ συμβόλων νίκην κατὰ Σύρων, τοῦ δὲ προφήτου θαπτομένου ἐν τῷ μνημείῳ νεκρὸς τις ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ πλησιάζας τοῖς μακαρίοις ὁστέοις αὐτοῦ ἀνέστη.

Μετὰ δὲ Ἰωὰς ἐβασίλευσεν Ἰεροβοὰμ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη λδ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπέθανεν.

Μετὰ δὲ Ἰεροβοὰμ ἐβασίλευσεν Ἀζαρίας υἱὸς αὐτοῦ μῆνας ς', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Σελοῦμ.

Μετὰ δὲ Ἀζαρίαν ἐβασίλευσε Σελοῦμ μῆνα α', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Μαναιμ.

Μετὰ δὲ Σελοῦμ ἐβασίλευσε Μαναιμ ἔτη γ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Φακεσίου.

Μετὰ δὲ Μαναιμ ἐβασίλευσε Φακεσίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Φακεῖ.

Μετὰ δὲ Φακεσίαν ἐβασίλευσε Φακεῖ ἔτη κ', καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ὡσηέ.

Μετὰ δὲ Φακεῖ ἐβασίλευσεν Ὡσηέ ἔτη θ', καὶ ποιῶν τὸ πονηρὸν ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ τοὺς εἰρημένους Ἀσσυρίων βασιλεῖς ἐβασίλευσεν, ὡς εἴρηται, Ναβουχοδονόσορ ἔτη κζ'. Καὶ διὰ τὸ ἐπαρθῆναι κατὰ θεῖαν ὀργὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐκδιωχθεὶς καὶ μετὰ θηρίων οἰκήσας καὶ χόρτον φάγων, ὕστερον ἐπιγνοὺς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν πάλιν ἐπανήλθεν εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ λαμπρότερος γέγονε.

Μετὰ δὲ Ναβουχοδονόσορ ἐβασίλευσεν Οὐλεμαροδὰχ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Οὐλεμαροδὰχ ἐβασίλευσε Βαλτάσαρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη γ', ὅς, μιάνας τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συμποσίῳ αὐτοῦ, ἅπερ ἤγαγεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱερουσαλὴμ, ἀνῆρέθη κατὰ θεῖαν ὀργὴν, καὶ παρέλαβε τὴν βασιλείαν Δαρείος.

Μετὰ δὲ Βαλτάσαρ ἐβασίλευσε Δαρεῖος ὁ Μῆδος, ὁ καὶ Ἀστυάγης καὶ Ἀρταξέρξης, ἔτη ιζ'. Ἐφ' οὗ καὶ τῷ Δανιὴλ ἐωρήθησαν αἱ διὰ τοῦ ἀγγέλου ὀπτασίαι, καὶ ὁ χρόνος ἐδηλώθη τῆς Χριστοῦ παρουσίας· ὅς, φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν μεγιστάνων διὰ τὸ μεγάλως τιμᾶσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐνεβλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων.

Μετὰ δὲ Δαρεῖον ἐβασίλευσε Κῦρος ὁ Πέρσης ἔτη λ', ὅς ἀνελὼν Δαρεῖον ἐκράτησε πάσης τῆς Χαλδαίων καὶ Ἀσσυρίων καὶ Ἑρσῶν καὶ Χαλαιοστίνης καὶ πάσης τῆς Ἀσίας, μετ' ὧν τὴν Λυδῶν βασιλείαν ὑπέταξεν, ἀνελὼν Κροῖσον, ὡς προεῖρηται. Ἐφ' οὗ Δανιὴλ, ἐπιφανέστερος ὑπάρχων ἔτι καὶ τὸν Βῆλ συνελπίσας καὶ τὸν δράκοντα φονεύσας, τὰ Περσῶν συμβήματα, ἐδλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων, καὶ ἦν ἐκεῖ ἡμέρας ἑξ.

Μετὰ δὲ Κῦρόν ἐβασίλευσε Καμβύσης ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Ναβουχοδονόσορ ἐπικληθεὶς, ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ καὶ Ἰουδοῖα τῇ τοῦ Θεοῦ βοήθειᾳ καὶ τῇ αὐτῆς σοφίᾳ ἀπατήσασα καὶ ἀποκεφαλίσασα τὸν Ὀλοφέρνην, πορθοῦντα τὴν Βετρούλιαν πόλιν, νίκην μεγάλην τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ προεξένησε, καὶ ἐτελεύτησε χήρα ἑτῶν ρε'.

Μετὰ δὲ Καμβύσην ἐβασίλευσε Σμέρδιος ὁ μάγος μῆνας ζ'.

Post Joas Jeroboamus filius regnum tenuit annos triginta quatuor, vita flagitiis inquinata, et morlius est.

Jeroboamo successit Azarias filius sane nequam ac perditus. Cæsus est a Sellumo, postquam regnasset menses 6.

Azariæ suffectus est Sellumus fraudisscclerisque plenus, trucidatus a Manaimo regni mense primo.

Post Sellumum regnavit Manaimus annos tres. Profligatissime vixit, et a Phacesia interemptus est.

Manaimum excepit Phacesias filius ab omni honestate relictus: et cum regnasset annos duos a Phaceæ occiditur.

Post Phacesiam regnavit Phaceas annos viginti, Deo exosus, maclatusque ab Osea.

Post Phaceam regnavit Osea annos novem, plenusque sceleris occubuit.

Postenarratos Assyriorum reges, ut proditum est, regnum ad Nabuchodonosorum 21 est devolutum, qui Hierosolymorum annos 27 regnum occupavit. Hic propter superbiam divina ira ex hominum cœtu ejectus cum sodalibus belluis sœnum epulabatur. Tandem Deo rerum omnium opifice cognito, rursus pristino imperio restitutus est illustriorque effectus.

Post Nabuchodonosorum imperio præfuit Ulema-rodachus filius annos 5.

Ulema-rodacho successit Baltasar frater, trienniumque regnavit. Is vasis Numini sacris, quæ Hierosolymis Nabuchodonosorus pater asportaverat, in convivio contaminatis, Numine succensente violenta morte occubuit, et regnum ad Darium translatum est.

Post Baltasarum Darius Medus, qui Astyages item et Artaxerxes dicebatur, regnum administravit annos septemdecim. Sub hoc per angelum visiones Daniælo ostensæ sunt, tempusque Christi venturi indicatum. Hic quod magno esset in pretio apud regem, invidia principum in foveam leonum projicitur.

Post Darium Cyrus Persa regnum tenuit annos triginta, qui Dario cæso universa Chaldæorum, Assyriorum, Persarum regione potitus, Palæstinam item et totam Asiam, Lydorum posthac dominatum, Cræso capto, ut jam diximus, sub ditlone propria redegit. Ea tempestate Daniel dignitate ac factis conspicuus, Belo confracto draconeque interfecto, Persarum sacrosantis numinibus, in foveam leonum conjectus est, ubi septem dies permansit.

22 Cyrum excipit Cambyses filius, qui et Nabuchodonosor vocabatur, per annos octodecim. Ea tempestate Juditha divina ope et prudentia propria Olopherne deluso, ejusque Betuliæ magnæ urbis excidium minitantis capite amputato, ingentis victoriæ Israelitis causa fuit; obiitque vidua ætatis annorum 105.

Cambysis regnum eo defuncto, Sperdius Magus menses 7 occupavit.

Post Sperdium Darius Hystaspis filius regnum administravit annos viginti, sub quo rursum Zorobabelus et Jesus exædificationis templi provinciam sibi commissam absolvunt. Quando Zorobabelus superior in exponendo problemate declaratur, eique pro libito quidquid esset concederetur, primum libertatem populi, deinde Hierosolymorum exstructionem exposcit; quod et exitum habuit. Et tunc anni septuaginta captivitatis et iræ completi sunt. Interea summus sacerdos scribaque Esdra populum legibus divinis informabat, et pro sua ingenii dexteritate interpretabatur. Hic etiam libros sacros ab hostibus corruptos renovavit; Chaldeorum quippe manu post Hierosolymorum excidium deflagrarunt. Quapropter Deus suo eum afflatu ita munit, ut illos ederet et publicaret.

Dario in regno succedit Artabanes per menses septem.

Artabano Artaxerxes Longimanus per annos 41. Ea tempestate Sophocles, Heracitus, Anaxagoras, Pythagoras, Thucydides, Euripides, Herodotus, Empedocles, Diogenes, Zeno, Pherecydes, Aristarchus, Hippocrates, Parmenides, Plato, Aristoteles, Demosthenes et Socrates florebant.

Post Artaxerxem Artaxerxes alius; et qui Artaxerxi successere, regnum obtinent ad Darium usque, quem Alexander interemit. Hic cum regnum Persarum vastasset, universa terra subacta Babylone occubuit; et eo fato functo administrati, ut jam dictum est, imperium divisere; quorum Ptolemæus Lagi filius Ægypti regnum occupavit, et qui post eum subsecuti sunt Ptolemæi tredecim usque ad Cleopatram Dionysii filiam. Universæ Asiæ imperium arripuit Antigonos, Syriæ, Babylonis, et Palestinæ Seleucus Nicanor, qui duas apud Cilices et tertiam apud Syrys urbes condidit, hanc quidem Seleuciam, illam Antiochiam, tertiam Laodiceam a suo, filii, filiaque nomine nuncupatam. Eo tempore Rhodii cum imperium maris obtinuissent, statum æneam in ea urbe sive insula soli sacram erexerunt, quam ex magnitudine Colossus appellarunt, a qua ipsi postea Colossenses dicti sunt.

Seleuco successit Antiochus filius et alii quinque, Deinde subsecutus est Antiochus Epiphanes, Seleuci Philopatoris filius, sub quo secundum Hierosolymorum excidium et Maccabæorum res gestæ narrantur, templumque secundum Danielis vaticinium profanatum. Hic nefariorum scelerum architectus vitam in aliena terra cum turpissima morte commutavit.

24 Antiochum excepit filius Eupator.

Posthac Julius Cæsar, qui genitus non est, res imperii administravit: nono etenim mense, ex quo uterum mater ferre cœperat, matris emortuæ utero secto extrahitur. Unde et Cæsar dictus, et ab eo Cæsares omnes Romanorum imperatores, a cœ-

A Μετὰ δὲ Σμέρδιον ἑβασίλευσεν Δαρείος Ὑστάσπου ἔτη κ'. Ἐφ' οὗ πάλιν Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ἐπιτραπέντες ἐτελείωσαν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ὅτε ὁ Ζοροβάβελ ἐν προβλήματι νικήσας, καὶ ἐπιτραπέως αἰτῆσαι ὁ βούλεται, ἤξιωσεν ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλὴμ· ὁ καὶ γίγνεσθαι, καὶ τότε πεπλήρωται εἰς τέλος τὰ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς ὀργῆς ἔτη ο'. Ὁ δὲ γὰρ ἀρχιερεὺς καὶ γραμματεὺς Ἐσδρας ἦν διδάσκων τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ διερχομένων ὡς εὐφροσύνης πάντων, ὅς καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἀποκατέστησε διαφθαρείας ὑπὸ τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ τοὶ Χαλδαῖοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐνέπρησαν πάσας. Διὸ καὶ ἐνέπνευσεν ὁ Θεὸς τούτῳ ὥστε αὐτὰς ἐκθεῖσθαι.

B Μετὰ δὲ Δαρείον ἑβασίλευσεν Ἀρταβάνης μῆνας ζ'.

Μετὰ δὲ Ἀρταβάνην ἑβασίλευσεν Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ ἔτη μα'. Ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς, Ἡράκλειτος καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἡθαγόρας καὶ Θουκυδίδης καὶ Εὐριπίδης καὶ Ἡρόδοτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Διογένης καὶ Ζήνων Φερεικὸς τε καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Ἱπποκράτης, Παρμενίδης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Δημοσθένης καὶ Σωκράτης ἐγνωρίζοντο.

C Μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἑβασίλευσεν Ἀρταξέρξης ἄλλος καὶ οἱ καθ' ἑξῆς ἕως Δαρείου, ὃν ἀνέβλεψεν Ἀλέξανδρος, οὗ τὴν Περσῶν βασιλείαν καταλύσαντος καὶ πάσης τῆς γῆς κρατήσαντος ἐν Βαβυλῶνι τε τελευτήσαντος διεῖλον τὴν βασιλείαν, ὡς πρόσθεν εἴρηται, οἱ παῖδες αὐτοῦ οὕτως. Τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ἑβασίλευσεν ὁ Λάγος καὶ οἱ καθ' ἑξῆς Πτολεμαῖοι ἕως Κλεοπάτρας θυγατρὸς Διονυσίου, τῆς δὲ Ἀσίας πάσης Ἀντίγονος, τῆς δὲ Συρίας καὶ Βαβυλωνίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ὁ Νικάνωρ, ὃς καὶ πόλεις δύο κτίσας ἐν τοῖς μέρεσι Κιλικίας καὶ ἑλλην ἐν Συρίᾳ, τὴν μὲν Σελεύκειαν ἐκάλεσε, τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδικεῖαν εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς Λαοδίκης. Ἐφ' οὗ Ῥόδιοι θαλασσοκρατήσαντες ἀνέστησαν ἐν τῇ πόλει, ἔχουσι τὴν ἐκείσε νήσῳ, χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν, καὶ αὐτοὶ Κολοσσαεῖς ὠνομάσθησαν.

D Μετὰ δὲ Σέλευκον ἑβασίλευσεν Ἀντίοχος υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ε'. Εἶτα ἑβασίλευσεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, υἱὸς Σελεύκου τοῦ Φιλοπάτορος, ἐφ' οὗ γέγονεν ἡ δευτέρα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰ κατὰ τῶν Μακκαβαίων ἐπράχθη καὶ τὸ ἱερὸν ἐμολύνθη κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προφῆαν. Ὁ καὶ δι' ἡ ἐπράξε πολλὰ κακὰ αἰσχίστῳ μὲν τὸν βίον ἐπὶ ξένης κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Ἀντίοχον ἑβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Εὐπάτωρ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἑβασίλευσεν Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ μὴ γεννηθεὶς τῆς γὰρ μητρὸς αὐτοῦ θανούσης ἐν τῷ ἐνάτῳ μηνί, ταύτην ἀνατεμόντες ἐξέβαλον αὐτόν. Ὅθεν καὶ Καῖσαρ λέγεται· ἄφ' οὗ Καίσαρες οἱ Ῥωμαίων προσηγορεύθησαν βασιλεῖς, ὃ ἐστὶν ἀνα-

τομή κατὰ τὴν Ῥωμαίων γλῶτταν. Ὁς πρῶτος καὶ ἄνθρωπος ἐκράτησε τῶν Ῥωμαίων σκλήπτρων μετὰ πολλῆς ὑπερηφανίας· ὁθεν καὶ δικτάτωρ ἐκαλεῖτο, ὁ ἐστὶ μονάρχης. Πάντων δὲ κρατήσας ἐν ἰταμότητι καὶ τυραννίδι ἐπὶ ἔτη ἡ' ἀνηρέθη ἐπὶ συγκλήτου. Ὁς νόμους Ῥωμαίοις ἔδωκε, καὶ τὸν βίσεκτον ἐπέθηκε, καὶ τὸν μῆνα Ἰούλιον μετωνόμασε, πρόαρον Κυντίλλιον καλούμενον. Ἐφ' οὗ ἦν καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ὁ ἐν ταῖς Ἠράξεσι τῶν ἀποστόλων μνημονεύμενος, καὶ Ἀντίπατρος ὁ Ἡρώδου πατὴρ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας κατέστη.

Μετὰ δὲ Ἰούλιον Καίσαρα ἐβασίλευσεν Αὐγούστος Καῖσαρ Ὀκταβίου υἱός, ὃς καὶ Σεβαστός, ἔτη νς'· ἀρ' οὗ Σεβαστοὶ καὶ Αὐγούστοι προσηγορεύθησαν οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς, καὶ ὁ μὲν Αὐγούστος ἐκλήθη, πρότερον Σεξτίλιος ὀνομαζόμενος. Ἐν τῷ μβ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν δὲ τῷ μα' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτει εφ', καὶ Ἡρώδης ἐξ ἐθνῶν ἤδη βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας ἀνηγόρευται. Τοῦ δὲ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα γεννηθέντος καὶ τοῦ Ἡρώδου κακῶς τὸν βίον μεταλλάξαντος, πεπληρωταὶ τὸ, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, ἕως ἃ ἐλθῇ ὃ ἀποκαίεται, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὁ δὲ γε Ἡρώδης ἔσχεν αὐτῷ υἱοὺς ὀκτώμους καὶ διωνύμους τρεῖς. Ἡρώδην Ἀντίπαν τὸν καὶ τὸν Πρόδρομον ἀποτεμόντα, ἐφ' οὗ καὶ ὁ Κύριος ἐσταυρώθη, Ἡρώδην Φίλιππον, ὃς πρῶτον Ἡρωδίας συναφθεῖσα ἔτεκε θυγατέρα Σαλώμην τὴν ὀρχησάμενην, καὶ Ἡρώδην Ἀντίπατρον τὸν καὶ Ἰάκωβον ἀνεμόντα τοῦ Ζεβεδαίου, ὃς ἐν τῷ δημηγορεῖν τοῦ δήμου φωνοῦτος, Φωνὴ Θεοῦ καὶ οὗκ ἀνθρώπου, δίκην ἔδωκεν αὐτίκα· ἄγγελος γὰρ Κυρίου εὐθὺς τοῦτο· ἀθρόως ἐπάταξε, καὶ ὃς ἀνεπρόβησε τῆς καθέδρου ἐν τῷ δεινῷ τὴν γαστέρα αὐτοῦ σπαράττεισθαι. Τὸν δὲ γε Θεῖον Ἰάκωβον ἰδὼν ἀπαγόμενον τὴν ἐπὶ θάνατον ὁ κατήγορος αὐτοῦ καὶ μεταμεληθεὶς, προσέειπε τοῖς πλοῖσι τοῦ πλοῦτος λέγων· Συγχώρησόν μοι, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὅτι μεταμελήθημι ἐφ' οἷς ἐλάλησα κατὰ σοῦ. Ὁ δὲ μακάριος τοῦτον καταφιλήσας εἶπεν αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, τέκνον. εἰρήνη σοι, καὶ συγχώρησις τοῦ πταίσματος. Ὁ δὲ μετὰ φωνῆς μεγάλης εὐθέως Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἐπὶ πάντων ἀνηγόρευσε, καὶ οὕτως συγκαταριθμηθεὶς τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατηγορηθέντι σὺν αὐτῷ καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ μαρτυρίου ἀπηνέγκαστο. Ὁ δὲ γε ἄθλους Ἡρώδης ἐπὶ ἡμέρας τὸν βίον κατέλυσε, ὥσπερ καὶ ὁ δυσσεβέστερος αὐτοῦ πατήρ.

Μετὰ δὲ Αὐγούστον ἐβασίλευσε Τιβερίος υἱός αὐτοῦ ἔτη κγ', ὃς καί τις πόλιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα Τιβεριάδα. Οὗ τῷ ιε' ἔτει τῆς βασιλείας ὁ Κύριος ἡμῶν βαπτισθεὶς τοῦ εὐαγγελιστοῦ κηρύγματος ἀπήρξατο. Ἐν δὲ τῷ ιη' σταυρωθεὶς ἀνέστη τῇ κα' τοῦ Φαμενώθ μηνός ἤτοι Μαρτίου, τοῦ πρωτοκτίστου μηνός Νισάν παρ' Ἑβραίοις λεγομένου, ἐπιφανοῦς Κυριακῆς. Διὰ τί δὲ ὁ γόδοις ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἐπωνόμασται; Ἐπειδὴ ἐπτάκις κατὰ ἀνάστασιν εὗρομεν ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ καὶ μετὰ τοῦς ζ' ὁ γόδοις ἐκ νεκρῶν ἀνέστη ὁ Κύριος. Πρὸ γὰρ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἐν τῇ Παλαιᾷ

A sura sic dicta lingua Romana. Hic primus omnium et solus imperium Romanum tenuit, quod superbe admodum arroganterque administravit; hinc dictatori nomen illi fuit. Is severe ac tyrannice rei publicæ gubernaculis pertractatis per annos octodecim in senatu trucidatur. Romanis leges dedit, bissextum instituit, mensem prius Quintilem dictum Julium nominavit. Sub eo floruit Judas Galilæus, cujus in Actibus apostolorum mentio fit, et Antipater Herodis pater rex Judææ creatur.

Post Julium Cæsarem imperium tenuit Augustus Cæsar Octavii filius, qui et Augustus appellatus est annos quinquaginta sex. Ab hoc Romani imperatores Sebastii Augustique vocati sunt, et mensis Augustus, cui antea nomen Sextili. Anno quadragesimo secundo ejusdem imperii Dominus noster Jesus Christus nascitur. Anno vero illius quadragesimo primo ab orbe condito annus 5500 completur, cum Herodes rex Judææ eligitur. Porro Domino nostro Jesu Christo in carne nato, Herode item atrocissime vita functo, adimpletum est illud: *Non deficiet princeps ex Juda, donec veniat cui repositum 25 est*, qui est Christus. Herodes vero liberos binomines sibique cognomines tres suscepit: Herodem Antipam, qui Præcursoris caput abscidit et sub quo Dominus cruci affixus est; Herodem Philippum, cui primum Herodias nupta Salomen saltatricem generavit, et Herodem Antipatrum Jacobi Zebedæi parricidam, qui, cum inter concionandum inelamasset populus: *Vox Dei et non hominis*, repente pœnas dedit: angelus quippe Domini confestim eum percussit; hinc cruciatuum doloribus in ventre convulsus e solio exsiliit. Divinum vero Jacobum cum ejus accusator ad mortem duci vidisset, pœnitentia ductus in pedes apostoli procubuit dicens: *Con dona mihi, vir Dei; jam me pœnitet facinoris adversus te perpetrati*. Et beatus illum exosculatus dixit: *Pax tibi, fili, pax tibi sit et erroris venia*. Ille distenta voce palam omnibus se fidem Christi sequi professus, una cum eo quem ipse prius in judicium vocarat, martyrii coronam consequitur. Miser autem Herodes fœda vermium tabe per plurimos dies confectus, quemadmodum pater ejus eo improbius ac perversior, vitam finit. 26

Post Augustum Tiberius ejus filius imperium tenuit annos viginti tres. Is urbem in Judæa prope lacum conditam a suo nomine Tiberiadem appellavit. Imperii ejus anno decimo quinto Dominus noster baptizatus evangelicæ 26 prædicationis initia posuit, et decimo octavo, Phamenothi sive Martii primi conditi mensis, qui Nisanus Hebræis est, vicesimo quinto die, Dominico illucescente, cruci affixus resurrexit a mortuis. Sed quam ratione octava Domini resurrectio nuncupatur? Septem scilicet in divinis Litteris mortuorum resurrectiones deprehendimus, deinceps octavus a

mortuis Dominus resurgit. Nam ante Christi resurrectionem in Veteri Testamento viduæ filii excitatio commemoratur, quem Elias Saraphthis excitavit: secunda filii Sunamitidis Elisæi beneficio; tertia militis juxta corpus Elisæi sepulti, qui ubi prophetæ reliquias tetigisset, statim velut ab igne exsiliit; quarta, in Novo, filiæ archisynagogi; quinta filii viduæ; sexta Lazari; septima cum multa sanctorum corpora surrexerunt; octava post salutarem passionem Domini resurrectio. Tiberius vero justus nimis tenax subjectis civitatibus scripto inculcabat: *Si quid exlex scripsero præceperove ut faciat, huic nequaquam animum advertatis: inscio quippe excidit*. Sed tandem, vñ illi misero, repente descivit ad vitia, in omnia scelerum, cædium et libidinum effrenatarum genera impulsus. Sicque vitæ finem posuit.

Post Tiberium Gaius filius annos quatuor imperium tenuit. Hic primum quidem munificæ admodum imperii clavum moderatus est, subditis etiam moderate et ut par erat usus; deinceps post biennium, ut patri acciderat, tantus 27 furor ac stupor cum invasit, ut se in deorum numerum referret statuasque sibi per singulas civitates in templis erigeret. Eum milites in balneo, quo lavatum abierat, obtruncarunt, cum æquis oculis atrociam illius profligatissimæque facta contueri non possent. Sub eo Theudas, cujus mentio est in Actibus apostolorum, cum sese divisurum Jordanem jactasset nec exitus verbis accederet, interfectus est. Tunc et Siloami turris sua ruina octodecim viros oppressit. Stephanus protomartyr martyrio vitam posuit. Paulus Christianam religionem amplexus est. Philo et Josephus Hebræi scientia celebres floruerunt.

Gaio successit Claudius, tenuitque imperium annos tredecim. Ejus imperio Marcus evangelista primus apud Ægyptios ecclesias erexit, pleraque item monasteria fundavit, quæ σεμνεῖα sive venerabilia dicta sunt, sacrosanctum item Evangelium scriptis mandavit, et in ipsa Alexandria primum Ecclesiæ fundamenta jecit.

Claudio mortuo in Neronem imperium devolutum est. Præfuit annos 14. Id temporis Simon Magus multis prodigiis ac portentis artis magicæ vi, necnon præstigiis fallacisque editis, dei nomen sibi vindicaverat. Hic aliquando meridie in theatrum progressus sese per acrem volaturum promisit. Dum volatum intendit, Petrus precibus effusis defixisque oculis in eum: *Simon, ait, si apostolus Jesu Christi ego sum et non planus, quemadmodum tu Simon es, pravis dæmonibus impero uti missum te faciant nec ultra teneant*. Vix hæc dixerat Petrus, et ille cum ingenti strepitu in terram delatus 28 confractis membris interiit. Simonis cædem ubi rescivit Nero a Petro patratam, ægre ferens contumeliam, in crucem agi Petrum jussit. Petrus præfectum deprecatus ne rectus cruci affigeretur oblinuit; illius quippe jussu, ut ipse pro sua humilitate optaverat, cruci datus est. Post Petrum Paulus gladio

A πρώτη γέγονεν ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ὃν Ἥλίας ἐν Σαράφθις ἀνέστησεν, β' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς Σουναμίτιδος, ὃν Ἐλισσαῖος ἤγειρεν, γ' ἡ τοῦ στρατιώτου, ὃς ἐγγὺς Ἐλισσαίου ταφείς καὶ τοῖς ὁστέοις τοῦ προφῆτου πλησιάσας ὡς ἀπὸ πυρὸς ἐξεπήδησε, δ' ἐν τῇ Καινῇ ἡ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου, ε' ἡ τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας, ς' ἡ τοῦ Λαζάρου, ζ' ὅτε πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, η' δὲ ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις μετὰ τὸ σωτήριον πάθος. Οὗτος φροντίζων τοῦ δικαίου ἔγραψεν ἀεὶ ταῖς ὑπ' αὐτὸν πόλεσι λέγων· Ἐάν τι γράψω παρὰ τοὺς νόμους προστάσεων γίνεσθαι, τοῦτω μὴ προσεκτέον· ἡγνόηκα γάρ. Ἀλλ' ὕστερον, φεῦ! αἰφνίδιον εἰς τὴν χεῖρωνα μεταβλήθεις γνώμην πρὸς πᾶσαν ἀνοσιουργίαν μεταφύλακται καὶ οὐ στραγγαλίαν ἐστράφη, καὶ οὕτω τὸν βίον κατέστρεψεν.

Μετὰ δὲ Τιβερίον ἐβασίλευσε Γάιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη δ' ὡς πρῶτον μὲν μεγαλοφρόνως διεῖπε τὰ τῆς βασιλείας πράγματα καὶ τοῖς ὑπηκόοις καθυκόντως ἐκέχρητο, ὕστερον δὲ μετὰ δύο χρόνους ἐκστὰς τῆς ἀνθρωπίνης φρονήσεως κατὰ μίμησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀπεθίωσε καὶ ἀνδριάντας αὐτοῦ κατὰ πόλιν ἐν τοῖς ναοῖς ἔστησεν. Ὅν οἱ στρατιῶται ἐν βαλανεῖω λουόμενον διεχειρίσαντο, μὴ φέροντες ὀρᾶν τὰ ὑπὸ αὐτοῦ πανισχύτως ἀραττόμενα. Ἐφ' οὗ Θεοῦ δὲ ὁ ἐν ταῖς Πράξεσι μνημονεύμενος τὸν Ἰορδάνην τεμεῖν ἐπαγγεῖλόμενος καὶ διαμαρτύσας ἀνιέρθη, καὶ ὁ πύργος τοῦ Σιλωὰμ ἔπεσεν ἐπὶ τοῖς ἡ' ἄνδρας, καὶ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς ἐμαρτύρησε, καὶ Παῦλος ἐπίστευσε, καὶ Φίλων καὶ Ἰώσηπος οἱ ἐξ Ἑβραίων σοφοὶ ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Γάιον ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη ιγ', ἐφ' οὗ καὶ Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν Αἰγύπτῳ πρῶτος Ἐκκλησίαν πηξάμενος πολλὰ μοναστήρια συνεστήσατο, ἅπερ σεμνεῖα τότε προσηγορεύθησαν, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον συνεγράψατο, καὶ ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξάνδρειας Ἐκκλησίαν πρῶτον συνεστήσατο.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Νέρων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ', ἐφ' οὗ Σίμων ὁ Μάγος διὰ γοητείας ἐν Ῥώμῃ πολλὰ σημεῖα καὶ φαντασίας ἐπιτελῶν καὶ αὐτὸν θεὸν ὀνομάζων. Καὶ ποτε μεσοῦσης ἡμέρας προσελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐπηγγεῖλατο δι' ἀέρος ἀναπτάσθαι. Οὗ γενομένου προσευξάμενος ὁ Πέτρος καὶ ἀτενίσας εἶπε τῷ Σίμωνι· Εἰ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμι ἐγὼ καὶ οὐχὶ πλάνος, ὥσπερ σὺ Σίμων, προστάτω ταῖς πονηραῖς δυνάμειν ἁρεῖναι σε τῆς κρατήσεως. Καὶ ταῦτα εἰπόντος τοῦ ἀποστόλου παραχρῆμα κατηνέχθη μετὰ χιχου πολλοῦ καὶ συνετρίβη. Ὁ δὲ Νέρων, ἀκούσας ὅτι πεφύονεταί Σίμων ὑπὸ Πέτρου καὶ ἀγανακτήσας ἐκέλευεν αὐτὸν σταυρωθῆναι. Ὁ δὲ παρακαλέσας τὸν ἑπαρχὸν ἵνα μὴ ὕψις σταυρωθῇ, κατὰ κίλευσιν ἐσταυρώθη κασῶς ἡξίωσεν ἐκ πολλῆς μετριοφροσύνης. Μετὰ δὲ τοῦτον καὶ Παῦλος τὸν διὰ ξίφους τοῦ μαρτύριου στέφανον ἀνεδήσατο. Ὁ δὲ γε Νέρων

κραταυμένης αὐτῇ τῆς ἀρχῆς εἰς ἀνοσίᾳς πράξεις καὶ μιζοφονίας καὶ θεομαχίας ἐξώγειλε, καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἄγαν μανίας ἀποκτονηθεὶς εἰς προάστειον ἐξεληθὼν ἐκυτὸν διεχειρίσαστο. Ὡσαύτως δὲ καὶ Πιλῆτος ποικίλαις περιπεσὼν συμφοραῖς ἐκυτὸν ἀνεΐλε.

Μετὰ δὲ Νέρωνα ἐβασίλευσε Γάλβας μῆνας ζ', μετὰ δὲ Γάλβαν ἐβασίλευσε Λουκίβιος μῆνας γ', μετὰ δὲ Λουκίβιον ἐβασίλευσεν Οὐτέλλιος μῆνας β', καὶ ἐσφάγη μέσον τῆς Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Οὐτέλλιον ἐβασίλευσεν Οὐεσπασιανὸς υἱὸς Νέρωνος ἔτη θ'.

Μετὰ δὲ Οὐεσπασιανὸν ἐβασίλευσε Τίτος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ'. Καὶ ὥρα θερινῇ πανημέριον ὀδοιπορήσας, καὶ αἰμορροῦντ' αὐτὸν διὰ τῶν μυκτῆρων ὑπὸ τοῦ ἡλίου συμπλεχθεὶς καὶ πᾶν λιποθυμήσας, ἐτι ἐμπνέων ἐνεβλήθη εἰς τὸν τάφον παρὰ Δομετιανῷ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κατ' ἐπιτροπὴν τῆς γυναικὸς τούτου, καὶ οὕτως ἐτελεύτησε πάσῃ ἀγαθουργίᾳ καὶ σωφροσύνῃ νεκοσμημένος, πένθος πολὺ τοῖς ἐν Ῥώμῃ καταλείψας, ὡς κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ πάντας κλαίειν καὶ ἀποδύρεσθαι.

Μετὰ δὲ Τίτον ἐβασίλευσε Δομετιανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιε', καὶ ἐσφάγη ἐν τῇ ναῷ Ῥώμης κατ' ἐπιβουλὴν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς. Διάδοχος γὰρ τοῦ ἀδελφοῦ γενόμενος οὐ τὴν πατρικὴν τε καὶ ἀδελφικὴν ἐξήλωσεν ἀρίστην πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν Τιβερίου καὶ Νέρωνος ἀνοσιουργίαν· πᾶν γὰρ εἶδος κακίας καὶ γυναικομανίας καὶ ἀνδρομανίας ἐπέλθων, καὶ τελευταῖον ἐκυτὸν ἀποθεώσας καὶ ἔχθιστον ἐκυτὸν ἀπασιν ἀποφύνας, αἰσχίστῳ μόρῳ τὸν μυστῆρον καὶ βέδελον καταστρέφει βίον. Ἐφ' οὗ Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος καὶ Ὁνήσιμος ἐμαρτύρησαν, καὶ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης καὶ εὐαγγελιστὴς ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ἔξωρίσθη, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἐγνωρίζετο.

Μετὰ δὲ Δομετιανὸν ἐβασίλευσε Νερούας ἔτος ἓν, ὃς ἀνακαλεσάμενος Ἰωάννην ἐκ τῆς νήσου ἀπέλυσεν οἰκεῖν ἐν Ἐφέσῳ, μόνον τότε ἐκ τῶν ἱβ' μαθητῶν περιόντα τῇ βίῳ· ὃς καὶ συγγραψάμενος τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. Καὶ Φίλιππος ὁ ἐκ τῶν ζ' διακόνων ἐν Ἱερραπόλει τελειοῦται, καὶ θάπτεται μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Νερούαν ἐβασίλευσε Τραϊανὸς ἔτη θ', καὶ ὑδεριάσας ἀπέθανεν, ὃς τοσοῦτον ὑπῆρχεν ἀγαθὸς, μισοπόνηρός τε καὶ φιλοδίκαιος, ὥστε γυνώσκοντας ποτὲ ῥομφαίαν ἐνώπιον τῶν μεγιστάνων δεδωκέναι τῷ ἐπάρχῳ, καὶ εἰπεῖν· Δέξι, τὸ ξίφος τοῦτο, καὶ εἰ μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ, κατ' ἐμοῦ χρῆσαι αὐτῷ. Μὴ ἔχων δὲ παῖδας κληρονόμους τῆς βασιλείας ἐμελλεν ἐξ ὑποβολῆς τῶν ἐξῆς τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ λαθεῖν ἐτέραν πρὸς τὸ παῖδοποιῆσαι· ἡ δὲ συνετὴ οὕσα συνεβοῦλευσεν αὐτῷ ὥς, εἴπερ βούλεται μνημονεύεσθαι ὑπὸ πάντων ἐν πάσαις γενεαῖς, πλακῶσαι διὰ μαρμάρων τὰς εἰσοδοὺς καὶ ἐξόδους πασῶν τῶν μεγαλοπόλεων· ὃ δὲ καὶ πακοίηκεν. Ἐφ' οὗ καὶ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλοπᾶ

martyrii coronam accepit. Nero autem, cum illi protraheretur imperium, in nefaria ac detestanda scelera infamesque cædes prolapsus est, adeo ut immani furore percitus efferatusque in suburbio manus sibi intulerit. Sic quoque Pilatus variis calamitatibus victus manus sibi conscivit.

Post Neronem Galbas imperium administravit menses septem, post Galbam Lucibius menses tres, post Lucibium Vitellius menses duos, et a multitudine in medio Romæ trucidatus est.

Post Vitellium Vespasianus Neronis filius annos novem.

Post Vespasianum Titus filius annos tres. Hic cum æstate solibus calidissima per diem integrum iter continuasset, radiis solis exustus sanguinisque e naribus eruptione animi deliquium passus est, et adhuc animam agens a Domitiano fratre suasionem uxoris Titi in sepulcrum conjicitur, sicque animam efflavit, optima vitæ ratione inita, continentia et justitia celebris, omnibus desiderabilis. Illius morte tantus dolor Romanam urbem occupavit, ut publice et privatim quilibet affligeretur et ingemisceret.

Domitianus frater, eo interempto, imperio annos quindecim potitus est: tandem in templo Romæ insidiis uxoris interficitur. Hic fraterni imperii hæres, neque patris neque fratris optimæ vitæ institutum sectatus, sed Tiberiana Neronianaque flagitia æmulatus, scelarum omni genere, cædibus item et in mares et feminas libidinibus contaminatissimus, divinos sibi honores arrogavit; ideoque omnibus detestabilis exosusque probrosissimo mortis genere abominabilem nefandamque vitam abiecit. Ea tempestate Timotheus apostolus et Onesimus pro religione Christiana exstinguuntur, Joannes cognomento Theologus et evangelista in Patmon insulam relegatur. Apollonius item Tyaneus vigeat.

Nerva post Domitianum imperavit annum unum. Is ex insula Patmo ab exilio revocatum Joannem Ephesi liberum dimisit, qui tunc solus e duodecim Christi discipulis supererat, et Evangelio conscripto diem obiit extremum. Philippus item e septem diaconis unus apud Hieropolim moritur, et cum filiabus tumulatur.

Trajanus post Nervam imperium administravit annos novem, et hydrope exstinctus est; tantumque in eo in improbos quosque odium et justitiæ studium erat, ut aliquando in procerum conspectu gladium ipse nudum præfecto prætorio daret, utereturque his verbis: *Accipito gladium hunc; si recte rem publicam administravero, pro me; sin minus, contra me utilior.* Cum successoris copia non esset, nonnullorum impulsu conjugem erat dimissurus aliamque sibi collocaturus, ut filios procrearet. Conjux prudens et casta suasit, si memoriam sui vellet apud omnes sempiternam conservari, ut omnes omnium magnarum urbium exitus atque introitus marmoribus insculperet; idque opere præstitit,

Sub eo Symeon Clopæ filius et Ignatius cognomento Theophorus martyrio vitam posuere. Basilides, Cerinthus, Nicolaus, Ebionæus, hæresiarchæ et veritatis hostes vivebant.

Trajano in imperio successit Adrianus, qui et Ælius, imperavitque annos viginti quatuor. Aqua intercute extinctus est. Templum Cyzici exstruxit et urbem in Thracia Adrianopolim. Sub eo Cerdo, Valentinus, Marcio, Montanus, Saturninus, Carpo-crates hæresiarchæ et Aquila vivebant.

Exstincto Adriano ad Antoninum imperium devolutum est, quod rexit annos viginti duos. Ejus imperio Polycarpus Joannis evangelistæ discipulus, Justinus philosophus et Dionysius episcopus Corinthi mortem pro Christo obiere. Tunc quoque Tatianus et Bardesanes hæresiarchæ, et Priscilla et Maximilla ex Cataphrygarum secta fatidicæ celebres habebantur.

Antonino successit Marcus filius: imperium tenuit annos undecim. Sub eo ignis cælo ab occasu ad ortum longe lateque vagari visus est.

31 Post Marcum imperium administravit Severus filius annos octo; et in Præconeso mactatus interiit.

Post Severum regnat Commodus frater annos duodecim. Hic sanguinis bilisque excretionem repentine occidit. Sub id temporis Theodotus, qui primus Pauli Samosatani et Nestorii erroribus semina dedit, et Theodotio cognoscebantur.

Post Commodum Pertinax menses duos imperavit: a militibus ad mortem datus est.

Post Pertinacem imperium procurat Didius, qui et Julianus, menses quatuor. A cubiculario, dum sese in Palatino fonte piscium obtutu recreat, occiditur.

Post Didium imperium obtinet Severus annos octodecim. Ea tempestate Leonides episcopus et pater Originis vitam suam per martyrium posuit. Clemens Stromateus, Symmachus, Origenes item florebant.

Post Severum Antoninus et Geta ejus frater imperium tenent menses duos. Præterea Antoninus fratre mactato solus imperium adminisravit annos sex. A propriis jugulatur.

Post Antoninum Antoninus Caracallus imperio præfuit annos viginti sex. In prælio occiditur. Sub eo Galenus medicus innotuit.

Antonino succedit Macrinus, regnatque annos 4; ab Antonino sublatus est.

32 Post Macrinum imperium tenuit Antoninus Galba. Interimitur ab Alexandro.

Post Antoninum imperavit Alexander Mamææ filius annos tredecim, et insidiis Maximini ducis circumventus cum Mamæa matre violenta morte occubuit. Sub eo Narcissus Hierosolymorum episcopus, cum inter baptizandum oleum unctionis defecisset, jussit ut aqua in vas infunderetur, quam precibus in oleum commutavit.

καὶ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος ἐμαρτύρησαν, καὶ Βασίλειος καὶ Κήρινθος καὶ Νικόλαος καὶ Ἐβιωνᾶτος οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Τραϊανὸν ἐβασίλευσεν Ἀδριανὸς ὃς καὶ Ἄλιος ἔτη κδ', καὶ ὕδεριάσας ἀπέθανεν. Ὅς ναὶ ἐν Κυζίκῳ κτίσας καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ Ἀδριανούπολιν αὐτὴν προσηγόρευσεν. Ἐφ' οὗ Κέρδων καὶ Οὐαλεντίνος καὶ Μαρκίων καὶ Μοντανὸς καὶ Σατορνίνος καὶ Καρποκράτης οἱ αἰρεσιάρχαι καὶ Ἀκύλας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀδριανὸν ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ἔτη κβ'. Ἐφ' οὗ Πολύκαρπος ὁ μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ Διονύσιος ἐπίσκοπος Κορίνθου ἐμαρτύρησαν, καὶ Τατιανὸς καὶ Βαρδυσάνης οἱ αἰρεσιάρχαι, καὶ Πρισκίλλα καὶ Μαξιμίλλα αἱ ψευδοπροφήτιδες τῶν κατὰ Φρύγας ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνον ἐβασίλευσε Μάρκος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια'. Ἐφ' οὗ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὰς φερόμενος ὤφθη.

Μετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσε Σεβήρος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη γ', καὶ ἐσφάγη ἐν Προικονήσῳ.

Μετὰ δὲ Σεβήρον ἐβασίλευσε Κόμοδος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ', καὶ ὑπὸ ἀναγωγῆς αἵματος καὶ χολῆς ἀθρόον ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ καὶ Θεόδοτος, ὁ καὶ πρῶτος τῆς κατὰ Παῦλον τὸν Σαμοσατέα καὶ Νεστόριον πλάνης ἀρξάμενος, καὶ Θεοδοτίων ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Κόμοδον ἐβασίλευσε Περτίναξ μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν.

Μετὰ δὲ Περτίνακα ἐβασίλευσε Δάδιος μῆνας δ', ὃς καὶ Ἰουλιανὸς λέγεται, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουδικουλάριου εἰς τὴν πηγὴν τοῦ παλατίου θεωρῶν τοὺς ἰχθύας.

Μετὰ δὲ Δάδιον ἐβασίλευσε Σεβήρος ἔτη ιη'. Ἐφ' οὗ Λεωνίδης ὁ ἐπίσκοπος καὶ πατὴρ Ὀριγένους ἐμαρτύρησε, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς καὶ Σύμμαχος καὶ Ὀριγένης ἐγνωρίζοντο.

Μετὰ δὲ Σεβήρον ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος καὶ Γέτας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μῆνας β'. Καὶ σφάξας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ μοναρχήσας ἔτη ς' ἀναιρεῖται ὑπὸ τῶν ἰδίων.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνον ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ὁ Καρακάλος ἔτη κζ', καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ ἦν Γαληνὸς ὁ ἰατρός.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνον ἐβασίλευσε Μακρίνος ἔτη δ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀντωνίνου.

Μετὰ δὲ Μακρίνον ἐβασίλευσεν Ἀντωνίνος ὁ Γάβρας, καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Ἀλεξανδρου.

Μετὰ δὲ Ἀντωνίνον ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος ὁ Μαμαίας ἔτη ιγ', καὶ ἐσφάγη σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Μαμαίᾳ ἐξ ἐπιβουλῆς Μαξιμίνου στρατηγοῦ. Ἐφ' οὗ Νάρκισσος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων ἐν τῷ βαπτίζειν, ἐλαίου τοῦ χρίσματος λείψαντος, ἐκέλευσεν ὕδωρ ἐν τῷ κρατῆρι βληθῆναι, καὶ προσευξάμενος εἰς ἕλαιον τοῦτο μετέβαλε.

Μετὰ δὲ Ἀλέξανδρον ἐβασίλευσε Μαξιμῖνος ἔτη Α
καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἐφ' οὗ Λαυ-
τιος καὶ Κυπριανὸς ἐμαρτύρησαν.

Μετὰ δὲ Μαξιμῖνον ἐβασίλευσε Πουπλιανὸς μῆνας
καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ.

Μετὰ δὲ Πουπλιανὸν ἐβασίλευσε Ἰούνωρ μῆ-
νις ζ'.

Μετὰ δὲ Ἰουνῶρα ἐβασίλευσε Γορδιανὸς υἱὸς αὐ-
τοῦ, καὶ ἐν πολέμῳ συμπεσὼν τῷ ἱππῳ ἀπέ-
θαν.

Μετὰ δὲ Γορδιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ὁ τῆς
αὐτοῦ πατρὸς ἔτη ε', ὃς καὶ τὴν Φιλιπποῦ-
σιν ἐκτίσεν. Ἀνῆρέθη δὲ ἅμα τῷ υἱῷ ὑπὸ Δεκίου
τὸ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀγωνίζεσθαι.

Ἰετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Ἰούνωρ υἱὸς Γορ-
διανῶ ἔτη β', καὶ ὑδεριάσας ἀπέθανεν. Ἐφ' οὗ Σα-
λλικός ὁ αἰρεσιάρχης ἐγνωρίζετο.

Ἰετὰ δὲ Ἰούνωρα ἐβασίλευσε Μάρκος ἔτη γ'.

Ἰετὰ δὲ Μάρκον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἔτη
καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ.

Ἰετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Φίλιππος ἔτη
καὶ ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ.

Ἰετὰ δὲ Φίλιππον ἐβασίλευσεν Οὐαλεριανὸς ἔτος
καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Ἰετὰ δὲ Οὐαλεριανὸν ἐβασίλευσε Γάλλος μῆνα α',
ἐσφάγη καθεύδων ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς.

Ἰετὰ δὲ Γάλλον ἐβασίλευσε Δέκιος ἔτος α', καὶ
ἐσφάγη ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐφ' οὗ καὶ Βαβύλας ὁ Ἀν-
τιόχειος καὶ Φλαβιανὸς Ῥωμῆς καὶ Ἀλέξανδρος
οὐνόμωμον καὶ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἐμαρτύ-
ρησαν, καὶ Ναυάτος τῆς Ἐκκλησίας ἀπέστη, καὶ
παῖς ὁ αἰρεσιάρχης ἐγνωρίζετο.

Ἰετὰ δὲ Δέκιον ἐβασίλευσεν Αἰμιλιανὸς ἔτος α',
ἐσφάγη ἐν τῷ παλατίῳ.

Ἰετὰ δὲ Αἰμιλιανὸν ἐβασίλευσε Γαλλιανὸς ἔτη-
καὶ ἐσφάγη ἐν πολέμῳ. Ἐφ' οὗ Ἀρτέμιος καὶ
ἄλλοι οἱ αἰρεσιάρχαι ἐγνωρίζοντο, καὶ Γρηγό-
ριος ὁ Θυματουργὸς ὁ καὶ μαθητὴς Ὀριγένης
πράπειν.

Μετὰ δὲ Γαλλιανὸν ἐβασίλευσε Κλαύδιος ἔτη δ'.

Μετὰ δὲ Κλαύδιον ἐβασίλευσε Κυντιλιανὸς ἡμέ-
ρας ζ'.

Μετὰ δὲ Κυντιλιανὸν ἐβασίλευσεν Αὐρηλιανὸς
ἔτη ε', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ τοῦ κουδικουλαρίου. Ἐφ' οὗ
ὁ ἅγιος Χάριτων ὁμολόγησε, καὶ Μάνης ὁ μια-
στικός καὶ τρισκατάρτος ἀνεψύς, Χριστὸν ἑαυτὸν καὶ
ἐμὲ ἅγιον ὁ δαιμονιῶδης μορφαζόμενος. Χαῦλος
τῆς τῷ Μανέντι τούτῳ σύγχρονος γεγονῶς, τὸ
ὅς μὲν Σαμοσατεὺς, Ἀντιοχείας δὲ τῆς μεγάλης
ἱερός, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν Κύριον ἐδυσφή-
σεν. Εἴτα Ἀπολλινάριος τις ἀνεψύς, πρόεδρος
ἐκείνης τῆς Συρίας, ὃς σάρκα μὲν ἐψυχωμένην
ἡ ζωτικῇ ἀνελήφθαι τὸν Κύριον ἔλεγεν, ἄνουν
Μεθ' ὃν ἐναφανίσταται τις Θεόδωρος, Μοψουεστίας
ἡγεμὸν ἐν Κιλικίᾳ τῆς ἡγεμονίας λαχὼν, ὃς ἐνα

Post Alexandrum imperat Maximinus annos tres
A suis militibus obtruncatur. Sub eo Laurentius et
Cyprianus pro Christo vita privantur.

Maximino successit Publianus menses duos, in
prælio interemptus.

Publiano Junor menses sex.

Junori Gordianus filius annos quatuor. Hic equo
in prælio concidens e vita migrat.

Gordiano successit Philippus sanctæ Eu-
geniæ pater, tenuitque imperium annos quin-
que. Hic Philippopolim condidit, cæsusque est
una cum filio a Decio, quod Christianas partes tuta-
retur.

Post Philippum imperavit Junor Gordiani filius
annos duos. Aqua intercute exstinguitur. Sub eo
Sabellius hæresiarcha vivebat.

Post Junorem regnavit Marcus annos tres.

33 Post Marcum Justinianus annos duos. Hic
inter dormiendum venis intercisis amissoque san-
guine animi deliquio periit.

Post Justinianum imperat Philippus annos viginti
sex, et in palatio obtruncatur.

Post Philippum Valerianus annum unum, et a
suis interficitur.

Post Valerianum Gallus mensem unum. Inter
dormiendum ab uxore necatur.

Post Gallum Decius annum unum. In conflictu
exstinguitur. Sub eo Babylas Antiochenus, Flavia-
nus Romanus, Alexander Hierosolymitanus et Dio-
nysius Alexandrinus episcopi Christi causa occu-
buerunt. Novatus ab Ecclesia scissus et Celsæus
item hæresiarcha cognoscebatur.

Post Decium imperium administravit Æmilianus
annum unum. In palatio mactatus.

Post Æmilianum Gallianus annos tres. In prælio
occiditur. Ejus imperio Artemius Synepoque hæ-
resiarchæ cognoscebantur. Gregorius item Thau-
maturgus Origenis discipulus florebat.

Post Gallianum imperium tenuit Claudius annos
duos.

Post Claudium Quintilianus dies 7.

Post Quintilianum Aurelianus annos quinque. A
cubiculario cæsus. Sub 34 eo sanctus Charito
martyrii coronam assecutus est. Præterea Manes
impius et torque quaterque execrandus oritur, qui
se Christum et Spiritum sanctum esse dæmonibus
ipse percitus jactabat. Paulus ætate Maneti compar,
genere Samosatensis, Antiochiæ magnæ præses,
nudum hominem fuisse Dominum oblatravat. Sub-
secutis deinceps temporibus Apollinarius quidam,
Laodiceæ Syriæ præsul, Dominum carnem anima
vivente animatam, sed quæ rationis minime compos
esset, assumpsisse enuntiavit. Post Apollinarium
Theodorus, Mopsuestinæ urbis in Cilicia rector,

Christum Dominum hominem nobis similem et vulgarem, et progressu tantum gratiam Dei recepisse ideoque deum vocatum, et ex baptismo, quo in Jordano ablatus est, Spiritus sancti muneribus dignatum; divinum autem Verbum propter immensam illius virtutem in eo habitasse, illique dignitatem, divinitatem, ac venerationem tandem post consummationem communicasse fatabatur. Post hunc Nestorius o Germaniciæ Syriæ throno Cpolitano invaso, majores suos secutus (Cilicis quippe filius, Samosatēni repos erat) sanctissimam nostram Dominam Deiparam vocare renuebat, quasi alius esset Christus et aliud divinum Verbum, ut ipse patrium et avitum errorem secutus affirmabat. Præterea Eutyches, qui post unionem duas in Christo naturas conservari negabat. Severus item nescio quis, qui Antiochi thronum occupavit, et alii.

35 Post Aurelium imperium administravit Tacitus menses sex. Ab amicis Aureliani interficitur.

Post Tacitum Florianus menses duos. Occiditur a Probo.

Post Florianum Probus annos sex. Occiditur a Caro.

Post Probum Carus annum unum. Jugulatur a Carino.

Post Carum Carinus filius annos duos. Vita privatur a Numeriano.

Post Carinum Numerianus frater annum unum. Captus a Persis vivus excoariatur.

Post Numerianum Diocletianus imperio cum Maximino genero communicato annos viginti duos. Eorum imperio contra Christianos magna persecutio mota est, in qua Petrus Alexandrinus episcopus, Anthimus Nicomediensis, Procopius item et Theodorus celeberrimi alique complures pro religione Christiana crudelissimis exemplis interempti sunt. Tunc etiam innotuit Sabbatius, qui Tessarescaecatitarum hæresim stabilire conatus est. Verum hos imperatores divinum iudicium subsecutum iusta morte multavit: Diocletianus enim lingua ac faucibus computrescentibus, vermibus scatens, misere violenterque vitam abiecit, Maximianus laqueo gulam fregit.

Diocletiano ac Maximiano de medio sublati, sub eadem tempora imperium tenuerunt Constantius et Severus, Maximinus et Maxentius. Constantius **36** cum filio Constantino Celtis Britannisque imperavit, Severus et Maxentius Romæ præfuit, Maximinus Orienti. Hic multis flagitiis ac sceleribus contaminatus, animo fero crudeli, inhumana persecutione in Christianos invectus est pluresque ingenuos viros pro Christo martyrio affecit. Pro sua tamen impietate, quas commiserat, pœnas accepit; nam adeo diro morbo excruciatum est ut carnibus ad instar cere lique-

α τῶν καθ' ἡμᾶς κοινῶν ἀπεκάλει τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ ἐκ προκοπῆς λαβόντα καὶ κατὰ χάριν τὸ θεὸν αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ, ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ βαπτίσματος ἀιζωθέντα τῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάριτος, ὡς δὴ θεν τὸν θεὸν Λόγον διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν αὐτῷ κατοικήσαντο μεταδοῦναι τῆς θεϊκῆς ἀξίας αὐτῷ καὶ προσκυνήσεως ἐς ὕστερον μετὰ τὴν τελείωσιν. Μετὰ δὲ τοῦτον Νεστόριος, ἀπὸ Γερμανικῆς τῆς Συρίας τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως δραπετεύων, ὅς, τοῖς αὐτοῦ προγόνοις ἐπόμενος (υἱὸς γὰρ ἦν τοῦ Κίλικος, ἀπόγονος δὲ τοῦ Σαμοσατέως), ἀπηρνεῖτο Θεοτόκον λέγειν τὴν ὑπεραγίαν ἡμῶν Δέσποιναν, ὡς ἄλλον μὲν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἄλλον δὲ τὸν θεὸν Λόγον κατὰ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ πλάνην δογματίζων. Εἴτα Εὐτύχης, ὅς ἀπηρνεῖτο λέγειν σώζεσθαι ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεις μετὰ τὴν τούτων ἑνωσιν. Εἴτα Σεβήριος τις λεγόμενος, ἀρπάσας τὸν θρόνον Ἀντιοχείας. Καὶ ἐξῆς ἕτεροι.

Μετὰ δὲ Αὐρηλιανὸν ἐβασίλευσε Τάκιτος μῆνας ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ φίλων Αὐρηλιανοῦ.

Μετὰ δὲ Τάκιτον ἐβασίλευσε Φλωριανὸς μῆνας β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Πρόβου.

Μετὰ δὲ Φλωριανὸν ἐβασίλευσε Πρόβος ἔτη ζ', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Κάρου.

Κετὰ δὲ Πρόβον ἐβασίλευσε Κάρος ἔτος α', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Καρίνου.

Μετὰ δὲ Κάρον ἐβασίλευσε Καρίνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β', καὶ ἐσφάγη ὑπὸ Νουμεριανοῦ.

Μετὰ δὲ Καρίνον ἐβασίλευσε Νουμεριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτος, α', καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ Περσῶν ἐξεδάφη ἐν ζῶν.

Μετὰ δὲ Νουμεριανὸν ἐβασίλευσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ γαρβρὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', Ἰϛ' ὧν μέγας διωγμὸς κατὰ Χριστιανῶν ἐκινήθη, ὅτε καὶ Πιέτρος Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀνθίμος Νικομηδείας, καὶ Προκόπιος καὶ Θεόδωρος οἱ δοιδίμοι ἐμαρτύρησαν καὶ ἕτεροι πλείστοι, καὶ Σαβάτιος ὁ τὴν ἀῤρεσιν τῶν Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν κρατῶνας ἐγνωρίζετο. Οὗς ἡ θεία δίκη ἐνδίκως μετελθοῦσα δικαίως ἐξέκοψε. καὶ ὁ μὲν Διοκλητιανὸς τῆς γλώττης αὐτοῦ σπείσσης μετὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ πλῆθος σκολήκων ἀναβράσας, κακῶς καὶ βίαιως ἀνέβρῃξε τὴν ζωὴν, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἀπ' ἡγήατο.

D

Μετὰ δὲ Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν ἐβασίλευσε κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Κωνσταντῖος καὶ Σεβήρος, Μαξιμίνος καὶ Μαξέντιος. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βρετανίας ἐκράτησαν, ὁ δὲ Σεβήρος καὶ Μαξέντιος τῆς Ρώμης, ὁ δὲ Μαξιμίνος τῆς Ἑφῆς, ὅς, πολλὰ μισρὰ καὶ ἄτοπα διαπραξάμενος, διωγμὸν ἀπὸ τῆς καὶ ἀπ' ἀνθρώπων κατὰ Χριστιανῶν ἐπέδειξε, καθ' ὃν πλείστοι τῶν εὐδοκίμων ἐμαρτύρησαν. Καὶ ἄξια τῆς δυσσεβείας αὐτοῦ πέπονθε· νόσῳ γὰρ δεινотάτῃ περιπεσὼν, ὡς καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ δίκην κηροῦ τακῆναι καὶ τὰ ὀστέα συμφρυγῆναι καὶ

τὸν χαρακτήρα τῆς ἀνθρωπίνης αἰτοῦ μορφῆς ἀφανισθῆναι καὶ δεινῶς κατασπαῆναι, καὶ τοσαύτην ὀσσωδίαν ἐκπέμπειν ὥς μηδὲν τῶν ἐν τάφοις κειμένων νεκρῶν διαφέρειν· ἐν ταῦτοις οὖν ὁ ἀλιτῆριος ἱταζόμενος τοιάδε ἔφη· Οἱμοὶ τῷ ἐλεεινῷ καὶ θρήνων ἀξίῳ! ὅποῖαν τῶν εἰς Χριστιανούς τετολημμένων ὑπέχω τιμωρίαν! Καὶ ταῦτα μετὰ πολλῆς ὀδύνης εἰπὼν ἀπέθανεν.

Κωνσταντίου δὲ τοῦ ἐπικληθέντος Χλωροῦ διὰ τὴν τοῦ προσώπου ὀχρότητα τελευτήσαντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὃς ἐξ Ἑλένης αὐτῷ ἐγεννήθη περὶ τὴν τῆς Δακίας πόλιν, τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. Ὡς οὖτως, καὶ Σεδῆρου τεθνηκότος, Αἰκίνιος ὁ γαμβρὸς, Κωνσταντίνου ἀντείσχεται. Τοῦ οὖν Κωνσταντίνου βαπτισθέντος καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην ἀπαλλαγὴν τῆς κατεχούσης νόσου εὐρηκότος, αὐτίκα καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη καὶ οἱ τοῦτον συγγενεῖς τε καὶ φίλοι βαπτίζονται. Εἶτα ἀλούσας τὰ ὑπὸ Μαξεντίου ἐν Ῥώμῃ χαλεπὰ τε καὶ ἄτοπα γενόμενα, καὶ πεισθείαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων δεξάμενος, ἐστράτευσε κατ' αὐτοῦ, προηγούμενον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς τὸ ἐν ἰούρανῳ ὑποδείχθην αὐτῷ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπιτερόμενος, δι' οὗ καὶ ἐτροπώσατο Μαξέντιον. Καὶ οὕτως ἐπὶ Ῥώμην ἐλαύνει, καὶ πάντες αὐτὸν ἅμα γυναιξὶ καὶ νηπίοις καὶ παντὶ τῷ δήμῳ Ῥωμαίων μετ' εὐφημίας καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδέχονται.

Μετὰ δὲ Μαξέντιον ἐδασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανικώτατος ἔτη λβ', ὃς τὴν εὐσέβειαν καὶ ὀρθοδοξίαν διὰ πάντων ἐκράτυεν. Ἐν δὲ τῷ κε' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας συνεκροτήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τῶν τῆς πενήρων θεοφόρων κατὰ Ἀρείου τοῦ ματαιόφρονος. Ἐτελέσθη δὲ ἡ μὲν μήτηρ αὐτοῦ ἐτῶν π', καὶ ἔτιον παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Αὐτοῦ δὲ ἐν Νικομηδείᾳ τελευτήσαντος ἐτῶν ξε', οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ ἐκράτησαν, τῆς μὲν Ἀνατολῆς Κωνσταντῖος, τῆς δὲ Δύσεως Κωνσταντῖνος καὶ Κώνστας, ὃς, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον φονεύσας καὶ βασιλεύσας μόνος ἔτη ιε', ἐσφάγη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ δήμου.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν ἐδασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ια', ὃς, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν εἰς τὸ Ῥαϊανικὸν φρόνημα παραστρεῖς, ἐβίαζε τὸν θεῖον Ἀλέξανδρον δεξασθαι τὸν Ἀρείον εἰς κοινωνίαν. Τοῦ δὲ μὴ ἀνεχομένου, ἀλλὰ τὴν θεὸν σὺν δάκρυσιν ἱκετεύοντος, ἀσχήστῳ μόρῳ τὸν βίον κατέστρεψεν ὁ τρισάθλιος.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐδασίλευσεν Ἰουλιανὸς ἔτη β', καὶ οὗτος δὲ ἐγένετο ἔτη δ' καὶ μῆνας ζ'. ὃς, πολλὰ κακὰ κατὰ Χριστιανῶν ἐνδειξάμενος, ἐν Περσίδι ὑπὸ τῆς θείας δίκης ἀναιρεῖται, ἐτῶν ὧν λ'.

Μετὰ δὲ Ἰουλιανὸν ἐδασίλευσεν Ἰοβινιανὸς μῆνας ι', ὃς, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ κατασχεθεὶς εἰς τὸ τὰ τῆς βασιλείας ὑποδέξασθαι σύμβολα, λέγεται πρὸς τὸ

A factis, ossibus exsiccatis, ne vestigium quidem formæ humanæ remanserit, et putridis atque deciduis membris tantum redoleret fœtorem, ut a cadaveribus in sepulcris marcescentibus nihil differret. His cum nequitiae illud stabulum excrucietur, *Hei misero, ait, et deplorando, quibus pro his quæ in Christianos patravi pœnis exerceor.* Et hæc effatus gravi cum cruciatu vitam abiecit.

Constantio Chloro, propter vultus viriditatem sic cognominato, vita functo ad Constantinum filium, quem ex Helena susceperat in una Daciæ urbe, imperium devolutum est. Similiter extincto Severo Licinnius Constantii gener intruditur. Postquam vero Constantinus sacro lavacro ablutus præter expectationem a gravi illo morbo, quo plane confectus erat, incolumis evasit, statim Helena mater omnesque illius affines consanguinei familiaresque sacro fonte initiantur. Tandem cum res nefarie gestas et tyrannidem, quam in cives Maxentius Romæ exercebat, per legatos a senatu Romano 37 missos accepisset, copias in eum duxit, quibus signum crucis illi de cælo ostensum præire jussit; quo Maxentium in fugam vertit. Ipse autem Romam contendit, ubi ab omnibus mulieribus, infantibus et universa Romanorum multitudine ingenti lætitia summoque plausu et approbatione excipitur.

Post Maxentium Constantinus Magnus et primus inter alios imperatores Christianam religionem perfectissime exosculatus, imperium administravit annos triginta duos. Hic pietatem coluit, rectaque fidei dogmata modis omnibus constabilivit. Anno ejus imperii viceesimo quinto Nicææ synodus trecentorum octodecim sanctorum Patrum contra stultissimum Arium celebrata est. Mater ejus anno ætatis octuagesimo vita excessit, tumultataque est ab ipso in templo Sanctorum Apostolorum. Verum Constantino Nicomediæ fato functo ætatis annorum sexaginta quinque, tres filii illius imperio potiti sunt, Orientis quidem Constantius, Occidentis Constantinus et Constans, qui fratre Constantino obtruncato solus imperium rexit annos sexdecim. Tandem et ipse a populo neci datus est.

Constantinum Magnum excipit Constantius filius, imperatque annos undecim. Is post obitum patris Arianae sententiæ adhærens divinum Alexandrum compellebat ut cum Ario communicaret, quo abnuente Deumque cum lacrymis deprecante, miserimus ille leto malo emortuus est.

38 Post Constantium Julianus imperium tenuit annos duos. Cæsaris dignitate functus est annos quatuor menses sex. Is cum adversus Christianos pestem ac perniciem machinaretur, in Perside pœnas divinæ justitiæ graves justasque persolvit ætatis annorum triginta.

Extincto Juliano Jovinianus imperium obtinet menses octo. Hic cum ab exercitu ad imperii insignia accipiendum cogaretur, se eorum, tanquam

qui a Juliano essent contaminati, imperio non posse p̄esse respondit. Quare omnes una voce, ut fertur, acclamarunt, Nos Christiani sumus. Sic imperium accepit. Verum hio pius atque admirandus post imperii sui menses octo, cum a Perside rediret, rebus terrenis excessit, Ecclesiam et universam multitudinem ingenti luctu afficiens.

Post Jovinianum Valentinianus imperium rexit annos duodecim. Is Valentem fratrem, postquam renuntiatus esset imperator, triginta diebus elapsis ex Pæonia accitum collegam imperii fecit. Valens hæreticis addictus episcopos sacerdotes et diaconos, omnem denique plebem acerbè vexatam exsilio multabat, plurima impia illa quidem atrocissimaque contra Dei Ecclesiam aggressus. Tandem cum Gothis armis dimicans afflictus ac stratus cum nonnullis fugiens in tugurium se recipit, ibi una cum suis et tugurio flammis ab hostibus absumptus est, cum impie rem publicam administrasset annos quatuordecim. Valentinianus Magnus e Gallia rediens diem obiit extremum: imperii 39 hæredes Gratianum filium, qui Augusti insignia ceperat Romæque commorabatur, et Valentinianum puerulum adhuc instituit. Valentinianus desertorum vi coactus imperii sedem sibi arripuit, et absente fratre purpura convestitur.

Gratianus Magnum Theodosium generum suum ex Hispania advocatum imperatorem creat, ablegatque ad Orientis gubernationem, Scythas Thraciam devastantes debellaturum. Postea vero Maximi cujusdam insidiis ab Andragathio trucidatur et a Theodosio in regia sepulcra defertur.

Post Gratianum imperium rexit Theodosius Magnus annos septemdecim. Gregorio cognomento Theologo sedem Cpolitanam decrevit invito ac renuente, tanquam qui pro religione multos exantlasset labores urbemque ab hæreseon lue liberasset. Verum Gregorius ubi nonnullos Ægyptios sibi eo nomine invidia percitos succensuisse rescivit, oratione quam Syntacteriam vocavit conscripta, ab episcopatus onere sese abdicavit. Loco illius ab imperatore et synodo Neclarius evectus est. Tum secunda synodus 150 sanctorum Patrum adversus Macedonium episcopum Cpolitanum, Spiritus sancti oppugnatorem, Cpoli celebrata est. Sub eodem pretiosum Præcursoris caput Cpolim advehitur. Interea Valentinianus in occiduis partibus ipse sibi laqueo vitam intercipit, qua vero de causa adhuc incompertum est. Porro Theodosius Orientis 40 imperium sibi traditum Arcadio administrandum committit, Honorium dignitate, qua ipse pollebat, auctum ad Occidentis imperium quam oculis ablegat; eumque cum ad eo venisset lætis ulnis complexum dulci osculo cepit, atque Occidentalis imperii administrationem concessit. Ipse

στρατόπεδον εἰρηκέναι μὴ δύνασθαι βασιλεύειν αὐτῶν ὡς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ μολυνθέντων. Τότε πάντας μὲν φωνῇ ἀποκριθῆναι λέγεται, ὅτι Ἕμεις Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν ἐδέξατο. Ἀλλ' οὗτος ὁ εὐσεβὴς καὶ θαυμάσιος μετὰ τῇ μῆνας τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἀπὸ τῆς Περσίδος ἐτελεύτησε, μέγα πένθος καταλείψας τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ λαοῖς ἅτασιν.

Μετὰ δὲ Ἰοβινιανὸν ἐβασίλευσεν Οὐαλεντινιανὸς ἔτη ιβ', ὅς, μετὰ λ' ἡμέρας τῆς αὐτοῦ ἀναγορεύσεως τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν Οὐάλεντα ἐκ Παιονίας μεταπεμφόμενος, κοινωνὸν τῆς βασιλείας προσελάβετο, ὃς τοὺς αἱρετικούς συγκροτῶν οὐ διέλιπεν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ λαοὺς ἐξορίζων καὶ πλείους ἀθέμιτα καὶ ὠμότατα κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας μηχανώμενος. Ὑστερον δὲ τοῖς Γόθοις πύλεμον συμβαλὼν καὶ κατὰ κράτος ἡττηθεὶς φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς οἴκημα, ἐν ᾧ τοῦτον κατέκαυσαν οἱ πολέμιοι σὺν τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καὶ αὐτῷ οἰκῆματι, βεβηλίσαντα ἀνοσίως ἔτη ιδ'. Οὐαλεντινιανὸς δὲ ὁ Μέγας ἐκ τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας ἐλθὼν ἐτελειώθη, κληρονόμους τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καταλιπὼν Γρατιανὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, Αὐγουστον δὲ καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντα, καὶ Οὐαλεντινιανὸν νέον κομιδῇ τυγχάνοντα, ὃν ἡ ἀνάγκη τῶν ἐπιχειρούντων τὸν τόπον τῆς βασιλείας ὑφ' ὁποῦ ζεῖν παρεσκεύασε καὶ ἀπόντος τοῦ ἀδελφοῦ τὰ πορφύραν ἀναδήσασθαι.

Ὁ δὲ γε Γρατιανὸς τὸν μέγαν Θεοδοσίον ἐξ Ἰσπανίας ἀγαγὼν προσχειρίσατο εἰς βασιλείαν, γαμβρὸν αὐτοῦ ὄντα, πρὸς τὸ πολεμεῖν τοῖς Σκύθαις τὴν Θράκην ληϊζομένοις. Ὁ δὲ Γρατιανὸς κατ' ἐπιβουλήν Μαξιμου τινὸς δι' Ἀνδραγαθίου ἀνηρέθη, καὶ ὑπὸ Θεοδοσίου εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους μετέβη.

Μετὰ δὲ Γρατιανὸν ἐβασίλευσε Θεοδοσίος ὁ Μέγας ἔτη ιζ', ὃς τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκύρωσε Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὴ θελήσαντι, βιασάμενος, ὡς πολλὰ καμώντι καὶ τῆς πλάνης τῶν αἱρέσεων τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντι. Ὀλίγους δὲ τῶν Αἰγυπτίων μαθὼν ὁ θεῖος Γρηγόριος τῷ λόγῳ τούτῳ φθονήσας, τὸν Συντακτῆριον συνθεὶς τῆς ἐπισκοπικῆς διοικήσεως ὑπεχώρησεν. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ Νεκταρίου προχειρίζεται ὁ τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ἔτε καὶ ἡ δευτέρα σύνοδος γέγονεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων Πατέρων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, ἐπισκόπου γεγονότος Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου καὶ ἡ τιμὴ κεφαλῇ τοῦ Προδρόμου ἐν Κωνσταντινουπόλει διεκομίσθη. Ἐν δὲ τῷ μεταξύ Οὐαλεντινιανὸς ἐν τοῖς τῆς Δύσεως μέρεσι βρόχῳ χρησάμενος τὸ τέλος εὗρε τοῦ βίου, δι' ἣν αἰτίαν μέχρι τοῦ παρόντος οὐκ ἴσμεν. Ὁ δὲ γε Θεοδοσίος ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ τὸν Ἀρκάδιον προσεταξε τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῷ βασιλείαν φυλάττειν, Ὀνόριον δὲ τῇ αὐτοῦ τιμήσας ἀξίᾳ ἐπὶ τὴν τῆς Δύσεως βασιλείαν ἐλθεῖν ταχέως προσέταξεν. Ἐλθόντα δὲ αὐτὸν περιεπύξαστο καὶ ἐφίλησε, καὶ τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα τῆς Δύσεως παραδεδωκώς

αὐτῶν αὐτὸς εἰς τὸν βελτίονα μετέστη βίον, ἐπὶ ἧς ἐνικυτοῦς τὴν βασιλείαν εὐτυχῶς διοικήσας.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσεν Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ', ὃς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολάφου στήσας ἐν αὐτῷ καθίδρυσε τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ κτίσας ἐπωνόμασεν Ἀρχαδιούπολιν, ὅτε καὶ, Νεκταρίου τελευτήσαντος κοινῇ ψήφῳ Ἀρκάδιος ἐκ τῆς Ἀντιοχείας πόλεως Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον μεταστείλαμενος χειροτονηθῆναι παρέπεμψε ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ δὲ Ἀρκάδιον ἐβασίλευσε Θεοδοσίος υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Καλλιγράφος, ἔτη λβ', ὃς τὸν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείαις ναὸν ἔκτισε τῆς Θεοτόκου, πρότερον ὄντα συναγωγὴν Ἰουδαίων. Ἐφ' οὗ καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἑπτὰ παῖδες οἱ κοιμηθέντες ἐπὶ Δελίου ἀνέστησαν μετὰ ἔτη τβ'. Ὅς πέμψας εἰσήγαγε τὸ λείψανον τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἀπέθετο ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὅτε καὶ ἡ τρίτη γέγονε σύνοδος τῶν ὁ Πατέρων ἐν Ἐφέσῳ κατὰ Νεστορίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδοσίος μετὰ τινα χρόνον ἐξῆλθεν ἱππεύμενος, καὶ συμπεσόντος αὐτοῦ τοῦ ἵππου πληγῆς εἰσῆλθεν ἐν φορείῳ, καὶ καλέσας τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Πουλχερίαν εἶπεν αὐτῇ περὶ Μαρκιανοῦ τοῦ μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντος. Τοῦτο γάρ μοι, φησὶν, ἀπεκάλυψεν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐν Ἐφέσῳ ὄντι· καὶ μετὰ β' ἡμέρας ἐτελεύτησεν.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον ἐβασίλευσε Μαρκιανὸς ἔτη ς', καὶ μῆνας ε', στεφθεὶς ὑπὸ Ἀνατολίου πατριάρχου· τοῦ γὰρ Θεοδοσίου τελευτήσαντος, καὶ μῆπω τινὲς τοῦτον γνωσθέντος, μεταστείλαμένη τοῦτον ἡ Πουλχερία στρωπεῖωσεν ὄντα γέροντα, ἐν σωφροσύνῃ καὶ σεμνότητι βίου διαπρέποντα, φησὶ πρὸς αὐτόν, Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν, ἐγὼ δὲ σε ἐξελεξάμην ἐκ πάσης τῆς συγκλήτου ὡς ἐνάρετον· δός μοι λόγον ὅτι φυλάττεις μοι τὴν παρθενίαν ἀσπλυν, ἦν τῷ Θεῷ ἀνεθέμην, καὶ ἀναγορεύω σε εἰς βασιλεῖα. Τοῦ δὲ συνθεμένου ταῦτα μεθ' ὁμοῦ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον, καὶ ἀναγορεύει αὐτὸν βασιλεῖα. Ἐφ' οὗ καὶ ἡ τετάρτη γέγονε σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' Πατέρων κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Λιουσκόρου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μαρκιανὸς, στεφθεὶς... τοὺς πόδας, καὶ ἀβρόωτησας, ἐπὶ μῆνας πέντε ἐτελεύτησε.

Sic Marcianus coronam imperii consecutus... atque ex ægritudine in morbum coniectus post menses quinque diem suum obiit.

Μετὰ δὲ Μαρκιανὸν ἐβασίλευσε Λέων ὁ Μέγας ὁ λεγόμενος Μάκελ ἔτη ιη', διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ ἰσχυροῦσαν προβληθεὶς παρὰ Ἀσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου, οὓς αὐτὸς ὕστερον ἀνείλεν ὡς Ἀρειανούς καὶ μήτε ὁρθὴν πίστιν ἔχοντας πρὸς αὐτὸν καὶ κακῶς τὰ πράγματα διοικεῖν βουλομένους. Γράψας δὲ ἐπιστολὴν πρὸς Ἀνθέμιον βασιλεῖα Ῥώμης καὶ τοῦτο ἔγραψε, ὅτι Ἐγὼ ἐρόνουσα Ἀσπαρα καὶ Ἀρδαβουρίον, ἵνα μηδεὶς ἐναντιώται μοι, Μάκελ γὰρ λέγει· Ἄγεται Ῥωμαῖσι· ὁ σφαγέας. Ἐφ' οὗ καὶ ὁ μέγας ἑμπειρὸς γέγονεν ἀπὸ τοῦ νεωρῶν μέχρι τοῦ Ἀγίου Θεωμᾶ. Καὶ τῆς Θεοτόκου ἡ ἐσθλὴς εὐρεθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις παρὰ τινὲς εὐλαβεστάτῃ γυναικί

A vero in beatorum cœtum translatus est, per septemdecim annos felicissime imperio administrato.

Post Theodosium imperium tenuit Arcadius filius annos viginti duos. Columnam Xerolaphi dictam erexit, in eaque propriam statuam collocavit. Urbem in Thracia a se conditam Arcadiopolim denominavit. Nectario vita functo, cunctis suffragiis Arcadius Antiochia Joannem Chrysostomum accersitum episcopum Cpolitanum eligi fecit.

Post Arcadium imperio præfuit Theodosius filius, qui et Calligraphus dictus fuit, annos triginta duos. Deiparæ templum, quod prius Judæorum synagoga fuerat, in Chalcoprateis exædificavit. Sub eo septem pueri, qui Ephesi obdormierant, post annos 302 exsistati sunt. Eo procurante reliquæ Chrysostomi, Cpolim advehuntur, reponunturque in sanctuario Sanctorum Apostolorum. Et tertia synodus ducentorum Patrum Ephesi contra Nestorium celebratur. Non multo post Theodosius equitandi studio urbem egressus et inter agitandum equo effusus plagam accepit, lecticaque in urbem illatus, advocata sorore Pulcheria, cum ea de Marciano, qui postea regnavit, sermonem 41 confert: *Hoc enim, ait, mihi Ephesi commoranti Joannes Theologus manifestavit.* Et post biduum efflavit animam.

Post Theodosium imperium administravit Marcianus annos sex et menses quinque. Coronam imperii ab Anatolio patriarcha accepit; nam mortuo Theodosio, cum adhuc nemini innotesceret, Pulcheria Marciano milite sene, temperantia ac gravitate insigni, accito ita effatur: *Quando imperator de vita discessit, teque ex omni senatorum numero virtutibus omnibus prædilectum imperatorem elegerim, fidem velim astringas tuam, te nunquam virginitatem meam, quam sacrosanctam Deo oblata spopondi, violaturum. Si primo promiseris, te reipublicæ imperatorem proponam.* Annuente eo et jurejurando dicta firmante, imperatrix patriarcha accersito senatuque convocato Marcianum imperatorem renuntiat. Sub eo quarta synodus sexcentorum triginta Patrum apud Chalcedonem adversus Eutychem et Dioscurum celebrata est.

Post Marcianum frena imperii moderatus est Leo Magnus cognomento Macel annos octodecim. ob virtutem rectamque ac incorruptam de fide opinionem ab Aspare et Ardaburio creatus, quos ipse postea tanquam Arianos et in semet perfidos facinorososque rerum publicarum administratores de medio sustulit. Leo datis ad Anthemium Romanum imperatorem litteris inter alia illud quoque subjunxit: *Ego Asparem et Ardaburium mactandos curavi, ne quis mihi posthac adversetur.* Macel vero Romana lingua occisorem 42 significat. Ea tempestate incendium magnum a Neorio ad Sanctum Thomam ævissime grassatum est. Vestisque Deiparæ

penes piissimam virginem Hebræam summa veneratione adservata cum innotuisset, Cpolim devecta apud Blachernas reposita est. Ibi imperator templum Dei Matri sacrum exstruxit, et in arca ex auro argentoque facta conservavit. Vestis ex facile putrescenti lana et staminibus forma coloreque similibus contexta, neque corrumpi neque dissolvi ad hæc tempora potuit, incorruptæ illius ac æviterne virginitatis argumentum. Leo vero imperator viscerum morbo confectus occubuit.

Leoni successit Leo junior ex Zenone et Ariadna nepos. Rexit imperium annum unum.

Post Leonem Zeno Isaurus ejus pater imperium administravit annos undecim, viscerumque morbo vitam amisit. Ipso sui imperii primordio ab insidiis Berinæ socrus et Leonis Magni uxoris, tanquam qui ea adversante imperium obtineret, sibi cavens in patriam aufugit. Berina Basiliscum fratrem imperatorem creavit. Post hæc Zeno Cpolim reversus Basiliscum, qui in ecclesiam una cum uxore et liberis confugerat, captum exsilio multat et in oppidum Cappadociæ relegat, ubi tum inclusi foribus obseratis e vita cessarunt. Sub eo Martyrius Antiochenus præsul propter Zenonis in rectam fidem 43 perversitatem episcopatu sese abdicat, statimque Petrus Chapheus tyrannice se in sedem illam intrusit. Martyrius olei unctionis consecrationem solemni ritu in conspectu populi peragi, et in unaquaque prece Deum Matris mentionem fieri, necnon in quolibet conventu symbolum fidei recitari, quod prius non nisi magna Parasceve semel anno dicebatur, primus instituit. Item Barnabæ apostoli corpus, in cujus pectore Matthæi Evangelium propria Barnabæ manu exaratum erat, sub arbore ceraso inventum est. Hac occasione Cyprii a propria metropoli Antiochia se exemerunt. Evangelium a Zenone in templo sancti Stephani in palatio collocatum singulis annis magna feria Quinta legitur. Εὐαγγέλιον ἀποτεθὲν παρὰ Ζήνωνος ἐν τῷ παλατίῳ εἰς ἐνιαυτὸν τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Post Zenonem in imperium suffectus est Anastasius Dicorus e silentiariis, Acephalprum sectæ et ipse addictus. Regnavit annos tredecim. Is per quietem vidit terribilem virum, qui codicem scriptum manu ferebat, dixitque ipsi: *En propter tuam fidem perversam deleo de uita tua annos quatuordecim.* Multis porro tonitruis fulgoribusque cum quateretur palatium, solus imperator relictus, hinc atque inde pererrans, subsidium sibi in tanto malo parans, tandem cum in cubiculum Oatum dictum se contulisset, divinæ justitiæ pœnas dedit, ita ut exanimis confestim corruerit. Nonnulli tradunt primo sepulturæ die elapso vocem intonuisse: *Miseremini mei, et portus reserate.* At illis qui sepulturæ curam gerebant dicentibus: *Alius nunc imperator rerum potitur,* respondit: *Nihil mihi curæ est: in monasterium abducite et 44 habitu monachi induite.* Custodes vota neglexerunt. Non multo post cum sepulcrum aperiretur, inventus est lacertos suos et caligas, quas gestabat, devorasse.

Α' Ἐβραϊδὶ καὶ παρθένῳ ἱερῶς φυλαττομένη, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακομισθεῖσα, ἐν Βλαχέρναις ἀπετέθη· ἔνθα ὁ βασιλεὺς νάον ψυχοδόμησε τῆς Θεομήτορος, καὶ σορὸν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατασκευάσας κατέθετο ταύτην, ἥτις ἐξ ἐρίων εὐφθάρτων ἐξυφασμένη καὶ στημόνων ὁμοιοειδῶν καὶ ὁμοχρῶν ἀδιάφθαρτός ἐστι καὶ ἀδιάλυτος μέχρι τοῦ νῦν, τῆς Ἀειπαρθένου τὸ θαῦμα σαφῶς κηρύττουσα. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Λέων δυσεντερίσας ἀπέθανε.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐδασίλευσε Λέων ὁ μικρὸς ὁ ἔκγονος αὐτοῦ, ὁ ἀπὸ Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης, ἔτος ἕν.

Β' Μετὰ δὲ Λέοντα τὸν μικρὸν ἐδασίλευσε Ζήνων ὁ Ἰσαυρὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ ἔτη ια', καὶ ἀπέθανε δυσεντερίσας. Ὅς, ἅμα τῷ βασιλεῦσαι ἐπιβουλεύεις παρὰ Βηρίνης τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, γυναικὸς Λέοντος τοῦ Μεγάλου, ὡς παρὰ γνώμην αὐτῆς βασιλεύσας, προσέφυγε τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἡ δὲ Βηρίνα ἔσπεψε Βασιλίσκον τὸν ἠδελφὸν αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα Ζήνων ὁποστρέψας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τοῦτον χειρωσάμενος, τῇ ἐκκλησίᾳ προσφυγόντα ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις ἐξώρισεν ἐν τῷ φρουρίῳ Καππαδοκίας, ἐν ᾧ βλήθέντες ἐν πύργῳ τῆς θύρας ἀναφραγείσης ἐτελεύτησαν. Ἐφ' οὗ καὶ Μαρτύριος ὁ Ἀντιοχείας διὰ τὴν τοῦ Ζήνωνος περὶ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν διαστρεφὴν ἀποταξάμενος τῇ ἐπίσκοπῇ ἀνεχώρησεν οὗ ἀναχωρήσαντος Ἡέτρος ὁ Κναφεὺς τυραννικῶς τῷ θρόνῳ ἐπεπήδησεν· ὅστις Μαρτύριος πρῶτος ἐπενόησε τὸ μύρον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ παντός τοῦ λαοῦ ἀγιάζεσθαι, καὶ ἐν ἐκάστῃ εὐχῇ τὴν Θεοτόκον ἀνομάζεσθαι, καὶ ἐν πάσῃ συνάζει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως λέγεσθαι, πρότερον μὴ λεγόμενον εἰ μὴ ἀπ' αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ. Καὶ Βαρνάβα τοῦ ἀποστόλου τὸ λείψανον εὗρεθῇ ὑπὸ δένδρον κερασίαν, ἔχον ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα. Ἐξ ἧς προφάτως παραγεγόνασιν Κύπριοι τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν τὴν κατ' αὐτοὺς μητρόπολιν. Ὅπερ τὸν νάον τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἀναγινώσκεται κατ'

Μετὰ δὲ Ζήωνα ἐδασίλευσεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἀπὸ σελεντίων, τῶν Ἀκεφάλων καὶ αὐτὸς ὢν, ἔτη ιγ'. ὅς εἶδε καὶ ὕπνους φοβερόν τινα τῇ χειρὶ κατέχοντα κώδικα γεγραμμένον καὶ λέγοντα αὐτῷ. Ἰδοὺ διὰ τὴν ἀπιστίαν σου ἀπαλείψω τῆς σῆς ζωῆς ἔτη ιδ'. Καὶ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν παρὰ τὸ παλάτιον γενομένων, καὶ τοῦ βασιλέως μονωτάτου καταλειφθέντος καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον φεύγοντος, ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων (ὧατον δὲ ἐλέγετο) κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὀργή, ὥστε αἰφνίδιον εὗρεθῆναι νεκρόν. Φασὶ δὲ μετὰ τὸ ταφῆναι μεθ' ἡμέρας βόθρ. Ἐλεήσατέ με, καὶ ἀνοίξατε. Τῶν μνημοναρίων δὲ εἰπόντων, Ἄλλος βασιλεύει, εἰπεῖν, Οὐδὲν μοι μέλει· εἰς μοναστήριον ἀπαχίγετέ με, καὶ ποιήσατέ μοναχόν. Οἱ δὲ εἴσαν αὐτόν. Μετ' οὗ πολὺ δὲ τοῦ μνημῆτος ἀνοιγέντος εὗρεθῇ φαγὼν τοὺς βραχίονας αὐτοῦ καὶ τὰ καλὴ γὰ, ἅπερ ἐπεδέδυτο. Non multo post cum sepulcrum aperiretur, inventus est

Μετὰ δὲ Ἀναστασίον ἐβασίλευσαν Ἰουστίνος ὁ ὁρᾷ ὁ μέγας ἐν βασιλεύειν ἔτη θ', ἄριστος ἐν πολέμοις καὶ ζήλωτις τῆς ὁρθοδόξου πίστεως, ἐφ' οὗ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀρέθαν καὶ τοὺς ἐν Νεγρῶ τῇ πόλει ἐπράχθη, καὶ τὰ κατὰ τῶν Ὀμηριῶν δι' Ἐλεσβαῖ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθιοπῶν. Τελευτήσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος κατέλιπε βασιλείαν Ἰουστινιανὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη λθ', ὃς ἐποίησε τὰς Νεαράς διατάξεις. Ἀνεκκίνησε δὲ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ὑπὲρ τὸ πρότερον, παραδόντας καὶ τροπάριον ἐν αὐτῇ ψάλλεσθαι. Ὁ μουνογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ Ὑπαπαντὴ ἔλαβεν ἀρχὴν ἑορτάζεσθαι, μὴ συναριθμουμένη, πρότερον ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς. Γέγονε δὲ καὶ ἡ πέμπτη σύνοδος τῶν ρῆ' ἁγίων Πατέρων κατὰ Ὀριγένην καὶ τῶν τὰ ἐκείνου ἀσεβῆ δόγματα διὰ δεξαμένων Διδύμου καὶ Εὐαγρίου καὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντων κεφαλαίων. Εἰς δὲ τὰ τέλη αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς κινήσας τὸ περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφάρτου δόγμα ἀλλότριος τῆς εὐσεβείας ἐτελεύτησε, προβαλλόμενος Ἰουστίνον ἀνεψιὸν αὐτοῦ εἰς βασιλείαν, κορυφαίαν τότε ὄντα.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἐβασίλευσε Ἰουστίνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη ιγ', μεγαλοδωρότατός τε ὢν καὶ φιλοκρίστης. Ἐκτίσσε παλάτιον ἔξω τῆς πόλεως καὶ λιμένα ἐν τῇ πόλει. Καὶ τὸ μὲν ἐκάλεσε Σοφίαν, τὴν δὲ Σοφίαν εἰς ὄνομα τῆς ἑαυτοῦ γυναικός. Ἐκτίσσε δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ ὁρφανοτροφίῳ ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐταμίωσεν λιθοβόλους καὶ μέλλων τελευτῆν, τὸν τε πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν προσκαλεσάμενος, Τιβέριον εἰς βασιλείαν προεδάλετο.

Μετὰ δὲ Ἰουστίνον ἐβασίλευσε Τιβέριος ὁ ὁρᾷ ἔτη ε', ὃς, τὴν ἰδίαν γυναῖκα Ἀναστασίαν ἀναγορεύσας, Σοφίαν τὴν τοῦ Ἰουστίνου γυναῖκα εἰς τὸ ἐν τῷ Ἰουλιανοῦ λιμένι παλάτιον κελύσας ἀπαχθῆναι, κορυβικουλαρίους καὶ ἑτέρους τινὰ, εἶναι εἰς ὑπουργίαν αὐτῆς ἔδωκεν. ἦν καὶ ἐτίμα ἴσα μητρὶ, ποιῶν πᾶσαν θεραπείαν αὐτῆς. Μέλλων δὲ τελευτῆν Μαυρίκιον τὸν ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ γαμβρὸν βασιλεῖα ἀνηγόρευεν.

Μετὰ δὲ Τιβέριον ἐβασίλευσε Μαυρίκιος Ἀρμένιος καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ ἔτη κ'. Οὗτος γαμβρὸν ἔχεν ὀνόματι Φιλιππικόν, ὃς ἔκτισσε μονὴν ἐν Χρυσοπόλει ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαυρίκιος, τὴν τοῦ Φωκά τυραννίδα μαθὼν καὶ τὴν τοῦ λαοῦ ἐπαίστην φεύγων, μεσοῦσης νυκτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος καὶ ἰδιωτικὴν ἐνδυσάμενος, ἐσθλὴν εἰς δρόμον αὐτῶν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς τέκνοις, καὶ μετὰ κινδύνου εἰς τὸν ἅγιον Αὐτόνομον διασωθεὶς καὶ πρὸς τὴν οὐρίον δόχρον περὶ τῶν κατασχετῶν οὐκ ἴσχυσεν ἀφῆναι γὰρ ἐπιτίθενται αὐτῷ σφοδρότατοι πόνοι καὶ ἀρθρίτιδες ποδᾶλγας καὶ χειρᾶλγας, ὥστε καίεσθαι αὐτὸν ἀμυκκίνυτον. Ὁ δὲ Φωκάς, ὑπὸ τοῦ λαοῦ δεχθεὶς, ἐσθλὴν εἰς τὰ βασίλεια.

Μετὰ οὖν Μαυρίκιον ἐβασίλευσε Φωκάς ὁ Καπ-
PATROL. GR. CXXXIX.

Anastasio mortuo imperium tenuit Justinus Thrax, magnus imperator, annos novem, vir bellicosissimus rectæque fidei propugnator. Sub eo, quæ in sanctum Aretham in Negra urbe gesta sunt, et contra Homeritas per Elesbaam Æthiopum regem, acciderunt. Justinus morti proximus Justinianum sororis filium imperatorem pronuntiat.

Post Justinum Justinianus sororis filius imperium obtinet annos triginta novem. Novellas constitutiones composuit. Dei Magnam ecclesiam renovavit, pulchritudine et magnitudine, qua antea erat, spectabiliorem, in qua et troparium canendum tradidit, cujus principium: *Unigenitas Filius et Verbum Dei*, Hypapante cum prius inter Dominicas solemnitates non commemoraretur, celebrari cœpta est. Cogitur quinta synodus 163 sanctorum Patrum adversus Origenem ejusque impiorum dogmatum sectatores Didymum et Evagrium et capita ab eis exposita. Circa vitæ exitum questione de corruptibili et incorruptibili mota perduellis pietatis rectæque fidei exspiravit, cum prius Justinum sororis filium curopalatem imperatorem nominasset.

45 Post Justinianum imperavit Justinus ex sorore illius natus annos tredecim, imperatorum munificentissimus et fabricarum studiosissimus apparator. Extra urbem palatium et portum in urbe extruxit: illi ab uxoris nomine Sophianis, huic Sophiæ nomen dedit. Edificavit præterea in orphanotrophio ecclesiam sanctorum apostolorum Petri et Pauli. Tandem mala valetudine æger et morti propinquus, patriarcha et senatu universo accito, Tiberium imperatorem creat.

Post Justinum regnat Tiberius Thrax annos quatuor. Hic uxorem Anastasiam Augustam proponit, Sophiam Justini conjugem in palatium in portu Juliani situm ablegat, cubiculariis et plerisque aliis constitutis, qui illi e servitio essent. Eam semper quasi matrem veneratus, nulli illius fovendæ studio pepercit; cum occubiturus esset, Mauricium generum imperatorem proponit.

Post Tiberium Mauricius Armenius et Tiberii gener imperio præest annos viginti. Hujus generi Philippicus monasterium a suo nomine apud Chrysolim condidit. Verum Mauricius. Phocicæ tyrannidis certior factus, populi rebellionem evitans media nocte vestem imperatoriam exuit, popularem induit, sicque in celocem una cum uxore et liberis ingressus non sine discrimine in Sancti Autonomi templo salutis suæ consulit, et cum in munitionem oppidum 46 confugere studeret, non potuit: subito namque vehementissimi dolores corripuere, podagræque ac chiragræ cruciatibus oppressus est adeo ut immotus procumberet. Phocas a populo exceptus in regiam appellit.

Post Mauricium Phocas Cappadox et tyrannus

imperium invasit, annos octo. Priscus ejus gener, clades injustas et scelerosa illius facinora non sustinens, Heraclio, qui tunc Africanis exercitibus praeerat, scribit ut adversus tyrannum copias ducat. Heraclius dicto audit, venit, commissoque praelio pestem illam reipublicae superat; capti manus ac pedes summitatesque humerorum abscinduntur. Pudenda item ac caput amputatur; conto praefixum caput circumlatum est; trunci quod reliquum fuit in foro Bovis concrematum.

Phocæ successit Heraclius per annos triginta, a Sergio in aede Sancti Stephani in palatio una cum Eudocia Augusta sponsa coronatus; nuptiarumque coronis imperatores simul et sponsi declarati sunt. Ea tempestate Chosroes Persa Hierosolymis expugnatis veneranda illa loca succendit, multitudinem innumeram captivam cum patriarcha Zacharia et lignis pretiosis in Persidem adduxit. Sed Chosroe post nonnullos annos mactato captivi illi in libertatem vindicati et viviferacruce proprio loco restituta est. Imperator tandem ab 47 Athanasio Jacobitarum patriarcha et Sergio Syro Cpolitano deceptus in Monotheletarum haeresim devolvitur. Tandem aqua intercute miseris ærumnis affectus morte poenas atroces dedit.

Post Heraclium Constantinus filius imperium gerit unum annum. Veneno a Martina noverca tollitur.

Post Constantinum Heraclonas cum Martina matre per menses quatuor in imperio successit. Eum senatus naso mutilatum, et Martinam resecta lingua, regno ejecit extorresque egit.

Post Heraclonam in Constantem filium Constantini Heraclii nepotem imperium devolutum est, quod gessit annos viginti septem. Hic Martinum sanctissimum Romanum pontificem Roma ignominiose Cpolim advectum, quod ejus sententiam, qua unam in Christo voluntatem asserebat, argueret, solum vertere Chersonem jussit, et Maximi confessoris linguam manumque dexteram ademit, et multos alios recte sentientium flagellis, proscriptione exsilioque non aliam ob causam multavit. Deinceps Cpoli egressus, quod magno in odio apud Byzantinos esset, Syracusas Siciliae migravit. Ibi ab Andrea nescio quo, dum in balneo lavatur, cadit graviter capiti inflicto necatur.

Post Constantem Constantinus filius imperium gessit annos septemdecim. Germanum patriarcham, prius ejus patre sublato, eviravit. Dictus 48 est Pogonatus, quod imberbis ad ulciscendam necem patris in Siciliam profectus promissa barba redierit. Duos fratres, tanquam eos qui a populo imperatores eo abnuente proclamarentur, naso mutilavit, et filium Justinianum corona condecoravit, ut simul cum eo imperaret. Anno decimo tertio ejus

παθόντος καὶ τύραννος ἔτη γ'. Ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἡράκλειος, μὴ φέρων ὁρᾶν τοὺς ἀδίκους ἐόντας καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα δεινὰ, γράφει Ἡρακλείῳ στρατηγῷ ὄντι τότε ἐν Ἀφρικῇ, ὅπως ἀνέλθῃ μετὰ στόλου κατὰ τοῦ τυράννου· οὗ ἀναλθόντος καὶ πολέμου κροτηθέντος ἡττᾶται. Φωκᾶς δ' ἀλκιυρίσας, καὶ κατασχεθεὶς καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τοὺς ὤμους ἀκρωτηριασθεὶς καὶ τὰ αἰδοῖα ἐκτεμηθεὶς καὶ κοντῷ ἀναρτηθεὶς, εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, τὸ λοιπὸν αὐτοῦ σῶμα ἐν τῇ τοῦ Βοδὸς λεγομένῃ ἀγορᾷ πυρὶ παρεδόθη.

Μετὰ δὲ Φωκᾶν ἐβασίλευσεν Ἡράκλειος ἔτη λ', ὃν Σέργιος ἔστειψεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ παλατίῳ. Ἐστέρθη δὲ ἅμα αὐτῷ ἡ μεμνηστευμένη αὐτῷ Εὐδοκία. Αὐγούστα τοῖς στεφάνοις τοῦ γάμου, ὁμοῦ αὐτοκράτορες καὶ νομῆροι ἀναδείχθητε. Ἐφ' οὗ καὶ Χοσρόης ὁ Πέρσης ἐπέδρασε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τοὺς σεβασμίους τόπους ἐνέπρησε, καὶ πληθεὺς λαῶν ἡχμαλώτευσεν σὺν τῷ πατριάρχῃ Ζαχαρίᾳ καὶ τοῖς τιμίαις ξύλοις, καὶ εἰς Περσίδα ἀνήγαγε. Τοῦ δὲ Χοσρόου μετὰ χρόνους ἀναιρεθόντος, πάλιν ἡ αἰχμαλωσία ἀνεκλήθη καὶ ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς τοῖς ἰδίαις τόποις ἀποκατέστη. Οὗτος οὖν ὑπερὸν ὑπ' Ἀθανασίου πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Σεργίου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σύρου ἀπαρτηθεὶς εἰς τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν ἐκκυλίσθη, καὶ δὴ νόσφ' ὑδερικῇ περιπεσίον καὶ δεινῶς τιμωρθεὶς τέθνηκεν.

Μετὰ δὲ Ἡράκλειον ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος δ' υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α', ὃς φαρμάκῳ ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς Μαρτίνης ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν Ἡρακλῶν· ἅμα Μαρτίνῃ μητρὶ αὐτοῦ μήνας δ', ὃν ἡ σύγκλητος ἀπώτατο ῥινοκοπήσασα αὐτὸν τὴν τε Μαρτίναν γλωσσοτομήσασα καὶ ἀμφοτέρους ἐξόρισασα.

Μετὰ δὲ Ἡρακλῶν ἐβασίλευσε Κώνστας υἱὸς Κωνσταντῖνου, ἔχοντας δὲ Ἡρακλείου, ἔτη κζ', ὃς, Μαρτῖνον τὸν ἀγνῶστον πάμπαν ῥώμης ἀγαγὼν ἀτίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὸ μονοθελίτην αὐτοῦ δόγμα, ἐξωρίσεν ἐν Χερσῶνι, καὶ Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ τὴν γλῶτταν καὶ τὴν δεξιὰν ἀπέτεμε χεῖρα, καὶ πολλοὺς ἐτέρους τῶν ὁρθοδόξων αἰκίας καὶ δημεύσεις καὶ ἐξορίας κατεδίκασε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Εἶτα, καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὸ μισθῆναι ὑπὸ τῶν Ἡσυχαστῶν σφοδρῶς, μετέστη ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας, ἐνθα ἐν βαλανεῖῳ σμυγχόμενος μετὰ κάδου παρὰ Ἀνδρέου τινὸς κατὰ κορυφῆς λαβὼν ἐτεθνῆκε.

Μετὰ δὲ Κώνσταν ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιζ', ὃς καὶ Γερμανὸν τὸν γενόμενον πατριάρχην εὐνοούχισεν, ἀνελὼν τὸν αὐτοῦ πατέρα. Ἐκλήθη δὲ Πωγωνάτος διὰ τὸ ἀγνέειν ἀπελθεῖν εἰς Σικελίαν ἐπὶ τὴν τοῦ πατρὸς ἐκδίκησιν καὶ ἐπαναλθεῖν μετὰ πώγωνος. Τοὺς δὲ δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἡράκλειον καὶ Τιθέριον ἐρρίνωτόμησεν ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀναγορευομένους, αὐτοῦ τοῦτο μὴ θέλοντος. Ἐστέρη δὲ Ἰουστινιανὸν υἱὸν αὐτοῦ συμβαστασιεῖν

αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ γ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας σὺν-
οδὸν οἰκουμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει συνήθροισεν
τῶν ῥο' ἁγίων Πατέρων κατὰ Θεοδοῦρου τῆς Φαρᾶν
ἐπισκόπου, Ὀνωρίου Ῥώμης καὶ Κύρου Ἀλεξαν-
δρείας, Σεργίου τε καὶ Πύρρου καὶ Παύλου καὶ Πέ-
τρου Κωνσταντινουπόλεως γεγνόντων ἐπισκόπων
καὶ καθ' ἑτέρων λεγόντων ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέρ-
γειαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ ἀνα-
θεματίσαντα ἐξερῶντας δύο θελήματα φυσικά, ἔχουν
θελήσεις, καὶ δύο φυσικάς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἐνὸς
Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπιτείνουσθαι. Ὁ δὲ Βασιλεὺς,
δυσπνερίῃ ληρθεὶς, ἀπεβίω.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἐδασίλευσεν Ἰουστινιανὸς
υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ι', ὃς τὸν Ἰουστινιανοῦ λεγόμενον
τρίκλινον ἐν τῇ παλατίῳ ἔκτισεν. Ὑστερον δὲ, ὑπὸ
Λεοντίου ῥινοκοπηθεὶς, ἐξωρίσθη ἐν Χερσῶνι.

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸς ἐδασίλευσε Λεόντιος ἔτη γ',
ὃς τὸν πατρίκιον Ἰωάννην μετὰ Ῥωμαϊκοῦ στόλου
κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν ἐκπέμπει ἐν Ἀφρικῇ, ὃς τοὺς
ἐχθροὺς τροπώσας καὶ τὴν Ἀφρικὴν ἐλευθε-
ρώσας, εἰς βασιλείαν ἐπορεύετο. Ἀλλ' ὁ στρατὸς, ὑπὸ
τῶν Ἰδίων ἀρχόντων εἰς βουλὴν πονηρὰν ἐκτραπείας,
καὶ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην φονεύσας, καὶ τὸν βα-
σιλεὺς ἀναθεματίσας, Ἀψίμαρον δρουγγάριον τῶν
Κιβυρραίων βασιλεὺς ἀνηγόρευσαν, Τιβέριον αὐτὸν
μυνομαζάντας, ὃς, διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης,
προδοσίας γενομένης, ἐν τῇ πόλει εἰσέλθων, καὶ τὸν
Λεόντιον χειρωσάμενος καὶ ῥινοκοπήσας ἐν τῇ μονῇ
τῶν Δαλμάτων περιώρισεν.

Μετὰ δὲ Λεόντιον ἐδασίλευσεν Ἀψίμαρος ὁ καὶ
Τιβέριος ἔτη ζ'. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ὁ παρὰ Λεον-
τίου ῥινοκοπηθεὶς, ἐκ Χερσῶνος λάθρα τινὰς ἀνα-
λαβόμενος, ἀπέπλευσεν ἐπὶ τὴν στόμιον τοῦ Ἰστρου,
καὶ ἐκπαυθεὶς ἀπέστειλε πρὸς Τέρβελον τὸν Βούλ-
γαρον δεῦναί οἱ συμμάχῃν τοῦ κρατῆσαι τῆς προ-
γονικῆς βασιλείας. Ὁ δὲ οὐ μόνον συμμάχῃν, ἀλλὰ
καὶ ἐκτετὸν ἐπιβέβωκε, σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν βασιλεῦσαν
παρὰγεγνόμενος. Ἐστὶλθεν οὖν Ἰουστινιανὸς σὺν
ἐκείνοις ὁμοφύλοις διὰ τοῦ ἀγωγοῦ προδοσίᾳ τινῶν
ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν
τὴν λεγομένην δι' αὐτὸν δευτέραν, καὶ κατεσκήνω-
σεν ἐν τοῖς παλατίοις τῶν Βλαχερνῶν, ὅπερ μαθὼν
ὁ Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολλωνιάδα φεύγει, λαθεὶν μεθ'
ἑαυτοῦ πολλὰ χρήματα. Ὁ οὖν Ἰουστινιανὸς, τὸν τε
Λεόντιον καὶ Ἀψίμαρον τὸν μὲν τῆς βασιλείας, τὸν
δὲ τῆς φυλακῆς ἐξαγαγὼν, καὶ ἀμφοτέρους τοῖς ποσὶν
ἐκτὸς ὑποθείας, ἐν τῇ Ἰπποδρομίᾳ κεφαλικάς αὐτοὺς
ἐκμάρτυρατο.

Μετὰ δὲ Ἀψίμαρον ἐδασίλευσε πάλιν Ἰουστινι-
ανὸς ἔτη ζ', ὅθωρα πολλὰ τῇ Τέρβελι δοὺς καὶ χώραν
Ῥωμαϊκὴν τὴν λεγομένην νῦν Ζαγόρια. Ἡρακλεῖον
δὲ ἀνελθὼν αὐτοῦ καὶ τοὺς συνασπίζομένους αὐτῷ
ἐκπολιόπισεν. Καλλίνικον δὲ τὸν πατριάρχην τυ-
ρώσας ἐν Ῥώμῃ ἐξώρισεν, ἀνθ' οὗ προεδάλετο
Ἡρακλῆν τὸν ἐν τῇ νήστῃ Ἀμάστριδος ὄντα, ὡς
ἐπαγορεύσαντα αὐτῷ τὴν τῆς βασιλείας ἀποκατά-

A imperii generalis synodus apud Cpolim 170 Patrum
congregata est adversus Theodorum Pharanum
episcopum, Honorium Romanum, Cyrum Alexan-
drinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum et Petrum
Cpolitanos, aliosque, qui unam in Christo volunta-
tem atque operationem affirmabant, quos anathe-
mate feriit, duasque naturales voluntates et duas
naturales operationes in uno Christo Deo nostro
esse demonstrarique publicavit. Imperator visce-
rum morbo correptus animam exhalavit.

Post Constantinum imperium administravit
Justinianus annum unum. Triclinium quod dicitur
Justiniani in palatio condidit. Tandem a Leontio
B praecisis naribus Chersonem solum vertere co-
gitur.

Post Justinianum Leontius imperio praefuit
annos tres. Joannem patricium cum Romanorum
classe adversus Agarenos in Africam mittit, qui
hostibus fuis Africaque in libertatem vindicata
redux sese domum recipiebat. Sed exercitus, malo
primatum consilio in animum solutum ac liberum
versus 49 Joannem patricium obtruncat, impera-
torem anathemate ferit, Apsimarumque Ciby-
raotarum drungarium, quem Tiberium mutato
nomine dici voluit, imperatorem declarat. Tibe-
rius per portam quae apud Blachernas est, prodi-
tores nactus, urbem ingresses Leontium captum
et naribus mutilatum in Dalmatarum monasterio
ablegat.

C Post Leontium Apsimar, Tiberius dictus,
imperium occupat annos septem. Porro Justinianus
opera Philippii naribus truncatus Chersonem clan-
culum, nonnullis secum devectis, ad fauces Istru
navigat. Cum pervenisset ad Terbelum Bulgarorum
ducem, rogatum mittit ut sibi ad paternum avitum-
que imperium recuperandum auxilia suppeditaret.
Terhelus non auxilia modo, sed suam ipse operam
praestat, ad principem urbium usque progressus.
Justinianus itaque paucis amicis consilio suo cre-
dito, cum iisdem per aqueductum, nonnullorum
civium prodicione, furtim aditum in urbem sibi pa-
rat, nec longius a Sancta Anna, cui secundae pro-
pter ipsum nomen fuit, abiit, sedemque in aedibus
Blachernensibus collocavit. Eo cognito Apsimar
D Apolloniadem cum magna vi pecuniarum aufugit.
Verum Justinianus Leontium et Apsimarum, hunc
imperio pulsum, illum carceribus extractum, pedi-
bus conculcatos inter ludos Circenses poena capitis
multavit.

Post Apsimarum rursus Justinianus imperium
administrat annos septem. Terbelo referens gratiam
munera misit ingentia, cumque Romana illa re-
gione 50 quam nunc Zagoriam vocant donavit.
Heraclium Apsimari fratrem, et omnes qui cum eo
consenserant, suspendio affecit. Callinicum patri-
archam oculis privatum Romam in exsilium egit,
et loco illius Cyriacum in insula Amastri degen-

tem, quod imperii recuperationem praedixisset, patriarcham Cpolitanum creavit. Adversus Chersonitas, eorum in se dictoria ac contumelias, cum imperio dejectus apud illos viveret, animo volvens, classem, cui patricium Maurum praefecit, instrui pararique jussit. Chersonitae Justiniani freno excusso Philippicum ibi Apsimari jussu exsulantem, Nicephori filium, cito et cursim imperatorem pronuntiant. De eo Justinianus certior redditus magis ac magis furore excanduit, metuque exterritus Sinopem usque procedit, ut res omnes accuratius rescisceret. Verum Philippico cum classariis militibus ad urbem citius delato, Justinianus a suis omnibus desertus ad Demetrium se contulit. Illum captum Philippicus confestim ignominioseque neci que illius filium obtruncat.

Post Justinianum Philippicus, qui Bardanes etiam dicebatur, imperavit annos duos. Illum Georgius patricius, cognomento Boraphus, et Theodorus patricius Myxa cum armatorum militum manu repente ex Thracia irruentes arreptum statim excant, et die sequenti convocata multitudo in Magna ecclesia Artemium protasecretem imperatorem denuntiant.

Post Philippicum imperium tenuit Artemius, Anastasius etiam dictus, annos 51 duos. Sub eo Germanus ex metropoli Cyzici in Cpolitanam sedem translatus est. Classis, quam ipse contra Agarenos expedierat, seditione facta imperium Artemio abrogant, ducem suum interficiunt, sicque in dominam urbium gressus dirigunt. Cum Atramyttum pervenissent, Theodosium publicorum vectigalium exactorem, virum impium rusticumque, abreptum imperatorem creant. Hic cum in Thracias oras trajecisset, seditiosam civitatem per Blachernarum portam ingreditur. Artemius Nicæam fugiens et securitate promissa habitum monachi induit; quem Theodosius Thessalonica exulare jussit. Cæterum Leo Isaurus Orientalium dux pro Artemio propugnans Theodosio obedire noluit.

Post Artemium Theodosius Atramyttenus imperium regit annos duos. Sub eo Leo Isaurus a Malsava Saracenorum principe seductus, et ab omnibus imperator salutatus, ingenti copiarum vi Chrysopolim occupat. Cæterum Theodosius imperium cessit Leoni, a quo cum se in posterum tuto vitam agere posse promissum accepisset, clericorum se albo una cum filio ascripsit. Eundem et chrysographum fuisse, et episcopum Ephesinum creatum ab eodem, historia proditum est.

Post Theodosium imperium invasit Leo Isaurus, qui et Cono, annos viginti quinque. Hic multis damnis malisque Christianos affecit, ut venerandarum 52 imaginum cultum aboleret, filium suum Constantinum imperatorem proposuit. Verum hæc flagitiosissima execrandaque reipublicæ pestis viscerum morbo correptus ignominiose vitam abiecit.

στασιν. Χερτωνίταις δὲ μνησικακῶν ἀπὸ τῆς ἐξορίας στόλον ἐξώπλισε κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπέστειλε τῷ πατρικίῳ Μάρῳ τοῦτον ἐγχειρισάμενος. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ἰουστινιανὸν καθύδρισαν, τὸν δὲ ἐκείσε ἐξόριστον ὄντα ὑπὸ Ἀψιμάρου Φιλιππικόν, υἱὸν Νικηφόρου πατρικίου, βασιλεῖα θῆτον ἀνηγόρευσαν, ὅπερ γνοὺς ὁ τύραννος Ἰουστινιανὸς, καὶ ἐπὶ πλείον θυμωθεὶς καὶ φοβηθεὶς ἀνῆλθε μέχρι Σινώπης ἀκριβέστερον περὶ τοῦτου μαθησόμενος. Τοῦ δὲ Φιλιππικοῦ σὺν στόλῳ καταλαβόντος, Ἰουστινιανὸς πρὸς τὸν Δημήτριον ἀπέδρα, καταλειψθεὶς ὑπὸ πάντων ὃν αὐτὸς Φιλιππικὸς χειρωσάμενος ἀνέβλεν αἰσχροῦς, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τοῖς Σκύθαις ἐξέπειμψεν. Ἀναίρει δὲ καὶ Τιθέριον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. tradit, et caput ejus Scythias misit. Thiberium quo-

B

Μετὰ δὲ Ἰουστινιανὸν ἰδασίλευσε Φιλιππικὸς ὁ καὶ Βαρδάνης ἔτη β', ὃν Γεώργιος πατρικίος, ᾧ ἐπὶ κλην Βόραφος, καὶ Θεόδωρος πατρικίος ὁ Μύξης μετὰ ταξιωτῶν αἰφνης ἐκ τῆς Θράκης ἐλθόντες καὶ εἰσπηδίσαντες ἀρπάζουσι καὶ εὐθὺς τυφλοῦσι; καὶ τῇ ἐπαύριον συναχθέντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἔστειψαν Ἀρτέμιον πρωτασκήτην.

Μετὰ δὲ Φιλιππικὸν ἰδασίλευσεν Ἀρτέμιος ὁ καὶ Ἀναστάσιος ἔτη β', ἐφ' οὗ καὶ Γερμανὸς ἐκ τῆς μητροπόλεως Κυζίκου μετετέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν πατριάρχης. Ὁ δὲ κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν παρ' αὐτοῦ σταλεὶς στόλος στασιάζας καὶ τὸν βασιλεῖα ἀναστάσας καὶ τὸν οἰκεῖον ἄρχοντα ἀνελὼν ἀνίρχετο κατὰ τῆς βασιλίδος πόλεως. Ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ Ἀτραμύτῳ εὗρον ἐκείσε Θεοδόσιον ἐκλήπτωρα τῶν δημοσίων φόρων, ἄνδρα δυσσεβῆ καὶ ἀπράγμονα, καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλεῖα ὃς ἐπὶ τῇ Θρακίᾳ περάσας μέγρ, ἐν ὅλῳ βρεῖ τὴν πόλιν καταλαμβάνει, καὶ διὰ τῆς τῶν Βλαχερνῶν πόρτης εἰσέρει. Ὁ δὲ Ἀρτέμιος ἐν Νικαίᾳ φυγὼν, λόγον τε ἀπαθείας λαβὼν, τὸ μοναδικὸν περιεβόλετο σχῆμα ὃν Θεοδόσιος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξώρισεν. Λέων δὲ ὁ καὶ Ἰσαυρος καὶ τῶν ἀνατολικῶν στρατηγὸς ὑπερμαχῶν Ἀρτεμίου οὐχ ὑπετάγη Θεοδοσίῳ.

Μετὰ δὲ Ἀρτέμιον ἰδασίλευσε Θεοδόσιος ὁ Ἀτραμυτηνὸς ἔτη β', ἐφ' οὗ Λέων ὁ Ἰσαυρος ὑπὸ Μελσάδα τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγοῦ συγκρατηθεὶς καὶ παρὰ πάντων εὐφημηθεὶς μετὰ πλείστου στρατοῦ καταλαμβάνει τὴν Χρυσόπολιν. Ὁ δὲ Θεοδόσιος, λόγον ἀπαθείας παρ' αὐτοῦ λαβὼν, παρεχώρησεν αὐτῷ τῆς βασιλείας, κληρικὸς σὺν υἱῷ γενόμενος. Τὸν αὐτὸν δὲ φασιν οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρυσογράφον εἶναι, καὶ γεγονέναι ἐπίσκοπον Ἐφέσου ὑπ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ Θεοδόσιον ἰδασίλευσε Λέων ὁ Ἰσαυρος ὁ καὶ Κόνων ἔτη κε', πολλὰ κακὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐνδείξάμενος διὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων καθάραιεν. Ἔστειψε δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Καὶ νόσφ' οὐσεντερίας ὁ παμμίαιρος καὶ ἀλάττωρ περιπεσὼν τὴν ψυχὴν αἰσχροῦς ἀπέβρῃξεν.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἔδρασιλευσε Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτη λδ', ἐν δεινότητι Λέοντος ποικιλωτάτῃ πάρεσσι, ἐκ σπέρματος ὄφως ἀσπίς δεινὴ καὶ ὄφρ' ἐπιτόμενος, ὃ ἐκ Δαν' Ἀντίχριστος. Οὗτος τὴν πατρῴαν βασιλείαν ἅμα καὶ δυσσέβειαν διαδεξάμενος πλείον καὶ μᾶλλον ἐκ Θεοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων διέστατο. Ἄλλ' αἰσχρῶς καὶ οὐδὲς τὴν ψυχὴν ἀποβόλῃς θνήσκει ψυχῇ καὶ σώματι, βῶν δόνηρῶς καὶ λέγων· Ζῶν πυρὶ παρεδόθην διὰ τὴν Θεοτόκον Μαρίαν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ νῦν τιμᾶσθω καὶ ἀνυμνεῖσθω ὡς Θεοτόκος ἀληθὴς οὐσα.

Μετὰ δὲ Κωνσταντῖνον ἔδρασιλευσεν ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας υἱὸς αὐτοῦ Λέων ἔτη ε'. Ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ὁ οὖν Λέων λιθομανῆς ὑπάρχων ἠράθη τοῦ στέμματος Μαυρικίου, καὶ λαβὼν ἐφόρεσεν αὐτὸ καὶ προῆλθεν. Ὅθεν ἀπηγορεύθη δεινῶς ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ σφοδρῶς πυρετῷ συνεχόμενος ἐτελεύτησε, τῆς ἱεροσουλίας ἐπίχειρα κομισάμενος.

Μετὰ δὲ Λέοντα ἔδρασιλευσε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιε', ἐφ' οὗ τὸ τῆς εὐσεβείας δόγμα ἔλαβεν ἑρχὴν παρρησιάζεσθαι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐλατύνεσθαι. Μετὰ δὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης ἔδρασιλευσεν, ἥτις καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἔρθη στέμμα πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ προσήνεγκεν ἐκκαλλωπίσασα διὰ μαργαριτῶν. Ἐφ' ὧν χειροτονεῖται πατριάρχης Ταράσιος ὁ ἀπὸ ἀσκηρητῶν. Γέγονε δὲ καὶ ἡ ἐβδόμη σύνοδος τῶν τῶν ἁγίων Πατέρων συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῆς πρώτης ἀθέσεως συναθροισθείσης παρὰ Κωνσταντῖνου ἐφ' ὅβρει καὶ καταστροφῇ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ἀναθεματίσασα, δὲ τοὺς ταύτης ἐξάρχους, τὴν τε τῶν σικτῶν εἰκόνων ἀρχαίαν παραδεδομένην τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμὴν ἀνανεώσασα, ὥρισε παραπλησίως ταῦτα τῷ σταυρῷ προσκυνεῖσθαι. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος κατὰ Ἀράβων ἐξελθὼν καὶ ὑποστρέψας ἐν τῷ παλατίῳ κρατηθεὶς παρὰ τῶν μεγιστάνων τυφλοῦται βουλῇ τῆς αὐτοῦ μητρὸς Εἰρήνης, ἥτις μετὰ ταῦτα ἐκράτησε τῆς βασιλείας ἔτη ε'.

Μετὰ δὲ Εἰρήνην ἔδρασιλευσε Νικηφόρος ὁ ἀπὸ γενικῶν ἔτη γ'. Ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σταυράκιον. Ἐφ' οὗ Ταρσίου τελευτήσαντος Νικηφόρος ὁ ἁγιώτατος χειροτονεῖται. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ὡς αὐτῶν ἀναιρεῖται.

Μετὰ δὲ Νικηφόρον ἔδρασιλευσε Σταυράκιος υἱὸς αὐτοῦ ἔτος α' καὶ μῆνας β'.

Μετὰ δὲ Σταυράκιον ἔδρασιλευσεν ὁ εὐσεβέστατος Μιχαὴλ καὶ γαμβρὸς αὐτοῦ, ὃς Παγγαδὲ ἦν ἡ προσγορία, ἔτος α' καὶ μῆνας θ', σπεσθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου.

Μετὰ δὲ Μιχαὴλ ἔδρασιλευσε Λέων ὁ Ἀρμένιος, ὁ καὶ παραδότης γεγονώς ὑπερον ἔτη ζ' καὶ μῆνας ε', σπεσθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου, βεβαιώσας πρότερον ἑγγράφως περὶ τῆς αὐτοῦ ὀρθοδόξιας, τὴν ὑπερον ἀθετήσας καὶ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυ-

Leoni successit Constantinus filius in administratione imperii per annos triginta quatuor, ex horrendissimo leone versutissimus pardus, ex semine serpentis aspis dira et fulmineus serpens, ex Dano Antichristus. Hic paterni imperii atque impietatis hæres, magis ac magis cultum divinum, Dei Matris gloriam sanctorumque omnium aversabatur. Sed hic quoque turpi leto animam profudit, cum corpore extincto anima quoque æterno supplicio condemnata. Ideo vivus miserabiliter ejulans mærensque conquerebatur: *Vivus igni traditus sum propter Deiparam Mariam. Sed ab hoc tempore in honore ac veneratione esto, cum vere Deipara sis.*

Constantinum secutus est in imperio Leo ex Chazara filius per annos quinque. Is filium Constantinum coronavit. Verum cum gemmarum ardore nimio insaniret, ad coronam Mauricii studio inflammato raptus est, ablataque ab ecclesia exornatus in publicum prodiit. Hinc caput illius carbuncolorum vehementissimo morbo exarsit, ipse rabidissime hærenti febri jactatus vitæ finem posuit, sacrilegii pœnis persolutis.

Leoni Constantinus filius successit, tenuitque imperium annos septemdecim. Sub eo verè pietatis dogmata radicibus actis propagari verbumque Dei laxius numerosiusque dilatari cœpit. Cum matre Irene imperium administravit. 53 Ea coronam a marito sublatam unionibus exornatam rursus ecclesiæ restituit. Sub his Tarasius a secretis patriarcha eligitur, et septima trecentorum quinquaginta sanctorum Patrum apud Nicæam secundum congregatorum synodus, adversus primam contra jus fasque a Constantino in contumeliam abolitionemque sacrarum imaginum coactam celebrata, illius auctores anathemate ferit, et venerandarum imaginum antiquo avitoque honore in Ecclesia restituto, easque admodum et crucem adorari decrevit. Constantinus porro cum in Arabas exercitum duxisset, regressus in palatium, a primatibus consilio matris Irenes oculis privatur; quæ post eum imperium tenuit annos quinque.

Post Irenem imperavit Nicephorus ex genicis annos octo: is Stauracium filium coronavit. Ejus imperio Tarasio vita functo sanctissimus Nicephorus eligitur. Imperator a Bulgaris, adversus quos duxerat exercitum, obtruncatur.

Post Nicephorum Stauracius filius imperium rexit annum unum et menses duos.

Stauracio successit piissimus Michael Nicephori gener, cognomento Rangabe. Imperavit annum unum menses novem, a Nicephoro patriarcha coronatus.

Michaelem secutus est Leo Armenius, qui postea perduellis fuit; imperavit annos septem menses quinque. Coronatur a Nicephoro patriarcha, 54 cum prius scripto rectam de fide sententiam confirmasset; quam postmodum violavit, et adversus

imagines vir contumacissimus rabide desævians sanctissimum Nicephorum solum vertere jussit, et plurimos alios veræ pietatis adsertores innumeris malis afflixit. Sed divino tandem judicio pœnas, quas meruit, dedit; ipso enim Nativitatis nostri Servatoris die in templo discerptus in membra impiam ac miseram animam exhalavit.

Post hunc Michael Amorrhæus regnavit annos octo et menses novem. Filium Theophilum coronavit. Tandem urinæ difficultatibus renumque doloribus malus male periit. Illi in imperio successere Theophilus filius cum matre Euphrosyna.

Post Michaelē imperium administravit Theophilus filius, novus Baltasar, in res sacras injuriosus ac facinorosus, moribus profligatissimis, annos duodecim, menses tres. Dysenteria excessit. Mater ejus Euphrosyna sponte palatio cedens in monasterium proprium, quod Gastia cognominatum sese recepit; ibi quieti operam dabat. Imperator Michaelē filium in Magna ecclesia imperatorem coronat. Verum, ut dictum est, dysenterico morbo male ac miserabiliter extincti, infelix cada-ver in templum Sanctorum Apostolorum delatum est.

Post Theophilum imperavit Michael filius Methy-stes, hoc est temulentus, dictus, cum matre Theodora annos quatuordecim, solus annos decem, cum 55 Basilio annum unum menses quatuor. Hic paterni imperii hæres paterna eaque execranda hæresi de medio sublata, jam a suo principio piam rectamque fidem promulgat, sanctumque Methodium patriarcham designat. Is cum in Domino obdormisset, loco illius Ignatius Michaelis curopalatæ filius sufficitur. Illum Bardas Cæsar, cum ab eo ob scelus, in quod provolvebatur, reprehenderetur, vi ab ecclesia ejecit. Ejus in locum patriarcham Photium substituit. Michael vero jussu Basilii occiditur.

Basilius Macedo, cognomento Cephalas, cum Michaelē imperium rexit annum unum menses quatuor, solus annos novemdecim. Photio, quod ab eo propter Michaelis cædem reprehenderetur, pulso, sanctum Ignatium secundo patriarcham designat. IgnatiomortuorursussufficiturPhotius. Tandem cum isset venatum, immanem cervam alicunde venientem persequabatur. Illa conversa imperatorem cornibus medium arreptum de equo projecit. Interim quidam occurrens ense, cingulo perrupto imperatorem periculo liberat. Verum ex illa cervæ laceratione in ægritudinem incidens vitam finit, Leone et fratre Alexandro imperatoribus propositis.

Leo imperavit annos viginti quinque et menses octo. Stephanus illius frater, clericorum syncellorumque albo ascriptus, apud patriarcham Photium educabatur et scientiis erudiebatur. Sed Photio nonnullas ob causas 56 solio ejecto imperator Stephanum fratrem patriarcham creat. Quo defuncto,

Α τίσας ὁ παμβέβηλος τὸν τε ἀγιώτατον Νικηφόρον ἐξώρισε καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν τῆς εὐσεβείας προμάχων μυρίοις δεινοῖς περιέβαλεν. Ὅν δὲ θεία δίκη μετέλθει κατὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνδὸν τοῦ ναοῦ μελετῶν κατακοπέντα, καὶ οὕτω τὴν ἀνόσιον αὐτοῦ καὶ ἀθλίαν ψυχὴν ἀπορρήξαντα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐδασίλευσε Μιχαὴλ ὁ Ἀμορρᾶιος ἔτη γ' καὶ μῆνας θ'. ἔσπεψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόφιλον· ὅς ὅς ὑστερον ἐκ δυσουρίας καὶ τῆς τῶν νεφρῶν ἀλγυδόνος κακῶς ἀπεγλήθη τοῦ ζῆν. Ἐσχέ δὲ τὴν ἀρχὴν ἀντ' αὐτοῦ Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εὐφροσύνης.

Μετὰ οὖν Μιχαὴλ ἐδασίλευσε Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ νέος Βαλτάσαρ, τῶν ἀγίων ὑδριστῆς καὶ καθαιρέτης καὶ βέβηλος, ἔτη β' καὶ μῆνας γ' καὶ ἀπέθανε δυσεντερικῶς. Ἡ δὲ τούτου μήτηρ Εὐφροσύνη, ἰκονσιῶς κατελθοῦσα τοῦ παλατίου ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς, ἣ ἐπώνυμον τὰ Γάστρια, ἡσύχαζεν. Αὐτὸς δὲ στέφει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, οὗ δυσεντερικῇ νόσῳ, ὡς εἴρηται, κακῶς καὶ ἀθλίως τὴν ψυχὴν ἀπορρήξαντος, ἀπεκομίσθη τὸ θύστηνον αὐτοῦ σῶμα εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Μετὰ δὲ Θεόφιλον ἐδασίλευσε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ λεγόμενος Μεθυστής, σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Θεοδώρα ἔτη ιδ' ὁ μόνος δὲ ἔτη ι', σὺν τῇ Βασιλείᾳ ὅς ἐτος α' καὶ μῆνας δ' ὅς, τὴν πατρίαν βασιλείαν διαδεξάμενος, τὴν θεοστυγὴ αὐτοῦ αἵρεσιν ἀποσεσάμενος, τὴν ἐκκαλῆ θεοφιλῆ καὶ ὁρθὴν πίστιν ἀνεκλήρυξε καὶ τὸν ἐν ἀγίοις Μεθόδιον πατριάρχην προεδάλετο. Τούτου δὲ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰγνάτιος υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ κουροπαλάτου, ὃν ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐλεγγόμενος ἐπὶ τινὶ μύσει παρ' αὐτοῦ πραττομένη, βίᾳ τῆς ἐκκλησίας ἐξέωσεν· ἀντ' αὐτοῦ δὲ χειροτονεῖ πατριάρχην τὸν Φώτιον. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ἀναιρεῖται βουλῇ Βασιλείου.

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὁ λεγόμενος Κεφαλᾶς, ἐδασίλευσε μετὰ Μιχαὴλ μὲν ἔτος α' καὶ μῆνας δ', ὁ μόνος δὲ ἔτη θ'. Οὗτος, Φώτιον τοῦ θρόνου ἐξώσας ὡς ἐλεγχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ Μιχαὴλ φόνον, προεχειρίσατο τὸν ἐν ἀγίοις Ἰγνάτιον πατριάρχην τὸ δεύτερον. Τούτου δὲ τελευτήσαντος πάλιν Φώτιος προχειρίζεται. Τούτον τὸν βασιλεῖα ἐξελθόντα πρὸς τὸ κυνηγῆσαι καὶ ἔλαφον παμμεγέθη ἀναφανείσάν ποθεν καταδιώκοντα, ἐπιστραφεῖσα ἤρε τοῦτον μετὰ τοῦ κερατος αὐτῆς τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ζώνης· φθάσας δὲ τις καὶ σπάθη τὴν ζώνην ἐκκόψας ἐβόρυσσεν αὐτόν. Ἐν τοῦ τοιοῦτου οὖν τῆς ἐλάφου σπαράγματος νοσηλευθεὶς τελευτᾷ, λείοντα καταλιπὼν αὐτοκράτορα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ δὲ Λέων ἐδασίλευσεν ἔτη κ' καὶ μῆνας γ'. Στέφανος δὲ αὐτοῦ ἀδελφὸς κληρικὸς ὢν καὶ σύγκελλος ἦν μετὰ Φωτίου πατριάρχου, ἀνατρεφόμενος παρ' αὐτῷ καὶ παιδευόμενος. Τὸν οὖν Φώτιον διὰ τινὰς αἰτίας ὁ βασιλεὺς τοῦ θρόνου καταγαγὼν Στέφανον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν πατριάρχην προβάλλεται.

Τούτου δὲ τῶν τῆδε μεταστάντος ἀντ' αὐτοῦ χειρο-
 τονεῖται Ἀντωνίος ὁ ἐπιλεγόμενος Καυλέας. Ἡ δὲ
 Ἀύγουστα Θεοφανῶ τελευτᾷ βασιλεύσασα ἔτη ιβ'.
 ἐντ' αὐτῆς δὲ στέφει ὁ βασιλεὺς Ζωὴν τὴν θυγατέρα
 Γζαύτζα, καὶ εὐλογεῖται μετ' αὐτῆς. Ἀντωνίου δὲ
 τοῦ πατριάρχου τελευτήσας, χειρατονεῖται Νικό-
 λαιος πατριάρχης, μυστικὸς χρηματίας τοῦ βασι-
 λεως. Οὗ δὲ τὸ μὴ συνθῆσθαι τῇ τοῦ βασιλέως
 πολυγαμίᾳ βίᾳ τοῦ θρόνου καταδιδοσθέντος, χειρο-
 τονεῖται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Εὐθύμιος σύγκελ-
 λος, ὃν φασιν ἐκ θείας ἀποκαλύψεως τοῦτο δεξιῶσαι
 ὡς τοῦ βασιλέως βουλευομένου αἵρεσιν καὶ νόμου
 θείναι τοῦ μέγρι τριῶν μὲν ἀνδρῶν, τισσάρων δὲ
 γυναικῶν τὸν γάμον γίνεσθαι. Στέφει οὖν ὁ βασι-
 λεὺς [Λέοντα] τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Κοι-
 λιακῶ δὲ νοσήματι περιπεσὼν τελευτᾷ προχει-
 ριστάμενος Ἀλέξανδρον τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν πολλὰ
 δεξιῶσαι αὐτοῦ φυλάττειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταν-
 τῖνον.

Ἀλέξανδρος οὖν ἐβασίλευσεν ἔτος α' καὶ ἡμέρας
 κη' σὺν Κωνσταντίνῳ υἱῷ Λέοντος· ὃς, ῥομφαίᾳ
 θιγλᾶτον πληγῆς, αἵματος πολλοῦ ἔκ τε τῶν ῥινῶν
 καὶ τῶν αἰδοίων ἐκφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας
 κακῶς ἐτελεύτησεν, ἰάσας τὴν βασιλείαν Κωνσταν-
 τῖνον υἱῷ Λέοντος, καὶ ἐπιτρόπους αὐτῷ κατα-
 λειπών.

Κωνσταντῖνος δὲ ὁ πρῶτος Πورφυρογέννητος, τοῦ
 πατρὸς αὐτοῦ τελευτήσαντος Λέοντος, παῖς ἔτι τυγ-
 χάνων (ἐβόδον γὰρ ἦν αὐτῷ τῆς ἡλικίας ἔτος) ὑπὸ
 Ἀλέξανδρον θεῖον αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ καταλί-
 λειπτο, ὑπὸ ἐπιτρόπους τελεῶν. Ἐβασίλευσεν οὖν
 σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ζωῇ τῇ Καρθωνοψίνᾳ ἔτη ζ',
 ἅμα δὲ Ῥωμανῷ πενθερῷ αὐτοῦ, ὢν ἐν ὑποταγῇ,
 ἔτη κα', μονοκράτωρ ἔτη μ', ὡς εἶναι τὰ πάντα τῆς
 βασιλείας αὐτοῦ ἔτη ξε'. Ὅς, τὴν οἰκίαν μητέρα
 ὡς ἐπιβουλεύονσαν Ῥωμανῷ διὰ πεφρμαγμένων
 βρώματων φωρίσας, αὐτὴν μὲν τοῦ παλατίου κα-
 ταδιόζει, Ῥωμανὸν δὲ τὸν Λεκαπηνὸν τὸν καὶ
 Ἀδάστανον τῇ τοῦ Καίσαρος ἀξίᾳ τιμᾷ, ἔτα καὶ
 τῷ τῆς βασιλείας αὐτὸν στέφει διαδήματι· ὃς, μετ'
 οὐ πολὺ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον διὰ τινων ἐπι-
 βολῶν αὐτῷ κατασκευάζοντα μαθὼν καὶ προφάσεως
 λαβόμενος αὐτὸν μὲν ὑποδιόζει καὶ δεῦτερον
 παθιστᾷ, ἐκ τούτου δὲ ἄγει εἰς τὸ ἐμπροσθεν· μετὰ
 ταῦτα δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τῷ πατρι-
 αρχικῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρύει. Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασι-
 λείας καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ἅγιον ἐκμαγεῖον ἐξ
 ἑξήκον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεκομίσθη. Ἀλλ'
 ὑπερὸν τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν οἱ τούτου παῖδες τοῦ
 παλατίου καταγαγόντες ἐν τῇ Πρώτῃ νήσῳ ἐξώρισαν,
 ἔβα καὶ τελευτᾷ. Ὅς πάλιν ὁ τούτου γαμβρὸς
 Κωνσταντῖνος, μήπως καὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὅμοια
 ἐπαρξάνται λογισάμενος, ἐναρπάστους τοῦ παλα-
 τίου καταγαγὼν καὶ ἐν ταῖς πλησιαζούσαις νήσοις
 περιστάς, κληρικὸς ἀπέκλειρε, σὺν αὐτοῖς βασι-
 λείας ἡμέρας μγ'. Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος
 υἱὸς ὁ πρῶτος Πورφυρογέννητος, τὰ ὑποῦλα ἐκ μέσου
 περιελών, καὶ μόνος τὴν αὐτοκράτορα περιζωσάμε-
 νος ἐρχθὲν τὸ δεῦτερον, κατὰ τὸ θεῖον Πάτρι καὶ τῷ

A in locum ejus sufficitur Antonius cognomento
 Cauleas. Augusta item Theophano cum regnasset
 annos duodecim, morbo exstinguitur: in locum
 illius Zoem Tzautzæ filiam imperator coronat, et
 ritu Ecclesiæ sacro sibi matrimonio jungit. Cum ex
 hac vita decessisset Antonius, Nicolaus patricius,
 secretioris consilii senator, patriarcha eligitur. Is,
 cum pluribus imperatoriis nuptiis adversaretur,
 throno extruditur, substituiturque Euthymius
 syncellus. Eum divino consilio tantum munus
 subiisse tradunt, cum imperatori novam condere
 legem hæresimque suscitare in animo esset, ut
 videlicet nuptiæ ad tertium usque virum, ad quar-
 tam vero uxorem protendi possent. Interea Leo
 Constantinum filium imperatoria corona donat.
 Tandem imperator cæliaco morbo correptus Alexan-
 drum fratrem imperatorem designat, multis prius
 deprecatus ut Constantinum filium servaret inco-
 lumem, et sic moritur.

Alexander una cum Constantino Leonis filio an-
 num unum et dies viginti novem regnavit; qui, di-
 vina framea percussus, sanguine multo ex naribus
 pudendisque effluente, post duos dies letho malo
 emoritur, Constantino Leonis filio imperium necnon
 curatores relinquens.

Constantinus primus Porphyrogenneta, cum illius
 pater Leo diem obiisset, puer adhuc (namque
 septimum ætatis annum agebat), ab Alexandro
 57 avunculo in imperio relinquitur curatoribus
 obnoxius. Imperavit itaque cum matre Zoe Car-
 bonopsina annos septem, cum Romano socero, il-
 lius voluntati asserviens, annos viginti quinque,
 solus annos quadraginta, ut imperii illius anni si-
 mul omnes fuerint sexaginta quinque. Hic depre-
 hensam matrem venenatis cibis vitæ Romani insi-
 diari regia pellit; Romanum Lecapennm, cui et
 Abastacto nomen. Cæsaris dignitate exornat, dein-
 cept et imperii diademate coronat. Qui non multo
 post Constantinum imperatorem sibi insidias parare
 ab aliquibus edoctus, occasione arrepta de grado
 dejecit et secundo post se loco collocat, sibi pri-
 mas arrogans: postea Theophylactum filium in
 sedem patriarchalem promovet. Sub ejus imperio
 sancta Christi imago Edessa Cpolim advehitur.
 Tandem Romanus a propriis filiis palatio ejectus
 ad Proteum insulam exsulatam mittitur, ubi exces-
 sit e vita; quos rursus illius gener Constantinus,
 ne contra se similia auderent, raptos e regia pellit,
 et in vicinas insulas ablegatos comis detonsis cle-
 ricorum albo ascripsit, postquam cum illis re-
 gnasset dies quadraginta tres. Constantinus itaque
 Leonis filius et primus Porphyrogenneta, suspi-
 cione omni de medio sublata, et secundum solus
 imperio potitus, sacro die Paschalis Romano filio,
 patriarcha Theophylacto preces fundente, diadema
 imponit, Romanumque Stephani 58 filium evira-
 vit, necnon et Basilium ex serva Bulgara Romano
 seniori progenitum, et Michaelem Christophori

filiū ablata coma clericum fecit. Verumtamen Theophylactus patriarcha annos natus tredecim diaconus ordinatur, anno vero ætatis decimo sexto in patriarchale solium promovetur; per annos viginti tres et dies viginti quinque male indigneque patriarchatu administrato animam exhalat, et in ejus locum sufficitur Polyeuctus monachus. Constantino imperante Joannis Præcursoris veneranda manus Antiochia advehitur et corpus sancti Gregorii Theologi. Hic ergo Constantinus, ut fassi sumus, solus imperio administrato per annos quindecim in morbum incidens diem obit.

καὶ ἡ τιμὰ χεὶρ τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μονοκρατὴς, ὡς ἔφημεν, ἔτη ιε', νόσῳ περιπεσὼν τελευτᾷ.

Post Constantinum ad Romanum illius filium, qui et puer dicebatur, imperium delatum est; qui morbo conflictatus ex hominum vita migravit, annorum viginti quatuor, imperii anno tertio, mense quarto, die quinto.

Post Romanum imperium accipiunt Basilius et Constantinus filii cum Theophanone matre. Imperarunt menses quinque cum Josepho Bringa, qui tum plurimum apud eos valebat.

His successit in imperio Nicephorus Phocas a Polyeucto patriarcha coronatus; qui et Theophanonem sibi legitimo matrimonio copulat, et partuculam vestis Joannis Baptistæ Berææ inventam Cpolim asportavit. Advexit item tegulam, in qua erat imago Christi Dei nostri, non humana arte nec manu expressam, Hierapoli, dum urbem diripit, repertam, et capillorum Joannis Baptistæ cinctum unum, adhuc sanguine madidum. Hic cum regnasset annos sex, consilio imperatricis Theophanonis a Tzimisce et conjuratis in palatio obtruncatur.

Post hunc imperium occupat Joannes Tzimisces, quocum simul imperabant Basilius et Constantinus Romani filii. Tzimisces sibi matrimonio copulat Theodoram Romani sororem, Constantini Porphyrogeneti filiam. A Polyeucto patriarcha imperatoris insignibus donatur, cum prius illi obtemperasset Nicephorique parricidas de medio sustulisset. Theophanonem palatio ejecisset solumque vertere jussisset, tomum præterea, quem Nicephorus Phocas, ut res ecclesiasticas transversas ageret, conscripserat, dilacerasset. Post hujus electionem cum triginta quinque tantum dies supervixisset Polyeuctus vitam posuit: in locum ejus successit Basilius Scamandrenus, qui nonnullorum criminum reus a synodo convocata pellitur, et Antonius Studita substituitur. Tzimisces enim imperasset annos sex et dies triginta, Basilii accubitoris insidiis veneno exstinguitur, successoribus Basilio et Constantino Romani filii.

Post Tzimisce imperium tenuerunt Basilius et Constantinus Porphyrogeneta annos quinquaginta. Basilius ætatis annum vicesimum. Constan-

τῶν Ῥωμανῶν περιτίθῃσι διάδημα, Θεοφυλάκτου τοῦ πατριάρχου τὰς εὐχὰς τελέσαντος. Εὐνούχισε δὲ καὶ Ῥωμανὸν τὸν τοῦ Στεφάνου υἱόν, ἔτι δὲ καὶ Βασίλειον τὸν ἐκ δούλης Βουλγάρας ἀποτεχθέντα Ῥωμανῶν τῷ γέροντι, Μιχαὴλ δὲ τὸν υἱὸν Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως ἀπέκρινε κληρικόν. Θεοφύλακτος δὲ ὁ πατριάρχης ἰγ' μὲν ἐτῶν ὧν ὅτε διάκονος ἐχειροτονήθη, ις' δὲ ὅτε εἰς τὸν πατριάρχικόν ἀνεδιβάσθη θρόνον, ἐπ' ἔτη κγ' καὶ ἡμέρας κε' κακῶς καὶ ἀναξίως ἀρχιερατεύσας τὸν βίον κατέλειπεν· ἀντ' αὐτοῦ δὲ προβάλλεται ὁ μοναχὸς Πολυεύκτος.

Ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας ἦρχθη ἐξ Ἀντιοχείας ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς

Μετὰ δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσε Ῥωμανὸς ὁ τούτου υἱὸς, ὁ λεγόμενος παῖδιον, ὃς νόσῳ περιπεσὼν ἐτελεύτησεν ἐτῶν ὑπάρχων κδ' βασιλεύσας ἔτη γ' μῆνας δ' ἡμέρας ε'.

Μετὰ δὲ τὸν Ῥωμανὸν διαδέχονται τὴν βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανοὶ τῇ μητρὶ, βασιλεύσαντες μῆνας ε' σὺν Ἰωσήφ τῷ Βρίγγῃ τότε παραδυναστεύοντι.

Μετὰ δὲ τούτους Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς βασιλεύει, στεφθεὶς παρὰ Πολυεύκτου τοῦ πατριάρχου. Κῆτα καὶ τὴν Θεοφανῶ νόμιμον γαμετὴν ἄγεται. Ὅς καὶ μέρος τι τοῦ ἱματίου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου εἰσέγαγεν ἐν τῇ πόλει, ὅπερ εὔρεν ἐν Βεῤῥόϊῳ. Ἰγχαγε δὲ καὶ τὸν κέραμον τὸν ἔχοντα τὸ ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ὃν εὔρεν ἐν Ἱερὰ πόλει, ταύτην πεπορθηκῶς, καὶ τῶν τριχῶν τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου βύστροχον ἓνα πεπιλημένον αἵματι. Οὗτος, βασιλεύσας ἔτη ς', φρνεύεται ἐν τῷ παλατίῳ βουλῇ τῆς βασιλείσεως Θεοφανοῦς παρὰ τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν.

Μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεύει Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, συμβασιλεύοντας ἔχων αὐτῷ Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ. Ἄγεται δὲ γυναῖκα Θεοδώραν τὴν ἀδελφὴν Ῥωμανοῦ, θυγατέρα δὲ τοῦ Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου. Στείφεται δὲ τῷ τῆς βασιλείας διαδήματι παρὰ Πολυεύκτου πατριάρχου, πρότερον αὐτῷ πεισθεὶς καὶ τοὺς Νικηφόρου αὐτόχειρας ἐκ μέσου ποιήσας, καὶ τὴν Θεοφανῶ τοῦ παλατίου καταβιδάσας καὶ ἐξορίσας, καὶ τὸν τόμον διαβρῆξας ὃν ἐπὶ συγχύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ Φωκᾶς Νικηφόρος ἐξέθετο. Μετὰ δὲ τὴν τούτου ἀναγύρευσιν λ' μόνος ἡμέρας ὁ Πολυεύκτος ἐπιθίους κατέλυσε τὴν ζωὴν, καὶ προχειρίζεται ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Βασίλειος ὁ Σκαλανδρηνός, ὃς ἐπ' αἰτίαις τισὶ διὰ βληθεῖς συνοδικῶς καθηρέθη. Προεβλήθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ Ἀντώνιος ὁ Στουδίτης. Ὁ δὲ Τζιμισκῆς βασιλεύσας ἔτη ζ' καὶ ἡμέρας λ', φαρμάκῳ κατεργασθεὶς παρὰ Βασιλείου τοῦ παρακλιμωμένου, θνήσκει· διαδέχους καταλιπὼν Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς παῖδας Ῥωμανοῦ.

Μετὰ οὖν τὸν Τζιμισκῆν κρατεῦσι τῆς βασιλείας Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογεννήτης ἔτη γ' ὧν ὁ μὲν Βασίλειος τὸν κ' ἔηνε τῆς ἡλικίας

χρόνον, τὸν ιζ' δὲ ὁ Κωνσταντῖνος. Διὸ καὶ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα μόνον τούτων ἐχόντων πᾶσαν τὴν τῶν πραγμάτων μεταχείρισιν Βασίλειος ὁ παρακοιμώμενος ἐνῆργει, ὃς ἅμα καὶ τὴν τούτων μητέρα πέμψας ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἄγει εἰς τὰ βασίλεια Νικολάου δὲ τοῦ Χρυσοδόργου ἐπὶ χρόνου ιβ' καὶ μῆνας η' τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύναντος καὶ λύσαντος τὴν ζωὴν, χειροτονεῖται Σισίννιος μάγιστρος. ἀνὴρ ἰλλόγιμος καὶ λατρικῆς καὶ νομικῆς τέχνης ἦκων εἰς τὸ ἀκρότατον. Καὶ οὗτος δὲ, ἐπὶ τρεῖς μόνους ἐνιαυτούς τὴν Ἐκκλησίαν ποιμάνας, ἐξέστη τῆς ζωῆς, καὶ προσβλήθη Σέργιος, ἡγουμένος ὧν τῆς μονῆς τοῦ Μανουὴλ καὶ τὸ γένος ἀναφέρων εἰς Φώτιον τὸν πατριάρχην, ὃς ἐπὶ κ' ὅλους ἐνιαυτούς τὴν τοῦ Θεοῦ ποιμάνας Ἐκκλησίαν πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε, καὶ προσβλήθη πατριάρχης Εὐστάθιος, πρῶτος ὧν τῶν κερκυραίων τοῦ ἐν βασιλείᾳ ναοῦ. Ἀνεκαίνισε δὲ ὁ βασιλεὺς Βασίλειος καὶ τὸν ἀγαθὸν Οὐάλεντος τοῦ βασιλέως, ὡς ἂν ἔχοιεν οἱ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἀφρονίαν ὕδατος. Οὗτος, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληρθεὶς, ἀπεβίβη, πρὸ τῶν ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Εὐσταθίου τοῦ πατριάρχου ἀποθανόντος, οὗ διάδοχον ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιον μοναχὸν ἐποίησατο ἐκκλησιάρχην ὄντα ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ. Τοῦ οὖν βασιλέως Βασιλείου τελευτήσαντος καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸ Ῥόδομον ναῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου ταφέντος, ὁ τοῦτου ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος μόνος τὸ τῆς βασιλείας ἀνεζήσατο κράτος· ὅς ζήσας μὲν τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ο' ἔτη, ἐπὶ τρεῖς δὲ ἐνὸς δέοντος μηνὸς αὐτοκράτωρ γεγονώς, αἰφνιδίῳ νόσῳ ληρθεὶς καὶ παρὰ τῶν ἱατρῶν ἀπαγορευθεὶς ἀν' αὐτοῦ βασιλέα προχειρίζεται Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρόν, συζύξας πρότερον αὐτῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα Ζωὴν, ὡς τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ἐκουσίᾳ τὴν τρίχα καίραμένης διὰ τὸ κινδυνεύειν τὸν αὐτῆς ἃ ὄρα Ῥωμανὸν πηρωθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτο σὺν τῇ ὄψει καὶ τὴν βασιλείαν τῷ συζύγῳ χαρίσμενης. Οὕτως παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸν τῆς πηρώσεως κίνδυνον διαδράς ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς αὐτοκράτωρ ἅμα Ζωῇ τῇ τοῦ Κωνσταντίνου ἀναγορεύεται θυγατρί, οὐκ ὀλίγας ἀγαθοουργίας ἅμα τῷ βασιλεῦσαι ποιήσας. Ἐξέκοψε δὲ καὶ τὸ ἀλλήλῃγγον, ὃ παρὰ Βασιλείου τυπωθὲν ἐμελέτα μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκκοψαί, οὐκ ἔφθασε δέ. Ἐπὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ Γεώργιος ὁ Μανιάκης τὴν Ἑδεσαν ἐλὼν, ἐν ταύτῃ εὐρώῃ τὴν πρὸς Αὐγαρον πεμφθεῖσαν ἰδιογράφον ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῷ ἐν Βυζαντίῳ ἐπέστειλεν. Οὕτως νόσῳ χρόνῳ βάλλεται καὶ τρεῖς ἡμέρας γένυν τε καὶ τὴν κόμην, κατέρχασθαι, ὡς εἶπεν, ὑπὸ Ἰωάννου ὀρφανοτρόφου· πρὸς γὰρ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Μιχαὴλ ἔρωτα δειμονιώδη σχοῦσα ἡ βασίλισ Ζωῇ, καὶ τοῦτῃ κρύφως συμμιγνυμένη, τὴν βασίλειαν φαρμάκοις οὐκ ὠκυμόροις, ἀλλὰ σχιζογόνοις καὶ βραδὺν ἐπάγουσι θάνατον κατεργάσκει· ὃς, κατὰ τὴν μεγάλην Πέμπτην κατὰ τὸ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον λουόμενος ὑπὸ τῶν πρὸ τὸν Μιχαὴλ τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ οἰκτρῶς ἀπεπνίγη, βασιλεύσας ἔτη ε' καὶ μῆνας ζ'.

Atinus decimum septimum agebat. Quapropter solo nomine erant imperatores, 60 Basilius vero accubitor rem omnem pro libidine gubernabat. Hic eorum matrem ab exilio in regiam revocavit. Nicolaus Chrysoverges per annos duodecim et menses octo rebus ecclesiasticis administratis obiit, illique succedit Sisinnius magister, vir insignis et medicæ artis instructissimus et legibus exponendis nemini secundus. Hic item, per tres tantum annos rebus Ecclesiæ moderatis, e corpore excessit, substitutusque est Sergius monasterii Manuelis abbas, qui genus ad Photium patriarcham referebat; qui ad viginti annos integros Ecclesia Dei gubernata de vita ad Dominum migrat, eligiturque patriarcha Eustachius sacerdotum templi, quod in regia erat, primas. Basilius vero imperator Valentis imperatoris conductum restituit, ut Byzantinis aquæ abundantius fluerent. Is, repentinio morbo correptus, cessit e vita. Paucis vero diebus antequam moretur, extremum obiit diem patriarcha Eustathius, cujus successorem Alexium monachum in Studitæ monasterio Ecclesiæ præfectum designat. Emortuo itaque imperatore Basilio, et in templo Joannis evangelistæ et theologi, quod in Hebdomo est, sepulto, Constantinus frater universam imperii provinciam in se contulit; qui cum annos septuaginta vixisset, triennium mense minus solus imperasset, subito morbo arreptus desperatusque a medicis sui loco Romanum Argyrum imperatorem 61 enuntiat, cum propriam filiam Zoem prius in matrimonio copulasset. Uxor quippe Romani sponte comam posuerat, ut cæcitatæ periculum, quod marito ab imperatore imminerebat, averteret. Sic lumen oculorum imperiumque viro elargita est. Hoc modo præter spem omnem atque expectationem cæcitatæ periculo imperator Romanus ereptus, rerum omnium moderator cum Zoe Constantini filia salutatur, in ipso imperii exordio plerisque hominibus proficuis rebus perpetratis. Aboleuit et allelengyum, tributum scilicet, quod pauperum vice divites persolvebant, a Basilio institutum; id abolere quidem Constantinus in animo habuit, sed morte præventus non potuit. Sub ejus imperio Georgius Maniaces Edessa direpta ad Abgarum epistolam Domini nostri Jesu Christi manu exaratam, in ea inventam, imperatori Romano Byzantium transmisit. Interim imperator lento morbo corripitur, capitis et barbæ pilis defluentibus, a Joanne pupillorum curatore circumventus. Imperatrix etenim Zoe Michaelis Romani fratris amore mirum quantum insaniens, ejusque se clanculum libidinibus tradens, non rapido et veloci veneno, sed lento torpentique læserat. Is ergo magna feria Quinta in balneo apud magnum palatium se lavans, in ipso solio balnei a Michaelis sociis miserabiliter suffocatur, cum imperasset annos quinque et menses sex. Sepelitur vero in eo quod ipse sub Peribleptæ nomine, hoc est Spectabilis, ædificaverat monasterio, ipso magnæ Parascaves die.

Θάπτεται δὲ ἐν αὐτῇ τῇ παρ' αὐτοῦ νεοσυγγίσει τῆς Περιδλίπτου μονῇ κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν μεγάλην Παρασκευήν.

¶ Zoe, Michaelae Paphlagone in imperatoris solio collocato, sperabat se loco mariti et imperatoris mancipium ac famulum habituram. Sed votis exitus minime responderunt. Porro imperator malo genio obnoxius cum nimium affligeretur, nihil intentatum ut ab hac se ærumna liberaret reliquit. Sed omnia cassa in vota vocata sunt. Quinimo magis ac magis cruciatus augebantur aquæ intercutis accessione. Itaque continuo morbo confectus, propriaque salute desperata, a monacho Cosma Tzintzilucio, qui illi semper aderat agendaque demandabat, detondetur, pœnitensque exacta delictorum confessione facinusque in Romanum imperatorem deplorans occumbit, cum regnasset annos septem et menses octo.

Michaelae Paphlagone defuncto, universa imperii cura in imperatricem Zoem tanquam hæredem devoluta est. Hæc imperatoris ex fratre nepotem illique cognominem Cæsarem creatum, audacem et temerarium rebusque gerendis peropportunum, prius horrendissimo jurejurando devinctum so per omnem vitæ tempus quasi dominam ac heram et matrem pertractaturum, in locum filii assumit et imperatorem salutatur. Verum is pactis cum Zoe initis violatis universæ multitudinis odium incurrit, et populi incontinentem impetum timens in Studii monasterium confugit, statimque monachi habitum induit. Sed ne sic quidem iram evitavit: multitudo namque populi commota eum a monasterio abreptum in locum qui dicitur Sigma transferunt, subitoque ¶ excæcant, Ille cassus luminibus solum vertere cogitur in monasterium Elegmorum, postquam regnasset menses quatuor et dies quinque.

Itaque rursus imperium ad Zoem devolvitur, Theodora sorore una cum ea imperium administrante. Tunc ab exsilio accersitur Constantinus Monomachus, cui nubit, cæremoniis rite peractis a primate Novæ sacerdote. Dieque subsequenti a patriarcha Alexio coronatur, qui sub ejus imperio vitam finit, et in thronum ejus substituitur Michael Cerularius, die Annuntiationi sacro, Imperator, consueto morbo podagræ correptus, novi symptomatis accessione in Manganorum monasterio, ab ipso de integro exstructo, moritur, ibidemque sepelitur, cum regnasset annos tredecim, Zoe item jundudum mortua.

Eo decedente Theodora Porphyrogenneta paternum imperium recuperat, et cum regnasset annos duos menses sex, tenuis intestini morbo exstinguitur.

Ejus autem eunuchi et Leo syncellus, ipsa adhuc etiam animam agente, in imperatoria sede collocant Michaellem patricium Stratioticum. Hic cum

¶ Η Ζωὴ δὲ, τὸν Παφλαγόνα Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν βασιλεῖον ἰδρύσασα θρόνον, ψήθη μὲν ἀντὶ ἀνδρός καὶ βασιλείῳ δουλὸν καὶ δικάκονον ἔξειν· ἀπέδρη δὲ ταύτῃ πάντα εἰς τοῦναντίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δαίμονι ληθθεὶς καὶ ὑπὸ τούτου κατατεινόμενος, καὶ πάντα ποιῶν ὥστε ἐλευθερία, τούτου εὐρεῖν, οὐδὲν ὤνησεν· μᾶλλον γὰρ ἐπιτείνετο τὸ κακὸν συνεπιλαμβανομένης καὶ νόσου ὑδερικῆς. Τῇ οὖν κατ' ἐγρήσει νόσῳ ἐκφυγῶν καὶ πάντοθεν τῆς οἰκίας ἀπογνοὺς σωτηρίας, ἀποκίρεται παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ τοῦ Τζιντζιλουκίου, ὃς διὰ παντὸς συνῆν αὐτῷ καὶ ἐνουθεῖται τὰ δέοντα, καὶ θνήσκει ἐν μετανόᾳ καὶ ἐξομολογήσει, τὴν εἰς τὸν βασιλεῖα Ῥωμανὸν ἁμαρτίαν ἀποκλαίόμενος, βασιλεύσας ἔτη ζ' καὶ μῆνας η'.

Τοῦ δὲ Παφλαγόνο Μιχαὴλ θανόντος τὸ πᾶν κράτος περιέστη εἰς κληρονόμον τὴν βασιλίδαν Ζωὴν, ἣ τὸν τοῦ βασιλείου ἀνεψιὸν καὶ ὁμώνυμον, Κεῖσαρρα ὄντα καὶ δραστήριον δοκοῦντα καὶ περὶ τὰ πράγματα δεξιόν, ὅς τοις πρότερον φρικωδεστάτοις καταλαβοῦσα ὡς κυρίαν αὐτὴν ἔξει διὰ βίου καὶ δίδουσαν καὶ μητέρα, εἰσποιητὸν προσλαμβάνει υἱὸν καὶ βασιλεῖα Ῥωμανίων ἀναγορεύει· ὃς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀθετήσας συνθήκας, καὶ διὰ τοῦτο μισηθεὶς παρὰ παντὸς τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, καὶ τὴν τοῦ δήμου ἀκατάσχετον δειλίαν κίνησιν, φυγὰς ᾗχετο εἰς τὴν τοῦ Στοδίου μονήν, καὶ εὐθὺς τὸ μοναχικὸν περιβάλλεται σχῆμα. Ἀλλ' οὐκ ἀπέδρα· τὸ γὰρ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κινηθεὲς καὶ τοῦτον τῆς μονῆς ἀφ' ἑκταύτης, ἄγουσι κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Σίγμα, καὶ εὐθὺς ἐκφυλοῦσι. Τυφλωθεὶς οὖν ἐξορίζεται εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἐλεγκῶν, βασιλεύσας μῆνας δ' καὶ ἡμέρας ε'.

Τῆς οὖν ἀρχῆς πάλιν εἰς τὴν Ζωὴν μετακυλισθείσης συμβασιλεύουσιν ἔχουσιν καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, μεταπέλλεται ἀπὸ τῆς ἐξορίας Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ᾧ καὶ συνάπτεται εἰς κοινὸν γάμον ἡ βασιλὶς, τῆς ἱερολογίας γενομένης παρὰ τοῦ πρώτου τῶν πρεσβυτέρων τῆς Νίεας. Στέφεται δὲ τῇ ἐπαύριον παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὃς ἐπὶ τῆς τούτου βασιλείας θνήσκει· Ἀνάγεται δὲ εἰς τὸν θρόνον Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῇ συνήθει νόσῳ τῆς ποδαλγίας κατὰσχέτος γεγὼώς, ἐπικολουθήσαντος καὶ ἐτέρου συμπτώματος, ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ νεοσυγγίσει μονῇ τῶν Μαγγάνων καίμενος θνήσκει, καὶ ἐν αὐτῇ θάπτεται βασιλεύσας ἔτη ιγ', καὶ τῆς Ζωῆς ἡδὲ προτελευταίας.

Τούτου δὲ τελευτήσαντος, Θεοδώρα ἡ Πορφυρογέννητος τὴν προγονικὴν βασιλείαν ἀναδέχεται, καὶ ἔτη β' καὶ μῆνας ζ' βασιλεύσασα, εἰσοῦ νοσήματι περὶ πνεῦμα θνήσκει.

Οἱ δὲ ταύτης εὐνοῦχοι σὺν τῷ συγκέλλῳ Λέοντι, εἰς ταύτης ψυχὸς ἀγούσης, ἀνάγουσιν εἰς τὸν βασιλεῖον θρόνον Μιχαὴλ πατρίκιον τὸν Στρατιωτικόν,

ὥς ἔτος α' βασιλεύσας καὶ ἄκων τῆς βασιλείας τῷ Κομνηνῷ ὑπετίσεται.

Ὁ οὖν Κομνηνὸς Ἰσαάκιος τὴν βασιλείαν ἀναζωπύμενος αὐτίκα τῷ βασιλικῷ νομίσματι ξιφροφόρος διαχαράττεται, οἷα μὴ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγρόφων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ καὶ τῇ περὶ πολέμους ἐμπειρίᾳ. Ἦγαγε δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Αἰκατερίνην ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ταύτην ἀνηγόρευσεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἀπεβίω, προχειρίζεται αὐτοῦ πατριάρχης ὁ Λεικούδης Κωνσταντῖνος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς κυνήγιον ἐξελθὼν καὶ φωτὶ ἀστραπτέῳ βληθεὶς, τοῦ ἵπκου τοῦ ἀπεσφαιρίσθη, καὶ πρὸς τῇ γῇ ἀφρίζων ἐκυλίετο. Γνωσισαρχήσας οὖν ἐφ' ἡμέρας τινὰς, εἰ πως ἀνθεῖτ, τῆς νόσου, ἐπέπερ ἔγνω κατ' ἄκρας ταύτην ἀλούς, τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος, τὴν τοῦ Στουδίου καταλαμβάνει μονὴν καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπάζεται βίον, πολλὰ καὶ τῆς ἀβγούστης Αἰκατερίνης συμβαγλομένης αὐτῷ πρὸς τὸ προκαίμενον, βασιλεύσας μὲν ἔτη β' καὶ μῆνας γ', ἐπιζήσας δὲ τούτων ἑλάττωσα τῷ μοναχικῷ, πᾶσαν ὑπακοὴν πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ ἡγεμονεύοντα ἐνδεικνύμενος, ὡς καὶ θυρωρὸς γενέσθαι καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπηρετῆσαι διακονίαις διὰ πολλὴν μετριοφροσύνην καταδεχόμενος. Προχειρίζεται δὲ αὐτ' αὐτοῦ εἰς βασιλείαν Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν.

Μετὰ δὲ τὸν Κομνηνὸν Κωνσταντῖνος ὁ Δουκάς ἀναίμακτος εἶχε πραγμάτων καὶ παραχρῆς τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται. Τοῦ δὲ πατριάρχου Κωνσταντῖνου τοῦ Λεικούδου θανόντος, Ἰωάννης μοναχὸς ὁ ἐπίκλην Ξιφιλῖνος προχειρίζεται. Τῷ δὲ βασιλεὶ νέος ἐνπέψασα οὐ μικρῶς αὐτὸν κατέτρυχεν. Ὡς δὲ ἔγνω ἡδὴ τέλειον τῇ νόσῳ κατεργασθεῖς, τοὺς ἐξ Εὐδοκίας τῆς βασιλίσσης αὐτοῦ τρεῖς παῖδας Μιχαὴλ, Ἀνδρόνικον καὶ Κωνσταντῖνον, ἐξ ὧν Πορφυρογέννητος ἦν ὁ Κωνσταντῖνος, πάντας βασιλεῖς ἀνηγόρευσε, Καίσαρα δὲ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰωάννην. Ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ θυγατέρες τρεῖς, Ἄννα τε καὶ Θεοδώρα, καὶ Ζωή. Μέλλων δὲ τελευτᾶν, ἔγγραφον ἐκήτησεν ἐκ πάντων ὡς οὐκ ἂν ποτε παρὰ τοὺς αὐτοῦ παῖδας βασιλεῖς ἕτερον δεξαιντο· ἐν ᾧ καὶ ὑπέγραψεν ἅπαντες. Ἀλλὰ μὲν καὶ ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, ὡς οὐκ ἂν οὐδὲ αὐτῇ πρὸς δεύτερον ἐλεύσεται γυναικίσιον. Ὁ καὶ ἀπαρτισθὲν τῷ πατριάρχει φοιλεῖν διεδώκασι. Τελευτᾶ οὖν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὧν ξ' καὶ μικρόν τι πρὸς, βασιλεύσας χρόνους ζ' καὶ ἡμισυν, ταφείς εἰς τὸ Μολιβωτόν.

Κατέσχον οὖν τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας ἡ ἴτε εἰζωγος αὐτοῦ Εὐδοκία καὶ οἱ παῖδες. Σὺν τούτοις ὦν μῆνας ζ' καὶ μικρόν τι πρὸς βασιλεύσασα, ἡγάγε τον Ῥωμανὸν Διογένην εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τούτῳ προσζεύγνυται, καὶ βασιλεῖα εὐθὺς ἀναρρεῖται.

Τὴν οὖν βασιλείαν ὁ Διογένης λαβὼν, εἴθ' ὕστερον ἐπεδουλεύθει· παρὰ τῶν οἰκείων ἐκτροφεύεται, καὶ οὕτως θνήσκει, καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ θάπτεται, βασιλεύσας ἔτη γ' καὶ μῆνας η'.

Διέβητο τὴν βασιλείαν ὁ τοῦ Δούκα υἱὸς Μιχαὴλ ὁ λεγόμενος Παραπινάκης. Τοῦ δὲ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου κοιμηθέντος, ὁ βασιλεὺς ἕτερον

regnasset annum unum, licet invitus, Comneno imperium cedit.

Isaacius Comnenus cum imperii pondus subiisset, subito in regio numismate se ense ferentem excudi jussit, tanquam qui non Deo, sed proprio robori et circa rerum bellicarum usum experientiam omnia accepta referret. 64 Abduxit ex Oriente uxorem Caterinam, eamque imperatricem creavit. Verum cum patriarcha Michael Cerularius occubisset, in ejus locum Licudem Constantinum substituit. Imperator cum isset venatum, igne fulmineo percussus equoque dejectus spumans humi circumvolabatur. Itaque eum consilii pœnituit, nec morbo remittente, sed intime misereque vexante, sceptro rerumque moderamine deposito, ad Studii monasterium se confert, monasticam vitam amplexus, ad hoc Augusta Caterina suam opem conferente. Imperavit annos duos menses tres. His minus supervixit in habitu monastico. Adeo monasterii præsidi fuit obediens ut et ostiarius factus sit aliisque ministeriis pro sua ingenti moderatione inservierit. In vicem vero suam Constantinum Ducam imperatorem elegit.

Post Comnenum Constantinus Ducas absque sanguine, sine ullo rerum discrimine ac molestia, sceptrum occupat. Licude Constantino emortuo, Joannes monachus cognomento Xiphilinus sufficitur. Imperatorem autem obortus morbus vehementissime vexabat. Ut cognovit se ægritudine confectum, tres liberos, quos ex Eudocia imperatrice susceperat, Michaelē, Andronicum, Constantinum, inter quos Constantinus erat Porphyrogeneta, imperatores creat, Cæsarem vero fratrem Joannem. Illi fuerunt et tres filii, 65 Anna, Theodora, Zoe. Morti proximus fidem ab omnibus scripto exposcit, neminem post se alium imperatorem quam filios excepturum. Subscribere omnes, Quinimo et ipsa imperatrix Eudocia nequaquam se secundas nuptias celebraturam scripto promisit. Absolutum scriptum patriarchæ tradidit, ut conservaret. Obiit ætatis annorum sexaginta; annos plus minus septem et dimidium regnavit. In Moliboto sepelitur.

Imperii habenas conjux illius Eudocia filique tenuere. Cum vero una cum liberis menses septem vel paulo plus imperasset, Romanum Diogenem in regiam accitum sibi matrimonio jungit imperatoremque pronuntiat.

Occupavit imperium Diogenes, qui deinceps a familiaribus dolis circumventus luminibus privatur, mortuusque in insula Prote sepelitur, cum regnasset annos tres et menses octo.

Ducæ filius Michael Parapinaces dictus imperium suscipit. Patriarcha Joanne Xiphilino vita functo, imperator Cosmam quemdam monachum,

qui e sancta civitate advenerat, maximo ab se propter eximias virtutes in pretio habitum elegit. Cives Botaniatem in Nriente imperatorem creatum audientes regiam occupant, custodes illi imponunt; imperantem Michaelē solio pulsum, vili vehiculo cum Augusta Maria ex Alanorum genere et filio Constantino **ΘΘ** Porphyrogenneta in Studii monasterium ablegant et monachorum albo ascribunt, sabbato qui dicitur Lazari. Imperio praeftuit annos sex.

Hæc ratione Nicephorus Botaniates præter omnem expectationem magna feria Tertia imperium occupavit minime sanguinolentum. Diademate imperatorio patriarchæ manibus insignitur, jungiturque sibi matrimonio Alamannam Mariam, Michaelis conjugem. Regnavit annos tres.

Alexius Comnenus imperium tenuit annos triginta septem menses quatuor, Joannes ejus filius annos viginti quatuor, Manuelejus filius annos triginta octo, Alexius hujus filius infans adhuc annum unum.

Eo trucidato, Andronicus patruus imperium invasit annos tres. Andronico necato, Isaacius Angelus fratris filius imperium obtinuit annos novem. Isaacium oculis spoliavit proprius frater Alexius, qui regnavit et ipse annos novem. Alexio imperio atque Cpoli pulso, filius Isaacii Alexius puerulus adhuc regnum obtinuit menses sex. Hunc cum occidisset patruelis Alexius Ducas, qui et Murtzuphlus dictus est, imperio praeftuit menses duos. Heu nos miseros! et maxime cum sinus Christiani, qui talia in Christianos machinamur: et quam ratione divinum judicium tot scelera laturum esset, et non esset nos captivitati et internecioni traditurum? Quod et factum est, et spectatissima urbs Constantini ob similia facinora impietatesque Italica tradita est.

Α τινὰ προσχειρίσατο Κοσμάν μοναχόν, τῆς ἀγίας μὲν πόλεως ἀφικόμενον, μέγιστη δὲ τιμῇ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν παρὰ βασιλεῖ τιμώμενον. Οἱ δὲ πολῖται, διὰ τὸ τὸν Βοτανειάτην ἐξ' Ανατολῆς ἤδη ἀναγορευθῆναι τὰ τὰ ἀνάκτορα κατασχόντες καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐπιστήσαντες, καὶ τὸν βασιλεύοντα Μιχαὴλ καθιρῆσαντες, πρὸς τὴν τοῦ Στουδίου μονὴν παραπέμπουσι μετ' εὐτελοῦς ὑποζυγίου σὺν τῇ Αὐγούστη Μαρίας τῇ ἐξ Ἀλανῶν καὶ τῷ τούτου παιδί Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, καὶ πρὸς τὸν μονήρην μεταλλάττουσι βίον κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ ἀγίου Λαζάρου, βασιλεύσαντα χρόνους ζ'.

Β Οὕτως οὖν ὁ Βοτανειάτης Νικηφόρος παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀναίμακτον ἀπέλαβε τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην Τρίτην, καὶ ταῖς τοῦ πατριάρχου χερσὶ τῷ βασιλικῷ ταινιοῦται διαδήματι, καὶ γυναικὶ συζεύγνυται τῇ ἐξ Ἀλαμανῶν Μαρίας, τῇ τοῦ Μιχαὴλ συμβίῳ. Ἐδασίλευσε δὲ ἔτη γ'.

Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐδασίλευσεν ἔτη λζ' μῆνας δ'. Ἰωάννης ὁ τούτου υἱὸς ἔτη κδ', Μανουὴλ ὁ τοῦτου υἱὸς ἔτη λη', Ἀλέξιος ὁ τούτου υἱὸς μειράκιον ἔτος α'.

Γ Τοῦτον φονεύσας Ἀνδρόνικος ὁ πρὸς πατρός θεῖος αὐτοῦ ἐτυράννησεν ἔτη γ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος, ἐκράτησεν ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκτυφλώσας ὁ ἴδιος ἀδελφὸς Ἀλέξιος ἐκράτησε καὶ αὐτὸς ἔτη θ'. Τοῦτον ἐκδιώξας τῆς βασιλείας καὶ Κωνσταντίνουπόλεως ὁ ἀνεψιὸς Ἀλέξιος μειράκιον ὦν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰσαακίου, ἐκράτησε μῆνας ζ'. Τοῦτον φονεύσας ὁ ἐξάδελφος Ἀλέξιος ὁ Δοῦκας, ὁ καὶ Μούρτζουφλος, ἐκράτησε μῆνας β'. Φεῦ! καὶ ταῦτα Χριστιανοὶ Χριστιανούς. Καὶ πῶς ἔμαλλεν ἐψησυχάσαι ἡ δίκη καὶ μὴ παραδοῦναι ἡμᾶς εἰς ἀχμαλωσίαν καὶ ἐξολόθρευσιν; Ὁ καὶ γέγονε, καὶ ἡ περιβλεπὸς Κωνσταντίνου διὰ τὰς τοιαύτας ἀνοσιουργίας παρεδόθη τοῖς Ἰταλοῖς.

ANNO DOMINI MCCV.

NICETAS CHONIATES.

NOTITIA.

(Ex Leonis Allatii *Diatriba de Nicetis* in Ang. Mai *Bibliotheca nova Patrum*, tom. VI. p. 25.)

De Nicetæ Choniatæ (a) vita ex professo egit Petrus Morellus in epistola ad Joannem Sanctandream, Carcassonensis eclesiæ diaconum, quam ille ex Michaelis Choniatæ monodia in Nicetam fratrem, et ex Thesauro orthodoxæ fidei collegerat, et ipse Thesauro subjunxit. Nos vero nonnulla alia

(a) In primo casu Allatius plerumque *Choniates* scribit, sed interdum etiam *Choniata*. A. M.

ex ejusdem Nicetæ historia aliisque trademus. Fuit hic Nicetas gentili nomine Acominatus, e Chonis, Phrygiæ urbe, ex qua oriundum se gloriatur. In Balduino, agens de pace inita per Theodorum Lascarum cum Iconii suitano, et de urbibus illius socero Manuelli Maurozomæ concessis, inter alias, Chomas quoque numerans, scribit: Μίρος ἀπίνεμα τῆς ἀρχῆς τῆς κηδεστῆς ἐκείνου Μανουὴλ τῷ Μαυροζώμῃ· τῷδε ἔν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως Νικήτα πατρὶς, αἱ Χῶναι. *Partem imperii Manuelli Maurozomæ illius socero concessit. Ea pars erant Chonæ, mei scriptoris Nicetæ patria.* Et lib. vi in Manuele de eodem: Ἀπάρα οὖν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Αζοδίκειαν διελθὼν, ἀφικνεῖται ἐς Χῶνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, παλαιὰς τὰς Παλασσάς. (*Palassas vitiose legi pro Colossas, animadvertunt Abrahamus Hortelius in Thesaurο geographico, et Hieronymus Wolfius in notis ad hunc locum*) τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδα. *Urbe disgressus per Phrygiam et Laodiceam, Chomas, olim Palassas, urbem magnam et beatam, patriam meam, pervenit.* Et Chonas hasce, Asianam illam esse civitatem, quam data epistola Paulus apostolus, cum scriberet Colossas dictam, nobilitavit, colligitur ex ejusdem Thesauri libro iv, cap. 22, in quo locum ex epistola illius ad Colossenses adducens, scribit: Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς κολοσσαῖας μοι· Κολοσσαῖς ἐπιστολῇ θεολογεῖ. *Ut Paulus in epistola ad conterraneos meos Colossenses his verbis theologice philosophatur.* Et Colossas olim postea mutato nomine Chonas dictam, probat Morellus ex lexico manuscripto Vascosani, eoque vetustissimo manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descripto (b), in quo legebatur, Κολοσσαῖς πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι· ὅθεν καὶ Κολοσσαῖς (c). *Colossæ urbs Phrygiæ, quæ nunc Chonæ dicitur, unde et Colossenses.* Et probari præterea potest ex Constantino Porphyrogenito in themate Thracesium. Κολοσσαῖς αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἐστὶ νοδὸς διαβόητος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. *Colossæ, quæ nunc Chonæ, ubi visitur celeberrimum templum Michaelis archangeli.* Neque dissentit Theophylactus comment. in dictam epistolam Pauli. Πόλις Φρυγίας αἱ Κολοσσαῖς, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, καὶ δὴλον ἐκ τοῦ τὴν Αζοδίκειαν εἶναι πλησίον. *Phrygiæ urbs est Colossæ, quæ nunc dicitur Chonæ, quod inde perspicuum est, quod Laodicea huic sit vicina,* Et ex recentioribus Wolfius in notis ad lib. vi Choniatis. *Unde suspicor Choniatas post appellatos, qui olim Colossenses dicti fuere, ad quos epistola divi Pauli exstat.*

Possent nihilominus huic rei difficultates opponi. Namque populos ex hac Phrygum urbe vocat Strabo (d) Colossenos. Κολοσσαῖς vero *Colossenses*, multorum suffragio Rhodii ipsi nuncupantur ex vasto colosso in honorem solis exstructo. Suidas: Κολοσσαῖς οἱ Ῥόδιοι, οἵτινες ἀνίστησαν ἐν τῇ νήσῳ χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν. *Colossenses Rhodii sunt, qui erexerunt in insula æream statuam soli, quam ob vastitatem colossus appellarunt.* Et voce Ῥόδος. Ῥόδος ἡ νῆσος, ἔστι καὶ Αἰνὸς καλεῖται, καὶ Κολοσσαῖς οἱ οἰκίστορες διὰ τὸν κολοσσόν. *Rhodus insula, Lindus quoque nuncupata, et illius habitatores propter colossus Colossenses dicti.* Eustathius in Periegetem: Διὰ δὲ τὸν ἐκείνῳ βῆθοντα μέγαν κολοσσόν καὶ Κολοσσαῖς, ὡς ἐκ μεγάλου παραστήμου, ἐκαλοῦντο οἱ Ῥόδιοι. *Propter jam supra assertum colossus, etiam Colossenses, veluti ex magno insigni, Rhodii nuncupabantur.* Eadem habent Georgius Cedrenus, Joannes Zonaras, Michael Glycas, Joannes Antiochenus in Archæologia, et alii. Hinc non dignoscitur quare potius ad Choniatas quam ad Rhodios inscriptio illa epistolæ referri debeat. Attamen cum in ea Paulus Laodiceæ, et Hierapoleos quoque, vicinarum urbium, meminerit (e), longe similis vero est Colossenses non alios esse quam eos ipsos qui in Choniatis decesserunt, et Colossas esse quæ, mutato postea nomine, Chonæ dictæ sunt; quod acute perspexerat Theophylactus, cum scriberet: Καὶ δὴλον ἐκ τοῦ τὴν Αζοδίκειαν εἶναι πλησίον. *Quod inde perspicuum est, quia Laodicea huic sit vicina.* Neque obstat ex his Colossis Strabonem Colossenos nuncupare. Namque id in aliis quoque videmus varia efferri formatione. Et ne in exemplis adducendis nimius sim, pauca tradam. Chios ex Chio insula oriundos communi scriptorum usu vocamus: non defuere tamen, qui et Chiotas dixerunt, ut videre est in Memnonis excerptis apud Photium. Ex Byzantio, alii Byzantios, alii Byzantinos, alii Byzantianos, seu Byzantinianos, et tandem Vitruvius Byzanteas lib. vii. Ex Gadira Gadireus, et Gadirites, et Gadiræus, et Gadirenus: et innumera fere similia. Non est ergo mirum Colossenos Strabonis in Colossenses abiisse.

Sed qua de causa Colossæ, quam πόλιν μεγάλην Φρυγίας, *magnam Phrygiæ urbem*, vocavit Herodotus in *Polymeria*, nomen in Chonas immutaverint? Menæa Græcorum natum illi nomen ex Michaelis archangelii in eadem urbe patrato miraculo narrant. Dum enim gentiles, odio Christianæ religionis, fluviorum ibi præterfluentium aquas in unum corrivant, ut earum impetu et copia locum et templum sub nomine Michaelis erectum demergant, Michael baculo saxum pulsans, hiatum aperuit, qui molem illam aquarum absorpsit, et templum, et deservientem illi hominem ab illuvie illa servavit incolumem. Et cum per hiatum illum instar infundibuli, quod Græcis χώνη est, aquæ transmitterentur, loco et urbi Χῶναι *Chonæ* nomen inditum est. Φρόνῳ τυχόμενοι ἐπὶ τοῖς παραδόξως γενομένοις ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μιχαήλ, ἄνδρες ἑλληνίζοντες τὸν παραρρέοντα ἐγγύθεν ποταμὸν ἐβουλεύσαντο κατὰ τοῦ ναοῦ στρέψαι, ὥστε καὶ τὸν ναὸν κατακλύσαι, καὶ τὸν προσμένοντα αὐτῷ ἄνδρα τιμίον τὸν Ἀρχιεπίσκον ἀπολίσσαι. Φανείς ἔστι καὶ μόνος ὁ θεὸς ἀρχιεπίσκοπος, καὶ θαρρῶν ἐγκειλεσάμενος τῷ Ἀρχιεπίσκῳ, πλήττει ῥάδῳ τὴν

(b) Imo ipsius Pselli lexicon græcum me in codicibus observare probe memini. A. M.

(c) Κολοσσαῖς et Κολασσαῖς variat in ipsis τοῖς

πάλιν bibliis vaticanis. Ibid. etiam ἐν Κολοσσαῖς. A. M.

(d) Lib. xii, circa finem.

(e) Coloss. iv, 13.

πέτραι, καὶ πύρρον ἐν αὐτῇ ποιήσας τοῦ ποταμοῦ, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ τοῦ νῦν παροδεύων ὁρᾷται· χωνευόμενος. *Invidentiā conlubescens propter mira quæ fiebant in templo militiarum principis Michaelis viri gentilium religioni addicti, proxime fluentem fluvium in templum ipsum convertere sibi proposuerunt, ut et templum submergerent et virum in eo commorantem venerandum Archippum perderent. Verum tantummodo apprensus divinus hic militiarum dux, et ut bono esset animo Archippo imperans, pulsat baculo saxum, et transit in eo aperiens fluvii fecit, ut exinde ad hoc usque tempus fluvius veluti per infundibulum in fluvium prætergreteretur.* Et legitur de hac re proluxa narratio de quinta Septembris apud Lipomanum, quam in manuscriptis codicibus ab Archippo etiam ipso scriptam invenies. Sed elegantior atque accuratior est omnibus Sisinnii patriarchæ Constantinopolitani, qui et fluminum nomina, et singularia reliqua commemorat, oratio (f). Quare referam illius verba adhuc inedita. Postquam enim Archippi mores, et loco pellere conabantur, ne idolorum cultus, ob tot archangeli Michaelis erga genus humanum atque ejusdem necessitates subsidia, minueretur, Christi accresceret, tandemque fluminis Chrysæ in templum corrivationem, et illius divisionem, et intactum ab illuvie sanctuarium recensuisset, subdit: Συμμορῶν γὰρ οἱ τῶν εἰδῶλων θρησκείας ὡσεὶ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν συναγροχότες, ἐν τῇ Λαοδικεῇ γενόμενοι, συμβούλιον ἐπὶ ὁλίθῳ τῆς ἐκυτῶν κακοτέχνου ψυχῆς τίθενται, ὅπως τοὺς ἐξ ἐφάας ἐτέρους δύο ποταμούς καταίντας, καὶ οὐ πολὺ τοῦ εὐκτηρίου διεχόντας, ὧν τὸν μὲν Κοῦφον, τὸν δὲ Λυκόκαπρον προσηγόμενοι, ἀλλήλους τε κατὰ τὴν τοῦ ὄρους κορυφὴν συνεισβάλλονται, καὶ μέχρι τῶν τῆς Λυκίας ὁρίων διεχόντας, κατὰ τοῦ θεοῦ τεμένους ἐκείνου καὶ ἀγιάσματος ἐπαφίθωσι. μὴ πολλοῦ πόνου δεῖσθαι αὐτοῖς λέγοντες εἰς τὴν τοῦ τόπου κατάκλυσιν, τῶν ποταμῶν ὑψόθεν κατερχομένων, καὶ κατὰ πρηνούς περσόμενων· οὐκ ἔσται γὰρ οὐδὲν τὸ τὴν φορὰν ἐφ᾽ ἑαυτῶν, πρὸς τὸ μὴ πάντα βῆδῳ ἐπικλυσθῆναι τῷ ὕδατι. Καὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας ἀρξάμενοι, ἔνθα οἱ ποταμοὶ συνέρχονται, βαθεῖαν διώρυγα παποιήκασιν, ἣν ἐν ταύτῃ τὸ ὕδωρ καθελκύσῃσι, καὶ οὕτω τὸ ἀγίασμα τοῦ θεοῦ ἐπικλύσῃσι. Ἀνατομωσάντων δὲ τὰς τῶν ὁρῶν διεξόδους, τὸ ὕδωρ, ὅτι μάλιστα πλεῖον συρρέουσιν, τὰς τῶν ὁρῶν πεπληρωκε φάραγγα· καὶ ἰδοὺ τὸ ὕδωρ, βαθεῖα τοῦ θαύματος! περιστρεφόμενον τε καὶ ἐλίσσόμενον, ἔχῃ τε πολλῶν καὶ βραδείως φερόμενον, τῷ τόπῳ οὐ εἰστίκει· ὁ ἀρχιστράτηγος προσεπέλασε μὲν, τῷ δὲ αὐτοῦ νέμῃ (g) ἐπιτιμηθῆναι, θάπτον δὲ λόγους ἀνεχατίσθη, καὶ ἐπὶ πολλῷ μετεωρισθῆναι, τρόμῳ ὁλοναι πως δεδιπτόμενον, ὡς ἀπ' ὕψους τινὸς ἀπὸ πρυθό. Καὶ τῇ καὶ τῷ ἀρχιστράτηγος τὸ παρὰ τὸν ἐκείνου καὶ λόγου κρείττον ἐνεδείξατο θαῦμα· βᾶδου γὰρ πληγῇ καὶ μόνῃ προσφθίγῃ τὴν τῶν ποταμῶν ὑδάτων πλημυρίαν κατὰ τῆς ἑξῆς ἀποβραγίτης πέτρας καὶ δίκην οὕτης χωνείας προύτρεψατο εἰς αἰ· μεταφύρεται· αὐτίκα δὲ τῶν ὑδάτων ἐν τῇ πάλαι· χωνεία καταβράχυντων, καὶ πάσης ἐντεῦθεν τῆς περιχώρου καταστειθείσης, καὶ ὡς εἰκὸς πάντων καταπλαγέντων τῶν ἐν αὐτῇ, ὁ ἀρχιστράτηγος σφραγίδα τῷ χάσματι ἐπέθηκε, καὶ τὰ ἐξῆς.

Verba tamen altius consideranda sunt, eoque potissimum cum dicat, τῶν ὑδάτων ἐν τῇ πάλαι· χωνεία καταβράχυντων, *aquis in antiquo infundibulo immersis atque delapsis.* An in novam et a se factam terræ scissuram, vel potius veterem, copiam illam aquarum exoneravit? Et scissuras veteres fuisse, habeo ex Herodoto in *Polymnia* (vn, 30), qui refert Lycum (Sisinnio Lycocaprum) apud Colossas fluvium in hiatum terræ immersum, postmodum exsiliens in Meandrum demergi. Xerxes ἀπὸ κίετο ἐς Κολοσσάς· πόλιν μεγάλην Φρυγίας, ἐν τῇ Λύκος ἐς χάσμα γῆς ἐσβάλλων ἀρύνετα· ἔπειτα διὰ σταδίων ὡς μάλιστα πέντε ἀναφανόμενος, ἐκδιδοὶ καὶ οὕτως εἰς τὸν Μαίανδρον. *Perrenit Colossas magnam Phrygiæ urbem, ubi Lycus amnis hiatum terræ subiens occultitur, deinde fere quinque post stadia emergens, illabitur ipse in Meandrum.* Maximus Tyrius (Diss. viii, 8) Meandrum quoque et Marsyam antequam Celænas perveniant, terræ hiatibus occultari rursusque emergere, oculatus ipse testis enuntiat, Φρύγες οἱ περὶ τὰς Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσι ποταμούς· δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον· εἶδον τοὺς ποταμούς. Ἀφ' ἧσιν αὐτοῦς πηγὴ μία, ἣ προσελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νότον τῆς πόλεως, καὶ οὕτως ἐκδιδοὶ ἐκ τοῦ ἄστεος διελούσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὄνματα· ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας βεῖ ὁ Μαίανδρος, ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσι Φρύγες τοῖς ποταμοῖς, οἱ μὲν ἀμφοτέρους, οἱ δὲ τῷ Μαίανδρῳ, οἱ δὲ τῷ Μαρσύᾳ καὶ ἐμβάλλουσι τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς, ἐπιφθίμηντες τοῦνομα τοῦ ποταμοῦ, ὅποτερῳ ἔθουσιν· ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύντα τῷ ὕδατι, οὗτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθεῖν τὰ τοῦ Μαίανδρου, οὐδ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ τοῦ Μαρσύου· εἰ δ' ἀμφοῖν εἴη, διαρροῦνται τὸ ὕδωρ. *Qui Celænos accolunt Phryges fluvios duos Marsyam colunt Meandrumque, quorum ipse spectator fui. Duo hi fluvii e fonte oriuntur uno, qui cum ad montem processit usque, ad posteriorem urbis partem, se subducit; rursusque ex urbe oritur, simulque aquam distinguit fluvius et nomen. Atque ex iis quidem Lydium Meander petit, alter ibidem in campis finitur ac consumitur. His fluvii rem divinam Phryges faciunt: alii utrique simul, scorsum vero alii Meandro, Marsyæve. Femora victimæ quæ maciuntur, in fontes, addito alterutrius cui maciuntur fluvii nomine, projiciuntur. Quæ a fluvio ad montem deferuntur usque, ubi sub aquam demerguntur: nec unquam fit, ut quæ Meandro facta sunt, Marsyæ pelant, aut quæ Marsyæ Meandrum. Nam si utriusque sint, dividunt victimam. Et Marsyam in Lycum postmodum degenerare, habeo ex Q. Curtii libro III, 4: Cæterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet. At cum extra munimenta se voluit, majorem vi ac mole agentem undas, Lycam appellant. Hinc colligo Lycum qui et Marsyas, sæpius in terræ viscera penetrare, rur-*

(f) Sisinnii patriarchæ scripta multa mihi occurrant in codicibus Vat. A. M.

(g) Allatius scribit νέμῃσι. Verum tamen νέμῃσι· aut βήματι scribendum putabam. A. M.

susque inde exortum per apertos campos exspatiari, quod mirum haud videbitur, si soli illius natra consideretur. Quare de alio flumine Cadmo, iisdem atque Lycus fontibus exsiliante, scribit Strabo lib. x (p. 578): Ὑπέρκειται δὲ τῆς Λαοδικείας ὄρος Κάδμος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Λύκος ῥεῖ, καὶ ἄλλος ὁμώνυμος τῷ ὄρει τὸ πλεόν δὲ οὗτος ὑπὸ γῆς ῥυεῖς, εἰς ἀνακύψας συνίπτεσιν εἰς ταυτὸ τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς, ἐμπαύων ἅμα τὸ πολύρητον τῆς χώρας, καὶ τὸ εὐστειπτόν· εἰ γὰρ τις ἄλλη, καὶ ἡ Λαοδικεῖα εὐστειπτος, καὶ τῆς πλησιόχωρου. (Καὶ μετ' ὀλίγα.) Σχεδὸν δὲ τι εὐστειπτός ἐστι καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸν Μαιάνδρον χώρα καὶ ὑπόνομος πυρὶ τε καὶ ὕδατι μέχρι τῆς μετογαίας. *Supra Laodiceam situs est mons Cadmus, e quo Lycus defluit, itemque alius monti cognominis, qui cum hand exiguo spatio terram subiens, rursusque emergens, reliquis misceatur fluminibus, simul et multis foraminibus perviam demonstrat esse regionem, et obnoxiam terræ motibus, et viciniam item. Et mox. Fere autem tota ad Mæandrum regio facile terræmotibus concutitur, et cuniculos habet igne et aqua plenos usque ad Mediterranea.* Sed quidquid sit de hoc, ante quam alio oratio procedat, invisamus veneremurque templum ipsum Michaelis munificentissimum, quod Nicetas nobis conterraneus, lib. vi, in quo de Manuele imperatore, paucis repræsentat: καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν ναὸν εἰσιὼν μεγίστην μέγιστον, καὶ κάλλει καλλίστον ὄντα, καὶ θαυμαστὰς χειρὸς ἅπαντα ἔργον. *Et ædem archangeli magnitudine maximam, pulchritudine pulcherrimam, et admirabilis omnino artificii opus, ingressus.*

Ex his itaque Chonis natus Choniates Nicetas, novennis a patre ad Michaelē natu majorem Byzantium mittitur, litteris aliisque disciplinis instruendus, quod tanta cura, studio et labore a fratre perfectum est, ut quemadmodum successu temporis Michael in Athenarum præsidem, ita Nicetas inter primariæ auctoritatis viros in aulam exceptus, in scribarum imperialium numerum sub Manuele Comneno allectus sit, et virtutum ac doctrinarum fama inter primos illius ævi inclauerit. Postmodum Andronici tyrannidem fugiens, juris civilis studio sese dedit, atque adeo profecit, ut quadriennio post, Andronico misere enecto, sub Isaacio Angelo Byzantium reversus ad majores honorum gradus evectus sit: quibus ad excisum a Francis Byzantium integre perfungitur. Namque in Thraciam mittitur, ut ibi arcibus reficiendis, civitatibusque communiendis præesset, atque adeo militarium ordinum delectus haberet. Sic etiam in provincias et municipia ab aliis imperatoribus missus, rerum summæ præfuit. Quos honores et magistratus, ut Michael Choniates illius frater scribit, continua imperatorum successio integros illibatosque, nec uuquam interruptos conservavit: imo qui subsequerentur, præcedentibus erga illum benevolentia anteire quasi contententes, ad pristinos illius honores aliquid insuper adjiciebant, viri nimirum virtute obstupentes, tantumque ex imperio suo imminui existimantes, quantum de honoribus illius imminueretur. Uxorem habuit ex illustri Belissariotarum progenie, cujus nomen, quemadmodum et patris, et an ex ea suscepit liberos Choniates, incommode tacuit Michael Choniates, cum Michaelis et Joannis Belissariotarum fratrum laudes adeo ampliter commemoraverit. Verum Byzantii clade afflictis Græcorum rebus, et illius ædibus pulcherrimis atque amplissimis in Sporacio sitis incendio absumptis, licet ad illius habitaculum porticibus obsitum, ideoque obscurum et aditu difficile, ex quo tamen opportunus erat ad proximum templum maximum accessus, confluerent, cum ab aggressionē militum, qui nihil investigatum relinquebant, sese defendere non valerent, ope cujusdam Veneti, cui victum tutumque receptum ipse suppeditabat, armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulsi sunt, dum se commilitonem eorum, et ædes illas præoccupasse simulat, colloquiturque cum illis patria lingua, quæ res postulabat. Sed cum, illis catervatim irruentibus, et inhumanis atque efferatis ingeniis, resistere non posset, tandem Nicetæ auctor fuit inde discedendi, ne capti in vincula ipsi conjicerentur, mulieres ad stupra et libidines raperentur. Veneto itaque duce, et ut prædam suam comitante, tristes et male vestiti ad ædes, ubi noti illis Veneti habitabant, ducebantur. Verum ubi ad partem urbis Francis adsignatam pervenire, a famulis inhumaniter deserti, liberis qui nondum progredi poterant humeris impositis, per medios vicos incedere coguntur, tandemque postquam dies quinque in urbe commorati fuerant, discessere. Calamitatem augebat dies aspera, et uxor Nicetæ partui vicina: et ut omnia perquirentium militum crudelitatem atque libidinem effugerent, quicumque tum in unum convenerant mulieres in medium agmen recipiunt, et adolescentulas faciem cæno illinere, atque ita genarum ruborem extinguere jubent. Ut ad inclyti martyris Mocii templum vere, insolens ac nefarius quidem miles puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio eorum tanquam lupus agnam abripuit. Consternatis spectaculo cæteris, puellæ pater senio et morbo afflictus, et in cœnum prolapsus, crebro Nicetam orare, ut pro virili ad puellam recuperandam sibi esset adjumento. Ille, vestigia raptoris persequens, vim factam non sine lacrymis proclamans, et gestibus opem prætereuntium militum implorans, quosdam etiam manibus prehensens, eorum animos ita flexit, ut impudens illius domum perducere passi sint: quo cum ventum esset, licet raptor reluctaretur, et in foribus stans vim facturos repelleret, verbis tamen Nicetæ persuasi, puellam minis ab impudico illo extorquent, et patri restituunt. Sic urbe excedunt Nicetas una et comites, præeunte patriarcha sine baculo, sine calceis, una tunicula induto. Urbe egressi, Selybriamque profecti, pedem sistant familia inviolata. Sed cum horrido oblectaret pane vitam, et pannis et inopia nimis miser, qui copia rerum antea et splendore dignitatum celebris fuerat, ad Ascanium lacum et Bithyniæ metropolim Nicæam, tanquam captivus cum reliquis inquilinum egit, sibi vivens et saluti animæ providens. Voluerunt itaque Græci illi, qui tum Nicææ habitabant, et eorum imperator, in alios adeo effusi, tan-

tum virum suarum opum esse indigentem, ut ipse existimo, quod suspicarentur eundem, et reliquos patres conscriptos urbis excidiit causam fuisse, de quorum sane iniquis judiciis exstat apud eundem in fine historiarum querela gravissima. Sic ille sibi redditus, et publicis curis exemptus, scriptioni animum pacatum, ut ut tamen poterat, addixit. Puellæ servatæ facinus Michael ejus frater, ut fratri gratificaretur, magnificentiorum et generosiorum in modum extulit; qui non supplicationibus et lacrymis et aliorum auxiliis, sed propria Nicetæ virtute et robore rem peractam fuisse narrat. Scribit enim, quod cum jam puellæ stuprum illaturus esset barbarus, ille sine ulla mora in hostem irruens armatus, et uxorem legitimam esse clamitans, atque adeo acerbissimis afflicti modis quiritans, et adulterii crimine avertens, ambarum tenacitate manuum prehensam, pancratice cum hoste colluctatus, cujus animum amore ebrium libido efferaverat, ad se retraxerit; nec prius conquieverit, quam a violenti hostis manibus ereptam virginem et illasam sine ullius cæde, patri restituerit. Quæ tamen in Michaelæ tolerari, oratorem agente, poterant: at in Athenarum præside et viro ecclesiastico quis ferat, Nicetam in eo facinore Abrahamo, Isaaco, Davidi, Danieli, Levi et Simeoni præferri, et quod pejus est, Christo ipsi comparem fieri?

Plurima scripsit. Ad nos pervenere *dogmatica* illius *Panoplia*. Opus equidem singulare, eruditione, doctrina, fide, pietateque, et rebus aliis instructissimum, si quæ ille ex schismate immiscuit atque concinnavit demas. Illis siquidem pulcherrimum alias opus veluti maculis et nævis contaminat: cum multa ibi ex Photii, Nicolai Methonensis, Nicetæ Stehlati, Joannis Hierosolymitani, Joannis Phurnes, Euthymii Zygabeni, Theodori Smyrnæi, et aliorum cænoso penu, de processione Spiritus sancti, azymis, et aliis congerat. Priores tamen libri tali luto minime obducti, et ob gravitatem materiæ, et solidam hæresum refutationem, necnon earum auctorum non adeo cognitæ historias, et sanctorum Patrum testimonia, digni sunt qui a catholico homine volvantur revolvanturque. Exemplar a Nicetæ descriptum, post Nicetæ obitum, ut narrat Petrus Morellus, ad Michaelē Choniātā Atheniensium præsulem hæreditario jure transiit: quo item mortuo, in manus Theodori Scutariotæ levitæ Cyziceni venit: Cyzicoque a Turcis vastata, in frequentissima montis Athonis monasteria deportatur, atque inde tandem Lutetiam advectum, venaleque expositum, cum propter sui deformitatem emptores non nancisceretur, Joannes a sancto Andrea redemptum a se, Morello evolvendum mittit, a quo epigraphe deprehensa, et non carbonibus sed thesauro in paginis illi situ et squalore ita obductis, ut nisi post multas vigilias legi potuerit reperto, non universa operis moles, sed quinque tantum libri priores in linguam Latinam versi, Latine solummodo eduntur, Parisiis in 8, anno 1580. Reliqui in suo squalore relictī ubinam modo lateant, scripserint alii (h). Addit Morellus: *Mox se index quoque aperit, seu elenchus, quo summam librorum Thesauri capita notantur, a Nicetā ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui monodium quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori αὐτογράφον esse, ex appendice ad indicem libri XXV colligo. Et, ut ex verbis pauculis Scutariotæ, indici Nicetæ aeditis videre est, qui appendicem illam, quæ antea desiderabatur, in fine vicesimi quinti libri alicubi repertam se attexuisse affirmat.* In codice Vaticano titulus ita se habet. Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, τοῦ καὶ γεγονότος ἐπὶ τῶν κρίσεως καὶ φόρου, ἔπειτα δὲ καὶ λογοθέτου τῶν σεκρήτων δογματικῇ Πανοπλίᾳ, ἣτοι συλλογῇ τῶν ὅλων σχεδὸν δοξῶν, καὶ ἱστορίᾳ τῶν ἀποστακόντων τῶν ἀνδρῶν, ἔτι δὲ ἀντιρρήσεις ἐπ' ἐνταῖς τούτων, καὶ μάλιστα τῶν παλαιότερων, καὶ ἑτέρά τινα. P. Θεῶ καὶ θεοφιλέσιν ἀνδράσι: τὸς ἂν ἀξία προσεργωγῇ γένοιτο; In bibliotheca Bavarica ex eodem opere asservantur. cod. 119: *Nicetæ Choniatæ de Armeniorum hæresi tomus decimus septimus. Ejusdem decimus octavus contra Paulicianos, et decimus nonus contra Bogomilos, et vigesimus contra Saracenos. Modus recipiendi illos, qui a Saracenis ad Christiana sacra transierunt.*

Neque hoc thesauro minus illustris est ejusdem *historia*, quam auspicatus, ut tradit in principio ab iis rebus, quæ post Alexii, primi ex Comnena familia imperatoris, obitum acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historici non sunt progressi Joannes Zonaras, Constantinus Manasses, Georgius Cedrenus, Joannis imperatoris vitam, qui Alexio successit, breviter perstringit: nec earum commemorationi diutius immoratur, quas ille non viderat, sed ab iis accepit, qui eas viderunt, eumque in expeditionibus comitati sunt: subsequata vero reliqua uberius tractat. 'Εν κερταλιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγέσεται, ὅς 'Αλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς οὐδ' ἐμβραδυνεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀπηγγέσειν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάζεται λόγοις, οἳ καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρελημμένα συγγραφομένων κἀντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἐχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἀπερ εἰς ἀκοὴν αὐτοῦ εἰληφάμεν ἐκ τῶν ὁσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἰδεάσαντο, καὶ συνωμάρτουν ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολύπευον, Ἀσ Joannis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus; neque earum rerum commemorationi diutius immora-

(h) De Nicetæ *Panoplia* ejusque codicibus, plena nos locuti sumus in *Spicilegio Rom.* t. IV, p. 398, rursusque p. 498; in eoque tomo capitula præcipua Græce edidimus ex illis quæ Morellius luce non donaverat. Rursus in hac *Bibliotheca Patrum*, t. IV, capitula de Manichæis et de Mohamedanis Græce Latineque exposuimus. Porro etiam duas syno-

dos, et secundam Theoriani cum Armeniis disputationem, etsi *Panoplia* Nicetæ continerentur, non item, sed melioribus aliis usi codicibus, ante hos annos in quarto sextoque Scriptorum vet. tomo, et in decimo *Spicilegii* Græce ac Latine exstare voluimus. A. M.

bimur, quas ipse non vidimus, sed ab aliis accepimus, qui eum viderant, et in expeditiones comitati sunt. In celeris autem uberius tractabimus omnia. Idem institutum secutus est et Joannes Cinnamus, qui res gestas Joannis et Emmanuelis historia prosecutus est. Εἰρήσεται δὲ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ' ἐκτομήν, καὶ ὥσπερ ἐν κεφαλῇ, ὅτι μὴδ' ἐν τοῖς κατ' ἐκείνον, ὅπερ ἤδη ἔφην, γέγονα χρόνοις· τὰ γὰρ μὴν τοῦ μετ' ἐκείνον πράγματα, οὐκ οἶδα εἴ τις ἐμοῦ κάλλιον ἐξιστορήσει ἔχει· ἐπεὶ καὶ οὕτω μαιρακίᾳ ὄντι μοι πλείστας συνεκδεδημέναι οἱ τῶν εἰς ἡπειρον ἐκατέραν συνέβαινεν ἐκστρατειῶν. *Commemorabuntur vero mihi Joannis quidem res gestæ compendio, et veluti capitum summæ digerentur, quod illius temporibus, ut antea innueram, nullus fuit. Res autem gestas illius qui subsequutus est, nescio an quispiam alius me accuratius scripto tradere poterit; cum nondum adhuc ex æphebis excedens, multis illius expeditionibus in utramque continentem præsens adfuerim.* Finit itaque Nicetas historiam suam in Henrico Balduini fratre, res memoratū dignas quæ in Byzantino imperio, annorum circiter 86 spatio, in magnis præsertim eventuum varietatibus, et subitis fortunæ commutationibus, quæ plurimæ æque mirabiles, ac potius miserabiles et præter expectationem Græcos oppressere, crescente in dies Persarum et Turcarum in oriente, Bulgarorum et aliorum finitimorum in occidente potentia, et ubique christianorum principum dissidiis et perversitate acciderunt, complexus libris XXI, usque ad annum Christi 1203.

Non descivisse eum a veritate, tum externorum facinora non sine promerita laude, tum suorum gentilium scelera ingenue et cum doloris acerbitate deplorata, et æqua rerum narratio, indicio sunt. Ex eo siquidem habes Occidentaliū in recuperanda Syria et terra sancta pietatem ac fortitudinem; Conradi et Friderici non sine nobilissimis exemplis clarissimas laudes. Quis Balduini virtutes aptius expresse-rit? Contra vero quis in Græcorum vitia, quæ suis temporibus tanta adeoque immania fuere, acrius insultaverit? Hoc plane ingenui animi fuerit, rem uti acta est, narrantis.

Modum dicendi secutus est amplum, profusum, sed horridum, complicatam, immodica insolentis elegantissimæ atque eruditionis affectatione vanum, ne dicam puerilem, et poeticarum fabularum et dictio-num immistione subasperum, et compositionis male implexa constructione obscurum, qui proprias hujusce scriptoris est præcipueque ab ipso pro suo genio intentus et procuratus; non Metaphrastæ, et æmuli alicujus, assumptum, ut videtur Hieronymo Wolfio. De stylo illius idem Wolfius: *Ex affectatione nescio cujus insolentis elegantissimæ, et poeticæ dictionis æmulatione, in salebras sæpe incidit, et duris ac ineptis utitur metaphoris, in præmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam histo-riam similis oratione involvisset, in latomias ire, quam molestis conversionis conficari maluissem. Sed quia tolerabiliter loqui incipit cum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur.* Neque Joannes Vossius discordat de histo-ricis Græcis lib. II, cap. 29: *Diligens fuit Homeri lector et imitator, adeo ut, ob poeticam atque insolentem dictionem quandoque durior fiat, cum primis in præfatione, quæ sane salebrosa. In cæteris mollior fluit, quod et de se in præfatione promittit. Ut mihi quidem videatur præfatione ea ostendere voluisse, quantum legodædalus foret: quod similiter in historia si fecisset, nec ille multo etiam minus laudis, quam nunc habet mereretur.* Ipse nihilominus perspicuitatem se sequi in præmiis historiæ, prout historicum addecat, summopere jactat, in ipsa sua jactatione obscurus et confragosus: Ἐπεὶ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι τε θυμβρατεῖν ἔγνωσι, καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν, οὐχ ἡκιστὰ εἶμι τὰ τοῦ ιστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ἀσαφές, καὶ περιβο-λαῖς, καὶ περιόδοις ἐπιστραμμένον, ὥς μὴ συνῶδον αὐτοῖς οὐ προσίενται, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφές, ὥς οὐ μόνον κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν, ἀλλὰ καὶ συμβαῖνον σφίσι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἔξωθεν τοῦ καλοῦ πίπτουσι· ἂν εὖρη τις τὰ γραφόμενα, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπηρὸν καὶ δυσφραδές, καὶ κρημνώδε-σιν ἐποδισιλημμένον λήξεσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασαμένων, εἰ καὶ χαίνοντές εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτ' οὖν ἐπιθέτερον εἰπεῖν ἐκλείποντες τὰ τῶν πάλαι καὶ σήμερον, καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτήδευμα προύργισται· ἔγκληκός τις διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ κἀν τούτῳ δρᾶν τῇ ιστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσφορα, μὴ δ' ὑπερβάθμιον πόδα ταίνειν ἡγαπηκώτων, ἢ ὅπως τοὺς ἄξοντας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι· ὅπερ γὰρ ἄπαν ἔχρον τὸ μὴ τὴν φράσιν ἀπλοῦν. ὥς ἔχω εἰπεῖν καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν, αὐτῇ διαβέβληται· καὶ ἡγεῖσθαι ἕως σφόδρα τὸ ἀκομψὺν, καὶ ὡς ἔχον φύσεως διηγούμενον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περι-πίπτει· τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀρεστῶσα κατὰ διάμετρον εἶσι. An dici potuit e tripode perplexibilis, aut a Lyco-phrone in linguæ Græcæ amœnitate horridus? Hinc ille cum hæc legisset, sive Alexander chartophylax diaconus Constantinopolitanus, sive quis alius, non illepide adnotavit:

Οὐκ οἶδα τί φῆς ἐνθάδε, Χωνεῖάτα·
Σοφὸν τὸ σαφές συγγράφειν εἶναι λέγεις·
Εἴτα γριψώδῃ καὶ βαρυσώδῃ γράφεις. Næpe:
*Quid hic dicas, o Choniata, nescio,
Orationis lucidum probas decus,
Tenebricosus instar ipse tartari.*

Non ita tamen semper insanit, ut aliquando non in mentem redeat, cum sæpe sæpius et amœnitate di-ctionum, et figurarum suavitate, sententiarumque ingeniosa ubertate valeat, et sine strepitu, et concita-tione leniter fluat.

Hanc historiam Latine reddidit Hieronymus Wolfius, fusum illius ac prolixum dicendi genus vitans, et in contractiores terminos contrahens; et potissimum in rebus illis, quarum sententiam non usquequaque assequitur, expressioque non ita facilis erat, sententias auctoris appendere, verbaque annumerare necesse non habuit. Verum id, ut ille facit, in fido interprete laudandum non videtur, qui licet non debeat mensurare verba, attamen modum dictionis, et notam aliquo etiam modo, et ubi commodum fieri potest, dum transfert representare, atque ut ita dicam præ oculis ponere debet. Wolfius duobus codicibus usus est, quorum alterum Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca supeditavit, quibus tandem accessit tertius Augustanæ bibliothecæ, vetustus admodum sed principio et fine mutilus, nec reliquis partibus ubique incolumis. Obscuriora loca, et varias lectiones subjunxit. Edita est historia Nicetæ, curante Antonio Fuggero Græce et Latine cum interpretatione Wolfii Basileæ apud Oporinum in folio anno 1557, et recusa in 4 apud hæredes Eustathii Vignonii anno 1593. Possevinus in apparatu scribit: Wolfius non satis Græce sciens illius interpretes non facile admittendus est (i). Legitur et manuscripta in bibliothecis Vaticana, Regia Lutetiana, Regia Sancti Laurentii, et alibi. Scias præterea, lector, quemadmodum historias Annæ Comnenæ, et Georgii Acropolitæ, ut minus laboriosis hominibus morem gereret, quicunque ille fuit decurtavit, et ut angustiores limites, quæ illi videbantur prolixiora, et minus necessaria subtrahens conclusit, ita etiam historiam Choniatae pertractasse, ne dicam mutilasse, quam cum aliis duobus uno volumine complexus est. Confer a nobis editam Acropolitæ cum illius compendio, nec non Annæ editam Augustæ ab Hoesohelio cum alia ejusdem quam promittunt typographi Regii Parisienses, et videbis quid inter editam Nicetæ, et eam quæ in compendium redacta est, intersit: ab uno enim genio trium horum historicorum compendium perfectum est, et eadem ascia delatum.

Attamen non hæc tantum historia contentum fuisse Choniata, sed aliam quoque scripsisse, quæ adhuc non comparuit, arguo ex ejusdem fragmento, quod penes me est, de statuis aliisque ex ære factis tabulis igni traditis a Latinis post captam Constantinopolim, quod in historia jam vulgata non legitur, et exscriptor ait se ex historia Nicetæ exscripsisse: Τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου κυρίου Νικητὰ τοῦ Χωνειάτου ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ιστορίας περὶ Κωνσταντινουπόλεως. *Ejusdem beatorum memoriarum domini Nicetæ Choniatae, ex illius Historia de Constantinopoli.* Et incipit: Τῆς δὲ ἡμετέρας βασιλείας ἀρτί διαπεπτευθείσης εἰς Φραγγίλους.

Dignum tandem est Justi Lipsii judicium de Niceta, quod ex notis ad lib. I *Politicorum* huc refertur: *Nicetas Choniates, qui res Græcanici imperii scripsit, orsus abs Joanne Comneno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumque ingenium, si alio illud ævo. Stylus etiam operosus, poetas et Homerum sæpe resipiens: at res et narratio ipsa distincte composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit et fida. Crebra apud cum et opportuna monita; judicia non libera solum, sed sana. Ad summam legite vos, politici; gratiam mihi aliquis pro judicio habebit, certe debet.* Angelus Politianus satis illi tribuisse sibi visus est, si dictum Nicetam inter non aspernabiles omnino Græcorum auctores collocaret, *Miscell.* cap. 28.

Leguntur præterea ipsius alia: Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμεθ. *De dogmate Dei Mohametici* (f) P. "Εγχεῖται τῇ κατηχητικῇ πυκτῇ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν. Quæstionem promovit Manuel imperator. Quibus vero artibus et technis præsulorum animos occupare tentaverit, et in suam sententiam traxerit, fuisse egit Nicetas in *Annalibus*, et dos alibi dicemus.

Περὶ τοῦ φιλοσόφου Ἰταλοῦ. *De philosopho Italo.* P. Ἄλλ' ἢ ἐς τόδε μὲν τὸ περὶ τῶν ἀζύμων ληξάτωσιν.

Contra Latinos de azymis, duobus tractatibus, quorum alterius principium est: Εἰ ἔστι σύσεις, φῦσι Σολομῶν, ἀποκρίθῃτι τῇ πλησίον, καὶ μὴ κωλύσης λόγον. Alterius vero principium est: Τὸ περὶ τῶν ἀζύμων κατὰ Λατίνων αἰτίημα.

Item Κατὰ Λατίνων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Adversus Latinos de Spiritu sancto.* Ξένῃ τις ἔστι καὶ ἀλλόκοτος, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τῇ ἁγίᾳ συμβόλῃ ποιοῦνται προσθήκην. Nisi dogmaticæ illius Panopliæ et thesauri hæc etiam frustra partesque sunt. Id si fuerit, immerito plane de eo Petrus Morellus pronuntiavit: *Quod quidem quanta diligentia laboreque præstiterit, testantur æternumque testabuntur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum congescit, tanloque artificio ab ipsis Adami primordiis ad sua usque tempora deduxit, ut hæreseon quæ ante Christum natum, et a Christo nato quasi hypotyposim quamdam consecraverit; qua consulta, si quod aliquando dubium de rebus divinis suboriat, possit statim videri utram in partem flectendum sit.* Præter enim errores de processione Spiritus sancti et de azymis, quos adversus Latinos ex professo tuetur, latenter etiam alia in easdem inspergit. Neque tandem omnia, quæ ille ibidem affirmat, sine veræ, catholicæ scilicet, trutinæ examine accipienda sunt.

(i) Wolfi curtam Græcitatæ supellectilem nos quoque coarguimus in adnotationibus nostris ad Ephræmum chronographum *Script. vel. t. III, part. 1, p. 416 et 471.* Quanquam quod attinet ad ὁποφύριον, male a Wolfio intellectum, id jam fuisse emendatum ab Allatio postea cognovimus in præf. ad excerpta rhetorum. A. M.

(f) Rem video tangi a Niceta Choniata, *Hist. lib.*

VII edit. Paris. p. 142. Et quidem breve scriptum Græcum de Deo Mohamedis memini me videre in codd. Vat. Sed certe Nicetas alius, id est Byzantinus, in opere a nobis edito B. N. t. IV, part. II, p. 361, et p. 399-406, disertè ostendit Deum Abrahami, id est Deum verum, diversum esse a Mohamedis Deo. A. M.

Finiam de Choniata orationem verbis Vossii de scriptoribus Græcis, quibus ille Gulielmi Xylandri suspicionem de Niceta Davide, et Niceta Chonlata refellit : *Gulielmi Xylandri suspicio est, eundem esse hunc Nicetam Davidem, qui et Nicetas Paphlago, ac illum cui Acominati cognomentum fuit. Sed tempora videntur disconvenire. In quibusdam codd. mss. Nicetæ Davidi, philosopho Paphlagoni, tribuuntur, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, prius Ecclesiæ Constantinopolitanæ diacono, postea autem Heraclienti archiepiscopo : ut in Latena Patrum et scriptorum ecclesiasticorum, excerpta in Matthæum et Lucam evangelistas : item expositio multorum Nazianzeni carminum et orationum. Diversos tamen esse hos Nicetas, Leonis Allatii sententia est, in Diatriba de Psellis, cui hac in parte potius subscribo. Sed in quibusdam manuscriptis Nicetæ Davidi tribui, quæ alii ascribunt Nicetæ Serroni, fides sit penes ipsum. Quos ego evolvi codices manuscriptos, omnes uno consensu expositionem in Orationes Nazianzeni, quas supra recensuimus, Nicetæ Serroni vindicant : expositionem vero in carmina, Nicetæ Davidi. Et de hoc nulli unquam dubium fuit. Quare firmum certumque manet, Nicetæ Davidis Expositionem in carmina ; Nicetæ Serronis, Expositionem in Orationes Nazianzeni esse.*

NIKHTA TOY XΩNIATOY ΙΣΤΟΡΙΑ.

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIA.

EMINENTISSIMO SANCTÆ ROMANÆ ECCLESİÆ PRINCIPI CARDINALI

JULIO MAZARINO.

Editio Nicetæ nova patronum sibi ex more querebat adversus malignos invidosque. Unus occurristi, cardinalis eminentissime, cujus patrosinio non levis auctor sese committeret, unum te siquidem videmus litteraria monumenta orbi Gallico forsitan ignota ubique gentium conquiri jubere, et in bibliothecam tuam incomparabilem admitti, ut et certissimum sit scriptorem qui te ultro adit benigna fronte admissum iri. Hoc vero omnium linguis laudibusque celebrari debet, quod licet ea prudentia, quam ceteri ex librorum lectione emendicare necesse habent, tibi ingenita sit, eos tamen tanta animi contentione tamque impenso sumptu comparari vis, ac si prudentia illa non tibi cognata sed labore paranda esset. Itaque bono magis publico bibliothecam instituis quam tuo, ut omnes intelligant et rem belli et pacis decora peræque tibi curæ esse. Altero Gallici hostes nominis obteres, altero peritiores homines efficias, ut quanto sis ornamento principi et quam prospere rem Gallicam geras, non modo his qui vitam vivunt, sed etiam posteris narrent et tradant. Felices autem ter quaterque hi quorum opera rerum a te præclare gestarum memoria testatior erit, sive quod materia illustrior sive quod rerum copia nulla eis possit uberior contingere : quemadmodum enim rei tenuitate scriptoris eloquentia deteritur, ita et rei dignitate clarescit et diffunditur. Hi Galliæ fines prudentissimo felicissimoque consilio tuo prolatos in Italia narrabunt, et frustra esse eos qui Gallico imperio fines statuunt, quod Gallorum virtus invicta non finibus certis, sed orbe claudatur. Illi Germaniæ principes armis Gallorum victricibus exterritos quiescere neutrive parti sese addixisse tradent ; quo facto sibi posterisque suis consultum iverunt et imminentem rebus suis exitum depulerunt. Hi Gallos copiis ionge impares classem hostilem devicisse prædicabunt, et eos qui de gloria certaturos se putabant, statim sibi de salute certandum intellexisse, tametsi superba natio naves solvisset, ut quasi per ludum jocumque Gallicas deprimeret. Galli non numero sed virtute censentur. Hinc feroces exercitus sæpe ab his expugnatos videas, hinc etiam terrestres copias in spem victoriæ erectas ob superantem multitudinem deletas attritasque. Eant nunc qui retro temporum ministros laudibus in cælum extollunt. Tu, cardinalis eminentissime, cum fasces armorum plures vires quam alii explicatis armis. Tu vivida mente tua et sagaci consilio regi Christianissimo, quem

jam populi pene omnes adorant, plures triumphos parabis quam alii vi manuque. Perge modo rei publicæ litterariæ prodesse et litteratis hominibus favere, sine quibus virorum illustrium facta, statim atque animam deposuerunt, intercidunt, et cum corpore magnæ quoque animæ exstinguuntur dum silentur.

Eminentis tuæ addictissimus CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

AD MAGNIFICUM ET GENEROSUM VIRUM, D. ANTONIUM FUGGERUM, KIRCHBERGÆ ET WEISSENHORN DOMINUM, CÆSARÆ MAJESTATI A CONSILIIS, ETC. IN NICETÆ ACOMINATI CHONIATÆ HISTORIAM HIERONYMI WOLFI PRÆFATIO.

Zonaram tuam, vir amplissime, Choniates sequitur, homo sua ætate non tantum magnis dignitatibus ornatus, sed etiam ingenio et multiplici doctrina præstans, et veritatis historiæ, ut mihi videtur, ubique studiosus, ordine aptissimo et lectoribus utilissimo; qui ordo cum sequentia iis quæ antecessere adjungat atque adnectat, historiæ quoddam quasi corpus absolvit et in suo genere homines eruditos reddit, hoc est, a vulgo mortalium distinguit. Multos sane invenias, qui etsi a litteris alieni, tamen acumine ingenii, facundia, usu rerum, doctissimis viris, sed vel natura tardioribus vel in hominum frequentia minus versatis, etsi omnem ætatem in optimarum artium studiis contrivere, præferantur. Quodsi ad illam naturæ felicitatem et multiplicem experientiam accuratior et methodica institutio accessisset, quid cum illorum excellentia comparari posset? Nunc laudibus eorum tantum decedit quantum accuratior institutio illis addidisset. Neque enim falso dicitur artem, quæ est ingenii veluti rudis speculi quasi expolitio quædam, certiore esse ducem quam naturam, atque etiam uberiores. Nam qui nullis eruditionis adminiculis sustentantur, temere plerumque feruntur et extra limites, quo animi æstus rapit, evagantur: docti a certis initiis ad metas ordine progrediendo, statim in promptu habent quæ ad rem pertineant. Illi multa, hi pleraque scitu digna tenent: illi fragmenta quædam et quasi disiecta membra consequantur, hi solidum quoddam et suis numeris absolutum humanæ cognitionis corpus complectuntur. Quas ob res ego perbeatos eos esse judico, quibus et ea voluntas contigit ut cupiant, et eas facultates suppetunt ut possint, citra impedimentum, ab ineunte ætate usque ad id tempus quod rebus gerendis aptum est, philosophari, ac tum demum agendi solertiam cum veritatis contemplatione conjungere, animis in colos et ipsum Deum, corporibus in humanæ societatis conservationem intentis. Hæc mihi vita vere humana et potius divina semper visa est, et omnibus iis voluptatibus quæ cum brutis animalibus fere communes sunt præferenda. In quo assentiri mihi et ex doctis et ex indoctis optimum et prudentissimum quemque, imo me potius cum illorum sententiis congruere, constat. Neo tuum hac in re, ut et in cæteris, præclarum iudicium, quod et tota Fuggerana familia magno consensu sequitur et cordati omnes summe probant, obsecrum est; qui filios tuos ingeniorum et corporum vigore præstantes ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis præceptoribus, in celeberrimis quibusque Europæ gymnasiis, severa disciplina moderandos optimarumque artium et linguarum cognitione imbuendos curaris. Quibus illi de causis se non minus tibi debere, qua pietate ac prudentia sunt, profitentur, quam quod vitam et maxima quæque ornamenta felici quodam fato abs te acceperunt; qui verus non tantum corporum sed etiam animorum pater esse voluisti, nec genuisse contentus utrisque ea suppeditasti in quibus humana felicitas consistit. Ut autem terrena corpora terræ frugibus aluantur, sic cælestis et divinus animus suum pastum habet eruditionem. Quam a vulgi fece, hoc est a pessimo et stultissimo quoque, contemni ac derideri non est mirandum, cum quod de re ignota nihilo rectius statuere possunt quam cæcus de coloribus pronuntiare, tum quod vitiis atque ineptiis semidictorum quorundam aut corruptorum hominum rem præclarissimam metiuntur. Nam quid est aliud eruditio nisi amplissimum quoddam et instructissimum amphitheatrum humani ingenii et experientiæ multiplicis? ad quod exornandum et locupletandum non tantum omnes nationes, omnes homines, omnes ætates stipem suam contulerunt, sed etiam Dei immortalis liberalitas multa auctaria adjecit, iis rebus partim arcano afflatu partim per insignia miracula relevatis, quas obtusior humani ingenii acies perspicere minime potuisset. Cum autem ratio atque oratio multo magis quam forma corporum hominem distinguat a belluis, et veritatis solida cognitio et diserta explicatio sit ejus proprium munus, quid aliud est philosophari quam in eo elaborare ut vocabula cum rebus consentiant, et ut ii simus qui dicimur homines? complector autem philosophiæ nomine tantum quantum ipsius significatio complectitur, studium atque amorem sapientiæ; quæ rerum divinarum et humanarum causarumque quibus eas res continentur scientia definitur. Quam immensitatem cum solus Deus rerum omnium opifex teneat, solus ut boni, ita et sapientis nomen jure sibi vendicat: homines autem sapientiæ et virtutis amantes ac studiosos esse nihil vetat; quo amore ac studio quo quisque longius progreditur, eo propius a cælestibus genis abest, quia ea re beatissimi habentur, quod ipsum Deum, omnia bonitatis et sapientiæ fontem, jugiter cum ineffabili gaudio intuentur (neque alia plorum beatitudo post hanc vitam fore haud abs re creditur); quo propius resistit, eo minus di-

gnitatem suam et excellentis naturæ munera tuetur. Quis vero ea sit arrogantia, ut suum unius ingenium tantum esse putet, ut eo contentus omnia veterum inventa et experimenta, litterarum monumentis consignata, aspernari queat, ac non potius ex infinita copia optima quæque et ingenio suo vitæque instituto aptissima perscrutetur? nam ut unus excellat, aut saltem cum mediocri successu laboret in omnibus, vix ac ne vix quidem fieri potest. Ac plerosque vel rei familiaris angustia vel ingeniorum tenuitas in certum quoddam studiorum genus, velut in carcerem aut ergastulum, abstrudunt; quibus autem Dei optimi maximi benignitas ea et animorum et fortunarum subsidia concessit, ut in nullis magistri verba jurare coacti libertatem suam inviolatam retineant, profecto eo beatiores erunt quo plurium et meliorum rerum cognitionem coegerint, in variis linguis atque auctoribus dissipatam. Id autem difficile ei non erit, qui linguæ Græcæ ac Latine mediocri usu instructus methodo se assuefecerit et artium optimarum fundamenta fideliter fecerit. Ac est in ea re sane difficultatis et molestiæ nonnihil; sed ubi ex illis artium angustiis in liberrimum optimi cujusque scriptoris campum eluctatus fueris, vere id apparet quod a quodam sapientissimo viro dictum est, sive is Socrates sive Isocrates fuerit (nam utrique ascribi video, et proclivis error est in unius litteræ discrimine), radices eruditionis amaras esse, fructus vero dulcissimos. Radicibus autem comparantur linguarum et artium methodi, fructibus varia lectio: qui ut sine radicibus nulli essent, ita eruditio pertenuis est, quæ non certa ratione ac via a primis initiis ad summum usque fastigium constanter ascendit ac perpetuum sibi commentarium parat. Quod enim supra etiam attingi, doctrinæ omnis laus in artium methodis atque in eo vertitur, quod, quoad fieri potest, quidquid ad eandem rem pertinet, contrahit, et ex variis membris unum corpus integrum componit. Eo absoluto lectionis varietas singulis partibus addit ornamenta et amplitudinem quamdam conciliat. Quodsi hæc similitudo minus placeat, homo studiosus diligenti patrifamilie comparetur; qui, ut ille agrorum suorum proventus et domestica instrumenta in horreis et certis quibusdam cellis reponit, ut cum usus postulat, statim ad manum sint, ita ipse, quidquid vel cogitatione vel lectione vel auditione per omne tempus ætatis (neque enim ulla sapientiæ studio meta præfigenda est) consecutus fuerit, statim in illas artium classes, si non stylo aut calamo, saltem animo et recordatione reponat, et ad regulas illas a doctissimis hominibus traditas exigit, acri judicio semper interposito, ne quod quisque dixerit aut scripserit aut ipsi etiam in mentem venerit, oraculum esse putet (nam homini docto turpissimum fuerit, ut Græci eleganter dicunt, ἀσσανιστως παραδέχεσθαι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, hoc est opiniones consecrari nudaque auctoritate niti), sed tantum cuique credendum esse statuatur, quantum aut firmis rationibus aut probabilibus conjecturis persuadere possit, in cæteris assensum cohibeat et sustineat, donec ipsum tempus scrupulum sustulerit. Sed ne memoria lapsus esse et ab instituto non certo consilio deflexisse sed per oblivionem aberrasse videar, ad Choniatem redeo, quem ordine aptissimo et prudenti tuo consilio Zonaræ adjunctum esse dixi. Nam quo in loco ille Annales suos finivit, in Alexii Comneni videlicet obitu, eo in loco hic suam historiam auspicatur, res memoratu dignas, quæ in Byzantino imperio annorum circiter 86 spatio acciderunt, complexus. Atque utinam alius Græcæ exstitisset, qui ab hoc auctore et Chalcondyle prætermissa pari facundia prosecutus esset. Major enim est Choniatae copia et diligentia lectioque jucundior quam Zonaræ: cui una brevis necessario proposita fuit, quod alioqui opus in immensum excrevisset; idque vel ex eo apparet, quod heroina eruditissima Anna Cæsariissa, imperatoris Alexii filia, de rebus gestis patris sui libros 20 scripsit, qui adhuc in Augustanæ rei publicæ bibliotheca exstant, cum Zonaras vitam illius paucis foliis perstrinxerit. Ut autem brevis memoria juvat, ita fusiores narrationes plus delectationis habent, in magna præsertim varietate rerum et subitis fortunæ commutationibus; quæ non multis annis plurimæ, eæque mirabiles ac potius miserabiles, præter expectationem Græcos, quos hic scriptor Romanorum appellatione honestat, oppresserunt, crescente in dies Persarum sive Turcorum (nam recentiores promiscue his vocabulis utuntur) potentia; quorum grassationes et Christianorum principum desidia ac perversitatem tanta doloris acerbitate Choniates sæpius deplorat, ut eum ab omnibus qui reipublicæ partem aliquam attingunt, nostris temporibus legi summopere expediat, si forte Germanorum animi, quorum fortitudo et pietas in recuperanda Syria et terra sancta laudibus egregiis hoc scripto ornatur, clarissimis exemplis Conradi et Friderici imperatorum saltem ad tuendam patriam, hoc est vicinas Pannonias, excitentur. Nunc enim non de laude et gloria laborandum, sed de aris et focis pugnandum esse opparet, quo minus fiat, nulla res æque in causa est atque dissensiones. Græcos, præter intestina bella ex ambitione fere orta, voluptatum studium et ignava monarchia perdidit: nobis temeraria bellandi cupiditas et discors ac inquieta polyarchia id minatur quod absit ut experiamur: et facile caveremus, nisi fatali quadam siderum impressione animis atque auribus a sanis consiliis plerique abhorrent. Imminuta quidem est, et veluti læta seges tristi lolio corrupta, vetus nostræ gentis integritas; quod exterarum nationum quodam quasi contagio accidisse videtur, quarum mala cum nostris conjunximus, cum peregrinationum is finis esse debeat, ut innatis et consuetudine inolitis vitiis abjectis aliorum virtutes asciscamus, eorumque prudentia et humanitate ad omne genus officii et laudis crudiamur. Sed si cætera spectemus, nunquam Germania viris, armis, opibus, consiliis, fuit instructior; quas res propter discordiam non in hostium detrimentum sed in patriæ exitium detestanda crudelitate, ne dicam insaniam, convertimus: quæ cogitatio cum in hujus historię interpretatione subinde meum animum feriret, et

jam populi pene omnes adorant, plures triumphos parabis quam alii vi manuque. Perge modo rei publicæ litterariæ prodesse et litteratis hominibus favere, sine quibus virorum illustrium facta, statim atque animam deposuerunt, intercidunt, et cum corpore magnæ quoque animæ exstinguuntur dum silentur.

Eminentiae tuæ addictissimus CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

AD MAGNIFICUM ET GENEROSUM VIRUM, D. ANTONIUM FUGGERUM, KIRCHBERGÆ ET WEISSENHORN DOMINUM, CÆSARIS MAJESTATI A CONSILIIS, ETC. IN NICETÆ ACOMINATI CHONIATÆ HISTORIAM HIERONYMI WOLFI PRÆFATIO.

Zonaram tuum, vir amplissime, Choniates sequitur, homo sua ætate non tantum magnis dignitatibus ornatus, sed etiam ingenio et multiplici doctrina præstans, et veritatis historiæ, ut mihi videtur, ubique studiosus, ordine aptissimo et lectoribus utilissimo; qui ordo cum sequentia iis quæ antecessere adjungat atque adnectat, historiæ quoddam quasi corpus absolvit et in suo genere homines eruditos reddit, hoc est, a vulgo mortalium distinguit. Multos sane invenias, qui etsi a litteris alieni, tamen acumine ingenii, facundia, usu rerum, doctissimis viris, sed vel natura tardioribus vel in hominum frequentia minus versatis, etsi omnem ætatem in optimarum artium studiis contrivere, præferantur. Quodsi ad illam naturæ felicitatem et multiplicem experientiam accuratior et methodica institutio accessisset, quid cum illorum excellentia comparari posset? Nunc laudibus eorum tantum decedit quantum accuratior institutio illis addidisset. Neque enim falso dicitur artem, quæ est ingenii veluti rudis speculi quasi expolitio quædam, certior esse ducem quam naturam, atque etiam uberiores. Nam qui nullis eruditionis adminiculis sustentantur, temere plerumque feruntur et extra limites, quo animi æstus rapit, evagantur: docti a certis initiis ad metas ordine progrediendo, statim in promptu habent quæ ad rem pertineant. Illi multa, hi pleraque scitu digna tenent: illi fragmenta quædam et quasi disjecta membra consecretantur, hi solidum quoddam et suis numeris absolutum humanæ cognitionis corpus complectuntur. Quas ob res ego perbeatos eos esse judico, quibus et ea voluntas contigit ut cupiant, et eas facultates suppetunt ut possint, citra impedimentum, ab ineunte ætate usque ad id tempus quod rebus gerendis aptum est, philosophari, ac tum demum agendi solertiam cum veritatis contemplatione conjungere, animis in cælos et ipsum Deum, corporibus in humanæ societatis conservationem intentis. Hæc mihi vita vere humana et potius divina semper visa est, et omnibus iis voluptatibus quæ cum brutis animalibus fere communes sunt præferenda. In quo assentiri mihi et ex doctis et ex indoctis optimum et prudentissimum quemque, imo me potius cum illorum sententiis congruere, constat. Nec tuum hac in re, ut et in cæteris, præclarum judicium, quod et tota Fuggerana familia magno consensu sequitur et cordati omnes summe probant, obscurum est; qui filios tuos ingeniorum et corporum vigore præstantes ab ipsis prope cunabulis usque ad juventutis initium a doctissimis præceptoribus, in celeberrimis quibusque Europæ gymnasiis, severa disciplina moderandos optimarumque artium et linguarum cognitione imbuendos curaris. Quibus illi de causis se non minus tibi debere, qua pietate ac prudentia sunt, profitentur, quam quod vitam et maxima quæque ornamenta felici quodam fato abs te acceperunt; qui verus non tantum corporum sed etiam animorum pater esse voluisti, nec genuisse contentus utrisque ea suppeditasti in quibus humana felicitas consistit. Ut autem terrena corpora terræ frugibus aluntur, sic cælestis et divinus animus suum pastum habet eruditionem. Quam a vulgi fece, hoc est a pessimo et stultissimo quoque, contemni ac derideri non est mirandum, cum quod de re ignota nihilo rectius statuere possunt quam cæcus de coloribus pronuntiare, tum quod vitiis atque ineptiis semidoctorum quorundam aut corruptorum hominum rem præclarissimam metiuntur. Nam quid est aliud eruditio nisi amplissimum quoddam et instructissimum amphitheatrum humani ingenii et experientiæ multiplicis? ad quod exornandum et locupletandum non tantum omnes nationes, omnes homines, omnes ætates stipem suam contulerunt, sed etiam Dei immortalis liberalitas multa auctaria adjecit, iis rebus partim arcano afflatu partim per insignia miracula relevatis, quas obtusior humani ingenii acies perspicere minime potuisset. Cum autem ratio atque oratio multo magis quam forma corporum hominem distinguat a belluis, et veritatis solida cognitio et diserta explicatio sit ejus proprium munus, quid aliud est philosophari quam in eo elaborare ut vocabula cum rebus consentiant, et ut ii simus qui dicimur. homines? complector autem philosophiæ nomine tantum quantum ipsius significatio complectitur, studium atque amorem sapientiæ; quæ rerum divinarum et humanarum causarumque quibus eas res continentur scientia definitur. Quam immensitatem cum solus Deus rerum omnium opifex teneat, solus ut boni, ita et sapientiæ nomen jure sibi vendicat: homines autem sapientiæ et virtutis amantes ac studiosos esse nihil vetat; quo amore ac studio quo quisque longius progreditur, eo propius a cælestibus genis abest, quia ea re beatissimi habentur, quod ipsum Deum, omnis bonitatis et sapientiæ fontem, jugiter cum ineffabili gaudio intuentur (neque aliis propter beatitudinem post hanc vitam fore haud abs re creditur); quo propius resistit, eo minus di-

gnitatem suam et excellentis naturæ munera tuetur. Quis vero ea sit arrogantia, ut suum unius ingenium tantum esse putet, ut eo contentus omnia veterum inventa et experimenta, litterarum monumentis consignata, aspernari queat, ac non potius ex infinita copia optima quæque et ingenio suo vitæque instituto aptissima perscrutetur? nam ut unus excellat, aut saltem cum mediocri successu laboret in omnibus, vix ac ne vix quidem fieri potest. Ac plerosque vel rei familiaris angustia vel ingeniorum tenuitas in certum quoddam studiorum genus, velut in carcerem aut ergastulum, abstrudunt; quibus autem Dei optimi maximi benignitas ea et animorum et fortunarum subsidia concessit, ut in nullius magistri verba jurare coacti libertatem suam inviolatam retineant, profecto eo beatiore erunt quo plurium et meliorum rerum cognitionem coegerint, in variis linguis atque auctoribus dissipatam. Id autem difficile ei non erit, qui linguæ Græcæ ac Latine mediocri usu instructus methodo se assuefecerit et artium optimarum fundamenta fideliter jecerit. Ac est in ea re sane difficultatis et molestiæ nonnihil; sed ubi ex illis artium angustiis in liberrimum optimi cujusque scriptoris campum eluctatus fueris, vere id apparet quod a quodam sapientissimo viro dictum est, sive is Socrates sive Isocrates fuerit (nam utrique ascribi video, et proclivis error est in unius litteræ discrimine), radices eruditionis amaras esse, fructus vero dulcissimos. Radicibus autem comparantur linguarum et artium methodi, fructibus varia lectio: qui ut sine radicibus nulli essent, ita eruditio pertenuis est, quæ non certa ratione ac via a primis initiis ad summum usque fastigium constanter ascendit ac perpetuum sibi commentarium parat. Quod enim supra etiam attigi, doctrinæ omnis laus in artium methodis atque in eo vertitur, quod, quoad fieri potest, quidquid ad eandem rem pertinet, contrahit, et ex variis membris unum corpus integrum componit. Eo absoluto lectionis varietas singulis partibus addit ornamenta et amplitudinem quamdam conciliat. Quodsi hæc similitudo minus placet, homo studiosus diligenti patrifamilie comparetur; qui, ut ille agrorum suorum proventus et domestica instrumenta in horreis et certis quibusdam cellis reponit, ut cum usus postulat, statim ad manum sint, ita ipse, quidquid vel cogitatione vel lectione vel auditione per omne tempus ætatis (neque enim ulla sapientiæ studio meta præfigenda est) consecutus fuerit, statim in illas artium classes, si non stylo aut calamo, saltem animo et recordatione reponat, et ad regulas illas a doctissimis hominibus traditas exigit, acri judicio semper interposito, ne quod quisque dixerit aut scripserit aut ipsi etiam in mentem venerit, oraculum esse putet (nam homini docto turpissimum fuerit, ut Græci eleganter dicunt, ἀσάφελτος παραδέχεται τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, hoc est opiniones consecrari nudaque auctoritate niti), sed tantum cuique credendum esse statuatur, quantum aut firmis rationibus aut probabilibus conjecturis persuadere possit, in cæteris assensum cohibeat et sustineat, donec ipsum tempus scrupulum sustulerit. Sed ne memoria lapsus esse et ab instituto non certo consilio deflexisse sed per oblivionem aberrasse videar, ad Choniatem redeo, quem ordine aptissimo et prudenti tuo consilio Zonaræ adjunctum esse dixi. Nam quo in loco ille Annales suos finivit, in Alexii Comneni videlicet obitu, eo in loco hic suam historiam auspicatur, res memoratu dignas, quæ in Byzantino imperio annorum circiter 86 spatio acciderunt, complexus. Atque utinam alius Græcus exstitisset, qui ab hoc auctore et Chalcondyle prætermissa pari facundia prosecutus esset. Major enim est Choniatæ copia et diligentia lectique jucundior quam Zonaræ: cui una brevis necessario proposita fuit, quod alioqui opus in immensum excrevisset; idque vel ex eo apparet, quod heroina eruditissima Anna Cæsarissa, imperatoris Alexii filia, de rebus gestis patris sui libros 20 scripsit, qui adhuc in Augustanæ rei publicæ bibliotheca exstant, cum Zonaras vitam illius paucis foliis perstrinxerit. Ut autem brevis memoria juvat, ita fusiores narrationes plus delectationis habent, in magna præsertim varietate rerum et subitis fortunæ commutationibus; quæ non multis annis plurimæ, eæque mirabiles ac potius miserabiles, præter expectationem Græcos, quos hic scriptor Romanorum appellatione honestat, oppresserunt, crescente in dies Persarum sive Turcorum (nam recentiores promiscue his vocabulis utuntur) potentia; quorum grassationes et Christianorum principum desidiæ ac perversitatem tanta doloris acerbitate Choniates sæpius deplorat, ut eum ab omnibus qui reipublice partem aliquam attingunt, nostris temporibus legi summopere expediat, si forte Germanorum animi, quorum fortitudo et pietas in recuperanda Syria et terra sancta laudibus egregiis hoc scripto ornatur, clarissimis exemplis Conradi et Friderici imperatorum saltem ad tuendam patriam, hoc est vicinas Pannonias, excitentur. Nunc enim non de laude et gloria laborandum, sed de aris et focis pugnandum esse opparet, quo minus fiat, nulla res æque in causa est atque dissensionem. Græcos, præter intestina bella ex ambitione fere orta, voluptatum studium et ignava monarchia perdidit: nobis temeraria bellandi cupiditas et discors ac inquieta polyarchia id minatur quod absit ut experiamur: et facile caveremus, nisi fatali quadam siderum impressione animis atque auribus a sanis consiliis plerique abhorrent. Imminuta quidem est, et veluti læta seges tristi lolio corrupta, vetus nostræ gentis integritas; quod exterarum nationum quodam quasi contagio accidisse videtur, quarum mala cum nostris conjunximus, cum peregrinationum is finis esse debeat, ut innatis et consuetudine inolitis vitiis abjectis aliorum virtutes asciscamus, eorumque prudentia et humanitate ad omne genus officii et laudis crudiamur. Sed si cætera spectemus, nunquam Germania viris, armis, opibus, consiliis, fuit instructior; quas res propter discordiam non in hostium detrimentum sed in patriæ exitium detestanda crudelitate, ne dicam insauia, convertimus: quæ cogitatio cum in hujus historię interpretatione subinde meum animum feriret, et

haud dubio cordatiores quoque lectores exstimulatura sit, non temperare mihi potui quin hunc locum, quem omnium animis atque oculis semper obversari utilissimum fuerit, obiter attingerem. Nunc de hoc opere dicendum est, quod etsi labore non multo minore, longe tamen majori cum voluptate converti, propter historias mihi antehac fere incognitas et planius ac fusius orationis genus: in quo tamen immodicam nescio cujus insolentis elegantiae affectationem non semper sequendam mihi duxi, quod quidquid ejus generis est, non ipsius auctoris scriptum sed paraphraستا et æmuli alicujus assumentum esse videtur. Contuli enim hic quoque duos codices cum eo quem amplitudo tua Cpoli ab Alexandro Chartophylace comparavit, etque operam dedi, ut ex ea collatione opus hoc quam integerrimum ederetur, et Græca itidem ut in Zonara nostro factum est cum Latinis conjungerentur. Quamvis enim Græci sermonis puritas et proprietas cum exterarum nationum commerciis tum otiosorum hominum ineptiis corrupta est, nec fieri nequit in hoc scriptorum genere ut interpretis non indocti nec indiserti oratio ipsi auctori præferatur, tamen nec eum ego me interpretem profiteri ausim, et Græca lingua, qualiscunque adhuc, nescio quem genium retinet ac ubertatem Latinis inimitabilem. Testimonio sunt omnes fere disciplinæ, quarum vix ulla est quin et e schola Græca se prodiisse vel ipso nomine fateatur, et si Græcas voces sustuleris, sæpe obmutescat. Quo minus ii ferendi sunt qui Græcam linguam ut supervacaneam aspernantur. Quod utique non facerent, si quam pauci fideles et docti interpretes sint intelligerent. Aliis deest alterius utrius, aliis utriusque linguæ cognitio, aliis fides et diligentia, nonnullis universa hæc, non tam fortasse malitia et contemptu judiciorum (quæ extrema esset amentia) quam calamitate quadam temporum nostrorum et præstantium ingeniorum neglectu, quibus fortuna plerumque minus favet quam iis quorum minor est industria et obtusior acies animorum. Itaque pedibus in eorum eo sententiam qui Græca cum Latinis conjungenda esse censent, siquidem Græca seorsim parum vendibilia sunt ætate nostra, quæ propter ambitionem et avaritiam bellandi cupiditatem ad pristinam barbariem magno impetu ruit. Nam Latini et Græci sermonis proprietate et puritate amissa contemptaque philosophia et politiori litteratura neglecta, ut coram cernimus, non obscurum est quid impendat. Præclare scribit Isocrates, quem in hac parte Aristoteles, ut mihi videtur, quippe natu grandiore, æmulatus est, et eo admirari non satis possum, virtutis singulas in medio binorum vitiorum, quorum alterum citra resistat, alterum longius quam par sit progrediatur, esse collocatas. Et recte apud Ovidium Dædalus ait filio, *medio tutissimus ibis*. Quod utinam tam a theologis jurisconsultis et medicis quam ab humaniorum litterarum cultoribus observaretur; quorum alteri se rebus inhærere, alteri dictionis elegantiae se studere profitentur: quasi vero aut vocabula propter explicationem rerum non sint inventa, aut corpus egregium, hoc est præclaras, cujusmodi in sublimibus illis disciplinis tractantur, non munda et ornata vestis, hoc est pura et limata deceat oratio. Duplicem profecto laudem merentur, qui res optimas, si non eleganti et splendido, at puro et diserto sermone proponunt. Cujusmodi viros nostra ætas plures cum insigni gloria tulit quam posteritas habitura videtur, nisi aliam rationem studiorum inierimus: sed quid ego censuram in re publica litteraria mihi sumo, cum ipsi mihi diversis ingeniorum censura sit subeunda? Movit me tamen justus fortasse dolor in hanc confusionem gymnasiorum intuentem, etsi hæc nec temporis nec loci hujus esse videantur. Quare veniam peto, si qua minus ad institutum pertinentia inculcavi; et debetur hæc philosophiæ libertas, quæ quia fere cæteris externarum rerum csmmoditatibus et ornamentis caret, saltem cogitationis atque orationis vinculis laxioribus astringitur. Quo nomine Socrates se meliore conditione esse quam oratores, qui ad laudi non duco, ut si qua culpa vel hac commemoratione vel conversionis procrastinatione, longiore quidem quam ipse putaram, commissa est, ejus mihi gratiam fieri cupiam; præsertim eum exigui temporis mora, omnis expers incommodi, non cessationem sed fidem et diligentiam meam arguat; quæ nisi mihi otio et commodis meis antiquior fuisset, hoc labore multo citius defungi potuissem. Sed sat sato, si sat bene, ut dicitur. Quod ipsum etiam sedulo me conatum esse cum rem ipsam testaturam confidam, nihil de me ipso addam, quod quamvis amplius aliquid præstitissem, tamen liberalitatis erga me tuæ et erga studiosos homines, quorum commodis tuo sumptu consulis, partem vix exiguum viderer assecutus. Augustæ Vindelicorum, vi Id. April. anno MDLVII.

ΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΚΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ, ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΕΦΟΡΟΥ ΚΑΙ
ΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ ΒΗΛΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΘΗΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΙΤΩΝΟΣ

ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΡΧΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΤΟΥ
ΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ.

NICETÆ CHONIATÆ

LOGOTHETÆ SECRETORUM

INSPECTORIS ET JUDICIS BELI, PRÆFECTI CUBICULI

HISTORIA

QUÆ INCIPIT AB IMPERIO JOANNIS COMNENI, ALEXII FILII.

FABROTI BREVIARIUM

PRÆFATIO.

Laudes historiarum, et Nicetæ in hac contexenda consilium.

DE JOANNE COMNENO.

Joannes Comnenus ab Alexio patre, matre aversante, imperio destinatur. Ut imperium firmaret (2). Ejus initia, amici et consilarii. Cognati ad Bryenium Comneni sororium deficiunt. Conjuratos tractat clementer Comnenus, Annæ sorori per Azuchum reconciliatur, Irenemque matrem sibi reddit propitiā (3). Joannis

Hier. Wolfii notæ.

* Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Nicetas Latinis Victor est sive Vincentius, Acominatus gentilitium nomen, Choniates patrium, a Chonis Prygiæ urbe, ex qua oriundum se fuisse crebro gloriatur. Cætera sunt dignitatum vocabula. Logothetam ipse Cancellarium interpretatur. Ἐφορος καὶ κριτής τοῦ βήλου quid sit, certo affirmare non possum. Videtur tamen βήλον Latinum esse; idque ex aliquot locis Constantini de Administratione Romani imperii constare potest: Ἐνδον, inquit, τοῦ βήλου τοῦ κρεμαμένου εἰς τὴν κεντρὰν ἐστὶν, et εἰσέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῶν κρεμαμένων εἰς τὸ ἄγιον ὄρατον. Item διὰ τῶν βήλων ἐπὶ τῶν σιλεντιαρίων συρομένων. Fortassis secretiorem et selectum indicem per velum intelligit, ob ritum aliquem mihi incognitum. Μαγνὰ fuisse dignitatis munus ex hujus historiæ lectione apparet; ejusmodi apud nos, etsi longe minus, est meræ imperii assessorem esse. Ὁ γυνικός ἐπὶ τῶν κριτῶν καὶ ἔφορος fortassis prætor fuit.

Ad Præmium hujus auctoris, ubi suum perspi-

cuitatis studium jactat, homo quidam, ut appareat non infacetus, fortassis Alexander Cartophylax, diaconus Cpolitanus, qui codicem manu sua scriptum Derschwand vendidit, adnotavit:

Οὐκ οἶδα τί φης ἐνθάδε, Χωνεῖάτα.
Σοφὸν τὸ σαφεὲς συγγραφεὺς εἶναι λέγεις,
Εἴτα γριψώδη καὶ βαρυσώδη γράφεις;

Quid istud est? quid, Choniata, vis tibi?
Orationis lucidum probas decus.
Tenebricosus instar ipse tartari?

nec mehercule sine causa. Nam ex affectatione nescio cujus insolentis elegantiae et poeticæ dictionis æmulatione in salebras sæpe incidit; et duris, ne ineptis dicam, utitur metaphoris, in Præmio præsertim, ubi cum primis disertus videri cupit. Quod si totam historiam simili oratione involvisset, in latomias ire quam molestiis conversionis conflictari maluissem. Sed quia tolerabiliter

Comneni expeditiones contra Persas. Scythus arte profligat (4). Tribillos debellat. Filios multa charitate prosequitur. Hunnos adoritur et pacem petere cogit. Deinde traducto in Orientem exercitu de Persarmeniis debellatis triumphat (5). Gangram expugnat et amittit. In Ciliciam movet. Bacam munitissimum castellum oppugnat. Monomachia Constantini Armenii et Eustratii Macedonis (6). Boca vi capitur. Anabazæ expugnatione. In Cæleſyriam proficiscitur Comnenus, et cum Antiochenis init amicitiam. Pizæ ad deditionem cogit, et variam Martis aleam experitur (7). Sezerim urbem obsidet, quæ pecunia incolumitatem redemit. Persarum insidias repulsat (8). Isaacius Comnenus fratri Joanni reconciliatur. Novæ expeditiones in Persas. Militum indignatio et imperatoris magnus animus. Expeditio contra tyrannum Trapezuntinum, et præclara in Persas belli gesta. Manuelis Comneni filii egregium facinus ad Neocæsaream (9). Joannis Isaacii filii a patre imperatore ad sultanum defectio; unde non exigua incommoda. Christianos quosdam perduelles imperator debellat, et calamitatibus domesticis premitur (10). Antiochenæ expeditionis malum consilium Violatæ urbis dat pœnas. Comnenus, in venatione venenato suo telo vulneratus, unde plaga immedicabilis. De ejusdem obitu oracula (11). Joannis Comneni morituri oratio ad cognatos, amicos et magnates. Manuelem isaacio natu majori præfert et successorem nominat. Ab omnibus Manuel imperator salutatur. Joannis Comneni obitus et elogia (12).

DE MANUELE COMNENO.

LIB. I. Manuel Joanni Comneno patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit, et seditionis ansam præcens a Byzantinis ob animi et corporis dotes eximias cupide suscipitur (1). A Michaeli patriarcha diademate ornatus, et cum fratre reconciliatus, in Persas movet semel et iterum. Uzorem duxit Alemannam quamdam, egregia forma et hercico animo mulierem, quam negligit incestu pollutus (2). Joannem Hagiotheodoritem imperii cancellarium et Joannem Puzenum (eujus tenacitas sordida, inhumanitas item et avaritia describitur) supremum quæstorem constituit. Hagiotheodorites a Theodoro Stytiota loco pellitur. Manuelis virtutes, quæ paulo post immutantur (3). Conradi Germanorum imperatoris expeditio Hierosolymitana. Alemannorum legatis Manuel benigne respondet, sed ciam insidiatur; et Græcorum legiones Alemannicum exercitum, Philippopolitani episcopi aulica facundia circumductum, comitari jubet (4). Alemannorum et Græcorum dissidia. Exercitus Conradi incommoda, quem Græci ferro, fraude, veneno, Manuelis jussu et exemplo, persequuntur (5). Turcas hostes intensissimos Germanicus exercitus adoriri constituit. Conradi ad milites pia et acris oratio. Atrox pugna et illustris victoria de Turcis reportata (6).

LIB. II. Rogerius, rex Siciliæ, Corcyram occupat, Acarnaniam, Ætoliam, et oram maritimam vastat, Bœotiam Corinthum diripit, Acrocorinthis arce recepta (1). Manuelis expeditio contra Siculos. Corcyræ oppugnatione, et Contostephani magni ducis interitus (2). Cosmas patriarcha ob vaticinium de Contostephani interitu pridem editum dignitate exiit. Contostephano succedit magnus domesticus (3). Ligneam turrilam scalam Manuel in Corcyrenses obsessos exstruit, quam Pupaces et alii CCCC conscendunt. Fracta autem scala plerique pereunt: Papaces autem mirabiliter evadit (4). Seditio cruenta inter Græcos et Venetos, qua ægre sedata et exercitibus reconciliatis oppugnatur denuo Corcyra et tandem deditione recipitur (5). Manuelis irrita in Siciliam expeditio. Serviam populatur. Michael Palæologus rem gerit facilius adversus Siculos (6). In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cum Scythis Calamannus male pugnat. Alexius Bryennius, Joannes Ducas et Constantinus Angelus a Siculis captuntur (7). Manuel cum Rogerio Siculo pontificis Romani hortatu pacem init: sed paulo post mutæ inimicitie recrudescunt (8).

LIB. III. Manuelis Hungarica expeditio. Hunnicæ grassationes (1). Andronici et Manuelis incestus. Andronicus affinitum insidiis in carcerem conjecus elabitur uxoris opera: sed in itinere interceptus reducit in custodiam (2). Ludicras pugnas equestres Antiochiæ Manuel instituit. Ejus copie dimissæ cladem a Turcis accipiunt (3). Theodorus Stytiotes ob Camateri logothetæ calumnias obsecatur. Expostulatio Nicetæ cum divina providentia. Camateri logothetæ mores, bibacitas et voracitas (4). Manuelis secundæ nuptiæ. Nicetæ expostulatio cum Deo de Turcis grassationibus. Iconiensis sultani et Cappadociæ toparchæ dissidia: sultanus ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Terræ motus apparatus eorum turbat. Agareus quidam, novus Icarus, suæ temeritatis fuit pœnas (5). Glykasthlanes Iconii sultanus ingentibus donis a Manuele effectus, Iconium reversus fidem fullit, et Manuelis subditos vexat atque oppugnat (6). Fucata sultani et Manuelis amicitia; unde vastationes et clades mutæ (7).

LIB. IV. Manuel affinem Stephanum, Hunnorum regis fratrem, frustra Pannoniæ regem facere conatur; nam Stephanus ab Hunnis veneno tollitur, quibus Manuel bellum indicit (1). Andronicus semel et iterum mirandis artibus vinculis elapsus tandem Manueli patriuclti reconciliatur (2). Michaelis Branæ ingenuitas. Manuelis Pannonica expeditio, et Zeugmini oppidi recuperatio, in qua variæ belli facies (3). Deses Serviæ despota cogitur ad obsequium. Alexius Hungarus, Mariæ Manuelis ex Alemanna filiz maritus, imperio destinatur. Andronico refragante, qui cum Toruse Armenio infeliciter bellum gerit (4). Andronicus ob illicitos cum Philippa imperatricis sorore et Theodora Bulduini vidua amores Manueli exosus, varia agilitus fortuna, cum tribus liberis et Theodora ad sultanum Chaldæum confugit (5). Manuel princeps sollicitus et suspicax Alexium protostratorem virum innocentem ad cucullum induendum adigit. Unde Manuel in Alexium malus

Hier. Wolfii notæ.

loqui incipit cum ad rem ipsam ventum est, hanc quoque operam studiosis historiarum dare volui, ut Zonaræ opus hac appendice plenius redderetur, ea tamen libertate usurpata ut sententias auctoris appendam, verba adnumerare non necesse habeam. Ut autem in illo feci, ita hic etiam obscuriora loca et varias lectiones adnotabo. Usus enim hic quoque sum duobus codicibus, quorum alterum D. Antonii Fuggeri, alterum herilis bibliotheca suppeditavit. Accessit tandem, ut in Zonara quoque, præter expectionem meam, tertius Augustanæ rei publicæ codex, vetustus admodum, principio et sine mutilis, nec reliquis partibus ubique incolumis. Qui si integer fuisset, eum solum et in exscribendo et in convertendo secutus essem: videtur enim ex

germano auctoris archetypo bona fide descriptus et eam simplicitatem præ se fert quæ in hoc Pro. æmio promittitur, ne barbaris quidem vocabulis evitatis; quæ causa aliis fuisse videtur ut paraphrasin (utinam minus affectatam) hujus operis scribendam susceperint et de suo non pauca orandæ orationis ergo addiderint. In Byzantino codice non modo complures versus, sed pluribus in locis etiam integra folia, eaque sub finem operis amplius xv, defuerunt; quæ ego ex herilis bibliothecæ codice describenda curavi et converti, tutius esse ratus supervacanea addere quam minus necessaria prætermittere, præsertim cum vetustus quoque codex easdem res, licet diverso genere orationis, contineret.

animus (6). Aaron, Sclerus, Sicydites, insignes nebulones, ob magiam, perfidiam, et calumnias exæcati; et Aaroni postea Isaacii jussu lingua exsecta. Manuel cum magna omnium gratia et laude nova castra in Asia condit (7).

LIB. V. Manuel ex duobus statu is altera erecta altera ejecta, bello Hungari Andronicum Contostephanum præfuit, et victoriæ omen de Hungari lapsu arripit. Pannonii se ad bellum accingunt (1). Andronicus neglecta Manuelis superstitione astrologica milites ad pugnam hortatur (2). Utriusque exercitus dispositio. Pugna: victoria penes Andronicum, qui fama territus Istrum trajicit. Manuel autem de Pannoniis superatis triumphat (3). Contra Servios Manuelis expeditio; item contra Ægyptios, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente (4). Amerigus pedem refert: nihilominus tamen Tamiathum obsidet Andronicus, et variis modis oppugnat (5). Fraude Amerigi Andronicus Tamiathi expugnatione frustratus, milites ad oppugnationem redintegrandam hortatur (6). Tentata expugnatione Amerigi dolis irrita redditur, et Græci Tamiatho domum redeuntes naufragio fere omnes pereunt. Sarraceni pacem cum Manuele firmant (7). Nascitur Manueli filius Alexius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat, et marchionis Montisferrati filio Mariam filiam dat uxorem (8). Manuelis cum Venetis controversiæ, bellum et pax sancita (9).

LIB. VI. Sultanum Persicum Manuel adoriri constituit. Dorylæo et Subleo instauratis: se ad bellum aperle accingit (1). Manuel spreto sultani pacem petentis legatione superbiæ suæ dat pœnas, temerarium iter ingressus, in quo insigni clade afficitur (2). Capitulia Manuelis pericula, quæ ægre superat, multis suorū millibus et illustrissimis quibusque cognatis desideratis (3). Novæ cædes, ex quibus elapsus Manuel et ad legiones accedens conviciis acerbissimis pungitur, quæ patienti silentio obruit (4). Ignavissimum Manuelis de clandestina fuga consilium a gregario milite arguitur. Sultanus ultro Manueli pacem offert; unde Græcorum exercitus salus. Nicetæ de somnio Manuelis et Mauropuli ante infelicissimam illam pugnam narratio (5). Pace sancita Græcos Persæ nihilominus infestant. Manueli conditionibus pacis haud satisfaciendi sultanus bellum infert (6). Manuel per legatos sultani exercitum præda onustum cedit et ad internecionem delet (7). Alia Manuelis expeditio in Persas cum infelici eventu. Turci Claudiopclin a Manuele protectam frustra oppugnant (8).

LIB. VII. Manuelis in Fridericum Cæsarem et Occidentale imperium dolosæ artes. Anconæ obsidio et propugnatio (4). Nicetæ de Manuelis consilio iudicium. Manuelis rapacitas, profusiones et inconsulta in ignotis benevolentia; unde maxima rei publicæ labe (2). Ædificia et luxus Manuelis, austeritas item in monachos, quos ad rigidiorē instituti sui professionem revocat (3). Negligentia ejusdem circa disciplinam militum, quos nimia licentia reddit deterrimos (4). Aula et militia perturbatis animum curiose ad theologiam applicat, de præcipuis doctrinæ Christianæ articulis temerarie definiens (5). Insanit deinde circa Machometis blasphemias, quas doctis et piis viris nequidquam reclamantibus edicto confirmat (6). De Manuelis interitu præsagium observatum signum in monastico habitu, ab astrologis dementatus, moritur. Successor, imperii tempus, et sepultura ejusdem (7).

DE ALEXIO COMNENO MANUELIS F.

Puerilis ætas Alexii, Manuelis filii et successoris, aulicorum item in improbitas imperium Græcorum pessumdat (1). Andronicus Comnenus, sequentium tragœdiarum pars maxima, cum Manuele reconciliatus Œnæam ablegatur, ut in otio post longinquos errores se recrearet (2). In solitudine sua Andronicus imperii occupandi cudit consilia (5). Maria Cæsarissa, Alexii pueri imperatoris soror. Alexii protosebasti, qui in aula rerum potiebatur, potentiam ægre fereus conjurationem init (4). Consilio suo frustrata seditionem concitat, Byzantini populi favore adjuta (6). Seditionis a Maria concitatæ effecta. Protosebasti conatus Pugna cruenta (6) Mariæ maritus suos ad pugnam instaurandam hortatur, et impetum facit in protosebasti milites, patriarchæ Theodori auctoritate pax restituitur (7). Ignominiosi hujus belli detestatio. Patriarcha dolis protosebasti loco movetur, et paulo post restituitur (8). Andronicus aperte imperium affectat. Protosebastus imperatricis favore innixus, quos et quibus potest modis sibi conciliat et Andronico reddit adversarios. Andronicus autem viribus haud destitutus in instituto pergit (9). Protosebasti classis contra Andronicum. Xiphilini legati, magni ducis et aulicorum fere omnium ad Andronicum defectio (10). Cypolitanarum rerum mira conversio. Protosebastus in vincula conjectus exæcatur. Latini seu Franci urbe pelluntur (11). Futurorum præsentia. Patriarchæ cum Andronico congressus et colloquutiones (12). Andronici cum imperatore Alexio et matre ejus congressus. Mendicus in Andronici gratiam a plebe vivus exurit. Ad Manuelis sepulchrum Andronicus qua fronte et voce accesserit (13). Suo arbitratu rem publicam Andronicus administrat, in nobiles quosque grassatur. Joannem Cantacuzenum exæcat. Mariam Cæsarissam ejusque maritum veneno tollit (14). Alexii et Irenes Andronici nothorum incestuæ nuptiæ. Theodosius patriarchatu cedit, et successorem habet Basilium Camaterum (13). Sultanus Iconii in Oriente grassatur. Magnus domesticus Joannes Comnenus arma movet in Andronicum ejus exercitum fundit et fugat. Joanne mortuo ejusdem filii in Andronici manus incidunt et exæcantur. Alexius puer coronatur (16). Andronicus imperatrici struit insidias. In Andronicum conjuratio facta detecta et exæcatione multata. Imperatricis miserabilis interitus (17). Consiliariorum et aulicorum ignavia summaque improbitate Andronicus imperator designatur, salutatur, et Alexio puero, Manuelis filio, præfertur, qui paulo post ab Andronico non tantum imperio, sed et vita crudeliter spoliatur (18).

DE ANDRONICO COMNENO.

LIB. I. Alexii elogium. Huic succedit Andronicus Comnenus, qui jam provecæ ætatis sobrini sponsam adolescentulam nondum 11 annos natam uxorem ducit. Pontifices adulatōres deludit et merito præmio donat. Lapardas, vir bellicosus, ab Andronico deficit; sed interceptus, erutis oculis in monasterium conjicitur (1). Relaxatis curis, Andronicus ad Nicæam obsidendum proficiscitur. Oppugnationis varii eventus (2). Theodori Cantacuzeni interitus. Isaacii Angeli segnitie. Nicolai pontificis pavor fuit occasio Nicææ dedendæ. In oppidanos sævit Andronicus, et Isaacium comiter excipit (3). Prusæ excidium, et in Prusenses Andronici crudelitias. Angeli Theodori exæcatio, nobilium multorum supplicia. Andronici in theatro periculum (4). Isaacius Comnenus Cyprum occupat et in ea tyrannum agit; unde Andronico metus (5). Macrodocas Constantinus et Ducas Andronicus, Andronici familiares et consiliarii, mira quadam ratione ultimo afficiuntur supplicio. Populi affectus sub illa tyrannide, cui Andronicus legum auctoritatem prælexit; et paulo post Sebastianos fratres laqueo suffocat (6). Alexius Comnenus, Manuelis ex fratre nepos. Siciliæ regem in Græcos concitat. Dyrrachium et Thessalonicam Siculi occupant. Thessalonicensium urbe dedita miseris (7). Siculorum grassationes horrendas in Thessalonicenses, qui domi se continebant (8). Eorundem immunitas in

miseros, qui ædibus relictis per vicos vagabantur et in plateis considebant. Insolentia in eos qui religionis ergo conveniebant in templis. Eustathius Thessalonicae episcopus sua intercessione cives subleval (9). Andronici crudelitas in Irenem filiam notham, ejusdemque maritum; corruptorum judicum qui conjugium istud probaverant insectatio. Mamatus scriba crudelissimo ignis supplicio affectus (10). Disypatus Georgius, magni templi lector, conjicitur in vincula. Tripsychus Constantinus diligentissimus tyrannidis Andronici minister, volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur (11).

LIB. II. Andronicus Siculis victoribus parum feliciter resistit (1). Ejusdem apparatus ad Cpolitanzæ urbis, quam obsidere cogitabant Siculi, defensionem. Negligentia, luxus, satellites, canis, crudelitas Andronici (2). Contra ejusdem præclaræ quædam virtutes proponuntur, nempe benignitas in pauperes et reipublicæ cura (3). Gravis oratio Andronici de imperatorum negligentia (4). Severitas Andronici naufragorum incolumitati consulti. Alia memoranda in reipublicæ commoda ordinat. Equus est subditis, eorumque oppressores multat. Doctorum amans, sed disputationibus de religione infensus (5). Saturnina Andronici statua. Imagines imperatricis quam suffocaverat cur transformaverit. Templum XL martyrum instaurat, et exiliis suis gloriatur (6). Crudele Andronici consilium de tollendis omnibus seditiosorum cognatis. Universæ eorum familiæ condemnantur (7). Edicti crudelis exordium et summa ejusdem excogitatio. Manuel Andronici filius edicto refragatur (8). Impietas Andronici ad Engastrimythos dæmonum servos abeuntis, ut successorem nosset. Mali genii æstro percitus malum imminens minime videt (9). Hagiochristophorita dum Angelum Isaacium occidere studet, occiditur; Isaacius autem in templo supplex populum concitat (10). Seditionem comprimere dum studet Andronicus, accendit. Joannes Ducas frustra ambit imperium; nam Isaacius Angelus imperator designatur; unde Andronici fuga (11). Palatium a plebe direptum: captivitas Andronici, qui miserabiliter exagitatus a plebe Cpolitana atrocissimis cruciatibus occiditur (12). Andronici elogium, vaticinium, sepultura. Et de ejusdem interitu vaticinium (13).

DE ISAACIO ANGELO.

LIB. I. Commoda Isaaci Angeli initia. Expeditio contra Siculos. Andronici filii excæcantur. Siculi exercitus isocordia (1). Branas Isaacii legatus profligat Siculos quorum duces capti et terrestres exercitus misere dissipatur. Alexius Comnenus belli fax captus excæcatur (2). Siculæ classis calamitates. Isaacus Siciliæ regis justam petitionem contemnit, duces captivos conjicit in carcerem, deinde educit et pro se orantes audit (3). Benevolentia Isaacii in duces captivos et alios quoscunque dictis testata, quibus facta minime respondent. Clizasthlanis sultani grassationes. Secundæ nuptiæ et sordes Isaacii. Mysorum seu Blachorum defectio (4). Calamitosa in Cyprum expeditio adversus Comnenum Isaacium, cujus mandato Rentacenus Basilus crudeli supplicio afficitur. Blachos a furiosis et dæmoniis ad bellum concitatos Isaacius Angelus sua negligentia confirmat (5). Blachicum bellum a ducibus male commissum; et Joannis Canlacuzeni letalis temeritas. Branas Alexius seditionem movet in Isaacium, imperatorio nomine usurpato; Byzantium obsidet, et cum Isaaci milite ante urbem manus conserit; et per piscatores Propontidis imperatoriam classem fatigat (6). Conradus Cæsar Montisferrati marchio Isaacium nutantem confirmat, et non modo precibus verum etiam ensibus hostem repellendum esse docet. Isaacii ad milites hortatoria oratio (7). Inter duos exercitus certamen. Branas a Conrado interficitur. Constantini Stethati astrologi interitus (8). Branz capiti et uzori Isaacius victor insultat; seditiosis ignoscit, et ut sacrificulus irridetur (9). Suburbana Byzantii ædificia diripiuntur et incenduntur, opifices Latinorum ædes direpturi male mutantur, sed pro meritis. Latinorum solers commentum (10).

LIB. II. Isaaci Angeli in Blachos expeditio. Conradi Cæsaris in Palæstina interitus. Ideo de Chasiurum audacia narratio. Græci a Blachis cæduntur, et Isaacius pedem referre cogitur (1). Theodori Mangaphæ imperium affectantis defectio is a sultano proditus conjicitur in carcerem (2). Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vœcordes Fridericum et Isaacium committunt. Armeniorum et Alemannorum in religione consensio (3). Mutationes variz in ecclesiastico statu tunc temporis, et Isaacii astutiæ in his mutationibus descriptæ (4). Protostrator Friderico frustra insidiatur. Græci fugantur ab Alemannis, qui inconstantiam superbam Isaacii experiuntur et et derident (5). Friderici in Orientem trajectus, non aversante Isaacio. Philadelphiensium perfidia et Laodicensium hospitalitas. Turcas perfidos Fridericus maximis damnis afficit (6). Pugna Friderici ad Iconium. Alemannici cujusdam herois fortitudo (7). Friderici submersio et præclarum elogium. Ejusdem filio mortuo Alemanni rebus infectis domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in terram sanctam quam vocant (8).

LIB. III. Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexii seditio et interitus (1). Alterius Pseudalexii et Basilii Chozæ crebræ seditioes et exitium. Procerum nonnullorum supplicia (2). Clades Isaacii in Blachica expeditione. Hannonem imitatus falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum et imaginationes (3). Blachorum et Scytharum grassationes. Serviorum Pepanus victus. Constantinus Angelus repressis Blachis affectat imperium, sed derisus a Batatzæ et a milite proditus excæcatur; unde Blachis gaudium et Græcorum subsannatio (4). Isaacii vecordia. Theodori Castamonitzæ potentia et interitus. Pueri duo imperatores imperium administrant (5). Luxus et ineptiæ Isaacii, atque in ædificiis publicis ac privatis immensi sumptus (6). Ejusdem sacrilegia, avaritia et alia scelera, necnon quædam virtutes describuntur (7). In Blachos expeditionem suscipit. Frustra monetur de fratris insidiis. Basilacius futuus vales Isaacio excæcationem denuntiât (8). A fratre Alexio Isaacius imperio et oculis privatur (9).

DE ALEXIO COMNENO ISAACII ANGELI FRATRE.

LIB. I. Græcorum in Isaacii adverso casu affectus. Alexii parricidæ, novi imperatoris, profusiones et reipublicæ cura posthabita. Contostephani Alexii seditio opprimitur (1). Alexius a cunctis per malas artes acceptus in urbem ingreditur, infelicis imperii omina (2). Angeli cognomen Alexius repudiat, et Sardaniapalum agit. Euphrosyna imperatricis virago, sed superba, luxuriosa et impudica. Pseudalexii Cilicis seditio et interitus. Isaacii Comneni in seditionis apparatu interitus (3). Blachi conditiones pacis ab Alexio oblatis aspernantur. Asanis de fama et de Alexio imperatore disputatio. Isaacius sebastocrator ab Asane capitur (4). Asani sacrificulus necem prædicat, et paulo post Asan interficitur ab Ibanco (5). Græcos Ibanco in auxilium vocat, sed ab eis nihil adjuvatur, ad Alexium se confert, cui utilem navat operam (6). Persæ Græcos bello aggrediuntur, et Dadibram urbem occupant, Amerigi, Friderici Barbarossæ filii, ad Græcos legatio (7). Alexii responsio, et ostentatio ab Alemannis derisa, ingentem auri vim singulis annis persolvere sibi petit Amerigus; inde inter Græcos tributum exactum est quod Alemannicum dicebatur: Alexius autem sepulcra spoliât (8).

LIB. II. Nicetas insultat Amerigo mortuo, illiusque in Siculos crudelitatem exaggerat. Caphures Genuensis pirata a Joanne Stirione opprimitur (1). Turbæ in aula Alexii imperatoris, cujus cognati omnia videntur. Euphrosyne imperatrix Constantinum Mesopotamitanum evehit: ideo a frotre et genero adulterii accusatur; unde Batatzis nobilis adolescentis proditoria cædes et Alexii factum indignum (2). Alexii irrita contra Blachos expeditio Euphrosyne in monasterium abstruditur, sed delatorum opera revocatur (3). Constantini Mesopotamitani sacrificuli et versutissimi aulici miræ artes describuntur, in altum sublati casu graviore ruit (4). Temeritas Alexii in Iconiensi sultano concitando. Sultanus oppida quædam ex improvviso capit. Antiochia Phrygiæ maximo periculo mire liberatur. Sultani in captivos humanitas. Alexii fultiles ad bellum apparatus (5). Alexius inconsulte in se ipsum sævit. Imperatricis deliberationes de imperii successore. Miscrimus imperii status; et Scytharum in Thraciam eruptio (6).

LIB. III. Alexii contra Chrysum Blachum bellica expeditio, et irrita Prosaci munitissimi castelli oppugnationis. Chrysus ex hoste fit Alexii affinis (1). Scytharum incursio in Macedoniam. Nuptiæ filiarum Alexii. Ibongi defectio, et in eum expeditio, protostratori Manuelli Camyzi infausta (2). Controversiæ inter Græcos de eucharistia, et theologorum variae sententiæ (3). Ibancus Alexii perjurio deceptus capitur. Euphrosyne imperatrix oppresso Contostephano res futuras profana curiositate investigat. Catichosræn sultanum Rucratius frater Iconio pellit (4). Comani a Rossis et Calyza principe Christiano repressi. Calomidi divitis negotiatoris comædia. Joannis Lagi tragædia (5). Joannis Comneni Crassi seditio. Alexii spoliatio navium et perfidia in Rucratinum. Michaelis defectio. Periculum Alexii a naufragio et ruina (6). Eudocia Alexii filia a Stephano Triballo repudiata, Mysi Constantiam et Varnam expugnant. Protostrator ad Chrysum deficit. Spyridonacæ defectio. Alexius tandem seditiosos coercet (7). Ad cladis Brytanniæ descriptionem accedens Nicetas Alexii imprudentiam proponit, qui de Isaacio fratre securus est. Comneniorum fratrum rapacitas et profusiones (8). Veneti nullis injuriis ab Alexio et Comneniis fratribus affecti, Henrici Danduli ducis sui consilio bellum contra Byzantinos parant. Alexius Angelus Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit. Imperator classem hostilem contemnit, quæ in Græciam vela dat (9). Byzantii obsidio. Velitationes Græcorum et Latinorum. Incendium Byzantii. Alexius frustra tentatis armis Debetum profugit, imperio spoliatus. Ejusdem elogium (10).

DE ISAACIO ANGELO ITERUM IMPERATORE.

Alexio fugato Isaacius exaceratus iterum imperator salatur, qui fratris fugam Alexio filio et Latini exercitus ductibus denuntiat. Latinis sacra et profana vix sufficiunt (1). Synagogæ Sarrucenorum direptio causa incensæ urbis. Hujus incendii luctuosissimi descriptio (2). Alexius Comnenus relictum imperium frustra repetit. Isaacii et Alexii filii desidium, turpitudine, vecordia monachorum assentionibus fovetur. Minervæ uatiam æream plebs comminuit (3). Latini raptis, incendiis, ferro grassantur in Byzantinos. Alexius Ducas Murzufus Latinis resistit. Seditio contra Isaacium et Alexium Angelos (4). Nicolaus Canabus adolescens a plebe invitatus imperator inauguratur. Isaacio animam agente Alexius filius sibi consulit. Murzufus astute deficit, et Canabo oppresso vita spoliatur (5).

DE ALEXIO DUCA MURZUFLO.

Alexii Ducæ Murzufi ingenium. Locupletibus multatis bello se parum feliciter parat. A Latinis fugatur (1). Pacificationis conatus irriti. Urbis oppugnationis, expugnationis, et incendium. Eques unus Latinus Græcos in fugam vertit (2). Murzufi fuga. Theodorus Ducas et Lascaris frustra de imperio contendunt. Urbis direptio et sacrilegiorum deploratio (3). Latinorum in urbe depredationes et alia flagitia. Eorundem insectatio. Sarraceni Latinis humaniores (4). Deploratio urbis prolixè descripta per Nicetam (5). Confessio et invocatio. Multiplex item consolatio et ad pœnitentiam adhortatio (6).

DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

Nicetas rationem reddit cur post expugnatam a Latinis Cpolis Solonis exemplum non sit imitatus (1). Græcorum cladem nulla prodigia præcesserunt. Captæ urbis miserrimus status. Nicetæ peculiaris conditio miris modis conservatur Nicetas, qui nobilem virginem a raptoris manu prudenter vindicat (3). Cum mænibus urbis Nicetæ expostulatio et urbis allocutio inaniaque vota (4). Nicetæ et aliorum exsulum fortuna, populi item et militum licentia describitur (5). Inter duces Latinos sortitio provinciarum nondum subactarum. In comitiis regis sortitionis ritus. Balduinus, Flandriæ comes, Danduli opera creatur imperator. Ejusdem elogium (6). Balduinus imperium stabilire studet. Ad eum Bonifacius marchio deficit, et reconciliatus Græciam occupat (7). Henricus Baluini frater et Petrus Plancius Asanias urbes occupant. Prusæ irrita obsidio. Theodorus Philadelphiensis ab Henrico profligatus. Marchionis in Græcia grassationes. Leonis Scurii Nauplii tyrannis. Michael Choniates Leonem placat (8). Scurus Alexii imperatoris filiam Eudociam ducit. Murzufi miserabilis interitus. Marchio Græcia potitur. Scurus Acrocorinthum confugit. Alexius imperii insignibus exulatur (9). Græci milites a Latinis repudiati Blachorum ope urbes ad defectionem impellunt. Latini Occidentales urbes recuperare satagunt. Græcorum clades ad Arcadiopolim. Adrianopolis obsidio. Latini a Scythis in insidias pellecti a Bachis capiuntur et occiduntur. Dandulus effugit (10). Græci a Scythis et a Latinis vexantur. Mysorum et Latinorum pugna ad Serras. Marchio Thessalonicensium defectionem ulciscitur. Alexii relegatio. Marchionis denuo a Scythis vincuntur et urbes amittunt. Latini in Thracia grassantur (11). Henricus Baluini frater Aprum vi expugnat, Orestiadem frustra oppugnat. Petri Plancii casus. Lues et jame obsidionem solvunt. Didymotichum Euri exundatione defensum. Græciæ miserrimus status (12). Mauzoromes Lascaris et Comnenus in Oriente de imperio contendunt. Philippopolim Blachi, Thraciam Scythæ vastant. Latini ad Rusium cæsi a Scythis (13). Mullarum urbium Græcarum excidia. Athyræ et aliarum calamitas. Joannes Dydimotychum frustra oppugnat (14). Latini Adrianopolitanis et Dydimotichinis opem ferunt. Thraciæ vastitas a Scythis et Blachis fucta. Augurium corvorum et cornicum Græcia in tyrannides distracta. Nicolai archiepiscopi Corinthii interitus (15). Orientis status. Aldobrandinus Pergami tyrannus. Cretam Genuenses occupant. Aitaliam Catichosroes frustra oppugnat. David Comnenus Latinorum fretus auxilio Lascari resistit (16). Petrus Plancius Pegas occupat. Henricus, Baluini frater, imperator designatur. Græcorum militum perfidia. Baluini miserabilis interitus. Constantini Tornicis mors cruenta. Fatalia urbis simulacra confringuntur (17). Latinorum diligentia et Romanorum ignavia. Henricus Blachos profligat. Adversus iniqua hominum de se judicia querela Choniata, qui finem historiæ suæ imponit (18).

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑ.

NICETÆ CHONIATÆ HISTORIA.

1. Utiliter inventæ sunt historiæ, neque parvas A iis qui rebus melioribus student commoditates suppeditant, tum vetustatis memoria repetenda, tum ingenii hominum explicandis, tum variis eorum conatibus ob oculos ponendis, quibus animorum magnitudo et honestatis amor ab ipsa natura fuit insitus. Jam quia vitia perstringunt et præclaras actiones celebrant, moderatiores plerumque reddunt et meliores homines, tam ad vitia quam ad virtutem propensos, iis duntaxat exceptis, qui turpissima educatione corrupti ac mala consuetudine depravati nullam virtutis rationem habent, qua nihil est in rebus humanis præclarius aut magis expetendum. Ad hæc ii quos monumenta historiarum complectuntur, quamvis mortales et obnoxii B fatis jam olim vitæ quasi pensum absolverint, immortalitatis quodammodo sunt compotes. Nam prout turpiter aut honeste vixerunt, ita male aut bene audiunt; ac animus quidem in locum suum abit, et corpus in primordia e quibus compositum fuit resolvitur: actæ autem vitæ ratio, sive sancta et justa, sive nefaria et injuria, obitusque sive felix sive calamitosus, clara historiæ voce prædicatur, Quamobrem haud abs re liber viventium appellabitur historia, rerumque gestarum descriptio tubæ clangor, quo jam olim mortui velut e sepulcris excitati in medium producuntur. Atque hæc de historiarum utilitate breviter percurrere volui. Neque vero quisquam adeo vecors est, quin eam lectoribus

1-4 [P. 2]. A'. Αἱ ἱστορίαι δὲ ἄρα κοινωφελὲς τῇ
χρῆμα τῷ βίῳ ἐφεύρηται, εἴπερ ἐκ τούτων οὐκ
ὀλίγα ἔστι ξυλλέγειν τὰ βελτίω τοῖς ἡρημένοις. Βί-
δυται γὰρ τὰ ἀρχαῖα καὶ ἔθνη αὐταὶ διατρανοῦσιν
ἀνθρώπεια καὶ πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν, ὅπόσοι (1)
τῶν ἀνθρώπων μεγαλογνώμονες καὶ τοῦ καλοῦ αὐ-
τόφωτον τρέφοντες ἔρωτα· καὶ κακία δὲ παρ' αὐταῖς
κωμψομένη καὶ ἀγαθοπραξία ἐξαίρομένη μετρίους
ὥς τὰ πολλὰ καὶ ἐπιιδόντας τοὺς παρ' ἐκτέτερα τι-
θέασιν βέποντας, ὅσοι τέως οὐχ ὅπ' αἰσχίστης συν-
ηθείας καὶ φαυλοτάτης ἐξέως ἀνεπιστρέφως ἔχουσι
τοῦ πολυεράστου χρήματος ἀρετῆς· ἐπεὶ καὶ ἀθα-
νάτοις ἐόικασι δῆπουθεν θνητοὶ καὶ ἐπικηροὶ γεγο-
νότες καὶ πάλαι τὸ ζῆν ἐκτοξεύσαντες, ὅσους παρ-
εἰλήφει τὸ ἱστορεῖν. Ὁρθῶς γὰρ ἡ τούναντίον
φασίως βεβιωκότες εὖ τε καὶ αἰσχροῶς ἀκούουσιν.
Καὶ τοῦ μὲν ἐς ᾧδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ (2), πρὸς δὲ
τὰ ἐξ ὧν ἡρμόσθη τὸ σῶμα ἐπολινδρόμησε· τὰ δὲ
παρ' αὐτοῦ βεβιωμένα. καὶ δόξα εἴη καὶ δίκαια,
καὶ ἀθέμιτα καὶ ἐφύδριστα, καὶ ἐβίω εὐδαιμόνως,
καὶ κακοπραγῶν ἀνεχρέμματο τὴν ψυχὴν (3), ἡ
ἱστορία διαπρυσίως βοᾷ. Ὡστε καθ' ἑτερόν τινα
τρόπον καὶ λόγον καὶ βίβλος ζώντων ἡ ἱστορία
λεχθήσεται, καὶ σάλπιγξ περίτρανος τὰ γραφόμενα,
τοὺς πάλαι τεθνεώτας ὡς τῶν σημάτων ἐξανιστάτω
καὶ ὅπ' ὀψιν τιθεῖσα τοῖς βουλομένοις. Ἀλλὰ τοιαῦτα
μὲν ἡ ἱστορία, ὥς ἐπιτρέχοντά με εἰπεῖν, αὐτοῖς δὲ
τοῖς ἐπιούσιν οὐ μένουσιν οὐδαμῶς χαρεῖσθαι. Μὴ
οὕτω μανίῃ τις ὥς ἡδίων ἡγεῖσθαι τι ἑτέρον ἱστο-
ρίας ἢ γὰρ οἱ πολυτεῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ Τιθη-

Hier. Wolffi notæ.

(1) Πολυπειρίαν ὑποτιθέασιν ὅπόσοι. Ambiguum C
est, utrum historiæ multiplicem experientiam eo-
rum qui magnis ingenii præditi atque ab ipsa
natura ad decus et honestatem conformati sunt
proponant, an vero homines ingeniosi duntaxat et
virtutis amantes varia exempla rei bene gerendæ
ex historiis petere soleant. Incertum enim est,
utrum post τὸ ὑποτιθέασιν subintelligendum sit
ἐκείνων an ἐκείνοις. Fortasse scriptori Thucydidis
salebræ placuerunt, qui oracula potius quam hi-
storiam scribendam suscepit.

(2) Τοῦ μὲν ἐς ᾧδου βέβηκεν ἡ ψυχὴ. Imitatio
Homericæ magis, ψυχὴ δ' αἰδούσας βέβηκε, quam
Christianæ. Quare ego, evitatis quantum licuit
istiusmodi ineptiis, reposui ea quæ nec a religione

nec ab usitata loquendiratione abhorreere videban-
tur; consilium meum doctis et candidis haud dubie
probabitur. Si qui autem semidocti et sorupulcei
homunciones vel negligentiam vel licentiam vel
inscitiam meam accusabunt, τούτοις ἐγὼ χαίρειν
καὶ ἐβρίωσθαι φράσω. Neque enim tanta res est, et
a natura et studiis meis alienum ut quemquam
cupiam κλαλεῖν καὶ οἰμώζειν. Illud vellem, si quid
optando proficeretur, in plerisque lectoribus aut
minus esse arrogantibus aut plus eruditionis et in-
dustriæ.

(3) Ἀνεχρέμματο τὴν ψυχὴν. *Excreavit animam*;
ut Zonaras sæpe ἐξηρεῦετο *eructavit*, sed de impiis
fere tantum.

νου παλαιότεροι καὶ τρικόρωνοι (4), εἰ τῷ βίῳ εἴπερ ἦσαν, ἦδεναν ἂν καὶ ἐξηγοῦντο τοῖς φιλακροάμοσι, τὰ τῆς μνήμης ἐμπυρεύοντες καὶ τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες (5), ταῦτα δὴ πρὸς τὴν καὶ ὁ φιλόστοργος, καὶ οὐδέπω παρηλλάχει τὸν μίτρακα. Διὰ τοῦτ' οὖν καὶ αὐτὸς τὰ τοῖς κατ' ἐμὰ χρόνοις γεγενημένα καὶ ἀνόπιν εἴτι βραχὺ, μνήμης καὶ διηγήσεως ἄξια ὄντα καὶ τοσαῦτα τὸ πλήθος καὶ τοιαῦτα τὸ μέγεθος, οὐκ ἔγνω δεινὴν παρελθεῖν [P. 3]. Οὐκοῦν καὶ διὰ τῆσδ' ἐμοῦ τῆς συγγραφῆς ὁπλὰ ταῦτα τοῖς ἔπειτα καθίστω. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς καὶ ἄλλοι τε ξυμβαλεῖν ἔχουσι (6) καὶ αὐτὸς δὲ συνορῶν οὐχ ἡκιστα εἰμι, τὰ τοῦ ἱστορεῖν τὸ τῆς διηγήσεως ὁσαυτὸς καὶ περιβολαῖς καὶ περιόδοις ἐπεστραμμένον ὡς μὴ συνᾶδον αὐτοῖς οὐ προσέειναι, φιλοῦσι δὲ τὸ σαφὲς ὡς οὐ μόνον κατὰ τὸν εἰπόντα σοφόν, ἀλλὰ καὶ συμβαλεῖν σφισι μάλιστα, οὐδὲ τούτου πάμπαν ἔξωθεν τοῦ καλοῦ πίπτουσι ἂν εὖρη τις τὰ γραφόμενα, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὸ κομπηρὸν καὶ δυσφραδὲς καὶ κρημνώδεις ἀποδιδεικνύμενον λέξεσιν ὡς ἐπίπαν ἀσπασμένων, καὶ χαλινότης εἰσιν εἰς τοῦτο πολλοί, εἴτ' οὖν ἀλγέστερον εἴπειν ἐκλείποντες τὰ τῶν παλαιῶν καὶ σήμερον καὶ ὅσα τι καὶ ἐπιτυγχεύματα προύργιαίτατον ἐξηγηκότες διὰ μακροῦ, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ καὶ τὸν ὄψιν τῇ ἱστορίᾳ προθεμένων τὰ πρόσοφρα, μὲν δὲ περὶ ἀθλῶν πόδα τείνειν ἡγαπηκώτων ἢ ὅλως τοὺς ἔξοντας αὐτῆς ὑπεράλλεσθαι. Ὑπερ γὰρ ἅπαν ἔτρον τὸ μὴ τὴν φράσιν ἀπλοῦν, ὡς ἔχω εἰπὼν, καὶ πρόχειρον εἰς κατάληψιν αὐτῇ διαβέβληται, καὶ ἡγαπητὴ σφόδρα τὸ ἀκομφὸν καὶ ὡς ἔχον φύσεως ἡγεμόνιον, καὶ δαιμονίως τὸ εὐληπτον περιπτύσσεται. Τέλος γὰρ σκοπιμώτατον τὴν ἀλήθειαν ἔχουσα, καὶ τῆς τε βήτορικῆς δεινότητος καὶ τῆς ποιητικῆς λογοποιίας ἀφιστῶσα κατὰ διάμετρον, καὶ τὰ τούτων διωθεῖται χαρακτηριστικά. Καὶ ἄλλως δὲ καὶ οὐ βραχὺ τὸ σεμνὸν ἢ ἱστορία καὶ τὸ εὐέσιμον ἐπισύρηται, ἐρῶσα δ' ὅπως προκεῖσθαι παπανεῦσι τε καὶ σιδηρεῦσι καὶ πολλῆς γέμουσι τῆς ἀσφάλειας καὶ συνήθους εἶναι τοῖς πρὸς ὅπλα καὶ ἄρμα βλέπουσι, μὴδὲ γυναιξὶ χερνήτισι δυσκολαίνουσα διαβαίνουσας τὰ κατ' αὐτὴν, ταῖς χαριστέρις χαίρει τῶν φράσεων, καὶ τὸ φᾶρος τῶν λέξεων εἰλικρινὲς καὶ ἀπείριτον περιχεῖσθαι φιλεῖ, οὐ μὴν κομποφεινόμενον καὶ ἑαλλόν· καὶ ἡ μὲν ἱστορία, ὡς ἐνὶ μάλιστα, μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ εἰς ἐπίτομον ἐπιτροχασθήσεται· ὁ δὲ λόγος εὐγνώμωνων συγγνώμην αἰτεῖται παρ' οἷς εἰς χεῖρας πεσεῖται, εἰ μὴ φιλοτιμῶς, δι' ἃ εἴρηται, καὶ ἀδρῶς ἐκπεπότηται, ἐπεὶ καὶ ἄλλως νῦν πρῶτως ἡμεῖς τῆς ὑπο-

A æque jucundam ac fructuosam esse judicet. Nam quæ decrepiti senes, atque ii qui, si adhuc in vis essent, Tithonum multus ætatibus vincerent, in cœtu auditorum ex memoriæ thesauro deprompta in medium afferrent, eadem vel adolescens eruditus referre queat. His igitur de causis ego etiam ea quæ mea ætate et paulo supra meam ætatem memoratu digna gesta sunt, quæ quidem plurima et maxima fuere, non prætereunda silentio esse ratus ad posterorum memoriam propagare studui. Cum autem eorum iudiciis assentiar qui obscuritatem et perplexarum periodorum prolixitatem et historiæ alienam esse censent et perspicuitatem maxime gratam et aptam, equidem huic quoque virtuti operam dedi, evitatis verbis affectatis obscuris confragosis, etsi vulgus iis avidè inhiare non ignoro, relictaque et superioris et nostræ ætatis consuetudine summo studio in iis elaborare. Nos vero longo tempore in id operam dedimus, ut dictione huic scriptionum generi conveniente adhibita non extra limites evagaremur. Quidquid enim, ut dixi, non apertum est atque in promptu positum, historia abominatur : quidquid simplex et naturale est et intelligentiæ obvium, libenter admittit. Nam cum ad veritatem tanquam unicum scopum collimet, atque ab oratoria calliditate et poeticis fabulis quam remotissima sit, etiam a forma dicendi iis facultatibus propria abhorret. Quamvis autem multum gravitatis et reverentiæ historiam comitetur, tamen quia vel opificibus, militibus et mulierculis etiam, nota esse cupit, formulis elegantioribus delectatur, vestemque amat non sane luxuriosam et exoticam, sed simplicem et mundam : nec perspicuitate et brevitate quidquam habet antiquius. Quibus de causis veniam a lectoribus impetratam et cupimus, si in opere nostro ornatus desiderabitur, præsertim cum argumentum hoc non primum a nobis tractetur. Quod perinde est ac si viam desertam ac minime tritam ingrederemur ; et longe difficilior quam aliorum vestigia persequi et via regia incedere. Auspicabor autem ab iis rebus quæ post Alexii primi ex Comnenia familia imperatoris obitu acciderunt, ultra quæ superioris ætatis historiæ non sunt progressi, ut ea quæ a nobis dicuntur, cum illorum dictis cohæreant D iustar fontis unius in plures canales distributi aut annulorum longa serie inter sese cohærentium. Ac Jopnnis imperatoris vitam, qui successit Alexio, breviter perstringemus ; neque earum rerum

Hier. Wolfii notæ.

(4) Τρικόρωνοι. Qui trium cornicum ætatem vixerunt. i. e. 300 annos. Notum est quid Virgilius ex Hesiodi auctoritate de cornicis ævo fabuletur, his versibus :

*Ter binas deciasque novem superæxit in annos,
Iusta senescentum quos implet vita virorum ;
Hos novies superat vivendo garrula cornix.*

(5) Τὰς τῶν πράξεων ῥυσσὰς ἀνασκάλλοντες. *Rerum gestarum rugas refodientes.* Quis istas elegantias non despuat ?

(6) Ἐπειδὴ δὲ ὡς καὶ ἄλλοι ξυμβαλεῖν ἔχουσι. *Prolixa et intricatissima periodus, e quibus salubris me vix quidem sed expediti tamen, ut arbitror : multum certe laboravi.*

commemorationi diutius immorabimur quas ipsi non vidimus, sed ab iis accepimus qui eum viderunt et in expeditiones comitati sunt. In cæteris autem uberius tractabimus omnia. Sed jam ad rem ipsam accedamus, hinc sumpto exordio.

ῥας, εὐθυπόρως τε καὶ ἀπλανῶς. Ἀρχὴ δέ μοι τοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκ Κομνηνῶν ἄρξαντος πρώτως ἀνῆλθα τὸ λέγειν συνεπεράνατο ὁπόσοι τῶν πρὸ ἡμῶν τῇ συγγραφῇ προδιήλως ἐπέβαλον, ἴν' εἶεν τὰ ῥηθισόμενα παρ' ἡμῶν συναφῇ πως τοῖς ὅπ' ἐκείνων λεχθεῖσι, καὶ ὁ λόγος οὕτω διαπλεκόμενος τρέπον τινὰ ὀλκῶ εἰκάζοιτο ρεύματος ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐκδιδόντι, ἥ γοῦν τὸ τῶν κρίκων ἀλληλένδετον ὑποκρίνοιτο, τῇ νῶν δὲ προσεχῶν ἐφάψει προϊόντων ἐς ἀπειρον. Ἐν κεφαλαιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὃς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσεσιν, [P. 4.] ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάζεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρειλημμένα συγγραφομένων, κάντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἔχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἅπερ εἰς ἀκοὴν ὥτιος ἐλίζομεν ἐκ τῶν ὅσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἐθεάσαντο καὶ συνωμάρτουν ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολόυμενον, Ἀμεινον δ' ἐντεῦθεν ἄρξασθαι.

II. Alexius Comnenus imperator filios tres et quatuor filias habuit. **¶** Inter fratres natu maximus Joannes fuit; Anna vero primogenita Nicephoro Bryenio, Cæsariissa appellata, nupsit. Joannem pater maxime dilexit, datisque purpureis calceis imperio destinavit et imperatorem appellandum curavit. Irene vero mater et imperatrix contra nihil Annæ filię defererebat, neque Joannem apud Alexium maritum ut temerarium et luxu perditum et levem ac plane vecordem calumniari non desistebat, neque quidquam habebat antiquius quam ut imperatorem ad mutandam de Joanne sententiam compelleret. Aliquando etiam Bryenium per occasionem summis laudibus celebrabat ut et eloquentissimum et rebus gerendis aptissimum, et liberalibus artibus, quæ animum ad virtutem informant et ad imperium rite gerendum et tuendum maximo adjumento sint, eruditum. Alexius vero cum hæc materni affectus haud ignarus audiret, alias se gravioribus negotiis occupatum verba illa prorsus non curare simulabat, alias tempus ad deliberandum sumpturum neque petitionem ejus neglecturum esse affirmabat. Semel vero temperare **¶** sibi non potuit quin eam ita alloqueretur: « O mulier et lecti et imperii mei particeps, non tandem ea suadere mihi desines quæ filię tuæ grata sunt, et conari ut ordo laudabiliter institutus turbetur? quod si numinis alicujus ira percita es, ad sanam redito mentem; ac potius mecum considerato an ullus unquam ex superioribus Romanorum imperatoribus, cum filium imperio idoneum haberet, eo neglecto generum prætulit: ac ut aliquando tale quippiam acciderit, quod raro factum est, pro lege habendum non erit: a me præsertim, qui cum regnum haud laudabiliter sed cædibus cognatorum et rationibus ab institutis Christiano-

Α θέσεως ἐπιβαίνομεν τῆσδε, οἷά τινα ἐρήμην καὶ ἁσιβῆ διέναι ἐγχειροῦντες ὁδὸν, ὃ καὶ δῦσεργόν ἐστι καὶ πολλῶ ὑπερκείμενον τοῦ ἔχουσιν ἐτέρων προωδευκόντων ἐφομαρτεῖν, ἥ γοῦν ὡς διὰ λείας καὶ βασιλικῆς βαδίζειν ὁδοῦ, λέγω δὴ τῆς ἐτέρων ἱστο- λέγειν ὅσα μετὰ τὸ πέρας εὐθὺς τῆς ζωῆς ἅμα καὶ Ἀλεξίου (7) συμβέβηκεν, ἐπεὶ καὶ ἐς τόνδε τὸν ἀνῆλθα τὸ λέγειν συνεπεράνατο ὁπόσοι τῶν πρὸ ἡμῶν τῇ συγγραφῇ προδιήλως ἐπέβαλον, ἴν' εἶεν τὰ ῥηθισόμενα παρ' ἡμῶν συναφῇ πως τοῖς ὅπ' ἐκείνων λεχθεῖσι, καὶ ὁ λόγος οὕτω διαπλεκόμενος τρέπον τινὰ ὀλκῶ εἰκάζοιτο ρεύματος ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐκδιδόντι, ἥ γοῦν τὸ τῶν κρίκων ἀλληλένδετον ὑποκρίνοιτο, τῇ νῶν δὲ προσεχῶν ἐφάψει προϊόντων ἐς ἀπειρον. Ἐν κεφαλαιώδεσι δ' ἐπιτομαῖς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸ ἱστορεῖν διηγῆσεται, ὃς Ἀλεξίῳ διάδοχος γεγένηται τῆς ἀρχῆς, οὐδ' ἐμβραδυεῖ ταῖς κατ' αὐτὸν ἀφηγήσεσιν, [P. 4.] ὥσπερ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐργάζεται λόγοις, οἷα καὶ ἡμῶν μὴ τὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ τῷδε παρειλημμένα συγγραφομένων, κάντεῦθεν μὴδ' ἀποτάδην ἔχόντων ταῦτα διεξιέναι, ἀλλ' ἅπερ εἰς ἀκοὴν ὥτιος ἐλίζομεν ἐκ τῶν ὅσοι τῶν καθ' ἡμᾶς τὸν βασιλεῖα τουτονὶ ἐθεάσαντο καὶ συνωμάρτουν ἐκείνῳ πρὸς ἐναντίους χωροῦντι καὶ τὰς μάχας συνετολόυμενον, Ἀμεινον δ' ἐντεῦθεν ἄρξασθαι.

Β Β'. Τῷ ἀνακτι Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ υἱοὶ τρεῖς καὶ θυγατέρες τέσσαρες ἐγεγέννητο. Ἦν δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν ὁ Ἰωάννης κατὰ γένεσιν προφερέστερος, πρωτογενῆς δ' ἀπάντων τῶν ἐξ ὁσφύος τῷ Ἀλεξίῳ ἡ θυγάτηρ Ἀννα καθεωρᾶτο, ἥτις εἰς ἕλχος τῷ Βρυενίῳ Νικηφόρῳ συνέζευκτο, τιμηθεῖσα Καισάρισσα. Ὁ βασιλεὺς τὸν καὶ τοκεὺς Ἀλέξιος μάλιστα τῶν ἄλλων παίδων τῷ Ἰωάννῃ προσέκειτο. Ἀμέλει τοι καὶ τοῦτον ἐπικρίνας τῆς βασιλείας διάδοχον καταλείψειν ἐρυθροῦ τέ οἱ πεδίου μετεδίδωκε καὶ βασιλεῖα ἐδεδώκει ἀναγορεύεσθαι. Ἡ δὲ μήτηρ καὶ βασιλὶς Εἰρήνη τῇ θυγατρὶ Ἀννῇ τὴν πᾶσιν ἐκ τοῦ ἐναντίου χαρίζομένη ῥοπήν οὐκ ἀνείει παρὰ τῷ συλλέκτρῳ Ἀλεξίῳ τὸν Ἰωάννην ἐνδιὰ βάλλουσα, προπετὴ τοῦτον ἀποκαλοῦσα, καὶ ὕρδον τὸν βίον ἐπιτωθάζουσα, παλίνστροφόν τε τὸ ἦθος καὶ μηδαμῇ μηδὲν ὕγιες ἔχοντα, καὶ τιθεμένη διὰ παντὸς ἀσχολίας πάσης ἀνώτερον σπούδασμα ὅπως μετάθοιτο τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς ἦν εἶχεν ἐκ αὐτῷ κυρωσάμενος. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λόγου πρόφασιν τὸν Βρυένιον παρεισφύρουσα, παντοίοις αὐτὸν ἐπαίνοις κατέστεφεν ἅτε εἰπεῖν ἐκανώτατον καὶ οὐκ ἐλάττωνα διαπράξασθαι, καὶ μαθημάτων ἐλευθερίων μεταλαχόντα, ῥυθμίζειν τὸ ἦθος εἰδόντων καὶ πρὸς βασιλείαν ἀδιαλώδητον οὐ βραχέα συναειρομένων τοῖς ἄρχειν μέλλουσιν. Ὁ δ' Ἀλέξιος ταῦτα ἐνωτιζόμενος καὶ τὸ μητρῶον φίλτρον ἐπιστάμενος, πῇ μὲν ἄλλοις ἐκ τοῦ σχεδὸν κατεπείγουσι πράγμασι χαρίζεσθαι τὸν νοῦν πλαττόμενος οὐδὲ προσέχειν ὅλως τοῖς λεγομένοις προσεποιεῖτο, πῇ δ' ἐς σκίψιν ἀπολύων τὰ εἰσηγούμενα μὴ ἂν τὴν αἵτησιν αὐτῆς παραβλέψασθαι ἱσχυρίζετο. Ἐνίοτε δὲ καὶ τοιοῦτόν τι παθνόμενος εἴρηκεν· « ὦ γύναι, κοινωνέ μοι λέχους καὶ βασιλείας, οὐ τὰ πρὸς χάριν πάσῃ τῆς σῆς ὑποτιθεμένη μοι θυγατὶς, ἀρμονίαν τε καὶ τάξιν ἐπιχειροῦσα λύειν ἐπαινετὴν, ὡς εἴπερ θεοβλαβείας μετέσχηκας; Βάλλ' ἐς τύχην ἀγαθὴν· ἥ

Hier. Wolffi notæ.

(7) Ἀρξάντος πρώτως Ἀλεξίου. Respicit ad sua potissimum tempora, ut arbitror: nam longe ante Alexium Isaacius Comnenus post Michaelē Stra-

tioticum imperavit; cui Constantinus Ducas successit, ut refert Zonaras.

δεῦρο κοινῇ συνδισκεψώμεθα, καὶ γνωσό-
 : ἐξ ὁπάντων τῶν πρώην τὰ Ῥωμαίων
 παρειληφότες, υἱὸν ἔχων ἀρμόδιον εἰς
 τοῦτον μὲν παρεβλέψατο, γαμβρὸν δὲ ἀνθ-
 Εἰ δὲ ποτε καὶ τοιόνδε τι ξυμβέβηκεν, οὐ
 γύναι, τὸ σπάνιον ἡγησόμεθα. [P. 5.] Ἐπὶ
 καὶ μάλα καυρὸν γέλασε τὸ Πανρῶμαιον,
 φρενῶν κριθεῖν ἀποπεισῶν, εἰ τὴν βασι-
 αῖ ἐκινετώ; εἰληφὼς ἄλλ' αἵμασιν ὁμογενῶν
 ἰδοὺς Χριστιανικῶν ἀφισταμέναις θεσμῶν,
 ταύτης ἀφεικῆναι διαδοχόν, τὸ μὲν ἐξ ὁσφύος
 βαίμεν, τὸν δὲ Μακεδόνα εἰσοικισαίμεν, »
 ἄνιον οὕτω λέγων, ἐπεὶ καὶ ἐξ Ὁρεστιάδος
 μία δ' αὕτη τῶν εὐδαιμόνων καὶ κρατί-
 ιερὰ Μακεδόσιν πόλειον. Τοιαῦτα πρὸς τὴν
 σαν Εἰρήνην ἐμβριθῶς ὁ Ἀλέξιος φάμενος,
 καὶ πάλιν τὸν μηδαμῶς ἀπειπόντα ὑποκρί-
 : διῆγε τὴν γυναῖκα σκηπτόμενος ἀεὶ τὸν
 μόνον ἦν γάρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, κρυψίνους
 οὗτος, καὶ σοφὸν ἡγούμενος ἀεὶ τὸ περίερ-
 ηδὲ τὰ πολλὰ ἐξάγγελτικὸς τοῦ ποιητέου
 εἶνος. Ἐγγίζοντος δὲ οἱ τοῦ τέρματος τῆς
 μὲν ἔκειτο πνέων τὰ λολύθια ἐν τοῖς κατὰ
 ῥῆν τῶν Μαγγάνων λαμπροτάτοις οἰκοδομή-
 ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὁρῶν τῇ
 πλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀπο-
 σαν καὶ τῇ ἀδελφῇ τὴν βασιλείαν μνωμέ-
 ινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας
 βίλα φρονούσιν, ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς
 ις. Καὶ δὴ λαθὼν τὴν μητέρα εἴσεισι τὸν
 : τὸν πατρικόν, καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν
 ὦν ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν
 ῖπῆρα δακτύλιον. Εἰσι δ' οἱ κατὰ γνώμην τοῦ
 αὐτόν φασι τόδε πεποιηκῆναι, ὡς δίδωσιν
 τὰ μετὰ βραχὺ βῆθησόμενα. Αὐτίκα τοῖνον
 νης τοὺς συνίστορας ἡθροικῶς καὶ τὸ πρα-
 γγελκῶς ἐπὶ κέλητος μεθ' ὁπλων πρὸς τὸ
 ν ἀρχεῖον ἐξώρμησε, κατ' αὐτὴν τὴν τῶν
 ὦν μονὴν καὶ τὰς ἀγυῖας ὁμοίως τῆς πόλεως
 ἔθους τοῦ σύμφρονος καὶ τῶν κατὰ φύσιν
 ἰωμένων συναλιζομένων ἀστυπόλων βασιλεὺς
 ἔτωρ ἀνευφημούμενος. Ἡ βασιλεὺς δὲ Εἰρήνη
 : τῆρ τοῦ Ἰωάννου (8) πρὸς τῶν οὕτω γινομέ-
 εθραβδθεῖσα στείλασα μετεπέμπετο τὸν υἱὸν,
 ιρήνει τῶν ἐν χειρὶν ἀποσχέσθαι. Ὡς δ' ἦν
 ἰν ὁρωμένων ὁ Ἰωάννης καὶ κατ' οὐδένα τρό-
 ῆς μητρὸς ἐπιστρέφεται, τὸν Βρυέννιον ἐπιβ-
 : ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ συναρηγόσης αὐ-
 :ς δ' οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ σκέψιν ἑώρα προβαλ-
 πρόσσεισι τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ κλίνης ἐβρίμμεν καὶ
 :ας ἀναπνοαῖς τὸν ζῶντα ὑποσημαίνοντι, καὶ

rum alienis occuparim, toti Romano imperio risui
 sim futurus et pro insano habendus, si in delibe-
 ratione successionis, germano filio repudiato, Ma-
 cedonem in solio collocaro. » Sic autem appella-
 bat Bryenium Orestia de beata et præstantissima
 urbe Macedonia oriundum. Quibus verbis cum
 Irene petitionem graviter refutasset, tamen deinde
 eum præ se ferens qui haudquaquam negasset,
 mulierem perpetua deliberationis simulatione dif-
 ferebat, quippe homo, si quisquam alius, occulti
 animi, qui sapientiam in dissimulando positam
 ratus raro admodum, quid facturus 10 esset, præ
 se ferret. Instante autem obitu cum in splendi-
 dissimis Manganie regie substructionibus decum-
 beret, Joannes et ejus rei et materni odii gnarus,
 quæ imperium in sororem conferre niteretur, ne-
 gotium cum cognatis sui studiosis communicat,
 quorum princeps erat frater Isaacius : et clam ma-
 tre paternum cubiculum ingressus, et tanquam
 morbum ejus deplorare vellet, prostratus annulum
 de manu ejus surripit. Sunt tamen qui id eum de
 sententia patris fecisse affirmant ; idque ex iis
 quæ mox sequuntur fit probabile. Cum autem in
 cœtu suorum rem gestam exposuisset, eques ad
 maximam regiam properavit, armis stipatus, atque
 in ipso Manganio monasterio et urbis regionibus
 a multitudine sui studiosa, et iis qui fama rei ex-
 citi in urbe versabantur, imperator salutatus est.
 Quibus rebus Irene territa filium monuit ut corp-
 tis desisteret. Sed cum is summo studio rem ur-
 geret neque verbis matris quidquam moveretur,
 Bryennium hortatur ut se adjutrice regnum affe-
 ctet. Ut vero ne sic quidem res procedebat, ad
 maritum accedit in lecto decumbentem et tenui
 spiritu vitam adhuc præ se ferentem, et corpori
 ejus incumbens clare vociferatur, lacrymis instar
 fontis exuberantibus, filium 11 ipso adhuc su-
 perstite res novas molientem regnum affectare.
 Ille vero gravioribus rebus occupatus, scilicet in
 vitæ exitu, et peregrinationi jamjam instanti inten-
 tus, oculis ad angelos animorum duces conversis,
 nihil ad ea respondit. Illa vero acrius urgente et
 filii facta ægerrime ferente, cum exiguo coactoque
 risu, manibus in cœlum sublatis, sive eo nuntio
 delectatus et Deo gratias agens sive delictorum
 veniam a Deo flagitans, vultu parum blando eam
 castigavit quod imperii contentionem in disces-
 su animi a corpore moveret. Mulier itaque haud du-
 bie maritum iis quæ audisset delectatum esse rata,
 ut jam omni frustrata spe dejectaque prioribus con-
 siliis, cum magno gemitu dixit : « O marite, et vivens
 omnibus dolis instructus fuisti, aliud dicere aliud

Hier. Wolfi notæ.

Ἡ βασιλεὺς δὲ Εἰρήνη καὶ μήτηρ Ἰωάννου.
 ales nimium sollicitus, ut apparet, ne quis
 ex propriis nominibus exsistat, epitheta super-
 eae adjicit. Irenen esse imperatricem et Joan-
 atrem satis intelleximus, neque periculum est

ne nunc alia Irene intelligatur. Quare has et simi-
 les περισσολογίας omittere non dubitavi. Idem etiam
 feci in supervacanea priorum nominum repeti-
 tione aut pro relativis pronominiibus colloca-
 tione molesta et odiosa.

sentire solitus; et nunc a vita discedens a consuetudine ista non discedis. » Interea Joannes ad magnum palatium progressus non facilem aditum habuit, custodibus non statim annulo ostenso acquiescentibus, sed aliud quoque evidentius argumentum requirentibus, quo se patris jussu adesse comprobaret. Porta 12 vera palatii aperta, quæ ita parata erat ut cum ex altera parte in summo latis æreis laminis paululum attollebatur, cardine emola humi caderet, facilem ingressum habuit, comitantibus satellitibus et cognatis. Una irrupit etiam promiscua turba; qua obvia quæque diripere aggressa, foribus clausis, et qui extra erant, introitu prohibiti sunt, et qui irruperant, compluribus diebus inclusi cum imperatore vixerunt. Agebatur tum mensis Augusti dies quindocimus, cum imperator Alexius sub noctem vita functus est, anno imperii tricesimo septimo, mense IV cum dimidio. Postridie mane statim mater Joannem ad paternas exsequias vocat, quod corpus ejus mox in monasterium, quod ipse Christo propitio construxisset, offerendum esset. Sed eum dicto audientem non habuit, non quod matris auctoritatem aspernaretur aut patris honorem negligeret, sed quod regno nondum firmato adversarios imperii cupiditate adhuc flagrantibus metuebat. Proinde ut polypodes saxi, ita ipse palatio inhærebatur, maxima tamen parte cognatorum ad funus patris ornandum ablegata.

πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δεκτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλο τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλουςιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Αἱ πύλαι τοίνυν (11) τοῦ παλατίου χαλκαίαις βάρδοις πλατείαις θάτερα τῶν ἄκρων μετεωρισθεῖσαι βραχὺ τι κατὰ γῆς βάλλονται, κέντεῦθεν αὐτὸς τε μετὰ βραχέων ἐισεληλύθει καὶ συνεισῆλθε τὸ ὀπλοφόρον καὶ συγγενές· οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ εὐγκλυδὸς ὄχλου συνομαρτούντων ἔνδον εἰσῆλθόντων, οἱ καὶ διαρπάξαι τὸ προστυχὸν (12) ἐπεβάλοντο. Τῶν δὲ πυλῶν αὐθις ἐπικλεισθεισῶν οἱ τ' ἐκτὸς τοῦ ἐπιστρέφειν ἐπαύσαντο, καὶ τὸ εἰσέφρηκός ἐξίεναι μὴ συγχωρούμενον ἔφ' ἡμέρας συχνὰς ἐκεῖσε τῷ βασιλεῖ συνδιέτριβεν. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ δεκάτην ὁ Αὐγουστος μὴν· νυκτὸς δ' ἐπιούσης ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τοῦ ζῆν ἀπενήνεκται, ἀρξας ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, καὶ ἥμισυ μηνὸς σὺν τοῖς τέσσαρσι (13). Κατὰ δὲ τὴν ἑω εὐθὺς μεταυτίλλεται ἡ μήτηρ τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν τοῦ πατρικοῦ σκήνους ἐξίεναι πομπαίαν πρόδοον, αὐτίκα μάλτα ἀρθροσμένου τε καὶ ἀχθροσμένου εἰς ἣν ἐκεῖνος ἰδαίματο Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ μονῇ. Οὐκ εἶχε δ' αὐτῇ καὶ πειθόμενον, ἀλλ' ἦν πρὸς τὴν μετακλήσιν ἀνανεύων, οὐ θέσμια μητρὸς παρορῶν ἢ τὴν πατρικὴν τιμὴν ἀπωθοῦμενος, ἀλλ' ὅτι τὸ νεοπαγὲς ὑπεβλήπετο τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς ἀντιζήλους ἐδεδίει θερμὸν ἔτι ἐγκυμονοῦντας τῆς βασιλείας τὸν ἔρωτα. Ὅθεν αὐτὸς μὲν ὡς οἱ πολύποδες τῶν πετρῶν ἐξείχετο τῶν ἀρχέων, τὸ δὲ πλεῖστον τῆς μεθ' αὐτοῦ συγγενείας διαφῆκεν εἰς τὴν πρόδοον τοῦ πατρὸς.

Hier. Wolfii notæ.

(9) Καὶ βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι. Pro ἐπικειμένη τῷ σώματι τοῦ ἀνδρός.

(10) Ὡς κρήνη μελάνυδρος. Ut fons nigræ aquæ. Aptior fuisset Choniates scribendo poemati quam historię, propter Homeri diligentem imitationem. Hæc epitheta et εἰκόνες quam historiam deceant nescio. Εἰκόνας omittere vix ausim, nisi nimium frequentes et licentes fuerint. Epitheta vero non ubique mihi interpretanda esse duxi. Cujus rei lectorem semel admonitum etiam deinceps meminisse velim, ne quod iudicio factum est, inscitie aut negligentie tribuat.

Α βαλοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι (9) καταβοᾶται λαμπρῶς τοῦ υἱός, ὡς κρήνη μελάνυδρος (10) τὰ δάκρυα χέουσα, ὅπως αὐτοῦ τοῖς ζώσιν ἔτι συνταττομένου τὴν βασιλείαν οὗτος κλωπεύει, εἰς ἔργα βλέψας νεώτερον. Ὁ δὲ οὐδὲν τι πρὸς τὰ λεγόμενα ἀπεκρίνεται, ἄλλοις καιριωτέροις, οἷα εἰκὸς, τὸ τῆς ζωῆς βραβεύων λειπόμενον, τῆς τε μετ' οὐ πολὺ ἐκδημίας φροντίζων καὶ τοῖς ψυχάγωγοῖς ἀγγέλοις ῥέπων τὰ ὁμματα. Ἐγκειμένης δὲ λιπαρεστέρως τῆς βασιλίδος καὶ μὴ ἐνεγκεῖν ἥλως ἐχούσης τὰ παρὰ τοῦ παιδὸς γινόμενα, βραχὺ τι παρεμφήνας καὶ βεδισασμένον μεῖδιμα ὁ Ἀλέξιος τὰς χεῖρας ἀνέστρεφεν εἰς οὐρανόν, ἴσως μὲν ἐπὶ τοῖς [P. 6] ἀφ' ἡγεθῆσι διαχυθεῖς καὶ θύων ὑπὲρ τούτων θεῶν χαριστήρια, εἰπεῖν δὲ καὶ κέρτομον καὶ σεσηρὸς τῇ γυναικὶ ἐνιδῶν ὡς λόγους ἀνακινούσῃ περὶ ἀρχῆς ὅτε ψυχῆς ἐφειστήκει διάττασις ἐκ τοῦ σώματος, ἢ καὶ τὸ θεῖον ἐξελιγόμενος ἐφ' οἷς ποῦ καὶ παρεσφάλη τοῦ δέοντος.

Π γυνὴ δ' οὖν ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου χαίρειν οἰηθεῖσιν τὸν ἄνδρα δι' ὅσα παρ' αὐτῆς ἠνώτιστο, ὡς ἦδη τῶν προτέρων ἐλπίδων διεψευσμένη παντάπασιν καὶ διατρυφεῖσιν τῶν ὑποσχέσεων, βύθιον στενάζουσα εἶρηκεν· « Ὡ ἄνερ, καὶ ζῶν παντοίαις μεθοδεῖαις ἐκέκαστο, ἀντίφθογγον τὴν γλῶτταν πλουτῶν τοῖς νοήμασι, καὶ νῦν δὲ ὡσαύτως τοῦ βίου ἀπαλλαστόμενος ἀμεταπτύτως ἔχεις οἷς καὶ πρώτῃ προσέκεισο. » Καὶ τοῦτα μὲν ἐφέρετο τῇδε, ὁ δὲ γε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος οὐχ εὗρισκε ῥῥοδίαν τὴν εἰσοδον, οἷα τῶν φυλακῶν μὴ

Αἱ πύλαι τοίνυν. Videntur hic quædam deesse, et Zonaras in Alexii Comneni Vita scribit Barangos nonnisi jurejurando firmata fide de Alexii obitu ingressum palatii concessisse. Quæ de ratione aperiendæ portæ scribit, me non satis intelligere fateor. Illud etiam obiter notandum, ut Latini fores, sic Græcos πύλας plurali numero fere usurpare.

(12) Διαρπάξαι τὸ προστυχόν. Eam consuetudinem Romæ esse ferunt pontifice mortuo.

(13) Τοῖς τέσσαρσι. Sc. μηνί.

Γ. Ἡμερῶν δὲ συγνῶν διαγενομένων τὴν εἰς τὰ ἀρχεῖα πάροδόν τε καὶ ἔξοδον ἀνῆκε τῷ βουλευμένῳ πάντῃ, τῶν τε κοινῶν πραγμάτων ἐφήπτετο καθάπερ ἔδεικτο, ὡς ἔδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστώς. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ γένους καὶ οἰκειώσεως αὐτῷ προσεγγίζουσι κατὰ τὸ ἀνάλογον αὐτοῖς προσφερόμενος ἀρμοδίους ἐκείτῳ ἀπένευε τιμὰς· τῷ γε μὴν Ἰσακίῳ τῷ κασιγνήτῳ προστετηκώς συμφυῆς καὶ ὁμόπλους ἐδείκνυτο, καὶ ὡς φιλοῦντι μὲν ὑπὲρ ἀπαντας, μάλιστα δ' ὡς τὰ πάντα ἢ τὰ πλείω ἐπενέγκαντι πρὸς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀρχῆς. [P. 7] τοῦτον γὰρ καθιστάμενός ἐστι τῆς βασιλείας καθέδρας τε καὶ τραπεζῆς ἐξ ἰσοῦ κοινωνῶν παρελθὺς, καὶ μετεδίδου τῆς ἀναβρέξεως, ὅποια ἐπιπροσέχης τῷ τοῦ σεβαστοκράτορος (14) ἀξιώματι, ὃ πρὸς τοῦ πατρὸς Ἀλεξίου τετίμητο Ἰσακίῳ. Καὶ φροντιστὰς δὲ τῶν δημοσίων πραγμάτων προὔβλελλετο ἐκ τῶν καθ' αἰμάς οἱ προσεγγιζόντων τὸν Κομνηνὸν Ἰωάννην, ὃν καὶ τῷ τοῦ παρὰ κοιμωμένου τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ τὸν Ταρωνίτην Γρηγόριον ὄντα πρωτοβεστιαρίον. Ἀλλ' ὁ μὲν, ὅτι μὴ τῷ δακτύλῳ τὸ πᾶν διεπέμπει, σοβαρὰν προφαίνων ὄφρ' οὐ καὶ φρονημάτων ὡς οὐ τις ἄλλος δεκνύμενος, τὸν φροντιστὴν τῶν κοινῶν ἀπεφορτίσατο τάχιον· ὁ δὲ Γρηγόριος τῆς προκεμένης ἐχόμενος, μηδὲ μακρὰ βιβὼς ἢ γούν ἐπεινῶν πόδας ὑπερβαθμούς, μονιμωτέρας ἰσχῆος μετέληχε. Παρεβύχθη δ' ἐς ὕστερον τουτωί καὶ τὸ Γρηγόριος ἕτερος, ὃ Καματηρὸς ἢ ἐπίκλησις. Ὁ δ' ἀνὴρ οὗτος ἐλλόγιμος μὲν, τὸ δὲ γένος οὐκ ὑπερπῆξ οὐδ' ἐπίπαν εὐπάρυφος, τῷ βασιλεῖ δὲ προσληθεὶς Ἀλεξίῳ καὶ τοῖς ὑπογραμματοσυρμένοις καταγεγὼς τὰ ἐπαρχίας ἀμφοτέρω, καὶ τῷ τῶν φόρων ταύταις πλουτοῦν τιθασιδιώσαν βαθὺν ἰσχύα, κατὰ κῆδος βασιλεῖ συναφθῆναι. Οὐκ οὖν καὶ προσπλακεὶς μὲν τῶν ἐκείνου συγγενῶν λογοθέτης τῶν τεκρέτων προὔβλεβλετο. Ἰσχυς δ' ὑπὲρ πάντας παρὰ τῷδε τῷ βασιλεῖ καὶ τὰς πρώτας ἐκαρπούτο τιμὰς ὁ Ἀξούχος Ἰωάννης, ἦν δ' οὗτος Ἡέρσης τὸ γένος, τῆς δὲ Βιθυνῶν προκαθημένης πόλεως Νικαίας τῆς τῶν Περσῶν δυναστείας ἀπαλλαγείσης, ὅτε Βασιμούνδος τῆς ἐς Παλαιστίνην πορείας εἴχετο, συνέχεται καὶ αὐτὸς καὶ τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δῶρον παρέχεται. Ἡλξ δ' ὢν Ἰωάννη τῷ βασιλεῖ συμπαίστωρ αὐτῷ προσέλητο, καὶ τῶν οἰκιδίων καὶ προκοιτῶν (15) ὁ προσφιλέστατος κρίνεται. Ἐπεὶ δ' ἐπέβη τῆς βασιλείας, πᾶσαν ὑπερανέβη πρεσβυτέρων παραδυναστευσιν, μέγας τιμηθεὶς δομestικὸς, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐριτίμων κατὰ γένος βασιλεὺς ἀποδιδόναι τοῦ ἵππου καὶ τοῦτ' ἀπονέμειν (16) προσκύνησιν κατὰ συγκυρίαν ὑπαντιάζοντα. Ἦσαν δὲ τῷ ἀνδρὶ τοῦτ' οὐ μόνον χεῖρες δεδιδαγμέναι πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν

Hier. Wolfii notæ.

(14) Σεβαστοκράτορος. Hunc Augustimperatorem fortasse dicere liceret. Malui tamen retinere Græcum, ut et in aliis πρωτοβεστιαρίος a thesauris fuisse videtur: nam vetustus codex Augustanæ bibliothecæ, ubi reliqui habent βασιλικὸν ταμιεῖον ἢ χρυσῶνα, ponit βεστιάριον. Παρὰ κοιμωμένον vel cubicularium vel accubitozem vertere possis. Si paracubomemon dicas, nescio quomodo aures τὸ κακῶς αὐτὸν aversantur.

(15) Προκοίτων. Cubicularium verti, generali vocabulo, propter κακοφωνίαν Procæli. Significat

A III. Diebus compluribus elapsis aditum et exitum palatii cuivis 13 liberum fecit, et rempublicam suo arbitratu administrare cepit ut rebus jam in tuto collocatis. Cognatis et familiaribus pro dignitate cujusque honorem habuit, Isaacium fratrem tanto amore prosequens, ut a latere ejus nunquam discedere eodemque spiritu uti videretur, tum quod ab eo summopere diligebatur, tum quod ejus unius, aut certe præcipuo studio, regnum occuparat. Cujus initio statim parisella eademque mensa, et ea proclamatione eum dignatus est qualis sebastocratoris honorem decebat, quem a patre Alexio Isaacius acceperat. Reipublicæ curam cognatis mandabat, Joanni Comneno, quem accubitozem legit, et Gregorio Taronite protovestiarario. Verum alter, quod intolerabile supercilium attollebat, nisi digito verteret omnia, et insigni arrogantia præditus erat cito a reipublicæ gubernaculis est amotus: Gregorius vero negotiis gerendis intentus, et intra muneris sui limites modeste se continens potestate diuturniore usus est. Huic postea collega datus est alter Gregorius, Camaterus cognomento, vir egregius ille quidem, sed obscuro atque ignobili 14 genere ortus. Is ab Alexio in scribarum numerum allectus provincias peragrabat, et ex ordinatione tributorum magnas opes adeptus imperatoris affinitatem expetivit, ductaque cognata quadam ejus logotheta secretorum designatus est. Cæterum Joannes Axuchus, natione Persa, omnes apud hunc imperatorem auctoritate anteibat, qui principe urbe Bithyniæ Nicæa Persico dominatu liberata, cum Baimundus in Palæstinam contenderet, capitur et ipse, et Alexio dono datus, cum Joanni æqualis esset, in collusorem ejus ascitus fuit et inter domesticos et cubicularios charissimus habitus. Eo vero rerum potito omne dignitatis fastigium supergressus, magnique domestici honore ornatus, eo processit ut multi honoratissimi viri ex regia stirpe, casu obviam facti, equis descenderent ei que honorem haberent. Erant autem ei viro manus non ad bellum duntaxat eruditæ, sed et ad beneficentiam expeditæ et promptæ. Unde factum ut generis obscuritatem generosa indoles et liberalitas fere obtegerent, atque Axuchum charum redderent omnibus.

C eum qui vel ante cubiculum vel ante cubile ministrat. Byzanti palatii dignitates et ministeria omnia non satis intelligi, etiam is fatetur qui τὰ ὀφφίλια τοῦ παλατίου descripsit: quem libellum una cum aliis ad Græcam historiam intelligendam utilibus nobilis et ingeniosus adolescens Raphael Saylerus aliquando, uti spero, in lucem dabit.

(16) Ἀποδιδόναι τοῦ ἵππου, καὶ τοῦτ' ἀπονέμειν. Hunc honorem omnibus Turcis a Christiano quolibet necessario habendum esse scribit Bartholomæus Georgievicius.

τῶν δεομένων ὁξεῖαί τινες καὶ εὐχλίνητοι. Ἀπάρ τὸ εὐγενὲς τῆς γνώμης καὶ ἐλευθέριον τὸ μὴ ἔχον οὕτω τοῦ γένους τὰ πολλὰ συνεστίαζε, καὶ πόθεινόν παρὰ πᾶσι τὸν Ἀξουχον ἀπειργάζετο.

Cæterum anno nondum exacto ex invidia et indignatione cognatorum 15 imperatoris insidiæ comparatæ sunt, quarum ratio ignoratur. Illud constat, eos improba conspiratione inita et fide invicem data ad Bryenium omnes defecisse, eique regnum detulisse ut et liberalibus disciplinis erudito et regia forma conspicuo et ob imperatoris affinitatem præferendo. Nam, ut supra diximus, Annam Cæsariissam, sororem imperatoris, in matrimonio habebat, omnium disciplinarum parenti philosophiæ deditam et omnibus artibus eruditam. Ac imperatorem in equestri circo Philopatîo, qui parum a terrestri porta distat, armis noctu oppressissent, jam ante largitionibus portæ custode corrupto: nisi Bryenii innata socordia, et remissior animus, quam regni affectatio postulet, irritum eum conatum fecisset, tum ipso quiescente obliquoque fœderis, tum conjuratorum ardore exstincto. Quo tempore Anna Cæsariissa mariti ignaviam pertæsa, iraque percita, inique secum agi dixisse, et naturam multum accusasse fertur, idque verbis obscenioribus: quod se mulierem, Bryenium virum fecisset. Mane conjuratis deprehensis, nemo eorum mutilatus aut flagris cæsus est, sed omnes multati bonis: quæ tamen aliquando 16 post plerique receperunt, imperatore humanitatem ab ipsa conjurationis principe Anna Cæsariissa auspicato. Cujus rei hæc fuit occasio. Imperator cum omnis generis opes, auri, argenti, et variarum vestium in una domo congestas spectaret, naturæ ordinem inversum esse questus, quod cognatos hostes, alienos amicos habuisset: etiam opes ad amicos transire oportere dixit, et omnia magnum domesticum accipere jussit. Is vero summæ imperatoris munificentis gratiis actis, et dicendi quæ vellet potestate petita atque accepta: «Etsi tua soror (inquit), imperator, violentum et iniquissimum facinus ausa, reipsa cognationem abjuravit: tamen non ut affectum, ita etiam appellationem naturalem amisit; cum igitur adhuc boni imperatoris soror maneat, charitatem, quam nunc dementia perdidit, naturæ adjuta suffragio, pœnitentia recuperabit. Parce igitur sorori, domine, quæ tuam majestatem violavit: eamque humanitate castigato quæ illustri qonitate sua se

Hier, Wolflii notæ.

(17) Τῆς τῶν ἐπιστημῶν πᾶσων ἐπόχῃ φιλοσοφίας. *Philosophiæ omnibus scientiis insidentis*, id est complectentis aut certe superantis omnes scientias, omnium artium principis et reginæ. Eruditionis hujus Annæ meminit etiam Zonaras; et Wilhelmus Xylander, doctissimus juvenis, in Augustanæ rei publicæ Græcæ bibliotheca viginti libros de rebus gestis Alexis Comneni hujus Annæ nomine exstare mihi dixit, sive illi ab ipsa sive jussu ejus scripti sunt. Nam regibus et principibus non difficile est esse disertis, qui quod per alios fecerint, per se fecisse videntur, ut jurisconsulti sta-

A ἄλλ' οὕτω ἐνιαυτὸς ἀκριδῶς τῷ βασιλεῖ διεγίνετο, καὶ κατέχευε τούτῃ παρὰ τῶν ἐκ γένους ἐπιβουλῇ, καθ' ὃν οὐκ ἔχει τις τρόπον εἰπεῖν, κατ' αὐτοῦ βαρυμηνιώντων καὶ ὁμῶς οἱ ἐπιβρίπτοντων βᾶττανον. Ἀμέλει τοι καὶ σύστρεμμα τεκτίναντες πονηρὸν καὶ πίστει δόντες ἀλλήλοισ τῷ Βρυεῖφ πίντας προστίθενται, καὶ παραχωροῦσι τούτῃ τῆς βασιλείας ὡς λογικῶν μετόχῳ παιδεύσεων καὶ εἰδὸς τυραννικὸν προσφαίνοντι καὶ κατὰ κῆδος προφρεστερόφ βασιλικόν. ὡς γὰρ φράσαντες εἶπομεν, τῇ τοῦ βασιλείως ἀδελφῇ τῇ Καισαρίσῃ "Αννῇ συνεζευκτο, ἥτις δὴ τῆς τῶν ἐπιστημῶν πατρὸς ἐπόχῃς (17) ἐδείκνυτο μέλημα (18) καὶ πρὸς πᾶσαν ἐβρίθμιστο μάθῃσιν. Τάχα δ' ἂν καὶ νυκτὸς ἐπέθεντο μεθ' [P. 8] ὅπλων τῶν φονούργων αὐλιζομένων τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ μικρὸν ἄποθεν τῶν χειρῶν πολῶν ἱππῆλατον φιλοπάτιον, δώροις προδιαφείραντες ἀδελφῇ τὸν ἐπὶ τῶν εἰσόδων τῆς πόλεως, εἰ μὴ τὸ εἰσὼδες ὑπὸνῳθρον καὶ χαλαρὸν πρὸς βασιλείας ἐπίθειν τῆς ἐγγειρήσεως ἐπαυσε τὸν Βρυένιον, αὐτὸν τε μένειν κατὰ χώραν παραδείσαν τῶν ξυνηκῶν λαθόμενον, καὶ κατασβέσαν τὸ θερμὸν τῶν συνελθόντων φρόνημα, ὅτε καὶ λέγεται τὴν Καισαρίσσαν Ἄνναν πρὸς τὸ χαῦνον τοῦ ταύτης ἀνδρός δυσχεραίνουσιν ὡς πάσχουσιν δεῖν διαπρίσθαι καὶ τὴν φύσιν τὰ πολλὰ (19) ἐπιμέμεσθαι, ὅπ' αἶψαν τιθεῖσιν οὐχὶ μικρὰν ὡς αὐτῇ μὲν ἐνδίασχούσαν (20) τὸ ἄρθρον καὶ ἐγκοιλίαν, τῷ δὲ Βρυεῖφ τὸ μόριον ἀποτείναν καὶ σφαιρούσαν. Φωραθέντων δ' ἡμέρας τῶν συνωμοτῶν οὐδένες μὲν αὐτῶν ἐξ τὸ σῶμα διελθούσιν ἢ καθυπεβλήθησαν μάστιγι, τῶν δὲ οὐσιῶν ἐστέρνεται ἀπαξάπαντες. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ αὐταὶ τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἀπεδόθησαν, ἐξ αὐτῆς τῆς πρωτεργατίας τῆς ἐπιβουλῆς Ἄννης τῆς Καισαρίσσης τοῦ βασιλείως ἀρξάμενου φιλανθρωπεύεσθαι. Ἀρχὴν δ' ἔσχε τοιάνδε τὸ οὕτως γεγονός. Τὴν ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ πλούτῳ παντοδαπῷ καὶ ποικίλοις ἐσθήμασιν οὐσίαν τῆς Καισαρίσσης καθ' ἓνα δόμον συνειλεγμένην ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπιστάς ἐθεάτο, καὶ μὴν καὶ εἰπὼν ὡς « Ἡ τάξις ἐπ' ἐμοί πως ἀντέτραπται: τὸ μὲν γὰρ συγγενὲς πολέμιον εὖρηται, τὸ δ' ἀλλότριον φίλιον. καὶ διὰ τοῦτο χρεῶν καὶ τὰ τοῦ πλούτου πρὸς τοὺς φιλοῦντας μεταβρέθει, » πάντα ἐλγμένα: τὸν μέγαν προστετάχαι

tuunt.

(18) Ἐδείκνυτο μέλημα. Id est ἐπεμελεῖτο, studiosissima erat, studium prae se ferebat. Nisi quis passive accipere malit, « alumna erat philosophiæ, sensu eodem recidente.

(19) Τὰ πολλὰ *plerumque* significat. Malim hic πολλὰ sine articulo.

(20) Αὐτῇ μὲν ἐνδίασχ. « Quod sibi membrum introvertisset et excavasset. Bryenio vero extendisset et rotundasset. » Nimium videtur hic εὐσεμῶς et parum ἡθικῶς philosophari nostra philosopha: alioqui et ambitioni et linguæ suæ imperasset.

δομέτικον. Ὁ δὲ, εὐχαριστήσας ἐπὶ τούτοις τῷ βασιλεῖ φιλοδορίαν μεγίστην μεταδιδόνοντι, ἤτησεν ἐνδοθῆναι οἱ τὰ εἰκότα διαλεχθῆναι. Ὡς οὖν ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον, « Εἴ καὶ βιαίων, ἔφθ, πραγμάτων καὶ πολλῆς ἀδικίας γεμόντων ἦρξεν, ὦ βασιλεῦ, ἡ σὴ ἀδελφῇ καὶ ἔργοις αὐτοῖς τὸ συγγενὲς ἀπωμόσατο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως κλητὴν καθάπερ καὶ τὴν σχέσιν ἀπεβάλετο. Ἀγαθοῦ τοίνυν βασιλέως εἰσὶ κασίγνητος μένουσα ἐκ μετανοίας τὸ φίλον αὐθιγὲς ἀνακαλέσεται, ὃ νῦν ἐκ πρᾶνοιας ἀπώλεσε, τῇ φύσει χρησαμένη συλλήπτορι. Φεῖσα οὖν, ὦ δέσποτα, τῆς τῷ τῷ κράτει προσκεκρουκυίας ὁμογενοῦς καὶ κόλαστον τῷ φιλανθρώπῳ λαμπρῶς ἔδῃ τῆς τῆς ἀρετῆς ἡττηθῆναι ὁμολογοῦσαν· ὅς δὲ αὐτῇ καὶ τὰ κατ' ἑρῶν προκείμενα, οὐχ ὡς ὀφλημα δίκαιον, ἀλλ' ὡς δόμα ἐκούσιον, ἐπεὶ καὶ διναιότερον ταῦτα ἐμὸν κτήσεται, κληρὸν ὄντα πατρῶον καπὶ τὸ γένος αὐθιγὲς διαδεχόμενα. » Τούτοις ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, ἡ ἀληθέστερον εἰπεῖν αἰδουθεὶς, σὺν προθυμίᾳ περᾶν τὴν παρ' ἑαυτοῦ, φάμενος ὡς « Εἴην ἀνδρείος τοῦ ἔρξαι, εἴ σὺ περὶ τὸ γένος τοῦμὸν κριθείης φιλανθρώπουτος καὶ κέρδους περιττοῦ καὶ προχείρου ἀνώτερος. » Ἀμέλει τοι καὶ δίδωσι πάντα τῇ καίμαρτι καὶ σπένδεται. Εἰρήνη δὲ ἡ μήτηρ καὶ βασιλὶς κατ' οὐδένα τρόπον ἐλάλεγκται τῆς ἐπιθυμίας μετέχουσα κατὰ τοῦ υἱοῦ· μάλλον μὲν οὖν ἐσέπειτα καὶ σοφὸν τι λόγιον γνῶματεῦσαι λέγεται, μεθούσα [P. 9] τὰ μελετώμενα, ὡς δεῖ βασιλέα μὲν οὐχ ὑπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν, καὶ ὡς « Ὅπως μοι τὰς ὁδούς οἱ σφαγεῖ, ἐχάλευον τοῦ υἱοῦ, δριμυτέρας δὴ πουθεν ὦν ἐν τῷ τίκτειν ὠδίνων πεκίραμαι, ὅτι καὶ πρὸς φῶς αἱ μὲν κατήπειγον τὸ κοροφορῶμενον, αἱ δ' ἐξ ἄδου κευθμώνων διὰ μένων μου τῶν σπλάγγων χωροῦσαι λυπεῖν ἀθάνατα ἤμελλον. »

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς Πέρσας ὁρῶν παρ' οὐδὲν ἡμένους τὰς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ξυνοήκας, καὶ παμπληθεῖ τῶν πόλεων καταθρόντας ὁπόσαι περὶ Φρυγίαν καὶ ποταμὸν τὸν Μαίανδρον ἴδρυνται, ἔκρως ἐπιστάντος ἔξεισι κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλὼν μάχαις πολλὰς ἐκράττησε, τὴν τε Λαοδίκειαν χειρωσάμενος τείχεσι περιέδωκε, καὶ τὸν Ἀλπιχάρην μετὰ νύκτιν ἔθετο, ὅς τὴν ταύτης φρουρὰν ἐπεπίστευτο. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος νόστου ἐμνήσατο, καὶ μικρὸν τι τῷ Βυζαντίῳ ἐνδιατρίψας παρ' αὐτοῦ γίνεται πάλιν, τῶν ἀρχαίων ἀπαναστάς. Ἦν γὰρ τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς φυλαττόμενος, καὶ ὡς ἔχον λυμνίσσθαι τὸ ἀνέτοιμον ὑφορώμενος. Ὅθεν χρονίζειν ἤρετο μάλλον τῇ θυραυλίᾳ, ὅσοι τὰ κίλιντα κατορθοῦν ἐντεῦθεν οἰόμενος, τὴν τε φυλακὴν τῶν οἰκείων χωρῶν, ἦν ὡς τὰ πολλὰ βραβεύει τὸ ὑπαίθερον, καὶ τὴν ἐς τὰ πολέμια ἔργα τριβὴν τε καὶ ἀταξίαν τῶν ταγμάτων ἀφισταμένων τοῦ οἴκου· ὅτι καὶ ὡς βαφῇ σιδήρου (21), τοῖς ἐκ τῆς κτυπηρᾶς ἔρσους ἴδρῳσι παγιομένῳν. Χειρωσάμενος τοίνυν ἀπῆγε τὴν κατὰ Παμφυλίαν Σωζόπολιν. Ὡς δὲ δυσάλωτος ἐδόκει τις εἶναι διὰ τε τὸ ἐγκαθήμενον ἔνδον ὀπλιτικόν, καὶ τὸ δυσέμβολον τῆς θέσεως καὶ περικυμνόν, τοίνυνδε τι μηχανήματα κατὰ θεῖον σκοπὸν μέτεισι. Δύναμις ἱππικὴν Πακτιαρῆφ τινὶ παραδούς ἐπέλλεται οἱ συνεχῶς τῇ Σωζόπολει ἐνπι-

A victam fatetur; dato ei etiam quæ in medio posita sunt, non ut justum debitum, sed ut donum voluntarium, quæ quidem, ut patrimonium suum, et in familiam reditura. justius quam ego possidebit. » Hac oratione imperator, ac 17 potius verecundia, impulsus, alacriter Axuchi monitis obtemperat: se regno indignum fore professus, si ille cum tanti tamque parati emolumenti contemptu erga familiam suam humanior judicaretur. Ac reconciliata gratia, Cæsariissæ omnia restituit. Irene vero mater imperatoris, nullo modo conscientia insidiarum convicta, sed potius memorabilem sententiam elocuta esse fertur, nec imperatorem qui absit quaerendum. nec qui adsit pellendum esse. Atque illud etiam dixisse: « Heu! quantos cruciatus filii percussores mihi sunt moliti, acerbiores utique iis doloribus quos in pariendo toleravi. Nam ii fetum ad lucem urgebant: isti vero ex infernorum barathro per media viscera mea penetrantes immortalem mihi luctum attulissent. »

B IV. Post hæc imperator cum Persas, fœdus cum patre suo initum nihili facientes, urbes Phrygiæ, ad Mæandrum fluvium sitas magnis copiis incur-sare cerneret, primo vere egreditur; multisque præliis victor Laodiceam capit et mœnibus cingit, ejecto Alpichara, qui urbi cum præsidio præerat; cæterisque rebus ordinatis domum 18 rediit. Nec diu Byzantii commemoratus, denuo relicta regia in tabernacula se confert ad barbarorum incur-siones præcavendas. Nam quia facile detrimenta capi ab imparatis videbat, expeditionibus immorari maluit, unde duos fructus pulcherrimos caperet, alterum suarum provinciarum incolumitatem, quæ militibus in aciem eductis potissimum defenditur, alterum exercitationem legionum et moram in re bellica, qua relicta umbra, præliis ut tinctura ferrum roborarentur. Abiit igitur ad Sozopolim, Pamphyliæ urbem, subigendam; quæ cum et ob militum præsidium et ob loci naturam, præruptis et inaccis saxis saxis muniti, expugnato difficilis putaretur, divinitus hujusmodi consilium capit. Pactiario cuidam copiis equestribus traditis, mandat ut subinde ad Sozopolis mœnia adequitet et sagittas in ea conjiciat. Quod si hostes egrediantur, terga det nec eis pugnae copiam faciat, sed silvas semitas et impeditas, quæ parum ab

Hier. Wolfii notæ.

[21. Βαφῇ σιδήρου. Utrum intelligat, cum ferrum candens aqua exstinguitur, an injunctionem aliquam aut colorem, non satis scio.

urbe distent, prætereant. Ille imperatoris monitis obtemperans, cum Persæ urbe effusi multum et sæpe persequerentur, hostem decipit insidiis in angustiis collocatis. Cum igitur Turci in una excursione, insidiis non prævisis, instantius et longius, etiam insidias temere 19 prætervecti, persequerentur, Romani qui in insidiis erant, cum Persas securos toto impetu instare suis viderent, nec spectare quidquam aliud nisi ut hostem comprehenderent, subito consurgunt ac Sozopolim petunt. Paulo post iis etiam qui fugiebant conversis, Turci in medio circumventi, cum nec ad urbem ob Romanos ex insidiis, ad occupandos aditus progressos accedere, neque a tergo instantes effugere possent, partim capiuntur, partim occiduntur, pauci equorum celeritate evadunt. Sic uno imperatoris prudenti consilio capitur Sozopolis. Deinde castellum quod Cacumen accipitris vocatur, in deditionem accepit; et plurima alia oppida et munitiones olim Romanis tributaria, tum vero Persis conjuncta, subegit. καὶ μήτε τῇ πόλει προσεπεγγίσει δυνάμενοι διὰ [P. 10] τοὺς ἐκ τῶν λόγων προδραμόντας Ῥωμαίους πρὸς τὴν τῶν εἰσόδων κατάληψιν, μήτε διαδρᾶναι πύονται, οἱ δὲ καὶ ξίφους γίνονται πάρεργον, οὐ πολλοὶ δὲ καὶ τῇ τῶν ἱππῶν ἀρετῇ διασώζονται. Καὶ οὕτως ἦλθον πρὸς Ῥωμαίων Σωζόπολιν ἐνὶ βουλευμάτων τοῦ βασιλέως σοφῶ. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φρονύριον παρεστήσατο ὁ Ἱερακοκορυφίτης ὠνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Quinto imperii ejus anno, cum Scythæ, Istrum, transgressi, Thraciam popularentur et obvia quæque locustarum instar vastarent, Romanas copias undique convocatas et quam accuratissime armatas contra eos educit, non ob multitudinem duntaxat pene innumerabilem, 20 sed etiam ob insolentiam et confidentiam barbarorum. Repetebat enim memoria labores suos, quos Alexio Comneno imperante cæperat, cum Thracia occupata et Macedonia maxima ex parte desolata esset. Ac principio missis ad Scythas legatis, eorum linguæ peritis, periculum facit an ut ad pactiones descendant persuadere possit et a belli consiliis omnes avocare aut saltem plerosque, Nam in plures tribus erant distributi, nec uni duci parebant. Hoc igitur pacto quosdam ex principibus eorum omni genere comitatis sibi conciliat, non modo luxuriosis conviviis instruendis, sed et sericis vestibus et poculis et lebetibus argenteis donandis. Quibus illecebris cum fucum fecisset Scythiis eosque vana spe inflasset, non cunctandum esse ratus copias in aciem eduxit, dum adhuc ambiguus essent animis et suspensis, ac pacem ob pollicitationes illas cum Romanis facere cogitarent, nec tamen a pugna, ut olim vincere assueti, abhorrent. Educto igitur Beroe exercitu (nam ibi castra habebat) crepusculo Scythas aggreditur. Fit horribilis conflictus, et atrocissima pugna committitur. Nam et Scythæ nostrum 21 exercitum incursione equorum et emissionem sagittarum et clamore in congressu immani sublato fortiter exceperunt Romani vero, semel tentata Martis alea, ita pugnare instituerunt ut aut hostes profligaturi aut morituri. Sed

ἀπάζεσθαι κατὰ τοῖς τείχεσιν ἀφίεναι βέλεμνα, εἰ δ' ἐπεξέλθοιεν οἱ πολέμιοι, φεύγειν ἀμεταστρεπτοὶ μηδ' ἐφεστάναι πρὸς πόλεμον, παρίεναι δ' οὕτω καὶ τὰς μικρὸν ἀποθεν τῆς πόλεως συνεπτυγμένας καὶ λοχμῶδεις ἀτραπούς. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν βασιλικὴν παραίφασιν ἔπραττεν ὥς δὲ ἡ ἐπιδόωξις ἐπὶ πολὺ καὶ πολλαῖς πρὸς τῶν Περσῶν ἐγίνετο ἐκχεομένων τῆς Σωζοπόλεως, κατασοφίζεται τὸ ἀντίπαλον ὁ Πακτιάριος, ὑποκαθίστας λόχον ἐν τοῖς στενοῖς. Ἐν μὲν γοῦν τῶν καταδρομῶν οἱ μὲν Τοῦρκοι μὴ προσκεψάμενοι τὸ ἐνέδρευμα συντονώτερον ὁμοῦ καὶ πορρώτερον ὀπίσω τῶν Ῥωμαίων ἐδίωκον, ὥς καὶ τὰς δυσχωρίας ἀπερισκεπτικῶς παραδραμεῖν· οἱ δὲ ἐλλοχῶντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ εἶδον ἀπεριμερίμνως τοὺς Πέρσας ὀπίσω τῶν ἐκ τῆς συμμορίας σφῶν ἐπιόντας ἀνέτιπον παντὶ ῥυτῇ καὶ πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορῶντας ἢ τὸ καταλήψεσθαι τοὺς ἐκδιδράσκοντας, αὐτίκα δὲ μάλα αὐτοὶ ἀναστάντες εὐθὺς τῆς Σωζοπόλεως ἵενται. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τῶν φευγόντων ἐπιστραφέντων ἐν μέσῳ συλληφθέντες οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ἐκ τῶν λόγων προδραμόντας Ῥωμαίους τοὺς ὀπίσθεν ἐπιφανέντας ἰσχύοντες, οἱ μὲν σπηγνέονται, οἱ δὲ καὶ τῇ τῶν ἱππῶν ἀρετῇ διασώζονται. Ἐκ δὲ δὲ τοῦδε τοῦ φρονύριον παρεστήσατο ὁ Ἱερακοκορυφίτης ὠνόμασται, καὶ ἕτερα πολίχνια καὶ ἐρύματα ὑπηγάγετο, πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπόφορα τοῖς δὲ Πέρσαις τότε σπενδόμενα.

Ἐπεὶ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας Σκυθῶν διαδάντων τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Θρακικὰ μέρη ληϊζομένων καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανιζόντων τοῦ τῶν ἀκρίδων ἀκρίβετερον ἔθνος, ἔξισι κατ' αὐτῶν τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίσας δυνάμεις καὶ ὥς ἐνῆν ὀπλισμένοις γενναϊότερον, οὐ διὰ τὸ πλεῖθος μόνον τῶν πολεμίων μηδ' ὑποκρίπτον σχεδὸν ἀριθμῷ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρᾶσθαι μεγαλαυχίᾳ καὶ σὺν κόμῳ τρυφώτερον ἐπιέναι τὸ βάρελλον, εἰς μνήμην ἄγων, ὥς ἔοικε, τὰ πονηθέντα οἱ πρότερον, ἦνίκα τὰ Ῥωμαίων σκήπτρα διεῖπεν ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὅτε εἶχετο Θράκη καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Μακεδονίας ἡγεμῶντο. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα στρατηγικῇ μεθόδῳ χρώμενος ὁ βασιλεὺς δι' ἀποστολῆς ὁμογλώττων τοῦ τῶν Σκυθῶν ἀποπειρᾶται στρατεύματος, εἴ πως ἐς ὁμολογίαν συμβαλεῖν καὶ τοῦ διὰ μάχης χωρεῖν ὀποσταῖεν πάντες ἢ γοῦν ἔνιοι, εἰς πλείους διηρημένοι συλὰς καὶ διακοιδὸν στρατήγια βάλλοντες. Ἐφελκυσάμενος οὖν τίνδε τὸν τρόπον τινὰς τῶν παρ' αὐτοῖς τὰ πρῶτα φερόντων, πᾶσαν φιλοφροσύνην ἐπ' αὐτοῖς ἐπιδείκνυται, οὐ μόνον περιττὰς ἐπιτάξεις αὐτοῖς παραθεῖμενος, ἀλλὰ καὶ σπρικτοῖς καταγοιτεύσας ἱματισμοῖς καὶ κυπέλλοις καὶ λέβησιν ἀργυρέοις ὑπαγαγόμενος. Καὶ τοῖς δελέασι τοῦτοις τὰ τῶν Σκυθῶν ὑποχυνώσας φρονήματα, ἔγνω μὴ καίρῳ εἶναι μελλήσεως, ἀλλ' ἐπάφειν αὐτοῖς τὰς δυνάμεις καὶ τοῦ αὐτίκα συντάξασθαι, ὥς ἔτι τὰς γνώμας ἔχοντες εἰσιν ἀμφιβόλους καὶ βέπουσι πρὸς ἀμφοτέρω, καὶ Ῥωμαῖοι μὲν διανοοῦμενοι σπείσασθαι διὰ τὰ σφίσις ἐπαγγελλόμενα, θαρσύνοντες δὲ καὶ τὸν πόλεμον ὥς τοῦ νικᾶν ἐθάρους πάλαι γινόμενοι. Ἄρας τοίνυν ἐκ τῶν τῆς Βερύτης μερῶν (ἐκεῖσε γὰρ ἐστρατοπεδεύετο) κλισίαις τοῖς Σκυθῶν

συβῆλγνυται. Γίνεται τοίνυν φρικαλέα τις συμβολή, καὶ καταπληκτικώτερα τῶν πώποτε μάχῃ συνίσταται· οἳ τε γὰρ Σκύθαι γενναίως ἐδίδξαντο τὸ ἡμέτερον στρατεύμα τῇ τῶν Ἰππων ἐπελάσει καὶ τῇ τῶν τοξευμάτων ἐπαρέσει καὶ ταῖς βοαῖς ἐν ταῖς ἐμβολαῖς δυσαντὶσθεπτοὶ δεικνύμενοι, καὶ Ῥωμαῖοι καθάπαξ ἐν τῷ ἄγῳ γενόμενοι ὡς ἡττησόμενοι ἤ θανούμενοι προῦθεντο μάχεσθαι. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐπαίρους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ὄντων περὶ τὴν τοῦ σώματος φυλακὴν ἀποτάσσας, αἰετὶ πῶς ἐπεβοήθει τοῖς κάμνουσι μέρεσιν. Αὐτὸ μὲντοι τὸ Σκυθικὸν κατὰ τὸνδε τὸν πόλεμον τοιοῦτόν τι ἐκλαττέχοντες ἐκ προσκέψεως, ποριζούσης αὐτῷ τῆς ἀνάγκης τὰ δέοντα. Συναγῶν δὲ πᾶσαν ἡμέραν εἰς σχῆμα περιφερὲς αὐτὰς διατίθησι, καὶ τοῦτον ἴκνωσεν στήσαντες μοῖραν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ τῶν στρατευμάτων ὅσα καὶ χαρκαώματι ἀπεργῶν τὸ τῷ μηχανήματι, καὶ πολλὰς δὲ αὐτῶν ἐγκαρσίους παρόδους ὑποτομήσαντες, βιάζόμενοι μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ τὰ νῦτα πρὸς τὴν τάξιν τῶν προσώπων μετατιθέντες ὥσπερ τεῖχος ἐχυρὸν τὰς ἀμάξας εἰσέτρεπον καὶ διετίθουν οὕτω τὴν φυγὴν πρὸς τὸ εὐ, εἴτε αὖθις ἐκείθεν μετ' ἀνοχῆν ὥστε διὰ πᾶσιν ἀνακλινομένων ἐκπίπτοντες ἔργα χειρὸς ἀνδρείας ἰδεῖν οὖν. Καὶ τὴν τὸ γινόμενον τοῦτο τειχομαχίαν τις ἀκριδὴς ἐν μέσῳ πεδιάδι σχεδισθεῖσα παρὰ Σκυθῶν, ὡς συμβαίνειν ἐκ τοῦδε τὰ Ῥωμαίων ἐπ' ἀτελείστοις μογεῖν. Ἦν οὖν τῆνικῦτα τὸν Ἰωάννην ἔρριπτον τι χρῆμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν καθιστάμενον. οὐ γὰρ ἀγαθὸς μόνον καὶ ποικίλος τὸ ἔθος ἰδεῖν οὖν το σῶμα, ἀλλὰ καὶ πρῶτος παρεῖχε πέρας ὅπου σπαραττοῦν καὶ τάγμασιν ὑπετίθετο. Τὸ δὲ δι' ἐκείνην καὶ πολλὰν ἔχεν μαρτύρου τὴν εὐσέβειαν, ἰπότε τῶν Ῥωμαίων οἱ φάλαγγες ἔκαμνον ἐπιδρῶντων τῶν πολεμίων καὶ συμπιπτόντων παραβολώτερον, τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἔλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἰδρῶτων κατέλειβε ἔκρυα. Καὶ τὴν οὐκ οὐκ εἰς κενὸν διαπραττόμενος οὕτως, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλα αὐτίκα τὴν ἐξ ὕψους θεωρεῖσθαι δύναιεν τὰς Σκυθικὰς ἐκφυγὰς ἐτροποῦτο παρεμβολὰς, ὡς Μωυσῆς πρότερον τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὰς Ἀμαληκίτιδας ἴλας ἐνέκλινεν. Ἀναλαβὼν δὲ καὶ τοὺς ὑπασπιστάς, οἱ περιμήκεσιν ἄσπιδι καὶ πέλυσιν ἑτεροστόμοις (22) φράγγυνται, ὥστε τεῖχος ἄρρηκτον τοῖς Σκύθαις ἀντιπροβάλλεται. Ἀμέλει καὶ ὑπ' αὐτῶν διελυθέντος τοῦ ἐκ τῶν ἀμαξῶν ἐρύματος, καὶ εἰς χεῖρας οὕτω τοῦ πολέμου συνεργουμένου, γίνεται τῶν ἐναντίων τροπὴ καὶ φυγὴ ἀκλεῆς καὶ Ῥωμαίων εὐθαρσῆς ἐπιδιώξι. Κατὰ χιλιόστους τοίνυν πίπτει τὸ ἀμαξόδιον, καὶ διαρπάσσονται χάραι· τὸ δὲ συλλεγθὲν θορυάλεον καὶ ἀριθμοῦ κρείττον ὁρᾶται, ὥσπερ καὶ τὸ προσρῦν αὐτόμολον τῷ πόθῳ τῶν ζωγρηθέντων ὁμογενῶν, ὡς ἐκ τούτου καὶ κόμας συνοικισθῆναι καθ' ἐσπέρειον τινα λῆξιν Ῥωμαϊκὴν, ὧν καὶ εἰσέτι μικρὰ τινα ἐμπαρέματα σώζονται, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ εἰς πείρας καταλεγῆναι συμμαχικάς, ἀποδοθῆναι δὲ καὶ μοίρας πλείονας συνειλημμένας ὑπὸ τῆς στρατίας.

Hier. Wolsi notæ.

(22) Πέλυσιν ἑτεροστόμοις. Suidas: Ἐτερόστομος ἐλάγχῃ καλεῖται, ἥτις πορεύεται τὸ μὲν ἡγούμενον ἡμῶν ἔχουσα ἐν εὐωνύμῳ παραγωγῇ, τουτίστι· τοὺς ἡγεμόνας ἐξ εὐωνύμου, τοῦ δὲ ἡμίσεος τοὺς ἡγεμόνας ἐν δεξιᾷ παραγωγῇ. Quid autem sit ἑτερόστομος πέλυξ, nusquam invenio. Τὸ ἑτερος in compositione plerumque significat alterum dunta-

et imperator amicorum et satellitum praesidio sepius laboranti subinde parti opem ferebat. Verum Scythæ in hoc conflictu, ipsa necessitate artium magistra edocti, rem huiusmodi sunt commenti. Omnes currus in orbem conjunxerunt, iisque non exigua suarum copiarum parte imposita pro vallo sunt usi; ac multos obliquos aditus, platearum instar, in iis reliquerunt. Cum igitur a Romanis urgebantur, tergis obversis intra currus tanquam munitam arcem nullo fugæ incommodo se recipiebant. Inde recuperatis viribus, tanquam portis erumpentes fortia facinora edebant. Neque ea res aliud erat quam mœnium oppugnatio, quæ in media planitie Scythæ ex tempore struxerant. Unde fiebat ut Romani labore irritò fatigaretur. Tum vero Joannes prudentiæ suæ specimen edebat: neque enim consilio duntaxat et ingenii solertia valebat, sed primus etiam ea quæ ducibus et legionibus mandabat exsequabatur. Illud autem insignem etiam pietatem ejus testatur. Nam cum Romanæ 22 phalanges urgentibus hostibus et audacius se inferentibus laborarent, imaginem Dei Genitricis cum gemitu et miserabilibus gestibus intuentis lacrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat; neque id frustra. Statim enim cœlesti robore armatus Scythicam aciem profligat, quemadmodum olim Moyses extensione manuum Amalechiticæ turmas dissipavit. Assumptis igitur armigeris, qui clypeis oblongis et preminentibus galeis instar muri inexpugnabilis muniuntur, cum Scythis congregitur. Qui cum dissoluta illa curruum serie ad manus venirent, in turpem versi fugam a Romanis alacriter persequentibus magno numero caduntur Hamaxobii illi; castrisque direptis innumerabiles capiuntur. Sed et transfugæ desiderio captivorum popularium confluebant, adeo ut in occidentali quadam provincia Romana pagi ab eis conderentur quorum adhuc reliquiæ supersunt; nec pauci in sociorum cohortes referrentur, et major turba ab exercitu capta venderetur.

xat ex duobus, ut ἐτερόφθαλμος coelitem. Ego vocem non intellectum iis interpretandam relinquo qui armaturam et vestitam veterum atque exoticum intelligunt; in quo genere philosophari mihi adeo non licuit, imo neque libuit, ut nostratia vix assequar.

V. Hac de Scythis parva victoria, et illustri edito facinore, 23 Joannes vota Deo persolvit; quod festum Patzinacarum nostro tempore dicitur, in rei gestæ monumentum et grati animi testimonium. Non multo post etiam contra Triballos, quos alii Servios dicunt, maleficio non abstinentes et fœd-fragos, expeditionem denuntiavit, et hos quoque barbaros acie victos ad pacem coegit; qui alioqui etiam parum potentes subinde vicinis imperiis subsunt; abactaque inde præda immensa et locupletato exercitu, captivam turbam in Orientem traductam in Nicomediensi provincia uberrimis agris assignatis collocavit. Ita captivi populi partem in legiones retulit, partem tributariam fecit. πλῆθους αἰχμάλωτον, καὶ κατὰ τὴν Νικομήδους ἐπαρχίαν ἀποτάξας αὐτῷ κατοικήτην καὶ γῆν διαρκεσάτην ἀποδασάμενος τὸ μὲν τοῦ δορυκτῆτος λεῶ τοῖς στρατεύμασιν ἐγκατέμιξε, τὸ δὲ παρῆκεν εἰς δασμοφόρησιν.

Suscepit hic imperator filios, quorum natu maximo Alexio purpuræ jus et purpureos calceos dedit; et cum a populo Romano imperator salutaretur, una secum proclamari passus est. Proximum ab hoc Andronicum, et Isaacium tertium, ac natu minimum Manuelem sebastocratorica dignitate ornavit. Aiunt eum in somnis vidisse filium Alexium recens coronatum leoni insidere, quem auri-
bus habentium 24 vice moderaretur, cum aliqui nihil haberet ad domandam bellum accommodatum. Cujus visi hæc significatio erat, puerum imperio titulo tenus et nomine absque re potiturum, regia vero potestate orbatum iri; id quod paulo post accidit, eo morte sublato.
φιλοῦ καὶ γυμνῆς πραγμάτων ἀνακηρύξεως ἐπιτευξέται τῆς βασιλείας ὁ παῖς, τῆς δὲ μελίζονος ἀποπεσεῖται κυριαρχήσεως, ὃ καὶ μικρῷ συμβέβηκεν ὕστερον. Θανάτῳ γὰρ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐστεύλατο.

Sub æstatem Hunni superato Istro et Branitzobam vastarunt, et mœnibus dirutis saxa Zeugminum transtulerunt, et Sardicam spoliarent, spreto et rupto fœdere. Hujus controversiæ occulta et vera causa fuit, quod Almuzen Stephani Hunnorum principis fratrem ad se profugum imperator libentissime susceperat. Id vero prætexebatur et palam objiciebatur, quod Branitzobani Hunnorum mercatores spoliarent et pessime tractarent. Quod malum cum præter expectationem ingruisset, imperator prudenti consilio Philippopoli se tenuit, Hunnis inde pulsus. Succedenti vero tempore ad instructionem suorum et ultionem hostium usus copias coegit et naves expeditas comparavit; iisque per Pontum in Istrum trajectis, terra et aqua adversarios est adortus. Fluvio triremi imperatoria trajecto, 25 et exercitu in adversa ripa exposito, colluviam barbarorum equestri pugna et hastarum acie profligavit; et in hostili agro majore quam prius unquam tolerantia commoratus, Francocho rio potitus est, fertilissima terræ Hunnicæ parte, quæ declivis in patentes campos intra Saum et Istrum fluvios extenditur. Et Zeguminum deditione cepit, et ipsum Chramum aggressus maxima præda

Ε. Τοιαύτην νίκην περιφανῇ κατὰ Σκυθῶν ὁ Ἰωάννης ἀράμενος καὶ μέγιστον στήσας τρόπαιον τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν Πατζινάκων λεγομένην ἐς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀναμνηστῆρια ἀποτάξας τῶν πεπραγμένων καὶ χαριστήρια. Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ κατὰ τοῦ τῶν Τριβαλλῶν ἔθνους (ἐπὶ οἱ δὲ ἂν τις ἕτερος Σέρβων) κακουργούντος καὶ τὰς σπονδὰς συγχέοντος στρατείαν ἐκήρυξε, καὶ συμβολῆς γενομένης κατὰ κράτος ἡττήσας καὶ τοῦτο τὸ βάθαρρον πρὸς σπονδὰς ὑπηγάγετο, μηδ' ἄλλως δεικνύμενον ἀξιόμαχον, οἷα καθυποκύπτων [P. 12] αἰεὶ ταῖς ἐκ γειτόνων ἀρχαῖς. Καὶ λεῖαν ἐκεῖθεν ἐλάσας οὐ σταθμητήν, καὶ πλείστον ὠφελειῶν ἐμπλήσας τὸ στράτευμα, εἰς τὴν ἑω διαβιβάζει τὸ τοῦ στρατεύματος ἐγκατέμιξε, τὸ δὲ παρῆκεν εἰς δασμοφόρησιν.

Καὶ πατὴρ δ' ἄρξένων παίδων ὁ βασιλεὺς οὗτος φανεῖς τῷ μὲν προήκοντι κατὰ γένεσιν (Ἀλέξιος τῷδε τὸ ὄνομα) πορφυροῦς μετέδωκε, καὶ παδὶλοις ἐρυθροῖς ὑποδεῖσθαι διαφῆκε τὰ ἄρματα τοῦ σώματος, καὶ συνευφημείσθαι οἱ παρῆχεν, ὁπνηξία Ῥωμαίων αὐτοκρατορῶν ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν συνελεγεμένων ὄχλων ἀνηγορεύετο· τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικον Ἰσαάκιόν τε τὸν ἐπὶ τῷδε καὶ τὸν ἐφεξῆς τέταρτον Μανουὴλ σεβαστακρατορικαῖς ὑπεξείρει· τιμαῖς. Φυσὶ δὲ ὡς κατ' ὄναρ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τὸν νεοστεφῆ υἱὸν τὸν Ἀλέξιον θηρίῳ ἐπάρχον λέοντι, καὶ τοῦτον ἐκ τῶν ὤτων ἡνιοχεῖν μηδενὸς ἐτέρου ὑπόντος ἐπιτηδείου πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ θηρός. Ἦν δὲ ἡ σύγκρισις τοῦ ἡνιόχου, ὡς μέχρι καὶ προσρήματος

Περὶ δὲ θέρειον ὥραν τὸν Ἴστρον διαβάντες οἱ Οὐννοι τὴν τε Βρανιτζόβαν ἐξεπόρθησαν, κατερείψαντες τὰ τεῖχη καὶ τοὺς λίθους μετενεγκάμενοι εἰς τὸ Ζεύγμινον, καὶ τὴν Σαρδικὴν ἐληίσαντο, τὰς ἐπὶ φιλῆ τῇ πρότερον ὁμολογίας ἀποσεισάμενοι τε καὶ διαξάναντες. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἐνδόμυχος αἰτία ταυτησί τῆς διαφορᾶς τὸ τὸν Ἀλμούζην πρὸς βασιλέα ἐλθεῖν καὶ προσδεχθῆναι παρ' αὐτοῦ ἀμυνέστατα, κατ' ἐνηντοῦ ὄντα Σεφάνου· τοῦ τῶν Οὐννων κατάρχοντος, ἡ δ' εὐπρόσωπός τε ἅμα καὶ πρόδηλος ἀφορμὴ τὸ τοὺς οἰκήτορας Βρανιτζόβης ληστρικῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς μαρμαβάλλουσιν ἐκεῖθι Οὐννοῖς κατ' ἐμπορίαν καὶ ὄρεϊν ἐπ' αὐτοῖς τὰ χεῖριστα. Ἄτε δ' ἀπρόοπτος τοῦ κακοῦ τοῦδε ξυνεγενέσθαι, τότε μὲν τῇ κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν ἐνδημίᾳ τὰ τῆς προμηθείας βασιλεὺς ἐπεμέτρησεν, Οὐννοὺς ἐκεῖθεν μετανάσττας θέμενος· τῷ δ' ἐπιόντι καιρῷ πρὸς παρασκευὴν τῶν οἰκείων καὶ ἄμυναν τῶν πολεμίων χρησίμενος τὰς δυνάμεις συνήθροισε καὶ νῆας ταχυαντούσας ἡτοίμασε, καὶ ταύτας ἐς τὸν Ἴστρον διὰ τοῦ Πόντου κατακολπίσας ὕδατος ὁμοῦ καὶ χειρταῖος τοῖς ἀντιπάλαις ἐφίσταται. Διελθὼν δὲ τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς στρατηγίδος τριήρους, καὶ τὸν στρατὸν καταστησάμενος ἐς τὸ πέραν, ἱππομαχίᾳ

καὶ δορύτων ἀγκοινήσει (23) τὸ συνελθὼν Οὐννικὸν δι:επαίδεσσι. Χρονίσας δ' ἐν τῇ πολέμῳ καὶ καρτερικώτατος φανείς ἑαυτοῦ τοῦ τε Φραγγοχωρίου ἐκράτησεν, ὅπερ ἔστι τῆς τῶν Οὐννων γῆς τὸ πιδότατον, ἐς πεδία ὑπιδάξον ἱερήλατα, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σαούδου καὶ Ἰατροῦ ἀναπεπταμένον, καὶ τὸ Ζεύγιμον παρεστήσατο, καὶ κατ' αὐτὸν ἐλάσας τὸν Χρῆμον λείαν πλείστην περιεβάλετο. Ἐπειτα καὶ τοῦτω (P. 13) τῷ γένει μεθ' ἐτέρας συμπλοκάς σπειόμενος, τὰ τε πρὸς εἰρήνην εὖ διαθέμενος, καὶ τὰ λοιπὸν βαρβαρικὸν, ὁπόσον καθ' ἐσπέρην Ῥωμαίοις ἀγχοῦρον, εἰς φιλίαν ἄκον ὑπαγαγόμενος ἐν οἷς πολλὰς εὐδόησε κατὰ τὸν πόλεμον, δεῖν ᾤκηθη καὶ τὰ ὑπερῶρια φάλα, καθ' ὃν ἂν καὶ δύναιτο τρόπον, ὑποποιήσασθαι, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσα τῇ ἐμφορῇ καὶ ἀγυρτεῖ (24) προσκείμενα μετὰ πολλῶν ἐς τὴν Κωνσταντίνου καταίρουσιν. Οὐκοῦν καὶ εἰχὼν οὐκωσάμενος τὴν παράλιον Ἰταλίαν, ὅλα λαίφῃ διαπετώσαν ἐς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων. Ἡρεμνάντων δ' οὕτω τῶν καθ' ἐσπέρην γενῶν, ἐς τὴν ἔω ἐκδιόδασας τὸ στράτευμα τοῖς τὴν Κασταμόνα κατήχουσι Περσαρμενίοις ἐπιθέσθαι ἔγνωκεν, ὅθεν διὰ τῆς τῶν Βιθυνῶν καὶ Παφλαγονίων ἐπαρχίας ἐλάσας ἑαυτὴν τε παραγίνεται, καὶ κλίμαξιν ὅτι πλείσταις χρητάμενος καὶ ὑκύκῳ περιστήσας τὰς ἐλεπόλεις πύργους τε τῆς Κασταμόνος κρατεῖ, καὶ τὸν ταύτης παραπεύοντα Περσαρμενίων ἀπειπόντα περὶ τῶν ὤλων φυγάδα δείκνυσιν. Οὐκ ὀλίγον δὲ πλῆθος Περσῶν ἐκείθεν ἀπαγαγὼν αἰχμάλωτον πρὸς τὸ Βυζάντειον ἐκπέμψε. Τοῖνον καὶ κηρύξας ἐπὶ τῷ τροπαίῳ τουτωί θρίαμβον. ἄρμα διειλημμένον ἀργύρῳ παγῆναι προστετάχει· καὶ ἦν τὸ ἄρμα θαυμάσιον ὅσον γενόμενον, καὶ λίθοι τῶν μὴ πάνυ τιμαλῶν ἐνισχού αὐτὸ ἤχων. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ πρόοδος ὤριστο, ἄπας ἐπέπλος τὰς ἀγυρὰς κατηγλῆξεν χρυσοῦφης τε καὶ περιπόρφυρος. Οὐδὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀπὴν ἐκείθεν εἰκάσματα, ὁπόσα ἱστορικῇ χεὶρ ἐπίπλοις ἐνυφαντά. Ἦν δὲ τοῦ ἀγασθαι ἄξιον καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐκατέρωθεν πρὸς ὑπόδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ ξύλων πύγματα καὶ ἱερὰ. Χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὅς οὕτως διεσκεύαστο ὁ δεικνὼν ἐκ τῶν ἱερῶν βυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. Καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωτον εὐπρεπὲς, καὶ εἰκον τοῦτο πύργους ἱπποὶ καλλίτριχες χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὴν τοῦ ἄρματος ἐπίβαν παρεικῶς, τὴν

Hier. Wolfii notæ.

(23) Ἀγκοινήσει. Aliquando scribitur ἀγκωνίσει. Haud scio an παρὰ τὸν ἀγκῶνα fiat καὶ τὸ ἀγκωνίζεσθαι, a gestu equitum hastas in hostem dirigentium, an παρὰ τὸ ἀνακινεῖν.

(24) Ἀγυρτεῖα. Magnum Etymologicum ἀγύρτην παρὰ τὸ ἀγείρειν deducit, τὸ περιέναι καὶ περινοστεῖν ἐπὶ νίκῃ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ τοιούτῳ, et interpretatur non tantum ἀλαζύνει, ψεύσθην, λωποδύτην, ἐπαίτην, ἐπεισῶνα, sed etiam φιλοκερδέη; quanquam reliquæ etiam virtutes fere in id genus hominum quæstui deditum cadunt, qui tum demum non fallunt cum fallere sine detrimento suo nequeunt, ut recte Lucani versus ad eos quoque detorqueri queant:

Nulla fides pietasque viris qui lucra sequuntur,
Vanalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Et Ovidius in *Fastis* mercatorem vota Mercurio fa-

potitus est. Ac post alias dimicationes pace cum hac gente facta et utiliter firmata, cæterisque barbaris, qui Romanis versus Occidentem finitimi sunt, vel invititis in amicitiam suam pertractis, cum toties prospere pugnasset, etiam remotiores gentes quocunque modo subigendas censuit, easque potissimum quæ Cpolim mercaturæ et quæstus gratia appellerent. Itaque maritimam Italiam sibi conciliavit, quæ plenis velis in urbem imperatricem vehebatur. Ita gentibus Occidentalibus pacatis, traducto in Orientem exercitu, Persarmenios, qui Castamonem tenebant, aggredi instituit. Igitur per Bithyniam et Paphlagoniam provincias eo proficiscitur, et scalis plurimis adhibitis machinisque circumpositis urbe potitur, et Persarmenium satrapam 26 rebus desperatis cedere cogit. Nec exigua Persarum multitudine abducta Byzantium reversus triumphum indicit; et currum argento inter punctum compingi jubet, opus admirabile et gemmis alicubi non pretiosissimis ornatum. Cum dies supplicationis adesset, omnis generis tapetes auro et purpura intertexti vicos exornabant, nec deerant Christi et sanctorum effigies in iis ad vivum expressæ. Erant et tabulata utrinque propter, spectatores structa, digna admiratione. Fuit autem is locus urbis sic instructus, qui ab Orientali porta usque ad magnum palatium pertinet. Quadrigæ a quatuor equis nive candidioribus trahebantur. Imperator vero non conscendit, sed Dei Genitricis imaginem in eo collocavit; ob quam lætitia exultabat et animo pene linquebatur; cui victorias, ut collegæ imperii invictæ, acceptas ferebat. Habenas viris potentissimis moderandas et cognatis suis currum curandum dedit: ipse crucem manu gestans pedes antecessit. Et Dei Sapientiæ templum ingressus, atque in conspectu omnis populi ob successus gratiis Deo actis, in palatium abiit.

ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἴρηκεν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ ἐνυφαντά. Ἦν δὲ τοῦ ἀγασθαι ἄξιον καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐκατέρωθεν πρὸς ὑπόδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ ξύλων πύγματα καὶ ἱερὰ. Χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὅς οὕτως διεσκεύαστο ὁ δεικνὼν ἐκ τῶν ἱερῶν βυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. Καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωτον εὐπρεπὲς, καὶ εἰκον τοῦτο πύργους ἱπποὶ καλλίτριχες χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὴν τοῦ ἄρματος ἐπίβαν παρεικῶς, τὴν

cientem inducit, ut cum maximo emolumento sine fraude sua pejerare liceat. Quos versiculos, quia elegantes sunt et contagium hoc in omnes fere ordines serpsit, ascribere libet:

*Et peragit solita fallere voce preces.
Abiit præteriti perjuria temporis, inquit,
Abiit præterita perfida verba fide.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
Non audituri numina vana Jovis,
Sive deum prudens altum divamve fefelli,
Abstulerint celeres improba verba Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis,
Nec curent superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da farto gaudia lucro
Et face ut emptori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
Se memor Ortygiæ surripuisse boves.*

τῆς Θεομήτορος εἰκόνα τούτῳ ἐπανεβίβασεν, ἐφ' ἣ καὶ ἦν γεγενηὶς καὶ τὴν ψυχὴν ἐκλείπων αὐτὴν, καὶ τὰς νίκας ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος, καὶ δοὺς ἄγειν τὰ χαλινὰ τοὺς παρ' ἐκείνῳ δυνάμενους τὰ μέγιστα, καὶ τοῖς ἐκ γένους ἐγγίζουσιν ἀμφιπονείσθαι τὸ ἄρμα ἐνδοὺς, προῖγεν αὐτὸς σταυρικὸν στήμιον χειριζόμενος καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιοῦμενος· καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας παριωνυμούμενον ναὸν εἰσιὼν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἀνθομολόγησιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀπονείμας τοῦ λεῶ παντὸς ἐπώπιον, τῷ ἀρχεῖφ οὕτως παρέβλεν.

27 VI. Cum non diutius fuisset domi quam ut et ipse a subditis cerneretur et theatris oblectaretur, et milites post diuturnam militiam lares tandem suos salutarent et equos recrearent et hastas exaceruerent, denuo contra Castamonem movit. Nam Tanismanius Persarmenius, qui Cappadocia tum potiebatur, urbem cum majoribus copiis adortus expugnat, et præsidarios milites trucidarat. Imperator eo profectus Tanismanium mortuum invenit, et Muchumetum quemdam urbi præesse, cui eum Iconii præside Masuto inimicitie intercedebant. Itaque rei suæ stabiliendæ occasionem nactus eum Masuto pacem fecit, acceptisque ab eo auxiliis Muchumetum invadit. Qui eum se duobus exercitibus imparem fore cerneret, cum populari suo Masuto de reconciliatione agit, eamque impetrat cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista cum aliis rationibus, tum ea potissimum quod ista ad Romanos defectione rem Persicam afflicturus esset, nisi in gratiam redirent. Ita Masuto persuadet ut societate imperatoris repudiata secum faceret. Quo paulo post facto, sultani auxiliis Persicis noctu digressis, parum successit Romanis ea **28** expeditio. Castris igitur in id oppidum translatis quod ipse ad Rhyndacum fluvium struxerat, Muchumetum majore impetu adortus, Castamone recuperata, ne Gangra quidem abstinuit, una ex maximis et illustrissimis Ponti urbibus, quæ non ita pridem a Persis subacta fuerat. Ibi cum more belli suburbana omnia subegisset, ipsam urbem operibus cinxit, cum autem Persæ qui intus erant, elati animis, imperatori urbis aditu nu da pactione cederent, milites eam corona circumdant; mœnia, qua oppugnari poterant, arietibus continenter percutiunt; sed cum ea re ob propugnaculorum robur et hostium pertinaciam parum proficeret imperator, onissis mœnibus, saxa in ædes, quæ e collibus in quibus castra erant conspiciebantur, jaculari instituit. Qui igitur machinis præerant, lapides rotundos et leves ob patentem prospectum quam longissime ejaculantes, ut volitare, non e machinis excuti viderentur, domos quassabant; quæ tectis confractis prostratæ habitatores opprimebant. Ita neque per vicos transire tutum erat, et domi se continere periculosius. His **29** de causis igitur obsidionis pertæsi cives, ac vel in primis Tanismanii obitu Gangræ præsidii consternati, semetipsos et urbem imperatori dederunt. Qui ingressus, multisque Persis abductis, et duobus millibus Romanorum in urbe collocatis, Byzantium revertitur. Sed nec hanc urbem Romani diu teneant; nam Persæ longe majoribus et fortioribus copiis reversi eam et operibus et fame domuerunt, imperatore aliis rebus gravibus occupato et intento,

ζ. Οὐ πολλοῦ δὲ διαλείποντος καιροῦ, ἀλλ' ὥστε καὶ αὐτὸν ἐποφθῆναι τοῖς ὑπηκόοις καὶ θεάτροις διαχοθῆναι, προσεπειν δὲ καὶ τὸν στρατιώτην τὰ οἴκῳ χρόνιον καὶ διαναπαῦσαι τὸν ἵππον καὶ τὴν λόγχην ἀκέσασθαι, αὖθις κατὰ Κασταμόνος ἐστράτευσεν. Ὁ γὰρ τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς Καππαδοκῶν χώρας κρατῶν Περσικῶν Ταισµάνιος μετ' ἰσχύος µειζονος ἐπὶ τὴν τειχομαχίαν τὴν πόλιν εἴλε καὶ τῷ ξίφει κατὰ [P. 14] τῶν φυλάκων Ῥωμαίων ἐχώρησεν. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν ἐκεῖσε παραγενόμενος τὸν μὲν Ταισµάνιον ἐξ ἀνθρώπων εὖρε γεγεννηµένον, Μουχοῦµετ δὲ τινα νῆν Κασταμόνα διέποντα, διάφορον τῷ τῆς Ἰκονίου πόλεως ἀρχηγῷ Μασούτ. Συµφόρῳ γοῦν τῷ καιρῷ πρὸς σύναρσιν τῶν καθ' αὐτὸν πραγµάτων ὁ βασιλεὺς χρώμενος σπένδεται τῷ Μασούτ, καὶ συµμαχίαν εἰληφῶς ἐκεῖθεν ἐπεισι τῷ Μουχοῦµετ. Ὁ δὲ πρὸς ἀµφίστομον στρατεύµα οὐκ οὐκ αὐτὸν εἰδὼς ἀξιόµαχον ὑπείσι τὸν ὁµόφυλον Μασούτ, καὶ καταλόσας τὴν ἐχθρὰν ἄλλοις τε πολλοῖς οἷς ἐκείνῳ διὰ γραµµάτων ἐσήµανε, ἀλλὰ δὲ καὶ τῷ εἰπεῖν ὡς προσρῶς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, εἰ μὴ καταλλαγεῖν αὐτοῖς, κακῶς δὲ ἴδοιτο τὰ Περσῶν, πείθει τὸν Ἰκονιέα Μασούτ ἀποσχεσθαι μὲν βασιλέως, ἐκείνῳ δὲ προσρέψαι καὶ λῦσαι τὴν συµμαχίαν. Οὗ μετὰ βραχὺ συµβάντος, καὶ νυκτὸς οἰχόμενων τῶν τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ σουλτάν ἐκπεµφθέντων ἐπικούρων Περσῶν, οὐκ εὐδοα τὸ ἐκ τοῦδε Ῥωμαῖος τὰ τῆς προκειµένης στρατείας γεγόνασιν. Ὅθεν ἀναχασάµενος ἐκεῖθεν καὶ κατὰ τὸ πόλιςµα στρατοπεδευσάµενος ὁ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταµὸν αὐτὸς ἐδείµατο, αὖ πάλιν τῆς κατὰ τοῦ Μουχοῦµετ ἀκραιότερον ἤψατο, καὶ Ῥωμαῖοις ἐπαναστάµενος Κασταμόνα οὐδὲ τῆς Γάγγρας ἀπέσχετο. Μία δὲ ἐστὶν αὕτη τῶν περιφανῶν καὶ μεγίστων Ἠοντικῶν πόλεων, οὕτω πρώην Πέρσαις καθυποκύψασα. Τούτῃ τοι καὶ νόµῳ πολέμου τὰ περὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑπαγαγόμενος πρότερον, ἐπειτα ἐπ' αὐτὴν χάρακα ἔβαλε. Τοῦ δ' ἐντὸς Περσικοῦ μηδὲν μέτριον φρονούντος ἢ καθ' ὁµολογίαν τε καὶ σπονδὰς τῷ βασιλεῖ συγχωροῦντος τὴν εἴσοδον, τὸ τεῖχος ὁ στρατὸς περιβάλλει, εἴτα τειχομαχίαις χρησάµενος, ἥπερ ἦν ἐπίµαχος ὁ περιβόλος, συνεχῶς ἔτυπτε τοῦτον. Μὴ προχωροῦντος δὲ τοῦ ἔργου διὰ τὴν τῶν ἐπάλξεων ὀχυρότητα καὶ τὸ ἐπὶ πολὺ ἐκθύμως μάχεσθαι τοὺς ἔνοντας, βάλλειν τὰ τεῖχη παρεῖς κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγνώκει διασφενδύαν τοὺς λίθους, προφαινομένων ἐκ τῶν ἐξωθεν κολωνῶν ἐφ' ὧν Ῥωμαῖοι κατεστρατοπεδεύοντο. Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν μηχανῶν λίθους στραγγύλους καὶ κύβους διὰ τὸ εὐσύνεπτον ἐς ἐπὶ πόρρωτι τῷ θαλάσῳ, ὡς δοκεῖν ἵπτασθαι τούτους, οὐ μὴν ἀπὸ μηχανημάτων ἵεσθαι, τοὺς δόµους κατεστεινον· οἱ δ' ἐπὶ γόνυ κλινόμενοι καὶ τοὺς ὀρόφους διαλύμενοι

τὸ ἐνοικοῦν πλῆθος ἔκτεινον, ὥς ἐντεῦθεν εἶναι καὶ τὴν ἐν ταῖς ἀμφόδοις ἐπισφαλῇ πάροδον καὶ τὸ ἐνδόν ἡσυχῇ καθῆσθαι πάντῃ ἀσύμφορον. Διὰ ταῦτα τοῖνον καὶ τὴν τοῦ βασιλέως προσεδριαν, οὐχ ἤκιστα δὲ τὴν ἐπὶ μαλακῷ θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀφάνισιν τοῦ τῆς Γάγγραις ἐπιστατοῦντος Ταῖσμανίου, ἐαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ αὐτοκράτορι ἐνεχείρισαν. Ὁ δὲ αὐτὴν εἰσιὼν καὶ τὸ πολὺ τῶν Περσῶν ἐκείθεν ἀπαγαγὼν, καὶ δισχιλίους ὀπλίτας Ῥωμαίους φρουροὺς τῇ Γάγγρῃ ἐγκαταστήσας, τὴν βασιλεύουσάν αἵσισε. Ἠλὴν οὐδὲ ταυτηνὶ τὴν πόλιν ἐφ' ἡλίοις ἡ Κωνσταντίνου μακροῖς ἔδωκεν ὑπ' αὐτῇ κληρουμένην καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐνταττομένην ὑπηκόοις πόλεσιν· ἀλλ' ἐπιδρίσαν τὸ [P. 13] Περσικὸν μεῖζον τοῦ προτέρου καὶ λίαν ἐπικρατέστερον, καὶ βαλὼν χάρακα, λιμῷ παρεστήσατο, ἄλλοις καίριοις ἐπισπωμένου τοῦ βασιλέως καὶ τούτοις τὸν νοὺν προσέχοντος.

Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε κατὰ τῆς Κιλικίαν στρατείας **A** ἐκέρχεται, τὸν Αἰδοῦνης, ὅς Ἀρμενίας ἤρχε, μετιέναι πρὸς ὥς ἄλλα τε κατὰ τὰς Ῥωμαίων πόλεις μακρὰν γειρωμένην, ἀλλὰ δὴ καὶ Σελευκείας ἐπιβῆναι περιούμενον. Ἀγροχῶς τοῖνον τὰς οὐσας δυνάμεις καὶ νεκροὺς ἄλλας αὐταῖς προσθέμενος, καὶ τὰ ἐφόδια ἱκανὰ πρὸς χροκίαν ἐκδημίαν ἐνέθεμενος, ταῖς Κιλικίαις πόλεσιν ἐφίσταται· καὶ ταύτας ἀμαχίᾳ παρελθὼν Ἀδάνης ἐπέβη, καὶ κρατεῖ τῆς Ταρσοῦ. Οὐ μέγιστος δὲ τούτου περιγράψας τὸ πρόθυμον περὶ τῆς δαλῆς Ἀρμενίας διαγωνίζεσθαι, ὅθεν πῇ μιν ὁμο- **B** λογίᾳ χειρούμενος τὰ τῶν φρουρίων ἐπικαιρίστα, τῇ δὲ διὰ μάχης αὐτὰ ὑπαγόμενος, ἐγκρατὴς ἀπα- σης τῆς χώρας γίνεσθαι. Ἐπιστάς δὲ τὸν ἄλλοις καὶ ἐποτόμῳ τινὶ ἐρύματι ὅπερ Βακὰ ὀνομαζέται, ἐπεὶ μὴ χεῖρας προὔτεινον αὐτῷ οἱ ἐντὸς οὔτε μὴν προ- **C** ἔχουσαν εἰς εἰρηναίαν ξυμβάσεις, διαλαμβάνει τοῦτο πάντῃ τῷ στρατεύματι, βαλὼν χάρακα, μὴ ἂν ἐκεί- **D** θεν ἀπάραι τὸ παράπαν ἰσχυρίζομενος, εἰ μὴ τοῦ πολέματος ἐγκρατὴς ὀφθήσεται, καὶ εἰ πολιωθῇναί οἱ ξυμβαίῃ τῇ προσεδρίξαι τὴν κεφαλὴν καὶ ταῖς χερσὶν παλυνθῆναι πολλὰς καταφοραῖς, εἰς νοὺν ἔχων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ὅσα μὲν εὖ πάθοιεν περ' αὐτοῦ ὑπενδόντες καὶ ἐκστάντες αὐτῷ τοῦ ἐρύματος, οἷος δ' αὖ χειρίστοις ὑποβλήθηεν πολέ- **C** μου νόμῳ ἰλόντες καὶ τὴν στρατιάν ἰδόντες εἰσ- **D** ρυῖσαν ἐνδοθῆναι. Ἦν δ' ἀσπίσι ταῦτα ἐπὶ δῶν ἔχοντι κωφεύουσαις πρὸς τὰ ὑποψαλλόμενα παρὰ τοῦ φερμακοῦ, καὶ σμήχων ἀντικρυς διηλέγγετο τὸν Διόδοτον. Οἱ γὰρ τοῦ φρουρίου Βακὰ τὴν ἐπιστά- **C** σιν πεπιστευμένοι καὶ πάντες μὲν ἀκαταπλήχτως **D** ἔχον πρὸς τὸν ἀγῶνα, Κωνσταντίνος δὲ τις μάλιστα, τοῦ τῶν Ἀρμενίων γένου, τὰ πρῶτα κληρού- **D** μενος καὶ τῶν πολλῶν ὑπερφόρων χειρὸς γενναύ- **D** τηται· οὐ γὰρ μόνον τὸ ἐνοικοῦν πλῆθος ἐπισυνίστησι καὶ διανίστησι πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τοῦ φρουρίου πολλὰς προοπτανό- **D** μενος καὶ τοῦ γηλόγου μεθ' ὀπλῶν ἰστάμενος, ἐφ' οὐκ ἐπὶ μὲν φύσις τὴν πέτρην ἀνέδωκεν, ἡ δὲ **D** τέρχη τείχισιν αὐτῇ περιέβαλε καὶ ἐκράτουνεν, **D** ὅρχει τὸν βασιλέα Ἑλληνίδι ἐπλυνε γλώττη, ἔς **D** τε τὴν ἀκοίτην καὶ τὰς θυγατέρας ὁ στόμαργος **D** ἐρεσγελῶν καὶ λόγους ἀπρεπεῖς ἀφίει. Ὁ βασιλεὺς **D** μὲν οὖν συκλαθεῖν τὸν αἰσχροδόνημον βάρβαρον καὶ **D** ὅλας λαθεῖν ἐξ ἐκείνου ἐγλίχετο· ὁ δὲ, τῇ σφετέρᾳ **D** κειμήλιᾳ ῥώμῃ, καὶ μέγα τῷ δραστηρίῳ κα- **D** τακομπίῳ τῆς φύσεως, ἔτι καὶ τὴν βασιλείαν **D** κατεμύκωντο παρ' ἑαυτῶν καὶ προῦκαλεῖτο ἀνάδην **D** τὸν ἐπ' ἐλπίδι ἐκείνῳ συμπλακυσόμενον. Ἀμέλει **D** καὶ βασιλεὺς ἐπιτάττει τοῖς ταξίρχαις ἐκ τοῦ αὐ-

Post hæc expeditionem in Ciliciam denuntiavit Leburnæ Armeniæ regis ulciscendi causa, qui præter alia Romana oppida subacta etiam Seleuciæ imminabat. Igitur et veterano milite convocato et novis delectibus habitis, et justo commeatu ad diuturnam expeditionem præparato. Ciliciæ portis citra pugnam superatis Adanam occupat et Tarso potitur. Sed præ animi alacritate his non contentus pro tota Armenia pugnat; et castellis opportunis- **B** simis quibusque partim deditione, partim vi captis, tota provincia potitur. Aggressus autem inter cætera castellum quoddam præruptum nomine Bacam, cum hostes **30** non supplices manus protenderent nec pacificationem ullam admitterent, toto exercitu circumposito et operibus excitatis se negavit inde discessurum nisi capto oppido, etiamsi in obsidione canescendum et nivium procellis sæpius albescen- **B** dum esset, interim obsessos admonens quantis beneficiis afficiendi essent, si munitione sibi cederent, et quam pessime tractandi, si bellimore capti exercitum intra mœnia viderent. Sed hæc aspidibus canebantur aures de industria oblitantibus, ne **C** Magi incantationem audirent; neque aliud nisi Æthiopem lavare eum apparebat. Nam et ii qui eum locum defendebant, omnes ad certamen parati erant; et Constantinus quidam Armenius nobilissi- **C** mus, promptitudine manuum vulgo præstantior, cives non modo instruebat et ad Romanum bellum concitabat, sed et ipse sæpe ex castella prospectans et armatus in tumultu stans, quem natura rupe, **C** ars mœnibus circumdatum firmarat, Græca voce dicteria in imperatorem jaciebat, et uxorom ejus ac filias oris impotentis homo obscenis verbis deridebat. Itaque petulantem barbarum comprehen- **D** dere imperator et multare cupiebat. At, ille viribus **31** fretus et naturæ suæ robur jactitans, imperatoris aciem subsannabat, et ad singulare certamen aliquem ab exercitu delectum provocabat: sed et **D** imperator statim tribunis mandat ut fortem aliquem militem, qui Armenio par esse queat, deligant. Eustratius igitur ex Macedonia legione delectus **D** sentum viri longitudine accipit et ense recens acutum. Sic armatus e castris ad radicem collis **D** abit; et Armenium hortatur ut non nihil descendat, quo in æquo campo pugnent, si omnino duellum **D** appetat et non præter alia furiosa dicta istud etiam temere effutiat. Quæ verba Constantinus **D** sibi probro esse ratus, fulguris instar nubibus emi- **D** cantis aut montanæ capræ e fructibus exsiliensis, Eustratium aggreditur, bellator et ingenti corpore

et animo confidenti, albo clypeo munitus, undique æquali, cuius umboni crux insculpta erat; et gladium dextra gerens clypeum Macedonis et recta et ex obliquo ferire non desistebat, insana, temeritate incitatus; et subinde expectabatur magno malo virum affecturus. Imperator 32 vero in Macedone spem adeo nullam habebat, ut eum evasurum esse clara voce negaret. Quamvis autem Constantinus tanto impetu Eustratium urgeret, tamen eundem Romani acclamationibus confirmabant, et ut vicissim feriret hostem admonebant. Is vero sæpe elata manu quasi percussurus, præter expectationem eandem retrahabat, haud secus ac si præstigiator quispiam dextram ab ictu averteret et ad facinus paratam reprimeret. Tandem ensem diu libratum ita in Constantini clypeum impegit, ingentem illum quidem et plane Hectorcum, ut medium dissecaret; ad quod factum Romani cum magna admiratione exclamarunt. Armenius vero clypeo præter spem nudatus, cum non amplius in planitie manere posset, fuga salutem quæsit, et ut in capitis periculo, magna cum festinatione in tumultum se recepit. Deinceps vero suo loco manens neque Romanos contempsit neque in imperatorem et genus ejus convicia tanquam obcenitatis suæ sagittas jecit. Macedo autem rogatus ab imperatore quo consilio manum sæpius sustulisset quasi percussurus adversarium, ac unum duntaxat ictum intulisset, sibi propositum fuisse respondit uno istu et clypeum et Armenium dissecare; quod cum ad 33 exitum perducere non posset, quod is clypeum corpori non applicatum, sed longiuscule remotum haberet, noluisse frustra digladiari, ac gestamen probe tetigisse, atque utinam hostem inermem eodem modo tangere potuisset. Imperator hanc orationem admiratus, maximis donis Eustratium prosecutus est. Paucis diebus post, eo quoque castello vi expugnato, Constantinus captivus in compedibus abducitur. Deinde in triremem conjectus est, Byzantium perveheretur; quæ cum anchoram solvisset, homo audax et temerarius custodes noctu aggressus plures occidit, et a suis famulis solutus fuga elabatur. Sed priusquam novis rebus studeret, comprehensus et imperatori proditus est. τὸ γένος θρακιστοῦν σκαρλοχίας ἵνα προέθετο τοὺς ὀδόντας ὥστε τόξον διατιθέναι κέσταιν ἄρμολύμενον. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως ὁ Μακεδὼν ὅτι δρῶν καὶ διανοούμενος εἶναι μὲν χεῖρα πολλάκις ἀνέτεινεν ὡς πλῆξων τὸν ἀνθίσταμενον, τὸ δὲ ξίφος ἀπαξ κατήνεγκε, σκοπὸν εἶναι οἱ διὰ μίαν ἔφατο τοῦ ξίφους καταφορᾶς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν αὐτὴν ἀνέγοντα διελεῖν Ἀρμένιον· ὡς δ' ἐπιτελὲς οὐκ εἶχε τὸ ἐννοούμενον διὰ τὸ μὴ ἐν χερσὶ τὸν διάφορον τὸν θυρεὸν ἀνέχειν, ἀλλὰ προδεδλῆσθαι κατὰ πολὺ τοῦ σώματος ἀφεστῶτα, ἔγνω μὴ ἐλινύειν διακενῆς, τοῦ δ' οὖν ὅπλου καὶ μάλα καθικέσθαι καίρως, εἴθ' οὕτως μεταλθεῖν τὸν πολέμιον ἀπὸ ἀσπίδος γενόμενον. Θαυμάσας τοίνυν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τοῖς τοῖς ὁ βασιλεὺς δωρεαῖς γεγίσταις ἡμέψατο σὸν Εὐστράτιον. Οὐ πολλὰ δ' ἡμέραι παρίππευσαν, καὶ ὑποκύπτει τῷ βασιλεῖ καὶ βίβ' ἐνδίδωσι καὶ τοῦτο τὸ φρούριον, καὶ συλληφθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάγεται δορκάλιωτος, σιδήρε' τοῦς πόδας ἀσφαλισθεὶς. Ἐπειτα δὲ καὶ ναὺς τριήρης τοῦτον εἰσδέχεται κατενεχθέντα εἰς θάλασσαν· ἦτις μετὰ μικρὸν τὰ ἀπόγεια λύττασ' ἡμέλλε διακομίσαι τὸν δεσμώτην ἐς τὸ Βυζάντιον. Τολμηρίας δ' ὦν καὶ θερμούργος ὁ Ἀρμένιος τοῖς φύλαξι νυκτὸς ἐπιθήμενος, πλείστους ὄρους διαχειρίζεται, καὶ τῶν δεσμῶν ἀνεθεὶς ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ θρακιστῶν φυγὰς οἷχεται. Ἀλλ' οὐπω νεωτέρους ἐκ-εφύη πράγμασι, καὶ συτχεῖς αὐθις καταπροδίδοται βασιλεῖ.

Α τὰ τὰ τῶν ἀλκίμων τινὰ στρατιωτῶν ἀντιτάξει τῷ Ἀρμένιῳ ἀντίμαχον ἀξιόμαχον. Ὡς οὖν Εὐστράτιος τις ἐκ τοῦ τῶν Μακεδόνων ἐπεκρίθη τάγματος, ἀσπίς αὐτῇ ἐς ἀνδρόμυχες κατιούσα δίδεται· καὶ σπάθη νεόσμητος ἐγγερίζεται. Οὕτω δ' ὀπλισθεὶς Εὐστράτιος ἀφίσταται μὲν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰλῶν, περὶ δὲ τοῦ γηλόφου τὰ κράτπεδα ἐπιστὰς ὑποκαταδῆναι βραχὺ τὸν Ἀρμένιον ποσὺ καλεῖτο, ὥπως ἐν ἰσοπέδῳ διαγωνίσωνται, εἴπερ ἀληθῶς τὴν μοναθλίαν αἰρεῖται καὶ μὴ ἐπὶ πλείστον ἐμπληξίας ἰλῶν εἰκῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο σοβαρεύεται. Ὑδρὶν τοίνυν οἰαίαν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ τοῦ Μακεδόνος ἡγήταμος βήμισα, ὡς καταιβάτης πρὸς τὴν δορκὰς ὁρσεύροτος θάμνων διαλλομένη τῷ Εὐστράτιῳ προσεγγύεται, οὕτω μὲν τὴν γὰρ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὦν, οὕτω δὲ θαρσλέος πολέμιστος, ἀπὸ τῆς προδεδλῆμένος ἴσιν πάντοθεν καὶ λευκῇ, χάραγμα σπαρυκὸν περὶ τὸ μέσον ἔχουσιν. Οὐκοῦν καὶ τὴν δεξιὰν ξιφοφοροῦσαν τανύσας, ἐπ' εὐθείας τε καὶ ἐγκαρσίως κατὰ τῆς ἀσπίδος πλῆττων οὐκ ἀνίστα τὸν Μακεδὼνα, οὐτρώδει προπετεῖς χρώμενος, καὶ ἦν αἰεὶ προσδόκιμος μέγα τι κακὸν τὸν ἄνδρα ἐργάσασθαι. Καὶ βασιλεὺς παντάπασιν ἀγεγνώκει, μὴ μόνον τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀποδοουκόμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τεθνᾶναι τὸν Μακεδὼνα λαμπρῶς ἀπειπάμενος. Καὶ τοιῷδε μὲν οὖν ὁμήματι βροθίῳ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπικειμένου, ὅπως τὸν Εὐστράτιον φωναῖς ὑπὲρ λείπον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλῆττειν αὐτὸν ὑπεφώνουν. Ὁ δὲ πολλάκις ἀνατείνας τὴν χεῖρα, καὶ δόκησιν παρασχόμενος ὡς πλῆξει τὸν ἀντίπαλον, ὑπεστέλλετο παρὰ δόξαν, οἷα τινος Τελχίως τὴν δεξιὰν ἐκείνῳ τοῦ πλῆττειν ἀπάγοντος καὶ πρὸς τὸ δρῆν ἐκτεινομένην ἐπέχοντος. Ὅψι δὲ ποτε μετὰ πολλὴν τοῦ ξίφους ταλάτευσιν τὴν χεῖρα κατεσχεγὼν ὁ Μακεδὼν διγῆ, τὸν Κωνσταντίνου θυρεὸν ὁ αἰρεῖ, χρῆμα τι πέλωρον ὄντα καὶ ἀτεχνῶς ἱκτόρειον· πρὸς ὅπερ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπὶ πλάλῃ μετὰ πλείστης δὴ τῆς ἐκπλήξεως, ὁ δ' Ἀρμένιος τὸ φυλακτήριον ὅπλον οὕτως ἀέλπτως ἀποβαλόμενος, μηκέτι μένειν ἐπὶ τοῦ μεταίχμιου δυνάμενος, ποσὶ τὴν σωτηρίαν ἐπρίατο, ἐπαναδράμων εἰς τὸν γήλορον ὡς τὸν περὶ ψυχῆς τρέχων σὺν ὀξύτερον ὁρμήματι. Τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ χώραν μένων οὔτε Ῥωμαίων κατεφρυάττετο, οὔτε μὴν ἐς τὸν ἄνακτα καὶ βίλεμνα ἐν τῷ τὰ χεῖλη τείνειν κατὰ νευρὰν καὶ

Ε. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν ἁλιωτίν τοῦ Βακὰ μετ' Α
 ἡδίας ὁ βασιλεὺς ἐκονίσαστο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν
 ἰαδαρζαν προτερόν πλείστα ἐμόγησεν. Ἡ γὰρ
 λικ αὕτη, κουροτρόφος οὖσα καὶ πολυᾶνθρωπος,
 ἡμῶν τε διειλημμένη, τείχεσι καὶ πατρῶν ἀπο-
 μων ὑπερθεὶν ἰδρυμένη, τότε μᾶλλον ἀσφαλεστέρᾳ
 ῥύνηται παρὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς κρησφύγετον
 κελόντων, ἀπάντων ὄντων καταφράκτων καὶ
 πύκτων, ἐπιτειχίσματα προσεληφύτα καὶ μηχαν-
 αῖς παντοίαις διαληφείσα. Βασιλεὺς μὲν οὖν
 ὡς αὐτοῦ στρατιᾶς προπέμπομεν εἰς αὐτὴν,
 τοῦτο Περσικοῖς κατελεγεμένον τέλεσιν, ὡν τὸ
 ἴσχυε πρότερον τὴν Γάγγραν παρασυστάμενος,
 ἔσαν λαβεῖν ἐντεῦθεν τῆς τῶν Ἀρμενίων γνώμης
 ὑλόμενος καὶ ἀκριβῶς γινώσκει πρὸς οἷς εἶσιν.
 δὲ, καὶ πρὸς μόνην τὴν θείαν τούτων θυμῷ ὑπερ-
 παντες ὡς ἀπολούμενων αὐτίκα καὶ μηδὲ τὴν
 ὥτην αὐτῶν ὑποστησόμενων ὁρμήν, τὰς πύλας
 κείλαιντες κατ' αὐτῶν ἐξεβόησαν, καὶ συμβολῆς
 σμένους ἤρτωντο τε τούτους τὰ νῦν στρέψαντας
 ἐπὶ πλείστον καταδιώκουσι. Συστάτων δὲ μετὰ
 τῶν φευγόντων Περσῶν ἐν τῇ τὴν ὄψιν με-
 λαλεῖν οἷα καὶ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπαρηξάντων
 μαχίων, ἡ μάχη καλίντροφος γίνεται, καὶ ἔκον-
 εἰς τὸ τεῖχος ἐγκαλεῖν οἱ Ἀρμένιοι. Μικτῶ
 ὕστερον καὶ τοῖς τείχεσιν αἱ μηχαναὶ (25) προσ-
 νται, καὶ οἱ λίθοι ἐκτενδυνῶνται σφαιροειδεῖς
 τὰς θύρας βάλλουσιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ βάρελλον
 τοῖς τοῖς ἤρμων ἦν, τῶν δ' ἐπὶ ἄλγεων ἴνωθεν ἐξ
 ἐπάλου στήσαν καὶ αὐτὸ μηχανήματα βάρη τε
 ὡν ἐκόντιζεν εἰς τὸ στράτευμα καὶ σιδήρια
 θηρακίζοντα ἐξετίνασσε, καὶ ἦν κατὰ τοῦτο
 ἡμῶν ὡς ἐπίπαν ἐπικρατέστερον. Ὅθεν τὰ
 πρῶτα πλείστοι τῶν Ῥωμαίων εἰσίνοντο· εἴτα
 εἰς παράλογον, ὡς εἰπεῖν, καὶ σωδὴ ὁρμήν (26)
 ἠρξάντες ἐκτοῦς οἱ Ἀρμένιοι ἐξίοντες κατα-
 κρούσιν τὰς ἐσπόλεις, εὐφυᾶ πρὸς ἄφην εὐράμε-
 τοῦ πυρός τὰ ἐκ θανάτων ἐπισυνθέματα τε καὶ
 ματα, ἃ πρὸς ἔρυμα τῶν μηχανῶν προετίετο.
 δ' ἐπὶ τούτοις καγχασμοὶ τῶν ἀντιπάλων καὶ
 σμοὶ σώματος πρὸς δάχτυλιν καὶ Ῥωμαίων
 ἐγγλωσσοὶ χλευασμοὶ (27) καὶ στομφασμοὶ κατὰ
 ῥήτους καὶ λήροι μακροί. Ἀνοχῆς δὲ γενομένης
 τῆς μάχης ληξάντης ἐπὶ βραχὺ τὰ τε πετροβόλα
 σπυράζοντα πρὸς Ῥωμαίων ὄργανα (28) καὶ τὰ
 τῶν προτεθέντα παραπετάσματα τε καὶ ἱμαν-
 ματα ἐκ πηλίων πλίνθων συντίθενται, καὶ οὕτω
 ἐκ τῆς τῆς μάχης πάλιν ἐτυπτετο. Ἀμέλει καὶ ὡς
 παρὰ τῶν Ἀρμενίων ἐκτινασσόμενα φλογερὰ
 ἔργα κατὰ μηδὲν τὰς μηχανὰς ἐλυμαίνοντο, εἰς
 ὅς συνιδεῖν ἐσχάζειν τὰ τούτων διανοήματα
 εἰς κοτεπὸν μεταπίπτειν τὸν πρῶτον τωθασμόν

VII. Neque vero Bacæ duntaxat expugnatio, sed
 prius etiam Anabarzæ plurimum difficultatis habuit.
 Nam ea urbs frequentissime habitatur et in præ-
 ruptis sita rupibus robustis mœnibus cingitur; tum
 vero magnis etiam ac iis qui se eo tanquam in
 asylum contulerant, omnes cataphracti et viri for-
 tissimi, additis etiam propugnaculis et 34 omnis
 generis machinis firmata erat. Imperator igitur
 partem sui exercitus eo præmisit, quæ Persicis
 cohortibus constabat quas in Gangræ deditione
 ceperat, ut animos Armeniorum periclitaretur ac
 plane cognosceret utris studerent Verum hostes ad
 primum eorum conspectum ira inflammati, quasi
 vero statim perituri ac ne primum quidem impe-
 tum suum toleraturi essent, portis apertis erupe-
 runt: cumque ad manus ventum esset, eos in
 fugam coniectos longissime persequuntur: sed
 cum paulo post Persæ conversi Romanis legionibus
 opem ferentibus substitissent, mutata pugne facie
 Armenii inviti mœnibus includuntur. Mox etiam
 machinis ulmotis, rotundis saxis turres feriuntur.
 Cæterum nec barbari conquiescunt: quin et ipsi
 ex adverso productis machinis grandia saxa ex
 propugnaculis in exercitum jaculantur et ferra-
 menta scintillantia vibrant; eaque parte Romanis
 omnino superiores principio plurimos lædebant.
 Deinde inopinato quodam et belluino impetu erum-
 pentes, se invicem cohortati, machinas, igne in-
 storeas et pegmata quibus tegebantur ingesto,
 facile cremant. Sequuntur cachinni hostium, hilares
 corporis agitationes, 35 Romanorum crebra derisio,
 ludiaro contra imperatorem, nugæ longæ. Cum
 pugna non nihil quasi per inducis quievisset, Ro-
 mani tormenta reparant, eorumque teguminibus
 e limo confectis postridie mœnia denuo feriunt.
 Cum autem flagrantia illa ferramenta, quæ Armenii
 jaculabantur, machinis nihil incommodarent, irriti
 conatus efficiebant ut prior eorum risus et ludibria
 in luctum verterentur. Massæ enim quæ ex urbe
 librabantur, etsi concitate erant et acriter feriebant,
 tamen cum in tegumina illa rara humida lutea et
 laxa incidebant, erant irritæ, atque impetu remisso
 et flamma extincta nihil eorum faciebant propter
 quæ mittebantur. Muro igitur urbis in multis par-
 tibus perrupto, facilis in eam patuit aditus. Hoc
 modo imperatori cedunt hostes dudum impudentes
 et armis frementes, eique Anabarzam coacti magis
 quam ultro dedunt: nec id tamen statim, sed re
 iterum tentata et pugna sæpius repelita et transitu
 in alterum contiguum murum facto; a quo Ro-
 manos non sine sanguine quemadmodum a primo
 repellebant.

Hier. Wolffi notæ.

25; Αἱ μηχαναί. Utrum bombardas eo tempore
 fuerunt Græci, an aliud machinarum genus id
 est?
 26. Συνδὴ ὁρμήν. Porcorum aut aprorum po-
 nis more; τῆς enim et λάπρον et χοῖρον significat.
 27; Ῥωμαίων πηλίγλωσσοι χλευασμοί. Am-

biguum est utrum dicat Anabarzæ subinde irri-
 disse Romanos, an a Romanis vicissim subsannatos
 esse.

(28) Πετροβόλα ὄργανα. Fortasse balistas mayo-
 res sic appellat.

καὶ καταγέλων. Ὁ γὰρ σφενδονούμενος ἐκ τῶν ἔσθθεν μύθος εἰ καὶ τὴν ἀντήρης καὶ πρὸς τὰς πληγὰς ἀνένδοτος, ἀλλ' οὖν ἐπεγχερίπτων τῷ μανῷ καὶ πλαδῶντι διακένω τε καὶ γήνῃ καὶ σομφῶδαι προβλήματι: ἄπρακτος ἤκοντιζέτο· εἶχε μὲν γὰρ ὑποχαλᾶν τὸ βαλλόμενον, σθεννύμενος δ' οὖν ὁμῶς ἔδρα οὐδὲν ὧν ἕνεκα διηφείστο. Ὅθεν κατὰ πολλὰ μέρη διαβράγνεντος τοῦ περιδόλου τῆς πόλεως εὐέφοδα τὰ ἔνδον γίνεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑποκλίνεται βασιλεῖ τὸ πρὶν ἀναιδὲς καὶ βρέμον τοῖς ὅπλοις μέγα πολέμιον, καὶ τὴν πόλιν Ἀναδάρξαν ἀνάγκη μᾶλλον ἢ γνώλῃ αὐτῷ παραδίδωσιν, οὐκ ἐκ τοῦ παραχρησῆαι δὲ, ἀλλὰ μετὰ πείραν δευτέρων καὶ τὴν πολλὰκις ἀντίταξιν καὶ τὴν ἐκ τὸ προσεχὲς ἕτερον τεῖχος ἀναχώρησιν καὶ τὴν αὖθις ἐκ τοῦδε, καθάπερ ἀπὸ τοῦ πρώτου, μεθ' αἵματος ἔκκρουτίν τε καὶ ἀποσάλευσιν.

36 Circumjacentibus castellis eodem tractatis modo in Cœlesyriam abijt; et pulcherrimam urbem Antiochiam ingressus, quam fluvius Orontes perfluit et ventus Favonius perfluit, supinis manibus a principe Raimundo et omni civium multitudine suscipitur. Diebus pluribus in urbe commoratus, initaque cum principe Raimundo et Tripolitano comite amicitia. Antiochiæ finitimas Syrophœnissas urbes, quæ ab Agarenis tenerentur, aggredi statuit. Profectus igitur ad Euphratem fluvium ubi ad oppidum quod ab incolis Piza vocatur pervenisset, et hostes in conflictu fortissime se gessissent, Romana legio, quæ impressionem fecerat, recedit hostibus aliquousque persequentibus, ut quorum immanem incredibilemque impetum ferre non posset. Paulo vero post, cum ipse imperator cum sua phalange se ostendisset, multi hostes adoriuntur; qui Romanorum incursione turbati intra mœnia compelluntur, neque amplius excurrere decreverunt. Habebat id oppidum murum duplicem quem alibi fossa profunda cingebat, alibi vivum saxum muniebat. Multis vero turribus **37** saxorum graudine prostratis, Agarenorum feroces et elati animi conciderunt ut supplices vitam ab imperatore peterent, eamque omnibus opibus commutarent. Ex hoc, parte copiarum contra urbes et castella ultra Euphratem ablegata, multas manubias coegit, et Pizam Edesseno comiti donavit: Bempezoque præterito ut expugnatu facili, cum in acclivi planitie situm esset, contra Chapelum et Pherepum est profectus, precibus Antiocheni principis, qui una militabat, impulsus. Cum ad Chapelum accessisset, quæ olim Berrihœa dicta fuit, videt urbem esse frequentem et magnis militum præsidiis munitam; qui ad primum Romanorum conspectum impetum in imperatorios faciunt, victique mœnia repetunt; nec semel duntaxat, sed iterum **38** atque iterum excursionibus factis nunquam vicerunt: imperatori vero urbem circumeunti et speculanti clam tormentis insidiati aberrarunt. Qui cum in præsentia nihil efficere posset, tum ob urbis munitiones et equestres iu ea pedestresque copias, tum quod commeatus ignis et aquæ penuria laborare incipiebat, inde discedit, et Pherepo primo impetu capto et comiti cuidam Antiochenæ urbis donato ad aliam urbem transit, Caphardam nomine, quæ

A Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περίεξ ταυτῇσι τῆς πόλεως φρουρία μετελθὼν ἐς τὴν κοίλῃν Συρίαν ἔπεισι, καὶ τὴν καλλίπολιν Ἀντιόχειαν εἰσιῶν, τὴν δίδεισιν Ὁρόντης καὶ περιδομβεῖ Ζέφυρος ἄνεμος, ὑπταίαι χειρὶ παρὰ τε τοῦ πρίγκιπος Ραῖμόνδου καὶ τοῦ πληθους παντὸς τῶν ἀστυνόμων προσδέχεται. Ἐφ' ἡκαναῖς δ' ἡμέραις τῇ πόλει ἐνδιατρίψας, καὶ λίξιον ἐκυτῷ (29) τὸν πρίγκιπα δείξας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριπόλεως κύμητα, ἔγνω προσβαλεῖν ταῖς περὶ τὴν Ἀντιόχου ἰδρυμέναις καὶ παρ' Ἀγαρηῶν κατεχομέναις Συροφονίσσαις πόλεσι. Τοῖσιν καὶ τῷ ποταμῷ προσεγγίσας Εὐφράτῃ ἀφικνεῖται εἰς τι πολίχνιον ἐγγχωρίως Πιζάκκαλούμενον, ἔνθα καὶ πολλὴν ἐνδείκνυται τῶν πολεμίων περὶ τὴν συμβολὴν γενναϊότητα ὑπονοστεῖ τὸ Ῥωμαϊκὸν, καὶ μελῶν τινὸς καταδίωξις γίνεται μέρους τοῦ προελάσαντος μὴ ἀντισχεῖν ἔχοντος πρὸς πάθος μακρὸν καὶ φορὰν παράλογον τῶν ἐναντίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγγυτέρω τοῦ βασιλείως φανέντος ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν φελαγγος συλῶν τοῖς ἀντιπάλαις συρρήγνυνται· οἱ δὲ μὴ ἐνεγκόντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίεσιν τῶν Ῥωμαίων συγκλείονται εἴσω τοῦ τειχισμοῦ, καὶ οὐκέτι ἐπεκτρέχειν προέθεντο. Τεῖχος μὲν οὖν καὶ περὶ τειχος ὑπὴν τῷ πολίσματι, καὶ βαθεῖα τέφρος ἐν μέρει τοῦτο περιεζώννυε, καὶ λίθος αὐτοφωτὴς ἐνιαχοῦ κατεφράγγυε· πολλὰ δὲ τῶν πυργωμάτων ὑπενδύτα ταῖς τῶν λίθων νιφάσι καὶ πρὸς γῆν καταρρέυσαντα τῶν ἐκ τῆς Ἀγαρ καθεῖλε τὸ φρόνημα. Ἐντεῦθεν οἱ τολμηταὶ καὶ φουσῶντες ἄμειτρα, εἰς δειλίαν αἰθεμένων αὐτοῖς τῶν ὀχυρωμάτων, ὑπὲρ τε τῆς οἰκείας ἀντιβολοῦσαι ζωῆς καὶ τῶν ἐνόνητων πάντων αὐτῇν ἀλλάσσονται, βασιλεῖ τὰς χεῖρας προτείναντες. Ἐκ δὲ τούτου μοῖραν διαφείας στρατεύματος κατὰ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Εὐφράτου πόλεων καὶ φρουρίων πληθὸς λαφόριον συνέλεξε, καὶ τὸ Πιζά τῷ τῆς Ἐδέσσης ὠρησάμενος κύμητι, τὸ Βέμπετζ παραλλάξας ὡς εὐκαταγώνιστον κρηθὲν κατὰ πεδίου κείμενον ὑπτιέζοντος, κατὰ τοῦ Χάλεπ καὶ τοῦ Φέρεπ ἐξέμπησε, τοῦτο αἰτηταμένου τοῦ τῆς Ἀντιοχειαδ' πρίγκιπος, ἐπεὶ καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ συνεσιράτευεν. Ἐπιστάς, δὲ τῷ Χάλεπ (τὸ δ' ἐστὶν ἡ πάλαι λεγούμενη Βέρβροια) ὁρᾷ πολυάνθρωπον πόλιν καὶ στέγουσαν ἔνδον πλείστον δσον ὀπλιδικόν, οἱ καὶ ἐξιόντες τοῦ τειχους διμεθεῖς Ῥωμαίων συμπλέκονται μετὰ ῥύμης τοῖς περὶ τὸν βασιλέα στρατεύμασι. Τὸ δὲ ἦντον ἀπνευλάμε-

Hier. Wolffi notæ.

(29) Καὶ λίξιον ἐκυτῷ. Vetustus Augustanæ rei-publicæ codex hic alium ordinem habet, transpositis utique paginis aliquot. Pro δείξας habet ἐκ-

τοῦ ποιήσας. Vox! pro λίξιον posita ob evanidos characteres legi don potest. Αἰξιος; quid sit, ipse auctor alio loco declarat.

τὸν περιβόλον ὑπείσθσαν. Οὐχ ἅπαξ δὲ, ἀλλὰ
 κατὰ τὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐπεκρομάς θίμενοι κατ'
 οὐδεμίαν τὸ κράτος ἤσαντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῇ βασιλεῖ
 ἐκτόβωλον λάθρα ἐπιδουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως
 δυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησί τῆς
 τῆν, οὐχ ἤττον δὲ καὶ τὸ ἐπιλειπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τ'
 ἰσότην. Καὶ τὸ Φέρεπ ἐξ ἐφόδου παραστράμενος, καὶ
 πύλωος, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐ-
 προκλιθεῖται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐ
 ἦ. Ἀλλὰ καὶ ταύτην διὰ βρυχέος χειρωσάμενος
 μεταβαίνει πρὸς τὰ πορρώτερα, καὶ τῆς πρὸς τὸ
 Σίξερ πορείας ἀπτόμενος στρατοπεδεύει περὶ τὸ
 Ἰστριον (πόλις δὲ καὶ τοῦτο τῆς μέσης τῶν ποτα-
 μῶν) ἀποθεν μικρῷ τοῦ Σίξερ κείμενον καὶ τοῖς
 εἰς· κατακτασάμενον ὕρισται. Ὁδοῦ δὲ πάρεργον
 καὶ τοῦτο δι·σπαρέντος καὶ πρὸς ἀρπαγὴν δια-
 ρεῖντος τοῖς στρατιώταις, καὶ τούτων μάλιστα τοῖς
 ἐκ καταλόγων τῶν Σκυθικῶν ὑφ' ὧν ἔαλκεν, ἐκεί-
 νων ἀπαναστάς τῷ Σίξερ πρόσεισιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ
 ἀπαιτος τοῦδε, καὶ τῶν ἀγχούρων σατραπῶν συνελ-
 θόντων, πλείστους ὅσους τοὺς ὀπλιτεύοντας συνε-
 λόχασι, ὅθεν καὶ πρὸς ἓνα συνασπισμὸν συνιόντες
 καὶ ὁμαχίαν κρατυνάμενοι μίαν προσπλήνουν,
 τὸν ἐκείσε περικλύμενον ποταμὸν διαδάντες, ἀλλὰ
 καὶ δόρτια ἐκ καλὰμων κραδαίνοντες ταῖς τοῦ βα-
 σιλέως συμπλέκονται φάλαγγιν, ἵπποις ὠκύποσιν
 ἐποχοῦμενοι. Καὶ συρρήξεως γενομένης πολλὰκις
 τὴν νίκης ὁ βασιλεὺς ἀποφέρεται, καὶ οἱ μὲν τῶν
 πολεμίων κατὰ τοῦ ὕδατος ἀκοντίζονται, οἱ δ'
 ἐμπεύρονται δόρασιν, οὐδαμῶς ἐπαρκεσάντων σφίσι
 τῶν ἐνσειομένων δονάκων, ἀλλ' ἀσθενῇ καὶ λεπτῇ
 ἐπικουρᾷ καὶ, τὸ ὅλον εἰπεῖν, καταμίνην παρεχο-
 μένων αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ τεῖχος ἀναχωρήσαν-
 τες οὐκέτι ἐπεξόδους εἰργάζοντο, ἐκ δὲ τῶν γήινων
 ὀρέων προσηνόμενοι καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν σύν-
 αρσιν ἔχοντες Ῥωμαίοις ἀντεφέροντο, τὴν ἐκυτῶν
 χώραν ἀνέντες εἰς τὸ ἀδελῶς ἐκπορθεῖσθαι καὶ λητ-
 ζεσθαι καὶ χειροῦσθαι τὰ φρούρια. Οὕτω δὲ τούτων
 κρατύντων, ὁ βασιλεὺς τὰς [Ρ. 20] φάλαγγας
 δι·σπαρηντικῶς καὶ κατὰ γένος καὶ φατρίας διηρηνκῶς,
 ὡς φῶλα φύλους ἀρήγυσιν, εἰς μίαν μοῖραν τὸν Μα-
 κεδόνα καθίστησιν, ἑτέραν τὸ τῶν ἐκλεκτῶν, ἄλλην
 τὸ Σκυθικόν, ἔτι δὲ τὸ ἐκ Περσίδος ὁρμώμενον καὶ
 προσχωρῆσαν Ῥωμαίοις κατὰ πολέμους τοὺς πρό-
 τερον. Καὶ τῷ ἀμυγεῖ καὶ πολυμερεῖ τῷδε τῶν
 στρατευμάτων, διαφόρους προφαινόντων τὰς ὀπλί-
 σεις, φέδω πλείονι ληφθὲν τὸ πολέμιον τῆς ἄγαν
 ἐνσώσεως καθυφίησι, καὶ τὸν ἐκτός προέμενον
 τεγ·σμὸν πρὸς περιβόλον τὸν ἐνδον μεθίσταται. Ἐπὶ
 πολλὰκις οὖν ἡμέρας ἀγχέμαχοι συνάβαινον συμ-
 πλοκαὶ καὶ πείρα καὶ διαμάχαι, καὶ μονομαχίαι
 τῶν ἀρίστων, καὶ περιφυγαὶ καὶ ὑποχωρήσεις καὶ
 παταγῶντες ἐξ ἑκατέρων. Ἄλλ' αἰεὶ τὰ μὲν Ῥω-
 μαίων ἐπικρατέστερα καταφαίνετο, τὸ δ' ἐναντίον
 καὶ ἐπιπτεν ἀπὸ ξίφους πλειόνους, καὶ ἐκ τῶν
 εἰς θάνατον ὕπνωτες, καὶ τοῖς ἐκ μηχανῶν λῶσις
 εἰς μέρη διήρτητο καὶ πρὸς γῆν τὰ τεῖχη καὶ τὰ
 τούτων καθήρετο θωράκια, ὅμως ἔμενον ἔτι ἀκρά-
 ζαντων ἐς μυριοπληθεῖς ἀριθμούμενον, ἄλλως τε καὶ

A maximæ provinciæ imperat, et multis in circuitu
castellis dominatur, firmitate mœnium insignis.

περιόντι τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι-
ως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δέ τι δράσειν ἐξ ὑπογυίου
πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὐοπλον καὶ εὖπιπον στρα-
τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκείθεν μεθ-
ὲς τοῦτο κόμητι τινι τῆς Ἀντιοχείων ἀποχαριστάμενος
ἐγγώριον Καφροῦ λέγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη
ἔσχε· ἔστι φρούρια, στεφύβητι τε· χεῖρας κομπάζουσα.

VIII. Sed hac quoque brevi expugnata ulterius in-
tendit iter, Sezerim urbem versus; castraque juxta
Istrium ponit Mesopotamiæ urbem, a Sezeri non
multum dissitam et rebus omnibus instructissimam.
Qua obiter capta et militibus diripienda data, ac
Scythicis potissimum legionibus, a quibus expugna-
ta fuerat, inde Sezerim aggreditur cujus cives
(nam et finitimi satrapæ eodem tanquam ad 39
commune incendium restingendum confluxerant)
plurimos milites coegerunt, et inita societate con-
ductisque in unum copiis superatoque præterfluenti
amne jacula arundinea vibrantes, et equis velocis-
simis insidentes, imperatorias phalanges ultro la-
cessunt, ac sæpius aggressi nostros vincuntur, alii
in flumen præcipitati, alii hastis transfixi, nihil
adjuti vibratione arundinum, quarum auxilium in-
firmum, tenue ac plane arundinem experiebantur.
Dehinc intra munitiones reversi non amplius egre-
diebantur, sed ex terreis tectis se ostendentes ac
multum inde opis habentes contra Romanos fere-
bantur, direptionibus et vastationibus agrorum et
C finitimorum castellorum expugnationibus neglectis.
Quæ cum illi facerent, imperator phalanges recen-
set et pro nationibus et tribubus distribuit, ut
quique suis popularibus succurrerent. Macedones
in unum classem refert, eos qui selecti dicuntur
in alteram, Scythas in tertiam, eodemque modo
Persas, qui superioribus bellis Romanis accesserant.
Hostes autem hac distinctione et varietate legionem
et diversitate armorum territi, 40 remissa pertina-
cia et mœnibus exterioribus relictis, in interiora se
conferunt. Multis ergo diebus cominus pugnatur,
nihil non tentatur, etiam singularia fortissimorum
certamina fiunt: nunc in urbem refugitur. nunc in
eastra receditur, sic tamen ut Romani semper au-
piores essent. Hostes autem etsi plures gladio
cadebant, sagittis conficiebantur, machinarum saxis
discerpebantur, mœnia eorumque pinnacula ster-
nebantur, tamen clade in tanta multitudine parum
conspicua immoti perstiterunt, præsertim cum vita,
liberi, uxores, magnæ et variæ opes agerentur. Ac
forsitan capta esset hæc quoque urbs et omnibus
opibus nudata, Romanis ejus excidio gloriam
insignem adeptis, adversi nuntii imperatorem
vel invitum inde abstraxissent. Ferebatur enim
Edessa a Persis circumsessâ in excidii atrocissimi
periculo versari, nisi imperator primo quoque tem-
pore opem ferret. Igitur muneribus amplissimis
acceptis quæ materia omnium pretiosissima constan-
bant, et equis generosis, et et tela serica auro inter-

texta, 41 et mensa spectabili, et ante hæc cruce elegantissima in manus sumpta, cujus nihil simile visum est, in lychnite gemma exsculpta summoque artificio divinæ imaginis expressa similitudine, cujus aspectu oculi satiari non poterant, soluta obsidione Antiochiam versus profleiscitur. Aiebant autem Sezerini Sarraceni majores suos olim cruce illa radianti inter cætera munera imperatori oblata et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore ejusque vallo expugnato et imperatorio tabernaculo diueto, potitos fuisse. In discessu a Sezeri milites Zacæ et aliorum illustrium Persarum Romanorum terga adoriuntur, equis ocyssimis insolentissime et cum summo Romanorum contemptu et fastu furioso atque barbarico irruentes. Tamen spe frustrati non modo nihil memorabile gesserunt, sed temeritatis et insolentiæ suæ penas divinæ vindictæ dederunt, duobus eorum ducibus captis; quorum alter erat Atapacæ filius, alter Samuchi ameræ frater. Imperatore vero celebre v Antiochiam 42 denuo ingresso, tota urbana multitudo obviam effusa est, sacris imaginibus et pluribus ornamentis in vicis expositis ad ingressum ejus honestandum. Ex hac cum bonis omnibus et laudibus ad Ciliciæ fines profectus inde Byzantium iter ingreditur. Sic instructa acie progrediens, et a sua bellandi consuetudine non recedens, partem exercitus contra Iconienses Persas mittit. Nam ii, cum Syriam ingrederetur, arrepta occasione incursionibus Romanos infestabant. Eo igitur infesto agmine superato, agrum hostilem populatur, multis et hominibus et jumentis omnis generis captis. Atque hæc una expeditio versus orientem solem bella Joannes triennio gessit, quæ omnium linguas et mentes omnium in eum converterunt.

ρίας δίκην [P. 21] ἀμοιβὴν ὑπὸ τῆς θείας πίστεως δίκης καὶ δύο τῶν ἡγεμόνων ζωγρίας προσπαθῶ-
λοντο· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀταπακά καὶ ὁ τοῦ Σαμουχ Ἀμπαρά (31) κασιγνήτος. Εἰσιὼν δ' ὁ
βασιλεὺς τὴν Ἀντιόχου μεγαλύνοντον πόλιν τὸ ἀστυκὸν πληθεὺς ὄλου ἑαυτοῦ ἀνθρωπιάτο, ὡς καὶ
μεθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης δτι φιλοκαλίας τῶν ἀγίων λαμπρὸν ἐκείνη σχεδιάζει· τὸ εἰσιτῆριον.
Ἐκ δὲ ταύτης μετὰ φωνῶν εὐφρόνων καὶ προπέμφεων αἰνεσίμων εἰς τὰ τῆς Κιλικίας ὄρια παραθα-
λῶν, κἀκεῖθεν ἐξορμαίας τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον φερομένης ἔπειτα. Καὶ γούν κατὰ τάξιν πρῶτον
καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιέων Περσῶν ἀπόμοιράν τινα τοῦ στρα-
τεύματος· οὗτοι γάρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρητάμενοι πρὸς ἐπιήσειν
ἐκδορμαίει κατὰ Ῥωμαίων ἐχρήσαντο. Τῇ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς σίφους περιγενόμενος ἔκειρε τὴν
πολεμίαν, ἄλυσιν ἀνθρώπων καὶ ζῶων ἔλασιν παντοίων, ὅπῃτα ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὄχησιν, ἐργασάμενος.
Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἀγώνες τοῦδε τοῦ αυτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μίᾳς πᾶσαν
μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γῆν ἡμῶν ἐς ἑαυτοῦ ἐφελκύσαντες, ἐν ᾗ καὶ τριετὴς χρόνος ἐξέικετο.

IX. Sub id tempus frater Isaacius sebastocrator D Θ'. Τότε δὲ προεβύβη τῇ βασιλεῖ τῷδε καὶ ὁ
ad imperatorem rediit, cui, ut ante diximus, ad σεβαστοκρατορῶν καθ' ἡντος Ἰσαάκιος, ὃν εὐθέως
imperium obtinendum adjumenti plurimum attu- εἶρχε τὸ λέγειν συνασσαθεῖ οἱ τὰ περὶ τὰ εἰς τὴν
lerat. Nam ex parva quadam offensa divulsus a fra- τῆς βασιλείας κατάστητι. Κατὰ γὰρ μικρολυπίαν
tate cum Joanne filio ejus primogenito ex Romano- τοῦ ὁμογνήσιου διασχουρῆς καὶ φυγῆς ἀπάρχεσε ἐκ τῆς
rum finibus in exsilium 43 abierat. Erat autem vir Ῥωμαίων, συνελθόντων καὶ συμπληρῆντι ἔγαν τὸν

Hier. Wolffi notæ.

(30) Μικροῦ ποδηγέμου; ὀχήμασι. *Equis velocissimis proVecti*. Ὅχημα huic auctori subinde non vehiculum sed equum significat, ut alter codex ἄλογον quoque crebro pro equo ponit.

(31) *Ameras Turcarum reges aut principes dici* affirmat Cuspinianus. Reperitur hoc vocabulum apud Zonaram quoque sæpius, sed ejus significatio non explicatur.

Ἰωάννην τὸν τῶν παίδων ἐκείνου πρωτότοκον (ἀνὴρ ἄ οὗτος ὁπλιτοπάλης καὶ πολεμόκλονος, φύλῃ τ' αἰσίων καὶ εἶδος προφάνων ἀξιοθέκων), πλείστοις μὲν καὶ ἄλλοις προσέμιξεν ἔθνεσι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῷ τῆς Ἰκονιεύων σατραπείοντι μητροπόλει. Καὶ ἦν μὲν ὁ Ἰτακίτης οὗτος ὁρμαίνων ἀπὸ γῆρας ἐπὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ καὶ Σατάν γενέσθαι τῇ Ἰωάννῃ, χαριζάμενος δ' ἀπορώων καὶ τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην ὡς ταῖς κατὰ πόλεμον πράξεσι διὰ παντὸς περι- κλῆστον οὐδένα εὖρισκε τοῖς κατὰ σκοπὴν ἐκείνῳ συμβαίνοντι. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντας εἶχεν ἀσπληθύνοντας καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἀποστασίας ἐνέχευεν θυμωμένους, καὶ τὴν ἐπιχείρησιν ἀναγορεύοντας ὡς ἀσύμφορον κἀκείνῳ καὶ μηδ' αὐτοῖς ἐφικτὴν ὁπωσοῦν. Ὅθεν τοὺς τοπάρχας περιών, καὶ πᾶρ' οἷς κατέλυε δι' αἰδοῦς ἀγόμενος ὡς τὸ εἶδος τυραννικώτατος καὶ τὸ γένος ἐπιστη- μώτατος, ὅψα συνείδεως διακενῆς τῆς συγγενείας ἀποδείσσειται, βίον ἀντλῶν πονηρὸν, πρὸς τὸν ὁμό- σπονδον ἐπανέλυσεν. Καὶ βασιλεὺς ἀμείνως αὐτὸν τε καὶ τὸν οὐκ ἀποδέχεται, καὶ οὖν καὶ λόγους ἀμ- φοτέρω δίδωσι, καὶ χαριέντως προσπλέκεται· ἰσχυρὸν γὰρ τι χρῆμα πόθος συγγενείᾳ διωφαινόμενος, κτὲν ἀπεβράνει μικρὸν τι τῆς συμφορῆς φιλοπόνητος ταχέως γίνεται. Ἀμέλει καὶ τὸ [P. 22] πρώτῃ ἐκείνου διατηρήσας ἀλώδην οὐδὲν τι παλίγκοτον ὑπέσχετο ἐν ψυχῇ, ὅποια οἱ ἐν ἀρχαῖς φιλοῦσι τεχνάζεσθαι, τὸν γόλον ἐνθάπτοντες καὶ ἐναύοντες εἰς τὴν κατὰ καιρὸν ἐρυκτῶσιν καὶ καταπρήσιν· τῷ τῆς νίκης περιόντι δὲ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανόδῳ ἡγαλλιᾶτο. Καὶ τὸ ὑπὸ καὶ κατεκρίνα πῶς τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύεται, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαιοῖς καλλωπιζόμενον καὶ ὅσον θεῶν χροιστήρια τῷ καὶ πορεύσαντι τούτῳ καὶ νικητῇ ἀνασώσαντι, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀφίξει ἐκασταίνοντον.

Μὴ πολυωρῆσας δὲ τῷ Βυζαντίῳ, τῶν Περσῶν ἐισβαλόντων τοῖς κατὰ ποταμὸν τὸν Σαγγάριον ἐπιδρόμοις τόποις, ὑπερδὼν καχεξίας σάματος, ὡς εἶχεν ἐξώρμησεν, ὅθεν τοὺς πολεμικούς διαβροχῆτας τῇ παρουσίᾳ καὶ θερμότητι ἀγέλας ἐλάτας παντο- δειπῶν ἐπανήλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξιούσης τὴν πόλιν, τὰς Ὀχυράς εἰδείματο, τὴν ἐκ τῶν πολεμίων ἐκχερίαν εἰς τὸ μὴ πάντῃ ἀσύμφορον Ῥωμαίοις διατιθεῖς. Ἐμβραδύνει δὲ τοῖς τόποις τούτοις διανοούμενος τὴν στρατιάν ἀβροισθῆναι διετάχει. Καὶ ἦ μὲν ἐν βασιλείᾳ βασιλείων συνήγετο, αὐτὸς δὲ κατὰ τούτου τὸ ἔργον ὡς οὐδέποτε τοῖς στρατευομένοις ἀπογνώμων ἐδοξε καὶ βαρὺς καὶ τὸ πλέον μηδὲ μέτρα ἐκστρατείας εἰδώς, ὡς εἴπερ ἐλάθετο δὲ οὐκ ἐνέστηεν ὡς τριστὺν ἔτος ἐν τοῖς ἐφοῖς πολέμοις Ῥωμαῖοι διήνεγκαν. Τὸ δὲ πρὸς ἀδρόχτον ἐκείνου ἔχουσι μᾶλλον ἐκμήναν ἦν διὰ πολλοὶ τῶν εἰς Σίριον συναναθάντων ἐκείνῳ στρατιωτῶν μὴ πῶς τὸ εἶκος βλέψαντες, ἀλλὰ νόσῳ σώματος καὶ σπένει τῶν ἀναρχίων καὶ φθορᾷ τῶν ὀχημάτων ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ γρονθίσαντες. Ἐναγκάζοντο μὲν τῶν πατρί- δων ἐκείνων εὐθύ, ἀλλ' ἐνθα κατασκηνοῖ βασιλεὺς καταστρεφόμενος τῶν ἐπιμελῶς τὰς ὁδοὺς τηρούντων καὶ τὰς ὁλοπλοῦς περαιώσεις ἐπισκοπούντων. Ὅτι μὴ ἀγνοεῖν ἔχον τὸ τοῦ γογγυσμοῦ αἶτιον, τὸν

bellicosus et fortis, procera statura et forma visen- da praeditus; qui cum ad alias gentes transierat, tum ad Iconiensis metropolis satrapam, subinde ad incursandas Romanas provincias et res Joannis turbandas incitatus. Sed quia pecunia egebat et imperator Joannes perpetua rei bellicae laude flo- rebat. ipsi nihil ex sententia succedebat, ac patius omnes ab eo resiliabant et primum defectionis con- silium improbabant, conatum illum detestantes, qui nec ei expediret et ipsis succedere nullo modo posset. Igitur cum toparchas adiret, etsi ab om- nibus reverenter exciperetur ut forma rege dignis- sima praeditus et genere nobilissimo ortus, sero tamen intelligens, quod deserta cognatione æru- mnas frustra toleraret, ad fratrem se recepit. Im- perator vero et ipsum et filium suum cupide ex- ceptos allocutus est et suaviter amplexus. Nam cognationis desiderium multum valet; ac tametsi nexus ille nonnihil laxatus fuerit, facile tamen de- nuo astringitur. Ac pristina erga eum charitate inviolata conservata, bona fide in gratiam rediit, secus quam potentes solent, qui iram tegunt ac dissimulant, dum ulciscendi occasio detur. Cpolim igitur cum eo ingressus, non magis victoria quam fratris reditu est gavisus. Subditi quoque instinctu ejus laudes communicabant; nec tropaeis duntaxat gloriabantur, et Deo successuum auctori gratias agebant, sed et fratris ejus adventu lætabantur.

τὴν δὲ Κωνσταντίνου σὺν αὐτῷ εἰσὶν οὐ πλέον τὸ ὑπὸ καὶ κατεκρίνα πῶς τὰ ἐγκώμια τῷ τοῦ βασιλέως τούτου προμηθεύεται, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαιοῖς καλλωπιζόμενον καὶ ὅσον θεῶν χροιστήρια τῷ καὶ πορεύσαντι τούτῳ καὶ νικητῇ ἀνασώσαντι, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀφίξει ἐκασταίνοντον. C Cæterum non diu Byzantii commoratus, cum Persæ in patentes campos juxta Sangarium fluvium impetum ferissent, quamvis corpore æger, statim exiit. Ita hostibus sua præsentia territis et omnis generis pecoribus abactis. Lopadium recessit. Non multo post, cum etiam Gynæconitis urbe exisset, munitiones instauravit, otio quod a bello dabatur in rei publicæ commodum converso: quibus in locis cum commorari statuisset, legiones convenire jussit. Quod etsi ex mandato ejus fiebat, tamen mi- lites nulla unquam re se magis oneratos esse puta- bant, quod expeditionum nullum sciret modum aut oblitus esset, aut non reputaret Romanos tertium annum in bellis Orientalibus consumpsisse. Illud vero ejus odium exasperabat, quod multi milites, qui eum in Syriam secuti erant, re domestica nondum visa, sed ex morbo corporis et penuria com- meatus et jactura equorum in itinere morati, de- flectere a patria et ad imperatorem ire, ab iis qui vias diligenter obsidebant et portus observabant, cogebantur. Verum ipse cum indignationis causam ignorare non posset, ignorationem, ne contemptum dicam, simulans, et illos inania verba fundere si- nens, institutum suum urgebat. Dicebat enim se milites habere velle, qui idem quod ipse vellent, et continentibus expeditionibus non fatigarentur aut

frangerentur. Cum autem barbaros, qui in Armeniacorum provinciam irruerant, ulcisci, et Constantinum Gabram, longo jam tempore Trapezunte potentem ac pro tyranno se gerentem, capere statuisset, per Paphlagonum convallem iter intendit, ut continenter per maritima Ponti loca proficisceretur: idque duabus de causis, ut et exercitus e suis provinciis commeatum peteret, et si pugna committenda esset, ea ab una duntaxat parte immineret nec a circumventionem quidquam periculi esset. Nam Muchumetus, qui tum Cæsarea potiebatur, de quo supra diximus, maximis opibus pollebat et Iberiæ partem subegerat ac nonnulla Mesopotamiæ loca 46 in deditionem acceperat. Is ad vetustam Arsacidarum et Tanismaniorum recentem stirpem genus referebat, qui Tanismanii homines audaces et bellicosi erant, et eorum qui Orientales Romanorum urbes ceperant potentissimi ei impudentissimi. Vere igitur jam exeunte, imperator Lopadio discedit; et omni æstivo tempore autumnique parte temperatissima in eo itinere consumptis, sub hibernum solstitium in urbe Pontica Quinta hibernavit. Inde hostilem agrum aggressus multa incommoda pertulit; nam et commeatu pene omni destitutus est, et jumenta tam bellicosa quam sarcinis gerendis apta funditus perierunt. Unde hostes fiducia resumpta (nam fama nihil impervestigatum aut occultum sinit) multis inexpectatis impressionibus latronum more irruebant; aliquando etiam aperto Marte Romanos aggredientes phalanges eorum crebris detrimendis affliciebant. Instar enim densæ nubis subito irruentes, equorum velocitate freti, e medio recedebant, perinde ac si ventorum flatu attollerentur. Imperator vero ut cladem resarciret, passim in exercitu generosos equos conquirebat; iisque inter Romanos, qui contra ferre norant, ac Latinos 47 potissimum in circumagendis hastis dextros, distributis, aciem robustam hostibus opponebat, qui, cum hastarum impetum ferre non possent, in fugam vertebantur. His igitur artibus, et quia plurimi pedites vexilla sustinebant ad maiorem equitatus speciem præbendam, repulsis Persicis turmis, Neocæsaream perrexit juxta quam etiam inter Persas et Romanos crebro est dimicatum, et imperatoris junior filius Manuel, hastam gestans et patre inscio longe progressus, impressionem in hostes fecit; idque adolescentis facinus fere totum exercitum ad dimicandum supra vires impulit, aliis æmulatione incitatis, cæteris vero omnibus adolescenti metuentibus. et ab imperatore se maximam gratiam inituros ratis, si sua opera ab omni hostium insultu defenderetur. Ac tum pater filium palam laudibus prosecutus est.

Α οὐκ εἰδότες πλαττόμενος, ἵνα μὴ λέγοιμι τὸν μηδ' αὖ μῶς ἐμπαζόμενον ὑποκρίόμενος, ἐκείνους μὲν εἰς κενόφωνας, αὐτὸς δὲ τῆς προθέσεως εἴητο, βούλεσθαι λεγὼν ἔχειν τοὺς στρατιώτας συσπουδατίας καὶ μηδ' αὖ μῶς ταῖς συνεχέσιν ἐκδημίαις ἀπαυδοῦντας καὶ ἀποκναίοντας. Προθέμενος δὲ μετελθεῖν τοὺς κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενιακῶν παρεισφθρόντας βαρβάρους, ἅμα δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαδρᾶν κατασχεῖν χρόνον ἤδη συγχόν τὴν Τραπεζοῦντα ὑποποιεσάμενον καὶ ἔθουσι τυραννικοῖς αὐτὴν διεξάγοντα, διὰ τῆς τῶν Παφλαγόνων συσσεχίας τὴν πορείαν τίθισιν αἰεὶ τῶν τοῦ Πόντου παραλίῳ τόπων βαδίζειν ἐχόμενα δυοῖν ἔνακα, τοῦ τ' ἐκ τῆς οἰκείας χώρας τὴν στρατιάν οἱ πορίζεσθαι τὰ βιώσιμα, καὶ εἰ δεήσει συρρῆξαι πόλεμον, κατὰ μίαν μαῖραν ἔχειν αὐτὸν ἐπικείμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐκατέρων μερῶν περικείμενον, κἀντεῦθεν πρὸς περικύκλωσιν ἐπιτέθειον. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Κιζικαρίας [P. 23] τότε κρατῶν Μουχοῦμετ, περὶ οὗ εἰπεῖν ἐφθίμεν, πλείστην ὅτι περιδεσθλήμενος ἰσχύον, μέρος τε τῆς Ἰβηρίας ὑπαγχομένος καὶ ἕνα τῆς τῶν ποταμῶν μέσης παραστεισάμενος, τὸ μὲν ἀνωθεν γένος ἐς τοὺς Ἀρσακίδας συναλειφόμενος, τὸ δὲ προσεχὲς ἐκ Τανισμανίων καταγόμενος ἦσαν δ' αὐτοὶ τολμηταὶ καὶ ἀνδρίσται καὶ τῶν χειρωσαμένων τὰς ἐφ' αὐτοὺς πόλεις Ῥωμαίων οἱ μάλιστα κράτιστοί τε καὶ ἀναιδέστατοι (32). Ἐκρος μὲν οὖν ὑπολῆγειν ἀρξαμένου, τοῦ Λοπαδίου βασιλεὺς ἀπανίσταται, τὴν δὲ θέρειον πᾶσαν ὥραν καὶ τοῦ μετοπώρου τὸ εὐκράτες ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τῇδε κατατριψάμενος περὶ τροπᾶς ἐνυυλίστατο χειμερίους πόλεις Ποντικῇ τῇ Κιντῇ. Τῇ πολεμίᾳ δ' ἐκ τοῦδε προσβαλὼν ἐν πολλοῖς ἐδυσπράγησεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως ἡ Κίππαδοκῶν χώρα κρυμῶδης πᾶσα, καὶ τὸ κλίμα τοῦτο ψυχρινόν καὶ δριμύτατον· τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου ἀέθους πολυτρόποις κακοῖς προσεπάλασε. Τὰ τε γὰρ πρὸς δίαίταν ἐπιτέθειται σχεδὸν εἰς τέλος ἐξέλιπον, καὶ τῶν ζώων ὅποσα σκευοφόρα τε καὶ πολεμιοτήρια, διεφθάρη παντάπασιν. Κἀκ τοῦδε τὸ ἀλλόθρονον πλείονως ἀναθερβήσαν, ἐπεὶ καὶ ἀφθονὸν ἐστὶ τῇ φύσιν μὲν ἀνεξερεύνητόν τε καὶ ἀνεξέλεγκτον, ἐξ ὁδοῦ ἀκηρύκτοις ἐχρήτο συχνά, καὶ ληστρικοῖς ἐπιτιθέμενον κλέμμασιν, ἐνισχυοῦ δὲ καὶ προδύλως διαμιλλώμενον κατὰ μάχην ἐνώπιον, αἰεὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλυμάνετο φάλαγγας· κατὰ γὰρ νέφος συνεχὲς τὴν σύστασιν ἐφιστάμενον ἐκ τοῦ αὐτίκα, τῇ ποδωκαίᾳ πεποιθὸς τῶν ἵππων, τῆς ὁμαχμίας ἀφίστατο ὥς εἴπερ ἀνέμων πνοαῖς ἐξήρετο. Βασίλεὺς δὲ, τὸ τῶν εἰπῶν μεθοδεύων ἀτύχημα, περιὼν τὸ στράτευμα τὰ εὐγενῇ τῶν ὀχημάτων (33) συνέλεγε, καὶ ταῦτα διαδιδούς καὶ Ῥωμαίοις μὲν, ὅποσοι κοντοφορεῖν ἤδυσαν, τοῖς δ' ἐκ τῶν Λατίνων

Hier Wolfii notæ.

(32) Ἀναιδέστατοι. Nisi præcessisset ἀνδρίσταί, pro ἀναιδέστατοι malim legere ἀνδρείστατοι· nam ἀναιδέστατοι non placet. Vetustus codex pro ἀναιδέστατοι vocem habet quæ legi non potest.

(33) Ὀχημάτων. Ἀλλόγων B. Hinc conjicias, lector, non de vehiculis aut curribus cum loqui, sed de equis.

μάλιστα δεξιοστροφῶν ἐπισταμένους δοράτια, ἀνθ- A Deinde vero tabernaculum ingressus pronum ja-
ιστα τούτους τοῖς πολεμίοις καὶ παρείχε γενναίως centem paulisper verberavit, ut audacius quam
ἀντιμαχεῖν. Οἱ δὲ τὰς μετὰ ξυστῶν ἐπελάσεις fortius injussu suo hostes adortum.
τούτων ἐνεγκεῖν οὐκ ἔχοντες πρὸς φυγὴν μεθρημόζοντο. Ἰκανῶς μὲν οὖν διὰ τῶν τοιούτων μεθόδων
καὶ τοῦ πλείστους διὰ μάλιστα τῶν πεζῶν σημαίας ἀνέχουν εἰς ἔμφασιν ἱππικοῦ πλείονος τὰς Περσικάς
ἐναρτίλας Ἰλας, ἐπὶ Νεοκαισαρείας ἔστο. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ αὐτὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ῥωμαίων
ἐπολεμίσθησαν συμπλοκαί. Καὶ τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ νεώτερος (Μανουὴλ ὄνομα τούτῳ) δόρυ δια-
βριστάς καὶ ἱκανῶς προσελθὼν, τοῦ Ἡατρὸς εἰδότος μηδὲν, τοῖς πολεμίοις ἐνέβαλε, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο
τοῦ μείρακος παρωρμήκει σχεδὸν ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ ἰσχυρὸν ἀγωνίσασθαι, τινῶν μὲν ἐς
τὸν ὁμοῖον ζῆλον διαναστάτων, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων δεισάντων περὶ τῷ παιδί, καὶ βασιλεῖ χαιρεῖσθαι
τὰ μέγιστα οἰηθέντων εἰ συναραμένων αὐτῶν οὐδαμῶς τι πρὸς τῶν πολεμίων ἐσεῖται πεπονθὼς ἀηδὲς.
Ἀλλὰ τότε μὲν ὁ πατὴρ ἐπαίνους τὸν παῖδα προδήλως ἡμέψατο· ὕστερον δὲ τὴν σκηνὴν εἰσιὼν πρη-
νῇ ταθέντα δι' [P. 24] ὀλίγου ἐτυψεν ὡς θρασύτερον μᾶλλον ἢ εὐτολμότερον, μηδ' ἐπιτρέψαντος
αὐτοῦ συμπλακέντα τοῖς ἐναντίοις.

Γ'. Ἰσως δ' ἂν καὶ τῆς Νεοκαισαρείαν ἐκράτησε βα- B
σιλεὺς, εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν ἀπρόοπτον αὐτῷ προσ-
έστη τύφος ἄλογος αὐτοβελγῆς καὶ θυμὸς παντάπασιν
ἐκπυρρῆς τοῦ ἀδελφιδοῦ Ἰωάννου, ὃν ὁ σεβαστο-
κράτωρ ἐγαίνατο Ἰσαάκιος. Μάχης γὰρ ἐνισταμένης
μετὰ Περσῶν ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμε-
νον ἀνιππον ὁ βασιλεὺς θαυμάσιος ἐκέλευσε παρ-
ιστῶσι τῷ ἀνεψίῳ Ἰωάννῃ ἀποδῆναι τοῦ Ἀραβίου
ἵππου ᾧ ἦ ἔποχος καὶ δοῦναι τοῦτον τῷ Ἰταλῷ, μὴ
χαιρίζοντα ἵππων τὸν ἀνεψιὸν ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ
φρονιματίας ὢν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος τῷ
τοῦ βασιλέως ἀντίστη κελεύσματι, ἐμδριβεστέραν,
ἢ καὶ λέγοιμι ἀναιδεστέραν, τὴν ἀντίβρῃσιν ποιη-
σάμενος· καὶ τὸν Λατῖνον ἐξουθενῶν προῦκαλεῖτο εἰς
ἀντιμάχην, ὡς τὸν ἵππον, εἰ περιγίνοιτο, δικαίως
ἐπαλιψόμενον. Μὴ ἐπὶ πολὺ δ' ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ
θείῳ καὶ βασιλεῖ (ἰώρα γὰρ πρὸς ὀργὴν ἐπιφρίσ- C
σονται) τὸν ἵππον δίδωσιν ἄκων. Μετακλιτῆς δ'
εἰς ἕτερον ὄχημα ἀθυμίας πλήρης καὶ βράττων
ἀντικρυς θυμῷ, τὸ δόρυ ἀγκοινισάμενος κατὰ τῆς
τῶν πολεμίων παρατάξεως φέρεται. Μικρὸν δὲ τι
προβὰς τὸν λογχήρη κοντὸν εἰς τοῦπίσω ἀνέστρεψε,
καὶ τῷ νώτῳ ἐκπαθέμενος πρὸς Πέρσας αὐτόμολος
γίνεται, τὸ κρῖνος τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος. Ἀμέλει
καὶ Ἰωάννης μὲν ἡδέως τοῖς βαρβάροις ὁρᾶται καὶ
ἐσμένως προσδέχεται, καὶ ὡς πάλαι μὲν συνήθης
ἐστὶς γαστρίστας, ἡνίκα τῷ πατρὶ συνεπλάζετο,
καὶ ὡς τότε δὴ τῇ παρουσίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναρ-
βώσαν πράγματα. Ὁ δ' αὐτὸς μικρῷ ὕστερον καὶ τὰ
ἱρσιπῶν ἐξομοσάμενος ὄργια τὴν τοῦ Ἰκονιέως D
Πέρσου θυγατέρα ἐγήματο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς
συμβεβηκόσι τούτοις ἔκθαμβος γεγονὼς οὐκ ἀγαθαῖς
ὕψι διεστροβοῦτο· ἥδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἀφθεγκτον
ἐπὶ τῇ παραλειποῦς ὁ ἀνεψιὸς τῶν τῇ Ῥωμαϊκῇ
περικλονούντων στρατιᾶν, ἀλλ' ἀχαλινώτῳ καὶ εὐ-
έρωμῳ γλώσση ἀναγγελεῖ τῶν ἵππων τὸν σπανισμόν,
τῶν τῶν βιωσίμων στέρησιν καὶ πᾶν ἕτερον καχ-
ατῆμα τῆς παρεμβολῆς. Υποκλέπτων, τοίνυν τὴν ἐπανάλυσιν κατὰ βραχύ πως ἐκείθεν μεθίστατο·
Πλὴν οὐδ' οὕτω δρῶν εἶχε λεληθῆναι ὀλοσχερῶς τὸ πολεμίων· τοῖς γὰρ τελευταίοις ἐπικειμένον τοῦ
στρατεύματος μέχρι πλείστου παρηκολούθει, καὶ διανοχλοῦν τὴν οὐραγίαν ἐνέλιπεν οὐδαμῶς. Διὰ
ταῦτα τοίνυν τῆς παραλλίας λαβόμενος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθιστήκει, καὶ τὸ βραδρον μέχρι ἐπὶ ἐκείναι ἔχον
καλίσσυντον γίνεται.

Εἰδοὶ μὲν οὖν Ἰανουάριοι τὸν βασιλέα ἔδλεψαν
Ἰωάννην ἐκ τῶν Περσικῶν καμάτων τὴν πόλιν ἐπισ-

Imperator, Idibus Januarii Byzantium a Persi-
cis ærumnis ingressus, sub finem veris gladio

resumpto ad Rhyndacenum oppidum proficiscitur. **A** Exacta vero æstate, cum hiberna tempestas ventorum procellis et frigore æviens sub dio agere prohiberet, Byzantium revertitur, victus gelu nivibus tanquam lapidibus et glacie veluti hastis armato. Vere autem adventante, salutatis filibus Heliadum instar **50** flentibus, Phrygiam prætervectus ad clarissimam Attali urbem commorari statuit, ut finitima oppida et provincias rectius constitueret; quarum nonnullæ jam a Turcis subactæ erant: in quo numero etiam Pusgusa palus fuit; quæ cum instar maris latissime pateat, multis in locis parvas habet insulas, firmis munitas mœnibus, quas eo tempore Christiani plurimi tenebant; qui cum lembis et naviculis Iconienses Turcas adirent, non modo amicitiam cum eis firmarant, sed et institutis eorum plerisque utebantur, et cum eis tanquam finitimis conjuncti Romanos ut hostes aversabantur. Ita consuetudo tempore confirmata plus et ratione et religione valet. Igitur alii imperatori ut hosti maledicebant, et ejus edicta contumaciter respuebant, paludis ambitu freti; et quæ sana mente nunquam cogitassent, ea per vecordiam animis agitabant. Cum vero palude eos cedere ut Romanorum veteri possessione, et plane ad Persas transire, si vellent, juberet (alioqui et ipseorum et paludis a Romanis alienationem **51** minime diu passurum), nec verbis quidquam proficeret, ad belli apparatus conversus navibus fabricatis atque inter sese junctis machinas imponit, et paludis munitiones aggreditur; quas etsi expugnavit, tamen Romani eo bello malorum expertes non fuerunt, sed nonnunquam ea a ventis turbata et fluctibus tumefacta, multæ onerariæ abreptæ et eversæ vectores et sarcinas demerserunt.

ῥῶς προσχωρεῖν τοῖς Ἡέρσαις, εἰ τοῦτο βούλοιντο· εἰ δὲ μὴ οὕτω δρῶν, οὐκ ἔν ἀνασχίσθαι ὅλως διωχόμενον αὐτούς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωρούντων δὲ τῶν βηματικῶν, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν ἀλιείδας καὶ ἀκάτιζα σχεδιάσας καὶ ζεύγμα διὰ τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἄνωθεν, καὶ προσεπῆγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἐρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελέσθαι ἔσχυσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπείρατοι διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐν ὅτῃ τὴν λίμνην ἀνέμου διακυκλήσαντος καὶ εἰς φλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιχθέντος τῶν ὀγκάδων πολλαὶ περνεσθῆσαν καὶ τὸν φόρτον ἐπανατραπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Sub id tempus primogenitus imperatoris filius **D** Alexius, cui et rubrum calceum et purpuram imperatoriam concesserat, vita functus est ex acuta febre, quæ caput tanquam arcem infestabat. Cui ætate proximus Andronicus, non diutius superstes quam ut fratris obitum deploraret, et ipse rebus humanis est exemptus.

41. Imperator, quanquam tantis calamitatibus

ἰόντα· αἱ δὲ τοῦ ἥρος περιτροπαί (34) τὸ ξίφος εἶχον αὐθις περιζωσάμενον καὶ πρὸς τὸ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν ἀφιγμένον πόλισμα. Ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν ἡέρατος ὥρα παρεληλύθει, ὁ δὲ χειμὼν ἦδη παρῆσι τῶν αἰθριάζουσιν ἐδυσκάλαινε, ἀνέμων βόμβοις παραφοδῶν καὶ ἀμβλύτερον πρὸς ἀντιπάλαιον ψύχους τιθεὶς τὰ σώματα, ἐπίνεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, τῷ ψυχρινῷ [P. 25] τοῦ καιροῦ ὁπενδοῦς ὡσεὶ καὶ χερμάδια τὰς νιφάδας καὶ δοράτια τὰς περὶ γλῆδας προβαλλομένα. Ὑπομειδῶν δ' ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τῶν ἀνακτόρων ἀπνέσταται. Τῷ τοι καὶ τὰς ἐξ ὁσπύου αὐτοῦ προσειπὼν, ὅσα καὶ Πλιάδας ἐπ' αὐτῷ ἀφείσας ἡλεκτρώδες δάκρυον, τὴν Φρυγίαν παρελθὼν, τὴν δ' Ἀττάλου λαμπροτάτην πόλιν καταλὰς, χρονοτριβεῖν ἐκείσε προέθετο, ὅπως τὰς περὶ τὴν πόλιν καὶ χώρας μᾶλλον τι πρὸς τὸ εὖ μεταβῇ. Ἰδὼν γὰρ καὶ τούτων ἐνταῖς τοῖς Τούρκοις ὑπέκλυαν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ Πουσογούση καλουμένη λίμνη. Αὕτη γὰρ εἰς ἀγανῇ καὶ μικροῦ θαλάσσιαν χύσιν ἐκτεινομένη ἐν πολλοῖς νησίδαι ἀνίσχει περιβεβλημένης τείχεσιν ἰσχυροῖς. Ὄκουν μὲν οὖν ταύτας τῆς καὶ καίρου Χριστιανῶν ἐταιροί, οἱ καὶ διὰ λέμνων καὶ ἀκατίων τοῖς Ἰκονιεύσι Τούρκοις ἐπιμνησόμενοι οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους φίλιαν ἐνταῦθεν ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐν πλείοσι προσεσχέκασιν. Ἀμέλει καὶ ὡς ὁμοροῦσιν αὐτοῖς προσιθήμενοι Ῥωμαίους ὡς ἐχθροὺς ὑπεβλέποντο· οὕτω χρόνῳ κρατυνθὲν ἔθος γένους καὶ θρησκείας ἐστὶν ἰσχυρότερον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ὡς ἀντίπαλον τὸν βασιλέα κακῶς ἐφασκον, μηδ' ὑποκύψαι ὅλως τοῖς αὐτοῦ θεσμοῖς ἀπηυθαλιάζοντο, τῷ ὑγρῷ φυσῶντες ζωστήρι τῆς λίμνης, καὶ ᾧ οὐκ ἂν φήθησαν φρονούντες, ταῦθ' ὡς παραφρονούντες διαπραττόμενοι. Ὁ δὲ μεθίστασθαι παρῆναι τῆς λίμνης ὡς παλαιοῦ Ῥωμαίων κτήματος, καὶ καθαρῶς προσχωρεῖν τοῖς Ἡέρσαις, εἰ τοῦτο βούλοιντο· εἰ δὲ μὴ οὕτω δρῶν, οὐκ ἔν ἀνασχίσθαι ὅλως διωχόμενον αὐτούς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωρούντων δὲ τῶν βηματικῶν, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν ἀλιείδας καὶ ἀκάτιζα σχεδιάσας καὶ ζεύγμα διὰ τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἄνωθεν, καὶ προσεπῆγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἐρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελέσθαι ἔσχυσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπείρατοι διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐν ὅτῃ τὴν λίμνην ἀνέμου διακυκλήσαντος καὶ εἰς φλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιχθέντος τῶν ὀγκάδων πολλαὶ περνεσθῆσαν καὶ τὸν φόρτον ἐπανατραπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Ἐν δὲ τοῖς καιροῖς τοῖςδε τὸν βίον μετέλλαξεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξιος, ὃς καὶ μετ' ἐδωκεν οὗτος ἐρυθροῦ πεδίου καὶ φοινικίδος βασιλινῆς. Τῶν δ' ὀξέων ἦν καὶ μὴ χρονίων τὸ νόσημα, τὸ δὲ εἶδος πυρετὸς ἐπαιγίζων καὶ ὡς ἀκροπόλει τῇ κεφαλῇ ἐπιθέμενος. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος, βραχύ τι ἐπιβιούς καὶ ὅσον ἐπικακῶσαι τῷ κασιγνήτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀπάραντι, τὸ λαχὼν κακῆς μέρος τῆς ζωῆς ἐξετόξευσε.

α'. Καίπερ δὲ συμφοραῖς τηλικαῖς καὶ καλλίστων

Hier. Wolfii notæ.

(34) Αἱ δὲ τοῦ ἥρος περιτροπαί. Κατὰ τὸν Μάξιον μὴν. Alius codex habebat αἱ τοῦ ἥρος τροπαί, quod ego vernum æquinoctium interpretatus eram: quod est, cum sol mense Martio primum punctum Arie-

tis ingreditur. Tum enim fit ab hiberno frigore ad veris temperiem conversio, quanquam nos Germanietiani sub Kalendas Martias aliquando non nullo minus frigemus quam alii mense Februario.

παίδων ἀφιλοσοφήτοις (35) ἀποβολαῖς κατακαμφθεῖς ὁ βασιλεὺς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ λέγοιμι καὶ οἷωνοὺς ἀπαισίους τῆς ὑπερέκεινα πορείας τοὺς θανάτους τῶν φιλάτων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, δμως οὐδὲν τι καὶ πέπονθε μαλακὸν ἢ καθυφῆκε τι βραχὺ τῆς προθέσεως ἢ καλὶμπους ἐπανῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔτους ἥδη τελείου ἐπὶ τοῖς ἡθλημένοις τούτοις παρικύκτος, ἀλλ' ἐς Ἰσαυρίαν ἀφιγμένος καὶ τὰ καθεῖθε πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος τῆς ἀνόπιν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδοῦ εἶχετο, ἐφεπόμενον ἔχων αὐτῷ τὸν ὑπερτόκον παῖδα τὸν Μανουήλ. Ἦν δὲ ἡ μὲν πρόδελος τῆς στρατείας ταυτησὶ πρόθεσις ἡ τῆς Ἀρμενίας πρὸς τὸ κρεῖττον μεθάρμοσις καὶ εἰς βελτίαν καταστάσιν συνοχὴ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἐγκαρτέως γεγέννητο κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀνάστασιν ἡ δ' ἀνέκφορος πρὸς τὸ στράτευμα λαθραία τε καὶ ἐνδύμυχος καὶ ἐκ περισκέψεως κίνησις αὕτη ἦν. Ἀεὶ δὲ ἔρωτος εἶχε συνάψαι τὴν Ἀντιόχου τῇ Κωνσταντίνου, καὶ τοῦδε τοῖς θεοστιθέσι τέτοις ἐπιφοιτῆσαι, καὶ δώροις μὲν καταστῆσαι τὸν τοῦ Κυρίου τάξον τὸν ζωοπάροχον, τὸ δὲ κύκλῳ βαρβαρικὸν ἀνακαθῆραι. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἦν μετιῶν μηχανὴν, εἴ πως ὑπεκσταίεν ἐκόντες αὐτῷ οἱ Αατίνοι τῆς κυρμαρχίας τῆς λογίμης Ἀντιοχείας, ἢ, εἰ οὐτοὶ παύοιντο (ἡπίστατο γὰρ τὴν Λατινικὴν κόρυζαν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος αὐτῶν ἀταπεινωτον), οἱ δὲ γε Κίλικες καὶ Σύροι προσρέψαιεν ἐκεῖν. Γράφων ταῖς κατὰ τήνδε τὴν ἄνοδον καὶ τὴν αὐτοῦ προσημειῶν τοῖς Ἀντιοχεύσιν ἀφίξιν οὐδαμῶς ἀνεί, ὥστε καὶ μὲν τῶν ὀρίων ἐπιθεῖας τῆς Συρίας πρεσβεῖαν ἐπαικάζοντο ἐκαίθεν μάλα ἀγαθὰς αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ὑποβάλλουσιν. Ἐπεὶ δὲ τῇ Ἀντιόχῳ προσεγγίσειεν, ἀλλοίους εὐρατο τὰς γνώμας τοὺς Ἱταλοὺς, τῆς ψήμης προαγγελιάσης ὁπόσα ἐνδύμυχα καὶ τῶν χειλέων τοῦ βασιλέως ἀπρόετα. Μὴ γὰρ ἔσθλιν εὐρίσκων καὶ τῇ γνώμῃ συμβαίνουσιν τὴν ἐς τὴν Ἀντιόχου πύρρον, ἀλλ' ἐνορκον ὁρῶν συγχωρομένην αὐτῷ τὴν εἰσέλευσιν καὶ τὸ ὅλον ἀπαρτίζοντες ὡς ὥρμαινε κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς εἴπερ ἐπισλεύεται πρὸς ἡμέρας ἐνσκηνωσάμενος καὶ προσκυνθεῖς καὶ τιμηθεῖς τὰ εἰκότα πάλιν ἐξελεύσεται, μετὰ τι νεοχμώτας ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγμασιν ἢ τι μετακινήσας τῶν καθεστῶτων ἐθῶν ἀχρεοβείας ἐπ' οἷς ἐξηπάτητο, τὴν μὲν εἰσοδὸν οὐ δέον κέρρειν ἐσθιάζεσθαι, τὸν μετὰ Χριστιανῶν πόλεμον παντάπασιν ἐκτρεπόμενος, ἐναυλισάμενος δὲ τοῖς προεταίοις τῆς πολέως κέρρειν ἐνδίδωσι ταῦτα τῇ στρατιᾷ καὶ ἀπείγειν ἅπαν τὸ ταῖς χερσὶν εὐμετάφορον. Καὶ ἦν ἐκ τούτου τοῦ παρὰ γέλωτος, πρόφασιν τὴν τῶν ἐγκακίων ὑποσπάνισιν ἔχοντος, μετὰ τὰ κερποφῶρα τῶν εἰνδρῶν ἀσινῇ παρῶμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῷ κυρτῇ τῆς διαίτης παραδιδόμενα. Καπὶ τούτοις ἐκμετρίτας λεληθότως τὴν ἄμυναν πρὸς τὰ τῶν Κιλικίων πεινάζοντες ὄριζ. Ἐν δ' εὐρυτύτῃ στρατοπεδευσά-

A et pulcherrimorum filiorum luctuoso interitu consternatus, ne dicam obitum charissimorum parum suspicatum omen expeditionis illius fuisse, tamen nihilo factus mollior neque de impetu quidquam remisit neque Byzantium rediit, integro jam anno in laboribus illis exhausto: sed in 53 Isauriam profectus, ac provincie ordinata, iter in Syriam intendit, Manuele filio natu minimo comitante. Ei expeditioni prætexebat velle se Armeniam rectius constituere, et oppida et castella superiore bello capta in officio et fide continere ac firmare. Cæterum vera causa erat, quæ in exercitum minimo efferebatur, sed maxime dissimulabatur, quod Antiochiam cum Cpoli conjungere, atque inde religiosa loca visere et vitale Christi sepulcrum magnificis donis ornare ac finitimos Barbaros profligare perpetuo cupiebat. Itaque nihil intentatum relinquebat, si quomodo Latinis persuadere posset ut ultro dominatu inclytæ Antiochiæ cederent, aut si ii nollent (nec enim fastum Latinum et præfidentes eorum animos ignorabat), at Cilices et Syros in suas partes pertraheret. Nec in eo itinere unquam destitit Antiochenis scribere et suum adventum prænuntiare, adeo ut nondum Syriæ fines ingressus legationem inde attraxerit, qua in optimam spem rerum futurarum erigebatur. Sed cum prope urbem venisset, alios Itolorum animos comperit, cum fama jam ante arcanas ejus et tacitas machinationes vulgasset. Cum igitur Antiochiæ aditum non 53 facilem, nec talem qualem expectarat inveniret, nec nisi jurato ingredi liceret, longe secum quam animo destinaret, easque conditione ut diebus aliquot ibi commoratus et adoratus atque honoratus, ut decet, discederet sine ulla novatione et recepti moris mutatione, verba sibi data esse moleste ferens, vi ingrediendum duxit, quod a bello Christiano abhorrebat; sed suburbana, in quibus diversabatur, militibus populanda, et auferenda omnia quæ corripui manibus possent concessit. Ea denuntiatio, cui penuria commeatus prætexebatur, effecit ut nec fructiferæ arbores inviolatæ manerent, sed et quæ ad cibum coquendum succiderentur. Hac ratione sui contemptum dissimulante ultus ad fines Cilicum deflexit: et in amplissima convalle castris positus, in qua bini vertex montium altissimi assurgunt, quos Corvorum nidos vocari perhibent, venatum egressus apro solitario venabulum in pectus adigit. Qui cum ictum surgeret et totum ferrum in viscera recepisset, manus imperatoris debilitata atque impetu feræ reflexa pharetram de latere oblique 54 suspensam et venenatis telis refertam evertit; perstrictaque una sagitta cute quæ inter extremos digitos est, veneno serpente et

Hier. Wolfii notæ.

(35) Ἀφιλοσόφητον. Puto hic dici potius quod philosophiæ consolationes vincat, quam cujus ratio reddi nequeat. Litterarum et philosophiæ experts,

aut ineruditum, sententia non patitur. Quare luctuosum aut funestum interpretandum censui.

et animo confidenti, albo clypeo munitus, undique æquali, cuius umboni crux insculpta erat; et gladium dextra gerens clypeum Macedonis et recta et ex obliquo ferire non desistebat, insana, temeritate incitatus; et subinde expectabatur magno malo virum affecturus. Imperator 32 vero in Macedone spem adeo nullam habebat, ut cum evasurum esse clara voce negaret. Quamvis autem Constantinus tanto impetu Eustratium urgeret, tamen eundem Romani acclamationibus confirmabant, et ut vicissim feriret hostem admonebant. Is vero sæpe elata manu quasi percussurus, præter expectationem eundem retrahere, haud secus ac si præstigiator quispiam dextram ab ictu averteret et ad facinus paratam reprimeret. Tandem enses diu libratum ita in Constantini clypeum impegit, ingentem illum quidem et plane Hectoreum, ut medium dissecaret; ad quod factum Romani cum magna admiratione exclamarunt. Armenius vero clypeo præter spem nudatus, cum non amplius in planitie manere posset, fuga salutem quæsit, et ut in capitis periculo, magna cum festinatione in tumultum se recepit. Deinceps vero suo loco manens neque Romanos contempsit neque in imperatorem et genus ejus convicia tanquam obcenitatis suæ sagittas jecit. Macedo autem rogatus ab imperatore quo consilio manum sæpius sustulisset quasi percussurus adversarium, ac unum duntaxat ictum intulisset, sibi propositum fuisse respondit uno istu et clypeum et Armenium dissecare; quod cum ad 33 exitum perducere non posset, quod is clypeum corpori non applicatum, sed longiuscule remotum haberet, noluisse frustra digladiari, ac gestamen probe tetigisse, atque utinam hostem inermem eodem modo tangere potuisset. Imperator hanc orationem admiratus, maximis donis Eustratium prosecutus est. Pancis diebus post, eo quoque castello viexpugnato, Constantinus captivus in compedibus abducitur. Deinde in triremem conjactus est, Byzantium perveheretur; quæ cum anchoram solvisset, homo audax et temerarius custodes noctu aggressus plurimos occidit, et a suis famulis solutus fuga elabitur. Sed priusquam novis rebus studeret, comprehensus et imperatori proditus est. τὸ γένος θραυστομένων σαρπηλογίας ἵέναι προσέθετο τοὺς δόντας ὥστε τόξον διατιθέναι κέρασιν ἁρμοζόμενον. Ἐρωτηθεὶς δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως ὁ Μακεδὼν ὅτι ὄρων καὶ διανοούμενος εἶναι μὲν χεῖρα πολλὰκις ἀνέτεινεν ὡς πλῆξων τὸν ἀνθίσταμενον, τὸ δὲ ξίφος ἀπαξ κατήνεγκε, σκοπὸν εἶναι οἱ διὰ μίαν ἔφατο τοῦ ξίφους καταφορὰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν αὐτὴν ἀνέγοντα διελεῖν Ἀρμένιον ὡς δ' ἐπιτελὲς οὐκ εἶχε τὸ ἐννοούμενον διὰ τὸ μὴ ἐν γρηῷ τὸν διάφορον τὸν θυρεὸν ἀνέχειν, ἀλλὰ προθεδλῆσθαι κατὰ πολὺ τοῦ σώματος ἀρεστῶτα, ἔγνω μὴ ἐλινύειν διακενῆς, τοῦ δ' οὖν ὅπλου καὶ μάλα καθικέσθαι κακίως, εἶθ' οὕτως μετελθεῖν τὸν πολέμιον ἅπερ ἀσπίδος γινόμενον. Θαυμάσας τοῖνον ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις τοῦτοις ὁ βασιλεὺς θεωρεῖται γεγίσταις ἡμεῖψατο σὸν Εὐστράτιον. Ὡς πολλὰ δ' ἡμέραι παρίππευσαν, καὶ ὑποκύπτει τῷ βασιλεῖ καὶ βίβ' ἐνδίδωσι καὶ τοῦτο τὸ φρούριον, καὶ συλληφθεὶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάγεται δορκάλωτος, σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς. Ἐπειτὼ δὲ καὶ ναῦς τριήρης τοῦτον εἰσδύχεται κατενεχθέντα εἰς θάλασσαν· ἦτις μετὰ μικρὸν τὰ ἀπὸ γαῖας λύττασθ' ἡμελλε διακυμίσαι τὸν δεσμώτην ἐς τὸ Βυζάντιον. Τολμητὰς δ' ὢν καὶ θερμορρῆγος ὁ Ἀρμένιος τοῖς φύλαξιν νυκτὸς ἐπιθόμενος, πλείστους ἄνδρας διαχειρίζεται, καὶ τῶν δεσμῶν ἀνεθεὶς ὑπὸ τῶν συνόντων αὐτῷ θραυστῶν φυγὰς οἷχεται. Ἀλλ' οὐπω νεωτέροις ἐπεφύη πράγματα, καὶ σπῆρες αἰθερὶς καταπροδίδεται βασιλεῖ.

τίκα τῶν ἀλκίμων τινὰ στρατιωτῶν ἀντιτάξει τῷ Ἀρμένιῳ ἀντίμαχον ἀξιόμαχον. Ὡς οὖν Εὐστράτιος τις ἐκ τοῦ τῶν Μακεδόνων ἐπεκρίθη τάγματος, ἀσπίς αὐτῷ ἐς ἀνδρόμυχας κατινύσα δίδεται καὶ σπάθη, νεύσμηκτος ἐγχειρίζεται. Οὕτω δ' ὀπλισθεὶς Εὐστράτιος ἀφίσταται μὲν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἰλῶν, περὶ δὲ τοῦ γηλόφου τὰ κράσπεδα ἐπιστὰς ὑποκαταδῆναι βραχὺ τὸν Ἀρμένιον ποσὺ καλεῖτο, ὥπως ἐν ἰσοπέδῳ διαγωνίσωνται, εἴπερ ἀληθῶς τὴν μοναθλίαν αἰρεῖται καὶ μὴ ἐπὶ πλείστον ἐμπληξίας ἰλῶν εἰκῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο σοβαρεύεται. Ὑδρὶν τοίνυν οἰαίαν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ τοῦ Μακεδόνα ἐγγράμμενος βήματα, ὡς καταιδάτης πηγή, ὁρμάς ὁρμαίνοντος θάμνων διαλλομένη τῷ Εὐστράτιῳ προστίγνεται, οὕτω μὲν ἐτλίκος τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὢν, οὕτω δὲ θρασυλὸς πολέμιστής, ἀσπίδα προθεδλῆμένος τὴν πίντροθεν καὶ λευκὴν, χάραγμα στυρικὸν περὶ τὴ μέσσην ἔχουσαν. Οὐκοῦν καὶ τὴν δεξιὰν ξιφηφορῶσαν τανύσας, ἐπ' εὐθείας τε καὶ ἐγκαρσίως κατὰ τῆς ἀσπίδος πλῆττων οὐκ ἀνίει τὸν Μακεδόνα, οὔτε ὥδαι προπετεῖς χρώμενος, καὶ τὴν αἰεὶ προσδόκιμος μέγα τι κακὸν τὸν ἄνδρα ἐργάσασθαι. Καὶ βασιλεὺς παντάπασιν ἀπεγνώκει, μὴ μόνον τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀποβουκολούμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τεθνάναι τὸν Μακεδόνα λαμπρῶς ἀπειπόμενος. Καὶ τοιῷδε μὲν οὖν ἐσμήματι βοθήῃ τοῦ Κωνσταντῖνου ἐπικειμένου, ὁμῶς τὸν Εὐστράτιον φωναῖς ὑπὲρ λείπον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλῆττειν αὐτὸν ὑπεφώνουν. Ὁ δὲ πολλὰκις ἀνατείνας τὴν χεῖρα, καὶ δόκησιν παρὰ τὸν ὄντα, ὡς πλῆξει τὸν ἀντίπαλον, ὑπεστέλλετο παρὰ δόξαν, οἷά τι νος Τελχίνος τὴν δεξιὰν ἐκείνῳ τοῦ πλῆττειν ἀπάγοντος καὶ πρὸς τὸ ὄρῃν ἐκτεινομένην ἐπέχοντος. Ὅψθ' ὅτε ποτε μετὰ πολλὴν τοῦ ξίφους ταλάντευσιν τὴν χεῖρα κατελεγκὼν ὁ Μακεδὼν διχῇ τὸν Κωνσταντῖνον θυρεὸν δαιρεῖ, χρῆμά τι πέλων ὄντα καὶ ἀτεχνῶς Ἐκτόρειον πρὸς ὅπερ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπηλάλαξαν μετὰ πλείστης δὲ τῆς ἐκπλήξεως, ὁ δ' Ἀρμένιος τὸ φυλακτῆριον ὅπλον οὕτως ἀέπτως ἀποβαλόμενος, μαχέται μένειν ἐπὶ τοῦ μεταγμίου δυνάμενος, ποσὶ τὴν σωτηρίαν ἐπρίατο, ἐπαναδραμὼν εἰς τὸν γήλορον ὡς τὸν περὶ ψυχῆς τρέχων σὺν ὀξυτέρῳ ὀρμήματι. Τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ χώραν μένων οὕτε Ῥωμαίων κατεφρυάττετο, οὕτε μὴν ἐς τὸν ἄνακτα καὶ βέλεμα ἐν τῷ τὰ χεῖλῃ τείνειν κατὰ νεύρην καὶ

Ζ'. Οὗ μὲνον δὲ κατὰ τὴν ἄλωτιν τοῦ Βακὰ ματ' Ἀ
 ἱργωδίας ὁ βασιλεὺς ἐκονίσαστο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν
 Ἀναβαρζαν προτερόν πλείστα ἐμόγησεν. Ἢ γὰρ
 πόλις αὕτη, κουροτρόφος οὖσα καὶ πολυάνθρωπος,
 ἱερωνίς τε διειλημμένη τείχεσι καὶ πετρῶν ἀπο-
 τήμων ὑπερθεὶν ἰδρυμένη, τότε μᾶλλον ἀσφαλεστέρᾳ
 γιγνέται παρὰ τῶν εἰς αὐτὴν ὡς εἰς κρητφύγετον
 συνελθόντων, ἀπάντων ὄντων καταφράκτων καὶ
 κρατίστων, ἐπιτειχίσματα προσεληφύια καὶ μη-
 χανῆς παντοίαις διαλτρεῖσα. Βασιλεὺς μὲν οὖν
 μέγας αὐτοῦ στρατιᾶς προπέμπομεν εἰς αὐτὴν,
 καὶ τούτῳ Περσικοῖς κατελειγμένον τέλεσιν, ὧν τὸ
 μείζοντε πρότερον τὴν Γάγγραν παραστητάμενος,
 πύρην λαθεῖν ἐντεῦθεν τῆς τῶν Ἀρμενίων γυνώμης
 βουλομένης καὶ ἀκριβῶς γινώσκει πρὸς οἷς εἶσιν.
 Οἱ δὲ, καὶ πρὸς μόνην τὴν θείαν τούτων θυμῷ ὑπερ-
 ζήντες ὡς ἀπολούμενων αὐτίκα καὶ μηδὲ τὴν
 πρώτην αὐτῶν ὑποστησόμενων ὁρμήν, τὰς πύλας
 ἀναλάνθοντες κατ' αὐτῶν ἐξεβύρυσαν, καὶ συμβολῆς
 γενομένης ἡττώσι τε τούτους τὰ νῦτα στρέψαντας
 καὶ ἐπὶ πλείστον καταδιώκουσι. Συστάντων δὲ μετὰ
 βραχὺ τῶν φευγόντων Περσῶν ἐν τῇ τὴν ὄψιν με-
 τεσπείων οἷα καὶ Ῥωμαϊκῶν αὐτοῖς ἐπαρηξάντων
 ταμίτων, ἡ μάχη, παλίνστροφος γίνεται, καὶ ἔκον-
 τας εἰς τὸ τεῖχος ἐγκαλείονται οἱ Ἀρμένιοι. Μικρῷ
 δὲ ὕστερον καὶ τοῖς τείχεσιν αἱ μηχαναὶ (25) προ-
 ἔγονται, καὶ οἱ λίθοι ἐκσπενδονόμενοι σφαιροειδεῖς
 καὶ τὰς βάρεις βάλλουσιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ βάρβαρον
 ἐπὶ τούτοις ἤρεμον ἦν, τῶν δ' ἐπάλλεων ἔνωσεν ἐξ
 ἀντιπάλου στήσαν καὶ αὐτὸ μηχανήματα βάρη τε
 λίθων ἐκόντιζεν εἰς τὸ στράτευμα καὶ σιδηρία
 σπυθρακίζοντα ἐξετίνασσε, καὶ ἦν κατὰ τοῦτο
 Ῥωμαίων ὡς ἐπὶ πικρατέστερον. Ὅθεν τὰ
 μὲν πρῶτα πλείστοι τῶν Ῥωμαίων ἐσίνοντο· εἴτα
 καὶ εἰς παράλογον, ὡς εἰπεῖν, καὶ σωδὴ ὁρμήν (26)
 ὑποβήζοντες ἑαυτοὺς οἱ Ἀρμένιοι ἐξιώντες κατα-
 πικρῶσι τὰς ἐλεπόλεις, εὐφυᾶ πρὸς ἀφ' ἑνὲς εὐρύμα-
 νοι τοῦ πυρὸς τὰ ἐκ δονάκων ἐπισυνθίματά τε καὶ
 τέγματα, ἃ πρὸς ἔρυμα τῶν μηχανῶν προστέτατο.
 Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις καγχασμοὶ τῶν ἀντιπάλων καὶ
 βραχμοὶ σῶματος πρὸς διάχυσιν καὶ Ῥωμαίων
 παλίγγλωστοι χλευασμοὶ (27) καὶ στομφασμοὶ κατὰ
 βασιλέως καὶ λῆροι μακροί. Ἀνοχῆς δὲ γενομένης
 καὶ τῆς μάχης ληξάντης ἐπὶ βραχὺ τὰ τε πετροβόλα
 ἐπισκευάζοντα πρὸς Ῥωμαίων ὄργανα (28) καὶ τὰ
 τούτων προταθέντα παραπετάσματά τε καὶ ἱμαν-
 τώματα ἐκ πλίνθων πλίνθων συντίθενται, καὶ οὕτω
 τῇ ἐκῆς τὰ τεῖχη πάλιν ἐτυπτετο. Ἀμέλει καὶ ὡς
 τὰ παρὰ τῶν Ἀρμενίων ἐκτινασσόμενα φλογερὰ
 πύρρεια κατὰ μηδὲν τὰς μηχανὰς ἐλυμαίνοντο, εἰς
 κενὸν συνίδοις σχάζειν τὰ τούτων διανοήματα
 καὶ εἰς κοτεπὸν μεταπίπτειν τὸν πρῶτον τρωθασμὸν

Hier. Wolffi notæ.

(25) Αἱ μηχαναί. Utrum bombardas eo tempore
 habuerunt Græci, an aliud machinarum genus id
 fuit?

(26) Σωδὴ, ὁρμήν. Porcorum aut aprorum po-
 tius more; τὸς enim et κάπρον et χοῖρον significat.

(27) Ῥωμαίων παλίγγλωστοι χλευασμοί. Am-

VII. Neque vero Bacæ duntaxat expugnatio, sed
 priusetiam Anabarzæ plurimum difficultatis habuit.
 Nam ea urbs frequentissime habitatur et in præ-
 ruptis sita rupibus robustis mœnibus cingitur; tum
 vero magnis etiam ac iis qui se eo tanquam in
 asylum contulerant, omnes cataphracti et viri for-
 tissimi, additis etiam propugnaculis et 34 omnis
 generis machinis firmata erat. Imperator igitur
 partem sui exercitus eo præmisit, quæ Persicis
 cohortibus constabat quas in Gangræ deditione
 ceperat, ut animos Armeniorum periclitaretur ac
 plane cognosceret utris studerent. Verum hostes ad
 primum eorum conspectum ira inflammati, quasi
 vero statim perituri ac ne primum quidem impe-
 tum suum toleraturi essent, portis apertis erupe-
 runt: cumque ad manus ventum esset, eos in
 fugam coniectos longissime persequuntur: sed
 cum paulo post Persæ conversi Romanis legionibus
 opem ferentibus substitissent, mutata pugne facie
 Armenii inviti mœnibus includuntur. Mox etiam
 machinis admotis, rotundis saxis turres feriuntur.
 Cæterum nec barbari conquiescunt: quin et ipsi
 ex adverso productis machinis grandia saxa ex
 propugnaculis in exercitum jaculantur et ferra-
 menta scintillantia vibrant; eaque parte Romanis
 omnino superiores principio plurimos lædebant.
 Deinde inopinato quodam et belluino impetu erum-
 pentes, se invicem cohortati, machinas, igne in-
 storeas et pegmata quibus legebantur ingestis,
 facile cremant. Sequuntur cachinni hostium, hilares
 corporis agitationes, 35 Romanorum crebra derisio,
 ludiaro contra imperatorem, nugæ longæ. Cum
 pugna nonnihil quasi per inducis quievisset, Ro-
 mani tormenta reparant, eorumque teguminibus
 e limo confectis postridie mœnia denuo feriunt.
 Cum autem flagrantia illa ferraementa, quæ Armenii
 jaculabantur, machinis nihil incommodarent, irriti
 conatus efficiebant ut prioreorum risus et ludibria
 in luctum verterentur. Massæ enim quæ ex urbe
 librabantur, etsi concitatae erant et acriter feriebant,
 tamen cum in tegumina illa rara humida lutea et
 laxa incidebant, erant irritæ, atque impetu remisso
 et flamma exstincta nihil eorum faciebant propter
 quæ mittebantur. Muro igitur urbis in multis par-
 tibus perrupto, facilis in eam patuit aditus. Hoc
 modo imperatori cedunt hostes dudum impudentes
 et armis frementes, eique Anabarzam coacti magis
 quam ultro dedunt: nec id tamen statim, sed re-
 iterum tentata et pugna sæpius repelita et transitu
 in alterum contiguum murum facto; a quo Ro-
 manos non sine sanguine quemadmodum a primo
 repellebant.

biguum est utrum dicat Anabarzæos subinde irri-
 disse Romanos, an a Romanis vicissim subsannatos
 esse.

(28) Πετροβόλα ὄργανα. Fortasse balistas majores
 sic appellat.

καὶ καταγέλιον. Ὁ γὰρ σφενδονόμενος ἐκ τῶν ἔσθων μύδρος εἰ καὶ τὴν ἀντήρης καὶ πρὸς τὰς πληγὰς ἀνένδοτος, ἀλλ' οὖν ἐπεγγρίπτων τῷ μανῷ καὶ πλαδῶντι διακένῃ τε καὶ γήινῃ καὶ σομφῶδαι προβλήματι ἄπρακτος ἤκοντιζέτο· εἶχε μὲν γὰρ ὑποχαλῆν τὸ βαλλόμενον, σθεννόμενος δ' οὖν ὁμῶς ἔδρα οὐδὲν ὧν ἕνεκα διηφίστο. Ὅθεν κατὰ πολλὰ μέρη διαβράγνεντος τοῦ περιδόλου τῆς πόλεως εὐέφοδα τὰ ἔνδον γίνεσθαι, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ὑποκλίνεται βασιλεῖ τὸ πρὶν ἀναιδὲς καὶ βρέμον τοῖς ὑπλοῖς μέγα πολέμιον, καὶ τὴν πόλιν Ἀναδάρξαν ἀνάγκη μᾶλλον ἢ γνώλῃ αὐτῷ παραδίδωσιν, οὐκ ἐκ τοῦ παραχρῆπα δὲ, ἀλλὰ μετὰ πείραν δευτέρων καὶ τὴν πολλάκις ἀντίταξιν καὶ τὴν ἐκ τὸ προσεχὲς ἕτερον τεῖχος ἀναχωρησιν καὶ τὴν αὖθις ἐκ τοῦδε, καθάπερ ἀπὸ τοῦ πρώτου, μεθ' αἵματος ἔκκρουσιν τε καὶ ἀποσάλευσιν.

36 Circumjacentibus castellis eodem tractatis modo in Cœlesyriam abit ; et pulcherrimam urbem Antiochiam ingressus, quam fluvius Orontes perfluit et ventus Favonius perflat, supinis manibus a principe Raimundo et omni civium multitudine suscipitur. Diebus pluribus in urbe commoratus, initaque cum principe Raimundo et Tripolitano comite amicitia, Antiochiæ finitimas Syrophœnissas urbes, quæ ab Agarenis tenerentur, aggredi statuit. Profectus igitur ad Euphratem fluvium ubi ad oppidum quod ab incolis Piza vocatur pervenisset, et hostes in conflictu fortissime se gessissent, Romana legio, quæ impressionem fecerat, recedit hostibus aliquousque persequentibus, ut quorum immanem incredibilemque impetum ferre non posset. Paulo vero post, cum ipse imperator cum sua phalange se ostendisset, multi hostes adoriuntur ; qui Romanorum incursione turbati intra mœnia compelluntur, neque amplius excurrere decreverunt. Habebat id oppidum murum duplicem quem alibi fossa profunda cingebat, alibi vivum saxum muniebat. Multis vero turribus **37** saxorum grandine prostratis, Agarenorum feroces et elati animi conciderunt ut supplices vitam ab imperatore peterent, eamque omnibus opibus commutarent. Ex hoc, parte copiarum contra urbes et castella ultra Euphratem ablegata, multas manubias coegit, et Pizam Edesseno comiti donavit : Bempezoque præterito ut expugnato facili, cum in acclivi planitie situm esset, contra Chapelum et Pherepum est profectus, precibus Antiocheni principis, qui una militabat, impulsus. Cum ad Chapelum accessisset, quæ olim Berrhœa dicta fuit, videt urbem esse frequentem et magnis militum præsiidiis munitam ; qui ad primum Romanorum conspectum impetum in imperatorios faciunt, victique mœnia repetunt ; nec semel duntaxat, sed iterum **38** atque iterum excursionibus factis nunquam vicerunt : imperatori vero urbem circumeunti et speculanti clam tormentis insidiati aberrarunt. Qui cum in præsentia nihil efficere posset, tum ob urbis munitiones et equestres iu ea pedestresque copias, tum quod commeatus ignis et aquæ penuria laborare incipiebat, inde discedit, et Pherepo primo impetu capto et comiti cuidam Antiochenæ urbis donato ad aliam urbem transit, Caphardam nomine, quæ

Ὀμοίως δὲ καὶ τὰ πέραξ ταυτίσθαι τῆς πόλεως φρουρία μετελθὼν ἐς τὴν κοίλῃν Συρίαν ἄπεισι, καὶ τὴν καλλίπολιν Ἀντιόχειαν εἰσιῶν, ἣν δίδεισιν Ὀρόντης καὶ περιβομβεῖ Ζέφυρος ἄνεμος, ὑπτίαις χερσὶ παρὰ τε τοῦ πρίγκιπος Ραϊμούνδου καὶ τοῦ πλῆθους παντὸς τῶν ἀστυνόμων προσδέχεται. Ἐφ' ἱκαναῖς δ' ἡμέραις τῇ πόλει ἐνδιατρίψας, καὶ λίξιον ἑαυτῷ (29) τὸν πρίγκιπα δείξας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν Τριπόλεως κύμητα, ἔγνω προσθελὲν ταῖς περὶ τὴν Ἀντιόχου ἰδρυμέναις καὶ παρ' Ἀγερηνῶν κατεχομέναις Συροφονίσσαις πόλεσι. Τοίνυν καὶ τῷ ποταμῷ προσεγγίσας Εὐφράτη ἀφικνεῖται εἰς τι πολίγνιον ἐγγχωρίως Πιζάκαλούμενον, ἐνθα καὶ πολλὰ ἐνδείκνυται τῶν πολεμίων περὶ τὴν συμβολὴν γενναϊότητα ὑπονοστεῖ τὸ Ῥωμαϊκόν, καὶ μέλχι τινὸς καταδίωξις γίνεται μέρους τοῦ προελάσαντος μὴ ἀντισχεῖν ἔχοντος πρὸς πάθος μακρόν καὶ φορὰν παράλογον τῶν ἐναντίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγγυτέρω τοῦ βασιλέως φανέντος ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν φάλαγγος συλῶσι τοῖς ἀντιπάλαις συρρήγνυνται· οἱ δὲ μὴ ἐνεγκόντες τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίλασιν τῶν Ῥωμαίων συγκλείονται εἰς τὸ τεῖχος τοῦ τειχιισμοῦ, καὶ οὐκέτι ἐπεκτρέχειν προέθεντο. Τεῖχος μὲν οὖν καὶ περίτειχος ὑπὴν τῷ πολίσματι, καὶ βαθεῖα τάφρος ἐν μέρει τοῦτο περιεζώννυε, καὶ λίθος αὐτοφυὴς ἐνιαχοῦ κατεφράγγυε· πολλὰ δὲ τῶν πυργωμάτων ὑπενδότα ταῖς τῶν λίθων νιφάσι καὶ πρὸς γῆν καταβρέσαντα τῶν ἐκ τῆς Ἀγερ καθεῖλε τὸ φρόνημα. Ἐντεῦθεν οἱ τολμηταὶ καὶ φουσύντες ἄμετρα, εἰς δελίαν κειμένων αὐτοῖς τῶν Ὀχυρωμάτων, ὑπὲρ τε τῆς οὐκ εἰς ἀντιβολοῦσι ζωῆς καὶ τῶν ἐνόντων πάντων αὐτῶν ἀλλάττονται, βασιλεῖ τὰς χεῖρας προτείναντες. Ἐκ δὲ τούτου μοῖραν διαφείς στρατεύματος κατὰ τῶν ἐπέκεινα τοῦ Εὐφράτου τοῦ πόλει καὶ φρουρίων πλῆθος λαφύρων συνέλεξε, καὶ τὸ Πιζά τῷ τῆς Ἐδέσσης ὠρησάμενος κόμητι, τὸ Βέμπετζ παραλλάξας ὡς εὐκαταγώνιστον κριθὲν κατὰ πεδίου κείμενον ὑπτιέζοντος, κατὰ τοῦ Χάλεπ καὶ τοῦ Φέρεπ ἐξώπησεν, τοῦτο αἰτήσασθαι τοῦ τῆς Ἀντιόχειας πρίγκιπος, ἐπεὶ καὶ οὗτος τῷ βασιλεῖ συνεσιράτευεν. Ἐπιστάς, δὲ τῷ Χάλεπ (τὸ δ' ἐστὶν ἡ πάλαι λεγούμενη Βέρβροια) ὁρᾷ πολυάνθρωπον πόλιν καὶ στέγουσαν ἐνδον πλείστασιν ὅσον ὀπλιδικόν, οἱ καὶ ἐξιόντες τοῦ τεύχους ἄμβροα Ῥωμαίων συμπλέκονται μετὰ ῥύμης τοῖς περὶ τὸν βασιλέα στρατεύμασι. Τὸ δὲ ἦττον ἀπενελάμ-

Hier. Wolfii notæ.

(29) Καὶ λίξον ἑαυτῷ. Vetustus Augustanæ reipublicæ codex hic alium ordinem habet, transpositis utique paginis aliquot. Pro δείξας habet ἑαυ-

τοῦ ποιήσας. Vox pro λίξιον posita ob evanidos characteres legi don potest. Αἰξίος quid sit, ipse auctor alio loco declarat.

νοι τὸν περίβολον ὑπεσῆσαν. Οὐχ ἅπαξ δὲ, ἀλλὰ **A** maximæ provinciæ imperat, et multis in circuitu κατὰ τὸ πάλιν καὶ πάλιν ἐπεκρομάς· θίμενοι κατ' castellis dominatur, firmitate mœnium insignis. οὐδὲ μιν τὸ κράτος ἦραντο· ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ περιόντι τὴν πόλιν καὶ κατασκοποῦντι τὸ τεῖχος δι' ἐκβολῶν λάθρα ἐπιβουλεύσαντες, καὶ τῆς προθέσεως ταύτης ἐξέπεσον. Οὐδὲν δέ τι δράσειν ἐξ ὑπογυίου θυνάμενος, καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα μὲν ταυτησί τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔνδον καὶ εὖοπλον καὶ εὖοπνον στρατὸν, οὐχ ἔττον δὲ καὶ τὸ ἐπιλιπεῖν τὰ ἐφόδια καὶ τὴν πυρὸς ὁμοῦ καὶ ὕδατος ὑποσπάνισιν, ἐκεῖθεν μεθίσταται. Καὶ τὸ Φέρεπ ἐξ ἐφόδου παρστησάμενος, καὶ τοῦτο κόμητί τινι τῆς Ἀντιοχείων ἀποχαριστάμενος πόλεως, πρὸς ἑτέραν πόλιν μεταχωρεῖ κατὰ φράσιν ἐγγύριον Καφαρὸν λεγομένην. Μεγίστης δὲ χώρας αὕτη προκαθίσταται, καὶ περὶ αὐτὴν αὐχεῖ καθυπεύκοντα οὐκ ἐλαχίστα φρούρια, στερόβότητι τειχέως κομπάζουσα.

II. Ἀλλὰ καὶ ταύτην διὰ βραχείας χειρωσάμενος μεταβαίνει πρὸς τὰ πορρώτερα, καὶ τῆς πρὸς τὸ Σέζερ πορείας ἀπτόμενος στρατοπεδεύει περὶ τὸ Ἰστρίον (πόλις δὲ καὶ τοῦτο τῆς μέσης τῶν ποταμῶν) ἀποθεν μικρῷ τοῦ Σέζερ κείμενον καὶ τοῖς καὶ κατεσκευασμένον ὕρισται. Ὁδοῦ δὲ πάρεργον καὶ τοῦτο διαφθαρέντος καὶ πρὸς ἀρπαγὴν διαφθίντος τοῖς στρατιώταις, καὶ τούτων μάλιστα τοῖς ἐκ καταλόγων τῶν Σκυθικῶν ὑφ' ὧν ἔαλωκεν, ἐκεῖθεν ἀπαναστάς τῷ Σέζερ πρόσεισιν. Οἱ δ' ἐκ τοῦ ἀπτεος τοῦδε, καὶ τῶν ἀγγούρων σατραπῶν συνελθόντων, πλείστους ὅσους τοὺς ὀπλιτεύοντας συνελόχαισιν, ὅθεν καὶ πρὸς ἓνα συνασπισμὸν συνιόντες καὶ ὁμαιχμίαν κρατυνάμενοι μίαν προσυπῆντων, τὸν ἐκείσε περικλώμενον ποταμὸν διαδάντες, ἀλλὰ καὶ δοράτια ἐκ καλῶν κραδαινόντες ταῖς τοῦ βασιλέως συμπλέκονται φάλαγγιν, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχούμενοι. Καὶ συρρήξεως γενομένης πολλῆς τὴν νίκης ὁ βασιλεὺς ἀποφέρεται, καὶ οἱ μὲν τῶν πολεμίων κατὰ τοῦ ὕδατος ἀκοντίζονται, οἱ δ' ἐμπείρονται δόρασιν, οὐδαμῶς ἐπαρκεσάντων σφίσι τῶν ἐνσειομένων δονάκων, ἀλλ' ἀσθενῆ καὶ λεπτὴν ἐπικουρίαν καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, καλαμίνην παρεχομένων αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸ τεῖχος ἀναχωρήσαντες οὐκέτι ἐπεξόδους εἰργάζοντο, ἐκ δὲ τῶν γυναικῶν ἱερῶν προσηνόμενοι καὶ πολλὰ ἐντεῦθεν τὴν σύνεσιν ἔχοντες Ῥωμαίοις ἀντεφέροντο, τὴν ἐαυτῶν γῶραν ἀνέντες εἰς τὸ ἀδεῶς ἐκπορθεῖσθαι καὶ λητῆσθαι καὶ χειροῦσθαι τὰ φρούρια. Οὕτω δὲ τούτων τραπτόντων, ὁ βασιλεὺς τὰς [P. 20] φάλαγγας ἐπακριντικῶς καὶ κατὰ γένος καὶ φατρίας διηρηκῶς, ἐς φύλα φύλοις ἀρτίγωσιν, εἰς μίαν μοῖραν τὸν Μακρόν καθίστησιν, ἑτέραν τὸ τῶν ἐκλεκτῶν, ἄλλαν ἢ Σκυθικὸν, ἔτι δὲ τὸ ἐκ Ηερσίδος ὀρμώμενον καὶ προσχωρήσαν Ῥωμαίοις κατὰ πολέμους τοὺς πρότερον. Καὶ τῷ ἀμικεῖ καὶ πολυμερεῖ τῷδε τῶν πρῶτων, διαφόρους προφαινόντων τὰς ὀπλίτας, φόβῳ πλείονι ληφθὲν τὸ πολέμιον τῆς ἄγαν ἡττίας καθυφίσει, καὶ τὸν ἐκτὸς προέμενον πύγμον πρὸς περίβολον τὸν ἔνδον μεθίσταται. Ἐπὶ ὅλλαις οὖν ἡμέραις ἀγχιέμαχοι συνέβαινον συμβαλεῖ καὶ πείραι καὶ διαμάχαι, καὶ μονομαχίαι ὧν ἀρίστον, καὶ περιφυγαὶ καὶ ὑποχωρήσεις καὶ καταδιώξεις ἐξ ἑκατέρων. Ἀλλ' αἰετὰ μὲν Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα κατεφαίνετο, τὸ δ' ἐναντίον αὐτῶν ἐπιπτεν ἀπὸ ξίφους πλειόνως, καὶ ἐκ τούτων εἰς θάνατον ὑπνωτε, καὶ τοῖς ἐκ μηχανῶν λίθοις εἰς μέρη διήρητο καὶ πρὸς γῆν τὰ τεῖχη καὶ τὰ τοῖσιν καθήρατο θωράκια, ὅμως ἔμενεν ἔτι ἀκράδαντων ἐς μαρτοπληθεῖς ἀριθμούμενον, ἄλλως τε καὶ

VIII. Sed hac quoque brevi expugnata ulterius intendit iter, Sezerim urbem versus; castraque juxta Istrium ponit Mesopotamiæ urbem, a Sezeri non multum dissitam et rebus omnibus instructissimam. Qua obiter capta et militibus diripienda data, ac Scythicis potissimum legionibus, a quibus expugnata fuerat, inde Sezerim aggreditur cujus cives (nam et finitimi satrapæ eodem tanquam ad commune incendium restinguendum confluerant) plurimos milites coegerunt, et inita societate conductisque in unum copiis superatque præterfluenti amne jacula arundinea vibrantes, et equis velocissimis insidentes, imperatorias phalanges ultro lacerant, ac sæpius aggressi nostros vincuntur, alii in flumen præcipitati, alii hastis transfixi, nihil adjuti vibratione arundinum, quarum auxilium infirmum, tenue ac plane arundinem experiebantur. Dehinc intra munitiones reversi non amplius egrediebantur, sed ex terreis tectis se ostendentes ac multum inde opis habentes contra Romanos ferebantur, direptionibus et vastationibus agrorum et finitimorum castellorum expugnationibus neglectis. Quæ eum illi facerent, imperator phalanges recenset et pro nationibus et tribubus distribuit, ut quique suis popularibus succurrerent. Macedones in unum classem refert, eos qui selecti dicuntur in alteram, Scythas in tertiam, eodemque modo Persas, qui superioribus bellis Romanis accesserant. Hostes autem hac distinctione et varietate legionem et diversitate armorum territi, remissa pertinacia et mœnibus exterioribus relictis, in interiora se conferunt. Multis ergo diebus cominus pugnatur, nihil non tentatur, etiam singularia fortissimorum certamina fiunt: nunc in urbem refugit nunc in eastrâ receditur, sic tamen ut Romani semper superiores essent. Hostes autem etsi plures gladio cadebant, sagittis conficiebantur, machinarum saxis discerpebantur, mœnia eorumque pinnacula sternerantur, tamen clade in tanta multitudine parum conspicua immoti perstiterunt, præsertim cum vita, liberi, uxores, magnæ et variæ opes agerentur. Ac forsitan capta esset hæc quoque urbs et omnibus opibus nudata, Romanis ejus excidii gloriam insignem adeptis, adversi nuntii imperatorem vel invitum inde abstraxissent. Ferebatur enim Edessa a Persis circumsessâ in excidii atrocissimi periculo versari, nisi imperator primo quoque tempore opem ferret. Igitur muneribus amplissimis acceptis quæ materia omnium pretiosissima constabant, et equis generosis, et et tela serica auro inter-

texta, 41 et mensa spectabili, et ante hæc cruce elegantissima in manus sumpta, cujus nihil simile visum est. in lychnite gemma exsculpta summoque artificio divinæ imaginis expressa similitudine, cujus aspectu oculi satiari non poterant, soluta obsidione Antiochiam versus proficiscitur. Aiebant autem Sezerini Sarraceni majores suos olim cruce illa radianti inter cætera munera imperatori oblata et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore ejusque vallo expugnato et imperatorio tabernaculo direpto, politos fuisse. In discessu a Sezeri milites Zacæ et aliorum illustrium Persarum Romanorum terga adoriuntur, equis occyssimis insolentissime et cum summo Romanorum contemptu et fastu furioso atque barbarico irruentes. Tamen spe frustrati non modo nihil memorabile gesserunt, sed temeritatis et insolentiae suæ pœnas divinæ vindictæ dederunt, duobus eorum ducibus captis; quorum alter erat Atapacæ filius, alter Samuchi ameræ frater. Imperatore vero celebre ὁ Antiochiam 42 denuo ingresso, tota urbana multitudo obviam effusa est, sacris imaginibus et pluribus ornamentis in vicis expositis ad ingressum ejus honestandum. Ex hac cum bonis omnibus et laudibus ad Ciliciæ fines profectus inde Byzantinum iter ingreditur. Sic instructa acie progrediens, et a sua bellandi consuetudine non recedens, partem exercitus contra Iconienses Persas mittit. Nam ii, cum Syriam ingrederetur, arrepta occasione incursionibus Romanos infestabant. Eo igitur infesto agmine superato, agrum hostilem populatur, multis et hominibus et jumentis omnis generis captis. Atque hæc una expeditione versus orientem solem bella Joannes triennio gessit, quæ omnium linguas et mentes omnium in eum converterunt.

ρίας δίκην [P. 21] ἀμοιβὴν ὑπὸ τῆς θείας τιμῆς λαμβάνοντο· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀταπακᾶ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆν Ἀντιόχου μεγαλύνουμον πόλιν τὸ ἀτυχὸν πλῆθος ὅλου ἑαυτοῦ ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ μεθ' ἱερῶν ἐκτύπων καὶ πλείστης δτι φιλοκαλίας τῶν ἀγίων λαμπρὸν ἐκείνῳ σχεδιάσαι τὸ εἰσιτῆριον. Ἐκ δὲ ταύτης μετὰ φωνῶν εὐφρόμων καὶ προπέμψεων ἀνιστάμενος εἰς τὰ τῆς Κιλικίας ὄρια παράβαλόν, κακίσθην ἐξορμήσας τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον φερούσης ἡπισταί. Καὶ γοῦν κατὰ τάξιν προΐων καὶ τῆς αὐτοῦ στρατηγίας ἐχόμενος στέλλει κατὰ τῶν Ἰκονιέων Περσῶν ἀπόμοιράν τινα τοῦ στρατεύματος· οὗτοι γάρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενοι πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομαῖς κατὰ Ῥωμαίων ἐγρήσαντο. Τῷ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς στίφους περιγενόμενος ἔκειρε τὴν πολέμιαν, ἄλωσιν ὀνθρώπων καὶ ζώων ἔλασιν παντοίων, ὅποσα ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχτισιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἦλιν ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μίᾳς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γούμην ἐς ἑαυτοὺς ἐμελκύναντες, ἐν ᾗ καὶ τριετὴς χρόνος ἐξήκετο.

IX. Sub id tempus frater Isacius sebastocrator D Θ'. Τότε δὲ προσεβύβη τῷ βασιλεῖ τῷδε καὶ ὁ σεβαστοκρατορῶν κασίγνητος Ἰσαάκιος, ὃν φθάσαν εἶρηκε τὸ λέγειν συνάρασθαι οἱ τὰ περιττὰ εἰς τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν. Κατὰ γὰρ μικρολυσίαν τοῦ ὁμογενίου διαζευχθεὶς καὶ φυγὰς ἀπάρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων, συνίκαθμον καὶ συμπλανήτην ἔχων τὸν

Hier. Wolfii notæ.

(30) Μικροῦ ποδηνέμοις ὀχήμασι. *Equis velocissimis provecti.* Ὀχλμα huic auctori subinde non vehiculum sed equum significat, ut alter codex ἄλογον quoque crebro pro equo ponit.

A ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ψυχῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν, πρὸς δὲ καὶ πλούτου πολλοῦ, καὶ τούτου παντοδαποῦ, διαγωνιζόμενον. Καὶ τάχ' ἂν ἦλιν καὶ ἡ πόλις ἦδε καὶ βασιλεῖ καθυπέκυψε καὶ παντὸς τοῦ πλούτου κεκένωτο, καὶ Ῥωμαῖοι τῇ ταύτης χειρώσει κλέος ἔσαντο τῶν πρώτων ἐπικυδέστερον, εἰ μὴ ἀγγελαίαι τινὲς ἀπαίσιοι καὶ ἄκοντα ἐκείθεν τὸν βασιλεῖα μεθελκυσαν, αἱ τὴν Ἐδέσσαν ἦδον κυκλωθῆναι παρὰ Περσῶν καὶ κινδυνεύειν παθεῖν τὰ χειρίστα καὶ βασιλέως αὐτῇ τὴν ταχίστην ἀρτξαντος. Οὐκοῦν ἐκ τῶν πολιορκουμένων δῶρα μεγαλοπρεπῆ κομισάμενος, καὶ ταῦτα ἐξ ὕλης τιμαλφεστέρως τῶν ἀπασῶν, καὶ ἱππους ἐρισύχενας εὐγενεῖς καὶ νῆματα Σιριακὰ διαπλεχθέντα χρυσῷ καὶ τράπεζαν ἀξιοθέατον, πρὸ δὲ τούτων σταυρὸν εἰς χεῖρας δεξιόμενος πύκαλόν τι γρήμα καὶ ξενίζον τῇ θέῃ, λυχνίτην λίτῃ κεκολλημένον, ἐν ᾧ περ αὐτοφωδῶς ἡ τέχνη διώσκει γράμματα εἰς κάλλος ἐπιλόνηκον τοῦ θεοῦ εἰκάσματος, καὶ ὀρθολμῶν ἀτεχνῶς τρυφήν, λύει τὴν πολιορκίαν, τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν ἀφάμενος. Ἐφατκον δὲ οἱ κατὰ τὸ Σέξερ Σαρακηνοὶ πάλαι ποτὶ τοὺς προγόνους αὐτῶν ἐκ τῶν προσεγεγθεντων δώρων τῷ βασιλεῖ δορυκτῆτα σχεῖν τὸν ἐκ λίθου ἀκτινιούδους σταυρὸν καὶ τὴν πολυτελεῖ τε καὶ ὅλιν ἐκπλήξαι τράπεζαν, ἥνικα Ῥωμανὸν εἶλον τὸν διηγέντην τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν χειρίζοντα, τὴν τε βασιλείαν ἐκείνου σκηνὴν ἐσκόλευσαν καὶ τοῦ χάρακος κεκρατηκότες τὰ ἐνόντα διεύλοντο· ἐν δὲ τῇ ἐκ τοῦ Σέξερ ἀπάρσει τοῦ βασιλέως Ῥωμαίοις κατ' οὐρανὸν ἐπιτεθενται τὰ τοῦ Ζακὶ καὶ τινῶν ἀρχηγῶν ἄλλων διασήμεων Περσικὰ στρατεύματα, θραπτικώτατα τοῖς μικροῦ ποδηνέμοις ὀχήμασι (30) προδεικνύμενα, καὶ Ῥωμαίων ὀλιγωρότατα τύφῃ ἐμπλήκτῃ βαρβαρικῇ. Τῶν γε μὴν ἐπιτίδων διαμαρτύντα οὐχ ὅπως οὐδὲν τι γενναῖον ἐπραξάν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόμπου καὶ τῆς μεγαληγορίας καὶ δόξης τῶν ἡγεμόνων ζωγραφίς προσσπαθῆ- τοῦ Σαμουὺχ Ἀμικρὰ (31) κασίγνητος. Εἰσιὼν δ' ὁ τοῦ Ἰκονιέων Περσῶν ἀπόμοιράν τινα τοῦ στρατεύματος· οὗτοι γάρ, ὅποτε τῆς Συρίας ἐπέβαινε βασιλεὺς, τῷ καιρῷ χρησάμενοι πρὸς ἐπίθεσιν ἐκδρομαῖς κατὰ Ῥωμαίων ἐγρήσαντο. Τῷ τοι καὶ τοῦ δυσμενοῦς στίφους περιγενόμενος ἔκειρε τὴν πολέμιαν, ἄλωσιν ὀνθρώπων καὶ ζώων ἔλασιν παντοίων, ὅποσα ὑπὸ ζυγὸν καὶ ὕχτισιν, ἐργασάμενος. Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἦλιν ἀγῶνες τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος, δι' ἐκστρατείας μίᾳς πᾶσαν μὲν γλῶτταν, πᾶσαν δὲ γούμην ἐς ἑαυτοὺς ἐμελκύναντες, ἐν ᾗ καὶ τριετὴς χρόνος ἐξήκετο.

(31) *Ameras* Turcarum reges aut principes dici affirmat Cuspinianus. Reperitur hoc vocabulum apud Zonaram quoque sæpius, sed ejus significatio non explicatur.

νην τὸν τῶν παίδων ἐκείνου πρωτότοκον (ἀνὴρ ἄλλος ὁπλιτοπάλας καὶ πολεμόκλονος, φύλῃ τῇ καὶ εἶδος προφαίνων ἀξιοθέκων), πλείστοις καὶ ἄλλοις προσέμιξεν ἔθνεσι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τῆς Ἰκονιῶν σατραπεύοντι μητροπόλεως. Καὶ μὲν ὁ Ἰσχυρίης οὗτος ὀρμαίνων ἀεὶ γόρρας ἔσθαι Ῥωμαϊκαῖς καὶ Σατὰν γενέσθαι τῷ Ἰωάννῃ ῥυμμάτων δ' ἀπορῶν καὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην ταῖς κατὰ πόλιν πράξεσι διὰ παντὸς περιπτον οὐδένα εὗρισκε τοῖς κατὰ σκοπὸν ἐκείνῳ βαινόντα. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντας εἴργεν ἀπὸ τῆς καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἀποστασίας (ῥῆσιν) διασφραδίζοντας, καὶ τὴν ἐπιχειρήσιν γράβουντας ὡς ἀσύμφορον κέκλειναι καὶ μηδ' οἷς ἐπικτῆν ὁπωποῦν. Ὅθεν τοὺς τοπάρχας ἰὼν, καὶ παρ' οἷς κατέλυε δι' αἰδοῦς ἀγόμενος πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον καὶ τὸ γένος ἐπιστήτο, ὅψις συνείδωκε διακενῆς τῆς συγγενείας δέσπεται, βίον ἀντὶ τὸν πονηρὸν, πρὸς τὸν ὁμόιον ἐπανάλυσεν. Καὶ βασιλεὺς ἀμείνων αὐτὸν τε τὸν οὐκ ἀποστέλλει, καὶ ὅψιν καὶ λόγους ἀμείνωσιν, καὶ χαριέντως προσπλάκεται ἰσχυρὸν τὸ χρεῖμα πόθος συγγενείας διυφαινόμενος, καὶ ἡμεῖς μικρὸν τι τῆς συμφορᾶς φιλοπόνηστος ἵκνεται. Ἀμέλει καὶ τὸ [P. 22] πρῶτον ῥον διαπύρρως ἀλώμενον οὐδὲν τι παλίνκοτον ὕφην ἐν ψυχῇ, ὅποια οἱ ἐν ἀρχαῖς φιλοῦσι ἀξιοῦσθαι, τὸν γόλον ἐνθάπτοντας καὶ ἐναύοντας τὴν κατὰ καιρὸν φρουρῶσιν καὶ κατὰπρῃσιν τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανάδῃ ἡγαλλίζτο. Καὶ τὸ ὑπάρχον δὲ κατεκρίνα πῶς γὰρ τῷ βασιλεὺς τοῦτω προμηθεύματι, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θεῷ χριστιανῶν τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ νικητὴν ἀνασώσαντι, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀφίξει φραζόμενον.

ἢ πολυωρήτας δὲ τῷ Βυζαντίῳ, τῶν Περσῶν ἰλόντων τοῖς κατὰ ποταμὸν τὸν Σαγγάριον ὁμοῖς τόποις, ὑπερδὼν καχεξίας σώματος, ὡς ἐξωρμηθεὶς, ὅθεν τοὺς πολεμικοὺς διαβροχῆτας παρῶν καὶ θραυμάτων ἀγέλας ἐλάσας παντοῦν ἐπὶ πύλιν εἰς τὸ Λοπάδιον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἐξουσίας τὴν πόλιν, τὰς ῥὰς ἐδέμετο, τὴν ἐκ τῶν πολεμίων ἐκχερίαν τὸ μὲν πάντῃ ἀξιοφόρον Ῥωμαίοις διατιθεῖς. φρεσύναι δὲ τοῖς τόποις τοῖς διανοούμενος στρατιῶν ἀφροισθῆναι διετετάχει. Καὶ ἡ μὲν ἐν ἐμάτων βασιλείῳ συνέγετο, αὐτὸς δὲ κατὰ τὸ ἔργον ὡς οὐδέποτε τοῖς στρατευομένοις γνῶμων εἶδε καὶ βαρὺς καὶ τὸ πλέον μηδὲ ἐκστρατείας εἰδώς, ὡς εἴπερ ἐλάθετο ἢ οὐκ ὤχνησεν ὡς τριττὸν ἔτος ἐν τοῖς ἐφοῖς πολέμοις μετὰ διήνεγκαν. Τὸ δὲ πρὸς ἀρτίστον ἐκείνου ὡς ἐπὶ μᾶλλον ἐκμήναν ἦν ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς τὴν συναντικτῶν ἐκείνῳ στρατιωτῶν μήπω τὴν βλῆσαντες, ἀλλὰ νόσφιν σώματος καὶ σπῆναι ἀνυπακούοντες, ἐξορῶν τῶν ὀχλημάτων ἐν τῇ ἀπορίᾳ γρονθίζοντες, ἡναγκάζοντο μὲν τῶν πατρῴων βασιλείῳ εὐθὺς, ἀλλ' ἐνθα κατασκηνοῖ βασιλεὺς πρὸς τὸν τῶν ἐπιμελῶς τὰς ὁδοὺς τηρούντων τὰς ἐκκαταστάσεις παρακρούσωντων. Ὁ μὲν ἀγνοεῖν ἔχων τὸ τοῦ γογγυσμοῦ αἴτιον, τὸν

bellicosus et fortis, procera statura et forma visenda praeditus; qui cum ad alias gentes transierat, tum ad Iconiensis metropolis satrapam, subinde ad incursandas Romanas provincias et res Joannis turbandas incitatus. Sed quia pecunia egebat et imperator Joannes perpetua rei bellicae laude florebat ipsi nihil ex sententia succedebat, ac patius omnes ab eo resiliabant et primum defectionis consilium improbabant, conatum illum detestantes, qui nec ei expediret et ipsis succedere nullo modo posset. Igitur cum toparchas adiret, etsi ab omnibus reverenter exciperetur ut forma rege dignissima praeditus et genere nobilissimo ortus, sero tamen intelligens, quod deserta cognatione erumnas frustra toleraret, ad fratrem se recepit. Imperator vero et ipsum et filium suum cupide exceptos alloquentis est et suaviter amplexus. Nam cognationis desiderium multum valet; ac tametsi nexus ille nonnihil laxatus fuerit, facile tamen de novo astringitur. Ac pristina erga eum charitate inviolata conservata, bona fide in gratiam rediit, secus quam potentes solent, qui iram tegunt ac dissimulant, dum ulciscendi occasio detur. Cpolim igitur cum eo ingressus, non magis victoria quam fratris reditu est gavisus. Subditi quoque instinctu ejus laudes communicabant; nec tropaeis duutaxat gloriabantur, et Deo successuum auctori gratias agebant, sed et fratris ejus adventu laetabantur.

τὴν δὲ Κωνσταντίνου σὺν αὐτῷ εἰσιὼν οὐ πλεῖον τῆς νίκης περιόντι ἢ τῇ τοῦ κασιγνήτου ἐπανάδῃ ἡγαλλίζτο. Καὶ τὸ ὑπάρχον δὲ κατεκρίνα πῶς γὰρ τῷ βασιλεὺς τοῦτω προμηθεύματι, οὐ μόνον τοῖς αὐτοῦ τροπαίοις καλλωπιζόμενον καὶ θεῷ χριστιανῶν τῷ καὶ πορεύσαντι τοῦτον καὶ νικητὴν ἀνασώσαντι, ἀλλὰ καὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀφίξει φραζόμενον. C Caeterum non diu Byzantii commoratus, cum Persae in patentes campos juxta Sangarium fluvium impetum fecissent, quamvis corpore aeger, statim exivit. Ita hostibus sua praesentia terribilis et omnis generis pecoribus abactis, Lopadium recessit. Non multo post, cum etiam Gynaeconitis urbe exisset, munitiones instauravit, otio quod a bello dabatur in rei publicae commodum converso: quibus in locis cum commorari statuisset, legiones convenire jussit. Quod etsi ex mandato ejus fiebat, tamen milites nulla unquam re se magis oneratos esse putabant, quod expeditionum nullum sciret modum aut oblitus esset, aut non reputaret Romanos tertium annum in bellis Orientalibus consumpsisse. Illud vero ejus odium exasperabat, quod multi milites, qui eum in Syriam secuti erant, re domestica nondum visa, sed ex morbo corporis et penuria comestus et jactura equorum in itinere morati, deflectere a patria et ad imperatorem ire, ab iis qui vias diligenter obsidebant et portus observabant, cogeantur. Verum ipse cum indignationis causam ignorare non posset, ignorationem, ne contemptum dicam, simulans, et illos inania verba fundere sinens, institutum suum urgebat. Dicebat enim se milites habere velle, qui idem quod ipse vellent, et continentibus expeditionibus non fatigarentur aut

frangerentur. Cum autem barbaros, qui in Armeniacorum provinciam irruerant, ulcisci, et Constantinum Gabram, longo jam tempore Trapezunte potentem ac pro tyranno se gerentem, capere statuisset, per Paphlagonum convallem iter intendit, ut continenter per maritima Ponti loca proficisceretur: idque duabus de causis, ut et exercitus e suis provinciis commeatum peteret, et si pugna committenda esset, ea ab una duntaxat parte immineret nec a circumventionem quidquam periculi esset. Nam Muchumetus, qui tum Cæsarea potiebatur, de quo supra diximus, maximis opibus pollebat et Iberiæ partem subegerat ac nonnulla Mesopotamiæ loca 46 in ditionem acceperat. Is ad vetustam Arsacidarum et Tanismaniorum recentem stirpem genus referebat, qui Tanismanii homines audaces et bellicosi erant, et eorum qui Orientales Romanorum urbes ceperant potentissimi ei impudentissimi. Vere igitur jam exeunte, imperator Lopadio discedit; et omni æstivo tempore autumnique parte temperatissima in eo itinere consumptis, sub hibernum solstitium in urbe Pontica Quinta hibernavit. Inde hostilem agrum aggressus multa incommoda pertulit; nam et commeatu pene omni destitutus est, et jumenta tam bellicosa quam sarcinis gerendis apta funditus perierunt. Unde hostes fiducia resumpta (nam fama nihil impervestigatum aut occultum sinit) multis inexpectatis impressionibus latronum more irruebant; aliquando etiam aperto Marte Romanos aggredientes phalanges eorum crebris detrimentis afficiebant. Instar enim densæ nubis subito irruentes, equorum velocitate freti, e medio recedebant, perinde ac si ventorum flatu attollerentur. Imperator vero ut cladem resarciret, passim in exercitu generosos equos conquirebat; iisque inter Romanos, qui contra ferre norant, ac Latinos 47 potissimum in circumagendis hastis dextros, distributis, aciem robustam hostibus opponebat, qui, cum hastarum impetum ferre non possent, in fugam vertebantur. His igitur artibus, et quia plurimi pedites vexilla sustinebant ad maiorem equitatus speciem præbendam, repulsis Persicis turmis, Neocæsaream perrexit juxta quam etiam inter Persas et Romanos crebro est dimicatum, et imperatoris junior filius Manuel, hastam gestans et patre inscio longe progressus, impressionem in hostes fecit; idque adolescentis facinus fere totum exercitum ad dimicandum supra vires impulit, aliis æmulatione incitatis, cæteris vero omnibus adolescenti metuentibus, et ab imperatore se maximam gratiam inituros ratis, si sua opera ab omni hostium insultu defenderetur. Ac tum pater filium palam laudibus prosecutus est.

Hier Wolfii notæ.

(32) 'Αναιδέστατοι. Nisi præcessisset ἀνδρείσται, pro ἀναιδέστατοι malim legere ἀνδρείστατοι: nam ἀναιδέστατοι non placet. Vetustus codex pro ἀναιδέστατοι vocem habet quæ legi non potest.

Α οὐκ εἰδὼτα πλαττόμενος, ἵνα μὴ λέγοιμι τὸν μηδὰ μῶς ἐμπαζόμενον ὑποκρίόμενος, ἐκείνους μὲν εἰς κενόφωνας, αὐτὸς δὲ τῆς προθέσεως εἴχετο, βούλεσθαι λεγὼν ἔχειν τοὺς στρατιώτας συσπουδαστὰς καὶ μηδὰ μῶς τοῖς συνεξέσιν ἐκδημίαις ἀπαυδοῦντας καὶ ἀποκναίοντας. Προθέμενος δὲ μετελθεῖν τοὺς κατὰ τὸ θέμα τῶν Ἀρμενικῶν παρεισφαιρόντας βαρβάρους, ἅμα δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Γαδρᾶν κατασχεῖν χρόνον ἥδη συγχρόν τὴν Τραπεζοῦντα ὑποποιεσάμενον καὶ ἔθουσι τυραννικοῖς αὐτὴν διεξάγοντα, διὰ τῆς τῶν Παφλαγόνων συναγκίας τὴν πορείαν τίθουσιν αἰετῶν τοῦ Πόντου παραλίαν τόπων βαδίζειν ἐχόμενα δυοῖν ἑκατα, τοῦ τ' ἐκ τῆς οἰκείας χώρας τὴν στρατιάν οἱ πορίζεσθαι τὰ βιώσιμα, καὶ εἰ δεήσει συρρίξαι πόλεμον, κατὰ μίαν μοῖραν εἶναι αὐτὸν ἐπικείμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἑκατέρων μερῶν περικείμενον, κἀντεῦθεν πρὸς περικύκλωσιν ἐπιτέθειον. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Καισαρείας [P. 23] τότε κρατῶν Μουχούμετ, περὶ οὗ εἰπεῖν ἐφ' ὅττι, πλείστην ὅτι περιδεσθὴς ἰσχυρὸν, μέρος τε τῆς Ἰβηρίας ὑπαγχομένης καὶ ἓν τῆς τῶν ποταμῶν μέσης παραστεισμένης, τὸ μὲν ἀνωθεν γένος ἐς τοὺς Ἀρσакίδας συναλειφόμενος, τὸ δὲ προσεχὲς ἐκ Τανισμανίων καταγόμενος ἦσαν δ' αὐτοὶ τολμηταὶ καὶ ἀνδρείσται καὶ τῶν χειρωσαμένων τὰς ἐφ' ἑαυτοῖς πόλεις Ῥωμαίων οἱ μάλιστα κράτιστοί τε καὶ ἀναιδέστατοι (32). Ἐκρος μὲν οὖν ὑπολχεῖν ἀρξαμένου, τοῦ Λοπαδίου βασιλεὺς ἀπανίσταται, τὴν δὲ θέρειον πᾶσαν ὥραν καὶ τοῦ μετοπώρου τὸ εὐκρατὲς ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τῇδε κατατριψάμενος περὶ τρυπᾶς ἐνηυλίστατο χειμερίου πόλει Ποντικῇ τῇ Κιντῇ. Τῇ πολεμίᾳ δ' ἐκ τοῦδε προσβαλὼν ἐν πολλοῖς ἐδυσπράγησεν. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως ἡ Κάππαδοκῶν χώρα κυρμῶδης πᾶσα, καὶ τὸ κλίμα τοῦτο ψυχρινὸν καὶ ὀριμύτατον· τότε δὲ καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου ἀέθους πολυτρόποις κακοῖς προσεπάλασε. Τὰ τε γὰρ πρὸς δίαίταν ἐπιτέθειται σχεδὸν εἰς τέλος ἐξέλιπον, καὶ τῶν ζώων ὅσους σκευοφόρα τε καὶ πολεμιοτήρια, διεφθάρη παντίπασιν. Κἄν τοῦδε τὸ ἀλλόθρου πλείονως ἀναθάρρησαν, ἐπεὶ καὶ ἀφ' ὅθεν ἐστὶ τῇ φύσει μὲν ἀνεξερένητόν τε καὶ ἀνεξέλεγκτον, ἐφόδος ἀγρύκτοις ἐχρήτο συχναῖς, καὶ ληστρικοῖς ἐπιτεθειμένον κλίμασιν, ἐνισχυοῦ δὲ καὶ προδύλως διαμιλλώμενον κατὰ μάχην ἐνώπιον, αἰετῶν τῶν Ῥωμαίων ἐλυμάνετο φάλαγγας· κατὰ γὰρ νόμον συνεχὲς τὴν σύστασιν ἐφιστάμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ, τῇ ποδωκείᾳ πεποιθὸς τῶν ἵππων, τῆς ὁμαιχμίας ἀφίστατο ὡς ἐπεὶ ἀνέμων πνοαῖς ἐξήρετο. Βασιλεὺς δὲ, τὸ τῶν ἐπὶ πῶν μεθοδεύων ἀτύχημα, περιὼν τὸ στράτευμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχημάτων (33) συνέλεγε, καὶ ταῦτα διαδοῦς καὶ Ῥωμαίοις μὲν, ὅσοι κοντοφορεῖν ἤδυσαν, τοῖς δ' ἐκ τῶν Λατίνων

(33) Ὀχημάτων. Ἀλλόγων B. Hinc conjicias, lector, non de vehiculis aut curribus eum loqui, sed de equis.

δεξιόστροφειν ἐπισταμένοις δοράτια, ἀνθ- A Deinde vero tabernaculum ingressus pronum ja-
ους τοῖς πολεμίοις καὶ παρείχε γενναίως centem paulisper verberavit, ut audacius quam
ιν. Οἱ δὲ τὰς μετὰ ξυστῶν ἐπελάσεις fortius injussu suo hostes adortum.
μεγαλύνει οὐκ ἔχοντες πρὸς φυγὴν μεθρημόζοντο. Ἰκνῶς μὲν οὖν διὰ τῶν τοιούτων μεθόδων
πλείστοις ὅτι μάλιστα τῶν πεζῶν σημαίας ἀνέχειν εἰς ἔμφασιν ἱππικοῦ πλείονος τὰς Περσικὰς
καὶ Ἰλίας, ἐπὶ Νεοκαισαρείας ἔστο. Πολλὰ δὲ καὶ περὶ αὐτὴν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ῥωμαίων
ἦσαν συμπλοκαί. Καὶ τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν ὁ νεώτερος (Μανουὴλ ὄνομα τούτῳ) δόρυ δια-
καὶ ἱκανῶς προελθὼν, τοῦ Πατρὸς εἰδότος μηδὲν, τοῖς πολεμίοις ἐνέβαλε, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο
κακος παρωρμήκει σχεδὸν ἅπαν τὸ στράτευμα καὶ ὑπὲρ ἰσχυρὸν ἀγωνίσασθαι, τινῶν μὲν ἐς
ν ζῆλον διαναστάντων, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων δεισάντων περὶ τῷ παιδί, καὶ βασιλεῖ χαριεῖσθαι
πα οἰηθέντων εἰ συναραμένων αὐτῶν οὐδαμῶς τι πρὸς τῶν πολεμίων ἔσται πεπονθὼς ἀηδέε-
τε μὲν ὁ πατὴρ ἐπαίνους τὸν παῖδα προδήλως ἡμεῖψατο· ὕστερον δὲ τὴν σκηνὴν εἰσὶν πρῶ-
ντα δι' [P. 24] ὀλίγου ἔτυψεν ὡς θρασύτερον μάλλον ἢ εὐτολμότερον, μηδ' ἐπιτρέψαντος
μπλακέντα τοῖς ἐναντίοις.

καὶ δ' ἂν καὶ τῆς Νεοκαισαρείας ἐκράτησε βα- B
μὴ κατὰ συγκυρίαν ἀπρόοπτον αὐτῷ προσ-
ος ἄλογος αὐτοθελήτης καὶ θυμὸς παντάπασιν
τος τοῦ ἀδελφίδου Ἰωάννου, ὃν ὁ σεβαστο-
ηγεῖσθαι Ἰσαάκιος. Μάχης γὰρ ἐνισταμένης
κῶν ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμε-
πον ὁ βασιλεὺς θεασάμενος ἐκέλευσε παρ-
τῷ ἀνεψιῷ Ἰωάννῃ ἀποδῆναι τοῦ Ἀραβίου
ἢ ἔποχος καὶ δοῦναι τοῦτον τῷ Ἰταλῷ, μὴ
α ἱππῶν τὸν ἀνεψιὸν ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ
εἰς ὧν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος τῷ
ιλῶς ἀντέστη κελεύσματι, ἐμβριθεστέραν,
λέγοιμι ἀναιδεστέραν, τὴν ἀντίβρῃσιν ποιη-
καὶ τὸν Λατίνον ἐξουθενῶν προὔκαλεῖτο εἰς
ισιν, ὡς τὸν ἱππον, εἰ περιγένοιτο, δικαίως
μενον. Μὴ ἐπὶ πολὺ δ' ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ
ι βασιλεῖ (ἑώρα γὰρ πρὸς ὀργὴν ἐπιφρίσ-
δν ἱππον δίδωσιν ἄκων. Μετακαλητῖσας δ'
ον ὄχημα ἀθυμίας πλήρης καὶ βράττων
θυμῷ, τὸ δόρυ ἀγκοινισάμενος κατὰ τῆς
λεμίων πρῶταξας φέρεται. Μικρὸν δὲ τι
δὸν λογχήρῃ κοντὸν εἰς τοῦ πῖσω ἀντίστρεψε,
κώτῳ ἐπαναθέμενος πρὸς Πέρσας αὐτόμυλος
τὸ κρῖνος τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος. Ἀμέλει
ννης μὲν ἡδῶς τοῖς βαρβάροις ὁρᾶται καὶ
προσδέχεται, καὶ ὡς πάλαι μὲν συνήθης
αθιστάμενος, ἦν ἵκα τῷ πατρὶ συνεπλάζετο,
τότε δὲ τῇ παρουσίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναβ-
εράγματα. Ὁ δ' αὐτὸς μικρῷ ὕστερον καὶ τὰ
κῶν ἐξομοσάμενος ὄργια τὴν τοῦ Ἰκονιῶς
θυγατέρα ἐγήματο. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς
κῶσι τούτοις ἐκθαμβος γεγονὼς οὐκ ἀγαθαῖς D
ιεστροβοῦτο· ἥδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἄφθελκτον
παραλελοιπῶς ὁ ἀνεψιὸς τῶν τῇ Ῥωμαϊκῇ
κῶντων στρατιᾷ, ἀλλ' ἀχαλινώτῳ καὶ εὐ-
γλώσῳ ἀνγγελεῖ τῶν ἱππῶν τὸν σπανισμόν,
ν βιωσίμων στέρησιν καὶ πᾶν ἕτερον καχ-
τῆς παρεμβολῆς. Ὑποκλέπτων, τοίνυν τὴν
οὐδ' οὕτω δρῶν εἶχε λεληθῆναι ὁλοσχερῶς τὸ
πολεμίων τοῖς γὰρ τελευταίοις ἐπικείμενον τοῦ
μάτος μέχρι πλείστου παρηκολούθει, καὶ διανοχλοῦν
τὴν οὐραγίαν ἐνέλιπεν οὐδαμῶς. Διὰ
τοίνυν τῆς παραλίας λαβόμενος ἐν τῷ ἀσφαλεῖ
καθειστέκει, καὶ τὸ βαρβαρὸν μηκέτι ἐπιδύ-
ναι ἔχον
υτον γίνεσθαι.

ἢ μὲν οὖν Ἰανουάριοι τὸν βασιλέα ἔβλεψαν
ἐκ τῶν Περσικῶν καμάτων τὴν πόλιν ἐπισ-

40. Forsitan autem Neocæsarea potitus esset im-
perator, nisi 48 casu quodam improvise incon-
sulta et contumax superbia et iracundia prorsus
effrenis Joannis nepotis ex fratre Isaacio sebasio-
cratore illi obstitisset. Nam cum acle cum Persis
decernendum esset, viso insigni equite Italico,
Joannem fratris filium, quippe cui equos non de-
esse sciret, Arabico equo descendere eumque Italo
dare jussit. At is homo elati animi, et jactantior
quam decebat, imperatoris dico non audiens, au-
dacius, ne dicam impudentius, refragatus est,
Latinumque per contemptum ad pugnam provoca-
vit, jure accepturum equum, si vicisset. Sed cum
patruo imperatori, cui bilem effervescentem cerneret,
diutius resistere non posset, equum dat invitus;
alioque consensu animo æger et iracundia æs-
tuans, hasta directa in hostilem aciem tendit, ac
paulo longius progressus, ea reflexa et humeris
imposita galeaque capiti detracta, ad Persas trans-
fugit. A quibus cupide et emanter suscipitur,
tum quod eis, dum cum patre exsulabat innotue-
rat, tum quod præsentia sua ipsorum res firmatu-
rus esse putabatur. Neque multo post Christiana
religione abjurata Iconiensis Persæ 49 filiam uxo-
rem duxit. Imperator vero, eo casu consternatus,
spem parum bonam fovebat, haud ignarus nepo-
tem, quibus malis Romani confiditarentur, intem-
peranti et volubili lingua accurate expositurum,
ut commeatus penuriam, ut equorum interitum,
ut cætera castrorum detrimenta. Quamvis autem
ad dissimulandum discessum paulatim inde move-
bat, tamen ne sic quidem hostes omnino latere po-
tuit, quominus extremum agmen longissime inse-
carentur ac perpetuo infestarent. Qua de causa ad
oram maritimam conversus, in tuta se recepit;
quo Barbari cum accedere non possent, retro abie-
runt.

Imperator, Idibus Januarii Byzantium a Persi-
cis ærumnis ingressus, sub finem veris gladio

resumpto ad Rhyndacenum oppidum proficiscitur. A Exacta vero æstate, cum hiberna tempestas ventorum procellis et frigore sæviens sub dio agere prohiberet, Byzantium revertitur, victus gelu nivibus tanquam lapidibus et glacie veluti hastis armato. Vere autem adventante, salutatis filiiabus Heliadum instar 50 flentibus, Phrygiam prætervectus ad clarissimam Attali urbem commorari statuit, ut finitima oppida et provincias rectius constitueret; quarum nonnullæ jam a Turcis subactæ erant: in quo numero etiam Pusgusa palus fuit; quæ cum instar maris latissime pateat, multis in locis parvas habet insulas, firmis munitas mœnibus, quas eo tempore Christiani plurimi tenebant; qui cum lembis et naviculis Iconienses Turcas adirent, non modo amicitium cum eis firmarant, sed et institutis eorum plerisque utebantur, et cum eis tanquam finitimis conjuncti Romanos ut hostes aversabantur. Ita consuetudo tempore confirmata plus et ratione et religione valet. Igitur alii imperatori ut hosti maledicebant, et ejus edicta contumaciter respuebant, paludis ambitu freti; et quæ sana mente nunquam cogitassent, ea per vecordiam animis agitabant. Cum vero palude eos cedere ut Romanorum veteri possessione, et plane ad Persas transire, si vellent, juberet (aliique et ipsorum et paludis a Romanis alienationem 51 minime diu passurum), neo verbis quidquam proficeret, ad belli apparatus conversus navibus fabricatis atque inter sese junctis machinas imponit, et paludis munitiones aggreditur; quas etsi expugnavit, tamen Romani eo bello malorum expertes non fuerunt, sed nonnunquam ea a ventis turbata et fluctibus tumefacta, multæ onerariæ abreptæ et eversæ vectores et sarcinas demerserunt.

ρῶς προσχωρεῖν τοῖς Ἡέρσαις, εἰ τοῦτο βούλονται· εἰ δὲ μὴ οὕτω δρῶν, οὐκ ἔν ἀνασχίσθαι ὅλως διαιχθόριζετο αὐτούς τε καὶ τὴν λίμνην ἀπεξενῶσθαι. Ῥωμαίων ἐπὶ μακρόν. Μὴ προχωροῦντων δὲ τῶν βῆματων, ἔργων πολεμίων ἤπιετο· ὅθεν ἀλιείδας καὶ ἀκάτια σχεδιάσας καὶ ζεύγμα διὰ τούτων ἐργασάμενος τὰς ἐλεπόλεις ἐπέστησεν ἀνωθεν, καὶ προσεπῆγεν οὕτω τοῖς ἐπὶ τῆς λίμνης ἐρύμασιν. Αὐτὰ μὲν οὖν ἐξελεσθῆναι ἔσχευσε, πλὴν οὐχὶ καὶ Ῥωμαῖοι κακῶν ἀπείρατοι διεξέπλευσαν τὸν τότε πόλεμον, ἀλλ' ἐνόησε τὴν λίμνην ἀνέμου διακυκλῆσαντος καὶ εἰς ἐλοῖσθον αὐτὴν ἀνοιγέσαντος τῶν ὀγκάδων πολλαὶ περὶ νεχθῆσαν καὶ τὸν φόρτον ἐπανατρᾶπέντα διαφῆκαν τῷ βυθῷ καὶ τοῖς κύμασιν.

Sub id tempus primogenitus imperatoris filius D Alexius, cui et rubrum calceum et purpuram imperatoriam concesserat, vita functus est ex acuta febre, quæ caput tanquam arcem infestabat. Cui ætate proximus Andronicus, non diutius superstes quam ut fratris obitum deploraret, et ipse rebus humanis est exemptus.

41. Imperator, quanquam tantis calamitatibus

Hier. Wolfii notæ.

(34) Αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί. Κατὰ τὸν Μάχων μὴ. Alius codex habebat αἱ τοῦ ἔρος τροπαί, quod ego verum æquinoctium interpretatus eram: quod est, cum sol mense Martio primum punctum Arie-

ἰόντα· αἱ δὲ τοῦ ἔρος περιτροπαί (34) τὸ ξίφος εἶχον αὖθις περιζωσάμενον καὶ πρὸς τὸ περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν ἀφιγμένον πόλισμα. Ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν θέραιος ὄρη παρεληλύθει, ὁ δὲ χειμὼν ἤδη παρῆσι τῶν ἀθριάζουσιν ἐδυσκλαινεν, ἀνέμων βόμβοις παραφοδῶν καὶ ἀμβλύτερα πρὸς ἀντιπάλαισιν ψυχροῦς τιθεῖς τὰ σώματα, ἐπάνεισιν εἰς τὸ Βυζάντιον, τῷ ψυχρινῷ [P. 25] τοῦ καιροῦ ὅπενδους ὥσει καὶ χειμᾶδια τὰς νύκτας καὶ δοράτια τὰς πηγυλίδας προβαλλομένη. Ὑπομειδῶν δ' ἀρχομένου τοῦ ἔρος τῶν ἀνακτόρων ἀπνίσταται. Τῷ τοι καὶ τὰς ἐξ ὁσίου αὐτοῦ προσεπιπῶν, ὅσα καὶ Πλειάδας ἐπ' αὐτῇ ἀφείσας ἡλεκτρώδες δάκρυον, τὴν Φρυγίαν παρελθὼν, τὴν δ' Ἀττάλου λαμπροτάτην πόλιν καταλὰς, χρονοτριβεῖν ἐκείσε προέθετο, ὅπως τὰς περὶ ταύτης πόλεις καὶ χώρας μᾶλλον τι πρὸς τὸ εὖ μετᾶθοιτο. Ἦδη γὰρ καὶ τούτων ἐνικα τοῖς Τούρκοις ὑπέκυψαν, ἐν αἷς τῇ καὶ ἡ τοῦ Πουσυρούση καλουμένη λίμνη. Αὕτη γὰρ εἰς ἀχανὴ καὶ μικροῦ θαλάσσιαν χύσιν ἐκτεινομένη ἐν πολλοῖς νησίδαις ἀνίσχει περιβεβλημένης τεύχεσιν ἰσχυροῖς. Ὁκουν μὲν οὖν ταύτας τηνικάδε καιροῦ Χριστιανῶν ἐταμοί, οἱ καὶ διὰ λέμνων καὶ ἀκατίων τοῖς Ἰκονιεύσι Τούρκοις ἐπιμυγόμενοι οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους φίλιαν ἐντεῦθεν ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν ἐν πλείοσι προσεσχέκασιν. Ἀμέλει καὶ ὡς ὁμοροῦσιν αὐτοῖς προσιθήμενοι Ῥωμαίους ὡς ἐχθροὺς ὑπεδύποντο· οὕτω χρόνῳ κρατυνθὲν ἔθος γένους καὶ θρησκείας ἐστὶν ἰσχυρότερον. Ὅθεν καὶ οἱ μὲν ὡς ἀντίπαλον τὸν βασιλέα κακῶς ἔφασκον, μὴδ' ὑποκύψει ὅλως τοῖς αὐτοῦ θεσμοῖς ἀπηυθαγιάζοντο, τῷ ὑγρῷ φυσῶντες ζωστήρι τῆς λίμνης, καὶ ἃ οὐκ ἂν φήθησαν φρονούντες, ταῦθ' ὡς παραφρονούντες διαπραττόμενοι. Ὁ δὲ μεθίστασθαι παρήναι τῆς λίμνης ὡς παλαιῷ Ῥωμαίων κτήματος, καὶ καθάπερ ἐν δὲ τοῖς καιροῖς τοῖςδε τὸν βίον μετέλλαξε· δ πρῶτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλέξιος, ὃ καὶ κατ' ἐδῶκεν οὗτος ἐρυθροῦ πεδίου καὶ φοινικίδος βασιλινῆς. Τῶν δ' ὀξέων τῇ καὶ μὴ χρονίων τὸ νόσσημα, τὸ δὲ εἶδος πυρετὸς ἐπαιγίζων καὶ ὡς ἀκροπόλει τῇ κεφαλῇ ἐπιθέμενος. Ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος, βραχύ τι ἐπιβιούς καὶ ὅσον ἐπικυκῶσαι τῷ κασιγνήτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἀπάραντι, τὸ λαχὼν κείνους μέρος τῆς ζωῆς ἐξεδόξουσε.

α'. Καίπερ δὲ συμφοραῖς τηλικαῖς καὶ καλλίσταις

tis ingreditur. Tum enim fit ab hiberno frigore ad veris temperiem conversio, quanquam nos Germani etiam sub Kalendas Maias aliquando non minus frigemus quam alii mense Februario.

παίδων ἀφιλοσοφήτοις (35) ἀποβολαῖς κατακαμφθεῖς ὁ βασιλεὺς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ λέγοιμι καὶ οἰωνοὺς ἀπεισίους τῆς ὑπερέκεινα πορείας τοὺς θανάτους τῶν φιλάτων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅμως οὐδὲν τι καὶ πέπονθε μαλακὸν ἢ καθυφῆκέ τι βραχὺ τῆς προθέσεως ἢ παλίμπους ἐπανήκεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔτους ἥδη τελείου ἐπὶ τοῖς θηλημένοις τούτοις παρικυκλῶτος, ἀλλ' ἐς Ἰσχυρίαν ἀφιγμένος καὶ τὰ ἐκείθι πρὸς τὸ δέον καταστησάμενος τῆς ἀνόπιν καὶ πρὸς Συρίαν ὁδοῦ εἶχετο, ἐφεπόμενον ἔχων αὐτῷ τὸν ὑπερτόκον παῖδα τὸν Μανουήλ. Ἦν δὲ ἡ μὲν πρόδτος τῆς στρατείας ταύτης πρόθεσις ἡ τῆς Ἀρμενίας πρὸς τὸ κρεῖττον μεθάρμοσις καὶ εἰς βεβαίαν κατὰστασιν συνοχὴ τῶν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἰγκατῆς γεγένητο κατὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν· ἡ δ' ἀνέκφορος πρὸς τὸ στράτευμα λαοραία τε καὶ ἐνδομυχός καὶ ἐκ περισκέψεως κίνησις αὕτη ἦν. Ἀεὶ δὲ ἔρωτος εἶχε συνάψαι τὴν Ἀντιόχου τῇ Κωνσταντίνου, καὶ τοῦδε τοῖς θεοσιδέσι τόποις ἐπιτοίτῃσαι, καὶ δώροις μὲν καταστῆσαι τὸν τοῦ Κυρίου τέκνον τὸν ζωοπάροχον, τὸ δὲ κύκλῳ βαρβαρικὸν ἀνακῆραι. Ὅθεν καὶ πᾶσαν ἦν μετιῶν μηχανὴν, εἰ πως ὑπεκσταίεν ἐκόντες αὐτῷ οἱ Ἀσσίνοι τῆς κυμαρχίας τῆς λογίμης Ἀντιοχείας, ἥ, εἰ οὗτοι μὴ θοῖεν (ἡπίστατο γὰρ τὴν Λατινικὴν κόρυζαν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος αὐτῶν ἀταπείνωτον), οἱ δὲ γε Κίλικες καὶ Σύροι προσρέψαιεν ἐκείνῳ. Γράφων τούτων κατὰ τὴνδε τὴν ἄνοδον καὶ τὴν αὐτοῦ προσημνίων τοῖς Ἀντιοχεύσιν ἄφιξιν οὐδ' αὖ μῶς ἀνείει, ὥστε καὶ μήπω τῶν ὁρίων ἐπιβάς τῆς Συρίας πρεσβείαν ἐκινύσαςτο ἐκεῖθεν μάλα ἀγαθὰς αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἐπὶ ταῖς μέλλουσιν ὑποβάλλουσαν. Ἐπεὶ δὲ τῇ Ἀντιόχου προστήγγισεν, ἀλλοίους εὐρατο τὰς γνώμας τῆς Ἰταλούς, τῆς φήμης προαγγελίας ὅποσα ἐνέμυχα καὶ τῶν χειλέων τοῦ βασιλέως ἀπρόβητα. Μὴ γὰρ ἐξείδεν εὐρίσκων καὶ τῇ γνώμῃ συμβαίνουσιν τὴν ἐς τὴν Ἀντιόχου πείροδον, ἀλλ' ἔνορκον ὁρῶν συγχωρομένην αὐτῷ τὴν εἰσέλευσιν καὶ τὸ ὅλον ἀπεφύσσας οἷς ὥρμαινε κατὰ ψυχὴν, καὶ ὡς ἔπερ ἐπιστεύεται πρὸς ἡμέρας ἐνσκηνωσάμενος καὶ προσκυνθεὶς καὶ τιμηθεὶς τὰ εἰκότα πάλιν ἐξελεύσεται, μαζὴν τι νεοχμώσας ἐπὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγμασιν ἢ τι μετακινήσας τῶν καθεστῶτων ἐθῶν ἀχθεσθεὶς ἐφ' οἷς ἐξυπάτητο, τὴν μὲν εἰσοδὸν οὐ δέον κέκρυκεν ἐξοβιάζεσθαι, τὸν μετὰ Χριστιανῶν πόλεμον παντάπασιν ἐκτρεπόμενος, ἐναυλισάμενος δὲ τοῖς προσταίσις τῆς πόλεως κείρειν ἐνδίδωσι ταῦτα τῇ στρατιᾷ καὶ ἀπάγειν ἅπαν τὸ ταῖς χερσὶν εὐμετάφορον. Καὶ ἦν ἐκ τούτου τοῦ παραγγέλματος, πρόφασιν τὴν τῶν ἐκτακίων ὑποσπένεισιν ἔχοντος, μηδὲ τὰ καρποφόρα τῶν δένδρων ἀσινῇ παρεώμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῷ κυρὶ τῆς διαίτης παραδιδόμενα. Καπὶ τούτοις ἐκμετρίτας λεληθότως τὴν ἄμυναν πρὸς τὰ τῶν Κιλικίων παρακλίνεν ὄριζ. Ἐν δ' εὐρυτύτῃ στρατοπεδευσά-

A et pulcherrimorum filiorum luctuoso interitu consternatus, ne dicam obitum charissimorum parum suspicatum omen expeditionis illius fuisse, tamen nihilo factus mollior neque de impetu quidquam remisit neque Byzantium rediit, integro jam anno in laboribus illis exhausto : sed in 52 Isauriam profectus, ac provincia ordinata, iter in Syriam intendit, Manuele filio natu minimo comitante. Ei expeditioni prætexebat velle se Armeniam rectius constituere, et oppida et castella superiore bello capta in officio et fide continere ac firmare. Cæterum vera causa erat, quæ in exercitum minime efferebatur, sed maxime dissimulabatur, quod Antiochiam cum Cpoli conjungere, atque inde religiosa loca visere et vitale Christi sepulcrum magnificis donis ornare ac finitimos Barbaros profligare perpetuo cupiebat. Itaque nihil intentatum relinquebat, si quomodo Latinis persuadere posset ut ultro dominatu inclytæ Antiochiæ cederent, aut si ii nollent (nec enim fastum Latinum et præfidentes eorum animos ignorabat), at Cilices et Syros in suas partes pertraheret. Nec in eo itinere unquam destitit Antiochenis scribere et suum adventum prænuntiare, adeo ut nondum Syriæ fines ingressus legationem inde attraxerit, qua in optimam spem rerum futurarum erigebatur. Sed cum prope urbem venisset, alios Italorum animos comperit, cum fama jam ante arcanas ejus et tacitas machinationes vulgasset. Cum igitur Antiochiæ aditum non 53 facilem, nec talem qualem exspectarat inveniret, nec nisi jurato ingredi liceret, longe secum quam animo destinarat, eaque conditione ut diebus aliquot ibi commoratus et adoratus atque honoratus, ut decet, discederet sine ulla novatione et recepti moris mutatione, verba sibi data esse moleste ferens, vi ingrediendum duxit, quod a bello Christiano abhorrebat ; sed suburbana, in in quibus diversabatur, militibus populanda, et auferenda omnia quæ corripui manibus possent concessit. Ea denuntiatio, cui penuria commeatus prætexebatur, effecit ut nec fructiferæ arbores inviolatæ manerent, sed et quoque ad cibum coquendum succiderentur. Hac ratione sui contemptum dissimulante ultus ad fines Cilicum deflexit : et in amplissima convalle castris positæ, in qua bini vertex montium altissimi assurgunt, quos Corvorum nidos vocari perhibent, venatum egressus apro solitario venabulum in pectus adigit. Qui cum ictum surgeret et totum ferrum in viscera recepisset, manus imperatoris debilitata atque impetu feræ reflexa pharetram de latere oblique 54 suspensam et venenatis telis refertam evertit ; perstrictaque una sagitta cute quæ inter extremos digitos est, veneno serpente et

Hier. Wolffi notæ.

(35) Ἀφιλοσόφητον. Puto hic dici potius quod philosophiæ consolationes vincat, quam cujus ratio reddi nequeat. Litterarum et philosophiæ experts,

aut ineruditum, sententia non patitur. Quare luctuosum aut funestum interpretandum censui.

discurrente atque usque ad vitalia progresso, et quidquid occuparat, paulatim stupefaciente, non multo post e vita discessit. Tamen id vulnus principio neglectum membranæ calcibus detractæ impositione, quam excoarationem vocant, medicatus est; qua ancipiti ratione saniem cruentam vulneris reprimere conabatur. Vespero in castra reversus et cœnatus noctem citra molestiam exegit. Postridie vero lumescens et ardescens vulnere, ac cruciati urgente, medicis casum eum exponit. Qui tumore manus viso, et medicamento quo usus erat perquisito, id tanquam contra medicam rationem adhibitum repudiavit; atque alia attulerunt, quæ ardorem illum lenirent. Sed cum illis nihil proficerent, ad sectionem conversi ne sic quid afflicto membro aliquid opis attulerunt; nam tumor subinde augebatur, a digito in digitum usque ad juncturam manus et cubitum ipsumque brachium pervagato malo. Imperator igitur spem salutis abiecit: et medicis æstuantibus manum ejus instar virilis femoris tumefactum rescire visum est, cum ne sic quidem affectæ partis sanatio certa esset. At imperator, qui priorem etiam sectionem universi mali causam esse perspiceret, dictis eorum non annuebat, sed ægrotus decumbebat sprete ancipiti curatione. Atque celeberrimo resurrectionis Christi die divina mysteria percepit; et in cœna aulæ foribus apertis, quosvis ingredi et petere quæ vellent permisit; idemque et postridie monitu Joannis magni domestici fecit, epulæ quæ appositæ erant inter eos qui astabant distributis; semotique arbitris de imperii successore deliberare instituit. Enimvero valle in qua castra habebat ingenti pluvia inundata, etiam lectulus ejus impetu decurrentis aquæ est avectus, cum illud oraculum, « Cades aquis improvisus in locis, » subinde in ore haberet. Qui vero imperatorum successiones et mutationes pervestigant, illud etiam eventum comprobant esse ferunt: « Heu! corvis esca eris miser voracibus! » Id oraculum partim ad nigra et stridentia ferramenta, quibus manus ejus usta esset, partim ad cognomentum montium pertinere existimantes.

φῆριστον μέντοι καὶ τότε τοῦ πάσχοντος μέλους ἴασιν. βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν προτέραν τομὴν αἰτῶν τοῦ ξύμπαντος κακοῦ ξυνορώμενος οὐδ' ὅλως τοῖς θεραπεύσασιν ἀμφίλογον. Ἐπιστάσης δὲ τῆς πανευσχήμου ἡμέρας τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως αὐτῶν θείων μυστηρίων ἐν μεθέξει γίνεται, καὶ πρὸς τὸ δεῖπνον ἀναπεσὼν ἀνῆκε τὴν αὐλαίαν πᾶσι εἰσιέναι καὶ δεηθῆναι θέλουσι. Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸν αὐτὸν διαπραξάμενος τρόπον ὑποθήκη τοῦ μεγάλου δομestίκου Ἰωάννου, καὶ τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρευῶσι διανεμάμενος, καθ' ἑαυτὸν ἔκτοτε ἰδιάσας περὶ τοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας ἐγνώκει σκέπτεσθαι. Ἰετοῦ δὲ κατενεχθέντος βαγδαίου, καὶ τῆς κοιλάδος καταβρύτου φωνέσης ἐφ' ἧς ἐστρατοπεδεύετο, ἦ τε βασιλεὺς κλίνῃ μετεπέριπτο πρὸς τὸ καθαρεῦον ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ στόματος εἶχε τὸ φάσγον οὕτως ἡχοῦν ὡς ἡ φωνὴ τοῦ ὕδατος· « Τῶ ποιος δ' ἐν ὑγροῖς καὶ παρ' ἐλπίδα πέσης. » Οἱ δὲ τὰς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις φιλοκρινούσας καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον, « Ὡς πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων! » πῇ μὲν ἐς τὰ μέλας καὶ σιζόντα σιδήρια τὸ παλαίφρον τοῦτο λόγιον ἀφορᾶν ἰσχυρίζόμενοι, δι' ὧν ὁ καυτὴρ τῇ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπενήγνετο, πῇ δ' ἐς τὸ τῶν βουνῶν προσώοντον ἐφ' ὧς ἐκείνος κτεσκενῶναι τὸ προφύλαγμα ἀπολύοντες.

Hier. Wolfii notæ.

(36) Κάττωμα. Hic non puto pro soleis usurpari, sed pro cute pedis detracta.

Α μενος φάραγγι, καθ' ἣν ὄρη διόρυμθα ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀνέβαινον, ἀπερ λόγος αἰρεῖ Κοράκων νοσητὰς κικλήσκεισθαι, εἰς κυνηγέσιον ἔξεισι. Καὶ οὐ προσυπαντήσας μοναδικῶς τὴν μὲν αἰχμὴν τῷ στέρνῳ τοῦ θηρίου ἐνήρεισε· πλείονι δὲ ὠθισμῷ τοῦ σὸς χρησαμένου καὶ ὅλον τὸν σίδηρον εἰσδεξιμένου τοῖς σπλάγχνοις, ἡ κατέχουσα χεὶρ τὸ ἀκόντιον ὑποναραῖ τε καὶ ὑπενδίδωσι πρὸς τὸ ἄγαν τῆς τοῦ θηρός ἀντιθέσεως, κάντεῦθεν τοῦ [P. 27] εὐθέως παρενεχθεῖσα ἐγγρίπτει τῷ γωρυτῷ, ὃς παρὰ πλευρὸν τοῦ βασιλέως ἐξήρτητο πλάγιος, στέγων ἔσωθεν ἰσθόλα βέλεμα. Ὅθεν τῆς φαρέτρας ἀνατραπέισις εἰς τῶν διεκχυθέντων ἀτράκτων πλήττει τὸν βασιλέα κατὰ τὸ μεσεῦον δέρμα τῶν ὑστάτων δακτύλων τῆς χειρός. Ἀεὶ τοίνυν τοῦ φαρμάκου νεμομένου τὰ πρόσω καὶ διατρέχοντος, καὶ περὶ αὐτὰ τὰ καίρια ἐπενεχέοντος, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπονεκρούοντος ταῦτα καὶ ἀποψύχοντος, μετὰ μικρὸν τοῦ βίου μεθίσταται. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸ ξέσμα τοῦ θορυμμοῦ ὑμέρος ἡκέσθη ἐπιθήματι ἣν φασιν ἐκδορὰν, ἐκ τοῦ τῶν ποδῶν ἀποσυρέντος καττύματος (34), σφαλερῶς ἐντεῦθεν πειρώμενος τὸν προϋόντα ἐπισχεῖν ὑφαιμον ἰχῶρα τοῦ τραύματος. Ἐπανελθὼν οὖν πρὸς ἐσπέραν καὶ ἀριστήσας τὴν μὲν νύκτα μετὰ ῥαστώνης διήνεγκε· τὴν δὲ μετὰ ταύτην ἡμέραν οἰδαίνειν καὶ σφύζειν ἀρξαμένου τοῦ τραύματος περιωδονίαις ἐβάλλετο, καὶ τήρησιν ἐκπυστον τοῖς ἱατροῖς τὸ συμβῆναι. Οἱ δὲ τὸν τῆς χειρός ὄγκον ἰδόντες καὶ τὸ πρὸς ἄκρῳ τῇ περὶ περιεργασμένοι, αὐτὸ μὲν ὡς μὴ κατὰ θεσμούς νοσοκομίας παραληφθὲν ἀπήνεγκαν τῆς χειρός, φαρμάκοις δ' ἄλλοις ἐχρήσαντο καταλείψαντες δυναμένους τὰ τῶν τραυμάτων φλεγμίζοντα. Ἐπεὶ δ' εἰς οὐδὲν ἀνύσιμον ἀπετελεύτα τὰ φαρμακεύματα, πρὸς χειρουργίαν οἱ Ἀσκληπιάδαι βλέπουσι. Τμηθέντος οὖν τοῦ οἰδήματος, οὐδ' οὕτως καταστολή τις καὶ ὑποχάλασις τοῦ πάσχοντος μέρου ἐγένετο, ἀλλ' ὅτε ὄγκος αἰεὶ ἐπὶ μεῖζον ἤρετο, ἐπὶ δακτύλῳ τε δάκτυλον καὶ καρπὸν ἐπὶ παλάμῃ, εἰς πῆχυν, ἐπὶ δὲ τούτῳ βραχίονα ἐπενέμετο τὸ δεινὸν καὶ βασιλεὺς τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀπήγετο. Ἀμέλει καὶ τοῖς μὲν ἱατροῖς ἡπορημένοις παντάπῃ οὐκ εἰδομένοις τὴν χεῖρα τοῦ βασιλέως ἀποτεμεῖν μὴρὸν ἀνδρείον ἀδρυνηθεῖσαν τῇ φλεγμονῇ, κατ' αὐτὴν

contigerit non truculentus suoque non respondens nomini, aut perplexo ingenio, et ventris ac gulæ mancipium, qui a palatio non magis quam penicillo et coloribus expressæ imagines avellitur. Nam ut principis mores sunt, ita res fere administrantur, utpote a quo pendeant: qui si ignavus sit, ruunt in deterius, si bonus est et strenuus, eriguntur et florent. Quippe Deus, Davide auctore, bonus et integros provehit, distortos vero cum ignis in barathrum præcipitat. Cum autem de successore imperii post obitum meum, qui jam instat inevitabilis, dicendum sit, vos auscultare æquum est. Imperium ut patrimonium ad me venisse, dictu non magis necessarium est quam lucernam, quod aiunt, in meridie accendere. Cum autem vos paternum in me suffragium approbasse et in filios meos eodem affectos esse modo videam, et uni ex meis filiis (quorum duo adhuc superetiles sunt, Isaacius et Manuel) 59 obtemperare velle, neque delectum ipsos usurpare, sed meæ censuræ permittere, equidem fateor naturam principatum natu majoribus deferre solere; Deum vero in designandis regibus aliam rationem plerumque sequi animadverto. Cogitate Isaacum natu minorem Ismaele, Jacobum post Esau materno utero exsiliisse, Mosem Aaronne juniorem, Davidem et statura et ætate minimum fuisse inter fratres, aliosque plurimos; nec enim Deus humano more personæ rationem habet, nec pretia rerum canis et ætate metitur, sed indolem animi, mansuetudinem, lenitatem intuetur, mandatorumque suorum observationem. Quibus de causis ego quoque corruptrici naturæ in multis non obsequor, sed ejus institutis, ut pusillæ mulierculæ consiliis, in rebus gravioribus repudiatis, Deum omnino prævæ affectionis expertem auctorem sequi malo. Quodsi citra ullam controversiam imperium Isaacio, filio natu grandiori, tradendum esset, nihil verbis esset opus ad filii utriusque declarandum ingenium; sed cum ad natu minorem Manuelem id inolinet, ad vulgi malas suspiciones declinandas et opinionem eam evitandam, ne affectu potius quam iudicio 60 minorem majori antepōnam, aliquid de hac re dici par est, atque adeo necessarium. Cupiditatum non magis unum genus ac ratio est quam formarum, quæ, cum ex æquo homines imus omnes, maximam varietatem habent. Alii aliis rebus afficimur, neque omnes ex æquo iisdem delectamur. Alioqui nec a Deo nos, nec alii ab aliis accusaremur, quippe qui iisdem voluptatibus necessario caperemur eademque consilia iniremus. Sic filii quoque mei, quamvis eodem patre nati, tamen diversis præditi sunt ingeniis: qui etsi ambo et viribus corporum et dignitate vultuum et animorum gravitate præcellunt, tamen natu minor Manuel ad imperii administrationem aptior mihi videtur. Nam Isaacius sæpius ira percitus mihi astitit, et quavis de causa bile effervescente moderari animo non potest, quæ res inimicissima consilio sapientes perdit. Alter vero præter

ἀπολύφονται· ὁμῶν δ' ἔτι κραταιώσαι τὰς χεῖρας καὶ ἐνισχύσαι κατὰ τῶν τοὺς πολέμους ἐθελόντων ἰθύνων, καὶ παρ' οἷς οὐδαμῶς ἐπικέκληται τὸ ἄγιον καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐσεῖται δὲ ταῦτα, εἰ καὶ ὑμεῖς τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ βραχίονος ἐξαρτᾶτε τὸ κατορθούμενον, καὶ ἡγεμῶν ὑμῖν θεόθεν δοθήσεται, μὴ δημοδόρος τις καὶ τὴν κλητὴν ψευδόμενος ἢ τὸ ἔθος ἀνώμαλος καὶ περὶ τράπεζαν κεκυφώς καὶ ὄχλῳ ἀεὶ τοῖς δακτύλοις τὸν κύαθον καὶ τῶν ἀνακτόρων μεθ' αὐτῶν ἀποσπώμενος, ὅσα καὶ οἱ ἐν τοῖς τοίχοις διὰ ψηφίδων καὶ χρωμάτων εἰλονιζόμενοι, ὅτι καὶ φιλεῖ πως τῇ κατὰ τὸν ἄρχοντα διαθέσει συνδιατίθεσθαι τὰ πάντα καὶ ἑπείσθαι· ἅτε γὰρ δι' αὐτὸν ἀρχῇθεν γινόμενα, κακυνόμενου μὲν τοῦδε καὶ αὐτὰ μεταβάλλεται, ἀγαθυνόμενου δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἐννότηαν φερὰν ἐπανίστιν, ὡς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ εὐθέσιν ἀγαθύνοντος, τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλῆς μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν πονηρίαν ἀπάγοντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ διαδεξιόμενου μοι τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἐμὴν ἐκδίωσιν, ἥ τις δὴ καὶ ἐφέστηκεν ἤδη ἀνυπεξάλυκτος, εἰπεῖν τι προάγομαι, χρεὼν τοῖς εἰρηνοῖς προσσχεῖν. Ὅτι μὲν γὰρ ὡς πατὴρ ὁ κληρὸς εἰς ἐμὲ τὸ βασιλεύειν ἐπικαταδίδωκεν, οὐ δέομαι λέγειν, ὡς οὐδὲ τις ἕτερος λαμπτήρα τῆς ἡμέρας ἀποφαίνειν τὸν ἥλιον· ὁρῶν δὲ τὴν ἐπ' ἐμοὶ τηρηθεῖσαν πρὸς πατὸς τάξιν καὶ τοὺς ἐξ ὁσφύος μου προελθόντας διαδῆναι προθυμουμένους ὑμᾶς, καὶ ὅς ἐνὸς τῶν ἔτι παριόντων μοι τῶν βίῳ παίδων (Ἰσαάκιος οὗτοι καὶ Μανουὴλ) ἀρχεσθαι γλιχομένους, καὶ μηδ' αὐτὴν τὴν ἐπιλογὴν ἐξυτοῖς, τῇ δ' ἐμῇ ψήφῳ ἂν τιθέντης, φημὶ δὴ ὡς ἡ μὲν φύσις τοῖς πρωτοτόκοις παισὶ τῇ τάξει ἐμμένουσα τὰ πρωτεύοντα βραβεύειν εἴωθε, παρὰ δὲ Θεῷ οὐχ οὕτως ἐν ταῖς τῶν προβλήσεων μεγίσταις ἀεὶ πως φιλεῖ γίνεσθαι· Ἀναλογίσασθε τὸν Ἰσαὰκ τοῦ Ἰσμαὴλ κατὰ γέννησιν δευτερεύοντα, τὸν Ἰακώβ μετὰ τὸν Ἠσαὺ νηδύος ἐκθορόντα τῆς μητρικῆς, τὸν Μωϋσῆν τοῦ Ἀαρὼν ὕστερον, τὸν Δαβὶδ αὐτὸν μικρὸν ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ὄντα καὶ τῇ πατρικῇ οὐκ ἡνέμενον, καὶ ἑτέροις δὲ ὡς πλείστοις. Οὐ γὰρ τὸ θεῖον ἐς πρόωπον κατ' ἀνθρώπον ἀφορᾷ, καὶ βραβεύει τὸν χρόνῳ τὰ τίμια, πολιαῖς καὶ ἡλικίαις προσκείμενο· ἀλλ' εὐγενεῖα χαῖρον ψυχῆς ἐπὶ τὸν πρῶτον βλέπει καὶ ἡμερον καὶ τὸν αὐτοῦ φυλάττοντα τὰ ἐντάλματα. Κατὰ ταῦτα τυγχροῦν καὶ αὐτὸς οὐ τῇ δευτέρᾳ φύσει τὰ πολλὰ χαρίζομενος, ἀλλὰ τοὺς θεομῶντος αὐτῆς ὅσα καὶ [P. 30] γυναικὸς σμικρογνώμωνος διαβούλια ἐν τοῖς καιροῖς παρακρουόμενος πράγμασι, μιμεῖσθαι μάλλον προάγομαι τὸν προσωποληψίας πάσης ἀνώτερον Θεόν. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ἀναμφιλογον ἐς τὸν λαὸν ἡλικίαν προήκοντα παῖδά μοι τὸν Ἰσαάκιον μετεδαινεῖν ἢ ἀρχῇ, κατ' οὐδὲν ἂν μοι λόγων ἐδῆσεν εἰς παράστασιν τῆς ἀμφοῖν μοι τοῖν παίδων φύσεως· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν ὑστερότοκον Μανουὴλ ἡ βασιλεῖα μάλλον προσνένευκεν, ἐκκλίνων τὸ καχύποπτον τῶν πολλῶν καὶ τὸ δόξαι παρὰ τισιν ὡς φιλτρῶν μάλλον καὶ οὐκ ἀρετῇ προστιθέμενος τοῖς

προτέρου παιδὸς τὸν ὑστερότερον προτείνεμα, ἀνταγκίως τὰ ἐκότεα ῥηθίσεται. Οὐ μὲν γὰρ τίς ἐστι τῷ γένει τῶν ἐπιθυμιῶν ὁδὸς, ἀλλ' εἰς ἀτραπούς παμπόλλας διέσχισται, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν σωμάτων μορφώματα, εἰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀνθρωποι φύσιν ἐκκληρωτάμεθα. Ἀλλὰ γὰρ ὁρέξεσιν ἄλλοι προσεχόμενοι, οὐδὲ χαίρομεν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ταῖς εὐεχίαις. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, εἴχομεν ἂν καὶ πρὸς θεοῦ καὶ πρὸς ἀλλήλων τὸ ἀνεπίγλητον ὡς ταῖς αὐταῖς ἡδοναῖς τε καὶ γνώμας ἀναγκαστῶς ἐπιχαιρόντες. Καὶ τῶν υἱέων μοι γούνη δὴ δὴς, εἰ καὶ ἐκ πατρὸς ἐνὸς προσηλυθὼν, εἰς γνώμας ἀπομερίζεται διαφόρους. Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ ἀμφοτέροι, καὶ ρώμη σώματος καὶ εὐδους σεμνότητι καὶ φρενῶν βαθύτητι διαπρέποντες· καλλίων δέ μοι ὡς μάλιστα διαδεῖκνυται περὶ τὴν τῆς ἀρχῆς κυβερνήσιν ὁ ὑστερογενὴς Μανουὴλ. Ὁ μὲν γὰρ Ἰσαάκιος ἀκρόχολος πολλὰς παρέστη μοι, καὶ ἄφ' ἧς ἔτυχε προφασίως παρεξυμένους ἐν τῷ νοσεῖν ἀμετρίαν θυμοῦ, ὃς ἐπὶ πολλοὺς καὶ σοφοὺς καὶ δι' ὃν μετ' ἀβουλίας οἱ κλειστοὶ πράττουσιν· ὃ δὲ σὺν τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν ὁρμαθῶ, ὥτ' οὐδ' Ἰσαάκιος ἀπεξένωται, οὐδὲ τοῦ καλοῦ χρήματος ἀπώκισται τῆς πραότητος, εὐμάρως ἐνδοιδούς πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ πειθήνιος λόγῳ δεικνύμενος. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀκακίᾳ μᾶλλον καρδίας, ἢ καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης ἐκείνοτος, ἢ χειρὶ ψηλαφώσῃ τὸ ξίφος καὶ γνώμῃ λεπτουργούσῃ τὰ τῶν ἀρχομένων πλημμυλῆματα φιλοῦμεν ὑπαγεσθαι ἀνθρωπον, τὸν Μανουὴλ ἐς βασιλείαν κατὰ τὴνδε προκήρικα. Δέξασθε τοίνυν τὸν μετὰ καὶ ὡς θεόχριστον ἀνακτα καὶ ὡς δι' ἐπιψηφίσσεως ἡμῆς βασιλεύοντα. Ὅτι δὲ καὶ θεὸς αὐτὸν εἰς βασιλείαν προκήρικα καὶ προώρισε, τεκμήριον αἱ πολλαὶ προβόήσεις καὶ τὰ τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν προθετίσματα, ἃ πάντα βασιλεὺς Ῥωμαίων τὸν Μανουὴλ προλατήγγελλον. Τὸ δὲ καὶ τοὺς παρ' αὐμοῦ προκριθέντας πρότερον εἰς τὸ ἀρχεῖν υἱέας μοι ταθνημέναι, ἀπεινῶν δὲ καὶ τὸν κατὰ γένεσιν μετ' αὐαίνους εἰς τὴν βασιλείαν καλούμενον Ἰσαάκιον, ποῦ θήσει τις; Ἡ πάντως καὶ ταῦτα σύμβολα εἴποιμεν ἂν ἐναργέστατα τοῦ τὸν θεὸν οὐχ ἕτερον βούλεσθαι, τὸν δὲ Μανουὴλ τὰ σκήπτρα Ῥωμαίων χειρίζεσθαι· εἰ δὲ [P. 31] τις ἐθέλει σκυπεῖν, οὐδ' ἡμὲ τὴν πατέρα ἐπὶ φέτα· δῶρον παντάπασιν τῷ παιδὶ τὴν βασιλείαν βραβεύοντα καὶ τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους τὸ θλὼν προσρεποντα, ἀλλὰ καὶ ἄθλον ἀρετῆς τὴν προχείρισιν αὐτῷ παρεχόμενον. Ἰστε γὰρ, ἴστε ὅσα καὶ παρ' ἡλικίαν ἐν Νεοκαρχαίᾳ ἤρριστευσεν, καὶ τὴν κατὰ Περσῶν ἐκείνην γενναίαν ἐμβολήν, δι' ἣν ὁ μὲν πατὴρ ἔγωγε ἡγωνίων, περὶ τῷ φιλάτῳ παιδὶ τὰ μέγιστα δεδιώς, τὰ δὲ Ῥωμαίων ἀνερρώσθη πρόγματα. » Ταῦτα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐφθέγγετο. ἢ δ' ἐκκλησία ἐπικωκύσασα τοῖς εἰρημένους τὸν Μανουὴλ ὡσεὶ κληρωτὸν εἶτε καὶ χειροτονητὸν ἀσμένως εἰς βασιλείαν ἐδέξατο. Ἐπειτα τὸν λόγον πρὸς τὸν παῖδα μετενεγκὼν ὁ πατὴρ, καὶ τούτῳ παραινῶν· τὰ σύμφορα, ταινίᾳ διαδεῖ τῇ βασιλικῇ καὶ τὴν χλαμύδα ἐπενδύει τὴν περιπόρφυρον. Ἐπὶ δὲ τοῖς συναθροισθέντα κατὰ πρόσκλησιν τὰ στρατεύματα βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνείπον τὸν Μανουὴλ ἐκείνου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακροθὼν ἐπισταμένου καὶ διατρανοῦντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἀνακτι. Ἐφεξῆς δὲ καὶ τῶν θείων προτεθέντων λόγων, ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδούνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Ἦν δὲ ὁ τῶν δρωμένων τούτων εἰσηγητὴς τε ἅμα καὶ ὑπεάρχης ὁ μέγας δομέστικος, ἐκλύσαι διανοούμενος ἐντεῦθεν καὶ διαχαλάσαι τοῦ μετέωρισμοῦ καὶ τῆς στάσεως τὰς τῶν φιλάρχων ἐπίσεις καὶ τὰς τῶν πλείστων ἀμειλῶναι συνδρομὰς πρὸς ἐνίους τῶν

A aliarum virtutum chorum a quibus nec Isaacius alienus est, nec a clementia quidem, re præclarissima, abhorret, sed in loco cedere et obsecundare novit et rationis imperium sequitur. Quoniam igitur animi candori, quo et David rex idemque propheta ornatus fuit, quam ensifera manu et ingenio in subtiliter exquirendis subditorum delictis intento parere malumus homines, Manuelem imperatorem creandum esse duxi. Quare adolescentem suscipite ut imperatorem divinitus designatum et meo suffragio imperium capescentem : ac eum a Deo prælatum et prædestinatum esse ad imperium. argumento vobis sint nullæ prædictiones et divinorum hominum præsagia, quæ omnia Manuelem Romanorum imperatorem fore prænuntiaverunt. Jam quod filii mei ante imperio destinati obierunt, et is abosi cui id post illos naturæ lege debetur, quis aliter accipiat nisi ea quoque argumenta esse evidētissima, Deum non velle alium nisi Manuelem sceptris Romanorum potiri? Quod si quis consideret, me non omnino gratis filio conciliare imperium atque in ejus successionem propendere, sed virtutem ejus hac designatione remunerari deprehendet. Scitis enim, scitis quæ ad Neocæsariam præter ætatem facinora ediderit, et in illustri illa contra Persas impressione, ob quam ut ego pater sollicitus et in maximo de charissimo filio metu fui, ita eadem res Romana confirmata est. » Hæc Joanne locuto, consilium cum ejulatu verbis ejus assensum Manuelem tanquam sorte suffragio lectum cupide imperatorem accepit. Deinde ad filium conversus pater, post utiles admonitiones, eum imperatorio diademate ornat et chlamyde prætexta induit. His peractis, Romanæ legiones convocatæ Manuelem Romanorum imperatorem salutarunt, unoquoque procerum cum sua cohorte seorsim stante, et novum imperatorem clara voce consalutante. Deinde prolatis divinis oraculis studium quisque suum et fidem confirmat. Harum rerum omnium dux et auctor fuit magnæ domesticus, eo consilio ut ambitionum hominum vanitatem et motus et plurimorum concursum ad quosdam regni generis homines sedaret; qui prærogativam ætatis ut magnum quidam et venerabile prætendentes, et imperatoriam affinitatem exaggerantes, se imperio digniores arbitrabantur.

καὶ τὴν ἡλικίαν ἐν Νεοκαρχαίᾳ ἤρριστευσεν, καὶ τὴν κατὰ Περσῶν ἐκείνην γενναίαν ἐμβολήν, δι' ἣν ὁ μὲν πατὴρ ἔγωγε ἡγωνίων, περὶ τῷ φιλάτῳ παιδὶ τὰ μέγιστα δεδιώς, τὰ δὲ Ῥωμαίων ἀνερρώσθη πρόγματα. » Ταῦτα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰωάννης ἐφθέγγετο. ἢ δ' ἐκκλησία ἐπικωκύσασα τοῖς εἰρημένους τὸν Μανουὴλ ὡσεὶ κληρωτὸν εἶτε καὶ χειροτονητὸν ἀσμένως εἰς βασιλείαν ἐδέξατο. Ἐπειτα τὸν λόγον πρὸς τὸν παῖδα μετενεγκὼν ὁ πατὴρ, καὶ τούτῳ παραινῶν· τὰ σύμφορα, ταινίᾳ διαδεῖ τῇ βασιλικῇ καὶ τὴν χλαμύδα ἐπενδύει τὴν περιπόρφυρον. Ἐπὶ δὲ τοῖς συναθροισθέντα κατὰ πρόσκλησιν τὰ στρατεύματα βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνείπον τὸν Μανουὴλ ἐκείνου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακροθὼν ἐπισταμένου καὶ διατρανοῦντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἀνακτι. Ἐφεξῆς δὲ καὶ τῶν θείων προτεθέντων λόγων, ἐπ' αὐτῶν ἐμπεδούνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς παντός. Ἦν δὲ ὁ τῶν δρωμένων τούτων εἰσηγητὴς τε ἅμα καὶ ὑπεάρχης ὁ μέγας δομέστικος, ἐκλύσαι διανοούμενος ἐντεῦθεν καὶ διαχαλάσαι τοῦ μετέωρισμοῦ καὶ τῆς στάσεως τὰς τῶν φιλάρχων ἐπίσεις καὶ τὰς τῶν πλείστων ἀμειλῶναι συνδρομὰς πρὸς ἐνίους τῶν

πρὸς γένους τῷ βασιλεῖ, οἱ τὴν πρεσβυγένειαν ὡς μέγα τι καὶ αἰδέσιμον προβαλλόμενοι καὶ τὸ κτῆδος μεγεθύνοντες τὸ βασίλειον ἑαυτοῖς τὸ ἄρχειν ὡς ἀξιώτεροις ἀπένεμον.

Quæ cum transacta essent, aliquot diebus post A
imperator moritur, anno imperii vicesimo quarto,
mense octavo, vir qui et principatum optime ad-
ministravit et vitam piam egit, moribus neque
dissolutis neque intemperantibus, quique et in
donationibus et in sumptibus magnificentissimè stu-
duit. Idque declarant et crebræ aureorum in po-
pulo urbano distributiones, et templa pulcherrima
et maxima 33 e fundamentis exstructa. Sed et
gloriæ, præter alios omnes, appetentissimus fuit,
in eo ponens omnia, ut maximum nomen apud
posterios relinqueret. Domesticæ disciplinæ et de-
cori tam diligens observator, ut et in tondendis
capitibus et forma calceorum proportionem requi-
reret. Inania et obscœna verba a publicis conven-
tibus, et luxum vestium ac mensarum tanquam
corruptelam et vitæ pestem a palatio pepulit: cum-
que exemplum disciplinæ semetipsum gravissimum
proponeret, atque omnes familiares imitatores sui
efficere studeret, omne virtutis genus colere non
destitit. Neque tamen interim a gratiis alienus
fuit, neque in aditu aut congressu asper, tetricus,
superciliosus aut inhumanus: sed cum in publico
actionum optimarum exemplar se præberet, per
otium a re publica remotaque turba, quam tan-
quam tympanum obstreperum et garrulum cave-
bat, etiam comitatem honestam admittebat, et ab
urbanitate non abhorrebat, neque risum prorsus
opprimebat. Itaque cum parum a summa conti-
nentia et integritate recesserit, et ab exquisitis-
sima vitæ ratione haud multum aberrarit, nec
totius imperii tempore vel vita privavit quemquam

vel quocunque modo corpora inultavit, in hunc 34
usque diem omnium laudibus celebratur et decus
quoddam imperatorum Comneniæ familiæ judi-
catur; necdicam eum multos etiam ex superioribus
partim æquasse, partim superasse.

γίνεται καὶ κορωνίς, ὡς εἰπεῖν, τῶν ὅσοι Ῥωμαίων
λέγοιμι ὡς καὶ πολλοῖς τῶν ἀνόπιν ἀρίστων τοῖς μὲν ἡμιλλήσατο, τοὺς δὲ καὶ παρήνεγκεν.

Hier. Wolfii notæ.

(38) Ἄγων σχολὴν τῶν ἐκτός. Scilicet ἀνθρώπων, per otium, si nemo externus adesset.

Τούτων δ' οὕτως τελεσθέντων ὁ βασιλεὺς Ἰωάν-
νης μεθ' ἡμέρας τὸν βίον ἐκλείπει, βασιλεύσας ἔτη
τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι καὶ μῆνας ὀκτώ, ἀνὴρ
καὶ τὴν ἀρχὴν ἀρίστα διωκτικῶς καὶ θεῶν εὐαρέστως
βεβιωκώς, καὶ τὰ πρὸς ἦθος οὐκ ἐκλυτος οὐδ' ἀκό-
λαστος, ἀπὶ ταῖς θωρααῖς τε καὶ δαπάναις μετα-
διώξας μεγαλόπρεπειαν· καὶ δηλοῦσιν αἱ τε διὰ
χρυσίνως πρὸς τοὺς τῆς πόλεως οἰκήτορας συχναὶ
διαδόσεις, καὶ τῶν ναῶν ὀπόσους καλλίστους καὶ
μεγίστους ἐκ βάθρων ἐδείματο. Ἀλλὰ καὶ δόξης
ἐραστῆς ὑπὲρ ἄλλον ἅπαντα γεγονώς τοῦ καταλι-
πεῖν ἐν τοῖς ἔπειτα μέγιστον ἑαυτοῦ ὄνομα τὰ
πάντα τιμώμενος ἦν. Τοσοῦτον δὲ καὶ τῆς τῶν οἰ-
κείων εὐσχημοσύνης καὶ τοῦ αἰδήμονος τρόπου
ἐδείχτο, ὡς καὶ κουράν περιεργάζεσθαι τριχὺς καὶ
τὸ τοῦ ποδὸς σκῆτος περιθρεῖν, εἰ κατὰ λόγον καὶ
πρὸς τὸ τοῦ ὑποδομένου σχῆμα ὑπερέβαπτο. Ἀρ-
γολογίαν δὲ καὶ σαπρολογίαν τὴν ἐπὶ κοινῆς ἀκρο-
άσεως καὶ τὸ ἐν ἱματισμοῖς καὶ διαίταις ἄστυτον, ὅσα
καὶ λύμην τινὰ βιοσθόρον, τῶν ἀνακτόρων ἀπεσέ-
ρωσε, καὶ τὸν ἐμβριθῆ χαρακτηριστὴν σωφρονιστὴν,
καὶ μιμητὰς ἑαυτοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα εἶναι γλιχόμε-
νος, πᾶσαν ἀρετὴν ἰδέαν μετιῶν οὐκ ἀνέει. [P. 32]
Οὐ μὴν ταῦτά γε πράττων χαρίτων ἀπείχετο, καὶ
δυσξέμβλητος ἦ, καὶ δυσπρόσιτος καὶ στυγνὸς τὴν
ὄψιν καὶ συννεφῆς τὴν ὄφρυν καὶ ἀεὶ πως ὑποσκυ-
ζόμενος. Ἐαυτὸν ἐν τῷ προδήλῳ πάσης πράξεως
ἀρίστης πῖνακα προτιθεῖς, ἄγων σχολὴν τῶν ἐκ-
τός (38), καὶ τὸ περιορᾶσθαι ὑπὸ πλείστων ὅσα
καὶ κώδωνα φλόαρον καὶ λάλον ἀποτηνέπόμενος, καὶ
κομψείαν σεμνὴν εἰσφικίζετο καὶ τὸν εὐτράπελον οὐ
παρέτρεχεν, οὐδ' ἐπεῖχεν ἐπίπαν καὶ ἤγχε τὸν γέ-
λωτα. Ὅλῃγα οὖν τοῦ ἐς ἄκρον ἀποσφαλεῖς ἐγγρα-
τοῦς τε καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ τῶν πρὸς ἐντελῆ ἀκρίβειας
βραχέα διεκπεσών, καὶ μηδὲνα διὰ ξυμπάσης αὐτῆς
τῆς ἀρχῆς ἢ ψυχῆς στερήσας ἢ ἐς τὸ σῶμά ὁσονοῦ
λυμηνόμενος, ἐπαινετὸς ἐς δεῦρο παρὰ πᾶσι λελά-
κω ἐκ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ὑπερεκάθισαν, ἵνα μ

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ
 EN TOMOIS EIHTA ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ
 —
 DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI
 LIBRI SEPTEM
 —

α. Ἀναβρίθει οὖν ὁ Μανουὴλ αὐτοκράτωρ εὐ-
 θύς [P. 33] τὸν μέγαν δομέστικον, ᾧ κλήσις ἦν
 Ἰωάννης, Ἀξούχος δὲ ἡ ἐπικλήσις, ἐς τὴν βασιλίδαν
 πόλιν ἐξέπεμψε, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τὸν χαρτουλάριον
 Βασίλειον τὸν Τζιντζιλούκην, εὖ μὲν καὶ τὰ κατὰ
 τὴν νέαν διαθήσαντας βασιλείαν καὶ προομαλίσοντας
 τὴν εἰσόδον καὶ κατασκευασομένους ἔμπροσθεν
 αὐτοῦ τὰ εἰσόδια, μετελευσομένους δὲ καὶ τὸν σε-
 βαστοκράτορα Ἰσαάκιον τὸν ἐκείνου ταυτάμιον.
 Ἦν γὰρ αὐτοκράτορα δέος ὑπέθραττε μήπως οὗτος
 τῶν τοῦ πατρὸς ἐνωτισάμενος θάνατον καὶ τὴν εἰς
 τὸν ἀδελφὸν τὸν νεώτερον ἑκκηκοὺς τῶν σκήπτρων
 μεταβῇ εἰς ἐναντίαν μοῖραν ἀποκριθῇ καὶ περὶ
 αὐτῶν ὄλων αὐτὸς εἶναι κύριος διαμιλληθῇ, ἅτε
 ἐκ τῆς γενέσεως εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας
 κλούμενος καὶ κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν τότε πα-
 ρὼν καὶ τῶν ἀνακτόρων ἐντὸς αὐλιζόμενος, ἔνθα
 τῶν χρημάτων αἱ σωρεῖαι εἰσὶν ἀποκαίμεναι καὶ
 τὰ τῶν κρατούντων γνωριστικὰ περιβλήματα. Ὁ
 Ἰωάννης τοίνυν καταταχύνας τὴν πόλιν εἰσεσι, καὶ
 τὸν Ἰσαάκιον ἀγνώστα ἔτι ὄντα τῶν γενομένων αἰρεῖ-
 καὶ τῇ μνητὶ τοῦ παντοκράτορος εἰργυνευσιν, ἥ τὸν βα-
 σιλέα Ἰωάννην ἔσχε δομήτορα. Καὶ ὁ μὲν μετὰ τὴν
 κατὰ τὴν πόλιν ἐναμαθὼν τελευτῇ καὶ
 τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀναβρίθει ἐνηχηθεὶς οὐκ εἶχεν ὅ-
 τι καὶ διαπράττειτο, δεινὰ πάσχειν λέγων καὶ πέναν
 θεοῦ ξύμπαντος, καὶ ὡς ἐπαινεῖται ἡ τάξις (39),
 ὅτι ἔς διακρατεῖται τὸ πᾶν. « Ἀπῆλθε, φησὶν,
 Ἀλέξιος θανάτῳ πεσὼν, ὁ τῶν ἀδελφῶν πρωτότοκος
 καὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς κληροῦχος· ἐπηκολούθησε
 τοῦτον Ἀνδρόνικος τῷ προτέρῳ ὁ δεύτερος, καὶ τὸν
 πατρὸς εἰσαγαγὼν τοῦ ἀδελφοῦ διαπόντιον μετὰ
 ἑαυτοῦ καὶ οὗτος τὸν βίον μετέλλαξεν. Εἰς ἑαυτὸν
 τοῖνον τὰ τῶν Ῥωμαίων σκήπτρα ὄρεθ, καὶ τῷ δι-
 κῶν αὐτὸς ἔστιν ἑγκρατὴς τῆς ἀρχῆς. » Ἀλλ' ὁ
 μὲν τοιαῦτα μέτην ἐξετραγῶδει, καὶ εἰκασίως ἦν πε-

65 1. Manuel imperator appellatus magnum do-
 mesticum Joannem Axuchum statim in urbem im-
 peratricem ablegavit, unaque cum eo Basilium Tzi-
 zilucem chartularium, qui et novum imperium
 firmarent, et ingressum præpararent, et sebasto-
 cratorem Isaacium fratrem ejus coercerent. Vere-
 batur enim ne is audito patris obitu, et sua desi-
 gnatione cognita, per seditionem sibi potestatem
 omnem 66 vindicaret; quod et ætate ad imperium
 vocaretur, et tum in urbe imperatrice versaretur,
 et in palatio degeret, ubi pecuniarum acervi et
 imperatoris vestes repositæ essent. Joannes igitur
 festinanter urbem ingressus Isaacium rerum adhuc
 ignarum capit, et in omnipotentis monasterio con-
 cludit, a Johanne imperatore ædificato. Qui ubi
 post captivitatem patris obitum et fratris designa-
 tionem cognovit, quid ageret non habebat, iniquis-
 sime secum agi conquerens. Et ordine collaudato,
 a quo etiam rerum universitas gubernaretur :
 « Alexius, inquit, obiit, fratrum primogenitus et
 paterni imperii hæres. Hunc secutus est ætate
 proximus Andronicus ; qui cum fratris cadaver
 mari advexisset, paulo post et ipse decessit. Roma-
 norum igitur sceptrum ad me spectant, et ego jure
 imperio potiar. » Quæ cum frustra vociferaretur et
 irritæ aviculæ instar inani conatu obstreperet,
 magnus domesticus custodiæ palatii intentus, atque
 id agens ut Manuel etiam a civibus imperator sa-
 lutaretur, litteras rubro aureoque sigillo et serico
 filo munitas et conchæ sanguine pictas clero magni
 templi offert, quibus eis argentæ monetæ nummi
 ad cc minas 67 promittebantur. Verebatur Axu-
 chus etiam alias rubricatas imperatorias litteras
 apportare, quæ summam eandem nummis aureis
 designarent. Nam cum suspicio quædam non ina-
 nis Manuelli oboriretur, ne forsitan aut ipse Isaac

Hier. Wolfi notæ.

(39) Ἡ τάξις. Hanc veram lectionem esse arbi-
 tror. Alter codex habebat πρᾶξις· unde putabam
 legendum, ὡς ἐπαινεῖται ἡ πρᾶξις τῇ προνοίᾳ ὑπ'
 ἡς, et sic converteram : atque id facinus divinæ
 vindictæ, gubernatrici rerum universitatis, commen-
 datus, etc. : sed hoc vult Isaacius, laudandum esse

ordinem quo non tantum imperia, sed etiam mundi
 hujus universitas gubernetur. Vetustus codex ha-
 bet : Καὶ ἀτακτα βῶων, ὧ ἀνθρώποι, ὡς κατελύθη
 ἡ τάξις ! ὡς νεουργοῦνται ἕτερα πρᾶγματα ! Immo-
 desto vociferans : O cives, ut ordo est eversus ! Ut
 novæ res instituantur !

cuius, ut ad quem ob ætatis prærogativam pertineret imperium, audito patris obitu et fratris junioris declaratione urbem seditione turbaret, aut alioqui plurimorum turbulenti conatus, imperatorum designationes et mutationes fere semper comitari soliti, regni novitati impedimentum aut periculum crearet, tam ancipiti rerum statu Joanni bina liberalia diplomata dedit. Cum vero legatio prospere successisset, neque Joannes successum legationis meliorem sibi fingere aut optare potuisset, id quo aurum promittebatur retinuit, argenti pollicitationem protulit.

δῆθεν δικαιότερος εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ γενέσεως τὰ κατὰ τὴν πόλιν διαστασιάσαι πρὸς τὴν πατρῶν θάνατον καὶ ξυναίμου ὀστερογενοῦς ἐνωτισάμενος μετὰ θάνατον ἐκείνου ἀναγόμενος, εἴ τι τὰς τῶν βασιλέων προβλήσεις τε καὶ μεταβίσεις αἰεὶ πως ἐπηρεαζομένη φιλοτάραχος καὶ νεοποιὸς τῶν πλείστων ἔξεις οὐκ εὐδοκίᾳ οἱ τῷ νέῳ ἀνακτὶ καὶ ἀκίνδυνα τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν θοίκοι, διὰ τοῦτο πρὸς ἀμφιβρόχῃ κατέστασιν τοῦ καίρου διπλᾶ τῷ Ἰωάννῃ φιλότιμα θεοπείτη γυμνάζονται. Τῷ δὲ κατὰ βούλην προβῆναι τὰ τῆς ἀποστολῆς, καὶ ὡς οὐκ ἔν τῷ πεπομφότι καὶ ἀφιδανόχασθαι κάλλιον ἢ [P. 35] ἐπέξασθαι, συνέσχε μὲν τὸ βραβεῦον τὰ χρύσεια, ἐξήνεγκε δὲ τὸ χορηγεῖν ἀργύρεα.

Ingressu ad hunc modum præparato, imperator parentalibus peractis, et patris cadavere navibus imposito, quæ in Pyramo fluvio stationem habebant, qui Mopsuestiam irrigans in mare influit et Antiochiæ 68 rebus pro tempore pacatis, e Cilicia digressus uer superiorem Phrygiam proficiscitur. Tum Andronicus Comnenus, qui post in Romanos tyrannidem exercebat, Manuelis patruelli, et Theodorus Dasiotes, cui Maria nupta erat, Andronici sebastocratoris, fratris Manuelis, filia, a Persis capti et ad Masutum Iconii principem sunt perducti. Nam dum foras venantur, a militari via digressi venerunt in hostium manus et in venatores hominum inciderunt. Imperator autem, qui cum aliis rebus vacare non posset, sed propositum urgeret omnemque moram sibi incommodare putaret, non eam illorum rationem habuit quam oportebat, nec ut decebat, opem eis tulit. Post tamen eos sine pecunia liberavit, et Pracam, oppidum Seleuciæ finitimum, vastatum a Persis recuperavit. Ut autem urbem imperatricem attigit, cupide ab incolis suscipitur, tum quod regno paterno succedebat, tum quod apud omnes erat gratiosus. Nam in ipsa adolescentia senes prudentia anteibat, bellicosus, audax, in periculis imperterritus et magnanimus, ad committenda prælia promptus. 69 Ad hæc e vultu adolescentis gratia quædam elucebat, et arridentes oculi nescio quid illecebrarum in se habebant; proceræ statura, quamvis nonnihil inflexa; colore neque albo et niveo ut qui in umbra educati sunt, neque etiam admodum fusco ut hi qui a sole sunt adusti, sed ita inter nigrum et candidum medio, ut, quamvis ad nigredinem tenderet, tamen decorus esset. Quamobrem a civibus obviis, quod aiunt, ulnis exceptus, et pleno ore cum applausu celebratus, palatium ingreditur. Dum autem equo Arabico insigni

Α ρυγίζων κατὰ σπηγνευθὲν πτηνάριον· ὁ δὲ δὴ δομέστικος τῆς τῶν βασιλέων φυλακῆς ἐπιμελὴς καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροστίμαντον σφραγισχρυστῆ καὶ σιρικῷ νήματι ἔμπεδον, κόγχης ἐδευμένῃ αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεὼ δώσει, τυποῦν αὐτοῖς (40) ἀργύρεα ἐτίσι· καὶ εἰς μνᾶς δις ἑκατὸν κορυφοῦμενα. Ἐλέγετο δὲ ἐτέραν ἡρυθροδανωμένην βασιλείον γραφὴν ἰεσθαι τὸν Ἀξούχον, διὰ χρυσίων ταῦτα βεβαιουσαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὑπόνοια τις τὸν κρατοῦντα τρεχέον οὐκ ἀνεύλογος, μήπως ἢ αὐτὸς Ἰσαάκι

Καὶ οἱ μὲν οὕτω τὴν βασιλικὴν προπαρεσκεῖσιν· ὁ δὲ βασιλεὺς τὰ δῶτα τῷ πατρὶ ἐκτελεσάμενος καὶ ταῖς ναυσὶ τὸ σῶμα ἐνέμενος, αἶ τῷ Πιποταμῷ ἐνωρμίζοντο, ὅς Μοφουεστίαν λιπαίνων λάσση προσπλέκεται, τὰ τε κατ' Ἀντιόχειαν, καὶ τὸν ἐδίδου, καταστιστάμενος, ἀπάρας τῶν ἐκ τῆς ἀνω καλούμενης. Φρυγίας ἐπεπορεύετο καὶ ὑπὸ Περσῶν ἐάλωσαν καὶ πρὸς τὸν Ἰκρατοῦντα τῆνικαῦτα Μασούτ ἀπηνέχθησαν πρὸς πατὲρ τῷ Μανουὴλ ἐξάδελφος, ὁ Κομνηνός· τῷ Ἀνδρόνικος (οὗτος δὲ καὶ ὕστερον μαλὼν κατετυράνευσεν), καὶ ὁ Δασιώτης Θεόφιλος γαμετὴν Μαρίαν ἡρμοστο, ἣν ὁ τοῦ Μασούτου ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀνδρόνικος. Κατὰ γὰρ θήραν ἀγρίων τῆς ὁδοῦ ἐκτραπόμενος τὸ στράτευμα εἶχετο, ἔλαθον συλλεγόμενοι πολλοὶ χερσὶ, καὶ θηρᾶν ἐπιβαλόμενοι κνωδάλια θηρῶν ἀνθρώπων περιπιπτόμενοι. Τότε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν νοῦν ἐφίστην δυνάμενος, ἀλλὰ τῆς προκειμένης ἀπας γινόμενος, καὶ ἰσχυρῶς τι γοῦν ἀποσχέσθαι κρίνων ἀσύμφορον οὐδὲ τῶν κατὰ τοὺς ἀνδρας τούτους ὡς εἶδει περικεν ἢ βασιλικῶς αὐτοῖς ἐπὶ μυνε μετέπειται τοὶ ζωαγρίων ἀνευ ἐλύσατο, καὶ τὸ πόλισμα Μοχλᾶν, ὃ δὴ τῆς Σελευκείας ἐχόμενα ἱδρύεται, μαλὼις ἐπανεσώσατο παρὰ Περσῶν πορθηθέν. τὴν βασιλίδαν πόλιν ἐπεφθάκει ὁ Μανουὴλ, ἀσπαρὰ τῶν ταύτης οὐκ ἐκείνων προσδέχεται, μὲν ὡς τὴν πατρῶν βασιλείαν παρελθόντως, δ' ὅτι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀσπασίος ἦν, ἐπεὶ καὶ ἀκριδῶς μείρακι τὴν σύνεσιν ἔσωζε τῶν κατασθέντων ἐν τοῖς πράγμασι πλείονα, πολεμικῶς καὶ φιλοκίνδυνος καὶ τοῖς δεινοῖς ἀκατάπληκτος. Μεγαλὸν δὲ δεινὸς καὶ πρὸς μάχας ἐξυμνέμενος. Ἐπέπεσε δὲ καὶ χάρις ἐπὶ τοῦ ὧπου τῷ νεανίᾳ, καὶ τῷ τῆς δόξης ὁπομειδισμῷ

Hier. Wolfii notæ.

(40) Τυποῦν αὐτοῖς. Χορηγοῦν ἢ τέττα· ὅθεν supra τῆς βασιλικῆς idem quod διέταγμα.

ἐπαγωγὴν ἐπισύρετο, εὐμήκης ὦν τὴν ἡλικίαν, καὶ ἐπένει τι τοῦ ἰδυτενοῦς μέτριον. Τὴν δὲ γε χροιάν οὔτε κατὰ τοὺς ἐσκιατραφημένους λευκὸς ἦν καὶ χιονώδης, οὔτε μὴν ἄγαν καπνηρὸς ὡς οἱ πολλὸν τὸν ἥλιον ἐπὶ τοῦ προσώπου δεξάμενοι καὶ οὐς παρὲς αὐτῶν ἀκτῖνες θερμότεραι, ἀλλὰ τῆς λευκῆς θέας ἀναχωρῶν, τῷ δὲ μέλανι προσεγγίζων χρώματι εὐπρεπείας καὶ οὕτως εἶχετο. Διὰ ταῦτα τοῖνυν ὑπέραις ἐγκλίαις περιχυθέντων τῶν πολιτῶν, εἴσεισιν ἀτμίως τὰ βασιλεία πλατείσι καὶ ἀνεμγόσι περικροτούμενος στόμασιν. Ἐν δὲ τῷ παρίεναι μεθ' ἵππου Ἀραβὸς ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης μεθ' ἧν ἡ ἐκ τῆς ἑδρας ἀπόδασις ἐφίταται μόνος τοῖς αὐτοκράτορσιν, ὁ ἵππος δὲ ἦν τὸν βασιλεία ὀχῶν, ἐς ἀκουστὸν χρεμετίσας καὶ συχνὰ κύβας ἄκραις ὀπλαῖ τὸ δάπεδον εὐηνιά τε προποδίσας καὶ περιδινθεὶς ἀγέρωχα, ὑπερέβη ὅψε ποτε τὸν οὐδόν. Ἀγαθὸν οὖν [P. 36] ἔδοξε τοῦτο τοῖς συνιοῦσι κομποῖς ἐπιστόδιον, καὶ τούτων μάλιστα οἱ περιεχγῆσαν οὐρανόν, τὰ δ' ἐν ποσὶ μόλις ἔχουσι διορῶν, καὶ διὰ τῶν ἱππέων σχηματισμῶν καὶ συγῶν περιελιγμάτων μακραίωνα περιτελλομένην ζωὴν τῷ αὐτοκράτορι ἀπεφοίδαζον.

Β'. Θύσας οὖν τὰ ἀναγυρευτήρια θεῶν καὶ ἐπιδα-
τήρια, σκίπτεται περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν κλη-
ρωσομένου θρόνον καὶ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας χειρισσο-
μένου ὁπῆρας καὶ ταινιώσοντος αὐτὸν ἐπὶ νεῷ Κυ-
ρίου τῷ αὐτοκρατορικῷ στεφανώματι· ὁ γὰρ Στυπ-
πῆς Δέων θανάτῳ ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο. Κοινοῦται
οὖν τὰ τῆς γνώμης τοῖς ἐκ τοῦ καθ' αἰμά οἱ σμυνώ-
ματος προὔχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς
καὶ ὅσοι τοῦ βήματος ἐντροφοί, καὶ πολλῶν εἰς τὴν
μερίστην ἀρχιερατείαν ἐγκρινομένων ἡ νικῶσα ψή-
ρος καὶ τῶν ἀπάντων σχεδὸν πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς μονῆς
τῆς Ὁσίας ῥέπει μοναχὸν Μιχαήλ· οὗτος γὰρ καὶ
ἐφετῇ περιώνυμος ἦν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐν μεθέξει
ἐκιδεύσεως. Προβληθεὶς οὖα ὁ Μιχαήλ πατριάρχης
ἐς αὐτῆς τὸν χρίσαντα χρίει τὰ ἱερὰ ἐσφαγόμενον
μίλαθρ. Συμβαίνει δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ ἀδελφός
Ἰσαάκιος, καὶ ὑπὲρ δόξαν τὴν τῶν πολλῶν ἀντεδί-
δοσαν ἀλλήλοισιν τῷ ἀδελφῷ τὴν εὐνοίαν. Ἦν δὲ ὁ
Ἰσαάκιος διὰ τὸ εἰς χόλον εὐέμπτωτον καὶ τὸ ἐκ
ἐμπερᾶς πολλὰς αἰτίας ἐς κολάσεις ὑπερόγκους
διαβρίπιζεσθαι δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς (41), ἔτρεφε
καὶ τὸ ψοφοδὲς ἀγεννές, καὶ ταῦτα τηλικῶς ὦν,
καὶ ἀνδράσι ἀνόμοιον. Ἦν οὖν ὁ βασιλεύων
Ἰωάννης ὁ τούτου πατὴρ καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ πᾶσι
ἐμμενέων καὶ τῆς αἰοιδίμου λήξεως καὶ δι' εὐφῆμου
καίμενος μνήμης, ὅτι τὸν Μανουὴλ εἰς τὸ κρα-
τεῖν καὶ βασιλεύειν ὑπὲρ αὐτὸν ἐδικαίωσε.

Τοῦ δὲ Μασούτ τὰ πρὸς Ἑω ληϊζομένου καὶ κατα-
πείχοντος ἔξεισιν ὁ Μανουὴλ κατ' αὐτοῦ, καὶ δὴ γε-
γονώς κατὰ τὰ Μελαγγεῖα τοὺς ἐκείσε ἱέρσας με-
τῆλα. Ἡρὸς δὲ τῆς τῶν Μελαγγεῶν φυλακῆς τε
καὶ ἀνακτίσεως ἐπιμεληθεὶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν
ἐκτίθεισι πόλιν, νόσῳ προσπαλαίσας πλευρίτιδι.
Ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς Ἀντιοχείας πρίγκιπα Ραῖμου-
ν μετέβαιναι δεῖν οἴηθείς, τρεῖς Κιλικίαις ἐπιφύμε-
νον πόλεις, αἱ Ῥωμαῖοις ἦσαν κατήκοοι, στρατιὰν
ἔτιμμεν, ἡγεμόνας αὐτῇ ἐπιστήσας τοὺς ἀδελφό-
τας Κοντοστεφάνους, τὸν τε Ἰωάννην καὶ τὸν
Ἀνδρόνικον, καὶ τινα Προσοῦχ οὐκ αἰδριν τὰ πολέ-
μα καὶ νῆας δὲ προσεπεπόμφει μακρὰς, ὧν ἡγε-
τῆς

Hier. Wolfii notæ.

(41) δυσξέμβλητος τοῖς πολλοῖς, *difficilis adi-
ta*; περὶ τῶν πολλῶν μισητὰς, *vulgo inuisum*.

A pergit, portam ingressurus post quàm solis impe-
ratoribus descensus e sella permittitur, equus clare
hinniit, ei solo unguis crebro pulsato, solerterque
progressus et fortiter in girum actus, sero tandem
limen transcendit. Id quoque bonum omen visum
erudit, præsertim iis qui cælo inhiantes vix ea
vident quæ ante pedes sunt; et per equinos gestus
et crebrus flexus longam vitam imperatori porten-
di vaticinabantur.

B 702. Facta igitur re divina pro declaratione et
imperii auspiciis, de patriarchici throni successore
et ecclesiasticæ functionis gubernatore, a quo in
templo Domini corona imperatoria ornaretur, deli-
berat. Nam Leo Styppiota morte rebus humanis
exemptus erat. Proinde sententiam suam cum
cognatis, senatoribus et sacerdotibus communicat.
Cum autem multi in maximi pontificatus suffragiis
nominarentur, eorum sententia vicii, cæteris fere
omnibus assensis, qui Michaelem Acuti monasterii
monachum designabant, virum et virtute celebrem
et nostris litteris eruditum. Is igitur patriarcha de-
claratus eum a quo unctus erat vicisim unguit,
sacram ædem ingressum. Imperatorem etiam frater
Isaacus est comitatus; itaque fratres, præter vulgi
opinionem, mutua benevolentia se complexi sunt.
C Fuit autem Isaacus ob iracundiam et levibus de
causis ad atrociam supplicia propensionem minime
gratus populo; et quanquam procerus, nescio quid
formidolosum et viro indignum habuit, ut ad
quemvis pene strepitum expavesceret. Quamobrem
pater ejus Joannes, imperator solertissimus, etiam
eo nomine ab omnibus celebrabatur, quod illi
Manuelem prætulisset.

D 71 Qui contra Masutum Orientem incursantem, et
populantem ad Melangia profectus, Persas illius loci
ultus est; dataque opera ut Melangia instauraren-
tur et custodirentur, in imperatricem urbem re-
vertitur, lateris morbo conflictans. Sed et Antiochiæ
principem Raimundum ulciscendum ratus qui Cilli-
ciæ urbes Romanæ ditionis vexabat, Contostephani
nepotes Joannem et Andronicum, et Prususum
quemdam rei militaris non imperitum, cum exer-
citu ablegavit, adjunctis longis navibus, quibus De-
metrius Brana præerat, oppidis et castellis quæ
vaxabantur defensis, Persis denuo bellum ipse in-
ferre statuit. Qui cum Pithecanas munitiones eo

Quod paulo gravius est; etsi morositatem odium
plerumque, ut umbra corpus, sequitur.

cupare student, et in Thraciam impressione facta obvia omnia prædarentur, præterita Lydia urbes Phrygiæ et ad Mæandrum flumen sitas imminuentibus periculis eripuit, et Persas perterritos fugavit. Ad Philomelium cum Turcis congressus, cum hasta Persam quemdam prostravisset, ab eodem cadente in planta sagitta ictus est. Cum autem et in rebus gerendis **72** acer atque audax et patre Joanne bellicosior hostibus videretur, recedere noluit; neque paruit iis qui monebant ut tandem domum reverteretur, ne Persæ ex desperatione salutis conspirantes exercitum ejus male tractarent: sed aucta potius alacritate ipsum Iconium petiit. Unde Masutus digressus Taxaris castra posuit, quæ olim Colonia vocabatur. Una vero ex filiabus ejus, quæ Joanni Comneno Isaacii Sebastocratoris filio, imperatoris patrueli, nupta esse ferebatur, qui ex levi offensa a patruo et imperatore Joanne ad Masutum defecerat, e mœnibus prospectans in defensionem patris sultani, orationem haud ineptam habuit. At imperator ubi ad Iconii mœnia successit, eaque exercitu circumdedit, et juventuti arcus contra propugnacula intendere concessit, prohibita sepulcrorum violatione, vix inde discessit. Sed quia in discessu hostes angustas insidiis occuparant, pugnae superioribus majores eruperunt: quibus non sine discrimine confectis, in urbem imperatricem rediit. μνηνῶ, ὃν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐγγέλματο Ἰσαάκιος, κνου τοῦ Κομνηνοῦ ἀποδράς τῇ Μασοῦτ προσεβέρη, ἀπόλογον. Βασιλεὺς δὲ ἀγχοῦ τῶν περιβόλων τοῦ ζώσας, τόξα τε τείνειν ἐπὶ τὰς ἐπάλλξεις τῇ νεολαμῇ συγχωρῶν, οὐτως ἐκείθεν μόκις ἐξώρμησε καὶ καθίσταντων τῶν πολεμίων καὶ τὰ ἀμφίλαφν χωρὶ πόλεμοι. Ἐναγωνίως δὲ καὶ τούτων διωκτῶν ἐς τῇ

Uxorem ducit Alamannam, ex illustri principum familia natam; 73 quæ non tam formam corporis curabat quam animi pulchritudinem. Itaque omnibus fucis et accititiis ornamentis repudiatis, ut quæ vecordes mulierculas decerent, naturali rubore contenta virtutum ornamentis fulgebat, constantia et gravitate animi gentilitia prædita. Quo fiebat ut imperator, etsi ei solum altissimum, satellites, honorem et splendorem regium minime negabat, tamen parum eam diligeret, neque fidem conjugii servaret, ut homo adolescens, libidinose, dissolutæ et delicatæ vitæ deditus, cæterisque rebus quas ea ætas et amoris illecebræ ferunt. Usus est et neptis suæ consuetudine, non sine gravi dedecore et labe; qua fama ejus, ut formosissima facies turpi nævo, deformata est.

προσανέκειτο, και συσσιτίων και κώμων εξέχετο,
οι πάνδημοι έρωτες διεπράττετο.

Α το Δημήτριος ὁ Βρανᾶς. Ἀμέλει καὶ τῶν κακῶς
 ἐκεῖσε πασχόντων φρονυρίων καὶ πόλεων δεούσης
 ἐπικουρίας τετυχηκότων, κατὰ Ἡερτῶν ἐκστρατεύειν
 προέθετο· ἤδη γὰρ οὗτοι· τὰ περὶ τὸν Πιθηκεῖν ἐρύ-
 ματα ὑπαγαγέσθαι σπεύδοντες καὶ τῇ θέματι τῶν
 Ἰερρακίων ἐμβάλλοντες τὰ ἐν ποσὶν ἐλπίζοντο
 Ἵπερβὰς τοῖνον Λυδίαν καὶ ταῖς κατὰ Φρυγίαν καὶ
 Μαλιανδρον ποταμὸν ἐπιστάς πόλεις· αὐτάς τε τῶν
 ἐπιορθημένων κινδύνων ἀπήλλαξε καὶ τοὺς Πέρσας
 φοβήσας ἐδίωξε. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Φιλομήλιον
 κάκεισε τοὺς Τούρκους προσέμεινεν· ἔθα καὶ τὸν
 τοῦ ποδὸς ἐτοξεύθη ταρσὸν παρὰ Πέρσου [P. 37]
 τινὸς καταβλήθέντος μὲν ὑπὸ βασιλείᾳ τῇ δόρῃ,
 ἐν δὲ τῇ ἀντραπῇ τὸ βέλος ἐπαφέντος κατὰ
 τοῦ πέλματος. Δόξας δὲ παρ' αὐτοῖς φοβερὸς εἶναι
 τὰς πράξεις καὶ εὐτολμος καὶ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου
Β φιλοκινδυνότερος, οὐχ ἤρεϊτο γενέσθαι παλίνστροφος
 οὐδ' ἐπειθετό οἱ τοῖς συμβολοῦντο μνησθῆναι καὶ
 νόστου ποτὲ, μήπως ἐπισυστάντες οἱ Πέρσαι ὥς
 ἤδη περὶ τῶν ὅλων ἀπογινώσκοντες κακῶς τὸ κατ'
 αὐτὸν διαβῶνται στρατεύματα. Ἀμέλει καὶ τὸ πρῶτον
 μὲν ἐπιτείνας ἐς αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον ἤλασεν. Αὐτὸς
 μὲν οὖν ὁ Μασοῦτ μεταναστεύτας ἐκείθεν παρεν-
 ἔβαλεν εἰς τὰ Τάξαρα, ἃ ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη
 Κολωνεῖα· τῶν δὲ θυγατέρων αὐτοῦ μία τῶν τει-
 χῶν ἄνωθεν διεκκώπυουσα, ἤτις καὶ συνφωκῆσαι
 ἐλέγετο τῇ ἐξαδελφῇ τοῦ βασιλείως Ἰωάννῃ τῇ Κο-
 κατὰ δὲ μικρολυπίαν τοῦ θεοῦ καὶ βασιλείως Ἰωάν-
 ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ σουλτάνου πιθανὸν εἰθιτο τὸν
 ὁ Ἰκόνιον γενόμενος καὶ τὰ τεῖχη τῇ στρατῷ δια-
 αἶψά ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυβρίζειν
 καλὶμπος ἐφέρετο. Ἐν δὲ τῇ ἀπάσει λόχους ὑπο-
 προειληφότων νεύειν τῶν προτέρων ἀνεβράχυσαν
 βασιλεύουσας πόλιν ἀνέκρουεν.

Α το Δημήτριος ὁ Βρανᾶς. Ἀμέλει καὶ τῶν κακῶς
 ἐκεῖσε πασχόντων φρονυρίων καὶ πόλεων δεούσης
 ἐπικουρίας τετυχηκότων, κατὰ Ἡερτῶν ἐκστρατεύειν
 προέθετο· ἤδη γὰρ οὗτοι· τὰ περὶ τὸν Πιθηκεῖν ἐρύ-
 ματα ὑπαγαγέσθαι σπεύδοντες καὶ τῇ θέματι τῶν
 Ἰσχυρίων ἐμβάλλοντες τὰ ἐν ποσὶν ἐλπίζοντο
 Ἵπερβὰς τοίνυν Λυδίαν καὶ ταῖς κατὰ Φρυγίαν καὶ
 Μαλιάνδρον ποταμὸν ἐπιστάς πόλεις· αὐτάς τε τῶν
 ἐπιορτημένων κινδύνων ἀπήλλαξε καὶ τοὺς Πέρσας
 φοβήσας ἐδίωξε. Γενόμενος δὲ κατὰ τὸ Φιλομήλιον
 κάκεισε τοὺς Τούρκους προσέμεινεν· ἔθα καὶ τὸν
 τοῦ ποδὸς ἑτοξεύθη ταρσὸν παρὰ Πέρσου [P. 37]
 τινὸς καταβλήθέντος μὲν ὑπὸ βασιλείᾳ τῇ δόρῃ,
 ἐν δὲ τῇ ἀντραπῇ τὸ βέλος ἐπαφέντος κατὰ
 τοῦ πέλματος. Δόξας δὲ παρ' αὐτοῖς φοβερὸς εἶναι
 τὰς πράξεις καὶ εὐτολμος καὶ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου
Β φιλοκινδυνότερος, οὐχ ἤρεϊτο γενέσθαι παλίνστροφος
 οὐδ' ἐπειθετό οἱ τοῖς συμβολοῦντο μνησθῆναι καὶ
 νόστου ποτὲ, μήπως ἐπισυστάντες οἱ Πέρσαι ὥς
 ἤδη περὶ τῶν ὅλων ἀπογινώσκοντες κακῶς τὸ κατ'
 αὐτὸν διαβῶνται στρατεύματα. Ἀμέλει καὶ τὸ πρῶτον
 μὲν ἐπιτείνας ἐς αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον ἤλασεν. Αὐτὸς
 μὲν οὖν ὁ Μασοῦτ μεταναστεύτας ἐκείθεν παρεν-
 ἔβαλεν εἰς τὰ Τάξαρα, ἃ ἐστὶν ἡ πάλαι λεγομένη
 Κολωνεῖα· τῶν δὲ θυγατέρων αὐτοῦ μία τῶν τει-
 χῶν ἄνωθεν διεκκώπυουσα, ἤτις καὶ συνωπληκῆναι
 ἐλέγετο τῇ ἐξαδελφῇ τοῦ βασιλείως Ἰωάννῃ τῇ Κο-
 κατὰ δὲ μικρολυπίαν τοῦ θεοῦ καὶ βασιλείως Ἰωάν-
 ὕπερ τοῦ πατρὸς καὶ σουλτάνου πιθανὸν εἰθιτο τὸν
 ὁ Ἰκόνιον γενόμενος καὶ τὰ τεῖχη τῇ στρατῷ δια-
 κί· ἐνδοῦς καὶ τοῖς νεκροδόχοις σήμασιν ἐνυβρίζειν
 καλὶμπος ἐφέρετο. Ἐν δὲ τῇ ἀπάσει λόχους ὑπο-
 προειληφότων νεύσης τῶν προτέρων ἀνεβράχυσαν
 βασιλεύουσας πόλιν ἀνέκρουεν.

Κ 'Ηγάγετο δὲ γυναῖκα ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξ Ἀλα-
 μαῶν, γένους τῶν ἐπὶ δόξης καὶ θρόνων τῶν ἀρ-
 χικῶν. Αὕτη μέντοι οὐ τοσοῦτον τοῦ σωματικοῦ
 κάλλους ἐφρόντιζεν ὅσον τοῦ ἔνδον καὶ περὶ ψυχῇν
 ἐπεμέλετο. Οὐκοῦν ἐξορμυμένη τὰ ἐκ τῶν κόνων
 ἐπιτρέμματα καὶ τοὺς τῶν ὀφθαλμῶν ὑπογραμμείς
 καὶ τὸν πλάστιγν τὸν κάτωθεν καὶ τὸ τεχνικὸν ἄλλ'
 οὐ φυσικὸν ἐρεῦθε, καὶ ταῖς ἄφροσι τῶν γυναικῶν
 αὐτὰ ἐπιβρίπτουσα, ταῖς ἀρεταῖς προσανέιχε καὶ
 ὥριζετο. Εἶχε δὲ τὸ μὴ ἐπικλινεῖς ἔθνικόν, καὶ
 τὸ τῆς γνώμης ἐκείνητο δυσμετάθετον. Ὅθεν οὐδ'
 ὁ βασιλεὺς προσεῖχεν αὐτῇ τὰ πολλὰ, ἀλλὰ τιμῆς
 μὲν καὶ θρόνων πᾶν λαμπρῶν καὶ δορυφορίας καὶ
 τῆς λοιπῆς λαμπροφορίας βασιλικωτάτης μετείχε,
 τὰ δ' ἐς κοίτην ἡδίκητο. Νέος γάρ ὢν ὁ Μανουῆλ
 καὶ ἔρωτικὸς τῇ τῇ ἀνεμμένῃ βίῃ καὶ ταῖς τρυφαίαις
 καὶ ὅσα τὸ νεότησιον ἔθος ὑπέβαλλε καὶ ἐκείνου

Δ γ. Ἐμίλησε δὲ καὶ τῶν κοινῶν τῷ βασιλεὶ τῷδε πράξεων, καὶ τῶν μὲν δημοσίων ἐσφορῶν φροντιστὴν καὶ λογιστὴν μίγιστον τὸν ἐκ Πούτζης Ἰωάννην προβάλλεται καὶ αὐτὸς, ὥσπερ ὁ πατὴρ ἐκείνων καὶ βασιλεὺς, πρότερον ὄντα καὶ τοῦ δρόμου πρωτονοτάριον, μελεδωνὸν δὲ μεσεύοντα καὶ τῶν οἰκειῶν ὑποδρηστήρα διαναγμάτων τὸν Ἀγιοθεοδώρου.

την τιθῆσιν Ἰωάννην. Καὶ ἦν ὁ μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως [P. 38] ἀεὶ ὀπτανόμενος καὶ τὰ τοῦτου ἐντάλματα ὅσα καὶ ἐμψάσεις ἐκ κρείττονος μοίρας δεχόμενος, ὑπουργοῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων ἐκέχρητο λόγοις ἀνδράσιν, ὅσοις ἡ αὐτὴ ἐνέδριθεν ἡ βασιλεία, πρὸ πάντων δὲ τῷ Στυππειῳ Θεοδώρῳ, περὶ οὗ δηλώσομεν (42) ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἦν δὲ ὁ ἐκ Πούτζης Ἰωάννης δεινότητος τὰ δημόσια, φορολογίας παιπάλημα καὶ ἐπίτρυμμα, καὶ τῶν μὲν ὄντων δασμοφορημάτων συζητήτης ἀκριδέστατος, τῶν δὲ οὐκ ὄντων εὐρετής ἀπαράμιλλος. Ἐξήσκητο δὲ καὶ τὸ ἦθος ὑπὲρ πάντας ἀδυσώπητον καὶ ἀμείλικτον· εὐκοπώτερον γὰρ ἢ εἰς ἀμείδῃ καὶ ἀγέλαστον πέτρην ἐμάλθεξεν ἢ ἐκείνον ἐν τοῖς ἀβουλήτοις ὑπέκλινεν. Ὅ δὲ τοῦτου θαυμασιώτερον, οὐ μόνον οὐκ ἦν δακρύοις ἄεργτος, σχήμασι δεητῆροις ἀπροσκληνής, ἀργυρίου ἀτίνακτος ἐλεπόλεσι καὶ χρυσίου ἀγοήτευτος φαρμακείμασιν, ἀλλ' εἶχε καὶ τὸ δυσέντευκτον ὡς ἀπάνθρωπον. Τὸ δὲ τοῖς τότε (43) θαυμάγιος καὶ δυστύποιος, οὐδ' ἀπόλογος ἦν παρ' αὐτῷ καθαρῶς ἐφ' οἷς ὁ προσίων προετίθετο, ἀλλὰ χαίρων τὰ κλείετα τῇ ἀφασίᾳ ἐνισχοῦ καὶ ἀπροσέγορον παρῆαι τὸν παραβάλλοντα. Τοσαύτην δ' ἐκ βασιλείας ἴσχυός τε καὶ ἐξουσίαν περιεζώνοντο ὡς ἂν μὲν ἡδοῦντο τῶν βασιλικῶν θεσπισμάτων ἀποτέμπεσθαι καὶ διαρρήγνυσθαι, ἕνα δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις ἐγχεῖν κώδιξιν. Ὑποθήκη δὲ τοῦ ἀνδρός τοῦτου ἡρῆμα τι κοινῶφελές καὶ ταῖς νήσοις πάσαις σωτήριον καὶ τοῖς πρώην βασιλεῦσι συντηρηθὲν ἀπαράβατον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀξυμφορῶς κατήργησε. Τὰ γὰρ ἐκ τῶν πλευστικῶν (44) ἐρπνιζόμενα στρατειῶν, διὰ διδόμενα πάλαι τῇ ναυτικῇ, εἰς τὸ ταμειῶν οὗτος παρειπήμενος μετωχέτευσε, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν νήσων ἐκ τύπου παρεχομένης τριήρεις αὐτάνδρους μικροῦ κατεπόντισε παραφάμενος. Ὑποθέμενος γὰρ ὡς τὸ μὲν τῶν τριήρων χρῆμα οὐκ αἰεὶ τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ κοινῷ ἐπιτῆδειον, τὰ δ' ὑπὲρ τούτων ἀναλώματα οὐκ εὐάγκαλα (45) καὶ ἐπέτεια, καὶ δεῖν αὐτὰ μὲν τὸ ταμειῶν ἐγκολπίζεσθαι, χρεῖας δ' ἐνισταμένους ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρισμάτων τὸ ὕψωναξιμόν τῷ ναυτικῷ παρέχεσθαι, ἔδοξεν εἶναι ἀνδρῶν ὁ βέλτερος καὶ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἐκρίδων ὁ καταποντιστοῦ σχῆμα εἰσενεγκόμενος. Τοῖς γὰρ ἀδροῖς τὸν βασιλεῖα ἐν τῇ ταῦτα ἐληγγέσθαι παρακέκρουκε δαπανήμασι, καὶ αὐθις τῷ μετρίῳ τῆς καταδολῆς διακέχυκε. Καὶ νῦν ἐκ τῆς κακοδομίας ταύτης εἴτ' οὖν σμικροπρεπείας θαλασσοκρατοῦσιν οἱ πειραταί, καὶ κακῶς πεπράγασιν ταῖς ληστρίσιν αἱ παραβαλαττιδιοὶ Ῥωμαίων χῶραι, καὶ ὡς ἂν κατεύχαιτο οἱ διάφοροι. Εἰ

mandata tanquam oracula excipiebat : ministris vero eorum quæ dicenda scribendaque erant non paucis eruditis viris uiebat, qualibus aula referta erat, Theodoro Styppiota præsertim, de quo suo loco dicemus. Erat Joannes Puzenus ad rem publicam gerendam callidissimus, vectigalium veterum exactor acerrimus, novorumque inventor solertissimus : moribus ad severitatem et rigorem ita compositis, ut asperrima rupes facilius emolliri posset quam ille a sententia deduci, et quod mirabilius est, non modo lacrymis non movebatur, supplicii gestu non flectebatur, argenti machinis non concutiebatur, auri præstigiis non capiebatur, sed et ad inhumanitatem usque odiosam a congressibus abhorrebat, neque fere (quod molestissimum erat hominibus et pene intolerabile) iis a quibus adibatur respondebat, sed silentio plerosque tacitus præteribat. Tantum autem 75 auctoritatis et potentie habebat, ut imperatoria edicta quæ vellet repudiaret et laceraret, quædam in publicos codices referret. Ejusdem monitu res utilissima et omnibus insulis salutaris, et a superioribus imperatoribus constanter observata, inutiliter abrogata fuit. Nam vectigalia nautica olim in classem conferri solita hic in fiscum referenda curavit, ac triremes, quæ ex edicto ab insulis præbebantur, pene cum ipsis vectoribus in mari demersit, cum diceret triremes non semper reipublicæ esse utiles, sumptus vero qui in eas fierent, et annuos et immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante ex imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quæ cum dixisset, vir optimus et rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumptuum magnitudine decepit et parvitate impensarum rursus exhilaravit. Qua sive temeritate sive tenacitate factum est ut piratæ optatissima occasione 76 mare teneant et maritimæ provinciæ latrociniiis vexentur. Quod si spicam ei qui sevit acceptam ferimus, et eum quoque accusamus qui non resevit, nec incendium ei duntaxat imputatur qui ignem injecit, sed ei etiam qui id restinguere cum posset noluit, et magis reprehendimus eum qui quod bonum esse norat non fecit, quid est dicendum? Joannes igitur dum integra auctoritate pro sua libidine versabat omnia, versabatur in publico, accuratus quæstor, parcus dispensator, fenerator atque exactor acerbus : sed ubi potentiam suam infringi, auctoritatem decrescere potentiamque languescere vidit, quod alii quoque apud impera-

Hier. Wolfii notæ.

(42) Περὶ οὗ δηλώσομεν. Περὶ οὗ ἐν τοῖς ἐμπροσθὶν ἐλέγξμεν εἰς λέξομεν. Scriptura enim parum peripicua est. Fortassis τὸ ἐμπροσθεν pro eo ponit quod ante nos est, id est, ad quod nondum pervenimus. Barbaries enim non modo nova vocabula signat, sed etiam veterum significationes mutat.

(43) Τοῖς τότε, iis qui tum erant, illius ætatis hominibus. Εἰς περισσολογία ὁρῶμεν, quæ oītra mole-

stiam latine vix exprimi potest, neque debet.

(44) Alter codex pro πλευστικῶν habet προσπλεόντων. Verbum στρατειῶν redundare arbitror. Neque enim militare est pendere, sed extorquere tributum, et προσπλέοντας mercatores intelligo.

(45) Εὐάγκαλον. Quod ulnis facile comprehenditur et tenetur, et proinde non justo majus.

torem multum possent ac potestatem suam immo-
dicam everterent, translatis quos sibi præfixerat
limitibus, tempori servire et statui rerum se ac-
commodare pro virili instituit, et ad quemdam
familiarium suorum, mutata plane sententia, dixit:
« Age, nos quoque ditescamus. » Ductaque uxore
ex abjecta et obsoleta nobilitate, inter liberos ex
ea susceptos ingentes opes, quæ voluptatibus alen-
dis abunde essent, distribuit, homo parcissimus et
tenacissimus, qui ne supercilium quidem ad 77 in-
tuendos pauperes attollere auderet, sed divitias
perpetuo vinculis insolubilibus constrictas teneret,
neo eas magis in publicum prodire pateretur quam
olim Danaen Acrisius: adeo sordidus ut esculenta
et pisces maximos ac pinguissimos sibi missos,
ter aliquando in foro venditos, toties reciperet ab
iis redemptos qui opera ejus egebant. Ita pro pi-
scatoribus erant ei pisces, sorte commutata, quibus
magnitudo pro hamo, pinguedo pro esca erat, ita-
que prætereuntes ad se emendos attrahebant.

μενος, καὶ παίδων ἀκούσας πατὴρ, δίδνειμε τοῖτοις πλοῦτον βαθὺν καὶ ἀρκετὸν εἰς ἡδονάς. Κίμβιξ δὲ ὧν εἰς
ἄκρον καὶ γνίφων (47) καὶ δυσγρίπιστος, οὐδ' ἔγω ἀραι τὰ βλέφαρα πειρώμενος, ἀναβλέψαι καὶ εἰς πτωχοὺς
ἀτενίσαι, οὐ παρήκε τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πεδῆτην εἶχε διὰ παντὸς δεσμοῖς ἀβρόχῃ τοῖς τε, καὶ ἀπρόττον
δήπου, ὅσα καὶ Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρίσιος. Καὶ σμικρολογίαν νοσῶν καὶ γλισχρότητα, καὶ τὰ πεμπόμενα πω-
λάκις τῶν ἐξωδρίμων ἀνέπειπεν εἰς τὸ πωλητήριον καὶ δεῖγμα, ὡς ἰχθύας σύακα (48) καὶ λάβρακα, ὡς μὲν
μεγίστους, ὡς δὲ πλείους παρὰ τινων αὐτῷ πεμφθέντας, τρισάκις ἀπέδοτο καὶ τοσαυτάκις ἐναλλάξ ἐωνημένους
κατὰ χρεῖαν παρ' ἐτέρων εἰσηνέγκατο. Καὶ ἔσαν ἄντικρυς ἀλλεῖς οἱ ἰχθύες, ὁ πεπόνθησι δρωντες, ὡς μὲν
ἔγκιστρον χαλῶντες τὸ μέγεθος, περιτιθέντες δὲ τὴν πημελὴν ὡς δέλεαρ, καὶ οὕτω κατασπῶντες τοὺς παριόντας
εἰς τὴν ἐκείνων εἰσοίχουσιν.

Sed et Joannis Hagiotheodoritæ consilia flore-
bant. Verum ei subita rerum mutatione ac varie-
tate Theodorus Styppiotēs collega solers est adjun-
ctus; qui Joanni alias assentiens alias refragans,
facundia quidem princeps, ordine vero secundus,
iis dignitatis gradibus non contentus ad summum
fastigium plenius velis ferebatur. Oblata igitur
opportunitate dissidiorum inter virum nobilem
Michaelē Palmologum et Josephum Balsamenum,
cui Hagiotheodoritæ 78 soror nupta erat, consi-
lium suum urget, ac Hagiotheodoritam e regia
tanquam e cœlesti specula in extremum angulum
præturæ Græciæ et Peloponnesi exigit, ad provin-
cias eas rite constituendas eorumque virorum
dissidia dirimenda. Cæterum Joanne iter adhuc
adornante, fortuna discessu ejus non exspectato ad
Styppietam transiit, eumque cupide et familiariter
amplexa ad omnes dignitatum gradus pro tempori-

A δὲ (46) καὶ τὸν στάχυν ἴσμεν τοῦ σπείραντος, ἀλλὰ
καὶ τὸν ἀμύσαντα προσεπαιτιώμεθα· καὶ εἰ δὲ ἐμ-
πρημὸς τοῦ ἀνάψαντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατασβέσαι
δυναμένου, δρᾶσαι δὲ τι τοιοῦτον ὅπως μὴ βουλή-
θέντος. Ἀλλ' ἔως [P. 39] τότε φιλοδημύσιος λογι-
στῆς καὶ δεινὸς καὶ φειδωλὸς οἰκονόμος καὶ ὁδολο-
στατῶν ἀτεχνῶς δασμολόγος ὁ Ἰωάννης ἐδείκνυτο,
ἕως ἀκαθαίρετον εἶχε τὴν δυναστείαν, καὶ τὸ ποιεῖν
ὅσα καὶ πρὸς βουλῆς ἀνεξέλεγκτον, καὶ ὅσα βουλητὰ
τούτῳ καὶ δυνατὰ. Ἐπειδὴ δὲ μεθαρμυζόμενον οἱ
ἑώρα τὸ δύνασθαι καὶ τὸ εὐπαρόχηστον παρρησι-
αζομένου καὶ ὑποβρέουσιν κατὰ βραχὺ τὴν ἰσχύν, οἷα
καὶ ἐτέρων κρατυνομένων παρὰ τῷ βασιλεὶ καὶ τοῦ
ἄγαν ἐκκρουόντων καὶ περιτρέπόντων αὐτὸν, μετῆ-
ρην ἀπερ ἦν θέμενος δρια, καὶ δεσπότης τῷ καιρῷ

B καὶ τοῖς πράγμασι προσφεύς ἀμφοτέραις τούτων
ἔχεται τε καὶ περιέχεται. Οὐκοῦν καὶ πρὸς τινα
τῶν συνήθων εἰπὼν, « Ἄγε πλουτήσωμεν, » ἑταροῖς
γνώμης παντάπασιν ἐγενένητο, καὶ γυναῖκα τῶν
ἀπερβριμένων καὶ ἀπηνθηκυῶν εὐγενῶν ἀρμολο-
γῶν δὲ καὶ ἀρκετὸν εἰς ἡδονάς. Κίμβιξ δὲ ὧν εἰς
ἄκρον καὶ γνίφων (47) καὶ δυσγρίπιστος, οὐδ' ἔγω ἀραι τὰ βλέφαρα πειρώμενος, ἀναβλέψαι καὶ εἰς πτωχοὺς
ἀτενίσαι, οὐ παρήκε τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πεδῆτην εἶχε διὰ παντὸς δεσμοῖς ἀβρόχῃ τοῖς τε, καὶ ἀπρόττον
δήπου, ὅσα καὶ Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρίσιος. Καὶ σμικρολογίαν νοσῶν καὶ γλισχρότητα, καὶ τὰ πεμπόμενα πω-
λάκις τῶν ἐξωδρίμων ἀνέπειπεν εἰς τὸ πωλητήριον καὶ δεῖγμα, ὡς ἰχθύας σύακα (48) καὶ λάβρακα, ὡς μὲν
μεγίστους, ὡς δὲ πλείους παρὰ τινων αὐτῷ πεμφθέντας, τρισάκις ἀπέδοτο καὶ τοσαυτάκις ἐναλλάξ ἐωνημένους
κατὰ χρεῖαν παρ' ἐτέρων εἰσηνέγκατο. Καὶ ἔσαν ἄντικρυς ἀλλεῖς οἱ ἰχθύες, ὁ πεπόνθησι δρωντες, ὡς μὲν
ἔγκιστρον χαλῶντες τὸ μέγεθος, περιτιθέντες δὲ τὴν πημελὴν ὡς δέλεαρ, καὶ οὕτω κατασπῶντες τοὺς παριόντας
εἰς τὴν ἐκείνων εἰσοίχουσιν.

C Εὐρὺς δὲ καὶ τῷ Ἀγιοθεοδωρίτῃ Ἰωάννῃ τὰ
διαβούλια· πλὴν τούτῳ ἡ ταχύπους τῶν πραγμά-
των φορὰ καὶ ἀγχιστροφὸς συμφοιτῶν ἐνδείξιν
τὸν Στυππειώτην εἰσοτᾷ Θεόδωρον, ὃς συντρέχων ἡ
ἀντιτρέχων τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῷ μὲν λόγῳ (49) τὰ
πρῶτα, τῇ δὲ τάξει φέρων τὰ δεύτερα, οὐκ ἠνείκετο
οὐδ' ἡγάπα ταῖς παρούσαις ἀναβάσεσιν, ἀλλὰ τῆς
κορυφαίας ἀπας γινόμενος, καὶ περὶ τὴν ἀκρωρίαν
λιχνεύμενος ὅλον πρὸς τὸ ἀνώτατον τὸν δρόμον
ἐπετεινε. Καὶ δὴ καιροῦ λαβόμενος καθ' ὃν οὐκ
ὀλίγα ἐνέπεισε τὰ διάφορα μεταξὺ ἀνδρῶν εὐγενεῶς,
τοῦ Παλαολόγου φημὶ Μιχαήλ, καὶ τοῦ Βαλασμάων
Ἰωσήφ, ὃς γαμβρὸς ἦν τοῦ Ἀγιοθεοδωρίτου ἐπ'
ἀδελφῇ, ἐπέθετο κραταιότερον, καὶ συντάνας ἐξ-
οστρακίζει τοῦτον τῶν ἀνακτόρων ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς
οὐρανίου, καὶ ὡς εἰς χώρον ἐκσφενδονᾷ μυγαίτατον
τὴν πραιτωρίαν ἀρχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ
Πέλοπος, εὐ τὰ ἐκεῖ διαθήγοντα καὶ τὰς τῶν εἰρημέ-

Hier. Wolfii notæ.

(46) Pro si δὲ malim legere εἴ γε, nisi aliquid
forte ante si δὲ deest. Et certe parum apte coheret
oratio, quamvis utounque sententia hæc inde colligatur,
qui malo aut occasionem præbuerit aut non
obstitit, mali auctorem habendum esse. Ego pro
τὸν ἀμύσαντα legi τὸν μὴ ἀμύσαντα, ab ἀμύω, non
ab ἀμύω. addita negatione. Est et illud ambiguum,
utrum hic Puzenus ad Joannes imperator magis
accusetur, an vero utriusque reprehensio conjun-
gatur.

(47) Quid γνίφων sit, nusquam reperio; nec alibi

hoc vocabulum me legere memini. Γρίψιν est
piscari Δυσγρίπιστος fortassis homo occulti animi
aut occultator rerum suarum, cautus admodum,
qui facile deprehendi non potest.

(48) Quis piscis sit σύαξ, non reperio. Videtur a
similitudine suis ita appellari, sive gustus sive
forma spectetur.

(49) Τῷ μὲν λόγῳ. Nota est illa oppositio, λόγῳ
μὲν ἔργῳ δὲ, verbo et re ipsa. Sed hic de ingenio
et dignitate agi existimo: nam alter codex habet
tantum μετὰ τοῦτον ἔχων τὰ δεύτερα.

ἡρώων διαλυσόμενον ἔριδας. Οὐκοῦν ὁ μὲν Α
 ης ἔσκεναγώγει τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον· ἡ δὲ
 μηδὲ καθαρῶς τὴν τούτου μετάδρασι ἀναμεί-
 πρὸς τὸν Στυππειώτην μετεσκευάσατο, καὶ
 λακτίσας, πῶς ἂν εἴποι [P. 40] τις, ἀσμένως
 κριτάτα ταῖς καθ' ὥραν πάσαις ἐκλέιζεν ἀνα-
 ραί, καὶ τὴν ἐκ οὐξης εἰς οὐξαν παρείχεν ὑψωσιν.
 ἔλος τὸν μὲν εἰς τὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου
 σκοπεῖται προδιβάξει· τιμὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ
 ἡ' μεγίστην οἰκείων, καὶ μαίρῳσιν ἐτέραις
 ὕδασι προκοπαίς, τὸν δ' ἀγνωμονοῦσα καὶ
 οὐ ἄρτου τίθησιν ἐνδοᾶ (50). Καὶ οὐκέτι τὰ
 μέγα μετήμειψεν ἢ ὅλως ἐστέπειτα μετῃλλοίω-
 ῶν ἔμεινεν ἡ ἀκροσφαλὴς ἐπὶ ταυτοῦ τὸ και-
 νον. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ἦγε τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ
 εἰς ἡρώλητο, βαθυγνώμων ὢν καὶ πεπνυμένος
 οὐ φοβὸς ἐπὶ χάρης καὶ πτηνὸς τὴν φρόνησιν.
 τοῦ δὲ ὅσα ἐπέταττε βασιλεύς· ἐπέταττε δ'
 ὅσα ἐκείνος ἐδούλοτο. Πν δὲ ἐν τῷ τότε καὶ
 εὖς λημμάτων αἰσχυρῶν ἐλεύθερος, θάλασσα
 ἡρώας, ἑλέως ἀδυστος, τῷ προσηνεῖ τοῦ φοβος
 ἡρώας καὶ τὴν βασιλείον ἀρετὴν ἀπαρέμιλλος,
 εἰσέτι ἀπεχὼν ἔχων καὶ γνώμην ἀπερίεργον.
 ἐρὶ τῇ γαλλῶν ἡμῖν οἱ τὴν ἡλικίαν προήκον-
 ῶν τὰς πλαγίῳ λόγῳ ἀδομένας χρυσᾶς ἔννας οἱ
 ἦσαν καλινδρόμοι σάντες ἄθροιστοι, καὶ σμῆναι
 πν μελισσῶν ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βομβητῶν
 ἔννων, ἡ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾷ, εἰλουμένων δι-
 κῶν, ὅσοι τοὺς βασιλικούς χρυσῶνας (51) εἰσ-
 ὅποιουδὲ τινος φιλοτιμήματος ἀπολαύσαντες,
 οὗς περὶ ταῖς πύλαις συνόλ' ἔσεσθαι καὶ πρά-
 ῶν ἐπὶ τῇ καὶ λαμβάνειν ἀμολιχθὼν, τοὺς μὲν
 ῶν τοὺς εἰσέναι, τοὺς δὲ τὴν ἔξοδον ἐπισπέρ-
 ρας· Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν. Ἦν δὲ καὶ
 ρος (52) τὰ κοινὰ ταμειᾶ τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
 ῶντος εἰς τοῦτο ἐξαρρυγμένα· καὶ κατὰ τὰς συν-
 ῶν τῶν ὑδάτων πλημμύροντα καὶ παραπτύοντα
 ὢν ἐνδον πρὸς τοὺς ἐκτό· καὶ πνευμένους ἐθ-
 ρα, ὅσα καὶ γαστήρ ἐγγίζουσα τῷ τεκεῖν καὶ βα-
 ῶν τῷ ὑπερτελείῳ τοῦ ἀχθρορήματος· ἡ γὰρ
 ὅσα τῷ θεῷ καὶ τῷ δικαίῳ διδοῦσα φορολογίᾳ τοῦ
 ῶντος καὶ πατρὸς τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ καὶ τὸ
 τῶν θαπανημάτων ἄνωτον καὶ ἀκίλῃστον, εἰς
 εἰς τὰ χρήματα ἐπεστοίβασε καὶ ὡς κάλληκας
 ῶντος καὶ πληθύνον αὐτὰ κατὰ τὸ τοῦ ἐπι-
 ῶντος μισθοῦ καὶ τῇμ εἰς τὸ ἀνταπόδοσιν, πολλαπλά-
 στες ταύτης προθέτως, ἀλλὰ βραχύχρονα καὶ
 ῶντος τῶν πραγμάτων, τοῖς ὑπὸ χεῖρα οὐκ ὡς
 ῶντος, καὶ τὴν τῆς φιλοδορίας συνέσταιλεν ἐκ

bis exevit et gloriam gloria cumulavit. Tandem ad canicili magnificum munus et intimam imperatoris familiaritatem promotum magis etiam extulit. Alterum vero exosa ad extremam inopiam redegit; nec mutavit decreta, sed contra consuetudinem suam in eodem statu perpetuo permansit. Ex eo ille res omnes arbitrato suo administrabat, homo profundi consilii, cordatus, suavis moribus et volucris præditus ingenio. Quæ imperator jubebat, exsequabatur: ille vero ea jubebat quæ hic volebat. Erat tum etiam imperator a turpi quæstu alienus; munificentis pelagus, misericordis abyssus, ob comitatem aditu facilis, regis virtutibus cedens nemini, 79 animo fraudis et curiositatis experte. Nam ut e natu majoribus accepimus, illius ætatis homines aurea sæcula, quæ obliquis verbis celebrantur, sibi restituta putabant; et qui ad fiscum imperatorum accedebant, examinibus apum erant similes e concava petra cum bombis provolantium, neque pauciores iis qui in foro conveniunt, nulli non commodi aliquid expectantes, adeo ut ad portas premerentur invicem atque alii alios urgerent, hi ingredi, illi egredi properantes. Atque hæc nos audivimus tantum, non etiam vidimus. Eodem tempore ex publicis thesauris subinde aliquid ad pauperum necessitates levandas benigne redundabat. Nam Joannis imperatoris tributa, unde justitiæ et Deo pars dabatur, et frugum nummorum dispensatio Manuelli acervos pecuniarum reliquerat; eademque Numinis quoque benignitas auxerat, quemadmodum in Evangelio et merces cælestis et multiplex compensatio certo promittitur. Cælum Manuel in optimo hoc instituto non diu permansit. Nam vir factus pro imperio res administravit; et eos quibuscum res erat, non ut ingenuos, sed 80 ut ære empti mancipia tractabat, et largiendi munificentiam restringebat, ac potius in contrarium vertebat, iis etiam distributionibus quas ipse ordinarat abrogatis, non tam, ut arbitrator, suapte voluntate (nam res dubiæ in optimam partem interpretandæ sunt) quam necessitate coactus, ad sumptus immensos tolerandos; id quod in orationis progressu declarabitur.

αὐτὰ συναγέροχεν. Ἦν δ', ὡς ἔοικε, καὶ τὸ θεῖον
γέλυματος ἀδιάπτωτον, ὃ καὶ λῆψιν οὐρανοῦ εἰσ-
ν. Ἄλλ' οὐ μόνιμα τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ τὰ τῆς
ἐπίκληρα. ἐς γὰρ ἄνδρας ἐλάσας ἀρχιυπετέρων τε
ἐλευθερίους, ἄλλ' τὴν κληρωτοὺς (53) θεράπουσι προσ-
ειαν, ἵνα μὴ λέγοιμι, ὡς εἰς τὸ παλῖβρον αὐτὴν

Hier. Wolfii notæ.

50) Βλῶμοῦ ἔργου τ(θη).ν ἐνδεῶ. Ὑπερβολικῶς
 exsistimo ad insignem fortunæ muta-
 tionem et summam imperatoris alienationem de-
 scribam.

(51) Χρυσῶν est auri thesaurus proprie apud
incunctorem. Ergo hic cum verti, quia proprium
in se habebat ob Latini sermonis egestatem.

(32) *Ἦν δὲ καὶ ἄλλως. Liberius hunc locum
rti, omissis iconibus et metaphoris ineptioribus.

Verba, si quis requirit, sic sonant : *Attoque etiam eo tempore conglauia publica ex hoc in illud eructabant, et ut colluuiis aquarum redundabant, et aliquid ex iis quæ continebant in externos et pauperes expuere volebant, quemadmodum uterus partui vicinus qui plus quam maturi sælus onere prægravatur.*

(51) Κληρωτόν. Alioqui est quod sortito contin-
git. Hic pro vernis hæreditate relictis aut ἀντὶ τῶν
ὠνητῶν posuisse videtur.

ἰδιδάσκατο καὶ τὸν ἀναδασμόν (54) ἔστιν ὅτε καὶ ἐφ' οἷς ἰδικαίωσεν, οὐκ ἐκ τοῦ γνῶμικοῦ (55) δ' οἶμαι ἰσοσῶνται αἰτίου (χρὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς βέπειν πρὸς τὸ φιλόφρονον) ὅσον ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης (56) δεῖσθαι ψηγμάτων, ἀλλ' ἀντικρὺς πελάγους Τυρσηνικοῦ ἃς εἶχε διευρύνας ἐξόδους τῶν δαπανῶν, ὡς προῖον δηλώσει τὸ λέγειν μοι.

4. Hoc imperii statu hostilis nubes horrenda et pestilens ab occidente in fines Romanorum irrupit. De motu Alemannorum loquor et cognatarum eis gentium ; inter quos et mulieres erant, non conjunctis pedibus sed virorum instar divisim super palliis equitantes, hastatæ atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores. Inter quas una excelluit, quasi altera Penthesilea, quæ ob fastigia et limbum vestium auro intertextum Auripes vocabatur. Expeditionis causa præstendebatur Dominicum sepulcrum et præparatio viæ rectæ et non insidiosæ popularibus suis Hierosolyma ascensuris. Neque se quidquam supervacuum advehere, sed §1 ea duntaxat quæ ad viam complanandam maxime necessaria essent, profitebantur ; per quæ non ventilabra, non celtes, non ligones, sed galeas, thoraces, gladios, et quæ alia bello apta sunt, innuebant. Hanc sibi itineris esse causam jurati affirmabant ; neque id falso, ut postea cognitum est. Ac per legatos ab imperatore petebant sibi per ejus provincias pacatum transitum dari : et forum præberi, quo commeatum pro hominibus et jumentis comparare possent. Imperator vero etsi re inexpectata et nova, ut sit, terribus, tamen suis rebus non defuit. Nam et legatis pro tempore benigne respondit, et eorum institutum probare se et pios conatus admirari simulavit. Ac statim rerum venalium copiam præparaturum pollicitus est, quas accepturi essent, non quasi per alienam provinciam, sed per suam patriam transirent, modo fidem darent transitum suum verum esse, et sine maleficio Romanorum finibus excessuros. His peractis edicta quovis dimittit, ut commeatus in viis, per quas Occidentales transirent, venalis exponatur ; idque sit statim. Sed quia verebatur §2 ne in pellibus ovium lupi venirent, aut contra quam fabula narrat, sub asini exuviis leo lateret, aut leoninam pellem vulpina obtegeret, Romanas legiones convocat, publice de re publica deliberat, quanta multitudo copiarum transitura sit exponit ; quantus sit equitatus, quantum gravis armaturæ, quam infinita multitudo peditum, ut toti ærci sint, ut cædium avidi commemorat : scintillare oculos, et cruore delectari

[P. 41] δ'. 'Αλλ' οὕτω διακυβερνωμένῃ τὴν βασιλείαν τῷ αυτοκράτορι νέφος πολεμίων ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐπισυστὰν κλιμάτων, τετριγὸς, δεινὸν καὶ ὀλέθριον, ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐνέσκηψεν θρία, ἣ τῶν Ἀλαμανῶν φημι κίνησις καὶ ἡ τοῦτοις συνεξάρσασα μοῖρα ὁμογενῶν ἐκείνοις ἐτέρων ἔθνων· οἷς καὶ θῆλειαι καταλέγοντο ὡς ἄρρενες ἐπιπράζουσαι καὶ ταῖς ἐφεστρίσιν οὐ συμβάδην τῷ πόδε διαχαλῶσαι, ἀλλὰ περιβάδην ἀνέδην ἐποχοῦμεναι, καὶ κοντοφόροι κοὶ ὀπλοφόροι κατ' ἀνδρας ὀρώμεναι, καὶ ἀνδρείαν στολὴν περικείμεναι, αἱ καὶ δῶς ἀρετὴν ἐβλεπον καὶ ὑπὲρ τὰς Ἀμαζόνιας ἡβήοντο. Μία δὲ καὶ ὑπεξήρετο παρ' ἐκείναις καθάπερ ἄλλη τι Πενθεσίλεια, ἥτις ἐκ τοῦ στίζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρίχοντος τὰς ῥας καὶ τὰ λώματα τοῦ ἐσθήματος Χρυσόπους παρωνομάζετο. Αὐτὸ δὲ τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον πρόφασιν τὸ κυριακὸν παραίχε κενήριον καὶ ἡ πρὸς τὰ εὐθέα τῶν σχολίων καὶ ἐπιβούλων παρόδων ἐτοιμασία τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἐκείνους εὐθὺ τῶν Ἱεροσολύμων ἐθέλουσιν ἵεσθαι. Ἐφασγον δὲ καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκείνην μηδὲν τι περιττόν ἐπισύρσεσθαι, ἀλλ' ἣ τὰ πρὸς ἐξομάλισιν τῶν τρέδων ἀναγκαιότατα καὶ μόνα ἐπάγεσθαι, διὰ τούτων δὲ παρ-
υπέβαινον οὐ πτόα (57) καὶ τύκια καὶ σκαπάνας, θυρεοὺς δὲ καὶ φώρακας καὶ φάσγανα, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον. Καὶ τοῦτο μὲν τῶν παρορμήσαν ἐκείνοι προῦβάλλοντο καὶ διώκοντο καὶ ἦν, ὡς ἐκ τῶν ὕστερον ἔδειξαν, οὐκ ἐψευσμέν-
τὰ ἦν ἐκείνων λεγόμενα. Πέμψαντες δὲ πρεσβευ-
τὰς, ὡς διὰ φιλίας, ἡτοῦντο τὸν βασιλῆα τὸν τῶν Ῥωμαίων παρελθεῖν, καὶ ἀγορὰς αὐτοῖς παροδοῖ-
προτίθεσθαι, ἐξ ὧν ὠνήσονται καὶ ὅσοις ἀνθρώποις τρέφονται καὶ ὅσα ἱπποῖς ἐκτρέβονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς εἰκὸς ἐκ τοῦ παραχρῆμα διαταραχθεὶς ψυχῇ τῷ ἀέλπτῳ τοῦ πράγματος καὶ μηδέπω τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γενομένῳ, οὐκ ἀνῆκεν δὲ τῶν συνοισόντων ἐπιμελλόμενος. Τοῖς τε γὰρ σβῆσι διελέχθη μετὰ προσηθείας τὰ πρόφορα, καὶ ἐπαινεῖν ὑπερβαλλόντως τὰ δρώμενα ὑπεκρίντο, καὶ ἄγασθαι αὐτοὺς τῆς εὐσεβοῦς προσεποιεῖτο τῆς θεσεως, καὶ τοῦ αὐτίκα δὴ μάλιστα ἐτοιμάσασθαι τὴν πρὸς διέλευσιν ἐπ' ἐγγέλτο, ἄφρονά τε εὐτρεπίσιν καὶ ἔτοιμα οὕτως λαβεῖν τὰ ὄνια ἰσχυρίζετο ὡς εἰπερ οὐ δι' ἄλλοτρίας, ἀλλὰ διὰ τῆς σφῶν παρώδου.

Hier. Wolfii notæ.

(54) Καὶ τὸν ἀναδασμόν. Subintelligi potest εἰς τὸ καλὶβόρουν ἰδιδάσκατο. *Eam quoque distributionem quam ipse ordinavit abrogavit.* nisi ἀναδασμόν ἀντὶ δασμοῦ aut aliud simile : *Tributa pro sua libidine exegit.*

(55) Ἐκ τοῦ γνῶμικοῦ. *Sua sponte, κατὰ προαίρεσιν.* Recentiorum Græcorum formula est. Et herilis bibliotheca libellum habet : Περὶ γνῶμικῶν θελημάτων, *De libero arbitrio aut libertate voluntatis, ut arbitror.*

(56) Ἐκ τοῦ μὴ κοτύλης. Et hic sententiam potius quam verba secutus sum, quæ sic sonant : *Quia non scobe cotylæ egebat, sed plane Tyrrenico mari, ob sumptuum quos dilatarat amplitudinem.* Pro ἃς λέγο δι' ἃς. Nam præpositionis διὰ, librarii negligentia, prætermisio, turbat sententiam.

(57) Πτόα. Nescio qui usus ventilabri sit in via complananda ; nisi forte cribrum intelligat, quo glareæ tenuior a crassiore separatur, aut πτόον aliquid aliud ei significet.

χώρας, ἂν δώσουσι μόνον ὄρκια πιστὰ ὡς θεοφιλή· αὐτοῖς δὲ δίοδος ἀληθῶς καὶ ὡς ἀμαχητὶ τὰ Ῥωμαίων δρια ὑπεβήσονται. Ταῦτ' οὖν ὡς εἰκὸς κατασχεζόμενος, ἀπανταχῇ διεκπέμπει βασιλεία διατάγματα προεκκεῖσθαι τὰ ζωαρχῇ τῶν ὁδῶν καθ' ἃς οἱ ἐξ ἐσπέρας στρατοὶ διελεύσονται· καὶ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἐπυκολοῦσθαι. Ὑποβλεπόμενος δὲ καὶ ὑπὸ νῶν μὴ πως ἐν δέσματι προβάτων λυκιδεῖς ἔρχονται· ἢ ὅνῃ ὑποκρύπτονται λέοντες ἀπ' ἐναντίας τῷ μυθικῷ διηγήματι, ἢ τὴν λεοντῆν ξυνέχωσι τῇ ἀλωπεκῇ, τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀθροίζει δυνάμεις, συνδιασκέπτεται κοινῇ περὶ τῶν κοινῶν, τὸ πλῆθος τῶν παρελυσσομένων στρατῶν διέξεισι, τῆς ἵππου τὸ πολὺ καταλέγει, τὸ ὀπλιτικὸν ὅσον διασχεῖ, τῆς πεζιτάρας μοίρας παρίστησι τὸ μυριανδρόν, τὸ πᾶγχαλκον περιλαλεῖ [P. 42] καὶ τὸ φόνιον, τὸ πῦρ τῶν ὁμμάτων ἀπαντας βλέπει, καὶ τοῖς αἵμασιν ἱπαγέλλεσθαι ὡς οὐδὲ ῥαντισμοῖς ὑδάτων ἔτεροι. Οἱ ταῦτα δὲ μόνον τῇ γερούσιζ καταγγέλλει καὶ τοῖς τέλει καὶ στρατεύμασιν, ἀλλ' ὅσα καὶ ὁ ἐκ Σικελίας τύραννος, ὡς περ θῆρ ἐνάλιος, κατὰ τῶν πρῶταλαττίων χωρῶν διαπράττεται, τὴν ἄλμην ὑπὸν τοῖς ἑρεμοῖς, καὶ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἐνορμίζόμενος κωμπούλεσι, καὶ κείρων τὰ ἐν ποσὶ κατὰ ποταμὸν τοῦ ἐπαμύνοντος ἐρμήιν. Καὶ δὴ τὰς μὲν πυργόδεξις ἐπισκευάζει τῆς πόλεως καὶ τίθησιν εὐερέα τὴν ὅλην τοῦ περιδύλου περίμετρον, τῇ δὲ στρατιᾷ χιτῶνας φοροῦσιν, χορηγεῖ, κοντοῖς τε καθοπλίζει χαλκήρεσι, καὶ ἵπποις ὀρμηκοῖς διεγείρει· τὸ φρόνημα, καὶ χρημάτων ἐπιρῶννυσι διαδόσεις, ἀνεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις κατανόμασε. Καὶ οὕτω σὺν Θεῷ συλλήπτορι καὶ

τῇ κολιούχῃ Μητροπαρθένῃ ὡς ἐντὴν δυσμαχότατα θέμενος τὰ στρατεύματα, τὰ μὲν εἰς ἔρμα συνέχει· τῆς καλλιπόλεως καὶ τοῖς τείχεσιν ἐπιστᾷ, τοῖς δ' ἐπισκήπτει τῇ στρατιᾷ παρέπεσθαι τῶν Ἀλαμανῶν, μὴ ἀφισταμένοις ἐπὶ πολὺ, καὶ τοῦδε ἔργειν τοὺς ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν ἐς ἀρπαγὰς παρεξιδόντας καὶ προνομὰς, εἰρηνικῶς μέντοι καὶ μὴ πολεμικῶς. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἀπωτέρω πορείαν οὐδέν τι ἐκτελέχθη, ἀξιοφύγητον ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν· ὡς δ' εἰς Φιλιππούπολιν οἱ Ἀλαμανοὶ παρενέβαλον, οὐδὲ κατὰ τὸν ἐκεῖσε σταθμὸν ἐς διαφορὰν ἀπείδον τὰ τάγματα. Ὁ γὰρ τῆς χώρας ἀρχιερεὺς (ᾧν δ' αὐτὸς ὁ Ἱταλικὸς Μιχαήλ, ὁ καὶ λόγῳ πολὺς καὶ σοφίας ὁποίας εἴποι τις μέλημα, καὶ ταῖς ὁμιλίαις τὸ ἔθος ἐπαγωγότατος καὶ λίθος ἀντικρύς Μάγνησσα) οὕτως ὑπελάβετο τὸν ῥῆγαν ταῖς τῶν λόγων ἐκρηγνύνας ἡγῆ, καὶ τῷ μέλιτι τῆς γλώττης κατεγοήτευσεν, ἀντιστροφῶς μὲν οἷς ἐφθίγγετο, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἐπωφελῶς τὴν γνώμην μεταμείδων καὶ κατὰ τὸν Φάριον Πρωτεᾶ δραστηρίως μεταβαλλόμενος, ὡς ἐκ τῶν ὤτων ἀνατῆσαι κατὰ τοὺς ἀμφορέων διακένους τὸν ὑψηλόφροναν ῥῆγαν, καὶ σύσσιτον παραλαμβάνειν καὶ μεταδιδόναι τριπέσεων· ὅς καὶ μετῆι ὠμοτάτως, αὐτῷ χαρίζομενος, τοὺς ἀνευ καταθέσεως ἀργυρίου τὰ σῖτα ὀρενοῦν περιεσφόντας.

Ε. Ἐν δὲ τῷ μεθίστασθαι ἐκείθεν καὶ προβῆναι τὸν ῥῆγαν τοῖς ἐμπροσθεν, ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν Ἀλαμανῶν καὶ Ῥωμαίων δίκη μὲν τὰ πρῶτα παρόρησιζται ὡς δῆθεν κακῶς πασχόντων τινῶν· εἶτα ἐκθεῖται τὴν ἢ φιλοτάραχος τῶν πολλῶν ἐνστάσις, καὶ τραγύνεται ταῖς βοαῖς. Ταύταις ἐφομαρτεῖ (58) ὁ παρόρησιαστικὸν καὶ φιλόδεικον. Ὁπλίζει τοῦτο τὰς χεῖρας εἰς πόλεμον. Ἡ ἔνθα ἐφέπεται, καὶ τῆς θυλόμενης ξυλλαχόμενης ἢ μάχῃ λαμπρῶς ἐκορβίται. Φιλαυξὴς δὲ οὕσα αὕτη καὶ ἀεὶ τῶν ἄνω

magis omnes quam alios aquæ aspersione. Neque vero hæc duntaxat senatui, magistratibus et exercitibus narrat, sed illud etiam adiungit, quemadmodum Siciliæ tyrannus instar marinæ bellæ oram maritimam infestet, ut ad Romana oppida appellat et obvia quæque vastet, prohibente nemine. Deinde turres et propugnacula urbis omnemque mœnium ambitum instaurat; exercitui loricas dat, ferratis hastis milites armat, equis velocibus eorum animos excitat, et pecuniæ distributione confirmat, quam ex antiquis quidam rerum nervos rectissime appellavit. Ita legionibus, Deo et matre **SS** Virgine custode urbis adjuvante, ad vim hostilem propulsandam instructis, alias ad præsidium urbis retinet albus in mœnibus disponit, alias exercitum Alemannorum haud longo intervallo subsequi jubet, et eos coercere qui extra aciem ad prædam et rapinas evagantur; idque facere pacate, non hostiliter. Ac in remotiori itinere nihil memorabile inter utrumque exercitum accidit. Ut autem Alemanni ad Philippopolim castra metati sunt, ne ibi quidem dissidium incidit. Nam ejus provinciæ pontifex, Italicus Michael, vir eloquens et omni doctrinæ genere perpolitus, in congressibus ita suavis ut ab ejus ore omnes penderent, elatum regem verborum illecebris et linguæ dulcedine, aliud dicendo, aliud sentiendo, ac Protei instar pro Romanorum utilitate se transformando, ita devinxit ut eum dicto audientem haberet, ad epulas invitaret et propinaret. Qui quidem in ejus gratiam crudelissime tractabat eos qui pecunia non numerata commeatum alicunde in castra advehebant.

V. Cum autem rex inde progrediretur, inter extremum agmen Alemannorum et Romanorum **SS** disceptatio orta est, quod aliqui male tractarentur. Mox vulgi importunitate clamor et rixa sequitur, donec ad manus et ad arma ventum est. Unde haud dubie atrox pugna exstitisset, nisi idem pontifex regem jam mutatum et bellum spirantem ac instar feræ truculentæ concitatum mature placasset ac præter expectationem cohibuisset. Cum autem exercitus ad Adrianopolim conve-

Hier. Wolfii notæ.

(58) Ταύταις ἐφομαρτεῖ. Hic verba scrupulose persequi non necesse habui.

nissent, rex per urbem ulterius perrexit. Quidam vero ex ejus cognatis ægrotus in urbe mansit; quem Romani quidam, homines improbi, qui manus non ad arma, sed ad rapinas edoctas habebant, una cum diversorio et iis quæ intus erant cremant. Quo Conradus cognito (id enim regi nomen erat) ultionem Friderico nepoti mandat. Qui, ut **85** homo et natura ferox et tum ira æstuans, non asterium in quo diverterat ægrotus incendit, comprehensos capitis damnavit, et perditam pecuniam inquisivit. Quæ res pugnae causa fuit: sed cum aliorum tum Prusuchi studio pax facta est. Is enim tribus fluviiis, qui per pontem lapideum transeunt, equo superatis, Fridericum iratum convenit, mitigat, a proposito abducit. Rursum igitur pacate tranquille expediteque procedunt. Post dies aliquot in Chærobachorum planitiem perveniunt, castra locant: sed vallum, ut nec in reliquo toto itinere, non obducunt, Romana fide et pactione freti. Campos illos fluvius Melas perfluit, nequellatus neque profundus: qui æstate arecens in voraginem limosam coit. Ager enim quem transit, non arenosus est sed fecundus, et in altos sulcos aratro proscinditur, **86** hieme vero aut rapidis imbribus ex parvo fit maximus et vorticosus, ut mare potius quam flumen videatur; nec jam vado, sed navibus trajicitur, et ventorum procellis exagitatus vicina rura vastat, viatores moratur, denique noxam quamdam repræsentat. Is igitur torrens tum imbribus auctus et noctu ex improvviso late ultra ripas effusus, non seorsus ac si cœli cataractæ apertæ essent, ex castris Alemannorum non modo arma, phalaræ equorum, vestes et si qua alia a jumentis vehebantur, sed etiam equos, mulos et viros armatos abripuit: spectaculum sane miserabile et lacrymosum. Cadunt sine bello, cæduntur nemine cædente. Non staturæ proceritas, non invicta bello dextera quidquam opis tulit. Pereunt instar sæni, instar palearum dissipantur, cum atroci **87** et immani ululatu; ut qui eam rem viderunt, numinis iram castra Alemannorum invasisse crederent, ita subita inundatione oppressa ut nec vitam suam tueri poseent. Ejus igitur noctis somnus aliis interitum, aliis jacturam rerum omnium attulit. At rex eo casu consternatus, ferociaque nonnihil remissa, admirans Romanis etiam clementa servire et anni tempora, cum opus sit, vices suas permutare, inde discessit. Cum autem prope urbem imperatricem venisset, exercitum statim trajicere coactus est, quamvis dum in Peræa, quæ Picridii appellatur, castra haberet, principio renueret, ac penes se esse, utrum trajicere vellet necne, stupide jactaret. Itaque nullum non navigii genus in transportandis Alemannis fuit occupatum.

Hier. Wolfii notæ.

(59) Τῷ ἀδελφιδῷ. Πέμπει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φρεδερίχον. Fridericum alter codex Conradi, alter fratris ejus filium facit.

Ἀ ἐπιμένη μικροῦ δεῖν ἐσθίρειν ἂν τὸ κάρη ἐς οὐρανὸν, χαμπιδάμων οὔσα τὰ πρῶτα καὶ χθόνιος, εἰ μὴ ὁ ῥήθεις προφθάσας ἀρχιερεὺς τὸν ῥήγην γινόμενον ἤδη παλίντροπον καὶ πόλεμον πνέοντα τοῖς οἰκείοις θελκτρίοις ἐμάλθουε καὶ ἡρεμεῖν ἀνέπεισε παρὰ δόξαν, ὅσα καὶ θῆρα βασιλικὴν, ἥ οὐχ ἔωλον τὸ ἐσπίαμα, τῇ ἀλκαίᾳ ὑπονυσσόμενον [P. 43] καὶ πρὸς ἄλματα διερεθιζόμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ εὐερκὲς Ἀδριανοῦ πόλισμα τὰ στρατεύματα ξυνελέγησαν, ὁ μὲν ῥήξ διὰ τῆς πόλεως ἐλάσας τῆς προκειμένης ἐΐχετο, νοσγλείᾳ δὲ τις σώματος τῶν ἐξ αἵματος ἐκείνῳ περιπεσὼν κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ ἐνηυλίζετο. Ῥωμαίων δὲ τινες ἀνάρσιοι, καὶ τὰς χεῖρας οὐκ εἰς ὀπλισμὸν, λημματισμὸν δὲ μᾶλλον δεδιδαγμένοι, νυκτὸς ἐπιθέμενοι τῇ καταγωγῇ πῶρ τε ὑφάπτουσι καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἐνοῦσι συγκαταφλέγουσι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κοῤῥάδος (οὕτω γὰρ ὁ ῥήξ ὠνομάζετο) ἐπιτρέπει τὰ τῆς ἀμύνης τῷ ἀδελφιδῷ (59) Φρεδερίχῳ. Ὁ δὲ καὶ ἄλλως ὢν φρονηματίας, τότε δὲ καὶ τῷ πάθει νενικημένος, ἐπανασταθεὶς τό τε ἱερὸν σεμνεῖον τίθησι πρὸς πικρανάλωμα, ἐν ᾧ κατὰλυεν ὁ Ἀλαμανός (60), καὶ τοὺς συλλεδομένους τοῦ ἔργου ὑπεδίκαιε θανάτῳ, ἐξέτασιν περὶ τῶν ἀπολωλότων χρημάτων ποιούμενος. Καὶ τοῦτο μάχης παραίτιον γίνεται. Ἀλλ' ἐπεγίλασε καὶ πάλιν κουροτρόφος εἰρήνη τις, καὶ ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων κατασβεσάντων τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ τοῦ Προυσοῦχ ἐξηνυκότες τὸ πᾶν. Οὗτος γὰρ τοῖς ποταμοῖς τὸν ἵππον ἀφείλε ἥ ἐποχος ἦν, οἱ σύντρεψες διὰ τῆς ἐκεῖσε λιθίνης γεφύρας διακλωνίζοντο, ὡς τὸν Φρεδερίχον παραγενόμενος ὀργίλως τε τοῦτον ἔχοντα κατεπράυνε καὶ τῆς γνώμης μετακινεῖ. Πάλιν οὖν σταθμοὶ τε ἦσαν εἰρηναῖοι καὶ παρασάγγαι φιλήσυχου, καὶ ἡ ἐς τὰ πρόσω δίοδος εὐδαίμων. Εἶχε τοίνυν μεθ' ἡμέρας αὐτοῦς ἡ τῶν Χοιροδάκτων πᾶσα ἱππότητος πηγύνοντας στρατόπεδον, οὐ μὴν καὶ βάλλοντας χάρακα· τοῦτο γὰρ δι' ὅλων ἦν αὐτοῖς τῶν σταθμῶν πισύνοις οὔσι τοῖς περὶ Ῥωμαίων ὄρκοις καὶ ταῖς ξυμβάσεσι. Παραῤῥεῖ δὲ ταῖς ἐκεῖσε πεδιάσι ποταμὸς οὐ πλατὺς τὸ ῥεῖθρον, οὐ βαθὺς τὴν περαιώσιν, Μῆλας τοῦ νομα. Οὗτος τοίνυν θέρους μὲν λειψυδρῶν ἐς χαράδραν συνάγεται τεναγώδῃ, ὅτι μὴδὲ διὰ ψαμμώδους πρόεισι γῆς, ἀλλ' ἐριθώλακος ἀπάσης καὶ εἰς βαθεῖαν σχιζομένης ἀρόταις βουσίῃν αὐλάκα· χειμῶνος δ' ἐφεστώτος ἡ ῥαγδαίων ὑετῶν κατενεχθέντων ἐκ μικροῦ μέγιστος γίνεται, καὶ προδᾶς ἐς βαθυδίνην ἐκ πονηροῦ καὶ λακκαίου ἀνοιδάινεται ὕδατος, καὶ ταλίσσαις θέλων συνεξέτάζεται καὶ ποταμὸς οὐκέτ' ἀνεχόμενος εἶναι εἰς φλοῖσθον τραχύνεται καὶ πλωτὸς ἐκ βατοῦ γίνεται καὶ διεκχεῖται εἰς πλάτος. Ἀμέλει καὶ διαῤῥιπιζόμενος πνεύμασιν εἰς κύμα μετεωρίζεται, κέντεῦθεν ἄχνην ἀποπτύων καὶ τῇ γέλοιῳ χέρσῃ ὕδριστῆς προσαράσων πόνους παρ-

(60) Quid хаοῦν sit, nisi εἰς χάος ἀναλύνειν, hoc est ἀφανίζειν, non video.

ρωργῶν, ὁδοιπόρους ἐπέχει τῆς ὁδοῦ, καὶ ὥς
 εἰς χροῖμα ἐπάρπτον σχεδιάζεται. Τότε τοι-
 οῦτος ὁ χειμαρρῶς ἐξ ὑποῦ πολὺς καὶ
 ὤρων φανείς, καὶ νυκτὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδῶν
 τημύρας ὡς εἴπερ αὐτῷ οἱ καταρρέοντες ἀνε-
 οῦσανοῦ, ἀπάγει τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀλα-
 οῦ μόνον ὅπλα καὶ ἱππεῖα φάλαρα καὶ ἐσθί-
 καὶ εἰ τι ἕτερον αὐτοῖς ἐσκευαγῶναι τὰ
 ρα, ἀλλὰ καὶ ἱππους καὶ ὄρεας καὶ ἄνδρας
 ρυστάς. Καὶ ἦν τὸ θέαμα ἐλεεινὸν καὶ θέλον
 ὡς ὀάκρυα, ἄνευ πολέμου πίπτοντες, ἄνευ
 πος ἀναιρούμενοι. Οὐδὲ τὸ τῆς ἡλικίας στα-
 μικροῦ καὶ πελώριον, οὐδ' ἡ μάχης ἀκόρη-
 εἰς εἰς ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ ἤρνεσεν αὐτοῖς τοῦ κα-
 λλ' ἐπιπτον, ὥς τε χόρτος, καὶ ὥς τε φορυτὸς
 φῆς καὶ πόκος ἐρίου [P. 44] κοῦφος παρυσύ-
 , καὶ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, τὰς τούτων ἀπῆρ-
 τὰς οὗτος φωνὰς βαρβαρικῶς ἀλαλαζόντων
 μέλος ἐνδοδόντων ταῖς σκοπιαῖς καὶ τοῖς
 οἰς δι' ὧν παρεστρόντο ἄγριον ὁμοῦ καὶ
 ὦν καὶ οὐχ οἷον ᾄδουσι τὰ μελιχρὰ τῶν
 ὦν αὐλήματα, ὥς συλλογίζεσθαι τοὺς
 ὦντας τὸ τηνικαῦτα συμβῆναι μῆνιν ἀπὸ Θεοῦ
 καὶ εἰς τὸ τῶν Ἀλαμανῶν στρατόπεδον ἐπεν-
 ταν, εἰ οὕτως ἀθρόον ὕδατος κατεπόθησαν ὡς
 τὰ ἑαυτῶν ἐκτώσασθαι θνητὸν σώματα.
 ταν τοίνυν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα οἱ μὲν εἰς
 ν, οἱ δὲ ὦν εἶχον ἀφανισμόν καὶ ἀπώλειαν.
 γε ῥίξ, κατωδύνας ἐπὶ τῷ συμβῆναι τούτῳ
 νος, καθυφαίρει δὲ τι καὶ τοῦ κόμπου βραχὺ,
 ὦματτας εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα (61) Ῥωμαίοις
 ναι καὶ θελήσασιν μόνον ὑπενοδῶσαι, καὶ αἱ
 ἀρὰ τοῖς τοῖς, ὅσα καὶ ὑπηρέτιδες, δεῖσαν τὰ
 ὦν ἀντιπαρέχουσιν, ἄρας ἐκείθεν διαπορεύετο.
 καὶ εἰς τὴν πόλιν ἡγγίχει τὴν βασιλεύουσαν,
 τὴν στρατιάν εἰς τὸ ἀντιπέραν διαπορθεύειν
 ἔζετο, καὶ ὑπερεφρόνει τὰ πρῶτα, καὶ βλα-
 νος ἀπηνάινετο τὴν περαιοῖσιν, παρὰ τῇ ἑαυτοῦ
 (62) ἐναυλιζόμενος, ἥτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Ὅθεν ἅπας μὲν ἐρίτης, ἅπαν δὲ πορ-
 καὶ ἀλλ' ὅς ἐξυμπασα καὶ ναῦς ἱππαγωγὸς τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ὁμφοπονείτο διάβασιν. Ὁ δὲ βασι-
 καὶ τοῦ πληθους τῆς στρατιᾶς ἀπογραφάς ἐφίστησιν, ἀνὰ πᾶσαν ἀποτόξας ἀναγωγὴν, τοὺς
 σιμνοῦντας τὴν κατ' ἄνδρα περαιοῖσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ πλῆθος ὑπερπεπαικὸς τὴν ἀπογραφὴν,
 εἰς τοῦτο οἱ τῇ ὑπουργίᾳ ταύτῃ ἐρεστικότες, ἀπειρόντες πρὸς τὸ πλῆθος, ἀπρακτοὶ ἐπανέλυσαν.
 τοίνυν ἀγαπητῶς τοῖς Ῥωμαίοις ὥς τε τινος οὐρανίου δειγματος ἀπαισίου τοῦ ῥιγῶς εἰς τὴν ἐψὲν λη-
 εδάντος, ἐφομαρτησάντων δὲ τούτῳ μετὰ βραχὺ καὶ τῶν ὅσοι ἐκ τοῦ γένους τῶν Φράγγων αὐτῷ συν-
 ταν, ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἶχετο τῶν οἰκείων χωρῶν προμηθείας τῆς καὶ πρώτης ἐξήρτητο.
 μέλει δὲ καὶ οἷς οὗτοι τραπήσσονται, ἀλλ' ἐφ' ὁδοῦ τὰ ὦντα καὶ αὐθις προὔδεδλγντο. Ἐν μέντοι
 τῶν χωρίων ἐπιταίροις καὶ ταῖς τῶν παρόδων στεναῖς λόχραι παρὰ Ῥωμαίων ἐφίζανον, δόξαν
 τῷ Μανουῆλ, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων τούτων κατέκαινον. Ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις
 καὶ ἀποκαρτεμῶντες ἀνείλκον πρότερον τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀποδιδομένου κατατιθέμενον τίμημα, ἔπειτα
 κῶντες ὅσον ἐδοῦλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλούμενον εἴτε τι βιώσιμον ἕτερον, εἴων, ἄθεσμα
 καὶ αὐτῶν, ἐπαρωμένων τὸν παντέφορον ὀφθαλμὸν ὡς μὴ χρωμένων σταθμοῖς δικαίοις μηδ'

Hier. Wolfi notæ.

1) Εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα. Alter addit καὶ ὁ καιρὸς
 ὅλα τοῖς Ῥωμαίοις ὑποτάσσονται.
 2) Περαιῶν hic intelligit Europæam partem, ois
 tantinopolim : nondum enim trajecerat. Utrum

vero Περαιᾶ nomen appellativum an proprium sit,
 quod olim κέρας, nunc Peram sive Galatam vo-
 cent, affirmare non possum.

οἱ κτερόντων αὐτοῦς ὡς ἐπὶ λυδίας, μήτε τι καταθεμένων ὡς ὁμοπίστοις οἴκουεν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσαφραζίντων ἐκ τοῦ σφῶν φάρυγγος ὅσα πρὸς σύστασιν σώματι. Οἱ δὲ χεῖριστοι τῶν οἰκητόρων καὶ ὅσοις τὸ ἀπάνθρωπον περιεσπείδατο, οὐδὲ τὸ βραχύτατον γυνὴ διεχάλων, ἄλλα τὸ χρυσίον ανερεψόμενοι ἢ τὸ ἀργύριον ἀνιμνητάμενοι [P. 45] καὶ τῇ κόλπῃ ἐνθήμενοι ἀφανεῖς ἦσαν, οὐκέτι ἐν τοῖς μετοπυργίοις ἐποπτανόμενοι. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῖς ἀλφίτοις ἐμφύροντες τίτανον ἐποίουν τὰ σῖτα ὀλέθρια. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν ἀληθῶς ὁ βασιλεὺς ἐπέταττεν, ὡς ἐλέγετο, ἀκριδῶς οὐκ ἴσημι· παρηνομεῖτο δ' οὖν ὁμῶς καὶ ἀνοσίως ἐπράττετο. Ὁ δὲ τοῦ βασιλέως βούλευμα (63) ἦν οὐκ ἀμφίλογον οὐδὲ ψεύδους παρπετάσματος σκιαζόμενον, ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφε, καὶ τοῦτο προβάλλεται τοῖς ἐκ τοῦ τῶν Ἰταλῶν στρατεύματος ἀποδόσθαι τι θέλουσι. Καὶ συντόμως εἰπεῖν οὐδὲν ἄπην τῶν δεινῶν ὃ οὐκ ἦν ἐπιτεχνώμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τοῖς ἄλλοις ἔρῃ διακελευόμενος, ὡς ἂν εἴη ταῦτα καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ὀψιγόνους μνημεῖα δῆπουθεν ἀνεξέλεπτα καὶ δέους σπέρματα, τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐκτρέποντα κίνησιν.

VI. Idem et Turci imitati sunt, Manuelis litteris A ad bellum Alemannia faciendum concitati. Itaque circa Batvym, Pampiano quodam duce, prælio victores multos occiderunt. Sed cum eam quoque partem aggressi essent quæ Phrygiæ præteribat, opinione sua decepti interitum longe remotum ultro sibi accersiverunt, in foveam illapsi quam suis manibus effoderant. Neque enim omni injuria abstinentes ●● lacerandi erant, nec ad iram, ad cædes concitandi. Verum illi densata phalange in ripis Mæandri fluminis stantes Latinorum exercitum transitu prohibebant; qui cum omnibus temporibus ob vertices et varios anfractus non ubique facile superetur, tum plane transiri non poterat. Ibi Occidentales copiæ ipsa re declararunt patientia sua factum esse quo minus Romanorum phalanges prædæ essent eorumque urbes excinderentur et oves pecudum instar mactarentur. Nam cum rege ad fluminis ripas accedente neque naves præsto essent neque pons, et Turci equites et pedites permisti in ulteriore ripa se ad pugnam paratos esse ostenderent, et sagittis frontem exercitus fluvium prætereuntis attingerent, tunc quidem paulum acie a fluvio subducta extra teli jactum castra posuit, atque omnes ubi cœnarint, in equis armatos esse et currus curare iussit, ut diluculo cum Turcis dimicaturos. Surgit igitur ante ortum solis, in tenebris adhuc et ipse ad pugnam exornatus et exercitus omnis armatus. Idem et Barbari fecerunt, instruuntque acie, et sagittariis ●● in ripa dispositis, et equitatu ut visum erat ordinato, cum Itali in ripa progrediebantur, pugnam ciebant eminus. Rex vero aciem obiens milites hoc modo cohortatus est: « Expeditionem hanc a nobis propter Christum, et divinæ, non humanæ gloriæ parandæ causa, susceptam esse scitis utique, commilitones. Hac enim de causa, spreta domi jucunda vita, ultro a propinquis nostris sejuncti per alienas regiones ærumnas toleramus, periculis exponimur, fame tabescimus, frigore horremus, æstu solvimur; cubile terram, tectum cælum habemus; quamvis nobiles, illustres, in-

ζ. Παρόμοια δὲ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐπὶ λυδίας ποιῶν κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, τοῦ Μανουὴλ αὐτοῦς ἐπαλείφοντος γράμμασι καὶ διανστώντος εἰς πόλεμον. Καὶ τοίνυν περὶ τὸν Βαθύν ὑπερτερήσαντες, Παμπλάνου τινὸς ἡγουμένου τοῦ σφῶν στρατεύματος πολλοὺς διέφθειραν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ μοίρᾳ ἐπέθεντο ἦτις τὴν Φρυγίαν παρώδευεν, εἰς κενὸν αὐτοῖς τ βούλευμα ἔσχεσε, καὶ τὸν ὀλέθρον ἐκουσίως κατὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν γὰρ πρόβρωθεν ὄντα μεταπίπτον ἀτεχνῶς ἐποίησαντο, καὶ εἰς βέθυνον κατώσθον ὃν ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἐβάθυναν. Τῇ τοῦ δέον μὴδὲν παρενοχλοῦντας οὐχὶ λυπεῖν, μηδ' ἀνέγκαιζεν τὸ τοῦ θυμοῦ θηρίον ἀφυπνίζειν τὸ τῶν κοιμώμενον, ἢ πρὸς ἀνδροκτασίας διαβρένου, οἱ δὲ εἰς φάλαγγας πυκνωθέντες καὶ ταῖς ὄχθαις ἐφαστάτες τοῦ ποταμοῦ (Μαίανδρος οὗτος ἦν) οὐκ ἐπὶ ὁλῶς τὰ Λατινικὰ στρατεύματα διέλθαι. Ἔστι δ' οὗτος καὶ τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον οὐ ῥᾶδιος ἀπανταχοῦ τὴν περὶ αἰῶνα, τότε δὲ καὶ τέλει ἦν ἄπορος, εἰς θίνας ἐλιττόμενος καὶ μεταχωρῶν εἰς στεροφάλλιγγας, ὅτε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν αἱ δυσμικαὶ δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς αὐτῶν ἀνεχομένων αἱ φάλαγγες Ῥωμαίων εἰς προνομὴν οὐκ ἐξέκιντο καὶ αἱ τούτων πόλεις ἄδηλωτοι περιπεύοντο, οὐδὲ βοσκημάτων δίκην οἱ τούτων οἰκήτορες ἀναιρούμενοι ἐσφακέλιζον. Ὡς γὰρ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ προσάγοντος τοῦ ῥήγδος οὔτε νῆες παρῆσαν κοίμαι οὔτε γέφυρα πρὸς διάβασιν ἔξευκτο, καὶ οἱ Τούρκοι ἀναμῖξ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς ἐς τὸ ἀντικέρα φαινόμενοι δῆλοι ἦσαν ἀκροβολίζοντες, καὶ τὰ τοξεύματα διικνεῖτο τῶν παριόντων τὸν ποταμὸν καὶ ἐνέπιπτον εἰς τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον, τότε μὲν ὀλίγον ἐπαναγαγὼν ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ στρατοπεδεύεται, ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός, καὶ ἐπιτάττει πάντας δειπνοποιήσαντας ἱπποκορυστὰς γενέσθαι καὶ τῶν ἄρμάτων (64) αὐτῶν ἐπιμελῆσθαι ὡς ἐς νέετα (65) τοῖς Τούρκοις πολεμήσαντες πρῶταίτερον. Σκοταῖος τοίνυν διαναστάς, καὶ τοῦ ἡλίου μέγιστον τὸ ἄρμα ζεύξαντος, αὐτὸς τε ὡς πρὸς πόλεμον ἔταλτο καὶ ἡ λοιπὴ τὰ ὅπλα ἐνεύειτο στρατιά. Καὶ οἱ βάρδοχοι ὁμοίως [P. 46] διακινεῖται τόμενοι καὶ αὐτοὶ παρετάττοντο, τοὺς τε τοξότας τῇ

Hier. Wollii notæ.

(63) Βουλεύματα. Alter addit καὶ συντάγματα.

(64) Ἄρματα. An hic pro curribus ponat an vero pro armis more barbarico, incertum mihi est.

(65) Ὡς εἰς νέετα. Videtur hic posuisse pro δὲ τὴν ἐπιούσαν. Alter codex habet tantum πρῶτα.

εινον, καὶ τὸ ἱππικὸν ὡς αὐτοῖς ἐδόκει· πο, καὶ τοῦ ἀκροβολισμοῦ ἔχοντο, εἰ ἄρουν οἱ Ἴταλοι κατὰ τὸν ποταμὸν ὅτε εἰς ἐπιπαρίων ὁ ῥῆξ καὶ περὶ κλήσεις τοῖς ποιοῦμενος τοιάδε ἔφασκεν· « Ὅτι μὲν, ὦτα· ἡ ἡμετέρα αὕτη κίνησις διὰ Χρι- ὡς εἰλόμεθα τὴν προκειμένην μὴ τὴν ἐξ ἄλλ' ἐκ Θεοῦ δόξαν θηρώμενοι, ἴσῃσι καὶ ὑμῶν ἅπας σαφῶς· πῶς γὰρ οὐ; νεκρὰ τοῖς μὲν ἐπ' οἴκου ἐνευπαθεῖν ἀπει- ἰ τῶν οἰκείων ἐκοντως ἀπεξενώμεθα, καὶ χ ἡμεδαπῆς παροδεύοντες ὀλίψῃσι προσ- κινδύνοις πᾶραβαλλόμεθα, λιμῶ τυχό- πηγνύμεθα, θαλπωρῇ ἐκλυόμεθα, κλιν- ες τὴν γῆν, στέγῃ τὸν οὐρανόν, οἱ εὐ- εὐπάρυφοι, οἱ ἐπὶ δόξης καὶ πλούτου, B ἔθνων κυριεύοντες. Τὰς δὲ πολεμικὰς ἡ περικεῖμεθα ὥσπερ ἀκούσια δεσμὰ, καὶ ἡτὰς ἀνέγοντες ὡς ὁ τῶν ὀπαδῶν Χρι- τοῦ Πέτρος πάλαι ἀλύσει διτταῖς κα- ς· καὶ τέσσαρσι στρατιωτῶν τετραδίοις ς. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ὡς ἐν μεταγίμῳ τῶν τῶ ἀποδυστάμενοι ἡμῶν βάρβαροι ἐχθροὶ οὐροῦ τοῦ Χριστοῦ, οἷς πάλαι νόμῳ πολέ- εἰν ἐγλιγόμεθα καὶ ὦν τοῖς αἵμασι δαυιδι- ἰλλόμεθα νύψασθαι, οὐδὲ τοῦτο φιλοκρί- α τις, εἰ μὴ προδῆλως παρασκοπεῖς τὸ ν ἀντικρυς οὐχ ὅρῃ καὶ ἀκούων οὐδαμῶς B ὥσπερ οὖν τῆς εὐθῦ τῶν ἀθανάτων μο- μέλον ὑμῖν (οὐδὲ γὰρ ἀδίκος ὁ Θεός, τῆς ὁδοῦ ταύτης ὁρῶν αἰτιώμενον, μηδ' C ιεταδοῖσθαι λειμῶνων καὶ σκισμῶν ἐν τῇ αὐτίκῃ, οἱ τὰ οἴκοι καταλιπόντες ἀνθ- ἰῶ ζῆν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν), καὶ εἰ τις ὑμᾶς ὑπεισέρχεται ἢ καθ' ὧσαν οἱ οὗτοι τὴν καρδίαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ἐνοῦσιν ἡμῶν, καὶ οὗς αὐτοῖς ἐπιτρέ- λους ταῖς φρεσὶν ἀνυφείρετε, καὶ τοῦ ἀνευθύνως αἵματος μαλάσσει τις ἔλεος, ἴως ἄρτι καὶ ἐββωμένως διαγωνίσασθε- ς ἐκπλήσσον ἐκκρουέτω τοῦ καθηρόντως ἀλλὰ γνώτωσαν ἀληθῶς οἱ ἀλλόφυλοι ιετὸς ὁ καθ' ἑαυτῆς ἡμῶν καὶ διδάσκ- ται προφύτου λαοπλάνου καὶ μυούντος βλήτα, τοσοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτῶν κατὰ φέρομεν. Ἐπεὶ οὖν παρεμβολῇ ἁγία στρατὸς θεόλεκτος, μὴ φιλοψυχήσωμεν ς φιλόχριστον καὶ ἀείμνηστον τελευταῖον. ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, πόσῳ ἡμεῖς τε- χύτόν ἐσμεν δικαιότεροι; ἀγαθὴς τρυ- ς ἀγαθὸν ἔστω καὶ τέλος ἐφομαρτοῦν. ι μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ πεποιθήσεως καὶ ιαι ὡς τοὺς ἐχθροὺς τροπώσ' μεθα, ὅτι ἡς [P. 47] ἡ νίκη γένοιτο οἷα μεδέων ων τὴν προσβολήν, ὡς πεποιθήμεν. ἀλλὰ υσόντων καὶ πρὸς τὴν πρώτῃν ὁρμήν. ἀπείη, πεσόνμεθα, καλὸν ἐντάφιον τὸ ἰῶ τελευταῖον. Βαλίτω με τοξότης Πέρ- ἰριστοῦ· ἀφυκνωτέον μετ' ἐλπίδων χρη-

cliti, divites, multis gentibus imperantes, thoraces semper tanquam vincula necessaria gestamus, iis- que fatigamur, quemadmodum maximus Christi servus Petrus duabus catenis oppressus et qua- tuor militum quaternionibus custoditus. Barbaros autem, qui flumine a nobis dividuntur, crucis Christi esse hostes, quos bello aggredi olim cupivi- mus, in quorum sanguine, ut David loquitur, nos loturos esse promisimus, quis est qui nesciat, nisi plures vecors nec apertis oculis videre nec patentibus auribus 92 audire velit? Quodsi recta in cælum ascendere studemus (neque enim injustus est Deus, ut hujus viæ causam ignoret, aut im- mortalia prata et umbrosa Edemi domicilia non retribuât nobis, qui relictis ædibus pro ipso mor- tem oppellere quam vivere maluimus), si memoria repetitis quæ quibusque temporibus isti corde incircumcisi in populares nostros admittant, et quas eis alapas impingant recordamini, et sangui- nis innocenter effusi aliqua misericordia tangimini, state jam fortiter, et strenue pugnate, neque ullus vos terror moveat quominus alacriter resistatis. Cognoscant Barbari, quantum Christus magister noster et præceptor seductorem prophetam et impiæ religionis antistitem superat, tanto et nos rebus omnibus superiores esse. Cum igitur castra sancta simus et divinitus collectus exercitus, ne turpiter vitam amemus, nec obitum memorabilem pro Christi charitate reformidemus. Si enim Chri- stus pro nobis mortuus est, quanto justius nos pro illo oppetemus? honestæ huic expeditioni etiam finis honestus imponatur: Christo freti pugnemus, cum certa spe victoriæ 93 non difficilis. Neque enim quisque, ut confidimus, impetum nostrum to- lerabit, sed omnes primæ aggressioni cedent. Sin (quod absit) occubuerimus, honesta sepultura erit, ubicunque pro Christo occubuerimus. Me sagitta- rius Persa pro Christo feriat: cum spe bona mo- riar, eaque sagitta tanquam vehiculo ad requiem illam perveniam: quod mihi potius erit quam si morte ingloria in peccatis opprimerer. Jam tan- dem ulciscamur eos quorum impuris conculcati pedibus et consanguinei nostri et Christiani fratres in communem illum sacrum locum abierunt, in quo defunctorum contubernalis factus est Christus, Patri æqualis et assessor. Nos sumus potentes illi, nos omnes gladios strinximus, qui vitale divinum- que sepulcrum tanquam Salomonis cubile circum- sistimus. Agarenos igitur ancillæ filios nos liberi tollamus a medio, et tanquam lapides offensionis a via Christi removeamus: quos haud scio cur Ro- mani tanquam lupos in suam eundem alunt et per dedecus suo crudere saginant, cum excitatis animis, et cogitatione cordato viro digna suscepta, tan- quam feræ a grigibus, sic illi ab ipsorum provinciis aique urbibus pellendi essent. 94 Jam quia flu- vius hic, ut cernitur, non nisi nova ratione transiri potest, ego ipse hujus exempli monstrator ero, meumque consilium primus exsequar. Acie con-

densata natisque conjunctis cum impetu irruemus et flumen perequistabimus. Satis scio aquam repulsam staturam esse, conversoque veluti cursu non recta promanaturam. Non dissimili olim ratione Israelitæ Jordanem, suppresso flumine, pedibus transierunt. Consilium hoc et facinus etiam ad posterum memorabile est futurum, nulla longinquitate temporis, nulla oblivione obliterandum, cum summo Persarum probro, quorum cadavera circa hunc amnem prostrata in collem exsurgent, ac instar tropæi conspiciantur cum gloria nostra immortalis. » Quæ cum dixisset et signum pugnae dedisset, et ipse equum flagellis cohortatus in fluvium fecit impetum, et cæteri de more peractis precibus clamoreque sublato hostes adoriuntur, acie turris instar instructa densataque confertim perequantes, ut fluminis undæ ungulis equorum partim in ripas excuterentur, partim resisterent, non secus ac si contra naturam ad 95 fontes regrederentur, ipsi vero non secus ac terra proficiscentes in Persas ex improviso irruerent. Barbari vero, qui nec fuga salutem querere (nam a persequentibus capiebantur, nihil adjuti velocitate equorum incredibili) neque cominus pugnare cum Alemannis possent, variis modis cædebantur, atque alii super alios aristarum instar cadebant. Nam hi lanceis confodiebantur, illi prælongis gladiis medii dissecebantur, velites præsertim, alii pugio in viscera adigebantur, ut Persarum cadaveribus campi ibi plane tegerentur et valles sanguine redunderent. Itolorum multi sagittis icti, pauci vero interfecti sunt. Quanta autem multitudo ceciderit, etiam hodie ossium tumuli crebri et alti collium instar testantur; quos qui illac iter habet, quivis admiretur, ut et ego, qui hæc scribo, sum admiratus. Ac quanti æpium fuerint ambitus, quæ ex Cimbrorum ossibus factæ Massiliensium vineas cingebant, Barbaris a Mario duce Romanorum cæsis, ii maxime noverint qui recens illud facinus oculis usurparunt et cæteris exposuerunt. Sed hoc illo utique majus est, 96 nisi magniloquentia historica res Cimbricæ ultra veri fidem exaggeratæ propemodum in fabulam degenerassent. Ex eo citra bellum Alemanni sunt progressi, barbarorum nemine impediante.

ξηρᾶς ὑδροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπισπεσεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάζειρον τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων ἐπαμυνόντων, κὲν ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθερίκων μικροῦ θέοντες) ἤ ὁμοίως χωρὶς Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγχίμαχον, ἐκρεανομοῦντο ποικίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῃ ἄλλος ἐπιπτον ὡς ἀστὲρ οὐν ὡς βᾶγες αἷμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίβοντο τοῖς λογχιφόροις λιθοβατούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήκεσιν ἀπεχώρουν διχῇ διακρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνετρέποντο, τὰς χεῖρας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδία τοῖς πτώμασιν αὐτῶν καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων ποικίλως καταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς πολύποσον οἱ τῶν δατέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκότες γειμαίροι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὁπόσωι τῆς ἐκείσε φερούσης ἤψαντο, κἄμοι δὲ ταῦτα συγγραφοντι. Ὅποῖαι μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς δὲ τὰς τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμωσαι, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοὺς βαρβάρους καταστ

στοτέρων εἰς θάνατον, καὶ ὅσα δαχμήματα πῶ βέλεστέον πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάπαυσιν, ἀλλὰ μὴ θύραρπασάτω ἴσως ἀκλεῖς καὶ ἐφάμαρτος. ποτὲ τισώμεθα τούτους, ὧν οἱ καθ' αἷμα τὸν ὁμόπιστοι ποσὶ κεχρημένοις ὡς εἰς κοινὸν ἐλύθησαν: τὸν τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ νεκροῖς ὁμογενέονεν ὁ σύγχρονος Πατρὶ καὶ ὁμόθρονος. ἔσμεν οἱ θύνατο! καὶ διεσπασμένοι πάντες φάρον, καὶ ὡς κλίνην περιέποντες Σολομὸν τὸν ζωοδόχον τάφον καὶ θεοδέγμονα. Τοὺς ἱερεῖς ἄλλοις τῆς δουλείδος ἐκποδὼν οἱ ἐλεποισώμεθα, καὶ ὡς λίθον προσκόμματος τῆς ἐξάρωμεν τοῦ Χριστοῦ, οὗς οὐκ οἶδ' ὅπως ἔσμεν οἱ σφάγια ἐαυτοὺς ἐκτρέφουσι: λυκιδεῖς καὶ οἰκείους δυσκλεῶς παίνουσιν αἵματι, δέον ἀνελκιδόντας καὶ λογιζομένους ἔμψυκτον ἀνδρὸς θύρας ἐν ποιμνίῳ, τῶν οἰκείων ἀπελάσαι; καὶ πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος ἔστιν ὄρεον, οὐκ ἄλλως περιστάσις εἰ μὴ καὶ ἀνοίξει τις πύλον, αὐτὸς ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ εἰσπηγίσματα γενεσόμενον καὶ τοῦ εἰσπηγῆς πρῶτως κατάρξομαι. Ἔς ὁμαχμίαν φραξίμην, καὶ ταῖς χερσὶ δόντες τὰ θύρατα, διεσώμεθα σὺν ῥύμῃ τοῦ ποταμοῦ τοῦδε ῥεύει καὶ ἐς αὐτὸ ἐμβάλλωμεν μεθ' ὁρμῆς: καὶ στή οὐδα σαφῶς, τὸ ὕδωρ ἀναχασθὲν καὶ τοῦ καρυφίου ἀνακοπήσεται προῖός τινος ὡς περ ἐπανοίξῃ, καθὰ καὶ πάλαι ῥοῦς ὁ Ἰορδάνειος τῷ Ἰεζεκιέμει. Καὶ εἴη ἂν τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡμα τοῖς ὀψιγόνους ἀσπίδιστον, χρόνῳ μὴ διακοπῇ, οὐ λήθης ἐξίτηλον ῥεύματι, καὶ κατὰ γὰρ τὸν τῶν Περσῶν, ὧν τὰ κῶλα περὶ τοῦτον πεσόντων ποταμὸν ἐς κολωνὸν ἀνιόντα καὶ ὡς τριπροφανήματα εἰς κλέος ἡμῶν αὐτῶν ἀθάναι τοιαῦτα παρακλευσάμενος καὶ τὰ σημεῖα τῆς χηρᾶς ἀναδείξας, αὐτὸν τε τὸν ἵππον ἐφῆκε μυωπίζων τε καὶ ἐγκελευόμενος ὡς τὸν περὶ ῥύμης διαθεσόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τσαντες καὶ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες ἐχώρουν πυργηδὸν ταξίζοντες καὶ πυκνώσαντες ἐαυτοὺς ἀθρόοι ἐξίπταζόμενοι, ὡς τοῦ ποταμοῦ χεῖρ: τὸ μὲν ἐς τὴν χεῖρσον ἐκτιναχθῆναι ταῖς τῶν χηλαῖς, τὸ δὲ διακοπῆναι καὶ τῆς πρὶς ἡμῶν, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς.

Ἡ καὶ εἰς τούτῳ ἀνεστοιβάζετο, αὐτοὺς δὲ ἐξηρᾶς ὑδροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπισπεσεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάζειρον τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων ἐπαμυνόντων, κὲν ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθερίκων μικροῦ θέοντες) ἤ ὁμοίως χωρὶς Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγχίμαχον, ἐκρεανομοῦντο ποικίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῃ ἄλλος ἐπιπτον ὡς ἀστὲρ οὐν ὡς βᾶγες αἷμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίβοντο τοῖς λογχιφόροις λιθοβατούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήκεσιν ἀπεχώρουν διχῇ διακρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνετρέποντο, τὰς χεῖρας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδία τοῖς πτώμασιν αὐτῶν καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων ποικίλως καταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς πολύποσον οἱ τῶν δατέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκότες γειμαίροι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὁπόσωι τῆς ἐκείσε φερούσης ἤψαντο, κἄμοι δὲ ταῦτα συγγραφοντι. Ὅποῖαι μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς δὲ τὰς τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμωσαι, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοὺς βαρβάρους καταστ

στοτέρων εἰς θάνατον, καὶ ὅσα δαχμήματα πῶ βέλεστέον πρὸς τὴν ἐκεῖ κατάπαυσιν, ἀλλὰ μὴ θύραρπασάτω ἴσως ἀκλεῖς καὶ ἐφάμαρτος. ποτὲ τισώμεθα τούτους, ὧν οἱ καθ' αἷμα τὸν ὁμόπιστοι ποσὶ κεχρημένοις ὡς εἰς κοινὸν ἐλύθησαν: τὸν τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ νεκροῖς ὁμογενέονεν ὁ σύγχρονος Πατρὶ καὶ ὁμόθρονος. ἔσμεν οἱ θύνατο! καὶ διεσπασμένοι πάντες φάρον, καὶ ὡς κλίνην περιέποντες Σολομὸν τὸν ζωοδόχον τάφον καὶ θεοδέγμονα. Τοὺς ἱερεῖς ἄλλοις τῆς δουλείδος ἐκποδὼν οἱ ἐλεποισώμεθα, καὶ ὡς λίθον προσκόμματος τῆς ἐξάρωμεν τοῦ Χριστοῦ, οὗς οὐκ οἶδ' ὅπως ἔσμεν οἱ σφάγια ἐαυτοὺς ἐκτρέφουσι: λυκιδεῖς καὶ οἰκείους δυσκλεῶς παίνουσιν αἵματι, δέον ἀνελκιδόντας καὶ λογιζομένους ἔμψυκτον ἀνδρὸς θύρας ἐν ποιμνίῳ, τῶν οἰκείων ἀπελάσαι; καὶ πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος ἔστιν ὄρεον, οὐκ ἄλλως περιστάσις εἰ μὴ καὶ ἀνοίξει τις πύλον, αὐτὸς ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ εἰσπηγίσματα γενεσόμενον καὶ τοῦ εἰσπηγῆς πρῶτως κατάρξομαι. Ἔς ὁμαχμίαν φραξίμην, καὶ ταῖς χερσὶ δόντες τὰ θύρατα, διεσώμεθα σὺν ῥύμῃ τοῦ ποταμοῦ τοῦδε ῥεύει καὶ ἐς αὐτὸ ἐμβάλλωμεν μεθ' ὁρμῆς: καὶ στή οὐδα σαφῶς, τὸ ὕδωρ ἀναχασθὲν καὶ τοῦ καρυφίου ἀνακοπήσεται προῖός τινος ὡς περ ἐπανοίξῃ, καθὰ καὶ πάλαι ῥοῦς ὁ Ἰορδάνειος τῷ Ἰεζεκιέμει. Καὶ εἴη ἂν τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡμα τοῖς ὀψιγόνους ἀσπίδιστον, χρόνῳ μὴ διακοπῇ, οὐ λήθης ἐξίτηλον ῥεύματι, καὶ κατὰ γὰρ τὸν τῶν Περσῶν, ὧν τὰ κῶλα περὶ τοῦτον πεσόντων ποταμὸν ἐς κολωνὸν ἀνιόντα καὶ ὡς τριπροφανήματα εἰς κλέος ἡμῶν αὐτῶν ἀθάναι τοιαῦτα παρακλευσάμενος καὶ τὰ σημεῖα τῆς χηρᾶς ἀναδείξας, αὐτὸν τε τὸν ἵππον ἐφῆκε μυωπίζων τε καὶ ἐγκελευόμενος ὡς τὸν περὶ ῥύμης διαθεσόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τσαντες καὶ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες ἐχώρουν πυργηδὸν ταξίζοντες καὶ πυκνώσαντες ἐαυτοὺς ἀθρόοι ἐξίπταζόμενοι, ὡς τοῦ ποταμοῦ χεῖρ: τὸ μὲν ἐς τὴν χεῖρσον ἐκτιναχθῆναι ταῖς τῶν χηλαῖς, τὸ δὲ διακοπῆναι καὶ τῆς πρὶς ἡμῶν, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς, ὡς ἐπερ εἰς ἀνάβρουον περὶ φύσιν ἀφορᾶς.

μένον, εἶδεῖν ἂν σαφέστατα ὅσοι τὸ καινὸν ἐκεῖνο ἔργον ὀφθαλμοῖς διελήφασαν καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς ἀκοήν ὠτίου παρέπεμψαν· τὸ δὲ νῦν τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνο δέχουθεν, εἴγε μὴ, μεγαλοτυν' α ἦν τὰ κατὰ Κίμωρους ἱστορικὴ τὴν φύσιν ὑπερφωνοῦσα καὶ εἰς μῦθον ἐκπίπτουσα. Τὸ δ' ἐκ τούτου ἀπόλεμος αὐτοῖς ἦν ἡ πορεία, οὐδέν α τῶν βαρδάρων εἰς προὔπτον ἀντίπαλον φαίνουσα.

TOMOS ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER SECUNDUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 49] Α'. Καὶ τοιοῦτοις μὲν οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖ-
δες (66) ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενοι τὴν κοίλῃν Συρίαν
πείλτον· ἐν ᾧ δὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων οὗτοι
ἔδιδον, παρεμειφότες μὲν τὰ Ῥωμαίων ὅρια, τῆς
δ' ἑνὸς Φρυγίας ἀπτόμενοι, Λυκαονίας τε καὶ Πισι-
δίας, αἱ πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὀπέκειντο, νῦν δὲ
ἐνίσταται βαρβάρους καὶ δορύκτετοι παρ' αὐτῶν καρ-
πίζοντα· μαλακίᾳ πάντως καὶ οἰκουρίᾳ τῶν τὰ Ῥω-
μαίων πρὸ πολλοῦ διεπόντων πράγματα, μὴ παρὶ
ἐκείνου τιθεμένων μογεῖν καὶ προκινδυνεύειν ὧν
ὑπερεκθύνοντο, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ διασκοπεῖτο
πῶς ἂν τοὺς Σικελούς μετελεύσεται, δίκην προξό-
ματος ὧν ἀπανθρώπως εἰς Ῥωμαίους ἔπραξαν, τὴν
αἰ Κερκυραίων ἄφραν, ἣ νῦν ἐπικέκληται Κορυφῶ;
τῆς ἐκ τούτων ἀπαλλάξει φρουρᾶς. Ὁ γὰρ δὲ τῆς
Σικελίας τότε κρατῶν Ῥογέριος, εἴτε καθ' ὁμολογίαν
μετὰ τοῦ τῶν Ἀλαμανῶν προδῶσαν ῥήγος, ὡς ἐλέ-
γετο, εἴτε καὶ αὐθαριέτως ὀρμώμενος, σύνδρομον
ποιεῖται διὰ ταχυνοτουσῶν νηῶν τῇ τῶν Ἀλαμανῶν
κινήσει τὴν τῶν παρακτίων Ῥωμαϊκῶν χωρῶν κα-
τέδρομήν. Ἀπάρας τοίνυν ἐκ Βρεντησιῶν στόλος
τῇ τῶν Κερκυραίων προσέχει, καὶ ἀμαχεῖ καὶ ἐξ
ἐκείνου τάς τε καὶ αἰρεῖ. Τὸ δ' αἴτιον οἱ τῆς χώρας
ἐκείνης, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν σύνεσιν ὑπέ-
ρου φιλότεροι, Γυμνοὶ (67) τὴν ἐπικλήσιν. Οὗτοι
γὰρ βάρυν, ὡς ἔφασκον, καὶ δυσύποιστον φορολόγον
παρ' ἐφέροντες, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτου παροινίας ἐπὶ
ἐκείνῳ ἐνεγκαῖν ἔχοντες, βουλὴν βουλεύοντα πονη-
ρῶν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ οὐχ οἷοι τε ὄντες αὐτὴν κρατέ-
ναι, ὡς ἔρμαιον ἀρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσ-
έοντες τῷ τοῦ στόλου ἡγεμόνι καὶ τῇ τούτου
ἀμύλῃ γλώττῃ προσεσχέχοντες καὶ ἔχουσι προδόντες

A I. Ac Itali hujusmodi certaminibus exercitati
Colesyriam occuparunt. Dum vero versus Hiero-
solyma pergebant, et Romanorum sinibus supera-
tis Phrygiam superiorem, Lyceoniam et Pisidiam
attigerant, olim Romanæ ditioris, tum a Barbaris
superiorum imperatorum ignavia et desidia bello
subactas, ut quibus parum cordi erat labores et
pericula pro eorum salute quibus præerant adire,
Manuel imperator animo agitabat, quo pacto inju-
rias Siculorum Romanis inhumaniter factas ulcis-
ceretur, et Corcyraeorum promontorio, quod nunc
Corypho appellatur, præsidium eorum depelleret.
Nam Rogerius, 97 qui in Sicilia tum regnabat, sive
ex fœdere cum Alemannorum rege ic'o, ut fereba-
tur, sive sua sponte, una cum motu Alemannorum
B et ipse navibus expeditis Romanorum oram mari-
timam incursabat. Classis igitur Brundusio profecta
Corcyram appellit, eamque citra dimicationem primo
impetu capit. Causa ejus rei fuerunt insulares, ii
præsertim qui omnia prudentiæ expertes Gymni
cognominantur. Causati enim se gravem et intole-
rabilem exactorem ejusque injurias diutius ferre
non posse, improbum consilium capiunt. Quod
cum suo Marte non possent exsequi, occasione
cupide arrepta classis præfectum adouunt, ejusque
blandiloquentia illecti Siculum præsidium mille
armatorum certis conditionibus accipiunt. Ita dum
fumum tributū fugiunt, temere se in servitutis
ignem præcipitarunt; ac Romanis homines levis-
simi et diuturnum et gravissimum bellum concita-
runt. Ille vero castello pro virili munito, ut nec
capi nec oppugnari facile posset, Monembasiam

Hier. Wolfii notæ.

(66) Οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες. Οἱ Ἀλαμανοί. Magna
est Græcorum necligentiā in distinguendis gentium
nominibus, quas appellant πολυπερέα γένη ἐσπέ-
ρα ἢ δυτικὰ. Confundunt Italos, Siculos, Latinos,
Alemannos, Francos, Gallos, tantis locorum et in-
tervallorum distinctos (ἐπεὶ μάλα πολλὰ
μεταξὺ αὐρὰς τε σκιδόντα, θάλασσά τε ἡχίεσσα.) Id
inde accidisse reor, vel quod Gerinani magnam

Italiæ partem et Siciliæ olim tenuerunt, vel quod
Romanum pontificem summum sacrorum antistitem
agnoverunt. Eas vero gentes quæ Byzantio impe-
ratori paruerunt, Romanorum appellatione celu-
brant. Quod semel in hoc loco admonuisse sufficiat.
(67) Apparet vel magistratus vel familiæ alicujus
cognomentum fuisse Gymnos.

traiecit, id quoque 98 promontorium citra sanguinem, quemadmodum paulo ante Corcyram, occupaturus. Sed cum in viros cordatos et libertatis dulcedinem expertos incidisset, ita repulsus est ac si in petram immobilem impegisset, infectaque re, remis dissimulandæ fugæ causa ad puppim conversis, discessit. Vitatoque Maleensi trajectu, ventorum contrariis procellis infesto, de quo proverbium usurpatur, Ad Malæam cum accesseris, eorum quæ domi habes obliviscere, fretum interius ingreditur. Et latus ejus utrumque pervagatus, non aperta loca duntaxat populatus est, sed opportuna etiam et munita partim in ditionem accepit, partim vi subegit; atque Acarnania, Ætolia, quæ nunc Artinia dicitur, totaque ora maritima vastata, Corinthiacum sinus intrat. Et in Crissæum portum invectus, in Mediterranea impressionem facere ausus est, cum neminem adversarium parem haberet. Præterea classis præfectus gravi et levi armatura in aciem e navibus educta, cetorum instar qui pabulum utrinque petunt, in Ætoliam irrupit, et interjectis oppidis obiter direptis Thebas cepit, et cives inhumaniter tractavit, qui cum ex antiquo rumore divites haberentur, 99 homo insatiabilis, qui nullum cupiditati statuerat modum, nisi eum ut naves omnes aut saltem plurimas pecuniæ pondere ad tertium usque cingulum demergeret, et opifices exhausit, et sordidi oboli curiosus indagator, potentes, illustri genere natos, ætate venerabiles et dignitate præstantes viros, variis afflixit modis, nullius verecundia aut misericordia motus, homo prorsus inexorabilis, non vindictam inevitabilem, non Cadmeam victoriam timens. Denique sacris libris propositis, singulos cinctis lumbis ingressos, inspectisque libris, cum jurejurando suam rem familiarem declarare eaque abjurata discedere coegit. Sic omni auro, omni argento, omni pretiosa veste navibus imposita, ne corporibus quidem eorum pepercit quos spoliaret; sed primoribus delectu ex optimatibus habito comprehensis, et matronis pulcherrimis ac dissimilis et texendi peritissimis selectis, inde discessit. Ita rebus prospere succedentibus, neque terra neque mari ullo resistente, Corinthum tendit, urbem divitem, in 100 Isthmo sitam, duobusque commodissimis ad exportationem et importationem ac commutationem mercium portibus nobilem; in quorum alterum ex Asia, alterum ex Italia appellitur. Cum autem mercatum, quæ inferior urbs est, vacuum reperisset, Acrocorinthum etiam (omnes enim esculentia omnia, omnes opes sive sacras sive profanas eo contulerant) tentandum censuit, et si fieri posset, expugnandum. Fuit autem Acrocorinthus veteris urbis arx, nuno vero castellum munitum est, monti alto impositum in acutum cacumen fastigiato, ipsum vero fastigium planitiem habet menæ forma, firmis mœnibus circumdatum; intus non pauci sunt aquæ pellucidæ et potabilis puteoli, et fons Pirene, cujus etiam Ho-

αἰώπεκος ἐπὶ ῥήταῖς ὁμολογίαις εἶσω δ Σικελιώτιν φρουρὰν, εἰς χιλίους ἀριθμουμένους. Καὶ οἱ μὲν κανὼν φορολογίας ἀπ σκόντες ἔλαθον ὑπὸ χαυνότητος νοῦ τῷ τῆς ἐ ἐμπειρόντες πυρὶ καὶ Ῥωμαίοις ἐσνεγκόντι λεμὼν οἱ χαλῖφρονες χρόνιον ὁμοῦ καὶ βασιλεὺς ὁ δὲ τὸ φρούριον κρατυνόμενος, καὶ ὡς εἶχ ποιήσας δυσπλωτότερον καὶ οἶον ἀποσπασμαχ ἐκεῖθεν ὀναχθεὶς τῇ Μονεμβασίᾳ προσίσχει, θαλάμμενος ὡς λήψεται καὶ ταυτηνὶ τὴν ἀναιμωτὶ ὥσπερ πρὸ τρίτης τὴν Κέρκυραν ἀνδράσιν ἐντυχὼν νῆ διοικουμένοις καὶ ἐλευθερίας οὐκ ἡγνοήκοσι Παφίαν, ἀπεκρούει καὶ προβόλῃ προσέβαλεν ἀτινάκτω, καὶ κρουσόμενος ἐκεῖθεν ἀνάγεται [P. 50] ἅτ Ὑπέρβας δὲ τὸν ἐπὶ Μαλέαν πλοῦν, ἀντιπν μοντα πάσης, περὶ οὗ καὶ ταῦτα παροιμ « Μαλέαν δ' ἐπικύψας ἐπιλάθου τῶν οἰκῶν ἐσίχοντα πορθμὸν ἀνάγεται, καὶ τὰ τοῦτου ρωθὲν ἐπιὼν οὐ τὰ εὐχείρωτα μόνον κα λείαν τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλως ἐπικυ καὶ δυσάλωτα, τὰ μὲν ὁμολογίᾳ χειρὸν μένο πολέμῳ δουλούμενος, Ἀκαρνᾶνας τε καὶ Α τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτινοὺς, καὶ ὅσα ἀμαυρίων τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσέπλευ τῷ Κρισταίῳ λιμένι προσορμισθεὶς τοῖς ἐν μ θαρρεί προεβαλεῖν, οὐδένα ἔχων ἀντίπικλον σιον. Ἀμέλει καὶ ὁ τοῦ στόλου ἀρχηγὸς τὸ δὲ καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τάξεις διειληφὶ χερσαῖος φανείας ὁ τέως θαλάττιος κατὰ τῶ τὰ ἀμφιδοσκόμμενα, τῇ Καδμείᾳ γῇ παρ καὶ τὰς ἐν μέσῳ κωμοπόλεις ὁδοῦ πάρεργον μενος ταῖς ἐπταπόλοις θήβαις προσέβαλεν, γενόμενος ἐγκατῆς ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ νέχθη. κατὰ γὰρ παλαιὰν φήμην τῆς πόλ πλουσίους τρεφούσης οἰκήτορας εἰς χρημάτων σίαν ὑποκυνττόμενος, καὶ μηδὲν κέρρον φιλοσ εἰδώς, ἀλλ' ὄρον τιθέμενος τῆς ἐφέσεως τὴ τρίτον ζωστήρα τῇ ὀλκῇ τῶν χρημάτων τὰ ἡ τὰς πλείους νῆας βαπτίζεσθαι, τοὺς τε ἡ κτας ἐξεπέριζε, περὶ τοῦ ῥύπου τῶν ὁδοῶν πράγμων γινόμενος, καὶ τοὺς δυνατοὺς κα προὺς τὸ γένος καὶ σεμνοὺς τὴν ἡλικίαν καὶ νεῖς κατ' ἀξίωσιν διαφόροις κακώσεσι καθὺπ μηδενὸς λαμβάνων αἰδῶ καὶ φειδῶ, μὴ δι μενος τὴν δυσώπειαν, μὴ τὴν Ἀδράστειαν ει μενος αὐτοῦ που λαβοῦσαν ἀρχὴν, ἣ τὴν Κ λεγομένην νίκην ὑποβλεπόμενος. Τέλος δὲ προθεὶς γράμματα ἡνάγκαζεν ἑκάστον, τὴν ὑπεζωσμένον εἰσιόντα, τὴν οἰκείαν οὐσίαν οἷς ρεῖται μεθ' ὅρκου διασφεῖν καὶ ταύτην ἐξομ ἀπέναι. Καὶ οὕτω πάντα χρυσόν, ἄργυρον διεκφορήσας, καὶ τὰς χρυσοῦφεις ὁθόνας ταῖς ἐνθήμενος, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν τῶν δι καλαμωθέντων ἀπεσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἰ δην τὸ προῦχον συλλαβὼν, τῶν τε γυναικῶ κρίνας ὅσαι τὸ εἶδος καλαὶ καὶ βαθύζωνοι ἡ νάμασι πολλὰκις τῆς καλλικρούνου Δίρκης μεναι καὶ τὰς κόμας διευθετισμέναι κα

κτὴν κομψότητα καλῶς ἐπιστάμεναι, οὕτως ἄν-
 ἀνάγεται. Κατὰ βούλῃ δὲ τῶν πραγμάτων
 οὐκ αὐτοῦ, καὶ μηδὲν τοῦ καιροῦ ἀντί-
 χοντος, οὐ κατὰ χέρσον, οὐ κατὰ θάλασσαν,
 ὡς Κόρινθον ἔχεται πλοῦ, πόλιν ἀφνειὴν καὶ
 πρὸς τῇ Ἰσθμῷ καὶ ὀλιζομένην ὑπὸ λι-
 νού, ὧν ὁ μὲν τοὺς ἐξ Ἀσίας ναυλοχεῖ-
 τας, ὁ δὲ τοὺς ἐξ Ἰταλῶν εἰσπλέοντας, καὶ
 ἐκατέρωθεν τὰς εἰσαγωγὰς τε καὶ ἐξαγωγὰς
 τῶν ἔχουσιν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιου-
 μοιθίας. Καὶ δὴ τὸ ἐμπόριον εὐρύνει ἔρημον,
 κάτω πόλις ἐπονομάζεται, ὡς ἀπάντων ἀνα-
 μένων εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον [P. 54] καὶ
 ὑκτόων εἰς αὐτὸν ὅσον πᾶν, ὅλβον ἅπαντα,
 ἰδιώταις ψαλείωτο καὶ ὅσος Θεῶν ἀφίερωτο,
 ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκροκόρινθου πειραθῆναι,
 ὡς οἷόν τε, ἐξελεῖν. Ἔστι δὲ ὁ Ἀκροκό-
 ρινθός μιν πάλαι πόλεις Κόρινθου ἀκρόπολις,
 φρουρίον ὄχυρόν, αὐτὸ δὲ ὄρος ὑψηλόν, εἰς
 εἰσπλυνίων κορυφῇ, αὕτη δὲ εἰς τραπέζωδες
 ἀποτελειωτῶσα ἐπίπεδον, τεταχισμένον
 ἔστι. Ἐνδοθεν δὲ εἰς ποταμὸν ὕδατος καὶ διου-
 ρίου ὁλίγα φρεάτια καὶ ἡ Μειρήνη κρήνη, ἥ ἐν
 Ὀμηρῷ μέμνηται. Ἀσφαλῆ δ' οὕτω καὶ
 ῥητόν οὖν τὸν Ἀκροκόρινθον (καὶ φύσις
 θέσις τοῦ τόπου καὶ περίβολος ἀρβυγῆς
 ὥστε δυσάλωτον ἢ ἀνάλωτον αὐτὸν ἀπειργά-
 σκετοί ἀπονῆται τὸ πλεῖον εἰσῆσαν, βραχὺν
 τας καιρὸν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐρύμα-
 τος καὶ οὐδὲν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ θαυμάζε-
 ον· οὐ γὰρ ἐπὶ ῥητοῦ ἂν αὐτὸ ἐκτελεῖται τὸ
 ἔργον, καὶ ἦν ἀπροσμάχητον καθ' αὐτὸ, οὐδὲ
 καὶ τὸ φυλακικὸν ἀξιόμαχον. Ἄλλ' εἶχε μὲν
 ἐκείνους ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλεις· οἱ τε γὰρ
 ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ
 χηγεῖν (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ
 τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πέριξ
 ἰσθμῶν οὐ βραχυεῖαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην
 τοῦ πολέμου ἀλεωρῇν εἰσεληλύθασιν τὸν
 Ἀκροκόρινθον τριηράρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου
 γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τοῦτο κατασκευά-
 σασαν ἀνεπιχείρητον, σὺν Θεῶν πολεμήσαι
 ἔφη καὶ Θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῷ
 χώρον κατα-
 ραχόμενον, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ
 πλύνων ὀνειδέσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια,
 μάλιστα Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε
 μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς
 ταλασιουργοῦ ἡτιδός. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε
 πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς
 γένοιτο λαμπροτάτους τῶν ἐν ἑσουλτο-
 γῇ, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν
 ὅσας κάλλιστα τε καὶ βαθύκολποι, μηδ'
 ἥς εἰκόνας τοῦ ἐτ' ἀρτύσει μεγίστου καὶ
 διαβοήτου ἐν θαύμασι Θεοδώρου τοῦ
 στρατηλάτου ἀποσχόμενος, καὶ αὐτὴν
 τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀναλόμενος,
 οὐρίῳ καὶ φορῷ χρυσάμενος ἀνέχετο
 ἡ, ὡς εἶχε, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν
 ἐν τῇ διὰ πλῃ πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον
 καταστήσας, ὡς Σικελιώτιδας τριήρεις
 ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας
 εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους
 γούρας, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων
 οὕσας ὑπερβριθεῖς καὶ τῆς ἀνω
 εἰσελάας ἐγγύς που βαπτομένης τῇ

ὑπὸ τῇ ἐν ὧσιν ἔνηχα ὄντα ἐλύπει τὸν
 ὄρα Μανουήλ, καὶ κατὰ Δία ἐποίησε τὸν
 ἄνθρωπον, συγγὰ τὸ ποιητέον ταῖς φρεσὶ
 ὄντα, ἢ τὸν Νεοκλέους Θεμιστοκλῆν, αἰ-
 ῶνας ὁρώμενον καὶ αὐπνοὺς νύκτας
 λαύοντα· τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενον
 ὡς οὐκ ἐφ' ἡ Μελιτῆος τὴν τρώπαιον. Ἐνεκὰ
 οὖν εἰς τὴν τοῦ γεννησμένου βουλῇν
 πάντα τικῶν ἐπιστήμονα καὶ δημηγόρον
 εἰδότες νηφάδων πυκνότερον. Μία οὖν
 ἐκ πολλῶν ἰδοῦσα βουλὴ καὶ τῇ αὐτοκράτορι
 ἐπεψή- II. Quo nuntio turbatus Manuel imperator non
 secus ac Homericus ille Jupiter, aut Themistocles
 insomnes noctes ob Mitiadis tropæum agens,
 sollicite quid agendum esset animo agitabat. Igi-
 tur viris et rei militaris peritis et eloquentia claris
 accersitis, unum e multis consilium approbavit.
 Siculos terra marique bello petendos, eoque majore
 apparatu, quod id bellum spe non optima nitere-
 tur et multa impedimenta habiturum videretur,
 quippe de quo ex sententia conficiendo veteres
 quoque imperatores desperassent. Convocantur

Orientalis et Occidentales legiones; triremes partim reficiuntur, partim novæ adificiuntur. In certas ignis Græcus imponitur, qui longo jam tempore abditus latuerat. Omnis generis navigia circiter mille tam ad 103 viros et equos quam ad commeatum veherdum contrahuntur et in mare deducuntur. Sunt et pedestres copiae ex omni imperio conscriptæ, armis, viribus atque animis florētissimæ, et hostibus merito formidabiles. Nam Joannes Manuelis pater, optimus et bellicosissimus imperator, nec cæteris in rebus quæ ad publicam utilitatem spectarent negligens, et in catalogus militum in primis intentus fuit; eosque tum congiariis liberalibus excitavit, tum bellicis exercitationibus firmavit. Sic igitur optime ad bellum Siculum, ut putabat, instructus, Stephano Contostephano sororio magno duce designato, classem jubet solvere; pedites quoque præter cæteros duces Joanne Axucho magno domestico adjuncto, cujus supra sæpe mentionem fecimus, ablegat. Triremes ad Phæicum litus impulsæ ita distributæ sunt, ut et Romanæ et Venetorum sociæ seorsim stationes haberent, ne ex promiscuo congressu contentiones orirentur. Paulo post 104 ei ipse imperator cum exercitu egreditur; et Scythia primo congressu profligatis, qui Istro superato loca Hæmo monti vicina populabantur, relicta Philippopolim recta ad Corecyram pergit. Cujus insule promontorium altissimum in nubes assurgit, anfractibus inflexum et in mare profundissimum prominens præruptis petris septum: tota urbs mœnibus firmissimis circumdata atque altissimis turribus ordinata est; quo mirabilior fuit ejus expugnatio. Ac navales copiae corona promontorium cingentes ferro totæ collucebant. Sed ante oppugnationem imperator per ejus linguæ peritos hostium animos periclitandos censuit, an citra pugnam castello vellet cedere. Qui cum ejus postulatis rejectis, portique clausis ac vectibus firmatis, et sagittariis funditoribus et omnis generis machinis in mœnibus dispositis, pugnam cicerent, tum suis quoque legionibus idem facere et quovis modo ulcisci hostes jussit. Ex eo Romani tela velut in cælum ejaculantur, hostes vero sagittas tanquam nivem deficiunt. Illi saxa tormentis vi adigere in altum conantur, hi grandinis instars saxa 105 dejiciunt; quorum tela ut ex superiore loco citra laborem missa, efficacia erant, cum Romanorum telis ex inferiore loco et nihil aut parum admodum læderentur. Quæ cum crebrius repelita Romanis præsens exitium denuntiarent, obsessis vero sine ullo incommodo optabilia essent, Romani cladibus excitati subinde novi aliquid in conspectu imperatoris excogitant, fortia facinora edunt, tolerantiam ærumnarum declarant, rationibus in re dubia inventis, unde quanta calliditate et rei militaris usu valerent elucebat. Verum illa omnia frustra erant, et vani conatus earum rerum quæ fieri non poterant. Imo gratissimam rem hostibus et optabilem

φιστο, μετελεύτεσθαι πολέμῳ τοὺς Σικελούς κατὰ τε ξηρὰν συγκροτηθῆναι κατὰ τε θάλασσαν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν οὐδὲ μὴ τὰς ἐλπίδας ἀγαθὰς ὑπετείνετο, οὐδ' ὑπέβηκε βραχέα τὰ προσετιθέμενα, μέγιστος ἀναφανύμενος καὶ τοῖς πάλαι ἀπειρημένος Ῥωμαίων ἀναξί. Συλλέγεται οὖν τὰ ἔφα καὶ ἐπὶ τὰ τάγματα. Αἱ μὲν ἐπισκευάζονται τῶν τριηρέων, αἱ δὲ νεωστὶ πηγνυνται, καὶ πρὸς τὸν πλοῦν ἀρτίωσιν δέχονται· αἱ πυρφόροι τὸ ὑγρὸν εἰσδέχονται πῦρ τὸ τέως ἡρεμοῦν ἀδικοχυτον· ἀθροίζονται πεντήκοντοροι, ἀγείρονται μουσάρωνες· αἱ ἱππαγωγοὶ ἀσφαλοῦνται, αἱ φορταγωγοὶ πληροῦνται τῶν ἐδωδίσμων, οἱ ἐπακτροκέλητες εὐτρεπίζονται. Πάντα δὲ τὰ σκάφη, τοῖς ἱπποῖς περωθέντα ἐκ τῆς ῥόης ἀνάγονται, ἐφ' ἧς ἦσαν σαλεύοντα. Συγκεκροτῆτο γοῦν ὁ στόλος ἀρχοῦ που τῶν χιλιῶν πλοίων, αἱ δὲ πεζικαὶ δυνάμεις ἐς μυριάδας ἡθροίσθησαν. Ἐφρίξαν ἂν καὶ Γίγαντες, εἰ παρήσαν, τοιαύτην παρεμβολήν, ἐπεὶ καὶ εὐανδροῦσα ἦν ἡ Ῥωμαίων πᾶσα τὸ τότε κειροῦ καὶ τρέφουσα ἄθροος ἡρωϊκῶν ἐνδεικνυμένων ἀλκῶν, καὶ τὸ ὁπλιτικὸν οὐκ ἦν ἀγενές, ἀλλὰ τὴν ὁρμὴν λεοντῶδες καὶ ἀνυψίστατον. Ὁ γὰρ βασιλεύτατος τῷ ὄντι καὶ στρατηγικώτατος Ἰωάννης, ὁ τοῦ Μανουὴλ τοκεὺς, οὐδὲ τᾶλλα μὲν ἐσχεδίαζεν ὅσα κοινὴν εἰσέφερε λυσιστέλειαν, τῶν δὲ στρατιωτικῶν καταλόγων δ' ἀπερόντως ἐπρόντιζε μάλιστα, συχνοῖς τε πιαίνων φλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπὸ πλείων πρὸς ἔργα πολέμια. Οὕτως τοῖνον, καὶ ὡς ᾤετο, καλῶς τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον παρασκευασμένος ἀνάγασθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις καὶ κελυσταῖς λίσσασιν τὰ καρχήσια, μέγαν δούκαν προβαλόμενος τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν στρατιάν ὑπ' ἀρχηγούς ἐτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ δομestikῳ, περὶ οὗ φθάσαντες ἐν πλείστοις παρεδηλώσαμεν. Ἐῖχε τοῖνον τὰς τριηρεῖς ἡ τῶν Φαιάκων πάραλος, ἦν καὶ διαμερίζονται πρὸς ἐνόμισιν αἱ τε τῶν Βενετικῶν συμμαχίδες νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαὶ αὐταὶ, ἦν, εἰν οὕτως οἱ ναύσταθοι τοῖς γίνεσιν ἀμφοτέροις ἄμεινοι καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναμῆς ἀναστροφῆς ἀγευστοὶ δι' ἀφορῶν μετὰ βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐξεῖσι μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σκύθας διαθροήσας, οἱ τὸν Ἰστρον διαβάντες τὰ περὶ τὸν Αἴμον ἐσίνοντο, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου τὴν εὐθὺς Κερκύρας ἐβίβειν. Ἔστι δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα αἰγίλιψ πᾶσα καὶ ἀγχιναφής, ἐλικοειδὴς τὴν θέσιν καὶ ὑψικόρυμβος, προσνευκυῖα ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης. Πέτραι δὲ περιεβρώγεσαν αὐτὴν ἀμφίκριμνοι καὶ ἀπότομοι, τὸ δ' ὕψος ὑπὲρ τὴν φεδόμενην ἄορον. Τείχη δὲ ἀρράγῃ τὴν πόλιν περιείλτε παῖσαν, καὶ πύργων περιεστᾶσιν ὑψώματα, ἃ καὶ ποιοῦσι τὴν ταύτης παραλογωτέραν ἄλωσιν. Αἱ μὲν δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τὴν ἄκραν περιεστειψάμεναι παγγάλκοις πεσεῖλον δ' ὅπλις· πρὸ δὲ τοῦ πολέμου ἐπιβελεῖν ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς δι' ὁμογλωττῶν καὶ ὁμοφώνων πειραθῆναι τῶν ἐνδον, εἰ πως ὑπεκσταίεν αὐτῷ τοῦ φρουρίου ἀμαχητί. Ὡς δὲ τῶν λεγομένων ἀκουοὶ γεγονότες οὐδ' ὅλως ὑπενεδίδουσαν, ἀλλὰ τέ-

λεον ἀπηνάινοντο, καὶ τὰς πύλας δὲ ἐπικλεισμένοι καὶ ὄνυσιν αὐτὰς ἀσφαλισμένοι, φραζόμενοι τε ὡς ἔχον τὰ τεῖχη τοξόταις καὶ ζαγκράτοσι (68), καὶ παντοίοις μηχανήμασι περιστέψαντες, δῆλοι ἦσαν ἀκροβολιζόμενοι, τότε καὶ βασιλεὺς ἐφῆκε τοῖς τάγμασι τὰ ὅμοια ὁρᾶν καὶ παντοίως ἀμύνεσθαι τὸ ἀντίπαλον. Ἐντεῦθεν Ῥωμαῖοι μὲν ὅσα καὶ εἰς οὐρανὸν ἤκοντιζον βέλεμνα, οἱ δ' ὡς νηφτόν κατέχεον τὰ τοξεύματα. Καὶ οἱ μὲν τοὺς ἐξ ἀφετηρίων (69) λίθους ἱεμένους ἀνώθουν, ἢ ἀνῆρειπτον (70) εἰπεῖν οικειότερον, οἱ δὲ χλαζήδον αὐτοὺς ἐπῆφισαν, ὡς συμβαίνειν τοὺς μὲν ὡς ἐξ ὑπερδεδίωκ καὶ ἀφ' ὕψους βάλλοντας ἀπονῆτι καὶ ἐνεργὰ ἐπαρτείναι τὰ βέλεμνα, τοὺς δὲ ὡς ἀπὸ γῆς μαχομένους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τῆς ἀκρας ὑπερβολῇ βραχέα ἢ οὐδὲν τὸ ἀντιτίκτον λυπεῖν ὡς δὲ πάλιν καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ πολὺ ὁρώμενα Ῥωμαῖοις μὲν οὐκ ἦν ἐς ἐντελὲς ἐνέσιμα, εἰς δὲ θάνατον μάλιστα βλέποντα, τοῖς δ' ἐντὸς ὡς ἀπαθείσιν οὖσιν ἀσπίδια, καινότερον ἀεὶ τι παρὰ τῶν κακῶς πασχόντων Ῥωμαίων προσεφευρίσκειτο, φιλοτιμουμένων ἐπ' ὕψει βασιλέως καὶ ἱγῆ χειρὸς ἀκμαίας ἐνδεικνυμένων καὶ καρτερῶν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἐτι δὲ μεθόδους ἐν τοῖς ἀπόροις πολλὰν βαθυγνωμοσύνην ἐκείνων κατηγορούσας καὶ ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν. Ἄλλ' ἡλέγχοντο τῶν ἀνερίτων ἱρῶντες καὶ τοῖς ἀνιόντοις ἐγχειροῦντες παντάπασί διακενῆς, καὶ τὰ πρὸς χάριν καὶ εὐκτεῖα ἱρῶντες μᾶλλον τοῖς πολεμίοις, οἷς ἀντικρυς ὡς πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν διεφέροντο, ἢ γοῦν ἀεροβάμοσι διημιλλῶντο πτηνοῖς τὰς καλιάς πηξαμένοις ἐπὶ τινοῖς σκοπιᾶς, καὶ ἐπενόησαν νέφεισι. Τέλος δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας προσάπλλυται δούξ, λιθιδίῳ κατὰ τοῦ κενῶντος πέτρας ἀπορράγνεντι βληθεὶς ὑπὲρ ἐπαφῆκεν ὑψόθεν ἀφετήριον ὄργανον.

Γ. Καὶ ὁ μὲν ἐκεῖτο ὀλιγοδρανίων κέρη βάλλων θ' ἐτέρωσε, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐνταῖον ἐγένετο· πέρας δὲ ἢ ἐπ' αὐτῷ πρόβρῃσις εἴλεγε τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ Ἀττικοῦ, ὃς μετὰ τὸν Ὀξείτην Μιχαὴλ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐγχειρίζεται· οἷακας, ὑπεκστάντα τῆς ὑπερτάτης τῷ βουλομένῳ καθέδρας καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν Ὀξείτην ἀποφοιτήσαντα, καθ' ἣν τὸν ἄσκειον βίον καὶ ἀπέριττον ἐκ παιδὸς ἐπανήρτητο· ἐνθα καὶ τὸν οἰκίον ἀποδοχμῶσας αὐγένα πρὸς τῇ εὐσόδῳ τοῦ προέστου πατεῖν παρείχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ, λίγων ἀξυμφόρως ἐαυτῷ τὴν ἡλικιώτιδα καὶ φιλῆν ἡσυχίαν παρῶσθαι καὶ ἐπ' οὐδενὶ ξυνοίσοντι τὸν θρόνον ἀναδῆναι τὸν ὑπερύψηλον. Ὁ δὲ Κοσμᾶς ἦν μὲν τοῖς διακόνοις ἐναρμόμιος, εἶχε δὲ πατρίδα τὴν Ἀττικὴν, σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν (71) ἐκ τοῦ

B III. Tandem ipse quoque magnus dux fragmine saxi machina excussi lumbos ictus, et semianimis caput jactans, vulnere non diu superstes mansit. Ita prædictio Cosmæ Attici patriarchæ, qui Michaeli Oxite successit, eventu comprobata est. Is Michael summa sede ultro cessit et in Oxiam insulam rediit, in qua vitæ inopis et simplicis 106 institutum a puero fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus cuivis monacho collum calcandum præbuit, quod contra quam sibi expediret, adamatam a primis anis quietem repudiasset nulloque cum fructu thronum sublimem conscendisset. Cosmas vero tum in numero diaconorum erat, patria Egineta, et quamvis eruditissimus, virtutum tamen choro erat illustrior, in primis benignitate erga pauperes insignis; quæ tanquam in pretioso monili gemma

Hier. Wolfii notæ.

(68) Quid ζαγκράτορες sint, nondum reperi. Verti autem *funditores* non quod veram interpretationem eam redderem, sed quod non prorsus absurdum videretur.

(69) Ἐξ ἀφετηρίων. Subintelligitur ὀργάνων ἢ μηχανημάτων. Quæ qualia fuerint non declarat. Vocabulum non male respondet vernaculo nostro *geschütz*; sed bombardæ an eo tempore fuerint dubito. Desideratur et hic diligentia historicorum, qui ea quæ suæ ætati nota fuerunt, etiam posteritati, subinde inventa velorum novis artibus abolenti, nota fore crediderunt. Proinde neque *balistas* neque *catapultæ* vertere usus sui: *tormenta* non enim quam verti generali vocabulo, quod non tantum excruciatum significat, ut apud Horatium: *Invidia Siculi non invenerunt tyranni Majus tormentum*; sed etiam machinam bellicam, ut apud Ovidium in *Metamorph.* de Licha et Hercule: *Misil in Euboicis lumenio fortius undas*.

(70) Ἀνώθουν ἢ ἀνῆρειπτον. Romani saxa tormentorum sursum trudebant ac potius in montem involvebant. Hoc videtur velle, ad summam difficultatem irriti conatus et Sisyphei laboris ostendendam. Verbum ἀνῆρειπτον quid sit, me ignorare fateor; neque ab ἑρείπω neque ab ἑρπω formatur. Ἐρείπω nusquam legi. Si vero ἀνῆρειπτον legas, id minus et tenuius videbitur quam ἀνώθουν. Vetu-

stus codex habet hæc verba duntaxat plane et simplicia, καὶ οὗτοι μὲν ἐδιόζοντο πρὸς ὕψος ἐπιβρίπτειν τὰς πέτρας μετὰ τῶν πετροβόλων ὀργάνων: quæ ego in convertendo sum secutus.

(71) Σοφίας δ' ἀπάσης μεταλαχῶν. Vetusti codicis verba longe planiora sunt: Ὁ δὲ Κοσμᾶς, inquit, οὗτος ἦν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Αἰγίνης, διάκονος τῇ τάξει, πάσης σοφίας ἐμπλεως, ἐνάρετος, καὶ ἐπὶ πλέον τῶν ἄλλων ἀρετῶν τῇ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκκαλλωπίζετο ὡραιότητι. Οὕτω γὰρ ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ ἐσεμνύνετο, ὡς καὶ τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐπιδιδόναι πτωχοῖς καὶ τὴν σκέπην τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς· καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν εἶχεν ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐκονόμει παρέχειν τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν. Paraphrastes vero noster postremam periodum plane obscuravit, ne dicam depravavit, cum scribit καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἐστίας μὴ διφῶσι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων τυρβαζόμενοι. Quæ verba sic converteram: *Suisque domesticis non solum illa requirentibus, sed etiam alienam opulentiam reprehendentibus negotium faceretur*. Quæ verba quid sibi velint, prolecto nescio: adeo delirat ineptus elegantiae immodicæ affectator, dum vel in id incumbit ut paraphrasi cum archetypo certet, vel summam orationis virtutem putat nihil propriis verbis eloqui, καὶ τὸ ἐν φακῇ μύρον ubique adhibet.

nissent, rex per urbem ulterius perrexit. Quidam vero ex ejus cognatis ægrotus in urbe mansit; quem Romani quidam, homines improbi, qui manus non ad arma, sed ad rapinas edocti habebant, una cum diversorio et iis quæ intus erant cremant. Quo Conradus cognito (id enim regi nomen erat) ultionem Friderico nepoti mandat. Qui, ut **85** homo et natura ferox et tum ira æstuans, nonasterium in quo diverterat ægrotus incendit, comprehensus capitis damnavit, et perditam pecuniam inquisivit. Quæ res pugnæ causa fuit: sed cum aliorum tum Prusuchi studio pax facta est. Is enim tribus fluviis, qui per pontem lapideum transeunt, equo superatis, Fridericum iratum convenit, mitigat, a proposito abducit. Rursum igitur pacate tranquille expediteque procedunt. Post dies aliquot in Chærobachorum planitiem perveniunt, castra locant: sed vallum, ut nec in reliquo toto itinere, non obducunt, Romana fide et pactione freti. Campus illos fluvius Melas perfluit, neque latus neque profundus: qui æstate arescens in voraginem limosam coit. Ager enim quem transit, non arenosus est sed fecundus, et in altos sulcos aratro proscinditur, **86** hieme vero aut rapidis imbribus ex parvo fit maximus et vorticosus, ut mare potius quam flumen videatur; nec jam vado, sed navibus trajicitur, et ventorum procellis exagitatus vicina rura vastat, viatores moratur, denique noxam quamdam representat. Is igitur torrens tum imbribus auctus et noctu ex improvise late ultra ripas effusus, non secus ac si cœli cataractæ apertæ essent, ex castris Alemannorum non modo arma, phalaras equorum, vestes et si qua alia a jumentis vehebantur, sed etiam equos, mulos et viros armatos abripuit: spectaculum sane miserabile et lacrymosum. Cadunt sine bello, cæduntur nemine cædente. Non staturæ proceritas, non invicta bello dextera quidquam opis tulit. Pereunt instar sæni, instar palearum dissipantur, cum atroci **87** et inhumani ululatu; ut qui eam rem viderunt, numinis iram castra Alemannorum invasisse crederent, ita subita inundatione oppressa ut nec vitam suam tueri possent. Ejus igitur noctis somnus aliis interitum, aliis jacturam rerum omnium attulit. At rex eo casu consternatus, ferociaque nonnihil remissa, admirans Romanis etiam clementia servire et anni tempora, cum opus sit, vices suas permutare, inde discessit. Cum autem prope urbem imperatricem venisset, exercitum statim trajicere coactus est, quamvis dum in Peræa, quæ Picridii appellatur, castra haberet, principio renueret, ac penes se esse, utrum trajicere vellet necne, stupide jactaret. Itaque nullum non navigii genus in transportandis Alemannis fuit occupatum.

Hier. Wolfii notæ.

(59) Τῶν ἀδελφιδῶν. Πέμπει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φρεδερίχον. Fredericum alter codex Conradi, alter fratris ejus filium facit.

Ἀ ἐφοιμένη μικροῦ δεῖν ἐστῆριξεν ἂν τὸ κάρη ἐς οὐρανὸν, χαμαιβάμων οὔσα τὰ πρῶτα καὶ χθόνιος, εἰ μὴ ὁ ῥηθεὶς προφθίτας ἀρχιερεὺς τὸν ῥήγχα γινόμενον ἤδη παλίντροπον καὶ πόλεμον πνέοντα τοῖς οἰκείοις θελκτικτοῖς ἐμάλσχε καὶ ἡρεμεῖν ἀνέπεισε παρὰ δόξαν, ὅσα καὶ θῆρα βασιλικὴν, ᾧ οὐχ ἔωλον τὸ ἐστίαμα, τῇ ἀλκαίᾳ ὑπονυσσόμενον [P. 43] καὶ πῶς ἄλματα διερεθίζόμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ εὐερκὲς Ἀδριανοῦ πόλισμα τὰ στρατεύματα ξυνέλεγκσαν, ὁ μὲν ῥήξ διὰ τῆς πόλεως ἐλάσας τῆς προκειμένης ἐΐχετο, νοσγλείᾳ δὲ τις σώματος τῶν ἐξ αἵματος ἐκείνῳ περιπεσὼν κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ ἐνηυλίζετο. Ῥωμαίων δὲ τινες ἀνάρσιοι, καὶ τὰς χεῖρας οὐκ εἰς ὀπλισμὸν, λημματισμὸν δὲ μᾶλλον δεδωγαγμένοι, νυκτὸς ἐπιθέμενοι τῇ καταγωγῇ πῦρ τε ὑφάπτουσι καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἐνοῦσι συγκαταφλέγουσι. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κοζάρδος (οὕτω γὰρ ὁ ῥήξ ὠνομάζετο) ἐπιτρέπει τὰ τῆς ἀμύντης τῷ ἁδελφιδῶ (59) Φρεδερίχῳ. Ὁ δὲ καὶ ἄλλως ὢν φρονηματίας, τότε δὲ καὶ τῷ πάθει νενικημένος, ἐπανασταφεὶς τό τε ἱερὸν σεμνεῖον τίθησι πυρὸς πύραν ἄλωμα, ἐν ᾧ κατὰλυεν ὁ Ἀλαμανός (60), καὶ τοὺς συλλαβομένους τοῦ ἔργου ὑπεδίκαιε θανάτῳ, ἐξέτασιν περὶ τῶν ἀπολωλότων χρημάτων ποιούμενος. Καὶ τοῦτο μάχης παραίτιον γίνεται. Ἄλλ᾽ ἐπεγίλασε καὶ πάλιν κουροτρόφος εἰρήνη τις, καὶ ἄλλων μὲν ἐκ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων κατασβεσάντων τὸν πόλεμον, μάλιστα δὲ τοῦ Προυσοῦχ ἐξηνυκότες τὸ πᾶν. Οὗτος γὰρ τοῖς ποταμοῖς τὸν ἵππον ἀφεῖς ᾧ ἐποχος ἦν, οἱ σύντροφοί τε διὰ τῆς ἐκεῖσε λιθίνης γαστρὸς διαυλωνίζονται, ὡς τὸν Φρεδερίχον παραγενόμενος δργίως τε τοῦτον ἔχοντα κατεπράυνε καὶ τῆς γνώμης μετακινεῖ. Πάλιν οὖν σταθμοὶ τε ἦσαν εἰρηναῖοι καὶ παρασάγγαι φιλήσυχοι, καὶ ἡ ἐς τὰ πρόσω δίοδος εὐδαίμων. Εἶχε τοίνυν μεθ' ἡμέρας αὐτοῦς ἡ τῶν Χοιροβάκων πᾶσα ἱππύλατος πηγύνοντας στρατόπεδον, οὐ μὴν καὶ βάλλοντας χάρακα τοῦτο γὰρ δι' ὧν αὐτοῖς τῶν σταθμῶν πισύνοις οὔσι τοῖς περὶ Ῥωμαίων ὄρκοις καὶ ταῖς ξυμβάσεσι. Πραξῶρε δὲ ταῖς ἐκεῖσε πεδιάσι ποταμὸς οὐ πλατὺς τὸ βεῖθρον, οὐ βαθὺς τὴν περσείωσιν, Μῆλας τοῦνομα. Οὗτος τοίνυν θέρους μὲν λειψυδρῶν ἐς χαράδραν συνάγεται τεναγώδη, ὅτι μὴ δὲ διὰ ψαμμώδους πρόεισι γῆς, ἀλλ' ἐριδιώλακος ἀπάσης καὶ εἰς βαθεῖαν σχιζομένης ἀρόταις βουσὶν αὐλάκα χειμῶνος δ' ἐφεστῶτος ἢ ῥαγδαίων ὑετῶν κατενεχθέντων ἐκ μικροῦ μέγιστος γίνεται, καὶ προδὰς ἐς βαθυδίνην ἐκ πονηροῦ καὶ λακκαίου ἀνοιδάινεται ὕδατος, καὶ ταλάσσης θέλων συνεξείτάζεται καὶ ποταμὸς οὐκέτ' ἀνεχόμενος εἶναι εἰς φλοῖτον τραχύνεται καὶ πλωτὸς ἐκ βατοῦ γίνεται καὶ διεκχεῖται εἰς πλάτος. Ἀμέλει καὶ διαβρίπιζόμενος πνεύμασιν εἰς κύμα μετεωρίζεται, κέντεῦθεν ἄχνην ἀποπτύων καὶ τῇ γέλοιῳ χέρσῃ ὕδριστῆς προσάρσων πόνους παρα-

(60) Quid хаοῦν sit, nisi εἰς χάος ἀναλύνειν, hoc est ἀφανίζειν, non video.

σῶρει γεωργῶν, ὁδοιπόρους ἐπέχει τῆς ὁδοῦ, καὶ ὡς ἐπίπνυ εἰς χρεῖμα ἐπάρατον σχεδιάζεται. Τότε τοιγαροῦν οὗτος ὁ χειμάρρους ἐξ ὑετοῦ πολὺς καὶ κατακλύζων φανείας, καὶ νυκτὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδὸν ὑπερπλημμύρας ὡς εἴπερ αὐτῷ οἱ καταβρέχεται ἀναψύγισαν οὐρανοῦ, ἀπάγει τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀλαμανῶν οὐ μόνον δπλα καὶ ἵππεα φάλαρα καὶ ἐσθῆματα καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτοῖς ἐσκευαγῶναι τὰ ὑποζύγια, ἀλλὰ καὶ ἵππους καὶ ὄρεας καὶ ἀνδρας ἱπποκορυττάς. Καὶ ἦν τὸ θέαμα ἐλκεῖνδον καὶ θέλον ἀνελκῶς δάκρυα, ἄνευ πολέμου πίπτοντες, ἄνευ διώκοντος ἀναιρούμενοι. Οὐδὲ τὸ τῆς ἡλικίας σταδίων μικροῦ καὶ πελώριον, οὐδ' ἡ μάχης ἀκόρητος διεξῆλθε εἰς ἀπ' αὐγὴν ἐπήρνεσεν αὐτοῖς τοῦ καυοῦ, ἀλλ' ἐπιπτον ὡσεὶ χόρτος, καὶ ὡσεὶ φορυτὸς εἰληθερῆς καὶ πόκος ἐρίου [P. 44] κοῦφος παρσύνοντο, καὶ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, τὰς τούτων ἀπῆρεν ὁ ποικιλὸς οὗτος φωνὰς βραβαρικῶς ἀλαλαζόντων καὶ μέλος ἐνδιδόντων ταῖς σκοπιαῖς καὶ τοῖς γηλόδροις δι' ὧν παρεσύροντο ἄγριον ὄμοι καὶ ἀνήμερον καὶ οὐχ οἷον ἄδουσι τὰ μελιχρὰ τῶν ποικιλῶν αὐλήματα, ὡς συλλογίζεσθαι τοὺς συναρῶντας τὸ τηνικαῦτα συμβᾶν μῆνιν ἀπὸ Θεοῦ ἀντικρυς εἰς τὸ τῶν Ἀλαμανῶν στρατόπεδον ἐπενοστήσαν, εἰ οὕτως ἀθρόον ὕδατι κατεπόθησαν ὡς μηδὲ τὰ ἑαυτῶν ἐκτώσασθαι δύνησθαι σώματα. Ἵπνωσαν τοίνυν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα οἱ μὲν εἰς θάνατον, οἱ δὲ ὧν εἶχον ἀφανισμόν καὶ ἀπώλειαν. Ὅς δὲ γὰρ ῥῆξ, κατ' ὁδόνος ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ γενόμενος, καθυρεῖς δὲ τι καὶ τοῦ κόμπου βραχὺ, καὶ θαυμάσιος εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα (61) Ῥωμαίοις ὑπέκρουσι καὶ θελήσασιν μόνον ὑπενδιδοῦσαι, καὶ αἱ ὥραι παρὰ τοῖς τοῖς, δσα καὶ ὑπηρετίδες, δεῖσαν τὰ ἀλλήλων ἀντιπαρέχουσι, ἄρας ἐκεῖθεν διαπορεύετο. Ὡς δὲ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἡγγίκει τὴν βασιλεύσαν, εὐθὺς τὴν στρατιὰν εἰς τὸ ἀντιπέραν διαπορθεμένειν ἐντολίζετο, καὶν ὑπερεφρόνει τὰ πρῶτα, καὶ βλαβερόμενος ἀπηναιέτο τὴν περὰωσιν, παρὰ τῇ ἑαυτοῦ καίσθαι γνώμῃ λέγων τὸ οὕτω δρᾶσαι καὶ μὴ, τῇ Περσίᾳ (62) ἐναυλιζόμενος, ἦτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται. Ὅθεν ἅπας μὲν ἐρέτης, ἅπαν δὲ πορθμεῖον καὶ ἀλγὺς ξύμπασα καὶ ναῦς ἱππαγωγὸς τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ἀμφεπονεῖτο διάβασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τοῦ πλῆθους τῆς στρατιᾶς ἀπογραφὰς ἐξίστησιν, ἀνὰ πᾶσαν ἀποτάξας ἀναγωγὴν, τοὺς ἐκεῖν σμικρύνοντας τὴν κατ' ἀνδρα περὰωσιν. Ἀλλ' ἦν τὸ πλῆθος ὑπερπεπαιχὲς τὴν ἀπογραφὴν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ τῇ ὑπερυγίᾳ ταύτῃ ἐξεστῆκότες, ἀπειπόντες πρὸς τὸ πλῆθος, ἀπρακτοὶ ἐπ' ἀνέλυσαν. Οὕτω τοίνυν ἀγαπητῶς τοῖς Ῥωμαίοις ὡσεὶ τινος οὐρανίου δαίματος ἀπαισίτου τοῦ ῥήγος εἰς τὴν ἐφ' ἣν λήξιν διεβάντος, ἐφομαρτησάντων δὲ τούτῳ μετὰ βραχὺ καὶ τῶν ὅσοι ἐκ τοῦ γένους τῶν Φράγγων αὐτῷ συνεπέστησαν, ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἴχετο τῶν οἰκείων χωρῶν προμηθείας ἦς καὶ πρῶτην ἐξήρτητο. Οὐκ ἡμέλει δὲ καὶ οἷς οὗτοι τραπίζονται, ἀλλ' ἐφ' ὁδοῦ τὰ ὦνι καὶ αὐτοῖς προὔδεδλυντο. Ἐν μέντοι τοῖς τῶν χωρίων ἐπικαίροις καὶ ταῖς τῶν παρόδων στεναῖς λόχοι παρὰ Ῥωμαίων ἐφίξανον, δόξαν οὕτω τῷ Μανουῆλ, καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων τούτων κατέκαινον. Ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις τῶν πόλεων ἐπιζυγούντες οἱ ἀτυχοὶ οὐκ ἀγορῶν τοῖς Ἀλαμανοῖς μετεδίδοσαν, σχοίνους δὲ τοῦ τέλους ἀποκρεμῶντες ἀνείλκον πρότερον τὸ ὑπὲρ τοῦ ἀποδιδόμενου κατατιθέμενον τίμημα, ἔπειτα ἐπ' αὐτῶν ὅσον ἐδοῦλοντο, εἴτε ἄρτος ἦν τὸ πωλούμενον εἴτε τι βρώσιμον ἕτερον, εἶων, ἄθεσμα ἐκείνους κατ' αὐτῶν, ἐπαρωμένων τὸν παντέφορον δευθαλμὸν ὡς μὴ χρωμένων σταθμοῖς δικαίοις μηδ'.

Hier. Wolfii notæ.

(61) Εἰ καὶ τὰ στοιχεῖα. Alter adit καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ δόξα τοῖς Ῥωμαίοις ὑποτάσσονται.

(62) Περσίαν hic intelligit Europæam partem, ois Constantinopolim : nondum enim trajecerat. Utrum

A Cum vero imperator multitudinem exercitus describi, et quot quaque vice trajicerent adnotari jussisset, ii quibus id negotii erat datum, tantæ multitudinis descriptione fatigati re infecta domum redierunt. Ita rege, tanquam ostento inauspicato, cupientibus Romanis in Orientem SS transgresso, paulo psst etiam Francis commilitonibus insecutis, imperator in pristinam provinciarum suarum curam incubuit ; neque illud neglexit, ut isti in itineribus commeatum venalem haberent. Cæterum in locis opportunis et angustis tramitibus insidias collocandas censuit, quibus non pauci ex iis exercitibus perierunt. Quin et cives portis clausis forum Alemannia non præbebant, sed funibus de muris suspensis pecuniam prius attrahebant, iisque rursum, quantum vel pennis vel aliarum rerum libebat, demittebant. Quibus injuriis Alemanni exacerlati oculum inspectorem omnium rerum contra eos qui injustis ponderibus uterentur, nec advenarum et eidem religioni addictorum miserti adeo nihil de suo conferrent ut cibos etiam a faucibus eriperent, ultorem invocabant. Verum pessimi incolæ et inhumanitate singulari præditi ne minimum quidem demittebant, sed auro argentove attracto atque in sinibus recondito ex mœnibus SS se subducebant. Quidam etiam calce farinæ immista cibum pestiferum reddebant. Id utrum jussu imperatoris factum fuerit, ut ferrebat, compertum non habeo. Utut sit, iniquum et nefarium facinus fuit. Illud certe constat, ejus jussu ex improbo argento monelam esse cusam, quæ iis daretur qui ex Italico exercitu aliquid vendituri essent. Breviter ut dicam, nullum mali genus fuit quod imperator non vel ipse in eos machinaretur vel aliis machinandi auctor esset, ut scilicet eorum posteri perpetuis monumentis ab invadendis Romanis detererentur.

vero Περσία nomen appellativum an proprium sit, quod olim χέραι, nunc Peram sive Galatam vocent, affirmare non possum.

NICETÆ CHONIIATÆ

ρόντων αὐτοὺς ὡς ἐπὶ λυθας, μήτε τι κατατιθεμένων ὡς ὁμοπίστοις οἴκουεν, μᾶλλον μὲν ἰσχυροτέρων ἐκ τοῦ σφῶν φάρυγγος ὕσα πρὸς σύστασιν σώματοι. Οἱ δὲ χειρίστοι τῶν ὁρίων καὶ ὅσοις τὸ ἀπάνθρωπον περισπούδαστο, οὐδὲ τὸ βραχύτατον γούν διεχάλων, ἄλλα ἰὸν ανερεψόμενοι ἢ τὸ ἀργύριον ἀνιμνησόμενοι [P. 43] καὶ τῷ κόλπῳ ἐνθιμένοι ἀφανεῖς ἦσαν ἐν τοῖς μετοπυργίοις ἐποπτευόμενοι. Εἰσεὶ δ' οὐ καὶ τοῖς ἀλφίτοις ἐμφύροντες τίτανον ἐποίησαν δόλῳ. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν ἀληθῶς ὁ βουσιλεύς ἐπέταττεν, ὡς ἐλέγετο, ἀκριβῶς οὐκ ἴσθμι· παρ' αὐτοῦ δ' οὖν ὁμῶς καὶ ἀνοσίως ἐπράττετο. (1) δὲ τοῦ βασιλέως βούλευμα (65) ἦν οὐκ ἀμφόλογον οἱ ἴδους παραπετάσματος σκιαζόμενον, ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφε, καὶ τοῦτο προβάλλει τοῖς ἐκ τοῦ τῶν Ἰταλῶν στρατεύματος ἀποδόσθαι τι θέλοντες. Καὶ συντόμως εἰπεῖν οὐδὲν ἄπῃ τῶν ὧν οὐκ ἦν ἐπιτεχνώμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τοῖς ἄλλοις ὄρῳ διακελευόμενος, ὡς ἂν εἴη ταῖς καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ὀψιγόνους μνημεῖα ὀχλουθεν ἀνεξέλεπτα καὶ δέους σπέρματα, τὴν κατὰ Ῥωμαίους κτρίποντα κίνησιν.

VI. Idem et Turci imitati sunt, Manuelis litteris A ad bellum Alemannis faciendum concitati. Itaque circa Batunym, Papiplano quodam duce, prælio victoires multos occiderunt. Sed cum eam quoque partem aggressi essent quæ Phrygiam præteribat, opinione sua decepti interitum longe remotum uliro sibi accersiverunt, in foveam illapsi quam suis manibus effoderant. Neque enim omni injuria abstinentes 90 lacessendi erant, nec ad iram, ad cædes concitandi. Verum illi densata phalange in ripis Mæandri fluminis stantes Latinorum exercitum transitu prohibebant; qui cum omnibus temporibus ob vertices et varios anfractus non ubique facile superetur, tum plane transiri non poterat. Ibi Occidentales copię ipsa re declararunt patientia sua factum esse quo minus Romanorum phalanges prædes essent eorumque urbes excinderentur et oves pecudum instar mactarentur. Nam cum rege ad fluminis ripas accedente neque naves præsto essent neque pons, et Turci equites et pedites permisti in ulteriore ripa se ad pugnam paratos esse ostenderent, et sagittis frontem exercitus fluvium prætereuntis attingerent, tunc quidem paulum acie a fluvio subducta extra teli jactum castra posuit, atque omnes ubi cœnarint, in equis armatos esse et currus curare jussit, ut diluculo cum Turcis dimicatu. Surgit igitur ante ortum solis, in tenebris adhuc et ipse ad pugnam exornatus et exercitus omnis armatus. Idem et Barbari lecerunt, instructaque acie, et sagittariis 91 in ripa dispositis, et equitatu ut visum erat ordinato, cum Itali in ripa progrediebantur, pugnam ciebant eminus. Rex vero aciem obiens milites hoc modo cohortatus est: « Expeditionem hanc a nobis propter Christum, et divinæ, non humanæ gloriæ parandæ causa, susceptam esse scitis utique, commilitones. Hac enim de causa, sprete domi jucunda vita, ultro a propinquis nostris se juncti per alienas regiones ærumnas toleramus, periculis exponimur, fame tabescimus, frigore horremus, æstu solvimur; cubile terram, tectum cælum habemus; quamvis nobiles, illustres, in-

Ζ. Παρόμοια δὲ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐπὶ λυθε ποι κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν, τοῦ Μανουὴλ αὐτοὺς ἐπαλ φοντος γράμμασι καὶ διανστώντος εἰς πόλεμ καὶ τοῖνυν περὶ τὸν Βαθὺν ὑπερτερύσαντες, Πα πλάνου τινὸς ἡγουμένου τοῦ σφῶν στρατεύματ πολλοὺς διέφθειραν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ μοίρῃ ἐπέθε ἦτις τὴν Φρυγίαν παρῶδευεν, εἰς κενὸν αὐτοῖς βούλευμα ἔσχασε, καὶ τὸν ὀλεθρον ἔκουσας κα τῶν κεφαλῶν αὐτῶν γὰρ πύρρῳθεν ὄντα μετάπι πτον ἀτεχνῶς ἐποίησαντο, καὶ εἰς βύθυνον κατώ σθον ὃν ταῖς οἰκείαις χερσὶν ἐβάθυναν. Τῷ τοι δέον μὴδὲν παρενοχλοῦντας οὐχὶ λυπεῖν, μηδ' ἀνα κάζειν τὸ τοῦ θυμοῦ θηρίον ἀφυπνίζειν τὸ τέ κοιμώμενον, ἢ πρὸς ἀνδροκτασίας διαψέρον, οἱ εἰς φάλαγγας πυκνωθέντες καὶ ταῖς ὀχθαῖς ἐφεσ τες τοῦ ποταμοῦ (Μαίανδρος οὗτος ἦν) οὐκ ἔ δλωσ τὰ Λατινικὰ στρατεύματα διελθεῖν. 92 δ' οὗτος καὶ τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον οὐ ῥᾶ ἀπανταχοῦ τὴν περὶ αἰῶσιν, τότε δὲ καὶ τέλειον ἄπορος, εἰς δίναν ἐλιττόμενος καὶ μεταχωρῶν στροφάλιγγας, ὅτε καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν δυσμικαὶ δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς αὐτῶν ἀνεχομ αὶ φάλαγγες Ῥωμαίων εἰς προνομὴν οὐκ ἔξικ καὶ αὶ τούτων πόλεις ἀδῆλωτοι περιπεύοντο, βοσκημάτων δίκην οἱ τούτων οἰκήτορες ἀνα μενοι ἐσφακέλιζον. Ὡς γὰρ τῇ ὀχθῇ τοῦ πο προσάγοντος τοῦ ῥήγδος οὔτε νῆες παρῆσαν μαι οὔτε γέφυρα πρὸς διάβασιν ἔξευκτο, Τούρκοι ἀναμῆξ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἐς τὸ ἀ φαινόμενοι ὄγλοι ἦσαν ἀκροβολίζοντες, καὶ ξεύματα δεικνεῖτο τῶν παριόντων τὸν ποτι C ἐνέπιπτον εἰς τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον, ὀλίγον ἐπαναγαγὼν ἀπὸ τῆς ὀχθῆς τοῦ στρατοπεδεύεται, ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἰ ἐπιτάττει πάντας δειπνοποιήσαντας ἵπτι γενέσθαι καὶ τῶν ἄρμάτων (64) αὐτῶν θῆναι ὡς ἐς νέωτα (65) τοῖς Τούρκοις πρῶταίτερον. Σκοταῖος τοῖνυν διαναστά: ἡλίου μήπω τὸ ἄρμα ζεύξαντος, αὐτὸς ἰ πύλεμον ἔσταλτο καὶ ἡ λοιπὴ τὰ ὀπ) στρατιά. Καὶ οἱ βάρβαροι ὁμοίως [P. 1 τόμενοι καὶ αὐτοὶ παρετάττοντο, τοὺς τ

Hier. Woltii notæ.

(63) Βουλεύματα. Alter addit καὶ συντάγματα.

(64) Ἄρματα. An hic pro curribus ponat an vero pro armis more barbarico, incertum mihi est.

(65) Ὡς εἰς νέωτα. Videtur hic po τὴν ἐπιούσαν. Alter codex habet tant

ίσταινον, καὶ τὸ ἱππικὸν ὡς αὐτοῖς ἐδόκει
 ζετοῦν, καὶ τοῦ ἀκροβολισμοῦ εἶχοντο, εἰ
 χιῶρουν οἱ Ἴταλοι κατὰ τὸν ποταμὸν ὅτε
 ἐξ-εἰς ἐπιπαρίων ὁ ῥῆξ καὶ περικλήσεις τοῖς
 ποιοῦμενος τοιάδε ἔφασκεν· « Ὅτι μὲν,
 εἰώτα, ἡ ἡμετέρα αὕτη κίνησις διὰ Χρι-
 στῶς ἐλθόμεθα τὴν προκειμένην μὴ τὴν ἐξ
 ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δόξαν θηρώμενοι, ἴσῃσι
 καὶ ὑμῶν ἅπας σαφῶς· πῶς γὰρ οὐ;
 ἔνεκεν τοῖς μὲν ἐπ' οἴκου ἐνευπαθεῖν ἀπει-
 αὶ τῶν οἰκειῶν ἐκοντως ἀπεξενώμεθα, καὶ
 ὅχ ἡμεδαπῆς παροδεύοντες θλίψεσι προσ-
 κινδύνους παρὰβαλλόμεθα, λιμῶν τηρό-
 μεν, πηγνύμεθα, θαλπωρῇ ἐκλυόμεθα, κλιν-
 ῖτες τὴν γῆν, στέγην τὸν οὐρανόν, οἱ εὐ-
 εὔπαργοι, οἱ ἐπὶ δόξης καὶ πλούτου,
 ὧν ἐθνῶν κυριεύοντες. Τὰς δὲ πολεμικὰς
 αἰεὶ περικεῖμεθα ὥσπερ ἀκούσια δεσμὰ, καὶ
 αὐτὰς ἀνέχοντες ὡς ὁ τῶν ὀπαδῶν Χρι-
 στοῦ Πάτερ· πάλαι ἀλύσει διτταῖς κα-
 ρος καὶ τέσσαρσι στρατιωτῶν τετραδίοις
 νος. Ὅτι δὲ καὶ οἱ ὡς ἐν μεταγίμῳ τῶν
 οὐτῶν ἀποδυστάμενοι ἡμῶν βάρβαροι ἐχθροὶ
 αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, οἷς πάλαι νόμῳ πολέ-
 ιεῖν ἐγγιγόμεθα καὶ ὧν τοῖς αἵμασι δαυιδι-
 γελλόμεθα νίψασθαι, οὐδὲ τοῦτο φιλοκρί-
 σαι τις, εἰ μὴ προδότης παρακοπεῖς τὸ
 ὦν ἀντικρὺς οὐχ ὁρᾷ καὶ ἀκούων οὐδαμῶς.
 Ἐπερ οὖν τῆς εὐθὺ τῶν ἀθανάτων μο-
 ρς μέλον ὑμῖν (οὐδὲ γὰρ ἀδικος ὁ Θεός,
 ὅς τῆς οδοῦ ταύτης ὁρᾷν αἰτιώμενον, μηδ'
 μεταδιδόναι λειμῶνων καὶ σκιστῶν ἐν τῇ
 ἐπαύτει, οἱ τὰ ὄχοι καταλιπόντες ἀνθ-
 ρῶν ζῆν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ θανεῖν), καὶ εἰ
 τις ὑμᾶς ὑπεισέρχεται ἢ καθ' ὧσαν οἱ
 οἱ οὗτοι τὴν καρδίαν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ
 προνοῦσαν ἡμῶν, καὶ οὐς αὐτοῖς ἐπιτί-
 βήλους ταῖς φρεσὶν ἀνσφίριτε, καὶ τοῦ
 οὐ ἀνευθύνως αἵματος μαλάσσει τις ἔλεος,
 νάτως ἄρτι καὶ ἐρρωμένως διαγωνίσασθε.
 ἕως ἐκκληῆσον ἐκκρουέτω τοῦ καθηγόντως
 ἀλλὰ γινώσκωσαν ἀληθῶς οἱ ἀλλόφυλοι
 Χριστοῦς ὁ καθηγγίτης ἡμῶν καὶ διδάσκα-
 λος προφήτου λαοπλάνου καὶ μουσῶντος
 ἐδβλήτα, τοσοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτῶν κατὰ
 ἱσφύρομεν. Ἐπεὶ οὖν παρεμβολῇ ἁγία
 στρατὸς θεόλεκτος, μὴ φιλοψυχώσωμεν
 ρὸς φιλόχριστον καὶ ἀείμνηστον τελευταῖον.
 εἰς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, πόσῳ ἡμεῖς τε-
 αὐτόν ἐσμεν δικαιότεροι; ἀγαθῆς του-
 λας ἀγαθὸν ἔστω καὶ τέλος ἐφομαρτοῦν.
 θα μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ πεποιθήσεως καὶ
 ἔναι ὡς τοὺς ἐχθροὺς τροπώσμεθα, ὅτι
 ἐν τῇ [P. 47] τῇ νίκῃ, γίνοντο οἱ αὐτῶν
 ἔνων τὴν προσβολήν, ὡς πεποιθήμεν. ἀλλὰ
 θωσόντων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὁρμήν.
 ρ ἀπείη, πεσοῦμεθα, καλὸν ἐντάφιον τὸ
 τοῦ τελευταίου. Βελίτω με τοξότης Πέρ-
 Χριστοῦ ἀφικνωτόν μετ' ἐλπίδων χρη-

cliti, divites, multis gentibus imperantes, thoraces
 semper tanquam vincula necessaria gestamus, iis-
 que fatigamur, quemadmodum maximus Christi
 servus Petrus dualibus catenis oppressus et qua-
 tuor militum quaternionibus custoditus. Barbaros
 autem, qui flumine a nobis dividuntur, crucis
 Christi esse hostes, quos bello aggredi olim cupivi-
 mus, in quorum sanguine, ut David loquitur, nos
 loturos esse promisimus, quis est qui nesciat, nisi
 plane vecors nec apertis oculis videre nec patentibus
 auribus 92 audire velit? Quodsi recta in
 cælum ascendere studemus (neque enim injustus
 est Deus, ut hujus viæ causam ignoret, aut im-
 mortalia prata et umbrosa Edemi domicilia non
 retribuat nobis, qui relictis ædibus pro ipso mor-
 tem oppetere quam vivere maluimus), si memoria
 repetitis quæ quibusque temporibus isti corde
 incircumcisi in populares nostros admittant, et
 quas eis alapas impingant recordamini, et sangui-
 nis innocenter effusi aliqua misericordia tangimini,
 stulte jam fortiter, et strenue pugnate, neque ullus
 vos terror moveat quominus alacriter resistatis.
 Cognoscant Barbari, quantum Christus magister
 noster et præceptor seductorem prophetam et
 impiæ religionis antistitem superat, tanto et nos
 rebus omnibus superiores esse. Cum igitur castra
 sancta simus et divinitus collectus exercitus, ne
 turpiter vitam amemus, nec obitum memorabilem
 pro Christi charitate reformidemus. Si enim Chri-
 stus pro nobis mortuus est, quanto justius nos pro
 illo oppetemus? honestæ huic expeditioni etiam
 finis honestus imponatur: Christo freti pugnemus,
 cum certa spe victoriæ 93 non difficilis. Neque
 enim quisque, ut confidimus, impetum nostrum to-
 lerabit, sed omnes primæ aggressioni cedent. Sin
 (quod absit) occubuerimus, honesta sepultura erit,
 ubicunque pro Christo occubuerimus. Me sagitta-
 rius Perea pro Christo feriat: cum spe bona mo-
 riar, eaque sagitta tanquam vehiculo ad requiem
 illam perveniam: quod mihi potius erit quam si
 morte ingloria in peccatis opprimerer. Jam tan-
 dem ulciscamur eos quorum impuris conculcati
 pedibus et consanguinei nostri et Christiani fratres
 in communem illum sacrum locum abierunt, in
 quo defunctorum contubernalis factus est Christus,
 Patri æqualis et assessor. Nos sumus potentes illi,
 nos omnes gladios strinximus, qui vitale divinum-
 que sepulcrum tanquam Salomonis cubile circum-
 sistimus. Agarenos igitur ancillæ filios nos liberi
 tollamus e medio, et tanquam lapides offensionis a
 via Christi removeamus: quos hand scio cur Ro-
 mani tanquam lupos in suam eadem alunt et per
 dederunt sui crudere saginant, cum excitatis animis,
 et cogitatione cordato viro digna suscepta, tan-
 quam feræ a grægibus, sic illi ab ipsorum provinciis
 atque urbibus pellendi essent. 94 Jam quia flu-
 vius hic, ut cernitur, non nisi nova ratione transiri
 potest, ego ipse hujus exempli monstrator ero,
 meumque consilium primus exsequar. Acie con-

densata natisque conjunctis cum impetu irruemus et flumen perequibimus. Satis scio aquam repulsam staturam esse, conversoque veluti cursu non recta promanaturam. Non dissimili olim ratione Israelitæ Jordanem, suppresso flumine, pedibus transierunt. Consilium hoc et facinus etiam ad posterum memorabile est futurum, nulla longinquitate temporis, nulla oblivione oblitandum. cum summo Persarum probro, quorum cadavera circa hunc amnem prostrata in collem exsurgent, ac instar tropæi conspiciuntur cum gloria nostra immortalis. » Quæ cum dixisset et signum pugnae dedisset, et ipse equum flagellis cohortatus in fluvium fecit impetum, et cæteri de more peractis precibus clamoreque sublato hostes adoriuntur, acie turris instar instructa densataque confertim perequantes, ut fluminis undæ ungulis equorum partim in ripas excuterentur, partim resisterent, non secus ac si contra naturam ad 95 fontes regrederentur, ipsi vero non secus ac terra proficiscentes in Persas ex improviso irruerent. Barbari vero, qui nec fuga salutem quærere (nam a persequentibus cælebantur, nihil adjuti velocitate equorum incredibili) neque cominus pugnare cum Alemannis possent, variis modis cædebantur, atque alii super alios aristarum instar cadebant. Nam hi lanceis confodiebantur, illi prælongis gladiis medii dissecebantur, velites præsertim, aliis pugiones in viscera adigebantur, ut Persarum cadaveribus campi ibi plane tegerentur et valles sanguine redundarent. Italarum multi sagittis icti, pauci vero interfecti sunt. Quanta autem multitudo ceciderit, etiam hodie ossium tumuli crebri et alti collium instar testantur; quos qui illac iter habet, quivis admiretur, ut et ego, qui hæc scribo, sum admiratus. Ac quanti sæpium fuerint ambitus, quæ ex Cimbrorum ossibus factæ Massiliensium vineas cingebant, Barbaris a Mario duce Romanorum cæsis, ii maxime noverint qui recens illud facinus oculis usurparunt et cæteris exposuerunt. Sed hoc illo utique majus est, 96 nisi magniloquentia historica res Cimbricæ ultra veri fidem exaggeratæ propemodum in fabulam degenerassent. Ex eo citra bellum Alemanni sunt progressi, barbarorum nemine impediante.

ξηρᾶς ὑδροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπεισπεσεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάριον φυγῇ τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων αὐτοῖς ἐπαμυνόντων, καὶ ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθερίων μικροῦ θέοντες) ἤ ὁμοίως χωρεῖν τοῖς Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγχιέμαχον, ἐκρεανομοῦντο ποικίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῃ ἄλλος ἔπιπτον ὡς ἀστύχους, εἴτ' οὖν ὡς ῥᾶγες αἶμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίσκοντο τοῖς λογχιφόροις ληνοδοτούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ δόρασι διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήχεσιν ἀπεχώρου διὰ χεῖρ διαιρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ ψιλὸν αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνιτρέποντο, τὰς χολάδας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρσας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδίᾳ τοῖς πτώματιν ἀκριβῶς καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων πολλοὺς, καταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς δεῦρο πολύποσον οἱ τῶν ὀστέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκῶτα γεώλογα ἐπαρμόμενοι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὁπόσῃ τῆς ἐκείσε φερούσης ἤψαντο, καί μοι δὲ τῇ ταῦτα συγγραφοντι. Ὅποῖαι μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς ὀστέαις τὰς τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμωτα, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοὺς βαρβάρους καταστρεψα-

στοτέρων εἰς θάνατον, καὶ ὅσα ὀχλήματι πῦρ βέλει χρηστέον πρὸς τὴν ἐκεί καταπαύσιν, ἀλλὰ μὴ θάνατος προαρπασάτω ἴσως ἀκλεῆς καὶ ἐλάμαρτος. Ἡδὴ ποτὲ τισὶν ὡς αὐτοῖς, ὧν οἱ καθ' αἰμά τε καὶ ὁμόπιστοι ποτὶ κεχρημένοις ὡς εἰς κοινὸν εἰσεληλύθασι τὸν τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ νεκροῖς ὁμόσκητος γέγονεν ὁ σύγχρονος Πατρὶ καὶ ὁμόθρονος. Ἡμεῖς ἔσμεν οἱ δυνατοὶ καὶ διεσπασμένοι πάντες βομφαλόν, καὶ ὡς κλίνην περιέποντες Σολομύοντιον τὸν ζωδόχον τάφον καὶ θεοδέγμονα. Τοὺς ἐκ τῆς Ἀγᾶς τοῖνον τῆς δουλείας ἐκποδὼν οἱ ἐλευθεροὶ ποιησάμεθα, καὶ ὡς λίθον προσκόμματος τῆς ὁδοῦ ἐξάρωμεν τοῦ Χριστοῦ, οὗς οὐκ οἶδ' ὅπως Ῥωμαῖοι ὡς ἐπὶ σφάγια ἑαυτοὺς ἐκτρέφουσι λυκιδεῖς καὶ τοῖς οἰκείοις δυσκλεῶς πιαίνουσιν αἵμασι, δέον ἀλκὴν ἀναλαβόντας καὶ λογισμὸν ἔμφρονος ἀνδρός, ὡς θῆρας ἐκ ποιμνίων, τῶν οἰκείων ἀπελάττει χαρῶν καὶ πόλεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος, ὡς ἔστιν ὁρᾶν, οὐκ ἄλλως περίσιμος εἰ μὴ καινοτέρην ἀνοίξει τις πύρρον, αὐτὸς ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ τοῦτον εἰσπηγίσσομαι γενεσόμενον καὶ τοῦ εἰσπηγθέντος πρώτως κατάρξομαι. Ἐς ὁμιχμίαν φραζόμενοι μίαν, καὶ ταῖς χερσὶ δόντες τὰ δόρατα, διεξίπασσάμεθα σὺν ῥύμῃ τοῦ ποταμοῦ τοῦδε ῥεύματος, καὶ ἐς αὐτὸ ἐμβάλλωμεν μεθ' ὁρμῆς καὶ στήσεται, οἶδα σαφῶς, τὸ ὕδωρ ἀναχασθὲν καὶ τοῦ κατ' ἐσθωρίαν ἀνακοπήσεται προῖόντι ὡς περ ἐπαναστραφέν, καθὰ καὶ πάλαι ῥοῦς ὁ Ἰορδάνειος τῇ Ἰσραὴλ περυσόμενος. Καὶ εἴη ἂν τὸ ἔργον τοῦτο καὶ διανοήματα τοῖς ὀψιγόνοις ἀοιδίμον, χρόνῳ μὴ διακοπτόμενον, οὐ λήθης ἐξίτηλον βέβηκε, καὶ κατὰ γὰρ πλάτος τῶν Περσῶν, ὧν τὰ κῶλα περὶ τοῦτον πεσοῦνται τὸν ποταμὸν ἐς κολωνὸν αἰρόμενα καὶ ὡς τρόπιον προφαίνόμενα εἰς κλέος ἡμῶν αὐτῶν ἀθάνατον. » Τοιαῦτα παρακελευσάμενος καὶ τὰ σημεῖα τῆς μάχης ἀναδείξας, αὐτὸν τε τὸν ἵππον ἐφῆκε συχνὰ μυωπίζων τε καὶ ἐγκελευόμενος ὡς τὸν ποταμὸν μετὰ ῥύμης διαθεσόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ παῖνι-σαντες καὶ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες ἐχώρου ὁμοίως, πυργηδὸν ταξάμενοι καὶ πυκνώσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἀθρόοι ἐξίππαστοι, ὡς τοῦ ποταμοῦ χεύματος τὸ μὲν ἐς τὴν χέρσον ἐκτιναχθῆναι ταῖς τῶν ἵππων χηλαῖς, τὸ δὲ διακοπῆναι καὶ τῆς πρόσω στήναι φορᾶς, ὡς εἴπερ εἰς ἀνάρβρον παρὰ φύσιν ἀνέλυεν

ἢ καὶ εἰς τὸ ὑπὸ πύσω ἀνεστοιβίζετο, αὐτοὺς δὲ ὡς διὰ ξηρᾶς ὑδροποροῦντας παρὰ δόξαν τοῖς Πέρσαις ἐπεισπεσεῖν, ὅτε καὶ μὴ ἔχον τὸ βάριον φυγῇ τὴν σωτηρίαν ὑποκλέψαι γούν (διωκόμενοι [P. 48] γὰρ κατελαμβάνοντο, μηδὲ τῶν ἵππων αὐτοῖς ἐπαμυνόντων, καὶ ἦσαν ὠκύποδες καὶ ἐπ' ἄκρων ἀνθερίων μικροῦ θέοντες) ἤ ὁμοίως χωρεῖν τοῖς Ἀλαμανοῖς κατὰ μάχην ἀγχιέμαχον, ἐκρεανομοῦντο ποικίλως, καὶ ἐπ' ἄλλῃ ἄλλος ἔπιπτον ὡς ἀστύχους, εἴτ' οὖν ὡς ῥᾶγες αἶμα τὸ ζωτικὸν ἀπεθλίσκοντο τοῖς λογχιφόροις ληνοδοτούμενοι. Οἱ μὲν γὰρ δόρασι διηλαύνοντο, οἱ δὲ τοῖς τῶν ξιφῶν ἐπιμήχεσιν ἀπεχώρου διὰ χεῖρ διαιρούμενοι, καὶ μάλιστα τὸ ψιλὸν αὐτῶν καὶ γυμνὸν τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ τοῖς ξιφιδίοις παρασταδὸν οὐταζόμενοι ἀνιτρέποντο, τὰς χολάδας τοῦ χαλκοῦ διεκχέοντες, ὡς τοὺς πεσόντας Ἡέρσας τὰ ἐκείσε καλύψαι πεδίᾳ τοῖς πτώματιν ἀκριβῶς καὶ ὑπεράντλους τὰς φάραγγας θεῖναι τοῖς αἵμασι, τῶν δὲ Ἰταλῶν βληθῆναι μὲν ἀπὸ τόξων πολλοὺς, καταβληθῆναι δὲ καὶ ἀφυπνώσαι βραχεῖς εἰς θάνατον. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ τῶν πεσόντων ἐς δεῦρο πολύποσον οἱ τῶν ὀστέων σωροὶ οὕτω συχνοὶ καὶ μετέωροι ὄντες καὶ κατὰ τὰ ἀνεστηκῶτα γεώλογα ἐπαρμόμενοι, ὡς θύμα κείσθαι καὶ ἄλλοις μὲν ὁπόσῃ τῆς ἐκείσε φερούσης ἤψαντο, καί μοι δὲ τῇ ταῦτα συγγραφοντι. Ὅποῖαι μὲν οὖν ἦσαν τῶν θριγγῶν αἱ περίμετροι, οἱ τῶν Κίμβρων τοῖς ὀστέαις τὰς τῶν Μασαλιητῶν ἀμπέλους περιεφράγμωτα, Μαρίου τοῦ Ῥωμαίου τοὺς βαρβάρους καταστρεψα-

μένου, εἶδεῖν ἂν σαφέστατα ὅσοι τὸ καινὸν ἐκεῖνο ἔργον ὀφθαλμοῖς διειλῆσαν καὶ τοῖς λοιποῖς εἰς ἀκοὴν ὡτίου παρέπεμψαν· τὸ δὲ νῦν τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνο δὴ πυροῦθεν, εἶγε μὴ, μεγαλοῦν' αὖ τὰ κατὰ Κίμβρους ἱστορικῇ τὴν φύσιν ὑπερφωνοῦσα καὶ εἰς μῦθον ἐκπίπτουσα. Τὸ δ' ἐκ τούτου ἀπόλεμος αὐτοῖς ἦν ἡ κορεία, οὐδὲν αὖ τῶν βαρβάρων εἰς προὔπτον ἀντίπαλον φαίνουσα.

TOMOS ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER SECUNDUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 49] Α'. Καὶ τοιοῦτοις μὲν οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες (66) ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενοι τὴν κοίτην Συρίαν κατέλαβον· ἐν ᾧ δὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων οὗτο· ἐβίβειζον, παρημεφότες μὲν τὰ Ῥωμαίων ὄρια, τῆς δ' ἔκτω Φρυγίας ἀπτόμενοι, Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας, αἱ πάλαι μὲν Ῥωμαίοις ὑπέκειντο, νυνὶ δὲ ἀνέϊται βαρβάρους καὶ δορύκτετοι παρ' αὐτῶν καρπίζονται· μαλακίᾳ πάντως καὶ οἰκουρίᾳ τῶν τὰ Ῥωμαίων πρὸ πολλοῦ διεπόντων πράγματα, μὴ περὶ κλείστου τιθεμένων μογερῶν καὶ προκινδυνεύειν ὧν ὑπερικήθητο, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ διεσκοπεῖτο πῶς ἂν τοὺς Σικελούς μετελεύσεται, δίκην προξόμων ὧν ἀπανθρώπως εἰς Ῥωμαίους ἐπραξάν, τὴν τε Κερκυραίων ἄκραν, ἣ νῦν ἐπικέκληται Κορυφῶν, τῆς ἐκ τούτων ἀπαιλλέξει φρουρᾶς. Ὁ γὰρ δὲ τῆς Σικελίας τότε κρατῶν Ῥογέριος, εἶτε καθ' ὁμολογίαν μετὰ τοῦ τῶν Ἀλαμανῶν προδῶσαν ῥήγος, ὡς ἐλέγετο, εἶτε καὶ αὐθαριῶς ὁρμώμενος, σὺνδρομον ποιεῖται διὰ ταχυναιτουσῶν νηῶν τῇ τῶν Ἀλαμανῶν κινήσει τὴν τῶν παρακτίων Ῥωμαϊκῶν χωρῶν κατέδρομην. Ἀπάρως τοίνυν ἐκ Βρεντησίου στόλου τῇ τῶν Κερκυραίων προσέχει, καὶ ἀμαχεῖ καὶ ἐξ ἐφύδου ταύτην αἰρεῖ. Τὸ δ' αἴτιον οἱ τῆς χώρας οἰκτορες, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν σύνεσιν ὑπερῶ φιλότεροι, Γυμνοὶ (67) τὴν ἐπικήλυσιν. Οὗτοι γὰρ βαρύν, ὡς ἔφασκον, καὶ δυσόπιστον φορολόγον μὴ φέροντες, οὐδὲ τὰς ἐκ τούτου παροινίας ἐπὶ πλείον ἐνεγκεῖν ἔχοντες, βουλὴν βουλευόνται πονηρὴν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ οὐχ οἷοι τε δυνεὶς αὐτὴν κρατύνειν, ὡς ἔρμαιον ἀρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσκύντες τῷ τοῦ στόλου ἡγεμόνι καὶ τῇ τούτου εἰμύλῳ γλώττῃ προσεσχικότες καὶ ἔχνεσι προδόντες

A I. Ac Itali hujusmodi certaminibus exercitati Colesyriam occuparunt. Dum vero versus Hierosolyma pergebant, et Romanorum finibus superatis Phrygiam superiorem, Lycaoniam et Pisidiam attigerant, olim Romanæ ditionis, tum a Barbaris superiorum imperatorum ignavia et desidia bello subactas, ut quibus parum cordi erat labores et pericula pro eorum salute quibus præerant adire, Manuel imperator animo agitabat, quo pacto injurias Siculorum Romanis inhumaniter factas ulcisceretur, et Corcyæorum promontorio, quod nunc Corypho appellatur, præsidium eorum depelleret. Nam Rogerius, 97 qui in Sicilia tum regnabat, sive ex fœdere cum Alemannorum rege ieo, ut forebatur, sive sua sponte, una cum motu Alemannorum et ipse navibus expeditis Romanorum oram maritimam incursabat. Classis igitur Brundusio profecta Corcyram appellit, eamque citra dimicationem primo impetu capit. Causa ejus rei fuerunt insulares, ii præsertim qui omnia prudentiæ expertes Gymni cognominantur. Causati enim se gravem et intolerabilem exactorem ejusque injurias diutius ferre non posse, improbum consilium capiunt. Quod cum suo Marte non possent exsequi, occasione cupide arrepta classis præfectum adeunt, ejusque blandiloquentia illecti Siculum præsidium nulle armatorum certis conditionibus accipiunt. Ita dum fumum tributis fugiunt, temere se in servitutis ignem præcipitarunt; ac Romanis homines levissimi et diuturnum et gravissimum bellum concitarunt. Ille vero castello pro virili munito, ut nec capi nec oppugnari facile posset, Monembasiam

Hier. Wolfii notæ.

(66) Οἱ τῶν Ἰταλῶν παῖδες. Οἱ Ἀλαμανοί. Magna est Græcorum negligentia in distinguendis gentium nominibus, quas appellant πολυσπερέα γένη ἑσπέρια ἢ δοτικὰ. Confundunt Italos, Siculos, Latinos, Alemannos, Francos, Gallos, tantis locorum et ingeniorum intervallis distinctos (ἐπεὶ μάλα πολλὰ μετὰ τὸ οὐρεῖ τε σκιδόντα, θάλασσά τε ἤχθησσα.) Id inde accidisse reor, vel quod Germani magnam

Italiæ partem et Siciliæ olim tenuerunt, vel quod Romanum pontificem summum sacrorum autistitem agnoverunt. Eas vero gentes quæ Byzantino imperatori paruerunt, Romanorum appellatione celebrant. Quod semel in hoc loco admonuisse sufficiat. (67) Apparet vel magistratus vel familia alicujus cognomentum fuisse Gymnos.

trahit, id quoque 98 promontorium citra sanguinem, quemadmodum paulo ante Corcyram, occupaturus. Sed cum in viros cordatos et libertatis dulcedinem expertos incidisset, ita repulsus est ac si in petram immobilem impegisset, infectaque re, remis dissimulandæ fugæ causa ad puppim conversis, discessit. Vitatoque Maleensi trajectu, ventorum contrariis procellis infesto, de quo proverbium usurpatur, Ad Malæam cum accesseris, eorum quæ domi habes obliviscere, fretum interius ingreditur. Et latus ejus utrumque pervagatus, non aperta loca duntaxat populatus est, sed opportuna etiam et munita partim in deditiōnem accepit, partim vi subegit; atque Acarnania, Ætolia, quæ nunc Artinia dicitur, totaque ora maritima vastata, Corinthiacum sinus intrat. Et in Crissæum portum invectus, in Mediterranea impresionem facere ausus est, cum neminem adversarium parem haberet. Præterea classis præfectus gravi et levi armatura in aciem e navibus educta, celorum instar qui pabulum utrinque petunt, in Ætoliā irrupit, et interjectis oppidis obiter direptis Thebas cepit, et cives inhumaniter tractavit, qui cum ex antiquo rumore divites haberentur, 99 homo insatiabilis, qui nullum cupiditati statuerat modum, nisi eum ut naves omnes aut saltem plurimas pecuniæ pondere ad tertium usque cingulum demergeret, et opifices exhausit, et sordidi oboli curiosus indagator, potentes, illustri genere natos, ætate venerabiles et dignitate præstantes viros, variis afflictis modis, nullius verecundiæ aut misericordiæ motus, homo prorsus inexorabilis, non vindictam inevitabilem, non Cadmeam victoriam timens. Denique sacris libris propositis, singulos cinctis lumbis ingressos, inspectisque libris, cum jurejurando suam rem familiarem declarare eaque abjurata discedere coegit. Sic omni auro, omni argento, omni pretiosa veste navibus imposita, ne corporibus quidem eorum pepercit quos spoliavit: sed primoribus delectu ex optimatibus habito comprehensis, et matronis pulcherrimis ac dissimilis et texendi peritissimis selectis, inde discessit. Ita rebus prospere succedentibus, neque terra neque mari ullo resistente, Corinthum tendit, urbem divitem, in 100 Isthmo sitam, duobusque commodiis iis ad exportationem et importationem ac commutationem mercium portibus nobilem; in quorum alterum ex Asia, alterum ex Italia appellitur. Cum autem mercatum, quæ inferior urbs est, vacuum reperisset, Acrocorinthus etiam (omnes enim esculentia omnia, omnes opes sive sacras sive profanas eo contulerant) tentandum censuit, et si fieri posset, expugnandum. Fuit autem Acrocorinthus veteris urbis arx, nunc vero castellum munitum est, monti alto impositum in acutum cacumen fastigiato, ipsum vero fastigium planitiem habet menes forma, firmis mœnibus circumdatum; intus non pauci sunt aquæ pellucidæ et potabilis puteoli, et fons Pirene, cujus etiam Ho-

α ἄλῳπεκος ἐπὶ ῥήταϊς ὁμολογίαις εἴσω δέχονται Σικελιώτιν φρουρὰν, εἰς χιλίους ἀριθμουμένην φρακτούς. Καὶ οἱ μὲν κανὼν φορολογίας ἀποδιδράσκοντες ἔλαθον ὑπὸ χαυνότητος νοῦ τῇ τῆς δουλείας ἐμπειρόντες πυρὶ καὶ Ῥωμαίοις ἐσνεγκόντες πόλεμον οἱ χαλῆφρονες χρόνιον ὁμοῦ καὶ βαρύντατον· ὁ δὲ τὸ φρούριον κρατυνόμενος, καὶ ὡς εἶχεν αὐτὸ ποιήσας δυσπλωτότερον καὶ οἷον ἀπροσμάχωτερον, ἐκεῖθεν ὀνυχθεὶς τῇ Μονεμβασίᾳ προσίσχει, ἐλπίζει θαλάπλεμος ὡς λήψεται καὶ ταυτηνὶ τὴν ἀκρὰν ἀναμύωσι· ὥσπερ πρὸ τρίτης τὴν Κέρκυραν. Ἄλλ' ἀνδράσιν ἐντυχὼν νῶ διοικουμένοις καὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἡγνοήκοσι Παφίαν, ἀπεκρούσθη ὡς εἰ καὶ προβόλῃ προσέβαλεν ἀτινάκτῃ, καὶ πρύμναν κρουσόμενος ἐκεῖθεν ἀνάγεται [P. 50] ἄπρακτος. Β Ὑπερβὰς δὲ τὸν ἐπὶ Μαλέαν πλοῦν, ἀντιπλοῖας γέμοντα πάσης, περὶ οὗ καὶ ταῦτα παροιμιάζεται, « Μαλέαν δ' ἐπικάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴωνδε, » τὸν εἰσέχοντα προῖκτον ἀνάγεται, καὶ τὰ τοῦτου ἐκατέρωθεν ἐπὶ τὸν οὐ τὰ εὐχέμεντα μόνον κατέδραμε λείαν τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλως ἐπικαιρότατα καὶ δυσάλωτα, τὰ μὲν ὁμολογίᾳ χειρουργέμενος τὰ δὲ πολέμῳ δουλούμενος, Ἀκαρνᾶνας τε καὶ Αἰτωλοὺς τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτινοὺς, καὶ ὅσα πάραλα ἀμαυρῶν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσέπλευσε. Καὶ τῇ Κρισσαίῃ λιμένι προσορμισθεὶς τοῖς ἐν μεσογείῳ θαρρῆει προσβαλεῖν, οὐδένα ἔχων ἀντίπλοον ἰσοστάσιον. Ἀμέλει καὶ ὁ τοῦ στόλου ἀρχηγὸς τὸ ὀπλιτεύον καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τάξεις διειληφώς, καὶ χειρσῆτος φανείας ὁ τέως θαλάττιος κατὰ τῶν κτηνῶν τὰ ἀμφιδοσκόμενα, τῇ Καδμεΐᾳ γῇ παρενέβαλε, καὶ τὰς ἐν μέσῳ κωμολόλους ὁδοῦ πάρεργον λήϊτάμενος ταῖς ἐπταπύλοις θύραις προσέβαλεν, ὧν καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσπύγῃ, κατὰ γὰρ παλαιὰν φήμην τῆς πόλεως ὡς πλουσίους τρεφούσης οἰκήτορας εἰς χρημάτων ἀπλησίαν ὑποναττόμενος, καὶ μηδὲν κέρρον φιλοπλουτίας εἰδώς, ἀλλ' ὄρον τιθέμενος τῆς ἐφέσεως τὸ καὶ εἰς τρίτον ζωστήρα τῇ ὀκτῇ τῶν χρημάτων τὰς πᾶσας ἢ τὰς πλείους νῆας βαπτίζεσθαι, τοὺς τε χειρῶν κατὰς ἐξεπείχε, περὶ τοῦ ῥύπου τῶν ὀβολῶν πολυπράγμων γινόμενος, καὶ τοὺς δυνατοὺς καὶ λαμπροὺς τὸ γένος καὶ σεμνοὺς τὴν ἡλιγίαν καὶ περὶ φανείας κατ' ἀξίωσιν διαφόροις κακώσεσι καθυπέβαλλε, μηδὲν δὲ λαμβάνων αἰδῶ καὶ φειδῶ, μὴ δυσωπούμενος τὴν δυσώπειαν, μὴ τὴν Ἀδρίστειαν εὐλαβούμενος αὐτοῦ που λαβοῦσαν ἀρχὴν, ἢ τὴν Καδμεΐαν λεγομένην νίκην ὑποβλεπόμενος. Τέλος δὲ τὰ ἱερὰ προθεῖς γράμματα ἡνάγκαζεν ἕκαστον, τὴν ὁσπὴν ὑπεζωσμένον εἰσιόντα, τὴν οἰκίαν οὐσίαν οἷς ἐνθεωρεῖται μεθ' ὅρκου διασαφεῖν καὶ ταύτην ἐξομνύμενον ἀπιέναι. Καὶ οὕτω πάντα χρυσόν, ἄργυρον πάντα διακροήσας, καὶ τὰς χρυσοῦφεις ὀθόνας ταῖς ναυσὶν ἐνθήμενος, οὐδὲ τῶν σωμάτων αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κλαμωθέντων ἀπεσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀριστίνδην τὸ προῦχον συλλαβὼν, τῶν τε γυναικῶν ἀποκρίνας ὅστις τὸ εἶδος καλὰ καὶ βαθύζωνοι καὶ τοῖς νάμασι πολλὰς τῆς καλλιχροῦνου Δίρκης λουσαμέναι καὶ τὰς κόμας διευθετισμέναι καὶ τὴν

ιστορικὴν κομψότητα καλῶς ἐπιστάμεναι, οὕτως ἀκαίρως ἀνίσταται. Κατὰ βούλησιν δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν προχωρούντων, καὶ μηδένα τοῦ καιροῦ ἀντιμαχόμενον ἔχοντος. οὐ κατὰ χέρσον, οὐ κατὰ θάλασσαν, τοῦ πρὸς Κόρινθον ἔχεται πλοῦ, πόλιν ἀφνειὴν καὶ κειμένην πρὸς τῇ Ἰσθμῷ καὶ ὀλβιζομένην ὑπὸ λιμένων δυοῖν, ὧν ὁ μὲν τοὺς ἐξ Ἀσίας ναυλοχεῖ καταίροντας, ὁ δὲ τοὺς ἐξ Ἰταλῶν εἰσπλέοντας, καὶ βῆδ' οὖς ἐκατέρωθεν τὰς εἰσχωγὰς τε καὶ ἐξαγωγὰς τῶν φορτίων ἔχουσιν καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ποιούμεναι ἀμοιβὰς. Καὶ δὴ τὸ ἐμπόριον εὐδὼν ἔρμενον, περὶ καὶ κάτω πόλιν ἐπονομάζεται, ὡς ἀπάντων ἀνασκευασμένων εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον [P. 54] καὶ συνθηροκότων εἰς αὐτὸν ὄψον πᾶν, δόλον ἅπαντα, ὅσος τε ἰδιώταις ψάειντο καὶ ὅσος θεῶν ἀφιέρωτο, ἔγνω δεῖν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀκροκόρινθου πειρασθῆναι, καὶ τούτων, εἰ οἶόν τε, ἐξελεῖν. Ἔστι δὲ ὁ Ἀκροκόρινθος τῆς μὲν πάλαι πόλεως Κόρινθου ἀκρόπολις, νυνὶ δὲ φρουρίων ὄχυρόν, αὐτὸ δὲ ὅρος ὑψηλόν, εἰς δὲ ξείαν τελευτῶν κορυφὴν, αὕτη δὲ εἰς τραπεζῶδες χωρίον ἀποτελεσθῶσα ἐπίπεδον, τετειχισμένον ἀσφαλῶς. Ἐνδοθεν δὲ εἰσι ποτίμου ὕδατος καὶ διζυγοῦς οὐκ ὀλίγα φρεάτια καὶ ἡ Μειρήνη κρήνη, ἥς ἐν βραχέσι τῷ Ὀμηρῷ μέμνηται. Ἀσφαλῆ δ' οὕτω καὶ ἀνεπιχειρήτον ὄντα τὸν Ἀκροκόρινθον (καὶ φύσις γὰρ καὶ θέσις τοῦ τόπου καὶ περίβολος ἀβρύχης συνδραμόντα δυσάλωτον ἢ ἀνάλωτον αὐτὸν ἀπειργάζεσθαι) οἱ Σικελοὶ ἀπονητὶ τὸ πλεῖον εἰσήσαν, βραχὺν ἀναλωκότας καιρὸν εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐρύματος. Καὶ καιρὸν οὐδὲν τὸ συμβᾶν, οὐδὲ θαυμάζεσθαι ἄξιον· οὐ γὰρ ἐπὶ ἤρκεσεν ἂν αὐτὸ ἐκ τῶν τῷ φρουρίῳ, καὶ τῷ φυλακικῷ ἀξιόμαχον. Ἀλλ' εἴχετο μὲν ἀριθμῷ καὶ τούτους πολλούς, εἰς ἄνδρα δ' οὐδένα συναλειτουργοῦν ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλεως· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ σπῶν ἀρχηγῶν (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πῆρις κομποπόλεων οὐ βραχεῖαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλεωρὴν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὁ τοίνυν τριτάρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάμενος ἀπανταχόθεν οὖσαν ἀνεπιχειρήτον, σὺν θεῶν πολεμήσας ἔφη καὶ θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῷ χῶρον κατασχέειν παρταχόμενον, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλυνὼν δυνάεσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα δὲ τὸν Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ γυναικωνίτιδος. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένει λαμπροτάτους τῶν Κορινθίων ἐδουλαγώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὅσαι κάλλισταί τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' αὐτῆς τῆς εἰκόνης τοῦ ἐτ' μάρτυσι μεγίστου καὶ διαβοήτου ἐν θάύμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόμενος, ἀλλὰ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῶ χρησάμενος ἀνίστατο πύμπαι, ὡς εἴχετο, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀτραπέστερον καταστισάμενος, ὅτε καὶ τὰς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους φορταγωγούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὖσας ὑπερδριβεῖς καὶ τῆς ἀνω εἰρεσίας ἐγγύς που βαπτομένας τῷ βέμπαι.

Β. Τούτῃ τε οὖν ἐν ὧσιν ἔνθηα ὄντα ἐλύπει τὸν ἀποκράτορα Μανουήλ, καὶ κατὰ Δία ἐποίησε τὸν Ὀμηρικὸν ἀτεχνῶς, συχνὰ τὸ ποιητέον ταῖς φρεσὶ μεμυρίζοντα, ἥ τὸν Νεοκλέους Θεμιστοκλῆν, αἰεὶ ἐπὶ συννοίας ὀρώμενον καὶ ἀύπνους νύκτας λαύοντα καὶ πρὸς τοὺς πυνηνομένους ἀποκρινόμενον ὡς παρὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡ Μιλτιάδου τὸ τρώπειον. Συνεκάλει τοίνυν εἰς τὴν τοῦ γεννησμένου βουλῆν πάντα τὴν τακτικὴν ἐπιστήμωνα καὶ δημηγόρον εἰδότα λέγειν τῶν νηφάδων πυκνότερον. Μία οὖν ἐκ πολλῶν ἐρίστη δέδοκτο βουλὴ καὶ τῷ αὐτοκράτορι ἐπεψή-

merus in Odyssea meminit. Id castellum, quamvis et natura et manu adeo munitum, adeo tutum ac pene inexpugnabile, Siculi Franci citra laborem fere sunt ingressi, exiguo tempore ad deditionem coactum. Neque vero novum hoc est aut mirandum; neque enim ipsum castellum sine iusto praesidio se ipsum defendere **101** aut hostes propulsare potuit: quamvis enim multi custodes in eo essent, nullus tamen inter illos fuit vir fortis, cui recte civitatis custodia crederetur. Nam imperatorii milites cum suo duce Nicephoro Chaluph et Corinthiorum procures ibi desidebant; et ex vicinis oppidis non pauci eo tanquam in certissimum asyllum se receperant. Classis autem praefectus, munitione potitus, ejusque natura considerata, ad quam oppugnandam nusquam pateret aditus: « Deo duce, inquit, pugnabimus: Deus nobis hunc locum occupandum praebuit. » Eos vero qui intus erant derisit et ut imbelles exagitavit, Chaluphem in primis ut femina molliorem et ad colum et lanam tractandam aptiorem. Illius quoque loci opibus in triremes impositis, Corinthiorum nobilissimos et matronas fortissimas et ditissimas in servitutem abduxit. Ac ne Theodori quidem martyris miraculis clari imagine abstinuit: sed ea quoque ex templo abrepta, secunda navigatione usus in re-ditu Corcyraeorum arcem firmavit. Tum si quis Siculas triremes multis pulchris rebus onustas et ad summum usque remigium **102** depressas vidisset, rectissime dixisset non naves esse piraticas sed onerarias mercium omne genus vehentes.

τοὺς ἐπιόντας ἐχθροὺς ἀπετρέψατο μὴ ἔνδον ἔχον ἀριθμῷ καὶ τούτους πολλούς, εἰς ἄνδρα δ' οὐδένα συναλειτουργοῦν ἀγαθὸν πρὸς φύλακα πόλεως· οἱ τε γὰρ ἐκ βασιλείας ἔνδον προσέμενον μετὰ τοῦ σπῶν ἀρχηγῶν (ἦν δ' οὗτος ὁ Χαλούφης Νικηφόρος) καὶ τῶν Κορινθίων οἱ προὔχοντες, καὶ τῶν πῆρις κομποπόλεων οὐ βραχεῖαι μοῖραι ὡς εἰς καιριωτάτην τοῦ πολέμου ἀλεωρὴν εἰσεληλύθασι τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὁ τοίνυν τριτάρχης ἔνδον τοῦ φρουρίου γενόμενος, καὶ τὴν φύσιν τούτου κατασκευάμενος ἀπανταχόθεν οὖσαν ἀνεπιχειρήτον, σὺν θεῶν πολεμήσας ἔφη καὶ θεὸν εἶναι τὸν τοιοῦτον αὐτῷ χῶρον κατασχέειν παρταχόμενον, κακῶς φάσκων τοὺς ἔνδον καὶ πλυνὼν δυνάεσιν ὡς ἀγενεῖς τὰ πολέμια, μάλιστα δὲ τὸν Χαλούφην, ὃν καὶ γυναικὸς ὠνόμαζε μαλακώτερον μηδὲν ἐπισταμένης πλέον τῆς ταλασιουργοῦ γυναικωνίτιδος. Ὡς δὲ καὶ τὸν ἐκεῖσε πλοῦτον ἐνέθετο ταῖς τριήρεσι καὶ τοὺς γένει λαμπροτάτους τῶν Κορινθίων ἐδουλαγώγησεν, ἐξηχμαλώτισε δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ὅσαι κάλλισταί τε καὶ βαθύκολποι, μηδ' αὐτῆς τῆς εἰκόνης τοῦ ἐτ' μάρτυσι μεγίστου καὶ διαβοήτου ἐν θάύμασι Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου ἀποσχόμενος, ἀλλὰ καὶ ταύτην τῇ αὐτοῦ τεμένει ἀνακειμένην ἀνελόμενος, οὐρίῳ καὶ φορῶ χρησάμενος ἀνίστατο πύμπαι, ὡς εἴχετο, καὶ τὴν τῶν Κερκυραίων ἄκραν ἐν τῇ διάπλῳ πρὸς τὸ ἀτραπέστερον καταστισάμενος, ὅτε καὶ τὰς Σικελιώτιδας τριήρεις ἰδὼν τις εἶπεν ἂν σκοπιμώτατα μὴ νῆας εἶναι πειρατικάς, ἀλλὰ μυριοφόρους φορταγωγούς, πολλῶν καὶ καλῶν χρημάτων οὖσας ὑπερδριβεῖς καὶ τῆς ἀνω εἰρεσίας ἐγγύς που βαπτομένας τῷ βέμπαι.

II. Quo nuntio turbatus Manuel imperator non secus ac Homericus ille Jupiter, aut Themistocles in omnes noctes ob Mitiadis tropæum agens, sollicitè quid agendum esset animo agitabat. Igitur viris et rei militaris peritis et eloquentia claris accersitis, unum e multis consilium approbavit. Siculos terra marique bello petendos, eoque majore apparatu, quod id bellum spe non optima niteretur et multa impedimenta habiturum videretur, quippe de quo ex sententia conficiendo veteres quoque imperatores desperassent. Convocantur

Orientalis et Occidentales legiones; triremes partim reficiuntur, partim novæ adificiuntur. In certas ignis Græcus imponitur, qui longo jam tempore abditus latuerat. Omnis generis navigia circiter mille tam ad 103 viros et equos quam ad commeatum veherdum contrahuntur et in mare deducuntur. Sunt et pedestres copiae ex omni imperio conscriptæ, armis, viribus atque animis florentissimæ, et hostibus merito formidabiles. Nam Joannes Manuelis pater, optimus et bellicosissimus imperator, nec cæteris in rebus quæ ad publicum utilitatem spectarent negligens, et in catalogus militum in primis intentus fuit; eosque tum congiariis liberalibus excitavit, tum bellicis exercitationibus firmavit. Sic igitur optime ad bellum Siculum, ut putabat, instructus, Stephano Contostephano sororio magno duce designato, classem jubet solvere; pedites quoque præter cæteros duces Joanne Axucho magno domestico adjuncto, cujus supra sæpe mentionem fecimus, ablegat. Triremes ad Phæicum litus appulsæ ita distributæ sunt, ut et Romanæ et Venetorum sociæ seorsim stationes haberent, ne ex promiscuo congressu contentiones orirentur. Paulo post 104 ei ipse imperator cum exercitu egreditur; et Scythis primo congressu profligatis, qui Istro superato loca Hæmo monti vicina populabantur, relicta Philippopolim recta ad Coreyam pergit. Cujus insulæ promontorium altissimum in nubes assurgit, anfractibus inflexum et in mare profundissimum prominens præruptis petris septum: tota urbs mœnibus firmissimis circumdata atque altissimis turribus ordinata est; quo mirabilior fuit ejus expugnatio. Ac navales copiae corona promontorium cingentes ferro totæ collucebant. Sed ante oppugnationem imperator per ejus linguæ peritos hostium animos periclitandos censuit, an citra pugnam castello vellet cedere. Qui cum ejus postulatis rejectis, portisque clausis ac vectibus firmatis, et sagittariis funditoribus et omnis generis machinis in mœnibus dispositis, pugnam cicerent, tum suis quoque legionibus idem facere et quovis modo ulcisci hostes jussit. Ex eo Romani tela velut in cælum ejaculantur, hostes vero sagittas tanquam nivem dejiciunt. Illi saxa tormentis vi adigere in altum conantur, hi grandinis instars saxa 105 dejiciunt; quorum tela ut ex superiore loco citra laborem missa, efficacia erant, cum Romanorum telis ex inferiore loco et nihil aut parum admodum læderentur. Quæ cum crebrius repelita Romanis præsens exitium denuntiarent, obsessis vero sine ullo incommodo optabilia essent, Romani cladibus excitati subinde novi aliquid in conspectu imperatoris excogitant, fortia facinora edunt, tolerantiam ærumnarum declarant, rationibus in re dubia inventis, unde quanta calliditate et rei militaris usu valerent elucebat. Verum illa omnia frustra erant, et vani conatus earum rerum quæ fieri non poterant. Imo gratissimam rem hostibus et optabilem

φιστο, μετελεύτεσθαι πολέμῳ τοὺς Σικελούς κατὰ τε ξηρὰν συγκροτηθῆναι κατὰ τε θάλασσαν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν οὐδὲ μὴδὲ τὰς ἐλπίδας ἀγαθὰς ὑπετείνετο, οὐδ' ὑπέβυλλε βραχέα τὰ προσστέμενα, μέγιστος ἀναφανιδόμενος καὶ τοῖς πάλαι ἀπειρημένος Ῥωμαίων ἀναξί. Συλλέγεται οὖν τὰ ἔφα καὶ ἐνπείρια τάγματα. Αἱ μὲν ἐπισκευάζονται τῶν τριηρέων, αἱ δὲ νεωστὶ πηγνύνται, καὶ πρὸς τὸν πλοῦν ἀρτίωσιν δέχονται· αἱ πυρφόροι τὸ ὑγρὸν εἰσδέχονται πῦρ τὸ τέως ἡμερῶν ἀδιεχχυντόν· ἀθροίζονται πεντηκόντοροι, ἀγείρονται μουσάρωνες· αἱ ἱππαγωγοὶ ἀσφαλτοῦνται, αἱ φορταγωγοὶ πληροῦνται τῶν ἐδωδύμων, οἱ ἐπακτροκέλητες εὐτρεπίζονται. Πάντα δὲ τὰ σκάφη, τοῖς ἱπτοῖς πετρωθέντα ἐκ τῆς ἡόνος ἀνάγονται, ἐφ' ἧς ἦσαν σαλεύοντα. Συγκροτῶντο γοῦν ὁ στόλος ἀρχοῦ που τῶν χιλιῶν πλοίων, αἱ δὲ πεζικαὶ δυνάμεις ἐς μυριάδας ἡθροίσθησαν. Ἐφρίξαν ἂν καὶ Γίγαντες, εἰ παρήσαν, τοιαύτην παρεμβολήν, ἐπεὶ καὶ εὐανδροῦσα ἦν ἡ Ῥωμαίων πᾶσα τὸ τότε καίρου καὶ τρέφουσα ἄθροας ἡρωϊκὴν ἐνδεικνυμένους ἀλκὴν, καὶ τὸ ὀπλιτικὸν οὐκ ἦν ἀγενές, ἀλλὰ τὴν ὁρμὴν λεοντωδὲς καὶ ἀνυπίστατον. (1) γὰρ βασιλεύτατος τῷ ὄντι καὶ στρατηγικώτατος Ἰωάννης, ὁ τοῦ Μανουὴλ τοκεὺς, οὐδὲ τᾶλλα μὲν ἐσχεδιάζεν ὅσα κοινὴν εἰσέφερε λυσιτέλειαν, τῶν δὲ στρατιωτικῶν καταλόγων δ' ἀπερόντως ἐπρόντιζε μάλιστα, συχνοῖς τε πταινῶν φλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπαιέτων πρὸς ἔργα πολέμια. Οὕτω τοίνυν καὶ ὡς ᾤετο, καλῶς τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον παρασκευασμένος ἀνάγεσθαι μὲν κελεύει τὸν στόλον τοῖς ἐρέταις καὶ κελευσταῖς λύσασσι τὰ καρχήσια, μέγαν δούκαν προβαλόμενος τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν Κοντοστέφανον Στέφανον, ἀπαίρειν δὲ καὶ τὴν πεζὴν στρατιάν ὑπ' ἀρχιτοῖς ἐτέροις, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀξούχῳ τῷ μεγάλῳ δομestikῳ, περὶ οὗ φθάσαντες ἐν πλείστοις παρεδελώσαμεν. Ἐῖχε τοίνυν τὰς τριήρεις ἡ τῶν Φαιάκων πᾶσαλος, ἦν καὶ διαμερίζονται πρὸς ἐνόμισιν αἱ τε τῶν Βενετικῶν συμμαχίδες νῆες καὶ αἱ Ῥωμαϊκαὶ αὐταὶ. Ἦν, εἰεν οὕτως οἱ ναύσταθοι τοῖς γίνεσιν ἀμφοτέροις ἅμικοι καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀναμῆς ἀναστροφῆς ἀγευστοὶ διαφορῶν μετὰ βραχὺ δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἔξεισι μετὰ τῆς στρατιᾶς. Ἐξ ἐφόδου δὲ τοὺς Σκύθας διαθρόσας, οἱ τὸν Ἰστρον διαδάντες τὰ περὶ τὸν Αἴμον ἐσίνοντο, ἄρας ἐκ τῆς Φιλίππου τὴν εὐθὺς Κερκύρας ἐβιάζεν. Ἔστι δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα αἰγίλιψ πᾶσα καὶ ἀγχινηφής, ἐλικοειδὲς τὴν θέσιν καὶ ὑψικόρυμβος, προσνευκυῖα ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης. Πέτραι δὲ περιβρώγεσαν αὐτὴν ἀμφίκριμνοι καὶ ἀπότομοι, τὸ δ' ὕψος ὑπὲρ τὴν φδομένην ἄορον. Τεῖχη δὲ ἀρράγῃ τὴν πόλιν περιείληφε πᾶσαν, καὶ πύργων περισσῶσιν ὑψώματα, ἃ καὶ ποιοῦσι τὴν ταύτης παραλογωτέραν ἄλωσιν. Αἱ μὲν δὲ ναυτικαὶ δυνάμεις τὴν ἄκραν περιστεψάμεναι παγγάλκοις πεοιέλουσι δόλεις· πρὸ δὲ τοῦ πολέμου ἐπιβλεῖν ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς δι' ὁμογλώττων καὶ ὁμοφώνων πειραθῆναι τῶν ἐνδον, εἰ πως ὑπεκσταῖεν αὐτῷ τοῦ φρουρίου ἀμαχητί. Ὡς δὲ τῶν λεγομένων ἀκουοὶ γεγονότες οὐδ' ὅλως ὑπενεδίδουσαν, ἀλλὰ τέ-

λεον ἀπηναινοντο, καὶ τὰς πύλας δὲ ἐπικλεισμένοι A plane faciebant, haud secus ac si cælum oppugna-
καὶ ὄγμῳ αὐτὰς ἀσφαλισμένοι, φραζόμενοι τε ὡς rent, aut nidos avium in sublimi emecula positos
εἶχον τὰ τεῖχη τοξόταις καὶ ζαγκράτορσι (68), καὶ ipsasve nubes sagittis peterent.
παντοίοις μηχανήμασι περιστέψαντες, ὅηλοι ἦσαν ἀκροβολιζόμενοι, τότε καὶ βασιλεὺς ἐρῆκε τοῖς τάγ-
μασι τὰ ὅμοια ὄρῃν καὶ παντοίως ἀμύνεσθαι τὸ ἀντίπαλον. Ἐντεῦθεν Ῥωμαῖοι μὲν ὅσα καὶ εἰς
οὐρανὸν ἠκόντιζον βέλεμνα, οἱ δ' ὡς νικητὸν κατέχεον τὰ τοξεύματα. Καὶ οἱ μὲν τοὺς ἐξ ἀφαιτρίων (69)
λίθους ἱεμένους ἀνῶθουν, ἢ ἀνῆρειπτον (70) εἰπεῖν οἰκειότερον, οἱ δὲ χαλαζήδον αὐτοὺς ἐπηφίεσαν, ὡς
συμβαίνειν τοὺς μὲν ὡς ἐξ ὑπερδεξίων καὶ ἀφ' ὕψους βάλλοντας ἀπονητὶ καὶ ἐνεργὰ ἐπαριέναι τὰ
βέλεμνα, τοὺς δὲ ὡς ἀπὸ γῆς μαχομένους πρὸς τοὺς ἐν τῇ τῆς ἄκρας ὑπερβολῇ βραχέα ἢ οὐδὲν τὸ ἀντι-
πίπτον λυπεῖν· ὡς δὲ πάλιν καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ πολὺ δρώμενα Ῥωμαῖοις μὲν οὐκ ἦν ἐς ἐντελὲς
ἀνύσιμα, εἰς δὲ θάνατον μάλιστα βλέποντα, τοῖς δ' ἐντὸς ὡς ἀπαθέσιν οὖσιν ἀσπάσια, καινότερον αἰ-
τεῖ παρὰ τῶν κακῶς πασχόντων Ῥωμαίων προσεφευρίσκειτο, φιλοτιμουμένων ἐπ' ὕψει βασιλείως καὶ
ἐργα χειρὸς ἀκμαίας ἐνδεικνυμένων καὶ καρτερῶν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἐτι δὲ μεθόδους ἐν τοῖς ἀπόροις πολ-
λὴν βαθυγωμοσύνην ἐκείνων κατηγορούσας καὶ ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν. Ἀλλ' ἠλέγχοντο τῶν ἀνε-
φίτων ἐρῶντες καὶ τοῖς ἀνηγούτοις ἐγγειροῦντες παντάπασί διακενῆς, καὶ τὰ πρὸς χάριν καὶ εὐκτεῖα
δρῶντες μᾶλλον τοῖς πολεμίοις, οἷς ἀντικρυς ὡ πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν διεφέροντο, ἢ γοῦν ἀεροβά-
μοι διημιλλῶντο πτηνοῖς τὰς καλίας πηξαμένους ἐπὶ τινος σκοπιᾶς, καὶ ἐπενόξενον νέφεσι. Τέλος
δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας προσάπολλυται δοῦξ, λιθιδίῳ κατὰ τοῦ κενώοντος πέτρας ἀπορράγνεν· βληθεὶς
ἦν περ ἐπαφῆκεν ὑψόθεν ἀφαιτρίον ὄργανον.

Γ'. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο ὀλιγοδρανίων κάρη βάλλων B III. Tandem ipse quoque magnus dux fragmine saxi
θ' ἐτέρωσε, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐν- machina excussi lumbos ictus, et semianimis caput
τεῦθεν ἐγένετο· πέρας δὲ ἡ ἐπ' αὐτῷ πρόβρησις jactans, vulnere non diu superstes mansit. Ἡ pra-
εἰλφε τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ τοῦ Ἀττικοῦ, δς dictio Cosmæ Attici patriarchæ, qui Michaeli Oxitæ
μετὰ τὸν Ὁσιετὴν Μιχαὴλ τοῦς τῆς Ἐκκλησίας successit, eventu comprobata est. Is Michael sum-
ἐγγεῖρεται· οὐακας, ὑπεκστάντα τῆς ὑπερτάτης τῇ ma sede ultro cessit et in Oxiam insulam rediit, in
βουλομένην καθέδρας καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν qua vitæ inopis et simplicis 106 institutum a puero
Ὁσιετὴν ἀποφοιτήσαντα, καθ' ἣν τὸν ἄσκειον βίον fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus
ὡς ἀπείριττον ἐκ παιδὸς ἐπανήρτητο· ἐνθα καὶ τὸν cuius monacho collum calcandum præbuit, quod
οἰκεῖον ἀποδοχμώσας αὐγένα πρὸς τῇ εἰσόδῳ τοῦ contra quam sibi expediret, adamatam a primis an-
προσώου πατεῖν παρεῖχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ, nis quietem repudiasset nulloque cum fructu thro-
λίγων ἀξυμφόρως ἑαυτῷ τὴν ἡλικιωτίδα καὶ φιλὴν num sublimem conscendisset. Cosmas vero tum in
ἑσυχίαν παύσασθαι καὶ ἐπ' οὐδενὶ ξυνοίοντι τὸν numero diaconorum erat, patria Egineta, et quam-
θρόνον ἀναβῆναι τὸν ὑπερύψηλον. Ὁ δὲ Κοσμᾶς ἦν C vis eruditissimus, virtutum tamen choro erat
μὲν τοῖς διακόνοις ἐναρμόμιος, εἶχε δὲ πατρίδα τὴν illustrior, in primis benignitate erga pauperes insi-
Ἀγιναν, σοφίας δ' ἀπάσης μεταλχῶν (71) ἐκ τοῦ gnis; quæ tanquam in pretioso monili gemma

Hier. Wolfii notæ.

(68) Quid τζαγκράτορες sint, nondum reperi. Veri autem funditores non quod veram interpretationem eam reddere, sed quod non prorsus absurda videretur.

(69) Ἐξ ἀφαιτρίων. Subintelligitur ὄργων ἢ μηχανημάτων. Quæ qualia fuerint non declarat. Vocabulum non male respondet vernaculo nostro *geschütz*; sed bombardæ an eo tempore fuerint dubito. Desideratur et hic diligentia historicorum, qui ea quæ suæ ætati nota fuerunt, etiam posteritati, subinde inventa veterum novis artibus aboleant, nota fore crediderunt. Proinde neque *balistas* neque *calurulus* vertere nusus fui: *tormenta* non solum in verti generali vocabulo, quod non tantum trociatam significat, ut apud Horatium: *Invidia Siculi non invenere tyranni Majus tormentum*; sed etiam machinam bellicam, ut apud Ovidium in *Metamorph.* de Licha et Hercule: *Misit in Euboicas tormento fortius undas*.

(70) Ἀνῶθουν ἢ ἀνῆρειπτον. Romani saxa tormentorum sursum trudebant ac potius in montem atrollebant. Hoc videtur velle, ad summam difficultatem irriti conatus et Sisyphei laboris ostendendam. Verbum ἀνῆρειπτον quid sit, me ignorare fateor; neque ab ἐρείπω neque ab ἔρπω formatur. Ἐρείπω nusquam legi. Si vero ἀνέρειπτον legas, id minus et tenuius videbitur quam ἀνῶθουν. Vetu-

stus codex habet hæc verba duntaxat plane et simplicia, καὶ οὗτοι μὲν ἐδιέζοντο πρὸς ὕψος ἐπιβρίπτειν τὰς πέτρας μετὰ τῶν πετροβόλων ὀργάνων: quæ ego in convertendo sum secutus.

(71) Σοφίας δ' ἀπάσης μεταλχῶν. Vetusti codicis verba longe planiora sunt: Ὁ δὲ Κοσμᾶς, inquit, οὗτος ἦν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀγίνης, διάκονος τὴν τάξιν, πάσης σοφίας ἐμπλεως, ἐνᾶρετος, καὶ ἐπὶ πλεόντων ἁλλων ἀρετῶν τῇ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκαλλωπίετο ὡραϊότητι. Οὕτω γὰρ ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ ἐσεμνύνετο, ὡς καὶ τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐπιδιδόναι πτωχοῖς καὶ τὴν σκέπην τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς· καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν εἶχεν ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁλλοὺς ψυχρόναι παρέχειν τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν. Paraphrastes vero noster postremam periodum plane obscuravit, ne dicam depravit, cum scribit καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἐστίας μὴ διφῶσι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἁλλων τυρδαζομένοις. Quæ verba sic converteram: *Suisque domesticis non solum illa requirentibus, sed etiam alienam opulentiam reprehendentibus negotium facesseret*. Quæ verba quid sibi velint, profecto nescio: adeo delirat ineptus elegantiae immodicæ affectator, dum vel in id incumbit ut paraphrasi cum archetypo certet, vel summam orationis virtutem putat nihil propriis verbis eloqui, καὶ τὸ ἐν φακῇ μύρον ubique adhibet.

radians, sic ipsa inter virtutes reliquas elucebat, adeo ut aliquando pallium et tunicam et lineam calyptram capitis pauperibus misericordia motus distribueret, nec de suo tantum largiretur, sed alios etiam ut pauperum inopiæ subvenirent impelleret. His de causis ille vir omnibus erat venerabilis. Isaacius vero Manuelis frater sebastocrator ei tantum non immolabat, id Deo gratum et faciendum iudicans, quod patriarcha monebat, contra vero invisum Deo et abominandum, quod is velabat. At factio pontificum virtutis inimicorum et huic sanctissimi viri instituto adversantium eum apud imperatorem deferunt, quasi Isaacio fratri regnum conciliare studeret manifestos illius 107 in sacrum palatium ingressus ut clandestinos, et pum palam colloquebantur, tanquam occultas conspirationes calumniantur. Manuel igitur, ut ambitiosus adolescens, cui facile a patriarchæ accuatoribus persuadebatur fratrem regnum affectare, hunc throno deturbare cupiebat. Et quia nihil tam sanctum est quod calumnia tentare non audeat, et omnes ad nocendum procliviores esse constat, de successore ei dando agitur, per causam quod cum Nephone quodam monacho perperam sentiret. Erat is monachus ei familiaris, et sæpe mensa ejus iisdemque ædibus utebatur. Crimini autem ei dabatur prava opinio, et rasa erat in longum maxilla, et a patriarcha Michaele in carcerem conjectus fuerat, Itaque Cosmas etiam ut sectator ejus et suffragator in crimen venerat. Qua speciosa calumnia freti adversarii patriarcham aperte incursabant, et vi superare ac in ordinem cogere manifestis suffragiis nitebantur. Proinde in iudicium adductus, ac potius præiudicio condemnatus, cum ea rogaretur quæ ignorabat, ob eaque per ostracismum quemdam pelleretur, indignatione plenus imperatricis utrum exsecratur, ne mares liberos pariat, 108 et ex proceribus quorundam censura ecclesiastica notat; et concilium efficiendi sui causa indictum, ut quod palatii fores frequentaret et personarum rationem haberet, seque per injuriam et contra instituta majorum sede et grege pelleret, insectatus est. Contostephanus autem, unus ex iis qui sellam imperatoris circumstant et familiaris cum eo colloquuntur, ægerrime ferre se herilis uteri exsecrationem ostendebat; et simulata ingenti præ cæteris omnibus indignatione, ira æstuans patriarcham aggreditur quasi alapam impacturus, quamquam ab eo sibi temperavit. Id nec imperatori cordati hominis factum esse visum: quod suum iudicium iracundia declaravit; et consanguinei imperatorii et senatus Contostephani facinus nefarium reprehenderunt, qui tellurem vasto ore hominibus adeo iniquis inhiantem non horreret. Ipse vero

Hier. Wolfii notæ.

(72) Ἡ γοῦν πληθὺς τῶν βακίστων ἀρχιερέων, τῶν μὴ τὴν ἀρετὴν ἀποδεχομένων, διαβάλλουσι τὸν πατριάρχην τῷ βασιλεῖ, ὡς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς βασιλείας ὁ πατριάρχης ἀναβιβάζει.

τῶν ἀρετῶν ὁρμητοῦ πλέον γίγχει τοῦπίστημον. Μαλιστα δὲ τῷ πολλῷ τῆς ἐλεημοσύνης ἐκίκαστο, ἥτις ὡς ἐν περιδεξίαις κόσμῳ πολυτελεῖ προσπεπηγυῖα τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν δίκην ἀκτινώδους λίθου ἐπάμφαινε· οὕτω γὰρ τὸν εἰς ἀνθρώπους ἔλεον ἐβίωτο ὡς καὶ τὸν ἐπενδύτην αὐτὸν καὶ τὸν χιτῶνα ἐαυτοῦ τοῦ σώματος καὶ τὴν ὀθονοσκεπὴ καλύπτραν τῆς κεφαλῆς διαδιδόναι πένησι. καὶ πράγματα παρέχειν τοῖς ἀφ' ἐστίας μὴ διφῶσι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπορίαν ἄλλων τυρβαζομένοις. Διὰ ταῦτα καὶ παρὰ πᾶσι μὲν ἦν ἀδίστιμος ὁ ἀνὴρ· ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ αὐτάκιμος μόνον οὐκ ἐπέθυσεν ὡς θεῷ, ἐκείνο θεοφιλὲς καὶ πρακτέον οἰόμενος ὅπερ ἦν ὁ πατριάρχης ὑποτιθέμενος, κακῆϊνο αὐθις θεομιτῆς καὶ ἀπώμοτον ὅπερ οὐτοσὶ ἀπηγόρευεν· Ἦ γοῦν πατρία (72) τῶν τότε ἀντιδόξων τῆς ἀρετῆς ἀρχιερέων καὶ τοῦ ιερωτάτου τούτου ἀντίθετος μοῖρα ἐνδιαβάλλουσι τὸν ἄνδρα τῷ βασιλεῖ ὡς τῷ ἀδελφῷ Ἰσαακίῳ τὴν βασιλείαν μνύμενον, λαθραίας τὰς προόπτους εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον ἀνόδους τοῦ σεβαστοκράτορος ὀνομάζοντες, καὶ κρυφώδεις συγκαυὰς τὰ οὐκ ἐν मुखῷ γῆς καὶ παραδύστη, ἀλλ' ἐφ' ἡλίου συλλαλούμενα μάρτυρι. Ὁ τοίνυν Μανουὴλ νέος ὢν ἔτι καὶ αὐτάρεσκος, καὶ ἄλλως ὑποβίβησεν τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τῶν τοῦ πατριάρχου κατηγορῶν ὡς βασιλειῶντα ἐναγόμενος, ἀντρέψαι τοῦτον τοῦ θρόνου ἐζήτει. Κάκειδ' ἄπτεται μῶμος καὶ τῶν ἀψάστων, ὡς οἶδαμεν, καὶ ἅπας, ὡς καὶ τοῦτο ἴσμεν, εἰς τὸ κακὸν τι δρᾶν προσκλινέστερος, καθαιρέσει καθυποβάλλεται ὡς συναιρετίζων μοναχῷ τινὶ Νήφωνι. Ἦν δὲ ὁ Νήφων συνήθης μὲν τῷ πατριάρχῃ καὶ πολλάκις ἐκ τῆς αὐτοῦ τραπέζης ἐστιαθεὶς καὶ στέγης ὁμοίως μετεληχώς, διεβέβλητο δὲ ὡς οὐκ ὀρθὸς εἶη τὰ ἐς πίστιν, καὶ τὴν σχοινοτενῇ γένυν ἐκέκαστο καὶ δεσμιωτηρίῳ ἐνείργθη παρὰ τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ. Ἦν οὖν ὁ Κοσμάς δι' αὐτὸν ὑπ' αἰτίαν ὡς ὁμόφρων τε καὶ ὁμόδοξος, καὶ οἱ ἀντίδοχοι τῷ Κοσμᾷ εὐπροσώπου ταύτης ἀφορμῆς λαβόμενοι κατέκρεχον ἤδη καὶ λαμπρῶς ἐπέκριντο, κατὰ κράτος αἰρήσειν καὶ ὅλαις καθελεῖν ψήφοις αὐτὸν ἐπειγόμενοι. Κρινόμενος οὖν, ἡ μάλλον κτακρινόμενος, καὶ ἃ οὐκ ἐγίνωσκεν ἐρωτώμενος, καὶ διὰ ταῦτα τοῦ θρόνου ἐξοστρακίζόμενος, ζήλου πίμπλαται, καὶ τὸ συνέδριον ἐκείνο περισκεψόμενος τῇ μὲν μήτρε τῆς βασιλίδος ἐπιτιμᾷ μὴ παιδα τεκεῖν ἄρρενα, ἀφορίζει δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τινὰς καὶ τὴν τότε συνελθοῦσαν εἰς αὐτοῦ καθαιρέσιν σφόδρον ὡς βασιλείους θύρας ἐκτρέβουσιν καὶ πρόσωπα λαμβάνουσιν, κακ τοῦτου μὴ κανονικῶς, ἀλλ' ἀθέσμως καὶ θρόνον καὶ πόλιν αὐτὸν ἀπελάνουσιν. Τότε τοίνυν ὁ Κωνσταντῆνος εἰς ὧν τῶν κυκλούντων θρόνον τὸν ἀνακτορικόν. τῶν ἐγγυζόντων τε βασιλεῖ καὶ προσδιαλεγόμενων θαρβύλεώτερον, δεινὰ πάσχοντι

βούλεται λόγους γὰρ ἡμιλοῦσι κατὰ μόνας ἀμφότεροι, καὶ νύκτας ὅλας ἀγρύπνους διατελοῦσιν ἐν ταῖς συντυχίαις αὐτῶν καὶ σνσκαυὰς κατὰ σοῦ ἐργάζονται.

ἔφακε διὰ τῆς δεσποινικῆς νηδύος ἐπιτίμησιν, καὶ τὸν ζῆλωτὴν ἐπὶ τούτοις ὑπὲρ τοὺς παραστῶτας πάντας παρκαίρειος ὑποκρινάμενος ἐφίσταται τῷ πατριάρχῃ βιάτων θυμῷ καὶ πύξ πατάξει τοῦτον ἀναορύμενος, καὶν ἐπέσχεν ἑαυτὸν τῆς ὀρμῆς. Τοῦτο δὲ οὔτε τῷ βασιλεὶ ἐχέφρονος ἔργον ἔδοξε, καὶ ἔδειξεν, οἷς ἡγανάκτισε, βαρέως ἐνεγκῶν τὸ γενόμενον· καὶ οἱ καθ' αἶμα δὲ τῷ βασιλεὶ συναπτόμενοι καὶ τὸ ξυμπαρεστῶς γερούσιον ὡς ἀνόσια ὀρώντι τῷ Κοντοστεφάνῳ ἐπίπληττον, μήτε μὴν πεφρικότε τὴν εὐρὺ μάλα τοῖς τὰ τοιαῦτα παρανομοῦσιν ἐπιχαίνουσιν γῆν. Αὐτὸς δὲ ὁ πατριάρχης πρᾶξις οὕτως ἔφησε τῇ φωνῇ. « Ἀφerte αὐτόν, ὅσον οὕτω τὴν οἰκίαν πετραίαν ληψόμενον, » τὸν ἐκείνου μόρον ὅτῳ ξυμβάλλει τρόπῳ γριφολογῶν ὧδε καὶ αἰνιττόμενος. Εἰ δὲ καὶ ἡ Βασιλὶς διὰ ταυτηνὶ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ πατρὸς οὐκ ἔκρουσε παιδὸς μήτηρ ἄβρωνος, τοῦ Θεοῦ τιμῶντος τὸν αὐτοῦ θεράποντα καὶ θηλυτεκοῦσαν ἐκτελοῦντος καὶ ὅλον τὸν ταύτης βίον, αὐτὸς μὲν σαφῶς οὐκ ἴσημι· ὅγε μὴν βασιλεὺς εὐγνωμῶν, ὡς ἔδειξε, καὶ τῷ ἔνδον καὶ οἰκίῳ κριτῇ πλῆττόμενος, οἷς ἄνδρα δίκαιον θεεσβεῖ τε καὶ ἄμεμπτον καὶ μηδὲν τι καθαιρέσεως ἄξιον διαπραξάμενον παρέλυσεν τῆς ἀρχῆς αἰνίαν στίργειν.

Δ'. Ηγεμόνος δὲ, ὡς ἔφημεν, τοῦ Κοντοστεφάνου, ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης τῆς τριηραρχίας ἐπιλαμβάνεται. οὐχ ὥστε καὶ μέγας δοῦξ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅσον τοῦ στόλου ἐξηγεῖσθαι καὶ τοῖς γινόμενοις ἐπιστατεῖν ὡς στρατηγία διαπρίπων ἀνὴρ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος καὶ νοῦν ἡγεμονίας πλουτῶν ἀξιώτατος. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατατρίβειν ἐπεικῶς τὸν κερὸν εἰκὴ ἐν δεινῷ τιθάμενος, καὶ τὴς ἡμέρας εἰς οὐδὲν ἀναλίσκειν οὐκ οὐκ βουλόμενος, ὡς ὁ Κεφαλήνων βασιλεὺς Ὀδυσσεὺς τὰς ἡλίου πρότερον βούς, εἰς νῆα ἐνέδῃ τὴν στρατηγίδα, καὶ κύκλῳ τὴν Κερκυραίων πᾶσαν κατωπευκῶς, ἥ προσβάλῃ ἐπιμελῶς κατεσκεπτετο. Ἐς γὰρ μῆνας τρεῖς ἡ πολιορκία παρετείνετο, ὅτι μηδ' εἶχε τὴν Ὀσσαν ἀνασπᾶν ἢ τὸν Ἀθῶν ἐπικυλίνδειν, καὶ ἀνατιθεῖναι τὰ ὄρη, ἐπάλλτλα, καὶ τὴν ἄκραν οὕτω ποιεῖν ἀλώσιμον. Ταῦτα γὰρ μεγαλουργία μυθική καὶ ἀπίθανος. Ὡς δὲ πᾶντοθεν ἦν ἀπορούμενος, ἔδοξε κατὰ τινα φάργγα εὐέροδα καὶ προσετὰ τιθεῖσαν τὰ ἐνδοθεν βαλίσσαι ξυλίνην κλίμακα, ἐς σχῆμα πύργου τεκτονηθεῖσαν κυκλόθεν. Ἡρμόδωτο οὖν ναυπηγήσιμα ξύλα, καὶ ἱστοὶ μεγάλων νεῶν συνεπήγνυντο, καὶ οἱ μὴ ἐξικνούμενοι τοῦ ὕψους βλήτρα ἐδέχοντο. Ὡς δὲ ἔδει ποτὲ ἀρθῆναι καὶ πορὰ τὴν ἄκραν τιθεῖναι τὴν πυργαυθὴν ταύτην κλίμακα, ἡ μὲν κορυφὴ αὐτῆς ῥαχίς πέτρης καὶ πάγῳ προσήγγιζεν ἐκρίοντι, ὅθεν ὁ τῆς πόλεως τειχισμὸς ἀρχόμενος βάσειν ἐνεδίδου τοῖς ἀπυθαίνειν ἐκ τῆς κλίμακος μέλλουσι καὶ πρὸς τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀντιφέρεσθαι, ἡ δ' ὑποβάθρα πλοίοις ἐπανέκειτο εὐ ἀραρυῖα καὶ πεπηγυῖα πρὸς τὸ ἐμπεδῶν καὶ ἀκράδαντον. Ἐπὶ λήθην οὖν οἱ ἐπ' αὐτῆς ἀναδυσόμενοι ἐπεκρίνοντο, καὶ οἱ ἀπάντων ἔξοχοι ἄλλων καὶ ἄλκιμοι κατὰ πόλεμον, ὅτι καὶ. « Ὁ τὸν βασιλέα φιλῶν καὶ φιλότιμος ἐν δεινοῖς ἀναδαινέτω, » βασιλεὺς αὐτὸς προεκήρυττεν. Οὐδένα μὲν οὖν συνηγγόχει τὸ τιόντον διακρύπτειν, ἀλλὰ πάντες ἀνένευον πρὸς τὴν ἔκδοσιν, τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος εὐλαβοῦμενοι, ὡς Πετραλεῖφαι τινες αὐτάδελφοι τέσσαρες, ἐκ τοῦ

patriarcha leni voce dixit : « Sinite istum jamjam suam Petram accepturum. » Quibus verbis per ambages innuebat quo mortis genere periturus esset. An vero imperatoris conjux ob istam patris execrationem mares non pepererit, Deo servum suum honorante atque efficiente ut illa per omnem ætatem tantum puellas eniteretur, equidem non satis scio. Imperator autem recte sentire visus, cum a sua conscientia argueretur, ob virum 109 justum, religiosum et criminis expertem istaque ignominia minime dignum solio deturbatum, hanc et non aliam causam esse censuit cur nullos filios procrearet,

IV. Sed Contostephano, ut diximus, occiso magnus domesticus Joannes prælecturam classis sine tamen magni ducis cognomento, suscipit, atque omnia administrat ut homo rei militaris peritissimus, et manu promptus et ingenio ad principatum aptissimo. Imperator vero frustra se tempus terere ægre ferens, et dies, ut olim Cephalenum rex Ulysses solis boves, frustra consumere nolens, navi conscensa et Corcyra undique perlustrata diligenter considerat qua parte oppugnari posset. Nam obsidio tertium mensem jam durabat. Neque enim Ossam revellere aut Athou advolvere et montes montibus imponere poterat, quo arcem facilius expugnaret, ut poetica magniloquentia fabulatur. Ut vero omni consilio destituebatur, visum est in valle, qua ad interiora facilis patebat aditus, ligneam scalam turris forma in orbem fabrefactam mœnibus admovere. Proinde trabes nauticæ et magni mali coagmentantur; et qui tantæ altitudini 110 erant impares, commissuris aliorum lignorum æquantur cæteris. Ea scala cum tandem attolleretur et ad arcem applicaretur, fastigium ejus asperam caute attingebat, in qua mœnia urbis incipientia aditum e scala descensus præbebant, ubi vestigia figere et hostes aggredi possent. Basis vero scalæ probe compacta, itaque defixa ut minime ageretur, navibus incumbere. Deliguntur fortissimi quique et ballis celeberrimi; et ipse imperator proclamat : « Qui imperatorem diligit et pericula non reformidat, ascendat. » Nec tamen eo præconio quisquam evocabatur, set periculi magnitudine

territi ascensum detrectabant omnes, donec quatuor fratres Petraliphæ, ex Francica gente oriundi, qui Didymotæchi habitabant, dicto imperatoris audientes primi scalam conscenderunt. Quorum audacia incitati alii non pauci, ac ante eos Pupaces, magni domestici satellites, quasi numine affluati prosiliens, consecuti sunt. Quibus omnibus imperator ob alacritatem collaudatis, selectisque ad 400

eorum quos sæpe in acie stelisse et viros esse fortes compertum habebat, eos ascendere jussit, prolixè prius cohortatus ad rem fortiter gerendam, et **111** ipsis eorumque liberis ampla præmia et mutuam benevolentiam pollicitus : « Sive enim vitam periculo evitato servaveritis, inquit, certamine isto feliciter superato, me supra opinionem vestram pro domino et imperatore patrem fidelissimum habebitis : sive pro patriæ honore vestraque gloria mortem oppetieritis, etiam sic ea quæ ad ornandum obitum vestrum pertinebunt non negligam, sed vestræ familiæ, uxorum et liberorum eam rationem habebō, ut beati et felices sint judicandi, et ipsi magnum sitis mortis solatium habituri, si quis modo sensus defunctis superest, nec omnium ante actarum rerum oblivio obrepit, ac præclusa est rerum post actarum cognitio. » Primus igitur Pupaces, ut dixi, cum se cruce signasset, ascensum auspicatur. Sequuntur Petraliphæ fratres, deinde alii, donec in scalis omnes consilerunt. Nemo fuit quin inueitato isto et horrendo spectaculo consternatus, ejulatu et lacrymis oppletus percusso pectore Deum invocaret. Illi clypeis, quo tutiores essent, supra capita elatis strictisque gladiis, cum ad hostes appropinquassent, acriter dimicant. Qui quamvis omnis generis telis et grandibus saxis eos peterent, nihil proficiebant ; nam cum ut incudes malleis, ita ipsi crebris **112** telis ferirentur, indefessi, immobiles et in periculis imperterriti perseverabant. Atque in certamen exitum pulcherrimum habuisset magnamque Romanis gloriam peperisset, nisi casus quidam inauspicatus et nimis successibus invidens optimum principium et spem initio bonam infelici exitu terminasset. Nam cum Pupaces jam de scala descendisset et gradu in rupe firmato cum hostibus dimicaret, scala confracta cæteri miserabiliter in fluctus saxa et navium tabulata præcipitati, superne etiam saxis obruti plerique perierunt, ac pauci ex multis illis evaserunt incolumes. At Pupaces cum hostes mœnibus repulisset ac parvam portam aperitam reperisset, per eam in castra rediit ; quæ res non Romanis tantum et imperatori, sed hostibus etiam stupori et admirationi fuit. Quibus cum inhumanitas **113** et animi feritas objiceretur, quod de scala dejectos saxis obruerent, destiterunt, fortitudinem eorum admirati.

Καν κάλλιστον εἰλήφει τέλος τὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦδε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγεγόνει πάντῃ κυδαντικῇ νῦν δ' ἄλλ' ἢ ταῖς τῶν πράξεων μεγίσταις ἐπείσερχομένη ἀγεννῆς περίπτωσις καὶ τὸ ἄγαν ἀέπως παρεκλογόουσα, ἀρχὴν ἀρίστην ὑποθεῖσα τῷ ἔργῳ καὶ τῇ προθέσει κατὰ βραχὺ πως ὑποθάλλουσα, περὶ τὸ πέρας ἡγωνιόνησε τὸ ἐπέραιστον. Ἦδη γὰρ τοῦ Πουπάκου τῆς κλίμακος ἀποδάντος καὶ τῷ πόδε ταῖς πέτραις ἐνερείσαντος, ὤθεν καὶ τοῖς ἐκ τῶν εἰχῶν διεφέρετο, ἡ κλίμαξ ἀποκαυλίζεται. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κύμβαχοι ἐπὶ βρεγμὸν τε καὶ ὤμους ἐλεεινὸν ἐπανετρέπεντο θάμα καὶ ἄπιστος ὄψις οἰκτιρμοσιν ἀφθαλμοῖς, καὶ κοκῶς παραπώλυντο τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις φερόμενοι καὶ πέτραις καὶ νεῶν προστραπτόμενοι καταστρώμασι, κάκ τῶν ὑψέλεν λίθοις καταχωννύμενοι, ὡς βροχεῖς ἀπ' ἐκείνων δὴ τῶν πολλῶν τὸν κίνδυνον διεκφυγεῖν· ὁ δὲ γε Πουπάκης τοὺς ἐν τοῖς τεύχεσι διασώσας καὶ πυλίδι ἀναπεπταμένην εὐρών δι' αὐτῆς ἐξέθορεν εἰς τὸ στρατεύμα. Καὶ ἦν τοῦτο οὐ Ῥωμαίοις μόνον καὶ βασιλεῖ δι' ἐκπλήξεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπεναντίοις αὐτοῖς διὰ θαύματος, οἳ καὶ τὸ ἀπάνθρωπον ὀνειδισθέντες καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνήμερον ἐπεγκληθέντες οἷς καταλιθοῦντες ἄνωθεν ἦσαν

τῶν Φράγγων γένους ὀρμῶμενοι καὶ κατὰ τὸ Διδυμότοιχον τὴν οἴκησιν ἔχοντες, ἐπέβησαν πρῶτοι τῆς κλίμακος, τῷ βασιλεῖ πειθαρχήσαντες. Τοῦτων γὰρ ἀποτεθαβρηκότων πρῶτως τὴν ἀνοδὸν, μάλιστα δὲ πρὸ αὐτῶν τοῦ Πουπάκη, ὃς δορυφορῶν τὸν μέγαν δομέστικον ὅλος ἦν ἐνθεάζων πρὸς τὸ ἔργον τότε καὶ προαλλόμενος, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι κατὰ ζήλον ἐπηρεκλούθησαν. Παντας μὲν οὖν ἀγάμενος ἦν τῆς προθυμίας καὶ τοῦ ταχέος ὀρμήματος ὁ κρατῶν, ἀφορίσας δὲ οὓς ἤδει παρ' ἀσπίδα πολλαῖς ἐνιδρωκότας καὶ ἀντικρυς Ἄρεα πνέοντας, καὶ ἐς τετρακοσίους ἡριθμηκῶς, ἀναβαίνειν διατρέχε, πολλὰ πρότερον ἐς ἀνδρίαν παρακαλοῦντα τοῖσι διαλεχθεῖς, καὶ αὐτοῖς καὶ τέκνοις αὐτῶν ὁδρὰ γέρα καὶ ἀμοιβὰς ἐπαγγελάμενος εὐνοίαν. « Ἐπεὶ γὰρ, » φησὶ, « τοῖς ζῶσι σύναστε, τὸν ἐφεστῶτα κίνδυνον διαδράντες καὶ ἀρίστως ἡγῶνα τὸν προκαείμενον ἀεθλεύσαντες, εὐρήσατέ με καὶ ὑπὲρ δόκησιν ἀντιδεσπότου καὶ βασιλέως πατέρα κηδόμενον· ἔπε τὸ ζῆν καταλύσετε, πατρίδι τιμὴν καὶ κλέος αὐτοῖς ἀρνύμενοι, οὐδ' οὕτως τῶν εἰς δόξαν καὶ κειμένων ὑμῶν ἀφέξομαι, ἀλλ' οὕτως εὖ διαθήσομαι τὰ κατ' οἶκον καὶ τέκνα καὶ ὁμολέκτους ὡς ζηλωτὰ τοῖς ἔτι περιοῦσι καὶ μακαριστεῖα δοκεῖν, καὶ αὐτοῖς δὲ ὑμῖν ὑπαπιοῦσι καθ' ἑδρὴν ἀσπασίαι, εἴ τις τέως καὶ ἐν νεκροῖς αἰσθησῇ, μηδὲ τὸ τῆς λήθης ποτὸν ἐγγεόμενον οὐ μόνον τὴν τῶν προλαδόντων ἀπαλαῖψαι μνήμην, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν βίον ἐπιγινόμενα οὐκ οὖν ἐς ἡδου ἐπεισρέειν ἀφίησιν, ὅπως τοῖς θαυνοῦσιν εἴησαν γνώριμα. » Πρῶτος οὖν ὁ Πουπάκης, ὡς ἔφην, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διατυπώσας ἐν ἐκυστῇ τῆς ἀναβάσεως ἄρχεται, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Πετραλεῖψαι κασίγνητοι, καὶ καθεξῆς, ἕτεροι, ἕως πάντας ἡ κλίμαξ ἐδέξατο. Οὐδεὶς οὖν τῶν θεωμένων ἦν ὃς ἐπὶ τῇ πραττομένῃ τούτῳ ἔργῳ οὐκ ἀνωλόβυσεν ὡς ἐπὶ καινῇ καρδιαλῆτας θεάματι, οὐδὲ δακρύων ὑποπληθθεῖς καὶ πατάξας τὸ στῆθος ἐθεοκλύτῃτε· Καὶ ἦν γὰρ ἀληθῶς τὸ ὀρώμενον καταπληκτικὸν τὸν θεατὴν ὀφθαλμόν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς θυροῦς ὑπὲρ κεφαλῆς ἐς τὸ ἀσφαλῆς ἀνατείναντες καὶ τὰ ξίφη σπασέμενοι, τοῖς ἐκ τοῦ φρουρίου προσηγγιόντες ἐκθύμως διημιλλῶντο· οἱ δὲ πᾶσαις κατ' αὐτῶν ἐχρῶντο βολαῖς καὶ λίθους ἀπεβρόντου χειροπληθεῖς. Ἀλλ' οὐδὲν ἦνυτον· οὗτοι γὰρ, ὅσα καὶ ἀκμονες ῥαῖστέρησι, παντοίοις τυπτόμενοι βλήμασιν ἀκμάαντες ἦσαν καὶ ἀπερίτρεπτοι καὶ τὴν

Δισχὸν ἀνένδοτοι κἀπὶ τοῖς παροῦσι δαινοῖς ἀκατάπληκτοι. Καν κάλλιστον εἰλήφει τέλος τὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦδε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγεγόνει πάντῃ κυδαντικῇ νῦν δ' ἄλλ' ἢ ταῖς τῶν πράξεων μεγίσταις ἐπείσερχομένη ἀγεννῆς περίπτωσις καὶ τὸ ἄγαν ἀέπως παρεκλογόουσα, ἀρχὴν ἀρίστην ὑποθεῖσα τῷ ἔργῳ καὶ τῇ προθέσει κατὰ βραχὺ πως ὑποθάλλουσα, περὶ τὸ πέρας ἡγωνιόνησε τὸ ἐπέραιστον. Ἦδη γὰρ τοῦ Πουπάκου τῆς κλίμακος ἀποδάντος καὶ τῷ πόδε ταῖς πέτραις ἐνερείσαντος, ὤθεν καὶ τοῖς ἐκ τῶν εἰχῶν διεφέρετο, ἡ κλίμαξ ἀποκαυλίζεται. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κύμβαχοι ἐπὶ βρεγμὸν τε καὶ ὤμους ἐλεεινὸν ἐπανετρέπεντο θάμα καὶ ἄπιστος ὄψις οἰκτιρμοσιν ἀφθαλμοῖς, καὶ κοκῶς παραπώλυντο τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις φερόμενοι καὶ πέτραις καὶ νεῶν προστραπτόμενοι καταστρώμασι, κάκ τῶν ὑψέλεν λίθοις καταχωννύμενοι, ὡς βροχεῖς ἀπ' ἐκείνων δὴ τῶν πολλῶν τὸν κίνδυνον διεκφυγεῖν· ὁ δὲ γε Πουπάκης τοὺς ἐν τοῖς τεύχεσι διασώσας καὶ πυλίδι ἀναπεπταμένην εὐρών δι' αὐτῆς ἐξέθορεν εἰς τὸ στρατεύμα. Καὶ ἦν τοῦτο οὐ Ῥωμαίοις μόνον καὶ βασιλεῖ δι' ἐκπλήξεως, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπεναντίοις αὐτοῖς διὰ θαύματος, οἳ καὶ τὸ ἀπάνθρωπον ὀνειδισθέντες καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀνήμερον ἐπεγκληθέντες οἷς καταλιθοῦντες ἄνωθεν ἦσαν

περαπέντας ἐκ τῆς κλίμακος, ἀπέσχοντο τοῦ δρᾶν οὕτως, τοὺς ἀνδρας αἰδεσθέντες τῆς γενναϊό-

ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς τὸ ἀτύχημα τοῦτο Ῥω- A
διοβρινέθη καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ βασιλέως
ὁ πάντα μαραίνων χρόνος διαφορῆσας ἐλάανε,
ὣν τις ἐπισυμπλέκεται συμφορὰ χειρῶν τῆς
; καὶ κακὸν ἐπείσχυμάζει ἀξιοπένθητον

Διαστασιάζονται Ῥωμαῖοι καὶ Βενέτικοι
ἐσθὴν τὴν ἀγορὰν, καὶ ἡ στάσις οὐκ ἐρεσχελαί
κατέρων πίπτουσαι τῶν γενῶν, οὐδ' ἔπος
ν, ὁποῖον ἐρρέθη, τοιοῦτον ἐπακουόμενον,
ἡμολογεύοντο πρὸς ἀλλήλους ἢ κερτόμοις οἱ
παὶ ῥήμασιν ἐκομψέοντο, οὐδ' ἔδωλλον

καὶ ἐπλύνοντο σχώμασιν, ἀλλ' αἱ χεῖρες
τὰ ὅπλα καὶ ἡ μάχη ἀγχώματος ἐκορβέτο.
ἔσθ' οἱ κατὰ φήμην τοῦ κακοῦ μεθ' ὀπλων
ῶθεν ἐπείσθεντες καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἀρή-
ς, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἐκείσε μὴ ὀπλενδυτοῦντες
ἔδωλλον, γένει βασιλείῳ διαπρεπεῖς καὶ λαμπροὶ B
ἄξιων. Καὶ τῶν Βενετικῶν δὲ ἀφίκοντο οἱ

ἡτοὶ ὡς σφύροντες τὸ κακὸν καὶ διαλλακτῆρες
νοι. Ἀλλ' οὐκ ἦν τῶν λεγομένων ἐπιστροφῇ,
τις εἰσῆλθε τοῦτους αἰδῶς τῶν συνελεγεμένων
: ν ἀνδρῶν· ὁ γὰρ Ἀρης ἐκπύγλως ἐμάχιντο,
προχύσεως αἱμάτων ἐρῶν ἐπισυνίστη μάλιστα
ἡπλίτας, καὶ τούτους ἐκ τοῦ τῶν Βενετικῶν
στρατολογήματος, καὶ κατεῖχεν οὐδὲν οὐδ'

ἔφεν. Ὅσον γὰρ ὁ μέγας δομέστικος τοὺς
ἡούς ἀνέκοιπε τῆς ὁρμῆς καὶ τὰς τούτων
ὁρμὰς ἐπιτείχεν, τοσοῦτον ἔδαρυμένων
κοι τῷ θυμῷ σφαδάζοντες καὶ τῶν τριηρέων
ντο. Ἰδὼν τοίνυν ὁ ἀνὴρ ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ

αἰεὶ μετῶν καὶ ὡς ἔχει ἀναγκαῖα (73) τὰ
μάχη διακρινέσθαι, τοὺς ἰδίους μεταπέμπεται
ἰόριος, οὗς ἐπὶ καιρὸν μάχης εἶχε χρησίμους
καὶ ὀπλίτας ἀγαθοὺς ἐκέχρητο, καὶ διαφίσει
Βενετικοίς. Ἐξάγει δὲ καὶ μέρος τῆς στρατῆς.

ἰλγὸν οὖν οὗτοι ἀντισχόντες, τὰ νῶτα μετα-
στες προτροπάζοντες σέβουσαι καὶ ταῖς ναυσὶν
ες συνωθῶνται, βολλόμενοί τε καὶ ἀναιρού-
νται. Πλὴν οὐδ' οὕτω τῆς βαρβαρίου γνώμης ἡρέ-
ν ἢ τὰ ὅπλα μετὰ τὴν ἦσαν κατέθεντο, ἀλλὰ

τὰ δευθίνοντα τῶν θηρίων ἐφαλλόμενοι τε καὶ
λλόμενοι ἐν δεσπῷ τίθενται· ὅτι μὴ Ῥωμαίων
ν ἐπερίτχυσαν. Ἀμέλει καὶ κατὰ χέρσον μη-
θύνάμενοι μάχεσθαι ἀποσσελεύουσι τὰς νῆας καὶ
αυα, τιθέσσι· καὶ κατὰ τινὰ νῆσον ἀναχθέντες

ἄρπον (ἢ Ἀστερίς αὕτη οἰμαί ἐστιν, ἣν φασιν
ἄλκι καίσθαι μέσον Ἰθόκης καὶ τῆς τῶν Κερ-
ν τετραπόλεως) ἐπιτίθενται ὡς πολέμοι τοῖς
π ἔξ Εὐβοίας παρορμῶσι πλοίοις Ῥωμαῖκοις,
τὸ ναυτικὸν κακῶς διαθέμενοι, ὃ συνεπλήρουν

ἰδοὺς μάλιστα, τέλος καὶ αὐτὰ τὰ σκάφη πῦρ
αἰόντες ἡθάλασαν. Τῷ κακῷ δὲ τούτῳ ἕτερον
πῶτερον ἐπιφέροντες τὴν βασιλίδα νῆα κλοποφο-
ν, καὶ παρ' ἐκυτοῖς θέμενοι πρῶτα μὲν τὰς

V. Ejus cladis luctu vixdum finito et imperatoris
dolore temporis spatio cuncta conuulgentis utrun-
que lenito, alia calamitas ingruit superiore pejor,
et malum funestum suboritur. Inter Romanos et
Venetos in medio foro seditio oritur, nec dictis
et conviciis certatur, sed manibus et armis. Con-
fluunt, ea audita, utrinque armati ad opem suis
popularibus ferendam; accessere item multi iner-
mes, regio genere clari et dignitatibus illustres.
Advenerunt et Venetorum primores motum illum
sedaturi et pacem conciliaturi. Sed verbis iis move-
batur nemo: nemo concilium illud maximorum
virorum curabat. Mars enim atrociter saeviens et
sanguinis effundendi cupidus gravis armaturæ mi-
lites, eosque polissimum Venetæ factionis, ita
concitabat ut nulla re coerceri possent. Nam quo
magis magnus domesticus Romanorum impetum
reprimebat, eo magis Veneti ira perciti e triremi-
bus erumpebant. ¶ Cum igitur videret se paci-
ficando nihil proficere et populos prælio dirimi ne-
cesse esse, suos satellites accersit, quorum fideli
opera in acie utebatur, eosque in Venetos immi-
tit. Educit et copiarum partem. Illi igitur cum pau-
lisper restitissent, arrepta fuga inviti jaculis et
cædibus in naves compelluntur. Verum ne sic qui-
dem ferocia mitigata, arma nec post acceptam
cladem posuerunt, sed instar belluarum ægre mo-
rientium insilientes et prosilientes indignati sunt
se ipsis Romanis non fuisse superiores. Et cum
non amplius terra pugnare possent, in quamdam
insulam proVecti, Asteridem opinor, quam veteres

C inter Ithacam et Cephalenum tetrapolim sitam esse
tradunt, hostilem in modum Romanas naves illac
transeuntes invadunt. Ac male tractata classe, Eu-
boica præsertim, denique ipsas naves cremaverunt.
Neque hoc malo contenti aliud gravius adjungunt:
imperatoriam navem suffurati, primum conclavia im-
peratoria ¶ peplis auratis et purpureis tapetibus
exornant, deinde homuncionem perditum, nigrum
quendam Æthiopem, in eam introductum et splen-
dida corona exornatum ut Romanorum imperato-
rem cum magnifico comitatu per ludibrium cele-
brarunt, deridendi Manuelis causa, qui non flavam
comam haberet ut maturæ segetes, sed fuscus es-
set instar sponsæ illius in Canticis, quæ se nigram
sed formosam esse ait, ut a sole nonnihil adustam.

D Quamvis autem imperator Barbaros statim justo
supplicio afficere posset, tamen veritus ne intestino
bello commoto plura incommoda sequerentur, mis-
sis e sua familia quibusdam Venetis injuriarum tam
sibi quam Romanis hostiliter illatarum veniam
pollicetur, cum ultionem, aliis rebus urgentibus,
intempestivam esse cerneret. Nihilominus ira
animo, tanquam igne sub cineribus, pressa atque

Hier. Wollfi notæ.

73) Puto ἀναγκαῖα pro ἀνάγκη esse positum, ut Καλλιόπεια pro Καλλιόπη.

atque in præsentia dissimulata, tum eos ultus
est cum res paliebantur, ut suo loco expone-
mus.

Α ἐν αὐτῇ βασιλικᾷ διατιθήσεις κοσμοῦσι πέπλοις χρυσοῦφροι καὶ ἀλουργοὶς τάπησιν, ἔπειτα δ' αὐτῇ ἐμδιδάσαντες ἀνδράριον ἐπίτριπτον, κελαίνοχρωτὰ τινὰ Αἰθίοπα, εὐφύμουν ὡς βασιλεῖα Ῥωμαίων, περιάγοντες μετὰ λαμπρᾶς στεφανηφορίας καὶ προπομπῆς, τὰ τῆς βασιλείας σεμνὰ διαπαίζοντες, καὶ καταμωκώμενοι τοῦ ἀνακτος Μανουῆλ ὡς μὴ ξανθίζοντος τὴν κόμην ὡς θέρος, ἀλλ' ὑπομελαινόμενου τὴν μορφὴν κατὰ τὴν τοῦ ἄσματος νύμφην τὴν λέγουσαν· « Μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, ὅτι παρέδλεψέ με ὁ ἥλιος. » Ἄλλ' εἶχε μὲν ἀξίαν ἐπιθεῖναι δίκην τοῖς βαρβάροις ἐκ τοῦ παραυτίκα ὁ βασιλεὺς· δείσας δὲ μὴ ἐμφυλίου κινηθέντος πολέμου εἰς πλεῖον προχωρήσει τὰ ἄτοπα, πέμψας τῶν ἐξ οἰκείου γένους τινὰς ἀμνηστῆν διδῶσι τοῖς Βενετίκοις ὧν τε εἰς αὐτὸν ἡγομήχασιν καὶ ὧν εἰς Ῥωμαίους ὡς δυσμενεῖς ἐκακούρησαν, ἐπεὶ τὰ τῆς ἀμύνης ἑώρα πως οὐκ ἀκίνδυνα, πρὸς ἄλλα τοῦ καιροῦ ῥέπειν ἐπειγόντος. Πλὴν εἰ καὶ τὸν χόλον αὐτῆμαρ κατέπεψεν, ἀλλ' ὡς ἐν σποδιᾷ ἔναυσμα τὸν κότον ἐνέθαλπε τῇ ψυχῇ ἕως τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων αὐτὸν ἐξεπύρσευσεν, ὡς κατὰ καιρὸν τὸν οἰκεῖον ῥηθήσεται.

Tum autem reconciliatis exercitibus ad oppugna-
tionem educit legiones; et urbe, qua res ferebat,
mari circumsessa, nihil intentatum relinquit, quasi
secum ipse certans, an eam vel ad deditionem 116
compellere vel per vim excindere posset. Igitur
ex machinis grandia saxa crebro torquebantur, et
sagittarii summa contentione sagittas hibernis ni-
vibus crebriores in mœnia conjiciebant. Quidam
etiam in multis munitionis partibus per valles in-
star caprearum arripserant. Sed id unum profi-
ciebatur, ne ignavus esset exercitus. Nam obsesei
et ipsi fortiter se defendebant: at in campum de-
scendendum et cominus cum Romanis pugnandum
minime censebant, sed de mœnibus vim propulsa-
bant, et saxis omnique telorum genere hostes
obrnebant. Ut igitur animadvertit ea se conari quæ
ad exitum perducere non posset, inde recedere et
obsidionem affectam relinquere noluit, ignominio-
sum sibi fore ratus, si post multos labores, nec
paucis cohortibus amissis, unum castellum, idque
non ita pridem Romanis obnoxium, expugnare
non posset, atque in sua ditione mille prædones
aleret, Corcyra relicta, quæ Siculis triremibus na-
vale ac roceptum præberet. Obsidionem igitur,
quoniam nulla spes melior affulgebat, ducendam
esse statuit, et diuturnitate temporis præsidarios
ad deditionem compellendos. Nec cum fefellit hæc
opinio, neque spes frustrata est. Hostes enim, 117
aliquot diebus post, per legatos petunt spatium
sibi dari cum armis cæterisque rebus suis disce-
dendi. Ut enim videbant se per imperatorem ibi
manere non posse atque inani spe subsidii regii
lactari, amis præsertim periculo paulatim instante,
id consilii ceperunt, Theodori Capellani potissi-
mum impulsu, præsidii præfecti, viri non sangui-
narii, sed pro grege Christi solliciti; cui pax dis-
sensione antiquior et Romani chari erant, ut
postea demonstravit. Imperator igitur arrectis au-
ribus eo nuntio audito statim etiam rei exitum
videre cupiebat: sed priusquam lætum responsum
daret, asperitatem simulat et nescio quid minatur,
nisi ea facerent quæ legati pollicerentur. Ut igitur
tandem accedebant, ac ne tum quidem universi,

Β Τότε δ' οὖν φιλιωθέντων αὐτοῖς ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων εἰς πολιορκίαν ἐξέρχεται τὰς φελλας, καὶ γὰρ θάλασσαν, ἐν οἷς παρῆκοι, τὸ πόλισμα κυκλωτᾶμενος παντοῖος ἐγίνετο, ὥσπερ πρὸς αὐτὸν ἀμιλλώμενος ἐνεργότερος δείκνυσθαι, εἴ πως παραστήσασθαι δυνήσεται τοῦτο καὶ ἐξελεῖν. Ἐκ τε οὖν τῶν πετροβόλων ὀργάνων τὰ βάρη τῶν λίθων ἤφιέτο συνεχέστερα, καὶ οἱ τοξόται παρὰ μαζὸν αἰεὶ πελάζοντες τὰς νευρὰς καὶ ἕως τῶν γλυφίδων ἔλκοντες νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίησι κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους τὰ βέλη ἔπεμπον. Ἦσαν δὲ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ ἐρύματος καὶ οἱ διὰ τῶν φαράγγων δίκην αἰγάγγρων ἐκρημοβάτου. Ἐπεραίνετο δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἡ ὅσον μὴ ἀεργὸν ὀρᾶσθαι τὴν στρατιάν. Οἱ γὰρ ἐνδον καὶ αὐτοὶ γενναίως ἀπεμάχοντο, ὑποκατιένοι μὲν καὶ συστάδην ἀντιπλέκεσθαι Ῥωμαίοις οὐμένοιν οὐδαμῶς δοκιμαζόντες, ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν παντοδαπῶς ἀμυνόμενοι, καὶ βέλεσι καὶ λίθων ἀφέσει παντοῖοις κακοῦντες τὸ ἀντιστάμενον. Ὡς ἔγνω τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, μεταναστεῦσαι μὲν ἐκεῖθεν καὶ τὴν πολιερχίαν ἀφεικέναι ἀτέλεστον οὐκ ἐκρινε δεῖν, καὶ ἀδοξίας ἄλλως ἐκρυπτοῦ παραίτιον ὑπετόπαζεν, εἰ πολλὰ καμῶν καὶ οὐκ ὀλίγας ἀπολωλεκῶς στρατιωτικᾶς οὐχ ἔξει φρούριον ἔν ἐξελεῖν, καὶ τοῦτο πρότερον Ῥωμαίοις ὑπόφορον, βόσκοι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας χιλίους ληστὰς, ὁρμητήριον παρῆς καὶ νεώσοικον ταῖς Σικελιώσις τριήρεσι κατὰ Ῥωμαίων τὰ Κέρκυρα (74). Ἐπεβάλετο τοίνυν χρονοτριβεῖν ἄλ-
λη γὰρ οὐδεμία τις ἐλπίς ὑπελείπετο τοῖς χρηστοτέροις αὐτὸν ὑποσαίνουσα, διὰ δὲ τῆς πολυημέρου προσεδρίας συμπίσειν ἄκοντας ὤφειτο τοὺς ἐπὶ τῆς φρουρᾶς καταπροδοῦναι οἱ τὸ φρούριον καὶ σφᾶς προσαναθήσειν αὐτῷ· ὅθεν οὐδὲ τοῦ καλοῦ τῆς προσδοκίας ταύτης ἐκπέπτωκεν, οὐδὲ μὴν διήμαρτε τοῦ σκοποῦ. Ἡμέρας γὰρ διαλιπόντες τινὰς διαπρεσβεύονται οἱ πολέμιοι, καὶ δέονται καιρὸν αὐτοῖς ὑποχωρήσεως ἐνδοθῆναι, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἄλλων ἦσαν ἔχοντες. Ὡς γὰρ ἑώρων βασιλεῖα μὲν οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐπὶ χώρας μένειν ἀνίστοντα, τὰς δ' ἐλπίδας σχαζούσας εἰς κενὸν αἰεὶ ἐβουκολοῦντο καθ' ὥραν τὴν ἀπὸ τοῦ ῥηγὸς ἐπικουρίαν προσδεχόμενοι, ἅμα δὲ καὶ τὸν λιμὸν αὐτοὺς ἡρέμα ἐπιδοσκόμενον,

Hier. Wolfii notæ.

(74) Τὰ Κέρκυρα. Fortasse librazii error est pro τὴν Κέρκυραν.

τὴν εἰρημένην ἐτραποντο, Ἐνῆγε δὲ πρὸς τὸ A sed pauci principio, iis etiam qui remanserant, ostendebant imperatorem non superbum esse, neque quidquam gravius in dedititios consulere, sed eos humaniter excipere, postquam eos porrecta dextera salutatos satis diu comiter tractarat, hortatur ut id amplectantur quod e re sua esse putent: sui enim moris non esse, atque adeo nec regale nec liberale videri, vel manere volentes repellere, vel discedere cupientibus 118 obsistere. Multi igitur apud imperatorem manserunt, atque in primis Theodorus Capellanus; ceteri in patriam Siciliam redierunt.

τὴν εἰρημένην ἐτραποντο, Ἐνῆγε δὲ πρὸς τὸ τοιοῦτον μάλιστα ἔργον ὁ καστελλάνος Θεόδωρος, ὃς τῆς φρουραρχίας προΐστατο, οὐκ ὦν αἱμάτων ἀνὴρ, ἀλλὰ τῆς ἀγέλης πλέον Χριστοῦ, καὶ προτιθεὶς εἰρήνην τῆς διαστάσεως, καὶ φιλορώμαιος, ὡς ἔδειξεν ὕστερον. Βασιλεὺς τοίνυν ὡσὶν ἐστῶσιν ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν, ἐξήτει θεάσασθαι καὶ πέρας αὐτίκῃ τὸ ἑφετόν. Πρὸ δὲ τοῦ τὰς ἀποκρίσεις ἰλαρὶς ἀποδοῦναι ἑαυτὸν εἰδωλοποιεῖ τραχύν, καὶ ὑπερφορίους ἀπειλαῖς ἐκέχρητο, εἰ μὴ δρῶν ὅσα ἡ πρεσβεία κατεπαγγέλλεται. Ὡς οὖν ὁψὲ προσεβόρῃσαν, οὐδὲ τότε ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ κατὰ βραχεῖς, καὶ πεῖραν τοῖς ἐπιμένουσιν οἱ ἐξίοντες διδόντες ὡς οὐχ ὑπερόπτης ὁ βασιλεὺς οὐδὲ τι τῶν ἀέλπτων ἐπιτελῶν, ἀλλ' ἐμμένως αὐτοὺς προσιέμενος, μετὰ φιλοφροσύνην καὶ δεξιῶσιν ἱκανὴν αὐτοὺς ἐλέσθαι τὸ ποιητέον καὶ τὸ δοκοῦν ὠφέλιμον ἐγκελεύεται· ἑαυτῇ γὰρ μὴ εἶναι πρὸς τρόπον, μὴδ' ἄλλως κρίνειν βασιλικόν τε καὶ ἐλευθέριον, ἢ μένειν ἐθέλοντας ἀπελαύνειν ἢ ἀπέναι βουλομένοις προστάσθαι. Πολλοὶ μὲν οὖν συμπαρέμειναν βασιλεῖ, καὶ πρὸ πάντων ὁ καστελλάνος Θεόδωρος· οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν πατρίδα Σικελίαν ἀνήχθησαν.

ζ'. Βασιλεὺς δὲ, παριῶν εἰσω τῆς πόλεως, καὶ τὴν B 6. Imperator vero urbem ingressus, et castellum admiratus ut armis prorsus inexpugnabile, firmissimo Germanorum praesidio imposito, cum omni exercitu Aulonem transit, ibique per aliquot dies commoratus navigationem in Siciliam decernit, quod eum demum tranquillum putabat qui pugnaret, et bellum pacis sequestrum, atque eas urbes felices judicabat, quae non moribus, sed ensibus munirentur: nam qui bellum pacis amore fugiant eos non animadvertere plures sibi ut pulverem e terra friabili hostes exsistere, qui et imperium eorum accidant, nec stabili pace ipsos frui patiantur. Ceterum, ut Salomon affirmat¹, irrita sunt hominum consilia et lubricae cogitationes: at Domini propositum firmum est atque immutabile, neque quisquam omnium propositum id evitare queat: ita etiam Manuelis institutum, cum in Siciliam iter intendisset et ad Aeronesium insulam appulsiesset, procellae ventorum mare exagitantes horrendaque tonitrua et terribilia prodigiosa fulmina toto caelo collucentia interruperunt. 119 Secundo trajicere aggressus tempestatibus quae repulsus est, et classe disjecta multisque navibus demersis, aegre aliquot in densa caligine terram tenuerunt, atque ipse imperator sero periculum evasit. Omissa igitur ea navigatione quam suis auspiciis parum succedere videbat, ex Aulone cum omnibus copiis discedit, ac Pelagoniae rebus ex sententia ordinatis, Servios invadere statuit, qui tranquillo imperii statu amicitiam simulantes, et aliud lingua promptum aliud animo abditum habentes, posteaquam ea quae breviter exposui terra marique acciderant, resumpta per occasionem fiducia armisque sumptis finitimas sibi Romanarum provincias male tractarent. Igitur instructissimam partem exercitus, cum impedimentis quam minimis, in Serviam ducit; cujus satrapam imperatoria expeditio quantumvis dissimulata non fefellit. Is quia quod faceret non habebat, seque Romanis legionibus esse imparem

ζ'. Βασιλεὺς δὲ, παριῶν εἰσω τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἄκρην καταπλαγεὶς ὡς ὅπλοις οὐδ' ὅλως ἀλώσιμον, καὶ φρουρὰν ἐπιστήσας ἀσφαλεστάτην ἐκ Γερμανῶν, ἔρας ἐκεῖθεν μετὰ [P. 60] πάσης ὡς εἶχε τῆς στρατιᾶς εἰς τὸν Αὐλῶνα μετασκηνοῖ, ἐνθα ἱκανὰς ἡμέρας ἐναυλισάμενος τὴν εἰς Σικελίαν κυροῖ περὶ ἰσίων, γνωματεύων ἥριμον εἶναι τὸν μαχόμενον καὶ εἰρήνης τὸν πόλεμον πρύτανιν, κακεῖνας εὐδαιμονεῖν τῶν πόλεων ὅσα μὴ τοῖς τέλχεσι, τοῖς δ' ἔγχεσι φράσσονται, ὡς τοὺς γε δι' εἰρήνην τὸν πόλεμον ἀλυσκάζονταν λεληθέναι ἀντικρὺς ἔφασκον ἑαυτοὺς οἱ πλείονες ἐντεῦθεν ὡς ἐκ πολύχοος γηδίου φύονται οἱ διάφοροι, ἦν ἔχουσιν ἀρχὴν περικύπτοντες καὶ στοθερᾶς εἰρήνης οὐδεμῶς ἀπολαύοντες. Ἀλλὰ. « δειλοὶ, » φησὶν ὁ Σολομὼν, « οἱ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ διαλογισμοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ τούτων ἐπινόαι, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου βεβία καὶ ἀμετάπτωτος, οὐδ' ἔστιν ὅστις τῶν ἀπάντων αὐτῇ παρακρούσεται. » Τότε τοίνυν τὸν Μανουὴλ στρίξαντα τὴν εἰς Σικελίαν κέλευθον, καὶ πρὸς τὴν νῆσον κατέραντα ἦτις Ἀειρωνήσιον ἐπικέκληται, τοῦ ἔγχε·ρήματος ἐπέσχον διακυκλῆσαι τὸ πῖλαγος λαίλαπες καὶ καταποντιστικὰ τοῦτο ταράξαντα πνέματα, βροντῶν τε μυκήματα ἐξαισίων, καὶ ἐστραπῶν ἐκπυρηνίσματα τερατώδη καὶ ἀνάμματα φοβερώτατα. Καὶ αὖθις δ' ἐπιβαλλομένῃ καὶ τὴν περὶ ἰσίων ἐπισπεύδοντι οὐχ ὑπέβηκεν ἑαυτὴν ἡ θάλασσα ταῖς νηυσιν, ἀλλ' ἀνεπήδα καὶ ἀνεβράσσειτο κάτωθεν. Ὡς οὖν ἀντίστησαν αἱ ἀντίπνοιαι, θαλάσσει τὰ σκάφη γνόφῃ βαθεῖ, μόλις μὲν τῇ χέρσῃ τινα τούτων προσώκειλαν, καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς διεξέπλευσε βραδέως τὸν κίνδυνον, τὰ δὲ λοιπὰ διεσπάρη ἄλλα ἄλλοι καὶ πάρεργον ἐγεγόνει κλέωνος. Τῷ τοι τὴν δι' ἑαυτοῦ πρὸς Σικελίαν περὶ ἰσίων ὡς ἀσύμφορον παρωσάμενος, ἀπαίρει μὲν ἐκ τοῦ Αὐλῶνος ὡς ἔχων ἦν τῶν δυνάμεων, εἰς δὲ Πελαγονίαν ἀφιγμένος, καὶ καταστητάμενος ὡς ξηνοῖσιν οἱ ἐδόκει τὰ πράγματα, κατὰ Σέρβιον ἔγνω μεταθέσθαι τὸ πρόθυμον. Οὗτοι γὰρ, ἕως μὲν τὰ τῆς ἀρχῆς ἡρέμει τῷ αὐτοκράτορι, εὖνουν ἐπλάττοντο

¹ Prov. xix, 21.

cernebat, e planitie in montes, unde salutem expectabat, se recepit, suumque populum non secus ac pecorum greges hostibus dissipandum et occidendum **120** objecit, data cuique potestate salutis fuga suoque exemplo quærendæ, vitæque pedibus redimendæ. Quæ cum Serviorum princeps fecisset, imperator contra, leonis instar freti viribus, armenta boum aut greges caprarum dissipantis, profligatis barbarorum cohortibus multisque possessionibus crematis, nec paucis mancipiis captis, inde discedit, ac litteras rei bene gestæ nuntias per magnum domesticum in urbem mittit. Nec multo post ipse consecutus, actoque triumpho, et lætis acclamationibus applausuque senatus populique totius exhilaratus, ad equestria certamina et spectacula convertit animum.

οἰκείων πληθύν, ὅσα καὶ θρεμμάτων ἀγέλας τὰ εἰς διασκόρπισιν καὶ ἀντίρρυσιν, ἐπιτρέψας ἐκάστῳ τὴν διὰ φυγῆς εὐρασθαι σιωτήριον [P. 61] καὶ πρίσθαι ποσὶ τὴν ζωὴν ὡς εἰς παράδειγμα αὐτὸν ἀποβλέπουσι. Καὶ ὁ μὲν Σεργίου οὕτω διανοήθη, καὶ διεπράξατο καὶ ταῦτα ἦν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὑποθέμενος, βασιλεὺς δὲ ὡς λέων ἀλκῇ πίσυνος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν αἰπούλια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγκτήσεις κυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμαίων ἐγκρατὴς γεγονώς, ἐκείθεν ἐπίνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς εὐάγγελον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαῖνον οἰκίτορσι τὰ ἐξ ὑπογείου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει, πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῇ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφρημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἱππων ἀπέειδε καὶ θέετρα.

Vere appetente Pelagoniam denuo occupat, et quia de Siciliensi expeditione ipse desperarat, Michaelem Palæologum, virum acrem, illustrem et ab antiqua stirpe nobilem, magna pecunia et justis militum copiis instructum eo ablegat. Qui ex sententia imperatoris prius Venetias profectus, ibique milite conducto, et ex Italicis provinciis magna lanceariorum manu collecta jam magnis viribus auctus **121** in Longobardia appellit, ibique regis copias illustribus victoriis superat, strenuam operam in rebus omnibus navante comite quodam Alexandro regis cognato, qui ob injurias ab illo sibi illatas recens ad Romanos defecerat. Ac Palæologi opes subinde augebantur; qui cum pecuniam liberaliter distribueret, regi permolestus erat et maximas clades illaturus putabatur, plurimas urbes partim deditione parvim vi capiendo; ac saxis inde translatis et captivis aliquot ad imperatorem missis, in ora Ægæi maris urbem quæ etiam nunc Baro et Aulonia nominatur, munit.

δοξος ἦν τὰ ἀνέκστα, πλείστας τῶν ἐκεῖθι πόλεων, Ἄλλὰ καὶ λίθων μετενεχθέντων ἐκεῖθεν, καὶ τινῶν ἀναπεμφθέντων ἀγμάλῳ τῷ βασιλεῖ, πόλις κατὰ τὴν τῷ Αἰγαιοπελαγιδῶν γούραν τειχίζεται, Βάρη καὶ Αὐλωνία παρώνμως ἐστὶ ὠνομασμένη.

7. Ipse vero imperator cognitis Servie principis injuriis majoribus, quam superiores fuerant, et conspiratione cum finitimis Pæonibus contra Romanos iniis, illos ut minime pares per contemptum agreditur; illi vero præter opinionem resistentes bellum non reformidarunt, maximis Hunnorum auxiliis ascitis. Tum Johannes Cantacuzenus **122** Barbaros adortus pugna non prius excessit quam illatis acceptisque plagis manuum digitos

Ἀ πρόσωπον καὶ τὴν γλῶτταν ἐπλούτουσαν πρὸς τὰ ἐν μυγῇ τῆς καρδίας ἀντίφθογγον. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν ἐπεσιδήρηνεν ὅσα ἐπετέμετο ἡ ἀφύγησις, ἀνεθάρσυσάν τε παρὰ τὸ δῖον καταχρησάμενοι τῷ καιρῷ, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ὅπλα ἤσαντο, καὶ κακῶς διέθεντο τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους ὁμόρους αὐτοῖς χώρας. Καὶ δὴ τὸ εὖοπλον ἀπολαθὼν τοῦ στρατεύματος, καὶ ἀποτάξας αὐτὸ πρὸς τὸ εὐζωνον, τὴν Σεργίαν εἴσεισι. Τὸν δὲ ταύτης σατράπην οὐ διεδράμα μὲν ἡ κατ' αὐτοῦ βασιλῆος ἐπέλευσις, κἂν ἡπειγέτο λῆσειν ὁ βασιλεὺς· οὐκ ἔχων δ' ὁ τι καὶ διαπράττειτο, μηδὲ συνορῶν ἑαυτὸν ἀνταγωνιστὴν πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀξιαγώνιστον, ἀφίσταται μὲν τῶν πεδινῶν, εἰς δὲ τὰ ὄρη αἶρει τοὺς ὄφθαλμούς, ὅθεν προσεδόκα ἤξειν αὐτῷ τὴν βοήθειαν. Τὰς δὲ τῶν γλωρᾶ ὀρεπομένων τῆς ὕλης, ἀφῆκε τοῖς ἐποῦσιν τὴν διὰ φυγῆς εὐρασθαι σιωτήριον [P. 61] καὶ πρίσθαι ποσὶ τὴν ζωὴν ὡς εἰς παράδειγμα αὐτὸν ἀποβλέπουσι. Καὶ ὁ μὲν Σεργίου οὕτω διανοήθη, καὶ διεπράξατο καὶ ταῦτα ἦν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὑποθέμενος, βασιλεὺς δὲ ὡς λέων ἀλκῇ πίσυνος βουκολία βοῶν ἢ αἰγῶν αἰπούλια τὰ τῶν βαρβάρων κείρας συστήματα, καὶ πολλὰς μὲν συγκτήσεις κυρὶ παραδούς, οὐκ ὀλίγων δὲ σωμαίων ἐγκρατὴς γεγονώς, ἐκείθεν ἐπίνεισι. Καὶ γράμμα μὲν εὐθὺς εὐάγγελον ἐχαράττετο, τοῖς τῆς πόλεως σημαῖνον οἰκίτορσι τὰ ἐξ ὑπογείου ταυτὶ κατορθώματα, καὶ ὁ τοῦτο κομίζων ἀγγελεὺς ὁ μέγας ἦν δομέστικος· μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπιφθάνει, πατήρ, καὶ καταγαγὼν ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις περιφανῇ θρίαμβον, καὶ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς συγκλήτου πάσης εὐφρημηθεὶς καὶ τῇ τῶν κρότων ὑψηγορίᾳ διαχυθεὶς, εἰς ἀμίλλας ἱππων ἀπέειδε καὶ θέετρα.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἔκρος ὑποφαίνοντος τὴν Πελαγονίαν αὐθὺς κατέλαθε, καὶ ἐπέπερ ἡ πρὸς Σικελίαν ἄφιξις αὐτῷ ἀπηγόρευτο, χρήματι ἐφοδιάσας πολλοῖς ἄνδρα δραστήριον, τῶν ἐπιστήμων ἕνα καὶ εὐγενῶν, τὸν Παλαιολόγον φημι Μικαῆλ, καὶ στρατιᾶν αὐτῷ παραδούς ἱκανὴν καὶ χεῖρα συγχὴν ἐγχειρίσας ἐκείσε ἐξέπεμψεν. Ὁ δὲ κατὰ τὸ βασιλεῖ δοκοῦν ἐς Βενετίαν ἀφίκετο πρότερον, καὶ μισθοφορῶν ἐκείθεν ἀγροχῶς καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν χωρῶν στρατολογήσας ἄρδον κοντοφορικὸν καὶ γενόμενος, ἤδη μεγαλόδυναμος πρὸς τὴν Λογγοβαρδίαν κατέπλευσε, καὶ συμμίσας ταῖς ἐκείσε δυνάμεσι τοῦ ῥήγος τροπαιοφορεῖ κατ' αὐτῶν καὶ νίκαις ἀναδεῖται λαμπραῖς, ἔχων ἐπὶ πᾶσι συγκροτοῦντά οἱ καὶ συναντιλαμβάνομενον καὶ τινα κόμητα Ἀλέξανδρον, ἐκ ταυτοῦ μὲν ἀπορρίπτοντα

αἵματος τῷ ῥήγι, προσκεχωρηκότα δὲ προσφάτως Ῥωμαίοις δι' ἧς ὑπέστη παρ' αὐτοῦ συμφοράς. Καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος αἰεὶ πως ἐνεπλατύνετο, καὶ σπείρων φιλοτιμίας καὶ διαδοὺς τὰ χρήματα ἐλύπει καιρίως τὸν ῥῆγα, καὶ εἰσέτι δράσων ἐκείνον ἐπὶ τὰς μὲν ὁμολογίᾳ χειρούμενος, τὰς δὲ καταστρέφων. τὸν Σεργίαν δυνάστεύοντα οὐρεσι καὶ χείρωνα ὄρῃ τῶν προτέρων, ὡς καὶ σπείσασθαι κατὰ Ῥωμαίων τοῖς γείτοσι Παῖοσι, διττεύει κατ' αὐτῶν, ὡς μὴ ἀξιομάχων ἀφροντιστῶν. Οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ δόξαν χεῖρας ἀντήσαν, καὶ τὸν κατ' ὄφθαλμόν ἐθαῖρῃσαν πόλεμον, πλείστον συμμαχικὸν Οὐννικὸν ἐπαγόμενοι, ὅτε καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, συμπλακείς τοῖς βαρβάρους καὶ μέχρι τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἐγκατερέσας

πληγὰς τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν ἀπεβάλετο, πολ-
λῶν ἐπιβρισάντων ἐκείνῳ Σέρβων. Καὶ βασιλεὺς δὲ
αὐτὸς κατὰ μονομαχίαν τῷ ἀρχιζουπάνῳ Βακχίνῳ
προσέμειξεν, ἡρωϊκὸν προφαίνοντι σῶμα καὶ αὐτοῦ-
ροῦς χεῖρας ἐξ ὤμων φύοντι· καὶ ὁ μὲν κατὰ [P. 62]
τῶν προσώπων πλήττει τὸν βασιλέα καὶ διαθλά τὸ ἐκ
τοῦ κράτους κατακχευόμενον τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνου σιδή-
ρειον παραπίεσασμα· ὁ δὲ τὴν χεῖρα τούτου τῷ ξίφει
διέτλασε καὶ ἀπόλεμον ἔδειξε καὶ ζωγρίαν ἐκ τοῦδε
συνεῖληφεν. Ὡς δὲ καὶ οὕτω Ῥωμαίοις αἰθρία νίκη,
ἐπέλαμψε, τῶν βαρβάρων διὰλυθέντων δίκην νεφῶν
καὶ τῶν ἐπιρριπτεῶν ἀρχῶν εἰς τέλος ἀπίνευσεν ὁ
πόλεμος δεξιώτατον, κατὰ τῶν Οὐγγρων ἐκ τούτου
ὀρμῆ, μήπω τὴν τῆς μαχῆς κόνιν ἐκ τῶν προσώπων
ἀπομορξάμενος, ἀλλ' ἔτι θερμοῖς ἰδρώσι σταζόμενος,
ἐπικλήμα φέρων τὴν τῶν Σέρβων ἐπικουρίαν, καὶ
τὴν ἀπυρίαν ἀρχαίων τοῦ ἐπαρήγοντος· ὁ γὰρ τῶν
Οὐγγρων βίη οὐκ ἦν κατὰ χώραν, τοῖς γειννῶσι
Ῥώε συμπλακόμενος. Καὶ δὴ τὸν Σάουβον διαδῶς
ποταμὸν καὶ τῷ Φραγγοχωρίῳ ἐμβαλὼν (ἔστι δὲ τὸδε
ποταμὸς τῆς Οὐγγρίας οὗ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' ἐκινῶς
πολυάνθρωπον, μεταξὺ Ἰστρου καὶ Σαούβου τῶν
ποταμῶν ἀναπαταμένον, καὶ ὁ καὶ φρούριον ἐρυ-
μνότατον ἔκτισται, ὃ Ζεύγινον ἐπικέκληται, διερ-
νὴν λέγεται Σίρμιον) χειρίστως τὰ ἐκεῖ διέθετο.
Τότε καὶ τῆς Πλαίων μεγέθει μέγιστος καὶ ἀνδρεῖον
προφαίνων ψυχῆς παράστημα, τῶν ἄλλων ἀποδία-
στας, ἐς αὐτὸν τὸν βασιλέα θυμῷ φέρεται. Ὁ δὲ
τούτων ὑποστάς ἐς τὸ μέσον τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ξίφος
διελά καὶ ἀφίστησι τῆς ζωῆς. Πολλοὺς τοίνυν ζω-
γρίας λαδὼν καὶ πρηνάτων οὐκ ὀλίγων γενόμενος
ἐντραπὴς πρὸς τὴν βασιλίδαν πόλιν ἐπάνεισιν. Ἐς δ'
ὅσον πλείστον ἀπομηκύνει τὸν θρίαμβον, λαμπρό-
τατα ὡς ἐντὴν διὰ τῶν τῆς πόλεως ἀμφοδῶν ἐπόμ-
πεισιν. Ὑπερεξῆσαν δὲ τὴν τῆς νίκης κομψότητα
τῆς πομπῆς τῶν Οὐγγρων οἱ νεκροὶ καὶ τῶν Σέρβων
οἱ θορυβῶντες, στολὰς ἐντυθημένοι λαμπρὰς καὶ
ὑπὲρ τύχην ὀρωμένους αἰχμάλωτον, βασιλείως οὐτάς
παρασχομένους, ὡς ἂν εἴη καὶ ἐντεῦθεν ἡ νίκη περιδοξὸς καὶ τοῖς πολίταις αὐτοῖς διὰ θαύματος καὶ
ὡς μὴ ἐνδοξαί, ὡς ἀνδρῶν κεχειρωμένων κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἐκ γένους ἐπιστήμου καὶ ἀξίων τοῦ περιβλέ-
πασθαι. Θαυμαστὴν δ' ἐπὶ τοῖς τότε πομπαίαν πανήγυριν καὶ τὸ μὴ περιέναι ἀθρόους τοὺς αἰχμάλωτους
ἀλλὰ κατὰ συμμορίας καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἀφαστῶτας ἀλλήλων, ὡς κλέπτεσθαι τὴν ὄψιν ἐντεῦθεν τῶν θεωμέ-
νων καὶ ὑπὲρ τοὺς ὄντας τοὺς παριόντας φαντάζεσθαι.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σκυθῶν τὸν Ἰστρὸν διαπεραιω-
σάντων καὶ τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ληϊζομέ-
νων Ῥωμαϊκὰ φρούρια, στέλλεται κατ' αὐτῶν Κα-
λαμῆνος τις. Ἀλλ' οὗτος, μὴ δεξιῶς διαστρατηγῆσας
τὴν κατὰ Σκυθῶν πόλεμον, ἡττήθη τε ὑπ' αὐτῶν κατὰ
κρίτος, ὡς αἱ τάξεις ἐβρώγεσαν, καὶ ἄνδρας ἀγα-
θὰς ἀπέβλετο, καὶ αὐτὸς δὲ καιρίας ἐς τὸ σῶμα
ῥιζόμενος τὸ ζῆν μετέλλαξεν. Οἱ δὲ Σκύθαι κατὰ
τὴν αὐτοῖς εἰωθότα τρόπον λείαν τὰ ἐν ποσὶ θέμενοι
καὶ ἀναθίμενοι τοῖς ἵπποις τὰ λάφυρα νόστου ἐ-
μύσαντο. Ῥῆων δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ Ἰστρου περὰ ὥσιν,
ὑπερεστέρη δὲ καὶ ἡ κατὰ προνομὴν ἐπέλευσις, οὐ
κατὰ τὴν καὶ ἐργώδη ἡ ἀναχώρησις. Ὀπλισμὸς
γὰρ αὐτοῖς γωρυτὸς ἐπὶ τῆς ἱξίος ἐξηρτημένος πλά-
γος καὶ καμπύλα τόξα καὶ ἀτρακτοὶ. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ
δωράτια κραδαινουσι περιελίσσουσι τε κατὰ τὸν πό-

A amitteret, a Serviorum multitudine circumventus.

Ipse quoque imperator cum Archizupano Bachino
singulari certamine concreditur, viro heroica sta-
tura et lacertoso; qui cum faciem imperatoris
percussisset et ferreum ejus velamen e galea deje-
cisset, ipse vicissim manu ense trajecta debilitatus
vivus in imperatoris potestatem venit. Posteaquam
ibi quoque Romanis victoriæ serenitas affulsit,
Barbaris instar nubium dissipatis, et malum pu-
gnæ principium finis auspicatissimus est secutus.
Hungaris missa Serviis auxilia causatus, superio-
riis prælii pulvere nondum deterso, sed calido adhuc
sudore manans, captata defensoris absentia bellum
infert. Hungarorum enim rex peregre aberat, cum
finitimis Roasis depugnans. Itaque Savo fluvio supe-
rato factaque in Francochorium impressione (ea non

B minima a Hungariæ pars est, sed habitatoribus fre-
quens, inter Istrum et Savum fluvios patens, in
qua castellum munitissimum Zeugminum, quod
nunc Sirmium vocant, situm est) 123 provinciam
illam pessime tractat. Tum Pæon quidam ingenti
corpore, et animum fortissimum præ se ferens, re-
lictis cæteris in ipsum imperatorem impetu fertur.
Is vero gladio inter utrumque oculum trajecto bar-
barum occidit; multisque captis, et opibus non
paucis potitus, in urbem imperatricem regreditur;
ac triumpho quam unaxime extento splendidissimam
pompa per urbis circuitus duxit, cujus elegantiam
Hungarorum et Serviorum captivi illustrarunt, ves-
tibus splendidioribus quam pro sua conditione

C ab ipso exornati, ut ea quoque re victoria glorio-
sior et civibus atque exteris admirabilior esset,
quippe captis viris eo bello nobilibus et spectatu
dignis. Illud etiam pompæ ejus admirationem auxit,
quod captivi non omnes una ibant, sed in classes
distributi atque intervallis distincti, ut spectan-
tium oculi decepti majorem esse numerum arbi-
trarentur.

Iuterea Scythis Istrum transgressis et Romanorum
castella ripensia populantibus. Calamanus quidam
contra eos missus, cum bellum imprudenter ad-
ministraret, acie victus, multisque viris fortibus

D amissis, 124 ipse quoque ex vulneribus decessit.
Scythæ vero de more suo obvia quæque prædati,
et spoliis in equos impositis domum redierunt.
Facile autem Istrum trajiciunt nec difficulter præ-
datum exeunt, citraque laborem et molestiam
domum revertuntur. Arma eis sunt pharetra sagit-
tis plena de humeris suspensa et arcus; sunt et
qui hastilia vibrent et in pugna circumagant. Idem
vero equus Scytham et in bellum fert et secta vena
alit et, ut aiunt, si feminini sexus est, belluini
ejus libidinem explet. Flumen transeunt corio su-
bere expleto, itaque compacto ut nec minima gut-

tula penetret. Quo Scythia consensio, equinaque cauda prehensa, et sella cæterisque belli instrumentis impositis, equo pro velo, corio pro nave utens facile trajicit, Istrique vastum pelagus transat.

θαίς τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν κάρφης πλήρης διφθέρα, λίαν ἐς τὸ ἀκριβὲς σύσπαστος, ὡς μηδὲ βραχὺ λιβάδιον ἐπεισρέειν ἔστωθεν. Οὐκοῦν ταύτην περιβάς ὁ Σκύθης ἵππειας ἐξημμένην οὐρᾶς, καὶ τὴν ἀστράβην ἐπαναθεὶς καὶ ὅσα τοῦ πολέμου ὄργανα, βῆον διαπλωίζεται, οἷα σκάφος λαΐφει τῷ ἵππῳ χρώμενος καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου διανηχόμενος πέλαιος.

Interea Palæologus, cui ingenium inquietum et inutiles pecuniæ profusiones crimini dabantur, ubi primum Calabriam attigit, **125** imperio abire jubetur, successore misso Alexio Comneno, Bryennii Cæsaris filio, consobрино Manuelis, magni ducis honore nuper aucto; una cum eo etiam Ducas Joannes mittitur, vir et martialis et mercurialis: qui liberales disciplinas non primoribus labris attigerat, nobili ortus genere et disciplinæ militaris non ignarus. Hi igitur in Siciliam cum venissent, copias regis adorti classem ejus sæpe devicerunt, adeo ut naves dilaberentur et ipsum pene Brundisium obsideretur. Sed fortuna illustribus certaminibus non plane favit; neque imperator pulcherrimorum nuntiorum eum quem oportebat fructum cepit. Nam rex majoribus copiis coactis conductoque peregrino milite detrimenta accepta resarcire studuit; eosque adortus vincit, capit, in vincula conjicit, paulo momento eversis iis omnibus quæ Romani maximis laboribus et impensis consecuti fuerant. Manuel vero iis **126** rumoribus et nuntiis excussa pristina lætitia et in mœrorem conversa, etsi casum illum non sane leviter ac moderate tulit, sed luctui non parum indulsit; tamen ut homo constans, qui nec adversæ fortunæ cederet nec rebus prosperis lætitia efferretur, quasi cum illa calamitate pugnare institit, aliaque classe comparata ducem designat Constantinum Angelum Philadelphiensem. Qui cum genere nou admonum nobili esset ortus, sed proceræ statura et insigni forma præditus, Theodorum Alexii avi Manuelis filiam pulebritudine pronuba uxorem duxerat. Quia vero potentibus scro omnibus tum nostræ tum superioris ætatis placitum est stellarum progressionibus et retrocessionibus certisque positus, configurationibus, accessibus, recessibus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulant fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquit, idque Constantino denuntiat. Sed quid sit? Nondum ad occasum urgebat sol: Manuelis jussu homo revocatur ob **127** incommodum exitum minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rur-

λεμον. Ὁ δ' αὐτὸς ἵππος καὶ τὸν Σκύθην ὀχεῖ, διὰ πολέμου φέρων τοῦ πολυαίχκος, καὶ τροφὴν χορηγεῖ σχαζομένης τῆς φλεβὸς, ὡς δὲ φασι, καὶ ὀχευόμενου, εἰ ἔστιν ὁ ἵππος θηλυκός, τὴν ἄλογον ἀφροδίτην τοῦ βαρβάρου ἀποκενοῖ. Σχεδιάζει δὲ τοῖς Σκύ-

Καὶ ὧδε μὲν εἶχε ταυτί· ὁ δὲ γε Παλαιολόγος, τὸν Φιλοπράγμονα αἰτίαν ἀπειληφώς καὶ τὸν δαπανηρὸν Ῥωμαίοις ἀξυντελῶς, ἐξ ὅτου Καλαβρίας ἐπέβη, τῆς στρατηγίας παραλύεται, στέλλεται δ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ Κομνηνός (75) Ἀλέξιος, ὁ τοῦ Βρυεννίου Καίσαρος υἱὸς ἐξάδελφος ὢν τῷ βασιλεῖ πρὸς μητρὸς καὶ τὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς τιμὴν ἄρτι πρῶτως περιεσάμενος. Συνεκπέμπεται δὲ οἱ καὶ ὁ Δούκας Ἰωάννης, ἀνὴρ ἐρμαῖκός ὁμοῦ καὶ ἀρεϊκός, οἷα παιδευμάτων ἐλευθερίων οὐκ ἄκρῳ λιχανῷ γεγευμένος καὶ γένους εὖ ἔχων καὶ μεθόδων ἰδρις στρατηγικῶν. Οὗτοι οὖν ἐς Σικελίαν τὸν πλοῦν θέμενοι συνέμιξαν ταῖς δυνάμεσι τοῦ βῆγος καὶ μεγάλαις ναυμαχίαις πολλάκις αὐτὸν κατεπάλασαν, ὡς τὰς τε νῆας τοῦτου διαβρύησαι, ἐγγὺς δὲ πολιορκίας καὶ αὐτὸ γεγονέναι τὸ Βρεντήσιον. Ἀλλ' οὕτω ἡ τύχη τοῖς λαμπροῖς τοῖςδε καθαρῶς ἐπεμειδίασεν ἀγωνισμασιν, οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς ὡς ἔδει ταῖς καλλίσταις ἐνεώρτασιν ἀγγελλίαις· καὶ ὁ ῥῆξ μερίζονα ἀθροίσας δύνανει καὶ ξενικὸν ἐπαμνηστῆμενος οὐ βραχὺ τὴν ἤτταν ἐπ' ἤλθεν ἀναμαχοῦμενος, καὶ συμβαλὼν περιγίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ συλλαβὼν δεσμώτας εἰργνυσιν ἀμφοτέρους, ἐν ἀκαρεῖ καιροῦ ἀνατρέψας ὅσα πόνῃ καὶ δαπάναις μεγίσταις ὑπὸ Ῥωμαίων εὐήμερῆθησαν. Τοιούτοις οὖν ὁ Μανουὴλ ἀκούσματος καὶ ἀγγέλλεσσι τὴν πρότερον θυμηδίαν ἀποκλυσάμενος, ὅσα τε ἀψιθυώδεις κερτάσμασιν ἐμπικρανθεὶς τὴν ψυχὴν, ὡς εἰκὸς μὲν οὐκ ἦνέγκει τὸ γεγονὸς φορητῶς, ἀλλ' ἱκτανῶς ἐπαθύνετο. Οὐκ ὦν δὲ φοροδεῖς, μηδ' ἀναπίπτων ἐν τοῖς δεινοῖς συναντήμασιν, οὔτε μὴν τῷ οὐρῷ τῶν πραγμάτων παρ' ὃ δεῖ κουφίζομενος, οὐδ' αὖ πάλιν ἀγεννῶς ταῖς τούτων καταγίγαις ὑποκλινόμενος, ὡς πρὸς τὴν τότε τύχην ἀγνωμονοῦσαν ἀντιπράττων διημιλλᾷτο. Ἐνθεν τοι καὶ ἐτέραν ἐξαρτύσας ναυτικὴν δύνανει ἐπίστησιν ἡγεμόνα ταύτης Κωνσταντῖνον τὸν Ἀγγελον, ὃς ἐκ μὲν ΦιλADELPHIENSIS δελφίης ὤρμητο καὶ γένους ἦν οὐκ εὐπαρύφου πάνυ καὶ εὐγενούς, εὖ δ' ἔχων τῆς σωματικῆς φύτρεος καπὶ τοῦ προσώπου λειμῶνα κάλλους κηπεύων τὴν Θεοδώραν πρὸς γάμον ἡγάγετο, ἣν Ἀλέξιος ὁ βασιλεὺς ὁ προπάτωρ τῷ τῷ Μανουὴλ ἐγαίνετο, τὸ κάλλος εὐτυχίας προμνήστειαν. Ἐπεὶ δ' ἄπασι (76) σχεδὸν δοκεῖ τοῖς πάλαι καὶ σήμερον μέγα δυνάμενοις ὡς πρὸς τὰς τύχας συναίρονται καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀν-

Hier. Wolffi notæ.

(75) Pro Κομνηνός fortasse legendum Βρυέννιος, nisi forte filius cognomen a matre propter imperatorem stirpem accepit.

(76) Ἐπεὶ δὲ ἄπασι. Alter codex brevius eam-

dem sententiam complectitur, his verbis: Οἱ ἀστρολόγοι φασίν, Ἐπακρίβοῦται τῷ ἀγγέλῳ ἡ ἐξοδος, ὡς οἱ τῶν ἀστέρων ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ ἐνεσίδεξαν.

θρώπινον βίωτον συναντήματα οἱ τῶν ἀστέρων ἀναποδισμόι καὶ προποδισμοὶ καὶ αἱ θέσεις αὐταὶ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν πλανήτων σχήματα, οἱ πλησιασμοὶ τε καὶ ἀποστάσεις καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα οἱ ἀστρολόγοι φασὶ τῆς θείας προνοίας καταψευδόμενοι καὶ λεληθότως τὸ εἶμαρτο καὶ τὰ δεδομένα τῇ ἀνάγκῃ ἀναλλοίωτά τε καὶ ἀνεπικλώστα παρεσάγοντες, ὡραίαν τῷ Ἀγγέλῳ τὴν ἔξοδον ἀπακριβοῖ. Καὶ εἶχε μὲν τῷ Ἀγγέλῳ τὰ ἐξωτερικά συνταξάμενος· ἀλλὰ τί ; οὐπω εἰς ὅψιν ἐνειστήκει ὁ ἥλιος, καὶ παλίμπους ἐπιτάσσοντος βασιλέως ὁ Κωνσταντῖνος γίγνεται. Τὸ δ' αἴτιον ἦ τῆς ἐξόδου ἀκαιρία, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸν Ἀγγέλον ἀψαθεῖν οὐχ ὡς ἀγαθοὶ σχηματισμοὶ τῶν τῆς ἀστρονομουμένης σφαίρας κανόνων, ἀλλ' ὡς οἱ φλῆναφοὶ ἐνεδίδοσαν, κακῶς φάσκοντες καὶ παχέως τοῖς λεπτοῖς ἐπιβάλλοντες, κἀντεῦθεν περὶ τὴν τῆς μαίτιον διετίθετο καὶ κανόνες ἀπακριβοῦντο. Καὶ οὕτω μετὰ πολλὴν τῶν ἀστέρων ἐρευναν καὶ σκέψιν καὶ περισκόπῃσιν ὁ Ἀγγελὸς ἔξεισι, ταῖς τῶν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων συνεξωρμηκῶς κινήσειν. Ἐς τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνσε πράγματα ἡ τῆς ὥρας ἀσφάλεια, ἥ τὰ τῶν πρώτων ἀρχηγῶν ἀνῶρθωσι πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέβηκε μετεσκεύασεν, ὡς ἐκ τοῦ ἡραυτικά χερσὶν ἁλῶναι τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιοῦμενος συνελχέσθῃ ταῖς θαλασσοσυλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ ἤχθη παρὰ τὸν ῥήγα αἰχμάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς ἄγρας ἐκπινέσας τοὺς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον δεσμώτην ἡμῶν.

ἦ. Βασιλεὺς δὲ καὶ μετὰ δευτέραν ταύτην πλὴγὴν ἐξηρευνᾶτο τὰ τῆς ἀμίλλης ἀνάλογα. Ὅρων δὲ τὸν διὰ πολέμιον αὐθις τρόπον δύσεργόν τε καὶ ἀξέμφορον, καὶ τὸ τῶν ἀταλωμάτων ἀδρὸν καὶ ἐπάλληλον ὑπειδόμενος οἷά τινα νόσου γάγγραιναν τὰ τῶν θησαυρῶν κατὰ βραχὺ ταμιεῖα νεμόμενον (ἐγγὺς γὰρ ποῦ κεντηναρίων τριακοσίων χρυσίου ἀνάλωκε χρήματα), ὅσον εἶναι διεννοήθη σπείσαςθαι τῷ ῥήγι. Οὐκ ἀγέως τοῖνον, ἀλλ' ἀσμένως δεξιόμενος τὴν τοῦτο ἐπισκήπτουσαν πρεσβείαν τοῦ τῆς πρεσβυτέρου Ῥώμης προέδρου, καὶ ὡς ἄγγελον εὐξέμβολον ἀσπασίμενος, στέλλει κατὰ τὸν Ἀγκῶνα τὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον, ὃς ἦν πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ μεγάλου δομεστίκου, πρὸς ἀμφοτέρω μερίσας τὸ σέμμα τε καὶ τὸ βούλευμα, δηλαδὴ καὶ πρὸς ἐτοιμασίαν ὅπλων καὶ ξενικοῦ στρατεύματος συλλογὴν ἐπὶ τῶν ἐσπερίων μερῶν, εἰ τοῦτου δείσειε, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ῥηγὸς φιλίαν, εἰ πμοχωροῦσαν ὁρῶν τὴν ἐξέμβασιν. Ἐνθεν τοι καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐκεῖσε γινόμενος, δραστήριος ἄνθρωπος ὢν καὶ πᾶσαν ἐξησκηκῶς αὐτοῦργίαν πελεμικὴν, νοί τε τὴν γλῶτταν ἔχων ἀνθάμιλλον καὶ χεῖρας ἀντερειζούσας ταῖς ἀρχικαῖς μεθοδεύσει, καὶ τὸ εἶδος αὐχῶν σεμνὸν, στρατολογεῖν εὐθὺς ἐπεδάλετο, κατασεῖσαι τὴν γνώμην τῇ ἀκοῇ βουλόμενος τοῦ ῥηγὸς, καὶ συγχρὴν ξυνέλειπεν [P. 63] ἵππον ὡς ἐς Καλαβρίαν μέλλων παρεμβαιεῖν. Ἐν δὲ τῷ μέρει καὶ τοῦ τῶν σπονδῶν ἐπεμείλειτο καθήκοντος, καὶ ὡς ἀλλήλοισι λήξουσι πολεμουῦντας ὅτε βασιλεὺς καὶ ὁ ῥήξ, γράμματά τε πέμπων ἐς Μάϊον καὶ δεχόμενος, ὃς ἐναυάρχει τότε τοῦ στόλου τῶν Σικελῶν. Πρεσβεῖαν οὖν ἐκ Σικελίας ἐπιστατάμενος ἀναπέμπει ταύτην τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖται προσπείναι οἷς λέγειν οἱ πρέσβεις ἔχουσιν (αἰτῶνται δὲ, ὡς πυνθάνεται, οὐχ ὑπερόρια οὐδ' ὑπερόγκη) καὶ αὐτῷ παραστήσειν, εἰ προβαίνουσι

A sus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur. Poet longam astrorum indagacionem et contemplationem Angelus exit cum beneficorum siderum comitatu. Sed illa horæ observatio tantum Romanis profuit, priorumque ducum errata ita correxuit et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus statim hostium manibus caperetur. Nam cum incircumspecte navigaret, a Siculis triremibus, quæ mare tuebantur, comprehensus ad regem perducitur; qui ea pulcherrima præda delectatus, suis collaudatis, eum quoque vinctum in custodiam dedit.

τῶν ἀστέρων ἐκέλευον ἡ γοῦν ἡ ἀκρίβεια παρῆχε τῶν φλῆναφοὶ ἐνεδίδοσαν, κακῶς φάσκοντες καὶ παχέως ὥρας σφαλλόμενοι εὔρετιν. Πάλιν τοῖνον θεοῦ μετὰ πολλὴν τῶν ἀστέρων ἐρευναν καὶ σκέψιν οὕτω μετὰ πολλὴν τῶν ἀστέρων ἐρευναν καὶ σκέψιν καὶ περισκόπῃσιν ὁ Ἀγγελὸς ἔξεισι, ταῖς τῶν ἀγαθοποιῶν ἀστέρων συνεξωρμηκῶς κινήσειν. Ἐς τοσοῦτον δὲ ἄρα τὰ τῶν Ῥωμαίων ὦνσε πράγματα ἡ τῆς ὥρας ἀσφάλεια, ἥ τὰ τῶν πρώτων ἀρχηγῶν ἀνῶρθωσι πταίσματα καὶ εἴ τί ἀντίξουν συμβέβηκε μετεσκεύασεν, ὡς ἐκ τοῦ ἡραυτικά χερσὶν ἁλῶναι τῶν πολεμίων τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀπερισκέπτως γὰρ εἰς Σικελίαν τὸν πλοῦν ποιοῦμενος συνελχέσθῃ ταῖς θαλασσοσυλακούσαις Σικελικαῖς τριήρεσι καὶ ἤχθη παρὰ τὸν ῥήγα αἰχμάλωτος. Ὁ δὲ, τῆς ἄγρας ἐκπινέσας τοὺς συλλαβόντας, καὶ ὡς καλῶν κάλλιστον εἰπὼν τὸ θήραμα, εἶχε καὶ τοῦτον δεσμώτην ἡμῶν.

B 8. Imperator vero hac quoque plaga accepta, cum quid facto esset opus deliberans a bello difficili atque inutili magnitudine perpetuorum sumptuum deterreretur, fisco instar cancri paulatim depascentium (nam ad ccc auri centenarios impenderat), pacem cum rege faciendam esse statuit. Itaque legatos veteris Romæ pontificis 128 ea de causa missos haud invitus ac potius cupide suscepit; et ut nuntios rectissime consulentes amplexus, protostratorem Alexium (is erat magni domestici filius natus maximus) Anconam misit bifariam suum consilium partitus, videlicet ad arma et militem conductitium in Occidente parandum, si res posceret, et ad amicitiam regis, si pacificatio successisset, conciliandam. Alexius eo profectus, homo acer et in re bellica exercitatissimus, et lingua mentis æmulatrice præditus, et dignitate formæ conspicuus, in exsequendis imperatoris consiliis haud segnis, statim scribere milites instituit, ut ea fama regis animum percelleret; ac magnum equitatum coegit quasi in Calabriam impressionem facturum. Interim tamen ea quoque curavit, quæ ad belli compositionem et pacem inter imperatorem et regem constituendam pertinebant, ultro citroque ad Maium classis regie præfectum mittendis recipiendisq̃ litteris. Legatos igitur ex Sicilia ad se missos ad imperatorem ire jubet, petitque ut eorum orationem audiat (eos enim, quantum intellexerit, nihil iniquum aut immodicum postulare), et si pacificatio successerit, id sibi, priusquam vulgo 129 innotescat, ut indicet, ne per imprudentiam aliquid perperam agat, qui apud viros sit quos ipse ex provinciis regi Alemannorum sociis spe bona quasi furto quodam ad se attraxerit, quorumque animos olim Romanis infestissimos

contra Siciliæ regem, ut potuerit, concitarit. Ut autem quidam ab imperatore ad Alexium venit, qui pacificationis nuntium afferbat, clam civibus pecunia per fidissimos alio translata cupsas inanes obsignatas procerum fidei mandat, jubetque caveri ne quid inde auferatur, neve quaeratur quid in iis sit, aut signa ante suum ab imperatore reditum aperiantur. Alexio ad hunc modum Ancona digresso et inter imperatorem ac regem pace ac fœdere constituto (quanquam, si vera dicenda sunt, non vera illa concordia fuit, sed temporis causa duntaxat simulata), fructum illius qualiscunque pacificationis tulerunt captivi gratis soluti, non tantum nobiles et regia stirpe orti, sed etiam gregarii milites, Corinthiis tantum et Thebanis ignobilioribus exceptis et iis qui subtilem telam texebant, 130 formosissimisque et locupletibus mulieribus ejusdem artificii peritis. Ac hodie quoque Thebanos et Corinthios in Sicilia texendis pretiosis auratisque incumbere videas, quomadmodum Eretrienses olim apud Persas, quod principes Daris regi Græciæ bellum inferenti restitissent.

πρὸς τὸ γένος καὶ βασιλεὺς τιμῶντες αἵματι, ἀλλὰ καὶ οἱ τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐνετάττοντο, πλὴν τῶν ἐκ Κορίνθου καὶ Θήβης ἀρμυμένων, καὶ τούτων ὅσοι τὸ γένος ἀφανίσαι καὶ οἱ τὰς εὐημελίους ὁθόνας ὑφαίνειν ἔλαχον, καὶ τῶν γυναικῶν αἱ καλῆς καὶ βαθύφωνοι καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρῶν τέχνην ἐκμελετήσασαι. Καὶ νῦν ἔξεστιν ἰδεῖν τοὺς ἐν Σικελίᾳ καταίροντας Θηβαίων παῖδας καὶ Κορινθίων ἱστῶν προσανέχοντας τῶν ἐξαμίτων καὶ χρυσοπάστων στολῶν, ὡς Ἐρετριεῖς πάλαι παρὰ Πέρταις δουλεύοντες, οἱ πολέμιοι ἤρξαντο ἀρκεῖν στρατεῖαν καθ' Ἑλλάδος ἐλάσαντι.

Cæterum non multum temporis intercessit, cum ambo rursus magno impetu bellum repeliverunt. Nam imperator regulos finitimos potentiores pollicitatione pecuniæ impulsos cum rege committit. Rex vero Malum comitem, classis præfectum, et naves celeres in mare deducere, iisque nova ratione constrictis Cpolim appellere, atque audiente urbana multitudo se proclamare Siciliæ, Aquileiæ (Apuliæ?), Capuæ, Calabriæ atque earum regionum insularumque quæ interjacent dominum et regem, Romanorum vero imperatorem contemnere, eique ubi maledixerit reverti jussit. Maius igitur Malea declinata Ægæoque sinu præterito per Hellespontum ad urbem imperatricem, uti jussus erat, contendit, fretumque emensus ad regiam 131 Blacherniam appulit; sagittisque, quarum cuspides argenteæ erant auratæque, in eam coniectis, in reditu, e regione magni palatii remis inhibitis, regem suum laudibus evehit, navalibus sociis magna voce magnoque cum tumultu acclamantibus. Ita navigatione summa celeritate confecta per Sesti et Abydi angustias evasit. In urbe autem, quippe imperatore absente, magnus tumultus est excitatus; eaque re Siciliæ rex non parum gloriatus magnum se triumphum esse adeptum putavit. Manuel vero id factum ludum et jocum interpretatus, quod rex tales honores consecraretur ac potius latrocinio quodam venaretur, eum gloriari inaniter et nullius momenti successum jactare passus est.

κύμαινε τάραχος, βασιλεὺς μὴ παρόντος ἐντός· καὶ ἦν γιντοῦν ἀνεγράφειτο τροπαιοῦχος. Ὁ δὲ Μανουὴλ εἰς παίγιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναγέρων, τὸν

καὶ περατοῦνται τὰ τῆς καταλλαγῆς, πρὸ τοῦ εἶς ὧτα διαβῆναι πολλῶν ἵνα μὴ ἀγῶδες αὐτῷ τι λάθοι διαπραξάμενος, ὅντι παρ' ἀνδράσιν οὕς αὐτὸς ἐκ τῶν φίλων χωρῶν τῷ ῥήγῃ τῶν Ἀλαμανῶν χρησταῖς ἐλπίσιν ἠνδραποδίστατο, καὶ ὧν τὴν γνώμην κατὰ Ῥωμαίων πλεῖστα πάλαι φλεγμαίνουσαν κατὰ τοῦ Σικελίας ῥηγός, ὡς εἶχε, μετέθετο. Ὡς οὖν ἐπέστη τις ἐκ βασιλείως τὴν ἀγγελίαν Ἀλεξίῳ τῶν σπονδῶν διαφέρων, λάθρα τῶν ἐκεῖ τὰ γράμματα μετατίθηται καὶ συνεκπέμπει ταῦτα τοῖς πιστοτάτοις ἐαυτοῦ ἀνδράσι· οὐδὲ κιδῶντα καταλείπει τούτων κενὰ, σφραγιδῆς τε τούτοις ἐπιδελῶν τοῖς κατὰ χώραν μέγα δυναμένοις παρέθετο, ἐπισκήψας ἀσυλίαν ἐπὶ τοῦτο τοῖς ἄπασιν εἶναι, καὶ μηδὲνα μεταλλάξαι τὰ ἔνδον, μήτε μὴν ἄλλως διαλύσαι τὰ σημεῖα, εἰ μὴ γε αὐτὸς ἐς βασιλείαν ἰκόμενος ἐκείθεν ἐπανέλυσεται. Καὶ

Ἀλέξιος μὲν οὕτως ἐκ τοῦ Ἀγκῶνος ἀπενόστησε, βασιλείᾳ δὲ καὶ ῥηγός εἰρηνικὰ φρονησάντων καὶ βλεψάντων πρὸς τὰς σπονδὰς ἥ, τάληθες εἰπεῖν, οὐ καθαρῶς ὁμολογησάντων, λυκοφίλιαν δὲ σχηματισμένων, ὧν οὐκ ἔστιν ὁποῖοις ἐνώσεως οἱ αἰχμάλωτοι λυθέντες ἀνάγονται, οὐ μόνον οἱ λαμ-

Ἄλλ' οὕτω μακρὸς διαλελοίπει καιρὸς, καὶ αὖθις ἐκείνοι ὡς ἀχανεῖς ἀμπώτιδες καὶ σύρταις, αἱ κύμα ὁρῶν ἐπαιγίζουσιν, ἐς τὰς μάχας ἐπωγκοῦντο καὶ ὠροθύνοντο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἀνέσειε τῷ ῥήγῃ τοὺς μέγα δυναμένους ἀστυγέτονας ἐκείνῳ δυνάστηας, χρημάτων ἐπαίρων αὐτοὺς ὑποσχέσασιν· ὁ ῥήξ δὲ τῷ κόμῃ τοῦ σιόλου Μαίῳ διακελεύεται νῆας τεσσαράκοντα ταχυνυτούσας πᾶσαις καθελκύσαι τῶν νεωρίων, καὶ φραξάμενον καινότερον τὴν Κωνσταντινίου καταλαβεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐπ' ἀκροάσει τῶν ἀστυπόλων ἀναγορεύσαι Σικελίας καὶ Ἀκυλίας Καπύης τε καὶ Καλαβρίας καὶ τῶν μεταξὺ τούτων χωρῶν καὶ νήσων ὅλων κύριόν τε καὶ βασιλέα. [P. 66] βασιλεὺς δ' ἐκπαυλίσαι Ῥωμαίων, καὶ κικῶς εἰπόντα ἐπανελθεῖν. Ἀμέλεις τοι καὶ τὰ ἐντεταλμένα πληρῶν Μάϊος, Μαλέαν ἐπικράμψας καὶ τὸν Αἰγαῖον κόλπον παραλλάξας καὶ παρήμενός· Ἐλλήσποντον τῇ βασιλίδι πόλει προσώκειλε. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν

ἐπέχοντα πορθμὸν διαπλεύσας, καὶ τοῖς ἐν βλαχέρναις βασιλείοις κατακολπίσας, βέλη κατ' αὐτῶν ἀφῆκεν ἀργυρέους ἔχοντα τοὺς ἀτράκτους ἀγλήμηνους ἐς βάθος χρυσῷ, ἐν δὲ τῷ ἐκείθεν τὸν αὐτὸν ἐπαναμερεῖν πλοῦν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου παλατίου τὰς κόπας σχίσας τὸν οἰκεῖον ῥήγα ταῖς εὐφρυνίαις διατρανοῖ, συνεπηχούντος τοῦ ναυτικοῦ πληρώματος καὶ θορυβώδη τελοῦντος τὴν ἐνακήρυξιν. Καὶ ὁ μὲν, οὕτως τὸν πλοῦν ἐπιταχύνας τῆς πάλαι ἁδομένης Ἀργεῶς πτηνότερον, Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου ὡς ἄλλων Συμπληγάδων ἐξέθορε, πολλὸς δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπεδὲ τοῦτο κτύπημα τῷ Σικελίας ῥήγῃ, καὶ εἰς μέγιστον ἀνεγράφειτο τροπαιοῦχος. Ὁ δὲ Μανουὴλ εἰς παίγιον τὸ γεγονός καὶ γέλωτα ἀναγέρων, τὸν

τοιαύτας αὐτῷ τιμὰς μνηστευόμενον ῥῆγα ἦ, τό γε ἀλγθέστερον εἰπεῖν, ληστεύοντα διακενῆς ἀφ᾽ ἧς βρενθῆσθαι καὶ φυγεῖν ἐπ' οὐδέν· χρήστῳ κατορθώματι.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER TERTIUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Τοιοῦτον μὲν οὖν εἰλήφει πέρας τὰ κατὰ Σικελίαν τε καὶ Καλαβρίαν τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἀγωνίσματα, [P. 67] λαμπρὰ μὲν καὶ πλείστα τῶν χρημάτων ἐκείσε μετηγικόντα, εἰς οὐδὲν δὲ τέλος εὐχρηστον Ῥωμαίοις κατηντηκότα ἢ εὐσπούδαστον τοῖς ὑστερον αὐτοκράτορσιν. Ἀλλὰ τί ἔχοι τις εἰπεῖν πρὸς ἄνθρωπον οὕτω προθύμως ἀγωνισάμενον πρὸς τὸ τὰ τῆς βασιλείας εἰς τὸ κρεῖττον ἀποκαταστήσαι πράγματα καὶ τὸ ἀλλόφυλον ὑποτάξαι, μὴ δυνηθέντα δέ; Ἀλλ' οὗτος αὖθις κατὰ Παίωνων, οὓς Οὐγγρους καὶ Οὐννους φασί, στρατείαν ἐκῆρυξε, καὶ τοῖς κατὰ δυσμῆν ἔχουσι τὰς οἰκίσεις ὀπλίταις ἀμάξας ἐπέταξεν ἄγειν εἰς τὸ στρατόπεδον, δι' ὧν καὶ οὗτοι ἐφοδίασονται τὰ βιώσιμα, καὶ τῷ λοιπῷ δὲ οὕτω συναρῶνται στρατεύματι, ὅσοι τοιοῦτων σκευαγωγημάτων σπανίζειν ἤμελλον. Ὡς οὖν εἰς ἓν συνήθοριστο τὰ στρατεύματα, εἶχε καὶ αὐτὸν παρόντα τὸν βασιλέα πόλις ἡ Σαρδική, ἣ νῦν Τριάδιτσα ὀνομάζεται. Καίρων δ' οὐχὶ πολλὸν ἐκείσε προσμείνας, ἐπεὶ ἵκετο πρεσβεῖα ἐκ τῶν Παίωνων καὶ λόγοι συμβατικοί, ἱέραν τραπόμενος πρὸς τὸν τῶν Σέρβων μεταβαίνει σατράπην· καὶ διαθορήσας τοῦτον ὁδοῦ πείρεργον, καὶ πείρας αὐτὸν μόνον εἰδέναι βασιλέα καὶ δεδιέναι, τῶν δὲ μετὰ τῶν Οὐννων ἀφροσάναι σπονδῶν, πρὸς μὲν τὰ οἰκεία ἔθνη τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς διαφῆκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Θετταλῶν καταλαβὼν ἐπαρχίαν, κακεῖ προσδιατρίψας ἔφ' ὅσον αὐτῷ ἐδόκει καίριον, τὴν βασιλίδαν εἰσεῖσιν πόλιν.

Ἡλίου δ' ἄρτι τὰς χειμερινὰς τροπὰς παραλύωντος εἰς Πελαγονίαν ἔξεισιν αὖθις, ὁρμητήριον αὐτῶν κρίνων ἱκανὸν ὑποδέξασθαι στρατόπεδον εἰς πύδια ἱππήλατα ὑπτιάζουσιν, καὶ πρὸς τὰς πεύσεις εὖ ἔχειν καὶ τὴν τῶν δρωμένων κατάληψιν ὑπὸ τῶν ἰνῶν μεθ' ὧν ἀντεπαλαμάτο καὶ διεφέριτο· ἔτι γὰρ κατὰ Σικελίαν μεθεῖλκον αὐτὸν καὶ ὑπέθραπτον, τὰ μὲν κατασιγασθέντα τέλειον, καὶ ὁ τῶν Οὐννων τὴν ἀρχὴν ἐξωσμένος πρὸς ξιφουλκίαν ἐβλεπεν, ὡς ᾤεσεν ἐξ ὧν ἔδρασεν. Ἐπειδὴ γὰρ παρελύθη τῆς δουρικτῆς ἀρχῆς Βρανιτζόδης καὶ Μελεγράφων ὁ ἄμυντός· Ἀνδρόνικος, ὁ καὶ ὑστερον τυραννέσας Ῥωμαίων, οἷα κρύβδῃ κατὰ Ῥωμαίων, ὡς ᾔδετο, τοῖς Παίοσι συντιθέμενος καὶ περὶ τοῦ παραλυθῆναι μὲν τὸν Μανουὴλ τῆς ἀρχῆς, αὐτὸν δ' ἐπιθήτορα ταύτης γενέσθαι τῷ τούτων κοινολογούμενος ἄρχοντι, καὶ μετὰ πεμπτον τοῦτον εἶχεν εὐθὺς ἡ Πελαγονία, ἐπὶ ᾧ μὴ εὐθὺν ἐκείνον εἰς τὸν ἐξάδελφον καὶ βασιλέα διήλεγγον, κακεῖθεν ἡ πόλις ἀναπεμπόμενον

1. Hic certaminum Manuelis in Sicilia et Calabria fuit exitus; quæ quamvis splendida et sumptuosa, tamen nihil fructus Romanis aut secuturis imperatoribus imitatu dignum attulerunt. Sed quid dicamus de viro qui tanta studio, quamvis infelici conatu, in imperium in integrum restituendum et Barbaros subigendos incubuit? Inde expeditione contra Pæones, qui et Hungari et Hunni appellantur, indicta, Occidentales legiones currus in castra adducere jubet, quibus et sibi ipsis com meatum adveherent et cæteris, qui vehiculis carerent, suppeditarent. Cum exercitus convenissent, ipse quoque Sardicam, quæ nunc Triadiza vocatur, venit. Ubi non diu commoratus, cum Pæones per legatos pacem fecissent, iter contra Serviorum satrapam convertit. Quo obiter territo et persuaso ut omisso fœdere Hunnico solum imperatorem agnosceret et formidaret, magna copiarum parte dimissa in provinciam Theesaliam profectus, ibique quandiu opportunum videbatur commoratus, imperatricem urbem ingreditur.

133 Post solstitium hibernum rursus Pelagoniam exit, quæ quod patentes campos haberet, apta ei videbatur et ad exercitum capiendum et ad nuntios rerum quæ a gentibus, quibuscum pugnabat, gerentur accipiendos. Nam Siculo bello adhuc distinebatur non plane sopito; et Hungarorum princeps, ut facta ejus declararunt, bellum moliebatur. Postquam enim Andronicus Comnenus, qui post Romanorum tyrannidem invasit, ducatu Branizobæ et Belligradi adempto, quod cum Hunnis contra Romanos conspirasse et imperium Manuele dejecto auxilio principis Hunnorum sibi vindicare velle ferebatur, Pelagoniam accersitus, et insidiarum quæ imperatori et consobrino suo strueret convictus, et in custodiam quandam magni palatii datus fuit, Hunnorum princeps bello Romanis statim illato Branizobam obsidet, et late omnia incursionibus pro sua libidine vastat. Quare imperator chartularium, Basilium Zinzilucem, ducem contra

134 eos mittit. Is milite in cohortes et phalanges descripto, cum se invictum exercitum habere putaret, Hungaros adortus, victoriam non diuturnam est adeptus : nam hostes in Romanos temere persequentibus conversi acceptam cladem illustriore victoria pensarunt. Quo imperator audito iter eodem intendit, ut Pæones suo adventu territi provinciis illis cederent. Quod cum fecissent, iis conditionibus bello composito quas tempus ferebat, Branizobæ et Belligradi rebus constitutis domum redit.

τάχτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδιωκόμενον [P. 68], δὲ πέπονθεν ἔδρασε γενναϊότερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκεῖσε πορείαν ἐπέτεινεν, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἀπανασταίην· ὃ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζοβὰν καὶ Βέλγραδα καταστήσαντος πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδαν πόλιν μετασκηνοῖ.

Cum hoster paulisper conquiescent nec ullius opes in Occidente metuendæ viderentur, expeditionem in Armeniam decernit. Tarsum igitur et Adanam profectus, et finitimis, inferioris Armeniæ locis, quæ Toruses afflixerat, refecillatis ac firmatis, et Armenio, viro non simplici, sed occulti et insidiosi ingenii homine, sua præsentia terro, non ulterius progreditur, nec, ut pater ipsius fecerat, totam Armeniam sibi vindicat, nec castra et provincias pridem ab illo occupatas veluti e lupi faucibus eripit : sed Torusis fallaci blandiloquentia deceptus et fœderis illecebris irretitus, conversis frænis Antiochiam totius Syriæ principem et pulcherrimam urbem ingreditur.

τοῦ τῶν Ἀρμενίων κατέρχοντος· ἀλλὰ τῇ διπλῇ καὶ ἀπείρῃ τῶν λόγων τοῦ Τορούση φανακισθεὶς καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν συνθηκῶν ἀπαλυνθεὶς τὴν διάνοιαν, τὰ χρονία μεταστρέψας εἰς Ἀντιόχειαν παραγίνεται, τὴν τῆς ἀπάσης Συρίας προκαθημένην καλλίπολιν.

2. Dum vero Tarsi agebat, Andronici patruclis fuga e carcere illi nuntiatur; cujus illi causa fuerant ea quæ supra diximus, sed tamen illa quoque incommodarunt, quod in dicendo liber et viribus præstans et forma digna imperio præditus nunquam animum submittebat : quæ res omnes imperatoribus regni amittendi metu suspectæ et molestæ esse consueverunt. Propter hæc igitur et bellicam virtutem et generis nobilitatem (nam eodem patre Alexio Joannes Manuelis et Andronici pater Isaacius sebastocrator nati erant) maxime observabatur et suspectus habebatur. Accessit alia quoque causa cur a Manuele in custodia haberetur. Imperatori huic tres fuere fratres, Alexius Andronicus et is cujus sæpe facta est mentio, Isaacius, quorum duo obierunt patre adhuc superstite. Alexius unam reliquit filiam, **136** quam matrimonio sibi junxit magni domestici Joannis filius Alexius, de quibus etiam supra diximus. Andronicus filias tres suscepit, Mariam, Theodoram et

δέσμιον καὶ ἐν μιᾷ τῶν τοῦ μεγάλου παλατίου φρουρῶν καθειργνύμενον τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐθὺς ὁ Οὐννάρχης ἐξέφερε πόλεμον, καὶ τὴν πολιορκῶν Βρανιζοβὰν καὶ κατατρίχων τὰ ἐκεῖ πάντα, λεηλατῶν τε καὶ ἄγων ὡς ἤρχτο. Στέλλεται γοῦν πρὸς βασιλέως στρατηγὸς κατ' αὐτοῦ ὁ χαρτυλάριος Βασίλειος ὁ Τζιντζιλούκης. Καὶ ὃς τὰς συνειλεγμένας δυνάμεις παραλαβὼν καὶ εἰς τάξεις καταστήσας καὶ φάλαγγας, καὶ δόξας ἄξιον νίκης ἔχειν στρατόν, τοῖς Οὐγγυροῖς συμπλέκεται. Καὶ πρὸς βραχὺ μὲν κατηγωνίστατο τὸ πολέμιον· ἐπαναστραφὲν δὲ ὡς ἀσυντάχτως ὑπὸ Ῥωμαίων καταδιωκόμενον [P. 68], δὲ πέπονθεν ἔδρασε γενναϊότερον. Βασιλεὺς τοίνυν, ἐνωτισάμενος ταῦτα, τὴν ἐκεῖσε πορείαν ἐπέτεινεν, εἰ πως οἱ Παῖνες πρὸς τὴν αὐτοῦ διαταραχθέντες ἀφίξιν τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἀπανασταίην· ὃ καὶ ἦσαν διαπραξάμενοι, συμβιβασθέντες μετὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ καιρὸς τότε ἔδωκεν. Αὐτὸς δὲ, ὡς εἶχε τὰ κατὰ Βρανιζοβὰν καὶ Βέλγραδα καταστήσαντος πράγματα, εἰς τὴν βασιλίδαν πόλιν μετασκηνοῖ.

Οὐκοῦν καὶ τῶν δυσμικῶν ἐχθρῶν ἡρεμισάντων ἐπὶ βραχὺ δι' ὁμολογίας καὶ φιλιώσεως, καὶ μηδὲν ἔχων τῇ τῶς ἀνθέλκοντα ἐξ ἐσπέρας ἀντίμαχον ἀξιόμαχον, κυροῖ τὴν εἰς Ἀρμενίαν ἀνάβασιν. Ἀπάρως οὖν ἐς Ταρσὸν καὶ ἀφικνόμενος εἰς Ἀδανὰν καὶ ὅσα τῇ κάτω Ἀρμενίᾳ πρόσχωρα, καὶ ταῦτα κακοδαίμονον ὑπὸ τοῦ Τορούση διαθάλψας καὶ ἀσφαλείας τῆς δεούσης ἡξιώσας, καὶ καταπλήξας τῷ παρῳσῆ τὸν οὐχ ἀπλοῦν τὴν γιῶμην, ἀλλὰ κρυφίνον καὶ ὑπερῶν Ἀρμένιον, σχίζει τὸ πρόθυμον, οὐδὲ περὶ τῆς ὁλῆς Ἀρμενίας διαγωνίζεται, τὸν οἰκτιρὸν πατέρα ἐζηλωκώς, ἥ γοῦν ὅσα ἐκείνος ὑπηγάγετο φρούρια πολέμων, ταῦτα ὡς ἐκ φάρυγγος λύκου ποιεῖν λοβὸν ἤπατος προσπατιῶν καὶ λαμβάνων ἐκ

β'. Ὅντι δὲ κατὰ Ταρσὸν τῷ βασιλεῖ Μανουήλ ἡ τοῦ ἐξαδέλφου Ἀνδρονίκου ἐκ τῆς φυλακῆς φυγὴ καταγγέλλεται, ἥς τὸ αἴτιον καὶ ὅσα μὲν ἐρρίθη ἄνωθεν, οὐδὲν δὲ ἦτορον τὸ ἐλευθεροστομεῖν αἰεὶ καὶ τὸ τῇ ψώμῃ τῶν πολλῶν διαφέρειν καὶ ἡ εὐ ἔχουσα πλάσις τοῦ σώματος ἀξία οὕσα τυραννεῖν καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀταπεινωτον, ἃ δὴ πάντα πεφύκασιν οἱ κρατοῦντες υποβλέπειν καὶ κνίζον ἔχειν καὶ ἑως καρδίας αὐτῆς βάλλοντα διὰ τὸ περὶ τὴν βασιλείαν περιδεῖς. Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἐν μάχαις ἐνδεδέχον καὶ τὸ τοῦ γένους ἐπίσημον (ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς (77) Ἀλεξίου τοῦ τῷ Μανουήλ προπάτορος ὃ τε τούτου πατὴρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου γενέτης ὁ σεβαστοκράτωρ προγέγονεν Ἰσαάκιος) ὀφθαλμοβολοῦμενος ἦν καὶ ὑποπτος μάλιστα. Συνέβη δὲ τι καὶ ἕτερον δι' ὃ τοῦτον ἐν φρουρᾷ συνεῖχεν ὁ Μανουήλ. Τῷ βασιλεῖ τοῦ τῷ τρεῖς ἦσαν ὁμαίμονες, Ἀλέξιος, Ἀνδρόνικος καὶ ὁ πολλάκις ῥηθεὶς Ἰσαάκιος. Τούτων οἱ μὲν δύο τῶν ζῆν μετήλλαξαν ἔτι τοῖς ζῶσι κατελεγμένου τοῦ

Hier. Wolfli notæ.

(77) Ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς. Eudocia tertio gradu attigit Andronicum, hoc modo :

Joannes	Alexius	Isaacius
Andronicus	fratres	Andronicus
Eudocia	patruelcs	incesti

πατρός αὐτοῖς καὶ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἔσιλπε δὲ τὰς τοῦ γένους διαδοχὰς ὁ μὲν Ἀλέξιος ἐπὶ μιᾷ θυγατρὶ, ἦν καὶ εἰς γαμετὴν γυναῖκα ἡρμόσατο ὁ τοῦ μεγάλου δομestίκου Ἰωάννου υἱὸς Ἀλέξιος, ὃν περὶ καὶ εἰπόντες ἐφθήμεν τῇ δ' Ἀνδρονίκῃ θυγατρὶς ἐγεγονέισαν τρεῖς, Μαρία, Θεοδώρα καὶ Εὐδοκία, καὶ υἱοὶ δύο, Ἰωάννης τε καὶ Ἀλέξιος. Τῶν θηλειῶν τοίνυν ἡ Εὐδοκία τὸν ἐκ πρῆβενος δμεινέτην ἀποδαλοῦσα θανάτῳ ἀνυσίως Ἀνδρονίκῃ συνήρχετο, οὐ κρύβδην, ἀλλ' ἀνέδην. Καὶ τοῖς ἐπιτιμῶσιν Ἀνδρονίκῃ διὰ τὸ τῆς συνουσίας ἀθέμιτον [P. 69] ἡ ἀρ' ἐστίας μίμησις πρόχειρος εἰς ἀπόλογον ἦν, καὶ χαριεντιζόμενος ἀνθυπέφερεν ὡς φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄρῳ καὶ τὰ τῆς αὐτῆς ὁμοστοχεῖ καὶ συνῶει πως κεραμείας, εἰς τὸν ἐξάδελφον ἀποσκώπτων ταῦτα καὶ βασιλεῖα τὸν Μανουὴλ ὡς ὁμοιοπαθεῖν ὑποκύπτοντα πάθειν ἢ γοῦν καὶ χεῖρος ἀλισκόμενον, εἴπερ ὁ μὲν ἀδελφὸς θυγατρὶ συνουσίαζεν, ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἐξάδελφον παιδὶ συγκατέκειτο. Τὸ γοῦν τοιοῦτον οὔτε τῷ Μανουὴλ ἤνδανε καὶ τοὺς ἐκ γένους τῆς γυναικὸς μαίνεσθαι ἐποίει κατ' Ἀνδρονίκου καὶ διαπρίεσθαι ἀτεχνῶς, ἐκ τοῦ πλείονος δὲ τὸν τῆς Εὐδοκίας ὁμαίμονα Ἰωάννην, δὲ τῇ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιάριου ἐκυδρῶτο τιμῇ, καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ τῇ Μαρίᾳ ὡσχύτως γαμβρόν τὸν Καντακουζηνὸν Ἰωάννην. Πολλὰ μὲν οὖν, ὡς εἰκὸς, ἐπιβουλαὶ κατὰ τοῦ Ἀνδρονίκου αἱ μὲν ἐνδύμφοι ἦσαν καὶ σκότιοι τυρευόμεναι, αἱ δὲ καὶ προδύλως τολυπεύμεναι· ἀλλὰ διέλυε ταύτας ὡς ἱστὸν ἀράχνης Ἀνδρόνικος, καὶ ὡς παιδίων ἐπὶ φάμμου ἀθύρματα διεσκέδαζεν, ἀνδρὶα τε τῇ σφετέρᾳ πίσυνος ὢν καὶ κατὰ σύνεσιν τῶν ἐναντίων ἐκπεφάρων πολὺ καὶ ὅσον αἱ ἄλλοι φύσεις τῶν λογικῶν ἡττηνται, ὥστε καὶ συμβᾶν οὕτω πολλὰς προσπλάκει· ἐτρέψατο τούτους, τὰ φίλτρα τῆς Εὐδοκίας γέρας ἀρνύμενος. Ἦν δ' ὅτε καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ σκηνῆς τῇ γυναικὶ κατὰ Πελαγονίαν συνεπλέκετο, οἱ δὲ καθ' αἶμα τῇ Εὐδοκίᾳ προσήκοντες, περιστάντες τὴν σκηνὴν ὡς τοῦτο ἔγνωσαν, μετὰ πυγῶν ἐκλοφύρων ἐτήρουν τὴν ἔξοδον ὡς αὐτίκα μάλα τοῦτον διαχειρισόμενοι. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε ταῦτα τὴν Εὐδοκίαν, καί περ ἐφ' ἐτέροις τὸν νοῦν ἔχουσιν, εἴτε διαγγελέντα παρὰ τοῦ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνη, εἴθ' ἐτέρως τὸν κατὰ τοῦ φθορέως αὐτῆς λόχον γινώσκουσα· ἦν γὰρ κάκῃν δραστήριον τὸ φρονεῖν, οὐ μὲν οὖν κατὰ γυναικίαν πλουτοσύνην τὴν σύνεσιν. Διαπερὶ τοίνυν τῇ Ἀνδρονίκῃ συγκατακειμένῃ τῇ ἐκβολῇ. Ὁ δὲ διαθρογθεὶς ἐπὶ τῷδε τῷ ῥήματι, ξενισθὲν τε αὐτίκα τῆς κλίνης, καὶ τὴν ἐπιμήκη ζυγώσιμον μάχα·ραν διεσκοπεῖτο τὸ ποιητέον. Ἦν οὖν ὑπετίθει τῷ ἐρωμένῃ γυναικίαν ὑποδύνασθαι, καὶ τῷ ἐπιτάξει αὐτὴν τινι τῶν προκοίτων καὶ κατευναστριῶν γυναικῶν λαμπτήρα εἰσνεγκεῖν τῇ σκηνῇ, πρὸς ὄνομα καλέσασαν, καὶ οὕτως εἰς ἔκταστον ὡς τοῖς ἑλλοχῶσι τὴν ταύτης ἐντρυφῆσαι ὡς ἐν, εὐθείως ἐξελεῖν καὶ λαθεῖν. Τῷ δὲ οὐκ ἤρεσεν ἡ παραίφασις, ἐκτερομένη μὲν καὶ τὸ ἄλωνα καὶ τὸν βασιλεῖα ἐπισπώμενον τῆς κόμης ἄγεσθαι ἐντῶς, καὶ θάνατον δὲ οὐχ ἥττον ὑφωρμένῃ τὸν γο-

A Eudociam; et filios duos, Joannem et Alexium. Eudocia, defuncto marito, nefaria consuetudine Andronici non clam sed palam usa est. Andronicus vero quoties ob incestum reprehendebatur, hanc defensionem per jocum in promptu habebat, solero subditos principum mores imitari, et aquam ex eodem fonte petitam eundem saporem referre. Quibus verbis imperatorem Manuelem perstringebat ut iisdem aut etiam deterioribus affectibus obnoxium, qui cum fratris filia rem haberet, cum ipse patruelis duntaxat filiam complecteretur. Hi sales nec Manueli placebant et mulieris cognatos furore quodam contra Andronicum incendebant, Joannem in primis Eudociae fratrem, qui protosebasti et protovestiarii dignitatem obtinebat. Joannem item Cantacuzenum, qui sororem illius Mariam in matrimonio habebat. Itaque aperta vi et occultis insidiis Andronicus crebro oppotebatur; quas ut araneæ telas et puerorum ludicra in arena facile dissipabat, cum fortitudine sua fretus, **137** tum ingenio longe superior adversariis, ut præ illo brutæ pecudes haberi possent; eosque sæpe vim inferentes propulsabat, pericula illa Eudociae amore abunde pensata ratus. Accidit autem ut cum ad Pelagoniam in taberculo mulieris amplexibus indulgeret, Eudociae cognati cum multis armatis ejus exitum observarent ad eadem parati: sed ea res Eudociam non fefellit quoniam aliis cogitationibus intentam, sive a cognatorum aliquo monita, sive alia ratione insidias odorata fuerit, quippe et ipsa acri ingenio et plus quam muliebri prudentia instructa; insidias igitur accubanti Andronico indicat. Quo verbo ille excitatus e lecto exsilit, et prælongo accinctus gladio quid agendum esset deliberat. Mulier vero illum monet ut muliebri veste indutus, simul ac ipsa cubiculariam clara voce, ut ab insidiatoribus etiam audiatur, lucernam inferre jusserit, statim clam egrediatur. Sed id consilium viro forti non placebat, ne captus deformiter **138** ad imperatorem capillo traheretur metuenti, et muliebrem ac turpem mortem reformidanti. Itaque prælongo ense arrepto, et tabernaculo obliquo ictu dissecto, sæpem quæ forte ante id erat, omne spatium quod vectes et funes occupabant, uno ingenti saltu transilit; quo insidiatores obstupefacti illius effugium admirabantur. His rebus Manuel turbatus. D et crebris calumniis ab amore Andronici aversus paulatim crimina illa vera arbitrabatur: neque enim famam omnino esse irritam, quæ talia de illo spargeret. Ita nihil habet natura humana calumniatrice lingua deterius; quam Psalmographus haud immerito multis in locis detestatur, ab eaque se liberari optat. Manuel igitur cognatorum vocibus tanquam cassibus irretitus, nolens volens Andronicum in custodiam dat feircis compotibus firmissimis vinctum; in qua cum longo tempore male tractaretur, homo audax et in rebus difficillimis ingeniosus animadvertit in turri **139** illa latericia, cui inclusus erat, meatum antiquissimum,

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et diassimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddii tempus carceris fores a custodibus aperiantur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit elapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, non postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivia; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquiri et captus in urbem remitti **140** jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fugæ pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e cuverna emersisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbitas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed **141** cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorem et acerbiorum conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manueli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi legotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὃν ἐστὶν ἀποδράς. Δὲ ταῦτα ποιοῦσ' τῇ βασιλίᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφεπονοῦντο αὐλήν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐπέτρεπε, τῷ δὲ ἡ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακῇ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρυνάτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαθὼν ἀνεστὶν ἐξήκει τὸν δραπετήν 'Ανδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἀμφοδοὶ ἦσαν ἀδιασκόπητοι, οὐδ' ἀφύλακτοι αἱ τρίοδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασίλεια διέπτατο γράμματα, ἄραντον ἀπαγγέλλοντα τὸν 'Ανδρόνικον καὶ σχολὴν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοὺς ἐπαναπεμφθῇ. 'Επὶ δὲ τοῖς καὶ ἡ τοῦτο συλλεγεῖσθαι γυνή ὡς τῆς φυγῆς συνίσταται τῇ δεσποτικῇ παραρρήπτει ἐν ᾧ περ κηθεῖτο 'Ανδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τὴν δίκην τῆς φιλανδρίας ἐνόησεν ὁ ταύτης συνελήπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπετεύσιν. 'Ελάνθανον δὲ ἄρα καὶ 'Ανδρόνικον πεδύτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα ταλαίπωρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν 'Ανδρόνικῳ ποιοῦντες· ἐξαναδύς γὰρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλελοιπῶς τῇ γυναικὶ ἐντυχάνει, δόξας ὅσα καὶ οὐκ ἔχοντα τὰ πρῶτα ὑποταρτάρει ἢ νεκρῶν ἀμνηνὸν ἰνδαλμα, καὶ διαταρτέας τῇ ἀέλπτῃ τῆς θείας τὴν ἀνθρωπίν. [P. 71] Καὶ προσπλακεῖς ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἦθελον

Α ναικώδῃ καὶ ἀκλεῇ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δοῦς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκαρσίως διατεμὼν, καὶ ἐν ἐνὶ πηδύματι θετταλῶ ἄντικρυς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκαίμενον τῇ σκηνῇ τυχόν οὕτω θρηγγόν, καὶ ὅσον ἐπεῖχον οἱ πύσσαλοι καὶ οἱ σχοῖνοι γῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεύοντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θήραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καίνον. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούοντα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουήλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ δὲ καὶ ῥάνιδες ἐνδελεχεῖς ἐκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδοαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τὴν τοῦ ἐντρυφούμενου ψυχὴν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἰσὶν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φίλας, καὶ ὡς ἀληθῆς ἐντρυφὸν τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι· μηδὲ γὰρ πᾶν τὴν ἐντρυφήν ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκὴ λύουσιν τὸ πείλον ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθάδῃ καὶ βασιλειῶντα τὸν 'Ανδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χεῖριστον ἐνέφω τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον κινόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιληθὴς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλείστοις τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυμνημάτων ἐδουλοῦν διασῶρει ταύτην καὶ κωμῶδεῖ, στιλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχύν, καὶ ῥυσθῆναι τῶν ἐλλείκων αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουήλ ὡς ἄρκεσι ληφθεὶς οἷς ἦσαν τοῦ 'Ανδρόνικου πολλὰ καὶ οἱ πρὸς γένους αὐτῷ κατεπρόδοντες, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τίθησιν αὐτὸν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκίχαις σιδηραῖς ἀσφαλίζεται ἀβρόχτοις ὡς ἐντὴν καὶ ἀλύτοις. 'Εμμεν οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κακουχοῦμενος. Θερμουργὸς δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικὸς καὶ ἐν μέθοδος, παλαιάτων κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὃν ἔργοντο οἰκίσκων (πύργος δὲ οὗτος ἦν ἐκ πλίνθων ἅπας ὁπερὶ) ὕπαισι τοῦτον, ταῖς χερσὶ πρότερον ὡς ἀμάλαις ἢ σκαλίσι διαμετρίμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξόδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάσας ἐπιπλόν. 'Ενστάτης τὸν ὥρας ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσποτικῆς παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψέσαν καὶ τὸ δεῖπνον εὐτρεπὲς παρεστήγατο, οὐδαμῶς δὲ φαινόμενος ἦν ὁ βασιλευμῶν. Περιεβλέπετο γοῦν τοῖς φύλαξι· ἢ φρουρᾷ, μή ποῦ τι ταύτης ἀποθρύσας ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις 'Ανδρόνικος οὐχαιτο. Ὡς δ' οὐδὲν ὁλως ἦν οὐδαμῶς λυμνηθὲν, οὐ θαῖρος, οὐ φιλή, οὐτε μὴν οὐδὲς τῶν πυλῶν, οὐκ ὄροφος, οὐκ ἀπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναψωτίς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν ἀνψμωζον διωλύγιον, τὴν ὅψιν ὄνυξιν ἐδρυπτον, ὡς ὃν ἐφρούρου

αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοῖ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναβῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσμοφύλαξι. Καὶ δὴ ἐφ' ἱκανὸν συγγεγονῶς τῇ εὐετείᾳ κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῇ τότε συνουσίας ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ πατὴρ ἀρρέενος ἀκούσοι πατὴρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, φ καὶ βασιλείας Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἶπη κατὰ καιρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάπῃ τῇ γυναικὶ οἶαν καὶ ἐπ' αὐτῇ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίθειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μελίγγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτε ἦν Νικαίας ἐπὶ κλίσεως καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστουδίᾳ μελίζων καὶ γείρων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδαι σιδηραῖ διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἡγγέλθη τῷ Μανουὴλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ὁ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ρέν ὅσον αὐδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κριτικῶς διασκέψόμενος καὶ παρατηλώσων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ'. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τὰ Α
πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν βαρύνει ἐφ' ἑσέον καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαι. ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἔχον οὐδ' ἀναλύειν ὅλως τὰ δευογμένα ἐκείνῃ, οὐ μόνον τῶν πολῶν διεκχυθέντες μετὰ δουλικῶς σχήματος καὶ φρονήματος ὑπηνείαζον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῷ ἐς τὸ πομπικώτερον διασκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφοδούς ἐπίπλοις καὶ ταπτῇ διεκόσμουσαν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωτῇ κατὰ γλάζον, τὰς τῶν λειμῶνων καὶ ἀνθέων χάριτας ἐς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῷ τὴν πρόδοον σχεδιάζοντες, ὅχ' ὁ μὲν, ὁ δ' οὐ, ἀλλ' οἰκίστῳ ἅπας ἀπαξιαπλῶς, ὡς παρεῖναι καὶ Σόρον ὁφροῦν καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα καὶ ἱππότην (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην ὁμοῦ, καὶ ἱππον ὑψαύχενα καὶ ὑπέραυχον φρόνημα παρυσάμενος καὶ βιάδην παρίοντα τὸν θρίαμβον. Ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῷ ὁράτι ἀγκαυχόμενον καὶ τῷ τούτου ἐνδεξίῳ φυσῶν ἡγωνίσματι, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεται δι' ἐπιδόρων ὁρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνεστῆται, ἀριστίνδην τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξάγει καταλόγων τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν ὁράτα εὐφρεῖς καὶ ὅσοι πρὸς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξείσι δὲ καὶ αὐτὸς ὑποστειρῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθημα μετὰ δίαμα ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπτιάζον καὶ ἱκανὸν ἀντιτίθει δισχιθεῖς ἱππότηδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετεωρίζων, χλαμύδα ἡσθημένους ἀστειοτέρην περὶ τὸν δεξιὸν ὦμον περονουμένην καὶ ἀφείσαν ἐλευθέραν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡς οὖν αὐτὸν ἱππὸς πολεμικήριος καλλιθρίξ καὶ χρυσοφάκαρος, δὲ τῆρέμα ὑπογυρῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποσκαίρων τὴν πόδε, ὡς δρόμων ἑρωτιῶν, οἷον ἀνθημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναβάτου λαμπρότητι. Καὶ ἐκάστῳ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὅσοι ἐπαυνοῦντο, ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπεκρίθησαν, λαμπροφροεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐντὴν. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ πρίγκιψ Γεράρδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἱππῳ, ἀμπεσχόμενος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῇ, καὶ πῖλον ἔχων ἐπὶ κεφαλῇ κατὰ τιάραν ἐπικλινῇ, χρυσῷ κατὰ πρῶτον. Συνεξίασι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἱππότες, πάντες ἀρεῖοι τὴν ἰσχὺν, εὐμήκεις τὰ σώματα. Ὡς δ' ἔφριξεν ἐγγεῖσιν ἡ μάχη, ἄγευστος αἶματος, συνεπλέκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῖν ἱκανοὶ ἀλλήλους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισμοὺς ὑπεκκλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu minime læti deque eo amovendo solliciti, cum prohibere ac voluntati ejus resistere non possent, non modo servilibus gestibus atque animis effusi portis obviam processerunt, sed et ingressum ei magnificum adornarunt, vicis et biviis tapetibus atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus erat recentibus arborum frondibus et odoratis floribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico occurso aberat, sed omnes inquilini confluerant. Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, aderat pirata Cilix: eques lancearius Italicus relicto feroci equo positaque animi elatione pedibus triumphum comitabatur. Cum autem 142 Italicum militem: hastæ solerti tractatione superbire videret, ludicrum certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludorum dies adesset, delectu acto e Romanis legionibus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua, subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua equestres turmae commode concurrere possent, hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus, quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium esset liberum, equo bellico insidens pulchri coloris et aureis phaleris conspicuo, qui cervice leniter arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupiditatem præ se ferebat et cum splendore sessoris veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros qui cum Italia certaturi essent, quam splendidissimas vestes induere. Egressus est et princeps Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum auratum in capite gestans, tiaræ 143 instar inflexum, cum omnium equitum suorum comitatu, proceritate corporum et bellico animorum vigore insignium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrinque complures magno impetu sunt congressi, hastarum ictus in vicem ingredientes et declinantes. Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum elatis sterni, alios pronos jucere, alios sella equestri devolvi, alios obverso tergo effuse fugere, alios pallere præ jaculorum metu et intra clypeum sese abdere, alios rubere, qui adversarios trepidare cornerent. Aer vero impetu equorum verberatus vexilla cum sibilo agitabat: ut haud

Hier. Wolffi notæ.

(78) ἱππότην. Μετὰ κονταρίων καὶ ἡλόγων ἀραδικῶν.

ab re dici posset in iis ludis Venerem cum Marte et Bellonam cum Gratiis coisse : tanta erat varietas et elegantia. Studia porro Romanorum atque audaciam æmulatio Latinisque præcellendi cupiditas et imperatoris oculi iudices actorum incendebant : Italos vero semper erecta cervix et animus superbus atque indignatio, ne Romani hastato illo certamine superiores essent, excitabant. Imperator ipse duos equites 144 simul prostravit, equo alterum et hastu invectus, qui impetu jaculi etiam alterum una secum dejecit.

Ἀρσὶ συνελθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοὶ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύγγανεν ὄντα. Ἐποίησε δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεισθαι· τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τὴν τῶν δοράτων ἰγκοίνῃσιν, καὶ βασιλείῳς αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται· τῶν ὁρωμένων γινόμενοι, Ἰταλοὺς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς αὐχὴν καὶ τὸ ὑβρίζον ἐρόνημα, ἐτι γὰρ μὴν τὸ μηδ' ὅλως ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδου ἱππότηας προστούδισε, καθ' ἑνὸς μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κρηττάνας ἐκείνου δὲ συγκαταβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ ρύμῃ τοῦ διακοντίζοντος,

Postquam Antiochenos admiratione fortitudinis impleverat, cum ipsi vidissent quæ prius audiverant, Cpolim redire instituit : et per amicas provincias iter habens maximam copiarum partem dimisit. In quo prudentiæ suæ oblitus milites plurimos amisit, extremo agmine male tractato : nam incitata itineris cupiditas et effrenis atque inconsideratus domum ilionis ardor legiones non paucas in illa dispersione afflixit, subito Turcorum insultu oppressas. Tum re ipsa compertum est quantum boni sit in providentia, quantum temeritas et inconsulta consilia apportent incommodorum et malorum ; ac longe præstare salutarem moram perniciosæ festinationi, quantumvis initio spe bona blandienti. Fortassis autem gravior clades accepta esset, nisi imperator conversus Turcorum impetum repressisset atque exercitum eo ordine, quo prius id fieri decuerat, reduxisset. Cum vero cadaveribus astilisset et multitudinem interfectorum perspexisset, et labiis agitatæ præ dolore femur crebro percussisset, cum profundis suspiriis illacrymasse fertur, ut in ægitudine ænimi et 145 dolore solet. Quamvis autem susceptum dedecus abolendi cupidissimus, cum quid in præsentia ageret non haberet, institutum iter tenuit.

ὁρωμένοις ἢ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμοις, καὶ ὁρμησαὶ μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ὕνειδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογούρου δρᾶσαι μὴ ἔχοντα ὁδοῦ τῆς προκειμένης αὐτοῖς ἔχεσθαι.

4. Enimvero invidia, quæ non tantum provinciarum et urbium dominos subinde obliquo intuetur oculo et insidiatores in proximo alit, sed mediocres etiam insectatur, nec Styppiolam Theodorum gratia apud imperatorem pollutem inviolatum præterit, neque prius turbinibus et procellis agitare destitit, quam de gradu dejectum locoque motum tandem miserabiliter affligeret. Ego vero talia quoque historiæ insero, ut lectores cognoscant quam improvisa et inevitabiles res sit improbitas : esse igitur, quantum liceat, eos æmulos observandos, qui ingeniisunt

ἄχαλκον φεῖνον ἄρα πῇ μὲν κύμβαχον ἐπὶ βρεχμὸν τε καὶ ὤμους ἀνατρεπόμενον, ἄλλοσε ἱππείας ἀστράβης ἐκσφαιριζόμενον, ἄλλον πρηνῆ, ἐξυπτίζοντα ἕτερον, ἄλλον μεταβαλόντα τὰ νῦντα καὶ προτροπάζοντα φεύγοντα. Ὁ μὲν ἐγλῶριζεν ὑπὸ δέους, τὸν ἀκοντίζοντα δεδιώς, καὶ τῷ σάκει πᾶς ἐνεθάπτετο· ὁ δὲ ἀνθρὸς ἦν, τὸν ἀνταγωνιστὴν κατεπτηγόντα ὄρων. Τὸ δὲ τοῦ ἀέρος ῥόθιον τῇ ὁρμῇ τῶν ἱππῶν τεμνόμενον ἠνέμου τὰς σημαίας καὶ λιγυρὸν ὑπεσφύριττεν. Εἶπεν ἄν τις οὐκ ἀκόμῳ, πρὸς τὴν τήν·καῦτα διάχυσιν ἀπιδῶν, Ἀφροδίτην

ὕλῃσας οὖν ἐπ' ἀνδρὶ τὸς Ἀντιοχεῖς θαύματος, ὅψεται· παρειαυφόμενος ἅπερ ἀκοαῖς ἐντρυφούντο πρότερον, ἔγνω παλινῳιδίαν ἔσαι πρὸς τὴν Κωνσταντίνου τραπόμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς διὰ φιλίας μέλλων ἵνα διαφύγῃ τὸ στρατόπεδον, ὅποι φέλλον ἐκαστὴν μεθίστασθαι. Τοῦτο δὲ μὴ καθ' ἡγεμόνα ὁποῖος ἦν αὐτὸς βουλευσάμενος, ἔλαθε παραπολέσας τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ καὶ κηκῶς τὰ κατ' οὐρανὸν διαθέμενος· ἡ γὰρ πρὸς πορείαν ὀξεῖα τούτου ῥοπή καὶ ἡ πρὸς τὰ οἰκεία φθῆ, τῶν στρατιωτῶν ἀγαλλίνωτος ἀπαρσις καὶ ἀλόγιστος οὐκ ὀλίγα τῶν ταγμάτων διαλυθέντα παρελυσμένη, τῶν Τούρκων ἐπείσπεσόντων ἀθρόως αὐτοῖς, ὡς πεῖρα γινώσκει τὸ τότε πολλοὺς οἶον ἀγαθὸν ἢ προμήθεια, τὴν δ' ὑστεροβουλίαν πράγμα ἀνόνυτον καὶ ἀξέμφορον, καὶ ὡς κρείττον τὸ μὲθ' ἡμέραν, εἰ σώξει καὶ διδῶσιν εὐκλείαν, τοῦ κατασπῶντος αὐτὴν εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστέτητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔδῃ τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷς ἔδει συντάξας πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πληθὸς τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πληξάμενος τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιψοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνομιμῶσαι βύθιον καὶ θαλάσσαν, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων στυμναιτικὰ ἐπὶ τοῖς

δοί. Ὁ δὲ μὴ τοῖς ὑψηλοῖς μόνον καὶ ἐθνῶν καὶ πόλεων δυνάσταις λοξὸν αἰεὶ ἐνορῶν φθόνος καὶ τοὺς ἐπιβούλους τρέφων αἰεὶ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετριώτεροις ἐπιφύομενος. οὗτος οὐδὲ τὸν Στυππειώτην Θεόδωρον τῆς παρὰ βασιλεῖ παβρόσις εἶασεν ἀμειψάμενος, ἀλλὰ πνεύσας καταγιγνώσκων καὶ ἄγριον ὁ δυσπάλαιστος πολλάκις μὲν τοῦ στασίμου στυφαλλῆος μετήνεγκε, οἶλος δὲ καὶ ἀνέτρεψε καὶ εἰς πτώμα κατήνεγκεν οἰκτιστον. Παρενέρω δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τῇ ἱστορίᾳ, δεικνὺς τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς, κἂν ἀσυλλόγιστον τι γράμμα καὶ δυσφύλακτον ἢ πονηρὸν, γρηναί γοῦν ὡς ἐξὸν ἐποβλέπεσθαι τῶν ἀντιεχόντων

ὁπότοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέριοι, τὸ δὲ ἦθος ὑποκαθεμένοι καὶ τὴν γλῶτταν τῇ καρδίᾳ πλουτοῦν-
τες ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθεῖναι τῷ στόματι
φυλακὴν καὶ μὴ, ἔφην τὴν γλῶτταν προπετῶς ἐκπη-
δῆν τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
ἐπιτεγίσματος, ἅπερ οἱ διπλοῦν περίβολον ἢ φύσις
ταύτῃ περιεγύρωσαν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ
δρόμου οὐχ οἷός τε ὢν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
την τῆς τύχης εὐμένειαν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
βασιλέως ῥοπὴν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας
εἶναι· καίρων καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τὴν ἐς
αὐτὸν ἀνεργεῖαι πυλαίαν, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ μὲν
Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθῆναι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
δὲ οὐδ' ὄναρ δι' τοῦ φανιστινοῦ ἐφιπτάμενα καὶ
διὰ τοῦτο τοῦ φθόνου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
ἔως τοῦ ταμείου πλήττοντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ
κατὰ τοῦ ἀνδρὸς τὰ οἰκτρότατα. Καὶ δεινὸς ὢν κατ-
εῖναι δόλους καὶ δικράνα εὐτυχῶν γλῶτταν, ὅποιαν
ἔφην ὁ ψέθυρος καὶ ἀρχέκκοκς, φίλῃ ὑποκλέπτει τὸν
ἄνδρα, καλῶ πράγματι συνηζών ἄτοπα διαβόλεια
καὶ δηλητηρίου σκῆφον περὶ χεῖλῃ ἀγάπης μέλιτι
περιχρῶν. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοού-
μενος ἕτερα, καὶ χεῖλεσι μὲν τιμῶν τῇ δὲ καρδίᾳ
πῶς πλάζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
ἄρχαῖον καὶ ἀπλόκον Στυππειώτην. Ἐνδιαβάλλει
τοῖον ὡς μαγανεύτην τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
γρίπτειν προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατα-
ράττειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
λέως πῶς τῶν λεγομένων, τῇ Κιλικίᾳ (79) ἔτι
ἰδιατερίδοντος, αὐτὸν μὲν ἐφίστησι παραπετάσματος,
τὸν δὲ Στυππειώτην ἀπολαβὼν ὡς ἔχων τι μόνος
μόνην προστάλῃσθαι, ἅγει δ' οὖν ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
λεὺς ἱερικῶς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἐτέρους εἶτα
καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολιῶς ἐνέβαλε, καὶ διδούς
αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμφιμυρεῖν μήτε μὴν ἀσπάζε-
σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
κατὰ Σικελίαν διαπραξέμενος πράγματι, οὕτω δια-
λίῃ τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάπας σπινθηρα
τῇ τοῦ βασιλέως ψυχῇ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἡφῆς ὑποτύφισθαι ἐσκέπετο καὶ φοροῦν εὐπορή-
σιν ἑτέρων συκοφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
ἦν τοῦ σπινθηρὸς ἡ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
δίαν ἑτέρων πληγὴν ἀνταίαν εἰληφώς ὁ δηλωθεὶς
λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον
ἱερὸν ἀνδρὸς δι' ἐλπίθον γρύσειον, καὶ τοῖς ἔργοις τοῦ-
τω ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
κῶν οἱ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλε-
ξῆ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
ἡμεῖς, ἡ τῷ λογοθετικῷ ὀφειλουμένον ὁφειλόμενον ἔσαν
ἡμεῖς, συνθέσθαι λέγεται χάριν ἡμῶν ἐμπλειῶν
πρὸς τοῦ Στυππειώτου ὁδὸν τῇς Σικελίας ῥῆγῃ
καλησόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυπ-
πειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσαι τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
dum os, nec sinendam linguam temere extra
dentium septum et labiorum munitionem evagari,
quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
ris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper
pateret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
ut digito et nutu quidvis conficeret, cum sibi
certis horis tantum accedere permitteretur, et
quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
sibi ne per somnium quidem cernere contingeret;
invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
bisida lingua instructus, amicitiae simulatione
virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
amicitiæ molle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
tans, et labiis honorans, cum animo esset alienia-
simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
Siculæ proditiōnis accusat; cum vero imperator
adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
eum sub velo stare jubet: ipse Styppiotam, tan-
quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi im-
perator occulebatur. Et ab aliis rebus exorsus
tandem in Siciliæ mentionem fraudulentum delabi-
tur, dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
animo aliarum calumniarum occasiones quærit,
magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
data mandarat ut in magna Blachernia ecclesia
jurijurando præset, quo imperii successio Alexio
Hungaro et filie Mariæ confirmaretur (quod munus
ad legothetam potius officium pertinebat),
scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
scilicet Styppiota ad Siciliæ regem missurus esset,
eoque in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
proditiōnis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector
omnium oculo justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
nives ad tales injurias et graviore etiam casus
hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
mis, sed vindictam procrastinas? impervestigabile
tuum est judicium, et humanis rationibus 148 in-
accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
tatis judex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
trorum frustreris. Draconem quidem aut leonem
qui videt aut audit in montibus, statim declinat;
lucrymis et precibus etiam latro mitigatur: ad
virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc per-
mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Λα-

τίων μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, caven-
dum magna sapientia est opus et Numinis auxi-
lio

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὀργὴν ἀνέκκυσε. Καὶ
μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡς πάντ' ἐφορᾶν ὀφθαλμοὶ τῆς
παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἐτέροις ἀνθρώπων κακοπραγμίαισιν, οὐδ' ἐπάγει εὐθὺς τοὺς πρῆστοι-
ρας καὶ τὸ κεράνιον ἀναμύα, ἀλλ' ὑπεριθεμένος ἐπέχει τὴν κόλασιν; Ἀνεξίχνιασόν σου τὸ κρίμα,
καὶ ἀνθρώπων λογισμοὶς ἀνεπίδρατον. Πλὴν εἴ σοφός, ναὶ, καὶ γνώμων ἀκριθής τοῦ συνοίσοντος, καὶ
ἡμᾶς τοὺς σμικρογνώμονας λέληθας. Πῶς μὲν οὖν
εἰσορῶν καὶ αἶψαν ἐν ὄρεσιν εὐθὺς ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακὸς ἐργὸς ὅστις δὴ παραιτητός ἐστι, δάκρυσι
καὶ λίταις παρρησιάζεται. Ἀνδρα δὲ καὶ τῷ πλῆθει βυττοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεύθοντα,
ἔτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλὰς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Cæterum fuit is logotheta (ut historiarum seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator nec docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, cordacem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparerat; imo quo plus biberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato 149 ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat, eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutiendam esset opus, alios æquabat, cum quidem ventres eorum integra doliola caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculanum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyreticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucoleonem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator ejus historiam scribimus edificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, 150 logotheta. » Et ei multum linæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantumdem ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus D patinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhaustit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis consitum agellum conspexisset, statim exutis vestibus tranavit; nec maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas et humeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν βῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσοντας. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτωρ οἷα πυρτὸν τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, δίκης ἀλάθιτε, ἡὼς ἐπιμέλεις πολλάκις ἐπὶ τηλαίαις ἐπερσέμενου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριθὲς ἐραστὴς οὐδ' εὐμαθὲς ὁπαδὸς, κράτιστος δὲ τῇ φύξ καὶ ἡμῶν τήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, ῥέων τε τῷ λόγῳ κατὰ πηγὰς καλλίφειθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶτων ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὑποφωγώτατος ὢν καὶ οἰνοφύγων ὁ κράτιστος πρὸς λύριον ἔψαλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεβύθιμιζετο καὶ κὸρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλάκις παρενεστάλετο. Χανδὸν δὲ τῶν οἴνων ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττοὺς χάσας καὶ τὰς σπογγὰς συγγάνει τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῇ ἀρδεῖ, μήτε παρασπαλλόμενος ὡς οἱ ἔξοινοι, μήτε το κάρη βάλλων ἐτέρωσα ὡς ὑπο μέθης ἐπικλυδόμενος, ἀλλ' ἔλεγέ τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἀρδων ἐν τῷ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μάλλον ἐπερωννύετο, Διώκων δὲ τὰ συμπτώσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κεγάριστο. ἀλλὰ καὶ δυνά-
στασις μάλα πεφίλητο τῶν ἐθνῶν, ὁπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκουδαζόν. Κατὰ γὰρ πρεσβεῖαν αὐτοῖς παρα-
βάλλων τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τῇ ὥσὲ κατ' ἐνεργεῖν ἐκ τῆς μέθης ἀνάντησιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάριεν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθάνους ὄλας ἐς τὴν γαστέρα μετ' ἡγίζον καὶ ἀμφορέας ὥχουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἅπ' ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρός τοῦδε λόγους κα-
θάπαξ ἐνεπεπτώκειν, δεδόσθω κάκεινα τῇ ἱστορίᾳ, μνημὴς ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὲλ ὕδατος πλῆσθεισαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ ἀθριώ-
δης τοῦ κοιτῶνος αὐλῆος τοῦ βασιλέως Νικηφόρον τοῦ Γεωχᾶ, ἡ ἀνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασι-
λέως οἰκοδομηθεὶς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θεόμενος τὸ λεχθῆν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ὑπερέυγε, λογομέτα φάμενος, ὁδόντας εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνᾶς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβαλίσθαι δρῶντι ὡς ἐφ' ἑσεν, ἡ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μὴ περατοῦντα τὰ ξυγκείμενα. Ὡς δὲ τὸν λόγον ἀσπ-
νως ὁ ἀνὴρ ἤνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχεῖλης ὕδατος, κεχρῶτα περὶ χάσας δύο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγος ἐκένωσεν ὅσα βούς, ἅπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξειε, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μεν. Ἦττων δὲ ὦν τῆς τῶν χλωρῶν καμάτων ἐστία-
σεως οὐκ ἀπὸ βίνος, ὃ φασι, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῶ
θαλῶ τούτων εἴλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη
καὶ θωδὴ ἀκριδέστατον ἐπέζηχετο. Καὶ τότε παρὰ
τὸν ποταμὸν ἐνσκηνησάμενος, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν
περὶ τὴν καμάτων θεάτατο γῆδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν
ἔχοντα χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήξατο, καὶ τὸ
πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέσχετο, ἀλλ' ἐς
δυσμᾶς τὸ μὴ κατεδιδόμενον ξυνεργῶν ἐπὶ νώτου τε
καὶ ἐπὶ ἀπείδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς
καμούς· ἡδέως, ὥς εἰ νῆστις ᾗ ἐπὶ μακρὸν
καὶ ἀπίσιτος· Ἡρώϊκός δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς
ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπό-
μαχος ᾗ, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἄξιον
ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθεῖλκετο.
Τελειῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ
οἰκεῖον κρητὴριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἔλογονοίησε, μετὰ πεμπτον ποιεῖται τὸν ἄνδρα καὶ
συγγνώμην μετὰ θαυρῶν ἀτρεῖται. Ὁ δὲ βραδύων
ἀμνηστικῶς ἄφρατον καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο.
Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,
ἀλλοτελεῖται τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτων.

Εἰ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν
ἐξ Ἀλαμαντῶν τόνεον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης
μόρον διασπατμὸν οἰχθεῖς σώματος, καὶ ὥς λέων
θρηνηδὲς ἡρέετο, ταφῆς δὲ ἡξικῶς μεγαλοπρε-
ποῦς, καὶ τῷ σκηνεῖ ἐπιτελέσας τὰ ὅσια ἐν τῇ τοῦ
Παντοκράτορος πατρὸς μονῇ, καὶ καιρὸν ὅν [P. 76]
ἐδακίμασε περιπεύσας ἡμιθανὲς καὶ ἡμιτομος πρὸς
μνηστῆρα δεύτερα ἔδλεψε, πατὴρ ἀκούσαι παιδὸς
γλιγόμενος ἡρόετο. Πολλὰ χόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων
αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμνύμενοι ἐκ βασιλείων,
ἐπὶ βίῳ καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὁ δὲ
προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς
Ἀντιοχείας σατραπείοντος Πετεδίνου, ταύτην λέγω
τὴν τῆς Κοίτης Συρίας προκαθημένην, ᾗ Ὀρόντης
τοῖς καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ
Πετεδίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης
δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέ-
λους. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γεροσύνης καὶ τὸ
γένος ἐπιστήμους ἄνδρας εἰτομίζετο τὴν κόρην,
καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμμοδαίσι. Ἦν δὲ καλὴ (80) τὸ
εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἔως σφόδρα καλὴ,
καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλήτος, ὥς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς
πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομεῖδῃ καὶ χρυσῇ,
Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοώπιν, καὶ τὴν δολερὸν
καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἃς οἱ πάλαι διὰ
τὸ κάλλος ἐβόων, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσης βίβλοι
καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώ-
κται.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αἰῶνις
ἐκτελεῖται, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα
τῶν ἐνωθεν σαφηνείας ἕνεκα δοίη, ἃν εἰς ἀφήγησιν.
Τῷ κατάρχοντι τῶν Τούρκων Μασούτ πολλοὶ μὲν
ἦσαν υἱεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγεγόνει-
ον ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ
ταῖς ἐκείθεν κολάσεσιν (81) ὥς ἀσεβὴς παραπαι-
σθεῖ διανέμει τοῖς ἐκείνου παῖσι τὰς ποτὲ μὲν
τοῖς Ῥωμαίων ὁροῖς κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῃ
καταρμέναις πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A procera staturæ et heroici corporis, non imbel-
lis sed fortis, eaque familia dignus ex qua mater-
nain stirpem trahebat. Moriturus, cum sauciam
haberet Styppiolæ calumniis conscientiam, virum
accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille
oblitus injuriarum ei concessit, et salutem
ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus,
neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

151 Oblitus injuriarum ei concessit, et salutem
ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus,
neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

5. Manuel autem conjugis Alemannæ mortem
non secus ac membrum a suo corpore avulsam
acerbissime deploravit, justisque ei persolutis
eam in paterno monasterio Pantocratoris magni-
ficentissime sepeliit; et luctus tempore, quod
ipsæ sibi præfinierat, instar semianimis et dimi-
diati hominis exalto, secundas nuptias spectavit
masculæ proles cupiditate. Multis itaque e locis
litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et
principum filiarum ex omni terra. Ipse vero Petebini
Antiochiæ Cœlesyriæ primariæ urbis, ad Orontem
sitæ, quam ventus favonius perflât, satrapæ fi-
liam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et
eques præstantissimus. Missis igitur ad eum sena-
torii ordinis nobilibus viris puellam ducit incom-
parabili forma præditam, ac nuptias cele-
brat.

152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quæ-
dam supra commemorata perepicuitatis gratia repe-
tenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi
erant filii, nec filiarum pauciores. Moriturus provincias
et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter
eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset,
Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizan-
thlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et
Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis fi-
nitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolffi notæ.

(80) Ἦν δὲ καλὴ. Verba sic sonant: *Erat autem
formosa mulier, et valde formosa, et supra modum
formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane
parum esset ad eam collata: Venus risu gaudens, et
cure Juno candidis brachiis et grandibus oculis, et
Lucerna longo collo et pulchritudinis, quas vetulus ob
formam immortalitati consecravit, et cæteræ univer-
sæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis ce-
lebratur.* Hæc in conversione de industria præter-
missa hic subjeci, ne me negligentiam accusent, si

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκείθεν κολάσεσι, *ad inferna sup-
plicia ut homo impius rapiendus.* Quorsum allient
ista tragica? Christianæ charitati nescio quam
contentaneæ, plebs certe inhumanitatis; quare a
me prætermittenda sunt. Vident quisque ut ipse recte
vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquit
Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum,
præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soles? neque pœnas sumes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agarî ancillæ posteris nobis ingenuis dominentur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum **153** nomen tuum invocat, perdent et occident, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustentem? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnas. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provinciis atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomentum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἡ συνοχή. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φιλοκτοντὸν ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρίτερον. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρεσίῃ ἀνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκῆσαις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπιταπλάσιον ὅσα ἐπονηρεύσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἧς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρια στήσαις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλουμένοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσμένου πρώτης καὶ ὑστάτης αὔρας.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et mœrore oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifariam partiti pacem et cognitionis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia **154** in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum inter sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipso otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperto vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrocinii vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas penes Jagupasaneum victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Manuelem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλήρον πατρῶν κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονίῳ μητρόπολιν καὶ ὅσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλητῆσθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγούπασῶν Ἀμίσειαν καὶ Ἀγκουραν ἐκκληροῦτο, καὶ τὴν Καππαδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὁμοῖα· Δαδούνη δὲ ἀπονενέμγνται πόλεις εὐδαίμονές τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἀλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψει κλήρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκλείμενον καὶ προνομήν μακραίωνα καὶ κίνησιν κεφαλῆς λαῷ μωρῷ καὶ οὐχὶ σοφῷ καὶ πόρρωθεν ἀπεσχοινισμένῳ τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεως μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπακουὸς, οὐδὲ δίκην ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλάξ ἔρποντα ἐσεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλείδος Ἀγάρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσθαι τε καὶ ἀποκτενοῦσθαι τὸ σὸν ἄγιον ἔθνος, ὁ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπικέκληται ἄγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ γρονθῶν ὑπηρεσίαν ὑπομενεῖ, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑποίσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτιρίπτων τούτων ἀλλογενῶς; Εἰσελθόντω ἐνώπιόν σου ὅψι ποτε, φιλάγαθε Δέσποτα,

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην ἐξετοξεύσαμεν, Θεῷ τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασούτ τριχῇ δασάμενοι τὰ κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητρεαῖς εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες πατρὸς εἰς αὐτοὺς καταβάντα διαδεξάμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέθυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκέας ἀπέιδον καὶ προσέσχον ταῖς διατρίψεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἄγριον ἐπωφθάλμισε, καὶ οὗτος αὖ ἐκείνῳ βλέμμα ὀλίθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαβολία οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἔκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐριθεύειν ἀπονέυειν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅπλα ἄρπντας εἰς μοῖραν διαστῖναι· ἀντίθετον, ἰν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεβῶν· καὶ πέμπων λάθρα ἀγγέλους θάτερον θατέρῳ ἐνῆγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγούπασῶνι προσέειπε, καὶ οἱ τοῦ Ἀρείου συνεβίγγανεν οἷς ἔδωρεῖτο, μυσταττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθεμέντην αἰετὴν γνῶμην ἔχοντα καὶ ὑπουργὸν τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλονοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκοντα, ἀλλὰ καὶ Ῥο-

μαίων ἀεὶ κατὰ ληστεῖαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Αἰσθόμενος τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὖθις ἀντέξει κατ' αὐτοῦ, καὶ συρράγέντες πολλάκις ἐμάχοντο. Ὅψι δὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἐκατέρων βεβήσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἐβλεψε τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὅπλα καταθέμενοι, ὁ μὲν ἐπέμεινε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασιλεὶ πρόσσειν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεῦσιν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιδόντι μερῶν, καὶ φιλοφρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποιήκεν ἥπερ αὐτὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ ἔλπισι γὰρ μόνον χρηστοτέραις ὑπεσπίνετο Μανουὴλ, ὥς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθοιτο διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας, δυνάμενος γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν φέτο. Εἰσιὼν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου κηρύττει θρίαμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπὴς ὁ θρίαμβος, καλλίστοις καὶ τιμήσι πέπλοις παμφαίνων καὶ τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἡμελλε βασιλεὺς διὰ τοῦ θρίαμβου προτελεῖν πρὸς αὐτῶν τῶν ἑστῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυφορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρούντων τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν. Θεὸς δ' ἠκρόωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ γὰρ γῆ κλονηθεῖσα πολλὰς κατεβέβηκε λαμπροτάτας οἰκίσσεις, καὶ ὁ ἄηρ ταραχώδης ἦν ἐπεισὺς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἅττα ἐπισυμβάντα αἵματα ἐκείνοις, οὐ θρίαμβοις ἠναγκάκει προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. Ἔρασον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεοῦ νεώ καὶ τοῦ βήματος ἐντροφοὶ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κληδὺς δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μηνεῖν τὸ θεῖον καὶ μὴ δ' ὅλως ἀνέχεσθαι προκύψειν εἰς θρίαμβον μὴ θεωπεύειν ἄνδρα μετεσχηκότα, ὃν κοσμοῦσιν ἐπιπλάττει καὶ ἁγίων ἔκτυπα διειλήφασιν καὶ χαρακτηρῶσαι Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαλῶς ὁ θρίαμβος ἐσχεδίαστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκότος τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ θεὸς ἀφοσιώσας· εἰς ἱκανὸν δὲ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεὶ συνδιέτριψε χρόνον, καὶ ἵππων σταδιοδρόμων ἀμύλλαις τὸν ὀφθαλμὸν καθεστίακεν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς ἄγας ἀπόγονος, ὡς μὲν ἐδόκει τὰ πρῶτα θυματοποιός, ὡς δ' ὕστερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώπων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφεταιρία εἰς ἀψίδας περὶ ἀλλήλους κελύεσσιν, ἀνωθεν δ' ἵπποι χαλκήλατοι περὶ γαίαν πίστευον χρυσῶν ἡλειμμένοι, τοὺς εὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ ἐρόμενον καμπτήρος πνέοντες, διαπτῆναι τὸ στάδιον ἐπαγγέλλετο. Εἰστήκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγος τοῦ πύργου, ἡμψιμεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα. Δειλὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιελθόντες ἐποιοῦν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἀγαρηνῷ ὥσπερ ἰστίῳ ναὺς περρωθῆναι τῷ πύργῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμψύ-

pittii est ex hilaratus. Nam spem bonam habebat Manuel se ob sultani praesentiam non 155 modo rebus Orientis consulturum et avaro barbaro hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex eo casu gloriam quoque sperabat. Copolim igitur una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui cum eleganter instructus pretiosis vestibus et ornamentorum varietate colluceret, atque imperator cum applausu et acclamationibus civium, adducto una sultano, qui inter ceteros proceres festivitatem illam celebriorem redderet, proditurus esset, Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam terrae motu multae splendidissimae aedes corruerunt: et aeris intemperies ac caligo et alii quidam terrores aestuantes hominum animos a triumphis in se convertebant. Aiebant et sacrae aedis antistites (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat) irasci Deum neque velle ut homo impius eum triumphum intueretur, quem instrumenta sacratissima et divorum imagines ornarent et Christi signum consecraret. Sic triumphus frustra est instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut nec receptae consuetudini satisfaceret. Sultanus vero non parvo tempore cum eo commoratus 156 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Agrenus quidam, principio praestigiator habitus, ut vero post declaravit, omnium mortalium miserrimus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis, obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni, se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in turri tanquam in carceribus, ampla et promissa admodum veste candida indutus, quae vinculis in orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur oculi in eum convertuntur, rident spectatores, ac subinde clamant: « Volato, volato; » et: « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et metum suspenso, ne quid populari suo accideret. Is vero aerem subinde captans et ventum explorans spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus saepe alarum instar ad volatum expansis et libratis ut plus venti colligeret, cum is tandem aptus et secundus aspirare videretur, instar volucris sese agit, et dum per aerem incedere nititur, Icaro miserabilius in caelo volitat. Neque enim corporis gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat, donec prostratus exspiravit, manibus, pedibus et omnibus ossibus confractis. Is volatus cum risu et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula erat, adeo ut forum transire inderisi non possent, fabris argentariis ferramenta mensarum concutientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet, non ignarus jocorum et salium turbae trivialis: sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

mordebant, se illorum licentiam coercere simul-

labat. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἶρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πύργου τὸν ἄνεμον ; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὁρμήματος. Θεατὴς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκῆκίε τε καὶ ἐσεσθήρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῷ ὁμογενεῖ. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακρι- θούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπτε. Καὶ πολλάκις διήρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπέστειλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεινόμενος. Ἐπεὶ δὲ ποτε φορὸν παρ- εῖναι καὶ οὐρίον δέδοκτο, διατινάσσεται στήνοῦ δίκην, ἀεροθατεῖν οἰκθεῖς. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἑλαυνότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροθαρές χαμαριψῆς, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν διεβήθη τῇ ψυχῇ, γαστροκνημίδας καὶ χεῖραςκαὶ ὅσα τοῦ σώματος ὁστώδη διαθροβεῖς. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετασμός οὗτος εἰς μακρίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθροβού- μενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγελίστους αὐτοὺς παρίεναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπεζίων διαψυφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτιζέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διερχέτο μὲν, ὡς εἰκὸς, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπαῖγμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρβάρου ψυχὴν ὑπαισερχόμενα ἔδανκε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπτέλ- λοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem beni- B gnitatem et multa splendidaque munera ex impe- ratoris thesauris exhausta, quibus obstupefactus dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset imperator, lætus atque opibus onustus domum revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Bar- barum avarum esse, et Romanorum opulentiam 158 ostentare vellet, quidquid Clizasthlani daturus erat, in splendidissimo quodam palatii con- clavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque ornamenta eximia. Romanis paratu facilissima, sed rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id igitur conclave ingressus sullanum accersit, nun- quid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Re- spondente illo id sibi fore acceptum quod ipse dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam in militem domesticum et externum erogaret, num quis hostium suum impetum sustinere posset. Cum vero ille non sine admiratione dixisset se, si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et quantis opibus polleat is qui uni tantum donat, conjicias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pecuniæ cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Ma- nuel cupide 159 accepta, se illi plus pecuniæ datu- rum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum fer- vens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Con- stantinum cum multis aliis muneribus et omnis generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat. Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque ut contra adversarium jam majore potentia prædi- tum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

ζ'. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάχαστον φιλοφροσύνην δῶρα πολλά καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ὁ σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐφ' οἷς καὶ ἐκθαμβος ἐγγένητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἑτέρων το- σούτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ βασιλεὺς, χαίρων ἐπανεζεύξεν ἔμπορος. Ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἅπας λημμάτων ἤττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξει θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπ' τοῖς πολυτάλαντοις τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιβέ- βετο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχεῖον λαμπροτάτων ἀνδρώνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τοῦτοι παρασχέσθαι δῶρα προέθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσὸς τε καὶ ἀργυρὸς κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφώσα ἐσθῆς, ἐπ' ὧρά τε ἐκπώματα καὶ θηρίκλεια χρύσεια, καὶ ὀθόνη τῶν ἐξ ὑπερφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι ἐξέριστοι. Πρωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι σπάνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολυ- μῆδὲ θεατοί. Εἰσιὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶ- καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπεινόμενος, ἤρ- εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιοτο θησαυ- Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται ὅσοις αὐτὸν δωρησά- βασιλεὺς, αὐθις ἐπήγαγεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων μαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ δαπὸν στράτευμα, ὑπενέγκοι ἂν ὅπως τὴν κατ' ἐκ- νου τῶν Πρωμαίων ὁρμὴν. Τοῦ δὲ ἀγασσάμενου εἰπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσούτων χρημάτων εἶχεν ἂν παλαι τὸ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπῆκοον ἀ- μεταθεμένος, « Φιλοτιμοῦμαι σε τοῖς πᾶσι, βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρόν τε καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χι- D μάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσούτοις ἕνα δωρούμενος. Ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγαδαλίῃ τῶν χρ- μάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ Σεβάζεσθαι καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι ἐπηγγείλατο. Ὁ Μανουὴλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν τὰς ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἑτέρα δῶσειν ξυνέ- χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσῃ. Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρβάρου προφθάνων βού- καὶ ἔως ἔτι ὁ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶς χρησά- τούτῳ βουλόμενος, διεπεπράχει ὡς εἰρήκῃ καὶ καὶ καὶ στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον

αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἅττα συχνὰ καὶ τοὺς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεῶν ὢν καὶ μηδ' ἤθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνηκῶν οὐκ ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάτειαν παρὰ καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λατῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισατὸς λαθόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχετο, τὸν Ἰαγουπασάνην φημί, νοσήσας χάπιν ἔρωτα χώρᾳ καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. ἢ αὐτὸς τὸ οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει δόν, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἱζονα περιβαλλόμενον δύναιεν παραταττόμεναι θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπεῖς. δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμαραπειαν παρειαῶν ἐκείθεν τε ἀποκρούεται, μεταπεμφχμένη τοῦτον τῇ τοῦ Ἰαγουπασάνη θανάτου αἰτία γίνεται· οἱ γὰρ Ἀμασεῖς αὐτὴν τε ὡς λάθρα τῷ Δαδοῦνῃ μνηστὴν ἀρχὴν ἡμύναντο τελευτῇ, καὶ Δαδοῦνῇσαντες ἀρχοντα μακρὰν ἀπεώσαντο. ἢ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγονάσιν ἰσχυρόν· οὗτος αὐτῶν φανεῖς δυνατώτερος, ὡς εἶχε ἱαπαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμασεῖαν ἐλθρεν δέξεται καὶ ἐπισυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα, ἢ ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ ἄλλ' ἡκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τοῦτ' ἐξήρκατο τῷ πόδε ὑποκάζοντε ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐμάχης τὴν πορείαν πεποίητο. Ὅθεν καὶ ἂς τῶν κατ' αὐτοῦ σκωμμάτων ἐξ αὐτοῦ ἰρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλά· τοῦτον ὠνόμαζε, φιλολοῖδορος ὢν ἐπερως, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων θεινότερος, ὡς Κερκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεποις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀλδῶς τοῦ σώματος μῦμον προστρέψασθαι ἱκανώτερος. Ὁ μὲν ἴος ἦν καὶ τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἢ πλάστρια φύσις ἐπαλαμείαλιν ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσούτας· περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βίον· ἀλλὰ φύσει ταρπυῶδης ὢν καὶ ἀκάταστό· ὥσπερ τις κόλπος θαλάττης, Ῥωμαιοῖς οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτὶ διεφέρετο καὶ πολλὰς ἐπέγχε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ σμᾶ παρατρέγων, καὶ συγγέων μὲν σπονδὰς, δ' ἐρέσει ταλαντεύων τὸ πραχθῆσόμενον. ἦς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτινῆς, ἀλλὰ καὶ ἰς ἔχων καθελεῖν ἀμηνῶν, μηδὲ τὸ τῆς ὀρηκτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαίνον τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως ἱασάμενος καὶ γραψάμενος ἐκείθεν αὐτὸν ἔπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑφ' ἑρπῶν κασί· ἐπιδόσιν κακείνον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

B Dadunos vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuam clam ingressus, et rursus inde eiectionis, Jazupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa moris exstitit. Amaseni enim eam ut imperium 160 Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadonem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ flatu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veheretur. Quibus de causis Andronicus, homo dicacissimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus 161 illum quoque, nihil eandem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia C verecundiam imperatoris deposuit; et qua observantia eum temporibus adductus coluerat, eamdem ab imperatore postulabat, barbarica plane inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolecebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum belluam potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum forebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæ appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et conventiona stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multaque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, 162 et incitatam hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusos repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

Hier. Wolfii notæ.

μετ' ἀσθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μούρτζουφλος. sed scriptor hanc e ac sibi notam esse ratus non declaravit.

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et diassimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddii tempus carceris fores a custodibus aperiantur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit elapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, non postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivia; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquiri et captus in urbem remitti **140** jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fuga pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e caverna emersisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbilas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed **141** cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorem et acerbiores conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manueli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi legotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὃν ἐστὶν ἀποδράς. Δὲ ταῦτα ποιοῦσιν τῇ βασιλίᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφεπονοῦντο αὐλήν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐστέλλετο, τῷ δὲ ἡ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακὴ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρευνᾶτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαβὼν ἀνεῖν ἐζήτει τὸν δραπέτην Ἀνδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἄμφοδοι ἦσαν ἀδιασκόπητοι, οὐδ' ἀφύλακτοι αἱ τρίοδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασιλείᾳ διέπιπτο γράμματα, ἄφαντον ἀπαγγέλλοντα τὸν Ἀνδρόνικον καὶ σχολὴν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοὺς ἐπαναπεμφθῇ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἡ τούτου συλληφθεῖσα γυνὴ ὡς τῆς φυγῆς συνίσταται τῷ δεσποτικῷ παραρρίπτειται ἐν ᾧ καθεῖρκετο Ἀνδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τὴν δίκην τῆς φιλανδρίας ἐνθα ὁ ταύτης συνείληπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπέτευσιν. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα καὶ Ἀνδρόνικον παδῆτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα ταλαίπωρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν Ἀνδρόνικῳ ποιοῦντες. Ἐξαναδύς γὰρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλελοιπῶς τῇ γυναικὶ ἐντυγχάνει, δόξας ὅσα καὶ οὐκ ἔχοντα τὰ πρῶτα ὑποταρτάρει ἢ νεκρῶν ἀμνηνὸν ἵνδαλμα, καὶ διαταράξας τῷ ἀέλπτῳ τῆς θῆρας τὴν ἀνθρωπίνην. [P. 71] Καὶ προσπλακεὶς ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἦθελον

Α ναικῶδῃ καὶ ἀκλεῇ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δοῦς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκρασίως διατεμὼν, καὶ ἐν ἐνὶ πηδύματι θεταλῶν ἄντικρυς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκείμενον τῇ σκηνῇ τυγλὸν οὕτω θριγγόν, καὶ ὅσον ἐπεῖχον οἱ πᾶσσοι καὶ οἱ σχοῖνοι χῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεύοντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θῆραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καινόν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούόμενα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουῆλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ ὅσα καὶ ῥάνιδες ἐνδεδεχεῖς ἐκκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδιαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τὴν τοῦ ἐντρυφούμενου ψυχὴν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἰχεν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φίλῃς, καὶ ὡς ἀληθῆς ἐνῆγον τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι· μηδὲ γὰρ πᾶν τὴν φήμην ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκὴ λῴουσιν τὸ πείλῳ ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθάδῃ καὶ βασιλειῶντα τὸν Ἀνδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χεῖριστον ἐνέφου τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον κινόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιλιππῶς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλείστοις τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυφρεδῶν ἐιδυλλίων διασῶρει ταύτην καὶ κωμῶδεῖ, στιλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχύν, καὶ ῥυσθῆναι τῶν ἐλλίκων αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουῆλ ὡς ἄρκεσι ληφθεὶς οἷς ἦσαν τοῦ Ἀνδρόνικου πολλὰ καὶ οἱ πρὸς γένους αὐτῷ κατεπρόχοντες, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τίθησιν αὐτὸν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκῆλαις σιδηραῖς ἀσφαλίζεται ἀβρόχκοις ὡς ἐντὴν καὶ ἀλύτοις. Ἔμεινεν οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κακουχούμενος. Θερμουργὸς δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικός καὶ εὐμέθοδος, παλαίτατον κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὃν εἴργνητο οἰκίσκον (πύργος δὲ οὗτος ἦτ' ἐκ πλίνθου ἅπας ὀπτῆς) ὕπαισι τοῦτον, ταῖς χειρσὶ πρότερον ὡς ἀμᾶλῃς ἢ σκαλίσι διαμετρίμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξόδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάσας ἐπιπλόν. Ἐνστάσης τοίνυν ὥρας ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσποτικῆς παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψέσαν καὶ τὸ δεῖπνον εὐτρεπὲς παρεστήγετο, οὐδαμῶς δὲ φαινόμενος ἦν ὁ δαιτυμῶν. Περιεβλέπετο γοῦν τοῖς φύλαξιν ἡ φρουρὰ, μή ποῦ τι ταύτης ἀποθρᾶσας ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις Ἀνδρόνικος οἴκητο. Ὡς δ' οὐδὲν ὁλως ἦν οὐδαμῶς λυμηνθὲν, οὐ θαιρὸς, οὐ φιλιὰ, οὐτε μὴν οὐδὸς τῶν πυλῶν, οὐκ ὄροφος, οὐκ ὀπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναφωτὴς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν ἀνψώμζον διωλύγιον, τὴν ὄψιν ὄνυξιν ἔδρουπτον, ὡς ὃν ἐφροῦρουν

αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοῖ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναθῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσμοφύλαξι. Καὶ δὴ ἔφ' ἱκανὸν συγγενῶς τῇ εὐνέτιδι κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῇ τότε συνουσίᾳ ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ παιδὸς ἄρρενος ἀκούσαι πατῆρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, ᾧ καὶ βασιλείας Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἴπη κατὰ κειρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάπῃ τῇ γυναικὶ οἷαν καὶ ἐπ' αὐτῇ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίβειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μελάγγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτῳ ἦν Νικαίας ἐπικλησὶς καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστωδία μέλζων καὶ χείρων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδαι σιδηραὶ διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἐγγέλθη τῷ Μανουῆλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ὁ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ῥὲν ὅσον αὐδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κρειττόνως διασκεψόμενος καὶ παραδηλώων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τὰ Ἀ πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν βαρύνοντες καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαιντο. ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἦν οὐδ' ἀναλύειν ὅλως τὰ δεδογμένα ἐκείνῳ, οὐ μόνον τῶν πυλῶν διεκχυθέντες μετὰ δουλικῷ σχήματος καὶ φρονήματος ὑπηντίαζον, ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῷ ἐς τὸ πρυμνικώτερον διεσκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφοδούς ἐπίπλοις καὶ ταπῆσι διεκόσμουσαν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλιωσὶ κατηγλάζιον, τὰς τῶν λειμῶνων καὶ ἀνθέων χάριτας ἐς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῷ τὴν πρόδον σχεδιάζοντες, ὅχ' ὁ μὲν, ὁ δ' οὐ, ἀλλ' οἰκλήτωρ ἅπας ἀπαξοπλῶς, ὡς παρῆναι καὶ Σύρον ὀφειλόντα καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα καὶ ἱπποτὴν (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην δμοῦ, καὶ ἵπκον ὑψαύχονα καὶ ὑπέραιχον φρόνημα παρωσάμενος καὶ βιάδην παριόντα τὸν θοράκεν. Ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῷ δόρατι ἔγκαυχόμενον καὶ τῷ τοῦτου ἐνδεξίῳ φουσῶν ἄγωνίσματι, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεται δι' ἱπποτέρων ὁσρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνείστη, καὶ ἀριστίνδην τῶν Ῥωμαίων ἐξάγει καταλόγων τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν δόρατα εὐφρεῖς καὶ ὅσοι πρὸς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξείσι δὲ καὶ αὐτὸς ὑποσηπρῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθημα μειδίαμα ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπτιάζον καὶ ἱκανὸν ἀντιτάξαι διασχίσεις ἱπποτίδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετεωρίζων, χλαμύδα ἡσθημένους ἀστειοτέρων περὶ τὸν δεξιὸν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφειῖσαν ἐλευθερὰν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡς δὲ αὐτὸν ἵππος πολέμυτρός τις καλλιθρίξ καὶ χρυσοφάκαρος, ὃς ἡρέμα ὑπογερῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποσκαίρων τὴν πόδε, ὡς δρόμων ἐρωτῶν, οἷον ἀνθημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναβάτου λαμπρότητι. Καὶ ἐκαστῷ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὅσοι διαγωνίζεσθαι ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπικρίθησαν, λαμπροφροεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐνῆν. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ περίκλυς Γεράρδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἵππῳ, ἄμπελός μινος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῇ, καὶ πῖλον ἔχων ἐπὶ κεφαλῇ κατὰ τιάναν ἐπικλινῇ, χρυσῷ κατὰπαστον. Συνεξίεισι δὲ καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἱπποταί, πάντες ἀρεῖκοι τὴν ἰσχύν, εὐμήχεις τὰ σώματα. Ὡς δ' ἔφριξεν ἐγγεῖταιν ἡ μάχη, ἄγευστος αἶματός, συνεπλέκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῖν ἱκανοὶ ἀλλήλους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισμοῦς ὑπεκαλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu minime læti deque eo amovendo solliciti, cum prohibere ac voluntati ejus resistere non possent, non modo servilibus gestibus atque animis effusi portis obviam processerunt, sed et ingressum ei magnificum adornarunt, vicis et biviis tapetibus atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus erat recentibus arborum frondibus et odoratis floribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico occurso aberat, sed omnes inquilini confluerant. Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, aderat pirata Cilix: eques lancearius Italicua relicto feroci equo positaeque animi elatione pedibus triumphum comitabatur. Cum autem 142 Italicum militem hastæ solerti tractatione superbiere videret, ludicrum certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludorum lies adesset, delectu acto e Romanis legionibus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua, subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua equestres turmae commode concurrere possent, hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus, quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium esset liberum, equo bellico insidens pulchri coloris et aureis phaleris conspicuo, qui cervice leniter arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupiditatem præ se ferebat et cum splendore sessoris veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros qui cum Italis certaturi essent, quam splendidissimas vestes induere. Egressus est et princeps Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum auratum in capite gestans, tiam 143 instar inflexum, cum omnium equitum suorum comitatu, proceritate corporum et bellico animorum vigore insignium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrinque complures magno impetu sunt congressi, hastarum ictus in vicem ingredientes et declinantes. Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum elutis sterni, alios pronos jacere, alios sella equestri devolvi, alios obverso tergo effuse fugere, alios pallere præ jaculorum metu et intra clypeum sese abdere, alios rubere, qui adversarios trepidare cernerent. Aer vero impetu equorum verberatus vexilla cum sibilo agitabat: ut haud

Hier. Wolfii notæ.

(78) ἱπποτὴν. Μετὰ κονταρίων καὶ ἁλόγων ἀραδικῶν.

ab re dici posset in iis ludis Venerem cum Marte et Bellonam cum Gratiis coisse : tanta erat varietas et elegantia. Studia porro Romanorum atque audaciam æmulatio Latinisque præcellendicupiditas et imperatoris oculi iudices actorum incondebant : Italos vero semper erecta cervix et animus superbus atque indignatio, ne Romani hastato illo certamine superiores essent, excitabant. Imperator ipse duos equites 144 simul prostravit, equo alterum et hasta invectus, qui impetu jaculi etiam alterum una secum dejecit.

Ἀρσὶ συναλθεῖν, τῇ δ' Ἐνξοῖ συμπλέκεσθαι Χάριτας· οὕτω τὰ τότε παίγνια μίγμα ποικίλου καλοῦ ἐτύχανεον ὄντα. Ἐποίει δ' ἀμιλλᾶσθαι καὶ παραλογώτερον Ῥωμαίους μὲν τὸ ὑπερφέρειν βούλεσθαι· τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τὴν τῶν δοράτων ἰγκοίνησιν, καὶ βασιλείῳς αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἀγωνοθέται· τῶν ὁρωμένων γινόμενοι, Ἰταλοὺς δὲ ὁ αἰεὶ ὀρθὸς αὐχὴν καὶ τὸ ὑβρίζον φρόνημα, ἐτι γε μὴν τὸ μὴδ' ὄλως ἀνέχεσθαι Ῥωμαίους κρατεῖν τὸν διὰ κοντῶν πόλεμον. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς σύνδυο ἱππώτας προσοῦδισε, καφ' ἐνδὸς μὲν ἐλάσας τὸν ἵππον καὶ τὸ δόρυ κραδᾶνας ἐκείνου δὲ συγκатаβαλόντος τὸν σύνεγγυς τῇ ῥύμῃ τοῦ διακοντίζοντος,

Postquam Antiochenos admiratione fortitudinis impleverat, cum ipsi vidissent quæ prius audierant, Cpolim redire instituit : et per amicas provincias iter habens maximam copiarum partem dimisit. In quo prudentiæ suæ oblitus milites plurimos amisit, extremo agmine male tractato : nam incitata itineris cupiditas et effrenis atque inconsideratus domum itionis ardor legiones non paucas in illa dispersione afflixit, subito Turcorum insultu oppressas. Tum re ipsa comperitum est quantum boni sit in providentia, quantum temeritas et inconsulta consilia apportent incommodorum et malorum ; ac longe præstare salutarem moram perniciosæ festinationi, quantumvis initio spe bona blandienti. Fortassis autem gravior clades accepta esset, nisi imperator conversus Turcorum impetum repressisset atque exercitum eo ordine, quo prius id fieri decuerat, reduxisset. Cum vero cadaveribus asitisset et multitudinum interfectorum perspexisset, et labiis agitalis præ dolore femur crebro percussisset, cum profundis suspiriis illacrymasse fertur, ut in ægitudine animi et 145 dolore solet. Quamvis autem susceptum dedecus abolendi cupidissimus, cum quid in præsentia ageret non haberet, institutum iter tenuit.

ὁρωμένοις ἢ καὶ ἐνωτιζομένοις ἀλγεινοῖς θεάμασι καὶ ἀκούσμασι, καὶ ὀρμησαὶ μὲν τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀναμαχέσασθαι ὄνειδος, γενναῖον δὲ τι ἐξ ὑπογούλου δρᾶσαι μὴ ἔχοντα ὁδοῦ τῆς προκειμένης αὐθις ἐχεσθαι.

4. Enimvero invidia, quæ non tantum provinciarum et urbium dominos subinde obliquo intuetur oculo et insidiales in proximo alit, sed mediocres etiam insectatur, nec Styppiolam Theodorum gratia apud imperatorem pollentem inviolatum præterit, neque prius turbinibus et procellis agitare destitit, quam de gradu dejectum locoque motum tandem miserabiliter afflixisset. Ego vero talia quoque historiæ insero, ut lectores cognoscant quam improvisa et inevitabiles res sit improbitas : esse igitur, quantum liceat, eos æmulos observandos, qui ingeniisunt

ἄχαλκον φκεῖνον ἄρα πῇ μὲν κύμβαχον ἐπὶ βρεχμὸν τε καὶ ὤμους ἀνατρεπόμενον, ἄλλοτε ἱππέας ἀστράβης ἐκσφαριζόμενον, ἄλλον πρηνῆ, ἐξυπτίζοντα ἑτερον, ἄλλον μεταβαλόντα τὰ νῦτα καὶ προτροπάζην φεύγοντα. Ο μὲν ἐγλώριζεν ὑπὸ δέους, τὸν ἀκοντίζοντα δεδιώς, καὶ τῷ σάκει πᾶς ἐνεθάρτετο· ὁ δὲ ἀνθρὸς ἦν, τὸν ἀνταγωνιστὴν κατεπτηγόντα ὄρων. Τὸ δὲ τοῦ αἵματος ῥόθιον τῇ ὀρμῇ τῶν ἱππῶν τεμνόμενον ἠνέμου τὰς σημάδας καὶ λιγυρὸν ὑπεσφύριτταν. Εἶπεν ἄν τις οὐκ ἀκόμφως, πρὸς τὴν τρυκαυτὰ διάχυσιν ἀπιδῶν, Ἀφροδίτην

ἡλίσσας οὖν ἐπ' ἀνδρίᾳ τοὺς Ἀντιοχεῖς θαύματος, ὄψεαι παρειληφότας ἡπερ ἀκοαῖς ἐνηχοῦντο πρότερον, ἔγνω παλινφθίαν ἔσαι πρὸς τὴν Κωνσταντίνου τραπόμενος. Ἐνθεν τοι καὶ ὡς διὰ φιλίας μέλλων ἵνα διαφίλῃσι τὸ στρατόπεδον, ὅποι φίλον ἐκάστω μεθίστασθαι. Τοῦτο δὲ μὴ καθ' ἡγεμόνα ὁποῖος ἦν αὐτὸς βουλευσάμενος, ἔλαθε παραπολέσας τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ καὶ κκῶς τὰ κατ' οὐρὰν διαθέμενος· ἢ γὰρ πρὸς πορείαν ὀξεῖα τούτου ῥοπῇ καὶ ἡ πρὸς τὰ οἰκεία ἔθῃ τῶν στρατιωτῶν ἀχαλίνωτος ἀπαρτὶς καὶ ἀλόγιστος οὐκ ὀλίγα τῶν ταγμάτων διαλυθέντα παρελυσμένητο, τῶν Τούρκων ἐπείσεσόντων ἀθρόως αὐτοῖς, ὡς πεῖρα γινῶναι τὸ τότε πολλοὺς οἷον ἀγαθὸν ἢ προμήθεια, τὴν δ' ὑστεροβουλίαν πρᾶγμα ἀνόνυτον καὶ ἀξύμορον, καὶ ὡς κρείττον τὸ μεθ' ἡμέραν, εἰ σώζει καὶ δίδωσιν εὐκλείαν, τοῦ κατασπῶντος αὐτίκα εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔβῃ τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πλῆθος τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιφοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ διακρύσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

ὀφθαλμοῖς αὐτῶν εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔβῃ τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πλῆθος τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιφοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ διακρύσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

ὀφθαλμοῖς αὐτῶν εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔβῃ τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πλῆθος τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιφοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ διακρύσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

ὀφθαλμοῖς αὐτῶν εἰς θάνατον, κἂν ὑποσαίνῃ χρηστότητι. Τάχα δ' ἂν καὶ εἰς χεῖριστον προὔβῃ τὰ οἰκτιστα, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπαναστραφεὶς τῶν Τούρκων ἀνέστειλε τὴν φορὰν, καὶ προὔπεμψε τὰ στρατόπεδα μεθ' οἷας ἔδει συντάξεως πρότερον, ὅτε καὶ λέγεται τοῖς τῶν πεσόντων ἐπιστάντα πτώμασι, καὶ τὸ πλῆθος τῶν διαφθαρέντων ὅσον κατανοήσαντα, πλῆξαι τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν ἀχθόμενον καὶ περιφοφῆσαι τὰ χεῖλη πυκνὰ καὶ ἀνοιμῶσαι βύθιον καὶ διακρύσαι, ταῦτα δὲ τὰ τῶν παθαινομένων σημαντικὰ ἐπὶ τοῖς

ὁπότοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέροι, τὸ δὲ ἦθος ὑποκαθιμένοι καὶ τὴν γλῶτταν τῇ καρδίᾳ πλουτοῦν-
τες ἀντιφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθεῖναι τῷ στόματι
φυλακὴν καὶ μὴ ἔπν τὴν γλῶτταν προπετῶς ἐκπη-
δῆν τοῦ ἔρκους τῶν δδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
ἐπιτεχίσματος, ἀπερ οἷα διπλοῦν περίβολον ἡ φύσις
ταύτῃ περιεγύρωσεν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ
δρόμου οὐχ οἷός τε ὦν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
την τῆς τύχης εὐμένειαν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
βασιλέως ῥοπήν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας
εἶναι· καίρων καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
καὶ νεύματι· αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὰς ὥρας τὴν ἐς
αὐτὸν ἀνεφγέει πυλαίαν, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ μὲν
Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
δὲ οὐδ' ὄναρ δι' τοῦ φανιστινοῦ ἐπιπτεύμενα καὶ
διὰ τοῦτο τοῦ φθόνου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
ἔως τοῦ ταμείου πλῆττοντα τῆς καρδίας, σκαίωρε
κατὰ τοῦ ἀνδρὸς τὰ οἰκτροτάτα. Καὶ δεῖνός ὦν κατ-
ῶσαι δόλους καὶ δικράων εὐτυχῶν γλῶτταν, ὅποίαν
ἔφιν ὁ ψιθυρὸς καὶ ἀρχέκκοκος, φιλικῶς ὑποκλέπτει τὸν
ἄνδρα, καλῶ πράγματι συσκιάζων ἄτοπα διαβολύγια
καὶ δηλητηρίου σκύφον περὶ χεῖλῃ ἀγάπης μέλιτι
περιχρίων. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λέγων καὶ διανοού-
μενος ἕτερον, καὶ χεῖλεσι μὲν τιμῶν τῇ δὲ καρδίᾳ
πρόβῳ πλαζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
ἐρχαῖον καὶ ἀπλόκον Στυππειώτην. Ἐνδιαβάλλει
τοῖνον ὡς μαγανεύτην τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
γράφει προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατα-
ράττειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
λέως πίστει τῶν λεγομένων, τῇ Κιλικίᾳ (79) ἐτι
ἐνδιατρίδοντος, αὐτὸν μὲν ἐφίστησι παραπετάσματος,
τὴν δὲ Στυππειώτην ἀπολαθὼν ὡς ἔχων τι μόνος
μόνη προσδιδέσθαι, ἄγει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
λεὺς ἑστηκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἑτέρους εἶτα
καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολίως ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς
αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμψιμοιεῖν μήτε μὴν ἀσπάζε-
σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
κατὰ Σικελίαν διαπραξέμενος πράγμασιν, οὕτω δια-
λίσσει τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάρσας σπινθῆρα
τῇ τοῦ βασιλέως ψυχῇ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἡρεῖς ὑποτύφειναι ἐσκέπτετο καὶ φορυτοῦ εὐπορή-
σιν ἑτέρων σκωφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
ἵκται τοῦ σπινθῆρος ἡ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
δίαν ἑτέρων πλεγὴν ἀνταίαν εὐληφώς ὁ δηλωθεὶς
λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον
ἐκθροδάνου διέλιθον γρύσειον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦ-
τον ἐπιστατῆται κατὰ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
κῶν οἷ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλε-
ξῆ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
ἡμεῖς, ἡ τῷ λογοθετικῷ δῆπουθεν ὁφειλόμεν ἦσαν
ἐμμελῆ, συνθέσθαι λέγεται χάριτην ἀφ' ὧν ἐμπλεων
κατὰ τοῦ Στυππειώτου δῆθεν τῷ τῆς Σικελίας ῥήγι
σταλθρόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυπ-
πειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσει τὸν βασιλέα

A illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
dum os, nec sinendam linguam temere extra
dentium septum et labiorum munitionem evagari,
quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
ris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper
pateret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
ut digito et nutu quidvis conficeret, cum sibi
certis horis tantum accedere permetteretur, et
quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
sibi ne per somnium quidem cernere contingeret;
invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
B bifida lingua instructus, amicitiae simulatione
virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
amicitiæ molle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
tans, et labiis honorans, cum animo esset alienis-
simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
Siculæ prodicionis accusat; cum vero imperator
adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
eum sub velo stare jubet: ipse Styppiotam, tan-
quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi im-
perator occultebatur. Et ab aliis rebus exorsus
tandem in Siciliæ mentionem fraudulentum delabi-
tur, dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
animo aliarum calumniarum occasiones quærit,
C magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
data mandarar ut in magna Blachernia ecclesia
iurijurando præset, quo imperii successio Alexio
Hungaro et filiae Mariæ confirmaretur (quod mu-
nus ad legotheta potius officium pertinebat),
scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
scilicet Styppiota ad Siciliæ regem missurus esset,
eoque in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
prodicionis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
eique oculos effodi jussit innocenti. O inspector
omnium oculo justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
nives ad tales injurias et graviores etiam cusus
D hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
mis, sed vindictam procrastinas? impervestigabile
tuum est iudicium, et humanis rationibus 148 in-
accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
tatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
trorum frustreris. Draconem quidem aut leonem
qui videt aut audit in montibus, statim declinat;
lacrymis et precibus etiam latro mitigatur: ad
virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Cræberrima est hæc per-
mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Λα-

τίνων μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
τίθησι.

promptum, aliud pectore clausum habet, caven-
dum magna sapientia est opus et Numinis auxi-
lio

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὀργὴν ἀνέκλυσε. Καὶ μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡς πᾶν' ἐφορᾷ ὀφθαλμὸς τῆς παρὰ νομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἑτέροις ἀνθρώπων κακοπραγίμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστοι-
ρας καὶ τὸ κεραύνειον ἀναμύα, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξίχνιαστόν σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμῶν ἀνεπίδοτον. Πλὴν εἴ σοφός, ναὶ, καὶ γνώμων ἀκριβής τοῦ συνοίσοντος, καὶ τῆς τοῦ σμικρογνώμονος λέλθας. Ἦδη μὲν οὖν τις θρηνητὴρ ὄφιν δαφνιδόν ἢ λέοντα λασιαύγενα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὕρεσιν εὐθιῶς ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακὸς ὅστις δὴ παρὰ τὴν φύσιν καὶ λίταϊς παρὰ πᾶν γένηται. Ἀνδρὰ δὲ κακὰ τῷ πλῆθει βουτοῦ μετὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεῖσθοντα, ἔτερα δὲ βιάζοντα σοφίας δεῖ πολλὰς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα

Cæterum fuit is logotheta (ut historiæ seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator neo docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, corducem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quoplusbiberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutendam esset opus, alios æqualabat, cum quidem ventres eorum integra doliola caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculanum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyriticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucolcontem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator ejus historiæ scribimus ædificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, 150 logotheta. » Et ei multum linæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantundem ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus palinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhausit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus fabis impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis alisitum agellum conspexisset, statim exulis vestibus tranavit; neo maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas ethumeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν ῥῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσον-
τας. οὗ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκράτωρ οἷα πυρσὸν τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, δίκης ἀλάθῃτε, ὡς ἐπιμέλεις πολλάκις ἐπὶ τηλίοις ὑπερσέμενου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριβὲς ἐραστὴς οὐδ' εὐμαθὴς ὀπαδὴς, κράτιστος δὲ τῇ φυῇ καὶ ἐν ἀμελε-
τήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, ῥέων τε τῷ λόγῳ κατὰ πηγὰς καλλίπρεθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶν ἑκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκατο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὀφθαλμῶν ὡς καὶ οὐνοσκόπων ὁ κράτιστος πρὸς λόγιον ἔψαλλε καὶ πρὸς κίθαρὰν μετεβόρῃζετο καὶ κόρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλὰκις παρενεσάλετο. Χανδὸν δὲ τῶν οὐν ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττίους χάσας καὶ τὰς σπογγίαις συγχάκις τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῇ ἀρετῇ, μήτε παρασπαλλόμενος ὡς οἱ ἔξοινοι, μήτε το κάρη βάλλον ἐτέρωσε ὡς ὑπο μέθης ἐπικλυζόμενος, ἀλλ' ἔλεγε τι σοφόν, ἀναφλέγων τε καὶ ἄρδων ἐν τῷ πίνειν τὸ λογίζομενον, καὶ πρὸς βλάστην λόγων μάλλον ἐπερωννύετο, διώκων δὲ τὰ συμπόσια οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κεχάριστο. ἀλλὰ καὶ δυνά-
σαις μάλα περίλητο τῶν ἐθνῶν, ὁπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκύδαζον. Κατὰ γὰρ πρεσβείαν αὐτοῖς παρα-
βάλλον τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τὴν ὥψιν κατήνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάνηψιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἱσοφάρισεν οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθανὰς ὁλας ἐς τὴν γαστέρα μετήγγιζον καὶ ἀμφοτέρωθεν ὡχουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἀεὶ ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρός τοῦδε λόγους κα-
θάπαξ ἐνεπεπτώκειν, δεδόσθω χάκεῖνα τῇ ἱστορίᾳ, μνήμης ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ αἰθριώ-
δης τοῦ κοιτῶνος αὐλῆος τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Γ' ὡς καὶ, ἡ ἀνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπὸ τῆς οὐ-
ρανὸς δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ἱστορίαν προκειμένου βασι-
λέως οἰκοδομηθεῖς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ὑπερέβηγε, λογιμέτα φάμενος, ὁδόντας εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνᾶς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβαλίσθαι δρῶντι ὡς ἔφρασαν, ἢ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μὴ περαιοῦντα τὰ ξυγκείμενα. Ὡς δὲ τὸν λόγον ἀσπύ-
νως ὁ ἀνὴρ ἤνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς τὴν ὑπερχεῖλιν ὕδατος, κεχρῶτα περὶ χάσας δύο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγρος ἐκένωσεν ὅσα βοῦς, ἀπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξει, καὶ εἶχεν εὐθὺς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μένα. Ἦντων δὲ ὧν τῆς τῶν γλωφῶν καύμων ἐστίασεως οὐκ ἀπὸ ῥινόε, ὃ φασιν, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῷ θαλῶ τούτων εἰλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη καὶ θωὴς ἀκριβέστερον ἐπεξήρχετο. Καὶ τότε πρὸ τὸν ποταμὸν ἐνσκηνησάμενος, ἐπειδήπερ εἰς τὴν περὶ αὐτῶν καύμων θεάσαστο γήδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν ἐσχατον χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήχζετο, καὶ τὸ πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέτρεχετο, ἀλλ' ἐς δεξιὰς τὸ μὲν κατεδηδομένον ξυνενεγκῶν ἐπὶ νώτου τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ ἐπὶ θαπέδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελήγετο τοὺς καύμους ἡδέως, ὥς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρώϊκου δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ἡλικίας ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἀξίον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῳ γένος καθεῖλκετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυπαιώτου ἔλογονοίησε, μετὰ πνεύματι ποιεῖται τὸν ἄνδρα καὶ συγγνώμην μετὰ δακρύων αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραδύων ἀμνηστικῶς ἄφρονος καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσσελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

Εἰ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν σύνευνον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης μόρον διασπατμὸν οἰηθεὶς σώματος, καὶ ὡς λέων θρηγῶδες ἤρεύξατο, ταφῆς δὲ ἡξιώκως μεγαλοπρεπὺς, καὶ τῷ σκῆνι ἐπιτελέσας τὰ δῶρα ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος πατρὸς μονῇ, καὶ καίρῳ δὲν [P. 76] ἐδοκίμασε παρῆναι πένθος ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς μῆστρα δευτέρα ἔδραψε, πατὴρ ἀκούσαι παιδὸς γλιγόμενος ἄρρενος. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμυώμενοι ἐκ βασιλείων, ἀπὸ ῥήγων καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὁ δὲ προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς Ἀντιοχείας σατραπείοντος Πετρίνου, ταύτην λέγω τὴν τῆς Κοίτης Συρίας προκαθημένην, ἣν Ὀρόντης ποτίζει καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ Πετρίνος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότης δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέλους. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γεροντίας καὶ τὸ γένος ἐπιστήμους ἄνδρας εἰσποικίζεται τὴν κόρην, καὶ θύσας ἔχε τὰ γαμοδαίτια. Ἦν δὲ καλὴ (80) τὸ εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἔως σφόδρα καλὴ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβόλητος, ὥς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδεiron καὶ καλλίσφυρον Ἀχαιναῖαν, ἥς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐβόων, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκεν.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αἰθερὶς δεικνύει, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα τῶν ἄνωθεν σφρηγείας ἕνεκα δούλη ἂν εἰς ἀφῆγγιν. Τῷ κτερίζοντι τῶν Τούρκων Μουσὸν πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ εἰς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγγεγόνειον· ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ ταῖς ἐκείθεν κολίσσεται (81) ὡς ἀσέβης παραπεισθεῖς δεικνύει τοῖς ἐκείνου πατρὶ τὰς ποτὲ μὲν τοῖς Ῥωμαίων ὄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῳ τεταμέναις πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A proceræ staturæ et heroici corporis, non imbelis sed fortis, eaque familia dignus ex qua inter-nam stirpem trahebat. Moriturus, cum sauciam haberet Styppiolæ calumniis conscientiam, virum accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille 151 oblitus injuriarum ei concessit, et salutem ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus, neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ ἐπὶ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀπόσιτος. Ἡρώϊκου δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς ἀρίστην ἡλικίας ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπόμαχος ἦν, ἀλλ' ἔβλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος ἀξίον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῳ γένος καθεῖλκετο. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ οἰκεῖον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυπαιώτου ἔλογονοίησε, μετὰ πνεύματι ποιεῖται τὸν ἄνδρα καὶ συγγνώμην μετὰ δακρύων αἰτεῖται. Ὁ δὲ βραδύων ἀμνηστικῶς ἄφρονος καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι, ἀλυσσελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

B 5. Manuel autem conjugis Alemannæ mortem non secus ac membrum a suo corpore avulsum acerbissime deploravit, justisque ei persolutis eam in paterno monasterio Pantocratoris magnificentissime sepeliit; et luctus tempore, quod ipse sibi præfinierat, instar semianimis et dimidiati hominis exacto, secundas nuptias spectavit masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et principum filia ex omni terra. Ipse vero Petebini Antiochiæ Coelesyriæ primariæ urbis, ad Orontem sitæ, quam ventus favonius perflât, satrapæ filiam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et eques præstantissimus. Missis igitur ad eum senatorii ordinis nobilibus viris puellam ducit incomparabili forma præditam, ac nuptias celebrat.

τὸ γένος ἐπιστήμους ἄνδρας εἰσποικίζεται τὴν κόρην, καὶ θύσας ἔχε τὰ γαμοδαίτια. Ἦν δὲ καλὴ (80) τὸ εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἔως σφόδρα καλὴ, καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβόλητος, ὥς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομειδῆ καὶ χρυσῆν, Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολιχόδεiron καὶ καλλίσφυρον Ἀχαιναῖαν, ἥς οἱ πάλαι διὰ τὸ κάλλος ἐβόων, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπάσας βίβλοι καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώκεν.

152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quædam supra commemorata perespicitatis gratia repetenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi erant filii, nec filia pauciores. Moriturus provincias et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset, Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizanthlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis finitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolffi notæ.

(80) Ἦν δὲ καλὴ. Verba sic sonant: *Erat autem formosa mulier, et valde formosa, et supra modum formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane uxor essent ad eam collati: Venus risu gaudens, et æquæ Juno candidis brachiis et grandibus oculis, et Lucina longo collo et pulchris talis, quas vetustas ob formam immortalitati consecravit, et ceteræ universæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis celebratur.* Hæc in conversatione de industria prætermissa hic subjeci, ne me negligentia accusent, si

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.

(81) Καὶ ταῖς ἐκείθεν κολίσσεται, *ad inferna supplicia ut homo impius rapiendus.* Quorsum attinent ista tragica? Christianæ charitati nescio quam consentanea, plena certe inhumanitatis; quare a me prætermissa sunt. Vident quisque ut ipse recte vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat Deo cujus judicia longe alia sunt quam hominum, præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soleas? neque pœnas sumes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agarî ancillæ posteris nobis ingenuis dominentur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum **153** nomen tuum invocat, perdent et occident, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustentent? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnæ. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provinciis atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomentum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἡ συνοχὴ. Βοησάτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φίλον· τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρότερον. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρετίῃ ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκῆσαις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γείτοσιν ἡμῶν εἰς τὸ ἐπταπλάσιον ὅσα ἐπονηρεύσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρια στήσαις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλουμένοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσομένου πρώτας καὶ ὑστάτας αὐγάς.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et mærore oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifuriam partiti pacem et cognationis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia **154** in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum inter sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipso otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperte vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrocinii vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas penes Jagupasane[m] victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Mænuelem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλήρον πατρῶν κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονίῳ μητρόπολιν καὶ ὅσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῇ Κλιτξασθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγούπασῶν Ἀμιάσειαν καὶ Ἀγυρῶν ἐκκληροῦτο, καὶ τὴν Καππαδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὁμοῖα· Δαδοῦνη δὲ ἀπονενέμνεται πόλεις εὐδαίμονές τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἀλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψει κλήρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκλείμενον καὶ προνομὴν μακράων καὶ κινήσιν κεφαλῆς λαῷ μωρῷ καὶ οὐχὶ σοφῷ καὶ πόρρωθεν ἀπεσχοινισμένῳ τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεως μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπακουὸς, οὐδὲ δίκην ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλὰξ ἔρποντα ἐσεῖται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλιῆς ἄγαν ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσθαι τε καὶ ἀποκτενοῦσθαι τὸ σὸν ἅγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπικέκληται ἅγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρόνιον ὑπηρεσίαν ὑπομένει, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑποίσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτρίπτων τούτων ἀλλογενῶς; Εἰσελθόντω ἐνώπιόν σου ὁππότε, φιλάγαθε Δέσποτα,

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην ἐξετοξεύσαμεν, Θεῷ τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασούτ τριχῇ δασάμενοι τὰ κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητριῆς εἶπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχολίσματα, παῖδες πατρὸς ἐς αὐτοὺς καταβάντα διαδεξάμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνην καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέθυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκέας ἀπείδον καὶ προσέσχον ταῖς διαστρίψεσιν. Αὐτίκα γάρ ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῇ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἄγριον ἐπωφθάλμισε, καὶ οὗτος αὖ ἐκείνῳ βλέμμα ὀλίθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαβολία οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἐκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐριθεύειν ἀπονέυειν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅπλα ἄρπεντας εἰς μοῖραν διαστῆναι ἀντίθετον, ἵν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεβῶν· καὶ πέμπων λάθρα ἀγγέλους θάτερον θατέρῳ ἐνῆγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγούπασῶνι προσέειπε, καὶ οἱ τοῦ Ἀρσίου συνεβίγγανεν οἷς ἔδωρεῖτο, μυσταττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθεμένῳ αἰετὶ τὴν γνώμην ἔχοντα καὶ ὑπουργὸν τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλονοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκεστα, ἀλλὰ καὶ Ῥω-

μαίων δὲ κατὰ ληστείαν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Αἰτιόθως τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὖθις ἀντέξει· κατ' αὐτοῦ, καὶ συρράγέντες πολλάκις ἐμάχοντο. Ὅψι δὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἐκατέρων βεύσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔδλεψε τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὅπλα καταθέμενοι, ὁ μὲν ἐπίμενα κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασιλεὶ πρόσσειν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύουσιν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιδόντι μερῶν, καὶ φιλοφρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποιήκεν ἥπερ αὐτὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ ἔλπισι γὰρ μόνον χρηστοτέραις ὑπεσπίνετο Μανουὴλ, ὥς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθοιτο διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας, δυνάμενος γοητεῦσαι φιλοχρήματον βάρβαρον· ἀλλὰ καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν ἦετο. Εἰσιὼν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου κηρύττει θρίαμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπὴς ὁ θρίαμβος, καλλίστοις καὶ τιμήσι πέπλοις παμφάνων καὶ τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ θαλάσῳ. καὶ ἡμελλε βασιλεὺς διὰ τοῦ θριάμβου προῖεσθαι πρὸς αὐτῶν τῶν εἰσὼν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυφορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρούντων τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν. Θεὸς δ' ἠκρόωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ τε γὰρ γῆ κλονηθεῖσα πολλάς κατεβέβηκε λαμπροτάτας οἰκίσσεις, καὶ ὁ αἶθρ ταραχώδης ἦν ἐπεικῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἔτερ' ἄττα ἐπισυμβάντα δέγματα ἐκείνοις, οὐ θριάμβοις ἡναγκάκει προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. Ἐφασκον δὲ καὶ οἱ τοῦ θεῖου νεῶ καὶ τοῦ βήματος ἐντροφοὶ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγασθὰς κληδὸνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μηνύειν τὸ θεῖον καὶ μετ' ὅλως ἀνέχεσθαι προκύπειν εἰς θρίαμβον μὴ θεοσεβείας ἄνδρα μετεσχηκότα, ὃν κοσμοῦσιν ἐπιπλάττει καὶ ἀγίων ἐκτυπα διελήφασιν καὶ χαρακτῆρ καθαρῶς Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ θρίαμβος ἐσχεδιάστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκός τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ θεὸς ἀποσιύσασθαι· εἰς ἱκανὸν δὲ ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεὶ συνδιέτριψε χρόνον, καὶ ἱππων σταδιοδρόμων ἀμίλλαις τὸν ὀφθαλμὸν καθεστίασεν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς Ἀγάρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἐδόκει τὰ πρῶτα θυματοποιός, ὡς δ' ὑπερὸν ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώπων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρίαι εἰς ἀψίδας παραλλήλους κελύσαντιν, ἀνωθεν δ' ἱπποὶ χαλκήλατοι πενήγασιν πίστερες χρυσῷ ἡλειμμένοι, τοὺς αὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ ὁρόμον καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον ἐπιγγέλλετο. Εἰστέκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγος τοῦ πύργου, ἡμφιεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα. Δευκὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιελθόντες ἐποίουν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἀγαρηνῷ ὥσπερ ἰστίῳ ναῦς περρωθῆναι τῷ κέπλῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφω-

piti est exbilaratus. Nam spem bonam habebat Manuel se ob sultani præsentiā non 155 modo rebus Orientis consulturum et avaro barbaro hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex eo casu gloriam quoque sperabat. Cpolim igitur una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui cum eleganter instructus pretiosis vestibus et ornamentorum varietate colluceret, atque imperator cum applausu et acclamationibus civium, adducto una sultano, qui inter cæteros proceros festivitatem illam celebriorem redderet, proditurus esset, Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam terræ motu multæ splendidissimæ ædes corruerunt; et aeris intemperies ac caligo et alii quidam terrores æstuantēs hominum animos a triumphis in se convertebant. Aiebant et sacræ ædis antistites (nec ipse imperator aliter ea omina accipiebat) irasci Deum neque velle ut homo impius eum triumphum intueretur, quem instrumenta sacratissima et divorum imagines ornarent et Christi signum consecraret. Sic triumphus frustra est instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut nec receptæ consuetudini satisfeceret. Sultanus vero non parvo tempore cum eo commoratus 156 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Agarenus quidam, principio præstigiator habitus, ut vero post declaravit, omnium mortalium miserrimus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis, obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni, se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in turri tanquam in carceribus, ampla et promissa admodum veste candida indutus, quæ vinculis in orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur oculi in eum convertuntur, rident spectatores, ac subinde clamant: « Volato, volato; » et: « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et metum suspensio, ne quid populari suo accideret. Is vero aerem subinde captans et ventum explorans spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus sæpe alarum instar ad volatum expansis et libratis ut plus venti colligeret, cum is tandem aptus et secundus aspirare videretur, instar volucris sese agitat, et dum per aerem incedere nititur, Icaro miserabilius in cælo volitat. Neque enim corporis gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat, donec prostratus exspiravit, manibus, pedibus et omnibus ossibus contractis. Is volatus cum risu et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula erat, adeo ut forum transire inderisi non possent, fabris argentariis ferramenta mensarum concutientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet, non ignarus jocorum et salium turbæ trivialis: sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

mordebant, se illorum licentiam coercere simu- **A** λείοντος. Ἡδὲ οὖν ἐπέστραπτο πρὸς αὐτὸν ὀφθαλ-
labat. μὲς, καὶ ἐμειδία τὸ θέατρον, καὶ πυκνὰ ἐκράυγαζον

οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἶρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ
τοῦ πόργου τὸν ἄνεμον; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διεκώλυεν αὐτὸν τοῦ ὀρμήματος. Θεατὴς δ' ὢν τῶν
δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῇ ἀποτελέσματι ἀνεκίχεται τε καὶ ἐσεσθίρει, μετέωρος
ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῇ ὁμογενεί. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἄερα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακρι-
βούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπε. Καὶ πολλάκις διήρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας
ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστέλλετο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπεὶ δὲ ποτε φερὸν παρ-
εῖναι καὶ οὐρίον δέδοκτο, διατινάσσεται στήνοῦ δίκην, ἀεροθατεῖν οἴηθεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου
ἐλεεινότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροβαρὲς χαμικριφής, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν
διεβρίχη τῇ ψυχῇ, γαστροκνημίδας καὶ χεῖρας καὶ ὅσα τοῦ σώματος ὀστέωδη διαθρυβεί. Ἦν τοίνυν ὁ
ἐκπετασμός οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθρολύ-
μενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαιτους αὐτοὺς παρίεναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπεζίων
διαφορῶντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτιζέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχρίετο μὲν, ὡς εἰκός, τὸ στωμύλον (P. 79) καὶ
φιλοπαιγμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρδάρου
ψυχὴν ὑπαισερχόμενα ἔδωκεν τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπέλ-
λοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem beni- **B**
gnitatem et multa splendidaque munera ex impe-
ratoris thesauris exhausta, quibus obstupefactus
dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset
imperator, lætus atque opibus onustus domum
revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Bar-
barum avarum esse, et Romanorum opulentiam
158 ostentare vellet, quidquid Clizasthlani datu-
rus erat, in splendidissimo quodam palatii con-
clavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea
atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula
et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque
ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed
rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id
igitur conclave ingressus sultanum accersit, nun-
quid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Re-
spondente illo id sibi fore acceptum quod ipse
dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam
in militem domesticum et externum erogaret,
num quis hostium suum impetum sustinere posset.
Cum vero ille non sine admiratione dixisset se,
si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes
omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia
tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et
quantis opibus polleat is qui uni tantum donat,
conficias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pec-
uniæ cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum
suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Ma-
nuel cupide 159 accepta, se illi plus pecuniæ datu-
rum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut
Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum fer-
vens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Con-
stantinum cum multis aliis muneribus et omnis
generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et
fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis
oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta
summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto
Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem
suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat.
Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque
ut contra adversarium jam majore potentia prædi-
tum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάχαστον φιλοφροσύνην δῶρα
πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσίωνων ὁ
σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐφ' οἷς καὶ ἐκθαμβος
ἐγεγέννητο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἐτέρων το-
σοῦτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ
βασιλεὺς, χαίρων ἐπανέξυθεν ἔμφορτος. Ὁ γὰρ
αὐτοκράτωρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἄπας λημμάτων
ἡττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξει
θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπὶ τοῖς πολυτελέστοις
τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιεβ-
έετο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων
ἀνδρώνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τοῦτοι παρασχέσθαι
δῶρα πρόεβητο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσός τε καὶ ἀργυρὸς
κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφῶς ἐσθίς, ἀρ-
γυρεὰ τε ἐκπώματα καὶ θηρίκλεια χρώσται, καὶ
ὀθόναι τῶν ἐξ ὑπερρφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι
ἐξίριτοι. Πωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι,
σπᾶνιοι δὲ παρὰ Βαρβάροις αὐτοῖς καὶ τὰ πολλὰ
μηδὲ θεατοί. Εἰσιὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα,
καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπεμπόμενος, ἔφητο
εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιοτο θησαυροῦ.
Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται: ὅσοις αὐτὸν δωρήσεται
βασιλεὺς, αὐτοῖς ἐπύχθεν εἰ τις τῶν ἀντιπάλων Πω-
μαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ ἐν-
δαπὸν στρατεύμα, ὑπενέγκαι ἂν ὅλως τὴν κατ' ἐκεί-
νου τῶν Πωμαίων ὀρμὴν. Τοῦ δὲ ἀγασσάμενου καὶ
ἐπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσοῦτων χρημάτων,
εἶχεν ἂν παλαιὸν τὸ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπὸ χροὸν αὐτῷ
μεταθεμένος, « Φιλοτιμούμαι σε τοῖς πᾶσι, ὦ βασι-
λεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδωρόν τε ἄνθρωπον
καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χρη-
μάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ἕνα δωρούμενος. »
Ὁ δὲ ἥσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγδαλιᾷ τῶν χρη-
μάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ τὴν
Σεδάστειαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι κατε-
πηγγέλλετο. Ὁ Μανουὴλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην
ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἔπειτα δώσειν ξυνέθετο
χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσεται.
Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρδάρου προφθάνων ῥοπήν,
καὶ ἔως ἐπὶ τὸ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶς χρῆσασθαι
τούτῳ βουλόμενος, διαπεπράχει ὡς εἰρήκει μετὰ
καιρὸν· στείλλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον ἐξ-

ἐπεμψεν αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἅττα συχνὰ καὶ παντοδαποὺς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεὼν ὢν καὶ μηδ' ὅλως ἀλγέθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν ἐπελάθετο ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν ἐκπορθήσας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε τῶν ὅλων αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λαδοῦνην τῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν δραπετήν καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρείας αὐτὸς λαβόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχετο ξύμφυλον, τὸν Ἰαγουπασάνην φημί, νοσήσας καπὶ τῇ τοῦτου ἔρωτα χώρα καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὸ οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει στρατόπεδον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἤδη μείζονα περιβαλλόμενον δύναμιν παραταττόμενος, φθάνει θανάτῳ τὴν προθυμίαν διακοπείς. Δαδούνης δὲ ὡς εἰς ἐρήμην δυνάστου τὴν τῶν Ἀμασιῶν σατραπείαν παρεισιῶν ἐκεῖθεν τε ἀποκρούεται, καὶ τῇ μεταπεμφαμένῃ τοῦτον τῇ τοῦ Ἰαγουπασάνης συνεύῃ θανάτου αἵτιος γίνεταί· οἱ γὰρ Ἀμασεῖς ἐκπασσάντες αὐτὴν τε ὡς λίθρα τῷ Δαδούνῃ μνηστήρουσαν τὴν ἀρχὴν ἡμύναντο τελευτῇ, καὶ Δαδούνην ἀδοξήσαντες ἀρχόντα μακρὰν ἀπεώσαντο. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγόνασιν ἰσχυροί, ἀλλ' οὗτος αὐτῶν φανεῖς δυνατώτερος, ὡς εἶχε πρῶτην Καππαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμάσειν ἐλήφεν ὑπερον, ὅξεις καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα γινώμενος, ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν κυρίων μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τοῦτ' ἐξήρτωντο καὶ τῷ πύδε ὑποκάζοντε ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐφ' ἀρμαμάτης τὴν πορείαν πεποιήτο. Ὅθεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατ' αὐτοῦ σκαυμάτων ἐξ αὐτοῦ δὴ Ἀνδρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλᾶνην (82) τοῦτον ὠνόμαζε, φιλολοῖδορος ὢν εἴπερ τις ἄλλος, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότητος, καὶ λόγοις Κερκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεπραγμένοις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀγῶσι τοῦ σώματος ἔχουσι μῶμον προστρέψασθαι ἱκανώτατος. Ὁ μὲν ἔν' ὁποῖος ἦν καὶ ἦν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — εἶχε δὲ ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἡ πλάστρια φύσις ἐπαλαμίστο, — μεγάλῃν ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας δυνάμεις περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βίοντον ἥρεμον, ἀλλὰ φύσει ταραχώδης ὢν καὶ ἀκάταστόρεστος ὥσπερ τις κόλπος θαλάττιος, Ῥωμαίοις μὲν ἐν οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτὶ διεφέρετο καὶ ἀνέγκλητον πολλὰς ἐπῆγε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ θεσμῶ παρατρέχων, καὶ συγχέων μὲν σπονδὰς, τῇ οἰκείᾳ δ' ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθησόμενον. Οὐδ' αὐτῆς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνης ἔχων καθελεῖν ἀμνηρᾶν, μηδὲ τὸ τῆς Ὁρησκείας ταυτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαλεῖν ἀλγεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως αἰτίαν πλασάμενος καὶ γραψάμενος ἐκεῖθεν αὐτὸν ἐξήλασεν. Ἐπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑφέρπων κασιγνήτον μετὰνάστην κάκεινον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

B Dadunes vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuum clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jazupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium 160 Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe ejecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ statu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru veheretur. Quibus de causis Andronicus, homo diciasimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quamvis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppugnabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commentus 161 illum quoque, nihil eamdem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia verecundiam imperatoris deposuit; et qua observantia cum temporibus adductus coluerat, eamdem ab imperatore postulabat, barbarica plane Inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insolecebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen aliquando imperatorem venerabatur; et cum bellum potius ageret quam filium, patris illi honorem tribuebat et filii adoptivi cognomentum ferebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæc appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et convento stabiliebant. Nam ille instar exundantis torrentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multa quoque nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Imperator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, 162 et incitatam hominis cupiditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusos repressurus Pentapolitanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

Hier. Wolfii notæ.

(82) Κουτζασθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μούρτζουφλος. sed scriptor hanc aliis æque ac sibi notam esse ratus non declaravit.

eumque subit manibus pro ligonibus usus, ad ingressum et exitum parandum et dissimulandum, rebus quibusdam ante foramen collocatis. Sub praddi tempus carceris fores a custodibus aperiuntur, epulæ afferuntur, sed conviva nusquam apparet. Perlustrant illi turrim, ne ea alicubi effracta aut perfossa homo callidus sit elapsus. Sed cum prorsus nihil læsum esset, non cardo, non postis, non limen, non tectum, non posticum, non ferro munita fenestra, non quidquam aliud, cum magno ejulatu faciem unguibus lacerantes, quasi amisso eo quem custodiebant, et locum et modum quo effugisset ignorantes, rem imperatrici et magistratibus aulæque proceribus nuntiant. Alius igitur ad marinas portas mittitur, alius terrestres portas custodire jubetur, alius portus scrutatur, alius alia parte urbis occupata fugitivum Andronicum quæritat. Perquiruntur et bivia et trivia; et crebræ imperatoris litteræ in omnes provincias mittuntur, quibus fugitivus Andronicus continenter inquiri et captus in urbem remitti **140** jubebatur. Deinde uxor ejus ut fugæ conscia comprehensa in eundem carcerem, in quo erat Andronicus, conjicitur, ut ibi pietatis in maritum et consilii de fuga pœnas daret. Nesciebant illi nimirum se Andronicum habere ut prius, et bilem suam frustra in miseram feminam effundere, et rem gratam facere Andronico, qui cum e caverna emersisset et mulierem inopinato conspectu territam allocutus pro spectro haberetur, amplexus eam illacrymat ille quidem, sed non tantum quantum illarum ærumnarum acerbitas postulabat, ne custodes ejulatum audirent. In ea custodia diu consuetudine uxoris usus, e quo congressu filius ei Joannes postea natus est, cui nomen imperatorium, ut suo loco narrabitur, impertiit, tandem e carcere elabatur, custodibus propter mulierem negligentioribus factis. Sed **141** cum ad Melangia venisset, a milite quodam Nicæa captus denuo in custodiam priore majorem et acerbiorē conjicitur, duplicibus ferreis compedibus oneratus. Quæ cum Manuelli in Armenia adhuc castra habenti nuntiarentur, Joannes Camaterus dromi legotheta mittitur, qui imperatorem propediem rediturum indicaret, et quid actum esset diligentius exploratum renuntiaret.

οὐκ ἔχοντες, μηδὲ τὸν τρόπον ἢ τὸν τόπον κατανοοῦντες καθ' ὃν ἐστὶν ἀποδράς. Δὲ ταῦτα ποιοῦσ' τῇ βασιλείᾳ καὶ τοῖς ἐν τέλει καὶ ὅσοι τὴν βασιλικὴν ἀμφοτεροῦντο αὐλήν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς φυλάξων τὰς αἰγιαλίτιδας πύλας ἐπέτρεπε, τῷ δὲ ἡ τῶν χειρῶν ἐπετέτραπτο φυλακὴ, ἄλλος τοὺς λιμένας διηρυνᾶτο, ἕτερος ἄλλο τι τῆς πόλεως μέρος ἀπολαθὼν ἄνετον ἐξήγειρε τὸν δραπέτην Ἀνδρόνικον. Οὐδὲ αἱ ἄμφοδοι ἦσαν ἀδιασκόπητοι, οὐδ' ἀφύλακτοι αἱ τριόδοι. Κυχνὰ δὲ καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν τὰ βασίλεια διέπτατο γράμματα, ἄφαντον ἀπαγγέλλοντα τὸν Ἀνδρόνικον καὶ σχολὴν ἐπίμονον ἐπιτάττοντα, ὅπως ἀλοὺς ἐπαναπεμφθῇ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἡ τούτου συλληφθεῖσα γυνὴ ὡς τῆς φυγῆς συνίσταται τῷ δεσποτικῷ παραρβύπτειται ἐν ᾧ καθεῖρκετο Ἀνδρόνικος, ὡς ἐκεῖσε τίνῃ δίκᾳ τῆς φιλανδρείας ἐνθα ὁ ταύτης συνείληπτο σύζυγος, ᾧ ὑπέθετο τὴν δραπέτευσιν. Ἐλάνθανον δὲ ἄρα καὶ Ἀνδρόνικον πεδύτην ὡς πρότερον ἔχοντες καὶ μάτην εἰς γυναῖκα ταλαίπωρον τὸν χόλον ἐκχέοντες καὶ τὰ πρὸς χάριν Ἀνδρόνικῳ ποιοῦντες. Ἐξναδὺς γάρ οὗτος τοῦ θόλου καὶ τὸν ὑπόνομον ἐκλειοιπῶς τῇ γυναικὶ ἐντυγχάνει, δόξας ὅσα καὶ δαίμων τὰ πρῶτα ὑποταρτάριος ἢ νεκρῶν ἀμνηνὸν ἵνδαλμα, καὶ διαταράξας τῷ ἀέλπτῳ τῆς θείας τὴν ἀνθρωπίν. [P. 71] Καὶ προσπλακείας ἐδάκρυσε μὲν, πλὴν οὐχ ὅσον ἦβελον

ναϊκῶδῃ καὶ ἀκλεῇ. Οὐκοῦν τὸ ξίφος γυμνώσας καὶ δοὺς τοῦτο τῇ δεξιᾷ ἀφάλλεται, τὴν σκηνὴν ἐγκρασίως διατεμὼν, καὶ ἐν ἐνὶ πηδύματι θετταλῶ ἄντικρυς ὑπερβαίνει τὸν τε ξυγκείμενον τῇ σκηνῇ τυχόν οὕτω θρηγγόν, καὶ ὅσον ἐπαίχον οἱ πάσσαλοι καὶ οἱ σχοῖνοι χῶρον, ὡς ἀχανεῖς γενέσθαι τοὺς ἐνεδρεύοντας καὶ τὸ διαδρᾶναι σφᾶς τὸ θήραμα θαῦμα καὶ θέαμα ἡγεῖσθαι καίνον. Ταῦτα μὲν οὖν ἀκούόμενα τὸν αὐτοκράτορα ὑπέθραττε Μανουὴλ, καὶ αἱ διαβολαὶ [P. 70] δὲ ὅσα καὶ ῥανίδες ἐνδεδεχεῖς ἐκοίλαινον ἐς ὑποδοχὴν τῶν κατὰ τοῦ ἐνδιαβαλλομένου ἐπιχειρομένων τὴν τοῦ ἐνηχομένου ψυχὴν, καὶ ἀπῆγον κατὰ βραχὺ οὐ εἴχεν οὗτος εἰς τὸν ἄνδρα ζωπύρου φίλιν, καὶ ὡς ἀληθῆ ἐνῆγον τὰ λεγόμενα παραδέχεσθαι· μηδὲ γὰρ πᾶμπαν τὴν φήμην ἀπόλλυσθαι, μηδὲ εἰκὴ λύουσιν τὸ πῖλον ἀμφιπεριτροχάζειν αὐθόδη καὶ βασιλειῶντα τὸν Ἀνδρόνικον. Ὡς ἄρα οὐδὲν τι διαδόλου γλώττης χεῖριστον ἐνέφω τοῖς ἀνθρώποις ἕτερον κακόν. Εἰκότως οὖν καὶ Δαβὶδ ὁ φιλιππὸς καὶ φιλόψαλμος ἐν πλείστοις τῶν αὐτοῦ θεοπλόκων καὶ ἡδυπραδῶν εἰδυλίων διασφύρει ταύτην καὶ κωμῶδει, στηλογραφῶν ἀτεχνῶς τὴν ἐξ ἐρήμου ταύτης ἰσχὺν, καὶ ῥυσθῆναι τῶν ἐλλίκων αὐτῆς ἐπευχόμενος. Τῷ τοι καὶ ὁ Μανουὴλ ὡς ἄρκεσι ληφθεὶς οἷς ἦσαν τοῦ Ἀνδρόνικου πολλαῖς οἱ πρὸς γένους αὐτῷ κατεπρόδοντες, ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ τίθητιν αὐτὸν ἐν φρουρᾷ, καὶ ποδοκᾶκας σιδηραῖς ἀσφαλίζειται ἀρρήκτοις ὡς ἐνῆν καὶ ἀλύτοις. Ἐμμένει οὖν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κακουχοῦμενος. Θερμοσυγῆς δὲ ὢν καὶ ἀνθρώπων πολυτροπώτατος κἂν τοῖς ἀπόροις ποριστικός καὶ εὐμέθοδος, παλαιάτων κατανοήσας ὑπόνομον καθ' ὃν εἰργνυτο οὐκίσκον (πύργος δὲ οὗτος ἦτ' ἐκ πλίνθου ἅπας ὀπτεῖς) ὑπαίτι τούτου, ταῖς χειρὶ πρότερον ὡς ἀμύλλαις ἢ σκαλίσι διαμετράμενος τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξόδον, ὡς εἶεν ἀνύποπτα, καὶ τι προεκπετάτας ἐπιπλόν. Ἐνστάτης τοίνυν ὦρς ἀρίστου αἱ θύραι τοῦ δεσμοτηρίου παρὰ τῶν φρουρῶν ἀνεψήσαν καὶ τὸ δείπνον εὐτρεπὲς παρεσέγγετο, οὐδαμοῦ δὲ φαινόμενος ἦν ὁ δευτερώμων. Περιεβλέπετο γοῦν τοῖς φύλαξιν ἢ φρουρᾷ, μή ποῦ τι ταύτης ἀποθρασύσας ἢ διατορήσας ὁ πολύμητις Ἀνδρόνικος ὀφχοίτο. Ὡς δ' οὐδὲν ὅλως ἦν οὐδαμῶς λυμνηθὲν, οὐ θαίρων, οὐ φιλῶ, οὐτε μὴν οὐδὸς τῶν πυλῶν, οὐκ ὄρυφος, οὐκ ὀπισθόδομος, οὐδ' ἡ σιδηρόδετος ἀναψωτὶς, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐθὲν, ἀνψμῶζον διωλύγιον, τὴν ὄψιν ὄνυξιν ἔδρουπτον, ὡς δὲ ἐφροῦρου

αἱ συμφοραί καὶ τὰ τότε δυστυχῆ συναντήματα, φειδοῖ τοῦ μὴ τὸν θρῆνον ἀναδῆναι εἰς ὧτα τοῖς δεσποφύλαξι. Καὶ δὴ ἐφ' ἱκανὸν συγγεγονῶς τῇ εὐνέτιδι κατὰ τὴν φρουρὰν, καὶ ἐγκύμονα ταύτην ἐκ τῇ τότε συνουσίας ἀπεργασάμενος, ἐξ ἧς καὶ παιδὸς ἄρρ' ἔνεος ἀκούσοι πατήρ, τὸν Ἰωάννην λέγω, ᾧ καὶ βασιλεία· Ἀνδρόνικος μετέδωκεν ἔπειτα, ὡς ὁ λόγος εἶπη κατὰ καιρὸν, ἐκεῖθεν ἀναχωρεῖ, οἷα τῶν φυλάκων μηκέτι κάπῃ τῇ γυναικὶ οἶαν καὶ ἐπ' αὐτῇ τῆς φρουρᾶς παρεχομένων ἀκρεχομένων ἀκρίβειαν. Γενόμενος δὲ κατὰ τὰ μετέγγεια συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ στρατιώτου, ὅτιν ἦν Νικαίας ἐπὶ κλησίς· καὶ εἶχε πάλιν αὐτὸν κουστιδίᾳ μείζων καὶ χείρων τῆς προτέρας φρουρᾶ καὶ ποδοπέδαι σιδηράῃ διπλαῖ. Ταῦτα οὖν ὡς ἡγγέλθη τῷ Μανουῆλ κατ' Ἀρμενίαν ἔτι στρατοπεδεύοντι, στέλλεται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης ὁ καματηρὸς, καὶ τὴν τοῦ ἀνακτος ρὲν ὅσον αὐδέπω παρουσίαν εὐαγγελισόμενος, καὶ τὰ συμβάντα δὲ κρείττονως διασκεψόμενος καὶ παραδηλώσων βασιλεῖ σαφέστερον.

γ'. Οἱ δ' Ἀντιοχεῖς τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τὰ Α 3. At Antiocheni principio imperatoris adventu
πρῶτα μὲν ἀγαπητῶς οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ καὶ λίαν
βαρύνει· ἔφερον καὶ ὅπως ἐσκέπτοντο ἀποπέμψαι·
ὡς δὲ κωλύειν οὐκ ἦν οὐδ' ἀναλύνειν ὅλως τὰ δεδογ-
μένα ἐκεῖθεν, οὐ μόνον τῶν πυλῶν διεκχυθέντες μετὰ
δουλικῷ σχήματος καὶ φρονήματος ὑπεντάζον,
ἀλλὰ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῷ ἐς τὸ πομπικώτερον διε-
σκεύασαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφοδούς ἐπὶ πλοῖς καὶ
ταπησί διεκόσμου, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσὶ
κατηγλάζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθέων χάριτας
ἐς τὸ ἄστρ μέσον διακηπεύοντες, καὶ φιλότιμον αὐτῷ
τὴν πρόδοον σχεδιάζοντες, ὅχ' ὁ μὲν, ὁ δ' οὖ, ἀλλ'
οἰκῆτ' ἅπας ἀποξαναπλῶς, ὡς παρῆναι καὶ Σύρον
δύοφάγον καὶ ληστὴν Ἰσαυρὸν καὶ πειρατὴν Κίλικα
καὶ ἱππότην (78) κοντοφόρον Ἰταλιώτην ὁμοῦ, καὶ
ἱππον ὠπαύχονα καὶ ὑπέρτατον φρόνημα παρωσά-
μενος καὶ βιάδην παρίοντα τὸν θρίαμβον. Ὁρῶν δὲ
καὶ τὸ ἐκ τῶν Λατίνων ἐκεῖσε στρατιωτικὸν μέγα τῷ
δόρατι ἀγκαυχόμενον καὶ τῷ τούτου ἐνδεξίῳ φουσὼν
ἀγωνίσματι, παιδιᾶς ἡμέραν συνθηματίζεται δι'
ἐπιθῆρων δσρατισμῶν. Ὡς οὖν ἡ προθεσμία ἐνεστῆ-
και, ἀριστίνδην τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξάγει καταλόγων
τοὺς περὶ τὸ κραδαίνειν δόρατα εὐφρεῖς καὶ ὅσοι
πρὸς αὐτὸν τὸ γένος ἀνέθερον. Ἐξεῖσι δὲ καὶ αὐτὸς
ὑποσσετρῶς βραχὺ καὶ πρὸς τὸ σύνθημα μεδιᾶμα
ὑγρανόμενος, ἐς πεδίον ὑπεντάζον καὶ ἱκανὸν ἀντι-
τάξει δισχιθεῖς ἱππότηδας φάλαγγας, τὸ δόρυ μετεω-
ρίζων, χλαμύδα ἡσθημένους ἀστειοτέραν περὶ τὸν δε-
ξὶν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφιεῖσαν ἐλευθέραν τὴν
χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Ὡς οὖν αὐτὸν ἱππος πολε-
μιστῆριος καλλιθρίξ καὶ χρυσοφάκαρος, δς ἡρέμα
ὑπογυρῶν τὸν αὐχένα καὶ ὑποκαίρων τὴν πόδε, ὡς
δρόμων ἐρωτιῶν, οἷον ἀνημιλλᾶτο τῇ τοῦ ἀναδῆτου
λαμπρότητι. Καὶ ἐκαστῷ δὲ τῶν συγγενῶν, καὶ ὅσοι
διαγωνίζεσθαι ἄλλοι τοῖς Ἰταλοῖς ἐπεκρίθησαν,
λαμπροφροεῖν ἐπέταξεν ὡς ἐνῆν. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ
πρίγκιψ Γεράρδος λευκοτέρῳ χιόνος ἐποχος ἱππῳ,
ἀμψιγρόμενος χιτῶνα διάσχιστον ποδηνεκῇ, καὶ πῖλον
ἔχων ἐπὶ κεφαλῇ κατὰ τιάραν ἐπικλινῇ, χρυσῷ
κατάπαστον. Συνεξίεισι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἱππό-
ται, πάντες ἀρεῖκοι τὴν ἰσχύν, εὐμήκεις τὰ σώμα-
τα. Ὡς δ' ἔφριξεν ἐγγεῖθαι ἡ μάχη, ἄγευστος αἵμα-
τος, συνεπλέκοντο ἐκθύμως ἐξ ἀμφοῖν ἱκανοὶ ἀλλή-
λους διαδορατίζοντες καὶ τοὺς κατ' αὐτῶν ἀκοντισ-
μοὺς ὑπεκκλίνοντες, ὅτε καὶ ἦν ἰδεῖν κατὰ τὸν

3. At Antiocheni principio imperatoris adventu
minime læti deque eo amovendo solliciti, cum
prohibere ac voluntati ejus resistere non possent,
non modo servilibus gestibus atque animis effusi
portis obviam processerunt, sed et ingressum ei
magnificum adornarunt, vicis et biviis tapetibus
atque aliis rebus adornatis, ac via qua transiturus
erat recentibus arborum frondibus et odoratis flo-
ribus constrata. Nec quisquam ab illo honorifico
occursu aberat, sed omnes inquilini confluerant.
Aderat Syrus gulosus, aderat latro Isaurus, aderat
pirata Cilix : eques lancearius Italicua relicto feroci
equo positaeque animi elatione pedibus triumphum
comitabatur. Cum autem 142 Italicum militem: ha-
stæ solerti tractatione superbire videret, ludicrum
certamen hastarum sine ferro instituit. Cum ludo-
rum illes adesset, delectu acto e Romanis legioni-
bus cognatisque suis vibrandæ hastæ peritissimos
producit. Prodit et ipse, pro consuetudine sua,
subridenti vultu, in spatiosam planitiem in qua
equestres turmae commode concurrere possent,
hasta in altum elata, chlamyde insigniore indutus,
quæ in dextro humero infibulabatur ut brachium
esset liberum, equo bellico insidens pulchri colo-
ris et aureis phaleris conspicuo, qui cervice leniter
arrecta et humum pedibus pulsans cursus cupidi-
tatem præ se ferebat et cum splendore sessoris
veluti certabat. Jussit et cognatos suos et cæteros
qui cum Italis certaturi essent, quam splendidis-
simas vestes induere. Egressus est et princeps
Gerhardus, equo nive candidiori insidens, tunica
acu picta usque ad talos demissa indutus, pileum au-
ratum in capite gestans, tiaræ 143 instar inflexum,
cum omnium equitum suorum comitatu, proceri-
tate corporum et bellico animorum vigore insi-
gnium. Ut ludicra illa pugna inchoata est, utrin-
que complures magno impetu sunt congressi,
hastarum ictus in vicem ingerentes et declinantes.
Ibi videre erat alios resupinos pedibus in altum
elatis sterni, alios pronos jucere, alios sella
equestri devolvi, alios obverso tergo effuse fugere,
alios pallere præ jaculorum metu et intra clypeum
esse abdere, alios rubere, qui adversarios tre-
pidare cernerent. Aer vero impetu equorum
verberatus vexilla cum sibilo agitabat : ut haud

Hier. Wolffi notæ.

(78) ἱππότην. Μετὰ κονταρίων καὶ ἑλδῶν ἀραδικῶν.

ὁπόσοι τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἐλευθέροι, τὸ δὲ ἦθος Ἀ
 ὑποκαθεμένοι καὶ τὴν γλῶτταν τῇ καρδίᾳ πλουτοῦν-
 τεσ ἀντίφθογγον, πρὸ πάντων δὲ τιθέναι τῷ στόματι
 φυλακὴν καὶ μὴ ἔφν τὴν γλῶτταν προπετῶς ἐκπη-
 ῶν τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων καὶ τοῦ τῶν χειλέων
 ἐπιτεχνίσματος, ἅπερ οἱ διπλοῦν περίβολον ἡ φύσις
 ταύτῃ περιεγύρῳσεν. Ὁ γὰρ τοι τότε λογοθέτης τοῦ
 δρόμου οὐχ οἷός τε ὦν στέγειν τὴν ἐς τὸν Στυππειώ-
 νων τῆς τύχης εὐμένειαν καὶ τὴν ἀκροτάτην τοῦ
 βασιλέως ῥοπήν καὶ τὸ τῷ μὲν ἅπαντα τὸν χρόνον
 τῆς ἐς τὸν κρατοῦντα παρρησίας τε καὶ παρουσίας
 εἶναι· καὶρὸν καὶ ἐξεῖναι δακτύλῳ πάντα μεταφέρειν
 καὶ νεύματι, αὐτῷ δὲ κατὰ τακτὴς ὥρας τὴν ἐς
 αὐτὸν ἀνεψύχει πύλαιαν, καὶ τὰλλα ὅσα τῷ μὲν
 Στυππειώτῃ καὶ μόνον βουλευθέντι ἀνύσιμα ἦν, τῷ
 δὲ οὐδ' ὄναρ διὰ τοῦ φανισσίνου ἐπιτάμνα καὶ
 διὰ τοῦτο τοῦ φθόγου γινόμενα ὑπεκκαύματα καὶ
 ἕως τοῦ ταμείου πληττόντα τῆς καρδίας, σκαιωρεῖ
 κατὰ τοῦ ἀνδρός τὰ οἰκτρότατα. Καὶ δεινὸς ὦν κατ-
 εῦσαι δόλους καὶ δικροῖαν εὐτυχῶν γλῶτταν, ὅποιαν
 ὄφρις ὁ ψίθυρος καὶ ἀρχέκκος, φίλῃ ὑποκλέπτει τὸν
 ἄνδρα, καλῶ πράγματι συσπίζων αὐτοπα ὁμοθυμία
 καὶ δηλητηρίου σκύφον περὶ χεῖλῃ ἀγάτης μέλει
 περιχρίων. Ἀμέλει τοι καὶ ἄλλα λείγων καὶ διανοοῦ-
 μένος ἔτερπ, καὶ χεῖλασι μὲν τιμῶν τῇ δὲ καρδίᾳ
 πόρρω πλαζόμενος, ἐλελήθει τὸν κατὰ τοῦτο μόνον
 ἀρχαῖον καὶ ἀπλόκον Στυππειώτην. Ἐνδιαδύλλει
 τοῖνων ὡς μαγανεύτην τοῦτον καὶ δολιόφρονα, καὶ
 γράφεται προδοσίας, τὰ κατὰ Σικελίαν λέγων ἀνατα-
 ράττειν πράγματα. Ἀπαιτηθεὶς οὖν ὑπὸ τοῦ βασι-
 λέως πίστει τῶν λεγομένων, τῇ Κιλικίᾳ (79) ἔτι
 ἐνδιατρίδοντος, αὐτὸν μὲν ἐφίστησι παραπετάσματος,
 τὸν δὲ Στυππειώτην ἀπολαθῶν ὡς ἔχων τι μόνος
 μόνῳ προσδιδέσθαι, ἄγει ὅπου ἦν ἀθέατος ὁ βασι-
 λεὺς ἐστηκώς, καὶ λόγους ἀνακινήσας ἐτέρους εἶτα
 καὶ τοῖς κατὰ Σικελίαν δολίως ἐνέβαλε. καὶ διδοὺς
 αὐτὸς ἀφορμὰς τοῦ μεμψιμοιεῖν μήτε μὴν ἀσπάξε-
 σθαι τὸν Στυππειώτην ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπὶ τοῖς
 κατὰ Σικελίαν διαπραξάμενος πράγματι, οὕτω δια-
 λύει τὴν ἐντυχίαν, καὶ τοιοῦτον ἐνθάπας σπινθηρα
 τῇ τοῦ βασιλέως ψυχῇ καὶ κατὰ τοῦ Στυππειώτου
 ἀφίς ὑποτύφισθαι ἐσκέπτετο καὶ φορυτοῦ εὐπορή-
 σαι ἐτέρων συκοφαντήσεων, δι' ὧν προχειροτάτη
 ἐστὶται τοῦ σπινθηρος ἡ κίνησις. Οὐκοῦν κατὰ καρ-
 δίας ἐτέραν πληγὴν ἀνταῖαν εἰληφώς ὁ δηλωθεὶς
 λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυππειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον
 ἐρυθροδάνου διέλιθον γρύσειον, καὶ τοῖς ἔρκοις τοῦ-
 τὸν ἐπιστάτῃ καὶ τὸν ἐν βλαχέρναις μέγαν
 νεῶν οἱ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδον Ἀλε-
 ξίῳ τε τῷ Οὐγγρίας καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως
 Μαρίας, ἣ τῷ λογοθετικῷ ὀφείλουσιν ὁφείλῃ ἦσαν
 ἀρμόδια, συνθέσθαι λέγεται· χάριτιν ἀφ' ὧν ἐμπλεῶν
 παρὰ τοῦ Στυππειώτου ὀφείλον τῷ τῆς Σικελίας ῥήγι
 σταλῆσόμενον, καὶ τοῦτον ἀναφύρας τοῖς τοῦ Στυ-
 ππειώτου τόμοις καὶ γράμμασι πείσαι τὸν βασιλέα

illiberalibus et moribus occultis præditi linguaque
 pollent ab animo dissentiente, ac custodia munien-
 dum os, nec sinendam linguam temere extra
 dentium septum et labiorum munitionem evagari,
 quibus a natu a quasi duplici vallo est inclusa.
 Nam dromi legotheta cum fortunæ benignitatem
 erga Styppiotam 146 et propensissimam imperato-
 ris voluntatem ferre non posset, ad quem illi semper
 paleret aditus et colloquendi potestas daretur, adeo
 ut digito et nulu quidvis conficeret, cum sibi
 certis horis tantum accedere permitteretur, et
 quæ Styppioles sola voluntate impetraret, ea
 sibi ne per somnium quidem cernere contingeret;
 invidia æstuans, quæ ipsius animi penetralia in-
 sederat, homo callidus et instar pestiferi serpentis
 bifida lingua instructus, amicitiae simulatione
 virum circumvenit, et scyphi veneno pleni oras
 amicitiae melle inungit, aliud dicens, aliud cogi-
 tans, et labiis honorans, cum animo esset alienis-
 simo. His rationibus Styppiotam hac una in re
 incautum et simplicem fallit, eumque apud impe-
 ratorem ut impostorem et dolosum criminatur, et
 Siculæ proditiōis accusat; cum vero imperator
 adhuc in Cilicia agens fidem sibi fieri postularet,
 eum sub velo stare jubet: ipse Styppiotam, tan-
 quam arcani aliquid dicturus, eo seducit ubi im-
 perator occulebatur. Et ab aliis rebus exorsus
 tandem in Siciliæ mentionem fraudulentur delabi-
 tur, dataque 147 illi occasione acta illa imperatoris
 reprehendendi colloquium dirimit. Ita irritato illius
 animo aliarum calumniarum occasiones quærit,
 magis etiam contra Styppiotam inflammatus, quod
 imperator illi aurea bulla cum radiantibus gemmis
 data mandaratur ut in magna Blachernia ecclesia
 iurijurando præesset, quo imperii successio Alexio
 Hungaro et filie Mariæ confirmaretur (quod mu-
 nus ad logothetæ potius officium pertinebat),
 scriptum nugacissimum composuisse fertur, quod
 scilicet Styppiota ad Siciliæ regem missurus esset,
 coque in Styppiotæ codices et litteras clam inser-
 to, imperatori persuadet ut inquiri jubeat illas
 proditiōis ad Siculum litteras. Quo facto impe-
 rator fulminis instar contra Styppiotam exarsit,
 eique oculos effodi jussit innocentem. O inspector
 omnium oculi justitiæ inevitabilis, cur sæpe con-
 nives ad tales injurias et graviore etiam casus
 hominum, neque statim tonitrua et fulmina pro-
 mis, sed vindictam procrastinas? impervestigabile
 tuum est iudicium, et humanis rationibus 148 in-
 accessum. Tu vero sapiens es et accuratus utili-
 tatis iudex, quamvis tenuitatem ingeniorum nos-
 trorum frustreris. Draconem quidem aut leonem
 qui videt aut audit in montibus, statim declinat;
 lacrymis et precibus etiam latro mitigatur: ad
 virum vero aliis insidiantem, qui aliud lingua

Hier. Wolfii notæ.

(79) Κιλικία. Ἀρμενία. Creberrima est hæc per-
 mutatio. Nam vetustus codex fere semper ἀντὶ Λα-

τίνων μὲν Φράγγους, ἀντὶ δὲ Κιλικίας Ἀρμενίαν
 τίθει.

promptum, aliud pectore clausum habet, caven-
dum magna sapientia est opus et Numinis auxi-
lio

αἰθέριον τὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ὀργὴν ἀνέκκυσε. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ἀδίκως τυφλὸς ἦν, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον. Ὡς πάντ' ἐφορᾶν ὀφθαλμὸς τῆς διχῆς ἀλάθῃτε, ὡς ἐπιμύεις πολλάκις ἐπὶ τηλίοις παρανομήμασιν ἢ καὶ μείζουσιν ἐτέροις ἀνθρώπων κακοπραγμίμασιν, οὐδ' ἐπάγεις εὐθὺς τοὺς πρῆστι-
ρας καὶ τὸ κεράνιον ἀναμνα, ἀλλ' ὑπερτιθέμενος ἐπέχεις τὴν κόλασιν; Ἀνεξιχνίαστον σου τὸ κρίμα, καὶ ἀνθρώπων λογισμοῖς ἀνεπίδρατον. Πλὴν εἰ σοφός, ναί, καὶ γνώμων ἀκριβὴς τοῦ συνοίσοντος, καὶ ἡμᾶς τοὺς σμικρογνώμονας λέλθεις. Πῶς μὲν οὖν τις θηρητῆρ ὄφιν δαφονὸν ἢ λέοντα λασιαύχονα εἰσορῶν καὶ αἰῶν ἐν ὄρεσιν εὐθὺς ἐξέκλινεν. Ἀλλὰ καὶ κακὸς ἔργος ὅστις δὴ παραιτητὸς ἐστὶ, δάκρυσι καὶ λίταις παρυπάζεται. Ἀνδρα δὲ κακὰ τῷ πλησίον βυρσοδομεύοντα καὶ ἄλλα ἐν μὲν φρεσὶ κεῖθοντα, ἔτερα δὲ βάζοντα σοφίας δεῖ πολλὰς ἐκφυγεῖν, καὶ χρεῖα τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐφάψεως.

Cæterum fuit is logotheta (ut historiæ seriem paulo diutius suspendam) talis qui sublimiores disciplinas primoribus duntaxat labris degustarat, sacrosanctæ sapientiæ parum diligens amator nec docilis discipulus, sed ingenio præstantissimo dictionis extemporalis studiosus, eloquentia fontis instar exuberante maximam gloriam adeptus. Fuit et mortalium omnium gulosissimus et bibulorum princeps; canere ad lyram et citharam pulsare, eorducem saltare et pedes celeriter huc atque illuc agitare promptus. Quamvis autem vinum avidissime ingurgitaret, tamen nullum in eo signum ebrietatis apparebat; imo quo plus biberat, eo prudentius irrigatione illa vini excitato **149** ingenio loquebatur. Jam quia symposia consecrabatur, cum imperatori acceptissimus erat, tum regulis provinciarum, qui comessationes amabant, carissimus. Ad quos cum legatus ibat, alios potando superabat eoque redigebat ut longo tempore ad vinum edormiendum et ebrietatem discutiendam esset opus, alios æquabat, cum quidem ventres eorum integra delioli caperent et amphoras digiti ut calices versarent, et Herculanum scyphum cœnæ perpetuo subjungerent. Sed quia semel in hujus viri mentionem incidi, illa etiam memoratu digna referantur. Pepigit aliquando cum imperatore Manuele se porphyriticam patinam aqua plenam exhausturum, quæ olim in aula Phocæ Nicephori fuit ad Bucoleonem spectante, nunc vero in maximo illo conclavi visitur, quod is imperator cujus historiam scribimus ædificavit. Id imperator admiratus: « Optime sane, inquit, **150** logotheta. » Et ei multum lineæ vestis pretiosæ et complures auri minas promisit, si ita fecisset: sin minus, tantum ab eo stipulatus est. Quibus verbis homo delectatus patinam aqua repletam, quæ ad duos choas capiebat, instar bovis inclinatus exhaustit, semel tantum recepto inter potandum spiritu, ac statim promissa ab imperatore munera ex pacto accepit. Etiam viridibus labris impense delectabatur, earumque tota arva consumebat. Aliquando igitur in castris cum trans flumen fabis consitum agellum conspexisset, statim exulis vestibus tranavit; nec maximam devorasse partem contentus reliquias in fasciculos collectas et humeris impositas abstulit, et in tabernaculo suo sedens fabas suaviter absumpsit quasi longo tempore jejunasset. Fuit homo

στεῖλαι τοὺς κατὰ ζήτησιν τοῦ πρὸς τὸν ῥῆγα γράμματος τὴν τοῦ Στυππειώτου σκηνὴν ἐρευνήσον-
τας. οὐ καὶ γενομένου ὁ αὐτοκρέτωρ οἷα πυρσὸν

ἦν δὲ ὁ λογοθέτης οὗτος, ἵνα καὶ ἔτι μικρὸν πα-
ρακινήσω τῆς ιστορίας μοι τὸν εἰρηδόν, μαθημάτων μὲν ὑψηλοτέρων ἄκρῳ λιχανῷ γεγευμένος καὶ τῆς ὑπερσέμενου φιλοσοφίας οὐκ ἀκριβὴς ἐραστὴς οὐδ' εὐμαθὴς ὁπαδὸς, κρᾶτιστος δὲ τῇ φύξ καὶ ἔφ' ἀμελε-
τήτῃ χαίρων τῆς φράσεως, ῥέων τε τῷ λόγῳ κατὰ πηγὰς καλλίραιθρον διεκδιδοῦσαν τῶν πρᾶνῶν ἐκ τοῦδε κλέος ἀπηνέγκτο μέγιστον. Ἀνθρώπων δὲ ὀφθαλμώτατος ὢν καὶ οἰνοφλύγων ὁ κρᾶτιστος πρὸς λύριον ἐψάλλε καὶ πρὸς κιθάραν μετεῤῥομίζετο καὶ κόρδακα ὠρχεῖτο καὶ τῷ πόδε πολλάκις παρενετάλευε. Χανδὸν δὲ τῶν οἴνων ἐμπορούμενος, καὶ κατὰ τοὺς θαλαττεύους χάσας καὶ τὰς σπογγίτις συχνάκις τὸ ποτὸν ἀνιμώμενος, οὐ κατεπόντου τὸν νοῦν τῇ ἀρδείᾳ, μήτε παρασπαλλόμενος ὡς οἱ ἐξοίνοι, μήτε το
κάρη βάλλων ἐτέρωσα ὡς ὑπὸ μέθης ἐπικλυζό-
μενος, ἀλλ' ἔλεγε τι σοφὸν, ἀναφλέγων τε καὶ ἄρδων ἐν τῷ πίνειν τὸ λογιζόμενον, καὶ πρὸς βλάστην
λόγων μᾶλλον ἐπερωννύετο, Διόκων δὲ τὰ συμπόσια
οὐ βασιλεῖ μόνον πλεῖστα κατὰρίστο. ἀλλὰ καὶ δυνά-
στασις μάλα περίλητο τῶν ἐθνῶν, ὁπόσοι τοὺς, κώμους περιεσκύδαζον. Κατὰ γὰρ πρεσβεῖαν αὐτοῖς παρα-
βάλλων τοὺς μὲν ὑπερέβαλεν ἐν τοῖς πότοις καὶ πρὸς τὴν ὕψι κατήνεγκεν ἐκ τῆς μέθης ἀνάνηψιν καὶ τοῦ κάρου ἀνάνευσιν, τοῖς δὲ καὶ ἰσοφάρισεν· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ πιθάνους ὄλας ἐς τὴν γαστέρα μετήγγιζον καὶ ἀμφορέας ὠγουν τοῖς δακτύλοις ὡς κύλικας καὶ τὸν σκύφον εἶχον ἀεὶ ἐπιδείπνιον τὸν Ἡράκλειον. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρός τοῦδε λόγους κα-
θ' ἀπαξ ἐνεπεπτώκειν, δεδόσθω κάκεῖνα τῇ ιστορίᾳ, μνήμης ὄντα καὶ διηγήσεως ἄξια. Συνέθετό ποτε τῷ βασιλεῖ Μανουὲλ ὕδατος πλησθεῖσαν διεκροφῆσαι τὴν πορφύρεον λεκανίδα, ἣν εἶχε πρότερον μὲν ἡ αἰθριώ-
δης τοῦ κοιτῶνος αὐλῆος τοῦ βασιλέως Νικηφόρον τοῦ Φωκά, ἡ ἄνωθεν τοῦ Βουκολέοντος ὑπτιάζουσα, νυνὶ δὲ ὁ παρὰ τοῦ εἰς ιστορίαν προκειμένου βασι-
λέως οἰκοδομηθεὶς χρυσόπαστος μέγιστος ἀνδρῶν. Βασιλεὺς δ' ἐν θαύματι θέμενος τὸ λεχθὲν, καὶ πρὸς αὐτὸν, Ὑπέρβυγε, λογοθέτα φάμενος, ὁθόνας εὐανθεῖς καὶ χρυσίου μνάς ἱκανὰς ξυνέθετό οἱ καταβαλέσθαι ὀδῶντι ὡς ἐφ' ἑσεν, ἣ μὲν ταυτὰ τουτονὶ καταθέσθαι μὴ περατοῦντα τὰ ξυγκείμενα. Ὡς δὲ τὸν λόγον ἀσπύ-
νως ὁ ἀνὴρ ἠνωτίσατο, ἡ μὲν λεκανὶς ἦν ὑπερχεῖλης ὕδατος, κεχρῶτα περὶ χάσας οὖο, ὁ δὲ κύψας τὸ ἄγγος ἐκένωσεν ὅσα βοῦς, ἀπαξ ἀνακόψας τὸ συνεχὲς τῆς πόσεως, καὶ τότε ὡς τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέξειε, καὶ εἶχεν εὐθύς τὰ ἐκ συμφώνου πρὸς βασιλέως ἀποδιδό-

μεν. Ἦττων δὲ ὢν τῆς τῶν χλωρῶν καμάτων ἐπι-
σεως οὐκ ἀπὸ ρινός, ὃ φασιν, ἀλλ' ἐξ ὀδόντων τῷ
θαλῶ τούτων ἐλκετο. Ὅλας οὖν ἀρούρας κατεδαπάνη
καὶ θωδὴς ἀκριβέστερον ἐπέζηρχετο. Καὶ τότε παρὰ
τὸν ποταμὸν ἐνσκηνησάμενος, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν
περσίαν καμάτων θεάσαστο γήδιον, ἐξ αὐτῆς καὶ τὸν
ἐσχατον χιτῶνα ἀποδυσάμενος διενήξατο, καὶ τὸ
πλεῖον ἀποτραγῶν οὐδ' οὕτως ἀπέσχετο, ἀλλ' ἐς
δεσμὰς τὸ μὴ κατεδεδωμένον ξυνεγκῶν ἐπὶ νώτου
καὶ ἐπὶ ἀπένδου τῆς σκηνῆς καθιζήσας ἀνελέγετο τοὺς
καμούς ἡδέως, ὥς εἰ νῆστις ἦν ἐπὶ μακρὸν
καὶ ἀπύσιτος. Ἡρωικοῦ δὲ σώματος μετέχων καὶ εἰς
ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπό-
μαχος ἦν, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος
ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθεῖλκετο.
Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ
οἶκετον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἐλογοποίησε, μετὰ πεμπτὸν ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ
ἀμνησικακῶς ἄφασιν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο.
Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,
ἀλυσιτελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

ε'. Ὁ δὲ γε Μανουὴλ, ἀποβαλόμενος θανάτῳ τὴν
ἐξ Ἀλαμανῶν σύνευνον, ἐκόψατο μὲν τὸν ἐκείνης
μόρον διασπατμόν οἰηθεὶς σώματος, καὶ ὡς λέων
θρηνηῶδες ἠρεξάτο, ταφῆς δὲ ἡξιωκῶς μεγαλοπρε-
ποῦς, καὶ τῷ σκηνεῖ ἐπιτελέσας τὰ ὅσια ἐν τῇ τοῦ
Παντοκράτορος πατρὸς μονῇ, καὶ καιρὸν ὅν [P. 76]
ἐδοκίμασέ παρσιπέουσας ἡμιθανῆς καὶ ἡμιτομος πρὸς
μνηστρα δεῦτερα ἔδλεψε, πατὴρ ἀκούσας παῖδος
γλιχόμενος ἄρρενος. Πολλαχόθεν μὲν οὖν ἐπεφοίτων
αὐτῷ καὶ γράμματα καὶ προμνύμενοι ἐκ βασιλέων,
ἀπὸ ῥηγῶν καὶ δυναστῶν ἀπάσης τῆς γῆς· ὁ δὲ
προέκρινεν ἀπασῶν μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ τῆς
Ἀντιοχείας σατραπέοντος Πετεβίου, τῷ τῇν λέγω
τῇν τῆς Κοίλης Συρίας προκαθήμενῃ, ἣν Ὀρόντης
ποτίζει καὶ καταπνέει ζέφυρος ἄνεμος. Ἦν δὲ ὁ
Πετεβίος οὗτος Ἰταλιώτης μὲν τὸ γένος, ἱππότις
δ' ἀκράδαντος καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίσμον ἐκείνον εὐμέ-
λιος. Στείλας οὖν ἐκ τῶν τῆς γεροντίας καὶ τὸ
καὶ θύσας εἶχε τὰ γαμοδαίτια. Ἦν δὲ καλὴ (80) τὸ
εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἕως σφόδρα καλὴ,
καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλήτος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς
πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομείδῃ καὶ χρυσῇ,
Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολι-
χόχειρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ
τὸ κάλλος ἐβέβωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίας βίβλοι
καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώ-
κασιν.

Ὁ δὲ λόγος τὰ κατὰ τοὺς Τούρκους μέλλων αὐτοῖς
διεξιέναι, ἅτε εἰς ἀρχὴν καθιστάμενος, καὶ τινα
τῶν ἀνωθεν σαφηνείας ἕνεκα δολερὰν εἰς ἀφήγησιν.
Τῷ κατέρχοντι τῶν Τούρκων Μασούτ πολλοὶ μὲν
ἦσαν υἱεῖς, καὶ θυγατέρες οὐκ ἐλάττους ἐγγεγόνει-
σαν· ἐν δὲ τῷ μέλλειν ἐξ ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ
ταῖς ἐκεῖθεν κολάσεσιν (81) ὡς ἀσεβῆς παραπέμ-
πεσθαι διανέμει τοῖς ἐκείνου παῖσι· τὰς ποτὲ μὲν
τοῖς Ῥωμαίων ὄροις κληρουμένας, τότε δὲ ὑπ' ἐκείνῃ
ταττομένας πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἄλλοις μὲν εἰς

A proceræ staturæ et heroici corporis, non imbel-
lis sed fortis, eaque familia dignus ex qua mater-
nam stirpem trahebat. Moriturus, cum sauciam
haberet Styppiolæ calumniis conscientiam, virum
accersit et lacrymis oppletus veniam petit. Quam ille
151 oblitus injuriarum ei concessit, et salutem
ejus animæ precatus est. Atque hæc hactenus,
neque injucunda, ut opinor, neque inutilia.

τε ἀράμενος διέβη τε τὸν ποταμὸν αὐτίκα δὴ μάλα,
καὶ ἀρίστην ἡλικίαν ἀνατείνας ἀναδρομὴν οὐκ ἀπό-
μαχος ἦν, ἀλλ' ἔδλεπε γενναῖον καὶ τοῦ αἵματος
ἄξιον ἐξ οὗ τὸ πρὸς μητρὸς ἐκείνῃ γένος καθεῖλκετο.
Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, καὶ πληττον ἔχων αὐτὸν τὸ
οἶκετον κριτήριον ἐφ' οἷς κατὰ τοῦ Στυππειώτου
ἐλογοποίησε, μετὰ πεμπτὸν ποιεῖται τὸν ἀνδρα καὶ
ἀμνησικακῶς ἄφασιν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς προσεπηύξατο.
Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω, καὶ οὐ κατὰ διήγησιν, οἶμαι,
ἀλυσιτελῆ τοῖς πολλοῖς οὐδ' ἀκαλλῆ τε καὶ ἀχαρίτωτον.

5. Manuel autem conjugis Alessannæ mortem
non secus ac membrum a suo corpore avulsum
acerbissimo deploravit, justisque ei persolutis
eam in paterno monasterio Pantocratoris magni-
ficentissime sepeliit; et luctus tempore, quod
ipse sibi præfinierat, instar semianimis et dimi-
diati hominis exacto, secundas nuptias spectavit
masculæ prolis cupiditate. Multis itaque e locis
litteræ ad eum mittuntur: offeruntur regum et
principum filiæ ex omni terra. Ipse vero Petebini
Antiochiæ Cælesyriæ primariæ urbis, ad Orontem
sitæ, quam ventus favonius perflat, satrapæ fi-
liam delegit. Is Petebinus erat genere Italus et
eques præstantissimus. Missis igitur ad eum sena-
torii ordinis nobilibus viris puellam ducit incom-
parabili forma præditam, ac nuptias cele-
brat.

τὸ γένος ἐπισήμους ἀνδρας εἰσποινίζεται τὴν κόρην,
καὶ εἶδος ἡ γυνή, καὶ λίαν καλὴ, καὶ ἕως σφόδρα καλὴ,
καὶ τὸ κάλλος ἀξυμβλήτος, ὡς μῦθον εἶναι ἀτεχνῶς
πρὸς αὐτὴν Ἀφροδίτην τὴν φιλομείδῃ καὶ χρυσῇ,
Ἦσαν τὴν λευκώλενον καὶ βοῶπιν, καὶ τὴν δολι-
χόχειρον καὶ καλλίσφυρον Λάκαιναν, ἧς οἱ πάλαι διὰ
τὸ κάλλος ἐβέβωσαν, καὶ τὰς λοιπὰς δὲ ἀπίας βίβλοι
καὶ ἱστορίαι διαπρεπεῖς τὴν θείαν παραδεδώ-
κασιν.

152 Jam cum ad institutum redeundum sit, quæ-
dam supra commemorata perspicuitatis gratia repe-
tenda sunt. Masuto Turcorum imperatori multi
erant filii, nec filiæ pauciores. Moriturus provincias
et urbes olim Romanas, tum vero suas, inter
eos distribuit. Cumque aliis alias assignasset,
Iconium metropolim cum subjectis oppidis Clizaa-
thlani filio, generis vero, Jagupasani Amasiam et
Ancyram fertilemque Cappadociam cum locis fi-
nitimis, Daduni urbes felices et maximas,

Hier. Wolfii notæ.

(80) Ἦν δὲ καλὴ. Verba sic sonant: *Erat autem formosa mulier, et valde formosa, et supra modum formosa, et incomparabili pulchritudine, ut plane nugæ essent ad eam collata: Venus risu gaudens, et aurea Juno candidis brachiis et grandibus oculis, et Lucerna longo collo et pulchris talis, quas vetustus ob formam immortalitati consecravit, et cætera universæ quarum insignis pulchritudo libris et historiis celebratur.* Hæc in conversione de industria prætermi-
ssa hic subjeci, ne me negligentiam accusent, si

qui forte sunt qui ineptiis delectentur.
(81) Καὶ ταῖς ἐκεῖθεν κολάσεσι, *ad inferna supplicia ut homo impius rapiendus.* Quorsum attinent ista tragica? Christianæ charitati nescio quam consentaneæ, pleca certe inhumanitatis; quare a me prætermi-
ssa sunt. Vident quisque ut ipse recte vivat et bene moriatur: judicium de aliis relinquat Deo
cujus judicia longe alia sunt quam hominum, præsertim ineptorum.

Cæsaream et Sebastiam, attribuit. Sed quousque, Domine, hæreditatem tuam diripi ac prædæ et ludibrio esse populo vecordi et a vera tui cognitione ac fide alienissimo patieris? quandiu a nobis avertes faciem tuam, cum sis humanus, et mendicitatis nostræ oblivisceris, nec gemitus nostros et ploratus audies, cum celeriter afflictis succurrere soleas? neque pœnas sumes, cum sis vindex? quamdiu durabunt istæ absurditates, ut Agaris ancillæ posteris nobis ingenuis dominentur, et gentem sanctam tuam, quæ sanctissimum **153** nomen tuum invocat, perdent et occident, diuturnam servitutem et opprobria et alapas perditorum barbarorum sustinentem? Intuere tandem, clementissime Domine, captivorum ærumnas. Sanguis famulorum tuorum nunc quoque, ut olim **B** Abelis, te misericordem Dominum inclamet. Arripe arma et scutum, exsurge ad opem nobis ferendam; confirmatoque viro qui tibi placuerit probatusque fuerit, improbis vicinis nostris septupla reddito quæ in hæreditatem tuam commiserunt, et provincias atque urbibus fortiter recuperatis, quas barbari surripuerunt, orientem et occidentem solem eorum limites statuito qui a te cognomenlum acceperunt.

τῶν ἐν πέδαις ἡ συνοχὴ. Βοηθᾶτω πρὸς σὲ καὶ νῦν τὸν φίλον σου τὸ ἐκχέμενον αἷμα τῶν σῶν οἰκετῶν, ὡς τὸ τοῦ Ἀβελ πρῶτον. Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνίστηθι εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ κραταιώσας ὃν αὐτὸς αἰρετὴν ἄνδρα καὶ ἐφ' ὃν εὐδοκῆσαις. Ἀπόδος τοῖς πονηροῖς γέιστον ἡμῶν εἰς τὸ ἐπαπλάσιον ὅσα ἐπονηρεύσαντο κατὰ τῆς κληρονομίας σου· καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπανασώσας ἡμῖν ἐν ἀνδρείᾳ, ἃς ὑφείλοντο οἱ ἀλλόφυλοι, ὅρις στήσαις τοῖς ἐκ τοῦ σοῦ καλούμενοις ὀνόματος ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυσμένου πρώτης καὶ ὑστάτης αὐγᾶς.

Hæc fortasse non abs re neque temere effudimus, cum Dio paulisper collocuti, et nacerore oppressum animum nonnihil levavimus. Masuti autem liberi præcipuos regni paterni ac potius Romanorum fines trifuriam partiti pacem et cognationis jura parum curaverunt, ad bella intestina propensi. Nam Iconii Sultanus Cappadociæ toparchæ, et hic illi vicissim, infesto animo est insidiatus, donec odia **154** in apertum eruperunt et ab ipsis imperatori sunt exposita. Qui cum utrumque perditum cuperet, optabat ut non tantum inter sese rixarentur et divellerentur, sed armis etiam certarent, ut ipso otiosus illorum malis quippe barbarorum et impiorum insultaret; ac per legatos clam utrumque contra alterum concitavit. Aperte vero Jagupasani donis missis opem tulit, sultani odio, qui esset homo obscuri ac dolosi ingenii, nec cognatis tantum suis perniciem moliretur, sed et Romanorum fines subinde latrocinii vexaret. Jagupasanes igitur imperatore fretus sultano bellum infert: ille vicissim in aciem egreditur. Crebræ pugnæ committuntur. Tandem post multas utrinque cædes factas penes Jagupasane[m] victoria fuit. Atque armis ad tempus positis hic in sua provincia mansit. Sultanus vero imperatorem recens ex Occidente reversum adiit, et humaniter ac honorifice exceptus non minus Manuelem exhilaravit quam ipse benignitate hos-

κλήρον πατρῶν κατέλιπεν ἕτερα, τὴν δὲ Ἰκονίῳ μητρόπολιν καὶ ὅσα τετάχεται ὑπ' αὐτὴν τῷ Κλιτῆσθλῶν ἀπεμερίζει υἱῷ. Τῶν δὲ γαμβρῶν τῷ μὲν Ἰαγουπασάν Ἀμίσειαν καὶ Ἀγυραν ἐκκληροῦτο, καὶ τὴν Καππαδοκῶν εὐδαίμονα χώραν, καὶ ὅσα ταῖς πόλεσι ταύταις ἑμοῖα· Δαδοῦνη δὲ ἀπονενέμηνται πόλεις εὐδαίμονες τε καὶ μέγισται· Καισάρεια καὶ Σεβάστεια. Ἀλλ' ἕως τίνος τὸν οἰκεῖον παρόψαι κλήρον, Κύριε, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκλείμενον καὶ προνομήν μακράων καὶ κίνησιν κεφαλῆς λαῷ μωρῷ καὶ οὐχὶ σοφῷ καὶ πόρρωθεν ἀπεσχοινισμένῳ τῆς εὐσεβοῦς περὶ σὲ δόξης καὶ πίστεως μέχρι τίνος ἀφ' ἡμῶν ἀποστρέψεις τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ὁ φιλόφρων, καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν ἐπιλανθάνη οὐδ' ἐνωτίζη τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, ὁ ταχὺς τῶν θλιβομένων ἐπακουὸς, οὐδὲ δικὴν ἐπιτίθης, ὁ τῶν ἐκδικήσεων Κύριος; ἕως πότε παραλλὰξ ἔρποντα ἐστίται τὰ ἄτοπα, καὶ οἱ μὲν τῆς δουλιῆς Ἀγὰρ ἀπόγονοι κατακυριεύσουσι τῶν ἐλευθέρων ἡμῶν, ἀπολοῦσιν τε καὶ ἀποκτενοῦσιν τὸ σὸν ἄγιον ἔθνος, ὃ τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τὸ σὸν ἐπικέκληται ἄγιον ὄνομα, τοῦτο δὲ χρόνιον ὑπηρεσίαν ὑπομένει, καὶ τοὺς ὀνειδισμοὺς ὑποίσει καὶ τοὺς κονδυλισμοὺς τῶν ἐπιτίπτων τούτων ἀλλογενῶς;

Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὁψέ ποτε, φιλάγαθε Δέσποτα, ἅπαντα τὰ μὲν ἴσως οὐκ ἀκαίρως οὐδὲ μάτην ἐξετοξεύσαμεν, θεῷ τι μικρὸν προσλαλήσαντες, καὶ κενώσαντες τῆς λύπης βραχὺ ἐξ ὑπεράντλου ταύτης ψυχῆς. Οἱ δ' οὖν τοῦ Μασοῦ τριχῇ δασάμενοι τὰ κεφαλαιώδη τῆς ἀρχῆς ὀρίσματα, ἧ, τὸ νητρεκὲς εἰπεῖν, τὰ τῶν Ῥωμαίων σχοινίσματα, παῖδες παρὰ πατρός ἐς αὐτοὺς καταβάντα διαδεχόμενοι, ὀλίγα μὲν εἰρήνη καὶ τοῖς τῆς συγγενείας θεσμοῖς ἐπέβυσαν, τὰ δὲ πλεῖστα εἰς διαφορὰς οἰκείας ἀπέιδον καὶ προσέσχον ταῖς διατρίψεσιν. Αὐτίκα γὰρ ὁ τοῦ Ἰκονίου σουλτάν τῷ τῆς Καππαδοκίας τοπάρχῃ σκαῖόν τι καὶ ἄγιον ἐπωφθαλμίσει, καὶ οὗτος αὖ ἐκείνῳ βλέμμα ὀλέθριον ἔβριψε. Καὶ ἦν τὰ κατ' ἀλλήλων πονηρὰ διαβολία οὐχ ὑπὸ σκότον καὶ κρύφα τελούμενα, ἀλλ' ἐκπυστα καὶ βασιλεῖ καὶ ἔκφορα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, ἐπαρώμενος ἀμφοῖν πανώλειαν, ἡγάπα μὴ μόνον μέχρι τοῦ ἐριθεύειν ἀπονενεῖν ἀλλήλων καὶ ἀποσχίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅπλα ἄρπντας εἰς μοῖραν διαστῆναι ἀντίθετον, ἴν' ἄγων ἡρεμίαν αὐτὸς τοῖς ἐκείνων ἐπιχαίρη κακοῖς ὡς ὁμοῦ τε ἀλλοφύλων καὶ ἀσεβῶν· καὶ πέμπων λίθρα ἀγγέλους θάτερον θατέρῳ ἐνήγεν εἰς πόλεμον. Ἐκ δὲ τοῦ προδύλου τῷ Ἰαγουπασάνῃ προσέκειτο, καὶ οἱ τοῦ Ἀρεος συνεβίγγανεν οἷς ἐδωρεῖτο, μυσταττόμενος τὸν σουλτάν ὡς ὑποκαθεμένῳ αἰετὶ τὴν γνώμην ἔχοντα καὶ ὑπουλον τὸ φρονεῖν καὶ περιστροφον, καὶ μὴ μόνον δολοπλοκοῦντα τοῖς ἐκ γένους ἐκείνῳ καὶ αἵματος τὰ ἀνήκεστα, ἀλλὰ καὶ Ῥω-

μαίων ἀεὶ κατὰ ληστειᾶν τὸ γειτονοῦν ἐκτρίδοντα. Αἰσθόμενος τοίνυν Ἰαγουπασάνης τῷ αὐτοκράτορι ἐκφέρει κατὰ τοῦ σουλτάν πόλεμον, καὶ οὗτος αὖθις ἀντέξει κατ' αὐτοῦ, καὶ συρράγέντες πολλάκις ἐμάχοντο. Ὅψις δὲ καὶ μεθ' αἵματα ἐξ ἐκατέρων ρεύσαντα τῶν στρατῶν πρὸς Ἰαγουπασάνην ἔβλεψε τὸ νικῆν. Καὶ πρὸς καιρὸν τὰ ὄπλα καταθέμενοι, ὁ μὲν ἐπέμενε κατὰ χώρην, ὁ δὲ σουλτάν τῷ βασιλεὶ πρόσσειν ἄρτι πρὸς τὴν πόλιν τὴν βασιλεύουσάν ἐκ τῶν δυσμικῶν ἐπανιόντι μερῶν, καὶ φιλοφρόνως προσδεχθεὶς καὶ ἐντίμως οὐχ ἤττον ἐπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα διαχυθῆναι πεποίτηκεν ἥπερ αὐτὸς ἐπὶ τῷ τῆς ξενίας ἐνευφράνθη ἀπροσδεεῖ. Οὐκ ἐλπίζει γὰρ μόνον χρηστοτέρας ὑπεσπείνετο Μανουὴλ, ὥς εὖ τὰ κατὰ τὴν ἔω διάθοιτο διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου παρουσίας καὶ τοῦ κεχαρισμένου τῆς ξενίας, δυνάμενός γοητεῦσαι φιλοχρήματον βίβραρον· ἀλλὰ καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς βασιλείας τὸ συμβᾶν ἦτο. Εἰσιὼν τοίνυν ἅμα τῷ σουλτάνῳ τὴν Κωνσταντίνου κηρύττει θρίαμβον. Καὶ ἦν εὐπρεπὴς ὁ θρίαμβος, καλλίστοις καὶ τιμήσι πέπλοις παμφαίνων καὶ τῷ τοῦ κόσμου πολυειδεῖ δαίδαλος. καὶ ἡμελλε βασιλεὺς διὰ τοῦ θριάμβου προτελεῖν πρὸς αὐτῶν τῶν ἀστῶν κροτούμενος, καὶ μέρος εἶναι τῆς τότε δορυφορίας τε καὶ λαμπρότητος καὶ τῶν κυδρύνων τὸν αὐτοκράτορα καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπιπαριῶν. Θεὸς δ' ἠκύρωσε τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης λαμπρά· ἦ τε γὰρ γῆ κλυνηθεῖσα πολλὰς κατεδεδόκει λαμπροτάτας οἰκίσεις, καὶ ὁ αἶψα ταραχώδης ἦν ἐπιεικῶς καὶ ἀνώμαλος, καὶ ἕτερ' ἅττα ἐπισυμβάντα δαίματα ἐκείνοις, οὐ θρίαμβοις ἡναγκάκει προσέχειν τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκύμαινε λογιζόμενον. Ἐφασκον δὲ καὶ οἱ τοῦ θείου νεῶ καὶ τοῦ βήματος ἔντροφοι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, οὐκ ἀγαθὰς κληδόνας δεχόμενος τὰ λεγόμενα, μηνύειν τὸ θεῖον καὶ μὴδ' ὅλως ἀνέχεσθαι προκύβειν εἰς θρίαμβον μὴ θεοσεβείας ἄνδρα μετεσχηκότα, δὴ κοσμοῦσιν ἐπιπλαπαναγῇ καὶ ἀγίων ἔκτυπα διειλήφασιν καὶ χαρακτήρ καθαρῶς Χριστοῦ. Καὶ οὕτω μὲν εἰκαίως ὁ θρίαμβος ἐσχεδίαστο, μηδαμῶς αὐτῷ προσεσχηκότος τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδ' ἐς ὅσον τὸ ἔθος ἀφοσιώσασθαι· εἰς ἱκανὸν δ' ὁ σουλτάνος τῷ βασιλεὶ συνδιέτριψε χρόνον, καὶ ἱππικῶν σταδιοδρόμων ἀμύλλαις τὸν ὀφθαλμὸν καθεστίακεν, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονος, ὡς μὲν ἐδόκει τὰ πρῶτα θαυμαστοποιὸς, ὡς δ' ὕστερον ἔδειξε, ταλάντατος ἀνθρώπων καὶ αὐτοέντης ἀντικρυς, ἐπὶ τὸν κατὰ τὸ θέατρον πύργον ἀναλάμενος, οὐ κάτωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετηρίαι εἰς ἀψίδας παραλλήλους κελύεσσιν, ἀνωθεν δ' ἱπποὶ χαλκήλατοι πεπύγασιν πίστευες χρυσῶν ἡλειμμένοι, τοὺς ἀρχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλάποντες ἀλλήλοις καὶ ὁρόμον καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον ἐπιγγέλλετο. Εἰστέκει οὖν ὡς ἐφ' ὕσπληγρος τοῦ πύργου, ἡμφιεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα. Λευκὸς δὲ ἦν ὁ χιτῶν, λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιεχθέντες ἐποιοῦν κολῶδες τὸ ὄφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἀγαρηνῷ ὡς περ ἰστίῳ ναὺς πτερωθῆναι τῷ πέπλῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφω-

pitii est exhilaratus. Nam spem bonam habebat Manuel se ob sultani praesentiam non 155 modo rebus Orientis consulturum et avaro barbaro hospitii liberalitate fucum esse facturum, sed ex eo casu gloriam quoque sperabat. Copolim igitur una cum illo ingressus triumphum indicit. Qui cum eleganter instructus pretiosis vestibus et ornamentorum varietate colluceret, atque imperator cum applausu et acclamationibus civium, adducto una sultano, qui inter ceteros proceres festivitatem illam celebriorem redderet, proditurus esset, Deus illius diei splendorem fecit irritum. Nam terrae motu multae splendidissimae aedes corruerunt; et aeris intemperies ac caligo et alii quidam terrores aestuantes hominum animos a triumphis in se convertebant. Aiebant et sacrae aedis antistites (nec ipse imperator aliter ea omnia accipiebat) irasci Deum neque velle ut homo impius eum triumphum intueretur, quem instrumenta sacratissima et divorum imagines ornarent et Christi signum consecraret. Sic triumphus frustra est instructus, et ab ipso imperatore ita neglectus ut nec receptae consuetudini satisfaceret. Sultanus vero non parvo tempore cum eo commoratus 156 spectaculis circensibus est oblectatus. Tum Agrenus quidam, principio praestigiator habitus, ut vero post declaravit, omnium mortalium miserimus, sua sponte Hippodromi turri conscensa, sub qua carceres sunt unde emittuntur equi, supra vero quatuor equi aurati stant, collis incurvis, obversi sibi invicem, alacritatis ad cursum pleni, se stadium transvolaturum jactat. Stabat igitur in turri tanquam in carceribus, ampla et promissa admodum veste candida indutus, quae vinculis in orbem succincta sinuosa efficiebatur. Putabat enim se veluti velo navem, ita laciniis illius aere expletis ad volatum instructum fore. Omnium igitur oculi in eum convertuntur, rident spectatores, ac subinde clamant: « Volato, volato; » et: « Quam diu nos suspensos tenes, Saracene, et aerem ex turri libras? » Imperatore hominem ab eo conatu deterrente, ipso vero sultano inter spem et metum suspensio, ne quid populari suo accideret. Is vero aerem subinde captans et ventum explorans spectatorum spem eludebat, ac 157 manibus saepe alarum instar ad volatum expansis et libratis ut plus venti colligeret, cum is tandem aptus et secundus aspirare videretur, instar volucris sese agit, et dum per aerem incedere nititur, Icaro miserabilius in caelo volitat. Neque enim corporis gravitas humum tendentis alta eum tenere sinebat, donec prostratus expiravit, manibus, pedibus et omnibus ossibus confractis. Is volatus cum risu et derisu Turcorum sultani comitum vulgi fabula erat, adeo ut forum transire inderisi non possent, fabris argentariis ferramenta mensarum concutientibus. Quo imperator audito ridebat scilicet, non ignarus jocorum et salium turbae trivialis: sed in sultani gratiam, quem ista ludibria paulatim

mordebant, se illorum licentiam coercere simu- **A** λείοντος. Ἡς οὖν ἐπέστραπτο πρὸς αὐτὸν ὠθαλ-
labat. μός, καὶ ἐμειδία τὸ θέατρον, καὶ πυκνὰ ἐκράυγαζον

οἱ θεώμενοι. « Πέτασον, πέτασον, » καὶ, « Ἔως τίνος αἶρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πόργου τὸν ἄνεμον; » Βασιλεὺς δὲ πέμψας διακώλυεν αὐτὸν τοῦ ὁμήματος. Θεατῆς δ' ὢν τῶν δρωμένων καὶ σουλτάνος αὐτὸς ἐπ' ἀμφιβόλῃ τῷ ἀποτελέσματι ἀνεκῆκίε τε καὶ ἰσότηρει, μετέωρος ὡς τὴν γνώμην καὶ δεδιώς περὶ τῷ ὁμογενεῖ. Ὁ δὲ, περιχάσκων τὸν ἀέρα συχνὰ, καὶ τὸ πνεῦμα διακρι-
βούμενος, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑπέκλεπε. Καὶ πολλάκις διήρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστεύλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπεὶ δὲ ποτε φορὸν παρ-
εῖναι καὶ οὐρίον δέδοκτο, διατινάσσεται στήνοῦ δίκην, ἀεροθατεῖν οἴηθεις. Ἄλλ' ἦν οὐρανοδρόμος Ἰκάρου ἔλεεινότερος. Καὶ ὡς σῶμα κεντροδαρὲς χαμαριφής, οὐχ ὡς κοῦφος ἱπτάμενος, καὶ τέλος δὲ καταπεσὼν διέβριξε τῇ ψυχῇ, γαστροκνημίδας καὶ χεῖρας καὶ ὅσα τοῦ σώματος ὁσώδη διαθρυβείας. Ἦν τοίνυν ὁ ἐκπετρισμὸς οὗτος εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τοῦρκων τοῖς ἀστυπολίταις διαθυλού-
μενος, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγέλαιτους αὐτοὺς παρίεναι, τῶν ἀργυροκόπων ἀγοραίων τὰ τῶν τραπεζῶν διαψοφούντων σιδήρια. Ὡς δ' ἤνωτιζέτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχέιτο μὲν, ὡς εἰκός, τὸ στωμύλον [P. 79] καὶ φιλοπτεῖμον τῶν ἐπὶ τῶν τριόδων εἰδώς, σουλτάνῳ δὲ χαριζόμενος (κατὰ βραχὺ γὰρ τὴν τοῦ βαρδάρου ψυχὴν ὑπαισερχόμενα ἔδανκε τὰ βωμολοχεύματα) ἐπλάττετο τὸν τὸ ἐκείνων ἐλευθερόστομον ἀναπέλ-
λοντα.

6. Enimvero Clizasthlanes post mirabilem beni- **B** ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάχαστον φιλοφροσύνην δῶρα
gnitatem et multa splendidaque munera ex impe-
ratoris thesauris exhausta, quibus obstupefactus
dubitabat utrum tantumdem sibi reliqui fecisset
imperator, lætus atque opibus onustus domum
revertitur. Manuel enim cum sciret quemvis Bar-
barum avarum esse, et Romanorum opulentiam
158 ostentare vellet, quidquid Clizasthlani datu-
rus erat, in splendidissimo quodam palatii con-
clavi ordine exposuit. Ea fuere moneta aurea
atque argentea, delicatæ vestes, argentea pocula
et Thericlea aurea et tela subtilissima aliaque
ornamenta eximia. Romanis paratu facillima, sed
rara apud Barbaros et pleraque nunquam visa. Id
igitur conclave ingressus sultanum accersit, nun-
quid ex eo thesauro donari sibi velit rogat. Re-
spondente illo id sibi fore acceptum quod ipse
dedisset, rursus interrogabat, si eam pecuniam
in militem domesticum et externum erogaret,
num quis hostium suum impetum sustinere posset.
Cum vero ille non sine admiratione dixisset se,
si tantum pecuniæ habuisset, jam olim hostes
omnes subacturum fuisse: « Hæc, inquit, omnia
tibi dono, ut et munificentiam meam noris, et
quantis opibus polleat is qui uni tantum donat,
conficias. » Is vero et lætatus et obstupefactus et pe-
cuniæ cupiditate cæcus se imperatori Sebastiam cum
suburbano agro redditurum pollicetur. Qua re Ma-
nuel cupide 159 accepta, se illi plus pecuniæ datu-
rum promisit, ubi verba ad rem contulisset. Et ut
Barbari inconstantiam anteverteret et ferrum fer-
vens adhuc suo arbitratu versaret Gabram Con-
stantinum cum multis aliis muneribus et omnis
generis armis ad eum misit. Sed homo fallax et
fidei servandæ ignarus, ut Iconium rediit, fœderis
oblitus Sebastia vastata et vicinia ejus subacta
summam rerum ad se transtulit, et Dadune ejecto
Cæsareaque occupata etiam reliquum popularem
suum Jagupasanem evertere atque occidere cupiebat.
Qui cum et ipse vicissim copias suas cogeret seque
ut contra adversarium jam majore potentia prædi-
tum instrueret, in ipso belli apparatu exstinguitur.

C ζ. Μετὰ δὲ τὴν ἀξιάχαστον φιλοφροσύνην δῶρα
πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσάνων ὁ
σουλτάνος ἀπαρυσάμενος, ἐφ' οἷς καὶ ἐκαμβὸς
ἐγενήντο καὶ διαπορούμενος ἦν εἰ καὶ ἐτέρων το-
σούτων τὸ πλῆθος καὶ τηλικούτων τὸ μέγεθος εὐπορεῖ
βασιλεὺς, χαίρων ἐπανεζευξεν ἑμπορτοῦς. Ὁ γὰρ
αὐτοκράτωρ, εἰδὼς μὲν ὅτι βάρβαρος ἄπας λημμάτων
ἡττηται, λαμπρυνόμενος δὲ μάλιστα καὶ ἐκπλήξει
θέλων τὸν Κλιτζασθλάνην ἐπ' τοῖς πολυταλάντοις
τῶν θησαυρῶν οἷς ἡ βασιλεία Ἀωμαίων περιεβ-
έετο, ἐν ἐνὶ τῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον λαμπροτάτων
ἀνδρώνων ἐξῆς διατέθεικεν ὅσα τούτῳ παρασχέσθαι
δῶρα πρόθετο. Ἦν δὲ ταῦτα χρυσός τε καὶ ἀργυρὸς
κεκομμένος εἰς νόμισμα, καὶ τρυφῶσα ἐσθῆς, ἀρ-
γύρεά τε ἐκπώματα καὶ Θηρίκλεια χρύσεια, καὶ
ὀθόναί τῶν ἐξ ὑπερρφάνου ὑφῆς, ἄλλοι τε κόσμοι
ἐξίριζοι. Πωμαίοις μὲν καὶ πάνυ εὐπόριστοι,
σπᾶνιοι δὲ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς καὶ τὰ πολλὰ
μηδὲ θεατοί. Εἰσιὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνδρῶνα,
καὶ τὸν σουλτάνον ἐκεῖσε μεταπεμπόμενος, ἤρτο
εἰ δωρηθῆναι οἱ τοῦ παρόντος βούλοιο θησαυροῦ.
Τοῦ δὲ εἰπόντος ὡς αἰρεῖται: ὅσοις αὐτὸν δωρήσεται
βασιλεὺς, αὐθὺς ἐπήγαγεν εἰς τῶν ἀντιπάλων Πω-
μαίοις, αὐτοῦ ταῦτα κενωσαμένου εἰς ξενικὸν καὶ ἐν-
δαπὸν στρατευμα, ὑπενέγκοι ἂν ὅλως τὴν κατ' ἐκεί-
νων τῶν Πωμικῶν ὁρμὴν. Τοῦ δὲ ἀγαθαμένου καὶ
εἰπόντος ὡς, εἰ δεσπόζων ἦν τοσούτων χρημάτων,
εἶχεν ἂν παλαιὰ τὰ κύκλῳ πολέμιον εἰς ὑπῆκοον αὐτῷ
μεταθεμένος, « Φιλοτιμοῦμαι σε τοῖς πᾶσι, ρηοὶ
βασιλεὺς, ἵνα καὶ τοῦμὸν εἰδείης φιλόδοκόν τε ἅμματα
καὶ μεγαλόδωρον, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἐστὶ κύριος χρη-
μάτων ὁ τοιοῦτος καὶ τοσούτοις ἵνα δωρούμενος. »
Ὁ δὲ ἤσθη τε καὶ ἐξέστη τῇ ἀπομαγδαλιᾷ τῶν χρη-
μάτων, τυφλώτων πρὸς κέρδος, καὶ βασιλεῖ τὴν
Σεδάστειαν καὶ τὴν ταύτης χώραν παρασχέσθαι κατε-
πηγγέλατο. Ὁ Μανουὴλ δὲ, τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην
ἀσμένως δεξάμενος, καὶ ἔτερα δώσειν ξυνέθετο
χρήματα, εἰ τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις πιστώσεται.
Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν τοῦ βαρδάρου προφθάνων ροπήν,
καὶ ἕως ἔτι ὁ σίδηρος ἐν ἀκμῇ, ἐνεργῶς χρῆσασθαι
τούτῳ βουλόμενος, διαπεπράχει ὡς εἰρήκει μετὰ
καιρὸν· στείλας γὰρ τὸν Γαβρᾶν Κωνσταντῖνον ἐξ-

ἐπεμψεν αὐτῷ φιλοτιμήματα ἄλλα ἅττα συχνὰ καὶ παντοδαποὺς ὀπλισμούς. Ὁ δὲ ἀπατεὼν ὦν καὶ μηδ' ὅλως ἀλγέθειαν ἐγνωκώς ποτε, τῶν τε συνθηκῶν ἐπελάθετο ἀπελθὼν εἰς Ἰκόνιον, καὶ τὴν Σεβάστειαν ἐκπορθήσας καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν χειρωσάμενος γέγονε τῶν ὅλων αὐτὸς ἐγκρατής. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν Λαδούνην τῆς οἰκείας ἀρχῆς παρέλυσιν, ἐκείνον μὲν δραπετήν καὶ πλανήτην εἰργάσατο, τῆς δὲ Καισαρείας αὐτὸς λαβόμενος καὶ τὸν λοιπὸν μετήρχετο ξύμφυλον, τὸν Ἰγρουπασάνην φημί, νοσήσας καπὶ τῇ τοῦτου ἔρωτα χῶρᾳ καὶ τὸν ἄνδρα διψῶν ἀνελεῖν. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τὸ οἰκεῖον συγκροτῶν ἐν τῷ μέρει στρατόπεδον, [P. 80] καὶ ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἦδ' ἄλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ Κλιτζασθλᾶν γεγόνασιν ἰσχυρότερος, ἀλλ' οὕτως αὐτῶν φανείς δυνατώτερος, ὡς εἶχε πρώην Καππαδοκίαν, οὕτω καὶ Ἀμάσειν ἐλήφεν ὑπερτον, ὅξεια καὶ ἐπιτυχεῖ τύχῃ πρὸς τὰ πράγματα γρώμενος, ἄνθρωπος οὐκ εὐφυῆς τὴν διαρτίαν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡκρωτηριασμένος ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν καιρίων μελῶν. Αὐτίκα γὰρ αἱ χεῖρες τούτῳ ἐξήρθωντο καὶ τῷ πόδε ὑποκαίζοντες ἦσαν, καὶ τὰ πολλὰ ἐφ' ἀρμαμάξης τὴν πορείαν πεποίητο. Ὅθεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατ' αὐτοῦ σκωμμάτων ἐξ αὐτοῦ δὴ Ἀνδρόνικος ἐσέπειτα ποριζόμενος Κουτζασθλάνην (82) τοῦτον ὠνόμαζε, φιλολοῖδορος ὦν εἴπερ τις ἄλλος, καὶ καθάψασθαι ἀνθρώπων δεινότητος, καὶ λόγοις Καρκώπων ἀπαλοῖς τοῖς οὐ καλῶς πεπραγμένοις τῶν ἔργων ἢ τοῖς ἀγῶσι τοῦ σώματος ἔχουσι μῶμον προστίψασθαι ἱκανώτατος. Ὁ μὲν οὖν ὁποῖος ἂν καὶ ᾦν τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, — εἶχε δὲ ὡς αὐτὸν, οἶμαι, ἡ πλάστρια φύσις ἐπαλαμῆσατο, — μεγάλην ἀρχὴν εἰληχῶς καὶ τοσαύτας δυνάμεις περιβαλλόμενος οὐχ εἴλετο ἐντεῦθεν βίοντον ἔρειμον, ἀλλὰ φύσει ταραχώδης ὦν καὶ ἀκράτατος ὥσπερ τις κόλπος θαλάττιος, Ῥωμαίοις μὲν ἐν οἷς εἶχε λυπεῖν ἀκηρυκτὶ διεφέρετο καὶ ἐνέγκλητον πολλὰς ἐπῆγε τὸν πόλεμον, σὺν οὐδενὶ λόγῳ θεσμὰ παρατρέχων, καὶ συγγένων μὲν σπονδὰς, τῇ οἰκείᾳ δ' ἐφέσει ταλαντεύων τὸ πραχθισόμενον. Οὐδ' αὐτῆς οὖν ἀπέσχετο τῆς Μελιτηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν τούτης ἔχων καθελεῖν ἀμνηρᾶν, μηδὲ τὸ τῆς θρησκείας ταυτὸν ὑπειδόμενος ἢ τὸ μηδὲν ἔχειν ἐπεγκαλεῖν ἀλγεινὸν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἀνεπικαλύπτως αἰτίαν πλασάμενος καὶ γραψάμενος ἐκείθεν αὐτὸν ἐξήλασεν. Ἐπειτα καὶ τὸν οἰκεῖον ὑφέρπων κασίγνητον μετανάστην κάκεινον ἔθετο. Οἱ δὲ φυγάδες

B Dadunes vero Amasiæ satrapiam ut possessore vacuum clam ingressus, et rursus inde ejectus, Jagupasanis uxori, a qua accersitus erat, causa mortis exstitit. Amaseni enim eam ut imperium 160 Daduni clam conciliaturam per seditionem occiderunt; et Dadunem, quem principem aversabantur, longe eiecerunt. Sed Clizasthlanis opibus resistere non potuerunt, quin, ut jam Cappadociam tenebat, sic deinde Amasiam quoque occuparet, homo prosperæ fortunæ flatu in rebus celeriter conficiendis utens, quamvis corpore parum integro et pluribus præcipuis membris mutilato: nam et articuli manuum elisi erant et pedes claudicabant, et cætera sic affectus erat ut plerumque curru vehe-retur. Quibus de causis Andronicus, homo dica-cissimus et cavillandi vel animi vel corporis vitia peritissimus, Cuzasthlanem illum appellabat. Quam-vis autem tali corpore a natura deformatus, tamen magnum adeptus imperium tantisque munitus copiis otio spreto, quippe turbulento et insatiabili præditus ingenio, Romanos ubi poterat, non indicto bello, nulla de causa violato fœdere, sed tantum quia ita libitum erat, vexabat atque oppug-nabat. Nec ipsa Melitina abstinuit: sed facultate illius evertendæ perspecta, cum nullam ab Amara injuriam accepisset, causam impudenter commen-tus 161 illum quoque, nihil eandem religionem veritus, regno expulit. Deinde fratrem quoque suum fraude circumventum in exsilium egit. Exsules omnes ad imperatorem se contulere. Atque hæc posterius acciderunt. Sed tum aucta potentia verecundiam imperatoris deposuit; ex qua obser-vantia eum temporibus adductus coluerat, eam-dem ab imperatore postulabat, barbarica plane inconstantia. Nam ut necessitate urgente ultra decorum se demiserat, ita rebus secundis insole-scebat, animo una cum fortuna mutato. Tamen ali-quando imperatorem venerabatur; et cum belluam potius ageret quam filium, patris illi honorem tri-buebat et filii adoptivi cognomentum ferebat. In litteris quidem pater imperator, et sultanus filius scribebantur. Nec tamen hæc appellationes sinceram inter eos amicitiam conciliabant aut pacta et con-venta stabiliebant. Nam ille instar exundantis tor-rentis aut draconis veneno turgentis obvia quæque inficiebat et abripiebat, multaue nostra oppida devorabat, improbitatis suæ virus expuendo. Impe-rator vero vias illi alias invictis exercitibus, alias auro obstruebat, 162 et incitatam hominis cupi-ditatem ad pacem flectebat. Aliquando etiam Turcos in Romanorum fines effusos repressurus Pentapo-litanos invadit; ac Persis nec ad manus venire ausis, multis captivis, multis pectoribus abductis, triumphans urbem ingreditur. Eo tempore Solymas procerum sultani princeps, homo callidus et

Hier. Wolfii notæ.

(82) Κουτζασθλάνην. Significat haud dubie vox hæc aliquid, ut et μούρτζουφλος. sed scriptor hanc aliis æque ac sibi notam esse ratus non declaravit.

disertus, apud imperatorem multa pro domino suo verba fecit, ut Turcos illa contra sultani voluntatem fecisse ostenderet, blanditiis verborum usus quæ cum factis non congruebant. Etsi autem aperte mentiebatur, tamen quia imperatorem, ut Barbarorum mos est, immodicis laudibus efferebat oratione ad imposturam composita, et equos cursores in suis stabulis educatos offerebat, nihil incommodi passus est. Accepit equos imperator, et Solymam, ejus æquitate et submissione approbata (quanquam ea benignitas non ab hominis ingenio proficiscebatur, sed temporum erat), ad sultanum ablegavit, ut ea exponeret quæ non ignorabat, et levitatem illi perfidiam atque iniquitatem objiceret. Neque vero ille quieturus erat, aut cladem illatam vel ad exiguum tempus **163** inultam passurus. Latrocinii igitur de more utebatur; et delectis cohortibus missis Laodicea Phrygiæ, quæ tum non, uti nunc cernitur, mœnibus adornata, sed instar pagorum ad radices collium sparsim exstructa erat, ingentem prædam pecudum et hominum abegit; multos etiam occidit, atque inter alios pontificem Solomonem, castratum illum quidem, sed gratiosum hominem et Deo virtute propinquum. Dicebat autem per ludibrium sultanus ad suos, quo pluribus malis Romanos afficeret, eo majora sibi beneficia ab imperatore expectanda esse: nam penes quem victoria sit, ad eum quoque munera confluere solere, ne latius vagetur victoria, quemadmodum morbi periculosi diligentius curen-
rent, ne serpant. Neo interea quievit Manuel, sed primum per Basilium Zicandiam, deinde per Michaellem Angelum Turcos eos invasit, qui ob gregum et armentorum copiam loca herbida et campestria consecretantur, eaque de causa suis relictis scibus Romanorum fines cum omni familia occupant. Hi **164** enim expedita copiarum parte in cohortes descripta secumque adducta, noctu adversarios rectius invadi posse rati, hanc exercitui tesseram in nocturno illo conflictu dederunt, ut exclamarent: «ferrium,» ut suos ea voce agnita inviolatos præterirent, eos vero qui taciti accederent, occiderent ut peregrinos. Ea acclamatio totius pugnae tempore gentes distinxit, et ut David ait, ferri instar in Persarum animos penetravit. Sed Turci post multam tandem cædem, tessera illa intellecta, eandem vocem et ipsi usurparunt, donec elapsa nocte dirempti sunt exercitus. Sunt et aliæ multæ Manuelis contra Turcas et Turcarum contra Romanos excursionses factæ; quas plerasque, quod nihil memorabile in iis actum est, prætermisi, ne crebra similium rerum repetitio, sine ulla gratia novitatis, fastidium pareret lectoribus.

Ἐκλόπευε γοῦν ταῖς συνήθεσι ληστεῖαις χρώμενος. Στείλας δὲ καὶ φάλαγγας ἐπιλέκτους τὴν κατὰ Φρυγίαν ἐκπορθεῖ Λαοδίκειαν, οὐκέτι οὕτως συνοικουμένην ὥς νῦν ἐώρεται, οὐδ' εὐερέκεισι φραγνυμένην τείχεσι, κατὰ δὲ κώμας ἐκκεχυμένην περὶ τὰς ὑπαρείας τῶν ἐκεῖσε βουνῶν. Ἦλασε δ' ἐκεῖθεν βαρεῖαν λείαν ἀνθρώπων καὶ ζώων πλῆθος οὐ σταθμητόν· οὐ μετρίους δὲ καὶ κατέκτανεν, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχιερέα Σολομώντα, ἔκτοίμην μὲν ἀνθρώπων, χαρίεντα δ' ἄλλως τὸ ἦθος καὶ Θεῷ δι' ἀρετῆς προσεγγίζοντα. Εἰρω-
νεύμενος δ' ἔφασκε πρὸς τοὺς οἰκείους ὥς ὅσῃ ἂν μείζω δράσεις Ῥωμαίους δεινὰ, τοσοῦτῃ μείζω παρὰ

πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἵκοντο. Καὶ ταῦτα μὲν συμβέβηκεν ὕστερον· τότε δὲ πολυδύναμος γεγονὼς τὸ πρὸς τὸν βασιλέα αἰδῆμον ἀπεξύσαστο, καὶ ἦν αὐτὸς θεραπείαν προσῆγε ταῖς τῶν πραγμάτων δυσκολαίαις ἀγγόμενος, ταύτην ἐξητεῖτο οἱ παρέχειν τὸν αὐτοκράτορα, βαρβαρικῶς μεταλλοιούμενος τῷ καιρῷ, καὶ δεῖσαν ὑπὲρ τὸ δέον ὑποστελλόμενος, καὶ πτεροῦ αὖθις ἐλαφρὺς ὡς ἐπέτεσσερον, ὅτε τῇ ἐτέρᾳ κλάσει γιγνέσθην ἡ τύχη παρείχετο, τοῖς καλινστροφῶσι βραβεύουσα πράγμασι. Πατάλῃ δ' ὑπεκκρουόμενος πάνταλος ἐξομαλίζων ἦν τὸν βασιλέα καὶ θεραπεύων ἐν:αχρῶ, οὐ μὲν ὑπ' ἐκείνου θηροκομούμενος διεδείκνυτο. καὶ δόξαν ἀπονέμων πατρὸς υιοθεσίας τιμὴν ἐλάμβανε· καὶ ἦν τὰ παρ' [P. 81] ἀλλήλων χαραττόμενα γράμματα πατέρα βασιλέα καὶ σουλτάνου υἱὸν καταγγέλλοντα. Πλὴν οὐδ' οὕτως ἐς φιλιαν ἀκραιφνῇ συνηρόζοντο· ἢ γοῦν τὰς σπονδὰς οὐ ξυνέχον. Ὅθεν ὁ μὲν κατὰ χειμᾶρ ῥοὺν πληθύνοντα ἢ κατὰ πολλὰ ἐδιδόκοντα φάρμακα δρᾶσκοντα κατέκλυζε τε καὶ παρέσυρε τὸ προστυχόν, καὶ συχνὰ τῶν ἡμετέρων πολέχων κατέχευε, τὸν τῆς κακίας ἀπατῶν ἰόν· ὁ δὲ βασιλεὺς περιεφράγμου τούτου τὰς διεξόδους καὶ εἰς ἀνάρρουν τὸ ρεύμα ὑπανεστειλάζεε θριγγίῳ ἀβράγει στρατοπέδου, ἢ ὀλκῇ χροσίου ἐφολλοῦ κατεκοίμιζε πρὸς εἰρήνην τὸ τούτου βλέφαρον, καὶ ἦν τέως εἰς ληστεῖαν ἐπηγρῖαινε λοφίαν καὶ τὸν ὀλκὸν ὃν ἐπεσύρετο τοῦ στρατεύματος κατασιγάων ἐπράυνεν. Ἐνίοτε δὲ τοὺς ὡς πῶεα πλεῖστα διεκκεχυμένους τοῖς Ῥωμαῖκοῖς σχοινίσμασι Τούρκους ἀναστέλλον τοῖς περὶ τὴν πεντάπολιν ἐπιτίθεται, καὶ σωμάτων ἀνθρωπίνων καὶ ζώων πλεόντων γενόμενος ἐγκρατὴς, μετ' εἰς χεῖρας δεξιμένων αὐτὸν τῶν Περσῶν, τροπαιοφόρος ἐπανεζεύξεν, ὁπρὶν καὶ Σολυμᾶς ὁ τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυναμένων κορυφαίωτος τῷ βασιλεῖ ἐποφθεῖς πολλὰ μὲν ὑπερηγῶρει τοῦ σουλτάνου, ἀποτρέπων τῆς ἐκείνου γνώμης τὰ παρὰ τῶν Τούρκων πραττόμενα καὶ σοφιστικῶς οἷς διεξήει καταχαριζόμενος, ἀσύμφωνά δ' ὅμως τοῖς πράγμασι φθογγόμενος ἤλίσκετο ψευδολογίας ἐγκλήματα· πλὴν οὐδ' οὕτω τι πρὸς βασιλέως πέπονθεν ἄχαρι Σολυμᾶς. Θεραπεύων δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἀληθές ὡς ἔθος τοῖς βαρβάροις, τὸ ἀνταπεκχεῖν, καὶ τὰ ἐς ἀπάτην τεχνάζόμενος ἵπποις αὐτὸν ὠκύποσιν ἐκολάκευσεν, οὓς τὸ ἐκείνου ἐσίτευεν ἵπποστάσιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἵππους δεξιόμενος καὶ Σολυμᾶν τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ὑποταγῆς ἀποδεξάμενος, εἰ καὶ μετ' ἐκείνου γνώμης ἴδιον ἦν, τοῦ δὲ καιροῦ ὑπῆρχε δῶρον τὸ φιλοφρόνημα, πρὸς τὸν σουλτάνον ἀπέστειλεν ἐξηγητόμενον ἐκείνῳ ἃ οὐκ ἦν ἀγνοῶν, καὶ ἐς αὐτὸ τοῦ τροπου ἀποσκώφοντα τὰ παλίμβολον τὸ ἀπιστόν τε καὶ κακόηθες, καὶ οὐκ ἦν αὐτὸν ἡρεμήσειν ἐπὶ τούτοις ἢ γοῦν καθυπερθεῖσθαι καὶ πρὸς βραχὺ Ῥωμαίους τὴν ἀντιπάθειαν.

βασιλέως ἀγαθὰ πείσεται· « Ὁ γὰρ πάρεστι, φησὶ, τὸ κρατεῖν, τούτῳ καὶ αἱ δωρεαὶ φιλοῦσιν ἐπιζέσθαι, ἵνα [P. 82] μὴ πλείον ἢ τὸ νικᾶν, ἐπειδὴ καὶ τὰ φλεγμαίνοντα τῶν σωμάτων τὰς νοσοκομίας ἐπισπῶνται πλείονας, ἵνα ἀντισπῶνται καὶ σταῖεν τὰ πρόσω νεμόμενα. » Οὐδ' ὁ Μανουὴλ μέντοι ἐπὶ τούτοις ἡσυχίαν ἡσπάσατο, ἀλλὰ πρῶτα μὲν διὰ τοῦ Γουδελλίου Τζυκανδῆλη, εἴτα καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου Μ:χατῆλ τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, ὅσοι πολυθρέμμοι οὗντες ἀναδιψῶσι πόας τὰς λειμωνίτιδας καὶ τούτων ἕνεκα τῶν οἰκείων ἡθῶν ἀπαν:στάμενοι παγγενεὶ τὰ Ῥωμαίων ἐπείσασιν ὅρια. Οὗτοι γὰρ ἐς λόγους τὸ τῶν στρατοπέδων συντάξαντες εὐζωνον καὶ μετ' ἑαυτῶν παραλαβόντες ἐξήεσαν. Ἀμείνω δὲ τῇ νύκτα κρίνοντες εἰς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπίθεσιν, σύνθημα δεδώκασιν τῷ στρατῷ ἐν τῷ κατὰ σκότον συμπλέεσθαι τοῖς Τούρκοις ἀναφωνεῖν « Σίδηρος, » ὡς εἴη αὐτοῖς οὕτως ἀντιπαρέρχεσθαι μὲν τὸ δόρυ φονὸν ὡς δόρυ φονον, τὸ δὲ σιγῇ ἐπιὸν καίνειν ὡς ἀλλόγλωσσον. Καὶ τοῦτο δι' ὅλης τῆς τότε συμπλοκῆς ἐπιφωνούμενον διέστελλε τὰ γένη, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ, ὁ σίδηρος τὰς τῶν Περσῶν ψυχὰς διήρχετο. Μετὰ δὲ πολλὸν ὀφεί ποτε φόνον οἱ Τούρκοι συνιέντες ὁ βούλεται τὸ ἀνὰ στόμα Ῥωμαίοις κείμενον, ξυμφῶς σφίσι καὶ αὐτοὶ ἐφθέγγοντο, ἕως τῆς νυκτὸς διαγενομένης ἀπ' ἀλλήλων διέστησαν τὰ στρατεύματα. Πολλοὶ μὲν οὖν ἐκδρομαὶ τὸ τηνικαῦτα καιροῦ τῷ βασιλεὶ τούτῳ κατὰ τῶν Τούρκων ἐγένοντο, καὶ παρὰ τούτων αὖθις Ῥωμαίοις ἐπιξυνέστησαν· παρῆκα δὲ τούτων ὅσαι σὺν τῷ μὴ ἀξιαφίγητόν τι κεκτησθαι καὶ κόρον τοῖς φιληκόοις ἐμποιῆσαι ἤμελλον, οἷα τὰ πολλὰ εἰς ταυτὰ τὴν ἱστορίαν ἐπαναστρέφουσαι καὶ μηδὲν τι παρεξηλαχθὸς εἰς τὴν διήγησιν ἔχουσαι.

TOMOS TETARTOS

THE BASILEIAS MANORHA TOY KOMNENON.

LIBER QUARTUS

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

[P. 83] α'. Ἐπάνειμι δ' αὖθις ἐπὶ τὰ Παιονικά, σα-
φηνείας δ' ἕνεκα τοῦ ἱστορεῖν προαναβαλοῦμαι ταυτί.
Τῷ τότε ἄρχοντι τῶν Οὐννων Ἰατζᾶ δύο ἦσαν ὁμοί-
μονες, Στέφανός τε καὶ Βλαδίσθλαβος (83) καὶ
παῖδες Στέφανος καὶ Βελᾶς. Τῶν ἀδελφῶν τοίνυν ὁ
Στέφανος τὰς ὁμογνίους ἐκφυγῶν χεῖρας κατ' αὐτοῦ
φονώσας τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβε, καὶ προσδε-
χθεὶς ἀσπασίως τῷ αὐτοκράτορι Μανουὴλ ἄλλης τε
φιλοφροσύνης ὡς πλείστης ὑμολόγησεν, ἀλλὰ δὴ καὶ
Μαρίαν ἔγημε τὴν τούτου ἀνεψίαν, ἣν ὁ σεβαστο-
κράτωρ ἐφύτευεν Ἰσαάκιος. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ
τῶν ἀδελφῶν τρίτος Βλαδίσθλαβος κατ' ἔχνη βαίνων
τῷ Στεφάνῳ τῷ Μανουὴλ προσεχώρησεν, οὐ τοσοῦτον
Ἰατζᾶ καταγνοὺς ὡς μὴ φιλοῦντος ὅσον εἰκὸς, ἣ ἐξ
ἐκείνου ἐπιβουλήν πτοηθεὶς, ὅσον τῇ τοῦ ἀδελφοῦ
Στεφάνου φήμῃ γοητευθεὶς καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν πο-
ρείαν τεινόμενος. Τῷ τοι οὐδ' αὐτὸς ἐξέπεσε τῶν
ἐλπίδων ἢ ἀναξίως τοῦ γένους τῷ βασιλεὶ προσεί-
ληπται, ἀλλὰ πάντα οἱ ἀπηντῆκει κατὰ σκοπόν. Καὶ
γυνικὰ δὲ ἦν ἡδούλετο ἀγαγέσθαι, καὶ ταύτην ἐκ
βασιλείου ἂν ἔγγμεν αἵματος. Ἀλλὰ γάμου μὲν
ἀπέτρετο, ἵνα μὴ τῆς ἐς πατρίδα λαθόμενος ἐπαν-
έδου τὰ οἴκοι διαφθεροῖ, τῷ λωτῷ τῆς γυναικὸς
προσηλούμενος. Ἀλλ' οἷα τὰ ἐπὶ τούτοις ; τελευτᾷ ὁ
τῶν Οὐννων βῆξ Ἰατζᾶς, καὶ ὁ θάνατος ἡμερος, τῆς
φύσεως δ' ἐνέθεινε βάρβιτον ὑποχλασάσης τῆς ἀρ-

1. Priusquam autem ad res Pannonicas redeam,
perspicuitatis 165 gratia, quædam præmittenda
sunt. Hunnorum princeps Jazas duos fratres habuit,
Stephanum et Bladisthlabum, totidemque filios,
Stephanum et Belam. Stephanus, evitatis insidiis
quæ a fratre sibi parabantur, Cpolim profectus et a
Manuele imperatore humaniter susceptus, præter
alia plurima beneficia, etiam Mariam uxorem acce-
pit, imperatoris neptem, Isaacio Sebastocratore
natam. Paulo post alter quoque frater Bladisthlabus
Stephanum imitatus ad Manuelem se contulit, non
tam quod a fratre minus quam paresset amaretur
aut insidias timeret, quam fama rerum secundarum
fratris Stephani impulsus. Neque vero spe sua
frustratus est, aut aliter ab imperatore susceptus
quam genus ejus decebat, sed omnia ex sententia
confecit: ac uxorem quam vellet, vel ex impera-
toria stirpe, ducere ei licuisset. Verum conjugio
abstinuit, ne illius blanditiis irretitus neglecto
reditu in patriam rebus suis minus consuleret.
Sed quid fit? Hunnorum regi lazæ placida morte
defuncto Stephanus filius in principatu succedit. At
imperator eocasu delectatus, inita queratione, 166
si Hunnorum satrapia ad Stephanum affinem suum,
cui jure deberetur, transiret, primum id sibi gloriæ
fore, deinde Romano imperio forsitan aliquid

Hier. wolffi notæ.

(83) Βλαδίσθλαβος. Id fortasse nomen est, pro quo nunc Ladislaum usurpant.

tributi accessurum, Zeugmino certe et Francochorio citra controversiam potiturum, rei conficiendæ intendit animum. Legati statim ad Hunnos mittuntur, qui cum eis de regno ad Stephanum transferendo: agerent paulo post ipse Sardicam venit. Hunni vero ad primum auditum a Stephano abhorrerunt et nomen ejus ægre tulerunt, eum se cum ob alia repudiare asserentes, tum quod Romanam uxorem duxisset: minime enim e re sua esse virum admittere Romanorum imperatori affinitate junctum; vereri se ne Hunni suo regi, rex vero imperatori Romanorum pareret. His de causis nec Stephano illuc profecto studuerunt, et legatos imperatoris rebus infectis dimiserunt. Unde Stephano majoribus viribus opitulandum ratus, Sardica ad Istri ripas, Branizobam et Belligradum, proficiscitur, et nepotem Alexium Contostephanum cum copiis adjungit 167 Stephano. Qui cum Chramum tenuissent, pro virili egerunt ea quæ ad regnum obtinendum pertinebant. Quamvis autem Pannonum procures et largitionibus ac adulationibus corrumpere et maximis pollicitationibus inflarent, nihil tamen proficiebant, nisi ut Hunni Bladisthlabo Stephani fratri principatum deferrent. Quo paulo post defuncto rursus ad Iazæ filium Stephanum Hunni inclinarent. Quod factum neque imperator æquo animo tulit: et eo adjuvante Iazæ frater Stephanus nihil non agebat, si quo modo regno potiretur. Ea de causa multis bellis conflatis, cum imperator Iazæ filio Belæ, quem imperii successorem designare in animo habebat, Mariam filiam despondisset, Hunni, ut omnibus molestiis et periculis compendio defungerentur, invisum Stephanum dolo necare instituunt. Quam ad rem venenum aptissimum visum, quod per ministrum quemdam ejus Thomam largitionibus corruptum illi propinaretur. Is vero veneficii insignis artifex, e suo ingenio alia ratione deprompta, cum 168 forte Stephanus venam incidisset, veneno ictus: inunxit; quod in totum corpus diffusum, correptis vitalibus, hominem celeriter confecit. Cujus interitus aperte declarat hominum cogitationes incertas et fallaces esse, ac nonnullos ea sequi quæ assequi nequeant, et frustra suis niti consiliis ac conatibus divino auxilio non suffragante, cadaver ejus lubrico habitu sepultura honore caruit. Zeugminum Hunnis deditioem fecit. His imperator auditis Hunnis bellum indicit.

διὰ δὲ τὴν βασιλείαν ἐμελέτα ποιῆσαι, οἱ τῶν Οὐννων ἀντικαθήμενοι τῷ Στεφάνῳ τὴν πρώτην τῶν ἐλπίδων ἐκρίζουντες βλάστας καὶ ἀποτέμνοντες, τὸ ἐκ περιόδων τε ἐκείνῳ καὶ κύκλων μακρῶν ἀντιπράττειν ἀπολιπόντες καὶ ἐκ τούτων πραγμάτων ἀλλοτριούντες, ἔγνωσαν ἐκποδὼν ποιήσασθαι δόλῳ τὸν ἀπεχθὲν Στέφανον. Διὰ ταῦτα τὴν φαρμακοποιίαν ἐπηνεκότες ὡς πρόχειρον ζωῆς κατευνάστριον, περιεσχόπουν τὸν τὴν θανατηφόρον κύλικα τῷ Στεφάνῳ τοῖς δακτύλοις ὀρχήσοντα. Ὡς δ' εὗρον ὑποδρηστήρᾳ τινι τοῦ Στεφάνου θωμᾶν λεγόμενον, ἔστησαν τὸν μισθόν. Οὕτω δ' ἦν ὀξύτατος ἐκεῖνος καὶ δεινότατος ἀνθρώπου καταλύσαι ζωὴν καὶ σώματος διαστῆσαι ψυχὴν, πονηρῇ κέρδει χεῖρα ὑποσχών, ὡς καὶ οἰκοθεν προσεφευρεῖν ἐτέραν μέθοδον δι' ἧς εἰς ἄδου τάχιον καταλθίσεται Στέφανος. Ἀμίλει καὶ ἐν τῇ ἐξαίματουσθαι τὴν φλέβα τῷ Στεφάνῳ ἐγχρίεται φαρμάκῳ τὸ ἐπίθεμα τῆς τομῆς· τὸ δὲ δόλῳ περιχυθὲν τῷ σώματι· καὶ διαδραμὸν καὶ τοῖς καιριωτέροις ἐνταῖψαν μέρεσιν ἀπάγει τοῦ ζῆν τὸν ἀνθρωπῶν, πρᾶγμασιν αὐτοῖς σαφῶς πιστωσάμενον τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπινοίας ἀκροσφαλεῖς καὶ δειλὰς, καὶ ὡς εἰκῇ καὶ μάτην τοῖς ἀκισχέτοις ἐγχειροῦσι τινες ἐφετοῖς καὶ διαπονοῦνται τοῖς οἰκείοις ἐπιτη-

μονίας καὶ διαλυσάσας πρὸς ἃ καὶ ἐξ ὧν συντίθεται. Ἡ δ' ἀρχὴ ἐπὶ τὸν ἐκείνου διαβαίνει παῖδα τὸν Στέφανον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐκ ῥίξης ἀνομοίου φύνει· κάλλιστον τὸ γεγονός· ἡγήσας, καὶ κατὰ νοῦν ἀναπολίσας, ὡς εἰ πρὸς τὸν ἐπ' ἀνεψιῶν γαμβρὸν Στέφανον, ὡς δῆθεν εἰς ἀρχὴν δικαιούμενον, ἡ τῶν Οὐννων μεταβαίη σατράπεις, σχοίη ἂν τὰ πρῶτα κλέος αὐτὸς, ἔπειτα ἡ βασιλεία Ῥωμαίων μέρος ἴσως ἐκείθεν δασμοῦ, ἐκ τοῦ ἀναντιρρήτου δ' οὖν ἀσφαλῆ τὴν τοῦ Ζευγμίνου καὶ τοῦ Φραγγοχωρίου κατασχέσιν, συντείνει τὸ πρόθυμον πρὸς τὴν τῶν σκοπομένων ἐκπλήρωσιν. Καὶ εἶχεν εὐθὺς τοὺς μὲν πρέσβεις ἡ τῶν Οὐννων χώρα, οἵτινες αὐτοῖς καταστάντες ἤμελλον ξυνομιᾶσθαι Στεφάνῳ τὸν τῆς ἀρχῆς Στέφανον, μετὰ βραχὺ δὲ αὐτὸν ἡ Σαρδική. Οὐννοι μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀκοὴν ἀπεπήδησαν τοῦ Στεφάνου, καὶ τοῖς ὡς βαρύνως ἔκρουσαν τὴν τούτου προσήγοραν, καὶ δι' ἄλλα μὲν φάσκοντες ἀποπέμπεσθαι τοῦτον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆμαι παρὰ Ῥωμαίοις αὐτοῖς δὲ ἄσύμφορον ὅλως εἶναι προσέτθαι ἄνδρα κατὰ κτῆδος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων συναπτόμενον· ὑποβλέπεσθαι γὰρ μή πως Οὐννοι μὲν ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύωνται, [P. 84] αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχηται καὶ ὀρίζεται βασιλεύοντος. Διὰ ταῦτα τοῖνον οὔτε τῷ Στεφάνῳ ἐκεῖσε ποιᾶν κομῆν προσέκειντο, καὶ τοὺς κατάγοντας αὐτὸν ἐκ βασιλείας ἀπράκτους ἤφισαν. Ἐνθεν τοι καὶ διὰ μετῴχονος ἰσχύος ἐπιδοθῆσαι τῷ Στεφάνῳ δεῖν ὁ βασιλεὺς οἰκτερεῖ αὐτόν τε ἐκ Σαρδικῆς ἀπάρας ἀφικνεῖται πρὸς τὰ παρίστρια, λέγων δὲ τὰ κατὰ βρανίτσοδον καὶ Βελέγραδον, καὶ τὸν ἀδελφιδεὺς Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον συνεκπέμπει τῷ Στεφάνῳ μετὰ ἰσχύος, οἱ καὶ ὡς τὸν Χράμον κατέλαβον, ὡς ἐν τῇ τῇ ἀρχῇ διεπράττοντο, ὑποποιούμενοι τε δώροις τοὺς μέγα παρὰ Παῖσι δυναμένους καὶ κολακίᾳ ὑποφθιέροντες καὶ ὑποσχέσει μεγίσταις ἐπαίροντες· ἐπείρουν δὲ οὐδὲν ἢ ὅσον Βλαδίοθλαδον τὸν τοῦ Στεφάνου κασίγνητον Οὐννους εἰς ἀρχὸν δέξασθαι. Ἀλλὰ καὶ τούτου βραχὺν τινα χρόνον ἐπιβιβάσαντος τῇ ἀρχῇ, ἐς τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν Στέφανον οἱ Οὐννοι πάλιν προσέβρεψαν. Ἀλλ' οὔτε βασιλεὺς πρῶτος ἦνεγκε τὸ γεγονός, καὶ ὁ τοῦ Ἰατζᾶ κασίγνητος Στέφανος βασιλείᾳ συναίρομένου πάντα ἦν μηχανώμενος, εἰ πως τῆς ἀρχῆς ἐπιτεύξεται. Πολλῶν οὖν ἕνεκα τούτου συμβεβηκότων πολέμων, καὶ τοῦ βασιλείᾳ τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν τὸν Βελᾶν εἰς γαμβρὸν

Δ ἀνελομένου ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐκείνου Μαρίας, ὃν καὶ

δεύμασι, μὴ καὶ θεϊκῆς συνεξαπτομένης χειρὸς ἄνωθεν καὶ τοῖς πραττομένοις ἐπευδοκούσης καὶ κατευθυνούσης τὰ τούτων διαβούλια τε καὶ διαβήματα. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο οὕτως, καὶ ἦν ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ὑβριζόμενος καὶ ὁσίας ἔμοιρος, καὶ τὸ Ζεύγιμνον ὑπὸ Οὐννων ὁμολογίᾳ ἐάλωκε. Ταῦτα ὡς ἠνώτιστο βασιλεὺς, κατὰ τῶν Οὐννων κτηρύσσει πόλεμον.

β'. Ὅτε καὶ Ἀνδρόνικος πάλιν ἀποδράς καὶ παρ- A
γενόμενος εἰς Γάλιτζαν ἐκεῖθεν ἐπινέβριζεν. Ἔστι δὲ ἡ Γάλιτζα μία τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσι τοπαρχιών, οὗς καὶ Σκύθας [P. 85] Ὑπερβορέους φασίν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς φυγῆς ἦν οὗτος. Πλάττεται τὸν νοσοῦντα, καὶ προκοίτου παιδὸς εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ἡμίμοιρῃ καὶ ἄλλοις, καὶ τούτου καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἡμετέρας διαλέκτου παραγραμμάτιζοντος, ἐπισκίπτει τούτῳ, ἐπεὶ καὶ μόνον ἀπὸ πάντων ἡ πρὸς τὴν φρουρὰν ἀνείτο εἴσοδος, ὑφελέσθαι λάθρα τὰς κλείς τῶν τοῦ πύργου πυλῶν, ὅποτε πρὸς ἡμερινὸν ὕπνον οἱ φύλακες τράποιντο θαψιλεστέρω χρησάμενοι τῷ ποτῷ, καὶ κηρῷ ἐκμάζασθαι ταύτας εἰς τὸ εὐτύπωτον, ὡς τῷ ἀρχετύπῳ εἶναι τὸ ἐκμαγεῖον κατὰ πᾶν ἐμπερὲς καὶ εἰκασμένον πρὸς ἑνδαλμα ἀπαράλλακτον. Δρῶν τὸ ἀνδράποδον τὰ προστα-
χθέντα, εἰσάγει Ἀνδρόνικον τὰ τῶν κλειθρῶν ἔχον. Ὁ δὲ τῷ παιδαρίσκῳ ὑποτίθῃσιν ἐμφανίσαι ταῦτα τῷ υἱῷ ἐκείνου τῷ Μανουῆλ, καὶ εἰπεῖν ὡς δεῖ τὴν τα-
χίστην τοιαῦτα χαλκεύσασθαι, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμφοτέρωσιν τῷ, οἷον, ὅπερ αὐτῷ τὸ τοῦ ἀρίστου στέγουσι πόμα, παραδύειν ἐκ λίνου νε-
νησμένα καλῶδια καὶ ἀγαθίδας καὶ κρόκας καὶ μη-
ρίνθους λεπτὰς. Ὡς δ' εἶχε πέρας τὰ βουλευθέντα, ἀναπτύσσονται τὰ κλειθρα νυκτὸς, τὸ δεσμοτήριον ἀπραγμόνως ἀναπετάννυται· ὁ παῖς ὑπουργεῖ τὸ ἔργον, παρ' Ἀνδρόνικου λαθὼν τὸ ἐνδόσιμον· ὁ
Ἀνδρόνικος ἔξειοι τὰ λίνια φέρων ἐν ταῖν χερσίν. Γίνεται οὖν αὐτῷ τὸ κατάντημα τῆς τότε νυκτὸς
χόρτος ἀμφιλαφῆς περὶ τοῦ τὰ ἄβυσσους μέρη τῶν ἀνακτόρων φρεῖς καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμῶν. Καὶ
C περὶ δευτέρῳ δὲ καὶ τρίτῳ ἡμέραν ταῖς πόαις ἐνελθόμενος τοὺς διώκτας ἐλάνθανεν. Ὡς δὲ ἄλλοι
εἶχον οἱ διφῶντες τῆς κατὰ τὰ ἀρχεῖα ἐρεύνης, δια-
τίθῃσιν Ἀνδρόνικος τὰς στάλικας εἰς κλίμακας, καὶ διὰ μεσοπυργίου χαλασθεὶς ἀκάτιον εἰσεῖσιν ἐκ συν-
θήματος περὶ τὰς ἀκτὰς σαλευθὼν καὶ τοὺς προβλή-
τας, οἱ τὸ πᾶρalon τεῖχος τῆς πόλεως διειλίσφασιν,
τὰς τῶν κυμάτων ἀποθραύοντες ἐμβολὰς. Πῦν δὲ
τοῦ πύκτου Χρυσόχορδου οὗτος ὁ τῇ ἀλιζίδι Ἀνδρόνικον
εἰσδεχόμενος. Ἀλλ' οὕτω ἀκριδῶς ἀνάγεισθαι
ἔρξαντο, καὶ συνέχονται παρὰ τῶν κατὰ τὸν Βου-
κολέοντα προφυλάκων, οἱ πᾶσαν νύκτα σκοπεύουσι
καὶ τῶν ἀνακτόρων οὐκ ἔωσιν ἐχόμενα ἐνίας νῆας
διαπλωτίζεσθαι. Ἐξ ἐκείνου δὲ τὰ τῆς σκοπιᾶς ταύ-
της ἔρξαντο, ἐξ οὗπερ ὁ Τζιμισκῆς Ἰωάννης τῷ
Φωκῇ Νικηφόρῳ νυκτὸς ἐπέθετο διὰ σαργάνης ἀνι-
μθεῖς. Παρὰ βραχὺ γούν ἦν ἂν καὶ πάλιν Ἀνδρό-
νικος χεῖροσι δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος,
ἢ καὶ ἔξω τοῦ ζῆν αὐτὸν ὑπεξήγαγε τὰς πολλὰς
εἰσέπειτα πλάνας ὑποτετιμένον. Νῦν δὲ ἡ οἰκεία
ἐντραπέζια ἐβρύσατο καὶ τότε τὸν βαθυγνώμονα,
ἐκ τῶν ἐαυτῆς ῥιζοτομήσασα κήπων τὰ τῷ καιρῷ
προσφυῇ φάρμακα, ὥσπερ καὶ Δαβὶδ ἐξέσωσε πρό-
τιρον ἢ ἐν Γεθ τοῦ προσώπου ἀλλοίωσις ἐπιφόρησις

2. Sub id tempus Andronicus denuo carcere
elapsus Galizam confugit: sed non diu ibi mansit.
Est autem Galiza toparchia Rossorum, qui et Scy-
thæ Hyperborei appellantur. Fugæ ratio hujusmodi
fuit. Morbum fingit, ac puero peregrino, cujus
opera in corporis ministeriis uteretur, linguæ
nostratis non satis gnaro, sed cui soli ad custo-
diam patebat aditus, mandat ut claves turris clam
surripiat, cum vigiles largius poti meridianum
somnum capiant, easque cera exquisite exprimat.
169 Servulus jussa exsequitur, clavium exem-
plum Andronici jussu Manuelli filio ejus ostendit,
ut quam primum tales fabricaretur, et in amphoras,
quibus potus ad prandium ferretur, lineos funes,
glomos et fila tenuia conjicit. Eo consilio ad
B exitum perducto claustra noctu aperiuntur, carcer
citra laborem patet. Andronicus pueri ministerio
evadit, funiculos manibus gestans. Ea nocte in
denso et alto palatii gramine, quo nemo adire so-
lebat, in diem usque tertium delitescit: inquisito-
ribus deceptis et jam defatigatis, funibus pro scalis
usus per mœnia se demittit, naviculam conscendit,
quæ ex composito in littore inter crepidines mari-
timo urbis muro ad frangendum undarum impetum
interjectas fluctuabat: nautæ, a quo vehebatur, Chry-
sopoli cognomentum erat. Sed cum vix ex eo loco
solvisset ubi Joannes 170 Zimisceus sporta attrac-
tus Nicephorum Phocam noctu oppressit, parum
abfuit quin Andronicus aut gravioribus vinculis
et duriorē carcere constringeretur, aut sibi ipsi
C manus afferret, ut diuturnis molestiis liberaretur.
Nunc hominem callidum ingenii dexteritas et so-
lertia, quemadmodum olim Davidem insaniæ simu-
lato Getæ, liberavit. Nam famuli persona simulata
ex diuturnis vinculis elapsi, oravit eos a quibus
comprehensus erat, ut sui miserescerent et ante
multas acerbitates ab hero perpassi et nunc ob
fugam male multandi. Herum autem Chrysopolim
appellabat, et de industria barbare loquebatur, ac
Græca multa se assequi dissimulabat. Sed et ipse
Chrysopolis muneribus impetravit a speculato-
ribus ut Andronicus tanquam servus fugitivus sibi
redieretur. Ita præter spem ædes suas ingressus,
cognomento Blanganas, eadem opera suos ut adve-
nians salutavit et ut peregre abiens valere jussit;
solutisque compedibus Meliboti equo 171 con-
scenso, qui ad fugam paratus erat, recta Anchia-
lum contendit, quo cum venisset, Pupaci, qui (ut
supra dictum est) primus Corcyræ arcem conscen-
dit, se agnoscendum præbuit; sumploque ab eo
viatico et viæ ducibus Galizam proficiscitur. Cujus
fines ingressus, quo tanquam in asylum tutissimum
properabat, et jam persecutorum metu se libera-
tum putans, a Blachis, qui fugam ejus ex fama
cognorant, captus ad imperatorem reducit. Ibi

cum nullum assertorem, non amicum, non armigerum, non ministrum ullum haberet, suapte industria rursus evadit. Simulato enim ad decipiendos lictores ventris profluvio, crebro ex equo descendit et ad requisita naturæ secessit. Quod dum et noctu et interdiu sæpius facit, custodes hac ratione decipit: scipionem, quo ut æger innitebatur, in tenebris humi defigit, et chlamyde circumposita et pileo imposito, ut hominem inflexis genibus cacantem repræsentaret, custodes simulacrum illud 172 intueri sinit; ipse saltum condensum ingressus instar feræ e cassibus elapsæ fugit. Custodes vix tandem intellecto dolo confectam viam repetunt, Andronicum eodem fugere opinati. Verum is converso itinere alia via Galitzam pervenit. At Pupaces imperatoris jussu publice multis verberibus in tergo et humeris afficitur. Deinde collo funi inserto a præcone circumducitur, magna voce proclamante: « Quisquis imperatoris hostem ædibus recipit datoque viatico dimittit, ita flagellatur et circumducitur. » Ille vero intentis in populi concursu oculis, hilari vultu: « Hæc, inquit, contumelia a quovis objiciatur, modo virum bene meritum non prodiderim aut acerbè dimiserim, sed, ut licuit, coluerim et lætum ablegarim. » Tum vero Andronicus, obviis, quod aiunt, ulnis a Galitzæ præfecto susceptus est. Quem, etsi non diu ibi mansit, ita tamen sui desiderio devinxit, ut ei in venatu adesset et in senatu assideret, eodemque lecto et cibo uteretur.

ἀπήγετο. Μὴ ἔχων οὖν τὸν σῶζοντα καὶ λυτρούμενον, οὐ φίλον παρόντα παρήγορον, οὐχ ὑπασπιστήν, οὐ θεράποντα, τῇ οἰκείᾳ αὐτοῖς μεθοδείᾳ συνερίθω κέχρηται ὁ πολύφρων. Τῷ τοι καὶ πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπαγόντων ῥύσιν γαστρὸς πλασάμενος συχνάκις τοῦ ἵππου ἀποκατέβαινε καὶ ἐξέκλινεν εἰς ἀπόπατον παρασκευαζόμενος καὶ καθ' ἐκαστὸν ἀφιστάμενος καὶ ἰδιάζων, ὡς δῆθεν ἐνοχλοῦσης ἀποκενώσεως. Τοῦτο οὖν πολλάκις τοῦ νυχθημέρου τελῶν, λανθάνει κατασοφισάμενος τοὺς ἐφομαρτοῦντας. Τὸν γὰρ σκίπωνα ᾧ ἦν βακτηρευόμενος ὡς καχεξία δῆθεν παλαίων, σκοταῖος ἀναστὰς τῇ γῇ προσήρεισε, καὶ τῇ μὲν χλαμύδι τοῦ σώματος περιείλησε τὸν λύγον, τὸν δ' ἐπὶ κρατὸς πῖλον ἐπέθηκεν ἄνωθεν, καὶ ἀνθρωπόμορφόν τι τὸ γόνυ κάμπτον καὶ ἀφοδεῦον τεκτγνάμενος τοὺς μὲν φύλακας τὸ ὑποκρινόμενον αὐτὸν ἀνδρείκελον ἐκλείπει περιπαθεῖν, αὐτὸς δὲ τὸν ἐκείτε λοχμῶδη χῶρον καθυποδὺς ὥσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὄρνις ἐκ παγίδων ῥυθείς ἐφέρετο. Ὡς δ' ὅψε ποτε τὸν δόλον ἐκείνοι ἔγνωσαν, οὐ μὲν συνέτεινον τὴν δρόμον ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν, οἰόμενοι καὶ πάλιν Ἀνδρόνικον ἐκείνης ἡς καὶ πρότερον ἔχασθαι, ὁ δὲ παλίμπους γενόμενος δι' ἄλλης εἰς Γάλιτζαν ᾤχετο. Τὸν δὲ Πουπάκην ὁ βασιλεὺς συλλαβὼν, ἔβανε πολλὰς διὰ λῶρων δημοσίᾳ κατὰ τε τοῦ νώτου καὶ τῶν ὤμων. Μετὰ δὲ προάγων αὐτὸς ὁ κῆρυξ ἐκ τοῦ τραχήλου σχοινόδετον, ἐπεβόα οὕτως: τρανότερον. « Ὅστις τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως προσιόντα οἱ εἰσοικίζεται καὶ διδοὺς ἐφόδια ἐκπέμπει, οὕτω καὶ μαστίζεται καὶ πομπεύεται. » Ὁ πρὸς τοὺς συνιόντας ἀτενὲς ὄρων διακεχυμένῳ προσώπῳ, « Αὕτη μοι αἰσχύνῃ πρὸς τοῦ βουλομένου ἤπαντὸς, » ἐφθέγγετο, « μὴ ἐπιστάντα τὸν εὐεργέτην καταπροδόντι ἢ ἐμβριθῶς ἀποπεμφαμένῳ, ἀλλ' ἐξῆν τεραπευκότι καὶ ἀποπέμψαντι χαίροντα. » Τότε δ' οὖν ὑπταίς ἀγκάλαις πρὸς τοῦ τῆς Γαλιτζῆς ἐπιτροπεύοντος Ἀνδρόνικος προσδεχθεὶς ἔμεινε παρ' ἐκείνῳ χρόνον συχνός. Οὕτω δὲ πρὸς τὸν ἐκ τοῦ πόθου ὅλον ἐκείνον Ἀνδρόνικος ἀνηρτήσατο, ὡς καὶ συνθηρεῖν καὶ κυνωκεῖν ἐκείνῳ ὁμέστιός τε εἶναι καὶ σύσσιτος.

3. Cæterum patruelis fugam et exsilium ignominie sibi esse ratus 173 imperator, ac longiorem ejus absentiam suspectam habens (nam ingentem equitatum Scythicum cogere ferebatur, ut Romanorum fines incuraret), ante omnia revocandum Andronicum censuit. Fide igitur data acceptaque hominem inde accersit: quo tempore, ut dixi, ruptis Pannonii sæderibus Romanas ad

τε τοῦ τυμπάνου καὶ ἡ μανικὴ τῶν ποδῶν παρενσάλευσις. Οἰκέτου γὰρ οἰκότριβος ὑποδὺς προσωπεῖον, χρόνια δεσμὰ ἐκδιδράσκοντος, ἰδεῖτο τῶν συλλαβόντων μὴ παριδεῖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγα πρὸς τοῦ δεσπότητος πεπονθότα πάλαι δεινὰ, καὶ νῦν δὲ δίκας εἴσπραττόμενον τῆς φυγῆς. Ἐκάλει δ' οὕτω τὸν Χρυσοχοόπουλον, μεταρρύθμιζον ἅμα πρὸς τὴν βάρβαρον φωνὴν τὴν Ἑλληνίδα διάλεκτον, καὶ μὴδ' ἐπαίνειν τὰ πλεῖστα ταυτησὶ πλαττόμενος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χρυσοχοόπουλος δώροις παρακρουσάμενος τοὺς σκοποὺς ἔσχευεν Ἀνδρόνικον ἐξελεῖν, ὡς δραπέτην ἑαυτοῦ δοῦλον αἰτησάμενος καὶ λαβὼν. Ἀμέλει καὶ παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος εἰς τὸν οἰκεῖον οἶκον παρελθὼν, ὃς τοῦ Βλάγγα ἐπικέκληται, ὁμοῦ τε πρόσειπε τοὺς φιλιτάτους τὰ εἰσιτήρια ἐποφθεῖς καὶ προσεφθέγγετο τὰ ἀπόδημα, τοὺς πόδας τῶν σιδήρων ἀπολυθεῖς. Καὶ τὸ Μελίβοτον καταλαβὼν καὶ τῶν ἐκείσε ἵππων ἐπιβάς, ὅσπερ ἐκείνῳ πρὸς ἀπόδρασιν ἡτοιμάσθησαν, τὴν εὐθὺ τῆς Ἀγγιάλου ἵεται. Ἐνθα δὲ γεγονὼς καὶ τῷ Πουπάκῃ ἑαυτὸν ἐμφανίσας, ὃς πρῶτος, ὡς ἤδη ἐρρέθη μοι, τὴν κατὰ Κορυφῶ ἐσανέβη κλίμακα, καὶ παρ' ἐκείνου λαβὼν τὰ ἐφόδια καὶ ἡγεμόνων ὁδοῦ εὐπορήσας τὴν εἰς Γάλιτζαν ἐπορεύετο. Ἀλλ' ὅτε τοῦ δαιμαίνεин ἀπειχεν Ἀνδρόνικος ὡς ἦδη τὰς χεῖρας τῶν διωκόντων λαβὼν καὶ τῶν τῆς Γαλιτζῆς ὀρίων λαβόμενος, πρὸς ἦν ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον ὤρμητο, τότε θηρευτῶν ἐμπίπτει ταῖς ἄρκυσι· συλληφθεὶς γὰρ παρὰ Βλάχων, οἷς ἡ φήμῃ τὴν αὐτοῦ φθίσασα φυγὴν ὑψηλήσατο, εἰς τούπισσιν πρὸς βασιλέα πάλιν

γ'. Ἀλλὰ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου φυγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης ἀπαλλοτρίωσιν οἰκεῖον ὄνειδος κρίνων ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, καὶ ἄλλως δὲ ὑφορώμενος τὸ τοῦτο ἐπὶ πλεῖστον ἀπόδημον, ἐπεὶ καὶ ἤδετο παλεύειν μυρίαν Σκυθιδᾶ ἵππων ὡς ἐς τὰ Ῥωμαίων ὅρια ἐσβάλλῃ, ἔργον, ὃ φασὶ, τίθησιν ἀσχολίας ἀνάτερον ἐπανελεῖν Ἀνδρόνικον. Οὐκοῦν μετάπεμpton ἐκείθην ποιεῖται, πῖστεις δοὺς καὶ λαβὼν, καὶ τοῦ

πλάνου τοῦτον ἐναγκαλίζεται, καθ' ἣν, ὡς ἔφην, καί-
 ρὸν οἱ Παῖονες τὰς σπονδὰς ἀθετήσαντες τὴν παρί-
 στριον Ῥωμαίων κατέτρεχον ἐπικράτειαν. Συμβα-
 λόντες δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς τῷ τε Γαβρᾷ Μιχαὴλ
 καὶ τῷ Βρανᾷ Μιχαὴλ, κατὰ κράτος τούτους ἐτρέ-
 ψντο καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἤλασαν. Ἦν δὲ ὁ Γα-
 βρᾶς οὗτος νεωστὶ θύσας τὰ γαμοδαίσια μετὰ τῆς
 Κομνηνῆς Εὐδοκίας, ἥ Ἀνδρόνικος ἐπλησίαζεν, ὡς
 ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν. Οὐκουὺ καὶ τῶν
 προσγεγῶν Εὐδοκίας συνιστᾶν αὐτὸν θελόντων τῷ
 αὐτοκράτορι, πολὺς ἦν ἐπὶ βασιλείῳ ὁ τοῦτου κρό-
 τος καὶ ἔπαινος, καὶ ἐβρώμενως αὐτὸν ἐν τῇ κατὰ
 τῶν Οὐννων μάχῃ διαγωνίσασθαι ἰσχυρίζοντο, καὶ
 παρῆγον τῶν λεγομένων μάρτυρα τὸν συσπράττηγον
 αὐτῷ Μιχαὴλ τὸν Βρανᾶν. Ὁ δὲ πρὸς τοῦ βασιλέως
 ἐπιταγθεὶς, ὅρκον τὴν οἰκίαν κεφαλὴν ἐπαγαγόντος,
 ἀληθῶς εἰπεῖν ὁ περὶ τοῦ Γαβρᾶ γενναῖον σύνοδεν
 ἔργον, τὸ τέως μὲν ὑπερέθετο τὸν ἀπόλογον, πρὸς
 δὲ τὸν Γαβρᾶν στραφεὶς ἤρετο τοῦτον εἰ καὶ αὐ-
 τὸς ἀνδρεῖόν τι καὶ ἄξιον ἐπαίνου ἐνεδείξατο, εἴτε
 μὴν ὡς στρατηγὸς τὰ λῶνα διεπράξατο, ὅτε συμ-
 πεσόντες μετὰ τῶν Οὐγγρων Λιονυσίου στρατηγοῦν-
 τος ἐμάχοντο. Τῷ τοι καὶ καθομολογοῦντα σχῶν
 τὸν Γαβρᾶν, καὶ ὡς οὐκ ἄλλον ὄντως τὸ τότε αὐτὸν
 ἀνδρεῖσθαι μαρτυροῦντα, ἐπήγαγεν ὡς οὐκ ἔχων
 βασιλέως ἐνώπιον παρανοσφίζεσθαι τὴν ἀλήθειαν,
 εἰς τὴν οἰκίαν κεφαλὴν αὐτὸν ἐξορκίζοντος, φησὶ
 μηδαμῶς ὑποστῆναι τὴν τῶν ἐναντίων ἐμβολὴν τὸν
 Γαβρᾶν· ἀλλ' ἐκ πρώτης προσβολῆς ἀποδειλιάσαντα
 κίχεται φεύγοντα, καὶ ταῦτα αὐτοῦ πολλάκις ἀνα-
 σκαλομένου τοῦτον καὶ, « Στῆθι, ὦ φίλος, εἰπὺν-
 τος μετ' ἐκδοήσεως. Ἀτὰρ καὶ σπεύδων ὁ βασιλεὺς
 αὐτὸ τε τὸ Ζεύγμινον Ῥωμαίοις ἐπανασώσασθαι
 καὶ δίκας τοῖς Οὐννῶσι εἰσπράξασθαι ὧν εἰς Στέ-
 φανον πεπαρμένη κασι, τοῖς ἐκεῖσε παρενέβαλε μέ-
 ρεσιν. Ἡ δὲ δάχρυροι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου
 ποταμοῦ ὡς εἰς πόλεμον διαταγμένοι διεκώλυον
 τῆς στρατιᾶς τὴν περὶ αὐτοῖς, παντοῖα βέλη ἐπα-
 φιέντες καὶ τὰς ἐμβολὰς προκαταλαμβάνοντες, κἄν
 ἦσαν οὐδὲν περὶ αὐτοῖς· οἱ γὰρ ἐκτεθόλοι Ῥωμαῖοι
 καὶ τὸ ἄλλο ἅπαν ὀπλιτικὸν ὡσάμενοι τούτους ἐξέ-
 κρουσαν τῶν παρακτιῶν μερῶν. Βασιλεὺς δὲ σὺν
 παντὶ τῷ στρατεύματι κατὰ τὸ Ζεύγμινον ἀφικό-
 μενος ἐκεῖ που στρατῆγιον βάλλεται. Ἔστι δὲ τοῦτο
 κατὰ μεσημβρίαν ἀπρόσβατον γηλόφῳ περὶ κόντι
 καὶ ποταμῷ τειχιζόμενον ῥέματι. ἦτο μὲν οὖν
 αὐτοβοεὶ αἰρήσειν τὸ πόλισμα οἷα τῶν ἔνδον καὶ
 κρὸς τὴν πρώτην αὐτοῦ θῆαν καταπλεγέντων καὶ,
 τὰς πύλας ἀνακλινάντων καὶ δεξαμένων αὐτὸν ἐν-
 δοθι· ὡς δ' οὗτοι τὰς εἰσόδους παντίπασιν αὐτῷ
 ἐπεζύγωσαν, τὰ τε τείχη παντοίοις ὅπλοις καὶ ἀφε-
 τηρίοις ὀργάνοις ἐκράτουν, ἀλλὰ καὶ φαινόμενοι
 ἄνωθεν τὰς γλώσσας ἔθγον ὥστε ὄφως, οὐκ ἀπὸ
 χειρῶν μόνον ἀφιέντες βέλη θανάσιμα, ἀλλὰ καὶ
 τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους ἀσχυρορρήμοσύναις τοξέον-
 τες ἰπὺ ἀσπίδων τῷ ὑπὸ τὰ χεῖλη, χρισθείσας, οὐδ'
 οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀπὸ τοῦδε χερσὶ κεναῖς αὐτοῖς προσ-
 ἐφέροντο, ἀλλὰ τοῦ κακορρήμονεῖν ὡς ἀγεννοῦς
 δούλου καὶ γυναικείου ἀφιστάμενοι σιδήρεω μάλιστα

A Istrum provincias populabantur, Michaelē utroque
 Gabra et Brana acie victo et praeda ingenti abacta.
 Is Gabras nuper admodum cum Eudocia Comnenia
 Andronici amica, cujus ante meminimus, nuptias
 celebrarat, quem Eudociæ cognati ut imperatori
 commendarent, magno applausu et laudibus prose-
 quebantur, et in pugna Hunnica fortiter se ges-
 sisse affirmabant. Quod ut credibilius esset, Mi-
 chaelem Branam collegam ejus testem citabant.
 Qui cum in imperatoris caput jurare juberetur an
 aliquod forte Gabræ facinus vidisset, dilato re-
 sponso Gabram prius interrogat an ipse quoque
 aliquid laude dignum fecisset ac boni et strenui
 ducis officiis in pugna cum Dionysio Hungarorum
 duce functus esset **174** Gabra vero affirmante
B fortissime se in illo prælio gessisse, subjicit se
 coram imperatore, in cujus caput jurare sit coactus,
 veritatem dissimulare non posse: Gabram hostium
 impetum nequaquam tolerasse, sed primo congres-
 su territum, fugam cepisse, quamvis ipse eum
 sæpius revocasset, et magna voce hortatus esset
 ut resisteret. Cæterum imperator Zeugmini recu-
 perandi et necis Stephani ulciscendæ cupidus exer-
 citum in illas partes adduxit. Sed Barbari acie in
 Istri ripis instructa, omni telorum genere traji-
 cere nostros prohibebant, aditu omni intercluso.
 Sed frustra; Romani enim sagittarii et gravis
 armatura ripis eos depulerunt; et imperator cum
 omnibus legionibus ad Zeugminum castra locat.
 Id oppidum alto tumulto impositum, et præter-
 fluente infra flumine munitum, a meridie adiri
 non potest. Rebatur autem se id primo impetu
C capturum, defensoribus solo conspectu sui territis
 et portas aperientibus. Sed cum omni aditu exclu-
 deretur, et mœnia omni armorum et tormentorum
 genere **175** firmarentur, et hostes de pinnaculis
 non modo lethalia tela, sed et obscœna dicteria et
 venenata probra jacularentur, Romani non amplius
 vacuis manibus accedebant, sed omissis maledictis,
 quibus feminæ pugnare solent, ferro rem gere-
 bant. Et imperator ut sui æmulatione milites
 accenderet, primus equo investus hastam in
 media porta defligit. Deinde, quia saxa non
 suppetebant, fossa humo et sordibus impleta et
 quatuor tormentis in circuitu collocatis, mœnia
 prosterni jussit. Quæ cum in officio essent omnia
D et saxa talenti pondere jacularentur, mœnium
 compagem labefactabant, unum potissimum, ab
 ipso Andronico ita directum ut murus inter duas
 turres conquassatus et vectibus suffossus penderet,
 ruinam minitans. Quadam autem nocte aliquot
 Hungarici procures podium e trabibus contextum,
176 foras prominens, ingressi et strictis gladiis
 aerem diverberantes, Romanis atrocissima quæquo
 cum ingenti clamore minitabantur. Sed vindicta
 eos e vestigio consecuta est: nam Andronicus
 tormento solerter directo munitionem in qua
 stabant ita perculit, ut prostrata illos miserabiliter
 opprimeret. Nec multo post ipso quoque muro

collapso scalis admotis Romani transcendunt. Tum multi sunt occisi, multi victoribus supplices conservati: nonnulli etiam fuga salutem quæsi-
verunt. Sed quidam illius urbis vir nobilis et dives, cum uxorem suam, excellenti forma mulierem, ad stuprum a milite rapi videret nec ejus pudicitiam aliter tueri posset, acinace miseram confodit. O violenta rerum series, o fortunæ invidia atque insidiæ, quæ in amplissimo et frequentissimo theatro hujusmodi tragædias agis. ¶ 77 O duplices amores inter vos contrarii, ad unum præmium tendentes; quorum alter per dedecus servare, alter per ferrum et sanguinem pudicitiam tueri studet. Ad expugnationem Zeugmini non parum contulerunt quidam ex civibus Romanorum studiosi, qui schedas sagittis sine ferro appensas noctu in castra ejaculantes et Barbarorum vires et consilia detegebant et Romanorum animos confirmabant. Pannonius vero quidam captivus, pileo et reliquo habitu more patrio ornatus, a prætereunte milite occiditur. Is cum interfecti pileo capiti imposito pergeret, vindicta tacito pede illum consecuta effecit ut ab alio sequente Romano pro captivo Pannonio jugularetur, dignum e vestigio factis suis præmium consecutus.

σῆς αὐτοῦ μηχανῆς τὸ βλήμα Ἀνδρόνικος οὕτω διαφῆκεν ἐπιτυχὲς ὡς διαλυθῆναι μὲν αὐτίκα τοῦ τείχους τὸ προεκκρεμάμενον ἐκεῖνο ξύλινον σύνθεμα, ἐπικαταβληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἐκτὸς ἐς ἄδου στόμιον κατωκάρᾳ πίπτοντας καὶ κυδιστήρας δρωμένους, ἐλεεινοὺς, διανηχομένους ἀθλίως Ἀχέροντα. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τεῖχος ὑπέκυπτε, καὶ διὰ κλιμάκων εἶχε Ῥωμαίους ἀνιόντας καὶ τὴν πόλιν εἰσιόντας. Πολλοὶ μὲν οὖν βληθέντες εἰς θάνατον κατεβλήθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ προσεχωρηκότες τοῖς ἡδὴ κρατοῦσιν ἐσώθησαν· εἰς δ' οἱ καὶ ἀποδράντες σωτηρίαν ἐντεῦθεν εὗραντο. Εἷς δὲ τῶν οἰκητόρων ἐκεῖνης τῆς πόλεως, καὶ οὗτος οὐ τῶν συγχλύδων καὶ συρράκων, ἀλλὰ τῶν πλοῦτων λαμπρῶν καὶ γένει ἐπισήμῳ διαπρεπῶν, ἀστειὸν τὸ εἶδος ἡὔχει γύναιον καὶ σφόδρα καλὸν τὴν μορφήν. Ὁρῶν δὲ παρὰ τοῦ τῶν Ῥωμαίων εἰς ὕβριν ἐλκόμενον, καὶ μὴ ἔχων ἐπαμῦναι τυραννομένῳ ἢ βίβη τὴν βίαν ὠθήσθαι καὶ στῆσαι τὸν ἄδικον ἐκεῖνον ἔρωτα, βουλευέται βουλὴν οὐχ ἥμισυ γενομένης ἢ τολμηρὰν καὶ ἀθέμιτον καὶ τῷ τῆς τύχης ἐνεστώτι κατάλληλον· διελαύνει τῶν σπλάγγνων τῆς φιλάτης ὃν ἔφερεν ἀκινάκην. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐπιμαϊνόμενος ἄθεσμος ἐκεῖνος ἐραστής τὴν ἀλογον ἐμάρανεν ἔρεσιν, οὐκέτι, ὄντος τοῦ ὑπεκκαύματος, τὴν δὲ σχετλίαν τῷ ὄντι ἐρωμένην τὸ ἥμαρ ἔλιπε τὸ εὐφρόσυνον. Φεῦ πραγμάτων ἀνγκυρίας ἐπιπλοκῆς καὶ φθονεροῦ Τελχίνος καὶ ἐπιβούλου, τοιαύτας τραγῳδίας σκηνοποιῶντος ἐπὶ θεάτρῳ πολυπληθοῦς; ὦ ἀντιφερομένων ἐρώτων ἐπ' ἀθλῶ ἐνὶ ἐπιλήπτῳ καὶ σώφρονος, καὶ τοῦ μὲν ἐπ' ἀθεροῖς λέκτροις σώζειν ἐθέλοντος, τοῦ δὲ φθάνοντος τὸ οἷσχος καὶ νεκροῦντος καινότερον καὶ πάθει πάθος ἐκκρούοντος! [P. 89] Συνήραντο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τὴν τοῦ Ζευγμίνου ἐκπόρθησιν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐνδοτῶν, τὰ Ῥωμαίων φρονούντες καὶ τὰ τούτων ὡς εἶχον διανιστῶντες φρονήματα· οὗτοι γὰρ ἀτράκτοις ἀσιδήροις βιβλία προσδέοντες, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα νυκτὸς ἐκτοξεύοντες, παρίστων δι' αὐτῶν ὅσα τε οἱ βάρβαροι ἐδουλεύοντο καὶ ὅση τούτων ἰσχυρὸς ἀκμίζουσα ἦν. Ἦγετο δὲ τῶν Παιόνων τις τηνικαῦτα αἰχμάλωτος ἔτι τὸν ἐγγώριον πῖλον ἐπὶ κεφαλῇς ἔχων καὶ τὴν λοιπὴν ἡμφιεσμένος πάτριον στολὴν. Ἀλλὰ τοῦτον Ῥωμαῖός τις ἐπιπαριῶν σιδήρῳ πλῆττει θανατοῖ, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου ἑαυτῷ περιτίθει καλύμμα, καὶ τὴν ἀνῶν οὕτως τὴν ὁδὸν. Τῆς δὲ δίκης ἐφεπομένης ἀφόφῳ ἐμβάδι, καὶ ὁ ἄλλος τέτευχε κακὸν τουτωῖ κατ' ἑαυτοῦ ἀγχωμαλῶς ἀναστρεφούσης, ἐρίστατα οἱ κομώτερος ἕτερος ξιφίρης ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ῥωμαίων, καὶ παῖε καίριαν κατὰ τοῦ τένοντος ὡς ζωγρίαν ἡλόνα, καὶ τοῦ ζῆν ἐκ τοῦ σχεδὸν μεθίστησιν.

Zeugminc ad hunc modum capto, imperator in fines Romanorum discedit, avunculo suo Constan-

κακῶς διέτιθεσαν. Πρῶτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς τῷ τῆς μιμήσεως ὁμοίῳ διερεθίζων τοὺς ὑπ' ἐκεῖνον κατὰ τῶν τῆς πόλεως πυλῶν τὸν ἵππον ἐπαφίγῃ καὶ μέσον αὐτῶν τὸ δόρυ ἤλασεν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν τάφρον ἐμπλήσας ἀφυσγετοῦ διὰ τὴν τῶν λίθων στήρῃσιν, τὰς τε πετροδόλους μηχανὰς περιστῆσας (τέσσαρες δ' ἦσαν αὗται) τὰ τεῖχη κατασεῖν ἐπέταττεν. Ἐνεργεῖς μὲν οὖν ἅπασαι ἦσαν, καὶ οἱ πέτροι ταλαντιαῖοι ἀφ' ἐμένοιο τὰς τῶν τειχῶν παρὰ λυον ἀρμολῆς· μία δ' ἐξ αὐτῶν μάλιστα, ἥς ἀρχιτέκτων ἦν Ἀνδρόνικος, αὐτὸς τὴν σφενδόνην (84) τὸν τε στρόφαλον καὶ τὸν λύγον διατιθέμενος, πλείονως διεσάλευε τὸν περίβοκον, ὡς καὶ τὸ μεσοπύργιον, καθ' ὃ τὰ βάρη τῶν πετρῶν ἤκοντιζοντο, ὑποχαλῶ ἦδη καὶ μεθίστασθαι τοῦ χεῖσθαι ὁρῶν, ἄλλως τε καὶ ὀρυκτῆρσιν ὑπομοχλευόμενον. Τότε τοίνυν κατὰ τινὰ τῶν νυκτῶν τινὲς τῶν μεγιστάνων Παιόνων μίαν εἰσιόντες τῶν ἐκκρεμῶν τοῦ τείχους καὶ προνευσσῶν ἐξωθεν μηχανῶν (ἄρκλας [85] οἷδε ταύτας ἡ κοινὴ καὶ πάνδημος φράσις καλεῖν) τῶν κουλεῶν τὰς σπάθας εἵλκυσαν, καὶ γυνὰς αὐτὰς ἀνατείναντες διηπειλοῦντο Ῥωμαίους ὑπεραυχα, καὶ τὸ τέως βάπτειν μὴ ἔχοντες τὰ ξίφη ἀματι σήχμασι τὸν αἶρα ἐπληττον καὶ φωνῶν ἐγείμιζον. κεκραγότες ὅσον ἐχώρουν αἱ κεφαλαί. Ἀλλὰ πόδας ἡ δίκη μέτεισι τούτους· τιτήνας γὰρ κατὰ τῆς ἀνεχοῦ-

σῆς αὐτοῦ μηχανῆς τὸ βλήμα Ἀνδρόνικος οὕτω διαφῆκεν ἐπιτυχὲς ὡς διαλυθῆναι μὲν αὐτίκα τοῦ τείχους τὸ προεκκρεμάμενον ἐκεῖνο ξύλινον σύνθεμα, ἐπικαταβληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἐκτὸς ἐς ἄδου στόμιον κατωκάρᾳ πίπτοντας καὶ κυδιστήρας δρωμένους, ἐλεεινοὺς, διανηχομένους ἀθλίως Ἀχέροντα. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τεῖχος ὑπέκυπτε, καὶ διὰ κλιμάκων εἶχε Ῥωμαίους ἀνιόντας καὶ τὴν πόλιν εἰσιόντας. Πολλοὶ μὲν οὖν βληθέντες εἰς θάνατον κατεβλήθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ προσεχωρηκότες τοῖς ἡδὴ κρατοῦσιν ἐσώθησαν· εἰς δ' οἱ καὶ ἀποδράντες σωτηρίαν ἐντεῦθεν εὗραντο. Εἷς δὲ τῶν οἰκητόρων ἐκεῖνης τῆς πόλεως, καὶ οὗτος οὐ τῶν συγχλύδων καὶ συρράκων, ἀλλὰ τῶν πλοῦτων λαμπρῶν καὶ γένει ἐπισήμῳ διαπρεπῶν, ἀστειὸν τὸ εἶδος ἡὔχει γύναιον καὶ σφόδρα καλὸν τὴν μορφήν. Ὁρῶν δὲ παρὰ τοῦ τῶν Ῥωμαίων εἰς ὕβριν ἐλκόμενον, καὶ μὴ ἔχων ἐπαμῦναι τυραννομένῳ ἢ βίβη τὴν βίαν ὠθήσθαι καὶ στῆσαι τὸν ἄδικον ἐκεῖνον ἔρωτα, βουλευέται βουλὴν οὐχ ἥμισυ γενομένης ἢ τολμηρὰν καὶ ἀθέμιτον καὶ τῷ τῆς τύχης ἐνεστώτι κατάλληλον· διελαύνει τῶν σπλάγγνων τῆς φιλάτης ὃν ἔφερεν ἀκινάκην. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐπιμαϊνόμενος ἄθεσμος ἐκεῖνος ἐραστής τὴν ἀλογον ἐμάρανεν ἔρεσιν, οὐκέτι, ὄντος τοῦ ὑπεκκαύματος, τὴν δὲ σχετλίαν τῷ ὄντι ἐρωμένην τὸ ἥμαρ ἔλιπε τὸ εὐφρόσυνον. Φεῦ πραγμάτων ἀνγκυρίας ἐπιπλοκῆς καὶ φθονεροῦ Τελχίνος καὶ ἐπιβούλου, τοιαύτας τραγῳδίας σκηνοποιῶντος ἐπὶ θεάτρῳ πολυπληθοῦς; ὦ ἀντιφερομένων ἐρώτων ἐπ' ἀθλῶ ἐνὶ ἐπιλήπτῳ καὶ σώφρονος, καὶ τοῦ μὲν ἐπ' ἀθεροῖς λέκτροις σώζειν ἐθέλοντος, τοῦ δὲ φθάνοντος τὸ οἷσχος καὶ νεκροῦντος καινότερον καὶ πάθει πάθος ἐκκρούοντος! [P. 89] Συνήραντο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τὴν τοῦ Ζευγμίνου ἐκπόρθησιν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐνδοτῶν, τὰ Ῥωμαίων φρονούντες καὶ τὰ τούτων ὡς εἶχον διανιστῶντες φρονήματα· οὗτοι γὰρ ἀτράκτοις ἀσιδήροις βιβλία προσδέοντες, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα νυκτὸς ἐκτοξεύοντες, παρίστων δι' αὐτῶν ὅσα τε οἱ βάρβαροι ἐδουλεύοντο καὶ ὅση τούτων ἰσχυρὸς ἀκμίζουσα ἦν. Ἦγετο δὲ τῶν Παιόνων τις τηνικαῦτα αἰχμάλωτος ἔτι τὸν ἐγγώριον πῖλον ἐπὶ κεφαλῇς ἔχων καὶ τὴν λοιπὴν ἡμφιεσμένος πάτριον στολὴν. Ἀλλὰ τοῦτον Ῥωμαῖός τις ἐπιπαριῶν σιδήρῳ πλῆττει θανατοῖ, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου ἑαυτῷ περιτίθει καλύμμα, καὶ τὴν ἀνῶν οὕτως τὴν ὁδὸν. Τῆς δὲ δίκης ἐφεπομένης ἀφόφῳ ἐμβάδι, καὶ ὁ ἄλλος τέτευχε κακὸν τουτωῖ κατ' ἑαυτοῦ ἀγχωμαλῶς ἀναστρεφούσης, ἐρίστατα οἱ κομώτερος ἕτερος ξιφίρης ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ῥωμαίων, καὶ παῖε καίριαν κατὰ τοῦ τένοντος ὡς ζωγρίαν ἡλόνα, καὶ τοῦ ζῆν ἐκ τοῦ σχεδὸν μεθίστησιν.

Ἀλλ' οὕτω μὲν ἔαλω τὸ Ζεύγμινον, ὡς ἐπιτρέ-
χοντά με εἰπεῖν, μὴ ἐμβραδύνοντα ταῖς διηγήσεσι.

Hier. Wolfi notæ.

(84) Αὐτὸς τὴν σφενδόνην. Cum quid palam C teneam, generaliter hunc locum sum interpretatus.
sive fundam, cirdinem et baculum appellet hic, ob (85) Ἀρκλας. Non abhorret a nostro vernaculo
ignorationem cujusmodi machina fuerit, non satis *erkher*.

Καὶ βασιλεὺς ἐνεῖθεν ἀπονοστήσας πρὸς τὰ Ῥω-
μαίων ὄρια μεταβέβηκε, τὸν δὲ ἑαυτοῦ θεῖον, τὸν
ἀπὸ Φιλαδέλφειας λέγων Κωνσταντῖνον τὸν Ἀγγελον,
ἐπιτειχιστὴν εἶπαι τοῦ Ζευγμίνου, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ
τὸν Τρίψυχον Βασιλείον· καὶ οὗτοι τὰ ἐντεταλμένα
περατοῦντες τό τε Ζεύγμινον ἡρτίωσαν, ὅσαι κατ-
ηρείποντο τύρσεις ἐπισκευάσαντες, καὶ τῆς ἄλλης
ὁμοίως φρουρὰς πεφροντίκασιν, καὶ τὰ ἐν Βελεγρά-
δοις πόλιν πλείστης ὁσῆς ἐπιμελείας ἤξιωσαν.
Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Νίσον τεύχεσι περιέβαλον, καὶ
τὴν Βρανίτζοβαν συνήκισαν. Καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς
τὸ εὖ διαθέμενοι, ἔνθα διάγων ἦν βασιλεὺς, ἀφι-
κοντο. Οὗτος δὲ τὸν Δεσπὲ μετελευσόμενος ἑαυτοῦ
γενόμενον κακουργότερον τὴν ἐς Σερβίαν ὥρμα τρα-
πέσθαι. Ἄλλ' ὁ Δεσπὲ καὶ πόρρωθεν ἐπιτηρῶν τὰ
πραττόμενα, μάλιστα δ' ὅπερ ἦν ἀληθὲς δεδιώς, **B**
μὴ τι ἀηδὲς πάθοι καὶ ἀπευκταῖον βασιλέως εἰς
τὴν ἑαυτοῦ χώραν παρεμβαλόντος, πέμψας εἰς βα-
σίλεια ἐνδοθεῖναι οἱ καθικετεύει τὴν ἐς αὐτὸν ἀπαθῆ
ἄφθιν. Ὡς οὖν εἶχεν ὁ ἦτησεν, ἀφίκετο δερυφορίας
μετέχων σατραπικῆς, καὶ εἰς θείαν τῷ βασιλεῖ κα-
ταστάς τὸ δολιόφρον τῆς γνώμης κατονειδίζεται,
καὶ οὕτως ὡς ἄσπονδος ἀποπέμπεται. Καὶ ἔγγυς
ἐλθὼν τοῦ συλλληθῆναι διαφέρεται πάλιν εἰκαδὲ ἀπελ-
θεῖν, τὴν τοῦ τρόπου μεταβολὴν καὶ τὸ μηκέτι τὰ μὴ
δοκοῦντα βασιλεῖ διαπράττεσθαι φρικώδεσιν ὄρκοις
ἐμπεδωσάμενος, κἄν οὐκ ἦν τὸν χαμαιλέοντα πρὸς
τὴν τῆς ἀληθείας μεταβαλίσθαι λευκότητά ἐφ' ἐτέ-
ραν πᾶσαν χροιάν ῥαδίως μετατιθέμενον. Ἐξίῳ γὰρ
ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως πολλοῖς ἅμα τὴν ψυχὴν ἐμερίζετο πάθεσιν. Ἡσχύνετο ἐφ' οἷς τῷ βα-
σιλεῖ προσελήλυθεν, ὠργίζετο ὧν ἔνεκα πέπονθεν, ἐπαθαίνετο οἷς τὰς τῆς γνώμης πρερτροπὰς θριγ-
γίους ἔρχων ἑαυτῷ ἐπετείχισε. Τέλος δὲ, ὅσα ὁμωμόκει τῷ βασιλεῖ τὴν οἰκείαν ἀποκρύπτων γνώμην
καὶ συνέθετο, κατανωτισάμενος τὴν συνήθη παρδαλέην ἑαυτῷ περιτίθῃσι, τὸ τοῦ τραγικοῦ ὁ βάρ-
βαρος ἐκείνος ἐπαινέσας ἄντικρυς καὶ εἰπὼν « Ἢ γλῶσσ' ὁμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. »

δ' Καὶ εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· μήπω δὲ γεννήσας **C**
ὁ Μανουὴλ υἱὸν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Μαρίας, ἣν
αὐτῷ ἡ ἐξ Ἀλχμανῶν ἀπέτεκεν ἄλογος, τὰς τοῦ
γένους σαλεύων διαδοχὰς, ὄρκοις πάντας κατενεπ-
έδωκε μετὰ τὸν αὐτοῦ μόρον αὐτὴν τε τὴν Μαρίαν
καὶ τὸν μνηστορα τούτης Ἀλέξιον, ὅς, ὡς εἰρήκει-
μεν, ἐξ Οὐγγρίας ὠρμητο, κληρονόμους τῆς οἰκείας
ἔχειν ἀρχῆς καὶ ὡς Ῥωμαίων ἀναξί σφίσι καθυπει-
κεῖν καὶ προσκυνεῖν. Ἐνθα οἱ μὲν ἄλλοι πάντες
τοῖς ἐπιτετραμμένοις ὑπέκυπτον, καὶ τοὺς ὄρκους ὡς
ὁ κρατῶν ἐκέλευεν ἀπεδίδοσαν· μόνος δ' ἦν ἀποδυσ-
πετῶν Ἀνδρόνικος, φάσκων ὡς ὁ βασιλεὺς εἰς δευ-
τέρους ἀποκλίνας γάμους ἀρρένοτοκῆσει δῆπουθεν,
καὶ πιστομένους ἡμᾶς τῷ ὑστέρω τόκῳ τοῦ βασι-
λέως τὰ τῆς ἀρχῆς δι' ὄρκων ἐσέπειτα ἀνάγκη τῇ
θυγατρὶ ἀρτίως ὄρκια διδόντας μὴ εὐορκεῖν. Καὶ **D**
ἄλλως δὲ τίς ἡ τῷ βασιλεῖ θεοδράδεια, ὡς πάντα
μὲν Ῥωμαίων τοῦ θυγατρικοῦ κρίνειν ἀπόλεκτρον, τὸν
δ' ἄλλογενῆ καὶ παρέγγραπτον τουτονὶ εἰς ὄνειδος
Ῥωμαίους Ῥωμαίων βασιλεῦσιν προκεκρίσθαι καὶ
ὑπερκαθίσθαι ὅλων ὡς κύριον; Ἄλλ' οὐκ εἶχε λέξας τὰ χρηστὰ ταῦτα τὸν βασιλέα πειθόμενον, ἀθερι-
ζοντα τὰ λεγόμενα ὡς ἀνδρὸς αὐτιδοξοῦντος καὶ
ὄρκους Ἀνδρονίκῳ γεγόνاسι σύμφηφοι, καὶ οἱ μὲν
ἀφέντες ἀγωνιστικῶς μετσκεύασαν, μήθ' ὅλως τῇ

tino Angelo Philadelphiense et Basilio Tripsycho
ad oppidi instaurationem relictis; qui non pro-
stratas modo turres cæteraque ædificia refecerunt
ac præsiis munierunt, **178** sed et oppida Belli-
gradiensæ magno studio curaverunt, ac ipsum
Nisum mœnibus circumdederunt, et Branizobam
ducta colonia cæterisque rebus constitutis ad im-
peratorem abierunt. Is Desem ulturus, qui priori-
bus facinoribus majora scelera adjecerat, in Ser-
viam intendit animum. Sed Deses multo ante
observans quid ageretur, et id quod res erat
maxime timens, ne, si imperator impressionem in
Serviam fecisset, gravius aliquid sibi accederet,
per legatos supplex petiit ut imperatorem citra
periculum adire liceret. Quo impetrato cum satra-
pico comitatu advenit, ad imperatorem adducitur,
qui dolosum ingenium ei objicit et pacem negat.
Ac parum abfuit quin comprehenderetur, sed
tamen domum redire jussus est, sanctissimo jure-
jurando adactus se mutatis moribus nihil contra
imperatorem admissurum, quamvis satis appareret
eum a malitia non discessurum esse. Egressus ab
imperatore variis curis æstuebat. Pudebat acces-
sisse, irascebatur ita se tractatum esse, jurejurando
se velut in ordinem coactum esse dolebat. Denique
repudiatis omnibus **179** quæ contra animi sui
sententiam juraret, vulpina pelle resumpta tragi-
cum illud homo barbarus collaudavit: « Juravi
lingua, mentem injuram gero. »

4. Imperator vero nondum suscepto filio, omnes
jurejurando adegit se post ipsius obitum Mariæ
filie ex Alemanna procreatæ ejusque marito Alexio
Hungaro, ut Romanorum imperatoribus, cum sum-
ma observantia obtemperaturos. Huic edicto pa-
ruerunt cæteri præter Andronicum; qui iniquo id
animo ferens, dicebat imperatorem secunda uxore
ducta marem utique procreaturum, cui si jusju-
randum daturi essent, jusjurandum Mariæ jam dan-
dum utique fore irritum. Deinde ira Numinis Im-
pulsus videri imperatorem, qui omnibus Romanis
repudiatis alienigenam et ascititium istum filie ma-
ritum et imperii successorem cum Romanorum om-
nium contumelia delegerit. Sed nihil his verbis motus
est imperator, ut hominis adversatoris et contuma-
cis. Quidam tamen dato jurejurando Andronico as-
sensi **180** sententiam suam statim protulerunt: alii
sententiæ dictione omissa, vehementer contende-
runt neque imperatoris filie neque Romanæ reipu-
blicæ expedire hominem alienigenam rerum potiri.
ισχυρογνώμονος τερετίσματα. Εἰσὶ δ' οἱ μετὰ τοὺς
αὐτόθεν τὸ δοκοῦν ἀπεφάναντο, οἱ δὲ καὶ τὸ λέγειν
θυγατρὶ τοῦ βασιλέως μήτε μὴν τῷ τῶν Ῥωμαίων

ξυνοῖσιν εἶναι πληρώματι τὸν ἐκ φυταλιᾶς ἑτεροφύλου βάδαμνον εἰς καλλιέλαιον μετεγενετρίζειν πιότατον κα πρὸς τὸ ἀναζώσασθαι τὸ κράτος τῶν ὅλων προτίθεσθαι.

5. Nunc aliud subjungendum est, indignum quod A silentio prætercatur. Erat imperator de urbibus et castellis Ciliciæ, cujus metropolis Tarsus est, admodum sollicitus. Quo cum multi nobiles præfecti missi essent, tandem ea provincia Comneno Andronico ut illustri genere orto et spectatæ virtutis viro decreta est: adjectum etiam Cypri tributum ad sumptus facilius tolerandos. Eo profectus cum Toruse inimico sæpe infelice dimicavit: tandem etiam turpiter victus audacissimum facinus ausus est. Ut enim uterques suas copias 181 educerunt, Andronicus universum exercitum suum ita instruxit, ut animantis instar capite et cauda cæterisque partibus constaret. Toruses contra suis in multos manipulos et cohortes distributis rursus illustrem victoriam est adeptus: nam Andronicoi phalanges iis qui subinde ex insidiis integri viribus prosiliebant, cesserunt ac turpi fugæ se mandarunt. Qua de causa Andronicus animo æger atque inops consilii, quo pacto rebus afflictis succurrendum esset aut ulciscendi hostes jam pro victoria diis immolantes, rem aggreditur incredibilem. Cum enim Torusem cum satellitibus equo insidentem et militem ex hostium persecutione reditum expectantem conspexisset, equo concitato, hasta directa percussoque scuto equo eum dejecit; et per omnem ejus comitatum instar volucris equitis aut lubricæ anguillæ elabitur. Neque tamen Torusi, oblongo scuto et ferreo thorace munito, quidquam nocere potuit.

λύπη καταποθεῖς Ἀνδρόνικος, καὶ μὴ ἔχων ὅπως ἢ τὴν ἤτταν ἀναμαχέσαιοτο ἢ γοῦν ἐξ ὑπογυίου δράσειέ τι γενναῖον κατὰ τῶν θυόντων ἤδη πολεμίων τὰ νικητήρια, τοῖς ἐγγὺς ἀνεφίλων ἐπιχειρεῖ. Κατοπτεύσας γὰρ τὸν Τορούσην μετὰ τῶν δορυφορούντων ἔτι που ἰστάμενον ἐφιππον, τὴν τῶν ταγμάτων συλλογὴν ἀναμένοντα ἐξ ἧς εἶχοντο ἐπιδιώξας, ὅλην ῥυτῆρι τὸν ἵππον ἀνείς ἐνσελεῖ κατ' ἐκείνου τὸ δόρυ, καὶ δὴ κατὰ τοῦ θυρεοῦ βαλὼν ἀνατρέπει τοῦτον τοῦ ἵππου, καὶ διακπαίσας τὸ περὶ ἐκείνον ἐπίλεκτον, ὡς πετνὸς ἱππότης ἢ ὀλισθηρὰ τις ἐγγέλως, τὰς τῶν ἀπάντων χεῖρας ἐξήλυθεν. Ἀλλ' ἔως τούτου σεμνὸν τὸ τοῦ Ἀνδρονικοῦ κατόρθωμα· τὸ δὲ παθεῖν τὸν Τορούσην κακῶς ἀπεκάλυψαν οἱ τε σιδήρειοι χιτῶνες οὓς ἐνεδέδυτο, καὶ θυρεὸς ἐπιμήχης παρὰ πλευρὸν καταβαίνων τοῦ ἵππου πλάγιος.

Paucis diebus post, sepositis bellicis occupatio-

Οὐ πολλὰ δ' ἡμέραι (86) παρήλθοσαν ὕστερον,

Hier Wolffi notæ.

(86) Οὐ πολλὰ δὲ ἡμέραι. Quia nimium lascivire mihi est visus et pene ultra poeticæ licentiæ fines evagari sive Choniates sive paraphrastes quispiam ejus (nam velustus codex, qui ex archetypo auctoris descriptus videtur, longo paucioribus rem absolvit), summam duntaxat hujus amatoris narratiunculæ exposui. Ne tamen curiosus lector quidquam desideret, etiam hæc interpretari volui, quantumvis inepta; quæ (si typographis ita videbitur) in contextum historię reponi poterunt: Non multis diebus post Andronicus, neglectis et contemptis cædibus, pugnis, bellis, classicis, terrore, metu, Marte sanguinario et bellicis operibus, Veneris sacra colit. Quæ non Helenam ei subjiçit aut velut in conspectum adducit, in Græcia et mediis Aryis habitantem, et forma ejus exhilaratum furors concitat; nec navem ætiferam, quam Phereclus gubernet: sed Philippum in vicinia habitantis formam depingit et lenocinio conciliat amanti Andronico, ex sola fama amo-

ε'. Ὁ δὲ λόγος προσθήσει τῇ ιστορίᾳ καὶ τι ἑτεροῦ τοῦ λαθεῖν ὑπέρτερον ὄν. Τῷ βασιλεῖ τούτῳ πολλή τις ἦν ἡ μελεδὼν τῶν κατὰ Κιλικίαν πόλεων καὶ φρουρίων, ὧν ἦν ἡ λαμπρὰ καὶ περιφανὴς Ταρσὸς ὡς μητρόπολις προκαθέζεται. Ὅθεν πολλῶν τῶν ἐπὶ δόξης καὶ τῆς ἐπισήμου αἵματος ἡγεμόνων ἐκείσε ἀφικομένων, ἐφεξῆς ἡ ψῆφος περιελήλυθεν ἐς τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον καὶ ὡς γένει μέγαν καὶ ὡς ἐν ἀνδράτιν ἀξιοθέατον. Τῷ τοι ἀφιγμένος ἐνεῖσε καὶ τὴν τῆς τοῦ Κύπρου δασμολογίαν προσειληφώς, ὡς ἔχοι τὰς δαπάνας ἐκεῖθδ' ἀντλεῖν, πολλάκις μὲν τῷ Τορούσῃ πρὸς μάχην ἀντικατέστη καὶ ἀνεκήρυξε πόλεμον, ἐχθρὰ οἱ νοῶν καὶ ὑπ' ἐκείνου πάλιν ἀποστυγούμενος, οὐδὲν δέ τι γενναῖον κατῳρῶσσε πώποτε, οὐδ' ἧς ἔτρεφε πολυτρόπου πείρας περὶ πολέμους καὶ πανουργίας εἰργάσατο ἄξιον. Τελευταῖον δὲ ἡττηκός τις αὐτὸν αἰσχυρῶς τοῦ Τορούση καὶ τρόπαιον στήσαντος, βουλευέται τι παραβολώτατον, ὅποῖον ὁ λόγος λέξων ἔρχεται. Ὡς γὰρ τὰς οἰκείας δυνάμεις ἐκάτερος κατ' ἀλλήλων ἐξήνεγκαν, Ἀνδρόνικος μὲν ὅσα καὶ ζῶον τὴν στρατιάν εἰς κεφαλὴν καὶ μέρος τὸ κατόπιν καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν, ὁ δὲ Τορούσης εἰς πολλὰ καταδείλε τμήματα καὶ διασπείρας ἦν εἰς σπείρας καὶ λόχους τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ συμβαλόντες ἐμάχοντο, ἡ νίκη καὶ πάλιν ἐπεφοίτα τῷ Τορούσῃ λαμπρά· τοῖς γὰρ αἰεὶ ἐπιβοηθοῦσιν ἀκμήσει καὶ τοῖς ἐκ τῶν λόγων λαθρηδὼν ἐκπιδῶσιν Ἀρμενίους αἱ τοῦ [P. 91] Ἀνδρονικοῦ ἐνέδωκαν φάλαγγες

καὶ εἰς τροπὴν ἐνέκλιναν ἄκοσμον. Διὰ ταῦτα τῇ

re inflammato. Igitur abjecto clypeo et galea, repudiata spretaque omni militia, ad amicam Antiochiæ degentem deficit. Quo cum venisset et amoris illecebris Martium habitum commutasset, lantum non lanam traclabat aut telam texebat et colum tenebat, ut olim Hercules Omphalæ, sic ipse Philippus serviens. Erat ea Petebini filia, soror ejus quæ non ita pridem Manueli imperatori, Andronici patrui, nupserat. Antiochiæ degens deliciis inhiebat, ornamentorum pene ad insaniam studiosus, satellites per plateas circumducebat argenteis arcubus instructos, proceros, prima lanugine florentes, flavis capillis nitentes; eaque ratione venebatur eam a qua ipse captus erat et amatoris vinculis irretitus, et par pari cum senore referebat, cum alioqui admiranda forma conspicuus, tum vestibus subinde mulatis insignis, iis præsertim quæ ultra nates et femora demissæ finduntur et ita corporibus applicantur et veluti altæxæ illi esse videantur; cujus inventi auctore ipse existit,

καὶ λογίζονται τῷ Ἀνδρονίκῳ δευτέρου λόγου καὶ πᾶν ἄνδρ' ἀνδρὸς ἀνδρὸς καὶ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ σάλπιγξ ἡχοῦσα τὸ ἐνυάλιον Δεῖμός τε φόβος τε καὶ Ἄρης βροτολοιγός, καὶ ἔργα πολέμια παρωσάμενος τὰ τῆς Ἀφροδίτης μέτεσιν ὄργια. Ἡ δὲ Ἑλένη μὲν οὐχ ὑποβάλλει, οὐδ' οἶον ὑπ' ὅσιν παρίσται καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἀργούς τὴν οἴκησιν ἔχουσαν, καὶ διαχεῖ τῷ κάλλει, καὶ ἐκμαίνει πρὸς ἔρωτα, καὶ πηγνύει σκάφην, καὶ ναύαρχον ἐφίστησι Φέρεκλον, ἐκ γειτόνων δὲ ὃν τὸ τῆς Φιλίππας εἶδος καθυπογράφει καὶ μαστροπεύει τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Πίσας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὅλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐνθα δὴ γεγωνῶς, καὶ τὴν Ἑρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἀρέος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινε ἔρια οὐδ' ἰσθμὸν προσανέιχε καὶ συνῆρεν ἡλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῇλ πρώτῳ οὕτω πάνυ θυγατὸς τοῦ Πετεδίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαίς ἐκεχρῆνε καὶ καλλωπισμοῖς ὑπέλυττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγυῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπει, τὴν ἡλικίαν εὐμήκεσιν, ἰούλῃ τε πρώτῃ λαχνομένοισι καὶ κόμαις πυρσαιομένοισι ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τῇ θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε ταῖς οἰκείαις ἐρωτοδέσμασι καταγοητεύσας. Ἀνδρόνικος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάσαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξάλλους στολὰς, καὶ τούτων ὅσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσὶ πῶς συνυφασμένα τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεδάλετο· ἡ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατρίδος ἐπελάθετο, καὶ τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Ὁ βασιλεὺς δὲ ὡς τοῖς περὶ τούτου κατεδροντῆθη ἀκούσας, μικροῦ καὶ ἐννεὸς ἦν καὶ πρὸς ἄμφω μεμέριστο· καὶ ὡς ἔρωτα γὰρ ἔρον ἀξύμψυλον καὶ ἀθεμιτογαμοῦντα ἤχθρινε τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ ὡς αὐτὸν τῶν κατ' Ἀρμενίων ἐλπίδων ψεύσμενον συλλαβεῖν ἐζήτει καὶ δίκας ἐξ ἐκείνου λαβεῖν. Στέλλει τοίνυν τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Καλαμᾶνον, ἄνδρα καὶ τόλμης λελογισμένης μεστόν καὶ τὸ γενναῖον εὐτυχούντα στάσιμον, καὶ τοῖς κατ' Ἀρμενίαν μὲν ἐπιστατήσοντα πράγμασι, καὶ τῇ Φιλίππῃ [P. 92] δ' ὅπως συναφθεῖη πειραθρόμενον. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰς νυμφίον ἐαυτὸν διευθετήσας, καὶ λαμπρυνάμενος ὡς εἶδος καὶ καθ' ὅσον ἦδει (87) τὴν ἄρωμένην ὑπαγαγέσθαι, τὴν Ἀντιόχου εἴσεισι. Τοσοῦτον δὲ προσέσχεν αὐτῇ Φιλίππα, καὶ οὕτως αὐτὴν τοῦ προτέρου μετέθηκεν ἔρωτος, ὡς μηδὲ βλέμματος γοῦν μεταδρῦναι ἢ προσρήματος ἀξιώσει τὸν Καλαμᾶνον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσονεῖδίσαι τάνδρ' ὃν τῆς ἡλικίας βραχὺ, καὶ ἐς αὐτὸν ἀποσκῶψαι τὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ, εἰ οὕτως ἀμφοῖς καὶ εὐήθως αὐτὴν ἔχειν ψήθη ὡς ἀποστατήσῃ μὲν Ἀνδρονίκου αὕτη τοῦ ἥρωος, οὐ τὸ κλέος εὐρὺ καὶ οὐ τὸ γένος πολὺ, προσκολληθήσεται δὲ ἀνδρὶ δὲ τὸ γένος ἀπεσβεσμένος καὶ χθὲς καὶ πρώην εἰ ἔστιν ὁλως ἐγνώρισται. Ἐπεὶ γοῦν ὁ Κωνσταντῖνος ἀδοξοῦντας αὐτὸν (88) ἐώρα τοὺς τῆς Φιλίππας

nibus totus Philippæ amore inflammatus 182 (erat ea Petebini Antiocheni filia, soror ejus quam Manuel imperator non ita pridem duxerat), et Antiochiam profectus pulcherrimorum et ornatissimorum juvenum comitatu et exquisitiæ elegantiae vestitu, quo naturalis formæ dignitas et staturæ proceritas condecorabatur, mulierem ita in sui amorem pellicil, ut parentum et patriæ oblita mutuo illius amore flagraret.

καθυπογράφει καὶ μαστροπεύει τῷ δυσέρωτι Ἀνδρονίκῳ ἦν γὰρ ἐξ ἀκοῆς ἐρωτόληπτος. Πίσας οὖν τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος ἀποβαλόμενος καὶ τὸν ὅλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτομολεῖ οὖσαν κατὰ πόλιν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἐνθα δὴ γεγωνῶς, καὶ τὴν Ἑρώτων ἀγλαίαν τῆς Ἀρέος σκευῆς ἀνθελόμενος, μόνον οὐκ ἔξαινε ἔρια οὐδ' ἰσθμὸν προσανέιχε καὶ συνῆρεν ἡλάκατα, ὡς Ὀμφάλη πρὶν Ἡρακλῆς τῇ Φιλίππῃ δουλεύων. Ἡ δ' ἄρα ἦν τῆς συναφθείσης τῷ τούτου ἐξαδέλφῳ τῷ βασιλεῖ Μανουῇλ πρώτῳ οὕτω πάνυ θυγατὸς τοῦ Πετεδίνου ἀδελφῆ. Καὶ ὁ μὲν τὴν Ἀντιόχειαν καταλαβὼν τρυφαίς ἐκεχρῆνε καὶ καλλωπισμοῖς ὑπέλυττα καὶ δορυφόροις ἐπ' ἀγυῶν ἀργυροτόμοις ἐπόμπει, τὴν ἡλικίαν εὐμήκεσιν, ἰούλῃ τε πρώτῃ λαχνομένοισι καὶ κόμαις πυρσαιομένοισι ξανθαῖς, καὶ ἦν ἐντεῦθεν θηρῶν τῇ θηράσασαν. ἦν καὶ εἶχε ταῖς οἰκείαις ἐρωτοδέσμασι καταγοητεύσας. Ἀνδρόνικος, καὶ ὅπερ ἐπεπόνθει τοῦτο δράσας φιλοτιμότερον, πλουτῶν μὲν καὶ ἄλλως εἶδος ἀξιάσαστον καὶ ὡς ἔρνος ἀναβαίνων ἐλάτινον, ἐπτοημένος δὲ καὶ περὶ τὰς ἐξάλλους στολὰς, καὶ τούτων ὅσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροῦς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶον εἰσὶ πῶς συνυφασμένα τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἡγεμῶν καθιστάμενος. Οὐκοῦν τὸ μὲν βλοσυρὸν ἐκεχάλαστο καὶ τὸ ἐπὶ συννοίας εἶναι ἀεὶ, καὶ τὸ τοῦ ἥθους ἐμβριθὲς καὶ φροντιστικὸν ἐνδεδώκει, καὶ ἐπισκύνιον ὁ θῆρ ἀπεδάλετο· ἡ δὲ ὡς ἐάλω κατάκρας, ὑπέκυψεν εἰς εὐνήν, οἴκου τε καὶ πατρίδος ἐπελάθετο, καὶ τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς ὀπίσω κατηκολούθησεν.

Qua fama imperator pene attonitus Andronicum 183 et ob incestos amores oderat, et spe Armeniæ recuperandæ frustratus comprehensum multare in animo habebat. Mittit igitur Augustum Constantinum Calamanum, virum cordatum, magnanimum et constantem, qui et Armeniæ præesset et Philippam, si posset, duceret. Is principio sponsi ornatu sumpto, itaque paratus ut adamatam in sui amorem pelliceret, Antiochiam ingreditur. Tantum autem abfuit ut Philippa ab Andronici amore avelleretur, ut Calamanum nec aspectu nec colloquio dignaretur, ac potius brevitatem staturæ ejus irriteret; atque ipsum imperatorem insectaretur, qui inepte putaret ipsam, despecto inclyto et nobilissimo heroe Andronico, ei nupturam qui obscura familia ortus nuper admodum nosci cœperit. Hoc sui contemptu et amore Philippæ erga Andronicum cognito Tarsum discedit; commissoque cum Armeniis prælio victus et captus magna pecunia ab imperatore redimitur. Andronicus autem 184 Manuelis minas veritus, ac metuens ne Philippæ amorem pristino carcere et diuturnis ærumnis commutaret, Hierosolyma versus iter intendit, fuga de more arrepta; et ut homo luxuriosissimus, Theodoram Isaacii sebastocratoris filiam incestat, Balduini Franci, qui toti Palæstinæ nuper impē,

Hier. Wolfii notæ.

laxata vultus torvitate, perpetua severitate remissa, gravitate morum et sollicitudine seposita, abjectoque supercilio. Cæterum illa prorsus capta conjugio assensit, atque ædium et patriæ oblita amatorem secuta est.

(87) Καθ' ὅσον ἦδει, pro jamjam, haud scio an

usitatum sit. Si ἦδει aut ἦδη παρὰ τὸ εἰδέναι legasne sic quidem placet; judicium lectori relinquo.

(88) Ἀδοξοῦντας αὐτόν. Verba sic sonant: Cum igitur Constantinus se a Philippæ amoribus despicere cerneret, qui alas ad alium librarent et Andronicum malis peterent sique faces præferrent.

rarat, viduam. Altera hao plaga accepta Manuel A nihil non molitur, quo Andronicum in suam potestatem redigat; missaque ad Colesyriæ toparchas aurea Bulla mandat ut Andronicum hominem seditiosum atque incestum capiant et visu privent. Ac luminibus orbatus aut plane occisus esset Andronicus, si eam litteræ ad manus aliorum pervenissent. Nunc Deo illum ad diem ultionis atque ad ea mala perpetranda et perferenda reservante quæ tyrannide ab eo occupata acciderunt, eam litteræ Theodoræ redduntur. Quibus 185 ea lectis et insidiis cognitis chartam Andronico tradit. Qui ubi animadvertit ibi non hærendum esse diutius sed propere discedendum, territus fugam adornat; et Theodoram fraude pellectam, ut se non longe comitaretur, seu volentem seu invitam secum abducit. Dum autem provinciam provincia mutat et in multiplici illo errore varios dynastæ et regulos adit, ab omnibus honorifice excipitur et magnis muneribus afficitur. Sero tandem ad sultanum, qui Coloniæ Chaldaeam et finitima loca tenebat, divertit; ibique cum Theodora et duobus ex eo susceptis liberis Alexio et Irene, ac Joanne quem ex legitima uxore procreatum Byzantio secum abduxerat, commoratur, donec ad Manuelem imperatorem reversus est; id quod suo loco referetur, 186 ut res ejus gestæ cohæreant. Et si autem Manuel vitæ Andronici crebras ponebat insidias, ille tamen mirabili sorlentia et tolerantia omnes laqueos evadebat.

μους Ἀνδρόνικος ἐξ αἰματος ἡρέυθουτο, ὥχρος τέ μιν πορφύρεον ἐθάπτετο θάνατον, εἰ χεῖρες εἶχον ἐτέρων τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκεῖν βαπτῆς δελτῆριον. Νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ τηροῦντος αὐτὸν, ὡς εἴκειν, εἰς ἡμέραν ὀργῆς καὶ τοῖς μετόπισθεν κακοῖς ταμιεύοντος, ἃ τε παρὰ τὸ δέον εἰς τὸ ὑπὴκοον ἐνεδείξατο, Ῥωμαίων ἀρχὰς ἐκ τυραννίδος, καὶ οἷς αὐτὸς ἀσυμπαθῶς ἐσέπειτα περιπέτωκε, χερσὶ τὸ ἐπιστόλιον τῆς Θεοδώρας δίδοται. Ἡ δὲ ἀναγνοῦσα τοῦτο, καὶ γνοῦσα τὰ κατ' Ἀνδρονίκου τυρευόμενα, ἐξ αὐτῆς τὸν χάρτην αὐτῇ ἐγχειρίζει. Συνεῖς οὖν Ἀνδρόνικος ὡς χωρεῖν ἐκείθεν δέον καὶ ἐγκοινεῖν, μηδ' ἔδρας εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀκμῆν, φρίκη τε ὑφέρεται, καὶ πρὸς ἀπόδρασιν ἐνσκηναίνεται. Σοφιστῆς δὲ ὢν καὶ ἀπαιτῶν καὶ αὐτὴν ἀποπλανᾷ Θεοδώραν, καὶ ὥσπερ Εὐρύπην πάλαι ὁ Ζεὺς τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων ἀποδοουκώσας ἦκε φέρων ἐπὶ νώτων, εἰς βοῦν ἐαυτὸν μεταμορφώσας καλλίκερυν, οὕτω καὶ οὗτος ἀποστῆσας τῶν οἴκῳ τὴν γυναῖκα καὶ συμφοιτῆσαι οἱ Σαβδάτου ὁδὸν αἰτησάμενος ὡς προπέμψουσιν ἐκείθεν καὶ [P. 93] συνταξομένην ἐκείνῃ τὰ ἐξιτήρια, συνέκδημον καὶ συμπλανῆτιν ἐκοῦσαν ἐπισπασατο ἄκουσαν. Χώραν δ' ἐκ χώρας ἀμείδων, καὶ ἡγεμόσι καὶ δυνάταις ἐπιβενιζόμενος πολυπλάνης, καὶ παρ' οἷς κατέλυε, τιμῆς ὢν καὶ αἰδέσιμος καὶ φιλοπροσύνῃς ὅτι πλείστῃς καταξιούμενος καὶ δωρεῶν ἀδρῶν ἐν μεθέξει γινόμενος, ὅψε ποτε καὶ μάλιστα παρὰ τῇ Σαλτοῦχῃ τῆς πλάνης ἵσταται. Ἦν δ' οὗτος τὰ τῇ Κολωνείᾳ τότε κληρούμενος δμορα. καὶ ὅσα τῆς Χαλδαίας πρόσοικα τε καὶ ἐγγιστα καρπιζόμενος. Εἰσέεισε τὴν ἀλύων καὶ συνὼν Θεοδώρα, μετ' ὧν ἀπέτεκεν αὐτῇ τούτῃ παίδων δυοῖν Ἀλεξίου τε καὶ Εἰρήνης, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου, ὃν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησιων οἱ σπερμάτων συνεκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ὅως τῆς ἐς αὐτὸν αὐθις τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ ἐπαναλύσεως, ἦν καὶ τὰ τὸν οἰκεῖον χρόνον καὶ πρόσφορον ὁ λόγος τῇ ἱστορίᾳ παρέχεται, ὡς εἴη συνημμένα ὁρίπου καὶ συναφῇ τὰ ἐφεξῆς ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα καὶ τὰ παρ' ἡμῶν αὐθις ἐπ' αὐτῇ ῥηθισόμενα. Ἐν πολλοῖς μέντοι καὶ πολλαῖς ὁ Μανουὴλ τὴν Ἀνδρονίκου δεσμεύων ψυχὴν, καὶ ζητῶν ταύτην λαβεῖν, τοῖς ἀνηνύτοις ἐγχειρῶν διηλέγχετο· ὁ γὰρ πολυπλαγχτος οὗτος καὶ ταλασίφρων Ἀνδρόνικος τὰς καθ' αὐτοῦ προσβολὰς εὐμαρῶς ἀπεκρούετο, καὶ τῶν θηράτρων κούφως ὑπεραλλόμενος, ἅπερ αὐτῷ πολλαῖς ὑψηλοῦτο καὶ ἐξετείνετο, ἀπαγίδευτος τὴν καὶ ἀθήρευτος.

Hier. Wolfi notæ.

(89) Γαλλὴ τὸ τοῦ λόγου. Verba sic fere sonant: *Quemadmodum mustela, ut aiunt, ad sebum, ad pristinas fugas reversus vetustisque suis machinis tentatis; et ut erat luxuriosæ vitæ et ut equis erga*

mulieres insaniens, in vetitis concubitus ruebat, carnaliter appropinquabat, et intemperanter indulgebat libidini Theodoræ filiae patruelis natu majoris Isaacii.

ζ'. Ἀλλὰ τίνα τὰ παρὰ πόδας ; χρεῶν γὰρ μηδὲ A
τούτων ἀφέεσθαι. Περιδεῖς οἱ πολλοὶ τῶν κρατούν-
των εἰσὶ καὶ καχύποπτοι, καὶ χαίρουσι διαπραττό-
μενοι ὅσα θάνατος καὶ Χάος καὶ Ἔρεβος ἐν τῷ τοῦς
εὐπατρίδας ἀροτομεῖν καὶ ἐκποδῶν τιθέναι πάντα
δφηλὸν καὶ μετέωρον, καὶ εἰκόσιν ἀτεχνῶς ὑφίτε-
νέσι καὶ ἀπροκόμοις πίτυσιν. Ὡς γὰρ αὗται καὶ
βραχεῖαις ἀνέμων πνοαῖς τὰς τῶν κλάδων βελόνας
διατινασσόμεναι ψιθυρίζουσιν, οὕτω δὲ καὶ οὗτοι καὶ
τὸν πλούτῳ κομῶντα ὑποβλέπονται καὶ τὸν ἐπ'
ἀνδρίῳ τῶν πολλῶν διατρέποντα κατεπτήχασιν. Ἐν
εἴη τις τὸ κίλλος ἀγαλματίας, καὶ τὴν γλῶτταν ὡς
ὄρνις μουσικήτης ἐστρόμωτο, ἅν τὸ ἦθος ὀρφνο
εὐτράπελος, οὐκ ἐξ καθεύδειν τὸν ἐπὶ τοῦ στέφους
οὐδ' ἡρεμεῖν, ἀλλὰ γίνεται τοῦσφ τῶν ὕπνιων ἐκκοπή,
τῆς τρωφῆς ἀνατροπή, ἡδονῆς ὑφαίρεσις, φροντίζων
ἀπόθεσις καὶ τὴν φύσιν μέμφονται τὴν πλάστριαν, B
ὅτι καὶ ἐτέρους εἰς τὸ ἄρχειν ἐπιδόξους ἐκαλαμή-
σατο, καὶ μὴ πρῶτους αὐτοὺς καὶ ὑστάτους καλ-
λίστους ἀνθρώπων ἐφύτευεν. Οὐκοῦν καὶ ἀντι-
στρατεύονται τὰ πολλὰ τῇ προνοίᾳ καὶ τῷ θείῳ ὑπέρ-
οπλοι γίνονται, πάντα ἀγαθὰ ἐκ τοῦ πλείονος
ἐκχορδεύοντες καὶ ὡς θύματα σφαγιάζοντες, ὡς
ἔχουσιν ἐφ' ἡσυχίας δῆπουθεν οὗτοι σπαθῆν καὶ ὡς
πατρῶον κληρὸν καθυδουπαθεῖν μονώτατοι τὰ δημό-
σια καὶ ὡς ἀνδραπόδοις χρῆσθαι τοῖς ἐλευθέροις καὶ
ὡς ὠνητοῖς τοῖς ἀξιοτέροις ἐνιοτε ἄρχειν προσφέρει-
σθαι, κακῶς εἰδότες καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας
ἀφηρημένοι καὶ κακοβούλως τῶν πρότερι λαυθα-
νόμενοι (90). Καὶ ὁ Μανουὴλ τοῖνυν οὐδὲν ἄχαρι
ἔχων ἐπεγκλεῖν Ἀλεξίῳ τῷ πρωτοστράτορι, ἡ δ'
τε ὅλως παραλελύπηκεν ἡ παρηνώχλησεν ἡ τῆς
ὀφειλομένης εὐνοίας καὶ πίστεως καθυφῆκε βραχύ τι
[P. 94] γοῦν ἀντὶ ῥόπα δράσας ὧν ὑπ' αὐτοῦ
πέπονθεν εἰς, καὶ ὡς ἐπὶ ζυγοῦ τὴν ἐτέραν παρή-
νεγεν πλάστιγγα, ἐξ ὑποουλίας δὲ μόνης ὀρμώμενος,
κακοσχόλων τινῶν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπαχθεὶς ὑψηλῇ-
σεισιν, ἐκ τοῦ τὸν ἄνδρα ὀρῆν καὶ στρατηγοῖς καὶ
στρατιώταις ἐρώμενον καὶ φιλοτίμῳ γνώμῃ καὶ
χειρὶ φιλοδωρῷ πρὸς ἅπαντας γρώμενον, ἔσως δὲ
καὶ τοῦ προσόντος αὐτῷ πλούτου ὑποτύφιν ἔφειν,
συλλαμβάνει τοῦτον διάγων ἐν Σαρδικῇ, μήπω ἐπι-
φασκούσης ἡμέρας. τῇ οἰκείᾳ ἔτι συγκατακείμενον
ὀμευνέτιδι, καὶ οὐ μόνον τῶν ὄντων ἀπάντων ἀπο-
γυμνοῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς μοναχὸν ἀποκείρας ἐν ἐνὶ τῶν
κατὰ τὸ Χαπύκιον ὄρος φροντιστηρίων παραβρίπτει.
Ἵνα δὲ μὴ ἡ τὸ πραχθὲν ἀπροφάσιστον καὶ προῦ-
πτον διὰ τοῦτο τὸ βασιλικὸν ἀδίκημά τε καὶ ἄσχη-
μόνημα, οἱ συκοφάνται παρήσαν ἐγγυὲς ὑφαιμένοι
παρ' ὧν ὑπεβλήθησαν, καὶ γοητεῖται κατὰ βασιλέως
τὰ αἰτιάματα οὕτω πάνω τι πιθανὰ καὶ ὀρασκῆριοι
ὡς ποιεῖν τὸν κεχρημένον πετόμενον καὶ μετ' ὅλως
θεώμενον καθ' ὧν ἂν ἐπισπέσθαι ξιφτοφόρος βού-
λοιτο, καὶ ἕτερ' ἄττα βωμολόχα καὶ ἄκοιτις ὑγια-
νούσας οὐκ εὐπαράδεκτα, ὁποῖα πάσαι τοῦ Περσέως

6. Hoc loco illud prætereundum non est. Pluri-
que principes formidolosi sunt suspicaces, nec
inferno et morte clementiores in viris nobilibus et
generosis e medio tollendis ; et ut altæ picem
levissimo vento impulsæ ramorum aculeis inter
se collisis stridunt, sic ipsi et divitem suspectum
habent et fortitudine insignem forinidant. Nec for-
ma nec facundia nec morum comitas insignis quie-
tos eos esse patiuntur, sed omni pene vitæ suavi-
tate privant, adeo ut naturam ipsam accusent
quod alios etiam idoneos imperio formarit nec ip-
sos primos et postremos omnium mortalium pul-
cherrimos sinxerit, divinæque Providentiæ repu-
nent, et optimum quemque tollante medio et instar
hostiarum sacrificent, 187 ut ipsi metus et peri-
culi expertes publica vectigalia tanquam privatum
patrimonium pro sua libidine effundere et ingenuos
homines pro mancipiis tractare possint, qui ali-
quando ipsis sunt imperio digniores. Ita potentiæ
fastigium prudentiam eis adimit, et pristinae con-
ditionis stultam oblivionem affert. Sic Manuel quo-
que cum ab Alexio protostratore nulla re esset
offensus, nec ejus fidem et benevolentiam deside-
rare posset, ac tenuem pro meritis ei gratiam re-
tulisset, sola suspicione adductus et improborum
hominum calumniis impulsus, quia eum et duci-
bus et militibus esse charum videbat et liberalitate
erga omnes uti, quanquam fortassis etiam divitias
ejus clam appetebat, Sardiciæ agens hominem ante
lucem cum uxore sua cubantem comprehendit, et
omnibus opibus multatum in monasterium quod-
dam Papycii montis conjicit. Ne autem id facinus
manifestæ injuriæ damnetur, sycophantæ præsto
erant, qui crimini darent eum magicis præstigiis
imperatorem petere ; quæ haud scio an ita effica-
ces sint (sanæ quidem aures ab istiusmodi com-
mentis 188 abhorrent) ut hominem efficiant volu-
cræ, itaque perstringant oculos ut stricto ense ir-
ruens non conspiciatur. Quod genus illa sunt quæ
Græci olim de Perseo fabulantur. Eorum calumnia-
torum princeps esse ferebatur Aaron Isaacius, qui
Corintho cum cæteris in Siciliam abductus ibique
Latinam linguam exquisite edoctus Latinorum in-
terpretem agebat apud imperatorem. Alexii vero
uxor, Alexii primogeniti fratris Manuelis filia, pie-
tate in maritum et pudicitia insignis et illustre
muliebris sexus ornamentum, frustra sibi ipsi ma-
nus afferre conata, ad patrum pedes supplex advo-
luta summoque cum luctu et sanctissimo jure ju-
rando mariti innocentiam et erga imperatorem
fidem atque observantiam testificata, permovere
tamen ejus animum ad misericordiam, quamvis
miserabili habitu, nec a sententia 189 deducere po-
tuit. Itaque ex perpetuo mœrore solitudinis et luctu,
castæ turturis instar, mentis errore usque ad obi-

Hier. Wolfii notæ.

(90) Τῶν πρότερι λαυθανόμενοι. Referri potest
hoc vel ad meritorum et rerum gestarum oblivio-

nem, vel ad insolentiam pristinae sortis imme-
morem.

μὲν ἄλλην δίκην ἐπέθηκε, τῷ δ' Ἀαρὼν ἐπέδρισε χαλεπώτερον, ταῖς οὐκείας ἀρπεδόσι περισχοινίσασα. Μετ' οὐ πολὺν γὰρ τινα χρόνον ἀλίσκεται μαγείαις προσανέχων, καὶ προὔκειτο χελώνης ἔκφορον μίμημα, ἔνδον στέγον τῆς χέλους ἀνθρωπόμορφον ἑκάσμα, πεπεδημένον ἄμφω τῷ πόδε καὶ τὸ στέρνον ἐλγλαμένον ἑλψ διαμπερές. Ἐάλω δὲ καὶ βίβλον Σολομώντειον ἀνελίττων, ἥτις ἀναπτυσσομένη τε καὶ διερχομένη κατὰ λεγεῶνας συλλέγει καὶ παρίστησι τὰ δαιμόνια, συχναίς ἀναπυθανόμενα ἐφ' ὅτῳ προσέκλινται, καὶ τὸ ἐπιταττόμενον ἐπισπεύδοντα παρτοῦν, καὶ προθύμως δρῶντα τὸ κελευόμενον. Οὐκ ἐπὶ τούτοις δὲ μόνον Ἀαρὼν συνελήττο, ἀλλὰ καὶ ὅτι βασιλέως ἐνώπιον ὑποβάλλων ἄς ἐκ τῶν δυσμύθεν ἐθνῶν ἀφ' ἰσχυροῦ προέσβεις ἐκόμενον ἀγγελίας, καὶ μὴ δυσαχθοῦντας ὁρῶν πρὸς τὰ τοῦ βασιλέως θελήματα, ἐπιπλήττει τούτοις ἐν μίᾳ τῶν αἰτήσεων ὡς πρὸς τὰς καταθέσεις ἐτοιμορόποις τε καὶ εὐκόλοις, καὶ ὑποτίθῃσιν ἀντιτείνειν πρὸς τὸ τῶν ζητημάτων τηλικαῦτα προκείμενον καὶ μὴ ῥᾶδίως οὕτω καὶ ἐκ πρώτης καθυπερδοῦναι, ὡς ἐντεῦθεν κερδανούοντας καὶ φιλίαν μείζω ἐκ βασιλέως καὶ τῶν ὁμογλώττων πλείω τιμὴν. Καὶ τότε μὲν [P. 96] ἡ διὰ λέξιν διαλέλυτο, ἀφώρματα τῷ βασιλεῖ θεμένη τὰ τοιαῦτα τοῦ Ἀαρὼν εἰσηγήματα καὶ τῷ τῆς διαλέκτου διαφόρῳ τὰ ἐκθεσμά σκέμματα συσκιόσασα· κατὰ μύνας δὲ τὰ προβληθέντα τῶν ζητημάτων ἡ βασις ἀνακτινάζει φρενί, Λατίνις οὕτα τὸ γένος καὶ τῶν λεγομένων ἀκριβῶς συνιῶσα, καὶ ἀνακαλύπτει πάντα τῷ ἄνακτι. Ὁ δ' ἐπὶ τοῖς ἡκουσμένοις ἀγανακτήσας κακῶς τὸν Ἀαρὼν τίθει, τῶν τε ὀφθαλμῶν τὸ φῶς ἀμαυρώσας καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποστερήσας. Κακοεργὸς δ' ὢν ὁ Ἀαρὼν, καὶ λιχνεῖαν φύσεως περὶ τὰ χεῖριστα δυστυχῶν, ἐς ὕστερον ἐνῆγεν Ἀνδρόνικον τυραννήσαντα μὴ μέχρι τοῦ ἐκκόπτειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῇ τῶν ἀντιφρόνων ἐκείνῳ τιμωρίαν, περιεστῆν ἄλλ' ἢ θάνατον ἀπάντων καταψηφίζεσθαι ἢ βαρύτερας ἐκμοχλεύειν κολάσεις, ἑαυτὸν τιθεὶς εἰς παράδειγμα κἀντεῦθεν πιστούμενος τὰ λεγόμενα, ζῶντά τε καὶ κινούμενον καὶ πνέοντα καὶ φθειγόμενον καὶ συμφράδμονα εἶναι δυνάμενον, καὶ μὴ μόνον διὰ χειρῶν ἀντιλαβῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ γλώττης αὐτῆς ὥσει καὶ μαχαίρας ὀφέλας ἀποδειροτομεῖν ἰσχύοντα τὸν ἀντίδοξον, καὶ ἕτερον ἄλλα φλόγα καὶ ἀπάνθρωπα ὑφηγούμενος, δι' ὧν τὸ ἀπροχολώτατον ἐκείνου καὶ ὑποδόσκολον τὸν τρόπον γερόντιον χαιρεσιφονεῖν ἐπὶ μᾶλλον ἐπώτρυνεν. Ὡς δὲ πονηρῶν διαβουλιῶν καὶ παρσιφάσεων πικρὰν ἀποτιννὺς ἀμοιβὴν τῷ γεννήτορι Ἀαρὼν ὁ τὸν Ἀνδρόνικον ὕστερον τῆς ἀρχῆς καθελὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελοῦ ἐκτέμνει τὴν αὐτοῦ γλῶτταν, συναφελεῖν τε καὶ σφανεῖν τὸν ἐπὶ ταύτης σπεύδων ἰδν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐπέδρασε ποτε θυμῷ πλαγίῳ καὶ κινήσει ἐνδίκῃ κατὰ τοῦ Σκληροῦ Σηθ καὶ τοῦ Σικιδίτου Μιχαήλ, ὅθεν καὶ προστάζει τούτου τοῖς οὐκείαις ὅψεσιν ἄμφω τὸν σίδηρον ἐδέξαντο σίζοντα, λόγῳ μὲν ἀστρονομίας ἐχόμενοι, ἔργῳ δὲ μαγγανείαις προσκείμενοι καὶ δαιμονώδεσιν ἑτέροις φαντασμαῖς. Ὁ αἰὲν γὰρ Σκληρὸς ἐπιγάμου παρθένου ἦρα καὶ ἐπείρα λαμπρῶς, παρῳρώμενος δὲ ὑπὸ τῆς κόρης καὶ ἀδοξούμενος στέλλει ταύτην διὰ προαγωγῆς τινος γυναικοῦ μῆλον Ἡεραικόν. Ἡ δὲ παρθένος καταθεμένη τοῦτο τῷ κόλπῳ ἐκμαίνεται μάλα δὴ πρὸς ἔρωτα καὶ ἀφροδισίου ὑποπίμπλαται

A dederunt, Aaron vero gravissimas omnium, suis ipse laqueis irretitus. Non multo enim post eum magiae studiosum esse compertum est, et simulacrum testudinis prolatum, in quo erat imago hominis, qui ambos pedes habebat in compedibus et pectus clavo transfixum. Est et librum Solomonium evolvere deprehensus, qui cum legebatur, legiones daemonum 191 adducebat, subinde interrogantium cum accersiti essent, se jussa alacriter exsequentium. Nec una haec causa fuit cur comprehenderetur Aaron, sed illa etiam accessit. Cum Occidentalium gentium legationes exponeret et imperatoris voluntati eas non refragari videret, in una postulatione legatos objurgat ut nimium ad jussa exsequenda paratos, monelque ut adversentur neque tam facile assentiantur: id enim eis luco fore, majoremque gratiam apud imperatorem inituros et a suis popularibus plus honoris consecuturos. Ac tum id colloquium diremptum est imperatore ol. Latini sermonis imperitium quid dictum esset ignorante. Caeterum imperatrix natione Latina et sermonis illius peritissima, propositis questionibus seorsim consideratis, imperatori exponit omnia: qui ira commotus Aaroni et visum et omnes facultates eripit. Sed is, ut homo maleficus et natura propensus ad scelera, post auctor fuit, Andronico jam rarum per vim potito, ut excoecatione haud contentus adversarios aut plane occideret 192 aut gravioribus suppliciis coerceret, exemplo suoapte ad eam orationem confirmandam usus, qui et viveret et moveretur et spiraret et loqueretur et consilium dare posset: neque enim manuum vi duntaxat, sed lingua etiam aequae atque acuto gladio jugulari inimicos. Adjecit et alia inhumana nugamenta, quibus iracundum illum et morosum senecionem ad caedes propensiores fecit. Cujus improbi consilii hunc fructum tulit, ut ab Isaacio Angelo, qui Andronicum imperio evertit, venenata ei lingua praecideretur.

Manuel vero imperator Sclerum Sethum et Michaellem Siciditem justa ira permotus caecari jussit, qui sub astronomiae professione magiae et daemonum imposturis operam dabant. Nam Sclerus cum nubilem quamdam virginem, aqua contemnebatur, adamaret ac manifeste sollicitaret, per lenam ei malum Persicum mittit; quo puella in sinum recepto, amore et libidine insaniens, ab illo corrumpitur, 193 puellae vero cognati lacinus id indigne ferentes, et strenue contra daemone pudicitiae puellarum infestum et pomo instar malefici illius serpentis insidiantem, quas castitate tanquam

τὴν ἔρημον εἰς λίμνας ὁδάτων καὶ εἰς οἰκήσιμον τὴν A precetur? In ea porro loca quæ Nova castra vocantur, πρώτων ἀοίκητον. Εἴ τι οὖν κατόρρωμα μέγιστον, Byzantio prætor mitti et vectigalia colligere solet. εἴ τι λυσιτελέστατον Αὔσοσιν ὁ Μανουὴλ διανενόγηκε τε καὶ διεπράξατο καθ' ὅσους ἔρξε Ῥωμαίων ἐνιαιτούς, τοῦτο εἴη ἂν τὸ κράτιστον ὁμοῦ καὶ κοινωφελέστατον. Τίς γὰρ παραγῶν ἐκεῖ, καὶ εἰδὼς ὅτι μὲν ὁ χῶρος ἔτρεφεν ἀγριότητα ὅσους δ' ἔστεγεν ἄνδρας, ἀναιδεῖς μὲν [92] ὑπὲρ τὸν κορυνήτην Περιζήτην, ἀγριωτέρους δὲ τοῦ πιτυοκάμπου Σίνιδος καὶ τοῦ Σαίρωνος, οὓς ἀνείλε πάλαι Θησεὺς, οὐκ ἂν τὰς χεῖρας ἀνατείνας τῷ βασιλεῖ [P. 98] ἐπέυξαιτο τῷδε κληῖρον ἐν Ἑδῆμ αἰδίον καὶ τόπον γλοερὸν καὶ ἀνώλεθρον; οὐκοῦν καὶ ἴδιον ἐπώνυμον ταυτὶ τὰ φρούρια κληρωσάμενα (Νεόκαστρα γὰρ ὀνομάζονται) οἰκεῖόν τε ἀρμοστήν ἐκ Βυζαντίου στελλόμενον ἔχουσι, καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον ταμείον ἐτήσια ξυμφέρουσι κέρματα.

TOMOS ΠΕΜΠΤΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

LIBER QUINTUS.

196 RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

α'. Αἰθίς δὲ τῶν Παϊόνων τοὺς ὄρκους συγγεάν- B των ὁ κατ' αὐτῶν ἐκφύεται πόλεμος, καὶ πρὸς και- ρὸν ἀποβῆκε καὶ δόξα τέλος κατατελεύσθαι (93), ὁ δὲ κατὰ πολύχουν ἀνέβηλε λήϊον μάκαρος ἀνδρὸς ἀκμαϊότερους ἀμνητῆρας ἐθέλον. Ὡς οὖν ὑπέβαινον ὦρα ὠραία τῇ ἐξόδῳ, ἦει τὴν ἐπὶ Σαρδικῆς βασι- λεύς, ὅπου καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἅς ἄγειν ἤμελλεν ἐπὶ Παίονας, τεταγμένον ἦν αὐτῷ συμβαλεῖν. Ἐν ᾧ δὲ τὰ στρατεύματα ξυνελέγετο, ἐνωτίζετο οἱ ὡς ἄνωθεν τῆς ἀψίδος, ἥτις ἐκτίσται κατὰ τὸ πρὸς δῶμας μέρος τῆς Κωνσταντινείου ἀγορᾶς, εἰκόνες ἐκ χαλκοῦ δύο ἱδρυνταὶ πάλαι γυναικόμορφοι, ἡ μὲν καλουμένη Ῥωμαία, θατέρα δὲ [P. 99] Οὐγγρίσσα, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ τὰ πάντα μετασκευάζοντος χρόνου ἡ μὲν ἀπὸ Ῥωμαίων τὴν κλησιν εἰληχυῖα τῆς ὀρ- θίας κατήρειπται στάσεως, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπὶ τῆς C προτέρας ἔδραται βάσεως. Θαυμασας οὖν ἐκείνος τὸ εἰρημένον, πέμψας εὐθὺς τὴν μὲν ἀνέστησε, τὴν δ' ἀνέτρεψε καὶ κατήνεγκε, ταῖς τῶν εἰκόνων με- τασκευαῖς μεταβαλεῖν καὶ μεθαρμόσειν οἰόμενος καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ὅσον με- τωρίσειν, τὰ δὲ τῶν Παϊόνων καθαιρήσειν. Συν- τηγμένων δὲ τῶν στρατοπέδων σκέψιν προὔθηκεν εἰ δεῖ καὶ αὐτὸν συνεκστρατεῖν κατὰ Παϊόνων, εἴτε μὴν στρατηγῶν τὰς δυνάμεις ἐπιτρέψαντα με- λθεῖν οὕτως τὸ ἀντίπαλον. Ὡς οὖν πᾶσι δέδοκτο βασιλέα μὲν ἐπὶ Σαρδικῆς καθῆσθαι, τῶν δ' ἡγε- μόνων τοὺς γενικοὺς ἀναβῆθῃναι στρατηγούς τοῦ

1. Cum autem Pannonii fœdera denuo rupissent, bellum contra eos suscipitur, et aliquandiu inter- missum majore vi repetitur. Imperator, ubi primum per anni tempus licuit, Sardicam iter intendit, quo legiones convenire jusserrat; dum autem copiæ con- trahuntur, audit duarum muliebrium ænearum statuarum, quæ in Occidentali fornice fori Con- stantini sitæ sint, alteram, quæ Hungarissa dicatur, erectam stare, alteram, nomine Romanam, velu- state collapsam esse. Quo intellecto statim illam deiecit, hanc reposuit, ea statuarum mutatione se fortunam etiam gentis utriusque mutaturum ratus, et rem Romanorum erecturum, Hungaricam de- pressurum. 197 Legionibus in unum conductis, deliberandum proponit utrum ipse quoque bello Hungarico interesse an summam rerum duei alicui committere debeat. Ubi omnibus placuit ut ipse Sardicæ maneret et generales belli duces crearet, ut absente imperatore incerti bellorum eventus acceptæquo cladis dedecus mitiora essent et vi- ctoria plus laudis haberet, summa belli Andronico Contostephano classis præfecto mandatur. Exercitu Sardica moturo imperator præclara concione Con- tostephanum exhortatur, nec rationes tantum sed tempus etiam gerendi belli edocet, armorumque et aciei instruendæ rationem monstrat. Legatos item ejus, tribunos cæterosque milites ad pugnam acuit commemoratis prioribus eorum facinoribus, et

Hier. Wolfi notæ.

(92) Ἀναιδεῖς μὲν. *Impudentiores Periphrase cla- vigeri et pinusfexio* (liceat enim et mihi ineptire) *Sinnide et Scirone, quos olim Theseus sustulit, imma- niores.*

(93) Δόξαν τέλος κατατελεύσται. *Cum plane sopitum videretur, instar sæcundi agri locupletis hominis, ro- bustiores messoris desiderantis, refloruit.*

τακτον. Καὶ τὸ μὲν τῆς φάλαγγος μέτωπον ἀπένειμεν ὁ στρατηγὸς ἑαυτῷ, τὸ δὲ κέρασ τὸ δεξιὸν Ἀνδρόνικος ἐπέειχεν ὁ Λαπαρδάς, τὸ δὲ λαϊὸν ἄλλοι ταξίάρχοι, οὓς ὁ στρατηγὸς συνεπέχετο. Ἐξετετάχει δὲ καὶ ἄλλας φάλαγγας, μικρὸν ἄποθεν αὐτὰς διαστήσας ἑκατέρου κέρατος, ὅπως ἐπιπριούσαι κατὰ καιρὸν εἴησαν ἐπαρήγουσαι τοῖς κίμνουσι τάγμασιν. Οὕτω δ' ἐκτίσσοντι τὰς δυνάμεις καὶ καθίστανται τῷ Ἀνδρόνικῳ ἐφίσταται τις ἐκ βασιλέως κομίζων γράμματα, ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθυπερθέσθαι τὴν συμπλοκὴν ἐπιτάσσοντα ὡς ἀσύμφορον ἐς ἔργα πολέμια, καὶ καθ' ἑτέραν ἀναθέσθαι, ἣν καὶ αὐτὴν τὸ ἐπιστόλιον ἀνεδίδασκε. Δεξάμενος οὖν ὁ στρατηγὸς τὸ βιβλίον εἰς τὸν οἰκεῖον καθῆκε κόλπον, μήτε τοῖς γραφομένοις προσσχών, μήτε τοῖς συνοῦσι μεγίστασι ὀφθαλμοῖς προσταττόμενα θέμενος, ἐκπαινετῶς δὲ παρακρουσάμενος ἑτέρων ὑποθέσεων διηγῆσιν. Ἀπετρέπετο δὲ ὡς ἀποφράς ἡ τότε ἡμέρα καὶ ὅλως ἀξέμφορος πρὸς τὴν κατ' Ἄρεα συμβολὴν, ἐπεὶ καὶ ἦν τὰς πλείστας καὶ μεγίστας τῶν πράξεων, καὶ παρὰ Θεοῦ τό πέρας κατ' εὐδοκίαν εἶτε μὴ δεχομένης, ταῖς τῶν ἄστρον οὐκ οἶδ' ὅπως περιπλοκαῖς καὶ ταῖς τοιαύταις θέσεσι καὶ κινήσεσιν ἐπανατιθεῖς, καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἀστρολεσχούντων λεγομένοις καθυπαγόμενος ἴσα ταῖς ἐκ θρανίδος Θεοῦ ἀποφάσεσιν. Ὁ δὲ μὴ τοῖς γραφομένοις ὅλως προσσχών, ἀλλ' εἰδὼς ὡς μέγα ὦντσε πολλὰ καὶ τὸν ἀθλοῦντα καὶ βραχεῖά τις ὑποφώνησις τοῦ ἀλείφοντος, πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα διανίστασι λόγοις τὸ στράτευμα, « Μνήσασθε, » ὑποφθεγγόμενος, « ἄνδρες Ῥωμαῖοι, πολεμίου ἀλκῆς, μνήσασθε, καὶ μηδὲν τι φρονήσητε τῆς δόξης καὶ τῆς τύχης τῆς ἐνούσης ἀνάξιον, εὐ εἰδότες ὡς καὶ θῆρες ὀρεινόμοι [P. 10] τοῖς κατ' αὐτῶν εὐχρηστῶς ἐπισύσει δεδίαστέ τε προεγχειρῆσαι καὶ διασποδῆντες ἀπίασιν, οὓσι δὲ αὐτοῖς ἀντιμέτωποι στήναι πεφρίκασιν, εἰς ἑτοίμην θοήν, ὡς μοδοροῦμενοι πρόκεινται. Ἀνδριστεῖον οὖν κατὰ τούτων τῶν θηριογνῳμόνων βαρβάρων, μὴ πως ὑπ' αὐτοῖς γενώμεθα, φιλοφύχσαν ἀγενῶς νοσήσαντες μὴ σώζουσιν, ἀλλ' ἀπολλύουσιν, τοῦτο δὲ ὅπερ (94) αἱ ταῖς ἀρεταῖς ἀντίθετοι κακίαι εἰώθασιν δρᾶν, εἰ καὶ παραπεπύχασιν αὐταῖς ἐκείναι καὶ εἰς πῶς ἀγχιθυροί. Καὶ ἄλλως δὲ οὐχ ἡμεῖς μὲν ἐσμέν καὶ βλητοὶ καὶ θνητοὶ, ἐκ δὲ χαλκοῦ τεχνητοὶ οἱ πολέμιοι· οὐδ' οὗτοι μὲν χιτῶνας περικαινται σιδηρέους καὶ ὠκύποσιν ἵπποις ἐνέχονται, ἡμεῖς δὲ τούναντιον ἅπαν καὶ σώματα γυμνὰ προβελλόμενοι· οὐδ' εὐπάλαμον μὲν τὸ ἀντίπαλον, ἀπόμαχον δὲ τὸ ἡμέτερον. Τοῖς πᾶσιν ἡ αὐτὴ διὰ τῶν καὶ μέλῃσι πολέμων καὶ ὅπλισις. Ἐὖ γὰρ λέγειν ὡς ὅσῳ λόγῳ καὶ παιδείᾳ τῶν ξυνοδῶν οὐκ ἄποροι, τοσοῦτον καὶ τέχναις στρατηγικαῖς μεθόδοις ὑπερφέρομεν. Ἦδη δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε συμβαλόντες διημιλλήθημεν Παῖσι, τὴν γῆν αὐτῶν ἐπιόντες καὶ κείροντες. Οὕτω τούτων καὶ νῦν αὐτοῖς συμπλεκόμεθα, ὡς εἰς ξένον τοῦ νικᾶν προελθόντες. Ναί, ἄνδρες, καὶ συστρατιώται. Οὕτω

Hier. Wolfii notæ.

(94) Τοῦτο δὲ ὅπερ. Ineptam et intempestivam hanc appendicem, a me de industria prætermissam, sic interpreteris licet : Id quod opposita virtutibus

venirent. Interea litteræ imperatoris illi afferuntur, quibus pugnam in alium commodiorem diem in litteris declaratum differre jubebatur. At ille libello in sinu condito jussa 200 negligit, et apud proceres aliarum rerum mentione interjecta callide dissimulat. Is autem dies, ut ater et infaustus ad pugnam, improbabatur : nescio enim quomodo plurima et maxima quæque negotia, quæ arbitrato Dei secundos vel adversos exitus sortiuntur, ad astrorum circuitus et certos positus ac progressionem Manuel referebat, et nugas astrologorum pro oraculis excipiebat. Cæterum Contostephanus iis litteris plane contemptis, non ignarus sæpe modicam cohortationem ad certamen pugili multum profuisse, legiones ad hunc modum alloquitur : « Fortes viros vos præbete, Quirites, neque fortuna et gloria vestra quidquam indignum admittite. Scitis enim etiam feras, si quis fortiter invadat, terreri ac in fugam conjici, timidos vero et fugaces ab eis devorari. Quare cum immaculis istis barbaris strenue dimicandum est, ne mortis formidine, quæ non salutem sed exitium affert, jugum eorum turpiter subeamus et ignaviæ nostræ graves 201 pœnas demus. Neque vero aut nos soli vulneribus et morti expositi sumus, aut hostes ærei sunt et invulnerabiles : sed ut illi ferro muniti sunt et velocibus equis insident, ita eadem res nobis quoque suppetunt, neque fortitudine illis cedimus. Omnibus eadem est instructio, eadem belli exercitatio, eadem armorum ratio. Nam illud omitto, nos, quantum eloquentia et doctrina barbaros superamus, tanto etiam disciplina militari et solertia superiores esse. Sumus etiam antehac cum Pannoniis congressi, eorumque agros vastavimus. Aggrediamur eos nunc quoque victoriæ habitu confirmato. Agite, viri, agite, commilitones, ita liberos et conjuges vestras videatis : barbarorum pereuntium voces Istri gurgites hauriant, cruentumque flumen Pannoniorum cladem et Romanorum victoriam insolito spectaculo terris iis nuntiet quas perfluit. Præterea illud etiam est considerandum, cum a quo huc missi sumus totum pendere a nobis, et bona spe ex nostris pollicitationibus 202 concepta jam fere captivos agitare animo et victoriæ magnitudinem sibi imaginari. Ne igitur præsentis periculo, quod nihil habet

morte gravius debilitati, vel illi pudori vel nobis ipsis calamitati simus. Summa enim mala tergiversationem non patiuntur ; in quibus vel exigua negligentia summæ rerum est everio. » βαρβάρων διενηγάμεν, ὡς καὶ εἰπεῖν, ἔμπειροι καὶ ἐν ταῖς καθολικαῖς ἀρεταῖς ἔχει τις τοῦτο ἰδεῖν.

τέκνα καὶ συλλέκτρους ἔδθη. Ἀράτω τὰς φωνὰς τῶν Βαρβάρων ὁ βαθυδίνης οὐτοπὶ Ἰστρὸς ἐπιτριβομένων καὶ δίναις ἐναποψυχόντων· ἀλλὰ καὶ αἱματώδης προβρέων δι' ὧν χωρῶν ὀλκῶ σῦρεται, διατρανούτω Παίονας ἡττημένους καὶ Ῥωμαίους ἀνάκηρυττέτω νικῶντας, ἐξιστῶν τοὺς θεωμένους τῷ ἀγῶνι τῆς προχοῆς. Χρεὼν δὲ πρὸς τοῦτοις σκοπεῖν ὡς ὁ ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ἅπας ἡμῶν ἐξήρτηται, καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ὑποθαλπόμενος ἐφ' οἷς αὐτῷ καὶ ὑπὲρ ἰσχύον ἀνδρῶν σασθαι συνεθέμεθα, μικροῦ τοῦς ζωγρίας ἀναπολεῖ καὶ τὸ τῆς νίκης φαντάζεται μέγεθος. Μὴ τοίνυν κάκεινον αἰσχύνωμεν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς κακῶς διαθώμεθα πρὸς τὸν ἐν ὧφει μαλακισθέντες κίνδυνον, οὐδὲν ὅτι μὴ θάνατον τὸ πέραν ἔχοντα. Αἱ γὰρ ἀκμαὶ τῶν κακῶν οὐ φιλοῦσιν ἀνάδυσιν, καὶ τὸ βραχέως ἐν τοῦτοις καθυπενδοῦναι καταπροδοῦναι τὸ πᾶν ἐστὶ. »

3. Hæc locutus suas copias in patentem campum A educit. Idem contra et Dionysius facit, hilari vultu cum plausu et lælilia, quasi ad ludum iret. Unde quid agendum esset in præsentia ignarus, suas copias neque in dextrum sinistrumve cornu distribuit, neque in distinctas turmas et phalanges descripsit: sed tantum exercitum in unam quasi turrim globalum ac densatum atræ nubis instar adduxit, cum summo et acerbissimo nostrorum contemptu. Vexillum ejus in crassa et alta trabe, quam rotis impositam quatuor juga boum trahebant, 203 sublimē a ventis agitabatur. Erat ea acies omnino horrenda visu, tota equestris et hastata. Nec viri tantum armis egregie ad pedes usque muniti, sed et equorum pectora, et frontes ferro contra ictus armabantur. Ad hæc equorum hinnitus armorumque fulgor solis radiis everberatus, ut propius ventum est, utrique exercitui majorem admirationem et terrorem afferebat. Sub meridiem in medium processere. Contostephanus, ubi tempus visum est, dextri et sinistri cornu milites proximos extremum barbarorum agmen jussit cedere, sagittarios vero equites in primis crebras sagittas ut conjicerent hortatus est, eo consilio ut Pannoniorum continua phalanx dissolveretur. Nam ut poeta noster ait, « Arma armis, pede pes hæret, densusque viro vir. Juncta equi capita habebant; atrox pugna hastis horrebat, instar draconis squamas attollentis undabant exercitus. Dionysius vero velut turris firmissima procedens hastam in Contostephanum et ejus exercitum vibrabat. Ubi ad manus ventum est, primo hastis rem gerunt, urgent, urgentur 204 aliquandiu. Hastis fractis et tanquam sepes in medio exaggeratis, prælongos enses strinxerunt ac denuo congressi pugnauerunt. Quibus hebebatis (nam tota acies utrinque ferrea erat et ærea) Pannonii æstuabant, quippe qui Romanos suum impetum minime toleraturos putarant. Romani ferreis clavis, quas in bellum ferre solent, arreptis Pannoniorum capita et facies opportune cædebant. Unde multi oborta caligine equis devolvebantur, multi sanguinis profluvio exanimabantur. Ita firmissima illa acie perrupta, Romanorum nemo erat qui non Pannonium feriret ac dejiceret, prostratumque spoliaret, nec aliam panopliam indueret, equumque conscenderet cujus sessorem occiderat. Vesperti receptui canebatur, sublimi illo Dionysii vexillo sublato, et exercitus navibus impositi Istrum trajiciebant. Fama enim per Romana castra vagata. Pannonios postridie auxilia firma

γ'. Τοιαῦτ' εἰπὼν ἐπὶ πεδίου ἀναπεπταμένου προῆγεν. Ἀντεξάγει δὲ οἱ καὶ Λιονύσιος τὰ οἰκεία στρατόπεδα, χαροπὸς τῷ προσώπῳ, κροτῶν ἄμα καὶ χαίρων ὡς ἐπὶ παιδιᾷ ἐξιών. Ὅπόθεν καὶ τὸ τί δεῖ ποιεῖν ἐπὶ καιροῦ μὴ εἰδὼς, οὔτε εἰς κέρασ δεξιὸν καὶ εὐώνυμον τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐμέρισε στρατιὰν οὔτε εἰς ἴλας ἀποδιείλε καὶ φάλαγγας, ἀλλ' ἐς ὁμαιχμίαν συνσπειρακῶς μίαν τοσοῦτον στράτευμα καὶ πυκνώσας οἷον αὐτὸ καὶ πυργώσας κατὰ νέφος μέλαν ἐπῆγεν, οὐδὲν ἐλλείπων ὑπεροφίας ὡμῆς. Ἦν δὲ καὶ ἡ σημαία ἐκείνου μετεωρὸς, ἐπὶ τινος ἡνεμωμένη παχέος καὶ ὑψιτενοῦς ἰστοῦ, τέτρασιν ὑποτρόχοις ἐλκομένου βοῶν ζεύγμασιν. Αὐτῇ δὲ ἡ ἀντίμαχος ὁμαιχμία φρικαλέον ὄντως καὶ δυσαντιβλεπτον δῖον ἦν, πᾶσα οὔσα ἱππότης καὶ λογχηφόρος. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἄνδρες μετείχον τοῦ ἀγριβοῦς ὀπλισμοῦ καὶ ποδηνεκοῦς, ἀλλ' [P. 102] ἦν ὁρᾶν καὶ τῶν ἵππων αὐτῶν διαδήματα, μασχαλιστήρας προζωνόντων καὶ περικειμένων προμετωπίδια καὶ προστερνίδια τῶν βλημάτων ἐρύματα. Ὁ δὲ τῶν ἵππων φριμαγμός, ἡ τε πρὸς ἥλιον ἀνταυγίζουσα τῶν ὀπλων στιλβηδών, ὡς ἐγγὺς ἦν τὰ στρατεύματα, καίνοτερον ἐποίει τὴν θέαν καὶ διὰ φόβου καὶ θαύματος τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων ἀμφοῖν. Ἐπεὶ δὲ προῆλθον ὡς εἰς μεταίχμιον καὶ περὶ μεσημβρίαν ἦν ἡ ἡμέρα καὶ καιρὸς ἐδόκει συρρήγνυσθαι, ὁ μὲν Κοντοστέφανος τοῖς ἐκ δεξιοῦ καὶ λαιοῦ κέρως ἀγχιστα παρακολουθοῦσι τὰ τελευταῖα τῶν βαρβάρων κόπτειν ἐφῆκε, μάλιστα δὲ τοῖς ἱπποτοξόσαις θαμὰ βάλλιν παρνελεῖτο. Σκοπὸς δὲ ἦν ἐντεῦθεν τῷ στρατηγῷ κατασεῖσιν εἴτε μὴν ἐκκρούσιν τῆς συνεχείας τὰς ἡκονικὰς φάλαγγας· κατὰ γὰρ τὴν Ὀμηρικὴν καὶ τότε παράταξιν « ἀσπίς ἀσπίδι » ἔριδε, κόρυς κόρυιν, ἀνέρα δ' ἀνῆρ, » καὶ ἴσας εἶχον οἱ ἵπποι τὰς κεφαλὰς, ἔφριξε δ' ἡ μίχρη ἐγγείησι φθισίμβροτος, καὶ κατὰ κινούμενον δρᾶκοντα καὶ φρίσσοντα τὰς φολίδας ἐκύμανον οἱ στρατοί. Ὁ δὲ Διονύσιος ὡς τεῖχος ἀνίστατον προῦδαινε, ἐς αὐτόν τε τὸν Κοντοστέφανον καὶ τὸ ἄμφ' αὐτὸν τεταγμένον τιταίνων τὸ ἔγχος. Ὡς οὖν ἰδέξαντο τοῦτον Ῥωμαῖοι, διαδορατισμοὶ παρ' ἀλλήλων ἦσαν καὶ ὠθισμοὶ καὶ ἀντωθισμοὶ μέχρι τινός· ἐπεὶ δὲ τὰ δόρατα κατεξείη καὶ ἦν τὸ μεταίχμιον ἀποσχεδισθὲν εἰς φραγμὸν τοῖς τῶν κοντῶν στοιβασμοῖς, τὰς ἐπιμήκεις ἐσέπειτα μαχαίρας ἐσπάσαντο καὶ αὐθις συμπεσόντες ἐμάχοντο. Ὡς δ' ἤδη καὶ αὐταὶ τὰ στόματα ἡμβλύνθησαν διὰ τὸ τῶν στρατευμάτων πάγχυλον καὶ πανσίδηρον, οἱ μὲν Παῖονες ἡμηχάνουν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μηδαμῶς κατὰ νοῦν θέμενοι ὡς ἐπιόντας αὐτοὺς Ῥωμαῖοι δέξον-

ται, Ῥωμαῖοι δὲ μετὰ χεῖρας τὰς ἐκ σιδήρου κο-
ρύνας χειρισάμενοι (ἔθος δὲ αὐτοῖς καὶ τοιόνδε φέ-
ρειν ὀπλισμὸν, ἥνικα ἂν εἰς πόλεμον ᾖεν) ἔπαιον
τούς Παίονας δι' αὐτῶν καὶ ἦν καίριον μάλα τὸ
πλῆγμα, κατὰ κεφαλῆς καὶ προσώπων γινόμενον. Πολλοὶ τοίνυν σκοτοδινιῶντες τῆς ἱππέας ἀντρέ-
ποντο ἔδρας· εἰσὶ δ' οἱ καὶ ἐλειφαίμουν τοῖς τραύμασι. Καὶ οὕτω τοῦ ἀρράγοῦς ἐκείνου διασπασθέν-
τος συντάγματος, οὐκ ἦν ὅς οὐκ ἦν τῶν Ῥωμαίων βάλλων καὶ καταβάλλων Παίονα, ἢ μὴ σκυλεύων
τὸν πεπτωκότα, ἢ μὴ πανοπλίαν ἐτέραν ἐπενδύμενος, ἢ ἵππου μὴ ἐπιβαίνων οὐ τὸν ἀναβάτην
κατέκτανεν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ὅψιαν ἦν ἡ ἡμέρα, τὸ μὲν ἀνακλητικὸν ἡ σάλπιγξ διατόρως συνεθιμάτιζε,
καὶ τὸ διαίριον ἐκεῖνο καθηρεῖτο τῆς τοῦ Διονυσίου σημαίας διαρμυ, ὃ δ' Ἰστρος εἶχε τὰ πορθμεῖα καθ-
εἰλκυσμένα, καὶ ὁ στρατὸς εἰς τὴν περσὶν ἀνήγετο. Φήμη γὰρ ἀνὰ τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα
ἐπεφοίτα καὶ κατακρότους ἐτίθει τὰς τοῦ στρατηγοῦ μήνιγγας, ὥς οἱ Παίονες οὐκ ἀγεννῆ ξενολογίαν
κατὰ τὴν μετ' ἐκείνην εἰσὶν ἐκδεχόμενοι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν ἀκοήν, μὴ πεφυκυῖαν ἐπὶ πᾶν ἀπόλ-
λυσθαι, αὐτίκα μετὰ τέλος αἴσιον τοῦ πολέμου ἀπῆρεν ἐκεῖθεν Ἀνδρόνικος.

Ἄλλ' οὕτω μὲν κατεστρατήγηντο Παίονες· βασιλεὺς δὲ τὴν καλλίστην ταυτηνὴ νίκην ἐνωτισάμενος θύει θεῶν
χαριστήρια, καὶ αὐτὸς ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς.
Κοινοῦμενος δὲ τοῖς τῆς βασιλίδος οἰκήτοσι πόλεως
ταῦτα δὴ τὰ εὐφρόσυνα κατορθώματα, [P. 103]
γράφματα εὐθὺς εὐάγγελα στέλλει, τὴν τροπαιοῦχίαν
περισαλπίζοντα. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐτὸς τὴν
μεγαλόπολιν εἰσιὼν κατὰγει θρίαμβον ἀπὸ τῆς ἐψῆς
πύλης, ἥτις ἀνέφηε κατὰ τὴν ἀκρόπολιν. Οἷα δ'
ἐπὶ μεγίστῃ τροπῇ καὶ ἀκραίῳ κατ' οὐρανὸν
θριαμβεῖν μεγαλοπρεπῶς προθέμενος, καὶ τὰ τῆς
πομπῆς διασκευασθῆναι πρὸς τὸ ὑπέρογκον διατέ-
ταχεν. Ἄπας οὖν περιπόρφυρος πέπλος καὶ χρυσίῳ
κατάστικτος ἀπὸ ὀφθαλμοῦ, καὶ οἱ ἀστυνόμοι ἄλλοι
ἄλλοθεν ἐπὶ τὴν πρόοδον ἐκείνην μεταβύοντες ὡς
βῆμα κατὰ πρηνόους ὀχετηγούμενον ἐξεκένωσαν ἀγο-
ρὰς, οἴκους, νεῶς, ἐργαστήρια καὶ ἄλλο μέρος ἅπαν
τῆς πολυχανθοῦς πόλεως. Οὐδὲ τῆς τῶν αἰχμημάτων
συμμορίας ὁ θρίαμβος ἀπεστέρετο, ἀλλὰ καὶ τούτων
πολλοὶ διέγοντο τοὺς παρόντας καὶ ἐσθμυνοῦν τὴν
πομπὴν παριόντες. Αὐτὰ μέντοι τὰ καθ' ἑκάτερα
μέρη τῆς ἀγορᾶς, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ θρίαμ-
βος, παρυφιστάμενα δρύφακτα εἰς διώροφα τε καὶ
τριώροφα παρυσφύμενα πᾶσιν ἐνεποιοῦν θαυμασμοὺς,
καὶ τὰ τέγη δ' οὐχ ἑκίστα μάλιστα πολλοὺς τοὺς
θεωμένους καὶ πάντας ἀνέχοντα ἐκκρεμεῖς. Ἐπεὶ δὲ
καὶ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα παρελθεῖν ἐπῆγε καιρὸς,
προηγείτο μὲν ἀργύρεον ἐπίχρυσον τέτρωρον, ἵπποις
λευκοῖς ὡς αἱ χιόνων ἀποσπᾶδες ἐλκόμενον, ἴδρυτο
δ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τῆς ἀπροσμάχου συμμάχου καὶ
ἀκταγωνίστου συστρατήγου τῷ βασιλεῖ Θεομήτορος.
Οὐ μέγα δ' ἔδραχεν ἄγων, ἀτι μὴδὲ θεῶν ἦγε δεινὴν
τὴν ψευδοπάρθενον Ἀθηνᾶν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον καὶ ὑπὲρ λόγον διὰ λόγου τὸν λόγον λοχεύ-
σασαν. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ καθ' αἵμα τῷ βασιλεῖ περιώνυμοι, καὶ ὅσοι γερούσιδες τὰς πολιτικὰς διεῖπον
ἐρχεσθαι, καὶ οἱ λαμπροὶ τοῖς ἀξιώμασι καὶ τῇ τοῦ βασιλέως εὐνοίᾳ περικλυτοί. Ἐπειτα δ' ὁ κρατῶν
προΐει αὐτοῖς, ἵππων ὑψαύχενι ἐποχος, κύδιστος, μέγιστος καὶ κόσμους τοὺς βασιλικούς περιφανῶς πε-
ρικείμενος. Παρείπετο δὲ οἱ καὶ ὁ τοῦ θριάμβου αἵτιος Κωνσταντῖνος, ὑμνούμενος τῆς νίκης, τοῦ
δεξιῶν μακαριζόμενος ἀγωνίσματος. Εἰς δὲ τὸν μέγαν νεὼν καὶ τοῦ παντὸς ἐνώπιον λεῶν τὴν τοῦ Κυ-
ρίου λαλήσας αἴνεσιν πρόεισιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια. Ὡς περὶ δὲ τὸν ἀνείκελτον αὐτὸν τῆς ἀγῆρας τάσεως
διεχέτο ἵππων ἀμίλλαις.

δ. Καὶ τὸ ἐπὶ δὲ ἔαρ εἰς ἄνεσιν ταμειυσάμενος
σώματος, ἐπειδὴ παρίππευσεν Κερκίνον καὶ παρῆλθε
Λέοντα ἡλῖος, ὃς τε Σείριος ὑπέληγε τῶν φλογώσεων,
αἱ δὲ χειμέριοι τροπαὶ ἤδη παρεσκυθρόπαζον, ἔξεισι

A expectare, ducem sollicitum reddebat. Ob eam
igitur famam, quæ non prorsus inanis esse puta-
batur, post felicem pugnae eventum inde discessit
Andronicus.

B Pannoniis hoc modo superatis, imperator tanta
victoria lætus exsultans, Deo gratias actis, statim
rei bene gestæ nuntios in urbem 205 mittit, ac
post dies aliquot et ipse Cpolim ingressus trium-
phum ducit ab orientali porta, quæ ad arcem patet,
eumque ob insignem et inoruentam victoriam quam
splendidissime et magnificentissime adornat. Ex-
pansæ sunt omnes purpureæ et auratæ vestes; et
cives alii aliunde ad pompam illam confluentes
instar torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes,
templa, officinas et loca omnia urbis amplissimæ
desuerunt. Sunt et captivi in triumpho ducti.
Platea illa utrinque suggesta habuit ad binas et
ternas contignationes educta; tecta quoque omnia
spectatoribus referta fuerunt. Imperatorum qua-
drigæ argenteæ auratæ eum equis nive candidiori-
bus præcedebant; quibus imposita erat imago in-
victæ adjutricis et insuperabilis commilitonis Matris
Dei. Neque vero axis magnum sonuit, quia non
vehebat acrem deam Minervam, quæ falso virgo
dicitur, sed veram Virginem, quæ Verbum 206
inexplicabili ratione per verbum peperit. Eum cur-
rum imperatoris propinqui atque amici, senatus,
viri magistratibus et dignitatibus insignes, pone
sequebantur. Deinde ipse imperator prodiit, equo
feroci insidens, vir inclytus et maximus, ornamen-
tis illustribus insignis, comitante Constantiano
triumphi auctore, qui ob victoriam et rem bene
gestam celebrabatur. Magnum templum ingressus,
Deoque coram omni populo laudato, id palatium
pergit, laxataque nimia bellorum contentione lu-
dis equestribus recreatur.

4. Sequenti etiam vere in animi oblectationem
insumpto, postquam sol Cancrum et Leonem per-
mearat et æstus Caniculæ desævierat, bruma jam
instante in Occidentem egreditur. Audierat enim

Serviorum principem, inquieto et insatiabili ingenio hominem, Stephanum Neemanem justo audaciorum factum finitima quæque invadere, ac populares suos graviter premere ferro grassantem, sumque 207 fortunæ oblitum Crabatiam; et Cattarorum dominatum sibi vindicare. Ut igitur Neemanis voluntatem exploraret, Theodorum Padiatem cum copiis ablegat. Erat autem ea Neemanis ferocia ut bello non indicto statim Romanos invaderet. Postquam autem ipse imperator eum ulcisci statuit, bello celeriter relicto in montes confugit et speluncas ac petras subiit; et subinde imminuta nonnihil superbia tandem supplex ad pedes illius procumbit. Augebatur enim animo, ne Servii principatus aliqui ex iis quos ipse everterat, qui esset eo dignior, tribueretur. Eum igitur hominem imperator tanta arte tractabat et ad fidem sibi servandam convertebat si quando a recta via aberrare et libertatem spectare videbat, aut cum Alemannorum rege se conjungere, aut ad Hunnos inclinare et manubias communicare, quanta diligentia nec opilio exiguum gregem custodire solet. Neeman vero illum non minus formidabat quam leonem cæteræ animantes. Nam cum imperator equitatu tantum educto et satellitibus sequi jussis Romanorum fines egressus contra illum ferebatur, Servii statum suo arbitratu extemplo immutabat. πλανώμενον ἑώρα τοῦ εὐθὺς καὶ ἐλευθέρου βλέποντα, ἣ τῷ τῶν Ἀλαμανῶν ῥιγί προστιθέμενον ἢ τοῖς Οὔνοις προσενέοντα καὶ κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον (95) καὶ πῆραν προσκτώμενον, ὡς οὐδὲ ποιμὴν ποίμνιον εὐπερίγραπτον. Οὕτω δ' ἐδεδοίκει τοῦτον ὁ Νεεμᾶν ὡς οὐδὲ τὸν βασιλικώτατον θῆρα τὰ κνώδαια· ὃ γὰρ καὶ τὰ ἱππασμα μόνα πολλάκις ἐπιφερόμενος καὶ τοῖς δορυφοροῦσιν ἐπὶ « Ἐπεσθε, » τὰ Ῥωμαίων παρήλλαττεν ὄρεα, καὶ κατ' αὐτοῦ ἐξορμῶν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐφετὸν τὰ ἐκείθεν μετήμεθε πράγματα.

208 5. Post hæc Manuel, audita Ægypti fertilitate et frugiferis Nili exundationibus, classe eam terram petere, et quæ auribus acceperat, oculis intueri et contrectare manibus instituit. Quamvis autem proxima quæque adhuc in motu essent et licet secarentur et urerentur, non tamen tollerentur, sed instar redivivæ hydræ repullularent, tamen importuna ambitione impulsus, et veterum principum æmulatione ac gloria adductus, qui non modo a mari ad mare, sed ab Oriente usque ad Occidentem dominati fuerunt, rebus magis urgentibus omissis longinquam expeditionem suscepit, consilioque suo cum Amerigo Hierosolymorum rege communicato, qui se ei præsto futurum pollicebatur, classem amplius cc longarum navium contra Tamiathum comparat, inter quas erant x Epidamniæ et sex Euboicæ expeditæ naves. Navarchum designat Andronicum Contostephanum magnum ducem; et Theodorum Maurozumem cum lx triremibus ad 209 regem præmittit, qui reliquam classem et

πρὸς τὰ ἱσπέρια καὶ κατὰ τὴν Φιλίππου ἐναυλίζεται. Ἡκηκόει γὰρ ὡς ὁ τῶν Σέρων σατράπης (ἦν δὲ τότε ὁ Νεεμᾶν Στέφανος) ὑπὲρ ὃ δεῖ θρασύτερος γέγονε, καὶ κακόσχυλος ὧν τις ἤγεται σοφὸν τὸ περίεργον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τρέφων ἀνόμεστον καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ πάντα διαπλωθῆναι φιλονεικῶν τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύλου βαρὺς ἐμπίπτει καὶ ξίφει τὸ γένος μέττει, μήτε μὴν τὰ οἰκία εἰδὼς μέτρα Χορδατίαν ὑποποιεῖται καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπισπάται τῶν Καττάρων τὴν κυριότητα. Διὰ ταῦτα τοῖνυν πείραν εἰληφέναι θέλων τοῦ ἐπὶ τούτοις τῷ Νεεμᾶν βουλόμενος, στέλλει μετὰ δυνάμεως τὸν Πιδιατήν Θεόδωρον. Τῷ δὲ τοπάρχῃ Νεεμᾶν εὐτως ἀναρσίῳ μετὴν φρονήματος ὡς [P. 104] εὐθὺς ἐξενεγκεῖν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ Ῥωμαίοις ἐπισπεσεῖν. Βασιλείῳ δ' αὐτὸν μεταλθεῖν κρίναντος, ὀλίγον τῇ μάχῃ παραφανείς ἀπὸ κρύφατο, τὰς τῶν ὀρέων καὶ πάλιν ὑποδύς καταδύσεις καὶ τὰς πέτρας θίμενος εἰς ἀποκρυψήν. Ἀεὶ δὲ τι περικόπτων τῆς προλαβούσης ὀφρῶς καὶ ὀφαιρῶν, τέλος τοῖς ἐκείνου ποσὶ τὴν οἰκίαν ὑποτίθεικε καφαλήν, μέγας μεγαλωστί τεταμένος καὶ περὶ τοῦ μή παθεῖν κακῶς δεόμενος· ἡγωνία γὰρ μή πως αὐτὸς μὲν τῆς τῶν Σέρων παραλυθῇ δυναστείας, τὸ δὲ κράτος μετενεχθῇ πρὸς τοὺς ἐκείνου ἀρχεῖν διακαιοτέρους, καὶ οὗς αὐτὸς κατασπάσας εἴχετο πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀναχθεῖς. Οὕτω δ' εὐμαρῶς μετῆι τοῦτον καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν μετέστρεφεν, εἴ ποτε ἀποεῖ. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἐπὶ τούτοις; ἔρχεται καὶ στρατείας ὑπερορίου, καὶ τὸ τῆς Αἰγύπτου ἐνωτιζόμενος πάμπορον, καὶ ὅσα γεωργεῖ Νεῖλος ὁ καρποδότης καὶ εὐσταχὺς, τοῖς πῆχεσι μετρών τὸ εὐδαίμον (96), ἔγνω ἐν θαλάσῃ θέσθαι χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ, εἴ πως τὰ δι' ἀκοῆς ἐρώμενα Αἰγύπτια ἀγαθὰ καὶ ὀφθαλμοῖς ἐντράνοις (97) θεῖσται καὶ τῇ ληπτὰ ταῖς χερσίν. Ἐποῖαι δ' ἐκείνου ταῦτα φαντάζεσθαι τὰ ἐν ποσὶν ὑπεραλλόμενον, καὶ ταῦτα ἔτι ὠδίνοντα, καὶ τεμνόμενα μὲν καὶ κατακαίόμενα, οὐκ ἀφαντούμενα δὲ καὶ ἀμαυρούμενα, ἀλλὰ παλιμψυῇ κατὰ τὴν ὕδραν γινόμενα, φιλοδοξία τις ἄκαιρος καὶ τὸ πρὸς βασιλεῖς ἀνθαμιλλᾶσθαι, οἷς τὸ κλέος πολὺ καὶ τὰ σχοινίσματα οὐκ ἀπὸ θαλάσσης μόνον ἕως θαλάσσης ὑφαπλούμενα πρὶν παρετέτατο, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐφ' ὧν ὀρισμάτων μέχρι τῶν ἱσπερίων διεικνέτο στηλῶν. Οὐκοῦν καὶ τὸ σκέμμα τῷ τῶν Ἱεροσολύμων ῥιγί Ἀμερίῳ κοινωσάμενος, κακείνον εὐρὺν οὐκ ἀποπεμπόμενον τὸ ἐννόημα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συλλαβέσθαι οἱ τοῦ ἐγγειρέματος ὑπισχνόμενον,

Hier. Wolfi notæ.

(95) Κοινὸν ἐκείνοις βαλάντιον. Puto Choniatem de latrocinii societate et partitione manubiarum loqui.

(96) Τοῖς πῆχεσι μετρών τὸ εὐδαίμον. Alludit ad dimensiones agrorum, limitibus exundatione

Nili confusis, unde quidam censent geometriam ortum habuisse.

(97) Ἐντράνοις, Τρανῆς et τρανὸς usitata sunt, sed ἐντρανος alibi me legere non memini.

στόλον καταρτίσει βαρὺν κατὰ τοῦ Ταμιάθου εἰς νῆας μακρὰς διακοσίας καὶ ἔτι πρὸς ἀριθμούμενον, ἐν αἷς κατελέγοντο δέκα μὲν αἱ ἀπὸ τῆς Ἐπιδάμου ἀναχθεῖσαι, ἕξ δὲ ταχυναντοῦσαι ἅπασιν, ἃς ἐπλήρουν οἱ ἐύδοοις. ἀναδείκνυσι δὲ νύαρχον τὸν μέγαν δοῦκαν τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον. Ἀπὸ δὲ τούτων τῶν τριτρίων ἐξήκοντα τῷ Μαυροζούμῃ παραδούς θεοδώρῳ πρὸς τὸν ῥήγα ἐξέπεμψε, προκαταγγελοῦντα μὲν καὶ τὴν ὅσον οὐδέπω τοῦ λοιποῦ στόλου ἀναγωγὴν καὶ τὴν ἐκεῖσε τοῦ Κοντοστέφανου ἄφιξιν, διαναστήτονα δὲ κἀνεῖνον ὡς εἴη ἐτοιμασάμενος τὰ πρὸς τὴν ἐξοδὸν, ἅμα δ' ἀποκομίσοντά οἱ καὶ τὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἱππέων ὀψώνια, ὅσοι συνεκστρατεύειν ἔμελλον τῷ ῥηγὶ συνεφαπτομένῳ τοῦ πολέμου καὶ κατ' Αἰγυπτίων τιθεμένῳ τὴν κίνησιν, [P. 105] καὶ ὧν ὁ στόλος ὁ Ῥωμαϊκὸς συγκεκρότητο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κοντοστέφανος ἐξείσιν (ἦγε δὲ τότε ὀγδόην μὴν ὁ Ἰούλιος), καὶ δὴ πρὸς τὸ Μελίβοτον καταχεῖς, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκείσε ἀφικμένου θεατοῦ τοῦ στόλου τὰ πρὸς τὸ ἔργον ὑφηγηθεῖς, μετὰ δύο ἡμέρας ἀνάγεται, καὶ κατάγεται εἰς τὰ Κοῖλα, ταῦτα δὴ τὰ περὶ Σηστόν τε καὶ Ἀβυδὸν, καὶ ἐντιθῇσι ταῖς τριτρίεσι τὸ ἐκ Ῥωμαϊκῶν καὶ ἔθνικῶν ἱλῶν ἀποκριθὲν καὶ παραδοθέν οἱ στρατεύματι. Τὸ δ' ἐντεῦθεν, ὡς ἔν τῷ πνεύματι φρονεῖν καὶ οὐρῶν τὰ πρυμνήσια λύσας καὶ τὰ ἱστία διαπετίσας τὴν ἐς Κύπρον παρανελέετο κόλυσθον. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν τοῦτον ἕξ ἐγκύρσας ναυσὶν ἃς ὁ τῆς Αἰγύπτου ἀμειβρὰς ἐπεπόμφει πρὸς κατασκόπησιν, τὰς μὲν δύο συλλαδῶν εἶχεν· αἱ δ' ἄλλαι, αἱ καὶ μὴ ἀγχώμαζα τὸν πλοῦν ἐτίθεντο, καταταχίσασαι διαδιδράσκουσιν.

ς Προσωκαίλας δὲ τῇ Κύπρῳ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ παρίστανται τῷ ῥηγὶ, καὶ πυνθίνεται πρὸς ὅτῳ ἔχει τὸν νοῦν ἐκεῖνος, καὶ εἰ προσημενεῖ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἢ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων βαδιεῖται οὗτος. Ὁ δὲ ῥήξ κατὰ τὸν Ἐπιμηθέα, ὅτ' ὁ μὲν μέλειν οὐκ εἶναι φασὶ τὸ δὲ μεταμῆλιν, καὶ μάλα τὴν καρδίαν μέστην ἐπλήττετο, ὅτι συναρξέειν ὅλως βασιλεῖ κατένευσεν ἢ γοῦν ἐπώτρυνε τὴν κατ' Αἰγυπτίων μελετῶντα κίνησιν. Τῷ τοι καὶ ἀναβαλλομένῳ ἐφκει καὶ σκεπτομένῳ πολλάκις τὸ ποιητέον. Ὅψθ' οὖν σημαίνει τῷ Ἀνδρονίκῳ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἵεσθαι, ὡς ἐκείσε συνελθόντες συνδιασκέψωνται ἀμφοτέρωι δ' κοινῶς διαπράξονται. Εἶχε τοίνυν ἡ μὲν Παλαιστίνη τὸν Κοντοστέφανον, τὸν δ' Ἀμέριγον αὖθις ἡ μέλλουσα καὶ ὁ μετὰμελος πολὺς ἐγκείμενος ὑπέτρεπε τὴν ψυχὴν. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς (98), οὐδὲν ἥττον ἐπὶ πᾶσι καὶ τὴν τῶν οἰκειῶν στρατευμάτων προὔχλαλετο συλλογὴν Ἀνδρόνικος δ' ἐπὶ τούτοις ἤχθετο μὲν τοῦ καιροῦ τήν ἄλλως ἐκμετρούμενου, ὅπερ οὐκ ἦν εἰσαυθὺς ἐπιλαδίσθαι ὡς μὴ δὲ κομῶντος ἐξόπισθεν· ὑπέθραττε δ' αὐτὸν πλειόνως ὁ τοῦ ναυτικοῦ πληρώματος ὀψωνιασμός διανεμῆς ἐνχλούμενος. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τριῶν μηνῶν τῷ στόλῳ σιτηρέσιον ἐπεμέτρησεν ἐκ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἀρξάμενος· ἦν δὲ τότε λήγων ὁ Σεπτέμβριος. Ἐπὶ δ' ἐδόκει ἀπαίρειν, τὴν διὰ ξηρὰς πορεῖαν ὁ ῥήξ τοῦ θαλάττου προτιθῇσι πλοῦ, καὶ Ἀνδρονίκῳ οὕτως· ποιεῖν ὑποτίθῃσι, φάσκων ὑμμερεστέραν εἶδέναι ταύτην πολλῶ καὶ ἀπαθιστέραν τῷ ἱλομένῳ, καὶ ὡς ἐσεῖται ἅμα οὕτως σφίσι

A Contostephanum jamjam adfore prænuntiaret, atque eum hortaretur ut ipse expeditionem maturaret; simul etiam Hierosolymitanis equilibus, qui regem in Ægyptum secuturi essent, stipendia afferret. Non multo post, viii die mensis Julii, Contostephanus ad Melibotum appulit, ubi ab imperatore, qui classis spectandæ gratia aderat, quæ in rem fore viderentur edoctus, biduo post Cæla, quæ circa Sestum et Abydum sunt, pervenit, et Romanas auxiliaresque copias sibi assignatas triremibus imponit. Inde dum secundis ventris Cyprum versus navigat, in sex speculatricis naves ab Ægypti Amera missas incidit; quarum duabus captis, quatuor reliquæ ominis accelerato cursu evaserunt.

B 6. Ad Cyprum appulsus regi suum adventum nuntiat, illiusque sententiam exquirat, utrum ipse in Cyprum venire an se Hierosolyma ire malit? At rex Epimethei more, quem post factum deliberare aiunt, cum plane pœnituisse quod se imperatori opem laturum promisisset atque ejus Ægyptiacam expeditionem approbasset, magnopere 210 agebatur. Proinde rem procrastinat, ac subinde quid agendum sit deliberat. Tandem Andronicum Hierosolyma accersit, ut ibi in commune consulant. Quo cum Andronicus venisset, Ameripus denuo cunctatur, et pœnitentia vehementer æstuans aliud atque aliud excusat, suarumque legionum convocationem causatur. Andronicus eam moram tum ob irrecuperabilis occasionis neglectum, tum vero propter frustra insumpta in classem stipendia ægre ferebat, quæ imperator ad tres menses duntaxat numerarat, ab Augusto auspicatus, cum September tum exiret. Cum autem rex terrestre iter tum ut commodius et tutius navigationi præulisset, tum quod obiter Tunium et Tenebium pagos aditu faciles et in planitie sitos, quorum habitatores Christiani plerique nominis Ægypti Ameræ parent, occupare liceret, Andronicus regis consilium sequitur. Interjecto itinere citra molestiam confecto, et castellis quæ diximus, quod justo præsidio 211 non munita erant, in deditionem acceptis, pergunt; et cum classe, quæ jam ad Tamia-thum appulerat, congressi Sarracenos urbe effusos intrepida acie sic exceperunt, ut cum clamore et

Hier. Wolfii notæ.

(98) Πάτροκλον πρόφασιν προτιθεῖς. Vide Erasmi Chiliadem; quanquam haud scio an ad Homerium Achillem alludatur, qui sævitiae suæ Patrocli cædem prætexebat, cum hosti mortem depre-

canti respondet:

Κάθανε καὶ Πάτροκλος ὁ τις σὺ πολλῶ ἀμείνων.
Οἰκίδις ἐπὶ Πατρόκλου τοῦ τοῦ ἀνδρείου ἀντιπάλου.

tumultu, vix aspectu Romanorum tolerato, intra portas refugerent. Id ea die factum qua et triremes Nilum sunt ingressæ, et rex pedes eodem venit. Postridie Sarraceni denuo convenerunt, cum Romanis in campo sinuoso et leniter ad murum inflexo dimicaturi. Sed ne tum quidem eis restiterunt. Nam ita pugnabant, ut paulum a portis progressi nusquam a munitionibus discederent. Romanis autem irruentibus, salutem fuga quærere contenti in portas irruunt, suam phalangem hostibus opponere non ausi. Id per dies complures factum. Quod eo pertinebat, ut res ostendit, ut Romani vana spe inflati tempus tererent. ¶ Aliquando post Andronicus muros ferire arietibus non sine labore et periculo cœpit. Nam Barbari eos qui machinas admovebant, superne jaciendo et telis grandinis in modum ingerendis ab opere depellebant, alique comminiscabantur ad mœnium defensionem. Nihilominus partem muri dejecit, in quo celebris ædes Dei Genetricis exstructa erat. Nam ibi narrabant cives Virginem Matrem cum sponso Josepho fugam stitisse, cum sanguinari Herodis metu in Ægyptum fugerent. Proinde Sarraceni Romanos irridebant et Andronicum insectabantur, quod ædi non peperisset in qua Christiani Deo preces offerrent et vota exsolverent et sua mysteria peragerent. Sed cum ne sic quidem quidquam ex sententia succederet, majore impetu hostes invadendos ratus regem adiit, vehementer instans ut et ipsi suis productis copiis urbem corona cingerent et si res facultatem haberet scalis admotis conscenderent. Is vero etsi institutum et prudentiam Andronici collaudabat, tamen salutare Christi sepulcrum testatus se eam rem prius aggressurum esse negavit quam lignæ ¶ turres fabricarentur, quas mœnibus admovent. Jussitque palmas suburbani agri in eum usum succidi. Quod cum factum esset, turres nihilo magis exstruebantur ob regis procrastinationem et tergiversationem. Ea re tristis Andronicus exercitum miserabatur jam commeatu destitutum et fame periclitantem. Nam alii ne obolum quidem ad emenda cibaria habebant; alii indignabantur quod peculiare forum non habentes a frumentatoribus regis magna pecunia parum impetrarent. Et militiæ tempus jam pridem elapsum querelas et molestias militum augebat. In primis tamen inanis et irritæ obsidionis ultra dies quinquaginta prorogata pangebatur. Cum autem nihil per imperatoris litteras agere liceret nisi quod regi placuisset, illius sententiam exspectavit. Sed cum reipsa comperisset eum nihil æqui animo agitare neque quidquam opis afferre, exercitum vero in multis ærumnis et periculis versari videret, quippe fame urgente, ut ¶ nonnulli cibus inusitatis uterentur, omnes vero radicibus et palmarum comis elixis vescerentur, accedebat fama parum secunda, a sultano Ægypti et orientalibus Arabibus jamjam auxilia submissum iri, et magna pecunia conductos equites Assyrios in propinquo esse. Mortuo non in aurem insusurrandum ratus, contempto Latinorum

Ἀ ἐξ ἐφόδου καὶ πάρα γον ὁδοῦ παραστήσασθαι τὸ Τούνιον τε καὶ τὸ Τενέσιον. Τὰ δὲ ἐστὶ καμύδρια τῆς Αἰγύπτου ἀμνηρᾷ καθυπεύκοντα, οὐ δυσπρόσοδα οὐδὲ δυσέμβολα, ἀλλ' ἐφ' ὑπείρου κείμενα πεδίου, καὶ τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων ἔχοντα γνωρίζομένους ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὡς ἀγαθῇ γούν τῇ παρριφάσει τοῦ ῥηγὸς πεισθεὶς Ἀνδρόνικος, ἦν ἥρεϊτο οὗτος, ἐτράπετο. Τὴν δ' ἐν τῷ μεταξὺ πορείαν ἀλύπως ἀνύσαντες, οἷς εἴπομεν φρουρίοις προσέβαλον, καὶ ὁμολόγως αὐτὰ χειρωσάμενοι, ὅτι μὴδ' εἶχον ἐνδοθεν ἀξιόμαχον δύναμιν καὶ χεῖρα ἱκανὴν εἰς ἀντίπαλον μοῖραν χωρεῖν, τοῦ πρόσω εἶχοντο. Καὶ δὴ τῷ στόλῳ συμμίζαντες ἤδη τὰς κώπας ἐπὶ τοῦ Ταμιάθου σχάσαντι καὶ ἐφορμῶντι, τοῖς πρὸ τῆς πόλεως εὐθὺς ἐκχυθεῖσι καὶ μεθ' ὅπλων ἐποφθεῖσι Σαρακηνοῖς συμμίσγυνται. Οὕτω δ' ἐξέπληξαν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι καὶ διετάραξαν τῷ ἀποτομήτῃ τῆς ἀντιτάξεως ὡς σὺν βοῇ τε καὶ ταραχῇ συνωθηθῆναι εἰσω πυλῶν, μὴδὲ καθαρῶς ἀντιβλέψαι σφίσιν ὑπενεγκόντας. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτω τῆς ἡμέρας ἐκείνης πέπρακται, καθ' ἣν αἱ μὲν τριήρεις τῷ Νεῖλῳ προσώκωκλαν, ὁ δὲ ῥῆξ περὶ παρεγένετο. τῇ δ' ὁστεραῖα πάλιν οἱ Σαρακηνοὶ συμπλακησόμενοι Ῥωμαίοις συνεληλύθησαν κατὰ τὸ πρὸ τῆς πόλεως κολπῶδες πεδῖον καὶ ἐπικαμπὲς ἡρέμα περὶ τὸ τεῖχος. Πλὴν οὐδὲ τότε Ῥωμαίους ὑπέστησαν. Τῶν γὰρ πυλῶν ὅσον ἀποσχόντες βραχὺ καὶ μηδαμῇ τοῦ προτειχίσματος ἀφιστάμενοι, οὕτω διετίθουν τὸν πόλεμον. ὥς δ' ἐπ' αὐτοὺς ὤρμηντο Ῥωμαῖοι μόνον τὸ παθεῖν κακῶς φυλαττόμενοι ἐνέκλινον εἰς φυγὴν καὶ διὰ τῶν πυλῶν εἰσερχόντο, μὴ εὐθύωρον ἄγειν εἰς τοὺς πολέμιους τὴν ἑαυτῶν ἀποθάρβρυντες φάλαγγα· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγίνετο. Πν δὲ ἡ στρατηγία αὕτη μὴδὲν ἄλλο δυνάμεν, ὡς δέδεικται, ἡ Ῥωμαίους κατασφίξεσθαι, ὅπως εἰκῇ χρονοτριβῶσιν, ἐλπίσι μὴ περινομέναις ὑποσυνώμενοι. Ἀμέλει τοι τὰς ἐλπεόλεις ἐς νέωτα προσαγαγὼν ὁ Ἀνδρόνικος οὐκ ἄμογητὶ καὶ ἀκινδύνως τὸ τεῖχος ἐτυπτεν· οἱ γὰρ βάρβαροι τοὺς διαπειρωμένους τῶν μηχανημάτων ἑβζλλον ὑψόθεν καὶ τοῦ ἔργου ἀπεκώλυον, βέλη τε νιφάδων ἀφείντες πυκνότερα καὶ ἀντεπινοοῦντες τὰ τῷ τείχει σωτήρια. Ἰσχυσε δὲ καὶ οὕτω κόρησιν καταρεῖψαι τεύχους, ἐφ' οὗ κηῶδες ἱδρυτο τέμενος τῇ θεομήτορι ἀνακείμενον. Ἡδετο δὲ τοῖς ἀστοῖς ἐκεῖ που παύσασθαι τοῦ πλάνου τὴν μητροπάρθενον σύναμα Ἰωσήφ τῷ μνήστορι, ὁπότε εἰς Αἴγυπτον ὤρμηντο τὸν παιδοφόνον Ἡρώδην ἐκκλίνοντες. Οἱ τοίνυν Σαρακηνοὶ ἀπίσκαυτον ἐς Ῥωμαίους, καὶ ὕδρεσιν Ἀνδρόνικον ἐπλυνον οἷα μὴ φειδόμενον νεῶ καθ' οὐπὲρ ἐκκλησιάζοντες τὸ χριστιάνουμον τὰ οἰκεῖα τελοῦνται μυστήρια, πῇ μὲν προσευκτήρια, πῇ δὲ καὶ χαριστήρια ᾄδοντες. Ὡς δὲ οὐδ' οὕτω τὰ κατὰ νοῦν Ἀνδρόνικος ἐξεπέραινε, διὰ προσβολῆς ἰσχυροτέρως ἔγνω πειράσασθαι τῶν ἐντός. Καὶ δὴ τῷ ῥηγὶ πρὸς λόγους ἐλθὼν ἐνῆγε κακείνον, πολὺς ἐγκείμενος, ἐξαγαγεῖν τὴν στρατιάν καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν διαλαβεῖν, κἄν εἰ προχωροῖ τὰ τοῦ ἔργου, καὶ κλίμαξιν χρῆσασθαι καὶ τοὺς ἀναβρίχωμένους διαφεῖναι. Ὁ δὲ ἐπῆνε μὲν τὰ λεγόμενα καὶ τῶν εὐμεθέδων βουλευμάτων ἀπεθείαζε

τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ ἄλλως δὲ τῷ πράγματι ἐγχει-
 ρήσιν διεβεβαιοῦτο καὶ διετείνετο, τὸν τοῦ Χριστοῦ
 τάφον εἰς ὄρκον παραλαμβάνων, εἰ μὴ πρότερον
 πύργοι τεκτονιθῇσονται ξύλινοι καὶ τούτους ἐπιστή-
 σει τοῖς τείχεσι. Καὶ ταῦτα λέγων ἐπέτατε τοὺς τῇ
 πόλει παραπεφυκότας φοίνικας καθαιρεῖν καὶ εἰς πύ-
 γων ἀποξέειν ὑψώματα. Οἱ μὲν οὖν εὐσφείς καὶ ἀκρό-
 κομοὶ φοίνικας ἀπετέμνοντο, καὶ τὰ ἄλση τῶν δένδρων
 ἀπεκενοῦτο, ἐψιλοῦτο ἅπας παράδεισος, τὰ δὲ
 τῶν πύργων δοκανώματα καὶ ἡ τούτων ἀρμογή καὶ
 ἀπάρτισις ἐξεπεραίνετο οὐδαμοῦ· ὁ γὰρ ῥῆξ ἐς ἡλίου
 μακροὺς ἀπετίθει τὸ γενησόμενον ἐς αὔριον καὶ πῶς
 ἀναβαλλόμενος, μὴδὲ τὰ δεδογμένα πληρῶν. Ταῦτα δ'
 ὁρῶν Ἀνδρόνικος ἔχθετο μὲν, ὃ λειπόμενον ἦν, καὶ
 καταψέτειρε τὴν στρατιὰν σιτίων ἥδη [P. 107] στα-
 νίζουσιν καὶ λιμῷ θανεῖν κινδυνεύουσιν, καὶ τοὺς
 μὲν μὴδ' ὁδοῦ εὐποροῦντας ὡς ἔχοιεν τὰ πρὸς τὸ
 ζῆν ἐξωνοῦμενοι, τοὺς δὲ δυσχεραίνοντας ὡς οἰκείαν
 μὴ ἔχοντες ἀγορὰν, πλείστα τοῖς ἐπὶ τῆς σιτηγίας
 κατατιθέμενοι τοῦ ῥηγὸς, ὀλίγων τῷ πόρου τῶν πρὸς
 ἐστίαι. Καὶ ὁ συντεθειμένος δὲ χρόνος τῇ στρα-
 τηῇ πάλαι ἐκμετρηθεὶς σχηλαίνετο ἐπολεῖ καὶ δυσχο-
 ρεῖν, πρὸ δὲ πάντων ἡ κενὴ καὶ ἀνόνητος προσεδόξα,
 ἡμέρας ὑπερβάσα πεντήκοντα. Εἰς ἑτέραν δὲ μὴ
 ἔχων ἀπειθεῖν ἐργασίαν, ὅτι μὴδὲ εἶων αὐτὸν τὰ τοῦ
 βασιλέως γράμματα ὅλως ἐγχειρεῖν ἢ μὴ εἴη ἀσπά-
 σια τῷ ῥηγί, καθῆστο παραδοκῶν τὸ ἀπὸ τοῦ ῥηγὸς
 ἐνδόσιμον. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν τι χρηστὸν οὐδὲ μέτριον ἐκ
 τῶν πρᾶττομένων κατελάμβανε τὴν ἄνδρα διανοοῦμε-
 νον μήτε μὴν προσλαμβάνοντα καὶ συμμογοῦντα, καὶ
 εἰς δεινὰ δὲ καὶ ἀμήχανα πολλὰ ἐμπεπτωκέναι τὴν
 στρατιὰν ὁρῶν κινδυνεύουσιν, οἷα τοῦ λιμοῦ ἐπιβό-
 λοντος καὶ δεινῶς ἐπιβοσκομένου, ὡς ἀπεσθαι τῶν
 ἀπηγορευμένων σιτίων τινὰς, πάντας δ' ὁμῶς ῥίζο-
 φαγεῖν καὶ τὰς τῶν φοινίκων δρέπεσθαι κόμας καὶ
 δεῖπνον ἔψοντας παρατίθεσθαι, οὐκ ἀγαθαὶ δὲ καὶ
 εὔμαι προσέβαλλον, ὅσον οὕτω ξενολογίαν τοῖς πο-
 λιόρκοις ἀφίξεσθαι ἐκ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰ-
 γύπτου καὶ τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίον Ἀράβων, καὶ
 Ἀσσυρίαν δὲ ἵππον ἐωνημένην πολλὴν ἀγχιστα εἶναι,
 ἔφεις πρὸς οὓς νεκρῷ διαλέγεσθαι καὶ τὴν Λατινικὴν
 ἐξουθενώσας κόρυζαν ἐκπαυδοῦσθαι καὶ μόνος τὴν
 τοῦ πολέμου κέκριεν ἀμιλλαν. Ἐκκλησιάσας τοῖνον
 τὴν στρατιὰν, « καὶ τὸ ἐνθάδε, » φησὶν, « ἐπὶ πολὺ
 μένειν ἀνιπρὸν, καὶ τὸ μὴδὲν τι δεδρακότας κακόν,
 καὶ ὧν ἐπλήθομεν, χερσὶν ἐπανηκέναι κεναῖς
 αἵσχιστον· χεῖρον δ' ἀμφοῖν τούτων καὶ μὴ νῦν διοι-
 κουμένων ἀντικρυς ἔργον τὸ πείθεσθαι ἀνδρὶ οὐχ
 ὅπως κατ' οὐδὲν ξυγκειμένῳ τὴν γνώμην Ῥωμαίοις,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν οὐκ οὐκ διακειμένῳ ἔμεινον. Οὐ
 συνίετε ὅπως ὁ ῥῆξ τὸν οἰκεῖον χάρακα τοῦ ἡμετέρου
 βαλὼν ἀποθεν πρόεισιν οὐδ' ὅλως ἐκαῖθεν ὁ συναγω-
 νιστής, ὁ σύμμαχος, καθάπερ εἰς ἑόρτιον ἀνεσιν παρ'
 ἡμῶν καὶ θεατῆς προσληφθεὶς, οὐκ ἐργάτης Ἀρεῶς
 ἔργων ; οὐχ οὕτω καὶ οὗτοι δρωσιν οἱ ἀντίπαλοι,
 ὅτε τὴν μάχην ὑπέθωνται, οὐδὲ μαχοῦμενοι ἐξίσαι
 τῶν πυλῶν, ὥστε τὸ ἀπὸ τοῦδε τοῦτό μοι ἔπαισι δεδιέναι, μὴ οὐδὲν χρηστὸν κατωρθώκοις ἀπώμεν,
 ἀλλ' εἴ πως οὐχ ἱκανοὶ ἐσόμεθα τὰς ἡμετέρας ἐκωῶσαι ψυχάς. Ἄλλ' οὐδ' ἐκεῖνό μοι διὰ μελέτης καὶ
 σκέψεως, ὅπως σὺν ἡμῖν μαχεῖται ὁ ῥῆξ, ἀλλ' ὅπως τὰς αὐτοῦ δολοφροσύνας διαδράντες, οὐκ ἐγκρυφιδ-

A fastu vel solus belli fortunam experiri decrevit.
 Convocatoque exercitu ad hunc modum disseruit :
 « Et hic diu commorari molestum est ; et nulla
 clade iis illata quos oppugnatum ivimus, ac vacuis
 reverti manibus turpissimum. Utroque vero pejus
 est summæque dementiæ, parere viro a Romanorum
 commodis prorsus abhorrenti et nihilo melius erga
 nos affecto quam ipsi hostes. Non videtis ut rex
 vallum longe a nostro communierit, neque inde
 prodeat, socius et confœderatus noster, non secus
 ac si ad festum et spectaculum invitatus esset, non
 autem belli societatem nobiscum coisset ? nonne
 idem et hostes nostri faciunt, cum dilata pugna
 intra mœnia se continent ? itaque vereri mihi subit
 ne non modo rebus infectis discedamus, sed ne
 vitam quidem nostram tueri possimus. Neque mihi
 curæ 215 est an rex opem nobis ferat, sed illud,
 quo pacto dolos ejus effugiamus qui suas insidias jam
 ne dissimulare quidem studet ac imminente peri-
 culo evitato incolumes hinc discedamus. Fortasse
 nunc Ægyptii nova medicamenta invenerunt, vete-
 ribus illis efficaciora, quibus non modo animi tri-
 stitia pellatur, ut illo Helenæ a Thoni uxore dato,
 sed fortes etiam viri effeminentur. Hujusmodi
 poculo Amerigus ad ebrietatem hausto in diutur-
 num veternum incidisse videtur, ignavoque otio
 abjectis et neglectis armis torpescere, aut potius
 pecunia infectus mutasse animum et auro obiura-
 tis auribus obsurdisse. Nunc inane fœdus est
 quod cum imperatore icit ; quem verbis duntaxat
 colit, animo ab eo abhorrens. Nos vero tantis malis
 circumventi et fame et bello absumemur. Romani
 frustra virtute gloriantur : res a nobis præclare
 gestæ interciderunt. Præstitisset 216 nos nun-
 quam per tanta maria portus hos intrasse, quam
 infectis rebus discedere hinc. Nunc albis velis,
 qualia Byzantio tulimus, redire non licebit, sed
 fuscis naves operiemus ob ignominie labem. Ve-
 rum nos, commilitones, sive populares sive pere-
 grini, sejuncti a Palæstinis equitibus, hominibus
 superbia elatis et perfidia, barbaros invadamus,
 mœnia oppugnemus, certatim oppidum hoc capia-
 mus, itaque contendamus, quasi hostium divitiis
 jamjam potituri. Si mœnibus muniti sunt barbari
 et ex superiore loco tela conjiciunt, sunt nobis in-
 gontes clypei, quos instar turrium opponamus, non
 telis modo et gladiis impervii, sed tormentorum etiam
 ictibus inviolabiles. Quod si officio fungi vultis, me se-
 quimini, paratum una vobiscum perpeti quidquid
 sors dederit. Neque enim committam ut quisquam
 dicat Andronicum solertem esse ad verba facienda
 et acuendos militum animos, sed ducem ignavum
 et ulciscendi hostis rudem. Imo et in prima acie
 stabo, ut decebit, et extremum agmen claudam,
 ubi 217 oportuerit. Deus consilia nostra fortunet,
 et calamitates in hostium capita vertat. »

ζοντος ἤδη μήτε μὴν παραπετάσματος συσκιάζοντος τὰ ἐνδόμυχα, ἀπείρατοι κακῶν ἐνθένδε ἀπάφωμεν, τὸν ἐν ὀφθαλμοῖς διακρουσάμενον κίνδυνον. Τάχα καὶ νῦν Αἰγυπτίοις προσεξέυρηται φάρμακα τῶν πάλαι παρ αὐτοῖς ἰσχυρότερα ἢ καὶ μὴ κοιμίζειν μόνον λύπας ἔχουσι καὶ τὸ δεδηγμένον τῆς ψυχῆς ἀπροσδοκῆτος διαιτῆν διαχύσειν, ὡς ἐκεῖνο πρῶτον τὸ φάρμακον δὲ δεδῶκε τῇ Λακαίνῃ, θῶνου παράκοιτις νηπενθές, κακῶν ἀπάντων ἐπίληθες, ἀλλὰ καὶ πολεμικοὺς ἄνδρας ἐκθελύνειν καὶ ποιεῖν [108] ἀλκῆς ἐπιλήσμονας. Καὶ τοῦτων, οἶμαι, τῶν φαρμάκων Ἀμερίγῳ προὔτειναν σκύφον Αἰγύπτιοι, καὶ γοητευθεῖς, ὡς ἔοικε, τῷ ποτῷ καὶ μετασχὼν ἐς μέθην τῆς κύλικος πρὸς κάρον ἀποδεδόχμωται χρόνιον. Τῷ τοι παρὰ πάσσαλον μὲν αὐτῷ ἡ ἀσπίς, τὸ δὲ ξίφος καθυπνώττει τῷ κουλεῷ, ἐπὶ δὲ σκυρωτῆρος τὸ δόρυ πέπηγεν. Ἡ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, ἀργύρῳ δὲ φαρμαχθεὶς τὰς φρένας ἡλλοίωται καὶ χρυσῷ τὰ ὦτα βέδυσται, καὶ τούτῳ κνήμενος πρὸς τὸ δυσήκοον μετεσκεύασται. Καὶ νῦν φρουδοὶ μὲν αἱ ξυνθῆκαι ἄς ὑπὲρ τοῦ συμμάχῃσιν Ῥωμαίοις βασιλεῖ δέδωκε, χεῖλεσι μύνοις ἐκείνων τιμῶν, τῇ δὲ καρδίᾳ πόρῳ φερόμενος· ἡμεῖς δὲ τηλίκους δεινοὺς περιστοιχίζομεθα, εἴγε πόλεμος ὁμοῦ καὶ λιμὸς ἡμᾶς δαπανᾷ, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐφ' ἡμῖν αὐχέματα οἴχεται, τὰ δὲ λαμπρὰ τῶν κατορθωμάτων ἑφάντῳται. Κρεῖσσον ἦν μὴ ὁρμοὶς τοῖς ἐνταῦθα προσχεῖν, διαμμετρηκότας πελάγη ἄχανῃ καὶ ἀόριστα, ἢ ἀπράκτους ἀπιέναι κατάραντας, ὡς νῦν γε οὐχ ἱστίους λευκοὺς τὰς ναῦς πετεῶσαι ἡμῖν, ὡς οἶμαι, γενήσεται, ὁποῖος ἐκ Βυζαντίδος ἀνέχθημεν, ἀλλὰ φαιοὺς ἀτεχνῶς διὰ τὸ τῆς αἰσχύνης μελάνωμα. Ἀλλ' ἄνδρες ὁμογενεῖς καὶ συστρατιῶται, καὶ ὅσον ἐνταυθοὶ ξενικόν, ἀποκριθέντες τῶν Παλαιστίνηςθεν ἱπποτῶν τῶν γαύρων τούτων καὶ ὑψυχένων καὶ Ῥωμαίοις ὡς ἔδειξαν ἀπίστων προσβάλλωμεν τοῖς βαρβάροις, τειχομαχίαν στησώμεθα, ἀγωνισώμεθα ὡς τὸ πόλισμα τοῦτο ληψόμεθα, καὶ ὡς ἤδη ἔχοντες ἐν χερσὶ τὸν ἔνδον πλοῦτον ἀμιλληθώμεν. Εἰ τεῖχος τοῖς βαρβάροις τὸ πρόβλημα καὶ ἀφ' ὕψους τῶν ἀμυντηρίων ἡ ἀφεςις, ἀλλ' εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἀσπίδες, αἱ οὐκ ἀνδράσι βδελύσσονται ἀνέχονται (ὑπὲρ γὰρ τὸ σάκος εἰσὶ τὸ Αἰάντειον ἐκεῖνο τὸ ἐπαδόειον) ἀλλ' ὡς πύργοι ἀντιπροδέδληνται, οὐ μόνον ἀτίνακτοι βίβουσι καὶ τοῖς ἀπὸ χειρῶν οὐτήμασιν ἀδιάρρηκτοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ μηχανῶν ἀφειμένων πάντων δόλπουθεν στεγανώτεροι. Ταύτας ἀντιστήσαντες ὡς πυργοδόραιοι, ὅλην τοῦ τεύχους καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ μαχομένων φροντίσωμεν. Εἰ δὲ δίκαια ποιεῖν αἰρεῖσθε, ὥρα μοι πείθεσθαι, ἔπειτα καὶ αὐτὸς ὃ τι ἂν δέη σὺν ὑμῖν ἀσμένως πείσομαι· μηδὲ γὰρ εἴη τινὰ ἐρεῖν ὡς Ἀνδρόνικος, ὑπαγαγέσθαι μὲν λόγοις, καὶ παραθῆξαι πρὸς Ἀρεᾶ ἱκανώτατος, ἀρχηγὸς δ' ἀχρεῖος μηδ' ἀποκρούσασθαι εἰδῶς τὸ πολέμιον. Ἀλλὰ τὸ τῆς ἐμῆς κόρυθος μέτωπον ὄφονται πρὸ ὑμῶν οἱ ἀντίμαχοι. Καὶ πρόμαχος ὢν, δέον οὕτω ποιεῖν, καὶ οὐραγὸς ἐσοίμην ὑμέτερος, εἰ καὶ τοῦτο δίδωσιν ὁ καιρὸς· Θεὸς δὲ περαινὸι τὰ βεβουλευμένα, καὶ τράποιτο πᾶν ἀπαίσιον κατὰ κεφαλῆς ὧν τὴν χώραν κείρομεν. »

7. Hæc locutus et ipse et cæteri dimissa con- A
cione arma ceperunt. Et sub tertiam diei horam
legiones instructas educit, primus ante omnem
exercitum incedens. At Sarraceni portas serris et
vectibus munitur, et machinis quibusdam ad eas
muniendas suspensis, de mœnibus nostros omni
telorum genere periebant, ut intra teli jactum ne-
mini accedere liceret. Sed Andronicus nihilominus
equo concitato hastam in portam dirigit, sagitta-
riis et cæteris omnibus strenuo sequentibus, et
classicis continenter canentibus, et tympanis re-
sonantibus, ut defensores urbis subito Romano-
rum impetu et tormentorum ictibus percellerentur.
Sed cum jam multis murorum partibus scalæ ad-
moverentur, rex eo nuntio perturbatus, quasi ipse
magno malo affectus aut fulmine ictus esset, diu
tacitus stetit. Ac vix tandem pulsa illa caligine,
consenso equo cum delectis cohortibus 218 ad
Romanum exercitum properat, monetque ne cum
iis pugnent qui jam pridem sibi nuntiarint se Ro-
manorum imperatori deditiōnem facturos. Ea ora-
tio militum manus torpedinis inatar alligavit et ab
urbe jamjam capiēda revocavit. Pacione vero a
rege facta, hostibus magis utili quam Romanis
honestâ, milites nulla ratione habita qualis ea pax
esset, sed mentione ejus duntaxat audita, redivit
cupidi nauticam petulantiam igni esse atrociorē
reipsa monstraverunt, ac tumultu tota castra com-
pleverunt. Nam et arietes injussu ducis incende-

ζ'. Ταῦτ' εἰπὼν αὐτὸς τε ὠπλίσατο, καὶ οἱ λοι-
ποὶ διαλυθέντες τοῦ συλλόγου τὰς πανοπλίας ἐνεδύ-
σαντο. Ἐπεὶ δὲ τότε ἤμαρ ἠύξανετο ὡς ἐς τρίτην
ῥῆν προβεβηκέναι καὶ τὰ τάγματα ἐξήσαν, ἄρας
ἐκείθεν προῆει σὺν κόσμῳ, τοῦ παντὸς προαφειστώ-
στρατεύματος. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τὰς πύλας διαλα-
βόντες κλεῖσι καὶ ὀχεύσι, καὶ τινα προπετάσαντες
μηχανήματα τούτων ἐρύματα, ἔμενον ἐπὶ τῶν τει-
χῶν, παντοίοις ὅπλοις τοὺς ἐπιόντας ἀποκρούμενοι,
καὶ τὸν βέλους ἐντὸς ἅπαντα γῶρον τιθέντες ἀδιεξ-
όδευτον οἷς τε ἀπεσφενδόουν ἐκ τῶν ἐπαλξεων καὶ
οἷς ἐκ τόξων ἑφείσαν. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῶν [P.
109] ἐνδον ἀμυνομένων, αὐτὸς τε τὸν ἵππον ἐπαλά-
σας κατὰ τῆς πύλης Ἀνδρόνικος τὸ δόρυ ἵθυσε, καὶ
οἱ τοξόται καὶ ἅπας ἕτερος ἐνεργεῖς ἐδείκνυντο, αἱ
τε σάλπιγγες πυκνὰ ἐνεπνέοντο, τὸ παρακλητικόν
ἐς μάχην παρακελεύόμεναι, καὶ ἑδραυθήκει τὰ κύμα-
λα, ὡς τοὺς εἰς τὰ τεῖχη καὶ τὰς βάρεις ἐκπλαγῆναι
τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀθρόαν ἐμβολὴν καὶ ἐπέλευσιν καὶ
τὰ ἐκ παντοίων ὀργάνων ἀφέματα. Ἡδὲ δὲ τῶν κλιμά-
κων προσεχόμενων καὶ κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ τεύχους
ἐρεῖδομένων, ἡ τῶν γινομένων ἀγγελία καλεῖ τὸν ῥῆγα
διανταίναν πλεγγύν. Ὁ δὲ ὡς αὐτὸς τι μέγα κακὸν καὶ
ἀπράκλειτον πεπονθὼς, ἢ τὸ λογιζόμενον πρηστῆρι
παρakoπεῖς, ἐνδοῦ ἦν ἐφ' ἱκανόν. Μόλις δ' ἀνεγείνων
τοῦ ἱλίου, αἰτήσας ἵππον καὶ ἀναπηδήσας ἐφίστα-
ται τῷ Ῥωμαϊκῷ στρατεύματι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν
ἐπιλέκτων, καὶ τὰς ἀπάντων ἀντιόψας ὁρμὰς ὑπο-
τίθῃσι μὴ διαμάχεσθαι ἀνθρώποις πάλαι διπλεμῆ-

νυκτὶν αὐτῷ ὡς ἐκτουὺς ἀναιμωτὶ καὶ τὴν πόλιν βασιλεῖ παραδῶσουσιν. Καὶ ὁ μὲν λόγος οὗτος οἷά τις νάρκη τὰς Ῥωμαίων χεῖρας ἐπέδρασε καὶ ἐγγὺς ἦδη τοῦ πορθεῖν τὴν πόλιν γιγνημένων ἐπαυσε· αὐτὸς δὲ ὁ ῥῆξ ἐς συμβάσεις τραπόμενος ἀσπασίους μᾶλλον τοῖς ἐκ τῆς Ἀγῆρ ἢ Ῥωμαίους κυδαίνουσας τὰς ξυνηθείας εἰργάσατο. Οἱ δ' οὖν στρατιῶται μὴδ' ὅλως ὁποῖα τὰ τῆς εἰρήνης καταξέταναντες, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνην τὴν ταύτης ἀκοὴν νόστου μνησάμενοι, τὴν ναυτικὴν ἀπαιδευσίαν πράγμασιν αὐτοῖς καθυπεῖδειξαν δραστηκωτέραν πυρὸς, καὶ ἀταξίας εὐθὺς ἐνέπλησαν τὰ στρατόπεδα. Αἱ τε γὰρ ἐλεπόλεις ὑπ' αὐτῶν ἐπυρώθησαν γνώμης ἄτερ τοῦ στρατηγούτου, καὶ τὰς πλείστας ἀποφορτιστάμενοι τῶν ὀπλισμῶν πρὸς ταῖς κώπαις ἐγένοντο καὶ ἐπὶ πόντον ἔβλεψαν τὸν ἀτρώγετον, μανικώτερον εἰς τὰς ναῦς ἐφορμῶντες, μὴδὲ τὸ τοῦ καιροῦ δυσχεΐμερον καὶ τὸ τοῦ πλοῦς ἔξωρον ἐννοοῦντες· τετάρτην γὰρ ἦγεν ὁ Δεκέμβριος μῆν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὸν πολύνεων ἐκείνον στόλον καὶ τὴν ἐπὶ λιμένων μίαν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐκ τούτων αὖθις ἀναγωγὴν εἰς μύρια σκεδασθεῖσαν τμηματά, ἁλλων ἀγαπησάντων ἔτεφον πλοῦν καὶ πάντων πρὸς τὰς πατρίδας οἰακοστροφούντων τὰς ναῦς, ὡς μόλις ἐς ἔτι ναυλοχεῖσθαι τριήρεις, αἱ ἡμελλον ἀνακομῆσαι Ἀνδρόνικον, ὃ δὲ τὴν ἐπὶ Ἱεροσολύμων ἄμα τῷ ῥήγῃ τραπόμενος νάειθεν ἀρμυζόντως πρᾶπτεμφθεις τὸ Ἰκόνιον παραλλάξας, ἐς Βυζάντιον παρεγένετο. Τῶν δὲ πολλῶν ἐκείνων νηῶν αἱ μὲν ἀνέμων ἀντιπνοαῖς περιπεσοῦσαι κατέδυσαν αὐτανδρῶν, αἱ δὲ κλύδωνι θαλαττίῳ διασπαρείσαι· ὅψε καὶ ἕαρος ἐπιφαίνοντος τοῖς νεωσοίκαις τῆς πόλεως ἀπεδόθησαν. Οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν ἐπιβατῶν κενωθεῖσαι καθάπαξ ἐπιλαβομένων τῆς γῆς ὡς Χαρώνεια πορθημεῖα τοῖς τῶν κυμάτων διαύλοις ἀφείθησαν φέρεσθαι, ὡς βραχείας περιλειφθῆναι, βρασμὸν θαλάσσης καὶ ναυτῶν διαδράσας ἀμέλειαν. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ τὴν ἐς αὐτοὺς ὁδὸν τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἔδειξαν, ἀποδεδιαισταντες καὶ τὸν ἐσέπειτα πλοῦν ἀποτρέποντες πρέσβεις ἐς βασιλέα ἔστειλαν, καὶ δῶρα τὰ παρ' αὐτοῖς τιμώμενα ἐπέμψαν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκράτουν.

γ'. Ἦδη δὲ ὠδινούσης τῆς βασιλίδος καὶ τεκεῖν ἐγγιζούσης σισάρωτο μὲν τὸ ὄκημα καὶ διηυτρέπιστο ἀκριδῶς τὰ πρὸς τὴν κόρησιν τοῦ παιδὸς καὶ τὴν ὑποδοχὴν τῆς μητρός. Ὡς δὲ κατήπειγον αἱ Εἰλεῖθουαι, ὁ πορφύρεος δόμος εἶχεν ἐντὸς τῆν ἐπιτοκον. Ἦγωνία μὲν οὖν ἐπὶ τῇ γαμετῇ παρῶν βασιλεὺς, καὶ τὰς ὁδύνας ἐκούριζεν ὀπτανόμενος, τὸ κλέον δὲ τοῦ βλέμματος ἐχαρίζετο τῷ σκεπτομένῳ τοὺς ἀπέρτας καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν διαχαίνοντι· Ἐπεὶ δὲ τὸ τεχθὲν ἐξώλισθε τῆς νηδύος καὶ τὴν ἄρσεν καὶ τὴν τέχνην ἐδίδασκεν ὀλβιον καὶ μοιρηγενὲς καὶ τῆς πατρῴας ἀρχῆς διάδοχον, Θεῷ τε φωναὶ ἀπεδίδοντο χαριστήριοι καὶ ἅπας ἦν ἐν κρότοις καὶ χαρμοναῖς. Ἰππεξάριον δὲ τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέραν, ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων θαλιῶν εἰς τροφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὀνόμασεν, οὐχ ἀπλῶς τὴν κλησιν ἀπολεξάμενός, οὐδὲ τὸν παῖδα τιμῶν τῷ τοῦ τεκόντος τὸν γεγεννηκότα ἐκείνον ὀνόματι, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν προῤῥήματι πρὸς τὴν ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξανεχθέντι, ἥτις ἦν ἐς ὅσον ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ παραταθεῖη σειρά, τὸ δὲ προαγγέλλειμα αἶμα, ὃ τῆς συλλαβῆς διιστάμενον καὶ κατὰ στοιχεῖον ἀναλεγόμενον διὰ μὲν τοῦ Α σαφῶς ὑπέγραφε τὸν Ἀλέξιον, διὰ δὲ τοῦ Ι τὸν Ἰωάννην, διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς δύο γραμμάτων τὸν Μανουὴλ καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου πάλιν παραληφόμενον τὴν ἀρχήν.

A runt, et armis plerisque depositis in remos incubuerunt, furore quodam in naves irruentes, nihil hiberno tempore territi, ad navigationem minime apto: quartus enim Decembris dies tum agebatur. Tum videre licebat ingentem illam classem ex una statione in varias diffundi partes, aliis aliam viam sequentibus, dum suam quique patriam petunt, **219** ut vix sex naves superessent, quæ Andronicum domum reveherent. Is vero Hierosolyma cum rege profectus, atque cum justo comitatu Iconium prætervectus, Byzantium rediit. Ex multis autem illis navibus alias adversi venti una cum vectoribus demerserunt; aliæ fluctibus disjectæ verno tempore demum in navalia urbana sunt reductæ; neque paucæ ubi vectores ad terram pervexerant, fluctuum arbitrio sunt permixtæ. Ita perexiguæ vel maris æstum vel nautarum negligentiam evitarunt. Cæterum Saraceni Romanorum impressiones metuentes, eorumque navigationes in posterum præcavere cupientes, legatis et amplis muneribus ad imperatorem missis pacem firmanunt.

C 8. Cum autem imperatrix partui propinqua esset, deprompta et adornata est purpura ad puerum suscipiendum. Doloribus vero urgentibus, **220** ea in purpura collocata, adest et imperator, suaque præsentia conjugem solatur et sublevat, magis tamen in stellas et punctum edendi fetus animo intentus. Nato filio, quem astronomia docebat divitem fore atque unigenitum et paterni imperii successorem, Deo gratiæ agebantur, omnesque subditi plaudebant et lætabantur. Ipse vero imperator, ut diem natalem celebriorem redderet, cives honoratiores, uti moris erat, ramos gestantes convivii excepit, et puerum Alexium nominavit. Idque non temere, nec tam ut cum proavi sui nomine honoraret, quam propter oraculum, quo ei per ambages responsum fuerat seriem Comneniarum familiæ duraturam tantum, quot litteras nomen Aima, hoc est sanguis, complecteretur ac per **A** Alexius, per **I** Joannes, per **M** et **A** Manuel et filius ejus alter Alexius haud obscure significabantur. Cum puer ætate procederet et instar secundæ plantæ cresceret, aliud consilium capit imperator, **221** et iusjurandum de imperii successione a Maria filia et ejus marito Alexio Pannonio in filium transferre instituit. Proinde cum filio et civibus in amplissimo templo Genitricis Dei convenit, et per iusjurandum imperii successione in filium, ut putabat, translata, paulo post filiam ab Alexio sejun-

μόνον ἀναρσίως ἔχειν Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνεπιστρόφως ἀπειλῶν τε καὶ ἐντολῶν. Ματαλλοιοὶ τοίνυν τὰς ἐπ' αὐτοῖς ροπὰς βασιλεὺς, καὶ νῦν μὲν τοῦ κατὰ Κέρκυραν μεμνημένος ἐμπαροισλήματος, νῦν δ' ἄλλου πεῖραν λαμβάνων κακοῦ, αὖθις δ' ἑτέρου καὶ χειρόνος πανουργήματος τὴν ἐκείνου διαρρήπτιζοντος ψυχὴν, εἰς θυμὸν ἐρρόχθησε ὥσπερ ὑπὸ Καικίου ἢ ἀπαρκτίου ἄλμη καταγιδῶδες καὶ ἄγριον πνέοντος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τούτων ἀτοπήματα ὑπεραντλά οἱ ἐδέδοκτο, γράμματα ἐφοίτων κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν τὴν τῶν Βενετικῶν κατὰσχασιν ἐπιτείνοντα, καὶ τὴν ἡμέραν διασημαίνοντα καθ' ἣν ἔδει τοῦτο γενέσθαι καὶ τὰ ἐκείνων ἐσεῖσθαι δημόσια χρήματα. Ἐνστάσης οὖν τῆς προθεσμίας ἅπας συνελήπτο, καὶ τῶν κτημάτων ἐκείνοις τὰ μὲν εἶχε τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον ξυνενεχθέντα ὁπόθεν, τὰ πλείω δὲ οἱ τοπαρχοῦντες ἐξιδιώσαντο. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰς οἰκίσεις ἔχοντες Βενετικοί, καὶ τούτων μάλιστα οἱ μὴ γάμοις ὤμιληκότες, δρασμὸν βουλεύονται, καὶ ἐπειδὴ τοῖς νεωρίοις ἐνῶρμει τῆς πόλεως ναῦς τῶν τριαρμενίων, ἧς δὴ πολυχανδεστέραν ἢ μᾶλλον τὸ μεγεθος προφερεστέραν οὐ ποτε καιροῦ ναυλοχῆσαι [P. 112] ἐλέγετο, ταύτης νυκτὸς ἐπιθάντες τὰς τε ἀγκύρας ἀνίμηναν καὶ τὰ λαίφη τοῖς ἀνέμοις διαπετάσαντες ἀπενόστησαν. Κατεδίωξαν μὲν οὖν ὅπῃσι τούτων νῆες πυρφόροι καὶ τριήρεις βασιλικαὶ πλήρει ἀνδρῶν οἱ τοὺς ἑτεροστόμους πελέκεις ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχουσι. Καὶ προσήγγισαν μὲν τῷ πλοίῳ, οὐκ ἴσχυσαν δ' ὅ τι καὶ δράσαιεν, καὶ τοῦ πνεύματος μὲν τὴν νῆα ἐπείγοντος ὡς ἵπτασθαι δοκεῖν. οὐ ναυτίλλεσθαι, ἀπειπόντες δὲ μάλιστα πρὸς τὸ τῆς νῆος ὕψος ἀτεχνῶς ἀναβῆναι ἀέριον καὶ τὸ ἀπονειομένην τῶν ἐμπλεόντων. Καὶ τότε μὲν ἡ πατρίς Βενετία εἶχε τούτους εὐθυπλόησαντας· κατὰ δὲ τὸν ἐπιόντα ἐναιαυτὸν στόλον κρατύναντες τὰς νήσους ἐπῆρχοντο, ἐς δὲ τὴν Εὐβοίαν εἰσπλεῦσαντες ἐπολιόρκουν τὸν Εὐριπον, καὶ μέρος τι τούτου κατασχεῖν δεδουλημένοι πῶρ τοῖς οἰκοπέδοις ὕψησαν. Ἐαρος δ' ὑποφάνοντος ἐκείθεν ἀνέχθησαν καὶ πρὸς τὴν νῆσον τὴν Χίον κατέβησαν. Ἐπεὶ δὲ πύθοιτο ταῦτα ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, στέλλει τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Κοντοστέφανον Ἀνδρόνικον περὶ πού τὰς ἐκατὼν καὶ πεντήκοντα τριήρεις ἔχοντα, ὅτι μὴδὲ τῶν Βενετικῶν ὁ στόλος ἦν ἐνδεέστερος ἢ ἄλλως τὸ κατεπινδασμένον ἔχων μὴ κατηκριθὲν ἐν ἅπασιν πρὸς γὰρ ἀγῶνα μέγαν καὶ ἀνταγωνιστὰς Ῥωμαίους ἐτοιμασάμενοι εὖ ἀπανταχόθεν ἡρμόσθησαν, καὶ συμμαχίᾳς οὐκ ὀλίγας νῆας ἐπῆγοντο ἀπὸ τῆς τῶν Σθλαβίων ἐκπορισθείσας χώρας ἐκείνοις. Πρὸς δὲ τὴν πρώτην ἀποκναίσαντες ἀκοὴν τῆς τῶν Ῥωμαϊκῶν νηῶν ἀποπλοίας παρὰ κώπην ἵζανον πάντες καὶ κατεδάβανον. Τοίνυν λύσαντες ἐκ Χίου πρὸς ἑτέρας νήσους μενέβαινον, κακείνων ἀπανιστάμενοι καὶ αἰεὶ φεύγοντες ἄλλαις πρόσέπλεον, ὡς πράγματα ἔχειν κάκεινους τὰς νήσους ἀμείβοντας, καὶ Ῥωμαίους ἐν δεινῷ τίθεσθαι ὅτι μὴ εὐρόησέ σφισιν ὁ πλοῦς, ἢ γοῶν ἀντίπρωροι τοῖς Βενετικῶν ἐγένοντο. Ὡς δὲ μέχρι καὶ αὐτοῦ Μαλέου πεφθакῶς Ἀνδρόνικος ἦν διώκων ἀντικρυς τὰ ἀκίχητα ἢ τῆς Ἀργεὺς ὅπῃσι ποντοπορεύων, πρῶμην κρουσάμενος τῷ λιμένι προσέτεχε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Βενετικοί τὸ διὰ πωλέμων ἐαυτοῖς ἐπαμύνειν οὐκ οὐκ εἰς ἀγαθὸν προβαίνον ὁρῶντες μετὰ τοῦ ῥηγὸς ἐσπείσαντο Σικελίας, ἵν' ἐντεῦθεν εὐθωποῖτο τοῦτοις τὰ τῆς ἀμύνης καὶ

A eorumque grassationes intolerabiles ratus, litteris in omnes provincias missis Venetos omnes certa die comprehendi eorumque bona publicari juberet. Quod cum ad constitutum tempus factum esset, eorumque bona partim in fiscum relata, partim a presidibus provinciarum occupata essent, Veneti qui in urbe habitabant, cœlibes in primis, fugam adornant; navique tribus ornata velis noctu conscensa, qua nulla unquam major ædificatum iri creditur, abierunt; quos cum imperatoris naves armatis 224 plenæ, ancipites secures gestare solitis, persequerentur, adeptæ quidem illos sunt: sed ob navis altitudinem et velocitatem secundo vento volantis magis quam currentis, et vectorum audaciam, re infecta domum redire sunt coactæ. Veneti prospero cursu Venetias pervecti, anno sequente classe instructa, insulas invaserunt; ac Eubœam ingressi Euripum obsederunt, et parte quadam ejus occupata ignem ædificiis injecerunt. Vere instante inde Cbium appulerunt. Qua re audita Manuel magnum ducem Contostephanum Andronicum, cum navibus circiter cl. ablegat, quod neo Veneta classis minor erat, summaque diligentia et omni apparatu ut ad magnum bellum et contra hostes Romanos instructa erat, multis etiam auxiliaribus Slavinarum navibus ascitis. Cæterum ad primam famam expeditionis Romanorum turbati in naves se contulerunt, et in alias 225 insulas subinde fugiendo transierunt, ut et ipsas mutationes laboriosæ essent, et Romani ægre ferrent negotium minus feliciter succedere neo sibi pugnandi potestatem ab hoste fieri. Andronicus vero Maleam usque provectus, cum se ea sequi cerneret quæ assequi non posset, converso cursu in portum Byzantinum rediit. Enimvero Veneti, cum suos bello parum proficere viderent, cum rege Siciliæ pacem fecerunt, ut si arma eis inferrentur, illius auxiliis contra Romanos defenderentur. Ea fama impulsus imperator, non ignarus sæpe ex levi causa magnas mutationes et ingentes calamitates esse ortas, antiquum fœdus cum Venetis renovavit. Et quanquam eos a pace Siciliensi avellere non poterat, tamen potentibus veniam dedit, eaque restituit omnia, quæ de more, ut Romani oives, obtinuerant: et quidquid de eorum opibus in fiscum relatum erat, reddere non 226 recusavit; sed ipsi aliam commodiorem et utiliore rationem secuti, ut strenui et solertes mercatores, omissa pecuniæ suæ repetitione pepigerunt ut sibi quindecim auri centenarii pro confiscatis bonis darentur; quæ summa non simul, sed pluribus pensionibus eis persoluta est.

ἔχοιεν τὸν ἐπικουρήσοντα, εἰ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν ἐπιοίεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἀφροντιστήσας τούτων τῶν ἀκουσμάτων (ἥδεις γὰρ ὡς καὶ φαύλη αἰτία πολλάκις παρεμπεισοῦσα πολλῶν πραγμάτων ὠδινῆσαι μεταβολὰς καὶ συμφορὰς ἀπίτεκεν ὑπερόγκους) πρὸς τὰς προτέρας μετὰ τῶν Βενετῶν ξυνηγίας ἀπέβλεψεν, ὡς ἐνῆν μὲν, ἡγωνισμένοις ἀκυρῶσαι τὰς μετὰ τοῦ Ῥηγὸς Σικελίας τούτων σπονδὰς τούτων δὲ μὴ ἀθετουμένων καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπισπασίμενος, καὶ ἀνεξιχνάζειν αἰτουμένοις καὶ φιλίαν προσεπινέμας. Ὅσα τοίνυν ἔθιμα ἦν αὐτοῖς ἰσοπολίταις οὖσι Ῥωμαῖοις, ἀνανεωσάμενος, οὐδὲ τοῦ ἀποδοῦναι γούν ἀπέσχετο ἅπερ τῆς οὐσίας σφῶν ἡ βασιλῆος γάρζα ἔστειγεν. Οἱ δὲ τὴν κερδαλίαν ὡς ἔμποροι μὴδ' αὐτοῖς καὶ βασιλεῖ ἀργαλίαν τραπούμενοι τὸν μὲν ἀναδασμὸν τῶν οἰκείων χρημάτων χαίρειν εἴασαν, σοφιστικόν τι καὶ δραστήριον ἐννοήσαντες, ἐκ δὲ συμφώνου συνήλθοσαν δέκα πρὸς τοῖς πέντε χροσίου λήψεσθαι κεντηνάρια ἄνθ' ὧν ἀπώλεσαν χρημάτων πεντοδραχμῶν. Καὶ εἶχον ταῦτα οὐχ ἄμα, πολλάκις δὲ χορηγούμενα.

TOMOS EKTOΣ

THE BASILEIAS MANOÏHA TOY KOMNHNOR.

LIBER SEXTUS.

RERUM A MANUELE COMNENO GESTARUM.

1. Hoc negotio confecto Manuel contra sultanum A a'. Ἀλλ' οὕτω μὲν ταῦτα διήνυστο τῷ βασιλεῖ Μανουήλ· ὁ δὲ λόγος προβαίνειτω τοῖς ἐφεξῆς, καὶ διδότης τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἕκαστον ἔχει καὶ χρόνου καὶ πράγματος. Ἐπὶ γὰρ οὐκ ἦν ἡσυχίαν τὸν σουλτάνον ἀσπάζεσθαι, ἀπαξ ἐπιτήδειον ἐκυτῷ πρὸς χρηματισμὸν καὶ τοῖς Τούρκοις δὲ ὅλως ἀνυσιμώτατον γνόντα τὸ αἰεὶ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ὄρια ἐκκεχύσθαι, ἔξεισι καὶ πάλιν κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς. Τὰ πλείστα μέντοι οὐδ' αὐτὸς εἴα τὸν Περσάρχην καθεύδειν, ἀλλ' ὅσα καὶ θῆρα ὠμηστοῖν ἐφυπνύττοντα ἐξηγρίαιεν ὑπονόσων καὶ τοῦ κοίτου ἀνίστη καὶ πρὸς μάχην ἡρέθιζεν. Ἀτὰρ οὐδ' ἀνακωχαὶ πολέμων οὐδ' ἐκχειρίαι τῶν ἀντιτάξεων σπονδαί τε καὶ ξυνηγίαι καὶ διακρυκεύματα πρέσβων ἀπείργον τὰς κατ' ἀλλήλων ἐπελεύσεις καὶ ἀπειλῆσεις· ἀλλ' ἄμφω πρὸς θερμουργίαν ὄντες ἐπιβρίεπεις καὶ πρὸς πόλεμον εὐπετεῖς καὶ μικρὰς ἐνίοτε παρεισφρησάσας αἰτίας ἀλλήλοισι ἀντεπεξήσαν, καὶ ἦν ἔργον αὐτοῖς τὰ μάλιστα περισπούδαστον ἡ πανοπλίας περιδύσεις καὶ ἡ τῶν ταγμάτων συναγωγὴ καὶ τὸ ταῦτα συμπεσόντα διαπληκτίζεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ ἀλλήλων διχλάττον, ὅτι ὁ μὲν σουλτάνος αἰεὶ προμηθευτικός καὶ βουλευτικός ἐδόκει τις εἶναι καὶ τὰ ἔργα ποιῶν μετὰ σκέμματος, καὶ ἐτολύπευε τὰς μάχας διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν πεφυλαγμένως (οὐ γὰρ πού τις αὐτὸν ἐθείασατο ἐπὶ μετώπου ἰστάμενον φάλαγος ἢ τὸν χίματον τοῖς στρατιώταις συνδιαφέροντα), ὁ δὲ βασιλεὺς γενναῖαν ἔχων τὴν φύσιν ἀξύβροπος ἐν τοῖς πολέμοις ἐγείκνυτο, καὶ τὰς διὰ χειρὸς πράξεις δραστήριος ἦν, καὶ φήμης διαδοθείσης πολλάκις ἐσθαλεῖν πού τοὺς πολέμιους καὶ κακῶς τιθέναι τὴν ὑπ' ἐκείνῳ ἀρχὴν πρῶτος τὸν ἵππον ἀνέβαινε καὶ ἀπεθαῖρει τὴν ἐξοδόν. Θελήσας οὖν τὸ Δορύλαιον ἀνακτίσαι, προσηξήψατε τε καὶ πα-

1. Hoc negotio confecto Manuel contra sultanum A educit copias, hominem inquieti ingenii, Romanarum provinciarum perpetuas incursiones suis Turcorumque opibus augendis utilissimas judicantem. Quare nihil otii concedendum ei, sed subinde armis vicissim lacestrandum esse putavit. Proinde nulla fœdera, nullæ induciæ, legationes nullæ expeditiones eorum morabantur, cum uterque audax 227 et belli cupidus levissima de causa ad arma alteri inferenda moveretur. Nihil igitur eis erat antiquius quam perpetuo in armis esse, legiones contrahere, inter sese decertare. Hoc tantum inter eos intererat, quod sultanus magno consilio et providentia omnia administrabat. At imperator generoso præditus animo, acer in pugnis et manu strenuus, quoties hostes ingruere et provincias male tractare audiebat, primus equo conscenso in militiam egrediebatur. Dorilæum autem instauraturus sultanum ad bellum concitavit; qui quasi ignoraret quid ibi ageret, per legatos causam illius protectionis sciscitatur, oralque ut inde discedat. Imperator, cui sultani dissimulatio ex eis litteris subolebat, viciesim se non parum mirari simulabat illum tantum suum iter ejusque itineris causam ignorare. Urbis autem instaurationem aggressus ipse primus saxa humeris portare cœpit; eaque re aliorum alacritatem ita excitavit, ut murus 228 celerrime in altum eductus vallo extrinsecus muniretur, et intra mœnia putei complures ut affatim aqua suppetere, effoderentur. At Persæ non ferendum esse rati, si Dorylæi campis pellerentur, in quibus greges et armenta eorum pascabantur, et in urbe præsidium collocaretur, laxis habenis contra Romanos ferebantur; observatoque eorum

ρεθηξέ τὸ βάρβαρον εἰς πόλεμον ἐντεῦθεν, ὅτε καὶ ἡ βασιλείᾳ ἐς τὸ Δορύλαιον ἄφικεν ἄγνοεῖν πλατόμενος, διαπρεσβευσάμενός τὴν αἰτίαν ἐπυθάνετο καὶ παρητεῖτο αὐτὸν ἐκείθεν ἀπαναστεῦσαι. Ὁ δὲ κέρτομόν τι καὶ σεισηρὸς ἐνορῶν οἷς τὰ τοῦ σουλτάνου γράμματα διεξήκει, ἐν μέρει δὲ οὐ τοῦ τυχόντος ἐτίθετο θαύματος ὅπως τὸν μέχρι καὶ Δορυλαίου δρόμον ἐκείνου ἡγήνησε καὶ τὴν αἰτίαν πλάττεται μὴ εἰδέναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἐπεβάλετο, νωτοφορεῖν τοὺς λίθους ἀρξάμενον οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἡρβένωσεν ὥς ἀπτέρψαι τάχει τὸ τεῖχος ἀνεγερθῆναι καὶ προσεπιβληθῆναι οἱ χαράκωμα ἔξωθεν καὶ ἀνορυχθῆναι φρεσὶα ἔσωθεν εἰς πλείονας ὑδάτων ἀντλήσεις. Ἐν δεινῷ δὲ οἱ Πέρσαι τιθήμενοι εἰπερ τῶν Δορυλαίου πεδίων ἀπανασταῖεν, ἐν οἷς ἐθέριζε τὰ τούτων αἰπόλια καὶ βουκόλια πόαις ἐνσκηπτῶντα ταῖς λειμωνίταις, καὶ δομηθήσεται πόλις καὶ φρουρὸς ἐγκαθεσθῆναι φάλαγξ Ῥωμαϊκή. Ὀλαὶς ἡνίκαις κατὰ Ῥωμαίων ἐφέροντο, καὶ τὰς ἐπὶ σιτισμὸν ἐξόδους ἐκείνων τηροῦντες τὴν ξυλευσιν ἀνεῖργον καὶ ἀνῆρουν τοὺς ἐν χερσίν. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ δεινὸν τοῦτο ῥόγῳως ἰάτατο· ταχτὸν γὰρ ὀρίσας καιρὸν τοῖς ἐπὶ συλλογὴν ἐξιοῦσι τῶν ἀναγκαίων, αὐτὸς προσημαίνων τῇ σάλλει γιγνέμενος τοῦ Λάρακος ἀπανίστατο καὶ ἤγειτο τῆς ἐξόδου. Οὐκοῦν οὐδὲ πρὸς βαρὺ τῶν τὰ ἐπιτήδεια διφώντων μεθιστάμενος ἐνίοτε περὶ βουλευτῶν ἢ καὶ βασιῶν ἐσπερᾶν ἐπανέλυσεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πέρσαι δ' ἔμελλε μὲν καὶ πολέμων πρὸς ταῦτα, καὶ συνεχῶς ἐκονίζοντο· παρεδίδοσαν δὲ καὶ πυρὶ τοὺς καρπούς καὶ τὰς σκηνὰς ἐναπύμων, ὥπως μὴ εὐποροῖεν Ῥωμαῖοι δι' ὧν τρωφίσονται. Ὅτε δὲ πρὸς ἐστίασιν τραπομένου τοῦ βασιλέως μῆλόν τε Περσικὸν μαχαίρην ἀπολεπίζοντος ἐπιδρομὴ τις ἀπήγγελλο Περσικὴ κατὰ τῶν τὰ βιώσιμα συλλεγόντων, καὶ ῥίψας τὴν ὀπώραν αὐτίκα καὶ τὸν ἀκινάχην περιζωσάμενος καὶ περιδὺς τὸν θώρακα καὶ τὸν ἵππον ἀναβάς ἐξώρμησε. Καὶ οἱ Βάρβαροι κατὰ φάλαγγας ἱσταθῆ σχηματιζόμενοι μετ' οὐ πολὺ τούτου ἐποφθέντος τὴν τάξιν ἔλυσαν, εἴτε ἀποδιδράσκοντες πλαττόμενοι τοὺς ἐπιδόντας ἐπληττον πάλιν ὑποστροφόμενοι καὶ τὸν τῆς τροπῆς καιρὸν εἰς τὸ βάλλειν τὸ ἐπικείμενον καὶ καταβάλλειν διατιθέμενοι. Ἴππος γὰρ συχνὰ κεντρίζονται περὶ Πέρσαι· ὁ δὲ κόπτων θαμὰ τὸ δάπεδον ῥαγδαίως φέρεται, καὶ ὁ Πέρτης τὸ βέλος ἔχων ἐν ταῖν χερσὶν ὀπίσω τοῦτο ἀφίησι, καὶ τὸν ὀρμῶντα φθάσας αὐτὸς ἀνῆρκε, καὶ τὸν ἤδη καταλψόμενον κατέλαβεν, αἰφνης μετμαίεσθαις ὁ διωκόμενος εἰς διώκοντα. Ἐπεὶ δὲ ἀνεπόλιτε τὸ Δορύλαιον καὶ τὰ εἰς φυλακὴν τούτου τελείως ἀπηκριώσατο, ἐκ τῶν ἐκείσε μερῶν ἀπανίσταται, εἰς δὲ τὸ Σούδλεον ὡς εἶχε παραγνόμενος ἀνήγειρέ τε κάκεινο καὶ φρουρὰς μετέδωκε. Καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ἔφετο, ἀρίστως διαπραξάμενος εἰς τὴν βασιλίδεα πόλιν ὑπέστρεψεν.

Ἄλλ' οὕτω χρόνος συχνὸς, καὶ αὖθις κατ' ἀλλήλων τὰς γνώμας ἐφλέγμανον. Τῷ τοι καὶ ἀλλήλοις ἀντενεκάλουν τε καὶ προστήπτον, βασιλεὺς μὲν τὸ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἀχάριστον καὶ τὸ ἀμνημον τῶν προσηγνησμένων εὐποιῶν καὶ τῆς εἰς τὸ ἄρχειν τῶν δημοφύλων ἐκείνῳ παντοίας συνάρσεως, ὁ δὲ σουλτάν τὸ πρόχειρον εἰς παρασπὸνδηςιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδῆναι καὶ συγχέειν ἐκ τοῦ παρτυτικά τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμούς, καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκείνων ἐπαίρειν φιλοδωριῶν ὑποσχέσασθαι καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν τάχτας γραφαῖς καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. Διὰ ταῦτα τοίνυν τὰς τε οὐσας συνεκρότει δυνάμεις ὁ βασιλεὺς, καὶ νεωστὶ ἐπὶ ταύταις ἄλλας συνέταπτεν· ἐστρατολόγει δὲ καὶ ξενικὸν οὐκ ὀλίγον, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων καὶ ἀπ' αὐτῶν δὴ τῶν παριστρίων Σκυθῶν. Καὶ δὴ ἐς μυριάδας τὸ οἰκέτιον ἀριθμήσας στρατεύματα ὡς ἀφανίσων ἐπῆει τὸ Περσικὸν καὶ αὐ-

ad petenda necessaria egressu obvios quosque occidebant. Id incommodum imperator facile avertit; nam certo tempore ad quærendum commeatum præfinito datoque tuba signo, primus vallo relicto dux erat eorum qui necessaria conquirebant; ac minime ab eis recedens, aliquando vesperi et crepusculo demum in castra revertebatur. Quam rem Persæ moleste ferentes, et in bellum intenti, fructus et casas incendebant, ne hostibus cibaria suppeterent. Accidit 229 autem aliquando ut imperatori cibum capturo, et malum Persicum cultello purganti nuntiaretur Persas in frumentatores fecisse impetum. Quare pomo abjecto, et armis propere sumptis, equo consensu egreditur. Eo viso Barbari, qui phalangis instar constiterant, paulo post acie dissoluta fuga simulata, subito conversi eos qui persequiebantur cædebant. Solent enim subinde calcaribus equos pungere; qui cum impetu feruntur, sagittas a tergo emittunt; mutataque subito pugna facie, qui fugiebat fugat et insequentem interimit. Dorylæo instaurato, et quæ ad ejus defensionem pertinerent, rebus omnibus instructo, discessit; et Subleo quoque instaurato et munito, cæterisque rebus qnam optime ordinatis, in urbem imperatricem rediit.

Nec multo post renovatis simultatibus, uterque cum ultero expostulans, imperator sultano immemorem et ingratum pro tantis beneficiis et auxiliis animum, quibus regnum in populares ei confirmasset, sultanus imperatori violata pacta et in dissolvenda amicitia 230 levitatem, et pacis conditionibus temere abrogandis, et inanes magnorum munerum pollicitationes, quæ rubricatis quidem litteris inscriberentur, sed exigua præberentur, objiciebat. His de causis imperator et veteres copias colligebat et novas conscribebat; et auxilio peregrina haud parva accersebat, a Latinis potissimum et Scythiis ad Istrum incolentibus; coactoque ingenti exorcitu ita se parabat, quasi Persicam gentem eversurus esset et Iconium cum ipsis manibus abrepturus et sultani caput pedibus conculcaturus. Rebus ad expeditionem necessariis præparatis magnum templum divinæ et

ineffabilis Sapientiæ ingressus numinis opem implorat; et victoriam oral ille quidem, sed non impetrat, ut belli eventus docuit, Persis iudicio Dei nobis inexplicabili concessam. Urbe digressus per Phrygiam et Laodiceam Chonas, olim Palasæ, urbem magnam et beatam, patriam meam, pervenit; et ædem Archangeli magnitudine, pulchritudine et mirabili artificio insignem ingressus, Lampia discedit et Celænas ingreditur, ubi Mændri fontes sunt in quem Marsyas fluvius fluit; quo 231 hoc Marsyam Apollo excoriasse fertur, furore quodam de canendi peritia secum certare ausum. Inde Choma et Myriocephalum transit. Castellum vetus et desertum id est, cui vel nomen ex re est inditum, vel res nomen subsecuta est; nam ibi sæpe multa millia Romanorum capitum perierunt, ut dicturus sum. Semper autem caute instructaque acie procedebat et vallum communiebat, neque usquam fortunæ temeritati se committebat. Tamen ut tardius incederet, jumenta efficiebant, a quibus machinæ trahebantur, et quæ eas curabat imbellium hominum multitudo. Cæterum Persæ subinde se ostendentes levibus præliis Romanos lacescebant; et gramen, qua eundem eis erat, demetebant, ut pabulum jumentis deesset; et aquas inficiebant. Unde Romani morbo cæliaco magnopere affligebantur et absumebantur.

τάξει τοὺς σταθμοὺς ὁ βασιλεὺς ἐτίθετο, βάλλων καὶ μεθόδοις στρατηγικαῖς χρώμενος, εἰ καὶ τὴν πορείαν εἶχε σχολαίαν διὰ τὰ τὰς μηχανὰς ἀνέχοντα ὑποζύγια καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεταγμένους, πολλοὺς παραφαινόμενοι· δι' ἀκροβολισμῶν ἐπέκειντο, καὶ προῖππεύοντες τὴν πῶδας ἔκειρον τὴν ἐνόδιον, ὥς μὴ εἶεν τοῖς Ῥωμαίων ἵπποις χιλοί, καὶ τὰ ὕδατα ἡχρεῖον, ὥς μὴ καθαρῶ σπῶεν Ῥωμαῖοι ὕδατος. Αὐτοὶ μέντοι Ῥωμαῖοι κοιλιὰς συνισχόμενοι νοσήματι κακῶς ἔπασχον, καὶ ἦν νοσηλεία αὕτη ἐπιδοσκομένη, μάλιστα τὸ στράτευμα.

II. Post hæc bello sultanus intendit animum; et magnis auxiliis ex Mesopotamia et ab aliis populis suis comparatis per legatos ab imperatore pacem petiit, iis conditionibus 232 quas ipse præscriberet. Quare omnes in bellis præsertim Persicis exercitati et ætate provectiores Manuelli auctores erant Persicæ legationis cupide admittendæ, neque spem omnem incertæ Martis alæ committendi: bellum esse injens, loca ab hostibus occupata non facile transiri posse, Turcas validissimis equitum turmis florere; ad hæc luem in exercitu grassantem considerandam esse. Verum ille neglectis prorsus seniorum consiliis, cognatis vero suis cupido auditis, iisque potissimum qui clasicum nunquam audierant, forma et auro gemmisque conspicui, legatos voti impotes dimisit. Cæterum sultanus cum denuo pacem petiisset, et imperator gloriatus esset se illi Iconii responsurum, in angustiis quæ Clisura Zybrize appellantur, per quas Romanis Myriocephalo digressis transeundum erat, suas phalanges addit, ut impetum in eos prætereuntes

A τοῖς ἀναρπάσων τείχεσι τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὸν σουλτάνον ληψόμενος ὑποχείριον, καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου τοῦτον πατήσων ἐν τῇ ὑποθεῖναι δίκην θρηνίδος ταῖς βάσσειν ἐαυτοῦ. Ἀμέλεις τοι τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον ἐτοιμασάμενος· εἴσεις τὸν μέγαν νεῶν ὅς ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀβύτου Σοφίας ὠνόμασται, καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον, καὶ τὴν νίκην αἰτεῖται μὲν ἐκεῖθεν, οὐ δέχεται δὲ, ὥς τὸ τοῦ πολέμου πέρας ὑπέσθην, μετατεθεῖσαν πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἀνεφίκτοις ἡμῖν θεῶσι κρίμασιν. Ἀπάρης οὖν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, Φρυγίαν τε καὶ Ἀποδίκειαν διελθὼν ἀφικνεῖται ἐς Χῶνας, πόλιν εὐδαίμονα καὶ μέγαλιν, πάλαι τὰς Κολασσάς (1), τὴν ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πατρίδα. Καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν ναὸν εἰσιὼν, μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον ὄντα καὶ θαυμασίας χειρὸς ἅπαντα ἔργον, ἐκεῖθεν ἐξελάσας εἰς Λάμπιν ἵκατο καὶ μὲν Κελαινὰς, ἔνθα τοῦ Μαιάνδρου εἰσὶν αἱ ἐκδόσεις καὶ ὁ Μαρσύας ῥεῖ ποταμὸς ἐμβάλλων εἰς Μαίανδρον, καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν ἐκεῖ που λέγεται καθάπερ μῦθος· οἱ στρηθέντα βιαιοῦ καὶ περὶ τῆς κοιδῆς ἐρίζειν ἀρξάμενον πρὸς Ἀπόλλωνα. Κάκειθεν εἰς τὸ Χῶμα ἔλθων τῇ Μυριοκεφαλῇ ἐφίσταται. Φρούριον δὲ τοῦτο παλαιὸν καὶ δοικητόν, προκληθὲν, οἰμαί, ὃ ἐγένετο, ἥ γερονδὸς ὃ προεκληθῇ περὶ γὰρ αὐτὸ πολλάκις μυρίαῖς κεφαλαῖς Ῥωμαίων ἐδλήθη θάνατος, ὥς λέξων ἔρχομαι. Ἀεὶ δὲ σὺν κόσμῳ καὶ

χάραις καὶ τὰς ἀπάρσεις σὺν λόγῳ ποιούμενος τὴν πορείαν εἶχε σχολαίαν διὰ τὰ τὰς μηχανὰς ἀνέχοντα ὄντας καὶ ἀπομάχους πάντας. Ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι ἔκειρον τὴν ἐνόδιον, ὥς μὴ καθαρῶ σπῶεν Ῥωμαῖοι ὕδατος. Αὐτοὶ μέντοι Ῥωμαῖοι κοιλιὰς συνισχόμενοι νοσήματι κακῶς ἔπασχον, καὶ ἦν νοσηλεία αὕτη ἐπιδοσκομένη, μάλιστα τὸ στράτευμα.

B' Ἐπὶ δὲ τούτοις ἐμέλησε μὲν τῇ σουλτάνῳ καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ξυμμάχικόν συνεπορίσατο ἱκνὸν ἀπὸ τε τῆς μέσης τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἄνω συμφύλων βαρβάρων· διαπρεσβευσάμενος δὲ καὶ εἰς βασιλέα τὰς πρὸς εἰρήνην συνθήκας ἤτετο, καὶ τῶν ἐκείνῳ βουλευτίων, ὅποια ἂν καὶ ὦσιν, ἐπένευε τὴν περάτωσιν. Ἄπαντες τοίνυν ὅσοι πολέμων οὐκ ἀμελέτητοι, καὶ μάλιστα δὴ τῶν Περσικῶν, καὶ χρόνῳ προήκοντες, ἐξεληπάδουν τὸν Μανουὴλ ἀρπάσαι τὴν τοῦ Πέρσου πρεσβείαν καὶ μὴ τῷ κύβῳ τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας ὅλας ἀποχαρίζεσθαι, ἀφορῶντα μὲν καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγιστον καὶ τὰ μὴ βάσιμα ῥαδίως τῶν τόπων, ἃ οἱ ἀντίπαλοι προλογίσουσι, ὑποβλεπόμενον δὲ οὐχ ἤττον καὶ τὴν τῶν Τούρκων ἀκμασιότατην πᾶσαν καὶ εὐίπκον δύναμιν, μὴ παρατρέχοντα δὲ καὶ τὴν νόσον ἣ πιέζει τὸ στράτευμα. Ὁ δὲ τοῖς παρὰ τῶν πρεσβυτέρων λεγομένοις μὴδ' ὅλως προσσχών, τὴν δ' ἀκοὴν δλὴν ἀναπετάσας τοῖς ἐξ αἵματος αὐτῷ προσήκουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁπόσοι σάλπιγγος ἐναλλοῦ ἦσαν ἀπεριχῆτοι καὶ τὴν κόμην ἀγλαοὶ καὶ φαῖδροι τὰ

Hier. Wolfii notæ.

(1) Τὰς Κολασσάς. Suspicio Choniatas post appellatos esse qui olim Colossenses dicti fuere, ad quos epistola D. Pauli exstat.

πρόσωπα καὶ κλοιοῖς χρυσοῖς καὶ περιδεραίοις διαφάνειν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαρίδων τιμαλγῶν τοὺς τραχήλους περιδεόμενοι, τοὺς πρίστεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ σουλτάνος οὐκ ἀνῆκεν αὐθις τὰ πρὸς εἰρήνην διαλεγόμενος. Ἐπεὶ δὲ ἑώρα μὴ προχωρούσας τὰς συμβάσεις ἀλλὰ καὶ βασιλεία αὐτὸν κατὰ τὸ Ἰκόνιον ἀποκρινεῖσθαι οἱ μεγάλαιχοῦντα, προκαλαταμύδαναι τὰς δυσχωρίας αἱ κλεισοῦραι τοῦ Τζυδρίτζη κατονομάζονται, ἃς καὶ ἡμέλλον Ῥωμαῖοι μετὰ τὴν ἀπὸ Μυριοκεφάλου παρῆναι ἀπαρσιν, κάκεισε τὰς οἰκείας παραβύει φάλαγγας, ὡς ἀντιτάξαιτο Ῥωμαῖοις αὐτίκα δὴ παριοῦσιν. Ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐπιμήκης αὐλῶν, ἔχων ὁρῶν ὑπερβολὰς, κατὰ μὲν τὸ βόρειον κλίμα ὑποκαταβάντων τοῦ ἀνάντους ἡρέμα εἰς γήλοφον καὶ πρὸς εὐρείας κοιτανόμενος φάραγγας, κατὰ δὲ θάταρον μέρος εἰς προτομὰς προνεύων πετρῶν καὶ εἰς κρημνώδεις σύμπαρ ἀναστάσεις περιεβρύγως. Ἐπὶ τοιαύτης οὖν μέλλων ἐλαύνειν ὁδοῦ οὐδὲν τι τῷ στρατῷ συνοῖσον προμηθευσάμενος φαίνεται· οὔτε γὰρ τὸ πολὺ τῶν σκευοφόρων ἀπεσκευάσματο, ἢ γοῦν τὰς ἀμείβας ἐκποδῶν ἔθετο αἱ τὰς τειχομάχους ἔφερον μηχανὰς, οὔτε μὴν ἀπεπειράσματο σὺν εὐζώνῃ τάγματι ἀπώσασθαι τοὺς Πέρσας πρότερον ἐκ τῶν ἀμφιλαφῶν ἐκείνων καὶ ὁρείων παρόδων καὶ λειάναι οὕτω τῷ στρατῷ τὴν δίοδον. Ἀλλ' ὡς εἶχεν ἐπὶ πεδινῶν ποιοῦμενος [P. 417] τὴν πορείαν, οὕτω καὶ πρὸς τῆς τρομαλιᾶς ἐκείνης συνθλίβεσθαι ἐΐλετο, καίπερ ἀκοῇ προηληφθὼς, μετὰ βραχὺ δὲ ἔχων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοπείρως πιστουμένους τὰ ἀκουόμενα, ὡς οἱ βάρβαροι προκατειληφότες τὰς ἀκρωρείας ἐπίθωνται, καὶ ὡς πᾶσιν μὲν φρεῖτραν ἐκπωματίσουσι, πᾶν δὲ βέλος ἀφῆσουσιν, ὅπως Ῥωμαῖους τροπωσάμενοι τοῦ πρόσω προβαίνειν ἐπίσχωσιν. Ἐπῆγεν οὖν οὕτω τὰς φάλαγγας βασιλεὺς· ἦν δὲ τότε μὴν ὁ σεπτέμβριος. Προηγοῦντο δὲ τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν οἰκείων τάξεων οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου, ὁ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Μακροδόξος καὶ ἐπ' αὐτοῖς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λαπαρδᾶς Ἀνδρόνικος. Μετὰ δὲ τούτους τὸ μὲν δεξιὸν ἐπιῖχε χείρας ὁ τοῦ βασιλέως γυναικάδελφος Βαλδουῖνος, τὸ δ' ἀριστερὸν ὁ Μαυροζώμης Θεόδωρος. Ἐπὶ τούτοις εἶποντο τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ οἰκατικὸν τοῦ στρατεύματος αἱ τε φέρουσαι τὰς ἐλεπόλεις ἀμαξίαι, μετὰ δὲ βασιλεὺς αὐτὸς καὶ ὅσον ἐπίλεκτον, μεθ' οὗς ὀπισθοφύλαξ ὢν Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος. Ἐπεὶ δὲ ἤψαντο τῶν δυσδάτων πορείων, τὰ μὲν περὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀγγέλου καὶ τὸν Μακροδόξον καὶ τὸν Λαπαρδὸν τάγματα διελθούθεισαν ἀπείρατα κακῶν· αἱ γὰρ πεζικαὶ δυνάμεις προεβλήμεναι διεσόδουσι τοὺς Βαρβάρους ἐκ τῶν γηλόφων ἀναπειράζουσαι, ἐφ' ὧν ἀπὸ τοῦ ὄρους καθιζόντων ἐπιστάντες ἐμάχοντο, καὶ πρὸς τὸ ἄναντες παλίμποδας ἀνεστοίβαζον. Τάχα δ' ἂν καὶ τὰ ἐφεπόμενα τούτοις στρατεύματα παρήλθοσαν ἀπαθῶς τὰς τῶν Περσῶν ἐπισυστάσεις, εἰπερ ἔργον ἔθεντο Ῥωμαῖοι συμφράσασθαι καὶ τοῖς προηγουμένοις συναπτόως ἐφύπεσθαι τάγμασι, καὶ διὰ τῶν τοξοτῶν ἀνέκοπτον τῶν ἐπικειμένων Περσῶν τὰ ὀρμήματα. Νῦν δὲ αὐτοὶ τε τῆς

233 facerent : est autem is locus oblonga convallis verticibus montium assurgens, quæ ad septentrionem paulo declivior in colles, in patentiores valles protenditur ; ab altera vero parte altis rupium præcipitiis includitur. Per talem viam transiturus Manuel nihil providit quod exercitui expediret : neque enim impedimentorum multitudinem, aut currus qui machinas vehebant removit, neque expedita cohorte Persas ex montanis illis angustiiis depulit, ut exercitui viam aperiret. Sed ut in patentibus campis, ita etiam in fauibus illis iter fecit, quamvis ante audisset, id quod paulo post vidit, Barbaros jugis præoccupatis omnes pharetras exhausturos, omne telorum genus conjecturos et nihil intentatum relicturos quo Romanos ulteriore progressu prohiberent. Imperator (Septembri mense id factum est) sic processit. Angeli Constantini duo filii Joannes et Andronicus cum suis ordinibus antecedeabant. Eos Macroducas Constantinus et Lapardas Andronicus sequebantur. In dextero cornu Balduinus imperatoris sororius, in sinistro Maurozomes 234 Theodorus curabat. Hos secuta sunt impedimenta, lixæ, calones, currus qui machinas vehebant. Inde imperator ipse cum delecta manu. Extremum agmen clausit Andronicus Contostephanus. Impeditum illud iter cohortes filiorum Angeli, Macroduca et Laparda incolumes transierunt, quod pedestres copiæ Barbaros e collibus, unde pugnabant, in montes repulerant. Forsitan et reliquæ legiones salvæ transiissent, si Romani testudinem egissent, et antegressas cohortes strenue consecutæ essent, et per sagittarios Persarum impetum represissent. Sed quia eas commoditates neglexerunt, Persarum densum agmen ab editis locis in humilia et e tumulis in planitiem magna vi incubuit, et confidentius in nostros inveculum perrupit aciem, et Balduini cornu in fugam verso multos vulneravit, multos occidit. Ibi Balduinus suos laborare et undique premi videns, et imbecillores 235 esse quam ut Persarum phalangem perrumperent, cum aliquot equitibus in medios hostes invehitur : sed ab iis circumventus et ipse occiditur, et ejus milites omnes fortissime dimicantes cadunt. Eo successu elati Barbari et conglobati omnes vias Romanis præcluserunt ; qui ut in angustiiis, inter se impliciti et alii alios impediētes, adversariis adeo nocere non poterant, ut et defensoribus suis obsisterent et urgentibus hostibus facilius interirent, nec ab extremo agmine aut ipso imperatore juvari aut recedere aut ad alterutrum latus declinare possent. Nam currus, qui in medio trahabantur, nec antecedentes legiones recipere sese aut aciem commodius instruere patiebantur ; et imperatoris progressum tanquam vallo objecto impediēbant. Jumenta pariter et homines telis Persicis sternebantur ; valles plenæ erant cadaveribus, saltus interfectis scatebant ; manabant rivi sanguinis, cruore pecudum et hominum permisto, tanta atrocitate, quæ nullis expri-

σώζειν σφᾶς ὡς ἕκαστος δύναται· μηδὲν γὰρ χρῆσθόν ἐκ τῶν ἐν ὄψει καίανουσιν. Καὶ βασιλεὺς μὲν ὡς ἐκ γαλιέρας τῆς τότε αὐτὸν διειληφύας βαρβαρικῆς ἐξώλισθε φάλαγγος μετὰ τραύματα πολλὰ καὶ μύλωνας συνεχεῖς, οὓς ἀπὸ ξιφῶν ἐπλήγη καὶ σιδηρέων κορυφῶν ὑπὸ τῶν περιστάντων αὐτὸν Περσῶν τυπτούμενος, ἐπαὶ καὶ οὕτω δι' ὅλου τοῦ σώματος τετραυμάτιστο ὡς τὸν μὲν θυρεὸν περὶ τοὺς τριάκοντα ἔχειν ἐμπειρηγὸς θυπητικούς αἵματος δῖστους, αὐτὸν δὲ μηδ' ἀνορθῶσαι ὅλως δύνασθαι περιτραπεῖσαν τὴν κόρυθα. Πλὴν καὶ οὕτω παρὰ δόξαν τὰς τῶν βαρβάρων διέδρα λαβὰς, ὑπὸ Θεοῦ ὁρουρηθεὶς τοῦ καὶ ἐπὶ κεφαλῇ πάλαι Δαδιδ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐπισκιάζοντος, ὡς αὐτὸς φησὶν ὁ φιλόφθαλμος. Τὰ δ' ἄλλα Ῥωμαϊκὰ τάγματα χειρόνως ἔπασχον αἰεὶ δόρασι περισταδὸν λελογχωμένοις νυσόμενα καὶ βέλεσιν ἐκ τοῦ σχεδὸν διαμπερὲς ἐλαυνόμενα καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ συμπύκτειν διαφθειρόμενα. Εἰς δ' οἱ καὶ ταύτην μὲν ἀπαθείς παρήλθον τὴν φάραγγα καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἱσταμένους Πέρσας ἐσόθησαν, προελθόντες δὲ καὶ τῆς μετ' ἐκείνην ἀφάμενοι σφάραγος ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε πολεμίων ἀπώλοντο. Εἰς γὰρ ἐπὶ κοιλάδας ταφρῶδεις πλάσας καὶ ἀγχιτέρμας ἢ πάροδος ἐκείνη διέσχιστο, εὐρυνόμενη βραχὺ καὶ συμπτυσσομένη πάλιν πρὸς τὸ στενύπερον· καὶ ἦσαν αὐταὶ παρὰ τῶν Τούρκων ἀκριβῶς ἐρεστώτων τηρούμεναι. Ἄλλ' οὐδ' ὁ λοιπὸς χώρος τῶν πολεμίων ἐσπάνιζε καθαρῶς, ἀλλ' ἅπας τοῦτον πεπλήρωτο. Τότε δὲ καὶ ἀνέμου πνεύσαντος καὶ θίνα βαθεῖαν ἐκ τῆς ἐκεῖσε ψαμμώδους μεταωρίσαντος γῆς σύρδην ἐμπέπτουσιν ἀμφοτέρω συμπεσῖν ἐγένετο τὰ στρατεύματα, καὶ ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ καὶ σκύτι ψηλαφῆται ἀλλήλοισι προσφερόμενα τοῖς ἐχθροῖς τοὺς φίλους ἐπικατέσφαττον, καὶ οὐκ ἐξ ὁμοφύλου διακρίνειν ἀλλόφυλον, ἀλλὰ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι συμβεβλημένοι καὶ καθ' ὁμογενῶν ἐσπῶντο τὰ ξίφη καὶ τὸν προσιόντα κατέκαινον ὡς πολέμιον, ὡς τὰς τάφρους τάφον ἔνα γενέσθαι καὶ πᾶμμικτον πολυάνδριον καὶ σκύνωμα κοινὸν Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ θῶν ἀγθηφορόντων. Ἐπεσον οὖν ἀριθμῷ πλείους Ῥωμαῖοι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ γένους τῷ βασιλεῖ, καὶ τούτων οἱς πολὺ τὸ ἐπίσημον. Ὡς δὲ ἡ κόνις ἐλώφησεν ἤ τε ἀγλὺς ἐκείνην καὶ ἀορασία διεσκέδατο, ὡπτόνοντο τινες (φεῦ τοῦ ἀπενυκτέου πράγματος καὶ ὀράματος) ἕως ἑξέως καὶ τροχέλου συνισχημένοι τοῖς πτώμασιν, οἱ καὶ χεῖρας μὲν ἰκίτιδας ὥρεγον καὶ σχήμασιν ἐλαινόις καὶ φωναῖς γοερὸν ὑπηχούσας προύκαλοῦντο τοὺς παρόντας εἰς ἀρωγὴν, οὐδένα δὲ τὸν ἀμύνειν δυνάμενον εἶχον οὐδὲ τὸν σώζοντα· πάντες γὰρ οἱ ἔπασχον ἐκείνῳ τῇν οἰκεῖαν προτυπούμενοι συμφορὰν, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες, ἀκούσιν τινες ἦσαν ἀνοικτήρμονες, καὶ ὡς τάχους εἶχον σώζειν ἑαυτοὺς ἐσπευδον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ σκιὰν ὑπελθὼν ἀχλαδηφοροῦντος δένδρου ἀνελήμβανεν ἑαυτὸν καὶ καμουσαν συνέλεγε τὴν ἰσχὺν, μὴ ἔχων ὑπαπιστὴν συνιστάμενον, μὴ δορυφόρον ἐπιστόμενον, μὴδὲ σωματοφύλακα ἐρεπόμενον. Ἰδὼν δὲ τις αὐτὸν καὶ οἰκτεῖρας ἐκ καὶ πολλῶν Ῥωμαίων, ἐρίσταται οἱ προθύμως κατὰ

A clavis facta, ex barbarica illa phalange, tanquam decipula, est elapsus, sic quidem toto corpore convulneratus, ut scuto ejus circiter xxx sagittæ iuhærent, et ipse cassidem decussam attollere non posset. Tamen vel sic Deo defendente, qui in die belli caput ejus, quemadmodum olim Davidis, ut ipse in Psalmis fatetur, custodiebat, mirabiliter Barbarorum manus 238 effugit. Cæteræ vero legiones subinde pejus tractabantur. Nam et ferratis hastis undique pungebantur et jaculis petebantur, et invicem ipsi sese prostrati conculebant. Quodsi qui hæc quoque fauces, Barbaris qui eas insederant pulsas, superarant, in altera valle ab hostibus interibant. Is enim transitus in vu profundas valles inter sese vicinas sindebat, et initio paulo latior rursus in angustias complicabatur, B Eæ vero, omnes accurate a Turcis custodiebantur, atque adeo cætero quoque loca Turcarum plena erant. Ad hæc procellis arenarum vento in eos impulsis ambo exercitus impetu congressi, veluti noctu et in densissimis tenebris pugnabant: nec ullo discrimine amici aut inimici, obvii quique trucidabantur; eodemque loco Turci et Romani, jumenta et homines jacebant, ut vallis illa nihil esset aliud nisi amplissimum quoddam et commune Romanorum, Barbarorum, jumentorum pecudum que sepulcrum. Plures tamen Romani ceciderunt, præsertim illustrissimi quique imperatoris cognati. Ut autem 239 turbo ille discussa caligine quievit, conspecti quidam sunt (heu miserum spectalum) usque ad lumbos et colla cadaveribus circumsepulti, C qui supplices tendebant manus et gestu miserabili ac lugubri voces prætereuntium opem implorabant: sed nemo erat qui auxiliari posset. Nam quique suam cladem illorum exemplis metientes, in vitæ periculo haud sponte immisericordes erant et fuga salutem quærere satagebant. Imperator vero sub pyri sylvestris umbra vires exhaustas recipiebat, sine armigero, sine satellite, sine custode ullo. Sed quidam gregarius eques ejus misertus ultro accedit, eique pro virili ministrare studet, et galeam huc atque illum cadentem capiti reponit. Interea Persa quidam accurrit, et freno prehensum abstrahere studet, quod nemo erat qui obsteret. Sed eum Manuel impacto in caput hastæ fragmine, quod adhuc reliquum habebat, humi prostravit. Paulo post etiam alii Persæ accurrunt, qui eum 240 virum capere conabantur, sed et illos facile propulsavit arrepta hasta assistentis sibi equitis et uno ex hostibus transfixo: ipse vero eques stricto ense alteri caput amputavit. Deinde aliis x Romanis militibus accurrentibus inde digreditur, conjungere se eum legionibus quæ antecesserant cupiens. Sed rursus paulum progressus, et Turcarum occursu et cadaverum acervis in viis jacentium impediabatur.

προσέρχων καὶ διακονεῖν αἰρεῖται τὰ θύνατὰ, δθην

καὶ τὴν κυνήην ἐτέρωσε βαλλομένην τῇ ἐκείνου ἐφήρμοσε κεφαλῇ. Ἐν [P. 120] ᾧ δὲ καθ' ὃ εἰρήκει-
μεν δένδρον ὃ βασιλεὺς ἀνεκώχευεν, ἐπιδραμὼν τις Ἡέρσης ἐφείλκε τοῦτον τοῦ χαλινοῦ κατὰ πολλὴν
τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν· ὃ δὲ πλῆξας αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς τῷ τοῦ δόρατος τμήματι ὃ εἶχεν ἔτι ἐν ταῖν
χεροῖν, εἰς γῆν ἔβαλλε. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἕτεροι Πέρσαι ζωγρίαν ἔλαιν ὀριγνόμενοι ἐπ' αὐτὸν ἵενται,
ῥαδίως δὲ καὶ τούτους ἐώσατο· βασιλεὺς μὲν γὰρ τὸ τοῦ συνεστῶτος ἱππότου δόρυ ἀγκοινησάμενος
διαπερίζει ἕνα τῶν ἐπιόντων ἕως καὶ εἰς αὐτὸν θάνατον, αὐτὸς δ' ὁ ἱππότης τὸ ξίφος σπασάμενος ἀπο-
καρτομεῖ ἕτερον. Συναλισθέντων δὲ καὶ περὶ τὸν βασιλέα ἐτέρων ὀπλοφόρων δέκα Ῥωμαίων ἐκείθεν
μετίβαινε, συμμίζαι γλιχόμενος τοῖς προηγγισμένοις τάγμασιν. Ἄλλ' αὖθις μικρόν τι προδῆς ὑπὸ τε
Τούρκων τῆς πρόσω πορείας εἴργεται, καὶ τοῖς τῶν πεσόντων οὐχ ἥττον νεκροῖς ἀπερύχεται, οἱ περὶ
τὰς ὁδοὺς αἰθριάζοντες ἀπέφραττον αὐτὰς σωρηδὸν προκείμενοι.

VI. *Faucibus istis et præterfluente amne ægresu- A*
peratis, alicubi super cadavera equitando, aliam
Romanam manum cogit, quæ ad conspectum ejus
accurrit. Ibi Joannem Cantacuzenum neptis mari-
tum unum cum multis strenue dimicare, et dum
frustra auxilia circumspecta, sterni ac spoliari
videt. Persæ vero qui illum occiderant, ut impera-
torem præterire viderunt (neque enim latere pote-
rat), in cohortem conglobati, imperatorem ut opi-
mam prædam petebant: quem se mox aut ca-
pturos aut interfecturos opinabantur. Erant ii viri
equitum et armis insignes, et omnes equis Arabicis
insidebant: 241 qui præter alia ornamenta splen-
didissima prolizas tricas ex equinis pilis contextas
et sonoras nolas de collis dependentes habebant.
Verum imperator, animis suorum excitatis, hos-
tium impetum facile propulsat; ac subinde paula-
tim progrediendo, et nunc more belli nunc citra
sanguinem Persas prætereundo, quorum alii atque
alii ad eum capiendum properabant, exoptatus ad
legiones quæ antecesserant pervenit, non tam
suum vicem dolentes quam illius periculo sollicitas.
Sed antequam eas adipisceretur, aquam e præter-
fluente fluvio haustam afferri sibi jussit; quasum-
mis labris gustata et effusa, quod ex insuavisapore
tabo infec.am cognovisset, cum suspirio: « Infeli-
citer, inquit Christianorum sanguinem libavi. »
Ibi quidam audax et importunus homo, et illo acer-
bissimo tempore acerbior: « Non nunc, inquit,
imperator, non nunc primum, sed olim et sæpe et
ad ebrietatem usque Christianorum sanguinem
hausisti, dum 242 pauperes subditos exactionibus
vexas et deglubis. » Eum conviciatorem Manuel ita
æquo animo tulit ac si surdus esset; et cum vidu-
os, in quibus signata pecunia erat erat, a Persis diripi
let effundi videret, Romanos hortatus est ut impetu
in Barbaros facto pecuniam illam ipsi potius debi-
tam arriperent. Tum rursus idem ille impudenter
in imperatorem invectus: « Ultro, inquit, ista prius
Romanis danda fuit, non nunc, ubi cum difficultate
et sanguine paranda est. Quodsi vir fortis est, ut glo-
riatur et chlamys postulat, in raptores Persas impetum
faciat, iisque fortiter cæsis rapinas recuperet. » Ta-
cuit et ad ea verba hominis importuni Manuel, sine
ullo murmure, non secus atque olim David Semeis
intemperias tulit. Tandem Contostephanus quoque
Andronicus incolumis advenit, qui extremum ag-
men ducebat: et alii quidam apud Manuelem gra-
tiosi, vulnere expertes, concurrerunt.

Δ'. Μόλις δὲ τὰ ἐκείσε δυσπρόρευτα χωρία καὶ τὸν
ἐγγὺς που παραρρέοντα ποταμὸν διελθὼν, ἐνιαχοῦ
τῶν θνησιμάτων ἐπιβαίνων καὶ τούτων ὑπερθεῖν
ἱππαζόμενος, ἀθροίζει καὶ ἄλλο τι στῖφος Ῥωμαϊκὸν
κατὰ θέαν αὐτοῦ συνδραμόν, ὅτε καὶ ἀναβλέψας ὁρᾷ
τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν ἐπ' ἀνεψιᾷ γαμβρόν, τὸν Καντα-
κουζηνὸν Ἰωάννην, ἕνα πρὸς πλείους διαμιλλώμε-
νον καὶ ἀνδρείως αὐτοῖς προσφερόμενον, καὶ περι-
βλεπόμενον μὲν εἰ τις ἐπαρήξων ἐκείνῳ ἐλεύσεται,
ἐκ δὲ τοῦ μηδένα τὸν ἀμύνοντα παρεστάναι μετὰ
βραχὺ πίπτοντά τε καὶ σκυλευόμενον. Οἱ δὲ τοῦτον
ἀπεκτονόντες Πέρσαι ὡς εἶδον παρίοντα τὸν αὐτο-
κράτορα (οὐδὲ γὰρ ἦν λαθεῖν), συγκροτηθέντες εἰς
σφαῖραν ὡς εἰς θύραμα μέγα τὸν βασιλέα ἐπήρσαν·
ῥῶντο γὰρ αὐτίκα δὴ μάλα τοῦτον αἰρήσειν ἢ ἀναι-
ρήσειν. Ἦσαν δ' οὗτοι πάντες Ἀραβίοις ἔποχοι ἱπ-
ποῖς καὶ κατὰ θέαν τῶν πολλῶν ὑπερφέροντες·
ὀπλισμοῖς τε γὰρ ἐκπρεπέσιν ἐκάζοντο, καὶ τοὺς
ἱπποὺς ἡσκημένους εἶχον ἄλλοις τε κόσμοις λαμ-
προτάτοις, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπαυχενοῖς ἀγλαΐσμασιν ἐκ
τριχῶν συγκειμένους ἱππέων, ἐς ἱκανὸν καθιεμένους
καὶ περιηρημένους ἐχουσῶν ἡχητικὸς κώδωνας.
Βασιλεὺς δ' ἀναστήσας τὰ τῶν περὶ αὐτὸν φρονή-
ματα τῶν τῶν πολεμίων ἐπέλευσιν εὐπετῶς ἀπο-
κρούεται, αἰεὶ δὲ κατὰ βραχὺ προβαίνων τοῖς ἐμ-
προσθεν· καὶ νῦν μὲν πολέμου νόμῳ ἐνιαχοῦ δὲ καὶ
ἐναιματὶ παριππεύων τοὺς Πέρσας, ἄλλους ἐπ'
ἄλλοις συνιόντας καὶ πάντας συλλαβεῖν αὐτὸν σπεύ-
δοντας τρισάσμενος ἐφίσταται καὶ ἀσπάσιος τοῖς
προωδευκόσι τάγμασιν, οὐ μᾶλλον περὶ αὐτοῖς
δυσχεραίνουσιν ἢ ἐπ' αὐτῷ μὴ φαινομένῳ ἀγωνιῶσιν.
Οὕτω δὲ συμμίζας τούτοις, ἀλλ' ἐκείσε ἔτι ὦν ἐνθα
ποταμὸν παραρρέειν ὁ λόγος εἴρηκε, δίδει συνέχε-
ται, καὶ δὴ αἰτεῖται τῶν καρεστῶτων τινὰ λαβόντα
ὑδρεῖον ὑδωρ ἀρύσασθαι καὶ οἱ ἀποκομίσαι πειν.
Σπάσας τοίνυν τοῦ ὕδατος ὅσον ἂν τὴν ἐκείνου
ἐδίανεν ὑπερψῶν, τὸ λοιπὸν ἐξέχεεν οἷα μὴ τοῦ πο-
θέντος ἡδέως διὰ τοῦ οἰσοφάγου καταλισθαίνοντος.
Πολυπραγμονήσας δὲ τὸ ποτὸν καὶ λυθρῶδες τοῦτο
κατανόησας ῥιμῶξε, καὶ εἶπε μὴ εὐτυχῶς ἀπογεύ-
σασθαι τοῦ τῶν Χριστιανῶν αἵματος. Παρεστῶς δὲ τις
ἀνὴρ ἱταμὸς καὶ θρασὺς, ὡς εἰδείξε, καὶ τοῦ τότε και-
ροῦ δοσκολώτερος, ἀνευθριάστως ἐφησεν, « Ἀπῆγε,
βασιλεῦ οὐκ οὐκ ταῦτα, οὐχί· οὐ γὰρ νῦν [P. 121]
πρώτως, ἀλλὰ πάλαι καὶ πολλάκις καὶ εἰς κραιπάλην
καὶ ἀκραφνῶς Χριστιανικῶν αἱμάτων κρατὴρ ἐκ-
ράσθη σοι, καλαμωμένῳ τε καὶ ἐπιφυλλίζοντι τὸ
ὑπάρχον. » Οὕτω δ' ἱλαρῶς τὸν κατήγορον ἐκαῖνον
καὶ λοῖδορον ὑπήνεγκεν ἀνθρωπυν, ὡς εἴ μὴ ἦν

ἀκούων μὲν ἔχων ἐλεγμούς ἐν τῷ στόματι. Ὅρων δὲ καὶ τοὺς θησαυροφύλακας θυλάκους διασπώμενους ἀπὸ Περσῶν καὶ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ ἀρπαζόμενον τὸν εἰς νόμισμα κεκομμένον χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον, ἐνῆγε τοὺς συνόντας Ῥωμαίους ἐπεισπασεῖν τοῖς βαρβάροις καὶ κτήσασθαι τὰ χρήματα Περσῶν διακρίτερον. Συστὰς δὲ αὖθις ὁ λῆρος ἐκεῖνος ἀνὴρ διελιοδορεῖτο ἀναιδῶς βασιλεῖ τοιαῦτα καλεῖσθαι. « Ἐχρῆν, » λέγων, « ἐκουσίως καὶ πρότερον διδόναι Ῥωμαίοις ταῦτα, οὐχὶ δὲ πάντως νυνὶ, ὅποτε ἡ πτῆσις δυσχερὴς καὶ μεθ' αἵματος. Εἰ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐστὶν ἰσχύος, ὅποιος εὐχεται εἶναι, ἢ γοῦν ἀπευρίδω περικείται, τοῖς χρυσοσύλαις συρράγεις Πέρσαις καὶ συγκόψας τούτους θαρράλειώτερον ἐπαναστάτω Ῥωμαίοις τὰ ἀρπαζόμενα. » Ἐσιώπα δὲ κάπῃ τούτοις τοῖς ῥήμασι, ὑπ' ὀδόντα γρύζων μὲν δὲ τονθορύζων, ἀλλὰ φέρων τὴν τοῦ κερτόμου προπίτειαν ὡς Δαβὶδ πάλαι Σεμεὶ τὴν αὐθάδειαν. Ὁφλὲ δὲ καὶ ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος ἀβλαβῆς παρῆν, ὃς ἡγεῖτο τῶν τελευταίων τάξεων, καὶ ἕτεροι τῶν δυναμένων μέγα παρὰ τῷ Μανουῇ ἀπλῆγες συνδεδραμήλασιν.

Ε. Ἐκεῖ δὲ νύξ ἐπῆλθε καὶ σκότος ἡμέρας διάδο-
χον τὸν πόλεμον ἔπαυσεν, ἀδημονῶν ἅπας καθῆστο
ὑποὶ τῷ τῆς χειρὸς κοίλῳ ῥίψας τὴν κεφαλὴν, καὶ
τὸν ἐνεστώτα κίνδυνον φανταζόμενος οὐ τοῖς ζῶντι
συνέταπεν ἑαυτὸν, καὶ μάλιστα ὅτι τὸν χάρακα πε-
ριτρέχοντες διαπρυσίοις ἀνεκάλουν φωναῖς οἱ Βάρβα-
ροι τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῖς, οἱ κατὰ χρεῖαν ἢ μετὰ-
θεσιν πίστεως πρὸς Ῥωμαίους προὐχώρησαν πέλαι,
καὶ παρήνουν ἐξελεῖν αὐτονυχὶ τοῦ στρατηγίου ὡς
ἐπολουμένων ἀρῶν ἐωθεν αὐτίκα τῶν ἐν αὐτῷ.
Διευκυτέρουν οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ φρήτρας καὶ λο-
γάδας τοῖς φύλοις φύλα συναγειρόμενοι, βαπτόμε-
νοι πρὸς ὄχρον ὑπὸ δέους, εἰς οἷον τὰ πέταλα τῶν
δένδρων κατὰ καιρὸν τὸν φυλλοχόον μεταμορφάζεται.
Αὐτοὺς δὲ ὁ κρατὼν ἀγενεστάτας βουλὰς ὤδενεν. Ὡς
δὲ ταύτας ἀποτεκῶν εἰς ἀκοὴν τῶν σὺν ἐκείνῳ ἐξ-
έφερε, καὶ ἦν τὸ ὑφηγούμενον λαθραία φυγῇ, καὶ
τοσοῦτων ψυχῶν εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ θάνατον ἔκδο-
σις, ἐκπλήττει τοὺς ἀκροωμένους, καὶ μᾶλλον τὸν
Κοντοστέφανον, ὡς ἀνδρὸς ἀλλοφρονούντος καὶ περι-
στρεφομένου σκοτοδίνῃ ἀτεχνῶς φθηγόμενος ῥήματα.
Οὐ μόνον δὲ οἱ πρὸς σκέψιν τοῦ ποιητέου συναλ-
θόντες βαρέως ἤνεγκαν τὰ ἡνωτισμένα, ἀλλὰ καὶ
τις ἐξέθεν ἐστὼς τῆς σκηνῆς ἐκ τῶν ἀγνώστων
καὶ τῶν πλείστων στρατιωτῶν, ὡς τὸ βασιλικὸν ἐς
οὗς ἐδέξατο σκέμμα, ὑψώσας τὴν φωνὴν καὶ διωλύ-
γισιν ἀνομιώξας, « Φεῦ, » εἶπεν, « ὅποια δὴ καὶ ὁ βασι-
λεὺς Ῥωμαίων εἰς νοῦν ἐβάλετο. » Καὶ πρὸς ἐκεῖνον
τὴν τοῦ λόγου στρέψας ὀρμὴν, « Οὐχὶ σὺ, » φησὶν, ὁ
διὰ τῆς ἐρήμης ταύτης καὶ στενῆς ὁδοῦ ἐκθλίψας
ἡμᾶς καὶ εἰς [Ρ. 122] ἀπώλειαν διηθήσας, ἢ μᾶλ-
λον οἷοναί τινα δλμψ ἐκπίεσας τοῖς συμπίπτουσι
τούτοις σκοπέλοις καὶ τοῖς πεσοῦσιν ἀτεχνῶς ἐφ'
ἡμᾶς ὄρεσι; Τί ἡμῖν καὶ τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ
κλυθμῶνος καὶ τῷ στομίῳ τοῦ ἄβου ἀντικρυς καὶ
τροχιάς; Ἡ τί ἴδιον ἐπάγειν τοῖς βαρβάροις ἐπὶ κλημα
εἴχομεν, οἱ τοὺς χώρους τοὺς στενοὺς τε καὶ
βίαιους καὶ σκολιούς περικαθίσαντες ἡμᾶς ἐσαγήνευσαν;
καὶ νῦν ὅπως καταπροδίδως ὡς πρόβατα σφαγῆς τοῖς
ἐχθροῖς; » Τούτοις μαλαχθεὶς τὴν ψυχὴν εἴπῃ οὖν ἕως
καιρὸν ἐκεῖνον ἐλθὼν εἴλετο.

Ἄλλ' ὁ σπέρμα ἐγκαταλείπων πάλαι τῷ Ἰσραὴλ, D
ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθεῖν τὸ ἐκεῖνου κληροῦχημα
ὡς Σόδομα γεγονὸς καὶ ὁμοιωθὲν ὡς Γόμορρα, ὁ
παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος, ὁ πατάσων καὶ ζῆν
ποιῶν, ὁ μὴ τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπὶ τὸν
κλῆρον τῶν δικαίων εἰς τέλος ἔων οὗτος καὶ τότε τὸ
ἅγιον ἔθνος κατοικτειρήσας καὶ μὴ ἀπόσπασθαι θελήσας
ἐκίπην κάμπτει τὴν τοῦ σουλτάνου ψυχὴν εἰς ἀξίμ-

V. Ubi nox praelium diremit, omnes sederunt
tristes, capita manibus sustinentes; et dum præs-
sens discrimen reputant, se vivis non adnumera-
bant, eo potissimum territi, quod Barbari circum
vallum 243 cursitantes populares suos, qui vel
religione mutata vel aliis de causis olim ad Ro-
manos se contulerant, cum maximis clamoribus
hortabantur ut ea nocte castris excederent; mane
enim omnes qui in iis essent perituros. Eam no-
ctem ita exegerunt Romani, metu pallentes, ut
tribules eum tribulibus, amici cum amicis se con-
jungerent. At imperator cum ignavissimum consi-
lium de clandestina fuga et tot millibus neoi obji-
ciendis proceribus aperuisset, auditores, et Con-
tostephanus in primis, obstupuerunt, quasi verba
hominis parum sani loqueretur. Nec iis solum qui
in consilium adhibiti fuerant, eam orationem
graviter tulerunt: sed quidam obscurus miles,
qui extra tabernaculum steterat, audito ejus pro-
posito, cum ingenti suspirio et alta voce: « Quid,
inquit, Romanorum imperatori in mentem venit? »
Et ad ipsum conversus: « Non tu, inquit, is es,
qui in desertam et angustam istam viam nos intru-
sisti et in interitum 244 precipitasti? et concour-
rentibus istis scopulis et montibus nos omnino
oppressuris veluti mortario contudisti? quid nobis
rei est cum ista valle luctus et faucibus inferni?
cur istos iniquos asperos tramites penetramus?
quid nos privatim de Barbaris queri possumus,
qui violentis istis anfractibus atque angustitiis in-
festis nos irretiverunt? et tu nos tanquam oves
mactationi destinatas prodis? » His verbis animo
emollito ac potius consauciato consilium mutavit,
et eam sequi viam instituit quam tempus pateretur.
τῷ παρελθεῖν τὰς ἀνωμάλους τούτας καὶ τραχείας
καρδίαις δηχθεὶς εἰς ἑτέραν ἐτραπετο καὶ τὴν κατὰ τὸν

Enimvero is qui olim Israeli semen reliquit, ne
sua sors penitus, Sodomæ et Gomorrhæ instar,
aboleretur; qui castigat et rursus medetur; qui
percutit et vivere facit; qui baculum peccatorum
non perpetuo in sortem justorum grassari sinit, is
tum quoque sancti sui populi miserius, quem non
ponitus repudiare volebat, sultani animum ad inu-
sitatam clementiam flectit, ut qui dudum Manuelis

virtutem verebatur, nunc ejus calamitate frangeretur: aut ut olim per Chusin Achitophelis consilia evertit, et animum Absalonis mutavit, ut ea sequeretur quæ perniciem ei allatura erant, ita tum quoque Persarum 245 principem transversum egit, ut procerum consiliis impulsus, quibus tempore pacis ab imperatore pecunia affluebat, per legatos ultro prior divinitus pacem imperatori offerret, quam is urgente necessitate petiturus erat, et pactiones rursus, ut ante, flagitaret. Persæ vero sultani consilio nondum patefacto, castra diluculo oppugnatum ibant, uno impetu Romanos delendi spe concepta. Itaque cum barbarice ejulatu obequarent et milites intra vallum sagittis conficerent, Joannes Constantini Angeli filius cum sua cohorte, jussu imperatoris, ad Turcorum impetum reprimendum egreditur. Qui cum irrita conatu, nullo forti facinore edito, rediisset, Macroductas Constantinus orientales copias educit. Sed is quoque non multo post in castra se recepit. Interea sultanus Gabram, honoratissimum inter suos satrapos, ad imperatorem mittit; cujus jussu Turci oppugnare vallum desistunt, et Romani clam subducere sese desinunt. Is Gabras 246 imperatoris Barbarorum more submisso adorato dono adducit equum Nisæum, frenis argenteis ornatum, ex iis qui ad pompas aluntur; et longum ancipitem gladium, ac sermonem de pacificatione interjicit, animo ejus ob acceptam cladem, ut apparebat trieti, prius mollibus verbis quæ in aurem illi dicebat delinito, et doloris acerbitate velut incantamentis quibusdam mitigata. Cum autem thoracem imperatoris fulva veste tectum vidisset: « Iste color, inquit, imperator, pugnae tempore minime commodus est, sed plane inauspicatus. » Id dictum imperator exiguo et comoto risu excepit; eamque vestem purpura et auro intextam illi dedit, acceptoque ense et equo pacem conscribit suæque manu subsignat. Inter cæteras condiciones, quas id tempus scrupulosius exquirere non sinebat, illa quoque erat, ut Dorylæum et Subleum castella everterentur.

τὸ οὖν ἐκείνῳ ὑπεψιθύρισε βήμασι. Θεασάμενος δὲ τὴν χροῖαν χολοδίφινον, « Οὐκ εὐδύμβολον τὸ χρῶμα τοῦτο » φησὶν, « ὡ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ νῆν ὤραν τοῦ πολέμου ταῖς ἀγαθαῖς τύχαις ἀντιπράττον (2). » Αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένους τοῦτοις βραχύ τι καὶ βεβιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδύς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρῃ καὶ χρυσῷ διηνησμένην. Τὸν δ' ἵππον καὶ τὸ ξίφος δεξιόμενος ἐγγράφους τίθεται τὰς σπονδὰς, καὶ τὴν χεῖρα τοῦτοις βραβεύει. Ἐντὺν δὲ τῷ γραμματέϊ καὶ ἄλλα μὲν ὅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὲ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ προύριχα τὸ τε Δορύλαιον καὶ τὸ Σοῦβλεον.

247 Manuel cum pacem nihil insidiarum habere et sincere secum agere Barbarum videret, alia via domum redire instituit, ut aspectum interfectorum declinaret. At viam duces ob id ipsum potissimum eodem eum reducebant, ut miserabilia illa spectacula oculis intueretur, quæ quidem nul-

Α φυλον ἔλεον τὸ καινότατον, καὶ ὅς τὴν τοῦ βασιλείως ἀρετὴν αἰδοόμενος πρότερον, τότε καὶ ταῖς ἐκείνου συμφοραῖς ἐπικλᾶται· ἢ γοῦν ὁ διὰ Χουσί τὴν Ἀχιντόβελ ἀκυρώσας βουλήν, καὶ τὰς φρένας ἀλλοιώσας τοῦ Ἀβεσαλῶμ ὡς τοῖς καθ' ἑαυτοῦ καὶ χεῖροσιν ἐπαγγέλλεσθαι, αὐτὸς καὶ τότε τὸν Περσάρχην ἐξέκρουσε τοῦ καθήκοντος. Πρασαυρεῖς γὰρ οὗτος τὰς τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ὑποθημασίαις, ὅπερ ἀπὸ νῆλων ἀμφοτέραις ἐκ βασιλείας, κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν τὰ χρήματα, πέμψας πρεσβεῖαν εἰρηγνικὰ διαλέγεται καὶ τὴν συνομολογίαν ὡς πρώτῃν αὐθις ἐπιζητεῖ, προφθάνων αἶον προαιρετῶς, τοῦ κρείττονος ἐποτρύνοντος, τὸν ἀνγκαστῶς ἐς τὰς συμβάσεις βλέψαντα ἄνακτα. Οἱ δὲ δὴ Πέρσαι μὴ πῶ κατὰ σκοπὸν τῇ σουλτάνῳ ἐκφανθέντων ἅμα ἔφω προσήλαυνον ὡς κυκλωσόμενοι Ῥωμαίους καὶ ὥσπερ ὄφιν εὐτρεπὲς καὶ καὶ ὁρμὴν μίαν οἷα θῆρις, λαφύζοντες, ἢ ὡς ἐγκαταλειμμένα ὡὰ καὶ νοστίαν ἐρήμην ἀπάζοντες. Περιστεύχοντες τολῶν τὸν χάρακα τοῦς ἐντὸς κατατόξευον, κύκλῳ περιελαύνοντες καὶ βραβερικῶς ἀλαλάζοντες. Βασιλεὺς οὖν ἐγκαλεύεται Ἰωάννῃ τῷ τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου υἱῷ μετὰ τοῦ συνόντος ἐκείνῳ τάγματος τοῖς Πέρσαις προσβάλλειν· ὁ δὲ κατὰ τὴν βασιλικὴν ἐπιταγὴν ἀναστελεῖν τοὺς Τούρκους πειράται, οὐδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον παλίστροφος γίνεται. Ἐκ δὲ τούτου ὁ Μακροδόουκας Κωνσταντῖνος τὴν ὅπ' αὐτῶν ἐξέρχεται στρατιάν ἐκ τῶν ἐφ' ὧν στρατολογουμένην ταγμάτων· ἀλλὰ καὶ οὗτος μικρόν τι φανεῖς ὑπὲρστησεν. Ὁ δὲ γε σουλτάνος πέμπει πρὸς βασιλέα Γαβρᾶν τὰ πρῶτα τῶν παρ' αὐτῷ καὶ τετιμημένον τὰ μέγιστα· τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε οἷ τε Τούρκοι ἐκ παραγγελίας τοῦ προσβάλλειν περιστάδην ἀπέστησαν καὶ Ῥωμαῖοι τοῦ ὑπεξέρχεσθαι λήγουσιν. Ὁφθῆναι δὲ τῷ βασιλεῖ μέλλων Γαβρᾶς βαθεῖαν καὶ βραβερικὴν ἀπονύμει τιμὴν καὶ προσκύνῃσιν, καὶ ἅμα ἵππον προσάγει δῶρον Νισαῖον ἀργυροχάλινον, ἐκ τῶν φανταζομένων εἰς πομπὰς, καὶ περιμήκη ἐμφύκη μάχιραν, καὶ λόγον κινεῖ περὶ σπονδῶν, διομαλίσας πρότερον λόγοις ἀπαλοῖς τὴν ἐπὶ τοῖς συμβᾶσιν ὑπεμφαινομένην ἀχθηδὸνα τοῦ βασιλείως, καὶ καταστείλας τὸ τοῦ πάθους φλεγμαίνον οἷά τισιν ἐπ' ἄσματος, οἷς πρὸς Γαβρᾶς ἦν εἶχε στολάδα ἐπὶ τοῦ θώρακος βασιλεὺς, τὴν χροῖαν χολοδίφινον, « Οὐκ εὐδύμβολον τὸ χρῶμα τοῦτο » φησὶν, « ὡ βασιλεῦ, ἀλλὰ καὶ λίαν κατὰ νῆν ὤραν τοῦ πολέμου ταῖς ἀγαθαῖς τύχαις ἀντιπράττον (2). » Αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῖς εἰρημένους τοῦτοις βραχύ τι καὶ βεβιασμένον μειδιάσας, τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδύς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρῃ καὶ χρυσῷ διηνησμένην. Τὸν δ' ἵππον καὶ τὸ ξίφος δεξιόμενος ἐγγράφους τίθεται τὰς σπονδὰς, καὶ τὴν χεῖρα τοῦτοις βραβεύει. Ἐντὺν δὲ τῷ γραμματέϊ καὶ ἄλλα μὲν ὅσα ὁ καιρὸς ἐπέταττε κατὰ μηδὲν ἀκριβολογούμενος, ἀλλὰ δὲ καὶ τὸ καταστραφῆναι τὰ προύριχα τὸ τε Δορύλαιον καὶ τὸ Σοῦβλεον.

Οὕτως οὖν εὐρηκῶς τὸν Βάρβαρον τὰ πρὸς εἰρήνην ἀληθῶς λαλήσαντα καὶ μὴ ἐπ' ὀργὴν δόλους διαλογιζόμενον, αἰρεῖται δι' ἄλλης ὁδοῦ πορευθῆναι καὶ μὴ τὴν αὐτῶν ἀναμετρήσειν αὐθις ἣν ἰδᾶδισε πρότερον, ἐκκλῖναι τοὺς πεισόντας βουλόμενος. Οἱ οὖν τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνες κατ' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐπὶ τῇ

Hier. Wolfii notæ.

(2) Nescio quid hoc sive scommata sive sarcasmata, sibi velit, utrum rideat Manuelem ut metu

pallentem, an vero innuat aurea arma periculosiora esse ferreis, quod spe prædæ plures alliciant.

ἐκείσε προῆγον, ἵν' ὀφθαλμοῖς οἰκείοις ἐπόθοιτο βασιλεὺς τὰ οἰκτρότατα ἐκείνα θεάματα. Καὶ γὰρ ἦν ἀλθῶς δακρύων ἄξια τὰ ὀρώμενα, ἢ ἀλθιέστερον εἰπεῖν μείζω τοῦ ἀνακλαυσθῆναι διὰ τὸ τοῦ κακοῦ μέγεθος. Αἱ γὰρ φάραγγες εἰς ἰσόπεδον ἀνέβαινον, καὶ οἱ κοιλάδες εἰς κολωνοὺς ἀνηγείροντο, καὶ τὰ ἄλση τοῖς θνησιμαίοις ἐκεκάλυπτο. Ἄπας δὲ καίμενος ἀποσυρεῖς ἦν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς (3), πολλοὶ δὲ καὶ τοὺς ἰθυφάλλους ἀπεκαύλισθησαν. Ἐλέγτο δὲ τοὺς Πέρσας τοῦτο τεχνάσασθαι, ἵνα μὴ τοῦ ἀκροβύστου ὁ ἐμπερίτομος διαστέλλοιτο καὶ ἡ νίκη οὕτως εἴη ἀμφιπαλῆς καὶ ἀμφήριστος, ὥς ἐξ ἐκπύρων τῶν στρατοπέδων καταβληθέντων πολλῶν. Οὐδαὶς τοίνυν χωρὶς δακρύων καὶ στεναγμῶν ἀντιπαρῆλθεν, ἀλλὰ μέγα πάντες ἀνέκλαυσαν καὶ ὀνομαστὶ τοὺς ἀπολωλότας ἐταίρους καὶ συνήθεις ἐκάλεσαν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος ἐκείνο ἔχω εἰπεῖν, ὥς δυσφύλακτον τὸ μέλλον τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν, καὶ οὐκ ἂν τις ῥαδίως ἐξανάλῃ τὸ ἐπιδόν, εἰ μὴ τῷ τῷ θεῷ ἐκ λιπαρίας ἰλεωθὲν ἀπώσχιτο τὰ δεινὰ ἢ ἐκ τούτου εἰς τοῦτο μετακλινεῖ, καταμιγνύον τὸ τῆς κινήσεως ἀχραιφνὲς καὶ τῷ φιλανθρώπῳ καπηλεῦον τὸ ἄκρατον. Βασιλεὺς γὰρ ἦν ἡνίκα ἦν κατὰ Περσῶν ἐκστρατεύειν προθέμενος, ἐδόκει καθ' ὕπνου ὄρῃν ὥς εἰς στρατηγίδα νῆα ἐμβῆς αὐτός τε καὶ συχνοὶ τῶν ἐπιτηδείων τὴν Προποντίδα ἀνελέγεται, αἰφνίς δὲ συμπεσεῖν τὰ ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ὄρη, ὥς ἀφανισθῆναι μὲν τῆς νηὸς θραυσθείσης τὸ ἐμπλέον ἄπν, αὐτὸν δὲ μόλις ἐκδοθῆναι τῇ χέρσῃ ταῖς χερσὶ νηρόμενον. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν τῶν ἐπισφαλῶν ἐκείνων ἐπέβαινε τρίδων, ἀνὴρ τις προσελθὼν [P. 124] αὐτῷ δίγλωττος, τὸ γένος Ῥωμαῖος, τοῦ πικλῆν Μαυρόπουλος, δόξει οἱ ἔφατο κατ' ὄναρ τὸν ἐκ τοῦ Κύρου παρώνυμον ναὸν εἰσελθεῖν, ἐν δὲ τῷ ἰλεοῦσθαι οἱ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος φωνὴν ἐξικνουμένην ἐκείθεν ἐνωτισθῆναι, λέγουσαν ὥς « Ἀρτίως ἐν μεγίστοις μάλιστα κινδύνοις ὁ βασιλεὺς, καὶ τίς ἀπελεύσεται μοι τούτῃ συνέριθρος; » Εἰρηκότος δὲ τινος ἀοράτως « Ἀπελθίτω Γεώργιος, » « Νωθὴς οὗτος, » εἰπεῖν. Κάκεινός δὲ πάλιν ἐπενεγκόντος, « Ἀπίτω Θεόδωρος, » καὶ πρὸς τοῦτον ἀπανήνασθαι, τέλος δὲ μετὰ περιαγέας φθέγγεσθαι ὥς οὐδαὶς προφθάσει τὸ φερόμενον ἐκείνῳ κακόν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ζ'. Μετὰ δὲ τὸ ὑποκαταβῆναι τὰς δυσχωρίας ἐνέκειντο καὶ πάλιν οἱ Πέρσαι Ῥωμαίοις ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπιφαινόμενοι· μεταμέλῃ γὰρ ἐλέγτο πληγῇ τὸν Πέρτην ὅτι τὸ ἐν χερσὶ παρῆκε θήραμα, κέντεῖθεν ἐνδοῦναι τοῖς οἰκείοις ἐκείνα ἐπιούσιν ἐνδείκνυσθαι ὅσα καὶ πρὸ τῶν σπονδῶν ἐξῆν διαπράττεσθαι. Οὐ πανσυδὲ δὲ καὶ ὥς ἡνίκα τὰ δυσέμβολα χωρὶς Ῥωμαῖοι διήρχοντο, οἱ Τοῦρκοι παρεῖποντο, ἀλλὰ κατὰ διαλειπούσας συμμορίας ἐπικολοῦσθον· οἱ γὰρ κράτιστοι καὶ πλείστοι ταῖς τῶν σκύλων ὤφελείαις ἐμφορτοὶ γενόμενοι τῆς οὐκάδε φερούσης ἔψαντο. Πλὴν καὶ οἱ παρεπόμενοι ἐκείνοι πολλοὺς διέφθειρον, καὶ τούτους πάλιστα ὀπόσοι τραυματίζαι τε καὶ ἀπόμαχοι, καίπερ τοῦ βασιλέως τοὺς πολεμικοὺς τῶν ἡγεμόνων καὶ δραστηρίους οὐραγεῖν

Hier. Wolfii notæ.

(3) Hic apertius consilium Turcorum declarat, ostentare eos voluisse, nullum Turcam sed Christianos duntaxat periisse. Quia vero Turcis addere

lis lacrymis satis deplorari queant. Nam fauces exæquatæ erant, valles in tumulos assurgebant, saltus cadaveribus operiebantur. Prostratis omnibus cutis capitis detracta erat, nonnullis pudenda etiam præcisa. Ideo factum a Persis dicebatur, ut circumcisis a Christianis non distinctis victoria anceps esset; nam ex utroque exercitu multi ceciderant. Nemo igitur præterit quin lamentaretur et nominatim familiares atque amicos suos interfectos compellaret.

Hoc loco illud in mentem mihi venit, res futuras difficulter ab hominibus posse præcaveri, neque facile quemquam pericula 248 evasurum, nisi numine exorato divinitus custodiat malorumque levamen impetret. Nam imperator, cum Persis inferre bellum statuisset, in somnis sibi visus est conscensa imperatoria nave cum multis familiaribus Propontidis oram legere; subito vero Europæ et Asiæ montes concidisse, fractaque nave, cæteris omnibus sublati, se vix manibus in littus enatasse. Quo autem die periculosas illas vias ingressurus erat, homo quidam duarum linguarum peritus, natione Romanus, cognomento Mauropulus, ei dixit se visum in somnis Cyri ædum ingredi, et dum Genitricem Dei placaret, vocem ex ea editam audire, quæ diceret: « Nunc in summo discrimine versatur imperator, et quis ei meo nomine opem feret? » Cum quidam ex obscuro dixisset: « Abbeal Georgius, » illam respondisse: « Tardus hic eet. » Illo iterum dicente: « Abbeal Theodorus, » eo quoque repudiato denique mœstam exclamasse neminem malum illi imminens præcavere posse. Atque hæc hæc hactenus.

VI. Postquam autem ex angustiiis evaserunt, Persæ Romanos iterum a tergo sunt adorti. Persam enim pœnituisse ferebant quod 249 paratam prædam e manibus amisisset, et suis concessisse ut Romanis ostenderent ea quæ etiam ante pacem facere potuissent. Non tamen toto exercitu, ut tum cum angustias transirent Romani, assectabantur, sed ex intervallis et sejunctis cohortibus. Nam plerique, optimi quique præsertim, manubiis onusti domos suas repetebant. Nihilominus tamen illi qui tergis inhærebant multos occidebant, vulneratos præsertim atque imbelles, quamvis imperator bellicosos et strenuos duces extremum agmen claudere jussisset. Ubi Chonas pervenerunt, cupide quieverunt ut hostes non amplius visuri. Imperator vero uni-

præputia non poterant, Christianis ea præciderunt; et quos viventes non potuerant, defunctos in Turcas transformarunt utique ludibrii causa.

cuique male habenti staterem viaticum dedit ad morbum pro tempore curandum, Chonis Philadelphiam descendit, atque ibi ad valetudinem a belli ærumnis recreandam aliquot dies commoratus, præmissis in urbem nuntiis acceptam cladem Cyprianis per litteras significavit; in quibus nunc idem sibi quod Romano Diogeni accidisse querebatur, qui bello Sarracenis illato magnam copiarum partem amisisset et ipse captus fuisset: nunc sultanicum fœdus 250 extollebat, et sultanum pacem expetisse jactabat, aurea bulla consignatam pactionem ostentans, a sultano subscriptam, quasi metu id fecisset. Nihilominus tamen Subleum in transitu ex sultani voluntate diruit, sed Dorylaeum nequaquam. Quare a sultano per legatos pactionis est admonitus, mirari se dicente quod Dorylaeum nondum eversum esset. Ille vero, se parum ea curare quæ necessitate facta essent respondens, Dorylaei evertendi mentionem minime ferebat, illam opinor partem Delphici oraculi, quod Epicydidi est redditum, secutus:

Jura, mors rapit. hos etiam, qui fœdera servant; ea vero quæ sequuntur neglexit:

*Jurisjurandi sed filia nominis expers,
Trunca pedum manuque, celerissima sed tamen instat,
Persequiturque virum, dum stirpem funditus omnem
Hauerit. At soboles servantis fœdera floret
Post obitum magis, in seros rediviva nepotes.*

« Ὅμνυ, ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὐορκον μένει ἄνδρα, »

τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἃ φασιν οὕτω, παρεπισχών,

« Ἄλλ' ὅρκου πάς ἐστιν ἐνώνυμος· οὐδ' ἐπὶ χεῖρας
Οὐδὲ πόδες, κραίνος δὲ μετέρχεται, εἰσὶναι πᾶσιν
Συμμάρψας ὀλέσθ' ἔνεστι καὶ οἶκον ἅπαντα.
Ἄνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων. »

Cæterum Persa Atapacum ducem cum delecta ex omni exercitu IV et XX millium manu ablegat, ut ad mare usque omnes urbes et provincias vestet ac nemini parcat, sibi que aquam marinam, remum 251 et arenam apportet. Is jussa exsequens Mæandrias urbes subitis et improvisis incursionibus miserabiliter populatur, Tralles et Phrygiæ Antiochiam deditione capit, Luma Pentachira et alias munitiones vi expugnatas spoliatur, et ordine progressus oram maritimam quoque vastat.

τὰς Τράλλεις τὴν πόλιν καὶ τὴν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν, τὰ Λοῦμά τε καὶ τὸν Πεντάχειρα καὶ ἕτερά τιν' ἐρύματα κατάκρας ἐλὼν ἐσκόλευσεν. Ὅδῳ δὲ προῶν καὶ τὰς παραθαλαττιδίου ἐλυμνήματο χώρας.

VII. Quibus rebus auditis imperator, cum aliis plurimis artibus usus est, tum sine buccinis et tubis e tentorio prodiit. Nunc enim talibus rebus non esse opus, sed arcubus et hastis, ut insolentes hostes Romanis provincis exigantur. Ac ipse sibi non exeundum ratus, Joannem Batalzem nepotem suum misit, virum cautum et strenuum, et Ducem Constantinum, adolescentem adhuc pene imberbem,

ἐπιτάξαντος. Ὡς δὲ κατὰ τὰς Χώνας παρεγένοντο, ἄσμενοι ἐκείσε τὸ γόνυ ἔκαμψαν, ὥς οὐκέτι τοὺς πολεμίους ὀφόμενοι. Βασιλεῖ δὲ καὶ τοῦτου ἐμέλλησεν, ἐκάστῳ καχεκτοῦντι στατήρα διαδοῦναι ἀργύρεον, νοσοκομίας ἐφόδιον πρόσκαιρον. Καταβάς δὲ εἰς Φιλadelphiam ἡμέρας τινὰς ἐκεῖσε διότριψε, τὴν τοῦ σώματος διάθεσιν ἀνακτῶμενος, καθρηγμένην οἷς ἐπιπόνῃ κατὰ τὸν πόλεμον. Προεκπέμψας δ' ἀγγέλους τὰ συμβεβηκότα ταῦτα τοῖς Κωνσταντινουπολίταις περίστα, νῦν μὲν ταυτοπαθῇ πως ἑαυτὸν Ῥωμανῶ τῷ Διογένηι κατονομάζων, ἐπεὶ καὶ οὗτος ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἐξενεγκῶν ποτὲ πόλεμον τὸ τε πολὺ τῆς στρατιᾶς ἀπεδάλετο καὶ αὐτὸς συλληφθεὶς ἀπ' ἡχθῆς ἀνιχνεύων, νῦν δὲ τὰς μετὰ τοῦ σουλτάνου σπονδὰς ὑπεξαίρων, καὶ κάτωθεν (4) τῆς ἑαυτοῦ σημαίας μεγαλορρήμονων αὐτὰς περιστῶσαι, ἀνέμῳ ἀναπεπταμένης καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀντικείνων ἀφορώσης μέτωπον ὥς φόβον ἀντιπίπτειν καὶ τρόμον αὐτοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μὲν Σούβλειον ἐπιπαριῶν. κατὰ τὸ σουλτάνῳ δοκοῦν αὐτὸς καθαιρεῖ, τὸ δὲ γε Δορύλαιον οὐδαμῶς. Ὅθεν στείλας ὁ σουλτάνος πρεσβεῖαν τῶν τε συνθηκῶν αὐτὸν ἀνιμνήσκουσα, καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως μὴ ἐς δεῦρο καθήρηται τὸ Δορύλαιον. Ὁ δὲ ὀλίγα τοῖς κατ' ἀνάγκην γενομένοις τὸν νοῦν προσέχειν εἰπὼν, κατεδαφίσει δὴ τὸ Δορύλαιον οὐδ' ἄκροις ὥσιν παρεδέχτο, ἐκεῖνο ἀτίχνῳς τῶν τῆς Πυθίας πρὸς τὸν Ἐπικυδίδην εἰπὼν ἀποτεμόμενος καὶ [P. 125] αἰνέσας·

Ὁ δὲ γε Πέρσης μοῖραν ἀπόλεκτον τῆς ὅλης αὐτοῦ στρατιᾶς ἀποδιελὼν, εἰς χιλιάδας ἔκοσι πρὸς ταῖς τέσσαρσι μετρομένην, καὶ στρατηγὸν αὐτῇ τὸν Ἀτάπακον ἐπιστήσας πέμπει τὰς ἄχραι θαλάττης πολαις καὶ χώρας πορθήσων, α, φείσασθαι μηδεμὴν μηδεμίας ἐπισκήψας, ἀποκομίσαι τε αὐτῷ ὕδωρ θαλάττιον καὶ κώπην καὶ ψάμαθον. Ὁ δὲ τὰ ἐπιταγμένα διδοὺς πέρατι, τὰς Μαϊανδρικὰς ἐπιὼν πόλεις ἐδύο οἰκτρῶς, ἐσβολὰς ἀκηρύκτους καὶ ἐφόδους ἀπρούπτους τιθέμενος. Παρεστήσατο δὲ καὶ

Z'. Βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἐνωτιστάμενος ἄλλαις τε πλείσταις μεθόδοις ἐχρήσατο καὶ δὴ καὶ τῷ μὴ ἐπὶ βυκάναις καὶ σάλπιγγι τῆς σκηνῆς προΐναι, « Οὐ χρεῖα, » λέγων, « τοιούτων ἄρτι τινῶν, ἀλλὰ τούτων καὶ δοράτων, ἵνα τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, οἳ (κατὰ Δαβὶδ εἰπεῖν) ἔχησαν καὶ ἦσαν κεφαλὰς, τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀποπεμφώμεθα χωρῶν. » Καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εἰς τοὺς πολεμίους ἀπᾶραι οὐδαμῶς ἐδικαίωσε, στείλλει δὲ τὸν

Hier. Wolfi notæ.

(4) Καὶ κάτωθεν. Et infra vexillum suum vento expansum, et hostium frontem spectans, ut ii metu et

tremore corriperentur, pacem confecisse sultanum gloriabatur.

ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Βατάτζην, τῷ δραστηρίῳ ἐν Ἀ
 δέοντι χρώμενον, καὶ τὸν δοῦκην Κωνσταντῖνον, νε-
 νίαν ἄρτι ὑπενηγῆτην καὶ κατὰ τῶν φυτῶν τὰ εὐγενῆ
 καρπογονεῖν πρὸ ὥρας ἐπαγγελλόμενον, ἔτι δὲ τὸν
 Ἀσπιάτην Μιχαήλ, πολλὰ παραινέσας αὐτοῖς σὺν
 εὐβουλίᾳ καὶ τάξει τὸ πραχθησόμενον ἅπαν ποιεῖν,
 πρὸ δὲ τούτων μὴ προσπελάσαι παντάπασιν τοῖς βαρ-
 βάροις, εἰ μὴ πείρᾳ γνοῖεν ἀκριβεῖ πρότερον ὁπόσοι
 εἶεν τὸ πλῆθος καὶ ὡς νικῶν αὐτοὺς μαχεσάμενοι.
 Καὶ Πέρσαι μὲν πέρας τῆς ἐφόδου τὴν θάλατταν
 θέμενοι μετὰ πλείστου ὅτι λείας ἀνέλυον, κάκεινα
 κáιροντε οἷς κατὰ τὴν κάθοδον οὐ προσέβαλον· οἱ δ'
 ἀμφὶ τὸν Βατάτζην τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες, ὅσαις
 τε αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐφωδίασε καὶ ὅσαι κατὰ πάρ-
 οδον ξυνελέγησαν, ἤλαυνον εὐθὺ τοῦ Ἰελίου καὶ
 τοῦ Λειμνόχειρος τῶν πολιχνίων, καθ' ἃ περὶ πο-
 ταμῷ τῷ Μαϊάνδρῳ πάλα· ποτὲ γέφυρα περιήγετο.
 Ἐπεὶ δὲ οἱ σκοποὶ, οὓς ἄρα ὁ Βατάτζης κατάστησε
 κατὰ πάσας τὰς ὁποιοῦν φεροῦσας ὁδοὺς, ἀπήγγελ-
 λον τὴν τῶν Τούρκων ἀνάγκην καὶ ὡς οὐ πρόσω
 ἤδη εἰσὶν ἐφορμῶντες, εἰς δύο ἀποτμηματίσας τὴν
 στρατιάν τὸ μὲν πλεόν ταύτης εἰς λόχους καθίστησι
 κατὰ τὰς ὁδοὺς, ἃς ἐμελλε τέμνειν τὸ πολέμιον, τὸ
 δὲ λοιπὸν ἐς τὰς μετὰ τὴν παλαιὰν γέφυραν ἐκδύ-
 σαις τοῦ ποταμοῦ διασπείρας προσμένειν ἐκέλευε
 μερίδος τινὸς ἀπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τῆς αἰχμαλω-
 σίας περαιοσίν, καὶ τῆνικαῦτα μὴδ' ὅλως κατοβ-
 ῆσθαι, ἀλλὰ θαββάλεως προσπαντῆν. Καὶ ὁ μὲν,
 ὡς ἔμεινόν οἱ δέδοκτο, [P. 126] οὕτω δὴ τὸ οἰκεῖον
 διεσκεύασε στράτευμα· οἱ δὲ Τούρκοι ὡς εἶχοντο
 τοῦ διαδιδόναι, ἢ ὑπερδεξίῳ βαλλόμενοι εἰς τὸν
 ποταμὸν συνωθούντο καὶ ἀπεπνίγοντο, Ὅ δὲ γε
 Ἀτάπακος μετὰ τῶν ἀμφοῖν αὐτὸν εὐοπλοτάτων εἰς
 λόχον συσπειραθεὶς καὶ συστραφεὶς ἀγγχωμάλως
 Ῥωμαίοις συμπλέκεται, καὶ τὸ ἐντίμαχον ἐντεῦθεν
 κακῶςται βουλόμενος καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἐκχειρίαν
 διδόναι τῆς τοῦ ποταμοῦ περαιοῦσεως, ὡς μὴ φθά-
 νειν ἐκάστου προθυμουμένου βραδεῖα μὲν ἢ διάδασαις
 γίνετο, δεινὴ δὲ ἡ τῶν σφαλλομένων ἀπώλεια. Ἐφ'
 ἱκανὸν μὲν οὖν ἀντιστῶν ἐκθύμως ἐμάχετο, ἀνδρείου
 φρονήματος καὶ χειρὸς γενναιοτάτης ἔργα δεικνύς.
 Ὡς δὲ μάθοι καὶ κατὰ τὴν περσίαν τοῦ ποταμοῦ
 Ῥωμαίους ἐφιστάναι καὶ ἀναιρεῖν τὴν διεκδαινόν τοῦ
 Περσικοῦ στρατεύματος, κατακλᾷται τὸ πρόθυμον,
 καὶ τοῦ ἐκμαίου ἐκείνου μεθαρμοσθεὶς λήματος τὴν
 σωτηρίαν ἐκρυπτοῦ διατιθεσὶ, καὶ δὴ τὴν προκειμένην
 παραλλάξας πορείαν ἀνωτέρω μεταχωρεῖ, ἀναδι-
 φῶν ἐτέραν περαιοσίν. Ὡς δὲ ἄπορος ἦν ὁ ποταμὸς
 παντρχῶν, τοὺς ἐπιδιώκοντας δεδιώς, τὴν ἀσπίδα
 ὑποθεὶς τῷ ὕδατι ὡς κελητίῳ ταύτῃ ἐχρῆτο, ἀρί-
 στως ἀντικαταστὰς τῷ τῆς ἀνάγκης ὀξεί. Καὶ τοί-
 νυν τῇ μὲν λαίᾳ τὸν ἵππον κατέχωι, παντρχόμε-
 νον, τῇ δεξιᾷ δὲ τὴν σπάθην γυμνὴν δεδωκώς, καὶ
 προσποῶν ἐν τῷ παντρχῇ ταύτῃ· εἰ οὐκ ἄρα, ἐσάλευεν οὕτω κατὰ βραχὺ τοῦ ποταμοῦ διαπλέων τὸ
 πέλμαρος. Οὐ μὴν ἐς τέλος ἐξέπλευσε τὸ θανεῖν. Εἰς γὰρ τὸ ἀντιπέραν ἤδη γενόμενος ἐπὶ τι γέλοφον
 ᾤκεισιν, ἐκτὸν ὅστις ἐστὶν εὐσημῶν καὶ μεγάλῃς γλώττης κόμπῳ χρώμενος, ὅπως συναχθῶσι καὶ
 ἑτέροι Τούρκοι μετ' αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ αὐτὸν εἰδύτων Ῥωμαίων προσπελάσαντος,
 ἀλλὰ τινος τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν ἐπιδραμόντος ὅπου τὴν καινὴν εἰρεσίαν σχάζειν ἐμελλεν, ἀναιρεῖ-
 ται ἀμφιστόμῳ κνώδοντι. Ἐκ δὲ τούτου ἀκόσμως τε Πέρσης ἑκαστος ἀπεδίδρασκε καὶ Μαϊάνδρος τοὺς

sed virili maturitate præditum, et Michaelē Aspie-
 tem, multum hortatus ut prudenter et tempe-
 stive omnia administrarent, nec prius Barbaros
 invaderent quam numerum eorum cognovissent et
 victoriæ penes se fore intellexissent. Persæ vero,
 quorum excursionis terminus mare fuit, cum opima
 præda recedentes ea quoque in reditu populati
 sunt, quæ ante non attigerant. Batatzes vero cum
 copiis et ab imperatore 252 acceptis et in itinere
 collectis recta Myelium et Limmochirem oppida
 petierunt, qua olim Mæandri fluminis pons fuit. Sed
 cum speculatores, quos in omnibus viis constitue-
 rat, Turcorum discessum, qui quidem in propinquo
 essent, significarent, exercitu in duas diviso par-
 tes majorem in insidiis collocat, qua hostes transi-
 turi erant, alteram ultra fluvium juxta veterem
 pontem dispersam expectare, et turmas Turcarum
 cum captivis trajecturas fortiter invadere jubet.
 Cum vero Turci ex superiore loco telis petiti in
 flumine mergerentur, Atapacus cum fortissima co-
 horte cum Romanis congreditur, ut suis trajicien-
 di spatium præberet, ne singulis antevertere ou-
 pientibus et longior mora intercederet, et qui vado
 aberrarent, crudeliter interirent. Ita diu acerrime
 dimicando, et fortis animi promptissimæque manus
 facinora egregia edendo, ut etiam ultra flumen
 Romanos stare cognovit, et quidquid Persarum
 transiret occidere, 253 fracta alacritate et generoso
 illo spiritu debilitato suæ salutis consulit, et propo-
 sito itinere declinato superius abscedit, aliud vadum
 quæsiturus. Quia vero flumen nusquam transiri
 poterat, capto ex tempore consilio scuto pro lintre
 utitur, læva equum juxta natantem ducit, et dextra
 gladium pro gubernaculo sustinens natando pau-
 latim progreditur. Mortem tamen evitare non po-
 tuit. Nam cum in ulteriorem ripam evasisset,
 tumulo conscenso quis sit prædicat, et arrogantibus
 verbis semet ipsum celebrat, quo plures Turcæ
 eo confluerent. Verum non ab illustri aliquo et
 noto Romano, sed ab Alano quodam occiditur. Ex
 eo Persæ effuse fugientes plerique in Mæandro
 submerguntur, per paucis ex tot millibus conserva-
 tis. Id factum, si quid aliud, rem Romanam erexit
 et Persarum insolentiam repressit. Alacres enim
 invehebantur, et Romanos terga daturos, se vero
 totam prope Phrygiam, quam late Mæander ad
 mare usque 254 protenditur, deleturos putabant.
 In hoc prælio Aspietes cecidit hoc modo. Persa
 quidam cum ipsum ob firmitatem armorum et scu-
 tum ad pedes usque demissum vulnerare non pos-
 set, impetu in equum ejus invehitur; qui lethaliter
 in fronte percussus regreditur, et in posteriores
 pedes erectus sessorē in flumen præcipitat.

τὸν ποταμὸν διαπλέων τὸ πέλμαρος. Οὐ μὴν ἐς τέλος ἐξέπλευσε τὸ θανεῖν. Εἰς γὰρ τὸ ἀντιπέραν ἤδη γενόμενος ἐπὶ τι γέλοφον
 ᾤκεισιν, ἐκτὸν ὅστις ἐστὶν εὐσημῶν καὶ μεγάλῃς γλώττης κόμπῳ χρώμενος, ὅπως συναχθῶσι καὶ
 ἑτέροι Τούρκοι μετ' αὐτοῦ· οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ αὐτὸν εἰδύτων Ῥωμαίων προσπελάσαντος,
 ἀλλὰ τινος τῶν ἐπικούρων Ἀλανῶν ἐπιδραμόντος ὅπου τὴν καινὴν εἰρεσίαν σχάζειν ἐμελλεν, ἀναιρεῖ-
 ται ἀμφιστόμῳ κνώδοντι. Ἐκ δὲ τούτου ἀκόσμως τε Πέρσης ἑκαστος ἀπεδίδρασκε καὶ Μαϊάνδρος τοὺς

Α. Η'. Ἐπὶ δὲ τῷδε τῷ ἔργῳ καὶ ἕτερον ὁ βασιλεὺς ἀνύσαι προθέμενος, ἔξεισι κατὰ μέρος κατὰ τῶν ἐν Λακερίῳ καὶ Πανασίῳ κατασκηνοῦντων Περσῶν. Καὶ εὖ ἀναστήσας τοὺς κατὰ τὸ Πανάσιον, τοὺς ἐν Λακερίῳ μέτεισιν ἔπειτα. Πρὸ δὲ τοῦ τῶν χώρων ἐντὸς γενέσθαι καθ' οὓς ἡύλίζοντο οἱ πολέμιοι, στέλλει τὸν Λαοδιέχα Κατίδην ἐν οἷς ἐστὶ τὰ τῶν Τούρκων κατασκευάμενον καὶ τάχος ἐκείνῳ ἀπαγγελοῦντα τὸ ὁρᾶν. Ὁ δὲ [Ρ. 127] διασποδὲς τοὺς Πέρσας, ἐς οὓς ἐξώρμα ὁ βασιλεὺς ὡς εἰς λείαν ἐτοίμην καὶ ὅτι ἐγγύτατον θήραμα, καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν δὴλτην ἐκείνοις τίθῃσι, διαθοροῦσαι θέλων τοὺς Πέρσας τῷ βασιλέως ὀνόματι. Καὶ τῷ μὲν χαλεπήνας ἐκείνος καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξενεχθεὶς δικτὴν ἐπέθηκε τὴν ἐκτομήν τῆς ῥίνος· αὐτὸς δὲ μὴδὲ βροχῷ τι γοῦν ἀναδύς, ἀλλ' ἐπιταχύνας ὡς εἶχεν, οὐ κατόπιν ἤκει καὶ οὕτω τῶν πολεμίων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε ποτε δι' Ἀθρονονικοῦ τοῦ Ἀγγέλου τοῖς Τούρκοις ἐπέθετο, κἄν οὐχ ὡς ἄριστα καὶ τότε τὰ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτῷ ὑπηντίασε. Τῷ γὰρ ἀνδρὶ τούτῳ τῶν ἐφ' ὧν ταγματῶν δ' ἐπὶ κράτιστον παρὰ τοὺς, καὶ συνεκπέμψας αὐτῷ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουὴν, ἄνδρα περὶ τὰς πράξεις ἀγαθόν καὶ γενναῖον, καὶ ἐτέρους τῶν ἐπὶ δόξης Ῥωμαίων, κατὰ τῶν ἐν τῷ Χάρκι Τούρκων ἀφίησι· καίται δὲ ὁ Χάρκις οὗτος μεταξὺ Λάμπης καὶ τοῦ τῆς Γραδὸς Γάλακτος. Τὰς δυνάμεις τοῖων ἀναλαβὼν Ἀνδρόνικος πρῶτα μὲν εἰς τὸ τῆς Γραδὸς παρεμβάλλει Γάλα, ἔπειτα δ' ἐκείσε τὰ ὑποζύγια βαλὼν τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν καταθέμενος ἀνείσιν ἐς νέωτα πρὸς τὸν Χάρκκα, κούφως ὥλισμένην ἔχων τὴν στρατιάν. Οὐ γυναικῶν δὲ τὴν δρᾶσας οὐδ' ἄξιον τοῦ τοσούτου στρατεύματος, ὃ τῇ καὶ ἐπὶ ἤλῃ, ἀλλὰ συμμετρήσας τὸ ἔργον δοσσημάτων ἀπαγαγὶς καὶ ποιμνίταις ὀλίγοις Τούρκοις, περιδεῖς ἐκείθεν ἀπονοσσεῖ. Ἐπιφανέντων γὰρ ἐκ τῶν ὀπισθεν νυκτὸς βαρδάρων τινῶν καὶ βοησάντων, μὴ ἀναμείνας ἡ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιδόντων κατεξετάσαι ἦ τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς μάχην καταστησάμενος, ἀνείς τὸν ὑπεκφύροντα ἵππον καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ φωνῇ πρὸς τὸ φέρεσθαι ὀξέως διτῇγειρεν, οὐ τὴν ἐς στρατῆγιον φέρουσαν ὁδεύων, ἀλλ' εὐθὺς τῆς τῶν Χωνῶν ὠρμητικῶς πόλειω. Ἰδὼν δὲ τὸν ἵππον καὶ πορῶντέρω χωρεῖν ἔχοντα οὐδ' ἐκείσε τὸν δρόμον ἵστησιν, ἀλλ' ἐς τὴν ἐν Φρμγίζ Λαοδιέχαιαν ὅλῳ συντείνει τὸ πρόθυμον. Τὸ δὲ στρατεύμα πρὸς τὴν ἀθρόαν τοῦ ἡγεμόνος ἀφάντωνσιν ἐκτραπηχθὼν διαλύεται τῆς συντάξεως καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ τρέπεται πρὸς φυγὴν, τῶν

(ü) Μαλάνδρος τοὺς πλείονας εἰσιδέγεται Adde ἕτεροι δὲ ἐπονεύοντο, *alii occidebantur*.

θρεμμάτων καὶ τῶν ἀγχαλῶτων ἀφόμενον. Τάχα δ' ἂν καὶ ἑαυτοῖς συμπεσόντες ἐμαχέσσαντο Ῥωμαῖοι νυκτὸς ἔτι οὕσης, εἰ μὴ, ὃ Καντακουζηνὸς Μανουὴλ ὡς ἐξ ἀντιπάλου συστὰς καὶ σπασάμενος μάχαιραν ἔπαιε τῷ ταύτης πλατεῖ τοὺς δραπέτας, « Στήτε, ελέγων· «οὐδένων ἐπικειμένων ποῖ φέρεσθε; » Καὶ οὕτως ἔληξάν ποτε πρὸς μικρὸν τῆς ἀλόγου ἐκείνης ἀπάρεως καὶ τοῦ ὀλψ ῥυτῆρι κατὰ τε πρανῶν κατὰ τε φαράγγων καὶ γηλόφων ἴεσθαι. Πρὸς ἣν ἀκλεῖα τοῦ Ἀνδρονίκου φυγὴν βαρυαλγῆς ὁ βασιλεὺς ἐγγὺς ἦλθε τοῦ διὰ τῶν ἀμφόδων τῆς πόλεως ἐκφυγεῖν Ἀνδρόνικον γυναικείαν στολὴν περιχαιόμενον. Φιλοικεῖος δ' ὦλ καὶ ἀεὶ ἐνδοῦς πρὸς τὸ αἶμα καθεῖλε τὸν χόλον, καὶ ἄλλως μαθὼν ὡς βράχιστοι Ῥωμαίων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ πεπτῶκασι. Ὑπέρσταναν δὲ οὐδένες κατὰ ταύτην τὴν ἔφοδον, οἷα τῆς ἐς τοὺς βαρβάρους ἀνόδου γενομένης ὁδοῦ καὶ τῆς ἐς τοῦπίσω αὐθις δευτέρας μεταχωρήσεως. Πέρσης δὲ τις τηνικαῖτα τόπου ἀνέντους λαβόμενος κἀνταῦθα ὑφίζησας πολλοὺς τῶν περὶόντων Ῥωμαίων ἀνῆρει, θανάσιμα πάντα καὶ κατὰγοντα ἐς [P. 128] ἄδου βίλεμνα πέμπων· διὰ γὰρ ἀσπίδος διῆει καὶ θώρακος, καὶ ἦσαν ἡμαιμάκετον κακόν. Ἐπὶ τοῦτον πολλοὶ μὲν ὅσοι ἀρετῇ ἀντιστοιχοῦντο ἐπισυνέστησαν, καὶ ἀγχοτάτω παραγενόμενοι ἔβαλλον βέλεσι καὶ ἐπείρον δόρασι, θυμῷ πολλῷ χρώμενοι. Ὁ δὲ πυρρίχιζων ἀντικρυς ἐξωρχεῖτο πάντα τὰ ἐς αὐτὸν φερόμενα βλήματα καὶ στροφάδην τοὺς ὑπαντιάζοντας ἔκτεινεν, ἕως ὃ Ἐρηρὸς Μανουὴλ ἀπὸ τοῦ ἵππου κατεπύδησε καὶ τὴν ἀσπίδα πρᾶδεβλημένος ξιφῆρης, τὴν χεῖρα τῷ Πέρσῃ ἐπῆλθε, τὰ βέλη πάντα τῷ σάκει δεχόμενος, καὶ κατὰ κεφαλῆς καιρίαν ἐπληξε, καὶ ἀνῆρκεν. Οὕτω δὲ τὸν Ἐρηρὸν ἀπέχοντα εὗρεν ὁ Πέρσης τοῦ ἐκείνου ἀπικτονέναι καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ θανεῖν δέσιν ἀκαμπῇ καὶ σκληρὸν αληθῶς καὶ ἀνένδοντον, ὡς καὶ δευτέραν πληγὴν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ λαβεῖν οἷς καὶ πρᾶκαρία ἔδαξε, φιλανθρώπων τυχεῖν δέοντος ὧν αὐτὸς κακὸν ὀλέθριον ἦν.

Τότε καὶ ἐμὸς συγγενὴς, τῷ κλήρῳ μὲν τῇ πόλειως κατελεγεμένος Χωνῶν, Λευίτης τὴν τάξιν, λήματος δ' ἀνδρείου πλήρης, συνανελθὼν τῷ λοιπῷ στρατεύματι ἐς τὸν Χάρακα μετὰ σκευῆς πολεμικῆς, καὶ σκυλεύσας εἴ τί που ἐφεῦρεν ἡ χεῖρ ἐν τοῖς τῶν Τούρκων σκηνώμασιν, οὐκ ἀπεφορτίσας κατ' αὐτὸ τὸ δεινὸν τὰ λάφυρα, ἀλλὰ ταῦτα φέρων, ἃ καὶ ἦσαν στολαὶ Περσικαὶ πύρας θνὸς καὶ οἷς πηγασίμαλλος βέβηεν ἐπορεύετο, ἐπιστρέφων τὰς ἀπάντων ὕψεις εἰς ἑαυτὸν, καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ὡς ἀδεῆς ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς εὐφημούμενος καὶ κορυφαῖος κρινόμενος ἄντικρυς τῶν κατ' ἐκεῖνο στρατεύσαντων καιροῦ, ὑπὸ δὲ τῶν τρωαζόμενος ὡς προδατίου ἀρνύμενος θάνετον. Αὐτὸς μέντοι καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἔκρινεν, ὅπῃ παρῆκοι, τοὺς δραπέτας βάλλων ὀνειδίσεν ὡς μηδενὸς διώκοντος ἀγεννῶς ἀπαίροντας,

Ὁὖ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ τὴν ἐκ Κλαυδίου Κασσίου πρῶτον πόλιν οἱ Τούρκοι περικαθίσαντες πρῶτα μὲν οὐδὲ προελθεῖν ὅλως εἶων τοὺς ἐποσταγμένους εἰς τὴν ταύτης φρουρὰν Ῥωμαίους, ἔπειτα δὲ καὶ πολιόρκειν ἐπεβάλλοντο. Ὅθεν οἱ ἔσωθεν, εἰ μὴ τις αὐτοῖς ἐπικήξειεν ἔξωθεν, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν καταπροδῶσειν ἠπείλουν, ὡς μὴ χρόνια λιμώττειν στέγοντες ἔτι, καὶ τοὺς πολέμιους ἀποτρέψασθαι ὅλως οὐκ ἔχοντες. Μὴ ἀναμείνας οὖν τὴν τελευτὴν τοῦ κακοῦ ἀγγελίαν ὁ Μανουὴλ ἀναστὰς τὴν ὑστεραίαν, ἥ τᾶχος εἶχεν, ἐπὶ τὴν Κλαυδίον διὰ τῆς Νικουήδους ἔλαυνε, μὴ αὐλαίαν ἀνακτορικὴν κλίνην, μὴ στιβάδα μήτε τινα ἄλλην σκευὴν τρυφῶσαν ἀρχικὴν ἐπαγόμενος, μόνον δὲ τὰ ἱππίασμα φέρων καὶ στολὰς πολλὰς σιδηραῖς ὕφαντας. Ἐπέτεινεν οὖν τοὺς σταθμούς. Τοσοῦτον δ' ἦν ἐκείνῳ τὸ πρόθυμον φθάσαι τοὺς πολιαρχοῦντας ποθοῦντι πρὸ τοῦ παθεῖν τι τοὺς ἐνδον δεινόν, ὅποιον οὐκ ἔστι λόγῳ περιγῆσασθαι. Οὐκοῦν τας νύκτας ἔαυεν ἀύπνους καὶ πρὸς τὴν κορείαν ἐχρήτο

A Hunc multi viri fortes adorti et telis eminus et hastis cominus irati feriebant. Verum ille agilitate corporis et tela in se excussa evitabat, 257 donec Xerus Manuel equo desiluit, objectoque scuto telis ejus exceptis, stricto ense iterato ictu caput ei frustra mortem deprecanti, et ab iis petenti veniam in quos tanquam immanis fera grassatus fuerat, dissecuit.

B Tum cognatus quoque meus, clericus urbis Chonarum, ordine Levita, sed animo forti praeditus, qui cum exercitu pro milite ad Characem iverat et spolia in Turcarum tabernaculis reperta legerat, in ipso periculo parva praeda non deposita (erant autem stolae Persicae et ovilla velleria in pera) pedetentim incescit, conversis in eum oculis omnium, aliis ut in rebus asperis interritum et primarium militem laudantibus, aliis deridentibus quod vitam ove commutaret. Sed ille sic etiam iter conficiebat, et ubi res ferebat, fugam caeteris turpem persequente nemine exprobrabat.

C Non multo post Turci Claudiopolim obsederunt, ac primo Romanum praesidium exitu intercluserunt, deinde etiam moenia oppugnare 258 ceperunt. Obsessi autem, nisi mature auxilia mitterentur, quod nec diuturnam famem perpeti nehostes populare ullo modo possent, deditioem se facturos minabantur. Manuel igitur mali extremi nuntio non exspectato, postridie, quanta celeritate poterat, per Nicomediam Claudiopolim maximis itineribus contendit, sine ullis aulicis deliciis, armis et equis duntaxat instructus; et ut hostium conatus anteverteret, insomnes noctes agit; et ad faces per Bithyniam, quae propter crebras valles et densas silvas multis in locis impedita habet itinera, pedes proficiscitur. Quod sicubi quiescendum erat, cubile illi erat humus, lectus e paleis et steno constabat. Cum pluvio tempore in palustri loco diversabatur, nubes et subterfluentes rivi somnum ei interrompebant. Quae res majorem ei hominum et benevolentiam et admirationem peperit, quam in

παρ' αὐτοῖς λεγομένων ῥηγῶν ἰσχύν τις περιδύς
 μείζονα, εἴτα κατὰ Ῥωμαίων ἐπὶ, χρημάτων ἀν-
 ελάμβανε δόσεσιν, ἐσωμάσκει τε καὶ ἐπέθηκε πρὸς
 ἀνθρώποις τὸ ὑποκρίπτειν κινδυνεύον γένος ἄρχοντι
 ὑπερέχοντι. Ἰταλιώτας οὖν πολλάκις κατὰ τοῦ ῥη-
 γὸς Ἀλαμανίας τοῦ Φρειδερίχου ἀνθρώπλισεν. Ὁ μὲν
 γὰρ ὑποκλιθῆναι οἱ τούτους καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἐπι-
 τρέψαι ἐκείνῳ διὰ πλείστον ἐτίθετο· ὁ δὲ Μανουὴλ
 πέμπτων ἐνίσχυεν ἐκείνους καὶ κραταῖουσθαι ὑπέ-
 θει, καὶ τὰς τοῦ ῥηγὸς δολοφροσύνας ἐνέγχε φυλάτ-
 τεσθαι. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτέρην Ῥώμην εἰσ-
 εἶναι καὶ στεφθεῖναι τὸν αὐτὸν ῥῆγα πολλάκις
 ἐπιβαλόμενον ἀπεῖρξε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ δώ-
 σεις ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου, » γράφων τῷ πάππῳ, « μηδὲ
 πατέρων ὄρια μίσταιρε, μή πως τὸ ἀπρομύθευτον
 ὕστερον ἔργοις αὐτοῖς ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγνούς τη-
 καῦτα πλῆττη τὴν ψυχὴν μεταμέλῃ διὰ τὴν τοῦ
 εἰκότος ὀλιγωρίαν, ὅποτε τὸ κακὸν παντάπασι ἀθε-
 ράπτειτον. » Καὶ ἦν ἐκ τούτου τῆς μεγαλοδόξου
 Ῥώμης ἀποκλειόμενος, καθά τις ἄοπλος, ὁ μυριάτι
 γαυριῶν στρατευμάτων. Ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν τείχη
 Μεδιολάνων ὑπ' Ἀλαμανῶν κατεστράφησαν, οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ταύτης οἰκήτορες κατασοφιστάμενοι τοὺς
 ἔνορκον ἀνάγκην σφίσις ἐπενεγκόντας μὴ ἂν τὸ
 τείχος ἀναδομήσειν ποτὲ, τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ τάφρῳ
 ᾗκον βαθεῖα καὶ ὀρυκτῇ, μὴ ἐπιорκεῖν ἐκ τοῦδ'
 ἀνέστη, ἔπειτα δὲ ὡς πρότερον τὰ τείχη ἀνεκαί-
 νισαν τοῦ βασιλέως τοῦδε γενομένου συλλήπτορος.
 Ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκί-
 σιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεχνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυ-
 νάμενον, εἰς φίλον Ῥωμαίοις ἐγγράφας τοῦτο μὲν
 ὁρωρήμασιν ἀδελφοῖς, τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 νεώτερον συνευνάσαι τῇ οἰκίᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρίᾳ,
 ὡς ὀλίγῳ πρότερον εἶπομεν, ἔτι μᾶλλον ἡμέτερον τὰ
 διαδοῦλῖα τοῦ ἀρχηγούντος Ἀλαμανῶν. Ὡστε ὁ μὲν
 τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνῇ, καγκι-
 λάριον, ὡς δ' Ἑλλήνες εἶποιν, λογοθέτην (ἦν δὲ οὗ-
 τος ὁ Μαγέντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης
 δυνάμεως τὰς Ἰταλικὰς ὑπεποιεῖτο πόλεις, ἀπο-
 σκῶν αὐτάς ἐκ τοῦ πάππα καὶ κατὰ πᾶν ῥῆγαν ἀνέ-
 θυον ὑπονοσοφιστόμενος· βασιλεὺς δὲ τὸν μαρκίσιον
 χρημάτων ὑποσχέσας ἐλαφρίσας πέθει τῷ Μα-
 γέντζῃ ἀντίπαλον διαφεῖναι τὸν οἰκεῖον υἱὸν Κορ-
 βάδον, καλὸν ὄντα ἰδεῖν καὶ τὴν ὥραν εὐπρεπῇ,
 ἀνδρίας τε καὶ συνέσεως ἐς ὅτι κράτιστον καὶ
 ἀρότατον ἦκοντα, καὶ ἀκμάζοντα ῥώμῃ σώματος
 καὶ συμπλοκῇς γενομένης τοὺς Ἀλαμανοὺ ἀπ-
 υρούσκατο ἱππομαχίᾳ τρεψάμενος, ἐνίων δὲ καὶ κρα-
 τίτας, ἐν οἷς ἡριθμεῖτο καὶ ὁ Μαγέντζης ἐπὶ σκο-
 πος. Τάχα δ' ἂν οὗτος καὶ ἐς Βυζάντιον ἦν ἀνα-
 πνευθεὶς, εἴ μὴ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο.
 Ἀλλ' οὐδὲ τις ἦν τῶν [P. 131] Ἰταλιωτῶν ἢ τῶν
 ἐκ πορρωτέρω πόλεων καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ
 εἶχεν ὁμοτῆν οἰκεῖον καὶ φρονούντ' αἱ πιστά. Ἀμέ-
 λει καὶ ὅσα εἰς τὰ ταμεία τῶν ταμείων εἰσιόντες
 ἐν κρυπτῷ ἐτύρευον καὶ ἐτύρβαζον ὁπόσοι τῶν
 καὶ Ῥωμαίοις ἀντίφρονες, ἀκουστὰ ἦν ἐκείνῳ καὶ
 ἐκπύστα. Ἀλλοτε δὲ ποτε κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἦκον
 ἐκ βασιλείας τινὲς, δεῖσαν οὕτω, κατὰ χρεῖαν πραγ-

gloriam alteri daret neve limites patrum transfer-
 ret, ne temeritatis et negligentiae tum demum
 pœniteret, cum accepta mala corrigi non possent.
 Ita inclytæ Roma aditu tanquam inermis exclu-
 sus est is qui armatis legionibus efferebatur. Quo-
 dam tempore Mediolani mœnia sunt ab Alemanis
 diruta : sed cives jurejurando adacti se nunquam
 ea instauraturos, illa victores eluserunt ut urbem
 principio profunda fossa munirent, se pacta et con-
 venta violare negantes. Deinde imperatoris auxilio
 freti ipsa mœnia reposuerunt. Ad hæc Montisfer-
 rati marchione, viro nobilitate auctoritate et felici
 sobole insigni, tum amplis muneribus tum Maria
 filia, ut supra expositum est, ejus filio desponsa ad
 Romanorum amicitiam adjuncto, magis etiam prin-
 cipis Alemanorum consilia fregit. Qui Moguntino
 episcopo, cancellario suo, cum magnis copiis mis-
 so, Italicas urbes a papa avuleas 262 sine ullo
 metu subigebat. Verum Montisferrati marchio lar-
 gitionibus imperatoris impulsus Conradum filium,
 hominem formosum, fortem, cordatum, viribus et
 ætate florentem, cum copiis contra Moguntinum
 mittit. Commisso prælio Alemanni ab equitatu pro-
 fligantur ; et inter alios ipse Moguntinus captus
 forsitan Byzantium missus esset, nisi imperator
 ante obiisset. Nec ulla fuit urbs Italiae, aut etiam
 ab Italia remotior, in qua imperator non unum con-
 juratum et hominem sibi fidelem haberet. Unde
 quæ in conclavibus Romanorum adversarii clam
 consultabant, ea omnia resciscebant. Aliquando ejus
 legati negotii cujusdam causa Anconam missi, sive
 ut quosdam ad imperatoris amicitiam attraherent
 quos Lizios vocant, sive ut aliquid aliud Romanis
 utile conficerent, cum id expedivissent, Alemanorum
 rex ira plenus copias ad vastandam eam urbem
 mittit et cives puniendos, qui cum imperatore fœ-
 dus facerent, ejusque legatos in fraudem utique
 suam ad urbes a se alienandas recepissent. Is exer-
 citus Ancona 263 hostiliter circumsessa Romano-
 rum legatos dedi sibi postulabat. Anconitani vero
 eas minas ita audiverunt, vallum obductum arma-
 tamque aciem ita timuerunt, ut legatos non modo
 non prodiderint, sed contemptis Alemanis pericu-
 lum illud fortiter tolerarint, et ducta obsidione
 insolitos quoque cibos gustarint. Imperatorii vero
 legati, populo pro concione interrogato an auxilia
 sibi accersere liceret, cum populus respondisset
 licere quidem, sed pecuniam in promptu non esse,
 ipsi Deum testati affirmarunt imperatorem omnes
 belli impensas persoluturum, et ne cunctarentur
 hortati sunt : alioqui gravissima quæque ab hosti-
 bus toleraturos, uxoribus et liberis in servitutem
 abductis, pecunia et rebus omnibus direptis. Ita-
 que a quodam comite Guilielmo et vidua nobili,
 quæ nuper defuncti mariti opibus potiebatur, ma-
 gno fenore accepta pecunia et auxiliis introductis
 libertatem 264 suæ civitati restitutam sunt gratu-
 lati. Quo successu lætus imperator Anconitanos
 collaudat ; et civitate Romana donatis omnia se

καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἔκτοτε, ἣν εὐπρόητου ὕλης ἅντ' ἀνέλαβον, καὶ πρὸς μόνην ὑποψίαν φουομένην τὴν τῶν λυπούντων ἀρχὴν ἀπεμάχεται κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν γηπόνων, οἳ τὰς ἀκάνθας τὰς τὴν πρᾶσιν λυμαινόμενας νεαρὰς ἔτι ἐκσπῶσι καὶ καταστρέφουσιν ἀρτιθαλῆ τῶν δένδρων τὰ μὴ κηπεύσιμα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὑπέδειξε τὰ μετέπειτα, ἦν ἡ τὴν μὲν ἐνταῦθα ζωὴν αὐτὸς μετελλάττει, τὰ δὲ γε πράγματα κυβερνήτην ἀποβαλὼντα σοφὸν μικροῦ τὸ τῆς βασιλείας σκάφος ἐθάπτισε. Τὸ δ' οὖν τῶν δασμῶν ἐπιτεταμένον οὐδ' αὐτὸς ὡς μετέδιδωκεν ἀποκρύψομαι. Ἀλλ' οὐδ' ὅτι αἱ ἀρχαὶ δημοσιώνας προὔδεικνυντο παραδράμοιμι, ὥσπερ καὶ τὸ ποθεῖν νεώματα ἐν ἀρούραις καὶ τῷ ἐαυτοῦ ἀρότρῳ διασχίζειν αὐλάκας, ἐξ ὧν αὐτῷ ἀνδρομεγέθης ἀνέδραστεν ἄσταχυς. Ἦν δὲ τὰ συλλεγόμενα χρήματα οὐ τοσοῦτον ἀποθήκας ἀποτιθέμενα ἢ μυχρὴ γῆς ἐγκατορυτόμενα, ὅσον ἀμφοτέραις ἀποκενούμενα καὶ ἀφειδῶς παρεχόμενα καὶ μοναῖς μὲν καὶ τεμένεσι καὶ Ῥωμαίοις ἐλασσουμένοις, τὰ δὲ πλεῖστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγιζόμενα πανσπερμιαῖς, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα ὀμηγύρεσι. Φιλοδωρίας γὰρ μεταδιώκων ἐπιδείξειν ἀσώτως ἐσκόρπιζε καὶ ἀνέλισκεν ἅπερ ἀμφοτέραις συνέλεγε, τοὺς ἄκρως κερματιστὰς φροντιστὰς τῶν οἰκείων ἐπιστῶν. Μέρος δὲ τῆς δαπάνης καίριον ἦσαν καὶ ὅσοι καὶ αἶμα συνήπτοντο καὶ ἄλλως ψικέωντο. Αὐτίκα τοῖνον ἡ ἀνεψιὰ Θεοδώρα, ἥ καὶ (ὡς ἔφημεν) ἐπλησίαζε, βασιλικωτάτης μετέιχε δορυφορίας, καὶ μὴν οὐ διαδομένη, καὶ τῶν ἀρχέων βαρουμένων παριέναι ἤθελε, καὶ κατὰ φυσικὴν μὲν ιδιότητα σοβαρὰν ἔλκουσα [P. 133] τὴν ὀφρὺν καὶ ἄνω τὸ ὄμμα τείνουσα, τὸ δὲ πλεον ἄγρωχον βλέπουσα. Καὶ ὁ ἐκ ταύτης δὲ γενόμενος τῷ βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὅλας θαλάσσας χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μεταχέτευον. Εὐκόλος δὲ ὧν εὐχέριωτος τοῖς κατευναστέροις καὶ θαλαμηπόλοις ἐκτομίαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ γενῶν ἑτερογλώττων ὑποδαρδρίζουσιν ὑπηρέταις, ὧν ὁ σίελος τοῦ λόγου προηκοντίζετο, τοῖς βυτηφένεσι καὶ τούτους ἐνέταττεν εὐπετῶς τὰ πολλὰ τὸ οὗς αὐτοῖς ὑποκλίνων, καὶ ἅπερ ἤτοῦντο, βρόνως ἐκπερατῶν. Τίσι τοῖνον ἐκ τούτων οὕτως εὐρόει τὰ κατὰ βίον ὡς σωρείαις χρημάτων ἐνευθηνεῖσθαι καὶ τοῖς κατὰ κόσμον πᾶσι περιβρεῖσθαι λαμπροῖς ἴσα καὶ μεγίσταις μεγίστων ἐθνῶν, καὶ ταῦτα παιδείας ἀπάτης ἐστειρμένοις καὶ φωνῆς Ἑλληνίδος τὰ ἔχνη μεταδιδώκουσιν ὡς αἱ σκοπιαὶ τε καὶ αἱ πέτραι πρὸς τὰ τῶν ποιμένων ἀντήματα τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστέρωφονον. Κἀπὶ τούτοις ὡς πιστοτάτοις αὐτοῦ καὶ θερμοῖς θεράπονσι μάλιστα πεποθῶς οὐ μόνον αὐτοῖς τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἐγγχειρίζει, ἀλλὰ καὶ κρίσεις ἐπίστα δικαστικαῖς ὧν ὅψι καὶ νομοτρίβεις ἄνδρες ἐφίκοιντο ἄν. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τινὰς ἀπογράφειν (τοῦτο δὲ συχνάκις ἐγένετο) ὁ τοιόσδε χροὸς τοῦ λογίμου προὔθιθεντο. Εἰ δέ ποῦ καὶ παρεξέγνυτό τις αὐτοῖς εὐγενὴς Ῥωμαῖος ἀνὴρ, βέπτων ὅλος εἰς νοῦν καὶ γέμων φρονήσεως, κατὰ

vis pene demersa est. Ac eum tributa exaggerasse et magistratus publicanis vendidisse et fertilissimos agros suis aratris proscidisse 266 nec ipse dissimulare possum. Sed pecunia hoc modo collecta non tam in thesauros referebatur quam utraque manu liberaliter effundebatur, partim in monasteria, sacras aedes et pauperes Romanos, partim vero et maxima quidem ex parte, in varias gentes, Latinas præsertim. Nam ex munificentie ostentatione effuse spargebat et insumebat ea quæ utraque manu collegerat, et acerbissimos exactores quæstores designabat. In justa sumptuum parte illa neptis ejus Theodora, cujus, ut dixi, consuetudine utebatur, quamvis expers diadematis, tamen comitatu plane regio utebatur, mulier superciliosa et arrogans, quæ palatium nisi exquisito perpuratum ingredi recusabat. Sed et filio ex ea procreato et aliis pluribus tota maria pecunie affuebant. Eunuchis quoque cubiculariis aliisque ministris ex peregrinis ortis nationibus, semibarbaris, qui expeditius spuebant quam loquebantur, erat facilis et benignus, eosque in divitum numerum referebat, ut acervis pecuniarum et omni genere 267 ornamentorum tanquam maximarum gentium proceres circumfluerent, idque cum omnis eruditionis expertes linguæ Græcæ vestigia ita persequerentur ut speculæ et rupes extremum sonum pastoralium canticorum. His tanquam observantissimis et fidelissimis ministris non modo summos magistratus tradebat, sed pro tribunali juris dicendi provinciam in causis difficillimis, quæ vel peritissimis legum negotium facessero, assignabat. Cum aliqua provincia describenda erat (id autem fiebat sæpius), istiusmodi cælus eruditus præponebatur. Quodsi quando nobilis aliquis Romanus eis adjungebatur, vir prudens et cordatus, is ea de causa mittebatur ut descriptionis munus obiret cæterosque labores colligendi tributis sustineret: barbarus vero pecuniam accipiebat, et saccos obsignatos ad imperatorem mittebat. Sed pleraque contra eveniebant quam sperabat ille. Nam dum Romanos peculatus suspectos cavebat, non animadvertit se avaros Barbaros locupletare et homunciones infelices beare, atque interim Romanos a se alienare, ut fidei et natura insitæ et doctrina comparatæ 268 obliviscerentur. Cognita enim imperatoris de se suspicione, quod ministri potius ac bajuli quæstus quam fideles procuratores indicarentur, et bini in provincias mitterentur, servi magis quam gubernatores imperii, id solum agebant quod in mandatis acceperant, et extortam pecuniam tanquam in manipulos colligatam ad barbarum illum magna prædium auctoritate et plurimis Romanis prælatum velut in aream congerebant, cætera vero negligebant: ne dicam ad imperatorem pauca et veluti quisquilias pervenisse, illos vero pleraque suffuratos esse. Fidelis enim servi munus erat scilicet ex farina

sibi primum panes conficere, deinde etiam collegæ **A** τοῦτο ξυνεπέμπετο, ὅπως δὲ μὲν ἀπογράφων ἔσται aliquid impertiri.

καὶ τολυπέων τὰς ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἤμελλον οἱ φόροι συνάγεσθαι, ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται ἃ ἤμελλον εἰσφέρεισθαι βασιλεῖ. Γὰρ πλείστα μέντοι πρὸς τούναντίον αὐτῷ περίστατο, καὶ ἡθέτητό οἱ ἐντεῦθεν τὰ σκέμματα. Ῥωμαίους γὰρ ὡς κλεμματιστὰς ἐκτρεπόμενος εἴτε ὑποβλεπόμενος, ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἐρασιχρημάτους ὀλβίζων Βαρβάρους καὶ εὖ ποιῶν ἀνδράρια κακοδαίμονα, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ παιδεῖαν χρηστοῦ καὶ πιστοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμένην γνώμην τοὺς ἐνδοπούς καθιστῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς καχύποπτον τοῦ βασιλέως ἐκείνοι γνωρίζοντες, καὶ ὡς ὑπηρετῶν πλέον καὶ προαγωγοὶ λημμάτων ἤπερ ἀσφαλεῖς τὰ εἰς πίσιν κρινόμενοι τοῖς ἔθνικοις συντάττονται, κατὰ σύνδυο ἐκπεμπόμενοι, ἢ γοῦν ὡς πακροὶ καὶ παράτειροι τοῦ τῆς ἀρχῆς λογίζονται ἄρματος, τὸ διατεταγμένον μόνον ἐποιοῦν, θερίζοντες καὶ δεσμεύοντες ὡς δράγματα τὰ κέρματα, καὶ ὡς εἰς ἄλωνα συμφοροῦντες τὸν ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενον ἐκείνον καὶ πλείστων ἄλλων Ῥωμαίων ἀντάξιον κρινόμενον Βάρβαρον, τὰ δ' ἄλλὰ παρέδλεπον, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς βασιλεῖ μὲν βραχεία καὶ οἱ ἀφαιρέματα τῶν ἄλλων εἰσ- ἤγετο, τὰ δὲ πλείω ἐκείνοι παρενοσφίζοντο, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ παρὰ βασιλεῖ δούλου ἐν πρώτοις ἑαυτῷ φύροντος ἐγκρυφίας ἐκ τῶν ἀλωμένων πυρῶν εἴτ' οὖν χρυσίνων, καὶ μετέπειτα μεταδιδόντος καὶ τῷ συνάρχοντι.

3. Ab hoc imperatore turris illa non procul a **B** continente in mari exstructa est, quæ Damalis pri- dem, nunc Arcula dicitur, et altera turris e regione juxta Manganium monasterium, eo consilio ut ferrea catena utrinque extenta barbaris navibus aditus in loca urbis **269** arcis vicina et tractum illum omnem usque ad Blacherniam regiam intercluderetur. Magnificentiam ejus testantur etiam maxima illa conclavia in utroque palatio structa, aureis laminis refulgentia et illustribus coloribus exornata, in quibus bella ejus cum barbaris ali- que ex utilitate Romani imperii administrata summo depicta artificio spectantur. Ad hæc pleraque splendida in freto Propontidis ædificia, in quibus imperatores propter aeris temperiem æstatem exigere solent, ut olim Persarum reges Susis atque Ecbatanis, exædificavit et exornavit. Nam et cum tempus postulabat, patientissimus erat laborum, frigoris, æstus, insomniæ; et cum a bellis vacabat, jucunditati se dabat et genio indulgebat. Ac si quis accuratius observasset quantopere lautitiis ciborum et lyra, cithara, symphoniis delectaretur, eum in iis solis ætatem exegisse et voluptatem summum bonum statuisset judicasset. Sin duris tem- poribus omnem jucunditatem despiciere et voluptatem in vitio ponere vidisset, ingenium ad utrumque paratum miratus esset. Templum divinæ Irenæ maximum et pulcherrimum **270** a Marciano imperatore conditum et incendio absumptum instaurare aggressus, cum partes quasdam et fundamentis exstruxisset, destitit; et monasterium in Ponti faucibus, loco qui Catascepe dicitur, archiducis Michaelis nomine exstruxit; in quo celeberrimos quosque et præstantissimos monachos collocavit, ea ratione ut solitariam et quietam vitam sine ulla sollicitudine possent degere. Cum enim monachos possessionibus et negotiis turbatos et tranquillitate animi et Dei cultu excidere intel- ligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas possessiones, quas nec eorum professio admittit, assignavit, sed ex fisco tantum pendi jussit quan- tum ad victum et cultum opus esset. Videtur ni- mirum immodicam cupiditatem struendi monasteria

γ'. Ἔργον τοῦ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ τῆς [P. 134] θαλάσσης ἔνδον ἱσταμένος πύργος τῆς προσκλυζούσης τὴν χέρσον, ἥτις ὠνομάζετο Δάμα- λης, τὰ νῦν δὲ Ἀρκλα καλεῖται, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος οὗτος πύργος τῆς τῶν Μαγγάνων ἄγ- χιστα δεδομημένος μονῆς. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ τούτου ἀνεγείραντι ἀνακτὶ κατὰ καιρὸν ἐπαγωγῆς πλοίων Βαρβαρικῶν σιδηρᾶν ἐξ ἐκατέρων ἁλυσιν διατείνε- σθαι, καὶ ἄδωτον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὅποσα περὶ τὴν ἀκρόπολιν μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸν συρόμενον ἔτιθεν ὅλκον ἕως καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασιλείαν. Φιλοκαλίαν δὲ κατηγοροῦσι τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἄμφω τὰ ἀνάκτορα ἐπιμήχιστοι περὶ τῶν ἀνδρῶν, οὓς αὐτὸς ἀνῆγειρεν, οἱ ψηφί- δων χρυσῶν ἐπιθήσει διανυγάζοντες τυποῦσιν ἀνθεσι **C** βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνη χειρῶν θαύμασιζοντα οὗτος κατὰ Βαρβάρων ἡνδρόσατο ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλ- τιον Ῥωμαίοις διεσκευάζει. Ἀλλὰ καὶ τὰς πλείστας τῶν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Προποντιδὸς λαμπρῶν οἰκοδομιῶν, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων θερίζουσι τὰς εὐωρίας μεταδιώκοντες ὡς οἱ πάλαι κρατοῦντες Περσῶν τὰ Σοῦσά τε καὶ Ἐσδράνα, οὗτος ἀνῆγειρε καὶ πρὸς κόσμον ὑπεξῆρε πλείονα. Καὶ πρὸς τοὺς πόνοους γὰρ ἀντεῖχε μάλα, καιροῦ καλοῦντος μο- χθεῖν, καὶ ψυχὸς ἔστεγε καὶ πνίγος ἔφερε καὶ πρὸς ὕπνον ἀπεμάχετο, καὶ ταῖς τρυφαῖς δὲ προσανεῖχε πολέμων ἄγων σχολὴν καὶ ἐνγισμένιζε ταῖς ἀνέσεις. Εἰ τοίνυν περιεργότερον τοῦτον ἡθρήκει τις, ὅπως ἔχαιρε καρκελαῖς βρωμάτων καὶ τοῖς πρὸς λύριον καὶ κιθάρην καὶ συμφωνίαν ᾠδῶν ἔχουσιν οὐκ ἀ- ηθλάνετο, εἶπεν ἂν ὡς μόνοις ἐννεάσας ἔχει τοῖς τοι- οῦτοις καὶ ἡδονὴν τὸ πέρας ἦγχεται τῆς ζωῆς· εἰ δὲ τούναντίον αὐτῷ προσέδλεψε πρὸς πᾶσαν ἀταπει- νότην γλυκυθυμίαν τυγχάνοντι καὶ τιθεμένῳ παρὰ φῶλον ἡδυστάθειαν δυσκόλων ἐπιστάντων καιρῶν, ἐθαύμασεν ἂν ὅπως ἐξήλλακτο πρὸς ἀμφοτέρω. Ἐπιδαλόμενος δὲ τὸν πρὸς θάλασσαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης οἰκοδομήσειν νεών, ὃν μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον πάλαι Μαρκετιανὸς ὁ πᾶν ἀν- ῆγειρε, πῦρ δὲ ἡθάλωσε, μέρη τινὰ τοῦ τοιοῦτου τεμένους ἐκ βάθρων δαιμάμενος τοῦ λοιποῦ τῆς νκοδομίας ἐπέκυσσε. Ἰδρύσατο δὲ φροντιστήριον ἱερὸν περὶ τοῦ Πόντου στόμα, εἰς τόπον τινὰ

Κατασκήπην λεγόμενον, εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, καθ' ὃ τῶν τότε μοναστῶν ἡθροικῶς τοὺς ὀνομαστοτάτους τε καὶ ἀκρέμονας πάντη μοναδικὸν καὶ ἀπράγμονα μετιέναι βίον προσηγορεύσατο. Εἰδὼς γὰρ τὸ κτηματικούς εἶναι καὶ τυρβάζεσθαι πάλιν περὶ πολλὰ τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἀνελομένους τῆς ἡσυχίας σφᾶς μεθιστῶν καὶ τοῦ κατὰ θεὸν ζῆν ἀπάγον, τοῦτο δὴ τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς ἐπάγγελμα, οὐδὲν κτησίδιον αὐτοῖς ἀπετάμει οὔτε μὴν ἀγρούς καὶ ἀμπελῶνας τῇ φροντιστηρίῳ ἀπέταξε, πᾶσαν δὲ τοῖς μονασταῖς δίαιταν ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ἐπιμετρήσας ἐκείθεν αὐτὴν ἐβράδευεν, ἀνακόπτων, οἶμαι, ἐντεῦθεν τὸν πολὺν ἔρωτα τῶν πλείστων περὶ τοῦ μονᾶς συνιστᾶν, καὶ [P. 135] παρδείγμα διδοὺς τοῖς μετόπισθεν ὅπως χρῶν νῶς ἀνιστᾶν καὶ οἷαν δέον ἐτοιμάζειν τράπεζαν τοῖς ἐρημικοῖς καὶ ἀβείοις καὶ τῆς ὕλης ἐαυτοὺς ἐκλύσαι. Τοσοῦτον δ' ἀπέτρεχε τοῦ τὴν νῦν κατάστασιν ἐπαινεῖν, οἱ μονάζειν μὲν ἐπαγγελλόνται, πολυκτημονες δὲ καὶ πολυφρόντιδες εἰσιν ὑπὲρ τοὺς τῇ ἐνταῦθα φιληδοῦντας ζῶν, ὥστε καὶ τὴν νεαρὰν νομοθεσίαν, ἣν ὁ βασιλεὺς τῷ ὄντι Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὁ τὴν ἰσχὺν ἡρωϊκὸς καὶ πολλὸς τὴν σύνεσιν, ἔθετο παύουσαν τὰς μονᾶς ἐμπλατυνεσθαι κτήσεις, τεθνηκυῖαν πάλαι τῇ χρόνῳ καὶ τὸ κύρος ἀποθεμένην, τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαρῆς ὡς αἵματι ἀναθάλλας ἐζώωσεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ πάπῳ καὶ τοῖς καθ' αἷμα προσέχουσιν λοιποῖς ἀπασιν, ὅπό σοι μονᾶς δειμάμενοι ὅλα πλεῖστα γῆς καρποφόρα καὶ λειμῶνας χλοερούς αὐταῖς προσεκλήρωσαν, ἐπεγαλῶν οὐκ ἐπαύετο, οὐ κατὰ τοῦτο μεμφιμοιρῶν ἢ μυκτηῖρα καταχέων πλατύν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῆς οὐσίας θεῷ τι ἀπένειμιν, ἀλλ' ὅτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τότοις δυσσευνήτοις καὶ χωρίοις πανερήμοις καὶ σπηλαίων ὀπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴν τὴν ἐφ' ἧλλησπόντῃ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυσσπόσπαστα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινον, καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἐαυτῶν ταφούς καὶ ψυχῆσι πολυχρῶσμοις διγνηθισμένους εἰς θεὸν τοῖς εἰσιούσι τοὺς νῶς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι δέικνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἑκκοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν τοῦτοις καὶ ἐνσηκάζαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθλημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρρακτηρίζον τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπερίδων σεμνότητα ἤδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῇ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσέτται μέσος ληφθεὶς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἣς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδίδισαν.

δ. Θεσμοῦ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις κειμένου, οἶμαι δὲ καὶ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς χρητοῦντος, ὁπῶντα τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι, καὶ τούτων πολλὰς ἐκταξιν γίνεσθαι, εἰ εὐοπλοῦσιν, εἰ τῶν ἵππων ἐπιμεμέλονται, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωστὶ στρατευομένους πρότερον ἐξετάζεσθαι, εἰ εὐρώστως ἔχουσι τῶν σωματίων, εἰ τῶν εἰσὶν εἰδήμονες, εἰ κραδαίνειν ὄρου ἐπύσκησαν, εἰ οὕτω τοῖς καταλόγοις ἐγγράφονται, ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοῖς στρατιώταις διδόμενα σιτηρέσια ὡς εἰς δεξαμενὴν ὕδωρ τὰ ταμεία συσχεῖν, ἵατο τὸ δίδως τῶν στρατευμάτων ταῖς λεγομέναις τῶν παροίκων δωρεαῖς, ἔργῳ καταχρησάμενος παρὰ τῶν πρώην ἐφευρημένῳ βασιλέων καὶ σπανίως ἐπὶ τισι γινομένῳ τοὺς πολέμιους πολλὰκις συγκόψασιν. Ἐλαβεν οὖν ἐντεῦθεν καὶ τὸ στρατιω-

A improbasse, et exemplum prodere posteris voluisse, quo pacto templa eondenda, et quæ vivendi ratio eremitis pauperibus et a terrenis rebus se abstrahentibus proponenda sit. Tantum autem abfuit ut eorum institutum laudaret, qui monasticam vitam professi et opibus affluunt et multitudine curarum magis distrahuntur quam 271 ii qui hujus vitæ deliciis occupantur, ut sanctionem Nicephori Phocæ, fortissimi et cordatissimi imperatoris, olim abolitam, de non augendis monasteriorum latifundiis, quasi postliminio revocarit, neque patrem, avum cæterosque cognatos suos omnes, qui monasteriis amplissima prædia donarant, incusare destiterit, non quod de suis opibus Deo aliquid consecrassent, sed quod rem bonam male administrassent. Nam cum monachis habitationes in abditis et desertis locis, in antris et montium cacuminibus assignandæ essent, et Cpolis tanquam Sirenium cantus vitanda, gloriola ductos incrustata sua sepulcra et vario marmore exornata iis qui templa ingrediantur spectanda proposuisse, et mortuos quoque coronari et hilari splendidoque vultu conspici voluisse, et in foro ac triviis monasteria ædificasse, et ibi nullo cum delectu virtutis velut in cavea conclusisse eos, qui monachos non ultra tonsum capillum et mutatum habitum promissamque barbam exprimerent. His igitur de causis, sive ut monasticam sanctimoniam nutantem ac potius humi fere prostratam fulciret, sive metuens ne 272 ea ipse facere diceretur quæ reprehenderet, rationem a suis majoribus diversam est secutus.

δ. ὅτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάσαντο. Δέον γὰρ ἐν τότοις δυσσευνήτοις καὶ χωρίοις πανερήμοις καὶ σπηλαίων ὀπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζουσιν ἀποτάξαι τὸ σκῆνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴν τὴν ἐφ' ἧλλησπόντῃ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν λατὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυσσπόσπαστα, οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἐπαινον, καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἐαυτῶν ταφούς καὶ ψυχῆσι πολυχρῶσμοις διγνηθισμένους εἰς θεὸν τοῖς εἰσιούσι τοὺς νῶς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι δέικνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα ἑκκοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν τοῦτοις καὶ ἐνσηκάζαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον, τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθλημάτων μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρρακτηρίζον τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπερίδων σεμνότητα ἤδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῇ ἐπὶ στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσέτται μέσος ληφθεὶς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο ἣς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδίδισαν.

C 4. Jam quia Romanis; ac Barbaris etiam, ut opinor, est in more positum ut stipendia militibus solvantur et ii sæpe in medium producantur, ut exquiratur an armis instructi sint, an equos probe curatos habeant; item ut tirones, priusquam in catalogos referantur, explorentur an corporibus valeant, an sagittare sciant, an vibranda hasta se exercuerint; hic imperator stipendia militaria in fiscum tanquam aquas in cisternam coegit, et exercituum cupiditatem donativis quæ incolarum dicuntur levavit, abusus re a veteribus imperatoribus inventa et raro usurpata in eos qui hostes sæpe ceciderant. Hinc factum est ut et milites enervarentur, et maximum pecuniæ flumen in ignavos ventres effunderetur, et Romanæ provin-

cis male tractarentur. Nam et strenui milites, cum non amplius id expectarent quo peculiariter ad virtutem bellicam excitabantur, quod tum promiscue omnibus idem præmium propositum erat, alacritatem **273** illam in periculis adeundis abiecerunt; et provinciales, qui cum fisco pecuniam numerabant, a militari avaritia pessime sunt tractati, erepta non pecunia tantum, sed et intima tunica, aliquando a liberis et uxoribus avulsi. Proinde quilibet militis nomen dabat, et multi ignavissimi et sordidissimi opifices, vel equo Persico donato vel paucis aureis datis, nullo delectu acto in militum catalogos relati litteris imperialibus irrigua prata et rura fertilia et Romanos tributarios accipiebant, ut eis aliquando servili habitu ministrarent; et vir Romanus gravi vultu, rei militaris peritus, et tanto excellentior ut illi comparatus Achilles videretur, aut duabus manibus armatus cum eo compararetur qui neutram incolumem haberet, tributum penderet homuncioni semibarbaro, qui instructam aciem nunquam viderat. Enimvero perturbationis hujus Romanæ provinciæ graves pœnas dederunt, quarum aliæ ante oculos nostros a Barbaris **274** spoliatae et occupatae sunt, aliæ a nostris tanquam alienæ vastatae et eversæ. Sed quousque, Domine, hereditatis tuæ oblivisceris, aversaque a nobis facie iræ tuæ locum dabis? quando ex sancta æde tua prospectans nostras ærumnas et calamitates intueberis, malisque non urgentibus liberabis? eaque avertes quæ longe graviora impendere videntur? herpsin ὀπλιζόμενον κρίνεσθαι πρὸς τὸν μηδετέραν ταύτης τῶν στρατευμάτων αἱ Ῥωμαῖκαί πεπραγασιν ἐπαρχίαι, αἱ μὲν πρὸ τῶν ὑφ' αὐτῶν ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων σκυλευόμεναι καὶ εἰς ἀρχὴν αὐτοῖς ἰδιούμεναι, αἱ δὲ ὡς ἀλλότριαι τοῖς ἡμετέροις φαντούμεναι καὶ δρούμεναι. Ἄλλ' ἔως πότε, Κύριε, τῆς σῆς ἐπιλήθη κληρονομίας, καὶ τὸ σὸν ἀποτρέφων ἀφ' ἡμῶν πρόσωπον ὁδοποιήσεις τρίβον τῇ ὁργῇ σου; Πότε ἐπύψει ἐξ ἀγίου ἐπιβλέψας κατοικητηρίου σου, καὶ ἰδὼν ἰδὼς τὴν ἡμετέραν συνοχὴν τε καὶ κακῶσιν, καὶ ῥύσῃ τῶν ἐφεστῶτων κακῶν, ἀπαλλαγὴν δὲ παρέξεις καὶ τῶν πολὺ τούτων ἐλπίζομένων χαλεπωτέρων;

5. Nunc illud etiam addendum est. Plerique Romanorum imperatores imperare, aurum gestare, communibus ut privatis uti, eaque suo arbitratu quibus volunt donare non contenti, nisi sapientes, forma diis, robore heroibus similes, et ut Salomon, divinitus edocti et doctores Divinitatis et normæ rectissimæ, denique divinarum humanarumque rerum interpretes verissimi habeantur, injuriam sibi fieri censent. Unde fit ut, cum immodestiores et audaciores, qui nova dogmata in Ecclesiam introducunt, coercere aut id munus iis qui theologiæ scientiam profitentur mandare deberent, nec in hac parte ullo inferiores esse volentes, iidem dogmatum et auctores et arbitri ac disceptatores **275** existant, sæpe etiam dissidentes multent. Hic quidem imperator natura facundus et suavis sermonis affluentia ornatus non elegantes tantum epistolas scribebat, sed et religionis institutiones parturibat ac publice clamabat. Tandem etiam de divinis dogmatibus et ipso Deo disserebat. Sæpe etiam dubitationem præ se ferens, quæstiones

αὐτὸν ἀπονωτερον ἐργασάμενος καὶ χρημάτων ἀδύσσοις εἰς ἀργὰς γαστέρας ὀχετηγῆσας καὶ τὰς Ῥωμαῖκὰς ἐπαρχίας κακῶς διαθήμενος [P. 136] οἳ τε γὰρ ἀγαθοὶ στρατιῶται τὸ ἐν τοῖς δεινοῖς φιλότιμον ἐνθένδε καταλελύκασιν, οὐκ ἐτι τοῦ ὑπονόσοντος πρὸς ἀρετῆς ἀρετῆς ἐπίδειξιν ἰδίου σφίσι ὡς πρώτῃν μένοντος, ἀλλ' εὐπορίστου προκειμένου τοῖς ἅπασιν, καὶ οἱ τὸν δῆμόσιον πᾶσι δεσπότην λαχόντες τῶν ἐπαρχιῶν οἰκήτορες ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀπληθείας πεπόνθασιν τὰ οἰκτρότατα, οὐκ ἀργύριον μόνον καὶ ἄβολον ἀφαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῦ τελευταίου χιτῶνος φιλούμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν φιλτάτων αὐτῶν ἀποσπώμενοι. Ἦν τοίνυν διὰ ταῦτα τὸ στρατολογεῖσθαι παντὸς τοῦ βουλομένου. καὶ πολλοὶ ταῖς ῥάφει χιτῶνι εἰπόντες ὡς ἐπεισκομιζούσαις αὐτοῖς τὰ χρειώδη στενωπὴ καὶ δυσσεκιδιάστως, ἄλλοι τὸ ἱπποκομεῖν λάξαντες, καὶ τὴν ἐκ πλινθείας ἰλὸν ἀπονιψάμενοι ἕτεροι, εἰσι δ' οἳ καὶ τὴν τῶν χαλκείων ἀσδόλῃν ἀπομορξάμενοι τοῖς στρατολογούσι παρέστησαν, καὶ παρενεγκόντες ἱππον Περσικὸν ἢ χρυσίνους ἀριθμῶ βραχεῖς καταθέμενοι ταῖς στρατιώταις κατελέγησαν ἴλας ἀδασπνίστως, καὶ τοῦ παραυτίκα βασιλικῶς ἐρωδιάσθησαν γράμμασι πλέθρα γῆς δροσερὰ καὶ ἀρούρας σιτοφόρους καὶ Ῥωμαίους ὑποφόρους βραδεύουσι, ὡς ὑπερέτειν ἐν σχήματι δοῦλων, ἐνίοτε δὲ καὶ κατατιθέμεναι φόρους ἄνδραρίῳ μισητοῦ ἀνδρῶν, μὴ δὲ εἰ ἔστιν ὅλως ἐγνωκῶτι παράταξις, Ῥωμαῖον ἄνδρα γεραρὸν τὸ εἶδος καὶ οὕτως εὖ εἰδὸτα πολλῶν καὶ τοσοῦτον τοῦ φορολογούντος αὐτὸν ὑπερφέροντα ὡς Ἀχιλλεῖα πρὸς ἐκείνον δοκεῖν, ἢ διτταῖς ἀπὸ πάθους ὀρέγοντα. Ἐπαξίως οὖν τῆς ἀκοσμίης ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δόγματα, ἢ γοῦν ἀνατιθέμεναι ταῦτα οἷς ἐπαγγελμα τὰ περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ λέγειν, οἱ δὲ οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δευτερεύειν οὐτινοσὺν ἀνεχόμενοι οἱ αὐτοὶ δόγματων εἰσληγταί [P. 137] καὶ δικασταὶ τούτων καὶ ὀρισταί, πολλαχού δὲ καὶ κολασταὶ τῶν μὴ συμφωνούντων αὐτοῖς γίνονται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὗτος εὐγλωττίαν εὐτυχῶς καὶ λόγου ἔμφυτον χάριν πεπλουτηκῶς οὐ

εἶ. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημέτοις κάκεινα δοτέον τῇ ἱστορίᾳ. Τοῖς πλείοσι βασιλεῦσι Ῥωμαίων οὐκ ἀνεκτόν ἐστιν ὅλως ἄρχειν μόνον καὶ χρυσοφορεῖν καὶ χρῆσθαι τοῖς κοινοῖς ὡς ἰδίοις καὶ διαδιδόναι ταῦτα καθὼς ἄρα καὶ οἱ βούλονται, οὐδὲ μὴν ὡς δοῦλοις τοῖς ἐλευθέροις προσφέρεισθαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ σοφοὶ δοκῶσιν καὶ θεοεἰκελῶι τὴν μορφήν καὶ ἡρώες τὴν ἰσχύον καὶ ὡς Σολομῶν θεοσόφοι καὶ δογματισταὶ θεοτότατοι καὶ κανόνες τῶν κανόνων εὐθέστεροι καὶ ἀπλῶς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πράγματων ἀπροσφαλεῖς γνώμονες, δεινὰ οἶονται πάσχειν. Ἐνθεν τοι καὶ δέον τοῖς ἀπαιδευτοτέροις καὶ θρασυτέροις ἐπιτιμῶν ἐπεισάγουσι νέα καὶ ἀτυνηθή τῇ Ἐκκλησίᾳ δόγματα, ἢ γοῦν ἀνατιθέμεναι ταῦτα οἷς ἐπαγγελμα τὰ περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ λέγειν, οἱ δὲ οὐδὲ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δευτερεύειν οὐτινοσὺν ἀνεχόμενοι οἱ αὐτοὶ δόγματων εἰσληγταί [P. 137] καὶ δικασταὶ τούτων καὶ ὀρισταί, πολλαχού δὲ καὶ κολασταὶ τῶν μὴ συμφωνούντων αὐτοῖς γίνονται. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὗτος εὐγλωττίαν εὐτυχῶς καὶ λόγου ἔμφυτον χάριν πεπλουτηκῶς οὐ

λαμυρῶς ἐπίστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίους ὤδινε λόγους, οὓς φασὶ σελέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν. Ὁ δὲ προῖων καὶ δογμάτων ἤπιετο θεῶν καὶ περὶ Θεοῦ διελέγετο. Ἀμέλει καὶ κατασχηματιζόμενος πολλάκις τὸν ἀποροῦντα Γραφικὰς εἰσέγε ζήτησεις, καὶ περὶ τῶν λύσεων τούτων διεπυνθάνετο ξυναγείρων ὅσον ἔχαιρε λογιότητι. Ἀλλ' ἦν ἂν ἐπαινετός κἄν τούτοις, εἰ μέλοι τούτων τὴν λιχνεῖαν ἐκτείνων τοῖς δυσεφίκτοις οὐδ' ὅλως προσέβαινε δόγμασιν, ἧ καὶ τούτοις ἐφίσταμένων τὸν νοῦν οὐκ ἦν ἰσχυρογνώμων, οὐδὲ τὸν νοῦν τῶν γραφομένων πρὸς τὴν οἰκείαν μεθεῖλκεν ἐν πολλοῖς πρόθεσιν, ὁρίζων καὶ προσεπάγων ἐξηγήσεις ἐν οἷς πρὸς ὁρθὴν ἔννοιαν οἱ Πατέρες ἐφθέγγαντο, ὥς εἴπερ ὅλον αὐτὸν συνείληφε τὸν Χριστὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ μεμύηται τὰ περὶ αὐτοῦ τρανότερον καὶ θεϊότερον. Ζήτησεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γραφικοῦ ῥήτου ὃ φησι τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τότε λογίων ἀνδρῶν εἰς ἐκνότηας μοίρας ἀποκριθέντων, ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆς ἐξετάσεως παρετάθησαν, ῥήσεις τε καὶ ἀντιρρήσεις. Ἐξ ἐκατέρων ἐχύθησαν τῶν μερῶν. Ὁρθοτομηθέντος δὲ τοῦ ζητουμένου, καὶ τῇ δόξῃ προστεθέντος τοῦ βασιλέως τῇ θεωρίᾳ τε καὶ κρείττονι, καθάρσει ἐπέστησαν ὥς ἀντίφρονες ὁ Ὑποψήφιος τῆς Θεοουπόλεως, μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγειρος, ὁ Δυρράχιος Εὐστάθιος, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν κοσμῶν θρόνον καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναδαιώων ὀκρίδαντα, ὁ Βασιλάκης Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολὰς καὶ διαλευκαίνων τῇ τῆς καλλιῆ βρυσίνῃς φωτὶ ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῇ ἀσφαλείᾳ ὑπομελαινόνται καὶ τῇ βίθῃ τοῦ πνεύματος ἐπιφορίσσουσι. Λέγεται δὲ ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινὴν ἐπικρινόμενου προτεθῆναι βάζανον, ἐξ ὧρος ἐκτραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὅφ' ἧς καὶ περικτυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἅπαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Μελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπίπτειν καὶ τινα τῶν λόγου τροφίμων, Ἠλίαν τοῦ νομα, τὴν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βίβλον ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιούσαν, καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐβρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὐρεῖν οὕτως, Πτωσίς σοφῶν. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηέντες ἄνδρες, τῶν τήνικαῦτα σοφῶν ὄντες οἱ κράτιστοι, τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσφενδονύθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἡλάνθησαν. Μετὰ χρόνους δὲ τινὰς τὴν « Ὁ Πατὴρ μου μέζων μου ἐστίν, » τοῦ θεανθρώπου φωνὴν προθεῖς εἰς ἐξέτασιν, ὀλίγα [P. 138] ταῖς τῶν Πατέρων προσσχὼν ἐξηγήσει, καὶ ταῦτα διαφόροις οὔσι καὶ ἱκαναῖς πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν καὶ σαφήνειαν, ἐφερμηνεύσεις οὐκ εἰσάγει, φιλονείκως τῶν ἁπλῶς δοξάντων περιεχόμενος, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνθελκῶν βοῦλημα, καὶ ὁ κυρώσειν προέθετο, τὰς μὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμαινομένας, ἀλλὰ θεοσόφως λεχθείσας ῥήσεις

A Scripturis proponebat, earumque solutiones eruditil omnibus convocalis requirebat, quanquam in his etiam laudari potuisset, nisi curiositate ingenii eas etiam quæstiones agitasset quæ attingi se nullo modo patiuntur, aut saltem omissa pertinacia Scripturarum sententiam in nullis ad suam opinionem novis interpretationibus non accommodasset, veris declarationibus veterum repudiatis, quasi ipse totum Christum comprehendisset et ab ipso de natura ejus dilucidius ac divinius edoctus esset. Orta igitur quæstione de illo dicto, quo dicitur incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditil inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et confutationibus utrinque allatis. Verum imperatore piæ et veræ sententiæ post solertem controversiæ explicationem assensu, adversarii loco moti sunt ut perperam sentientes, Hypopsephius Theopolitanus, Soterichus Panteugenus Antiochenus, Eustathius Dyrrachinus, 276 Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinas epistolas interpretabatur et lumine eloquentiæ apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Ferant, cum hæc controversia agigaretur et publice disceptanda proponeretur, alieno anni tempore ingens erupisse tonitru, et auribus eorum omnium qui tum Pelagoniæ cum imperatore erant ita insonuisse ut nonnulli humi prolaberentur. Et Eliam quemdam hominem eruditum et celebrem, aperto libro qui de tonitribus et terræmotibus disserteret, et iis lectis quæ ad tempus illud pertinerept, scriptum invenisse *Casus sapientum*. Itaque non ii modo quos diximus, doctorum eruditissimi, ecclesiis pulsi et omnibus sacris ministeriis interdicti sunt, sed alii quoque una cum illis. Aliquot annis post quæstione de Dei hominis dicto: « Pater major est me, » proposita, parum curatis Patrum explicationibus, iisque variis et ad controversiæ explicationem et declarationem sufficientibus, suas interpretationes attulit, easque pertinaciter defendit: et ad suam voluntatem 277 et sententiam universalium doctorum sententias, non modo veritati non adversantes sed divinitus editas, accommodavit. Nam cum alii dicant Patrem ut Filii auctorem dici majorem, alii de natura humana id intelligant, et id dictum non Verbo sed assumptæ carni attribuant, ut et illa de profectione ad Patrem, de adventu principis mundi, qui nihil in ipso inveniat: alii, etsi de Verbo vocem *major* accipiant, non absolute tamen et essentialiter, sed ob inhumanationis summam extenuationem et humilitatem; atque alii aliter, pie tamen, explicant: iis, nescio quomodo, ut propositæ quæstioni non satisfaciendibus improbat, aliam attulit interpretationem, indictoque concilio et omnibus sacrarum Litterarum studiosis convocalis singulos hortatus est ut ei decreto hoc mado subscriberent: « Equidem etiam sanctorum Patrum voces de illo dicto, *Pater major est me,*

amplector: aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo conditam et passibilem. » Quod nescio quomodo Filio incarnato minus tribuit quam Patri, perinde ac si ob naturæ humanæ assumptionem et peregrinationem in terram pari dignitate excidisset ac suam auctoritatem 278 amisset, et intra limites extenuationis constitisset, ac non deificasset et extulisset humilia, et sua gloria per unionem illam ornasset potius quam ea re ipse depressus esset. Quod absurdum est. Atque etiam rubra scriptura tanquam ense flammeo decretum hoc munivit, quo mortem minitabatur et excommunicationem ei qui, non dico prima impulsione animi reprehendere et submurmurare, sed tantum introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de quorundam assensorum vel assentatorum potius consilio lapideis tabulis insculptum in maximo templo dedicavit. Verebantur enim ne sanctio illa, ut quæ prætextu carnis ipsi Verbo derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem et humanitatis rationem præterissent.

περιτίθουσιν, ὡς εἴπερ ἀπωλίσθησε τῆς ἰσότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, ἥ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οἰκείων αὐγμάτων μέτροχον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὅπ' αὐτοῦ τούναντίον ταπεινωθεῖς, ὑπερ ἄποπον. Ἀμέλει καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίνῃ ρομφαίᾳ τὸ δόγμα τοῦτο διειληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκλήρωξιν πίστεως τῇ προσεμβλέψαι ὅπως ἐνδὸν τοῖς μὴ-σαντι καὶ κατὰ πρῶτην τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δέω εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορύσαντι, ἔπειτα λιθίναις πλαξίν ἐγγράφας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῷ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑφωρῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρεβλέψαντο.

6. Ejusdem generis illud etiam est quod Manuel sub vitæ finem fecit. Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones anathema in Mahometi Deum, quem nec genuisse nec genitum sed holosphyron esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus, idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemias in Deum qualibuscunque 279 offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem deficerent. Proinde maximo Theodosio accersito, qui principem sedem curabat atque ornat, et primariis sacerdotibus, qui tum in urbe erant eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Qui cum omnes refragarentur, nec ullo modo illa admitterent ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia, atque anathema illud offensionis plenum pie explicarent (nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari, sed holosphyrum illum Deum, quem delirus et furiosus Machometus nec genitum nec gignentem confingeret: nam apud Christianos Deum Patrem celebrari, quod detestandis Machometi nugamentis plane prohibeatur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyrum), eis animo nihil mitigato contemptis, suapte auctoritate, et aulicorum eruditorum, quos tempori servire norat, ministerio, decretum proponit, quo [et Machometi deli-

τῶν μακαρίων διδασκάλων τῆς οἰκουμένης. Τῶν μὲν γὰρ λεγόντων τῷ αἰτίῳ εἰρῆσθαι μέζονα, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξεληφότων καὶ τῷ προσλήματι, οὐ τῷ λόγῳ τὴν φωνὴν ταύτην ἀπονειμαίνων, ὡς περ καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι καὶ τὸ ἐρχεσθαι τοῦ κόσμου τὸν ἄρχοντα καὶ ἐρευνῶντα μὴδὲν ὅπως εὐρίσκειν ἐν αὐτῷ, τινῶν δὲ περὶ τοῦ λόγου τὸ μέζον ἐκλαβομένων, οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαι ἄκρην κένωσιν καὶ ταπεινώσιν, καὶ ἄλλων ἄλλως εὐσεβῶς μέντοι ἐκδεξαμένων. ταύτας οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρξας ὡς οὐχ ἱκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, καὶ ἐτέρως αὐτὸ διηρμήνευσεν. Ἀμέλει καὶ σύνοδον συγκροτήσας καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχαιρε δόγμασι συναθροίσας, ἐνῆγεν ἔκαστον ἐν τῷ δογματικῷ ὑπογράφειν ὀρίζοντα οὕτως!

« Ἀποδέχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μέζων μού ἐστι, τῶν θεοφόρων Πατέρων φωνάς, λέγω δὲ εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα, » Τοῦτο δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ ἔλαττον πρὸς τὸν Πατέρα τῷ ὕψι σαρκοφορήσαντι

ς'. Οἷον δὲ καὶ τόδ' ἔρεξεν ἀνὴρ οὗτος περὶ τὸ πῆρας τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Πηγείται τῷ κατηχητικῷ πυκτίῳ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τοῦ Μωάμετ, περὶ οὗ λέγει, « Οὕτε ἐγέννησεν οὕτε ἐγεννήθη, » καὶ ὅτι ὁλόσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοῖνον ἀναθεματισμὸν ἀπαλεῖψαι τῶν ὅλων κατηχητηρίων βίβλων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ [P. 139] πυκτίδος ἀρξάμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος· ἔφασκε γὰρ ὡς εἰς σκάνδαλον πρόκειται τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν τὸ βλασφημεῖσθαι ὅπως Θεόν. Οὐκοῦν μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς διεῖπε τῆνικαῦτα καὶ ἐκόσμηι θρόνον τὸν πρῶτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδημούντων ἀρχιερέων τοὺς λόγους καὶ ἀρετῇ διαπρέποντας, καὶ κοινοῦται τοῦτοις τὸ σκῆμμα μετ' ὀγκυρῶν προεισοδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀντιθέτοντας δὲ πάντας εὐρών καὶ μηδ' ἄκροις παραδεχομένους ὡς τὰ εἰσηγούμενα ὡς ἀπόφθιμα καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀληθεστάτης δόξης ἀπάγοντα, ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον δῆθεν καὶ πρόσκομμα καίμενον, καὶ διασαφούντας μὴ ὅπως Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῷ λόγῳ καὶ δαιμονιώδει Μωάμετ ἀναπαύττομενον ὁλόσφυρον Θεὸν καὶ μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννήσαντα (παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεόν, αὐτὰ τὰ ἀπόβλητα τοῦ Μωάμετ ληρήματα τοῦτο ἀπαγορεύειν ὅπως καὶ ἄλλως δὲ

μη συνιέναι ἀκριβῶς ὁποῖόν τι ἔστι τὸ δόσφυρον), αὐτοὺς μὲν φθινύθειν εἶπεν ἐν στήθεσιν ἔχων νόον ἀκρίλῃ, καθ' ἑαυτὸν δ' ἐκτίθεισι τόμον, ὑπουργοῖς εἰς τοῦτο χρησάμενος οὓς ἥδαι τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὸν καιρὸν κολακεύοντας καὶ λόγου μετέχοντας, ὑπερηγοροῦντα μὲν τῆς τοῦ Μωάμετ μωρολογίας (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι θεολογίας), καθαπτόμενον δὲ λαμπρῶς τῶν πρότερον βασιλέων καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱεροῦ ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀπερὶσκέπτως ἀνεχομένων ὑπὸ ἀνάθεμα τίθεσθαι θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ τοῦτον εἰς κοινὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀρχείων ἐκδίδωσι, συνεκπεπομφῶς οἶον τοῦ τόμου προοδευτὰς καὶ νεολαίαν κροτοῦσαν τὰ γεγραμμένα ὅσοι τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας ἦσαν κεφάλαιον, καὶ τοὺς ἐκ γένους ἑκείνῃ λογιό-
τητι χαίροντας. Τοσοῦτον δὲ τὸ πιθανὸν ὁ λόγος ἐπλοῦται, οὐκ ἐν διδακτοῖς πνεύματος βρίθων ῥή-
μασιν, ἀλλ' ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης κομῶν, ὡς μικροῦ δεῖν ἀπικνωρῆσαι τῶν ὧτων μὴ μόνον ὅσον ἀφώρρα πρὸς τὴν ποικίλῃν τούτου περιβολῇ καὶ τὸ ἐπίχαρι τοῦ περὶ ὧματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ μεταλλεῖον τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν. Καὶ τὰχ' ἂν ἦν ὡς ἀληθὴς θεὸς δοξαζόμενος ὁ παρὰ τῷ Μωάμετ ὁτις οὖν κληρούμενος ὁλόσφυρος θεὸς, εἰ μὴ ὁλοσχε-
ρῶς ὁ πατριάρχης ἀντίβη· οὔτε γὰρ οὗτος τοῖς γραφομένοις τὸν νοῦν προσέσχεν ὡς ἐπισφαλῆ καὶ νῆα ἐπεισάγουσι δόγματα, καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ ὡς δηλητηριώδη ταῦτα ὑφορᾶσθαι παρέπειθεν. Ὁ δὲ ὡς περ τι δεινὸν πεπονθὼς ὄνειδεσιν ἔπλυνε τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μωρὰ τοῦ κόσμου τούτους ὠνόμαζεν, ἄλλως τε καὶ νόσφιν τότε προσπαλαίων δεινῇ, ὅφ' ἦς καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε, καὶ ἐπίχολος ἐντεῦθεν γινόμενος. Οὐκοῦν ὅσα τῷ προτέρῳ τόμῳ ἐμπλατυνόμενος εἴρη-
καν, ἀπρητισμένη κατασκευὴ καὶ μεθόδοις ῥητορικαῖς χρησάμενος, ταῦτα ἐπιτεμὼν καὶ τὸ τοῦ δόγματος αὐθις περιθεῖς δέλεαρ ἕτερον τόμον ἐξέθετο. Καὶ ἐπεὶ ἔτυχεν τότε τοῖς κατὰ Δάμαλιν ἀρχείοις ἐναυλι-
ζόμενος, ἃ Σκουτάριον ὀνομάζονται, τὴν τοῦ ἀέρος εὐκράσιαν μεταδιώκων καὶ τῆς πολυοχλίας ἀπανι-
στάμενος καὶ ἅπας τῆς νοσοκομίας γινόμενος, δια-
πλωίζονται ἐκείσε βασιλικῇ ἐπιτάγματι ὅ τε τῶν ἀρ-
χιερῶν σύλλογος καὶ ὅσοι τὸ πρεσβεῖον ἐκ τῶν λόγων ἐκτίθεντο. Ἀλλ' οὐπω καθαρῶς τῶν λεμβασίων ἀπέ-
βησαν, καὶ τις τῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ παρῥησίαν ἐχόντων καὶ τὰ μέγιστα δυναμένων ὑπογραμματοῦν ἐφίσταται. Ὁ Ματζούκης ἦν οὗτος θεόδωρος, καὶ πρὸς τε τὸν πατριάρχην καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων δμῆγυριν τὸν λόγον ἀποτεινόμενος τὴν μὲν ἐς τὸν βασιλέα πύροδον μὴ εἶναι ἔφησε νυνὶ ἐφικτὴν διὰ
τι παρεστῆσαν ἐκ τῆς νόσου ἐμπόδιον, τῇ δὲ τού-
των ἀναγνώσει προτέχειν χρεῖν, τοὺς χάριτας δεῖ-
ξας αὐτοῖς τοὺς ἐν χερσίν. Ἦν δὲ ὁ μὲν περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος διαλαμβάνων, ὃν, ὡς εἰρή-
καμεν, ὑπογράψαι τοὺς συνελθόντας ἀρχιερεῖς διὰ σπουδῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίθειτο· ὁ δ' ἕτερος τὸν βα-
σιλέα ἔχων διαλεγόμενον τῷ ἀρχιεπίσκοπῳ τε θεοδο-
σίῳ καὶ τῇ συνόδῳ οὐδὲν μέτριον οὐδὲ χάριν διεξ-
ῆει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐνστάσει τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν συν αὐτῷ ἀρχιερέων ὡς μὴ κατὰ λόγον γενομένην

arium (cur enim theologiam dicam?) defendebatur, et superiores imperatores sacrorumque antistites aperte taxabantur, qui Deum verum in-
rudite et inconsiderate anathemate notari 280
passi essent. Et id decretum in sacro palatio pu-
blice recitandum curat, principibus senatus et cognatis suis litterarum studiosis, qui veluti viam prae-
pararent atque applauderent, praemissis. Erat autem oratio adeo probabilis, non spiritualium verborum gravitate sed humanae sapientiae suavi-
tate, ut aures non eorum duntaxat qui variam ejus compositionem et jucundam vanitatem spectabant, sed eorum etiam qui ipsius scripti sententiam in-
dagabant, propemodum suspensas teneret. Ac forsitan veri Dei gloria Machometano illi Deo, quisquis est, nisi patriarcha strenue adversatus nec ipse id scriptum curasset, quo nova et peri-
culosa dogmata introducerentur, et caeteros, ut id tanquam venenum suspectum haberent, monuisset. At imperator, quasi gravi affectus injuria, ponti-
fices conviciis insectabatur et homines omnium mortalium stultissimos appellabat, quippe ex morbo gravissimo, qui exitium ei attulit, pronior ad iram factus. Proinde iis quae priore decreto fu-
sius, oratoris ornamentis adhibitis, scripserat, in compendium redactis et dogmatis illecebris adornatis, aliud decretum promulgavit. Cum autem tum in palatio ad 281 Damalim, quod Scutarium di-
citur, tum ad vitandam turbam tum ob aeris tem-
periem versaretur, totus curandae valetudini in-
tentus, jussu ejus pontificum collegium et erudi-
tissimi quique eo trajectiunt. Qui cum vix ex lintribus descendissent, Theodorus Mazuca, homo apud imperatorem graciosus et inter scribas au-
thoritate princeps, adest; et oratione ad patriar-
cham et pontificum collegium instituta imperato-
rem nunc adiri posse negat ob morbi quamdam ac-
cessionem, litteras vero quas manu teneret, esse audiendas. Agebant autem alterae de proposito dogmate, quibus a pontificibus subscribi cupiebat imperator; alterae sub persona ejusdem cum summo pastore Theodosio et pontificibus ob praeposteram adversationem expostulantes, majus concilium minabantur, et controversiae disceptationem ipso veteris Romae papa adhibito jureju-
rando testificabantur. « Ingratus, inquit, universi-
tatis rerum Deo, a quo praeter imperii fastigium aliis illustribus praerogativis sum ornatus, et in-
sanus essem, nisi pro tenuitate 282 mea quale-
cunque illi studium meum declararem, et summis in id viribus incumberem, ne is verus Dei ana-
themate notaretur. » Caeterum auditores ea ma-
gniloquentia adeo non percellabantur, ut vir doctissimus et eloquentissimus, Eustathius Thes-
salonicae archiepiscopus, ea oratione vehementer commotus, verum Deum aliquid holosphyrum, in-
felicitis ingenii commentum, perhiberi nullo modo ferret. « Enimvero, inquit, insanire et hoc habitu, » ostenso pallio « indignus essem, si Deum verum

παρ' αὐτοῖς λεγομένων ῥηγῶν ἰσχύον τις περιδύς
 μείζονα, εἴτα κατὰ Ῥωμαίων ἐπὶ, χρημάτων ἀν-
 ελάμβανε δόσεσιν, ἐσωμάσκει τε καὶ ἐπέθηγε πρὸς
 ἀνθρώποις τὸ ὑποκίπτειν κινδυνεύον γένος ἄρχοντι
 ὑπερέχοντι. Ἰταλιώτας οὖν πολλάκις κατὰ τοῦ ῥη-
 γὸς Ἀλαμανίας τοῦ Φρεδερίχου ἀνθρώπλισεν. Ὁ μὲν
 γὰρ ὑποκλιθῆναι οἱ τούτους καὶ τὰ καθ' αὐτοὺς ἐπι-
 τρέψειν ἐκείνῳ διὰ πλείστου ἐτίθετο· ὁ δὲ Μανουὴλ
 πέμπων ἐνίσχυεν ἐκείνους καὶ κραταιοῦσθαι ὑπέτι-
 θει, καὶ τὰς τοῦ ῥηγὸς δολοφροσύνας ἐνῆγε φυλάτ-
 τεσθαι. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτέρην Ῥώμην εἰσ-
 ιέναι καὶ στεφθεῖναι τὸν αὐτὸν ῥῆγα πολλάκις
 ἐπιβαλλόμενον ἀπεῖρξε τοῦ ἐγχειρήματος, « Μὴ δώ-
 σεις ἐτέρῳ τὴν δόξαν σου, » γράφων τῷ πάππῳ, « μηδὲ
 πατέρων δρια μέταιρε, μή πως τὸ ἀπρομύθευτον
 ὕστερον ἔργοις αὐτοῖς ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγνούς την-
 καῦτα πλῆστη τὴν ψυχὴν μεταμέλῃ διὰ τὴν τοῦ
 εἰκότος ὀλιγωρίαν, ὅποτε τὸ κακὸν παντάπασι ἀθε-
 ράπτει. » Καὶ ἦν ἐκ τούτου τῆς μεγαλοδόξου
 Ῥώμης ἀποκλειόμενος, ναθὰ τις ἄοπλος, ὁ μυριάσι
 γαυριῶν στρατευμάτων. Ἔστι δ' ὅτε τὰ μὲν τείχη
 Μεδιολάνων ὑπ' Ἀλαμανῶν κατεστράφησαν, οἱ δὲ
 τῆς πόλεως ταύτης οἰκήτορες κατασοφιστάμενοι τοὺς
 ἔνορκον ἀνάγκην σφίσις ἐπενεγκόντας μὴ ἂν τὸ
 τεῖχος ἀναδομήσειεν ποτὲ, τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ τάφρῳ
 ᾗκουον βαθείᾳ καὶ ὀρυκτῇ, μὴ ἐπιорκεῖν ἐκ τοῦδε
 λήγοντες, ἔπειτα δὲ ὡς πρότερον τὰ τεῖχη ἀνεκαί-
 νισαν τοῦ βασιλέως τοῦδε γενομένου συλλήπτορος.
 Ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκέ-
 σιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεχνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυ-
 νάμενον, εἰς φίλον Ῥωμαίοις ἐγγράψας τοῦτο μὲν
 ὁρωμήμασιν ἄροῖς, τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 νεώτερον συνεινᾶσαι τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρίᾳ,
 ὡς ὀλίγῳ πρότερον εἶπομεν, εἰ μᾶλλον ἡμέρου τὰ
 διαβούλια τοῦ ἀρχηγούντος Ἀλαμανῶν. Ὡστε ὁ μὲν
 τὸν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, καγκε-
 λάριον, ὡς δ' Ἑλλήνες εἶποιν, λογοθέτην (ἦν δὲ οὗ-
 τος ὁ Μαγνέτζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης
 δυνάμεως τὰς Ἰταλικὰς ὑπεποιεῖτο πόλεις, ἀπο-
 σκῶν αὐτάς ἐκ τοῦ πάππα καὶ κατὰ παρρησίαν ἀνεύ-
 θυνον ὑπονοσφιζόμενος· βασιλεὺς δὲ τὸν μαρκέσιον
 χρημάτων ὑποσχέσεσιν ἐλαφρίσας πείθει τῷ Μα-
 γνέτζῃ ἀντίπαλον διαφεῖναι τὸν οἰκεῖον υἱὸν Κορ-
 βάδον, καλὸν ὄντα ἰδεῖν καὶ τὴν ὥρην εὐπρεπῆ,
 ἀνδρίας τε καὶ συνέσεως ἐς ὅτι κράτιστον καὶ
 ἀρότατον ἔχοντα, καὶ ἀκμάζοντα ζώμῃ σώματος
 καὶ συμπλοκῇ γενομένης τοὺς Ἀλαμανοὺ ἀπ-
 υρούσπτο ἱππομαχίᾳ τρεψάμενος, ἐνίων δὲ καὶ κρα-
 τήσας, ἐν οἷς ἡριθμεῖτο καὶ ὁ Μαγνέτζης ἐπίσκο-
 πος. Τὰλα δ' ἂν οὗτος καὶ ἐς Βυζάντιον ἦν ἀνα-
 πιμφοθεῖς, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο.
 Ἀλλ' οὐδὲ τις ἦν τῶν [P. 131] Ἰταλιωτῶν ἡ τῶν
 ἐκ πορρωτέρῳ πόλεων καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐκ
 εἶχεν ὁμοτῆν οἰκεῖον καὶ φρονούντ' αὐτῷ πιστά. Ἀμέ-
 λει καὶ ὅσα εἰς τὰ ταμεία τῶν ταμείων εἰσιόντες
 ἐν κρυπτῷ ἐτέρουν καὶ ἐτέρωζον ὁπόσοι τῶν
 καὶ Ῥωμαίοις ἀντίφρονες, ἀκουστὰ ἦν ἐκείνῳ καὶ
 ἔκρυπτα. Ἀλλοτε δὲ ποτε κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἦκον
 ἐκ βασιλείως τινὲς, δεῖσαν οὕτω, κατὰ χρεῖαν πρᾶγ-

gloriam alteri daret neve limites patrum transfer-
 ret, ne temeritatis et negligentiae tum demum
 pœniteret, cum accepta mala corrigi non possent.
 Ita inclyta Roma aditu tanquam inermis exclu-
 sus est is qui armatis legionibus efferebatur. Quo-
 dam tempore Mediolani mœnia sunt ab Alemanis
 diruta : sed cives jurejurando adacti se nunquam
 ea instauraturos, ita victores eluserunt ut urbem
 principio profunda fossa munirent, se pacta et con-
 venta violare negantes. Deinde imperatoris auxilio
 freti ipsa mœnia reposuerunt. Ad hæc Montisfer-
 rati marchione, viro nobilitate auctoritate et felici
 sobole insigni, tum amplis muneribus tum Maria
 filia, ut supra expositum est, ejus filio desponsa ad
 Romanorum amicitiam adjuncto, magis etiam prin-
 cipis Alemanorum consilia fregit. Qui Moguntino
 episcopo, cancellario suo, cum magnis copiis mis-
 so, Italicas urbes a papa avuleas 262 sine ullo
 metu subigebat. Verum Montisferrati marchio lar-
 gitionibus imperatoris impulsus Conradum filium,
 hominem formosum, fortem, cordatum, viribus et
 ætate florentem, cum copiis contra Moguntinum
 mittit. Commisso prælio Alemani ab equitatu pro-
 fligantur ; et inter alios ipse Moguntinus captus
 forsitan Byzantium missus esset, nisi imperator
 ante obiisset. Nec ulla fuit urbs Italiae, aut etiam
 ab Italia remotior, in qua imperator non unum con-
 juratum et hominem sibi fidelem haberet. Unde
 quæ in conclavibus Romanorum adversarii clam
 consultabant, ea omnia resciscebant. Aliquando ejus
 legati negotii cujusdam causa Anconam missi, sive
 ut quosdam ad imperatoris amicitiam attraherent
 quos Lizios vocant, sive ut aliquid aliud Romanis
 utile conficerent, cum id expedivissent, Alemanorum
 rex ira plenus copias ad vastandam eam urbem
 mittit et cives puniendos, qui cum imperatore fœ-
 dus facerent, ejusque legatos in fraudem utique
 suam ad urbes a se alienandas receperant. Is exer-
 citus Ancona 263 hostiliter circumsessa Romano-
 rum legatos dedi sibi postulabat. Anconitani vero
 eas minas ita audiverunt, vallum obductum arma-
 tamque aciem ita timuerunt, ut legatos non modo
 non prodiderint, sed contemptis Alemanis pericu-
 lum illud fortiter tolerarint, et ducta obsidione
 insolitos quoque cibos gustarint. Imperatorii vero
 legati, populo pro concione interrogato an auxilia
 sibi accersere liceret, cum populus respondisset
 jicere quidem, sed pecuniam in promptu non esse,
 ipsi Deum testati affirmarunt imperatorem omnes
 belli impensas persoluturum, et ne cunctarentur
 hortati sunt : alioqui gravissima quæque ab hosti-
 bus toleraturos, uxoribus et liberis in servitutem
 abductis, pecunia et rebus omnibus direptis. Ita-
 que a quodam comite Guilielmo et vidua nobili,
 quæ nuper defuncti mariti opibus potiebatur, ma-
 gno fenore accepta pecunia et auxiliis introductis
 libertatem 264 suæ civitati restitutam sunt gratu-
 lati. Quo successu lætus imperator Anconitanos
 collaudat ; et civitate Romana donatis omnia se

καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἔκτοτε, ἥν εὐπρόηστου ὕλης ἄ
τύχη λαβόμενον, καὶ πρὸς μόνην ὑποφάν φουμένην
τὴν τῶν λυπούντων ἀρχὴν ἀπεμάχετο κατὰ τοὺς
ἀρίστους τῶν γηπόνων, οἳ τὰς ἀκάνθας τὰς τὴν
πρασίαν λυμαινομένας νεαρὰς ἔτι ἐκσπῶσι καὶ
καταστρέφουσιν ἀρτιθαλῆ τῶν δένδρων τὰ μὴ κη-
πεύσιμα. Καὶ τοῦτο σαφῶς ὑπέδειξε τὰ μετέπειτα,
ἡνίκα τὴν μὲν ἐνταῦθα ζωὴν αὐτὸς μετελλάχει, τὰ
δὲ γε πράγματα κυβερνήτην ἀποβαλὼντα σοφὸν
μικροῦ τὸ τῆς βασιλείας σκάφος ἐδέχτηκε. Τὸ δ'
ὄν τῶν δασμῶν ἐπιτεταμένον οὐδ' αὐτὸς ὡς με-
εδίωκεν ἀποκρύψομαι. Ἀλλ' οὐδ' οἱ αἱ ἀρχαὶ δη-
μοσιώναις προὔδεδλυντο παραδράμοιμι, ὥσπερ καὶ
τὸ ποθεῖν νεώματα ἐν ἀρούραις καὶ τῷ ἐαυτοῦ
ἀρότρῳ διασχίζειν αὐλακας, ἐξ ὧν αὐτῷ ἀνδρομεγέ-
θους ἀνέβλαπτεν ἄσταχυς. Ἦν δὲ τὰ συλλεγόμενα
χρήματα οὐ τοσοῦτον ἀποθήκας ἀποτιθέμενα ἢ
μυχῇ γῆς ἐγκατορυττόμενα, ὅσον ἀμφοτέραις ἀπο-
κενούμενα καὶ ἀφειδῶς παρεχόμενα καὶ μοναῖς μὲν
καὶ τεμένεσι καὶ Ῥωμαίοις ἐλασσουμένοις, τὰ δὲ
πλείστα ταῖς τῶν ἐθνῶν μεταγχιζόμενα παντοπερ-
μίσαις, καὶ μάλιστα ταῖς Λατινικαῖς ἐκρέοντα
ὀμυγύρεσι. Φιλοδωρίας γὰρ μεταδιώκων ἐπίδειξιν
ἀσώτως ἐκτόρπιζε καὶ ἀνῆλκεν ἅπερ ἀμφοτέραις
συνέλεγε, τοὺς ἄκρως κερματιστὰς φροντιστὰς τῶν
οἰκισίων ἐπιστῶν. Μέρους δὲ τῆς δαπάνης καίριον
ἦσαν καὶ ὅσοι καθ' αἶμα συνήπτοντο καὶ ἄλλως
ἐκείωντο. Αὐτίκα τοίνυν ἡ ἀνεψιὰ Θεοδώρα, ἥ καὶ
(ὡς ἔφημεν) ἐπλησίαζε, βασιλικωτάτης μετείχε
δορυφορίας, καὶ μὴν οὐ διαδομένη, καὶ τῶν ἀρ-
χῶν βαρουμένων παριέναι ἤθελε, καὶ κατὰ ρουσι-
κὴν μὲν ἰδιότητα σοβαρὰν ἔλκουσα [P. 133] τὴν
ὀργὴν καὶ ἄνω τὸ ὄμμα τεινύουσα, τὸ δὲ πλεόν ἀγέ-
ρωχον βλέπουσα. Καὶ ὁ ἐκ ταύτης δὲ γενόμενος τῷ
βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὅλας θαλάσσας
χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μετωχέτευσον. Εὐκόλος δὲ ὧν
εὐχέριωτος τοῖς κατευναστῆρσι καὶ θαλαμηπό-
λοις ἔκτορμίσαις, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ γενῶν ἑτερο-
γλώττων ὑποβαρβαρίζουσιν ὑπηρέταις, ὧν ὁ σέλεος
τοῦ λόγου προηκοντίζετο, τοῖς ῥυτφενέσι καὶ τοῦ-
τους ἐνέταπτεν εὐπετῶς τὰ πολλὰ τὸ οὕς αὐτοῖς
ὑποκλίνων, καὶ ἅπερ ἠτοῦντο, ῥαφόνως ἐκπερατῶν.
Τισὶ τοίνυν ἐκ τούτων οὕτως εὐρόει τὰ κατὰ βίοντον
ὡς σωρείαις χρημάτων ἐνευθηνεῖσθαι καὶ τοῖς κατὰ
κόσμον πᾶσι περιβρεῖσθαι λαμπροῖς ἴσα καὶ μεγα-
στῆσι μεγίστων ἐθνῶν, καὶ ταῦτα παιδείας ἀπάσης
ἐπερημένους καὶ φωνῆς Ἑλληνίδος τὰ ἔχνη μετα-
διώκουσιν ὡς αἱ σκοπιαὶ τε καὶ αἱ πέτραι πρὸς τὰ
τῶν ποιμένων αὐλήματα τὸ τῆς ἡχοῦς ὑπερόφωτον.
Κἀπὶ τούτοις ὡς πιστοτάτοις αὐτοῦ καὶ θερμοῖς
θεράπουσι μάλιστα πεποιθῶς οὐ μόνον αὐτοῖς τὰς
μεγίστας ἀρχὰς ἐγγχειρίζει, ἀλλὰ καὶ κρίσειν ἐφίστα
δικαστικῆς ὧν ὁψὲ καὶ νομοτρίβεις ἄνδρες ἐφι-
κοιντο ἦν. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τινὰς ἀπο-
γρᾶτσεσθαι (τοῦτο δὲ συχνάκις ἐγίνετο) ὁ τοιοῦδος
χορὸς τοῦ λογίμου προὔτιθεντο. Εἰ δὲ που καὶ παρ-
εξεύγυντό τις αὐτοῖς εὐγενὴς Ῥωμαῖος ἀνὴρ,
βᾶπτων δῶλος εἰς νοῦν καὶ γέμων φρονήσεως, κατὰ

vis pene demersa est. Ac eum tributa exaggerasse
et magistratus publicanis vendidisse et fortillissimos
agros suis aratris proscidisse 266 nec ipse dissi-
mularo possum. Sed pecunia hoc modo collecta
non tam in thesauros referebatur quam utraque
manu liberaliter effundebatur, partim in monaste-
ria, sacras ædes et pauperes Romanos, partim
vero et maxima quidem ex parte, in varias gentes,
Latinas præsertim. Nam ex munificentie ostenta-
tione effuse spargebat et insumebat ea quæ utraque
manu collegerat, et acerbissimos exactiores quæ-
stores designabat. In justa sumptuum parte illa
neplis ejus Theodora, cujus, ut dixi, consuetudi-
ne utebatur, quamvis expers diadematis, tamen
comitatu plane regio utebatur, mulier superciliosa
et arrogans, quæ palatium nisi exquisite perpur-
gatum ingredi recusabat. Sed et filio ex ea pro-
creato et aliis pluribus tota maria pecuniæ affue-
bant. Eunuchis quoque cubiculariis aliisque mini-
stris ex peregrinis ortis nationibus, semibarbaris,
qui expeditius spuebant quam loquebantur, erat
facilis et benignus, eosque in divitum numerum
referebat, ut acervis pecuniarum et omni genere
267 ornamentorum tanquam maximarum gentium
proceres circumfluerent, idque cum omnis erudi-
tionis expertes linguæ Græcæ vestigia ita perse-
querentur ut speculæ et rupes extremum sonum
pastoralium canticorum. His tanquam observantis-
simis et fidelissimis ministris non modo summos
magistratus tradebat, sed pro tribunali juris di-
cendi provinciam in causis difficillimis, quæ vel
peritissimis legum negotium facessero, assigna-
bat. Cum aliqua provincia describenda erat (id
autem fiebat sæpius), istiusmodi cætus eruditus
præponebatur. Quodsi quando nobilis aliquis Ro-
manus eis adjuungebatur, vir prudens et cordatus,
is ea de causa mittebatur ut descriptionis munus
obiret cæterosque labores colligendi tributi susti-
neret: barbarus vero pecuniam accipiebat, et
saccos obsignatos ad imperatorem mittebat. Sed
pleraque contra eveniebant quam sperabat ille.
Nam dum Romanos peculatus suspectos cavebat,
non animadvertit se avaros Barbaros locupletare
et homunciones infelices beare, atque interim
Romanos a se alienare, ut fidei et natura insitæ et
doctrina comparatæ 268 obliviscerentur. Cognita
enim imperatoris de se suspicione, quod ministri
potius ac bajuli quæstus quam fideles procurato-
res indicarentur, et bini in provincias mitteren-
tur, servi magis quam gubernatores imperii, id
solum agebant quod in mandatis acceperant, et
extortam pecuniam tanquam in manipulos colli-
gatam ad barbarum illum magna prædium au-
cloritate et plurimis Romanis prælatum velut in
aream congerebant, cætera vero negligebant: ne
dicam ad imperatorem pauca et veluti quisquilias
pervenisse, illos vero pleraque suffuratos esse.
Fidelis enim servi munus erat scilicet ex farina

sibi primum panes conficere, deinde etiam collegæ **A** τοῦτο ξυνεπέμπετο, ὅπως ὁ μὲν ἀπογράφῃ ἔσται aliquid impertiri.

καὶ τοῦ περὶ τὰς ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἡμελλόν οἱ φόροι συνάγεσθαι, ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται ἢ ἡμελλόν εἰσφέρεισθαι βασιλεῖ. Γὰρ πλείστα μέντοι πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ περιίστατο, καὶ ἡθέτητό οἱ ἐντεῦθεν τὰ σκέμματα. Ῥωμαίους γὰρ ὡς κλεμματιστὰς ἐκτρεπόμενος εἴτε ὑποβλεπόμενος, ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἐρασιχρημάτων ὀλιβίζων Βαρδάρους καὶ εὖ ποιῶν ἀνδράρια κακοδαίμονα, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ παιδείαν χρηστοῦ κοῖ πιστοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμένην γνώμην τοὺς ἐνδαποὺς καθιστῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς καχύποπτον τοῦ βασιλέως ἐκείνοι γνώριζοντες, καὶ ὡς ὑπερέχεται πλέον καὶ προαγωγοὶ λημμάτων ἥπερ ἀσφαλεῖς τὰ εἰς πίστιν κρινόμενοι τοῖς ἐθνικοῖς συντάττονται, κατὰ σύνδυο ἐκπεμψόμενοι, ἢ γοῦν ὡς πακοροὶ καὶ παράστειροι τοῦ τῆς ἀρχῆς λογιζονται ἄρματος, τὸ διατεταγμένον μόνον ἐποιοῦν, θερίζοντες καὶ δεσμεύοντες ὡς δράγματα τὰ κέρματα, καὶ ὡς εἰς ἄλωνα συμφοροῦντες τὸν ἐπὶ πολλῶν καθιστάμενον ἐκείνον καὶ πλείστων ἄλλων Ῥωμαίων ἀντάξιον κρινόμενον Βάρδαρον, τὰ δ' ἄλλα παρέβλεπον, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς βασιλεῖ μὲν βραχέα καὶ οἱ ἀφαιρέματα τῶν ἄλλων εἰσ- ἤγετο, τὰ δὲ πλείω ἐκείνῳ παρενοσφίζοντο, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ παρὰ βασιλεῖ δούλου ἐν πρώτοις ἑαυτῷ φύροντος ἐγκρυφίας ἐκ τῶν ἀλωμένων πυρῶν εἶτ' οὖν χρυσίων, καὶ μετέπειτα μεταδιδόντος καὶ τῷ συνάρχοντι.

3. Ab hoc imperatore turris illa non procul a **B** continente in mari exstructa est, quæ Damalis pri- dem, nunc Arcula dicitur, et altera turris e regione juxta Manganium monasterium, eo consilio ut ferrea catena utrinque extenta barbaris navibus aditus in loca urbis **269** arcis vicina et tractum illum omnem usque ad Blacherniam regiam intercluderetur. Magnificentiam ejus testantur etiam maxima illa conclavia in utroque palatio structa, aureis laminis refulgentia et illustribus coloribus exornata, in quibus bella ejus cum barbaris ali- que ex utilitate Romani imperii administrata summo depicta artificio spectantur. Ad hæc pleraque splendida in freto Propontidis ædificia, in quibus imperatores propter aeris temperiem æstatem exigere solent, ut olim Persarum reges Susis atque Ecbatanis, exædificavit et exornavit. Nam et cum tempus postulabat, patientissimus erat laborum, frigoris, æstus, insomniæ; et eum a bellis vacabat, jucunditati se dabat et genio indulgebat. Ac si quis accuratius observasset quantopere lautitiis olborum et lyra, cithara, symphonii delectaretur, eum in iis solis ætatem exegisse et voluptatem summum bonum statuisset judicasset. Sin duris temporibus omnem jucunditatem despiciere et voluptatem in vitio ponere vidisset, ingenium ad utrumque paratum miratus esset. Templum divinæ Irenæ maximum et pulcherrimum **270** a Marciano imperatore conditum et incendio absumptum instaurare aggressus, cum partes quasdam ex fundamentis extruxisset, destitit; et monasterium in Ponti faucibus, loco qui Catascepe dicitur, archiducis Michaelis nomine extruxit; in quo celeberrimos quosque et præstantissimos monachos collocavit, ea ratione ut solitariam et quietam vitam sine ulla sollicitudine possent degere. Cum enim monachos possessionibus et negotiis turbatos et tranquillitate animi et Dei cultu excidere intel- ligeret, nullas eis vineas, nullos agros, nullas possessiones, quas nec eorum professio admittit, assignavit, sed ex fisco tantum pendi jussit quan- tum ad victum et cultum opus esset. Videtur ni- mirum immodicam cupiditatem struendi monasteria

γ'. Ἔργον τοῦ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ τῆς [P. 134] θαλάσσης ἐνδον ἱσταμένος πύργος τῆς προσκλυζούσης τὴν χέρσον, ἥτις ὠνομάζετο Δάμα- λης, τὰ νῦν δὲ Ἀρκλα καλεῖται, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος οὗτος πύργος τῆς τῶν Μαγγάνων ἀγ- χίστα δεδομημένος μονῆς. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ τούτου ἀνεγείραντι ἀνακτι κατὰ καιρὸν ἐπαγωγῆς πλοίων Βαρβαρικῶν σιδηρῶν ἐξ ἐκατέρων ἁλυσιν διατείνε- σθαι, καὶ ἄδατον ἐντεῦθεν γίνεσθαι ὅποσα περὶ τὴν ἀκρόπολιν μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸν συρόμενον ἔστρεβον ὁλκὸν ἕως καὶ ἐς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασιλείαν. Φιλοκαλίαν δὲ κατηγοροῦσι τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἄμω τὰ ἀνάκτορα ἐπιμήκιστοι περὶ στύλοι ἀνδρώνες, οὓς αὐτὸς ἀνήγειρεν, οἱ ψηφί- δων χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντες τυποῦσιν ἄνθει C βαφῆς πολυχρόου καὶ τέχνη χειρῶν θαύμασιζ' ὅσα οὗτος κατὰ Βαρδάρων ἡνδρίσατο ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλ- τιον Ῥωμαίοις διεσκεύακε. Ἀλλὰ καὶ τὰς πλείστας τῶν κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ἡροποντίδος λαμπρῶν οἰκοδομιῶν, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων θερίζουσι τὰς εὐωρίας μεταδιδόντες ὡς οἱ πάλαι κρατοῦντες Περσῶν τὰ Σοῦσά τε καὶ Ἐσδάρτανα, οὗτος ἀνήγειρε καὶ πρὸς κόσμον ὑπέβηκε πλείονα. Καὶ πρὸς τοὺς πόνους γὰρ ἀντεῖχε μάλα, καιροῦ καλοῦντος μο- χθεῖν, καὶ ψυχὸς ἔπτεγε καὶ πνίγος ἔφερε καὶ πρὸς ὕπνον ἀπεμάχετο, καὶ ταῖς τρυφαῖς δὲ προσανείχε πολέμων ἄγων σχολὴν καὶ ἐνησμένιζε ταῖς ἀνέσεσιν. Εἰ τοίνυν περιεργότερον τοῦτον ἡθρήκει τις, ὅπως ἔχαιρε καρυκταῖς βρωμάτων καὶ τοῖς πρὸς λύριον καὶ κιθάραν καὶ συμφωνίαν ψῶδων ἔχουσιν οὐκ ἀπ- ηχθάνετο, εἶπεν ἂν ὡς μόνους ἐννεάτας ἔχει τοῖς τοι- οῦτοις καὶ ἡδονὴν τὸ πέρας ἥγηται τῆς ζωῆς· εἰ δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ προσέβλεψε πρὸς πᾶσαν ἀταπει- νώτῃ γλυκυθυμίαν τυγχάνοντι καὶ τιθεμένῃ παρὰ φαῦλον ἡδονάθειαν δυσκόλων ἐπιστάντων καιρῶν, ἐθαύμασεν ἂν ὅπως ἐξήλλαχτο πρὸς ἀμφοτέρω. Ἐπιδαλόμενος δὲ τὸν πρὸς θάλασσαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης οἰκοδομήσειν νεών, ὃν μεγέθει μέγιστον καὶ κάλλει κάλλιστον πάλαι Μαρκιανὸς ὁ πάνυ ἀν- ἤγειρε, πῦρ δὲ ἡθάλωσε, μέρη τινὰ τοῦ τοιοῦτου τεμένους ἐκ βάθρων δαιμάμενος τοῦ λοιποῦ τῆς νοδομίας ἐπέκυσσε. Ἰδρύσατο δὲ φροντιστήριον ἱερὸν περὶ τοῦ Πόντου στόμα, εἰς τόπον τινὰ

Κατασκήπην λεγόμενον, εἰς ὄνομα τοῦ ἀρχιστρατ-
ήγου Μιχαήλ, καθ' ὃ τῶν τότε μοναστῶν ἡθροικῶς
τοὺς ὀνομαστοτάτους τε καὶ ἀκρέμονας πάντη
μοναδικὸν καὶ ἀπράγμονα μετιέναι βίον προση-
τεύοντο. Εἰδὼς γὰρ τὸ κτηματικούς εἶναι καὶ τυρ-
βάζεσθαι πάλιν περὶ πολλὰ τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον
ἀνελομένους τῆς ἡσυχίας σφᾶς μεθιστῶν καὶ τοῦ
κατὰ θεὸν ζῆν ἀπάγον, τοῦτο δὴ τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς
ἐπάγγελμα, οὐδὲν κτησίδιον αὐτοῖς ἀπετάμτο οὔτε
μὴν ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας τῷ φροντιστηρίῳ ἀ-
πέταξε, πᾶσαν δὲ τοῖς μονασταῖς δίαίταν ἐκ τῶν
βασιλικῶν χρυσῶνων ἐπιμετρήσας ἐκέλευεν αὐτὴν
ἐδράδευσαν, ἀνακόπτων, οἶμαι, ἐντεῦθεν τὸν πολλὸν
ἔρωτα τῶν πλείστων περὶ τοῦ μονᾶς συνιστῆν, καὶ
[P. 135] παράδειγμα διδοὺς τοῖς μετόπισθεν ὅπως
χρεῶν νεῶς ἀνιστῆν καὶ οἶαν δέον ἐτοιμάζειν τρά-
πεζαν τοῖς ἐρημικοῖς καὶ ἀβείοις καὶ τῆς ὕλης ἐαυ-
τοὺς ἐκλύσασιν. Τοσοῦτον δ' ἀπέιχε τοῦ τὴν νῦν
κατάστασιν ἐπαινεῖν, οἱ μονάζειν μὲν ἐπαγγέλλον-
ται, πολυκτημόνες δὲ καὶ πολυφρόντιδές εἰσιν ὑπὲρ
τοὺς τῇ ἐνταῦθα φιληδοῦντας ζωῇ, ὥστε καὶ τὴν
νεαρὴν νομοθεσίαν, ἣν ὁ βασιλεύτατος τῷ ὄντι Νικη-
φόρος ὁ Φωκάς, ὁ τὴν ἰσχὺν ἡρωϊκῶς καὶ πολλὸς τὴν
σύνεσιν, ἔθετο παύσαντας τὰς μονᾶς ἐμπλατυνεσθαι
κτησεσι, τεθνηκυῖαν πάλαι τῷ χρόνῳ καὶ τὸ κῦρος
ἀποθεμένην, τῷ ἐρυθρῷ τῆς βασιλείου βαφῆς ὡς
αἵματι ἀναθάψας ἐζώωσεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ
πατρὶ καὶ τῷ πάπῳ καὶ τοῖς καθ' αἷμά προσήκουσι
λοιποῖς ἄπασιν, ὅποιοι μονᾶς δεινόμενοι ὅλα πλέθρα
γῆς κερποφόρα καὶ λειμῶνας χλοερούς αὐταῖς προ-
εκλήρωσαν, ἐπεγκλῶν οὐκ ἐπαύετο, οὐ κατὰ τοῦτο
μεμφιμοιρῶν ἢ μυκτηρὰ καταχέων πλατύν τῶν
ἀνθρώπων, ὅτι τῆς οὐσίας θεῷ τι ἀπένειμαν, ἀλλ'
τόποις δυσσευνήτοις καὶ χωρίοις πανερήμοις καὶ σπηλαίων
ὁπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζου-
σιν ἀποτάξει τὸ σκήνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴν τὴν ἐφ'
Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν
λωτὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυνάποσπαστα,
οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἔπαινον,
καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἑαυτῶν ταφούς καὶ ψιφίσι πολυχρώ-
μοις διηνησιμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι
τοὺς νεῶς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι
δείκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαεινοὶ τὰ
προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα
ἐκφοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν
τούτοις καὶ ἐνσηκίασαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον,
τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων
μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρρακτηρίζον
τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπε-
ρείδων σεμνότητα ἥδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῇ ἐπὶ
στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσεῖται μέσος
ληφ-
θεὶς ὡς χαίρων οἷς διεβέβλητο, ἐτέραν ἐτράπετο
ἣς οἱ ἐξ αἵματος ἐκείνῳ ἐδάδισαν.

δ'. Θεσμοῦ δὲ παρὰ Ῥωμαίοις κειμένου, οἶμαι
δὲ καὶ παρὰ Βαρβάρους αὐτοῖς κρατοῦντος, ὁψώνια
τοῖς στρατευομένοις παρέχεσθαι, καὶ τούτων πολ-
λάκις ἔκταξιν γίνεσθαι, εἰ εὐοπλοῦσιν, εἰ τῶν ἵππων
ἐπιμετέλγνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς νεωστὶ στρατευομέ-
νους πρότερον ἐξετάζεσθαι, εἰ εὐρώστως ἔχουσι τῶν
σωμάτων, εἰ τόξιον εἰσὶν εἰδήμονες, εἰ κραδαίνειν
δόρυ ἐπίσκησαν, εἴθ' οὕτω τοῖς καταλόγοις ἐγγά-
φασθαι, ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τοῖς στρατιώταις διδόν-
μενα σιτηρέσια ὡς εἰς δεξαμενὴν ὕδωρ τὰ ταμίαια
συσχών, ἵατο τὸ διψὸς τῶν στρατευμάτων ταῖς λεγο-
μέναις τῶν παροίκων δωρεαῖς, ἔργῳ καταχρησά-
μενος παρὰ τῶν πρῶν ἐφευρημένῳ βασιλέων καὶ
σπανίως ἐπὶ τισι γινομένῳ τοὺς πολέμιους πολλάκις
συγκόψασιν. Ἐλαθεν οὖν ἐντεῦθεν καὶ τὸ στρατιω-

A improbasse, et exemplum prodere posteris voluisse,
quo pacto templa condenda, et quæ vivendi ratio
eremitis pauperibus et a terrenis rebus se abstra-
hentibus proponenda sit. Tantum autem abfuit ut
eorum institutum laudaret, qui monasticam vitam
professi et opibus affluunt et multitudine curarum
magis distrahuntur quam 271 ii qui hujus vitæ
deliciis occupantur, ut sanctionem Nicephori
Phocæ, fortissimi et cordatissimi imperatoris, olim
abolitam, de non augendis monasteriorum latifun-
diis, quasi postliminio revocarit, neque patrem,
avum cæterosque cognatos suos omnes, qui mona-
steriis amplissima prædia donarant, incusare de-
stiterit, non quod de suis opibus Deo aliquid con-
sekrassent, sed quod rem bonam male admini-
strassent. Nam cum monachis habitationes in
abditis et desertis locis, in antris et montium ca-
cuminibus assignandæ essent, et Cpolis tanquam
Sirenum cantus vitanda, gloriola ductos incurata
sua sepulcra et vario marmore exornata iis qui
templa ingrediantur spectanda proposuisse, et mor-
tuos quoque coronari et hilari splendidoque vultu
conspici voluisse, et in foro ac triviis monasteria
ædificasse, et ibi nullo cum delectu virtutis velut
in cavea conclusisse eos, qui monachos non ultra
tonsum capillum et mutatum habitum promissam-
que barbaram exprimerent. His igitur de causis,
sive ut monasticam sanctimoniam nutantem ac po-
tius humi fere prostratam fulciret, sive metuens
ne 272 ea ipse facere diceretur quæ reprehenderet,
rationem a suis majoribus diversam est se-
cutus.

ἔτι μὴ καλῶς τὸ καλὸν εἰργάζαντο. Δέον γὰρ ἐν
σπηλαίων ὁπαῖς καὶ ὄρων περιωπαῖς τοῖς μονάζου-
σιν ἀποτάξει τὸ σκήνωμα, καὶ παριδεῖν ταυτηνὴν τὴν ἐφ'
Ἑλλησπόντῳ κειμένην καλλιπόλιν ὡς τὸν
λωτὸν Ὀδυσσεὺς καὶ Σειρήνεια μέλη τὰ δυνάποσπαστα,
οἱ δὲ τὸν ἐξ ἀνθρώπων θηρώμενοι ἔπαινον,
καὶ τοὺς κεκονιαμένους ἑαυτῶν ταφούς καὶ ψιφίσι πολυχρώ-
μοις διηνησιμένους εἰς θέαν τοῖς εἰσιούσι
τοὺς νεῶς προτιθέντες, καὶ νεκροὶ ἐρῶντες στεφανούμενοι
δείκνυσθαι καὶ στιλπνοὶ καὶ φαεινοὶ τὰ
προσωπα, ἐπ' ἀγορᾶς τε καὶ τριόδων τὰ θεῖα
ἐκφοδόμησαν φροντιστήρια, ἐνλακκεύσαντες ἐν
τούτοις καὶ ἐνσηκίασαντες οὐκ ἐπιλέγδην τὸ ἀρεταῖνον,
τὸ δὲ μέχρι τριχῶν ἀποβολῆς καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων
μεταβολῆς καὶ τοῦ ἀφειμένου πώγωνος χαρρακτηρίζον
τὸν μοναστήν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν εἴτε τὴν μοναδικὴν ὑπε-
ρείδων σεμνότητα ἥδη ἀφαντομένην καὶ πρηνῇ ἐπὶ
στόμα πίπτουσαν, εἴτε μὴν δεδῶς μὴ ἐσεῖται μέσος
ληφ-

C 4. Jam quia Romanis; ac Barbaris etiam, ut opi-
nor, est in more positum ut stipendia militibus
solvantur et ii sæpe in medium producantur, ut
exquiratur an armis instructi sint, an equos probe
curatos habeant; item ut tirones, priusquam in
catalogos referantur, explorentur an corporibus
valeant, an sagittare sciant, an vibranda hasta se
exercuerint; hic imperator stipendia militaria in
fiscum tanquam aquas in cisternam coegit, et
exercituum cupiditatem donativis quæ incolarum
dicuntur levavit, abusus re a veteribus imperato-
ribus inventa et raro usurpata in eos qui hostes
sæpe ceciderant. Hinc factum est ut et milites
enervarentur, et maximum pecuniæ flumen in
ignavos ventres effunderetur, et Romanæ provin-

λαμυρῶς ἐπίστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίους ὠδίνε λόγους, οὓς φασι σελέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτον καὶ δογμάτων ἤπτετο θείων καὶ περὶ Θεοῦ διελέγετο. Ἀμίλει καὶ κατασχηματιζόμενος πολλάκις τὸν ἀποροῦντα Γραφικὰς εἰσέγε ζήτησεις, καὶ περὶ τῶν λύσεων τούτων διεπυθάνετο ξυναγείρων ὅσον ἔχαιρε λογιότητι. Ἀλλ' ἦν ἂν ἐπαινετέος κἀν τούτοις, εἰ μέχρι τούτων τὴν λιχνείαν ἐκτείνων τοῖς δυσεφίκοις οὐδ' ὅλως προσέβαινε δόγμασιν, ἧ καὶ τούτοις ἐφιστάνων τὸν νοῦν οὐκ ἦν ἰσχυρογνώμων, οὐδὲ τὸν νοῦν τῶν γραφομένων πρὸς τὴν οἰκείαν μεθεῖλκεν ἐν πολλοῖς πρόθεσιν, ὁρίζων καὶ προσεπάγων ἐξηγήσεις ἐν οἷς πρὸς ὁρθὴν ἔννοιαν οἱ Πατέρες ἐφθέγγαντο, ὡς εἴπερ ὅλον αὐτὸν συνείληψε τὸν Χριστὸν καὶ ὑπ' αὐτοῦ μεμύηται τὰ περὶ αὐτοῦ τρανότερον καὶ θεϊότερον. Ζητήσεως οὖν γενομένης περὶ τοῦ Γραφικοῦ ῥήτου ὁ φησὶ τὸν σεσαρκωμένον Θεὸν προσφέρειν τε ὁμοῦ καὶ προσφέρεισθαι, καὶ τῶν τότε λογίων ἀνδρῶν εἰς ἐναντίας μοίρας ἀποκριθέντων, ἐφ' ἱκανὸν τὰ τῆς ἐξετάσεως κατετάθησαν, ῥήσεις τε καὶ ἀντιρρήσεις ἐξ ἐκατέρων ἐχύθησαν τῶν μερῶν. Ὁρθοτομηθέντος δὲ τοῦ ζητουμένου, καὶ τῇ δόξῃ προστεθέντος τοῦ βασιλέως τῇ θεοφιλεῖ τε καὶ κρείττονι, καθάρσειν ὑπέστησαν ὡς ἀντίφρονες ὁ Ὑποψήφιος τῆς Θεουπόλεως, μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτήριχος ὁ Παντεύγενος, ὁ Δυρράχίου Εὐστάθιος, ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν κοσμῶν θρόνον καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαίνων ὀκρίθοντα, ὁ Βασιλάκης Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολὰς καὶ διαλευκαίνων τῷ τῆς καλλιῤῥημοσύνης φωτὶ ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῇ ἀσαφεῖ ὑπομελαινόνται καὶ τῷ βίβει τοῦ πνεύματος ἐπιφρίσσουν. Λέγεται δὲ ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινὴν ἐπικρινόμενου προτεθῆναι βάσανον, ἐξῶρως ἐκραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὅφ' ἥς καὶ περικτυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἅπαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Μελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπίπτειν καὶ τινὰ τῶν λόγου τροφίμων, Ἠλίαν τοῦ νομα, τὴν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βίβλον ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιούσαν, καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐδρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὐρεῖν οὕτως, Πτωσίε σοφῶν. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες, τῶν τηνικαῦτα σοφῶν ὄντες οἱ κράτιστοι, τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσφενδονήθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θείων περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἠλάθησαν. Μετὰ χρόνους δὲ τινὰς τήν « Ὁ Πατήρ μου μέζων μου ἔστι, » τοῦ θεανθρώπου φωνὴν προθεῖς εἰς ἐξέτασιν, ὀλίγα [P. 138] ταῖς τῶν Πατέρων προσσχὼν ἐξηγήσει, καὶ ταῦτα διαφύροις οὖσις καὶ ἱκαναῖς πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν καὶ σαφήνειαν, ἐφερμηνεύσεις οὐκείας εἰσένεγκε, φιλονεικῶς τῶν ἁπαλῶν δοξάντων περιεχόμενος, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνθρώπων βούλημα, καὶ ὁ κυρώσειν προέθετο, τὰς μηδὲν τῇ ἀληθείᾳ λυμινόμενας, ἀλλὰ θεοσόφως λεχθείσας ῥήσεις

A Scripturis proponebat, earumque solutiones eruditibus omnibus convocatis requirebat, quanquam in his etiam laudari potuisset, nisi curiositate ingenii eas etiam quæstiones agitasset quæ attingi se nullo modo patiuntur, aut saltem omissa pertinacia Scripturarum sententiam in multis ad suam opinionem novis interpretationibus non accommodasset, veris declarationibus veterum repudiatis, quasi ipse totum Christum comprehendisset et ab ipso de natura ejus dilucidius ac divinius edoctus esset. Orta igitur quæstione de illo dicto, quo dicitur incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditibus inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et confutationibus utrinque allatis. Verum imperatore piæ et veræ sententiæ post solertem controversiæ explicationem assenso, adversarii loco moti sunt ut perperam sentientes, Hypopsephius Theopolitanus, Soterichus Panteugenus Antiochenus, Eustathius Dyrrachinus, 276 Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinas epistolas interpretabatur et lumine eloquentiæ apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Ferunt, cum hæc controversia ageretur et publice disceptanda proponeretur, alieno anni tempore ingens erupisse tonitru, et auribus eorum omnium qui tum Pelagoniæ cum imperatore erant ita insonuisse ut nonnulli humi prolaberentur. Et Eliam quemdam hominem eruditum et celebrem, aperto libro qui de tonitribus et terræmotibus dissereret, et iis lectis quæ ad tempus illud pertinerent, scriptum invenisse *Casus sapientum*. Itaque non ii modo quos diximus, doctorum eruditissimi, ecclesiis pulsi et omnibus sacris ministeriis interdicti sunt, sed alii quoque una cum illis. Aliquot annis post quæstione de Dei hominis dicto : « Pater major est me, » proposita, parum curatis Patrum explicationibus, iisque variis et ad controversiæ explicationem et declarationem sufficientibus, suas interpretationes attulit, easque pertinaciter defendit : et ad suam voluntatem 277 et sententiam universalium doctorum sententias, non modo veritati non adversantes sed divinitus editas, accommodavit. Nam cum alii dicant Patrem ut Filii auctorem dici majorem, alii de natura humana id intelligant, et id dictum D non Verbo sed assumptæ carni attribuant, ut et illa de perfectione ad Patrem, de adventu principis mundi, qui nihil in ipso inveniat : alii, etsi de Verbo vocem *major* accipiant, non absolute tamen et essentialiter, sed ob inhumanationis summam extenuationem et humilitatem ; atque alii aliter, pie tamen, explicant : iis, nescio quomodo, ut propositæ quæstioni non satisfaciuntibus improbat, aliam attulit interpretationem, indictoque concilio et omnibus sacrarum Litterarum studiosis convocatis singulos hortatus est ut ei decreto hoc mado subscriberent : « Equidem etiam sanctorum Patrum voces de illo dicto, *Pater major est me,*

amplector: aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo conditam et passibilem. » Quod nescio quomodo Filio incarnato minus tribuit quam Patri, perinde ac si ob naturæ humanæ assumptionem et peregrinationem in terram pari dignitate excidisset ac suam auctoritatem 278 amisset, et intra limites extenuationis constilisset, ac non deificasset et extulisset humilia, et sua gloria per unionem illam ornasset potius quam ea re ipse depressus esset. Quod absurdum est. Atque etiam rubra scriptura tanquam ense flammeo decretum hoc munivit, quo mortem minitabatur et excommunicationem ei qui, non dico prima impulsione animi reprehendere et submurmurare, sed tantum introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de quorumdam assensorum vel assentatorum potius consilio lapideis tabulis insculptum in maximo templo dedicavit. Verebantur enim ne sanctio illa, ut quæ prætextu carnis ipsi Verbo derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem et humanitatis rationem præterissent.

περιτίθουσιν, ὡς εἴπερ ἀπωλίσθησε τῆς ἰσότητος διὰ τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, καὶ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οἰκείων αὐγῆμάτων μέτρον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὅπ' αὐτοῦ τούναντίον ταπεινωθεῖς, ὅπερ ἄποπον. Ἀμέλει· καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸ δόγμα τοῦτο διειληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκτῆρξιν πίστεως τῇ προσεμβλέψαι ὅπως ἐνδὸν τολμήσαντι καὶ κατὰ πρῶτην τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δὲ εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορύσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξὶν ἐγγράφας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῷ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπεωρῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρε-

6. Ejusdem generis illud etiam est quod Manuel sub vitæ finem fecit. Exstat inter cæteras catecheticæ tabulæ sanctiones anathema in Mahometi Deum, quem nec genuisse nec genitum sed holosphyron esse affirmat. Id anathema ex omnibus catecheticis libellis aboleri voluit ab ipsa Magnæ ecclesiæ tabula auspicatus, idque ratione probabili scilicet. Aiebat enim blasphemiis in Deum qualibuscunque 279 offendi Agarenos, qui ad piam nostram religionem deficerent. Proinde maximo Theodosio accersito, qui principem sedem curabat atque ornat, et primariis sacerdotibus, qui tum in urbe erant eloquentia et virtute præstantes, quæstionem cum tumido exordio proponit. Qui cum omnes refragarentur, nec ullo modo illa admitterent ut absurda et a vera de Deo sententia abducentia, atque anathema illud offensionis plenum pie explicarent (nec enim Deum cæli et terræ conditorem ullo modo anathemate notari, sed holosphyrum illum Deum, quem delirus et furiosus Machometus nec genitum nec gignentem confingeret: nam apud Christianos Deum Patrem celebrari, quod detestandis Machometi nugamentis plane prohibeatur. Deinde se non satis intelligere quid sit illud holosphyrum), eis animo nihil mitigato contemptis, suapte auctoritate, et aulicorum cruditorum, quos tempori servire norat, ministerio, decretum proponit, quo flet Machometi deli-

τῶν μακαρίων διδασκάλων τῆς οἰκουμένης. Τῶν μὲν γὰρ λεγόντων τῷ αἰτίῳ εἰρῆσθαι μείζονα, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐξεληφότων καὶ τῷ προσλήμματι, οὐ τῷ λόγῳ τὴν φωνὴν ταύτην ἀπονειμαμένων, ὡς περ καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύεσθαι καὶ τὸ ἐρχεσθαι τοῦ κόσμου τὸν ἄρχοντα καὶ ἐρευνῶντα μὴδὲν ὅλως εὐρίσκειν ἐν αὐτῷ, τινῶν δὲ περὶ τοῦ λόγου τὸ μεῖζον ἐκλαβομένων, οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαι ἄκραν κένωσιν καὶ ταπεινώσιν· καὶ ἄλλων ἄλλως εὐσεβῶς μέντοι ἐκδεξαμένων. ταύτας οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρας ὡς οὐχ ἱκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, καὶ ἐτέρως αὐτὸ διηρημύνευσιν. Ἀμίλει καὶ σύνοδον συγκροτήσας καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχαιρε δόγμασι συναθροίσας, ἐνῆγεν ἕκαστον ἐν τόμῳ δογματικῷ ὑπογράφειν ὀρίζοντα οὕτως· « Ἀποδέχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ, τῶν θεοφόρων Πατέρων φωνάς, λέγω δὲ εἰρῆσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα, » Τοῦτο δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ ἔλαττον πρὸς τὸν Πατέρα τῷ ὕψι σαρκοφορήσαντι

τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως πρόσληψιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν, μὴ τὴν ἰδίαν καὶ οὕτως ἀνασώζων δόξαν, τοῖς δὲ τῆς κενώσεως μέτροις ἐναπομείνας, καὶ μὴ θεώσας καὶ ὑψώσας τὸ ταπεινὸν καὶ τῶν οἰκείων αὐγῆμάτων μέτρον ἀναδείξας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως, ἀλλ' ὅπ' αὐτοῦ τούναντίον ταπεινωθεῖς, ὅπερ ἄποπον. Ἀμέλει· καὶ γραφαῖς ἐρυθραῖς ὡς φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸ δόγμα τοῦτο διειληφώς, ἀπειλούσας θάνατον καὶ ἀποκτῆρξιν πίστεως τῇ προσεμβλέψαι ὅπως ἐνδὸν τολμήσαντι καὶ κατὰ πρῶτην τοῦ νοῦ κίνησιν, πολλῶν δὲ εἰπεῖν ἐπιλαβομένων καὶ ὑποτονθορύσαντι, ἔπειτα λιθίνας πλαξὶν ἐγγράφας ὑποθήκας τινῶν τῶν ἐπακολουθούντων αὐτῷ καὶ κολακευόντων ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἀνέθετο. Ὑπεωρῶντο γὰρ τὴν τῶν κυρωθέντων ἀνάλυσιν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν λόγον διὰ μέσης τῆς σαρκὸς ἀποφερόντων τὸ ἔλαττον, καὶ μάλιστα ὅτι τὴν κένωσιν καὶ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον νοούμενον παρε-

ς. Οἶον δὲ καὶ τόδ' ἔρεξεν ἀνὴρ οὐτοσί περὶ τὸ πῆρας τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Πηγείται τῷ κατηχητικῷ πυκτίῳ μεθ' ἐτέρων ἀφορισμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τοῦ Μωάμετ, περὶ οὗ λέγει, « Οὕτε ἐγέννησεν οὔτε ἐγεννήθη, » καὶ ὅτι ὁλόσφυρός ἐστι. Τὸν τοιοῦτον τοῖνον ἀναθεματισμὸν ἀπαλεῖψαι τῶν ὅλων κατηχητηρίων βίβλων προέθετο, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ [P. 139] πυκτίδος ἀρξάμενος. Καὶ ἡ πρόφασις ὡς μάλα εὐπρόσωπος· ἔφασκε γὰρ ὡς εἰς σκάνδαλον πρόκειται τῶν μετατιθεμένων Ἀγαρηνῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσεβῆ πίστιν τὸ βλασφημεῖσθαι ὅλως Θεόν. Οὐκοῦν μετάκλητον τίθησι τὸν μέγιστον Θεοδόσιον, ὃς διεῖπε τῆνικαῦτα καὶ ἐκόσμηι θρόνον τὸν πρῶτιστον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐνδοιμούντων ἀρχιερέων τοὺς λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντας, καὶ κοινοῦται τοῦτοις τὸ σκέμμα μετ' ὀγκληρῶν προεισοδίων τῆς ὑποθέσεως. Ἀναγνόντας δὲ πάντας εὐρών καὶ μηδ' ἄκροις παραδεχομένους ὡς τὰ εἰσηγούμενα ὡς ἀπόφθιμα καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀλθεσιμότητος δόξης ἀπάγοντα, ἐξηγουμένους δὲ θεοφιλῶς τὸ εἰς σκάνδαλον δῆθεν καὶ πρόσκομμα καίμενον, καὶ διασαφούντας μὴ ὅλως Θεὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καθυποβάλλεσθαι ἀναθέματι, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῷ λόγῳ καὶ δαιμονιώδει Μωάμετ ἀναπαύσσοντα ὁλόσφυρον Θεὸν καὶ μῆτε γεννηθέντα μῆτε γεννησάντα (παρὰ Χριστιανοῖς μὲν γὰρ δοξάζεσθαι Πατέρα Θεόν, αὐτὰ τὰ ἀπόβλητα τοῦ Μωάμετ ληρήματα τοῦτο ἀπαγορεύειν ὅλως· καὶ ἄλλως δὲ

μη συνιέναι ἀκριβῶς ὁποῖόν τι ἐστὶ τὸ δλόσφυρον), αὐτοὺς μὲν φθινύθειν εἶπεν ἐν στηθεσιν ἔχων νόον ἀκρίλητον, καθ' ἑαυτὸν δ' ἐκτίθησι τόμον, ὑπουργοῖς εἰς τοῦτο χρησάμενος οὓς ᾗδει τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὸν καιρὸν κολακεύοντας καὶ λόγου μετέχοντας, ὑπερηγοροῦντα μὲν τῆς τοῦ Μωάμετ μωρολογίας (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι θεολογίας), καθαπτόμενον δὲ λαμπρῶς τῶν πρότερον βασιλείων καὶ τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱεροῦ ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀπερισκέπτως ἀνεχομένων ὑπὸ ἀνάθεμα τίθεσθαι θεὸν τὸν ἀληθινόν, καὶ τοῦτον εἰς κοινὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀρχιεῶν ἐκδίδωσι, συνεκπεπομφῶς οἷον τοῦ τόμου προοδεύτας καὶ νεολαίαν κροτοῦσαν τὰ γεγραμμένα ὅσοι τῆς συγχλήτου βουλῆς καὶ τῆς γερούσιας ἦσαν κεφάλαιον, καὶ τοὺς ἐκ γένους ἑκείνῳ λογιό-
 τι χαιρόντας. Τοσοῦτον δὲ τὸ πιθανὸν ὁ λόγος ἐπλοῦται, οὐκ ἐν διδακτοῖς πνεύματος βρίθων ῥή-
 μασιν, ἀλλ' ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης κομῶν, ὡς μικροῦ δεῖν ἀπαιωρῆσαι τῶν ὧτων μὴ μόνον ὅσον ἀφεώρα πρὸς τὴν ποικίλην τούτου περιβολὴν καὶ τὸ ἐπίχαρι τοῦ πτερώματος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ μεταλλεῖσθαι τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν. Καὶ τίχ' ἂν ἦν ὡς ἀληθῆς θεὸς δοξαζόμενος ὁ παρὰ τῷ Μωάμετ ὁτισοῦν κληρούμενος ὁλόσφυρος θεὸς, εἰ μὴ ὁλοσχερῶς ὁ πατριάρχης ἀντίβη· οὔτε γὰρ οὗτος τοῖς γραφομένοις τὸν νοῦν προσέσχευεν ὡς ἐπισφαλῆ καὶ νῆα ἐπεισάγουσι δόγματα, καὶ τοὺς λοιποὺς δὲ ὡς δηλητηριώδη ταῦτα ὑφορᾶσθαι παρέπειθεν. Ὁ δὲ ὥσπερ τι δεινὸν πεπονθὼς δυνείδεισιν ἔπλυνε τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ μωρὰ τοῦ κόσμου τούτους ὠνόμαζεν, ἄλλως τε καὶ νόσφιν τότε προσπαλαίων δεινῇ, ὑφ' ἧς καὶ τὸν βίον ἀπέλιπε, καὶ ἐπίχολος ἐντεῦθεν γινόμενος. Οὐκοῦν ὅσα τῷ προτέρῳ τόμῳ ἐμπελαυνόμενος εἴρη-
 καν, ἀπηρτισμένη κατασκευῇ καὶ μεθόδοις ῥητορικαῖς χρησάμενος, ταῦτα ἐπιτεμὼν καὶ τὸ τοῦ δόγματος αὐθις περιθεὶς δέλεαρ ἕτερον τόμον ἐξέθετο. Καὶ ἐπεὶ ἔτυχε τότε τοῖς κατὰ Δάμαλιν ἀρχιερεῖς ἐναυλι-
 ζόμενος, ἃ Σκουτάριον ὀνομάζονται, τὴν τοῦ ἀέρος ὑκρασίαν μεταδιώκων καὶ τῆς πολυσχλίας ἀπανι-
 στάμενος καὶ ἅπας τῆς νοσοκομίας γινόμενος, δια-
 κλιώζονται ἐκεῖσε βασιλικῷ ἐπιτάγματι ὃ τε τῶν ἀρ-
 χιερέων σύλλογος καὶ ὅσοι τὸ πρεσβεῖον ἐκ τῶν λόγων ἐκτίσσαντο. Ἀλλ' οὕτω καθαρῶς τῶν λεμβοδίων ἀπέ-
 δησαν, καὶ τις τῶν παρὰ τῷ βασιλεῖ παρόρησαν ἐχόντων καὶ τὰ μέγιστα δυναμένων ὑπογραμματαῶν ἐφίσταται. Ὁ Ματζούκης ἦν οὗτος θεόδωρος, καὶ πρὸς τε τὸν πατριάρχην καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυριν τὸν λόγον ἀποτεινάμενος τὴν μὲν ἐς τὴν βασιλέα παράδοτον μὴ εἶναι ἔφησε νυνὶ ἐφικτὴν διὰ
 τι παρσιφρήσαν ἐκ τῆς νόσου ἐμπόδιον, τῇ δὲ τού-
 των ἀναγνώσει προσέχειν χρεῶν, τοὺς χάρτας δεῖ-
 ξας αὐτοῖς τοὺς ἐν χερσίν. Ἦν δὲ ὁ μὲν περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος διαλαμβάνων, ὃν, ὡς εἰρή-
 καμεν, ὑπογράφαι τοὺς συνελθόντας ἀρχιερεῖς διὰ
 σπουδῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίθετο· ὁ δ' ἕτερος τὸν βα-
 σιλέα ἔχων διαλεγόμενον τῷ ἀρχιερεὶ τε θεοδο-
 σίῳ καὶ τῇ συνόδῳ οὐδὲν μέτριον οὐδὲ χάριν διεξ-
 ῆει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐνστάσει τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν
 σὺν αὐτῷ ἀρχιερέων ὡς μὴ κατὰ λόγον γενομένην

arium (cur enim theologiam dicam?) defendebatur, et superiores imperatores sacrorumque antistites aperte taxabantur, qui Deum verum in-
 rudite et inconsiderate anathemate notari **280**
 passi essent. Et id decretum in sacro palatio pu-
 blice recitandum curat, principibus senatus et
 cognatis suis litterarum studiosis, qui veluti viam
 prepararent atque applaudent, præmissis. Erat
 autem oratio adeo probabilis, non spiritualium
 verborum gravitate sed humanæ sapientiæ suavi-
 tate, ut aures non eorum duntaxat qui variam ejus
 compositionem et jucundam vanitatem spectabant,
 sed eorum etiam qui ipsius scripti sententiam in-
 dagabant, propemodum suspensas teneret. Ac
 forsitan veri Dei gloria Machometano illi Deo,
 quisquis est, nisi patriarcha strenue adversatus
 nec ipse id scriptum curasset, quo nova et peri-
 culosa dogmata introducerentur, et cæteros, ut id
 tanquam venenum suspectum haberent, monuisset.
 At imperator, quasi gravi affectus injuria, ponti-
 fices conviciis insectabatur et homines omnium
 mortalium stultissimos appellabat, quippe ex
 morbo gravissimo, qui exitium ei attulit, prior
 ad iram factus. Proinde iis quæ priore decreto fu-
 sius, oratoris ornamentis adhibitis, scripserat, in
 compendium redactis et dogmatis illecebris ador-
 natis, aliud decretum promulgavit. Cum autem tum
 in palatio ad **281** Damalim, quod Scularium di-
 citur, tum ad vitandam turbam tum ob aeris tem-
 periem versaretur, totus curandæ valetudini in-
 tentus, jussu ejus pontificum collegium et erudi-
 tissimi quique eo trajiciunt. Qui cum vix ex
 lintribus descendissent, Theodorus Mazuca, homo
 apud imperatorem graciosus et inter scribas au-
 ctoritate princeps, adest; et oratione ad patriar-
 cham et pontificum collegium instituta imperato-
 rem nunc adiri posse negat ob morbi quamdam
 accessionem, litteras vero quas manu teneret, esse
 audiendas. Agebant autem alteræ de proposito
 dogmate, quibus a pontificibus subscribi cupiebat
 imperator; alteræ sub persona ejusdem cum
 summo pastore Theodosio et pontificibus ob
 præposteram adversationem expostulantes, majus
 concilium minabantur, et controversiæ discepta-
 tionem ipso veteris Romæ papa adhibito jureju-
 rando testificabantur. « Ingratus, inquit, universi-
 tatis rerum Deo, a quo præter imperii fastigium
 aliis illustribus prærogativis sum ornatus, et in-
 sanus essem, nisi pro tenuitate **282** mea quale-
 cunque illi studium meum declararem, et summis
 in id viribus incumberem, ne is verus Dei ana-
 themate notaretur. » Cæterum auditores ea ma-
 gniloquentia adeo non percellabantur, ut vir
 doctissimus et eloquentissimus, Eustathius The-
 salonicæ archiepiscopus, ea oratione vehementer
 commotus, verum Deum aliquid holosphyrum, in-
 felicis ingenii commentum, perhiberi nullo modo fer-
 ret. « Enimvero, inquit, insanire et hoc habitu, »
 ostenso pallio « indignus essem, si Deum verum

ἐγγραφῇ δὲ ἀνάθεμα τῷ Μωάμετ καὶ πάσῃ τῇ αὐτοῦ διδασκῇ καὶ διαδοχῇ. Καὶ τοῦτο δογματίσαντες καὶ κυρώσαντες τῶν πολλῶν ἐκείνων συνόδων καὶ συλλόγων ἔλθξαν.

Ζ'. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὑπερβήσεται τι καὶ ἄλλο τῶν ἀξίων εἰρησθαι, τοῦ ἱστορεῖν ἐνταῦθα γενόμενος.

Ἦν τις εὐνοῦχος ἀρχιερατικῶς προσδεδεμένος τῆς τῶν Χωνῶν πόλεως, Νικήτας τοῦνομα, πάσης ἀρετῆς καταγύγιον, οὕτω δὲ προφητικὸς καὶ προβλέπων τὰ ἐμπροσθεν ὥς τοῖς μεγίστοις τῶν δρώντων ἐγκρίνεσθαι καὶ εἰς θαῦμα κεῖσθαι παρ' οἷς ὁ ἀνὴρ ἐγνώριστο, εἴπερ ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ πονηρὰ οὖσα καὶ μοιχαλὶς τοιοῦτον ἠτύγχησεν ἀγαθόν. Ἀμέλει καὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἐξ Ἀρμενίας παριόντος τὰς Χώνας ἀρτιστεφοῦς καὶ τῆς πατρῴας διαδόχου ἀρχῆς, καὶ τὸν ἀρχαγγελικὸν νεὼν εἰσελθόντος καὶ χειρὶ τοῦ ἀρχιερέως τούτου εὐλογηθέντος, ἐπειδὴ καὶ περιώνυμος ἦν ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῖς ἅπασιν διὰ στόματος, ἦσαν οἱ τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος, καὶ τούτων οἱ ἐς νοῦν βλέποντες, ἐν ἀπόρῳ ἐτίθεντο εἰ νέος ὢν ὁ Μανουήλ [P. 142] καὶ ἄρτι πρῶτως χροάζων τὸν ἱερὸν διακυβεύοντα δὴ τὴν βασιλείαν θυνήσεται, ἥτις τὸ πολὺ δεῖται ἀνδρὸς πολλοῦ μὲν τὸ φρονεῖν, λαχρύνοντος δὲ τὸν πόνον, ἔτι γε μὴν εἰ τὸν κασίγνητον καταπαλαίσειεν Ἰσαάκιον δικαιοτέρον ὄντα πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐνδὸν ἱζάνοντα. Ὁ δὲ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ ὄντως ἀνθρωπος τοῦ Θεοῦ, λύων τὸ ἄπορον καὶ διασαφῶν τὸ παρ' ἐκείνοις ἀμφιγνοούμενον, « Ναί, » φησὶ, « καὶ τὴν βασιλείαν ὁ μετῴχ οὗτος θυθνεῖ, καὶ αὐτῷ ὑποπεσεῖται ὁ ἀδελφός. » οὕτω γὰρ Θεῷ δέδοκται καὶ προώρισται. Ἴνα δὲ εἰδῇτε καὶ περὶ ὧν οὐδ' ὅλως με ἤρεσθε, τὸν οἰκεῖον πάππον, λέγω δὴ τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων καὶ προπάτορα ἐκείνων Ἀλέξιον, ὑπερβήσεται οὗτος βραχύ τι κατὰ τοὺς τῆς ζωῆς χρόνους. Τῆς δὲ τελευτῆς αὐτοῦ ἐγγιζούσης μανήσεται. » Ἦν οὖν ἡ πρόβλεψις αὕτη καὶ ἔμοι τῷ συγγραφεῖ Νικήτῃ σὺν ἄλλοις πλείστοις γνώριμος, ὅτι καὶ ἐμὸς ὁ προφάντωρ (6) ἀνάδοχος ἐκ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος. Τίς δὲ ἄρα ἔσται ἡ μανία καὶ οἷος ὁ τρόπος αὐτῆς, οὐδεὶς εἶχεν ἀκριβῶς συμβαλέσθαι τῶν εἰδόντων τὸ προαγόρευμα· οἱ μὲν γὰρ ἐς τὸ χρυσομανὲς ἀνέφερον τὸ προφοιδήσασθαι, οἱ δ' ἐς ἄλλο τι σαρκικὸν ἐλάττωμα ἢ χαλῶτιζον. Τοῦ δὲ προσεχῶς εἰρημένου δόγματος κινήσεως, καὶ παραδόλως ἐνισταμένου τὰ πρῶτα τοῦ βασιλέως ἀληθῆ δοξάζειν Θεὸν τὸν παρὰ τῷ Μωάμετ ὀλόσφυρον καὶ μὴ γεγεννημένον ἢ γεννησάντα Θεὸν, πέρας εἰληφέναι πάντες τὴν προθέσπισιν ἱερατικὸν, ἐπεὶ καὶ μανίαν ἀτεχνῶς ὀρθήν τε καὶ χειρίστην τὴν δόξαν εἶναι ταυτηνὴν ὥς τῆς ἀληθείας ἐπίπαν ἀντίθετον.

Κατήρξατο μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ τὰ τῆς νόσου πρὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης τότε ἰνδικτηῶνος, ὅτε καὶ τὰ περὶ τοῦ δόγματος ἐπεκύμαινε. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀφύρτισαν περὶ πού μῆνα τὸν Μάιον, ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐπιστάντος τοῦ Σεπτεμβρίου τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν. Οὐδὲν δ' ἔτι κάλλιστον περὶ τῆς βασιλείας διόκησεν, ἀλλὰ νοθέστερον ἦν διακείμενος πρὸς τὴν τῶν μετὰ τὴν μετάρτασιν αὐτοῦ γενησομένων διαταγῇ τε καὶ ὑποτάξει. Τὸ δ' αἴτιον· οὐ παρεδέχτο ὁπωσοῦν ὥς ἔγγικεν ἐκείνῳ τὸ τελευτῆν, ἀλλ' εὖ εἰδέναι διετέλετο ὥς

7. Adjiciam etiam aliud memoratu dignum, postquam huc progressus sum. Fuit eunuchus Nicetas, Chonarum episcopus, omni genere virtutis ornatus, futurarum rerum ita præscius ut inter maximos vates haberetur et omnibus qui eum norant admirationi esset, quod nostræ ætati improbæ atque adulteræ tantum bonum contigisset. Cum autem hic imperator recens diademate redimitus, paterni imperii successor, ex Armenia revertens Chonis Archangeli ædem ingressus faustam comprecationem ab hoc pontifice accipisset ut ob virtutem ubique gentium celeberrimo, quidam sacerdotes, iique prudentissimi, dubitabant an Manuel adhuc adolescens ac pene imberbis tantum imperium administrare posset, quod virum senili prudentia præditum et maturum postulare. Deinde an fratrem Isaacium, qui urbem imperatricem obtineret, superaturus esset, cui meliore jure imperium deberetur. Tum magnus ille vir et vere divinus homo in hunc modum respondit : « Omnino adolescens iste et imperium gubernabit et fratrem superabit : sic enim a Deo decretum et constitutum est. Ut autem ea quoque sciat de quibus non interrogasti, avum Alexium ætate paulum superabit : sed instante obitu insaniet. » Id præsagium et mihi et aliis plurimis fuit notum : is enim vates ex divino baptismo me suscepit. Quæ autem ea insaniam et cujusmodi futura esset, nemo tum recte conjicere potuit : nam alii id præsagium ad insaniam auri cupiditatem, alii ad libidinis intemperantiam detorquebant ; sed cum hæc, quam dixi, controversia agitata esset, imperatore temere principio contentente holosphryum illum Machometi verum esse Deum, qui nec genitus esset nec genuisset, omnes id oraculum eo retulerunt, quod illa opinio a veritate alienissima germana et pessima esset insaniam.

Imperator autem nocte, mense Martio, morbo correptus, indictione decima quinta, quo tempore dogma illud in quæstionem vocatum est et mense Maio demum sopitum, mense Septembri obiit, nec de imperio quidquam præclari ordinavit, in iis quæ post suum obitum facienda essent, mandandis et præscribendis segnior. In causa fuit quod nequaquam credebatur instare sibi mortem, sed scire se affirmabat xiv vitæ annos adhuc restare. Idque ad ipsum patriarcham Theodosium dixit, a quo monebatur ut pro paterna pietate rei publicæ cu-

Hier. Wolfii notæ.

(6) Alter codex de compatiatu, ut vocant, alter de administratione baptismatis loqui videtur.

ram integris adhuc sensibus mature susciperet, et curatorem fidelem filii successoris, impuberis adhuc, et imperatricis quæreretur. Sed pestilentes impostores astrologi imperatorem paulo post ex morbo recreatum vacaturum esse amoribus, et barbaricas **287** urbes eversurum, impudenter asserebant; et quod incredibilis est, homines præcipiti lingua et assueti mendaciis, motum universi orbis et maximorum siderum congressus et concursus ventorumque procellas ingentes et universitatis rerum pene mutationem prædicebant, engastrimythi potius quam astrologi. Neque vero annos duntaxat et menses et hebdomadas numerabant, sed dies etiam et horæ punctum designare non verebantur, quæ suæ potestati reservavit Pator, et Servator discipulos suos percontantes castigavit. Proinde non ipse modo imperator speluncas et meatus subterraneos contra ventorum impetum inquirebat et ad habitandum præparabat, et palatiorum fastigia demoliebantur, ut minus impetu ventorum læderentur; sed et ministri et cognati et adulatores ejus iisdem rebus intenti partim terram formicarum instar effodiebant, partim tentoria tripliciter consuebant et veces cubitales, quo minus tabernacula **288** concuterentur, acuebant. Sed morbo, ut dixi, ingravescente, balneo usus cognovit spem vitæ evanescere et terminum instare inevitabilem; ac pauca cum astantibus de Alexio filio locutus, oratione suspiriis interpolata, quia prævidebat quæ post suum obitum tempestates impenderent, patriarchæ monitu brevi chartæ de astrologia subscripsit, mutata pristina sententia. Denique admota ad arteriam manu et pulsu percutato, cum alto suspirio femur percussit, et monasticum habitum postulavit. Quo dicto cum, ut flori solet, tumultus esset ortus, et spiritualem vestem nigro panno omnis ornatus expertem, ministri nescio ubi nacti, mollibus et regiis vestibus detractis, et aspero illo divinæ vitæ indumento illi inducto, in spiritualem eum convertunt militem, et galea thoraceque insigniore ornatum in cælestis imperatoris catalogum referunt. Ea lacerna, quippe brevior, crura heroici illius corporis non tegebat, ut nemo qui id cornebat a lacrymis sibi temperaret. humanæ imbecillitatis cogitatione et vilitate corporis in morte, quo animus tanquam testæ **289** inclusus coalescit. Sic igitur et vita et imperio cedit, quod annos triginta octo gubernavit, tribus mensibus demptis. Ad quod imperii spatium vetustissimum illud oraculum alludere videtur: « Tui prehendet te postrema nominis. » Nam ἡλ, postrema syllaba nominis Manuelis, apud Græcos tantum numerum complectitur. Sepultus est in obliquo latere monasterii Pantocratoris, juxta templi fores, in sacello adjuncto, qua templi muro in fornicem circumflexo latus circa tumulum ingressus distinguitur. Lapis eum tegit nigricans et mœstum aliquid præ se ferens, qui in septem vertices assurgit. Non procul inde basi impositus adoratur

ἐν: αὐτοὶ ζῶντες καὶ ἕτεροι δεκατέσσαρες αὐτῷ ἐπιδασκίλειονται. Καὶ τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἶρηκε τὸν σοφὸν καὶ τρισμακάριον πατριάρχην τὸν Θεοδόσιον, ὑποτιθέμενον πατρικῶς φροντίδα τῶν τῆς βασιλείας θέσθαι πραγμάτων, ἕως ἔτι καιρὸς κάκεινψ ἔρρωται τὸ φρονεῖν, καὶ διφθεῖναι τὸν ἀνθεξόμενον ἀκριδῶς τοῦ τῆς ἀρχῆς κληρονόμου παιδὸς οὕτω παραγγέλλαντος εἰς ἡδὺν, καὶ πιστῶς προστιθέμενον τῆς βασιλίδος καὶ οἶον μητροκομήσοντα. Οἱ δὲ παντοδύλητοι ἀστροφέναιες καὶ περὶ ἐρωτικῶν, κατ' αὐτοῦς εἰπεῖν, τὸν βασιλεῖα σχολάσειν ἀπετόλμων λέγειν ἀνασφάλλαντα τῆς νόσου μετὰ βραχὺ, καὶ πόλεων ἀλλοφύλων εἰς γῶμα τεθησομένων καθαιρέσεις ἀπειναιδύοντο. Τὸ δὲ δὴ παραλογώτερον, πρόγειροι τὴν γλῶτταν ὄντες καὶ τῷ ψεύδει ἐνειθισμένοι καὶ συγκλίνοντιν προὔλεγον τοῦ παντὸς συνδρομῆς τε καὶ συνόδου τῶν μεγίστων ἀστέρων καὶ ἀνέμων ἐξισίων ἐκρήξεις, καὶ σχεδὸν τοῦ παντὸς μεταστοιχείωσιν προσφορίζον, ἐγγαστρίμυθοι πλέον ἢ ἀστεροσκοποὶ δεικνύμενοι. Οὐ χρόνους δὲ μόνον καὶ μῆνας ἡριθμοῦν καὶ ἐβδομάδας κατέλεγον, ἐφ' ὧν ταῦτα γενήσεται, καὶ βασιλεῖ διεσήμενον, ἀλλὰ καὶ ἡμέρας ἡμερολογεῖν καὶ τὸ τῆς ὥρας ἀκαριαῖον ἐβωμολόχουν, ὡς ἐπερ σαφῶς ἤδεσαν ἅπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἔθετο ὁ Πατὴρ, καὶ περὶ ὧν ἐπετίμα πυνθανομένους τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ. Ἀμέλει τοι οὐ μόνον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σπῆλαια καὶ καταδύσεις ἀλεξνέμους διηρυνᾶτο καὶ προητοίμαζεν εἰς ἐνοίκησιν, καὶ οἱ τῶν βασιλικῶν οἰκοπέδων καθήρουντο ὕλοι, ὡς εἶεν ἀπαθεῖς ταῖς τῶν ἀνέμων ἐκρησασυριζομέναις πνοαῖς, ἀλλὰ καὶ ὅποσοι τῇ θεραπείᾳ τούτου καὶ συγγενείᾳ ἐνεγραφοντο, καὶ οἱ κολακικῶς αὐτὸν ὑπειστήρχοντο, τοῖς αὐτοῖς ἐπιμελῶς ἐνέκειντο, ὡς τοὺς μὲν γεωρυχεῖν κατὰ μύρμηκας, τοὺς δὲ σκηνορῶσαι καὶ σχοινία περιδέειν ἑντριτα καὶ πασσάλους ἀποξύνειν πηχυσίους εἰς ἀκράδαντον ἔρεισμα τῶν σκηνῶν. Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, ἐπειδὴ τὰ τῆς νόσου τῷ βασιλεῖ ἐπέτεινε, παραβόλως βαλάνειψ ἐχρήσατο, καὶ γνοὺς ἔτι πλέον ἐντεῦθεν τὰς τοῦ ζῆν ἀπαλειφομένης ἐλπίδας καὶ οἶον κατ' ὕψων τυπουμένας καὶ τὴν προθεσμίαν ἀνυπεξάλυκτον ἐφαστῶσαν ὀλίγα περὶ τοῦ παιδὸς Ἀλεξίου τοῖς περιεστῶσι διείλεκται, κεράσας οἰμωγαῖς τὰ ῥήματα ἐκ τοῦ προορῆν οἶον τὰ μετὰ τὴν ἐκείνου συμβησόμενα ἐξοδόν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀστρονομίας ὑποθήκη τοῦ πατριάρχου βραχύν τινα χάρτην ὑπεστήμνητο, πρὸς τὴν ἐναντίαν δόξαν μεθαρμοσθεῖς. Τέλος δὲ καὶ αὐτὸς τῇ ἀσχηρῇ προσάγων τὴν χεῖρα καὶ τὰς κινήσεις τοῦ σφυγμοῦ γνωματεύων, βύθιον τι στενάξας καὶ πλήξας τῇ χειρὶ τὸν μτρήν τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤτησε. Θορύβου δὲ, ὡς εἰκός, ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ ἀρθέντος, καὶ τῆς πνευματικωτέρως ἀμφιάσεως ἐχούσης τὸ ἀπαράσκειον, τριβωνίου μέλανος οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα ὀθνεοῦν εὐπορήσαντες περιδύουσι μὲν αὐτὸν τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχικὰ ἄμφια, ἐπενδύουσι δὲ τὸ τραχὺ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἔνδυμα, εἰς ὀπλίτην μετρημενότες πνευματικὸν κράνει τε θειοτέρῳ καὶ θώρακι σεμνοτέρῳ, τῷ οὐρανίῳ στρατολογήσαντες ἡγεμόνι. Τὸ δὲ ῥάκος

μη ποδῆρες ὃν μήτε μὴν δι' ὄλου τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου καταβαῖνον σώματος εἶα τὰς κνήμας ἀκαλυψεῖς, ὡς μηδένα τῶν ὁρώντων εἶναι ἀδάκρυτον, ἐν νῦν βαλλόμενον τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν καὶ τὴν ἐν τῷ τελευτῇ τὸν βίον τοῦ σώματος ἀχρεϊότητα, ὅπερ ἡμῖν ὡς ὄστρον περιπλάττεται καὶ συμφύεται τῇ ψυχῇ. Τοῦ βίου γοῦν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθίσταται, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνους γεγωνὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ, λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἦν οἶμαι παρτάσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαίτατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορᾶν, ὃ διέξεισιν οὕτως· « Ἀλλ' ὅσάτη σε κερδανεῖ λαβὴ λόγου » ἡ γὰρ τελευταία τοῦ δνόματος συλλαβὴ τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα διασημαίνεται ἀριθμὸν. Τέθαπται οὖν παρὰ πλάγιον πλευρὰν τῷ τὸν νεῶν εἰσιόντι τῆς τοῦ Παντοκράτορος μονῆς, οὐκ ἐν αὐτῷ τῷ τεμένει, ἀλλ' ἐν τῷ περὶ τοῦτον ἡρώφῳ. Τοῦ δὲ τοίχου τοῦ νεῶ εἰς ἀψίδα περιεχθέντος ἡ περὶ τὴν σορὸν εὐρεία διαστέλλεται εἰσοδος. Συνέχει δὲ τοῦτον λίθος τὴν μελανίαν ὑποκρινόμενος καὶ διὰ τοῦτο στυγνάζοντι ἰοικώς, ὃς καὶ εἰς ἐπτὰ διέσχισται λοφιάς. Παράκειται δὲ οἱ ἐπὶ κρηπίδος καὶ προσκύνῃσιν δέχεται λίθος ἐρυθρὸς ἀνδρομήκης, ὃν εἶχε πρότερον μὲν ὁ κατ' Ἐφεσον τὴν πόλιν ναὸς, ἐκεῖνον εἶναι διαθρυλούμενον ἐφ' οὗ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀπὸ σταυροῦ καθαίρεσιν νεκροταφίοις εἰληθεὶς ἐσμυρνίσθη. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος διακομίσας ἐκεῖθεν, καὶ οἱ τὸν νεῶν ὑποστρώσας ὡς ὁμόθεον σῶμα καὶ γεγωνὺς ὅπερ τὸ χρῖσαν (7) βασιτάσαντι, ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Βουκολέοντα λιμένος εἰς τὸν ἐν τῷ φάρῳ τοῦ μεγάλου παλατίου νεῶν τοῦτον ἀνήγαγε. Μετ' οὗ πολλὴν μέντοι ἐν ὑτέρῳ χρόνῳ περίοδον τοῦ βασιλέως τὸν βίον ἀπολιπόντος καὶ ὁ λίθος οὗτος ἐξήρθη τῶν ἀνακτόρων, καὶ μετενήνεκται ἔνθα δὴ ἀρτίως ἐμνήσθη, κεκράξων, οἶμαι, καὶ διατρανωσόμενος ὅποσα ὁ τῇ σορῷ σιωπῶν εἰργάσατο πῶς καὶ ἡγωνίσαστο.

Hier. Wolfi notæ.

(7) Quid sit illud ὅπερ τὸ χρῖσαν, non intelligo. Et qualemcunque sententiam conjectura sum secutus.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ
ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΝΟΥΗΛ.
—
IMPERIUM
ALEXII COMNENI PORPHYROGENITI
MANUELIS IMPERATORIS FILII.

α'. Καὶ οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς καταλείπει τὸν βίον, βασιλεύει δὲ μετ' αὐτὸν ὁ ἐκεῖνου παῖς Ἀλέξιος, οὕπῳ καθαρῶς τῆς ἡθικῆς ἀψάμενος, ἀλλ' ἔτι παιδοκόμων καὶ τιθευτρίας δεόμενος. Πληγμμελῶς τοίνυν καὶ ἀγρείως τὰ Ῥωμαίων ἐφέρετο πράγματα, καὶ χειρόνως ἢ ὅτε ὁ Φαίθων τὴν ἐν ἄστροις οὐρανῷ τέμνειν ὁδὸν ἐπεβάλλετο, τοῦ πατρικοῦ καὶ χρυσοκολλήτου ἐπιβάς ἄρματος. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ κρατῶν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελες καὶ τοῦ τὰ συνόλονται φρονεῖν ἐνδεὲς οὐδενὸς ἦν τῶν καθηκόντων ἐπιστροφόμενος, κούφοις δὲ μόνον τρεφόμενος πνεύμασι καὶ τὸ χαίρειν καὶ τὸ λυπεῖσθαι μάλιστα μεμαθηκώς ἀκριδῶς κυνηγεσίῳι προσανείχε

291 1. Manuele Comneno ad hunc modum defuncto, filius Alexius fere impubis adhuc et puer, qui pædagogi et nutricis opera non satis commodè carebat, successit. Itaque Romana res publica perperam administrabatur, et pejus se habebat quam cum Phaeton paternum currum per cælum regere conatus est. Nam imperator ob immaturam ætatem et inopiam consilii nullam officii rationem habebat, 292 inani superbia elatus, et vix satis gnarus quæ res tristes aut jucundæ essent, venationi et equitationi incumberebat; puerorum cum quibus colluderet, familiaritate utebatur, vita pessime instituta. Paterni vero ejus cognati et amici,

aliis rebus intenti, illius educationem aliis rebus omnibus antevertendam negligebant, nec interitum rei publicæ curabant. Nam alii imperatricis amore flagrabant et ejus pudicitiam haud dissimulanter tentabant; calamistris, unguentis puerilibus, mitris mulieribus, aureis torquibus ornati, defixos in illam oculos habebant et mutuum illius amorem captabant. Alii, homines avari et rapaces, cum luxuriosissime viverent, fiscum depeculabantur, ut crumenam immodicis sumptibus exhaustam pecunia resarcirent. Alii ad imperii cupiditatem omnia referebant, Denique tanquam strenuo et gravi pædagogico sublato, confusa erant omnia, dum suum quisque negotium agit et alteri adversatur; aut velut columna firma revulsa, in partem contrariam omnia inclinabant. Proinde cum **293** potentissimi quique, et cognati imperatoris, æqualitatem spernerent, rei publicæ cura defecit, congressus et concilia deserta sunt. Cum autem protosebastus et protovestiaris Alexius Comnenus, Manuelis patruelis, pueri imperatoris matrem sibi conciliasset, et crebro ejus consuetudine uteretur, cæterosque omnes auctoritate vinceret, ii qui eadem orti erant familia et Manuele imperante parem potestatem obtinuerant, maximis dignitatibus præditi, molestissime illa ferebant. Quidam etiam cum tyrannidem suboriri oernerent, protosebastum suspectum habebant, non tam de imperatoris Alexii salute solliciti, quam ne ipsi comprehenderentur metuentes. Quapropter expectatione rerum futurarum suspensi, modo ipsi tuti essent, cæteros minus curabant. Fama enim, ut loquax est, jam vociferabatur Alexium imperatrici adhærere cum eaque conspirasse, multos sibi officiis et largitionibus conciliare, et imperatore ejecto regnum affectare et matris ejus nuptias ambire. Atque ita sese res imperti habebant, confusionis et turbarum plenæ, non aliter quam in fabulis de serpente illo traditur, qui cauda surda et cæca non sine multis **294** offensionibus progrediebatur. Is rerum status monstro illo sub Manuelis obitum edito præsignificatus fuit. Nam mulier quædam in Propontide habitans puerum peperit, cætera perexilem et imbecilem, sed capite ingenti. Id principatus multorum, quem omnis imperii et disciplinæ contemptus sequitur, omen habitum. autem τῆς βασιλείας ἐν νῦν τίθεται, ἐαυτὸν δ' ἐπιβήτορα ταύτης, ὥσπερ δὲ καὶ τῆς τεκούσης, γενήσεσθαι σκέπτται. Καὶ οὕτω μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτὴν πάσας ὄντα συγχύσεως καὶ παντοίου χειμῶνος ἔμπλεα, καὶ τὸ τοῦ μυθικοῦ δράκοντος πράγμασιν αὐτοῖς ὁρώμενον ἦν, ὃς κακῶς διετίθετο κωφῶ καὶ τυφλῶ μίρει τῇ οὐραίῳ διεξγόμενος. Ἡ δὲ τέρας πέρας ἐλάμβανεν, ὃ τὸν βίον τελευτῶντος ἐπεφάνη τοῦ αυτοκράτορος Μανουὴλ. Γυνὴ γάρ τις κατὰ τὴν Προποντίδα λαχούσα τὴν οἴκησιν παιδίον ἀπέτεκεν ἄρρεν, τὸν μὲν λοιπὸν ἄνθρωπον ἐξηρθευμένον καὶ λίαν βραχυμερέστατον, τὴν δὲ γε κεφαλὴν χρῆμά τι ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέχον μέγα τε καὶ ἐξαίσιον, ὃ καὶ συλλελογίστο πολυχρῆς εἶναι σημαντικόν, ἥ τις μήτηρ ἀναρχίας ἐστίν.

2. At Comnenus Andronicus imperatoris Manuelis patruelis, de quo in illius historia copiose scriptum, cum imperatoris mortem et aulæ dissidia Œnæi audivisset, veterem tyrannidis amorem renovat. Sed hæc suo loco commodius referentur: nunc vero, ne ordo historiæ interrumpatur neque quicquam memoratu dignum prætermittatur, paulo

καὶ ἱππηλασίοις προσέκειτο, παιδαρίοις συμπαίγμοσι συγγινόμενος καὶ τὸ ἦθος ἐν τοῖς χειρίστοις τυπούμενος. Οἱ δὲ γε πατῆροι τούτῳ ἐταῖροι καὶ οἱ καθ' αἷμα δὴ που προσήκοντες, ἐτέροις τὸν νοῦν προσέχοντες, τῆς τούτου καλλίστης κατημέλουν ἀγωγῆς καὶ τροφῆς καὶ τὰ κοινὰ φθειρόμενα παρεδίδεοντο. Οἱ μὲν γὰρ τῆς βασιλίδος ἔρων καὶ ἐπείρων μάλα λαμπρῶς, ἐπαφροδίτως βοστρυχιζόμενοι, καὶ τὸν ταύτης ἀντέρωτα θηρώμενοι ἐμυροῦντο νηπιωδῶς καὶ ἐμυροῦντο γυναικωδῶς περιδεῖράοις λιθοκόλλοις, καὶ ὅλοις ὀφθαλμοῖς εἰς αὐτὴν ἐνητένιζον· οἱ δὲ χρηματιστικοὶ ὄντες καὶ δημόδιοι παρενοσφίζοντο τὰ δημόσια, ταῖς τε ἐφευρημέναις θανάταις ἀφειδέστερον χρώμενοι καὶ νέας προσεφευρίσκοντες, ἵν' ἔχοιεν οὕτω τὸ χθὲς κενὸν καὶ σύσπαστον βαλάντιον πλήρες καὶ διφθηκὸς σήμερον· οἱ δὲ τοῦ βασιλεύειν ἔχοντες ἔφεσιν πρὸς τοῦτο τὸν οἰκεῖον σκοπὸν συνέτεινον ἅπαντα. Ὡς γὰρ τινος παιδαγωγὸς γενναίου καὶ ἐμβριθοῦς ἐκποδῶν γενομένου ἀταξίας τὸ πᾶν ἐπεπλήρωτο, ἐκάστου τὸ οἰκεῖον μεταδιώκοντες ἐφετὸν καὶ ἀλλήλοισι ἀπάντων ἀντιπραττόντων, ἥ κίονος ὑποσπασθέντος ἔδραυον καὶ ἄστραβοῦς πρὸς ἐναντίαν φορὰν ἀπονενεύκειαν ἅπαντα. Τῆς δὲ ἰστορίας ἀτιμαθείσης παρὰ τοῖς τότε τὰ μέγιστα δυναμένοις καὶ κατὰ γένος συναπτομένοις τῷ βασιλεῖ, αἱ τε ὑπὲρ τῶν κοινῶν φροντίδες ἐξέλιπον καὶ αἱ συνδρομαὶ καὶ σύνοδοι ἤφαινωσαν. Καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ δὲ καὶ πρωτοσεστιαρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃς ἀνεψιὸς ἦν πρὸς πατῆρα τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ, τὴν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλείας μητέρα ὑποποιήσαμένου καὶ θαμὰ αὐτῇ ὁμιλοῦντος καὶ ὑπὲρ πάντα ἰσχύοντος ἔτερον, οἱ τοῦ αὐτοῦ μεταλαχόντες αἵματος καὶ ἰσχυρατεῖς εἶναι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἐαθόντες καὶ ἀξιώμασι μέγιστοις ἐμπρέποντες ἔστιν ἡ ἀπεπνίγοντο τοῖς γινομένοις, ἔστι δ' ἡ καὶ τυραννίδα φουμένην ὁρῶντες τὸν πρωτοσεβαστὸν ὑπεβλέποντο, οὐ τοσοῦτον μὴ ὁ βασιλεύων Ἀλέξιος ἡτθὲς τι πάθοι περὶ πλείστου ἔχοντες, ὅσον μὴ αὐτοὶ συλληφθεῖεν ὑφορώμενοι. Καὶ διὰ ταῦτα παραδοκούντες τὸ μέλλον, τὸ καθ' αὐτοὺς ἀσφαλὲς τοῦ πέλους προουτίθεσαν. Ἡ δὲ γὰρ ἡ φήμη λάλος ἦν καὶ διαβρῆδην κραυγάζουσα ὡς Ἀλέξιος τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως σύμφυτος μικροῦ καὶ σύμπνους γενόμενος μέτεισ. τοὺς πολλοὺς φιλίζ καὶ χρήμασι, καὶ καθελεῖν μὲν

β'. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ βασιλέως ἐξαδελφός Μανουὴλ, περὶ οὗ τὸ λέγειν ἐν τῇ κατὰ τὸν βασιλέα τούτον ἱστορίᾳ κατέβρευσεν ἱκανώτατα, διατρίβων τῇ καὶ κατὰ τὸ Οἶναιον, ἐπεὶ πύθοιτο τὸν τοῦ Μανουὴλ θάνατον καὶ διαστασιάζειν ἔγνωκε τὰ βασιλεία, τὸν παλαιὸν τῆς τυραννίδος ἀνασφάλει ἔρωτα. Ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, καθ' εἰρμὲν

δὲ προῖόν τὸ λέγειν ἐκεῖθεν τῆς ἱστορίας τῶν κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐχέσθω, ὁπόθεν ἀρχεσθαι ἄμεινον συναφείας ἔνεκα καὶ τοῦ μὴ παραλιπεῖν τι τῶν ῥηθῆναι ἀξίων. Ὁ Ἀνδρόνικος τοῖνυν οὗτος τὰς λαβὰς ἐλφεύγων τοῦ Μανουὴλ ἀειφυγίαν εἴλετο, καὶ πόλεις ἀμειψας συχνὰς καὶ πλεῖστα ἐθνῶν ἄστεα κατιδὼν τέλος, ὡς εἰπόντες ἔχομεν, καταλείπει παρὰ τῷ Σαλτούχῳ τοπάρχῃ δ' ἦν οὗτος εἰς ἀρχὴν ἔχων ἐκαιρεθείσαν τὴν τῇ Χαλδαίᾳ προσεγγίζουσαν χώραν, Ῥωμαῖοις μὲν πάλαι ὑπόφορον, τότε δὲ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς τούτων ὑπέκουσαν ἔθνεσι. Καὶ παρελθὼς εἰς φρούριον αὐτοῦ ἐκόντος, καὶ τῇ φυσικῇ τοῦτου ἐρυμνότητι τὴν ἀπὸ τῆς τέχνης προσθεῖς, ἐκεῖσε προσεμενε, συμπλυνῆτιν ἔχων ἐστυῶ καὶ συνέκδημον τὴν Κορνηνὴν Θεοδώραν, ἥτις ἀθεμίτως αὐτῷ συνησάξετο θυγάτηρ Ἰσαακίου οὕσα τοῦ σεβαστοκράτορος· ἐξ ἀδελφῶν δ' ἔφυσαν ἄμφω, Ἰσαάκιος καὶ Ἀνδρόνικος. Ὁ τοῖνυν αὐτοκράτωρ Μανουὴλ συνεληφέναι οὐκ ἔχων Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ὅσα καὶ ἱερίων Ἦρας τοῦτου ἀποπλαζόμενος, ὡς γοῶν νεφέλῃν τὴν ἀνεψιὰν Θεοδώραν περισεῖν διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καὶ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἐπιτυχῆς γιγνόμενῳ διὰ τοῦ τότε τὴν ἀρχὴν τῆς Τραπεζοῦντος ἀνεξωσμένου Νικηφόρου τοῦ Παλαιολόγου, μετὰ βραχὺ καὶ αὐτὸν ἐπισπάται Ἀνδρόνικον, ὅσα καὶ δειλητῇ τῇ Θεοδώρα κατασπώμενον καὶ τῷ ταύτης ἀγκιστρειώμενον ἔρωτι, οὐ μικρῶς καὶ τῷ τῶν παιδῶν πυρὶ δαπανώμενον οὓς ἀπέτεκεν αὐτῇ Θεοδώρα. Στείλας τοῖνυν πρέσβεις εἰς βασιλείαν αἰτεῖται ὧν πεπαρσένηνκεν ἀμνηστίαν, πρὸς δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὡς οὐδὲν τι πέσειται θυμολγῆς ἀφικόμενος. Καὶ τοῦ βασιλέως πρὸς ἄμφω οὐκ ἀπατηλῶς καταμνέσσαντος, μετὰ τινα καιρὸν προσχωρεῖ. Πολυμήχανος δ' ὧν Ἀνδρόνικος καὶ παντοίοις δόλοις καζόμενος ἀλύσει σιδηρέᾳ πολυταλάντῳ διαλαμβάνει τὸν τράχηλον, καὶ ταύτην ἔνδον συσχὼν καὶ περιθάλψας τῷ ἱματίῳ ἐς τὰ τῶν ποδῶν ἔσχατα καταβαίνουσαν, ὡς εἴη βασιλεῖ τε ἀφώρατος καὶ τοῖς τὸ βῆμα τοῦτου πληροῦσιν ἀθέατος, λαβὼν τοῦ δεσθῆναι τῷ αὐτοκράτορι καὶ θεάσασθαι τὸ ἐνδόσιμον, ἐπεὶ καθάπεξ ἐκείνῃ εἰς θέαν κατέστη, μέγας μεγαλωστί κατὰ τοῦ δαπέδου ἐκτείνεται προτείνας τὴν ἄλυσιν, καὶ δακρύοις τέγγων τοὺς δεσθάλμους ἐδεῖτο θερμότερον καὶ περιπαθῶς καθικέτους συγγνώμην εὐρεῖν ἐφ' οἷς δὲ ποῦ παραλελύπηκεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς δρωμένοις ἐκθαμβος γεγονώς αὐτὸς τε πρὸς δάκρυα προήχθη καὶ τοὺς ἐξεγεροῦντας ἐπέταξεν. Ὁ δὲ οὐκ ἀναστῆναι τῶν κάτω διισχυρίζετο, εἰ μὴ βασιλέως ἐπιτεταχίως αὐτὸν τις τῶν παρεστηκότων διὰ τῆς ῥυμοτομίας ἐλκύσει τοῦ βήματος λαβόμενος τῆς ἀλύσεως, καὶ προσουδίσει τῷ θρόνῳ τῷ βασιλείῳ. Αἰελεὶ καὶ γέγονεν ὡς ἐδεῖτο Ἀνδρόνικος. Ὑπουργήκει δὲ πρὸς τοῦργον τοῦτο Ἰσαάκιος ὁ καθελὼν τῆς τυραννίδος Ἀνδρόνικόν ὕστερον· καὶ θαυμάσας ἂν τις τὸ τελεσθὲν τινικᾶδε καιροῦ οὐκ εἰς ἄλογον συγκυρίαν ἢ αὐτόματον ἀπολύσει τοῦτο περίπτωσιν. Τῷ δ' οὖν τότε λαμπρότατα προσδεχθεὶς ὁ ἀνὴρ καὶ φιλοφροσύνης μεγαλοπρεποῦς ἀξιωθείς, ὡς ἔδει τῇλικούτῳ ἄνδρα χρόνιον ἐπανήκοντα, πρὸς τὸ Ὀίνκιον ἀποστέλλεται, ἐκεῖσε τὰς διατριβὰς τελέσων καὶ τὴν μακρὰν ἀνακωχέσων περιόδειαν καὶ τὸν πολυετῇ καταπαύσων πλάνον. Ἦδεσαν γὰρ ἀμφοτέρω τὰ τῆς ἐν ταύτῃ συνουσίας εἰς τὰς προτέρας ἐπαναλύσονται συμφορὰς· μηδὲ γὰρ ἂν ἡρεμήειν ὅλως τὸν φθόνον καὶ οἷς ἔργον τῷ φιλατίῳ τὴν παρὰ τοῖς κρατοῦσιν οἰκείωσιν ἄρνησθαι καὶ ταῖς τῶν ἄλλων διαβολαῖς ἑαυτοὺς ἐπικρατύνειν καὶ εἰς μείζους πρόσπαίρειν τιμὰς.

A altius exordiamur. Hic Andronicus, ut Manuelis casses evitaret, cum perpetuum sibi exsilium indixisset, multis urbibus, multis provinciis peragrat, tandem ad Saltuchum, ut diximus, divertit. Toparcha is erat, cui regio Chaldææ vicina in portionem cesserat, olim Romanis tributaria, tum autem Turcicæ ditionis 295 et religionis; et castello illius voluntate occupato, atque ad naturalem loci situm artis munitione adjuncta, ibi se tenebat, Theodora Comnenia, Isaacii sebastocratoris filia, quam incesto amore prosequabatur, fugæ comite: orti autem fratribus erant Isaacius et Andronicus. Manuel vero cum eum non magis comprehendere quam Junonem Ixion posset, Theodoram, tanquam ille nubem, capere studuit; atque ejus voti per Trapezuntis principem Nicephorum Palæologum compos factus, paulo post ipsum etiam Andronicum, Theodoræ amore tanquam esca illectum et non mediocri filiorum, quos illa ei pepererat, desiderio flagrantem, attraxit. Missis enim ad imperatorem legatis delictorum veniam et fidem publicam postulavit: et utraq; re impetrata, aliquanto post in urbem reversus, ut erat solers et callidus, gravi catena ferrea collo circumvoluta et sub veste ad pedes usque demissa, ne vel ab imperatore vel ab astantibus cerneretur, cum in ejus conspectum venisset, humi porrectus quantus erat, prolata catena et lacrymis oppletus offensarum veniam magna contentione, supplicii et miserabili gestu, flagitavit. Imperator 296 eo spectaculo stupefactus et ipse in lacrymas erupit, eumque levare jussit. Ille vero se surrecturum esse negavit, nisi jussu imperatoris ab aliquo ex astantibus catena ad tribunal imperatorium attraheretur atque procumberet. Factum est ut petiit Andronicus, Angelo Isaacio, a quo post et imperio et vita privatus est, ministro: admiratione digna res, quæque non fortuito accidisse videri queat. Tum autem splendidissime et magnificentissime susceptus et humanissime tractatus, ut decebat tantum virum ex diuturna peregrinatione reversus, Ænæum ablegatur, ut ibi habitaret et ex longinquis erroribus se recrearet. Ambo enim norant, si una degerent, fore ut veteres similitudines recrudescerent. Neque enim quieturam invidiam, neque otium acturos eos quibus studio est criminando principum captare benevolentiam, et alios calumniando suas opes firmare et ad altiorum dignitatis gradum ascendere.

3. Erat igitur Andronicus procul a Jove et a fulmine, in voluntario 297 exsilio, sed ærumnis illis errorum liber, et imperatoria munificentia fruebatur. Eo loco degens cum Manuelis obitum et palatina dissidia et Alexii equitationes et lusus, quibus puerilia ingenia capiuntur, audisset, curatores vero ejus patricos partim ut apes crebro in provincias evolare et pro melle pecuniam congerere, partim, ut capræ frondes, ita imperium continenter appetere, partim porcorum imitatione sordidis proventibus pinguescere, laudis vero et rei publicæ nullam prorsus rationem habere, sed in turpitudine et flagitiis omnibus volutari comperrisset, speciosam invadendi regni causam quæritat, ac post varias cogitationes et multiplices conatus jurisjurandi libellum, quod Manueli et filio ejus Alexio dederat, legit. In quo cum verba non in alium sensum detorquenda essent, sed in sua nativa significatione accipienda, illi huic clausulæ: « Si quid videro, aut intellexero, aut audivero, quod honori imperio et salutis 298 vestræ fraudi sit, id et vobis indicabo et ipse pro virili mea prohibebo, » ut muscæ ulceribus inhæsit, opportunæ admodum ad tyrannidem, quam jam olim parturiebat. Et ut homo acer erat et imperiosus, crebras litteras ad imperatorem et nepotem Alexium et ad patriarcham Theodosium ac cæteros, in quibus aliqua ecintilla amoris erga Manuelem defunctum apparebat, mittit, in quibus infamiam exaggerabat, seque indignari simulabat, quod protosebastus non adempta potentia ad moderatiorem fortunam redigeretur, tum quod haud dubium imperatori exitium jamjam inde impenderet, tum ob turpissimum rumorem et ipsis acribus gravem, qui in summis mœnibus clamitet, et in foribus principum versalus totum orbem terrarum pervagetur. Hæc cum summa gravitate et splendore loquendo et scribendo (erat enim litterarum apprime peritus, et divini oratoris Pauli Epistolas subinde in ore habebat) omnes in suam sententiam pertraxit; atque id consecutus est, ut tanquam rei publicæ studiosissimus et longo tempore ac usu rerum diuturno perpolitus summam 299 auctoritatem obtineret. Itaque OEneæ relicto Cpolim proficiscitur; et quocunque venit, jusjurandum suum profert; rogatus profectionis suæ causam exponit. Homines autem novarum rerum cupidi, et qui veteri famæ Andronico regnum vaticinanti credebant, ad illum tanquam ad aquilam p. onedulæ confluentes irrita verba fundebant. Hoc modo usque in Paphlagoniæ partes pervenit, et ubique ut servator divinitus missus honorificentissime excipitur.

πειρος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων αἰεὶ τοῦ πνευματορρήτορος Παύλου τὰ ἐπιστόλια) εἶχε πάντας τῇ αὐτοῦ γνώμῃ προστιθεμένους καὶ πρὸς ἐκεῖνον νενευκότες μονώτατον ὡς φιλορώμαιον ἄνδρα καὶ χρόνῳ μακρῷ

Hier. Wolfii notæ.

(8) Χρεὼν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν. Possunt hæc verba etiam ad scriptorem ipsum referri per parenthesesin προκταληπτικῶν, hoc modo: In quo hæc etiam

Α γ'. Ἦν οὖν Ἀνδρόνικος Διὸς τε πόρρῳ καὶ καραυνοῦ, παρὰ τοσοῦτον οὐ τὸν πρῶτον ἔλκων κονηρὸν βίον παρ' ὅσον οὐ τῆς Ῥωμαίων ἐπλάζετο ὑπερβόριος καὶ δωρεῶν ἐνεφορεῖτο βασιλικῶν. Ἐκείσε τοίνυν ὢν τὸν τοῦ Μανουὴλ ἡνωτίσατο θάνατον καὶ τὰς ἐν τοῖς βασιλείοις νόσους ἡκρίβωκε, καὶ ὡς ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἱππασμοῖς διαχεῖται καὶ προστέτγχε παιδίαῖς ὁπόσαις φιληδοῦσιν οἱ παιδαριῶδοις τὴν φρόνησιν, τῶν δὲ παιδοκομούντων αὐτὸν εὐπατριδῶν οἱ μὲν κατὰ τὰς μελίσσας συχνὰ πρὸς τὰς ἐπαρχίας λύουσι τὸ πτερὸν καὶ ὡς μέλι τὰ χρήματα τιθαιώσουςιν, οἱ δὲ κατὰ τὰς αἴγας τοῦ τῆς βασιλείας ἔρωσι θαλλοῦ καὶ συνεχῶς ἐρωτιῶσι τουτονὶ δρέπεσθαι, ἔνιοι δὲ τὰς ὕς μιμούμενοι ἐκ τῶν ῥυπαρωτέρων προσόδων λιπαίνονται, πρὸς μὲν τὸ ἐπαινετὸν καὶ τῆς κοινῆς πατρίδος ὠφέλιμον οὐδ' ἀναθρεῖν ὅλως οὐδ' ἀνακύπτειν αἰρούμενοι, ταῖς δὲ μυστραῖς ἐγκυλινδούμενοι πράξει καὶ σωδῶς πρὸς ἅπαν ἐγκυπτάζοντες χεῖριστον. Αἰτίαν οὖν ἐπιλοκρῖνει καὶ ἀνηρεῦνα περιεργότερον, δι' ἧς εὐαφόρμῳ τῇ βασιλείᾳ ἐπίθοιτο· καὶ πολλοὺς λογισμοὺς ἀνελίζας καὶ πᾶσαν μηχανὴν μεταλθὼν τέλος τὸ τοῦ ὅρκου βιβλίον ἔπεισιν ὃν τῷ Μανουὴλ καὶ τῷ υἱῷ ἐκεῖνου Ἀλεξίῳ εἶχεν ὁμωμοκῶς, καὶ μεθ' ἐτέρων εὐρῶν ῥήμάτων καὶ ταῦτα ἐγκείμενα. — Χρεὼν δὲ μὴ ὑπονοθεύειν (8) ἐτέρᾳ φράσει τὰ ῥήματα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λέξεων εἶχον, οὕτως καὶ δηλοῦν. Διεξήσαν δὲ ὧδε· « Καὶ εἴ τι ἐὼς ἔγω γ' νοήσω ἢ ἀκοῇ παραλήψομαι εἰς ἀτιμίαν ὑμῶν καὶ λύμην τοῦ ὑμετέρου φερόμενον στέμματος καὶ ὑμῖν τὴν περὶ τούτου διδοῦς ἐσσίμην εἴδωσιν, καὶ αὐτὸς δὲ, ὡς ἐξόν μοι, τοῦτο κωλύω. » Καὶ τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐπικαθίσας ὡς αἱ μυῖαι τοῖς μύλωψι, πάνυ χρησίμοις οὔσι πρὸς ἣν πάλαι ὤδινε τυραννίδα ἐμβριθέστερον ἔχων τὸ ἦθος καὶ τὸ φρόνημα ἀρχικώτερον, ἐπάλλετ' αὐτὰ γράμματα ἔσταλλε πρὸς τε τὸν ἀνιψιὸν καὶ βασιλέα Ἀλέξιον καὶ τὸν τῆς μεγίστης ἱερωσύνης κοσμήτορα Θεοδοσίον καὶ τοὺς λοιποὺς οἷς ζώπυρον φίλας ὑπῆν πρὸς τὸν κατοιχόμενον βασιλέα τὸν Μανουὴλ, ἐν δεινῷ τιθέμενος τὰ τῆς ἀσκήμονος φήμης περιαλήματα, καὶ τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινόμενος εἰ μὴ ὁ πρωτοσεβαστὸς τῆς δυναστείας παραλυθεῖ καὶ τὴν μετριοτέραν τυχὴν εἴη μετεληφώς, καὶ διὰ τὸν προσέρποντα μὲν ἐντεῦθεν καὶ ἦδη καθοστάμενον προδηλότατον τοῦ βασιλείως Ἀλεξίου ὄλεθρον, ἀλλὰ δὲ καὶ τὴν ἀπρεπῆ οὐχ ἡκιστα φήμην καὶ ὥσιν ἡμετέροις οὐκ εὐπαράδεκτον, ἥτις ἐπ' ἄκρων τειχέων κηρύσσεται καὶ πύλαις δυναστῶν ἐφεδρεύει καὶ πρόεισι παγκόσμιον περιήχημα. Καὶ ταῦτα λέγων καὶ γράφων μεθ' οἷας οὐκ εἴποι τις ἂν πειθανάγκης καὶ λαμυρότητος (ἦν γὰρ, εἰ καὶ τις ἄλλος, γραμμάτων ἐμ-

verba præter cætera continentur: neque vero adulteranda sunt aliena dictione, sed ita ut scripta sunt referenda: si quid, etc.

καὶ πείρᾳ πολιωτέρᾳ τὰ κάλλιστα συλλεξάμενον. Καὶ αὐτὸς δὲ τοῦ Οἰναίου ἀπάρας πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλίδᾳ μετέβαινε, τὸν οἰκεῖον καθ' οὓς ἐπισταίῃ ὄρκον ἀναπτύσσων, καὶ τοῖς πυθνανομένοις διεξιῶν τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον. Καὶ περὶ ἐκεῖνον ὅσα καὶ ἀστὸν ὕψινερῇ καὶ γαμφώνυχᾳ κολοιοὶ ἐγάρυον ἄκραντα οἱ πραγμάτων νεωτέρων τρέφοντες ἔφεσιν, καὶ οἷς ἡ πάλαι στήμη περιεσπούδατο, ἡ δὲ που βασιλεύσειν Ἀνδρόνικον προηγόρευε. Καὶ εἶχεν αὐτὸν οὕτω μεταδάντα ἡ τῶν Παφλαγόνων μερίς, καὶ ὅσα καὶ σωτήρα καὶ κατὰ θεῖον ἤκοντα προσδεχόμενον ἐριτίμως.

δ'. Ὁ δὲ πρωτοσεβαστὸς Ἀλέξιος τὴν τῶν ὀλίων A
διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, τῷ ἰδίῳ φυσιοῦμε-
νος κρᾶται καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης κα-
ταχρῶμενος, ὥσπερ καὶ ὁ πολλὰ πολλάκις ἐδηδοκὼς
φάρμακα δράκων καὶ γενόμενος δυσαντίβλητος.
Οὐκοῦν οὐκ ἦν τι τῶν ἀπάντων ὃ μὴ δι' αὐτοῦ
ἐπεραινετο. Εἰ δὲ τι καὶ διεπεπράχει λαθῶν ἔτε-
ρος, ἡ τῆς βασιλείας δεξιὴς, ἡ τὸν βασιλεῖα καρυα-
τιζόμενον εὐρών ἡ ῥίμῳ λιθιδίων καταλαβὼν
προσανέχοντα καὶ τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν
τοῦ αἰτουμένου χρησάμενος, οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκεῖνου
ἐκπερίστατο ὀφθαλμῶν σκεψάμενος γὰρ τρόπον
δι' οὗ τὰ παρ' ἄλλων διηγούμενα πρὸς ἐκεῖνον ἐπ-
αναλύουσιν ὡς εἰς στροφάλιγγα περιδινύμενα
ῥεύματα, δόγμα ἐκ βασιλείας ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως
ἐνπαράδεκτα οἷσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑποση-
μαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖν τῷ B
Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιὴν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς
χρῶματι τὴν τοῦ « ἐτηρήθησαν » ἐπιστημασίαν
βραβεύσειεν. Ἦγεν οὖν ὡς ἡρεῖτο πάντα καὶ με-
τεπέπτευν, καὶ ἅπερ οἱ ἐκ Κομνηνῶν πρότερον
βασιλεῖς ἰδρῶσι πολλοῖς, εἶπω δὲ καὶ τοὺς πίνοντας
κλαμώμενοι, συλλογιμαίως ἀπεθυσάρισαν χρή-
ματα, ταῦτα τῷ πρωτοσεβαστῷ καὶ τῇ βασιλίᾳ
πρὸς ἀποχέτευσιν προῦκειτο, καὶ τὸ τοῦ Ἀρχιερέως
ἄντικρυς ἐπεραίνετο, ὃ φησιν, εἰς ἔντερον πόρον
πολλὰκις μεταρρύθμισκεται τὰ χρόνῳ καὶ πόνῳ
συλλεγόμενα μακρῷ. Ἐντεῦθεν ἡ πᾶσα πόλις πρὸς
Ἀνδρόνικον ἐδίδεπε, καὶ ἡ ἐκεῖνου ἄφρις ὡς ἐν
σκοτεινῇ λαμπτήρ καὶ ἀστὴρ ἀρίζηλος ἐδοξάζετο.
Τῷ τοι καὶ ἐνήγον διὰ γραμμάτων κρύβλην πεμ-
πομένων οἱ μέγα τότε δυνάμενοι καταταχῆσαι τὴν C
ἰσθμὸν, ὡς ἀντιταξομένων οὐδένων, οὔτε μὴν πρὸς
τὸ ἀντωπὸν τῆς ἐκεῖνου στησομένων σκῆας, ἀλλ'
ὑπὲρ τῶν ὀλίων προσδεχομένων χερσὶ καὶ ἀναπετασόν-
των ἀσμένως τὰς τῆς καρδίας περιπτυχάς. Διαφε-
ρόντως δὲ αὐτὸν πορευρόμενος καὶ θαρσάλως προσ-
εἶναι διένυττεν ἡ πορφυρογέννητος Μαρία ἡ τοῦ
βασιλέως Ἀλεξίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφὴ, καὶ ὁ παρ-
ισίων τῷ τῷ Καίσαρ ἐξ Ἰταλῶν ὁρμώμενος. Αὕτη
γὰρ ἀποπνιγμένη μικροῦ τῷ τὴν πετρῶν βασι-
λεῖαν ὑπὸ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συλασθῆναι, καὶ ἄλλως
δὲ θερμουργίαν ἀσπαζομένη καὶ ἀνδρική τὸ φρό-
νημα οὕσα, προσκτωμένη δὲ καὶ τὸ φύσει πρὸς
τὴν μητρικὴν βράχην, οὐχὶ στέγουσα δὲ καὶ
τὸ παρυσόκλειστον καὶ ὡς ἀντικαθισταμένη D
τὴς ὑποβλέπεται, τὸν Ἀνδρόνικον τοῖς γράμ-
ματιν ἐμυώπιζεν ὡς ἱππὸν ἐρ' ὑσπληγγος ἐστῶτα
καὶ δρόμον καμπτήρος πνέοντα, ἐὼν κακὸν ἀμολγα-
πῶσα καὶ τὸν οἰκεῖον δλεθρον ἐπισπέρχουσα. Τὴν
δὲ πρὸς τὸν πρωτοσεβαστὸν οὐχ οἷα τε οὕσα περι-
στῆλιν ἀπέχθειαν εἰς τοῦμπανὲς αὐτῷ ἀντεφέρετο,
καὶ οὐδ' ὁπωσοῦν διελελοίπει, ὅσα οἱ πρὸς λύμην,

4. Cæterum Alexius sebastocrator, sua potentia
et imperatoris gratia fretus, eummam rerum sibi
vindicabat et insolenter se gerebat, ut draco, cujus
aspectum post multa venena devorata nemo susti-
neat. Neque quidquam erat rerum omnium quod
per eum non gubernaretur. Quodsi quis alius
clam aliquid vel ab imperatrice exorasset, vel
occasione usus ab imperatore, nubicibus aut lapillis
ludente impetrasset, ne id quidem inexploratum
relinquebat. Eam enim rationem iniiit, qua per
alios confecta ad se referrentur, aquarum instar in
verticem redeuntium, impetrato edicto quo con-
tinebatur, ea quibus manus imperatoris subscri-
psisset non aliter rata fore, nisi 300 prius Ale-
xius ea vidisset et colore viridi subscripsisset,
« Rata sunt. » Itaque suo arbitratu versabat omnia ;
et quas pecunias Comnenii imperatores multis sud-
oribus atque etiam deglubendis pauperibus in
thesauros retulerant, eas in se et imperatricem
derivabat, ut plane id fieret quod Archilochus
scribit, ea sæpe in scorti pudenda confluere, quæ
longo labore et tempore sint congesta. Hinc tota
civitas Andronicum spectabat : ejus adventus ut
fax in tenebris et stella radians exspectabatur.
Proceres eum clam per litteras ad accelerandum iter
hortabantur : neminem enim fore qui ei adversetur
aut umbræ ejus se opponat, sed omnes supinis
manibus eum excepturos, et intimos cordium re-
cessus ei libenter revelaturos. In primis vero Maria
Porphrogenita, imperatoris Alexii germana sed
non uterina soror, eum confirmabat, et Cæsar ejus
maritus natione Italus. Quæ cum ægerrime patere-
tur paternum imperium sebastocratori prædæ esse ;
et alioqui iracunda mulier et virago, naturaliter etiam
in novercam odio incitata, præterea superioris
impatiens et se ut 301 adversariam suspectam
esse ægre ferens, litteris Andronicum, ut equum
in carceribus stantem et ad metam aspirantem,
veluti flagellis incitabat ; idque suo malo, accele-
rato sibi interitu. Et quia sebastocratoris odium
dissimulare non poterat, aperte ei adversabatur,
et nihil non in ejus perniciem conabatur, conciliatis
etiam cognatis suis, quos favere norat Andronico,
et protosebaste inimicos esse. Hi erant Comnenus
Alexius, nothus Manuelis filius ex nepte Theodora
susceptus, Andronicus Lapardas, duo Andronici
filii, Joannes et Manuel, præfectus urbis Joannes
Camaterus, et alii complures. Ita sua in fratrem
et imperatorem fide per conjurationem firmata, et
morte protosebasti destinata, ejus aggrediendi
tempus cupide observabat. Quam ad rem cum ejus
in profundum Rhyacem egressum cum imperatrice
ad celebrandam Theodori martyris memoriam se-

ptimo primi jejuniorum opportunum fore putaret, A facinus instruxit, et percussores subornavit, qui ferrum in ejus sanguine tingerent. 302 Sed casu quodam eo consilio frustrata est. Nam insidiis paulo post deprehensis cæteri ad tribunal imperatoris adducti sunt, ut sententia de eo scelere ferretur; idque specie duntaxat, non revera. Statim enim condemnatio sequebatur; et illi ut muti pisces, non data defendendi sui potestate, in vincula abducebantur.

ρώσασα θάνατον, ἐκαιροφυλάκει τὴν τούτου καθαίρεσιν. Εὐκαιρον δὲ πρὸς τὴν μελετωμένην πράξιν εὐργεῖναι καιρὸν οἰηθεῖται τὴν εἰς τὸν Βαθὺν Ῥύακα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἐπὶ τῷ τελευθῆναι τὰ ὅσα Θεοδώρῳ τῷ χριστομάρτυρι κατὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν, τὴν μὲν ἐγγείρησιν ἡτοιμάσατο καὶ τοὺς σφαγῆας τοῦ ἀντιπάλου ἐπήγατο τὸ φονουργὸν παραγυμνοῦντας σιδήριον, ἐκ δὲ τινος περιπετείας τοῦ οἰκείου ἐκκρούεται σκέμματος. Καὶ τῆς βουλῆς ὁμοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς μικρῷ ὑπερὸν φωρθείσης τοὺς μὲν λοιποὺς τοῦ συστρέμματος εἶχε βῆμα βασιλικὸν, καὶ σκέψας τοῦ ἀτοπήματος προὔκειτο σχήματα· μόνους, ἀλλ' οὐχὶ πράγματα· ἐφωμάτρει γὰρ ἡ καταδίκη αὐθὺς, καὶ ὡς ἄφωνοι ἔχθους οἱ συσχεθέντες ἀπήγοντο, μὲν δ' ὅλως δεξιμένον τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸ τὰ δοκοῦντά σφισιν ἀπολογήσασθαι.

5. Ipsa vero Porphyrogenita cum Cæsaris marito ad maximum templum confugit, iratam nocentem et ejus acerrimum defensorem et amatorem se fugere vociferans. Non igitur patriarcha solum et collegium sacerdotum ejus sunt miserti, sed plebem quoque promiscuam, quæ eo confluerat, ita commovit ut vix a lacrymis temperarent. Quo populi affectu freta, et paupere turba æreorum staterum largitione ad seditionem concitata, consuetudinem supplicum contempsit; et veniæ mentionem, quæ ei offerebatur, audire nolens, postulabat ut conjuratis carcere eductis denuo causæ dictio daretur; neque ullo modo ferebat ut sebastocrator rem publicam administraret: cum enim limites transilire et in multas res nefarias impingere et tenebras suis majoribus offundere quærebatur. Nec his contenta ut palatio exigeretur, 303 postulabat, et veluti rami adulterinum ex nobili stirpe revelli et perdi; qui si una adolesceret imperatorem suffocaturus esset. Cæterum ea desiderabat mulier quæ eventura non erant; nam vir imperatricis thalamo ut polypus petris adherens, acetabulis passim expansis, nequaquam inde sibi discedendum putabat. Cæterum imperatore sorori Cæsariissæ comminato, nisi ultro templo excederet, vi abstractum iri (cum imperatorem dico, protosebasti et matris imperatoris edicta dico), illa se ultro excessuram pernegat; et verita ne comprehenderetur, custodes in portis collocat et omnes aditus munit, domo precatationis in speluncam latronum aut castellum munitissimum et inexpugnabile conversa. Ita subinde progressa in deterius et res illandatas aggressa copias auxiliares conscribit, et templi ambitum castra facit. Nam et Italicos gladiatores coegit, et magnanimos Iberes ex Oriente conscripsit, qui negotiandi causa in urbe erant; et armatam Romanorum phalangem ascivit, templis omnibus qui ad pacem hortabantur, nec ipsum patriarcham 304 verita, qui acriter instabat, et graviter monebat quid agendum osset, et

βυσσοδομεύουσα. Ἀμέλει καὶ δοποποιησαμένη τῶν πρὸς γένους ἐκείνης τινῶν, ὁπότους δηλαδὴ τῷ Ἀνδρονίκῳ ἦδει προστιθεμένους, φιλεχθροῦντας δὲ τῷ πρωτοσεβαστῷ (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὁ ἐκ νοθείας ἀπετέχθη τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, ὁ Λαπαρδᾶς Ἀνδρόνικος, οἱ δύο τοῦ Ἀνδρονίκου υἱοὶ ὅτε Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ, ὁ τῆς πόλεως ἑπάρχος Ἰωάννης ὁ Καματηρὸς καὶ συγχνοὶ ἕτεροι), καὶ διὰ συνωμοσίας τὴν μὲν εἰς τὸν ἀδελφὸν καὶ βασιλεῖα πίστιν κρατυαμένην, τὸν δὲ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ κυ-

Εὐκαιρον δὲ πρὸς τὴν μελετωμένην πράξιν εὐργεῖναι καιρὸν οἰηθεῖται τὴν εἰς τὸν Βαθὺν Ῥύακα μετὰ τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ ἐπὶ τῷ τελευθῆναι τὰ ὅσα Θεοδώρῳ τῷ χριστομάρτυρι κατὰ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν, τὴν μὲν ἐγγείρησιν ἡτοιμάσατο καὶ τοὺς σφαγῆας τοῦ ἀντιπάλου ἐπήγατο τὸ φονουργὸν παραγυμνοῦντας σιδήριον, ἐκ δὲ τινος περιπετείας τοῦ οἰκείου ἐκκρούεται σκέμματος. Καὶ τῆς βουλῆς ὁμοῦ καὶ τῆς ἐπιβουλῆς μικρῷ ὑπερὸν φωρθείσης τοὺς μὲν λοιποὺς τοῦ συστρέμματος εἶχε βῆμα βασιλικὸν, καὶ σκέψας τοῦ ἀτοπήματος προὔκειτο σχήματα· μόνους, ἀλλ' οὐχὶ πράγματα· ἐφωμάτρει γὰρ ἡ καταδίκη αὐθὺς, καὶ ὡς ἄφωνοι ἔχθους οἱ συσχεθέντες ἀπήγοντο, μὲν δ' ὅλως δεξιμένον τὸ ἐνδόσιμον εἰς τὸ τὰ δοκοῦντά σφισιν ἀπολογήσασθαι.

Εἰ. Αὐτὴ δὲ ἡ Πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ Κασάρῳ τῷ μεγίστῳ ναφὶ προσρύεται, βαρυμηνίῳσαν κατ' αὐτῆς ἐκδιδράσκειν φάσκουσα μητροπύλιν καὶ τὸν ταύτης κάρταμον ἑραστήν. Οἶκτον οὖν οὐ τῷ πατριάρχῃ μόνον ἐμπαροίηκε καὶ τοῖς ὅσοι τῆς ἱερᾶς κιγκλίδος ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ πλείστους τῶν ἐκ τοῦ ξύγκλυδος δήμου καὶ σύρφακος οὕτω κατέκαμψε καὶ μετέσπερεν ὡς μικροῦ καὶ δακρυρῶσιν ἐπ' αὐτῇ. Ἐνθεν τοι καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀναθερμανθείσας περιπαθείαις, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ αὐτῇ διαδόσσει στατήρων χαλκῶν πρὸς ἀποστασίαν τὸ πτωχεῦσθον πλῆθος ἐξαγριζίνουσα, τὰ τοῖς πρόσφυζιν ἡδοῖξαι βραβευόμενα ἔθιμα, καὶ προτεινομένης ἀμνηστίας ὧν ἐξέλω δρῶσα κακῶς οὐδ' ἐπαίειν ὅλως ἠνείχετο, ἀλλ' ἀπῆτει παλινδικίαν τῶν ταύτης συνωμοτῶν καὶ ἄνεσιν τῶν καθ' ἑξῆς. Τὸν τε πρωτοσεβαστὸν τῆς τῶν κοινῶν ἔχεσθαι διοικήσεως οὐδαμῶς φέρουσα ἦν, ἀλλ' ἀποφλαυρίζουσα τουτονὶ πόδα ὑπερβιάμιον τείνειν ἔφασκε τοῖς οὐκ ἐφικτοῖς καὶ κατωλισθαίνειν εἰς πράξεις μηδαμῇ θεμιτάς, καὶ τὸ γένος οἱ ἐντεῦθεν ἐπιβολοῦν. Ὅθῳ δὲ προϊούσῃ καὶ τῶν βασιλείων ἀποσκορακισθῆναι τοῦτον ἐνέκειτο ἐξαιτούσα, καὶ οἷα τι παρεφύεν ζιζάνιον τὴν εὐγενοῦς ἀποσπασθῆναι φυταλῆς καὶ ζῆμιωθῆναι ὀλέθρῳ, συναναδαῖνον καὶ συμπύγον ὡς σῖτον τὸν αὐτοκράτορα. Ἦν δὲ ἀντικρυς ὀριγνυμένη ἃ μὴ τελέεσθαι ἔμελλεν. Ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος τοῖς ἀνακτορικοῖς θαλάμοις ὡς πολύπους ταῖς πέτραις καθάπαξ ἐμφὺς καὶ τὰς κοτυληδόνας κύκλῳ διαφεύς οὐδ' ὅλως μεταβαίνειν ἐκείθεν ἠδοῦλετο. Καὶ ὁγδοετὸς τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ διηγεληκότος τῇ κασιγνήτῳ Καισαρίσῃ τὴν ἐκ τοῦ νεῷ ἀφαίρεσιν καὶ κατάσπασιν, εἰ μὴ ἐκσταίῃ ἐκούσα τοῦ ἱεροῦ (βασιλέα δὲ λέγων τὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ φημι [P. 152] ἐπιτάγματα καὶ τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς), τὸ ἐκούσα εἶναι μηδαμῶς προσελθεῖν ἀντηγέλυσεν. Ἐνθεν τοι καὶ δεδοικυῖα μὴ συλληφθεῖν, ταῖς τε πύλαις τοῦ νεῷ ἐφίστησι φύλακας καὶ πάσας τὰς εἰσόδους διαλαμβάνει φρουραῖς, τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον διασκευάζουσα πρὸς ληστήριον ἢ

προῦριον ἐχυρὸν καὶ ἀπότομον, δυσάλωτον τοῖς A
προσβάλλουσιν. Ἀεὶ δ' ἐπεκτεινομένη τοῖς χείροσι
καὶ προβαίνουσα τοῖς οὐκ ἐπαινετοῖς, καὶ ξυμμα-
χικὸν τάγμα ξενολογεῖ καὶ τίθησι στρατόπεδον τὸν
θεῖον περίβολον. Καὶ Ἰταλιώτας γὰρ συναγέοχεν
ὀπλομάχους, καὶ μεγαθύμους ἑφους ἐστρατολόγησεν
Ἰβήρας κατ' ἐμπορίαν τῇ πόλει περιβαλόντας, καὶ
Ῥωμαίων ὀπλιτεύουσιν ἐπεσπαστο φάλαγγα, ἐμ-
καζομένη μηδενὸς τὰ πρὸς εἰρήνην αὐτῇ κατεπφ-
δοντος, μητ' αὐτὸν τὸν πατριάρχην ὑποστελλομένη
ἐμδριθῶς ἐγκείμενον καὶ μάλα πρακτικῶς ὑποτι-
θέμενον τὸ πρακτέον, πολλὰς δὲ καὶ πρὸς ὀργὴν
ἐκικλήττοντα. Καὶ ξύμπαν μὲν οὖν ἑτέρας πόλεως τὸ
λαῶδες πλῆθος ἀλογίᾳ χαίρει καὶ τὴν ἐπὶ τι ῥοπήν δυσ-
μαχώτατόν ἐστι· τὸ δὲ τῆς Κωνσταντίνου ἀγοραῖον
φιλοταραχώτατον μάλιστα, προπετείᾳ χαῖρον καὶ
σκολιάζον ταῖς ὁδοῖς, ὅσῃ καὶ ἐκ διαφόρων πολιτεύεται
γενῶν καὶ τῇ τῶν τεχνῶν ποικιλίᾳ συμμεταποιοῦται,
ὡς εἴπη τις, τὸ φρονεῖν. Ἐπειδὴ δὲ αἰεὶ τὰ χεῖρω
εἴθε καὶ ἐν πολλοῖς ὁμῶς μίαν ῥάγα πεπανθεῖσαν
μόλις εὐρήσει τις, διὰ τοῦτο οὔτε σὺν λόγῳ τὸ τοῦ
πολιτεύματος ἀγοραῖον ἐφ' ὅτι οὖν χωρεῖ οὔτε μετὰ
προθυμίας ἐφίσταται οἷς ἐφορμήσειεν οὐ προσή-
κόντως, ἀλλ' ὅπη μὲν πρὸς στάσιν καὶ φήμῃ μόνῃ
μεθαρμολόμενον πυρὸς ἐστὶ δραστηκώτερον, χορεύον
οἷον κατὰ ξιφῶν καὶ προβλήσι καὶ κύμασι κωφοῖς
ἀνθιστάμενον, ὅπη δὲ κατεπτηχὸς ὡς ψοφοδεὲς καὶ τὸν
ἀγένην παντὶ τῷ βουλομένῳ παρέχει πατεῖν. Ἐκὼς οὖν
ὡς ἀστασίαν ἡθοῦς νοσοῦν καὶ παλιμβολώτατον διαδέβληται.
Οὔτε οὖν ἐαυτοῖς ποτε τὰ κάλλιστα πεφώρυνται
πράξαντες οἱ τῆς Κωνσταντίνου σύγκλυδες ὄχλοι, οὐδ' ἑτέροις
εἰσηγούμενοις τὰ κοινωφελῆ καὶ σωτήρια ἐπειθα-
ρῆσαν, αἰεὶ δὲ ταναντία ταῖς εὐδαιμονούσῃς παρακαθίσταν-
τες πόλεσιν, ὅσα γὰρ καὶ θάλασσα τούτοις ὠροφρεῖ,
ἐπ' ἀνηγούτοις εἰς ἑτέρας πόλεις ἀλλοθηνῶν διαφέρουσι
καὶ μεταγίγξουσιν. Τὸ δὲ πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἀδιέσω-
ρον ὡς ἔμφοτον αὐτοῖς κακὸν συντετήρηται· ὃν γὰρ ὡς
ἐννόμως σήμερον ἐξείρουν ἄρχοντα, τοῦτον ὡς
κακοεργὸν ἐς νέωτα διασύρουσι, τοῦτό τε κάκεινο παρισ-
τῶντες μὴ σὺν λόγῳ ποιεῖν, ἀνεπιστημοσύνη τοῦ
κρείττονος καὶ τῷ εὐρίπιδει τοῦ φρονήματος.

ζ'. Ἦν οὖν τηνικαῦτα ὀρεῖν καὶ κατὰ συλλόγους C
ἀθροίζομένους καὶ ἀγειρομένους κατὰ συστήματα,
οἳ καὶ πρῶτα μὲν ἡλευθεροστόμουν, τὴν μὲν πορ-
φυρογέννητον Μαρτίαν δῆθεν οἰκτερίζοντες ὡς παρ'
ἁλίαν πάσχουσαν, τοῦ δὲ πρωτοσεβαστοῦ καταβο-
ώμενοι ὡς μὴ σὺν λόγῳ εὐπραγοῦντος μηδ' ὡς χρῆ
τῇ τύχῃ χρωμένου. Καὶ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως
ἡγανάκτου μισθός. Κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντες καὶ
εἰς στασιασμὸν ἀνερρώγεσαν, καὶ τις [P. 152] τῶν
ἱερέων ἔκτυπον τοῦ Χριστοῦ ἐπ' ἀγορᾶς ἐνεγκὼν
καὶ ἄλλος ἄρας σταυρὸν ἐπωμάδιον καὶ ἑτεροσ-
μαῖαν ἱερὰν ἀνεμώσας ὡς γλῆγος μυίας τοὺς στα-
σιαστὰς ἐπεσπασαντο. Καὶ ὥσπερ ὅφ' ἐνὶ συνθήματι
κινηθέντες τὸν μὲν βασιλέα εὐφύμοις ἐδεξιοῦντο φω-
ναῖς, τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐς νεώτερα χωρούντων ἔργα
τεκμηρίον, ἐκ καλλίστης καταρχομένων ἀρχῆς, τὰ
μὲντοι τελευταῖα βλεπόντων εἰς ἐπανάστασιν, τὸν
δὲ πρωτοσεβαστὸν καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον
ἀναθέματα. Οὐκ ἐς αὐτὸ δὲ μόνον ἔδρων ἀθροίζομε-
νοι ταῦτα τὸ Μίλιον, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τῆς
λαμπρᾶς ἱπποδρομίας σφενδόνην παραγενόμενοι καὶ
ἀφορῶντες εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰ οὕτως ἀπρεπῆ διε-
πράττοντο. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας συχνὰς γινόμενον
ἐξεκύμαινε τὸν βῆμον καὶ εἰς στάσιν ἀνέφλεγε. Καὶ
εἰς αὐθάδειαν οἱ πολλοὶ τραχυνόμενοι οἴκους λαμ-

PATROL. GR. CXXXIX.

sæpe etiam iracunde objurgabat. Est profecto mor-
bus hic omnium civitatum, ut plebs sit temeraria
et magno impetu foratur. Sed Cpoli turba circum-
foranea omnium turbulentissima est, et rectis con-
siliis eo minus gaudet quo ex pluribus gentibus
constat, et artium varietate quodammodo ingonia
mutat. Et quia pejora vincere solent et in multis
immaturis uvis vix unus maturus acinus reperitur,
neque consilio quidquam aggreditur, neque æquo
animo ab inhonestis conatibus desistit; et inter-
dum fama tantum seditionis impulsæ, igni magis
exæstuat, in enses, in præcipitia, in marinos sco-
pulos cæco furore ruit. Contra, cum perterrita est,
ad quemvis strepitum expavescit, cuius collum
calcandum præbet. Recte igitur inconstantis et
temeritatis nomine reprehenditur. Nam colluvies
illa populi neque ipsa sibi recte consulere, neque
aliis bene præcipientibus 305 auscultare solet;
et contra fortunatarum urbium consuetudinem,
quidquid terra marique importatur, nullo cum
fructu in peregrinas urbes effundit. Levitas vero
et perfidia erga imperatores natura eis insita est.
Quem enim hodie ut legitimum magistratum ex-
tollunt, eum perendie promalefico traducunt. Unde
salis apparet eos nihil cum ratione agere, sed tem-
eritate quadam et levitate ingenii.

6. Tum igitur in manipulos et cohortes centu-
rari; ac primum Mariam miserari, quod alia for-
tuna esset quam ejus dignitas postularct; et in
protosebastum vociferari, quod præter meritum
felix fortuna abuloretur; imperatoris etiam matri
succensere, ac paulatim in seditionem erumpere.
Et quidam sacerdos Christi imagine in forum allata,
alter cruce in tergum sublata, alius sacro vexillo
arreplo, seditiosos attraxerunt ut Cæcias nubes,
ut velut ex composito omnes imperatorem lauda-
rent, et qui seditiosorum mos est, a bono principio
ad malum finem delapsi, protosebastum et dominam
exsecrarentur. Hoc non in Milio duntaxat fecerunt,
sed nec in circo equestri, palatium 306 intuen-
tes, a tanta fœditate abhorruerunt. Quod diebus
compluribus continuatum populum ad seditionem
concitavit. Proinde vulgus, omni metu posito, splen-
didissimas ædes eorum quos protosebasto et do-
minæ in primis charas esse norant diripuit et
diruit; inter quas insignis domus Theodori Pan-
techni, præfecti urbis, domestici secretarii et præ-
toris, destructa est. Ac ipse quidem fuga salutem
quæsiit; sed instrumento omni direpto, nec publi-
cis commentariis, quibus jura civitatis a veteribus
descripta imperatoribus conebantur, abstinue-

runt; quorum utilitas cum publico permanet ad omnes aut plurimos, privata eorum possessio tantum cupiditatis sitim nullo modo possit extinguere. Protosebastus igitur cum malum subinde crescere videret, consilium tumultus illius comprimendi init: et quia Mariam Cæsariissam ab instituto non recessuram neque de arrogantibus et immodicis istis postulationibus quidquam remissuram providebat, bello controversiam dirimere statuit eamque sacra æde velut **307** arce ejicere. Itaque ex Orientalibus copiis exercitu non exiguo collecto, et in magnum palatium ut una castra convocato, locus idoneus quærebatur ex quo templum invaderent. Jam enim etiam Cæsariissa ad vim bello propulsandam se parabat, et ædes maximo templo juxta Augusteonem contiguas illius milites everterunt: et maximo fornice, qui est in Millio, consensu ad propulsandos imperatorios se parabant. Divi quoque Alexii ædem, Augusteonis atrio junctam, custodierunt. Verum imperatoris milites mensis Maii die **vi**, indictione **xv**, diluculo palatio egressi, Joannis Theologi ædem cognomento Diippum, Sabbatio Armenio duce occupant, eaque consensa confusum clamorem tollunt. Hora diei tertia cum pugna esset auspicanda, foro pleno hominibus, Cæsariissæ milites, qui e Milii fornice et Alexii æde pugnabant, telis e superiore loco tanquam fulminibus coniectis non mediocriter læserunt. Cum autem aliæ quoque cohortes armis instructissimæ palatio educerentur, et omnes **308** vicos, omnes angulos, omnes angiportus, qua ad templum itur, occuparent, populi ad Cæsariissam concursus compressus est. Cæsarianos quoque milites relicto templo et Augusteonis vestibulo cum imperatoris exercitibus in vicis congressos, paucos cum multis, fatigari et paulatim remollescere apparebat. Ita manifeste ad manus ventum est, et pugna magna vi commissa, eminus sagittis et cominus manu. Gemitus cadentium et cohortationes occidentium utrinque audiuntur, aucipiti in ipsum usque meridiem victoria. Die xero jam inclinante, imperatorii haud obscure superiores evaserunt, Cæsarianis ex bivis in Augusteonem compulsis. Deinde etiam ii qui in fornice Milii stabant et ex æde Alexii pugnabant, fugam spectarunt. Quibus locis occupatis imperatorius exercitus vexilla cum imaginibus in fornibus erexit, et fores Augusteonis securibus et malleis perrupit. Cæsariani vero quia resistere non poterant, cum et ex fornibus superne et cominus in Augusteone a globo militum pessime tractarentur, paulatim dilabebantur, **309** parum adjuti ab iis qui ex Macronis, ubi Catechumeni instituuntur, et Thomoitæ superioribus locis saxa et tela jaculabantur. Tandem armis undique circumvenit et Augusteone in templi vestibulum irruunt, ubi princeps et maximus Dei apparitor, archangelus Michael stricto gladio pro templi custode statuam habet tenuibus calculis interpunctam. Ex eo neque imperatoril ulterius pro-

A προτάτους κατέσπασαν καὶ τὰ ἐντὸς τούτων διήρ-
πασαν, οἷς διαφερόντως ἐβλεπον ἡμέρον ὃ τε πρω-
τοσεβαστὸς καὶ ἡ δέσποινα· σὺν οἷς καὶ τὸ τοῦ Παν-
τεχνῆ Θεοδώρου περικαλλῆς οἰκημα, ἐπάρχου ὄντος
τῆς πόλεως καὶ τὸ τῶν οἰκειακῶν διέποντος σέκρε-
τον τῷ δικαιοδοτικῷ τε θρόνῳ ἐμπρέποντος. Καὶ
αὐτὸς μὲν ἐξήλυξε δρασμῶ τὸ πεσεῖν· τὰ δ' ἐνόντα
διαρπασάμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν δημοσίων τόμων
ἀπέσχεοντο, οἱ τὰ δίκαια τῆς πολιτείας παρὰ τῶν
πρώην βασιλέων ἔχουσιν ὑπογεγραμμένοι καὶ τὸ
μὲν χρήσιμον κοινῇ διαβαῖνον πρὸς ἅπαντας ἢ τοὺς
πλείονας, ἀπαυρὸν δὲ τὸ ἐκ τοῦ ιδιώσεσθαι κέρδος,
καὶ μὴδ' ὅσον τὸν ἐκείνων ἐδίανεν ἄν οἶνεποτάζοντα
φάρυγγα. Οἱ περὶ τὸν πρωτοσεβαστὸν τοίνυν ὁρῶν-
τες αἰεὶ τὰ χεῖρω προβαίνοντα, σκέπτονται βουλήν
καθ' ἣσαντες ὅπως τὴν λύμην στήσωσι ταυτηνί.
B Καὶ ἐπεὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἑώρων τὴν Καισάρισσαν
Μαρίαν τῶν οἰκείων βουλευμάτων μεθισταμένην ἢ
βραχύ τι γοῦν ὑπενδιδούσαν τῶν ὑπερόρων ζητη-
μάτων ἃ προὔτεινετο, ἔγνω διὰ πολέμου ἐπ' ἐκεί-
νην χωρεῖν καὶ ὡς ἀπὸ τινος ἐρύματος τοῦ θεοῦ
ἐξέλθαι ταύτην νεώ. Συλλεγέντος τοίνυν οὐκ ὀλίγου
στρατεύματος ἐκ τῶν ἐφ' ὧν τε καὶ ἐσπερίων ταγ-
μάτων καὶ πάντων ὡς εἰς ἐν συναθροισθέντων στρα-
τόπεδον τὸ μέγα παλάτιον, ὃ ἐπιτήδεος χώρος
ἀνεδιφάτο καθ' ὃν ἄν τοῖς ἐπὶ τοῦ νεῷ ἐπιθωνται.
Ἦδη γὰρ καὶ ἡ Καισάρισα πρὸς τὴν ἀντίταξιν
ἡτοιμάσατο, διακριθῆναι πολέμῳ τὰ καθ' αὐτὴν
ἐθέλουσα. Οὐκοῦν ὅσαι τῷ μεγίστῳ ἱερῷ οἰκίαι
κατὰ τὸν Αὐγουστεῶνα συνήπτοντο, παρὰ τῶν ὑπ'
αὐτὴν ἀπερράχτησαν, καὶ τῆς μεγίστης ἀψίδος ἄνω-
C θεν, ἥτις κατὰ τὸ Μίλιον ἴσταται, οἱ ἀπ' αὐτῆς
ἀνήλθοσαν τοῖς βασιλικοῖς ἀντιπλανησόμενοι στρα-
τεύμασι. Καὶ τὸν νεῶν δὲ δὲ τοῦ Ἀλεξίου κατονο-
μάζεται, τῇ δὲ τοῦ Αὐγουστεῶνος ἀλάτῃ προσή-
νωται, στρατιῶται εἰσιόντες ἐφύλαττον. Αὐτοὶ μὲν-
τοι οἱ βασιλικοὶ· καθ' ἡμέραν ἐδόδμεν, δευτέραν
τοῦ Μαΐου μηνός, τῆς πεντεκαδεκάτης Ἰνδικτιῶ-
νος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου κατὰ τὸ περιόρθρον
ἐκθορόντες εἰσίσαι τὰ πρῶτα τὸν τοῦ Θεολόγου
Ἰωάννου ναὸν, ᾧ τὸ ἐπὶ κλῆν Διίππειον, στρατλαρ-
χον ἔχοντες τινα Σαββάτιον Ἀρμένιον. Ἐπειτα τοῦ
τεμένους [P. 154] ἄνωθεν γενόμενοι ἀσήμεους λαλα-
γὰς ἤφισαν. Ὡς δ' ἐνεστήκει κειρὸς τοῦ μάχε-
σθαι, περὶ τρίτην ὥραν οὐσας τῆς ἡμέρας καὶ πλη-
θοῦσης μάλιστ' α τῆς ἀγορᾶς, οὐ μετρίως τοὺς ἐκ
D τῆς ἀψίδος τοῦ Μιλίου καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ νεῷ τοῦ
Ἀλεξίου μαχομένους ὁπλίτας τῆς Καισαρίσσης εἰ-
νοντο οὗτοι, ἐξ ὑπερδεξίων μαχόμενοι καὶ ὡς ἀφ'
ὑψους σκηπτοὺς ἐκφριέντες κάτω τὰ βέλεμα.
Ἀλλὰ καὶ ἐτέρων καταλόγων εὐοπλοτάτων τοῦ πα-
λατίου ἐξόντων καὶ τὰς διόδους πληρωσάντων καὶ
τοὺς στενωποὺς διειληφότων ὁπόσοι πρὸς τὸ μέγα
τέμενος φέρουσιν, ὃ τε δῆμος τοῦ ἐπιδοθεῖν τῇ
Καισαρίστῃ ἐπαύσατο διὰ τὸ πᾶσιν ἐφοδον τοῖς
ὑπλοῖς ἀποταφρεύεσθαι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐπαξιό-
νες καὶ τὴν ἀύλαϊν τοῦ Αὐγουστεῶνος ὑπερβαίνον-
τες καὶ τοῖς βασιλικοῖς στρατοῖς κατὰ τὰς ἀγυῖας
συμπλεκόμενοι, ὀλίγοι πρὸς πλείους διαμιλλώμενοι,

δῆλοι ἦσαν κάμνοντες ἤδη καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ **A** gredi potuerunt ob suspectps templi angiportus ; θαρράλειοι ὑπεκλυόμενοι λήματος. Καὶ οὕτω δ' neque Cæsariissæ defensores inde ad pugnam pro- οὖν τὰ τῆς συμπλοκῆς ἐνείσθηται λαμπρῶς, καὶ dibant.

μάχη συνέρρωγε καρτερὰ, ἡ μὲν ἀπὸ τόξων βολῆς, ἡ δὲ καὶ ἐν χερσὶν ἀγχώμαλος, καὶ στόνος μὲν τῶν πλε- τομένων, ἐπικελευσμός δὲ τῶν ἀναιρούντων ἐκατέρωθεν ἐξηκούετο. Ἔως μὲν οὖν σταθερᾶς μεσημέριος ἦν ἡ μάχη ἀμφικαλῆς καὶ ἡ νίκη ἀμφίριτος, ἐπ' ἴσης τῶν ἀμφοτέρων στρατευμάτων ταλαντεύουσα τὰς πλάστιγ- γας, κλίνουσά τε ἀνὰ μέρος καὶ αὐθις ἀνάγουσα τὸ τότε μαχόμενον· τῆς δ' ἡμέρας ἤδη ὑπόληγούσης περι- φαντὴς ἡ νίκη τοῖς ἐκ βασιλείως προσέβρεψεν. Ὡσάμενοι γὰρ τοὺς ἐκ τοῦ νεῶ ἐῖσω τοῦ Αὐγουστεῶνος κατέκ- λεισαν, ἐν τῶν ἀμφοδῶν ἀποκρουσάμενοι· τούτων δὲ συνεληθέντων ἐντὸς, καὶ οἱ ταῖς ἀψίδι τοῦ Μιλίου ἐρεσιῶτες καὶ οἱ ἐκ τοῦ νεῶ τοῦ Ἀλεξίου μαχόμενοι πρὸς τροπὴν ἔδλεψαν. Καὶ ὡς ἐπελάθοντο τῶν χώρων τούτων, ὁ τοῦ βασιλέως στρατὸς τὰς μὲν σημαίας τῶν ἀψίδων ἄνωθεν ἔστησαν αἱ τοὺς βασιλεῖς εἰκονίζουσιν, αἱ δὲ πύλαι τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατεβράβησαν· καὶ τὸ τῆς Καισαρίσσης ὀπλιτικὸν οὐκέτι ἀντιπλήττειν ἔχον ὡς τοῖς ἀνιῶσι τὰς ἀψίδας κατὰ κορυφὴν βαλλόμενον, καὶ τῶν εἰσχυθέντων εἰς τὴν αὐλείον στρατιωτῶν ταῖς κατὰ χεῖρα συμποκαῖς πάσχον τὰ χεῖριστα, κατὰ μικρὸν ὑπέκλεπτε τὴν φυγὴν, βραχείας ἀρωγῆς ἀπολαῶν διὰ τε λίθων βολῆς καὶ βελῶν ἀφέσεως ἐκ τῶν ὑπέρθεν ἐπαμυνόντων σφίσι· Ῥωμαίων ἀπὸ τε τοῦ ἀνδρῶνος τοῦ καλουμένου Μάκρωνος ἐς τὸν Αὐγουστεῶνα προνεύοντος, καὶ τοῦ συνημμένου τούτῳ Θωμαίτου δόμου. Τέλος δὲ τοῖς πάντοθεν βάλ- λουσιν ἐκ τοῦ νεῶ πιεζόμενοι ἀφίστανται τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος αὐλαίας καὶ εἰσάσι τὸ πρόναον, καθ' ὃ δὴ ὁ πρῶτιστος καὶ μέγιστος τῶν παρστατούντων ἀρχαγγέλων Θεῶ Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστηλῶται ψηφί- δων λεπταῖς ἐπιθέσει, φύλαξ προδεβλημένος τοῦ ἱεροῦ. Ἐκ δὲ τούτου οὔτε οἱ τοῦ βασιλέως προσωτέρω βαίνειν ἠδύναντο, ὑφορώμενοι τοὺς τοῦ ναοῦ στενωπούς, οὔτε οἱ τῆς Καισαρίσσης ὑπερπονοῦντες ἐκαῖθεν ἐξήσαν ὡς μαχόμενοι.

ζ· Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς, ὁ μὲν **B** δέισας περὶ ἑαυτῷ τε καὶ τῇ ἀλόχῳ μὴ συλληφθεῖν ἀγεννῶς ὑπὸ τῶν διαφόρων, ὁ δὲ μὴ πως ἐνδόν τοῦ ἱεροῦ πρεσιῶσιν οἱ πολέμιοι καὶ ποσὶ μὲν οὐχ ὁσίοις τὸ ἅγιον πατήσασσι δάπεδον, χερσὶ δ' ἀνάγκαις καὶ θερμὸν ἔτι σταζούσαις τῷ λύθρῳ τὰ παναγῇ λη- στεύουσιν ἀναθήματα, ὁ μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν [P. 155] στολὴν ἐπενδύς καὶ τὰ θεῖα μετὰ χειρὸς δεξιόμενος λόγια κάτειναι εἰς τὸ προσκύνιον τοῦ νεῶ, ἐν ᾧ οἱ τῆς Καισαρίσσης ὑπερμαχοῦντες ἡλίσθησαν φεύγοντες, ὁ καὶ πρωτεκδικεῖον κικλήσκει· ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς τὰς εἰσόδους τῆς ἐκκλησίας τηροῦντας ὀπλομάχους ἀνηγοῖ, καὶ ὅσον περὶ αὐτὸν ἀκραιφνὲς ἔτι Λατι- νικὸν δορυφορικόν, καὶ τὸ περὶ τὴν ὁμόλεκτρον αὐτοῦ θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ περὶ τοὺς ἐκατὸν πεν- τήκοντα πάντας ἡριθμηκώς, ἐπὶ τινος μετεώρου σκι- **C** ποδίσκου κατὰ τὸν Μάκρωνα παρσευθέντος στάς αὐτὸς, καὶ περιστήσας τοὺς παρσευασμένους εἰς πόλεμον, ἔφησε τοιάδε· « Ἐχρῆν μὲν μὴ καθ' ὁμο- φύλων καὶ ὁμοπίστων, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σπαυροῦ τὰς πολεμικὰς τάξεις περιβεβληθῆσθαι στο- λὰς καὶ τὰς χεῖρας τοῖς φασγάνοις καθωπλισθαι· ἐπεὶ δὲ οἱ τὰ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων μοχθηρῶς διέποντες τοῦτο μὲν ἀφείλοντο, ἀναγκαστῶς δὲ καὶ οὐκ οὖν προαιρετῶς τὰς ἡμετέρας λόγχας καθ' ἑαυτῶν ἀκονήσαντες ἔχουσι, μὴ δὲ ἀγεννῶς ἐπι- στῶμεν τοῖς ἐπιοῦσι, μὴδ' ὅτι ταυτόπιστοι καὶ τὴν αὐτὴν οἰκοῦντες ἀναλογισώμεθα, ἀλλ' ὡς πολε- μίους Θεῶ πρότερον, οὐ τὸ ἱερὸν τόδε εἰσάσιν ἀναι- δῶς, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀπεχθεῖς ἄμυνώ- μεθα. Πάντως δὲ εἰσι τὰ τῆς ἀμύνης ἀνεύθυνα· οἷς γὰρ τι οὐ προσέστημεν ὅλως καὶ καθ' ὧν ὅπλα οὐδ' ὅλως ἡράμεθα, ἀνευρυρίστως οὗτοι προσάσιν ἡμῖν ὡς ἐπιθανατίοις τισὶ καὶ ἐσχάτοις, καὶ κει- μένων ἀδαπμοσύνη κατεπεμβαίνουσι τοῦ καλοῦ, καὶ προσφυόμενοι Θεῶ ἐκ τοῦ τεῶ τούτου ἀποσπᾶν

7. At Cæsar de seipso et conjuge sollicitus, ne turpiter ab inimicis caperentur, patriarcha metuens ne hostes in templum penetrarent, et profanis pedibus sacrum solum calcarent, et impuris et calidum adhuc sanguinem stillantibus manibus sanctissima donaria raperent, **310** pontificia stola ornatus et divina oracula manibus gestans, in templi vestibulum, quod et protediceum dicitur, quo se Cæsariani fuga recoperant, descendit. Cæsar vero gladiatores, qui ecclesiæ fores tuebantur, et Latinos satellites adhuc viribus integros, et uxoris suæ ac domesticos ministros circiter **cx** secum adduxit; et sublime subsellium in Macrono nactus orationem hujusmodi habuit: « Etsi non contra populares et eadem religione initiatos, sed contra crucis inimicos arma sumi decuisset, tamen quia **C** ii, qui Romanum imperium male administrant, illud nobis ademerunt, et quantumvis invitas hastas nostras in se acueri neque religionis coegerunt, hostes haud timide propulsemus, neque nationis ratione habita: sed primum ut hostes Dei, cujus templum impudenter ingrediuntur, deinde ut nostros adversarios ulciscamur. Neque nos eo nomine quisquam reprehendet. Hi enim quos nunquam offendimus, contra quos **311** arma non cepimus, contra nos veluti capitis damnatos impudenter accurrunt, nullo respectu honestatis; nosque Deo supplices, contra omnem æquitatem ex æde avellere contendunt, nulla a nobis injuria lacerati. Est enim extremæ insanix eos vel objurgare vel ut injurios lacerare, qui ad Deum confugiunt, eoque intercessore et defensore persecutionum remedium quaerunt. Quare nemo nefas putare debet suam salutem propugnare et ictum hostilem antevertere. Neque populari suo, stricto ense mortem minitanti, parcendum est. Quisquis nocet, hostis habeatur. Qui

occisum it, occidatur. Imo Deus ipse gratiam nobis habebit, si templum suum contra istos carnifices defenderimus, qui bianti ore, ut videtis, ad sacra diripienda veniunt. Quod nisi animis haberent, et sacra profanaque juxta æstimarent, jampridem quippe victores, ultra templi vestibulum vi penetrare destitissent. Verum tanta est eorum impudentia, ut non modo nos, sed ipsum etiam Deum spoliatum velint. Sed cruce affixum et hanc hastam testor, haudquaquam ad exitum cœpta perducent. Nam et Deo donaria hæc a pollutis manibus intacta conservabimus, **312** et nostram salutem haud neglegemus. » Hujusmodi oratione habita in templi vestibulum descendit, ad Michaelis archangelistatuum, cæteris eum ut ducem sequentibus, qui omnes clypeos et longos ancipites enses gestabant, plane æneis statuis similes. Ibi Cæsar acie instructa, signo crucis munitus, ante alios prosiluit. Qui vero in Augusteionis atrio erant, primo illius impetu perturbati foribus, alii alios urgentes, effunduntur; ac multi ex imperatoria legione vulnerati sunt; unus etiam ense trajectus est. Post hoc Cæsar eo redit unde venerat, imperatoriis ultra atrium prodire non audentibus, sed minus tela ingerere contentis. Die jam ad occasum vergente, milites utrinque fatigati pugnare destiterunt. Patriarcha ministro ad dominam raisso, qui quod palatium ingredi et imperatorem adire et nuntios ultro citroque perferre solet, palatinus dicitur, principio divinam ei iram comminatus est, quæ acutissimis oculis, quidquid ubique nefarie fiat, in ictu oculi intueatur. Deinde Cæsariis verba de pacificatione **313** nuntiavit. Magnus itaque dux Andronicus Contostephanus, magnus hæteriarcha Joannes Ducas, et alii complures, viri nobiles et maximis ornati dignitatibus, ad iras utrinque componendas adsunt. Ac tum quidem ob noctem magis quam quod invicem crederent, ab armis discesserunt. Postridie ad redintegrandam pugnam incitati, cum iidem viri iterum adessent, et Cæsariis ac marito ejus fidem dedissent nihil eis mali timendum esse, vel a fratre imperatore, vel a domina noverca, vel a protosebaste Alexio, neque dignitatem eis ereptum iri, ita demum, data etiam sociis et adjutoribus eorum venia, secundo prælio abstinerunt. Ac alii jurejurando dato et pacificatione peracta statim abierunt: Cæsar vero et Cæsariis: **sa** noctu templo excesserunt et in magnum palatium se contulerunt, in quo tum imperatores dagebant. **τέα** καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐθις ἐκείθεν μεταφέρειν ἐπεμβρομησμένου ταύτη ὀργὴν οὕτως δέξασθαι καὶ ἀποκριθεὶς, ἐπειτα δὲ τὰς περὶ σπονδῶν τῆς Καίσαρις τῆς δ: αμεληνυκότητος φωνῆς, ἀφικνεῖται λυτήρ τῶν μηνιμάτων ἀμφοτέρους τοῖς μέρεσιν ὁ μέγας δούξ 'Ανδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, ὁ μέγας ἐταιρείας Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ σὺχοι ἕτεροι: τὸ γένος ἀριπρεπεῖς καὶ μεγίστοις περιβλεπτοὶ ἀξιωμασι. Καὶ τότε μὲν νυκτὶ μᾶλλον πεισθέντες ἢ ταῖς καταλλαγαῖς τεθαρρηνότες τὸν ἀγῶνα διέλυσαν, τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ αὐθις πρὸς πόλεμον διηρβένοντο. Τῶν δ' αὐτῶν καὶ πάλιν παραγενομένων ἀνδρῶν, καὶ πιστεῖς δόντων τῇ Καίσαρι τὰ τῇ ταύτης ἀνδρὶ, καὶ ὅρκους κρατυναμένων αὐτὰς, καὶ πληροφορίαν παρασχόμενων ὥς οὐκ ἂν τι πάθοιεν ἀηδὲς οὔτε μὴν ἀφαιρεθείεν τὴν οἰκίαν ἐπιτιμιάν πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἢ τῆς μητρικῆς δεισπολῆς ἢ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ 'Αλεξίου, ἀλλὰ δὴ

A ἐθέλουσι, χρεῶν μὴ οὕτω ὀρεῖν ὅτι τε οὐδὲν ἄχαρι ἐπεγκλεῖν ἡμῖν ἔχουσι, καὶ ὅτι τῆς ἐσχάτης ἐστὶν ἀπονοίας ἐπιτιμῶν ὅλως ἢ ὡς δεινὰ δρῶσιν ἀρειμανίους σφᾶς ἐπιέναι τοῖς εἰς Θεὸν καταφεύγουσι καὶ μεστέν τοῦτον προβαλλομένοις καὶ λυτήρα τῶν διενέξεων. Οὕτε οὖν ὑφορᾶσθαι δεόν ὡς ἀνόσιον τὸ ὑπερμάχεσθαι τινὰ ἑαυτοῦ καὶ σπεύδειν κατὰ τοῦ πλήττοντος αὐτὸν ἐπιστρέφειν τὸν ἐκείθεν ἐπαγόμενον θάνατον, οὔτε τὸν μετὰ ξίφους ἐπιόντα καὶ ἀναιροῦντα ὁμογενῇ ἀπλήγῃ δεῖ παρίεναι, ἀλλ' ἅπας κακῶς διατιθεῖς κρινέσθω πολέμιος καὶ ὁ ἀναιρήσων πιπτέτω. 'Ημῖν δὲ καὶ τὸ Θεῖον εἴσται δῆπουθεν χάριν, εἰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦδε τοὺς μισαιφόνους ἀποτοθήσομεν, εἴτε μὴν κεχρησιν, ὡς ὀρεῖται, κατὰ τῶν ἀγίων καὶ διαρπάσαι ταῦτα προθυμοῦμένοις ἀντιβαίημεν. **B** Εἰ μὴ γὰρ τοῦτ' ἦν, ἀλλὰ διέστελλον ἀνὰ μέσον βεβήλου καὶ ἱεροῦ, πάλαι ἂν τὴν ἐνδοτέρω τῶν προνάων παρῆκαν λίχνευσιν, ὡς ἦδη τὸ νικῶν ἔχοντες. Οἱ δὲ οὕτω τοῖς εἰσιν ἀναιδέστατοι ὡς οὐ μόνον σκυλεῦσαι φαντάζεσθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιώσασθαι οἱ ἀδελτεροι. 'Αλλ' οὐ μὰ τὸν παγέντα σταυρῶ καὶ τὴν λόγγην ταύτην, οὐκ οὐκ αὐτοῖς ἐσεῖται πέραις ἐπιθεῖναι τοῖς ἐγγειρήμασιν, ἐπεὶ καὶ Θεῷ τὰ οἰκεία χερσὶ κεχρασμέναις ἑψάσται διαφυλαχθήσονται καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα ἂν ἀπρονόμευτοι. » Τούτοις καὶ τοιοῦτοις χρησάμενος ῥήμασιν αὐτὸς τε κάτεισιν εἰς τὸν πρόναον ἔνθα ὁ λόγος εἶρχε βομφαίαν ἐσπαμίνον ἵστασθαι τὸν τῶν [P. 156] ἄνω καὶ θείων ταγματῶν κατάρχοντα Μιχαήλ, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὡς ἡγεμόνι τούτῳ παρείποντο, ἀσπιδηφόροι πάντες καὶ **C** μαχαίρας ἀμφέκεις ἐγγειρίζομενοι καὶ ἀτεχνῶς ἀνδριάντες χάλκεοι. Κἄκεῖσε εἰς τάξιν τὸ περὶ αὐτὸν καταστήσας ὁ Καῖσαρ καὶ τῷ σταυρικῷ σημείῳ φραζάμενος τῶν ἄλλων προεικηδῆ. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς τοῦ Αὐγουστεῶνος ἀνάλιας, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ὀριμὴν ἐκθαμβηθέντες τοῦ Καίσαρος, διὰ τῶν ἐσόδων θλιβόμενοι ἐξεχέοντο, ὅτε καὶ τραυματεῖα μὲν ἐκ τῶν τοῦ βασιλικοῦ τάγματος πολλοὶ γηγόνασιν, εἰς δὲ τις καὶ ἐτεθνήκει τῷ ξίφει διελθείς. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ὁ μὲν Καῖσαρ ἐπίνεισιν αὐθις ὅθεν ἐξώρμησεν, οἱ δ' ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως τάξεων οὐκέτι παρελθεῖν ἐθάρρυσαν εἰς τὴν αὐλειον, ἀλλὰ δι' ἀκροβολισμῶν ἡγάπων μαχόμενοι. Ἦδη δὲ τῆς ἡμέρας ὑποκλινούσης αὐτοὶ τε οἱ μαχόμενοι καμόντες ἐνέδωκαν, καὶ τοῦ **D** πατριάρχου στείλαντος εἰς τὴν δεισπολῆν τὸν ἐαυτοῦ ὑπέρτερον, ὅς ἐκ τοῦ παραβάλλειν εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ διαπορθεύειν τοῖς βασιλεῦσι τὰ βουλευτά Πλατῖνος ὠνόμασται, καὶ πρῶτα μὲν τὴν θείαν καὶ καθορῶσαν ἐν ἀκαρεῖ τὰ ὀπουδήποτε δρώμενα ἀποκριθεὶς, ἐπειτα δὲ τὰς περὶ σπονδῶν τῆς Καίσαρις τῆς δ: αμεληνυκότητος φωνῆς, ἀφικνεῖται λυτήρ τῶν μηνιμάτων ἀμφοτέρους τοῖς μέρεσιν ὁ μέγας δούξ 'Ανδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, ὁ μέγας ἐταιρείας Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ σὺχοι ἕτεροι: τὸ γένος ἀριπρεπεῖς καὶ μεγίστοις περιβλεπτοὶ ἀξιωμασι. Καὶ τότε μὲν νυκτὶ μᾶλλον πεισθέντες ἢ ταῖς καταλλαγαῖς τεθαρρηνότες τὸν ἀγῶνα διέλυσαν, τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ αὐθις πρὸς πόλεμον διηρβένοντο. Τῶν δ' αὐτῶν καὶ πάλιν παραγενομένων ἀνδρῶν, καὶ πιστεῖς δόντων τῇ Καίσαρι τὰ τῇ ταύτης ἀνδρὶ, καὶ ὅρκους κρατυναμένων αὐτὰς, καὶ πληροφορίαν παρασχόμενων ὥς οὐκ ἂν τι πάθοιεν ἀηδὲς οὔτε μὴν ἀφαιρεθείεν τὴν οἰκίαν ἐπιτιμιάν πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἢ τῆς μητρικῆς δεισπολῆς ἢ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ 'Αλεξίου, ἀλλὰ δὴ

καὶ ἀμνηστίας κακοῦ δοθείσης οἵπερ αὐτοῖς προσεχώρησαν καὶ εἰς συμμαχοὺς ἐνεγράφησαν, οὕτω δὲ τῆς δευτέρας ἀπέσχοντο συμπλοκῆς. Καὶ οἱ μὲν ἀπῆσαν εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν ὀρκῶν καὶ τῶν σπονδῶν ἐκπεράτωσιν, νυκτὸς δ' ἐπιστάσης ὁ Καῖσαρ καὶ ἡ τοῦτου ξύνευνος ἐξέλασι τοῦ νεῶ καὶ ἀφικνοῦνται πρὸς τὸ μέγα παλάτιον, καθ' ὃ τότε οἱ κρατοῦντες διέτριβον.

ἦ. Τοιοῦτο μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν Καῖσαρα πέρας ἐλήφασιν, καὶ δι' αἰτίας ταύτας ὁ δυσκλεῖς ἐκεῖνος συνέστη πόλεμος, καὶ τὴν θείαν ἐπενέγκας καθ' ἡμῶν κίνησιν δι' ὅσα κατὰ τὸ ἱερὸν ἐπισυνέβησαν ἄβυσμα. Οὕτε γὰρ τὴν προσρυσέσαν Καισάρισσαν ἀφίγμι τοῦ ἐγκλήματος, εἰς ἀτάσθαλα ἔργα ῥέψασαν καὶ διακυχήσασαν τὸ πολίτευμα· καὶ γε τοὺς μὴ καθυφέντας βραχὺ πρὸς τὰ τῆς δεομένης ταυτησὶ βήματα, τὴν δ' οὐκ ἀγαθὴν ἔριν ἀνελομένους καὶ τὸν τῆς προσευχῆς οἶκον ἐντεῦθεν φονίου πλήσαντας αἵματος, εἴποιν [P. 157] ἂν τις ἐνόχους παρανομήματος. Εἰ γὰρ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς Τίτος, ὁ πάλαι τῇ Ἱερουσαλήμ βαλὼν χώρακα, τοσοῦτον ἐφείδετο τοῦ Σολομωντείου νεῶ καὶ οὕτω τοῦ ἐκεῖνον ἐξείχετο σώζεσθαι ὥς ἐλίσθαι βάλλεσθαι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ἐκεῖθεν ἐκπηδῶντος Ἰουδαϊκοῦ τάγματος καὶ κακῶς πάσχειν τὸ οἰκεῖον στράτευμα ἢ γοῦν τι θεομισὲς ἐπὶ τῷ πολυτελεῖ ἐκσίῳ καὶ θαυμασίῳ ἔργῳ βουλεύσασθαι, ἀνὴρ καὶ ταῦτα μὴ εἰδὼς θεὸν οὐ τὸ τέμενος ὑπεστέλλετο, ἀλλὰ θεοῖς ἀπονέμων σέβας κακῶς οἱ τὸν οὐρανὸν οὐκ ἐποίησαν, ποίαν οὐκ ἂν ἔδει τιμὴν θεοσεβοῦντας ἀπονεῖμαι. Χριστιανοὺς τῷ καλλίστῳ τῷδε καὶ θεῷ ναῷ, ὅπερ ἀτεχνῶς θεοῦ χεῖρες ἱερικτεκτόνησαν καὶ ὕστατον καὶ πρῶτον ἐκαλλιτέχνησαν ἔργον, ἀμίμητον καὶ ἀντικρυς ἐπὶ γῆς οὐράνιον σφαῖρωμα;

Κατὰ δὲ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου βαρύνοντις ὧν ὁ πρωτοσεβαστὸς ὡς τοῖς αὐτοῦ βουλήμασιν ἀνθισταμένου λαμπρῶς καὶ τὰς οἰκείας ἐφέσεις ἐγκήπτοντος, καὶ πρῶτον μὲν κατ' αὐτοῦ πολλοὺς τῶν ἀρχιερέων ἐπισυνέστησε χρυσίῳ καὶ συμποσίῳ διαφθείρας, καὶ καθαιρέσει τοῦτον καὶ ἀπόντα ὑπέβαλε, ὃ δὴθεν τῇ Καισαρίστῃ κατὰ τοῦ βασιλέως ἐπακαστῆσιν προσθέμενον καὶ ὡς ἀφ' ὀρμητηρίου τοῦ ἱεροῦ στασιοκοπεῖν αὐτῇ μεθ' ὀπλῶν ἐνδόντα καὶ νεωτερόποιεῖν ἀφρόνως καὶ ἀλογίστως. Τάχα δ' ἂν καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀτίμως τοῦτον κατέσπασεν, εἴπερ ἡ Καισάρισσα μὴ ἀμφοτέραις προσίστατο, τῷ μὲν πρωτοσεβαστῷ μὴ χώραν διδοῦσα τὸν πατριαρχὴν καταγαγεῖν καὶ ἀντισταγαγεῖν ἕτερον, αὐτὸν δὲ τὸν ἱερώτατον ἄνδρα ἐπιμελῶς φρουροῦσα, μήπως ὑποχωρήσας ἐκ τὸν μὲν ἀπαλλάξῃ πραγμάτων ἐν τῷ καθ' ἡσυχίαν ζῆν εἰς τὴν ἐδομήσατο μονὴν κατὰ τὴν νῆσον τῇ Τερέβινθον, ἐκ τῇ δὲ ἀπωλείας ὀφθῆσεται πρόξενος εὐθὺς ἐκ τοῦ ναοῦ ἀρπαγῆσομένη καὶ πεισομένη τὰ χεῖριστά· Τότε δὲ καιρὸν εὐρών τῷ θυμῷ χαρίσασθαι, τῶν ἱερῶν ἀρχιερέων ἀπελάυνει τὸν ὄτιον καὶ τῇ τοῦ Παντεπόπτου περιορίζει μονῇ. Πλείστας γε μὴν δόδους τεμῶν καὶ πολλαῖς ἀντιπράξαις ἐννοίαις, καὶ τοῖς τότε πονηροτάτοις τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς συγγενόμενος, καὶ ὁπότε τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος μήτε θεοῦ ὅπιν μήτε ἀνθρώπων ὑφωρῶντο νέμεσιν συμβούλοις χρησάμενος, ὅπως εὐσχημόνως ὁ ἱερός οὗτος καὶ εὐπροσώπως ἀποδληθεῖ ἄνθρωπος, οὐκ ἔρχεν ἐπιτελεῖν τὰ κατὰ σκοπὸν καὶ διὰ τὸ καθαιρέσει μὲν εὐλόγως οὐδ'

8. Hunc Cæsaris res exitum habuerunt, et his de causis ignominiosum illud bellum est conflatum, quo divina indignatio propter sacra polluta contra nos commota est. Neque enim Cæsarissam supplicem 314 absolve, quæ temeritate sua rem publicam turbavit; neque eos qui verba supplicis aspernati in contentionem haud sane laudabilem descenderunt et domum precationis cædibus impleverunt, piaculi expertes esse statuo. Nam si Titus imperator, urbis Hierosolymorum oppugnator, Salomonio templo usque adeo pepercit, et ei defendendo ita studuit, ut ab erumpente inde Judaica cohorte teiis peti et male tractari suum exercitum quam sumptuosum et mirandum illud opus violari maluerit; idque homo ejus Dei ignarus cujus templum reverebatur, et eorum deorum cultor qui cælum non fecerunt, quis honos a religiosis et a Christianis huic pulcherrimo et plane divino templo habendus non fuit, quod omnino Dei manibus fabricatum est, primum ac postremum opus, pulcherrimum atque inimitabile, nec in terris aliud quam orbis quidam cælestis exstitit?

C At protosebastus patriarchæ Theodosio iratus ut suis cupiditatibus aperte adversanti, principio multos primarios sacerdotes auro et conviviis corruptos contra illum subornavit. Deinde etiam de absente judicium fieri jussit, quod Cæsarissæ contra imperatorem seditiosæ 315 faverit, et e templo quasi arce quadam tumultus cum armis excitandi et novis studendi rebus occasionem impudenter ac temere suppeditarit. Forsitan etiam patriarchico solio tum eum detraxisset, nisi Cæsarissa manibus pedibusque obstitisset, nec ei tantum otii concessisset ut hoc patriarcha pulso alium substitueret, et virum sanctissimum diligentissime observasset, ne a turbis negotiorum in otium monasterii, quod in Terebintho insula struxerat, se clam subduceret ipsique causa interitus esset, statim e templo abripiendæ et gravissimo supplicio affloendæ. Tunc autem opportunitatem explendi animi nactus, virum sanctum sacro palatio pulsum in Pantepopti monasterium relegat, plurimis viis ante tentatis et variis rationibus excogitatis, improbiissimorum senatorum et sacerdotum consiliis usus, qui nec Deum nec homines metuebant, ut id facinus honesta specie fucaret. Non tamen successit negotium, tum quod nihil in eo comperiebatur propter quod pellendus esset, tum quod domina et alii plurimi, atque adeo fere omnes 316 imperatoris consanguinei, virum illum summo opere venerabantur. Inventus igitur obliquus isto anguis, voluminibus omissis, et veneno quod in virum sanctum evo-

mendum curarat rursus devorato, ipse quoque assentitur ut patriarcha in pristinam sedem reponatur. Die reditus instante omnes magistratus, omnes sacerdotes honestatis amantes, et tota urbis multitudo, concursu ad monasterium facto, progressionem cives splendidissimam effecerunt: vici unguentis delibuti, sufflatus ex lignis indicis et aromatibus facti, tanta multitudine comitante, ut vesperi demum in magnum Sophiæ templum perveniret, cum primo diluculo monasterium egressus esset. Sacerdotes vero qui ei dignitatem abrogarent, ita facti puduit, ut non modo publicas vias declinarent ob admissum facinis et derisum, sed mortem etiam optarent.

εὐωδίζοντες· Οὕτω δὲ ἡ προπομπὴ μυριάνθρωπος προπεμπόμενον ἐς τὸν μέγαν τῆς Σοφίας Θεοῦ ναὸν, ὑποφαινομένης ἡμέρας ἐκ τῆς τοῦ Παντεπόπτου μνησῆς ἀπάραντα. Τοσαύτη δ' αἰσχρὴν τὰ τῶν θεμένων αὐτὸν ὑπόδικον ἀρχιερέων ἐκάλυψε πρόσωπα, ὥς μὴ μόνον τὰς δημοσίους παρόδους ἐκτρέπεσθαι διὰ τὸ ἐς τὸν ἀρχιερέτην ἀμπλάκημα καὶ τὸ ἐκείνων ἐντεῦθεν παγκαταγέλαστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ θανεῖν ὑποβλέπεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

9. Interim Andronicus spes principatus elatus et orebis illustrium virorum litteris confirmatus, quæ, ut dixi, ex longinquo ad eum advolabant, denique Maria quoque filia, quæ haud ab ipso **317** degenerabat, fuga ad eum elapsa et disertè omnem palatii statum referente, suavis illius verbis ut equus cursor flagellis concitatus, Paphlagonum finibus relictis Ponti Heracleam proficiscitur. Atque inde longius progressus multiplici calliditate, obscuro ingenio et simulandi artificio obvios quosque præparavit et conciliavit. Nam quis ex dura adeo rupe natus esset et corde adeo ferreo præditus, ut Andronici lacrymis et verborum præstigiis atque illecebris, quæ fontis instar exuberabant, non moveretur? Jactabat enim honesti studium, et imperatoris libertatem curæ sibi esse profitebatur. Cæterum nec protosebastus ita negligebat, quanquam homo effeminatus, qui non auroram tantum stertendo consumebat, sed magnam diē quoque partem somno tribuebat; et ne jubar solis, aliis optatisimum, radiis oculos ei aperiret, velis densioribus cubiculum obscurabat; quæ res eo quoque pertinebat ut in tenebris delitesceret. Quod si verius dicendum est, opera nocturni luxus facibus accensis peragebat, factitio lumine discussis tenebris. Sole vero in nostrum hemisphærium ascendente, more ferarum cubile petens, **318** tapetibus et peplis lumen excludebat. Proinde cum putrescentes dentes abstergeret, et qui ob ætatem exciderant, picatione expleret, mollis homo et ignavus plurimos viros nobiles nova sibi ratione conciliavit, imperatoris matre plerumque propugnatrice aut potius conciliatrice insuperabili utendo; quæ splendore et elegantia vultus, æquabilitate morum, animi candore et suavitate verborum veluti funiculo attrahebat omnes. Plerumque tamen pecunia placavit et munificentia delinivit eos, qui se posteriores ferre iniquis animis patiebantur. Itaque nullus Adronico resistere iussus a protosebaste ad eum defecit, jam haud obscure regnum asse-

Α ὁτιοῦν ὑπάγον ἐν αὐτῷ εὐρίσκεισθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ τὴν δέσποιναν καὶ τοὺς πλείους σχεδὸν ἢ τοὺς ἀπαντας τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ὑπερβαλλόντως τὸν ἄνδρα τιμᾶν. Ἄκων οὖν ὁ σχολιὸς ὄφης τῶν ἐλλίξεων ἡποστάς, καὶ τὸν ἰὸν αἰσθίς κατεσπακῶς ἐν ἐμψυμένῳ· κατὰ τοῦ ἀγίου [αἰσθίς] προητοιμάκει, ἐπευδοκεῖ καὶ αὐτὸς τῇ ἐς τὸν πρότερον θρόνον αἰσθίς τοῦ πατριάρχου ἐπανελεύσει. Ἐπεὶ δὲ ἡ κυρία τῆς ἀνόδου ἐνείσθηκε, ὁπόσοι τῶν ἐν τέλει καὶ ὅσοι τοῦ βήματος τοῦ καλοῦ ἔτρεφον ἔρωτα, καὶ ὁ τῆς πόλεως ἅπας δῆμος εἰς τὸ [P. 158] ἱερὸν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἐκείνῃ συντελοῦσι τὴν πρόοδον. μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα ἦν ὡς μόλις περὶ βαθεῖαν ἐσπέραν ἐπαναζεύξαι τὸν αὐτὸν ὑπόδικον ἀρχιερέων ἐκάλυψε πρόσωπα, ὥς μὴ μόνον τὰς δημοσίους παρόδους ἐκτρέπεσθαι διὰ τὸ ἐς τὸν ἀρχιερέτην ἀμπλάκημα καὶ τὸ ἐκείνων ἐντεῦθεν παγκαταγέλαστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ θανεῖν ὑποβλέπεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

Β Ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῇ ἐφέσει τῆς ἀρχῆς κουφίζομενος, καὶ τοῖς ἐπιστολίοις πετρούμενος ἅπερ αὐτῷ συχνάκις ἐπεποτῶντο τηλεβολούμενα ἐξ οἰκῶν λαμπρῶν, ὡς ἔδῃ ἐβρέθη μοι, τέλος καὶ αὐτὴν τὴν θυγατέρα Μαρίαν δραπέτιδα πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένην, ἐπεὶ καὶ τοιοῦτου πατρὸς εὐχετο εἶναι, διδάσκαλον ἀπαράγραπτον τῶν κατὰ ἀρχαία τελούμενων ἡντιτύχησε, καὶ μυωπισθεὶς οἷς παρ' αὐτῆς ἡκηκόει θυμῷρεσι βήμασιν ὡς ἵππος σταδίουτῆς, τὰ μὲν τῶν Παφλαγόνων μεθίησιν ὄρια, εἰς δὲ τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν παραγίνεται, κάκειθεν προσωτέρω χωρεῖ, τῇ πολυτρόπῃ μεθοδείᾳ καὶ τῷ τοῦ ἥθους ὑποκαθειμένῳ καὶ τῷ σεσοφισμένῳ φρονήματι ἐφομιλῶν τοὺς ἐν ποσὶ πάντας καὶ οἰκειούμενος. Ἐπεὶ καὶ τίς ἐκ πέτρης ἀγέλαστου οὕτως ἦν προῖων ἢ καρδίαν σιδηρεῖα χαλκευθεὶς ἄκμυνι, ὡς ἀτεγκτος εἶναι τοῖς Ἀνδρονίκου δακρυβρόσημασι καὶ τῇ αἰμυλίᾳ τῶν βήμάτων ὁπωσοῦν ἀγοήτευτος, ἅπερ κατὰ κρήνην μελάνυδρον ἔχει καὶ οἷς ἀπατηλῶς τε ἤμα καὶ ἐφοικῶς ἐστωμύλλετο, τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ ζῆλον προσφέρων καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ἐλευθερίαν ὑποκρινόμενος; Ἀλλ' οὐδ' ὁ πρωτοσεβαστὸς ἐπὶ τοῖς ἡμέλει παντάπασιν, καίτοι γυνανδρὸς ὢν, καὶ μὴ μόνον τὴν ἑω εἰς τὸ νήγρετον ὑπνώττειν καταναλίσκων, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῆς ἡμέρας πρὸς τοῦτο ἐκδραπνῶν, καὶ ἵνα μὴ τὸ ἀσπασιώτατον τοῖς ἄλλοις ἡλίου βλέφαρον τὰς ἐκείνου κόρας ὑπανοίγῃ διαφωτίζον, παραπετάσμασι στεγανωτέροις ἐκζοφῶν τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ ἐκάθευδε, καὶ καθ' ἕτερον τι σημαίνόμενον ἀποκαυδῆν ἑαυτοῦ τὸ σκότος τιθέμενος. Ἐὶ δὲ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, τὰ μὲν νυκτὸς ἔργα τρυφῶν φωτὶ ποιητῆ τὸ νύκτερον διέλυε ζόφωμα, ἡλίου δὲ τὸν ἐφῶν ὀρίζοντα ἀναβαλόντος κατὰ τὰ θηρία τὸν κοῖτον μεταδιώκων τάπησι καὶ πέπλοις τὸ φῶς ἀντέφραττε. Τοῖνον καὶ σμήχων τοὺς σαπριῶντας τῶν ὀδόντων καὶ καταπιττιώμασι ἀναπληρῶν τοὺς ὑπὸ χρόνου ἐκκρουσθέντας, θηλυδρίας τε ὦν καὶ ὑπόνωθρος τοὺς πλείστους τῶν τρινηκῶτα εὐγενῶν ἀνδρῶν ἑαυτοῦ καινοπρεπῶς ἐξηρτήσατο, χρώμενος μὲν καὶ προτειχίσματι ἢ ἀληθῶς εἰπεῖν μελίγματος ἀμάχῃ τῇ

τοῦ βασιλέως μητρὶ (αὕτη γὰρ τῇ τῆς θέας λαμπρῇ καὶ τῇ τῆς ὄψεως μαργαρώδει καὶ τῇ τοῦ ἔθους δμαλῇ καὶ τῇ τοῦ φρονήματος ἀσυμπλόκῃ καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τοῦ [P. 159] φθέγματος ὡς ἀπὸ μηρίνου πάντας ἐφέλκετο), τὰ πλεῖστα μὲντοι τοῖς χρήμασιν ὑπαγόμενος καὶ τῇ φιλοδορίᾳ κατακοιμίζων τοὺς ἐν δεινῷ τι θεμένους ἐκείνου φέρειν τὰ δεύτερα. Ὅθεν οὐδεὶς τῶν ἐπιταχθέντων ἀντιτάξασθαι Ἀνδρονίκῳ πρὸς Ἀνδρόνικον μετετάξατο τὸν ἤδη λαμπρῶς τῆς τυραννίδος ἀπτόμενον, ἀποπτύσας τὸν πρωτοσεβαστὸν καὶ τῇ προσωπεΐᾳ τοῦ μισοτυράνου Ἀνδρόνικου δελεασθεὶς. Ἡ τε οὖν προκαθημένη τῶν Βιθυνῶν μεγίστη πόλις ἡ Νίκαια οὐδ' ὅλως Ἀνδρονίκῳ προσέθετο, καὶ ὁ τὴν ταύτης ἐμπιστευθεὶς φυλακὴν Ἰωάννης ὁ Δούκας τοῖς Ἀνδρόνικου γράμμασι μεμένηκεν ἀστυφέλικτος, καίπερ τὰς γνώμας πλήττουσιν ἐλεπόλεων ἀκριβέστερον καὶ τειχομαχεῖον ξύμπαντος ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τὴν ἐπαρχίαν διέπων τῶν Θρακησίων οὐ μόνον ἔδωκε τὰ ὠτα πρὸς τὰ τοῦ Ἀνδρόνικου ἐπάσματα, ἀλλὰ καὶ ὡς τυράννον διεισώαζεν, οἷα κατόπτρῳ τοῖς λεγομένοις προσκύπτων λείψα καὶ ἀποστίλβοντι, καὶ διαφαινόμενον ἐν τούτοις ὁρῶν τὸν πολύμορφον Ἡρώτα καὶ τυραννικὸν τὸν τρόπον Ἀνδρόνικον. Ἐπεὶ δὲ τῇ Ταρσίᾳ ὁ Ἀνδρόνικος ἤγγιζε καὶ τῶν περὶ τὴν Νικομήδους πόλιν οἱ πλείονες αὐτῷ προσεχώρουν, στέλλεται κατ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς Ἀνδρόνικος ὁ Ἀγγελος, οὐπερ οἱ υἱεῖς ἐς ὕστερον Ἰσαάκιός τε καὶ Ἀλέξιος μετ' Ἀνδρόνικον ἐπέβησαν τῆς ἀρχῆς. Ὁ δὲ περὶ τὸν Χάρρακ τὸ χωρίον πόλεμον συγκαρτέησας ἡττᾶται λαμπρῶς, καίπερ οὐκ ἰσοπαλεῖ συμπλακεῖς στρατιᾷ ἢ τὸν ἀνταγωνιστὴν εὐρὼν ἀξιομαχόν, ἀλλ' ἐκτομῇ τινὶ συμμύξας ἀχρεῖους στρατολογήσαντι γεωργοὺς καὶ μοῖραν συνεπαγόμενῃ Παφλαγόνων στρατιωτῶν. Εἰς τὴν πόλιν τοῖνυν εὐθὺς μετὰ τὴν ἡττάν εἰσιὼν ἀκλεῶς ἀπρητεῖτο καταθέσθαι τὰ χρήματα, ὅσα οἱ πρὸς τὰς κατὰ πόλεμον δαπάνας βεβράδευτο. Ὁ δὲ βασανιζομένην ὁρῶν τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, ὅτι φίλια φρονῶν τῷ Ἀνδρόνικῳ τὰ πράγματα χειρόνως διέθετο ἅπερ εὐμαρίσειν ἀπέσταλτο, ἐναγόμενος παρὰ τῶν υἱέων ἕξ ὄντων καὶ πάντων ὁπλοτέρων τὰς φρένας καὶ κατὰ χεῖρα γενναίων, ἐπιβιάζον μὲν τὸν οἰκεῖον οἶκον διακρατύνειν καὶ κατασκευάζειν ἐπιτειχίσματα κατὰ τὸ ἔξω Κιόνιον διακείμενον, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου τινὰς ἐπεσπάσατο πρὸς ἑαυτόν· ὁρῶν δὲ ὡς

stantem; neque persona illa, qua se is velabat ut hostem tyrannidis, est deceptus. Nicæa enim princeps ac maxima Bithyniæ urbs plane repudiavit Andronicum; nec ejus urbis præfectus Joannes Ducas litteris illius se de gradu dejici passus est, licet acrius ferientibus quam mœnia ulli arietes aliæve machinæ. Præterea magnus domesticus Joannes Comnenus, Thraciæ præfectas, non solum aures contra Andronici 319 carmina obturavit, verum etiam ut tyrannum insectatus est, perspecto in ejus litteris multiforini Proteo, tyrannico Andronici ingenio velut in claro speculo relucente. Qui cum Tarsiae appropinquaret Nicomediensium maximam partem sibi adjunxisset, Andronicus Angelus, cujus filii Isaacius et Alexius post ad imperii fastigium ascenderunt, cum justis copiis contra eum mittitur et circa Characem castellum commisso prælio succumbit, quanquam neque cum pari exercitu neque cum duce bellicoso, sed cum spadone quodam congressus, qui rusticos inutiles et cohortes aliquot militum Paphlagonum adduxerat. Post acceptam cladem cum statim in urbem venisset, repetita est ab eo pecunia quam ad bellum administrandum acceperat. Videns igitur casum eum sic accipi quasi ex amicitia Andronici rem de industria pejus gessisset, a sex filiis impulsus, qui omnes cordati et manu strenui viri erant, domum suam in exteriore Cionio sitam firmare præsidii instituit, aliquot ex plebe adjutoribus asclitia. Sed cum res suas eo vergere cerneret, ut ab imperatore oppugnaretur 320 et adversariis resistere non posset, mutato consilio, sex filiis et uxore in navem impositis, ad Andronicum abit. Qui eo viso dixisse fertur: « Ecce mittam Angelum meum ante faciem tuam, qui viam tibi præparet. » Resumpta igitur ex præsentia consobrini fiducia, et successu consilii sui confirmatus, itineris ambagibus omissis et urbibus Nicæa et Nicomedia contemptis, recta Cpolim pergit. Et Peuciis diversatus (locus is est supra Chalcedonem), et multis pyris incensis, non pro magnitudine exercitus, sed ut majores copias habere videretur, omnes Byzantinos suspensos reddidit, ut suis operibus omissis littus oppositum intuerentur, et collibus ac tumulis censcensis Andronicum adhuc procul ab urbe remotum nutibus veluti attraherent. Ita res

D recalvastri et cani Andronici procedebant.

οὐκ ἀκμαῖός ἐστι πρὸς βασιλεῖον πλεονεκτοῦσαν ἀνθρώπῳ καὶ ὡς οὐκ ἂν σχολή περιγενέσθαι τῶν διαφόρων, πρὸς φυγὴν μεθαρμόζεται, καὶ τοὺς ἕξ υἱοὺς παραλαβὼν, τὴν δ' ὁμόλεκτρον τοῦ δόμου ἀπαγαγὼν, νηὸς ἐπιβὰς τῆς ἐς Ἀνδρόνικον ἔπτεται. Ὁ δὲ ἰδὼν προσιόντα τὸν Ἀγγελὸν λέγεται εἰπεῖν· « Ἴδου, ἀποσελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάζει τὴν δδὸν σου ἐμπροσθέν σου. » Θάρσος οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ ἐξαδελφοῦ παρουσίᾳ λαβὼν Ἀνδρόνικος καὶ τὰ κατ' ἔφεσιν ὁρῶν προβαίνοντα, τῶν ἐνοδίων ἐκτροπῶν ἀφόμενος καὶ χαίρειν ἔατας τὰς πόλεις Νικαίαν τε καὶ Νικομήδειαν καὶ τὸ τῇδε ἢ ἐκεῖσε μεταστρέφασθαι, πρὸς τὴν Κωνσταντινου τὸν δρόμον ἀκλινεῖ συνένεινε νέυματι, ὡς ὁδοῦ Φιλιστεῖμ τῆς ἐς αὐτὴν φερούσης ἐχόμενος. Καὶ δὴ κατὰ τὰ Πευκία ἐναυλισάμενος (τόπος δὲ ἐστὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἄνω Χαλκηδόνος διακείμενος μέρεσι καὶ οὕτως ὀνομαζόμενος) [P. 160] καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας τὴν νύκτα ὅλην ἐκείνην, μὴ κατὰ λόγον τῆς συνοῦστος αὐτῷ στρατιᾶς, ἀλλ' ἐς δόκησιν στρατεύματος πλείονος, ἐκκρεμεῖς ἑαυτοῦ τοὺς Βυζαντίους ἔθετο ὡς τὰ ἀνὰ χεῖρας προεμένους ἔργα εἰς τὴν περαίαν τείνειν

τὸ ὄμμα, ἀκταῖς τε καὶ γηλόφοις προσιόντας τῆς πόλεως, καὶ πόρρωθεν ὄντα Ἀνδρόνικον ἐπισπᾶσθαι οἷον τοῖς νεύμασιν. Ὡς μὲν οὖν ἔχωρει τὰ κατὰ τὸν ἀναβαλαντίαν καὶ πολιορκίαν Ἀνδρόνικον.

10. Alexius vero protosebastus cum ingruentem A hostem pedestribus copiis propulsare non posset (jam enim alii animis clam ad Andronicum inclinabant, quibus ad eum transire pedibus tuto non licebat; alii se fidem suam imperatori satis probasse putabant, si domi sederent, neutri parti addicti: sic enim animi calliditas, et 321 consuetudo illa ut plerique cædibus et sanguine imperio potiantur, vulgus et sentire et loqui docuit), navali pugna imminens discrimen avertere conatur. Igitur triremibus occupata est Propontis, in quibus partim Romani remigabant et ex tabulatis pugnabant, partim diversæ nationes Latini nominis, pars fortissima et pugnacissima copiarum, quibus, quia plus quam Romanis fretus erat, pecuniam ingentem numerabat. Cum autem sibi fidissimos trierarchas deligere et cognatos suos classi præficere in animo haberet, Contostephano magno duce adversante et præfecturam classis sibi quovis modo vendicante, coactus consilium mutat et Contostephanum universæ classi præficit, adjunctis etiam cognatis et domesticis suis. Ita Orientalibus navibus aditu intercluso, paulo post quidam ex ordine sacerdotum, Georgius Xiphilius, ab imperatore ad Andronicum mittitur. Qui cum in tyranni conspectum venisset, litteras reddidit, et quæ in 322 mandatis acceperat exposuit. Ea erant promissio magnorum munerum et amplioris dignitatis et gratiæ Dei pacem procurantis, si a proposito desisteret, unde bella civilia oritura essent, et ad pristinum vitæ genus reverteretur. Andronicus vero, cum legatus Xiphilius, ut aiunt, mala fide munus suum obiisset eumque monuisset ne vel minimum cederet, postulationem illam rejicit. Et legatos superbe dimissos vicissim nuntiare imperatori jussit, si Andronicum eo reverti velint unde discesserit, protosebastum in primis pellendum esse et ad reddendas facinorum suorum rationes adigendum, imperatoris matrem in ordinem cogendum et tonso capillo in monasterium abendam, imperatori ex testamento paterno capessendum imperium; neque committendum ut aliorum potentia tanquam spica lolio suffocetur. Verum paucis diebus post magnus dux Andronicus cum omnibus longis navibus, quas Romanorum catalogus continebat, ad Andronicum defecit. Quæ res seditiosum Andronicum super omnia extulit, 323 et protosebastum adeo depressit, ut rebus desperatis omnem animi alacritatem amitteret. Neque enim amplius dissimulanter concursabant Andronici studiosi, sed protosebastum impudenter irridentes, qui novis rebus gaudebant, Chalcedonem trajiciebant, et turmalim Andronicum adeuntes staturam ejus et formam pulcherrimam et venerabilem senectutem mirabantur. Et suavitatem orationis ejus magnificentia pollicentis capti alacres et læti domum redeunt, non secus ac si in fortunatis insulis

ζῆς φάλαγγος ἀποσοδῆσαι τὸν ἐπιόντα οἱ πολέμιον (ἤδη γὰρ οἱ μὲν μετέβαινον ταῖς γνώμας κρυφιδῶς πρὸς Ἀνδρόνικον, ὁπόσοις οὐκ ἦ ὅλως ἀκίνδυνος ἡ πρὸς ἐκεῖνον τοπικὴ μετάβασις, τοῖς δὲ ἀρκετὸν ἐς τὴν πρὸς τὸν κρατοῦντα πίστιν λελόγιστο τὸ ἐπ' οὗτου καθῆσθαι καὶ μηδενὶ προστίθεσθαι τῶν μερῶν· οὕτω γὰρ φρονεῖν τε καὶ λέγειν τοὺς πολλοὺς ἐξεπαίδευσεν τὸ τῆς γνώμης κερδαλεόφρον καὶ τὸ διὰ φόνων αἰεὶ καὶ προχύσεως αἵματος τοὺς πλείους τῶν βασιλείων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπιβαίνειν ἀρχῆς) διὰ ναυμαχίας ἐπειρᾶτο τὸν προσέρποντα κίνδυνον ἀποκρούσασθαι. Τριήρεις τοίνυν τὴν Προποντιδα ἐκάλυπτον, αἱ μὲν Ῥωμαίους ἔχουσαι τοὺς ἐρέσσοντας καὶ τοὺς ἐκ τῶν καταστρωμάτων διαμαχέσασθαι μέλλοντας, αἱ δὲ τῶν κατὰ πόλιν διαφορογενῶν Λατίνων ὃ τι περ κράτιστον μέρος καὶ μαχιμώτατον, οἷς καὶ τὰ χρήματα ποταμηδὸν ἐπεχέοντο, ἐπεὶ καὶ τούτοις ἐπεποιθεὶ μᾶλλον ὁ χρώμενος πρωτοσεβαστὸς ἤπερ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς ὡς ἐρήξουσιν. Ὡρμησε μὲν οὖν τοὺς πιστοτάτους ἐαυτῷ ἐπιστῆσαι τριηράρχας καὶ παραδοῦναι τὸν στόλον τοῖς ἐκεῖνῳ κατὰ γένος ἐγγίζουσι. Τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς τοῦ Κοντοστεφάνου ἀντιπνεύσαντος καὶ τῆς στολαρχίας παντὶ τρόπῳ ἐξεχόμενου ὡς αὐτῷ καὶ οὐχ ἐτέρῳ δοῦναι προσηκούσης, ἀναγκαστῶς τὴν βούλησιν μετατίθησι. Καὶ δὴ ὁ μὲν Κοντοστεφάνος Ἀνδρόνικος κύριος καθίστηται τοῦ στόλου παντὸς, καὶ κατὰ πόλιν ἅπας τοῖς ἀπὸ τῆς ἑω περαιουμένοις ἀποτελείχιστο· συνῆν δὲ τῷ Κοντοστεφάνῳ καὶ τι τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συγγενικὸν καὶ οἰκίδιον. Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἐς Ἀνδρόνικον στέλλεται· τις τῶν ἐντρέφων τοῦ βῆματος. Ὁ Ξιφιλίος ἦν οὗτος Γεώργιος, ὃς καὶ εἰς δψιν τῷ τυραννῶ ἑλληλυθὼς τὰ τε γράμματα ἐνεχείρισε καὶ τὰ διαμνησθέντα οἱ ἀπήγγειλεν. Ἦν δὲ ταῦτα δωρεῶν ἐπαγγελίαι μειζόνων καὶ ἀξιομάτων ἀναδυσσοί καὶ χάρις ἀπὸ τοῦ πρυτανεύοντος εἰρήνην Θεοῦ ἀποστέλλει μὲν τοῦ προκειμένου σκέμματος, ἐξ οὗπερ ἐμφύλιοι συμβῆζονται πόλεμοι, πρὸς δὲ ἤθη τὰ πρότερον ἐπανήκοντι. Ὁ δὲ τοῦ πρεσβευτοῦ, ὡς φασί, Ξιφιλίνου τὴν πρεσβείαν ὑπονοθεύσαντος, καὶ μὴ ἐνδοῦναι ὅλως ἢ βραχὺ τι γούν καθυφεῖναι παρακελευσαμένου τῷ Ἀνδρόνικῳ, τὴν τε αἴτησιν ἀποπέμπεται καὶ τὴν προσλαλίαν ποιεῖται τοῖς διαπρεσβευσάμενοις ὑπέρογκον, φάσκων πρὸς ὀργὴν ὡς, εἰ Ἀνδρόνικον βούλοιντο παλινόρσον ἀναζευῆαι ὅθεν ἐλγλυθὲν, ἀποσκορακισθήτω μὲν ἐκ μέσου ὁ πρωτοσεβαστὸς [P. 161] καὶ δότω λόγους ὧν πεπαρώνηκεν, ἡ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ καθ' ἐαυτὴν βιοτεύετω, τὴν τρίχα κειραμένη καθάπαξ τὴν κοσμηκὴν, ὃ δὲ βασιλεὺς κατὰ τὴν πατρίαν διαθήκην ἀρχέτω, μὴ ὡς στάχυν ἀφ' αἷς τοῖς παραδυναστεύουσι συμπνιγόμενος. Ἀλλ' οὕτω ἡμέραι συχνὰ παρήλθουσαν, καὶ μεταχωρεῖ ἐς Ἀνδρόνικον καὶ ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος, τὰς μακρὰς νῆας παρελθὼς, ὁπώρας δὲ Ῥωμαίων ἐπ' ἡλίου κατέλογος. Καὶ τοῦτο

τὸ ἔργον ἐπῆρε μὲν ὑπὲρ ἅπαν ἄλλο τὸν ἀποστάτην Ἀνδρονίκον, τὸν δὲ πρωτοσεβαστὸν ἠφάντωσε τέλειον, πᾶσας τὰς ἐλπίδας ἀπεγνώκοντα καὶ κατακλασθέντα τὸ πρόθυμον. Οὐκέτι γὰρ λαθραῖα: σύνοδοι τῶν Ἀνδρονίκῳ προσκειμένων ἐγίνοντο, ἀλλ' ἀνέδην τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐρεσχελοῦντες οἱ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς χαίροντες ἐς Χαλκηδὸνα διεπλώζοντο, καὶ τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ φαντασίαν συγγινόμενοι φύλιν ἐκείνου καὶ εἶδος ἀγγετὸν καὶ γῆρας σεμνὸν ἀπεθαύμαζον, καὶ τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκτηρον, καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον (9) ἢ δρόσον Ἐριμωνίτιν τὰ ὄρη Σιών, ἃ ἦν ὑψηγορῶν προσείμενοι, μετὰ πλείττης ἐπανέστρεφον χαρμονῆς, ὡς εἰπερ τὰς ἔδομένας χρυσᾶς ἑνάς καὶ τὴν ἀληθευμένην τοῦ μέλου δίαίταν ἢ τὴν λεγομένην ἑλίου τράπεζαν παρακειμένην εὗραντο καὶ κατακορεῖς αὐτῆς ἐγεγόνεισαν. Ἦσαν οἱ καὶ πρῶτος ὄψως εὐθὺς τὸν ἐν δέσματι προβάτου κεκρυμμένον λύκον ἐγνώρισαν, καὶ τὸν ὅσον οὕτω μετὰ θάψιν ἐπιθησόμενον ὄφιν καὶ κακῶς τοὺς ὑπὸ κόλπον φέροντας δράκοντα.

ἰά. Ἐπὶ τούτοις ἀνιένται μὲν τῆς εἰρηκτῆς αὐτοῦ τε τοῦ Ἀνδρονίκου οἱ παῖδες ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουὴλ καὶ οἱ λοιποὶ οὓς καθ'ἑρξεν ὁ πρωτοσεβαστὸς, ἐγκλείονται δ' ἕτεροι, οἱς οὗτος προσέδλεπεν ἡμερον, καὶ ὅσον τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ συγγενείας. Καὶ αὐτὸς δὲ κατὰ τὰ ἀνάκτορα συλληφθεὶς ὁ πρωτοσεβαστὸς καὶ φρουρᾷ διαληφθεὶς Γερμανῶν, οἱ κατωμαδὸν τοὺς ἑτεροστόμους πελίκαις ἀνέχουσιν (10), ἀπρόσιτος ἔμενεν. Αὐθις δὲ τῶν μὲν βασιλείων λαθραῖως καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐξάγεται, τοῖς δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ἀνάκτορον οἰκήμασι: δίδεται, ὡν δομήτωρ ὁ πατριάρχης γέγονε Μιχαὴλ, μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πάλιν καὶ πλείονος ἀσφαλεστέρως φρουρᾶς. Ὁ πραγμάτων παλινστρόφου φορᾶς, καὶ θάττον ἢ λόγος μετακλινομένης ἐνίοτε! Ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας χυθὲς εἰσενεγκὼν ἀκήρυκτον πόλεμον ὡς πολὺς τὸ γένος καὶ τὴν τύχην ὑπέραυχος, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκείθεν ἀποσπῶν ὡς οὐκ ἔδει, καὶ μυριάσιν ὄχλων περιδομῶμενος, σήμερον δέσμιος καὶ ἀνέστιος, μηδὲν ἔχων ἀπαδὸν καὶ συλλήπτορα ἢ τὸν σώζοντα καὶ λυτρούμενον. Ὁ δὲ ἐδυσχέραινε μὲν κατὰ τούτοις, ἐπαθίνετο δὲ μέζονως ὅτι μὴ εἴπο ὑπνώττειν ὑπὸ τῶν φυλάκων ἀεὶ ἐπιπτόντων αὐτῷ πρὸς ὑπνον τρεπομένην καὶ βιαζόντων ἱστᾶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὥσπερ κέρας ἢ σίδηρον. Ὁ δὲ πατριάρχης μὴ μνησικακῶν ἀλλ' οἰκτείρων τῆς μεταβολῆς [P. 162] τὸν ἄνθρωπον θεραπείας τε ἱκανῆς μετεδίδου καὶ συγγινόμενες τὸ ἄχος ἐκούφιζε, καὶ μετρίως ἐκείνῳ προσφέρεσθαι παρήγει τοῖς φύλαξι μηδὲ γίνεσθαι βιρύτερους τύχης τῆς ἐνεστώσης. Οὐ μὲν ἀλλ' ἡμερῶν τινῶν διαλιπούσων ἔηνος ἀπάγεται τοῦ νεῶ ἱππῶ βραχυτάτῳ ἐπικαθήμενος καὶ προοδεύουσαν ἔχων σημαίαν ἐπὶ καλὰ μὴ ἠνεμομένην, καὶ παροινούμενος οὕτω κατῆει πρὸς θάλασσαν. Κάκειθεν παραρτίρει ἀλιᾶδι ἐς τὸ πέραν ἀνάγεται πρὸς Ἀνδρονίκον, ἔπειτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται, κοινῶς ἀπάν-

A omni deliciarum genere expleti fuissent. Fuerunt etiam qui sub pelle ovina delitescerentem lupum ex primo congressu perspexerunt, et serpentem statim a refocillatione grassaturum in eos quorum sinu foveretur.

11. Post hæc duo Andronici filii, Joannes et Manuel, cæterique quos protosebastus in vincula conjecerat, carcere emittuntur; et alii eo conjiciuntur, quibus idem favebat, atque adeo omnis ejus factio atque cognatio, et ipse protosebastus in palatio comprehensus a custodia Germanorum ancipites secures in humeris gestantium exitu 324 prohibetur. Sed sub mediam noctem clam palatio eductus in oides sacræ curiæ, quas patriarcha Michael struxit, perducitur, cum eadem ei majoro ac firmiore custodia. O vicissitudinem rerum aliquando dicto citius ingruentem. Is qui pridie bellum atrocissimum Ecclesiæ intulerat, amplissima familia ortus, in summo fastigio collocatus, qui contra officium supplices inde abstrahere studuerat, quem multa millia circumsonabant, is perendie vinctus, extorris, nullum pedissequum, nullum adiutorem, nullum vindicem habuit. Quæ cum ægre ferret, illud magis querebatur, quod a custodibus dormire prohiberetur, subinde irruentibus et immotis oculis astare cogentibus. At patriarcha oblitus injuriarum, et mutatae fortunæ misertus, non parvam ejus curam gessit, et onus illud suo colloquio levavit, hortans ut moderate cum custodibus ageret, neque arrogantius quam pro fortuna loqueretur. Aliquot diebus elapsis, matulino tempore ex templo abducitur, et minutissimo equulo impositus, vexillo, quod in calamo ventilabatur, præeunte, per ludibrium ad mare deductus et in lintrem conjectus ad Andronicum deferitur. Post etiam 325 de sententia omnium procerum, jussu Andronici excæcatur. Hic exitus fuit potentiae ac potius nondum firmatae tyrannidis et administrationis protosebasti; qui si, ut erat homo rei bellicæ peritus et non ignavus, ita majores copias comparasset et majore vigilantia

Hier. Wolfii notæ.

(9) Τὸ τῆς ἐκείνου γλώττης τρυγῶντες μελίκτηρον καὶ ὡς ἄγρωστις ὄμβρον. Favum linguæ illius, ut gramen imbrem aut rorem Hermonium montes Sionii, magniloquentiam ejus amplectebantur, maxima cum lætitia redeuntes, non secus ac si aureum sæculum et molitum molæ victum aut solis mensam appositam reperissent, etc. Verba τὴν ἀληθευμένην τοῦ μέλου δίαίταν suspecta mihi sunt, nisi sit recens aliquod proverbium. Utcunque sit,

ego sententiam expressisse contentus sui.

(10) Τοὺς ἑτεροστόμους πελίκαις ἀνέχουσιν. Τὸ ἕτερον, ut supra etiam monui, in compositione fere alterum e duobus significat, ut ἑτερόφθαλμος cocles. Hic pro ancipiti verti, quod intelligere videtur *heltempurtas*. Si quis vero partisonas intelligere mavult, non impedio. Τὸ ἑτεροστόμον certe non nisi per ambages molestas proprie explicabitur.

rem gessisset, tam Andronicum urbis ingressu A prohibere quam ipse illa mala evitare potuisset. Nam de imperatoris thesauris aumere licuisset quantum libuisset : et triremibus ad debellandum adversarium uti potuisset, in quibus Latini milites erant, tota Romana classe potiores, toti ferrei et cruenti. Enimvero eum, fato adversante, seguiorem Andronicus factus alacrior evertit, illustri victoria potitus ; qui dum ultra fretum adhuc versaretur, missis triremibus quæ magnum ducem sequebantur et delectis ex suo exercitii cohortibus, bellum Latinis in urbe versantibus infert. Cum autem urbana quoque multitudo animos contra eos sumpsisset et invicem ad strenue 326 pugnandum cohortati essent, terra marique simul pugnatum est ; et Latini a duobus exercitibus circumventi, quia se defendere non poterant, ut quisque potuit, salutem quæsierunt, apertis ad diripiendum ædibus, quæ plenæ divitiarum omnis generis eorumque bonorum fuerunt quæ mortales expetere solent. Neque enim consistere, neque Romanos invadere, neque eorum impetum sustinere audebant. Itaque alii, quo sors tulit, in urbe sunt dispersi ; alii in magnatum ædes evaserunt ; alii longis navibus suorum popularium consensu ferrum vix evaserunt. Qui comprehensi fuere, capitis sunt damnati ; omnes rei familiaris jacturam fecerunt. Triremes vero fugitivis plenæ, et portibus urbis in Hellespontum provectæ, eo die ad insulas Principis et Protam cæterasque urbi vicinas, non in alto sitas, appulerunt. Postridie, nonnullis earum monasteriis incensis, velis remisque discesserunt. Nemine autem persequente, ubi placuit descensu facto, Romanis quidquid potuere nocuerunt.

σαν, ἥ κατὰ Ῥωμαίων ἐπύλθοσαν αὐτοί, ἥ ὅλως διασπαρύντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερηφάνοις, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ἅς ἐκλήρου οἱ ὁμόφυλοι σφισιν, ἐξέφυγον μὲν τὸ μαχαίρα περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάσθησαν. Πάντες μὲντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλυντο. Αἱ δὲ πλήρεις τῶν δραπετεύσαντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἑλλάσποντον τὸ μὲν λείπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ταῖς νήσοις προσωρμηκυῖαι ἐξεπέρασαν, ὅποσαι μικρὴν ἄποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιρρέονται πόλεως μὴ πάνυ πελάγαι, φημί δὴ τὴν Πρίγκιπον καὶ τὴν [P. 163] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτὰς ἀνίσχουσι τοῦ βυθοῦ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολήσασαι ἐξῆρκεν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίρεσι. Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἐνθα ἦν πρὸς βουλῆς κατὰίρουσαι. Ἐδρῶν δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους.

12. Diebus illis cometa in cælo conspectus est, D qui gravissimas 327 clades, quæ consecutæ sunt, portendit, atque ipsum adeo Andronicum expressit. Nam serpentem sinuosum representans nunc porrigebatur, nunc in spiras se colligebat, nunc cum horrore intuentium, quasi inferiores ex alto devoraturus esset humani sanguinis avidus, vastum rictum aperiebat. Sed cum non ultra diei illius reliquum et secutam noctem durasset, evanuit. Accipiter quoque aucupio exercitatus, albus, vincula pedibus gestans, qui plumis in nido sæpe amissis repubuerat, ab oriente in Verbi maximum templum tetendit ac Thomaiticam ædem ingressus multos ad sui spectaculum attraxit. Erant etiam qui eum comprehendere studerent : verum ipse

των τῶν ἐν ὑπεροχῇ συνελθόντων καὶ μετ' Ἀνδρονίκου τὴν τοιαύτην πρᾶξιν κυρωσαμένων. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς τοῦ πρωτοσεβαστοῦ παραδυναστείας ἡ μᾶλλον οὕτω παγίστης ἀκριβῶς τυραννίδος καὶ τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως πέρας εἰλήφισαν. Εἶχε μὲν οὖν τὰς χεῖρας εἰς παράταξιν ἱκανὰς καὶ τοὺς δακτύλους πρὸς πόλεμον ἐδεδίδακτο, ἴσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῇ καὶ ὀρμῇ ὀξύτερά φησὶ ἀμενέμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πύρρον ἀπετείχετο καὶ ἑαυτὸν ἀπειράτον διεφύλαξε τοῦ ἐφεστῶτος κακοῦ· ποιεῖν γὰρ ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἡδύνατο θησαυροὺς ὅποσα ἡδούλετο, καὶ ταῖς τριήρεσιν ἐντὴν χρῆσασθαι πρὸς τὴν τοῦ ἀνθισταμένου καταπολέμειν αἴ τὸ ἐκ Λατίνων εἶχον ὀπλιτικόν, οὕτω μὲν ἐπικρατέστερον ὢν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντάπασι ναυτικοῦ, οὕτω δὲ πάγχολον καὶ ὅλον αἰμοχαρές. Ἀλλὰ τοῦ μορσίμου, ὡς ἔοικεν, ἀντικρούσαντος ὁ μὲν τὸ πρόθυμον ὑπεχάλασεν, Ἀνδρόνικος δ' ἐπιτείνας ὑπεσκέλισε τουτονὶ καὶ ὑπέδραμεν ἀντιτρέχοντα, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀπηνέγκατο. Ὅς καὶ κατὰ τὴν περὶ αὐτὸν διατρίβων, στείλας τριήρεις ὅσας ὀπίσω τοῦ μεγάλου δουκὸς ἡκολούθησαν καὶ τῶν συνακολουθησάντων αὐτῷ κατὰ πύρρον στρατιωτικῶν καταλόγων ἅπαν ἐπὶ λείπον, πόλεμον συγχροτεῖ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων. Καὶ οἱ καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀνεθάρρυναντος κατ' αὐτῶν καὶ ἀλλήλους ἐς συνασπισμὸν παραθίζαντος θαλάττιος ὁμοῦ καὶ ἐπίγειος ἕρις φύεται. Καὶ πρὸς ἄμφω τὰ πλήθη κυκλωσάμενά τε καὶ περιζώσαντα μὴ ἀντιπαλαῖειν σθένοντες οἱ Λατίνοι, ὡς εἶχον, ἕκαστος σώζειν ἑαυτοὺς ἐπεβάλλοντο, τὰς οἰκίας ἀνέντες πλήρεις πλούτου παντὸς καὶ πολυειδῶν ἀγαθῶν, ὅποσα μεταδιώκουσιν ἀνθρωποι, τοῖς βουλομένοις προνόμειμα. οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χώραν ἐτόλμησαν. οὐδὲ γὰρ ἐπιδίοντα ὑπέστησαν. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν κατὰ πόλιν

ιβ'. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ κομήτης ἐφάνη κατ' οὐρανὸν, ὑποσημαίνων τὰ ἐσόμενά χεῖριστα καὶ αὐτὸν ἀτεχνῶς διαχαράττων Ἀνδρόνικον· ὅφως γὰρ σχῆμα καὶ ἔλιγμα ἡ τοῦ φανέντος ἀνάμματος ὅψις διατυπούσα νῦν μὲν διετίτατο, μετὰ βραχὺ δ' ἀμφιπεριελίσσεται εἰς ὅλους, ἄλλοτε εἰς χάσμα ἀνοιγόμενη στόματος φόβον ἐνεποιεῖ τοῖς θεωμένοις ὅσον· καταγάρσασθαι ἐξ ὕψους τῶν κάτωθεν καὶ ἀνδρομέου γλιχομένη αἵματος· Ἡμέρας οὖν ἐκείνης τὸ μήπω ἐκμετρηθὲν καὶ τὴν ἐπιούσαν νόκτα διαρκέσας ἡφάνηται. Ἀλλὰ καὶ ἱέραξ τοῦ θηρέειν ἐθῆς, λευκὸς τὴν πτίλωσιν, τοὺς πόδας λευροπεδούμενος, κάπῃ καλιᾷς πτερορρύσας πολλάκις καὶ αὐτὸς πάλιν ἀνθηκῶς, ὥρμησεν ἐκ τῆς ἐκ πρὸς τὸ τοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, καὶ τὸν Θωμαίτην εἰς-

ἰὼν δόμον πολλοὺς κατὰ φήμην θεατὰς ἐφειλκύν-
σατο. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διετεχνῶντο συλλαθεῖν αὐτόν.
Ὁ δ' ἐκείθεν ἀρθεὶς κατέπτη πρὸς τὸ μέγα βασι-
λειον, καὶ ἄνω τοῦ οἰκήματος καταπάσας ἐν ᾧ τοὺς
ὑπαγούους τοὺς ἀρχεῖν ἐπειλημμένους εἰθίσται πρὸς
τοῦ δόμου παντός ἀνευφημεῖσθαι στεφανηφόρους,
μετ' οὐ πολὺ ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν νεών. Καί
τὴν τοιαύτην περιοδεῖαν τριττῶς σταδιδύσας ὕστε-
ρον παρὰ τοῦ θηρεύεται· καὶ εἰσάγεται τῷ βασιλεῖ.
τῶν μὲν οὖν πλείστοις μέλλειν αὐτίκα Ἀνδρόνικον
συλῆφ' ἔχειν οἰωνίζετο ἐνθὲνδε καὶ δίκας γενναίας
ὑφ' ἑξείν, ἐπεὶ καὶ ἐς αὐτὸν ἔφασκον ἀτεχνῶς τό οἴω-
νισμα ἀφορᾶν, πλειστάκις ἐνερχθέντα δεσμωτηρίῳ
καὶ τοῦ τῆς κεφαλῆς τρίχουμα χινοῦμενον· οἱ δὲ
μονες τριτὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριττὴν εἰς τὸ αὐτὸ
ταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκάκας καθυποδέχεσθαι Ῥωμαίων κατάρξαντα.

Πάντων δ' ἐς Ἀνδρόνικον διαπορθευομένων,
λοῖσθος ἐς αὐτὸν περαιούται ὁ πατριάρχης Θεοδοσίος
μετὰ τῶν λογίμων τοῦ βήματος. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν
ἐαυτοῦ ἐγγίξειν σκηνὴν τὸν μέγαν ἀρχιερέα ἐνωτι-
σάμενος ἔξεισιν εὐθὺς πρὸς ὑπάντησιν, στολὴν ἡμ-
φισμέμενος σχιστὴν ἰοδάφινον ὑφ' ἧς τῆς Ἰβηρικῆς,
εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς (14) καταβαίνουσιν καὶ
πυκάζουσιν τὰ ἔως βραχίονος, καὶ πυραμιδοῦμένην
καλύπτραν εἰς κεφαλῇ περιεκείμενος, καπνηρὰν τὴν
χροαίαν καὶ πρὸς τῶν ἱππέων χηλῶν θαλῶν ἐαυτὸν
ἐκτεταταμένους μέγας μεγαλωστί. Μετὰ μικρὸν
δ' ἀνίσταται, καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου ποδῶν περι-
λιχμᾶται τὰ πέλαμα, σωτήρα τοῦ βασιλέως ἀποκα-
λῶν, ζηλωτὴν τοῦ καλοῦ, τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχον,
τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν Ἰωάννη ἀνθράμιλλον, καὶ
πάντας αὐτῷ προσηγορίαν [P. 104] περιτιθεὶς ἀγαθὴν. C
Ὁ δὲ τότε πρῶτως Ἀνδρόνικον θεασάμενος, ἐπεὶ
κατεβήκει περιεργότερόν βλέμμα γοργόν, ὑποκα-
θήμενον φρόνημα, σοφιστικὸν καὶ περίεργον ἦθος,
ἐλικίας ἀναδρομὴν ἐς πόδα δέκατον μικροῦ ἀνατεί-
νουςαν, ἀγέρωχον βάδισμα, ὄφρ' ἐπιλλώπτουσιν
ὑπεροψίαν, φροντιστικὸν τε καὶ ἐπὶ συννοίας ἀεὶ
ἀνθρώπων, ταλανίσας τοὺς ἀφρόνους ἀνδρα τοιοῦτον
εἰσινικισμένους ἐπ' ἀνηκέστοις ἐαυτῶν συμφοραῖς,
« Ἀκοῇ μὲν, φησὶν, ἤκουόν σου τό πρότερον, νῦν δὲ
καὶ ἐωράκειν καὶ ἐγνώκειν σαφῶς. » Καὶ αὖ πάλιν
τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀποκρίσας εἶπε· « Καθάπερ ἤκούσαμεν,
οὕτω καὶ εἶδομεν, » αἰμύλως καθάπτόμενος Ἀνδρο-
νίκου οἷς τὰ τῆς ὑπαντήσεως ἐκείνῃ τῷ σκηνικῷ
ὑπεξῆρε τῆς γνώμης, ἐαυτὸν ἐδαφίζων καὶ κυνηδὸν
προσκυζόμενος, ἀναγέρων ἅμα τὰ ὀφθέντα πρὸς
ἄπερ αὐτῷ ἀπήγγειλεν ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, διαζω-
γραφῶν τῷ λόγῳ Ἀνδρόνικον καὶ οἷον ἀγνοοῦντι
τιθεῖς ὑπόψιον. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ τῶν βήματων
ἀμφοτερίζον τὸν πολύμητιν Ἀνδρόνικον· ὅθεν καὶ
τῇ τῶν λεχθέντων διπλῇ ὥς οἷα διπάλτῃ ξίφει
τρωθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν σκυζομένην οἷον καὶ
συντρεφῇ τῶν ὀφρῶν τοῦ πατριάρχου γραμμὴν
τῶν ἔδων καὶ περὶ ψυχὴν κινήματων εὐρὺν προ-

A inde in magnum palatium pervolavit, et super eo
cancelli consedit in quo recens imperio potitos,
diademate redimitos, ab omni populo celebrari
moris est. Paulo post ad templum revertitur; et
hoc circuitu ter peracto tandem a quodam captus
ad imperatorem affertur. Id auspiciū quidam
plane ad Andronicum referentes, qui et sæpissime in
carcerem conjectus et canus esset, cum statim pœnas
328 gravissimas daturum interpretabantur. Sed
prudētiores et sublimioribus præditi ingeniis,
volatum illum ter repetitum triennium significare
asserebant, quo in imperio exacto Andronicus
rursus in custodia et compedibus futurus esset.

γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιδά-
κατάντημα πτήσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν· καὶ τελευ-

B Omnibus autem ad Andronicum navigantibus,
postremus omnium etiam patriarcha Theodosius
cum primariis sacerdotibus trajicit. Qui cum ponti-
ficem ad suum tentorium accedere audivisset,
statim ei obviam procedit, veste indutus fissa
violacei coloris, telæ Ibericæ, usque ad genua et
cubitos pertinente, pileum in capite gerens, in
acutam pyramidis instar desinentem, pulli coloris;
et quantus erat, se ad equi ungulas prosternit.
Paulo post assurgit, et patriarchæ plantas deoscu-
lans eum imperatoris servatorem, honestatis ama-
torem, veritatis propugnatorem vocal et Joanni
Chrysostomo comparandum, nullo honorifico titulo
prætermisso. Patriarcha vero, qui tum primum
Andronicum videbat, accuratius eo perlustrato,
animadversoque visu truci, occulto ingenio, callidis
et affectatis moribus, statura ad decem fere pedes
assurgente, superbo incessu, arrectis superciliis,
329 severitate et tristitia perpetua, miseratus eos
qui talem virum in perniciem suam accersivissent :
« Hactenus, inquit, audiui, nunc etiam vidi et pa-
lam cognovi. » Ac Davidicum illud non sine dolore
adjicit : « Ut audivimus, ita quoque vidimus. » Qui-
bus verbis salse perstringebat simulatum Andro-
nici occursum et submissionem. Simul etiam me-
moriam repetebat verba Manuelis imperatoris, qui
Andronicum Oratione depinxerat et ignorantis
patriarchæ veluti oculis subjecerat. Sed illæ verbo-
rum ambages Andronici sagacitatem non latuerunt,
qui ambiguus illis verbis tanquam ancipiti gladio
vulneratus, visa superciliorum patriarchæ subtristit
et densa serie ad oculos vergente, quæ affectionum
animi index esset : « Ecce, inquit, occultum Arme-
nium. » Nam patre Armenio natus esse ferebatur.
Eodem dictorio eum alias quoque perstringit, cum
in colloquio dolenti similis diceret se unum impe-
ratoris Alexii curatorem superesse, sine ullo mo-
lestiarum et laborum socio, ne sanctitate qui-
dem ejus 330 adjuvante, quanquam ei Manuel

Hier. Wolfii notæ.

(14) Ἐς γόνατα καὶ γλουτούς. Γλουτούς videtur hic ponere non pro clunibus, sed pro suris, ἀντὶ
γαττροκνημίδων.

rem gessisset, tam Andronicum urbis ingressu prohibere quam ipse illa mala evitare potuisset. Nam de imperatoris thesauris aumere licuisset quantum libuisset: et triremibus ad debellandum adversarium uli potuisset, in quibus Latini milites erant, tota Romana classe potiores, toti ferrei et cruenti. Enimvero eum, fato adversante, seigniore Andronicus factus alacrior everlit, illustri victoria potitus; qui dum ultra fretum adhuc versaretur, missis triremibus quæ magnum ducem sequebantur et delectis ex suo exerciti cohortibus, bellum Latinis in urbe versantibus infert. Cum autem urbana quoque multitudo animos contra eos sumpsisset et invicem ad strenue **326** pugnandum cohortati essent, terra marique simul pugnatum est; et Latini a duobus exercitibus circumventi, quia se defendere non poterant, ut quisque potuit, salutem quæsierunt, apertis ad diripiendum ædibus, quæ plenæ divitiarum omnis generis eorumque bonorum fuerunt quæ mortales expetere solent. Neque enim consistere, neque Romanos invadere, neque eorum impetum sustinere audebant. Itaque alii, quos sors tulit, in urbe sunt dispersi; alii in magnatum ædes evaserunt; alii longis navibus suorum popularium conscensis ferrum vix evaserunt. Qui comprehensi fuere, capitis sunt damnati; omnes rei familiaris jacturam fecerunt. Triremes vero fugitivis plenæ, et portubus urbis in Hellespontum provectæ, eo die ad insulas Principis et Proliæ cæterasque urbi vicinas, non in alto sitas, appulerunt. Postridie, nonnullis earum monasteriis incensis, velis remisque discesserunt. Nemine autem persequente, ubi placuit descensu facto, Romanis quidquid potuere nocuerunt.

ἡ κατὰ Ῥωμαίων ἐπύλοσαν αὐτοί, ἥ ὅλως διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερῆφανοις, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ ὁμόφυλοι σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρῃ περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάσθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλλοντο. Αἱ δὲ πλῆρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἑλλησποντον τὸ μὲν λεῖπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ταῖς νήσοις προσωρηκυῖαι ἐξεπέρασαν, ὅποσαι μικρὴν ἀποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιέρόνται πόλεως μὴ πάνυ πελάγαι, φημί δὴ τὴν Πρίγκιπον καὶ τὴν [P. 163] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτάς ἀνίσχουσι τοῦ βοῦθ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολίσασαι ἐξῆρξεν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίφεσι. Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἔνθα ἦν πρὸς βουλῆς κατὰίρουσαι. Ἐδρῶν δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους.

12. Diebus illis cometa in cælo conspectus est, qui gravissimas **327** clades, quæ consecutæ sunt, portendit, atque ipsum adeo Andronicum expressit. Nam serpentem sinuosum repræsentans nunc porrigebatur, nunc in spiras se colligebat, nunc cum horrore intuentium, quasi inferiores ex alto devoturus esset humani sanguinis avidus, vastum rictum aperiebat. Sed cum non ultra diei illius reliquum et secutam noctem durasset, evanuit. Accipiter quoque aucupio exercitatus, albus, vincula pedibus gestans, qui plumis in nido sæpe amissis repubuerat, ab oriente in Verbi maximum templum tetendit ac Thomaiticam ædem ingressus multos ad sui spectaculum attraxit. Erant etiam qui eum comprehendere studerent: verum ipse

των τῶν ἐν ὑπεροχῇ συνελθόντων καὶ μετ' Ἀνδρονίκου τὴν τοιαύτην πρᾶξιν κυρωσαμένων. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς τοῦ πρωτοσεβαστοῦ παραδυναστείας ἢ μᾶλλον οὕτω παγίστης ἀκριβῶς τυραννίδος καὶ τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως πέρας εἰλήρην. Εἶχε μὲν οὖν τὰς χεῖρας εἰς παράταξιν ἱκανὰς καὶ τοὺς δακτύλους πρὸς πόλεμον ἐδεδίδακτο, ἵσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῇ καὶ ὁρμῇ ὀξύτερῃ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάροδον ἀπετείχισε καὶ ἑαυτὸν ἀπείρατον διεφύλαξε τοῦ ἐφειστώτος κακοῦ· ποιεῖν γὰρ ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἡδύνατο θησαυροὺς ὁπόσα ἡδούλετο, καὶ ταῖς τριήρεσιν ἐντὴν χρησασθαι πρὸς τὴν τοῦ ἀνθισταμένου καταπολέμῃσιν αἴ τὸ ἐκ Λατίνων εἶχον ὀπλιτικόν, οὕτω μὲν ἐπικρατέστερον ὢν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντάπασιν ναυτικοῦ, οὕτω δὲ πάγχολκον καὶ ὅλον αἰμοχαρές. Ἀλλὰ τοῦ μορσίμου, ὡς ἔοικεν, ἀντικρούσαντος ὁ μὲν τὸ πρόθυμον ὑπεχάλασεν, Ἀνδρόνικος δ' ἐπιτείνας ὑπεσκέλιζε τούτον καὶ ὑπέδραμεν ἀντιτρέχοντα, καὶ τὴν νίκην λαμπρὰν ἀπηνέγκαστο. Ὅς καὶ κατὰ τὴν περσίαν ἔτι διατρίβων, στείλας τριήρεις ὅσαι ὑπὸ τῷ μεγάλῳ δουκὶ Ἡκολοῦθησαν καὶ τῶν συνακολουθησάντων αὐτῷ κατὰ πάροδον στρατιωτικῶν καταλόγων ἅπαν ἐπὶ λεκτον, πόλεμον συγχροτεῖ κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Λατίνων. Καὶ δὴ καὶ τοῦ δήμου τῆς πόλεως ἀνισθρόντησαντες καὶ αὐτῶν καὶ ἀλλήλους ἐς συνασπισμὸν παρατρέξαντες θαλάττιος ὁμοῦ καὶ ἐπίγειος ἔρις φύεται. Καὶ πρὸς ἄμφορὰ τὰ πλῆθη κυκλωσάμενά τε καὶ περιζώσαντα μὴ ἀντιπαλαίειν σθένοντες οἱ Λατίνοι, ὡς εἶχον, ἕκαστος σώζειν ἑαυτοὺς ἐπεδάλοντο, τὰς οἰκίας ἀνέντες πλῆρεις πλούτου παντός καὶ πολυειδῶν ἀγαθῶν, ὁπόσα μεταδιώκουσιν ἄνθρωποι, τοῖς βουλομένοις προνόμειμα. οὐδὲ γὰρ μένειν κατὰ χώραν ἐτόλμησαν, ἡ κατὰ Ῥωμαίων ἐπύλοσαν αὐτοί, ἡ ὅλως διασπαρέντες ὡς ἔτυχεν, ἄλλοι προσρύντες οἴκοις ὑπερῆφανοις, οἱ δὲ καὶ τῶν μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ἄς ἐκλήρουν οἱ ὁμόφυλοι σφισιν, ἐξέφυγον μόλις τὸ μαχαίρῃ περιπεσεῖν. Ὅποσοι δὲ συνελήφθησαν, θανάτῳ ὑπεδικάσθησαν. Πάντες μέντοι τὰς οὐσίας ἀπεβάλλοντο. Αἱ δὲ πλῆρεις τῶν δραπετευσάντων τριήρεις τῶν τῆς πόλεως ἀναχθεῖσαι λιμένων καὶ βλέψασαι πρὸς Ἑλλησποντον τὸ μὲν λεῖπον τῆς ἡμέρας ἐκείνης ταῖς νήσοις προσωρηκυῖαι ἐξεπέρασαν, ὅποσαι μικρὴν ἀποθεν τῆς βασιλίδος ἀμφιέρόνται πόλεως μὴ πάνυ πελάγαι, φημί δὴ τὴν Πρίγκιπον καὶ τὴν [P. 163] Πρώτην καὶ ἄσαι περὶ αὐτάς ἀνίσχουσι τοῦ βοῦθ· τὴν δ' ἐπιούσαν τινα τῶν ἐν αὐταῖς ἱερῶν φροντιστηριῶν πυρπολίσασαι ἐξῆρξεν ἐκεῖθεν κώπαις ἀπάσαις καὶ διαπετασθεῖσι λαίφεσι. Μηδενὸς δ' ἐπιδιώκοντος, ἔνθα ἦν πρὸς βουλῆς κατὰίρουσαι. Ἐδρῶν δ' τι καὶ εἶχον κακὸν τοὺς ἐκείσε Ῥωμαίους.

ιβ'. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ κομήτης ἐφάνη κατ' οὐρανὸν, ὑποσημαίνων τὰ ἐσόμενά χειρίστα καὶ αὐτὸν ἀτεχνῶς διαχαράττων Ἀνδρόνικον· ὅφρως γὰρ σχῆμα καὶ ἔλιγμα ἢ τοῦ φανέντος ἀνέματος ὅψις διατυπούσα νῦν μὲν διετίτατο, μετὰ βραχὺ δ' ἀμφιπεριελίσσεται εἰς ὅλους, ἄλλοτε εἰς χάσμα ἀνοιγομένη στόματος φόβον ἐνεποιεῖ τοῖς θεωμένοις ὅλονε! καταχάσκουσα ἐξ ὕψους τῶν κάτωθεν καὶ ἀνδρομέου γλιχομένη αἵματος· Ἡμέρας οὖν ἐκείνης τὸ μήπω ἐκμετρηθὲν καὶ τὴν ἐπιούσαν νόκτα διαρκέσας ἠφάννεται. Ἀλλὰ καὶ ἱέραξ τοῦ θηρέειν ἐθὺς, λευκὸς τὴν πύλῳσιν, τοὺς πόδας λευροπεδούμενος. καπὶ καλιᾶς πετερόβρυχας πολλὰς καὶ αὐτὸς πάλιν ἀνηδηκῶς, ὥρμησεν ἐκ τῆς ἑω πρὸς τὸ τοῦ Λόγου μέγιστον τέμενος, καὶ τὸν Θωμαίτην εἰς-

ἰὼν δόμον πολλοὺς κατὰ φήμην θεατὰς ἐφελκύν-
σατο. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διετεχνῶντο συλλαβεῖν αὐτόν.
'Ο δ' ἐκείθεν ἀρθεὶς κατέπτη πρὸς τὸ μέγα βασι-
λειον, καὶ ἄνω τοῦ οἰκήματος καταπύσας ἐν ᾧ τοὺς
ὑπουργοὺς τοὺς ἀρχεῖν ἐπειλημμένους ἐθίσται πρὸς
τοῦ δόμου παντὸς ἀνευφημεῖσθαι στεφανηφόρους,
μετ' οὐ πολὺ ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν νεών. Καὶ
τὴν τοιαύτην περιοδεῖαν τρις τῶς σταδίου ὕστε-
ρον παρὰ τοῦ θηρεύεται καὶ εἰσάγεται τῷ βασιλεῖ.
τῶν μὲν οὖν πλείστοις μέλλειν αὐτίκα Ἀνδρόνικον
σὺλτφ ἔχειν οἰωνίζετο ἐνθὲνδε καὶ δίκας γενναίας
ὑπέξειν, ἐπεὶ καὶ ἐς αὐτὸν ἔφασκον ἀτεχνῶς τό οἴω-
νισμα ἀφορᾶν, πλείστοις ἐνειρχθέντα δεσμωτηρίῳ
καὶ το τῆς κεφαλῆς τρίχωμα χιονοῦμενον· οἱ δὲ
γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιθά-
μας τριετὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριττὴν εἰς τὸ αὐτὸ
κατάντημα πεῖσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν καὶ τελευ-
ταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκάκας καθυποδέχεσθαι
Ῥωμαίων κατάρξαντα.

Πάντων δ' ἐς Ἀνδρόνικον διαπορθμευομένων, B
λοῖσθος ἐς αὐτὸν περαιούται ὁ πατριάρχης Θεοδόσιος
μετὰ τῶν λογίων τοῦ βήματος. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν
ἐαυτοῦ ἐγγίξειν σκηνὴν τὸν μέγαν ἀρχιερέα ἐνωτι-
σάμενος ἔξεισιν εὐθὺς πρὸς ὑπάντησιν, στολὴν ἡμ-
φισμένους σχιστὴν ἱεράφινον ὑφῆς τῆς Ἰβηρικῆς,
εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς (14) καταβαίνουσιν καὶ
πυκάζουσιν τὰ ἔως βραχίονος, καὶ πυραμιδοῦμένην
καλύπτειν ἐπὶ κεφαλῇ περιειμένους, καπνηρὰν τὴν
χρυσάν καὶ πρὸς τῶν ἱππέων χηλῶν βελῶν ἐαυτὸν
ἐκείτο τεταυσμένους μέγας μεγαλωστί. Μετὰ μικρὸν
δ' ἀνίσταται, καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου ποδῶν περι-
λιχμάται τὰ πέλματα, σωτήρα τοῦ βασιλέως ἀποκα-
λῶν, ζηλωτὴν τοῦ καλοῦ, τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχον,
τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν Ἰωάννη ἀνθάμιλλον, καὶ
πᾶσαν αὐτῷ προσηγορίαν [P. 104] περιτιθεὶς ἀγαθὴν. C
'Ο δὲ τότε πρῶτως Ἀνδρόνικον θεασάμενος, ἐπεὶ
κατηθρήκει περιεργότερόν βλέμμα γοργόν, ὑποκα-
θειμένον φρόνημα, σοφιστικὸν καὶ περὶ ἔργον ἥθος,
ἡλικίας ἀναδρομὴν ἐς πόδα δέκατον μικροῦ ἀνατεί-
νουσαν, ἀγέρωχον βᾶδισμα, ὄφρ' ἐπιλλώπτουσαν
ὑπεροψίαν, φροντιστικὸν τε καὶ ἐπὶ συννοίας ἀεὶ
ἀνθρώπων, ταλανίσας τοὺς ἀφρόνως ἄνδρα τοιοῦτον
εἰσολικισμένους ἐπ' ἀνηκέστοις ἐαυτῶν συμφοραῖς,
« Ἀκοῇ μὲν, φησὶν, ἤκουόν σου τό πρότερον, νῦν δὲ
καὶ ἑώρακεν καὶ ἐγνώκεν σαφῶς. » Καὶ αὖ πάλιν
τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀποκναίσας εἶπε· « Καθάρπερ ἤκουσαμεν,
οὕτω καὶ εἰδόμεν, » αἰμύλως καθαρπτόμενος Ἀνδρο-
νίκου οἷος τὰ τῆς ὑπαντήσεως ἐκείνῳ τῷ σκηνικῷ
ὑπεξῆρε τῆς γνώμης, ἐαυτὸν ἐδαφίζων καὶ κυνηδὸν
προσκυζόμενος, ἀναφέρων ἕμα τὰ ὀφθέντα πρὸς
ἅπερ αὐτῷ ἀπήγγειλεν ὁ βασιλεὺς Μανουήλ, διαζω-
γραφῶν τῷ λόγῳ Ἀνδρόνικον καὶ οἷον ἀγνοοῦντι
τιθεὶς ὑπόψιον. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ τῶν βήματων
ἀμφοτερίζον τὸν πολύμητιν Ἀνδρόνικον· ὅθεν καὶ
τῇ τῶν λεχθέντων διπλῇ ὥς οἷα διπάλτῃ ξίφει
τρωθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν σκυζομένην οἷον καὶ
συντρεφῇ τῶν ὀφρῶν τοῦ πατριάρχου γραμμὴν
τῶν ἑλδῶν καὶ περὶ ψυχὴν κινήματων εὐρῶν προ-

A inde in magnum palatium pervolavit, et super eo
cancelavi consedit in quo recens imperio potitos,
diademate redimitos, ab omni populo celebrari
moris est. Paulo post ad templum revertitur; et
hoc circuitu ter peracto tandem a quodam captus
ad imperatorem affertur. Id auspiciū quidam
plane ad Andronicum referentes, qui et sæpissime in
carcerem conjectus et canus esset, cum statim pœnas
328 gravissimas daturum interpretabantur. Sed
prudentiores et sublimioribus præditi ingeniis,
volatum illum ter repetitum triennium significare
asserebant, quo in imperio exacto Andronicus
rursus in custodia et compedibus futurus esset.

γε σοφώτερόν τι προβλέποντες καὶ τὸ φρονεῖν ὑψιθά-
μας τριετὲς ἔλιγμα χρονικὸν τὴν τριττὴν εἰς τὸ αὐτὸ
κατάντημα πεῖσιν ἰσχυρίζοντο προσημαίνειν καὶ τελευ-
ταῖον αὐθις Ἀνδρόνικον φρουρὰν καὶ ποδοκάκας καθυποδέχεσθαι
Ῥωμαίων κατάρξαντα.
B Omnibus autem ad Andronicum navigantibus,
postremus omnium etiam patriarcha Theodosius
cum primariis sacerdotibus trajicit. Qui cum ponti-
ficem ad suum tentorium accedere audivisset,
statim ei obviam procedit, veste indutus fissa
violacei coloris, telæ Ibericæ, usque ad genua et
cubitos pertinente, pileum in capite gerens, in
acutam pyramidis instar desinentem, pulli coloris;
et quantus erat, se ad equi ungulas prosternit.
Paulo post assurgit, et patriarchæ plantas deoscul-
lans eum imperatoris servatorem, honestatis ama-
torem, veritatis propugnatorem vocat et Joanni
Chrysostomo comparandum, nullo honorifico titulo
prætermisso. Patriarcha vero, qui tum primum
Andronicum videbat, accuratius eo perlustrato,
C animadversoque visu truci, occulto ingenio, callidis
et affectatis moribus, statura ad decem fere pedes
assurgente, superbo incessu, arrectis superciliis,
329 severitate et tristitia perpetua, miseratur eos
qui talem virum in perniciem suam accersivissent :
« Hactenus, inquit, audiavi, nunc etiam vidi et pa-
lam cognovi. » Ac Davidicum illud non sine dolore
adjicit : « Ut audivimus, ita quoque vidimus. » Qui-
bus verbis salse perstringebat simulatum Andro-
nici occursum et submissionem. Simul etiam me-
moria repetebat verba Manuelis imperatoris, qui
Andronicum Oratione depinxerat et ignorantis
patriarchæ veluti oculis subjecerat. Sed illæ verbo-
rum ambages Andronici sagacitatem non latuerunt,
qui ambiguis illis verbis tanquam ancipiti gladio
vulneratus, visa supercilliorum patriarchæ subtristi
D et densa serie ad oculos vergente, quæ affectionum
animi index esset : « Ecce, inquit, occultum Arme-
nium. » Nam patre Armenio natus esse ferebatur.
Eodem dicterio eum alias quoque perstringit, cum
in colloquio dolenti similis diceret se unum impe-
ratoris Alexii curatorem superesse, sine ullo mo-
lestiarum et laborum socio, ne sanctitate qui-
dem ejus 330 adjuvante, quanquam ei Manuel

Hier. Wolfii notæ.

(14) Ἐς γόνατα καὶ γλουτοὺς. Γλουτοὺς videtur hic ponere non pro clunibus, sed pro suris, ἀντὶ
γαστροκνημίδων.

Alexii filii curam mandasset, et imperii administrationem etiam præ cognatis commisisset. Cui patriarcha respondit se jam olim sollicitudinem de imperatore deposuisse, hoc est inter mortuos eum numerare, posteaquam Andronicus urbem ingressus rerum administrationem suscepit. Quo responso confusus Andronicus, et se intellexisse dissimulans, rogavit quid sibi vellet ea oratio, quamvis satis sciret divinum virum pueri imperatoris mortem designasse. At ille, ne feram alioqui contra se rugientem magis irritaret, aut camelum ad solitum vomitum provocaret, dictum illud alio detorsit, ac se jam olim, et canonibus et senio rerum administratione interdicens, imperatorem curare desiisse, neque licere sibi mundanis rebus implicari; præterea ipsum Andronicum vel solum

parem esse imperatori educando. τίσαι καὶ πρὸς ὃ σημαινόμενον ἐκτετόξευται, τὸν μὴ συνιέντα πλαττόμενος, καίτοι ἐγνωκῶς ἀληθῶς ὡς τὸν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως θάνατον ἀνέλατο δι' ὧν ὁ θεὸς οὕτως ἀνὴρ ἐφθέγγετο. Ὁ δὲ τὸν θῆρα μὴ ἐκμαίνειν ἐθέλων καὶ ἄλλως κατ' αὐτοῦ ὠρυόμενον, ἢ τὴν κάμηλον ἀναστομοῦν εἰς ἐξέραμα πρὸς ὕπερ εἴθιστο, οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πρὸς ἣν ἐβρέθη ἐξήγησιν τὸν τοῦ ῥήματος νοῦν ῥημήνευσεν, ἀλλὰ, μηκέτι ἔφρασε φροντίζειν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦτου πάλαι περιδεῖν τιμελές καὶ διὰ τὸ τοὺς κανόνας μὲν καὶ τὸ γῆρας μὴ ἐγγυρεῖν αὐτῷ τοῖς κατὰ κόσμον συμαλέκεσθαι πράγμασι, τὸ τὲ πλεόν αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον αὐτάρχη καὶ μονώτατον εἶναι τὸν βασιλέα παιδοκομεῖν.

13. Cæterum palatii rebus ex Andronici sententia per filios et amicos ejus quam rectissime constitutis, et imperatoris etiam amicis 331 ejus accedendi et ejus voluntati se accommodandi potestate data, tandem ipse quoque Andronicus Damali discedit. Ac triremi conscensa, dum per fretum in urbem trajicit, Davidicum illud hilariter succinuit: « Revertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus tibi benefecit, erepta vita mea ex morte, oculis meis a lacrymis, pedibus meis a lapsu vindicatis. » Imperatore Alexio et matre ejus Xene e palatio, ut voluerat Andronicus, in Manganicas regales sedes ad Philopatium digressis, eo se confert; ac, imperatore submisso adorato, pedes ejus amplectitur cum solito planctu et fletu. Matre vero ejus obiter et, contemptim salutata, sine dissimulatione veteris in eam odii, citra moram longiorem in tentorium non procul inde paratum discedit, ubi omnes viri nobiles et honorati sua quoque tabernacula erexerunt, quemadmodum pulli sub gallinæ alas confugiunt. Tum homo quidam, alter Irus Homericus, teter, sine domo, 332 divitum limina terens ut frustis panis famem sedaret, captus est, cum intempesta nocte juxta Andronici tabernaculum victum mendicaret, vir procerus et strabus. Ac primum ab Andronici ministris pro mago insimulatur, deinde urbanæ plebi præter opinionem deditur. Ea vero spectando Andronico, ut divino vultui intenta, cum indicta causa, congestis in theatro lignis aridis et sarmentis, in Andronici gratiam exurit.

εὐγενῆ καὶ περὶδοξον, ὅτε καὶ τις ἀνὴρ Ἰρος ἄλλος Ὀμηρικὸς, μολοδρὸς καὶ ἀνέστιος, τὰς τῶν πλουσιῶν θύρας ἐκτρέφων καὶ θεραπέων τὴν γαστέρα τοῖς τῶν ἄρτων τεμάχεσιν, ἐάλω τὰ βιώσιμα αἰτῶν ἄωρ' τῶν νυκτῶν περὶ τὴν Ἀνδρονίκου σκηνὴν εἰλούμενος, ἐξωμίας ἄνθρωπος καὶ παραδλῶψ, καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ τῆς θεραπείας Ἀνδρονίκου ὡς γοηταίαις εὐθύνεται χρώμενος, ἔπειτα καὶ τῷ δῆμῳ τῆς πόλεως

ἀμνήστριαν, « Ἴδε, φησὶ, βαθὺς Ἀρμένιος, » ἐπεὶ καὶ τὸ πατρῷον γένος ἐξ Ἀρμενίων ἔλκειν ἐλέγετο. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλοτε ποτε ἐπέσκωψεν ἐς αὐτὸν Ἀνδρόνικος, ὅτε ὁ μὲν πρὸς τὸν πατριάρχην τὸν λόγον ποιούμενος ἀχθομένῳ ἐφύκει καὶ μόνος ὑπολειπεῖσθαι τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου κηδεμῶν ἔλεγε, μετὲν ἔχων τὸν συμπονοῦντά τε καὶ συγχάμοντα, μετ' αὐτὴν τὴν ἐκείνου ἀγιότητα, καίπερ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ καὶ πατρὸς τῷ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ ἐς αὐτὸν ἀναθεμένου τὸν πατριάρχην τὴν τοῦ υἱοῦ τιμελούχῃσιν καὶ τὴν τοῦ κράτους αὐτῷ κυδέρησιν ὑπὲρ τοὺς τοῦτω κατὰ γένος προσήκοντας· ὁ δ' ἔφρασε ἀποφροντίζειν πάλαι τὸν βασιλέα, εἴτ' οὖν τοῖς τεθνεῶσιν ἔχειν ἐνάρθμον, ἐξ ὅτου περ αὐτὸς Ἀνδρόνικος τὴν βασιλίδα πόλιν εἰσεληλύθει καὶ τὰ κοινὰ διαχειρίζει

πράγματα. Πρὸς ἣν ἀπόκρισιν τοῦ πατριάρχου ἐρυθρίσας Ἀνδρόνικος ἤρετο τί ἐστι τὸ ἀποφροντίζειν καὶ πρὸς ὃ σημαινόμενον ἐκτετόξευται, τὸν μὴ συνιέντα πλαττόμενος, καίτοι ἐγνωκῶς ἀληθῶς ὡς τὸν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως θάνατον ἀνέλατο δι' ὧν ὁ θεὸς οὕτως ἀνὴρ ἐφθέγγετο. Ὁ δὲ τὸν θῆρα μὴ ἐκμαίνειν ἐθέλων καὶ ἄλλως κατ' αὐτοῦ ὠρυόμενον, ἢ τὴν κάμηλον ἀναστομοῦν εἰς ἐξέραμα πρὸς ὕπερ εἴθιστο, οὐ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πρὸς ἣν ἐβρέθη ἐξήγησιν τὸν τοῦ ῥήματος νοῦν ῥημήνευσεν, ἀλλὰ, μηκέτι ἔφρασε φροντίζειν τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦτου πάλαι περιδεῖν τιμελές καὶ διὰ τὸ τοὺς κανόνας μὲν καὶ τὸ γῆρας μὴ ἐγγυρεῖν αὐτῷ τοῖς κατὰ κόσμον συμαλέκεσθαι πράγμασι, τὸ τὲ πλεόν αὐτὸν τὸν Ἀνδρόνικον αὐτάρχη καὶ μονώτατον εἶναι τὸν βασιλέα παιδοκομεῖν.

14. Τῶν μὲντοι κατὰ τὰ ἀρχαῖα πραγμάτων οὐτως ἐδιωκόμενων ὡς Ἀνδρόνικος ὑπέθετο τοῖς υἱεῦσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς φίλοις καὶ οἱ τῶν καθ' αἷμα ἠμεινόμενων τῷ βασιλεῖ ἀνεύθυνον ἐκ βασιλέως καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκλητον εἶχον τὸ προσιέναι Ἀνδρονίκῳ καὶ τοῖς ἐκείνου προσανέχειν βουλευμασιν, ὅψι ποτε καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος ὑποχωρεῖ τῆς Δαμάλειως εἰσὶν τριήρη καὶ ὑποψήλας τὸ τοῦ Δαβὶδ ἐν τῷ τὸν πορθμὸν [P. 165] διαβαίνειν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ ὑποφωγέμενος μετὰ διαχύσεως, « Ἐπιστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε, ὅτι ἐξείλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ἐχθρούς μου ἀπὸ δακρύων καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος. » Τοῦ δὲ βασιλέως Ἀλεξίου καὶ τῆς ἐκείνου μητρὸς Ξένης ἐξιόντων μὲν ἐκ τῶν βασιλείων κατὰ τὴν Ἀνδρονίκου βούλησιν, εἰς δὲ τὰς ἐν τῷ Φιλοπατίῳ βασιλικῆς μετασκηνησαμένων οἰκοδομὰς αἱ τοῦ Μαγγάνη ἐλέγοντο, πρόσκειναι ἐκεῖσε Ἀνδρόνικος, καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ βαθεῖαν ἀπονέμει προσκύνουσιν ἐπὶ γόνυ πεσῶν, καὶ τοὺς ἐκείνου πόδας προσπτύσσεται, ὡς εἰώθει, κοψάμενος καὶ δάκρυα χεάμενος, τῇ δὲ τοῦτου μητρὶ Ξένῃ ὅσα καὶ ἀπόσῃ τὴν τιμὴν ἀφοσιωσάμενος καὶ τῆς ἐκεῖσε παρουσίας πάρεργον ἀπονείμας τὴν προσαγόρευσιν, καὶ ταύτην ὑποψήλας μεστὴν καὶ τοῦ μίσους ἐνδεικτικὴν ὅπερ κατ' αὐτῆς ἐκ μακροῦ τῇ ψυχῇ ἐναπέθετο, βραχὺ τι προσδιατρίψας μεταχωρεῖ. Καὶ κατὰ τὴν προηυτρεπισμένην αὐτῷ ἐκεῖ που σκηνὴν ἀφικόμενος εἶχε περὶ αὐτὸν τὰς αὐλαίας πεζαμένους, ὃν τρόπον αἱ ὄρνεις ὑπὸ τῆς ἐαυτῶν ἐπισυνάγουσι πτέρυγας τὰ νεότευκα, πάντα ἄνδρα

ἐκδίδεται παραλόγως. Οἱ δὲ ὅσα καὶ θείας ὁφείως τῆς Ἀνδρονίκου θείας ἐχόμενοι, ἀνεξελέγκτως αὐτὸν εἰς τὸ θίατρον ἀπαγαγόντες καὶ κραῦρα ξύλα καὶ φακίλους φορυτῶν ξυναγείραντες κατακλίουσιν Ἀνδρονίκῳ χαρίζόμενοι.

Συχνὰς δ' ἐκμετρήσας ἡμέρας Ἀνδρόνικος σὺν τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ Φιλοπάτιον, ἔσχεν ἔρον εἰς τὴν μεγαλόπολιν εἰσιέναι καὶ τὸν τοῦ βασιλείως ἐξαδέλφου Μανουὴλ τάρον ἰδεῖν. Ὅθεν κατὰ τὴν τοῦ Παντοκράτορος μνην γεγονώς, καὶ ποῦ τέθαπται ὁ νεκρὸς ἐρωτήσας, καὶ ἐπιστὰς τῷ σωματοφυλακοῦντι μνημυ πικρῶς ἐπεδάκρυσε καὶ περιπαθῶς ὠλοφύρετο, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν παρεστώτων μὴν τὸν κρυψίνου ὁλως διορῆν Ἀνδρόνικον ἔχοντας θαυμάσαι λίαν, καὶ εἰπεῖν· « ὦ τοῦ θαύματος, πῶς ἐφίλει τὸν προσγενῆ ἀνακτα, καίπερ διώκτην ὄντα θερμὸν καὶ φιλονορῶπως αὐτῷ μὴ χρῆσάμενον. » Τινῶν δὲ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἀποσπώντων αὐτὸν τῆς σοροῦ καὶ ἀρκούντως ὑποφωνούσων τεθρηνηκέναι, οὐδ' ὁλως καθυπεῖξε ταῖς παρρησίαις, ἀλλ' αἰτήσας καὶ ἔτι μικρὸν ἐνδοθῆναι οἱ προσκατερῆσαι τῷ τάφῳ, ἔχειν γάρ τι τῷ κειμένῳ κατὰ μόνας διαλεχθῆναι, τὰς χεῖρας ὡς πρὸς ἱκεσίαν διασκευάσας καὶ διαπετάσας τὰς παλάμας καὶ διαρας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς λίθον τὸν νεκροδέγμονα, καὶ τὰ χεῖλη μὲν κινῶν, φωνῇ δ' οὐδαμῶς ἐξικνουμένην εἰς ὧτα τῶν παρεστώτων οὐμενοῦν ἀφίει· διὰ δὲ τινὰ λαθραίαν ἐπεποίητο. Τοῖς [P. 166] μὲν οὖν πλείστοις ἐπὶ δὴ τις βαρβαρική λελογίστο τὰ ὑποψαλλόμενα· ἦσαν δ' οἱ, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τὴν εὐτραπελίαν μεταδιώκοντες, ἐπικερτομεῖν Ἀνδρόνικον ἔφασκον τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ, καὶ ἀτεχνῶς κειμένῳ ἐπεμβαίνοντα λέγειν, « Ἐγὼ σε τὸν διώκτην καὶ πολλὰς ἐμοὶ πλάνας προὔξενότα, καὶ ὅτ' οὐ παγκόσμιον μικροῦ γεγένημαι περιάλημα, πᾶσαν δυστυχῶς ἐπιὼν ὁπότεν ἡλῖος ἐπείσιν ἄρματι. Καὶ σὲ μὲν ὁ ἐπτακόρυμβος οὐτοσί συνέξει λίθος ὅσα καὶ ἄφυκτον δεσμοτήριον, νήγερτον καθεύδοντα ὕπνον καὶ τῆς τελευταίας σάλπιγγος ἐπιδεῖ· ἐγὼ δὲ τὸ σὸν μετελεύσομαι γένος οἷα καὶ λέων μεγάλῃ ἐπεγκύρσας θηράματι, καὶ δίκας ὧν ὑπὸ σοῦ κακῶς ἐπεπόνθειν γενναίας ἐσπράξομαι τὴν ἐπτάλοφον ταυτηνὴν καὶ λαμπρὰν εἰσιὼν μεγαλόπολιν. »

ἰδ'. Ἐκ δὲ τούτου πάντα οἶκον ἐπιὼν περιφανῆ καὶ λαμπρὸν, καὶ σταθμοὺς ἐν αὐτοῖς τιθέμενος ὥσπερ οἱ παροδύοντες, ἐχρῆτο τοῖς κοινοῖς ὡς ἤρειτο πράγματι, τῷ μὲν βασιλεῖ Ἀλεξίῳ κυντησίαις ἐφίει· προσανέχειν καὶ κούφοις τῷ τέως τρέφεσθαι πνεύματι μετὰ τῶν φυλάκων οὕς αὐτῷ ἐπέστησεν, οὐ μόνον τὴν εἴσοδον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξόδον ἐφορῶντας τοῦ μυθικοῦ πολυομμάτου Ἀργου περιεργότερον, ἀλλὰ καὶ μηδένα τῶν ἀπάντων παριόντων μόνῳ ἐντυγχάνειν αὐτῷ ὑπὲρ τε οὐτινοσοῦν διομιλεῖσθαι πράγματος, ἐαυτὸν δὲ ὅλον ἐπιδούς ταῖς μερίμναις, οὐλ' ὅπως εὔπρᾶττοεν τὰ Ῥωμαίων, ἀλλ' ὅπως ἀφελεῖ ἐκ τῶν βασιλείων καὶ σύμβουλων ἀγαθὸν καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖον ἄνδρα καὶ ἀρεμάνιον καὶ ὑποπτον ἐκείνῳ καὶ πρὸς ἀρχὴν ἐπιτήδειον. Ἀμεθόμενος δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοὺς Παναγόντας καὶ πάντα ἄλλον συνεφάσμενον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας, ἀξιώμασι τούτους ἐτίμησε καὶ δωρεῖς φιλοτίμοις ἐδεξιώσατο. Καὶ τὰ λαμπρὰ δὲ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τὰ τῶν ὀφφικίων μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἐκείνῳ ἐδόκει, μετατιθεῖς ἐπὶ τινων μὲν τοὺς ἐαυ-

A Qui dies complures cum imperatore in Philopatio commoratus, magnam urbem intrare desideravit et Manuelis patruelis sepulcrum spectare. Cum in Pantocratoris nonasterium venisset, quæsiuit ubi situs esset imperator; ejusque sepulcro astans acerbe flevit, miserabiliter ejulans, ut quidam ex astantibus artium Andronici ignari, præ admiratione dicerent: « O rem miram! ut imperatorem cognatum, quamvis acrem et inhumanum persecutorem, dixit: « Cum autem quidam ex cognatis eum a tumulo avellerent, et luctui satis esse datum dicerent, monitis eorum nequaquam acquievit, ead petiit ut 333 se paulisper adhuc sepulchro inhærere paterentur; habere enim quod cum defuncto seorsim colloquatur. Itaque manibus et palmis supplicis in modum compositis, et oculis in sepulcri saxum intentis labia movit, editaque voce, quæ a nemine exaudiretur, occultum colloquium habuit. At plerique murmur illud incantationem barbaricam esse, facetiores autem Andronicum Manueli insultare et manes ejus exagitare dicebant his verbis: « Habeo te, persecutor, a quo multis actus sum erroribus et totius pene mundi factus fabula, universo orbe pererrato; ac te quidem sepulchrum istud in septem vertices assurgens et inevitabilis carcer profundo somno oppressum tenet, ex quo nonnisi ultimæ tubæ clangore excitaberis; ego vero tuum genus ulciscar, ut leo prædam opimam nactus, et pœnas injuriarum tuarum graves exigam, postquam hanc splendidam urbem sum ingressus, quæ septem una sibi muro circumdedit arces. »

C sibi curam rerum vendicavit, non in id intentus, ut Romana res floureret, sed ut omnes tam consilio quam manu pollentes et imperio idonei, diversæ factionis, palatio exigerentur. Paphlagonες ceterosque omnes quorum opera et studiis regnum occuparat, et honoribus et largitionibus est remuneratus. Dignitates et officia magnifica pro libito partim in filios suos, partim in alios transtulit, eos utique qui ipsum secuti erant, ut olim ii qui a Deo vivente ad Baalem defecerunt, quique ipsius gloriam priori laudabili dignitati cum justitia conjunctæ prætulerunt. Proinde clari viri partim domo et patria pellebantur, a charissimis suis avulsi, partim oculis privabantur, partim in carcerem et ferreas manicas

14. Deinceps omnes domcs illustres et splendidas pervagando, et viatorum instar in eis diversando, rem publicam suo arbitratu administrabat. Imperatori Alexio venationes et alia ludicra indulsit, 334 custodibus adhibitis, qui non modo ingressum et egressum ejus diligentissime observarent, sed etiam neminem omnino ulla de re cum eo colloqui paterentur: sibi curam rerum vendicavit, non in id intentus, ut Romana res floureret, sed ut omnes tam consilio quam manu pollentes et imperio idonei, diversæ factionis, palatio exigerentur. Paphlagonες ceterosque omnes quorum opera et studiis regnum occuparat, et honoribus et largitionibus est remuneratus. Dignitates et officia magnifica pro libito partim in filios suos, partim in alios transtulit, eos utique qui ipsum secuti erant, ut olim ii qui a Deo vivente ad Baalem defecerunt, quique ipsius gloriam priori laudabili dignitati cum justitia conjunctæ prætulerunt. Proinde clari viri partim domo et patria pellebantur, a charissimis suis avulsi, partim oculis privabantur, partim in carcerem et ferreas manicas

conſpiciebantur, nullius ſibi ſcleris conſcii, ſed illius criminis tacite **335** condemnati, quod ex nobilitate eſſent et bello ſæpe fortiter ſe geſſiſſent, aut proceritate corporis et elegantia formæ, aut alia quapiam re quæ morderet Andronicum et ſpe haud bona aleret, antecellerent; aut ob reſiduas veterum offenſarum ſcintillas, quæ haſtenus velut ignis ſub cinere latuerant, reſuſcitatas, multabantur. Itaque peracerba fuit illorum temporum conditio, et conjunctiſſimorum inter ſe perſidia malum intolerabile. Nec enim frater duntaxat fratrem, pater filium negligebat, ſi Andronico ita viſum eſſet: ſed proditores eorum inſeſtiſſimos ad internecionem familiæ adjuſtabant. Erant etiam qui ipſi ſuos deferrent, ut aut Andronici acta irridentes, aut ſpreto Andronico paternum imperium gerenti Alexio addictos. Multi quoque inter accuſandum ſunt accuſati; et dum alios arguunt ut Andronici inſidiatores, ab ipſis reis aut circumſtantiſſimis ſunt delati, et in eandem cuſtodiam utriſque abducti. Orationem meam confirmat Joannes Cantacuzenus, qui pugnis in ſpadonem Zitam ita ſæviit, ut dentes ei excuteret et labia diſcinderet, quod cum imperatore Alexio de communibus miſeriis eſſet collocutus; **336** idemque mox comprehenſus et oculis erutis in obſcurum carcerem eſt conſectus, quod per quemdam carceris cuſtodem fratri uxoriſſæ Angelo Constantino ſalutem dixerat. Nemo igitur æruinarum erat expers; et ſi nunquam alias, tum certe reiſſa monſtra illa apparebant, quæ Empedocles de contentione fabulatur. Neque enim proceres duntaxat Andronici adverſarii, ſed ejus etiam cultores crudeliſſime tractabantur. Nam quos heri humaniſſime exceperat et inter intimos habuerat, in eos hodie atrociter ſæviebat. Ita videre erat eundem eodem die, ut de navarcho Xerxis eſt memoriæ proditum, et coronati et ſecuri percuti, laudari et conviciis proſcindi. Itaque prudentiores Andronici laudationem injuriæ principium, et benificentiam ejus facultatum rapinam, benignitatem ejus interitum judicabant. Neque vero conſtabat, cum regnum affectaret, eum veneficum eſſe atrociffimum et lethalia pocula miſcendi peritum: ſed **337** aliquot diebus poſt id omnibus in ore erat, vere necne, haud ſcio; ac ejus nefariæ artis prima feciſſe periculum Maria Cæſariſſa, Manuelis imperatoris filia, ferebatur, quæ et princeps et præ cæteris omnibus Andronici reditum expetiverat. Nam pollicitationibus ab eo corruptum paternum ejus ſpadonem, cognomento Pterygionitem, lentum illi vonenum miſcuiffe. Nec multo poſt Cæſar uxoris obituſ eſt conſecutus, qui nec ipſe naturali morte deceſſiſſe, ſed unus calix duos præſtantes homines, Andronici inſidiis, confeciſſe putabatur.

Ξέρξου ναύαρχον καὶ δειροτομούμενον, ὑμνούμενόν τε καὶ γραφομένον Ἀνδρόνικον, οἱ ὅλως ἐς νοῦν βιάπτοντες, τὸν ἐξ ἐκείνου ἔπαινον καταβολὴν ἐνόμιζον ὑβρεως, καὶ τὴν ἀγαθοῦ τινος ἀνθρωπικοῦ παροχὴν ἔμειν τῶν προſόντων φόντο εἶναι καὶ καταſτροφὴν τὴν ἐπιſτροφὴν. Ὁ δ' αὐτὸς φαρμακὸς ὢν ὁλωτάτος ἐλελήθει πρότερον, ἥνίκα τυραννεῖν ἐπεβάλλετο·

τοῦ παιδὸς προῦβάλετο, ἄλλοις δ' ὑπεξῆρεν ἑτέρους, ἐκείνους δὲ ποῦθεν οἱ ὀπίσω αὐτοῦ ἐπορεύονταν ὡς τοῦ Βάαλ πρότερον οἱ ἀποſτάντες ζῶντος Θεοῦ, καὶ οἱ τὴν παρ' ἐκείνῳ δόξαν προέθεντο τῆς ἐπαινετικῆς καὶ προτέρης τιμῆς καὶ τῷ δικαίῳ μερίδι παρεχομένης. Οἱ μὲν τοίνυν τῶν ἐπιſτήμων ἀνδρῶν ἀπηλαύνοντο οἴκου καὶ πατρὶδος καὶ τῶν φιλτάτων ἀποδιέſταντο, οἱ δὲ εἰρκταῖς καὶ χειροπέδαις ſιδηραῖς παρεδίδοντο, ἄλλοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξεκόπτοντο, αἰτίαν οὐδεμίαν πρόδῃλον ἐπαγομένην ſφίσι εὐρίσκοντες, τὸ δ' εἶναι τῶν εὐπατριδῶν ſιωπηλῶς ἐγκαλοῦμενοι, καὶ κατὰ πόλεμον πολλάκις εὐδοκιμῆσαι, ἥ φυτὸς σώματος γενναιοτάτης ἢ ὥρας ἱκανωτάτης μεταλαχεῖν, ἥ τι ἕτερον φέρειν ἐπαινετὸν, ὑποκνίζον Ἀνδρόνικον οὐδ' ἀγαθὰς ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ὑποβάλλον, ἔτε μὲν παλαιᾷς μικρολυσίας ὑποτύφον ἐμπόρευμα καὶ φρυκτεῦον κατὰ βραχὺ τὸ πρῶτον λεληθὸς καὶ ſποδίουμένον τοῦ θυμοῦ. Ἦν τοίνυν ἀνέποιστος ἡ τοῦ τότε καίρου φορὰ, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν πάντων γνησιωτάτων οὐκ εὐπιſτία κακὸν [P. 167] ἀφόρητον ἦν. Οὐ γὰρ μόνον ἀδελφὸς παρεῖρα καſίγητον καὶ πατὴρ υἱέα παρέτρεχεν, ἂν οὕτως ἔρεσκεν Ἀνδρόνικῳ· ἀλλὰ καὶ τοῖς καταπροδιδούσι τοὺς συνέπραττον τὰ ἀνῆκεστα, καὶ τὴν τοῦ γένους συνδιετίθουν ἀπώλειαν. Εἰσι δ' οἱ καὶ κατεμῆνυον αὐτότατοι τοὺς οἰκέλους ὡς ἡ τὰ παρ' Ἀνδρόνικου χλευάζοντας δρώμενα ἡ γοῦν τῇ τὴν πατρῴαν ἄρχοντι ἀρχὴν Ἀλεξίῳ προſκειμένους, Ἀνδρόνικου δὲ ἀπαυγεμίζοντας ἑαυτοῦς. Πολλοὶ δὲ κὰν τῷ ἔρτι κατηγορεῖν κατηγόρητο, καὶ διελέγοντες ἑτέρους ἐπ' Ἀνδρόνικῳ τέκτονας κακῶν ὅπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατηγορουμένων ἡ καὶ ἄλλων παρεſτάτων προſηγγέλλοντο, καὶ εἶχε τοὺς κακείνους συναπαγομένους μὴ φρόνρᾳ. Καὶ πῖſτοῦται μοι τὸν λόγον ὁ Κωνσταντίνος Ἰωάννης παλαμναιοτάτης πυγμαῖς πικρὸν ἐκτομίαν τινὰ Τζίταν καλοῦμενον καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκρίζων καὶ τὰ χεῖλη ἀφαιματῶν, ὅτι πεφώραται ὅλως Ἀλεξίῳ τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν κοινῶν διαλεχθεῖς συμφορῶν, παραχρῆμα δὲ συλλαμβανόμενος καὶ αὐτὸς ἐξοματωμένος τε καὶ εἰρκτῇ ζοφῶδει παραρρίπτόμενος οἷς προſηγορίαν διὰ τοῦ δεσμοφύλακος ἐπομῶφεν ἐνὶ τῶν γυναικομαίμων Ἀγγέλῳ δεſμῶτῃ ὄντι τῷ Κωνσταντίνῳ. Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἦν εἰς πόνον ἅπανα κεφαλῇ, καὶ παρρησίαν ἦγον ὡς οὐ ποτε, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς πῖſτούμενα, ὅσα τὸ Ἐμπεδόκλειον νεῖκος τερθεύεται τέρατα. Οὐ γὰρ ἐκλεκτὸς μόνον ἄπας καὶ ὑψηλὸς τῆς ἐναντίας ὢν Ἀνδρόνικῳ μερίδος ἐπαſχε τὰ οἰκτρότατα, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς οἰκέλους θεραπευτήρας ἀπιſτότατος ὢν, οὗς χθὲς ἐφώμιζε ſτῆαρ πυροῦ καὶ οἷς τὸν μόſχον παρετίθει τὸν ſτετυτὸν καὶ τὸν ἀνθοſμίαν ἐκίρνα ζωρότερον καὶ τῷ κύκλῳ τῶν περὶ ἐκείνον ἐνέγραφε, τοὺς διετίθει χειρίſτως ſήμερον. Ἦν δὲ καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις ὀρᾶν ſτεφανούμενόν τε ἅμα κατὰ τὸν τοῦ

καὶ βλαſφημούμενον. Ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ἐπι-

ἡμερῶν δέ τινων διαλειπουσῶν ἦδετο παρὰ πᾶσιν (εἰ δὲ καὶ ἀληθῶς, οὐκ ἔχω λέγειν) καὶ θανασίμους κεραυνῶειν ἐπίστασθαι κύλικας, καὶ τῆς ὀλεθρίας ταύτης ἐς ᾧδου καταγωγῆς πρώτην τῶν ἄλλων πειραθῆναι τὴν Καισάρισσαν Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, τὴν καὶ πρώτως καὶ παρὰ πάντας μάλιστα τὴν Ἀνδρόνικου χάθοδον ἐς τὴν πατρίδα γλιχομένην ἰδεῖν ὑποφθαρήναι γὰρ χρησταῖς ὑποσχέσεσιν ἐκτομίαν τινὰ πατρῶον ὑπερέτην τῇ γυναικί, τοῦ πικλῆν Πτερυγιονίτην, καὶ λυγρὸν ἐγγυθῆναι τῇ ἀνθρώπῳ διὰ τοῦτου φάρμακον, εἶναι δὲ μὴ τῶν αὐτίκα θανατούμενων τὸ ποθὲν δηλητήριον, ἀλλὰ τῶν κατὰ βραχὺ παρακατατιθεμένων θανάτῳ καὶ ὑπεξαγόντων τοῦ ζῆν σχολαίτερον. Οὐ πολὺς ὁ ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ τῷ τῆς γυναικὸς μὲν καὶ ὁ ταύτῃ συζυγεῖς Καῖσαρ ἐπηκολούθησε. Πλὴν οὐδ' οὗτος φυσικῶς ἐλέγετο τελευτᾶν, ἀλλ' ὑποπτος [P. 168] ἦν καὶ τοῦτ' Ἀνδρόνικος, καὶ κύλιξ ἐτεκμαίρετο μία ζωῆς κατευνάστρια δύο ἀμαυρῶσαι τέκνα πύοττος.

15. Βουλῆθεῖς δὲ τὸ ἐκ τῆς ἀνέψιᾶς Θεοδώρας ἀποτεχθῆν αὐτῇ θυγάτριον τὴν Εἰρήνην εἰς γάμον ἀρμόσαι τῷ Ἀλεξίῳ, ὃν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα τῇ βασιλεῖ ἐγένετο Μανουὴλ, βιβλίον λακωνίζον συντίθησι πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον, καὶ τοῦτο ὑποσημηνάμενος κάτωθεν διὰ μέλανος τῷ οἰκείῳ δνόμεντι ἐπὶ κοινῆς ἀκροάσεώς τε καὶ σκέψεως ἀναδίδωσιν. Ἦν δὲ τῶν γραφομένων ὁ νοῦς, εἰ συγχωρηθῆσεται προδῆναι συνάλλαγμα γαμικὸν βραχὺ μὲν ἢ οὐδὲν παρῤυπεμφαῖνον τὸ ἄσπεμον, γενησόμενον δ' ὅμως εἰς ἀρμογὴν τῆς Ἐφῆς καὶ Ἑσπερίου λήξεως καὶ ἀνάρξουσιν αἰχμαλώτων καὶ χορηγὸν πλείστων ὅσων ἐτέρων συνοισόντων κοινῇ. Καὶ τὸ βραχυσύλλαβον τοῦτο γραμμάτων, καθὰ τις εὐρυχανδῆς ζωμήρουσις ἡ Ηοσειδώνιος τρίαίνα ἢ γοῦν τὸ εὐφυὲς τῆς Ἐριδος μῆλον, τὴν τε σύνοδον διεκύκλωσε καὶ τῆς συγκαλήτου μέρος ὁπόσον περὶ τὸ κρίνειν διέστησεν, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν κατ' ἀλλήλων ἐφώπλισε καὶ εἰς μοίρας ἐναντίας ἀπέκρινε. Χρήμασι γὰρ οἱ πλείστοι τούτων καθυπαχθέντες καὶ τιμῶν ἀνάγκῃσι μαλαχθέντες ἐπευδόκουν, ὡς οὐκ ὤφελον, οἷα μὴ κεκωλυμένῳ τῷ γίμῳ. Οἱ δὲ θρασύτεροι τῶν δικαστῶν καὶ ψυφιστῶν γινεῖν εἰσθότες καὶ κατὰ τοὺς περιφανεῖς ἀγυρτέοντες οἷους, καὶ οἱ φιλόχρυσοι τῶν ἐκ τῆς συνόδου καὶ θεοκάπηλοι, μηδὲ συγγένειαν ἐπισύρεσθαι διετίνοντο τὰ συναφθησόμενα πρόσωπα διὰ τὸ ἐξ ἀθεμίτων ἐνώσεων ἀμφοτέρα γεγενῆσθαι καὶ τοῖς νόμοις τὰ τοιαῦτα ἀνεπικοινωνήτα συγγενείας καὶ ἐκ διαμέτρου ἀφαστώτα λογίζεσθαι καὶ ἀμαθείς δὲ ἔλεγον εἶναι καὶ τὸ οἶσθαι ὅλως δεῖν ὑπ' ἐξέτασιν πίπτειν ἐκδηλοτέραν ἡλίου ὑπόθεσιν. Οἱ δ' οὐδ' ἄκροισ ὡσεὶ παραδεδόχμενοι τὰ φεγγόμενα, καὶ ὡς ἀγχωμάλοις ὁπλοῖς τοῖς νόμοις τὰς προσβολὰς αὐτῶν ἀπρακτοῦντες, μηδὲ συγχωροῦντες τῇ πράξει ὡς ἀθεμιτογαμίας μεστῇ ἀντέπιπτον γενναϊότερον. Ἦσαν δ' οἱ τὴν καλλίστην ταύτην εἰσηγούμενοι γνώμην, καὶ τῆς πάλης τῆς κρείττονος, βραχεῖς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐντρόφων τοῦ βήματος καὶ τινες εὐσύννοπτοι τῶν τῆς συγκαλήτου βουλῆς. Καὶ αὐτοὺς δὲ ὁ τοῦ πατριάρχου ζῆλος ἐπισυνίστη τε καὶ ἐπὶ λείπον, οὐκ ἔων ἐτεροζυγεῖν καὶ εἴκοθεν ἄλλως σπεύδοντας. Οὕτε γὰρ ἡ Ἀνδρόνικου τοῦτον ἐξέλυσε μεγαλειότης οὐδ' ἡ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐστουφείλιξε δύναμις, οὐθ' αἱ ἀπειλαὶ διετάραξαν, ἀλλ' ἦν ἀτίνακτος ὡς ἐκείνος ὁ πρόβολος περὶ ὃν αἱ κῶμα ὁρθὸν ἵσταται καὶ ἀλμυρὴ περιμυρμούρουσα ὁ δὲ εἰς ἀφρόν διαλύων καὶ μακρὰ κλάειν ἔων τὴν ἡγήσασαν θάλασσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐσθίριχται βάσεως. Ἀμέλει τοι καὶ ἰδὼν ὡς οὐδὲν ὠφέλει, ἀλλ' ἀνακαλύπτως ἔπεισι

15. Cum autem filiam Irenen, ex consobrina Theodora Comnena contra leges susceptam, Alexio, Manuelis ex incesto concubitu Theodoræ filio, despondere vellet, breve scriptum ad sanctum concilium componit, idque suo nomine atramento subscriptum publice recitandum et deliberandum proponit. Cujus hæc erat sententia, utrum ferendum esset matrimonium, quod cum parum aut nihil potius incommodi præ se ferat, tamen ad Orientis et Occidentis conjunctionem et captivorum redemptionem pertineret, ac plura alia commoda rei publicæ allaturum esset. Id breve scriptum veluti ahenum **338** ebulliens aut Neptunius tridens, aut ingeniosè conflictum illud contentionis pomum, concilium permiscuit; et inter senatorios judices omnes dissidium effecit, aut ut verius dicam, alios in alios armavit et in contrarias velut acies distinxit. Nam eorum maxima pars corrupta largitionibus et amplificandæ dignitatis promissionibus, id conjugium ut licitum (quod utinam factum non esset) approbavit. Judices vero audaciores, qui procerum ædes frequentare ac suffragia conviviis eorum condonare solent, et homines avari et res divinas cauponari soliti, eas personas inter se cognatas esse negabant, propterea quod ex illicitis nuptiis procreatæ nihil cum jure cognationis commune haberent ac alienissimæ putarentur. Esse autem inscitiam, causam sole illustriorem in quæstionem vocari. Alii vero argumentis istis plane repudiatis fortiter adversabantur, et nuptias istas, quæ incestæ essent, procedere nequaquam patiebantur. Ejus pulcherrimæ **339** sententiæ auctores erant pauci ex ordine pontificum et sacerdotum, et ex patribus conscriptis aliquot, qui et ipsi patriarchæ studio incitati et auctoritate confirmati in recta sententia, quamvis eam domo non attulissent, permanebant. Hunc enim neque Andronici majestas debilitavit, neque vis eloquentiæ evertit, neque minæ perturbarunt, quominus instar marinæ petræ inconcussus maneret. Qui cum se nihil proficere et mala manifeste ingruere et partem meliorem a majore vinci cerneret, e sacro palatio in insulam Terebinthum, ubi sibi diversorium et sepulcrum struxerat, discedit. Andronicus vero, ut desideratum, ita inopinatum ejus discessum instituto suo commodissimum ratus, nuptias perficit, Bulgarorum episcopo, qui tum forte in urbe erat, cæremonias matrimonii peragente. Cum de successore suæ factionis patriarcha dando deliberaret. Camatero

Basilio œcumenicum pontificatum defert; aut potius illius syngrapha impulsus vendit, qua is promiserat se quidquid cordi esset Andronico, quantumvis illicitum, facturum, et ea declinatum quæ illi displicerent.

τύχης κάλλιστον ἡγησάμενος ὡς παρὰ δόξαν ἅμα καὶ κατὰ γνώμην ἐκείνῃ γεγεννημένῃ, τό τε συνάλλαγμα ἐξέπερνε τῶν γάμων, εὐλογοῦσιν ἀναδείξας τὸν ἀρχιποίμενα τῶν Βουλγάρων παρόντα τῇ νικαύτῃ τῇ πόλει, καὶ περὶ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον διαδεχομένου καὶ αὐτῷ πληρώσαντος τὰ κατ' ἔρεσιν διασκέπτεται. Καὶ ἐπικρίνεται Ἀνδρόνικῳ εἰς τὴν οἰκουμένην προεδρίαν ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, ἡ τὸ ἔμπαλιν, ὡς ἐλέγετο, αὐτὸς Ἀνδρόνικον ἐφελκύσατο πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν οἷς μονώτατος ἐξ ἀπάντων Ἀνδρόνικῳ ἐγγράφως συνέθετο ἑκάστω ἐν τῷ ἀρχιερατεύειν διαπράττεσθαι ὅσα φιλητὰ Ἀνδρόνικῳ, κἄν εἴησαν παναθέμιτα, κάκεῖνα πάλιν ἀποστυγεῖν ὁπόσα οὐχ ἡδύναι Ἀνδρόνικον.

340 16. Hoc tam afflicto civitatis statu provincie pejus etiam habebunt, nescio quo fato Romanum imperium labefactante. Nam Iconii sultanus audito Manuelis imperatoris obitu, quem ut Tantalus saxum jamjam capiti imminens formidarat, Sozopolim belli jure capit, oppida circumjacentia direpta suæ ditionis facit, et splendidissimam Attali urbem longa obsidione affligit; Cotyalium vastat, et alias complures provincias in editionem accipit. Ad hæc magnus domesticus Joannes Comnenus, cognomento Batatzes, vir rei bellicæ non ignarus, multis victoriis contra Persas insignis, tum Philadelphiam degens, acriter Andronico adversatur, ejus edicta negligit, minas ejus gravioribus minis eludit. Et cum ob afflictati regni crimen male audiret, eum qui id jam invaserat objurgat, et ut malum genium, genus imperatorum exstirpantem, execratur. Unde Asiæ urbes seditionibus et intestinis bellis gravius quam a finitimis hostibus affligebantur. Imo, quem barbari non violarent, eum cives trucidabant; et concitati contra sese populares, obliti necessitudinis, barbarico **341** more alii in alios grassabantur. Ad Andronicum in animo habuit Andronicum Lapardam justis copiis datis cum Batatze committere, virum parvum illum quidem, sed bellicosum. At Joannes Comnenus oppressus morbo, circa Philadelphiam castrametatus, filios Manuelem et Alexium contra Lapardam mittit. Cum autem vario eventu pugnaretur et multi utrinque civilibus armis caderent, in magno luclu erat Batatzes, ac fortunas suas miserabatur, quod tum infeliciter in lecto decumberet, cum in publico et in acie versandum et bellica virtus declaranda ac Orientalium urbium voces ob victoriam audiendæ essent, ut re ipsa intelligeret senex Andronicus, cum quali sibi adversario res esset. Sed quid non facit alacritas et animus in re mala bonus? Jubet se in tumultum, unde pugna conspici posset, in lectulo deferri, et filiis ut instruenda sit acies præcipit. Sic victoria illustri potitur ejus exercitus, et Lapardanos longe persequitur ac cædit. **342** Paucis diebus post Batatzis interitus magnum Philadelphiensibus luctum attulit, et animos eorum omnium ita immutavit ut cum Andronico se conjungere statuerent, et missis Cpolim legatis, ad captandam Andronici benevolentiam, Batatzem et filios ejus summa

τὰ δεινὰ καὶ νικᾷ τὰ χεῖρονα, τῶν ἱερῶν ἀπανίσταται ἀρχέων καὶ πρὸς τὴν νῆσον ἀφικνεῖται. Τερτίβινθον, καθ' ἣν αὐτῷ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν τοῦ σκήνους ὑπὲρπέκει· κατάθουσιν. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τὴν τοῦ Θεοδοσίου ὑποχώρησιν δεξιῶμα [P. 169]

ισ'. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν οὕτως ἐνόσουν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω χειρόνως ἐμασχόν, ἀντιπεριάγοντος, οἷμαι, τοῦ δαιμονίου τὴν ὑπὸ Ῥωμαιοὺς εἰς πᾶν ἀξέμφορον. Ὁ γὰρ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνος, ἐν ἐδαίματι πέτρον αἰεὶ κατὰ Τάνταλον ὅπερ κεραλῆς ἀνατέλλοντα, φημὶ δὲ τὸν ἀνακτα Μανουὴλ, εἰς ἔδου μετακαχωρηκέναι μαθὼν τὴν τε Σωζόπολιν πολέμου νόμῳ κατέσχε, καὶ τὰς πύριξ κωμοπόλεις ληϊσάμενος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποίησατο, καὶ τὴν Ἀττάλου δὲ λαμπροτάτην πόλιν πολιορκίᾳ γρονίᾳ ἐπάκωσε, καὶ τὸ Κοτυζέιον ἐξέπόρθησε, καὶ ἐτέρως συχνὰς χώρας παρεστήσατο. Καὶ ὁ μέγας δὲ δομέστικος Ἰωάννης ὁ ἐκ Κομνηνῶν, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βατάτζης, ἀνὴρ οὐ φαῦλος τὰ τακτικά, πολλὰς δὲ νίκας πολέμους ἐπανηρημένος κατὰ Περσῶν, τῇ Φιλαδελφείᾳ ἐνδιατρίβων ἀντεκρίθητο γενναίως τῷ Ἀνδρόνικῳ καὶ ὀλιγώρως τῶν τούτου εἶχεν ἐπιταγῶν, καὶ ἀπειλοῦντι δεινὰ ἀντενεδριμάτο δεινότερα, καὶ κακῶς ἀκούων ὡς τυραννίδι ἐπιχειρῶν τῷ ἦδη τετυραννηκότι λαμπρῶς ἐπέτιμα τε καὶ ἐπέπληττεν ὡς ἐνστάτη δαίμονι, τὸ βασιλεῖον γένος ἐκτρίβοντι. Ὅθεν ἐμψυλίων στάσεων καὶ πολέμων αἱ Ἀσιατίδες ἔγεμον πόλεις. Καὶ ἦν τὰ ἐντεῦθεν δρώμενα πολλῷ δυσαχθέστερα τῶν ἐξ ὁμόρων συμβαινόντων ἰσθῶν, ἡ καὶ οὕτως εἰπεῖν, ᾧ χεῖρ οὐκ ἐπεξήλθεν ἀλλόγλωττος, τοῦτο ἡ ἐγγύριος ἐθέριζε δεξιὰ, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπεπολέμωτο τὸ ὁμόφυλον βαρβαρῶθεν ἅπαν καὶ τοὺς τῆς συγγενείας νόμους ἡγνοήκας. Καὶ Ἀνδρόνικος μὲν ὁπλίζειν ἔγνω κατὰ τοῦ Βατάτζη τὸν Λαπαρδῶν Ἀνδρόνικον, ἄνδρα βραχὺν μὲν τὸ δέμας, δραστήριον δὲ τὰ πολέμια, οὐκ ὀλίγον αὐτῷ στρατολογήσας ὁπλιτικόν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰωάννης νόσῳ τότε συνισχημένος καὶ περὶ ποῦ τὴν Φιλαδελφείων πόλιν ἐσκηνημένος ἀντεξάγει τῷ Λαπαρδῶ τούτοις υἱεῖς, τὸν τε Μανουὴλ καὶ τὸν Ἀλέξιον. Τοῦ δὲ πολέμου συχνὰς μεταλαβόντος τροπὰς ὁποίας αὐτὸς ἴστησι, καὶ πολλῶν ἐξεκατέρωθεν ἀναιρουμένων τὰς ἐμψυλλοὺς συμπλοκαῖς, βαρυπενθὲς ἦν ὁ Βατάτζης τῇ ἐνσκηψάσῃ καχέξια ἐπιστυγνάζων ὡς ἀμφοτέραις αὐτὸν συσχούσῃ καὶ καταδαλούσῃ δυστυχῶς ἐπὶ κλίνῃς, ὅτι δαίμονι ἐδίδε καὶ παρυστῆν ὁ τρέφει [P. 170] περὶ τὰ πολεμικά γενναῖον, καὶ τὰς ἐπὶ νίκῃ νεομισμένας φωνὰς πρὸς τῶν ἐφ' ὧν πόλεων δέχεσθαι, ἔτι δὲ πιστοῦσθαι τοῖς ἔργοις πρὸς οἷον ἀντιφέρεται ἄρχηγόν ὁ βαρυγέρων Ἀνδρόνικος. Πράγμασι δὲ καθυποδαικνύς ὡς προθυμία καὶ νεκροὺς ἀνίστησι καὶ ὡς οὐδὲ

καρδίας αίσθητικῆς ἱσχυρότερον, αἶρε·ν αὐτὸν ἐπὶ κλινιδίου αὐτοκράτους προτρέπεται, καὶ στήσαι φέροντας ἐν γηλόφῳ, ὅθεν ὁρατὰ οἱ τὰ κατὰ πόλεμον ἔσοιτο. Οὐ δὲ γεγονότος, καὶ τοὺς υἱεῖς αὐτοῦ τὴν στρατιὰν κατὰ τὸν δοκοῦντά οἱ τρόπον ἐκτάξει κελεύσαντος, ἡ νίκη περιφανῶς πρὸς τὸ ἐκείνου μετέβη στρατεύμα· τὸ δὲ τοῦ Λαπαρδᾶ τὰ νῶτα μεταβαλὼν ἐπὶ πλεῖστον ἦν χρόνον διωκόμενον καὶ κτεινόμενον. Μετὰ βραχείας δ' ἡμέρας τὸν βίον καταστρέψαντος τοῦ Βατάτζη, οἱ Φιλαδελφεῖς πικρῶς ἐπ' αὐτῷ καὶ βύθιον ὀλολύξαντες προσχωρεῖν ἐγνώκεισαν Ἀνδρόνικῳ, ὥς μὴ εἶναι ὅστις οὐχὶ τῶν ἀπάντων. Οἱ δὲ καὶ ἐς αὐτὴν τὴν βασιλεύουσιν πόλιν τὸ τῆς προθυμίας πτερὸν ἔλυσαν, καὶ Ἀνδρόνικον θεράπευοντες κατὰ τοῦ αἰτιδοῦς ὄρνιθος τοῦ Βατάτζη καὶ τῶν ἐκείνου νεοτῶν ἔκρωζον ὥς κορῶναι λακέρυζαι, ἣ γοῦν ὥς κηφῆνες περιεβόμβουν ἀγυῖας καὶ ἀνάκτορα, ὁποῖον δὲ τῶν κακοσχόλων τὸ ἐπιτήδευμα καὶ τῶν δικρῶν τρεφόντων γλῶτταν ἐπὶ δείσιντες μὴ συσχεθεῖν καὶ καταπροδοθεῖν. Ἀνδρόνικῳ, μεθίστανται ἐκεῖθεν καὶ τῷ Ἰκονιῇ σουλτάνῳ προσφύονται· οἱ καὶ ὕστερον, ἐξ ὧν ἔπαθον, προδήλως ὑπέδειξαν μὴ ἐξεῖναι τινι τὰς πάγας ὑπερ- λέσθαι ἢ τὸ ἀμφιδιήστρον διεκδῦναι ὃ ἡ ἀνωθὴν ἐξέτινε Πρόνοια. Δυσχερᾶντες γὰρ ἐπὶ τῇ μετὰ τοῦ σουλτάνου χρονίᾳ διατριβῇ, ὥς οὐκ ἀμύνειν τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνοις ἐθέλοντος, εἰς Σικελίαν ἀπαίρειν κεκρίκασι, καὶ δὴ νηὶς ἐπιβάντες καὶ οὐρίῳ τὰ πρῶτα πνεύματι χρώμενοι τὸ Κρητικὸν διαπλωίζον- ται πύλαρος. Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ πνεύματος ἀντιστάτης ἀναγκαστῶς τῇ Κρήτῃ προσίσχουσι, καὶ γνωσθέντες παρὰ τινος ἐκεῖσε φυλάσσοντος (γένους οὗτος τοῦ πελεκυφόρου καὶ Κελτικῷ) συλλαμβάνον- ται καὶ τῷ τῆς Κρήτης δασμολόγῳ καταμηνύονται. Ὁ αὖ ἤρειτο μὲν τοὺς ἄνδρας ἐκσῶσαι καὶ τῆς νήσου ἀρτεμέας ἐκπέμψαι, ἄλφριτα αὐτοῖς ἐπισιτισάμενος καὶ οἶνον ὑδρευσάμενος καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἐπιτήδεα χορηγήσας, οὐκ ἔχων δ' ὅπως περαινῇ τὰ κατὰ σκοπὸν (καταφανεῖς γὰρ ἦδη τοῖς ἄπασιν ἐγε- γόνεισαν) δῆλα τίθησιν Ἀνδρόνικῳ τὰ κατὰ τούτους τοὺς τάλανας Κομνηνοὺς. Καὶ οὗτος μισοφῆς ὧν καὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν κρίαις ἀκορέστως ἀντικαθήμενος τοῦ φωτὸς τούτους ἀποστερεῖ.

ἰζ'. Τότε δ' οὖν Ἀνδρόνικος θείαν ἐπισκοπὴν τὴν τοῦ Βατάτζη θάνατον ἡγήσάμενος, καὶ προστιθείς ταῖς λοιπαῖς ἑαυτοῦ δολοφροσύναις καὶ ἑτερον τοῦ τρόπου προκάλυμμα, στεφθεῖναι αὐτοκράτορα ἐση- γείτῃ τὸν βασιλεῖα Ἀλέξιον. Καὶ δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων ἄρας αὐτὸν καὶ μετὰ δακρύων θερμῶν εἰς τὸν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἀνακομίσας ἀνάσταθμον ἐπὶ μάρ- τυσι μυριάσι πολλαῖς πλήθους ἀστυκοῦ καὶ ἀλλοίου, καὶ πάλιν ὁμοίως ἐκεῖθεν κατενεγκὼν, ἔδοξε φιλο- στοργότερος εἶναι πατρός καὶ χεῖρ δεξιὰ ἐπιστῆναι, τῷ νεαρῷ τῆς βασιλείας ὄρπηκι. Ὁ δὲ τὸ τοῦ Δαδιδῆ ἐνικρυς διδοὺς πέρατι, ὃ φησιν, « Ἐπάρας κατέβράζε- με, » δεινοεῖτο ταῦτα [P. 171] καὶ ἐπετέλει. Τῷ τοι καὶ πάντας ἐκποδῶν θέσθαι προθυμότερος διεξήγειν ὥς ἤρειτο τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν πράγματα, τῶν δ' ὧν κύριος καθιστώ. Καὶ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ βασιλέως μητέρα τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως ἀποστῆσαι βουλόμενος, οὐκ ἔλθγειν αὐτῆς καταδοώμενος καὶ τὸν ἀπονοστούντα πλατύνμενος, φάσκων ἀντικαθίστα- σθαι· οἱ ταυτηνὴ πθοδὴλότατα καὶ πρὸς πᾶσαν πράξιν καὶ μηχανὴν τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας καὶ τῷ βασιλεῖ συνομίσουσιν ἀντιπολιτεῦσθαι, καὶ τὸν δῆμον εἰς τὰς κατ' αὐτῆς ἐφεκόμενεν ὕδρεις, ὥς πολλὰκις εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον ἐκδημαγωγηθέντα συναθροισθῆναι, καὶ πρὸς τὴν κατὰ τῆς δεσποίνης σκέψιν τε καὶ προδοῦλεύειν ἐξαρκάσαι καὶ μὴ ἐκόντα τὸν πατριάρ- χην τὸν πᾶν τὸν Θεοδόσιον, καὶ παραβιάσασθαι

A animi levitate criminarentur. Proinde magni do- mestici filii, metuentes ne comprehensi Andronico proderentur, ad Iconiensem sultanum confugiunt; quorum calamitate declaratum est laqueos et retia divinæ Providentiæ neminem posse evadere. Nam cum sultani cessationem in ferendis contra hostem auxiliis moleste ferrent, abire in Siciliam decre- verunt; et navi conscensa, principio prospero flatu Cretici pelagi oram legunt. Ibi vero adverso vento coorto ad Cretam appellere coacti, et a quodam præsidario Gallo, ex eorum ordine qui secures gestant, cogniti comprehenduntur, et apud Cretæ quæstorem deferuntur. Qui cum eos incolumes et commeatu instructos ex 343 insula dimittere in animo haberet, nectamensuum exsequi consilium illis jam agnitis posset, rem Andronico indicat. Qui ut lucis inimicus et oculis infestissimus, mise- ros illos Comnenos excœcat.

Οἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομestικού μιοῖ, τοῦ στόματος. Οἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομestικού μιοῖ, τοῦ στόματος. Οἱ δὲ τοῦ μεγάλου δομestικού μιοῖ, τοῦ στόματος.

C 17. Ao Batatzis obitum divinum beneficium in- terpretatus, cæteris dolis etiam hunc adjecit in- genii sui dissimulandi causa. Auctor est coronandi Alexii, eumque in humeros elatum lacrymans in Magnæ ecclesiæ ambonem pertulit; atque inde retulit, ut patrem pietate superare videretur et adolescentis imperatoris præsidium haberetur, cum ipse aliud in animo haberet, ao Davidicum illud agitarat, « Elatum me allisit. » Quare omnibus aulæ proceribus amotis, summaque rerum in se trans- lata, imperium suo arbitratu gerebat; ao principio matrem imperatoris, ut sperto sibi et imperatoris ao rei publicæ commodis adversantem, criminari non destitit, seque discessurum iterum simulavit; et populo ad eam conviciis lacerandam concitato, suis artibus effecit ut in sacro palatio conveniret, et patriarcham 344 Theodosium importunis flagi- tationibus et crebris conviciis perpelleret ut in imperatricis ejectionem e palatio consentiret. Tanta enim circumforanæ turbæ vecordia erat, ut timendum esset ne in barbam ejus involarent, nihil eluculentem in eo sanctimoniam reveriti, ni Andronici postulatis, ut ab injuria esset tutior, annuisset. Beli quoque judices, Monasteriotes Leo. Tornicius Demetrius et Constantinus Patrenus, nondum in album eorum inscripti qui Andronico studebant, nec apertissime illius cupiditatibus

mancipati, vitæ periculum adierunt. Nam de imperatrice sententias rogati responderunt se prius velle cognoscere, an id concilium de imperatoris sententia coactum esset. Qua oratione tanquam stimulo vulneratus Andronicus: « Isti sunt, inquit qui protosebastum ad illa facinora impellunt; comprehendite eos. » Statim igitur satellites gladios quos 345 humeris sustinebant in illos vibrarunt; et populus chlamydis eorum apprehensis viros per contumeliam huc et illuc traxit, ut mortem ægre effugerent. His peractis Andronicus proceres invasit; qui cum ea facinora ferenda non ducerent, et Cyclopiam cœnam ante oculos haberent, fidem inter sese dederunt et acceperunt, et concordiam sanctissimo iurejurando firmaverunt, pacti se nec oculis somnum visuros nec capitibus quietem daturus, ni prius Andronicum, si fieri posset, sustulissent, ut suoapte potius quam conchæ sanguine (qua vestem suam tingere cupiens, omnem imperatoriam stirpem evellere et tanquam immanis bellua devorare conaretur) purpurasceret. Conjurati erant Andronicus Angeli Constantini filius, magnus dux Andronicus Contostephanus, et horum filii sudecim, omnes viri robusti et bellicosi; Logotheta dromi Camaterus Basilius, et alii complures juncti genere eis, viri illustres. Sed ea conspiratio prodita non diu latuit Andronicum; qui impetu facto in Andronicum Angeli filium, tum 346 non procul a terrestribus mœnibus habitantem, illum cum quatuor filiis in exilium agit: nam sagena satellitum Andronici cupidissime evitata, consensaque cum filiis navicula, vacuis amphoris quæ in ea erant ejectis, periculum vix evitavit. Contostephanus cum quatuor filiis et Camaterus Basilius comprehensi omnes excœcantur. Item alii non convicti, ex fama duntaxat eaque ambigua conjurationis, easdem pœnas dederunt. Ad hunc modum iis quos olim comprehensos cupiebat, per occasionem in potestatem redactis, et aliis in carcerem coniectis, aliis in exilium actis, aliis aliter multatis, cum paucos admodum reliquos esse cerneret, qui omissa pertinacia, errantium stellarum more, cursu in contrarium mutato sibi studerent, dominæ perniciem molitur; ac post varias criminationes miseram mulierem concilio suorum, et eorum iudicium cœtu coacto, qui non iudicaturi 347 sed damnaturi erant, proditiōis accusat: eam ad Belam Hungariæ regem, sororis maritum, crebras dedisse litteras, et magnis pollicitationibus eum impulsisse ut Branizobam et Belligradum vastaret. Itaque in augustissimum carcerem prope S. Diomedis monasterium ignominiose abducitur, Ubi et custodum ludibriis ac contumeliis et famisitique afflicta, sævissimi carnificis manum continenter expectabat. Andronicus vero nihil imminuta feritate, nihil nisi atrox et crudele cogitans et vivere illam graviter ferens, non multo post injuriarum ministros iudices convocat, quæ pœna

Α κακείνων εὐδοκῆσαι δι' ὑπομνήματος τὴν ἐκ μέσου τούτης μετέσταςιν καὶ τὴν ἐκ τῶν βασιλείων ἀπαρσιν. Τάχα δ' ἂν καὶ τῶν γενεῶν αὐτοῦ ἐπελάβοντο τῶν ἀγοραίων οἱ κυνογνώμονες, παρ' οὐδεν τὴν ἐμπρέπουσαν ἐκείνῳ θέμενοι οσιότηνα, εἰ μὴ κατένευσε πρὸς τὰ παρ' Ἀνδρονίκου αἰτούμενα, ἐπὶ τὸ εὐδιατιθεῖς τὴν τοῦ κινδύνου σφοδρότητα. Μικροῦ δὲ ἐδέησε κινδυνεῦσαι περὶ τὸ ζῆν καὶ τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν τὸν Τορνίκην Δημήτριον, τὸν Μοναστηριώτην Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Πατριχὸν, οὕτω τῷ κύκλῳ ἐγγραφέντας τῶν Ἀνδρονίκου προσθεμένων, μὴδὲ πρὸς πᾶν ἐράσμιον ἐκείνῳ δουλογραφηθέντας τρανότερον καὶ τὸ γόνυ βαθεῶς κάμψαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἀπαιτούμενοι τὸ παριστάμενον εἰπεῖν πρὸς τὰ κατὰ τῆς δεσποίνης εἰσαγόμενα ἐθέλειν πρῶτως ἔφασαν μαθεῖν εἰ ὁ σύλλογος ἐκείνος καὶ ἡ συνέλευσις καὶ ἡ περὶ τῶν προκειμένων ἐξέτασις κατὰ γνώμην γίνεται τοῦ κρατούντος καὶ ὀρισμόν· ὁ δ' Ἀνδρόνικος ὡς βουκέντρῳ τῷ λόγῳ τούτῳ τρωθεῖς, « Οὗτοί εἰσιν, » ἔφησεν, « οἱ τὸν πρωτοσεβαστὸν ἐνάγοντες εἰς τὸ τὰ ἄτοπα ὄρῃν συλλαβετε αὐτούς. » Καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε οἱ μὲν δορυφόροι τὰ ἐπὶ τῶν ὤμων ἑτερόθηκτα ξίφη ὡς καθιζόμενοι κατήνεγκαν· ὁ δὲ δῆμος τῇδὲ τε κακείσῃ τῶν χλαμύδων λαβόμενοι περιέφερον τοὺς ἄνδρας μεθ' ὕδρεως, ὡς μόλις ἐκφυγεῖν τὸ θανεῖν. Τοῦτο δ' ἀνύσας Ἀνδρόνικος τοῖς μεγιστάσι μετέπεινα ἐπαφύετο. Οἱ δὲ ὡς οὐκ ἀνεκτὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ὑφορώμενοι καὶ τὴν Κυκλώπειον Ἀντικρυς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες καταθόλινθιν, ἀλλήλοισι πίστει δόντες τε καὶ λαβόντες, καὶ τὴν ὁμόνοιαν κρατυνόμενοι καὶ ὄρκοις τὸ ἐμόνου φρικώδεσιν ἐμπεδώσαντες συνέθεντο μὴ δοῦναι ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, μὴδὲ τοῖς κροτάφοις, εἰ δυνατόν, παρασχέσθαι ἀνάπυσιν, ἕως οὗ θανεῖται· Ἀνδρόνικος καὶ τὸ τοῦτου αἷμα πρὸ τοῦ τῆς κόγχης χρώσειεν αὐτοῦ, ἐξ ἧς βιάσθαι τὴν οἰκίαν στολὴν μερόμενος πᾶσαν τὴν βασιλείον φυταλίαν ἐκρίζοι καὶ ὡς μονιὸς διαλυμαίνεται ἀγριος. Ἦσαν δὲ οὕτω συνομοσάμενοι Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγγέλου Κωνσταντίνου, ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος, καὶ οἱ τούτων υἱεῖς ἐκκαίδεκα ὄντες, πάντες ἀκμαῖοι καὶ ῥομφαίαν ἑσπασμένοι πρὸς πόλεμον, ὁ τοῦ [P. 172] δρόμου λογοθέτης ὁ Καματηρὸς Βασίλειος, καὶ συχνοὶ ἕτεροι κατὰ γένος αὐτοῖς συναπτόμενοι καὶ ἄλλως τὸ ἐπίσημον ἔχοντες. Ἀλλ' οὐκ ἔλαθε τὸ σύστρεμμα τὸν Ἀνδρόνικον, οὐκ εἰς τέλος ἀφθεγκτον καὶ κρύφιον διαμείναν. Διὸ καὶ αὐτίκα ὄγε κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγγέλου ὁρμήσας, μικρὸν ἀποθεν αὐλιζομένου τῶν χειρῶν κυλῶν τῆς πόλεως τῆνικαῦτα, ἐκείνον μὲν φυγάδα μετὰ τῶν υἱῶν τίθῃσιν, ἀσπασίως διεκδράντα τὴν σαγίνην ἣν οἱ ὀπλοφόροι Ἀνδρονίκου αὐτῷ διεπέτασαν, ἐκ τοῦ μόλις ἀκατίῳ περιτυχεῖν ἀμφοτέρων πληγῇ κενῶν, καὶ αὐτὰ μὲν ἐκτινάζει εἰς θάλασσαν ὅσα καὶ ἀμφιβλήστρου σκύβαλα, αὐτὸν δ' ἐν τούτῳ διεκπλεῦσαι μετὰ τῶν παίδων μόλις τὸν κίνδυνον· τὸν δὲ γε Κοντοστέφανον συνειληφῶς καὶ τέσσαρας τῶν παίδων καὶ τὸν Καματηρὸν Βασίλειον πάντας ἐξομματοῖ, πρὸς δὲ καὶ ἄλλους, ὁπόσους οὐ μετ' ἐλεγχον.

προφανή, ἀλλὰ κατὰ φήμην, ψιλὴν καὶ τρύτην ἀμφίλογον, ἡκησίει κοινωνῆσαι τοῖς εἰρημένοις τοῦ σκέμματος. Οὕτω τοίνυν θύσας καὶ ἀπολέσας Ἀνδρόνικος οὗς πάλαι μὲν συλλαβεῖν ᾤδινεν, εἰς καιρὸν δ' ἀνεβέλλετο τὴν ἐπιθεσιν, τινὰς δὲ καὶ δεσμοτηρίοις παραδοὺς, τῇ ὑπερορίᾳ δὲ καταδικάσας ἐτέρους καὶ ἄλλους ἄλλως διαφθείρας, ὁρῶν δὲ καὶ ὁσοῖπερ κατελείφθησαν εὐγνωστοί τε καὶ εὐαρίθμητοι, εἰς τοῦμπάλιν ἵεναι πρῶτον τοῖς πλείοσιν ἐπιχειροῦντες κατὰ τοὺς πλανωμένους τῶν ἀστέρων κἀκείνους μεταθεμένους τὰς γνώμας καὶ τὸν αὐχένα παρφεχομένους Ἀνδρόνικῳ πατεῖν καὶ τῷ ἐκείνου ἅμα συμφερομένοις ἄξονι, τὸν τῆς δεσποίνης ἐπέσπευδεν ὀλεθρον, καὶ διαφόρους αἰτίας ξυνθήμενος τέλος καὶ προδοσίας κρίνει τὴν ἄνθρωπον, συναγαγὼν τὸ ἐκεῖνῳ φίλον συνέδριον καὶ τῶν δικαστῶν οἱ κατακρίνειν, οὐ κρίνειν τὴν ἐν γυναιξὶ ταλαίπωρον ἡμελλον. Καὶ ἡ μὲν ὡς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν ῥῆγα Οὐγγρίας τὸν Βελᾶν ἀνασεύουσα καὶ πορθεῖν τὰ κατὰ Βρανίτζοβαν καὶ Βελάγραδα γραφαῖς ἐνέγουσα καὶ ἀδραῖς ἐπαίρουσα ὑποσχέσασιν, εἰς τὴν τοῦ ἀγίου Διομήδους μονὴν περὶ τινὰ ἐκεῖ που στενωπὴν οὖσαν εἰρκτὴν ἀκλεῶς ἀπάγεται, ἐνθα δὲ καὶ ἐφ' ἱκανὸν παρὰ τῶν φυλάκων ἐρεσχελοῦντων παραινουμένη καὶ λιμῷ καὶ δίψει τετραχωμένη τὸν σφαγέα διηγεκῶς ἐφαντάζετο ἐν δεξιῶν ἐστῶτα τομῶ-
ττον. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος οὐδὲ βραχὺ γούν τοῦ ἀγριάζειν ὑποκράλαστο, ἀλλὰ τὸ τοῦ Δαβίδ, πόνον καὶ θυμὸν κατανοῶν καὶ παραδοῦναι σπεύδων αὐτὴν εἰς θάνατον, καιρὸς οὖπω πολὺς καὶ τοῖς ζῶσιν ὅτι σίνεσσι δυσχεραίνων ἀθροίζει πάλιν τοὺς τῇ ἀδικίᾳ βραβεύοντας δικαστάς, καὶ ὧν ἡ δεξιὰ δεξιὰ ἀδικίας, καὶ ἐρώτησιν προτεινόμενος ὁποῖα τις ἐκ τῶν νόμων ἐπήρτηται ποινὴ τοῖς προδόταις πόλεων καὶ χωρῶν, καὶ ἀπόφασιν ἑγγραφον θανάτῳ ὑποδικάζουσαν τοὺς οὕτω δρῶντας ἀνὰ χεῖρας δεξάμενος, τὴν τὸ ἐκ τούτου κατὰ τῆς ἀνάσσης ἄσχετος τὴν ὁρμήν. Τοίνυν καὶ τὴν φωνὴν ὑψωσάντων καὶ διατόρως βο-
σάντων τῶν παρνόμων ἐκείνων ψηφτοφῶρων δεῖν ἐκ τοῦ βίου γενέσθαι τὴν δύσποτμον ἐκείνην ἐν βασιλεύσει, χάριτος εὐθὺς παρὰ τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως ὑποσημαίνεται, ἀτεχνῶς ψεκᾶδι τοῦ μητρικοῦ διεκτυπού-
μενος αἵματος, ταύτην μετατιθεῖς τῆς ζωῆς. Ἐκκέγονται τοίνυν εἰς τὸ [P. 173] καθυπουργῆσαι τῇ μυσταρῇ ταύτῃ καὶ ἀνοσίῳ πράξει ὃ τοῦ Ἀνδρόνικου πρωτότοκος υἱὸς Μανοῦλ καὶ ὁ σεβαστὸς Γεώργιος ὁ τῆς τοῦ Ἀνδρόνικου γυναικὸς ἀδελφός. Ἄμφω δὲ καὶ πρὸς μόνην ἀπεπήδησαν τὴν ἐπιλογὴν ταύτην δυσχεράναντες, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως ἐξεφύλισαν δόγμα, εἰπόντες μᾶτε πρότερον τῇ ἀναίρεσει τῆς βασιλίδος συνευδοκῆσαι ὅλως, ἀλλὰ τὰς χεῖρας φέρειν ἀγνὰς τοῦ μιάσματος, καὶ νῦν δὲ πολλῷ πλέον μὴ ἀνέξεσθαι αὐτῶν θεωμένων σῶμα διεκπαῖσθαι δίκαιον, κἂν Ἀνδρόνικος ὡς σκηπτῷ τοῖς λεγομένοις νότοις πλῆγεις, παρὰ δόξαν πᾶσαν ἀπηντηκόσι, τὰς τε τοῦ γενεῖου τρίχας πυκνὰ περιέλιπσε τοῖς δακτύλοις, πῦρ τῶν ὀμμάτων βλέπων, καὶ τὸ κάρη κλίνων τε καὶ ἀνσγῶν ἑαυτὸν ἱκανῶς ἐταλάνισε καὶ μέγ' ὥχθησε πολλάκις οἷς οὐκ εἶχε τὸ φίλιον αἵμοχαρὲς καὶ πρὸς φονουργίαν μόνῳ ἐκφυρούμενον νύματι. Τότε μὲν οὖν τῆς ὁρμῆς ἀνασειρασθεὶς ὥσει καὶ ἵππος θερμὸς καὶ δυσκάθεκτος, ἥ ὅσα καὶ ἀκινὸς φλόγα περὶ αὐτὴν εἰληθεῖς, τὸν οἰκεῖον ἀποσβέσας μὴ ὑπεξιώντα θυμὸν, ὑπερέθετο τὴν ἀναίρεσιν· μετὰ δὲ βραχείας ἡμέρας τῷ διὰ πνιγμονῆς ἐλεινῷ μόνῳ ὑποδικάζει τὴν κκκοδαίμονα, ἐπιστατησάντων τῷ ὑπουργήματι τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου, ὃς τὴν τῆς ἐταιρειάρχας ζώνην εἶχε, καὶ τοῦ ἐκτομίου Πτερυγιονίτου, ὃς διεθυλλεῖτο πορὰ πᾶσι καὶ τὸν τῆς Πορφυρογεννήτου Μαρίας διὰ φαρμάκου κακουργῆσαι θάνατον. Καὶ τὴν μὲν, τὸ γλυκερὸν φᾶος καὶ καλὸν δράμα ἀνθρώ-
ποις, εἶχεν ἡ ἐκεῖ που ἀκτὴ τῇ ψάμμῳ καταχωσθεῖσαν. Ἦλκε τοῦ μιάσματος, καὶ Λόγε θεοῦ προ-
ἀνάρχε, τῆς ὑπὲρ κατὰλυσιν σῆς ἀνοχῆς!

17. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος ἐπὶ τούτοις ἐσκίρτα, πῶς δ' ἐν εἴποι τις· καὶ διεχέιτο τὸ τῆς ψυχῆς ἡδόμενον, τοῦ γένους ἐκτριβομένου τοῦ Μανοῦλ καὶ δεινδοτο-
μουμένου κήπου τοῦ βασιλείου, ὡς μόνος οἰκήσων

A legibus in urbium et provinciarum proditores sta-
tuta sit rogat. Accepto scripto, quo respondebatur
capitale id esse facinus, cohiberi non potuit quin
impetu in imperatricem ferretur. Cum autem ju-
dices illi iniqui clara voce exclamassent miserrimam
illam imperatricem e medio tollendam esse,
statim chartæ ab imperatore, filio ejus, quasi gutta
materni 348 sanguinis, qua illa mori jubebatur,
subscribitur. Illius crudelissimi et nefarii facinoris
ministri Manuel primogenitus Andronici, et Geor-
gius Augustus Andronici affinis, deliguntur. Ii
vero ad solam ejus rei mentionem consternati,
neglecto imperatorio mandato, libere dixerunt se
nec ante in imperatricis necem consensisse, et ab
eo piaculo puras habere manus, et nunc multo
minus commissuros ut in conspectu suo corpus
innocens lanietur. Quibus verbis Andronicus plane
B inopinatis turbatus barbam digitis subinde impli-
cuit; et ardentibus oculis caput subinde attollendo
et demittendo suam miseriam deploravit, crebro
indignatus, quod amicissimi sui a crudelitate ab-
horrentes solo nutu ad facinus atrocissimum non
impellerentur. Ac tum represso impetu, ut equus
ferox et contumax, suppressaque irecundia, ut
ignis fumo involutus occulitur, paucis diebus post
miseram suffocari jubet, ejus mandati Constantino
Tripsycho heteriarcha et spadone Pterygionite,
cujus veneficio Mariam Porphyrogenitam 349
extinctam esse supra dixi, exsecutoribus. Sic illud
eximium formæ decus jucundissimæ lucis aspectu
privatum in littore arena obruitur. Heu tantum
nefas solem intueri? O Dei Verbum omni princi-
pio prius, eamne esse tuam Ienitatem incredibili-
lem?

18. Andronicus vero exsultabat ac lætabatur,
cum familia Manuelis exsunderetur et imperatorii
horti arbores excinderentur, quasi solus Roma-
nis provinciis potiturus et imperium sine ullo per-

αρότον ξυμβάλλοντες τῷ πόδε ὑπεσάλευον, καὶ κατὰ μέτρον ἐδίνευον, μολπῇ τ' ἰὺγμῳ τε τὴν γῆν ἐκρότουσιν ὑπορχόμενοι. «Ὡς τῆς ἀναιδείας καὶ τῆς μικρογνώμωνος φρενὸς καὶ κουφότητος! Τοῦ δ' Ἀνδρονίκου καταβάντος ἀπὸ τοῦ τυραννείου εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις βασιλεῖον, καὶ γενομένου κατὰ τὸν ἐντὸς τοῦτου ὑψηλῆς δόμον δὲ Πολύτιμος λέγεται, ἐφίσταται καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐκ τῶν ἐξωθεν, ὁμοῦ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων (οὐ γὰρ πάντες τῷ καιρῷ παρεσύρσαν) εὐρὼν μεστὰ τὰ ἀνάκτορα, καὶ αὐτὸν Ἀνδρόνικον ὡς βασιλέα σχεδὸν παρὰ πάντων καταλαβὼν εὐφημούμενον. Ἐκὼν τοίνυν ἀέκοντί γε θυμῷ τοῖς τελομένοις ἐπευδοκήσας ἐκολάκευε καὶ κείνους ἐν τοῖς λοιποῖς τὸ γερύοντιον, Ἀνδρόνικον εἰς τὸ συμβασιλεύειν ἐπεγείρων, καὶ προθυμοποιῶν εἰς τὸ ἐνεστὸς ἔργον τὸν ἀκρατῶς εἰς τοῦτο πάλαι φερόμενον. Τὸ δὲ τῆς Ἀνδρονίκου πατρίας θερμότερον καὶ ἀκχιζόμενον. Ἀνδρόνικον καὶ τὴν συνεδρίαν εἰρωνευόμενον ἀμφοτέραις συσχόντες εἰς τὴν χρυσόπαστον κλίνην ἐφίχον ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς ἔζανεν. Ἄλλοι δὲ τὴν καπνηρὰν καὶ πυραμοειδῆ ἐρείαν τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενοι πυρσὴν αὐτῷ περιέθεντο, καὶ στολὴν βασιλικὴν ἐνέδυσαν ἑτεροί. Τῇ δὲ ὕστερᾳ ἐπὶ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας ἀρξαμένης τῆς τῶν βασιλέων ἀναρχίας γίνεσθαι Ἀνδρόνικος ἀνιγορέϊστο πρότερον, ὁ δὲ Ἀλέξιος [P. 175] ὑπεβέβηστο, μεταπεσούσης τῆς τάξεως. Καὶ ἡ αἰτία ὡς καλλίστη καὶ εὐπρεπής· οὗ φασι δεῖν τὸν ἵψαντα καὶ ἐς μέτρον οὐπω ἡλικίας ἰκόμενον λειογένειον προαναγορεύεσθαι τοῦ πολιότρυχος Ἀνδρονίκου καὶ γεραροῦ τὸ φρονεῖν καὶ ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τὸ ὄρεν ἔχοντος τῷ ἐσθλῷ τῆς φύσεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος τὰ ἱερὰ ἐταφίκετο μέλαθρα στεφθετός, τότε πρῶτως ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις διαχυθεὶς καὶ τὸ τοῦ βλεμματικὸς ὁ θῆρ μεταθέμενος βλοσυρὸν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων ἀλλοίωσιν πολλοῖς τῶν δευμένων καθυποσχόμενος. Ἦν δὲ ταῦτα φενάκη πρόδότης καὶ ψευδὴς ἐπαγγελία τοῦ ἀπατεώοντος, καὶ τὸ τοῦ προσώπου ἱλαρὸν, φιλανθρωπίας παρυφιστῶν ἰσχυρότατον ἵνδαλμα πρόσκαιρον συσκιάζον τὴν ἐνδοθεν ἀγριότητα. Ἐισελθὼν δὲ τὸ ἱερὸν καὶ τελεσθεὶς ὀπίσσω τοῖς στεφομένοις εἴθισται ἀναξί, πρόσσεισι δεῖσαν τῶν ἀγράντων ἀγασμῶν μετασχεῖν, καὶ τὸν οὐράνιον ἄρτον δεξάμενος ἐν τῷ ἐγγίξειν τῷ ἐκπώματι· τὰς χεῖρας ἀνέσχε, καὶ σχηματίσας ἑαυτὸν εἰς παθαινόμενον κατὰ τῶν φρικωδῶν ἐπόμενους μυστηρίων, ἀκρωμένων σχεδὸν ἀπάντων ὄσους τὸ ἱερὸν συνεῖχεν ἄδυτον, μὴ δι' ἑτερόν τι βασιλεύσειν αἰρετίσασθαι ἢ τὸ θελήσει βοηθῆσαι τούτῳ καὶ τῷ τούτου κράτει, δείξας μὲν συνεστῶτα βασιλέα καὶ ἀνεψιὸν Ἀλέξιον, ὃν μεθ' ἡμέρας ἀπηγγόνισε καὶ τῷ τῆς θαλάσσης βοθρῷ παρέπεμψε. Ἐξῆς δὲ τοῦ ἱεροῦ μετὰ δορυφορίας ὡς ἐντὴν μάλιστα λαμπροτέρας καὶ πλείστην ὑπαπιστῶν (τὸ γὰρ δεικνύνειν ἄκρως τοιαῦτα ὑψηλῆς ἐκείνῳ) καὶ διελθὼν τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ νεὺν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ τὴν πορεῖαν ἐπέτεινε, οὐ βάδην προβαίνων καὶ ἔστιν οὗ ἐμβρυάωνων, ὡς ἔθος τοῖς θριαμβεύουσιν αὐτοκράτορσιν, ἀλλ' ἀνείς τὸν ἵππον ἐλευθέρῳ ποδὶ πορεύεσθαι. Ἦν

nis pars acrior Andronicum tergiversantem et concessum recusantem scilicet, ambabus manibus comprehensum, in aurata sella collocavit: alii pullo et acuto pileo detracto, rubram mitram ejus capiti imposuerunt; alii stola imperatoria eum induerunt. Postridie cum in Magna ecclesia imperatores proclamarentur, ordine mutato Andronici nomen priore, Alexii posteriore loco est pronuntiatum, ob causam nimirum honestam et speciosam: non decere infantem, immaturæ ætatis, lævibus malis, celebrari ante Andronicum, virum canum, prudentia venerabilem, excellenti præditum ingenio. Postquam vero ipse Andronicus in sacram ædem pervenit ut coronaretur, tum primum hilarior visus est truci aspectu posito; et multis supplicantibus spem rerum meliorem fecit, manifesta utique fraude et falsa pollicitatione impostoris. Nam illa vultus hilaritas, tenuissimam humanitatis speciem ad tempus præ se ferens, abstrusam in eo immanitatem obtegebat. Templum ingressus, coronationis cæremoniis peractis, cum sacrosancta mysteria percipienda essent, cum cœlesti pane percepto ad calicem pretiosi et vivifici sanguinis 353 bibendum accederet, manibus tanquam ad poculum prehendum extensis et vultu ad tristitiam composito, per veneranda mysteria, fere omnibus illis stantibus et audientibus qui in sacro adyto erant, jurat se non alia de causa imperium accepisse nisi ut Alexium imperatorem et consobrinum juvaret, ejusque potentiam stabiliret, quem paucis diebus post laqueo præfocatum in maris fundum demersit. Templum cum splendidissimo comitatu et plurimis armigeris egressus (eam enim rationem dictabat illi motus accerrimus) ubi per Servatoris Christi ædem in Chalcedoni transiit, non pedetentim processit nec alicubi immoratus eat, qui triumphantium imperatorum mos est, sed equum libero pede incedere passus est. Id factum in questione fuit utrum a metu proficisceretur, an aliam causam haberet. Postquam in magnum palatium pervenit et compluribus diebus pro imperii auspiciis rem divinam fecit, ad alia scelera convertit animum. Nam cum Alexium imperatorem e medio sublaturus esset, senatum 354 suum convocavit et sodalitium scelerum ministrorum cogit. Hi vero Homericum illud statim uno ore exclamant: « Est mala res multos dominarier: unicus esto Rex dominusque: » item aquilæ senium esse corydali juventam. Ac decernunt privatam vitam agendam esse Alexio; nec jam ambagibus involvunt orationem, omissa mentione educationis et conservationis imperii, quæ non ita pridem in maxima populi frequentia jacerant, quæque rerum illarum ignavis pro defensione facinorum responderi solebant. Vix jam decretum erat in re publica cognitum, cum imperator Alexius ab improbo illo casu capitis damnatur, tantum non Salomonium illud elocuto: « Vinciamus justum: quia non est nobis commodus: conspectus ejus nobis est gravis. » Itaque

Stephanus Hagiochristophorita, Constantinus Tripsychus et Theodorus quidam Badibrenus, lictorum præfectus, noctu eum adorti nervo arcus strangulant. Andronicus cadaveris 355 latus pede tundit; et parentum ejus alterum ut perjurum et injurium, alteram ut vulgati corporis mulierculam contumeliose insectatur. Deinde veru auris ei perforatur, trajectoque filo appensa sera Andronici annulo signatur: reliquum corpus in profundum maris abjici, caput vero a cervice revulsum ad Andronicum referri jubetur. Peractis mandatis caput clam in Catabaten (loci nomen id est) abjicitur, truncus arcæ plumbeæ involutus in mare demergitur. Cymba, qua miserrima illa sarcina vecta erat, a duobus claris viris cum carminibus et tripudiis, Joanne Camatero Canicliæ præfecto, qui post Bulgariæ patriarcha exstitit, et a Chartulario Theodoro est reducta.

λαμπροτάτη πόλει τοῦ Κωνσταντίνου οὐκ ἦν ριδῶς τὰ γινόμενα καὶ τὸν λόγον δλωρς ἡγνοηκῶς δι' ὃν ἐπεραίνοντο. Ἀλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὸ βράδευμα τοῦτο τῇ πολιτείᾳ [P. 176] ἐγνωρίστο, καὶ κρίμα θανάτου κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξάγεται παρὰ τῆς φαρτρίας ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τὸ τοῦ. Σολομῶντος ἀντικρυς ἐπαινέσαντων τῶν συνειλεγμένων τότε καὶ φθεγξαμένων ἀνσιδῶς. « Δύσωμεν τὸν δίκαιον, διὲ δύσχερτος ἡμῖν ἐστὶ καὶ βαρὺς ἐστὶ καὶ μόνον ἐλεπτόμενος. » Καὶ νυκτὸς ἐπεισπεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιδρηνοῦ Θεοδώρου, προεστῶτος τῶν βράδωφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονήν. Ἀρθεὶς δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἄχθεις εἰς Ἀνδρόνικον κατὰ τοῦ κενεῶνος τῷ ἐκείνου ποδὶ τύπτεται, καὶ τῶν τοκέων τῷ καιμένῳ ὁ μὲν ὡς ἐπίορκος ἐκείνῳ καὶ ἐπηρεαστῆς διατωθάζεται, ἡ δὲ ὡς περιλεσχήμενον ἐταιρικὸν καταμωχᾶται γύναιον, ἔπειτα τιτράται ὀδελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κτηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἀνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα καταδικάζεται ριφῆναι βυθῷ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἀποτμηθῆναι καὶ αὐθὺς Ἀνδρόνικῳ προσενεχθῆναι. Καὶ πέρας εἰληφότος τοῦ ἐπιτάγματος ἡ μὲν ἐν παραθύστῳ κατὰ τὴν λεγομένην Καταδατὴν διαφέεται, τὸ δὲ σκῆνος κεράμῳ μολιθδίνῳ ἐνελιθὲν τοῖς θαλαττίοις κόλποις ἐκδίδεται, τῆς ἀλιάδος, ἥτις τὸν οἰκτρότατον τοῦτον φόρτον ἀνείχε, δυσὶν ἀναγομένης ἐνδύξοις ἀνδράσι μετὰ μολπῶν καὶ ψδῶν, δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὃν καὶ ὕστερον ἀρχιποίμενα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, καὶ Θεοδῶρῳ τῷ Χούμνῳ, ὃς τετίμητο χαρτολάριος.

οὐν τὸ γεγονὸς τοῦτο εἰς ἀμφιλογον· οἱ μὲν γὰρ δειλίαν τὸ ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ὀρωμένου ἀπεφοίδωζον, οἱ δὲ ἄλλο τι ὑπενόουν. Ἰενόμενος δὲ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον καὶ ἄσας τὰ ἀναγορευτήρια, ἐφ' ἑτέρα τρέπει τὸν νοῦν ἐναγῇ ἔργα. Ἐκποδῶν γὰρ θέσθαι τὸν βασιλέα βουλευθεὶς Ἀλέξιον, τὴν φίλιον καὶ πάλιν ἀθροίζει πνύκα καὶ τὴν ἐταιρείαν ἡγεῖται τὴν ἐκείνου συνοργιζούσαν τὰ μὴ ὄσια. Καὶ τοῖνυν τὸ Ὀμήρειον ἔπος ἅπαντες φωνήσαντες, ὃ διέξεισιν, « Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεὺς, » καὶ ὡς αἰτοῦ γῆρας κορύδου νεότης, ψηφίζονται ἰδιωτεῦσαι τὸν βασιλέα Ἀλέξιον, οὐκέτι λόγων οἰκονομίας ἀδήλων τοῖς πολλοῖς μεμνημένοι παιδοκομίας τε καὶ διαμονῆς τοῦ κράτους καλλίονος, ταῦτα δὲ τὰ χθὲς τε καὶ πρώτῃ ἐπὶ βουλευθῶντων συνελεύσεων προβαλλόμενα καὶ τοῖς

ἐρωτῶσι τὴν αἰτίαν τῶν γινόμενων εἰς ἀπολογίαν προκείμενα, εἴ τις τῶς παροικῶν ἀταχῶς ἐν τῇ τὰ γινόμενα καὶ τὸν λόγον δλωρς ἡγνοηκῶς δι' ὃν ἐπεραίνοντο. Ἀλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὸ βράδευμα τοῦτο τῇ πολιτείᾳ [P. 176] ἐγνωρίστο, καὶ κρίμα θανάτου κατὰ τοῦ βασιλέως ἐξάγεται παρὰ τῆς φαρτρίας ἐκείνης τῆς πονηρᾶς, τὸ τοῦ. Σολομῶντος ἀντικρυς ἐπαινέσαντων τῶν συνειλεγμένων τότε καὶ φθεγξαμένων ἀνσιδῶς. « Δύσωμεν τὸν δίκαιον, διὲ δύσχερτος ἡμῖν ἐστὶ καὶ βαρὺς ἐστὶ καὶ μόνον ἐλεπτόμενος. » Καὶ νυκτὸς ἐπεισπεσόντων αὐτῷ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, τοῦ Τριψύχου Κωνσταντίνου καὶ τινος Δαδιδρηνοῦ Θεοδώρου, προεστῶτος τῶν βράδωφόρων, τὴν διὰ τόξου νευρᾶς καθυποδέχεται πνιγμονήν. Ἀρθεὶς δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ἄχθεις εἰς Ἀνδρόνικον κατὰ τοῦ κενεῶνος τῷ ἐκείνου ποδὶ τύπτεται, καὶ τῶν τοκέων τῷ καιμένῳ ὁ μὲν ὡς ἐπίορκος ἐκείνῳ καὶ ἐπηρεαστῆς διατωθάζεται, ἡ δὲ ὡς περιλεσχήμενον ἐταιρικὸν καταμωχᾶται γύναιον, ἔπειτα τιτράται ὀδελίσκῳ τὸ οὖς, καὶ κρόκης ἐξαφθείσης κτηρὸς περιπλασθεὶς τῷ Ἀνδρονίκου σφραγιστηρίῳ ἐνσημαίνεται δακτυλίῳ. Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα καταδικάζεται ριφῆναι βυθῷ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἀποτμηθῆναι καὶ αὐθὺς Ἀνδρόνικῳ προσενεχθῆναι. Καὶ πέρας εἰληφότος τοῦ ἐπιτάγματος ἡ μὲν ἐν παραθύστῳ κατὰ τὴν λεγομένην Καταδατὴν διαφέεται, τὸ δὲ σκῆνος κεράμῳ μολιθδίνῳ ἐνελιθὲν τοῖς θαλαττίοις κόλποις ἐκδίδεται, τῆς ἀλιάδος, ἥτις τὸν οἰκτρότατον τοῦτον φόρτον ἀνείχε, δυσὶν ἀναγομένης ἐνδύξοις ἀνδράσι μετὰ μολπῶν καὶ ψδῶν, δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὃν καὶ ὕστερον ἀρχιποίμενα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, καὶ Θεοδῶρῳ τῷ Χούμνῳ, ὃς τετίμητο χαρτο-

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ

EN TOMOIS ΔΥΣΙ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBRI DUO

356 1. Ad hunc modum Alexius imperator C rebus humanis exemptus est, anno ætatis nondum xv, imperii tertio exacto. Quod tamen suo arbitratu non gessit, a matre principio, deinde a duobus tyrannis re publica administrata; per quos ut a nube sol abscondebatur, ministro quam imperatori similior, cum ea faceret et juberet quæ præceptores jubebant, donec laqueo præfocatus est. Isto miserabili 357 facinore perpetrato An-

[P. 178] α'. Καὶ οὕτω μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος ἐγεγένητο, ζήσας τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον ἔτη μὴ ἀκραιφνῶς πεντεκαίδεκα, τρία δὲ ἐκ τούτων ἄρξας, οὐ καθ' ἑαυτὸν δὲ καὶ ἀμειγῶς, ἀλλὰ τὰ μὲν πρώτα ὑπὸ μητρὶ τὴν ἀρχὴν διεξαγούσῃ παιδοκομούμενος, ἔπειτα ὑπὸ δυοῖν τυράννων τῶν πραγμάτων τῆς βασιλείας ἐπειλημμένων ὅσα καὶ ἔλιος ὑπὸ νέφους συσκιαζόμενος, ὥστε καὶ βασιλευσμένῳ ἐφικαι μᾶλλον ἢ βασιλεύοντι, ἐκείνα ἐπιτάσσων καὶ

parricidium ulcisci, deficit. Et quia videbat in Occidente locum sibi non futurum, nec collegam Alexium Branam passurum moveri **360** aliquid contra Andronicum, in Orientem magis sibi familiarem intendit animum, quippe ubi sæpe maxima imperia gessisset, et homines ad defectionem æque propensos esso sciret. Itaque Branæ collegæ persuadet ut ibidem perseveret, dum ad recentem imperatorem profisceretur: ipse statim iter ingressus, famam ea quoque quæ sub terra latent perspicere, et futura sæpe tanquam facta promulgare solitam, antevertit. Ubi Orestiadem, quæ nunc Adrianopolis appellatur, in patriam suam pervenit, paulisper ibi commoratus dum sorores salutaret, non ulterius cunctandum, sed quanta festinatione posset, in Orientem contendendum censuit. Jam enim fama, ut loquax est, in triviis et plateis, in summis mœnibus et campis, viri fugam celebrabat et summa velocitate pussim spargebat. Itaque nocte una ad mare descendit, consensisque navibus ad Hyelocastellum ea de causa paratis trajicit. Ubi cum paulum rospirasset, se interitum et cruentas Andronici fauces effugisse rebatur. Cæterum apparet hunc quoque lancibus ad Orcum urgentibus a Providentia ex libro vitæ deletum et Andronici crudelitati condonatum fuisse. Nam **361** reflante Numine illorum manibus comprehenditur et ad Andronicum mittitur, quorum ope se non modo salvum et beatum, sed summis etiam studiis Andronici victorem fore sperarat. Verum erant illa utique infelicitis animi segmenta et spectra inania somniorum. Nam cum Adramyttium pervenisset, a quodam Cephala, viro in illis locis potenti et primario, ut fidem suam erga tyrannum declararet, comprehensus Andronico parata hostia ad cædem offertur, atque effossis oculis in Panteopti monasterium conficitur, iniquitatem fortunæ suæ deplorans: cum ob pulcherrimam causam discrimen defectionis adiisset, illam prudenti consilio spreto ac plane destituto pejori parti favisset. Ita Deus non vitam solum laboris et tristitiæ expertem, sed imminentis etiam exitii et tutarum actionum prænotionem absecondit. Ille enim vir sæpe præclari ducis functus officiis, cum post imperatoris Alexii obitum Andronico servire turpe duceret ac certam mortem et naturam tyranni ad cædem promptissimi vitaret, in ejus manus incidit quem fugiebat; et quem a tergo instare putabat, a **362** fronte et adversarium et victorem habuit obvium, nec multo post moritur. Andronicus vero ejus defectione ita consternatus fuit, ut toto tempore fugæ illius exitium capiti suo imminere putaret. Metuebat enim Lapardam ut et ducem acerrimum et virum magnanimum; et quia videbat eum persequendo et armis debellari non posse, ad litterarum solertiam convertitur; et callidissimo consilio epistolas ad primarios Orientalium provinciarum præsides dolo

A παθῇ κακῶν διατηρήσας, εἰ τῇ βουλῇ ταύτῃ ἐπίμενε καὶ μὴ πρὸς πρᾶξιν ἐτέραν μετακεκῦδυτο. Ἑρασθεὶς δὲ κακῶς δράσειν Ἀνδρόνικον καὶ τῆς εἰς τὸν κύριον καὶ βασιλέα παρανομίας ἀμύνασθαι, ὁρᾷ τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὴν δυσμῆν ὁρῶν οὐ χωρήσουσαν αὐτὸν μήτε μὲν παραδεχομένην τὴν κατ' Ἀνδρόνικου ὁρμὴν διὰ τὸν παρόντα καὶ συστρατηγοῦντα Βρανᾶν, τὴν ἔω φαντάζεται καὶ πρὸς ἐκείνην ἐκτείνει τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὡς συντησέσθαι μὲν ἐαυτῷ ἄρξαντι κατ' αὐτὴν πολλὰκις τὰς μεγίστας ἀρχάς, καὶ ὡς θερμὰ δὲ πρὸς ἀντιστασίαν οὐχ ἥττον τρέφουσιν σώματα. Ἀμέλει καὶ τῷ συντηγεμόνι Βρανᾷ κοινολογούμενος, καὶ πείσας κατὰ χώραν μένειν ἕως αὐτοῦ πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἄμα καὶ πρόσφατον αὐτοκράτορα παργγένοιτο, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἐξώρμησε, τὴν B φήμην προσθάνων, ἥ καὶ τὰ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενα διορᾷ καὶ τὰ γενησόμενα πολλὰκις ὡς ἦδη γεγενημένα διατρανοῖ. Καὶ γεγονὼς κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα, εἴποι δ' ἂν τις ἄλλος Ἀδριανούπολιν, ἀφ' ἧς ὥρμητο, καὶ βραχὺ τι ἐγκαρτερήσας καὶ ὅσον ταῖς ἐκεῖ κατοικοῦσας ἀδελφαῖς ὁραθῆναι τε καὶ συντάξασθαι τὰ ἀπόδημα, ἔγνω μὴ περαιτέρω ἐλινύειν, ἀλλ' ὡς ἐνὸν ἐπισπέρχειν τὴν ἐς ἔω περαιώσιν ἦδη γὰρ ἀθρόο- γλωττος ἦν ἡ φήμη, καὶ ἐπὶ τριόδων καὶ πλατείων ἄκρων τε τειχέων καὶ δόμων εὐστόμει τὴν ἀπόδρασιν τοῦ ἀνδρός, καὶ πολλὰχὲρ ἐτίθει διατοξεύσιμον. Μῆτε τοίνυν νυκτὶ πρὸς θάλασσαν κάτεισι, καὶ ναυσὶν ἐμβάς αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, αἱ κατὰ τὸ Ἑλληνοκα- C στέλλιον τοῦτου ἕνεκα ἡτορμάσθησαν, ἐς τὴν περὶαν γίνεσθαι. Κάντεῦθεν ἀναπνεύσας βραχὺ ἐκφυγεῖν τὸ διολισθαί φητο καὶ τὸ προβεβλήσθαι θοίνῃ τις ἐτοίμη ἢ ἐπιτρέψαμα πρόχειρον ταῖς γνώθεις τοῦ Ἀνδρόνικου. Ἦν δ', [P. 180] ὡς ἔοικε, καὶ οὗτος τῇ Προνοίᾳ ἐκ τῆς τῶν ζώντων βίβλου ἀπηλειμμένος καὶ εἰς θοίνην Ἀνδρονίκῳ δαιταλευθεὶς καὶ τὴν νέουσαν ἐς ἄδου κληρούμενος πλάττιγγα. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ Θεοῦ ἀντιπνεύσαντος ἐκείνων ταῖς χερσὶ θηράται καὶ ἀναπέμπεται πρὸς Ἀνδρόνικον, ὅφ' ὧν ἐλπίσιν ἐθάλπετο συντηρηθῆναι ἀδιαιώδητος, εὖ τε καὶ ὡς ἀρίστως πράξειν, καὶ χειρὶ καὶ ψυχῇ παντοίαν σύναρσιν καὶ ἄρτην εὐρασθαι πρὸς τὸ καταπαλεῖσθαι Ἀνδρόνικον. Ἦσαν δὲ ταῦτα διανοίας οὐκ εὐτυχοῦς ἀναπλάσματα καὶ ὀνειρώδη, ὡς δέδεικται, φαντάσματα. Γενόμενος γὰρ κατὰ τὸ Ἀτραμύτιον συλλαμβάνεται παρὰ τινος Κεφαλᾶ, ἀνδρὸς μίγα δυναμένου τότε παρὰ τῇ χώρᾳ καὶ πρωτιστεύοντος πιστοῦ τε τῷ τυραννοῦντι, ὡς D ἔδειξε, καὶ παρκατατίθεται χερσὶν Ἀνδρόνικου σφάγιον εὐτρεπὲς καὶ ἱερεῖον ἀνακογχυλιαζόμενον πρὸς ἀνείρεσιν, καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται, καὶ παρὰβρίπτεται τῇ τοῦ Παντεπόπτου μονῇ, τὴν τῶν κατ' αὐτὸν πραγμάτων φορὰν ὡς ἀγνώμονα ὀδυρόμενος· τὸν μὲν γὰρ ὑπὲρ καλλίστης αἰτίας τὸν τῆς ἀποστασίας ἀναβρίψαι κύβον, τὴν δὲ οὐδὲ τὸ βραχύτατον γοῦν προσσχούσαν οἷς μετ' εὐβουλίας αὐτὸς ἐπέβαλε, προσθέσθαι μερίδι τῇ χεῖρι. Οὕτω κρυψὰς ἔχει Θεὸς οὐ μόνον τὸν ἄμοχθον καὶ ἀνόδυτον βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ προαισθῆσθαι τὸ μέλλον κακὸν καὶ τὸ προελεῖσθαι τὸ ἀκίνδυνον ἐπιτρέψαμα. Καὶ οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν πολλοῖς ὀφθεῖς στρατηγικώτατος, αἰσχροὺς δουλεύειν

οἰηθεὶς Ἀνδρονίκῳ μετὰ τὸν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μόρον, καὶ τὸν ἐκ τοῦ τυράννου προφθάνων θάνατον, καὶ πρὸς φόνον ἐτοιμοτάτης ἀποξενῶν ἐαυτὸν φύσεως, ἐλαθεν ὑπ' ἐκείνου καταλαμβανόμενος ὃν ἔφευγεν, ἥ χερσὶν ἐμπίπτων ἅς ἀπεδίδρασκεν, ἥ τὸν ἐξόπισθεν καταλήψασθαι προσδοκώμενον ὡς ἐπιδιώκοντα κατὰ στόμα προσυπαντῶντα εὐρίσκων καὶ ἐνώπιον συμπλεκόμενον καὶ συνέχοντα. Καὶ ὁ μὲν μετ' οὐ πολὺν τινα χρόνον τοῦ βίου θανάτῳ ἀπάγεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος οὕτω τῇ ἀποστασίᾳ τούτου κατεπτοχέθῃ ὡς παρ' ὅλην τὴν ἐκείνου φυγὴν τὴν οἰκείαν ὡς ἥδη ἐφεστῶσαν φαντάζεσθαι καταστροφὴν· ἐδεδίει γὰρ ὡς περὶ τὰς μάχας ὀξύρροπον καὶ λήματος ἀνδρείου μέτοχον τὸν Λαπαρδᾶν. Ἀμέλει καὶ μὴ προχωροῦσαν ὁρῶν τὴν δι' ἐπιδιώξεως ἥ μεθ' ὀπλων τούτου καταπολέμησιν, πρὸς τὴν διὰ γραμμάτων μεθαρμόζεται πανουργίαν, καὶ τὸν τρόπον καινὸν ὁ σοφιστὴς ἀνεπλάσαστο. Βασιλικά γὰρ ξυμβέβηκεν γράμματα ἐκπέμπει ταῦτα πρὸς τοὺς τῶν ἰψῶν ἱπαρχῶν πρωτεύοντας· ἐλάλουν δὲ πονηρίαν ἀληθῶς τὰ γραφόμενα, καὶ διεστίνοντο, ὁμιλοῦντα ἔχοντα τὸν Ἀνδρόνικον, παρ' αὐτοῦ σταλῆναι κατὰ τὴν Ἀσίαν τὸν Λαπαρδᾶν, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν οὗτοι διαπράττειν κατ' οἰκονομίαν ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς τρόπον ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ βασιλείας μέλλειν τοῦτο διαπραχθῆσθαι, καὶ ἐντῆγε πάντας εἰς τὴν ἐκείνου ἀνευδοκίαν παραδοχῆν. Ἦν δὲ ὁ σκοπὸς Ἀνδρονίκῳ ἐντεῦθεν ἐγκόψαι τὴν ὁρμὴν τῶν πολλῶν, ὑφορωμένων ἐφ' ὅτῃ δὴ αὐτὸς μὲν ὁ Λαπαρδᾶς κατ' Ἀνδρονίκου ἐξῆρχε τὸ φρόνημα καὶ ὡς ἀντίφρων τὰς τῶν ἀνδρῶν στίχας ἐπιπορεύεται, ὁ δ' Ἀνδρόνικος τῷ ἀποστάτῃ τὴν ἐς αὐτὸν πίστιν ἐπιμαρτύρεται καὶ ὡς παρ' αὐτοῦ πεμφθέντα τὸν πεφευγότα δέξασθαι διορίζεται. [P. 181] Καὶ τὴν μὲν ἂν ταῦτα τὰ καινοφανῆ ἔδρασαν τε καὶ ἰσχυσαν γράμματα, ἣ ὀξεῖα τοῦ ἀνδρὸς κατάσχες οὐ παρῆκε διαγνωσθῆναι.

β'. Τότε δὲ καὶ τὴν πτοίαν ταύτην παρὰ δόξαν Ἀνδρόνικος ἀποκρουσάμενος ἰάνθη τὸ ψυχίδιον ὡσεὶ τε περὶ σταχύεσσιν ἐέρση, καὶ τῆς πόλεως ἔξεισι, καὶ ὁμαλῆς κινήσει καὶ σταθμοῖς βραχέσι καταλαμβάνει τὰ Κύπελλα, καὶ τοῖς ἐκεῖσε κυνηγεσίαις ἐνευφρανθεὶς κατὰ τὴν πατρίαν ἀφικνεῖται μονὴν τὴν ἐν τῇ Βήρᾳ διακειμένην, καὶ τῷ τοῦ φύσαντος ἐπίσταται μνήματι μετὰ δορυφορίας καὶ δόξης βασιλικῆς, ἥς κακείνος πάλαι ποτὲ ἐρῶν οὐκ ἐφίκετο, ἀπὲρ καὶ τὸ βασιλεῖαν πατρίαν Ἀνδρόνικος ὡς κληρὸν καταδὼν διεδέξατο. Καὶ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας σχάσας τὸ κακῶς τινος τιθέναι, ὡς Ἀλκυονίδας πρὸς πολλῶν ὀνομάζεσθαι, μετὰ μικρὸν ἐπάνεισιν αὐθις εἰς τὰ βασίλεια, τῶν γενεθλίων ἐπιτείντων Χριστοῦ. Καὶ ἀμίλλαις ἱππων καὶ θεωρίαις προσσχών, ἔκρος ὑποφρίνοντος τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν συνήθοιτε, ὅσον τε ἐσπερίον καὶ τοῦ Ἑβροῦ ὀπόσον οὐκ ἀφηνίασε· καὶ αὐτὸς μὲν τὴν εὐθὺ τῆς πόλεως Νικαίας ἵεται, τὸν δὲ Βρανᾶν Ἀλέξιον ἐκ τῶν κατὰ Βρανίτζοβαν ἐπανευληθότα μερῶν ἐκπέμπει μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς τοῖς περὶ τὸ Λοπάδιον ἀντιταξόμενον· ἥδη γὰρ καὶ οὗτοι τοῖς ὁμόροις Νικαεῦσί τε καὶ Ἡρουσαεῦσιν ἐς τὸ αὐτὸ ἔχοντες ἀπέστησαν φρόνημα. Καὶ ὡς εὐρόησεν αὐτῷ ἡ στρατῆγῃσι καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθῃκε δεξιότατον, ἄρας ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Νίκαιαν παραγίνεται καὶ συμμίσγυσιν Ἀνδρονίκῳ, καὶ περὶ ἐν στρατοπέδῳ ἀμφοτέρων συνδραμόντων τῶν στρατευμάτων ἐγὼν προτβαλεῖν τῇ πόλει Ἀνδρόνικος. Οἱ γὰρ ἔνδον οὐκ ἀπόντος μόνον Ἀνδρονίκου ἐφρονήματιζοντο, ἀλλὰ καὶ παρόντα ἐξουθενούν, καὶ ὕλοις ἡμύνοντο παντοίοις τῶν τευχῶν προεκραινόμενοι, καὶ λόγοις ἀσχήμοισιν ἐπληττον, μηδενὸς φειδόμενοι καὶ βλάψματος καὶ ῥήματος. Καὶ ἦσαν αἱ μὲν πόλεις τῆς πόλεως μεμυκυῖαι καὶ ὀχεῦσιν ἀραρότως ἐνηρμοσμέναι, αἱ δὲ γλῶσσαι, ὅσα καὶ πυλῶν τῶν χειλέων διαιρομένων, καὶ ὡς ἐκ θωρακίων τῶν ὀδόντων ἐκπίπτουσιν, βολίδας αἰσχροβήμοσύνης ἠκόντιζον

A plenam mittit, quibus asseverabat Lapardam a se in Asiam missum esse; qui quidquid acturus esset, ceris de causis, aliter quam plerique suspicarentur, pro stabiliendo imperio acturus esset. Quæ eo pertinebant, ut vulgi impetum reprimeret, suspicantis, subesse dolum, quod Lapardas se pro Andronici adversario gerens manum faceret, Andronicus vero desertoris fidem prædicaret, atque ut a se missum 363 suscipi juberet. Quid autem speciosæ istæ litteræ ponderis habituræ fuerint, accolerata Lapardæ captivitas cognoscere non sivit.

2. Timore illo præter expectationem propulso, summa lætitia affectus lentis itineribus Cypselia contendit; ibique venationibus recreatus in paternum monasterium Beræ se confert, ac patris monumento cum regio comitatu et splendore astat, cujus is quoque cupiditatem frustra aluerat: nam regni affectionem Andronicus hæreditariam a patre acceperat. Ubi cum per dies aliquot suppliciiis abstinuisset, unde illi a multis Halcyonii vocabantur, paulo post ad Christi natalem in palatium reversus, cum ludis circensibus et spectaculis se recreasset, vere adventante copiis omnibus actis quæ vel in Oriente vel Occidente fidem servarent, recta ad Nicæam contendit. Alexium vero Branam Branizoba reversum cum justo exercitu contra Lopadianos mittit, qui Nicæenses et Prusaenses imitati 364 defecerant. Qui cum bello finem felicem imposuisset, ad Nicæam contendit; ubi Andronicus illis copiis auctus urbem invadere statuit, cujus incolæ non absentem modo parum timebant, sed præsentem etiam contemnebant, et mœnia oppugnantem cum armis ulciscabantur; tum indecoris verbis lacescebant, nullo dicto et ictu prætermisso. Portæ quidem urbis clausæ erant et vectibus munitæ: linguæ vero, labiis tanquam portis apertis et dentibus tanquam pinnis emissæ, obscurissimis dictis Andronicum lacerabant. Quibus in flammatus animi dolorem celare non poterat. Mœnia Nicææ cocto latere constant, eaque firmitate sunt ut vi aut non capi aut difficulter posse capi videantur. Tum autem milites eo confluerant Andronico infesti et Angelus Isaacius, qui everso Andronico imperium occupavit, et Theodorus Cantacuzenus; acersita erant et Persica auxilia. 365 Quæ cum omnia difficilem redderent expugnationem, et Andronicus diebus compluribus frustra obequitasset, non aliter quam si præruptas rupes et Arbela aut

B 2. Timore illo præter expectationem propulso, summa lætitia affectus lentis itineribus Cypselia contendit; ibique venationibus recreatus in paternum monasterium Beræ se confert, ac patris monumento cum regio comitatu et splendore astat, cujus is quoque cupiditatem frustra aluerat: nam regni affectionem Andronicus hæreditariam a patre acceperat. Ubi cum per dies aliquot suppliciiis abstinuisset, unde illi a multis Halcyonii vocabantur, paulo post ad Christi natalem in palatium reversus, cum ludis circensibus et spectaculis se recreasset, vere adventante copiis omnibus actis quæ vel in Oriente vel Occidente fidem servarent, recta ad Nicæam contendit. Alexium vero Branam Branizoba reversum cum justo exercitu contra Lopadianos mittit, qui Nicæenses et Prusaenses imitati 364 defecerant. Qui cum bello finem felicem imposuisset, ad Nicæam contendit; ubi Andronicus illis copiis auctus urbem invadere statuit, cujus incolæ non absentem modo parum timebant, sed præsentem etiam contemnebant, et mœnia oppugnantem cum armis ulciscabantur; tum indecoris verbis lacescebant, nullo dicto et ictu prætermisso. Portæ quidem urbis clausæ erant et vectibus munitæ: linguæ vero, labiis tanquam portis apertis et dentibus tanquam pinnis emissæ, obscurissimis dictis Andronicum lacerabant. Quibus in flammatus animi dolorem celare non poterat. Mœnia Nicææ cocto latere constant, eaque firmitate sunt ut vi aut non capi aut difficulter posse capi videantur. Tum autem milites eo confluerant Andronico infesti et Angelus Isaacius, qui everso Andronico imperium occupavit, et Theodorus Cantacuzenus; acersita erant et Persica auxilia. 365 Quæ cum omnia difficilem redderent expugnationem, et Andronicus diebus compluribus frustra obequitasset, non aliter quam si præruptas rupes et Arbela aut

mœnia Babilonis oppngaret, aut sagittas in cœlum ejacularetur, obessis fortiter repugnantibus, et arma armis, machinas machinis, quæ variæ ab Andronico solertiam suam urbes oppugnandi ostentante excogitabantur, propulsantibus. Occultis enim portis erumpentes arietes disturbabant et incendebant; et cum mœnibus admoverentur, similibus machinis, ut araneæ telas, perrumpebant. Quare Andronicus, cum sua consilia successu carere videret, inhumanum facinus molitur, a paucis ante usurpatum. Matrem Isaacii Angeli Euphrosynam, Byzantio accersitam, nunc ut propugnaculum machinis apponit, nunc ea arieti imposita mœnia ferit, ut eodem tempore et spectaculi novitas et iracundiæ immanitas a nullo scelere abhorrens miserationem, et mulierculæ tolerantia 366 non ipso metu examinatæ in tanto tamque periculoso impetu admirationem haberet. Ac tum primum videre mortales teneram mulierculam defensionis ergo ferro præpositam, ac mirabiliter inverso ordine, fragile corpus hominis firmissimis machinis adjunctum, ut qui ex iis pugnabant incolumes manerent. Tela vero e mœnibus æque ac prius, sed tanta cautione jaciebantur, ut illæsa nobili muliere, quasi illa nutibus et manibus jacula a se aversa in hostium corda defigeret, hostes et ferirent et terrerent. Immane istud facinus adeo nihil Andronico profuit, ut Nicæenses facta noctu eruptione et machinas incenderent, et muliere fune in urbem attracta eum tanquam Phineum ab Harpyis spoliatum plorare sinerent, non habentem quo famem iracundiæ suæ expleret. Ita Nicæenses ab ipsis hostibus laudem fortitudinis 367 consecuti majores animos conceperunt etque audacius pugnauerunt, non mœnia tantum strenue defendendo et Andronicum diceriis incessendo ut lanium, canem sanguinarium, putre silicernium, malum immortale, hominum Furiam, mulierosum, Priapum Tithono et Saturno annosio, denique nullo turpissimæ rei vocabulo abstinendo, sed etiam relictis propugnaculis portis erumpendo. Andronicum vero pallor vultus et oculorum distorta acies et crebra promissæ ac in cincinnos distinctæ barbæ implexio ira esse percitum et dolos struere Nicæensibus manifesta declarabant. Sed quia famem crudelitatis suæ saturare non poterat, urbem sæpius eodem die corona cingebat; et ut ura catulis suis spoliata huc atque illuc transeundo, legiones suspiriis, tribunos verbis castigabat, quod bellum segnius administrarent, hostium congressum reformidantes.

πῶν προεκεῖσθαι μηχανημάτων εἰς ἀποσόβησιν τοῦ χαλκὸν ἐγγρίπτειν χαλκῷ, σίδηρον δὲ περιστελλόμενον ἀνθρώπου σώματι. Τοῖς δ' ἐκ τῶν τειχῶν οὕτως ἀτεχνῶς τὰ βέλη ἐφρένωτο ὡς ἀφίεσθαι μὲν καθὰ καὶ πρότερον καὶ πλῆττειν τοὺς ἐπιόντας καὶ καταπλήττειν, αὐτὴν δὲ τὴν εὐγενῆ γυναικα κακῶν

Hier. Wolfii notæ.

(14) Hunc locum generatim sum interpretatus, quia propria vocabula non suppetebant, et periphrasis permolesta futura videbatur.

ἐς Ἀνδρόνικον. Ὁ δὲ τοιοῦτῳ βλήματι καιρῶς πληττόμενος πῦρ ἀπέπνει θυμοῦ ἐκπυρηνίζον ἄσθμα Τυφώνειον, οἷα μηδὲ στέγειν ἔχων τὸν ἔνδον τάραχον. ἔπει καὶ πόλιν ἡ Νίκαια κύχει μὲν καὶ τὸ ἐκ κραταιῶν τειχῶν ἀνάλωτον ἢ δυσάλωτον γοῦν, ἐκ πλίνθου ὠργοδομημένη πᾶσα ὅπτις· τότε δὲ καὶ στρατιωτῶν εἰς αὐτὴν εἰσρύνετων ὅποσοι ἀπεστύγουν Ἀνδρόνικον, καὶ τοῦ Ἀγγέλου δὲ Ἰσαακίου, ὃς μετ' Ἀνδρόνικον Ῥωμαίων ἐκράτησε τῆς τυραννίδος παραλύσας Ἀνδρόνικον, καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Θεοδώρα, καὶ Περσῶν ἐκ προσκλήσεως εἰσδεδεγμένων ἔνδοθεν, οὐκ ἀγαθὰ τοῖς πορθοῦσι τὰ τοῦ πολιορκεῖν ἐφ' ἐκινάτο. Πλείστα οὖν ἡμέρας παρῖππύσας Ἀνδρόνικος οὐδὲν ἤνυσεν, ἀλλ' ἀντικρυς ἐψέκει ὄρεσιν ἀποτόμοις προσφερόμενος ἢ πετρῶν βαχίαις συμπλεκόμενος παραλόγως, καὶ πρὸς [P. 182] Ἀρβηλα καὶ τείχῃ διαμιλλώμενος Σεμιράμεια, ἢ βέλειμα πέμπων πρὸς οὐρανόν. Οἱ γὰρ ἔνδον ἐκθύμως ἐμάχοντο, καὶ ὅπλοις μὲν τὰς δι' ὅπλων ἀπεκροδόντο προσβολὰς, μηχανῶν δὲ κατασκευαῖς ἀπηχεῖον τέλεον τὰ τῶν πετρῶν ἀφετήρια, ἀπερ ὁ βαθύνους Ἀνδρόνικος ἐτεκταίνοτο (14), τειχομάγια ἰσίων βελοστάσια τε καὶ ὀρυκτῆρας ἐπιτεχνώμενος, καὶ εἴ τι ἕτερον διαλύειν ἔχει περίβολον πόλεως ἐργαζόμενος, καὶ φιλοτιμούμενος πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς πολὺ τὸ κατὰ τὰς τῶν πόλεων ἀλώσεις ἐνδέξιον ἔρχεσθαι. Ὁ μὲν γὰρ ἐπήγνευε τὰς ἐλεπόλεις, καὶ τὴν σφενδόνην περιεργάζετο, τὸν λύγον τε καὶ τὸν στρόφαλον καὶ τὸν τειχεσιπλήτην κριδὸν σιδήρῳ ἐφάρνυσεν· οἱ δὲ Νικαεῖς τοτὲ μὲν ἀπὸ πολιδῶν ἀδελῶν ἐκθρόσκοντες τῆς πόλεως πυρὶ παρεδίδωσαν καὶ χερσὶ κατέσπυν τὰ μηχανήματα, τοτὲ δὲ προσαγόμενα τείχεσι δι' ἐτέρων ὁμοίων ὀργάνων ὥστε καὶ ἀράχνης διέλυον ἡμάτα, ὥστε καὶ Ἀνδρόνικος εἰς κενὸν σχάζοντα ὀρῶν τὰ ἑαυτοῦ διαβούλια ἐννοεῖ τι ἀπάνθρωπον καὶ ὀλίγοις πάλαι καταπραχθὲν πολιορκουσί τε καὶ πολιορκουμένοις ἔξωθεν. Τὴν γὰρ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου μητέρα τὴν Εὐφροσύνην ἐκ Βυζαντίου ἀνακομίσας νῦν μὲν ὡς πρόβλημα προὔτρεσι τῶν ἐλεπόλεων, νῦν δὲ τῷ κριῷ ἐπαναβάλλων ὡς ἐν ὀχύματι προσέγγεν οὕτω τῷ τείχει τὸ μηχανήμα. Τῷ τοι καὶ ἦν δακρύειν ἐν ταύτῃ καὶ θαυμάζειν, δακρύειν μὲν διὰ τὸ τοῦ δράματος καινότροπον καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ πάντα βῆρον ποιεῖν, καὶ μηδεμίαν τῶν ξανακούστων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀλλοτρίων ὑποστειλλόμενον πρᾶξιν, ἐκπλήττεσθαι δ' ὅπως οὐκ ἐτεβήκει τῷ δέει τὸ γύναιον ἄνω τῶν μηχανημάτων καθήμενον καὶ τοῖς τείχεσι τῆς πόλεως προσαγόμενον, ὅτε καὶ πρώτως τεθέανται ἀνθρωποὶ σαρκίον ἀπαλὸν καὶ τοῦτο γυναικεῖον εἰς ἔρυμα σιδήρου προδεβλημένον, καὶ τὴν τάξιν ἐντλῆγμένην καὶ μεταπηδῶσαν ἐς τὸ ἀνόμεον, ὡς δέμας μὲν εὐπαθεῖς καὶ ἀνθρώπινον τῶν ἀντιτύπων προεκεῖσθαι μηχανημάτων εἰς ἀποσόβησιν τοῦ χαλκὸν ἐγγρίπτειν χαλκῷ, σίδηρον δὲ περιστελλόμενον ἀνθρώπου σώματι. Τοῖς δ' ἐκ τῶν τειχῶν οὕτως ἀτεχνῶς τὰ βέλη ἐφρένωτο ὡς ἀφίεσθαι μὲν καθὰ καὶ πρότερον καὶ πλῆττειν τοὺς ἐπιόντας καὶ καταπλήττειν, αὐτὴν δὲ τὴν εὐγενῆ γυναικα κακῶν

ἀπαθεστάτην τηρεῖν, ὡς εἴπερ καὶ χερσὶ καὶ νεύμασιν ἐξ ἑαυτῆς μετῆγε τὰ βέλεμνα, εἰς δὲ τὰς τῶν ἀντιθέτων καρδίας αὐτὰ κατέπησσε. Οὐ μόνον τοίνυν ἐς οὐδὲν χρήσιμον τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην ἐπίνοιαν καταλήξασαν εἶδεν Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ νυκτὸς ἐξιόντες οἱ Νικαεῖς τὰς τε μηχανὰς πυρὶ παρέδουσιν καὶ τὴν γυναῖκα διὰ μηρίνου ἀνιμήσαντο ἥ ὡς Ἀρπυιαὶ ἀνηρεΐψαντο, Ἀνδρόνικον δὲ ὡς Φινέα ἄλλον παρῆκιν ἀχθεσθαι μὴ ἔχοντα ὃ πεινῶντι τῷ θυμῷ παραθήσεται. Καὶ κλέος ἐντεῦθεν μέγα ἐπ' ἀνδρὶ παρὰ τοῖς ἐναντίοις κτησάμενοι οἱ Νικαεῖς ἔτι μᾶλλον ἡβρύνωθυσαν τὰ φρονήματα καὶ τῆς μάχης ἤπτοντο εὐθαρσέστερον. Οὐκ ἀπὸ τῶν τειχῶν δὲ μόνον προφαινόμενοι ἔργα γενναῖα ἐπεδείκνυντο, καὶ Ἀνδρόνικον σκώμμασιν ἔπλυνον, μακελλάριον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες καὶ κύνα φιλιμάτου καὶ σαπρόγερρον καὶ κακὸν ἀθάνατον καὶ ἄνθρωπον Ἐρινὺν καὶ φιλογόνην καὶ Πρίηπον Τιθωνοῦ τε καὶ Κρόνου πολυετέστερον, καὶ εἴ τι ἀσχιστόν ἄλλο πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ [P. 183] τῶν ἐπάλξεων, ὡς εἴρηκε τὸ λέγειν, καταπηδῶντες διεξεχέοντο τῶν πυλῶν. Ἀνδρόνικος δὲ τῷ ὑπαρχῶντι τοῦ προσώπου καὶ τῷ μὴ κατὰ φύσιν τοῦ βλέμματος καὶ τῷ πολλάκις ὡς ἐν ἱστῷ ὑφαινούσης τῇ δακτύλῳ περιελίττειν τὸ κατακεχυμένον καὶ βοστρυχῶδες τῆς γενειάδος θυμομαχῶν προδῆλως ἐδείκνυτο καὶ δόλους ὑφαίνων κατὰ τῶν Νικαίων. Ἀμέλει μὴδὲ φέρειν ἔχων τὸ τῶν ἐνδον αὐθαδές, λιμώττων δὲ ὡς κύων Δαυιδικῶς εἶπεν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸ νασωθιοινησόμενον, περιεκύκλου τὴν πόλιν τῆς ἡμέρας πολλάκις, καὶ ὡς ἡπορημένη ἄρκτος τῇδε κάκεισε μεταχωρῶν κατεστέναζε τῶν ταγμάτων, καὶ τοῖς ταξίρχαις ἐπέπληττεν ὡς δῆπου βλακευόμενοις περὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν παράταξιν ὑπεκκλίνουσι.

γ'. Τολμητίας δ' ὢν ὁ Καντακουζηνὸς Θεόδωρος, καὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὅσα καὶ οἶνος ζῶν νωστὶ ληνοδατηθεῖς, ἰδὼν ποτε τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον τὴν πόλιν περιόντα μετὰ ἱλῆς συχνῆς καὶ εὐσιπων ταγμάτων, ἐνθουσιωδῶς πλησθεὶς ὁρμήματος καὶ διὰ τῶν ἐφῶν πυλῶν ἀνακλιθεισῶν ὡς εἶχεν εὐθὺς ἐκθρόων, ἐρπομένων αὐτῷ καὶ τινων εὐαρίθμων, κατ' Ἀνδρόνικου τιταίνει τὸ δόρυ διὰ τῶν προμάχων χωρῶν. Σφοδρότερον δὲ ποιούμενος τὴν ἐπέλασιν καὶ συνεχῶς κεντρίζων τὸν ἵππον καὶ βιάζων ἄντικρυς ἵπτασθαι, οὐχὶ φέρεσθαι ὡς ἡ φύσις τοῦς πόδας ἐπέτρωσεν, ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀπολωλεκῶς· τοῦ γὰρ ἵππου κενεμδατήσαντος καὶ κακῶς ὑπὸ βέλους παθόντος κίντεῦθεν ἐπὶ γόνυ κλιθέντος, τῆς ἔδρας ἐποβάλλεται ἐπὶ βρεχμὸν κατώκαρα πεσὼν, καὶ τῶν μῶν τῶν νωτιαίων παθόντων κακῶς ἔκειτο ὀλιγοδρανίων, σκοτοδίνης ὑποπλησθεῖς. Κάντεῦθεν ἐπιδραμόντες ξιφῆρεις τῶν ἐξ Ἀνδρόνικου συχνοὶ ἐποδαιοτομοῦσι τὸν Θεόδωρον, εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὸν λοιπὸν ἐκρεανόμενον Θεόδωρον, Ἀνδρόνικῳ δρῶντες τὰ καταθύμια. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τοῖς οἰκίτορσι τῆς Κωνσταντινου ἡ τοῦ Καντακουζηνοῦ προσάγεται κεφαλῇ, κοντῷ μετέωρος ταῖς ἀγυαῖς τῆς πόλεως ἐμπομπεύουσα. Οἱ Νικαεῖς τοίνυν τὸν θαρσαλέον πολεμιστὴν καὶ ἄμαχον πρόμαχον ἀποβαλόντες οὐ μικρῶς, ὡς εἰκὸς, ἐπωδύραντο τοῦτον περὶ, καὶ ἀθυμότερον διετέθησαν. Βλέψαντες δὲ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελὸν ἦθελον ὑπέκτειναι τοῦτω καὶ ὡς σφῶν ἀρχηγῷ προσφέρεισθαι. Οὗτος δὲ τὴν γνώμην ὑπόνωθρος ὢν καὶ κατ' Αἰνείαν τοῦ μάχισθαι ἀφιστάμενος, ὡς εἴοικε, τὸ μέλλον εἰδὼς καὶ τὴν ἀποκειμένην αὐτῷ βασιλείαν ὡς ἐκεῖνος τὴν τοῦ γένους εὐκλείαν φανταζόμενος, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο. Ἀμέλει τοι τὸ στρατιωτικὸν ὑπαλόμενον κατὰ βραχὺ τοῦ προθύμου ἐς ξυμβάσεις ἦθελε χωρεῖν. καὶ τὸ γενναῖον ἐκεῖνο λῆμα καὶ ἐνθεάζον ἀπέσβεστο τέλειον. Σύνοδοι γοῦν κατὰ φαρίας γινόμεναι εἶχον ἐκτραγυδούμενα καὶ οἶον πρὸ ὀφθαλμῶν παριστάμενα ἴσα οἱ πολιορκηθέντες δεινότερα πάσχουσι. Καὶ τὴν Ἀνδρόνικου δὲ κατὰ νοῦν ἀπήνειαν φέροντες, καὶ τὰς παντοδαπὰς κα-

3. At Cantacuzenus Theodorus, ætate atque audacia fervidus, cum Andronicum cum multis cohortibus et equitum turmis urbem circumire vidisset, quasi numine afflatus Orientali porta cum paucis erumpit, 368 perruptaque prima acie hastam in Andronicum vibrat. Sed dum majore impetu fertur et calcaribus subditis equum tantum non volare cogit, in exitum ruit. Nam cum equus impezisset et ex vulnere in genu concidisset, sella excussus et in caput præcipitatus musculis dorsi graviter collicis, oborta vertigine semianimis jacuit. Andronici vero milites ei caput amputant, alii etiam truncum in Andronici gratiam in frusta dissecant, Caput ejus conto præfixum per vicus Cpolis circumlatum est. Nicæenses fortis bellatoris et invicti propugnatoris interitu tristes et consternati Isacio parere voluerunt. Sed is segniore ingenio præditus, evitata pugna ut Æneas, et fortasse futurorum præsciis, ac in debitum sibi imperium ut ille in posteritatis suæ nobilitatem intentus, ducatum non magni fecit. Milites quoque alacritate animorum paulatim exolescente transactionem spectant, extincto penitus generoso illo pene divino impetu. Itaque 369 per contubernia conventus agitari, obsidionis ærumnæ velut oculis subjici, crudelitas animis obversari, varia tormenta in conspectu esse, si urbs vi expugnata fuerit; trepidare omnes veluti lepusculi, aliter quam Cæneus. Is enim, ut est in fabulis, ex muliere vir factus est; illi a virili robore ad muliebrem mollietatem degenerarunt, cum nemo superesset qui fervore suo frigus eorum foveret, una cum morte Cantacuzeni omni fortitudine, omni pugnandi alacritate emortua. Quibus rebus Nicæus pontifex Nicolaus perspectis, necessitate in liberalitatem conversa populum monet ut rebus et tempori serviens urbem, priusquam belli procellis demergatur, Andronico ultro dedat. Videre se non commissurum Andronicum ut vacuis manibus discedat, præsertim cum nihil sit quod eum ab obsidione abstrahat, et ipsi cives urbis custodia paulatim deserta ad rem domesticam, ut

tempore pacis, curandam declinent. Eo consilio ab omnibus approbato, et commoda pacis utraque manu amplexis, sacra veste indutus, et divinis oraculis in 370 manus sumptis, sacerdotes et omnem urbanam multitudinem sesequijussit, ne mulieribus quidem et pueris exceptis, sine ullis armis, supplices frondes manibus gestantes, apertis capitibus, nudis pedibus et manibus, nullo vere supplicum miserabili gestu prætermisso, submissa voce misericordiam flagitantes. Qui cum hoc modo urbe effunderentur, Andronicus imperator inexpectato spectaculo attonitus subinde huc atque illuc deflexit oculos, ut certius perspiceret quid rei esset: nam plane somnium videre sibi videbatur. Ubi vero animadvertit se absque errore rem veram cernere, repudiata liberalitate et candore digno regibus clementiam adulterat; et quia pellem leoninam tum proferre haud licebat, vulpinam induit, seque non modo libenter recipere supplices flagit, sed vix a lacrymis temperat, quibus jam olim veritatem involvere atque animum suum dissimulare consueverat. Enimvero fabula illa non diu acta, aliquando post simulatione 371 deposita et mollibus oleoque lenioribus verbis omissis, Nicænsibus, nobilitate præsertim et dignitate præstantibus, ostendit quantum iræ æstum animo celasset, dum se ultionis offerret occasio. Multos enim in exilium egit, nonnullos de mænibus miserabiliter præcipitavit, et Persas circum urbem palis affixit. Isaacium vero Angelum ob dicta et facta ejus colaudavit, quod Theodori Cantacuzeni maledicentiam non modo non imitatus esset, sed etiam castigasset; ac spe bona implevit, aut verius ut dicam, percussorem suum et imperii eversorem fato quodam et providentia Numinis aluit. Ac illo Byzantium misso Prusam transiit; munitoque versus meridiem vallo, qua ob planitiem adiri posse mœnia videbantur (nam aliæ partes urbis rotundæ et præruptæ rupi impositæ sunt), postridie oppugnationem orditur.

ὑπονοθεύει τὸν ἔλεον, καὶ τὴν λεοντῆν οὐκ ἔχων τῷ τῆως ἀνακαλύπτει τὴν ἀλωπεκὴν ὑποδύεται. Καὶ τοίνυν οὐ μόνον τὸν ἀσμένως προσδεχόμενον πλάττεται, ἀλλὰ μικροῦ καὶ κατήχθη πρὸς δάκρυα, τοῦτο δὲ τὸ ἀρχαῖον Ἀνδρονίκῳ τῆς ἀληθείας συσκίασμα, τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων προσκίασμα. Πλὴν οὐκ ἐπὶ πολὺ τὸ δρᾶμα ὑποκρινάμενος, ἀλλὰ μετὰ καιρὸν ἀποδύς ὡς βάρκια τὰ ἀπαλὰ καὶ ὑπὲρ ἔλαιον λεῖτα ῥήματα, ἐμφανῶς τοῖς Νικαεῦσιν ὑπέδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς κατ' ἀξίωσιν καὶ γένους σεμνότητι ὑπερέχουσιν, οἷαν ὁ γέγων ἐπιγουνίδα τρέφει ὀργῆς καὶ ὅσον τὸν μετόπισθεν ὑποτύφων κότον καὶ τὸ ἐχθροαντικὸν καὶ μνηστῆρα εἰς καιρὸν ἐταμιούχει τὴν ἀνταπόδοσιν. Πολλοὺς τοίνυν μετέπειτα τῆς πατριδος μετανάστας εἰργάσατο, τινὲς δ' ἀπὸ τῶν τειχῶν κύμβαχοι καταβρίφεντες οἰκτρότατον ὑπέμειναν θάνατον. Τότε δὲ τοὺς Πέρσας ἀνασκολοπίσας κύκλῳ τῆς πόλεως, καὶ τὸν Ἀγγέλων Ἰσαάκιον ἐπαινέσας ὧν ἔδρασε καὶ ὧν εἴρηκε, μὴ μόνον τοὺς δόζοντας εἰς δπλα καὶ βέλη οὐ μεταποιήσας ἐπ' ἴσῃς τῷ Καντακουζηνῷ Θεοδώρῳ, ἀλλὰ καὶ κείνῳ ἐπιπλήξας πολλάκις κατὰ Χριστοῦ Κυρίου θρασυστομοῦντι καὶ ὡς ἐκ κουλεοῦ τοῦ στόματος μάχαιραν ὀξεῖαν τὴν γλῶτταν ἔλκοντι, καὶ χρηστῶν ἐμπλήσας προσδοκῶν [P. 185], τὸ δ' ἀλεθρέστερον εἰπεῖν τὸν ἑαυτοῦ φονέα καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύοντα τρέφων κατὰ Θεῖον καὶ περιθάλπων εἰς τὸν τῇ Προνοίᾳ δοκοῦντα καιρὸν, ἐκείνον μὲν ὀπίσω ἀποπέμπει πρὸς τὸ Βυζάντιον, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸ τῶν Προυσαέων μεταβαίνει πόλισμα μετὰ τῶν ἐφεπομένων αὐτῷ στρατευτικῶν τάξεων.

4. Machinis et viris operi intentis, ipse plurimas litteras sagittis annexas in urbem jaculatur,

Ἀ κώσεις ἀναπαμπάζοντες ταῖς φρεσὶν ὅσας πείσονται πολέμου νόμῳ ἀλούσης τῆς πόλεως, κατέπτησσον ὡς λαγῶδια, ἀπεναντίας τῷ Καινῇ πεπονθότες· ὁ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς εἰς ἄνδρα, ὡς ὁ μῦθος βοῦλεται, ἤρμαστο, οἱ δὲ ἐξ ἀνδρῶν εἰς μαλακότητα γυναικεῖαν ἐξενευσθήσαν, [P. 184] μηδενὸς ἔτι ὄντος τοῦ διὰ τῆς οικείας θερμῆς ὀργῆς εἰς ἔργα ἀρετῆς ἀναθάλποντος, ἀλλὰ πάντων μετὰ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ μῦρον συννεκρωθεν οἷον τὸ θάρσος καὶ τὸ περὶ τὰς μάχας ἀποθεμένων πρόθυμον. Ἄ πάντα κατανοήσας ὁ τότε τῆς Νικαίας ἀρχιερεὺς Νικόλαος τὴν ἀνάγκην ἐς τὸ φιλότιμον διατίθησι, καὶ δὴ τὸν λαὸν ἐκκλησιάζας ὑποτίθησιν ἐνδοῦναι τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ ἕως ἡ πόλις τοῖς κύμασι τῆς μάχης ἀβάπτιστος, ἐγγεῖρσαι φέροντας Ἀνδρονίκῳ ὄρῳ γὰρ Ἀνδρόνικον μὴ ἂν ποτε κεναῖς (ὁ φασιν) ἐπαναζεύοντα χερσὶν, ὅτι μὴδ' ἐπόμενά εἶσιν αὐτῷ τὰ ἀνθίσκοντα καὶ ἀντιπερισπῶντα ἐτέρωθι, καὶ ἑαυτοὺς δὲ κατὰ μικρὸν καὶ τῆς φυλακῆς ἀφίσταμένους τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὸ τῆς εἰρήνης οἴκουρον ἀπονεύοντας. Καὶ ὡς εὔρε πάντας ἀγαθῶν τὴν παρὰ τῶν οἰομένων καὶ ἀμφοτέραις τοῦ ἐκ ταύτης καλοῦ περιδραττομένους, τὴν ἱερὰν ἐρίην ἐνδὺς καὶ ἀνὰ χεῖρας τὰ θεῖα δεξάμενος λόγια ἐπεσθαι οἱ τοὺς ζακάρους κελεύει καὶ τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως πληρωμα, ὡς μὴδὲ γυναικας ἢ νηπιάρχους ἀπολειφθῆναι τῆς ἐξελεύσεως, πάντας γυμνητεύοντας δπλου παντός, κλάδους ἱκετηρίους σείοντας, ἀκαλυφεῖς τὴν κάραν, ἀκρηπιδιώτους τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας λελυμένους τῶν ἱματίων, κατὰ μηδὲν τὸν ὡς ἀληθῶς ἱέσιον ψευδομένους, ἀλλὰ καὶ σχήμασιν ἐλεεινοῖς καὶ ὑφαιμένοις φθέγμασιν ἐπισπωμένους τὸν οἰκτιζόμενον. Καὶ οἱ μὲν οὕτω τῆς πόλεως ἐξεχύθησαν, ὁ βασιλεὺς δ' Ἀνδρόνικος τῷ τῆς θέας ἀέλπτῳ καταπληγῆς πολλάκις τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀκριβῆ τῶν θεωμένων διεσάλευεν ὄρασιν· ἀτεχνῶς γὰρ ὄντα ἰδοῦναι βλέπειν τὰ τότε τελούμενα. Ἐπεὶ δὲ ἀλήθῃ τὴν ὄψιν καὶ πρὸς μηδὲν πλανῶσαν εἶχε καταμαθῶν, τὸ τοῖς βασιλεῦσι προσήκον ἐλευθέριον φρόνημα καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀκαπλίετον παρωσάμενος

δ'. Καὶ δὴ κατὰ τὸ πρὸς μεσημβρίαν μέρος τῆς πόλεως βαλὼν χάρακα, καθὼ δὴ καὶ προσηκόντες ἰδοῦναι

τὸ τεῖχος διὰ τὸ τοῦ χώρου ἰσόπεδον, μὴ ὡς ἡ λοιπὴ πόλις εἰς περὶ ἑνὸς καὶ περιφερὲς αἰρόμενον γήλορον καὶ ἀπότομον προφανόμενον, τῇ ἐξῆς ἔχεται τοῦ πολιορκεῖν. Καὶ αἱ μὲν μηχαναὶ καὶ οἱ ἄνδρες οὐκ ἀεργῶς εἶχον, ἀλλ' ἐδῶρον τὸ πρόσφορον· αὐτοὶ δ' Ἀνδρόνικος ῥέων τὸ λέγειν, ἀτράκτους βελῶν πετασίμους τιθεὶς λόγοις πτερόεσσιν ἐπιφέρει κατὰ τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ αἱ ἐδύλου τὰ φερόμενα ἐκείνα διάτρια γράμματα, μεταβόλης παραφασίας καὶ ἀμνηστία κακῶν, εἰ αὐτὸν μὲν εἴσω προσδέξονται τὰς πόλεις ἀναπετάσαντες, Θεόδωρον δὲ τὸν Ἀγγελλον καὶ τὸν ἀγοραῖον Λαχανῶν καὶ τὸν ἀσύνητον Συνέσιον, ἵνα ταῖς αὐτοῦ ἐκείνου χρησαίμεν λήξεσι, καὶ οἱ τοῦτοις ὁμόφρονες, θανάτῳ καταπροδῶσουσιν συσχόντες. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκαναῖς ἐπολεῖ ἡμέραις. Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ Προῦσαν συγκροτούμενός πόλεμος τοῦ κατὰ Νίκαιαν συστάντος τὸ ἔλαττον ἀπεφέρειτο κατὰ τὰ ἀλλήλων ἀνδρῶν συμπλεκόμενων τοῖς βασιλείοις τάγμασι καὶ μῖσος τὸ ἐς Ἀνδρόνικον, ὃ καὶ τοῦ πολέμου αἴτιον ἦν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πόλις ἡ Προῦσα πᾶσα καλλίπυργός ἐστι καὶ ἰσχυρὸν περιβεβλημένη, περίβολον, καὶ τοῦτον ἀμφίδουμον κατὰ τὸ κλίμα τὸ νότιον. Ἐν ᾧ καὶ ἐκδρομαὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας γινόμεναι συνῆπτον πρὸς ἄλληλα τὰ στρατεύματα, καὶ ἐπιπτον ἐξ ἀμφοτέρων συχνοί. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τὴν πόλιν ταύτην ὑποκύψαι τῷ Ἀνδρόνικῳ καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῇ χειρωθέντας παθεῖν τὰ ἀνήκεστα, τοῦ τεύχους τι ἀπελείσθη τῇ ἐλεπόλει συνεχῶς δρυπτόμενον. Πρὸς δὲ τοῦτῃ καὶ τὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος προσεπίκτισμα καὶ ἱμάντωμα τοῦ παλαιοῦ περιβόλου καταβλήθην φαντασίαν τοῖς εἰδὸν παρέσχετο τῷ τὸ τεῖχος ἄπν, ὁπόσον ἡ ἐλεπόλις ἔτυπεν, ἐπὶ γόνυ κλιθῆναι κατασεσθῆναι. Θροῦς οὖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τοῦτῃ ἄστυς ἀΐρεται, καὶ δέος τὰς ἀπάντων ἐκταράττει καρδίαις. Ὅθεν μὴ περιεργασθέντος τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ὅλων καὶ πρὸς μόνον τῶν ἐκτιναχθέντων λίθων τὸν δοῦπον ἐπαποψυξάντων τῷ δέξι μικροῦ, ἔρημα μὲν τὰ τεῖχη τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀμυνομένων εἰσθῆσαν, αἱ δ' ἀγυαὶ αἶχον ἀλίζομένους ὡς ἐπ' ἀμυνομένοις τοῖς ὑποκαταβάσας ἐκ τῶν τευχῶν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἀνετος μὲν τοῖς πολεμίοις ἡ διὰ πυλῶν καὶ τεύχους ὑλιμάκων ἐπενηνεγμένων εἰς τὴν πόλιν εἰσοδος ἦν, αὐτοῖς δὲ τοῖς Προῦσαι καταλαμδανομένοις ἀνηλεὲς ἀναίρεσις καὶ τῶν προσόντων διαρπαγὴ καὶ τῶν βοσκημάτων κατακοπή, αἱ δὲ κατὰ πῶσα καὶ ὅλα βουκόλια εἰσληφθῆσαν, ὡς ἔχοντες ᾧ τραφεύονται οἱ ἐντὸς ἐπιτεινομένης τῆς πολιορκίας. Καὶ τότε μὲν ἐν τοιούτοις ἦσαν δεινότης τὰ τελοῦμενα· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἰσελθὺς τὸ πόλισμα καὶ ἐνυλίστατο ἐνδοθεν, οὐθ' ὡς βασιλεὺς πρῶτος καὶ σώζων ὑπάρχους οὕτως πάλαι καὶ αὐτοὶς ἰσομένοις, κἂν πρὸς καιρὸν ἀπέστησαν, τοῖς Προῦσαι ἐχρήσατο, οὐθ' [P. 186] ὡς ἀπλῶς ἀνθρώπος ὁμοφύσειν ἀνδράσιν ἡμέρως προσενήνκαται· ἀλλ' ὡς ὁτὶ ἀπόσιτο, ἱκανῶς ἀτρεχάστοις ἱμπερῶν καὶ ἀποιμάντοις θρέμμασι τοῦ μὲν αὐχένα κατέαξεν, ἄλλου δ' ἐλάφωξεν ἔγκατα, καὶ ἄλλως ἐθετουχειρίστως ἕτερον, τὰ δὲ λοιπὰ χρημνοῖς καὶ

A quarum hæc sententia erat, se eis defectionis dare veniam, si apertis portis reciperetur, et Theodorus Angelus et circumforaneus Lachanas et temerarius Synesius (his enim titulis eos ornat) eorumque conjurati sibi traderentur, Id quo diebus compluribus repetitum est. Nam Prusaense bellum Nicæo nec fortitudine militum imperialiorum invadentium, nec odiis in Andronicum, quæ et belli causa erant, quidquam concedebat; et ipsa urbs undique pulchris turribus adornata et robustis mœnibus, iisque versus Austrum conduplicatis, firmata est. Unde cum excursiones fierent, multi utrinque cadebant. Sed cum hanc quoque urbem Andronico dedi oporteret, et multos qui in ea erant subactos in cruciatum agi, pars inuri quædam crebris arietum ictibus labefactata, et muro valeri adjuncta crepido prostrata, opinionem obsessis attulit murum universum, quem machina feriebat, corruisse. Rumor igitur confusus tollitur, 372 omnibus territis nec malum datum accuratius explorantibus, sed ad sonitum duntaxat excussorum saxorum metu pene exanimatis. Mœnia destituta sunt a defensoribus, et vici urbis trepidis eorum discursationibus repleti. Inde scallis appositis muroque superato, portis apertis liber urbis ingressus hosti patuit. Prusaenses diroplis ædibus crudeliter interfecti, et pecudes maculatæ, quarum greges et armenta in urbem coacta erant, ut ducta obsidione haberent unde viverent. Quæ dum fiebant, urbem ingressus Andronicus, non ut clemens imperator et eorum qui et olim subditi fuerant et rursus futuri erant, quamvis ad tempus defecissent, conservator, Prusaenses tractavit, nec ut hominum qui iisdem elementis constant rationem habuit: sed ut famelicus leo incustoditos greges adortus aliis colla frangit, aliarum viscera devorat, alias aliter miserrime conficit, reliquas in montes et præcipitia agit, ita tum Andronicus, quod Prusa non deditione, 374 sed vi potitus erat, plurimos pessimo exitio perdidit, multiplices cruciatus et varia tormenta commentus. Angelum Theodorum, adolescentem pene adhuc imberbem, effossis oculis asino impositum et ultra limites Romanorum eductum dimitti jubet, ut quocumque impetus jumentum tulisset, ibi solus oberraret. Ac forsitan a feris devoratus esset, quod Andronici consilium fuit, nisi Turci viatores ejus miserti essent et in tabernacula sua abductum curassent. Leonem Synesium et Manuelem Lachanam et alios complures, xi numero, de summis arboribus juxta Prusæ mœnia suspendit; et longe plures aliis suppliciiis affecit, aliorum manibus, aliorum digitis, quorundam pedibus amputatis. Multi et manibus et oculis privati sunt, nonnulli oculo dextro et pede sinistro mutilati, alii contra. Robustissimis et 375 fortissimis ac rei militaris peritissimis viris adeo inhumaniter interfectis, atque imperii viribus imminutis, Lopadium transit Andronicus; eodemque modo ibi quoque grassatus, et episcopo oculis

privato, quod seditiosorum sui gregis motum contra Andronicum non castigasset sed æquo et leni animo tulisset ac spectasset, talibus triumphis ornatus in palatium revertitur, relictis Prusaensium vitibus, quæ arbores amplectebantur, suspensorum cadaveribus ut uvis oneratis; ullum neque sepeliri passus est, sed a sole arefactos ut terriculamenta volucrum, ne poma devorent, a ventis agitari voluit. Cpoli lætis populi acclamationibus exceptus, et adulatorum laudationibus, quos semper alere solent aulæ, majori superbia inflatus, spectaculis et ludis circensibus æstivo tempore intentus fuit. Cum autem aliquando tabulata aliquot juxta imperatoriam sedem collapsa 376 viros sex oppressissent, vulgo eo casu consternato porterritus satellites convocavit et in palatium abire voluit: sed ab amicis exoratus mansit, quod si surrexisset, statim periturus esset, populi globo in ipsum et satellites ejus impetum facturo. Paulisper igitur moratus, dum equestre et gymnicum certamen absolveretur, reliquis spectaculis prorsus abstinuit, ejusmodi sunt funambulatorum et venationum; quibus in urbe manere solita turba et rebus novis impense capitur. Et hæc ita se habuerunt.

ὀφθαλμὸν δεξιὸν καὶ πόδα εὐώνυμον ἐζημίωοντο, καὶ αὐτὸν τὸν ἀντιπρόσωπον ἐπεπρόκειτο ἕτερος. Καὶ οὕτως ἀπανθρώπως τὸ ἐν ῥώμῃ σώματος καλλιστεῖον καὶ στρατιωτικὴν ἐξάρτητον ἐμπειρίαν τὴν οἰκίαν ζημιώσας βασιλείαν Ἀνδρόνικος μεταίρει τρὸς τὸ Λοπάδιον. Κάκει τὰ ὅμοια δράσας, καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕνα στερήσας τῶν ὀφθαλμῶν ὥς μὴ κατὰ τῶν ἐκ τῆς ποίμνης ἐκείνου ἀγανακτοῦντα στασιωτῶν, ἡλλὰ πρῶτος οὕτω καὶ ὁμαλῶς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου φορὰν ἐκείνων προσέμενον καὶ ἀνεπεγλήτως θεώμενον, ἐπάνεισιν εἰς τὰ βασιλεία τοιοῦτος γεγνημένος τροπαιούχῃμασι, τὰς τῶν Ἡρουαίων ἡμερίδας καταλιπὼν, αἷ περιπλέγδην τὰ δένδρα ἀνέτρεχον, βαρυνομένας τοῖς τῶν κρεμασθέντων σώμασιν ὥς ἄλλοις βοτρύσι, καὶ μηδὲν τῶν ἀνασκολοπισθέντων ἀφείδως ὡς ληνοῖς δοθῆναι τοῖς σήμασιν, οὕς καὶ τερσίνεας ἥλιος ἀνέμοις περιφέρεσθαι ἀνῆκε κατὰ τὰ ἐν συκιγλάτοις ὑπὸ τῶν ὀπωροφυλάκων αἰωρούμενα φάσματα. Εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινου πόλιν ἐπανιῶν καὶ παρὰ τοῦ δήμου φωναῖς εὐφύμοις δεξιωθείς, καὶ ταῖς τῶν κολάκων προσλαλιαῖς, οὕς αἰ παρὰτρέφουσι τὰ ἀνάκτορα, τὸ μεγάλῳφρον πλεῖον κτησάμενος, εἰς θεωρεῖα καὶ ἀμίλλας ἵππων θερείας οὔσης τῆς ὥρας ἐτρέπετο, ὅτε καὶ τινὼν ἐκ τῶν κατὰ τὸ βασιλικὸν ἐδράσιμα δρυφάκτων καταβληθέντων καὶ περὶ τοὺς ἔξ ἄνδρας ἀνηρχότων, καὶ τοῦ θεατρομανοῦς ὄχλου ἐπὶ τῷ συμβάντι τούτῳ διαθρονηθέντος, ὥρμησε τοῦ θώκου ἐκχναστῆσαι καὶ μεταχωρῆσαι πρὸς τὰ βασιλεία, τῷ δέει [P. 187] ἀλλοιωθεὶς καὶ τοὺς δορυφόρους συνθηροκῶς, εἰ μὴ τὸ περὶ ἐκεῖνον εὖνον ἰκέτευσαν ἀποστῆναι ὡς ἀτόπου τοῦ τοιοῦτου βουλευμάτος, καὶ ἐμπέδως ἱζάνειν παρέπεισαν ὡς αὐτίκα εἰ ἐξανασταλὴ ἀπολούμενον, τοῦ δήμου συσπειραθέντος εἰς ἓν καὶ κατ' ἐκεῖνον καὶ τῶν ὅσοι περὶ αὐτὸν ἐφορμήσαντος. Μικρὸν τι γοῦν ἐπιμαίνας τὸν ἱππικὸν μόνον καὶ γυμνικὸν τετέλεκεν ἄεθλον, τῶν δ' ἐπισκοδίων θεαμάτων ἀπέσχετο τέλος, ἐν οἷς διαχέουσι τὸ θεώμενον οἱ διὰ μηρίνων εἰς ὕψος ἀναβρίχόμενοι καὶ ὑπὸ μικρῷ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχόμενοι διαίριοι, ἔτι δὲ οἱ πτηνόποδες λαγίνα καὶ κύνας αἱ θηρευτικαὶ, φιλοτοιοῦτους ἀποδεικνύντα τοὺς ἀγῶνεις θεατροβάμονας. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πη ἐφέρετο.

5. Erat autem vir quidam nobilissimus, nomine C Isaacius (non Isaacius Angelus), Isaacii sebastocratoris, quem fratrem fuisse Manuelis diximus, ex filia nepos. Is Armeniæ vicinisque locis Romanæ ditionis et Tarso a majore patruo Manuele præpositus, commisso cum hostibus Armeniis prælio captus, Manuele jam defuncto, in custodiam datur. In qua cum longo tempore fuisset, tandem ab Hierosolymitis, quos Frerios dicunt, redemptus commodum in patriam reditum habuit, Andronico redemptionis adjutore; idque de Theodora 377

ἄρσει καὶ βαράθροις διασπαρέντα παρέπεμψεν, οὕτω καὶ τότε Ἀνδρόνικος μὴ προηγησαμένης ὁμολογίας τε καὶ σπονδῆς μετὰ τοῦ τῶν Ἡρουαίων πληρώματος ἢ ἐκουσίας προβάσης παραδοχῆς, ἀλλὰ πολέμῳ ἡλωκυίας τῆς πόλεως, πλείστους δὲ μάλιστα διέφθειρε καὶ ἡφάνισεν, εἰς πολυειδεῖς καὶ πολυτρόπους κολάσεις τὸ τοῦ θυμοῦ καταμερίσας ἀλλόκοτον. Θεόδωρον μὲν γὰρ τὸν Ἀγγελοῦ ἡγήσαντα ὄντα καὶ τὸν Ἰουλον πρῶτως χνοάζοντα τῶν ἐξομμάτων, καὶ ὄντ' ἀναβληθέντα καὶ τῶν Ῥωμαίων ὁρίων ὑπερέκεινα ἀπαχθέντα εἴτα κελεύει διασεθῆναι, ἵνα δὴ τὸ ὑποζύγιον ὁρμήσῃ αὐτόματον φερόμενος πλάζοιτο. Καὶ τάχ' ἂν θηρίοις ἐγεγόνει κατάβρωμα, δ καὶ ὁ τὴν τιμωρίαν ταύτην ἐκείνῳ ἐπιθεῖς Ἀνδρόνικος προσέκτεψε, εἰ μὴ Τούρκοι ἐγκύρσαντες ᾤκτειραν τε τὸν μέγα καὶ εἰς τὰς αὐτῶν σκηνὰς ἀπαγαγόντες θεραπείας ἡξίωσαν. Τὸν δὲ Συνέσιον Λέοντα καὶ τὸν Λαχανᾶν Μανουῆλ καὶ συχνοὺς ἄλλους τοῖς τῶν παραπεφυκότων τῇ Προύσῃ δένδρων ἀκρέμοσιν ἀπεκρέμασε, τὸν δέκατον τετραπλῶς ἀποσώζοντα ἀριθμόν. Πολλαπλασίονας δ' ἐτέρους ὑποβεβλήκει ποιναῖς ὧν μὲν γὰρ χεῖρας ἀπέτεμεν, ὧν δὲ δακτύλους ὡς ἀμπέλων περιέκειρε κλάδους, τινῶν δὲ πόδας ἀφῆρκε. Πολλοὶ δὲ χεῖρας καὶ ὀφθαλμῶν ὑπέστησαν στέρησιν ἦσαν δ' οἱ καὶ

εἰ. Ἦν δὲ τις ἀνὴρ τοῦνομα Ἰσαάκιος, γένους ἄριστα ἥκων, ἕτερος παρὰ τὸν Ἀγγελοῦ Ἰσαάκιον, θυγατρὸς παῖς Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασίγητον τοῦ βασιλείως εἴρηκε Μανουῆλ. Ἀλλ' οὗτος δὴ ὁ Ἰσαάκιος παρὰ τοῦ πρὸς πατρός θείου καὶ βασιλέως, τοῦ Κομνηνοῦ Μανουῆλ, τὰ κατ' Ἀρμενίαν διέπειν λαχὼν καὶ ἀρχεῖν Ταρσοῦ καὶ στρατηγεῖν ὅπσα τοῖς ἐκεί προσκεκληρίονται, συρρήγνυσι μετὰ τῶν διαφόρων Ἀρμενίων πολεμον, καὶ ἀλούς ἐν φρουρῇ καθείργονται (φθάνει δὲ θανάων καὶ ὁ βασιλεὺς Μα-

νοῦν), καὶ τοῦτο ἐς' ἡλίους πολλούς. Ὅψι δὲ πρὸς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λυθεὶς οὕς φερρίους φασίν, ἔσχεν εὐθετον τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον, Ἀνδρόνικου συναραμένου πρὸς τὰ λύτρα ὑποθημοσύνη Θεοδώρας, ἥπερ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἐπλησίαζεν, ὁ δ' Ἰσαάκιος οὗτος ἀδελφιδούς ἦν. Ἐνῆγον δὲ Ἀνδρόνικον εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδόκας Κωνσταντῖνος τῇ πρὸς μητρός Ἰσαακίου θείᾳ συνευαζόμενος, καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Δούκας συνήθης ὢν ἐκ παίδων Ἰσαάκῳ καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσεγγίζων. Οὗτος τοίνυν ὁ Ἰσαάκιος Ἀνδρόνικῳ τῷ βασιλεῖ οὐχ ὑπέκειν ἐθέλων καὶ τὴν πατρίδα ὡς ἐν ἄστρασι φανταζόμενος καὶ συγγενείας ἢ ἐρατεινῆς ὁμηλικίας οὐδένα λόγον τιθέμενος, τυραννίδος δ' ἔρων καὶ ἀρχῆς ἔφεισιν τρέφων, οὐ μὴν ὑποκύπτειν ἀνεχόμενος ἄρχουσιν, ἐφοδίοις χρῆται καὶ συνερίθοις τοῖς πεμφθεῖσιν αὐτῷ ἐκ Βυζαντίου χρήμασιν εἰς τὸ κακοβούλως ἀρχὴν ἐκτεῖν μνηστεύεσθαι. Τοίνυν μετὰ χειρὸς συχνῆς καταπλεύσας ἐς Κύπρον τὰ μὲν πρῶτα τὸν ἔννομον καὶ πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένον δυνάστην ὑπεζωγράφει, βασιλικά ὑποδεικνύων τοῖς Κυπρίοις γράμματα, ἅπερ αὐτὸς συνέθετο, καὶ διαταγὰς ἀναγινώσκων αὐτοκρατορικὰς ἐπιπλάστους, τὸ ποιητέον δῆθεν ὑποτιθεμένης ἐκείνῳ, καὶ τὰλλα διαπραττόμενος ὅσα οἱ ὑφ' ἐτέρων ἄρχειν ταχθέντες πρὸς ἀνάγκης ποιεῖν ἔχουσι, μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τυραννούντα παραγυμνῶσας, καὶ ἦν ἔτρεφεν ἀπύκνειαν ἐκκαλύψας, ἀπανθρώπως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται. Καὶ τοσοῦτον ἐς τὸ τοῦ ἥθους ἀκαμπὲς καὶ ἀμελιχτον Ἀνδρόνικον ὑπερέβαλεν, ὅσον οὗτος τοὺς πώποτε διαδεδήτους ἀνεπεικεῖς εἰς τὸ [P. 188] προσκεκρουκὸς ὑπερχλάσεν. Οὐ γὰρ διέλιπεν, ἐξ ὅτου περ ἀσφαλῶς ἤδη ἄρχειν ᾤετο, μυρία ἄττα ἀνδρία ἐπὶ τοῖς οἰκίτορσι τῆς Κύπρου ἐργαζόμενος. Φόνοις τε γὰρ καθ' ὥραν ἀναιτίοις ἐχραίνετο, καὶ δηλήμων σωμάτων ἀνθρωπίνων ἐγίνετο, ποινὰς ἐπάγων καὶ τιμωρίας οἷά τι συμφορῶν ὄργανον, ὑπόσαι κατῆγον εἰς θάνατον. Καὶ κοίταις δὲ ἡθεμίτοις καὶ φθοραῖς παρθένων ὁ παναισχῆς καὶ ἐξάγιστος ἠκολάσσαιεν, οὐσίας τε ἀπάσης τοὺς εὐδαίμονας πρώην οἴκους ἀνυπευθύνως ἐστέρησε, καὶ τοὺς χθῆς τε καὶ πρότεριτα περιδλεπόμενους αὐτόχθονας καὶ κατὰ τὸ πολυκτῆμον τῷ Ἰωῶ ἀντερρίζοντας διαφῆκεν ἀγυρτεῖν λιμώττοντας καὶ γυμνητεύοντας, καθ' ὅσων τέως οὐκ ἐχρήσατο τῷ ξίφει ὁ ἀκρόχολος. Φεῦ φεῦ ὅτι ὁδὸς ἀσεδῶν εὐοδούται! Εὐθνήσαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήματα. Ἐφύτευσας αὐτοὺς καὶ ἐξέρίξωσας· ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπόν. Ταῦτα δὲ ἃ καὶ ὁ προφήτης ἀπολογεῖται· πρὸς Κύριον λαλῶν κρῖματα. Οἷα γὰρ ἡ τότε γενεὰ ἐξέφυσε κύνεια πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀδρυνομένη ἢ θάνατον τοῖς προσφερομένοις καὶ ἀπώλειαν τῶν πλείστων πόλεων, ὧν τῆς ἀρχῆς πανθεσίμως ἐπέβησαν. Ταῦτα ὡς εἰς ἀκοὴν ἐλήλυθε βασιλέως Ἀνδρόνικου, οὐκ ἦν ὁπωσοῦν καθεκτός, ἀλλ' ὁρῶν αὐτῷ ἐπερχόμενον ἦν πάλαι πεφύδῃτο φόβον (ἦν γὰρ ὑφορῶμενος ἀεὶ τὸ ἰῶτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλῦσαν ἀρχὴν, ἐξήτει τρόπον δι' οὗ ἂν συλληφθῇ Ἰσαάκιος καὶ γενηθῇ ἐξ ἀνθρώπων ὁ ἐκείνῳ προσδόκιμος δλεθρος· ἰδεοῖσι γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεί τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως προσδεχθήσεται

A sententia, cujus, ut sæpe diximus, consuetudine utebatur, hio vero frater patruelis erat. Ut autem Andronicus Isaacii curam susciperet ac diuturnæ ejus captivitatis misericordia tangeretur, Marcoducæ Constantinî, qui materteram Isaacii in matrimonio habebat, opera est effectum, et Andronici Ducæ cognati ejus et familiaris a puero. Is igitur Isaccius cum Andronico cedere ac in in patriam redire nollet, nec ullam cognationis aut suavis consuetudinis rationem haberet, sed imperare quam imperio carere mallet, pecuniæ Byzantio missæ subsidiis ad improbum affectandi regni consilium abutitur, et Cypro cum magna manu occupata principio se pro legitimo prætore, qui ab imperatore missus esset, gerit, litteris imperatoris ostensis, quas ipse composuerat, et commentitiis mandatis recitatis, quæ quid ipsi agendum esset scilicet præscribebant; ac cætera agit, quæ iis necessario facienda sunt qui alienis imperiis subsunt. Verum non multos post se tyrannum professus, innata crudelitate relecta, insulares inhumanus tractat; ac pertinacia sævitique tantum superat Andronicum, quantum Andronicus cæteros omnes qui unquam **378** atrocitate in hostes celebre nomen consecuti sunt. Neque enim, ubi primum tyrannidis fundamenta jecisse videbatur, infinita immanitate in subditos grassari desistebat, sed et cædibus innocentum in horas polluebatur, et humana corpora lacerabat tormentis in exitium mortalium excogitatis. Præterea in stupris virginum et adulteriis homo nefarius volutabatur; et beatas dudum familias sine ullo crimine omnibus opibus spoliabat, ut indigenæ paulo ante conspicui divitiis famelici et nudi oberrarent, si quibus homo iracundus ensem abstinerat. Hei, hei, cur via improborum prospera est? florent facinorosi: planctasti eos et firmasti: procrearunt liberos et fructus tulerunt, ut propheta cum Domino expostulat. Illa enim ætas velut aconita genuit, quæ adulta non ad aliud nisi ad perimendos homines et plurimarum urbium excidium valuerunt, quarum dominatum per vim invaserant. Quæ cum ad Andronici aures pervenissent, **379** nullo cohiberi modo potuit: sed quia id præsto esse videbat quod olim formidarat (semper enim litteram I ut imperii sui eversionem suspectam habuerat), principio quærebat

D qua ratione comprehendi posset Isaacius, et tolli e medio is a quo exitium immineret. Verebatur enim ne Cypro adveclus et alacriter susceptus ab omnibus se principatu deturbaret. Remota enim mala minus molesta sunt quam propinqua; et quod exspectatur, etsi pessimum fuerit, levius eo ducitur quod urget in præsentia. Id enim est mortalium ingenium, ut exiguum doloris levamen in lucro deputemus.

NICETÆ CHONIATÆ

ἐν τῶν, ἐπεὶ καὶ τὸ πρῶτον κακὸν τοῦ ἐν χερσὶν ἀλυνότερον, καὶ τοῦ ὀλιβόντος ἔρτι κουφότερον τὸ
λενον χεῖρι τὸν ἀγαπῶν γὰρ παρακινεῖται εὐλαχμεν ἄνθρωποι καὶ τὴν βραχεῖαν τοῦ ἀλγούντος

ed cum hostem absentem in potestatem A
redigere non posset, ira in ejus propinquos
arsa, canes imitatus qui hominem allatrare
anti lapidem ab eo conjectum mordicus arri-
t, Macroducam Constantinum et Ducam An-
nicum in jus vocat; qui confirmant Isaacium,
edemptus in patriam rediret, fidelem et utilem
operam navaturum. Paucis diebus post maje-
tis rei fiunt, quumvis principes factionis Andro-
si et summi amici ejus: nam Macroducas præter
stera officia, 380 quibus Andronicum observan-
tera colebat, Theodora amicæ ejus sororem in
ntrimonio habebat: Andronicus vero Ducas, ho-
io depygis et sordidus ac perfrictæ frontis, majori
bi curæ esse Andronici salutem quam ipsi simu-
bat. Quod si Andronicus aliquem cæcare volebat, B
ucas iste, quasi ab improbo illo magistro, hoste
umani generis, edoctus, etiam manus ei ampu-
andus aut in crucem agendum esse decernebat,
bjurgato sæpe Andronico et inhumaniter casti-
ato, quod in supplicis sumendis infra delictorum
trocitatem subsisteret. Igitur ad celebre festum
us diei quo memoria reditus in cælos una cum
sumpto corpore Domini et Dei et Servatoris no-
ri celebratur, omnes aulici ut denuntiatum erat,
onvenerunt, atque omnis generis et nationis homi-
es diversis itineribus eo contendebant ubi impe-
tor diversabatur. Erat autem tum in exteriori
ilopatio. Cæterum per errorem in Manganicum
latium factus 381 est concursus, quod est in
teriore Philopatio, post destructum ab Andro- C
co. Cum frequens esset conventus eorum om-
um quos adesse decebat, Macroducas et Ducas
nter omnium opinionem ex ædibus in planitie
is producti et in vestibulo triumphati, tanquam
judicium abducendi, aut imperatorem e supe-
ore cœnaculo prospecturum visuri, gestu corporis
gravitatem confirmato et manibus suppliciter
npositis suspexerunt At Stephanus Hagiochri-
phorites, qui tum Antichristophorites vulgo di-
batur nomine pro moribus non nihil immutato
ut enim impudentissimus omnium Andronici
inistrorum et omnium scelerum sentina), lapide
antum vola capiebat sublato, et in Macroducam
stinato, qui et affinitate imperatorios et ætate et
plissimis opibus antecellebat, omnes hortaba- D
r ut suum exemplum imitarentur, totum concii-
m circumspectans, et qui lapidatione abstine-
t dictoriis et conviciis incessans ut imperatori
idelem et paulo post idem supplicium subitu-
n. Iis minis territi omnes saxa in illos conjece-
at, ut supplicio peracto 382 (o miserabile et
redibile spectaculum) lapides in tumulum ex-
gerent. Ii vero quibus munus datum erat, eos
huc spirantes sublato, et tapetibus quibus sur-
io mulorum tegi solent involutos, Ducam in Ju-

ς. Μὴ ἔχον δ' ὅπως τὸν ἀπόντα ἐγερὸν χειρώ-
σεται, ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς τρέπει τὸν θυμὸν, τὰ τὸν τε
δρῶν ὃ καὶ κίνεας πολλαῖς ποιεῖν εἰώθεσι· τοῦ γὰρ βάλ-
λόντος ἀφιστῶμενοι τοῦτον μὲν ἀμύνονται ὕλακαίς, τῷ
δ' ἀφαιέντι λίθῳ τοὺς ὀδόντας ἐγχερίπτουσιν. Ἀμείλει
καὶ ὑπὸ κρίσειν ἔγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσακίου τὸν
μακροδοῦκαν Κωνσταντίνον, καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνι-
κον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρόνικῳ τὰ ἐς πίστιν
ὀφειλῆναι τὸν Ἰσακίον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα
ἐπαναχέουσαντα. Μετ' οὐ πόλλας δ' ἡμέρας καὶ καθ-
οσιώσασιν οἱ ἄνδρες ὑπάγονται, καίπερ τῶν τῆς
μερίδος ὄντες Ἀνδρόνικου οἱ μέγ' ἔξοχοι πάντων
καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, εἴγε ὁ μὲν Μακροδοῦ-
κας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν αἷς ἐπιμελῶς
Ἀνδρόνικον ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῇ τῆς Θεοδώρας
κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικὴν, ἣν ὁ λόγος
πλειστάκις ἱστορήκε γινώσκων ἀθεμίτως Ἀνδρόνι-
κον· ὁ δὲ Δούκας Ἀνδρόνικος καταπύγων ὦν καὶ
γλοῦδος καὶ τὴν ἀναίδειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου προδα-
βλημένος καὶ αὐτοῦ δὲ [P. 189] Ἀνδρόνικου ἐν τοῖς
ὑπὲρ Ἀνδρόνικου προμυθέστερος εἶναι ἐπλάττετο,
ὅτι ὁ μὲν τινος ἐκπεροντῶν ὀφθαλμοὺς ἀπεσφαινετο,
ὁ δὲ Δούκας οὗτος Ἀνδρόνικος, ὡς εἰ διδασκὸς ἦν
τοῦ ἀρχεῖν ἀνθρωποκτόνου καὶ ταῖς τῶν μερόπων
χαίροντος συμφοραῖς, καὶ χειρῶν προσεφτίζετο
στέρησιν ἢ ἀνασκολόπισιν ἐγνισμάτους, βλασφημῶν
ἐν πολλοῖς Ἀνδρόνικον καὶ λίαν ἀπανθρώπως αὐτοῦ
καθαπτόμενος ὡς μὴ καταλλήλους τοῖς πταίσμασι
τὰς κολάσεις ἐπάγοντος. Ἐπιστάσης τοίνυν τῆς
λαμπροτάτης καὶ εὐσήμες ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μετὰ
τοῦ προσηλύματος εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος τοῦ Κυρίου
καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτάζεται, ἀθροισμὸς ἐκ προση-
κλήσεως γίνεται τῶν περὶ τὴν βασιλείαν σχεδὸν
ἀπάντων αὐλήν· καὶ ἦν διὰ τοῦτο τοῖς ἐκ παντὸς
γένους καὶ ἔθνους συνδρομῇ καὶ ὁρμῇ. Ἐνθα ὁ βασι-
λεὺς Ἀνδρόνικος ἐνηυλίζετο· ἦν δὲ τότε σκηνοῦμε-
νος κατὰ τὸ ἔξω λεγόμενον Φιλοπάτιον. Ὡς περ δὲ
παλινοφθίαν οἱ συνερχόμενοι ᾄδοντες, ἢ ἐν τῷ ἑλλην
τρέχειν ἑτέραν βαδίζοντες, εἶχον τὸν κατάντημα τῆς
ὁδοῦ περὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαγγάνη καλῶτα, ἃ καὶ
αὐτὰ κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον ὀνομαζόμενα, ἐσ-
ύστερον δ' Ἀνδρόνικος κατηδάφισε. Καὶ ἐπεὶ πολυ-
άνθρωπος ἦν ἡ συνέλευσις, πάνυ μέντοι πολυάνθρω-
πος, καὶ ἀπὴν οὐδεὶς ὃν παρῆναι· ἐχρῆν, ἐξάγονται
παρὰ δόξαν τῶν συνειλεγμένων ὁ Δούκας τε καὶ ὁ
Μακροδοῦκας ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἐπιπέδων οἰκημάτων,
καὶ πρὸς τὴν αὐλίαν ὡς κατάκριτοι θριαμβεύοντες·
καὶ οἱ μὲν ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθισόμενοι ἢ τὸν βασιλεῖα
ὀφύμενοι τῶν ὑπερῶν ἐκκύπτοντα διεσκευάζοντο,
ἀνω τὰ ὄμματα αἶροντες καὶ τῷ χεῖρε πρὸς τὸ τοῦ
σχήματος σεμνὸν περιβάλλοντες· ὁ δὲ Ἀγιοχριστο-
φορίτης Στέφανος, ὃν καὶ Ἀντιχριστοφορίτην οἱ τότε
ὀνόμαζον ἄνθρωποι, ἐς τὸ κατάλληλον τῶν ἔργων
τὴν κλῆσιν μετέγοντες (ἦν γὰρ ὁ τῷ ὄντι ἀναιδέστα-
τος τῶν Ἀνδρόνικου ὑπηρέτων καὶ πάσης ἀνοσιουρ-
γίας ἀνάμεστος), λίθον ἄρας χειροπληθεῖ καὶ τοῦ

Μακροδόκῃ στοχασάμενος τοῦ καὶ προφερεστάτου Ἀ
κατὰ κῆδος βασιλικῶν καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας
καὶ τὴν τοῦ πλούτου βαθύτητα, παρῆναι πᾶσιν ὡς
εἰς παράδειγμα αὐτὸν ἀφορᾶν, περιδλεπόμενος ἀπα-
σαι τὴν ὁμήγουριν καὶ τὸν μὴ λαϊδολοῦντα ἐρεσγελῶν
καὶ ὡς ἔπιστον ἐς βασιλείᾳ κακολογῶν καὶ τὴν αὐτὴν
πατέικην μετὰ μικρὸν ὑποστῆναι μέλλοντα. Ἦσαν
ὦν διὰ τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ ἀθροισμὸς ξύμπας
χωρεῖδια, κατεδάλον τῶν ἀνθρώπων, ἐλεεινὸν καὶ
ἐπιπον μετὰ τὸ πάθος θέαμα, ὡς ἀρθεῖναι τοὺς
λίθους ἐς κολωνόν. Ἔτι δ' ἐμπνέοντας τοὺς ἄνδρας
ἐράμνοί τινες, οἷς τὰ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐπε-
πρεπτο, καὶ τάπησιν ἐνειλῆσαντες ἐφ' ὧν αἱ τοῖς
ἡμίνοις ἀνατιθέμεναι στρωματοθήκαι σκέπονται,
τῶν μὲν ἐς τὴν παραίαν ἢ τοῖς Ἰουδαίοις εἰς ταφὴν
ἐπιτίμνεται ἄγουσι, τὸν δὲ Μακροδόκῃ κατὰ τὴν
ἐντολήν τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων ἀποκομίζουσι
λοφώδη ἀκτὴν, καὶ ἀνασκολοπιζονται ἀμφοτέρω.
Καὶ τότε πρῶτως οἱ τῆς Κωνσταντίνου [P. 190]
πολιταὶ τεθίζονται τὰ καὶ ἀκοαῖς αὐταῖς δυσπαρά-
δικτα, καὶ ὧν ἀφηγουμένων πρότερον ἔδουν τοὺς
ἐκκοσμητοὺς πόρους, τῇνικαδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένων ἀπωλοφόροντο, καὶ τὸ πραχθὲν ἀναλογιζό-
μενοι ἀμηχανίᾳ συνείχοντο, καὶ διπλῆν ἐπὶ τοῖς
γινόμενοις δίκην ὑφίσταντο· καὶ τῶν ξυμφυλετῶν
γὰρ ἐδάμαζον αὐτοὺς τὰ παθήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὅσον οὐκ ἔχω προσηλάζειν τὸν κίνδυνον φανταζόμενοι
χρονιωτέρων εἶχον τὴν βίαν τῶν ἐν μέσοις ἤδη ἐνσχεθέντων τοῖς ἀχθῆνοις, καθ' ὅσον οἱ μὲν τῆς
πονηρᾶς ἐλπίδος ὑπέληγον ἤδη τοῦ κακοῦ ἐπιστάντος ὁ πάλαι κατὰ νοῦν ἔστρεφον, τοῖς δὲ τὸ προσορᾶν
αἰετὸ δεινὸν καὶ τὸ οἰεσθαι τὸ μέλλον ὡς ἐρεστώως καὶ νυκτὸς ἀφῆρει τὸν ὕπνον καὶ ἡμέρας πλείον
μέστιγος πάσης ἐμυώπιζε τὴν συνείδησιν. Καὶ τὸ καινότατον, οὐ μόνον ταῦτ' ἐπασχον ὁπόσοι τὸ ἔνδον
κριτήριον εἶχον ὑποθρᾶπτον ὡς οὐκ ἀγαθὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ εὐχονται καὶ βουλεύονται, ἀλλὰ καὶ οἷς
ἐκτὸς προσέκειτο καὶ αἱ τινος μετεδίδου χρηστοῦ· τὸ γὰρ ἐς ἅπαν ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς γνώμης
καλίμβολον ὑφορώμενοι, ἔτι δὲ τὸ πρὸς κόλασιν ἐτοιμώτατον δεδιττόμενοι, οὐδ' οὕτω τὸ τοῦ κινδύνου δέξῃ σφῶν
αὐτῶν ἀπετρίποντο.

Ἀλλὰ γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμέτω ὁ λόγος. C
Αἰτοῦνται τινες Ἀνδρονίκον, οἷς μετὴν παρρησίας,
τὰ τῶν κριμασθέντων καθαιρεθῆναι σώματα. Ὁ δὲ
μὴ ἀγῶν τὸν λόγον δεξάμενος ἡρώτησεν εἰ πάλαι
ἀπέθοντο· καὶ γνοὺς ἐκ τῶν ἀναρτησάντων κακῶς
κατὰστροφῆς τὸν βίον, συμπαθείας εἶπε τοὺς
ἄνδρας καταξιοῦν, καὶ ἐπεδάκρυσε τοῦτω τῷ ῥή-
ματι, ἰσχυροτέρην φάμενος εἶναι τῆς οἰκείας ὁρμῆς
καὶ προθέσεως τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν καὶ αὐ-
θεντίαν, καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖ-
σθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ὡς δάκρυον τοῖς πάλαι
μὲν καὶ ἡμῖν ἐν συνοχῇ ψυχῆς ὡς ἐκ νέφους ὄμβρος
τῆς καρδίας ἐπιψεκασόμενον! Ὡς λύπης σφοδρότερας
σύμβολον καὶ τῶν ἔνδον πιεζόντων τεκμήριον ἀναμ-
φήριστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ χαρᾶς συλλειδόμενον τε
καὶ σταλαττόμενον ὡς ἐξ ἀμάρας τῶν ὀφθαλμῶν, D
παρ' Ἀνδρονίκῳ δὲ μὴ ταῦτό σθένον, ἀλλ' ἐτίραν
φύσιν λαχὼν καὶ τεκμαίρεσθαι παρέχον ὀλεθρον ἐν
τῷ ἀμπεύεσθαι, εἰπεῖν δὲ καὶ τὴν ὁδὸν ἐπανοίγων
τῆς ἐς Ἀχέροντα διαπλώσεως, ὅπου τὸ Στυγὸς ὕδωρ
τὸ κρυερὸν ὡσεὶ καὶ φορικῶδες καὶ μόνος ἀκοῆς
ἀποτρύχει. Ὡς πόσων ἔσθλας κόρας, θερμότερον
προχέειν! Ὡς πόσους εἰς ἔδου παρέσυρας πέταυρον
λάβρον ἐπιβρύειν! Ὡς πόσους κατέκλυσας! Ὡς οἷους
ἄνδρας εἰς τύμβον παρέπεμψας εἰς τὰ ὑστατα νί-
παρα παραληφθὲν ἢ ὡς χρὴ ἐπιτάφιος καὶ λοιβὴ τις

daorum cœmeterium, Macrodoeam in littus edi-
tius, quod est e regione Manganii monasterii,
transvehunt, atque utrumque palis affigunt. Ac
tum primum Cpolitani ea cum luctu viderunt, a
quorum commemoratione prius aures abhorrebant;
atque id facinus reputantes, attonitis similes, quo
se verterent nesciebant, duplices pœnas lucentes.
Nam et popularium calamitate movebantur; et,
quia idem periculum jam jam sibi quoque imminere
putabant, longiore cruciati afficiebantur quam ii
qui jam in mediis tormentis erant. Nam hi qui-
dem mala timere desierant, oppressi malo; quod
animus pridem augurabatur: illi vero, quia ma-
lum subinde providebant, et futura tanquam præs-
sentia cernebant, neque noctu somnum capere nec
interdiu quietis animis esse poterant, conscientiam
quasi flagellis excruciat. Neque vero ii solum sic
affecti erant, qui animi parum amici erga Androni-
cum sibi erant 353 conscii, sed, quod magis mi-
reris, ii quoque quibus favebat Andronicus et
subinde aliquod bonum impertiebat.

In causa erat, quod acerbitalis, implacabilitatis
et sævitiæ hominis gnari periculi aciem ne se qui-
dem evitatuos metuebant. Est et hoc memoratu
dignum. Quidam homines apud Andronicum gra-
tiosi petebant ut suspensorum corpora tollerentur.
Is vero iis verbis non offensus, rogavit num pri-
dem essent mortui. Ubi ex carnificibus audivit
malos male periisse, se dolere vicem illorum dixit.
Ac id dictum lacrymis prosecutus, adjecit legum
severitatem et auctoritatem sua voluntate et pro-
posito plus valere, et judicium sententias suo ju-
dicio præpollere. O lacrymæ, quæ et olim et a no-
bis in animi mœrore fundebamini, ex corde tan-
quam imber e nubibus destillantes! o gravioris
tristitiæ signa, et eorum quæ intus urgent argu-
menta certissima, quamvis aliquando etiam præ
gaudio ex oculis veluti guttæ exuberetis! alia va-
stra natura est apud Andronicum: interneconionis
estis prænuntia, et in Acherontem et Stygiam pa-
ludem 354 vel ipso nomine detestabilem dema-
natis. Q quam multorum pupillas vestrum proflu-
vium exstinxit! o quam multos in Orcum adegis-
tis! o quot demersistis! o quales viros in sepul-
crum conjecistis et ultimo lavaero abluistis, tan-
quam inferiæ effusæ!
λοισθη ἐκκινωθέν

παρὰ πάντων, ἔπει καὶ τὸ πορρωτάκων τοῦ ἐν χερσὶν ἀλυπότερον, καὶ τοῦ ὀλίγοντος ἄρτι κουφότερον τὸ ἐλπιδόμενον χεῖριστον· ἀγαπητῶς γὰρ παρακερδαίνειν εἰκάμεν ἄνθρωποι καὶ τὴν βραχεῖαν τοῦ ἀλγοῦντος ἄνεσιν.

6. Sed cum hostem absentem in potestatem suam redigere non posset, ira in ejus propinquos conversa, canes imitatus qui hominem allatrare contenti lapidem ab eo conjectum mordicus arripiunt, Macroducem Constantinum et Ducam Andronicum in jus vocat; qui confirmant Isaacium, si redemptus in patriam rediret, fidelem et utilem illi operam navaturum. Paucis diebus post majestatis rei fiunt, quamvis principes factionis Andronici et summi amici ejus: nam Macroducas præter cætera officia, 380 quibus Andronicum observantissime colebat, Theodoræ amicæ ejus sororem in matrimonio habebat: Andronicus vero Ducas, homo depygis et sordidus ac perfrictæ frontis, majori sibi curæ esse Andronici salutem quam ipsi simulabat. Quod si Andronicus aliquem cæcare volebat, Ducas iste, quasi ab improbo illo magistro, hoste humani generis, edoctus, etiam manus ei amputandas aut in crucem agendum esse decernebat, objurgato sæpe Andronico et inhumaniter castigato, quod in suppliciis sumendis infra delictorum atrocitatem subsisteret. Igitur ad celebre festum ejus diei quo memoria reditus in cælos una cum assumpto corpore Domini et Dei et Servatoris nostri celebratur, omnes aulici ut denuntiandum erat, convenerunt, atque omnis generis et nationis homines diversis itineribus eo contendebant ubi imperator diversabatur. Erat autem tum in exteriori Philopatio. Cæterum per errorem in Manganicum palatium factus 381 est concursus, quod est in interiore Philopatio, post destructum ab Andronico. Cum frequens esset conventus eorum omnium quos adesse decebat, Macroducas et Ducas præter omnium opinionem ex ædibus in planitie silis producti et in vestibulo triumphati, tanquam in judicium abducendi, aut imperatorem e superiore cœnaculo prospecturum visuri, gestu corporis ad gravitatem confirmato et manibus suppliciter compositis suspexerunt. At Stephanus Hagiochristophorites, qui tum Antichristophorites vulgo dicebatur nomine pro moribus non nihil immutato (erat enim impudentissimus omnium Andronici ministrorum et omnium scelerum sentina), lapide quantum vola capiebat sublato, et in Macroducem destinato, qui et affinitate imperatorios et ætate et amplissimis opibus antecellebat, omnes hortabatur ut suum exemplum imitarentur, totum concilium circumspectans, et qui lapidatione abstinerebat dicteris et conviciis incessens ut imperatori infidelem et paulo post idem supplicium subitum. His minis territi omnes saxa in illos coniecerunt, ut supplicio peracto 382 (o miserabile et incredibile spectaculum) lapides in tumulum exurgerent. Il vero quibus munus datum erat, eos adhuc spirantes sublato, et tapetibus quibus sarcinæ mulorum tegi solent involutos, Ducam in Ju-

ς. Μὴ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἀπόντα ἐχθρὸν χειρώσεται, ἐπὶ τοῖς ἐγγύς τρέπει τὸν θυμὸν, ταῦτόν τι δρῶν δ' καὶ κύνες πολλαῖς ποιεῖν εἰώθασιν· τοῦ γὰρ βάλλοντος ἀφιστάμενοι τοῦτον μὲν ἀμύνονται ὑλακαῖς, τῷ δ' ἀφειθέντι λίθῳ τοὺς ὀδόντας ἐγχρίπτουσιν. Ἀμέλει καὶ ὑπὸ κρίσιν ἔγαγε τὸν τε θεῖον Ἰσακίου τὸν μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον, καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρόνικῳ τὰ ἐς πίστιν ὀφθῆναι τὸν Ἰσακίον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πετραῖαν ἐπαναζεύξαντα. Μετ' οὐ πόλλ' αὖ δ' ἡμέρας καὶ καθοσιώσασιν οἱ ἄνδρες ὑπάγονται, καίπερ τῶν τῆς μερίδος ὄντες Ἀνδρόνικου οἱ μέγ' ἐξοχοὶ πάντων καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, εἴγε ὁ μὲν Μακροδοῦκας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φιλοπροσυνῶν αἷς ἐπιμελῶς Ἀνδρόνικον ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῇ τῆς Θεοδώρας κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικῇν, ἣν ὁ λόγος πλείστακις ἱστορήκε γινώσκειν ἀθεμίτως Ἀνδρόνικον· ὁ δὲ Δούκας Ἀνδρόνικος καταπύγων ὦν καὶ γλοῖος καὶ τὴν ἀναίδειαν ἐπὶ τοῦ προσώπου προδεδημένους καὶ αὐτοῦ δὲ [P. 189] Ἀνδρόνικου ἐν τοῖς ὑπὲρ Ἀνδρόνικου προμηθέστερος εἶναι ἐπλάττετο, ὅτι ὁ μὲν τινος ἐκπεροντῆν ὀφθαλμοὺς ἀπεσπείνετο, ὁ δὲ Δούκας οὗτος Ἀνδρόνικος, ὡς εἰ διδασκτὸς ἦν τοῦ ἀρχῆθεν ἀνθρωποκτόνου καὶ ταῖς τῶν μερόπων χαίροντος συμφοραῖς, καὶ χειρῶν προσεψηφίζετο σπέρησιν ἢ ἀνασκολοπίσιν ἐγνισμάτους, βλασφημῶν ἐν πολλοῖς Ἀνδρόνικον καὶ λίαν ἀπανθρώπως αὐτοῦ καθαρπόμενος ὡς μὴ καταλλήλους τοῖς πταίσμασι τὰς κολάσεις ἐπάγοντος. Ἐπιστάσης τοίνυν τῆς λαμπροτάτης καὶ εὐσέμου ἡμέρας καθ' ἣν ἡ μετὰ τοῦ προσλήμματος εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐορτάζεται, ἀθροισμὸς ἐκ προσκλησεως γίνεται τῶν περὶ τὴν βασιλείαν σχεδὸν πάντων αὐλήν· καὶ ἦν διὰ τοῦτο τοῖς ἐκ παντὸς γένους καὶ ἔθνους συνδρομῇ καὶ ὄρμῃ, ἐνθα ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐνηυλίζετο· ἦν δὲ τότε σκηνοῦμενος κατὰ τὸ ἐξω λεγόμενον Φιλοπάτιον. Ὡςπερ δὲ παλινψόδιον οἱ συνερχόμενοι ἄδοντες, ἢ ἐν τῷ ἄλλῃ τρέχειν ἑτέραν βιάζοντες, εἶχον τὸν κατάντημα τῆς ὁδοῦ περὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Μαγγάνη παλάτια, ἃ καὶ αὐτὰ κατὰ τὸ ἐντὸς Φιλοπάτιον ὠκοδόμηντο, ἐστέρων δ' Ἀνδρόνικος κατηδάφισε. Καὶ ἔπει πολυάνθρωπος ἦν ἡ συνέλευσις, πάνυ μέντοι πολυάνθρωπος, καὶ ἀπῆν οὐδεὶς ὃν παρεῖναι ἔχρην, ἐξάγονται παρὰ δόξαν τῶν συνειλεγμένων ὁ Δούκας τε καὶ ὁ Μακροδοῦκας ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἐπιπέδων οἰκημάτων, καὶ πρὸς τὴν αὐλίαν ὡς κατάκριτοι θριαμβεύονται· καὶ οἱ μὲν ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθισόμενοι ἢ τὸν βασιλεῖα δψόμενοι τῶν ὑπερέων ἐκκύπτοντα διεσκειάζοντο, ἄνω τὰ ὄμματα αἴροντες καὶ τῷ χεῖρι πρὸς τὸ τοῦ σχήματος σεμνὸν περιβάλλοντες· ὁ δὲ Ἀγιοχριστοφορίτης Στέφανος, ὃν καὶ Ἀντιχριστοφορίτην οἱ τότε ὀνόμαζον ἄνθρωποι, ἐς τὸ κατέλληλον τῶν ἔργων τὴν κλῆσιν μετάρχοντες (ἦν γὰρ ὁ τῷ ὄντι ἀναιδεστάτος τῶν Ἀνδρόνικου ὑπηρετῶν καὶ πάσης ἀνοσιουργίας ἀνάμεστος), λίθον ἄρας χειροπληθεῖ καὶ τοῦ

Μακροδόκα στοχαζόμενος τοῦ καὶ προφερεστάτου Α κατὰ κῆδος βασιλικὸν καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας καὶ τὴν τοῦ πλοῦτου βαθύτητα, παρῆναι πᾶσιν ὡς ος παράδειγμα αὐτὸν ἀφορᾶν, περιβλεπόμενος ἀπασαν τὴν ὁμήγουριν καὶ τὸν μὴ λαϊβολοῦντα ἐρασελῶν καὶ ὡς ἄπιστον ἐς βασιλέα κακολογῶν καὶ τὴν αὐτὴν καταδίκην μετὰ μικρὸν ὑποστῆναι μέλλοντα. Ἦσαν οὖν διὰ τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ ἀθροισμὸς ξύμπας χερμάδια, κατέβλον τῶν ἀνθρώπων, ἐλεεινὸν καὶ ἄπιστον μετὰ τὸ πάθος θέαμα, ὡς ἀρθεῖναι τοὺς λίθους ἐς κολωνόν. Ἔτι δ' ἐμπνέοντας τοὺς ἀνδρας ἀράμενοι τινες, οἷς τὰ τῆς ὑπερησίας ταύτης ἐπατίεραπτο, καὶ τᾶπτησιν ἐνεilahσαντες ἐφ' ὧν αἱ τοῖς ἡμίονοις ἀνατιθέμεναι στρωματοθῆκαι σκέπονται, τὸν μὲν ἐς τὴν περαίαν ἢ τοῖς Ἰουδαίοις εἰς ταφὴν ἀποτίμνεται, ἀγούσι, τὸν δὲ Μακροδόκον κατὰ τὴν ἀντίπορθμον τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων ἀποκομίζουσι B λοφώδη ἀκτὴν, καὶ ἀνασκοποῦνται ἀμφότεροι. Καὶ τότε πρῶτως οἱ τῆς Κωνσταντίνου [P. 190] πολῖται τεθέανται τὰ καὶ ἀκοαῖς αὐταῖς δυσπαράδοκτα, καὶ ὧν ἀφηγουμένων πρότερον ἔδουν τοὺς ἀκουστικούς πόρους, τινικᾶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς προκειμένων ἀπωλοφύροντο, καὶ τὸ πρᾶγθῃ ἀναλογιζόμενοι ἀμυχανίᾳ συνείχοντο, καὶ διπλῆν ἐπὶ τοῖς γινόμενοις δίκην ὑφίσταντο· καὶ τῶν ξυμφυλετῶν γὰρ ἐδάμαζον αὐτοὺς τὰ παθήματα, καὶ εἰς αὐτοὺς ὅσον οὕτω προσπελάζειν τὸν κίνδυνον φανταζόμενοι χρονιωτέραν εἶχον τὴν βάσανον τῶν ἐν μέσοις ἤδη ἐνσχεθέντων τοῖς ἀχθαινοῖς, καθ' ὅσον οἱ μὲν τῆς πονηρᾶς ἐλπίδος ὑπέληγον ἔδῃ τοῦ κακοῦ ἐπιστάντος ὁ πάλαι κατὰ νοῦν ἔστρεφον, τοῖς δὲ τὸ προορᾶν αἰ τὸ δεινὸν καὶ τὸ οἰεσθαι τὸ μέλλον ὡς ἐφεστῶς καὶ νυκτὸς ἀφῆρει τὸν ὕπνον καὶ ἡμέρας πλέον μάλιστα πάσης ἐμυώπιζε τὴν συνείδησιν. Καὶ τὸ καινότερον, οὐ μόνον ταῦτ' ἐπασχον ὁπόσοι τὸ ἔνδον κριτήριον εἶχον ὑποθρᾶπτον ὡς οὐκ ἀγαθὰ τῇ Ἀνδρονίκῃ εὔχονται καὶ βουλεύονται, ἀλλὰ καὶ οἷς καίτιος προσέκειτο καὶ αἰ τινος μετεδίδου χρηστοῦ· τὸ γὰρ ἐς ἅπαν ἄπιστον ἦθος καὶ τὸ τῆς γνώμης παλὶμβολον ὑφορώμενοι, ἔτι δὲ τὸ πρὸς κόλασιν ἐτοιμότερον δεδιττόμενοι, οὐδ' οὗτοι τὸ τοῦ κινδύνου δέξῃ σφῶν αὐτῶν ἀπετρέποντο.

Ἀλλὰ γὰρ μηδὲ τοῦτο παραδραμέτω ὁ λόγος. C Αἰτοῦνται τινες Ἀνδρόνικον, οἷς μετὴν παρρησίας, τὰ τῶν κρεμασθέντων καθαιρεθῆναι σώματα. Ὁ δὲ μὴ ἀηδῶς τὸν λόγον δεξάμενος ἡρώτησεν εἰ πάλαι ἀπέθνηκον· καὶ γνοὺς ἐκ τῶν ἀναρτησάντων κακὸς κακῶς καταστρέψαι τὸν βίον, συμπαθείας εἶπε τοὺς ἀνδρας καταξιούσιν, καὶ ἐπεδάχρυσε τούτῳ τῷ ῥήματι, ἰσχυροτέρην φάμενος εἶναι τῆς οἰκείας ὁρμῆς καὶ προθέσεως τὴν τῶν νόμων αὐστηρίαν καὶ αὐθεντίαν, καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖσθαι τῆς αὐτοῦ προκίρεσεως. Ὡ δάκρυον τοῖς πάλαι μὲν καὶ ἡμῖν ἐν συνοχῇ ψυχῆς ὡς ἐκ νέφους ὄμβρος τῆς καρδίας ἐπιψεκασόμενον! Ὡ λύπης σφοδρότερας σύμβολον καὶ τῶν ἔνδον πιεζόντων τεκμήριον ἀναμφήριστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ χαρᾶς συλλεϊδόμενόν τε καὶ σταλαττόμενον ὡς ἐξ ἀμάρας τῶν ὀφθαλμῶν, D παρ' Ἀνδρονίκῃ δὲ μὴ ταῦτ' οὐκ ἐθέλον, ἀλλ' ἐτίραν φύσιν λαχὼν καὶ τεκμαίρεσθαι παρέχον ὄλεθρον ἐν τῷ ἀμαρυνέσθαι, εἰπεῖν δὲ καὶ τὴν ὁδὸν ἐπανοίγον τῆς ἐς Ἀχέροντα διαπλώσεως, ὅπου τὸ Στυγὸς ὕδωρ τὸ κρυερὸν ὥσει καὶ φρικτῶδες καὶ μόνης ἀκοῆς ἀποτρέπαιον. Ὡ πόσων ἔσθειςας κόρας, θερμότερον προχέειν! Ὡ πόσους εἰς ἔδου παρέσυρας πέταυρον λάβρον ἐπιβρύειν! Ὡ πόσους κατέκλυσας! Ὡ οἷους ἀνδρας εἰς τύμβον παρέπεμψας εἰς τὰ ὕστατα νίκα παρὰ παραληφθῆναι ἢ ὡς χρὴ ἐπιτάφιος καὶ λοιδορὶς τις

PATROL. GR. CXXXIX.

dæorum cœmeterium, Macrodoam in littus editius, quod est e regione Manganii monasterii, transvehunt, atque utrumque palis affigunt. Ac tum primum Cpolitani ea cum luctu viderunt, a quorum commemoratione prius aures abhorrebant; atque id facinus reputantes, attonitis similes, quo se verterent nesciebant, duplices pœnas luentes. Nam et popularium calamitate movebantur; et, quia idem periculum jam jam sibi quoque imminere putabant, longiore cruciati afficiebantur quam ii qui jam in mediis tormentis erant. Nam hi quidem mala timere desierant, oppressi malo; quod animus pridem augurabatur: illi vero, quia malum subinde providebant, et futura tanquam præsencia cernebant, neque noctu somnum capere nec interdium quietis animis esse poterant, conscientiam quasi flagellis excruciati. Neque vero ii solum sic affecti erant, qui animi parum amici erga Andronicum sibi erant 333 conscii, sed, quod magis mireris, ii quoque quibus favebat Andronicus et subinde aliquod bonum impertiebat.

In causa erat, quod acerbitalis, implacabilitatis et sævitie hominis gnari periculi aciem ne se quidem evitaturos metuebant. Est et hoc memoratu dignum. Quidam homines apud Audronicum gratiosi petebant ut suspensorum corpora tollerentur. Is vero iis verbis non offensus, rogavit num pridem essent mortui. Ubi ex carnificibus audivit malos male periisse, se dolere vicem illorum dixit. Ac id dictum lacrymis prosecutus, adjecit legum severitatem et auctoritatem sua voluntate et proposito plus valere, et judicium sententias suo judicio præpollere. O lacrymæ, quæ et olim et a nobis in animi mœrore fundebamini, ex corde tanquam imber e nubibus destillantes! o gravioris tristitiæ signa, et eorum quæ intus urgent argumenta certissima, quamvis aliquando etiam præ gaudio ex oculis veluti guttæ exuberetis! alia vestra natura est apud Andronicum: interneccionis estis prænuntia, et in Acherontem et Stygiam paludem 334 vel ipso nomine detestabilem demanatæ. Q quam multorum pupillas vestrum profluvium exstinxit! o quam multos in Orcum adegitis! o quot demersistis! o quales viros in sepulcrum conjecistis et ultimo lavaero abluistis, tanquam inferiæ effusæ! λοισθη ἐκκενωθέν

Ad hunc modum Macroducta Constantino et A Duca Andronico e medio sublati, quemadmodum remunerari amicorum benevolentiam soleret Andronicus constabat. Non multo post duo fratres Sebastianos in altero freti littore, quod Perama dicitur, suspendit, quod scilicet vitæ ejus insidiati essent.

7. Hujusmodi atque aliis deterioribus rebus et suppliciis Andronicus subinde occupabatur. At Comnenus Alexius, Manuelli imperatoris ex fratre nepos et pocillator, ab Andronico in Scythiam relegatus atque inde profugus, draconis volantis instar in Siciliam pervectus, Gilielmo insulæ tyranno quis esset aperuit; atque una cum ipso ex Philippica provincia oriundus Maleinus, vir non illustri 385 genere, non splendida fortuna, non rebus gestis clarus. Hi quam bilem ambo contra Andronicum conceptam longo tempore parturiant, alter fortasse non sine causa, alter vero in Comneni gratiam, et ut aliquo nomine dignus videretur iis a quibus ignorabatur, eam tandem contra patriam pepererunt, illa non in aurem regis locuti, sed palam, multis audientibus, fere plantas ejus demulcentes et linguis suis canino more deosculantes, non quæ Andronico nocitura erant, sed per quæ tyrannum Siculum ad Romanarum provinciarum vastationem tanquam ad paratam prædam concitarent. Is vero iis verbis incitatus, eoque magis quod cum popularium suorum oratione consentirent, qui cum olim in aula Cypollitana stipendia mererent, tum Andronici metu et neglectu sui, alii alio dispersi, eadem sæpe dixerant, et copias quas habebat coegit, et magnis stipendiis, majoribus promissis tam pedestrium quam equestrum auxiliorum multa millia accivit. Peditatu Dyrrachium trajecto urbem primo impetu capit. Navalibus copiis recta in Thessalonicensem portum delatis interjectas 386 regiones in deditio- nem accepit, Thessalonicam vero illustrem urbem terra marique obsessam corona cepit, ac post dies aliquot obsidionis exercitum introduxit, eo successu non tam ob defensorum timiditatem et imperitiam rei militaris quam ob Davidis Comneni, præfecti urbis, ignaviam usus. Qui cum Thessalonicensibus nihil commodaret, sed metuendo Andronico et crudelibus ejus manibus cavendis ingeniosissimus esset, aut fluctus marinos subire, aut de summis rupibus se præcipitem dare, aut in montibus et speluncis abdere, aut fugitivi illius prophetæ exemplo a ceto deglutiri debuisset. Verum ille horum nihil fecit, sed malo Thessalonicensium fato urbis præfecturam parum honeste adeptus, vir muliere corruptior et cervis timidior, tantum non eos a quibus et ipse et urbs caperetur longe adhuc remotos accersivit: atque in id operam ultro dedit, ut in eorum manus perveniret. Nam cum pugnandum esset et omnis generis arma et machinæ contra urbem expedirentur, se pro

Καὶ ὧδε μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἔθετο τὸν Μακροδοῦ- καν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, καπὶ τοιούτοις οὗτοι: Ἀνδρόνικον εἶδον ἀντιμα- τροῦντά σφισι τῆς εὐνοίας τὰ ὀφειλήματα· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τοὺς Σεβαστιανούς ὁμαίμονας, δυά- ζοντας τὸν ἀριθμὸν, ἐς τὴν ἀντιπέραν ἀναρτῆ τοῦ πορθμοῦ ὅς κικλήσκεται Πέραμα, διὰ τὸ δῆθεν ἐπι- βουλεύειν αὐτοῦ τῇ ζωῇ.

Ζ'. Ἀλλ' ἐν τοιούτοις μὲν καὶ περὶ πλεῖστοις ἄλλοις καὶ χείροσιν [P. 191] οὐκ ὀλίγοις ἀεὶ ἐνηυκαίρει Ἀνδρόνικος· ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὅς ἐπὶ τοῦ κεράσματος ἐτίετατο τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύτλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφόπαιδος προελήλυθεν), ὑπερορίαν ἐς τοὺς Σκύθας Ἀνδρόνικῳ κατακρίθεις κάκειθεν φυγὰς γενόμενος, εἴποι ἂν τις ὅφης πετόμενος εἰς Σικελίαν κατέλυσε, καὶ τῷ ταύτης τυραννεύοντι Γκιλιέλμῳ εἰς ὅψιν ἔλθων, καὶ ἑαυτὸν ὅστις εἴη καταφανῆ θέμιος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ ἐκ τῆς Φιλίππου ἐπαρχίας ὁρμώμενος Μαλεῖνος, ἀνὴρ οὐ τὸ γένος ἐπίσημος, οὐ τὴν τύχην λαμπρὸς, οὐ γνώριμος τὸ ἐπιτήδευμα, ὃν συνίλαδον ἔμφω χόλον καὶ ὠδῖνον ἐπὶ πλεῖστον κατ' Ἀνδρόνικου, ὁ μὲν καὶ δικαίως ἴσως ἐπεγαλῶν, ὁ δὲ Μαλεῖνος τῷ Κόμνηνῳ χερσίζόμενος καὶ δοκεῖν τις εἶναι τῶν αἰδοῦς ἀξίων παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι πραγματευόμενος, τοῦτον κατὰ τῆς πατρίδος ἀπέτεκον, ἐκεῖνα μὴ πρὸς οὐν τοῦ ῥήγος, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν εὐπαρακλήτως λαλήσαντες ἐν τῷ μικροῦ τῶν ἐκείνου ποδῶν τὰ πέλατα κατα- ψῆν καὶ κυνηδὸν ταῖς ἐκυτῶν γλώτταις περιλιχμά- ζειν, οὐχ ὅσοις κακῶς παθεῖν Ἀνδρόνικος ἐμελλεν, ἀλλ' οἷς ὡς ἐπὶ θήραμα πρόλειπον τὴν ἄλωσιν τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρῶν διερεθίσαι εἶχον τὸν τῶν Σικελῶν τύραννον. Ὁ δὲ τοῖς τούτων λόγοις ἀναῤῥίπι- σθεῖς, καὶ ἄλλως ἔχων ἀναφέρειν τὰ ἐπαδόμενα ἐς τὸ σύμφωνόν τε καὶ ταυτοδύναμον οἷς καὶ παρὰ ταυτογενῶν ἐκείνῳ Λατίνων πολλὰ καὶ ἄκηκος; πάλαι μὲν ἐπὶ μισθῷ συνόντων Ῥωμαίοις καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐκτριβόντων αὐλείον, τότε δὲ δια- σπαρέντων ἄλλων ἄλλοσε διὰ τὸν παρὰ σφίσιν ἀτερράμονα καὶ ἀτεγκτον Ἀνδρόνικον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀκηδῆς, τὰς τε οὕσας πολεμικὰς δυνάμεις ἐς τὸ ἐπικρατὲς διατίθῃσι, καὶ τὸ ξηνολογικὸν ἐκ πολ- λῶν ὀπλιτῶν ἀποκρίνας καὶ ἀδροῖς ἐπάρας μισθώ- μασι καὶ μείζοσι φυσήσας τοῖς ἐπαγγέλμασιν ἐς χιλιάδας τὴν ἵππον καταριθμεῖ. Καὶ τὴν μὲν περὶ τὴν στρατιάν ἐς Ἐπίδαμνον διαβιβάσας καὶ ταύτην αὐτοῦ κατὰσχὼν, τὴν δὲ ναυτικὴν δύναμιν εὐθὺς πλοῆσασεν σχὼν ἐς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκίνεα, τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χώρας ὁμολογίᾳ αἰρεῖ. Ὁμοῦ δὲ τῶν στρατευμάτων κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν τὴν λαμπρὰν ἐν πόλεσι Θεσσαλονίκῃ διαλαβόντων μίτρη Ἄρεος καὶ διαζωσάντων, ἑάλω αὕτη πολιορ- κία καὶ εἴσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸ πολέμιον, οὐκ οὐκ διὰ τὸ τῶν ἐνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρα- τηοῦντος Δαβὶδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν. Οὗτος γὰρ ἐς οὐ- δὲν χρήσιμος τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ὀφθεῖς, δεξιό- τατος δὲ μόνον γενόμενος ἀεὶ δεδιέναι Ἀνδρόνικον καὶ τρόπον ἐπιζητεῖν δι' οὗ δὴ τὰς ἀάπτους ἐκείνου

χειρας διαφρευεῖται, δέον κύμα θαλάσσης ὑπελθεῖν ἢ κατὰ πετρῶν ἡλιβάτων βαλεῖν ἐαυτὸν ἢ δρᾶσι καὶ σπηλαίοις εὐρέσθαι ἀποκρυβὴν ἢ κατὰ προφύτην φυγάδα κῆται θαλαττίῳ καταποθῆναι, ὁ δὲ τοιοῦτο μὲν οὐδὲν τι ποιεῖν ἐπιβάλετο, ἐπὶ κακῇ δὲ μοίρᾳ τὴν τῶν Θεσσαλονικίων χειρίζων ἀρχὴν καὶ τὴν ἀρχηγίαν ὁ καὶ γυναικῶν [P. 192] θηλύτερος καὶ τῶν ἐλάφῳ δειλότερος οὐκ εὐκλεῶς κληρωσάμενος, ἔλαβε τοὺς συλληφόμενους αὐτὸν τε καὶ τὴν πόλιν Θεσσαλονικὴν καὶ πόρρωθεν ὄντας μεταπεμπόμενος ἄντικρυς, καὶ ἐαυτὸν ἐκείνοις ἐγγεῖριον ἐκούσιον ζώγρημα θέσθαι διὰ παντὸς μάλιστα. Οὐκοῦν καὶ τοῦ τῆς μάχης ἐνστάτος καιροῦ καὶ παντοίων δπλων καὶ μηχανῶν κινουμένων κατὰ τῆς πόλεως θεατῆς τῶν πολεμίων μάλιστα ἦν αὐτὸς, οὐκ ἀντίπαλος. Οὕτε γὰρ δι' ὅλης τῆς πολιόρκιας ὤφθη ἐπεκρυσμένων, καίπερ διανιστώντων αὐτὸν οὐ μετρίως πρὸς τοῦτο οἱ τῆς πόλεως προησπίζοντο, οὔτε δρᾶσιν οὕτως αὐτοῖς ἐνίδωκεν, ἀλλ' ἤγγχε τὸ τῶν πολιτῶν πρόθυμον οἷα καὶ σκυλάκων γενναῖον δρῆμα θηρατῆς ἀχρεϊότατος. Τοῖνυν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ὤπτο πανοπλίαν ἀμφιστάμενος, ἀλλ' ἀπέχε κράνους καὶ θώρακος καὶ κνημίδων καὶ θυρεοῦ κατὰ τὰς ἐσκιατραφημένας τῶν γυναικῶν καὶ μηδὲν εἰδυίας πλέον γυναικωνίτιδος, καὶ περιῆει τὴν πόλιν ἡμίονῳ ἔποχος μετ' ἀναξυρίδος συνεπτυγμένης ὀπισθίῳ δεσμεύματι καὶ πεδίλων κομφῶν ἐστιγμένων χρυσῷ, ἐς αὐτὸν ἀποληγόντων ἀστράγαλον. Τῶν δὲ μηχανημάτων τὰ τεῖχη τυπτόντων καὶ βαλλόντων τοὺς λίθους ἔραζε, αὐτὸς εἰς γέλωτα εἶχε τὰ τῶν ἀφαιμένων πετρῶν βολήματα (15) καὶ τὰ τοῦ περιβάλου ἐν τῇ πληττεσθαι μυκήματα· κἂν τῷ ἐρείπεσθαι βήγματα, « Ἐνωτίεσθε γούν, » ἔφασκε τοῖς ἐκείνῳ συνοῦσι φαύλοις ἀνδραρίοις, ὑπὸ ἀφίδα ἰσχυρὰν τοῦ τεύχους παραδύσμενος, « τὰ τῆς γραίας μυκήματα, » ὁ τιθηνὸς εἰσέτι· δεόμενος· ἐκάλει δ' οὕτω τὴν μεγίστην τῶν ἐλεπόλεων, ὅφ' ἦς ἤχρειοῦτο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, τῶν λίθων ἐκπιθόντων τῆς ἀρμογῆς τοιοῦτον τοῖνυν προδότην ἢ Θεσσαλονικίων τότε κληρωσάμεν, φύλακὰ δυστυχῶς, καὶ κυβερνήτην λαχοῦσα τὸν καταποντιστὴν καὶ λατῆρα τὸν φαρμακία, ἐπ' ὀλίγον ἀντισχοῦσα τοῖς ἐχθροῖς ὑπέκυψε.

Τὰ δ' ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἄλλη τις ἐστὶ κακῶν Πλιάς, καὶ τραγικὰς ὑπερβαίνουσα συμφορὰς ἅπας γὰρ οἶκος τῶν ἐνόντων ἡρήμωτο, οὐδ' ἦν οἰκία τις σώζουσα, οὐ στενωπὸς τῶν ἀναιρούμενων λυτρώμενος, οὐ κατάδυσσις ἐπὶ πολὺ ἀποκρύπτουσα. Ἄλλα' οὐδὲ σχῆμα ἡλεῖτο ἐλευνὸν, οὐδ' ἐδυσωπεῖτο θυσιόπησις, ἀλλὰ διὰ πάντων ἐχώρει τὸ ξίφος, καὶ θυμοῦ λῆξις ἦν ἢ ἀπάγουσα τοῦ βίου πληγὴ. Κενὴ δὲ καὶ ἡ κατὰ τοὺς ἱεροὺς νεῶς συνδρομὴ τῶν πολλῶν εἰδείκνυτο, καὶ μπαταῖα ἢ ἐπὶ ταῖς εἰκασίαις ταῖς θεαῖς πεποιθήσεις. Οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα συγχέοντες πράγματα τιμᾶν οὐκ ἤδεσαν τὰ θεοῦ, οὔτε ἀσπίαν πρὸς τοῖς εἰς τὰ τεμένη προστρέχουσιν· ἀλλ' ὁ ἦν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς δόμοις κατάντημα, τὰ μαχαίρα δηλονότι παραυτίκα πεσεῖν ἤγουν τῆς οὐσίας ἀπίσης φιλωθέντα τινὰ διατεθῆναι, οἷ παρὰ τοῖς πορθηταῖς ἐς μεγίστην εὐποιαν συνελογίζετο, τοῦτο καὶ οἱ ἐν τῷ νεῷ καταπύοντες πέρας εἵρισκον, ἵνα μὴ προσθείην καὶ τι βαρυσυμφορώτερον ἕτερον, τὸ ἐκθλίβειν ἐκεῖσε κακῶς τὴν ψυχὴν τῇ τῶν μυριάδων συνδρομῇ τε καὶ σύμπλησσει, αἱ τοὺς θεοὺς δόμους εἰσέδυσαν· κἂν τοῖς ἱεροῖς γὰρ μεθ'

A spectatore hostium, non pro bellatore gessit. Nunquam certe totius obsidionis tempore ullam eruptionem fecit, quamvis non paucis, quæ in presidio erant, exhortantibus. Neque id ipsos facere passus est, sed civium alacritatem, ut ignavus venator canum impetum, cunctando suffocavit. Neque armatum quisquam eum aut galeatum vidit: sed galeam, thoracem, ocreas ita vitavit ut delicata muliercula, quæ præter umbram conclavis sui nihil novit. Mulo quidem per urbem vehebatur cum pallio, quod a tergo nodus astringebat, et elegantibus calceolis auro usque ad talos interpunctis. Cum autem machinæ muros qualerent et saxa humi deciderent, excussorum saxorum bombos et mœnium cum ferirentur mugilum et ruinas ridebat, et familiaribus suis nequam hominibus sub tuta crepidine muri stans: « Audite, inquit, anicula mugitum. » Sic autem machinam maximam vocabat, qua saxa compage sua elidebantur, homo ipse adhuc nutricis egens. Igitur Thessalonica talem proditorem pro duce, piratam pro gubernatore, veneficum pro medico sortita, hostilius non diu restitit.

C 388 Deditionem ingens malorum pelagus ost consecutum. Omnes ædes sunt desertæ, nulla fuit domus quæ servaret, nullus angiportus ab homicidis defendebat; nulla caverna erat quæ diu celaret: nullæ preces, nulli gestus miserales misericordiam impetrabant; grassatur ubique ferrum; ira non nisi lethali ictu lenitur; frustra vulgus in templum concurrit, frustra sacris imaginibus fidit. Nam Barbari divinis humanisque rebus confusis nulla religione movebantur, neque in sacras ædes confugientibus parcebant. Illud saltem proficiebant miseri, ut aut statim gladio caderent aut bonis omnibus ereptis dimitterentur; quod vastatores illi summum beneficium indicabant. Idem exitus manebat eos qui in fana se conferebant. Et accebat malum gravius, quod infinitæ multitudinis concursu multi et ex compressione exanimabantur; et ab hostibus in sacra irrudentibus trucidabantur, et obvii quique pro hostiis crudeliter macabantur. Et qui pepercissent hominibus qui divinis rebus insultabant et Deum plane contemnebant? neque vero tam illud erat novum, quod

Hier. Wolfi notæ.

(15) Τὰ τῶν ἀφαιμένων πετρῶν βολήματα. Ex hoc loco fore conjicio, Stenilos habuisse bombardas

eo tempore, nisi fortasse balistis maximis usi fuerint.

sacra 389 donaria rapiebant et profanis manibus non tangenda contrectabant ac caninis oculis ea intuebantur quæ aspicienda non sunt, quam hoc nefarium, quod sacrosanctas Christi et saculorum ejus imagines terræ allidebant, et pedibus insistentes, si quid ornatus ex materia pretiosa inerat, eo ulcunque direpto ipsas in trivium efferebant, ut a prætereuntibus conculcarentur, aut ad cibum coquendum foco apponebant. Illud autem maxime nefarium est et piorum auribus detestabile, quod in sacra et ipsis angelis venerabili mensa indecore saltabant et barbarica quædam cantica psallebant. Deinde pudendis apertis sacrum pavementum in orbem permingebant, aspersione illa et calidis balneis noxiis demonibus utique gratificantes, ut in his fatigati cladibus hominum innatarent. Sed cum tandem malorum finis instare et pugna quietura videretur, Siculi duces intervenerunt et turbæ in cædes ruentis impetum represserunt; quorum unus cataphractus, 390 equo insidens, Theodori martyris, e cujus sepulcro unguentum ebullit, templum ingreditur, et alios obliquo ense verberando alios vulnerando vix militum intemperias cohibere potuit. Verum ne sic quidem tolerabilis fuit Thessalonicensium conditio. Etsi enim postridie expugnatae urbis a cædibus civium temperatum est, tantæ tamen grassationes in superstites fuerunt, mille modis ad eundem vitæ exitum tendentibus, ut cum mortuis bene actum videretur, et ut apud Jobum tolerantissimum est, multi frustra mortem exoptarent. Nam etsi alii fere omnes in bello victos hostes, ut victoriæ superbia dictat, sæviunt, Latinus tamen superatis adversariis intolerabile malum est et verbis inenarrabile. Quod si Romanus sit comprehensus, et is Latinæ linguæ rudis, et a peregrinitate ita abhorrens ut in vestitu nihil cum eis commune habeat, is vero Deo invisus habetur et quovis supplicio dignus. Quæ vipera, quis leo, præda vetere ommissa et calidum adhuc venatum devorans, ita sævit 391 ut Latina immanitas in captivos? non flectitur precibus, non mollior lacrymis, non blandis lenitur verbis: quamvis suavis cantus, strepitus anserum aut clangor miliorum habebitur. Si Orpheum cithara, cygnos moribundos cantus dulcedine superes, nihil profeceris; et ut paulisper barbarica feritas mulceatur, mox tamen ad ingenium redit, in cædes ruit, nec supplicum vocibus plus movetur quam incus ictu malleorum. Ea gens tantum iracundiæ indulgere novit et imperatis ejus obtemperare. Quid vero malorum prætermittat homo Romanis infestus, eorumque inveterato odio ita flagrans ut nec vetus ille serpens, humani generis insidiator, unquam tantum virus acerbitalis in terras evomuerit? nam execrabiles Latini provincias nostras paradiso comparant, nostrorumque bonorum desiderio genti nostræ perpetuo sunt infesti, et subinde mala machinantur; quæ si quando temporibus adducti

ἄλλων ἐπεισπιδῶντες οἱ ἐναντίοι τὸν ἐν ποσὶν ἀνήρουν ἀεὶ, [P. 193] καὶ ὡς θύματα τοὺς καταλαμ-
 θανομένους ἀνηλεῶς ἐκεραίζον. Πῶς δὲ ἀνθρώπων
 ἡμελλόν φεῖδεσθαι οἱ τοῖς θεοῖς ἐμπαροινούντες
 καὶ μηδ' ὅλως Θεοῦ ἐμπαζόμενοι; ἄλλ' οὐ τοσοῦτον
 καίνον εἰ τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ἱεροσούλου καὶ
 χερσὶ βεβήλοισι καὶ ὀφθαλμοῖς κυνέοις ἤπτοντο τῶν
 ἀψύστων καὶ τοῖς μὴ θεατοῖς ἐνητένιζον, ὅσον δὴ
 ἀνόσιον εἰ τὰς πανηγεῖς Χριστοῦ εἰκόνας καὶ τῶν
 αὐτοῦ θεραπεόντων ἡδάφιζον, καὶ τούτων κατεμ-
 βάινοντες, εἴ τις μὲν κόσμος ἐξ ὕλης προσῆν τιμαλ-
 φοῦς, τούτων ἀφῆρουν ἐκσπῶντες ὡς ἔτυχεν, αὐτὰς δ'
 εἰς τὰς τριόδους ἐξέφερον τοῖς παροδεύουσιν ἐσομέναις
 εἰς καταπάτημα, ἥ τῷ τῆς διαίτης πυρὶ παραδίδο-
 σαν. Ἀνοσιώτατον δὲ μάλιστα καὶ ὡς δυσήκουστον
 τῶν πιστῶν· εἴ τις ἦσαν οἱ τῆς θυμοῦ καὶ ἀγ-
 γέλοισι αὐτοῖς αἰδεσίμου ἄνωθεν ἀνιόντες τραπέζης
 ἐπ' αὐτῆς ὠρχοῦντο μεταφερόμενοι ἀσχημόνως, καὶ
 τινα βάρβαρα ἀπηχέστατα ἄσμάτια πάτρια ἔψαλλον,
 εἴτα τὴν αἰδῶ ἀνακαλύψαντες καὶ τὸν ποδῶνα τοῦ
 τῆς κοιλίας ἀσκοῦ βέειν ἀνέντες ἐνούρου κύκλῳ
 κατὰ τὸ ἅγιον ἔδαφος, περιβρᾶντήρια ταῦτα τελού-
 ντες δαίμοσι καὶ λουτρὰ θερμὰ τοῖς ἀλάστορσι
 σχεδιάζοντες, οἷς οὗτοι μετὰ κάμπτου διανήχονται,
 ὃν διήνεγκαν ἀνθρώποις συμφοράς μηχανώμενοι
 καὶ δεινὰ διαθλοῦντας ἀνέχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ποτε
 τὰ δεινὰ δόξαν τοῦ λῆξαι εἴληφε καὶ εἰς ἀνοχὴν
 ἀπέβη ὁ πόλεμος, μέτρον ὀφθέντων οἴκῳ εἰς
 ἀρχηγούς τῶν Σικελῶν ὑπερανέστησαν, καὶ τὴν
 τῶν πολλῶν ἐπισχόντων ὁρμὴν εἰς ἀνάρεσιν, ὃν
 ἄτερος ἐφιππος σιδήρῳ κατάφρακτος τὸν τοῦ μυρο-
 βλύτου μάρτυρος εἰσίδου νεῶν, καὶ τοὺς μὲν τῷ πλα-
 τεῖ παίων τοῦ ξίφους, τοὺς δὲ καὶ ἀλγέας τραῦμα
 πλῆττων ἰσχυσε μόλις τὴν τοῦ κακοῦ στήσαι φορὰν,
 οὐδ' οὕτω τὰ ἐξῆς ὡς ἐν κακοῖς μέτρια θεσσα-
 λονικεῦσιν ἐφανήσαν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐς ἔθου κατέγε-
 σθαι τοὺς πολιορκηθέντας ἡ μετὰ τὴν ἄλυσιν εὐδὺς
 ἡμέρα κατέπαυσε, τὰ δ' ἐπισυμβαίνοντα ἄλλως
 ὀδυνηρὰ πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς τέρμα μυριακῶς
 τοὺς τλήμονας κατηνάγκαζον καὶ βέλτιον τὸ θανεῖν
 ἐποίουν ὑπὲρ τὸ ζῆν, ὥστε τὸ τοῦ τλησιπόνου ἰωδὴ
 εἰπεῖν, πολλοὶ δέοντες τελευτῆς οὐκ ἐτύγχανον.
 Καὶ πᾶς μὲν γὰρ ἕτερος πολέμῳ τὸ ἀντίπαλον χεῖρω-
 σάμενος κακῶς αὐτῷ κέχρηται καὶ ἀνελετημένως
 προσφέρεται, καὶ ὅσα ἢ ἐκ τῆς νίκης ὑπεροφία
 ὑποτίθῃσι διαπράττεται· Λατίνος δὲ πορθήσας τὸ
 ἀντιπίπτον καὶ ὑποχείριον ἐργασάμενος ἀνύποιστόν
 ἐστὶ μάλιστα κακὸν καὶ λόγῳ ἀπεριήγητον· εἰ δὲ καὶ
 Ῥωμαῖος εἴη ὁ συλληφθεὶς, καὶ αὐτὸς καθαρῶν
 γλώττης Ἰταλιώτιδος, καὶ τοσοῦτον τοῦ ἑτεροφύλου
 ἔθνους ἀποξενούμενος ὡς μηδὲ κατὰ τὴν σωματικὴν
 περιβολὴν βραχὺ τι γυνὴ Λατίνους ἐπικοινωνεῖν, εἴη
 ἂν οὗτος ἐστυγημένος Θεῷ καὶ τῆς ὁργῆς Κυρίου
 ἀμιγῆ κατακριθεὶς πιεῖν τὴν κύλικα καὶ τὸ ποτή-
 ριον ἀκέραστον προσενέγκασθαι. Ποῖα γὰρ θανατη-
 φόρος ἔχιδνα ἢ πτεροφύλαξ ὄφις ὀλέθριος ἢ ταυμο-
 φόντης λίων, τὰ τῶν βρωμάτων ἔωλα παρορῶν [P.
 195] θερμῆς δ' ἐστὶ τῆς θήρας ἐμφορούμενος, οὕτως
 ἂν ἐλυμήνατο ὡς ἀπανθρωπία Λατίνῃ ζωγρήσασα;

οὐκ ἐπικλᾶται λιταῖς, οὐ θηλύνεται δάκρυσιν, οὐχ αἰμύλοις ἱλαρύνεται φθέγμασι. Κἂν ᾔσῃ τις χάριεν, κλαγγὴ τούτῳ ἱκτίνων ἢ κρώγμους κορώνης λογιζέται. Εἰ δ' οὕτως εἴη θελκτήριον ὡς καὶ πέτρας αἰρεῖν, ὅποια τὰ Ὀρφαϊκὰ κρούματα, εἰς κενὸν μὲν καὶ οὕτως ὁ φορμίζων ἐψάλαξε καὶ μάτην ἀεῖδειν ἀνεβάλετο λιγυρόν· εἰ δέ που καὶ ἀλοίῃ τῇ ἀοιδῇ ὁ βάρβαρος, ἀλλ' εἰς κύκνειον ᾄσμα τελευταῖόν τε καὶ φιλότιμον ἢ ἀμείλικτος τοῦτο ψυχῇ συλλογίζεται αὐτὸ πάλιν κατεργαζομένη θάνατον, καὶ μένουσα πάλιν ὡς πρότερον ἄθελκτος ἢ ὥσπερ ἄκμων ἀνήλατος, πρὸς πᾶσαν ἱκετεῖαν ἀνένδοτος. Μόνῳ οἱ τοῦ γένους τούτου τῷ θυμῷ χαρίζεσθαι ἴσται, καὶ οἷς οὕτως ἐπιτάσσει ὀργίλως ὑπενδιδόναί πεφύκασι. Τί δ' ἂν κακὸν εἴη παρειαῶς ἀτίλεστον ἀνὴρ μισο-
 ρώμαιος καὶ τοσαύτην ἀποθησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καθ' Ἑλλήνος ἄνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποίαν οὐδ' ὄφιν αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπεύου γένους ἐπιβούλος συνεληφώς πάλαι ἠπέτεκεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἄντικρυς παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς Λατίνοις εἰκάζεται τὴν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογνώμονοῦσιν αἰεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἰσι τέκτονες διὰ παντός. Κἂν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν δὲ ἔχθιστοι· κἂν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροσέγορος καὶ ὑπὲρ ἑλπίον ῥέων ἀποφῆτι ἀπαλύνεται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοῖς, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Ὡς μὲν ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφιστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λεῖον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαίνειν χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῇ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων ἐξουσίαν βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἡδικῆσθαι παρέχοντος.

Καὶ οὕτω μὲν, ἵνα καθ' εἰρμὸν αὐθις προτῇ τὸ λέ-
 γειν, ὁ Σικελικὸς στρατὸς τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ἔκδοι γενόμενος ὅσα καὶ οἷα μὴ Θεῷ φίλα τετέλεκε, κατὰ τὴν ἑκτην ἡμέραν τοῦ Αὐγούστου μηνός, τῆς τρίτης ἐπινεμήσεως, τοῦ ἑξακισχίλιστοῦ ἑξακοσιοστοῦ ἐννεηκοστοῦ καὶ τρίτου ἔτους, τῆς τειχομαχίας ἀρξάμενος, καὶ συμπεράνας ταύτην ἀβλαβῶς ἑαυτῷ πάντη κατὰ τὴν πέμπτην καὶ δεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Οὐ μόνον τοίνυν, ὡς ἐλέγομεν, τοῦ πόλεμου ἐνισταμένου τὰ τῶν ὄλων πεπόνθασιν οἱ Θεσσαλονικεῖς χεῖριστα, ἀλλὰ καὶ τούτου λήξαντος οὐκ ἔβρεψεν ἡ τύχη πρὸς τὸ φιλάνθρωπον, οὐδ' ἐνεῖδον αὐτοῖς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμέρον· οὐ γὰρ οἰκτιρῶν μόνον τοὺς δεσπότας ἐξήλασαν καὶ τῶν κειμηλιουμένων ἐντὸς ἀπεστέρησαν αὐτοὶ ταῦτα ἰδιωσάμενοι [P. 195], ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια προσπαφείλοντο, μηδὲ τῶν ἐσχάτων ὑποδυτῶν ἀποσχόμενοι τῶν κρυπτόντων ἃ ἡ φύσις ὡς ἀσχήμονα καλύπτειν ἐπέταξε, μήτε μὴν τρύφους τοῖς δεσπόταις μεταδιδόντες ὧν αὐτοὶ περ εἰς τοὺς κόπους εἰσεληλύθεισαν, ἀλλ' οἵκοι μὲν οἱ ἀλλότριτοι καθήμενοι κατεσπάθων τὰ ἐνόντα καὶ ὀσημέραι ἐκώμαζον, τοὺς δὲ συγκεκομικότας εἰς τὰς σιπύας εἰων ἐπὶ τῶν τριόδων πλάζεσθαι νήστιδας, χαμαιοῦνας, γυμνόποδας καὶ αχιτωνας ὡς κλίνην μὲν ἔχειν τοὺς πρότερον εὐπαρύφους τὸ δάπεδον, στέγην τὸν οὐρανόν, τὴν δὲ κοπρίαν θαλπωρὸν δέμνιον. Ὁ δὲ χεῖρον τῶν ἀφηγουμένων καὶ ἔως αὐτῆς δάκνον ψυχῆς, οὐκ ἔξῃ τοῖς πρῶν δεσπόταις παρειαῖναι

A amicitiam simulant, tamen acerrimas **302** inimi-
 citias clam alunt. Si blandis verbis et oleo mollioribus utuntur, jacula et ancipites gladii in iis delitescunt. Tanto discordiæ vallo invicem dirempti sumus, nec ullo modo animi conjungentur, etsi corporibus conjuncti in iisdem ædibus habitemus. Illi plerumque, erecta cervice elatoque vultu incedentes, morum nostrorum levitatem et ex modestia humilitatem cavillari et despiciere solent. Nos vero eorum supercilium, jactantiam, fastum, insolentiam Christo auspice conculcamus, qui potestatem dat super serpentes et scorpiones citra noxam ambulandi.

Τί δ' ἂν κακὸν εἴη παρειαῶς ἀτίλεστον ἀνὴρ μισο-
 ρώμαιος καὶ τοσαύτην ἀποθησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καθ' Ἑλλήνος ἄνδρὸς ἀπέχθειαν, ὅποίαν οὐδ' ὄφιν αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος τοῦ ἀνθρωπεύου γένους ἐπιβούλος συνεληφώς πάλαι ἠπέτεκεν; ἐπεὶ καὶ παραδείσῳ μὲν ἄντικρυς παρὰ τοῖς καταρατοτατοῖς Λατίνοις εἰκάζεται τὴν ἡμεῖς ἐλάχομεν οἰκεῖν καὶ ὀποκαρπεύεσθαι, καὶ δυσέρωτες ὄντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν κακογνώμονοῦσιν αἰεὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ κακῶν εἰσι τέκτονες διὰ παντός. Κἂν φιλεῖν πλάττωνται, τὸν καιρὸν ὑποδύμενοι, μισοῦσιν δὲ ἔχθιστοι· κἂν ὁ λόγος αὐτοῖς εὐπροσέγορος καὶ ὑπὲρ ἑλπίον ῥέων ἀποφῆτι ἀπαλύνεται, ἀλλὰ βολίδες εἰσι καὶ οὕτως αὐτοῖς, καὶ μαχαίρας ἀμφιστόμου τομώτεροι. Ὡς μὲν ἡμῶν καὶ αὐτῶν χάσμα διαφορᾶς ἐστήρικται μέγιστον, καὶ ταῖς γνώμας ἀσυναφεῖς ἔσμεν, καὶ κατὰ διάμετρον ἀφιστήκαμεν, εἰ καὶ σώμασι συναπτόμεθα καὶ τὴν αὐτὴν πολλὰκις εἰλήχειμεν οἴκησιν. Ὅθεν καὶ αὐτοὶ μὲν ὑψαυχενοῦντες τὰ πολλὰ, καὶ τὸ τοῦ σχήματος ὑπερηφάνως ὑποκρινόμενοι ὄρθιον, ὡς πτέρναν φιλοῦσι τηρεῖν καὶ περιεργάζεσθαι τὸ λεῖον τοῦ ἥθους ἡμῶν καὶ ὑποκαταβαίνειν χαμαὶ διὰ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ὑπέροφρον καὶ τὸ κομπηρὸν καὶ σεμνὸν καὶ τὴν κόρυζαν οἶά τινα κεφαλὴν ἄνω ὑποβλεπόμενοι τείνουσαν, ἐπ' αὐτῆς τὴν πορείαν τιθέμεθα φλῶντες (16) ἐς δεῦρο τῇ δυνάμει Χριστοῦ τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων ἐξουσίαν βραβεύοντος καὶ τὸ μηδὲν ἐντεῦθεν παθεῖν ἢ καὶ ἡδικῆσθαι παρέχοντος.

B 8. Verum ut ad historię ordinem redeamus. Siculus exercitus, Thessalonica potitus, hoc modo grassatus est sine ullo respectu Dei. Urbem oppugnare cepit sexto die mensis Augusti, indictione tertia, anno sexies millesimo sexcentesimo nonagesimo tertio; eamque cepit sine ullo suo detrimento ejusdem mensis die decima quinta; neque vero durante bello duntaxat Thessalonicensēs gravissime sunt afflicti, sed nec eo finito fortunam æquiores habuerunt aut victores clementiores **303** sunt experti; qui non contenti expulsis dominis ædes et omnia quę in iis erant sibi vindicare, etiam vestes eis rapuerunt, ne interniliis quidem relictis, quibus ea tegerentur quę natura tegi voluit; nec frustum panis dominis impertiebant, quorum bona occuparant. Sed Barbari sedentes in ædibus comessabantur, et per luxum ea absorbant quę possessores veteres magnis laboribus comportarant; ac tum in triviis jejuni et nudi oberrabant, qui dudum lautis vestibus induti fuerant. Lectum habebant terram, tegumen celum, fimeta pro stragulis. Et quod hæc omnia superat, et ad ipsum usque cor penetrat, non licebat prioribus dominis ædes ingredi. Quod si quis fecerat aut saltem introspexerat, statim inclementer in eam pertrahabatur, et subinde causam rogabatur cur eo ingressus esset aut introspexisset aut limen atrii calcasset. Ac multis plagis acceptis pecuniam dare

Hier. Wolfii notæ.

(16) Φλῶντες. Scilicet τὴν κεφαλὴν.

cogebatur, quam illio occultasse putabatur, eaque de causa perlustrasse domum, metuens ne sublata, aut ea parte ædium 394 in qua lateret accuratius perquisita, ab hostibus inventa esset, aut ipse diligentius eam occultare vellet. Sæpe autem factum est ut qui id dederat quod provisa migratione sua abdiderat, nihilo minus flagris cæderetur et gravioribus tormentis cruciaretur, ut plura recondita indicaret. Alius qui nihil dabat, sed se, ut nunc, ita prius etiam fuisse pauperem, patriæque domus aut magnis suis sumptibus exstructæ desiderio a proposita via vel invitum abstractum esse affirmabat, ut suas possessiones simul et spectaret et deploraret, ne is quidem misericordiam inveniebat; sed in cruciatum abreptus et pede suspensus subjectis paleis incensis fumo torrebatur, concubabatur, verubus latera pungebatur; et aliis sexcentis pœnis exagitatus aut in ipsa excoarnificatione animam exhalabat, aut semianimis pede extra ædes tanquam purgamentum extractus sub dio in plateis jacebat.

νόμος, καὶ φάσκων ὡς πόθος πατρῶος οἰκῆματος ἐνεγκὼν τῆς προκειμένης ὁδοῦ καὶ ἄκοντα ἐπισπάσας, θεατὴν ἅμα καὶ θρηνητὴν τοῦ οἴκου ποτὲ κτήματος ἀναδείξας, οὐδ' οὕτως εἶχε τὸν ἐλεοῦντά τε καὶ λυτροῦμενον, ἀλλὰ στρεβλούμενοί τε καὶ αἰκίζόμενοι, καὶ τοῦ ποδὸς ἀπαιωρούμενοι καὶ ἀχυρμῖα κάτωθεν ὑποβεβλημένοι καὶ ἀναπτομένῳ πυρὶ καπνιζόμενοι, τό τε στόμα μινθόμενοι καὶ τὰς πλευρὰς κεντούμενοι βίλσαι καὶ μυρίας ἄλλας κυλάσεις ὑφιστάμενοι ἢ τῶ ταῦτα πάσχειν ἐξέρρησον τὴν ψυχὴν, ἢ ἡμιθνήτες ἐλκόμενοι τοῦ ποδὸς ὥσπερ τι τῆς οἰκίας ἐξεφέροντο ἀποδάρωμα, καὶ ταῖς πλαταῖαις προῦκνεντο αἵθριοι.

9. Quid? tali benignitate Siculi veteres ædium dominos tractabant: cæteris vero, qui ædes suas ut inferni fauces, aut Creticum Labyrinthum, 395 aut Ceadam Laconicum præteribant, humanitatis aliquid tribuebant? Minime vero. Nam unde illis talis affectus, qui feris immaniores ignorant quid sit misericordia, et cladibus hominum delectantur? canes quidem invenias qui captis pareant, ultro hiatu oris, morsu et latratu represso, si ii quos persequuntur in genua procubuerint. Isti autem, tantum aberat ut eorum miseresceret quos omnibus opibus spoliarent, et quorum rem familiarem cum scortis consumeabant, quæ consecabantur maximi- que faciebant, ut pene alapis ab eis cædi se paterentur ii qui se omne Romanorum imperium ut desertum nidum occupaturos et ut ova derelicta sublaturus jactabant. Nuditatem vero hominum ridebant, et cachinnis concutiebantur, si quis præ fame, macie confectus aut tumefacto ventre, pallida et livida facie ex olerum aut uvarum victu, ex proximis vineis cum periculo collecto, præteribat. Ita porro miserabantur eos qui laceris vestibus utebantur, aut arborum corticibus pudenda velabant, 396 aut e viminibus contextis pileolis capita tegebant, ut cum risu et ludicro gestu obviorum barbas et capillos ambabus manibus comprehenderent, ac hirtas et promissas illas barbas malas esse, capillis vero opus esse dicerent ut ipsorum more in urbem tonderentur. Aliquando in equis forum perambulantes fraxineis hastis miseros prosternebant, in fimum aut lutum potissimum, si

τὸν οἶκον αὐτῶν, ἀλλ' εἴ τις τοῦτο εἰργάσατο ποτε ἢ μόνον προῦκνεν ἐνδοθι, αὐτίκα ὡς ὑπὸ Σκύλλης ἀρχαίου κακοῦ τῶν ἐντὸς αὐτῆς ἀνθρωπάετο, καὶ θαθιστάμενος εἰς λόγους καὶ πολλάκις τὸ αἶτιον διερωτώμενος τοῦ ἐκείσε παραβαλεῖν ἢ ὄμμα τοῖς ἔσω βαλεῖν ἢ τὸν οὐδὸν τῆς αὐλίου πατήσαι πολ- λὰς ἐδάριετο, καὶ χρήματα παρέχειν κατηναγ- κάζετο, ἃ ἐκεῖσε που ὀπωπτεύετο κατακρύψει καὶ οἷς τὴν καρδίαν δῆθεν ἐκχέων καὶ οἶον συμ- βυσμένην αὐχῶν περιπαταίνειν προήχθη, τὸ οἴκημα, δεδιώς μὴ σεσύληνται καὶ σπεύδων μαθεῖν εἰ οὐκ ἔλαθε τὸ μέρος τῆς οἰκίας τοὺς πολεμίους καθ' ὅ ταῦτα ἐγκέκρυπται, ἐπιμελέστερον περὶ τὴν αὐτῶν διατεθέντας ἀνέυρεσιν ἢ αὐτὸς ἀσφαλέστερον ὡς εἶσαν ἀφανῆ. Καὶ διδοὺς οὖν τις πολλάκις ὅπερ

συνέσπειλε τὴν ἐκ τοῦ δώματος αὐτοῦ προσορῶμενος ἄπαρσιν, οὐδ' οὕτως ἡλλοτριούτο τῶν μαστιγώσεων. ἀλλὰ πλείους αὐτῶ ἐνετείνοντο αἱ πληγαὶ καὶ πολ- λυειδέστεραι αἱ βάσανοι ἐπήγοντο, ἵνα καὶ πλείω τὰ ἀποθησαυρισθέντα ἐκφύγει. Καὶ μὴ παρέχων δὲ τις ἕτερος, ἀλλὰ πένεσθαι καὶ νῦν ὡς πρῶην διατει- νόμενος, ἢ πολλὰς ὑπ' αὐτοῦ δαπάναις ἀνεγερθέντος παρ- ἐκείνου τῆς προκειμένης ὁδοῦ καὶ ἄκοντα ἐπισπάσας, θεατὴν ἅμα καὶ θρηνητὴν τοῦ οἴκου ποτὲ κτήματος ἀναδείξας, οὐδ' οὕτως εἶχε τὸν ἐλεοῦντά τε καὶ λυτροῦμενον, ἀλλὰ στρεβλούμενοί τε καὶ αἰκίζόμενοι, καὶ τοῦ ποδὸς ἀπαιωρούμενοι καὶ ἀχυρμῖα κάτωθεν ὑποβεβλημένοι καὶ ἀναπτομένῳ πυρὶ καπνιζόμενοι, τό τε στόμα μινθόμενοι καὶ τὰς πλευρὰς κεντούμενοι βίλσαι καὶ μυρίας ἄλλας κυλάσεις ὑφιστάμενοι ἢ τῶ ταῦτα πάσχειν ἐξέρρησον τὴν ψυχὴν, ἢ ἡμιθνήτες ἐλκόμενοι τοῦ ποδὸς ὥσπερ τι τῆς οἰκίας ἐξεφέροντο ἀποδάρωμα, καὶ ταῖς πλαταῖαις προῦκνεντο αἵθριοι.

θ'. Τί δέ; ἀλλὰ τοιοῦτοις μὲν φιλοφρονήμασιν ἐδεξιοῦντο τοὺς πάλαι τῶν δόμων κυρίους οἱ Σικελοὶ καὶ ἰθαράπειον· τοὺς δὲ λοιποὺς, ὅσοι τὰς αὐτῶν οἰκίας παρέτρεχον ὅσα καὶ ἔδου στόμια ἢ λαδύριν- θον Κρητικὸν ἢ Καϊάδαν Λακωνικὸν, ἡμέρως προσ- ἔλυντο καὶ μετόχους ἐποίουν φιλοφρονήσεως ἡστυνοσ- οῦν; οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς· ποῦ γὰρ τοιοῦτόν τι παρ' ἐκείνοις ἀγριωτέροις οὔσι θηρῶν, καὶ ὅλως ἡγνοη- κόσι τί ἐστὶν ἔλεος, καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις συμφοραῖς ἐπιχαίρουσι; καὶ κύνας μὲν ἐστὶν ὅπῃ τῶν ἐπικα- ταλαμβανόμενων ἀπέσχοντο, οὐδ' ὁδοῦσιν αὐτοὺς παρελύπησαν, ἀλλ' οἷς τὸ γόνυ ὠκλάσαν οἱ καταδιω- κόμενοι, παρήκαν οὗτοι τὸ ὕλακτεῖν, καὶ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐκοῦσιν ὥσπερ ἀπετελεύτησε τὸ χανεῖν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπείχον τοῦ οἰκτεῖν οὓς τῶν ὄντων ἐστέρησαν καὶ ὡς τὰς οὐσίας κατεδαπάνων μετὰ πορ- νῶν, ἃς καὶ περὶ πλείστου ἐτίθεσαν εἰς τὰς αὐτῶν τρο- χιάς ἐκκλίνοντες, καὶ ὑφ' ὧν μικροῦ καὶ κονδυλιζόμε- νοι ἔφερον οἱ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων κομπάζοντες νατα- λήψασθαι ὡς ἔρημον νοσιᾶν καὶ ἐγκαταλείπειν αὐτὰ ἀρεῖν, ὥστε καὶ εἰς γέλων τὴν γυμνητείαν ἐτίθεσαν τῶν πολλῶν, καὶ ἀτάκτῃ καγχασμῷ συνεδράστοντο, ἡνίκα τις παρῇ ἐκτεταριχέμενος ἀπασίᾳ, ὦδη- κῶ τὴν γαστέρα, τὴν ὄψιν ὑπωχρὸς καὶ νεκρώδης ἐκ τοῦ λαχάνοις ἐνευωχεῖσθαι καὶ μόνοις ἐνεορτά- ζειν βότρυσιν ἐκ τῶν ἐκεῖ που ἀμπελώνων σὺν δέει συλλεγομένοις. Οὕτω δ' ὀφκτερον τοὺς διεβρώγοσι περιβλήμασι κεχρημένους, καὶ περιστέλλοντας ψιά- θῃ ἃ κρύπτειν χρεῶν μέρη τοῦ σώματος, καὶ ταῖς τῶν σχίνων ἐκφύσεσιν εἰς πλῆγμα συνεστραμμέναις τὴν κεφαλὴν συσκιάζοντας, ὥστε μετὰ μειδιᾶματος

illum hostilem et victorem Romanorum intelligere aut querere Deum vidit, sed omnes inutiles esse factos et nefariis rebus deditos, subsannare eos instituit ac perturbare et exscindere, justa indignatione commotus, et tam crudeliter afflictis clementer libertatem restituere, mœsti spiritus et contriti cordis misertus. Propter electos igitur, ut arbitror, acerbitates illas diutius grassari non passus; et quæ Babylonis minatus erat olim, quod Sionis nihil miserti filios ejus delicatos et filias in servitutem abduxissent, momento temporis istis intulit, ut misericordia ejus mirabilis tum si unquam alias celebraretur, martyrum, ut arbitror, precibus et Thessalonicensis pontificis exorati. Is erat eloquentia et virtute celeberrimus Eustathius, qui et prudentia et usu rerum mirabili præditus, et doctrina profanarum et sacrarum litterarum uberrima cæteris omnibus antecollebat, eaque velut insigni et peculiari nota prædicabatur. Qui cum mallet cum grege suo 400 affligi quam mercenarios imitari, qui lupis adventantibus grege deserto aufugiunt, quamvis dum hostes adhuc expectabantur necdum urbem circumsederant, discedere licuisset, id sibi minime faciendum censuit, quod sua præsentia nimirum multos conservaturus erat, sed ultro in urbem tanquam carcere inclusus ærumnas omnes una tolerare non destitit, tum suo exemplo persuadendo, tum monendo Dei verbera, ut benigni patris castigationem, æquis animis ferenda et ab eodem medicinam expectandam esse. Nam si sæpe, ut ait, perculere, at sæpiissime etiam mederi consuevit, præsertim si quis leniter et cum gratiarum actione molestias perfert, neque ob acerbitate earum eum a quo proficiunt odio persequitur, nec cum Providentia expostulat, nec iudicii divini profunditate rejecta, in secundis duntaxat rebus et prospero fortunæ flatu bonum se præbere didicit. Is igitur duces exercitus, qui Latine conti dicuntur, adiens edicta impetrabat, quibus ærumnæ leniebantur, neque quidquam prætermittebat quod ad consolationem suorum pertineret. Nam ejus 401 oratione vel horridæ cautes moveri potuissent; et solo conspectu alienigenis ita erat venerabilis, ut et venienti assurgerent et orantem libenter audirent et ejus monitis ad humanitatem et æquitatem flecterentur, veluti vulnus inflammatum, quod levi manu aqua mollietur. Qui alites, etsi prope in nubibus volitabant et in obvios quosque Romanos magno impetu ruebant, abductio-nem in Siciliam eis minitantes, ille tamen cives perterritos et urgentibus malis graviora metuentes, velut gallina pullos sub alas suas alliciebat, et victorum acerbiter verbis, ut Moses aquam Merriam, ligno injecto, diluebat. Quæ vero liberationis eorum ratio fuerit, mirabiliter a Deo provisæ, suo loco referatur. θώκων ὑπεξίσταντο, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουον, καὶ πρὸς οἷα τραῦμα φλεγμαῖνον χειρὶ κούφῃ καταλαβανόμενον ὕδατι. Εἰ γὰρ καὶ ἦσαν οὗτοι ἀγχινεφεῖς μικροῦ αἰθόμενοι γαμφώνυχες ὄρνιθες καὶ βαρεῖς ἐπεποτῶντο τοῖς ὑπὸ χεῖρα τηνικάῃτα Ῥωμαίοις, μετοικισίαν αὐτοῖς εἰς Σικελίαν ἐπαπειλούμενοι, ἀλλ' οὖν ἐκεῖνος τοὺς τῷ δέει περιβαμβαίνοντας καὶ

οὐρανόθεν, καὶ οὐδένα τῶν αἰχμαλωτευσάντων τώ-
ρακε συνιέντα ἢ ἐκζητοῦντα Θεὸν, ἀλλὰ πάντας
ἀχρειωθέντας καὶ πρὸς ἔργα ἐκκληγνάντας ἄθισμα,
ἐδικαίωσεν αὐτοὺς μὲν ἐκμυκτηριεῖν ἐκτρίψαι τε
καὶ ταράζει τῷ οἰκείῳ θυμῷ, τὴν δὲ τοῦ οἰκείου
λαοῦ κατοικτεῖραι κάκωσιν, καὶ τούτοις ἐλευθερίαν
βραβεύσειν ἐν τῷ προσχεῖν ἀκηδιῶντι πνεύματι,
καὶ καρδιῶν μὴ ἐξουθενῶσαι σύντριμμα. Κολοβοὶ
τοῖνον, ὡς οἶμαι, διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς τὴν χρονικὴν
τῶν ἀπεύκτων παράτασιν· καὶ ὅσα τοῖς Βαβυλωνίοις
διηπέλησε πρότερον οὐκ ἐλέησας τὴν Σιών καὶ τοὺς
υἱοὺς αὐτῆς τοὺς τρυφεροὺς καὶ τὰς θυγατέρας ἐν
ἀπογωγῇ καὶ αἰχμαλωσίᾳ, ταῦτα καὶ αὐτοῖς ἐν ἀκα-
ρεῖ ἐπήνεγκε· καὶ ἐνδοξάζεται Κύριος ὡς οὐδέποτε
ἐφ' οἷς τὸ τηνικάδε καιροῦ τὸ οἰκτεῖν ἔλεος ἐθαυμά-
στωσε, μαρτυρικοῖς, ὡς ἔοικεν, ἐπισταφθεῖς λι-
ταμοῖς καὶ εὐχῇς ἐπακουὸς γενόμενος τοῦ τὴν
Θεσσαλονικίων ἀρχιερέως· ἦν δ' οὗτος ὁ πολὺς
ἐν λόγῳ καὶ ἀρετῇ διαβεδοχόμενος ἀπανταγῇ Εὐστά-
θιος, ᾧ καὶ τὸ ἀπὸ συνέσεως μὲν ἐπιπρεπὲς ἀξίει-
αινον καὶ ἡ πολυπειρία θαυμαστή τις καὶ ἀξιάγα-
στος, τὸ δὲ παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἐν λόγοις ὑπερτε-
ρεῖν καὶ σοφίας πάσης, ὁπόση τε ἡ μετέρα καὶ ὅση
τῶν θύραθεν, κρατῆρα [P. 198] εἶναι περιχειλῇ τὸ
οἰκειότατον, ἐκείνῳ καὶ ἐξαιρετον ἦν χαρακτηρίσμα.
Οὗτος γὰρ συγκακουχεῖσθαι τῷ οἰκείῳ ποιμνίῳ
ἐλόμενος μᾶλλον ἢ τοὺς μισθωτοὺς ἐζτλωκίναται, οἱ
τῶν λύκων ἐρχομένων ἐὼντες τὰ θρέμματα ἐκδι-
δράσκοσιν, ἐξὸν μεταναστεῦσαι τῆς πόλεως ἐτι
τῶν πολεμίων προσδοκωμένων μηδὲ περικαθισάντων
αὐτῇ, τοῦτο μὲν οὐδαμῶς ἐδικαίωσεν, εἴπερ αὐτοῦ
συμπαραμενηκότος πλεῖστοι ἀμείλλον σώζεσθαι,
ἐνειρχοῖς δὲ νῆϊ πύλει ἐκὼν οὐκ ἐπαύσατο συνδια-
φέρειν τὰ ἀλγεῖνὰ τῆς πάσχουσιν. ὡς μὲν τῷ καθ'
αὐτὸν ὑποδείγματι συμπεῖθων, ὡς δὲ παραινῶν, ὅσα
καὶ πατρὸς ἡμέρου δῆγγματα, τὰ τοῦ Θεοῦ καθυπο-
φέρειν πλήγματα καὶ τὴν ἐκ τοῦ πατάξαντος προσ-
μένειν αὐθις ἴασιν. « Εἰ γὰρ καὶ οἶδε, » φησὶ, « πα-
τάσσειν πολλάκις, ἀλλὰ καὶ ἴασθαι πλειστάκις φιλεῖ,
καὶ μάλιστα εἰ πρῶτος φέρεται καὶ εὐχαρίστως τὰ
λποῦντα, καὶ μὴ πρὸς τὸ δριμύ τοῦτων καὶ βᾶλλον
τὴν αἰσθησιν ἀηδιζόμενος ἀποστόργως ἔχει πρὸς τὸν
ἐπάγοντα, καὶ καταστενάζει μὲν τῆς Προνοίας, κρι-
μάτων δὲ βάθος ἀποσείεται θεϊκῶν οἷα τῷ Κυρίῳ
ἐξομολογεῖσθαι μεμαθηκώς ἐν μόνῳ τῷ ἀγαθύνε-
σθαι, καὶ ὅταν ἐξ οὐρίας φερόμενον τὸ τοῦ βίου
ἀκάτιον διακομιζῇ ἀνασπῆγτως ἐκείνῳ καὶ βεῖα καὶ
κούφως τὰ ἐφετὰ, ὡς αἱ νῆες μακρόθεν τὰ ἀγῶγι-
μα· » Οὐκοῦν καὶ τοῖς στρατηγοῖς ὁπτανόμενος, οὐς
κόντους εἴπη τις ἂν Λατινικῇ διαλέκτῳ χρώμενος.
ἐμετρίαζε τὰ χεῖρω τοῖς πεπονηθόσιν, ἐπιτάγματα
ἐκείθεν χορηγὰ κομίζων ἀνέσεως καὶ πᾶν ἕτερον
πρωτανεῶν αὐτοῖς παράκλησιν· τάχα γὰρ καὶ πέ-
τρας ἀγέλαστον ὁ ἐκείνου λόγος καθήκετο, καὶ δι'
αἰδοῦς καὶ μόνον ὀφθεῖς τοῖς ἀλλοφύλοις ἤγετο, καὶ
τὸ πραύτερον καὶ χρηστότερον ἦθος μετεποιούντο

δεινότερα τῶν ἐνεστώτων τὰ ἐσπίετα ὑφορωμένους κακὰ ἐπισυνῆγε τε καὶ διέβαλε, καθὰ καὶ ὄντις ὑπὸ τὰς ἑαυτῆς περισσεύει πτέρυγας τὰ νεώττια, καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ Μετράϊον τῶν κρατούντων μετ-
 ήμειβε ποιου τοῦ πικράζοντος, ὡς περ Μωσαϊκὸν ξύλον μέσος προσλαμβάνομενος. Ὅποιος δὲ ὁ τρόπος
 τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ μέσου τίνος τὸ θεῖον τουτοῖ ἐκαινούργησε, τὸν οἰκεῖον ἀναμεινάτω και-
 ρόν.

Ἰ. Τὸ δὲ λέγειν ἐπανάτω πάλιν ὅθεν ἐκδέδρα, A καὶ διδόντω τὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τῷ ἱστο-
 ρεῖν. Εἶχε μὲν οὖν ἐπὶ ξύλου ἀναρτήσας τοὺς κα-
 σιγῆτους Σεβαστιανούς ὡς εἰς τυραννίδα δῆθεν
 ἐπαίροντας καὶ αὐτοῦ καθαίρειν τὸν Κομνηνὸν
 Ἀλέξιον. Οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐξ ἐνόμων περιπλοκῶν
 τῷ βασιλεῖ ἀποτεχθεὶς Μανουὴλ, καὶ γαμικῶς συν-
 αφθεὶς τῇ ἐξ ὁμοίων φύσει σπερμάτων θυγατρὶ
 τοῦ Ἀνδρονίκου Εἰρήνῃ. Βραχέος γοῦν διαλιπόντος
 καιροῦ καὶ αὐτὸν συνειληφῶς τὸν Ἀλέξιον εἰρκτῇ
 παραδίδωσιν, ἔπειτα διαλωθεσάμενος τοὺς ὀφθαλ-
 μούς ἐς τὴν Χηλὴν ὑπερόριον τίθησι· πολίχνιον δὲ
 ἐστὶν αὕτη πόλις, ἀγχιστά που τοῦ Πόντου στό-
 ματος καίμανον, ἔθρα καὶ πυργίον εἰσδέχεται τὸν
 Ἀλέξιον τοῦτοῦ ἔνεκα δομηθέν. Καὶ τὴν θυγατέρα
 Εἰρήνην ἀποστευγεί καὶ ποιεῖται ἀπὸ προσώπου Ἀν- B
 δρόνικος, ὅτι ὁ μὲν μὴ ἀχθεσθῆναι μηδὲ κόψασθαι
 ὀκνησοῦν ἐπὶ τῇ ταύτης ἀνδρὶ, εἰ φιλοπά-
 τωρ ἐστὶ θυγάτηρ καὶ ὑπερβαλῆ τοῦ φυτεύσαντος,
 μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀποστευγῆσαι τὸν σύλλεκτρον
 καὶ τὸ πρῶτον φίλτρον μετενεγκεῖν εἰς μῖσος ἀντίρ-
 ροπον, ἢ δὲ ἐθρήνησεν, ὡς εἰκός, οὐκ ἀπιστήρῃσα
 τὸν ὁμόκοιτον, καὶ δυσείμων ἀποθριξάμενη θεοία-
 ται. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἐξάπιννα διέστη τὰ τῆς θαυμα-
 στῆς ταύτης καὶ μεγαληγορουμένης γαμικῆς συνα-
 φείας ὑπὸ τῶν καταρτοτάτων κολάκων καὶ τῶν
 ἀτιμωθῆσιν νόμοις δικαστῶν, οἳ τὴν κήμη-
 λον καταπίνοντες διύλιζον τὸν κώνωπα, ὅφ' ἥς καὶ
 τὰ χρονίως ἀπορῥαγέντα συνελθεῖν αὐθις προεφοι-
 δάζετο, τὴν ἑω τε προσπλάττειν τῇ δύσει, καὶ πα- C
 λαιὰν ἐκπολέμωσιν ἀποτρίψασθαι, καὶ ἔθνη ὥς περ
 τὰς γλώττας οἶνω καὶ τὰς γνώμας Ῥωμαίοις ἀνό-
 μοια τὸ σύμπανον ἀσπάσασθαι, καὶ τὸν ταυτισμὸν
 τῶν ἡθῶν τῆς προτέρας καινοτρόπως ἀλλάξασθαι
 διαστάσεως, ὡς συγκοπῆναι τὰς ζιθύνους εἰς ἄροτρα
 καὶ συμβοσκηθῆναι ἄρνας τοῖς λέουσιν. Εὐνομίαι
 τε πόλειον ἐμεγαλύνοντο, καὶ τῶν ἐκπορίων τῆς
 γῆς ἐπίδοσις διαρκῆς καὶ παράλογος ἔκρυσις, ὡς
 ὄχνας μὲν προενεγκεῖν τὴν ῥάμνον, τὴν δὲ συκὴν
 ἀσταχῶν φρίσσειν ἀνθρώπου, ἢ γοῦν ὡς ἐν τῇ
 μίξει Διὸς καὶ Ἥρας οἱ ποιεῖται φασιν, ὑποστρων-
 νύσθαι μὲν λωτὸν ἐρσήεντα, κρόνον δ' ἀναφύεσθαι
 καὶ ἀνατέλλειν ὑάκινθον. Οὕτως οἱ λογοποιοὶ τῶν
 νοιούτων ἐμωράνθησαν προδηλότατα, καὶ φάσκοντες
 εἶναι σοφοὶ καὶ προβλεπτικοὶ τῶν ἐσομένων καὶ
 προειδότες τὰ ἐμπροσθεν οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶν ὄρωντες D
 ἡλέγχοντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν προφητικὴν ἑρμῆν βλε-
 ποντες οὐκ ἔβλεπον οὐδ' ἀτόντες ἡνωτίζοντο. Ἡ
 ἐρώων μὲν ἀσφαλῶς καὶ ἡδεσαν ἀκριδῶς καταπον-
 τισμοῦ φεγγόμενοι ῥήματα καὶ εἰς ὅπλα καὶ βέλη
 τοὺς ἑαυτῶν ὀδόντας μεταμορφοῦντες, χαριτογλωτ-
 τοῦντες δ' ὁμῶς καὶ πρὸς ἀργύριον λαλοῦντες καὶ
 βούν ἐπὶ γλώττῃ φέροντες καὶ τὸ ἀνθρωπάρεσκον
 κατὰ κράτος μεταδιώκοντες, ὁποῖους οὐ δεῖν βό-

40. Nunc ad institutum redeat oratio et res ab
 Andronico gestæ referantur. Is Sebastianis fratri-
 bus in crucem actis, quod Alexium Comnenum (is
 est quem Manuel extra conjugium suscepit et
 Andronicus Irenæ filius eodem modo natæ despon-
 dit) regnum affectantem adjutarent et se imperio
 pulsum vellent, paulo post etiam illum compre-
 hensum in carcerem conjicit. Deinde excæcatum
 Chelen (id oppidum vicinum est Ponti angustiis)
 relegat, et in turrim ea 402 de causa exstructam
 compingit, etiam Irena filia exosa et expulsa, quod
 maritum minime lugere jussa, si, ut pium filiam
 deceret, patris malis moveretur, sed eum odio
 non minore quam prius amore persequi, illa pri-
 stina charitate conservata luctum suum et lacrymis
 et pullo vestitu testabatur. Ita mirabile illud con-
 jugium, et a datestandis assentatoribus et iniquis
 judicibus, qui camelum deglutiunt et culicem co-
 lant, magnifice jactatum, subito est diremptum.
 Per quod fidem prædixerant ea quæ olim avulsa
 essent iterum coitura, et Orientem cum Occidente
 copulatum iri: et inveteratis odiis abolitis gentes
 ut linguis, ita moribus a Romanis discrepantes
 concordiam inituras iisdemque moribus usuras,
 dissensionibus nova ratione abolitis, ut enses in
 aratra mutarentur et agni cum leonibus pasce-
 rentur. Civitatum quoque disciplinam et frugum
 proventum uberem et mirabilem jactabant. Nam
 rubum pira pariturum, sicum segete gravatum iri,
 fere ut poetæ in Jovis et Junonis concubitu roscidam
 lotum substerni 403 et crocum enasci ac hyacin-
 thum oriri fabulantur. Omnino isti nugigeruli
 manifestissime delirarunt, qui cum se sapientes
 esse futuraque prospicere gloriarentur, nec ea
 quæ ante pedes erant perspiciebant, prophetice
 illi execrationi obnoxii, ut videntes non viderent
 et audientes non audirent. Imo aperte cernebant
 et satis norant se capitalia verba fundere et dentes
 suos tanquam jacula et gladios exacuere: sed
 quia grata auribus dicebant et linguas venales
 habebant et hominibus placere impense cupiebant,
 quales, prohi dolor? aulæ in perniciem suam alunt,
 laudatores malorum, bonorum inscitiam simulantes,
 sedulo improbitatem promovebant, eaque proba-
 bant quæ imperatori cordi erant. Neque vero
 Alexium duntaxat tanta inhumanitate traelavit
 Andronicus, sed ex ministris etiam ejus præcipuos
 in custodiam dedit; nec multo post delectu ex
 optimis habito plerosque excæcavit. Unum vero ex
 scribis illius, cognomento Mamalum, quem ulti-
 mum devoraret, asservavit; et eas epulas tanta
 lautitiarum 404 varietate instruxit, ut digna
 essent quæ non alium nisi primum illum homi-
 cidam convivam haberent, et a mensis Furiarum
 nihil different, quales a nullo unquam coquo eis

sunt appositæ. Id porro erat ut homo in Hippico cremaretur. Incensus est rogos et flamma in altum elata, in Sphendone stadii, non aliter quam Chaldaica illa fornax naphtha incensa et clematide in septuplum inflammata. Producitur ille funibus vinctus et nudus, ut primum inaterna alve egressus solem aspexerat. Carnifices adolescentem, cui prius lanugo malas vestiebat, tanquam victimam longissimis perticis in medium ignis trudebant. Is vero doloris acerbitate et vitæ cupiditate, ut humanum est, coactus, malum jam inevitabile vitaturus, alias ictibus obvium se ferebat, cum dolore flammæ cruciatu leviores ratus, alias a carnificibus in medium flammæ conjectus instar jaculi e rogo maximo impetu emicabat, quod cum diu duraret, spectatoribus lacrymas excutiebat, donec fatigatus supinus concidit et tetro exustæ **405** carnis felore circumfusum aerem et spectatorum nares infecit. O rogom immitem! o gratum dæmonibus holocaustum! o victimam Telchinum! o Furiarum proterviam! o nidorem insuavem, quem non olfacit Dominus, sed maleficæ potestates infesti humanæ vitæ genii! nam, cum Andronicus a veteribus immolari boves et nidore placari numina didicisset, eandem sequi rationem noluit, sed, ut ejus facta probabant, immanitate omnibus superiorum temporum immanissimis tyrannis superior, homines sacrificare per scelus instituit, eporetis Christianæ religionis legibus, quæ hominem potius conservandum esse quam perdendum, nec totum mundum cum ejus animo comparandum docent. Quis insanus Cambyses, aut crudelis Tarquinius, aut Echetus et Phalaris, tyranni crudelissimi, talia perpetrarunt? qui Tauroscythæ, quorum legibus mactantur hospites quorumque moribus errabundus Andronicus infectus fuit, ita in captivos sævierunt? Ne vero tam atrox supplicium sine causa et justo crimine inflis- **406** sisse videretur, libellos aliquot una cum Mamalo cremavit, qui de secuturis imperatoribus tractabant, quibus recitandis Alexium ad regni amorem impulisse fingebatur.

συνετέλεσε, κνίσσα δ' ἐς οὐρανὸν ἀνιούσα τὸν κύκλῳ διέφθειρεν ἀέρα, καὶ ἦν τὸ τῆς λιγνύος ἀποφερόμενον ῥίσις ἀνθρώπων ἐκεῖ που παριόντων ἀπρόσιτον. Ὡς πυρσὸς ἐκεῖνος ἀνήμερος! ὦ ἀσπασίον δαίμοσιν ὀλοκαύτωμα! ὦ ἱερεῖον Τελχίνων! ὦ ἀλαστόρων ὀλόκληρος προσφορά! ὦ οὐκ εὐωδίας ὁσμῇ, ἣν οὐκ ὁσφραίνεται Κύριος, ἀλλ' Ἐρινύων χορὸς καὶ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος, ὃς βουθυτεῖν ἀκούων τοὺς πάλαι καὶ κνίσσαις θεραπεύειν τὸ προσκυνούμενον τὴν αὐτὴν δραμεῖν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' ὡς ἦν ἐκ τῶν δρωμένων πιστοῦσθαι, νηλεεστέραν τρέφων ψυχὴν τῶν πώποτε ἀνέπεικεστάτων ἀνδρῶν ἀνθρωποθυτεῖν κακῶς ἐπέβάλετο, τὰ τῶν Χριστιανῶν θεσμὰ παριδὼν, ἃ ψυχὴν σῶσαι μᾶλλον ἢ ἀπολέσαι παρακελεύονται, καὶ οὐδὲ τὸν κόσμον ὅλον ἀντάξιον αὐτῆς ἀποφαίνονται. Τίς Καμβύσης μαρινόμενος ἢ ἀπηνής Ταρκύνιος ἢ Ἐχέτος καὶ Φάλαρις ἄγριοι καὶ θηριώδεις τοιαῦτα εἰργάσαντο; Ἡ τίνες Ταυροσκόθαι ξενοκτονίαν νενομικότες, ὧν τὰ ἥθη ὁ πολυπλανὴς οὗτος ἀνεμάχματο γέρων, οὕτως ἐπέθεντο καὶ διεχειρίσαντο; Ποιῶν δὲ τὴν τιμωρίαν οὐκ ἀναίτιον, ἀλλὰ τι προῦφεστός ἐπισυρομένην ἐγκλημα, βίβλους τινὰς συγκατέκαυσε τῷ Μαμάλῳ διεξιούσας δῆθεν περὶ βασιλέων ἀρξόντων ἐς τοῦπιόν, ὃς τῷ Ἀλεξίῳ ὑπαναγινώσκων Μάμαλος ἐνάγειν τοῦτον εἰς τὸ βασιλεῖν ἐμυθίζετο.

11. Tantum autem abfuit ut ejus facti Andronicum pœniteret aut simili crudelitate in posterum abstineret, ut Diapatum Georgium, magni templi lectorem, propterea quod de imperatoris

σκοῦσι τὰ ἀνάκτορα τῶν κακῶν ἐπαινέτας, τὸ δὲ καλὸν γινῶναι μὴ θέλοντας, ἐπιμελῶς ἐνέκειντο πρὸς τὰ πονηρὰ, καὶ ἐπευδόκουν ἐκείνοις οἷς ἔχαι-
 ρεν ὁ κρατῶν, οὐ μὴν ὁ δι' οὗ βασιλεῖς ἠρέσκετο βασιλεύουσιν. Οὐ μόνον δ' ἀπανθρώπως οὕτω καὶ ἀνεπεικῶς διεθετο Ἀνδρόνικος τὸν Ἀλέξιον, ἀλλὰ καὶ ὁπόσοι περ τῶν ὑπηρετῶν ἐκείνῳ λόγιμοι, συλλαβῶν εἶχεν ἐμφοδύρους. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τούτων ἀριστίνδην οὐκ ὀλίγους συνειληφῶς τῶν ὄψεων ἀπεστέρησεν· ἓνα δ' ἀπολαβὼν, ὃς ἐν ὑπογραφῇ τῷ Ἀλεξίῳ ἠρίθμητο, τοῦπικλὴν [P. 200] Μάμαλος, ἐς θοίνην ἐταμίευσεν πύματον. Οὕτω δ' αὐτὴν ἐδαίτρευσεν καὶ καρυκείας μετέδωκε πλείονος, ὥς ἀξίαν εἶναι μὴ ἄλλον εὐτυχῆσειν δαιταλευτὴν ἢ μόνον βασιλεῖα Ἀνδρόνικον, καὶ τραπέζαις Ἐρινύων καὶ Τελχίνων φθονερῶν ἐστίασαι μὴ ἀπάρδειν τὸ παράθεμα, καὶ οἷον οὐδέπω τις ὀφιοποιὸς μαγχανεύσας εἰσέτακε. Τὸ δὲ ἦν πυρὶ παραδοθῆναι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸ Ἰππικόν. Ἀμέλει τοι καὶ τὸ μὲν ἀνῆπτο, καὶ διεχέϊτο ἡ φλόξ ἐπ' τοῦ ἀέρος πολὺ κατὰ τὴν τοῦ σταδίου Σφενδόνην, ἐπ' ἴσος τῇ Χαλδαϊκῇ ἐκείνῃ καμίνῳ, ἣν ἀνέκαυσεν νάφθα καὶ κληματὶς ὑπεξῆρεν εἰς ἐκταπλάσιον· ὁ δὲ παρήκτο σχοινόδετος καὶ γυμνός, ὁποῖος πρῶτως προσεῖπε τὸν ἥλιον τῆς μητρικῆς νηδύος ἐκθορών. Περιστησάμενοι οὖν ὡς ἱερεῖον τὸν μείρακα οἱ καμινευταί, ὑπὸ τὴν ὄψιν ὄντα τὸ πρῶτον καὶ ἰούλῳ τὰς παριὰς στεφόμενον, ἐνώθουν μετὰ καμάκων μηκίστων εἰς τὸ μεσαίτατον τοῦ πυρός. Ὁ δὲ προσομιλῶν τῇ καμίνῳ καὶ ἀλγυνόμενος, φιλοψυχῶν δὲ καὶ ὡς ἀνθρώπος, ἴσος δὲ καὶ ὡς φευξέεται διανοκόμενος τὸν ἥδη ἀνυπεξάλυκτον θάνατον, νῦν μὲν ἐμπίπτων ἀντέδαινε ταῖς διακοντίσσαι, μετριωτέρας κρίνων τὰς ἐκ τούτων ὀδύνας τῆς τοῦ πυρός ἐρωτῆς καὶ τοῦ ἐπ' ἀνθρώκων ἀπλώματος, νῦν δὲ τοῖς ἐμπυρευσταῖς εἰς τὸ τῆς φλογὸς μεσαίτατον ἐμβαλλόμενος καὶ ὑπὸ τῆς πυρᾶς διεληγμένους κατὰ τῶν ὄψεων τοὺς ἀναιτίας τῆς καμίνου ἐξετινάσσετο, τὸν περὶ ψυχῆς τρέχων καὶ ὑπὲρ τὸ θετταλὸν διαλλόμενος πῆδημα. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὸν γινόμενον εἰς δάκρυα ἐκίνει τοὺς θεατάς. Ὅψι δὲ καμῶν ἐξυπτίασε, τὸ δὲ πυρὶ λαβρόν τὰς ἐκείνου σάρκας περιχυθὲν ἐν βραχεῖ διέφθειρεν ἀέρα, καὶ ἦν τὸ τῆς λιγνύος ἀποφερό-
 [P. 201] ια'. Οὕτω δ' ἐπὶ τοῖς πραττομένοις τούτοις ὑστεροβουλία ἐβάλλετο ἢ τοῦ τὰ αὐτὰ καὶ πῶθις δρᾶν ἀπήγετο, ὡς καὶ τὸν Διόσπατον Γεώργιον (ἦν δ' οὗτος ἐκ τοῦ τῶν ἀναγνωστῶν τάγματος, οἱ τὸν

μέγαν ἀμφιπονοῦνται νεῶν) εἰρκτῇ συνειληφέναι, παθηνόμενον μόνον ἐφ' οἷς κακῶς ἐποίει Ἀνδρόνικος καὶ κακῶς εἰπόντι Ἀνδρόνικον, καὶ ὀβελίσκοις ἐμπεῖραι διηνεκῶς μελετῆν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ὀπτηθέντα τῇ τοῦτου παρσιενεγαῖν γαμετῇ. Καὶ ἦν ἂν ὁ πιμελώδης Δισύπατος κατὰ δελφάκιον ὀβελόις ἐμπεριόμενος καὶ ὀπτανόμενος καὶ ὡς ὅφον ἐπὶ κανοῦ τιθέμενος καὶ τοῖς κατ' οἶκον εἰσαγόμενος καὶ τῇ ὁμουνέτιδι παρσιθεόμενος, οὐκ οἶδα ἐφ' οὗτου, πολυχανθοῦς δὲ δῆπουθεν, εἰ μὴ ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατὴρ (17) ὁ Μοναστηριώτης Λέων ἀνεσεύραζεν Ἀνδρόνικον τῆς ὁρμῆς καὶ ἤγχε καὶ κατεῖχε τοῦ ἐγγχεῖρηματος, ὅσα καὶ λέων κνώδαλα ἐκφοδῶν, δι' ὧν τὰ ἰνδάνοντα τοῖς τότε πράγμασιν ἐξηρεύετο, στόμα τῆς συκλήτου πρὸς Ἀνδρόνικου καλοῦμενος. Καὶ φημαι δὲ ἥδη πάντοθεν λούσαι τὸ περὶ τὸν τοῦς μὲν Σικελούς ἀπήγγελλον Ἐπίδαμον παραστήσασθαι, Θεσσαλονίκην δὲ παρακαθῆσθαι, Ἀνδρόνικον δ' ἐξέρουον τῶν φρενῶν ὑποθράττουσαι, καὶ τῶν κολάσεων τὸ σύντονον ὑπεχάλων ἐπὶ βραχύ. Φρουρῇ τοῖνον συνισχημένος ὁ Δισύπατος τὰς χεῖρας πρὸς τὸ Θεῖον ἀντείνειν, κατὰ Δαβὶδ ἐπευχόμενος καὶ λεγων, « Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματι σου, » ἡ τὸ τοῦ Ἰωνᾶ φθεγγόμενος, « Ἄρα προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με πρὸς ναὸν τὸν ἅγιόν σου ; » Ἀλλὰ τί ἤρχετο ; « Ἀπάλαιψόν με, Κύριε, ἐκ τῆς μνήμης τοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ ἐσοίμην παρ' αὐτῷ ἄγνωστος χρόνον ἐκ χρόνου καὶ μῆνα ἐκ μηνός καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μὴδ' ἀκοῆς μου μνησθεῖτε, ἕως ἂν ἐκ τῆς βίβλου τῶν ζώντων ἐξέλθοι. » Ὅθεν οὐδ' ἡμέλησε τὸ Θεῖον, οὐδὲ παρῆδε τὴν τοῦτου δέησιν, ἀλλ' ἀθιγῇ κακῶν ἐξείλετο τῆς φρουρᾶς, Ἀνδρόνικον τὸν βίον μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπολιπόντος.

Ὅπως δὲ ἡπίστατο τιμῆν Ἀνδρόνικος τοὺς τῆς Κωνσταντινίου θεραπειᾶς ἐξεχομένους καὶ διαπύρους τῶν αὐτοῦ θελήσεων πληρωτάς, ἐδήλωσε μὲν καὶ ὧν ἐπανθρόπῳς τοῦ βίου ἐξήγαγε τὸν Μακροδοῦσαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, ὧν, ὡς εἴρηται, τὸν μὲν τῷ τῶν πανυπερσεβάστων ὑπεξῆρε σμυνώματι, τὸν δὲ Δούκαν υἱωσάμενος τοῖς πᾶσι φιλοῦμενοις ἐνέγραφε· σαφῶς δὲ τὸ τῆς γνώμης ἐνήμερον ὑπέδειξε καὶ τὸ μὴ συμβαῖνον ἦθος εἰς ἱπμονον εὐνοίαν ἐν οἷς προσέθετο καὶ τὸν Τρίψυχον ἐκπηρῶσαι Κωνσταντῖνον, ἄνδρα πολυέραστον χρεῖμα παρ' Ἀνδρόνικῳ καὶ πάγχρηστον ἐν ταῖς ἐκείνου ὑπηρετήσεσι, καὶ τοσοῦτον ὑπερηγαπητότα Ἀνδρόνικον καὶ θερμῶς αὐτῷ προσεσχικότα ὡς ὑπερ-εἰλάται πάντας μικροῦ ὀπόσοι τὰ Ἀνδρόνικου ἐπρέσβειον. Παρὰ τοσοῦτον γὰρ εἰργόμενος ἦν τὸ ἐκ διαμέτρου νίκος μονώτατος ἀποφύρεσθαι Τρίψυχος, παρ' ὅσον εἶχε συμπετυσσόμενον αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τῆς προθυμίας ἀνθαμιλλώμενον τὸν Ἀγιοχριστοφορίτην Στέφανον, καὶ τὸ μονάζον τοῦ βραβείου δυνάζοντα οἷς κάκεινῳ τῆς ἀπηνεῖας ἐγλέκετο στέφανος. Ἦν δὲ ἡ αἰτία τοῦ σθεσθῆναι τὰς κόρας Τρίψυχον βραχεῖα τις [P. 202] παραλύπησις καὶ ἀξία παροραθῆναι· μᾶλλον ἢ πισεῖν ὅπ' ἐξέτασιν καὶ κολάσαι τὸν παρειπόντα, καὶ ταῦτα φιλοῦμενον πολὺ καὶ φιλοῦντα οὐκ ἔλασσον. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ

sævitia liberius questus esset, in carcerem con-
jectum, subinde in animo haberet verubus transfi-
xum et pinguem hominem instar porcelli supra
carbones assatum uxori ejus, haud scio in quo
vase (amplum id utique esse oportuisset), mitte-
re ; ac omnino fecisset, nisi Monasteriota Leo so-
cer ejus, qui ob dicendæ sententiæ prudentiam
senatus os ab Andronico vocabatur, tyranni furo-
rem auctoritate sua repressisset. Præterea fama
undique advolans, quæ Dyrrachium Siculis dedi-
tionem fecisse et Thessalonicam obsideri nuntiabat.
sævitiā 407 Andronici et humani cruoris avi-
ditatem nonnihil infrangebāt. Disypatus igitur in
carcere manus ad Deum extendebat, et cum Davide
precabatur : « Educ e custodia animam meam, ut
nomen tuum prædicem, » et Jonæ verba sæpe repe-
tebat : « Numquid amplius sanctum tuum templum
respiciam ? Quid vero precabatur ? » Deleto me,
Domine, ex Andronici memoria. Sim ignotus apud
eum omni tempore, ne recordetur nominis mei,
donec ex libro viventium deletus fuerit. » Itaque
Fumen non cunctatum est, nec preces ejus asperna-
tum, sed illæsum eduxit e carcere, Andronico pau-
cis diebus post extincto.

Qui quo pacto fidelissimos suos ministros remu-
nerari fuerit solitus, Macroductæ Constantini et
Ducæ Andronici supplicia declararunt ; quorum
alterum, ut dictum est, panhypersebasti honore
extulerat, Ducam vero adoptatum in amicissimorum
numerum receperat. 408 Ingenii ejus feritatem
et in colenda amicitia levitatem illud etiam
demonstrat, quod Tripsychum Constantinum ex-
cœcavit, hominem carissimum et diligentissimum
tyrannidis ministrum : qui fide et observantia erga
illum fere nemini cederat ; nec quicquam ei ad
victoriam in certamine benevolentia deerat, nisi
quod unus Hagiochristophorites Stephanus in eo-
dem stadio pari studio cum illo decurrebat. Cau-
sa cur Tripsychi pupillæ exstinguerentur offensa
exigua fuit, digna quæ negligetur potius quam
in quæstionem vocaretur et pœnam auctori irro-
garet, præsertim tam dilecto nec minus diligenti.
Verum quia temporibus Andronici otiosi verbi
ratio reddebatur, et Tripsychus earum causarum
quæsitores multos excruciarat et bonis omnibus
spoliabat, quod contra Andronicum nonnihil mur-
murassent aut malæ alicujus cogitationis reliquias
animis celassent, in eadem mala inclementer in-
cidit, suapte iniquitate circumventus, et qua men-
sura sæpe mensus fuerat, conferta et exuberante

Hier. Wolfii notæ.

(17) Ὁ τῆς γαμετῆς τούτῳ πατὴρ. Sæpenu-
mero ad hunc modum dativi pro genitivis ab hoc au-

ctore ponuntur, haud scio librariæ errore an
affectione auctoris.

eadem 408 ei remensus est Andronicus; et quam A foveam aliis sæpe foderat, in eam (quam vero iudicio) ipse merito incidit; et in se devolvit saxum quod sæpissime aliis intentarat. Itaque delatus a quodam ex conjunctisemimis, Tripsychum tot beneficiis cumulatum, tot dignitatibus ornatum, qui in imperatoris litteris dilectus filius appellatur et exploratus fidei homo, qualis hodie vix invenitur, pecuniosum illum et purpuratum exque de Andronico queri ac eos qui nihil ab eo beneficii accepissent, perdidit Andronicus, et fide ejus in universum damnata tristis astitit, iisque verbis ad iracundiam est exstimulatus. Ut vero delator animadvertit effervescentem bilem acriora verba flagitare, ut magis etiam ebulliret, et sanguinarium illud iracundiæ pelagus miserum Tripsychum ut Ægyptum equitem absorberet, subjunxit: « Etiam B filium tuum, domine imperator, et legitimum imperii successorem, pulcherrimum et optatissimum omnibus 410 Joannem, insanis verbis calumniari non desietit Tripsychus, eumque ut piaculum divinam imperii sedem consensurum prædicat. Ad hæc, cum aliquando imperator Joannes præteriret, eique a maxima hominum frequentia acclamaretur, Tripsychus eum derisit et per contemptum Zinziphizem vocitavit, et cum magno suspirio dixit: O miserum principatum Romanorum, qualis ei imperator expectatur! Erat autem Zinziphizes deformissimus homuncio, qui in circo equestri crebro versabatur, plerisque membris distortis, brevis et carnosus, scurra tamen non insulsus et risus concoitandi artifex. Quibus verbis graviter commotus Andronicus, Tripsychi bona grandinis in morem dissipat; et ipsum in liberam custodiam datum tandem etiam excæcat. Hunc Tripsychi potentia finem habuit, ut Salomonis illa sententia plane in eum quadrare videatur, cum ait vias esse quæ principio rectæ videantur, sed exitum earum ferre ad mortem.

Βασιλέα Ἰωάννην ὑπὸ πλείων εὐφημούμενον καὶ βασιλέα Ἰωάννην ὑπὸ πλείων εὐφημούμενον καὶ δυσφημῆν καὶ Ζιντζιφίτζην ἀποκαλεῖν, καὶ μέγα στενάξαντα, εἰπεῖν « ὦ δυστυχὴς Ῥωμαίων ἀρχή, οἷός σοι ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζεται. » Ἦν δὲ ὁ Ζιντζιφίτζης ἀνδράριον εἰδεχθέστατον, ταῖς τῶν σταδιοδρόμων ἵππων ἀμφιπεριστρεφόμενον ἄντην, καὶ τὰ πλείω μὲν τῶν μελῶν ἀνάρμυστον, καὶ βραχὺ τὸ δέμας καὶ εὐσαρκον, εὐτράπελον, εὐτράπελον δὲ ἄλλως καὶ δεινὸν εἰς ταμειῖα πλῆξαι ψυχῆς ἀπαλυνόμενοις βωμολοχίᾳ σκώμμασι καὶ ποιητικοῖς γέλωτος λόγοις διαχέουσι σκηνικώτερον. Οὐκ ἐνεγκὼν τοίνυν τὰ λελεγμένα, ὥς δὲ βολίδας ἔνδον ἐν καρδίᾳ δεδεγμένος. Ἀνδρόνικος, ἅτε λαίλαψ τὰ προσόντα τῷ Τριψύχῳ διαφορεῖ, καὶ εἰρκτῇ παραδού: ἀδέσμῳ εἶτα καὶ τοῦ τῶν ὁμμάτων φάους [P. 203] ἀποστρεφεί. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς παραδυναστείας τῷ Τριψύχῳ πέρας εἰλήφασιν, ὥς ἐπ' αὐτῷ ἄντικρυς ῥηθῆναι τε καὶ περτωθῆναι τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐκεῖνο δοκεῖν γνωμάτευμα, ὃ ἄησιν, « Εἰσὶν ὁδοὶ δοκοῦσαι μὲν ἀνδρὶ τὰ πρῶτα ὄρθαι, τὰ μὲντοι τελευταῖα αὐτῶν βλέπει: εἰς θάνατον. » Καὶ τῇδε μὲν τὰ κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν ἔφερετο.

ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου λόγον εἰδίδονσαν ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν Ἀνδρονίκου καιρῶν, κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐξεταστὴς τῶν τοιούτων Τρίψυχος καὶ πολλοὺς βασιλεῖς ὑποβαλὼν καὶ τῆς οὐσίας πάσης ἀποφιλώσας, ὅτι καὶ γογγυσμοῦ ῥῆμα κατ' Ἀνδρονίκου ἀπέπτυσαν ἢ ἐγκατάλειμμα πονηροῦ ἐνθυμίου παρ' ἑαυτοῖς ὑπελίποντο, τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸς ἀνηλεῶς περιπέτωκε, τῇ ἀνομίᾳ τῆς οἰκείας πτέρνης περιληφθεὶς, καὶ ᾧ μέτρῳ πολλὰκις μεμέτρηκε, σεσαγμένῳ καὶ πεπισμένῳ καὶ ὑπερεκχυνομένῳ τούτῳ ἀντιμετρηθεὶς, καὶ εἰς ὃν ὥρυε βόθρον τῷ πλῆστον πολλὰκις, ἐπὶ τοῦτον (ὥς αἰνῶ σε, Δίκη) χαριέντως ἐμπεπτωκώς, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν λίθον κυλίσας ὃν ἀνῶχλισε πλειστάκις κατὰ τῶν ἔργισα. Τῷ τοι καὶ κατεπόντος αὐτοῦ πρὸς Ἀνδρόνικον τῶν γνησιωτάτων τινὸς, ὥς ἴσα τοῖς οὐκ εὐηργετημένοις μηδ' εὖ παθοῦσιν ὑπ' Ἀνδρονίκου ὑποτονθορύζει κατ' Ἀνδρονίκου καὶ Τρίψυχος ὁ τόσαις εὐποιίαις περιαντλούμενος καὶ τὰ τῶν ἀξιωματῶν ὑπέρογκα κτώμενος κἀν ταῖς βασιλείοις ἀκούων ἐπιστολαῖς ἡγαγμένους υἱὸς καὶ κνιπὸς ἄνθρωπος καὶ ἐν ταῖς νῦν ἡμέραις δυσεύρετος, ὁ πολύολβος, ὁ εὐπάρυφος, ἐπαθῆνατο τὴν ψυχὴν Ἀνδρόνικος, καὶ ἀπιστίαν καταγνοῦς τῶν ὅλων ἐπὶ συννοίας εἰστήκει, πρὸς ὀργὴν ὑπὸ τῶν λεχθέντων ἀναβρίπιζόμενος καὶ εἰς θυμοῦ ἐπιφρίσσων κλυδώνιον. Ἐπεὶ δὲ ὁ προσαγγέλλων ἑώρα τὸ ἀναθαλπόμενον τοῦ θυμοῦ καὶ ἐτέρας ἐπιδεὶς δριμυτέρων ῥημάτων ἐπιφορᾶς, ὥς ἔν οὗτω λάδρον γεγὼνὸς μεταρσιωθεὶς αἰθέριον, ἢ γοῦν τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο τῆς ὀργιλότητος πύλας καταγιδώδῃ θέλον πνοὴν ἐς τὸ διαστήναι καὶ κατακρύψαι ὥς ἑτερον τριστατήν Αἰγύπτιον τὸν ἄθλιον Τρίψυχον, φησὶ πρὸς Ἀνδρόνικον, ὥς Καὶ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τῆς σῆς βασιλείας καὶ κληρονόμον ἔννομον τῆς ἀρχῆς, τὸν κάλλιστον καὶ ἀσπασιώτατον ἄπασιν Ἰωάννην, διασύρων οὐ πάύεται Τρίψυχος, ἀπόπληκτα φεγγόμενος ῥήματα καὶ βδελύγμα τοῦτον ἀναγορεύων θεῖον τόπων τῷ τῆς αὐτοκρατορίας ἐνιδρυθῆσέμενον, καὶ ποτε παρίεναι μὲν τὸν προπεμπόμενον, τὸν δὲ Τρίψυχον ἐπεγγεῖλῶντά οἱ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΩΜΝΗΝΟΥ.

IMPERII ANDRONICI COMNENI

LIBER SECUNDUS.

α'. Τὸ δὲ γὰρ Σικελικὸν στράτευμα τριχῇ διαιρε- A
θέν, ὃ μὲν τῇ Θεσσαλονίκῃ προσέμενε, τῶν δ' αὖ
ἐτέρων δύο μερίδων ἡ μὲν εἰσβάλλει κατὰ τὰς Σέρ-
ρας καὶ τὰ ἐκείσε πάντα χειροῦσθαι καὶ πορθεῖν
ἔγνωκεν, ἡ δὲ ὡς διὰ λείας ὁδοῦ φερομένη καὶ
μηδένα τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα ἢ ἀντιπίπτοντα ἔχουσα
εἰς αὐτὴν τῇτε Μοσυνόπολιν κατεσκήνωσε καὶ τὸ
κύκλῳ ὑποχείριον ἔθετο. Ἀνδρονίκῳ δὲ τὰ μὲν
πρῶτα ἐμίλησε [P. 204] στείλαι τὸν φυλάζοντα τὴν
Ἐπίδκμων, καὶ ἀφίκετο ἐκεῖσε ὁ Βρανᾶς Ἰωάννης·
βραχεῖαι δὲ ἡμέραι, καὶ οἱ μὲν Ἴταλοι Ἐπιδᾶμνου
ἐπέδωσαν ὥστε πιγνοὶ καὶ ἀέριοι, μικροῦ τε θάτε-
ρον τῶν ποδῶν περιβάδην ἐκτείναντες ἀπραγμόνως
τὰ τῶν περιβάλλων ὑπερέδωσαν κρηδεμνα, ὁ δὲ
Βρανᾶς εἰς Σικελίαν αἰχμάλωτος μετατίθεται.
Ἐπειτα τῷ διέπειν λαχόντι Θεσσαλονίκην Δαβὶδ B
ἐπέστειλε, καὶ ἐπέτελλεν ἐπαγρυπνεῖν τῇ τῆς πό-
λεως φυλακῇ καὶ μηδ' ὅλως δεδιέναι τοὺς πεδι-
λορράφους Λατίνους, πηδᾶν δὲ καὶ δάκνειν καὶ
κνέτειν, ἵν' αὐτὰς τὰς Ἀνδρονίκου παραθήσονται
λίξεις. Καὶ ἐφ' ὅτῳ μὲν Ἀνδρόνικος οὕτως σὺν-
τεῖται τὰ γραμματῆα, μόνος ὁ ἐκδιδοὺς ἐπιστάμενος
ἦν Ἀνδρόνικος· αὐτοῖς δὲ τοῖς φιλοσκώμμοσι πο-
λίταις διὰ γέλωτος ἤγετο τὰ γραφόμενα, ἀντιφέ-
ρουσι ταῦτα καὶ ἀντιβάλλουσι πρὸς ἀσχερὰ τινα
ὀημῶς ῥήματα, ἃ μὴ προφέρειν χρεών. Ἐπὶ δὲ
τούτοις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις συνηθροικῶς,
ὅσαι τε ἔφασι καὶ ὅσαι ἐσπέρηται, καὶ ταύτας ἐς
τάγματα διελὼν, τὸ μὲν τῷ βασιλεῖ καὶ υἱῷ Ἰωάννῃ
ἀπέταξε περὶ τὴν Φιλίππου διατρίβοντι ἐπαρχίαν,
τὸ δὲ τῷ χαρτουλαρίῳ παραδίδωκε Χούμνῳ, ἄλλο C
τῷ Παλατολόγῳ Ἀνδρονίκῳ, ἔτερον τῷ ἐκτομῆ
Νικηφόρῳ, ὃς τιμῆς ἦν παρ' Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ
παρακοιμωμένου κυδρούμενος ἀξιώματι. Ἀλλὰ καὶ
Ἀλέξιον ἐκπέμπομε τὸν Βρανᾶν μεθ' ἑτέρου στρα-
τεύματος. Πλὴν ὁ μὲν υἱὸς κνηγεσίῳις ἐνεπαθήει
κατὰ τὴν Φιλίππου πόλιν, ὅσα καὶ πολλῶν Γαδερίδων
κατάσχεσιν ἢ Διονυσίων στυλίδων καθάρεισιν τὴν
τῆς Θεσσαλονίκης προνούμεσιν φαντοζόμενος· οἱ
δὲ λοιποὶ ταυτῇσι πολιορκουμένης ἐγγίσει μὲν καὶ
ἐπαρῆξαι· οὐδαμῶς ἀπεθάρρουν, πόρρωτά τε δὲ
σκηνοῦμενοι δ' ὀπτήρων καὶ τχυδρόμων κλεπτόν-
των τῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων ἀφίξιν
τὰ κατὰ Θεσσαλονίκην ἦσαν ἐνωτιζόμενοι. Μόνος δ' D
ἀπὸ πάντων ὁ Χούμνος Θεόδωρος ὑπέστη ἐγγύτερον

411 1. Hoc urbis imperatricis statu Siciliensis
exercitus in tres partes est divisus, quarum una
Thessalonicae mansit, altera in Serranum agrum
impressionem fecit ut loca illa omnia vastatura et
subactura, tertia quasi plana via processit, neque
ullo hoste apparente ad ipsam Mosynopolim ten-
toria fixit et circumjacentia loca omnia subegit.
Andronico vero principio curae fuit praesidium
mittere Epidamnium. Sed uaucis diebus postquam
Branas Joannes eo pervenisset, Itali veluti volatu
per aerem advecti, citra laborem et quasi per otium
moenium pinnacula transcenderunt. Joannes Branas
captivus in Siciliam est abductus. Deinde Thessa-
lonicae praesidi Davidi per litteras mandavit ut ur-
bis custodiam intentus esset, nec calcearios Latinos
quidquam formidaret, utque saltaret, morderet et
pungeret, 412 ut ipsa verba Andronici apponam,
quae cur usurpari, solus auctor novit Andronicus.
Sed cives facitiores verba illa ridebant, et ad
quaedam vulgaria et obscena detorquebant; quae
silentio praetereunda sunt. Post haec Romanis co-
piis tam Occidentalibus quam Orientalibus coactis
et in legiones descriptis, partem unam Joanni fi-
lio imperatori designato, tum in Philippica pro-
vincia degenti, aliam Chumno chartulario, aliam
Andronico Palaeologo, aliam Nicephoro spadoni
dedit, cui accubitoris dignitatem tribuerat. Ale-
xium quoque Branam cum alio exercitu ablegavit.
Ceterum filius ejus circa Philippopolim venationi-
bus deditus de exordio Thessalonicae non magis
ocgitabat quam de Gadium portis aut Bacchi co-
lumnis evertendis. Caeteri vero, dum ea obside-
retur, propius occedere et opem ferre nullo modo
ausi, castris longe ab urbe positis per speculatores
et expeditos equites castra hostium furtim in-
gressos Thessalonicae statum explorabant. Solus
omnium Chumnus Theodorus propius accedere non
dubitavit, ut civibus in aciem contra hostes egres-
sis 413 opem ferret, aut si liceret, ipsam urbem
ingrederetur. Sed utroque consilio frustratus,
turpissime pedem retulit, quod milites eminus, ne
galeam quidem hostilem intueri ausi, tergis ob-
versis effuse fugiebant, in eo duntaxat caeteris
popularibus suis praestantiores, quod non semper
ignavi desederant, sed hostes, quos speculatores

adesse nuntiarant, eorum aspexerant, et re ipsa impetum eorum cognorant. Capta Thessalonica et Siculo exercitu diviso, ut dictum est, quem alii prius instar Chimerae conjunctum, tum separatum esse dicerent, fortissima ejus pars tanquam leo recta ad urbem imperatricem contendebat, media Serranum et Amphipolitanum agrum pervagabatur; postrema, classis videlicet, quæ in modum serpentis in aquis volvitur, principem Thessalorum urbem custodiebat. Verum Romanis, quamvis conjuncti iisdem auspiciis militarent, ne sic quidem cum una parte dimicare ausis, hostes qui Mosynopolim occupant, cum nullum hostem viderent, longius progredi statuerunt. Romani vero 414 montium verticibus insessis in planitiem descendere et hostibus ire obviam non audebant. Itaque Siculi, nihil cunctandum esse rati, coactis in unum copiis, Cpolim petendam et occupandam esse censuerunt. Hanc etiam spem Comnenus Alexius eis fecerat, qui cum eos ne ducis quidem loco comitaretur, tamen irrita spe concepta homo stultissimus, ac ne ovibus quidem pascendis aptus, Siculorum regem sua causa laborare putabat; nec minus supercilii præ se ferebat quam si jam imperator designatus insignia imperii gestaret, et apud peregrinum militum se a Cpolitanois non minus quam patruum magnificum imperatorem Manuelem desiderari et æque ac matutini solis jucundissimos radios expectari inepte jactabat.

Καὶ οἱ Ἰταλοὶ μὴκέτι ἀναδύεσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ συσπειραθῆναι καὶ πρὸς ἑνὸς κατάντημα τὴν Κωνσταντίνου καλλιπόλιν ἐπιχειρῆναι καὶ ταυτὶν χειρώσασθαι. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς ἐπῆρεν ὁ ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὃς σφίσι συνῶν καὶ μὴδ' ἐν μέρει ταττόμενος στρατηγῷ, ὅμως, ἃ τελεσθῆναι οὐκ ἔμελλον φανταζόμενος, ὥστε ὁ ἀνούστατος καὶ μὴδὲ προβατίων ἄρχαιος ὑπὲρ ἐκείνου διαπονεῖσθαι τὸν βῆγα τῶν Σικελῶν, καὶ ὡς εἶδη ἐν τῇ βυζαντινῇ σχήματι καταστάς καὶ ἀρχαιρεσιασθεὶς αὐτοκράτωρ ὁ Μελιτιδῆς ὠφρῶτο, φάσκων καὶ διατεινόμενος πρὸς τὸ ἀλλόθρουον στρατεύμα μὴ ἂν ὑποβιβχέναι τὸν αὐτοῦ πόθον παρὰ τοῖς Κωνσταντίνου πολιταῖς πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ βασιλέως καὶ πρὸς πατρὸς αὐτῷ θεοῦ τοῦ Μανουῆλ, ἀλλ' οὕτως ἐγχεῖσθαι παρὰ Ῥωμαίοις ἀσπίδος ὅσα καὶ ἡμεροφῆς ἥλιος, καὶ κατὰ τὴν ἀέρος ὁλκὴν ἀπαράιτητον κρίνεσθαι καλόν. Ἐπὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

2. Andronicus vero ipse mœnia urbis circumiit; et si quid vetustate ruinosum erat, id suffulciri et instaurari jussit. Neo mora, jussis 415 alacriter obtemperatur; ædificia extrinsecus mœnibus contigua, quæ facilem in urbem ascensum præbebant, diruuntur; naves longæ circiter centum in littoribus fluctuant, ad navigandum, si opus esset, et opem urbibus quas Sioula classis infestaret et ipsis civibus ferendam paratæ (nam hi quoque hostis adventum imminere putabant), et ad marinum sinum, qui fluminis instar Blachernium litus alluit, per tempus occupandum. Haclenus rei publicæ navata opera quievit, quasi jam abunde ad defensionem et hostium profligationem paratus. Audita vero Thessalonica expugnatione Davidis custodis ejus urbis propinquos in carcerem conjicit, ac pro concione casum illum extenuat: nihil magni gessisse Siculos, neque nunc primum, sed sæpe alias progressu temporis urbes esse expugnatas, et victoriam vicissitudinem esse. Sed cum alias aliis

προσελθεῖν ὡς ἑπαμυνῶν Θεσσαλονικεῦσιν ἐν τῇ συμπλακῇ τοῖς διειληφόσι τὴν πόλιν στρατεύμασιν, ἢ καὶ παρελευσόμενος ἔσωθεν, εἰ καὶ τοῦτο ἐξείη. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄμω διαμαρτῶν τοῦ σκοποῦ ἀσχίστως παλίμπους ἐπέρετο· οἱ γὰρ ἀμφ' αὐτὸν μὴδὲ μέτωπον κόρυθος τῶν ἐναντίων βλέψαι ὑπενεγκόντες τὰ νῶτα μετέβαλον καὶ ἀμεταστρεπτεῖ ἔπαυον, ἐν τοῦτο παρὰ τοὺς λοιποὺς ὁμοφύλους ἀνδριστάμενοι, τὸ γοῦν αἰεὶ μὴ ἐφησυχάζειν, ἀλλ' οὕς οἱ πευθίνες ἀνῆγγελλον αὐτοῖς πολέμους, τούτους αὐτοφεί κατιδεῖν, καὶ ἔργοις αὐτοῖς διδραχθῆναι τὸ ἐν μάχῃς ὀξύρροπον τῶν ἀνδρῶν. Ἐπεὶ νὲ ἐξίλω ἡ λογίμη Θεσσαλονίκη καὶ ὁ διαμερισμὸς, ὡς μοι εἴρηται ἤδη, ξυνέβη τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος, ἄλλος, δ' ἂν εἰπέ τις ὡς κατὰ τὴν μυθικὴν Χίμαιραν συναπτόμενον πρότερον τὸ ἀντίπαλον, τότε διαιρεθὲν, τὸ μὲν κράτιστον αὐτοῦ ὅσα καὶ λάαν προηγούμενον εὐθὺ τῆς βασιλίδος ἵετο πόλεως, τὸ δὲ μέσον τὰ κατ' Ἀμφίπολιν καὶ Σέρρας ἐκπέμετο, τὸ δὲ λοιπὸν, ὅσον δηλονότι ναυτικόν καὶ ὡς σφίς συρόμενον ἐν τοῖς ὕδασι, ἐτήρει τὴν [P, 205] προκαθεζομένην πόλιν τῶν Θεσσαλῶν οὐδ' οὕτως ὄντες ὁμοθυμαδὸν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ βιάλλοντες ἐν στρατῇ ἐνί τινι γοῦν συμπλακῇ ἀπεθάρρυσαν τμηματι· ἀλλ' οἱ μὲν κατειληφότες τὴν Μοσυνόπολιν ποίελοι καὶ περὶ τῆς προσωτέρω πορείας ἐσκέπτοντο, μηδαμῶς ὁπλίτην Ῥωμαῖον ἐνοπιρσιάμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ τὰς τῶν ἐκείσε προκαταλαβόντες ὁρέων λαγόνας εἰς τὸ πεδῖον οὐκ εἶχον ὑποκαταβῆναι καὶ δέξασθαι τὸ ἐπὶ ὁν δυσμενές. Ὅθεν ἐγνώ-

β', Αὐτὸς δὲ Ἀνδρόνικος, τὰ τῆς πόλεως τεῖχη περιελθὼν, εἴ τι γρόνφ ὑπῆσκαζεν, ἐπισκευάζεσθαι τοῦτο προσετέταχεν. Καὶ ἔν ἔργον εὐθὺς τὸ ἐπιταττόμενον. Κατηρέποντο δὲ καὶ τῶν οἰκημάτων ὅποσα τοῖς τεύχεσιν ἐπικείμενα εὐέφοδα ἐποίησε τὰ ἔσωθεν, καὶ νῆες μακρὰ περὶ τὰς ἐκπὸν ἐσάλευον κατὰ τὰς ἀκτὰς, ἐτοιμασμέναι πρὸς ἑκπλοίαν, δεῖσαν ἐπιδοχέσουσαι πόλεσι κακῶς διακειμέναις ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Σικελῶν, καὶ τοῖς ἀστυπολίταις ἀρξέουσαι (καὶ οὗτοι γὰρ ἐπιστῆναι ᾤοντο αὐτίκα τοὺς πολέμους), καὶ διαληψόμεναι κατὰ καιρὸν τὸν ἐπείγοντα θαλάττιον κόλπον καὶ ποταμίου δίκην ὁλκου τὴν ἐν Βλαχέρναις ἡῖονα βάλνοντα. Καὶ τὰς μὲν κοινὰς ἐς τοσόνδε διαθέμενος φροντίδας ἀνέπειεν, ὡς ἀρκοῦντως εἶδη καὶ ἀρπαδίως τὰ πρὸς ἀντιμάχῃσιν διοικῆσας καὶ καταπολέμησιν τῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιδόντων ἐχθρῶν ἀκηκοὺς δὲ ἀλῶναι Θεσσαλονικὴν εἰς κακοποιῶν τρέπεται τῶν προσγενῶν Δαβὶδ, ὃν φύλακα τῆς πόλεως ταύτης τὸ κτεῖν εἶδη διεθλῶκα, καὶ συλλαβὼν τούτους καθείργουσιν ἐν φρουραῖς.

δημηγορῶν δὲ οὐδὲν μέγα τὸ συμβᾶν ἔλεγεν εἶναι, οὐδ' ἔξιν ὡς κατόρθωμα σεμνολογεῖσθαι τοῖς Σικελοῖς· οὐ νῦν γὰρ πρῶτως, ἀλλὰ καὶ πρῶτην πόλεων ἀλώσεως ἡπάγειν τὸν χρόνον φιλεῖν, καὶ νίκην ἐπαμείβεσθαι ἄνδρας· φήμαις δὲ βαλλόμενος ἀπευκταῖς ἄλλοτε ἄλλαις, καὶ συχνάκις ἐφισταμένων τῶν ἀγγελλόντων ὡς νῦν μὲν οἱ ὑπεναντίοι Ἀμφίπολιν παρεστήσαντο, νῦν δὲ τὰς ἐφεξῆς ληϊσάμενοι χώρας κατὰ τὴν Μεσσηνίαν ἐναυλίζονται, καὶ τὰς τοιαύτας ἀγγελλίας [P. 206] ὡς οὐδέ πω δεινὰς ἀπεπέμπετο, καὶ ἔλεγεν ὡς μεταλεύεται τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐξολοθρεύσει τέλειον δὲν τρόπον οἱ θηραταὶ τοὺς μοναδικούς τῶν σῶν. Αὐτούς τε γὰρ κατὰ βραχὺ μεθισταμένους τῆς λόχμης ἐγκλείσθαι λιχνευόμενους περὶ τὴν προκείμενὴν ἐδητὺν, ἐνθα ὁ δόλος καὶ ἡ πάγη κατεύσσει, καὶ οὕτως ἐμπίρσσει δόρατι ἢ βαθείαν κατὰ τῶν σπλάγχνων διέχισθαι τὴν πληγὴν· καὶ τοὺς Ἰταλοὺς δὲ ὡσαύτως ἀφροντιστοῦντας ὡς οὐκ ὄντος τινὸς ἀνθισταμένου, καὶ αἰεὶ προχωροῦντας τοῖς ἐμπροσθεν καὶ τῇ τῶν πλείονων σκόλῳ ὑποσαινόμενους ἐφίσει, μέλλειν εἰς τὸν ἔσχατον καὶ ἀπρόοπτον ὁλεθρον ἐμπεσεῖσθαι, καὶ ἐπὶ κορυφῇ αὐτῶν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν καταδείξασθαι. Ἦν δὲ ταῦτα οὐδὲν ἢ ἀνδρὸς τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἀντιμαχομένου προδήλως αἰμύλα προδότηματα καὶ πολιτείας ἤδη κατ' αὐτοῦ φλεγμαινούσης μεσιλίγματα οἷς (18) οὐκ ἦν ἀρρένουμένος καὶ πᾶσαν μηχανὴν μετῶν, ὅπως ἀποσοδῇσι τὸ ἀλλόλογωτον. Καίπερ δὲ τοιοῦτων καὶ τοσούτων ἐφεστώτων κακῶν, καὶ πάντων παύσασθαι φανταζομένων τὰ οἰκτρότατα καὶ ὡς ἤδη παρόντων· καὶ ἐνίωντων ὀδυρομένων, ὁ δὲ ὁμαλῶς ἔφερε τὰ ἀνύκιστα καὶ οἷον ἐπ' ἀλλοτρίοις δεινοῖς τὸ φιλόσοφον ἐπαδείκνυτο, καὶ ταῦτα, εἰ πέρ τις, φιλαρχὸς ὢν καὶ δι' ἔρωτα βασιλείας εἰς ἀπάνθρωπα ἤθη ἐκωλυθεὶς καὶ τυράνους ὑπερελάτας τοὺς πόπότες. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς πόλεως πολλάκις ἀπανιστάμενος μετὰ χορείας ἐταιρίδων καὶ παλλακῶν ἐφιλοκρίνει τὰ τῶν τόπων ἐρημικώτερα καὶ οἷς ἡ τῶν ἀέρων ἐπιδόναζεν εὐκρασία, καὶ θηρίων δίκην συναρχαίαις ὀρεῶν καὶ χλοεροῖς παρθευόλεως ἄλσεσιν, ὡς ὄρνιθας κατοικιδίους ἀλεκτρῶν ἢ αἰγας τράγους ἡγούμενος αἰπολίου, ἢ καθάπερ ὁ Σεμέλης Διδουσοῦς τὰς θυάδας, Σοδάδας, Μαινάδας, Βάχχας, εἶχεν ἐπομένας ὡς ἐρωμένας, μόνον οὐ νεβρίδα ἐξημέμενος καὶ τὸν κροκωτὸν ἐνδύμενος. Καὶ ἦν κατὰ τακτὰς μὲν ἡμέρας ὡσεὶ διὰ περιπετάσματος ὀλίγοις τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς ὑπανόμενος, καὶ τούτων οἵπερ ἐκείνῳ μάλιστα προσωκείμεντο, αὐλῆτρίσι δὲ καὶ ἐταιρίσιν ἀναπεταννύς πᾶσαν πάροδον καὶ παντα καιρὸν εἰς ὁμιλίαν αὐταῖς χαρίζομενος. Ἐχαιρέ τε κατὰ Σαρδανάπαλον ταῖς ἀνίσεσιν, ὅς τόσσ' ἔχειν ὅσ' ἔφαγε καὶ ἐφόδρισε τῷ ἐπιταφίῳ ἐνακλόαπτε γράμματα. Ἐπικούρειός τε ἦν καὶ Χρυσίππειος, καὶ λαγνέιν δυστυχῶν πολυποδὸς ἥμερον ἐδίδωκε, καὶ φιλότῃ μαργαίνων, καὶ τὸν Ἡρακλέα μιμούμενος ἀτεχνῶς κατὰ τὴν τῶν πεντήκοντα καὶ

Hier. Wolfii notæ.

(18) Potest τὸ οἷς pro ἐφ' οἷς αἰτιολογικῶς capi, ad leniendam civium indignationem propter ignaviam ejus.

A adversis nuntiis percelleretur, et crebro adessent qui nuno Amphipolim esse captam, nuno finitimis illi provinciis vastatis hostes juxta Mosynopolim castra habere asserebant, iis quoque rumoribus elevatis se ulturum hostes et funditus deleturum 416 dicebat, quemadmodum venatores singulares apros. Eos enim paulatim a saltu recedentes et escam persequentes in insidias et decipulam pellicioi, ac venabulo transfigi aut profundum vulnus in visceribus accipere. Italos eodem modo, quasi resistente nemine securos, et subinde majoris prædæ cupiditate progredientes, in extremum et improvisum interitum delapsuros et scelerum suorum pœnas duros. Quæ verba nihil erant aliud nisi fuitiles rationes viri, qui aperte naturæ rerum repugnabat et concitatum contra se populum lenire studebat; non autem eo pertinebant ut ex viri fortis officio nihil intentatum relinqueret, quo Barbaros profligaret. Nam quamvis tot et tanta mala instarent, ut omnes atrocissima quæque timerent iisque veluti jam urgentibus angerentur, ille res intolerabiles æquo ferebat animo, et in alienis malis philosophabatur, idque in summa ambitione et cupiditate imperii, qua ad inhumanitatem impulsus omnes tyrannos qui unquam fuere superavit. Ad hæc, ut erat luxu corruptus, cum costu scortorum et pellicum in loca deserta et temperata secedere et ferarum more convalles et herbosos saltus consecrari 417 solebat, ut gallinarum galus gallinacæ, aut hircæ caprarum ductor, aut ut Bacchus Thyadas et Mænadas, sic ipse amicas suas antecedeat, tantum non hinnuli pelle et crocoto indutus. Ac certis diebus a paucis aulicis, iisque intimis, veluti per transennam videbatur; tibicinis vero et meretricibus omnem aditum patefaciebat, easque quovis tempore ad colloquium admittebat, voluptati ut Sardanapalus indulgens qui sepulcro suo incidit ea se habere quæ comederit et pro libidine egerit. Erat Epicureus et Chrysippeus, morbo luxuriæ corruptus et amore perditus: Herculem quinquaginta Thyestis filiabus stuprandis imitabatur. Sed quia tantum illi roboris ad lasciviam non suppetebat, ut ille Iolaum contra redidivam hydram implorabat, sic ipse virilia unctiōibus et deliciis firmabat. Vesciebatur item Nilotica bestiola, crocodilo non absimili, quem scincum vocant; 418 a quo cibo cum plerique abhorreant, tamen tentiginem excoitat et ad rem veneream paratos facit. In palatium a deambulationibus et recreationibus reversus, non paucos secum habebat satellites, eosque ex barbaricis cohortibus et pestilentibus hominibus, quibus immodestia cordi est, linguæ Græcæ maxima ex parte ignaris; et qui ante cubiculum et fores excohibant, ex istiusmodi petulantibus cœtibus conflati erant. Tandem etiam canem asperum, qui et

cum leonibus pugnare et armatum equitem humi sternere poterat, in suo conclavi habuit. Nam satellites et custodes noctu procul ab ejus cubiculo cubabant: canis vero ad januam alligatus ad exiguum strepitum horrendum in modum latrabat. Ita paulatim Cpolitianorum simplicitati insultabat, et quasi naribus suspensos trahebat, et ut ad omnem imperatorum observantiam et cultum paratos (ignarus se ab illis imperio dejectum gravissimas penas daturum esse) deridebat. Itaque cornua cervorum, quos venatus erat, insignia et rari **419** aliquid habentia in porticibus fori suspendebat, per speciem ostentandæ magnitudinis ferarum quas cepisset, cum revera civitatis et uxorum quas ipse corrumpebat lasciviam notaret. Quo vero die ex Propontidis deliciis et amœnitatibus in urbem revertebatur, in dies omnino nefastus habebatur. Neque enim alia de causa rediisse putabatur, nisi ut mactaret et perderet eos quos sibi struere insidias suspicabatur. Ita Andronici adventus multis detrimentum et mœrorem aut vilæ jacturam aut aliud extremum malum portendebat. Is enim vir, cum eam veluti lineam in animo suo descripsisset, ad quam crudelitatis suæ amussim exigeret, eum sibi diem periisse putabat, qua non excellentem aliquem virum aut jugulasset, aut exocassset, aut saltim objurgasset, aut Titanico vultu terruisset. Nam sævo pædago similis subinde flagellum in pueros quatienti, tempestive et intempestive objurgabat, et ad quodlibet verbum suis auribus ingratum commovebatur. Quo fiebat ut ea tempestate homines mœsti et **420** solliciti viverent, nec securi somnum caperent, sed subito territi expergiscerentur Andronicum in se irruere rati, aut eos cernere quos asper ille, implacabilis et inexorabilis trucidarat. Nam quod Deus et homo Christus extremis temporibus futurum esse dixit, ut binis in eodem lecto cubantibus alter assumatur, alter relinquatur, id omnino illis diebus accidebat, cum alter conjugum ad pœnas corpore luendas subito raperetur (neque enim mulieribus concessa erat impunitas: quin et harum non paucæ oculis orbatæ carcerem, famem, verbera tolerarunt), pater filios negligeret, filii patres non curarent; si in iisdem ædibus quini essent, terni binis et bini ternis adversarentur. Multi etiam Andronici iracundiam, ut Sodomiticum incendium, remis et velis **D** fugientes quam longissime a patria discodebant; qui si exilium usque ad illius obitum extendissent omnis mali expertes permansissent. Nunc dum rei familiari consultum volunt, non quidem in statuam salis sunt mutati, ut Loti uxor, neque sal emortuum evaserunt, sed alioqui mentis errore affecti mala morte perierunt.

στάμενος, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκρόν ἐκείνῃ ἀνέδυντον καὶ στυγνάζοντες ἐβίωσκον. Οὐδ' ὁ ὕπνος ἄφροντις τοῖς πολλοῖς καὶ ὀδυνῶν ἀδαῆς καὶ μαλακός, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἐφικάνων ἀκροὶς ἀφίπτατο, καὶ διεψευσμένος ἦν τὰ πολλὰ ἢ Ἀνδρονίκῳ διασσοδούμενος ὄναρ πολλάκις ἐφισταμένῳ, ἢ ὄσους ὁ τραχὺς οὗτος καὶ δυσεκβίαστος καὶ ἀπαραίτητος τὴν ὀργὴν τῆς οἰκείας ἀπηνείας ἔθετο πάρεργον. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐσχάτων συμδῆσισθαι ἡμερῶν ὁ θεάνθρωπος προη-

μόνον θυγατέρων θυέστου φθοράν. Οὐκ ἔχων δὲ τὴν ἴσῃν πρὸς τὸ ἀκολασταίνειν ἰσχύν, ὡς Ἰόλειαυ ἐκεῖνος κατὰ τῆς παλιμφοῦς ὕδρας συνέριθον, οὕτω καὶ οὗτος τὰ ὑπὸ γαστρός πρὸς συνονυίαν ἀλοιφαῖς καὶ περιτοῖς σκευάσμασιν ἀνερῶνυουσεν. Ἦσθιε δὲ καὶ ζῶν Νειλῶν, κροκοδείλῳ πάντῃ τι ἐμπερὲς, σκίγγον λεγόμενον, ἀπόσιτον μὲν τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα βρωτέα κρίνουσι, διερεθίζον δ' ὁμῶς καὶ διανιστῶν ἐν ταῖς ὁμιλίαις πρὸς συνουσιασμόν. Κατὰ δὲ τὰ ἀρχεῖα γινόμενός ἀπὸ τῶν ἔξωθεν [P. 107] διατριβῶν τε καὶ διαχύσεων οὐκ ὀλίγον μὲν καὶ τὸ περὶ αὐτὸν εἶχε δορυφορικόν, καὶ τοῦτο ἐκ Βερβάρων ἰλῶν καὶ ἀνδρῶν λοιμῶν χαϊρόντων ἀπαιδευσίῃ καὶ τὰ πλεῖστα μὲν δ' ἐπαύοντων Ἑλληνίδος φωνῆς. Καὶ τοὺς προκοίτους δὲ καὶ προφύλακας ἐσαι τοιούτων ἀναγῶγων συνείληχεν ὁμηγύρεων. Τελευτῶν δὲ καὶ κύνα κάρχαρον, ὅσον καὶ λένουσιν ἀντιπλέεσθαι καὶ ἀνδρᾶ ἐφιππον ὁπλίτην κατενεγκεῖν ἑραζε, σῖνοιον ἐαυτῷ πεποιήτο· οἱ μὲν γὰρ σωματοφύλακας καὶ δορυφοροὶ ἄποθέν που τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος νυκτὸς κατῆυνάζοντο, ὁ δὲ γὰρ κύων πρὸς ταῖς θύραις ἐδίδετο, χαλκεόφωνος ὢν καὶ πρὸς βραχεῖαν διαπαρτατόμενος ψόφῃσιν καὶ γινόμενος ὕλκωμος. Προῶν δὲ οὕτω κατετρώφα τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν εὐθείας καὶ ὡς ἀπὸ ῥίνος ἐλκομένους ἐχλεύαζε καὶ πρὸς πᾶσαν τῶν κρατούντων θεραπέαν τε καὶ θωπήαν ἐτοίμως ἔχοντας ἐκωμῶδει, οὐκ εἰδώς ὡς ὅτ' αὐτῶν καθαιρεθήσεται τῆς ἀρχῇ καὶ τὰ τῶν ὀλων ὑποστήσεται χεῖριστᾶ, ὥστε καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ θηρωμένων ἐλάφων τὰ κέρατα, ὅσα ὠδεκάζωρα ἦν καὶ ἰχθύν τι θαύματος, ταῖς κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψίσιν ἀνῆρτα, τῷ μὲν δοκεῖν εἰς ἐνδειξιν τοῦ μεγέθους τῶν παρ' αὐτοῦ ἀλισκομένων ἀγρίων, τῷ δὲ ὄντι διαμυκώμενος τὸ πολίτευμα καὶ διασύρων εἰς ἀκρασίαν τῶν γαιμετῶν. Ὅπηνίκα δὲ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν γένοιτο, τῶν τῆς Προποντιδος τρυφηλῶν χωρίων καὶ περιττῶν ἀπανιστάμενος διαίτησεων, οὐκ ἦν μὴ ἀποφράδα κρίνεσθαι τὴν τότε ἡμέραν· οὐ γὰρ δι' ἄλλ' ἅττα παρῆναι ἐδόκει ἢ ὡς θύσων καὶ ἀπολείσων ὁπόσον ὡς ἐπίβουλον ὕπουπέετο. Καὶ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπιδημία τοῖς πολλοῖς ζημία καὶ ἀθυμία ἢ καὶ τοῦ βίου ἐκνημία καὶ πᾶν ἄλλο τι ἔσχατον κακὸν συλλελογίστο, ἐπειδὴ περὶ ὁ ἀνὴρ ὥσει καὶ γρυμμῇ μονοδιάστατον καὶ μηχανισμόν εἰς τὸ λεπταλέον καὶ ἀπλατὲς ἐν τῷ ἐδαφίῳ τῆς ψυχῆς καθάπαξ τὴν ὀχυρολίαν προῦποθεῖς, καὶ πρὸς ταύτην ἅπαν ἀποστενῶν τὸ πραττόμενον, ἀβίωτον ᾤστο τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οὐ ξυνελήφει τινὰ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, ἢ λύχνους οὐκ ἐσβίσσῃ σῶματος, ἢ ὅπουδ' ἴνους οὐ καθήψατο φιλονεικῶς, ἢ γοῦν ἐπιτιμητικῷ βλέμματι καὶ Τιτανικῷ ἐμβριμήματι μὴ ἐξίστησε τοῦ φρονεῖν. Παιδαγωγῶ γὰρ ἐμβριθεῖ ὁικῶς, θημὰ τῶν μειρακίων καταφέροντι τὴν σκυτάλην, εὐκαίρως ἀκαίρως ἐπέπληττεν ἐπιπαρωξύνετο. Κατηφιῶντες οὖν οἱ τότε ἄνθρωποι

γόρευσε, δηλονότι « Ἔσονται οἱ δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς, ὁ εἷς πτραλαμβάνεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφίεται, » τοῦτο ἀτεχνῶς κὰν ταῖς ἡμέραις [P. 208] ἐκείναις ἐγίνετο, ἑνὸς τινος τῶν συνεύων ἐξάπινα συλλαμβανομένου καὶ ἀπαγομένου πρὸς σωματικὴν κάκωσιν. Οὐδὲ γὰρ καὶ γυναῖκες ἀπῆσαν τοῦ μὴ ὑπὸ δίκην πίπτειν καὶ τὰ ἀπευκταῖα ὑφίστασθαι, ἀλλὰ καὶ τούτων οὐκ ὀλίγοι τὸ τῶν οφθαλμῶν ἀπώλεσαν φῶς καὶ λιμὸν καὶ φρουρὰν καὶ αἰκισμούς· ὑπέστησαν σώματος. Καὶ πατὴρ ἤλθγει τέκνων, καὶ υἱεῖς ὠλιγόρου, πατρός· καὶ διεμερίζοντο πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ, τρεῖς ἐπὶ δυοῖ καὶ δύο ἐπὶ τρισί. Πολλοὶ δὲ καὶ ὡς Σιδωμιτικὸν ἐμπρησμὸν τὸν τοῦ Ἀνδρονίκου θυμὸν ἐκτρεπόμενοι φυγάδες ὅλην ποδὶ τῆς πατρὸς γεγόνασιν καὶ τοῖς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίοις παρενέβαλον ἔθνεσιν, οἳ καὶ εἶχον ἄν ἑαυτοὺς ἀπαθεστάτους κακῶν, εἰ τὴν φυγὴν τῇ Ἀνδρονίκου ζωῇ συνεμέτρησαν. Νῦν δὲ τῶν κατ' οἶκον μεταποιούμενοι εἰς στήλην μὲν ἀλὸς κατὰ τὴν γυναῖκα Λῶτ οὐκ ἐπάγησαν, οὐδὲ νεκρὸς ἐγενένησαν ἄλλος, ἀλλὰ δὲ μωρανθέντες τὸ ζῆν κατέστρεψαν κακῶς.

γ'. Οὕτω δ' ὀργιλότητος ἔχων Ἀνδρόνικος, καὶ ἄλκιρος καὶ σκληρὸν τὸ ἦθος αὐχῶν, καὶ ἀμετάθετος τὸν τὸ κολάζειν, καὶ παίζων ἐν ταῖς τῶν πέλας συμφοραῖς καὶ κακώσεται, τῶν ἄλλων τε ταῖς καθαρῶς σσει τὴν ἰδίαν ἐπιτελεῖ· χίζειν δοξάζων ἀρχὴν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πασι ἐπικρατύνειν τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐντεῦθεν αὐξάνων ἡρόδομον, ὅμως καὶ ἡγάθων μετείχεν οὐκ ὀλίγων πράξεων, καὶ οὐ παντάπασιν δῆπουθεν πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀπονενεύκει διαθεσιν, σκληροβατῶν τὰ ὀλέθρια, ἀλλ' ἦν ὡς ἀπὸ ὀφειωσ σαρκῶν ἐκείνου πανάκεια· ὁρᾶσθαι περὶ μάχητον καὶ σώζουσιν εὐρεσθαι ἀντίδοτον, καὶ ὥσπερ ἐξ ἀκανθῶν τραγῆσαι βόθρον ἡρόδομον, ἢ γοῦν ἐξ ἐλλεβορίου καὶ κωνείου ψαρσὶ παραθεσθαι καὶ ὀρυξὶν ἡδέϊαν ἐστίασιν· ἐπεὶ καὶ ὁμοειδὲς ἔθαλπε τῶν ὑπάρχοντων τοῖς ἐνδεῶς, εἰ μόνον ἐλπίδος τι διεφαινότο ὡς ὁ αἰτῶν οὐκ ἀποστύγει ἐκείνον, παθαινόμενος τὴν ψυχὴν ἐφ' οἷς κακοεργὸς Ἀνδρόνικος δείκνυται. Καὶ τὴν τῶν μέγα δυναμένων πλεονεξίαν οὕτως ἐκώλασε, καὶ χεῖρας τάλλετρεα διζώσας οὕτως συνέστειλεν ὥστε βασιλεύοντος ἐκείνου αἱ πλείους ἐπαρχίαι πρὸς πληθυσμὸν ἐπέδωκαν τῶν οἰκούντων. Ἐκαστος γὰρ κατὰ τὸ προφητικὸν παράγγελμα ἐπὶ τὴν σκιάν τῶν δένδρων αὐτοῦ ἀνεκλίνετο, καὶ τὸν τῆς ἀμπέλου καρπὸν συγκομιζόμενος καὶ γῆς εἰσοικιζόμενος τὰ ἐκφόρια ἀσμένως ἤσθιε καὶ ἡδέως ἐκάθευδε, μὴ φορολόγου ἀπειλὴν δεδιττόμενος, μὴ πλεονέκτην ἢ συζητητὴν εἰσπράκτορα κατὰ νοῦν στρέφων, μὴ τὸν ἐκφυλλίζοντα ὑποδλεπόμενος, μὴ τὸν καλαμώμενον φανταζόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ Καίσαρος Κρίταρι ἀποδιδούς οὐδένα τὸν ἐπιδοιλοῦντα εἶχε τὸ κέρμα καὶ τὸ τάλαντον πολυπλάσζοντα, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὸ χιτῶνιον προσαπαιτούντα καὶ τὸ ψυχάριον αὐτὸ πολλάκις ἀναχρίμψασθαι βιαίως ἐγκείμενον. Ἦν γὰρ ἡ Ἀνδρονίκου ἐπὶ κλησίς οἷα τι ὀλέθριον καὶ διασπαστικὸν τῶν φορολόγων ἔπαρμα καὶ φαρμάκευμα, καὶ δυσήκουστον φόβητρον τοῖς ὅσοι παρὰ τὰ διατεταγμένα εἰσέπραττον, καὶ νάρκωσις καὶ πᾶσαι χεῖρὲς αἱ πρὸς μόνον ἀφειρώων πρότερον τὸ λαβεῖν. Πολλοὶς δὲ καὶ τὸ [P. 209] ἐθελουσίως ἀποχαρίζομενον ἀπεπέμπετο, ὥσπερ σὴς ὑφορῶμενον τῶν ἐκείνοις προσόντων, ἢ ἑτέρα τις φοαρτική δύναμις τὸ προσεγγίζον ἀπολλύσα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον, καὶ ἄβροτος ὁφθαλμοῖς ἐνιχαῶς ἐφοδίζων τοὺς τὰς δημοσίους ἀναζώνοντες ἀρχάς, καὶ ὅσα πείρονται δεινὰ τὰς αὐτοῦ παραβλεψάμενοι ἐντολὰς προαγγέλλων, οὕτως ἐξέπεμπεν, οὐκ ὧνους ταύτας τοῖς βουλομένοις προβάλλων καὶ τοῖς ἐκ τριόδων ἀποδιδούς

421 3. Etsi autem Andronicus adeo iracundus, asper et inexorabilis erat, ut aliorum malis gauderet et aliis evitendis se suum suorumque liberum imperium stalibire putaret, ac voluptatem inde caperet, tamen non pauca recte administravit, nec plane ab omni virtute degeneravit; sed ut ex viperæ carnibus, ita ex ipso quoque Panaceam venari licebat et salutare antidotum consequi, et ex asperis spinis suaveolentem rosam decerpere, et ex helleboro et aconito suavem victum præbere psaris et coturnicibus. Nam subditos pauperes largitionibus fovebat, si qua modo spes vberat cum qui opem implorabat Andronico ob scelera non infensum esse. Procerum avaritiam ita multavit et manus alieni avidas ita compressit, ut eo imperante multæ provinciarum colonis auctæ sint, cum quisque, secundum propheticum dictum, sub umbra suarum arborum recubaret, et vindemia peracta et frugibus comportatis hilariter epularetur. et suaviter dormiret non quæstoris minas limens, non exactorem avarum exspectans: 422 sed si Cæsari dederat quæ erant Cæsaris, nemo erat qui plus ab eo postularet aut etiam tunicam aliquando eriperet et violenter ad necem adigeret. Nam quæstos ad Andronici appellationem ita terrebantur, ut rapaces alioqui manus facile ab alieno abstinere, ac munera ultro a provincialibus oblata tanquam pestes aliquando aversarentur. Et quod majus est, cum magistratus in provincias ablegabat, larga eis stipendia dabat, simulque denuntiabat quas pœnas sua jussa negligentibus irrogaturus esset. Neque enim publica munera vendebat aut levi munusculo conciliatus conferebat, sed gratuito, habituque delectu magistratus ordinabat. Itaque multi olim profugi et publicis calamitatibus pene immortui, quasi archangeli tuba audita, ex diuturno veterano experrecti revixerunt, pristina felicitate recuperata: et ut Ezechielis visio docet, ossa ad ossa congebantur, artus artibus conjungebantur, et brevi tempore pleræque urbes et vitam 423 et pristinas opes receperunt. Quodsi quid e Psalmis Davidicis inserendum est, desertum mutavit paludes et terram aridam in rivos aquarum. Publica vectigalia rapinis exactorum reprimendis auxit; et crebros exactiones ab avaris quæstoribus obnoxium populum veluti panem devorantibus repertas, et quotannis quasi debitum efflagitatas, ad certum numerum revocavit.

ὁποιοῦδ' ἴνους δόματος, ἀλλὰ δῶρον τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ ἐπιλέγδην παρεχόμενος. Ὅθεν οἱ πάλαι τῷ χρόνῳ παρὰσπυρέντες καὶ τοῖς κοινοῖς πράγμασι νοσοῦσι κατενεχθέντες εἰς θάνατον, ὥσπερ ἀρχαγγέλου τινὸς εἰς τὰ ἐκείνων ὦτα περισαλπίζοντες, τὸν χρόνον ἀπεσεύσαντο κάρον καὶ τὴν παλαιὰν ἀπέθεντο νέκρωσιν· καὶ καθὼς ἡ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὁρασίς βούλεται, ὅσα συνήγοντο πρὸς ὅσα καὶ ἀρμονίαι πρὸς ἀρμονίας, καὶ ἐν βραχεῖ αἱ πλείεσται τῶν πόλεων ἀνεβίωσαν καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ λαβὸν εὐδαιμον. Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τῶν τοῦ ψαλμῶδου Δαβὶδ ἐνταῦθα προσεπαγαγεῖν, ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. Καὶ τὰς διασπορὰς ἐπισυνῆξε τῶν τοῦ δημοσίου τελευσῶν ἐκ τοῦ παῦσαι τοὺς ἐκ τῶν πρακτόρων κοινουλισμοὺς καὶ συσταῖλαι εἰς ὠρισμένον τι ζήτημα τὰς ἐκπληττοὺς ἀπαιτήσεις, ὁπόσας οἱ δεινοὶ τῶν φόρων ἐφεῦρον ζητῶνται καὶ εἰς ὄφλημα ἐπέκράτουν ἐνιαύσιον, οἱ ἐν βρώσει ἄρτου τὸν ὑποπίπτοντα λεῶν κατεσθίοντες.

Cum autem apud Romanos, eosque solos, ut opinor, iniquissima consuetudo valeret, ut naves tempestatibus in litus ejectæ non modo a nemine adjuvantur, sed ab accolis quovis turbine sævioribus diriperentur, si qua fluctus reliqua fecerant, iniquissimæ isti rationi tem acriter est adversatus, ita piraticam illam rapacitatem compescuit, ut hæc una res amplissimas ejus laudes complectatur. Nam audici quidem proceres id malum deploratum et immedicabile judicabant ὅτι 424 velustate confirmatum; ac multos o superioribus imperatoribus, fasciculis litterarum in provincias missis, extrema naufragorum spoliatoribus minitatos: sed conatum illum fuisse irritum et intra scripta substituisse, rubricam imperatoriam illius mali undis eluenibus, ut litteræ illæ plane in aqua scriptæ viderentur et edicta frustra subnotarentur.

Βασιλικῶν τὰ ἀνήκεστα διαπειλουμένων τοῖς ὀπλιζομένοις κατὰ πλοίων τῶν ναυαγῶν καὶ διαρπάζουσι τὰ ἐνδον αὐτῶν ἐν γράμμασι δὲ μόνοις τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα κείσθαι, οἷα κατὰ κλύδωνα τοῦ κακοῦ κορυφουμένου καὶ μεταρσίως αἰρομένου καὶ τὸ βασιλικὸν ἀπαλείφοντος ἐρυθρόδανον, ὡς γράφειν ἀντικρὺς τοὺς γράφοντας καθ' ὕγρων δοκεῖν καὶ ὑποσημαίνεσθαι μάτην τὰ οἰκεία κελεύσματα.

4. Quæ cum hi dixissent, Andronicus circumstantem senatum acriter iutuitus, et suspirio ex imis præcordiis ducto: « Nihil, inquit, est, quin ab imperatoribus emendari queat; nec ullam peccatum est, quod vires eorum superet, Superiores autem imperatores aut rem stulte sunt aggressi aut se dolere injuriis simularunt. Nam si corruptelam illam vere suppressam, et libere agi ea quæ ad æquitatem pertinent voluissent, rubricatis litteris omissis et chartis inutilibus despectis, cogitassent sanguinem flere, non lacrymas fundero eos qui homines, apud quos fractæ naves ejiciuntur, occultis in mari saxis et rupibus duriores experiuntur; et ense illos coercuissent, qui non frustra gestatur, et cadit iniquos damnasent. Nunc, ut nihil 425 videtur, nihil nisi militiam scripserunt, et in alienis malis contra quam decet patientes, afflictos ipsi quoque sunt insectati, dum pravos mores non corrigendo confirmarunt. » Quæ cum dixisset, subiecit: « Viri, qui sanguine mihi juncti aut fide vestra meam benevolentiam consecuti estis, et reliqua circumstantes corona, sive in senatum ascripta sive aliis imperii muneribus destinata, audite, audite me. Loquar enim non ea quæ aer frustra dissipet, sed ea quæ nisi suo tempore ipsa re apparebunt, me edicti auctorem gravi ira com-

Ἔθους δὲ ἀλογωτάτου παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς ἔοικε, μόνοις ἰσχύοντος (τὸ δὲ ἐστὶ τὸ τὰς χειμαζομένας ναῦς, ὑπὸ πνευμάτων καὶ φλοίσβῳ θαλαττῇ ταναυτεούσας, μηδὲν ἔχειν τὸν συναϊρόμενον καθ' οὗς ἂν λιμένας ἢ τόπους ἐλθράσσωνται κύμασιν ἐλαυνόμεναι, τὸναντίον μὲν οὖν καὶ καταγίγδους χεῖρους ὁρᾶν τοὺς ἐκεῖσέ πη λαχόντας τὴν οἴκησιν διασπῶντας καὶ ἀναρπάζοντας ὁπόσα μὴ παρίστανε θάλασσα), οὕτω τοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἀτοπίαν πολλὰς ἀντίπνευσας καὶ εἰς πρᾶξιαν αὖραν μετέβαλε τὴν τῶν πλοίων καταποντιστικὴν τῶν πλείεστων ὁρμήν, ὡς ἀντὶ πολλῶν ἐν εἰς εὐφρομίαν ἐκαίνῃ τοῦτο τὸ ἔργον ἀρκεῖν. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸ βασιλεῖον βῆμα δυσίατον τὸ κακὸν ἢ τέλειον ἀμετάβλητον ὥστε καὶ εἰς ἔξιν ἐλγυθὸς καὶ προκόψαν ἐπὶ τὸ χειρίστον φωντο· πολλοὺς μὲν γὰρ καὶ τῶν πρότερον αὐταρχησάντων Ῥωμαίων βουλευθῆναι τὴν τοῦ ἔθους τοῦτου παῦσαι παραλογίτητα, καὶ φακέλους ἀπολύσαι διαταγμάτων

δ'. Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ἐφογγόντο· ὁ δὲ δριμύτως τὸ περιεστῶς ἐκείνων σύμπαν περιθλεψάμενος γερούσιον, στενάζας εἶπε βαθεῖ ὡς « Οὐδὲν τοῖς βασιλευσὶν ἀδύρῳστον, οὐδ' ἐστὶ τι τῶν πληγμελῶς γινομένων ὃ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ὑπερπέπαικεν. Ἐβλακεύοντο τοῖνυν, ὡς ἔοικεν, οἱ πρότερον αὐτοκράτορες, [Ρ. 210] ἢ ἐπλάττοντο τὸν ἐπὶ τοῖς κακίστοις ἀχθόμενον. Εἰ γὰρ ἀληθῶς ἡθούλοντο στήναί ποτε τὰ βίαια καὶ παρρησίαν ἄγειν ὁπόσα τὴν εὐνομίαν συνίστησι, πάρηγκωνίσαντο ἂν τὸ ἐν τοῖς γράμμασιν ἐρυθρόν, καὶ τὴν χάριν ὡς οὐδὲν ὀνησιφόρον παραβλεψάμενοι ἐδύλοντο ἂν κατὰ νοῦν ὡς αἵμασι πενθοῦσιν, ἀλλ' οὐχὶ δάκρυσιν ἐπιστένουσιν οἱ σπιλάδων καὶ πετρῶν ὑφάλων τραχυτέρους εὐρίσκοντες παρ' οἷς αἱ νῆες αὐτῶν ἐκδράσσονται ὑπὸ κλύδωνος, καὶ κατ' αὐτῶν ἐχρήσαντο ἂν τῷ ξίφει μὴ φορουμένῃ μάτην μηδὲ εἰκῇ, καὶ ἔβαλον ἂν εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον. Νῦν δ', ὡς πέπεισμαι, γράφοντες αὐτόχρημα πονηρίαν ἔγραψαν, καὶ τοῖς ἄλλων κακοῖς οὐκ ἐπαινετῶς ἐπιδεικνύμενοι τὸ μακρόθυμον τοῖς πάσχουσι συνεπιθέοντο καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐπεκράτουν μᾶλλον τὰ οὐκ ἐπαινετέα ἔθιμα, οἷς τὴν τούτων διόρθωσιν ἐκόντες ἐκπερίσταντο. » Ταῦτ' εἰρηκώς, « Ἄνδρες, » προσεπῆγεν, « οἱ μεθ' αἱμά μοι προσφκειώσθε καὶ ὅσοις ἡ πρὸς ἐμὲ πίστις εὐνοίαν ἐπεδράβευσεν, καὶ τὸ περιεστῆχός δὲ λοιπὸν, ὅσον τε εἰς γερούσιαν ἐγκρίται καὶ ὅσον ἐς τὸ ἄλλως ὑπουργικὸν τῇ βασι-

λείψα Ῥωμαίων ἀποκικλήρωται, ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε. Φθέγγομαι γὰρ οὐχ ὅσα περ ἀήρ διαφορῆσαι ἀτέλεστα, ἀλλ' ὅποσα, εἰ μὴ τὸν εἰκότα χρόνον ἐπ' ἔργον ἐκδύσονται, τὸν μὲν τὸ ποιητέον ἐμὲ διακαλεούμενον ἐκμήνωσιν εἰς ὀργήν, ἥ δὲ βαρεῖά τις καὶ δυστύποιτος ἐπενσκήψει τοῖς παρὰ τὰ διαταγμένα μοι πράττουσι καὶ ἀρχικῶν οὐκ ἐμπαζομένοις ὅλως φωνῶν. Χρεῶν μὲν οὖν καὶ τᾶλλα τὰ κοινὸν βλάψαι καὶ κρεσιφόρα Ῥωμαίοις πάσασθαι, καὶ ἔστωσαν εἰδότες οἱ τὸν πλεονέκτην βίον μεταδιδόντες ὥς, εἰ μὴ λήξουσιν ἐθελονταὶ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἐφέσεως, καὶ τὰ οἰκεία προσπολέσουσι καὶ τοῖς τῶν πενήτων ἐκφυσεθῶσιν στεναγμοῖς, ὥσπερ ἐν σφοδρῇ λαίλαπι χροῖς ἀπὸ προσώπου γῆς ἐκρίπτεται, μάλιστα δὲ τὸ ταῖς ναυσὶν ἐπιτίθεσθαι καὶ διαρπίζειν τοὺς φόρους, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὰς καταταμπάζειν καὶ ἀπογομοῦν. Ἐῖ τις τοίνυν ὁμῶν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἡμετέρου κράτους χειρίζει ἢ εἴ τις ἀκινήτων παραλίῳ κύριος, καταρτισάτω πρότερον ἑαυτὸν, εἴτα καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑποστολήν καὶ αἰδῶ· ἢ μὲν ἐκ τῆς ψυχῆς ζητηθήσεται πολλαπλάσιον τὸ ἀδίκημα τοῦ τὴν ἐπαρχίαν διέποντος ἢ τὸν ἀγρὸν κατέχοντος, κἄν εἴη αὐτὸς μὲν ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, οἱ δ' ὑποδρηστεύοντες ἐκείνῳ τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἀποτελέσωσι. Λοιμοῦ γὰρ μαστιγουμένου κυρίου τὸ ὑπὲρ χεῖρα νοῦν ὀσεῖ· καὶ ὥσπερ ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄρχοντι φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον προτέρῳ δρῶντι τὰ μὴ ἐπαινετὰ ἐρεπόμενον, οὕτω καὶ μαστιζομένῳ καὶ ἀναγκαστῶ μεταμανθάνοντι τὸ κοινῇ σονοῖσιν ἐρέψεται τὸ ὑπὲρ τοῦ νόμου, ὅσα καὶ μητρὶ παῖς. Ἰνα δὲ εἰδῆτε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκδικήσεως ἢ καθυποβληθήσεται ὁ τῆς ἐμῆς παρῆκοος ἐντολῆς [P. 211], ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ ἀπαιωρηθήσεται τῆς νεώς· εἰ δὲ τοῦτον παρέσυρε φλοῖστος θαλάττης, ἔρ' ὑψηλῆς ἀνασκολοπισθήσεται σκοπιᾶς, μεγίστης τινὸς καὶ ἰθυτενοῦς ἐκ τῶν ἐκείσε που ὁρέων ἀποτμηθείσης δοκοῦ, ἴν' οὕτω καὶ τοῖς κατὰ τὰ ἀχανῆ ναυτιλλομένοις πελάγι, περίοπτος ἔσται ὡς λαῖφος ἐν περαιᾷ προφαινόμενος καὶ ναυαγὸς ἐν γῇ δεικνύμενος καὶ εἰς σύμβολον παραλαμβανόμενος τοῦ μὴ προβῆναι καὶ εἰσέτι θραῦσιν νηῶν καὶ τῶν ἐνότων αὐταῖς προνόμεισιν, καθὰ καὶ θεὸς ἐν ἀέρι τὸ ἑαυτοῦ τόξον ἐνέτεινεν εἰς σημεῖον τοῦ μηκέτι ἔσεσθαι ὕδωρ εἰς κατακλυσμόν. »

ε'. Καὶ ὁ μὲν φανερός ταῦτα πρὸς ἑτέροις εἶχε τὸν νοῦν, τὸν ἄγαν χαρακτηριστικῶν παθαινόμενον καὶ ἐκείῳ τὸν μηδ' ὅλως παρὰδεξιόμενον τῶν δοξάντων μεταπολίτην ἢ ῥοπήν φιλόκωνθρωπον ἐρ' οἷς ἀπερῆνατο· οἱ δ' ἀκηκότες ἀπολιθωθέντες εἰς δέξι μισροῦ (πεῖρα γὰρ ἤδεσαν ὡς οὐκ οἶδε παίζειν Ἀνδρόνικος, οὐδ' ἄλλα μὲν ἐν τοῖς τοιοῦτοις φθέγγεσθαι, ἄλλα δὲ κεύθειν ἐν ταῖς φρεσίν), ὅψι καὶ μάλιστα ἐν τῷ καθ' ἑστῶτι γινόμενῳ, ἐπιστολὰς γράψαντες διὰ ταχυδρόμων ἐξέπεμψαν τοῖς τῶν σφετέρων ἐπιστάταις κτημάτων καὶ τοῖς ἀντ' αὐτῶν δειπνοῦσι δημοσίαις ἀρχαῖς, πολλὰ τούτοις ἐπισκήπτοντες καὶ παρακλῆσιν πᾶσαν ἐπάγοντες προσχεῖν τε καὶ ἐπαγρυπνεῖν μήπως ναυαγίῳ ἐγκύρτασα ναῦς ἐστῇαι τι πεπονθυῖα δεινόν, εἰ δὲ δυνατόν, καὶ τοῖς ἀνέμοις αὐτοῖς ἐπιτιμᾶν ἢ κατὰ τὴν Αἰόλου μυθολογίαν ἀσκοῖς τὰ πνεύματα συλλαμβάνειν, ἵνα μὴ καταιγίδας ἐγείρῃσι καὶ τὴν ἄλμην διατάρσσωσιν. Ἀμέλει

A movebunt: ea vero acris et intolerabilis in eos desaviet, qui dicto magistratus non audientes secus ac jussi fecerint. Cum autem alia quoque rei publicæ incommodantia et cladem Romanis importantia abroganda sint, homines ex rapto vivere soliti sciunt, nisi ultro appetere aliena desierint, etiam sua amissuros et pauperum suspiriis non secus ejectum iri quam pulvis a vehementi turbine dissipatur, eos præsertim qui naufragiis insidiantur et sarcinas diripiunt et aliquando ipsas naves dissecant et comminuunt. Si quis vestrum igitur nostra 426 auctoritate magistratum aliquem gerit, si quis fundos maritimos possidet, is primum se ipsum, deinde subditos quoque ad justam Dei et imperii nostri observantiam ac reverentiam confirmet. Profecto pœna delicti multiplex ab eo exigetur, qui vel provinciæ præest vel agrum possidet. Quodsi ipse et animo a facinore abhorruerit et manus abstinuerit, sed ministri ejus scelus id admiserint, id ipsi imputabitur. Nam si sceleratus dominus flagellabitur, servitia resipiscent. Et ut subditi in illaudatis rebus principem imitari solent, ita etiam, si is flagelletur et publicæ utilitati servire cogatur, hi eum ut matrem filius sequentur. Ut autem pœnæ quoque modum noveritis, quam edicti mei contemptor luet, in malo navis pendebit. Sin cum fluctus marinus deturbarit, in alto littore editaque speculatisilmæ arbori quæ in ils montibus credi poterit, affigetur; ut qui medio mari navigant eum conspiciant, velut de antenna velum, prominentem, atque in terra naufragum, suo exemplo cæteros monentem ne 427 naufragia invadant et naves spolient, quemadmodum Deus arcum suum in nubibus suspendit, qui argumento esset non fore amplius diluvium. »

C 5. Quæ cum dixisset maguum dolorem præ se ferens, eumque exprimens qui nec consilium mutaturus nec de sententiæ severitate quidquam remissurus esset, aliis rebus intentus fuit. Auditores vero, experientia edocti nescire jocari Andronicum, nec alia loqui, alia sentire in rebus hujusmodi, metu trepidabant; et vix tandem animis receptis, per veredarios procuratores suos et in magistratibus suam vicem obeuntes severissime monuerunt ac obtestati sunt, ut vigilantissime caveant ne tempestate fracta navis lædatur, sed potius, si fieri possit, ipsos etiam ventos increpent aut, ut de Æolo fabulantur, utribus includant, ne turbinibus mare exagitent. Ab eo tempore nulla navis jactata fluctibus ullam sarcinarum jacturam fecit, aut parlo tabulatorum spoliata est, aut malum ancoramve aut minimum funiculum, nedum ulla armamenta amisit. Imo

sive ventis in terram ageretur sive scopulis occultis allisa frangeretur, non aliter **428** spectabatur quam cymba Charontis, qua ex faucibus inferni animæ veherentur; aut ut sacræ naves a populo et magistratibus submisso curabantur, ne quid in terra amitterent quod mare non abstulisset.

τῆς ἡμέρας ἡ προδόλοις καταρτίζοντα, ὥστε καὶ Χαρωνικὰ ψυχῶν ἀνάστασις ἐκ στομίου ἔδου ἀναγόμενα ὑπεδύκοντο ἀντιπαρερχόμενα ἢ ὡς θεωρίδας νῆες ἀμφιπεριείποντο, καὶ μεθ' ὑποστολῆς ἔχον ἀμφιπνούμενον αὐτὰς τὸν πολὺν καὶ λαῶν ὁμιλόν καὶ τὸ χειρίζον τὰς ἀρχάς, μὴ πού τι κατὰ χέρσον ἀπολέσσωσιν ὃ μὴ κλύδων ἤρπντωσεν ἄλιος. Καὶ ἦν ἀτεχνῶς γαλήνη διαγελῶσα ἐκ ζάλης καὶ δεξιᾶς ὄντως θειοτέρας ἀλλοίωσις τὸ ὁρώμενον.

Ita ex tempestate subita tranquillitas exstitit, ut ea mutatio divinitus instituta videretur. Idem maximum aquæductum subterraneum, qui in medio foro non stagnantem et morbidam sed fontanam et potabilem aquam effunderet, maximis sumptibus renovavit, Hydralæ fluvio in eum derivato: ad cujus primos fontes turrim extruxit et ædes ad æstivandum idoneas. Ex eo fonte adhuc aquantur, qui ad Blachernas et interius etiam in urbe habitant. Nam id opus morte ejus interruptum est, quominus aqua in medio quoque foro exsilliret. Secuti autem imperatores in hunc usque diem id opus ita curarunt, ut Isacius, qui Andronico una cum imperio viam eripuit, et turrim et ædes amœnissimas diruerit, ex invidia nimirum pulcherrimi ietius facinoris.

σας τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς ζωῆς Ἰσαάκιος τὸν τε πύργον κατήρειψε καὶ τὰς χαριστάτας οἰκίσεις κατέδαλε, φθοῶν ὥσπερ Ἀνδρονίκῳ τῆς καλλίστης ταυτησὶ πράξεως.

429 In prætoriiis magistratibus reficiendis viros præstantes et senatorii ordinis optimos delegit, et amplissimis muneribus donatos ablegavit, ut beneficiis tantis ornati minus graves essent civitatibus et defendendis ac sublevandis pauperibus semper intenti. Qui, cum abunde suppetere unde viverent (nam quadragenas et octogenas argenti minas secum auferebant), tanquam sacrilegio etiam iis abstinebant quæ a provincialibus ultro offerebantur, quod aut e manu potentis erepti aut aliis beneficiis affecti essent. Unde civitates exiguo tempore creverunt, terra centuplum fructum tulit, annona parvo veniit. Facile quoque se ab iis adiri passus est Andronicus qui de violentia potentum querebantur, nulla personarum habita ratione; jus a justo removit, sed genere et opibus illustres æque ac tenuis fortunæ homines in jus aductos ex æquo audivit. Insolentes, quos cum obscuris hominibus jure agere pudebat, si convicti essent injuriarum, quod pauperes opprimerent aut pugnis cæderent, graviter castigatos pro dilecti modo multabat. Aliquando Basilbrenum Theodorum, quem **430** supra Alexii imperatoris præfocationem adjuvisse ostendimus, quidam agricolæ accusarunt, quod apud se divertisset ac cum servitiis et jumentis suis, omnibus necessariis acceptis, discedens nihil solvisset. Quod ubi verum esse comperit, ipsum duodecim plagis fuste castigavit, et ex fisco agricolis longe plus quam quanti erat damnum solvi jussit. Scripsit et ad

τοὶ ἐκ τοῦδε οὐκ ἦν ὁρᾶν πλοῖον ὃ περιπεσὼν κλύδωνι παρὰ τοῦ τῶν ἀπάντων διηρηπάγη τι τοῦ φόρτου ἢ μέρος τῶν καταστρωμάτων ἀφῆρητο ἢ καθήρητο τὸν ἱστὸν ἢ ἄγκυραν ἀπεβάλετο ἢ τῶν δπλων τινὸς ἐστέρητο μέχρι καὶ μερίνου λεπτεῖς, ἀλλὰ πνεύμασι τῇ χέρσῳ ἐκπυόμενα ἢ χοιράσιν ἀρσασόμενα πέ-

τῆς ἡμέρας ἡ προδόλοις καταρτίζοντα, ὥστε καὶ Χαρωνικὰ ψυχῶν ἀνάστασις ἐκ στομίου ἔδου ἀναγόμενα ὑπεδύκοντο ἀντιπαρερχόμενα ἢ ὡς θεωρίδας νῆες ἀμφιπεριείποντο, καὶ μεθ' ὑποστολῆς ἔχον ἀμφιπνούμενον αὐτὰς τὸν πολὺν καὶ λαῶν ὁμιλόν καὶ τὸ χειρίζον τὰς ἀρχάς, μὴ πού τι κατὰ χέρσον ἀπολέσσωσιν ὃ μὴ κλύδων ἤρπντωσεν ἄλιος. Καὶ ἦν ἀτεχνῶς γαλήνη διαγελῶσα ἐκ ζάλης καὶ δεξιᾶς ὄντως θειοτέρας ἀλλοίωσις τὸ ὁρώμενον.

Οὗτος ἀνεκαίνισε μεγίσταις δαπάναις καὶ τὸν παλαιὸν ὑπόγειον ἀγωγὸν, ὃς περὶ μέσσην ἔξεισιν ἀγορὰν ὑετίζων κάτωθεν ὕδωρ οὐχ ἐστὼς καὶ νοσῶδες, ἀλλὰ πρῆγμα καὶ πότιμον ὡς πλυνόμενον τὸν γὰρ ποταμὸν Ἰδράλιν ἐπωχέτευσε τῷ αὐλῶνι τούτῳ τοῦ ὕδατος, καὶ περὶ τὰς πρώτας τούτου πηγὰς πύργον τε ἀνψκοδόμησε καὶ οἰκίματα ἤγειρε πρὸς θερινὴν διαίτησιν ἐπιτήδεα. Καὶ νῦν ἐκ τούτου ὑδρεύονται ὅποιοι περὶ τὰς Βλαχέρνας καὶ ἐν ἐνδοτέρῳ τῆς πόλεως τὴν οἰκίαν ἔλαχον. Οὐδὲ γὰρ ἅπαν τὸ ὑδροχεῖον ἐπεσκεύαστο, ἵνα καὶ κατὰ μέσσην τὴν ἀγορὰν ἐκδίδωσι τὸ ὕδωρ διαυλωνιζόμενον ὃ γὰρ μέτος ἐκεῖνον ἐπιλέλοιπε τῆς ζωῆς. [P. 212]. Τοσοῦτον δ' ἐμέλησε τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἀρξασιν, ὅσοι τάς ἐς δεῦρο ἀνάσσουσι, πέρας ἐπιθεῖναι τῷ κοινῷ φελεῖ τούτῳ ἔργῳ, ὥστε καὶ ὁ τούτον μεταστή-

Ἀναποιῶν δὲ καὶ τὰς πραιτωρίας ἀρχάς, ἄνδρας λογιμούς καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἀρίστους αὐταῖς ἦν ἐπιστῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀδροτάτοις ἐπαίρων φιλοσωρήμασι, τεθραμμένους εἴποι ἂν τις ταῖς εὐπορίαις ἐξέπαιμπε, προμηθεύμενος ἐνταῦθεν τοῦ ἀνεπαχθῶς ταῖς πόλεσι στέλλεσθαι καὶ τοῦ σφᾶς ἐπιμόνως προσανέχειν τῷ ἔλεψ καὶ τῇ κρίσει τῶν ταπεινῶν. Οἱ δὲ διαρκῶς τῶν ἐπιτηδείων ἔχοντες (ἀνὰ τεσσαράκοντα γὰρ καὶ ἀνὰ ὀγδοῦντα νομίσματος ἀργυρίου μᾶς ἀπεφέροντο) ὥσπερ ἱερῶν χρημάτων ἐφείδοντο ἅ παρὰ τινων καὶ αὐθαριέτως σφίσι παρεῖχοντο ἀνθ' ὧν ἐκ χειρὸς δυνάστου ἐρρύσθησαν ἢ τινος ἄλλως ἀγαθοῦ μετεσχέκασιν. Ὅθεν διὰ βραχείας εἰς πληθυσμὸν αἱ πόλεις ἐπέδωκαν, ἢ τε γῆ τὰ ἐκφόρια κατὰ ἑκατοστῶς ἀνέδωκε, καὶ ὀλίγου τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπεδίδοτο. Ἦν δὲ καὶ τοῖς κατεπειν ἔχουσι τῶν χειροδικῶν εὐέντευκτος, καὶ πρόσωπα μὴ λαμβάνων οὐκ ἤρεν ἀπὸ τοῦ δικαίου τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἐπ' ἴσθς τῇ τῇ τύχῃ χθαμαλῶ τὸν καὶ γένει καὶ πλούτῳ σεμνὸν παράγων ἐπὶ τὸ κρίνεσθαι ἀμφοτέρων νομνέοντως κατηκροᾶτο, καὶ ἐπέπληττεν ἱκανῶς καὶ δίκην ἐπέθει ἀνάλογον τῷ γάρῳ καὶ ἀδοξόντι μετὰ πένητος κρίνεσθαι, εἰ πεφώραται ἀδίκων ἢ ἐκθλίβων καὶ πλῆττων πυγμῇ τὸν ἔγγιστα. Ποτὲ οὖν καιροῦ περιέστησαν αὐτὸν ἐξ ἀγορικῆς τινὲς, κατὰ βουλήν τοῦ Δαδιδρηνοῦ Θεοδώρου ὡς καταλυσαντος παρὰ σφίσι ἐν τῷ προεδεῖν, καὶ πορισμένου μὲν ὧν ἐσπίνεζεν αὐτὸς καὶ ἡ ὑπηρεσία αὐτοῦ ἄπαυα καὶ τὰ ὀχλήματα ξύμπαντα, μηδὲν δ' ἀπόδομα κατα-

θεμένου ἐν τῷ μεθίστασθαι. Ἔστι δ' ὁ Δαδιδρηνὸς

οὗτος δὲ ὁ λόγος ἐδήλωσεν ἄνωθεν ὑπηρετῆσαι μεθ' Ἀ
ἐτέρων τῇ τοῦ βασιλείως Ἀλεξίου πνιγμένῃ. Δικάσας
οὖν μετὰ τῶν ἀγροτέρων ἐκείνων, καὶ ἀληθείας
εὐρὺν ἐχόμενα τὰ λεγόμενα, αὐτὸν μὲν δι' ἀλλακτῶν
ἐπαίδευσεν δώδεκα, τὴν δὲ τῶν ἀναλωμάτων τιμὴν ἐς
τὸ πολλαπλασίον ἐνέλευσεν καταθέσθαι τοῖς ἐπὶ τῶν
χρυσίωνων τῶν βασιλικῶν. Ἐγραψε δὲ καὶ πρὸς τινὰς
τῶν τὰ δημόσια ἐνεργούντων ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτως· « Ἀληθινὲ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετ
μοι· Συνέστι, καὶ σὺ ἀγοραῖε Ἀρχανᾶ, ἤκουσται τῇ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἡ τὸ ἀδικεῖν
ἑάσατε ἡ τὸ ζῆν· τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὑμᾶς καὶ ζῆν οὕτε τῷ

Τοσοῦτον δ' ἀπέχε τὴν τότε καὶ νῦν περὶ δογμα-
των θεῶν κρατοῦσαν κατὰστασιν ἐπαινεῖν, ἡ περὶ
θεοῦ τι λέγειν καὶ ἀκούειν δεῖ καινότερον ἤθελε,
καὶ ταῦτα τῆς ἡμετέρας σοφίας οὐκ ἄκρως λιχνῶ
γεγενημένος, ὥστε καὶ τῷ νέῳ Πατρῶν Εὐθυμίου
(μέγας δ' ἐν λόγοις οὗτος ἦν ὁ ἀνὴρ) [P. 213] καὶ τῷ
Κινάμῳ Ἰωάννῃ οὐ μόνον ἐπέπληξεν ἐντὸς τῆς βασι-
λείου σκηνῆς κατὰ τὸ Λοπάδιον διαλεγόμενοις περὶ
τῆς « Ὁ Πατήρ μου μεζων μοῦ ἐστὶ » τοῦ θεανθρώ-
που φωνῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Ῥυνδακοῦ ποταμοῦ
ἀκοντῆσιν χαλεπῶς ἐπέλησεν, εἰ μὴ παύσαντο
ποιούμενοι περὶ θεοῦ τὴν δι' ἄλγεσιν. Καὶ μὴ κάκεινό
γε σημεῖον τοῦ μὴ πάμπαν ἐκτεθηρῶσθαι Ἀνδρό-
νικον· τοῦ γὰρ λόγου λόγον τιθέμενος οὐ πρόβρωτος
ἀλουργίδος τοὺς πατέρας λόγων ἐτίθετο, ἀλλ' ἐγγὺς
ἄγων τοῦ θρόνου καὶ θεωρεῖς διαθλίπων συχνὰς,
καὶ τιμῆς οὐκ οὐκ ἐλαχίστης μεταδόους, ἐδείκνυ
ἑαυτὸν καὶ φιλοσοφίαν οὐρανοδόμονα μέγα τι χρῆμα
οἰόμενον καὶ πλείστου τιμώμενον, καὶ σοφιστὴν ἐγκωμιάζοντα καλιβρίζονα, καὶ τοὺς νομοτρίβεις ἄνδρας
περὶ πλείστου μάλα τιθέμενον.

ζ'. Τὴν δὲ οἱ τοῦ σκηνίου κατὰθεσιν ἐς τὸν ναὸν C
τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων βουληθεὶς ποιή-
σασθαι ὡς κάλλει· κάλλιστον καὶ μεγέθει μέγιστον
καὶ περὶ τὸ καίριον καὶ μέστον ἀνεγχερόμενον τῆς
πόλεως ἅπαντα φιλοτίμως τὰ πεπονθότα μέρη τοῦ
τεμένους ὑπέθελε καὶ τὸ ἀποσθεσθὲν ἀνέθελεν
ἀγλαόμορφον, τὴν τε τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνα
Χριστοῦ, δι' ἧς ὁμιλῆσαι ποτε τῷ βασιλεῖ Μαυρικίῳ
λόγος αἰρεῖ, πολυτελεῖ περιέθελε κόσμον, καὶ τὴν
πορφύρεαν μεγίστην πλυνδὸν, ἧς τοῖς χεῖλεσι φρικώδεις
δύο ἀμφιελίττονται δράκοντες εἰς ὀλοὺς λορδοῦμενοι,
θαῦμα ἰδέσθαι, ἐκ τοῦ κατὰ τὸ μέγα παλάτιον κη-
πίου παρὰ τὴν αὐλειὸν μετένεγκε τοῦ νεῶ, κἀνέστη
τὰ τῆς ὁμουνέτιδος αὐτοῦ μετακινούμενος λείψανα ἐκ
τῆς τοῦ Ἀγκουρίου μονῆς, ἐνθα πρώην ἐτέθετο.
Ἐξώθεν δὲ περὶ τὰς ἀρκτύας καὶ κατ' ἀγορὰν τε-
τραμμένας τοῦ νεῶ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα πύλας
ἐπὶ μεγάλῳ πίνακος ἀνέστησεν ἑαυτὸν, οὐκ ἐσταλ-
μένον βασιλικῶς οὐδὲ χρυσοφοροῦντα ὡς ἄνακτᾶ,
ἀλλὰ τινὰ πολὺτλαν ἐργατικὸν ἐκ καλαίνου (20) βα-
φῆς, ἐνδεδομένου ἀμπεχόντην ἐς γλουτὸν ἀμπεσχιδῆ

A quosdam magistratibus fungentes hujusmodi litte-
ras : » Vere mendacii princeps, prudenti meo
judicio imprudens, et tuholitor venalicio, auditum
est nostro imperio vos studere injuriis. Enim-
vero aut injurias aut vitam relinquit. Nam vos
injurious esse et vivere neque Deo acceptum est
nequemihiservo ejus tolerabile. »

« Ἀληθινὲ (19) τοῦ ψεύδους πρωτάγγελε, σὺ ἀσύνετ
μοι· Συνέστι, καὶ σὺ ἀγοραῖε Ἀρχανᾶ, ἤκουσται τῇ βασιλείᾳ μου ἀδικεῖν ὑμᾶς τὰ πολλὰ, καὶ ἡ τὸ ἀδικεῖν
ἑάσατε ἡ τὸ ζῆν· τὸ γὰρ ἀδικεῖν ὑμᾶς καὶ ζῆν οὕτε τῷ

Tantum porro abfuit ut consuetudinem et tunc
et nunc receptam de divinis dogmatibus disputan-
di probaret, aut de Deo novi aliquid vel dicere
vel audire vellet (idque cum nostram doctrinam
non summis tantum labris attigisset), ut novarum
Patrarum episcopum Euthymium, 431 virum
eruditissimum, et Cinamum Joannem, ad Lopa-
dium de illo Christi dicto *Pater major est me* in
suo tabernaculo disserentes objurgarit, et in Rhyn-
dacum amnem abjecturum minatus sit, ni desi-
sterent. Fuit autem illud argumento, non plane
efferatum fuisse Andronicum, quod eruditionis
rationem habuit ; et eruditos non procul a purpura
sed prope solium suum collocatos et muneribus
frequentibus fovit, et honores eis non minimos
habendo, coelestem sapientiam divinarumque re-
rum doctores, disertos et jurisperitos, magnam
rem et summi pretii se aestimare declaravit.

6. Jam quia se in aede pulcherrima et amplis-
sima et in media urbesita, LX Martyrum, sepeliri
volebat, omnes ejus templi partes ruinosas studiose
refecit, et exolecentem pulchritudinem reconcin-
navit ; et Christi Servatoris nostri imaginem, per
quam olim cum imperatore Mauricio collocutus
esse fertur, magis impensis ornavit ; et ingens
illud porphyreticum solium, cujus labra duo
horrendi serpentes 432 sinuosis voluminibus
amplectuntur, mirabile opus, ex hortulo magni
palatii in ejus templi vestibulum transtulit, ibi-
demque prioris suae conjugis reliquias ex Ancurii
monasterio translatas reposuit. Extrinsecus juxta
septentrionales ejus templi fores in maxima tabula
statuam suam collocavit, non imperatorio regione
habitu, non aurco ornato sed instar ærummoli
operarii, nigra veste induti, fissa usque ad suras,
cum albis cecis usque ad genua ascendentibus :
qui falcem gravem et magnam manu tenens for-
mosissimum adolescentem usque ad humeros et
fauces prominentem, velut incurvatus, compre-

Hier. Wolfii notæ.

(19) Hoc epistolium ex vetusto codice adjeci, in
eque convertendo etiam Græca virorum nomina
Latina utcumque feci, ut epitheta, quæ et antitheta
sunt, aliquo modo exprimerentur. Ac Ἀληθινὸς καὶ
Συνέστι nomina satis clara sunt : Ἀρχανᾶ vero
ἄγορᾶν appellat, quod olera in foro veneunt. Est
et παρωνομασία quædam in verbis ἀδικεῖν et ἡ τὸ

ζῆν· Græcæ enim pronuntiationis studiosi x fere
per e Latinum efferunt, *adiev in isto cin*.

(20) Καλαίνου. Fortasse καλαίνου, nigri coloris.
Vetustus codex habet γαράντου, gruini coloris, qui
fere est ferrugineus. Καλανον adjectivum nomen
nusquam reperio.

ἐκείνον ἀρχῆς σμικρυνόμενα, τοὺς δὲ πολεμίους κατὰ τοὺς ἐξ ὁμῶν πλῆθοντας ποταμούς καὶ τὰς ὄχθας ὑπερβαίνοντας τὰ ἐν ποσὶν ἐξερημοῦντας καὶ κατακλύζοντας, κατὰ βραχὺ τε τὴν πολιτείαν ἐλευθεροστομοῦσαν καὶ πρὸς ἀποστασίαν ὑποκινουμένην οἷς μὴ φροντιδοκοπεῖται ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ὥς εἰς κάρωμα ὕπνου κατενεχθεὶς οὗθ' ὄρῃ οὐτ' ἄλγειν ἔχει τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων ἔθνων ἀνομούμενα, ὠδίνῃσέ τε πόνον καὶ ἀνομίαν ἀπέτεκεν, οὗ τόσον οἴκοθεν ὅσον ὑπ' ἐτέρων εἰς τὰ ἄτοπα ἐποτρυνόμενος. Ἡ [215] δὲ ἦν τὸ μὴ μόνον ὅσους συνελήφεν ἐν φρουραῖς θανάτῳ ὑποδιδάσκειν, καὶ οὐς μὲν μαχαίραις ἀνελειν, οὓς δὲ θαλάσσης ἀκοντίζουσι βυθῷ, ὧν δὲ ἀκινάκας ἀναρρήξαι τὰς γαστέρας, καὶ ἄλλους ἄλλως ὑπεξαγαγεῖν τοῦ βιοῦν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συναπομένων τοῦτοις πρὸς γένος ἡκονηκέναι τὸ ξίφος. « γὰρ », φησὶν, « ὄνειαρ, εἰ κόρης ἐκμηθείσης μιᾶς πλείονα ἐκφυγόντα· κάρηνα, τοῖς δὲ οὐκ ἐπάγει τις τὸν σίδηρον σίζοντα; Ἐπαινετέος ἐν τούτῳ μάλιστα ὁ ἡμίθεος καὶ ἥρωας, Ἡρακλῆς, ὅτι τὸν Ἰόλεων ἐπικάοντα εἶχε καὶ τὸ τῆς ὕδρας καλιμυρῶς ἀφανίζοντα. » Ἐνθεν τοι καὶ ἐκκλησιάσας τὸ φίλιον ἐκείνῳ σύστημα, καὶ τῶν δικαστῶν ὁπόσοι χρημάτων ὦνιοι καὶ τὴν βασιλικὴν περιπαταίνοντες τράπεζαν καθάπερ οἱ γῦπες τὰ θνησιμαῖα, ἐκτραγῶδεϊ ὁπόσα ἐπὶ πονηρέυσαντο Ἰταλοὶ καὶ οἷοις κακοῖς περιβάλλουσιν ἐπαρχίας τὰς ἐσπερίας, καὶ ὅσας περὶ στήσαντο πόλεις νόμῳ πολέμου· καὶ ἦν οὐκ ἄλλοις τὴν αἰτίαν τούτων ἀνατιθεῖς, ἀλλ' οἵπερ ἐκείνῳ ἀντίφρονες, ὁπόσοι τε τούτοις καθ' αἷμα καὶ εὖνοιαν προσψέκωντο. Τούτους γὰρ τὴν Ἀνδρονίκου διψῶν ἀπώλειαν, καὶ πάντα κίλων κινεῖν, εἴπως τῆς ἀρχῆς ἐκσφαιρισθεῖη Ἀνδρόνικος καὶ πεσεῖται πτώμα παγχάλεπον. Μὴ ἔχοντας δ' οὖν ὅμως διὰ συνάρεως ὁμογενῶν σφίσι δοῦναι τὴν ἔρεσιν πέρας, ἀλλὰ τρία καὶ ὑπερόριον εἰσενεγκεῖν στρατιάν, καὶ ταυτὸν ἀντικρὺς ὄρῃ τῷ τῶν ἀκρίδων ἔθνει, αἳ τὸ πῦρ ἐκδιδράσκουσαι τοῖς ὕδασι ἀποπνίγνται. « Ἐλλ' οὐ μὰ τὸ γῆρας τοῦτο, » φησὶ, « χαίρεισιν οἱ φίλες καὶ πολεμοχαρεῖς Ἀνδρονίκε, ἀλλ' ὁ παθεῖν Ἀνδρόνικον γλίχονται, τοῦτ' αὐτοὶ πρὸς Ἀνδρονίκου πείσονται. Εἰ δὲ τὸ μόρσιμον εἰς ἄβου δώματα ἐφέλκεται καὶ Ἀνδρόνικον, αὐτοὶ καθυγίγονται καὶ ὑπανόξουσι· πρότερον τὴν ὁδόν. Εἴθ' οὕτως ἐπιπορευσεῖται Ἀνδρόνικος. » Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸ τοῦ Παύλου παραφάμενος « Ὅστε οὐχ ὁ θέλω τοῦτο δράσαιμι ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο διαπραξάμεν, ἀντιστρατευομένων μοι τῶν ἐναντίων καὶ αἰχμηλωτιζόντων εἰς τὰ παρὰ προαίρεσιν, » θεραπεῖαν ἐξήτησε τοῦ κακῶ. Ἀράντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου πατρὸς πάντων, καὶ μέγα κραξάντων ἄρειν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς καὶ φείσασθαι μηδενός, κυροῦνται ἡ τῶν ὁλῶν ἀπάντων οἷς ὅσους τε εἶχε συνελήφως ἐν φρουραῖς καὶ ὅσοι τὴν ὑπερορίαν κατεκρίθησαν, καὶ τὸ θεραπευτικὸν τούτων καὶ συγγενές. Καὶ δὴ τόμος εὐθύς ἐδέχετο τὰ ὑποτυπούμενα, ὑπαγορεύοντος τοῦ πρωτασκηρῆτις, ἀμφιπονουμένου τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων, τοῦ δὲ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου ταῖς φωναῖς ἀλαλάζοντος. Τὰ δὲ ὀνόματα τούτων καὶ νῦν παρεῖσθω

A hibernis nivibus aucti torrentis et extra ripas effusi obvia quæque vastare, et 435 subditos paulatim incipere liberius loqui defectionem speculare animadvertit, quod nullam imperii curam susciperet, sed veluti veterino oppressus hostium grassationes neque videret neque audiret, paruriit laborem et peperit iniquitatem, non tam sua sponte quam aliorum consiliis incitatus; qui monebant ut quotquot in carceribus tenerentur, capitis damnati, alii jugularentur, alii in fundum maris demergerentur, aliorum ventres dissecarentur, alii denique aliis modis e medio tollerentur, imo ut damnatorum cognati quoque eandem gladii aciem sentirent: neque enim quidquam profici, si uno capite resecto plura renascantur nec ferro stridenti tollantur. In ea re maxime laudandum esse heroem et semideum Herculem, quod Iolaum ascivorit, qui redivivam hydram exureret. Itaque amicorum et mercenariorum iudicum concilio coacto, qui mensam imperatoriam ut vultures cadavera consectabantur, atrocibus verbis commemorat quanta fuerit Italarum improbitas, et quantis cladibus Occidentales provincias 436 afficiant, quot urbes vi expugnariint. Causam earum rerum non nisi Romanis, qui sibi adversentur, eorumque cognatis et amicis ascribendum esse. Eos silitre Andronici interitum, et omnem movere lapidem, ut imperio deturbatus miserrime concidat. Quam cupiditatem cum per populares ad exitum perducere nequeant, alienum ex longinquo exercitum accersere, ac locustas imitari, quæ flammis vitalis aqua suffocentur: « Verum senectutem hanc, inquit, testor, non gauderunt inimici et hostes Andronici, sed quæ in Andronicum moliantur, ea ab Andronico perpetientur. Sin fata ad inferos adigunt etiam Andronicum, ipsi antecedent et viam præparabunt: sequetur Andronicus. Hæc locutus, adjectaque Paulina illa sententia, « Non faciam quod volo bonum, sed malum quod nolo peragam, adversariis contra me militantibus, et ad ea me compellentibus a quibus abhorreo, » malorum remedium quærebat. Cum autem conjurati ejus magnis vocibus exclamassent tollendos eos e terra ac nemini parcendum 437 esse, in omnes eos qui vel in carceribus tenebantur vel in exilium acti erant, in omnes eorum cultores et cognatos sententia capitalis lata est et in libellos relata, protosecretario dictante, libellorum supplicum magistro laborante, protonotario dromi acclamante. Quorum nominibus parcam in præsentia, ut et eorum qui post in ejusmodi rebus vanæ gloriolæ causa aut Andronici metu operas navarunt, quorum dux et auctor fuit Hagiochristophorites Stephanus, cujus vox quasi tonitru in palatio resonabat, et instar torrentis eos abstraherebat quos suspectos habebat Andronicus.

hendat et implicet, qua imagine prætereuntibus clarissime sua facinora depingebat, et quo suis edocebat ut hærede imperii occiso sponsam illius sibi matrimonio junxisset. Habuit etiam in animo æream suam statuat super columna in sublimi æneo tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulium vocant, 433 erigere. Imagines Xenæ imperatricis, Alexii matris, quam suffocavit, prius ibi depictas, in rugosæ aniculæ faciem transformavit. Commiserationem prætereuntium, si illustrem illam et pulcherrimam formam atque omni admiratione dignissimam spectarent, veritus, plerasque aboleri passus est, et suam imaginem habitu imperatorio aut Alexii sponsæ astantem aut seorsim reponi. Post omnia, juxta ædem sanctorum xi magnificas ædes struxit, in quibus, cum templum vellet ingredi, versaretur; et quia recentibus suis factis parietes coloribus aut alborum calculorum interpositionibus adornare non poterat, ad ea convertit animum quibus ante imperium fuerat occupatus. Ea erant aurigationes, venationes, strepitus avium, latratus canum, cervorum leporumque venatus, aprorum et zumborum confossio (est autem zumbus fera, quæ apud Tauroscythas potissimum nascitur, et urso et leopardo major), et vita agrestis in tentoriis, 434 et convivia ex venatu simplicia, et Andronicus cervinam aut aprugnam suis manibus in frustra secans et diligenter assans, et id genus alia, quæ vitam hominis representant arcu, gladio et velocibus equis freti, patria sive ob simplicitatem sive virtutem suam exsultantis. Verum Andronicus fortunam suam cum Davidica comparabat, seque invidiæ retia æque ut illum evitasse multis exsiliis actum aiebat. Interdum suas res amplificando illum parum a Palæstina Sicelagam pervenisse, et Amalechitam gladio confecisse, et adeo sordide vixisse ut Nabalein etiam occisurus fuerit, quod postulatis non statim annuisset: se vero totum pene Orientem pervagatum ad omnes gentes apostolico more Christi nomen pertulisse et prædicasse, et quocumque transisset, summis affectum esse honoribus, et cum honorifico comitatu recessisse. Hæc non indiseret commemorabat, præsertim si cum viris eruditiss et eloquentibus colloqueretur, rebus adhuc integris et tranquillis.

ἀνῆγε τὰ ἐαυτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνον ἔλεγε καὶ αὐτὸς τὰ τὴν ἀλλοτρίαν πολλάκις μετασκευάσασθαι. Ἰππεξάριον τῆς Παλαιστίνης ἄποθεν βραχὺ κατὰ τὴν Σικελίαν ἔλεγε, καὶ συγκρίπτειν τὸν Ἀμαληκίτην μαχαίρᾳ, καὶ γλίσχρως ἀποζῆν, ὥστε καὶ τὸν Νάδελ ἀπεκτονῶς ἦν ἂν ὅτι μὴ οὐκ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ αἰτηθέν· ἐαυτὸν δὲ δι' ἐθνῶν τῶν ἐφ' ὧν ἀπάντων σχεδὸν ἵεναι, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βασιλεῖαν καὶ κηρῶν ἀποστολικῶς ὄνομα, τιμῶν τε τῶν ἀνωτάτων μεταλαβεῖν δι' ὧν διήρχετο, καὶ προπεμπόμενον ἀπαντασθαι. Καὶ ταῦτα μὲν διεξήει μετὰ περὶ θανάτου ἱκανῶς, ὅποιος ἐκεῖνος, καὶ μάλιστα ἦν ἀνδράσι ὠμίλει λόγου καὶ σοφίας μετέχουσιν, ἔτι τῶν πραγμάτων γνησίωνων καὶ ἡρεμίας ἐχόντων κατὰ

7. Quæ autem postremo instituit et ex parte inchoavit, et extremi furoris erant et omnem crudelitatis immanitatem superabant. Nam cum imperium imminui et multitudinem hostium instar

καταβαίνουσιν, καὶ λευκοῖς κρηπίσι περιστολλόμενον τοὺς πόδας ἀναβαινούσας εἰς γόνατα, καὶ ἐρίπανον περικαμπὲς κατέχοντα τῇ χειρὶ, βριθὺ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν, συμμάρπτον τῷ ἐπικλινεῖ σχήματι καὶ σαγηνεῖον ἐντὸς ἀγαλματίαν μετ' ἀκρίσκον ἕως φάρυγγος καὶ ὤμων προφανόμενον, ἐκεῖνα διὰ τῆς εἰκόνης τοὺς παροδεύοντας μυῶν ἀτεχνῶς καὶ διδάσκων στηλῶν καὶ κύρσεων πασῶν ὑψηλότερον καὶ τιθεὶς τοῖς βουλομένοις ὑπόψια, ἅπερ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἔργων ἡνωτικῶς, τὸν κληρονόμον ἀπεκτονῶς καὶ τὴν ἀρχὴν ἅμα καὶ τὴν ἀκοίτην ἐκείνου ἐαυτῷ μνηστευσάμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κίονος κατὰ τὸ χαλκοῦν μετώρον τετράπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περὶ βλημάτων μελοβολοῦσιν ἀλλήλους οἱ Ἑρωτες, ὃ Ἀνεμδούλιον κίκληται, ἐαυτὸν ἀναστήσειν ἐμελέτα χαλκοῦν, καὶ περ τὰς εἰκόνας τῆς βασιλίδος Ξένης τῆς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου μητρὸς, ἣν διὰ πνιγμονῆς τοῦ ζῆν ἀπεξένωσε, πρὸς γεραίτατην καὶ ρικνὴν μεταζωγραφῶν μορφῇ, τὸν ἐκ τῶν παριόντων καὶ θεωμένων τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ περικαλλέστατον εἶδος καὶ τοῦ θυμῶν ἀξιώτατον ὑποδεδεμένονος ἔλεον, τὰς δὲ πλείους καὶ [214] ἀπαλείφειν ἐνδοῦς τοῖς ἐθέλουσι, καὶ μετεγγράφειν αὐτὸν ἐν σχήματι βασιλικῷ τῇ Ἀλεξίου μνηστῇ συνιστάμενον ἢ καὶ καθ' ἐαυτὸν ἰδίᾳ τυπούμενον. Ἐπὶ πᾶσιν ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεῶν τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων πολυτελεῖ οἰκήματα ἐαυτῷ ἀφώρισε εἰς ἐνοίκησιν, ἥνικα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. Μὴ ἔχων δ' οὖν ἐκ τῶν προσφάτων καὶ νεαρῶν αὐτοῦ πράξεων καταπάττει τοὺς δόμους τῶν τῶν χρωμάτων συγκερασμῶ ἢ ταῖς λεπταῖς καταποικίλλειν τῶν ψηφίδων ἐνθέσειν, εἰς τὰ πρὸ τῆς βασιλείας ἔβλεψεν ἔργα, καὶ ἦν ἱππηλάσια καὶ κυνηγέσια ζωγραφούμενα, κλωγμὸς πτηνῶν, θεῖσμός κυνῶν, ἐλαφτοβολίαι καὶ λυγρῶν θηρέων, καὶ χαυλιδόδους σὺς διακοντιζόμενος καὶ ζοῦμπρος διελαυνόμενος δόρατι (ζῶον δὲ οὗτος τὸ μέγεθος ὑπὲρ ἄρκτον μυθικὴν καὶ ἀνδραλὶν στικτὴν, κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας φερόμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον), καὶ βίος ἀγροικὸς καὶ σκηνίτης καὶ ἐστίαις ἐκ τῶν θηρευομένων σχέδιος, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος μιστύλλων [αὐτοχειρὶ κρέας ἐλάφειον ἢ κίρκου μοιζῶντος, καὶ ὀπτῶν περιφραδέως πυρὶ, καὶ τοιζῶ] ἕτερα, ὅποσα τεκμηριάζειν ἔχουσι βίον ἀνδρὸς πεποιθότος ἐπὶ τόξῳ καὶ ῥομφαίᾳ καὶ ἵπποις ὥκοποις, φεύγοντός τε τὴν ἐνεγκμένην δι' οἰκείαν ἀβελτερίαν ἢ ἀρετὴν. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος καὶ εἰς Δαδιδ τοῦ φθόνου ἐκδιδράσκεν πάλαι θήρατρα καὶ πρὸς δ' ἔσθ' ὅπῃ τὰ ἐαυτοῦ, τὸν μὲν καθύστα: τῶν ὀρίων

ζ'. Τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῷ μελετώμενα, ἤδη δὲ καὶ ἀρχὴν λαμβάνοντα γίνεσθαι, ἐσχάτης ἦν ἀπονοίας ἀποκνήματα καὶ παρεληλακότα πᾶσαν ἀπανθρωπείας ὑπερβολήν. Ὅρων γὰρ τὰ μὲν τῆς ὑπ-

ἐκείνον ἀρχῆς σμικρυνόμενα, τοὺς δὲ πολέμους κατὰ τοὺς ἐξ ὁμῶν πληθύνοντας ποταμούς καὶ τὰς ὄχθας ὑπερπληνύνοντας τὰ ἐν ποσὶν ἐξηρημοῦντας καὶ κατακλύζοντας, κατὰ βραχὺ τε τὴν πολιτείαν ἐλευθεροστομοῦσαν καὶ πρὸς ἀποστασίαν ὑποκινουμένην οἷς μὴ φροντιδοκοπεῖται: ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλ' ὥς εἰς κάρωμα ὕψους κατενεχθεῖς οὐθ' ὄρεν οὐτ' αἶψιν ἔχει τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστρατευσάντων ἔθνων ἀνομούμενα, ὠδίνυσέ τε πόνον καὶ ἀνομίαν ἀπέτεκεν, οὐ τόσον οἴκοθεν ὅσον ὕψ' ἐτέρων εἰς τὰ ἄτοπα ἐποτρυνόμενος. Ἡ [215] δὲ τὴν τὸ μὴ μόνον ὅσους συνελήφεν ἐν φρουραῖς θανάτῳ ὑποδικάσαι, καὶ οὐς μὲν μαχαίραις ἀνελεῖν, οὓς δὲ θαλάσσης ἀκοντίσαι βυθῷ, ὧν δὲ ἀκινάκαις ἀναβρέξαι: τὰς γαστέρας, καὶ ἄλλους ἄλλως ὑπεξαγαγεῖν τοῦ βιοῦν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν συναπτομένων τούτοις πρὸς γένος ἡκονηκέναι τὸ ξίφος. « γὰρ », φησὶν, « ὄνειρα, εἰ κόρησιν ἐκτμηθεῖσιν μιᾶς πλείονα ἐκφυγόντων: κάρηνα, τοῖς δὲ οὐκ ἐπάγει τις τὸν σίδηρον σίζοντα; Ἐπαινετέος ἐν τούτῳ μάλιστα ὁ ἡμίθεος καὶ ἥρωας, Ἡρακλῆς, ὅτι τὸν Ἰόλεων ἐπικόντα εἶχε καὶ τὸ τῆς ὕδρας παλιμῶδες ἀφανίζοντα. » Ἐνθεν τοι καὶ ἐκκλησιάσας τὸ φίλιον ἐκείνῳ σύστημα, καὶ τῶν δικαστῶν ὁπόσοι χρημάτων ὄνιοι καὶ τὴν βασιλικὴν περιπαταίνοντες τρέψαν καθάπερ οἱ γῦπες τὰ θνησιμαῖα, ἐκτραγῶδεϊ ὁπόσα ἐπονηρεύσαντο Ἴταλοι καὶ οἷοις κακοῖς περιδύλουσιν ἐπαρχίας τὰς ἐσπερίας, καὶ ὅσας παρεστῆσαντο πόλεις νόμῳ πολέμου: καὶ τὴν οὐκ ἄλλοις τὴν αἰτίαν τούτων ἀνατιθεῖς, ἀλλ' οἷπερ ἐκείνῳ ἀντίφρονες, ὁπόσοι τε τούτοις καθ' αἶμα καὶ εὐνοίαν προσφικέωντο. Τούτους γὰρ τὴν Ἀνδρονίκου διψῆν ἀπώλειαν, καὶ πάντα κήλων κινεῖν, εἴπως τῆς ἀρχῆς ἐκσφαιρισθῇ Ἀνδρόνικος καὶ πεσεῖται πτώμα παγχάλεπον. Μὴ ἔχοντας δ' οὐδ' ὁμῶς διὰ συνάρεως ὁμογενῶν σφίσι δοῦναι τὴν ἐφεστὴν πέρας, ἀλλὰ τριάν καὶ ὑπερόριον εἰσενεγκεῖν στρατιάν, καὶ ταυτὸν ἄντικρυς ὄρεν τῷ τῶν ἀκρίδων ἔθνει, αἶ' τὸ πῦρ ἐκδιδράσκουσαι τοῖς ὕδασιν ἀποπνίγνεται. « Ἐλλ' οὐ μὰ τὸ γῆρας τοῦτο, » φησὶ, « χαίρειν οἱ φίλες καὶ πολέμοχαρεις Ἀνδρόνικε, ἀλλ' ὁ παθεῖν Ἀνδρόνικον γλίχονται, τοῦτ' αὐτοὶ πρὸς Ἀνδρόνικον πείσονται. Εἰ δὲ τὸ μόρσιμον εἰς ᾧδου δώματα ἐφέλκεται καὶ Ἀνδρόνικον, αὐτοὶ καθιγῆσονται καὶ ὑπανοίξουσι πρότερον τὴν ὁδόν. Εἴθ' οὕτως ἐπιπορευσεῖται Ἀνδρόνικος. » Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸ τοῦ Παύλου παραφάμενος « Ὅστε οὐχ ὁ θέλω τοῦτο δρᾶσαι: ἀγαθὸν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο διαπραξάμεν, ἀντιστρατευομένων μοι τῶν ἐναντίων καὶ ἀίχμηλωτιζόντων εἰς τὰ παρὰ προαίρεσιν, » θεραπείαν ἐζήτησε τοῦ κκαῦ. Ἀράντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου φαρίας πάντων, καὶ μέγα κραζάντων αἶρεν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς καὶ φείσασθαι μηδενὸς, κυροῦται ἡ τῶν δῶν ἀπάντων: οἷς ὅσους τε εἶχε συνελήφως ἐν φρουραῖς καὶ ὅσοι τὴν ὑπερορίαν κατεκρίθησαν, καὶ τὸ θαρραλευτικὸν τούτων καὶ συγγενές. Καὶ δὴ τόμος εὐθὺς ἐδέχτο τὰ ὑποτυπούμενα, ὑπαγορεύοντος τοῦ πρωτασπικρχῆτος, ἀμφιπονουμένου τοῦ ἐπὶ τῶν δεξίσεων, τοῦ δὲ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου ταῖς φωναῖς ἀλαλίζοντος. Τὰ δὲ ὀνόματα τούτων καὶ νῦν παρέσθω

A hibernis nivibus aucti torrentis et extra ripas efusi obvia quæque vastare, et 435 sublitos paulatim incipere liberius loqui defectionem spectare animadvertit, quod nullam imperii curam susciperet, sed veluti veterno oppressus hostium grassationes neque videret neque audiret, parturiit laborem et peperit iniquitatem, non tam sua sponte quam aliorum consiliis incitatus; qui monebant ut quotquot in carceribus tenerentur, capitis damnati, alii jugularentur, alii in fundum maris demergerentur, aliorum ventres dissecarentur, alii denique aliis modis e medio tollerentur, imo ut damnatorum cognati quoque eamdem gladii aciem sentirent: neque enim quidquam profici, si uno capite resecto plura renascantur nec ferro stridenti tollantur. In ea re maxime laudandum esse heroem et semideum Herculem, quod Iolaum asciverit, qui redivivam hydram exureret. Itaque amicorum et mercenariorum judicum concilio coacto, qui mensam imperatoriam ut vultures cadavera consectabantur, atrocibus verbis commemorat quanta fuerit Italorum improbitas, et quantis cladibus Occidentales provincias 436 afficiant, quot urbes vi expugnarint. Causam earum rerum non nisi Romanis, qui sibi adversentur, eorumque cognatis et amicis ascribendam esse. Eos sitire Andronici interitum, et omnem movere lapidem, ut imperio deturbatus miserrime concidat. Quam cupiditatem cum per populares ad exitum perducere nequeant, alienum ex longinquo exercitum accersere, se locustas imitari, quæ flammis evitalis aqua suffocentur: « Verum senectutem hanc, inquit, teator, non gauderunt inimici et hostes Andronici, sed quæ in Andronicum moliantur, ea ab Andronico perpetientur. Sin fata ad inferos adigunt etiam Andronicum, ipsi antecedent et viam præparabunt: sequetur Andronicus. Hæc locutus, adjectaque Paulina illa sententia, « Non faciam quod volo bonum, sed malum quod nolo peragam, adversariis contra me militantibus, et ad ea me compellentibus a quibus abhorreo, » malorum remedium quærebat. Cum autem conjurati ejus magnis vocibus exclamassent tollendos eos e terra ac nemini parcendum 437 esse, in omnes eos qui vel in carceribus tenebantur vel in exilium acti erant, in omnes eorum cultores et cognatos sententia capitalis lata est et in libellos relata, protosecretario dictante, libellorum supplicum magistro laborante, protonotario dromi acclamante. Quorum nominibus parcam in præsentia, ut et eorum qui post in ejusmodi rebus vanæ gloriolæ causa aut Andronici metu operas navarunt, quorum dux et auctor fuit Hagiochristophorites Stephanus, cujus vox quasi tonitru in palatio resonabat, et instar torrentis eos abstrahabat quos suspectos habebat Andronicus.

μοι καὶ τῶν καθ' ἑξῆς ὁμοίως συμπαττόντων, ὅσοι τὸν περὶ τοῦ κενῶ δοξαρίου τρέχοντες ὠραίων τότε καὶ ὠρῶδον Ἀνδρόνικον ὡς πρωτοστάτης ἦν καὶ ταξίαρχος ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης Στέφανος, τῷ τοῦ φθέγματος βροντῶδει καταδουπῶν τὰ ἀνάκτορα, καὶ καθὰ τὴν βεῦμα ποτάμιον δέξῃ [216] καχλάζων καὶ παρασύρων τὸ δοκοῦν Ἀνδρόνικον ὑπεύθυνον.

8. Fuit autem ejus scripti hujusmodi exordium: A Divinitus impulsus, non jussu magistratus et principis ac imperatoris nostri, decernimus et pronuntiamus e re publica esse, et privatim Andronico Romanorum servatori utile, ut contumaces et seditiosi funditus intereant, qui comprehensi in carcere tenentur et in exsilium acti sunt, eorumque necessarii et cognati capiantur, et omnes ultimis suppliciis afficiantur. Sic enim et Andronicus, qui numine propitio imperii sceptrum gerit, a publicis curis et insidiarum metu non nihil respicit; et Siculi coëptis desistent, 438 ubi neminem habuerint a quo quemadmodum Romani oppugnandi sint doceantur. Nam cum et ii qui in vincula coniecti et qui oculis privati sunt, consilia improba non referant in melius, sed in priore sententia perseverent, nulla ratio superest qua improbi ad sanam mentem reducantur, nisi vitæ ereptio, quæ ut sacra et salutaris anchora contra vecordes et dementes est usurpanda; quorum enim sunt intemperie, ut non animadvertant se contra stimulum calcitrare et gladium contra semetipsos acuere. Hæc et hujusmodi alia, ut ex multis pauca referam, nefarium illud decretum continebat. Sequebatur eorum enumeratio qui comprehendendi et mox occidendi erant: exprimebatur et modus quo quisque tollendus esset. Ego vero cum alia illorum hominum acta demiror et sceleratissima judico, tum decreto isto obstupesco; neque perspicere possum quid in eo secuti sint, aut quo judicio suum parricidium Deo adscripserint, divinumque motum id impudenter appellarent quod primus humani generis hostis eis haud dubie suggessit, cum aliud sumere principium modestius et probabilius licuisset, atque a contumelia Dei abstinere; 439 qui cædibus haud delectatur, nec mortem fecit, sed hominem ad vitam condidit; in cuius conspectu vox sanguinis Abeli clamat; qui aperte denuntiat se malle ut peccator conversus vivat quam ut moriatur. Enimvero illi damnatis omnibus e concilio discesserunt. Andronicus vero judicum nefarias sententias, haud scio quo consilio, in scrinio suo diligenter asservavit, proviso fortassis imminente exitio. Nam cum comprehensus esset, et a concursu populi facinororum rationem reddere juberetur, culpam in iudices et senatum transferebat, qui supplicia decernerent in eos a quibus ante imperium et in ipso imperio offensus esset. Se vero illorum sententiis inservisse (neque enim frustra gestasso gladium) et manum eorum suffragiis accommodasse. Tum autem cum latas sententias exsecuturus esset, filius ejus Manuel Sebastocrator refragatus pernegavit se consensurum in acta, quæ non fiant auctoritate imperatoris, ut ipsi iudices in exordio

ἡ. Εἶχε δὲ τὰ ὑπομνηματιζόμενα οὕτως ὡς τῆς προειμιάσεως· « Θεόθεν κινηθέντες, καὶ οὐκ ἐξ ὀρισμοῦ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ψηφιστοροῦμέν τε καὶ ἀποφαινόμεθα συνοῖσον εἶναι κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ λυσιστελῆς Ἀνδρόνικον τῷ σωτηρὶ Ῥωμαίων, ἄρδην ἀπολωλέναι οἵπερ ὡς αὐθόδεις καὶ στασιώδεις συλληφθέντες φυλακαῖς ἐνείργοντο ἢ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκεῖν ἀφωρίσθησαν, συσχεθῆναι δὲ καὶ τοὺς τούτοις προσήκοντας καὶ καθ' αἷμα συναπτομένους, καὶ θανάτῳ πάντας ὑποβληθῆναι· οὕτω γὰρ ἂν καὶ Ἀνδρόνικον γένοιτο, τὸν ἀγαθῇ τύχῃ Ῥωμαίων τὰ τῆς βασιλείας σκήπτρα διέποντα, βραχὺ τι γοῦν ἀναπνεύσει, ταῖς κοιναῖς φροντίσι βαλλόμενον καὶ τὰς τῶν ἐπιδοῦλων κακογνωμοσύνας ὑποβλεπόμενον, καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀλλοεθνεῖς Σικελιώτας ἅται ποτε παλινωδῶν, μηδὲν ἔτι τὸν αὐτοῖς ὑφ' ἡγοῦμενον ἔχοντα ὁπόσα χρὴ κατὰ Ῥωμαίων ποιεῖν. Πάντες γὰρ οὗτοι συσχεθέντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθέντες ἀμετασθῆτως ἔχουσι τῆς κακονοίας, καὶ οὐδεὶς ἔστι τοῦ λοιποῦ τρόπος ὁ σωφρονίσων αὐτοὺς, μόνη δὲ ἡ τοῦ ζῆν ὑπολείπεται στήρησις, ἣν ὡς τελευταίαν καὶ σώτειραν ἄγκυραν δεῖ ἡμᾶς ἐπιχαλῆν τοῖς κακόφροσιν, οἳ τοσοῦτόν εἰσι φρενοβλαβεῖς τε καὶ ἀποτρόπαιοι ὡς πρὸς κέντρα λακτίζειν καὶ μὴ συνιέναι ὁλῶς ὡς καθ' ἑκαστῶν οἱ λασιόκωφοι τὴν μάχαιραν θήγουσιν. » Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιαῦτα, ὡς ἐκ πηλῶν ὀλίγα εἰπεῖν, διεξῆκει τὸ ἄθισμον ἐκεῖνο θέσπισμα, ἐφεξῆς δ' ὁ τῶν συλληφθησομένων καὶ τεθνηξομένων ἦν κατάλογος. Ἰπεδολοῦτο δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀποθνήσκειν ἕκαστοι ἤμελλον. Ἐγὼ γοῦν καὶ τὰς ἄλλας μὲν τῶν ἀνδρῶν τουτουαὶ πράξεις διὰ θαύματος τίθεμαι καὶ ἀνοσίας παντάπασιν ἤγημαι, τὴν δὲ νῦν ἀφ' ἡγουμένην ἀπόφασιν καὶ λῆαν ὑπερσκέπληγμα, καὶ θαυμάζω πρὸς τί περατωθησόμενον ταύτην ἐκύρωσαν, ἢ πῶς ποτὲ κρινόντες τὴν ἐαυτῶν μισητονίαν προσήκτον Θεῷ, καὶ κίνησιν θεόθεν ἀνευρυθιάστως ὠνόμαζον ἦν ὁ ἀρχεῖθεν ἀνθρωποκτόνος σκέψιν αὐτοῖς ὑφ' ἡγήσαστο, ἐξ ὃν ἐτέρως προοιμιάζεσθαι καὶ μὴ ἀναιδῶς οὕτω καὶ ἀπεριθιμωδῆτως φθέγγεσθαι, μηδὲ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὸ θεῖον συγκοφαντεῖν ὡς χαῖρον αἵμασιν, ὁ πρῶτως εἰς τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐκτίσας μὴ πεπονηκὸς θάνατον, καὶ οὗ ἐνώπιον φωνῇ αἵματος Ἀδελ βόξ, καὶ ὁ διαβόρηδην κέρραγε μὴ βούλεσθαι τὸν τοῦ ἁμαρτωλοῦ θάνατον ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι. Καὶ οἱ μὲν οὕτω παντὸς ἀπώλειαν καταψηφισάμενοι τὸν σύλλογον ἐκεῖνον διέλυσαν· Ἀνδρόνικος δὲ τὰς ἐπὶ ταῖς πράξεσι ταύταις ταῖς μυστραῖς ἐκτιθεμένους δικαστικὰς ψήφους ἀνὰ χεῖρας δεχόμενος ἐφύλαττεν ἐν φωριαμῷ ἀσφαλῶς, οὐκ οἷδ' ὅτι διανοούμενος, οἷμαι δὲ τὸ ἐσόμενον προσκοπούμενος, καὶ δεδιὼς φόβον ὃς ἐπ' ἔλθεν αὐτῷ μετέπειτα. Συσχεθεῖς γὰρ, καὶ λόγους ὧν διεπράξατο [217] παρὰ τῶν συναρλελυθῶτων ἐσπραττόμενος, ἐκὺν ἀπ' ἡλλο-

τρίου τῶν γενομένων ἐφ' οἷς τινες παρελύπησεν ἡ A κακώτεσι σωματικαῖς καθυπέβαλε, καὶ τοὺς μὲν δικαστὰς ἔφασκε καὶ τὴν γερούσιαν ἀποφαίνεσθαι τὰς τιμωρίας ἃς ὑπέστησαν καὶ ὁποίας πεπόνθασιν οἱ προσκεκρουκότες αὐτῷ πρὸ τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτῇ, αὐτὸν δὲ ταῖς ἐκείνων γνώμασι ὑπηρετεῖν (μηδὲ γὰρ εἰκὴ φορεῖν τὴν μάχαιραν) καὶ χρᾶν τὴν χεῖρα εἰς πέρας ὧν ἀπεφαίνοντο. Τότε δ' οὖν τὴν ἐξενεχθεῖσαν ψῆφον πληροῦν ἐπεβάλετο, πρὸς ἣν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σεβαστοκράτωρ ἀπεπήδησε Μανουὴλ, εἰπὼν μηδαμῶς συντίθεσθαι πρᾶξι ἧτις μὴ καθ' ὅρισμόν τελεῖται βασιλικόν, ὡς οἱ θεσπίζοντες προαναβάλλονται, καὶ ἄλλως δὲ μὴ ἀνασχέσθαι ὁπωποῦν ποτε ἀποφασιν οἰνειώσασθαι ὑπὸ κρίμα θανάτου τιθεῖσαν σχεδὸν τὸ Πανρῶμιον, καὶ μὴ μόνον ἀφανίζουσιν ὁπόσοι Ῥωμαίων προήλθουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν οὐχὶ βραχεῖς διαφθείρουσιν· εἰς γὰρ ἄπειρον ἀποτελευτήσιν τὴν τελευτήν, τοῦ μὲν διὰ τόνδε ξυλλαμβανομένου τε καὶ ἀναιρουμένου, καὶ αὐτοῦ μὴ ἀπόλιδος εὐρισκομένου, μηδὲ φυνέτος ἀπὸ δρυὸς, ἀλλ' ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἡ γοῦν ἐξ ἀγχιστείας τὸ συναπτόμενον εἰς γένος καὶ τὸ φίλιον ἀναφαίνοντος. Καὶ δὴ ἀπὸ διαταγμάτων βασιλικῶν ἀρχὴν δεξιόμενον τὸ δικαστικόν τοῦτο γνομάτευμα, ἡμέλλον ὡς πρόδρατα σφαγῆς εἰς ἐν συνάγεσθαι ἄθροισμα, οἱ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις ἐκτοπισθέντες καὶ οἱ ταῖς θπουδήποτε καθειργνύμενοι φυλακαῖς, ὥστε ἕκαστον υφίστασθαι θάνατον εἰς ὃν ἀφώριστο, εἰ μὴ κατὰ τὸν προφήτην εἰπεῖν τὴν οἰκίαν μάχαιραν ἐπέδραθεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν ἀποστάτην δράκοντα, τὸν σκολιδόν, τὸν ἐν τοῖς ὕδασι ὑποφεύγοντα τῇ καθύγρῳ ταύτῃ, ὡς ἔδειξε, βιοτῇ, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὰ δρώμενα καὶ βίον τὸν ἡδονικὸν φανταζόμενον·

θ'. Συνέδη δὲ τι καὶ ἕτερον εἰς τὴν τριᾶν τὴν αὐτὸν ἐκτραχίλίσαν ἐνθύμησιν. Ὅρων γὰρ ἀπανταχόθεν στενὰ οἱ τὰ πράγματα, καὶ τοὺς ἐκ Σικελίας ὅσων οὐδέπω κατὰ κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπιστησομένους καὶ ὡς ἐκατογέφυλον Τυφῶνα καταπίεσοντες, τοὺς δ' ἐντὸς τὸν αὐτοῦ θάνατον διψῶντας ἐπισκοπὴν τε ἡγουμένους Θεοῦ καὶ λύσιν δοξάζοντας τῶν κακῶν τὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν ἐκ τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δὲ ὑφορώμενος ἐγκατάλειψιν οἷς πολυτρόπως τὸ ὑπερέχον ἐδάμασε, καὶ ταῦτα διατεινόμενος ἐκ τῆς αὐλῆς εἶναι Χριστοῦ καὶ τὸ αὐτὸ γένος τοῖς ἐκθλιβομένοις λαχῶν, πρὸς τὴν διὰ θωπείας εἶτε καὶ θεραπείας τῶν ἐναγῶν δαιμόνων πρόγνωσιν τῶν μελλόντων ὁρμῇ, καθὰ καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Σουλ εἰς τὰς ἐγγαστριμύθους ὕστερον ἔβλεψεν, ἃς ἐδίωκε πρότερον τὸ θεῖον ἑαυτῷ ἱλεούμενος. Καὶ δὴ τὴν θυτικὴν καταργηθεῖσαν πάλαι δρῶν καὶ τὴν διὰ ταύτης δόξωσιν τῶν ἐσομένων τεθνηκυῖαν καὶ ἄφαντον ἤδη παντάπασιν, ὡσαύτως καὶ τὴν δι' ὀρνίθων περιεργίας πάλαι ἀποπτᾶσιν ἐξ ὀρίων Ῥωμαϊκῶν, ἐνυπνιασμούς τε καὶ κληδονισμούς, μόνους δὲ τοὺς διὰ πλυνῶν καὶ λεκανίδων φενακρῶντες περιλειπομένους [218] καὶ τοὺς ὅσοι τὰς τῶν ἄστρον θέσεις περισκοπεύουσιν, οὐχ ἥττον πλανῶντες ἢ περ πλανώμενοι, τὴν μὲν ἀστρονομίαν τῷ τέως ὡς συνηθεστέραν καὶ ἀξιοφανῶς τὰ μέλλοντα ὑπεφαίνουσιν ὑπερέθετο, ἐφίησι δ' ὅλον ἑαυτὸν τοῖς οἵτινες ἀμυδρῶς ἐν ταῖς πλυνοῖς ὕδασι τεκμαίρονται τὰ ἐσόμενα καὶ ὡς οἷα τινες ἀκτῖνας ἡλίου παραγχοῦσας ἐνδάλματα τῶν ἔμπροσθεν ἐκαῖθεν ἐνυπνίζονται. Αὐτὸς μὲν οὖν παρῆναι τοῖς τελοῦμένοις ἀπέπατο, ἐκκλίνων, ὡς εἶοικε, τὴν κωτίλον φήμην, ἢ τὰ ἐν κρυπτῷ δρώμενα διορᾷ καὶ τίθησι τοῖς

fateantur. Præterea se nullo modo ea suffragia probaturum, quæ pene Romanos omnes capitis 440 condemnent, atque etiam provincialium non paucos perdant: carnificinam enim illam in infinitum grassaturam, alio ob aliud crimen comprehenso et occiso, qui non extorris sit, nec ex quercu natus, sed parentes cognatos affines amicos habeat. Cæterum illud iudicium decretum, jussu imperatoris editum, eos omnes qui in diversis provinciis dispersi et ubivis in carceribus erant, in unum locum, velut oves macellationi destinatas in unum macellum, cogeat; ac suas quisque pœnas dedissent, nisi, ut propheta loquitur, Deus suum gladium in fugitivum draconem, obliquum illum, in aquas refugientem, strinxisset; qui, ut molli et delicata illavitæ ratione indicavit, nihil aliud expetebat, nihil aliud cogitabat nisi vitam voluptariam.

9. Accidit etiam aliud quiddam, quod eum in tantam immanitatem impulit. Nam cum undique in artum suas copias cogi, et Siculos jamjam suo capiti imminere et tanquam Typhonem centum capitum oppressuros, cives vero mortem suam silire et suum interitum divinum beneficium et malorum remedium existimare cerneret, 441 prætereaque se propter multiplices procerum cædes a Deo desertum judicaret, quamvis se ad Christi mandram pertinere affirmaret, iisdemque elementis constaret quibus ii quos exstirpabat, ad futura per noxiorum dæmonum cultum cognoscenda se convertit, ut et Saulus olim ad engastrimythostandem abiit, quos ante placandi numinis gratia pepulerat. Nam cum aruspicinam ante plurimos annos obsolevisse et penitus abolitam esse, auguralem item superstitionem, ut et somniorum et ominum interpretationem, jam olim e Romanis finibus avolasse, solos vero eos impostores, quæ pelvi divinant, et qui astrenum positus rimantes æque fallunt ac falluntur, superesse cerneret, tum quidem astrologiam ut magis familiarem et futura obscurius innuentem seposuit, seque totum permisit iis qui futura 442 ex aquis quasi per caliginem conjiciunt, et imagines futurarum rerum velut ex umbra solarium radiorum consecantur. Ac ipse quidem ii nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, ut arbitror, quæ ea quæ in occulto sunt perspicit et omnibus enarrat. Sed nefarium illud arcanum Hagiochristophoritæ Stephano cujus sæpe mentionem fecimus, mandat. Is vero Setho adhibito, qui ab ineunte ætate istiusmodi oraculis deditus oculos propterea Manuelis imperatoris

jussu amiserat, ut supra exposuimus, certo ritu (quem mihi nec scire nec explicare jucundum est, et aliunde petere licet) percontatur quis post Andronicum sit imperaturus aut imperium ei erepturus. Respondet malus genius, ac potius obscure ut in aquis, iisque turbidis, aliquot primas litteras, integro nomine non expresso, designat, unde Isaacius intelligeretur: sed primum ostensa littera S instar dimidiatae lunæ, ac deinde subjuncta littera I; ut oraculum esset obscurius, et sati veluti stimules; aut ut verius dicam, quod non satis norat nocturnum illud et infinitæ improbitatis dæmonium, perplexitate involverat, ne argui mendacii posset. Itaque Andronicus 443 eas Isaurum significare putabat, et eum esse affirmabat Isaacium Comnenum, qui Cyprum per tyrannidem oppressit; eumque perpetuo suspectum habebat ut imperii successorem. Nam ex Isauria in Cyprum venerat homo maleficientissimus, perniciosus Telchin, mare calumitatibus exæsuians, et atrox furia in beatos ante insulares crudeliter grassata. Nam scriptis eos miseror, qui ipsis factis publicum illud infortunium sunt experti. Andronicus vero miratus oraculum, « Non modo, inquit, de successore interrogato, sed tempus etiam adjicito. » Facta etiam de tempore questione, aeris illo et terrestri spiritus, carminibus quæ proferri nefas est ovocalus et cum strepitu in aquam illapsus, intra Exaltationem crucis respondit. Hæc autem initio Septembris acta sunt. Secundo etiam responso audito, cum insuavi et falso ac plane Sardonio risu: « Vanum, inquit Andronicus, est istud oraculum; qui enim Isaacius intra tam paucos dies Cypro advenire meque imperio evertere poterit? » Eaque verba penitus neglexit. Cum autem Joannes tyrannus, Beli iudex ab Andronico designatus, eaque de 444 causa cupiditatum ejus fervidus minister, dixisset Isaacium Angolum e medio tollendum esse, ne forte oraculo ad illum pertinente ipsi longinqua imaginarentur, iis quæ ante pedes essent neglectis, ne sic quidem divinationi assensus est; ac potius hominem derisit, quod tale aliquid de Isaacio Angelo suspicaretur, quem ut mollem et ignavum nec ad ullam rem gerendam idoneum contemnebat. Nam fata urgebant, et Deus utique illo prudentior erat.

ὅπως προσέτρεχε τοῖς εἰρημένοις. Φύσαντος δὲ τοῦ ἀπὸ Ἀνδρονίκου προβεβλημένου, καὶ θερμὸς διὰ τοῦτο τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὑπερέτης) ὡς δεῖ συλλήφοντα ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον, μήπως εἰς τοῦτον ἀφορῶσι τὰ τοῦ μαντεύματος, αὐτοὶ δὲ τὰ πρόβωθεν φαντάζονται τὰ ἐν ποσὶν ὑπερβαίνοντες, οὐδ' οὕτω τῷ χρησμοδῆματι ἔθετο. Τούναντιον μὲν οὖν καὶ μωκίαν κατέχευε τοῦ ἀπὸ Τυρᾶ, εἰ τοιαῦτα ὅπως φαντάζεται Ἰσαακίου ἕνεκα τοῦ: Ἀγγέλου, ἐξουθενῶν ἅμα ἐς μαλακότητα ἦτορας τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς οὐδὲν καυδῶρωμα τοῦτον ἐνδέξιον εἶναι διατεινόμενος· ἡγγίξε γὰρ τὸ μόρσιμον, καὶ ἦν τὸ θεῖον αὐτοῦ συνετώτερόν.

10. Cæterum Hagiochristophorita Stephanus, homo impiger, quovis modo domini et imperatoris sui saluti consultum volens, Isaacium Angelum comprehendere statuit, ac primum in custodiam dare, deinde Andronici arbitrato occidere. Igitur

Ἀ ἄκασιν ἔκφορα, ἀνατίθῃσι δὲ τὴν μυστράν ταύτην νοκτεργασίαν τῷ Ἀγιοχριστοφορίτῃ Στεφάνῳ, οὗ πολλὰκις ἐμνήσθημεν. Ὁ δὲ τὸν Σίθ' παραλαβὼν, ἐκ βούπαιδος τετελεσμένον τὰ τοιαῦτα καὶ τούτων ἕνεκεν ἐκκοπέντα τὰς κόρας παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουήλ, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκαμεν, ἐρώτησιν τίθησι δι' ὧν ἑδρατεν (ὅσα ἐμοὶ μὲν γινώνα! τε καὶ εἰπεῖν οὐχ, ἡδὺ, μαθεῖν δ' ἐτέρωθεν ἔξεστι τοῖς βουλομένοις) εἰδέναι ὅς ἐστιν ὁ μετὰ τὸν βασιλέα ἀρξῶν Ἀνδρόνικον ἢ καὶ παραλίσσων αὐτὸν τῆς ἀρχῆς. Τὸ δὲ πονηρὸν ἀποκρίνεται πνεῦμα, ἢ μᾶλλον ἀμυδρῶς ὡς ἐν ὕδασι, καὶ τοῦτοις θολεροῖς, διαχαράττει τῶν γραμμάτων τινὰ Ἰσαάκιον ἐννοεῖν ὑπεμβάλλοντα, οὐχ ἅπαν ξυθὲν τὸ ὄνομα, ἀλλὰ σίγμα προϋποθέμενον ὁποῖον τὸ τῆς σελήνης ἡμίτομον, καὶ τοῦτου ὁπισθεν διατυπώσαν ἴωτα, εἰς τὸ ἀξυμφανὲς ἄγον ἐντεῦθεν τὸ μάντευμα καὶ οἶον τοῦ ἐσομένου προκίνημα, ἢ ἀληθεστέρως εἰπεῖν, ὃ μὴ ἀκριτῶς ἠπίστατο, τοῦτο τῇ ἀσαφείᾳ ὑπομαλαῖνον τὸ πολυμερὲς τὴν κακίαν νοκτινόμον δαιμόνιον, τὸν τοῦ ψεύδους ἐκτρεπόμενον ἔλεγχον. Ὡστε καὶ Ἀνδρόνικος Ἰσαυρον ὑπετόπασεν, ἐξ ὧν ἤκουσε, τὰ ὁφθέντα διασημαίνειν, καὶ τοῦτον εἶναι ἰσχυρίζετο τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον, ὃς τῆς Κύπρου κατετυράνευσε καὶ ὃν ἐνήγετο ὑποπτεύειν ἐνδελεχῶς ὡς διάδοχον αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ δὲ /α! Ἰσαυρίας ἀπάρας εἰς Κύπρον ἀφίκετο, κακοεργὸς ὡς οὕτω ἔτερος καὶ φθοροποιὸς Τελχὶν καὶ θάλασσα πελαγίζουσα συμφορὰς ἦ γούν ἐριννὺς ἐπιμανεῖσαι τοῖς πρώτων εὐδαίμοσι τῆς νήσου ταύτης οἰκήτοσι· συμπαθητικῶ γὰρ ἐν ῥήμασι τοῖς ἐν πράγμασι πεπειραμένοις τοῦ κοινῇ συμπεσόντος ἐκείνοις κακοῦ. Ὁ Ἀγασάμενος δ' Ἀνδρόνικος τὸν χρησμὸν, « Μὴ ἐρώτα, » εἶπε, « μόνον τὸν διαδεχόμενον, ἀλλὰ πρόσθε καὶ τὸν καιρὸν. » Γενομένης οὖν καὶ περὶ τοῦ καιροῦ ἐρωτήσεως, ἐμπεσὼν καὶ ψοφῆσαν τῷ ὕδατι τὸ ἀερικὸν καὶ γεωχαρὲς πνεῦμα πεφοδῆσται δι' ἀπεσμάτων, ὅποια μὴ ἐκφαίνειν χρεὼν, ὡς ἐν τὸς τῶν ἡμερῶν τῆς ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ ἦν δὲ ἀρχόμενος ὁ Σεπτέμβριος μῆν, ὅτε ταῦτα ἐγίνετο. Ὡς δὲ ἡκτικέαι καὶ τὰ περὶ τῆς δευτέρας Ἀνδρόνικος πείσεως, ἀηδὲς τι καὶ διεψευσμένον μειδιάσας καὶ ἀτεχνῶς Σαρδόνιον, καὶ εἰπὼν ὡς λῆρος ὁ χρησμὸς οὗτος, (ποῦ γὰρ δυνήσεται Ἰσαάκιος Κύπρῳθεν καταπλεῦσαι διὰ μετρίων πάνυ τι τούτων ἡμερῶν καὶ καθελεῖν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς;) [219] οὐδ' ἄλλως Τυρᾶ Ἰωάννου (ἦν δ' οὗτος κριτὴς τοῦ Βήλου παρ' αὐτοῦ τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὑπερέτης) ὡς δεῖ συλλήφοντα ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον, μήπως εἰς τοῦτον ἀφορῶσι τὰ τοῦ μαντεύματος, αὐτοὶ δὲ τὰ πρόβωθεν φαντάζονται τὰ ἐν ποσὶν ὑπερβαίνοντες, οὐδ' οὕτω τῷ χρησμοδῆματι ἔθετο. Τούναντιον μὲν οὖν καὶ μωκίαν κατέχευε τοῦ ἀπὸ Τυρᾶ, εἰ τοιαῦτα ὅπως φαντάζεται Ἰσαακίου ἕνεκα τοῦ: Ἀγγέλου, ἐξουθενῶν ἅμα ἐς μαλακότητα ἦτορας τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς οὐδὲν καυδῶρωμα τοῦτον ἐνδέξιον εἶναι διατεινόμενος· ἡγγίξε γὰρ τὸ μόρσιμον, καὶ ἦν τὸ θεῖον αὐτοῦ συνετώτερόν.

ἰ. Πλὴν θερμουεργὸς ὢν ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης Στεφάνος, καὶ τοῦ κυρίου βασιλέως παντοίως κηδόμενος, τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον προσέθετο συλαβεῖν καὶ πρῶτα μὲν ἐνείρξει φυλακῇ, εἴτα καὶ θανάτῳ ὁπαγαγεῖν ᾧ ἂν Ἀνδρόνικος δοκιμάσειν,

Οὐκοῦν εἰς τὴν οἰκίαν Ἰσαακίου παραγενόμενος, ἐγγὺς οὖσαν τῆς μονῆς τῆς Περιβλέπτου, περὶ δειλὴν τῆς ἐνδεκάτης τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ἑξαχιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ καὶ τετάρτου ἔτους, καὶ τὴν αὐλειὸν εἰσελθὼν ἐπέττατεν Ἰσαακίῳ κατελθεῖν καὶ ἔπεσθαί οἱ ἔνθα ἂν προάγῃ. Τοῦ δὲ, ὡς εἰκὸς ἀναβαλλομένου, ὅτι καὶ μόνον ὄφθεις ἐκαῖνος κακὸν ἔσχατον συλλελόγιστο, ὃ δὲ καὶ βίαν προσεπῆγε, καὶ τοῖς συνοῦσιν ἐπέτιμα μὴ καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀναβολὴν ἀπτομένοις αὐτοῦ τῶν τριχῶν καὶ λαζομένοις ἐκ τοῦ γενείου καὶ ἀτίμωσ τοῦ δωματίου κατὰ γούσιν καὶ ἀπάγουσι ἐπὶ κεφαλὴν ὠθούμενον καὶ τυπτόμενον εἰς ἣν ἂν αὐτὸς καθήγῃται καθιέρξιν. Καὶ οἱ μὲν ὁπαδοὶ πρὸς τοῖς ἐπιτεταγμένοις ἦσαν, ὃ δ' Ἰσαάκιος τὴν θύραν ἰδὼν ἄφυσκτον καὶ ἀνυπεξάλυκτον τὴν σαγήνην ἦν ἐφῆπλωσεν ὃ ἐπελθὼν ἐκαῖνῳ ἀσπαλιεύς, καὶ ἥδη συνέχουσιν, οὐ δειλανδρεῖ οὕτν μὲν φιλοφυχεῖ, ἀλλ' ὡς τεθνήσκοντος προτίθεται μαχέσασθαι, εἰ πως οὐχὶ τεθνήσκει, ἥ μᾶλλον μὴ ἔχων ἄνετα κραταίνειν ὡς ὁ ἀκοστήσας Ὀμήρειος ἱππῶς καὶ πόδι κατὰ πεδίων ἐλευθέρῳ φέρεσθαι (ἡ γὰρ ἄρπη ἥδη ἐτέτατο καὶ ἡ σύλληψις οὐκ ἦν δυσχερὴς), μιμεῖται τὸν πολεμιστήριον, καὶ τὸ οὐς ἀναστήσας ὡς πρὸς σάλπιγγα ἠχούσαν τὸ ἐνυάλιον καὶ φρίξας κόμην τὴν ἐπαυχένιον καὶ φριμάξας ὁμόσε χωρεῖ καταφρονητῆς ξιφῶν, ὑπερόπτης Ἀρεος, ἀπειλῶν οὐδ' ὀπωσθὺν ἐμπαζόμενος. Ἀμέλει καὶ ὡς εἶχε τὸ ξίφος σπασάμενος (εἶχε δὲ ἀπερικαλύπτως τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ σῶμα λωπὶφι διχρῶμῳ συνέχευε περὶ τὴν ἰξὺν καταβαίνοντι, ἔκτοτε δὲ διαιρουμένῳ διχῇ) καὶ τὸν ἱππον ἀναβὰς τὴν χεῖρα ἀνατείνει ξιφῆρη κατὰ τῆς τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου κεφαλῆς. Ὁ δὲ τὴν Ἰσαακίου ὁρμὴν πτοηθεὶς ἐκξίφισαμένου καὶ θανατῶντος προδῆλως, μεταστρέψας τὴν ἡμίονον ἢ ἔποχος ἦν, καὶ συχνὰ κεντρίζων τὴν ἡμίονον τῆς ἐξόδου ἄπας γίνεται. Ἀλλ' οὕτω ἀκριβῶς τὴν πύλην διεληλύθει, καὶ ὁ Ἰσαάκιος καιρίαν κατὰγει καὶ πληττεῖ κατὰ μέσον τὸ κρανίον τὸν δειλαιον. Καὶ διχῇ διελθὼν ἐκαῖνον μὲν ἐκ κύρμα προκεῖσθαι κυσίν, ὡς βόσκημα σφακελίζοντα καὶ τῷ ἰδίῳ παλυνόμενον αἵματι, αὐτὸς δὲ τῶν ἐκαῖνου [220] ὁπαδῶν ὃν μὲν διαθροήσας καὶ γυμνῷ μόνῳ τῷ ξίφει, ἑτέρου δὲ τὸ ὑψίον ἀφελόμενος καὶ ἄλλον ἄλλοσε διαστήσας, ὡς ἐπὶ τὰ σφῶν ἐκαστον ἀπαλλάττεσθαι, ὅλῳ ῥυτῆρι πρὸς τὸν μέγαν ἔται νεῶν, διὰ τῆς λεωφόρου μέσης καὶ τῆς ἀγορᾶς διῶν καὶ πᾶσι διαπρυσιῶς φθεγγόμενος ὡς διεχρήσατο τῇ σπάθῃ ταύτῃ (ἔτι γὰρ γυμνὴν ἔφερε τῇ χειρὶ) τὸν Ἀγιοχριστοφορίτην Στέφανον. Καὶ ὁ μὲν ὡς εἶχε τὸν θεῖον εἰσιὼν ναὸν ἀνεῖσι τὸν ἀνάσταθμον, ὃν οἱ φονεῖς ἀνερχόμενοι τὸ οἰκεῖον ἀνακαλυμμένως διατρανοῦσι πλημμέλημα, τὴν ἐκ τῶν εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων τὸ ἱερῶτατον τέμενος αἰτοῦντες συγχώρησιν. τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως ὃ μὲν αὐτοψεῖ τὸν Ἰσαάκιον ἐνωπρικοῦς ἐς τὸν μέγαν νεῶν ἐπελαύνοντα, ὃ δὲ εἰς ἀκοὴν ὤτιος διεξάμενον τὸ πραχθὲν, συρρέει κατὰ χιλιοστάς αὐτίκα, αὐτόν τε ὀψόμενον Ἰσαάκιον καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ γενησόμενον ὀφθαλμοῖς ἐθέλον

A ædes Isaacii, quæ prope Periblepti monasterium sunt, 11 Septembris anno 6784, vesperi ingressus Isaacium descendere ac se sequi jussit. Illo cunctante, ut sit, et solum conspectum ejus extremum malum judicante, vim adhibuit: et ministros suos increpavit, quod non statim in cunctatoris capillos et barbam involantes præcipitem abreptum et per ignominiam pulsatum in carcerem a se monstratum 445 ducerent. Quibus jussa exsecuturis, qui se jam intra casses ab illo extensos esse cerneret, et metu et vitæ cupiditate abjecta, si quo modo mortem evitaret, vel potius quia fuga undique interclusa erat nec usquam elabi poterat, fortiter pugnare instituit; et ut erat nudo capite, bicolore tunica ad lumbos descendente ac deinde bifariam divisa indutus, conscendit equum et stricto ense in Hagiochristophoritæ caput ruit. Is Isaacii impetu aperte in cædem ruentis territus calcaribus mula subditis fugam molitur: sed antequam porta egrediretur, lethalem Isaacius plagam ei infort, calva per medium 446 dissecta, eumque pecudis instar in suo sanguine palpitantem a canibus devorandum relinquit. Et cum ex ejus ministris alium solo stricto gladio fugasset, alii auriculam amputasset, alios disjecisset, ut domum quisque suam reverteretur, laxis habenis ad magnum templum contendit; et dum per mediam viam et forum cursitat, alta voce clamat se eo ense, quem strictum adhuc sustinebat, Hagiochristophoritam Stephanum occidisse. Templum eo habitu ingressus eam sedem conscendit, in qua homicidæ suum facinus exponentes ab ingredientibus et egredientibus veniam petunt. Urbana vero multitudo, quæ partim Isaacium equitantem viderat partim ex aliis id facinus audierat, maximo numero statim ad templum confluit, tum ut ipsum videat Isaacium, tum ut quid de eo futurum sit coram intueatur. Omnes enim putabant eum ante solis occasum ab Andronico comprehensum novis et exquisitis tormentis occisum iri, a veteratore in ea re ingeniosissimo. Eodem se confert eamdemque seditionem fovet Isaacii patruus Ducas Joannes ejusque filius Isaacius, non quod in 447 Hagiochristophoritæ cædem conspirassent eoque facinore se obstrinxissent, sed quod noxam sponsionis committam esse norant: nam alii pro aliis spondere coacti fidem Andronico syngraphis firmarant. Ad hæc alii, ut jamjam comprehendendi et occidendi, præmetu dentibus stridebant, et promiscuam turbam, quæ in templum confluxerat ac subinde accurrebat, magna contentione rogabant ut secum maneret et pro virili opem ferret in summo periculo constitutis. Neque deerant qui iis precibus et adversæ fortunæ casu ad misericordiam adducti annuerent. Cum vero nemo ab imperatore adesset qui illas res ægre ferret, non genere illustres, non Andronici amici, non bipenniferi Barbari, non purpurati lictores, denique nemo prorsus, crescebat audacia factionis, ut in illa impunitate liberrime quidvis

loquerentur et promptissimam opem pollicerentur. Totam igitur noctem sic exegit Isaacius, ut non de regno cogitaret sed exilium 448 deprecaretur. Norat enim Andronicum se ut bovem immolaturum, et more Cyclopio carnes suas calidum adhuc stillantes sanguinem devoraturum. Est autem diligenti supplicatione id consecutus, ut quidam ex eo cœtu fores templi cluderent, et illatis luminibus exemplo suo multos impellerent ne domum abirent. Ubi diluxit, omnes urbis incolæ adfuerunt, omnes Deum orarunt ut Isaacius imperio potiretur, eoque pulsus Andronicus et comprehensus dignas crudelitatis suæ pœnas daret, qui omnium pene vitæ insidiaretur.

θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ αἰεὶ ἐπεισπρόντας γλωττηματικώτερον ὁμιλοῦντες καθικέτωον συμπαρκαμεινάς σφισι καὶ ἐπαρξέειν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον πρὸς τὴν ἀΐτησιν καὶ ᾤκτειρον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδεὶς παρῆν ἑγανακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηρούντων εὐνοίαν, οὐ πελαγοφόρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοδοχαῖ φοροῦντες ραβδοῦχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐχρῶντο, τῇ τῶν κωλυσόντων ἐρημίᾳ πετρούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισενεγκεῖν ἐπιγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω ἀρίππευσεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ καταυθῆναι δεόμενος· ἥδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βῶν αὐτὸν ἱερύσοντα μᾶλλον καὶ ὥμῳ τῶν αὐτοῦ σαρκίων ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἵματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἱκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλίναντας τοῦ νεῶ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπείθοντας μὴ μεθίστασθαι οἷκαδε. Πρωτὰς δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίητῳ τῆς πόλεως, οὐδ' ἐθεοκλύτει αὐτὴν κρατορήσειν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ὄλων σχεδὸν ἐπιδουλεύων ζωῇ.

11. Ac divinitus profecto accidit ut is urbe tum abisset et ad orientalem partem Propontidis in Meludiano palatio versaretur; ubi cæde Hagiochristophoritæ sub primam vigiliam audita, ea nocte ibi permansit, nec fecit aliud nisi ut cives brevi scripto moneret ut novis rebus studere desinerent; cujus hoc fuit initium: « Qui habet, habet; pœna sublata est. » Mane vero cultores Andronici turbam fluctuantem compescere studuerunt, et ipse Andronicus imperatoria triremi ad magnum palatium pervehitur. Verum nec iis verbis nec nuntio 449 reditus Andronici populus quidquam movebatur ut cœptis desisteret: quæ ad comprimendum motum afferebantur, surdis auribus accipiebantur omnia; ac multi vitæ periculum adie-runt, quod rem illam parum bellam esse dixissent. Omnes enim quasi uno signo dato concurrebant, ac veluti numine afflati aut furore perciti, in divini Verbi maximum templum, alios alii acuentes et subeannantes eos qui ignavi spectatores astarent nec quovis telo armarentur. Qui vero litteris eruditi erant, eosdem membra putrida vocabant, qui dolore publico non afficerentur. Deinde seris et repagulis carcerum effractis, liberum exitum inclusis patofaciebant; qui quidem non omnes malefici erant, sed nonnulli claris orti familiis ob fortuitum erratum aut dictum inconsideratius aut amici delictum in Andronicum eo compacti fuerant. Ea res omnium maxime populi concursum

παρалаβεῖν πάντες γὰρ ᾤοντο μὴ ἂν ἐπιδεδουκέναι τὸν ἥλιον, καὶ Ἰσαάκιον συλληφθέντα παρ' Ἀνδρονίκου τίσειν δίκας τὰς ἀνηκέστους, καὶ τιμωρίας καινὰς εἰς αὐτοῦ κάκωσιν ἐπινοηθῆναι παρὰ τοῦ κομποῦ τὰ τοιαῦτα μαγγανευτοῦ. Συμπαρκαμίνεται δὲ οἱ καὶ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀσπάζεται ὁ πρὸς πατρός Ἰσαάκῳ θεῖος, Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἰσαάκιος, οὐχ ὅτι περ Ἰσαάκῳ ἦσαν συμμέτοχοι τῆς τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου σφαγῆς καὶ κοινῶν τοῦ αἵματος τούτου, ἀλλ' ὅτι παρπομένην ἤδεσαν ἐγγύη τὴν ἑτὴν, ἣν ὑπὲρ ἀλλήλων ἔδωσαν Ἀνδρονίκῳ, τὴν ἐς αὐτὸν κρατουμένους πίπτειν ἀναγκαστῶς. Ἀμέλει καὶ οἱ μὲν ὡς ὅσον οὐδέπω συλληφθησόμενοι καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον ἔχοντας περιδεεῖς ἦσαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκροτάλιζον ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς συνεισδραμόντας ἐς τὸ ἱερὸν ξύγκλυδας καὶ αἰεὶ ἐπεισπρόντας γλωττηματικώτερον ὁμιλοῦντες καθικέτωον συμπαρκαμεινάς σφισι καὶ ἐπαρξέειν ὡς ἔχουσι, τὸ ἔσχατα πείσασθαι κινδυνεύουσι. Καὶ ἦσαν οἱ κτείνεον πρὸς τὴν ἀΐτησιν καὶ ᾤκτειρον τῆς ἐνεστώσης τύχης τοὺς ἄνδρας. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐκ τοῦ βασιλείως οὐδεὶς παρῆν ἑγανακτῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις τούτοις, οὐ τῶν γένει λαμπρῶν, οὐ τῶν Ἀνδρονίκῳ τηρούντων εὐνοίαν, οὐ πελαγοφόρος Βάρβαρος, οὐχ οἱ τὰ ὑγινοδοχαῖ φοροῦντες ραβδοῦχοι, οὐ τῶν ἀπάντων τις ἕτερος, ἔτι μᾶλλον οἱ συλλεγέντες ἦσαν θρασεῖς, καὶ λελυμένη καὶ ἀχαλίνῳ γλώττῃ ἐχρῶντο, τῇ τῶν κωλυσόντων ἐρημίᾳ πετρούμενοι, καὶ πᾶσαν βοήθειαν συνεισενεγκεῖν ἐπιγγέλλοντο. Ὅλην μὲν οὖν τὴν τότε νύκτα οὕτω ἀρίππευσεν Ἰσαάκιος, οὐ λόγον βασιλείας τιθέμενος ἀλλὰ περὶ τοῦ μὴ καταυθῆναι δεόμενος· ἥδει γὰρ τὸν Ἀνδρόνικον ὡς βῶν αὐτὸν ἱερύσοντα μᾶλλον καὶ ὥμῳ τῶν αὐτοῦ σαρκίων ἀπογευσόμενον κατὰ Κύκλωπα, καὶ θερμῷ ἔτι σταζομένων αἵματι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμελοῦς ἱκετείας ἔσχε τινὰς τῶν συνειλεγμένων τὰς πύλας ἐπικλίναντας τοῦ νεῶ καὶ φῶτα εἰσενέγκαντας καὶ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ὑποδείγματι τούτῳ πολλοὺς συμπείθοντας μὴ μεθίστασθαι οἷκαδε. Πρωτὰς δὲ γενομένης οὐκ ἦν ὅστις οὐ παρῆν οἰκίητῳ τῆς πόλεως, οὐδ' ἐθεοκλύτει αὐτὴν κρατορήσειν [221] μὲν Ἰσαάκιον, Ἀνδρόνικον δὲ καθαιρεθῆναι τῆς βασιλείας καὶ συλληφθέντα παθεῖν ὅποσα δέδρακε τῇ τῶν ὄλων σχεδὸν ἐπιδουλεύων ζωῇ.

11. Ἐτυχε μὲν οὖν τῷ τότε κατὰ θεῖον, ὡς εἶπαι, μὴ παρῆναι τοῖς ἀρχείοις Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ἐς τὸ ἔφον μέρος τοῦ ἀνσπλεομένου τῆς Προποντιδὸς πορθμοῦ περὶ τὰ τοῦ Μελοῦδίου κεκλημένα διατρέβειν βασιλεία. Ἐνθεν τοι καὶ περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου θάνατον ἐνωτισάμενος τότε μὲν ἔμεινε κατὰ τόπον, μετὰ δὲ ἐπιτάξας ἕτερον ἢ γραμματίῳ βραχεῖ τοὺς μεγαλοπολίτας δεξιωσάμενος, παύσασθαι παραινῶν τοῦ νεωτέρους ἐγχειρεῖν πράγμασιν, οὕτω πως ὀρχομένην « Ὁ λαὸν ἔλαθεν, ἡ δὲ ὀρχὴ ἐκόπη. » Ἡμέρας δὲ διαγελασάσης, ὅσοι τε Ἀνδρόνικον ἐθεράπευον, καταστέλλειν ἐπειρῶντο τὸν ὄχλον κυμαίνόμενον, καὶ αὐτὸς Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα παλάτιον παρκαμίνεται τριήρει βασιλικῇ. Ἀλλ' οὐδὲ μίαν τις ἦν ἀναστολὴ τῆς τοῦ λαοῦ συβρότης, οὐτ' αὐτὸς Ἀνδρόνικος εἰς τὸ ἀρχεῖον κατεῖναι ἀπαγγελλόμενος ἐξέκρουσε τινὰς τῆς ὁρμῆς. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰσηγούμενός τι ἕτερον παῦον τὴν συνδρομὴν εἰς ὧτα ἔφαιε λέγειν ἀκούοντων· πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἐγγὺς τοῦ τεθνάναι ἦλθον μόνον ὑπογρύξαντες καὶ μὴ καλὸν ἔργον γίνεσθαι φάμενοι. Ἀλλ' ὡς ἐξ ἐνὸς συνθήματος πάντες παγγενεῖ τε καὶ πανδημεί ἔθεν ἔνθους καὶ ἀτεχνῶς κορυθαντιῶντες εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου μέγιστον μένος, ἀλλήλους παραθήγοντες, ἐρυσχελοῦντες τοὺς μὴ ταυτοζήλους μήτε μὴν τὰς χεῖρας ὀπλίζοντας δόλῳ ὀψομένη, ἀλλ' ἀργοὺς οὕτως ἐστῶτας καὶ θωμίνους τὰ παρ' ἄλλων γινόμενα. Οἱ δὲ λογικῶν μαθημάτων ἐν μεθέξει καὶ μέλος ἀπικίλουν αὐτοὺς σπασ-

πὸς, μὴ συμπάσχον τῷ λοιπῷ τῆς πολιτείας σώματι καὶ πληρώματι. Ἐπὶ τούτοις διαβλῶσι τὰς κλεῖς καὶ τοὺς ὀχέας τῶν δημοσίων φρουρῶν, καὶ τοῖς φυλακίταις τιθεῖσι τὴν ἔξοδον ἄνετον, οὐ πᾶσιν οὐσι κακοῦργοις, ἀλλὰ καὶ γένους μετεπιληχόσι λαμπροῦ, κακουχομένοις δ' ὁμοῦ ἐν δεσμωτηρίοις διὰ τι συμπεσόν βραχὺ ἀμάρτημα ἢ παράφθογμα ἢ καὶ ῥίλου κακοῦργημα προσδὲν ἐς Ἀνδρόνικον. Τοῦτο δ' ἐστὶ μάλιστα τὸ πλεῖον συναγίγχε τοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς κατ' Ἀνδρόνικου τονοροῦντας πρότερον καὶ ὀκνοῦντας τὴν πρᾶξιν ὡς κίνδυνον ὑποφαίνουσιν εἰς ἐναντίαν μοῖραν μετέστησεν ἀκριφῶς. Ἦν οὖν ἐκ τοῦδε ἰδεῖν ξιφηφοροῦντας καὶ θυροφόρους καὶ πεπραγμένους θώραξιν οὐ βραχεῖς, τοὺς δὲ πλείστους ῥοπαλοῖς καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ξύλοις τὰς χεῖρας ὀπλίσσαντας. Καὶ συναγωγῆς πλείστης λαοῦ μεθ' ὁρμῆς τοιαύτης γεγεννημένη, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται Ἰσαάκιος, τινὸς τῶν νεωκόρων τὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου στέφος, ὁπερ ἄνωθεν ἀπηώρητο τραπέζης τῆς μυστικῆς, κατενεγκόντος διὰ κλίμακος καὶ τῇ τοῦ Ἰσαακίου κεφαλῇ ἐφαρμόσαντος. Ἰνα δὲ μὴδὲ τοῦτο εἴη ἀνιστόρητον καὶ ἀκοαῖς ἀπεριήχητον τῶν ἐς ἔπειτα, ὁ μὲν Ἰσαάκιος ἐδυσκόλαινε πρὸς τὴν στεφεφορίαν [222] οὐχ ὡς ἔρωτα μὴ τρέψων ἀρχῆς, ἀλλ' ὡς ὑφορῶμενος [P. 222] τὸ τοῦ πράγματος ἐργῶδεις τε καὶ δυσέφικτον, καὶ ἔναρ οὐχ ὕπαρ ἀντικρυς ἐπιτελεῖσθαι οἱ τὰ παρόντα οὐόμενος, ὑποδλεπόμενος δὲ καὶ τὴν Ἀνδρόνικου ὀργιλότητα, καὶ μὴ ἐντεῦθεν ἐκμῆναι τοῦτον πλείονως βουλόμενος. Συνεστῶς δὲ ὁ δηλωθεὶς ἄνωθεν Δούνας, τὸν πῖλον τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, ἐκτεῖν περιθέσθαι ἱκέτευσε τὸ διάδημα, ἐψιλωμένον τρίτων προδεικνύς κρανίον καὶ τὴν φαλάκραν ὡς πλητίζωτον σελήνην ὑπερφαίνουσαν. Ὁ δ' ὄχλος ἀπηνάοντο φάσκοντες μηκέτι γέροντα ἀρχειν βούλεσθαι ἢ βασιλεύειν ἐπ' αὐτοῦς πολλῶν γὰρ ἐμφορηθῆναι κακῶν ἐκ τοῦ πολιορκητοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ δι' αὐτὸν μισεῖν τε καὶ ἀποστρέφεσθαι πάντα σφοδαίμονα καὶ πολυετῆ ἄνθρωπον, καὶ μάλιστα εἰ καθιμένον ἔχει τὸ γένειον, διχῆ διηρημένον καὶ μουρρίζον περὶ τὸ πέρας τοῦ πώγωνος. Οὕτω τοῖνον ἐς βασιλείαν χρυσόθεντος Ἰσαακίου συνέδῃ καὶ ἑτερόν τι ἀξιόφνητον. Ἰππων γὰρ χρυσοφαλάκρων βασιλικῶν, ἐκ τῆς περαίας κατὰ τὸν πόρον τῶν Κιονίων διαπορθμευόμενων εἰς τοὺς πόδας ἀναβαλὼν καὶ τυραννήσας τὸν ἱπποκόμον ἔθεις διὰ τῶν λεωφόρων, καὶ συλληφθεὶς εἰσάγεται Ἰσαάκιον πρὸς ὄχλῳ. Καὶ ὁ μὲν ἐκ τοῦ μεγίστου νεῷ ἀπαίρει, συνεπόμενον ἔχων καὶ τὸν πατριάρχην Βασιλείον τὸν Καματηρόν, ἐπεὶ καὶ τοῦτον τὸ πλῆθος συμπράττειν καὶ συνεπευδοκεῖν τοῖς τε λουμένοις ἄκοντα ἐπισπάσατο· ὁ δ' Ἀνδρόνικος κατὰ τὸ μέγα γεγονός ἀρχεῖον, ἐπεὶ ὁ συμμιγῆς ὄροῦς ἐκένται αὐτοῦ τὰ ὦτα, μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τὴν ὄψιν τῶν γινομένων εἶχε διδάσκαλον, ἐπέβαλε μὲν τῇ ἀντιμαχῆσει τοῦ πλῆθους καὶ τοὺς συνόντας συνεικρότει πρὸς πόλεμον, εὐρίσκων δὲ βραχεῖς ἐκ τούτων ἐτοιμοποιθεὶς πρὸς τὸ ἐκείνου σκέμμα καὶ σύνθημα, ἠυτοῦργει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέρει τὸν πόλεμον, τόξον δοὺς τῇ χειρὶ, καὶ τῶν τοῦ μεγίστου

A auxit, ac effecit ut qui prius periculi metu submurmurabant et dubitabant, haud dissimulante factioni sese jungerent. Ex eo ensibus accinctos, scutatos et thoracatos non paucos cerneret, plures tamen fustibus et lignis, quæ ex officinis rapuerant, armatos. A tali cætu concitatissimæ 450 multitudinis Romanorum imperator salutatur Isaacius, cum quidam ex ædituis magni Constantini coronam, quæ supra mysticam mensam pendebat, scalis depromptam ejus capiti imposuisset. Ne autem hoc quoque a posteris ignoretur, Isaacius eam coronationem ægre ferebat, non quod ab imperii cupiditate abhorreret, sed quod rei summam difficultatem pertimesceret, et quæ tum agerentur, vigilantis quoddam somnium existimaret. Huc accedebat etiam ne Andronici acerbiter eo facto magis etiam irritaret. Cæterum Lucas, cujus ante meminimus, illi astans, detracto capiti pileo, orabat ut sibi diadema imponeretur, calvitio ostenso, quod instar plenæ lunæ relucebat. Turba autem respondit se nolle deinceps parere seni, quod ab Andronici canitie plurimas clades accepisset, ob eumque omnem senem Acheronticum et capularem odisset, præsertim si bifurcatam haberet barbam, ex altera parte breviorē. Sic inaugurato Isaacio aliud accidit relatu dignum. Nam cum equi imperatorii 451 aureis ornati phaleris per trajetum Cioniorum adveherentur, unus ab equis vi avulsus et per publicas vias cursitans comprehenditur et ad Isaacium adducitur. Is eo conscenso ex maximo templo discedit, etiam Basilio Comatero patriarcha comitante, quem populus quamvis invitum approbare acta illa compulerat. Andronicus vero ubi ad magnam curiam pervenit, primum confuso clamore, post etiam re ipsa visa turbatus, centuriare suos et configere cum populo instituit. Sed cum paucos ad suum consilium paratos videret, ipse arcu correpto pro virili ad pugnam se parat, et ex maximæ turris, quæ Centenarium appellatur, pinaculis sagittas in accedentes conjicit. Quem conatum quia irritum videbat, alloqui populum instituit; seque imperium filio Manuclī traditurum professus, tumultum sopire et præsentissimum periculum propulsare studet. Verum 452 populus iis verbis magis exasperatus nulla non atrocissima convicia in eum, et quem imperii successorem relictum aiebat, congeffit. Postquam vero, effracta porta quæ Careia dicitur, in palatium penetrarunt, in fugam conversus Andronicus, purpureo calceo et veteri suo amuleto, cruce quam de collo suspensam gestabat, quasi numinis ira ageretur, abjecta, et acuto barbarico pileo capiti imposito, denuo triremem imperatoriam conscendit, qua ex Meludio in magnum palatium venerat, eodemque reversus cum duabus mulieribus, Anna, quam sublato Alexio duxerat, et Maraptica meretricula tibicina non contemnenda, cujus amore non minus insaniebat quam olim Poliorcetes Demetrius Lamiæ, quam Ptolemæo victo ceperal, haud segniter

navigat, ad Tauroscythas profecturus, omnibus Romanis provinciis aliarumque gentium ditionibus ut parum fidis despectis.

λαοῖς, ἀποτίθεσθαι λέγων τὴν βασιλείαν καὶ παραπέμπειν ταύτην πρὸς τὸν ἐκείνου παῖδα τὸν Μανουήλ, πεποιθὼς ἐντεῦθεν καταστεῖλαι τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἐπ' ἀκμῆς καὶ παρὰ βραχὺ κίνδυνον ἀποκρούσασθαι. Οἱ δὲ πλειόνως ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ ἐκτραχυνθέντες ὕβρειν αὐτὸν ἀπίσαις ἀπαισίῳς ἐπλυνον, καὶ ὃν ἔφασκε τῆς βασιλείας καταλιπεῖν κληρονόμον. Ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος ἦν εἰσχυθὲν ἔσωθεν τῶν ἀνακτόρων, ἀνατραπέσης τῆς πόλεως ἦτις Κιρέα λέγεται, τρέπεται πρὸς φυγὴν Ἀνδρόνικος, καὶ τὸ φοινικοθαφές πέδιλον τοῦ ποδοῦ ἀφελιζόμενος, καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῷ περιφύλαγμα τὸν σταυρὸν ὃ θαυλαβὴς ἀποτραχηλίστατος ἐκεῖ που, καὶ πῖλον βαρβαρικὸν τῇ κεφαλῇ περιθέμενος, ὃς ἐς ὄξυ λήγων πυραμίδι ἐκασται, τὴν βασιλικὴν εἴσεισιν αὖθις τριήρη, δι' ἧς ἐκ τοῦ Μηλουδίου πρὸς τὸ μέγα παλάτιον ἐσπείκετο. Καὶ γενόμενος αὖθις κατὰ τὸ αὐτὸ κατάντημα, καὶ δύο ἐκ τῶν γυναικῶν προσλαβόμενος, ἄναν τὴν ἀρμοσθεῖσαν Ἀλεξίῳ τῷ βασιλεῖ, ἐκείνου δὲ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου ᾧ εἴρηται θανάτῳ γαμηθεῖσαν Ἀνδρονίκα, καὶ τὴν ἐταιρίδα Μαραπτικὴν, ἧς ἐνεουσία τῷ ἔρωτι καὶ πρυσπαθῶς εἶχεν Ἀνδρόνικος ὡς οὐδὲ πάλαι τῆς Λαμίας ὁ πολιορκητὴς [223] Δημήτριος, ἦν Πτολεμαῖον καταγωνιστάμενος ἐν Κύπρῳ ἔλαβε δορυλάτῳτον αὐλοῦσαν οὐκ εὐκαταφρονήτως, ἥλαυνε κατὰ κράτος ἦν προέητο. Ἐρετίσματο δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς Ταυροσκύθας, πᾶσαν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν καὶ τοπαρχίαν ἄλλην ἐθνικὴν ὡς ἐπίβουλον ἀθετήσας.

12. Andronico ad hunc modum dejecto regno, Isaacius palatium ingressus, ac denuo a frequentia populi imperator Augustus consalutatus, satellites mittit qui Andronicum persequantur. At plebis pleraque pars, cum aperto palatio nemo esset qui quidquam prohiberet quod animus tulisset, non eam tantum pecuniam diripit quæ in Chirsioplysiis recondi solet (erant autem, præter rudem materiam, auri centenarii xii, argenti xxx, æris cc), sed et quidquid unius hominis manu aut etiam plurium conjunctis operis auferri poterat. Ex armamentario quoque multa armorum millia abstulerunt. Ac rapina etiam in palatina sacella græcæ, ornata sacrarum imaginum est surreptus, et sacrosanctum illud vasculum furto ablatum, quo, ut a majoribus accepimus, Christi manibus scriptæ ad Abgarum litteræ asservabantur. Isaacius vero imperator, dies complures in palatio commoratus, in Blacherniam aulam transit, ibique de capto Andronico nuntium accipit. Fuit autem ea captivitatis ejus ratio. Cum fugeret, Chelen pervenit cum paucis ministris quos ante imperium habuerat, et duabus illis mulierculis. Cujus loci incolæ, cum nulla imperii insignia in eo carnerent, sed exsulis habitu ad Tauroscythas appellere festinantem et nemine persequente fugientem, eum comprehendere neque ausi sunt neque æquum censuerunt, feram etiam exarmatam metuentes et ad solum conspectum ejus tropidantes, eique navem pararunt. Qua conscensa ipsum mare velut indignatum, quod innocentem cadaveribus sinuissuos sæpe pollisset, in altos fluctus et vastum hiatum assurrexit, quasi devoraturum eum esset, et navem in litus elisit. Quod sæpius factum obstitit quominus ante persecutorum adventum trajiceret Andronicus. Ita miser cum duabus mulierculis comprehensus, in naviculam viuctus conjicitur. Sed tum quoque erat Andronicus ingeniosus et callidus ille Andronicus. Nam cum neque pedes ad fugam neque manus et arma ad pugnam suppeterent, tragœdiam agit, et lugubrem cantilenam auspicatus facundiæ arma depromit. Comme-

πύργου διασφάγων, ὃς κικλήσεται Κεντηνήριον, ἀφίεις τοῖς ἐπιούσι βέλεμνα. Γνοὺς δὲ ὡς μάτην ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ, διὰ τινος ὁμιλεῖν προάγεται τοῖς ἰβ'. Καὶ τοῦτον μὲν τὸν τρόπον Ἀνδρόνικος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀπεσφάριστο. Ἰσαάκιος δὲ τῶν ἀρχαίων εἴσω παρελθὼν καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὑπὸ τῶν συνεληλυθότων ὄχλων αὖθις ἀγρόζυθεις στέλλει τοὺς ὀπίσω Ἀνδρονίκου καταδιώκοντας. Τὸ δὲ τοῦ δήμου πολὺ, ἐπειδὴ τὰ ἀνάκτορα θνήτα ἐγεγόνεισαν καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ κωλύσων αὐτοὺς ἢ ἀπάξων τοῦ ὄρεϊν οἶκα καὶ ὅσα βούλοιντο, διαρπάξουσιν οὐ μόνον ὅποσα χρήματα εὗραντο παρὰ τοῖς Χρυσιστοπλυσίοις ἐπιταμιευόμενα (ἦσαν δὲ ἄνευ τῶν μὴ κεκομμένων εἰς νόμισμα ὕλῶν χρυσίου κεντηνάρια δώδεκα, ἀργυρίου τριάκοντα καὶ τοῦ ἐκ χαλκοῦ κόμματος διακόσια), ἀλλὰ καὶ πᾶν ἕτερον ὅπερ εἶχον αἱ χεῖρες ἐνὸς τινος μεταφέρειν ῥαδίως ἢ καὶ πολλῶν συνεχρομένων ὁμοῦ. Ὅπλων δὲ μετήνεγκαν μυριάδας τὰς ὀπλοθήκας εἰσιόντες. Προέβη δὲ τὰ τῆς ἀρπάγης καὶ εἰς τοὺς ἐνδον τῶν βασιλείων νεῶς, ὥστε καὶ κόσμους ἀποβράγῃναι ἁγίων εἰκασίων καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἱερῶτατον κλοποφορηθῆναι σκεῦος, οὗ ἐνδοθεν φήμη ἀνωθεν διαρρέει καὶ ἐς ἡμᾶς καταβαίνουσα τὸ τοῦ Κυρίου ἐπιστόλιον συνεπτύχθαι, ὅπερ οἰκείαις αὐτοῦ χερσὶν ἐξέθετο πρὸς τὸν Αὐγάρων. Ἡμέρας οὖν συχλὰς τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ἐνδιατρίψας ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος πρὸς τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀρχεῖον μεθίσταται, ἐνθα καὶ οἱ ἀγγέλλοντες ἐληλύθεισαν ἀλῶναι Ἀνδρόνικον. Πν δὲ ὁ τρόπος τῆς αὐτοῦ συλλήψεως οὐτοσί. Ἀποδιδράσκων ἀφικνεῖται εἰς Χηλὴν, ὀλίγους τῶν πρὸ τῆς βασιλείας ὑπηρετῶν συνεπομένους ἔχων ἐκείνῳ, καὶ τὰς δύο γυναῖκας ἐπαγόμενος. Ἰδόντες οὖν αὐτὸν οἱ ἐνεῖσε μηδὲν τεκμήριον περικαίμενον τῶν κρατούντων, ἀλλ' ὡς φυγάδα τὴν ἐπὶ τοὺς Ταυροσκύθας διαπλώσειν ἐπισπέρχοντα καὶ φεύγοντα μηδενὸς διώκοντος, συλλαβεῖν μὲν οὕτε ἐθάβρυσαν οὕτε ὑπώσοῦν ἐδικαίωσαν (τὸν γὰρ θῆρα καὶ γυμνὸν ὄντα τῶν ἀμυντηρίων οὐδὲν ἔλαττον ἐδεδίδεσαν, καὶ πρὸς μόνην τὴν ἐκείνου θέαν κατέπτυσσον), νῆα δὲ ἡτοιμάσαντο, καὶ Ἀνδρόνικος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐμβέβηκεν εἰς αὐτήν. Ὅσπερ δὲ καὶ θαλάσσης ἀγανακτούσης κατ' Ἀνδρονίκου, ὅτι σώμασιν ἀθώοις τοὺς αὐτῆς κόλπους πολλάκις ἔχρανεν, ὁρῶν τε τὸ κῦμα ἴστατο καὶ εἰς χάσμα δίστατο καὶ καταπιεῖν αὐτὸν διανίστατο, καὶ πρὸς χέρσον ἢ ναῦς ἐξεβράσ-

εστο. Καὶ τοῦτο πολλάκις γινόμενον ἐκώλυσε τὴν Ἀνδρονίκου περὶ αὐτοῦ, ὥς οἱ καταληψόμενοι ἐπέτησαν. Οὕτω τοίνυν ὁ τάλας Ἀνδρόνικος συσχεθεὶς ἀκατίφω παρὰ ῥίπτειται μετὰ τῶν γυναικῶν δέσμιος. Ἀλλ' ἦν κἂν τῷ τότε καίρῳ Ἀνδρόνικος ὁ πολύμητις ἐκείνος καὶ περίφρων Ἀνδρόνικος. Συνιδὼν γὰρ ὡς πόδες οὐκ εἰσὶν, ὡς χεῖρες οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ πάρεστι ξίφος εἰς τὸ δρᾶσαι τι γενναῖον καὶ διαδρᾶσαι τοὺς συλλαβόντας, ὑποκρίνεται τραγυδῖαν δεξιόστροφῆσας [P. 224] τὸ τρίχορδον τῆς ψογγῆς, καὶ θρηνηῶδες ᾄδειν τι μέλος καὶ περιπαθεὶς ἀναδύλλεται, τὰς παλαιὰς περὶ θανάτου ἀνατινάσσων καὶ περιτρέφων ὡς δεξιὸς μουσηγέτης εὐήχου ὀργάνου χορδᾶς, καὶ καταλέγει μελεάζων ὡς ἀηδὼν τὸ γένος ὡς ὑψηλὸν, τὸ εὐγενὲς ὡς ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς, τὴν προτέραν τύχην ὡς εὐτυχίαν, τὸν πάλαι βίον, κἂν πλάνης ἦν καὶ ἀνέστιος, μηδὲ μὴ ἀδύωτον, καὶ τὴν τότε κατασχούσαν αὐτὸν συμφορὰν ὡς λίαν οὕσαν οὐκ ἐπὶ τῇ. Ἀντὶ τοῦτο δ' εἶχε καὶ τὸ μέλος γοερώτερον διασκευαζόμενος ὡς ὅτι σφοδρὰς τὰς γυναικας καὶ ὁ μὲν ἔρχετο τῶν θρηνημάτων, αἱ δὲ ἀντὶ τὸν συνουσιακούσας καὶ συμπύλλουσας. Ἀλλ' ἦν ταῦτα πάντα μάτην μετῴν καὶ διακεντῆς τεχνιόμενος ὁ βαθύνους καὶ πολύτροπος Ἀνδρόνικος· ἃ γὰρ ἀνδρεία διεπράξατο ἔργα, ταῦτα ὥστε κηρὸς τὰς τῶν κατεχόντων αὐτὸν ἐπέδουσε ἀκρότης, καὶ οὐδεὶς οὐδένα οὐκ εἰσῆλθε, οὐδ' ἐν ἡμέρῃς ἦν ὧν κατὰ Σειρήνας ἐμελῶδε γυναικωδῶς εἶπε· ὅν ὑπόβλως καὶ δουλεῖως εἶπε ὁικαιότερον, καὶ τὸ μῶλον τὸν Ἑρμῆν ἐπιλέλοιπε τοῦ θεοῦ μνηστῆρος. (21) Εἶχε τοίνυν τοῦτον ἡ τοῦ Ἀνεμᾶ λεγομένη φρουρὰ, οὗσι παλαιαῖς ἀλίσσει τὸν ὑψιτενῆ βαρούμενον τράχηλον, ὅφ' ὧν οἱ ἐν δεσποτηρίοις σιτούμενοι λείοντες μετὰ σιδηρέων κλοιῶν συνέρχονται, καὶ πέδαις τοὺς πόδας κανοῦμενον. Ἐμφανισθεὶς δὲ οὕτως ἔχων καὶ παραστὰς Ἰσακίῳ τῷ βασιλεῖ ὕδρεσι βάλλεται, κατὰ κόρυς βαπίζεται, τοὺς γλουτοὺς ἐπιχρούεται, τὴν γένυν τίλλεται, τοὺς ὀδόντας ἐκρίζεται, τὴν κεφαλὴν ψιλοῦται τριχῶν, εἰς κοινὸν ἐκδίδεται παύριον πᾶσι τοῖς συνελθοῦσιν, ἐμπροσθενεῖται καὶ ὑπὸ γυναικῶν καὶ τύπεται πυγμαῖς κατὰ στόματος, καὶ τοῦτων ὁπότε μάλιστα ἢ θανάτῳ ἢ Ἀνδρονίκου ἀπεβάλλοντο τοὺς συνένους ἢ τοὺς δεσφολοὺς ἀπεσθεσμένους ἀπέλαθον. Ἐπειτα τὴν δεξιὴν χεῖρα πελίνει ἀποκοπεῖς παρὰ ῥίπτειται αὐθις τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ἄσιτος, ἄποτος, ὅφ' οὐδενὸς μεταλαγχάνων τῆς οἰκτοῦν κομιδῆς. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ τὸν ἕτερον τῶν δεσφολῶν ἐξορύττεται, καὶ καθέσθεις ἐπὶ καμύλου ψωριώτης διὰ τῆς ἀγορᾶς θριαμβεύεται, κατὰ γεράνδρον ἄφουλλον, ὡς ψιλότερον ἀκαλυφές τε παντάπασι κρᾶνιον προσάγων, καὶ βραχέϊ ῥαχίῳ τὸ σῶμα σκεπόμενος, θέαμα ἐλκεῖν καὶ πηγὰς ἔλκων δακρύων ἡμέρας ὅμασι. Ἀλλ' οἱ εὐχέσονται καὶ ἀπαιδεύονται τῆς Κωνσταντίνου οἰκητορες, καὶ τοῦτων οἱ ἀλλαντοπῶλαι πλέον καὶ βυρσοδέψαι, καὶ ὅσοι τοῖς καπηλείοις διημερεύουσι

A morat quam alto genere sit ortus, ut nobilitate vulgo præstet, ut pristina fortuna felix; ut anteacta vita, quamvis in fuga et 455 exsilio, non aspernanda; quam miserabili calamitate tum oppressus esset. Eas querimonias ingeniosæ mulierculæ non inepte adjuvant, et veluti præcentori succinebant. Sed frustra illa omnia astutus et versipellis Andronicus conabatur. Nam nefaria ejus facinora lictorum aures veluti cera obstruebant, ut nulla ejus misericordia tangerentur, quamvis Sirenas muliebriter aut fallaciter potius imitaretur; iratoque Deo Mercurium moly destituit. Itaque in Anemæ castellum duabus gravibus catenis cum ferreis seriis superbo collo injectis, et compedibus oneratus, ut captivos tractari moris est, conjicitur; eoque habitu ad Isaciū perducto contumeliosis verbis insultatur, alapæ impinguntur, nates pulsantur, barba vellitur, dentes excutuntur, capilli evelluntur. Publice omnium ludibriis expositus etiam a mulieribus pugnæ cæditur, iis præsertim quarum maritos aut occiderat aut excæcurat. Deinde præcisa dextera in idem castellum reducitur, sine cibo, sine potu, sine ullo cujusquam officio. Post aliquot 456 dies altero oculo effosso, scabioso camelo impositus per forum triumphi specie traducitur, calva glabra instar aridæ quercus et ovo nitidiore, et brevi tunica lectus, spectaculum miserabile, quod rivos lacrynarum elicere queat ex oculis non inhumanis. Sed stolidissimi et petulantissimi urbis incolæ, præsertim fartores, coriarii, opifices et circumforanea sordidaque turba, muscarum instar verno tempore ad multras et pingua cymbia convolantium, nulla ratione habita quod is nudius tertius imperator, regio diademate ornatus, ab omnibus laudatus celebratus, adoratus esset, quodque sanctissimo jure jurando fidem et benevolentiam suam erga illum testati essent, efferatis animis sine ulla ratione ruentes, nihil mali prætermiserunt quo Andronicum per nefas non afficerent. Alii clavas in caput ejus impegerunt, aliis stercore nares ejus fœdarunt, alii spongiis excrementis 467 hominum et pecudum fœdatis in faciem ejus expresserunt, alii verbis obscenis parentes ejus insectati sunt. Erant et qui verubus luterâ ejus pungerent. Impudentiores quidam lapidibus conjectis robidum canem eum appellabant. Scortum quoddam impudens ollam ferventi aqua plenam e culina raptam in faciem ejus effudit. Nemo denique erat quin malefaceret Andronico. Ita ignominiose in theatrum ridiculo triumpho perductum, ac misere illo camelo detractum, juxta duas columnellas quibus superne lapis incumbit, prope æneam lupam et hyenam, quæ inflexis cervicibus quasi altera in alteram impetum factura concitatæ astant, pedibus suspendunt fune alligatis. Tot mala perpressus, et alia sexcenta quæ prætermisimus, tamen generoso

Hier. Wolfii notæ.

(21) Quod alter μεταφορικῶς scribit, alter ἀπλῶς videtur accepisse.

adhuc animo illata mala tolerabat, ac mente integra ad affluentem turbam et ferientem conversus, nihil dicebat aliud nisi: 458 « Domine, miserere, » et: « Quid calamum contritum infringitis? » Cœterum dementissima populi turba, ne tum quidam afflictissimo pepercit Andronico, postquam pedibus suspensus fuit, sed direpta tunicula virilia ejus vexavit; et quidam homo nefarius longum ensem per faucos ejus usque ad intestina adegit. Duo vero Latini generis euntes, ambabus annixi manibus, in nates ejus adegerunt, ut periculum facerent uter esset acutior, ictus dexteritate gloriati. Post tot ærumnas et clades ægre vitam abrumpit, dextera cum dolore ad os admota, ut multi putarent eum calidum ex ea sanguinem ob recentem plagam adhuc distillantem exsugere.

τὸν λοιπὸν τῶν τοκέων. Ἦσαν οἱ καὶ ὀφελίσκοις ἐπειραν αὐτοῦ τὰς πλευράς. Οἱ δ' ἀναιδίστεροι λιθολευστοῦντες κύνα ὠνόμαζον λυσσαστῆρα. Μία δὲ τις πορνικὴ γυνὴ καὶ ἀκόλαστος κεράμιον θερμοῦ ὕδατος πλῆρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδεὶς ἦν δὲ οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελοιώδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμήλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρημα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φιλλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας λύκαιναν καὶ ὕαιναν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὀργὴν ἡγριωμένας ἱσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθὼς, καὶ μυρία ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λῆγος παρέδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐρῶμενος ὦν τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπείσχεομένους καὶ βιάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἰνα τί κόλαμον συντετριμμένον προσεπικλᾷς; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄχλοι τοῦ πολυπαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φειδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαβον, ἀλλὰ περιελόντες τὸ χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκατα ἐπίμηκας ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὅποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρύξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιὰν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιπαγῶν οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζῆν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστάζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

13. Imperavit annos duos, unum vero rorum C politus est sine purpura et regio diademate. Habitu corporis egregio fuit, aspectu venerabili, erectus, statura heroica, etiam extrema ætate juvenill facie, corpore omnium saluberrimo, quia neque delicatus, neque vorax, 459 neque bibax erat, sed ut Ilicerici heroes, assa plerumque vescabatur. Unde nemo cum ructantem audivit. Si quando ex stomacho laborabat, totius diei labore et jejuniis vel exiguum fastidium propulsabat. Die ad occasum vergente frusto panis et modico vino corpus recreabat. Antidoto per omnem ætatem nunquam usus est, nisi dum imperavit semel, idque invitatus, hortatus medicorum, quod ut habitudo corporis adhuc integra esset, tamen ad morbos in posterum præcavendos medicinas prodesset. Purgatione exhausta sero sub occasum solis non-nihil redundantium in venis humorum egressit. Itaque cum amici dixissent vetus illud oraculum ad eum pertinere: « Te quadrimestre, falcifer, tempus manet, » arridens omnino eos fuli respondit (se enim omnis generis morbis vel annum integrum resistere posse), viribus corporis fretus, falsa que spe, ut apparet, concepta, se leni morte et tranquilla obituro, violento interitu vel ultro

καὶ τῶν καττυμάτων ἀποζῶσι γλίσχρως καὶ ταῖς ῥαφίαις τὸν ἄρτον στενῶς συλλέγουσι, κατ' ἔθνη συνθηροισθέντες μυῖων αἱ τοὺς γαυλοὺς ἀμφιπερίπτανται ἔπαρος καὶ περιχαίνουσι τὰ πιαλῆα κισσύδια, μηδὲ αὐτὸν λόγον θέμενοι εἰ βασιλεὺς οὗτος πρὸ τρίτης καὶ βασιλείῃ διαδήματι περιδούμενος καὶ ὡς σωτὴρ ὑμνούμενος ὑπὸ πάντων ἀνευφημούμενός τε καὶ προσκυλούμενός, καὶ ὡς φρικώδεις δῖοις τὴν ἐς αὐτὸν ἐνέπεδωσαν πίστιν καὶ εὖνοιαν, ἀλόγῃ δὲ θυμῷ καὶ παρλογωτέρῃ νοῦ φερόμενοι οὐδὲν τι τῶν κακῶν ἐνέλιπον ὃ μὴ εἰς Ἀνδρονίκον ἀνοσίως ἐργάζαντο. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ κεφαλῆς κορύναις αὐτὸν ἔπληττον, οἱ δὲ βολβίτοις τὰς ἐκείνου ῥίνας ἐμόλυνον, ἄλλοι δὲ ἀπὸ γγῶν λύματα γαστέρων [P. 225] βοείων καὶ ἀνθρωπείων τῶν δψων ἐκείνου κατέχεον. Ἄλλοι

Β αἰσχορρήμονες ἐκακολόγουν ἐς τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἔχοντες ἀναιδίστους. Οἱ δ' ἀναιδίστεροι λιθολευστοῦντες κύνα ὠνόμαζον λυσσαστῆρα. Μία δὲ τις πορνικὴ γυνὴ καὶ ἀκόλαστος κεράμιον θερμοῦ ὕδατος πλῆρες ἀρπασαμένη ἐξ ὀπτανείου τῶν ἐκείνου κατεκένωσε παρειῶν. Καὶ οὐδεὶς ἦν δὲ οὐκ ἦν ἐπὶ Ἀνδρονίῳ κακοποιός. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελοιώδους θριάμβου καὶ τοῦ οἰκτροῦ ἐκείνου καὶ παιζομένου ἐπὶ καμήλου ὑψώματος, ὅπερ ἄνωθεν κατέβη αὐτόχρημα, ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται, τινῶν ἀναψάντων ἐκ φιλλύρας κλωδίων κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας λύκαιναν καὶ ὕαιναν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ὀργὴν ἡγριωμένας ἱσταμένους δύο στυλίσκους καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Τοσαῦτα δὲ πεπονθὼς, καὶ μυρία ἕτερα ὑποστάς ὅσα ὁ λῆγος παρέδραμεν, ὅμως ἀντεῖχεν ἔτι γενναίως πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν δεινῶν, ἐρῶμενος ὦν τὸ φρονεῖν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπείσχεομένους καὶ βιάλλοντας ἐπιστρεφόμενος ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφθέγγετο εἰ μὴ τὸ « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ, « Ἰνα τί κόλαμον συντετριμμένον προσεπικλᾷς; » ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκ ποδῶν ἀπαιώρησιν οἱ ἀνούστατοι ὄχλοι τοῦ πολυπαθοῦς ἀπέσχοντο Ἀνδρονίκου ἢ φειδῶ τῶν ἐκείνου σαρκῶν ἔλαβον, ἀλλὰ περιελόντες τὸ χιτῶνιον κακῶς ἐτίθουν τὰ παιδογόνα μόρια. Ἀνόσιος δὲ τις καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος εἰς τὰ ἔγκατα ἐπίμηκας ξίφος ἔβαψε. Τινὲς δὲ τῶν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ γένους καὶ κατὰ τῆς ἐξέδρας ἀκινάκην ἀμφοτέραις ἐπήρεισαν, καὶ περιστάντες κατέφερον τὰ ξίφη, ὅποῖόν ἐστι τμητικώτερον ἀποπειρώμενοι, καὶ τῇ τῆς χειρὸς κατακομπάζοντες δεξιότῃ διὰ τὸ ἀξιόλογον τῆς πληγῆς. Καὶ μετὰ τοσαῦτα μογήματα καὶ παθήματα μόλις ἀπέβρύξε τὴν ζωὴν, τὴν δεξιὰν χεῖρα μετ' ὀδύνης ἐκτείνας καὶ περιπαγῶν οὕτω τῷ στόματι, ὥστε καὶ τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν ἐκμυζῆν τοῦ ἐκ ταύτης ἔτι θερμοῦ ἀποστάζοντος αἵματος διὰ τὸ νεαρὸν τῆς τομῆς.

14. Πρὸς δ' ἐνιαυτοὺς δύο, καὶ ἓνα τῶν πραγμάτων κύριος ἐγεγόνει τηθέννης ἀνευ καὶ ἀρχικοῦ διαδήματος. Ἦν δὲ τὴν τοῦ σώματος φυὴν εὐφυῆς, ἀγχιτὸς τὸ εἶδος, ὄρθιος ἀναβάνων, τὴν ἡλικίαν ἡρωϊκῆς, κὴν τῷ βαθεῖ γήρῳ τὴν δψιν νεοειδῆς, ὑγεινός τε ἀνθρώπων, ὅτι μὴδ' ὀψοφάγος περισσὸν ἦν καὶ ἀκρατῶς ἔχων κοιλίας ὡς ζωροπότης καὶ τέντης, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας μάλιστα τοῖς ὁποῖς προσέκειτο τῷ πυρὶ, ὅθεν οὐδ' ἐρυγάνοντά τις αὐτὸν ἐθέασατο. Ἀλλ' εἴ ποτε πλημμελῶν εἶχε στομάχου, πνημερίῳ μόγῃ τε καὶ νηστείᾳ καὶ τὸ βραχέως ἐνοχλοῦν ἀπεκρούετο, ψωμῷ ἄρτου καὶ οἴνου κερύσματος κλινούσης τῆς ἡμέρας ἐπιμετρῶν τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος. Οὐκοῦν οὐδ' ἀντιδότῳ ἐχρήσατο πώποτε εἰ μὴ ἀπαξ ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ τότε τῶν ἱατρῶν εἰς τοῦτο ἐποτρυνόντων ἄκοντα, φαρμάκων, εἰ καὶ μὴ δι' ἐνσκήψασαν καχεκτίαν, ἀλλ' οὖν προφυλακτῆς χάριν τὸ [P. 226] ἀνύσιμον χρεὼν προσενέγκασθαι φάρμακον. Πιὶν τολύν τὸ καθάρσιον βράδιον καὶ περὶ δύνοντα ἡλιον ἀπεκένωσέ τι τοῦ ἐν φλεψὶ περιττώματος, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φάσκοντας τῶν ἐταίρων ἐπ' ἐκείνῳ οἶσθαι πάντας τὸ παλαίφρατον λελέχθαι τοῦτο χρησιμώδημα. « Δρεπανηφόρε, τετράμηνόν σε μένει, » ἐπιμειδιῶν ἔλεγε διαψεύδεσθαι προδήλως· αὐτὸς γὰρ καὶ ἐνιαυ-

τὸν ὅλον νοσηλείᾳ παντοίᾳ τοῦ σώματος διαρκέσειεν ἂν προσπαλαίων, τῷ ῥωμαλέῳ πεποιθώς τοῦ σώματος, καὶ φανταζόμενος, ὡς ἔοικεν ὡς μαλακῷ θανάτῳ δάμνησται· καὶ εἰρηγικῶς τέλει συμπερανεῖ τὴν ζωὴν, τὴν δ' ἐναντίαν τελευταίην ἢ ἐκὼν ἀποπροσποιούμενος ἢ μὴ κατὰ νοῦν ὁλως βαλλόμενος. Καί τοι λόγος διαβρέων καὶ ἐς ἡμᾶς ἵκετο, ὡς ἱππῶν ἀγομένης ἀμίλλης ἐκτείνας τὴν χεῖρα Ἀνδρόνικος δακτύλῳ ὑπέδειξε τῷ ἐξαδελφῷ καὶ βασιλεῖ Μανουῆλ τοὺς κίονας ὧν αὐτὸς μέσον ἀνήρτηται, εἰπὼν ὡς ἐκεῖσε μέλλει ποτὲ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀπαιωρηθῆναι κακῶς παθὼν ὑπὸ τοῦ τῆς πολιτείας πληρώματος· τὸν δὲ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκου διηγήσιν ἀποκρίνασθαι. Ἄλλ' αὐτὸς τέως οὐκ ἐσέϊται ὁ τοῦτο πεισόμενος. Καὶ τοιοῦτο μὲν τέλος θανάτου κατελήφθη τὸν Ἀνδρόνικον, ἐξήπινε εἰς ἐρήμωσιν ὥσπερ καὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου γεγεννημένον, καὶ ἐν τῇ πύλῃ τὴν οἰκίαν ἐξουθενωμένον ἐκόντα, εἴτε τὸν τοῦ προσώπου χαρακτῆρα βούλοιστο τις οὕτω νοεῖν, εἴτε τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ σανίδων εἰκασματα, ἐπεὶ καὶ ταῦτα ὁ πολὺς κατηχεῖται λείῳ καὶ διεσκαδᾷ πρὸς γῆν καὶ ἐλέπτυνεν ὡς οὐδ' οἱ περὶ Μωσέα πρότερον ἐφορισθέντες τὸ χωνευθὲν ἐν μέθῃ ταυρόκρανον. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καθαιρεθεὶς τοῦ οἰκτροτάτου ἐκείνου ὑψώματος ὅσα καὶ πτώμα θρέμματος ἐν μιᾷ τῶν τῆς ἵπποδρομίας ἀψίδων παρέρριπτεται. Ἐσύτερον δὲ τινες μερίδα τῷ ἔλῳθεν τὸν Ἀνδρονίκου νεκρὸν ἀνελόμενοι παρὰ τινὶ κατωτάτῳ τῷ πῳ ἐθεντο περὶ τοῦ Ἐφόρου μονῆν, ἢ κατὰ τὸ Ζεύξιππον Ἰδρυται, ὃ καὶ εἰσέτι μὴ πάντῃ διαλυθὲν τῆς ἀρμονίας τοῖς βουλομένοις ὁπτάνεται. Ὁ γὰρ ἀμεμφής, ὡς ᾤετο, τὰ πάντα καὶ δίκαιος Ἰσαάκιος οὐ κατένευσε καθαιρεθῆναι καὶ ταφῇ παραδοθῆναι Ἀνδρόνικον, ἢ ἀκνευχθῆναι τὸν τούτου νεκρὸν εἰς τὸν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα νεῶν, ὃν Ἀνδρόνικος πεποίηκε φιλοτιμῶς καὶ λαμπροῖς ἡγλάϊσε κόσμοις καὶ ἀναθήμασι περιττοῖς κατενέλλυνε, καὶ ἐν ᾧ τὸν τοῦ σώματος χοῦν ἀποθησαύρισαι προεμψεύσατο.

Ἐκλείπων δὲ τὴν τὴν ψυχὴν εἰς τὰς τοῦ θεοκλήρου-
κος Παύλου ἐπιστολάς, καὶ συνεχῶς τοῦ ἐκ τούτων ἀποστάζοντος ἐνεφορεῖτο μέλιτος, καὶ ἄριστα ἐπιστέλλων ἐκ τῆς αὐτῶν πειθανάγκης τὰ οὐκ εἶτα περιέβαλλεν ἐπιστόλια. Ἀμέλει τοι καὶ ἀρχαίας χειρὸς εἰκόνα τοῦ πνευματοβόρητορος Ταρσέως κόσμῳ λαμπρύνας τῷ ἐκ χρυσοῦ ἀνέθηκε τῷ ῥηθέντι ναφῇ δὲ τῆς Ἀνδρονίκου καταστροφῆς ἐγγιζούσης τῶν ὀρθακμῶν ἀπεστάλοξε δάκρυον. Τοῦτο δ' ἀκηχώως Ἀνδρόνικος στέλλει [P. 227] τοὺς ἀκριβοσωμένους τὰ τῆς ἀκοῆς. Ἦν δὲ μεθ' ἐτέρων εἰς τοῦτο ἐπιλεγείς καὶ ὁ Ἀγιοχριστοφορίτης Στέφανος, ὃς καὶ διὰ βαθμίδος ἀνελθὼν (ἦν γὰρ ἡ εἰκὼν μετέωρος) ἀπύνησεν ὑφάσματος ἀκηράτῳ τὰς τοῦ Παύλου κόρας. Αἱ δὲ κατὰ τὰς διασμιωμένας κρήνας ἔτι πλεῖον τὸ δάκρυον ἐξεκένουν. Καὶ θαυμάσας ὁ ἐώρακεν Ἀνδρονίκῳ ἀπὸ τῶν διηγήσατο. Ὁ δὲ μέγ' ὀχθήσας καὶ τὴν κάραν ἐνθεν καὶ ἐνθεν ταλαντεύσας ἐπέμυξε, καὶ εἶρηκεν ἐπ' αὐτῷ ἄρα δακρύειν ἐοικέναι τὸν Παῦλον, καὶ κακὸν αὐτῷ χεῖριστον προσσημαίνειν τὸ ἀγγελλόμενον· φιλεῖν γὰρ ἐκθύμως τὸν Παῦλον καὶ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἄκρως ἐξέχουσθαι, καὶ ἀντιφιλεῖσθαι.

Ἴνα δὲ συνελθὼν εἴπω τὸ πᾶν, εἰ τοῦ ἐντόνου τῆς ἀπηνείας ὑπεχάλα Ἀνδρόνικος μὴδ' εὐθύς ἐπῆγε τὸν καυτῆρα καὶ τὴν αομῆν, αἱ ῥανίσιν αἰμάτων συνδιαπλέκων καὶ διαχωρῶζων τὸ ἀρχικὸν ἀμπεχόνιον τῷ ἀπαραίτητος εἶναι πρὸς κόλασιν, ὅπερ ἐκ τῶν

A dissimulato vel plane non cogitato. Quanquam accepimus eum ludis circensibus extensa manu imperatori Manueli patrueli 460 suo duas illas columnas, intra quas suspensus est, digito monstrasse, ac dixisse fore ut aliquando Romanorum imperator, multa prius a populo perpressus, intra eas suspenderetur. Illum vero respondisse id sibi non usuventurum esse. Ac talis vitæ exitus oppressit Andronicum subito destitutum et velut e somno experrectum, imagine ejus in ipsa urbe ad nihilum redacta, sive quis faciem ejus intelligat, sive statuas et picturas in tabulis et parietibus. Nam eas quoque vulgus perdidit, dissipavit et diminuit, non secus ac olim Moses bovem illum per ebrietatem conflatum contrivit. Post dies aliquot ex alto illo miserabili detractus, et in theatri fornicem quemdam ut bestia projectus, jacuit donec quidam humanitate adducti, nec iræ nimium indulgentes, cadaver ejus inde sublatum juxta Ephori monasterium, quod ad Zeuxippum est, in quodam infimo loco posuerunt: idque compage nondum penitus dissoluta adhuc spectare licet. Nam Isaacius imperator, criminis expers et justus, ut 461 putabat, non annuit ut id sublatum sepeliretur aut in Sanctorum Quadraginta ædem transferretur, quam Andronicus ea de causa studiose condiderat et exornarat.

διδόντας καὶ μὴ πάντα τῷ θυμῷ χαριζόμενοι, ἐκαί-
C Pauli divini præconis Epistolas supra modum amavit, et melle inde promanante subinde est reffectus, et litteras suas elegantissimas inde ad persuadendum efficacius instruxit. Imago vero celestis illius oratoris, antiquæ manus opus, quam auro exornatam in illa æde reposuit, imminente ei exitio lacrymavit. Quo is audito explorari jubet an verum sit. Ad id ministerium præter cæteros Hagioc Christophorita Stephanus delectus per gradus ascendit (nam in sublimi pendebat imago), Paulique pupillas purissimo linteolo abstersit; quo facto lacrymæ magis etiam tanquam ex fonte exuberarunt. Quod ubi cum admiratione retulit, Andronicus gravi dolore percussus et diu agitato capite cum gemitu dixit Paulum videri sua causa lacrymasse, ac gravissimam sibi cladem impendere. Se enim ex animo amare Paulum et ejus dicta maximi facere, et a Paulo utique redamari.

D ac gravissimam sibi cladem impendere. Se enim ex animo amare Paulum et ejus dicta maximi facere, et a Paulo utique redamari.

462 Sed ut rem in pauca conferam: si de sævitia nonnihil remisisset Andronicus, neque statim ad sectiones et ustiones properasset, neque vestes imperatorias inexorabili sævitate subinde pollueret (quo veluti contagio crudelitatis

ex multiplicibus erroribus apud barbaras gentes infectus est), non minimus inter Comnenios imperatores fuisset, ne dicam eum nemini quidquam de palma fuisse concessurum. Nam ex eo quoque maxima bona colligi poterant. Neque enim penitus hominem exuerat, sed, ut Centauri, partem belluæ habebat et humano vultu ornatus erat.

De Andronici exitu cum alii iambici versus et in libris reperiuntur et multie in ore sunt, tum hi :

*Vinosas impiger profectus ex locis
Vir lividusque et insolentis ingrat,
Canus, severus, multiplex Chamæleon,
Ruet et recurva culmos fulce demetel.
Sed tempus ipsum denique haud minus metet, B
463 Miserque scelerum pœnas haud leves dabit.
Non vilit ense namque dirus ensifer.*

Vinosa vero loca Oenæum designant : unde Andronicus, ut jam dictum est, Cpolim venit.

Α ἰθὺν οἷς προσέμιξεν ἀπειμίζατο πολυπλανήστατος ἀνθρώπων γενόμενος, ἦν ἦν οὐκ ἐλάχιστος ἐν τοῖς ἐκ Κομνηνῶν ἀρχαῖσιν. ἵνα μὴ, λέγω ὡς ἐν ἱσθ. τῇ στήθῃ καὶ πάντῃ, ἰσθόρυπος, ἐπειδὴ περ ἦν καὶ τοῦτου συλλέγειν ἀνθρώπινα ἅπαντα μέγιστα· οὐ γὰρ πάντῃ ἀπηνθρώπιστο, ἀλλὰ κατὰ τὰ διφυῆ ἀναπλαττόμενος μορφώματα θηριωδίας μετέχων καὶ βροτείῳ εἶδει ἐτέκαστο.

Περὶ δ' Ἀνδρονίκου καὶ ἑτεροὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ προφορίζοντες ἱαμβεῖοι στίχοι βίβλοις ἐμφέρονται καὶ στόμασι πολλῶν περιζῶνται, σὺν ἄλλοις δὲ καὶ οὗτοι εἰσιν·

Ἀφ' οὗτος δ' ἀναστὰς ἐκ τόπου πλήρους πότου
Ἀνὴρ παλιῶνός, ἀγέρωνος τὸν τρόπον,
Στυγνός, πολυὴς, ποικίλος γαμψιλέων,
Ἐκπεσπεσάται καὶ θερίσει παλάμην.
Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ
Ἐσώτερον τίσειεν ἀθλίας δίκας
Ὡν περ κακῶς ἐπραξεν ἐν βίῳ τάλας·
Ὁ γὰρ τέρων μάχαιραν οὐ φύγῃ ξίφος.

Πλήρη δὲ πότου τόπον τὸ Οἶναιον ὑπεμφάνουσιν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς χώρας προσώνυμον, ἐξ οὗ περ Ἀνδρόνικος ἀπάρας, ὡς ἔδῃ μοι ἐβρέθη, πρὸς Κωνσταντίνου πόλιν παρεγένετο·

ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERIUM

ISAACII ANGELI.

464 1. Imperium hoc modo, fere citra negotium, Hagiochristophoritæ sanguine quodammodo partum, consecutus Isaacius Angelus ex magno palatio in Blacherniam regiam transit, versibus illis, quod eubinde in ore habebat, haud recte ad se accommodatis, qui de tauriformi imperatore sic loquuntur :

*Figura mores nec minus locum notat,
Unde advenisti. Conspectu ut lætor tuo?
Virtute multo cæteris præstantior,
465 Modeste leniterque castigus tuos.
Hinc consecutus exitum prosperum,
Decusque solus ductus ex palatio,
Relicto mortuo potentia brevi :
Te namque regni prosperi manet decus.*

Nam justitiam quidem optime assimilavit, ac imperio potitus omnibus egentibus benefecit, et in abdita cella solus adoravit Patrem et Deum qui in occulto videt. Erga eos etiam qui in exilio affligebantur aut ab Andronico bonis spoliati aut mutilati erant, benignitate usus est, non iis tan-

C [P. 228] α'. Ἀπράχμονος (forte ἀπραγμόνως) δ' οὕτω τὴν βασιλείαν παραλαβὼν Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγέλως, καὶ τῷ τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου αἵματι ὡς [P. 229] εἰπεῖν, αὐτὴν ὠνησάμενος, ἐκ τοῦ μεγάλου παλατίου εἰς τὰ ἐν Βλαχάρναις ἀφικνεῖται ἀνάκτορά, καὶ εἰς ἑαυτὸν οὐκ ὀρθῶς ἔλκων τὰ ἔπη καὶ οἰκειούμενος καὶ ἀνὰ στόμα φέρων διὰ παντὸς ἃ περὶ τοῦ βυρσυχήμονος βασιλέως ἐκπεφώνηται καὶ διεξίσιν οὕτως·

Τὸ σχῆμα φαίνει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον,
Ὅθεν μολήσας νῆος ἀφοίεις μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέον,
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς ἐλπίτους.
Ὅθεν τέτευχας χρηστοτάτου τοῦ τέλους
Μόνος ἀναχθεὶς ἐξ ἀνακτόρων πλῆος,
Καὶ τῷ νεκρῷ, κράτιστε, λιπὼν τὸ κράτος·
Ὡς ἐν βραχεί γὰρ εὐτυχήσεις τὸ κράτος·

Δ ἀρίστως τὸν δίκαιον ὑπεκρίνετο. Τῷ ἐλέφ. τε γὰρ τῶν ἐνδεῶν ἤλειψε πλησμένως τὴν κεφαλὴν βασιλεύσας, καὶ τῶν ταπεινῶν ἔνδον ὠμῖλαι τῷ ἐν κρυπτῷ βλέποντι. Περὶ καὶ Θεῷ ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς ἐν ἐξορίαις κακουργομένους καὶ δεσυὺς Ἀνδρόνικος ἢ τῆς οὐσίας ἐψίλωσεν ἢ ἐς σῶμα διελωδῆσατο, εὖ ἐπολεῖ ἱκανῶς,

οὐκ ἀποδιδοὺς μόνον εἴ τι τῶν πάλαι προσόντων αὐτοῖς οὐκ ἠφάνετο, τῇ βασιλικῇ γὰρ στεγόμενον, ἢ παρ' Ἀνδρονίκου βραβευθὲν ἑτέροις εἰσέτι περιελέλειπτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχικῶν θησαυρῶν προσπαρέχων καὶ φιλοτίμῃ χειρὶ δεξιούμενος. Ὁ καὶ τὸν κατὰ τῶν Ἰταλῶν κατεύθυνε πόλεμον, οἱ Θετταλίαν τε εἶχον ἤδη καὶ Ἀμφίπολιν παρεστέσαντο, καταθραυσνόμενοι ἀνέδην καὶ αὐτῆς τῆς μεγαλοπόλεως τῆς περιωνύμου, καὶ μεγαλαυχούντες τῷ κατὰ τε γῆν κατὰ τε θάλατταν αὐτὴν διαλαβεῖν ῥῆον καὶ ὡς ἐρήμην καταλήψεσθαι νοσσιᾶν καὶ σκυλεύειν ἀταλαιπώρως βραχυημέρῃ πάνυ καιρῷ. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὴν Ἰσακίου ἀρχὴν ὡς ἐκ χειμῶνος εἰς ἔαρ μετάδασιν ἢ γαλήνην ἀπὸ ζάλης θαλάσσης σπαθερὰν ἐκ τῶν ἀπανταχῇ Ῥωμαίων συνέρχοντων χωρῶν, οὐ μόνον ὅσοι πρῶτον ὠπλίτευον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόμυχοι πάλαι ποτὲ ἦσαν, καὶ αὐτοὶ δὲ οὐχ ἥττον ἠΐθεοι, οἱ μὲν ὀφόμενοι μόνον τὸν ἐλευθερωτὴν Μωσῆν καὶ τὸν ἐπανάγοντα Ζωροβάβελ τὴν αἰγυμνωσίαν Σιών (οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἐκρίνετο Ἰσαάκιος), οἱ δὲ ἀποληψόμενοι τὰ συνήθη τοῖς στρατευομένοις ὀφόνια, τινὲς δὲ καὶ στρατολογούμενοι καὶ κατὰ Σικελῶν ἀνδρισόμενοι. Ὡς δὲ δόλῃ γέγονεν ἡ Ἀνδρονίκου κατατροφή τοῖς κατὰ τὴν Φιλίππου ἐπαρχίαν τῷ βασιλεῖ συναπείρασιν Ἰωάννῃ τῷ Ἀνδρονίκου παιδί, πρᾶχρῆμα καὶ αὐτῆς συλλήψεως τῆς κόρας ἐκκόπτεται καὶ καταστρέφει τὴν ζωὴν ἐπωδύνως, ὑπομένως παρακκαλῶντα, καὶ μὴ εὐρύν, καὶ συλλυπούμενον, καὶ μὴ ἰδών. Καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲ οἱ ὠπύτως Μανουὴλ συσχεθεὶς ἐκτυφλοῦται, κατὰ μὲν αὐτῷ ἐπαρκέσαντος τοῦ μὲν δ' ὅπως τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι, καὶ συνειδέναι τοῦτο ἀκριβέστατα οὐ μόνον τοὺς ἐν ἀγροῦ στραφεμένους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀπάντων μάλιστα Ἰσαάκιον, ὃς ἐστέρησε τὸν ἄνδρα τοῦ φωτός.

[230] Ἰδὼν δὲ Ἰσαάκιος τὴν ἐκ τῶν ἐφών πόλειων συνδρομὴν τοῦ λεῶ ἱκανὴν συναρπασθαι οἱ κατὰ τῶν ἐκ Σικελίας ἐχθρῶν, αὐτοὺς τε ἀσμένως εἰσπυκίζετο, καὶ δωρεαῖς εὐφραίνων ὅση δύναμις καὶ ὀπτοδοτῶν εἰς τὸ μετὰ τοῦ Βρανᾶ στρατόπεδον ἐξαπέστειλε, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ Ῥωμαίοις τάγμασιν ὅποια ἐθυσάλει τοῖς πολεμίοις ἀντιφερόμενα, ἔπεμψε τὰ βασιλικὰ σιτηρέσια καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπέβρῳσε τὸν προκείμενον, ποσωθέντα εἰς χροσίου κεντηνάρια τεσσαράκοντα. Αὐτὸ μόνον τὸ ἐκ Σινελίας ἀντίμαχον μήπω τὰ κατ' Ἀνδρόνικον ἐνωτισάμενον εὐθαρσῶς τῆς ἐς τὰ πρόσω πορείας εἴχετο, πέρας τῶν μόχθων τῆς ὁδοπορίας τὴν Κωνσταντίνου θέσθαι διανοούμενον. Καὶ ὁ στόλος δὲ ἀναπλεύσας ταῖς νήσοις προφύκειλεν αἱ ἄγχιστά που τῆς πόλεως ἀμφοτέρωθεν. Ἀλλ' ὁ τοὺς γίγαντας μὴ ἐν πλῆθει ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἄρμασι καὶ ἵπποις τῶζεσθαι ἀφίεις, τοῖς δὲ ταπεινοῖς καὶ προστηνέσι χάριν ἐπισταλάτων, οὗτος τοὺς ὑψάχενας ἔσφηλε, καὶ ὡς πρῶτον ἐπὶ τῶν πυργοποιούντων αὐτοῖς ἀτεχνῶς καταβὰς οὐ συνέχευε μὲν τὰς γλώσσας αὐτῶν, εἰς δὲ τριστούμενα τούτους καταδίστλε τμήματα. Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν Θετταλῶν προκαθημένην πόλιν εἰάθη φρουρεῖν καὶ ἔμενε κατὰ χώραν μετὰ νηῶν ταχυνοτουσῶν, τὸ δὲ τὰς Σέρβας ἔκλειρε περιὸν ἀδεῶς· τὸ δὲ τρίτον τοῦ πρόσω ἐχόμενον οὐδ' αὐτὸ καθαρῶς ἦν ἀδιαίρετον,

A tum restitutis quæ adhuc vel in ærario vel aliis donata supererant, sed ex thesauris etiam liberalliter adjecta pecunia. Quæ res effecit ut cum Latinis feliciter bellum gereretur, qui Thessaliam jam tenebant et Amphipolim subegerant et insolenter ipsam Cpolim affecabant, quam se terra marique obsessam, facile ut vacuum nidum occupaturos et citra laborum perexiguo tempore spoliaturos gloriabantur. Nam homines Isaaci imperio quasi vero post hiemem 466 et tranquillitate post tempestatem exhilarati, ex omnibus provinciis confluebant, nec ii tantum qui tum militabant, sed homines etiam bello desueti pridem et adolescentes, alii ut liberatorem Mosem et Zorobabilem captivitatis Sionie reductorem tantum viderent (talis enim habebatur Isaacius), alii ut stipendia militaria de more acciperent, quidam ut nomina militiæ darent et Siculos fortiter propulsarent. Ut autem ii qui cum imperatore Joanne Andronici filio in Philippicam provinciam abierant, interitum Andronici cognoverunt, etiam Joannes effossis oculis magno cum dolore interit, sine ulla cujusquam commiseratione et consolatione. Eodemque modo frater ejus Manuel excæcatur, quamquam paternis injuriis nequaquam assensus; idque non circumforanci modo homines sciebant, sed et ipse Isaacius omnium maxime, qui eum lumine privavit.

C Is eos qui ex Oriente concurrebant, cum ad Siculos propulsandos satis esse multos cerneret, et cupide suscepit et pro virili muneribus et 467 armis ornatos in Branæ castra misit. Ac cæteras etiam Romanas legiones, quæ contra hostes in procinctu orant, stipendiis missis, quæ ad xl centenarios auri conficiebant, ad instans diecimen alacriores fecit. Cæterum hostes Siculi nondum audito casu Andronici confidenter pergebant, præstilito sine laborum itineris ipsa Cpoli. Classis quoque ad insulas urbi proximas appulit. Sed is qui gigantes ingentibus viribus curribus, et equis salvos esse non sinit et humilibus gratiam instillat, homines elatos labefecit; et ut olim contra turris ædificatores, ita contra hos etiam descendit, ac linguas eorum haud sane confudit, sed exercitum in tres partes divisit, quarum una ad Thessalonicæ custodiam cum expeditis navibus relicta est, altera Serranum agrum impune vastavit: tertia quæ ulterius pergebat, ne ipsa quidem plane indivulsa, partim juxta Strymonem versabatur et Amphipolitanum agrum vastabat, partim alacriter antecedens et urbis ingressum anticipans juxta Mosynopolim castra habebat. Et quia 468 perpetuo victores neminem habebant qui resisteret, temere excurrabant; et turmatim divisi alius alio pro sua quisque libidine vagabantur, si

quando Mosynopoli prædatum exeundum erat et **A** ἄλλ' ὁ μὲν τοῦ Στρυμόνος ἐπινε καὶ ἐλοῦετο, φθεῖρον

commeatus importandus. τὰ κατ' Ἀμφίπολιν, ὃ δὲ προπορευόμενον γεγνηθὲς καὶ οἷον προαρχάζον τὴν εἰς τὴν βρασιλεύουσαν εἴσοδον κατὰ Μοσυνόπολιν ἐστρατοπεδεύετο. Ἀεὶ δὲ νικῶντες καὶ μηδὲνα τὸν ἐς χεῖρας ἔχοντες ἐπιδόντα ἀπερσιέπτοους ἔδρων τὰς ἐκδρομὰς καὶ κατὰ Ἰλας ἀποδείσαντο, καὶ ἄλλος ἄλλοθι, ὥσπερ ἐκάστη φέλον, ἀπεσκεδάννυντο, εἴ ποτε δεήσειεν ἐξίεναι τῆς Μοσυνόπολιν ἐπὶ ληΐσμων καὶ τῶν τὰ ἐπιτήδεια εἰσενέγκασθαι.

2. Branae igitur dux, Barbarorum negligentia animadversa, per occasionem adducit exercitum, ægre persuasis militibus ut paulum e montibus in planitiem descenderent. Qui cum primo congressu aliquot cohortes hostium feliciter propulsaissent, Myrmidonum fabulam reipsa confirmarunt, statim viri fortes facti, subinde iis qui terga dabant occisis, et hostes ad ipsam usque Mosynopolim persecuti. Ut autem cum cæteris quoque feliciter dimicarunt, etiam oppidum invadere statuerunt; et portis incensis, quas hostes jam territi custodiebant, Barbarorum cædibus post diuturnam rei bellicæ famem sunt expleti. Eoque successu non contenti, ad eos **469** qui Amphipolim tenebant properarunt; et hostium armis atque equis instructi, partem quæ adhuc ad Strymonem versabatur sunt adorti. Ibi rerum facie divinitus mutata, pridem feroces et insolentes, qui se tantum non montes hastis eversuros minabantur, fama de suorum ad Mosynopolim clade consternati, quasi fulmine icti aut attoniti, pugnam differebant et segnius in aciem descendebant. Romani vero, repudiata ignavia, ut sublimes aquilæ in humiles aviculas impetum in eos facere avebant, et cum iis congregi a quibus contumeliosis verbis sprete fuerant. Cum autem in Demetrisæ campo uterque exercitus convenisset, Siculi metum suum magis etiam declararunt legatis ad Branam de pace missis. Quorum postulata cum principio Romanis placerent, deinde vel insidias subesse vel evidens timoris id signum esse rati, mutatis animis, non belli signo, non tubæ sonitu, non ullo ducis monitu exspectato, strictis ensibus in hostes ruunt. Qui **470** cum eorum impetum ad tempus sidenter et fortiter tolerassent, aliquandiu vario eventu pugnatum est. Sed tandem summo Romanorum ardore loco pulsati effuse fugerunt, in eaque fuga partim capti, partim occisi, partim in Strymonem flumen acti sunt: nostri spolia legerunt. Accidit hoc vespere, 7 die Novembris mensis. Capti sunt et duo duces exercitus, Rizardus frater uxoris Tangri, qui classis præerat, et Balduinus contus, non ille quidem nobili et illustri genere ortus, sed ob fortitudinem et rei militaris solertiam regi charus et totius exercitus dux delectus. Qui superioribus victoriis elatus se Alexandro Magno comparabat; ac tantum non ut ille in pectore plurias rostri et alarum imaginem repræsentantes ostentabat, sed et maiora illo facinora se exiguo tempore citra sanguinem edidisse gloriabatur.

Hier. Wolfii notæ.

(22) Ἀεὶ τὸν ὀπισθεν. Converti eos qui terga dabant, cum videatur potius legendum τὸν ἔμπροσθεν.

(23) Alter metaphorice, alter proprie loquitur; alter de cædibus, alter de spoliis et fame agit.

μηχανή μὲν τινος εὐθαρσῶς καὶ ἀνδρείως τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐμβολὴν ἐδέξαντο, καὶ καμπὰς τινὰς καὶ ἑλπίδας ὁ πόλεμος ἔλαβε· τέλος δὲ πρὸς τὸ ὑπεράγαν ἔνθερμον τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατείας ὑπενδόντες ἔκλιναν εἰς τροπὴν καὶ ἀκόσμως ἔφευγον. Ὅθεν καταλαβανόμενοι ἀνηροῦντο, ἐζωγροῦντο, ὠθοῦντο κατὰ ποταμοῦ τοῦ Στρυμόνος, ἐλαφυραγωγοῦντο, ἐσκυλεύοντο. Ἦγετο δὲ ἐβδόμη τότε τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς καὶ περὶ δεκάτην ἦν τὴν ἡμέραν, ὅποτε ταῦτα ἐγίνετο. Συλλαμβάνονται δὲ καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ τοῦ στρατεύματος, ὁ τε Ριτζάρδος ὁ τῆς γυναικὸς τοῦ Ταγκρέ (24) κασιγνήτος, ὃς ἐναυάρχει τοῦ τῶν Σικελῶν ναυτικοῦ, καὶ ὁ Ἀλδοῦϊνος Κόντος, γένους μὲν οὐ φῶς εὐγενοῦς καὶ λαμπροῦ, διὰ δὲ τὴν κατὰ πόλεμον δεξιότητα αἰδέσιμος ὢν τῷ ῥήγῃ καὶ τότε ὑπὲρ πάντας τὸ τῆς στρατηγίας ὑπεζωσμένος σέμνωμα, ὃς καὶ ταῖς προτέροις κατὰ Ῥωμαίων νίκαις μεγαλοπρεπεύμενος ἑαυτὸν ἐξωμοίου τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ πᾶν τῷ Μακεδόνι, μόνον οὐκ ἐν στηθεσι κατ' ἐκείνους τρίχας δεικνὺς ῥάμφοις καὶ πετρῶν εἰκασίαν ὑπεμφαινούσας, καὶ μείζων ἢ ἐκεῖνος ἔργα δι' ἀκριαίου καιροῦ καὶ ἀναιμωτῇ ὑπερηφανύετο διαπραξάσθαι. Ὅσοι δὲ τὸ τοῦ πολέμου διαταθέν ἐξήλυξαν δίκτυον ἔκ τε τουτωνὶ τῶν ἰλῶν καὶ οἱ τὰ ἐν Σέρραϊς χωρία κατέτρεχον, εὐθὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἵενται, καὶ τῶν ἐκεῖσε μακρῶν ἐπιβάντες νηῶν ὡς εἶχον εὐθὺς ἀπὸ τῆς φυγῆς, οὐκ εὐπλουν τὸν πλοῦν εὐρίσκον· φοροὶ γὰρ εἰς τὴν αὐτῶν ἀφίνισιν ἀνεγερθεῖσαι λαίλαπες ἀποπλῆσαι τὸν μόρον αὐτοὺς εἰργάζαντο, ὃν θεόθεν γερασίων ἐπικλωσθέντα μετὰ βραχὺ μετέθεντο κατὰ θάλατταν. Πολλοὶ δὲ ἐντυχόντες τριήρεσιν ἐπικαταλαβανόμενοι ἔτι κατὰ τὴν Θεσσαλονικὴν ἀλύοντες, πολυτρόπως ἐφθέρωντο, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐπικουρῶν Ἀλκων. Οὗτοι [P. 232] γὰρ ἀντιβρόπα δρωῦντες ὢν πεπόνθασιν ἡνίκα Θεσσαλονικὴ ἐάλωκεν, οὐ φειδῶ τινος τῶν πολεμίων ἐλάμβανον, τὰς δ' ἀμφοδούς καὶ τὰ τῶν θείων σηκῶν προαύλια πτωμάτων ἐνέπλησαν· ἐπερόμενοι γὰρ τοὺς συλλαμβανόμενους Σικελούς ποῦ ποτὲ ὁ ἀδελφός, ὁ συμφυλῆτης δηλαδὴ Ἀλκωνὸς ὃν κατὰ τὴν ἄλυσιν οἶδε ἀπέκτειναν, ἀπῆγον ἅμα τῷ λόγῳ τὸ ξίφος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς προσπυόμενους τεμένεσιν ἀπέσφαττον, Ἡοῦ ποτε ὁ παπᾶς; λέγοντες, τοῦτ' ἐστὶν οὗς ἀνηγήκεσαν ἐκεῖνοι ἱερεῖς εἰσεφρήκότες ἔνδον τῶν ἱερῶν. Ὅτε καὶ τοιοῦτό τι καινὸν ἐπισυνέβαινε· τοὺς γὰρ κῆνας φασὶ μετὰ μὲν τὴν τῆς πόλεως ἄλυσιν μηδενὸς νεκριμαίου σώματος τῶν ἀναιρεθέντων Ῥωμαίων ἀψαθῆαι ἢ ὅλως ὁδοῦσι σίνασθαι ἢ αἰχίσσασθαι, τότε δὲ οὕτως ἐμμανῶς τοῖς πτώμασι τῶν πεσόντων Λατίνων προσφέρεσθαι καὶ κήρον μηδένα μηδαμῶς εἰδέναι σαρκοβορίας ὡς καὶ τυμβωρυχεῖν καὶ ἀνακαλύπτειν τὰ παραδοθέντα ταφῇ σώματα καὶ κύρμα ταῦτα τιθέναι. Ζωγρεῖται δὲ σὺν οἷς ἐπομεν δυσὶ στρατηγοῖς καὶ ὁ ἐκ Κομνηνῶν νοδὸς ἔρημος καὶ φθόριμος Ἀλέξιος ὁ τούτων πάντων αἷτιος τῶν κακῶν, καὶ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν φωτὸς στίρεται ὁ τῶν Χαρωνείων οἰκήσεων ἄξιος. Ἦσαν δ' οἱ τῶν Λατίνων καὶ πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον ἀπεσώθησαν, καὶ τοῖς ἐκεῖ ὁμοφύλοις φρουροῖς τῆς πόλεως ὡς σπέρματα χιλιοστύων πολλῶν ἀγαπητῶς ἀπεδόθησαν, ἦν καὶ παντοίοις ὅπλοις ἀμυντηρίοις ὁ Σικελίας ῥήξ κρατυνόμενος ὕστερον οὐκ ἀπεδίδου Ῥωμαίοις μετὰ τὴν τῶν οἰκείων στρατευμάτων φθορὰν, ἀλλ' ἦν οὐκ ἔδει μετὰ ἤτταν καὶ αἰσχύνην περιφάνῃ δόξαν ἑαυτῷ θηρώμενος, κατεῖχε φρενοβλαδῶς. Μετὰ βραχὺ δὲ πρὸς τὰς δαπάνας ἀπειρηκῶς ἐκόντως ἀπέσχετο.

Καὶ ὁ μὲν χερσαῖος πόλεμος τοιοῦτον αἶσιον ἀπέληγε πέρας, οὐδέποτε ἐπὶ καρδίαν ἡμῶν τινος ἀνελθόν. Ἀλλ' ὁ πᾶντων κηδόμενος Θεὸς, ὅτι πάντων δεσπόζει, καὶ μετὰ φειδοῦς πολλῆς διοικῶν τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἐλεῶν τὰ πάντα, ὅτι πάντα δύναιται,

Hier. Wolfii notæ.

(24) Τοῦ Ταγκρέ. Tancredum intelligit, Salernitanum principem, crudelem illum pudicitiae vindicem, si fabula vere narratur.

A 471 Qui vero ex iis Italarum cohortibus effugerant, et qui Serranum agrum populabantur, recta Thessalonicam contendunt: et longis navibus statim a fuga conscensis, non commodam navigationem reppererunt, sed ventorum procellis et fluctibus obruti perierunt, et morte in terra divinitus decreta paulo post in mari oppetiverunt. Multi vero qui triremes non adepti erant, adhuc circa Thessalonicam oberantes, deprehensi multis modis perierunt, ab auxiliariis Alanis potissimum interfecti, qui ea facinora illorum imitati quæ capta Thessalonica perpassi erant, nulli hostium pepercerunt, sed bivia et sacellorum vestibula cadaveribus impleverunt. Rogitabant enim comprehensos Siculos ubi frater ipsorum, videlicet popularis Alanus, esset, quem urbe capta occiderant; ac statim enses in iis desigebant. Et in templa confugientes mactabant, ubi papa esset rogitantes, hoc est, sacerdotes quos in templis occiderant. Tum mirum quiddam accidit: capta enim Thessalonica nullum Romanum cadaver canes gustasse 472 aut dentibus lacerasse ferunt, Latinorum vero cadavera rabie quadam insatiabiliter devorasse, et sepulcris etiam eruta laniasse. Cum duobus illis ducibus etiam vecors ille et pestilens et omnium malorum auctor Alexius Comnenus captus est et excæcatus, homo inferorum sede dignus. Quidam ex Latinis Epidamnum confugerunt, quam omnis generis armis instructam Siciliæ rex post suarum legionum interitum Romanis non reddebat, sed gloriæ inepte cupidus post illustrem illam cladem et celebre dedecus amanter retinebat. Cæterum paulo post sumptibus deterritus ultro omisit.

D Ac terrestre bellum tam felici exitu est terminatum, qui nemini in mentem venisset. Sed Deus, qui curat omnia, et rerum omnium Dominus, qui res humanas clementer moderatur et omnium miseretur, quia potest omnia, is res nostras lancibus

impositas omni Lona spe firmavit, et **473** nobis leniter castigatis flagris nostros hostes longe pluribus affecti, non quidem mutatis elementis, nec terra productis culicibus, non fluviis ranas eructantibus, neque crabronibus ante exercitum præmissis, aut ullo veteri prodigio edito: sed illud divinitus accidit, ut qui occidebantur percussores occiderent, pristina timiditate in summam audaciam conversa. Nam timida res est improbitas, ac suapte testimonio vincitur, at arguente conscientia nihil boni exspectat. Nam quid Siculi de Romanis queri potuerunt, quos umbrosique procul montes pelagusque sonorum a nobis removerunt? Sed si arcana Dei iudicia rimari fas est, Dominus percussit nos, quia peccata nostra norat. Sed quia superbi et crudeles erant ii qui nos castigandos ab eo susceperant, nec ipsi ejus, qui misericordiam vult et cibum potumque lacrymarum suppeditat, justam indignationem effugerunt. Et quia ut e silva leones irruebant et ut lupi vasitatem efficiebant et ut leopardi insultabant, capti sunt qui captabant, oppressi sunt qui opprimebant, et temperatum a Domino erroris poculum exhausserunt, **474** expertique sunt sibi quoque inesse maculas, easque coccineas ob sanguinariam immunitatem, quas eluendæ essent. Itaque extra suos limites evagati nostros fines incursarunt, et paucis plagis nobis illatis ipsi plures tolerarunt.

τὸ τοῦ τρόπου φοινικὸν εἰς φοινικὸν χρῶζόμενοι καὶ εἰσέδραμον τὰ ἡμέτερα, μαστιγούμεντοι ἡμᾶς βραχέα καὶ

3. Ac equitatus has pœnas exsolvit. Longæ autem naves, amplius cc, nec ipsæ malorum expertes retro vela dederunt. Nam cum ad Astacenum sinum descensum fecissent, multi a Romanis copiis cæsi sunt, quæ passim in littoribus prohibebant quominus appellerent, nec usquam eos continentem attingere patiebantur. Quodsi quando Siculi aut terram spectabant, aut scalas proferebant, statim telis tanquam fluctibus obruti non aliter quam testudinis conchas navium tabulata subibant. Etsi autem tantum numerum navium habebant, tamen nostræ non amplius e cum eis configere cupiebant. Neque vero classici duntaxat fervebant, sed multi etiam ex urbis incolis, naviculis consensu et armis obiter arreptis instructi, ad hostes invadendos parati erant. Sed id ab imperatore et senatu eis concessum **475** non est, qui non tantum alacritatem civium spectabant, sed etiam hostilium navium multitudinem considerabant; eaque de causa nostræ naves ad Cionicum litus in ancoris stantes ulterius non progrediebantur. Classis vero hostilis cum ad dies septemdecim in insulis consedisset nec popularium quemquam terra accedere vidisset, moram illam nihil boni portendere arbitrati de reditu cogitarunt, incensaque Calonymo insula et finitimi in sinu Hellepontio locis domum versus perrexerunt.

προσιόντα, οὐκ ἄγνοῦν εἰκάτας τὴν ἀναβολὴν μεθαρμόζεται πρὸς ἀπόπλουςιν. Καὶ δὴ τὴν νῆσον τὴν Καλώνυμον πυρπολῶντας, καὶ ὅσα πάραλα κεῖται κατὰ τὸν κόλπον τὸν Ἑλλησπόντιον, ἐχματο τοῦ οὐκάδε πλοῦ. Φασὶ δὲ ὡς καὶ τούτων πολλοὶ ἄνθρωποι τῷ βυθῷ κατέδυσαν, ἀντιπλοῖαις περιπεσοῦσαι καὶ καταγιγνώδουσιν ὁμιλῆσασαι πνεύμασι. Καὶ λυμὸς δὲ καὶ νόσος ἔστιν ἥς ἐξέκινεωτε.

Α οὗτος εἰς ῥοπήν πλάστιγγος ἐπαγαγὼν τὰ ἡμέτερα καὶ χρηστὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀπενεγκὼν, ἡμᾶς παιδεύσας βραχέα, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι ἐμαστιγώσεν, οὐ στοιχείων μεθαρμόζομένων, οὐδὲ γῆς μὲν ἐξαγούσης πλῆθος σκνιπῶν, ποταμοῦ δ' ἐξερρυγμένου ἐνυδρα ζῶα βατράχους, οὐδὲ σφηκῶν ἀποστελλομένων προδρόμων τοῦ στρατοπέδου ἢ τινος ἐτέρου τῶν παλαιῶν ἐξαισίων, ἀλλὰ τῶν ἀναριουμένων ἀποκτεινόντων τοὺς φονευτὰς τῷ ἐξίφοντι εἰς ἀποτόμον ὑπὸ θεοῦ μεταβληθῆναι πολεμιστὰς, ἐπεὶ καὶ δειλὸν τι πρᾶγμα ἡ πονηρία, ἰδίῳ γαταδὶ καζόμενον μάρτυρι, καὶ προτετέληκεν αἰ τὰ χαλεπὰ, τῇ οἰκείᾳ συνεχόμενον συνειδήσει. Τί γὰρ καὶ εἶχον δεινὸν ἐπιγκαλεῖν Ῥωμαίοις οἱ Σικελοὶ, οὓς οὐδέ τε σκιδόντα θάλασσά τε ἡχίεσσα πλείστον ἄρ' ἡμῶν ἐξετόπισαν; ἀλλ' ἐπεὶ ἔστι τῶν βαθυτέρων ἀνεκπιπλῆχτως ἄψασθαι κριμάτων θεοῦ, Κύριος ἐπαισεν ἡμᾶς, ὅτι ἐγνώκεν ἀμαρτήματα ἡμῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἦσαν Ἰταμοὶ τε καὶ ἀνελεῖσθαι οἱ θεοὶ εἰληφότες ἡμᾶς εἰς μαστιγώσιν, οὐδ' [P, 233] αὐτοὶ τοῦ τὸν ἔλεον θέλοντος καὶ ψωμίζοντος ἄρτον δακρύων καὶ ποτίζοντος ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τὸν δίκαιον χόλον ἐξέφυγον, ἀλλ' ὡς ἐκ δρυμοῦ λείοντες ἐμπίπτοντες καὶ ὡς λυκαῖεῖς δλοθρευόντες καὶ ὡς πέρδελις ἐπαλλόμενοι, γηγένονται αἰχμητῶντο: οἱ αἰχμητῶντες καὶ κατεκυριεύθησαν οἱ κατακυριεύσαντες, καὶ κεκίρακεν αὐτοῖς Κύριος ὕδωρ ὡς κλέψας, δέξας ὡς καὶ σφίτιν ἦσαν κηλίδες διὰ νίτρων δέσμεναι. Οὐκοῦν καὶ τὰ οἰκεία δριμύτηρ ἐπερδάντες μαστιγώθησόμενοι πλείονα.

Γ. Καὶ τὴν μὲν ἵππον οὕτως ἡ δίκη μετέλθεν· αἱ δὲ μακρὰ νῆες ὑπὲρ τὰς δις ἑκτὸν οὖσαι, οὐδ' αὐταὶ τῶν κηκῶν ἀπαθείς πρόμναν ἐκρούσαντο. Α' Ἀποβάσαι γὰρ κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον πολλοὺς ἀπεβάλλοντο τῶν πλωτῶν, Ῥωμαῖκαὶ ἐκέρσασται στρατιαῖς, αἱ τὰς ἐνορμίσαις αὐτῶν ἀπακώλυον ἀμφὶ τὰς ἀκτὰς ἐλίσσόμενοι, καὶ πᾶσαν ἄβατον ἐποίουν ἡπειρον. Τὸ γὰρ Σικελικὸν ναυτικὸν εἴ ποτε κατὰ χέρσον προῦκυψεν ἢ ἀποβάθραν ἔδραμεν, εὐθὺς τοῖς βέλεσιν ὡς ὕδατος σταγῶσι πάντοθεν καταντλούμενον, ὡς κίλυφος γελῶναι τὰ τῶν νηῶν ὑπὲρ τρεχε καταστρώματα. Ταῖς δὲ ναυσὶ τοσαύταις οὖσαις τὸν ἀριθμὸν αἱ ἡμέτεραι εἰσάπαξ ἑκατὸν συγκροτούμεναι μάχεσθαι ἀπεθάρρουν. Καὶ οὐ τὸ ναυτικὸν ἐκάρδιωτε μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀστυπολιτῶν ταῖς ἀλίστιν ἐμβάντες καὶ ὅτῳ τύχῃ καθοπλισάμενοι τὸν πλοῦν ἐς τοὺς πολεμίους ἔσφυζον θέσθαι· οὐ συνεχωρῶντο δὲ πρὸς τοῦ βραδείως καὶ τῶν συνδιασκεπτομένων αὐτῶ τὰ κοινὰ, οὐκ εἰς τὸ πρόθετον τῶν ἡμετέρων ἀφορᾶν μόνον ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ ὑπερπαῖον προσηρμένων τῶν ἀντιμαχομένων νηῶν. Καὶ κατὰ τοῦτο περὶ τὴν τῶν Κιόνων ἱκίονα αἱ τριήρεις σαλεύονται οὐ περαιτέρω προήεσαν· ὁ δὲ τῶν ἐναντίων στόλος περὶ τὰς ἐπτακαίδεκα ἡμέρας τὴν κώπην σχάτας ἐν ταῖς νήσοις, ὡς οὐδένα πως ἑώρα τῶν ὁμοφύλων κατὰ χέρσον.

Καὶ οὕτω μὲν οὐ μεῖον ἢ δέκα χιλιάδες μαχημένων ἀνδρῶν ἐν τοῖςδε τοῖς πολέμοις ἀπώλοντο· αὐτοὶ δὲ οἱ ζωγρηθέντες κατ' ἀμοτέρους τοὺς πολέμους ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀριθμοῦμενοι ταῖς δημοσίαις φυλακαῖς ἐνεύχοντο. Μὴ ἐκ βασιλικῶν δὲ ψωμιζόμενοι ταμειῶν ἢ τινος τῶν ὅσα τὸ ζῆν σκίστησι μεταλαγχάνοντες ἄλλοθεν ποθεῖν, ἄρτι δὲ μόνῳ διαζῶντες χορηγουμένῳ πρὸς τῶν θεοφιλῶς ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐν ταῖς εἰρηκαῖς, κακῶς ἐφθερίζοντο, ὥστ' ὁ τὴν ἀρχὴν τῆς Σικελίας χειρίζων καὶ τὴν τότε κατὰ Ῥωμαίων κίνησιν θέμενος, τοῦτο πυθόμενος διὰ γραμμάτων τὸν βασιλέα [P. 234] ἐχλεύαζεν ὡς ἀφελανθρώπως ἐὼντα λιμῷ καὶ γυνότῃ παρηνόλλυσθαι τηλίκων καὶ τοσούτων στήλας ἀνδρῶν, ἐναργῶς μὲν ἀραμένων ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων νόμῳ πολέμου, Χριστιανῶν δ' ὅμως ὄντων καὶ οἱ παραδεδομένων εἰς χεῖρας ὑπὸ θεοῦ. Χρῆναι δ' ἔλεγε τὸν νικῶντα ἢ πανωλεθρίαν εὐθὺς τῶν ζωγρηθέντων καταψηφίζεσθαι, εἰς Θηρίου φύσιν· ἐκ πολλοῦ τοῦ παραλόγου μεταμειφθέντα καὶ τὸν ἀνθρωπίνον νόμον παραβλεψάμενον· ἢ μὴ δοκιμάσαντα τοῦτο, συνειληφῶτα δὲ καὶ καθεύξαντα, τρύφος γοῦν ἄρτου διαθρύπτειν ὀκτάβλωμον, εἰ περὶ τὴν διαρκὴ διαίτησιν κιμβιέσεται, ἀλλὰ μὴ τιμωρεῖν τοῦ διὰ ξίφους καὶ αὐτίκα μόρου μακρότερα, λιμῶνται, πρηνέστες καὶ παγετῷ καὶ κρυμῷ διαβρίχυνθαι κακῶς τὴν ψυχὴν, καὶ φόνου αἰτίαν ἐπάγεσθαι, εἰ καὶ μὴ τὰ στέρνα διατορεῖ δόρατι ἢ τὸ βέλος ἀρπαζόμενον τοῖς σπλάγχνοις καὶ ἐμβαπτόμενον δεικνυσθαι, ἐπεὶ μηδὲ διαφέρειν τὸ φονεῦσαι καὶ φόνου παρασχεῖν πρόφασιν. Βασιλεὺς δὲ ὡστὶν ἄκροις παραδείξιμος τὰ γραφόμενα, εἶχε τοὺς τάλανας Σικελούς ὡς πρότερον φθίνεσθαι, ὡς ἐν αὐτῷ ὄντος τοῦ ὅ τί ποτ' ἂν αὐτοὺς βούλοιο δρᾶσαι. Σύνδου οὖν καὶ σύντρεις πολλαῖς τῆς ἡμέρας ἐκκομιζόμενοι, νεκροταφίων ἄμοιροι καὶ ἄτερ τῶν τελευταίων λουτρῶν, κατὰ τῶν πολυανδρῶν ἐξετινίσσοντο καὶ καταδύσεων τῶν ὑπογείων.

Ἐκθίνας δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δίφρου χρυσοκολλήτου καὶ περιδὺς τὴν λιθόστρωτον τέθεικεν, βῆμά τε πολυανθρωπότατον ἡρωικῶς, ὡς εἴη μὴ τοῖς ἀλλοφώνοις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπιφροδύτατος, εἰσάγεσθαι κελεύει τοὺς τοῦ Σικελικοῦ στρατεύματος ἀρχηγούς, δηλαδὴ τὸν Ἀλδουῖνον καὶ τὸν Ριτζάρδον. Οἱ δὲ τὸ ἐριώδες τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέραν πρασκύντησιν ἀπνεύμαντες, ἡρωτῆθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως ὅπως αὐτὸν χριστὸν ὄντα Κυρίου ἐκακολόγουν ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμμασιν, οὐδὲ μὲν δικαίως ἔχοντες ἐπεγκαλεῖν, τῇ δ' ἐνεστώσῃ τύχῃ παρὰ τὸ δέον χρώμενοι καὶ κυδρούμενοι καὶ τῷ ἡττῆσαι κατὰ κράτος τὸν πολέμιον φυσώμενοι. Αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος τὴν βριταίαν ἄρτι παραλαβὼν, πρέσβεις ἀποστεύλας ἔτι τῆς Λατίνης στρατιᾶς συνεστώσης· οὐδὲν τι τῶν πρὸς διαλλαγὴν φερόντων τοῖς στρατηγόσιν ἐλάλησε τοῦ ἐναντίου στρατεύματος, μήτε δώροις ἀγάλλων μήτε εὐνοίας ὑπαγόμενος πλάσματιν, ἀλλ' ἐπιστείλας ἀρχικώτερον καὶ πάσαις μὲν αἰτίαις, πᾶσι δὲ βάλων ἐγκλήματιν ἐποδαρεύετο πρὸς ἄνδρας ἔτι νικῶντας καὶ τοὺς ἑαυτῶν πόδας τιθέντας ἅπαν τὸ ἐν Ῥωμαίοις, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀνυμνῶν ἔλφος καὶ μεγαλύνων ὡς τηλικώτατον διηπειλείτο, ἐφ' οἷς ἔτι διηπυρεῖτο, ἐξολόθρευσιν αὐτῶν καὶ ἀπώλειαν, εἰ μὴ μεταδουλεύσασθαι παλίμφοδες γέ-

A Ferunt autem multas naves cum vectoribus adversis ventis et turbinibus demersas esse, alias morbo et fame exhaustas. Ita x millibus haud pauciores his bellis perierunt. Ultra iv millia utroque bello in carceres inclusa, cum nihil ab imperatore aut allunde suppeditaretur præter panem, qui pietatis erga a nonnullis subministrabatur, male perierunt. Quo rex Siciliae, illius belli auctor, audito imperatori per litteras immanitatem exprobravit, qui fame et 476 frigore tot viros perire pateretur, qui, etsi more belli aperto arma intulissent, tamen Christiani essent et a Deo in manus ejus traditi. Esse autem a victore aut statim capitis dammandos captivos, omnis humanitatis ob insperatos successus oblito et in feram converso; aut si id nolit, saltem frustum panis captivis impertiendum, si ita sordidus sit ut eos alere nolit. Etsi enim eos gladio non trajiciat nec telum cruentum e visceribus eorum extrahat, tamen cum eos frigore et fame crudeliter conficiat, nihilo minus cædis esso reum. Neque enim interesse utrum ipse occidas an cædis causam præbeas. Verum imperator istis litteris parum motus miseris Siculos æque ut antea perire sinebat, quasi vero liceret quicquid libuisset. Sæpe igitur eodem die bini et terni, sine inferiis, extrema lotione, in cæmeteria et cavernas conjiciebantur.

C Imperator vero, sella aurea occupata, et gemmata purpura indutus, 477 coactaque maxima hominum frequentia, ut non peregrinis tantum sed Romanis etiam maxime formidabilis esset, Siculi exercitus duces Balduinum et Richardum adduci jubet. Qui, pileis depositis, servilem in modum eo adorato, rogati ab eo sunt cur se unctum Domini suis litteris insectati essent, cum nullam justam querimoniam haberent, tantum fortunæ successibus et victoria contra officium inflati. Nam Isaacius imperio recens suscepto, cum Latinorum exercitus adhuc esset integer, per legatos nihil quod ad pacificationem attineret cum ducibus hostium egerat, neque muneribus missis neque benevolentia simulata: sed quamvis incerto adhuc suarum rerum statu, pro imperio interitum et internecionem eis minatus fuerat, nisi mutatis consiliis eo redirent unde venissent. Verum Balduinus cum alioqui ferox, ut res declaravit, tum successibus utris instar inflatus, iis litteris irritatus insolenti responso gladium imperatoris 478 irridebat ut in effeminata corpora acutum (quibus verbis Hagiochristophoritæ cædem innuebat), et ipsum Isaacium ut imbellem subannabat, qui nunquam sub dio in clypeo dormiisset, nunquam galeam sustinuisset, neque thoracis sordes tolerasset, sed

fumo lucubrationum sorderet, a teneris annis ludos frequentare solitus, et inembranam tabellam et graphium tenens, subinde virgam et manibus et natibus imminentem timuerit, ejusque solius strepitum et noverit et meluerit, sed Martis minas nunquam tolerarit, neque unquam sonitum jaculorum audierit. Neque vero hæc ludibria duntaxat scribebat, sed admonitionem quoque subungebat, et cum hostis esset, consilarii munus subibat, suadebatque imperatoriam coronam cæteraque omnia imperii insignia deponeret, eaque potentiori et victori diligenter asservaret (quibus verbis dominum suum innuebat), et multo ante supplex de vita impetranda laboraret, ac 479 his de causis imperator in iudicium adducebat duces, Davidicum illud non ferens: « Lingua nostra penes nos est: quis dominus noster est? » Et scripta illa ultimo supplicio multabat. Verum Baldwinus, ut secundis rebus ad objurgandum paratus, sic mutata fortuna adulandi etiam summus artifex, quæ res omnia arma, omnes machinas fere vincit, imperatoris iracundiam depulit et indignationem mitigavit, gladium ejus ut summo imperio dignissimum et exquisita acie præditum extollendo, et quæ scripsisset, non levia et inania verba, sed veritate suffulta et manu Dei omnino consignata fuisse affirmando. Neque vero se, quod acerbius rescripsisset, propterea contemnendum judicari orabat: nam hostile odium jure naturæ omni vacare crimine.

ἡμῖν ἐστὶ· τίς ἡμῶν κύριός ἐστι; » καὶ θανάτου ἔτιμα τὰ γεγραμμένα. Ὁ δὲ Ἀλδουῖνος οὐκ ἦν ἄρα μόνον δεινὸς ἐπιπληξῆς, τὴν τύχην ἔτι ἔχων ὑπερηφανευομένην, ἀλλὰ καὶ κολακεύειν ἤσκητο ἄκρως, πρὸς ὃ μόνον πᾶν ὄπλον καὶ πᾶσα μικροῦ μηχανῇ πέφυκεν ἀσθενέστερον, ἐν οἷς ἀπολελοιπὸς ἦν αὐτὸν τὸ εὐδαιμονεῖν· ἐξέκρουσε γὰρ τῆς ὀργῆς καὶ καθήδυνε τὸν βασιλέα ὑποσχυζόμενον, τὸ ξίφος αὐτοῦ μεγεθύνειν ἀρξάμενος ὡς βασιλικὸν ὄντως καὶ μητρικόν, καὶ μὴ κουφολογίαν ἀνόνητον, ῥήματα δὲ ἀληθείας εἶναι τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως γραφέντα διετίνετο καὶ ἀτεχνῶς ἐνσημανθέντα χειρὶ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν οὐκ ἀπόβλητον εἰδεῖτο ἡγεῖσθαι, εἰ ὀριμότερα ἐπέστελλε· τὸ γὰρ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μῖσος καὶ ἡ φύσις οἶδεν ἀνέγκλητον.

4. Ad ea verba conficuit imperator, haud scio an adulatione effeminatus, an vero defensione motus; et illis in eandem custodiam reductis, aliis rebus occupatus, iis qui aderant omnibus et iis qui aberant tam civibus quam peregrinis declarare instituit se ab eo die, quamvis mortalium omnium inimicissimus sit suoque imperio et vitæ insidiatur, occisurum aut mutilaturum esse neminem. 480 Ac ii qui tum in consilio aderant, ea verba ut divinitus prolata summis laudibus et lætis acclamationibus sunt prosecuti. Omnes ad quorum aures ea pervenit oratio, difficultate ejus rei considerata, et ingenti mansuetudine obstupefacti, absolutum Dei donum imperatorem illum esse affirmarunt. Neque enim posse quemquam, imperatorem præsertim, improbitatem naturæ incmendabilem tolerare, aut ferre desertorem et imperii vastatorem, etsi Davidica virtute sit præditus, qui malum malo non penset aut periculosis temporibus canat: « Circumdederunt me ut apes favum, ego vero nomine Domini eos propulsavi. » Cæterum ipse imperator brevi postea egit quæ cum ejus

νωνται· ὅθεν ἐζήσαν. Ὁ δὲ Ἀλδουῖνος ἀγέρωχος ὢν καὶ ἀλλως, ὡς ἔδειξε, τότε δὲ καὶ ταῖς ἐνεστιώ-
σαις τύχαις ὡς ἀσχὸς ἐξοιδοῦμενος, οὐκ ἐνεγκὼν τὰ ἐπεσταλμένα ἀμείβεται τὸν βασιλέα λόγοις κομψευτικοῖς. Τό τε γὰρ ξίφος αὐτοῦ ἐκωμψήσεν ὡς σκιατραφέσιν ὀξυνόμενον σώμασιν (ὑπὴνίττετο δὲ τὰ γραφόμενα τὸν τοῦ Ἀγιοχριστοφορίτου [P. 235] θέναντον), καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἰσαΐκιον ὡς ἀπάλαμνον ἐμωκᾶτο· μηδὲ γὰρ θυραυλῆσαι ποτε καὶ ἐπὶ θυρεῶν εὐνασθῆναι ἢ γοῦν μαρτύλλης ἀνασχέσθαι κράνους καὶ ὑπενέγκαι μολυσμὸν θώρακος, ἀλλὰ καπνῷ γραμμάτων προσανέχειν ἐς γραμματιστοῦ φοιτῶντα ἐξ ἀπαλῶν ἔτι ὀνύχων καὶ δέβρυν ἐξημμένον, πινακίδιον τε καὶ γρασεῖον ἀνὰ χεῖρας ἔχοντα τὴν σκυτάλην συχνὰ ὑποδλέπεσθαι καταφερομένην τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πυγῶν, καὶ ταύτης μόνης εἰδέναι καὶ δεδιέναι καὶ κροταλίσματα, ἀπειλὴν δ' Ἄρεος ὑφίστασθαι μηδαμῶς, μηδὲ δοῦπον ἀκόντων ἐνηχηθῆναι ποτε. Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐπικερτομῶν ἔγραφεν, ἀλλὰ καὶ παραίφασιν εἰσήγε καὶ ἐχθρὸς ὢν συμφάδμων ἐγίνετο, καὶ ἐνῆγεν, ἀποθήμενον τὸ βασιλεῖον στεφάνωμα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχῆς ἀποβαλόμενον καὶ συμπτύξαντα τὰ σύμβολα τούτων μὲν ὑπεκστῆναι καὶ τηρεῖν τῷ νικῶντι καὶ κρείττονι, τὸν ἑαυτοῦ κύριον οὕτω τὸν ῥῆγα λέγων, αὐτὸν δὲ ὑποπεσεῖν καὶ περὶ τοῦ μόνον ῥῆγιν ἐπανατείνεσθαι δέησιν. Καὶ βασιλεὺς μὲν διὰ ταῦτα ὑπ' εὐθύνην ἦγε τότε τοὺς στρατηγούς, μὴ φέρων τὸ τοῦ Δαβὶδ κατὰ νοῦν, « Ἡ γλῶσσα ἡμῶν παρ'

δ' Ἡρὸς ἄπερ ἀπεσιώπησε βασιλεὺς, μηδὲν τι προσθεῖς ἕτερον, οὐκ οἶδ' εἴτε τῇ κολακείᾳ ἐκθελυνθεὶς εἴτε τῇ ὑπερηγορίᾳ καταπεισθεὶς. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐκείθεν ἐξήλθοσαν, καὶ γεγύνασιν αὖθις ἐμφροῦροι· βασιλεὺς δ' ἐτέραις προσχῶν ὑποθέσεισι προσέθετο καὶ τοῖς παροῦσι διατρανώσασθαι, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ πᾶσιν ἀστυκοῖς καὶ ἄλλοις οὐκ εἶναι ὅλως ἀνήκοον ἤθελεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδένα ἐς τὸ σῶμα διαλωθήσεται, κἂν ἢ τις ἀνδρῶν ἐχθιστος καὶ τῇ αὐτοῦ βιοτῇ καὶ βασιλείᾳ ἐπίβουλεύων ἀλφ. Καὶ οἱ μὲν τὸ βασιλικὸν βῆμα τότε πληροῦντες ἐπευφύμησαν τοῖς λελαλημένοις τούτοις καὶ ἐπεβρόθησαν ὡς μικροῦ φωνῆς ἀκηκοότες Θεοῦ, καὶ πᾶς ἐνηχηθεὶς τὸ ῥῆμα τοῦτο δώρημα Θεοῦ τὸν βασιλέα τέλειον ἔλεγε, πρὸς τὴν τοῦ ἐπηγγελεμένου ἐργωδῆσαν ὁρῶν καὶ τὸ τῆς [P. 236] πραότητος πολὺ ἐκπληττόμενος. μηδὲ γὰρ ἐξεῖναι τινι, καὶ μάλιστα βασιλεύοντι, μοχθηρίαν φύσεως φέρειν ἀκίνητον πρὸς τὰ κρεῖττον ἢ δυσμετάθετον, ἢ στέρειν ἄνθρωπον ἀποστατικὸν καὶ ληστεύοντα τὴν ἀρχὴν, κἂν ἀρετῆς μεταποιεῖτο μάλιστα καὶ μετὰ Δαβὶδ οὐκ ἀνταποδιδόη τοῖς ἀνταποδιδούσι κακὰ, ἢ ψάλλων εἴη κατ' ἐκείνον ἐν και-

ροῖς κινδυνώδεσιν· « Ἐκύκλωσάν με ὥσει μέλισσαι κηρίον, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς. » Αὐτὸς μέντοι βασιλεὺς ἀντιφθεγγομένην προδύλως τῇ γλώττῃ καθυπέφηνε μετὰ βραχὺ τὴν προαίρεσιν, καὶ ὥσπερ ἐν τῷ λέγειν οὐ διετείλατο, οὕτω καὶ τῷ πράττειν οὐ συνετείλατο, ἀλλὰ μικροῦ διημιλλήθη Ἀνδρόνικῳ τὸ προσεκρουκὸς σινόμενος, μὴ τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπηνεκὸς δ' εἴησιν· « Ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. »

Ἦ δὲ γε τοῦ Ἰκονίου σουλτάνος (ἦν δὲ εἰσέτι δὲ Κλιτ(α)σθλάν, εὐγερτάν ἄγων καὶ γεγωνὺς ὑπὲρ ἑτῆ τὰ ἐδομήκοντα) τὸν Ἀνδρόνικου ἐνωτ(α)σθεὶς θάνατον καὶ τὴν ἀνάρτησιν Ἰσακίου πυθόμενος, κατατοχάζεται ἀρίστως ὅσα εἰκὸς ἐπὶ ταῖς τῶν βασιλέων μεταβάσεσι τε καὶ παραλύσεσι γίνεσθαι, καὶ μάλλον εἰ πόλεμος ἀνθέλκει ἐσπέριος, καὶ πολέμων δὲ κράτιστος· καὶ δὴ εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ τοῦ τῶν Θρακισίων θέματος δι' εὐτίπου καὶ εὐόπλου στρατεύματος, τοῦ Σαμῆ ἀμνηστὸς στρατηγοῦντος. Οὐκοῦν ἀνδρῶν κεκενωμένων εὐρών τὸ τοῦ Κελδιανοῦ κλίμα ὅπλα φέρειν εἰδόντων (πάντες γὰρ ὡς χειμάρροι μεταρρύησάδ' πρὸς τὸν νεωστὶ τὴν ἀλουργίδα ἐμπροσθέντα Ἰσακίον) ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐχειρώσατο καὶ ἄλλων τὸ οἰκεῖον ἐνέπλησε στρατεύματα.

Πρεμήσαντων δὲ καὶ τῶν ἐψών ἐθνῶν ἄλλοις τε προσκλήροις φιλοτιμήμασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐτησίῳ ἀπολήψεσι φόρων (οὕτω γὰρ οἱ ἐς ἡμᾶς ὑπερκαθήμενοι Ῥωμαίων μετιέναι ἴσασιν τὸ ἀλλόφυλον, τὴν οἰκουρίαν μεταδιώκοντες ἴσα καὶ θαλαμηπόλοις νεάνισιν, αἳ περὶ ταλασίαν διαπονοῦνται), ἠθέλησεν ἐξ ἁλλοθηνῶς γένους ἑαυτῷ μνηστεύσασθαι γαμετήν· ἦν γὰρ ἐμνηστεύσατο πρότερον, θανάτῳ ἀπεβάλετο. Καὶ δὴ κοινολογησάμενος διὰ πρεσβέων τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥήγῃ τῷ Βελᾷ ἄγεται εἰς γυναῖκα τὴν ἐκείνου θυγατέρα, τῆς δεκαετηρίδος οὐκ ἀκριδῶς ἀφαιμένην. Τὰ δὲ γαμοδαίσια θύειν ἀπὸ χρημάτων δημοσίων συμικρολογούμενος ἀγισθὶ ταῦτα ἐκ τῶν οἰκείων συνέλεγε χώρων· καὶ ἔλαθε διὰ συμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καλχυησάμενος, αἳ κατ' Ἀγχιάλον συνψέζοντο, ἑαυτῷ δὲ μέγιστα καὶ Ῥωμαίοις ἐκπολεμώσας τοὺς κατὰ τὸν Αἴμον τὸ ὄρος Βαρβάρους, οἳ Μυστοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκονται. Οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωραῖς πεποιθότες, καὶ τοῖς φρουρίοις θρασυόμενοι ἃ πλεῖστά τε εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ' ἀποτόμους κείμενα πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐμεγαλύνοντο, τότε δὲ πρόφασιν εὐρηκότες, δὲ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τὴν τῶν οἰκείων θρεμμάτων ἀπαγωγὴν καὶ κίχωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστασίαν [P. 237] λαμπρὰν ἀνεσκήρτησαν. Ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτοῦργοι καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἀνασεύσαντες Πέτρος τις καὶ Ἀσάν, ὁμογενεῖς καὶ ταυτοποιοί, οἳ καὶ μὴ δρῶντες τὴν νεωτέρισιν ἀπροφάσιτον προσέλασι βασιλεῖν σκηνοῦμένῳ ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι συστρατολογηθῆναι Ῥωμαίοις καὶ διὰ βασιλείου γράμματός σφίσι βραδευθῆναι χωρίον τι βραχυπρόσδοον κατὰ τὸν Αἴμον κείμενον. Ἀλλ' ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος· ἦν γὰρ ἡ θεία ἐπικρατεστέρα κίνησις· Ὑπετονόρουσιν οὖν ὡς παροφθέντες, εἰκαλῶς δὲ καὶ τὴν αἰτησὶν ἐπανατείναντες ἀνέμεινον παρέπτυσάν τι καὶ ῥήμα θερμότερον, τὴν

oratione minime consentiebant; et ut in dicendo nulla distinctione, ita etiam in agendo adeo nulla moderatione usus est, ut parum abesset quin ultiscendis inimicis Andronicum imitaretur, neglecto illo Salomone, quo dicitur « præstare non facere votum quam votum non reddere. »

Interim Iconii sultanus Clizastblanis felici secta ultra annum lxx progressus, cum Andronici interitum, cui successisset Isaacius, audivisset, et ea quæ in imperatorum mutationibus accidere solent, 481 præsertim si bellum ab Occidente gravissimum urgeat, sagacissime divinasset, lectissimo equitatu et armis instructissimo in Thraciam impressionem facit, Same Amera duce. Qui cum Celbianum tractum bellicosus viris vacuum invenisset (omnes enim torrentis instar ad Isaacium recens imperio potitum confluerant), multos homines cepit, armenta et greges omnis generis abegit et multis manubiis suum exercitum locupletavit.

Ubi Orientales gentes cum aliis pro tempore muneribus, tum annuis tribuis placatæ quieverunt (sic enim nostra ætate Romanorum imperatores cum Barbaris agere solent, domi instar nentium puellarum desidentes), uxore defuncta alienigenam ducere statuit, et per legatos Belæ Hungariæ regis filiam, nondum decem annos natam, ambit. Sed dum ex tenacitate nuptias ex fisci pecunia celebrare 482 reformidat et sumptus illos ab urbibus et provinciis affatim exigit, cum alias urbes, præsertim Anchialo finitimas, afflixit, tum Barbaros Hæmi montis accolæ sibi et Romano imperio infestissimos reddidit, qui olim Mysi, nunc Blachi nominantur. Hi enim angustiis et castellis freti, quæ plurima habent præruptis saxis inædificata, cum prius etiam Romanos parum curarent, tum per causam abacti pecoris et vexationum quas tolerassent aperte defecerunt. Ejus defectionis principes et auctores fuere duo ex illa gente fratres, Petrus et Asan: qui ne sine causa res novas moliri viderentur, imperatorem Cypsellis degentem adeunt, petentes ut in Romanas legiones referantur, et sibi prædium exigui redditus in Hæmo monte eorum assignetur. Ea re non impetrata (nam fati vis prudentiam humanam superabat), submurmurabant ut contempti et voti impotes; et verbum audacius emisissent, quo defectionem et ea quæ domum reversi acturi essent innuebant, Asan præsertim, homo audacior et crudelior, cui ob impudentiam Joannis sebastocratoris jussu colaphus 483 infringitur. Ita non infecta modo re dimissi, sed contumeliis etiam irritati homines isti nefarii et conscelerati quomodo contra Romanos grassati sint, quis verbis consequatur? quæ oratio tantum malorum pelagus complectatur? Sed nondum de his, ne historiarum series interrumpatur.

ἀποστασίαν ὑπεμφαίνον καὶ ὅσα ἐπανιόντες οἴκαδε δράσουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἀσὼν ὁ καὶ θρυσύτερος καὶ ὠμότερος, ὃς καὶ τύπτεται κατὰ τῶν προσώπων ἐπιταγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου, ἐπιπληγθεὶς εἰς ἀνάδειαν. Καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι οὕτως ἐπανήλθον καὶ περιόδριστοι· ὅσα δὲ κατὰ Ῥωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μισροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐξέκοιτο λόγος, ἢ ποῖα διήγησις τοσαύτας κακῶν Ἰλιάδος συμπεριλήφεται; ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, τὸ δὲ λέγειν προβαίνειτω μοι καθ' εἰρμόν.

5. Comneno Isaacio Cyprum adhuc tenente, a qua neque pecuniæ pollicitationibus neque imperatoris reverentia abstraheretur, neque de crudelitate erga insulares quidquam remittente, sed subinde nova supplicia excogitante, classem contra eum imperator mittere statuit, et lxx longis navibus Joannem Contostephanum, hominem senem, et Alexium Comnenum (qui etsi vir fortis et integræ ætatis erat et imperatoris nepos, tamen ob effossos ab Andronico oculos ad id munus non modo inutilis, sed malum omen quoque ab omnibus judicabatur) navarchos præponit. Ac navigatio in Cyprum periculi expers fuit, secundis et lenibus ventis aspirantibus. Sed ubi in portubus urpulerunt, atrocissimam tempestatem sunt experti. Nam Isaacius Cypri tyrannus eos ei vicit et cepit; et potissimus pirata 484 Megaritu, qui opem ferebat Isaacio, cum naves vacuas militibus ad terrestre prælium egressis occupavit. Itaque trierarchæ non modo nullum illustre facinus ediderunt, sed denique etiam in hostium manus venerunt; et Megaritæ arbitrio permisi ab Isaacio paulo post ad Siciliæ tyrannum, ad quem ille ut dominum suas actiones referebat, sunt perducti. Isaacius vero post victoriam multos Romanos in suas cohortes retulit, multos crudelibus pœnis affecit, ut erat tortor inexorabilis, atque inter cæteros Rentacenum Basilium, cui alterum pedem a genu securi resecurit. Erat is vir bellicosissimus, et ut Achillem Phœnix, ita ipse olim Isaacium et in eloquentia et in re militari erudierat. Ac tali præmio Isaacius omnium mortalium maxime iracundus, et in ira lebetis instar exæstiuans, ac trememente absurde loquens, pædagogum suum est remuneratus. Nauticam vero turbam, quo quisque vellet, abire sivit. Qui tanquam ex diurno naufragio, sero domum redierunt, si 485 qui ex tribus malis uno, videlicet mari, fame aut morte, non perierant.

παράφορά τε ὀθειγόμενος ἐν τῷ χολῶν καὶ τὴν κάτω γένυν τρομαλίαν δεικνύς, καὶ ἄλλως δὲ οὐχ ἱλαρὰ θρέπτρα ἐκτίειν εἰδώς, τοιαύτη τιμωρίαν τὸν ἑαυτοῦ καθυποβάλλει παιδαγωγόν. Τὸ δὲ ναυτιλόν πληθος ἔνθα οἱ πῶς βουλῆς διαφῆκεν ἴσθαι, οἱ καὶ ὡς ἐκ ναυαγίου μακροῦ χρόνιαι τὰ οἴκοι κατέλαβον, ὅσοι τέως μὴ τρώων ἐνί τινι κακῷ θανάστῃ καὶ λιμοῦ καὶ τελετῇς ἀπεγίνοντο.

Cum Mysti aperte defecissent, ab iis quos dixi impulsus, imperator bellum eis infert. Sed nec illud prætereundum est. Cum Blachi principio ab eo conatu ad quem a Petro et Asane inducebantur, rei difficultate territi, abhorrent, fratres, ut po-

εἴ. Ἐπὶ τοῦ ἐκ Κομνηνοῦ Ἰσακίου κατατυραννέοντος τῆς Κύπρου, καὶ μῆτε χρημάτων ὑποσχέσθαι ἀποτρέσθαι ταύτης προτιθεμένου μὴθ' ὑπικλινομένου τῷ βασιλεῖ, οὕτε μὲν τὰ δεινὰ μετρίαντος ὅσα ἐκακούργει κατὰ Κυπρίων ἀεὶ καινοτέρως κολάσεις ἐπινοῶν, ἔγνω κατ' αὐτοῦ στόλον καταρτύνειν ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἐπεὶ δὴ μακρὰ νῆες ἡτοιμάσθησαν ἐβδόμηκοντα, ναύαρχοι ἀναδείκνυνται ὁ Κοντοστέφανος Ἰωάννης, οὐδοῦ ἐπιβὰς γήραος, καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, ὃς εἰ καὶ εὐήλιξ (25) ἦν καὶ ἀνδρείος καὶ τοῦ βασιλεύοντος ἐξανεψιός, ἀλλ' ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ὑπ' Ἀνδρονίκου ἀχρεῖος πρὸς τῶν ὁλῶν εἰς τὴν τότε στρατήγησιν συλλελογίστο, καὶ μὲν οὐδ' αἴσιος ἐκρίνετο οἰωνός. Καὶ δὴ ὁ μὲν ἐς Κύπρον πλοῦς ἀκίνδυνος καὶ τὸ πνεῦμα λίην φορὸν, ἡρέμα πως ἐμπέπτον τοῖς λαίφεσι, τὰ δ' ἐξῆς καὶ μετὰ τὸ προσσχεῖν εἰς τοὺς Κυπρίους λιμένας ἀπάσης ἀγριώτερα λαίλαπος· αὐτοὺς τε γὰρ ὁ τῆς Κύπρου κρατῶν Ἰσακίος συλλαβὼν ἐτροπώσατο, καὶ ὁ τῶν τότε κατὰ θάλατταν πειρατῶν κρείττιστος, ὁ Μεγαρείτης καλούμενος, ἐπαμύνων Ἰσακίῳ ἀνωῖστί ἐπέθετο ταῖς ναυσὶ, κεκνωμένας εὐρώων τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν χερσαῖον ἐξιόντων πόλεμον. Οἱ δὲ τριηράρχαι οὐ μόνον οὐδὲν τι γενναῖον κατέρωθωσαν, ἀλλὰ καὶ χερσὶ τῶν ἐναντίων εὐμαρῶς ἐβλάσαν. Καὶ αὐτοὺς μὲν τῷ Μεγαρείτῃ ἐκδίδωσιν Ἰσακίος ἐς δὲ τι βούλεται χρῆσασθαι· καὶ εἶχε τοὺς μετὰ μικρὸν Σικελία καὶ ὁ ταύτης τύραννος, εἰς δὲ ὡς δεσπότην ὁ Μεγαρείτης ἀνέφερε τὰ ἑαυτοῦ. Ὁ δ' Ἰσακίος πολλοὺς μὲν τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὴν ἡττάν τοῖς οἰκείοις κατέλεξε τέλεσι, πολλοὺς δὲ καὶ ἀγρίαις ποιναῖς καθυπέβαλεν, ὅποιος οὗτος ἀπαράιτητος ὢν κολαστῆς, ἐν οἷς καὶ τὸν Πεντακηνὸν Βασίλειον, [P. 238] πελέκει ἐκ τοῦ γόνυτος θίτερον τῶν ποδῶν ἐκτεμῶν. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἄριστος τὰ πολέμια, καὶ τῷ Ἰσακίῳ τούτῳ ὡς Ἀχιλλεῖ ποτε Φοῖνιξ μύθων τε ῥητῆρ καὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων διδάσκαλος πεφηνώς· ὀργιλωτάτος δ' ὢν ἀνθρώπων ὁ Ἰσακίος καὶ κατὰ λέδητα κυχλίζων ἀεὶ τῷ θυμῷ,

Τῶν δὲ Μυστῶν ἀποστασίαν μελετησάντων περιφανῆ, καὶ ἀρχηγῶν τοῦ κακοῦ τοῦδε ὢν εἴρηκα γεγεννημένων, ἔξεισι βασιλεὺς κατ' αὐτῶν. (26) Χρὴ δὲ κάκεῖνα μὴ παριδεῖν ἀνιστόρητα. Οἱ Βλάχοι ὠκνοῦν τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπλῆδων πρὸς τὴν ἀπόστα-

Hier. Wolfli notæ.

(25) Posset τὸ εὐήλιξ etiam ad corporis proceritatem referri, quia ἡλικία et ætatem et staturam significat.

(26) Ita describitur hic locus, ut non satis appareat utrum subornata an vera illorum insania

fuerit. Si simularunt, atrox est et fere plus quam Iberica simulatio ferro se lacerare. Si insanierunt, quo pacto edoceri potuerunt ut ea dicerent quæ Asani et Petro placebant?

σιν εἰς ἣν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. Τῆς δὲ δουλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτάμοι εὐκτήριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ καλλιμάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικίτε· ἐξ ἑκατέρου γένους, αἱμαποῦς καὶ διατρήφους τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ ἄλλα ἀκριβῶς διασώζοντας ὅποσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπρίττονται, τοιαύδε τοῦτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθουν φθέγγεσθαι, ὡς ὁ Θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ὑπόσκητε καὶ τοῦ χρονίου ζυγοῦ ἐπένευσιν ἀπαυχένισιν, οὗ χάριν καὶ τὸν Χριστομάρτυρα Δημητρίον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν καὶ νεῶν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ῥωμαίοις διατριβὰς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρξέοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον. Ἀνακωχούμενοι δὲ τῶν βραχὺ οἱ παράφοροι οὗτοι, καὶ ἀφ' ὧν τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέγοντες, ἐπιληπτειόμενοι· αὐθις διεσοδοῦντο καὶ ἰδόντες ἐνθεαστικὸν καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἑδρας ἀκμὴν, ἀλλ' ὅπλα μετὰ χειρὸς λαβεῖν καὶ Ῥωμαίοις ὁμόσε χωρεῖν, τοὺς δὲ γε συλλαμβανομένους κατὰ πόλεμον μὴ ζωγεῖν, ἀλλ' ἀποσφάττειν καὶ κατακτείνειν ἀνηλεῶς, μὴδ' ἐπὶ λύτροις ἀφίεναι, μὴδ' ἐπικάμπτεσθαι δεήσεται, μὴδὲ γονυκλισίας θηλύνεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τινὰς ἀδάμαντας πρὸς πᾶσαν ἀνενδότους εἶναι παράκλησιν καὶ φθείρειν ἀπαξάπαντας τοὺς συλληφθέντας. Ὑπὸ θεοπρόπων οὖν τοιούτων ὄλον τὸ γένος ἐξομιαθέντες τῶν ὀπλων ἅπαντες γίνονται. Καὶ ὡς αὐτίκα εὐήμερῆθη ταῦτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, ἔτι μᾶλλον ἔθεντο τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν Θεόν. Καὶ μικρὸν ἡγγισάμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἄνετον καὶ ἀπύλτον, καὶ κατὰ τῶν ἀποθῆν τοῦ Αἵμου κωμοπόλεων καὶ συγκτήσεων ἐμπλατύνονται. Ἀτερὸς δὲ τῶν ὁμιλίων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσέῳ διαδίδεται τὴν κεφαλὴν, καὶ τοῖς ποσὶν ὑποβάπτει· καὶ περιτίθῃσι κοκκοδαφὲς πέδιλον. Τῇ δὲ Πριεσθλάβῃ προσδελόντες (πόλις δ' αὕτη ὠγυγία, ἐκ πλίνθου πᾶσα ὁπερ, καὶ πλείστην ὕσιν περὶ τὸν Αἶμον τὴν περὶ μετρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίνδυνον ἐώρων τὴν πολιορκίαν, αὐτὴν [P. 239] μὲν ἀντιπαρέρχονται, τὸν δ' Αἶμον ὑποκατέρχονται, Ῥωμαῖκῃς δ' ἐτέραις ἐπικαταβράχυντες ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεσι πολλὰ μὲν σώματα Ῥωμαίων ἐλεύθερα, πολλοὺς δὲ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμά τι οὐκ ἐλάχιστον διασπάζουσιν. Ἐξείσι τοῖς νυν κατ' αὐτῶν Ἰσαάκιος, Οἱ δὲ τῶν δυσχωριῶν καὶ ἀπροσδόκων αὐθις ἐπιλαβόμενοι ἀνέτεγον ἐπὶ πολὺ. Γνόρου δὲ παρὰ δόξαν ἀναδάντος ὑπὸ Θεοῦ, ὃς σκότος τίθησι τὴν οἰκίαν ἀποκρυβὴν, καὶ τὰ ὄρη καλύψαντος ἃ ἐτήρουν οἱ Βάρβαροι τὰς τῶν παρόδων στενὰς προλογίσαντες, ἔλαθον Ῥωγαῖοι λάθρα αὐτοῖς ἐπιστάντες, καὶ διασπάζουσιν οὕτω καταπλήγας θέμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἄρχηγοὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς, ὁ Πέτρος δηλαδὴ καὶ Ἀσάν, καὶ ὅσον περὶ αὐτοὺς ἐταιρικὸν ἀπυστατικόν, κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν χοίρων ἀγέλην ὡς εἰς θάλασσαν τὸν Ἰστρον ὥρμηξαν, καὶ τοῦτον διπλωτίζόμενοι τοῖς ἐκ εἰτόνων Σκύθαις προσέμιξαν· ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύστοντος ἐρημίαν πᾶσαν τὴν Μυσίαν ἔχων περιελθεῖν καὶ φρουρὰν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν, αἱ πολλὰ μὲν εἰσι κατὰ τὸν Αἶμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γοῦν ἅπασι σχεδὸν ἐπιπετρῶν ἀποτόμων καὶ μεριεφθῶν γηλόφων πεπολισμέναι, τοιοῦτον μέντοι οὐδὲν τι καὶ διαπέπραχε,

A pularibus suis cum metum adimerent, eodem nomine præclari martyris Demetrii ædificarunt, in eamque multos dæmoniacos utriusque sexus coegerunt, qui cruentis et perversis pupillis effusisque crinibus cætera omnia exquisite exprimebant, quæ id genus hominum propria habet; eosque docebant in furore proloqui Deo visum esse ut gens Bulgarorum et Blachorum diuturno jugo excusso libertatem consequatur, eaque de causa Christi martyrem Demetrium, relicta metropoli Thessalonica et æde Romanorumque consuetudine, ad ipsos pervenisse, adjuturum id opus. Igitur vecordes isti homines paulum morati, et subito majore spiritu collecto rursus alienati, exagitabantur, et clara voce quasi numine afflati clamitabant non amplius desiderare esse locum, sed arreptis armis Romanos invadendos esse; et qui in bello caperentur, non conservandos aut vendendos, sed inclementer occidendos esse, et prece et pretio repudiatis, neque magis ulla obtestatione moveri oportere quam adamantem. Tota igitur gens a talibus vatibus concitata ad arma concurret; et ut initia defectionis auspicata fuerunt, magis etiam credidere Deum libertati suæ favere. Nec ea contenti in oppida et prædia ab Hæmo remota diffunduntur. Alter vero fratrum Petrus auream corollam imponit capiti et pedibus coccineos calceos inducit. Pristhlabam aggressi (urbs ea Ogygia est, tota latericia et maximum Hæmi spatium complexa) ut oppugnationem non esse tutam videbant, ex præterita ex Hæmo descendunt; et Romana oppida subito adorti multos ingenuos homines, multos boves et jumenta aliarumque pecudum ingentem numerum abducunt. Isaacio adventante rursus in angustiis et inaccessible locis abditi diu resisterunt. Sed caligine præter expectationem a Deo, cujus latebræ in tenebris sunt, excitata, et montes quos Barbari aditu angustiarum obsessi tuebantur involvente, Romani eos imprudentes oppresserunt; et terrore attonitos ita dissiparunt, ut mali istius auctores et duces cum amicorum cœtu, ut ille percorum grex in evangelio in mare, ita ipsi in Istrum illapsi ad finitimos Scythas trajicerent. Imperator vero, cum nemine prorsus prohibente totam Mysiam pervagari et præsidia in urbes, quæ pleræque in Hæmo sunt, sed plures ac potius fere omnes in præruptis rupibus et altissimis tumulis exstructæ, introducere liceret, neutrum fecit, sed cumulis frumenti incensis supplicum Blachorum conflictis verbis deceptus statim retro abiit, relictis illis rebus adhuc plane exulceratis. Unde factum ut Barbari Romanis audacius insultarent.

καὶ διασπάζουσιν οὕτω καταπλήγας θέμενοι. Καὶ οἱ μὲν ἄρχηγοὶ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς στρατιᾶς, ὁ Πέτρος δηλαδὴ καὶ Ἀσάν, καὶ ὅσον περὶ αὐτοὺς ἐταιρικὸν ἀπυστατικόν, κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν χοίρων ἀγέλην ὡς εἰς θάλασσαν τὸν Ἰστρον ὥρμηξαν, καὶ τοῦτον διπλωτίζόμενοι τοῖς ἐκ εἰτόνων Σκύθαις προσέμιξαν· ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύστοντος ἐρημίαν πᾶσαν τὴν Μυσίαν ἔχων περιελθεῖν καὶ φρουρὰν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν, αἱ πολλὰ μὲν εἰσι κατὰ τὸν Αἶμον, αἱ δὲ πλείους ἢ γοῦν ἅπασι σχεδὸν ἐπιπετρῶν ἀποτόμων καὶ μεριεφθῶν γηλόφων πεπολισμέναι, τοιοῦτον μέντοι οὐδὲν τι καὶ διαπέπραχε,

πυρὶ δὲ τὰς θηρυωνίας τῶν καρπῶν παραδοὺς καὶ τοῖς τῶν ὀφθέντων Βλάχων φανακισμοῖς ὑπαχθεῖς πηλὶμπους ἐκ τοῦ παρατυκῆ γίνεται, ἔτι ὠδίνοντα παρεῖς τὰ ἐκεῖσε. Ὅθεν εἰς πλατύτερον μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς Βαρβάρους κατὰ Ῥωμίων μυκτῆρα καὶ πλείονως ἡρῶένωσεν.

488 6. Nam is quidem in urbem reversus ut A re bene gesta gloriabatur: quidem vero ex ordine judicium, Monasteriotes Leo, salse dicebat Basilii Bulgaroctoni animam dolere, qui cum Bulgaros funditus delevisset, edixerit, si quando Blachi de novo novis rebus studuerint, suum exemplum imitandum esse, et provincias castris in ea positis peragrandam ei qui bellum cum eis gesserit, eo edicto in Sosthenii monasterio affixo. Quod nunc sit irritum, quod imperator ea quæ ille multis annis confici jussisset, tam exiguo momento absolverit ut illi tale nihil in mentem venerit. Asan vero maximis auxiliaribus Scytharum copiis suo arbitratu delectis reversus cum 489 Mysiam patriam perpurgatam et Romano exercitu vacuum reperisset, factus insolentior et jactantior, Mysiæ incolumitate et dominatu non contentus maxima Romanis detrimenta inferenda et Mysorum ac Bulgarorum dominatum, ut olim fuisset, omni contentione conjungendum esse censuit. Quodsi ipse imperator ut prius, iterum ad bellum exiisset, fortasse res bene gesta esset: verum is alacritate sua in aliud tempus dilata Joannem sebastocratorem patrum suum cum imperio ablegavit; qui exercitu non temere, sed plane laudabiliter gubernato, et hosti, qui contractis in unum copiis in planitiem descenderat, non parvis cladibus illatis, imperium ob affectati regni suspicionem deponere jubetur, et in ejus locum Joannes Cantacuzenus Cæsar, qui imperatoris sororem in matrimonio habebat, sufficitur. 490 Erat is vir procera statura, forti animo, voce magna, bellicosus, sed ob audaciam et arrogantiam fere perpetuo adverso Marte pugnabat, inter alios et ipse ab Andronico excæcatus. Cum autem 491 barbaros vitata planitie in montibus se tenere audivisset, non cogitavit illos rediciendum virium causa, et quo tutiores sint, ibi commorari: sed id factum timiditatem interpretatus in medio campo castra posuit, neque custodiis neque excubiis accuratioribus usus, neque vallo communito. Itaque noctu a Barbaris oppressus vix evadit,

ζ'. (27) Ὁ μὲν γὰρ τὴν βασιλίδεα καταλαβὼν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἦν βρενθυόμενος, ὡς καὶ τινα τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μοναστηριώτης Λέων) παθήνασθαι εἰπόντα τὴν τοῦ Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου ψυχὴν, ὅτι τὸ τυπικὸν αὐτοῦ βασιλεὺς παρεδρέφατο καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ τοῦ Σωσθενίου μνητῇ ἐκεῖνος διέθετο, καὶ κατὰ τοῦτο νεωτερίσαι τοὺς Βλάχους, ἐρεσχελῶν καὶ διασύρων οὐ καθυφῆκε βραχὺ ὡς δῆθεν σφαλέντα περὶ τὴν πρόβρῃσιν, φάσκων ὡς αὐτὸς αὖθις εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν τοὺς ἀποστάτας συνέπεισέ τε καὶ ἐπανάγαγεν ἀκαριαίως οὕτως ὡς οὐδὲ χρονίως ἐκεῖνος, καὶ μάτην αὐτὸν ὡς ἀπὸ δαφνηφάγου λαίμαρ καὶ Δελφικοῦ μαντικοῦ τρίποδος ἀπερεύγεσθαι τὰ τοῦ ψεύδους ὁδωδότα καὶ διάκενα θεοπρόπια. Ο δὲ περὶ τὸν Ἀσάν Βάρβαροι τὸν Ἰστρον διαδάντες καὶ τοῖς Σκύθαις συμμίζαντες, πλείστον ἐκείθεν συμμαχικὸν, καθὼς ἤρουντο, στρατολογήσαντες ἐς τὴν πατρίδα Μυσίαν ἐπανῆκον, καὶ σεσπαρμένην ἀτεχνῶς εὐρόντες αὐτὴν καὶ Ῥωμαϊκοῦ κεκνωμένην στρατεύματος μετὰ κόμπου ἐπεισέφρησαν μείζονος, οἷα λεγῶνας πνευμάτων τὴν ἐκ Σκυθῶν ἐπαγόμενοι σύναρσιν. Ὅθεν οὐδ' ἡγάπων εἰ τὰ ἐαυτῶν ἔχουσι σώζειν καὶ τὴν τῆς Μυσίας μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχησιν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων μέγιστα βλάψουσι καὶ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Βουλγάρων δυναστείαν εἰς ἓν συνάψουσιν ὡς πάλαι ποτὲ ἦν, οὐδαμῶς ἡνείχοντο. Καὶ ἦν ἂν δισσοῦμενα τὰ καλὰ, εἴπερ αὐτὸς καὶ πάλιν [P. 250] ὁ βασιλεὺς κατὰ τῶν ἀποστάντων ἐξώρμησε. Πλὴν ἄλλ' αὐτὸς μὲν τὴν οἰκίαν ὁρμὴν εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερέθετο, τὴν δ' ἀρχηγίαν τῷ πρὸς πατρός ἐνεχείρισε θείῳ τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ. Ὁ δὲ οὐκ ἐπισφαλῶς, ἀλλ' ὡς ἔγαν ἐπαινετῶς διακυδερνήσας τὴν στρατιάν, καὶ τοὺς πολεμίους ἐν τῷ σημεθαλεῖν λυπήσας οὐχὶ βραχέα εἰς θυμαίχμιν συσπειμαθέντας καὶ εἰς πεδία ὑποναταδάντας ἱππῆλατα, μετὰ μικρὸν τὸν στρατηγὸν ἀποζωννυται, ὑποβλεπόμενος βασιλεῖα. Διαδέχεται δὲ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμ' ἱερὸς ὢν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῷ. Ἀνὴρ (28) δ-

Hier. Wolfi notæ.

(27) Ὡς καὶ τινα. Corruptus hic locus est, aut saltem ita intricatus ut fere nulla certa sententia ex ea possit colligi. Quare vetusti codicis lectio-nem, etsi nec ipsam talem, qualem ratio gram-matica postulat, paulo tamen expeditiorem in conver-tendo sum secutus. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τὴν βασι-λίδεα πόλιν καταλαβὼν ἐγκαυχώμενος ἦν ἐπὶ τοῖς διαπραχθεῖσιν αὐτῷ ἔργοις, ὡς καὶ τινα τῶν κρι-τῶν (ὑπῆρχε δὲ οὗτος ὁ μοναστηριώτης Λέων) λυ-πηθῆναι ἔφη εἰπόντα τὴν τοῦ βασιλέως Βουλγαρο-κτόνου ψυχὴν. Ἐκεῖνος γὰρ ὅτε τούτους εἰς τέλος διέφθειρε, διετάξατο, εἴπερ πάλιν εἰς ἀποστασίαν ποτὲ τραπῶσιν οἱ Βλάχοι, οὕτως ὀφείλει ὁ μέλλων καταπολεμῆσαι αὐτοὺς πειθῆσαι τὰ αὐτοῦ κατονο-τοπία καὶ εἰσελθεῖν εἰς αὐτοὺς, καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐν τῇ τοῦ Σωσθενίου μοῇ ἔθηκεν. Ἐψεύσατο

γόν ἡ τοιαύτη διάταξις, καθότι: σὺ, βασιλεῦ, εἰ διὰ πολλῶν χρόνων ἐκεῖνος διετάξατο πληρωθῆναι, οὕτω συντόμως διῆλθες ὡς οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ἀνέβῃ ἐκεῖ-νου ποτὲ, γελῶν δῆθεν καὶ ἐμπαίζων τὰ παρ' ἐκεί-νου διατεταγμένα.

(28) Amplius integro folio descripsi ex vetusto codice. (Cæteri duo habebant hæc tantum: ἀνὴρ δ' οὗτος ἀξιόθετος — σκαπτιομννοῖς πρότερον) Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τὴν ἡλικίαν μακρὸς καὶ ἀνδρείος τὴν ψυ-χὴν καὶ μεγαλόφρωνος καὶ ἐν ποκέμοις δόκιμος, αἰ-ποτε δὲ ἐδυστύχει ἐν τοῖς πολέμοις δι' ἣν εἶχε θρα-σύτητα καὶ ἀλαζονίαν· ἐξωρύχθη δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλ-μοὺς παρὰ Ἀνδρονίκου μετὰ τῶν ἄλλων. Ὅθεν καὶ τοὺς βαρβάρους ὁ Καῖσαρ ἀκούων ἐν δρασὶ διέταγεν καὶ μὴ εἰς τὸν κάμπον κατέρχεσθαι, μὴ διαλογισα-μένος ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν ἀνάπαυσιν καὶ ἀσφάλειαν

οὗτος ἀξιόθεατος τὸ εἶδος καὶ πλουτῶν ἐμπειρίαν τῶν τακτικῶν, τότε δὲ οὐ καλῶς τὸν κατὰ Βλάχων διεστρατήγησε πόλεμον. Ὅθεν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος. Ὁ δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐν ἡδρεὺς τῇ βασιλείᾳ, ἡνίκα τὸν κατὰ Λατίνων ἐστρατήγησε πόλεμον, ὥστε καὶ νύκτωρ τοῦ τεμένους ἄδυτον εἰσιῶν ἀνασεῖν πρὸς ἀποστασίαν ἐπειράτο τὸν δῆλον. Ὡς δ' οὐ προὐχώρει τῇ καὶ αὐτὸ τοῦ διαβούλια, σπονδὰς ἐκ βασιλέως δεξάμενος τὴν μὲν ἔφεσιν καὶ πάλιν ἔτρεψε τὴν αὐτὴν, κατέχων βίᾳ καὶ ἄγχων ὡς ἵππον εὐήνιον τὸ ἐνδόμυχον φίλαρχον, τότε δὲ ὡς ξυρὸς ἀκόντης τῆς συνδρομῆς τῶν στρατευμάτων λαδόμενος ὑπέβηξεν αὐτὸν πέρας ἐπιθεῖναι τοῖς σκεπτομένοις πρότερον. Καὶ δὴ συμβούλοις εἰς τοῦτο [P. 241] χρησάμενος τοῖς ὅσον κατὰ γένος ἐκείνῃ συνήπτοντο πατριώταις (ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ δὲ ὥρμητο πόλεως), πολλοῖς οὖσι καὶ σύμψασι δυνατοῖς, τὸ ἐρυθρὸν ὑποδύεται πέδιλον, καὶ μεταδὰς ἐκείθεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς παντὸς ἀναγορευθεῖς τοῦ στρατεύματος αὐτοκράτωρ τὴν ἐς τὴν βασιλεύουσιν πόλιν στέλλεται, καὶ περὶ τὸ ἔξω λεγόμενον καταστρατοπεδεύεται Φιλοπάτιον. Περὶ δὲ δειλὴν μετὰ τῶν εὐοπλοτάτων δυνάμεων τῷ τείχει προσπελάσας τῆς πόλεως, ἵππῳ ἐποχος ὦν παρὰ τοσοῦτον μὴ παντὶ μέλανι παρ' ὅσον λευκαὶ τρίχες ἐς κύκλον σελήνας περιηγόμεναι φεῖσαι ἦσαν περὶ τὸ μέτωπον, τοῖς ἐπὶ τῶν τειχῶν βασιλικοῖς καὶ θεαταῖς τῶν δρωμένων ἀστυπολίταις ἀπειλητῆς ἅμα καὶ παραινέτης ἐδείκνυτο. Τὰ μὲν γὰρ αὐτοῦ φρονούντας εὐ παθεῖν ἔφασκεν, ὡς ἔρα

exercitu variis modis afflicto : nam alii jacentes in tentoriis occidebantur, alii inermes in fuga capiebantur. Qui vero usque ad Cæsaris tabernaculum profugerant, majorem ejus quam hostium acerbissimam sunt experti, a quo contumeliis ut proditores proscindebantur. Ut autem susceptum dedecus aboleret, armatus Arabicum equum conscendit, scutoque in manus sumpto in confertos hostes est invectus, vociferans : « Sequimini me, » cum nec videret neque sciret quo iret aut quid in castris fieret. Romanis ita victis et fugientibus, omnia tabernacula sunt direpta et vexilla capta et aureæ Cæsaris vestes ferrugineo colore interpunctæ ; quas Petrus et Asan induerunt, ante exercitum incendentes, et tabernacula sua in planitie fixerunt. Imperio Cantacuzeno Cæsari abrogato, dux totius exercitus declaratus est Branas Alexius, brevi quidem ille statura, sed magno ingenio et prudentia vir, atque illa ætate summus imperator. Qui exercitu suscepto non confidenter sed circumspecte castra metabatur, instructa progrediens acie, atque in id intentus ut et hostem detrimentis afficeret et omnes copias periculi expertes conservaret. Ita multis angustiis superatis, ad locum qui Niger tumulus dicitur pervenit. Ibi castris positus valloque munito res bene gerendæ spem hominibus afferebat. Sed cum regni cupiditate perpetuo æstuarer, tum animum suum deciravit. Nam idem Branas cum primum ab imperatore dux ad bellum Siculum missus, auxilia Ger-

Hier. Wolfi notæ.

ἐν τοῖς τοιοῦτοις εὐρίσκονται ὅρεσιν, ἀλλὰ δειλὴν τοῦτο κρίνας αὐτῶν, μέσον τοῦ κόμπου ἐποίησε τὰ αὐτοῦ κατονοτόπια, μῆτε φυλακὰς ἔχων ἀκριβεῖς ἢ βίγλας, μῆτε μὴν βάλλων χάρακα. Νυκτὸς οὖν αὐτῷ οἱ Βάρβαροι ἐπιθέμενοι, μόλις αὐτὸς διασώζεται, καὶ τὸ στρατεύμα πολυτρόπως ἐκάκωσαν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐν ταῖς τένταις κείμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καταλαμβανόμενοι ἐφρονεύοντο, οἱ δὲ ἀναρμάτωντο φεύγοντες ἐξωγρούοντο. Ὅσοι δὲ φυγεῖν ἠδυνήθησαν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος κατοῦσαν ἔλθουσιν, πικρότερον αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πολεμίων εὐρίσκον, ὑβρίζοντα καὶ διαβάλλοντα ὡς προδότα αὐτούς. Θέλων γοῦν ὁ Καῖσαρ τὴν αὐτοῦ νίκην ἀνακαλέσασθαι, ἡμικτύπη καὶ ἐκαβαλλίκευσε Ἀραβικὸν φατῆν, καὶ ἔλαβε καὶ κοντίριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ὥρμησε κατὰ μέσον τῶν πολεμίων κράζων καὶ λέγων, Ἀκολουθεῖτέ μοι, μὴ βλέπων, μὴδὲ γινώσκων ὅπῃ πορεύεται ἢ τί ἐν τῷ στρατῷ γίνεται. Νικηθέντων οὖν οὕτω τῶν Ῥωμαίων καὶ φευγόντων, ἡρπάγησαν παρὰ τῶν Βαρβάρων αἱ κάτουναι πᾶσαι καὶ τὰ χρυσοῦφι ροῦχα τοῦ Καίσαρος, τὰ μετὰ τῶν γερασίων χρωμάτων σεσημειωμένα, καὶ τὰ φλάμουλα, ἅτινα καὶ ἐνεδύσαντο ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν προπορευόμενοι ἐμπροσθεν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ τὸν κάμπον ἔκτοτε κατελθόντες τὰς τέντας αὐτῶν ἐκεῖ ἔστησαν καὶ κατεσκήνωσαν. Παραλυθεῖς δὲ ἀπὸ τῆς τοιαυτῆς ἀργῆς ὁ Καντακουζηνὸς Καῖσαρ, ἀνηγορεύθη στρατηγὸς τοῦ ὅλου στρατεύματος ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος, βραχὺς μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, βαθεὺς δὲ τὴν γνώμην καὶ ποικίλος τὴν φρόνησιν καὶ τῶν εὐρίσκειν τότε ἀνθρώπων ὁ στρατηγικώτατος. Ἀλλ' οὗτος τὴν στρατιάν παραλαβὼν οὐ θρασυῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀσφαλείας καὶ φυλάξεως τὰ τοῦτο ἐποίησε κατονοτόπια, τακτικῶς τοῖς ἐμπροσθεν

προπορευόμενος, καὶ προθυμοποιούμενος θλίβειν τοὺς ἐχθρούς, ἐπιμελούμενος δὲ ὅπως καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ἀκινδύνως διέρχεται. Διελθὼν δὲ τόπους δυσβάτους πολλοὺς φθάσει κατὰ οἶνα τόπον Μέλανα βουνὸν καλούμενον, κίχισσε κατασκηνοὶ καὶ χάρακα βάλλει, καὶ ἐφαίνεται ὡς καὶ χρηστότερον τε ἐργάσεται. Ἐγὼν δὲ δι' ἐπιθυμίας αἰεὶ ποτε καὶ φανταζόμενος εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τῆς βασιλείας, τότε τὸν ἅπαντα σκοπὸν αὐτοῦ ἐφανέρωσεν. Ὁ αὐτὸς γὰρ Βρανᾶς καὶ πρῶτον, ὅτε εἰς τὸν κατὰ τῆς Σικελίας πόλεμον στρατηγὸς παρὰ τοῦ βασιλέως κατέστη καὶ τὸ ἐξ Ἀλεμανῶν συμμαχικὸν ἀνελάβετο, διακρίνας ὡς ἀρκετὸν ἔστι συνεργῆσαι αὐτῷ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἐθάβρει τοσοῦτον τὸ στρατιωτικὸν σὺνταγμα ὥστε τὴν βουλὴν αὐτοῦ φανερώσαι), ἔγνω καὶ αὐτὸς βαδίσαι τὴν ὁδὸν ἣν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἐβάδισε καὶ ἐβασίλευσεν· ἐξεληθὼν γὰρ νυκτός καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῆς ἁγίας Σοφίας νκὸν εἰσελθὼν καὶ μέσον τοῦ ἱεροῦ στάς παρεκάλει τοὺς εἰσερχομένους βοηθῆσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀδικου καὶ παραλόγου τοῦ βασιλέως ὀργῆς, λέγων ὅτι Οὐδὲν προσέκρουσά τι ἢ ὅλως ἔξω τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τοῦ θελήματος ἐγενόμην αὐτοῦ. Καὶ ἤρξατο ἐγκυχῶσθαι ἐν τοῖς αὐτοῦ στρατηγῆμασιν. Οὐ γινώσκετε, ὦ ἄνδρες, ὅσα ἐν πολέμοις ἠνδραγάθησα, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον διὰ στρατηγικῶν μεθόδων τοὺς ἐχθρούς ἐνίκησα. Καὶ ἐκίνει πρὸς στάσιν τὸν λαόν. Ὡς δὲ εἶδε μὴδὲν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ γίνεσθαι, ὁρκους ἐκ βασιλέως δεξάμενος τὴν στάσιν διέλυσεν, ἔτρεψε δὲ ὁμῶς καὶ εἶχε καθ' αὐτὸν τὸν τοιοῦτον τῆς ἀποστασίας σκοπόν. Ὡς δὲ τότε καιρὸν ἐπιτήδειον εὔρε καὶ ἔλαβεν ἐξουσίαν τοῦ στρατηγὸς εἶναι ἀπάσης τῆς στρατιᾶς, ἔχων καὶ τὸν ἅπαντα στρατὸν μεθ' αὐτοῦ, εἰς φανερόν τὰ ἐκ κρυπτῷ μελετώμενα ἀνεκήρυξε.

manorum quæ acceperat satis habere virium ad juvandos conatus suos ratus (nam Romanis legionibus tantum non fidebat ut eis consilium suum aperire auderet) eandem viam et ipse ingredi statuit quæ Isaacium ad imperium perduxisset. Igltur magnum S. Sophiæ templum ingressus, in medio stans opem introcuntium contra iniquam et perversam imperatoris iram, quem nulla re offenderet neque quidquam præter mandata et voluntatem ejus fecisset, implorat, et res gestas suas celebrare instituit: « An ignoratis, inquit, viri, quam fortiter in bellis me gesserim? ut hostes iterum ac tertium industria mea superarim? » Et populum ad seditionem concitat. Ut autem se nihil proficere videbat, promissa ab imperatore impunitate cæptis destitit, eadem cupiditate nihilominus retenta; **492** tum explendæ occasione data, cum totius dux exercitus esset declaratus, quæ diu animo celarat in apertum protulit. Cognatisque suis in consilium adhibitis, qui Adrianopolim, ut et ipse, patriam habebant, multis et potentibus viris, rubrum calceum induit; utque inde in patriam digressus, et ab omni exercitu imperator salutatus, ad urbem imperatricem contendit, et castris ad exterius Philopatium positus vespere cum instructissimis copiis ad mœnia accedit, equo plane nigro insideus, nisi quod in fronte albam maculam instar lunaris orbis habebat, et imperatorios milites et cives, qui ex mœnibus illa spectabant, simul et monet et minis terret. Nam si portis apertis ultro in partes suas concesserint, servatorem et benefactorem habituros; sin per januam et non aliter ingredi cupienti restiterint, utique si clam ingressus et imperium latrocinio quodam consecutus fuerit, se causam habiturum sic agendi cum eis ut immanes feræ, quæ pulsas pastoribus caulas perfregerint. Quæ cum jactasset, acie velut ad pugnam instructa in castra revertitur. Postridie sole orto **493** rursus ad urbis mœnia accedit; et exercitu, ad terrestrem portam, quæ Charsii dicitur, in dextrum et lævum cornu instructo, medium phalangem ipse oblinens copias urbe effusus aggreditur. Imperator enim suos milites non tantum intra portas urbis collocarat, sed et partem quam longissime excurrere extra fosseas et cum hostibus congredi et fatigatos hostibus urgentibus ad mœnia refugere jusserat, ut ab iis qui in turribus starent juvarentur. Ac usque ad meridiem sagittis et jaculis utrinque diuicatum est, Branæ factione aliquandiu nonnihil superiore ob belli usum, atque in ea Latinorum peditatu potissimum. Nam qui ex Siculo exercitu adhuc in vivis erant, eos imperator custodia et vinculis liberatos armis datis Branæ ad Hæmum proficiscenti miserat, qui optimam phalangem pedestrem explebant, scuto equestri, prælongo ense et lancea armati. Cum autem equitum quoque turmæ iis opem tulisset, urbani vi pelluntur, et quamvis inviti, fossa superata, ad mœnia se recipiunt, propugnatoribus eos adiutantibus.

καὶ εἰ διαπετάσαντες τὰς πόλεις αὐτὸν εἰσδέχονται σωτήρ τε καὶ εὐεργέτην εὐρήσουσιν· εἰ δὲ διὰ τῆς θύρας εἰσιόντι καὶ μὴ ἀναβαίνειν ἀλλαχόθεν ἐθέλοντι ἀντιβαίνειν δὴπου καὶ ἀντισταίνει, πάντως κλέψας τὴν εἰσοδὸν καὶ ληστεύσας τὴν βασιλείαν ἐκεῖνα ἀνεπεγκλήτως ἐργάζεται ὅποσα καὶ ὠμῶςται θῆρες τοὺς ποιμένας παρωσάμενοι καὶ μὴ διὰ τῆς αὐλῆς τῶν προβάτων, ἀλλ' ἐτέρωθεν εἴσω παριόντες. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα μεγαλαυχῆσαι, καὶ ἅμα παράταξιν ἐνδείξάμενος ὁποίας χρεῖαι τοῖς ἐτοιμασθεῖσιν εἰς πόλεμον, πρὸς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον [P. 242] ὑπενόστησα. Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἄρτι τοῦ ἡλίου τὰ ἑῷα φασισβολοῦντος πρὸς τοὺς τεῖχους αὐθιγῆς τῆς πόλεως γίνεσθαι, καὶ ταῖς χερσαῖαις πόλαις ἀντιτάξας τὴν στρατιάν, αἱ τοῦ Χαρσίου λίγονται, εἰς δεξιὸν καὶ εὐώνυμον κέρας αὐτὴν διαιρεῖ, καὶ τὸ μέτον αὐτὸς ἐπέχων τῆς φάλαγγος ἐφίησι τοῖς ἐκχεομένοις τῆς πόλεως στρατοῖς συμπέλεκσθαι. Οὐδὲ γὰρ μόνον ἐντὸς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὸ ὑπερπονοῦν ἑαυτοῦ κατεμέρισε βασιλεὺς, ἔστι δ' ὁ καὶ τῶν τευχῶν ἀνωθεν ἐπίταξεν ἐφεστάναι, ἀλλὰ καὶ μέρος ἀποδιελόμενος ἐπέτρεθεν ἐπεκθεῖν ἐξωθεν ἐκαστάτω τῆς τάφρου καὶ τοῖς πολεμίοις ὡς ἐνον ἀντιφέρεισθαι. Εἰ δέ γε κἀμῶσιν ἐπιβροσάντων τῶν ἐναντίων, προσρῦσθαι παρήνει τοῖς τεῖχεσιν, ὅπως οἱ τῶν πυργοδόρων ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπαμύνωσιν. Ἔως μὲν οὖν σταθῆρας μεσημβρίας τοξασμοὶ καὶ ἀκροβολισμοὶ παρ' ἐκατέρων ἐγίνοντο τῶν μερῶν, καὶ βραχὺ τι μὲν ἄγχι τινὸς ἐκράτουν τῶν τοῦ βασιλέως οἱ τοῦ Βρανᾶ ὡς πολέμων ἔμπειροι, καὶ τούτων μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ πεζικοῦ συγχροτούμενοι στίφους, ἔπει καὶ οἱ τοῖς ζώσιν ἐτι συνεξητάζοντο ἐκ τοῦ ζωγρηθέντος Σικελικοῦ στρατεύματος, τούτους δὲ βασιλεὺς τῆς φρουρᾶς ἀνείκας καὶ δεσμῶν καὶ ὀπλισμοῖς ὑπαγαγὼν πρὸς Βρανᾶν ἀπέστειλε τὴν ἐς τὸν Αἴμον στελλόμενον, καὶ ἦσαν κρατίστη φάλαγξ τῶν περὶ αὐτὸν πεζικῇ, ἵππικῃ θυρεῷ καὶ ξίφει ἐπιμαχέει καὶ δόρατι ἐγγύτρει φρακτούμενοι. Ἐπιδοτηθέντος δὲ καὶ τοῦ κατὰ σφᾶς ἱππεύοντος τάγματος, κατὰ κράτος οὕτω τοὺς ἐξ ἄστεος τρέπονται ὡς καὶ τὴν τάφρον ἄκοντας διαβῆναι καὶ προσφῦναι τοῖς τεύχεσιν· ἐπὶ μὲν δὲ αὐτοῖς οἱ τῶν τευχῶν ὑπερφανόμενοι. Καὶ τὰ μὲν τῆς τούτῃ ἡμέρας ἐν τούτοις ἔληξεν· ἀνοχέουσας δ' ἐφ' ἡμέραις πάντα τὰς οἰκείας δυνάμεις ὁ τυραννὸς τῶν αὐτῶν καὶ πάλιν ἔχεται πόνων, τοῖς περιδόλοις ἐπιστάς τῆς πόλεως. Ποιῶν δ' ἐπίφοβον τοῖς ἀστυχοῖς ἑαυτὸν καὶ διαστασιάζειν τὰ ἐνδὸν πειρώμενος, μοῖραν τινα τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς παρελόμενος ἐκπέμπει κατὰ τὴν βόρειον ἀντιπορθμον τῆς πόλεως πλευρὰν, ἥτις πόρος Βοδῆς κικλήσκεται, ἀφ' ἧς κατιφανής ἐστιν ἀκριβῶς ὁ μέχρι τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρων συρόμενος θαλάττιος ὁλκός, καὶ ὅσα πρὸς ἄνεμον βορρᾶν ἐπινελεύουσι μέρη τῆς πόλεως. Καὶ οἱ γε τὸ ἐπιτετραμμένον τέλει διδόντες, τοὺς ἐκεῖσέ πη μετεώρους γυλόφους ἀνιόντες τὰς σημαίας ἠνέμωσαν. Ὁ δὲ ἡλῖος τοῖς θώραξιν ἐμπέπτων καὶ τοῖς τῶν στρατιωτῶν προσβάλλων θώραξι νεοσμήκτοις οὖσι καὶ

λαίοις ἐποίει ἀποπάλλεσθαι τούτων κατὰ καμπὴν καὶ ἐπάνοδον τῶν ἀκτίνων σελαγιμάτων ἐκφυρ-
νίσματα, ὡς καὶ ὁμηγύρεις τὸν ἀστυκὸν συλλέ-
γεσθαι δῆμον εἰς τὰ ἀνεστηκότα τῆς πόλεως γή-
λοφα καὶ τὰ πραττόμενα θεᾶσθαι καὶ διὰ πλείστου
τίθεσθαι θαύματος. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς
Προποντίδος οἰκήτορας εἰς ἐαυτοὺς ἐπεσπάσαντο,
οἳ μάχης μὲν οὐ πάντες ἴστορες, κώπην δ' ἐλαύνειν
παμπληθεῖ ἄριστοι. Ὅθεν τὰ πρὸς ἰχθύων ἄγραν
παρ' αὐτῶν ναυπηγούμενα σκάφη εἰς πολεμιστη-
ρίους συνεκρότησαν οὗτοι ναῦς, σκίσι παχείαις
ἐκατέρωθεν αὐτὰ διεληφότες, καὶ οἱ μὲν σφενδό-
ναις ὠπλίσαντο, οἱ δὲ τόξα καὶ γωρυτὸν ἀνέλαβον.
Καὶ οὕτως εἰς ἀρεῖκούς ἀνδρας ἐκ δικτυοπλόκων
μετασκευασθέντες κατὰ τῶν βασιλικῶν [P. 243]
ἰσχύουσι καὶ κραταιοῦνται: τριηρέων, αἱ τὴν πόλιν
περιούσιν τὰς ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Βρανᾶ
νοκτερινὰς ἐφόδους ἐσκόπουν καὶ ἐτήρουν ἐπιμελῶς
τὸν πορθμὸν, μὴ πως τὴν διὰ τῶν χειρῶν πύλιν
πύρρον ὁ τύραννος ἀπογνοῖς διὰ τῶν παρακτιῶν
λάθοι ἐνδοθεν παρεισδύς. Οἱ δ' ἐπὶ τῶν μακρῶν
νηῶν τὰ μὲν πρῶτα μαίνεσθαι ᾤοντο ἀτεχνῶς τοὺς
τῶν ἰχθύων ἀγρευτὰς, εἰ οὕτως ἐπὶ τῶν ἀλιόων
μάχης σαλεύοντες ἐγχερίψιν αὐτοῖς ἀπεθάρρηναν·
ὥς δὲ καιρὸς ἐνειστήκει τοῦ βάλλειν καὶ βάλλεσθαι,
αἱ μὲν μετὰ βυκάνων καὶ σαλπίγγων ἑξορμοὶ γίνον-
ται, τὰ δὲ τῶν ἀσπαλιευτῶν πορθμεῖα σιγῇ, καὶ οἱ
ἐπ' αὐτῶν μένεα πνέοντες ἔτυπον τὴν θάλασσαν
ἔρετμοις, καὶ συμβαλόντες ὑπερεροῦσι τῶν ἀντι-
πάλων μεγίστων σκαφῶν καὶ ταῖς τῆς πόλεως ἡῶσι
συγκλείουσι. Τὰ μὲν γὰρ διὰ τὸ μήκιστα εἶναι καὶ
δυσδιέλικτα οὐκ ἐκ τοῦ αὐτίκα ἐκάκουν τὸ ἀνθιστά-
μενον, τὰ δὲ συμφορηδὸν ἐπιόντα καὶ πολλὰ μίαν
τριήρη συμμείγδην περιόντα, ἐκ τε πρύμνης καὶ
πρώρας καὶ παρ' ἐκάτερον τοῖχον μαχόμενα, ὡς ἐν
στενοπόρῳ πορθμῷ τὴν νίκην εἶχον ἐπινηχομένην
αὐτοῖς καὶ λαμπρὴν ἀνίστων τρόπαιον (29). Ἄλλ'
οὐκ ἐς πολὺ τὸ ἐκ τῆς ἡττης αἶσχος ὑπεναγκάσας
οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως παλίωζιν τῶν λεμβόων
τιθέασιν. Τάχα δ' ἂν καὶ τῇ ὑγρῇ πυρὶ τὰ πορθμεῖα
ἡφάνισαν, εἰ μὴ ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐστῶτες ἐπεσφύθησαν
οἱ τοῦ Βρανᾶ ὀλομέχοι, ἐκ τῶν λόφων καταβάντες
τῇ ναυτικῇ.

ζ'. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀποστάτης ὡς οὕτε κλέπτειν ἔχει
τὴν πύρρον οὕτε μὴν πολέμῳ ἢ πειθοῖ ἀντιστά-
εἶσιν οἱ τὰ μελετώμενα, ἄλλην τραπέσθαι διανοεῖτο·
ἢ γὰρ λιμῷ τὴν βασιλίδι παραστήσασθαι πόλιν, με-
ρίστην ἐπιστήσας αὐτῇ καὶ κρατίστην ἐλέποιν τὴν
τῶν ἐδωδύμων ὑποσπένειν (ἤδη γὰρ ἡ ἐὼς τε καὶ
ἐσπέριος ὑπὸ Ῥωμαίους λῆξας αὐτῇ προσεχώρησε),
μηδεμίαν ἐπισκήψας νῆα σιταγωγὸν καταίρειν εἰς
τὸ Βυζάντιον, ἢ προσδαλεῖν μετ' ἀκμαιότερου στόλου
καὶ πλείονος. Ἐκείνη δ' ἦν ἀνελίττων κατὰ νοῦν ἃ
μὴ τὸ θεῖον ἐπιταλῇ γενέσθαι κατένευσεν. Ὁ γὰρ

A Tyrannus vero suis ad 494 dies v recreatis rursus
eosdem labores oppugnandi mœnia capessit, simul
ut se urbanis formidabilem præberet, simul etiam
ut dissidium inter cives exitaret; ac partem copia-
rum ad septentrionale latus urbi obversum mittit,
qui Bosporus dicitur. Unde tractus maris qui usque
ad Blachernium pelatium pertinet aperte cernitur,
cæteræque partes urbis quæ ad Aquilonem ver-
gunt. Ii ergo jussa exsequentes, vexillis in altum
elatis, tumulos occupant. At solis radii qui in tho-
races et arma militum recens polita et lævia incli-
debant, refracti ignis instar relucebant. Itaque
urbani populū turmatim in editiores colles urbis
illius spectaculi gratia convolans, summa admira-
tione afficitur. Deinde Propontidis etiam incolas
attraxerunt, non in re militari sed in remis agen-
dis maximo numero exercitatisimos. Ii scaphas
ad piscium capturam fabricatas in naves bellicas
mutarunt, 495 crassis tabulis utrinque affixis,
alii fundis, alii arcubus et pharetris armati. Atque
ita ex piscatoribus in Mavortios viros mutati cum
imperatoris triremibus fortiter dimicant. Quæ ur-
bem circumeuntes nocturnas Branæ impressiones
observabant, ac fretum diligenter, tuebantur, ne
forte tyrannus desperato per terrestres portas in-
gressu clam per littorales ingrederetur. Ac princi-
pio piscatores insanire visi, quod ægre in naviculis
fluctuantes impetum in longas naves facere aude-
rent: ubi ad arma ventum est, maximas hostium
naves cum buccinis et tubis invectas tacite quidem
sed fortiter adorti superant et in urbana littora
compellunt. Nam eæ quia longissimæ erant et tar-
dæ, lembis piscatorum non statim nocere poterant:
hi vero quia confertim irruebant et multi unam
triemem circumdabant, a puppi et 496 prora et
utroque latere pugnantes, in angusto freto victoria
potiti illustre tropæum erexerunt. Sed imperatorii
classarii, non diu eo dedecore tolerato, naviculas
vicissim fugant; easque forsitan igni Græco ab-
sumpsissent, nisi Branæ milites ex colibus ad lit-
tora digressi suppetias illis tulissent.

C καὶ τὸν ἀγιάλὸν ἐπιπορευόμενοι ἕνεκα τοῦ ἐπαρῆγειν
D 7. Cæterum ubi seditionis auctor animadvertit
so neque clam penetrare nec aperta vi consilium
suum exsequi posse, alia via rem aggrediendam
censuit, ac imperatricem urbem aut fame ad de-
ditionem compellendam, annonæ penuria machina
firmissima et acerrima admota (jam enim et Orien-
tales et Occidentales provinciæ ad eum delecerant,
quibus edixerat ne qua frumentaria navis Byzan-
tium appelleret), aut cum firmiore et majore classe
impetum faciendum. Verum eaolvebat animo quæ
Deus haud concessurus erat. Nam imperator cum

Hier. Wolfii notæ.

(29) Turpiter fugiunt imperatorii, et inter navalia se includunt, si modo ἐξάρτυες ἀντ' ἐκρυπτοῦς in-
telligi debet.

urbanum populum sibi addictum esse ac Branam adeo 497 aversari cernere: ut etiam exaceraretur, Dei Genetricis imagine, quæ ab Hodegio monasterio Rodegetria nuncupatur, in mœnia pro vallo inexpugnabili translata, cum suapte industria ad pugnam incitatus est, quod diuturnam obsidionem e re sua non esse et aliquid adversi novarumque rerum studium allaturam putabat, tum Conradi Cæsaris hortatu maxime impulsus. Erat is vir genere Lombardus, Montisferrati domini filius, prudentia et fortitudine tantum excellens ut non apud Romanos duntaxat esset celebris, Manuelli præsertim charus, ut ab ipsa natura et ingenii et manuum dexteritate luculenter ornatus, sed apud populares quoque suos inclutus. Hic est, qui maximis largitionibus a Manuele impulsus Alemannorum regi restitit, et Moguntinum episcopum cancellarium regis superavit, qui cum maximis copiis impressionem in Italiam fecerat; eumque in vincula conjectum aliter se dimissurum negavit, nisi a Romanorum imperatore juberetur. Tum autem cum imperator Isaacius ad fratrem ejus Bonifacium legatos misisset de sorore Theodora illi despondenda, is vero jam cum alia nuptias celebrasset, legati magnæ felicitatis loco 498 habuerunt, quod hic conjugem amisisset, ac bonum longe majus judicarent quam si id confecissent cujus gratia venerant, et Conradum maximis pollicitationibus impulsum secum adduxerunt. Cum vero non multo post eas nuptias Branas defecit, in imperatoris animum erigere et bona spe sustentare jam labascentem et remollescentem confirmare non destitit; quippe qui iis monachis qui nudis pedibus incedentes et humi cubantes veluti columnis ultra humum efferuntur, in palatium congregatis, Deo supplicaret ut civile bellum propulsaret nec alteri traderet imperium, rem vero bellicam penitus negligeret, omni spe sua in armis spiritus collocata. Cæterum Conradus eum, ut cancer pinnam, subinde vellicabat et excitabat, monens ne in mendicis istis omnem fiduciam collocaret, sed rei militaris etiam rationem haberet et armatis phalangibus seditioso occurreret, nec dextris duntaxat armis, hoc est sanctorum virorum intercessionibus, sed sinistris 499 etiam, quæ ense et thorace constarent, hostes ulcisceretur. Neque parcendum esse pecuniæ, sed ad conscribendum militem impendendam. Nam præter cognatos imperatorie, et eos qui in urbe habitabant, cæteri omnes Branæ se submiserant, neque foris copiæ parari poterant. Quibus Cæsaris verbis velut assiduis stimulis torpore illo et socordia excussa, auxilia contrahere instituit. Et quia sibi pecuniam deesse querebatur, vasa ex impera-

A βασιλεὺς ὁρῶν αὐτῷ προσκαίμενον τὸ τῆς πόλεως πλῆρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεῦσιν Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθέμῃ καυποβάλλον ἐκείνον, ἄνω τῶν τειχέων ἀναγαγὼν οἷά τε ἄμαχον ὀχύρωμα καὶ ἀνάλιτον χαράκωμα τὴν εἰκόνα τῆς θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆς τῶν Ὁδηγῶν μονῆς, καθ' ἣν προσκεκλήρωται, Ὁδηγήτρια ἐπικέκληται, ἡβρένωθη μὲν καὶ οὐκ ὀρθὸν πρὸς ἀντιμάχῃσιν, κρίνας ἄλυσαι τελεῇ τὴν χρόνιον ἐντὸς τοῦ ἄστεως κάθειρξιν, καὶ ἀπευκταῖον δὲ τι καينوποιοῦσαν ἐπ' αὐτῷ, πλειόνως δ' ὑπέβη ταῖς ἐπιπλήξεσι Καίσαρος τοῦ Κορράδου. Ἦν δὲ ὁ ἄνθρωπος οὗτος τὸ μὲν γένος Ἰταλιώτης. πατὴρ δ' ἐξέφυ τοῦ τὴν χώραν τῆς Μόντης φεράντης κατέχοντος. Τοσοῦτον δ' ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ συνέτει διέφερεν ὥστε οὐ παρὰ Ῥωμαίοις μόνον ἦν περιώνυμος, καὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐπιπόθητον ἄκουσμα ὡς φύσεως λαχὼν [P. 244] εὐκλήριαν καὶ διανείας δξύτητα καὶ χειρῶν δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ περικλειστός. Οὗτός ἐστιν ὁ μεγίστοις φιλοδωρήμασι παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουῆλ ἐπαρθείς καὶ ἀντάρας χεῖρας τῷ τῆς Ἀλαμανίας ῥηγί, καὶ μάζῃ τὸν ἐπισκοπον Μαγέντζης νενικηκὼς καγκελλάριον ὄντα τοῦ ῥηγὸς καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμβαλόντα μετὰ πλειόνων δυνάμεων, συνειληφώς τε αὐτὸν καὶ δεσμοῖς περιβαλὼν, καὶ οὐκ ἄλλως ἀπολύσειν ἰσχυρίζόμενος εἰ μὴ εἴη τοῦτο καὶ τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ προσταχθέν. Τότε δὲ τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου τὸν αὐτοῦ ὁμαίμονα Βοτιφάτιον διὰ πρέσβειων μετασταλαμένου, ὡς κατὰ γάμον συναφθεῖη Θεοδώρα τῇ αὐτοῦ κασιγνήτῃ, ἐπεὶ νόμφην ἐκείνος ἡρμόσατο καὶ ἤσας εἶχε προσεχῶς τὸν ὑμέναιον, οὗτος τὴν τοῦ βίου κοινωνὸν θανάτῳ ἀποβαλόμενος ὡς ἔρμαιον τοῖς πρέσβεσι κρίνεται καὶ τὸ πάρεργον τοῦ ἔργου μεῖζον κατὰ πολὺ. Ναὶ μὴν ὑποσχέσεσιν οἱ πρέσβεις μεγίσταις τὸν Κορράδον κουφίσαντες σὺν αὐτῷ ἐπανέβευζαν, καὶ ὡς εἰστιάκει τοὺς γάμους ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ ἡ τοῦ Βρανᾶ ἐπηκολούθησεν ἐπανάστασις, οὗ διέλιπε τὸ τοῦ βασιλέως διανοιστῶν φρόνημα καὶ ταῖς χρηστοτέραις ἀναθέλων ἐλπίσιν ἀπεσπικχὸς ἔβη καὶ εἰς ἀγεννη καταβλήθην χαλαρότητα, καὶ ὥσπερ ἀκόνη τῷ βασιλεῖ πρὸς τὸν τοῦ πολέμου ξυρδὸν γινόμενος. Ἀμέλει καὶ βασιλεὺς μὲν τοὺς γυμνόποδας καὶ χαμαιεύνας τῶν μοναχῶν ἡθροικῶς, καὶ ὅσοι κίλοι (30) τῆς γῆς ὑπερήρθησαν εἰς τὰ ὄρη καὶ συνηθροικῶς, ἰδεῖτο δι' αὐτῶν τοῦ Θεοῦ διασκεδασθῆναι τὸν ἐφεστῶτα ἐμφύλιον πόλεμον καὶ μὴ μεταβῆναι ἢ ἀποπτῆναι τὸ κράτος πρὸς ἕτερον, τῶν δὲ κατὰ πόλεμον, ἡττημένη παντάπασιν, τὰς ἐλπίδας πάσας ἐπανάπτων τῇ παντευχίᾳ τοῦ πνεύματος· ὁ δὲ ὡς ὁ καρκίνος τὴν πίνναν πολλακίς τοῦτον διῶπνιζε καὶ ὑπονύττων διανίστα, πείθω μὴ πάντα τοῖς ἀβόλοις τούτοις θαρρῆναι, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει καὶ στρατῶν ἐπιμέλεσθαι καὶ φάλαγγιν ὀπλομάχοις κατὰ τοῦ ἀντιστάτου κεχρῆσθαι, ὅπως εἴη μὴ μόνον

Hier. Wolfii notæ.

(30) Ὅσοι κίλοι. Fortassis ὡσεὶ κίλοι, vel κίλοις.

διὰ τῶν δεξιῶν ὀπλῶν, τῶν συνάψεων δηλαδὴ τῶν ἀγίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν τῶν κρατυνομένων ξίφει καὶ θώρακι τὸν ἀντικαθήμενον πολέμιον μετιῶν, μηδὲ χρημάτων ὅποτιθεῖς φείδεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα διαφθείρειν εἰς στρατευμάτων συναγωγὴν, ἐπεὶ καὶ ἄνευ τῶν καθ' αἷμα τῷ βασιλεῖ συναπτομένων καὶ τῶν ὅσοι τὰς οἰκίσεις μὴ ἐκτὸς εἶχον τῆς πόλεως, πάντες ὑπέκυψαν τῷ Βαρχανῇ, καὶ τῶν ἐξωθεν οὐκ ἦν ἐπισυνέγκασθαι στρατεύμα. Οἷς δὲ τοῦ Καίσαρος λόγοις καθάπερ ἐνδελεχεῖ βουπλήγι τιτρώμενος ἀνέντηφέ τε τοῦ κάρου καὶ τῆς ἀκηδίας μεθήρμιστο, καὶ ἤρξατο συλλέγειν συμμαχικόν. Μὴ εὐπορεῖν δὲ λέγων χρυσίων, ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμιείων ἀργύρεα σκευὴ ἀνελόμενος παρακατέθετο ταῦτα τοῖς χρυσοῦ εὐποροῦσι ταμένεσι, καὶ τὰ ἐκεῖθεν πορισθέντα χρήματα εἰς συλλογὴν διέδωκε στρατιᾶς, κἂν ὕστερον μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ χρυσίον οὐκ ἀπέδωκε καὶ τὰ παρακατατεθέντα ἀνέλετο. Ἀμέλει καὶ ἐν βραχεὶ καιρῷ ὁ μὲν Κορράδος ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν πόλιν συναγέοις Λατίνων ἱππότας [P. 245] περὶ τοὺς δις ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, πάντας ἀρειμανίους, καὶ πεζοὺς πεντακοσίους. Οὐκ ὀλίγοι δ' ἐστρατολογήθησαν καὶ ἀπὸ Ἰσμαγλιτῶν καὶ τῶν ἐψών Ἰδῆρων, κατ' ἐμπορίαν στείλαμένων τὴν ἐς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων. Τὸ δὲ περὶ τὸν βασιλεῖα ἐπίσημον τῷ γένει καὶ ἄλλως περὶ τὴν βασιλειὸν αὐτὴν εἰλούμενον περὶ τοὺς χιλίους ἠρίθμητο. Τοσαύτην δ' ὁ Κορράδος ὑπὲρ τοῦ κρατοῦντος ἐισηγέξατο σπουδῇ ὥστε θευπεμπτον ἀγαθὸν κατὰ καιρὸν τῷ βασιλεῖ ἐπιστάν τοῖς ἅπασιν ἐλογίζετο. Ἔστι δ' ὅτε τῷ βασιλεῖ ἐσθίοντι ἐποφθεῖς, « Εἴθε οὕτως, » ὑποσπενάξας εἶρηκε, « τῶν κατὰ τὸν ἐφαστῶτα πόλεμον ἐπεμέλου, ὥσπερ γίνῃ τρεχίδειπνος, ἐπὶ τὰ προκείμενα βρώματα λιχνευόμενος καὶ ὅλην τὴν φροντίδα τοῖς παρακινουμένοις διαχαλῶν διαιτρεύμασιν. » Ὁ δὲ ἐρυθρίσας ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ καὶ πυρρῶτότερος φανείς ἑαυτοῦ καὶ μειδιάσας βεδιασμένον ἐπελάβετο τῆς γλάνιδος τοῦ Καίσαρος, καὶ διασσεσθῆκώς εἶπεν ὡς « Κατὰ καιρὸν, ὦ οὗτος, ἐστιαθῆσόμεθά τε καὶ μαχεσόμεθα. » Ἐγένοντο δὲ καὶ διοσημαῖαι τῆν καῦτα· ἡμέρας γὰρ ἀστέρες ἐφάνησαν, καὶ ὁ ἀῆρ παραχύδης ὤρθη, καὶ περὶ τὸν ἥλιον πύθη τινὰ συμβεβήκασιν ἅ φασιν ἄλωνας, ὡς μηδὲ τοῦτον καθαρόν καὶ ἀθόλωτον, ἀλλ' ὠχρότερον ἀποδισκεῖν τὸ φῶς. Τοσαύτην δ' ὡς ἐνεδίδου τὰ πράγματα, συνηθροικῶς ὁ βασιλεὺς στρατιὰν ἔγνω μὴ ἀναδύεσθαι καὶ μέλλειν εἰσέτι καθήμενος ὑπωρόφιος, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει καὶ αὐτὸς ξιφίρης ὀφθῆναι τῷ ἀποστάτῃ. Στὰς τοίνυν θωρακοφόρος εἶσω τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ὅν ὁ βασιλεὺς ἀνέγειρε Μανουήλ ἔρμα τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων, παρεθάρρυνε λόγοις τὸ συγγενὲς καὶ τὸ παρεστὼς ἐγγύθεν ὀπλιτικόν, τοιαύτη παρακινούμενος· « Κρεῖσσόν ἐστι δῆπου ὅθεν, καὶ παρὰ γε Θεῷ ἀνεπύκνητον, τοῦ ἐννόμως κρατοῦντος προκινδυνεύειν τοὺς ὑπ' ἀρχὴν, ἢ γοῦν προσρέπειν ἀνδρὶ νεωτεριστῇ καὶ κατ' ἀλλήλων ἐκπολεμώσαντι τὸ ὁμόγλωττον. Εἰ δὲ τινες εἶεν μετακυδευομένην ἔχοντες τὴν γνώμην καὶ ἀμφιτάλαντον

toris scriniis deprompta templis, quæ aurum habebant, oppignoravit, et pecuniam inde acceptam ad colligendum exercitum distribuit, quamvis post victoriam nec pecuniam restitit et vasa illa abstulit. Conradus vero exiguo tempore equites Latinos in urbe circiter CCL coegit omnes viros bellicosissimos, et pedites D, nec pauci ex Ismaelitis, et Orientalium Iberum multi, qui negotiandi causa in urbem venerant, nomina militum dederunt. Ex genere illustribus et aliequi palatium frequentare solitis ad mille connumerati sunt. Conradus vero tanta contentione 500 imperatoris partes tuendas suscepit, ut ab omnibus divinitus missus esse tempore maxime necessario crederetur. Atque aliquando ad imperatorem comedentem ingressus cum suspirio dixit: « Utinam ita rem bellicam curares, ut alacriter ad cœnæ lauticias accurras et animum in patinis habes. » Eo dicto imperator erubuit, et prehensio illius pallio cum risu coacto dixit: « Heus tu, suo tempore et cœnabimus et bellabimus. » Tum quoque ostenta apparuerunt. Nam stellæ interdiu sunt conspectæ, aer turbulentus fuit, circuli quas areas vocant solem ambiverunt; unde lumen ejus non purum sed pallidius emicuit. Imperator vero tanto exercitu coactio quantum res sinebant, non diutius cunctandum et sub tecto desidendum esse ratus est, sed vicissim arma seditiosis inferenda. Itaque thoracatus intra ea mœnia quibus Manuel imperator Blachernium palatium muniit, stans hujusmodi oratione cognatos et proxime astantes milites confirmavit: « Omnino præstat, Deoque gratius est, ut subditi pro legitimo imperatore 501 pugnent quam cum seditioso ac civilis belli auctore se conjungant. Si qui vero sunt quorum animi vacillent ac fluctuent, aut omnino ad seditiosum magno impetu amoris ferantur, et quem heri ut mancipia dominum coluerunt, eum hodie rejiciant, ab iis impetratam velim rem omnino æquissimam, ut domi sedentes neutri opitulentur, donec prælio dirempta fuerit controversia, ac tum ut ceteri cum victore se conjungant; aut statim ante pugnam ad hostem abeant ac pro ejus salute dimicent, quo gratiam ab eo victoriam adepto majorem ineant. Nam me quidem labiis honorare, corde vero alteri addictos esse ac omne studium deferre, haud scio an ab ullo probari aut Deo placere possit, qui æquitatis amans in animorum recessus inquirat. Nam ab eo quod iis pejus est ac omnium impudentissimum, animus quoque abhorret, videlicet ne qui pugne tempore ad tyrannum deficiant et probatos etiam viros exemplo suo corrumpant. Id quod in avibus quæ gregatim volant cernitur. Nam ubi una subvolarit, reliquæ omnes una avolant: ubi una consederit, reliquæ etiam consident. » Hæc propterea dicebat, quod Joannem 502 sebastocratorem patrum suum suspectum habebat ut et veteri necessitudine et recenti affinitate cum Brana conjunctum, cujus filiam non ita pridem filio suo desponderat. Quibus

verbis cum omnes alii doluerunt, tum sebastocrator, ut omnem suspicionem a se amoveret, omnem familiam suam et semetipsum atrocissimis diris devovebat, si unquam ad Branam deficere in animo habuisset. Neque enim se ita esse officii rudem aut senio delirare, ut fratris filium imperatorem, a quo ab alia dignitate ad aliam promotus esset, advenæ sub dio versanti, cujus animum erga se inexploratum haberet, ob filii nuptias posthaberet.

τόγε ἔμοι μὲν προσκολλᾶσθαι καὶ χεῖλεσι τιμᾶν, ἐτέρῳ δὲ προσνευκέναι τῇ καρδίᾳ κακείνῃ ἀπονέμειν ἅπαν τὸ πρόθυμον, οὐκ οἶδα εἴ τις καὶ ἐπαινέσεται, ἢ ὅπως ζυγοστατηθεῖ παρὰ θεῶν, ὃς τὰς ἐπι στήθους ἐννοίας ἐξετάζει φιλοδοκίᾳς. Τὸ γὰρ ἔτι τούτων χεῖρον καὶ ἀναιδέστατον οὐδὲ βλάσφημι προάγομαι κατὰ νοῦν, τούτῃστι τὸν τοῦ πολέμου καίρῳ αὐτομολίας ἐργάζεσθαι πρὸς τὸν τύραννον, καὶ κακὸν τοῖς ἐκλεκτοῖς ἀνδράσι προκείσθαι [P. 246] παράδειγμα εἰς τὸ συμμεθίστασθαι σφίσι καὶ προσπαλῖν εἰς ἕτερον, ὃ καὶ πρὸς τοῖς ἀγελήδων πεταμένοισι πτηνῶς ὁρώμεν γινόμενον· ἐνὸς γὰρ ἀναπτάντος καὶ τὰ λοιπὰ ροιζήδων συνανίπτανται, καὶ τῇ τοῦ ἐτέρου καταπαύσει συστέλλουσιν ἅπαντα τὸ πτερόν. » Ταῦτα δ' ἐφθέγγετο δι' ὑποψίας ἔχων τὸν πρὸς πατρός θεῖον τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην ὡς πάλαι τε τῷ Βρανᾷ συνήθη καὶ ὀλίγῳ πρότερον τῆς ἀποστασίας γάμον υἱοῦ θύσαντα μετὰ θυγατρὸς τοῦ Βρανᾶ. Ἐφ' οἷς καὶ ὅσοι μὲν ἐπλήρουν τὸν τότε σύλλογον οὐ μικρῶς ἐπαθήσαντο, ὃ δὲ σεβαστοκράτωρ ἅπαν ἑαυτοῦ μεθιστῶν ὑποπτον παλαμναϊστάταις ἀραις τοὺς κατ' οἶκον ἅπαντας ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτὸν δὲ καθυπέβαλλεν, εἰ ὅλως ἐγνώκει ποτὲ τῷ Βρανᾷ προσθήσεσθαι· μηδὲ γὰρ οὕτως εἶναι τοῦ καθήκοντος ἀδαῆς, ἢ τὸν νοῦν ὑπὸ τοῦ γήρως ἀπολωλεκέναι καὶ ἡλιθιάζειν παντάπασιν, ὡς ἀδελφοπαίδος βασιλέως καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μετωρίσαντος τὸν ὑπαίθρον καὶ ἐπὶ λυγρὸν ἀνταλλάξασθαι δι' ἀγχισταίαν παιδός, καὶ ὃν οὐκ ἴσῃσιν ἀκριδῶς εἰ διανοήσαιοτο δῆπουθεν ἐπ' αὐτῷ καὶ ὀρίσεις τὰ χρηστότερα.

8. Cum Branas suos milites in aciem eduxisse B nuntiaretur et pugnae tempus esse videretur, apertis portis milites erumpunt, protostratore Manuele Camyze, qui imperatori ad conducendum militem non parvam pecuniam suppeditarat, cornu sinistrum obtinente. Nam cum Branas inimicissimus esset neque spem bonam soweret, si is 503 vinceret, omnes suas opes imperatori aperuerat et quantum vellet inde sumere permiserat, melius esse ratus propter imperatorem amicum et cognatum omnia sua bona effundere, eaque, si vicisset, cum gratiarum actione et fenore recipere, quam domi asservere homini alieno, infesto et ingrato, in derisum suum et summam illius commoditatem. In dextro cornu ipse imperator curavit, in quo lectissimi quique et armis insignes erant. Medium Conradus Cæsar cum stipendiariis Latinis tam equitibus quam peditibus occupabat. Hostilis phalangis medium Branas cum cognatis suis et amicis et nobilissimis ac fortissimis quibusque obtinebat: in utroque cornu cum alii duces, tum Elpames Scythia curabant. Ante meridiem levia certamina et insultus ab utroque exercitu facti sunt, pedestribus copiis pugnam auspicatis. Cum vero sole jam medium cæli lumen occupante signum 504 pugnae datum esset, Conradus primus cum suis, quorum arma purpureum insigne habebant, impetum in hostem facit, ac sine clypeo tum pugnabat, sed textum lineum austero et salito vino probe maceratam et amplius decies octies complicatum pro thorace indutus erat, ita firmum ut nullum telum penetraret. Utriusque exercitus intervallo in angustum contracto rursus consistit. Postquam pedites ut

ἡ προσκεχηγυῖαν ὅλην τῷ ἀποστάτῃ, καὶ δυσερῶτως αὐτοῦ ἐξέχονται, καὶ ὃν χρός ὡς δεσπότῃν δεσμύχειρες ἐθεράπευον, τοῦτον ἀθετοῦσι σήμερον, αἵτιςιν ταύτην αὐτοὺς αἰτοῦμαι δικαιοσύνην, ἐπὶ οἴκου ἱστάνειν μηδὲν ἐπαρτήγοντας, ἕως ἄν πολέμῳ διακριθεῖη τὰ πράγματα καὶ τῷ νικῶντι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποπεσοῦνται, ἢ μεταχωρεῖν εἰς τὸν ἀποστάτην ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸ τῆσδε τῆς συμπλοκῆς κακείνου προπολεμῆν τε καὶ προκινδυνεύειν, ὅπως καὶ χάριν εἴσεται πλείονα τροπαίοις ἀναδεδείχθαι. Ὡς

θ'. Ἐπει δ' ἐκάλει καιρὸς παράταξιν καὶ ὁ ἀποστάτης ἐκτάσσειν τὰς οἰκίας δυνάμεις ἡγγέλλετο, ἀνακλίνονται μὲν αἱ πύλαι τῆς πόλεως, ἐκχίνονται δὲ τὰ στρατεύματα. Καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας ὁ πρωτοστράτωρ ἐπέιχε Μανουὴλ ὁ Κιμύτζης, ὃς οὐκ ἐλίγα τῷ βασιλεῖ ἐχορήγησε χρήματα κατὰ τὴν τότε γενομένην τῶν ὀπλιτῶν ξενολόγησιν· ἔχθιστος γὰρ ὢν τῷ Βρανᾷ, μηδ' ἀγαθαῖς ἐννοίαις βαλλόμενος εἴπερ εἴη ἐπικρατίστερος ὁ Βρανᾶς, πᾶσαν τὴν οὐσίαν βασιλοῖ ἀνεκάλυψε, καὶ ταύτης ὁπόσιν βούλοιο μέρος ἐποδάσασθαι συγκαχώρηκε, κρεῖσσον οἰηθεὶς ὑπὲρ βασιλέως φιλοῦντος, καὶ προσγενοῦς καταπροῖσθαι τὰ ὄντα ξύμπαντα, καὶ πλείῳ νικῶντος μετ' εὐχαριστίας ἀπολύψασθαι ὕστερον, ἢ τὰ οἴκοι ἄλλοτρίῳ, καὶ τούτῳ ἀσπόνδῳ τε καὶ ἀγνώμονι, ταμιεύειν εἰς κατάγελων οἰκίῳν κακείνου ῥαστώνῃν ἄφθονον. Τὸ δὲ δεξιὸν αὐτὸς διεῖπεν ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος, ἐν ᾧ συναίλεκτο ἅπαν εἴ τι κράτιστον καὶ ὀπλοῖς ἀριπρεπέστατον, τὸ δὲ μέσον ὁ Κορράδος Καῖσαρ μετὰ τῶν ἐπὶ μισθῷ ἀγγεγεμένων Λατίνων ἱππέων τε καὶ πεζῶν. Τοῦ δ' ἀντιταξαμένου στρατοπέδου τὸ μὲν μέσον τῆς φάλαγγος, ἐνθα καὶ τὸ συγγενὲς καὶ φίλιον ἦλυστο τῷ Βρανᾷ καὶ εἴ τι τῶν συνακολουθησάντων ἐκείνῳ ἐπίσημον τῷ γένει καὶ εὐθαρσῆς, αὐτὸς ἐπέιχε Βρανᾶς, τὰ δ' ἐκατέρωθεν ἱστάμενα τάγματα ἄλλοι τε στρατηγίας εἰδήμονες καὶ ὁ Σκύθης Ἐλπούμιος. Μήπω μὲν οὖν μεσοῦστος ἡμέρας ἀκροβολισμοὶ ἐκατέρωθεν καὶ ἐμπηδῆσεις κατ' ἀλλήλων ἐγίνοντο παρ' ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων, καὶ πεζικαὶ προδεδιλημέναι δυνάμεις μάχης ἐξ ἀντιστάσεως ἤπτοντο. Ἐπει δ' ὁ ἥλιος κατὰ κορυφὴν ἐφλέγε, τότε δὴ τὰ σημεῖα τῆς μάχης αἴρεται, καὶ πρῶτος

ὁ Κορράδος διακινεῖται, φοινικοβαεὶς μετὰ τῶν αὐτῶ συνόντων Λατίνων τὸ τῶν ὀπλῶν ἔχων ἐπίσημον. Αὐτὸς μέντοι ἄνευ φуреοῦ τηνικαῦτα διεγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα οἶνω αὐστηρῶς ἱκανῶς ἡλισμένῳ διάδροχον πολλάκις περιπτύχθην δίκην θώρακος ἐνεδύετο. ἐς τοσοῦτον δ' ἦν ἀντιτυπὲς ἀλσὶ καὶ οἶνω συμπεληθὲν ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον· ἡριθμοῦντο δ' εἰς ὀκτωκαίδεκα καὶ [247] πλείω τὰ τοῦ ὕφασματος συμπτύγματα. Ποιήσας δὲ τὸ μεταίχμιον βραχύτερον αὐθις ἵσταται. Καὶ ἐπεὶ οἱ μὲν περὶ τὰς λόγχας ὡς πρὸς συμπλοκὴν ἀνέστησαν πυργηδὸν παρταξάμενοι (ἀσπίς γὰρ ἀσπίδα καὶ κόρυς κόρυθα ἥριε, καὶ οἱ θυρεοὶ ἀλλήλοις συνέμυον), οἱ δὲ ἱππεῖς τὰ δόρυα ἡγκωνίσαντο καὶ τὰ τῶν ποδῶν κέντρα τοῖς ἵπποις ἐνέπειραν, ἥδη δὲ καὶ τὸ τοῦ βασιλέως τάγμα ἐπικολούθει, οὐδὲ τὴν πρώτην ἔμπτωσιν τοῦ περὶ τὸν Κορράδου ἀπλιτεύοντος περὶ τοῦ οὐδὲ τὴν ῥόθιον ἐπαγωγὴν τῶν ἱππέων οἱ περὶ τὸν Βρανᾶν ὑπενεγκόντες, τὰ νῦτα μεταβαλόντες διασκίδανται. ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ διαθροθέντα τάγματα τρέπονται πρὸς φυγὴν. Αὐτὸς δ' ὁ Βρανᾶς γεγωνὼν κερπαγὼς καὶ διάτορον, « Στήσε, Ῥωμαῖοι! πλείους γὰρ πρὸς ἐλάττονας μαχεσόμεθα, καὶ πρῶτος ἔγωγε κατὰ τῶν ἐνωπίων ἐμβαλῶ πολεμίων, » καὶ ἅμα δρῶν ὁ πετίθετο, παλίνστροφον μὲν οὐδένα ποιήσειν ἴσχυσε, κατὰ δὲ τοῦ Κορράδου ἄτερ κόρυθος μαχομένου τὸ δόρυ ὄθυνεν, οὐ καίριως δ' ἔβαλεν, ἀλλὰ τὸ μὲν τὸν τοῦ Καίσαρος ὤμον παραξέσαν ἄλιον τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐξέβρύη, ὁ δ' ἀμφοτέραις τοῦ οἰκείου ξυστοῦ λαβόμενος ἐμπήγνυσι τοῦτο τῇ παρειᾷ τοῦ Βρανᾶ, καὶ σκοτοδίνης ἐκείνου ἐμπέπλησι, καὶ κατακρημνίζει τοῦ ἵππου Βρανᾶν. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε περιστάντες αὐτὸν οἱ δορυφόροι τοῦ Καίσαρος καταδορατίζουσι. Φασὶ δὲ ὡς ἐν τῇ πρώτῳ ὑπὸ Κορράδου τρωθῆναι τὴν τελευταίαν πτοήθειν ἰκετηρίαν Βρανᾶς τοῦ μὴ τεθνάναι, τὸν δὲ Κορράδον ἐκείνῳ μὴ χρῆναι δεδιέναι ἀποκρίνασθαι· οὐδὲ γὰρ ἀτρεκέως τι πείσεται ἕτερον ἢ τὴν κεφαλὴν μόνον ἀποκοπήσεται. Ὁ καὶ παραχρῆμα πέπονθεν. Ἀκόσμου δὲ τῆς φυγῆς γενομένης ἕκαστος τὸν καθ' αὐτὸν διώκων ἀνῆρει. Τοῦτο δὲ ἀρχομένης συμβᾶν τῆς τροπῆς οὐ περαιτέρω προβέβηκε· καὶ Ῥωμαῖοι γὰρ ὁμογενοὺς ἐφείδοντο αἵματος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ διωκόμενοι τὸν περὶ ψυχῆς τρέχοντες μεθ' ἀπάσης ὁρμῆς ἀπεδίδρασκον. Ἐσχύλεται οὖν ὁ χάραξ ὑπὸ τῶν νικούντων, καὶ εἰς διαρπαγὴν ἐκκείμενος ἦν οὐ μόνον τοῖς τοῦ βασιλέως στρατεύμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκχεομένοις ἀστυπολίταις. Ἀναίρειται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Στεθάτος, περὶ τὸν βουδῶνα λόγχῃ τρωθεὶς, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ μελιχρὸς, ὃς διέπων τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρχιᾶλου οὐχ ἐκόντως ἐπικολούθησε τῷ Βρανᾷ, ἀλλ' οὔτε τὸν προσλαβόμενον ὤνησέ τι, καθὼς καὶ προσεδοκάτο, Βρανᾶν, καὶ ἐαυτὸν, οὐκ ἐξέσωσε τοῦ μαχαίρᾳ πεσεῖν, τῶν τότε ἀστρολόγων ὁ δοκιμώτατος ὢν, ἀλλὰ τι τὴν ἐκείνου γνῶσιν διαδραμόν, ὡς εἶοικε, λεπτεπίλεπτον ἡσυχῇ μένειν πέπεικεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ ἐπὶ οὐκ ἔδεισε τὸ πολέμιον. Ἐλέγτο δὲ τῷ Βρανᾷ φοιβάσθαι προβόρητικῶς, ἐκ τῶν τῆς τέχνης ἐκδόσεων τεκμαιρόμενος, ὡς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πόλεως ἐντὸς εἰσελεύσεται καὶ θριαμβεύσει περιφανῶς. Τοῦτο δὲ εἰ μὲν αὐτὸς ἀληθῶς εἶρηκεν ὁ Στεθάτος, ἀσφαλῶς οὐκ ἴσημι, εἰ μὴδ' ἀψευδῶς τὰ πάντα ἢ φήμη μυθεύεται, ὅποσα περιλάλητα τιθέναι φιλεῖ. Ὅτι δὲ, εἰ δῶμεν ὁπόσων

A pugnam initari lanceas instar turris erexerunt (nam clipeus clipeum, galea galeam urgebat, et scuta collidebantur) et equites subditis calcaribus equos directis hastis concitarunt, imperatoria etiam legione subsecuta; Branæ nilites, ne primo quidem impetu Corradini exercitus tolerato, obversis tergis dissipantur, deinde cæteræ etiam legiones in fugam vertuntur, Branæ vero quanta voce poterat clamatans: « State, Romani: plures enim cum paucioribus pugnabimus, et primus ego hastam in hostem vibrabo, » idque quod alios monebat exsequens, neminem sane a fuga revocavit, sed telo in Conradum sine galea pugnans directo non lethalem ictum illi intulit, sed Cæsaris humero perstricto telum e manibus amisit. At ille hastam suam utraque manu prehensam ita in Branæ maxilla defiggit, ut oborta vertigine equo præcipitaretur et a satellitibus Cæsaris confoderetur. Aiunt, cum primo vulnere accepto mortem deprecaretur, Conradum eum bono animo esse jussisse, neque enim quidquam gravius quam capitis truncationem ei metuendum esse: idque statim accidit. In illa effusa fuga proximum quemquam quilibet occidit; idque principio fugæ duntaxat factum non ulterius processit. Nam et Romani cognato sanguini parcebant; et ii quos persequiebantur, quippe res capitis agebatur, summa festinatione aufugiebant. Castra a victoribus direpta sunt, nec militibus duntaxat sed urbanæ etiam multitudini prædæ fuerunt. In hac pugna Constantinus Stethatus occubuit, hasta in inguine vulneratus, vir bonus et suavis; qui cum Anchiæ provincie præesset, Branam non sponte secutus, nec ipsi, ut expectabatur, commodavit, nec semetipsum conservavit, quominus ferro interiret, quamvis astrologorum ejus ætatis princeps; nimirum scrupulo aliquo minutissimo deceptus in tentorio manserat, hostem ingruentem nihil timens. Ferebatur autem Branæ ex artis observatione prædixisse fore ut eo die urbem ingrederetur et magno cum splendore triumpharet. Quod utrum dixerit necne, affirmare non possum: novi enim famæ non semper in hujusmodi rumoribus fidem habendam esse. Sed si illa dixit quæ feruntur, vates utique deceptus est, ut res ipsa declaravit, nisi quis forte astrologiæ deditus eum non prorsus aberrasse nec artem omnino vanam esse propterea contendat, quod caput ejus et dexter pes eo die hastis affixa per forum traducta sunt, unaque caput circumforanei cujusdam, qui Poeta dicebatur, non in bello cæsi, sed post illustrem illam victoriam jussu imperatoris, haud scio quo fine, interfecti.

D

ἡ φήμη ἐδίδαξεν, ὑπὸ τοῦ προφάντορος Στεθότου εἶκν ὡς ἐξετοξέυθησαν, αὐτὰ, φασί, τὰ πραγματὰ ἐφηναν. εἰ μὴ τις τῇ οὐρανοσκοπῇ ἐπιστήμῃ προσκείμενος μὴ [248] παντάπασι διεψεύσθαι τουτονὶ διατείνοντο καὶ τὰ τῆς τέχνης μὴ καθόλου διαπεσεῖν, εἰς τῶν τοῦ Βρανᾶ κεφαλῶν μετὰ τὸν προῤῥήθεντα καὶ τὸν ἕτερον αὐτοῦ τῶν ποδῶν, ἅπερ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπεπερονιμένα κοντοῖς διαπόμευσαν, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ κεφαλῇ τινος ἀγοραίου, Ποιητοῦ λεγομένου. ἦν οὐδεμία πολεμία χεὶρ ἀφείλετο, αὐτὸς δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ τὴν τῶν ἐναντίων καταπελέμησιν ἀποτιμῆσθαι προσέταξεν, οὐκ οἷδ' ἐφ' ὅτῃ συνοίσοντι ἢ κατορθώματι.

9. Eo bello hunc exitum sortito, imperator convivio instructo omnes aulae portas aperuit, ut victor a quibusvis conspiceretur; et cum manus opulis admoturus esset, ferculum haud sane decorum et 507 ludicrum parum elegans, Branae caput inferri iussit, quod hianti rictu et clausis oculis humi abjectum huc atque illuc globi instar agitabatur et jaculis trajiciebatur. Deinde conjugum quoque ejus in palatio inclusæ oblatum est. Quæ rogata num sciret cujus esset, oculis in miserabile illud et inexpectatum spectaculum conjertis: « Novi, inquit, et me miseram judico. » Erat enim modesta mulier, et decoram matronis taciturnitatem maximi faciebat. Quare a patruo Manuele matronale decus et familiae suæ ornamentum appellabatur. Exercitus vero qui cum Brana defecerant, laxis habenis quocunque fugiebant: ac qui pugnae tempore post propugnatores stoterant, cum inclinatum esse aciem sensissent, fuga occupata, eos qui a tergo sequebantur pro hostibus metuentes cursum intendebant, ne caperentur. Qui vero sequebantur, antecedentium incitamentum fugam ut rem salutarem 508 imitati, et hostium persecutionem veriti, illud utique optabant, ut equi non ungulis humum pulsarent, sed tanquam Pegasus volitarent, ipsique velut orci galea tecti a nemine conspicerentur. Tantus eos terror invaserat, qui faciebat ut quidvis et dicerent et optarent. Ac in ponte Daphnautiano plurimi periissent, nisi quidam manibus in cælum extensis, Deum testatus neminem a tergo instare, sed victores jamdudum a persequendo destitisse, eos monuisset ut impetum fugæ moderantes ordine et caute fornicem illum pertransirent. Ac tenues et obscuræ fortunæ homines citra molestiam et crimen domum redierunt, salubriter obscuritate sua tecti, neque metuentes ne ab ullo inquirerentur. Qui vero aut genere illustres aut magistratibus gestis insignes erant, frequentes convenere et per legatos veniam ab imperatore petiverunt, quod hominem seditiosum secuti defecissent. Quodsi ab imperatore noxæ eximerentur, se in posterum bonos et fideles ministros fore 509 pollicebantur, et pœnitentiam suam re ipsa declaraturos, quod contra dominum et imperatorem arma cepissent. Sin is inexpiabili iracundia arderet, atque injuriarum memoriam perpetuo conservatam ac iræ scintillas resuscitatas vellet, se quoque conspectum ejus fugituros et extremum receptum apud gentes Romanis infestas quæsituros, et in Romanos esse commissuros quæ illis deberent ad quos confugissent. Neque enim esse novum, si quis suos infestus experiatur, ut hostium amicitiam expetat

0'. Καὶ τοιοῦτο μὲν ὁ τότε ἀγὼν εἴληφε πέρας, αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς τραπόμενος εἰς ἐστίασιν πᾶσαν τῶν ἀρχαίων ἀνῆκε πύλην αὐλείου καὶ παρὰ θυρὸν προσκλήνιον, ὥστε τοὺς βουλευμένους εἰσιέναι καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροπαιοῦχον. Ἐν δὲ τῷ ἀπτεσθαι τῶν σιτίων γανδῶν καὶ τὰς χεῖρας κινεῖν εἰς τὸν τῶν προκειμένων ἐδεστῶν πόλεμον, ἐπεισὸδιδόν τι οὐκ εὐπρεπὲς καὶ ἄθυρμα ἐπιδείνιον τὴν τοῦ Βρανᾶ παρεισαχθῆναι κεκέλευκε κεφαλὴν Ἡ δὲ ὡς εἰσηκτο, ἐπ' ἐδάφους ἐβρίπτο σεσηρυῖα καὶ μεμκυῖα τῷ ὀφθαλμῷ, ὡδὲ τε κάκεισε δίκην σφαίρας διαγομένην, τε καὶ μεταγομένην διηκοντίζετο. Ὡς τερὸν δὲ καὶ τῇ αὐτοῦ γαμετῇ ἔνδον τῶν ἀνακτόρων καθειργμένην παρεισφύεται, καὶ ἀνέρεται αὐτῇ εἰ σῖνιθεν ὅτου ἐστὶν ἡ κεφαλὴ. Ἡ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνῃ τῇ πικρῇ καὶ οἰκτρῇ καὶ ἀέλπτῃ θεάματι ἐπιθαλοῦσα, « Οἷδα, φησί, καὶ ταλανίζω ἑμαυτὴν. » Ἦν γὰρ σώφρων ἡ γυνὴ, καὶ τὴν ἐπιπρέπουσαν τῇ θήλει σιωπῇν τιθεμένη περὶ πολλοῦ, οὐ χᾶριν καὶ καλὴν ἐν γυναιξὶ κατωνόμαζεν ὁ πρὸς μητρός αὐτῆς θεῖος ὁ αὐτοκράτωρ Μανουῆλ. καὶ οἷόν τι τῶν ἐκ τοῦ γένους ὀσφράδιον. Τὰ δὲ γε πρὸς ἀποσπασίαν τῷ Βρανᾷ συνάρχμενα στρατεύματα, ὅλους ἀνέντα χαλινούς, τὰς ὀπουδήποτε φερούσας ἐτρέπτο. Καὶ οἱ μὲν ὕπισθεν ἐστῶτες τῶν προμάχων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμπλοκῆς, ὡς ἤσθεντο τῆς τροπῆς, ἀψάμενοι δῆς φυγῆς πρότεροι τοὺς κατόπιν ἐλαύνοντας ὡς πολεμίους ὑφορώμενοι, τὸν δρόμον ὡς μὴ συλληφθεῖεν ἐπέτεινον· οἱ δ' ἐφεπόμενοι τὸ σύντονον εἰς φυγὴν τῶν προαγόντων ὡς πρᾶξιν ζηλοῦντες σώζουσιν, καὶ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιδίωξιν δεδιττόμενοι, ἐκεῖνα ἡῤῃοντο ἄντικρυς, τοὺς μὲν ἵππους μὴ προσὶ κόπτειν τὸ δάπεδον, ἀλλ' ἵπτασθαι κατὰ Πήγασον, αὐτοὺς δὲ ἀρρασίῃ καλύπτειν, ὡς εἰ τὴν κυνέτην Ἀῖδου ὑπέδυσαν. Ἡ πολλὴ τότε ἦν αὐτοῖς ἡ δειλάνσις, καὶ πᾶν ἐποίει καὶ πράττειν καὶ εὐχεσθαι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν γέφυραν πλείστοι ἂν ἀπολισθόντες ὀλώλεισαν ἥτις κατὰ τὸ Δαφνούτιον περιάγεται, εἰ μὴ τις αὐτοὺς ἐπεπαίλκει καθυφαίνει τῆς ἀξείας φυγῆς κατὰ κόσμον τε καὶ μὴ ἐπισφαλῶς διὰ τῆς ἀψίδος ἰέναι, εἰς οὐρανὸν ἀνάτεινας τὰς χεῖρας καὶ τὸ θεῖον ἐπομοσάμενος μηδένα κατ' αὐτῶν ἐπιέναι πολέμιον ὕπισθεν, ἀλλὰ [P. 249] πάλαι μεταστραφέντες παύσασθαι τῆς καταβιώξεως. Ὅσοι λὲν οὖν τὴν τύχην ἦσαν φλαυροὶ καὶ περιπέζιοι, οὗτοι ἀνεπαχθῶς καὶ ἀνεπεγκλήτως ἀφίκοντο οἴκαδε, τὴν οἰκίαν παράδυστον σώζουσιν ἔχοντες, καὶ μηδένα δεδιότες τὸν ἐπὶ τῷ κολάσαι ἀναδιφύσσοντα. Οἱ δὲ τὸ γένος λαμπροὶ καὶ ἐπίσημοι δι' ἡγεμονίαν ἢ ἀρχηγίαν, οὗτοι ἐς ἄθρου ἀλισθίντες σύνταγμα διαπρεθεύονται βασιλεῖ, συγγνώμην αἰτοῦντες οἷς ἀπέστησαν ἅπ' αὐτοῦ καὶ τῷ ἀποστά

τῇ ἐπηκολούθησαν, καὶ παρὰ βασιλέως λαμβάνοντες τὸ ἀνέγκλητον ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ θεράποντες ἐς τὸ μέλλον ἔσσεσθαι συνετίθεντο. καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν ὑποδείξει τὴν μετάνοιαν ἐφ' οἷς ἐκ παρανοίας πεπαρυνήκασιν· κατὰ τοῦ κυρίου βασιλέως ἐφοπλισμένοι. Εἰ δὲ βασιλεὺς, φασί, τὸ τῆς ψυχῆς θυμούμενον πλουτῶν ἀμετέθετον οὐκ αὐτῆμαρ καταπέψει τὴν ὀργιλότητά, ἀλλ' ἐσέπειτα στήσει τὰ ἡμαρτημένα σφίσιν αὐτοῖς, ὃν ὑπέτυφε κότον εἰς σπινθηρίας ἀναβρίπτεζων θυμοῦ, καὶ αὐτοὶ φευξοῦνται ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως καὶ τὸν παρὰ τοῖς φιλεχθροῦσιν ἔθνεσι Ῥωμαίοις ζητήσουσιν ἔσχατον σταθμόν, κάκεινα Ῥωμαίους ἐργάζονται ὅσα οἱ προσεβόρῃσαν δρῶν ὤφειλον, ἐπεὶ μὴδὲ καινὸν εἰ διψῇ τις τὸν ἀντίπαλον καὶ κολακεύσει τουτονὶ ὡς φίλιον, τὸν οἰκτεῖον εὐρίσκων πολέμιον. Ταῦτα οἱ μὲν πρίσθεις ὑπετονθόρουσαν· βασιλεὺς δὲ πᾶσιν ἀμνηστίαν ἐδράδευσε, καὶ τοὺς προσιόντας εὐμενῶς προσδεχόμενος παρῆνε· μετὰ μελὸν ἐπὶ τῇ παραδίσει τῶν πρὸς αὐτὸν ὁμωμοσμένων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτάνεσθαι τῇ μεγάλῃ, καὶ ζητεῖν ἐκείθεν λύσιν τοῦ ἀναθήματος ᾧ περ αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκήτορες καθυπέβηλον, ἄνωθεν ἐστῶτες τῶν πυργοβάρεων καὶ τὰ παρ' αὐτῶν θεώμενοι δρωμένα. Καὶ πολλοὶ τῇ πατριάρχῃ προσήλθοσαν, ὅσοις τέως εὐλαθείας μεθῆν' οἱ δ' ἄλλοι τῇ κατανέουσι τῆς κεφαλῆς τὸ πέρας τῆς παραιφάσεως συμμετρήσαντες ὡς λῆρον ἡγήσαντο τὴν εἰς τὸν μέγαν νεὼν ἀφίξιν τε καὶ ἐξαγόρευσιν. Ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς ᾤοντο τῶν ἀτασθαλῶν μετὰ τὴν ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως ἐξέλευσιν διεγχεύον αὐτὸν καὶ ἐξεμυκτήριζον, καὶ οὐ καινὸν ἔλεγον εἰ θεῶ πρότερον κληρωθεῖς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσοιεβέβλητο, ἐκεῖνα καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς νῦν ὅποσα δὴ καὶ ἐξ ἐσθήτου δεδιδόχεται. Πολλοὶ δὲ καὶ τῇ Ἀσὴν καὶ τῇ Πέτρῃ προσεβόρῃσαν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι γράμμασι βασιλικοῖς μετὰ μικρὸν ἐπανήλθοσαν.

ι'. Ἄλλο δ' ἐπὶ τούτοις παρεκολούθησεν ἔργον παρζυγωτάτων· ὁ γὰρ βασιλεὺς πᾶσιν ἐνέδωκεν ἀτεχνῶς ἀστυκοῖς τε καὶ ἀλλοχώροις διεχεῖσθαι καὶ κακῶς δρῶν ὅποσοι πρὸς Βρανᾶν μετετάξαντο τῶν τε ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἀγροτῶν καὶ τῶν τὴν Προποντίδα λαχόντων εἰς οἴκησιν. Καὶ τὴν μὲν τῆς ἡμέρας ἐκείνης διάδοχον νύκτα καθ' ἣν Βρανᾶς κατηγνώριστο, ἐνίσταται ταῖς οἰκίαις τῶν δυστήνων Προποντιῶν τὸ [P. 250] ὕγρον πῦρ, ὃ τοῖς στέγους ἐφυμποῦν σκεύεσι κατὰ τὰς ἀστραπὰς ἐξαίφνης προΐησι τὰ ἐξάλματα καὶ πιμπρᾷ καθ' ὧν διεκπύπτον ἀφίεται. Τὸ δὲ λάθρον ἐμπεσὼν τοῖς δρυφάκτοις ἐπυρπόλησεν ἅπαν οἰκοδόμημα, εἴτε τέμενος τοῦτο ἅγιον ᾗν εἴτε σεμνεῖον ἱερὸν εἴτε οἴκημα ἰδιωτικόν· καὶ τοῦ κακοῦ παρὰ πᾶσαν δόκησιν ἐπελθόντος οὐ μόνον τὰ μέλαθρα τὸ πῦρ ἐπενέμετο καὶ ἡ φλόξ μικροῦ διεῖρπεν αἰθέριος, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐσίας ἐπεδόσκειτο τῶν ἀνθρώπων, οὐδενὸς ἀρπάσαι τι καὶ μετενεγκεῖν ἔχοντος εἰ μὴ ὅσα τῶν χρημάτων εὐάγκαλα. Κατὰ δὲ τὴν μετ' αὐτὴν ἑωξέεισιν ὡς ἐκ προσκλήσεως τὸ Λατινικὸν στίφος ὃ τῷ Κορράδῳ Καίσαρι συνετέτακτο καὶ τὸ ἀγελαῖον καὶ πτωχεύον πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ τὰ περίεξ διαδραμόντες, οἱ μὲν ἔτι τὰ ὄπλα φέροντες, οἱ δ' ἄμυντηρίῳ τῷ παρευρεθῆντι χρώμενοι, τί μὲν οὐχ ἡρπασαν, τί δὲ χεῖριστον οὐκ εἰργάζαντο; οἰκήματα κατήρειψαν, τὸν ἔνδον πλοῦτον περιεβάλλοντο, ἱερὰ ἀνηρέυνσαν φροντιστήρια, ἔπιπλα ἀφείλοντο παναγῇ, σκευὴ τίμια ἐβεβήλωσαν, σεμνῶν μοναζόντων οὐκ ἡδέσθησαν πολίαν, ἀρετῆς, ᾗν καὶ πολέμιος οἶδε τιμῆν, ἡλόγησαν, καὶ ἵνα τὰ πολλὰ συντέμω, πᾶσαν κάκωσιν καθ' ὧν ἐπῆσαν ἐπεδείξαντο. Πολλ-

eosque pro amicis colat. Quæ cum legati submurmurassent, imperator impunitate omnibus concessa, eos qui accedebant benigne susceptos monebat ut pœnitentiæ ob violatum iurjurandum declarandæ causa patriarcham adirent, seque anathemate solvi peterent, quo a civibus, cum illorum facinora ex turribus spectarent, obstricti essent. Ac multi, quibus religio cordi erat, ita fecerunt: cæteri vero nutu capitis duntaxat admonitioni illi assensu magni templi ingresem et confessionem pro nugis habuerunt; nedicam fuisse quosdam petulantes, qui cum exiissent, imperatorem deriserint et subsannarint nihil esse novi dicentes, 510 si is qui sacri-

ficus olim fuisset (nam id etiam ei crimini dabatur) ipse etiam ea præscriberet quæ a puero didicisset. Multi qui ad Asanem et Petrum se contulerant, paulo post imperatoris litteris revocati sunt.

10. Post hæc imperator, quod haud satis mirari queas, concessit omnibus tam civibus quam peregrinis, ut urbe effusi omnes eos male tractarent qui ad Branam defecerant, suburbanos, villicos et Propontidis incolas. Eaque nocte quæ Branæ interitum consecuta est, Græcus ignis ædificiis ad fretum sitis injicitur, qui in vasis occultus, subito fulguris instar emicans, omnia quæ contigerit incidit. Qui cum in tabulata incidisset, omnia ædificia tam sacra quam profana, tam privata quam publica incendit. Id malum cum præter expectationem accidisset, non ædes modo flamma in altum elata sed etiam bona miserorum absumebat, cum nihil eripere aut transferre possent nisi parva quædam. Postridie mane Latina cohors Conradi Cæsaris et promiscua et paupercola turba urbe egreditur. Hi circumjacentia 511 omnia pervagati, partim adhuc armati, partim telis obiter arreptis, quid non raperunt? quos scelere abstinerunt? diruerunt ædes, opes diripuerunt, monasteria scrutati suppellectilia sacrosancta abstulerunt, vasa pretiosa profanarunt, venerabilem monachorum senectutem non reveriti sunt: virtutem quam hostis etiam venerari solet, neglexerunt; denique ne sim prolixior, omne malorum genus quolibet secum attulerunt. Multi quod ob direptionem ædium suarum murmurassent, occisi sunt. Ac ea calamitas latius vagata ac diutius et acerbius grassata esset, nisi quidam gravi dolore commoti eam audaciam imperatori indicassent, eumque perpulissent ut viris nobilibus et dignitate præstantibus missis importunorum hominum impetum repressisset.

λοι δὲ καὶ ὅτι τῶν κατ' ὄλκον σκυλευομένων ὑπέμυξαν, θάνατον εὗραντο τὸ ζῆμίωμα. Προέκοψε δ' ἂν τὸ δεινὸν καὶ χρονωτέρον γεγὼς ὤφθη καὶ περιττότερον, εἰ μὴ τινες ἀνεγκύοντες βασιλεῖ τὰ τελοῦμενα καὶ βραχυλῆσαντες, ὡς εἰκός, ὑπέμυξαν πρὸς διόρθωσιν. Καὶ στεῖλας εὐθύς τινος τῶν κατ' ἀξίωσιν καὶ γένος περιφανῶν ἀνέστειλέ τε τὰς τῶν ἀτάκτων ὁρμὰς, καὶ κατέληξεν αὐτίς ὅψε ποτε τὰ εἰς μέγα μέρος ἀφανισμοῦ τῶν ἐκείσε τολμώμενα.

Hoc modo vastatione magnæ partis suburbanorum ædificiorum vix tandem finita, et ab hominibus qui aliorum malis afficiuntur vix satis adhuc deplorata opifices urbani, qui ea quæ jam exposui non 512 probarant, non ferendum esse rati quod Latini non modo libere et insolenter jactarent Brannam a se debellatum esse, sed etiam in suburbanos Romanos intolerabiliter grassati essent, in cohortes et phalanges centuriati instar hiberni torrentis in Latinorum ædes irruunt. Igitur confusæ voces non aliter quam gregibus gruum aut graculorum obstrepentibus, aut venatoribus latratum canum incitantibus, aerem implebant, atque alii alios tunicis prehensis instigabant. Nemo ibi audiebatur qui pacem suadebat: omnes ut aspidēs aures obturabant, ne sapientem magnum audirent. Eum circumforancæ turbæ concursus non modo effrenata iracundia, sed etiam alienæ pecuniæ cupiditas regebat. Putabant enim se Latinis exiguo labore ædibus expulsis, quidquid in iis esset reconditum, ut sub Andronico fecissent, direpturos. Verum non modo spe sua frustrati, sed etiam contrarii sunt experti. Nam adversarii animadverso plebis contra se concitatæ impetu, vias publicas, quæ ad ipsorum ædes ducebant, maximis trabibus obstruxerunt, et thoracati in munitionibus illis, densi 513 inter sese, constiterunt. At collectitia turba sapæ vallum illud transcendere conata non modo nihil profecit, sed etiam a Latinis male tractata est. Nam cum sine ferro et nudi, plerique etiam vino obruti, cum armatis congregarentur, tum demum quid fecissent cernebant, Epimetheum Prometheo stultiorem esse intelligebant, cum aut sagittis icti aut cominus vulnerati humi procumbebant. Ac toto vesperi usque in crepusculum malum illud duravit. Mane autem cum Romani majore impetu ad secundum prælium se pararent, plurimis armatis hosti oppositis, cum clari viri ab imperatore missi eos represserunt, tum Latini stultis fucum fecerunt ac multum de fervore illo restinxerunt. Romanos enim qui in pugna ceciderant, Latinis vestibulis indutos rasisque barbibus in suarum ædium vestibulis collocatos, pro popularibus suis lamentati sunt; et iis qui ab imperatore aderant, illos monstrando, rogarunt ne denuo committi prælium seve bis hisdem cladibus quas cernerent affici paterentur. Qui cum 514 illa ad opifices perferrent, et monerent ut in mortuos desigerent oculos, seque illa probare negarent, vix tandem populi colluviem emollire potuerunt, ut in officinam quisque suam reverteretur. Facilius tamen impetratum est ut gravissimis pacificatoribus obsecuti ab armis discederent, quod ut matutino tempore non consuetus dux illos armarat, nec magis quam ferrum acuerat.

Ἄλλ' οὐπω ταῦτα διετεθρήνητο ἀκριβῶς ὁπόσοις τῶν ἀνθρώπων ψυχῇ φίλοις καὶ τὸ δάκρυ ταῖς τῶν πασχόντων ἀναπιδύει θερμότερον συμφοραῖς, καὶ τὸ τῆς πόλεως χειρωνακτικὸν καὶ ὅσον οὐ συνευδόκησε τοῖς λο:ποῖς ἐπὶ τὰ ἱστορημένα ἔδῃ τῇ λέγειν μοι, δεινὸν ἡγησάμενοι εἰ οὐχ ὅπως ἐλευθεροστομοῦσι Λατίνοι καὶ βρενθύνονται τῇ ὑπ' αὐτῶν καταγωνισθῆναι Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀστυγειτόντων σφίσι Ῥωμαίων διαπεπράχασιν τὰ ἀνύποιστα, κατὰ σάλαγγας ἀγχευόμενοι καὶ σπείρας δίκην χαιμάρβρου ταῖς τῶν Λατινικῶν γενῶν οἰκίαις προσήγγυνται. Αἱ τε οὖν ἄσημοι φωναὶ τὸν ἀέρα ἐπλήρουν, ὡς οὐδ' εἰ κολοίων ἢ γεράνων ἢ ψίφρων ἔθνεα λαλῶντων ἐπετρέσσοντο ἢ ἐπέκλωζον θηρεῦται καὶ ἐπεθώζον κυνηγέται, ἀλλήλους τε παρεκάλουν ἐπισπώμενοι τῶν χιτωνίων. Καὶ οὐκ ἦν ἐκεῖ τις τῶν εἰσηγουμένων τὰ πρὸς εἰρήνην κατήκοος, ἀλλ' ὡς ἀσπίδες τὰ ὧτα βύοντες πάντα παρέτρεχον σοφὸν φαρμακόν. Ἐγεμόνευε δὲ τῆς τότε τῶν ἀγοραίων συνδρομῆς οὐ μόνον θυμὸς ἄλογος, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἡβρόενος ἔρως χρημάτων. Φόντο γὰρ ἐν βραχεὶ πόνῳ τοὺς Λατίνους ἐκστῆσαι οἰκημάτων καὶ διαρπάσαι [P. 251] ἅπαν ἀπραγματεύτως τὸ ἔνδον κειμηλιόμενον, διόπερ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου διαπεπράχασιν. Τοῖς δὲ εἰς τούναντιον τὰ τῶν ἐλπίδων μετέστραπται. Οἱ γὰρ διάφοροι ὡς εἶδον τὴν ἐπ' αὐτοὺς τῶν συγκαλύδων σύρρῳαν, τὰς τε λεωφόρους περιεφράγμωσαν μεγίστοις σκόλοψιν, ὅσαι κατ' αὐτοὺς ἦγον τὸ παροδεῦον, καὶ θωρακισθέντες βύζην ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν ἔστησαν. Ὁ δ' ἀγελαῖος ὄχλος πολλάκις μὲν υπερβῆναι τὰ περισταυρώματα ὤρμησαν, οὐ μόνον δὲ τοῖς κατὰ σκόπον οὐκ ἔδοσαν πέρας, ἀλλὰ καὶ κακῶς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἔπαθον· ἀσιδῆρωτοι γὰρ καὶ γυμνοὶ πρὸς ὀπλισμένους μαχόμενοι, οἱ πλείστοι δὲ καὶ ὀνόφυγες ὄντες, τότε δ' καὶ ἔδρων ἐγίνωσκον καὶ τὸν Ἐπιμηθέα τοῦ Προμηθέως καταδέεσθαι ἤδιστα, ὅποτε βαλλόμενοι ἀπὸ τόξων ἢ παρασταδὸν οὐταζόμενοι κατὰ γῆς ἐπιπτον. Καὶ τὴν μὲν δειλὴν δλὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι καὶ ἐς βραθεῖαν ἐσπέραν οὕτω κατέσχευε τὸ δεινόν· ἡλίου δὲ τὸν ὀρίζοντα ὑπερανάδαντος μετὰ μελίζονος Ῥωμαῖοι ῥύμης ὡς εἰς ἀγώνισμα δεύτερον συνθηροῦντο, πλείστους μετὰ τῶν ὀπλων προβεβλημένοι. Ἄλλ' ὅτε συνελθόντες ἐκ βασιλέως λόγιμοι ἄνδρες αὐτοὺς ἀνέστειλαν, καὶ οἱ ἐκ τῆς Λατίνων φυλῆς κατασφισάμενοι τοὺς εὐήθεις κατέσβεσαν τὸ πολὺ τῆς ὁρμῆς· συναγαγόντες γὰρ τοὺς ἐν τῇ πολέμῳ καταλύσαντας τὸ ζῆν Ῥωμαίους, καὶ μετὰ τὴν τῶν περιβλημάτων ἀφαίρεσιν δείξαντες ἐν χρῶ κυρίας, ἐξέθεντο κατὰ τὴν αὐλεῖον σφῶν, καὶ πλαστῶς ἐπ' αὐτοῖς ὡς ἐφ' ὁμογενέσι παθηνάμενοι ὑπεδείκνυνον τοῖς προσιοῦσιν ἐκ βασιλέως, καὶ ἰκεσίαζον μὴ ἀνσχέσθαι καὶ ἐσαῦθις συρράχῃναι πόλεμον καὶ δις

αὐτοὺς πεπονθέναι ἀπόσα καὶ ὄρῃν ἔχουσιν. Οἱ δὲ A Nam si vino occupati fuissent ii qui gallam et
πρὸς τὸν ἀποχειροβόλον λαὸν ταῦτα διαπορθεύον-
τες, καὶ τοὺς τεθνεώτας τείνειν τὰ ὄμματα πείθον-
τες, μηδ' ἐπαινεῖν τὰ γινόμενα φάσκοντες, ἴσχυσαν
οὕτως ὁψέ ποτε μαλᾶξαι τοὺς σύρφακας ὡς ἀποχω-
ρῆσαι πρὸς τὸ οἶκεῖον ἕκαστον ἐπιτήδευμα. Καὶ
ἄλλως δὲ εἰπεῖν, μὴ τοῦ συνήθους ἡγεμόνος τοῦ
οἴνου σφᾶς θωρακίσαντος μηδ' ἀκριδέστερον σιδήρου
πρὸς τὸν ἀγῶνα παραθήξαντος (πρώϊος γὰρ ἦν ὁ καιρὸς) διελύθησαν εὐμαρῶς ἀναμίλλητοι, οὓς
ὑποσχόντες εὐήκοον τῇ παρεκτάσει τῶν διαλλακτῶν μεγίστων ἀνδρῶν. Εἰ γὰρ οἷνῳ προκατελήφθη-
σαν οἱ καὶ ταπύρων οἰνοβαρέστεροι (31), οἱ ταῖς σμίλαις καὶ ταῖς ῥαφίσι προσανέχοντες, ποῖα τις αὐτοὺς
ἵυγξ ἡ τῶν τερετίσματα Σειρήνων πρὸς εἰρήνην ἂν μετεβρύθμισαν ἢ πρὸς ἐτέραν εὐσχήμονα πρᾶξιν μετέθηκαν;
ὣν γε καὶ ἄλλοι μὲν ὡς ὑπὸ μέθης διαρρέοντων οὐκ ὀλίγα ξυνέθεντο σκώμματα (32), ὁ δὲ Μένανδρος οὕτωςί
πως ἐπιλαμβάνεται· « Μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τό Βυζάντιον· ὅλην ἐπινον τὴν νύκτα. » Καὶ ταῦτα μὲν
ᾧδὲ πῇ ἐφίετο.

Hier. Wolfii notæ.

(31) Hæc clausula quid sibi velut nescio, et in B quoque per ebrietatem multa inepta loquuntur, tamen
duobus codicibus omittitur. id eo frequentius Cpolitanis accidit, quo ebriosiores

(32) Hunc locum vel eo nomine vertere libet, ne
solis Germanis ebrietas objiciatur : Ac tametsi alii

sunt, totas noctes perpotare soliti.

TOMOS B

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACI ANGELI

LIBER SECUNDUS.

[P. 252] α'. Βασιλεὺς δὲ δισσεύει κατὰ Μυσῶν C 515 4. Imperator vero dolens quod prima in
δυστροβολίᾳ πληττόμενος, ὅτι μὴ κατὰ τὴν προτέ-
ραν αὐτοῦ ἐμβολὴν τὰ τῆς πολεμίας εὐ διεθέτο γῆς,
ἀλλ' ἀναστὰς ὥχεται ἐκεῖθεν ὡς εἰ πολέμιοι ἐπέκειντο
βάλλοντες, μήτε τοῖς φρουρίοις Ῥωμαίους ἐπιστή-
σας φύλακας μήτε ὁμηρα λαβὼν τὰ τῶν βαρβάρων
φίλτατα. Καὶ τότε μὲν αὐτὸς μετὰ τῶν συνόντων
οἱ ὀλίγων ἐξῆι τῆς πόλεως· ἡκηκόει γὰρ μηκέτι
τοὺς Μύσους τὰ ὄρη περιπατᾶν καὶ τοὺς βου-
νοὺς, ἀλλ' ὀπλιτικὸν ξενολογῆσαντας Σκυθικὸν ἐς τὰ
τῆς Ἀγαθαπόλεως μέρη παραβαλεῖν καὶ ταῦτα κατὰ
κράτος ληΐζεσθαι, κατὰ ἐργαζομένους Τερμέρει·
τὸ δὲ λοιπὸν ἐκ προσκλήσεως συνήγεται στράτευμα.
Πρὸς γὰρ τὴν ἁελπτον καὶ ὀρεῖαν ἔφοδον τῶν Βαρ-
βάρων καὶ αὐτὸς τι τοιοῦτότροπον ἐμεθέδευσε, καὶ
συστολὴν ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς παθεῖν προμηθεύ-
μενος, καὶ τοὺς οἰκέλους μὴ ἀπυθαρῆσαι ἐς τὴν D
παρὰ πόδας καὶ δευτέραν κατὰ τῶν Βλάχων ἐξόρμη-
σιν, εἰ κατὰ τούτων πρώτος αὐθις αὐτὸς τὰ δπλα
ἤρατο καὶ τὸν ἵππον ἀνέβη τὸν πολεμιστήριον. Καὶ
ὁ μὲν κατὰ τὸν Ταυρόκιμον γενόμενος (κίτσειδιον
δὲ ἐστὶν οὗτος οἰκούμενον κωμηδὸν καὶ μὴ πάνυ

Mysiam impressione bellum non rite administras-
set, sed inde non aliter digressus quam si hostium
telis urgeretur, neque castella Romanis præsi-
diis occupasset, neque Barbarorum filios obsides sum-
pisset, denuo Blachis arma inferre statuit. Ac tum
ipse quidem cum paucis qui obiter reperiabantur
egreditur; audierat enim hostes non amplius in
montibus et collibus versari, sed Scythicis auxiliis
ascitis in agro Agathopolitano castra posuisse, et
loca illa effuse vastare et magnis afficere detri-
mentis. Reliquæ vero legiones interea convocaban-
tur. Nam et ipse imperator ad subitum et inex-
spectatum hostium tumultum expeditionem illam
accommodare cogebatur; in quo illa etiam spec-
tabat, ut et hostium impetum reprimeret et suos
dicto audientiores 516 haberet ad secundum
illud Blachicum bellum, si ipse primus in equo
bellico armatus cerneretur. Ubi Taurocomum per-
venit (prædium id est, quod vicatim incolitur, non
procul ab Adrianopoli dissitum) expectavit dum
copiæ convenirent. Et Conrado Cæsari quoque

mandavit ut citra cunctationem exiret. Is vero cum imperatoris erga se benivinitatem, cum suo genere non consentientem et ab imperatoria affinitate abhorrentem, haud dissimulanter ægreferret, et magnificum illam spem non aliud afferre cerneret nisi ut calceis Cæsareis, a vulgo distinctis, uteretur (eo accedebat, quod cruce domo secum gestata Palæstinam ab Ægyptiis Sarracenis jam occupatam invisere constituerat, et obiter imperatoris sororem duxerat), annuit ille quidem se imperatorem conventurum et bellum una administraturum. Verum cum Deus Romanis plures clades per Mysios inferre derrevisset, mutato consilio, nave firmissima et nova conscensa, in Palæstinam contendit. Cum Tyri appulisset, a popularibus suis veluti numen quoddam susceptus Sarracenis restitit, et Joppen, quæ 517 nunc Ace dicitur, aliaque oppida recuperavit. Sed quia illis quoque locis fatalis calamitatis impendebat, multi præclari et fortes duces, qui Christianum illud iter ultro et suis stipendiis susceperant, perierunt; et ipse Conradus non nullo post, vix edito specimine virtutis et prudentiæ suæ, ut Agarenis admirationi esset, a Chasio quodam occiditur. Gens autem Chasiorum suos principes ita vereri et observare et in jussis eorum exsequendis adeo alacris esse dicitur, ut si tantum supercilio magistratus innuerit, statim derupibus se præcipitent, in enses irruant, in undas desiliant, in ignem se conjiciant; et ad eos missi quos eorum principes occisos volunt, ut hospites et amici adeunt, et aut se habere quod eis dicant, aut legatos venire simulantes, sæpe dominorum suorum adversarios pugionibus occidunt, nulla difficultatis et explorati supplicii ratione habita, etiamsi alterum non occiderint.

Χασισίων ἐξουσιάζοντες ἀποστέλλουσι τοὺς σφᾶς ἀναιρήσοντας· οἱ δὲ ὡς φίλοι προσιόντες ἤ καὶ ὡς ἐγγύθεν ἐκείνοις ὀφθέντες ἢ τι τῶν καθηκόντων εἰπεῖν ἔχοντες, ἢ καὶ ὡς πρέσβεις ἐξ ἔθνων ἦκειν πλεττόμενοι, πλῆττουσι πολλάκις παρὰ ξιφιδίῳ καὶ θανατοῦσι τοὺς τοῖς κυρίοις αὐτῶν ἀντίφρονας, μὴ τὸ τοῦ πράγματος ἐργῶδες ὅλως ἐν νῦν βαλλόμενοι, μηδ' ὅτι ἐκ τοῦ δήπουθεν ἀναιρεθῆσονται γοῦν αὐτοὶ, καὶ μὴ τὸν ἐτέρου καταπραξάμενοι θάναντο.

Imperator vero circiter bis mille delectis viris, quibus arma et veloces equos dedit, Taurocomo ad hostes contendit; impedimenta omnia, lixas et calones Adrianopolim ire jussit. Interea speculatores 518 nuntiant Blachos loca Lardem finitima vastare, ac multis occisis nec paucioribus captis cum maxima præda discedere statuisset. Igitur noctu classicis canentibus consensu equo, cum ad Basternas (loci nomen est) pervenisset, nullo hoste apparente, quiete refocillavi exercitum. Triduo post inde digressus, mane Berroen versus iter ingreditur. Cum nondum quatuor parasangas processisset, mali nuntius adest, homo quidam expeditus, qui spiritu ex festinatione subinde interrupto narrat hostes non procul inde cum præda reverti, ac pedetentim fere incedere, quod et nullum hostem invenissent et manubiis onusti essent. Quare statim exercitu inter duces distributo et acie instructa, eam viam instilit qua incedere

Ἀ πόρρω [P. 253] τῆς Ἀδριανοῦ κείμενον) ἐπέμεινε τὰς δυνάμεις συνελθεῖν, ἐπέσκηψε δὲ καὶ τὸν Καίσαρα Κορράδον μηδὲν τι μελλήσαντα ἐξελθεῖν. Ὁ δὲ δυσχεραίνων προδήλως πρὸς τὴν εὐρατο ἐκ βασιλείας φιλοφροσύνης ὡς τῷ βασιλεῖ κήδει ἀσύμφωνον καὶ τῷ αὐτοῦ γένει ἀπάρδουσαν ὁρῶν δὲ καὶ τὰς ὑπερηφάνους ἐλπίδας καταλγέσας ἐς μόνον τὸ μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμόχρωμον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς (τὸ τῶν Καιτάρων λέγω παράστῃμον), καὶ ἄλλως δὲ σταυροφορήσας ὤκοθεν καὶ τὴν ἐς Παλαιστίνην ὁδεῦσαι πάλαι προθέμενος ἤδη κατασχεθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀἰγυπτὸν Σαρακηνῶν, καὶ πάρεργον ὁδοῦ τὴν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως ἐπιτελέσας συνάφειαν, ἐπένευσε μὲν συνεξίεναι τῷ βασιλεῖ καὶ συνδιαθέσθαι τὸν προκείμενον πόλεμον, ὡς δ' ἀντέκρουσε τὴν βεβουλεῦσθαι θεὸν κακοτυχεῖν εἰσέτι Ῥωμαίους ὑπὸ Μουσῶν, ἐπ' ἄλλοις τρέπει τὸν νοῦν. Νῆα γὰρ ἐξερτυσας εὐπαγῇ τε καὶ νεογόμφωτον τὸν πλοῦν ἐς Παλαιστίνην ἔθετο, καὶ τῇ Τύρῳ προσορμίσας καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε ὁμογενῶν οἷά τις κρείττων ὄραθεις καὶ προσδεχθεῖς δύναμις τοῖς Σαρακηνοῖς ἀντεφύετο, Ἰόππην ἐπανασώσάμενος, ἣ νῦν Ἄκε λέγεται, καὶ ἐτέρας πόλεις τοῖς ὁμοφύλοις. Ἀλλὰ γὰρ ὅτι καὶ τὰ ἐκεῖ πύλας κακῶς ἀφώριστο, ἄλλοι τε καλοὶ καὶ γενναῖοι ἀπώλοντο στρατηγοὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἐκόντες καὶ οἰκείοις ὀφωνίοις πορείαν στειλάμενοι, καὶ αὐτὸς δὲ ἀναιρεῖται ὑπὸ Χασισίου, μικρόν τι ἐπιβιούς, καὶ ὅσον πεῖραν τῆς αὐτοῦ ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως δοῦναι τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ θαυμάσθηναι. Γένος δὲ εἰσιν οἱ Χασισιοὶ τοσαύτην λεγόμενον τηρεῖν τῷ ἄρχοντι σφῶν συστολήν καὶ τῶν ἐντελλομένων πλήρωσιν, ὡς καὶ κατὰ κρημνῶν ὠθεῖν ἐκυτοὺς ἐκείνου ἐπ' ὄφρ' οὐ νεύσαντος μόνον καὶ χορεύειν κατὰ ξιφῶν καὶ ὁδᾶτων καθάλλεσθαι καὶ κατὰ πυρὸς ἀκοντίζεσθαι. Ἀμέλει τοι καὶ πρὸς οὓς ἂν ἐθέλωσιν οἱ τῶν

Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς περὶ δισχίλιους ἐπιλέκτους ἀποκρίνας, καὶ τούτοις ὅπλα καὶ ἵππους ὠκύποδας διαδοὺς, ὥρμησεν ἐκ τοῦ Ταυροκάμου πρὸς τὸ πολέμιον, τὴν δ' ἀποσκευὴν πᾶσαν καὶ τὸν ὑπηρετικὸν ὄχλον ἐς Ἀδριανούπολιν ἰκέσθαι διατετάχει· οἱ δὲ ἡγγέλλοντο παρὰ τῶν ὀπτήρων τὰ περὶ τὸν Λαρθέαν κατατρέχειν χωρία, καὶ πλείστους μὲν ἀπεκτονέναι, οὐκ ἐλάττους δὲ συνειληφέναι, καὶ ὡς ἐπαναζευγνύειν ἐγνώκασιν πολλῶν ἐμπεπλησμένοι ὠφελειῶν. Ἐννύχιος τοίνυν ὑπὸ σάλπιγγι τὸν ἵππον ἀναβάς ἐπορεύετο, καὶ κατὰ τόπον τινὰ Βαστέρνας λεγόμενον ἀφ' ἑγμένου διανέπαυσεν ἐκεῖσε τὴν στρατιάν, μὴ ἐπιφαινομένων τῶν πολεμίων. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας [P. 254] ἐκεῖθεν ἀπάρας τῆς εὐθὺς τῆς Βερόνης ἐπορθρευσάμενος ἤπτετο. Ἀλλ' οὐκ ἄρα παρὰ σάγγα παρῆλθε τέσσαρας, καὶ τις εὖζωνος ἐφίσταται ἀνὴρ, τὸ τῆς ἀγγελίας ἔχων ἐπὶ τοῦ προσώπου κακὸν, καὶ ἔλεγε τὸ πνεῦμα συχνάκις ἀνακαλούμενος ἀγγοῦ που μετ' αἰχμαλωσίας τὸ ἀντίπαλον ὑποστρέφειν,

ἀνειμένην τὰ πλεῖστα τὴν πορείαν κατ' ἄμφω ποιοῦ-
 μενον, ὅτι τε οὐδένα ἐώρακεν ἀντίμαχον. καὶ ὡς
 ἔμφορον πρὸ πολλῶν ληϊσμῶν. Αὐτίκα γοῶν εἰς
 ἡγεμόνας τὸ συνὸν ἐκείνῳ διελὼν στράτευμα, καὶ
 σχῆμα παρατάξιος θίμενος, ὥδευσεν ἐκείνῳ τὴν
 ὁδοπορεῖν ἐλέγετο τὸ πολέμιον. Ἐπεὶ δὲ εἶδομέν
 τε καὶ ἐθεσθήμεν (συνειπόμεν γὰρ καὶ αὐτὸς βρσι-
 λεῖ ὑπογραμματούων), οἱ μὲν Σκύθαι καὶ Βλάχοι
 τὴν λείαν παραδόντες τισὶν ἐξ αὐτῶν μοίραις ἐκέ-
 λευσαν τὰς ἐπιτομωτέρας ἀναλέγεσθαι τῶν ὁδῶν
 καὶ τὴν πορείαν ἐπιτείνειν, ὥς ἂν ἐφάψωνται τῶν
 ὁρειαίων· οἱ δ' ἄλλοι συστραφέντες ἐδέχοντο εὐπε-
 τῶς τοὺς κατ' αὐτῶν ἱππαζομένους Ῥωμαίους, τὸν
 πάτριον αὐτοῖς καὶ ἡθάδα τρόπον μαχόμενοι· ἐπιόν-
 τες γὰρ ἤφιεν βέλεμνα καὶ δόρασι προσεπλέκοντο,
 μετὰ βραχὺ δὲ μεταβαλόντες τὴν ὁρμὴν εἰς φυγὴν
 καὶ καταδιώκειν ὀπίσω σφῶν ὡς φυγάδων τὸ ἀνθι-
 στάμενον ἐρεθίζοντες, αὖθις ὡς οὐδὲ πτηνὰ τὸν
 αἴερα τέμνοντα τὰ νῶτα εἰς τὴν τῶν ὄψεων μετατι-
 θεμένοι χώραν ἐνώπιον τοῖς ἐπιούσιν ἐμάχοντο καὶ
 πολλῶ γενναϊότερον συνεπλέκοντο. Καὶ τοῦτο πολ-
 λάκις πεποιηκότες, ὡς ἤδη τῶν Ῥωμαίων ἦσαν
 ἐπικρατέστεροι, οὐκέτι ἐμένοντο τῶν ἐλίξεων, ἀλλὰ
 τὰ ξίφι, γυμνῶνταντες καὶ τινα βοὴν ἐκπληκτικωτά-
 την ἐκρήξαντες μικροῦ καὶ ἐννοήματος τάχιον
 Ῥωμαίους ἐνέπεσον, καὶ τὸν μαχόμενον ὁμοίως καὶ
 τὸν δειλαινόμενον καταλαμβάνοντες ἐξεθέρizon. Καὶ
 τάχ' ἂν τὴν τότε ἡμέραν οἱ Σκύθαι μέγα κλέος
 ἀράμενοι κατεκαυχέσαντο ἡμῶν καὶ λαφ' ἄφρονι
 ὄνειδος παρεδόθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεβοήθησε βασι-
 λεὺς εἶναι τὴν περὶ αὐτὸν ἔχων ἀκραίῃ φάλαγγα,
 αἱ τε σάλπιγγες ἐπίτορον ἀλαλάξασαι καὶ αἱ χαλ-
 κόστομοι κώδωνες διηχήσασαι· τὰ τε τῶν δρακόντων
 ὀφθέντα εἰκάσματα, ἃ ἐπὶ δοράτων ἠώρηνται περι-
 σσοδούμενα πνέμασι, τοὺς πολεμίους κατέπληξαν
 φαντασίαν παρασχόντα μέζονος στρατιᾶς. Τότε μὲν
 οὖν βασιλεὺς βραχὺ τι τῆς αἰχμαλωτίας ὡς ἐκ στό-
 ματος θηρῶν ἀφρηπάσας κατέλαθε τὴν Ἀδριανού-
 πολιν, ἣν βασιλεῖν προύθετο παρειαῶν· τῶν δὲ
 βαρβάρων οὐκ ἠρεμούντιον, ἣν παρήκε τρέχειν αὖθις
 εἴλετο. Καὶ δὴ γεγόμενος κατὰ Βερόδην τὰς τῶν
 Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἀνίσταλιν ἐκδρομὰς καὶ δι'
 ἀνδρῶν μὲν ἡκρῶκότων τὸ στρατηγεῖν, καὶ δι'
 ἑαυτοῦ δὲ οὐχ ἥκιστα. Οἱ δὲ καίπερ ὑφορῶμενοι
 Ῥωμαίους καὶ βασιλέως παρόντος ἐπιστρέφόμενοι,
 ὁμως αὖ πάλιν ἐπετίθεντο λαθραίως, ὥδ' ἐπὶ ἐμβάλ-
 λοντες ὡς πολεμίσαιοντες καὶ καταδοκῆν ὡς ἐπι-
 όντας αὐτοὺς παρεχόμενοι, ἄλλοθι δὲ μεταβαίνοντες
 καὶ αἰεὶ τι δρῶντες ἐπιτυχές. Ἦν δ' ὅτε καὶ βασιλεὺς
 μὲν εἰς Ἀγαθόπολιν ἤλαυνεν, ἐπισχίσων τοὺς Βαρ-
 βάρους τῶν ἐκδρομῶν, αὐτοὶ δὲ τὰς κώμας ἔκειρον
 αἱ ἄγχιστα ἦσαν τῆς Φιλιππουπόλεως. [P. 255]
 Κάκεινου πρὸς τὸ πάτριον ἐπιόντος ἐκείνοι αὖθις
 ἐπὶ λαῶν ἐξ ὧν ὁ βασιλεὺς ἀπηνίστατο. Ταῦτα δ'
 ἐποίησεν ἄτερος τῶν ἀδελφῶν ὁ Ἀσάν, ἀγγίλους ὧν
 διαφερόντως κἀν τοῖς ἀπόροις ἐπισοῆσαι τὰ ξύμπροκα
 ἱκανώτατος. Ἐγνώκει οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πάλιν εἰς
 τὴν Ζαγοράν εἰσελθεῖν, καὶ ὡς οἶόν τε πειράσασθαι
 παραστήσασθαι τοὺς Μυσοὺς. Καὶ δὴ ἐξάρτας ἀπὸ

A hostes ferabantur. Quos ubi vidimus et vicissim
 conspecti sumus (nam et ego imperatorem pro
 scriba comitabar), Scythæ et Blachi, præda cohori-
 tibus aliquot suorum tradita eos compendia itine-
 rum sectari et accelerare, dum montana attinge-
 rent, jussunt, 519 Reliqui conglobati Romanum
 equitatum intrepide exceperunt, patrio ritu pu-
 gnantes. Nam cum accederent, sagittas conjicio-
 bant et hastis congrediebantur. Paulo vero post
 impetu in fugam converso, hostibus ad persequen-
 dum irritatis, rursus instar volucrum subito re-
 versi adversa fronte multo fortius dimicabant.
 Quo sæpe facto cum jam superiores essent, omissis
 illis anfractibus gladios strinxerunt: et horribili
 clamore sublato dicto citius in Romanos irruerunt,
 et pugnantes et fugientes ex æquo occiderunt. Ac
 eo die fortasse magnam adepti gloriam contemp-
 tissimi populi nobis insultassent, nisi imperator
 cum phalange sua adhuc integra supervenisset, et
 incitatus classicorum cantus et clangor tubarum
 et rictus hiantium draconum, hastis suspensi et a
 ventis agitati, hostes majoris exercitus opinione
 terruissent. Ac tunc imperator parva captivorum
 parte velut ex faucibus ferarum erepta, instituto
 itinere omissa, Adrianopolim pervenit. 520 Sed
 quia barbari non quiescebant, quam viam omiserat,
 denuo currere instituit; et Berroen profectus,
 Blachorum et Scytharum excursionses cum per
 duces rei bellicæ peritos tum per semetipsum
 repressit. Qui etsi Romanos verebantur et impera-
 toris præsentiam formidabant, tamen iterum clam
 insidiabantur, ita excurrentes ut pugnae avidi et
 subinde expectandi viderentur; et alias alio
 transibant, nec usquam occasionibus deerant. Cum
 imperator ad eos reprimendos Agathopolim prope-
 rabat, illi pagos Philippopoli proximos vastabant:
 cum afflictæ parti succurrebat, illi eo irruerant
 unde ille discesserat. Hæc alter frater Asan facie-
 bat, homo ingeniosissimus et in rebus dubiis soler-
 tissimus. Itaque imperator cum denuo Zagoram
 invadere, et quantum liceret, periculum facere
 instituisset an Mysos ad deditionem compellere
 posset, Philippopoli Triadizam digressus est. Inde
 enim Hæmum facile adiri posse, alicubi etiam
 planos tramites patere, item aquæ affatim et pabu-
 lum jumentis suppetere audierat, si quis eo tem-
 pestive proficisceretur. Quia vero bruma 521
 instabat, et flumina (in gelido illo et septentrio-
 nali præsertim climate) congelabant, et densissimæ
 nives non solum terram operiebant et valles exple-
 bant, sed ædium quoque fores obstruebant, eum
 conatum in vernal tempus distulit, et exercitu in
 illa provincia hibernare jussit, cum expeditis in
 urbem reversus ludis Circensibus et spectaculis
 animum recreavit. Veris initio rursus contra Mysos
 egressus, et tribus integris mensibus in obsidione
 Lobizi castelli frustra cum maximo labore consump-
 tis, infecta re demum rediit. Nam Propontidis
 amœnitas, suavissima diversoria, venationes et

Β. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τυραννίδι ἐπικει-
ρηκεν ὁ Φιλαδελφεὺς Θεόδωρος ὁ Μαγκαφᾶς. Καί τὰ
μὲν πρῶτα [236] τὸ τῆς πόλεως ταύτης ἀγέλατον,
πολυανδρὸν μόνον ὃν θρασὺ τε καὶ ἀναδίστατον,
ἐαυτῷ προσφικέωσα, καὶ ὅρκοις τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν
κατεοσιδύωσεν· ὁδῷ δὲ προῦν καὶ βασιλείας ἐαυτῷ
περιέθηκεν ὄνομα, τοὺς Λυδοὺς πάντας εἰς ἀποστα-
σίαν ἐπισπασάμενος· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἀγγούρων
ἀποπειράται χωρῶν, καὶ ἀργύρεον κέκοφα νόμισμα
τὴν οἰκεῖν ἑχχαράξας ἐν αὐτῷ στήλῃν. Ὡς δὲ
προῦν οπτε τὰ τῆς ἀποστασίας καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς ὄρωμέ-
νοῖς πρότερον γέλως εἰς πληγὴν γενναίαν μεθίστατο
πρὸς ἑπαρ χωροῦσαν τοῦ βασιλέως, μὴ μέλλειν
οὗτος ἐγνώκει, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τὰ δπλα διῶρν. Καί
δὴ κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν γεγονῶς ἔμφρουρον αὐτῇ
τὸν Μαγκαφᾶν εἰργάσατο, ὅς καὶ τὴν τοῦ Μωρο-
θεοδώρου προσωνυμίαν ἐκτήσατο τῶν κατὰ σκοπὸν
ἐκείνῃ διαπεσόντων ἐσέπειτα. Καὶ ἰανὼν χρόνον
τῇ πολιορκίᾳ ἐγκατετήρῃσας οὐκ ἴσχυσε τοὺς Φιλα-
δελφεῖς παραστήσασθαι· ὅθεν πρὸς ὁμολογίαν καὶ
συμβάσεις ἐτρέπετο, ὥστε τὸν μὲν Θεόδωρον τὰ τῆς
βασιλείας ἀποθέσθαι παράσχημα καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς
πρότερον πολιτεύεσθαι, τὸ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης
πλήρωμα βασιλεύεσθαι πάλιν ὑπ' οὗ πρότερον ἐδα-
σλεύετο. Καὶ ὁμητρὰ ἐκείθεν δεξιόμενος ὧν ἵρεῖτο
τοὺς παῖδας ἐπανάξενεν εἰς τὴν μεγαλόπολιν. Οὐκ
ὀλίγοι δὲ κἀν τῇ ἐπαναστάσει ταύτῃ ἀγαθοὶ καὶ
γενναῖοι· ἄνδρες ἀπόλωντο. Μετ' οὗ πολλὸν δὲ καὶ
Βασίλειος ὁ Βασιλῆης γένους μὲν ἀσήμεον βαλστων,
διὰ δὲ τὸ εἰς γυναικᾶς οἱ γαμετὴν συναρθῆναι τὴν
τοῦ βασιλέως πρὸς πατρός ἐξανεψιᾶν δομέστικος
D τῆς Ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουρικτὴν ἀρχὴν τῶν
Θρακητικῶν ἀναχωσάμενος, χρήμασιν ὑπέφθερε
πλείουσιν τῶν τοῦ Μαγκαφᾶ ὁμοτῶν, καὶ αὐτὸν μὲν
οὐκ ἔσχε συλλαβεῖν, τῆς δὲ πόλεως Φιλαδελφείας
ἐξώσας ἐδόξε καὶ οὕτω μέγα τι κατωρθωκέναι καὶ
ἀσπάσιον ἔργον τῷ βασιλεῖ. Ἄλλ' οὗτος τῷ τοῦ Ἰκονίου
σουλτάν προσρρεῖς, ᾧ ἡ κατὰ Καϊχόρορος, συμ-
μαχικὸν μὲν αἰτήσας καὶ πῶμαιων οὐκ ἔλαδεν,
ἐνεδόθη δὲ οἱ προσλαμβάνεσθαι ἀνεπεγκλήτους ἀπό-
σοι τῶν Τούρκων καρδαλόφρονες καπὶ τῷ γωρυτῷ

καὶ τῷ τῆς τῆς πεποιθήσιν ἔχοντες Ῥωμαίους ἀ-
λητεύουσιν. Οὐκ ὀλίγην οὖν τῇ τρόπῳ τούτῃ συν-
αγέχεται δύναμιν, καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ πατριώτας ἐξου-
τοῦ ἐς τὸν γεωργικὸν ὄχλον καὶ τῶν ζώων ἐλυμάνετο
τὰ ὑπὸ ζυγόν, καὶ τοὺς Λαοδικεῖς δὲ Φρύγας μυρια-
χῶς ἐκάκωσεν, ὥσπερ καὶ τοὺς τῶν Χωνῶν τῶν
ἐμῶν οἰκητόρας, τὰς ἄλλωνας κατὰ τὸν θέρειον και-
ρὸν πυρπολῶν καὶ τὸ προστυχὸν ὡς πολέμιος χειρί-
στως διεισθεμένος ἐὼ γὰρ λέγειν ὡς τοὺς Τούρκους
φιλανθρωπευομένους ἐνιαχοῦ πρὸς τὸ ἐκ γειτόνων
σφίσι Χριστιανισμὸν κακῶς ἔρασκε καὶ ἐπέπληττεν.
Ἐμβαλὼν δὲ καὶ τῇ Καρίᾳ καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ
προνομήσας τοῖς Βαρβάραις ἐκδεδωκεν εἰς ἀπαγω-
γὴν. Ἀλλὰ καὶ τὸν νεῶν τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ
ὁ ἄνομος οὗτος διαφῆκεν ἐμπρῆσαι, ἔργον μέγιστον
καὶ περίπυτον ὄντα, καὶ ὑπερβαίνοντα ἐς κάλλος
καὶ τὴν εἰς μῆκος ἔκτασιν τὸ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει
τοῦ καλλιμάρτυρος Μωκίου τέμενος. Ὡς δὲ ποτε
πρὸς τὸν σουλτάν ἐπανεξέσχε τοιοῦτων παρανομιῶν
πλήρης, καὶ πύθοιο βασιλεὺς οὐκ εἰς ἀγαθὰς ἐν-
νοίας καὶ πράξεις τὸν Ἰκονιάρχην ἐνάγειν Καί-
χοσρόην ἄρτι πρὸς πατρός ἐκλελοιπότες τὸ ζῆν τὴν
ἀρχὴν τοῦ Ἰκονίου δεξιόμενον, πρέσβεις ἔστειλε καὶ
χρήματα παρασχὼν τῷ σουλτάν καταπροδοθέντα
εἶχε καὶ ἀνάπεμπτον αὐτῷ γενόμενον τὸν Μαγκαφᾶν, πλὴν γε μεθ' ὁμολογίας καὶ πίστεως μὴ ὥστε τοῦπιτί-
μιον αὐτῷ τῆς ἀποστασίας καίσεσθαι θάνατον ἢ μέρος περικοπῆναι καὶ διαλωθῆναι τοῦ σώματος· οὗ χάριν
ἀπαθὴς ἑτέρου παντὸς ὀφθεῖς κακοῦ δεσμὰ κατακέκριτο χρόνια. Τοσοῦτον δὲ τὸ ἔργον τότε τοῦ σουλτάν τοῖς
λοιποῖς αὐτοῦ κασιγνήτοις, [257] ὅποσοι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν συνδιέλιοντο ἐκείνῳ, ἀποθνήσκοντες ἔδοξεν, ὥστε καὶ
δπλα θῆσαντο ἂν κατ' αὐτοῦ ὡς ἄνθρωπον ἐς αὐτὸν ἐκουσίως ἀφιγμένον συνειληρότος καὶ καταπροδόντος
Ῥωμαίων βασιλεῖ ἐπὶ λήμμασιν, εἰ μὴ οὗτος εὐπρόσωπον τιθεὶς τὴν ἀπόκρισιν ἐπὶ συμβάσειν ἀποστεῖλαι, οὐ
μὴν καταπροδοῦναι διισχυρίζετο, καὶ πλάνητα ὄντα ἐς τὴν πατρίδα καταγαγεῖν, ὡς μετῴκτι διώκοντα εἶναι καὶ
διωκόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν εἶχεν οὕτως.

γ'. Οὐκ ἦν δὲ λυγρόντα παρελθεῖν μὴ τι ἐπενεγ-
κόντα κοινὸν ἀποτρόπαιον, ὡς εἴπερ τὸ θεῖον
ἐπέκλωσεν ἀνειρηνεύτους τὰς ἡμέρας τῶν καθ'
ἡμᾶς μερόπων παραδραμεῖν ὡς γὰρ τι ἐνδεόντων
πρὸς τὸ καθῆκον τῆς μαστιγώσεως τῶν ἐκ τοῦ
κύκλῳ Βαρβαρικοῦ μαχισμῶν, καὶ ὑπερόριον κακὸν
εἰσεκώμασε Φρεδέριχος ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥήξ. Πρὸς
γὰρ τὸν βασιλέα διαπρεσβευσάμενος Ἰσαάκιον, ὡς
διὰ φιλίας ἤτειτο τῆς Ῥωμαίων γῆς παρῖέναι αὐτός
τε καὶ ὅσον οἱ ἐφέποιτο στράτευμα ἐν τῇ ἀπαίρειν
εἰς Παλαιστίνην, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ὠνομαζέμενοις
αὐτοῖς χορηγεῖσθαι, καὶ τὸ δοκοῦν ἐπὶ τοῦτοις αὐτῷ
σημανεῖν δι' οὐκείων ἀνταπυστολῆς πρέσβεων.
Στέλλεται τοίνυν πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ δρόμου λογοθέτης
Ἰωάννης ὁ Δούκας, καὶ πίστεως δοὺς καὶ λαβὼν ὡς
αὐτὸς μὲν ὁ ῥήξ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἀμαχεῖ διελεύ-
σεται καὶ μετῴκτι δρᾶσας ἐστῆται κακόν, οὐ πόλιν,
οὐ κώμην, οὐ φρούριον, οὐ πολίχνην, Ῥωμαῖοι δὲ
προβαλόντες αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια ἄφθονα, ὡς μὴ τινος
σπανίζειν τὴν ὑπ' αὐτὸν στρατιάν, ἀλλ' ἀπραγμόνως
καὶ κατὰ λαίμονα ἔχειν ὥσπερ ἐπεμβύμενα ὄσους
ἄνθρωποι τρέφονται καὶ οἷα τοῖς ἵπποις συμβάλλεται,
μετὰ καιρὸν ἐκείθεν ἐπίνεισι καὶ ἀγγέλλει τὰ συμ-
φωνηθέντα τῷ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς ξυλλογῆς
τῶν ὀνίων φροντίδα τίθησι, καὶ ἦν ἐξ ἐπιτάγματος
ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν αὐτίκα μεταφερόμενα κατ' οὐδὲ
ἔμελλε τόπους ὁ ῥήξ διέρχεσθαι. Ὡς δὲ καὶ αὐτός

abducendos esse datos, Michaelis quoque archi-
ducis templum, opus maximum et celeberrimum,
quod elegantia 524 et longitudine divi Mocii
martyris ædem in urbe imperatrice superabat,
incendi passus est. Ut autem huiusmodi facinori-
bus plenus tandem ad sultanum rediit, et imperator
ad Iconii principem Caichosroen, cujus pater nu-
per defunctus erat, legatos misit, quod eum a Man-
gapha in cogitationes et actiones non bonas induci
videbat, et largitionibus impetravit ut ille deser-
tus ac proditus ad se mitteretur, ea tamen condi-
tione ut defectionem nec capite nec mutilatione
lesioneve ullius membri lucret. Qua de causa om-
nis alterius mali expers ad diuturnum carcerem
est damnatus. Id factum adeo cæteris Sultani
fratribus, qui regnum cum eo diviserant, displi-
cuit, ut et arma ei illaturi fuerint, quod hominem
profugum et supplicem pecuniæ causa Romanorum
imperator prodidisset, nisi specioso responso ira-
cundiam illorum placasset. Aiebat enim se pacifi-
cationis ergo illum remisisse, nequaquam vero
prodidisse; et hominem vagum in patriam resti-
tuisse, ut nec ipse alios nec ipsum alii porro perse-
querentur. Atque hæc haclenus.

3. Neque vero ullus annus elabi poterat quin
publice abominandi aliquid afferret, non aliter
quam si Numinis indignatio illi 525 ætati per-
petua bella decrevisset. Quasi enim Barbari cir-
cumcirca nostris cervicibus imminentes ad nos
castigandos non satis essent, etiam longinquo
malo sumus oppressi. Nam Fridericus Aleman-
norum rex legatis ad Isaacium imperatorem mis-
sis petiit ut sibi cum omnibus copiis Palestinam
potentibus per Romanas provincias pacato iter
facere et commentum emere liceret, et suam sen-
tentiam per proprios legatos sibi significaret.
Mittitur igitur ad eum dromi logotheta Joannes
Ducas; fideque data et accepta regem sine male-
ficio transiturum, nullam urbem, nullum oppi-
dum, nullum castellum aut pagum violaturum,
Romanos commentum ei abunde suppedituros,
ut ejus exercitus nulla re necessaria careat, sed
omnia in promptu copiosissime habeat quæ tam
jumentis quam hominibus usui sunt, aliquando
post revertitur. Iis conditionibus renuntiatis,
imperator per provincias edicit ut, qua rex
transiturus esset, commentus compertetur: ipsius
vero in fines Romanos ingressus victorum genere
et dignitate 526 clarorum litteris nuntiato eum-
dem Logothetam denuo mittit, unaque cum eo
Andronicum Cantacuzenum, qui regis transitum

commodiorem redderent. Verum ii ignorantes officii et suapte ignavia (eisi enim amici nostri sunt, tamen veritas eis est preferenda) regem contra Romanos concitarunt, et ut imperator eum pro hoste suspectum haberet effecerunt. Ita et iusjurandum est turbatum et comportatio commectus cessavit; et nos, qui hæc scribimus, tum Philippopolitanæ provinciæ gubernationi et descriptioni præfecti, plurimis molestiis conflictati sumus, cum nunc imperatoris jussu Philippopolis mœnia et fossas illis angustis et periculosis temporibus instauraremus, nunc aliis litteris eadem demoliri jubemur, ne receptaculum regis essent. Qui cum excursionibus commectum pararet, imperator legatos ejus detinebat et angustos tramites sua opinione intercludebat, altissimis arboribus succisis et ita implexis ut id septum a rege transiri non posset. Sed et patruelem suum Manuelem 527 Camyzem protostratorem, et Occidentis domesticum Alexium Guidum, cum exercitu regem subsequeretur Alemannos pabulantes ex insidiis aggredi jussit. Verum rex illo arborum vallo ita impeditus est ut ex angustis sine ullo negotio evaderet. Imo quod facilius est, alia via Philippopolim penetravit; ibique vallo munito Romanis imprudentibus loca præoccupavit, a quibus prohibebatur quorumque causa angustiae obstruebantur. Philippopolim ingressus, urbem plerisque iisque nobilissimis civibus vacuam reperit. Nam si quis ibi manserat, is aut ita pauper erat ut ejus opes in vestibus quibus tegebatur consistent, aut erat ex Armeniorum numero. Hi enim uni omnium transitum Alemannorum non hostium incursionem, sed amicorum adventum judicabant. Nam et commercia inter sese agitant et in plerisque religionis dogmatibus consentiunt. Quippe apud Alemannos et Armenios sacrarum imaginum adoratio æque interdicta est, et azymis in sacris utrique utuntur, et alia quædam orthodoxis Christianis improbatæ opinionis errore pro legitimis observant. Enimvero rex etiam post Philippopolim occupatam ad protostratorem scribere 528 ei que significare non destitit Romanos frustra sibi iter includere et properantem contra officium impedire. Neque enim se vel prius vel nunc quidquam in animo habuisse, quod Romanis incommodum aut molestiam afferret, et pacta non conventa adhuc inviolata conservare. Qui cum eas litteras imperatori significasset et jussa ejus expectaret, nunquam pacatum ab eo responsum accepit, subinde ad prælium committendum exstimulante et ignaviam ei exprobatæ, quod Alemannorum temere et sparsim pabulatum exeuntium cædem et internecionem nondum significasset.

ὁρθοδόξοις Χριστιανύμοις ἀπόβλητα οὗτοι σφαλλόμενοι καὶ τῆς Φιλίππου γενόμενος ὁ ῥήξ ἐγκρατὴς οὐκ ἀνῆκεν ἐπιστέλλων τῷ πρωτοστράτορι, καὶ διαμνησόμενος ὡς μάτην αὐτὸν τῆς πρόσω πορείας Ῥωμαῖοι κωλύουσι καὶ μὴ δεῖον ἐπέχουσιν ἐπειγόμενον· μηδὲ γὰρ κατὰ Ῥωμαίων ἀξίωμα ἔχειν τι καὶ ἄχαρι καὶ νῦν καὶ πρότερον βεβούλευσθαι, καὶ τὰ συντεθειμένα δὲ φυλάττειν ἀπαρεγκρίτητα. Ὁ δὲ δῆλα τιθεὶς τῷ αὐτοκράτορι τὰ γραφόμενα, καὶ τὸ ποιητέον ἐκείθεν

ἐντὸς εἶναι τῶν ὁρίων ἡγγέλλετο τῶν Ῥωμαίων καὶ γράμματα πεφοιτηκότες τῷ βασιλεῖ μετ' ἀνδρῶν κατὰ γένος λαμπρῶν καὶ ἀξίωσιν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἐσήμενον, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν στέλλεται λογοθέτης εὐ διαθήσων τὴν δίοδον τοῦ ῥηγός, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἀνδρόνικος. Ἀλλ' οὗτοι ἀνεπιστημονύνη· τῶν ὀφειλόντων γενέσθαι καὶ μαλακότητι οἰκίσαι (χρεῶν γὰρ καὶ φίλων ἡμῖν τῶν ἀνδρῶν ὄντων ὡς πρεσβυτέρων καὶ φιλεῖσαν τιμῇ τὴν ἀλγίστην) αὐτὸν τε τὸν ῥῆγα κατὰ Ῥωμαίων ἐξέμετταν καὶ τὸν βασιλέα ὡς πολέμῳ ἐκείνῳ ὑπορᾶσθαι παρέπεισαν. Ὅθεν οἱ τε ὄρκοι συνεχέθησαν, καὶ ἡ τῶν ζωαρκῶν ἐπιλελοίπει συγκομιδὴ, καὶ ἡμεῖς οἱ ταῦτα γράφοντες πλείστοις ἀνιχνεύοις προσεπλάκμεν, τὴν τοῦ θέματος Φιλίππου πόλιν ὡς περὶ τὴν καὶ ἀρχὴν καὶ ἀπογραφὴν, νῦν μὲν πρὸς βασιλείας ἐπιταττόμενοι ἀναικτίζον τὸν τῆς Φιλίππου περίβολον καὶ διαταφρεύειν, καὶ οὕτω κατὰ τοὺς στενοὺς ἐκείνους καὶ κινδυνώδεις χρόνους διαπραττόμενοι, μετὰ βραχὺ δὲ διὰ γραμμάτων τὴν καθάρσει ἐπιτιμώμενοι, ἵνα μὴ εἴη κρησφύγετον τῷ ῥηγί. Ἀμέλει καὶ ὁ μὲν ἐκδρομὰς ποιοῦμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο, βασιλεὺς δὲ τοὺς τοῦ ῥηγός πρέσβεις οὐκ εἶα ἐπανελεύσασθαι πρὸς τὸν ἀποστείλναι, καὶ τὰς στενάς τῶν παρόδων, ὡς ἐκείνῳ ἐδόκει, ἀπέκλειε, καταβάλλων διὰ πελίκων τὰ τῶν δένδρων ὑψιτενῇ καὶ βαθύβρυσσιν, καὶ ταῦτα [P. 258] ἐκκορυφῶν ὡς εἰς ἀδιεξίτητον ἀντίφραγμα τοῖς ὁδεύουσιν. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξάδελφον ἐκείνου Μανουὴλ τὸν Καμυτζην, πρωτοστράτορα ὄντα, καὶ τὸν τῆς Δύσεως δομέστικον τὸν Γίδον Ἀλέξιον παρεπέσθη· οἱ μετὰ στρατευμάτων ἐκέλευσε, καὶ λεληθότως ἐπιτίθεσθαι τοῖς χορτολογοῦσι καὶ τὰς τροφὰς μαστεύουσιν Ἀλαμανοῖς. Τῷ δὲ ῥηγί οὕτω προσέστησαν τὰ ταῖς δυσχωραῖς γεγεννημένα διὰ καταβολῆς τῶν δένδρων ἐπιτεχνίσματα ὥστε σὺν πόνῳ οὐδενὶ παρῆλθεν οὐτά. Τὸ δὲ δὴ χαριέστερον, αὐτὸς μὲν δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπορεύθη καὶ ἐσῆλθε τὴν Φιλίππου πόλιν, καὶ κατ' αὐτὴν ἐβάλετο χάρακα, Ῥωμαίους δὲ ἀντιπαρελθὼν ἔλαθε, γενόμενος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καὶ κατέχων ὧν εἴργετο καὶ ὧν χάριν αἱ πάροδοι ἀπεφάσκοντο. Τὴν δὲ Φιλίππου πόλιν εἰσιὼν κεκενωμένην εὗρε τῶν πλείονων καὶ ἐπιφανέστερων αὐτῆς οἰκητόρων· εἰ γὰρ τις καὶ ὑπολέλειπτο, πτωχεύων ἦν οὗτος καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἐν οἷς ἐνεδέδυτο ἀριθμῶν καὶ τοῖς Ἀρμενίοις κατελεγμένος. Οὗτοι γὰρ μόνοι τῶν ἀπάντων οὐκ ἐπιδρομήν ἐθνῶν, ἀλλὰ φίλων παρουσίαν τὴν τῶν Ἀλαμανῶν διέλευσιν ἤγγητο, ἐπειδὴ καὶ συγχρῶνται Ἀρμενίοις Ἀλαμανοὶ καὶ κατὰ τῶν αἰρέσεων τὰς πλείους ἀλλήλοις συμφέρονται· Ἀρμενίοις γὰρ καὶ Ἀλαμανοῖς ἐπ' ἴσης ἡ τῶν ἀγίων εἰκόνων προσκύνησις ἀπηγόρευται, καὶ τοῖς ἀζύμοις κατὰ τὰς ἱεροτελεσίας ἀμφοτέροις κέχρηται, καὶ ἄλλα ἅττα τοῦ ὁρθοῦ τηροῦσιν ὡς ἔννομα. Πλὴν καὶ τῆς διαμνησόμενος ὡς ἐννομα. Πλὴν καὶ τῆς

ἐπιταττόμενος, αὐδέποτε εἶχε τὸν βασιλεῖα τὰ πρὸς εἰρήνην ἀντεπιστέλλοντα, ἀλλ' ἄρξεν οὖντα μᾶλλον αὐτὸν εἰς τὴν μετὰ τοῦ ῥηγὸς συμπλοκὴν, καὶ εἰς ἀγενὲς κατονειδίζοντα φρόνημα ὅτι μὴ ἐς δεῦρο ἔχει πυθόμενος ἀναίρεσιν καὶ ἤτιαν Ἀλαμανῶν κατὰ ἕλας ἐξιόντων εἰς σιτίων ἀνέυρεσιν καὶ κατὰ πῶσα πλατεῖα κάκει καὶ τῆς ἐκχεομένων μετὰ πλείστης ὀσσης τῆς πεποιθήσεως.

δ'. Ταῦτα δὲ γράφων ἦν ἐν τῷ δοξάζειν παρ' Α 4. Hæc impulsu cuiusdam scribebat, qui ex ἐαυτῶ τινων ὀφτηγῆσει, φωνούντων μᾶλλον ἀπὸ γαστρὸς (33) ἤπερ προειδόντων τὰ μέλλοντα, μηδὲ ποτε προθέσθαι τὸν ῥῆγα τὴν Παλαιστίνην καταλαβεῖν, ἀλλὰ τὴν ἄπασιν τρέφειν ἔφειν κατὰ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ μέλλειν ἐκ τοῦ δῆθεν ἀναμφιλέκτου διὰ τῆς λεγομένης Ξυλοκέκρου πυλίδος τῆς πόλεως εἰσελθεῖν ἐνδοθῆ, καὶ δρᾶσαι πρῶτον τὰ ἀπνευκαῖα, παθεῖν δ' ἔπειτα τὰ ἀντιβρόπα τοῖς δικαίοις τοῦ Θεοῦ σταθμοῖς. Καὶ τοιαύταις προληφθεὶς γνώμῃσι αὐτὴν τε τὴν Ξυλόκεκρον διὰ τιτάνου καὶ πλίνθου ὀπτῆς ἀπέφραξεν, [259] καὶ βέλῃ (34) νεοχάλκευτα φέρων πολλάκις ἐν ταῖν χερσὶν ταύτ' ἔφασκεν ἄκοντῃ κατὰ καρδίας παγισόμενα τῶν Ἀλαμανῶν· δεικνύων δὲ τὴν παράθυρον ἐν τοῖς βασιλείοις τῶν Βλαχερνῶν δι' ἧς (35) ὁρατὰ ἦν τὰ ἱππύλατα πεδία τὰ ἐξωθεν τῶν ἐπάλξεων ἐν τοῖς Φιλοπατοῖς καθυπτιάζοντα, ἐκ ταύτης ἔλεγε μέλλειν ἀφίεσθαι τὰ βέλεμνα, βάλλῃν τε καὶ κρηττάλλῃν τοὺς Ἀλαμανοὺς, ὥστε καὶ ἐν γέλῳ τῷ τῶν ἀκούουσι τὰ λεγόμενα. Ἦν δὲ τις Δοσίθεος ἐν τῇ τοῦ Στουδίου μονῇ τὴν ἀσκησιν μετιών, ὃς ἐκ Βενετικῶν ἔλκειν τὸ γένος καὶ πατρὸς τοῦνομα Βιτικλίνου γεγονέναι ἐλέγετο· συνήθως δὲ καταστὰς Ἰσακίῳ πρὸ τῆς ἀρχῆς προεῖρκεν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, καπειδὴ περ εἰλήφει πέρας τὰ τῆς προῤῥήσεως, ἦγετο δι' οὗ πλείστης τιμῆς παρὰ τῷ βασιλεῖ τούτῳ καὶ τὰ μέγιστα δεδύνητο καὶ πανριζρχῆς Ἱεροσολύμων προυβέβλητο καταλύσαντος τὴν ζωὴν τοῦ τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων τότε διέποντος Λεοντίου, ἀνδρὸς χαρίεντος τὸ ἦθος καὶ διαβοήτου τὴν ἀρετὴν. Ὅποια δὲ τῶν βασιλέων ὁρμὴ καὶ ἰσχυρὸς οὐκ οὐκ ἀνεχομένη μὴ οὐχ ὥς αὐτοῖς αἰρετὸν μεταφέρειν καὶ ἀλλοιοῦν τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα πράγματα, βασιλεύσας Ἰσαάκιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου παραλύει τὸν Καματηρὸν Βασίλειον, καίτοι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ τὰ μέγιστα συναράμενον· αἰτία δ' αὐτῷ περιήχθη τῆς καθαιρέσεως, ὅτι ἄς Ἀνδρόνικος τῶν εὖ γεγονυῖων γυναικῶν οὐχ ἐκούσας ἀπέκειρε μοναζούσας, ταύτας αὐτὸς ἐνέδωκε τὸ μέλαν ἀποδύσασθαι ἄμφιον καὶ πρὸς τὴν πρῶτην μεταβλέψαι καὶ ζωὴν καὶ στολὴν. Προβαλόμενος δ' ἄντ' αὐτοῦ πατριάρχην τὸν Μουντάνην Νικήτιαν, τῆς Μεγίστης ἐκκλησίας ὄντα σακελλάριον, οὐδὲ τὸν τριγέροντα τουτονὶ τῷ θρόνῳ παρῆκεν ἐναποψῶξαι, ἀλλ' ἀφέλειαν καταγνοῦς τοῦ ἀνδρὸς καὶ γῆρας ἐπεγκαλέτας ἀνέγκλητον καὶ ἄκοντα τοῦ θρόνου ἀπεσφενδόνθησε, Φρονικιστικώτερον δὲ διατεθεὶς περὶ τοῦ τὸν κυβερ-

engastrimythi potius afflatu quam prophetico spiritu affirmabat regi nunquam in mentem venisse Palæstinæ occupationem, sed eum nihil aliud cogitare nisi urbis imperatricis dominatum, et per Xylocerci portam haud dubie ingressum ea facturum principio quæ abominanda sint, deinde justo Dei iudicio non pauciora perpessurum. Huiusmodi opinionibus 529 occupatus imperator ipsam portam lateribus et cemento obstruxit; et acutas sagittas, quas sæpe manibus gestabat, se in cordibus Alemannorum defixurum esse dicebat; monstrataque fenestra Blachernii palatii in eo loco qui ab altitudine cognomentum habet, unde patientes campi extra progugnacula in Philopatibus cernuntur, per eam se illas in Alemannos excusurum eosque prostraturum minabatur, adeo ut ea verba ridicula audientibus viderentur. Is vates erat Dositheus quidam, Studiensis monachus, Venetiis oriundus et patre Viticlino, ut ferebatur, natus, qui Isaacio, cui familiaris erat, privato adhuc imperium prædixerat. Qua prædictione eventu comprobata, summo honore et auctoritate apud hunc imperatorem florens Hierosolymorum patriarcha post Leontii viri eruditi et virtute celebris obitum designatus 530 est. Sed ut imperatorum impetus et potentia non quiescere solet nisi divina humaneque pro suo lubito mutarint, principatum adeptus Isaacius Basilio Camatero, quanquam ejus ope maxime adjutus, patriarchatu dejecto (causa prætexebatur quod, quas nobiles matronas Andronicus in monasteria invitas abstrusisset, iis ipse nigro vestitu deposito reditum ad pristinum habitum et vilæ rationem concessisset) Nicetam Muntanum pro eo patriarcham designavit, ecclesiæ maximæ sacellarium. Sed ne hunc quidem, hominem natu maximum, in sacra sede expirare passus invitum expulit, senium et delirium et levitatem causatus. Cum autem diligentius de gubernatore Ecclesiæ cogitaret, Leontium monachum quemdam magnum pastorem designat, in populi frequentia pro tribunali jurejurando testatus eum virum prius ignotum sibi a Dei Genitrice noctu esse demonstratum, non forma et virtute ejus duntaxat descripta, sed loco etiam ostenso in quo habitaret. Verum eo quoque Dei genitricio, 531 priusquam annus elaberetur, repudiato, nihil verecundatus, quod coram tam multis eum

Hier. Wolfii notæ.

(33) Τὸ φωνεῖν ἀπὸ γαστρὸς, interpretatus sum quasi de engastrimytho loqueretur. Quod si cui displicet, exponat *qui ventris causa verba faciunt, aut qui temere nugantur potius quam res futuras præsciunt*.

(34) Alter codex ita miscet hæc, ut non satis con-

stet uter, imperator an patriarcha, tela sit defixurus in cordibus hostium.

(35) Δι' ἧς. Relativum retulit non ad παράθυρον, sed ad θυρίδα, quod non posuit, πρᾶγματι, ut arbitror, μνημονικῶς ἢ γοῦν σολοικισμῶ.

ut divinum hominum laudibus extulisset, mutationem instituit, Hierosolymitanum Dositheum ad œcumenicum patriarchatum evecturus. Quod cum canones non permittere sciret, Theodorum Balsamum, magnæ Antiochiæ episcopum, virum ea ætate jurisconsultissimum, astu circumvenit; et in privato colloquio indignationem simulat, quod Ecclesia piis et doctis viris ita destituatur et monastica virtus ita obsoleverit atque evanuerit, ut nemo sit qui universalem sedem, non secus ac solis irrequietus circuitus orbem terrarum, illustret, cœtumque fidelium quam optime gubernet. Hæc et id genus alia non sine dolore præfatus subjunxit olim fuisse sibi in animo illum ex Antiochena sede in œcumenicam, ut illustrem legalis puritatis lucernam, transferre. Sed ab ea mutatione **532** veterum canonum et ecclesiasticarum sanctionum interdicto deterreri. Si vero ipse, ut legum et canonum peritissimus, translationem, ut olim, ita nunc quoque habere locum, demonstrare ac vulgo persuadere possit, se omnino id in lucro deputaturum, eumque, modo liceat, incunctanter designaturum. Hoc modo tractatus Theodorus omnia rata fore affirmavit. Postridie concilio pontificum in æde sacra indicto, et quæstione illa agitata, translatio statim concessa et litteris imperatoris confirmata est. Ac Antiochenus, ut ante fuerat, ita mansit Antiochenus. Dositheus vero a sede Hierosolymitana Cpolim est translatus, cum iam frequenti et splendido comitatu ut haud dubie regium triumphum æquaret. At primarii sacerdotes cæterique facundia insignes, qui se canonicis temere violatis deceptos videbant, obstupefacti, cum risum diutius perferre non possent, extraordinaria conciliabula et plebis conventicula instituunt: alienæ ecclesiæ occupator audit Dositheus; secundo honore abrogato e sede educitur, **533** imperator vero ignominiam illam non ferens omnibus modis adversatur, ac nihil non facit ut approbata illa translatio valeat. Neo multo post abrogatione sublata, Dositheum denuo confirmatum per bipenniferos satellites et palatinos proceres in sacram ædem deducit, populi motum veritus. Erat enim Dositheus ob ambitionem et imperatoris intempestivam pertinaciam et parum laudatum sui studium omnibus invisus. Cæterum rursus sede ejicitur, eodemque modo quo canis **D** Æopicus, et pontificatum quem tenuerat amittit (nam alius Hierosolymis electus erat) et majori sede excidit, magno vasorum custode Xiphilino Georgio patriarcha designato.

Ille Wolfii notæ.

(36) Ὡς μὴ πρότερον. Dapnavatus videtur hic locus. Ego in vertendo qualemcunque sententiam sum secutus. Vetustus codex et ipse habet verba satis perplexa: Ὡς ὅτι ἡ Ἐκκλησία — δι' ὅνους; *Ecclesiam non habere viros pios et eruditos, eaque de causa et monasticam vitam dejectam et desertam esse. Et tu, inquit, illustre sidus, non apparuisti*

πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εὐρεῖν, προχειρίζεται μέγαν ποιμένα Λεόντιον τινὰ μοναχὸν, διαβεβαιούμενος ἐπὶ βασιλικῷ καὶ διοιζόμενος βήματος ὡς οὐκ ἔδει τὸν ἄνδρα πρότερον, νυκτὸς δὲ ἡ Θεομήτωρ τοῦτον αὐτῷ καθυπέδειξε, οὐ τὸ εἶδος μόνον καὶ τὴν ἀρετὴν ὑπογράφασα, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον διασαφήςασα καθ' ὃν τὴν οἰκίαν ἔλαχεν. Ἀλλ' οὕτως ἐνικυτὸς ἐξίκετο, καὶ καταστρέφεται καὶ οὗτος τοῦ πατριαρχικοῦ ὕψωματος. Ἀποσκορακισθέντος δ' οὕτως καὶ Λεοντίου, ἔγνω δραματουργῆσαι μετὰ θεοῖς καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐπαῖραι προέδρουσιν τὸν τῶν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον. Εἰδὼς δὲ τοὺς κακόνους τοῦτο μὴ συγχωροῦντας, μέτεισιν ὑπόβλως τὸν διέποντα τὸν θρόνον τῆς Θεοῦ πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Θεόδωρον τὸν Βαλσαμῶν, ἄνδρα ὑπὲρ τοὺς τότε πάντας ὄντα νομοτριβῆ. Καὶ δὴ κατὰ μόνους αὐτῷ **B** [P. 260] συγγενόμενος σχηματίζεται τὸν ἀσφάλωντα εἰς οὕτως ἀνδρῶν φιλοθέων καὶ λογίων ἡ Ἐκκλησία σπανίζεται καὶ ἡ μοναχικὴ διέβριπται καὶ ἡφάνηται ἀρετὴ, ὡς μὴ πρότερον (36) εἶναι τὸν ἡμέριον τοῦτον λαμπτήρα, τὸν ἀεικίνητον ἥλιον, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν κεροιάκων τοῦ ἱεροῦ καθιζήσμενον θρόνον καὶ ἀρίστως τὸ τῶν πιστῶν διθυνοῦντα πλήρωμα. Καὶ τοιαῦθ' ἕτερα σχετλιαστικῶς προαναβαλόμενος ἐπήγαγε πάλαι μὲν βούλεσθαι μετανεγκεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀντιοχείας καθέδρας εἰς τὴν οἰκουμένην περιωπὴν ὡς λύχνον ταῖς τῶν νόμων τηλαυγαίαις πάμφωτον, ὑποστέλλεσθαι δὲ τὴν μετὰ θεοῖς ὡς πάλαι τοῖς κανόσιν ἀπειρημένον καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀπάρχουσιν θεσμοῖς· εἰ δ' αὐτὸς σχολῇ ἄν ὡς νόμους καὶ κανόνους ἀκριβοστάμενος **C** χώραν ἔχουσιν ἀποδεδειχέναι, καθά ποτε, καὶ νῦν τὴν μετὰ θεοῖς, καὶ τὰς τῶν πολλῶν εἰς τοῦτο μεθαρμύσει γνώμας, ἔρμαιον ὄντως ἡγήσεται τὸ πρᾶχθῆναι καὶ οὐκ ἀναβαλεῖται τὸ πέρας ἀνέθουνον ποιοῦν τὴν προχείρισιν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτως μετέλθε τὸν Ἀντιοχείας Θεόδωρον, ὁ δὲ πάντας ἐκτελῆ γενέσθαι κατέθετο. Σύλλογοι οὖν μετ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀρχιερέων ἀνὰ τὰ ἀρχαῖα τὰ ἱερὰ καὶ σύνοδοι καὶ συζήσεις περὶ μεταθέσεως, καὶ παρὰ πόδας ἐκχώρησις καὶ τόμος ἐπὶ βασιλικῷ συμπληρούμενος βήματος, καὶ ὁ μὲν Ἀντιοχείας πάλιν Ἀντιοχείας ἐώμενος, ὁ δὲ Δοσίθεος ἀπὸ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θώκου εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγόμενος, καὶ ἡ προπομπὴ ὡς λαμπροτάτη καὶ πολυανθρωποτάτη τῶν πώποτε, ὡς εἶναι καὶ θριάμβος βασιλέων ἀμφήριστος, καὶ ἄχαιεῖς ἐπὶ τούτῳ οἱ φενακισθέντες ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κανόνους εἰκῇ κατανωτισμένοι. Ἀμέλει τοι καὶ μὴ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐνεγκεῖν τὸν γέλωτα ἔχοντες παρασυναγωγὰς ποιοῦσι καὶ ὀχλαγωγία οἱ λογάδες τοῦ

prius, ut in solio hoc patriarchico consideres et Christianum gregem optime gubernares. In cæteris duobus codicibus pro κεροιάκων fortasse legendum οἰάκων, sine syllaba κερ, et pro ἥλιον ἡ τὸν fortasse legendum ἡ αὐτὸν, ut hæc de sole sententia non ad alium quam ad ipsum Balsamum referatur.

βήματος, καὶ τῶν ἀρχιερέων ὅπόσον εἶχε τὴν γλῶτταν πρὸς λόγων ἰσχύον ἐπίσημον. Οὐκοῦν ἐπιδάτης ἐκκλησίαις ἀλλοτρίαις ἀκούει Δοσίθεος, καὶ ἀναλυομένην ἔσχε τὴν δευτέραν τιμὴν, καὶ τοῦ θρόνου κατὰγεται. Τὴν δ' ἤτταν μὴ φέρειν ἔχων ὁ βασιλεὺς ἀναμαχόμενος ἦν καὶ παντοίως σπεῖδων ἰσχύειν τὴν κυρωθεῖσαν μετὰθεσιν, καὶ μετὰ βραχύν τινα χρόνον ἀναλύσας τὰ ἐπιγεγόμενα αὐτοῖς ἐστηρίξε τὸν Δοσίθεον, ὅτε καὶ διὰ τῶν πελεκυφόρων καὶ τῶν τοῦ παλατίου ἐκκρίτων προύπεμψεν αὐτὸν εἰς τὸ μέγιστον τέμενος, δεδιὼς μὴ τὸ πλῆθος νεωτερίσειεν. ἦν γὰρ διὰ μίσους ἅπασιν ὡς φιλόθρονος ὁ Δοσίθεος (37), καὶ τὸ τοῦ κρατοῦντος ἐπὶ μὴ καιρίοις πράγμασιν ἐνστατικόν τε καὶ φίλαυτον οὐκ ἐπαινετόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ θρόνου ἀποδιοπομπεῖται Δοσίθεος, καὶ πέπονθεν ἀτεχνῶς τὸ τῆς Αἰσωπείας κυνὸς, ἧς τε διεῖπεν ἀποπεσὼν ἱερᾶς ἀρχῆς (ἔτερος γὰρ Ἰεροσολύμων κεχειροτόνητο) καὶ τοῦ μελίζοντος θρόνου καθαιρεθείς. Καὶ τοῦτο μὲν ἐσέπεται, καὶ προχειρίζεται πατριάρχης μέγας ὦν σκευοφύλαξ ὁ Ξιφιλίνος Γεώργιος.

ε'. [P. 261] Τότε δ', ὡς ἀπανταχῇ περιήδετο, ἐκ Α Σολομωντειων βίδλων ἰνδάλματα τῶν ἐσομένων καὶ τινὰς ἐμφάσεις κατὰ τοὺς ὀνειροπομποὺς δαίμονας ἀποτρυνῶν ὁ Δοσίθεος οὐχ ὥσπερ ἀπὸ ῥινόος, ἀλλ' ἐκ τῶν ὧτων εἴλκε τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ γε πρωτοστράτωρ κατὰ τὰς βασιλικὰς ὑποθημοσύνας δικτατορτόμενος παρεβλίπετο τὰ πρὸς αὐτὸν γραφόμενα παρὰ τοῦ ῥηγός, καὶ ἅπας ἐγένετο τοῦ δρᾶσαι τι κακὸν τοὺς Ἀλαμανοὺς περὶ φρυγανισμὸν ἐξόντας. Καὶ δὴ ποτε περὶ τοὺς διαχιλίους τε καὶ εὔτεπρους ἀποκεκριτῶς ἠθέλησεν ἀγχοῦ που τῆς Φιλίππου πορευθῆναι νυκτὸς καὶ τῶν ἐκεῖθι βουῶν ἐχομένως ὑποκαθίσει λόχον καὶ τοῖς σιτοφόροις ἐπιθέσθαι ὄρθριος. Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαύτης εἶχετο πράξεως, τὰ δὲ σκευοφόρα καὶ τὸ ὑπορυγικὸν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα ἐκεῖθεν μεταβῆναι μεθ' ἡμῶν ἐπέταξεν, ὡς εἰ θεόθεν ἦν ἐμπνευσθείς. Οὕτω γὰρ ἦν ἡμέρα διαγελῶσα, καὶ οἱ Ἀλαμανοὶ μαθόντες παρὰ τῶν ἐς τὸ φρούριον τὸν Προυσηνὸν Ἀρμενίων (ἐκεῖσε γὰρ ἡ βασιλικὴ κατεστρατοπεδεύετο στρατιὰ) ὅσα ἦν τῷ πρωτοστράτῳ πρὸς βουλῆς, νύκτα τὴν αὐτὴν ἐξάρχοντες τῆς Φιλίππου ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας σιδηρῶ πάντες κατάφρακτοι ἐπιθέσθαι ἡμῖν ἠπειγόντο, λαθόντες οὖς εἶχομεν ὀπτηῖρας καὶ φύλακας, μηδὲ τοῖς ἅμα τῷ πρωτοστράτῳ ἐπιλέκτοις συνηνηκότες, ἐπεὶ καὶ ὁ μὲν πρωτοστράτωρ τὰ τοῖς ὄρεσι προσεγγίζοντα μέρη ἐπεπορεύετο, ἔνθα καὶ χωρία ἦν εἰσέτι τῶν ἐπιτηδείων ἔμπλεα, καὶ τοὺς γηλόφους ὑπεδύετο κλέπτων τὸ θεαθῆναι πρὸς τοῦ θηράματος· οἱ δ' Ἀλαμανοὶ πεποιθότως ἐβάδιζον τὴν διὰ λείου πεδίου εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον φέρουσαν. Ὡς δ' οὐδένα εὗροσαν ἀντίμαχον οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποσκευὴν τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν τῆτες δελγὴν ἀπονοστήσαι ἐκεῖθεν ἐπέβοντο, ὅσον δ' αὐτοῦ κράτιστον, κατὰ τῶν ἐκ τοῦ γένους σφῶν τὰ σῖτα εἰς τὴν παρεμβολὴν μεταφερόντων ἐφωρμηκέναι, μὴ ἀναμείναντες τὴν ἀγγελίαν τοὺς ἱπποὺς μετήνεγκαν, εὐρεθῆναι τοῖς ζητοῦσιν γλιχόμενοι. Οὐκοῦν οἱ μὲν τὸν ἐκεῖθι λόφον ὑποκαταβαίνοντες, ὅς περὶ τὸ φρούριον ἐξῆρται τὸν Προυσηνὸν, οἱ δ' ἡμέτεροι ἀνιόντες προσέμιξαν ἀλλήλοισι ἀδόκητοι. Ἐπεὶ δὲ καὶ συμπλακέντες ἐμάχοντο, οἱ μὲν Ἀλανοὶ ἐξεγροόμενον αὐτῶν ἔχοντες τὸν τοῦ Ἀλεξίου Βρανᾶ υἱὸν τὸν Θεόδωρον μικροῦ

5. Tum vero, quod ubique erat celebre, ex Salomonis libris futurarum rerum imagines et formas quasdam, instar dæmonum qui somnia immittunt, depingendo, non naso sed auribus trahebat imperatorem. Cujus jussis protostrator obsequens, litteris regis neglectis, totus in eo erat ut Alemannis noceret frumentatum excurrentibus. Et quadam nocte circiter bis mille insignibus equitibus delectis ad 534 Philippopolim proficisci, et insidiis in collibus illis collocatis frumentatores mane invadere instituit. Ac ei rei intentus impedimenta, servitia militum et reliquum exercitum, quasi numine afflatus, nobiscum discedere jussit. Priusquam enim diluxerat, Alemanni ab Armeniis Pruseni castelli (ibi enim constiterat imperatoris exercitus) de protostratoris consilio certiones redditi, eadem nocte ultra quinque millia cataphractorum in nostrum exercitum immittere properabant, nostris speculatoribus et custodibus deceptis, nec protostratori facti obviam. Nam is quidam partes montibus vicinas, in quibus prædia erant adhuc commatu referta, pertransibat, et tumultos subibat, ne ab iis conspiceretur quos venabatur. Alemanni vero confidenter per planitiem ad Romana castra pergebant. Sed cum nemine reperto nostros pridie sub cœnæ tempus discessisse, delectisque fortissimis ad frumentatores suos circumveniendo abissi audivissent, ne exspectato quidem nuntio convertunt equos, ut ab iis invenirentur a quibus 535 quærebantur. Igitur cum ex eo colle descenderent qui juxta Prusenum castellum eminet, nostri vero ascenderent, ex improviso concurrerunt. Ut ad arma ventum est, Alani Theodoro Alexii Branæ filio duce fere omnes ceciderunt, quippe qui primi et soli cum Alemannis pugnarent. Romani vero præcipiti et turpi fugæ se mandabant, vix aspectu hostium tolerato; et ipse protostrator alia via elapsus a nobis in tertium usque diem visus non est, et manibus hostium cupidissime evitatis, vix tanquam ex longo mari salsam veluti aquam adhuc exspuens, in portum pervectus, rediit, confusis Alemannorum vocibus de eo capiendo adhuc aures ejus personantibus. Multi quoque sine armis, sine equis in castra redierunt, tractis in illa cursus contentione vehiculis. Ex eo tantum ab Ale-

Hier. Wolfii notæ.

(37) Alter Dositheo ambitionem, imperatori philautiam tribuit, hic utrumque Dositheo.

mannis sejuncti sumus, ut ultra LX stadia recodere-
mus. Nam illi ad Philippopolim permanebant, nos
circa extremitates Achridi quiescebamus, de vita
duntaxat conservanda solliciti: imo et nostram
provinciam populabamur, **536** ut commeatus
suppeteret. Quæ cum ad imperatorem perlata
essent, vix eum moverunt ut nonnihil de pertina-
cia remitteret. Et nos etiam paulo post ad eum
profecti singula diligentius exponebamus, illo
adjecto, Alemannos dicere nihil esse aliud quod
imperatorum ad negligenda Occidentalium Chris-
tianorum pacta impulerit, nisi quod cum principe
Saracenorum pacem fecisset, et ut moris illorum
esset in amicitia constituenda, uterque vena in
pectore incisa suum alteri sanguinem propinasset.
Sic tandem ejus contumaciam ita fregimus, ut
consilio in contrarium mutato Alemannorum trans-
itum in Orientem expeteret. Quem cum regem ob
instantem hiemem (nam Novembri mense hæc
acta sunt) in vernum tempus differre cerneret,
rursus ad ingenium rediit; et per litteras, contra
decorum imperatorum, regi vaticinatus est eum
ante Pascha moriturum. Et ut alia quæ antecessere
præteream (plura enim habent quæ in dictis et
factis auctoris culpentur quam quæ laudentur), vix
adducitur ut legatos ad illum reverti patiatur. E qui-
bus ubi is cognovit imperatorem eos neque consensu
neque ullo alio singulari honore dignatum esse, sed
æque ut Romanos serviliter astare sivisse, **537**
quamvis episcopo et cognatos suos, indignationem
et iracundiam dissimulare non potuit. Ut autem
legati nostri ad eum venerunt, et ipsos sibi assi-
dere jussit, nec ministros, coquos et equisones
eorum astare passus est. Qui cum decere negarent
ut ministri regi maximo assiderent, satis esse quod
suis dominis honos is haberetur, non destitit, sed
invitos etiam illis assidere coegit. Quo facto Roma-
nos subsannabat; et innuebat eos neque virtutis
neque generis habere rationem, sed ut subulci
porcos omnes, sive pingues et pretii majoris sive
macilentos, in eandem haram compellerent, ita
Romanis etiam sine discrimine quosvis astare oportere.
Non multo post, commeatus penuria coactus,
exercitu diviso Orestiadem abiit, filio suo cum
episcopis et justis copiis Philippopoli relictis, qui-
bus dixit: « Vobis **538** hic requiescendum est,
dum fessas tibias et labascentia genua ex illa apud
Græcum regem statione refocillaveritis. »

Ἀπέσαν πάντες ὡς μόνοι καὶ πρῶτοι μαχεσάμενοι·
τοῖς Ἀλαμανοῖς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδραπέτευον προ-
τροπάζον καὶ ἀκλεῶς, μηδὲ καθαρῶς ἐμβλέψαι τοῖς
ἐναντίοις ὑπενεγκόντες. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρωτοστρά-
τωρ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνακεχωρηκῶς ἀφαντος ἦν ἐκ
τοῦδε ἡμῖν εἰς τρίτην ἡμέραν, τρισάσμενος δὲ τὰς
χεῖρας τῶν πολεμίων διεκφυγῶν μόλις ἐπανέβη· ὡς
ἐκ μακροῦ πελάγους εἰς λιμένα κατάρας, ἐπὶ
τὴν ἄλμην ἀποπτύων τοῦ μαχισμοῦ καὶ τοῖς ὡσί-
φρων ἐνάλοισι τὰς ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἀλῶναι προεῖμέ-
νας διατόρους φωνὰς τῶν Ἀλαμανῶν. Πολλοὶ δὲ
καὶ ἄνθρωποι καὶ ἄνιπποι ἐς τὸ στρατόπεδον ἐπ-
ανήλθοσαν, τῇ συντομίᾳ τοῦ δρόμου λαχυσάντων
σφαῖραι τῶν ὀχυμάτων. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε τοσοῦτον
ἀπεσχοινίσμεθα ἀλλήλων Ἀλαμανοί τε καὶ [P. 262]
Ῥωμαῖοι ὡς σταδίους διεσῆναι πλείους τῶν ἐξή-
κοντα· οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ Φιλίππου προσέμενον,
ἡμεῖς δὲ περὶ τὰ ἔσχατα τῆς Ἀχρῖδος γενόμενοι
ἡσυχάζομεν, εἰ σωζόμεθα μόνον· ἐπιμελόμενοι.
Εἴπω δέ τι καὶ ἕτερον, κείροντες τὴν ἰδίαν τὰ σῖτα
εἰσφερόμεθα. Καὶ τὰ τοιαῦτα εἰσεληλυθὸς τοῦ
βασιλέως ἐνώπιον ἐνδοῦναι μόγις τοῦ ἄγαν ἐπεισαν.
Καὶ ἡμεῖς δ' αὐτοὶ μετὰ βραχὺ ἀφικόμενοι κατὰ
μέρος πάντα διηγησάμεθα, προσθέμενοι ὡς φασιν
οἱ Ἀλαμανοὶ μηδὲν ἕτερον εἶναι τὸ πείσαν τὸν
βασιλέα Ῥωμαίων τὰ τῶν ἐσπερίων Χριστιανῶν
ὁρμὴ παραβλέψασθαι ἢ τὸ μετὰ τοῦ τῶν Σαρακη-
νῶν ἄρχοντος σπείσασθαι, καὶ κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς
περὶ φιλίας κρατοῦν ἔθιμον ἀμφοτέρους σχάσαι
φλέβα τὴν ἐπιστήθιον καὶ τὸ ἐκείθεν ἐκρῦν αἷμα
ἐκότερον εἰς πόσιν ἀντιπροτείνασθαι. Καὶ μετα-
βαλεῖν οὕτως ἰσχύσαμεν τῆς ἐνστάσεως. Ἀμέλει
τὴν ἐναντίαν τραπόμενος τῆς προτέρας ὁ βασιλεὺς
προθέσσεως, ἐγλίχετο τῆς ἐς Ἐω τῶν Ἀλαμανῶν
περαιώσεως. Ὅρων δὲ τὸν ῥῆγα διὰ τὴν ἐς χειμῶνα
τῆς ὥρας μετατροπὴν (ἦν γὰρ Νοέμβριος μὲν ὅτε
ταῦτα ἐγένετο) εἰς ἕαρ τὴν μετὰ τὰς ἀνατιθέμενον,
πάλιν τοῖς προτέροις ἐνέμενε, καὶ ἐπιστέλλων
προηγόρευε τῷ ῥῆγι, βασιλεῦσιν οὐχ ἀρμόδιως, ὡς
θανεῖται πρὸ τῶν πασχάλλων ἡμερῶν. Καὶ ἴνα τὰ
ἐν μέσῳ παρῶ πλείω κατηγορίαν τοῦ δρωῦτος καὶ
λέγοντος ἡπερ ἐπαινον ἔχοντα, πείθεται μόλις δι-
αφείναι τοὺς πρέσβεις ἐς τὸν ῥῆγα ἐπανελθεῖν. Αὐτὸς
δὲ τούτους ἰδὼν, καὶ μαθὼν ὡς οὔτε καθέδρας ὁ
βασιλεὺς αὐτοῖς μετέδωκεν ἀλλὰ δουλοπρεπῶς ἐπ'
ἴσῃς Ῥωμαίοις αὐτῷ παριστῆκασαν ὀπτανόμενοι,
οὔτε τινὸς ἐτέρου ἡξιώθησαν ἀγαθοῦ ἐξαιρέτου
ἐπίσκοποι τε ὄντες καὶ αὐτῷ προσγενεῖς, ἡγανῶνται
δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκείνων ἀφίκοντο,
ὑπερεταμένους αὐτοῖς, μηδὲ τοὺς ὕψους οὐς καὶ
ἐπὶ τὸν ῥῆγα ἐπαινοῦντες αὐτοῖς, καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν) οὐ καθυφῆκε τι μικρὸν
τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκόντας τοῖς δεσπόταις αὐτοῖς συγκατέκλινεν, ἐν οἷς ἔπραττε Ῥωμαίους
καταμωκνύμενος, καὶ δεικνύς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολὴν, ἀλλ' ὡς εἰς συφεδὸν οἱ
συφορβοὶ τὰς σῦς ἀποξάπασας εἰσελῶσιν εἰς ἓνα σταθμὸν μὴ διστώντες τὰς πίονας καὶ πλείονως
διαχέειν ἐχούσας τὸ ἀποδίδοσθαι, οὕτω δὲ καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας. Οὐ
πολλοῦ δὲ διαγενομένου καιροῦ ἡγάγεσεν αὐτὸν ἡ τῶν ἐπιτηδείων ὑποσπάνις μερῶν τὸ οἰκεῖον
στράτευμα. Οὐκ οὖν αὐτὸς μὲν ἔπεισιν εἰς Ὀρεστιάδα, κατὰ δὲ τὴν Φιλίππου πόλιν εἵσσε τὸν ἐαυ-
τοῦ υἱὸν καὶ τοὺς ἐπισκόπους μεθ' ἱκανοῦ στρατεύματος, εἰπὼν ὡς « Ἀναπαύσασθαι χρὴ ὅμως

ἐνταυθοῖ, ἄχρι δὴ τὰς παρειμένας κνήμας καὶ τὰ παραλειμμένα γόνατα ἐκ τοῦ παρίστασθαι τῷ βασιλεῖ Γραικῶν [P. 263] ἀναβῆναι. »

ς'. Ἐπει δ' ὁ χειμὼν παρήλθε καὶ τὰ ἄνθη ἔδω-
κεν ὁσμὴν, ἀνανεοῦνται τοὺς ὄρκους ὃ τε βασιλεὺς
καὶ ὁ ῥήξ, καὶ τοῦ μὲν ὁμωμόκεσαν οἱ τοπάρχαι
καὶ μεγιστάνες παρελεύσεσθαι τὸν ῥήγα διὰ τῆς
Ῥωμαϊκῆς γῆς καὶ μὴ δι' ἀγρῶν ἢ ἀμπελώνων
διελεύσεσθαι, ὁδῶ βασιλικῇ πορεύσεσθαι, οὐδ' ἐκ-
κλινεῖν δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἕως τὰ τῶν Ῥωμαίων
παρελεύσεται ὄρια. Βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὁμήρους
τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. Ὀρκώθησαν δὲ καὶ ἔνδον
τοῦ μεγίστου ἐνὶ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασι-
λείου αὐλῆς πεντακόσιοι, ὡς ὁ βασιλεὺς ἀπαράδ-
τους τὰς συνθήκας φυλάξει καὶ χορηγήσει τοῖς
Ἀλαμανοῖς ἡγεμόνας ὁδοῦ καὶ ἐφόδια. Τότε καὶ
τῶν κριτῶν τοῦ Βήλου τινὲς εἰς τὸν ῥήγα κατὰ
λόγον ὁμήρων στελλόμενοι οὐχ ὑπήκουσαν, καὶ μὴ
ἔχοντες ἀντιπύπτειν βασιλεῖ καὶ καθῆσθαι οὐκ αὖτε
ἀδελφῶν γυναικας ἀλλοτριῶν δόμων ἐαυτοὺς ἐνετύμ-
θευσαν μέχρι τῆς εἰς ἐν τοῦ ῥηγὸς διαβάσεως.
Βασιλεὺς δὲ χολωθείς ἀντὶ μὲν τῶν κριτῶν τοῦ Βή-
λου ταπεινίσας ἀπέστειλεν ὄψιδας, τὰς δὲ τῶν μὴ
πεισθέντων κτήσεις τε καὶ οἰκίσεις οἷς ἤρπειτο πα-
ρέσχετο, καὶ δικαστὰς ἐτέρους προῦβάλετο. Ῥο-
μων δὲ μὴ ἀπειθεῖν, ἀλλὰ δειλίαν εἶναι οὐκ ἄλογον
ἐπιγνοὺς τὸ πραχθὲν, τῶν τε κτήσεων κυρίους
αὐθις ἐποίησε καὶ τῶν προτέρων ἡξιώκει τιμῶν.
Τῶν δὲ συμφωνιῶν πεπερασμένων βασιλεὺς μὲν τῷ
ῥηγὶ ἀργυρέων νομισμάτων στέλλει κεντηνάρια
τέσσαρα καὶ μεριφανῇ νήματα χρυσοῦφῃ, κάκεινος
ἄλλοις ἀντιδίδουται τοῦτον δωρήμασι. Κάντεῦθεν
πλοίων πλείστων ἱππαγωγῶν ἀπενεχθέντων εἰς
Καλλιόπολιν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἀλλήλοις συνέδοξεν
ὥστε διαπλώσσει διτταῖς μετὰ τοῦ παντὸς αὐτὸν
διαπεραιωθῆναι στρατεύματος (ἔδεδειξε γὰρ μὴ πα-
ρασπονδῆσαντες Ῥωμαῖοι τοῖς κατὰ βραγχείας δια-
περῶσι εἰς τὴν ἀντιπύραν ἐπιθύνται), οὕτως οὐχ
ἡμέραις πλείοσι τῶν τεττάρων κατὰ τὴν ἔω γίνε-
ται. Ὡς δ' ἤγγισε κατὰ τὴν Φιλαδέλφειαν, οὔτε
παρήλθε διὰ τῆς πόλεως, καὶ οἱ αὐτῆς φιλεν-
δεκτοῦντες οἰκῆτορες ἐν τῷ ἀπαίρειν τὸν ῥήγα
ἐκείθεν πρὸς πόλεμον μεθαρμόθησαν καὶ μέρει τῆς
στρατιᾶς κατὰ ληστείαν ἐπέθεντο. Ὡς δ' οὐ προῦ-
χώρει τοῦτοις τὰ καταθύμια, ἀλλ' ἀνδριᾶσι χαλκή-
ρεσιν ἢ γίγασιν ἀκαταβλήτοις προσεγγίζοντες ἔγνω-
σαν, μετέθεντο τὴν ὁρμὴν εἰς τροπήν. Οἱ δὲ διὰ
τοῦ Ἀετοῦ λεγομένου χώρου πορευθέντες παρενέ-
βαλον εἰς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν. Καὶ φιλοφρο-
νηθέντες ἐκείτε ἀσπασιώτατα καὶ ξαναγωγηθέντες
ὥς οὐχ ἐτέρωθι, καὶ πάντες μὲν τοῖς Λαοδικεῦσι
πάντα τὰ θεόθεν ἐπηύξαντο ἀγαθὰ, ὁ δὲ ῥήξ καὶ
μάλιστα ἀνατείνας γὰρ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν καὶ
ἄρας ἄνω τὰ ὄμματα, τὸ δὲ γόνυ κάμψας εἰς γῆν,
εἴ τι βιωφελές, εἴ τι ψυχῶν σωτήριον, ἐκ τοῦ τῶν δ' ἄν-
θρωπων ἐκείτων ὡς, εἰ Χριστιανοῖς τοιοῦτοις ἐνευθηνεῖτο ἢ Ῥωμαίων γῇ καὶ εὐγνωμόνως οὕτω τοὺς τοῦ
Χριστοῦ ὀπλίτας [P. 264] καθυπεδέχοντο, κάκεινοι τὸν ἐπιφερόμενον πλοῦτον σφίσι ἀγαπητῶς ἄν, τὰ ἐπιτῆδεα
μετ' εἰρήνης παρέχοντες, καὶ αὐτοὶ τὰ ὄρια Ῥωμαίων πάλα παρήλθοσαν, ἀγεύστους Χριστιανῶν αἵματος καὶ
ἐπνοῦσας ἐπὶ κουλεῶν τὰς λόγχας φέροντες.

PATROL. GR. CXXXIX.

6. Elapsa hieme, cum prata jam refflorescerent,
foedus inter regem et imperatorem renovatur; ac
illius principes et magnates jurant regem per
Romanas provincias via regia transiturum, neque
laeva neque dextra vel in vineas vel in agros eva-
gantem, donec Romanorum fines excesserit. Impe-
rator vero quosdam cognatos suos dedit obsides,
et in maximo templo circumforanei et palatini
proceres quingenti jurejurando sunt adacti impe-
ratorem pacta inviolata conservaturum et Aleman-
nis viæ ductores et viaticum suppeditaturum. Tum
etiam quidam ex Beli iudicibus ad regem obsidum
locu mittendi, quia palam imperatori refragari
tutoque sedere domi non poterant, in alienarum
aedium angulis, donec rex in Orientem transisset,
sese abdidit. Enimvero imperator iratus judi-
cium loco tabelliones misit obsides, et contumacium
possessiones et aedes iis donavit quibus voluit,
aliosque iudices designavit. Post vero cum id non
contumacia 539 sed metu non supervacaneo
factum esse comperisset, eis et possessiones et
dignitatem pristinam restituit. Pactione peracta,
regi quatuor centenarios argenteæ monetæ et ex-
mias telas auro intertextas mittit, aliaque ab illo
munera recipit. Inde plurimis navibus equestribus
Calliopolim perductis (nam id quoque convenerat.
ut duabus navigationibus totus exercitus trajiceret.
rege metuente ne Romani pactis violatis paucos
una vehentes in trajectu occiderent) rex diebus
non amplius quatuor in Orientem pervenit. Ut ad
Philadelphiam accessit, neque per urbem transiit
et ejus incolæ simulata amicitia, in regis discessu,
in inimicitias erumpente partem exercitus per la-
trocinium sunt adorti. Ut vero res parum successit,
sed ferreas statuas aut gigantes sibi oppugnare
videbantur, terga dederunt. Alemanni vero per
Aquilæ prædium (loci nomen id est) profecti ad
Phrygiæ Laodiceam castra posuerunt; ibique hu-
manissime suscepti et hospitalius quam alibi
usquam tractati, cum omnes Laodicensibus
faustissima quæque a Deo sunt precati, tum
rex manibus et oculis in cælum sublatis, genibus
vero humi flexis, oravi 540 ut quidquid vitæ
prodesset, quidquid animis salutem afferret, id
a gubernatore universalis Deo Patre illis tribuere-
tur, hac adjuncta clausula, si Romanæ provinciæ Chri-
stianis hujusmodi flourerent et adeo benigne Christi
milites susciperent, se et illis opes quas attulissent
libenter fuisse daturus, commeatu pacato accepto,
et fines Romanorum jam pridem fuisse transituros,
hastis nullius Christiani sanguine contaminatis.

Cum altius ascenderent, neo Turcos benignos A sunt experti: sed et hi apertam pugnam declinantes latrociniis eos, ubi poterant, infestabant, quam æque ut Romani, pacti, si absque maleficio transirent, se eis omnia quæ prætereunti exercitui essent opus suppeditaturos. Ac sane eis quoque profuisset, si pactis stetissent. Nuno inani spe elati in apertum bellum eruperunt. Itaque rex ad castrum Philomelium prælio cum Iconiensis sultani liberis commisso (quem regno erepto Iconio expulerant, pristina ejus felicitate in ærumnosam senectutem mutata) cum ipsos facile profligavit, tum 541 Philomelium evertit atque incendit. Eosdem etiam ad Cingularium vicit. Cum enim angustiiis occupatis Alemannorum transitum observarent, ille consilio hostium intellecto castra in campo posuit; et copiis suis noctu bifariam divisit, unam partem in tentoriis manere jussit, alteram diluculo fuga simulata viam aliam insisteret. Persæ autem dolum eum rem veram esse rati, læti ex angustiiis in apertum campum effusi vallum Alemannorum irrumpunt, simul et securi et læti, ut paratam prædā, magnas opes direpturi. Omnis enim Barbarus avarus est, et pecuniæ causa pleraque, ne dicam omnia, elidit et facit. Ut vero et qui fugerant se converterunt, et qui in castris erant confidenter occurrunt, Persæ circumventi occidebantur.

δὲ τὸ πεδῖον γενόμενοι τὸν χάρακα εἰσέδυσαν τὸν Ἀλαμανῶν, ἀφροντιστοῦντες ἅμα καὶ χαίροντες ὥσπερ καὶ προχέροντες ἑρμῶς τοῖς ἐν αὐτῷ ἐντευξόμενοι πολλοῖς οὔσι καὶ ἀγαθοῖς, ἐπεὶ καὶ φιλοκερδὴς ἄσπις Βάρβαρος, καὶ τὰ πλείω ἢ καὶ πάντα πράττων ἐστὶ καὶ φεγγόμενος πρὸς ἄργυριον. Ὡς δὲ οἱ τε φεύγοντες ἐπανελύσαν καὶ οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς εὐθαρσῶς ὑπηντίαζον, περιειλούμενοι οἱ Πέρσαι τὴν πρὸς θάνατον ἔχοντο.

7. Neque vero ex his duobus duntaxat præliis C rex formidabilis evasit et apud Orientales gentes celebris, sed ex eo etiam quod Turcos ad ipsum Iconium iisdem eladibus affecit. Nam ipse quidem sultanus ad Taxara profugus ignorationem excusabat eorum quæ filii 542 sui fecissent, utpote ab uno ex iis Copalino regno pulsus: Turci vero hortorum aggeribus et fossis, quæ crebra sunt juxta Iconium, occupatis, et maceris pro muro objectis, Alemannorum accessum facile prohibuit, cum omnes sagittarii optimi essent, atque uno in loco expediti cum gravis armaturæ equitibus pugnaturi; sed id quoque consilium eorum fuit irritum. Nam Alemanni cum Turcos septa hortorum subire atque inde velut ex propugnaculis sagittare viderent, sic fecerunt. D Quisque peditem armatum in equi sui tergum recepit, ut ex eo tanquam scala, maceria conscensa, cominus cum hoste congredieretur; et ipsi, quæ equis patebat iter, opitulabantur. Ita tum quoque Turci plerique mali male perierunt; nonnulli etiam dispersi fuga salutem quæsiere. Ut autem occisorum multitudinem hostium testimonio confirmemus, Ismaelita quidam qui ei pugne interfuerat, ad imperatorem profugus, per suam religionem juravit se ducentos argenti stateres pollin-

Ἀψόμενοι δὲ τῆς ἄνω πορείας οὐδὲ τοὺς Ταύρους εὗρισκον ἡπίως αὐτοῖς προσφερομένους, ἀλλὰ καὶ οὗτοι τὴν ἐνώπιον μάχην ἐκκλίνοντες ἐλθέσθαι οἱ ποτὲ ἴσχυον, καίτοι Ῥωμαίοις ἐπ' ἰσχύος συνθέμενοι διὰ τῆς χώρας σφῶν τούτους ἀμαχητὶ παρελθεῖν, καὶ πάντα χορηγῆσαι δόσων οἱ παρεδόντες χρῆζουσι. Καὶ ἦν ἂν οὐ πρὸς κακοῦ καὶ αὐτοῖς, εἰ τὰς συνθήκας ἐτήρησαν· νῦν δ' ἐλπίσι κεναῖς κουφίζόμενοι πρὸς προὔπτον ἐββενώθησαν πόλεμον. Τῷ τοι καὶ περὶ τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Φιλομῆλιον συγκεκροτηκὼς πόλεμος ὁ ῥῆξ μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἰκονίως σουλτάνου, οἵτινες αὐτὸν τοῦ ἄρχου καὶ βασιλεύειν παρέλυσαν καὶ τοῦ Ἰκονίου ἀπέωσαντο, τὴν προτέραν πατρικὴν εὐκληρίαν εἰς γῆρας μεταθέμενοι δόσδαιμον, αὐτοὺς τε ῥῆξ ἐτρέψατο καὶ τὸ Φιλομῆλιον πολιορκήσας ἐνέπρησεν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον Γυγκλίριον αὐτοῖς συμβαλὼν τὸ κράτος ἤρατο, ὅτε καὶ οἱ μὲν Τούρκοι τὰς τῶν παρόδων προκατεληφότες στενάς προσέμενον τὴν τῶν Ἀλαμανῶν ἐκεῖθι ἄφιξιν, ὁ δὲ ῥῆξ τὸ τῶν ὑπεναντίων σκέμμα συνείς ἐπὶ τόπου κατεστρατοπέδευσε πεδινῷ, νυκτὸς δὲ εἰς δύο μοίρας τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον διελὼν τὸ μὲν ταῖς σκηναῖς προσμένειν ἀπέταξε, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν ὑποφανομένης ἡμέρας εἰς ἀπόδρασιν ἐπέταξε πλαστῶς ἐνσκευάζεσθαι ἄλλης ἀπτόμενον ὁδοῦ. Οἱ τοίνυν Πέρσαι τὸν δόλον ἔργον ἀληθὲς εἶναι ὑποτοπήσαντες ἀπανίστανται μὲν τῶν δυσχωρίων περιχαρῶς, κατὰ

Ζ'. Οὐ μόνον οὖν ἐκ τῶν δυοῖν τουτων πολέμων φοβερὸς ὁ ῥῆξ ἐγεγόνει καὶ παρὰ τοῖς ἐφ' ὧς ἐξενεσι διαδόχῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ἰκόνιον τοῖς αὐτοῖς τοὺς Τούρκους περιέβαλε δυσπραγίᾳ. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ σουλτάν ἐἰς τὰ Τάξα δραπετεύσας ἀπελογεῖτο μηδὲν εἰδέναι ὧν οἱ υἱεῖς αὐτοῦ διεπράξαντο, ὅτι καὶ τῆς ἀρχῆς ὕψ' ἐνδὸς αὐτῶν τοῦ Κοπαττίνου ἀπεσκοράχισται· οἱ δὲ Τούρκοι τὰ τῶν κήπων ὑπαισδύντες ταφρεύματά τε καὶ τοὺς διώρυγας, οἱ συνεχεῖς εἰσι περὶ τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοὺς ἐκ λίθων περιβόλους ὡς ἔρκος περιβαλλόμενοι, ἐκ τούτων ᾔφροντο ἐπισχῆσαι τὴν ἐς Ἰκόνιον πύλιν τῶν Ἀλαμανῶν, οἷα τοξόται πάντες κράτιστα: περὶ ἑνα χῶρον συνηλισμένοι, καὶ πρὸς ἱππεῖς ὀπλοφόρους ἐν δυσχωρίαις κοῦφοι διαμιλλώμενοι. Ἀλλ' εἰς, κεκὼν καὶ τότε σφίσι τὰ διαβούλια ἔσχασαν. Οἱ γὰρ Ἀλαμανοὶ θεασάμενοι [P. 265] τοὺς Τούρκους τὰς τῶν κήπων ὑπαισδύντας αἱματίας καὶ ὡς ἀφ' ὀρμητρίου τινὸς ἐκεῖθεν τοξεύοντας τὰδε ἐποίουν· ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ὄχημα τῶν ἱππέων ἕκαστος πεζὸν ἐπανελάθεν ὀπλίτην, καὶ τούτους ὡς διὰ βαθμίδων τῶν ἱππῶν ἄνωθεν τῶν περιβόλων θέμενοι, ἐνθα οἱ Τούρκοι συνεσπειρήθησαν, διαφῆκαν ἐνθενδὲ σφίσι συμπλέκεσθαι, ἐπεδοθήθον δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν οἷς ἐξῆν διηπάρεσθαι. Καὶ κακοὶ καὶ τότε κακῶς οἱ πλείους τῶν Τούρκων ἀπώλοντο, οἱ δὲ καὶ διασπα-

ρέντες ἐζώθησαν. Ἰνα δὲ καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαις τὸ πλῆθος πιστωσώμεθα τῶν πεπόντων, ἔφασκε τις Ἰσμαηλῆτης δὲ τῷ πολέμῳ τούτῳ παρτετυγχάνει, τῷ βασιλεῖ προστρύει Ῥωμαίων, τὴν οἰκείαν ἐπομύμενος θρησκείαν, διακοσίους ἀργυρούς καταθέσθαι στατήρας εἰς ἐκκόμεσιν τῶν νεκρῶν οἱ κατὰ τὸν κῆπον αὐτοῦ ἀπεσφάγγσαν. Οἱ δ' Ἀλαμανοὶ τὸ Ἰκόνιον κατασχόντες τούτου μὲν ἐντὸς οὐκ εἰσέδυσαν, κατὰ δὲ τὴν ἔξω λεγομένην πόλιν ὑβλίσθησαν, ἄνωθεν τῶν δωματίων τὰς αὐλαίς πηξάμενοι. Καὶ μηδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια καὶ μόνον ἐκεῖθεν ἐνσκευασάμενοι τοῦ πρόσω εἴχοντο. Κατὰ δὲ τὴν ἀνάδασιν ταύτην λέγεται τινα Ἀλαμανὸν πελώριον τὸ σῶμα, τὴν ἰσχὺν ἀπαρμίλλον, τῶν ὁμοφύλων ἐπὶ πλεῖστον ἀπολειφθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἀναιμένους στέλλεσθαι ποσίν, ἐκ τοῦ χάλινου τὸν ἵππον ἐφέλκοντα τῇ ὁδοιπορίᾳ κεκμηκότα, τῶν δ' ἐξ Ἰσμαὴλ ἀθροισθῆναι περὶ αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς πενήκοντα, κρατίστους ἅμα πάντας καὶ τὰς οἰκείας τάξεις ἀπολιπόντας. Οἱ μὲν οὖν ὡς ἐς κύκλωσιν αὐτὸν διειληφότες περιετόξευον, ὁ δὲ τῷ εὐρεῖ σάκει σκεπόμενος καὶ τῇ τῶν ὀπλων θαρβῶν στεγανότητι γέγηθώς ἐπορεύετο, ἀτίνακτος κατὰ πρῶτον ἢ πρόβολον τοῖς τοῦ Βαρβαρικοῦ ἐκείνου ξυλλόγου βλήμασι καὶ ὦν καὶ δεικνύμενος. Ὡς δ' ἐκείνων τις γενναῖόν τι δράσειν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπαγγεῖλάμενος ἀπέθετο μὲν τὸ τόξον ὡς οὐκ ὀνήσιμον, τὴν δ' ἐπιμήκη μάχαιραν ἐξερύσας καὶ τὸν ἵππον ἐς δρόμον ἀνείλ ἀγχωμάλως καὶ ἐνώπιος ἐνωπίῳ τῷ Ἀλαμανῷ ἐπεβάλετο μάχεσθαι, αὐτὸς μὲν ὅσα καὶ ἀκρώρειαν θρούς ἢ ἀνδριάντα χάλκεον ἔπαιε τὸν Ἀλαμανὸν, ὁ δὲ τὸ ξίφος σπασάμενος παχείᾳ καὶ ἡρωϊκῇ χειρὶ βριθὺ καὶ μέγα καὶ στιβαρὸν πλήττει τὸν ἵππον ἐπιδοχμίως περὶ τοὺς πόδας, καὶ ἄμφω τοὺς ἐμπροσθίους ὡς οὐδ' ἀγροῦ τις χόρτον ἀπέτεμεν. Ὡς δ' ἐπὶ γόνυ κλιθεὶς ὁ ἵππος ἔτι τὸν ἀναβάτην ἐρειδόμενον εἶχε τῇ ἐφαστρίδι, ἔκτεινας ὁ Ἀλαμανὸς τὸν βραχίονα κατὰ μέσης τῆς τοῦ Πέρσου κόρσης τὴν σπάτην κατήνεγκεν. Ἡ δὲ τῇ οἰκείᾳ τε ἀντιτυπῇ καὶ τῇ τοῦ φέροντος γενναϊότητι οὕτως ἀξιοθαύμαστον εἰργάσατο τὴν τομὴν ὡς τὸν μὲν πληγέντα διαιρεθῆναι δικῇ, κακῶς δὲ καὶ τὸν ἵππον ἐς τὸν νῦτον παθεῖν διαπτάντος τὴν ἀτράδην τοῦ πλήγματος, τοὺς δὲ λοιποὺς Πέρσας πρὸς τὴν τοιαύτην θεῶν καταπλεγέντας μηκέτι ἀποθάρσυναι τὸν μεθ' ἐνὸς πόλεμον. Καὶ οἱ μὲν οὕτως, ὁ δὲ ὡς λέων πεποιθὼς τῇ οἰκείᾳ ῥώμῃ οὐκ ἐπέτεινε τὴν πορείαν, ἀλλὰ βαδὴν ὀδεύων περὶ ὀψίαν τοῖς ὁμογεῖσι προτέμειξεν ἔνθα ἠύλισαντο. Φασὶ δ' ὡς οἱ ἐξ Ἰσμαὴλ ὑφορώμενοι μὴ πως εἰς τὴν αὐτῶν χώραν εἴη χρονίσας ὁ βῆξ ὡς ἤδη καταπαλαίσας σφᾶς, σιλοφροσύνην ἐς αὐτὸν προσποιητὴν ἐνδείξάμενοι [P. 266] ἔδοξαν πως αὐτὸν ἐκμειλίσσασθαι οὕτω τὸν δὲ ὁμηρα τῶν μέγα πρ' αὐτοῖς δυναμένων τοὺς παῖδας δεξάμενον καὶ ἡγεμόνας ὁδοῦ προτλαδόμενον πλείστους τὰ αὐτῶν ὄρια οὕτως ὑπερβαλεῖν, ὀλίγῳ δὲ ὑπερὸν τῆς Ἀρμενίας ἀψάμενον οὐ βραχεῖς ἐκ τούτων δοῦναι τῷ ξίφει, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀποπέμψαι ὀπίσω.

γ'. Φιλοτιμίως δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων προσδεχθεὶς, καὶ συχνὰς ἐκεῖσε ἡμέρας προσδιατρίψας, ἐς τῆς Ἀντιόχου πόλιν ὥρμητο μεταχωρεῖν, μέγα αἰεὶ περιβαλλόμενος ὄνομα ἐπὶ τε συνέσει καὶ τῷ ἀκαταμάχητῳ στρατεύματι καὶ μηδὲν ἔχων ὑπαντιάζον πολέμιον. Γενόμενος δὲ κατὰ τινα ποταμὸν (ὃ τῶν ὑπὲρ δόξαν καὶ ἀέλπτων περιπτώσεων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν ἀνεφίκτων ἀνθρώποις κριμάτων Θεοῦ!) ταῖς τῶν ὑδάτων δίναις ἐναποπνίγεται, ἀνὴρ διὰ μνήμης ἄγεσθαι ἀγαθῆς τε καὶ διηνεκοῦς καὶ μακαρίζεσθαι δικαίως τοῦ τέλους παρὰ τοῖς ἐχέφροσιν

A cloribus numerasse, ut cadavera ex 543 suo duntaxat horto efferrent. Alemanni vero Iconio positi urbem ingredi noluerunt, sed in tectis suburbii fixis tabernaculis, nec ulla re alia nisi ad vitam tuendam necessariis inde ablata, coeptum iter sunt prosecuti. In hac expeditione ferunt Alemannum quemdam corpore ingenti et robore invictio praeditum, populares suos longo intervallo secutum, pedetentim incessisse, equum trahentem ex itinere fatigatum. Ismaelitas vero circiter quinquaginta, viros fortissimos, suis stationibus evagatos illum undique sagittis petiisse. Cæterum cum lato scuto tectum et firmitate thoracis fretum alacrem perrexisset, nihilo magis Barbarorum telis commotum quam si rupes esset. Unum autem cæteris jactantiorum, abjecto inutili arcu, longum ensen strinxisset, et concitato equo cominus illum ut promontorium aut æream columnam gladio percussisset, Alemannum vero gladio, qui heroicam dextram deceret, ambos anteriores pedes hostilis equi tanquam 544 fœnum amputasse. Qui cum in genua prolapsus nihilominus scissorem in sella sustineret, ense in medium Persæ caput ita impigisset, ut equite in duas partes dissecto etiam jumentum tergum, sella quoque dissecta, vulneraret. Eoque spectaculo Persas attonitos non amplius esse ausos unum eum lacessere, qui nihil accelerato itinere pedetentim vesperi in castra suorum pervenerit. Aiunt Ismaelitas, veritos ne rex in ditione ipsorum, ut quos devicisset, moraretur, simulatione benignitatis eum sibi placare voluisse. Cum vero procerum filiis obsidibus acceptis et plurimis itinerum ducibus assumptis, ita fines eorum superasset. Paulo vero post, cum Armeniæ fines attingisset, non paucos ex iis obtruncasse, cæteros domum remisisset.

8. Ab Armeniis honorifice susceptus, et dies complures ibi commoratus, Antiochiam ire in animo habuit, augescente in dies ejus gloria et nomine illustrato tum ob prudentiam tum propter invictum 545 exercitum, nullo hoste occurrente. Cum autem ad fluvium quemdam pervenisset (o insperatos et inopinatos casus, vel potius inexplorata hominibus Dei judicia) vorticibus aquarum suffocatur, vir honesta et perpetua memoria dignus, et judicio prudentum vel in tali obitu felix, non eo tantum quod nobili ortus genere avitum

imperium in multas gentes obtinuit, sed ob illud potius, quod ultra omnes omnium gentium Christianarum principes Christi desiderio flagrans, patria, deliciis regiis, tranquillitate, beata domi superbaque cum charissimis vita despectis, ærummnas tolerare maluit, et propter Christi nomen et vitalis sepulcri venerationem exterarum terras patriæ prætulit, ab eo instituto non tot parasangis, non tam longinquo et ubique difficili itinere, non periculis, quæ a gentibus per quarum provincias transeundum erat imminerebant, deterritus. Non aquæ penuria, non præfinitus isque emplicius panis, et alicubi insidiosus, eum ab instituto dimovit. Non liberorum amplexus cum lacrymis et extremæ salutationes animum ejus commoverunt aut effeminarunt: sed potius instar Pauli apostoli vitam parvi **546** æstimans abiit, non modo ut vinciretur, sed etiam ut pro Christi nomine moretetur. Adeo apostolicus fuit illius viri fervor et religiosum institutum, nihil eorum sanctimonia inferius qui extra communem sortem positi tota contentione animorum ad vitæ rationem evangelicæ celsitudini respondentem feruntur, et totius ætatis cursu eo directo res humanas pro stercorebus despexerunt. Ac is quidem, ut mihi persuasum est, feliciter est defunctus. Filius autem ejus paterno principatu suscepto Antiochiam venit. Unde in ulteriorem Cœlesyriam profectus Laodiceam seditione laborantem et ad Ismaelitas inclinantem pacavit. Berytum quoque nullo labore subegit; a quoque aliis plurimis Syriacis urbibus, quæ pridem Latinis paruerant, tum vero ad Sarracenos defecerant, potius, et Syrum profectus Acon, quam Ismaelitis occupant, obsedit; et pluribus laboribus pro Christi nomine exhaustis extremum et ipse diem ibi clausit. Exercitus vero reliquus non consultum duxit terra domum reverti, perfidie metu earum gentium per quas transeundum erat: sed rotundis navibus popularium suorum quæ Tyrum appulerant conscensis, incolumes ad suos redierunt.

ἔτι διὰ τῆς ἡπείρου θέσθαι τὴν ἐπάνοδον ἐδοκίμασεν, πλοίων δ' εὐπορήσαν στρογγύλων, ἅπερ ἦσαν ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ ἀνασώζεται.

Hoc tempore non Alemanni duntaxat Sarracenis qui Palæstinam **547** occupant et Hierosolyma vastant, arma intulerunt: sed et Franciæ rex, et bipenniferorum Britannorum princeps, quos nunc Inglinos vocant, plurimis navibus ex Sicilia et ora Italiæ maritima coactis et commeatu oneratis Tyrum petierunt. Nam ea urbs receptus eorum et quasi belli arx erat contra Sarracenos; quos cum nec ipsi urbe sancta pelleri possent, infectis rebus domum redierunt. Cæterum Inglinorum rex in illo itinere Cyprum occupavit, ejusque dominum ac potius inhumanum et implacabilem tyrannum Isaacium Comnenum principio in vincula conjecit, et paulo post hominem nefarium inde abductum cuidam suo populari pro mancipio do-

A ἄξιος, οὐ μόνον ὅτι περ εὖ εἶχε γένους καὶ πολλῶν ἐκ τριγώνιας κατῆρχεν ἔθνων, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ πυρούμενος ὑπὲρ τοὺς ὁπουδῆποτε τῶν τότε Χριστιανῶν αὐτοκράτορας, πατρίδα καὶ χλιδὴν βασιλείον καὶ ἀνάπαυλιν καὶ τὸν οἶκον μετὰ πῶν φιλιτάτων ὄλβον καὶ τὸν ὑπερήφανον βίον παρῳασάμενος, εἴλετο συγκακουχεῖσθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην Χριστιανοῖς, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τοῦ ζωοπαρόχου τάφου τιμῆς, τὴν ἀλλοτρίαν τῆς οἰκείας προκρίνας, μηδ' ὑποχαλασθεὶς τῆς ὁρμῆς τοῖς παρασάγγαις τῆς δολιχῆς καὶ πύσης ἀργαλέας ὁδοῦ καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἔθνων κινδύνους δι' ὧν παρέρχεσθαι ἤμελλεν. Οὐδὲ τὸ στενὸν ὕδωρ καὶ ὁ μετρητὸς ἄρτος, καὶ οὗτος ὠνητός, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπίβουλος, ἐξέκρουσεν αὐτὸν τῆς προθέσεως. Οὐδὲ τέκνων περιχύσεις καὶ περιβολαὶ μετὰ δακρύων καὶ ὕστατοι ἀσπασμοὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν συγκεχύκασιν ἢ ἐξεθῆλυναν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον μὴ ἔχων τὴν αὐτοῦ ψυχὴν τιμῆαν παρ' ἑαυτῷ, ἐπορεύετο μὴ μόνον δησόμενος, ἀλλὰ καὶ ἀποθανούμενος ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἀποστολικὸς ἦν τοῦ ἀνδρὸς ὁ ζῆλος καὶ θεοφιλὴς ὁ σκοπὸς καὶ τῶν ὑπερτελῶν τὸ κατόρθωμα, οἱ πρὸς τὴν ἀνάντη πολιτείαν τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας ὅλον τὸν νοῦν ἀνατείναντες καὶ πρὸς ταύτην ἅπαντα τὸν δρόμον συντείναντες τὰ κατὰ τὸν βίον ἀπαξιαπλῶς ὡς σκύδαλα παρεδίδεψαντο. Καὶ ὁ μὲν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, μακαριστοῦ τετύχηκε τέλους· ὁ δ' ἐκείνου υἱὸς τὴν πατρῴαν ἀρχηγίαν δεξάμενος τὴν Ἀντιόχειαν ἐσελήλυθεν, ἐκείθεν δ' ἀφιγμένος εἰς τὴν προσωτέρω Κοίλιν Συρίαν Λαοδικεῖαν κατεστήσατο καθ' ἑαυτὴν στασιάζουσαν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ μεταβρέπουσαν, καὶ Βηρυτὴν πόνῳ οὐδενὶ παρεστήσατο, καὶ ἄλλας πλείστας Συριακὰς ὑπηγάγετο πόλεις, Λατίνους μὲν ὑπηκόους πρότερον, τότε δὲ προσκεχωρηκυίας Σαρακηνούς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Τύρον ἀφιγμένος, καὶ πολιορκήσας τὸ Ἄκε ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν [P. 267] κατεχόμενον, καὶ μογήσας ἐφ' ἱκανὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς ἐκείσε τὴν ζωὴν κατατέθηκε. Τὸ δὲ περιλειφθὲν τοῦ στρατεύματος οὐκ ἀπιστίαν κατεγνωκὸς τῶν ἔθνων δι' ὧν παρώδευσε, ὁμοφύλων αὐτοῖς γένων εἰς Τύρον καταίροντα, τοῖς

D Τῷ καιρῷ δὲ τούτῳ οὐ μόνον Ἀλαμανοὶ κατὰ τῶν τὴν Παλαιστίνην κατασχόντων καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκπορθησάντων Σαρακηνῶν ἐστράτευσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ βῆξ Φραγγίας καὶ ὁ τῶν πελεκυφόρων δὲ κατάρχων Βρεττανῶν, οὓς νῦν φασιν Ἰγγλίνους, ναὺς ὅτι πλείστας ἐκ Σικελίας καὶ τῆς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἡπείρου ἀγείραντες, σίτου τε αὐτὰς ἐμπλησάμενοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων εἰς Τύρον ἔπλευσαν· ταύτην γὰρ τὴν πόλιν εἶχον οἱ ἄθροισμένοι ναύσταθμον καὶ πρὸς τὸν κατὰ Σαρακηνῶν πόλεμον ὁρμητήριον. Πλὴν οὐδ' οὗτοι τῆς ἀγίας πόλεως ἐξελάσαι ἴσχυσαν τοὺς Σαρακηνούς, ἀλλ' ἀτέλεστον ἀφεικότες ὁ προῖθεντο ἔργον, τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα πάλιν ἔψαντο πλοῦ. Ὁ δὲ γε τῶν Ἰγγλίνων βῆξ ἐν τῇ ἀναγωγῇ κατάρως εἰς Κύπρον

αὐτῆς τε ἐκράτῃσας, καὶ τὸν ταύτης τύραννον, ἧ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀπὲνθρωπον καὶ δυσμελίκτον ὀκ-
θρευτὴν, Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν συλλαβὼν τὰ μὲν
πρῶτα εἶχεν ἐν δεσμοῖς, μικρῷ δὲ ὕστερον ἐκεί-
θεν ἐκτοπίσας τὸν ἀλιτῆριον ὅσα καὶ ἀνδράποδόν
τινι τῶν ὁμογλώττων ἀπεχάρισατο. Καὶ αὐτὸς μὲν
εἰς Παλαιστίνην κατέπλευσεν, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ κα-
ταλείψας στράτευμα ὡς οικείας ἤδη τῆς νήσου
ἀντεποιεῖτο, καὶ στέλλων εἰς τὴν νῆσον νῆας φορ-
ταγωγούς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκεῖθεν ἐφορολόγει. Ἐν δὲ τῷ μεθίστασθαι τῆς Παλαιστίνης ὡς σφετέραν
ἐδωρήσατο χώραν τὴν Κύπρον τῷ τῶν Ἱεροσολύμων ἡγήτορι ῥηγί, ἵνα τὰς οικείας ποιοῖτο διατρι-
βάς ἐκεῖσε, ἐκχερίαν ἄγω ἐκ τῶν πολέμων οἷα τὴν οικίαν ἀρχὴν ἀποῦαλόμινος, καὶ κατὰρχῃ τῆς
Κυπρίων ὡς ὑπ' ἐκείνου τῷ Κυριακῷ προσκληρωθείσης μνημυτι καὶ συναφθείσης τοῖς τῆς Πα-
λαιστίνης ὁρίσμασι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

navit. Sed cum in Palæstinam navigaret, relicto
in Cypro exercitu insulam sibi vindicavit, e' na-
vibus onerariis eo missis necessaria inde afferenda
curabat. Ex Palæstina discedens insulam pro sua
Hierosolymitano regi donavit, ut ibi amisso regno
habitarer, belli molestiis liberatus, et Cypro
imperaret ut a se Dominico sepulcro attributæ et
cum Palæstinæ finibus conjunctæ. Sed hæc hac-
tenus.

TOMOS Γ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ.

IMPERII ISAACII ANGELI

LIBER TERTIUS

[P. 268] α'. Ο δὲ βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἐπὶ τρισὶ B
πρὸς τὴν τοῦ γένους σαλεύων διαδοχὴν, οἱ ἐκ τῶν
προτέρων αὐτῷ γάμων γεγέννητο, δυσὶ μὲν θη-
λείαις, ἐνὶ δὲ ἄρρενι, τῶν μὲν τὴν πρεσβυτέραν κατὰ
τὸν χρόνον εἰς μοναγὴν ἀπέταξε, καὶ τὸν τοῦ Ἰωαν-
νίτζῃ λεγόμενον οἶκον εἰς γυναικίον μετασκευάσας
πολλοῖς ἀναλώμασι φροντιστήριον (τοῦτο δὲ καὶ ἡ
βασίλις Ξένη ποιεῖν ἐπεβάλετο μετὰ μόρον τοῦ
ταύτης ξυνένου καὶ βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ κυρίου
Μανουὴλ) αὐτὴν ἐκείσε ὡς ἀμνάδα τῷ Θεῷ ἱερῶσας
ἐμάνδρυσεν, θατέραν δὲ εἰς γυναῖκα πέπομφε γα-
μετήν τῷ υἱῷ τοῦ ῥηγὸς Σικελίας τοῦ Ταγκρῆ, ὃς
ἤρξε μετὰ Γιλιάλμον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ἄρσαντα
πόλεμον ἐξ ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης, ὡς φθάσαν-
τες ἱστορήκειμεν. Τὸν δὲ υἱὸν Ἀλεξίον τῆς βασιλείας
κληρονόμον ἀνέτρεφε, καὶ οὐδέπω τὸ τοῦ βίου φαν- C
ταζόμενος πέρας ἢ ἔκπτωσιν τῆς δυναστείας ὑφορώμενος δύο καὶ τριάκοντα χρόνους ἄρξειν ἀδιστά-
κτως ἐχρησιμοποιεῖ, ὥσπερ τὸ θεῖον προειδὼς βούλημα ἢ τοὺς ὅρους πῆσων ἑαυτῷ τῆς ζωῆς, οὓς ὁ
Θεὸς ἔθετο παρὰ τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

Οὐ μόνον γὰρ ὁ Βρανᾶς Ἀλέξιος καὶ ὁ Λυδὸς Θεό-
δωρος κατὰ τοῦ βασιλέως τοῦτου πετρνισμὸν ἐμε-
γάλυναν, ἀλλὰ γε καὶ ἕτεροι βασιλείας ἑαυτοῖς περι-
τεθείκασιν ὄνομα. Αὐτίκα [P. 269] γάρ τις Ἀλέξιος
ἑαυτὸν λέγων εἶναι υἱὸν τοῦ τῶν Ῥωμαίων αὐταρ-
χῆσαντος Κομνηνοῦ Μανουὴλ, τοσοῦτον ἀρίστως
τὸν ἀγωνιστὴν ὑπέδου τοῦ δράματος καὶ τὸ τοῦ βα-
σιλέως Ἀλεξίου προσωπεῖον εὐφυῶς ὑπεκρίνατο,
ὡς καὶ κόμην διευθετίζειν κατὰ τὴν ἐκείνου ὑπο-
ξυνοῖον καὶ τὸν τῆς γλώττης τοῦ παιδὸς καὶ
βασιλέως σχηματίζεσθαι ψελλοσμόν. Ἐκ τῆς Κων-
σταντινίου μὲν οὖν ὥρμητο ὁ μετράξ, εἰς δὲ τὰς

548 1. Isaacius autem imperator tribus ex pr
re conjuge liberis susceptis, filiabus duabus et uno
filio, filiam natu majorem monacham fecit, Joha-
nizæ ædibus magnis impensis in muliebri monaste-
rium mutatis (quod et Xene imperatrix post Manuelis
mariti obitum instituerat), et Deo veluti agnam
censecravit; alteram Siciliæ regis Tangris filio
uxorem misit, qui post Gilielmum regnavit, quem
Romanos terra marique oppugnasse supra narra-
vimus. Filium vero 549 Alexium in spem imperii
educabat, nihil de morte aut jactura potestatis
adhuc cogitans. Pollicebatur enim sibi absque
omni dubitatione duo et triginta annos imperii,
non secus ac si divinam voluntatem nosset aut sibi
vitæ limites ipse præscribere posset, quod Deus
potentiæ suæ reservavit.

Cæterum non Branas Alexius et Lydus Theodorus
duntaxat insignia imperii contra hunc usurparunt,
sed et alii ejus fastigii titulos sibi vindicarunt ut
et Alexius quidam, qui cum se Manuelis impera-
toris filium profiteretur, eam fabulam tanta solertia
egit, eam personam tanta dexteritate representavit,
ut et comam ejus flavescerem et linguæ balbu-
tium exprimeret. Natus erat is adolescens Cpoli,
et primum in Mæandriis urbibus conspectus in
oppidulum Armala se contulit, et Latino cuidam,
in cujus ædibus diversabatur, quis esset aperuit.
Aiebat (id quod supra exposuimus) se quidem

jussu Andronici in fundum maris abjiciendum fuisse, sed misericordia 550 ministrorum, qui patri suo jurejurando obstricti fuissent, esse conservatum, et cum hospite suo Iconium profectus senem sultanum (nondum enim a filio Copatino regno pulsus erat) adit, et ut verus filius Manuelis, non ut impostor et erro, alloquitur. Sæpe etiam paterna beneficia exprobrando, immemorem et ingratum vocat; et inhumanitatem ei objicit, quod calamitate amici filii nihil moveretur. Is vero cum impudentia hominis victus, tum ex lineamentis corporis, apparente patris in eo similitudine, misericordia motus eum et muneribus non paucis exhilarat et spe bona fovet. Cum autem aliquando, legato Romano astante et audiente, excellentem suam nobilitatem jactaret, sultanus legatum interrogat an istum Manuelis imperatoris filium esse norit. Qui ubi nihil aliud respondit nisi illum omnino submersum esse et istum res incredibiles sub falso defuncti nomine comminisci, adolescens Alexius ira percitus et bile exæstuans parum abfuit quin in legati barbam involaret, nisi is et ipse commotus impetum Pseudalexii fortiter propulsasset et sultanus intemperias ejus verbis castigasset. Qui etsi nihilominus crebris 551 adolescentis flagitationibus victus, tamen ne tumquidem immensæ ejus petitioni reliquit locum, sed per sultanicas duntaxat litteras, quas Turci Musurium vocant, ei concessit ut impune quocunque Turcas posset sibi conciliaret. Ille igitur inde digressus ac litteris illis apud Turcos ostensis, amaram Arsanem aliosque non paucos Romanas provincias prædari solitos contraxit, ut brevi tempore cum octo millibus incederet, ac Mæandrias urbes partim deditione occuparet, partim resistentes quovis modo vexaret. Areas tamen in quibus frumentum tritatur in primis perdidit; unde Uethalonæ cognomentum tulit. Ad hunc adolescentem opprimendum multi alii quoque duces missi sunt: verum omnes nullo memorabili facinore edito infocata re discedere cogebantur metu suorum militum, qui ad illum imperatoris filium et novitium imperatorem propensiores erant quam ad obtemperandum Isaacio. Neque enim vulgo et imperitis plebi duntaxat obarus atque in ore erat et amabilis videbatur: sed aulicis etiam, qui compertum habebant Alexium Manuelis filium jam olim 552 rebus humanis exemptum esse, admirationi erat, non quod verum ignorarent, sed quia libenter id amplectebantur quod cupiebant. Tandem etiam imperatoris frater Alexius, qui post imperio potitus est, nullam cum eo pugnam commisit, sed castris longissime positus nihil egit aliud nisi ut loca nondum ab eo occupata in officio contineret, ne ad redivivum illum Alexium deficerent. Cæterum dubiis adhuc rebus, dum et seditiosi opes augentur et sebastocrator colligendo exercitu occupatur, Deus civile bellum nova ratione, quam ipse solus novit, uno momento dissolvit. Nam cum Pseu-

A κατὰ Μαλανδρον πόλεις πρώτως ὁσθεὶς κατέλυσεν εἰς πολίχινον λεγόμενον Ἀρμαλα, κακείσε Λατίνῳ τινὶ ἐπιξενωθείς καὶ ὅστις εἶη ἀπηγγελαῶς (ἔλεγε δὲ, ὡς μικρὸν εἰρήκαμεν ἄνωθεν, καὶ ἐκδοθῆναι μὲν εἰς τὸ κατὰ βυθοῦ θαλάσσης ἀκοντισθῆναι παρ' Ἀνδρονίκου, οἰκτερεθῆναι δὲ παρὰ τῶν τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιταχθέντων ὡς πατρῶων αὐτῷ ὁμοτῶν) σύνμαξι οἱ πρὸς τὸ Ἰκόνιον ἔπεισι, καὶ τῷ γέροντι ὀφειδὲς σουλτάν (οὕτω γὰρ αὐτὸν καθήρτηκε τῆς ἀρχῆς ὁ ἐκείνου παῖς ὁ Κοπατίνος) ὡς υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐπίστατος καὶ πλάνος ἐκείνῳ προσδιελέγετο. Πολλὰ καὶ ἐπέπληττε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δῆθεν πατρὸς ἐκείνου τοῦ Μανουήλ ἐπ' αὐτῷ γεγεννημένων ἀναιμνησῶν εὐποιῶν ἀχάριστον περὶ τὸν εὐεργέτην ἐκάλει, καὶ τὸ ἀφιλόνητον ἐπωνείδιζεν, εἰ οὕτως ἀτυχοῦντι φίλου παιδὶ οὐκ ἐπ' ἐκείνῳ. Ὁ δὲ τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀναιδείας, τοῦτο δ' ἐκ τῶν τοῦ χαρακτῆρος ἰδιωμάτων τιμῶν αὐτὸν ἐναγόμενος δώροισι τε οὐκ ὀλίγοις ἤδυνε καὶ ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ὑπέσαινεν. Ἦν δ' ὅτε καὶ πρεσβευτὴν Ῥωμαίων ἐστῶτα καὶ ἀκροώμενον ὅπως ἑαυτὸν τῇ ἐξόχῃ εὐγενείᾳ ἐσέμνυνεν, ἤρετο ὁ σουλτάν εἰ ἐπίσταται τοῦτον τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸν Μανουήλ. Τοῦ δὲ μηδὲν τι φήσαντος ἕτερον ἀλλ' ὅτι δὴ ἐκείνος ἀπώλετο ἀληθῶς φανεῖς ὑδατόκλυστος καὶ οὗτος μάτην περὶ ἑαυτοῦ τὰ μὴ πιστεύεσθαι πεφυκότα ξυντίθησι τῇ τοῦ κειμένου κλήσει ἐποχούμενος, βράττων ἀτεχνῶς θυμῷ καὶ ζέων ἀκριβῶς τῷ χόλῳ ὁ μεῖραξ Ἀλέξιος μικροῦ ἂν τοῦ πύγωνος ἐπελάβετο τοῦ πρεσβεύοντος, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ πρέσβης διακινηθεὶς ἐς ὀργὴν ἀπεκρούσατο γενναίως μάλα τὸν Πευδαλέξιον, καὶ ὁ σουλτάν δὲ οἱ ὡς ἔπαυε δρῶντι ἐμβριμητάμενος ἀτρεμεῖν ἐκέλευσε. Τῇ συχῇ δ' ὁμῳ τοῦ νεανίου ἐκλιπαρήσει ὁ Περσάρχης καθυπενδούς οὐδὲ τότε μὲν τὰ τῶν αἰτήσεων ὑπέρογκα ἑτερμάτωσε, συνεχώρησε δ' οὖν ὁμῳ διὰ σουλτανικοῦ γραμματός, ὃ φασιν οἱ Τούρκοι μουσούριον, ὅσους ἂν σχοίη τῶν ὑπὸ τῇ ἐκείνου ἀρχῇ ὑποποιήσασθαι ἀδεῶς. Ὁ δὲ ἀναχωρήσας ἐκείθεν, καὶ τὸ γράμμα τοῖς Τούρκοις καθυποδείξας, τὸν ἡμερᾶν ἐφέλεται Ἀρσανῇ καὶ ἑτέροις οὐκ ὀλίγοις οἱ ληστεύειν τὰ Ῥωμαίων διώθασιν, ὡς ἐν βραχεὶ καίρῳ χιλιάδας ὀκτὼ στρατεύματος ἐφεπομένους ἐκείνῳ λαχεῖν· ὅθεν τὰς κατὰ Μαλανδρον ἐπιῶν πόλεις ἃς μὲν ὁμολογίᾳ χειρούμενος ἦν, τινὰς δὲ καὶ ἀνθισταμένους παντοίως διέφθειρε. Μάλιστα δὲ τὰς ἄλωνας ἐλυμάλνετο, ὅθεν καὶ καυσάλωνης ἐπεκέκλητο. Κατὰ δὲ [270] τούτου τοῦ μεῖρακος πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι πολεμησέοντες ἀπεστάλησαν, οὐδεὶς δ' ἐργάσασθαι τι ἔσχε νεανικόν, ἀλλ' ὑπενόστουν ἔπρακτοι, δεδιδότες μὴ καταπροδοθεῖν ὑπὸ τῶν συνόντων ἐκείνοις Ῥωμαίων, οἷα μάλιστα ρεπόντων εἰς τὸν καθιστάμενον ἄρτι βασιλέως παῖδα καὶ βασιλέα ἢ ἄρχειν αἰρουμένων τὸν βασιλεύοντα Ἰσαάκιον. Οὐ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἤδη καὶ ἀγροτέροις ἡσπάζετο καὶ ἦν διὰ στόματος καὶ ὀνόματος καὶ θεώμενος ἐδόκει ἐπὶ κρατος, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὴν βασιλειὸν αὐτῇ διατρίβουσι, καὶ εἰδόσι μάλιν ἐπισταμένως ὡς Ἀλέξιος ὁ τοῦ βασιλέως παῖς Μανουήλ πάλαι τὸν βίον ἀπο-

λέλοιπε τὸν ἀνθρώπινον, εἰς θαῦμα ἐτίθετο, γινώσκουσι μὲν τὰ ὄντα, τὰ δὲ γε καθ' ἡδονὴν σφίτιν ἐκάζουσι. Σὺν ἐτέροις δὲ καὶ ὁ τοῦ βασιλείως ἰδελφὸς Ἀλέξιος ἔξεισιν, ὃς καὶ ὕστερον ἐδασίλευσεν. Ἠλὴν καὶ οὗτος κατ' οὐδεμίαν μάχην συνεπλάκη τῷ Ἀλέξῳ, ἀλλ' ὥς πλείστον ἀποσκηνοῦμενος ἐπισυνίστη μόνον τὸ λεῖπον τῆς παροικίας, ὁπόσον γε ἐκείνῳ μὴ προσεχώρησε, καὶ συνέιχε τὸ διαβρότον καὶ μεταβαῖνον εἰς τὸν ἀναβεβιωκότα τοῦτον Ἀλέξιον. Ἀλλ' ἔτι τῶν πραγμάτων οὕτως ὄντων ἡωρημένων, καὶ τοῦ μὲν αἰὲ ἐμπλατυνομένου τε καὶ κρατυνομένου, τοῦ δὲ σεβαστοκράτορος ἔτι περὶ συλλογὴν ἐκπονουμένου στρατεύματος λύει Θεὸς τὴν ἐμφύλιον μάχην καινοπρεπῶς, καὶ ὥς αὐτὸς ἐπίσταται μόνος ἐν ἀκαρεῖ· τὸν γὰρ Ἀλέξιον αὖθις ὁποστρέψαντα πρὸς τὰ Ἀρμενία εἰς τὴν Πίσσαν τὸ φρούριον, καὶ μετὰ πότον ὑπνώττοντα, ἀποσφάττει τις τῶν ἱερέων, τὴν αὐτοῦ παρακειμένην σπασάμενος μάχην. Οὐ τὴν κεφαλὴν ἀποκομισθεῖσαν οἱ ἀθρήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλάκις διὰ τοῦ ἱππείου μύωπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολούθησαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν μὲν ἐπλημμέλησεν ἐτέρως. Πέρσης μὲν ὀπλίσας κατὰ Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὁπόσον αὐτῷ προσεβρόν καὶ ὁμοφύλου ἀγριάνας αἵματος, καὶ ὧν δὲ παρῴνησεν ὁ ἐπάρτος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώμαις περιώνυμον νεώ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ· ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Περσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρτος τὰ διὰ ψιγιδίων ποικιλοχρόων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρειοῦμενα, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρασόμενον, καὶ τὴν παναγῇ καὶ θμωρὸν βεβηλουμένην καὶ βαλλομένην ἔραζε τράπεζαν.

β'. Οὐ πολλάκις δὲ ὕστερον ἡμέραις καὶ ἑτερότερος τὴν αὐτὴν κλήσιν καὶ βασιλεῖα τὸν αὐτὸν γενήτορα ψευδωνύμως ὑπεισιὼν κατὰ Παφλαγονίαν ἐπαφάνη. Καὶ τινὲς μὲν καὶ τούτῳ ἐπαρχίαι προσκωχήσασιν· σταλείς δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Θεόδωρος ὁ Χοῦμος, χαρτουλάριος ὧν τῶν ἱπποστάθμων, ἤτησέ τε πόλεμον συγκροτήσας καὶ ἀπέκτεινεν συνειληφώς. Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ Χοτζᾶς. Βασίλειος κατὰ τὴν ἀγχοῦρον Νικομηδεῦσι Ταρσίαν ἀνταρσίαν ἐμελέτησε, καὶ προσέβη μὲν καὶ ἡ τούτου ἐφ' ἱκανὸν τυραννίῳ, συλληφθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἀμαυροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς [271] καὶ φρουρᾷ παραδίδοται. Οὐχ οὗτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ οὐκ ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, ἐπανέστησαν ἢ καὶ ὥς σπαρτοὶ ἀνεδύθησαν γίγαντες, καὶ ὥς πομπολυγῶδη φουσιματά διάκενα, ὥς ἦν ἰδεῖν, ἀπέπιπτόν τε καὶ διελύοντο. Ὁ τε γὰρ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, ὁ τοῦ βασιλείως Ἀνδρόνικου ἀδελφιδόυς, τῆς φυλακῆς ἀποδράς καὶ τὸ μέγα τέμενος εἰσιὼν ἀνασεῖν τὸν ὄχλον ὤρμησεν, συλληφθεὶς δὲ καὶ ἀπαιωρηθεὶς καὶ βαρεῖαι· ἐτάσσιν ὑποβληθεὶς ἐπὶ τῷ τοῦ συνίστορας ἐκφῆναι τῆς τυραννίδος τὰ ἐντός διεφθάρη καὶ ἀπεβίω τὴν μετ' ἐκείνην· καὶ ὁ Ταττικὸς Κωνσταντῖνος σύστρεμμα τεκτονάμενος καὶ πεντακοσίους ἔχων τοῦ ἔργου συλλήπτορας, καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ πόλει κρυπτόμενος καὶ λεληθώς, καταμηνυθεὶς μικρῷ ὕστερον ἑάλω καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορώρυκτο. Καὶ βακινδύτης δὲ τις, ἐκ Κομνηνῶν ἔλκων τὸ γένος, τὴν αὐτὴν τοῖς εἰρημένους βαδίσας καὶ ἐκ τοῦ παραχορήμα συσχεθεὶς ἀπεστέρηται τοῦ φωτός. Τῶν δὲ συχλῶν τούτων ἐπαναστάσεων ἦν μὲν αἴτιον καὶ τὸν Ἰσαάκιον τὴν

A dalexius Harmala reversus post largiorem compositionem dormiret, a sacerdote quodam suo gladio jugulatur. Cujus caput sebastocrator contemplatus, et flavis crinibus equestri flagello discussis. « Non omnino sine causa, inquit, urbes hunc hominem secutæ sunt. » Ac is quidem suorum scelerum has pœnas dedit, tum quod Persas contra Romanos incitavit, et ex his ipsis quotquot ad eum confluxerant, popularium 553 suorum sanguine contaminauit, tum quod homo detestandus Chonis meis celebre templum Michaelis archiducis cœlestium copiarum violavit, Persis in sanctissimum Dei tabernaculum introductis, nec spectare dubitavit pernicies humani generis Christi et sanctorum imagines calculis varii coloris expressas aboleri, et sacros postes securibus et celtibus revelli, et sacrosanctam mensam profanari et humi objici.

B spασάμενος μάχην. Οὐ τὴν κεφαλὴν ἀποκομισθεῖσαν οἱ ἀθρήσας ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος, καὶ τῆς ξανθῆς ἀναλαμβάνων κόμης πολλάκις διὰ τοῦ ἱππείου μύωπος, « Οὐ πάντη, ἔφασκεν, ἀμαθῶς αἱ πόλεις τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ ἐπικολούθησαν. » Ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιαύτην ἔτισε δίκην καὶ ὧν μὲν ἐπλημμέλησεν ἐτέρως. Πέρσης μὲν ὀπλίσας κατὰ Ῥωμαίων, τούτων δ' αὖ ὁπόσον αὐτῷ προσεβρόν καὶ ὁμοφύλου ἀγριάνας αἵματος, καὶ ὧν δὲ παρῴνησεν ὁ ἐπάρτος εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐμαῖς Χώμαις περιώνυμον νεώ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν θείων καὶ αὐλῶν τάξεων Μιχαήλ· ἐμίανε γὰρ τὸ τοῦ Θεοῦ πανάγιον σκῆνωμα εἰσελθὼν μετὰ Περσῶν, καὶ ἠνείχετο καθορῶν ὁ ἐπάρτος τὰ διὰ ψιγιδίων ποικιλοχρόων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔκτυπα ἀχρειοῦμενα, καὶ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον ἀνάσταθμον πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ καταρασόμενον, καὶ τὴν παναγῇ καὶ θμωρὸν βεβηλουμένην καὶ βαλλομένην ἔραζε τράπεζαν.

2. Non multis diebus post alius, qui eandem appellationem eundemque patrem sibi vindicabat, in Paphlagonia exstitit et quasdam provincias attraxit. Sed eum sebastus Theodorus Chomnus, chartularius equitum, et prælio vicit et captum occidit. Posthæc Basilius Chozas, Tarsis, quæ Nicomediæ vicina est, tyrannidem occupavit; quam cum aliquandiu tenuisset, captus effossis oculis in custodiam datur. Denique subinde alii atque alii, pene innumeri, non secus ac terrigenæ illi fratres, regno affectato perinde atque bullæ inanes evanuerunt. Nam et Comnenus Isaacius, imperatoris Andronici 554 ex fratre nepos, custodia elapsus et magnum templum ingressus plebem concitare instituit. Sed comprehensus, et graviter excruciat ut consocios nominaret, intestinis corruptis postridie interiit. Et et Costantius Tatticius, homo factiosus, qui clam in urbe quingentos sicarios diu aluerat, delatus, et paulo post captus oculos amisit. Ob idem crimen Racendyta quidam Commenii generis statim comprehensus easdem pœnas luit. Frequentium illarum seditionum causa erat, cum quod Isaacius imperium segniter administrabat, plane persuasus se id et accepisse divinitus et a solo Deo custodiri, tum quod homines ambitiosi videbant quanta facilitate rerum potitus esset. Unde plerique insano consilio, modo vellent, se imperium citra dimicationem armorum occupaturos putabant, eam ingressi viam quam suo exemplo demonstrarat Isaacius, qui cum pridie occiso Hagiochristophorita supplex in templum onfugisset, postridie regnare cœpisset, perverso

utique iudicio proptereaue adverso eventu. Non enim purpuram **555** sed duplicem ignominiam consequabantur, aliqui etiam occidebantur. Non enim solet Deus eadem subinde ratione res humanas gubernare, sed ad varietatem administrationis universi declarandam regna et principatus aliter atque aliter transferre, ne minutissimis quidem rebus a sua cura exclusis. Pharaonem cum equitatu in fundo maris demergit, alium per formosam mulierem jugulat, alium ab hostibus occidi sinit. Est et qui ex mentis errore pro mortuo habitus atque oblivioni traditus palatio cum derisu effertur et sepelitur; unde obscura voce clamans et lucem desiderans, non imperium expetens, nihilominus ut vir pessimus recte pessumire et interire sinitur. Multi leni morte extincti velut oculis somno clausis hinc demigrant. Sunt qui per hinitum equi ad regnum ascenderint. Alius ab aratro et sulco ad purpuram est vocatus, alius adolescens opilio divinitus in regem ungitur. **556** Sed quorsum attinet commemorare singula quæ Providentia in vitæ humanæ ratione pro utilitate cujusque variis modis mutat et transfert?

ἕτερον χερσὶ τῶν πολεμίων παραδοὺς τῶν τῆδε λογισθεὶς ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας καὶ εἰς τέλος ἐπιλησθεὶς τῶν ἀρχαίων μετ' ἐπιχαρμάτων ἐκκομίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕπνῳ καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, ἔαται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χειρίστος καλῶς ἀφίεται ἵεσθαι κακῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῇ θαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίζοντες τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆδε νῆαν ἡμφιέσαστο, καὶ μεираλίκος προβατεύς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχευομένων θεόχριστος ὥφθη βασιλεὺς. Καὶ τί ἂν τις διεξίη τὰ πάντα ἢ τὰ πλεονα, ὅποσα ἢ πολύτροπος Πρένοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Cæterum hic imperator pronus ad iram et magna de semetipso persuasionem imbutus, non tantum levi de causa sed etiam ex inani suspitione, et aliquando aliorum impulsu, multos male tractavit. Nam et Andronicum Comnenum (erat is Alexii filius, nati ex Bryennio Cæsare et Anna filia Alexii, primi ex Comnenia familia imperatoris), qui Thessalonice præerat, delatum a quodam quasi regnum affectaret, eaque de re cum Alexio notho filio Manuelis, pridem sebastocratore, tunc Dramæ degente, sermones conferre, statim comprehendendum censet. Il vero quibus id mandatum erat, cum in Andronicum ad imperatorem ascendentem inoidissent, mandata neglexerunt, feram ultro Cpolim tanquam decipulam ingredientem, et ad eum venientem a quo captaretur, non terrendam esse rati. Qui cum in Isaacii conspectum venisset, statim perfidiæ insimulatur. Eo crimen id negante, species quædam iudicii instituitur: sed deinde **557** indicta causa comprehensus Andronicus in carcerem conjicitur et paulo post excrucatur. Alexius vero, qui ei conscius esse dicebatur, in monasterium quoddam Papyii montis, nobis id ministerium exsequentibus, abstruditur. De quo cum multa dicere possem, pauca duntaxat attin-gam. Non erat ille procerus duntaxat et fortis et

βασιλείαν διακυβεύων μαλακώτερον, ἀκριδῶς πεπεισμένον ὡς ἐκ Θεοῦ τὸ ἔρχεσθαι ἐδέξατο καὶ περ ἐκείνου μόνου ἐστὶ φρονιμώμενος· πλείονως δ' ἐπιτίρου τοὺς φιλάρχους εἰς παρόρησαν τε καὶ ἀπόστασιν τὸ τῆς βασιλείας ἀπραγμῶνως ἐπιλαβέσθαι τὸν αὐτοκράτορα, καὶ, ὡς εἰ θελήσουσι, βασιλεύσουσιν, οἱ πλείους φρεναπατώμενοι ἄτερ ὅπλων τοῖς κατ' ἔφεσιν πλειστάκις ἐπέβαλλον, ἐκείνην ἀτράπιτον στείβοντες τὴν ἀνέφξεν ἐς λεωφόρον ἀντικρυς Ἰσαάκιος, ἐσπέρας τὸν Ἀγιοχριστοφορίτην ἀπεκτονῶς καὶ τῷ μεγίστῳ νεφ προτρυφεὶς καὶ βασιλεύσας ἐς νέωτα, κακῶς κρίνοντες καὶ διὰ τοῦτο κακῶς πιάσχοντες καὶ ἀντὶ πορφυρίδος διπλοῖδα αἰσχύντης ἐνδιδυσκόμενοι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πορφύρεον θάνατον ὕφιστάμενοι. Οὐ γὰρ τὸ θεῖο φιλεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ὡσαύτως κινήσεως ἢ ἐφορμώσεως τὰ κατὰ τὸν βίον μετίστην καὶ διακυβεύων πράγματα, ἅλλα τὸ ποικίλον παριστῶν τῆς τοῦ παντός τοῦδε διεξαγωγῆς τε καὶ διοικήσεως ἄλλοτε ἄλλως τὰς ἐξουσίας μεταρμόζει· καὶ μετατίθησι τὰς ἀρχάς, μηδὲ τὸ λεπτότατον ἐὼν τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς ἔξωθεν. Καὶ Φαραὼ μὲν αὐτοῖς σορατιώταις τῷ ἀλίῳ βυθῷ παραδίδωσιν· ἄλλον ἀπολαίμζει· μαχαίρᾳ διὰ γυναικός, καὶ ταύτης καλλιπαρήου καὶ λευκωλένου·

μεθίστησιν. Ἔστι δ' ὅς τὰς φρένας παρακοπεῖς καὶ ἐπιλησθεὶς τῶν ἀρχαίων μετ' ἐπιχαρμάτων ἐκκομίζεται καὶ ταφῇ παραπέμπεται, κάκειθεν λεπτὸν ὕπνῳ καὶ ποθῶν τὴν ἡμέραν, οὐ τῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, ἔαται καὶ οὕτω φθινύθειν, καὶ ὡς ἀνδρῶν χειρίστος καλῶς ἀφίεται ἵεσθαι κακῶς τὴν ἐς θάνατον. Πολλοὶ δὲ μαλακῇ θαμέντες θανάτῳ πρὸς τὰ ἐνεῖθεν ὡς μύσαντες ἐν ὕπνῳ μετέβησαν. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῦ ἵππου χρεμετίζοντες τῆς βασιλείας ἐπέβησαν. Ἄλλος ἐξ ἀρότρου καὶ αὐλακος τὴν [P. 272] τῆδε νῆαν ἡμφιέσαστο, καὶ μεираλίκος προβατεύς ἐξόπισθεν ληφθεὶς τῶν λοχευομένων θεόχριστος ὥφθη βασιλεὺς. Καὶ τί ἂν τις διεξίη τὰ πάντα ἢ τὰ πλεονα, ὅποσα ἢ πολύτροπος Πρένοια ποιεῖ καὶ μετασκευάζει κατὰ τὸ ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων χρήσιμον;

Εὐδέμπωτος δ' ὢν ὁ βασιλεὺς εἰς θυμὸν, καὶ μέγала περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος, οὐκ ἐκ μικρῆς μόνον παραβρίφεισης λαβῆς, ἀλλὰ καὶ μόντης ὕπονομίας ἐνίστε καὶ τῆς παρὰ τινων εἰσηγήσεως κακῶς ἐτίθει πολλούς. Τὸν τε γὰρ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον (τὴν δὲ οὗτος Ἀλεξίου παῖς, ὃν Βρυέννιος ὁ Καῖσαρ καὶ Ἀννα ἐγένετο ἢ θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ πρώτως ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος) ἐν τῷ χειρίσει τὴν Θεσσαλονικέων ἀρχὴν εἰσηγησάμενου τινὸς τῆς βασιλείας ἔρῃν καὶ κοινολογεῖσθαι περὶ τοῦ ἔργου τῷ πρώτῳ σεβαστοκράτῳ Ἀλεξίῳ, τῷ νόθῳ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος. Μανουὴλ, κατὰ τὴν Δράμαν τότε διέγοντι, εὐθὺς τοῦ συλληφθῆναι κρίνει ἔξιον. Οἱ μὲν οὖν εἰς τοῦτο ἀποσταλέντες ὡς ἐνέτυχον Ἀνδρόνικῳ πρὸς βασιλέα ἐπαινόντι, οὐδὲν ὦν ὠρίσθησαν διαπεπράχασιν, δέον κρίναντες μὴ προσοβῆσαι τὸ θήραμα ἐκόντως, ὡς δίδωσιν ὄρῃν, καθάπερ εἰς γαλεάχρην τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσὶν καὶ ἐγγίζον τῷ προθεμένῳ συλλαβεῖν. Ὁφθεὶς δὲ βασιλεὶ Ἰσαακίῳ Ἀνδρόνικος εἰς ἀπιστίαν εὐθὺς ὀνειδίζεται. Κάκεινου τοὺς ἐλέγχους ἀπατήσαντος σχῆμα μόνον διαιτήσεως τὰ τῆς δίκης ἐδέξατο, τὸ δ' ἐκ τούτου ἐξ ἐρήμου συσχεθεὶς Ἀνδρόνικος εἰς φυλακὴν ἀπάγεται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ τὰς κόρας ἐκκόπτεται. Καὶ τὸν συνίστορα δὲ τούτῳ τῆς βασιλείας λεγόμενον εἶναι Ἀλέξιον τὸν τῆς Κομνη-

νῆς Θεοδώρας υἱὸν ἀποκείρει εἰς μονάζοντα. ἡμῶν ὑπουργησάντων τῷ ἔργῳ καθ' ἐν τῶν ἐν τῷ Παπυκίῳ σεμνεῖων. Περὶ οὗ καὶ οὐκ ὀλίγα εἰπεῖν δυνάμενος βραχέα μεμνησομαι. Οὗ γὰρ ἦν μόνον εὐμήκης καὶ ἀνδρείος καὶ πλήρης συνέσεως, πατρίζων τὴν ὄψιν ἀκριβῶς τὰς τε χεῖρας ἀκμαῖος καὶ τοὺς ὤμους κατ' ἐκείνον ὑπερθεῖν ἔχων εὐρέας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίπιν μείλιχος καὶ εὐέντευκτος. Πρὸς ἃ καὶ ὁ πολύτλας Ἀνδρόνικος ἀπιδὼν τὴν οἰκίαν θυγατέρα Εἰρήνην ἐμνήστευσε τῷ ἀνδρὶ, κρίνας καὶ παρνόμους γάμους τετελεχέναι, εἰ μέλλει μόνον Ἀλέξιος τοῖς γυναικείοις ἐκείνῳ συγγενέσιν ἐγγράφεισθαι, ὅθεν πλείονως τούτῳ ἥπερ τοῖς υἱοῖς προσέκειτο πρότερον, καὶ τῆς βασιλείας ἐμελέτα καταλείψειν διάδοχον. Μεταβουλεύσμενος δ' ὕστερον τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἀνθείλετο, εἰρηκῶς, πρὸς οὓς ἀνέπτυσε τὰ τῶν βουλευμάτων ἀπόρρητα μὴ ἐξ Α εἰς Α τὴν βασιλείαν μεταπεσεῖν, ἀλλὰ τῷ Ι μᾶλλον προσρέπειν καὶ εἰς τοῦτο μᾶλλον θεῶθεν συνάγεσθαι. Ἄμα δὲ τῇ μεταθέσει τῆς γνώμης ἡ εἶχεν ἐπ' Ἀλεξίῳ Ἀνδρόνικος, καὶ τῆς συντονίας τοῦ φίλτρου ὑπέληξεν. Οὐ γὰρ ὡς συμφυῆς ἔτι περίεσπούδαστο καὶ ὁμόψυχος ὁ Ἀλέξιος, ἀλλ' ὡς φιλότατῃ θυγατρὶ συνοικῶν δι' αἰδοῦς μόνον [P. 273] ἦγγο καὶ τιμῆς. Μετὰ δὲ τινα καιρὸν καὶ τοῦτον ἀπεξένωσε τοῦ φωτός, τὴν δ' αἰτίαν προειπόντες ἔχομεν. Ἀνακληθεῖς δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου καὶ ἀπὸ σεβαστοκράτορος εἰς Καισάρια ὑποδεθείς, ὡς εἶχε, τὰ ἀρχεῖα ἐξέκλινε καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν ἐδίωκε βίωσιν, πλὴν οὐδ' οὕτως τὸν ἄλυπον ἐκίχθησε βίον. Τότε δ' οὖν τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρῳ ἔτι μᾶλλον τῶν πραγμάτων ἔχων φορὰν καὶ μετὰδασιν, καὶ μέλλων μὴ ἔκων ἀποθρίξασθαι, οὐχ ἕνα ἤτησεν ἄρτον καὶ σπόγγον καὶ κιθάραν κατὰ πάσαις τινὰς τῆς τύχης πειραθέντα σκληρὰς, καὶ ἄρτον μὲν ὡς ἔχων ἐν ᾧ τὸ τοῦ σώματος ἐκτενεῖ βάρβιτον, χαλαρὸν τῇ τῶν σιτίων κενώσει γενόμενον, ὑποψήλη τὰ οἰκία καθ' ἑαυτὸν δυσπραγήματα, συνερίθῃ τῇ κιθάρᾳ χρωόμενος, τῷ δὲ σπόγγῳ ἀποψήσῃ τὰ τῶν δακρύων ἀποκρύνεσθαι, ἄπερ ὡς ἐκ πέτρας γλαφυρῆς τῶν δμμάτων ἐκείνου ἀπελείβετο· ἀλλὰ πρῶτος ἤνεγκε τὰ συμπίπτοντα, μὴ καταστενάζων τῆς προνοίας μὴ δ' ἐς τὸ τῆς τύχης ἄστατον καὶ παλίνστρυφον ἀπολύων τὰ καθ' ἡμᾶς, τὴν δὲ τῶν προσόντων ἐκείνῳ ἀφαίρεισιν ὡς οὐδὲ κτῆσιν ἄλλος τις ἐλελόγιστο. Ἐπεὶ δ' ἐκ τῆς Δράμας ἀπάραντες, ἐν ᾗ τούτων συνελήφειμεν, εἰς Μοσυνόπολιν ἀφικόμεθα καὶ τῷ Παπυκίῳ προσβαίνειν ἐμέλλομεν, ὡς ἂν τὰ τῶν μοναχῶν προσταχθὲν οὕτω τελέσωμεν ἐπ' αὐτῷ, τότε πεπονθὼς τι ἀνθρώπινον, ἐπὶ συννοίας ἦν καὶ ὑπεγνωφύτο τὸ πρόσωπον διοίσειν οὐκ ἔχων τὰ ἔνδον θλίβοντα. Ἐγκειμένου δὲ μου καὶ τὴν αἰτίαν πυθανομένου τῆς ἐξάπινα μεταβολῆς, « Οὐ τὸ σχῆμα, φησί, ὧ φίλτατε ἀνδρῶν, δέδια (τί γὰρ τὸ διαθροῦν ἔχει τῶν χρωμάτων ἡ ἀμειψίς;), ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τῷ σχήματι πεφρικώς εἰμι ἐπαγγέλματα, καὶ τὸ μὴ εὐθετον εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅπως οὖν βασιλείαν τὸν βαλόντα χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφέντα φρενοβλαβῶς. » Καὶ ὁ μὲν τσαῦτα εἰπὼν, καὶ ἄλλως ὡς ἀποφθεγματικῶς, οὐχ' ἔκοντι τὸ κατὰ

cordatissimus, vultu patrem plane referens, robustis manibus et latis humeris, sed etiam humanissimus et accessu facillimus. Quas ob res athenosus ille Andronicus filiam ei suam Irenen desponderat, nec ab incestis nuptiis abhorrens, modo Alexium intima familiaritate sibi conjungeret. Unde factum est ut pluris eum faceret quam pridem filios suos, et imperii successorem relinquere in animo haberet: sed post mutato consilio filium Joannem ei pretulit, suisque familiaribus dixit imperium divino consilio non ab A in A sed in I potius transiturum. Ea sententia mutata, una etiam ardorem amoris erga Alexium immutavit. Neque enim ut prius amabatur, neque ubique imperatoris lateri adhærebat, sed ut charissimæ filii maritus, tantum honore quodam afficiebatur. Verum aliquanto post et hunc lumine 558 privavit, cujus pœnæ causam ante diximus. Deinde ab imperatore Isaacio revocatus, et pro Sebastocratore Cæsar designatus, palatium, quantum potuit, vitavit, privatæque vitæ se dedit. Sed ne sic quidem molestias effugit. Tum vero rebus in pejus ruentibus, cum ei capillus detondendus esset, non panem, spongiam et citharam petiit, ut olim quidam fecit fortunæ iniquitatem expertus: panem, ut corpus diuturna fame exhaustum recrearet; citharam, ut mala sua deploraret; spongiam, ut lacrymas abstergeret: sed casus illos æquo tulit animo, nihil de Providentia questus, neque Fortunæ levitatem et varietatem in rebus humanis permiscendis insectatus. Bonorum vero suorum ereptionem perinde æstimavit ut alius possessionem. Sed cum Drama, ubi eum ceperamus, Mosynopolim profecti Papycium montem ascensuri essemus, ut monasticis cæremoniis eum initiarem, tum ut fert natura humana, tristior solito apparuit, nec 559 id quo animusangebatur dissimulare potuit. Me vero urgente et subitæ mutationis causam rogitante: « Non habitum, inquit, vir amicissime, horreo (quid enim vestis mutatio periculi habeat?), sed promissiones quas secum fert habitus reformido; et illud, quod ad cæleste regnum nullo modo aptus est is qui manum aratro semel admotam per insaniam retraxerit. » His et aliis id genus dictis ut erat homo facundus et in sacris Litteris versatus, Christianum pallium invitus induit; ei precibus quæ super eo peragebantur, ne summis quidem auribus admissis, tantum radi se et Athanasium appellari passus est. Illud sane admirari queas nec fortuito accidisse dicas, quod ex omnibus Papycii montis cellis eam delegit, in qua protostrator Alexius a Manuele nulla probabili de causa, ut alibi diximus, sed tantum ob amplissimas opes et singularem prudentiam et in rebus gerendis dexteritatem captus, mundanum capillum posuerat. Nam in fatis erat scilicet ut paterna delicta in filium redundarent, 560 eumque, ut proverbio dicitur, stupor dentium ob acerbas uvas a patre gustatas invaderet. Cæterum trimestri tempore nondum elapso; imperator

eo inde revocato se ea quæ faceret nulla cum ratione facere et Euripum inconstantiorum esse declaravit. Nam Alexium mensæ suæ adhibitum subinde caribus ut Agamemnon Ajacein honoravit, crebro ut sine verecundia cibis apposis frueretur hortans.

τῶν Ἀλέξιος τὴν κοσμικὴν ἀπεκείρατο τρίχα παρὰ τοῦ πρύδῃ, ὡς ἐν τοῖς περὶ τοῦτου εἶπομεν λόγοις, ὅτι δ' ἐδεβρίθεν πλούτῳ πολυταλάντῳ καὶ ἦν ἱκανὸς βουλευσασθαι καὶ καταπράξασθαι περιδέξιος· τὴν γὰρ ἐκ τῶν πατρικῶν ὀμφάκων πρὸς τοὺς υἱεῖς μεταβρέουσιν αἰμωδίαν καὶ ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἀλέξιος, ὡς εἶοικε, παθεῖν κατακρίτο. Ἀλλ' οὕτω τρεῖς μῆνες παρῆπτευσαν, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακαλεσάμενος ἔδειξεν ἐξ ὧν ἔδρασαν μὴ σὺν λόγῳ τὰς οἰκείας πράξεις ποιῆσθαι, καὶ διὰ τοῦτο χαίρειν ταῖς ἀγχιιστρόφοις μεταβολαῖς κατὰ τὸν τῆς Αὐλίδος πολυβρόχιον [P. 274] πορθμὸν παραλαμβάνων γὰρ τὸν Ἀλέξιον σύσσιτον νῶτοις διγνεκέσι γέρας κρεῶν, ὡς Ἀγαμέμνων πάλαι τὸν Αἴαντα, καὶ ἐνέγων πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐδεσμάτων ἀνυπόστολον ἔφασιν, « Φάγε καθηγούμενε, » πολλάκις ἐπέλεγεν.

Neque vero Alexium et Andronicum duntaxat sic tractavit Isaacius, sed et Constantinum Aepitam ob exercitum, cui bello Blachico præerat, his verbis defensum, non posse milites cum duobus gravissimis hostibus Blachis et fame dimicare, sed annua stipendia eis persolvenda esse, statim dignitate privari et excæcari jussit, non moderatus incundiæ suæ, quod illum per speciem defensionis concitare milites suspicabatur.

καὶ τοῦ φωτὸς τῶν ὀμμάτων ἐστέρησεν, ἀναταράττειν ὑποπτεύσας τὸν ἄνδρα τὴν στρατιὰν τῷ τῆς ὑπερηγορίας προσχίματι.

At Comneni Andronici filius, de quo modo diximus, haud scio an ut paternæ defectionis mensuram impleret an ut patri opem ferret, non multo post ejus excæcationem in maximum templum sese recipit, inde a cœtu populi (erat autem dies festus), se ad imperium 561 abripi cupiens. Sed antequam causa ingressus ejus vulgo innotesceret, pro seditioso comprehensus excæcatur; et quia eorum exemplis qui rem eam frustra tentarant non, ut decuerat, factus erat cautior, suo exemplo cæteros omnes a simili conatu deterruit.

τῶν ποινὰς παιδευθεῖς. Καὶ δέον ἄλλον τινὰ εἶναι τὸν ὕστατα τιμωρούμενον ὡς βασιλείας ἐρῶντα καὶ τῇ τεμένει προσιόντα, οὗτος ἐπισφράγισμά τι καὶ τελευτὴ γέγονε τῶν ἀποστατῶν· οὐ γὰρ ἔκτοτε τις τὴν αὐτὴν βαδίζει προέθετο.

3. Ut autem res Occidentis subinde in pejus ruabant et Blachi cum Comanis Romanas provincias ferro et igne vastabant, imperator iterum egressus, Anchialo præterita, per ambages Hæmum montem adit. Sed cum nihil sua præsentia dignum gerere posset, bimestri tempore eam expeditionem circumscripsit. Nam castella et oppida novis mœnibus et turribus adornata longe munitiora reperit; et propugnatores eorum instar cervorum alta petentes, neo aliter quam capræ in rupibus saltantes, pugnam statariam detrectabant. Et quia 562 Scytharum quoque incursionem timebat (tempus etiam id ad trajiciendum non erat incommodum), non diu ibi morari licuit. Cum autem non ea via qua venerat rediturus aliam breviorē consecraretur quæ per amœnas convallas Berroen ferret, et majorem exercitus partem amisit, et ipse (nisi divina ope conservatus esset) periisset. Nam cum ea via, quæ alicubi panderetur et equitationi esset idonea, in-

Χριστὸν ὑπέδου τριδώνιον, μὴδ' ἄκροις ὡς τὰ ἐπαδόμενα ἐνηχούμενος, μόνον δ' ἐν χρῶ κυρίας ὁ ἀκροσκόμης γενόμενος καὶ μετονομασθεὶς Ἀθανάσιος. Θαυμάσαι δ' ἂν τις ἐκείνῳ, μὴδὲ τυχαίως εἴπη συμβῆναι. Ἐκ γὰρ ἀπασῶν τῶν κατὰ τὸ Παπύκιον μονῶν ἐκείνην κατοικεῖν ἡρετίσατο, καθ' ἣν ὁ πρωτοστράτωρ βασιλέως συλληφθεὶς Μανουὴλ δι' αἰτίαν μὲν οὐδαμῶς ἐδεβρίθεν πλούτῳ πολυταλάντῳ καὶ ἦν ἱκανὸς βουλευσασθαι καὶ καταπράξασθαι περιδέξιος· τὴν γὰρ ἐκ τῶν πατρικῶν ὀμφάκων πρὸς τοὺς υἱεῖς μεταβρέουσιν αἰμωδίαν καὶ ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἀλέξιος, ὡς εἶοικε, παθεῖν κατακρίτο. Ἀλλ' οὕτω τρεῖς μῆνες παρῆπτευσαν, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακαλεσάμενος ἔδειξεν ἐξ ὧν ἔδρασαν μὴ σὺν λόγῳ τὰς οἰκείας πράξεις ποιῆσθαι, καὶ διὰ τοῦτο χαίρειν ταῖς ἀγχιιστρόφοις μεταβολαῖς κατὰ τὸν τῆς Αὐλίδος πολυβρόχιον [P. 274] πορθμὸν παραλαμβάνων γὰρ τὸν Ἀλέξιον σύσσιτον νῶτοις διγνεκέσι γέρας κρεῶν, ὡς Ἀγαμέμνων πάλαι τὸν Αἴαντα, καὶ ἐνέγων πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐδεσμάτων ἀνυπόστολον ἔφασιν, « Φάγε καθηγούμενε, » πολλάκις ἐπέλεγεν.

Οὗ τὸν Ἀλέξιον δὲ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον οὕτω διέθετο Ἰσαάκιος· ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Ἀσπιέτην, ὑπερφθγεγῆσθαι τοῦ στρατεύματος οὐ ἡγεμόνευε τὸν κατὰ τῶν Βλάχων μετιῶν πόλεμον, καὶ φήσαντα μόνον ὡς οὐ φέρειν ἔχουσιν οἱ στρατιῶται λιμῶ καὶ Βλάχοις διαμιλλᾶσθαι, δυσὶ δυσσπεντήτοις κακοῖς, ἀλλὰ χρεῶν αὐτοῖς παρασχεθῆναι τὴν ἐπέτεια σιτηρέσια, τὸ θυμὸν ἐκκόψαι μὴ δυνηθεὶς κατέσχε τε αὐτὸν μεταστῆσας τῆς ἀρχηγίας

Ὁ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀνδρόνικου υἱὸς, ὃν προσεχῶς εἰρήκειμεν, οὐκ οἶδ' εἴτε τῆς πατρικῆς ἀποστασίας ἀναπληρῶσαι τὸ μέτρον βουλούμενος εἴτε τῇ τεκόντι ἐπαμῦναι προθέμενος, πρόσσεισι μετὰ βραχὺ τῆς τοῦ πατρὸς πηρώσεως τῷ μεγίστῳ ναφῇ, ποθὼν ἐκεῖθεν εἰς βασιλείαν ἀναρπασθῆναι καὶ ἀναβρεθῆναι πρὸς τοῦ συνειλεγμένου λεῶ. Ἦν δὲ ἐορτή. Ἀλλ' οὕτω τοῖς συνελθοῦσι κατὰ τὸ τέμενος ὁ τρόπος ἔγνωστο καθ' ὃν ἐκεῖσε εἰσέδραμε, καὶ χειροῦται ὡς ἀποστάς καὶ στέρεται τοῦ φωτὸς, μὴ ταῖς τῶν προσιόντων καὶ τῶν κατὰ σκοπὸν ἀποπεσόντων

ὑστατα τιμωρούμενον ὡς βασιλείας ἐρῶντα καὶ τῇ τεμένει προσιόντα, οὗτος ἐπισφράγισμά τι καὶ τελευτὴ γέγονε τῶν ἀποστατῶν· οὐ γὰρ ἔκτοτε τις τὴν αὐτὴν βαδίζει προέθετο.

γ'. Ὡς δὲ τὰ κατὰ δύσιν χειρόνως εἶχον αἱ καὶ οἱ Βλάχοι ληϊζόμενοι μετὰ Κομάνων καὶ δροῦντας τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους ἐπῆσαν συνεχῶς, ἔξισιν αὖθις ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν, καὶ δὴ τὴν Ἀρχιῆλον παραλλάξας ἐκ περιελεύσεως τὸν Αἴμον εἰσεῖσι. Μηδὲν τι δὲ ἔχων παρουσίας βασιλέως ἄξιον διαπράξασθαι δυσὶ μῆσι τὴν ἐκστρατεῖαν ἀφώρισε· τὰ γὰρ ἐκεῖσε φρούρια καὶ πόλινια ἰσχυροτέρων πολλῶ τῆς προτέρας εὖρε περιβεβλημένα ἰσχύον καὶ τέχῃσι νεόδημοις καὶ ἀρτιστεσι προσδεδωγμένα βάρεσι, καὶ τοὺς ἔξωθεν ἀμυνομένους ὡσεὶ καὶ ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τοὺς πόδας ἰστώντας καὶ δίκην αἰγῶν κρημνοβατοῦντας καὶ τὴν μὲν εἰς χεῖρας συμπλοκὴν ἀλυσκάζοντας. Τὸ δὲ καὶ Σκυθῶν ἐπιδρομὴν ὑφορᾶσθαι τὸν αὐτοκράτορα (ἦν γὰρ καὶ ὁ καιρὸς εἰς τὴν τούτων περὰωσιν οὐκ ἀνάστος) δέξιαν τῇ ἐκεῖθεν ἡνάγκασε ποιῆσαι μετὰδασιν. Οὐκοῦν μὴ δι' ἐκείνης ἀναχωρήσειν προθέμενος δι' ἧς εἰσέλθουθεν, ἀλλ' ἐπιτομωτέραν ἄλλην μεταλλῶν καὶ ἦν

τέμνων εἰς Βερβόρην διὰ τῶν ἐκεῖσε τεμπῶν ὑποκαταδοῖται· τί τε πλεῖον ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, καὶ εἰ μὴ Κύριος ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς τῷ ᾄδῃ παρῴκησεν ἄν. Δέον γὰρ διὰ τῆς εὐρυνομένης ἐνιαχοῦ καὶ ἐνδιδοῦσης ἱκανῶς ἐνιπνάζεσθαι πορευθῆναι, ὁ δὲ τρυμαλιᾷ δυσβάτων χωρίων καὶ ὀρεινῶν παρόδων αὐλῶνι παρενέβυσεν ἑαυτὸν καὶ τὴν στρατιάν. Παρέβρει δὲ κατὰ τὸν ἐκεῖ χώρον καὶ ὑδάτιον [P. 275] ἐκ χειμάρρου. Προῆγον μὲν οὖν ὁ πρωτοστράτωρ Μανουὴλ ὁ Καμυζῆς καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος ὁ τοῦ ὑπερῶν βασιλεύσαντος Ἀλεξίου γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ, ὑπισθοφυλακῇ δὲ ὁ σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δούκας ὁ πρὸς πατρός θεῖος τοῦ βασιλέως. Τὸ δὲ μέσον ἐπέγχε τῆς φάλαγγος, ἥς ἐπὶπροσθεν ὦδευσεν τὰ σκευοφόρα καὶ τὸ ἐπόμενον ἔξω τάξεως ὑπηρετικόν, αὐτὸς τε ὁ βασιλεὺς Ἰσαάκιος καὶ ὁ τοῦτου αὐτάδελεφος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀλέξιος. Οἱ δὲ Βάρβαροι παρ' ἐκότερα τῆς στενῆς ἐκείνης παρόδου φαινόμενοι δῆλον ἦσαν αἰετὶ τελέσσοντες θεινόν. Τὰ μὲν οὖν προπορευθέντα περὶ λθοῦσαν ἀμαχεῖ, μήπω τῶν Βλάχων ἀπηντηκόντων κατὰ τὰ στενὰ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἄλλως δὲ κρινάντων ἐπεικῶς ὠφέλιμον τοὺς πρώτους παριόντας ἀναιμῶνι τὰς ἄκρας ὑπερβαλεῖν, τῇ δὲ μέσῃ συνεπιστῆναι καὶ προσαρξῆσαι σφᾶς τῆς φάλαγγος, καθὸ πάρεστι βασιλεὺς καὶ ἡ τοῦτου θεραπεία καὶ ὁπόσον αὐτῷ κατὰ γένος ἐπίσημον προσεφέπεται. Καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῶν κατὰ σκοπὸν. Ἐπειδὴ γὰρ προῦχώρησεν εἰς πολὺ τοῦ χαλεποῦ ἐκείνου τόπου καὶ μηδαμῇ διαφύειν ἔχοντος ὁ αὐτοκράτωρ, οἱ Βάρβαροι τηνικαῦτα μεθ' ὅτι πλείστου ὁμάδου ἐπέθεντο. Ἀλλ' οὐδ' οἱ τοῦ πεζικοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος ἐπὶ τούτοις ἡμέλουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μὴ ἐγκυκλωθῆναι σπεύδοντες, πρὸς τὸ ἄναντες ἐφορμῶντες τοῦ χώρου ἀνέστελλον, εἰ καὶ πονήρως μάλα καὶ ἐπικινδύνως τοὺς ὑποκατιόντας τῶν ἀκρωρειῶν Βαρβάρους. Ὡς δ' ἐβιάζοντο τῇ πληθῇ καὶ τοῖς ἐπικυλισμένοις λίθοις κακῶς οἱ Ῥωμαῖοι ἔπασχον, ἐνεδίδονσαν εἰς τροπὴν, πλητὴν ὑφειμένως καὶ τότε οὐδ' ὑπεράγαν, καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ πολὺ τὸ γὰρ αἰετὶ τοὺς ἀλλοθρόους πλεονεκτεῖν, ἐπιβρίθοντάς τε καὶ κατὰ πλείονας ἐγκειμένους, ἐπικατέβαλε σφᾶς ἀκρίσμως τῇ στρατιᾷ. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε συγχύσεως γενομένης καὶ πάντων σώζειν ἑαυτοὺς προθεμένων, ὡς θρέμματα κατακλεισθέντα σηκῷ κατήκτιζον οἱ πολέμιοι τὸν ἐπικαταλαμβανόμενον καὶ αἰετὶ τοὺς ἐν χερσὶν ἔκτεινον. Ἀμύνων δὲ οὐδεὶς ἦν, οὐδ' ἡδύνατο. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸς, ὡς ἐν ἄρκυσι μέσος ληφθεὶς, πολλάκις μὲν ἀπώσασθαι τὸ καθ' αὐτὸν ἐπιὸν ἀπειράτατο Βέρβαρον, σὺν δὲ τῇ μηδὲν ἀνύειν καὶ τὸν τῆς κεφαλῆς ἀπεβάλετο κίσιν. Πολλῶν δὲ καὶ κρατίττων συνειλεγμένων περὶ αὐτὸν, καὶ πολλὰ μὲν ἀνρηκόντων ὑποζύγια, ὡς δὲ φασὶ καὶ στρατιώτας Ῥωμαίους, ὁπόσοι τῇ παρόδῳ διὰ τὴν συμπίλησιν προσίσταντο, οὕτως αὐτῷ ἡ ἔξοδος διθυμήριστο, καὶ σέσωστο μένος ἀπολωλότων πολλῶν. Καὶ ὁ μὲν τοῖς προηγγησάμενοις συναρθεῖς τάγμασιν ἔθηκε σῶστρον Δαυδῆ· κῶς τῷ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατὰ τὸν τότε πόλεμον ἐπισκιάσαντι Θεῷ· ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ ὁ

A cedendum fuisset, ille in angustas fauces et montium cavernas, ubi torrens exiguus præterfluebat, et se et exercitum intravit. Præcedebat autem Manuel Comytæz protostrator et Comnenus Isaciæ, Alexii ejus qui post imperavit, gener. Agmen claudēbat Joannes Ducas sebastocrator, imperatoris patruus. Mediam phalangem, quam impedimenta et servitia extraordinaria præcedebant, ipse imperator Isaacius et ejus frater sebastocrator Alexius obtinebant. Barbaros vero, se ab utroque angustiarum latere ostendentes, satis apparebat semper male cogitare. Ac antegressæ legiones citra dimicationem e faucibus illis evaserunt, quod Blachi nondum eo pervenerant: et e re quoque sua esse judicabant ut primis neglectis mediam phalangem, **563** in quæ esset imperator ejusque ministri et reliqua nobilitas, aggrederentur. Nec opinione sua sunt decepti. Nam ut in faucibus illis fugæ nullum spatium relinquentibus longe processerat, tumultuosissimam pugnam cient. Neque Romanus peditatus segnior, ne circumveniretur, in arduum tendens Barbaros cum labore et periculo e cacuminibus descendentes reprimebat. Sed cum multitudine telorum et devolutissaxis urgerentur, fugæ se paulatim et quasi dissimulante initio mandarunt, donec Barbaris majori subinde successu et impetu irruentibus perturbati effuse fugerunt, de sua quisque tantum salute sollicitus, et velut pecudes in stabulo conclusæ defendente nemine cæduntur. Imperator vero tanquam in mediis cassibus irretitus, sæpe quidem irruentes in se Barbaros propulsare conatus, præterquam quod nihil profecit, etiam tegumen capitis, quam casin vocant, amisit. Sed cum multi fortissimi viri circa eum conglobati multa jumenta **564** et nonnullos etiam, ut ferunt, Romanos milites progressioni obstantes occidissent, evadendi facultatem habuit; et multis interfectis solus vulnerum expers conservatus, cum ad antegressos pervenisset, more Davidico gratias Deo persolvit, qui caput suum eo prælio obumbrasset. Ducas vero sebastocrator cum se progredi non posse videret, bonum ducem nactus, quem miles quidam ejus Litoboes ex barbarica cohorte pellexerat, alia via sine ulla noxa est elapsus. Imperator cum per Crenum Berroen pervenisset, incolumem exercitum qui antecesserat, nihil de se boni sperantem reperit. Ferebatur etiam una cum copiis perisse. Ad eum adversum rumorem abolendum, paucos dies in illis partibus commoratus in urbem imperatricem rediit, infausta fama alio nuntio abolita, quem ipse Carthaginensis Hannonis exemplo de sua victoria in urbibus spargendum curarat. **565** Cæterum neque Hanno diuturnum fructum ex Musicarum avium cantu percepit, quas a pueris continenter edoctas Hannonem esse deum alias alio dimiserat, ut volucrum illa cantilena passim audiretur; nam cum avolassent, destiterunt canere Hannonem esse deum, et veterem suam cantilenam repetiverunt; et imperator victricis famæ

gloriolam cito amisit: nam interfectorum multitudo urbes et agros luctu complebat. Urbem ingressus cladis illius dolore nonnihil de supercilio remisit. Nam ante eam expeditionem, propheticis illis verbis ad se accommodatis, putabat se cum lætitia egres- surum et cum gaudio ingresurum, et montes ac colles præ expectatione sui hilariter exsultaturos, et omnes sylvæ arbores ramis sibi applausuras; pro gramine cupressum et pro rubo myrtum nascituram. Nam absurdis de semetipso opinionibus imbutus ea quæ in animi 566 penetralibus inse- derant proferebat, non ob publica nostra peccata et Dei iudicium ab omnibus derelictum aurem Domini esse obturatam, quominus nos audiret, et populo stulto et barbaro nos flagellandos esse datus, sed pœnas dedisse defectionis, quod Branam secu- ti essent ii qui hostibus prædæ fuissent. O diaboli- cas cogitationes et inspirationes, si nonnullis principibus persuasum est multa piorum millia ob quaecunque in eos delictum sanguinariis gentibus ovium instar ad cædem et internecionem dedi. Quis enim lacrymosus Jeremias satis deploret eos qui ca- piuntur, qui occiduntur qui in longinquas regiones venduntur, eas præsertim in quibus Christi nomen non invocatur? neque illa insolentia contentus, mo- narchiam de se jactabat et opes gentium et Palæ- stinæ liberationem et gloriæ Libani adeptionem, et Ismaelitarum ultra Euphratem fluvium proflig- ationem, et barbararum gentium undique depul- sionem. Adjiciebat, quos tum duces habiturus es- set, eos non fore nostris similes, sed summam po- tentiam habituros et divitias gentium comesturo- 567 et pinguedinis eorum medullas exhau- turos, regibus et toparchis auctoritate et splendore similes. In hujusmodi ineptias impulsus est a vanis hominibus, qui nostra etiam ætate vigent, et veluti tineæ vanitatibus istis ingenium ejus novarum rerum avidum subibant et erodebant; aut potius, ut nutrices infantem in cunis collocant, ita illi ipsum ad socordiam et ignaviam suis fabulis et commentis impellebant, quasi vero ipsodormitante, cum fatalis hora instaret, regna in ejus potestatem ultro casura essent, quemadmodum veteres Timo- theum pinxerunt dormientem fortuna interim cir- cumeunte et urbes in unum rete contractas ei tra- dente. Et quod magis mireris, asseverabat Andro- nicum Comnenum, quem ipse imperio pulsum 568 miserabiliter trucidandum curarat, novem annos in imperio exacturum fuisse, nisi a Deo propter improbitatem illius ad triennium 569 contracti essent, et sex illius anni, tanquam panni purpuræ, suo imperio adjecti; quibus non omnino clemens et moderatus futurus esset, neque beneficentiæ rationem ubique habiturus, quippe cum a maleficis annis Andronici ad illius naturam per vim trahere- tur. Quibus verbis an excusarit Andronicum ut maleficis temporibus imperio potitum, et fati ne- cessitatem ut quidam ex Græcis probarit, aliis judicandum relinquo. Postquam vero sex anni

Α Δούκας μὴ βατὰ καθορῶν τὰ ἐν ὧσιν ἄλλην ἐδά-
δισεν, ἀγαθοῦ τινος ἡγεμόνος εὐπρόχως, ὃν τοῦ
κατ' αὐτόν τις στρατεύματος Λιτοδότης τοῦνομα ἐκ
τοῦ τῶν Βαρβάρων τάγματος προσδιαλεξάμενος
ἐπισπάσατο, καὶ δι' ἐκείνης ἀπείρατος ἐξῆλθε κα-
κοῦ. Βασιλεὺς δὲ διὰ τοῦ λεγομένου [P. 286] Κρη-
νοῦ πρὸς τὴν Βερόβον ἀποσθθεὶς εὖρε τὴν προειλ-
θοῦσαν ἀπαθῶς στρατιάν οὐκ ἀγαθὰ φανταζομένην
περὶ ἑαυτοῦ· διεθρυλεῖτο γὰρ ὡς καὶ αὐτὸς τῷ
λοιπῷ συναπολώλει στρατεύματι. Διὰ τοῦν τὸ τῆς
φύλης ἄγνωμον ὁ βασιλεὺς ὀλίγας ἡμέρας τοῖς
ἐκεῖ που προσδιατρίψας μέρεσι πρὸς τὴν τῶν πό-
λεων ἐπάνεσι βασιλίδα. Ἡ μέντοι ἀπεικταῖα περὶ
τοῦ κρατοῦντος ᾄδουσα φύμη ὑφ' ἑτέρας ἀγγελίας
παρτυδοκίμητο, ἣν πτερῶσας ὁ βασιλεὺς ἀφῆκε
κατὰ τὸν Καρχηδόνιον Ἀννωνὰ τὰς πόλεις ἐπιούσαν
B νικητὴν αὐτὸν ἀναγορεύειν. Ἀλλ' οὔτε Ἀννων ἐπὶ
πολὺ ἀπώνατο τῆς τῶν ὀδίκων ὀρνίθων συλλογῆς,
οὐς μετὰ τὸ διδασκῆναι διὰ μεираκυλλίων ὡς Ἀννων
θεὸς ἐνδελεχῶς παρακαθήμενων αὐτοῖς καὶ τοῦτο
ὀποβαλλόντων καὶ μάθημα διαφῆκεν ἄλλοσε ἄλλον,
ὡς ἀπανταχῇ διαβρέσει τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ τῶν ὀρνίθων
μέλος· λύσαντες γὰρ τὸ πτερόν οὐκέτι Ἀννων ἦδον
θεός, ἀλλὰ τὰ τῶν ὀρνίθων καὶ πάλιν ἐμουσοῦρ-
γουν ὡς πρότερον· οὔτε μὴν ὁ βασιλεὺς ἐς μακρόν
τῆς εὐαγγέλου φύλης ἀπέλαυσεν· ἡ γὰρ πτώσις
πολυάθρωπος γενομένη τὰς πόλεις ἐπιστεναχοῦ-
σας ἐδείκνυ καὶ τοὺς ἀγροὺς κῶμον κωμάζοντας
ἤγριον. Εἰσιὼν δὲ τὴν τῶν πόλεων ἄρχουσαν ὑπε-
χάλασέ τι λιχρὸν τῆς ὀφρύος, καὶ ἦν ἐπὶ τοῖς συμ-
δεθκόσι τοῦτοις δακνόμενος. Πρώτην δὲ οὐχ οὕτω
C δέκετο, ἀλλ' ἀπαίρων κατὰ Βαρβάρων, τὰ προφη-
τικὰ ἐκεῖνα εἰς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος ῥήματα, ᾤετο
ἐν εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθαι καὶ μετὰ χαρμονῆς
εἰσελεύσεσθαι, καὶ ὡς τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ ἐξα-
λοῦνται προσδεχόμενοι αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ πάντα
τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἐπικροτήσῃ τοῖς κλάδοις, καὶ
ἀντὶ στοιθῆς ἀναθήσεται κυπάριστος, ἀντὶ δὲ κνύ-
ζης ἀναθήσεται μυρρίνη, ἐπεὶ καὶ ἀλλοκότοις δό-
ξαις, περὶ ἑαυτοῦ συγκεκρότητο, καὶ πολλὰκις τὰ
ἐν μυγῇ καριδίας ἐπηλυγαζόμενα ἐκφέρων ἐφθέγγετο
μὴ διὰ τὰ κοινῶς ὑφ' ἡμῶν ἡμαρτημένα καὶ τὸ
Θεοῦ κρίσιν πάντας καταλιπεῖν βαρυνθῆναι τὸ οὐς
Κυρίου τοῦ μὴ ἀκούειν ἡμῶν καὶ παραδοθῆναι ἡμᾶς
εἰς μαστίγωσιν λαῶν μωρῶν καὶ οὐχὶ σοφῶν, ἀλλὰ τί-
νοντας δίκην τοῦ ὀπίσω τοῦ Βρανᾶ πορευθῆναι ἀπο-
D στασίην κατ' αὐτοῦ νοστήσαντος τοιοῦτοις ἐκδεδό-
σθαι τοὺς προνομιουμένους κακοῖς. Ὡς τῶν τοῦ
ποντηροῦ σκευμάτων τε καὶ ὑφ' ἡμῶν ! εἰ οὕτω
τῶν ἀρχόντων τινὲς ὑπειλῆφασιν, ὡς εὐσεβῶν μυ-
ριάδας τῆς ὀποιασοῦν ὑπὸ τινος αὐτῶν παροινήσεως
ἀντάλλαγμα καὶ ἀντίψυχον ἐκδίδωσιν ὁ Θεὸς συγκι-
νηθεῖσιν ἔθνεσι· καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς παρήσιν
αὐτοὺς ἀπάγεσθαι τε καὶ ἀποκτείνεσθαι. Τίς γὰρ
Ἱερεμίας πολὺδακρυς ἐθρήνησεν ἃν ἀρκοῦντας τοὺς
αἰχμαλωτιζομένους, τοὺς ἀνατιρομένους, τοὺς εἰς
τὰς πόρρωτέρω χώρας ἀποδιδομένους, καὶ τούτων
ἐφ' ὅσας τὸ τοῦ Χριστοῦ μὴ ἐπικέκληται ὄνομα;
Οὐ ταῦτα δὲ μόνον διεξιὼν ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ μοναρ-

χίαν περιβαλεῖται, καὶ θηλάσει γάλα ἔθνων, καὶ αὐ-
τὸς ἐστίται τὴν Παλαιστίνην ἐλευθερῶν καὶ τὴν δό-
ξαν τοῦ Λιβάνου κτῶμενος καὶ τοὺς Ἰσματλίτας ὑπὲρ
τὸν Εὐφράτην ποταμὸν κεραίζων καὶ ληϊζόμενος
[P. 277] καὶ τὸ βαρβαρικὸν κύκλῳ ἀνακαθαίρων.
Προσεπῆγε δὲ καὶ ὡς οἱ τότε ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνες οὐκ
εἰσονται τοῖς σήμερον ὅμοιοι, ἀλλ' ἰσχυρὸν περιβα-
λοῦνται πλείστην καὶ πλοῦτον ἔθνων ἔδονται καὶ τὰ πάχνη αὐτῶν ἐκμυελιοῦσιν, εἰς τὴν αὐτὴν βῆξι
καὶ τοπάρχαις ἐξουσίαν καὶ περιφάνειαν καθιστάμενοι. Ἐλέγετο δὲ τούτων πάντων ὀφηγητὰς Ἰσα-
κίῳ καθεστάναι τοὺς ἐς ἡμᾶς ματαιολόγους, ὥσπερ σήτας ταῖς κενοφωνίαις ταύταις τὴν ἐκείνου φύσιν
πρὸς τὰ ναινὰ τῶν ἀκουσμάτων οὖσαν κατὰβρόπον ὑπηρεσιόντας καὶ κατεσθίοντας, ἢ μᾶλλον ὡς αἱ τίτ-
θαι τὰ βρεφύλλια ἐπικλινῇ τιθέντας πρὸς ῥάστώνην καὶ βίον ἐξημελωμένον ἀναπεπτωκότα τε δεικνύ-
ντες τὸν βασιλεῖα τοῖς τῶν τοιούτων μυθολογημάτων ἐψάμασιν, οἷα δὴ καὶ μηδὲν αὐτουργοῦντος αὐτοῦ,
τῆς ὠρισμένης δ' ἐπιστάσης ὑποκεισομένων αὐτῷ πασῶν τῶν βασιλειῶν, καθ' ὃν δὴ τρόπον καὶ οἱ
πάλαι ζωγράφοι Τιμόθεον ἔγραφον αὐτὸν μὲν καθεύδοντα, τὴν δὲ τύχην περιουῶσαν καὶ εἰς ἕνα
κύρτον τὰς πόλεις ἐμβάλλουσιν αὐτῷ καὶ παραδίδουσιν. Τὸ δὲ δὴ θαυμάζεσθαι
ἀξιώτερον, ἔλεγε διαβρόχην ὡς ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὃν αὐτὸς τοῦ ἄρχεῖν καθελὼν εἰς θάνατον
ἐξέδωκε πονηρὸν, ἐνναετίσειν ἡμελλε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, συνέσπειλε δὲ τὴν ἐκείνου ἐννεαρχίαν
εἰς τριετίαν θεὸς ὡς ὄντος κακοεργοῦ, ἀμέλει τοι καὶ ὡς ῥάκος πορφύρᾳ ἐπιβίβληται τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ
καὶ οἱ ἐκείνου ἐξ λυκάδαντες, καὶ μέλλει κατὰ τούτους αὐτὸς τοὺς χρόνους μὴ εἶναι πάνυ τι ἐπιει-
κὴς τε καὶ μέτριος μηδ' ὡς ἐπίπαν ταῖς ἀγαθοπραξίαις γαννύμενος, οἷα τῶν κακοποιῶν Ἀνδρονίκου
ἐνταυτῶν πρὸς τὴν ἐκείνου μεβελκόντων φύσιν αὐτὸν καὶ ἀντισπῶντων ἀναγκαστῶς. Ταῦτα δὲ εἰ
καὶ Ἀνδρονίκῳ τὸ ἀνεπέγκλητον χαρίζονται ὡς κατὰ χρόνους ἄρξαντι κακοποιούς, καὶ συνίστησι
τὴν εἰμαρμένην καὶ τὴν ἀνάγκην, παρίημι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐξ παρήλθοσαν
ἐνταυτοῖ, ἔδειξεν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μὴ τὴν χρονικὴν περίοδον, ἀλλὰ τὴν γνωμικὴν ἰδιότητα ὑποβάλλειν
καὶ ὑποτιθεῖναι τὰ βουλευτέα τισίν· ἀγαθὰ γὰρ ἐπαγγελλόμενος μείζονα τοῖς ὑπηκόοις εἰς τοὺς μετέπειτα ἐνταυτοὺς
οὐδὲν τι τῶν προτέρων εἰργάσατο ἄμεινον.

δ'. Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ δαί νικῶν Ῥωμαίους β
ὀφρυσζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἄδρὸν καὶ παντοῖον ὀπλι-
σλὸν ἐκ τῶν Ῥωμικῶν λαφύρων περιβαλλόμενοι,
ἀκατάσχετοι τοῦ λοιποῦ ταῖς ὁρμαῖς ἐγεγόνεσαν,
καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγροὺς ἐληϊζόντο ἐπιόντες,
ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφωπλίζοντο πόλιν.
Τὴν τε οὖν Ἀγχιάλον ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν
παρεστῆσαντο, καὶ κατὰ τὴν Τριάδιτζαν ἀφικόμενοι,
ἥ ἐστιν ἡ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖον αὐτῆς
μέρος ἡφάνισαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στοῦμπιον τῶν
ἐνοικούντων ἐκένωσαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νίσον
ἀφικόμενοι λείαν κάκειθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε
καὶ ζώων ἐπεσπάσαντο. Μὴ ἔχων δ' ὁ βασιλεὺς,
ὡς οἷα ὑπὸ μελισσῶν κηρίον κυκλούμενος, τίνι τῶν
κακῶς πασχόντων ἐπαοήξει πρότερον ἢ τίνι τελευ-
τῶν βραβεύσει τὴν [P. 278] σύναρσιν, εἰς ἀρχηγούς
μερίζει τὴν στρατιάν. Ἀμέλει καὶ τὴν Βάρναν ἀνέ-
κτισε, καὶ ἐπύργωσε τὴν Ἀγχιάλον, καὶ φρουρὰν
αὐταῖς ἐγκατέστησε. Καὶ ἐδόκει μὲν οὐκ ἄπο προ-
μηθείας εἶναι ταῦτα βασιλικῆς, ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ
τῶν ἐναντίων αὐθις ἐπικρατέστερα. Ἐξίῳ δὲ καὶ
αὐτὸς κατὰ τὰς μετοπωρινὰς τροπὰς περὶ τὴν Φι-
λίππου ἐπαρχίαν, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν συνεπαγό-
μνος, ὡς ἐνὸν, ἀνέστειλε τὰς τῶν Βλάχων καὶ Σκυ-
θῶν ἐπιδρομὰς. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Σέρβων Ζουπά-
νου κακουργοῦντος καὶ τὰ Σκόπια φθείροντος, κατ'
ἐκείνου ἐξώρμησε καὶ ὡς συνεβρόνχεσαν αἱ τάξεις
κατὰ τὸν Μοράδον λεγόμενον ποταμὸν, ἐνέκλιναν οἱ
ἱπάρχαροι, καὶ καταδιώξας γενομένης οὐκ ὀλίγοι
τούτων ἀφανισμῷ παρεδόθησαν, ὕδασι καταδαπτιζόμενοι καὶ ὄρασι διαπειρόμενοι. Παρελθὼν δὲ
καὶ τὸν Νίσον καὶ περὶ τὸν Σάουδον ποταμὸν τῷ οἰκίῳ συνέμιξε κηδεστῇ τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ. Καὶ
συχνὰς ἐκείσε διατρίψας ἡμέρας ἐπάνεισιν αὐθις εἰς Φιλιππούπολιν, κάκειθεν τὴν μεγαλόπολιν εἰσεῖσιν, ἐκκλίνων
τὴν εἰς τὸν Αἰμον πάροδον.

A praelierunt, suo exemplo demonstravit non anno-
rum circuitu sed animorum impulsu nonnullos ea
fecisse quæ voluerunt. Nam cum majora bona
polliceretur, insecutis annis nihilo clementius tra-
ctavit subditos.

Προσεπῆγε δὲ καὶ ὡς οἱ τότε ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνες οὐκ
εἰσονται τοῖς σήμερον ὅμοιοι, ἀλλ' ἰσχυρὸν περιβα-
λοῦνται πλείστην καὶ πλοῦτον ἔθνων ἔδονται καὶ τὰ πάχνη αὐτῶν ἐκμυελιοῦσιν, εἰς τὴν αὐτὴν βῆξι
καὶ τοπάρχαις ἐξουσίαν καὶ περιφάνειαν καθιστάμενοι. Ἐλέγετο δὲ τούτων πάντων ὀφηγητὰς Ἰσα-
κίῳ καθεστάναι τοὺς ἐς ἡμᾶς ματαιολόγους, ὥσπερ σήτας ταῖς κενοφωνίαις ταύταις τὴν ἐκείνου φύσιν
πρὸς τὰ ναινὰ τῶν ἀκουσμάτων οὖσαν κατὰβρόπον ὑπηρεσιόντας καὶ κατεσθίοντας, ἢ μᾶλλον ὡς αἱ τίτ-
θαι τὰ βρεφύλλια ἐπικλινῇ τιθέντας πρὸς ῥάστώνην καὶ βίον ἐξημελωμένον ἀναπεπτωκότα τε δεικνύ-
ντες τὸν βασιλεῖα τοῖς τῶν τοιούτων μυθολογημάτων ἐψάμασιν, οἷα δὴ καὶ μηδὲν αὐτουργοῦντος αὐτοῦ,
τῆς ὠρισμένης δ' ἐπιστάσης ὑποκεισομένων αὐτῷ πασῶν τῶν βασιλειῶν, καθ' ὃν δὴ τρόπον καὶ οἱ
πάλαι ζωγράφοι Τιμόθεον ἔγραφον αὐτὸν μὲν καθεύδοντα, τὴν δὲ τύχην περιουῶσαν καὶ εἰς ἕνα
κύρτον τὰς πόλεις ἐμβάλλουσιν αὐτῷ καὶ παραδίδουσιν. Τὸ δὲ δὴ θαυμάζεσθαι
ἀξιώτερον, ἔλεγε διαβρόχην ὡς ὁ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος, ὃν αὐτὸς τοῦ ἄρχεῖν καθελὼν εἰς θάνατον
ἐξέδωκε πονηρὸν, ἐνναετίσειν ἡμελλε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, συνέσπειλε δὲ τὴν ἐκείνου ἐννεαρχίαν
εἰς τριετίαν θεὸς ὡς ὄντος κακοεργοῦ, ἀμέλει τοι καὶ ὡς ῥάκος πορφύρᾳ ἐπιβίβληται τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ
καὶ οἱ ἐκείνου ἐξ λυκάδαντες, καὶ μέλλει κατὰ τούτους αὐτὸς τοὺς χρόνους μὴ εἶναι πάνυ τι ἐπιει-
κὴς τε καὶ μέτριος μηδ' ὡς ἐπίπαν ταῖς ἀγαθοπραξίαις γαννύμενος, οἷα τῶν κακοποιῶν Ἀνδρονίκου
ἐνταυτῶν πρὸς τὴν ἐκείνου μεβελκόντων φύσιν αὐτὸν καὶ ἀντισπῶντων ἀναγκαστῶς. Ταῦτα δὲ εἰ
καὶ Ἀνδρονίκῳ τὸ ἀνεπέγκλητον χαρίζονται ὡς κατὰ χρόνους ἄρξαντι κακοποιούς, καὶ συνίστησι
τὴν εἰμαρμένην καὶ τὴν ἀνάγκην, παρίημι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐξ παρήλθοσαν
ἐνταυτοῖ, ἔδειξεν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μὴ τὴν χρονικὴν περίοδον, ἀλλὰ τὴν γνωμικὴν ἰδιότητα ὑποβάλλειν
καὶ ὑποτιθεῖναι τὰ βουλευτέα τισίν· ἀγαθὰ γὰρ ἐπαγγελλόμενος μείζονα τοῖς ὑπηκόοις εἰς τοὺς μετέπειτα ἐνταυτοὺς
οὐδὲν τι τῶν προτέρων εἰργάσατο ἄμεινον.

4. Enimvero Blachi crebris victoriis elati, et ex
Romanorum spoliis magnas opes et omnis generis
arma consecuti deinceps nullo modo cohiberi po-
tuerunt; nec jam villas et agros passim populaban-
tur, sed munitas etiam urbes invadebant. Anchia-
lum quidem vestarunt, Barnam subegerunt, et
Triaditzæ, quæ olim Sardica dicebatur, majorem
partem deleverunt. Stumpio cives exegerunt. Niso
569 quoque non parvam hominum et pecorum
prædam abegerunt. Quamobrem imperator undi-
que non aliter quam fatus ab apibus circumventus,
et quibus prius aut posterius opem ferret dubitans,
exercitus inter duces distribuit, Barnam instaura-
vit, Anchialum turribus et præsidio firmavit. Quæ
quamvis ab imperatoria providentia non abhorrere
viderentur, tamen hostes denuo superiores fue-
runt. Sed et ipse post æquinoctium autumnale in
Philippicam provinciam egressus, adductis una
mulieribus, Blachorum et Scytharum incursiones
pro virili prohibebat. Invasit et Serviorum Zupa-
num, qui maleficiis non abstinerebat, et Scopia ever-
tebat. Commisso ad flumen Morabum prælio Bar-
bari terga dederunt; in eaque fuga non pauci
aqua et ferro perierunt. Nisum quoque præter-
gressus, et ad Savum fluvium profectus, socerum
suum Belam Hungariæ regem adiit. Et complures
ibi dies commoratus, Philippopolim revertitur,
atque inde in magnam urbem redit, declinato
Hæmi transitu.

Παρελθὼν δὲ
καὶ τὸν Νίσον καὶ περὶ τὸν Σάουδον ποταμὸν τῷ οἰκίῳ συνέμιξε κηδεστῇ τῷ τῆς Οὐγγρίας ῥηγὶ τῷ Βελᾷ. Καὶ
συχνὰς ἐκείσε διατρίψας ἡμέρας ἐπάνεισιν αὐθις εἰς Φιλιππούπολιν, κάκειθεν τὴν μεγαλόπολιν εἰσεῖσιν, ἐκκλίνων
τὴν εἰς τὸν Αἰμον πάροδον.

570 Initaque alia ratione Philippopolitanam provinciam gubernandi, ut hostium grassationibus maxime obnoxiam, Constantinum fratrem patrualem cum imperio ablegat, quem classis quoque ducem crearat. Qui etsi adhuc adolescens, tamen, quemadmodum leonum catuli a primo ortu supercilium jubam et unguium aciem ostendunt, sic ille statim animi vigorem et iracundiam præ se ferens ita exercitum ad sui metum et obedientiam assuefecit, ut ad nutum et cogitationem paratus jussa ejus facile exsequeretur. Naturalem igitur in regendo milite acrimoniam secutus si quando ætatis vitio ab officio deerrabat, errata ejus legati corripiebant, monentes ne ultra limites evagaretur. Proinde Blachi magis eum formidarent quam ipsum imperatorem; ac Petrus et Asan sæpe Philippopolitanum et Berrænum agrum populaturi Constantinum non fefellerunt, tergis subinde inhærentem et phalangem eorum armis lacescentem; et minus crebras excursionses fecerunt. Cum autem Constantino ii successus ad patriæ et subjectarum urbium salutem referendi essent, is contrariam viam secutus, **571** et parvis illis dimicationibus ob ætatis levitatem et temeritatem elatus, duces et milites nobiliores et rei bellicæ peritiores sibi conciliare instituit. Quos cum dioto audientes et ad juvandum institutum suum paratos invenisset, pro ducis habitu imperatoriam sumit, et ad tyrannidis occupationem declarandam purpureum calceum induit; sororisque maritum magnum domesticum Occidentis, Basilium Batatzem, ut secum actum sit, per litteras certiorum facit. Is vero Adrianopoli tum degens non modo facinus ejus non probabat, nec puerilibus ejus actis et insolentibus litteris quidquam movebatur, sed etiam importunam ejus ambitionem deridebat et ut jamjam perituram deplorabat. Idque e vestigio est consecutum. Nam cum eo consilio Philippopoli discessisset, ut Adrianopolim profectus sororium Batatzem vel invitum in partes suas pertraheret, ubi ad Neuzium pervenit (locus id est, qui Philippopolitanam et Adrianopolitanam provinciam disternit) comprehenditur, et imperatori ab iis ipsis proditur, a quibus ad defectionem impulsus et imperator salutatus fuerat. Qui ut suum facinus honesta specie velarent, ad imperatorem scripserunt se non alio **572** consilio seditiosum hominem secutos, nisi ut iniquæ temporum conditioni servirent. Vidisse enim se tum minime fuisse tutum Constantini voluntati refragari, qui omnes duces iracundia vinceret, et ense statim in eos stringeret qui jussis ejus non obsecundarent. Id vero quod nunc per occasionem fecerint, argumentum esse suæ inviolatæ erga imperatorem fidei. Imperator vero etsi levium virorum artes et fucatas excusationes non ignorabat, tamen eo facto quod e re sua esset probato, Constantinum excæcavit, adjutorum ejus nemine aperte multato. Blachi vero tantum eo Constantini casu exhilarati sunt, Petrus et Asau fratres ita exultarunt, quasi

A Εἰς δ' ἐτέραν τῶν κατὰ Φιλιππούπολιν χωρῶν ἀπιδὼν κυβένησιν, ὡς τῶν ἐκεῖσε μάλιστα πασχόντων κακῶς αἰεὶ, στέλλει τὸν οἰκεῖον ἐξάδελφον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ δοῦκα τοῦ στόλου προῦβάλλειτο, εἰς στρατηγὸν ἀποτάξας. Ὁ δὲ, κἄν οὕτω ὑπερναβέδῃται τὸν μείρακκα, τὸ γοῦν θυμοειδὲς παρὰδεικνύων ὡς οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι τῇν ὀφρὺν εὐθύς ἐκ γενέσεως, καὶ τῆς ἐπαιχενίου κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωκίας, οὕτω πρὸς ὑπὸ καὶ δέος τὸ συνὸν αὐτῷ ἐρῶνθεμιτε στρατεύματα ὡς νύμματα μόνῳ πείθεσθαι οἱ καὶ ἐννοήματι καὶ πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα ῥαδίως ὑπάγεσθαι. Ἐστρατηγεῖ οὖν μετὰ τῆς φυσικῆς ὀξύτητος· εἰ δέ ποὺ ἡ νεότης σφαδάζουσα ἐξέπιπτε τοῦ καθήκοντος, ἡ τῶν ἐκείνῳ συνεζευγμένων ὑποστρατήγων ἐμπειρία ταύτην ἀνασειράζουσα μὴ ὅρους ὑπερβαίνειν ὑπετίθει τοὺς τακτικούς. Ἐπτηξαν οὖν αὐτὸν οἱ ἀποστάται Βλάχοι ὅσον οὐδ' αὐτὸν τὸν βασιλέα ἐποπτανόμενον κατεπλάγησαν, καὶ πολλὰκις ὁ Πέτρος σὺν τῷ Ἀσάν κείρειν τὰ κατὰ Φιλιππούπολιν καὶ Βερόντην προθέμενοι οὐκ ἔλαθον ἐξιδόντες τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ἐφέποντα εἶχον καὶ τὰς ἐκείνων ἀλόνουτα φύλαγγας, ὥστε οὐχ ὡς πρότερον συχνάς ἐποίουν τὰς ἐκδρομάς. Ἀλλὰ δέον τὰ λυσίτελῃ ταῦτα τῇ πατρίδι καὶ ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν αἰρεῖσθαι τὸν Κωνσταντῖνον, ὃ δὲ τῇν ἐναντίαν ἐτράπετο. Ἐπαρθείς γὰρ τοῖς μικροῖς ἀγωνίσμασι τοῦτοις, ὡς τὰς ἐρένας ἀστατῶν τῇ νεότητι, ἤρξατο ὑποποιεῖσθαι τοὺς συνόντας αὐτῷ στρατηγοὺς, καὶ τῶν ἐγγχωρίων στρατιωτῶν ὀπόσους τὸ γένος αἰδεσίμους ἐγίνωσκε καὶ περιδεξίους εἰς ἔργα πολέμια. Οὐκοῦν καὶ βασιλεὺς ἐκ τούτων ῥοπὴν ἐσχηκώς πρὸς τὴν τῶν κατ' ἐξέσιν ἐκπεράτῳσιν, τῆς στρατηγίδος ἀνθαιρεῖται στολῆς τῇν βασιλείον, καὶ τοὺς πόδας εἰς ἐτοίμασίαν τῆς τυραννίδος φοινικοδαφῆς ἀμφιένουσι πέδιλον. Καὶ παρχόλῳι [279] γράμμασι τα ἐπ' αὐτῷ τετελειωμένα τῷ τῆς ἀδελφῆς γαμέτῃ τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ τῆς Δύσεως, Βασιλείῳ τῷ Βατάτζῃ. Τὸν δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔσχεν ἐπαινοῦντα τὰ τετολμημένα ἢ προσσχόντα οἷς ἐπραττε νηπιωδῶς καὶ οἷς ἔστελλεν αὐθαδῶς, εἰς Ἀδριανούπολιν τότε διαγόντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὴν ἄκκιρον ὁμοῦ καὶ ἄλογον ἐκείνου φιλοτιμίαν καταμικνόμενον, καὶ ὡς ὅσον οὐδιπῶ ἀπολούμενον αὐτὸν ὀδυρόμενον· δ καὶ παρὰ πόδας ἐπηκολούθησεν Ἄρας γὰρ ἐκ τῆς Φιλίππου ἐπὶ σκοπῷ τοῦ κατ' Ἀδριανούπολιν γενέσθαι καὶ μὴ ἐκόντα παραλύεσθαι τὸν οἰκεῖον γαμβρὸν τὸν Βατάτζην συλλήπτορα τοῦ ἔργου καὶ συνεπευδοκούντα τοῖς τελουμένοις, φθάσας περὶ τὸ λεγόμενον Νεούτζικου (τόπος δὲ ἐστὶν οὗτος διοριστικὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἀμφοτέρων, τῆς Ἀδριανούφριμι καὶ τῆς Φιλίππου) συλλαμβάνεται καὶ καταπροδίδεται βασιλεῖ παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν εἰς ἀποστασίαν ὑπονυζάντων καὶ ἀναγορευσάντων αὐτὸν αὐτοκράτορα. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ τὸν ὑπὲρ ἐκρυτῶν ἀπόλογον ἐφ' οἷς ἔδρασαν πρὸς τὸ εὐσχημον μεθαυμόζοντες, διεμηνύσαντο βασιλεῖ τὸ μὲν ὑποκλιθῆναι καὶ προσεῦσαι τῷ ἀποστάτῃ μὴ καθ' ἕτερον τρόπον ἐργάσασθαι ἢ τῷ συμεταβεβλήσθαι ἀδελήτως τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν (ὁρᾷ γὰρ

οὐκ ἀκίνδυνον αὐτοῖς καὶ ἀκόνδυλον τεχνικῶτα τὸ ἀντιτείνειν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὑποδαλλόμενα· εἶναι γὰρ τῶν προηγησαμένων στρατηγῶν ἐπιχολώτατον καὶ τὸ ζῆλος ἐκ τοῦ αὐτίκα γυμνοῦντα κατὰ τῶν μὴ ἐπυδοκούντων τοῖς αὐτοῦ δόγμασι), τὸ δὲ νῦν τελεσθὲν τῆς ἐς αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀκραίφνου τεκμήριον πίστεως τὸ οἰκτεῖον ἐνδειξαμένων, ὁπνίκα εὐκαιρίας ἐλάβοντο. Καὶ ἤδει μὲν ὁ βασιλεὺς παλιμβόλων ἀνδρῶν τεχνάσματα ταῦτα καὶ κατεσχηματισμένα προβλήματα, ἐπαινέσας δ' ὁμῶς τὸ γεγονός ὡς αὐτῷ ξύμφορον, τῶν μὲν συναραμένων τοῦ ἔργου τῷ Κωνσταντίνῳ οὐδένα ἐκ τοῦ προδῆλου παραλεύπηκεν, αὐτὸν δ' ἐς τὸ φῶς ἐλυμήνατο. Τοσοῦτον δ' εὐφράνθησαν οἱ Βλάχοι καὶ ἡγαλλιάσαντο Πέτρος τε καὶ Ἀσάν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι τοῖσι τῷ Κωνσταντίνῳ, ὥστε κάκεινον ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔθνους τῇ βασιλείᾳ ἐπιβαλεῖν, καὶ βασιλεῖα μὴ ἔχοντα μειζονως εὐεργετήσιν ἄλλως τοὺς Βλάχους ἢ τὰς κόρας ἐκκόψαι τοῦ Κωνσταντίνου, θυμοσοφούντες ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὰ Ῥωμαίων μυκτηρίζοντες πράγματα ἐπὶ τὸ κάταντες ἀεὶ προχωροῦντα καὶ τοῖς χείροσι μέρεσιν ὑπενδιδόντα. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ τοῖς ἐκ φύτης τῶν Ἀγγέλων τὴν τῶν Ῥωμαίων χειρίζουσιν ἀρχὴν πολυετὲς οὐνατόν, ἐξελιπάρουν τὸ θεῖον, ἢ ἀφαίρουν τῆς βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρηστηρίαζον οἱ κατάρτοι ὡς αὐτῶν βασιλευόντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσεπιδώσουσι τε καὶ μεγεθυθήσεται, καὶ χώρας δὲ καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτήσονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἷδ' ὅθι καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξίόντες. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσονται φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δειλόντες μετὰ φάλαγγος ἐπῆσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προπυχὸν ἅπαν ἐτίοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίρπου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπυρχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωθέστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοὺς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος δολιχοδρόμῳ ἢ γοῦν σαδὲι προσκοικῶς εὐθὺς πρὸς τῇ νόσση κατέπαυσε τὸν τῆς ἀρίστης βασιλείας ὁρμὸν τρέχειν ἀρξάμενος· οὐδὲ γὰρ ἦν πολλοὺς ἀμφιῶν κύκλους τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὡς ἀποκαμῶν ὑπεχαλάρωσθαι τοῦ συντόνου τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἐπαινετῆς εἰς ἅπαν ἐξενεῦρσθαι προθέμενος. Οὐκοῦν πολλοῖς τὰ χαλινὰ καὶ τὰς ἡνίας ὑπαλλήλας τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, ὡς εἴπερ αὐτὸς ἀποπεφύκει πρὸς σπουδαίαν ἀρχῆς διοικήσιν, τέλος φέρων ἐνεχείρισεν τὴν τούτων διεξαγωγὴν καὶ κυβέρνησιν τῷ πρὸς μητρὸς θείῳ Θεοδώρῳ τῷ Κασταμονίτῃ. Ἦν δ' οὗτος περὶ πραγμάτων ἐγχειρῆσιν καὶ μάλιστα περὶ τὰς δημοσίας συνεισφορὰς δεξιότατος καὶ λόγων σοφωτέρων μέτοχος, ὃν καὶ λογοθέτην τῶν σεκρέτων προβαλόμενος ἤγετο ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετέγετο καθάπερ βασιλευόμενος· ὅθεν ὡς ἂν τις ἐν ὑπηρέτῳ μοίρῃ καθήμενος, πᾶν ὅπερ ὑπ' αὐτοῦ ἐπετάττετο διεπράττετο σχεδὸν μηδὲν διακρίνων. Νοσῶν δὲ τὰ ἄρρωστα τῶν ποδῶν ὁ Κασταμονίτης φορέσθαι τὰ πολλὰ πρὸς τὸν κρατούντα ἐσέγετο, ὑπὸ οὗτῳ φορέων αἰρόμενος διὰ σκίμποδος ὡς οἱ τῶν οὐρανῶν ἀμφορείς· καὶ συνομιλῶν βασιλεῖ τὰ πρόσφορα, ἢ μᾶλλον κατηλεύων τὰ Ῥωμαίων πράγματα καὶ ὀλίγου ἀποδιδὼς αὐτῷ ἐσέγετο. Οἱ δὲ γε λαοὶ καὶ τὸ τῆς πολιτείας γερούσιον, καὶ ὅσοι τῷ βασιλεῖ καθ' αἶμα συνήπτοντο,

ol suæ gentis regnum affectasset; neque imperatorem ullum majus beneficium in Blachos conferre potuisse dicerent exœcatione Constantini: quibus 573 verbis iracundiæ suæ blandiebantur, et rem Romanam subinde in deterius ruentem subsannabant. Iidemque Angelicæ familiæ suæ diuturnum imperium precabantur, Deumque orabant ne unquam, si fieri posset, morerentur aut unquam privatam vitam agerent. Causam subjungebat homines execrables et veluti oraculum edebant, iis regnantibus Blachorum regnum magna incrementa capturum et amplificandum, alienis provinciis et urbibus augendum, principes ex ipsis et duces e femoribus eorum egressuros esse, haud scio unde et quomodo erudita hæc edocti. Proinde aut ad castellum aliquod vastandum aut ad pagos diripiendos aut ad urbes everlendas cum phalange Scythica proficiscebantur; et obvia quæque populantes, alias Philippopolim invadebant, alias Sardicæ insidiabantur, alias Adrianopolim petebant. Romani vero segnius cum eis pugnabant. Quod si quando in aciem descendebant et pugnam inibant, parum nocebant hostibus.

ἐπυρχοντο κράτος, μηδὲ ἰδεῖν ποτε θάνατον, εἰ βασιλείας παθεῖν· καὶ τὴν αἰτίαν προστιθέντες ἐχρηστηρίαζον οἱ κατάρτοι ὡς αὐτῶν βασιλευόντων ἔτι καὶ ἔτι τὰ τῶν Βλάχων προσεπιδώσουσι τε καὶ μεγεθυθήσεται, καὶ πόλεις ἀλλοτρίας ἐπικτήσονται, καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν καὶ ἡγούμενοι ἐκ τῶν μηρῶν αὐτῶν ἐξελεύσονται, οὐκ οἷδ' ὅθι καὶ ὅπως τὰ ἐσπουδασμένα [P. 280] ταῦτα διεξίόντες. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ μὲν ὡς ἐπὶ τι ἐκπορθήσονται φρούριον ἢ κώμας ἀναρπάστους θησόμενοι ἢ πόλεις ἀναστάτους δειλόντες μετὰ φάλαγγος ἐπῆσαν Σκυθικῆς, καὶ τὸν προπυχὸν ἅπαν ἐτίοντο, ποτὲ μὲν τῇ Φιλίρπου ἐπιόντες, ποτὲ δὲ τῇ Σαρδικῇ ἐφεδρεύοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐπυρχόμενοι· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι νωθέστερον ἐπεξήσαν, εἰ δὲ ποτε καὶ ἀντετάχθησαν ἢ συνεπλάκησαν, κατὰ μετρητοὺς ἐκάκουν τοὺς ἀντιπάλους.

5. Ipse vero imperator cum optimæ gubernationis cursum instituisse, instar ignavi cursoris non procul ab ipsis carceribus destitit. Neque enim multos virtutis circulos absolvit, sed veluti fatigatus 574 et enervatus de contentione honesti instituti plurimum remisit, summa rerum Theodoro Castamonitæ avunculo denique mandata. Erat is homo rebus gerendis, præsertim vectigalibus recipiendis, aptissimus et probe eruditus. Quare Logothetam secretorum eum designarat, et illius arbitratu huc atque illuc instar mancipii traheretur, et quidquid ille vellet agebat, nusquam fere iudicio suo interposito. Sed quia morbo articulari laborabat Castamonites, lectica plerumque a duobus bajulis, ut vini amphoræ solent, ad imperatorem ferebatur; cum quo ea quæ res postulabant collocutus, ac potius Romanas res exiguo pretio cauponatus, rursus efferebatur sequente populo, proceribus item et cognatis imperatoris pheretrum illud comitantibus, et non illum sed fortunas suas deplorantibus. Nihil enim sine illo constituebatur, neque quisquam ex principibus Castamonitæ assidebat, sed omnes servili gestu astabant. Eas res imperator non ægre ferebat; nec, cum suam gloriam ad alium transire 575 et diripi regnum videret, quidquam de absurditate ista corrigenda

cogitabat, sed omnia, nulla probabili ratione adductus, approbat. Denique etiam purpureas phaleras ei, quamquam ex sacro cœtu esset, et simile pallium in equitando eundemque colorem in subribendis publicis libellis et litteris concessit. Ita res ad inusitatum morem devolutæ naturæ suæ repugnarent, donec morbus hominum misertus affluxu noxiorum humorum articulos ejus elisit et rationis etiam arcem invasit. Decima quinta die mensis Augusti cum fastu et frequentissimo comitatu per forum in Pantanassæ templum ad festum Assumptionis Dei Genitricis celebrandum incedens primum dominus et imperator audivit (nam eum quoque titulum adulatores et potentiorum assentatores usurpabant), et tum primum cordatorum judicio ad epilepsiam inclinare visus est ob ejus appellationis insolentiam. **576** Sed et quidam Belli iudex, cujus nomen de industria prætereo, veste laxata suras logothetæ cingulo suo constrangebatur, ut obstaret quominus humores sursum ferrentur. Sed is ne sic quidem a delirio liberabatur; et ille ab omnibus cum ob fluxam vestem tum propter animi facilitatem ridebatur. Etsi autem tum nonnihil ab acerbitate doloris respiravit, rursus tamen in idem malum incidit, et post dies aliquot exspiravit, etiam alioqui corpore morbo, et ex morbo circa sedem fistulis excavatus. Enim vero turpitudine cum pulchritudine comparata magis elucescit. Nam castamonita mortuo imperatoris benevolentia in adolescentulum quemdam, cui adhuc litteratore et tabella erat opus, transfertur. Eo quoque extincto parvus puer, qui non ita pridem a calamo et atramento discasserat, summam rerum administrabat. Nec imperatorem duntaxat suo arbitratu, ut maximum cete minutilissimus piscis qui propompus dicitur, traducebat et circumferebat: sed militares etiam catalogos tractabat, non **577** secus ac ei a cunabulis ad maximarum rerum administrationem esset enutritus, aut rerum humanarum scientiam ante natalem eum habuisset, quemadmodum Sibyllam, simul ac e materna alvo prodierit, de fabrica universitatis rerum disseruisse ferunt. Igitur is quoque auctoritatem longe majorem quam Castamonita consecutus, ut erat in plerisque rebus acutus et in tractandis negotiis dexter, imperatori quidquid erat libitum, probat, et summum ab eo atque incomparabile bonum judicabatur: non absimilis apiculæ aut cullei aurem leonis circumsonanti, aut atro pumilioni maximum terræ pondus elephantum gubernanti, aut tenui funiculo camelum naso trahenti, aut potius densis sordibus aures imperatoris, ne quid aliud audirent, obstruentibus, aut angustæ portæ et arto tramiti ad palatium ducenti. Nam lati olim aditus penitus obstructi fuere per quos qui **578** intrare conabantur, plane fatuis illis virginibus erant simi-

A εἶποντο ἐκεῖνψ καὶ προπέμποντες ἐκκύκλουν τὸν νεκροθόρον ἄντικρυς ὀκλαδίαν, τὰς οἰκείας τύχας, οὐκ ἐκεῖνον ἀποκλαίοντες. Οὐ γὰρ ἦν τι τῶν γινομένων ἄνευ ἐκεῖνου διαπραττόμενον, ἀλλ' οὐδέ τις τῶν ἐν ὑπερογαῖς συμμετεῖχε τῇ Κασταμονίτῃ καθέδρᾳ, ἀλλὰ παρίσταντο πάντες δουλοπραπεῖ σχήματι. Καὶ ὁ κρατῶν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐδυσχέρισε, καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν ὁρῶν ἀναρσίως πρὸς ἕτερον μεταβαίνουσαν καὶ διαρπαζομένην τὴν βασιλείαν οὐμενοῦν οὐδὲν τι πρὸς τὴν ἀτοπίαν ταύτην ἐφρόνει ἐνδόσιμον, ἀλλ' ἦν τοῖς τελοῦμένοις ἐπευδοκῶν κατ' οὐδένα πρόδηλον δίκαιον σκοπόν. Ηῤοιῶν δὲ καὶ φάλαρα ὀξυδαφῇ αὐτῷ ἐνέδωκεν ἔχειν τοῦ ἱεροῦ σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐστειρίδα τοιαύτην ἐν τῇ ἱππεύειν κεκτῆσθαι. καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια. Καὶ ἦν ὄντως τὰ πράγματα μετακεκλικότα πρὸς τὸ ἀσύνθηδες καὶ τῇ ἰδίᾳ φύσει ἀντιτασσόμενα. ἕως τις νόσος φιλόανθρωπος ἐπέβρισε τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ὕλης μοχθηροτέρας, ἥ τις τὰ ἔρρηρα τοῦ σώματος ἀναμοχλεύουσα ἐπενέμετο, καὶ ἐπέθετο τῷ λογιστικῷ κραταιότερον. Ἦγε δὲ τότε πεντακαίδεκάτῃν ὁ Αὐγουστος μὲν, καὶ ὁ Κασταμονίτης μετὰ φουρήματος καὶ πολυουχίας ἀρχικωπότης τῇ [281] μονῇ τῆς παντανάσης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπαφρίτῃσε, τὰ θσια τελέσων τῇ μεταστάσει τῆς Θεομήτορος, ὅτε καὶ πρώτως ἀκούσας δισπόττης καὶ βασιλέως, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσεφεῖτο ἐπιλέγειν τοῖς κόλαξι καὶ τοῖς αἰχάλλειν εἰωθοσι τοὺς δυναστεύοντας, ἔδοξε τοῖς κομψότεροις τῶν συνελθόντων εἰς ἐπιληψίαν ἀποκλίνειν διὰ τὸ καινότερον τοῦ ἀκούσματος. **C** Ἀλλὰ καὶ τις τῶν τοῦ Βήλου κριτῶν παρσεστῶς (τὸ δὲ ὄνομα ἐκὼν ὑπερβήσομαι) διχαλάσας τὴν ἐσθῆτα (38) ἰδέσμει τὰς γαστροκνημίδας τοῦ λογοθέτου τῇ ζώνῃ τῆς ὀσφύος, ἐπισχέσειν τὸ ἀνωφερὲς τῆς ὕλης ἐντεῦθεν πειρώμενος. Πλὴν ὁ μὲν καὶ οὕτως ἀλύτως εἶχε τῆς τῶν φρενῶν παρακοπῆς, ὁ δὲ τὸν παρὰ παντὶν εὖ μάλα ὠφελίσκανε γέλωτα διὰ τε τῶν ἱματίων τὸ ἄνετον καὶ τὸ τῆς γνώμης εὐάγωγον. Ἀλλὰ τότε δὴ βραχύ τι καὶ ὅσον ἡδυτέραν τὴν ἡμέραν ὑπολογίσασθαι τῆς καχεξίας ἀνανεύσας, πάλιν ἐμπίπτωκεν εἰς αὐτὴν καὶ μεθ' ἡμέρας ἀπὲρ ῥῆξε τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλλως ἀσθενικὸς ὢν τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὴν ἑδρᾶν ὑπὸ νόσου πολύτρητος. Ἐκδηλότερον δὲ τὸ αἶσχος ἐγγὺς τοῦ κάλλους ὁρώμενον. Τοῦ γὰρ Κασταμονίτου τελευτήσαντος διαδέχεται τὴν βασιλείαν εὐνοίαν νεανισκάριον τι γαστριμαστοῦ καὶ πινακιδίου δυόμενον. Καὶ τοῦτου τὸν ἐν ἡμῖν βίον ἀπολιπόντος παιδίον μικρὸς τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν ἀναζώννυται, οὕπῳ πέρυσιν ἀφειμένον δονακίσκου καὶ μέλανος, ὅς οὐ τὸν κρατοῦντα μόνον αὐτὸν ὡς τὸ κῆτος ὁ λεγόμενος προπομπεὺς μετέγεν ὡς ἡρεῖτο καὶ περιέφερεν, ἀλλὰ μετῆει καὶ ὅσα τῶν στρατιωτικῶν εἰσι καταλόγων, ὡς ἐπερ ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τῇ πληδαλιουχίᾳ τῶν μεγίστων ἐνετέθηραπτο πραγμάτων ἡ

Hier. Wolfii notæ.

(38) Alter materiæ ascensum ad caput prohibere, alter eam ad pedes retrahere instituit.

τὰς κοσμικὰς φροντίδας ἡπίστατο πρὸ γένεσις, καθὰ καὶ περὶ Σιβύλλης φαίνεται ὡς ἅμα τῆς μητρὸς νηδύος ἐξέβηκε καὶ ἅμα περὶ τῆς τοῦ παντὸς ἐπιλοσώρει συστάσεως. Πολλαπλάσιον οὖν καὶ οὗτος τοῦ Καταμονίτου τὴν ἰσχὺν ἐνεδεδύτο, θυμόσοφος ὢν ἐν πλείστοις καὶ περιδέξιος τὸν νοῦν ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς τῶν πραγμάτων, κάκεινα τῷ αὐτοκράτορι θεμιτὰ ὅποια οἱ θελητὰ ἐδίδοκτο· ὅθεν ἀπαράιτητον ᾤετο ἀγαθὸν καὶ ἀσπάσιον, ὅσα καὶ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ, εἰπεῖν δὲ καὶ τριπόθητον ὡς τὸ τοῦ Ηερῶζου μάργαρον παρὰ τῷδε τῷ βασιλεῖ συλλελογίστο. Καὶ τὴν βομβύλιος ἀτεχνῶς εἶτε κώνωψ ὠτίον περιβομβῶν λείοντος, ἢ μυρμηκάνθρωπος μελάγχροος τὸ τῆς γῆς μέγιστον ἄχθος διακυβερνῶν ἐλέφιντα, ἢ μήρινθος λεπτὴ ἀπὸ βίνης ἐφέλκοντα κίμηλον, εἴπη δ' ἂν τίς οὐκ ἀκόμψως καὶ παχεῖα κυψελὶς περὶ τὸ τῆς βασιλικῆς ἀκοῆς ἐνταχέψασα ἐλιγμα καὶ τῶν ἐτέρωθεν ἐνηχουμένων τὴν εἰσορτὴν ἀποφπύτουσα, ἢ καὶ τεθλιμμένη παράθυρος καὶ τὰ βασιλεία. Αἱ δ' εὐρεῖται τῶν εἰσόδων, δι' ὧν τέλειον ἐπεκυνώθησαν, καὶ ταῖς μωραῖς τῶν παρθένων οἱ δι' ἐκείνων ἐσπελθεῖν πειρώμενοι ἐψέκσαν ἀτεχνῶς ὅτι μὲν ἦν ὁ κατ' ἐκείνας τῷ κρούοντι [282] ὑπανοίγων. Εἰ δέ τις ὁπὲ ποτε διὰ τῆς τῶν πυλῶν συμμύσεως τοῖς ἐπιμένουσι τῷ κρούειν ἐπαπταίνετο, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὴν πεῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγγέτο κατὰ τὴν παραπυλίδαν τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρὴ τὴν εἰσοδὸν εὐρασθαι μὴ καταβήμενόν τι τῶν ἐν τῷ κόλπῳ ἢ τὴν οἴκοι ἀποδόμενον διπλάκα. Συνεμάχετο δὲ τῷ παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντὶ παντὸς λογιζέσθαι τὸ τε ἥθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπύπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡς πύτως τῆς γνώμης καὶ ὕψαλον, ἐπεὶ καὶ κατηγόρει ταῦτα ἢ τῶν ὁφρῶν γραμμὴ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μηδὲν τι μεταίχιμιον ἔχουσα. Ἐπεὶ πλέον δ' ἐποίει αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινων πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημψιασμός· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιευόμενος ὑφείρπε καὶ ἐνὶ ὄρεσι τοῖς πρὸς δαίταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελύττα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιεργάζετο τῆς γῆς ὥραιον ἐδώδμον.

ζ'. Ἄλλ' ἐπανακτεῖν τὸν λόγον ἐκτραπόμενον τοῦ ἔχοντος ἐφ' ὧν ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς. Τὰ δ' ἐφ' ὧν ἐνανεδύμει χρόνον τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου πραττόμενα, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα εἰπεῖον, οὕτως πῶς διετετράνωτο. Ἦν οὖν τὰ περὶ τὴν δαίταν ὁ βασιλεὺς οὗτος πολυτελέστατος καὶ διαδοτικὸς βρωμάτων τοῖς παρεστῶσιν. Εἶχεν οὖν ἀτεχνῶς τὴν τράπεζαν Σολομώντειον, καὶ τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐκείνος καυοφανεῖς περιέκειτο, βουνίζων μὲν τοὺς ἄρτους, λόχμην δὲ κνωδάλων ἔχουσαν τε διαπλευσιν καὶ πόντον οἴνοπα δεικνύς τὴν ἐστίασιν. Καὶ μὴν ἐτερημέροις ἐνηυπάθει λουτροῖς, ὡσπραινέτο τε μερεψομένων εὐωδιῶν, καὶ ταῖς στικταῖς ἐρῶντιζετο ὡς ὁμοίωμα τε ναοῦ στολαῖς ἐξάλλοις ἐκέκαστο βοστερυχιζόμενος, Ἐπιδεικτικὸς τε ἦν ὡς τῶς ὁ φιλόκοσμος καὶ μὴ δις τὸν αὐτὸν χιτῶνα ἐνδιδυσκόμενος ὡσπερ ἐκ παστοῦ νυμφίος καὶ ὡς ἐκ λίμνης περικαλλοῦς ἥλιος προΐει καθ' ἐκαστὴν τῶν ἀνακτόρων. Χαίρων δὲ ταῖς εὐτραπέλαις καὶ τοῖς ἐκ τῆς ἀπαλῆς Μούσης ἄσμασιν ἀλίσκομενος, ἐγερσιγέλωσί τε ἀνθρωπίστοις συμπα-

les, quod nemo erat qui ibi pulsantibus aperiret. Si quis vero per rimas forium iis cernebatur quod pulsare non desistebant, nullum tamen aliud responsum accipiebant nisi ut exiguum et obliquam portulam adirent; ac ne ibi quidem patebat ingressus nisi muneribus aperiretur, etiamsi vestis vendenda esset. Ut autem senex iste puer plurimum ab imperatore diligeretur et solus ei esset instar omnium, id tum sophistico et faceto ac prompto ingenio, tum animo occulto et obscuro consequabatur, quod hirsuta supercilia et juxta nasum nullo interstitio distincta arguebant. Sed maxime illud ei commodabat, quod munera sibi ab aliis oblata imperatori restituebat. Erat enim adeo mercatorio ingenio, tam inexplebili accipiendi fame flagrabat, ut non aurum et vestes duntaxat acciperet, sed et alia minuta, usque ad pepones et cætera esculenta et omnis generis poma.

στενὴ πυλὶς καὶ συνεπτυγμένη ὁδὸς εἰσάγουσα πρὸς προσεφορίτων πρότερον τοῖς κρατοῦσιν οἱ δεόμενοι, ἐκείνων ἐσπελθεῖν πειρώμενοι ἐψέκσαν ἀτεχνῶς ὅτι μὲν ἦν ὁ κατ' ἐκείνας τῷ κρούοντι [282] ὑπανοίγων. Εἰ δέ τις ὁπὲ ποτε διὰ τῆς τῶν πυλῶν συμμύσεως τοῖς ἐπιμένουσι τῷ κρούειν ἐπαπταίνετο, οὐδὲν μέντοι πρὸς τὴν πεῦσιν ἀπεκρίνετο, τὸ δ' ἀπελθεῖν εἰσηγγέτο κατὰ τὴν παραπυλίδαν τὴν πλάγιον. Οὐδ' ἐκείνης ἦν εὐμαρὴ τὴν εἰσοδὸν εὐρασθαι μὴ καταβήμενόν τι τῶν ἐν τῷ κόλπῳ ἢ τὴν οἴκοι ἀποδόμενον διπλάκα. Συνεμάχετο δὲ τῷ παιδιογέροντι τούτῳ πρὸς τὸ ὑπερφιεῖσθαι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ἀντὶ παντὸς λογιζέσθαι τὸ τε ἥθος σοφιστικὸν καὶ εὐτράπελον ὃν ἐν τοῖς παρεμπύπτουσι πράγμασι καὶ τὸ πολυειδὲς ὡς πύτως τῆς γνώμης καὶ ὕψαλον, ἐπεὶ καὶ κατηγόρει ταῦτα ἢ τῶν ὁφρῶν γραμμὴ συνεχῆς φρεῖσα καὶ μηδὲν τι μεταίχιμιον ἔχουσα. Ἐπεὶ πλέον δ' ἐποίει αὐτὸν ἀγαπᾶσθαι καὶ οἰκτιροῦσθαι ἢ τῶν διδομένων αὐτῷ παρὰ τινων πρὸς τὸν βασιλέα ἀπόδοσις καὶ τὸ ἐμπορικὸν φρόνημα καὶ ὁ ὑπεράπειρος λημψιασμός· οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης (39) παντοίας στατήρσιν ἐνσκολιευόμενος ὑφείρπε καὶ ἐνὶ ὄρεσι τοῖς πρὸς δαίταν, ἀλλὰ καὶ ποτάνοις ἐνελύττα καὶ ἐνέχαινε πέποισι καὶ σύμπαν ἄλλο περιεργάζετο τῆς γῆς ὥραιον ἐδώδμον.

C 6. Sed ad institutum redeundum est, et multa ex paucis, ut imperator 579 in urbe se gesserit, explicanda. Erat igitur in victu sumptuosissimus, et de ferculis distribuebat iis qui mensæ astabant. Mensam omnino Salomoniam aur Sybariticam habebat, et novis ut ille vestibus quotidie utebatur; nec erat ejus convivium aliud quam collis panum, saltus ferarum, piscium mare, vini oceanus. Alternis diebus lavacris se reficiebat. Pastillis et unguentis omnis generis delibutus instar pavonis superbi se ostentabat; et ut sponsus e thalamo aut ut sol ab Oriente, ita ipse e palatio quotidie prodibat. Gaudebat faciliis et mollibus cantilenis. Morionibus, scurris, bistrionibus, parasitis, mimis, cantoribus palatii fores patebant; cum quibus rebus et hominibus utique Bacchi et Veneris intemperantia conjungitur, cæteraque bonum sani imperii statum corrumpere solita. Cum aliquando in cæna sibi alia afferri jussisset, mimorum illius ætatis festivissimus, 580 cognomento Calibures, conspecto cœtu mulierum qui ancillis et cognatis imperatoris constabat:

Hier. Wolffi notæ.

(39) Οὐ γὰρ μόνον τοῖς ἐξ ὕλης. Οὐ γὰρ μόνον χρήματα καὶ βλατία ἐλάμοσαν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα εἴδη

μικρά. Non tantum pecuniam et vestes, sed minutiliora quoque accipiebat.

« Cognoscamus prius has » inquit, « imperator, deinde alias adduci iubeto. » Quod dictum cum omnes et viri et mulieres risu excepissent, ille colore mutato et vix repressa iracundia morionis licentiam minis castigavit. Loca et situ et temperie aeris amœna consecrabatur, et ex intervallis in urbem redibat, et ut phœnix avis non semper conspiciebatur. In primis vero immensis substructionibus delectabatur, et furore quodam ad ea ruebat quæ desiderabat, officio in plerisque neglecto. In utroque palatio balnea et conclavia splendidissima et in Propontide sumptuosas ædes ædificavit, et insulas parvas mari aggeribus expleto excitavit. Cum turrin in Blachernio palatio cum munitionis, ut aiebat, tum suæ habitationis causa exstruere statuisset, et vetera fana, quæ in littore neglecta stabant, et multas illustres urbis domos demolitus **SS** est, quarum fundamenta nunc quoque vix sine lacrymis spectari queunt; splendidissimum generalis ædificium, quod totum latere coctili constabat, solo æquavit et præter alia multa inclytam Manganiam domum destruxit, neque operis elegantiam et magnitudinem voritus neque victorem martyrem, cui ea dedicata erat, reveritus. Ædem Divi Michaelis cœlestium copiarum archiducis, in portu sitam, instauraturus, si qua in palatio marmorea tabula splendore et guttarum varietate illustris vel pavementum togebat vel parietes ornabat, eo transferendam curavit. Sed et archangeli pictas et fictas imagines, vel in urbe vel aliis locis præsidii causa dedicatas, vetustæ et admirandæ manus opera, in idem templum congregabat, **SS** summum etiam studium adhibuit, ut Monembasia transferret Christum, qui in cruce trahitur, opus admirabili arte et elegantia, quod cruciatus Domini et Servatoris nostri evidentissime repræsentat; nec contempsit priusquam eam imaginem dolo abstulisset: nam aperte citra periculum id conari haud potuisset. Æreas portas latas et altissimas, quæ olim magnum palatium claudebant, nostra ætate carcerem, qui inde Chalce dicitur, muniebant, eodem transtulit. Celebrem aulæ ædem, quod novum monasterium dicitur, omni sacro ornatu, vasis omnibus spoliavit. Atque his rebus gloriabatur et efferebatur magis quam quisquam alius mirabilia opera laudi sibi duceret. Nam cum umbram imaginis præferret, subtractionem pro additione et transpositionem pro appositione habebat, quamvis ea nullum beneficentiæ simulacrum, parvam aut nullam religionis speciem haberet: neque vero Deum irasci, sed potius gaudere, si aliud templum pristino splendore privatum volueribus nidos et erinaceis foveas præberet, aliud vero instauratum

A ραθόρων, οὐκ ἐπεζύγου Κέρκωψί τε καὶ μίμοις καὶ παρασίτοις καὶ δοιδόις τὰ βασίλεια. Τοῖς δὲ τοιούτοις ὁ πάροινος κόσμος συνέζευκται πάντως καὶ ἡ κατὰ τὰς κοίτας ἀτέλγεια συνεφάπτεται, καὶ ὅσα χρηστῆς καὶ ὑγινοῦς βασιλείας συνδιαφθεῖραι κατὰστασιν Ἀτὰρ εἴρηχέ ποτε ἐπὶ δαίμονι. « Ἐν-έγκατέ μοι ἄλλας (40). » παρεστώς δὲ τῶν τότε μίμων ὁ χαριέστατος, ᾧ τὸ ἐπώνυμον Χαλιβοῦρης, περιδλεψάμενος τὴν τῶν γυναικῶν χορὸν ἐκ τινῶν προσπόλων καὶ συγγενῶν τοῦ βασιλέως κεκράτημένον « Γνω-σόμεθα, » εἶπε, « πρῶτως τάς τας, ὡ βασιλεῦ· εἴθ' οὕτως ἄλλας εἰσενεχθῆναι κέλευσον. » Καὶ πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦτο πᾶσι τε καὶ πάντες ἐξεκάγχασαν. Τῷ δὲ τρέπεται ὁ χρῶς, καὶ μόλις τὸν θυμὸν ἐν πείσει κολάσας ἐμβρομήματι τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ ἐλευθεροστομίαν ἀνέτειλε. Μεταδιώκων δὲ τὰ τῶν χωρίων εὖ ἔχοντα καὶ ὥρας καὶ θέσεις, ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ περιόδους ὡς ὅστις ὁ Φοῖνιξ ἐπωπτάετο [283] Ὑπὲρ πᾶν δὲ ἕτερον τὰς τῶν ὑπερόγκων οὐκηνμάτων ἀνεγέρσεις περισπούδαζε, μανικώτερον ἐπὶ τὰ ἐραστὰ ἐμπηδῶν, κἂν τοῖς πλείστοις τοῦ καθήκοντος ἐκφερόμενος. Ἐντός τε οὖν τῶν βασιλείων ἀμφοτέρων λουτρὰ καὶ διατείσεις λαμπροτάτας ἐδείματο, καὶ κατὰ τὴν Προποντίδα πολυτελεῖς δόμους ἀνέγειρε, νησιδία τε τὴν θάλασσαν ἀπογαίωσας εἰργάσατο. Προθέμενος δὲ καὶ πύργον τεκτέννασθαι κατὰ τὸ ἐν Βλαχέρναις παλάτιον, ἅμα μὲν εἰς ἔρυμα ἀνακτόρων, ὡς ἔφασκε, καὶ ὑπέρεισμα, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐνοίκησιν ἐαυτῷ, ναοὺς τε κατὰ τὴν ἀττὴν παλαιότατους ἀττημελεῖς κατήρειψε καὶ πλείστους τῶν κατὰ τὴν βυσιλίδα πόλιν περιφανῶν οἰκῶν ἔθετο εἰς ἐρήμωσιν, ὧν ἐσδεῦρό τινες θέαμα τοῖς παριοῦσι θαυμάσιον ἄξιον τοῦ θεμελίου προβάλλονται, καὶ τὴν ἐκ πλίνθου πέτρης ὀπτῆς λυμπροτάτην τοῦ γενικοῦ οἰκοδομὴν κατηδάρισε. Σὺν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν περίκλυτον οἶκον τῶν Μαγγάνων κατέβαλε, μήτε τὸ τοῦ ἔργου κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αἰδισθεῖς, μήτε τὸν τροπαιοφόρον μάρτυρα ποιοθεῖς, ᾧ ἀνέκειτο οὕτως. Ἐπισκευάσαι δὲ βουλευθεῖς καὶ τὸν ἐν τῷ ἀναπλῆν νῆων τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω τάξεων Μιχαήλ, εἴ τις ἐν πλαξὶ τοῖς βασιλείοις δόμοις ὑπίστρωτο καὶ περιημπέσχε τοὺς τοίχους καλλιστῆ τε τῇ στιλπνότητι καὶ βράσιν ἐστιγμένη ποικιλοχρόοις, ἐκεῖτε μετακεκόμην. Ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ ἀρχαγγέλου διὰ χρωμάτων καὶ ψιφίδων τυπώματα, ὅποσα ἡ πόλις ἔσπεγεν ἢ κώμαις καὶ χώραις ἀνέκειντο φυλακτήρια, χειρὸς ἀρχαίας ἔργα καὶ θαυμασίας, κατὰ τὸ αὐτὸ συνήθροισε τέμενος. Ἡ δὲ τοῦ βασιλέως τούτου σπουδὴ ὕπως ἐκ τῆς νῦν λεγομένης Μονεμβασίας ἀνακομίσειε τὸν ἐπὶ σταυρὸν ἐλκόμενον Χριστὸν ὡς ἔργον ἀξιάχαστον καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν χάριν οὐδὲν ἀπελείπειτο τῶν ἐκφανεστάτων

Hier. Wolfi notæ.

(40) Apparet principio legendum ἄλλας, id est salu. Eam vocem accepit ecurra quasi dixisset ἄλλας, scilicet γυναικας. Locus hic exprimi Latine non satis potest; quanquam Græce quoque, nisi

pronuntiatione juvetur τὸ ἄλλας et ἄλλας, paulo minus frigidum videtur, quam si dicas alia et alia scorta subintelligens.

παθῶν· ὁλος γὰρ ἀνήρητο ταῖς ἐλπίσιν, ἕως A peregrinis donariis et alienis ornamentis splen-
ἐκείθεν σὺν δόλῳ ἀφῆρηκεν· οὐ γὰρ ἀκίνδυνος ἦν desceret.

παντάπασιν ἡ προφανὴς ἐπιχείρησις. Ἀλλὰ καὶ τὰς χαλκᾶς πύλας ἐκεῖσε μετέθηκεν, αἱ πρώην μὲν ἐπέζυγον τοῦ μεγάλου παλατίου τὴν εἴσοδον εὐρεῖται οὕσαι καὶ ὑψίσται, ἐς δ' ἡμᾶς τὴν εἰρκτὴν συνεῖχον ἥπερ ἐξ αὐτῶν Χαλκῇ κατωνόμασαι. Καὶ τὸν ἐν ἀνακτόροις περιώνυμον ναὸν ὃς Νέα μονὴ κικλήσκεται, θεοῦ παντὸς ἐπίπλου καὶ ἱεροῦ σκεύους ἐψίλωσε. Καὶ τούτοις λαμπρυνόμενος ἦν καὶ θρυπτόμενος ὡς οὐ τις ἄλλος ἐπ' ἔργοις θαυμαστοῖς ἀδρυνόμενος. Ὡς γὰρ προσένεξιν τὴν ἀφαίρεσιν καὶ πρόσθεσιν τὴν μετὰθεσιν· τὴν γὰρ σκιὰν προὔκρινε τῆς εἰκότος, οὐ τὴν ἀγαθοεργίας σκιογρα-
φίαν καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν φιλοθείας ἱδάλμα σώζουσιν· Ἀλλ' οὐδὲ τὸ θεῖον χολᾶν, χαίρειν δὲ μᾶλλον, εἰ οὗτος μὲν ὁ νεῶς τῆς πρώην ἀχρειοῦται λαμπρότητος εἰς ἐννόσσευσιν πτηνῶν καὶ κατοίκησιν ἐχίνων ἐώμενος, ἐγκυλίζεται δ' ἕτερος ὀφθαλμοῖς κειμηλίοις καὶ κόσμοις ἀλλοτρίοις καταγλαίζεται.

[P. 284.] ζ'. Ὁ δὲ τόλμης μετέχων, ἵνα μετρίως B
γρῶν εἴποιμι, ἐκόλουε τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ τῶν θεῶν αὐτὰ ναῶν ἀποσπῶν ταῖς ἐκείνου τραπεζαῖς παρεῖσ-
έφεραν, Ὡς δὲ καὶ τοῖς δακτύλοις κατὰ πότον τὰ ἐν τάφοις βασιλέων ἡωρημένα κυπελλοῖς δὴ τῷ Θεῷ ἀναθίματα, ἐκ λείων τιμαλφῶν καὶ χρυσίου ἀπέφθου ἐσκευασμένα, καὶ εἰς χερσὶν αἱ χερσὶν ὑδροχόοι πε-
ριεφέροντο ἄμαχοι τὸ κίλλος καὶ ἀπληστοὶ τὴν ὥραν, οἷς ἀπομόργυνται· λεβίται καὶ ἱερεῖς τὰ θεῖα μετιόντες μυστήρια. Ἀφαιρῶν δὲ καὶ ἀπὸ τιμῶν σταυρῶν καὶ πτυχῶν τῶν ἀντράτων Χριστοῦ λο-
γίων κόσμους πολυτελεῖς περιδέραια καὶ στρεπτοὺς ἐτίθετο ἐξ αὐτῶν, καὶ τούτους αὐτὸν κατὰ τὸ αὐτῷ δο-
κοῦν μεταβάλλων ἐτέραις ἐνέχυρον ἀπεριθαρτήτως βασιλικαῖς στολαῖς. Πρὸς δὲ τοὺς εἰσάγοντας πα-
ραιφασιν μὴ συμφέρειν αὐτῷ τὰ γινόμενα ταῦτα θεοφιλεῖ αὐτοκράτορι ὄντι καὶ ἀνωθεν ἐκ προγόνων τὴν εὐσέβειαν ἐπικαταβαίνουσιν ἔχοντι, καὶ θεοσυ-
λίζιν εἶναι προφανῇ τὰ γινόμενα, σφοδρὸς ἦν καὶ προξενικός, καὶ ἐπέπληττεν ὡς ἀνοηταίνουσι προδότης καὶ δυσπραγοῦσιν ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ τοῖς οὕτω φάσκουσι· πάντα γὰρ ἐξεῖναι τοῖς βασιλεύουσι ποιεῖν διετείνετο, καὶ Θεοῦ καὶ ἀνακτος κατὰ τὸ ἄρχειν τῶν ἐπιγείων μὴ ὡς ἐπίπαν εἶναι τὸ διεισὺς ἡτύμβητον καὶ ἀντίθετον, ὡς τῇ καταφάσει ἀπό-
ρασις. Συνιστῶν δὲ ὡς δὴθεν ἀμεμφῇ καὶ ἀνεύθυνα τὰ γινόμενα, παρήγεν εἰς παρὰδειγμα τὸν ἐν βασι-
λεῦσι Χριστιανοῖς πρώτιστον καὶ κρᾶτιστον Κων-
σταντίνον, τὸν μὲν τῶν ἡλίων δι' ὧν ὁ Κύριος τῆς δόξης τῷ ξύλῳ τῆς κατάρτας προσήλωτο τῷ ἱππεῖω χαλινῷ παταλεύσαντα, τὸν δὲ τῇ κόρυθι ἐνερεί-
σαντα, τὸν δὲ σκυπὸν ἐκὼν παρεδλέπετο, δι' ὃν ὁ D
τῆς πίστεως ἀρχηγὸς ἄνωξ ταῖς τοιαύταις ἐνεκχλ-
λωπιζέτο πράξεσι, δύναμιν θειοτέραν τὸν τοῦ σταυροῦ λόγον δεικνὺς τοῖς Ἑλλήσι καὶ τιθέμενος, οἱ μωρίαν τὸ κήρυγμα ἔγγητο.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀργύριον κιθαρῳδίας ἀδόκιμον τὸ νόμισμα κέκορε, καὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν οὐκ ἀνέγκλητον ἐποιεῖτο παντάπασιν, τὰς τε τῶν δη-
μοσίων φόρων εἰσπράξεις ἐπέτεινε, καὶ περὶ τὴν τούτων ἀπόχρησιν ἡσώτεύετο. Καὶ τὰς ἀρχὰς προῦ-
βαλλεν εἰς ἐξώνησιν ὡς τὰς ὁπώρας οἱ ἀγοραῖοι. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἄτερ βαλάντιου καὶ πήρας ἀποστο-
λικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐξέπεμπεν οὓς ἥδει μερίδα τῷ δικαίῳ διδόντας καὶ ἀκαταγοητεύτους χρυσίῳ, μὴ δ' οἷοι καταδύοντας πάντα τὰ συλλεγόμενα, ἀλλὰ καὶ τῷ δημοσίῳ ταμίῳ κατατιθεμένους τὸ ἐφάρμο-
στον ὄφλημα. Ναοὺς δὲ καὶ τεμένεσι καὶ εὐκτηρίοις

7. Ea quoque fuit audacia (ne quid dicam gra-
vius) ut sacra vasa profanaret et templis avulsamen-
sis suis adhiberet. In comessationibus 583 quoque
ex gemmis pretiosis et solido auro calicum instar
facta donaria, quæ supra imperatorum monumenta
pendebant, manibus versabat; et pelvibus insu-
perabilis elegantiae, quibus se Levitæ et sacerdo-
tes, cum sacra mysteria tractant, mundare solent,
pro malluviis utebatur. Auferebat particulas de
venerandis crucibus, item ornatum maximi prelii
de immortalibus Christi oraculis, iisque pro mo-
nilibus et torquibus utebatur: ipsos vero codices
aliis imperatoriis stolis, quæ nihil haberent admi-
rationis, involvebat. Et graviter succensebat iis a
quibus monebatur ea facta non expodire religioso
C imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset,
nec aliud esse quam sacrilegium; eosque ut mani-
feste deliros et honestatis ignaros arguebat: licere
enim imperialibus omnia; et inter Deum et re-
gem, quod ad terrenarum rerum gubernationem
attineret, non eam esse repugnantiam quæ sit in-
ter negationem et affirmationem contendeat. Ac
ut probaret scilicet se eo nomine non esse repre-
hendendum primi et summi inter Christianos
imperatoris Constantini exemplum 584 adduce-
bat, qui alterum clavum, quibus gloriosus Dominus
exsecrabili cruci fuit affixus, freno equi inseruerit
alterum galeæ infixit. Sed causam de industria
dissimulabat, cur Christianæ religionis princeps
ejusmodi rebus se ornaret, ut videlicet gentilibus
ostenderet prædicationem crucis esse divinam
potentiam, quam ipsi ut dementia asperna-
bantur.

λόγον δεικνὺς τοῖς Ἑλλήσι καὶ τιθέμενος, οἱ μωρίαν

Argenteam monetam adulteravit, neque pecuniam
plane citra reprehensionem collegit. Publicorum
vectigalium exactiones auxit, quibus ad luxum est
abusus. Magistratus, ut circumforanei poma, vena-
les habuit; eosque nonnumquam apostolico more
sine sacco et crumena in provincias ablegabat,
quos æquitalis rationem aliquam habere, nec auro
decipi, nec quicquid collegissent domi abstrudere
norat, sed quod fisco deberetur bona fide pendere.
Tamen liberalitate in templa et monasteria supe-
riores imperatores omnes superavit. Nam tempore
ruinosa suffulsit, vetustate deformata incrustatio-

nibus et picturis illustravit. Dei Genitricem tanta veneratione coluit **585** ut ad ejus imagines animo pene linqueretur; ideoque plurimas auro et gemmis ornatas in iis fanis adorandi causa dedicavit, ubi frequentissimus erat piorum hominum concursus. Domum Isaacii sebastocratoris in ardua parte Sophiani portus sitam in pandocheum transformavit, ubi centum viri cibum capere, totidem lectis cubare, et totidem equi stabulari possent. Et qui eo veniebant, sine pecunia diebus compluribus pascebantur. Regias ædes quas Andronicus ad ædem Sanctorum Quadraginta struxerat, in nosocomium mutavit. Redemit et domum quæ magni drungarii dicitur a possessore; et in ea quoque male habentes refocillendos curavit, nulla re negata quæ sanationem eorum juvare posset. Cum urbis pars septentrionalis conflagrasset, eos qui vel ædium vel honorum jacturam fecerant distributione pecuniæ sublevavit. Imperio potitus, quinque auri centenarios civibus divisit. Magna hebdomade, quæ supplicii quod Deus et homo pro nobis subiit memoria colitur, viduas eleemosynis, pauperculas virgines dote **586** et sumptu nuptiarum juvabat. Neque vero singulos duntaxat homines, domos, familias munificentia sua recreabat, sed interdum urbibus integris tributum remittebat. Ut paucis complectar, ita propensus erat ad misericordiam, beneficentiam, et inopum sublevationem, ut quicquid undecunque per vim et injuriam partum acceperat, id rursus utraque manu effunderet. Eaue de causa etsi pecunia a pauperibus exigebatur, in eo errore versabatur ut se non peccare persuasum haberet, quod hoc modo iisdem restitueretur. Nam immensi sumptus efficiebant ut in provincias mitteret homines corruptos, qui magistratus auctionarentur. Quæ causa erat ut res publica pessum iret. Nam pecunia per vim et fraudem quæsitæ etiam bene partam una corrumpit et absument. Quamvis autem pronus in iram esset, tamen nec a clementia erat alienus, et ævitiam subinde moderabatur, et placabilitate hominum ærumnas sublevabat. Quæ, aliaque a nobis **587** pretermissa cum faceret, se palam instar ad flumen sitæ florere, et imperio solidius infixum esse quam solem caelo arbitrabatur, et ut altam cedrum Libani in longas ætates duraturum. Idem et alius judicasset, qui optimam partem elegisset et dilexisset, nec mundana duntaxat curasset, sed et futurum sæculum quotidie præ oculis habuisset. Nam bonum et malum in uniuscujusque potestate et judicio situm est, ut id deligat et agat quod Deo gratum est. Quod qui facit, in multos annos durabit, quemadmodum contra improbum vitam brevem fore dicimus, prophetæ auctoritatem secuti, qui viros sanguinarios et dolosos ad dimidium dierum suorum perventuros esse negat. Deus vero non ita statuit. Quis vero novit mentem Domini, aut ab eo in consilium est adhibitus?

μερίδα καὶ ἀσπασάμενος, καὶ μὴ τοῖς ἐπὶ τὰ μόνον διδούς τὸ ἀνάλογον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὀγδόης μυστή-

οἴκοις καὶ ἱεροῖς φροντιστηρίοις, ὡς οὐ τις πρότα-
ρον, τὸ φιλότιμον ἐπεξέτεινε· τοὺς γὰρ καμύνας
χρόνῳ ὑπὴρείσε, καὶ οὗτοι τὸ ἀγλαοφανὲς ἡμάρτωτο,
τούτοις τοῖς ἐκ ψυχρῶν καὶ χρωμάτων ὡραίσμοις
κατεκόσμησε. Πρὸς δὲ γε τὴν θεωμήτορα τοσαύτην
ἔτρεφε πίστιν ὡς καὶ τὴν [P. 285] ψυχὴν ἐκκεχύ-
σθαι ταῖς εἰκόσιν αὐτῆς. Καὶ διὰ τοῦτο πλείους
χρυσίῳ περιστείλας καὶ λίθοις τιμαλφεῖσι περιαν-
θίσας ἀνέθηκε ναοὺς εἰς προσκύνησιν, καθ' οὓς γί-
νονται πολλάκις τῶν εὐσεβῶν συνδρομαί. Ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐπὶ τὸ κάταντες ἐν τῷ λιμένι τῶν Σοφίων
ἐστὶαν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος εἰς πανδο-
χεῖον μετασκευάσας, ἀνδρῶν μὲν ἑκατὸν παρέθηκε
τράπεζαν καὶ κλῖνας ἰσομέτρους, τοσαυταρίθμων
δὲ ὑποζυγίων ἱππῶνας ἀνέστησε· καὶ εἰσιπύοντο
καθ' ἑκάστην οἱ παραβάλλοντες ἄτερ καταθέσεως
ἀργυρίου ἐφ' ἡμέρας πλείους. Μετέβλεπε δὲ εἰς
νοσοκομεῖον καὶ τοὺς βασιλικοὺς δόμους οὓς κατὰ
τὸν ναὸν τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων ὁ βασιλεὺς
Ἀνδρόνικος ἐδομήσατο. Ἐπεὶ γε μὴν τὸν τοῦ με-
γάλου δρουγγαρίου ὀνομαζόμενον οἶκον ἐκ τοῦ δε-
σπόζοντος ἀνησάμενος, ὁμοίως καὶ τοῦτον εἰς ἀνά-
πτυμα τῶν καχεκτούντων ἀπέταξεν, οὐδενὸς φαισά-
μενος ὁπότε πρὸς βῶσιν ὀρώσι τῶν ἀσθενούντων.
Καὶ πρὸς τὸ προσάρεκτον κλίμα τῆς πόλεως ἀφ-
νίσαντος, διαδόσεσι χρημάτων τοὺς ἐς δόμους καὶ
τὰ ὄντα ζημιωθέντας παρεκάλει. Καὶ βασιλεύσας
τοῖς πολλταῖς διένειμε χρυσίου κεντηνάρια πέντε.
Καὶ τῆς μεγάλης ἐδομοῦδος ἐφισταμένης καθ' ἣν
τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ θεανθρώπου πάθη σεβάζονται,
πολλάς τε ὁποδοχομένης θανάτῳ τοὺς εὐνέτας ἀνε-
κτᾶτο τῆς χηρείας δι' εὐπορίας, καὶ παρθένοις ἐχο-
ρήγει τὰ πρὸς γαμήλιον δόμα καὶ παστᾶς καὶ
ὁμέναιον ἐπιτήδεια. Οὐ μόνον δὲ καθ' ἕνα καὶ κατ'
οἶκους καὶ συγγενείας ἐνεπίμπλα φιλοδωρίαις, ἀλλὰ
καὶ πόλεις ἔστιν ὅτε ὅλας εὐηργεῖται ταῖς τῶν φόρων
ἀνέσεσιν. Ὡς δ' ἔπος εἰπεῖν, οὕτως ἔχειρε τῷ ἔλεει
καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγειρομένων ἀπόκτησιν ἔρρωτο
ὡς ἀπαντλεῖν ἀμφοτέραις τὰ ἐπειρέοντα· ὅθεν αὐτῷ
ὑπεισέδω καὶ ὑπόβλιος παραιοσφάρη τὸ μὴ ἐκ πό-
ρων ἀεὶ ποτε δικαίων τὰ χρήματα συγκομίζεσθαι.
Τὰς γὰρ τῶν δαπανῶν ὑπερύγκους τῇ ἀσωτείᾳ ἐγ-
γίζούσας οἱ πλείστοι μὴ ὑφορώμενοι, εἰσπράξεων
ἐφευρέτα· καὶ τῶν καθιστάμενοι ὡς γεωργίῳ ἡμέρῳ
μελίνῃ ἢ ῥόδῳ ἀνεμῶν τὰ μὴ καλῶς μετ' ὁσίως
συλλεγόμενα συμφέρουσι χρήματα τοῖς δικαίοις
πορίσμασιν. Κατάφθορος δ' ὢν εἰς θυμὸν οὐδὲ τοῦ
συμπλοῦς ἥθους ἀφίκετο, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτὸν πρὸς
εὐμένειαν ἐπανήγων σύνδρομον πολλάκις ἐπεποίητο
τῇ ὀργῇ τὴν συμπάθειαν, καὶ ταῖς συμφοραῖς τῶν
ἀνθρώπων ἐπικλόμενος τὰ πρὸς ὑπαίρεσιν ἑκάστῳ
ἐπεμέτρει τῶν ἀλγεινῶν. Ταῦτα δὲ πράττωνι καὶ
ἀλλ' ὁπόσα τὸ λέγειν παρεδραμεν, φειτοτῇ βασιλεῖ
ἐνεστηρίχθαι ὡς οὐδὲ οὐρανίῳ σφαιρώματι ἥλιος, ἢ
ὡς στέλεχος φοίνικος ὑπὸ ὅσμηις ἀναθιλούμενος
ὕδατος καὶ κέδρος λιθανίτης ὑψίκομος ἐς κύκλους
διατρηθῆναι μακραιώνων ἐνιαυτῶν. Τοῦτο δ' ἂν
καὶ ἄλλος τις ὑπετόπασε τὴν ἀγαθὴν ἀποκρίνας

ριον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τῷ τῆς ἐφ' ἑκάτερα ῥοπῆς [P. 286] Κύριος εἶναι προσρέπων μὲν αἰ τοῖς ἀμείνοσιν, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐπινηχόμενος βράδιον, ἀλλ' οὐ γινόμενος ὑποδρύχιος. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτω βεδοῦληται. Τίς δ' ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς συμπαρὲλθῃται οἱ σύμβουλος; Ἀμέλει καὶ ἐκποδῶν τὸν ἄνδρα θέσθαι τὸ θεῖον προμηθευσόμενον ἀρίστην πράξει καὶ καλλίστην προθυμίᾳ συνεπεγεῖραν οἷον αὐτὸν καὶ ἐπιβόρυσαν χρήσασθαι ἀσπαστὸν καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς ἀρχῆς τοῖς πλείοσιν ἔδειξε.

Ἡ· Μὴ φέρειν γὰρ ἔχων τὰς μετὰ Σκυθῶν ἐπιδρο-
μας καὶ ληστείας τῶν Βλάχων, πληττόμενος δὲ καὶ
τῷ τὸν Γίδον Ἀλέξιον καὶ τὸν Βατάζην Βασιλεῖον,
ὧν ὁ μὲν τῶν Ἑφῶν ἡγεῖτο ταγματίων, ὁ δὲ Βατάτζης
τῶν Ἑσπερίων προῦκάθητο, συμπλακέντας τοῖς πο-
λεμίοις ἔγγιστά που τοῦ πολέμου οὗ δομήτωρ
Ἀρχιδίος μὴ μόνον οὐδὲν τι κατωρθώσκειν χρη-
στὸν, ἀλλὰ τὸν μὲν Γίδον ἀκόσμως φυγεῖν ἀπολω-
λεκότα τὸ κρείττον τῆς στρατιᾶς, τὸν δὲ συμφθα-
ρῆναι ταῖς ὑπ' αὐτὸν τάξεσιν, ἔγνω καὶ πάλιν δι'
ἑαυτοῦ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐξενέγκασθαι πόλεμον.
Συλλογαὶ οὖν καὶ ἀπογραφαὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐγί-
νοντο στρατευμάτων, οὐκ ἀχρεῖον δὲ καὶ τὸ μισθο-
φορικὸν συνελέγετο. Παιψας δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου
πενθερὸν τὸν ῥῆγα τῶν Οὐννων δι' ἐπικούρων ἡγεῖτο
σύναρσιν. Ὁ δὲ ἀσμένως ἐπαρξέσθαι ἐπένευσε, καὶ
διὰ τῆς Βιδίνης ἐκπέμψεν Ἰλας συνέθετο στρατιώ-
τας. Ἀποχωρῶσαν οὖν τὴν τοῦ στρατοπέδου ξυλ-
λογὴν ἐργασάμενος, καὶ πέντε μὲν πρὸς τοῖς δέκα
χρυσίου ἐνσκευασάμενος κεντηνάρια, ἀργυρίου δ'
ἐνθήμερος ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα, καὶ ἕτερ' ἄττά τῇ
στρατιᾷ ἐροδιασάμενος χρῆσιμα, κατὰ τὰς Μαρτίου
ἡμέρας τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἔξεισιν, ἀφίς
ἑαυτὸν Θεῶν, καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων στηρίξας τὸ
ἴδιον πρόσωπον καὶ θεῖς ὡσεὶ πέτραν αὐτὸ στερεῖν,
καὶ ὅρον τῆς ἐπαναστροφῆς θέμενος τὸ πέρας τῶν
ἔργων ὧν χάριν κατὰ τῶν ἀποστατῶν ἐξεστράτευεν,
εἰ μὲν δεξιὸν εἴη τοῦτο, ἐπανατιθεῖς τῷ Θεῷ, εἰ δ'
ἀπαίσιον, ὅπερ ἀπηύχετο, καὶ οὕτω τῶν ἐκείνου
κριμάτων ἐξαρτῶν εἰσέτι δοκιμάζοντος τὴν τῶν
ἀμαρτωλῶν ῥάβδον πατάσσειν τὸν κληρὸν τῶν δι-
καίων. Καὶ ὁ μὲν ἀπαίρει τοιοῦτον τρέφων τὸ πρό-
θυμον καὶ ὁμῶς τῇ ἀκμῇ τοῦ κινδύνου χωρῶν ἡ δ'
ὑπερκειμένη πάντων χεὶρ καὶ ῥοπή ἔτι ἦν ὑψηλὴ,
οὐδ' ὁ τοῦ κρείττονος ἀπεστράφη θυμὸς, ὡς ἔδειξεν,
ἐπὶ πᾶσαν οἷς οἱ Βλάχοι κραταιωθέντες προσηγωνί-
σαντο. Κοὶ οὕτω μὲν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κρατοῦντος
ἐπὶ τοῖς παραπικαίνοντας ἔδλεπον ἀποστάτας, καὶ
τῷ διανοητικῷ ἐκείνου τὰ ἀφαστώτα πόρρωθεν ἐφαν-
τάζοντο· οἱ δὲ γε τοῦτον τῆς ἀρχῆς ἀνατρέψοντες
[P. 287] ἐγγὺς ὄντες παρεβλήποντο, καὶ τὸ ἀφ'
ἑστίας σκῶλον ὡς μὴ παρονοχλοῦν ὑπεραλλόμενος
ἦν. Καὶ καινὸν οὐδὲν, ἐπεὶ καὶ τὰς παραβλαστανού-
σας κακίας ταῖς ἀρεταῖς ἀγχιθύρους ἢ καὶ φερὰλ-
λήλους μάλιστα οὕσας οὐχ ὁρᾶν ὡς δέον ὁρᾶν οἱ
πλείστοι τῶν ἀνθρώπων αἰρούμεθα ἢ δυνάμεθα. Ἐὼ
γὰρ λέγειν ὅτι περ ἐνεστημῆνατό πως ἡμῖν ἡ φύσις
καὶ ἐνεφύττωσε πρὸς τὰ οἰκεία συμπάθειαν, καὶ
συνδύσασα τῷ φίλτρῳ ἐνδιδοῖναι καὶ μαλακίζεσθαι
πρὸς τὰς φάλας ἔξεις καὶ πράξεις ἑαυτῶν τε καὶ
τῶν φίλων ἐνισχυοῦ παραβιάζεται, καὶ μὴ ῥαδίως
ὑπάχθεσθαι διατίθῃσι τοῖς ἐπαντλοῦσιν ὡς εἰς τετρη-
μένον πίθον τὸ οὐ καὶ ὑψηγομένοις τὰ μὴ καλῶς
δρῶμενα οἷς προσπεπόνθαμεν. Οὐκοῦν καὶ οὕτος ὁ

A 8. Cæterum cum eum ab imperio remoturus
esset, animum ejus ad res præclaras atque optimas
excitavit, ut eo etiam amisso plerisque charnis et
optatus esset. Nam cum Blachorum cum Scythiis
588 incursiones et latrocinia ferre non posset,
atque animo percelleretur quod Alexius Guido
Orientalium et Batatzes Basilii Occidentalium le-
gionum dux, prope Arcadiopolim cum hostibus
congressi, non modo rem male gessissent, verum
etiam Guido amissa majore exercitus parte effuse
fugisset, alter vero una cum suis copiis periisset,
denuo suo ductu suisque auspiciis arma hostibus
inferre statuit. Colliguntur et conscribuntur ubi-
que Romanæ legiones, neque parva auxilia con-
ducuntur. Implorat et soceri sui Hungariæ regis
B opem; et facile impetrat ut is se per Bidyam
auxiliares turmas missurum polliceatur. Igitur
justo exercitu munitus, depromptis auri quindecim
et argenti amplius sexaginta centenariis, cæteris-
que rebus idoneis instructus, omnibus negotiis
suis Deo permissis mense Martio urbe egreditur,
animo contra Barbaros intento et obfirmato, re-
ditus vero non alio termino præfixo nisi ubi ea
confecisset propter quæ expeditionem instituisset.
Quodsi prosper esset eventus, eum Deo se acce-
ptum laturum: sin adversus (quem deprecaretur).
et hunc illius judicio permittendum 589 qui
sortem justorum diutius virga peccatorum cædi
vellet. Quo animo et consilio cum ad summum
discrimen pergeret, Dei manus et potestas adhuc
excelsa erat, neque numinis ira placata, ut even-
C tus docuit, Blachis victoriam contra nos adeptis.
Cum autem imperatoris oculi acerbos hostes spe-
ctarent, et cogitatio longe remota prosequeretur,
non videbat eum a quo imperio pellendus erat,
prope astantem et summa animi consensione per
omnia conjunctum, et domesticum offensaculum
ut plane innoxium transiliebat. Neque id est mi-
randum, quoniam mortales vitia juxta virtutes in
propinquo et in eadem prope stirpe nascentia cer-
nere aut nolumus aut nequimus. Ut non dicam na-
tura a nobis quodammodo charitatem erga res no-
stras esse insitam, qua devincti et remollescentes
malis affectibus et actionibus tam nostris quam
charissimorum ægnius resistamus. Quo fit ut ve-
luti surdis auribus eorum verba prætereamus, qui
D nostrorum improba facta commemorant. Sic Isaacius
quoque cum e plurimis audiret fratrem
Alexium suæ et vitæ et imperio insidiari, et clan-
destinum 590 odium benevolentiam prætextu dis-
simulare, ac plures esse Alexii quam Isaacii aman-
tes, verba illa pro nugis aspernabatur, non adhibito
judicio, ut lapide Herculeo, ad adulterina fratris
actaprehendenda. Imo asper in delatores erat,

quasi charitatem suam erga fratrem indelebilem et firmissimis nixam radicibus abolere atque excindere vellent, quem solum omnium vastator Andronicus non læsisset. Igitur ad Radæstum maritimam urbem profectus maximum et nomini suo respondens resurrectionis festum celebrat, et Pascha mysticum immolat et comedit; ibique Basilacium convenit, inusitatæ vitæ hominem, eamque opinionem apud omnes consecutum quasi futura prævideret atque prædiceret. Unde maxima hominum frequentia ad eum, ut olim ad Hammōnis et Amphiarai oraculum, confluebat. Cæterum nihil veri et perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia et perplexa fundebat; et quamvis sæpe ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum agricolarum et remigum ad se attrahebat. Nam mulierum ad se venientium **591** mammis exploratis et talis contractatis obscura promebat oracula, et ad plerasque quæstiones nihil respondebat, et suas divinationes discursationibus et insanis gestibus peragebat. Astabant ei quoque cognatæ aniculæ, vecordes et insanæ, quæ consultoribus explicabant quid illi Basilacii gestus rerum futurarum designarent, et taciturnitatem ut sapientem orationem interpretabantur. Is igitur homo, ut dixi, vales vulgo habebatur et futura prædicere putabatur, a mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones et deformes vestium implexiones pro ludo et joco cordi erant. Cordatis vero hominibus ineptus histrio et vecors silicernium videbatur. Erant etiam qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud absurde conjectarent; quorum ego iudiciis maxime assentior. Imperatorem neque ut tanta potentia præditum excepit; neque salutationi ejus quæ erat: « Salve, pater Basilaci, » respondit; neque tacito nutu capitis gratias egit: sed huc atque illuc instar pulli equini aut hominis furiosi saltans **592** accedentibus maledixit, Conetantino Mesopotamitano in primis, qui tum Isaacio familiarissimus erat. Nec ipsi denique imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione quem manibus gestabat, imaginis imperatoris, quæ in ejus oratoris cellæ pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, imperator eo deliro despecto recessit, populus vero qui ea videbat, nihil boni ominabatur. Ut vero etiam eventum non plane ab illis signis abhorreere constitit, cujusque opinio de Basilacio confirmata est, quæ, ut dixi, anceps prius et in plerisque dubia fuerat. Ut autem imperator Cypsella pervenit, exercituum partem centuriavit, partem, quæ nondum advenerat, exspectavit. Sed nobilitatis magna pars ægre ferro se simulans quod longo tempore ab imperatore neglecta esset, quodque res publica **593** perperam et temere administraretur, cum re vera illud spectaret, quod ex imperii mutationibus se plurima emolumenta percipere animadvertibat,

Α βασιλεὺς παρὰ πλείστων ἐνωτιζόμενος ἐπιβουλεύειν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ καὶ ζωῇ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξιον καὶ παραπετάσματι φιλίας συγκλύπτειν πολλὰ καὶ τὸ μιᾶδελφον, καὶ ὡς πλείονες εἰσι φιλαλέξιοι μᾶλλον ἢ περ φιλισαίκιοι, ὡς λῆρον ἀπεπέμπετο τὰ λεγόμενα, μηδὲ τὸ ἐξεταστικὸν ὡς λίθον Ἡράκλειον προσάγων καὶ βασανίζων τὸν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πραττομένων τὸ κίβδηλον, ἀλλὰ ὁρμῶς ὧν τοῖς τὰ τοιαῦτα εἰσιγούμενοις ὡς ἔχουσι πρὸς ἐφίσεως ἐξίτηλον ποιεῖν τὴν ἀνέκπλυτον καὶ οἶον εἰς βίθος ἐγκεκαυμένην τῇ ἐκτοῦ ψυχῇ πρὸς τὸν κασίγνητον στοργὴν, ὃν μόνον ἀπὸ πάντων ὁ λωδοιτῆρ Ἀνδρόνικος οὐκ ἐσίνατο. Ἀφ' ἑγμένου τοίνυν ἐς τὴν παραθαλαττίδιον Ῥαιδεστὸν τὴν μεγίστην ἐκτελεῖ καὶ κυριώνυμον ἀναστάσιμον ἑορτὴν, καὶ θύει καὶ ἐσθίει τὸ Πάσχα τὸ μυστικόν. Ἐνθα καὶ τῷ Βασιλακίῳ συγγίνεται, Ἦν δ' οὗτος ἀλλότροπὸν τινα βίον μετῴων, καὶ δόξαν παρὰ πάντων ἠνέγκατο προφητεύειν καὶ προβλέπειν τὰ ἔμπροσθεν, ὅθεν εἰς αὐτὸν τὰ πλῆθη συνέβρεον ὡς οὐδ' ἐς μυρμηκίαν οἱ ἐπανιόντες τε καὶ ἐξιόντες φιλόπονοι μύρμηκες ἢ γοῦν οἱ ἐς Ἀμμωνος πάλαι καὶ Ἀμφιάρεω ἀφικόμενοι. Ἀλλ' οὐδὲν ἀληθὲς καὶ σαφὲς περὶ τῶν ἐσομένων οὗτος ἐφθέγγετο, πεπλανημένα δὲ καὶ ἀσύμφωνα ἐκτοῖς καὶ γριώδῃ διεξήει ῥήματα· ἐν πολλοῖς δὲ καὶ γέλωτος διατεχνώμενος ἄξια, τὸν ἀγελαικόμον δμως καὶ πρὸς ὕννιν ἀφορῶντα καὶ κώπην ἐπεσπᾶτο λεών. Τῶν γὰρ ἀφικνουμένων ἐς αὐτὸν γυναικῶν ἐμάστευε τοὺς μαστοὺς, καὶ περιβρῶν τὰ σφυρὰ ληρῶν ἐπὶ τούτοις ἦν καὶ ἀποφοιδάζων ἀδιέγνωστα λόγια. Ἀπεσιώπα δὲ καὶ τὰς πλείεστας τῶν πεύσεων αἵ περ αὐτῷ παρὰ τῶν προσιόντων ἐπήγοντο, καὶ τὰς οἰκείας πράξεις μεταδίδασκεν τοπικαῖς καὶ σχηματισμοῖς ἐπέβαινε Πανικοῖς. Συνεστῶτα δὲ γύναια γραῖκά τινα οἰστηλατοῦντά τε καὶ κωθωνιζόμενα, κατὰ γένος αὐτῷ συναπτόμενα, ὕψι γούντο τοῖς παραβάλλουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Βασιλακίου τελούμενα, ὃ τι τῶν γενησομένων τεκμηριάζουσι καὶ τὴν σιγὴν ὡς τι φθεγγομένην καὶ ὑποδύλουσαν σοφὸν διεσφμινον. [P. 288] Ἐδόκει οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς μὲν πολλοῖς, ὡς ἔχω εἰπὼν, προφητικὸς, καὶ προσημαίνων τὰ συμβησόμενα, καὶ μάλιστα ὁπόσας τῶν γυναικῶν αἱ τῶν πεύσεων ἄσεμοι καὶ ἀσχήμενες τῶν ἐσθημάτων ἐγκομβώσεις ὡς παιδιὰ τις περιεσπούδατο γέλωτι σύμμικτος, τοῖς δ' ἐς νοὺν βλέπουσι περιεργόν τι καὶ γελωτοποιῶν καὶ ληρῶδες γεφόντιον ἔγγιτο. Εἰσι δ' οἱ καὶ πνεύματι Πύθωνος κάτοχον εὐστόχως εἰρήκασιν, οἷς ἐθέμην μάλιστα καὶ αὐτός. Τότε γοῦν ἐπιστάντι τῷ αὐτοκράτορι οὔτε προσέσχεον ὅπως ὡς περιβεβλημένην τοσάυτην καὶ τοιαύτην ἰσχὺν, οὔτε πρὸς τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν (ἥ δὲ ἦν « Χαίροις, ὦ πάτερ Βασιλάκιε ») τὴν ἀπόκρισιν ἔθετο ἢ γοῦν ἀντησπάσατο σιωπῇ κατανεύσας τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ὥδε κῆκεῖσε μετὰ πωλικῶν φερόμενος σκιρτημάτων καὶ παραφύρων μετακινήσεων ἐκκολογεῖ τοὺς προσιόντας, καὶ μάλιστα τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντῖνον, ὃς ἦν τότε λίαν ἠκειωμένος τῷ βασιλεῖ, μηδ' αὐτοῦ φειδόμενος τοῦ κρατύντος. Ὅψι δὲ καὶ μόλις τῶν ἀτάκτων λήξας

κινήσεων, τὴν χεῖρα ἐκτείνας ἀχρειοὶ δια τοῦ σκίμ-
 πωνός, ὃν ἔφερε ταῖν χεροῖν, τὴν εἰκόνα τοῦ βασι-
 λέως, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτεταγμένον
 οἰκίδιον χρώμασιν ἐπὶ τοίχου ἐστήλωτο, τοὺς ὀφθαλ-
 μούς διαλωθῆσάμενος. Ὁρμῇκει δὲ καὶ τὸν τῆς κε-
 φαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος πῖλον ἀρπάσαι καὶ χαμαὶ
 κατενεγκεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτος διεπεπράχει· ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἀφροσύνην καταγνοὺς τοῦ ἀνδραρίου ἐκείθεν
 μεθίσταται. Αὐτοῖς μέντοι γε τοῖς συνειλεγμένοις,
 ὀφθαλμοῖς παραλαβοῦσι τὰ γεγονότα οὐκ εὐτύμβολος
 τῶν ἐσομένων οἰωνός συλλελογίστο. ὥς δὲ καὶ τὰς
 ἀποδόσεις οὐ πάντῃ ἀπαδούσας τοῖς συμβόλοις τε-
 θένται, ἐπὶ πλέον ἕκαστος ἐτι τὴν περὶ τοῦ Βασι-
 λακίου δόξαν ἐκράτυναν, ἀμφιβρέπη τε οὖσαν, ὥς
 ἤδη μοι λέλεκται, πρότερον καὶ τοῖς πλείστοις
 ἀμφισπότησιμον. Ὡς δ' εἰς τὰ Κύψελλα ὁ κρατῶν
 ἀφίκετο, τὰ μὲν τῶν στρατευμάτων εἰς φάλαγγας
 καὶ ἴλας ξυνέταττε, τὰ δὲ καρδοκῶν προσέμενεν
 ἀφικέσθαι. Τῶν δ' εὖ γεγονότων συχνοὶ τῇ ἀκομιστίᾳ
 τοῦ βασιλέως ἐκ μακροῦ δυσχεραίνειν πλαττόμενοι
 καὶ τῷ μὴ κατὰ τὴν εἰκότα λόγον τὰ κοινὰ διοικεῖ-
 σθαι· πράγματα, εἰπεῖν δ' ἀληθέστερον τὰς μετα-
 βολὰς τῶν πραγμάτων κατὰ πολὺ συμβαλλομένας
 αὐτοῖς ἐς χρηματισμὸν κατανοήσαντες, τότε τὰ ἐν-
 δευκότα τῇ ψυχῇ καὶ ὑποθαλπόμενα τοῦ στήθους
 ἀναμυρόντες εἰς φῶς προήνεγκαν. Τόλουν ὁ μὲν
 αὐτοκράτωρ εἰς κυνήγιον ὁρμηθεὶς καὶ πρὸς τῷ
 ἔφιππος ὀφθῆναι γινόμενος μετεπέμπετο καὶ τὸν
 ἀδελφὸν Ἀλέξιον συνεξίεναι οἱ καὶ συνδιαχρῆσθαι
 κατὰ τῶν ἐκείσε πεδίων τὰ ποιῶν καὶ ἀνθηρὰ· ὁ δὲ
 πρὸς τὸ ἐν χερσὶν ἔργον ἐτοιμασάμενος ἐπισπέσθαι
 οἱ ἀπέπατο, πρὸς σχάσιν φλεβὸς ἐτοιμασθῆναι· λέ-
 γων, μολακισμὸν ὑποκρινάμενος σώματος. Καὶ οὕ-
 τως ὁ μὲν ἐξείσι καὶ μόνος καὶ τῆς προνεμμένης
 ἔχεται, οἱ δὲ τοῦ σκέμματος κοινωνοῦντες τῷ Ἀλέξιῳ
 λοιμοὶ καὶ κύβοι καὶ εὐριποι καὶ [P. 289] σκηνῆς
 γέμοντες ἄνθρωποι ὥσπερ σταδίου τρεῖς τὸν βασιλέα
 προΐοντα ἰδόντες τῆς σκηνῆς μετὰ τῶν πέλας καὶ
 φίλων οἷς πεπολίτευτο καὶ οἱ συνδιψκουν αὐτῷ τὰ
 κατ' ἔφετιν, συναρπάζουσιν εἰρωνικῶς τὸν Ἀλέξιον,
 καὶ εἰς τὴν βασιλείον σκηνὴν τοῦτον εἰσάγουσι καὶ
 ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Βρα-
 νᾶς Θεόδωρος, ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος, ὁ Πετρα-
 λίφας Ἰωάννης καὶ ὁ Ραοῦλ Κωνσταντῖνος, ὁ Καν-
 τακουζηνὸς Μιχαὴλ καὶ συχοὶ ἕτεροι ἄνθρωποι καὶ
 εὐριποι ἄνθρωποι, κατὰ γένος τῷ βασιλεῖ συναπτό-
 μενοι, καὶ σμήνος ἄλλο ἀγελῆιον περὶ τὸ σεβαστο-
 κρατορικὸν πάλαι ἀλητεῦον καὶ χαῖνον ἐστιατόριον
 καὶ χαῖρον ταῖς τῶν πραγμάτων ἐξαλλαγαῖς. Προσ-
 χωρεῖ δὲ οἱ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν νεοχρωθέντων
 ἐνήχησιν ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν ἱλαδὸν, καὶ ὁπόσον
 Ἰσακίῳ προσέβρεπε θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον, καὶ
 οἵπερ εἰς βουλῆς ἀξίωμα ἤρθησαν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς
 ἀσήμερος τὰς πρῶτας φωνὰς εἰς ἀκοὴν ὠτίου δεξά-
 μενος, εἶτα καὶ κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐλαίαν τῶν πλεί-
 στων θεώμενος συνδρομὴν καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ
 ἀνάβρῃσιν ἐνηχοῦμενος, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τοὺς
 ἀγγέλλοντας ἔχων ταυτὶ τὰ τολμώμενα, ἔστη τε τοῦ
 ἴεσθαι πρόσω, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐκτεῖναι

A quæ diu cælarat animis, tum in apertum protulit.
 Cum autem imperator conscenso equo venatum
 iturus fratrem Alexium, ut secum exiret et in her-
 bidis et floridis illis locis una oblectaretur, accersi
 jussisset, is destinatis exsequendis intentus, ægri-
 tudine et venæ sectione simulata, comitari eum
 recusavit. Sic ille solus creptum iter prosequitur.
 Alexii vero conjurati, homines leves, conscelerati,
 euripo mutabiliores, fucis et dolis referti, ubi im-
 peratorem cum satellitibus et amicis, quorum in
 administranda re publica et cupiditatibus suis ex-
 plendis opera utebatur, tria circiter stadia a taber-
 naculo recessisse viderunt, Alexium invitum scilicet
 abreptum et in imperatorum tentorium perductum
 imperatorem salutarunt. Erant hi Branas Theo-
 dorus, Georgius Palæologus, Raul Constantinus,
 Cantacuzenus Michael, et alii complures improbi
 et leves homines, imperatori sanguine juncti, et
 agmen eorum qui 594 mensam sebastocraticam
 consecrabantur, novis rebus gaudentes. Totus item
 exercitus illo motu duntaxat audito turmatim ad
 Alexium deficit, domestici præterea et ministri
 Isaacii omnes, et qui ab eo dignitate senatoria or-
 nati erant. At imperator obscuris principio vocibus
 acceptis, deinde in tentorium suum concursu
 plurimorum viso et fratris declaratione audita,
 nec multo post facinoribus istis nuntiatis, cursu
 represso, signo crucis se munit, et Christi pace
 implorata Deum sæpius oravit se ex illo discrimine
 liberari; et Dei Genitricis imaginem ex sinu pro-
 lalam crebro amplectens partim collaudabat, partim
 supplex efflictimorabat ut imminens periculum
 effugere liceret. Cum autem quosdam comprehen-
 dendi sui causa laxis habenis irruere nec aliud
 sperare aut spectare nisi captivitatem suam cerno-
 ret, fugam arripit; et vorticoso fluvio, qui illic
 præterfluit, non sine periculo superato pergit.
 Quamvis enim nullum tutum receptum 595 cer-
 neret, tamen ut exitium a populi furore summa
 festinatione persequentis imminens evitaret, Sta-
 gira pervenit, quæ nunc Macra dicitur, ubi a Pan-
 teugeno quodam comprehensus et persecutoribus
 proditus sole postremum viso, paulo post ad Peræ
 monasterium ab imperatoris Andronici patre Isaa-
 cio conditum exocæatur. Utrum vero Numinis
 vindicta pœnas illas ibi dederit, aliis consideran-
 dum relinquo. Vult enim Providentia, quæ omnia
 optime gubernat, etiam in inimicissimorum sup-
 pliciis moderationem adhiberi, et semper in con-
 spectu esse potestatis lubricum et imperii amis-
 sionem, ne, ut omnium rerum vicissitudo est,
 quemadmodum quisque tractarit cæteros, ita et
 ipse divino judicio ab aliis tractetur. Post hanc
 calamitatem, ob ingentem cruciatum diebus com-
 pluribus cibo non gustato, palatino carceri inclu-
 ditur. Paulo vero post in alteram urbis partem
 ad Diplocionium transfertur, nec quidquam præter
 vini et panis demensum, ut homo plebeius ruri
 degens, accipit. Frater vera ejus 596 imperio

pacato seditionum experte potitur, non aliter fere quam Castor et Pollux, qui alternis diebus oriri et occidere foruntur. Imperavit Isaacius annos novem et menses octo; fuit flammanti facie, rufo capillo, mediocri statura, robusto corpore, nondum annos quadraginta natus, cum regno pelleretur.

ἑώρα πάντα χαλινὸν ἀναικίτας καὶ ἕν πνέοντα καὶ πρὸς ἕν βλέποντα τὴν αὐτοῦ κατάσχεσιν, συγαδείας ἄπτεται· καὶ τὸν ποταμὸν ἐπικινδύνως διαβάς, ὃς ἐκεῖσε βαθυδίνης διὰ τοῦ πεδίου σύρεται, εἶχετο τῆς ὁδοῦ, ἐς οὐδὲν μὲν προδύλως σῶζον κατάντημα συνορῶν, τὸν δ' ὕλεθρον ὡς ἀνυστὸν ἐκτρεπόμενος, ὃς ἐκ τοῦ μανιώδους τῶν ἐπομένων ὁρμήματος καὶ τοῦ μηδὲν ἀνιέναι τοῦ τάχους ὀξύτατος συλλελογίστο, Ἄφιγμένος δὲ κατὰ Στάγειραν, ἥτις Μάκρῃ λέγεται νῦν, συλλαμβάνεται παρὰ Παντευγένου τινὸς καὶ καταπροδίδεται τοῖς ἐπιδιώκουσιν. Οὐκοῦν καὶ τὸν ἐσχατὸν ἥλιον θεασάμενος ἄμφω τῷ ὀρθαλμῷ μικρὸν ὕστερον ἐξορύττεται κατὰ τὴν ἑν Βίβρα μονήν, ἥς δομητῶρ ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρόνικου τοκεὺς Ἰσαάκιος. Εἰ δὲ κατὰ θείαν νέμεσιν ἐκεῖσε ταύτην τὴν δίκην ἔτισεν ὡς δράσας κακῶς Ἀνδρόνικον ἐτέρους σκοπεῖν ἀφίτημι· βούλεται γὰρ ἡ τὸ πᾶν ἀρίστως διεξάγουσα πρόνοια καὶ τοῖς ἐχθροτάτοις τοὺς τιμωροὺς φιλανθρώπως προσφέρεισθαι, ὑφορωμένους τὸ μὴ ἀειπαγὲς τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἀπέζωσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος (41) ἐς τὸ αὐτὸ κατάντημα πολλάκις μετακόμευσιν τε καὶ παλινδρόμησιν. Καὶ τὸν μὲν εἶχε μετὰ τοῦτο τὸ πάθος, [P. 290] ἡμερῶν συγχῶν μὴ προσετηνεγμένον σῖτα διὰ τὴν σεῖσάθειαν τῆς κολάσεως, τῶν βασιλείων ἔνδοθι κἀθερξίς πρόσκαιρος, καὶ αὖθις ἡ κατὰ διπλοῦν κίονα περαία, βίον ἀγρότην ἀντλοῦντα, οἷον τε καὶ σίτη μετρητῇ ὡς τὸν τυχόντα ἰδιωτὴν διαζῶντα, τὸν δ' ἀδελφὸν οὗτοῦ ἡ βασιλεία μετ' εἰρηνείας καὶ ἀστασιᾶς τῆς καταστάσεως, ὡς εἶπερ κατὰ τοὺς Διοσκόρους συνέθεντο δύνειν τε καὶ φαίνειν ἑτερημέρως τῇ τῆς βασιλείας στερεώματι. Ἦρξε δὲ Ῥωμαίων Ἰσαάκιος ἐνταυτοῦς ἐννέα σὺν μηνὶ ἐπὶ τῷ, φλογερὸς ὢν τὴν ὄψιν, τὴν τρεῖς πύργους, τὴν ἡλικίαν μέσος, τὴν ἰσχὺν εὐρωστος, οὕτω τεσσαράκοντα ἔτη γεγεννημένος ὀπηνίκα τῆς βασιλείας καθήρητο.

Hier. Volfi notæ.

(41) Καὶ τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ κινήματος. Tanta est hujus periodi, si diis placet, elegantia, ut quid sibi vellet, vix Oedipus divinare possit.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

IMPERIUM

ALEXII COMNENI FRATRIS ISAACII ANGELI.

597 Ac Isaacius ad hunc modum levi momento et imperium et oculos amisit, eorum scelere de quibus summam sibi charitatem et observantiam pollicebatur. Quid enim fratre, præsertim adeo dilecto conjunctius et sincerius? Quod si aqua fauces strangulat, quid homines 598 bibamus? Si membra contra sese armabuntur, qua tandem compage corpora nostra constabunt? Medicorum

A. Καὶ τόνδε μὲν τὸν τρόπον ὁ Ἄγγελος Ἰσαάκιος τῆς [P. 291] ἀρχῆς καταστρέφεται (42) καὶ τὸν δυναστην εὐχερῶς ἀποζώννυται, προσπαθὼν φωτὸς στέρησιν, ὅφ' ὧν ὡς παρ' οἰκείων ὀφθαλμῶν χειρὶ γῶγῃ ἐφαντάζετο. Τί γὰρ ἀδελφοῦ, καὶ τούτου φιλουμένου, ἐγγύτερον ἄλλο καὶ γνησιώτερον; εἰ δὲ τὸ ὕδωρ πνίγει, τί καὶ πιώμεθα ἄνθρωποι; καὶ εἰ καθ' ἐαυτῶν τὰ [P. 292] μέλη ὀπλίξε-

Hier. Volfi notæ.

(42) Καταστρέφεται. Byzantius codex addit, οὐ γνῶμη μᾶλλον αὐταδέλφου ἢ βίη, ὡς ἤδετο, καὶ συνδρομῇ παντὸς τοῦ στρατεύματος, κατ' αὐτοῦ σπασμένων τῶν πολλῶν τὰ ξίφη, καὶ διηπειληγόντων ἐκείνῳ θάνατον, εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν καταδύξῃται, Βασιλεὺς δ' Ἀλέξιος οὐκ εὐθὺς νῦν μεγαλοπρῶς εἴσεισιν etc. Non tam de sententia germani fratris quam vi, ut ferebatur, et concursu totius exercitus, plerisque strictis ensibus in eum irruentibus, et mortem mini-

tantibus nisi principatum susciperet. Alexius vero potius imperio non statim magnam urbem ingreditur etc. Amplificationes fraternali sceleris prætermittit, nec tamen facinus dissimulat, cum superiore libro dicat ἀρπάζουσιν εἰς ὠνικῶς, et hic βίη ὡς ἤδετο. Neque vero difficile aut novum est potentibus eorumque parasitis falsas cantilenas componere et spargere in vulgus.

ται, τίνι ἂν συναρμολογηθέντες ζησώμεθα; καὶ ἡ μὲν φιλόνοστος τέχνη ἐξ ἀντιθέτων σαρκῶν ἀντίδοτον συνεκέραιστο σώζουσαν, ἔνιοι δὲ τῶν τῆς φύσεως σημνῶν δώρων ἐπιλαθόμενοι ἐπανεστησάν τε ἀλλήλοις, καὶ ὅπερ εἰσὶν, ἡγνοήκασι μοχθηρὴν γνώμης καὶ δόξης ἔρωτι μείζονος. Ἦν τοίνυν παρ' ἔθνεσι καὶ τοῦτο Ῥωμαίων εἰς ἐξουθενήμα, παρακολούθημά τε καὶ ἐπισύμβημα τι λελογίστο τῶν προηγχομένων ἀπάντων ἀσχυρὸν ἐπὶ ταῖς τῶν πραγμάτων μεταπετεύσεσι καὶ ταῖς τῶν κρατούντων μεταθέσει τε καὶ ἀλλοιώσει. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῆς ἐξ τοῦ πύλας φιλίας ἀφιστάμενοι ἀπολυμένοι τε τῇ πάλαι συνήθειαν, « Ἀδελφός οὐ λυτρεύται λυτρώσεται ἄνθρωπος; » ἔλεγον. Καὶ οἷς τὰ μυστηριώδη τῶν βουλευμάτων τινὲς ἀπεκάλυπτον, τοῦτων τῆνικα καὶ τὴν προσηγορίαν ὡς ἐπίδουλον ὑπεδύκοντο, πρὸς παράδειγμα τὸ γεγονὸς ἀφορῶντες. Αὐτὸς δὲ ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιβήτωρ Ἀλέξιος, μὴ ἐν νῦν βαλλόμενος ὡς ἐαυτὸν καθήρηκε τῆς ἀρχῆς τὸν ἀδελφὸν καθελῶν, ὡς τὸν βασιλικὸν αὐτίκα θρόνον ἐπὶ τῷ θερμῷ τοῦτῃ ἀνεπὶδρασαν ἀνομήματι, καὶ τοὺς ἱματισμοὺς καὶ τὸ στέφος διφύσας τοῦ κασιγνήτου καὶ περιθέμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος, καὶ ὅσοι μέρος ἦσαν τῆς γερουσίας, βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται. Καὶ τῇ μὲν γυναικὶ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει καθήκουσι δῆλα τὰ ξυνεχθέντα παραχρῆμα ποιεῖ· αὐτὸς δὲ τοὺς συναραμένους αὐτῷ τῆς ἀρχῆς δεξιούμενος τῆς τε σπουδῆς ἀμειβόμενος, καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πληθὺς θεραπεύων ὅτι τε ἀσμένως προσεχώρησε καὶ οὐδὲν τι διεστasiaσεν, ἤρξατο μὴ σὺν λόγῳ καὶ τάζει τινὶ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκάστου αἵτησιν τε καὶ ἔφεισιν διαδιδόναι τὰ χρήματα, ὅποσα ἐκστρατεύων ἐπῆγετο Ἰσαάκιος. Τούτων δ' ὑπόρκει σάντων τῇ ἀσώτῃ καὶ ἀνομοίῃ διανομῇ γῆδια καρποφόρα καὶ δημσίους συνεισφορὰς παρείχε τοῖς αἰ τουμένοις. Ὡς δ' ἐπιλελοιπὲι καὶ ταῦτά, τοῖς τῶν ἀξιωματῶν ἐπεφύη λαμπροῖς, καὶ νῦν καπὶ τοῦτοις ἐξαίρων οὐ τόνδε ἢ τόνδε τῶν ἐλλογίμων, ἢ ἀνάγων εἰς τὸν προσηγῆ βαθμὸν καὶ ἀνάλογον, ἀλλὰ πάντα, καὶ τὸν βραχέος τιμώμενον τὴν τιμὴν καὶ τὸν οὐδὲ ποτε τῆς πρώτης ἡξιωμένον θαυμῖδος, ἐπὶ τὴν ἀνωτάτω καὶ κορυφαίαν μετεωρίζων ἀνεδίβαζεν, ὡς εἶναι τὸ πολῦτιμον ἄτιμον καὶ τὸ φιλότιμον ἄχαρι. Πολλοὶ δὲ καὶ ὑποβιβασμὸν τὴν ἀνοδὸν ᾤοντο, ὡς ὅψε ποτε δικαίως ἡξιωμένοι ὦν ἄλλοι παρ' ἄλλαν προσημοιρήκεισαν, κακείνοις τὴν αὐτὴν τιμὴν συγκλητρούμενοι ὦν ἡξιωμένων τιμῆς αὐτοὶ παραβλεπόμενοι ἄδοξοι ἐκρίθησαν τιμηέστεροι. Ἦν δὲ καὶ ἡ κατῆσις πρόχειρος· ὃν γὰρ τις προσήνεγκε χάριτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεστημαίνετο, καὶ σολαίως εἶχε τῆς φράσεως, καὶ ὁ προτείνων ἐδεῖτο ναυτίλασθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν ψάλασσαν, ἢ τὰ ὅρη ἐν καρδίαις θαλάσσιον [P. 293] μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, Ὀλύμπῳ Ἀθῶν ἐπανατίθεσθαι. Οὕτω δὲ ταῦτα πάντα τετελεσῶς ἢ μᾶλλον συντελεσῶς, οἰκειότερον, εἰπεῖν, ὡς χαρίζεσθαι τῷ καίρῳ καὶ τοῖς πράγμασι βιαζόμενος διαφίησιν ἔπειτα τὰ στρατεύματα εἰς ἡθὴ τὰ οἰκεῖα

A quidem ars ex contrariis rebus salutare antidotum conficit. Quidam vero praeclara naturae munera obliiti mutuo se exagitant, et prae improbitate ingenii et majoris gloriae cupiditate se homines esse non meminerunt. Peperit hoc quoque facinus Romanis apud exteras nationes contemptum, omnibus aliis quae in mutandis imperatoribus accidere solent turpius et flagitiosius. Fuerunt et qui ruptis amicitiae vinculis veterem familiaritatem dirimerent. Frater fratrem, inquit, non liberat: quid faciat alienus? Quibus ante arcana commiserant, eorum vel colloquium metu insidiarum devitabant, in illud fraterni sceleris exemplum intuentes. Ipse vero imperii occupator Alexius, non cogitans se fratre everso semetipsum evertisse, statim imperatorium solium, flagrante adhuc eo delicto, conscendit, et fratris vestitu coronaque ornatus, ab omni militari turba et senatoriis viris imperator Augustus consalutatus, uxorem suam et propinquos in urbe degentes ea de re certiores facit; 599 et ut eos quorum ope et studio imperium consecutus erat remuneraretur, et reliquum vulgus, quod libenter et citra seditionem accessisset, in officio retineret, sine ratione ulla et ordine sed pro cuiusque petitione et libidine pecuniam dilargiri coepit, quam in militiam Isaacius advexerat. Quae cum immoderata et inaequali distributione dilapidata esset, praedia fructuosa et publica vectigalia potentibus donavit. Iis quoque deficientibus, illustribus dignitatibus non paucos eosque non claros viros ornavit, aut ad proximum et convenientem gradum evexit: sed quosvis, qui eum honorem parvi aestimabant et primum gradum nondum conscenderant, in summo fastigio collocavit, ut dignitatum frequentia indignitatem haberet et omni gratia careret, aliqui etiam suo honori derogatum putarent illo honoris incremento, ut sero tandem jure id consecuti quod aliis praeter meritum ante tempus contigisset, dignitate secum exaequatis iis, quibus, quantumvis honore auctis, ipsi prorsus neglecti dignitate praestare judicarentur. Neque vero difficilis erat honoris adeptio. Quod enim scriptum imperatori offerres, id e vestigio subsignabatur, sive inepta 600 dictione constaret, sive ut mare arare, terra navigare et montes in medium mare transferre, sive (ut est in fabulis) ut Aethon Olympo imponere liceret, peteres. His rebus omnibus ita perfectis vel potius confectis, quasi temporum et rerum conditioni servire coactus, legiones domum abire sinit, nihil curans quod Blachi cum Scythiis olivia quaeque vastarent. Et ipse non statim in urbem properat, sed fratre capto et excacato nihil periculi metuens, pedetentim ac per otium in diversoriis commorando proficiscitur. Jam enim a civibus quoque declaratus imperator et a conjuge Euphrosyna ingressus ei praeparatus erat et senatus, licet non totus, ejus successibus laetabatur: neque plebs ad illius mutationis famam concitata vel novis rebus

studuit vel justa iracundia exarsit, quod imperatoris creandi privilegium a militibus sibi ereptum esset: sed quieverunt et acta comprobarunt omnes. Cæterum cum conjux ejus ducissa Euphrosyna in magnum palatium abiret, tum vero colluvies opificum et turbulentorum **601** hominum quemdam astrologum Alexium Contostephanum, imperio jam olim insidiantem, in foro imperatorem consalutat: negabant enim se Comnenorum laturos diutius imperium, quorum pertæsum esset. Imperatrice vero ita cum periculo magnum palatium ingressa, comitalus nobilium hominum audacius quam prudentius in Contostephanum facto impetu factionem illam dissipat, et Contostephanum in carcerem conjicit.

δικαίαν ὀργὴν οἷς εἰωθὸς αὐτοῖς βασιλεῖα χειροτονεῖν ὑπὸ τῶν στρατοπέδων καὶ τοῦτο ἀφῆρηται. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ μέγιστον ἀρχεῖον ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη ἄρσασα ἤλκυε, τότε δὴ τῶν βανχύων καὶ ξυγκλύδων τινὲς φιλοτάραχοι φατρίαν κροτήσαντες καὶ σύστρεμμα ποιησάμενοί τινα Κοντοστέφανον ὀνόματι Ἀλεξίου, ἐς τὸ μέγιστον ξύλλεγόντες τέμενος, ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα, ἀστροθεάμονα ὄντα καὶ πάλαι τῇ βασιλείᾳ ἐνεδρεύοντα, οὐκέτι λέγοντες θείειν ὑπὸ Κομνηνῶν βεσιλεύεσθαι γεγεννημένων αὐτοῖς εἰς πλησμονήν. Τῆς δὲ βασιλείας Εὐφροσύνης ἐπικινδύνως οὕτως τὸ μέγα παλάτιον εἰσιούσας, ἔνιοι τῶν ἀπ' εὐσχημοῦ γένους ἐφεσόμενοι ἐκείνη κατὰ τοῦ Κοντοστέφανου ὥρμησαν τολμηρότερον μᾶλλον ἢ συνετώρον, καὶ τὸ χυδαίζον στίφος τῆς πόλεως αὐτίκα δισκαδάννυσται, καὶ ὁ Κοντοστέφανος συλληφθεὶς φρουρᾷ παραδίδεται.

2. Eo populi motu compresso, etiam ecclesiastici **B** novum imperatorem approbant; et quidam sacrificulus paucis nummis corruptus (eodem modo et cum seditiosis circumforaneis et paucis ex ordine judicum, quorum nominibus parco, actum), suggesto consensu Alexii proclamationem orditur, sine patriarchæ consensu; qui tamen paulisper refragatus, ne sua voluntate coactus videretur, et ipse in imperatoris partes concessit. Quo facto remota amplius est adversatus, sed universi in magnum palatium tanquam mancipia transfugerunt; et priusquam novum imperatorem viderent, aut quid veteri accidisset compertum haberent, ejus uxori qui rerum potiri ferebatur obediverunt, **602** et tantum non capita pro scabellis supposuerunt: et catellorum instar calceum ejus deosculati, formidantium habitu, conjunctis pedibus et complexis manibus, soli famæ obtemperantes, astiterunt. At imperatrix callida et tempori servasse edocta mulier fatuos Byzantios verborum lenocinio demulcebat; qui ut porci resupini, quibus ventres fricantur, blanditiis deliniti, nihil non eorum quæ acta erant approbant. Ingressu ad hunc modum sine sanguine et publicatione bonorum cujusquam præparato, post dies aliquot ipse Alexius in urbem venit; et recens lotus in aurato lecto in exteriori Philopatio sedens libenter et hilariter adiri se palitur, animo propter admissum in fratrem scelus non consternato. Quidam vero ex Belii iudiciis, **603** intempestivis jociis, quos adulatione suggerebat, risui se exposuerunt. Erant etiam qui id spectaculum suspiriis prosequerentur, cum vestes, quas sibi confecerat Isaacius, fratrem ejus induisse viderent, et indignum id facinus de-

ἐπανελεῖν, μηδένα θέμενος λόγον εἰ τὰ ἐν ποσὶν οἱ Βλάχοι λοίζονται μετὰ Σκυθῶν ἐπιόντες. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ εὐθὺς ῥυτῆρι παντὶ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἤψατο, ἀλλ' ὥς τοῦ ἀδελφοῦ συσχιθέντος καὶ πηρωθέντος μηδένα ὑπορώμενος κινδύν, βάδην καὶ τοῖς σταθμοῖς ἐμβραδύνων ἐπορεύετο. Ἦδη γὰρ καὶ τὸ τῆς πολιτείας αὐτὸν ἀνευφύσε πλήρωμα, καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς Εὐφροσύνης ἡ τούτου προητοίμαστο εἰσοδος, τό τε τῆς συγκλήτου μέρος, εἰ καὶ μὴ ἅπαν, ἱλαρῶς ὅσα οἱ ξυνενήνεκται ἤνεγκε, καὶ τῶν ἐκ τοῦ δῆμου πρὸς τὴν ἀκοὴν τῶν ἡγγελμένων οὐδὲν τις ἀτάσθαλον ἐνεόχμωσεν, ἀλλ' ἡρέμῃσιν μὲν πάντες καὶ συνεπειθόκησαν τοῖς ἀκούσθεσι, μήτε βατταρίζαντες μήτε ἀναφλεγέντες πρὸς ὑπὸ τῶν στρατοπέδων καὶ τοῦτο ἀφῆρηται. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ μέγιστον ἀρχεῖον ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη ἄρσασα ἤλκυε, τότε δὴ τῶν βανχύων καὶ ξυγκλύδων τινὲς φιλοτάραχοι φατρίαν κροτήσαντες καὶ σύστρεμμα ποιησάμενοί τινα Κοντοστέφανον ὀνόματι Ἀλεξίου, ἐς τὸ μέγιστον ξύλλεγόντες τέμενος, ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα, ἀστροθεάμονα ὄντα καὶ πάλαι τῇ βασιλείᾳ ἐνεδρεύοντα, οὐκέτι λέγοντες θείειν ὑπὸ Κομνηνῶν βεσιλεύεσθαι γεγεννημένων αὐτοῖς εἰς πλησμονήν. Τῆς δὲ βασιλείας Εὐφροσύνης ἐπικινδύνως οὕτως τὸ μέγα παλάτιον εἰσιούσας, ἔνιοι τῶν ἀπ' εὐσχημοῦ γένους ἐφεσόμενοι ἐκείνη κατὰ τοῦ Κοντοστέφανου ὥρμησαν τολμηρότερον μᾶλλον ἢ συνετώρον, καὶ τὸ χυδαίζον στίφος τῆς πόλεως αὐτίκα δισκαδάννυσται, καὶ ὁ Κοντοστέφανος συλληφθεὶς φρουρᾷ παραδίδεται.

B Β'. Τοῦ δὲ δημώδους πλήθους οὕτως ἡρεμηκότος, καὶ αὐτὸ συναπτῶς τὸ τῆς ἐκκλησίας πλήρωμα τῇ νέᾳ τυραννίδι συμβαίνει, καὶ τις τῶν νεωκόρων ὀλίγοις ὑποφθαεῖς κάρμασι (τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἀγοραίων οἱ ταραχώδεις πεπόνθασιν καὶ βραχέες τῶν ἐκ τοῦ δικαστικοῦ τάγματος· τὰ δὲ ὀνόματα προφέρειν οὐ δύναμαι) τῆς τοῦ Ἀλεξίου εὐφρημίας κατάρχεται εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμόν ἀνίων, μὴ ἀναμείνας ἐκ τοῦ ἀρχιποιμένου τὸ ἐνδόσιμον. Ἀλλὰ καὶ οὗτος μικρόν τι ἐνστάς, καὶ ὅσον τὸν μὴ αὐτόκλητον ὑπεμνήσαι, τὴν γνῶμην εἰς τὸν ἄρξαντα μετέθηκε. Καὶ τοῦ πατριάρχου τοίνυν ὑποχαινωθέντος οὐδεὶς ἦν ἐκ τούτου γνωσιμαχῶν, ἀλλὰ πάντες τὸ μέγιστον ἀρχεῖον καταλαμβάνοντες ἡυτόμολουν ἀτεχνῶς τῇ βασιλίδι ὡς ἀνδράποδα, καὶ πρὶν ἰδέσθαι τὸν τυραννήσαντα ἢ γνῶναι ἀκριβῶς ὅποια τὰ ξυνεγεγόνετα τῇ πρώτῃ ἀνακτὶ, τῇ τοῦ λεγομένου βασιλεῦσαι καθυπέκλυτον γυναικί, καὶ ὑπετίθουν ὡς θρανίδας τὰς κεφαλὰς, καὶ τὴν ῥίνα τῇ ἐμβάδι δίκην προσκνιζομένων κυνιδίων ἐνήρειδον, καὶ περιδεεῖ παρίσταντο τῷ σχήματι, τῷ πόδε συνάπτοντες καὶ τῷ χεῖρι συμβάλλοντες. Καὶ οἱ μὲν ἀβέιλτεροι [P. 294] οὕτως ἐξ ἀκοῆς ἀνασσομένοι, ἡ δὲ (43) βασιλὶς χρῆμά τι οὕσα ποικίλον καὶ πράγμασιν εὐμεθέαρμοστον προσφυσὶς ταῖς πύσεσι τὰς ἀποκρίσεις ἐμῆριζε, καὶ τοὺς εὐήθεις διέχεε Βυζαντινοὺς ἐν οἷς ἐκώτιλλεν· οἱ δὲ ὡς ὕες αἶ τὰς γαστέρας καταψόμενοι ὑπτιάζουσιν, ὑποκνώμενοι τὰ ὧτα τοῖς ἐμπροσθηγόροις ἀσπασμοῖς οὐδὲν τι τῶν συμβεβηκότων ὑπὸ νέμεσιν ἔθεντο. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ προεισόδος ἐτοιμασία τοῦ βασίλειος ἦν Ἀλεξίου, ἀναιμακτος πάντῃ καὶ μηγένα τῶν ὄλων ἐς οὐσίαν ἀδικήσασα. Ἐῴσεισι δὲ τὸ Βυζάντιον μεθ' ἡμέρας τινὰς καὶ αὐτὸς, καὶ κλίνῃ χρυσοπάστῃ νεόλουτος ἐνιζήσας

Hier. Wolfii notæ.

(43) Ἡ δὲ. Apparet ironia ex similitudine.

κατὰ τὸ λεγόμενον ἔξω Φιλοπάτιον περιχαρῶς καὶ ἀσμένως τοὺς ἐς αὐτὸν ἀφικνουμένους προσίετο, μὴ καταπεπτωκῶς τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἐξ ὧν εἰς τὸν ἀδελφὸν διεπράξατο. Τινὲς δὲ τῶν τοῦ Βῆλου κριτῶν μὴ εὐκαιρῶς τὸν καιρὸν κολακεύοντες βωμολόχους ἐπαφῆκαν φωνᾶς, ἐν αἷς καὶ ὠφλον ἀπτάγελων. Ἦσαν δ' οἱ καὶ ἐπεστέναξαν τοῖς ὁρωμένοις, καὶ τοὺς βασιλεῖους κόσμους κατωπτευκότες, οὓς ἑαυτῷ ὑπέβραψεν Ἰσαάκιος, περιαιμπίσχοντας ἄρτι τὸν ἐκείνου κασίγνητον ἐπωδύραντο, τὴν αὐτοπῖαν ἐκπλαγύντες τοῦ πράγματος, καὶ τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν τῆς ἀρχῆς ἀρχὴν προσφάτων οἰωνίζοντο συμφορῶν, τὰ τε Ὀσίριδος καὶ Τυφῶνος ἐβάλλοντο κατὰ νοῦν, ὅφ' ὧν ἐκακοπράγησεν Αἴγυπτος. Εἰσελθὼν δὲ τὸ τῆς Θεοῦ Σοφίας περίπυστον καὶ μέγιστον τέμενος, ὅπως κατὰ τὸ ἔθιμον ἐς βασιλεῖα χρισθῇ καὶ περιβαλεῖται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα, πρῶτα μὲν ὀψιαιτέρον τὸ τῆς πίστεως ἐγγράφει σύμβολον βαφῇ τῇ βασιλικῇ, ἔπειτα ταῖς ὠραίαις λεγομέναις τοῦ νεῶ πύλαις ἐγγίσας ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθεῖ τὴν εἴσοδον παρὰ τῶν ἀκριβοῦντων τὸ τῆς ὥρας καιρὸν τῶν ἱερῶν κατηχομενέων ἀνωθεν. Ἐξίῳ δὲ τοῦ νεῶ καὶ μέλλων ἐπιβῆναι τοῦ ὀχήματος, ὁ μὲν ἵππος (ᾧ δὲ οὗτος φανιστὸς καὶ Ἀράδιος) προσάγεται παρὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἐλκυσθεὶς, γίνεται δὲ τι τῶν ἀήθων καὶ ἀζῶν θαύματος. Οὐ προσίεται ὁ ἵππος τὸν ἀναβάτην, ἀλλὰ φριμάσων ὑφαιμος τὸ ὄμμα καὶ τὸ οὖς μετέωρος καὶ συχνὰ κόπτων τὸ δάπεδον καὶ τὰς ἐμπροσθίους ἀναβάλλων ὀπλὰς καὶ βύβην φερόμενος αὐτὸν ἀπεστρέφετο, ἀδοξῶν ὥσπερ ἐπὶ τῶν νώτων ὀχεῖν καὶ κατ' αὐτοῦ ἀγριούμενος. Πολλὰκις οὖν πρὸς τὸ ἱππεύειν γινόμενον τὸν Ἀλέξιον ἀπεκρούσχετο, τὰς ἐμπροσθίους ἐνσεῖων χηλὰς καὶ τὰς ὀψεις ἐπιστρέφον ὀπίσω. Ὡς δὲ ποτε μετὰ πλείστα περιποπύσματα καὶ διομαλίσεις τοῦ αὐχένος ἔδοξεν ἡρεμήσειν καὶ παύσασθαι τῶν ἀγερῶχων ἐκείνων ἐλπίων καὶ τῆς τῶν ποδῶν ἀερώσεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπ' αὐτὸν ἀνεπήδησε καὶ τῶν ἡνίων ἐλάβετο· ὁ δὲ ὡσπερ ἡπατημένος, καὶ δεξάμενος ἀναβάτην ὃν οὐκ ἔθελεν, ἡτάκτει τε ὡς πρῶτην καὶ τοὺς πόδας ἀνίστη μετ' ἐξακούστων τῶν χρεμετίσεων·

οὐδ' ἔληξεν ἐκδραχόμενος οὕτως, ἕως τὸ μὲν λιθόστρωτον στέφος ἐκ τῆς κεφαλῆς [P. 295] τοῦ βασιλέως εἰς γῆν κατήνεγκεν, ὡς καὶ τούτου διαθραυσθῆναι μέρη τινὰ, αὐτὸν δ' ἀπεσφαίρισεν. Ἴππου τοίνυν ἐτέρου προτενεχθέντος, οὐχὶ μεθ' ὕγιους ἐπωπτεύετο στεφανώματος, ὃ καὶ μὴ αἶσιον τῶν ἐσομένων ἔδοξε σύμβολον· μηδὲ γὰρ ἂν ἀδιαλώδητόν οἱ συντηρηθῆναι τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τοῦ ὕψους ἀποπεσεῖν καὶ προσπαθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐναντίων κακῶς. Συνεπόμεπουν δὲ τῷ βασιλεῖ τῷδε ἐφιπποὶ καὶ οἱ δύο ἐπὶ θυγατράσι τούτῳ γαμβροὶ· ὁ Κοντοστέφανος Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Κομνηνὸς Ἰσαάκιος, καὶ ὁ πρὸς πατρός ἐκείνην θεῖος Ἰωάννης ὁ Δούκας, παπᾶτερος ὧν τὴν ἡλικίαν, ὧν καὶ κατὰ τὴν πομπήν ἐκείνην πρόοδον συνέβη τι τοιοῦτον παράλογον· μὴ γὰρ τινος διαταράξαντος τὴν κόλπουρον ἡμίονον ἧ ἔποχος ᾗ, τὸν σεβαστοκρατορικὸν ἀπεβάλετο στέφανον ἀνατραπέντα τῆς κορυφῆς καὶ αὐτομάτως καταπεσόντα εἰς ἔδαφος. Πρὸς ὅπερ οἱ μὲν θαύμενοι ἐξεβόησαν καὶ εἰς γέλων διεκινήθησαν, τὴν ἐγκρυφιαζομένην τῷ στεφάνῳ πρότερον φαλάκραν ὡς πλησίφωτον σελήνην τότε κατωπτευκότες· ὁ δὲ Δούκας τὴν ἀνάγκην μετατιθεὶς εἰς τὸ εὖχαρι καὶ μελίχον, ἅλλως τε καὶ τοῖς ἀδουλῆτοις μὴ ἐτολίμως χολούμενος, ἔφερεν ὡς σύμμικτον ἡδονῇ παιδιᾶν τὴν τῶν πλείστων ἐπὶ τῷ γεγονότι διέχουσιν, γεγηθὼς ἐν μέρει καὶ αὐτὸς καὶ μετὰ τὸν ἀγανακτοῦντα ὑποκρινόμενος.

Γ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀγγελωνυμίαν παρωτάμε-

A plorarent, et eam principatus mutationem brevi malorum fore principium augurarentur, Osiridis et Typhonis recordati, a quibus afflicta esset Ægyptus. Celeberrimum et maximum Dei Sapientiae templum ingresses ut de more inauguraretur et imperii insignia assumeret, primum fidei symbolum imperatorio colore tardius perscribit. Deinde ad Speciosam templi portam diutius commoratur, exspectans, dum ingredi juberetur ab iis qui opportunam horam in eo loco, ubi catechumeni instituuntur, observabant. Templo egressus, cum sublimem equum Arabicum a protostratore adductum conscensurus esset, res memoratu digna accidit. Equus enim sessorem non admittit: sed oculis sanguine suffusis, auribus arrectis, crebro solum pulsans, et anterioribus ungulis cum fremitu sublati, eum **604** ferocissime aversatur, quasi tergo recipere dedignaretur. Atque ita saepius in posteriores pedes arrectus et aversis oculis Alexium repellit. Ut autem post multos poppysmos et cervicis palpationes placatus et crebros illos gyros et calcitationes omissurus videbatur, imperator in eum insiliit et habenas prehendit. Is vero ut deceptus, sessore quem nollet recepto, æque ac prius ferocit, cum claro hinnitu pedes attollit, nec prius importune saltare desistit quam gemmata corona capite ejus excussa et ex parte comminuta ipsum quoque dejecisset. Alio equo adducto, fracta corona inauspicatum omen visa est imperii cladium non expertis et imminentis ruinæ et noxæ hostilis. Comitabantur eum in equis duo generi, Contostephanus Andronicus et Isaacius Comnenus, et patruus ejus Joannes Ducas, vir provecta ætate, cui in ea pompa mirum quiddam accidit. Nam cum mula **605** ejus a nemine exterrita esset, corona sebastocratorica sponte de ejus vertice humi cecidit. Unde populus calvitio ejus quod instar plenæ lunæ relucebat, nudato cum risu exclamavit. Ducas vero, qui etiam alioqui non facile rebus adversis commoveretur, necessitate in jocum et festivum ludum conversa, hilaritatem populi adeo non indigne tulit ut etiam una lætari videretur.

3. Imperator vero Angeli cognomento sive ut

humiliore repudio, sive ut una cum fratre abolendo, Commemus appellari voluit. Cum autem omnes putarent eum post declarationem, rebus pacatis, statim in armis fore nec urgentia duntaxat mala depulsurum, sed superiorum etiam temporum delicta fraterna correcturum, clades præsertim a Barbaris propterea illatas quod eis nemo restitisset aut rerum curam suscepisset, ille contra, ut jam votorum omnium et unici ac diuturni desiderii compos factus, corolla insignis ignaviae sese dedit, quasi non legitimam hominum curationem sortitus, sed deliciarum et otii facultatem esse imperium opinaretur. Igitur abjecta **606** rei publicæ cura, ut gubernator fluctibus defatigatus, in aureo vestitu se ostentabat; et apertis auribus omnium eorum petitionibus annuebat, quos adipiscendi imperii adjuutores habuerat, et utraque manu pecunia ab Isaacio collectam profunde-
bat, non considerans cum quanta difficultate postea recolligenda esset et quam temere nunc dissiparetur. Cum igitur inetar palcarum aut æstivi pulveris celeriter disiecta et in ventres ignavos, quos ne norat quidem, insumpta esset, temere munificus imperator ipse tandem profusionem suam damnare cepit, cum pecunia egeret. Ejus vero uxor, virili animo mulier et ab ipsa natura dicendi suavitate et lepore ornata, nec ad præsentia duntaxat optime administranda sed et ad futura providenda solertissima, aliis rebus leterrima pestis fuit. Neque nunc de exquisito ornatu et luxu regio loquor, neque de eo quod ingenii felicitate in mutando recepto statu et rebus novandis maritum superabat (nam hæc, etsi non decora mulieribus, reginis præsertim, tamen prætereunda censeo), sed de impudicitia probro atque infamia **607** qua maritum dehonestabat. Qui cum initio id dedecus scire et dissimulare ab omnibus putaretur, tamen ea facinora se ignorasse, postea cum publicata essent, declaravit, ut suo tempore narrabimus. Cum igitur imperatrix limites transiliret et superiorum Augustarum instituta contemneret, imperium plane in duos principatus est divisum. Neque enim imperator duntaxat quicquid erat libitum mandabat: sed illa etiam pari auctoritate, quæ visa erant, peragebat, imo aliquando pro sua libidine illius jussis intercedebat. Et cum maximæ ligationes audiendæ erant, duo pretiosa solia conjungebantur, et illa marito cum magno splendore ac pileolo gemmis et perspicuis margaritis ornato assidebat, et torques pretiosissimos de collo suspendebat. Aliquando etiam in aliis palatiis sejuncti per vices adorabantur, subditis ab imperatore ad illam salutandam transeuntibus et genua submissius flectentibus. Nonnulli etiam imperatoris consanguinei, qui summos magistratus

Ανος Κομνηνός ἐπελέγετο, εἴς τὸ ἐπώνυμον ἀδοξῶν οἷα ὑφιζέον πρὸς τὸ Κομνηνικὸν κλέϊσμα, εἴτε συναφαντῶν τῶ ὁμαίμονι καὶ τῇ ἐνείνου ἐπικλήσιν. Ἀπάντων δ' οἰομένων μετὰ τῇ ἀναγόμενῃ αὐτίκα καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἐρέμῃσιν ὀπλιτεύοντα φανῆναι καὶ θυραυλοῦντα τὸν Ἀλέξιον, καὶ οὕχ ὅπως ἀντιστήσεται τοῖς ἐν χειρὶ δυσχερείῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερον ἐμαρτυρήμενα πρὸς τοῦ κατὰ γνήτου μὴ ἂν ποτε ἀνασχέσθαι παροφθῆναι οἱ ὅπως οὖν ἀδιόρθωτα, καὶ μάλιστα ὅσα κακῶς ὑπὸ Βαρβάρων ἔπαθον μὴ τὸν ἀνθίσταμένον ἔχοντα μηδὲ τὸν ὀτεδῇ παθηνόμενον, ὁ δὲ πρὸς ἅπαν τοῖς ἀντικεινῶν μεθόρμωστο, καὶ ὡς τὸ ἀκρότατον ἦδ' ἑ τῶν ἐφετῶν εἰληφώς καὶ πρὸς ὁ πάλαι τὸ πᾶν ἐπέτεινε πρὸς ἑαυτὸν ἐφθικώς, ἀνέπεσε στεντοριόφθογας, ὡς εἴπερ οὐκ ἐπιστάσιαν ἔννομον ἀνθρώπων ἀλλ' εὐπορίαν χλιδῆς καὶ ἀνέσεως παροχὴν τῇ βασιλείᾳ φέτο. Οὐκοῦν καὶ τῇ τῶν κοινῶν διοίκησιν παρεκίχως, ὡς τὸ πηδάλιον ὁ κυβερνήτης ὅς ἀπείρηκε πρὸς τὰ κύματα, χρυσοφορῶν ἦν καὶ τῇ ἀκρόῃ δ' ἄντα πεταννύς καὶ πᾶσαν ἐντευξίν χαρίζόμενος τοῖς ἐκ τῆς μερίδος τῶν συνεφαψαμένων αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀφειδῶς ἀμφοτέραις ἀπῆντιλε τὰ χρήματα ἀπὲρ συνέλεξεν Ἰσαάκιος, οὔτε τῇ ἐργώδῃ τούτων εἰσέπειτα συναγωγῇ σκοπούμενος οὐδὲ τῇ διακνήτῃ ἀπόκτησιν εὐλαβοῦμενος. Τῷ τοι διαφορῇθεντων δίκην ἀχυρμιάς καὶ κατὰ θερνὴν κόνην ἐσκεδασμένων ταχέως πρὸς ἀργὰς γαστέρας ἅς οὐδ' ἦν ἐπιστάμενος, ὁ τῇ φιλοδωρίᾳ προσκεῖμενος εἰκῇ αὐτοκράτωρ ἑαυτὸν τῆς ἀσωτίας ἐμέμφοτο ὕστερον, ἡνίκα χρημάτων ἐχάτιζεν. Ἦν δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τοῦδε ἄκοιτις τὸ μὲν φρόνημα καὶ λίαν ἀνδρόδης καὶ γλῶτταν αὐτοφῶς αὐγοῦσα σοφιστικῇ, χάρισι διτηνθισμένην καὶ περιθεομένην γλυκύτητι, [P. 296] καὶ προγῶναι τὸ μέλλον ἱκανωτάτῃ καὶ τὸ ἐνεστὶς ἀρίστως διοικήσειν ἐπισταμένη, τὰ δ' ἄλλα κακὸν διωλύγιον, οὗ φημι τὰς κοιμώσεως καὶ βασιλείας καθυδραπάθουσιν. καὶ τὸ ἰσχυρὸν ὑπὲρ τὸν ὁμουνέτην εὐροίᾳ φύσεως μετενεγκεῖν τὰ καθεστῶτα καὶ μὴ ὄντα ἐπεξευρεῖν (ταῦτα γὰρ οὐ διὰ λόγου τῇ ἱστορίᾳ, κἄν εἴεν γυναιξίν οὐχ ἀρμόδια, καὶ βασιλίσσας (44) οἰαισδῇ προσεγένετο), ἀλλ' ὅτι τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτιμάσασα εἰλκύνετο καὶ διεσπρίττετο καὶ εἰς ὄνειδος ἦν τῷ ταύτῃ ἀρμωσμένῳ. Ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰδέναι τὰ ἀποπούμενα παρὰ πᾶσιν ἐκρίνετο, τοῖς δ' ἀγνοοῦσι σχηματίζεσθαι: ἐξ ὧν δ' ὕστερον διεπεπράχει, ὅτε τὰ κατὰ τῇ σύνοικον γεγονάσιν ἔκπυστα, σαφῶς ὑπέδειξεν ὡς οὐδὲν τῶν τολμωμένων ἠπίστατο. Δηλώσει δὲ ταῦτα τὸ λέγειν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν. Τῆς τοίνυν βασιλίδος τοὺς ὄρους ὑπερβαινούσης καὶ τὰ ταῖς πρὶν ἀγούσαις Ῥωμαίων ἔθιμα ἀδοξούσης, εἰς δύο ἀτεχνῶς ἀρχὰς ἡ βασιλεῖα διήρητο: οὐ γὰρ ὁ κρατῶν μόνον ὅποσα ἤρετο διεκτελεῖτο, ἀλλὰ ταυτοδυνάμως τούτῳ κακείνῃ τὰ πρὸς βουλῆς διεπράττετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἀνέλυε πρὸς τὸ θυμῆρας

Hier. Wolfii notæ.

(44) Alter (A) de impudicitia, alter (B) de impudentia et immodestia in singultibus et ructibus videtur loqui. Nam barbara hæc non satis intelligo.

αὐτῇ μεταμείδουσα ἄπερ ἐδέδοκτο βασιλεῖ. Ἄλλὰ **A** gerebant, imperatricis splendidas et altas lecticas καὶ πρεσβείας μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ humeris tanquam mancipia subibant. ἐποπτάνεσθαι, θρόνοι συμφυῶς πολυτελεῖς παρτίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προσκάθητο λαμπρῶς δι- εσκευασμένη, λίθις τε καὶ μαργάραις διαφανέσι τὸ τυμπάνιον ἀναδίδουσα καὶ τὸν πρᾶχλον ὀρμίσκουις πολυτίμοις διαλαμβάνουσα. Ἐνίοτε δὲ κατ' ἄλλας βασιλείους οἰκοδομὰς διιστάμενοι, καὶ ἀνὰ μέρος ἀμφότεροι προφαινόμενοι, εἰς ἐαυτὸν ἐμέριζον τὸ ὑπῆκοον· ἥ καὶ πρώτως ἀποναίμην βασιλεῖ προσ- κύνησιν, ἐκείθεν ἀπαῖρον πρὸς τὴν βασιλίδα μετεπορεύετο καὶ βαθυτέραν αὐτῇ παρεῖχε τοῦ γόνυτος σύγκαμψιν. Οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν καθ' ἅμα βασιλεῖ ἐγγιζόντων, καὶ οἷς τὰ ὑπερήφανα τῶν ὀφφικίων ἀνέκειντο, τοὺς ὥμους ὡς θρανίδας ὑποβάλλοντες ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ μετεώρων θώκων τὴν βασιλίδα ἀνέφερον.

Ἄλλὰ οὕτω μῆνες τρεῖς παριππεύεσαν, καὶ φήμη τις πρόεισιεν ἀψευδὴς ἐκ Κιλικίων τινὰ ὀρμώ- μενον Ἀλέξιον τοῦνομα, τῷ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὀνόματι ἐποχούμενον ὃν ὁ βασιλεὺς ἐγαίνετο Μανουήλ, τῷ τῆς πόλεως Ἀγκύρας στραπεύοντι προσ- ρυῆναι καὶ ὑπ' αὐτοῦ προσδεχθῆναι ὡς υἱὸν ἀληθῆ **B** τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, οὗχ ὅπως περτωστειν αὐτῷ τὰ κατ' ἔφεσιν (ἥδει γὰρ κακείνος ὡς ὁ βασι- λεὺς Ἀλέξιος διὰ πνεύμονος ὑπ' Ἀνδρονίκου τὸν βίον κατέστρεψεν), ἀλλ' ἵν' ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων συνδιαπλέκοιτο πράγμασι τοῖς στασιασταῖς ἀντικαθ- ιστάμενος, καὶ αὐτὸς ἐντεῦθεν παρακερδαίνει τι, χρημάτων ὧνιον τὴν μετὰ Ῥωμαίων φιλίαν κτώ- μενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἔργον ταῦτα δὴ τὰ ἀγγέλματα ἐκδοθήκει, καὶ ὁ ψευδώνυμος οὗτος Ἀλέξιος τοῖς ὁμόροις τῇ Ἀγκύρᾳ Ῥωμαίοις πολιέσμασιν ἐπεφύετο ἐπισχόμενος παρὰ τοῦ Πέρσου καὶ κρατυνόμενος, στέλλεται τις ἐκτομίας ᾧ τοῦπικλὴν Ἰονοπολίτης, ἄρτι [297] πρὸς βασιλέως παρακοιμώμενος τιμηθεὶς. Μνησθέντι δὲ τοῦ θλαδίου κατορθούντος πρὸς τὴν ὑπό- θεσιν δεῖν, ἐν τῷ μέρει δὲ καὶ τῶν μετὰ τοῦ Πέρ- **C** σου σπονδῶν ἐπιμεληθῆναι, εἰδὼς ὡς οὕτω μάλιστα ῥαδίως καταγωνίσεται τὸν ὀνόματι ἐτέρου καὶ τοῦ- του πάλαι τεθνεώτος, ἐπερχόμενον αὐτῷ ἀντίπαλον. Πλὴν ὁ Πέρσης τῷ καιρῷ καταχρώμενος οὐκ ἄλλως τὴν εἰρήνην ἐδέχετο, εἰ μὴ αὐτίκα δωρῆσται οἱ βα- σιλεὺς ἑργυρίου κεντηνάρια πέντε κεκομμένα εἰς νόμισμα, ἐτησίως δ' ἕκαστε τρεῖς ἐκ τούτων φιλο- τιμεῖται· καὶ Σηρικοῖς τεσσαράκοντα νήμασιν, ἅπερ ἐκ Θηδῶν ἐπταπύλων βασιλεῖ κεχορήγηται. Ἀφικύ- μενος οὖν κατὰ τὸ νόμισμα τὰ Μελάγγεια πρὸς τῶν ἐκείσε βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται, πλὴν οὐχὶ καὶ γενναίαν τὴν κατὰ τοῦ ἀντιστάτου Ἀλεξίου σύνναρσιν εὐρίσκειν, ἀλλ' ὡς βασιλεῖ Ῥω- **D** μαίων αὐτῷ προσανέχοντες οὐδὲ τὸν Ὑεὺδαλέξιον ἐκείνον φιλοφροσύνης εἶων ἐκτός, τούτῃ τε κακείνων τὰ βλέμματα χριζόμενοι πρὸς ἐκτερέους ταῖς γνώμας ἐβόρεπον, μεθ' αὐτῶν ἐμφαίνοντες ὅτι προστρέ- πουσιν ἀτεχνῶς· ὅθεν πικρὴ τῷ βουλομένῳ παρεῖ- χον κατανοεῖν ὡς ἀμφιβόρτοι ὄντες οὐδετέρῳ μὲν ἐκ τοῦ αὐτίκα προσκείσονται, κατὰ δὲ καιρὸν τῷ νικῶντι προσθήσονται. Ἀλλὰ καὶ ταῖς πρὸς βασιλέα ἐντεῦξεν ὑπεξαίροντες τὸν Ἀλέξιον οὐδ' αὖτις ἔληγον. Πολλὰκις γοῦν ἔλεγον ὡς « Καὶ σὺ ἀγᾶστιο ἂν τὸν ἄνδρα, εἰ θεάσαιτο, δέσποτα βασιλεῦ. Οὕτω πυρσῆς καὶ ἐκτενέτι κόμῃς ἡγλάσσει ὡς εἰ χρυ- σίου ἦσαν ἀποβρίνιμα. Οὕτως ἐστὶν εὐηλιξ, οὕτως ἱππότης ἀκράδαντος ὡς εἴπερ τῇ ἐφεστέρῃ δι- ἐμπεπερόντο. » Πρὸς δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως ἀνθυ-

608 Verum trimestri nondum elapso fama non fallax affertur, Cilicem quemdam assumpto Alexii filii Manuelis nomine ad Ancyrae urbis satrapam se contulisse, ab eo quo ut verum Manuelis filium susceptum esse, non ut ejus postulatis annueret (noverat enim et ipse imperatorem Alexium ab Andronico strangulatum esse) sed ut imperator bellis distineretur, dum seditiosis resisteret, et ipse aliquid emolumenti inde perciperet, amicitia sua Romanis vendita. Postquam autem Pseudalexius isto Persarum opibus adjutus Ancyrae vicina Romana oppida populabatur, eunuchus quidam cognomento Eonopolita, nuper ab imperatore accubitoris dignitate ornatus, ad eum reprimendum mittitur. Qui cum rem male gereret, imperator ipsi sibi exeundum esso censuit, eademque opera de foedere Persico agendum, haud ignarus impostorem illum ea ratione facillime debellari posse. Verum Persa occasione usus pacificationem se nulla alia ratione admissurum affirmavit, nisi argenti signati centenarii quinque in primis et deinceps **609** quotannis terni, et quadragenae vestes sericæ, quæ Thebis Boeoticis imperatori pendii sole- rent, sibi donarentur. Ubi ad Melangia oppidum pervenit, ab illius loci incolis imperator Augu- stus solutatur, sed parum alacriter contra sedi- tiosum adjuvatur; quamvis enim eum pro Roma- norum imperatore colerent, tamen nec Pseudalexium plane contemnebant; et dum utrumquo colunt, minime prae se ferunt utri prorsus sint addicti. Unde quivis conjicere poterat eos duabus sedere sellis, et in praesentia neuri opom laturos, sed per occasionem in partes victoris concessu- ros. Imo etiam quoties imperatorem adibant, Alexium extollere non desistebant, subinde inter- **D** ficientes ipsi etiam miraculo eum fore, si videret ut rufo et promisso capillo esset ornatus, non secus ac si auri bractea essent, ut esset procerus, ut robustus eques, quasi fibulis sellae affixus. Ad quæ cum imperator aliquando respondisset Manue- lis filium ab Andronico jam olim sublatum, eum vero qui nunc illius nomen usurpet erroneum esse et a Comnenia familia alienum, et ut ille viveret atque is **610** ipse esset qui arma inferret, se ta- men meliore jure imperare, qui nunc sceptrum teneat, illi ejus oratione interpellata et ex tempore refutata responderunt: « Vides ergo, imperator, te quoque de illo dubitare, et mortem ejus incer- tam existimare? quare noli succensere iis qui ado-

lescentis miserentur, cui regnum precavim debetur, quo tamen una cum patria per injuriam est privatus. » Itaque videns imperator se nihil sua præsencia proficere, castellis præteritis, quorum alia ab Alexio dimovit alia incendit ut seditioso ad dicta, in urbem rediit, expeditione duobus mensibus terminata, et Ciliciæ rebus Manueli Cantacuzeno mandatis. Sed cum ne is quidem aperte illi bellum inferret, quamvis Persæ auxiliis subinde crescenti et a castellis Ancyrae finitimis omnibus aut saltem pluribus tributa exigenti, diuturnis utique malis Romanos affecturus ille fuit, nisi Deo nova hic quoque ratione nostri miserto, in castello Zungra noctu jugulatus a quodam fuisset. Sic fulguris instar subito et emicuit et evanuit, aut ut flatus vehemens ex antro Corycio erumpens, qui paulo post in partem Romani imperii conturbatam sævire desiit.

τῇ ἀντίρρῃ προτρέποντα, ἐπανόδου ἐμνήσατο, δυσὶ Κίλικα Ἀλέξιον ἐπιτρέψας τῷ Καντακουζηνῷ Μανουήλ. Πλὴν οὐδ' οὗτος ἐξήνεγκε πόλεμον κατ' αὐτοῦ προφανῇ, καί περ ἐμπλατυνομένου αἰεὶ τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ Πέρσου, καὶ τῶν [P. 298] περὶ τὴν Ἀγκυρην φρουρίων φορολογούντος τὰ πάντα ἢ τὰ πλείονα. Ἦν δ' ἂν καὶ οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἀμύχανον Ῥωμαίοις κακόν, εἰ μὴ Θεὸς κενταῦθα φανείας καινουργὸς τὰ Ῥωμαίων ψικτεῖται πράγματα· τὸ γὰρ φρούριον εἰσιῶν δ' Τζούγγρα κατονομάζεται, νυκτὸς ἀποσφάττεται μαχαίρᾳ παρὰ τινος. Οὕτω μὲν οὖν καὶ οὗτος ἤφ' ἔτι τῶν ἀστραπῆς διαίξας καὶ πάλιν ἀποκρυβεῖς ἢ γοῦν ὡς ἐκ Κιλικίου Κωρυκίου πνεῦμα βίαιον διεκπνέσας καὶ μέρος τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους διακυβέσας,

Hoc malum e vestigio aliud pessimum est consecutum; et cum 611 exaruisse visum esset, instar lethiferi aconiti refloruit. Nam Comnenus Isaacius, a quo vastatam esse Cyprum supra memoravimus, captus quidem fuit a rege Angliæ in Palestinam navigante, et pro verberone servo cuidam populari ejus donatus, fama ubique sparsa malum hominem male periisse. Sed ut res postea declaravit, sola fama mortuus revixit, et vinculis et carcere (quod utinam factum non esset) liberatus pristinam imperii cupiditatem renovat. Qui cum imperatricis Euphrosynæ impulsu, quam propinqua cognatione attingebat, crebris Alexii litteris revocaretur, illam conditionem cum indignatione prorsus respuebat, se imperare, non parere didicisse, et ducem, non militem agere novisse affirmans. Proinde frequentes litteras ad Asianos proceres mittit, quæ nihil non vetitum suadebant, nihil non a majoribus institutum abrogant, nihil non obtemperantibus promittebant, si quo modo imperii titulum consequeretur. Verum ut olim ea sectabatur quæ assequi non poterat, et ea frustra moliebatur quæ in falis non erant, ita tum etiam irritos conatus ejus eventus 612 coarguit. Neque enim Persa postulatis ejus annuit (cupiebat autem eum Romanis bellum inferentem cum omnibus copiis suis sequi, et ejus jussis omnibus obtemperare), neque quisquam eorum ad quos clam scribebat benignas aures ei præbuit. Quis enim belluam sanguinariam paulo post in faciem invasuram et laceraturam sequeretur? aut cum venenato serpente amicitiam constitueret, qui, sive amplectere, lethale virus evomeret, sive in sinu foveres

Α πνευγόντος ποτὲ ὡς ὁ τοῦ αὐτοκράτορος υἱὸς Μανουήλ πάλαι ἀπεβίω θανάτῳ ᾧ δὴ πρὸς Ἀνδρονίκου καταδεδίναστο, ὁ δὲ νῦν προσιὼν οὗτος πλάνος ἐστὶ καὶ τοῦ τῶν Κομνηνῶν γένους ἀλλότριος, εἰ δ' ἐκεῖνον δοίη τις ζῆν καὶ τούτον εἶναι τὸν ἐπιόντα, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχεῖν δέηπουθεν δικαιότερος ὁ καὶ τὰ Ῥωμαίων σκήπτρα χειρίζων νυνί, ἐπελάβοντο τῶν λόγων οἱ ἀκροώμενοι, καὶ ἀπ' αὐτῶν πορισάμενοι τὴν ἀντίρρῃ « Δράς » ἔλεγον, « βασιλεῦ, ὡς ἄρ' ἀμνηστέας καὶ σὺ περὶ τοῦ παιδός, καὶ τὸν ἐκείνου θάνατον ἀμφήριστον ἤγγισαι; Μὴ οὖν χαλέπαινε τοῖς τὸν νεανίαν οἰκτεῖρουσιν ἐκ μὲν τριγωνίας τὴν βασιλείαν ἐς αὐτὸν καταβαίνουσιν ἔχοντα, ἀρχῆς δ' ὁμοῦ καὶ πατρὶδος παρὰ δίκην ἀποπλάζομενον. » Ἰδὼν τοίνυν ὁ βασιλεὺς ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ παρουσίαν ἐπ' οὐδενὶ κερδαλέῳ κατανῶν γίνεσθαι, τὰ φρούρια παρελθὼν, καὶ ἃ μὲν τούτων ἀποστήσας σοῦ Ἀλεξίου, ἃ δὲ πυρὶ παραδόντας ὡς τὴν ἐκστρατεῖαν περιγράψας μῆσι καὶ τὰ κατὰ τὸν

Ἐπὶ δὲ τῷ κακῷ τούτῳ παρὰ πόδας ἑταίρον ἐπεισέφορθε χειρίστον, ἢ μᾶλλον δόξαν πρὸς καὶ τὸν ὑποβρέεῖται πάλιν ἀνέδραστε κατὰ κώνειον φθοροποιόν, ὁ Κομνηνὸς οὗτος Ἰσαάκιος, δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν βιβλίοις ἐβρέθη μοι ὅτι ἐγκρατὴς ἄμα καὶ ὀλίγη τῆς τῶν Κυπρίων νήσου γινόμενος ἐξέλω μὲν πρὸς τοῦ βῆγγος Ἰγγλινίας ἐς Παλαιστίνην ἀφικνουμένου διαποντίου, καὶ ὡς δούλος μαστιγίας τινὲς τῶν ὁμοφύλων ἐκείνῳ ἀποκεχάριστο. Καὶ ἦν ἀπανταχῇ διαδόσιμος ὡς κατέστρεψε τὸν βίον κακῶς ὁ καλὸς· ἐχέμη δ', ὡς δέδεικται ὑστερον, μόνῃ ἀποδοῦς καὶ δεσμῶν ἀπαλλαγὴς καὶ φρουρᾶς ἀπολυθεῖς, ὡς μὴ ὥφελε, τὸν παλαιὸν ἀναθάλπει τῆς τυραννίδος ἔρωτα. Ἀνεκαλεῖτο μὲν οὖν πρὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου διὰ γραμμάτων συχνῶν, ἐναγοῦσας αὐτὸν εἰς τοῦτο τῆς βασιλείδος Εὐφροσύνης δ' ἦν ἐκ συγγενείας ἐγγύτητα εἶχεν αὕτη πρὸς Ἰσαάκιον. Ὁ δὲ ἀπεδυσπέτει καὶ πρὸς μόνῃς ἡγανάκει τῶν ἐπιστελλομένων ἐνέχησιν, βασιλευεῖν, οὐ μὴν βασιλεύεσθαι λέγων εἰδέναι, καὶ ἄλλων ἐξηγεῖσθαι, ἢ γοῦν ἑτέροις πείθεσθαι. Συχνὰ τοίνυν γράμματα συνετίθει πρὸς τοὺς τῆς Ἀσιατικῆς γῆς πρωτεύοντας, τί μὲν τῶν ἀπειρημένων οὐκ εἰσηγούμενα, τί δὲ τῶν καθεστῶτων οὐχὶ κινούμενα, καὶ πάντα τοῖς πεθομένοις βραβεύοντα, εἴ πως τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἐπιτεύξεται. Ἀλλὰ καὶ πρώτων διώκων ἦν τὰ ἀκίχητα, καὶ ἃ μὴ Θεὸς βεβοῦλεύεται, διακινῶν ἡς μηχανώμενος· καὶ τότε ὁμοίως ἡλέγχετο μάτην διατεχνώμενος τὰ ἀνύμντα. Οὕτε γὰρ αὐτῷ προσέσχεν ὁ Πέρσης ὥσπερ ἡμίρειτο (ἐγλίχετο δὴ μὲν ὁλῆς τῆς οἰκείας ἰσχύος ἔπαισθαι οἱ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύοντι, καὶ πάνθ' ὁπόσα ἐπιτάττειν ἔχει ποιεῖν), οὕτε οἱς ἐπέστελλε κρύβδην οὐς τις ὑπέσχετο

εὐεικτον, ἀλλὰ πάντες ὡς ἀσπίδες οἷς ἐπὶ δὲ τὰς ἀκοὰς ἐπέφραττον. Τίς γὰρ ἂν θηρίῳ κατηκολούθησεν αἰμοδόρῳ, μετ' οὐ πολὺ ταῖς ὄψεσιν ἐμπεδήσονται καὶ ἀναπρήσονται; ἢ μετ' ὄψεως λοβόλου φιλίαν συνέθετο, καὶ προσπλέκοιτό τις αὐτῷ, τὸν ἰὸν ἐξέμουυτος θανάσιμον, καὶ ἐν κόλπῳ διαθάλλῃ, ὀλίθρια δάκνοντος; Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος κατὰ θεῖον ἐξέρρηξε μετὰ βραχὺ τὸ ψυχίδιον καὶ τοῖς λοιποῖς προσετέθη ἀμέσως ποιεῖν ἃ καινοποεῖ πολλάκις σωτήρια. Ἦδετο δὲ μηδὲ φυσικῶ θανάτῳ θαμῆναι τὸν ἀλειτουργὸν ἀλλὰ φαρμάκῳ [P. 299] ἀπολωλέναι κυλικοφορηθέντι παρὰ τινος μεγάλους δώροις ἐπιρρωσθέντος πρὸς τούργον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

δ'. Ἐπὶ πᾶσι δ' οἷς Ἀλέξιος ἐπειράτατο βασιλεύσας, εἴ πως σπείσαιο Βλάχοις, καὶ πρέσβεις πέμπομε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀσάν. Ἐπέρανε δ' οὐδ' ὀλίως τὴν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς, οἷα τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπερόγκους τὰς ἀποκρίσεις ποιησαμένων κἀκείνα προσθεμένων ὑπὲρ εἰρήνης ἃ Ῥωμαίοις ἀδύνατά τε καὶ ἄτιμα δέηπουθεν ἦν. Ἀμέλει τοι τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἔω διατρίβοντος προσδάλλουσι τοῖς περὶ τὰς Σέρβας Βουλγαρικοῖς θέμασι, καὶ τὸ αὐλιζόμενον ἐκείσε Ῥωμαϊκὸν σύνταγμα ἡττηκότες ἄλλους τε πλείστους κακῶς εἰργάσαντο, καὶ δὴ καὶ αὐτὸν εἶλον ζωγρίαν τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον, ὃς ἀρχηγεῖν Ῥωμαίοις προὔδελητο. Κρατοῦσι δὲ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκεῖθι φρουρίων, καὶ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ ἐπικρατὲς ἡσφαλίσαντο, αὐτοὶ δ' ἐπανήκον ὁκάδε λείαν ἐληλακότες οὐ σταθμητήν. Βασιλεὺς δὲ μὴ καὶ μετέπειτα τοιοῦτόν τι διαπραχθεῖν προμηθεύμενος, μεθ' ἱκανῆς ἐξέπεμψε στρατιᾶς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρόν, Ἰσαάκιον τὸν σεβαστοκράτορα, ὅτε δὴ καὶ Ἀσάν πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραίνεσιν Βλάχους μηκέτι τὰς κατὰ Ῥωμαίων ἐπιλεύσεις μετὰ θερμότητος τίθεσθαι, μεμνησθαι δὲ καὶ μεθόδων στρατηγικῶν (ἄρχειν γὰρ, ὡς πυθάνονται, ἄνδρα πολεμικὸν καὶ λίαν τοῦ ἀδελφοῦ προφερέστερον), μετὰ κόμπου ἀπεκρίνατο μὴ δεῖν αἰεὶ ταῖς φήμῃς ἐπικλίνειν τὸ οὖς, μήτε δ' ὅν ἀνδρεῖον αὐτῇ διαθρυλεῖ, ὡς ἤδη καὶ τοιοῦτον ὄντα τοῦτον κατεπτηχέειν, οὐθ' ὅν διέξεισι δειλὸν καὶ ἀνάγκη, πρὸ τῆς πείρας ἀθερρίξειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ τὴν μὲν φήμην μὴ πάμπαν ἀποστρέφασθαι, ὅτι μὲν δ' ἐς ἅπαν ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἦν πλείστοι λαοὶ φημιζουσιν, ἐπάγειν δ' ὡς λίθον Μαγνησσαν τὰς πράξεις τῶν ἐνδιαβαλλομένων εἴτε μὴ κροτούμενων παρ' αὐτῆς ἀνδρῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἱζάνειν τῶν φημιζομένων δικαστήν, καὶ οὕτω προσέειπαι τὴν φήμην ὡς ἐλθῇ ἡ γοῦν μύρις ἀλείφειν ὡς ψευδῇ καὶ ἄλλοθι ποῦ ἀφιέναι πέτεσθαι. « Τὰ γὰρ ὧτα οὐκ οἶδε τὰ δρώμενα, ἀλλὰ γλώττης ὄχλον εἰσοικιζόμενα φύλακές εἰσιν ἄλλοτρίων, καὶ τούτων ἐναντίων πολλάκις ἐνηχημάτων, Ἀσφαλῆς δὲ ἐστὶ τῶν γινόμενων διακτικῆς ὑφθαλμός, καὶ μάρτυς ὧν τεθέσται ἀπαραλόγιστος, οὐχ ἐτέρωθεν ἐσχεομένην ἔχων τὴν πίστιν ὡς τὴν τῶν λεγομένων εἰς ἐνοίκησιν ἀκοήν. Μὴ οὖν δὴ καὶ ὑμεῖς ὁρρεῖσθε ὡς ὁ νῦν Ῥωμαίων βασιλεύων γενναῖος ὑπὸ φήμης κηρύττεται, ἀλλ' εἰ τοιοῦτός ἐστιν ὁποῖος ᾄδεται χρεῶν σκέψασθαι. Ὅδε γὰρ δὲ ὑμῖν εἰς τοῦτο ἔστω βίος ὁ πρότερος, καὶ καθηγητῆς ἀκριβῆς τοῦ ἀνδρὸς καθιστάσθω. Ἀτὰρ εἰ φι-

A pestiferos dentes infingeret? Enimvero et hic paulo post mortuus ad cæteros tyrannos Dei nutu sublatos abiit, mirabiliter quidem, sed non sine instrumentis salutem afferre soliti. Ferebatur autem non naturaliter sed veneno per pincernam magnis largitionibus ab ipso imperatore corruptum propinato interiisse.

τυράννοις οὓς χεῖρ Κυρίου ἠφάνισε, καὶ οὐκ εἴωθεν τὸν ἀλειτουργόν θανάτῳ θαμῆναι τὸν ἀλειτουργόν ἀλλὰ φαρμάκῳ [P. 299] ἀπολωλέναι κυλικοφορηθέντι παρὰ τινος μεγάλους δώροις ἐπιρρωσθέντος πρὸς τούργον ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ.

4. Cæterum Alexius politus imperio, missis ad Petrum et Asanem legatis, pacem cum Blachis facere studuit. Sed frustra is conatus fuit ob superbum et ferox Barbarorum responsum et condiciones Romanis inhonestas et intolerabiles. Dum autem imperator in Oriente versatur, in Bulgaricum agrum juxta Serras incursione facta, victaque 613 legione Romana, tum alios plurimos male tractarunt, tum ipsum Ducam Alexium Aspietem cepērunt, multaque castella expugnarunt; quibus firmatis cum innumerabili præda domum redierunt. Imperator vero ut caveret ne quid simile in posterum accideret, Isaacium sebastocratorem generum suum cum justis copiis ablegat. Qua de causa cum Blachia quibusdam monerentur ne temere et confidenter in Romanos irruerent, sed militaris etiam solertiæ et doli meminissent (nam audire se imperare virum bellicorum et fratre longe præstantiorem), Asan insolenter respondit non semper famæ præbendas esse aures, nec si quem ea pro forti celebret, cum statim ut talem esse formidandum; nec si quis pro timido et ignavo traducatur, spernendum et rejiciendum esse: sed famam ut non omnino vanam, præsertim tam celebrem, non quidem plane contemnendam, sed ad res gestas eorum qui vel bene audiant tanquam ad Lydium lapidem exigendam, sæpe etiam oculo judicium permittendum, et sic eam vel ut veram probandam vel ut falsam repudiandam. Aures enim non videre ipsam rem, alienarum linguarum 614 et sæpe adversarum strepitum conservare. Visum vero certum esse rerum arbitrum; et pluris esse, ut ait comicus, unum oculatum testem quam auritos decem, qui non alieno testimonio, sed suo experimento nitatur. Non igitur eos moveri oportere, quod hic Romanorum imperator vir fortis perhibeatur: sed an talis sit, ex ante acta ejus vita conjecturam capiendam. Quam si accuratius intueantur, nihil unquam ab eo esse gestum laude dignum. Neque enim bellis et præliis pro Romana re publica gestis interfuisse, neque una cum fratre labores et pericula adisse, quod ipse quidem sciret, qui hostilem agrum perpetuo infestavit et victorias, victoriis triumphos triumphis cumularit. Neque illi purpuram et diadema laborum præmium esse data, sed fortunæ ludibrio contigisse. « Is ergo qui nunquam in pugna visus sit, qui non voce, non manu, non consilio res Mysorum unquam labefecerit, qua ratione subito mutatus sit

in contrarium, plane non intelligo. Ut autem, inquit, virum illum, **615** quantum licet similitudine depingam et genus ejus declarem, videtis fila diversi coloris, etsi non diversæ telæ, de hasta mea pendentia? Hæc una eademque materia constant, ab uno textore confecta sunt. Sed quia coloribus discrepant, ex alia materia et ab alio artifice confecta putantur, cum res aliter sese habeat. Eodem modo Isaacius et Alexius fratres, quorum alter imperio dejectus est, alter purpura et diademate insignis conspicitur, eandem patrem habuerunt, eodem utero sunt editi, eadem terra nati, omnia eadem sunt consecuti, quamvis Alexius sit natu major. Quare, mea quidem sententia, nec in re militari quidquam inter eos intererit; jamque re ipsa omnes cognoscemus. Itaque rationem belli pristinam sequendam esse nobis affirmo, cum iisdem arma inferenda sint quos prius oppugnavimus, ne deterioribus dicam. Nam Romanorum animi crebris cladibus fracti et enervati sunt, et crebro a nobis in fugam versi ne semel quidem vires suas recuperare potuerunt. Nec illud prætereundum, eos iram Dei contra se concitasse, Isaacio, cujus opera gravi Andronici tyrannide liberati fuere, legitimo imperio pulso. Nam qui servatores suos ita tractarunt, primo quoque tempore ab inimicis **616** ut homines perhi occiduntur. » Hujusmodi sententiis Barbarus suorum animis excitatis, provincias juxta Strymonem et Amphipolim majore sævitia invasit. Cum autem sebastocrator, homo adolescens et recenti clade Blachorum elatus, hostes Serranum agrum incurmare audivisset, non prius exploratis eorum viribus, statim signo tuba dato, primus in armis equo conscenso hastam in hostes vibravit, quasi ad paratam cervorum venationem aut ludicrum aliquod exiret. Cum igitur laxis habenis circiter triginta stadia processisset, et equitatum et peditatum ita fatigavit ut pugnae tempore inutiles essent. Ut propius hostium castra ventum est, maxima et potissima pars copiarum Asanis in insidias distributa est. Quo stratagemate et dolo Isaacius non animadverso, ceria spe victoriæ concepta insano impetu eos invasit. Cum autem illi ex insidiis consurrexissent, ut modis cassibus irretitus, multis suorum amissis tandem et ipse a Scythiis capitur. Unde Barbari ad incursiones et rapinas more leonum in armenta irruentium animosiores facti sunt, quippe cum nemo Romanorum eis occurrere **617** auderet, sed omnes territi laxis habenis in urbem Serras confugerent, qui in illa clade non occubuerant. Scythia vero sebastocratorem a se captum quovis modo celare conatus est, ne id Asan rescisceret, spe maxime pecuniæ ejus redimendi causa accipiendæ concepta, si hominem in Scythiam abducere liceret. Sed cum fama captum esseducem hostium vulgasset, inquisitione diligenti compertus ad Asanem perducitur.

ὥστε σταδίους τριάκοντα τό τε ἱππικὸν ἀποκναῖσαι προσβολῆς, καὶ τὸ πεζικὸν ἐκλυθεῖν ἐς οὐδὲν γέγονε.

A λοκρινήσετε, οὐκ ἂν ἐφ' ὅτι οὖν εὐδοκιμηκότα εἰσεσθε τοῦτον· οὔτε γὰρ πολέμοις ὠμίλησαι καὶ κινδύνοις ὑπὲρ Ῥωμαίων παρνεβλήθη συστρατευόμενος καὶ συγκάμων τῷ ἀδελφῷ, ὅσα γε αὐτοὺς ἔσται κείρων ἀεὶ καὶ [P. 300] κατατρέχων τὴν πολέμιαν καὶ νίκας ἐπὶ νίκαις ἀναιρούμενος καὶ τροπαίους ἐπισποιθάζων τὰ τρόπαια, οὔτε μὴν μισθὸν καμάτων τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸν βασίλειον εἴληχε στέφανον, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ἔργων ὑπέδειξε, τύχης ἀγνώμονος πέπτευμα τὰ σκήπτρα παρείληπται. Οὗτος τοῖνον, ὅς οὐ τεύεται μοι μαχόμενος οὐδὲ φωνῇ καὶ χειρὶ καὶ βουλῇ τὰ Μουσῶν παραλυπήσας ἐνόησε, ὅπως ἐξαίφνης εἰς ἅπαν τοῦναντίον μεταπεποιήται, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καὶ συνιδεῖν. Ἴνα δὲ καὶ δ' ὑποδείγματός, καθ' ὅσον ἔξεστι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῷ γένος διασαφῆσαιμι, ὁρᾷτε τὰ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ δόξατους ἀπαιωρούμενα καὶ ἀνεμούμενα διάφορα ταῖς χροιαῖς, εἰ καὶ μὴ ταῖς ὑφαῖς, νήματα. Ταῦτα μῖα μὲν προσελήλυθεν ὕλης, καὶ εἰς ὑφάντης αὐτὰ ἐμυρῶσατο· τοῖς δὲ χρώμασι διαλλάττοντα διεστάναι δοκοῦσι καὶ κατὰ τὸ τὸ τοῦ εἶναι ποιητικὸν αἶτιον. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Ἰσάκιος οὖν καὶ Ἀλέξιος οἱ ὁμαίμονες, ὧν ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἦδη καθήρτηται, ὁ δὲ τηβεννοφορεῖ νῦν καὶ διχθεῖται ἀρχικῶς στεφανώματι, ἕνα τοκέα ἔσχον, τῆς αὐτῆς νεότητος ἐξώλισθον, κατὰ τὴν αὐτὴν γεγέννηνται, γῆν, τὰ πᾶνθ' ὅμοια ἐκλήρωσαντο, καὶ ἄτερος τούτων Ἀλέξιος τῷ χρόνῳ προήκων ἐώραται. Οὐδὲν οὐδὲ κατὰ τοὺς πολέμους διαφέροιν ἂν, ὡς ἐμοίγε γούν δοκεῖ, καὶ ὡς ἐν πείρᾳ πάντες γνωσόμεθα. Χρῆναι τοῖνον φημὶ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ προτέρως προθέσεως καὶ πάλιν τῶν κατὰ πόλεμον ἅπτεσθαι, εἰδούτας ὡς οἱ καὶ πρότερον ἐξ ἐναντίας μοίρας καὶ νῦν στηρόμεθα, ἵνα μὴ καὶ χεῖροσιν εἴποιμι ἀφροῶν μὲν καὶ πρὸς τὸ καταβεβλημένον καὶ ἀτονώτερον ἦδη φρόνημα τῶν Ῥωμαίων, οἱ πολλάκις ὑπ' ἡμῶν τροποθέντες οὐδ' ἅπαξ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐσχέκασι πράγματα, ἐννοῶν δὲ καὶ ἦν θεόθεν ἐπισπᾶντο οἷδε μὴν, τὸν αὐτοὺς βαρείας τυραννίδος ἀπὸ λαχότα Ἰσακίου βασιλείας ἐννόμου καθήρηκότες· οἱ γὰρ οὕτω κατὰ τῶν σεσωκότων ὀπλισάμενοι οὐκ ἂν φοβήνοιντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὡς παράσπονδοι ἀναιρούμενοι. » Τοιαύταις γνώμαις ὁ βάρβαρος τὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀναστῆσας φρονήματα μετὰ κόμπου μέλζονας ἐπῆει κατὰ τῶν περὶ Στρυμόνα τε καὶ Ἀμφίπολιν ἐπαρχιῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῖς Σέρβαις ἐμβολαῖν Ἰσακίῳ ἔκρουσται τῷ σεβαστοκράτορι, νέος ὢν οὗτος καὶ προτεχεῖ τινα τῶν βλάχων ἐπαρθεὶς παίσματι, μὴ προξετάσας τὴν τῶν πολέμιων δύναμιν, τῇ δ' ἀκοῇ συνάψας τὴν κατ' αὐτῶν ἐξώρμησιν, ἀνίστασιν τε παραχρῆμα τὴν στρατιὰν τῆς σάλπιγγος ἐνδοῦσης τὸ σύνθημα, καὶ τὸν πολεμιστήριον ἵππον πρῶτος ἀναβὰς καὶ θωρακισάμενος κατ' ἐπιγωλήν, οὐχὶ βιάδην, τὸ δόρυ κατὰ τῶν ἀντιπάλων τιταίνων ἔξεισιν ὡς εἴπερ ἐλάφῳ αὐτῷ κυνηγέσιον προηυτρέπιστο ἢ θηρευτικὰ ἑκαὶ πού θούρματα προητοίμαστο. Διελθὼν οὖν ἀνέτω ρυτῆρ πεπολιχεν, ὡς ἀχρεῖον εἶναι κατὰ τὴν ὥραν τῆς

να: μετέπειτα χρήσιμον. Ὡς δὲ ἤγγισεν ἔνθα παρενέβαλε [P. 301] τὸ πολέμιον, τοῦ μὲν Ἀσάν τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον στράτευμα εἰς ἐνέδρας καὶ λόχους διαμερίζεται, ὃ δ' Ἰσαάκιος μὴ τὸ στρατήγημα τοῦτο καὶ τὸν δόλον κατανοήσας, ὡς ἡττήσων καὶ τροπωτόμενος βακχευτικῶς ἐπῆλθεν ὀρμήματι· διὸ καὶ τῶν ἐν τοῖς λόχοις ἐπιβεμένων, ὡς ἐν μέσοις συσχεθεὶς ἄρκυσι, πολλοὺς μὲν ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, τέλος δὲ καὶ αὐτὸς ἐάλω ζυγρίας ὑπὸ Σκυθῶν, Ἐκ δὲ τούτων συμβέβηκεν ὡς ἐν κτήνεσι λέοντα πρὸς τὰς ἐπελεύσεις ἀδεεστάτως καὶ τὰς προνομὰς τὸν βάρβαρον ἐφορμᾶν, οἷα μηδενὸς ἀντεξίοντος ἔτι ἐκ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ πάντων ἀποδελιασάντων καὶ τῇ πόλει ταῖς Σέρβαις μετ' ἀνέτων ἡνιῶν εἰσρύντων, ὅσοι τέως μὴ ξίφους ὤφθησαν πάρεργον ἐν τῇ συμβολῇ. Ὁ δὲ συνειληφὼς τὸν σεβαστοκράτορα Σκύθης παντοίως αὐτὸν περιέκρυπεν, ὡς εἴη ἀφώρτος τῷ Ἀσάν, ὑποσαινόμενος ἐλπίζει μὴ τινων ἐνδεεστέρας, ὡς εἰ τοὺς Βλάχους διελθὼν εἰς τὰ οἰκεία ᾗδῃ τοῦτον ἀπενέγκει, πλεῖστα ἂν αὐτῷ κατὰ θοιτο λύτρα ὁ βασιλεὺς. Τῆς δὲ φήμης κατειπούσης συλλεφθῆναι τὸν στρατηλάτην, ἐπιμελοῦς γεγεννημένης ἐρευνῆς δῆλος γίνεται καὶ τῷ Ἀσάν ἐμφανίζεται.

ε'. Καὶ τῇδε μὲν ἀπέβη ταῦτα· τότε δὲ καὶ τῶν δορυαλῶτων τις ἱερέων, εἰς τὸν Αἴμον αἰχμαλώτως ἀπαγόμενος, δεῖται τοῦ Ἀσάν ἀφελθῆναι, ὃ ὁμοφωνίας ὡς ἱδρὸς τῆς τῶν Βλάχων φωνῆς εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐκκαλούμενος. Ὁ δ' ἀνανεύσας ἔφατο μηδέποτε προθέσθαι Ῥωμαίους ἀπολλύειν, ἀλλ' ἀπολλύειν, τοῦτο γὰρ καὶ Θεὸν βούλεσθαι. Πρὸς δ' τὸν θύτην λέγεται ἀνθυπνευγχεῖν, στενάξαντα βόθιον καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγοντα, μὴδ' αὐτῷ Θεὸν ὑπολείπεσθαι οἰκτιρμονα ἀνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος μετὰ πένητος ἀνδρὸς διὰ ἱερωσύνης Θεῷ πλησιάζοντος, ἐγγὺς δὲ οἱ παρεστάναι καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέρας, καὶ τοῦτο μὴ ὡς ἐν μαλακῷ ὕπνῳ τῷ φυσικῷ μόρῳ ἐπελευσόμενοι, ἀλλ' ὡς εἴωθε τὰ πλεῖστα τοῖς σφάττειν ἐν μαχαίρᾳ προτιθεμένοις. Καὶ οὐ διέπεισε τοῦ θυηπόλου τὸ πρόβλημα· μικρῷ γὰρ ὕστερον εἰς τὴν Μυσίαν ἐπανηκώς παρὰ τινος τῶν οἰκείων διαχειρίζεται. Ἦν δὲ ὁ τρόπος οὗτος τῆς αὐτοῦ ἀναιρέσεως. Ἀνὴρ τις ὁμοφυῆς αὐτῷ καὶ ὁμότροπος καὶ ᾧ πᾶν προσέδλεπεν ἡμέρον (Ἰδαγκὸς ὄνομα τῷδε· σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν Ἰωάννην), τῇ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κασιγνήτῳ λύθρα συνήρχετο. Πυθόμενος οὖν τὰ τῆς μίξεως ἐκείνου· τὰ μὲν πρῶτα εἰς εὐθύναν ἦγε τὴν ὁμεινέτιν, καὶ θανάτου ἐτίμα τὴν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις παρασιώπων· ὡς δ' ἄλλοις τε αὐτὸν ἡ γυνὴ λόγοις τοῦ φονίου κατηύναζε βλέμματος καὶ ὀρμήματος, ἀλλὰ δὲ καὶ τῷ προσάγειν ὕστερον ὡς εἰκαίως χολᾷ κατ', αὐτῆς, ἀκριβῶς γὰρ κακείνων τὰ περὶ τὴν μίξιν ταυτηνὶ συνειδέναι, τὸν κατὰ τῆς ὁμολέκτου χόλον εἰς Ἰδαγκὸν μετατίθησι, καὶ δὲ μεταπέμπεται τὸν ἀνδρα τῶν νυκτῶν ἄωρ', μὴδὲν καθυφεὶς τῆς ὀρμῆς. Ὁ δὲ τὸ τῆς χρείας ἔξωρον οὐκ ἀνατίειν καὶ ἀνέσθαι οἰκθεὶς ἐς τὴν αὔριον τὴν ἄφειν ὑπερτίθεται. [P. 302] Ἐκείνου δ' αὖ πάλιν ἐγκειμένου καὶ μὴ φέρειν ἔχοντος τὴν ῥαστώνην ὡς παρόρασιν, κοινούται τοῖς καθ' αἶμα καὶ φίλοις τὸ ποιητέον ὁ Ἰδαγκός, εἰς νοῦν ὅψις ποτε βαλὼν τὸ τῆς ἀφίξεως αἵτιον. Οἱ δ' ὑποτιθέσθαι τούτῳ τὴν προτενῆ περιζώσασθαι μαχαίραν, καὶ τούτῳ τῷ ἱματίῳ ἐνθάψαντα εἰσελθεῖν, καὶ τοῦ μὲν Ἀσάν ἡρέμα προσεπιπλήττοντος καὶ τὸ τοῦ θυμοῦ κατ' αὐτοῦ βράττον ὕδρεσι συμμετροῦντος, καὶ τοῖς λοιποῖς ἃ μὴ λυμῆνεται· τὸ σῶμα τὴν κόλασιν ἀπορίζοντος, φέρειν γενναίως καὶ τὴν ἐπ' οἷς ἐάλω παραλύπησιν συγγνώμην αἰτεῖν· εἰ δ' ἐκείνος διψῇ τὸ ξίφος κατ' αὐτοῦ, τῆνικαὶ κακείνων ἀνδρὶ ζῆσθαι, καὶ σπεί-

A 5. Hic illius expeditionis exitus fuit. Tum etiam quidam captivus sacerdos, Blachicæ linguæ peritus, cum in Hæmum abduceretur, Asanem mirabili oratione obtestatus ut se dimitteret, ubi id ille renuit, neque enim sibi propositum esse Romanos dimittere sed perdere, idque Deo etiam probari, ille cum alto suspirio et lacrymis subjecisse fertur nec ipsi reliquam esse Dei misericordiam, quod viri pauperis, Deo ob sacerdotium familiaris, non sit misertus, ac instare ei cruentum vitæ exitum, quali homines sanguinarii plerumque perire soleant. Nec fefellit ea sacriliculi divination; nam paule post 618 in Mysiam reversus a familiarium suorum quodam occiditur; idque hoc modo factum est. Quidam natura et moribus ei similis, et intima familiaritate conjunctus, nomine Ibancus (sic Joannes a Blachis dicitur), clam cum uxoris ejus sorore consueverat. Quo stupro comperto, principio uxorem accusabat et propter ejus facinoris dissimulationem capitis damnabat. A quo crudeli proposito cum aliis verbis uxoris suæ deterritus, tum eo quod affirmabat ipsum quoque ejus rei probe gnarum esse, iram a muliere in Ibancum transfert, eumque nulla mora interposita intempesta nocte accersit. Is vero se alieno tempore non sine gravi causa et crimine vocari ratus, adventum suum in crastinum differt. Sed illo rursus instante et procrastinationem sui contemptum interpretante, Ibancus vix tandem causa cur vocaretur intellecta, cum amicis et cognatis deliberat. Ii monent ut longo gladio sub veste occultato accinctus ingrediatur. Quodsi Asan eum modice objurget et iracundiæ impetum conviciis terminet sine cruciatu corporis, ut fortiter feral et culpam deprecetur. Sin enssem postulet, tum et ipso virum se præbeat, et operam det 619 ut antevertat hominem impudentem et sanguinarium, nec ullum ictum nisi lothalem ei inferat. Id consilium Ibancus statim exsequitur. Nam cum Barbarus nihil moderati in eum cogitaret, sed ad primum ejus conspectum efferatus enssem quæreret, ille facinus occupat et ense in inguine defixo Asanem occidit. Inde elapsus statim ad consocios se recipit, accedente indicata cum eis consilium defectionis init: neque enim fratres, cognatos et amicos interfecti quieturos. Quodsi res ex sententia successit, se regioni illi et toti Mysiæ justius et æquius

quam Asanem domituros, neque, ut ille fecerit. A ferro grassaturos in omnes, et quidquid iracundia suaserit perperaturos; si res aliter occiderit nec eventus consiliis responderit. aliam rationem iniuros et salutem suam Romanorum imperatori commissuros. Hæc nocturno adhuc tempore non modo decreverunt, sed multos etiam in suas partes pertraxerunt: et Ternobo occupata (ea est 620 omnium Hæmi urbium inuulnissima et præstantissima, in montis vertice sita, firmis circumdata mœnibus, quam et amnis perfluit) Petro restituerunt. Nam ut primum diluxerat, fama eadem Asanis non Ternobi duntaxat, sed in locis etiam remotioribus divulgavit. Sed cum nec Petrus Ibancum expugnari, nec Ibancus Petro se resistere facile posse cerneret, ille hunc obsidionis mora domandum, hic ad Romanorum imperatorem confugiendum et ejus ope hostibus resistendum esse censuit. Ferobitur autem Ibancus etiam Isaacii Sebastocratoris impuleu Asanem occidisse, cum aliis plurimis pollicitationibus, tum spe nuptiarum filie ejus Theodore adductus. Cæterum Isaacius ante Asanis cædem in vinculis exspiravit.

619. Οὐδὲν κρατίζαντες τοῦ Τερνόβου (ὁ δὲ ἐστὶν κατὰ τὸν Αἴμον ἀπασῶν πόλεων, τείχεσι τε ἰσχυροῖς περιβεβλημένος καὶ ῥεύματι ποταμείου διειλημμένος καὶ ὅρους ἀκρωνυχίᾳ πεπολισμένος) τοῖς περὶ τὸν Πέτρον ἀνέστησαν· ἡ γὰρ ἐξήμη ἄμα ἐφ' οὐκ ἐπ' ἄκρων μόνον τῶν τοῦ Τερνόβου τειχέων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω καὶ πόρρωθεν τὴν τοῦ Ἀσάν περιετείλατο θάνατον. Ὡς δ' οὕθ' ὁ Πέτρος ῥάδιαν εὗρισκε τὴν Ἰδαγκοῦ καταστροφὴν, οὕθ' οὗτος ἀποκρούσασθαι Πέτρον ἠδύνατο, ὁ μὲν χρονотριβεῖν ἐπεβάλετο καὶ μίαν ταύτην ὥστο προσδοκίαν κατακαταΐσασθαι τὸν ἀντιδικὸν Ἰδαγκόν, ὁ δὲ τῷ τῶν Ῥωμαίων προσρυτῆναι βασιλεῖ δεῖν ἐγνώκε καὶ διὰ τῆς ἐνέθου συνάρσεως περιγενέσθαι τῶν διαφόρων. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὑποθήκαις Ἰσακίου οὐδὲ σεβαστοκρατορος ἀναιρεθῆναι πρὸς Ἰδαγκοῦ τὸν Ἀσάν, ἀλλὰ τις τε πλείστα ὑποσχέσει πρὸς τοῦτο ἐπιβρώσθηντος, καὶ προσέτι γε μὴν περρωθέντος τῷ κατ' ἐπιγαμίαν συναρμόσασθαι οἱ καθυποσχέσθαι τὴν οἰκίαν θυγατέρα τὴν Θεοδώραν. Πλὴν ὁ μὲν ἀναφῆκε τοῖς δεσμοῖς τὴν [P. 303] ψυχὴν, καὶ μηδέπω τοῦ ἐόντος καταργασθέντος.

6. Ibancus vero imperatorem statu rerum exposito hortatus est ut aliquos cum copiis mitteret, qui et Ternobum acciperent et de adiutore totam Mysiam vindicarent. Ac Romanis forsitan aliquid salutare actum esset, si imperator statim sine mora gerendæ rei animum intendisset: nam Ternobo occupata facile totius Mysiæ potitus esset. Verum ipse per stultitiam 621 ut cochlea testam repetens, in palatio abditus, Manuelem Camyzem protostратorem cum imperio mittit. Is cum suis copiis Philippopoli profectus et Mysiæ limites vix ingressus præter expectationem retro abit. Milites enim multa seditione, quo se duceret et cum quibus pugnandum esset, rogabant: « Annon sæpe, inquit, montana ista transivimus atque adeo nihil conficimus ut pene omnes interioribus? revertere igitur, revertere, nos quodcumque reducito. » Præterea inopinato metu consternati, quasi hostes a tergo instarent et omnis generis tela conjicerent, effuse suggerunt. Imperatore idem opus cum exercitu majore iterum tentante subinde res successu caruit. Quare Ibancus cum nemo Romanorum cum Barbaris vellet congredi, invalescentibus Petri opibus et majoribus ei copiis affluentibus, desperatis re-

δεῖν ὥστε φθάσειν ἢ μελλήσας αὐτίκα παύσασθαι, καὶ πάντα καίριας ἐπάγειν καὶ καταχούσας εἰς ἄδου τὴν ἀναιδῆ καὶ φιλαίματον. Ὁ καὶ εἶχεν ὁδε διαπραξάμενος· μηδὲν γὰρ ἐπ' αὐτῷ διανοομένου μετρίων τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην εὐθὺς θέαν ἐκητριωθέντος καὶ τὸν σφαγέα ζητούντος κινδύνου, κατὰ τοῦ βουδῶνος οὗτος φθάσας ἐκείνῳ πλῆττει καὶ ἀναιρεῖ. Οὐκοῦν καὶ διαδράς Ἰδαγκὸς παραγρημα πρόσεισι τοῖς τοῦ ἔργου συνίστοραι καὶ μηχανάσας τὸ γεγονός ἐγὼ αὐτοῖς ἄμα πρὸς ἀποστασίαν ἰδεῖν· μηδὲ γὰρ ἡρεμήσειν τοὺς τοῦ παρόντος ὀμαίμονας καὶ ὅσον αὐτῷ πρὸς γένους καὶ φίλιον. Κἂν μὲν προχωροῖ τὰ κατὰ σκοπὸν, καὶ χώρῃς ἐκείνους καὶ Μυσίας ἄρξειν αὐτῆς τοῦ Ἀσάν δικαιοτέρον τε καὶ ἐννομώτερον, καὶ μὴ τῷ ἔξῃ τὰ πάντα ὡς ὁ πεσὼν διοικεῖν, καὶ ὅπερ ἂν ὑποβόλη θυμῶς, τοῦτο καὶ διαπραττέσθαι· εἰ δ' ἄλλως αὐτοῖς μεταβρίφει τὰ διαδούλια μήτε μὴν ὅλιως προβαίνουσι τὰ κατ' ἐρεσιν, πρὸς ἄλλον μετασκευάσασθαι πλοῦν, τοῖς τὰ Ῥωμαίων πράγματα κυβερνῶσι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες. Ἐπεὶ τοίνυν οὗτος νυκτὸς οὐ μόνον τὴν σκίψιν ταύτην ἐκράτυναν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς παρῴξυναν τῶν βουλευμάτων αὐτοῖς συλλε-

622. Ὁ δ' Ἰδαγκὸς δηλώσας βασιλεῖ τὸ γινόμενον στείλει τινα μετὰ στρατιᾶς διηρέθιζε τὸν παραληψόμενόν τε τὸν Τέρνοβον καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τῆς ὅλης Μυσίας ἀγωνισόμενον. Καὶ τάχ' ἂν τατίλειστού τι τοῖς Ῥωμαίοις σωτήριον, εἰ βασιλεὺς αὐτίκα προθύμως πρὸς τὴν ἀγγελίαν ταύτην πραξίκοιεν ἐπεβάλετο, ἐπειδὴ περ καὶ εἰ Τέρνοβον εἶλεν, εἶχεν ἂν εὐμαρῶς καὶ ἀπόνως Μυσίαν ἄπασαν. Νῦν δὲ ὁ μὲν βλακυσάμενος ἐνέφω τοῖς ἀρχαίοις καὶ πάλιν κατὰ τὸν εἰς τὸ κέλυφος βυόμενον σκώληκα, στείλει δὲ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην, ἀναιπὼν στρατηγόν. Ὁ δὲ ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλίππου μετὰ τῶν ἐπομένων ἐκείνῳ δυνάμεων, καὶ τῶν ὄρων τῆς Μυσίας ἄκροις ποσὶν ἐφαψάμενος, παλίστατος γίνεται παρὰ δόξαν. Το γὰρ στρατεῖα ἐκπνεαστὴν, « Ποῖ ἄγεαι ἡμεῖς, » ἔλεγον, « ἢ τίσι συμπλακῆσθαι μέλλομεν; Οὐ πολλὰς τὰς ὁριαίας ταύτης ὁδοὺς διήλθομεν, καὶ μὴ μόνον οὐδὲν τι κατωρθώκαμεν βέλτιον, ἀλλὰ καὶ μικροῦ προαπολώλυσιν ἅπαντες; Ἀνάστρεφε τοίνυν, ἀνάστρεφε, καὶ ἡγοῦ τῆς ἐπὶ τὰ σφέτερα. » Ἐπὶ δὲ τοῖς καὶ δειμασιν ἀλόγοις ἐκταραχθέντες, ὥσπερ κατὰ νώτου τιῶν ἐγκειμένων καὶ παντοίοις ὅπλοις βαλλόντων, ἀκόσμως ψέχοντο. Καὶ αὖθις οὖν πρὸς τοῦ βασιλέως ἡ

πρῶτος αὐτῇ μετὰ στρατιᾶς ἐπεκρίνατο μέζονος. Ἐνίκα δ' ἔταε τὰ χεῖρωνα, μηδενὸς εἰς χεῖρας ἔλθειν καὶ συμμῆσαι τοῖς βραβείοις ἐν τῷ ἐπαρχί- γειν Ἰβηκῶ δοκιμάζοντος. Ἀπειρηκώς τούτων οὗτος καὶ τοὺς κατὰ τὸν Τέρνοβον δυσχεροῦς πρῶτος, οἷα τῶν περὶ τὸν Πέτρον κρατοῦμένων ἀεὶ καὶ στρατιᾶς προσθήκαις ἐπαυξομένων, ἔξεισιν ἐκείθεν λαοθραῶς καὶ πρόσσεισι βασιλεῖ, καὶ μετῆλ- θεν οὕτω καθαρῶς πρὸς τὸν Πέτρον πάλιν ἡ ἀρχη- γία Μυσῶν. Ἠλὴν οὐδ' οὗτος θανάτῳ φυσικῷ ἐπα- πύλθην, ἀλλὰ μικρῷ ὑπερτον παρὰ τοῦ τῶν ὁμογε- νῶν ξίφει διελαθεῖς κατέστρεψεν οἰκτρῶς τὴν ζωὴν· ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Βλάχων βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ' οὖν ὁ Ηἰτρος συλ- λήπτωρα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσελόμενος τὸν ἡμέτερον, ὃς ἐπ' ἱκανὸν ὠμώρητον ἐν Ῥωμαίοις, ἡνίκα εἴχε βασιλεὺς Ἰσαά- κιος διατεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδράς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τε- θναῶτι Ἀσὴν τὰ Ῥωμαίων ἔκτειρε προνομῶν· ἡ γὰρ φύσις καὶ τοῦτο οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διε- βράδευσε μέτρον. Ὑπῆλτα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδεὶς, οὐδ' ἤλιστα, ἀλλὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις καταρωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐναιυ- τοῖς, καὶ τοῦ κακοῦ τοῦδε τῶν Ῥωμαίων ἔταε διακυμάνοντος πρῶτος, οὐδέποτε βραχέϊα νίκη, Ῥωμαίοις διαγεγελάκει, οὐδέ τι παρυφίστη τρο- παιουχίματος ἵνδαλμα. Τὴν δ' ἐκ Θεοῦ παρόρρασιν ταύτην καὶ τελείαν μικροῦ ἐγκαταλείψιν οὐδεὶς τῶν ὑψηλῶν ἀρχιερέων καὶ τὰς πρώτας καρπούμενων τιμὰς ἢ τῶν τὴν ἐρείαν τῆς κεφαλῆς μέχρι καὶ βίνος διαχάλωντων βαθυπωγῶνων μοναστῶν ἐν νῷ βαλλόμενος ἦν, ἢ διδάσκων πρὸς ταύτην ἀντιπράτ- τειν ὁποσονοῦν, ἢ ἐν τῷ παρόρρασι βασιλέως ἐνώπιον Ῥωμαίοις [P. 304] διαμυχανόμενος τὰ σωτήρια· ἀλλ' ὡς εἰ πάντες ἐξέκλιναν τε ἅμα καὶ ἡχρησθήσαν, ἀνεπισθῆναι εἶχον τῶν γινόμενων καὶ οἷον ἀντίβαινον ταῖς ἐκ Θεοῦ μαστιγώσεσιν. Ἐλλήνες δὲ τὴν αἰτίαν ἐζητήσαν τοῦ λοιμοῦ, καὶ τοῦ μάντιος πυθόμενοι Κάλχαντος οὐκ ἀφῆσαν τὸ κακὸν ἀφελῆναι, παρ' οὐδὲν θίμενοι· εἰ βαρυν- νήν ἔμελλεν ὁ πρώτιστος καὶ γράσιτος τοῦ στρα- τεύματος· Ὅγε μὲν Ἰθακῶς τῷ βασιλεῖ προσρεῖς ἀσμένως προσέδεκτο, καὶ γέγονεν ἐς οὐκ ὀλίγα χρόνους Ῥωμαίοις, εὐμῆχης ὢν τὴν ἡλικίαν καὶ ἀγχινοὺς μάλιστα καὶ τὴν βόμην ἀκμαῖος τοῦ σώματος· τὸν δὲ γε ἄνδρα τῶν αἱμάτων τῷ τοῦ εἰδούς ἀκρογόλῳ καὶ τῷ τῆς γνώμης ἀποκρότῳ παφῶς δεσπάρτα, Ῥωμαίοις μὲν συναυλιζόμενος, μεταβρόμίζόμενος δὲ μηδαμῶς πρὸς τὸ τοῦ φρονή- ματος ἡμελὴν καὶ εὐ ἐνδοτον. Ὁ μὲντοι βασιλεὺς οὐκ ἀνίσχινον κρίνας τὸν ἄνδρα τῶν εἰς αὐτὸν γινόμενων γαμικῶν ἐγγυήσεων, τὴν μὲν πατρίδα ἐς τὸν νόμι- μόν κειρὸν ἀνεσάλατο (ἔτι γὰρ ἐψέλλιζεν ἡ νύμφη τὰ παιδικά), αὐτὸν δὲ τοῖς μέγα δυναμένοις συγ- νέειν ἐνέγραψεν, οὐδενὸς τῶν εἰς θεραπείαν ἀρχικὴν καὶ πλοῦτον βαθὺν παρεκώσ· στέρεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς τὸ κατηγγυμένους αὐτῷ θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἀτελὲς ὄρων, καὶ τῇ τοῦ κίλλους ροδωνίᾳ τῇ τῆς τεκούσης αὐτῇ Ἀννης ἐν χιρσίᾳ ἔτι οὕτης περιέρχων ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μέζοντας. «Τί μοι καὶ τῷ ἐν γάμῳ,» ἔφασκεν, «ἀρνεῖται ἀμνάδος πρὸς ὀχέαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπιδομένῃ;»

A bus Ternobo clam profugus imperatorem adit. Ita Petrus summa rerum denuo politur. Sed nec ipse naturali morte obit, sed paulo post eo quoque a popularium quodam miserabiliter confosso prin- cipatus ad Joannem tertium ejus fratrem transit, quem tum Petrus adiutorem 622 laborum et regni participem assumpserat. Is non parvo tempore apud Romanos obses fuerat, cum imperator Isaacius se- cundum Mysis arma intulisset, sed fuga elapsus do- mum redierat, nihilo fratre Asane Romanis spo- liandis et infestandis mitior. Enostro autem exercitu nemo resistere Petro potuit: sed hostibus per tot annos tot et tantas victorias adeptis, eo malo Roma- nam rem publicam perpetuo turbante, nunquam ulla victoria ullum rei bene gerendae simulacrum nostris arripit. Hanc Numinis indignationem et nostri destitutionem nemo ex summis et honoratissimis sacerdotibus, nemo ex religiosissimis monachis consideravit, ullo modo placare docuit, aut li- berius apud imperatorem disserendo quidquam Romanis salutare conatus est: sed quasi omnes a via deerrantes et inutiles facti quid rei esset non animadvertenterunt, quodammodo flagellis Dei alversantes. Graeci quidem causa pestilentiae ex Culchante vate cogniti, 623 offensi Numinis iram placarunt, neglecta summi et potentissimi impera- toris indignatione. Ibancus vero cum ad imperato- rem se contulisset, benigne susceptus Romanis multis in rebus utilem navavit operam, homo proceras staturae, praestanti ingenio et robustissimo corpore. Sed iracundia et contumacia animi e vultu reluocens crudelitate ejus abunde testabatur. Quare tametsi inter Romanos viveret, tamen mores suos ad facili- tatem et aequabilitatem minime componebat. Nihi- lominus imperatore cum sponsalibus a sebastocratore promissis indignum ratus, nuptias in legitimum tempus distulit ob puellae teneros annos, ipsum vero in numerum cognatorum suorum potentissi- morum hominum recepit, summa potentia et ma- ximis opibus donatum. Is vero sponae suae imma- tura aetate considerata, et matris ejus Annæ viduae adhuc elegantia curiosius inspecta, nuptiis amplio- ribus inhians: « Quid, inquit, mihi rei est cum lactente adhuc agna, 624 cum ove indigeam ad coitum apta? » Ac vir ille in partibus Philippopoli vicinis plurimum laboravit, et veluti vallum popu- lribus suis et auxiliariis Scythis obvia quæque vastantibus opponebatur. Aliquando etiam impe- ratorem in expeditiones sequens strenuam operam prae cæteris navare videbatur. Quis verò Scytharum et Blachorum incursiones et nefaria facinora enu- merare queat? Vastitas regionum Hæmo vicina- rum, Macedoniae et Thraciae direptiones, utique omnibus statuis et tabulis clarius et quavis histo- ria dilucidius ostendunt quid actum sit.

Ο δὲ πρὸς τὸ κατηγγυμένους αὐτῷ θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἀτελὲς ὄρων, καὶ τῇ τοῦ κίλλους ροδωνίᾳ τῇ τῆς τεκούσης αὐτῇ Ἀννης ἐν χιρσίᾳ ἔτι οὕτης περιέρχων ἐνατενίζων, καὶ γάμους φανταζόμενος μέζοντας. «Τί μοι καὶ τῷ ἐν γάμῳ,» ἔφασκεν, «ἀρνεῖται ἀμνάδος πρὸς ὀχέαν καὶ αἰγὸς τελείας ἐπιδομένῃ;»

Τὰ πλεῖστα μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς περὶ τὴν Φιλίππου ἐπόνει μέρεσι, καὶ τὴν ἀγαπητὸν Ῥωμαῖοι ἀντίπραγμα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνου μετὰ Σκυθῶν συνάρσεως ἐξιδόντων καὶ κειρόντων τὸ προσπεσόν ἐνόησε δὲ καὶ βασιλεῖ στρατῶν διαφερόντως ἐδόκει δραστηρίος. Τίς δ' ἂν καὶ ἀριθμῆν δύναιτο ὅσαι καὶ ὅτε τοῦ ἔτους Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐγένοντο ἐφοδοί, καὶ οἷα ἔργα ἔδρων ἀνδρα; Μαρτυροῦσι δὲ τοῦ τα πεπραγμένα ἡ τῶν πρὸς Αἴμον χωρῶν ἐρημία, Μακεδονίας τε καὶ Θράκης οἱ ληϊσμοὶ σιγῶν καὶ κύρσεων ἀκριβέστερον καὶ ξυμπάσης ἱστορίας τρανότερον.

7. Neque vero a Septentrionalibus duntaxat Barbaris Romani perpetuo premebantur, sed in Oriente Persis etiam prædæ erant. Nam cum imperator cum Persa Galaticæ Ancyra domino pacem non fecisset, sed partim amicitiam ejus, ut qui Romanis nocere non posset, aspernatus esset, partim pecuniæ, quæ pro pace postulabatur, parceret, unum annum et sex menses bellum continenter cum eo gessit. Qua de causa Cilix Alexius ea quæ retulimus, illius adjutus opibus, confecit, et urbs Dadibra a Persis occupata est. Nam cum is omnibus suis copiis abductis se non inde recessurum **625** confirmaret nisi illam expugnasset, obsidio quatuor menses duravit, Dadibrenis nemine opem ferente. Nam imperator etsi eos per nuntios ad fortiter resistendum hortabatur et auxilia pollicebatur, subinde tamen rem procrastinabat; et finitimi Paphlagones propius accedere et opem eis ferre non audebant. Neque vero hostem latebat eos omni auxilio destitutos et fame premi et a machinis gravissime affligi. Nam cum saxa, calx et quidquid hominum vitæ insidiatur, ex collibus in mediam urbem conjicerentur, aedes diruebantur et putei inficiebantur. Non multo post missis ab imperatore auxiliis, quæ in Baba monte castra habebant, tribus adolescentibus ducibus, Brana isto Theodoro, Andronico Cataclone et Cazane Theodoro, Persæ ea re comperita ex insidiis eos ante lucem adorti, et tergis fugientium inherentes, alios occiderunt, alios ceperunt, et duos duces inter cæteros. Quos Persa manibus post tergum ravinetis **626** undique circumductos iis qui in mœnibus erant ostendebat, monens ut urbem priusquam belli fluctibus obrueretur, sibi gubernandam traderent: neque enim spem salutis ullam eis superesse; neque se inde recessurum nisi urbe expugnata. His spectaculis et sermonibus Dadibreni fracti ad pactiones descendunt, iniquas quidem illas, sed quas temporis angustia et durum telum necessitas flagitabant. Annuunt se urbem penitus deserturos, ut cuique cum suis carissimis et suppellectilibus incolumi abire liceret quo vellet: neque enim Barbarus eos in patria manere et tributa pensitare pati voluit. Illis conditionibus jurejurando firmatis, Persa urbem suis popularibus incolendam dedit, cives in alias atque alias regiones et urbem dispersi. Quidam etiam Persæ concessu, tuguriolis in proximo structis, amore patriæ servitutis jugum subierunt. Ac cum urbe Dadibra hoc modo actum est. Imperator autem paulo post, pace cum Persa facta, libenter ei, deterso pudore, ea dedit quæ ante illius urbis deditionem postularat.

ζ. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τοὺς πρὸς Ἄνεμον βορρᾶν ἐκπολεμωθέντας ἡμῖν βαρβάρους τὴν αἰεὶ πῶς ἐπικρατέστερά τε καὶ δυσαντίδλεπτα, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑω τὰ Ῥωμαίων Πέρσης ἐξέκειτο πρὸς ἀνάντων. Μὴ γὰρ τῷ Πέρση σπεισάμενος ὡς Ἀγκύρας ἔρχετο τῆς Γαλατικῆς, ἀλλὰ πῇ μὲν τὴν μετ' αὐτοῦ φιλιζαν παρ' οὐδὲν τιθέμενος ὡς λυμαίνεσθαι Ῥωμαίους οὐκ ἔχοντος, πῇ δὲ περὶ τὴν δόσιν τῶν χρημάτων ὧν ὑπὲρ εἰρήνης ἦται σμικρολογούμενος, διετέλεσεν ἐς χρόνον ἕνα καὶ μῆνας ἐξ ἐκείνῳ διαφερόμενος. Ἀμέλει τοι διὰ ταῦτα ὅ τε Κίλιξ Ἀλέξιος ὅσα εἰπομεν διεπράξατο παρὰ τοῦ τῆς Ἀγκύρας δυνάστου ἐνισχυόμενος, ἡ τε πόλις Δάδιθρα ἐκώλυνε καὶ Ἡέρσαις ὑπέκυψεν. Ἄρας γὰρ μεθ' ἀπάτης ὁ Πέρσης αὐτοῦ [P. 303] τῆς δυνάμεως καὶ περὶ ταυτηνὴν τὴν πόλιν βαλὼν στρατόπεδον ἐπέμεινε πολιορκῶν. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ εἰς μῆνας μὲν ἡ πολιορκία παρὰ τῇ τέσσαρας, ἐπικουρία δ' τὴν οὐδαμῶς τοῖς Δαδορηνοῖς ἐπιούσα ἐκ τῶν ἐκτός· ὅ τε γὰρ βασιλεὺς εἰ καὶ πέμπων ἐνέγεν αὐτοῦς ἀντέχειν γενναίως καὶ συμμαχεῖν κατεπηγγέλλετο, ἐμελλεν αἰεὶ πῶς καὶ ἀνεδύετο, καὶ οἱ πρόστοροι Παφλαγόνες ἀγχοῦ που προσιέναι καὶ ἐπαμῦναι οὐδαμῶς ἐδύρξαν. Ἀτὰρ οἱ πολιορκούμενοι πρὸς πᾶσαν ἀπεγνώκεσαν ἀρωγὴν, καὶ ὅτλοι ἦσαν λιμῷ πιεζόμενοι καὶ ταῖς πετροβολαῖς μηχαναῖς ἀνέχεσθαι πάσχοντες· τοὺς γὰρ λίθους ἐκ τῶν ἔξωθεν γιγλῶν κατὰ τὸ μέσον ἀφιεῖσαι τῆς πόλεως τὰς οἰκίας κατήρειπον, τίτανά τε διακοντίζουσαι καὶ πᾶν ἕτερον ἀνθρώποις ἐπίδουλον ἀκροβολίζουσαι τὰ δοχεῖα τῶν ὕδατων ἠφάνιζον καὶ τὰ ποτὰ ἠχρεῖον ἐστῶτα ὄντα καὶ μὴ πλανώμενα. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον βασιλικῆς ἐπικουρίας ἀφιγμένης καὶ κατὰ τὸν Βάδαν τὸ ὄρος ἀλίσταμένης, ἥς ἤρχον μείρακις τρεῖς, ὁ Βρανῆς οὗτος Θεόδωρος, ὁ Κατακλῶν Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Καζάνης Θεόδωρος, ὡς ἦσθοντο οἱ Πέρσαι, λόγους ὑποκαθίζουσι, καὶ μήπω παραναπειλάσας ἡμέρας ἐπιθέμενοι καὶ φεύγουσιν κατόπιν ἐπικείμενοι· οὗ μὲν ἔκτειναν, οὗς δὲ συνειλήφασιν ζῶντας, μεθ' ὧν καὶ τοὺς δύο στρατηγοὺς. Καὶ τούτους περιτρυφωμένους τὰς χεῖρας κύκλῳ περιτρυφῶν ὁ Πέρσης ἐδείκνυ τοῖς ἐπὶ τῶν τειχῶν, καὶ παρήνει, ὥς ἡ πόλις τοῖς πολεμίοις ἀδόκιμος γένοιτο, τὴν ἐκείνης ἐγγχειρῆσαι αὐτῷ οἰάσιν· μηδὲ γὰρ ἐκ τοῦδε σώζειν ἔχουσιν ἐλπίδα σφίσιν ὑπολειφθῆναι, μηδ' ἂν αὐτὸν ἐκείθεν μεταναστεύσαι ποτε, εἰ μὴ ἐγκρατὴς τῆς πόλεως γένοιτο. Τοιοῦτος οὖν οἱ Δαδορηνοὶ θάμασι καὶ ἀκούσμασι κατακλασθέντες τὸ πρόθυμον τρέπονται πρὸς συμβάσεις ἀσυμφόρους μὲν, ὁμοίας δ' ἐπέταττον ὁ καιρὸς ἀκμαῖος ἐφεστὼς καὶ τομὸς, κατὰνεύουσί τε τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν πανσούδι, βαδίσαι δ' ἕκαστον κακῶν ἀπαθῆ μετὰ τῶν φιλάτων σφίσι καὶ τῶν κτήσεων τὴν ἂν αἰ-

ροῖντο στείλασθαι, ἐπεὶ μὲν εὗρισκον τὸν βάρβαρον μένειν αὐτοὺς κατὰ γῶραν ἔωντα καὶ φόρους αὐτῶν κατατίθεσθαι ὅπως οὖν συντιθέμενον. Ταῦτ' ἄρα καὶ ὅρων γεγεννημένων ὁ μὲν Πέρσης εἶχε τὴν πόλιν καὶ τοῖς ἐκ τοῦ γένους δίδωσιν αὐτὴν εἰς ἐνοίκησιν, αὐτοὶ δὲ μεταναστάντες ἐκεῖθεν καθ' ἑτέρας χώρας καὶ πόλεις διεσπύρηναν· πολλοὶ δὲ τῆς πατρίδος ἄγχιστα πηξάμενοι μόσυνα, οὕτω δοκοῦν τῷ Πέρσῃ προσέμεναν δούλειον ὑποδύντες ζυγόν, οἷς ἡ τῆς ἐνεγκαιμένης γλυκύτης τῇ μνήμῃ προσίζκνεν ἀναπόνητος. Καὶ τοιοῦτον μὲν τῇ πόλει Δαδίδρη τέλος ἀπήντησεν· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ θρχὸν τῷ Πέρσῃ σπείσας ἀπέδωκεν ἄσπασίως ὅσα πρὸ τοῦ ἀλῶναι Δαδίδραν ἀπητείτο χρήματα, ὡς ἐξ ὁμμάτων οὖσαν τὴν τότε αἰσχύνῃν ταχέως ἀποτριψάμενος.

Ἄλλ' οὐπω ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἄλμην ταύτην ἀπέπτυσεν ἀνένευσέ τε καθαρῶς καὶ ἀνέπνευσε, καὶ δεινότητων ἀγγέλλουσιν ἀκοσμάτων βάλλεται ἄλλων, καὶ τῶν ἐνεστῶτων [P. 309] ἦσαν τὰ προσδοκώμενα δυστυχέστερα, εἴ γε τὰ μὲν ὑπέσαινον ἐλευθερίας ἐγκαταλείμμεν ἀπὸ μέρους ἀλγύνοντα, τὰ δ' ἐκ τῶν ἐσπερίων ἐθνῶν βάλλοντα δουλείαν παρεῖχον φαντάζεσθαι παγγενεὶ προδοισμένην καὶ δυσπαύλακτον. Ὁ γὰρ δὴ τότε κρατῶν τῶν Ἀλαμανῶν Ἀμερίγος ὁ τοῦ Φρεδερίχου υἱός, ὃς ἐν τῇ κατὰ Παλαιστίνην ἀνόδῳ τὰ ὑστάτα νίπτρα λέλουται ποταμῶν ἀναποφύδας ῥεύματι, καθὼς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀγγέλιον λόγοις ἱσθόρηται, τὴν πατρῴαν εἰληφώς βασιλείαν Σικελίαν τε παραστισάμενος καὶ Ἰταλίαν ὑπαγαγόμενος, ἐπὶ τῷδε καὶ Ῥωμαίοις αὐτοῖς ἐπεφύετο πραγμάτων νεωτέρων ἄτοπος ὣν ἔραστής καὶ ῥέκτης κακῶν δυσπαύλακτος. Οὐκ ἀνέδην δὲ καὶ αὐτίκα Ῥωμαίοις ἦν ἐρεδρῶν, τὸ τῆς ἐγγειρήσεως ἐργῶδες ὑποδλεπόμενος, καὶ ἔτι ἔχων τοῖς ὀφθαλμοῖς προκείμενα ὅποσα Ῥωμαῖοι κατὰ Σικελικῶν ἡνδρίσαντο ἐς τὴν ἡμετέραν πρῶτην παρευδαλόντων, καὶ παρὰ τοῦ πάππα δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης οὐκ ἔλαττον ἀναστειρόμενος τῆς προθέσεως. Πέμψας οὖν πρέσβεις πρὸς τὴν αὐτοκράτορα Ἰσακίαν (οὐ γὰρ πῶς τῆς ἀρχῆς ἐξωστράχιστο) αἰτίας συναίρει ἀναίτιου δήπουθεν διαστάσεως. Ἐκ τῶν γὰρ ἀπεμέριζε καὶ προσφωμίζον, ὡς ἦδη Σικελίας ἐξουσιάζοντι, τὰς ἐξ αὐτῆς ἑπιδάμνοτο μέχρι καὶ τῆς μεγαλωνόμου πόλεως Θεσσαλονίκης Ῥωμαϊκὰς ἀπαξάπτας χώρας ὡς νόμῳ ὑπεκψάτας πολέμου τῷ τῶν Σικελῶν πρὸ τρίτης στρατεύματι· τὴν γὰρ ἦτταν τούτων καὶ κατατρόπων κατ' ἀπάτην ἔλεγε Ῥωμαίων προτυποντῆσαι, οὐχ ἥμισυ πάντων λεγομένης ἐν τοῖς ἀνδάνουσιν εὐρισκόμενος. Ἐλογίζετο δὲ καὶ λύπας τὰς τοῦ πατρὸς, καὶ σταθμίοις οὐ δικαίοις αὐτὰς ἐτάλαντευεν, οὐ τὰς προσφάτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσαις ἐκεῖνος ἐκ πολλοῦ προσεπάλασε, τῆς παλαιτέρας Ῥώμης ἐκδιεσπόμενος τὰς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἀγγινοίας καὶ Ἰταλίας ὡσχύτως ἐκτενδονόμενος. Καὶ ταῦτα δὴ τὰ πρὸ Εὐκλείδου ἀνυποστόλως ἀνακινῶν ἤθελε Ῥωμαίους χρήμασι μεγίστοις πρίασθαι τὴν εἰρήνην ἢ πολεμεινόντα τοῦτον ἐκ τοῦ αὐτίκα μᾶλλον καθυπεκδέχεσθαι. Προσαπῆται δὲ, ὡς εἰ κυρίων κύριος καθεστῆκε καὶ βασιλεὺς ἀναδέδεικται βασιλείων, συνάρασθαι τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ὁμογενέσιν ἐκεῖνῳ δι' ἀποστολῆς ναυμαχικῆς στρατιᾶς. Ἀντίπρεσβειαντος δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως καὶ ἀνδρα τῶν οὐκ ἀπύμων πρεσβευστῆν στείλαντος, πρέσβεις ἐκεῖθεν ἀφίκοντο, ὧν ἄτερος βαρὺς ἦν τὴν ὀφρὺν καὶ περικτὸς τῷ παιδοκομῆσαι τὸν ῥῆγα. Ἦν δὲ καὶ τὰ δι' αὐτῶν πρεσβευόμενα χρήματων ἀποδόσεις πολυταλάντων ἀλαζονεῖαι τε καὶ κόμπαι· καὶ ἀρχιμάτων ἐγγυρίων κατάλογοι, δι' ὧν κατὰ πολιτεύονται οἱ ἀκούοντες.

627 Vix Romanorum imperium ab hoc malo respirarat, cum alii nuntii graviore afferunt, et futura maiorem dolorem afferunt quam praesentia. Nam haec quidem, quamvis ex parte molestiam haberent, tamen libertatis nonnullis reliquiis blandiebantur. Quae autem ab occidentalibus gentibus imminabant, ea servitutem universam et perpetuam minitabantur. Nam Alemannorum rex Amerigus, Friderici filius, qui in expeditione Palestina submersus est, ut in Isaacii Angeli imperio diximus, paterno principatu suscepto, Sicilia et Italia subactis, Romanos ipsos lacescebat, novarum rerum importune cupidus, et grassator inevitabilis. Neque tamen statim Romanos invasit, rei difficultate deterritus, positus adhuc ob oculos nostrorum contra Siculos fortibus facinoribus, cum pridem in provincias nostras impetum fecissent, et a veteris Romae Papa ab instituto retraheretur. Missis igitur ad Isaacium legatis (nondum enim is imperio exciderat) causam disensionis inanem queritans, Romanas provincias omnes ab Epidamno usque ad inelytam urbem Thessalonicensium sibi ut Siciliae regi vindicabat, ut belli iure nuper a Siculo exercitu subactas. 628 Nam quod is tandem a Romanis profligatus esset, id fraude factum asserebat, in suis cupiditatibus fucandis fabulator insignis. Commemorabat etiam, et iniquis lancibus ponderabat paternas offensas; nec eas recentes duntaxat, sed veteres etiam, Manuelis solertia veteris Romae Papa contra illum concitato, cujus Manuelis opera etiam Italia exactus esset pater. Ita obsoletis criminibus perfrieta fronte renovandis, Romanis aut pacem maxima pecunia redimendam, aut bellum statim tolerandum arbitrabatur. Praeterea tanquam rex regum et imperator imperatorum postulabat, ut Romanis suis in Palestina popularibus navalibus auxilia mitterent. Ad quae cum imperator rescripsisset, et virum non obsecrum ad eum ablegasset: legati ab eo venerunt, quorum alter homo superciliosus erat, et eo nomine superbus, quod regis in pueritia curam gessisset. Ejus legationis summa erat, plurimorum talentorum postulatio, arrogantia et insolentia verba, rerum ab Alemannis gestarum gloriosa commemoratio, quibus auditores decipi solent.

Imperator igitur (potiebatur autem rerum is, A
cujus nunc historiam conteximus) cum legatos
629 infecta re dimittere non posset, annuit se
pacem pecunia redempturum; quæ res ad id us-
que tempus facta non erat. Et ut imperii Romani
opes ostendat et exaggeraret, rem aggres-
sus est temporibus minime consentaneam, sed
ab officio et decoro alienissimam et Romanis
prope ridiculam. Nam in festo Natalis Christi et
ipsa gemmatam vestem induit, et reliquos omnes
auratas et laticlavi vestes induere jussit. Quo
spectaculo Alemanni adeo non obstiterunt, ut
eorum cupiditas illo splendore Romanorum magis
etiam inflammaretur, et Græcos ut ignavos homi-
nines et servilibus deliciis deditos quamprimum
oppugnandi occasionem optarent. Cum autem
astantes Romani eos hortarentur ut gemmarum
splendorem, quibus imperator instar prati nitebat,
aspicerent et media bruna veris suavitatem oculis
perciperent, negabant Alemannos talia spectacula
desiderare, neque muliebria ornamenta admirari
solere, quæ facis flammis, inauribus 630 ra-
diantibus viris impense placere studeant; ac ut
Romanis terrorem incuterent, nunc tempus instare
aiunt, ut muliebribus ornamentis sepositis aurum
ferro commulent. Nam si legatio foret irrita, nec
imperator regis sui et domini postulatis annueret,
necesse eos habituros pugnare cum hominibus
qui non gemmis ut prata niteant, neque rotundis
margaritis intumescant aut amethystis purpuræ
et auro intertextis pavonis instar gloriantur, sed
qui Martis alumni iræ flamma oculos suffusi non
secus quam gemmæ radient, et totos dies sudorem
fundant margaritis splendidiorem. Recensebant
etiam pecuniam, quæ pro pace postularetur, esse
auri centenarios L quatuordecim pendeundos. Quam
summam cum se imperator solvere posse diffideret,
Eumathium Philocalem præfecum urbis legatum
ad regem mittit; qui cum opibus cæteros superaret,
ultro id munus subit, imperatore exorato ut
sibi cum præfecturæ insignibus legationem obire
concederetur. Imperator vero viatico quantum
postularat libenter dato 631 suis eum sumptibus
propositum iter conficere passus est. Ita ille inso-
litus ac potius insolens legatus non modo non
majore quam ceteri honore affectus est, sed deri-
sus etiam ob vestitus inusitati novitatem. Cæterum
pecunia, quæ pacis causa danda esset, ad sexde-
cim auri talenta redacta, Philocales in Sicilia,
ubi regem convenerat, exspectabat dum ea mitte-
rentur. Imperator vero pecuniæ inopiam causatus,
a provinciis tributum exigebat quod Alemannicum
appellatur, tum primum institutum, et urbano
populo, senatu et cælu ecclesiastico, opificibus
item et artificibus omnis generis convocatis, pe-
tebat ut quisque de facultatibus suis partem

Β Βασιλεὺς τοίνυν (ἔρχε δὲ ὁ νῦν ἱστορούμενος) μὴ
ἔχων ἀπράκτους ἀποπέμψαι τοὺς πρέσβεις, κατέ-
νευσε χρημάτων τὴν εἰρήνην ἀλλάξασθαι, πρῶτον
μήπω ἐς τότε καιροῦ γεγονότος. Ὑπεξῆρα: δὲ τὴν βασι-
λεῖαν Ῥωμαίων ὡς πλουσίαν ὁ βασιλεὺς [P. 307]
Ἀλέξιος προθέμενος ἐς οὐδὲν ἔργον τῷ καιρῷ συν-
ῥῶον καθυπενήνεκται, ἀλλὰ καὶ λίαν παρακικνημέ-
νον τοῦ τεμινοῦ τε καὶ εὐπρεποῦς καὶ βυὲν μικροῦ
πρὸς Ῥωμαίων κατὰ γέλιον. Τῆς γὰρ γενεθλίου ἐπι-
στάσης ἡμέρας Χριστοῦ αὐτός τε τὴν διάλιθον στολὴν
ἡμιτάτο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπέτεταχαι: τὰς
χρυσοῦφεις περιθέσθαι καὶ πλατυστήμους ἐσθῆτας. Οἱ
δ' Ἀλαμανοὶ τοσούτων ἀπειλῶν ἐκθαμβοὶ ὀρωμένοις
τούτοις φανῆναι, ὥστε καὶ ἀνέθελπον μᾶλλον τὸν
ἔρωτα ὅν ὑπέτρεπον ταῖς λαμπραῖς μοναῖαις τῶν Ῥω-
μαίων ἐναυόμενον, καὶ οὐχ ὄντο τάχιον κρατῆσαι
Γραικῶν ὡς ἀγεννῶν τὰ ἐς πόλεμον καὶ περισπου-
δαζόντων τὰς ἀνδραποδῶδεις χλιδάς. Πρὸς δὲ τοὺς
συνεστῶτας σφισι: Ῥωμαίους καὶ ἐνάγοντας ἐς τὴν
τῶν λίθων ἄνοη ἀφορρῶν, οἷς ὁ βασιλεὺς ὡς λαιμῶν
ἐνγυλίστο, καὶ χειμῶνος μέσον χάριτας ἐσθῆτας
δρῶντας: καὶ τὸν ἀφθαλμὸν ἐστειν, « Οὐ χρεῖν, »
ἔρυσκον, « Ἀλαμανοὶ τοιοῦτων ἔχουσι θειράτων,
οὔτε μὲν ἐπιτηδείων γυναιξὶν ἐμπορημάτων
καὶ στολισμάτων φιλοῦσι θεισται: καθίσταται,
αἷς ἡ κοινὰ καὶ κρήδεμνα καὶ ἐνώτια παμφε-
νόωντα καὶ τὸ ἀρίσται τοῖς ἀνδράσι διαπεριβύτας
ἀσπάζεται. » Ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίους μορμολύσσοντας,
« Νῦν ἔκινει καιρὸς, » ἔλεγον, « μεθαρμολύσθαι τῶν
γυναικωδῶν ἐμπορημάτων καὶ σιδήρων περιστάλιναι
ἀντὶ χρυσοῦ. ἢ μὴ γὰρ τὰ τῆς πρεσβείας λήγονται
C πέραι καὶ πρὸς τοῦ κυρίου σφῶν καὶ βασιλέως
συμβολίαν Ῥωμαῖοι βούλημα, ἀνάγκη τις ἔσται
πάντως διὰ μάχης ἀνθρώποις χωρεῖν οἷτινες οὐ
λίθοις ὡς λαιμῶν περιανθίζονται, οὐδ' οἰδάνονται
πρὸς ἦθος ἀγέρωχον μαργάρων σφαῖράμασι: πρὸς
φῶς διαγελῶντων σελήνης, ἢ ταῖς ἐν θυσίαις με-
θύουσι λίθαις, αἷ ὡς ἀλαζῶν ὄρνις ὁ Μηδικὸς πορ-
φύρα καὶ χρυσῷ περιχρῶνται, ἀλλ' Ἄρεος ὄντας
τρόφιμοι: θυμοῦ μὲν περὶ τοὺς ἀφθαλμοὺς ἐρυθαί-
νονται τοῖς τῶν λίθων ἐπίσης ἀκτινὸδεσιν, ἰδρώτας δὲ
θρομβοῦντες ἐν τῷ μογῇ πηνιμέρια ὑπὲρ σιελινό-
τητα μαργάρων αὐτοῖς καλλωπίζονται. » Πείθουσαν
δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ εἰρήνης οἰτούμενα γράμματα εἰς
χρυσίου πεντήκοντα κεντηνέρια καθ' ἕνα τὸν χρό-
νον διδόμενα, πρὸς ἧπερ ὁ βασιλεὺς ἀπαυδῶν πρί-
D σθιν ἐς τὴν ῥῆγιν πέπομφε τὸν Φιλοκάλην Εὐμα-
θιον, ἔπαρχον ὄντα τῆς πόλεως. Οὗτος δὲ πλοῦτος
ὑπὲρ τοῦ τότε κομῶν ἐκόντως ὑπέδωκε τὸν πρεσβυ-
τήν. Ἀμέλει καὶ δεῖται τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν ἐπαρ-
χικῶν παραστήμων ἐνδοθῆναι οἱ διαπρεσβεύον-
σθαι (45). Καὶ βασιλεὺς ἐφόδιον ὑπὲρ ἥτης περιχρῶν
οὐτῷ παραστέμενος οἰκείοις ὀψωνίοις τὴν προ-
κειμένην παρῆκε στείλασθαι. Ὅθεν ἐποφθαίς κανὼς
τις καὶ ἑξάλλος πρεσβευτὴς οὐ μόνον οὐδὲν τι πρὸς
τοὺς πρότερον πρέσβεις τετίμητο, ἀλλὰ καὶ γέλιον

Hier. Wolsi notæ.

(45) Alter sentire videtur legato datum esse viaticum ab imperatore, alter eum id de suo accepisse.

ὥφει τῷ ἀθροίῳ τοῦ περιδολήματος· Ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς εἰρήνης ἕνεκα ληθητόμενα χρήματα εἰς δέκα πρὸς τοῖς ἑξ χρυσίου περιέστησαν κεντηνάρια, ὁ μὲν Φιλοκάλῃς τὴν τούτων ἀποστολὴν κατὰ Σικελίαν ἐπίμενε προσδοκῶν ἔνθα τῇ ῥῆγί συνεγένετο, βασιλεὺς δὲ φάσκων ἀπορεῖν χρήμάτων τὰς τε [P. 308] χώρας ἐφορολόγει, τὸ καλούμενον εἰσπράττων Ἀλαμανικόν, τότε καίνισθ' ἐπρώτως, καὶ τὸ τῆς πόλεως ἑκκλησιαστικὰς πλήρωμα, τὸ τε γερουσιάζον καὶ ὄντον τοῦ βήματος τρέφειμον καὶ ὄντον εἰς διαφόρους τέχνας καὶ ἐπιστήμας μερίζεται, ἔρπον ἀπῆται γενέσθαι καὶ ἀπύδασμα τι καταθέσθαι τῆς οὐσίας ἕκαστον. Ἰσχυρὸν δὲ ὡς οὐδὲν τι περαινέαι, ἀλλ' εἰκὴ τὰ τοιαῦτα μέτεσι, κενολογῶν ἀτεχνῶς, καὶ τοὺς πλείους δὲ κρυψίστους καὶ στυγερὰς εὐρίσκων οἷα μηδαμῶς ἀνεκτὰ ἔχοντες τὰ φορτικὰ ταῦτα καὶ ἀθήθαι ἐπιτάγματα, ὑπὸ τινῶν δὲ καὶ λογιζομένων ὡς τὰ κοινὰ κατασπαθῶν καὶ τοῖς συγγενέσι τὰς ἐπαρχίας διανεμιάμενος ἀχρείοις οὖσι πᾶσι καὶ ἀπειθεσμένοις τοὺς λύχνους τοῦ σώματος, τῆς μὲν προθέσεως ταύτης μεθ' ὅλης συντονίας ἀπῆρε, μικροῦ μὴδ' αὐτὸς εἶναι διατεινόμενος ὁ τὸ σκῆμμα τότε εἰσνεγκάμενος, ἑτέραν δὲ τραπόμενος ἡταῖτο τῶν χρυσίων καὶ ἀργυρίων ἀναθημάτων ὅποσα ἐκτὸς τοῦ βήματος, μήτε μὴν πρὸς ὑποδοχὴν ἡτοίμασται τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀποπηδυσάντων δὲ πρὸς τοῦτο πολλῶν, καὶ εἰπόντων ὡς κοινοῦν ἐθέλει τὰ ἅγια, ἔγνω δεῖν τοῖς ἀλλόλοις καὶ κωφοῖς τῶν βασιλείων ἐπιθέσθαι μνήμασι, μηδένα τὸν ὑπερφθγιζόμενον ἔχουσιν. Ἐτυμβωρυχοῦντο οὖν τὰ μνήματα, ὡς τοῖς πώποτε Ῥωμαίων ἔρξαι, καὶ ὅσοις αἱ πράξεις περιδοῖσι, τοὺς λαῖνους περιλειφθεῖν μόνον χιτῶνάς, τὸ ψυχρὸν καὶ τελευταῖον κάλυμμα τοῦτο, παντὸς γεγυμνωμένοις ἐπικοσμήματος τιμαλφοῦς. Ἦν δ' ἂν οὐδ' ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου σορὸς ἀναφῆς καὶ ἀσχύλευτος, εἰ μὴ πῶρες φθάσαντες τὸ δόγμα τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιτρέχουσαν δι' αὐτὸν ἀγλαίαν ἐκλοποφόρησαν. Ἀμέλει καὶ συναγροχῶς ἀργύριον ἐντεῦθεν ὑπὲρ τὰ ἐδομοκχοντα κεντηνάρια καὶ μερίδα χρυσίου τινὸς ὥσει βίβηλον ὕλην καθέκιν εἰς τὸ χωνευτήριον. Δυσὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς βασιλείου αὐλῆς τὴν τούτων ἐπαναθεῖς συλλογὴν εἶχεν ἀμφοτέρους μετὰ βραχὺ σὺνδρομον τῇ πράξει τὴν ἐκδίωσιν εἰληφότες ὁ μὲν γὰρ πυρετῷ λάβρῳ διαφρυγείς ἀπελθὺς, ὁ δὲ ὕδρῳ κατὰ τοὺς ἀσχοὺς οὐδ' ἔθις ἀπεγίνετο.

A aliquam stipis nomine conferret. Sed cum se nihil proficere ac frustra talibus rebus niti et inania verba fundere cerneret, plerisque etiam vociferantibus et tumultuantibus ob inusitata ista et iniqua tributa, nonnullis vero censoriam ei notam inurentibus, quod rem publicam per luxum perderet, inter cognatos provincias partitus, qui extinctis oculis omnes essent inutiles, ab eo quidem instituto toto impetu resiliit, ac propemodum eam 632 postulationem a se profectam esse negavit; et aliam ingrossus viam, aurea et argentea donaria, quæ extra sacrarium essent neque corpori et sanguini Christi suscipiendo servirent, postulavit. Ab ea quoque petitione multis abhorrentibus, quasi sacra profanaturus esset, surdo et muta imperatorum monumenta, quæ nullum advocatum haberent, invadenda esse censuit. Itaque sepulcra effodiuntur; nec ullis Romanorum imperatoribus, quantumvis ob res gestas claris, quidquam præter saxæas tunicas, frigidum et extremum illud propugnaculum, relinquitur, omni pretioso ornatu spoliatis. Ac ne magni quidem Constantini locus intactus et inviolatus mansisset, nisi fures imperatoris decretum antevertissent et aurea illius ornamenta abstulissent. Unde cum ad septuaginta centenarios argenti et auri nonnihil corrasisset, conflare ea tanquam profanam materiam jussit. Ejus muneris ministri duo paulo post obierunt, alter ardenti febre, alter aqua intercute sublatus.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

TOMOS B'.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER II.

α'. Τὰ δ' ἐφεξῆς — ἀλλὰ τίς ἂν ἀξίως [P. 309] τὰς τοῦ Κυρίου λαλήσειε δυναστείαις; ἢ τίς ἀκουστάς ποιήσειε τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; Φηάναι τὴν ἀποστολὴν τῶν χρημάτων ὁ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας θάνατος. Οὐ Ῥωμαῖοις δὲ μόνον πολυέρκτος οὗτος γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις μάλα· τρισταπῆστις ἔθνησιν, ὅσα τε πρὸς αὐτὸν ἐκείνους βίβη πλέον ἢ περ πεθοῖ ἐπισπάτατο καὶ ὅσα μετελθεῖν μελέτην ἐτίθετο,

633 1. Sed quis Domini potentiam pro dignitate celebret aut laudes ejus divulget? Antequam pecunia mitteretur, Alemannia: rex moritur, cujus obitus non Romanis duntaxat optatissimus, sed Occidentalibus etiam gentibus gratissimus fuit, tum iis quas vi magis quam benevolentia secum conjunxerat, tum iis quas invadere decreverat, semper sollicitus et omnium voluptatum contem-

ptor, ut monarchiam constitueret et circumjacentibus regnis omnibus dominaretur, Antonios et Augustos Cæsares subinde somnians, et ad eorum principatum cupiditatem extendens, et tantum non ut Alexander dictitans: et hæc et illa mea sunt, » pallidus et severus. Cum autem sero cibum caperet, et moneretur cavendum esse ne ea re valetudinem læderet, respondit homini privato quodvis tempus ad cibum **634** capiendum esse idoneum, id præsertim cui assueverit: regi vero tot curis distracto, si nomini suo respondere vellet, satis esse si vesperi curare corpus liceret. Verum quod dixi, regis Alemanniæ mors cum omnibus aliis gentibus optata fuerit, tum Siculi ea tanto magis sunt exhilarati, quod insula gravissimis ab eo malis affecti fuerant, quæ via satis describi possunt. Non enim tantum cædibus, rapinis, exiliis, cruciatibus intolerabilibus et morte gravioribus afflicti fuerant, sed multæ etiam urbes eversæ, multa opportuna castella diruta erant. Metuebatur etiam rebellionem eorum, et quo libertatis cupiditatem opprimeret, omnem fortunæ melioris spem, quam vel pecunia vel currus et equi vel munitæ urbes vel viri nobiles tutæ castella suppeditare queunt, eis ademit. Dum autem futurum periculum tanquam jam urgens reformidat, et id quod nondum aderat propulsat, quorundam insidiis est appetitus; quorum conatus cum **635** antevertisset, insidiatores non gladio punivit, sed variis modis miserabiliter excruciatos interfecit. Nam alium ferventi aqua excoctum in canistro pro missu ad suos remisit, alium in ingentem rogam conjecit, alium culeo insutum in fundum maris abiecit. Factionis vero principem et regem delectum graviore supplicio destinavit. Jusit enim coronam æneam fieri cum quatuor foraminibus, quam ejus capiti totidem magnis clavis affixit, atque ita hominem abire jussit his verbis: « Habes, homo, coronam quam venatus es. Nemo tibi invidet: fructusque adeo desiderata re. » Is vero vertigine oborta humi prolapsus paulo post in miserabili illo diademate expiravit. Capta Sicilia, una cum cæleris Irene Isaacii imperatoris filia captiva est abducta et desponsa notho fratri regis Alemanniæ Philippo, amisso priore conjuge, qui post obitum Tancredi patris Siciliæ imperarat.

ἐπιτάξας γενέσθαι, ἐγκαρσίους ἔχον ὅπας ἴσας τοῖς πέρασι, περιτίθῃσι τοῦτο τῷ ἀντάραντι χεῖρας ἐκείνῃ, ἔπειτα τέτρασι μεγίστοις ἔστορσιν ἐς τὸ διαμπερές διαβεβλημένοις τῇ κεφαλῇ ἐνερέσας τὸ διάδημα οὕτω διαφῆκε βαδίζειν, « Ἐχέεις, » εἰπὼν, « ὃν ἐδίωκες, ἄνθρωπε, στέφανον· φοβόνος οὐδεὶς, ἀπόλαυε τοῦ ἐφετοῦ σοι λῆαν καὶ περισπουδάζου χρήματος. » Ὁ δὲ σκοτοδίνης πλησθεὶς καὶ πρηνὴς πεσὼν μετὰ βραχὺ ἐτεθνήκει, τῷ οἰκτῷ ἐκείνῳ ἐναποβόρξας στεφανώματι τὴν ψυχὴν. Κατὰ δὲ τὴν ἄλῳσιν τῆς Σικελίας ἀπήχθη μεθ' ἐτέρων αἰγμάλωτος καὶ ἡ θυγάτηρ Ἰσακίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἥ ἐ κληῖσις Εἰρήνη, καὶ προσαρμόζεται Φιλίππῳ τῷ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας ἀδελφῷ, ἐκ πορνικῶν φυέντι σπέρματων, ἀποδαλοῦσα αὐτῇ θανάτῳ τὸν ἐκ πρῆβενίας καὶ πρότερον σύννευον, ὃς καὶ ἐτυράννησε Σικελίαν μετὰ μὲρον τοῦ τεκόντος αὐτὸν Ταγκρέ.

636 Cæterum hoc quoque malo maximo, a quo D omnes provinciæ Romanæ pessima quæque timebant, divinitus sublato aliud infortunium e mari exstitit. Nam Genuensis quidam nomine Caphures,

ἀεὶ μεριμνῶν κατατεινόμενος καὶ πρὸς ἀπαταν ἀντίξους ὁρώμενος ἡδυνάθειεν, ὅπως μοναρχίαν περιβαλεῖται καὶ κύριος ἐσεῖται τῶν κύκλῳ δυναστεῶν, τοὺς Ἀντωνίους καὶ Αὐγούστους Καίσαρας τῷ διανοητικῷ φανταζόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρχὴν ἐκτείνων τὴν ἔφασιν, καὶ μικροῦ εὐεγγόμενος κατ' Ἀλέξανδρον « Τὰ τῇδε καὶ τὰ τῇδε πάντα ἐμὰ, » ὡχρὸς τε καὶ σύννευος ὁρώμενος, καὶ τῆς ἡμέρας ἐξ ἐτροφῆς προσέμενος, καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας παραινέσιν ὡς χρεῶν ἐκ τοῦ οὕτω σιτεῖσθαι καχεξίαν ὑποβλέπεσθαι σώματος, ἀποφανόμενος τε καὶ γνωματεύων ἰδιώτῃ μὲν ἐπιτῆδειον εἶναι πάντα καὶρὸν εἰς ἐστῆσιν, καὶ μάλιστα ἦν εἰώθει τονθεύεσθαι, βασιλεὶ δὲ πολυφρόντιδι [P. 310] μετὰ βουλομένην τὴν κληῖσιν ψεύδεσθαι ἀγαπητὸν αἰ καὶ περὶ βουλοτὸν ἐνευκαίρησαι τῇ ἀνέσει τοῦ σώματος. Ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, καὶ πᾶσι μὲν εὐκατῶς ἐθνεσιν ὁ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας θάνατος ἐφάνη, Σικελοῖς δὲ καὶ μάλιστα ὡς οὐδὲ τίτιν ἄλλοις ἢ τελευτῇ τούτου ἀσπασιωτάτῃ γεγένηται, ὅσῳ καὶ τῆς νήσου ταύτης ἀλώσεως πλείστοις ὑπ' αὐτοῦ κακοῖς προτεπέλαισαν, ἀπερ οὐδὲ ῥῥῆδιον γραφῇ παραδοῦναι. Οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ γέγκαν οὗτοι σφαγὰς καὶ χρημάτων ὑπέστησαν ἀρπαγὰς καὶ πατρίδος ἐδυστύχησαν ἐκπτώων καὶ κολάσεσιν ἀνυπόστοις καθυπεβλήθησαν, ὑπόσται τοῦ ζῆν αἰρετώτερον τιθέασιν τὸ θανεῖν, ἀλλὰ καὶ πόλεις Σικελῆαι πολλὰι καθηρέθησαν καὶ φρούρια ἐπικαίετα κατεσκάφησαν. Ἐδεδίει γὰρ τὴν ἐς τοῦπὼν ἐπανάστασιν, καὶ ὡς μὴ ποτε Σικελοὶ τῆς ἐλευθερίας ἐρατθεῖεν προμηδούμενος πᾶσιν αὐτοῖς ἀγαθὴν ἐλπίδα ἀπέκοψεν, ὅσῳ τε ἐν χρήμασι καὶ δασί, ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις τεθέεται, καὶ ὅσῳ περιβόλοις πόλεων εὐτειχιστοῖς καὶ ἀνδράσιν εὐγενέσι καὶ ἔχουσι ἐρύμασιν ἐμπερικροτεῖ. Πλὴν καὶ τὸ μέλλον δεινὸν ὡς ὦραι ὑφορώμενος καὶ μὴ παρὸν προαποκρουόμενος ἐπεβουλεύθη παρὰ τινων καὶ κρείττων τῆς ἐκείνων φανείας ἐπιθέσεως οὐ τῷ διὰ ξίφους θανάτῳ τοῦ ἀντιστάτας ἡμύνετο, ἀλλὰ πολυτρόπως πρότερον βασανίσας οἰκτρότατα οὕτω τοῦ ζῆν ἐστέργειν· ὃν μὲν γὰρ διακεχλακῶς καυχάζοντι λέβητι καὶ θεῖς ἐπὶ κανοῦ καθάπερ σίτον ἐκπέπομφε τοῖς οἰκείοις, ὃν δὲ ἡκοντικῶς εἰς πυρὰν ἀνακαεῖσιν ἐπταπλασίως, ὃν δὲ ἐνσακκεύσας καὶ τῷ βοθῷ τῆς θαλάσσης παρὰ πέμψας ἐξέτριψε. Τὸν δὲ γε πρωτοουργὸν τοῦ συστρέμματος καὶ πρὸς ἡγεμονίαν ἐπιλεγέντα βαρυτέρῃ τιμωρίᾳ τῶν λοιπῶν ὑπεδίκασε· στέφος γὰρ ἐκ χαλκῷ

Ἀλλ' ἐκποδὼν καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ θεόθεν γενημένου, μεγίστου τε ὄντος καὶ ὕψ' οὐ πᾶσα ἡ Ρωμαίων ἐκκραδᾷ τὰ δεινότατα πείσεσθαι, ἔσπερον ὑπεκύμανε κυνοβλαβὲς καθ' ἅλα κακόν. Γενουίτης

γὰρ τις Καρούρης τοῦνομα, νῆας δικρότους καὶ τρι-
κρότους πηξάμενος καὶ πολλοῖς στρογγύλοις φραξά-
μενος, τὰς παραθαλαττίους ἔχειρε πόλεις καὶ τὰς
νῆσους ἐπιών [311] ἐτίθει κακῶς αἱ κατὰ τὸ Αἰγαῖον
ἀνίσχουσι πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀτραμυτίῳ προσ-
βαλὼν λείαν ἐκείθεν ἤλασε καὶ συνέλεξε πλούτον οὐ
σταθιητόν. Ὡς δὲ ῥέγοντες βαθείως ἐξανέθορον ὀψέ-
ποτε καὶ ἀνένηψαν βράδιον οἷς ἐξῆν τὰ τοιαῦτα
σκέπτεσθαι, στέλλεται κατὰ τοῦ Καρούρη μετὰ
τριακοντα νηῶν ὁ Στείρηνος Ἰωάννης, πειρατῆς
μὲν ποτε γεγονώς καὶ πειρατῶν ὁ χεῖριστος ἐκ
Καλαβρίας ὀρμώμενος, Ἰσακίῳ δὲ τῷ βσιλεῖ
προσφύει ἐπὶ μεγίστοις φιλοτιμίαις καὶ Ῥω-
μαίους πλειστάκις ὠφελήκως ἐν τοῖς κατὰ Θάλατταν
ἀεθλεύμασιν. Ἐξίων οὖν κατὰ τοῦ Καρούρη κκο-
δαιμονεῖ παρὰ δόξαν ἔχων γὰρ διὰ μελέτης κα-
τασφίσεσθαι τὸν ἀντίπαλον, πλείω προεδόλημένον
ἰσχύϊ, ὑπ' ἐκείνου καταναυμαχεῖται, πεπονθὼς δ'
δράσιν ἐκείνον ἐνένοει διὰ παντός. Ταῖς γὰρ Ῥω-
μαϊκαῖς ναυσὶ περὶ Σησιὸν σαλευούσαις λαθρηδὼν
ἐπιστάς ὁ Καρούρης, ὡς εὔρε περὶ μεσημβρίαν κατὰ
τὸν Σιγὸν ποταμὸν κεκνωμένας τοῦ ναυτικοῦ, ἀπαξ-
απάσας μετὰ τῶν ὀνίων καὶ ὧν εἶχον ἐνδοθεῖ βιω-
σίμων αἰρεῖ. Ἐκ δὲ τούτου τὰς νῆσους ἀδεῶς ἐπιών
καὶ χωρὶς τὰ πύραλα ληΐζόμενος φόρους ἐπέταττε
καὶ συνέλεγεν ὡς ἡδούλετο. Βασιλεὺς τοίνυν ἐξηπο-
ρηκῶς ἐπὶ τούτοις δεῖν ἔγνω σπεύσασθαι τῷ πειρατῇ.
Ἀμείλει καὶ στείλας τινὰς τῶν συνήθων ἐκείνῳ Γε-
νουῖτων (πολλοὶ γὰρ κατ' ἐμπορίαν ὥδε κατήχηθη
ἐς τὸ Βυζάντιον) καὶ ὁ δέδρακεν, ἐς χρήματα ζη-
μιωθείς παρὰ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαήλ
τοῦ Στρυφνοῦ εἰργάσατο) ἀνεκίνει μὲν καὶ λόγους
περὶ σπονδῶν, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ πρὸς πόλεμον
ἡτοιμάζετο, τριήρεις ἄλλας καταρτισάμενος καὶ ταύ-
τας αὐθις τῷ Στειριῶνι παραδούς. Ὡς δὲ συνέδρσαν,
ὁ μὲν βασιλεὺς ἐξ κεντηνάρια χρυσίου στείλει τῷ
Καρούρη καὶ χώραν ἀποδάσσει οἱ Ῥωμαϊκὴν
ἐπταπλασίους ἔχουσαν τρέφειν ὁμογενεῖς ἐκείνῳ
ὀπλίτας, ὁ δὲ ὑπέκειν τῷ βασιλεῖ, ἀπροσδόκητος ὁ Στειριῶνης μετὰ τῆς ἐπομένης αὐτῷ Πισσαῖκῆς δυνάμεως,
ἔτι οὐτῆς τῆς εἰρήνης ἀμφοτεράων, καὶ μάχην συνάψας, αὐτὸν τε τὸν Καρούρη ἐλὼν ἀναιρεῖ καὶ τὰς ἐκείνου
νῆας πλὴν τεττάκων αἰρεῖ· αὐτὰ δὲ τὸν ἐκείνου ἦγον ἀνεψίων.

β'. Ἀλλὰ καὶ τῶνδε τῶν κακῶν ἐκποδῶν γενομέ-
νων ὁ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐπιγείρεται τάραχος, ὃς τὰ
κατὰ τὸν βασιλέα ἤσυχνέ τε τὰ περὶ μέγιστα καὶ ἐφ'
ἱκανὸν διεκύχησε. Μέλλων δὲ τὰ περὶ τούτων διεξί-
ναι, ὡς εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀνάγειν πειράτομαι σα-
φηνείας ἕνεκα τῶν βηθητομένων. Βασιλεὺς Ἀλέξιος,
ὡς μοι ἄνωθεν ἀμυδρῶς λέλεκται, οὐκ εἰρηνικὸς
ᾤετο τοῖς πλείστοις πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ λίαν
πολεμικὸς, ὅθεν ἐν ἐλπίσιν ἔκειτο πᾶσιν ὡς οὐ μόνον
τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίων τὴν λόγχην ἀνατενεῖ βασιλεύ-
σας, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἐπέταται παντε-
λῶς μέτριος. Ἀρξας δ' οὖν ἑτεροῖς ὤπτο παντάπασι,
καὶ πάντας τοῖς καθ' αὐτὸν εἰκασιμάτους ἀπέδειξε
πράγμασιν. Ἰν' οὖν τὰ πλείω παραγκωνίσωμαι, μὴ
πως τὰ πλείω καταγορεύων ἀλῶ καὶ εἰς ψόγον τὴν
ἱστορίαν διατιθέμενος, ἀρξας [P. 312] εὖθὺς ἀνεκή-
ρυξε μὴ χρημάτων ὧνους τὰς ἀρχὰς ἀνατίθεσθαι,
ἀλλ' ἀριστίνδην καὶ δῶρον αὐτὰς βραβεύεσθαι. Καί

A biremibus et triremibus fabricatis, rotundis etiam
navibus instructus, maritimas urbes et insulas
Ægæi maris vexavit. Sed et Adramyttio acta præ-
da immensis opibus est potitus. Ut vero iis quibus
talia curæ essedebebant tandem veteris excussus
est, Joannes Stiriones cum triginta navibus contra
illum mittitur. Fuerat is Stiriones pirata sævissi-
mus, e Calabria oriundus : sed ab imperatore
Isaacio maximis muneribus ascitus Romanis sæ-
pissime in navalibus bellis commodarat. Is contra
Caphurem profectus præter expectationem ad-
versa fortuna utitur : nam cum viribus adversario
inferior illum arte superare contenderet, ab eo
victus est, id peressus quod perpetuo facere de-
stinavit. Caphures etiam Romanas naves circa Se-
stum clam adortus, cum sub meridiem ad Sigum
flumen classariis vacuas reperisset, universas cum
armis et commeatu capit. Ex eo insulis et locis
637 maritimis, quæ impune passim populabatur,
tributa pro sua libidine imperabat et exigebat.
Quare imperator inops consilii pacem cum pirata
faciendam censuit ; et quibusdam Genuensibus illi
familiaribus ad eum missis (sæpe enim negotiandi
gratia Byzantium appulerat, et quod faciebat, ea
de causa faciebat quod a Michaelē Stryphno classis
præfecto pecunia multatus fuerat), quamvis verba
de pace faceret, nihilominus etiam ad bellum se
parabat, aliis triremibus comparatis et rursus Sti-
rioni traditis. Sed ut inter eos convenit, et impe-
rator se ei sex auri centenarios missurum et
Romanum agrum assignaturum, qui septuplo plu-
res milites posset alere quam ipse haberet, ille
contra se imperatori dicto audientem fore est pol-
licitus. Stiriones cum suis, Pisanis copiis, pace
adhuc ambigus, ex improvviso Caphurem adortus
commisseaque pugna captum occidit, et ejus navibus,
quatuor exceptis, politur, in quibus consobrinus
ejus erat.

2. His quoque malis amotis Palatinæ turbæ
oriuntur, quæ imperatorem et probro et diuturnis
molestiis affecerunt. Qua de re dicturo mihi ad
principium est recurrendum, ut narratio fiat aper-
tior. 638 Imperator Alexius, ut supra innui,
antequam rerum potiretur, a plerisque non paci-
ficus sed admodum bellicosus habebatur. Unde om-
nes augurabantur eum non modo Romanorum ho-
stes bello petiturum, sed nec in subditos omnino
elementem futurum. Verum plane contrarium eve-
nit, decepta omnium opinione ; et ut pleraque
omittam, ne vituperationem potius quam historiarum
scribere videar, initio principatus proclamari jussit
se magistratus non venditurum, sed delectu ex
optimis habito gratuito mandaturum. Atque id
consilium liberale et præclarum erat, et optimæ
gubernationis firmissimum fundamentum. Neque
quisquam est nostro tempore, qui id exemplum vel

imitatione consequi vel accedere propius possit. Verum ejus cognati, omnes avari homines, et crebris imperatorum mutationibus nihil aliud edocti nisi furari, rapere, publica tributa depeculati et cumulare divitias, si ab aliquibus ut apud imperatorem gratiosi adibantur, eos spoliabant et coactam pecuniam in suam rem convertabant; quæ tanta erat ut privatorum hominum conditionem superaret. **639** Unde cum aliis in rebus ita peccatum est ut in nullo alio imperio, tum Romana res publica funditus interit, et magistratus prius quam prius venales exstiterunt. Cuivis licebat præesse provinciæ et summum apud Romanos dignitatis gradum consequi. Ita factum ut non modo triviales et circumforanei homines nummularii et institores, sed Scythæ etiam et Syri excusso veterum dominorum iugo Augusti crearentur. Harum rerum omnium, ut dictum est primaria causa fuit imperatoris facilitas, ne levitas dicam, et ingenium imperio ineptum. Eo accedebat familiarium ejus ingluvies et quorum iam inexplebilis avaritia. Itaque mulieribus et cognatis ejus res publica ludibrio erat. Ipse vero quid rerum gereretur, non magis norat quam qui in extrema Thule habitant. Hinc et ipse gubernator pessime apud omnes audiebat, et proreth ac nautæ omnes ab eo delecti atrocissimis diris devovebantur. Imperatrix vero, quæ eas res **640** non ferendas duceret (neque enim diligentiam et avaritiam ejus latere poterant), non diu sibi quiescendum rata, aut magistratus ex edicto imperatoris non nundinandos aut collectam pecuniam in fiscum esse referendam censuit. Ac principio ejus instituti ministrum deligit Mesopotamitanum Constantium, cujus apud Isaacium summam fuisse auctoritatem diximus. Deinde cum marito, cui et ante principatum invisus et post eum quoque parum gratus erat, quod plurima in Romana re publica novasset et labefactasset et conturbare omnia non destitisset, reconciliat. Igitur summa rerum denuo ad illum devoluta cæterorum auctoritas elanguit, et lumen potentie cognatorum imperatoris est obscuratum. Qui vero dudum ab imperatore pro nihilo putabatur, tum omnia poterat, et unus erat instar omnium, unus omnia recte statuere, unus omnium moribus se accommodare, omnia omnibus pro dignitate posse tribuere putabatur, et ab imperatoris latere nunquam discedebat. Eam inexpectatam mutationem cum alii, **641** qui priori potentia exciderant et ut pyrilampides orto sole splendere desierant, ægre tulerunt, tum imperatricis cognatis Andronico Contostephano, cui Irene illius filia nupta erat, et fratri ejus Cinnatero Basilio penam illam rumpebantur. Proinde omisso Constantino, qui ut Iulius contra ipsos conjectus erat, totum cursum contra dominam, quæ cum conjecerat, intenderunt, et bilem suam evenerunt, ultionis occasionem quaerentes. Et post diuturnam deliberationem et summam cautionem imperatorem advenit in Occi-

δὲν ὄντως τὸ τοιοῦτον ἐννόημα ἐλευθέρῳ τε ἔχον καὶ ἀξιάστων, καὶ κρήπιδος χρηστῆς βασιλείας καὶ ὑποδάθρα καὶ θήμεθλος οὐδ' ἂν ἐπαλλήλίζειν τις ἔλοιτο, οὐκ ἂν ποτε οὐδ' ἐγγὺς ἀφίκοιτο παραδείγματι ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν. Ἀλλ' οἱ τῇ βασιλεῖ προσήκοντες κερδοσυλλέκται πάντες τυγχάνοντες καὶ ταῖς συγκαῖς μεταθίσει· τῶν ἀρχόντων μηδὲν ἕτερον περιουδοῦναι δεδιδαγμένοι· οἱ μὴ κλέψαι καὶ διαρπάσαι καὶ τὰς δημοσίους εἰσροὰς ὑφελέσθαι καὶ περιβαλέσθαι πλοῦτον βαθύν, τοὺς τι προσιδόντας σφίσιν ὅταν ἐνέτωγεν ὡς ἰσχύουσι παρὰ βασιλεῖ ἐλπίζοντο, καὶ τὰ ἐυλλεγόμενα ἰδιοῦντο χρήματα, ἀδρὰ ὄντα καὶ τήν τιν' ἰδιωτικὴν ὑπερβαίνοντα. Αἰὰ δὲ ταῦτα τὰ τε ἑλλὰ ἡμερτέθη, ὡς οὐ ποτε κατ' ἑλλήν ἀρχὴν, καὶ παντάπασιν τὰ Ῥωμαίων διασφρατταί πράγματα, καὶ αἱ ἀρχαὶ χειρόνως καὶ οὐχ ὡς πρότερον τοῖς πρίσθεσι θέλουσι προὔκειντο. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς χώρος ἀρχὴν ἀναζώσασθαι καὶ τοῦ μεγίστου παρὰ Ῥωμαίους τυχεῖν ἀξιώματος. Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἐν τριόδοις καὶ ἀγοραῖς καὶ κολλυθίσταις καὶ πρίσται τῶν θρονῶν σέβαστοι ἐτιμήθησαν, ἀλλὰ καὶ Σκύθαι καὶ Σύροι ὄντων ἀργυρίων εὗραντο τὸ σεδάζεσθαι, ταῖς πρὶν ὑπερβαίνοντα δεσποταῖς ἡδοξήκοτες. Τούτων δὲ πάντων αἰτία τις ἦν, ὡς εἴρηται, πρωτοεργῆς ἡ τῶν βασιλικῶν φρενῶν ἐλασρία καὶ τὸ πρὸς διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἀπροσφύς, αὐκ ἐλαττον δὲ καὶ ἡ λιγεία τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἀπληστών τινων καὶ ἀκέραιων, ὅθεν ὑπὸ τῆς γυναικωνίτιδος, καὶ ὅσοι τῶν ἐξ ἀνδρῶν αὐτῇ προσωκείωντο, διαπεττεύετο τὰ κοινά. Τοιοῦτον δ' ἀπέχρηστο εἶδέναι τὰ δρώμενα, ἐς ὅταν καὶ Ῥωμαίων ὁποσχοινίζονται οἱ τῆς θούλης οἰκουνοὶς τὰ ἔσχατα. Οὐκ οὖν αὐτὸς τε ὁ τῆς ἀρχῆς πεδαιχόμενος κακῶς ἔκρουε παρὰ πάντων, καὶ τὸ ἐς πρωρείας καὶ νήτας ὑπ' ἐκείνου ταχθὲν παλαμναστάταις ἀραῖς ὑπεβίβλετο. Ἢ τοῦτον βασιλεὺς οὐκ ἀνασχετὸν τὸ γινόμενον οὕτω κρίνουσα, ὅτι μηδὲ διαδρῶναι οἷόν τε ἦν τὸ ταύτης ἐρευνητικὸν καὶ ἐρασιχρημάτων, ἔγνω μὴ ἐπὶ μακρὸν ἐθελοντὶ ἀτρεμεῖν, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦπίστημα τοῦ ταύτης ἀνδρὸς τὰς προδύσεις γίνεσθαι ἀπράτους ἢ γούν τὴν βασιλείαν γάζαν στέγειν τὰ ἐυλλεγόμενα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἰς ὑπουργὸν ἢ βασιλεὺς ἐπέταξεν ἐκαστῇ τὸν Μεσοποταμίτην Κωνσταντίνον ἦν δ' οὗτος ὁ παρ' Ἰσαακίῳ τῇ Ἀγγέλει τὰ μέγιστα θυνηθεῖς, καθὼς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις εἰρήκει· μὲν ἔπειτα δὲ τῇ ἀνδρὶ καταλλάττει, δόντως πρὸ τῆς ἀρχῆς εἰς αὐτὸν ἔχοντι καὶ μετὰ τὴν τοῦ κράτους ἐτι ἀποστρεφόμενῃ τοιοῦτον ἀνέζωσιν, ὅτι τε πολλὰ τῶν καθεστῶτων πραγμάτων Ῥωμαίοις κινήθηκε τοῦ στασίμου, καὶ ὅτι ξυγκυκλῶν κατὰ πρόδοον καὶ συνταράττειν τὰ σύμπαντα οὐδαμῶς ἔλεγεν. Ὡς οὖν ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις [P. 313] πάλιν πρὸς τὸν Μεσοποταμίτην μετανέμει, ἐσθίστο ἡ τῶν ἄλλων ἰσχὺς, ἡμετέρωτο δὲ τῶν τῇ βασιλεῖ προσκολλημένων τῆς δυναστείας τὸ ὅως, καὶ ὁ πρῶτον παρὰ τῇ κρατοῦντι ἀπόδότης ἀξέμύλητος τεχνικῶτα ἐκρίνετο, κέρως ἂν Ἀμαλθεῖας φέτο παρ' ἐκείνῳ καὶ πολυμυγῆς κρατὴρ ἀγαθῶν ἢ τὸ παρὰ τῇ Ἰῶδῃ πεμδότανον τοῦ ἀγροῦ, καὶ πᾶσι πάντα προσφύως καὶ

καταλλήλως εἰδῶς γίνεσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς (46) ἀναπεπταμένον, ἄλλ' δ' εἰσχευόμενος ῥίσι ζωογόνος, τὸ τοῦ Περόζου ἀντικρυς μάρμαρον, αἰετὸς πρὸς τοῖς ὤσι τοῦ βασιλέως ἀπαιρούμενον καὶ τῆς δλης ἀντι-ἀξίον ἀρχῆς κρινόμενον, εἴτε μὴν Ἀρτέμιον ὁ περι-φύριτος καὶ Ἀργὸς ὁ πολυόμματος καὶ ὁ ἐκατόγχιερ Βριάρως. Τὸ δὲ δὴ παράλογον οὕτως συμπλόν βραχέως μὲν καὶ ἄλλοι ἤνεγκαν, ὁπόσοι τῆς προτέρας ἰσχύος ἐξέπειτον ἢ γοῦν κατὰ πυρολαμπίδας ἡμύρωντο μεδιαιτίσας ἡμέρας· οἱ δ' ἐξ αἵματος τῆς δεσποίνης Ἀνδρόνικος τε ὁ Κωνσταντῖνος, ὃς Εὐρὺν τῇ ταύτης θυγατρὶ συντηνάζετο, καὶ ὁ ταύτης δμαίμων ὁ Καμπηρὸς Βασίλειος μικροῦ τῷ γενομένῳ καὶ ἀπεινίγησαν. Ἀφέντες οὖν τῷ τῶς τὴν κατ' αὐτῶν βλαθεῖσαν καὶ εἰς πρόσκομμα κειμένην λήθακα, τὸν Μεσοποταμίτην φημί Κωνσταντῖνον, ἐπὶ τὴν ἀφιεῖσαν δεσποίναν ὅλον τὸν δρόμον συνέτειναν καὶ τὸν χόλον ἐμυμέκσαν, ζητοῦντες ἐν καιρίῳ τὴν δρεῖν τῆς ἀντιλήψεως. Μετὰ γοῦν ἱκανωτάτην σκίψιν τοῦ ποιητοῦ καὶ μεθ' ἧσιν τῆς ἐπιβουλῆς προμήθευσεν τε καὶ προβούλευσιν προσέειπε βασιλεῖ πρὸς τὰ ἐσπέρια μέρη ἀπαίροντι. Ἰδὲ δὲ τοῦτ' ἐντυχόντες ἔρησαν, « Εἰ καὶ ἡ φύσις οἷός τοι συγγενὲς τιμιώτερον καὶ πρὸς ἀγάπῃν ἐπιτηδεύ-τερον, ἀλλ' αὐτοὶ φιλοθεσπεῖς μᾶλλον καὶ φιλελέ-ξιοι πλὴν ἢ φιλεφρόσυνοι καὶ εἶναι καὶ ἀκούειν βουλόμεθα. Σοὺ μὲν γὰρ μηδὲν τι ἀπευκτικὸν ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς πεπονθὸς τὸ κοινὸν τοῦτο πάντων ἀνθρώπων σωτήριόν ἐστι, τὸ τὴν βασιλείαν σώ-ζεσθαι, καὶ ὅδον ἀγαθὴν ἡμῖν ποιοῦμεθα· εἰ δ' ἐπὶ σοὶ τι ξυμπαίη τῶν ἀδοκῆτων, κοινῇ συνανατραπέν-τες καὶ συμφορὰς ἰδίας προσεπιμαζόμεθα, φοβόμεν ἀπάντων γενετῶν, μὲν ἅπερ ἀναδοῦμεθα σοῦ βασι-λεύοντος. » Οὕτω φορηματάμενοι, καὶ δεξιῶς χορο-δολογῆσαντες τὸ τοῦ λόγου βάρβιτον, ἐπήνεγκαν τὸν κολοφῶνα τῆς ὑποθέσεως οἷόν τι μέλημα ἐξιστῶν τὸν βασιλέα φρενὸς καὶ μεταφέρον εἰς μανιώδη ἀλλοίω-σιν, ὡς οὐδ' Ἀλεξανδρὸν πάλαι πρὸς ὀπλισιν τὸ Τι-μοθεοῦ ἐνε θέζον κρούματα. Φασὶ γὰρ ὡς « Ἦ σὴ ἄλογος, δέσποτα, ἐς πράξεις μυσταρωτάτας ἀνακε-κλυμένη χιρῇ κεφαλῇ, καὶ σὲ τὸν εὐνέτην εἰς τὴν κοίτην ὡς μαχλὰς ἀδικούσα δεδίαμεν μὴ καὶ νεωτέρους ἐγγειρόσεις πράγμασι μικρῶ ὑστερον· ὦ γὰρ λειπρὴν καὶ ἀναιδῆν συγκαταλινόμενη γένηθαι, τοῦτον εἰκὸς καὶ ἄρχειν αὐτὴν αἰρεῖσθαι, καὶ τὴν πᾶσιν πρὸς τοῦτο συντελεῖν πρόθεσιν. Δεῖ τοί- νυν αὐτὴν μὲν ἀνακοπῆναι τοῦ πάντα δύνεσθαι καὶ πλούτῳ περιρρεῖσθαι πολλῷ τὸν δι' ἐραστὴν αὐτῆς, ὃν αὐτὸς μὲν ἐς παιδὰς ἐνέγραψας, ἡ δὲ ἀθεμίτως ἐαυτῆς πεποιήκεν ἐπιθήτορα, ἐκποδὼν γενέσθαι ἀνυπερθέτως καὶ μάλα [P. 314] αὐτίκα, ὡς μηχανῇ τοιοῦτον τι ξυμπερίνηται μίσμα. Τὰ δ' εἰς τὴν ἀδικον σύζυγον γενεσόμενα χρεῶν ἀναθεσθῆσθαι κατὰ καιρὸν καθ' ὃν σὺν θεῷ ἀνύσας τὴν προκειμένην εἰς τὴν Κωνσταντίνου αὐθις ἐπαναλύσεις. » Ταῦθ' οἱ μὲν εἰπόντες καὶ ὑποθέμενοι ἀνδρῶν ἡχηκόεσαν βέλτιστοι καὶ χρῆματι σπάνιον ὁμοῦ καὶ ἀσπάσιον· ὁ δὲ βασιλεὺς μέγ' ὀχθήσας ὅτι τῶν πρὸς τὸν Βατάτζην εὐποιῶν ταύτην ἀνέλκφεν ἀμοιβὴν, στίλβας εὐθὺς

A dentem abiturum, et hujusmodi orationem habent : « Eisi natura fert ut cognatis major charitas et bonos tribuatur, non tamen insanus qui imperatorem et Alexium plus diligamus quam Euphrosynam. Nam si is ab humana manu inviolatus permanserit, imperium esse saluum, cum publice omnibus salutare tum privatim nobis est conducibile. Sin te casus aliquis inopinatus oppresserit, nos in communi omnium naufragio 642 etiam privatim periclitabimur, iactura earum rerum omnium facta quas te imperatore tenemus » Hac insinuatione usi argumenti summam subiecerunt. et imperatorem volut in furem impulerunt, cumque inulto maiorem quam Timothei mo iuli Alexandrum. « Aiunt conjugem tuam, domine, citra ullam verecundiam in turpissima facinora delabi, et adulteriis thalamum tuum inquinare Quare veremur ne paulo post novis rebus student. Nam cum quo impudenter concubitet suas voluptates explet, eum probabile est eam etiam ad imperium evectum velle et in eam rem omnes suas nervos intendere. Est igitur potentia mulieris et opulentia restringenda : amator vero ejus, quem tuto adoptasti, illa vero in incesto concubitu sibi junxit, sine ulla mora statim e medio tollendus, ne posthac simile piaculum admittatur. Cæterum iniquæ conjugis pœna in id tempus differenda est, quam Deo fortunante, ab instituto itinere Cpolim reversus fueris. » Hæc cum dixissent et monuissent, viri omnium optimi sunt iudicati, quales et pauci inveniantur et summo honore afficiendi sint. Imperator vero graviter indignatus talem sibi pro summis meritis referri gratiam, Balatzen 643 statim per satellitem nomine Bastralitem occidendum curat, qui adhuc in Bithyniæ partibus agebat, Alexio Cilico adhuc rebellante. Bastralita vero illic profectus cum, ut arcani aliquid ab imperatore nuntiaturus, longius a castris abducit, et stricto enseo cum ipse in eum irruit, tum ii qui ad eadem subornati erant ejus ministri, membratim adolescentem tanquam pecudem dissecuerunt. Id factum et crudele spectaculum totus exercitus ægre tulit. Bastralita vero caput ejus capsulæ impositum cecleriter ad imperatorem pertulit. Is cum in id ante pedes suos projectum calcibus insiliisset ac diu contemplatus esset, sermonem habuit quem historie inseri non decet.

Hier. Wolffi notæ.

(46) Εἰδῶς γενέσθαι, φῶς μὲν ὀφθαλμοῖς. Si cui deliciae placent, is fruatur : Qui sciret omnia fieri omnibus, clara huc oculis, spiritus vitalis, qui per nires attrahitur, plane Perozi margarita, semper

imperatoris auribus appensa, tanti pretii habita quanti universum imperium, aut potius velum versatile, et Argus multioculus, et centimanus Briareus, etc.

τῶν δορυφόρων ἕνα, ᾧ ἐπικλήσεις Βαστραλίτης, τίθησιν ἐξ ἀνθρώπων. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς περὶ Βιθυνίαν διέτριβε μέρεσιν, ἔτι ἀντιστατοῦντος Ἀλεξίου τοῦ Κιλίκου· ὁ δὲ Βαστραλίτης ἀφικόμενος καὶ τοῦτον τοῦ στρατοπέδου ἀπαγχῶν, ὡς αὐ οὕτω μηδενὸς αἰόντος ἀπαγγελεῖ τὰ βασιλείως ἐντάλματα ἅπερ εἰς ἐκεῖνον ἔκειτο φέρων ἀπόβροχτα, αὐτὸς τε τὸ ξίφος ἐσπάτατο καὶ οἱ τῶν ἐκείνου πρὸς φονουργίαν προητοιμασθῆσαν, καὶ ἦν ὁ μείραξ ἐντεῦθεν ὡς βόσκημα διαμελιζόμενον. Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο βραδίως καὶ δυσφύρως ἦπας ἔνεγκεν ὁ στρατὸς, ὁπόσοις τὸ πρᾶχθῆν ἐν ὀφθαλμοῖς προὔκειτο· ὁ δὲ Βαστραλίτης περιδίδω τὴν τοῦ Βατάτζη κεφαλὴν ἐνθήμενος εὐζωνος ἐπαῆκεν ἐς βασιλέα. Καὶ οὗτος τῷ κρανίῳ πρὸ τῶν ποδῶν ῥιφέντι λᾶξ ἐναλλόμενος, καὶ ἱκανῶς αὐτῷ ἐμδελίπων, προσλαλίαν τινα διεξήει· μηδὲ μὴς ἱστορίῃ δοθῆναι πρέπουσαν.

3. Deinde institutum iter persequens Cypsella abiit, ut Thraciis urbibus opem ferret, quas Blachi et Scythæ populabantur, et Chrysum etiam comprehenderet, aut saltem excursiones ejus prohiberet, quas clam in Serranum agrum faciebat. Erat is Chrysus genere Blachus, 644 parvæ staturæ homo, qui in Petri et Asanis defectionem a Romanis non consenserat, ac potius fœdera cum Romanis icto cum suis quingentis militibus arma eis inferebat. Sed non multo post captus ut ad populares suos inclinans, quod perpetuo progredieretur et principatum sibi parare niteretur, in custodiam datur. Deinde solutus et ad Strummizam tuendam missus imperatoris spem fefellit, eoque oppido sibi vindicato finitimos Romanos graviter afflixit. Contra eum igitur profectus imperator, et justo exercitu Cypsella convocato, paulo post domum redire cupit. Ita et exercitus frustra eo convenit, et ipse frustra eam expeditionem suscepit; eoque statu Occidentis relicto qui prius fuerat, ne duos quidem menses foris commoratus Byzantium rediit, et in palatio Aphyamiano diversatus inde in Philopatium transiit. Imperatrix vero Euphrosyne cum animo suo reputans ut apud maritum delata esset, eumque metuens, miserabili gestu manus ad omnes extendebat, obtestans eos quibus fidebat imperator, ut sui patrocinium susciperent suamque causam pro virili defenderent: periculum 645 enim esse non modo ne per ignominiam palatio ejiceretur, sed etiam ne occideretur. Itaque plerique ejus miserti partim suadere imperatori ut crimina uxori objecta nō ligeret, et delatores ejus criminari ut morosos, mendaces et calumniatores; partim monere ut quod decrevisset summo studio exequeretur, ne postmodum argui posset eam recepisse quam hodie pro adultera repudiasset, et ipse suum dedecus per totum orbem terrarum divulgaret, iis animantibus similis, quæ cornua vibrarent, sed non ferirent eos a quibus temellas suas iniri viderent. Post hæc Blachernium palatium ingressus non statim suam iram declinavit, sed uxorem suæ mensæ adhibuit, quamvis tum quoque perturbationem animi tetrico vultu et averso aspectu præ se tulit; et ira æstuans, quam tamen subinde reprimebat, non amplius ejus

γ'. Καὶ βασιλεὺς μετὰ τοῦτο τῆς προκειμένης ἐχόμενος ἄπεισι πρὸς τὰ Κύψελλα, σωτήριόν τι τῆς Θρακίας πόλεσιν ἐργασόμενος, ἃς οἱ Βλάχοι καὶ Σκύθαι κακῶς ἐτίθεσαν, ἔπειτα δὲ συλλαβεῖν τὸν Χρύσον προθέμενος ἡ γούν ἀνακόψαι τῶν ἐκδρομῶν ἃς ἐποίει λαθραίως τὰ περὶ τὰς Σέρβας κείρων χωρία. Ἦν δ' ὁ Χρύσος οὗτος Βλάχος τὸ γένος, τὴν ἡλικίαν συνεσταλμένος (47) μὴ συμφρονήσας μὲν ἀφισταμένοις Ῥωμαίων Πέτρῳ καὶ τῷ Ἀσάν, οὐ μὴ καὶ μᾶλλον κατ' αὐτῶν ἀράμενος ὅπλα μὲθ' ὧν εἴχετο πεντακοσίων ὁμογενῶν, καὶ Ῥωμαίων γενοῦς ἑσπονδός. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον ἀλούς ὡς βέβαιον πρὸς τὸ ὁμόφυλον, τῷ πρόσω βαινῶν διὰ παντός καὶ δυσαστεῖαν ἑαυτῷ μνηστευόμενος, φρουρὰ παρατίθεται. Ἐτα ἀνεθεὶς καὶ σταλὲς ἐπὶ τῷ φρουρῇ τὴν Στρούμνιτζαν τὸν μὲν ἐκεῖσε πεπομφέντα βασιλέα τῶν ἐλπίδων ἐψεύσατο, τῇ δὲ γνώμῃ χρηστάμενος ἦν τοῖς ἐκ χειτόνων Ῥωμαίοις κίκινος κακὸν ἀδυσώπητον. Πρὸς τοῦτον τοῖνον ἐξορμήσας ὁ βασιλεὺς καὶ στρατεύμα ἱκανὸν ἐς τὰ Κύψελλα ἡθροικῶς, μετὰ βραχὺ ἀποστάς τῆς προθέσεως ἐπ' ἐπινόδου, ὡς μάτην μὲν ἐκεῖ που τὴν στρατιάν ἀλισθῆναι, εἰκαίως δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἐς τὰ Κύψελλα πορεύειν ἐλέσθαι. Οὐκοῦν τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἀφεικῶς φέρεσθαι ὡς πρώτῃν εἶχον καὶ ἐπαχθον, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανέστρεψε μὴδὲ δύο μῆνας ἀνασχόμενος θορυλλῆσαι. Καὶ ὁ μὲν τοῖς κατὰ τὴν Ἀφίμαιαν βασιλείῃς ἐναυλίσταμενος τὸ Φιλοπάτιον ἔπειτα κατελήφει· ἡ δὲ γε βασιλὶς [P. 315] Εὐφροσύνη συναθροῦσα τῷ νῦ καὶ συλλαμβάνουσα ὅσα κατέβροθῃ αὐτῆς, καὶ δεδοικυῖα τὸν σύλληκτρον, τὰς χεῖρας πρὸς ἅπαντας ὤρεγεν ἐλεεινῶ καὶ ἀπεσθεσμένην ὀμματοῖ, καὶ ἡντιβόλει τοὺς παρὰ βασιλεῖ πεποιθέντων ἔχοντας προστιῆναι τε αὐτῆς καὶ τὰ δυνατὰ ὑπερφηγῆσθαι οὐ μόνον ἀτίμως ἐξωσθῆναι τῶν ἀνακτόρων κινδυνεύουσης, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ἥδη τρεχούσης. Ὁλκτερον οὖν αὐτῇ οἱ πλείστοι, καὶ οἱ μὲν ἀπολιγνῶσαι τῶν κατὰ τῆς γυναικὸς εἰσθηγμένων τὸν βασιλέα ἐνῆγον, ἐνδιέβαλλον τε τοὺς κατεπόντας αὐτῆς ἄνδρας, ἀκανθώδεις τὸν τρόπον καὶ συρράφεις ψεύδους καὶ στρεβλοχείλους αὐτοὺς ὀνομάζοντες καὶ φιλαίτους· ἔτι καὶ μεμψιμοίρους· οἱ δὲ ὑπετίθουν μετὰ προμηθείας πλείστης τὸ γενησόμενον διαπράξασθαι, ἵνα μὴ ἄλῃ ἐκείνην δεισικλιζόμενος ὕστερον ἦν ἀπέλυσε σήμερον ὡς

Ant. Ballerini notæ.

(17) Τὴν ἡλικίαν συνεστ. Alter negat eum consensisse, alter affirmat; sed sequi illos noluisse, mutato consilio. Notabis ἀκολουθῆσαι αὐτοὺς pro

αὐτοῖς. Hujusmodi ἀντιπτώσεις et insolentes constructiones non librario, sed linguæ corruptæ videntur ascribendæ.

μοιχεύτριαν, καὶ τὴν αὐτὸς αὐτοῦ ἀσχύνῃν διατε-
χνώμενος ἐσείται· οὗτος παγκόσμιον περιάλατμα,
κακείνοις τῶν ζώων παραβαλλόμενος τοῖς ἐκκρού-
ουσι μὲν ἐπὶ τῶν κροτάφων τὰ ἀμυντήρια, παροξυ-
νομένοις δὲ οὐδαμῶς οὔτε μὴν τὸ κέρας ὀπλίζουσι
κατὰ τῶν ἐπιθορυμμένων ἐν ὄψει· ταῖς θηλείαις
οὕτων. Μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ κατὰ Βλαχέρνας ἀνά-
κτορα εἰσιὼν οὐκ εὐθέως τὸν κότον ἐξέβριξεν, ἀλλὰ
σύστημα καθάπερ παραλαβὼν τὴν ὁμόλεκτρον, καὶ
τότε τὴν ἐνδὸν ταραχὴν ὑποφαίνων τῇ τῆς ὀφει-
σκυθροπῇ καὶ τῇ ἄλλοσέ πη προστρέφοντι βλέμματι,
καὶ ὁμεινός τε τῇ πυρὶ τοῦ θυμοῦ, μὴ μέντοι γε κα-
ταπιμπράμενος, ἢ γοῦν ἀφανῶς ἐξαπτόμενος καὶ
λεληθῆτος αὐθις ἀποσθενόμενος, οὐκέτι ὁμιλῆσαι
ταύτῃ καὶ συνδραμῇσαι προσέθετο. Ἡ δὲ κρίσις
ἐπὶ τοῖς εἰσχομένοις κατ' αὐτῆς ἐξαίτοῦσα ἐνέκει-
το, καὶ πάντα παθεῖν ἐτοίμως ἔλεγεν ἔχειν, ὅποσα ἂν
ἡ κατ' αὐτῆς ἐξενεχθεῖσα ψῆφος ἀποφανεῖται· ἐδεῖτό
τε τοῦ βασιλέως μὴ τῇ κομψείᾳ καὶ συγγενείᾳ τῶν
καταγορευσάντων αὐτῆς προσώπων, τῇ δ' ἀληθείᾳ
καὶ ἀκριθείᾳ τῶν πραγμάτων προσσχέιν. Ὁ δὲ πρὸς
οὐδὲν τι τοιοῦτον ἐκυτὸν ἀπευθύνας, ἀλλὰ τινὰς τῶν
κατευναστῶν γυναικῶν βασάνοις ὑπαγαγὼν κακ-
τῶν θαλαμηπόλων εὐνούχων ἀκριδωσάμενος τὰ τοῦ
πραγματος, ἀπάγειν αὐτὴν μεθ' ἡμέρας τῶν βασι-
λείων ἐκέλευσε, παντὸς ἐστερημένην ἀρχικοῦ στο-
λίσματος καὶ προβλήματος λαμπροῦ. Ἐξάγεται οὖν
τῶν ἀνακτόρων διὰ καθόδου τοῖς πολλοῖς ἀδελφου,
εὐτελὲς περικειμένη χιτῶνιον ὁποῖον τῶν γυναικῶν
αἱ χειρὶν ἴδεις, καὶ δύο ἀμφιπόλους βαρδάρους ἔχουσα,
παραγγραμματοστρίας καὶ ταύτας τῆς Ἑλληνίδος φω-
νῆς, καὶ δικῶν ἀλιὰδι παραρρίφεισα κατὰ τινὰ
γυναικεῖαν μονὴν ἀπάγεται· περὶ ποῦ τὸ τοῦ Πόντου
στόμα δεδομημένην καὶ τῆς Νηματορέας ὠνομασ-
μένην. Ἀλλ' οὕτω τῆς δεσπίνης ἐκποδῶν γενομένης
οἱ μὲν κατερχόμενοι αὐτῆς οὐ πᾶντ' ἀνεπαχθῶς
ὑπέφερον τὸ σύμβαν, ἐπειδὴ περ καὶ τοῦ θῆαν ἐκ-
κρούσαι τὴν βασιλίδι πειρώμενοι κατεῖπον αὐτῆς ἐς
τὸν ἀνακτα, οὐ μὴν ἐκπαίρῃσαι παντάπασι τῆς ἀρ-
χῆς βουλόμενοι· ἢ γοῦν ἐκθεμελίωσιν αὐτῶν εἰς τέλειον
κατατεῖσαι, καὶ τὸν βασιλέα οὐκ ἴδοντο ὅπως τοιαῦτα
δράσιν ποτὲ κατ' αὐτῆς, εἰς τὴν τούτου ἀφορῶντες
μαλακότητα καὶ τὸ φέρεσθαι αὐραῖς [P. 316] μικροῦ
καὶ βίβλῃσθαι. Καὶ οἱ μὲν ἐφ' οἷς τὸ γένος ἤτλησαν ἤχθοντο, εἰ καὶ μὴ ἐς ὅσον ἔδει καὶ δυσφορεῖν· καὶ
οἱ ἐνεδίεττοι δὲ τοῦ λεῶ καὶ αἱ κερτομίαι τοῦτον ἐπιτίπτουσαι κατεπίεζον. Ἐξ μὲν οὖν μῆνας ἐξί-
κοντο, καὶ ἡ βασιλὶς Ἰϋφορσύνη τῶν βασιλείων ἀποβιόλητο. Ἐς τέλος δ' ἂν παρεωρᾶτο, εἰ μὴ γε
οἱ πρῶταντες ἴκταντο, οὐχ ὅν τρόπον Ἀχιλλεὺς Τηλέφον, ἀλλὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς πάγκοινον μῖσος, ὅτι
τὴν δοξάσαντα αὐτοὺς οὐδὲν δέον αὐτοὶ ἀπεδόξαν, εὗραντο πρὸς ἐπινόησον οἷδε πανάκειαν ἀντικρυς.
Παντὸς γὰρ τοῦ ἐκ συγγενείας τῇ βασιλεῖ συνωμονοχότος, καὶ τοῦ Μεσοποταμίτου Κωνσταντίνου
πάντα κάλων, ὃ φασι, κικινηχότος καὶ ἀνταρξίσαντος, ἐπανακαλεῖται αὐθις καὶ προσλαμβάνεται, καὶ
τὴν ἰσχὺν τὴν προτέρην ὑπερβαλόντα τῇ ὕστερον. Τοῖς δ' ἀντίφοροι πρὸς οὐδὲν ἐδαρμηνίατε προδύ-
λω· ἢ ἐδολορβήσαντες τὰ ἀντίσταθμα, οὔτε μὴ τῇ κατοχῇ τοῦ θυμοῦ ὡς Μηδεῖα ἀνίστασθαι βακχευτι-
κῶς κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ θηροκομοῦσα τὸν σύζυγον καὶ πάλαι μὲν ἀποστέργοντα, τότε δὲ καὶ τέλειον
αὐτῆς ἀποτρίβοντα καὶ πρὸς εὐνήν ἐκείνην μεθαρμόνον, σοφιστικῶς ὑπὸ χροῖστο, θωπεύουσά τε
σὺν τέχνῃ ἐχρήστο ὡς ἡρεῖτο τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἡθελί, μιᾶρου πᾶσαν ἀναζωπυμένην τῆς ἀρχῆς τὴν διοίκησιν.
Καὶ τῇδε μὲν εἶχε ταῦτα.

δ'. Ὁ δὲ Μεσοποταμίτης Κωνσταντίνος (δοτέον) γὰρ ἐστὶ τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς Πρωτέα καὶ πολυτροπώτατον ἄμα καὶ ποικιλώτατον τόνδε

A consuetudine uti nec concernare instituit. Tum illa iudicium de se fieri flagitare, quidvis perpeti non recusare, 646 si conv. cta esset; imperatorem orare ut non eloquentia et cognatione delatorum, sed veritate et certitudine rei moveretur. Is vero ud nullam huiusmodi rem se demisit; sed quaestio- nibus de nonnullis cubicularis mulieribus habitis, eunuchis etiam illius diligenter interrogatis, post dies aliquot eam omnibus ornamentis et princi- pibus insignibus ademptis palatio educi iubet. Educitur illa per descensum quemdam vulgo ignotum, vili vestitu, quali utuntur mercenariæ mulierculæ, cum duabus barbaris ancillis, sermo- nis nostri non satis peritis; et in cymbam conjecta in Nematareum, muliebri monasterium circa Ponti fauces situm, abducitur. Domina sic amota, dela- tores ejus casum illum non prorsus sine dolore tulerunt. Nam ea de causa illam detulerant, ut auctoritatem ejus imminuerent, non ut ipsam im- perio dejicerent aut a fundamentis everterent. Neque unquam hoc imperatorem commissurum crediderant, cujus mollicitem et animum quavis aura impelli solitum non ignorarent. Eos igitur 647 facit pœnitebat, etsi non tantum quantum conveniebat: sed vulgi dicteris et conviciis admo- dum mordebantur. Adfuit Euphrosyna sex menses a palatio; ac prorsus abjecta et perpetuo neglecta esset nisi ii qui vulnerant eam sanassent (non eo quidem animo quo Telephum Achilles, sed publico populi odio impuls, quod nulla necessitate coacti eam ignominia affecissent, a qua ipsi honoribus affecti essent) et panaceam ad ejus restitutionem invenissent. Nam cum omnes imperatoris cognati consensissent, et Mesopotamita Constantinus om- nem, quod aiunt, lapidem movisset, ab imperatore revocata majorem etiam potentiam quam prius obtinuit. Nec tamen delatores vel aperta vi vel occulta fraude ultra est, insigni moderationis exem- plo. Maritum vero jam pridem a se abalienatum, tum vero ejus consuetudine prorsus abstinentem, miris artibus et blanditiis reconciliavit, ut in ipsius potestate esset; omniaque fere imperii negotia suo arbitratu administravit. Atque hæc hactenus.

648 4. Constantinus autem Mesopotamitanus (plura enim de Vertumno ætatis nostræ et homine callidissimo ac versutissimo dicenda sunt) elato

supercilio insolenter incedebat ob dominæ reditum; eaque de causa opiror non contentus quod apud imperatorem posset omnia, Cancellii officium, quod Isaacio imperante obtinuerat ac cursu offerebatur, ut suo fastigio inferius renuit, sed ex lectore diaconum creari se voluit, non ferendum ratus nisi sacras etiam dignitates contrectaret. Continuo quod libitum est impetrat: ab imperatore in inclytum Blachernium templum mittitur, a patriarcha statim ex lectore diaconus creatur, stationem et gradum principem consequitur. Hoc confecto negotio, se relicturum palatium et imperatori non amplius operam navaturum simulat. Neque enim permittit canones, eundem et Deo sacra facere et civilibus rebus ullo modo implicari. Distare illa interesset, neque conjungi posse, quemadmodum servire Deo et servire mammonæ ex diametro pugnent. Imperator vero cum ut hec lera vitem complexus, statim patriarcham Xiphilinum 649 privilegio concedere cogit, ut Mesopotamitano simul et Deo et imperatori, ut templo et palatio, sine fraude canonum, qui acerbas pœnas in istos ambidextros statuunt, inservire liceat. Hoc quoque peracto, non multo post Thessalonicæ pontifex designatur. Tantam gloriam adeptus homo fortasse non contemnendus fuisset, nec ea mala in quæ post incidit ipse sibi ex parte accessisset, si plane palatio excessisset et cupiditati suæ tandem modum aliquem statuisset, aut de curiositate ingenii et rerum gerendarum cupiditate aliquid remisisset. Nunc multorum et maximorum bonorum, eorumque inter sese dissimilium, insana et infinita affectatione etiam humiliori statu est excussus, ut divini in eo providentia et celsitudinis inmoderate et humilitatis imminense exemplum statueret, et ad cœlos usque elatum insigni rerum vicissitudine ad inferos deprimeret. Nam cum vitam sibi acerbam esse duceret, nisi læva templum, dextra palatium toneret, et utrasque dignitates ut lapis angularis bina ædificii latera complecteretur, a pristino instituto non recedebat. Et ne quid sine sua auctoritate 650 gereretur, fratres suos tanquam clavos et vectes inserebat, ac potius velut inaures de utraque imperatoris auricula suspendebat, ut si quando ecclesiasticis conventibus interesset, nulum dictum aut factum ignoraret, nec quisquam locum suum se imprudente occuparet. Thessalonicam vero profectus, et vix tantisper ibi commoratus dum in solio collocaretur, summa cum festinatione Byzantium rediit. Ac ea ipsa de causa contemtor omnium evasit, quod uno digito regebat omnia, præsertim cum imperatore rursus contra Chrysum profecto, suo consilio industria et opera omnibus rebus contra seditiosum quam optime administratis, magnam ingenii laudem esset consecutus. Unde quem athenodum Hippocrates optimam corporis habitudinem, quod diu in eodem statu permanere non possit, periculosam esse affirmat, ita etiam Mesopotamitano accidit, qui dum semper crescere studet, dum nullum gloriolæ modum statuit, instar

A ἄνθρωπον) ἀνίσταται τὴν ὁρὸν καὶ βλακῶδες ἐδρανε δ. ἃ τὴν τῆς δεσποίνης ἐπάνοδον. Καθ' ὅν, οἶμαι, λόγον μηδ' ἐξαρκεῖν αὐτῷ ἐς τιμὴν τὸ πρῶτον βασιλεὶ δύνασθαι τὰ πάντα οἰόμενος, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὁφείκειον, ὅπερ Ἰσακίου εἶχεν ἀνάστοντος, βραβευόμενον αὐθις ὡς μὴ χωροῦν αὐτοῦ τῆς ἐσχέρας τὸ μέγεθος ἀπηγγέλτο, ἐκ δ' ἀναγνώστου κληρωθῆναι εἰς διάκονον ἡρετίσματο, μὴ καὶ τῶν ἱερῶν ἐπιθυγάνειν ἀξίων οὐ κρίνων ὅλως ἀνατρετόν. Καὶ τὴν ἡ πρόθεσις ἔργον εὐθὺς, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις περίπυστον καθῆκε, καὶ ὁ πατριάρχης ἅμα οἱ παρὲν προχειρίζων τοῦτον ἐξ ἀναγνώστου διάκονον, καὶ στάτις αὐτῷ καὶ βαθμὸς ἀναβάσεως συγκεκριώρηται πρώτιστος. Τοῦτο δ' ἡνωκῶς σχηματίζεται τὸν ὑπονοουμένου καὶ μηκέτι τοῖς ἀρχαίοις παραβαλοῦντα τὴν ὑποδραστεύοντα βασιλεὶ ὅλως τοὺς γὰρ κανόνας μὴ ἐνδιδόναι οἱ ὅπως τοῦν καὶ θεῶν ἱεραῶν καὶ κοσμητικῆς προσπλάκεσθαι πραγματείαις ἀποδιδεσθῆναι γὰρ ἅμῃ καὶ μετὰ τῆς συναλείψεσθαι, ὡς περ καὶ τὸ δουλεύειν θεῷ τε καὶ μαμωνᾷ κατὰ διάμετρον εἰσιν ἀντικείμενα. Ὁ γοῦν βασιλεὺς ὅσα καὶ κινεῖς ἐξελόμενος τούτου καὶ περιεχόμενος τόμον εὐθὺς ἐκθέσθαι τὸν πατριάρχην Θεοφιλίνον ἠνέγκασεν, ἐνδιδόναι τῷ Μεσοποταμίτῃ θεῷ καὶ βασιλεὶ νεῦν τε καὶ ἀρχαίοις συνδιαπλάκεσθαι, μηδὲν ὑπορωμένῳ βλάβος ἐκ τῶν κανόνων [P. 317] οἱ τοῖς ἀμφιγύροις τούτοις δριμύσπονται δυσκολαίνοντες. Τετέλεστο γοῦν καὶ τοῦτο, μικρῷ δ' ὕστερον καὶ τῆς λαμπροῦς πύλης Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς προχειρίζεται. Ἦν ἂν οὖν τὰ τῆς δόξης ταύτης κληρούμενος οὐκ ἀπόβλητος ἴσως ὁ ἄνθρωπος, οὐδ' ὦν ἐς ὕστερον πέπονθε δεινῶν αὐτὸς ἐαυτῷ παραίτιος, εἰ τῶν βασιλείων ἀπέστη λαμπρῶς, ὅσον ὅψι ποτε τῇ ἐφέσει τῶν χρημάτων θέμενος τῆς φιλοπράγμονος γνώμης βραχύετι καθυπενδούε. Νῦν δὲ ἀλλ' ἢ τῶν πολλῶν καὶ μεγίστων τιμῶν, καὶ τούτων ἀνομοίων, λυσσώδης καὶ ἀπέραντος λίγνευσις καὶ τῶν χορηγιστῶν αὐτὸν ἐξέκρουσε, καὶ προῦθηκεν εἰς παράδειγμα τῶν αὐτῶν ὕψους ὑπερφοῦς καὶ ταπεινότητος ἀμέτρου ἢ τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασι βραβεύοντα πρόνοια, καὶ ἀναδὲς ἕως τῶν οὐρανῶν καταβέβηκεν ἕως τῶν ἀδύστων τῇ πηλὴ μνηστῆ τῶν πράξεων. Οὐκ ἀνασχετὰ γὰρ κρίνω εἰ μὴ τῇ λαϊκῇ μὲν τῶν ἱερῶν ἔχοιτο πραγμάτων, τῇ δεξιᾷ δὲ τῶν κατὰ τὰ ἀνάκτορα λαΐοιτο, συμμέτρων τὰς ἀρχὰς ἀμφοτέρως καὶ περισφίγγων ὅτι καὶ λίθος τῶν διεσπῶτων συνδέτης ἀκρόγωνος, ἀμεταβίβως εἶχε καὶ πάλιν τῆς πρώτης προθέσεως. Ἀλλὰ μηδ' ἅπερ τῆς αὐτοῦ γνώμης περατούσθαι τι βουλόμενος, ὡς σφηνάς τινος καὶ βλήτρα τοὺς ἐαυτοῦ κατασφηνήτους ἐνέβουσε τῇ ἀρχῇ, ἥ ὡς ἐνώπιον ταῖς τοῦ βασιλέως ἐκατέραις ἀπηώρησεν ἀκοαίς, ἴν' εἴ ποτε τῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλων τῇ συνέδῳ συγγίνοιτο, μηδὲν εἶη διαπραχθὲν ἢ καὶ λεχθὲν ἀφώρρατον, μηδὲ λήθη τις αὐτὸν εἰς τὸν ἐκείνου χώρον παρεσιών. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην ἀρκεόμενος, καὶ μικρόν τι φανεῖς καὶ ὕσον ἐνιδροθῆναι τῷ ὁρῶν. ἐς τὸ Βυζάντιον αὐθις πτηνὸς ἀνέβη, μὴ περιβλήψας εἰς τὰ ὀπίσω μηδὲ στάς ἐν πύσῃ τῇ

περιχώρῳ, καὶ κατ' αὐτὸ μὲν δὴ τοῦτο ὑπερόπτης τῶν ἀπάντων γενόμενος, ὅτι τὰ πάντα τῷ δακτύλῳ μετῆγέ τε καὶ ἔφερε, μάλιστα δ' ὅτι τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Χρύσου αὐθις ἐξωρμηκότος αὐτὸς ἐς ὅσα τῷ βασιλεῖ πρὸς βουλῆς τὰ κατὰ τὸν ἀποστάτην τοῦτον διψαλκῶς ἔδοξε τακτικαῖς ἐνδεξίαις ἐπιβαλεῖν ὑποθέσεις καὶ ἀτεχνῶς βασιλείον ἱεράτευμα. Ὅθεν ὅπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ἔξεων ὁ Κῆδός φησι ποιητῆς, ὡς εἰς τὸ ἄκρον προελθούσαι φιλοῦσι πρὸς τὸ κάταντες ὡς φιλοπόστοροι μεταφέρεσθαι, μὴ ἀτρέμας ἔχουσαι μένειν τῷ συνεχεῖ αἰετῆς κινήσεως, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ Μεσοποταμίτῃ συμπεπτώκεν ἄντικρυς· αἰετὶ γὰρ τοῦ προδίδιναι πειρώμενος καὶ μηδὲν τοῦ δοξοθετεῖν εἰδὼς κόρον, ἔλαθεν ὡς ὁ μυθικός κώνωψ ὁ λέοντι συμπλακείς ἀραχνίῳ λεπτῷ συλληθῆς καὶ πᾶσαν ἐπανάλυσας· δόξαν δὲ ἀτιμίας, ἣν περισπερχῶς ἀνώδευσε πρότερον, κατὰ τὸ ψαλμῶδημα τοῦ Δαβίδ· «Κύψας ἦν καὶ πεσὼν ἐν τῷ κατακυριεύσαι τῶν τότε πενήτων γνώσεως.» Ἐς γὰρ φατρίαν οὐ μετρίαν ἀθροισθέντες καὶ κοινῇ συνελθόντες ὁπόσων αὐτὸς ταῖς κεφαλαῖς κατὰ τὴν τῆς κωμωδίας ψύλλαν ἐφήλατο καὶ οὓς μικροῦ κατὰ κόβρης ἐβόρῃζεν ὡς ἀνδράποδα, καὶ τινες οὐχ ὠγεῖς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας ὡς ἀφυσγετὴν ἡθροικότες προσέειπον [P. 318] βασιλεῖ, καὶ τὸ αὐτοῦ εὐένδοτόν τε καὶ βῆδιον παντὶ καθυπάγεσθαι ῥήματι συνέριθον πρὸς τὸ ἔχθος εὐράμενοι κατέδραμον γενναίως· καὶ τὸ ἐντεῦθεν οὐ μόνον τῶν ἀνακτόρων ἐκτοπίζεται ὡς σφαῖρά τις εὐπερίγχατος διαφεθείσα ἱσχυρῷ μηχανήματι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐξοστρακίζεται, ἐνός τινος προκοιλίου ἐς ἀγορητὴν ἐπιλέγδην παρὰ τῶν ὄλων προβληθέντος, λέγω δὴ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαὴλ τοῦ Στυφνοῦ, ᾧ καὶ μᾶλλον ὁ Μεσοποταμίτης ἀντεπολιτεύετο ὡς καὶ ὑπὲρ πάντας ὅτι φιλοκερδεῖ καὶ τὰ κοινὰ νοστιζομένην καὶ χανδὸν καταδροχθίζοντι χρήματα. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ πᾶν δεινόν, καίπερ ὃν δεινόν, τὸ τινὰς ἀδασπνίστως καὶ ἄλλης μὲν ὑπηρεσίας ἀδίκου γλώττης ἀπάγεσθαι πάρεργον, μάλιστα δ' ἀποπίπτειν τοῦ τῆς ἱερωσύνης μεγίστου χρηματός. Ἐκεῖνο δὲ καὶ λίαν ἀσύγγνωστον καὶ πολλὴν ἀβελτηρίαν τῶν δεδρακτῶν κατηγοροῦν. Δεῖσαν γὰρ ἕτερον ἀρχιερέα φηψισθῆναι Θεσσαλονίκης, ἣ τοῦ Μεσοποταμίτου καθαίρεσις καθ' ἐξήμην προτίθεται πρὸς ἐξέτασιν. Καὶ ὡς ἔδεξαν σκάζοντά τε καὶ μὴ ἐβρώμενα τῶν ἐν αὐτῇ κερπλαίων τινὰ πρὸς ἀρχιερωσύνης ἀφαιρεσιν, ὁ δὲ πατριάρχης εἴτε βασιλείῳ ὑπείκων κελεύσματι, εἴτε τῷ πρὸς τὸν Μεσοποταμίτην ἔχθρῳ φρονεῖν οὐκ ἔχων τὰ καίρια, εἴθ' ἐτέρως καθ' ὃν οὐκ ἔστιμι λόγον ἐκκρουσθεῖς τοῦ καθήκοντος, τινὰς τῶν ἀρχιερέων ἀγχιρῶς καὶ δικαστὰς αὐτῷ συνεδριάτας, ὁπόσοι κακόσχηλοι καὶ τὴν ἐκ βασιλέως εὐνοίαν ὄλην ποδοὶ καὶ συντόνῳ προθυμῇ μεταδιώκοντες, μεταλλοιοῖ τὴν καθαίρεσιν, καὶ παρέντα τινὰ τῷ τόμῳ προσθεῖς αἰτιάματα ἐκ τοῦ δῆπουθεν ἀναμφισβήτητου πάσης ἱερᾶς ἐποξενούτα λειτουργίας τὸν τούτοις ἀλόντα τῷ χαρτοφυλάκιῳ ἀποτίθουσιν, ἐκδοὺς ἕκτοτε καὶ τῷ Χρυσάνθῳ ἀντίγραφον, ὃς τῆς Θεσσαλονίκης ἐνεχειρίσθη τοὺς ὁ' αἰῶνα. Κάπῃ τοῖς τελεσθεῖσι τούτοις δέον ἐγκαλῦπτεσθαι, τῶν δὲ τινες καὶ ἐπισκίπτων, ὡς εἴπερ πολέμιον ἐθνῶν ὑπὸ πῶσις ἐντεῦθεν κατάρθωτο, ἣ

culicis illius, ut fabula narrat, post leonem oppugnatum exiguo aranea filo implicatus, omnem gloriam amisit; et dum in pauperes imperium **651** exercet, inclinatus concidit, ut est in Psalmis Davidicis. Nam ii quorum capitibus ut comicus ille pulex insultat, et quibus veluti mancipiis tantum non colaphos infregerat, non parvo caelo exacto et criminibus parum sanis concinnatis imperatorem adierunt, et ejus facilitate ac levitate (nam quovis verbo flectebatur) ad rei odium abusi acriter hominem insectati sunt. Ex eo non modo ut parvus globus robusta machina palatio facile excussus est, sed pontificatu etiam dejectus, uno ventroso ab omnibus accusatore delecto, Michaelum Stryphnum classis praefectum intelligo, cui ut omnium avarissimo preculatori et publicam pecuniam hiantibus faucibus devoranti in primis Mesopotamitanus adversatus fuerat. Verum hoc quanquam grave, non tamen adeo grave est, aliquem incomperito crimine cum alio munere, tum vero sacerdotio re maxima propter improbae linguae susurros dejecti: illud vero nullam prorsus habet excusationem et insignem stultitiam arguit. Nam cum alius Thessalonicæ pontifex creandus esset, deliberatio de Mesopotamitani absentis abrogatione in questionem vocatur; **652** et cum in ea criminatione quædam capita elucidare nec satis firma esse ad pontificatus abrogationem viderentur, patriarcha, sive jussu imperatoris sive Mesopotamitani odio sive alia de causa mihi ignota, temere et contra officium, aliquot primariis sacerdotibus secum adductis et in judicium numerum quibusdam malo feriatis hominibus relatis, qui benevolentiam imperatoris per fas et nefas captabant, abrogationem decernit; et prætermittens ante quibusdam criminibus, quæ utique convictum omni sacro ministerio pellerent, insertis, id decretum in chartophylacium relet, dato exemplo ejus Chrysantho, cui Thessalonicæ gubernatio commissa erat, quæ acta cum summum dedecus haberent, tamen erant qui his non aliter gloriarentur quam si hostes devicissent aut feram immanem cepissent. Hoc modo Mesopotamitano Constantino et duobus ejus fratribus ab administratione rei publicæ remotis, alius succedit, homo accuratus, suavis moribus, disertus **653** ac potius eloquens, Theodorus Irenicus, qui se comem erga omnes præbuit. Collega ei adjunctus est alius, ab avaritia non alienus et perpetua tuesi laborans. Qui ambo publicis muneribus occupati Mesopotamitani casum non deridebant, sed perpetuo ob oculos habebant; et imperatoris facilitatem metuentes, non erecti et immoti ut periti equites per montes et valles ferebantur, sed velut fascibus submissis auctoritatem suam subiinde astringebant, et nulla necessaria præteribant mutationis metu.

ἡ θηρίον δυσάλωτον πόλις ἐξεργησοῦν καὶ τοὺς κατ-

οίκους διαφθεῖρον καὶ πρὸς γρόας ἀνομοίους μεταλλαττόμενον, ὅποια τὰ Λιθυκά φασιν, ἥ ὁ παρὰ τῷ Ἰωδὶ ἀνάλιωτος δράκων συνείληπτο, καὶ ὁ βορρὸς μυρμηκοῦσιν ἀπώλετο, εἴτε μὴν ἡ πολυθύσανος αἰγίς καὶ δεσποτῶδης ἐκείνοις εἰς χάος ἐλθῇ καὶ διέσπασται. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Μεσοποταμίτης Κωνσταντῖνος καὶ οἱ τοῦτου δύο κατέργητοι τῶν κοινῶν ἐκκροῦνται διοικήσεων, ἀντιστάγεται δ' ἕτερος περὶ τὰς κοινὰς διοικήσεις οὐκ ἐνδῶν τοῦ ἀκριβοῦς, γὰρ εἰς τὸ ἥθος μᾶλα τε τοὺς λόγους ἀποτορνεύειν εἰδώς καὶ ἀπομακρύνειν εἰς περιόδους ῥητορικῶς· ὁ Εἰρηνικός ἦν οὗτος Θεόδωρος, καὶ παρείχεν ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι κατάλληλον. Εὐνέξουσται δὲ τις ἐκείνῳ καὶ τῶν πόνων συνελαυθάνετο φιλοχρηματῶν ἱκανῶς καὶ βῆχ' συνεχεῖ κάτοχος. Ἀμφοτέροι οὖν ταῖς πολιτικαῖς ἐπιστάταις πράττει. Πλὴν τὸ τοῦ Μεσοποταμίτου πτώμα μηδαμῶς ἐν γέλωτι ἔχοντες, ἀλλὰ διὰ παντὸς προορώμενοι καὶ τὸ τοῦ κράτους εὐκόλῳ ὑφωρώμενοι οὖν ὄρθοι καὶ ἀκλινεῖς, ὡς οἱ ἀκράδαντοι τῶν ἵππων κατὰ τε πρηνῶν καὶ [P. 319] ὀρθῶν ἐφύροντο, ἀλλὰ τὸ δυναστεῖον ὑποποιούμενοι ἀνείργον τε καὶ ἀναισθήζον αἰ τὴν ἰσχύν, καὶ πολλὰ τῶν δεόντων πατέρειχον τὴν ἀπόδασιν εὐλαβοῦμενοι.

5. His et hujusmodi rebus Alexius Comnenus A triennium in imperio exegit. Reliqua ab eadem ratione nihil recesserunt. Consuetudo mansiteadem, vita mollis et perpetuo socors ingenium. Tunc fœdus Iconiense violatum est. Nam Caichosroes, ejus urbis sultanus, duos equos qui imperatori ab Alexandrino sultano mittebantur eripuit; quorum alterius genu in cursu luxato, per legatos ab imperatore 654 veniam petiit quod ejus equos interceptisset et quod propter alterius læsionem alterum quoque mittere non fuisset ausus. Cæterum se omnino curaturum ne amico esset molestus, neve diu equis careret. Hanc speciosam defensionem imperator non, ut magnanimum virum decuit, æquo animo accepit, neque necessitati voluntatem accommodavit, neque temporum rationem habuit quorum difficultatibus undique urgebatur, sed statim effervescente bile fulminat. Nec tamen quidquam facit quo Persam ulciscatur, sed sibi ipsi plane bellum infert et gladium contra sese stringit. Jubet in carcerem duci et omnibus bonis multari negotiatores omnes tam Romanos quam Turcos, qui Iconio Byzantium venissent; eorum veromerces et jumenta nec ipse ut decuit sibi vindicavit, nec illis reliquit: unde alia alibi dissipata perierunt. Quo barbarus audito denuo legatos mittere 655 noluit, sed armis alacriter arreptis improvisa incursione Cariam et Tantalum oppida ad Mæandrum sita vastavit. Inde ad Phrygiæ Antiochiam contendit, eamque fortassis æque ac heri Cariam et Tantalum cepisset, nisi casus quidam fortuitus impetum ejus divina potius quam humana providentia frogisset. Nam qua nocte ad urbem opprimendam properabat, quidam homo potens filiam nuptias celebrabat. Erat igitur, ut in hujusmodi festivitibus solet, tumultus hominum convivantium. Cymbala, tympana, saltatores et mulierum cœlus hymenæum cantantium per totam noctem perstrepebant. Ut autem ad urbem accessit Caichosroes, audita organorum harmonia et hominum concentu, non rem ipsam conjectura assecutus, sed millium tesseras esse, qui suum adventum præcognoscent, putans ad Lampen discessit, ibique captivos describendos curavit; et cujusque patriam et nomen, et a quo captus esset, item an aliquid suarum rerum 656 amisisset, et an filius

ε'. Ἐν τούτοις μὲν οὖν καὶ τοιούτοις παραπλησίοις ἐν αὐτὸς ἐξέικετο τρίτος ἄρχωντι Ῥωμίων Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ. Τὰ δ' ἐφεξῆς οὐδὲν ἀντιστατοῦντα τοῖς προτέροις· δέαιτα γὰρ ἦν ἡ αὐτὴ καὶ πάλιν καὶ βίος χαλαρὸς καὶ ἐξημεδυμένον φρόνημα αἰεὶ. Τότε δὲ καὶ αἱ εἰρηνικαὶ σπονδαὶ παρωράθησαν τε καὶ συνεχύθησαν ὥς εἶχε βασιλεὺς ἐκτελέσας μετὰ Πέρσου τοῦ διέποντος τὸ Ἰκόνιον. Ὁ μὲν γὰρ Καίχσορδης (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῇ βαρβάρῳ) δύο Ἀραβίας ἵππους ἐκ τοῦ σουλτάν τῆς κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξανδρείας τῇ βασιλεῖ στελλομένους ἀπέλειτο. Τοῖνον καὶ θαιτέρῳ τούτων τὸ γόνυ ἐξαρθρωθέντι ἐν τῷ πρὸς δρόμον ἀνίστασθαι πέμψας εἰς βασιλεῖς συγγνώμην ἤτειτο, ὅτι τε ὅλως εἰς αὐτὸν διαδαιμόντας ἵππους ἔσχεν ἰδιωτάμενος, καὶ ὅτι περ ἡ τοῦ ἐνὸς ἀγρείωσις καὶ τὴν ἑτέρου ἀποστολὴν πεποιθήκεν ὑποστειλάσθαι· πάντως δὲ φροντιστὴν τοῦ τῷ φίλῳ ἀνεπαχθοῦς καὶ τοῦ μὴ τῶν ἵππων ἐς μακρὸν στέρεσθαι. Καὶ ὁ μὲν ἐφ' οἷς ἔδρακεν εὐπρόσωπον οὕτως ἡγόρευε τὸν ἀπολογον· ὁ δὲ μήτε τὸ μεγάλῳ ψυχῶν ἐπαινέσας μήτε μὴν τὴν ἀνάγκην τρέψας εἰς τὸ φιλότιμον, ἢ γοῦν ἐν νῷ βαλλόμενος τὸν καίρῳ βαρὺν ἐνστάτην αἰεὶ αὐτῷ ἐφιστάμενον καὶ πρὸς πείρημα ἐπὶ πᾶσι κατασχόντα, ὡς πρίνος αὐτίκα καίόμενος τῷ θυμῷ ὑπεδρόντα. Πλὴν ἕτερον μὲν οὐδὲν τινα γενναῖον πρὸς ἀντιλύπησιν τοῦ Πέρσου συνειώρακε διαπράξασθαι, καὶ ἑαυτοῦ δὲ στρατεύεται ἀτεχνῶς καὶ τὸ ξίφος τῷ τέως κρυπτόμενον ἀναδείκνυσσι. Τοῖνον ἐπιτάττει φυλακῆς ἐνεργεῖσθαι καὶ τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθῆναι ὅποσοι Ῥωμαῖοί τε καὶ Τοῦρκοι πραγματευταὶ τοῦ Ἰκονίου ἀπέραντες τὸ Βυζάντιον ἐπεισήεσαν. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων ἐμπαροῦματά τε καὶ ὑποζύγια οὗτ' αὐτὸς εἶχεν ὡς δέον οἰκιστάμενος, οὗτ' ἐναπέλειψεν ἐκείνοις· ἀλλὰ γὰρ ἄλλοις καὶ πᾶσι ὁμοῦ διεσκέδαστο καὶ ἡζάντωτο· ὁ δὲ βάρβαρος τὸ συμβῆν ἐνωτιστάμενος, μηδὲν τι τῆς προθυμίας καθυφαίς μήτε μὴν εἰς δευτέραν βλέψας πρεσβεῖαν, κατὰ Ῥωμαίων ὅπλα βασιλεύει, καὶ προσπεσὼν ἀπροσδόκητος ταῖς κατὰ Μαϊανδρὸν κωμοπόλει Κερρίαν τε καὶ Τάνταλον καὶ ἡλικίαν ἡνδραποδίστατο, καὶ πόλεις ἄλλας δὲ πολλὰς ληϊστάμενος πρὸς αὐτὴν ἡπείγετο τὴν κατὰ Φρυγίαν Ἀντιόχειαν. Καὶ τάχ' ἂν ἐξεῖλε καὶ ταύτην ὥσπερ χορὴν Κερρίαν καὶ Τάνταλον, εἰ μὴ παρὰ δόξαν ἐπέστη τῷ βαρβάρῳ πρὸς τὸ δέξαι τῆς σκυλεύσεως οὐκ ἐν προνοίᾳ τινὸς ἀνθρωπίνης· ἀλλὰ πως

αὐτομάτως ἢ καὶ θεόθεν παραιοπεσόν τι συγκύρη-
μα. Ὁ μὲν γὰρ νύκτωρ ἐξαναστὰς κατὰ κράτος εἰς
Ἀντιόχειαν ἤλαυνεν, ἐπιθητόμενος ὄρθριος καὶ
πορθήσων τὸ πόλισμα· ἔτυχε δ' ἡμέρας ἐκείνης τῶν
παρὰ τῇ πόλει δοναμένων τινὰ θύειν γάμους θυ-
γατρί. Ἦν οὖν, ὡς ἐν ταῖς τοιαύταις εἴθισται τελε-
ταῖς, δμαδος ἀνθρώπων θαλιαζόντων, κύμβλά τε
δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀλαλάζοντα καὶ τύμπανα
περικτυπούμενα καὶ ὀρχηστὰς τῷ πόδε παρηνσαλεύ-
οντες καὶ χοροὶ γυναικῶν τοῖς ὑμεναίοις πρόσφορα
ᾤδοντες. Ὡς οὖν ἡγγίστε τῇ πόλει [P. 320] Καίχοσ-
ρότης, τῶν ὀργάνων ἀρμονίαν εἰς ὧτα δεξιόμενος
καὶ τῆς συμφωνίας τῶν ᾄδόντων ἀκροασάμε-
νος οὐχὶ τοῦ ὄντος κατεστοχάσατο, ἀλλ' ἀνδρῶν
ἡτοιμασμένων πρὸς πόλεμον συνθήματα εἶναι ταῦτα
ὑπολογισάμενος, τὴν ἐκεῖνου προεγνωκότων ἔφοδον,
ᾤχετο ἐκεῖθεν καὶ πρὸς τὴν Λάμπην ἀφίκετο. Ἐνθα
ὁ ἄπογραφεὶς ἐπιστήσας τῶν αἰχμαλώτων περὶ τῇ
τῆς παυρίδος ἑκαστον καὶ τῆς κλήσεως ἐπινθάνετο,
καὶ ὅστις ὁ συλλαβῶν ἀνηρίωτα, καὶ εἰ τι τῆς οὐ-
σίας ἀπολωλέκει, καὶ εἰ παῖς ἢ θυγάτριον ἢ ἄλλος
ὑπό του τῶν Περσῶν ἀποκέλυπται. Καὶ τοιαύτην
ἔκταξιν ποιησάμενος, πάντα ἀποδοῦς Ῥωμαίοις
καὶ κατὰ φύλα καὶ συγγενείας πάντας ἀπομερίσας,
τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω εἴχετο. Συγκεκερραλίστο δὲ ἡ
τῶν ἀνδραποδισθέντων πληθὺς εἰς πέντε χιλιάδας
ἀνθρώπων. Ἐν δὲ τῇ ἀπαγωγῇ ταύτῃ ἐμέλησε τῷ
βαρβάρῳ καὶ ὅπως τῶν ζωαρχῶν μὴ σπανίζωνται
οἱ αἰχμαλῶτοι, καὶ σίτον αὐτοῖς διαδοῦς οὐδὲ τὸ τῆς
ῥας ψυχὸς παρήκεν ἀνίκεστον (48)· πέλεκυν γὰρ
ἐγγερίον ἔχων καὶ αὐτουργῶν ἐς σχίδακας διήρει,
τυχὼν οὕτω, χρόνῳ ἀνταρπὴν γεράνδρουον. Ἀλλὰ
καὶ τοῖς συνδραμοῦσι πρὸς τὴν θῆαν Ἡέρταις
ὁμοίως δρᾶν ὑπετίθετο, προσεπάγων ἅμα καὶ ὑπο-
βιάλλων τὸ τῆς ἐργασίας αἴτιον καὶ τὸ πρὸς τι εὐ-
χρηστον αὐτοῖς ἐπιλέγων· Πέρσαις μὲν γὰρ ἐξείναι
διὰ παντὸς ἐξείναι τῆς παρεμβολῆς καὶ ξυλεύεσθαι,
ὅτι μὴδ' ἔσται τις αὐτοῖς προσιστάμενος, Ῥωμαίοις
δὲ οὐχί, φυλαττομένοις τὸ μὴ δοκεῖν ἀποδιδράσκειν
καὶ τὰ ἐκ τοῦδε ὑπορωμένους ὡς φυγάσιν ἐπικεισά-
μενα δεσμά. Ἐπεὶ δὲ τὸ Φιλομύλιον κατέλαβεν,
ἐπαύλεων τε μοτέδωκε καὶ γῆς ἐπεμέτρησε μέρος
πρὸς ἐργασίαν ἀγαθῆς, σῖτόν τε αὐθις διέδωκε καὶ
ὅσα τῶν ἡμέρων κερπῶν σφόριμα. Ναὶ μὴν ἐλπιδῶν
χρηστῶν ἐνέπλησε, τέλος εἰπὼν ὡς αὐτοῦ καὶ βα-
σιλέως αὐθις φιλιωθέντων καὶ πρὸς τὰς πρότερον
σπονδὰς ἀπιδόντων προῖκα καὶ αὐτοὶ τὴν οἴκαδ
ἐπάνοδον ἔξουσιν· εἰ δὲ τι ἕτερον μεταβουλεύσεται
βασίλευς, ἐπὶ πέντε ὅλοις ἐνιαυτοῖς ἀδασμολόγητοι
καθεδοῦνται, μηδὲνα τὸν ὁποιονοῦν ἀπόδομα εἰσ-
πράττοντα ἔχοντες, μετέπειτα δὲ καταβαλοῦνται ὅν
αὐτὸς ἀνεπαχθῇ διατρίβειτο σφίσι φόρον, οὐχ ὑπερ-
βαίνοντα τὸν ὅρον, ὡς εἴθετα Ῥωμαίοις οὐδὲ
πρὸς τὸ πολλαπλάσιον κορυφούμενον. Καὶ ὁ μὲν
ταῦτα οὕτω διατεταχὼς ἐπηνῆκε πρὸς τὸ Ἰκόνιον.

Hier. Wolfi notæ.

(48) Alter ait Sultanum Turcos suo exemplo ad
juvandos captivos incitasse, alter eum captivis se-

PATROL. GR. CXXXIX.

A aut filia aut uxor alicujus a Persa aliquo occultata
esset, pervestigavit. Hac inquisitione facta, Roma-
nis omnia restituit; et omnibus captivis in tribus
et familias distributis, qui quinque millium nume-
rum explebant perrexit. In ea abductione Barbaro
illud quoque curæ fuit, ne captivis victus deesset;
et distributo inter eos frumento, ne frigus quidem
neglexit, sed correpta securi ipse collapsam arbo-
rem dissecuit. Et id spectaculum Persas concur-
rentes monuit ut idem et ipsi facerent, adjecta
laboris ejus causa, et quem inde fructum percepturi
essent, ac Persis perpetuo licere lignatum extra
castra ire, quod a nemine impedirentur; Romanis
vero non item, caventibus ne fugere visi compedi-
bus vincirentur. Postquam vero Philomilium est
perventum, et domicilia et agros fertiles eis assi-
gnavit, et rursus frumentum cæteraque mitia legu-
mina distribuit; et spe bona impletis denique dixit
reconciliata inter se et imperatorem gratia et
fœdere renovato se eos gratuito remiesurum esse
657 domum. Sin aliud consilium caperet impera-
tor, eos quinque integros annos immunes futuros,
nullo quæstore quidquam postulaturum: deinceps
vero se tolerabile tributum eis impositurum, quod
non, ut apud Romanos moris sit, constitutum exce-
dat nec multiplicetur. His ita ordinatis, Iconium
rediit. Ea tamen humana denuntiatio neminem pa-
triæ meminisse passa est, sed multos etiam a Persa
non captos Philomilium attraxit, cum audissent
quomodo cognati et populares eorum a sultano
tractarentur. Sic ab ortu Romanorum ad nostra
usque tempora non modo sancti defecerunt et ve-
ritas imminuta est, perum etiam ob iniquitatem
multiplicatam charitas vulgo refrixit, ut integræ
civitates Græcæ, patria cupide reliota, ad Barbaros
in colonias abierint. Nam crebræ tyrannides sub-
ditis sobriam vivendi rationem extorserunt; et
plerique imperatores, rapinis assueti, nihil in suos
moderati vel cogitarunt vel fecerunt. Jam videa-
mus quid imperator gesserit. Andronicum Ducam
adolescentulum adhuc mittit ad bellum Persæ
inferendum. Is cum suis Persas seero tandem ag-
greditur, et noctu pastores et armenta cujusdam
Amaræ Arsanæ adortus 658 non multo post re-
cessit. Sed et ipse imperator ab amœnis Propon-
tidis locis ægre tanquam a loto aut cantu sire-
num avulsus, Nicæam et Prusam est profectus,
non ut Persas ulcisceretur, sed ne ex Batho digressi,
ubi magnus eorum numerus stativa habebat, urbes
et agros finitimos popularentur. Nec amplius uno
mense ibi exacto, Byzantium rediit. Inchoante
vere denuo cum summa festinatione coguntur
exercitus. Milites enim frequentibus eodem anno
expeditionibus fatigati ea molestia carere et diu-
tius domi manere cupiebant. Concurrunt igitur ut

cures dedisse ad ligna cædenda, et Turcos ea re
prohibuisse.

ultra dimicaturi, ei aut superaturi Barbaros aut A τὸ δὲ φιλόνηθρον τοῦτο διάγγελμά οὐδένα τῶν pro patria occubituri. Ita soror Cypselia ut in αἰχμαλώτων πατρίδος ἀφῆκε μνησασθαι, ἀλλὰ καὶ una castra convenerunt.

Φιλομήλιον ἐφειλκίσατο, ἀκηκόεας δὲ τοῖς καθ' αἶμα καὶ πατριώταις ὁ Πέρσης ἐργάσατο. Οὕτως ἐκ τῆς τῶν εἰς ἡμᾶς Ῥωμαίων γενεᾶς οὐχ ὅπως ἐκλέλοιπεν ὅσιος, καὶ ὠλιγόθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἀπεψύγη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπησις, ὡς τὴν περὶ βαρβάρους ἀποικίαν πόλεις δλας Ἑλληνίδας ἐλθεῖναι καὶ τῆς πατρίδος ἀσμένως ἀλλάξασθαι· αἱ γὰρ συχναὶ τυραννίδες τότε ὑπ' ἀρχὴν τῆς σώφρονος διαίτης ἐξέκρουσαν, καὶ ταῖς ἀρπαγαῖς τῶν κρατούντων οἱ πλείους ἐγγυμνασάμενοι οὐδέν τι πρὸς τοὺς ὁμοφύλους μέτριον ἐνενόουν καὶ διεπράττοντο· ἄλλ' οἷα καὶ τὰ [P. 321] παρὰ βασιλείῳ πρὸς τὰ οὐτωσὶ συμβάντα διωκημένα. Στέλλει τὸν Δουκὸν Ἀνδρόνικον νεανίαν πρῶτως ὑπηνήτην τῷ Πέρσῃ συμπλακυσμένον. Ὁ δὲ μεθ' ὧν ἡγεμόνευεν, ὅψε ποιεῖται τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἔφοδον. Ἀμέλει καὶ νυκτὸς ἐπιθέμενος ποιμνίσαι καὶ βουκολίῳ ἀμνηρᾷ τινος Ἀρσανῇ μετ' οὐ πολὺ ἐπανέειξεν. Ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ὡς ἀπὸ λωτοῦ καὶ Σειρήνων τῶν τρυφερῶν χωρίων τῆς Προποντίδος μόλις ἀποσπασθεὶς κατὰ Νίκαιαν καὶ Προῦσαν ἤφικετο, οὐκ ἀντιμετρήσων ἢ ἀνταποδώσων τοῖς Πέρσῃς δ' ἐμέτρησαν καὶ ἀνταπέδωκαν ἡμῖν ἀνταπόδομα, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰς ἐκεῖτε πόλεις καὶ χώρας κακῶς διάθωνται τῶν τοῦ Βάθους ἐξαναστάντες μερῶν, ἐν οἷς οὐ μέτριοι τότε ὑψύζοντο. Πλὴν καὶ βασιλεὺς μῆνα τοῖς ἐκεῖσε ἕνα προσδιατρίψας ὀξέως ἐπάνεισιν εἰς Βυζάντιον. Ἀνατείλαντος δ' ἥαρος γίνονται πάλιν συνδρομαὶ τῶν στρατευμάτων καὶ συλλογαὶ μεθ' ὅσας οὐκ ἔπη τις ἂν ὁρμῆς καὶ συντονωτάτης ἐπειγώλης· ἐπεὶ καὶ ταῖς πολλῶν τοῦ ἔτους συνόδοις καὶ ταῖς συχναῖς συντάξεσιν ὁ στρατὸς ἀποκναίσαντες στήναι τε τῶν ἐπαλλήλων συνελύσεων ἡρῶν καὶ τῆς οὐκοι ἀναβολῆς ἐγλίχοντο. Ὡς ὑπὲρ ἰσχύον τοίνυν ἀγωνιούμενοι συνελέγησαν, καὶ ἡ κρείττους τῶν ἀλλοφύλων ἐσόμενοι ἢ μετ' εὐκλείας ὁπὲρ τῶν πατρίδων ἀποθανούμενοι. Καὶ οὕτω μὲν αἱ δυνάμεις ὡς εἰς ἓν στρατόπεδον τὰ Κύπελλα συνηθροίζοντο.

5. Ausus est imperator sua sponte id quod jam dicam. Morbo articulari per certa intervalla laborabat, et dolore pedum in primis affligebatur, pejore materia eo delabente et cruciatus intolerabiles 650 excitante, qui et motum adimebant et acres febres inflammabant. Quadam ergo die foribus cubiculi clausis arcanum nemini præterquam cubiculariis indicat; et ferramentiscandentibus in tibias profunde impressis principio dolores animo philosophico perfert et contumeliosis dictis medicos repudiat, quod in solis purgationibus versari didicissent, neque quidquam remedia ultra evacuationes adhibere scirent. Deinde vero ustionibus inflammatis, et majoribus doloribus subsecutis, medici non singulatim, sed omnes simul convocati sunt, cognatis ejus metuentibus ne decursus humorum ad crura impeditus principali aliquo membro incesso necem illi subito inferret, et imperium præter-expectationem ad alium transferretur. Ac medici pharmaca ei præbere decreverunt, ut commotio simul et redundantia humorum egestionibus sisteretur. Itaque medicamenta singulis fere diebus temperabantur, neque sane frustra erant. At imperatrix Euphrosyne, quamquam de valetudine mariti ut par erat 660 sollicita, tamen cum iis quibus arcana sua committebat de successorē imperii magis deliberabat, ne is sibi inimicus et infensus esset, sed potius amicus. Nam imperator filium non habebat, sed duas duntaxat filias, easque viduas: nam Irenes maritus Andronicus Contostephanus obierat, Anna vero ut natu minor, ita forma præstantior, Isaacio Comneno nupta fuerat D

ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτογνωμονῶν ἀποθαβεῖν δὲπερ ὁ λόγος λέξων ἔρχεται. Ἐπαχε τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος κατὰ κύκλον οἶονεῖ καὶ περίοδον (49), τοὺς δὲ πόδας καὶ μάλιστα ὕλης ἐσκηπτούσης μοχθηροτέρας καὶ ὀδύνας δυσυποίστους ἀποτικτούσης, ἐξ ὧν ἀκινησίαι τε προσεπήγοντο τοῦ πάθους φλεγμαίνοντος καὶ λάθροι πυρετοὶ πολλῶν ἐπ' ἡγίζον. Κατὰ τινὰ οὖν ἡμέραν τὰς θύρας τοῦ κοιτῶνος ἐπισυγώσας, ἄλλω μὲν οὐδενί, τοῖς δὲ προκοίτοις ἐκρήνας τὸ ἀπόρρητον, σιδήρια πυρακτωθέντα τοῖς σκέλεσιν ἐπιτίθησι, καὶ εἰς βάθος τὸν καυτῆρα ἐπαγαγὼν τὰ μὲν πρῶτα φιλοσοφῶν, τὰς ὀδύνας πρὸς τὰς καύσεις τῶν ποδῶν ἀπεμάχετο, μεθ' ὕδρεων τε τοὺς ἱατροὺς ἀπεπέμπετο, περὶ μὲν τὰ καθάρσια τούτους λέγων αἰετρίεσθαι καὶ μηδὲν τι πλέον τῶν κινωσίμων εἰδέναι, καὶ μετιέναι τοῖς κίμνουσιν ἴαμα. Τὰ δ' ἐσεξῆς φλεγμοναὶ τῶν καυτηριῶν καὶ περιωδυνίαι τῶν πρώτων δριμύτεραι. Ἱατροὶ ἐπὶ τούτοις εἰσκαλημένοι οὐχ ὁ μὲν ὁ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντες κοινῶς. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ δέος ὑποθράττον τὸ αἶμα, μὴ πως τὸ τῆς ὕλης μεθιστάμενον, τῆς περὶ τοὺς πόδας καθόδου ἀνακοπὴν, εἰς τι καίριον ἐνσκήψῃ μέρος τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸν μὲν παρασύρῃ τοῦ ζῆν αἰφνιδόν, ἡ δ' ἀρχὴ μεταπεσεῖται παρὰ δόξαν πρὸς ἔστρον. Οἱ μὲν οὖν τῶν σωμάτων θεραπευτήρες φαρμακεύειν αὐτὸν ἐγνώκεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν τὸ τῆς ὕλης κινούμενον τε ἄμα καὶ πλεονάζον γὰρ ληνιάσειε ταῖς καύσεσι. Καὶ ἦν τὰ φάρμακα ἤμαρ παρ' ἡμᾶς σχεδὸν κεραννύμενα, καὶ τὸ ἀνύσιμον αὐτοῖς ἐφωμάρτει. Ἡ δὲ βασιλὶς Εὐφροσύνη ἐφρόντιζε μὲν καὶ τῆς ὑγείας, ὡς εἰκός, [P. 322] τοῦ εὐνέτου, ἐσκέπτετο δὲ πλέον μετὰ τῶν συνήθων, καὶ οὔτε τὰ

Hier Wolfi notæ.

(49) Dubium utrum de lunæ eclipsi, an diminutione loquatur.

κρυφίῳδῃ τῶν βουλευμάτων προσανέτρεξε καὶ τοῦ στήθους ἀνεμήρως τὰ ἀπόρρητα, καὶ περὶ τοῦ παρὰ ληψομένου τὴν βασιλείαν, ὡς ἔσται τις αὐτῇ μὴ ἀνάρσιος μὴδ' ἀπερχθῆς ἀλλ' ἀσπάσιος. Βασιλεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἦν διάδοχος υἱὸς τῆς ἀρχῆς, δυάζουσαι δὲ θυγατέρες, καὶ αὐταὶ τῶν συνεύνων μικροῦ σπανιζόμεναι· ἡ μὲν γὰρ προφερεστέρα καθ' ἡλικίαν Εἰρήνη θανάτῳ μαλακῷ δαμέντα τὸν σύλλεκτρον Ἀνδρόνικον τὸν Κοντοστέφανον ἀπεδάλετο, Ἄννα δὲ ἡ κατὰ γένεσιν ἐφεπομένη, τῷ δὲ κάλλει προτερεύουσα, Ἰσακίῳ συνῴκει τῷ Κομνηνῷ, ὃς κατὰ Μυσίαν ἐναπίθανε τοῖς δεσμοῖς, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἰρήκειμεν. Ἐπιλογαὶ τοίνυν καὶ ψηφοφορίαι τῶν ἀρξόντων ἄλλαι τε παρ' ἄλλων ἐγίνοντο, καὶ πᾶσαι πρὸς τὸ τῶν προβαλόντων ἐτελοῦντο χρήσιμον. Τοῦ δ' ἀξίως βασιλεύσοντος Ῥωμαίων καὶ ὡς ἄριστα τὰ κοινὰ διακυβερνήσοντος πράγματα οὐδεὶς οὐδένα λόγος εἰσῆρχετο, ὥστε ὑπὸ τῶν ἀδελτέρων καὶ νήπια ἔτι ἐν γάλαξιν ὄντα καὶ σπαργάνοις ἐνεκλημένα πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐπεκρίνετο. Αὐτῶν μέντοι τῶν ἐν γένει καὶ πλούτῳ περιβλεπομένων ὁ μὲν πρωτοστράτηγος Μανουὴλ ὁ Καμυτζῆς τῷ πρὸς μητρὸς ἐπεκλήθητο θείῳ τῷ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ, οὗτος δ' αὖθις κατ' αὐτοῦ ἀντωφάλλμει, οἱ δὲ τοῦ βασιλέως κασίγνητοι τρεῖς ὄντες καὶ παρ' Ἀνδρόνικου τυφλωθέντες, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτῶν γαμβρὸς ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης ἐξόμματος καὶ αὐτὸς δεικνύμενος, πιασὶ τοῖς ἑαυτῶν τὴν ἀρχὴν ἡνδρόλόγουν. Ἦσαν δ' οἱ χθὲς τε καὶ πρῶτην διαμαστώμενοι τὰ δρυόκαρπα καὶ τὰ Ποντικὰ ὕεια κρέα ἐπὶ στόματος ἔτι φέροντες ἐπείρουν καὶ ἥρων τῆς βασιλείας μάλα λαμπρῶς, καὶ ὅλοις ἐς αὐτὴν περιέρχοις ἐντύνειζον ὄμμασι, προαγωγοῖς καὶ προμνήστοροι χρώμενοι ὁπόσοι τῶν ἀγοραίων ὦνιοι χρημάτων καὶ κοιλιόδουλοι, ὡς μακρῷ κίκιον τοῦ καθ' ἕνα τὸ κοινῇ γινόμενον ψήφισμα. Ὡς περίπυστον πᾶγμα Ῥωμαίων ἀρχῇ, καὶ πᾶσιν ἔθνεσι ζηλωτὸν καὶ προσκυνητὸν ἀξίωμα, οἷους ὑπὴνεγκας βιαστάς! Οἱ σοὶ ἐπ' ἀνέστησαν ὕβρισται! Οἱ σοὶ ἐπεμάνησαν ἔρασταί! Οἷους ἐντρυφάσω! Οἷους ὑπέβηκας ἑαυτὴν καὶ φιλοτιμίας μετέδωκε, ἑταιρινῶς τε τῷ στεφάνῳ καὶ περιέβαλες τὸ διάδημα καὶ τὸ φοινικόχρουν περιέδιδας πέδιλον! Θυμαλγέστερά εἰσιν ὄντως τὰ σὰ ὦν πέπονθε Πηνελόπη παρὰ ληψομένη, καὶ κατ' οὐδὲν ἀπείρικας βασιλείας γυναικὸς πανευδαίμονος, σεμνῆς τὸ κάλλος, εὐφροῦς τὸ μέγεθος, εὐπρεποῦς τὴν ὄψιν, ἐκλωκυίας μέντοι χερσὶν ἔραστῶν ἀναιδῶν, μὴδὲ τιμωμένων ὀβλοῦ παρ' ἐχέφροσιν, οὔτε μὴν ἐχόντων τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῆς συνιδεῖν, μὴδ' εὐλαβομένων τὸ ὕψος, μὴδ' ὑποστελλομένων τὸ εὐγενὲς, ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς ὕβριν περιελκόντων καὶ εἰς κοίτην ἀπαγόντων ἀθέμιτον. Αἱ τῆς αἰσχρουργίας! Οἷα πέπονθας, οἷα ταθίσαι! Ὅκεις πόρνης ἐγένετό σοι χοῦμα περίπυστον [P. 323] καὶ πᾶγμα περιδοξόν. Καὶ φροῦδον μὲν σοὶ τὸ ἀπέρριπτον ἐκεῖν κάλλος καὶ τὸ τοῦ προσώπου αἰδέημον καὶ ἡ σώφρων καὶ προτέρα ἐγκρατὴς δίαιτα, περίεργον δὲ καὶ μετεγγραφὴν ἐντρίψεαι καὶ φαρμάκοις τὸ σὺν πρόσωπον, καὶ δισεκύναι πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς ἥθος ἀκόλαστοι μετερρύθμισαι· οἱ γὰρ σε διασάμενοι τὴν πρῶτην ἀπεριέργως καλὴν καὶ τὸ εἶδος ἀγαστὴν καὶ ἐπέρραστον πρὸς τὸ ἐταιρικὸν μετεπλάσαντα σχῆμα. Πότε ἀνανεώσεις τῆς ἀμόρφου ταύτης εὐμορφίας

A qui in Mysia in vinculis obiit, ut supra narravimus. Igitur alii atque alii imperatores nominantur, sed omnes qui iis opportuni essent a quibus nominabantur. De eo vero deligendo qui rempublicam optime et e dignitate Romanorum administraret, nemini quidquam in mentem veniebat. Unde vecordes homines etiam infantes in cunis adhuc vagientes designabant. Ex nobilitate et opibus claris Manuel Camizes protostator avunculo suo Joanni sebastocratori adversabatur. Is vero vicissim illum impediēbat. Tres vero imperatoris fratres ab Andronico exoccati, et eorum sororius Joannes Cantacuzenus, et ipse orbus oculis, filiis suis favebant. 661 Erant etiam qui Ponticarum nucum et suillarum carniū reliquias adhuc in dentibus gestantes, imperium haud dissimulante et amarent et ambirent, et curiosos in id oculos defigerent, sed pronubis seu lenonibus utentes hominibus circumforaneis, qui ventri serviebant et pecunia facile corrumpebantur. Quanto deterius est suffragium multorum quam unius! o celebre Romanorum imperium, et omnibus gentibus admiranda et adoranda majestas, quales tyrannos pertulisti! quibus injuriis exagitata es! quales amatores in te insanierunt! quales homines es amplexa! quilibet te substravisti et oscula prae buisti! quales corona et diademate et purpureo calceo exornasti! graviora utique ab illis pertulisti quam Penelope a procorum frequentia. Nimirum ab omni parte similis es regiae matronae felicissimae, forma venerabili, justa magnitudine, vultu venusto, sed captae impudentium amatorum manibus, quos cordati homines vix centusse liceantur, qui magnificentiam illius aestimare nequeant celsitudinem 662 non revereantur, nobilitate nihil moveantur, aliquando etiam eam per contumeliam in nefarium cubile pertrahant. Hei dedecus, hei flagitium, qualia perpessa es! qualis visa es! facies meretricis, o incluta et celebris majestas, contigit tibi. Evanuit naturalis illa tua pulchritudo et vultus verecundia et frangi pridem et modesta vita ratio. Nunc facies tua luxu et fucis est corrupta; ad delicias exorbitasti, ad mores dissolutos deflexisti. Nam qui tibi vim fecerunt pridem oitra curam formosae, vultu admirabili et amabili praeditae, ad meretricium habitum te redegerunt. Quando istam deformem formam exues? quando accersitum aspectum et gressum mutabis? qui te a tyrannicis istis amplexibus per vim vindicabit, et ad veterem castimoniam et libertatem reducet? Nam nunc quidem parum abest quin te rideamus potius quam miseremur, eorum utentem consuetudine qui dedecent; atque id opprobrium intuentes, vereamur ne prorsus delearis et ad extremum corruas.

Καὶ φροῦδον μὲν σοὶ τὸ ἀπέρριπτον ἐκεῖν κάλλος καὶ τὸ τοῦ προσώπου αἰδέημον καὶ ἡ σώφρων καὶ προτέρα ἐγκρατὴς δίαιτα, περίεργον δὲ καὶ μετεγγραφὴν ἐντρίψεαι καὶ φαρμάκοις τὸ σὺν πρόσωπον, καὶ δισεκύναι πρὸς τρυφὴν καὶ πρὸς ἥθος ἀκόλαστοι μετερρύθμισαι· οἱ γὰρ σε διασάμενοι τὴν πρῶτην ἀπεριέργως καλὴν καὶ τὸ εἶδος ἀγαστὴν καὶ ἐπέρραστον πρὸς τὸ ἐταιρικὸν μετεπλάσαντα σχῆμα. Πότε ἀνανεώσεις τῆς ἀμόρφου ταύτης εὐμορφίας

καὶ τοῦ δυσειδοῦς εἶδους καὶ τοῦ ἐπιπονήτου βλέμματος καὶ βαδίσματος; Ἡ τις ὁ ἐξέξων σε τῶν πρὸς βίαν τυραννικῶν τούτων περιπλοκῶν καὶ πρὸς τὴν πρώην ἐπανήξων ἀκαπλήλευτον καὶ ἐλευθέραν διαγωγὴν; Ὡς νῦν γε καὶ τὸν οἶκτον εἰς γέλων μετενεγκεῖν κινδυνεύομεν, οἷς οὐ δεῖ συμπερομένην ὀρῶντές σε. καὶ τὰ τῆς ἀσχημοσύνης προβλέποντες δεδίαμεν μὴ εἰς τέλος ἀφαντωθῆις καὶ καρῶ- γαίης εἰς πτώμα τὸ δυσανόρθωτον. Ἄλλ' εἴεν.

Sed ad institutum redeamus Imperator, nondum plane recuperata valetudine, cum pedibus nondum insistere posset, Cypsella ab it rebus ad bellum gerendum necessariis instructus. Verum illo adhuc male affecto, Scythæ cum cohorte Blachorum Istro trajecto Thracia oppida Mesenæ et Zurulo finitima in ipso divi Georgii martyris festo subita incursione populantur. Ao decrevisse Barbari et eam tesseram a ducibus accepisse ferebantur, ut Cuperii convenirent. Locus is est non procul Zurulo dissitus, ubi tum festum martyris magna hominum frequentia celebrabatur. Sed mane humili nebula orta, maxima Barbarorum pars in alia loca est delata et usque ad maritimam Rædestum descendit, Pars tamen eorum quædam in Cuperium irrupit. Cæterum multitudo quæ ad festum convenerat, potius rata vim propulsare quam tolerare, curribus templum vallavit, et primæ Barbarorum incursioni aditum facile interclusit, cum Scythæ pagos oppugnare non solerent, et nunc etiam urbium munitiones declinent, ut qui turbinis instar primo duntaxat impetu obviis quibusque vastatis domum sese recipiant. Eos tamen qui omisso templo Zurulum petebant omnes interceperunt. Verum universi malorum expertes fuissent, nisi perditissimus Racendytes, qui colligendi vectigalis ergo venerat, Branæ Theodori, qui ei provinciam præerat, monita sprevisset. Edixerat autem ne populus ad festum conveniret, et Scytharum incursionem indicarat, optione data utrum dicto audientes et incolumes esse, an spretis euis monitis perire mallent. Nunc is qui mundo prorsus renuntiaret, qui plane a terrenis rebus avulsus erat, Christiano pallio ultro induto, veritus ne sibi æreus stater disperso populo elaberetur, litteras eas in sinu abdedit et in nigra veste tanquam in tenebris occultavit; et populo prædixit, quasi vates esset homo corradendi nummos et nundinandi peritior, eos nihil mali passuros: famam sæpe veritatem opprimere, neque certi quidquam afferre. Scythas autem cum magna præda recedentes Romanus exercitus, qui Byziam tuebatur, aggredditur, cædit, in fugam conjicit, maximam prædæ partem recuperat, eam tamen non diu tenet. Nam Romanorum naturalis et insana et in rebus minime convenientibus contumax avaritia victoriam corrumpit; qui cum toti in eo essent ut Scythias prædæ ex agro Romano receptam extorquerent, eos qui fugiebant in se converterunt et vicissim fugati sunt.

σονται ἀηδὲς καὶ ὁποῖον αἱ φῆμαι τὰ πολλὰ τὴν ἀλήθειαν τυραννοῦσαι μὴ διακριδὸν καταγγέλλουσι. Καὶ οὕτω μὲν οἱ Σκύθαι λείαν ἐλάσαντες πολλὴν ἀνεξέγγυον, ὁ δὲ τὴν Βυζίην φυλάσσων Ῥωμαϊκὸς στρατός, μαθὼν ἐπανιέναι τοὺς Σκύθας, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐτρέπετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνέβαλον ἀμφοτέρω

Ἄλλ' οὐδὲ αὐτοκράτωρ μήπω καθαρῶς ἀνασπῆλας τῆς νόσου μετ' ἐπὶ τῶν ποδῶν στῆναι δυνάμενος ἔξεισι καὶ ἀπεισι πρὸς τὰ Κύπελλα, ἐξαρκύτας ὅσα πρὸς πόλεμον ἄραρεν. Αὐτοῦ δ' ὄντος ἐν καχεξίᾳ, Σκύθαι μετὰ μοίρας Βλάχων τὸν Ἰστρον διαδόντες τοῖς Θρακικοῖς πόλισμασιν, ὅποσα περὶ Μεσσηνίαν καὶ Τζουρουλὸν, καὶ τὰ ἐπὶ τούτων ἐχόμενα ἐξ ἐφ' ὧν ἐκείρων κατ' αὐτὴν τὴν ἐτήσιον μνήμην Γεωργίου τοῦ Χριστομάρτυρος. Ἦν μὲν οὖν, ὡς ἤδετο, τοῖς Βαρβάροις σκέμμα καὶ σύνθημα πρὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς ὁδοῦ δοθὲν ἐς τὸ Κουπέριον ἀφικέσθαι (τὸ δὲ ἐστὶν ἐκ γειτόνων τῆς Τζουρουλοῦ διακείμενον, ἔνθα ἔγχετο τῆνικαῦτα τῷ μάρτυρι ἑορτὴ καὶ πανήγυρις συγκεκρότητο, ὁμίχλης δὲ περισπαθείσης ἐώθεν χαμαιφερώς τὸ μὲν πολὺ τῶν Βαρβάρων τῆς προκειμένης ἀπορῶσιν εἰς χωρία μετέβησαν ἕτερα, μέχρι καὶ τοῦ παρὶ τοῦ Ῥαιδεστοῦ κατιόν, μοῖρα δὲ τις αὐτῶν περὶ τὸ Κουπέριον ἐνσκήψασα εἰς μὲν τὸν ναὸν καὶ τὸ περιέκλειον οὐκ εἰσῆλθοσαν· τὸ γὰρ συνελθὼν πλῆθος ἐπὶ τῇ τὰ δῶρα τελεῖται τῷ μάρτυρι, δρᾷται τι μᾶλλον φθάσαν ἢ παθεῖν ἀναμείναν κεκρικὸς δέον, ἀμάξας ἀγροχὸς καὶ τὸν νεῶν περιφραγμῶσαν κατὰ τὴν πρῶ- τὴν εὐθὺς τῶν Βαρβάρων ἐπέλευσιν τὰ ἐκείσε πεποιόκεν ἄβατα ἄλλως τε καὶ τοῖς Σκύθαις ἀπει- ρηται τειχομαχεῖν τὰ ἐν κώμαις ἐκτρεπομένοις ἐς δεῦρο καὶ πόλεσιν ὀχυρώματα, ὡς οἷα πρὸς τὴν πρῶτην ὁρμὴν κατὰ λαίλαπος κίνησιν ἀναβρίπτων- τιν τὰ ἐν ποσὶ καὶ πρὸς ἡθὴ τὰ οἰκεία μεταχω- ρούντων. Τοὺς δὲ γε τοῦ νεῶ ἀφεμένους καὶ πρὸς τὸ πόλισμα τὸν Τζουρουλὸν ὡς ἔχον σῶσαι μεταχωρή- σαντας πανδημεὶ ἡχμαλώτευσαν, μὴ λαβέσθαι φθίσαντας τοῦ ἐρύματος. Ἦσαν δ' ἂν ἅπαντες τοῦ κακοῦ τῆς αἰχμολωσίας ἀπείρατοι, εἰ μὴ ὁ κἀκιστ' ἀπολούμενος βρακενδύτης ὃς ἐκ τῆς Ἀντιγόνης μο- νῆς ἐκεῖσε ἀφίκετο τελωνήσων τὴν πανήγυριν, παρ' οὐδὲν ἔθετο ὅσα ἦν ἐπιστεῖλας ὁ Βράνδης Θεόδωρος, ὃς τῶν ἐκεῖθι χωρῶν ἡγεμόνευεν, ἀπαγορεύσαντα μὲν τὴν τῶν πολλῶν ἐς τὸ Κουπέριον συνδρομὴν, τὴν δ' ἐπιδρομὴν τῶν Σκυθῶν [P. 324] ἀπαγγέλλοντα καὶ προτρέποντα αἰρεσιν, ἥ κακῶν ἀπαθείς εἶναι τοὺς συνελθόντας τῶν ἐντελλομένων ἀκούσαντας ἢ τε- θνάναι παρακούσαντας, Νῦν δὲ ὁ τοῖς ἐν κόσμῳ ἐπὶ πᾶν ἀποταξάμενος καὶ λαμπρῶς τῶν κἄτω ἀπορ- ῶγεις, τὸ δὲ κατὰ Χριστὸν τριδώνιον ἐθελοντὴς ὑποδὺς, δέσας μὴ χάλκεος στατήρ αὐτὸν διαδράζει τοῦ λεῶ διασπαρέντος, τὴν μὲν δέλτον τῇ κόλπῳ ἐνέβουσε καὶ ὡς ἐν σκότει τῇ μελανειμονίᾳ ἱπρι- πεμψε, τοῖς δ' ἀγειρομένοις προὔλεγεν, ὡς εἰ καὶ προφήτου ἦν περισσότερος ὁ τῆς ἐννοίας, ἔνθα τὸ κέρδος, ἐμπορικὸς καὶ δριμύπατος, ὡς οὐδὲν τι πεί- ρεται

τὰ στρατεύματα, κρατεῖ τὸ ἡμέτερον, φόνος τε καὶ τροπὴ γίνεται τῶν Σκυθῶν, καὶ τὸ τῆς αἰχμαλωσίας πλεῖστον ἀνίσταται, καὶ τοῦτ' ἐπὶ βραχύ· ἡ γὰρ σύμφυτος καὶ μανιώδης κατὰ τοῖς μεθ' αὐτὸν καθήκουσιν ἀμετάθετος Ῥωμαίων λίχνευσις τὴν νίκην διέφθειρεν· Ὅλοι γὰρ τοῦ ἀφαρπάζειν καὶ μεταφέρειν γινόμενοι ἀπερῆγον οἱ Σκύθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς χώρας πορθήσαντες, τὸ ἀπὸν καὶ δραπετεύον πολέμιον ἐπέστρεψε καθ' αὐτὸ, καὶ παλιῶς ἐντεῦθεν ἐργάζαντο.

TOMOS Γ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

IMPERII ALEXII COMNENI

LIBER TERTIUS

α', Καὶ τῇδε μὲν καὶ ταῦτα συμβέβηκε, βασιλεὺς δ' [P. 325] ἀπάρχας ἐκ τῶν Κυψέλλων τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐφίσταται, κἀκεῖθεν ἀναστὰς κατὰ τοῦ Χρύσου ὁρμᾷ. Οὗτος γὰρ τὴν Στρούμμιτζαν ἰδιωσάμενος, Βλάχος ὢν τὸ γένος, καὶ φρούριόν τι ἀπολαθὼν λεγόμενον Πρόσακον ἐς τυραννεῖον ἑαυτῷ κατεσκεύασε, κρατύνας παντοίως τὸ ἔρμα, ὅπερ ἡ μὲν φύσις ἀρχῇθεν φιλοτίμως ἐξεῦρέ τε καὶ ἀνέδωκε· πέτραι γὰρ εἰσιν ἀπορρόγες δισχιδεῖς, συνεπτυγμέναι ἀλλήλαις, μία δ' ἐς αὐτὰς ἐστὶν ἄνοδος στενὴ καὶ βλῆσιος καὶ ἀμφίερη, ἡ δὲ λοιπὴ περίμετρος τῶν πετρῶν αἰγίλιψ ἅπασα καὶ ἀπρόσβατος, καὶ ποταμὸς βαθυδίνης ὁ Ἀξιὸς ἀμφιπερικλόμενος ἐπιτειχίζει τούτας παραλογώτερον· ἐλθοῦσα δ' εἰς ὕστερον ἡ τέχνη ἀνθαμιλλήτρια τῇ φύσει ἀναλώτους αὐτὰς μικροῦ ἐτεκμήνατο. τείχη γὰρ ἀβράγῃ διειληφύτα κατὰ τὴν ἐνδοθεῖσαν ἄνοδον ὑπερφυῆς τετέλεκεν ὁρμητήριον. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἔρμα τὸν Πρόσακον Ῥωμαῖοι μὲν πάλαι παρεῖδον, Βουλγάρων ἀφροντιστοῦντες, καὶ κατέλιπον ἔρημον, ὁ δὲ Χρῦσος ἐπιποιήσας εἶχε κατὰ Ῥωμαίων ἀπρόσμαχον οἰκητήριον, πᾶν ὅτι περ ὅπλοις τρόφιμον ἐκείσε συνήλικώς, ἀφετηρία τε ὄργανα περιστήσας καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐνθήμενος ἄφθονα, πόλινιά τε καὶ βουκόλια κατ' ἀγέλας ταῖς ἀκρωνυχίαις ἀνείς νέμεσθαι· οὐ γὰρ εὐπερίληπτος ἡ τοῦ φρουρίου τοῦδε περίμετρος, ἀλλ' ἐς ὅτι πλεῖστον εὐρύνεται καὶ μακύνεται, καὶ ἄλσεσιν ἐς ὁμῶν κομᾷ, καὶ χωρίοις ὀρυμώδεσι βέβριθεν, ἐνδὸς δὲ τινος καλοῦ, καὶ τούτου ἀπαιτήτου, καλλίστου καὶ κρατίστου τὸ φρούριον στέρεται· οὐδὲ γὰρ βραχεῖά τις ὕδατος λιθὰς ἐκεῖ που ἐκδίδωσιν, οὐδὲ φρεατίά εἰσιν ὀρυκτὰ, ἀλλὰ δεῖ ἐς τὸν ποταμὸν κατιέναι καὶ ὑδρίαις ἀρύσασθαι τὸν ποτόν. Τοιοῦτον τοίνυν ἐρύματος ἐγκρατὴς ὁ Χρῦσος γενόμενος πρὸς οὐδὲν ὅτι κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ἐπεισιν ἐτετάρακτο, ἀλλ' ὡς ἀντιτοξόμενος ἡτοιμάσατο. Τοῖς μὲν οὖν ἐν πείρᾳ πολέμου Ῥωμαίοις, εἴ τις που τέως καὶ ὑπολέλειπτο, καὶ οἷς ἡ τῶν ἐκείσε θέσις χωρῶν οὐδαμῶς ἡγνόητο, δέον ἐκρίνετο καὶ τῷ βασιλεῖ συνεβούλευον παραλλάξαι μὲν τὸν Πρόσακον, μεταλθεῖν δὲ τὰ λοιπὰ πολιῖσματα καὶ

1. His ita gestis, imperator Cypsellis Thessalonicam proficiscitur. Inde contra Chrysum iter intendit qui Strumiza sibi vindicata castellum quoque Prosacum, et natura et opere munitissimum, pro regia occupavit. Sunt enim solidæ rupes bifidæ, inter se contiguæ, 666 in quas unus patet aditus angustus, difficilis ei præceps: reliquus ambitus rupium vel capreolis inaccessus est, et Axius profundus amnis eas, quod mirere, circumfluit. Deinde ars æmula naturæ pene inexpugnabiles eas fecit, et firmissus mœnibus in aditu structis mirabile propugnaculum absolvit. Id castellum Romani olim nihil de Bulgaris solliciti desertum et neglectum jacere passi sunt. Chrysus vero domicilium ibi tutissimum constituit. Præsidio veteranorum imposito, tormentis in circuitu dispositis et comæatu abunde importato, greges et armenta in verticibus montium vagari et pascosivit. Neque enim castelli ambitus facile comprehendendi potest, qui longe lateque patet, saltibus etiam et nemoribus floret. Uno tamen bono 667 eoque summe necessario et præstantissimo caret, quod ne una quidem aquæ gutta ibi scaturit, nec fossiles putei sunt, sed ad flumen descendendum et hydriis aqua haurienda est. Chrysus igitur tali castello potius, imperatoris contra se expeditione nihil territus, ad resistendum se paravit. Romani vero rei militaris periti, si qui forte supererant, et situs locorum non ignari, monebant imperatorem ut præterito Prosaco reliqua oppida et pagos Chrysi invaderet, et iis expugnatis deum ad illud castellum accederet. Sic et exercitum fore fidentiore victoria et præda ex minus firmis castellis paria, et ipsum Chrysum vi belli urgente aut consilium mutaturum remissa pertinacia, aut de rebus suis desperaturum: cæterum in arcem inexpugnabilem principio facere impetum et cum præruptis petris dimicare cum vanum esset, tum cruentis sudoribus et multis ærumnis et cædibus plenum. Hic spadones, Georgius Quæmæles in primis, et imberbes adolescentuli acriter ad-

versati, imperatori persuaserunt ut recta ad Prosacum adduceret exercitum, quo capto nihil deinceps posse resistere, præsertim cum nihil impediret quominus arcem 668 belli invaderet, nec quidquam esset quod hostem per ambages querere cogeret. Præterea neminem esse qui in barbaricis et fœdis illis locis diutius commorari sustineat, nullo aut exiguo cum fructu, sicuum et peponum tempore instante, et cæteris pomis maturecentibus, quibus Propontis ut paradisi Dei manibus consitus abundet « Utinam, inquit, in Rhēgii planitie essemus, et Aphameam cernueremus, ut sacra Cpoli salutata in Propontidis amœnitates navigaremus, quam lenes et secundæ Aquilonis auræ jugiter perfiant, ubi pisces recentes palpitant, ubi delphines jucundissime saltant, ubi lavacra passim arident, ubi limpidorum rivulorum flexus spectatorem exhilarant, ubi auribus obambulantium garritus hirundinum et cantus lusciniarum cæterarumque avium blandiuntur. » Igitur imperator laxis habenis ad Prosacum fertur, quasi oculis ea usurpasset quæ auribus acceperat. Obiter tamen castella quædam eversa sunt, et horrea et segetes incensæ, et a Persis, quos Anoyranus satrapa imperatori auxilio miserat, Blachi aliquot capti. Eum orthodoxæ fidei 669 cultores imperatorem obtestati sunt ne a Turcis homines qui eundem Deum colant, quem nos veneremur, abduci ullo modo pateretur, ne religionem abjurare coacti Deum contra eos a quibus dediti essent instigarent: sed Blachis in Romanorum servitia distributis Persæ, qui eos cepissent, aliis largitionibus placarentur. Verum ille plane renuit; et castris ad Prosacum positis statim oppugnationem tentare instituit. Ac Romani opera edebant præmio et admiratione digna, spem omnem alacritate superantes. Nam alii clypeis et strictis ensibus muniti, alii arcus et sagittas gestantes in arduos castelli tumulos arrepebant, et mœnium defensores facti propiores impetebant. Denique post fatigationem et cædem multam barbaros munitione recens portis obducta depulerunt. Erant etiam qui per præcipites tramites funibus sese attolentes, et in rupibus instar caprearum hæsitantes, mœnia transcendere et in ipsam arcem evadere niterentur. Sed cum propugnatoribus D

τὰς κύμας ὁπόσαι κατήκοι χροῖσι γηγόνῃσι, μετὰ δὲ τὴν τούτων χεῖρωσιν τῇ Προσάκῃ παρεμβάλλειν. οὕτω γὰρ ἐπείσθαι καὶ τὸ στράτευμα εὐθαρσέστερον, τὰ εὐχέειρωτα καταστρεφόμενον πρότερον καὶ λείαν ἐκείθεν περιβαλλόμενον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Χρῆσον τῇ βίᾳ τῶν πραγμάτων ἀγγόμενον [P. 326] μεταβουλεύσασθαι· τί χρηστότερον, ἐνδόντα τοῦ ἄγαν ἤ καὶ ἀπογνόντα τῶν καθ' αὐτόν. Τοῦ δὲ γε κατὰ τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῖς ἀπροσμάχοις εὐθὺς προσβάλλειν καὶ πρὸς ὅρῃ δισμιλλᾶσθαι ἀπτόμα, μὴ καὶ εἶναι μάταιον ἔλεγον, καὶ ἄλλως ἰδρωτὰς ὁρᾶν αἱματόεντας καὶ προσκείμενον πόνον πολλόν, καὶ φαντάζεσθαι κήσας ἀναύχινας τῶν μαχουμένων ἀνδρῶν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα παρήνουν, ἀντίστησαν δὲ γυναιχότερον οἱ μὴ ἐνόρχαι τοῦ βασιλέως πρόκοιτοι, ὧν ἐπρωτίστευεν ὁ Οἰανώτης Γεώργιος, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἰσθμίου λειογένεια μεράκια. Οὗτοι γὰρ περιστάντες τὸν βασιλέα παλαιοὶ καὶ πανέξοιοι ἐπισαν ἐς τὸν Πρόσακον εὐθυώρως ἄγειν τὴν στρατίαν, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χρῆσου ἀντίον τὰ δπλα ἄγειν καὶ τὸ δόρυ διαγκωνίζεσθαι, ὥς « Εἰ οὗτος ἀλώσεται, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐς τὸ ἐξῆς ἀντιστήσεται. Καὶ ἄλλως δὲ τί τὸ προσιστάμενον μὴ κατὰ τοῦ καίριου μέρους αὐτίκα χωρεῖν, ἀλλ' ἐκ περιόδων καὶ κύκλων μεταέλθεσθαι τὸ πολέμιον; πρὸς δὲ τούτοις τίς ἂν ἀντίξεται ὄγως ταῖς βαρβαρικαῖς ταῦταις καὶ ἀχαριτωτοῖς χώραις διατρέχειν ἐπὶ πολὺ δι' οὐδὲν ἢ μικρόν ὄφελος, τῆς τῶν συκίων καὶ τῶν πεπόνων ὥρας ἐρισταμένης καὶ τῶν ἄλλων περκαζόντων ὠρῶων τῆς γῆς, οἷς ὑπερβέβριθε Προποντίς ὕσα καὶ παρὰ δεισος χεῖρὶ Θεοῦ φυτευθεῖς; Εἴθε ὑπὸ πλῶκί 'Ρηγίου γενοίμεθα καὶ 'Αφάμειαν θεασαίμεθα, ὅπως προσείποιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντινούπολιν, καὶ κείθεν ἐς τὰ τοῦ πρὸ τοῦ Πόντου τρυφερὰ χωρία προσαναπλεύσας, ἐνθα πραεῖς τις αὔρα βόρειος καὶ ζωογόνος προσβάλλει διὰ παντός, καὶ ἰχθύες νεαλεῖς περίκαίρουσι, καὶ δελφίνες ἡδιστον ἀναθρώσκουσι, λουτρῶν τε χάριτες διαγελῶσιν ἀπανταχῇ, καὶ ἀργύρεα πλανώμενα ὕδατα τὸν θεατὴν διαχέουσι, καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν δεῦρο κάκεισε περιφοιτῶντων ἐστιῶσι κατακρηλοῦσαι κωτίλλουσαι χελιδόνες καὶ μελεάζουσαι ἀηδόνες καὶ πᾶν ἕτερον ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τρύζον ἐν ταῖς λόγχαις καὶ τιτυβίζον μουσικὸν πτερόν. » Ὅλη τοίνυν ῥυτῇρι πρὸς τὸν Πρόσακον φέρεται βασιλεὺς, εἴπερ ἐς ἴσον αὐτῷ κατέσσι τῇ θείᾳ ὁ λόγος. Ὅθεν τινὰ μὲν ἐρύματα πάρεργον ὁδοῦ κατεστράφησαν, θημυνῆναι τε καρπῶν καὶ λήϊα πυροφόρα κατηθαλώθησαν, καὶ Περσῶν ἐάλωσαν Βλάχοι δορυκῆτοι, οὓς ὁ τῆς πόλεως 'Αγκύρας σατράπης ἐπικούρους ἀπέσταλκε βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὸ μὲν περὶ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν ὕγιες καὶ θερμότερον τὸν βασιλέα ἐξελιπάρησε μὴ συγχωρῆσαι ὅλως τοῖς Τούρκοις οἷκαδε ἀνθρώπους μετενεγκεῖν Θεὸν δὲ ἡμεῖς πρὸςδεύομεν σεβομένους, ἵνα μὴ τὴν πίστιν ἄκοντες μεταθέμενοι τὸ Θεῖον κατὰ τῶν ἐκδόντων ἐκμήνωσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν Βλαχικὸν αἰχμάλωτον ἐς οἰκετικὸν ἀποδοθῇαι Ῥωμαίοις, αὐτοὺς δὲ τοὺς χειρωταμένους Πέρσας φιλοφρονηθῆναι δεξιώσασιν ἐτέραις βασιλικαῖς· ὁ δὲ οὐδ' ὄλως ἐπένευσεν. Ἐπὶ

δὲ καὶ ἐς αὐτὸν ἐφθάκει τὸν Ἰπρόσακον, βαλὼν ἐκεῖ
 που στρατήγιον ἔγνω τοῦ φρουρίου αὐτίκα πειράσα-
 σθαι. Καὶ ἦν ἔργα πρὸς Ῥωμαίων τῆνικαυτα τελοῦ-
 μενα κατιδεῖν γέρατος καὶ θαύματος ἄξια· ὑπὲρ
 γὰρ ἐλπίδας διηγωνίσαντο. Οἱ μὲν γὰρ θυρεοὺς καὶ
 γυμνοὺς φραζάμενοι [P. 327] ξίφεσιν, οἱ δὲ τόξα καὶ
 βέλη φέροντες περὶ τὰ ἀνάντη τοῦ φρουρίου ἀνδρί-
 χῶντο γεώλοφα, καὶ τοῖς ἀπὸ τειχῶν καὶ τῆς ἀκρας
 μαχομένοις ἐπεγχερίπτοντες ἔβαλλον. Ἀμέλει· καὶ
 μετὰ κάματον καὶ φόνον πολὺν ἐξέκρουσαν τοὺς
 Βαρδάρους τοῦ προτειχίσματος, ὅπερ προφύλαγμα
 τῶν ἐκεῖσε πυλῶν ἐπικυδοῦμην νεωστί. Ἦσαν δ'
 οἱ καὶ διὰ τῶν κρημνωδῶν ἀνιμώμενοι ἀνόδων ἡκρο-
 βάτου ὡς ἀγᾶγροι, πειρώμενοι γενέσθαι εἴσω
 τειχῶν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκραν ἀναδραμεῖν. Ἀλλ'
 ὅτε τι διανύσαι ἔργον ψήθησαν σωτήριόν τε ἅμα
 καὶ κάλλιστόν, τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀμυνομένους
 τρεψάμενοι καὶ εἴσω συγχλίσαντες, τότε εἰκῶς
 διαπονούμενοι ἔγνωσαν· αἰτήσαντες γὰρ σκαπάνας
 εἰς τὴν τῶν περιβόλων καθαίρεσιν οὐδένα εἶχον τὸ
 αἰτηθὲν ὄπλον προσάγοντα. Ἐπιμένοντες δὲ καὶ
 οὕτω τῷ μόχθῳ καὶ κατὰ τῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν
 θύλων ἀνανακτοῦντες, χερσὶ τε καὶ ξίφεσιν ὡς ἀμά-
 λαις γρώμενοι, τοὺς λίθους ἀπέσπων τῆς ἀρμογῆς
 καὶ τὰ θωράκια καθήρουν ἀναθροῦμενοι. Σχολάτε-
 ρον δὲ τοῦ ἔργου προβαίνοντος, καὶ αὐτῶν προσπα-
 σχόντων κακῶς ἐκ τῶν ἐπιχειμένων ἀνωθεν ἀντι-
 πάλων, ὅψι καὶ βραδέως ὁ τοῖς ὄπλοις ἐφεστὼς θλα-
 δίας ἀφίκετο, σκαπάνας κομίζων εἰς ἓνα ὄρμαθόν
 διὰ μηρίνου συμβεβλημένας. Δέον οὖν αὐτίκα κα-
 ταποντισθῆναι νὸν ἐπὶ ῥήτον, ἢ γοῦν δυσφόρους καὶ
 χαλεπῶς τὸν κρατοῦντα ὑπενεγκεῖν τὸ πραχθὲν εἰς
 βραχεῖαν ἀνάψυξιν τῶν μάχῃ καὶ δίψει καὶ πνίγει
 κακουχομένων διὰ τὸν ἐξ ἡλίου κάσωνα, ὃ δὲ μόνῃ
 ἐπιπλήξει, καὶ ταύτῃ ἀκκισμῷ κατεχούσῃ, καὶ τῇ
 περιψοφῇ τῶν χειλέων τὸν ἀγανακτοῦντα ὑπο-
 κρίνταμενος κατέβαλεν οὕτω τὰ τῶν γενναίων ἐκεῖ-
 νων ἀνδρῶν φρονήματα. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ κλίμακας
 αἰτησάμενοι, ὅπως δι' αὐτῶν ἐς τὰ ἄνω γένωνται
 νῦν τειχῶν, οὐδὲ τούτων αὐτίκα ἡμολόρησαν. Ὅθεν
 μὲν ἐπ' ἀνηνύτοις εἰσέτι μογεῖν ἀνεχόμενοι μετέβη-
 σαν ἐκεῖθεν οὐχ ἔκοντί. Ἐκ τοῦ ἀναμφιλέκτου δ'
 ἦν, ὡς οἱ τειχομαχοῦμενοι Βλάχοι διετείλοντο ὕστε-
 ρον, ἐξάλω τὸ φρούριον καὶ ὁ Χρύσος συνείληπτο
 καὶ Ῥωμαῖοις εὐφημον τὸ ἔργον τότε γεγένητο καὶ
 πολλῶν ἐσέπειτα καμάτων ἀνείρεσις, εἰ τὰ πρὸς τὴν
 καθαίρεσιν τοῦ τείχους ὀργαναπροητοίμαστο καὶ
 κατὰ καιρὸν αἰτουμένοις παρείχετο. Νῦν δὲ ἡ τῶν
 καθηκόντων ἀμέλεια ἢ καὶ θεὸς αὐτὸς (ἀλλ' ἡμῖν
 ἰλήχοι θεὸς, εἰ ἐμπλήκτως τοῖς αὐτοῦ ἐπιβέλλομεν
 κρίμασι) μὴ ἐν τοῖς τότε ἀνθρώποις ἐπευδοκῶν
 προσέστη τοῖς ἀγωνίσμασι. Καὶ κατ' ἐκείνην μὲν
 τὴν ἡμέραν οὕτω Ῥωμαῖοι διημιλλήθησαν τε καὶ
 διέλύθησαν, τὴν δ' ἐπιοῦσαν αὖτις πρὸς δευτέραν
 ἐξῆσαν συμπλοκὴν, εὖρον δὲ μετὰ φρονήματος καὶ
 κόμην τὸ ἀνθιστάμενον ἀμιλλώμενον διὰ τὰ συνε-
 νεχθέντα χθιζά. Ἀλλὰ καὶ τὰ πετροδόλα μηχανή-
 ματα οἷς ἐχρῶντο οἱ Βάρβαροι, ἀνῆρουν οὐχὶ βραχεῖς,
 ἐπιτυχῶς καὶ ἀφ' ὕψους τοὺς λίθους διακοντίζοντες.

A colligatos attulit. Cum autem homo execrandus
 statim submergendus fuisset aut saltem graviter
 objurgandus, ut milites pugna, labore et aestu ex
 ardore solis afflicti nonnihil recrearentur, impe-
 rator prope invito similis, murmure labiorum
 duntaxat simulata iracundia animos fortium il-
 lorum virorum dejecit. Deinde scalæ etiam ad
 summa mœnia conscendenda flagitantibus vix
 tandem datæ sunt. Itaque inani labore se conficere
 nolentes non sponte inde recesserunt. Alioqui
 castellum, ut Blachi obsessi postmodum affirma-
 runt, citra controversium expugnatum et Chryseus
 ipse captus esset, et Romani magnam laudem
 consecuti multis 671 postea laboribus caruis-
 sent, si instrumenta ad diruendum murum idonea
 B statim in promptu fuissent. Nunc vel officii ne-
 glectus vel Deus ipse (is vero veniam concedat
 in sua judicia temere inquirenti) iis hominibus
 offensus illis conatibus obstitit. Ac eo die Romani
 sic a pugna discesserunt, qua postridie renovata,
 Barbaros fortiter et insolenter ob hosternum ca-
 sum pugnantes reppererunt; nec pauci ex nostris
 tormentorum saxis icti, ex superiore loco solerter
 emissis, ceciderunt. Nam qui eas machinas instrue-
 bat, solertissimus artifex, principio Romanis
 mercede inservierat, tum vero ob non solum
 stipendium ad Chryseum defecerat. Neque vero
 globis duntaxat machinarum, sed saxis etiam
 C superne devolutis nostri affligebantur. Ea quoque
 saxa quæ primo impetu corpora non attingebant,
 cum eminentibus rupibus allisa in plurima frusta
 dissilirent, huc atque illuc sparsa 672 lethiferum
 erant malum. Et Barbari noctu clam e castello
 egressi machinas quas Romani in tumultis dispo-
 suerant dejecerunt, et excubias terribas ad proto-
 vestiarium Joannis tentorium fugientes adepti sunt,
 ut is quoque somno excussus statim e lecto sur-
 geret et trepidus fugeret. Prædam in ejus taber-
 naculo repertam partiti, in qua etiam virides
 calcei erant, insigne dignitatis illius, per totam
 eam noctem res Romanas deriserunt et subsan-
 narunt. Præterea vacua dolia demittendo sonitu
 exercitum, quid rei esset in tenebris ignarum,
 perterrefaciebant. Quamobrem cum imperator non
 succedere institutum suum cerneret, nec alioqui
 diutius immorari constitueret, per pactiones Chry-
 so Strummiza et Prosaco finitimisque regionibus
 cedit; et quamvis uxorem habenti quamdam
 ex cognatione sua se ei desponsurum promittit.
 Byzantium reversus protostratoris filiam a marito
 se junctam Chryso per Sebastum Constantinum
 Rhadænum mittit. 673 Sponsalibus peractis et
 nuptiali convivio apposito, Chrysus strenue potabat
 et comedebat. Uxor vero ejus observata spon-
 sarum consuetudine nihil attingebat; et cum ab
 eo vesci jussa non statim paruisset, ira inflammatus,
 et nullis Barbaris verbis per indignationem ob-
 inurmuralis, tandem per contemptum græco di-
 xit: « Neque edito neque bibito. »

ἦν γὰρ καὶ ὁ ταῖς τῶν πετρῶν ἀφέστιν καὶ τὸν λόγον περιάγων καὶ τὴν σφενδόνην διατιθεὶς ἐν μηχανουργοῖς ἄριστος, Ῥωμαίοις μὲν ἐπὶ μισθῷ τὰ πρῶτα ὑπηρετούμενος, τότε δὲ πρὸς ἀπονοστήσας, ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν τὸν μισθὸν χορηγούμενον. [P. 328] Οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἀφετηρίων ἀποσφενδονούμενο. σφαιρωτοὶ λίθοι κακῶς ἐτίθουν τὸ στράτευμα, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ πρानοὺς ἐπικυλιόμενοι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὰ μὴ ἐφικνύμενα σωματίων ἐκ τῶν μηχανῶν χεῖρ' ἀδία εἰς θάνατον κατήγον οἷς προσεπλάζον· ταῖς γὰρ ἀνεστηκυῖαι πέτραις προσαρασόμενα, εἴτα τῇ τοῦ ἀφεικτότος βέλους σφοδρότητι πρὸς πλείστα διαιρούμενα τμήματα, τῇ δὲ τε κίχαισε διακριδὸν σκεδαννύμενα θανατηφόρον ἦσαν κακόν. Καὶ νυκτὸς δὲ λάθρα τοῦ ἐρύματος ἐξιδόντες οἱ βάρβαροι τὰς τε μηχανὰς διέλυσαν ὥς ἐπὶ τῶν ἐκείσε γηλόφων διέστησαν Ῥωμαῖοι, καὶ τὸ νυκτοφυλακοῦν διαθροῦσαντες· στράτευμα τῇ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ἰωάννου σκηνῇ φεῦγον ἐπικατέλαβον, ὡς καὶ τοῦτον θορυβηθέντα ἐξαναστῆναι τε αὐτίκα τοῦ λέχους, ὡς εἶχε καταδαρθάνων, καὶ ὁρασμῷ χρῆσασθαι ὠρακιῶντα καὶ ὑπὸ δέους βαλλόμενον. Ἀμέλει καὶ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ διελόμενοι, ἐν οἷς ἦν καὶ τὰ βατράχεια τὸ χρώμα πέδιλα τοῦ πρωτοβεστιαρίου, ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν μωκεῖ καὶ γέλῳ τὰ Ῥωμαίων ἐτίθεσαν πράγματα. Ἐτι δὲ καὶ οἶνων δοχεῖα τυμπανοειδῆ ἐκ λόγων δίακονα διαχαλῶντες ἄνωθεν ἐξίστων τῷ δούπῳ τὸ στράτευμα, μὴ εἰδὸς ὡς ἐν σκότει τὸ γινόμενον. Ταύτη τοι καὶ βασιλεὺς τὰ κατὰ σκοπὸν οὐχ ὁρῶν περαινόμενα, ἄλλως τε μὴδὲ χρονοτριβεῖν ἐκείσε προθέμενος, ἐς ζυμβάσεις τρέπεται. Τοῦ τε οὖν Προσάκου καὶ τῆς Στρουμίτζης καὶ τῶν χωρῶν τῶν περὶ Χρύσῳ ἐξίστανται, καὶ μίαν τῶν ἐκ τοῦ γένους συνεισάσαι οἱ συντίθεται, μὴ γυναικὸς σπανίζοντι. Ἀμέλει καὶ εἰσιὼν τὸ Βυζάντιον τὴν τοῦ πρωτοστράτορος θυγατέρα τοῦ συνοικοῦντος ἀπέζευξε, καὶ τῇ Χρύσῳ ταύτην ἐκπέπομφε, νύμφα γόνον ἀνδρείας τὸν σεβαστὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ῥαδινόν. Τελεσθέντων δὲ τῶν νυμφευμάτων καὶ τῆς γαμπλίου δαιτὸς παρατεθείσης ὁ μὲν Χρῦσος ἐζωροπότει καὶ ἤσθιε τονθευόμενος, ἡ δὲ γυνὴ τὸν τῶν νεονύμφων αἰδουμένη νόμον ἐγκρατῶς εἶχε τῶν παρακειμένων. Ἐπιταχθεῖσα δὲ πρὸς τοῦ νυμφίου συμμετέχειν ἐκείνῳ βρώσεως, καὶ μὴ οὕτως αὐτίκα δράσασα, εἰς ὄργην ἐκκλίνας· τὸν ἄνδρα. Ἀμέλει καὶ πλείστα καθ' ἑαυτὸν ὑποδαρδάρσας καὶ θυμομαχῆσας ἐφ' ἱκανὸν, μεθ' ὑπεροφίας ἐφησεν ὕστερον, «Μη φάγῃς μηδε πίης,» Ἑλληνίδι φωνῇ.

2. Sub id tempus Scythæ in quatuor exercitus A divisi, majori cum terrore quam unquam prius per totam Macedoniam sunt graesati. Munitis etiam urbibus, et montium cacuminibus tentatis, ac monte Gano pervestigato, multa monasteria diripuerunt, multos monachos occiderunt, nomine cum eis ob multitudinem eorum ex periculi metu congregi auso.

Imperator vero cum filias suas ob adolescentiam et formam secundas nuptias desiderare videret, delectu ex omnibus gentibus Christianis habito, eos principes præferebat cæteris, quos metuebant. Tandem eo consilio omisso, Romanis eas despondit, Irenen 674 Alexio Palæologo, cum prius formosam uxorem repudiasset, Annam Theodoro B Lascari, adolescenti animoso et bellicosissimo. Eæ nuptiæ cum sub Carnisprivium celebrarentur, imperator, qui decursionibus equestribus supersedere statuisset, sponsis spectacula flagitantibus, ut et sibi ipsi ei generis morem gereret, nec magnum palatium nec stadium ingreditur, sed curribus in Blachernium palatium translatis theatrum ex tempore instituit, organa musica in fornicibus disponit: præfecti urbis personam suslinere jubet eunuchum quemdam opulentissimum et summis magistratibus præditum, ordinis senatorii hominem, cuius nomini libens parco. Is fabrica, quæ vulgo ligneus asinus dicitur, aurato et picturato sago tecta succinctus, extemporale illud theatrum ingreditur. Ac cumdem equitem magnifice incendentem, et equum leniter progredientem et hinnien-

te καὶ φρικαλεωτέρα τῶν πρότερον· εἰς γὰρ τέσσαρα διασπείροντες στρατεύματα πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν ἐπῆλθον, ἀποπειρασάμενοι καὶ πόλεων εὐτελίστων καὶ κορυφῆς ἐπικινόντις ὁρῶν, ὥστε καὶ τὸ Γάνος τὸ ὄρος διερευνησάμενοι πολλὰ φροντιστήρια ἐσκύλευσαν καὶ μονάζοντας ἀπέκτειναν, μηδενὸς εἰς χεῖρας τολμῶντος ἵνα διὰ δέος, ὅτι καὶ μετ' ἐλαττόνων ἐμελλον πρὸς πλείους συμπλέκεσθαι καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἑαυτῶν ἐρῆς οὐκ εἶχον ψυχῆς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς θυγατέρας ὁρῶν ὀργάδας ἐπὶ λέχος δεύτερον διὰ νεότητα καὶ ὥραν σώματος ἐπὶ λοκρίνει τοὺς συζευζομένους αὐτοῖς αὐταῖς, ὥστε καὶ δυνάστας ἐθνῶν ἐξελέγετο τὰ τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύοντας, οὓς ὡς πολεμίους [P. 329] ἦν δεδιώς. Οὐδὲ δὲ τῶν τοιούτων σκεμμάτων μεθαρμοσθεῖς Ῥωμαῖοις αὐτὰς ἐκδίδωκε, τὴν μὲν Εἰρήνην συνάψας τῇ Παλαιολόγῳ, Ἀλεξίῳ, διαζευχθέντι πρότερον ἦτις ἐννύμως αὐτῷ ἐγινώσκετο, ὥρας εὖ ἔχουσα, τὴν δ' Ἀνναν συνηρμόκει Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, νεανίᾳ τολμητῇ καὶ βαγδαίῳ πρὸς ἔργα πολέμια. Πῦν δ' ὁ καιρὸς καθ' ὃν αὐταὶ γεγόνασιν αἱ συνάφαι ἐγγίζοντος ἀπόκρεω, καὶ τοῦ κηδεστοῦ βασιλέως οὐκ οὐκ ἐνσχολάσαι προθεμένου σταδιοδρόμων ἱππων ἀμίλλαις οἱ νεόγαμοι ἐνέκειντο θιάτρῳ ἐξαιτούμενοι. Διαιτῶν τούτων καὶ βασιλεὺς ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς γαμβροῖς εἰς μὲν τὸ μέγα παλάτιον οὐδαμῶς ἀφικνεῖται, οὔτε μὴν ἐσάνεισι τὸ στάδιον, τὰς δ' ἱππικὰς ἄντυγας εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις ἀρχαῖον προστάξας ἐνεχθῆναι σχεδιάζει θιάτρων. Καὶ δὲ αἱ μὲν φῦσαι τῶν πολυάλων ὀργάνων κατὰ τὴν ἐκείσε αὐλῆον εἰς καμπτήρας διατίθενται, εἰς δ' ἐπαρχὸν τῆς βασιλείδος διατχημτίζεται πόλεως ἐκτομίας τίς

τὸ δ' ὄνομα ἐκὼν παραδράμοιμι, πλούτῳ δ' ἦν οὗτος A
περιβριθῆς καὶ μεγίστας χειρίζων ἀρχὰς καὶ τοῖς
περὶ τὴν βασιλείον γραφὴν ἐγγραφόμενος. Πλεγμα-
τιον τοίνυν ἐκ λύγων συγκείμενον, ὃ φησιν ἡ δημώ-
δης φράσις ὄνιον ξύλινον, χρυσοπάστῳ σάγχῃ ζωστῆρ
ἐς τὸ διαμπερὲς σκεπόμενον διαζωσάμενος τὸ σχέ-
διον ἐκεῖνο θέατρον εἴσεισιν, ὅτε καὶ ἦν τὸν αὐτὸν
δρῆν καὶ ὡς ἀναβάτην μεγαλοπρεπευόμενον καὶ
ἵππον εὐήνια προποδίζοντά τε καὶ χρεμετίζοντά·
μετὰ βραχὺ δὲ καὶ τοὺς πάλαι τῶν δραμάτων ὑπο-
κριτὰς, τὸν ἑπιππον ἀποδυσάμενος ἔπαρχον, τὸν
μαπτάριον ὑποκρίνεται. Ὅσαν δὲ οἱ τὸν γυμνικὸν
ὑποδύντες ἀγῶνα οὐ τῶν ἐξ ἀγορᾶς καὶ τριόδων
τινὲς, ἀλλ' εὐπατρίδαι νεανίαι, πρῶτως φύοντες
γένειον. Ἐθεᾶτο γοῦν τὰ σκηνικὰ ταῦτα καὶ γε-
λοιώδῃ ὁ βασιλεὺς παίγνια καὶ ἡ βασιλὶς, καὶ ὅσον αὐτοῖς τοῦ γένους ἐπίσημον, καὶ τὸ τῆς θεραπείας
εὐπαρβήσαστον· τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσα πύροδος ἀποκλείετο. Ἐπεὶ δ' ἐφειστέχαι καιρὸς καθ' ὃν ἔδει
πρὸς τὸ τρέχειν γενέσθαι τοὺς τὴν γυμνικὴν ἐκτελέσσοντας δίαυλον, ὁ μὲν ὑποδὺς τὸν μαπτάριον εὐ-
νοῦχος, τὴν μέσσην εἰληγῶς χώραν, εἰς βραχίονας τὰς χεῖρας ἀνεκάλυψε, καὶ τὸ καταντυγῶδες ἀργύ-
ριον κάλυμμα τῇ κεφαλῇ περιθέμενος ἐκ τρίτου ἦν εἰς τὸ θέειν τὰ μεράκια περισκαλούμενος· ἐστὼς
δὲ τις ἐξόπισθεν νεανίσκος εὐγενής, ἀξιόμυτι λαμπρῷ περιδλεπτος, τοσαυτάκις αὐτὸν τοῦ ποδὸς τῷ
ηλατεῖ κατὰ τῶν πυγῶν καὶ τῶς γλοῦτῶν ἔτυπεν εἰς ἐξάκουστον ὁσάκις συνιζάνων ἐκεῖνος τὸ τοῦ δρόμου
παρείχετο σύνθημα.

Ἄλλ' οὕτω ἀκριβῶς διηγώνιστο τὰ μερα- B
κιώδη ταῦτα ἀθήματα, καὶ οἵ τε τὰς ἀγγε-
λίας τὴν ἐν τούτοις διαδέχεται χαρμονήν. Ἡ δὲ ἦν
τὸ ἀποστῆναι τὸν Ἰθαγῶν κατὰ τὴν Φιλίππου-
λιν. Ὡς γὰρ ἄνωθεν εἴπομεν, μετονομασθεὶς ὁδε
Ἀλέξιος καὶ γαμβρὸς, ἐπὶ θυατρώπαιδι τῷ βασιλεῖ
γεγονῶς καὶ πλείω τῆς δεούσης ἰσχὺν ὑποδὺς
στρατηγεῖν εἰλήφει καὶ προσεστάναι τῶν τάξεων αἱ
τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῷ Βλάχοις περὶ τὴν Φιλίππου
ἑπαρχίαν ἀντεκίθη, τό τε καὶ ἀντεφέροντο. Ἀμέλει
καὶ τῶν ἐκεῖσε χωρῶν φανελὺς κύριος ἦγε τὰ πάντα
καὶ [P. 330] ἔφερεν, ἀγχιτροφὸς ὢν καὶ δραστη-
ριος πρὸς ἅπαν σὺνδρομον ἔργον τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ
κινήμασι καὶ βουλευμασιν. Ἦσκει τε εἰς πόλεμον
τὸ περὶ αὐτὸν ὁμόφυλον, δωρεαῖς παίγων καὶ
ὁπλισμοῖς κρατύνων, καὶ φρουρίων ἐρυμνῶν ἀνε-
γέρσει τὰ ἀντικείμενα τῷ Αἰῳ δρεῖ ἀνεπιχειρήτα
μικροῦ ἀπειργάζετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπήνει ταῦτα
μανθάνων, καὶ δι' αἰδοῦς ἐτίθετο τὸν Ἀλέξιον,
πολλὰ καὶ μεγίσταις φιλοφρονούμενος αὐτὸν δω-
ρεαῖς, ἡδέως τε αὐτοῦ ἔκρουε, καὶ τὰς αἰτήσεις
ἐξεπείρειν ῥῆθιον· τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε
πραττόμενα οἱ περὶ τὸν βασιλέα συνορῶντες καλὰ
μὲν ἀπεφαίνοντο εἶναι καὶ ἀρίστως ἔλεγον δρᾶσθαι,
οὐ μὴ καὶ ἐπὶ σκοπῷ Ῥωμαίοις συνοίσοντα παρὰ
τοῦ πράττοντος γίνεσθαι, ὅθεν καὶ πραινέσεις εἴσ-
ῃγον τῷ αὐτοκράτορι παραλῦσαι τῆς ἀρχῆς τὸν
Ἀλέξιον. Μηδὲ γὰρ ἂν βάρβαρον ἄνδρα μὴ πάνυ
πρώτῃν Ῥωμαίοις πολεμιώτατον οὕτως ἐξαίφνης
μεταπεσεῖν εἰς ἀκραίην διάνοσιν, ὡς φρούρια καὶ
πολίχνια ἐν τοῖς ἐπικαίροις νεουργεῖν τόποις, καὶ
αὖτε μὲν τὸ ἐμφύλιον αὐτῷ στράτευμα, σμικρύν-
ειν δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν, ἐνιχαῖον δὲ καὶ ὡς δύσκλη-
στον τιθέναι ἀπόμαχον, εἰ μὴ τις αὐτῷ ἐνέσπαρτο
τοῦ τυραννίδος ἐπιβαλεῖν ἔννοια, ἐπεὶ μηδὲ τὰ τι-
νων ἐννοήματα φιλεῖν πως αἰεὶ ὡς διὰ πυλῶν τῶν

tem; et paulo post, ut 675 olim histriones,
deposita equestris praefecti persona peditem vide-
res. Qui gymnicos ludos frequentabant, non erant
homines circumforanei et triviales, sed adolescen-
tes patricii. Ea scenica et ridicula ludicra impera-
tor et imperatrix spectabant, una cum cognatis et
honoratioribus ministris, caeteris omnibus exclusis.
Cum tempus currendi adesset, eunuchus medium
locum tenens, manibus ad cubitos usque nudatis
et argenteo tegmine capiti imposito, tertium ado-
lescentes ad cursum provocabat. Quidam vero no-
bilis et dignitate illustri praeditus adolescens a
tergo ejus stans toties ejus nates et femora planta
pedis clare feriebat, quoties ille considens certa-
minis signum dabat.

His puerilibus ludicris nondum absolutis, tristis
nuntius Philippopoli affertur de Ibanci defectione.
Id, ut supra diximus, nomine 676 in Alexium
mutato desponsaque nepte imperatoris, majorem
quam decuit auctoritatem nactus, et cohortibus
praefectus quæ Blachis ad Philippopolim resiste-
bant, ac potius locorum illorum dominus factus.
suo arbitratu regebat omnia: quippe homo callidus
et strenuus, facile quicquid animo destinasset exse-
quens, et populares suos liberalibus donativis
saginosos et armis exornatos ad bellum exercebat,
et loca monti Hæmo finitima firmis castellis ita
muniebat ut ea hostes pene invadere non auderent.
Quamobrem ab imperatore collaudabatur et magni
flebat, multis amplissimis muneribus afficiebatur,
audiebatur libenter; quicquid petiisset, impetrabat.
Culici vero illius viri facta egregia et utilia quidem
esse favebant, sed ad Romanorum utilitatem
referri negabant, et imperatori auctores erant
adimendi ei magistratus. Neque enim hominem
barbarum, paulo ante Romanis infestissimum,
usque adeo subito mutatum esse tantamque bene-
volentiam concepisse, ut nova castella et oppida
in opportunis locis exstruat. Neque eum cohortes
Blachicas aucturum, Romanis 677 imminutis et
aliquando etiam ut inutilibus a pugna remotis,
nisi regni cupiditate aleret. Neque enim omnes
ea quæ pectore lateant ore proferre, sed ipsa facta
sæpenumero omni oratione evidentius animi re-
cessus declarare. Verum surdo, ut aiunt, fabula
narrabatur. Imperator enim neptis suæ Theodoræ
D sponsalia satis firmos quasi obsides ratus, de
integritate et fide Alexii nihil dubitabat, malefica
quapiam vi hic quoque, opinor, mentis oculos
perstringente, cujus impulsu res Romana subinde
ruit in pejus. Ut autem non multo post id evenit

quod timebatur, eo inopinato nuntio attonitus et inops consilii ob diffiilem exercitus conuocationem, ad seditiosum statim spadonem quemdam ei familiarissimum mitti, qui pacta et conuenta in memoriam ei revocaret; et quod nihil unquam ex eo tempore, quo se ad Romanos contulisset, molesti aut spei suæ contrarium perpessus esset, admoneret. Neque enim de eo reconciliando desperabat. Eum non longo intervallo secuti sunt imperatoris generi cum omni ministrorum et cognatorum comitatu, et militibus qui in palatio 678 reperiiebatur. Sed nefarius spado ad eum profectus non modo nihil quod ad rem pertineret confecit, sed illum sua præsentia ut cœpta persequeretur magis confirmavit, cum temere effutiisset Romanos e vestigio illum invasuros, et monuisset ut campatribus relictis salutem suam et popularium montanis locis committeret. Imperatoris vero generi, et protostrator Manuel Camyzes, alacritate et æmulatione mira seditiosum persecuti sunt: sed opportunitate ob prædam fugatam amissa contentionem remiserunt. Ac fervidioribus sic etiam placebat persequi et in montibus quærere Alexium. Prudentiores autem haud consultum putabant aquilæ vestigia montes et rupes pervolantis consecrari, aut volumina serpentis in saxo quærere, aut aprum dentatum, qui pectus sæpe jaculis obtulerit, ad pugnam irritare; sed oppida ab Alexio instaurata et condita recuperanda esse. Quo consilio prælo, castellum in loco qui Crizimus dicitur ab Alexio conditum oppugnant; ubi Romani promptissime et fortis sime dimicantes multos viros fortes quorum princeps erat 679 Georgius Palæologus, in admovendis ad mœnia scalis amiserunt. Tandem eo expugnato etiam alia quædam oppida deinceps, alia sanguine profuso, alia deditioe ceperunt. Alexius vero, callidus homo et solers bellator, cum alia plurima disciplinæ militaris specimina edidit, tum uno insigni stratagemate præter alios ipsum etiam protostratorem cepit. Nam plurimis pecoribus ex speculis in campos agi et a popularibus suis cum parte Romanorum captivorum in Hæmum ad Joannem Zagore principem, cum quo fœdus contra Romanos inierat, muneris loco et grati animi ergo duci jussis, Romanis insidias collocavit, rapacitatis et avaritiæ eorum et charitatis erga suos non ignarus, præ quibus etiam salutem suam neglecturi essent. Nec eum fefellit opinio. Nam paulo post protostrator, eo nuntio accepto, Batrachocastro, ubi stativa habebat, Bactunium profectus, specie rei decipitur; et 680 non animadverso Alexii dolo exercitum ea quæ in conspectu essent spoliare jubet; ipse equo non bellico circumiens spectatorem agit. Tum vero ex insidiis consurgit Alexius, et protostratorem circumventum diductaque suorum acie veluti casibus implicatum capit. Hoc desertoris commento Romani exercitus reliquiæ prorsus enervatæ, ii vero qui defecerant elati sunt. Neque jam Romani eum lacessere aut aggredi audebant, sed juxta

χειλέων ἐκφέρεσθαι, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ φωνῇς τρανότερον ὅσα κέκευθεν ἡ φρὴν αἱ πράξεις ἐπαγγέλλουσιν. Οὐ μὴν εἰς ὧτα ἀκούοντων τὰς σοφὰς ταύτας γνώμας ἦσαν εἰσηγούμενοι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐγγύθεν εἰς πίστιν τὸν τῆς υἱωνοῦ Θεοδώρου γαμον καθάπαξ ὑπολαβὼν οὐκ ἔστιν ὅπως ἐπὶ πᾶσιν οὐκ ἀσφαλῆ τὰ πρὸς εὐνοίαν καὶ ἀπρόσκοπον ἔκρινε τὸν Ἀλέξιον, καταγοητευούσης, οἶμαι, κἀνταῦθα τῆς κακοποιου δυνάμεως τῆς ἐπὶ τὸ κἀταντες ἀεὶ φερούσης τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Ὡς δ' οὐ πολλῷ ὕστερον εἰς ἔργον τὸ δέος ἐκδέχεται, ἐννεὸς ἐπὶ τοῖς ἡκουσμένοις φανείς καὶ μὴ ἔχων δ τι καὶ δοάσειεν ὡς ἀναβράγνεντος τοῦδε τοῦ κακοῦ ἀπροόπτως, καὶ ὅτι τῶν στρατευμάτων ἐργώδης ἡ συλλογὴ, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα στέλλει πρὸς τὸν ἀποστάτην θλαδίαν τινὰ, τὰ πρῶτα τῶν ὥκειωμένων αὐτῷ, ὑπομνήσονται τοῦτον τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ μηδὲν τι πώποτε παθεῖν ἀγδὲς καὶ τῶν ἐλπίδων ἀνάξιον, ἐξ ὅτου περ αὐτῷ προσκεχώρηκεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἀπογινώσκων τὴν τῆς γνώμης μεταβολήν. Τοῦ δὲ κατόπιν καὶ οἱ νεόνυμφοι γαμβροὶ τοῦ βασιλέως συνεξήσαν μετὰ γε παντὸς τοῦ οἰκίδου καὶ συγγενικοῦ πληρώματος καὶ τῶν τότε ἐν τῷ παλατίῳ εὐρισκομένων στρατιωτῶν. Ἀφίγμενος οὖν ὁ βέβηλος εὐνοῦχος πρὸς τὸν Ἀλέξιον οὐ μόνον οὐδὲν τι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐωράθη διαπραξάμενος, ἀλλὰ καὶ προσεπέβρωσε μᾶλλον ἐκείνον τῇ ἰδίᾳ παρουσίᾳ εἰς ἔργον τὸ ἐν χερσὶ, προσημάνας προπετῶς τὴν κατ' αὐτοῦ τῶν Ῥωμαίων ὅσον οὐδέπω ἐπέλευσιν, καὶ διδάξας οἷς εἴρηκεν ἀποσχέσθαι μὲν τῶν πεδινῶν, ἐπιλαδῆσθαι δὲ τῶν ὄρεινῶν, ὡς ἐκείνων σώζειν [P. 331] ἐχόντων καὶ τὸ συναποστὰν ὁλόφωρον σύνταγμα. Οἱ δὲ περὶ τοὺς γαμβροὺς τοῦ βασιλέως καὶ τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ τὸν Καμύτζην ἐδίωξαν μὲν ὅπως ἱκανῶς τοῦ ἀντάρτου, καὶ ἦν θαυμαστή τις ἡ προθυμία, καὶ πρωταγωνιστεῖν ἡθούλοντο ξύμπαντες· τὴν δὲ τοῦ καιροῦ ῥοπήν ἀπολίσσαντες ἐκ τοῦ διασθεθῆναι τὸ θῆραμα τὸ πρόθυμον ἔσχασαν. Τοῖς μὲν οὖν θερμότεροις ἐπιδεικνύει καὶ οὕτως ἐδόκει καὶ διερευνῆν ἐφύποντας οἷς τῶν ὀρέων ἀπέδρα Ἀλέξιος, τοῖς δ' ἀσφαλεστέροις οὐχ ἡνδανὲν ὁλως ἀετοῦ ἔχνη ἀναδιφῆν ἐπιποτωμένου πάγους καὶ ὄρεσιν, ἢ μεταλλῶν ἐρπυσμὸν ὅπως ἐπὶ πέτραι, ἢ ἐκμαίνειν εἰς συμπλοκὴν χαυλιδόντα μονιὸν, πολλάκις τὸ στήθος εἰς διακόντισεν προτεινόμενος, περιελθεῖν δὲ τὰ πολλίχνια ὅποσα ἐπεσκεύασε καὶ ἀνῆγειρεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ θέσθαι βασιλεῖ κατῆχε. Καὶ τῆς βουλῆς ταύτης ὡς ἀμείνωνος κυρωθείσης, τῷ φρουρῷ προσβάλλουσιν ὁ καθ' ὑπόθεσιν ὄρους ἐν τόπῳ Κριτζιμῷ λεγομένῳ ἐδομήσατο ὁ Ἀλέξιος· ἐνθα καὶ πλείστα Ῥωμαῖοι καμύντες καὶ φιλοκινδύνως ἀμιλλησάμενοι οὐκ ὀλίγους ἀνδρας ἀγαθοὺς ἐν τῷ προσάγειν τῷ τεύχει τὰς κλίμακας ἀπεβάλλοντο, ὧν ἦν πρῶτιστος ὁ Παλαιολόγος Γεώργιος· Ὁπὲ δ' ἐξελόντες τὸ ἔρυμα καὶ ἕτερ' ἄττα πολίσματα ἐπὶ τῷδε συναφῶς ἐχειρώσαντο, πῇ μὲν μεθ' αἵματος, πῇ δὲ καὶ ὁμολογίᾳ τούτων περιγινόμενοι. Εὐμήχανος δ' ὧν ὁ Ἀλέξιος καὶ πολύχους εἰς ἐργα πολέμια ἄλλα τε πλείστα κατὰ Ῥωμαίων ἐργα

στρατηγικῆς ἐμπειρίας πλήρη μαχόμενος ἐπιδεί-
 ξατο, τέλος δὲ καὶ τοιόνδε τι μεθόδευμα μετιῶν
 δεξιότατον σὺν ἄλλοις καὶ αὐτὸν χειροῦται τὸν
 πρωτοστράτορα. Πλεῖστα γὰρ ὅσα τῶν ἀγελαίων
 ζῶων ἐκ τῶν περιωπῶν εἰς τὸ πεδῖον μετενεγκῶν,
 καὶ ταῦτα παραδοὺς τοῖς πρὸς Αἴμον ἀπάξουσιν
 ὁμοφύλων μετὰ καὶ μοίρας αἰχμαλωτῶν Ῥω-
 μαίων ὥσπερ τι σκύλων ἀφαίρεμα καὶ ἀπόδασμα
 τῷ ἄρχοντι τῆς Ζαγοράς Ἰωάννη καὶ χάριν ἀμοι-
 βὸν ἐσόμενα, ἐπεὶ καὶ σπεισάμενος Ἀλεξίῳ ἐκεῖνος
 κατὰ Ῥωμαίων διαθήκας διέθετο, λόχους ἕκτοτε
 ὑποκαθίσας Ῥωμαίους ἐπάλευεν· ἦδει γὰρ τὸ
 ἀρπαλέον καὶ πρὸς κέρδος ἐτοιμοτρεχὲς τῶν ἀνδρῶν,
 οὐδ' ἦ, ἀγνοῶν ὡς αὐτίκα μάλα τοῖς φιλικοῖς
 ἐντυχόντες σφίσι Ῥωμαῖοι τὰς ψυχὰς αὐτοῖς ἐπι-
 θήσουσιν ἐξερεθισθέντες καὶ μηδένα λόγον τῆς
 σωτηρίας ἑαυτῶν ποιητάμενοι. Ἀμέλει καὶ εἶχε
 Ῥωμαίους μετὰ μικρὸν αὐτὰ ταῦτα διαπραττομέ-
 νους ὁπόσα κατὰ νοῦν ἔστρεφεν. Ὁ γὰρ δὴ πρω-
 τοστράτωρ ἅμα τῇ ἀκοῇ τῶν δρωμένων ἐκ τοῦ Βα-
 τραχοκάστρου ἀπέρas, ἐνθα ἦν σκηνοῦμενος, ἐς
 τὸ Βακτούνιον παραγίνεται. Καὶ τῷ φαινομένῳ προ-
 σχῶν, τὸ δὲ σόφισμα τοῦ Ἀλεξίου παραδραμῶν, τὰ
 ἐν ὀφθαλμοῖς σκυλεύειν διαφῆκε τὸ στράτευμα, καὶ
 αὐτὸς δὲ μὴ πολεμιστηρίῳ ἔππευ ἔποχος ὢν ἐπιπα-
 ρίων ἔθεατο τὰ δρώμενα. Ἐκ δὲ τούτου τῶν λόγων
 ἀνακύψας Ἀλέξιος ὡς ἐς κύκλωμα τὸν πρωτοστρά-
 τορα περίεισι, καὶ ὥσπερ ἀμφίβλητρον ἢ σαγήνην τὸ περὶ
 αὐτὸν ἐκτείνas ὀπλιτικὸν αὐτὸν τε
 τὸν στρατηγούντα ζωγρεῖ, καὶ τὸ κλέμμα τοῦτο τοῦ ἀποστάτου καὶ διανόημα τὴν μὲν περιλειφθεῖσαν Ῥωμαϊκὴν
 στρατιάν ἐξενέυρεισε τέλειον, τὸ δ' ἀποστατικὸν ἐπτέρωσε πλήρωμα. Οὐκέτι γοῦν [P. 332] τῷ χρήστου Ῥω-
 μαῖοι ἢ γοῦν ἀπεθάρρουν ἀντιμέτωποι στήναι τῷ Ἀλεξίῳ κατὰ μάχην ἀγχώμαλοι, ἀλλὰ περὶ τὴν Φιλίππου
 στρεφόμενοι ἡγάπων εἰ μὴ καὶ ταύτην Ἀλέξιος παραστήσεται. Ὁ δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν οἱ καταστησάμενος ὅσα
 πολισιματία τε καὶ φρούρια εἰς ὁρῶν ὑπερβολὰς ἀνεστήκασιν ἀντικαθιστάμενα τῷ Αἴμῳ καὶ ἀνυψούμενα καὶ
 ταῖς δυσχωρίαις οὐχ ἦττον φιλοτιμούμενα, οὐδὲ τὰ λοιπὰ μένειν ἐπὶ χώρας κατέλιπεν, ἀλλ' ἦν ὑπονο-
 θεύων καὶ ἀπιστῶν Ῥωμαίων ὁπόσα ἐς Μοσυνόπολιν ἐπινένευκε, μέχρι καὶ Ξανθείας αὐτῆς, καὶ πρὸς ὅρος
 τὸ Πάγγαιον καὶ ἐπ' Ἀβδηρα παρατείνουσιν. Ἀμέλει καὶ τὸ θέμα τῶν Σμολένων ὑπεποιήσατο, καὶ τὰ
 ὁμοῖα ἐπενέμετο κατὰ καχέκτημα διαδόσιμον, ἐξαιρῶν μὲν Ῥωμαίους καὶ ἀναίρων, ἀπ' ἐνίων δὲ καὶ
 λύτερα διαλαμβάνων, τοὺς δ' ὁμογενεῖς ἐκείνῳ προσεθεμένους ἐκόντας ἐπὶ τῶν σφετέρων μένειν ἔων.
 Καὶ ὁ μὲν ἐμπλατυνόμενος ἦν αἰεὶ καὶ ἐς τοσοῦτον ὠμότητος ἤλασεν, ἦν ἀνδρείαν οἱ πλεῖστοι τῶν
 Βαρβάρων οἶονται, ὡς τοὺς ἐν πολέμῳ ζωγρουμένους Ῥωμαίους κατὰ πότον μελίστι διαιρεῖν. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς ὡς ἐξ ὧν ἔδρασε καθυπέδειξεν, ἔρμαιόν τε καὶ χάριεν καὶ κάλλιστον τύχης βράβευμα τὴν τοῦ
 πρωτοστράτορος ψῆθη κατάσχειν, ὅθεν τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιθέμενος οὐσία βυθφενεῖ καὶ τυραννικῇ ἀντικρυς
 οὐση, καὶ μηδὲν αὐτῆς ἀναψιλάφειτον ἢ ἀνεξερεύνητον ἀφεικῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν
 ὑποδικάσας φρουρᾷ, οὐκ οἶδ' ὅ τι δοκοῦν, ἕαρος ὑπολήγοντος ἔξεισι καὶ ἄπεισιν εἰς τὰ Κύπελλα, ὅτε καὶ
 τὸ περὶ τῶν θείων μυστηρίων ἀνακαλυφθὲν δόγμα πρὸς μοίρας ἐναντίας διέστησε τὸ Χριστιανισμόν,
 καὶ λαμπρῶς ἐπ' ἀγορᾶς καὶ τριόδων περὰ τοῦ βουλομένου παντὸς τὰ τιμῆς ὁμοῦ καὶ σιγῆς ἐξεφαυλίζετο
 ἄξια.

γ. Μετὰ γὰρ τὸν Ξιφιλίνον Γεώργιον, ὃς ἔτεσιν
 ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν διεκυβέρνησεν, ὁ Καματηρὸς
 Ἰωάννης τὸν πατριαρχικὸν εἰληφε θρόνον, καὶ δέον
 τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξιφιλίνου ἀρξάμενον ὑπο-
 λαλεῖσθαι καὶ φέεσθαι δόγμα πρόβριζον ἐκτεμεῖν,
 καὶ καθυποδαλεῖν μὲν ἀναθέματι τὸν γεννήτορα
 τούτου τὸν ψευδομόναχον Σικιδίτην ὡς αἰρεσιάρχην
 καὶ νέα ἐπεισαγοντα δόγματα, τοὺς δ' ἄλλους ἔχε-
 μῶθιν πείσαι· τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι ὡς εἶναι
 τὸ μυστήριον αὐθις μυστήριον, ὁ δὲ λογι καὶ μεθό-
 δοις ἐγρήτο καὶ ἀποδείξεισι βιάζομέναις εἰς συγκα-

A Philippopolim versantes bene secum agi putabant,
 si urbem defendere possent. Verum Alexius, oppidis
 et castellis, quæ in altissimis montibus e regione
 Hæmi sita nec minus impeditis itineribus firma
 sunt, suo arbitratu constitutis, ne cætera quidem
 tranquilla esse patiebatur : sed quæ ad Mosynopo-
 lim vergunt, ad ipsam usque Xanthiam, Pangæum
 montem et Abdera, ad defectionem impulit, et
 Smolenorum provinciam subegit ; et finitima quæ-
 que instar contagiosi morbi depascendo, Romanos
 partim cepit, partim sustulit, partim pretio dimisit,
 populares vero suos ultro deditionem 681 facien-
 tes pristinas tenere sedes passus est. Cum ita su-
 binde cresceret, prioribus hostibus longe pejor et
 crudelior exsistit, ad eam progressus immanitatem
 quam Barbari plerique fortitudinem esse censent,
 ut in computationibus captivos Romanos membra-
 tim dissecaret. Imperator vero factis suis declarans
 se protostratoris captivitatem singulare fortunæ
 beneficium judicare, maximis ejus opibus ac plane
 regis direptis, nec ulla re impervestigata relicta,
 uxore quoque et filio ejus in vincula nescio quo
 consilio conjectis, Cypsella proficiscitur. Eodem
 tempore dogma de divinis mysteriis vulgatum Chri-
 stianos in factiones divisit. Unde in foro et triviis
 res veneratione et silentio dignæ palam contemne-
 bantur.

3. Nam Georgio Xiphilino septem annis patriar-
 chalu functo Joannes Camaterus successit : qui,
 cum opinio quæ sub Xiphilino pullularat radicitus
 exstirpanda, et ejus auctor nequam monachus Si-
 cidites ut hæresiarcha et homo seditiosus condem-
 nandus fuisset, et 682 aliis ipsius exemplo silen-
 tium imperandum, ut mysterium rursus esset
 mysterium, disserendi arte et demonstrationibus
 quæ adversarium convincerent, in rebus ingenii
 humani captum excedentibus et artificium respuen-
 tibus usus est. Composuit etiam oratione catechi-

aticas, quæ dies jejuniorum instare nuntiarent et sacerdotes ad id certamen exhortarentur, mentione inserta, quem dogma illud ortum habuerit, et quid sentiat ipse exposuit : adversariorum vero dicta plane silentio dissimulavit, refutationem, ut arbitrator, veritus ; et ea tribuit adversariis, quæ neque norant neque unquam cogitant. Nam cum in questione esset, utrum Christi corpus post perceptionem incorruptibile sit, quale post passionem et resurrectionem fuit, an corruptibile ut ante passionem, alii dicebant incorruptibile, esse, quod divinorum mysteriorum perceptio confessio sit et recordatio quædam Domini propter nos mortui et redivivi, ut magnus in theologia Cyrillus tradit ; et quam partem quisque acceperit, ab eo Christum integrum percipi quem Thomas palparit, eumque comedi post resurrectionem, ut Joannes Chrysostomus affirmat his verbis : « O rem miram ! qui ad dexteram Patris sedet, in nostrum peccatorum **653** manibus invenitur. » Item : « Quicumque partem acceperis, eum totum accipis, qui a Thoma palpatus est. » Et alio loco : « Floruit in lege, adolevit in prophetis, maturuit in cruce, comeditur post resurrectionem. Neque enim aliud id est quod percipitur, quam illud corpus quod morte superata vitam nostram auspicatum est. Ut enim parum fermenti totam massam fermentat et sibi similem et parem reddit, ut divus Apostolus ait : sic immortale factum Dei corpus, cum in nostro corpore fuerit, totum id in se commutat et transfert. » Ait et magnus Eutychius : « Totum igitur sacrosanctum corpus et pretiosum sanguinem Domini accipit homo, **654** etsi horum pariem aliquam acceperit. Distribuitur enim impartibiliter inter omnes propter immortalitatem, ut unum sigillum omnes imagines suas omni materię imprimit, et unum manet etiam post communicationem, non imminutum, non mutatum in ea in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint. Eodemque modo una vox ab aliquo prolata et in aere diffusa, in eo qui eam protulit tota manet, et per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minusve percipiente : sed **654** tota est indivisibilis, et integra apud omnes, etsi decem millium numerum superent, quavis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox quam aer ictus. Nemo igitur ambigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium et sanctam et immortalom resurrectionem, sanctum et vivificum corpus, sanguis Domini per sacrificia in res solidas impositus, minus quam commemorata exempla suas vires minuens exprimitur et totus in totis invenitur. » His ergo hæc proferentibus et alia plurima testimonia Ecclesiæ citantibus, alteros, id mysterium non confessionem resurrectionis, sed sacrificium duntaxat esse, et proinde corruptibile et amens et inamine ; ad quod qui accedat, non totum Christum percipiat sed partem, ut qui partem percipiat. Nam si, inquit, incorruptibile esset, etiam mentis esset particeps et animatum et intactile et ina-

A τάθασιν τὸν προσδιαλεγόμενον ἐν τοῖς ὑπερφύσει καὶ μηδὲν ἐξωθεν δεομένους ἐπιτεχνήσεως. Ἀλλὰ καὶ κατηχητήριους συντιθεῖς λόγους τὴν τῶν νησιμῶν ἡμερῶν προθεσμίαν ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρὸς τὸν ἄγωνα ὑπαλείφοντας, ἐν μέρει μνημονεύων τοῦ δόγματος ὅπως μὲν συνεζητήθη καὶ τίνα τὰ παρ' αὐτοῦ δοξαζόμενα καὶ ἄφασιν οἱ ἀντίφρονες σιωπῇ παρεδίδου, οἶμαι τὴν ἀντίφασιν ἐκτρεπόμενος, τῷ δὲ δόγματι ἐπιβάλλον ἐκείνα κινῶν κατηγόρευεν ἃ οὐδ' ὅλως ᾔδεσαν [P. 333] οὐδ' ἐδάλλοντό ποτε κατὰ νοῦν. Ζητήσεως γὰρ οὔσης εἰ τὸ μεταλαμβανόμενον ἅγιον σῶμα Χριστοῦ ἀφθαρτόν ἐστιν, ὅποιον μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, εἴτε μὴν φθαρτὸν ὡς πρὸ τοῦ πάθους, οἱ μὲν ἔλεγον ἀφθαρτον· ὁμολογίαν γὰρ **B** τίνα καὶ ἀνάμνησιν εἶναι τοῦ τεθνάναι τὸ καὶ ἀναβιώσκειν δι' ἡμᾶς τὸν Κύριον τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Κύριλλον, καὶ ὡς ὁ ἄν μέρος τις δέχεται, ἐκείνον εἰσδέχεται ὅλον τὸν παρὰ τοῦ θωμᾶ ψηλαφηθέντα, καὶ ὡς ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καθὼς ὁ χρυσοὺς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης φησὶ πρὸς τοῖς ἐπομένους· « Ὁ τοῦ θαύματος ! ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος, ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν εὐρίσκεται τῶν ἀμαρτωλῶν. » καὶ πάλιν· « Ἦνθησεν ἐν τῷ νόμῳ, ἠύξησεν ἐν τοῖς προφήταις, ὠρίμασεν ἐν τῷ σταυρῷ, ἐσθίεται μετὰ τὴν ἀνάστασιν. » καὶ πρὸς τοῦτοις ὡς « οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὃ τοῦ θανέτου κρείττον ἐδείχθη καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν προκατήρξατο· καθάπερ γὰρ μικρὰ ζύμη, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὅλον τὸ φύραμα πρὸς ἑαυτὴν ἐξομοιοῖ καὶ ἰσχύει, οὕτω καὶ τὸ ἀθανάτισθὲν τοῦ Θεοῦ σῶμα ἐν τῷ ἡμετέρῳ γενόμενον σώματι ὅλον πρὸς ἑαυτὸ μεταποιεῖ καὶ μετατίθησιν. » Ἐκκεῖνα δὲ τῶν τοῦ λαμπτήρος τῆς Ἐκκλησίας Εὐτυχίου προυτίθεσσαν ἕτεροι· « Ὅλον οὖν τὸ ἅπαν ἅγιον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου δέχεται, καὶ εἰ μέρος τις τούτων δέχεται. Μερίζεται γὰρ ἀμερίστως ἐν ἅπασιν διὰ τὴν ἐμμεξίν, καθὼς καὶ σφραγὶς μία πάντα τὰ ἐκτυπώματα αὐτῆς καὶ μορφώματα τοῖς μεταλαμβανουσιν μεταδίδωσι, καὶ μία μένει καὶ μετὰ τὴν μετάδοσιν, οὐκ ἐλαττωμένη οὐδὲ ἀλλοιούμενη πρὸς τὰ μετέχοντα, καὶ ἢ τῷ ἀριθμῷ πλείονα· ἢ καὶ ὡς μία φωνὴ ὑπὸ τινος προαχθεῖσα καὶ εἰς ἄερα χυθεῖσα καὶ ἐν τῇ ταύτῃ προεμένῃ πᾶσα μένει καὶ ἐν τῷ ἄερι γενομένη πᾶσα ταῖς ἀκοαῖς πάντων ἐναπετέθη, οὐδενὸς πλείον ἢ ἐλαττον τοῦ ἑτέρου τῶν ἀκουσάντων εἰσδεχομένου, ἀλλὰ ὅλη ἐστὶν ἀδιαίρετος καὶ ὁλόκληρος παρὰ πᾶσι, καὶ μύριοι τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείους ὧσιν οἱ ἀκούσαντες, καίτοι σῶμα ὑπάρχουσα· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστι ἢ πεπληγμένος ἄνθρωπος. Μηδεὶς οὖν ἀμφιβολίαν ἔχων, τὸ ἀφθαρτον μετὰ τὴν μυστικὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν καὶ ἀθάνατον καὶ ἅγιον καὶ ζωοποιὸν αἷμα τοῦ Κυρίου τοῖς ἀντιτύποις ἐντιθέμενον διὰ τῶν λειτουργιῶν ἐλαττον τῶν προειρημένων παραδειγμάτων τὰς οἰκίας ἀναπομόρηνυσθαι δυνάμεις, ἀλλ' ὅλον ἐν ὅλοις εὐρίσκεισθαι. » Τῶν μὲν οὖν ταῦτα προτεινομένων καὶ μαρτυρίας ἄλλας πλείους τῆς Ἐκκλησίας

στολαῖς δὲ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν γαμβρῶν Ἀλεξίου πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκυσάμενος μετὰ τὴν τῶν ὄρκων, ὡς ἔφην, συμπλήρωσιν, συνελθὼς εἶχεν ἐν δεσμοῖς, τὴν « Μετὰ ὁσίου ὅσιος Ἰση καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψης » Δαβιδικὴν φωνὴν οὐχ ὡς ἐρρέθη, ἐπενεγκών. Καὶ τοῦδε τῶν τε πόλεων καὶ φρουρίων ἀπονῆτι περιγίνεται ὧν ἔρχεν Ἀλέξιος, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μίτον φυγάδα τίθησι. Καὶ τοιαῦτα δράσας ἐπάνεισιν ἐς τὸ Βυζάντιον.

His peractis Byzantium reversus, conjugem Eurphosynem non otiosam desedisse domi reperit, sed homines factiosos et peculatores viriliter ultam cujusdam Contostephani conatus oppressisse, non contemnendum sane facinus, sed (ut mulieris) potius admiratione dignum, si is sexus intra certos quasi officii limites se cohibere sciret. Nunc immo dica superbia et curiositas præceps et rei bono gestæ opinio recte facta ut solem nubes obscurant. Nam cum futura cognoscere vellet, in nefarias divinationes incumberebat et multa illicita peragebat. Itaque æneia pri Calydonii rostrum præcidit, qui setis horrentibus et exsertis dentibus leonem in Hippico invadit: et inclytum Herculem, pulcherrimum Lysimachi opus, qui leonimæ pelli incumbens capite in manum inclinato suas fortunas deplorat, 688 multis verberibus afflicere instituit. O rem absurdam! o facinus, heros illustris et magnanime, contra te susceptum! quis unquam Eurystheus tale certamen tibi mandavit? quæ Omphale, exercitata meretrix et malefica muliercula, tam superbe tecum egit? Neque hac impudentia contenta, aliarum quoque statuarum partes aliquas mutilabat, nonnullis capita malleis contundebat. Urbana vero multitudo, quibus obscenis verbis abstinuit, quibus conviciis eam non proscidit? quidam etiam ex circumforaneis aves humanarum vocum imitatrices sedulo edocuerunt, ut in triviis et angipertis vulgari voce canerent: « Politica justitia. » Eadem aurata chirotheca accipitrem sustinebat, et in venatu canes inclamabat, cum magno venatorum et aucupum comitatu.

ἀγορεύων καὶ τὰ μιμητὰ τῶν πτηνῶν, καὶ ὅσα ἡ φύσις ἐστόμωσε πρὸς μουσουργίαν, αἱ μίαν ὑποβάλλοντες μάθησιν, καὶ τούτην [P. 336] κοινόμενον, ἄδεν ἐπὶ στενωπῶν καὶ τριόδων, « Πολιτικὴ τὸ δίκαιον, » ἐπαίδευεσαν. Ἡ δ' αὖτῃ καὶ δορὴν χρυσόπαστον ἐγχείριον ἔχουσα διεσχισμένην ἐς δάκτυλον κυνηγετὴν εἶχεν ὀρνίθον, καὶ ἐξιοῦσα πρὸς θήραν ἐπέκλωζε τε καὶ ἐπεθώριζε, καὶ τοὺς περὶ τὴν θεραπείαν τούτων καὶ κομιδὴν ἱκανοὺς εἶχεν ἐπεπομένους.

Non multo post Caichosroes Iconii satrapes imperatorem adit 689 tiaram capite gestans, veste auro interpuncta amictus. Verum ubi pauca de Persæ hujus familia disseruero, historiæ seriem prosequar. Clyzasthlani Iconiensi, qui superioribus temporibus potentissimus fuit et multa cum Manuele imperatore bella gessit, multas victorias adeptus est, filii plures fuerunt, Amasiam, Ancyram, Dorylæum et alias beatas urbes Ponticas Masuto assignavit. Melitenem, Cæsaream et Caloniā quæ nunc Taxara dicitur, Coppatinus gubernabat. Aminso, Docea, et aliis maritimis urbibus Rucratinus potiebatur. Hic vero Caichosroes Iconium tenebat, item Lycaoniam et Pamphyliam, et quæ ad Cottyanum usque pertinent. Coppinato mortuo, de ejus satrapia Doceæ princeps Rucratinus et Masutus Ancyranus certant. Sed Rucratinus ingenio et

Εὐρίσκει δὲ καὶ τὴν σύνευνον Εὐφροσύνην μὴ πάντῃ τὴν οἰκουρίαν ἀσπασαμένην, ἀλλὰ κατὰ στασιαστῶν καὶ δημοκόπων κἀκαίτην ἀνδρυσάμενην καὶ ὡς μίτον Πηνελόπειον ἀναλύσασαν τὰ παρὰ τινος Κοντοστεφάνου ἐξυφανθέντα συστρέμματα. Ἦν δ' ἂν οὐκ ἀσπούδαστα ταῦτα οὐδὲ τοῦ θρασυαῖ πόρρωθεν, ὡς ὑπὸ γυναικὸς κατορθούμενα, εἴπερ ᾔδεσαν μέτρα καὶ ὅροις ὑπήγοντο. Νῦν δὲ τὸ ζῆλον τυφμανὲς καὶ πολυσπερχὲς τῆς δεσποίνης καὶ τὸ δοκοῦν ἴσως δεόντως ἀκριβοθεῖναι ἡχρεῖον τε καὶ διέφθειρεν, ὡς νέφεσιν ἥλιος, τοῖς ἐπιγινόμενοις ἀπευκαταίοις ἀφαιρούμενα. Τραπεζομένη γὰρ ἐς προγνώσεις τῶν γινόμενων ἀρβήτουργίαις καὶ ματαιαῖς προσέκειτο καὶ πολλὰ τῶν ἀθεμιτῶν εἰργάζετο, ὥστε καὶ τοῦ Καλυδωνίου σὺς τὸ βύρχος ἀπέτεμεν, ὃς ἐν τῷ Ἰππιῶν χαλκοῦς ἱστήμενος φρίσσει τὴν λοφίαν καὶ χωρεῖ χαυλιόδους πρὸς λέοντα, καὶ τὸν καλλίνικον Ἡράκλῆν τοῦ Λυσιμάχου ἔργων τὸ κάλλιστον ὄντα, χεῖρὶ βαλόντα τὴν κεφαλὴν τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης κοφίην καὶ τὰς ἰδίας τύχας ὀλοφυρόμενον, πολλαῖς κατὰ νότον ξῆναι διανοεῖτο. Ἡράκλεις τοῦ ἀποπτήματος, καὶ παπαὶ τῶν ἐπὶ σοὶ τολμωμένων, ἥρως ἀλκιμὸς καὶ μεγαλόθυμος. Τίς σοι Εὐρύσθεος τοιοῦτον πώποτε προὔθηκεν ἄεθλον; ἢ τίς Ὀμφάλῃ, ἐπιτίμιμα ἐρώτων καὶ κακότηχων γύναιον, οὕτω σοι ὑπερηφάνως προσεγγίγεται; Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀναιδῶς διεπράττετο, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀνδρείκλων ἀφήρει μόρια, καὶ σφυρῶν κρατομαῖς ἐκαρπτόμει ἑτέρα. Τὸ δὲ τῆς πόλεως πλῆθος ἐπὶ τούτοις τί μὲν δυσχεραίνον ἀπρεπὲς οὐκ ἐφθέγγετο, πόλεις δ' οὐκ ἐπὶ πλυνε τὴν ταῦτα πράσσουσαν ὕδρεσιν; Ἕνιοι δὲ τῶν

Οὐ πολὺς δ' ὁ ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ Καίχοσρόης ὁ τοῦ Ἰκονίου σατράπης ἀπαντᾷ πρὸς βασιλέα, κυρθεῖσαν ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων καὶ στολὴν διηρησμένην χρυσῷ ἀμπεχόμενος. Ἀλλὰ μικρὸν τι περὶ τοῦ γένους τοῦ Πέρσου τοῦδε τὸ λέγειν διαλαβὼν τῆς τῶν ἐξῆς ἱστορίας αὐθις ἄψοιτο. Τῷ Ἰκονίῃ Κλιτζασθλάν, ὃς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἡδυνήθη τὰ μέγιστα καὶ πολλοῖς ἀντετάξατο τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ καὶ νίκαις διαπολεμῶν ἐστεφάνωνται, πλείους γεγονόσαν υἱεῖς. Ἀμάσειαν μὲν οὖν καὶ Ἀγκυραν καὶ Δορίλαιον καὶ πόλεις ἄλλας Ποντικὰς εὐδαίμονας τῷ Μαστοῦτ ἀπεκλήρωσε, Μελιτηνὴν δὲ καὶ σὺν Καίσαρσι Κολώνειαν, ἣ νῦν Τάξαρα λέγεται, ὁ Κοππατίνος διεῖπεν. Ἀμινσὸν δὲ καὶ Δόκειαν καὶ παράλους πόλεις ἐτέρας ὁ Ρουκρᾶτίνος παρείληφεν εἰς ἀρχήν. Καίχοσρόης δὲ, οὐ πρὸ βραχέος ἐμνήσθημεν, ἡγεμόνευεν Ἰκονίου Λυκαονίας τε καὶ Παμ-

φυλίας προΐστατο, καὶ ὅσα πρᾶττειναι ἐς αὐτὸ Ἀ
Κοτυάειον. Ὡς οὖν ὁ Κοππατίνος τοῦ ζῆν παρελέ-
λυτο, περὶ τῆς σατραπείας τοῦδε διαμιλλῶνται ὁ τε
τῆς Δοκείας κρατῶν Ῥοτικρατίνος καὶ ὁ κατάρχων
τῆς Ἀγκύρας Μασούτ. Ἀτερος τοίνυν αὐτῶν ὁ
Ῥουκρατίνος τὸν ἀντιτρέχοντα ὑποφθάσας κασίγνη-
τον τὸ νίκος ἤρατο, δεξιωτέραν φύσιν λαχὼν καὶ
πολεμοχαρῆς διαφερόντως δεικνύμενος Ἀμέλει καὶ
μεΐζονος εὐμοιότησας ὁ Ῥουκρατίνος ἐντεῦθεν δυ-
νάμειως τὸν μὲν Μασούτ ὑπενδόντα οἱ καὶ φίλα φρο-
νεῖν συνθέμενον, μέρος τῆς τοπαρχίας ἀφελόμενος,
τῆς λοιπῆς χώρας ὡς πρώην διαφῆκε προΐστασθαι,
τῷ δὲ γε Καΐχοσρόῃ μάλα ἐμμανῶς ἐπεφύη, πα-
λαιὸν ὑποτύπων Ἰκονίου ἔρωτα ὡς ἀρχαίου πατρώου,
καὶ τοῦτον ὡς μητρόθεν Χριστιανὸν μυσσαστόμενος.
Πέμπων οὖν ὑπεκστῆναι οἱ παρῆναι τοῦ Ἰκονίου
καὶ τῆς ὅλης ἀπαρεῖν δυναστείας, εἶγε βούλοιοτο εὖ
μᾶλλον πράξειν αὐτὸς, τὰς δὲ πόλεις κατ' ἄνδρα καὶ
κατ' ἔθνος ἀπειράτους μεῖναι τῶν ἐκ τοῦ πολέμου
δεινῶν· οὕτω κεκομπασμένος ἦν καὶ ἀνυπερβλήτος
τὸν τύπον ὁ βάρβαρος, καὶ τὴν ὄφρυν ὑπερνήφελος,
καὶ ὡς ἱὸς πολύφθορος κατὰ πλεῖστον διασκιδνάμε-
νός τε καὶ διαχεόμενος. Ἠρόσεισι τοίνυν Καΐχοσρόης
τῷ βασιλεῖ ἐκεχειρίας γενομένης, τὸν ἐκ τοῦ τοκέα
κατὰ τοῦτο ἐξηλωκώς, ἐπεὶ κάκεῖνος τοὺς ἀφ' αἰ-
ματος ἀδικῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀδικούμενος μετὰ τὴν
τοῦ φύσαντος ἐκείνου Μασούτ ἀποβίωσιν, ὡς εἰς
ἄγκυραν ἱερὰν καὶ στερεὰν χεῖρα δυναμένην ὑπο-
λαβεῖν, τὸν αὐτοκράτορα προσέδραψε Μανουήλ.
'Ἄλλ' ἐκείνος μὲν οὐ κατόπιν ἐλήλυθε τῶν ἐλπιδῶν,
μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ δόκῃσιν ἁθραῖς αὐταῖς
ἐντετεύχκει· Καΐχοσρόης δὲ βραχέα ἄττα φιλοφρο-
νηθεῖς καὶ τῶν ἐν νῷ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐνδεέστερα,
μήτε σύναρσιν εὐρηκώς τῆς πρὸς τὸν κασίγνητον
ἀντιτάξεως ἐπανέκχμψεν οἷκαδ' [P. 337] ἄλλ' οὐκ
ἔφθη καθαρῶς εἰσιῶν τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ Ῥου-
κρατίνου κατ' αὐτοῦ ἐπιόντος τῆς τε ἀρχῆς ἐκσφαιρίζεται καὶ φυγὰς εἰς Ἀρμενίαν παρὰ Λεβούνη γί-
νεται. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἀμυδρά μὲν τὰ τῆς ἐκεῖ παραδοχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαγωγὰ δὲ μᾶλλον
καὶ ἄλλως χαρίεντα, εἰ καὶ ξυνέβη σφᾶς πολλάκις κατ' ἀλλήλων ἐξενεγκεῖν πόλεμον, ἐπεὶ καὶ φιλοῦ-
σιν ἄνθρωποι μὴ μόνον τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον πάτχον κακῶς, ἀλλὰ πῶς καὶ τὸ ἀλλόγλωττον οὐ
φανεὶν πολλάκις πολέμιον προσιδὼν καὶ προσπίπτον φιλανθρωπίας καταξιοῦν· τὰ δὲ γε τῆς ἀμύνης καὶ
τῆς καταγωγῆς ἐς τὴν προτέραν ἡγεμονίαν ὁλοσχερῶς ὁ Λεβούνης ἀπέπατο, Ῥουκρατίνῳ σπείσασθαι
φάσκων, καὶ μηδὲ τὴν σύναρσιν ἔχειν ὀρῶν ἀναίμακτον. Διὰ ταῦτα τοίνυν ἐς βασιλέα Καΐχοσρόης
μετακεχώρηκε πάλιν, συλλήψεσθαι οἱ πρὸς τὴν ἀνάρξυσιν τῆς ἀρχῆς ὅπωςδὴποτε φανταζόμενος.
Τῶν δὲ κατὰ σκοπὸν αὐθις διαμαρτῶν Ῥωμαίοις συνῆν, μὴ πάνυ μεταλαγχάνων θεραπείας τῷ γένει
ἐπειοικίας.

ε'. Τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτει μετὰ Κομάνων πάλιν D
ἐπεξιόντες οἱ Βλάχοι, καὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας
καίρυντες, ἀσινεῖς ἐπανεέλυσαν. Τάχα δ' ἂν καὶ ταῖς
χερσάλαις πύλαις τῆς βασιλίδος προσήγγισαν, ἐπ'
αὐτὴν τραπόμενοι, εἰ μὴ τὸ χριστιανικώτατον οἱ
Ῥῶς γένος καὶ οἱ τούτων ἀρχικῶς προεδρεύοντες,
τοῦτο μὲν κατ' αὐθαίρετον ὁρμὴν κινηθέντες, τοῦτο
δὲ ταῖς τοῦ ἀρχιπολίμενος αὐτῶν λιταῖς ὑπενδόντες,
ἀξιάχαστον οἶον τὸ πρόθυμον ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων
ἐπεδείξαντο πράγμασι, καὶ διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ
λαὸν τὸν κακῶς ὑπὸ τῶν Βαρβάρων πάτχοντα ταῖς
τοῦ ἔτους πολλάκις ἀπαγωγαῖς καὶ ταῖς ἀποδόσεσι
τούτων εἰς ἔθνη τὰ μὴ χριστιάνουμα δυσχεράναντες.

A rei belliæ peritia superior, auctis ea victoria opi-
bus, Masuto cedenti et amicitiam offerenti, to-
parchiæ parte adempta, reliqua ut prius tenenda
concessit. Sed in Caichosroen magno cum furore
impetum facit, jampridem 690 Iconit, ut paternæ
sedis, potiundi cupidus, et illum ut matre Chri-
stiana genitum odio prosequens. Per legatos igitur
fratrem monet ut sibi Iconio cedat et toto princi-
palu excedat, si et salutis suæ et subjectarum ci-
vitatum incolumitati consultum velit. Tantus erat
fastus, tam immanis arrogantia Barbari, et super-
cilium supra nubes arrectum; ita exitiale vene-
num late diffundebatur. Quare Caichosroes factis
induciis, patrem suum imitatus, imperatorem adit.
Nam is quoque mutuis injuriis cum fratribus suis
certans post Masuli patris obitum ad imperatorem
B Manuelem ut sacram ancoram et salutare præsidium
confugit. Verum illum spes sua adeo non fru-
strata est, ut etiam spe ampliora fuerit conse-
cutus: Caichosroes vero parvam benignitatem et
infinito intervallo expectatione sua minorem ex-
pertus, nec impetratis contra fratrem auxiliis,
domum rediit. Sed vixdum Iconium ingressus a
Rucranito opprimitur; et patria pulsus ad Le-
bunem in Armeniam confugit, ubi humaniter et
splendide est susceptus. 691 Etsi enim multa
bella inter se gesserant, tamen solent homines
non tantum cognatos et populares affictos, sed
hostes etiam supplices benigne tractare. Cæterum
eum in integrum restituere prorsus noluit Lebunes,
quod sibi sœdus cum Rucratino intercedere affir-
mabat, nec incruentum fore auxilium cerneret.
C Quapropter Caichosroes denuo ad imperatorem
abit, spe principatus ejus ope recuperandi con-
cepta. Sed iterum frustratus apud Romanos vixit
minori splendore quam pro nobilitate generis.

5. Sequenti anno Blachi cum Comanis impres-
sione in Thraciam facta, et optimis quibusque
provinciæ partibus vastatis, incolumes recesserunt;
ac forsitan ad terrestrem imperatricis urbis
portam accessissent, nisi Rossi Christianissima
gens eorumque principes, partim sua sponte, par-
tim pontificis precibus adducti, admirabili studio pro
Romanis oppugnassent, Christiani populi miserti,
qui a Barbaris male tractabatur, et indignati eum
sæpius eodem anno abduci et gentibus a Christiana
religione alienis venundari. Unde Calizæ 692
princeps Romanus, magno et forti exercitu subito
coacto, in Comanorum agrum irrupit, et sine ullo

negotio diripuit et vastavit omnia; eoque æpius in gloriam et amplificationem inculpatæ Christianæ fidei, cujus minima pars et grano sinapis par montes transponit et sublimia transfert, benigne facto, Comanorum incursiones repressit, et Romanis in excidii periculo constitutis auxilium tulit inopinatum prorsus et improvisum, divinitus omnino procuratum per ejusdem religionis populum. Cæterum eo anno hi Tauroscythæ quoque seditione conflicti sunt, et Romanus hic et Ciabæ princeps Ruricas cæde popularium suorum enses imbuerunt. Sed Romanus homo robustus et strenuus tum quoque multos Comanos cecidit, qui optima et fortissima phalange Ruricæ opem tulerant.

τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀττάσαστα, κατὰ δ' οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαβη 'Ρούρικας· νίκην δ' ὁ 'Ρωμανὸς ἀπενεγάμενος, βωμκλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφύψαντο τῆς μάχης τῷ 'Ρούρικῃ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὁρώμενοι.

Sed nec hoc silentio prætereundum est. Fuit nummularius quidam Calomodius nomine, qui longinquis et difficilibus negotiationibus maximam pecuniam acquisierat, homo avarus et sordidus, tantum non indormiens marsupio et pecuniæ postponens omnia. Qui cum pro ditissimo celebraretur, et non ut hortus Alcinoi sicum super sicum et pirum super pirum, sed aurum auro, argentum argento cumulatam gignere diceretur, avarorum principum insidiis est appetitus sæpe. Sed erat idem omnino arbor cognitionis, in foro et urbis angiporis tanquam in Edem plantata. Ut igitur pomi elegantis a quondam primos parentes nostros in servitutem redegit, sic tum auri nitor aulicos ad rapinam invitavit. Sed simul et Calomodius manus injecerunt, seditionem in urbe excitaverunt, majorem quam majores nostri calamitatem perpassi. Nam illi non solo aspectu contenti, sed decerpto et gustato fructu, jure pœnas dederunt: hi vero nondum viso auro frustra inhiarunt; et Tantaleam sitim perpassi, cum fontem haberent, bibere non potuerunt, sed crebro haurire conati aurum ex manibus amiserunt. Nam circumforanei, Calomodii captivitate et causa ejus cognita vesperi, mane tributum convenerunt, et Dei templum ingressi patriarcham Camaterum Joannem circumsteterunt, tantum non discerpturos eum aut de fenestra præcipituros comminati, nisi litteris ad imperatorem datis Calomodium ut ovem perditam aut aberrantem a grege revocaret. Is, populi tumultu ægre sopito, facundia sua et commiseratione eum quem quærebant ut agnum reduxit, non auro pro pelle abrepto a lupis, neque lana direpta.

νῆς) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἡπείλουν καὶ κύμβαχον ἐκ τῆς ἐστίης κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομόδιον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶ τὸν θύροδον τῇ τῶν χειλέων περιψόφησε καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθάνεσθαι ἐπανάγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὰν ἀποσυρέντα ραπὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμνθέντα τὴν τρίχωσιν.

Atque hic motus citra sanguinem desit, et ex principio tristi et tragico in comicum ludum festivamque fabulam est mutatus, fletu in risum con-

Α ὄθεν καὶ διὰ ταχείων παρασκευάσμενος ὁ τῆς Καλιτζῆς ἡγεμὼν 'Ρωμανὸς, ἀγαθὴν τε καὶ πολλὴν ἡθροικῶς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπίτειαν ἐπιὼν ἐφθειρε καὶ ἡφάνισε. Καὶ τοῦτο φιλοφρόνῳ εἰς καύχημα καὶ μεγαλωσύνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμότητος πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, ἦς καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὅρη καὶ μετεπίθησι· τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἐστῆσε καὶ τοῖς ἀνήμετοις πύσχοισι 'Ρωμαίοις ἀνακωχὴν ἐδράδευσεν τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγὴ καὶ ἀτυλλόγηστος συνασπισμὸς καὶ φάλαγγι, ὡς εἰπεῖν, θεοσύλλεκτος ἔθνεϊ δημοσίῳ φανεί. Πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας

δ' ὁμοφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἔδειξεν ὅτι 'Ρωμανὸς καὶ ἀπενεγάμενος, βωμκλέος ὦν τὸ σῶμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφύψαντο τῆς μάχης τῷ 'Ρούρικῃ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὁρώμενοι.

Β Ἀλλὰ χρὴ μὴδὲ τοῦτο περιδεῖν ἀνιστόρητον. Ἦν τις κόλλυβιστής, Καλομόδιος τὴν προσηγορίαν, οὗτος χρήμασιν ἐδεβρίθει πολλοῖς, ἀρχαλίκας καὶ δολιχὰς ἐκδοτήρας κατ' ἐμπορίαν [Ρ· 338] πολλὰ καὶ στειλάμενος, κερδαλέοφρων ἄνθρωπος ἀμίλει καὶ συγκαθεύδων τῷ φατκωλίῳ καὶ πρίθων τὸ κύμινον καὶ πάντα τιθεὶς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα δίδωκε καὶ ἐκ τούτου πολλάκις λαβὰς τοῖς χρυσοθήραις ἀρχουσιν, ἄνθρώπων εἶναι βύτηφενέστατος καὶ ὡς κῆπος Ἀλκινόεως καὶ τῆς ὥρας τὸ ἀκαρεῖς, οὐκ ὄχνην τρίφων ἐπ' ὄχνη σὺκόν τ' ἐπὶ σὺκφ παρέχειν, χρυσὸν δὲ φέρειν ἐπὶ χρυσῷ, ἐπὶ δ' ἀργυρίῳ φύειν ἀργύριον. Ὁ δὲ φυτόν ἀντικρυς γνώσεως ἦν, ὡς ἐν Ἑδέμ πεφυτευμένον τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς τῆς πόλεως στενωποῖ. Οὐκοῦν ὡς ἡ ἄνθη τῆς ὁπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγωγῆσεν, οὕτω δὲ καὶ τοῦ χρυσίου τότε τὸ πυρρὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσῶνων εἰς τὴν ἐκείνου τρύγην ἐφείλκυσεν. Ἀλλ' ἅμα τῷ Καλομόδιῳ τὰς χεῖρας ἐπέβαλλον, καὶ ἅμα τὴν πόλιν εἰς στάσιν ἀνέσεισαν, μεῖζόν τι τῶν προτέρων πεπονθότες δυστύχημα· οἱ μὲν γὰρ τοῦ καρποῦ δρεψάμενοι καὶ μεταλαβόντες, μηδὲ τὴν λιχνείαν ἐς μόνην τὴν δρασιν περιστήσαντες, τῇ δίκῃ δικαίως ὑπέπεσον, οἱ δὲ μὴδ' ἐμβλέψαι τοῖς χρήμασι φθίσαντες μᾶτην ἡλέγχθησαν ἐγγανόντες καὶ δίψος Ταντάλειον ἔπασχον. Ἐχόντες γὰρ τὴν πηγὴν οὐκ εἶχον καὶ πιεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ συχνάκις ὠρμηκότες ἀρύσασθαι εὕρισκον τὸ χρυσίον τῶν οἰκείων χειρῶν ἀφαντούμενον. Οἱ γὰρ ἀγοραῖοι ἐσπέρως μαθόντες τὴν τοῦ Καλομόδιου κατάσχεσιν καὶ τὸ αἴτιον αὐτῆς ἐπιγινόντες, κατὰ φατρίας ὁθροῦ ἡθοροίσθησαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νεὼν εἰσιόντες καὶ τῷ πρώτῳ ἐποφθόντες ἀρχιερεῖ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Καματηρὸς Ἰωάννης) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἡπείλουν καὶ κύμβαχον ἐκ τῆς ἐστίης κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομόδιον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶ τὸν θύροδον τῇ τῶν χειλέων περιψόφησε καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθάνεσθαι ἐπανάγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὰν ἀποσυρέντα ραπὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμνθέντα τὴν τρίχωσιν.

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναιμωτῇ πονεληλυθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

κλαυσιγέλωτα· οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας ὕστερον ἑταί-
ρον ἀνερβράγη κακόν, ὃ τι καὶ εἰς αἱμάτων προΰ-
κοψεν ἔκχυσιν. Ἰωάννης γάρ τις, λαγῶς τὸ ἐπώνυ-
μον, ἐκ βασιλείως εἰληφώς προΐστασθαι τῆς τοῦ
πραιτωρίου φρουρᾶς, ἤθελεν ἐκαστὴν τε καὶ τοῖς προ-
σταμένοις ἐνθὺνδε πορίζειν χρήματα· φεῖ τῆς ἑυ-
παρότης τῆς γνώμης! οὐ γὰρ τι πλεόν ὁ τῆς
ἱστορίας νόμος εἰπεῖν ἐπιτρέπει μοι. Ὅθεν τὰς ψυ-
χικὰς τῶν φιλοθέων οἰκειούμενος διαδύσεις, νυκτὸς
ἀνίει φρουρᾶς καὶ δεσμῶν τοὺς ἐπὶ κλεπτοσύνη δια-
βοήτους· οἱ δὲ λάθρα τὰς οἰκίας διερευνῶντες προ-
τῆγον ἐκείνῃ τὰ φώρια, καὶ ἄθλον ἀσεθείας ἐκ τῶν
σύλων τοῖς νυκτιλοχοῖς διχιδεύς τὰ λοιπὰ οἷς οὐ δεόν
προσέφερε, τὸν πιστὸν ὑπηρέτην ὁ Θεὸς τὸ πᾶν ἄπι-
στος ἐν τοῖς ἀτολμήτοις [P. 239] σχηματίζόμενος.
Τούτου δὲ τοῦ λαγῶ πολλοὶ κατεῖπον ἐς βασιλέα ὡς
δρῶντος ἀνόσια· ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν ἐπαγγειλάμενος
ὥσπερ οὐ δυνάμενος ἀνεδάλλετο· ὅθεν οὐδαμῶς ἐπὶ
τοῖς τολμωμένοις ὑποπτήσων τὴν ὁ λαγῶς, ἀλλ' ὡς
ἀνεύθυνον χειρίζων ἀρχὴν ἀναίδην τὰ θεομιστῇ δι-
πράττετο. Ἐνίοτε δὲ τῶν ἀγοραίων ἕνα συνελθὼς,
μετὰ τὸ πληῖσαι πολλὰς κατὰ νότου τριγῶν ὑποδι-
κάσας κουρᾶ, τὸ θερμότερον τῆς πόλεως καὶ τῷ πα-
θόντι ὁμότεχνον πρὸς στασιασμὸν ἀνερβρίπτει. Σύγχυ-
σις οὖν τὴν πόλιν κατεῖληψε, καὶ πληθεὺς χειρωνα-
κτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐς τὸ πραιτώριον συλλεγὲν θηρεύ-
σειν ἐπεδάλλετο τὸν λαγῶν. Ὁ δὲ ὑπὲρ θασύπουδα
συντονίᾳ δρόμου χρησάμενος ἐκείθεν ἠφάνισται. Ὁ
μέντοι λῶς καὶ οὕτως ἐπισυρρέοντες ὥρμων τὸν
μέγαν εἰσιέναι νεῶν καὶ βασιλέα ἕτερον ἀνειπεῖν·
προκαταληφθέντος δὲ τοῦ τεμένους παρὰ τῶν εἰς
αὐτοῦ φρουρὰν ἀπεσταλμένων πελεκυφόρων, μὴ με-
θιστάμενοι τοῦ πραιτωρίου κατὰ τοῦ κρατοῦντος
ἐρεσχέλιας ἠφίσαν ἀπρεπεῖς. Ὁ δὲ μὴ παρὼν τῇ
πόλει, ἀλλὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν ἐναυλιζόμενος,
πέμπει μοῖραν τῶν περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος
καταληφθόσων τὸ πραιτώριον. Ἰκετο δ' ἐκεῖσε καὶ
ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος Κωνσταντῖνος ὁ Τυρνίκης· ἡ
δὲ πληθεὺς καὶ πρὸς μόνην τὴν αὐτοῦ θέαν ἐκτραχυν-
θέντες τὸν τε ἑπαρχὸν λαίβολλαις ἐκτρέπονται καὶ
τοὺς σωματοφύλακας ἀποπέμπονται. Ἐπεὶ δὲ τὰς
τοῦ πραιτωρίου ἀνατρέψαντες πύλας ἄνεσιν τοῖς ἑν-
δον διδόσας, σκυλεύουσί τε τὸν ἐκεῖσε Χριστιανικὸν
ναὸν, τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον ἀνασπῶσιν
ἐκ βάρων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα σὺν οὐδενὶ διαπραξά-
μενοι λόγῳ ἐφίστανται τῇ φρούρᾳ τῇ λεγομένῃ χαλ-
κῇ, κάκεισε τὰ ὅμοια δράτοντες. Στρατιᾶς δ' ἀφιγ-
μένης βασιλικῆς μεθ' ἐνὸς τῶν τοῦ βασιλείως γυμ-
δρῶν (τὴν δ' οὗτος ὁ Παλιολόγος Ἀλέξιος) ἀναστειρά-
ζονται τῆς ὁρμῆς, οὐ μὴν ἀφίστανται τέλεον, ἀλλὰ
ἐφισταμένους ἔχοντες ὕλας καταφράκτοις συμπλέκονται
στρατιᾶς, πρὸς οὐδὲν ἀνύσιμον ἢ παρεκτικὸν
ἔργον εὐκλείας τελευτᾶν ἐλόμενοι. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν
τεγῶν ὑπερφερόμενοι κεράμους κατέφερον, καὶ
λίθους ἐνίοι χειροπληθεῖς ἐπιπέμποντες καὶ ὀϊστεύοντες
ἕτεροι τῇ βασιλείᾳ ἀντεμάχοντο φάλαγγι. Ὅλην
οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μηδὲν τι παραλίσσαντες τῆς
ὁργῆς ὑπενόστησαν πρὸς ἐσπέρην. Τῇ δ' ὑστερίᾳ οὕτε
τι ἐδαττάρισαν ὅλως, οὕτε πρὸς ἀγῶνα συνέδραμον
δεύτερον.

ζ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἐκ
τοῦ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίστα-
ται, Ἰωάννης τοῦνομα· προκοιλίος δ' ὢν καὶ πειθώ-

A verso. Non multis diebus post, aliud malum erupit,
quod ad sanguinis effusionem est progressum. Nam
Joannes, qui quidem cognomento Lagus, praetorii
custodiae ab imperatore praefectus, inde et sibi et
suis pecuniam comparare instituit. O sordidum in-
genium! nec enim historiae lex me plura dicere
sinit. Et stipe, quam homines pii ultrā conferebant,
in suam rem conversa, noctu celebres fures vin-
culis liberatos carcere educebat; qui aedibus clam
perlustratis 695 furta ad illum conferebant. Unde
praemio furibus distributo, reliqua homo facino-
rosus male collocabat, fideli ministro simulato,
cum omnibus in rebus Deo perfidus esset. Hunc
Lagum multi apud imperatorem sacrilegii detule-
runt. Qui correctione promissa rem subinde diffe-
rebat, quasi viribus destitueretur. Unde Lagus
ob scelera minime trepidans, sed tanquam libero
magistratu iungens, aperte facinora Deo invisā
perpetrabat. Quodam vero tempore, cum foraneo
quodam multis verberibus affecto et raso, audacio-
rem populi turbam et ejusdem opificii ad seditionem
incitavit. Statim igitur orto tumultu, non parva opifi-
cum pars Lagi capiendi causa ad praetorium convolat.
Sed cum is quovis lepore, velocius evanuisset, populus
nihilominus confluens magnum templum bipennife-
ri praesidii causa eo missi jam occupant, non digres-
si a praetorio verbis indecoris imperatorem insectati
sunt. Qui Chrysopoli tum agens partem satellitum
ad praetorium occupandum mittit; eodemque 696
praefectus urbis Constantinus Tornicius venit. Ad
cujus solum conspectum exsperati lapidibus ho-
minem petunt, et satellites profligant; et praetorii
foribus effractis et captivis emissis Christianam
illius loci aedem spoliant, Saracenorum vero con-
venticulum a fundamentis everiunt. Quae cum sine
ulla ratione fecissent, ad castellum quae Chalce di-
citur eodem modo grassari voluerunt. Sed cum
imperatoris gener Alexius Palaeologus exercitum in
urbem reduxisset, furore nonnihil represso coeptis
non plane destiterunt: sed principio nudis corpo-
ribus, deinde paucis armatis ascitis, cum legionibus
ferro undique fulgentibus congregiuntur, nullo
cum fructu et gloria morituri. Erant etiam qui
tectis conscensis tegulas dijicerent, et lapides quan-
tos vola capit jacularentur. Alii sagittas in impera-
torium exercitum torquebant. Ac toto eo die nihil
D remissa iracundia, sub vespem demum abierunt.
Postridie nec obmurmuravit quidquam nec pug-
nam iterarunt.

697 6. Hoc quoque malo elapso, quidam ex
Comnenia familia contra imperatorem insurgit,
nomine Joannes; qui cum homo ventrosus et dolii

similis esset, Crassi cognomentum tulerat. Is subito in maximum templum confugit; et corolla ex iis quæ circum sacram mensam pendent capiti imposita, rursus egreditur, et a conjuratis (qui plurimi erant, et plerique nobilitate insignes) et magnæ turbæ concursu facile in Magnum Palatium perductus in aurato solio consedit, et quibusdam maxima officia committit, interim vulgo et parte seditiosorum per fora, vicos et littora eum Romanorum imperatorem proclamante et magnificas ædes diruente. Nocte instante Joannes nec palatii custodiam curavit, ut oportuit, nec eversas fores restituit: sed velut adversariis omnibus sublati in tuto collocatus, tanquam delphin anhelans et ob sitim vehementissimam totas amphoras aquæ exhauriens, sudorem rivi instar ex vasto corpore decurrentem et fumantem abstergebat. Ejus vero milites ad circum equestrem temere deambulabant. Nam plebs post solis occasum ut grex avium dissipata, 698 ut aurora celerius oriretur optabat, quo locupletum ædes diriperet. Imperator vero cognatos, et quidquid bellicosorum hominum secum habebat, misit, ut in tenebris Joannem opprimerent. Nam si diluxisset, urbanam turbam non esse quieturam, sed longe plures et importuniores concursuros ad tyrannum adjutandum et defendendum. Quare hi naviculis ad Hodegium monasterium trajiciunt, atque inde cum bipenniferis imperatoris satellitibus se conjungunt (neque enim armatis per forum transire licebat), et circa theatrum factionem Joannis subito adorti sunt. Qua facile profligata, per summum otium ad ipsum Joannem irrumpunt, eumque tanquam pecudem totis corporibus connixi cædunt, et caput ejus imperatori offerunt. Id in fornice fori pro publico spectaculo est suspensum, cruore adhuc destillante, cum fædo oris hiatu et clausis oculis. Reliquum ejus cadaver in lecto collocatum in meridionali porta Blachernii palatii sub dio exponitur. Imperator vero e superiori conclavi simul et spectaculo 699 illo fruebatur cadaveris instar vasti tauri tumentis, simul et tanto succese cum insolentia lætabatur. Cadavre inde sublato et canibus ac volucris projecto, quod omnibus fere immane et inhumanum facinus visum est, conjurati ejus comprehensi et quæstionibus adhibiti, ut conscios nominarent, in vincula et carceres conjiciuntur.

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλιν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχαίων. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῆς ἀρχαίας διαίτας εἰσιὼν ἐθεῖτο κλῖνωθαι, ὁμοῦ μὲν τὰς ὀψείας διδοὺς τῷ πτωματι ὑπὲρ βοῦν διψοδικότι μεγάλῳ πλεον, ὁμοῦ δὲ διαχεόμενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονεύμενος τὸ κατορθώμα. Μετὰ δὲ τὸ σῶμα ἐκείθι ἀρθὲν κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριώδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον τοῖς πασιν ἰδοῦν οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότιδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συαχεθέντες, καὶ βασάνοις ὑποβληθέντες ὅπως ἐκαθήναισι τοῖς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Fecit et aliud imperator, nescio quale. Constantinum quemdam Francopulum cum sex triremibus in Pontum Euxinum misit per speciem de mercibus navis cujusdam, quæ ex Phaside Byzantium navigans juxta Cerasuntem fracta esset, inquirendi, revera autem ut oneraria navigia, quæ Aminsum

ἄγος τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τὸν παχὺν εἰς ἐπὶ ὤμων ἐλῆχεν. Οὗτος τοίνυν τῷ μεγίστῳ νεφ' ἐξέπειν εἰσρούς, καὶ τῶν στεφανίσκων ἕνα τῇ κεφαλῇ περιθεῖς οἱ τὴν ἱερὰν ἀμφιπεριώρηται τράπεζαν, ξέσιν ἐκεῖθεν καὶ προσληφθεὶς ὑπὸ τῶν ὁμοῦν (πλείστοι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ σχεδὸν τοῦ ἐπιστήμου πάντες οἱματος), συνδραμόντων καὶ ὄχλων οὐκ ὀλίγων πρὸς τὴν φήμην τῶν [P. 340] πραττομένων, τὸ μέγα παλάτιον εἰσεῖσιν εὐμαρῶς, καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ θρόνου διαχρύσου καθίσας τινὰς ἐπὶ τῶν μεγίστων ὀφθαλμίων προβάλλεται, ὃ δ' ὄχλος καὶ τοῦ συνποστάντος μέρους τινὲς, τὰς ἀγορὰς καὶ ἀγυῖας διώκτες καὶ τὰς ἡρόνας καταλαμβάνοντες, βασιλέα Ῥωμαίων αὐτὸν ἀνηγόρευον καὶ οἰκείας κατέσπων περιφανείας. Νυκτὸς δ' ἐπιούσης οὔτε τῆς φρουρᾶς, ὡς ἔδει, τῶν ἀρχαίων ὁ Ἰωάννης ἐφρόντισεν οὔτε τὰς ἀνατραπέσσας πύλας ἀνέστησεν· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἀπολαί καθιστάμενος καὶ μηδὲνα ἔχων ἥδη τὸν ἀνδιπόμενον, κατὰ δελφίνια ἀναφυσῶν καὶ ὕδατος ὅλα κερύμια ἐκκενῶν, δίδει ἀμάχῳ ἐχόμενος οἷα κρεατοβρίθης, ἀπὸ τοῦ ἰδρωτὸς κρουνήδων ἀποσπάζοντας καὶ θερμὸν ἀπατμίζοντας. Τὸ δὲ περὶ αὐτὸν ὁπλιτικὴν τὴν ἱπποδρομίαν περιὸν ἤλυε τιναδῶν ἐκείσε· οἱ γὰρ ὄχλοι δύναντος ἡλίου κατ' ἀγέλας ὄρνιθιν διέστρσαν, τάχιον διαγέλασαι τὴν ἑω γλῆχόμενοι, ὡς αὐθις συνδραμόντες τοῖς ὑπερηφάνοις ἐπεισεύωνται οἷοις καὶ τὰ σφισιν ἐνόντα διαρπάσσει. Βασιλεὺς δ' ὁπόσον συγγενὲς συνάθροισας καὶ τὸ περὶ αὐτὸν οὐκ ἀπόλεμον πέμπει κνεφαλίως ἐπιθέσθαι τῷ Ἰωάννῃ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡμέρας διαφύσας ἡσυγίαν ἀγαπήσει τὸν τῆς πόλεως ὅμιλον, ἀλλὰ πλείονα πολλῶν καὶ δυσκἀθεκτον περὶ τὸν τύραννον συναλεθεῖν ὀρθροῖται.

τερον, συλλεγόμενον ἐκείνῳ τοῦ ἔργου καὶ πολυμερῶς αὐτοῖς ἀντιμαχόμενον. Οἱ μὲν οὖν πλείων ἐπέδρσαν, καὶ τῇ ἀκτῇ προσίσχουσιν τῆς μονῆς τῶν Ὀδηγῶν, κἀκεῖθεν τοῖς πελεκυφόροις συμμέλουνται τοῦ βασιλέως ὑπασπισταῖς· οὐδὲν γὰρ ἦν ὁπλοφόρος διὰ μέσης τῆς πόλεως παρελθεῖν. Καὶ μὴν ἐξῆκοντα συρράγέντες τοῖς περὶ τὸ θέατρον στασιώταις τοῦ Ἰωάννου αὐτοῦς τε ῥαδίως διασκεδάζουσι, καὶ κατὰ ῥαπτῶν τῶν πᾶσαν τῷ Ἰωάννῃ πρόσβάλλουσι, κτείνουσι τε ὡς βόκημα πανσώμους ἐπενεγκότες πληγῆς, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφελόμενοι τῷ βασιλεῖ προσάγουσι. Καὶ ἡ μὲν τῇ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψῖδι μεταωρίσκει πρὸς θεὸν πάνδημον, ἔτι τοῦ αἵματος ἀποδύζουσα, δ' οὐδὲν ἄλλο δεινὸν καὶ μεμυκῦα τῷ ὀφθαλμῷ· ὃ δ' ἰδοὺς Ἰωάννης ἄρθεις ἐπὶ κλίνης αἰθρίας προτίθεται.

Ἄλλ' οἷον καὶ τόδ' ἔρρεξεν οὗτος ὁ βασιλεὺς· ἀνδρῶν παραδοὺς τριήρεις ἐξ, ᾧ δ' μὲν κλῆσις ἦν Κωνσταντίνος, ἡ δ' ἐπὶ κλησίς Φραγγόπουλος, ἐς τὸν Εὐξείνου Πάντον ἐξέπεμψε, τῷ μὲν δοκεῖν περὶ φορτίου πλοίου τινὸς ἐξετάσσοντα, ἐκ Φάτιδος καταίροντος εἰς Βυζάντιον, περὶ οὗ Κερασσοῦντα νευαγχεῖντο,

τῷ δὲ ὄντι ταῖς ἐς πόλιν τὴν Ἀμινσον καταπλευρούσαις [P. 341] ὀλκάτιν ἐπιθησόμενον καὶ τούτων τὰ ἀγώγιμα προνομεύοντα. Ὁ δὲ κατ' ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἐς τὸν Εὐξείνιον ἀναπλεύσας οὐδεμιᾶς φεΐδεται νηδὺς, ἀλλὰ πάσας σκυλεύσας, ὅσκι τε ἐς Βυζάντιον ἐμπορευμάτων πλήρεις κατήγοντο, καὶ ὅσα! αὐθις ἀνήγοντο ἀποδιδόμεναι τὰ ἐκυτῶν καὶ ἄλλ' ἅττα ἐνθήμεναι, μετὰ δύο μῆνας ὑπέστρεψε, τινὰς τῶν ἐμπόρων μαχαίρα ὑποδικάσας καὶ τῷ θυτῷ παραπέμψας, ὧν τὰ χρήματα αὐτὸς ἰδιώσται, τοὺς δ' ἄλλους ὑπέρου γυμνοτέρους ἀποπεμψάμενος. Οἱ δὲ τὴν πόλιν εἰσόντες πολλὰκις μὲν ἰκέτευσαν ὑπὲρ ὧν παρὰ δίκην πεπόνθασι, ἀρχαίοις προσιόντες καὶ θεοῖς μετὰ φῶτων τεμένεσι παραβάλλοντες, οὐκ εἰχόμενοι δὲ τὸν βασιλέα πρὸς οἶκτον ἐπιβέβη, τὰς αὐτῶν ἐμπορίας καθάπαξ ἐξαργυρώσαντα καὶ τῷ αὐτοῦ ταμιεῖ ἐγκαταθέμενον. Οἱ ἔξ Ἰκονίου τοίνυν ὀρμώμενοι ἔμποροι τῷ Ῥουκρατίνῳ προσίασιν, καὶ πέμψας οὗτος ἐς βασιλέα τὰ τούτων ἀπῆται χρήματα. ἦν δὲ καὶ λόγος τότε περὶ σπονδῶν. Βασιλεὺς δὲ ἀποστάτην ὀνομάζων ἐκυτοῦ τὸν Φραγγόπουλον, τῆς οἰκίας γνώμης ἀπῆγεν ὅσα οὗτος ἀνοσιούργησεν, ἐπὶ ψεύδει τὴν ἐλπίδα τιθέμενος καὶ τῇ ἐναργεῖ τῶν πραγμάτων ἀντιμαχόμενος. Τελεσθεΐσης δὲ τῆς ἀρχῆς ὁ μὲν Ῥουκρατίνος μεθ' ἑτέρων αἰτήσεως φόρων καὶ μνῆς ἀργυρίου προσηλῆφει πεντήκοντα εἰς ἀπόδομα ὧν οἱ ἔμποροι ἀφηρεῖσθαι, ὁ δὲ βασιλεὺς φωρᾶται μεθ' ἡμέρας τῇ ἐκείνου ἐπιβουλεύων ζωῇ. Μεγίσταις γὰρ ὑποσχέσεσι Χασισιὸν τινα ἐλαφρίσας, καὶ τούτῳ ἀμαθῶς, ὥς ἐς φίλιν ἀστάθμητος, ἐγγχειρίσας γραμματίον ἐρυθρόγραφον, ἐκπέμπει τὸν Ῥουκρατίνον ἀναίρῃσθαι. Συλληφθέντος δὲ τοῦ Χασισίου καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ δῶμα ἐκφύγαντος, παρεβίβησαν μὲν αἱ σπονδαί, πολλὰ δ' ἐκ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ταῖς ἐφικαῖς ἐπανέφυσαν πόλεις. Καὶ Μιχαὴλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλὴς, νέος ὢν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως ἀφίσταται. Πολέμῳ δὲ ἡττηθεὶς καὶ φυγὼν τῷ Ῥουκρατίνῳ προσφύεται, καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μίσει προσδεχθεὶς ἀσμενέστατα, στρατεῖαν ἐκείνου δεχόμενος, τὰς Μαϊανδρῆκος πόλεις πολυτρόπως εἰσέειτο, χείρων τῶν ἀλλοφύλων καὶ νηλεέστερος ἀνδροφόνος δεικνύμενος. Ἐπὶ τι γούν αἰτιώτατον τοῦ τὴν Ῥωμῆων ἀρχὴν ἐς γόνυ καταπεσεῖν καὶ χωρῶν καὶ πόλεων χειρώσεις παθεῖν, ὕστατα δὲ καὶ αὐτὴν ἐξαπολωλέναι, τοῦτο οἱ ἐκ Κομνηνῶν γεγόνασιν ἀφιστάμενοι καὶ βασιλειῶντες. Παρὰ γὰρ ἔθνησι καταλόντες μὴ φίλια Ῥωμαίοις νοοῦσι τῆς πατρίδος ἦσαν πανώλεια, καίπερ ἐν τῷ παρ' ἡμῶν μένειν πράγμασιν ἐγχειρήσειν ἐλεῖν τε καὶ κρατῆσειν σκαιότατοι.

Διὰ δὲ τὴν τοῦ Μιχαὴλ νεωτέρειν περὶ μῆνα τὸν φυλλοχόον ἐξεῖσιν εἰς ἔω Ἀλέξιος, ὑποστρέφων δ' ἐκείθεν παρενέδωκεν εἰς τὰ Πύθια, τοῖς θερμοῖς ἐν νηζόμενος ὕδατιν. Ὡς δ' ἄλις εἴχε λουτήρων καὶ κρατήρων, ἐρᾷ καὶ μακροτέρου [P. 342] πλοῦς διημφισβήτου γὰρ παρὰ τῷδε τῷ ἀνακτι καὶ ἀνὰ μέρος ἐκράτουν αἱ ἐπίγειοι καὶ ἐνάλιοι χάριτες, καὶ λαμπρὰν ἠνεδοῦντο τὴν νίκην. Νῆα τοίνυν εἰσὼν στρατηγίδα εὐθὺς τῶν νησιδίων διαπλώϊζεται ἃ ἀγχιστα ἢ τῆς Κωνσταντίνου ἀμφιβρέονται, τὸ Ἀστακηὸν πόλιν ἀφελὲς περιπλεῖν· λαίλαπος δ' ἀνεγερθεῖσα

A appellerent, spoliaret. Is, ut jussa imperatoris exsequeretur, nulli navi parcat: sed spoliatis omnibus quæ et Byzantium plenæ mercibus ibant, et suis rebus venditis et aliis impositis inde recedebant, post bimestre in urbem rediit, quibusdam negotiatoribus occisis et in mari demersis quorum pecuniam sibi vendicavit, cæteros Leberide nudiores dimisit. Ii urbem et palatium ingressi sæpe suas injurias conquesti sunt, et cum luminibus sacras ædes 700 frequentarunt. Sed nihil ab imperatore impetrarunt, qui bonis illis jam venditis pecuniam in fiscum redegerat. Quare Iconienses negotiatores Rucratinum adeunt, qui per legatos res eorum ab imperatore repetebat, pacis quoque mentione facta. Imperator vero Francopulum defecisse causatus nefaria illius facinora a se removebat, spe in mendacio collocata et rerum veritate dissimulata. Pace facta Rucratinus præter annui tributi pactionem etiam quinquaginta minas argenti accepit, quas spoliatis mercatoribus restitueret. Imperator vero post dies aliquot Rucratini vitæ insidiari deprehensus est. Nam Chasisium quemdam maximis pollicitationibus impulsus levis amicitie cultor cum rubricatis litteris ad eum tollendum ablegat. Verum capto Chasisio, litteris deprehensis et omni fabula explicata, ruptum est fœdus; eaque de causa Turcæ multas orientales urbes infestant. Ad hæc Michael quidam, Joannis sebastocratoris nothus filius, ad exigenda Mylassenæ provincie tributa missus, homo adolescens et contumax, deficit: 701 sed prælio victus et fugatus ad Rucratinum se confert. A quo imperatoris odio cupidissime susceptus, acceptoque exercitu, Mæandricas urbes variis affligit modis, Barbaris ipsa crudelior. Quodsi ulla gravissima causa fuit, cur Romanum imperium labefactatum urbes atque provincias amiserit et ipsum denique corruerit, Commenii regni cupiditate ad hostes deficiendo eam suppeditarunt. Nam cum ad gentes Romanis inimicas confugerent, patriæ perniciēs erant, quanquam apud nos rebus gerendis et administrando imperio ineptissimi et sol'dissimi.

C Cæterum Alexius Novembri mense contra Michaelē in Orientem profectus in reditu ad Pythia castrametatus est, ut calidis aquis innataret. Balneis et crateribus satiatus longiorem navigationem desideravit. Nam in ejus animo terrestrium et marinarum voluptatum cupiditas ex æquo certabant, nunc his nunc illis vincentibus. Consensa 702 igitur navi imperatoria recta ad parvas insulas passim juxta urbem sitas contendit, Astaceum sinum circumvectus. Orto autem subito turbine, fluctu in altum erecto, navis a prora in puppim sublata

promepodum submergitur, undis undique urgentibus. Nautæ tumultuari, sudare vectores, vociferari, Deum invocare, suspirare, clare ejulare. Vehementur enim una omnes imperatoris familiares utriusque sexus, terræ videndæ et attingendæ cupidissimi. Post multos labores et pericula vix optatissimam principis insulam attingunt. Ex ea, tempestate sedata, Chalcedonem trajiciunt. Ubi vertigine posita et salsugine rejecta, timoribus et periculis oblivioni traditis, in Magnum Palatium transeunt ad edendos circenses ludos et populum spectaculis exhilarandum. Quibus finitis imperator statim in Blachernas se conferre voluit: sed quia tempus incommodius obstat (nam nostri temporis imperatores nec minimam mutationem astris inconsultis instituunt), primam jejuniorum hebdomadem in magnopalatio haud sane volens permansit. Ut vero dies sextus ad migrationem non erat incommodus, 703 præsertim si ea summo mane fieret, diluculo ante solis ortum transire Blachernas instituit. Igitur et triremis in ancoris ad palatium fluctuat, et omnis imperatoris cognatio cum luminibus adest, ut naviget una. Deo vero monstraute se esse horarum et temporum dominum, et a se itinera hominum vel prosperari vel impediri, solum ante imperatorium cubile ultro cedens profunde debiscit, ac id periculum imperator mirabiliter evadit. Sed alter ejus gener Alexius Palæologus et alii plures voragine illa impleti in curribus male afficiuntur; quidam vero eunuchus in inium hiatum delapsus periit. Quid imperator ea de re cogitarit, et an consilium mutarit, dicere nullo modo possum. Quod vero e vestigio consecutum est, referam.

χαλῆ καὶ εἰς χάσμα ἱκανῶς διανοίγεται. Καὶ βασιλεὺς μὲν παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τούτων γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συγγενεῖς ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πάσχουσι κακῶς τὰ μέλη τοῦ σώματος· εἷς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐπιθνήσκει, εἰς τὸ βάθιον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἐνόησαν ἡ μετάνοιαν ἐπὶ τούτοις εἴληφεν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχων ἐπεξίναί· ὁ δὲ κατὰ πόδας ἐπικολούθησε, τοῦτο δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ παραδίδωμι.

7. Habuit Alexius tertiam quoque filiam, Eudociam nomine; quam ipso adhuc Andronicum fugiente et apud Ismaelitas et in Palæstina 704 oberante patruus Isaacius Stephano filio Neemanis despondit, Triballorum principi. Verum is exiguo tempore in principatu exacto in Papicio monte sit monachus. Filius vero ejus eodem nomine Stephanus Eudocia paternæ salrapiæ domina declarata plusculo tempore exacto liberos ex ea suscipit. Sed tempus omnia innovare et perpetuo dissimilitudines inducere solitum ambos a pristina conjunctione et consensione disjungit, nec in eo numero esse patitur quos Lyricus his versibus celebrat: « Felices ter et amplius quos irrupta tenet copula, nec malis divulsus querimoniis suprema citius solvit amor dio. » Nam ille uxori pruritum libidinis, ea contra marito bibacitatem a primo diluculo et aliarum mulierum consuetudinem objiciebat. Ita dissidio subinde crescente Stephanus barbaricum consilium init atque exsequitur. Nam sive conficto sive vere objecto adulterii

Ἀ ἐξαίφνης καὶ μετεωρισάσης τὸ κύμα ὄρθον τὸ πλοῖον ἐκ πρώρας ἐπὶ πρύμναν ἀίρεται καὶ μικροῦ καταδύεται, ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπικλυζόμενον. Ἐθορῶσιν μὲν οὖν οἱ πλωτῆρες καὶ ἰδρῶσι περιεβρέοντο, βοᾷ δὲ τῶν ἐμπλεόντων καὶ θεοκλυτήσαις ᾤσαν, οἰμωγαί τε καὶ ὀλοὺγαὶ διωλύγον ἐξηκούοντο· συνῆλθον δὲ βασιλεὺς πᾶσαι τε καὶ πάντες ἐπιτήδαιοι, οἷς καὶ ποθεινὴ μὲν ἡ γῆ τοῖς βαδίζουσι, ποθεινὴ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει τις ἐντυχεῖν. Ὁλλὰ δὲ καὶ παντοῖα διακινδυνεύσαντες ἀγαπητῶς καὶ μόλις περὶ τὴν Πρίγκιπον διασώζονται, ἐκ δὲ ταύτης τοῦ κύματος ἡμερήσαντος ἐς Χαλκηδὸνα καταίρουσιν· ἔνθα τοῦ ἡλίγγου ἀνεθίντες καὶ τὴν ἄλμυρ ἀποπτύσαντες, καὶ λήθης βυθῷ παραδόντες τὰ χαλεπὰ τοῦ κινδύνου καὶ φοβερά, ἐς τὸ μέγα διαπεριχνοῦνται παλάτιον, ἀμίλλας τελέσαντες ἵππων καὶ θεάτροις τὸν δῆμον δεξιωσόμενοι. Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασιλεὺς μὲν ἀπελθεῖν ἐς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ τῶν Ῥωμίων ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ ἐς τῆς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βηματίσαι τὴν τῶν ἄστρον θέσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτῃ τῶν νηπτεῶν ἐδόξαμα δα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενεν οὐχ ἔκων.

Ὡς δ' ἦν ἡ ἕκτη τῶν ἡμερῶν οὐκ ἀνάρτοις πρὸς μετάδασιν, καὶ μάλιστα τῷ βαθέος ὄρθρου μεθισταμένη, ἔγνω μεταναστεῦσαι κνεφαῖος καὶ μῆτις τοῦ ἡλίου διασπείραντος τὰς ἀκτῖνας τὰς Βλαχέρνας καταλαθεῖν. Ἡ τε οὖν τριήρης παρὰ ταῖς ἀκταῖς τῶν ἀρχαίων ἐτάλευε, καὶ τὸ συγγενὲς ἅπαν τοῦ βασιλέως παρ' αὐτὸν μετὰ φώτων συνήλιστο, σύμπλητον ἐτόμενον· τοῦ Θεοῦ δὲ δεικνόντος ὡς κύριός ἐστιν ὡρῶν καὶ χρόνων αὐτοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ κατεσθῆναι τὰ εἶτε μὴν συμποδίζεται τὰ τινων διασθήματα, τὸ πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ὑπο-

Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασιλεὺς μὲν ἀπελθεῖν ἐς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ τῶν Ῥωμίων ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ ἐς τῆς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βηματίσαι τὴν τῶν ἄστρον θέσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτῃ τῶν νηπτεῶν ἐδόξαμα δα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενεν οὐχ ἔκων.

Ζ'. Τῷ βασιλεὺς τῷδε καὶ τρίτῃ θυγάτηρ ἦν, Εὐδοκία τοῦνομα. Ταύτην ἐστὶ τοῦ τεκόντος Ἀνδρόνικον ἐκδιδράσκοντος Ἰσμαηλῆτας τε καὶ Παλαιστίνην περιούριος πλάνητος ὁ πατρίδελφος Ἰσαάκιος ἐν τῶν παίδων ἐκδίδωκε τῷ Στεφάνῳ τοῦ Νεμάν· ἦν δ' οὗτος ἡγεμὼν τῶν Τριβαλλῶν. Ἀλλ' ὁ [P. 343] μὲν βραχὺν ἐπιμείνας τῇ ἀρχῇ χρόνον τὸ ὄρος ἄνεισι τὸ Παπύκιον καὶ βίον ὑπείσι τὸν μοναδικόν· ὁ δὲ οἱ υἱὸς Στέφανος κληροῦχον τῆς πατρῴας σατραπείας τὴν Εὐδοκίαν δεικνὺς ἡλίους συχνούς ἐξεμέτρησε, καὶ παίδων ἐξ αὐτῆς ἀκούει πατῆρ. Καινοτόμος δ' ὢν ὁ χρόνος καὶ προδολεὺς τῶν ἀνομοίων ἄλγους διέπτεσιν ἀμφοτέρους τῆς πρὶν ἐνότητος καὶ συμ-

πνοίας, οὐκ ἄλρι τῶν ἐσχάτων ἀναπνοῶν συμφορὰν παρὲς ἀνέθευτον, ὃ τοῖς ἐχέφροις συζυγίταις πληρωμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαίμονίας κρίνεται. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐνεκάλει τὸν τῆς ψωριώδους ἀρρασίας ὀδαστομόν, ἡ δὲ τῶνδρι προσήπτε τὸν εὐθὺς ἐξ ἐωσφόρου ἀκροτάλεια καὶ τὸ μὴ πίνειν ὕδατα ἐξ οἰκείων ἀγγείων καὶ τὸ κρυφίων ἄρτων ἐμπίπλυσθαι. Καὶ προβαίνουσης οὕτω τῆς διχονολίας αἰεὶ ἐπὶ μέγα

σκέπτεται τι βαρβαρώτερον ἔργον ὁ Στέφανος, καὶ αὐτὸ μέτεισι· πλασάμενος γὰρ, ἦτο· καὶ ψάμενος ἄλγῳ, μοιχευομένην ἀλῶναι τὴν Εὐδοκίαν παντὸς ἀπογυμνοῖ περιβλήματος γυναικείου, τὸν ἔσχατον σὺτῇ καὶ λεπταλέον χιτῶνα μόνον καταλιπὼν, καὶ τοῦτον κύκλῳ περικοπέντα ὡς μόλις περιστέλλειν τὰ τῶν μελῶν ἀσχήμονα, καὶ διαφύγειν οὕτως ἀτίμως, ἔνθα καὶ διοργιστὴ πορεύεσθαι. Πρὸς δὲ ταυτηνὴ τὴν πρᾶξιν τὴν ὄντως ἄσεμνον καὶ ἀπότομον καὶ τὴν ὑπέρογκον ἀμυντηρίαν ὁ ἀδελφὸς ἀντιστάς Βόλκος ἔς τε τὸ ἀπάνθρωπον ἦθος ὠνεῖδισε τὸν κασίγνητον, μεθαρμοσθῆναι τε τῆς ὀργῆς καὶ καθυφεῖναι τι μικρὸν κατεκτευσεν, ἀπιδόντα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ γένους τῆς Σύδοκας καὶ ἐκτὸν δὲ οἰκτειρήσαντα, γεννησόμενον οὕτως ἐπ' ἀσχήμοσιν ἔργοις ἀοιδίμον. Οὐκ ἔχων δὲ καὶ πείθειν ὡς τὴν γνώμην ἀκαμπῇ καὶ δυσμελίκτον, αὐτὸς τὴν Εὐδοκίαν προστεκούσης κομιδῆς ἀξιώσας παραδίδωσι τοῖς ἀπάξουσι δεόντως εἰς τὸ Δυρράχιον. Μαθὼν δὲ τὸ γεγονός ὁ πατήρ, πέμψας ἀμφικέφαλον καθέδραν καὶ κόσμους περιδεδβαίους ἄλλας τε λαμπρεμονίας βασιλικὰς εἰσοικίζεσθαι τὴν θυγατέρα. Πλὴν οὐδὲ τοῦ Νεεμᾶν οὗτοι υἱοὶ ἀδελφὰ φρονούντες εἰς τέλος διήρκεσαν, ἐκπολεμωθέντες δὲ κατ' ἀλλήλων τῷ χορῷ τῶν ἄλλων καὶ οὕδε συνήφθησαν, οὓς μικρῷ πρόσθεν εἰρήκειμεν ἡγνοχέναι τὴν φύσιν διὰ τε φιλαρχίαν καὶ τρόπου σκαλότητα· καὶ φανείας κρείττων ὁ Βόλκος τῆς ἀρχῆς ἅμα καὶ τῆς πατρίδος ἐκτοπίζει τὸν Στέφανον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ὥσπερ τινὸς ὑπογραμμοῦ καὶ τύπου καὶ κοινοῦ θεμιστεύματος τῆς ἀδελφοκτονίας ἐξίστης καὶ διαδραμούσης τῆς γῆς τὰ πέρατα, οὐ Πέρσαι μόνον καὶ Τουροσκῶται καὶ οἷδε οἱ Δαλμάται καὶ μετέπειτα Πάννονες, ἀλλὰ καὶ λοιποὶ ἕτεροι παρ' ἔθνεσι δυναστεύοντες στάσεων καὶ φόνων τὰς ἐαυτῶν πατρίδας ἐνέπλησαν, καθ' ὁμογενῶν τὰ ξίφη σπασάμενοι.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἔξεσι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μερίστω τε καὶ παγγάλκῃ στρατεύματι, καὶ διειληφῶς τὴν Κωνσταντιανὴν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπέειαν, [P. 344] διάσημον οὖσαν ἐν τῇ τῆς Ῥοδόπης σχοινίσματι. Καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περίβολον ἐκείθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἑκτὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. Παντοίαν δ' ἐνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἐνδοθῶν, κρείττων ὄντων τῶν πλείστων καὶ τοῦ Λατινικοῦ στίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηκίζομένην τῷ εὖρει τῆς τάφρου καὶ ἱσοῦσῃ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγγιστα στήσας, εἴτα ἀνατρέψας ἀμφοτέρων τῶν περὶ τὴν ἐπιλαμδάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ μηχανήματι ζεύματι τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρυστεῖ. Οὕτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρδαρος πτοηθεὶς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον καθ' ὃ ὑπνωττεν ἐν τάφῳ Χριστοῦ) οὐτέ τὸν Χριστιανὸν ἀδελφεὶς, ὃν μόνοις περιέφερες χεῖλεσιν, ἀλλὰ φιλαίματοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὓς συνείληψε ζῶντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χοῦν ἐς ἱσόπεδον ἐπιχεας πολυάνδριον τὸν τόπον δείκνουσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τεύχη καταστρεφάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιούτοις καὶ τελεταῖς μυσχωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμηκώς.

Καὶ τῇδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφέρετο· ὁ δὲ γε πρωτοστρά-

A crimine, Eudociam omni vestitu muliebri spoliat, sola tenui interula relictā, eaque undique præcisa, ut vix pudendas partes tegeret, atque ita ignominiose quo libitum esset abire sinit. Huic pœnæ tam inhonestæ, 705 atroci et immodicæ fraterejus Volcus intercedit; et objurgata ejus inhumanitate, orat ut deposita irucundia paulo elementius agat, habita ratione illustris generis Eudociæ, et famæ suæ consulat, ac tantam ignominie labem caveat. Sed cum pertinax et implacabile ejus ingenium movere non posset, ipsæ Eudociam ita susceptam ut dignitas ejus postulabat, Dyrrachium perducendam curat. Quo casu cognito pater filiam lectica et ornamentis muliebribus missis, in ædes suas recipit. Cæterum ne hi quidem Neemanis filii longo tempore concordēs permanserunt, sed inimicitias susceptis in cæterorum cætum transierunt, quos supra diximus per ambitionem et vecordiam naturæ oblitos esse; et Volcus victor Stephanum et principatu et patria exegit. Nam cum fraternæ cædis exemplum ex urbe imperatrice promanasset et extremos orbis terrarum fines pervagatum esset, non Persæ tantum et Tauroscythæ et hi Dalmatæ et postea Pannonii, sed et alii plures cæterarum gentium principes ensibus in cognatos suos strictis seditionem et cædium patrias suas compleverunt. 706 Sub hoc tempus Joannes cum maximo et armis instructissimo exercitu Mysia egressus Constantiam insignem urbem Rhodopæi territorii sine ulla difficultate capit, et mœnibus dirutis Varnam sexto die Passionis dominicæ fortiter oppugnat. Sed cum ii qui urbem tenebant, plerique fortissimi viri et Latini generis, summa ope resisterent, quadrilateram machinam fabricati quæ longitudine latitudini fossæ et altitudine fastigio mœnium responderet; et ea rotis subjectis proxime fossam collocata et deinde eversa utrosque fines apprehendit; eademque machina et ad explendam fossam et ad conscendenda mœnia pro scalis usus triduo Barnæ potitur. Neque diei solemnitatem (erat enim id sanctissimum Sabbatum, quo Dominus in sepulcro dormivit) neque Christianum nomen veritus barbarus, quod solis labiis jactabat, sed intemperii sanguinari alicujus dæmonis actus, omnes quos vivos ceperat in fossam præcipitavit, injectaque humo et expleta sepulcretum locum illum facit; nec multo post, etiam mœnibus eversis in Mysiam revertitur, hujusmodi victimis et 707 abominandis inferiis celebre illud Sabbatum veneratus Atque hæc sic gesta sunt.

Manuel vero Camyses protostrator, longo tem-

pore in Mysia captus, imperatore:n et conso-
brinum orat ut de sua re familiari redimatur neque
ut maleficus longo tempore in Barbarorum pote-
tate relinquatur. Sed iis litteris nihil impetravit.
Desperata igitur cognati ope ad Chrysum se con-
vertit, et solutione ab eo impetrata Prosacum abit.
Ac ne ibi quidem imperatorem obtestari desinit ut
Chryso duos auri centenarios pro sui redemptione
solvat, cum longe plus ex suis opibus rapuerit,
præter aurea et argentea vasa et telam sericam et
vestes pretiosas, quarum rerum copia mortalium
locupletissimus fuerit habitus. Ille vero protostra-
toris cognatione in una lance animi sui pensata,
pecunia vero ejus in alteram collocata, et utraque
perpensa, posteriorem multum præpouderare de-
prehendit. **708** Itaque flagitationes ejus nec ex-
tremis auribus admisit. Unde Camyzes despera-
tione coactus statuit cum Chryso finitimos Prosaco
Romanorum agros vastare, ac Pelagoniam celeriter
subigunt; et Prilapo sine difficultate potiti ordine
cætera invadunt, remota ad deditionem impellunt,
per Tempe Thessalica penetrant, campestris occu-
pant, Græciam commovent, Peloponnesum ad re-
bellionem instigant. Tunc et alius seditiosus, velut
olim terræ filii, exstitit, Joannes Spyridonaces Cy-
prius, homo deformi vultu, statura lædiore, strabis
oculis, sordidus opifex, fortuna infima. Sed dum
imperatori inservit, mirabilibus successibus et pro-
motionibus interioris fisci custodiæ præficitur.
Deinde Smolanis præpositus cum a quo missus
erat aspernatur ut vili et simplici ingenio prædi-
tum; et difficili provincie aditu fretus bifariam
illi resistit, inopinatum et pessimum infortunium.
At imperator tertio tum malo conflictans, fami-
liari sibi articulari morbo, duplici pœnitentia
supra modumangebatur, quod nec consobrinum
redemisset et nequam hominem Spyridonacem cum
suo dedecore tot **709** munitissimis urbibus præfe-
cisset; et copiis quas coegerat, in duas partes dis-
tributis, alteram Alexia Palæologo genero suo tra-
dit ut homuncionem Spyridonacem ulciscatur, al-
teram ad OEnopolitam Joannem, qui protostratori
resistebat, mittit. Ac imperatoris genero Alexius
prudentia et audacia adhibita Spyridonacem exiguo
cum labore devincit et nanum illum in Mysiam
fugat. Protostratoris vero rebellio cum longo sane
tempore durasset, prospero exitu est terminata.
Nam imperator cum aliis artibus et dolis Chrysum
circumvenit, tum neptem Theodoram, pridem
Ibanco desponsam, Byzantio accersitam illi uxorem
dedit. Et hac ratione Pelagonia et Prilapo recupe-
ratis Thessalia quoque Camyzen expellit, alias
prælio victum, alias ultro fugientem. Tandem ipso
etiam Stano ejicit, quo ut in asylum inexpugnabile
se receperat. Hujusmodi præclaris operibus post
diuturnam desidiā et ignaviā editis Byzantium
recurrat. Tunc Strommiza quoque politus est, ibi
etiam Chryso circumvento, et pacem cum Joanne
fecit.

A τῶν Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθει-
γνόμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως ἐκ
τῆς οἰκίας οὐσίας λυθῆναι μὴδ' ὥς κακοῦργος ἐπὶ
πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάρους δορυκτῆτος. Οὐκ
εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι' ὧν ἐπέστελλεν. Ἀπειρηκώς
οὖν τὸν κηδεστὴν μέτεισι Χρύσον, καὶ παρ' αὐτοῦ
δεῖται λυθῆναι, καὶ ὥς εἶχε τὰ ἡττημένα πεπερα-
σμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. Ἀλλ' οὐδ'
ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμενος,
εἰ πως τῷ Χρύσῳ τὰ λύτρα κατάρθοιτο, εἰς δύο πο-
σούμενα χρυσῷ κεντηνάρια, πολλαπλασίονα τούτων
ἀφαιρηθῆναι φάσκων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυ-
σέων σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν πα-
ριφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμα ζήτησεν ἑστατος
ἀνθρώπων φανείς. Ὁ δὲ τὴνσχέσιν τοῦ πρωτοστρά-
τορος ἐν πλάστιγγι μιᾷ τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ κατα-
θείς, ἐν δὲ θατέρῳ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντεύων
ἀμφοτέρα, πολλῇ τῇ ῥοπῇ βαρυτέρην τὴν δευτέραν
εὗρισκεν, ὅθεν οὐδ' ἄκροις ὥσιν εἰσφικίζετο τὰ ὑπ'
ἐκεῖνου γραφόμενα. Ἀπεικὼν οὖν ὁ Καμύτζης ἔγνω
σὺν Χρύσῳ τοῖς ἀγχιτέρμοσιν Πρόσακον Ρωμαίκοις
ἐπιθεσθαι τέρμασιν. Εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χει-
ρῶνται, καὶ ῥᾳδίως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφύον-
ται τὰ ἐξῆς, ἀπιστῶσι τὰ πόρρωθεν, διεκκρίπτουσι
Τεμπῶν τῶν Θετταλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμβά-
νονται, παρακιννοῦσι τὴν Ἑλλάδα, παλίμβολον τι-
θεῖσι τὴν τοῦ Πέλοπος. Τότε δὲ καὶ δεῦτερος ἀπο-
στάτης κατὰ τοὺς σπαρτοὺς ἐπανέτελε γίγαντας.
Ἰωάννης γὰρ τις τὸ γένος Κύπριοις, Σπυριδωνάκης
τοῦ πῶνυμον, τὸ δῖδος φαῦλος, τὴν ἡλικίαν φαυλό-
τερος, [P. 345] στράδων τὰς ὄψεις, χειρῶν αὖ τὴν
τέχνην, τὴν τύχην χθόνιος, τῷ βασιλεὶ τῷδε ὑπ-
ηρετούμενος, ταῖς δὲ παραλόγοις προσδοκίαις ἀνα-
βάτεσι τῶν ἔσω λεγομένων ταμειῶν φύλαξ ταχθεὶς,
εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν Σμολένων χειρίζει λαχὼν, κα-
ταγινώσκει τοῦ πεπομφότος εὐτέλειαν νοδὸς καὶ ἀφέ-
λειαν, καὶ τῷ δυσπροσόδῳ τῆς χώρας ἐπαρθεὶς εἰς
ἀπόνειαν δισπύμενον ἐκείνην γίνεται ἀντιστάτημα
καὶ Σατάν καὶ σκώλωψ καὶ ἀπρόσκοπον συγκόρημα
χειρίστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τρίτῳ τότε κακῷ τῇ
συνῆθει καχεξίᾳ τρυχόμενος, ἥτις ἐπενέμετο τὰ ἄρ-
θρα τοῦ σώματος, τὸν ἑπιμηθεὶς εἶχε κατ' ἄμφω
δεινῶς ἐπικείμενον καὶ εἰς πνίγμα μικροῦ ἐναλλό-
μενόν τε καὶ ἐπεμβαίνοντα, ὅτι τὸν ἐξαδέλφον οὐκ
ἐλύσατο καὶ ὅτι τὸν οὐτιδανὸν ἐν ἀνθρώποις Σπυρι-
δωνάκην εἰς ὕνειδος οἰκεῖον πόλεων τοσοούτων ἐρυ-
μνοτάτων κατέστησεν ἄρχοντα, δι' ἧς οὖν διαιρῶν τὸ
συναγόμενον στράτευμα, τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ παρ-
δίδου Ἀλεξίῳ τῇ Παλαιολόγῳ τὸν ἀνθρωπίσκον με-
τιόντι Σπυριδωνάκην, τὸ δ' ἐξέπεμψεν εἰς τὸν Οἰ-
νουπολίτην Ἰωάννην τῷ πρωτοστράτορι ἀντικαθι-
στάμενον. Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Ἀλέξιος
ἀρετὴν καὶ τόλμαν ἐνδείχμενος ἔμπροσθεν τὸν Σπυρι-
δωνάκην καταγωνίζεται σὺν πόνῳ βραχεῖ, καὶ φυ-
γὰς τίθησι τὸ Πυγμαῖκόν ἀνδράριον ἐς Μυσίαν ἢ
δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστάσις ἐφ' ἱκανὸν μὲν
διήρκεσε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὕτη πέρας εἰδέατο.
Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μεθ-
όπουλίας μετιὼν τὸν Χρύσον, καὶ διὰ καὶ τὴν θυγα-

αἰδα Θεοδώραν, ἣν τῷ Ἰδαγκῷ κατηγγύησεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμ-
 νους. Καὶ τοῖτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον, καὶ Θετταλίαν ἀ-
 νησι τὸν Καμύτζην, πῇ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῇ δὲ φυγῆς ἐθελοντὶ ἀπτόμενον. Ὑστάτα
 καὶ αὐτοῦ τοῦ Στανου μετανάστη δέικνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. Καὶ τοιοῦτοις
 εἰς αὐτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὀφθέντα οἰκουρὸν καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. Τότε δὲ
 εἰς Στρουμλίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτην κάνταῦθα τὸν Χρῦσον περιελθὼν, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς
 ἔρριπεν.

Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ **Α**
 καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ, τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ
 ὁπως τῷ λόγῳ χρῆσθαι. Τίνα γὰρ γνώμην ἔχειν
 ; τὸν τὰς κοινὰς διεξιέναι μέλλοντα συμφορὰς,
 τῶν πόλεων αὕτη πεπείραται βασιλῆς τῶν γη-
 ἀγγέλων βασιλευόντων ; ἐβουλόμην μὲν οἷός τε
 διεξελεῖν ἀξίως τῷ λόγῳ τὰ πάντων τῶν κα-
 ἀχθινότητά τε καὶ χαλεπώτατα· ἐπεὶ δὲ τοῦτο
 αὐτον, ἐν ἐπιτόμῳ δὴ καὶ ποιήσομαι τὴν διήγη-
 κερδαλεωτέραν ἐσομένην διήπου τοῖς ὀψιγόνοις
 τῶν τῶν ἀλγεινῶν ἀκουσμάτων μετρίασιν καὶ τὴν
 θεὸν τῆς πλείονος λύπης ὑφαίρεσιν.

ἤγε μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν ἀδελφὸν
 κιον καθρηκῶς τῆς ἀρχῆς· δέον δὲ μὴ πάντῃ
 ἦσαι τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ λαθόμενος ὡς
 οὐκ οὐκ τοῖς πλείστοις αἱ συμφοραὶ καὶ εἰσιν **Β**
 ἰνπτοι, οὕτε μὴν ἡ δίκη δι' ὅλου [P. 346] τίς
 ἀδύναμις καὶ ταῖς χρονίαις φιληδοῦσα μετα-
 ἰς, ἀλλ' ἔπεισι καὶ ταχύπους καὶ ἀπόφως ἐπι-
 ν φιλεῖ τοῖς ἔργα ῥέζουσιν ἄδικα, ἐνδίδωσι τῷ
 νήτῳ διάγοντι κατὰ τοὺς κίονας, οἳ περὶ τὸν
 μὸν ἀκταῖοι καὶ δυάζοντες ἴστανται, βίοντον
 ἄνετον, καὶ πᾶσιν ἀνεπέγκλητον εἶναι τὴν εἰς
 διαπλώσιν. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς,
 ἢ ἐκ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων, εἰς Ἰσαάκιον
 λείν· οἷς καὶ κρυφίῳ κοινωνῶς ἐδείκνυτο βο-
 ἄτων, ὅποσα τὴν ἀντιπάθειαν ἐβουλοδόμευον
 τὴν Ἀλεξίου καθαίρεσιν ἐμεθόδευσεν, γραμμᾶτια
 Εἰρήνην πέμπων τὴν θυγατέρα, κοινωνὸν λέ-
 Φιλίππῳ τῷ κρατοῦντι· τότε τῶν Ἀλαμανῶν,
 τὴν πατρῴαν ἐκδίκησιν ὑπαλείφοντα, κακεῖθεν
 πώμενα ἔχων ἀντίγραφον τὸ ποιητέον αὐτῷ **Γ**
 ούμενα. Ἔτα καὶ τὸν υἱὲν τοῦτοῦ Ἀλέξιον τῆς
 ἧς ἀνεκῶς ἐλεύθερον ἀφῆκε στρέφεσθαι. Ἐν
 μέλλειν κατὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐξίεναι κα-
 ἰας εἰς Δαμοκράνειαν συνέκδημον καὶ τοῦτον
 εἶτο. Ὁ δὲ κατὰ γνώμην διήπουθεν τοῦ πατρὸς
 ἡμῶν· περὶ δρασμοῦ κοινολογησάμενος,
 γύλης προεστῶτι μεγίστης νεῶς, ἐκαροφυλά-
 σθαι ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημα καὶ τὸ ἔχνος ἐν
 οἷς ὕδασι. Ὡς δ' ἐπέστη καιρὸς πρὸς τὴν
 νιν οὐκ ἀνέριστος, ἡ μὲν ναὺς ἰστίοις πτεροῦται
 .ατ' οὖρον φέρεται καὶ προσωκέλει τῇ καθ' **Δ**
 ἴσποντον Αὐλωνίῳ, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον κατὰ
 ἰς τὸν Ἀθῶραν ἐπὶ τῷ δέξασθαι τὸν Ἀλέξιον,
 τὴν σκέψιν ἀφώρπον, ἐνεφόρει ψάμαθον φόρ-
 τομένην τῇ νηὶ κεκενωμένην διήθεν τῶν ἀγωγί-
 .Ο δ' Ἀλέξιος ἐκ Δαμοκρανείας ἐκεῖσε παρα-
 νους τὴν ὁλκάδα εἰσεῖσι καὶ πρὸς νῆα με-
 ἰζεται. Γνωσθείσης δὲ τῆς τοῦτοῦ φυγῆς πέμ-
 .α μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ τὸ πλοῖον ἐξερε-
 τες, οὐ μὴν ἴσχυσαν συλλαβεῖν τὸν Ἀλέξιον· οὗτος γὰρ τὴν κόμην χειράμενος περιτρώχας καὶ

710 8. Hactenus expeditus fuit nostræ orationis
 cursus, et molli processit via. Deinceps vero quid
 dicam nescio: quo enim animo eum esse par est,
 qui publicas clades, quibus regina urbium terrenis
 istis angelis imperantibus afflicta est, commemo-
 rabit? Vellem equidem me omnium gravissima et
 tristissima mala pro dignitate posse exponere. Sed
 quia id fieri non potest, historiam compendio
 exsequar, utiliore futuram posteris ob moderatam
 tristium rerum commemorationem et doloris di-
 minutionem.

Alexius fratrem Isaacium imperio dejectum ex-
 cecarat: sed cum ejus custodia non prorsus ne-
 gligenda esset, oblitus plerisque inuri calamitates
 nec deleri posse, et vindictam non perpetuo ster-
 tere, sed seris gaudere mutationibus, et celeriter
 ingruentem tacito eos pede consecrari qui nefaria
 facinora perpetrent, fratrem juxta duas columnas
 quæ in freti littore sunt libere vivere passus est,
 neque quemquam ad eum trahere vetuit. Erat
 igitur cujusvis Isaacium adire, tum vero Latinorum,
 cum quibus arcana consilia de ulciscendis injuriis
711 et evertendo fratre Alexio conferebat, litteris
 ad Irenem filiam missis, Philippi Alemannorum
 regis conjugem, quibus eam ad opem sibi feren-
 dam instigabat, atque inde litteras recipiebat qui-
 bus quid agendum esset monebatur. Deinde filius
 quoque ejus Alexius custodia eductus libere quo
 libuit ambulavit, et ab imperatore contra proto-
 stratorem exituro itineris comes est assumptus. Is
712 vero de sententia patris, cum Pisano quodam maxi-
 mæ rotundæ navis domino consilio fugæ inito, na-
 vigandi opportunitatem captabat. Quæ cum conti-
 gisset, majus navigium plenis velis ad Hellesponti
 Auloniam fertur, minus vero Athyræ Alexii reci-
 piendi causa appulit; et quo id consilium lateret,
 nautæ arenam intulerunt saburrandi scilicet vacui
 navigii gratia. Quo Alexius, Damocrania eo pro-
 fectus, consensu ad magnam navem pervehitur.
 Fuga ejus cognita mittuntur ab imperatore qui na-
 vem perscrutentur, nec tamen Alexium deprehen-
 dere potuerunt; nam **712** coma in orbem rasæ
 Latina veste induta, ut in turba magna obversans,
 inquisitores latuit. Perductus in Siciliam sorori
 indicatur; quæ justo præsidio misso fratrem am-
 plexa, maritum Philippum orat ut patri suo pro
 virili opem ferat simul imperio et lumine privato,
 et fratrem quoque juvet exulem et extorrem et
 errantium stellarum instar vagantem, neque quid-
 quam ferentem secum præter corpus.

οὗτος γὰρ τὴν κόμην χειράμενος περιτρώχας καὶ

τὴν αὐτὴν τοῖς Λατίνοις στολὴν ἐνδυσάμενος, ὡς ἐν ὁμίῳ πολλῶν συναναστρέφόμενος, τοὺς διφῶντας ἐλάνθανεν.¹ Ἀπαχθεὶς οὖν ἐς Σικελίαν ὁ γλῶσς τῇ ἀδελφῇ γίνεται. Ἢ δὲ δορυφορεῖν ἱκανὴν ἀποστείλασα τὸν ἀδελφὸν ἀγκαλίζειται, καὶ δεῖται τοῦ ἀνδρός Φιλίππου τὰ δυνάτῃ τῷ πατρὶ ἐπαμύναι· φάος ἅμα καὶ κράτος ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀφηρημένῳ, καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐπαρτήσῃν ἀστέγῳ τε καὶ ἀπόλοιτο κατ' ἀστέρας μεταφερομένῳ τοὺς πλάνητας καὶ μηδὲν ἐπαγομένῳ πλὴν τοῦ σώματος.

Sed præter hæc alia quoque in mentem mihi veniunt, quæ negligenda non sunt. Angelici nominis fratres cum aliis rebus imperium perperam administrabant, ut jam diximus, tum pecuniæ cupiditate æstuantes neque justis rationibus opes augere volebant, nec ea quæ coegerant, conservabant; sed ambabus manibus dissipabant, non tam supervacuo comitatu et pretioso corporis ornatu, quam meretricibus et cognatis rei publicæ prorsus inutilibus largiendo. Unde novis vectigalibus institutis non modo Romanas urbes et provincias exhauriebant, sed Latini etiam nominis gentes, quantum poterant, tributis vexabant. Venetos quidem sæpe partis et conventis violatis pecunia multarunt, et vectigal ab eorum navibus exegerunt; et Pisanos 713 cum eis ita commiserunt, ut aliquando intra ipsam urbem, aliquando in mari congregarentur, victoria nunc his nunc illis favente, et mutuo sese fugarent et spoliarent.

9. Cæterum Veneti antiquo Romano fœdere prolato suam dignitatem ad Pisanos translata esse ægre ferentes, a Romanis paulatim alienati se vicissim nostris per occasionem ægre facturos ostendebant, præsertim cum Alexius per avaritiam ducentas auri minas, quæ debito quindecim centenariorum auri adhuc deerant, non solveret, quos Manuel, cum Venetorum bona publicasset, se pensurum pepigerat. Neque minimum malum erat dux Venetorum Ericus Dandulus, homo cæcus ille quidem et capularis, sed Romanis infestissimus et insidiosissimus, ut calliditate singulari, ita arrogantia immensa, ut se prudentum prudentissimum appellaret et gloriolæ cupiditate omnes superaret. Is vitam sibi mortis acerbiorē fore putabat, nisi genti suæ factas a Romanis contumelias ulcisceretur, animo repetens et recensens quot malis populares sui Angelis fratribus imperantibus affecti essent, et ante hos Andronico et Manuele rerum potientibus. Sed quia norat in suum 714 caput redundaturum, si quid cum sola sua gente contra Romanos conaretur, de auxiliis aliorum asciscendis cogitat arcanisque cum iis communicandis, quos norat irreconciliabili odio a Romanis dissidere eorumque felicitati invidere. Cum autem ipsum tempus nobiles quosdam toparchas, qui Palæstinam visere cupiebant, sponte obtulisset, societatem et fœdus cum eis contra Romanos coit. Erant ii Montisferrati marchio Bonifacius, Flandriæ comes Balduinus,

A Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλα μοι ἐπιβρεῖ, ἃ μὴ χρεὼν παρόψεσθαι. Οἱ Ἀγγελῶν μοι κασίγνητοι καὶ ἕλλως μὲν πλημμελῶς διψκοῦν τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἦδη λέξαντες ἔχομεν, μάλιστα δὲ φιλοχρηματίαν νοσοῦντες οὗτ' ἀπὸ δικαίων πόρων πλουτεῖν θνήσκοντο οὔτε συνείχον τὰ συλλεγόμενα, ἀλλ' ἐξέφερον ἀμφοτέραις αὐτὰ καὶ περιττῇ μὲν θεραπείᾳ καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ σώματος, πλέον δ' ἀπεπλούτου πρὸς ἐταιρίδας καὶ συγγενεῖς ἀλυσιτελεῖς παντάπασιν τῷ κοινῷ. Οὐ μόνον τοῖνον τὰς Ῥωμαϊκὰς [P. 347] πόλεις ἐκκαμῶντο καὶ ἀπερύλλιζον, εὐρεταὶ τῶν καινῶν ἐισφορῶν καθιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ φυλῶν Λατινίδων ἐν οἷς εἶχον εἰσέπραττον. Πολλὰ καὶ οὖν τὰς πρὸς Βενετίκοις ξυνηθείας παραβλεψάμενοι αὐτοὺς τε ἐς χρήματα ἐζημίωσαν καὶ τὰ πλοῖα τούτων ἡρυγρολόγουν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πίστης αὐτοῖς ἐπανεστήσαν. Ἀμέλει καὶ τῇ ὁρᾷ ὅτι μὲν τῆς πόλεως ἐνδοθεν, ὅτε δὲ κατὰ μέσσην τὴν θάλατταν, διὰ μάχης ἀμφοτέρα τὰ γένη χωροῦντα, κρατοῦντά τε ἀνὰ μέρος καὶ κρατούμενα, καὶ παλλῶσιν ἐντεῦθεν καὶ ἀντισπύλουν.

θ'. Ἀτὰρ οἱ Βενετικοὶ παλαιῶν μεμνημένοι πρὸς Ῥωμαίους σπονδῶν, καὶ μεταχωροῦσαν πρὸς Πισαίους τὴν σφετέραν δεξιῶσιν οὐκ οὐκ ὀρεῖται ἀνεχόμενοι, ὅτλησι ἦσαν Ῥωμαίων κατὰ βραχὺ ἀφιστάμενοι καὶ μελετῶντες ἐν καιρίοις τὴν ἀντιλύπησιν, καὶ μάλιστα² ὅτι κινδυνεύοντες ὁ Ἀλέξιος οὐκ ἀπεδίδου σφέσι χρυσίου μνᾶς διακοσίας ἐνδεύσας ἔτι πρὸς τὸ ἅπαν ὀφείλημα τῶν δέκα πρὸς τοῖς πέντε κεντηναρίων, ἃ συνέθετο δοῦναι τοῖς Βενετίκοις ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, ἦν ἡ συνειληφὴς τοὺς Βενετικούς δημόσια τὰ τούτων ἔθετο χρήματα. Ἦν δὲ δαινὸν οὐκ ἐλάττω καὶ ὁ τρυκαῦτα δοῦξ Βενετικῶν Ἐρίκος Δίνδουλος, ἀνὴρ πηρὸς (50) μὲν τὰς ὕψεις καὶ τῷ χρόνῳ πείμπελος, ἐπιβουλότατον δὲ πρᾶγμα Ῥωμαίοις καὶ φθονερώτατον, ὃς παιπάλημα ὦν ἀγυρτίας καὶ φρονιμώτερον τῶν φρονίμων ἐαυτὸν ὀνομάζων καὶ δοξομανῶν ὡς οὐχ ἕτερος θανάτου ἐτιμᾶτο τὸ μὴ τίσασθαι Ῥωμαίους δίκας τῆς ἐς τὸ γένος αὐτοῦ παροινίας, φρεσὶν ἀναπεμπάζων καὶ λογιστεύων ὁπόσοις κακοῖς οἱ Βενετικοὶ προσωμίλησαν τῶν Ἀγγελωνύμων ἀδελφῶν ἀνασσόντων, καὶ πρὸ τούτων Ἀνδρονίκου, καὶ ἀνόπιν ἔτι τοῦ Μανουὴλ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Εἰδὼς δὲ κατὰ τῆς ἐκτοῦ κεφαλῆς προχωρήσειν, εἴ τί που Ῥωμαίοις ἐπίβουλον μετὰ μόνων τῶν ὁμοφύλων ἐργάζεται, καὶ ἄλλους προσλαβέσθαι συλλήπτορας σκέπτεται, καὶ τοῦτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀπορρήτων οὐς ἤδει πρὸς Ῥωμαίους ἄσπονδον μῖσος τρίφοντας καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βάτκανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντας. Τοῦ

Hier, Wolfii notæ.

(50) Multum interest inter πηρὸν et πηρύν. Sed fuisse cæcum, ex iis quæ sequuntur pluribus in locis

apparet; quamvis non injuria mireris quomodo eques effugere potuerit in pugna Blachica

δὲ καιροῦ χορηγήσαντος αὐτομάτως τοπάρχας τινὰς εὐγενεῖς, οἵτινες πρὸς Παλαιστίνην ὤρμων τραπέσθαι, κατὰ κοινοπραγίαν τοῦτοις συγγίνεται καὶ συνωμότας ἐπισπᾶται τοῦ κατὰ Ῥωμαίων κινήματος. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Μόντης Φεράντης μαρκέσιος Βονιφάτιος, ὁ κόμης Φλάντρας Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Ἐρίκος καὶ ὁ κόμης Πλέτης Δολδίκος καὶ συχνοὶ ἕτεροι τολμηταὶ πολεμισταὶ καὶ συμμητιζομένην οἷον τῷ δολιχῷ τῶν δοράτων τὴν ἡλικίαν προφαίνοντες. Ναυπηγηθέντων οὖν εἰς Βενετίαν δι' ὧν τριῶν λυκαδάντων δρομῶνων μὲν ἱππαγωγῶν ἑκατὸν δέκα, νηῶν δὲ μακρῷ ἐξήκοντα, ἔτι δὲ πλοίων συναθροισθέντων στρογγύλων μεγίστων ὑπὲρ τὰ ἐβδομήκοντα, ὧν ἔν Κόσμος παρ' αὐτοὺς ὠνομάζετο ὡς πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερφέρον ἐς μέγεθος, εἰσεῖσιν ἐκ παραγγελίας αὐτὰ ἵππος μὲν χίλις σιδήρησιν κατάφρακτος, [P. 348], ἄσπις δὲ τρισημιάς εἰς ὀπλίτας πλείστους διηρημένη, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς καλουμένους τζαροτοξότας. Ὡς δ' ἦν ὁ στόλος πρὸς ἀναγωγὴν ἑτοιμος, κακὸν ἐπὶ κακῷ προσβάλλει καὶ κύμα, ὄφρασιν, ἐπὶ κύματι Ῥωμαῖοις ἐπικυλινδεται. Ἀλέξιος γὰρ ὁ παῖς Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου γράμμασιν ἐφοδιασθεὶς τοῦ πάππα Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας καὶ τοῦ ῥηγὸς Ἀλαμανίας Φιλίππου, χάριτας μεγίστας δημολογούντων τοῖς πειρατικοῖς τοῦτοις ἐργαστηρίοις εἰ τὸν Ἀλέξιον εἰσδέξονται καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαναγάγῃ Βασιλείαν, τρισάσμενος μετὰ καιρὸν τῷ στόλῳ ἐφίσταται, καὶ προσδίδεται ὡς οὐ μόνον τὸν κατὰ Ῥωμαίων ληστικὸν ἐκπλουν μετασχηματίσων πρὸς τὸ εὐαφορμον καὶ διαμορφάσων πρὸς τὸ εὐπρόσωπον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων ἀποθεραπεύσων σωρείαις τὸ κερδαλέον ἐκείνων καὶ φιλοχρήματον φρόνημα. Τὸν τοίνυν Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ἡλικίαν μάσιν ἐντακέντες ἄνδρες παραλαβόντες ἐκείνοις ἐν πέρας λαθεῖν. Οὐ γὰρ μόνον θαλάσσας χρημάτων αἰτησάμενοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαρδάρων μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμὸν, μετέθεσιν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν

Καὶ δὴ ὁ μὲν στόλος τὰ πρυμνήσια λύσας κατὰγεται πρὸς Ἰάδα, καὶ ἦν αὐτὰ πολιορκῶν, δόξαν ὣτω τῷ τῆς Βενετίας Δανδούλῳ δοῦκι, ὡς δὴθεν παλαιὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ἐκ γένους ἐκείνῳ παραδεδωμένα. Ὁ δὲ γε κρατῶν Ῥωμαίων Ἀλέξιος ἐκ πολλοῦ τὴν τῶν Λατίνων ἐνωτιζόμενος κίνησιν πρὸς οὐδὲν τι ἄμεινον ἑαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις διέκειτο· τὸ γὰρ περιττὸν ἐν μάχῃ ἔσθαι ἔχει πως καὶ τὴν βλακείαν πρὸς τὰ κοινωφελῆ καὶ τὰ δέοντα. Οἱ δὲ τῶν περιφύτων ὁρῶν φύλακες ἐκτομῆαι, ἃ τοῖς βασιλεῦσιν ἀνείττει πρὸς κυνηγέσια, καθάπερ ἱερῶν ἄλσεων, εἰπεῖν δὲ καὶ θεοφυτεύτων παραδείσων, ἐφείδοντο τουτωνί, καὶ διηπειλοῦντο τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοῖς ἐκτεμεῖν προθεμένους ἐκείθεν ξύλα ἄττα ναυπηγήσιμα. Ναὶ μὴν καὶ ὁ τοῦ στόλου δούξ Μιχαὴλ ὁ Στρυφνός, κασιγνήτη τῆς δεσποίνης συνεζευγμένος, δεινότατος ὧν μὴ μόνον γόμφους καὶ ἀγκύρας χρυσοῦ ἀλλάξασθαι, ἀλλὰ καὶ λαβεῖσιν ἐπιθέσθαι καὶ ἐξαργυρίσαι πρότονα, ἀπαξάπαντος πλοίου μακροῦ τὰ νεώρια Ῥωμαίων ἐκένωσε. Καὶ βασιλεὺς οἷς οὐκ ἐπέτιμα τοῖς ἀδελείοις τὰ τῶν

A comes sancti Pauli Ericus, Pleæ comes Doloicus, et alii complures audaces bellatores et statura suis hastis propemodum pares. Igitur toto triennio Venetiis fabricatæ sunt celeres naves equestres centum et decem, naves longæ sexaginta, roundæ ultra septuaginta sunt coactæ, quarum una ob insignem magnitudinem Mundus ab eis appellabatur. Eas naves constituto tempore conscenderunt equites cataphracti mille, scutati triginta millia, plurimis armorum generibus instructi, sed plerique zagrotoxolæ. Classe ad oram solvendam parata, malum malo cumulatur et fluctus fluctum urget, 715 ut dicitur. Nam Alexius Isaacii Angeli filius, litteris veteris Romæ Pontificis et regis Alemanniæ Philippi instructus, qui piraticis istis collegiis plurimum se debituros profitebantur, si adolentem in patrium imperium restituerent, aliquanto post cupidissime ad classem et pervenit et excipitur, ut qui non tantum latrocinium illud contra Romanos institutum promoveri et honeeta specie fucare, sed et pecuniarum acervis ipsorum avaritiam explere posset. Is non ætate magis quam animo puer, a viris callidis et versutis susceptus, pepigit et sacramento firmavit ea se præbiturum quæ perducere ad exitum minime poterant. Nec enim maria pecuniarum duntaxat illis postulanti-bus promisit, sed et auxilium contra Sarracenos cum Romanis militibus et quinquaginta triremibus. Et quod majus est ac longe absurdus, Latinorum depravatam religionem amplectitur, et privilegiorum papalium innovationem et veterem Romanorum institutorum mutationem pollicetur.

ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανοῦργοι πάντες καὶ πράγδροκοι συνθέσθαι παρέπεισαν ἃ μηδαμῶς ἐπεφύκει αἰτησάμενοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαρδάρων μετ' ὀπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα. Τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὅποια τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ πάππα προνομίων καινισμὸν, μετέθεσιν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίοις ἔθων συγκατέθετο.

Classe ladara provecta jussu Danduli Venetorum ducis urbs obsidetur ob vetus quoddam fœdus violatum, ut aiebat. At Romanorum 716 imperator Alexius jam pridem Latinorum motu audito nihil præparavit, quod ere vele a privatim vel publice omnium esset: nam immodica mollities rebus gerendis nihilo aptior est quam dementia. Et spadones silvosorum montium custodes, qui imperatoribus tanquam sacri luci aut divini paradisi venandi gratia consecrati sunt, parcebant arboribus, et extremum periculum iis minitabantur qui ad fabricandas naves ligna inde peterent. Adhuc classis dux Michael Stryphnus, cui dominæ soror nupta erat, non tantum clavos et ancoras auro permutare, sed vela etiam et rudentes vendere solitus, longis navibus prorsus omnibus navalia Romana spoliavit. Imperator vero vecordes homines pessima facinora perpetrantes adeo non castigabat, ut iis cum primis propitius esse videretur. Jam quia libenter domi desidebat, nunc colles æquabat et valles complanabat et arcas faciebat; nunc Latine

negotio diripuit et vastavit omnia; eoque sæpius in gloriam et amplificationem inculpatæ Christianæ fidei, ejus minima pars et grano sinapis par montes transponit et sublimia transfert, benigne facto, Comanorum incursiones repressit, et Romanis in excidii periculo constitutis auxilium tulit inopinatum prorsus et improvisum, divinitus omnino procuratum per ejusdem religionis populum. Cæterum eo anno hi Tauroscythæ quoque seditione conflictati sunt, et Romanus hic et Ciabæ princeps Ruricas cæde popularium suorum enses imbuerunt. Sed Romanus homo robustus et strenuus tum quoque multos Comanos cecidit, qui optima et fortissima phalange Ruricæ opem tulerant.

τούτους ὁ τότε χρόνος παρέδραμεν ἀττασίαστα, κατὰ δ' ὁμοφύλου σφαγῆς τὸ ξίφος ἔδειξεν ὅτι τῶν Ῥωμαίων οὗτος καὶ ὁ διέπων τὸ Κίαβα Ῥούρικας· νίκην δ' ὁ Ῥωμανὸς ἀπενεγάμενος, Ῥωμικῆς ὡν τὸ σώμα καὶ τὰς χεῖρας δραστήριος, πολλοὺς καὶ τότε τῶν Κομάνων κατέτρωσεν, οἱ συνεφύψαντο τῆς μάχης τῷ Ῥούρικῃ, κρατίστη καὶ γενναιοτάτῃ φάλαγγι περὶ αὐτὸν ὁρώμενοι.

Sed nec hoc silentio prætereundum est. Fuit nummularius quidam Calomodius nomine, qui longinquis et difficilibus negotiationibus maximam pecuniam acquisierat, homo avarus et sordidus, tantum non indormiens marsupio et pecuniæ postponens omnia. Qui cum pro ditissimo celobraretur, et non ut hortus Alcinoi sicum super sicum et pirum super pirum, sed aurum auro, argentum argento cumulatum gignere diceretur, avarorum principum insidiis est appetitus sæpe. Sed erat idem omnino arbor cognitionis, in foro et urbis angiporis tanquam in Edem plantata. Ut igitur pomi eleganti a quondam primos parentes nostros in servitutem redegit, sic tum auri nitor aulicos ad rapinam invitavit. Sed simul et Calomodii manus iniecerunt, seditionem in urbe excitant, majorem quam majores nostri calamitate perpassi. Nam illi non solo aspectu contenti, sed decerpto et gustato fructu, jure pœnas dederunt: hi vero nondum viso auro frustra inhiarunt; et Tantaleam sitim perpassi, cum fontem haberent, bibere non potuerunt, sed crebro haurire conati aurum ex manibus amiserunt. Nam circumforanei, Calomodii captivitate et causa ejus cognita vesperi, mane tributum convenerunt, et Dei templum ingressi patriarcham Camaterum Joannem circumsteterunt, tantum non discerpturos eum aut de fenestra præcipituros comminati, nisi litteris ad imperatorem datis Calomodium ut ovem perditam aut aberrantem a grege revocaret. Is, populi tumultu ægre sopito, facundia sua et commiseratione eum quem quærebant ut agnum reduxit, non auro pro pelle abrepto a lupis, neque lana direpta.

νης) περιστάντες μικροῦ καὶ διασπῆν ἡπείλουν καὶ κόμβωχον ἐκ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομόδιον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶν τὸν θόρυβον τῇ τῶν χειλέων περιψόφῃ καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθίνεσθαι ἐπανήγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμνθέντα τὴν τρίχωτιν.

Atque hic motus citra sanguinem desiit, et ex principio tristi et tragico in comicum ludum festivamque fabulam est mutatus, fletu in risum con-

Ἦθεν καὶ διὰ ταχείων παρασκευασάμενος ὁ τῆς Καλιτζῆς ἡγεμὼν Ῥωμανὸς, ἀγαθὴν τε καὶ πολλὴν ἡθροικῶς στρατιάν, κατὰ Κομάνων ἐξώρμησε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐπιὼν ἐφθεῖρε καὶ ἠφάνισε. Καὶ τοῦτο φιλοφρόνως εἰς καύχημα καὶ μεγαλωσύνην τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμότητος πίστεως πολλάκις διαπραξάμενος, ἦς καὶ τὸ βραχύτατον καὶ ὅσον κόκκος σινάπεως μεθίστησιν ὄρη καὶ μετεπίθῃσι τὰ μετέωρα, τὰς τῶν Κομάνων ἐφόδους ἔστισε καὶ τοῖς ἀνήκιστα πιάσουσιν Ῥωμαίοις ἀνακωχὴν ἐδράδευσε τοῦ κακοῦ, ἀνυπονόητος ἀρωγὴ καὶ ἀτυλλόγητος συνασπισμὸς καὶ φάλαγγι, ὡς εἰπεῖν, θεοσύλλεκτος ἔθνεϊ ὁμοπίστῳ φανείας. Πλὴν οὐδὲ τὰ κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας

Ἄλλὰ χρὴ μὴδὲ τοῦτο παριδεῖν ἀνιστόρητον. Ἦν τις κόλλυβιστής, Καλομόδιος τὴν προσηγορίαν, οὗτος χρήμασιν ἐδεβρίθει πολλοῖς, ἀρχαίλας καὶ δολιχὰς ἐκδημίας κατ' ἐμπορίαν [P. 338] πολλαχῇ στειλόμενος, κερδαλεόφρων ἄνθρωπος· ἀμίλει καὶ συγκαθεύδων τῷ φατκωλίῳ καὶ πρίθων τὸ κύμινον καὶ πάντα τιθεὶς τοῦ χρηματίζεσθαι δεύτερα δίδωκε καθ' ἐκαστοῦ πολλάκις λαβὰς τοῖς χρυσοθήραις ἄρχουσιν, ἀνθρώπων εἶναι ῥυτφενέστατος καὶ ὡς κῆπος Ἀλκινόειος καὶ τῆς ὥρας τὸ ἀκαρπές, οὐκ ὄχνην τρίφων ἐπ' ὄχνη σὺκόν τ' ἐπὶ σὺκῳ παρέχειν, χρυσὸν δὲ φέρειν ἐπὶ χρυσῷ, ἐπὶ δ' ἀργυρίῳ φύειν ἀργύριον. Ὁ δὲ φυτὸν ἀντικρυς γνώσεως ἦν, ὡς ἐν Ἑδέμ πεφυτευμένον τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς τῆς πόλεως στενωποῖ. Οὐκοῦν ὡς ἡ ἄνθη τῆς ὁπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγωγῆσεν, οὕτω δὴ καὶ τοῦ χρυσοῦ τότε τὸ πυρωτὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσῶνων εἰς τὴν ἐκείνου τρύγην ἐφέλκυσεν. Ἄλλ' ἄμα τῷ Καλομόδιῳ τὰς χεῖρας ἐπέβαλλον, καὶ ἄμα τὴν πόλιν εἰς στάσιν ἀνέσεισαν, μεῖζόν τι τῶν προτέρων πεπονθότες δυστύχημα· οἱ μὲν γὰρ τοῦ καρποῦ δρεψάμενοι καὶ μεταλαβόντες, μηδὲ τὴν λιχνείαν ἐς μόνην τὴν δρασιν περιστήσαντες, τῇ δίκῃ δικαίως ὑπέπεσον, οἱ δὲ μηδ' ἐμβλέψαι τοῖς χρήμασι φθίσαντες μάλιστα ἡλέγχθησαν ἐγγανόντες καὶ δίψος Ταντάλειον ἐπασχον. Ἐχόντες γὰρ τὴν πηγὴν οὐκ εἶχον καὶ πιεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ συχνάκις ὀρμηκότες ἀρύσασθαι εὗρισκον τὸ χρυσίον τῶν οἰκείων χειρῶν ἀφαντούμενον. Οἱ γὰρ ἀγοραῖοι ἐσπέρας μαθόντες τὴν τοῦ Καλομόδιου κατάσχεσιν καὶ τὸ αἷτιον αὐτῆς ἐπιγινόντες, κατὰ φατρίας ὁθροῦ ἡθροίσθησαν, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νεὼν εἰσιόντες καὶ τῷ πρώτῳ ἐποφθόντες ἀρχιερεῖ (ἦν δὲ οὗτος ὁ Καματηρὸς Ἰωάννης) ἀπὸ τῆς ἐστίας κάτω βαλεῖν, εἰ μὴ ὅσα καὶ συριγγί τοῖς πρὸς βασιλέα χρησάμενος γράμμασιν ὡς πρόβατον ἀπολωλὸς ἦ καὶ ἀπόνομον τὸν Καλομόδιον αὐτοῖς ἐπανακαλέσεται. Ὁ δὲ μόλις καταστείλας τοῦ λεῶν τὸν θόρυβον τῇ τῶν χειλέων περιψόφῃ καὶ τῷ λαμπρῶς ἐπὶ τούτῳ παθίνεσθαι ἐπανήγαγεν αὐτοῖς ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενον, μὴ τὸν χρυσὸν ὡς δορὸν ἀποσυρέντα παρὰ τῶν συσχόντων αὐτὸν λυκιδῶν, μηδὲ λυμνθέντα τὴν τρίχωτιν.

Καὶ τὸ μὲν οὕτως ἀναιμωτὶ πονεληλύθεν, ἐξ αἰτίου τραγικοῦ τε καὶ σκυθρωποῦ ἐς κωμικὸν κατέληξεν ἀκοὰς διαχέον ἄθυρμα καὶ σχηματίζον τὸν

κλαυσιγέλωτα· οὐ πολλαῖς δ' ἡμέραις ὕστερον ἔτι-
 ρον ἀνεβράγη κακόν, ὃ τι καὶ εἰς αἱμάτων προϋ-
 κοψεν ἐκχυσιν. Ἰωάννης γάρ τις, Λαγῶς τὸ ἐπώνυ-
 μον, ἐκ βασιλέως εἰληφώς προΐστασθαι τῆς τοῦ
 πραιτωρίου φρουρᾶς, ἤθελεν ἐκυτῆ τε καὶ τοῖς προσ-
 ισταμένοις ἐνθενδε πορίζειν χρήματα· φεῦ τῆς βυ-
 παρότητας τῆς γνώμης! οὐ γὰρ τι πλεόν ὁ τῆς
 ιστορίας νόμος εἰπεῖν ἐπιτρέπει μοι. Ὅθεν τὰς ψυ-
 χικὰς τῶν φιλοθέων οἰκεοῦμενος διαδόσεις, νυκτὸς
 ἀνίει φρουρᾶς καὶ δεσμῶν τοὺς ἐπὶ κλεπτοσύνη δια-
 βοήτους· οἱ δὲ λάθρα τὰς οἰκίας διερευνῶντες προσ-
 ῆγον ἐκείνῃ τὰ φώρια, καὶ ἄθλον ἀσεδείας ἐκ τῶν
 σύλων τοῖς νυκτιλοχοῖς διχιδόους τὰ λοιπὰ οἷς οὐ θέον
 προσέφερε, τὸν πιστὸν ὑπηρέτην ὁ Θεῷ τὸ πᾶν ἄπι-
 στος ἐν τοῖς ἀτολμήτοις [P. 339] σχηματιζόμενος.
 Τούτου δὴ τοῦ Λαγῶ πολλοὶ κατεῖπον ἐς βασιλέα ὡς
 δρῶντος ἀνόσια· ὁ δὲ τὴν διόρθωσιν ἐπαγγειλάμενος
 ὡς περ οὐ δυνάμενος ἀνεβάλλετο· ὅθεν οὐδαμῶς ἐπὶ
 τοῖς τολμωμένοις ὑποπτήσων ἦν ὁ Λαγῶς, ἀλλ' ὡς
 ἀνεύθυνον χειρίζων ἀρχὴν ἀναίδην τὰ θεομισῆ δε-
 πράττετο. Ἐνίοτε δὲ τῶν ἀγοραίων ἕνα συνειληφώς,
 μετὰ τὸ πλῆξαι πολλὰς κατὰ νότου τριχῶν ὑποδι-
 κάσας κουρᾶ, τὸ θερμότερον τῆς πόλεως καὶ τῷ πα-
 θόντι ὁμοτέχνον πρὸς στασιασμὸν ἀνεβόρῃσε. Σύγχε-
 σις οὖν τὴν πόλιν κατέληψε, καὶ πλῆθος χειρωνα-
 κτικὸν οὐκ ὀλίγον ἐς τὸ πραιτώριον συλλεγὲν θηρεῦ-
 σαι ἐπεβάλλετο τὸν Λαγῶν. Ὁ δὲ ὑπὲρ θασύπνυδα
 συντονίᾳ δρόμου χρησάμενος ἐκεῖθεν ἤφρηνετο. Ὁ
 μέντοι λεῶς καὶ οὕτως ἐπισυβρέοντες ὥρμων τὸν
 μέγαν εἰσιέναι νεῶν καὶ βασιλέα ἕτερον ἀναιρεῖν
 προκαταληφθέντες δὲ τοῦ τεμένους παρὰ τῶν εἰς
 αὐτοῦ φρουρὰν ἀπεσταλμένων πελεκυφόρων, μὴ με-
 θιστάμενοι τοῦ πραιτωρίου κατὰ τοῦ κρατοῦντος
 ἐρεσχέλιας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς. Ὁ δὲ μὴ παρὼν τῇ
 πόλει, ἀλλὰ περὶ τὴν Χρυσόπολιν ἐναυλιζόμενος,
 πέμπει μοῖραν τῶν περὶ τὴν φυλακὴν τοῦ σώματος
 καταληφσόμενῃ τὸ πραιτώριον. Ἰκετο δ' ἐκεῖσε καὶ
 ὁ τῆς πόλεως ἑπαρχος Κωνσταντῖνος ὁ Τυρνίκης· ἡ
 δὲ πλῆθος καὶ πρὸς μόνην τὴν αὐτοῦ θέαν ἐκτραχυν-
 θέντες τὸν τε ἑπαρχὸν λαίβοις ἐκτρέπονται καὶ
 τοὺς σωματοφύλακας ἀποπέμπονται. Ἐπεὶ δὲ τὰς
 τοῦ πραιτωρίου ἀνατρέψαντες πύλας ἀνεσιν τοῖς ἐν-
 δον διδόσας, σκυλεύουσί τε τὸν ἐκεῖσε Χριστιανικὸν
 ναὸν, τὸ δὲ τῶν Σαρακηνῶν συναγωγίον ἀνασπῶσιν
 ἐκ βάθρων αὐτῶν. Καὶ ταῦτα σὺν οὐδενὶ διαπραξά-
 μενοι λόγῳ ἐφίστανται τῇ φρούρᾳ τῇ λεγομένῃ χαλ-
 κῇ, κάκεισε τὰ ὅμοια δράτοντες. Στρατιᾶς δ' ἀφιγ-
 μένης βασιλικῆς μεθ' ἑνὸς τῶν τοῦ βασιλέως γαμ-
 βρῶν (ἦν δ' οὗτος ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος) ἀναστειρά-
 ζονται τῆς ὁρμῆς, οὐ μὴν ἀφίστανται τέλεον, ἀλλὰ σώμασι
 γυμνοῖς, εἴτα καὶ βραχεῖς τοὺς μεθ' ὅπλων
 ἐφισταμένους ἔχοντες ὅλαις καταφράκτοις συμπλέκονται
 στρατιαῖς, πρὸς οὐδὲν ἀνύσιμον ἢ παρεκτικὸν
 ἔργον εὐκλείας τελευτᾶν ἐλόμενοι. Ἦσαν δ' οἱ καὶ τῶν
 τεγῶν ὑπερφερόμενοι κεράμους κατέφερον, καὶ
 λίθους ἔνιοι χειροπληθεῖς ἐπιπέμποντες καὶ διστεύοντες
 ἕτεροι τῇ βασιλείᾳ ἀντεμάχοντο φάλαγγι. Ὅλην
 οὖν τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης μηδὲν τι παρῆλθοντες τῆς
 ὁργῆς ὑπενόστησαν πρὸς ἐσπέραν. Τῇ δ' ὑστερίᾳ οὔτε
 τι ἐδατάρισαν ὅλως, οὔτε πρὸς ἀγῶνα συνέδραμον δεύτερον.

ζ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ κακοῦ παρελθόντος, ἐκ
 τοῦ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίστα-
 ται, Ἰωάννης τοῦνομα· προκοιλίος δ' ὢν καὶ πιθώ-

A verso. Non multis diebus post, aliud malum erupit,
 quod ad sanguinis effusionem est progressum. Nam
 Joannes, qui quidem cognomento Lāgus, prætōrij
 custodiæ ab imperatore præfectus, inde et sibi et
 suis pecuniam comparare instituit. O sordidum in-
 genium! nec enim historiæ lex me plura dicere
 sinit. Et stipe, quam homines pii ultro conferebant,
 in suam rem conversa, noctu celebros fures vin-
 culis liberatos carcere educebat; qui ædibus clam
 perlustratis 695 furta ad illum conferebant. Unde
 præmio furibus distributo, reliqua homo facino-
 rosus male collocabat, fideli ministro simulato,
 cum omnibus in rebus Deo perfidus esset. Hunc
 Lagum multi apud imperatorem sacrilegii detule-
 runt. Qui correctione promissa rem subinde diffe-
 rebat, quasi viribus destitueretur. Unde Lagus
 ob scelera minime trepidans, sed tanquam libero
 magistratu fungens, aperte facinora Deo invisā
 perpetrabat. Quodam vero tempore, cum foraneo
 quodam multis verberibus affecto et raso, audacio-
 rem populi turbam et ejusdem opificii ad seditionem
 incitavit. Statim igitur orto tumultu, non parva opifi-
 cum pars Lagicapiendi causa ad prætōrium convolat.
 Sed cum is quovis lepore, velociter evanisset, populus
 nihilominus confluens magnum templum bipennife-
 ri præsidii causa eo missi jam occuparant, non digres-
 si a prætōrio verbis indecoris imperatorem insectati
 sunt. Qui Chrysopoli tum agens partem satellitum
 ad prætōrium occupandum mittit; eodemque 696
 præfectus urbis Constantinus Tornicius venit. Ad
 ejus solum conspectum exasperati lapidibus ho-
 minem petunt, et satellites profligant; et prætōrij
 foribus effractis et captivis emissis Christianam
 illius loci ædem spoliānt, Saracenorum vero con-
 venticulum a fundamentis evertunt. Quæ cum sine
 ulla ratione fecissent, ad castellum quæ Chalce di-
 citur eodem modo grassari voluerunt. Sed cum
 imperatoris gener Alexius Palæologus exercitum in
 urbem reduxisset, furore nonnihil represso cœptis
 non plane destiterunt: sed principio nudis corpo-
 ribus, deinde paucis armatis ascitis, cum legionib-
 us ferro undique fulgentibus congregiuntur, nullo
 cum fructu et gloria morituri. Erant etiam qui
 tectis conscensis tegulas dijicerent, et lapides quan-
 tos vola capit jacularentur. Alii sagittas in impera-
 torium exercitum torquebant. Ac toto eo die nihil
 remissa iracundia, sub vesperam demum ablerunt.
 Postridie nec obmurmuravit quidquam nec pug-
 nam iterarunt.

697 G. Hoc quoque malo elapso, quidam ex
 Comnenia familia contra imperatorem insurgit,
 nomine Joannes; qui cum homo ventrosus et dolii

similis esset, Crassi cognomentum tulerat. Is subito in maximum templum confugit; et corolla ex iis quæ circum sacram mensam pendent capiti imposita, rursus egreditur, et a conjuratis (qui plurimi erant, et plerique nobilitate insignes) et magnæ turbæ concursu facile in Magnum Palatium perductus in aurato solio consedit, et quibusdam maxima officia committit, interim vulgo et parte seditiosorum per fora, vicos et littora eum Romanorum imperatorem proclamante et magnificas ædes diruente. Nocte instante Joannes nec palatii custodiam curavit, ut oportuit, nec eversas fores restituit: sed velut adversariis omnibus sublati in tuto collocatus, tanquam delphin anhelans et ob sitim vehementissimam totas amphoras aquæ exhauriens, sudorem rivi instar ex vasto corpore decurrentem et fumantem abstergebat. Ejus vero milites ad circum equestrem temere deambulabant. Nam plebs post solis occasum ut grex avium dissipata, **698** ut aurora celerius oriretur optabat, quo locupletum ædes diriperet. Imperator vero cognatos, et quidquid bellicosorum hominum secum habebat, misit, ut in tenebris Joannem opprimerent. Nam si diluxisset, urbanam turbam non esse quieturam, sed longe plures et importuniores concursuros ad tyrannum adjutandum et defendendum. Quare hi naviculis ad Hodegium monasterium trajiciunt, atque inde cum bipenniferis imperatoris satellitibus se conjungunt (neque enim armatis per forum transire licebat), et circa theatrum factionem Joannis subito adorti sunt. Qua facile profligata, per summum olivum ad ipsum Joannem irrumpunt, eumque tanquam pecudem totis corporibus connixi cædunt, et caput ejus imperatori offerunt. Id in fornice fori pro publico spectaculo est suspensum, cruore adhuc destillante, cum fœdo oris hiatu et clausis oculis. Reliquum ejus cadaver in lecto collocatum in meridionali porta Blachernii palatii sub dio exponitur. Imperator vero e superiori conclavi simul et spectaculo **699** illo fruebatur cadaveris instar vasti tauri tumentis, simul et tanto successu cum insolentia lætabatur. Cadavere inde sublato et canibus ac volucris projecto, quod omnibus fere immane et inhumanum facinus visum est, conjurati ejus comprehensi et quæstionibus adhibiti, ut consocios nominarent, in vincula et carceres conjiciuntur.

κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πύλιν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχέων. Καὶ βασιλεὺς τὰς ἀνωθεν αὐτῆς ἀρχαίας διαίτας εἰσιὼν ἐθεῖτο κάτωθεν, ὁμοῦ μὲν τὰς ὑψίς διδοὺς τῷ πτωματι ὑπὲρ βοῦν διωδηκότη μεγαλόπλευρον, ὁμοῦ δὲ διαχεόμενος τῷ ρεύματι καὶ καταλαζονεόμενος τὸ κατορθωμα. Μετὰ δὲ τὸ σῶμα ἐκείθεν ἀρθεὶν κυσὶ καὶ ὄρνισι βορὰ παρατίθεται, ὃ καὶ θηριῶδες μικροῦ καὶ ἀπάνθρωπον τοῖς πασιν ἔδοξεν οἱ δ' ἐκ τῆς συνωμότηδος μερίδος τοῦ Ἰωάννου συαχθέντες, καὶ βασάνοις ὑποβληθέντες ὅπως ἐκφύγῃσι τοὺς συνίστορας, δεσμοῖς καὶ φρουραῖς παραπέμπονται.

Fecit et aliud imperator, nescio quale. Constantinum quemdam Francopolum cum sex triremibus in Pontum Euxinum misit per speciem de mercibus navis cujusdam, quæ ex Phaside Byzantium navigans juxta Cerasuntem fracta esset, inquirendi, revera autem ut oneraria navigia, quæ Aminsum

ἄτης τὴν πλάσιν τοῦ σώματος τὸν παχὺν εἰς ἐπώνυμον ἐλῆχεν. Οὗτος τοῖνον τῷ μεγίστῳ νεφ' ἐξάπειν εισρεύεις, καὶ τῶν στεφανίσκων ἕνα τῇ κεφαλῇ περιθεῖς οἱ τὴν ἱερὰν ἀμφιπεριώρηται τράπεζαν, ἐξέεισιν ἐκεῖθεν καὶ προσληφθεὶς ὑπὸ τῶν ὁμοίων (πλεῖστοι δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ σχεδὸν τοῦ ἐπιστάμου πάντες σῆματος), συνδραμόντων καὶ ὄχλων οὐκ ὀλίγων πρὸς τὴν φήμην τῶν [P. 340] πραττομένων, τὸ μέγα παλάτιον εἰσεῖσιν εὐμαρῶς, καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ θρόνου διαχρύσου καθίσας τινὰς ἐπὶ τῶν μεγίστων ὀφφικίων προβάλλεται, ὃ δ' ὄχλος καὶ τοῦ συναποστάντος μέρους τινές, τὰς ἀγορὰς καὶ ἀγυῖας διυλίζουσιν καὶ τὰς ἡϊόνας καταλαμβάνοντες, βασιλεὺς Ῥωμαίων αὐτὸν ἀνηγόρευον καὶ οἰκείας κατέσπων περιφανείας. Νυκτὸς δ' ἐπιούσης οὔτε τῆς φρουρᾶς, ὥς ἔδει, τῶν ἀρχέων ὁ Ἰωάννης ἐφρόντισεν οὔτε τὰς ἀνατραπέλλας πύλας ἀνέστησεν ἀλλ' ὥς ἐν τῷ ἀστραλεῖ καθιστάμενος καὶ μηδὲνα ἔχων ἤδη τὸν ἀνθιστάμενον, κατὰ δελφίνας ἀναφουῶν καὶ ὕδατος ὄλα κερύμια ἐκκενῶν, δίψαι ἀμάχῳ ἐχόμενος οἷα κρεωδριθῆς, ἀπίψα τοὺς ἰδρωτάς κρουνηδὸν ἀποστάζοντας καὶ θερμὸν ἀπατμίζοντας. Τὸ δὲ περὶ αὐτὸν ὁπλιτῶν τὴν ἱπποδρομίαν περιὸν ἤλυε τινάλλως ἐκείνῳ οἱ γὰρ ὄχλοι δύναντος ἡλίου κατ' ἀγέλας ὀρῆσαν διέστησαν, τάχιον διαγελάσαι τὴν ἑω γλιγόμενοι, ὥς αὖθις συνδραμόντες τοῖς ὑπερφηνοῖς ἐπεισέσσωσιν οἴκοις καὶ τὰ σφίτιν ἐνόντα διασπάρωσι. Βασιλεὺς δ' ὁπόσον συγγενὲς συνάθροισας καὶ τὸ περὶ αὐτὸν οὐκ ἀπόλεμον πέμπει κνεφαίως ἐπιθέσθαι τῷ Ἰωάννῃ οὐδὲ γὰρ ἂν ἡμέρας διαφασύσας ἡσυχίαν ἀγαπήσειν τὸν τῆς πόλεως ὁμίλον, ἀλλὰ πλείονα πολλῶ καὶ **700** δυσκάθεκτον περὶ τὸν τύραννον συνελθεῖν ὀρῆσαι τερον, συλλεγόμενον ἐκείνῳ τοῦ ἔργου καὶ πολυμερῶς αὐτοῖς ἀντιμαχόμενον. Οἱ μὲν οὖν πλοίων ἐπέβησαν, καὶ τῇ ἀκτῇ προσίσχουσιν τῆς μονῆς τῶν Ὁδηγῶν, καὶ ἐκείθεν τοῖς πελεκυφόροις συμμίσγυνται τοῦ βασιλέως ὑπασπισταῖς· οὐδὲν γὰρ ἦν ὁπλοφόρος διὰ μέσης τῆς πόλεως παρελθεῖν. Καὶ μὴν ἐξάπειναι σαρρήχεντες τοῖς περὶ τὸ θέατρον στασιώταις τοῦ Ἰωάννου αὐτοὺς τε ῥαδίως διασκεδάζουσι, καὶ κατὰ ῥαπτόνην πᾶσαν τῷ Ἰωάννῃ πρόσβάλλουσι, κτείνουσί τε ὥς βόκημα πανσώμους ἐπενεγκότες πλῆγας, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφελόμενοι τῷ βασιλεῖ προσάγουσι. Καὶ ἡ μὲν τῇ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψίδι μετεωρίζεται πρὸς θεῖον πάνδημον, ἔτι τοῦ αἵματος ἀποβλύζουσα, **701** σερπυρῖά τε δεινὸν καὶ μεμυκυῖα τὸν ὀφθαλμῷ· ὃ δὲ

λοιπὸς Ἰωάννης ἀρθεὶς ἐπὶ κλίνης αἰθρίας προτίθεται· ἄλλ' οἷον καὶ τόδ' ἔρρεξεν οὗτος ὁ βασιλεὺς· ἀνδρὶ τινι παραδοὺς τριήρεις ἕξ, ᾧ ἡ μὲν κλῆσις ἦν Κωνσταντίνος, ἡ δ' ἐπὶ κλῆσις Φραγγόπουλος, ἐς τὸν Εὐξείνιον Πάντον ἐξέπεμψε, τῷ μὲν δοκεῖν περὶ φορτίου πλοίου τινὸς ἐξετάσσοντα, ἐκ Φάσιδος καταίροντος εἰς Βυζάντιον, περὶ δὲ Κερασούντα ναυαγίζαντο,

τῷ δὲ ὄντι ταῖς ἐς πόλιν τὴν Ἀμινσον καταπλευρούσαις [P. 341] ὀλκᾶσιν ἐπιθησόμενον καὶ τούτων τὰ ἀγώγιμα προνομεύοντα. Ὁ δὲ κατ' ἐπίταγμα τὸ βασιλικὸν ἐς τὸν Εὐξείνιον ἀναπλεύσας οὐδεμιᾶς φείδεται νηὸς, ἀλλὰ πάσας σκυλεύσας, ὅσαι τε ἐς Βυζάντιον ἐμπορευμάτων πλήρεις κατήγοντο, καὶ ὅσαι αὐθις ἀνέγοντο ἀποδιδόμεναι τὰ ἐκυτῶν καὶ ἄλλ' ἅττα ἐνθήμεναι, μετὰ δύο μῆνας ὑπέστρεψε, τινὰς τῶν ἐμπόρων μαχαίρᾳ ὑποδικάσας καὶ τῷ βυθῷ παραπέμψας, ὧν τὰ χρήματα αὐτὸς ἰδιώσατο, τοὺς δ' ἄλλους ὑπέρου γυμνοτέρους ἀποπεμψάμενος. Οἱ δὲ τὴν πόλιν εἰσίδοντες πολλάκις μὲν ἰκέτευσαν ὑπὲρ ὧν παρὰ δίκην πεπόνθασιν, ἀρχείοις προσιόντες καὶ θείοις μετὰ φωτῶν τεμένεσι παραβάλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ τὸν βασιλέα πρὸς οἶκτον ἐπιβρεπῆ, τὰς αὐτῶν ἐμπορίας καθάπαξ ἐξαργυρώσαντα καὶ τῷ αὐτοῦ ταμειῷ ἐγκαταθέμενον. Οἱ ἔξ Ἰκονίου τοῖνον ὀρμώμενοι ἔμποροι τῷ Ῥουκρατίνῳ προσίασι, καὶ πέμψας οὗτος ἐς βασιλέα τὰ τούτων ἀπῆτει χρήματα· ἦν δὲ καὶ λόγος τότε περὶ σπονδῶν. Βασιλεὺς δὲ ἀποστάτην ὀνομάζων ἑαυτοῦ τὸν Φραγγόπουλον, τῆς οἰκαίας γνώμης ἀπῆγεν ὅσα οὗτος ἀνοσιούργησεν, ἐπὶ ψεύδει τὴν ἐλπίδα τιθέμενος καὶ τῇ ἐναργεῖ τῶν πραγμάτων ἀντιμαχόμενος. Τελεσθείσης δὲ τῆς ἀγᾶπης ὁ μὲν Ῥουκρατίνος μεθ' ἐτέρων αἰτήσεως φόρων καὶ μνᾶς ἀργυρίου προσειληφει πεντήκοντα εἰς ἀπόδομα ὧν οἱ ἔμποροι ἀφῆρέθησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς φωρᾶται μεθ' ἡμέρας τῇ ἐκείνου ἐπιβουλεύων ζωῇ. Μεγίσταις γὰρ ὑποσχέσει Χασισίον τινα ἐλαφρίσας, καὶ τούτῳ ἀμαθῶς, ὥς ἐς φίλαν ἀστάθμητος, ἐγχειρίσας γραμμᾶτιον ἐρυθρόγραφον, ἐκπέμπει τὸν Ῥουκρατίνον ἀναιρῆσόντα. Συλληφθέντος δὲ τοῦ Χασισίου καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ δῶμα ἐκφύαντος, παρεδόθησαν μὲν αἱ σπονδαί, πολλὰ δ' ἐκ τῶν Τούρκων ἐπιδρομαὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ταῖς ἐπικαῖς ἐπανεφύσαν πόλεις. Καὶ Μιχαὴλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλὴς, νέος ὢν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως ἀφίσταται. Πολέμῳ δὲ ἡττηθεὶς καὶ φυγὼν τῷ Ῥουκρατίνῳ προσρύεται, καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μίσει προσδεχθεὶς ἀσμενέστατα, στρατεῖαν ἐξ ἐκείνου δεχόμενος, τὰς Μαϊανδρικὰς πόλεις πολυτρόπως εἰσινετο, χεῖρων τῶν ἀλλοφύλων καὶ νηλεέστερος ἀνδροφόνος δεικνύμενος. Ἐπὶ τι γοῦν αἰτιώτατον τοῦ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐς γόνυ καταπεσεῖν καὶ χωρῶν καὶ πόλεων χειρώσεως παθεῖν, ὕστατα δὲ καὶ αὐτὴν ἐξαπολωλέναι, τοῦτο οἱ ἐκ Κομνηνῶν γεγόνασιν ἀφίστάμενοι καὶ βασιλειῶντες. Παρὰ γὰρ ἔθνεσι καταλύοντες μὴ φίλια Ῥωμαίοις νοοῦσι τῆς πατρίδος ἦσαν πανώλεια, καίπερ ἐν τῷ παρ' ἡμῖν μένειν πράγμασιν ἐγχειρήσειν ἐλεῖν τε καὶ κρατῆσειν σκαίεται.

Διὰ δὲ τὴν τοῦ Μιχαὴλ νεωτέρισιν περὶ μῆνα τὸν φυλλοχόον ἐξεῖσιν εἰς ἔω Ἀλέξιος, ὑποστρέφων δ' ἐκεῖθεν παρενέδωκεν εἰς τὰ Πύθια, τοῖς θερμοῖς ἐν νηζόμενος ὕδατιν. Ὡς δ' ἄλις εἴλε λουτήρων καὶ κρατήρων, ἐρᾷ καὶ μακροτέρου [P. 342] πλοῦς διημφισθίζουσαν γὰρ παρὰ τῷδε τῷ ἀνακτι καὶ ἀνὰ μέρος ἐκράτουν αἱ ἐπίγειοι καὶ ἐνάλαιοι χάριτες, καὶ λαμπρὰν ἠνεδοῦντο τὴν νίκην. Νῆα τοῖνον εἰσιὼν στρατηγίδα εὐθὺς τῶν νησιδίων διαπλωίζεται ἅ ἀγχίστα τῆς Κωνσταντινου ἀμφιβρέονται, τὸ Ἀστακηγὼν κώλπον ἀφελὲς περιπλεῖν· λαίλαπος δ' ἀνεγερθεῖσα

A appellerent, spoliaret. Is, ut Jussa imperatoris exsequeretur, nulli navi parcat: sed spoliatis omnibus quæ et Byzantium plenæ mercibus ibant, et suis rebus venditis et aliis impositis inde recedebant, post bimestre in urbem rediit, quibusdam negotiatoribus occisis et in mari demersis quorum pecuniam sibi vendicavit, cæteros Leberide nudiores dimisit. Ii urbem et palatium ingressi sæpe suas injurias conquesti sunt, et cum luminibus sacras ædes 700 frequentarunt. Sed nihil ab imperatore impetrarunt, qui bonis illis jam venditis pecuniam in fiscum redegerat. Quare Iconienses negotiatores Rucratinum adeunt, qui per legatos res eorum ab imperatore repetebat, pacis quoque mentione facta. Imperator vero Francopulum defecisse causatus nefaria illius facinora a se removebat, spe in mendacio collocata et rerum veritate dissimulata. Pace facta Rucratinus præter annui tributi pactionem etiam quinquaginta minas argenti accepit, quas spoliatis mercatoribus restitueret. Imperator vero post dies aliquot Rucratini vitæ insidiari deprehensus est. Nam Chasisium quemdam maximis pollicitationibus impulsus levis amicitie cultor cum rubricatis litteris ad eum tollendum ablegat. Verum capto Chasisio, litteris deprehensis et omni fabula explicata, ruptum est fœdus; eaque do causa Turcæ multas orientales urbes infestant. Ad hæc Michael quidam, Joannis sebastocratoris nothus filius, ad exigenda Mylassenæ provincie tributa missus, homo adolescens et contumax, deficit: 701 sed prælio victus et fugatus ad Rucratinum se confert. A quo imperatoris odio cupidissime susceptus, acceptoque exercitu, Mæandricas urbes variis affligit modis, barbaris ipsis crudelior. Quodsi ulla gravissima causa fuit, cur Romanum imperium labefactatum urbes atque provincias amiserit et ipsum denique corruerit, Commenii regni cupiditate ad hostes deficiendo eam suppeditarunt. Nam cum ad gentes Romanis inimicas confugerent, patriæ perniciēs erant, quanquam apud nos rebus gerendis et administrando imperio ineptissimi et sol'dissimi.

D Cæterum Alexius Novembri mense contra Michaelē in Orientem profectus in reditu ad Pythia castrametatus est, ut calidis aquis innataret. Balneis et crateribus satiat longiorem navigationem desideravit. Nam in ejus animo terrestrium et marinarum voluptatum cupiditas ex æquo certabant, nunc his nunc illis vincentibus. Consensu 702 igitur navi imperatoria recta ad parvas insulas passim juxta urbem sitas contendit, Astacenum sinum circumvectus. Orto autem subito turbine, fluctu in altum erecto, navis a prora in puppim sublata

promepodum submergitur, undis undique urgentibus. Nautæ tun:ultuari, sudare vectores, vociferari, Deum invocare, suspirare, clare ejulare. Vehabantur enim una omnes imperatoris familiares utriusque sexus, terræ videndæ et attingendæ cupidissimi. Post multos labores et pericula vix optatissimam principis insulam attingunt. Ex ea, tempestate sedata, Chalcedonem trajiciunt. Ubi vertigine posita et salsugine rejecta, timoribus et periculis oblivioni traditis, in Magnum Palatium transeunt ad edendos circenses ludos et populum spectaculis exhilarandum. Quibus finitis imperator statim in Blachernas se conferre voluit: sed quia tempus incommodius obstat (nam nostri temporis imperatores nec minimam mutationem astris inconsultis instituunt), primam jejuniorum hebdomadem in magnopalatio haud sane volens permansit. Ut vero dies sextus ad migrationem non erat incommodus, 703 præsertim si ea summo mane fieret, diluculo ante solis ortum transire Blachernas instituit. Igitur et triremis in ancoris ad palatium fluctuat, et omnis imperatoris cognatio cum luminibus adest, ut naviget una. Deo vero monstrante se esse horarum et temporum dominum, et a se itinera hominum vel prosperari vel impediri, solum ante imperatorium cubile ultro cedens profunde debiscit, ac id periculum imperator mirabiliter evadit. Sed alter ejus gener Alexius Palæologus et alii plures voragine illa impliciti in curribus male afficiuntur; quidam vero eunuchus in inum hiatus delapsus periiit. Quid imperator ea de re cogitarit, et an consilium mutarit, dicere nullo modo possum. Quod vero e vestigio consecutum est, referam.

χαλᾶ καὶ εἰς χάσμα ἱκανῶς διανοίγεται. Καὶ βασιλεὺς μὲν παραδόξως, τοῦ κινδύνου ῥύεσθαι, ἄτερος δὲ τῶν τοῦτον γαμβρῶν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος καὶ συγγενεὶ ἄλλοι ἐνίσχονται τῷ διαστήματι καὶ πιάσονται κακῶς τὰ βῆθη τοῦ σώματος· εἰς δὲ τις ἐκτομίας καὶ ἐτεθνῆκει, εἰς τὸ βάθυστον τοῦ χάσματος καταδύς. Οἷαν μὲν οὖν ἔγνωσαν οἱ μετάνοιαν ἐπὶ τούτοις εἰληφέν ὁ κρατῶν, οὐδαμῶς ἔχω ἐπεξείναι· ὁ δὲ κατὰ πόδας ἐπηκολούθησε, τοῦτο δὲ καὶ τῇ ἱστορίᾳ παραδίδωμι.

7. Habuit Alexius tertiam quoque filiam, Eudociam nomine; quam ipso adhuc Andronicum fugiente et apud Ismaelitas et in Palæstina 704 oberante patruus Isaacius Stephano filio Necmanis despondit, Triballorum principi. Verum is exiguo tempore in principatu exacto in Papicio monte sit monachus. Filius vero ejus eodem nomine Stephanus Eudocia paternæ satrapie domina declarata plusculo tempore exacto liberos ex ea suscipit. Sed tempus omnia innovare et perpetuo dissimilitudines inducere solitum ambos a pristina conjunctione et consensione disjungit, nec in eo numero esse patitur quos Lyricus his versibus celebrat: « Felices ter et amplius quos irrupta tenet copula, nec malis divulgus querimoniis suprema citius solvit amor die. » Nam ille uxori pruritum libidinis, ea contra marito bibacitatem a primo diluculo et aliarum mulierum consuetudinem objiciebat. Ita dissidio subinde crescento Stephanus barbaricum consilium init atque exsequitur. Nam sive confecto sive vere objecto adulterii

Ἀ ἐξαίφνης καὶ μετεωρισθῆς τὸ κύμα ὁρῶν τὸ πλοῖον ἐκ πῶρας ἐπὶ πρύμναν αἵρεται καὶ μικροῦ καταδύεται, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπικλυζόμενον. Ἐθορύβουν μὲν οὖν οἱ πλωτῆρες καὶ ἰδρῶσι περιεῖρόντο, βουαι δὲ τῶν ἐμπλεόντων καὶ θεοκλυτῆσαι ἤσαν, οἱ μωγαί τε καὶ ὀλοῦγαί διωλύγιον ἐγχεοῦντο· συνέπλεον δὲ βασιλεῖ πᾶσαι τε καὶ πάντες ἐπιτήδαιοι, οἷς καὶ ποθεινὴ μὲν ἡ γῆ τοῖς βαδίζουσι, ποθεινὴ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει τις ἐντυχεῖν. Ἠολλὰ δὲ καὶ παντοῖα διακινδυνεύσαντες ἀγαπητῶς καὶ μόλις περὶ τὴν Πρίγκιπον διασώζονται, ἐκ δὲ ταύτης τοῦ κύματος ἤρεμήσαντος εἰς Χαλκηδόνα καταΐρουσιν· ἔνθα τοῦ ἱλίου ἀνεβήντες καὶ τὴν ἄλμην ἀποπτόσαντες, καὶ λήθης βυθῷ παραδόντες τὰ χαλεπὰ τοῦ κινδύνου καὶ φοβερά, εἰς τὸ μέγα διαπεριούνηται παλάτιον, ἀμίλλας τελέσαντες ἵππων καὶ θεάτροις τὸν δῆμον δεξιωσόμενοι. Ὡς οὖν εἰλήφει πέρας καὶ τάδε, βασιλεὺς μὲν ἀπελθεῖν εἰς Βλαχέρνας αὐτίκα ἤθελε, τῆς δὲ τῶν Ῥωμίων ἀκαιρίας προσισταμένης (οἱ γὰρ εἰς ἡμᾶς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βηματίσαι τὴν τῶν ἄστρον θέσιν περιεργάζονται) τὴν πρώτην τῶν νηστειῶν ἐβδομάδα τῷ μεγάλῳ παλατίῳ προσέμενον οὐχ ἔκων. Ὡς δ' ἦν ἡ ἕκτη τῶν ἡμερῶν οὐκ ἀνάρσους πρὸς μετάθασιν, καὶ μάλιστα τῷ βαθέος ὄρθρου μεθισταμένη, ἔγνω μεταναστεῦσαι κνεφαῖος καὶ μῆνα τοῦ ἡλίου διασπείραντος τὰς ἀκτῖνας τὰς Βλαχέρνας καταλαθεῖν. Ἡ τε οὖν τρίτης παρὰ ταῖς ἀκταῖς τῶν ἀρχαίων ἐτάλευς, καὶ τὸ συγγενὲς ἅπαν τοῦ βασιλέως παρ' αὐτὸν μετὰ φώτων συνηλίστο, σύμπλεον ἐσόμενον τοῦ Θεοῦ δὲ δεκνόντος ὡς κύριός ἐστιν ὥρων καὶ χρόνων αὐτός, καὶ παρ' αὐτοῦ κατεβύνηται εἴτε μὴν συμποδίζεται τὰ τινῶν διαδήματα, τὸ πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης δάπεδον αὐτομάτως ὑπα-

ζ'. Τῷ βασιλεῖ τῷδε καὶ τρίτῃ θυγάτηρ ἦν, Εὐδοκία τοῦνομα. Ταύτην ἐστὶ τοῦ τεκόντος Ἀνδρόνικον ἐκδιδράσκοντος Ἰσμαηλῆτας τε καὶ Παλαιστίνην περιόντος πλάνητος ὁ πατράδελφος Ἰσαάκιος ἐν τῶν παίδων ἐκδέδωκε τῷ Στεφάνῳ τοῦ Νεεμάν· ἦν δ' οὗτος ἡγεμὼν τῶν Τριβαλλῶν. Ἀλλ' ὁ [P. 343] μὲν βραχὺν ἐπιμένει τῇ ἀρχῇ χρόνον τὸ ὅρος ἀνείσι τὸ Παπύκιον καὶ βίον ὑπείσι τὸν μοναδικόν· ὁ δὲ οἱ υἱὸς Στέφανος κληροῦχον τῆς πατρῴας σατραπείας τὴν Εὐδοκίαν δεκνὸς ἡλίου συγχούς ἐξεμέτρησε, καὶ παίδων ἐξ αὐτῆς ἀκούει πατήρ. Καινοτόμος δ' ὢν ὁ χρόνος καὶ προβολεὺς τῶν ἀνομοίων ἀληκτος διέστησιν ἀμφοτέρους τῆς πρὶν ἐνόττητος καὶ συμπονοίας, οὐκ ἄρ' οἱ τῶν ἐσχάτων ἀναπνοῶν συμφορὰς παρὲς ἀνόθευτον, ὃ τοῖς ἐχέφροσι συζυγίταις πλήρωμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαίμονίας κρίνεται. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῇ γυναικὶ ἐνεκᾶλει τὸν τῆς ψωρῶδους ἀκρασίας ὁδὰς τρομὸν, ἡ δὲ τᾶνδρ' προσήπτε τὸν εὐθὺς ἐξ ἐωσφόρου ἀκροτάλῃκα καὶ τὸ μὴ πίνειν ὕδατα ἐξ οὐκείων ἀγγείων καὶ τὸ κρυφίῳ ἄρτιον ἐμπίπλασθαι. Καὶ προβαίνουσης οὕτω τῆς διλονοίας αἰεὶ ἐπὶ μέγα

σκέπτεται τι βαρβαρώτερον ἔργον ὁ Στέφανος, καὶ αὐτὸ μέτεσι· πλάσμενος γὰρ, ἤτοι καὶ σάμενος ἀλτῆως, μοιχευομένην ἀλῶναι τὴν Εὐδοκίαν παντὸς ἀπογυμνοῖ περιβλήματος γυναικείου, τὸν ἔσχατον σὺτῃ καὶ λεπταλέον χιτῶνα μόνον καταλιπὼν, καὶ τοῦτον κύκλῳ περικοπέντα ὡς μόλις περιστέλλειν τὰ τῶν μελῶν ἀσχήμονα, καὶ διαφύγειν οὕτως ἀτίμως, ἔνθα καὶ διοργυῖη πορεύεσθαι. Πρὸς δὲ ταυτηνὴ τὴν πρᾶξιν τὴν ὄντως ἄσεμνον καὶ ἀπότομον καὶ τὴν ὑπέρογκον ἀμυντηρίαν ὁ ἀδελφὸς ἀντιστάς Βόλκος ἔς τε τὸ ἀπάνθρωπον ἦθος ὠνείδισε τὸν κασίγνητον, μεθαρμωσθῆναι τε τῆς ὀργῆς καὶ καθυφεῖναι τι μικρὸν καθικέτευσεν, ἀπιδόντα πρὸς τὸ μεγαλύτερον τοῦ γένους τῆς Σὺδοκίας καὶ ἑαυτὸν δὲ οἰκτερήσαντα, γενησόμενον οὕτως ἐπ' ἀσχήμοσιν ἔργοις ἀοιδιμον. Οὐκ ἔχων δὲ καὶ πείθειν ὡς τὴν γνώμην ἀκαμπῇ καὶ δυσμείλικτον, αὐτὸς τὴν Εὐδοκίαν προσηκούσης κομιδῆς ἀξιώσας παραδίδωσι τοῖς ἀπάζουσι θεόντως εἰς τὸ Δυρράχιον. Μαθὼν δὲ τὸ γεγονός ὁ πατήρ, πῆμψας ἀμφικέφαλον καθέδραν καὶ κόσμους περιδεβράλους ἄλλας τε λαμπρεμονίας βασιλικὰς εἰσοικίζεται τὴν θυγατέρα. Πλὴν οὐδὲ τοῦ Νεεμᾶν οὗτοι υἱοὶ ἀδελφοὶ φρονούντες εἰς τέλος διήρκεσαν, ἐκπολεμωθέντες δὲ κατ' ἀλλήλων τῷ χορῷ τῶν ἄλλων καὶ οὔτε συνήφθησαν, οὐς μικρῷ πρόσθεν εἰρήκειμεν ἡγνοῦν καὶ τὴν φύσιν διὰ τε φιλαρχίαν καὶ τρόπου σκαλίστην καὶ φανείας κρείττων ὁ Βόλκος τῆς ἀρχῆς ἄμα καὶ τῆς πατρίδος ἐκτοπίζει τὸν Στέφανον. Ἐκ γὰρ τῆς τῶν πόλεων βασιλίδος ὥσπερ τινὸς ὑπογραμμοῦ καὶ τύπου καὶ κοινοῦ θεμιστεύματος τῆς ἀδελφοκτονίας ἐξιούσης καὶ διαδραμούσης τῆς γῆς τὰ πέρατα, οὐ Πέρσαι μόνον καὶ Τουροσκόθαι καὶ οὔτε οἱ Δαλμάται καὶ μετέπειτα Πάννονες, ἀλλὰ καὶ λοιποὶ ἕτεροι παρ' ἔθνεσι δυναστεύοντες στάσεων καὶ φόνων τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ἐνέπλησαν, καθ' ὁμογενῶν τὰ ξίφη σπασάμενοι.

Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἔξεισι τῆς Μυσίας ὁ Ἰωάννης μεγίστην τε καὶ παγγάλκην στρατεύματι, καὶ διεληφώς τὴν Κωνσταντίαν χειροῦται ταύτην κατὰ πᾶσαν εὐπίτειαν, [P. 344] διάστημον οὖσαν ἐν τοῖς τῆς Ῥοδόπης σχοινίσμασι. Καὶ καθελὼν τὸν ταύτης περιβολὸν ἐκείθεν ἀπανίσταται καὶ περὶ τὴν Βάρναν στρατοπεδεύεται, καὶ πολιορκεῖ γενναίως καὶ ταύτην κατὰ τὴν ἑκτὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἡμέραν. Παντοίαν δ' ἔνστασιν ἐνδεικνυμένων τῶν ἐνδοθι, κρατίστων ὄντων τῶν πλείστων καὶ τοῦ Λατινικοῦ στίφους συγκεκροτημένων, τετράπλευρον συντίθησι μηχανὴν συμμηκίζομένην τῷ εὖρει τῆς τάφρου καὶ ἱσοῦσῃ τῷ τείχει τῆς πόλεως, καὶ ταύτην ὑπότροχον οὖσαν τῆς τάφρου ἄγχιστα στήσας, εἴτα ἀνατρέψας ἀμφοτέρων τῶν περάτων ἐπιλαμβάνεται, καὶ τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὶ μηχανήματι ζεύγματι τε τῆς τάφρου χρησάμενος καὶ κλίμακι ἐξικνουμένην τοῦ ὕψους τῆς πόλεως τρισὶν ἡμέραις τῆς Βάρνας κρτεῖ. Οὕτε δὲ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν ὁ βάρδαρος ποιεῖς (ἦν δὲ τὸ ὑπερευλογημένον Σάδβατον καθ' ὃ ὑπνωττεν ἐν τάφῳ Χριστός) οὕτε τὸν Χριστιανὸν ἀΐδεσθεις, ὃν μόνους περιέφερε χεῖλεσιν, ἀλλὰ φιλαμύτοις δαίμοσιν ἐλαστρούμενος πάντας οὓς συνείληρε ζῶντας κατὰ τῆς τάφρου ὠθεῖ, καὶ χοῦν ἐς ἱσοπέδον ἐπιχειας πολυάνδριον τὸν τόπον δεικνυσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τεῖχη καταστρεφάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιούτοις καὶ τελεταῖς μυσαρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμωμένως.

Καὶ τῇδε μὲν καὶ ταῦτα ἐφέρετο· ὁ δὲ γε πρωτοστρά-

A crimine, Eudociam omni vestitu muliebri spoliata, sola tenui interula relicta, eaque undique præcisa, ut vix pulendas partes tegeret, atque ita ignominiose quo libitum esset abire sinit. Huic pœnæ tam inhonestæ, 705 atroci et immodicæ fraterejus Volcus intercedit; et objurgata ejus inhumanitate, orat ut deposita iracundia paulo clementius agat, habita ratione illustris generis Eudociæ, et famæ suæ consulat, ac tantam ignominie labem caveat. Sed cum pertinax et implacabile ejus ingenium movere non posset, ipsa Eudociam ita susceptam ut dignitas ejus postulabat, Dyrrachium perducendam curat. Quo casu cognito pater filiam lectica et ornamentis muliebribus missis, in ædes suas recipit. Cæterum ne hi quidem Neemanis filii longo tempore concordēs permanserunt, sed inimicitiiis susceptis in cæterorum cœlum transierunt, quos supra diximus per ambitionem et vecordiam naturæ oblitos esse; et Volcus victor Stephanum et principatu et patria exegit. Nam cum fraternæ cædis exemplum ex urbe imperatrice promanasset et extremos orbis terrarum fines pervagatum esset, non Persæ tantum et Tauroscythæ et hi Dalmatæ et postea Pannonii, sed et alii plures cæterarum gentium principes ensibus in cognatos suos strictis seditionem et cædium patrias suas compleverunt.

B 706 Sub hoc tempus Joannes cum maximo et armis instructissimo exercitu Mysia egressus Constantiam insignem urbem Rhodopæi territorii sine ulla difficultate capit, et mœnibus dirutis Varnam sexto die Passionis dominicæ fortiter oppugnat. Sed cum ii qui urbem tenebant, plerique fortissimi viri et Latini generis, eumma ope resisterent, quadrilateram machinam fabricati quæ longitudine latitudini fossæ et altitudine fastigio mœnium responderet; et ea rotis subjectis proxime fossam collocata et deinde eversa utrosque fines apprehendit; eademque machina et ad explendam fossam et ad conscendenda mœnia pro scalis usus triduo Barnæ potitur. Neque diei solemnitatem (erat enim id sanctissimum Sabbatum, quo Dominus in sepulcro dormivit) neque Christianum nomen veritus barbarus, quod solis labiis jactabat, sed intemperiiis sanguinariis alicujus dæmonis actus, omnes quos vivos ceperat in fossam præcipitavit, injectaque humo et expleta sepulcretum locum illum facit; nec multo post, etiam mœnibus eversis in Mysiam revertitur, hujusmodi victimis et 707 abominandis inferiis celebre illud Sabbatum veneratus Atque hæc sic gesta sunt.

Ἐπειτα καὶ τὰ τεῖχη καταστρεφάμενος εἰς Μυσίαν ἐπάνεισιν, ἐναγίσμασι τοιούτοις καὶ τελεταῖς μυσαρωτάταις τὴν μίαν τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἡμερῶν κυρίαν τετιμωμένως.

Manuel vero Camyses protostrator, longo tem-

pore in Mysia captus, imperatorem et consobrinum orat ut de sua re familiari redimatur neque ut maleficus longo tempore in Barbarorum potestate relinquitur. Sed iis litteris nihil impetravit. Desperata igitur cognati ope ad Chrysum se convertit, et solutione ab eo impetrata Prosacum abit. Ac ne ibi quidem imperatorem obtinere desinit ut Chryso duos auri centenarios pro sui redemptione solvat, cum longe plus ex suis opibus rapuerit, præter aurea et argentea vasa et telam sericam et vestes pretiosas, quarum rerum copia mortalium locupletissimus fuerit habitus. Ille vero protostratoris cognatione in una lance animi sui pensata, pecunia vero ejus in alteram collocata, et utraque perpensa, posteriore multum præponderare deprehendit. 708 Itaque flagitationes ejus nec extremis auribus admisit. Unde Camyze desperatione coactus statuit cum Chryso finitimos Prosaco Romanorum agros vastare, ac Pelagoniam celeriter subigunt; et Prilapo sine difficultate politi ordine cætera invadunt, remota ad deditionem impellunt, per Tempe Thessalica penetrant, campestria occupant, Græciam commovent, Peloponnesum ad rebellionem instigant. Tunc et alius seditiosus, velut olim terræ filii, exstitit, Joannes Spyridonaces Cyprius, homo deformi vultu, statura sædiore, strabis oculis, sordidus opifex, fortuna infima. Sed dum imperatori inservit, mirabilibus successibus et promotionibus interioris fisci custodiæ præficitur. Deinde Smolanis præpositus eum a quo missus erat aspernatur ut vili et simplici ingenio præditum; et difficili provincie aditu fretus bifariam illi resistit, inopinatum et pessimum infortunium. At imperator tertio tum malo conflictans, familiari sibi articulari morbo, duplici pœnitentia supra modumangebatur, quod nec consobrinum redemisset et nequam hominem Spyridonacem cum suo dedecore tot 709 munitissimis urbibus præfesset; et copiis quas coegerat, in duas partes distributis, alteram Alexia Palæologo genero suo tradit ut homuncionem Spyridonacem ulciscatur, alteram ad Oenopolitam Joannem, qui protostratori resistebat, mittit. Ac imperatoris genero Alexius prudentia et audacia adhibita Spyridonacem exiguo cum labore devincit et nanum illum in Mysiam fugat. Protostratoris vero rebellio cum longo sane tempore durasset, prospero exitu est terminata. Nam imperator cum aliis artibus et dolis Chrysum circumvenit, tum neptem Theodoram, pridem Ibanco desponsam, Byzantio accersitam illi uxorem dedit. Et hac ratione Pelagonia et Prilapo recuperatis Thessalia quoque Camyzen expellit, alias prælio victum, alias ultro fugientem. Tandem ipso etiam Stano ejicit, quo ut in asylum inexpugnabile se receperat. Hujusmodi præclaris operibus post diuturnam desidiam et ignaviam editis Byzantium recurrit. Tunc Strommiza quoque potitus est, ibi etiam Chryso circumvento, et pacem cum Joanne fecit.

Α τῶν Μανουὴλ ὁ Καμύτζης, χρόνιος ἐν Μυσίᾳ καθειργόμενος, δεῖται τοῦ ἐξαδέλφου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς οἰκείας οὐσίας λυθῆναι μηδ' ὥς κακοῦργος ἐπὶ πολὺ παροφθῆναι παρὰ βαρβάρους δορυκτῆτος. Οὐκ εἶχε δὲ καὶ πείθειν δι' ὧν ἐπέστελλεν. Ἀπειρηκώς οὖν τὸν κηδεστὴν μέτεισι Χρύσον, καὶ παρ' αὐτοῦ δεῖται λυθῆναι, καὶ ὥς εἶχε τὰ ἡττημένα πεπερασμένα, ἐκ Μυσίας ἐς Πρόσακον ἄπεισιν. Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖσε γενόμενος καθυφῆκε τοῦ βασιλέως δεόμενος, εἰ πως τῷ Χρύσῳ τὰ λύτρα κατάρθοιτο, εἰς δύο ποσούμενα χρυσοῦ κεντηνάρια, πολλαπλασίονα τούτων ἀφαιρηθῆναι φάσκων πλὴν τῶν ἀργυρέων καὶ χρυσέων σκευῶν τῶν Σηρικῶν τε νημάτων καὶ τῶν περιφανῶν ἐσθημάτων, οἷς ὑπερεκόμενα βύτηθεν ἔστατο ἀνθρώπων φανείς. Ὁ δὲ τὴν σῆσιν τοῦ πρωτοστράτορος ἐν πλάστιγγι μετὰ τοῦ τῆς φρενὸς ζυγοῦ καταθείς, ἐν δὲ θατέρᾳ τούτου χρήματα, καὶ ταλαντεύων ἀμφοτέρα, πολλῇ τῇ βουλῇ βαρυτέρην τὴν δευτέραν εὗρισκεν, ὅθεν οὐδ' ἄκροις ὥσιν εἰσφικίζετο τὰ ὑπ' ἐκείνου γραφόμενα. Ἀπειπὼν οὖν ὁ Καμύτζης ἔγνω σὺν Χρύσῳ τοῖς ἀγχιτέρμοσιν Πρόσακῳ Ῥωμαίοις ἐπιθεσθαι τέρμασιν. Εὐμαρῶς οὖν Πελαγονίαν χειρῶνται, καὶ ῥαδίως ὑπάγονται Πρίλαπον, ἐπιφύονται τὰ ἐξῆς, ἀφιστῶσι τὰ πόρρωθεν, διεκπίπτουσι Τεμπῶν τῶν Θεσσαλικῶν, τῶν πεδιάδων ἐπιλαμβάνονται, παραινῶσι τὴν Ἑλλάδα, παλίμδολον τιθέασιν τὴν τοῦ Πέλοπος. Τότε δὲ καὶ δευτέρος ἀποστάτης κατὰ τοὺς σπαρτοὺς ἐπανέτειλε γίγνασθαι. Ἰωάννης γὰρ τις τὸ γένος Κύπριος, Σπυριδωνάκης τοῦ πῶνυμον, τὸ δίδος φαῦλος, τὴν ἡλικίαν φαυλότερος, [P. 345] στραδῶν τὰς ὄψεις, χειρῶν αὐτὴν τέχνην, τὴν τύχην χθόνιος, τῷ βασιλεῖ τῷδε ὑπερετούμενος, ταῖς δὲ παραλόγοις προσόδοις καὶ ἀναβάτεσι τῶν ἐσω λεγομένων ταμειῶν φύλαξ ταχθείς, εἶτα τὴν ἀρχὴν τῶν Σμολένων χειρίζειν λαχὼν, καταγινώσκει τοῦ πεπομφότος εὐτέλειαν νοδὸς καὶ ἀφίλειαν, καὶ τῷ δυσπροσόδῳ τῆς χώρας ἐπαρθεὶς εἰς ἀπόνειαν διστούμενον ἐκείνῳ γίνεται ἀντιστάτημα καὶ Στὰν καὶ σκώλωψ καὶ ἀπρόσκοπον συγκόρημα χειρίστον. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ τρίτῳ τότε κακῷ τῇ συνήθει καχεξίᾳ τρυχόμενος, ἥτις ἐπενέμετο τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος, τὸν ἑπιμηθεὶς εἶχε κατ' ἄμφω δεινῶς ἐπικείμενον καὶ εἰς πνίγμα μικροῦ ἐναλλόμενον τε καὶ ἐπεμβαίνοντα, ὅτι τὸν ἐξαδέλφον οὐκ ἐλύσατο καὶ ὅτι τὸν οὐτιδανὸν ἐν ἀνθρώποις Σπυριδωνάκην εἰς ὄνειδος οἰκεῖον πόλεων τοσοούτων ἐρυμνοτάτων κατέστησεν ἄρχοντα, διχῆ οὖν διαίρων τὸ συναγόμενον στράτευμα, τὸ μὲν τῷ γαμβρῷ παρδίδου Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ τὸν ἀνθρωπίσκον μετιόντι Σπυριδωνάκην, τὸ δ' ἐξέπεμψεν εἰς τὸν Οἰνουπολίτην Ἰωάννην τῷ πρωτοστράτορι ἀντικαθίστάμενον. Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Ἀλέξιος ἀρετὴν καὶ τόλμαν ἐνδείξάμενος ἔμφροντα τὸν Σπυριδωνάκην καταγωνίζεται σὺν πόνῳ βραχεῖ, καὶ φυγάδα τίθησι τὸ Μυγμαῖκὸν ἀνδράριον ἐς Μυσίαν ἢ δὲ τοῦ πρωτοστράτορος ἀντιστάσις ἐφ' ἱκανὸν μὲν διήρκεσε χρόνον, αἴσιον δὲ καὶ αὕτη πέρας ἐδέξατο. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἄλλαις τε μεθόδοις ἐχρήσατο μεθ' ὀπουλίας μετιῶν τὸν Χρύσον, καὶ δὴ καὶ τὴν θυγα

παιδα Θεοδώραν, ἣν τῷ Ἰσακῷ κατηγγύησεν, ἐμνήστευσεν αὐτῷ εἰς εὐνέτιν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεμ-
μενος. Καὶ τοῦτοις τοῖς μεθοδεύμασιν ἀνασώζεται Πελαγονίαν καὶ Πρίλαπον, καὶ Θετταλίαν ἀπ-
τησι τὸν Καμύτζην, πῇ μὲν πολέμῳ κατατροπούμενον, πῇ δὲ φυγῆς ἐθελοντὶ ἀπτόμενον. Ὅσατα
καὶ αὐτοῦ τοῦ Στανου μετανάστη δείκνυσιν, εἰς ὃν ὡς εἰς ἀνάλωτον ἀπέδρα κρησφύγετον. Καὶ τοιοῦτοις
οἱ αὐτὸν περιανθίσας, ἐπὶ μακρὸν ὁφθέντα οἰκουρὸν καὶ ἀπόλεμον, εἰς Βυζάντιον ἐπανέδραμε. Τότε δὲ
τῆς Στρουμίτζης ἐκράτησεν, ἀπάτη κἀνταῦθα τὸν Χρῆσον περιελθὼν, καὶ τὰς πρὸς Ἰωάννην σπονδὰς
ἔρριπεν.

Ἄλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδρομος ἡμῖν ὁ
καὶ διὰ λείας φέρων ὁδοῦ, τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ
ὁπως τῷ λόγῳ χρῆσθαι. Τίνα γὰρ γνώμην ἔχειν
τὸν τὰς κοινὰς διεξιέναι μέλλοντα συμφορὰς,
ἢ τῶν πόλεων αὕτη πεπειράται βασιλῆς τῶν γη-
ἀγγέλων βασιλευόντων; ἐβουλόμην μὲν οἷός τε
διεξελεῖν ἀξίως τῷ λόγῳ τὰ πάντων τῶν κα-
ἀχθεινότητά τε καὶ χαλεπώτατα· ἐπεὶ δὲ τοῦτο
ἴατον, ἐν ἐπιτόμῳ δὴ καὶ ποιήσομαι τὴν διήγη-
κερδαλεωτέραν ἐσομένην δὴπου τοῖς ὀψιγόνους
τῇ τῶν ἀλγεινῶν ἀκουσμάτων μετρίᾳ καὶ τὴν
ἴθην τῆς πλείονος λύπης ὑφαίρειν.

Ἦν μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος τὸν ἀδελφὸν
ἐκίον καθηρηκῶς τῆς ἀρχῆς· δέον δὲ μὴ πάντη
ἡσῆσαι τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ λαθόμενος ὡς
ῥόνται τοῖς πλείστοις αἱ συμφοραὶ καὶ εἰσιν
ῥόνιπτοι, οὕτε μὴν ἡ δίκη δι' ὅλου [P. 346] τίς
ῥαδιόπνιστος καὶ ταῖς χρονίαις φιληδοῦσα μετα-
εἰς, ἀλλ' ἐπεισὶ καὶ ταχύπους καὶ ἀσφύτως ἐπι-
ειν φιλεῖ τοῖς ἔργοις ῥέξουσιν ῥόδικα, ἐνδίδωσι τῷ
γνήτῳ διάγοντι κατὰ τοὺς κίονας, οἳ περὶ τὸν
μὲν ἀκταῖοι καὶ δούξοντες ἴστανται, βίσιον
ῥαντον, καὶ πᾶσιν ἀνεπέγκλητον εἶναι τὴν εἰς
ῥα διαπλώσιν. Ἦν οὖν τοῦ βουλομένου παντὸς,
οἳ ἐκ γένους μάλιστα τῶν Λατίνων, εἰς Ἰσαάκιον
ῥλεῖν· οἷς καὶ κρυφίως κοινωνὸς ἐδείκνυτο βου-
ῥάτων, ὁπόσα τὴν ἀντιπάθειαν ἐβουλομένην
τὴν Ἀλεξίου καθαίρειν ἐμεθόδευον, γραμμᾶτι

Εἰρήνην πέμπων τὴν θυγατέρα, κοινωνὸν λέ-
Φιλίππῳ τῷ κρατοῦντι· τότε τῶν Ἀλαμανῶν,
τὴν πατρῴαν ἐκδίκησιν ὑπαλείφοντα, κακῶς
ῥώμενα ἔχων ἀντίγραφον τὸ ποιητέον αὐτῷ
ῥώμενα. Ἔτα καὶ τὸν υἱὲν αὐτοῦ Ἀλέξιον τῆς
ῥς ἀνείκως ἐλεύθερον ἀφῆκε στρέφασθαι. Ἐν
ῥ μέλλειν κατὰ τοῦ πρωτοστράτορος ἐξίεναι κα-
ῥας εἰς Δαμοκράνειαν συνέκδημον καὶ τοῦτον
ῥτο. Ὁ δὲ κατὰ γνώμην δέχουθεν τοῦ πατρὸς
ῥίψιν· περὶ ῥρασμοῦ κοινολογησάμενος,
ῥγύλης προεστῶτι μεγίστης νεώς, ἐκαίροφύλα-
ῥσθαι ἐν θαλάσῃ τὸ ῥρμημα καὶ τὸ ῥχνος ἐν
οἷς ῥῥασιν. Ὡς δ' ἐπέστη καιρὸς πρὸς τὴν
ῥιν οὐκ ἀνέριστος, ἡ μὲν ναὺς ἰστίοις πτεροῦται
ῥατ' οὔρον φέρεται καὶ προσωκεῖται τῇ καθ'
ῥσποντον Αὐλωνίᾳ, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον κατὰ
ῥς τὸν Ἀθῶραν ἐπὶ τῷ δέξασθαι τὸν Ἀλέξιον,
τὴν σκέψιν ἀφώρατον, ἐνεφέρει ψάμαθον φόρ-
ῥομένην τῇ νηὶ κεκνωμένην δῆθεν τῶν ἀγωγί-
ῥο δ' Ἀλέξιος ἐκ Δαμοκρανείας ἐκείσε παρα-
ῥενος τὴν ὁλκάδα εἰσεῖσι καὶ πρὸς νῆα με-
ῥίζεται. Γνωσθεῖσης δὲ τῆς αὐτοῦ φυγῆς πέμ-
ῥι μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ τὸ πλοῖον ἐξερε-
ῥτες, οὐ μὴν ἴσχυσαν συλλαβεῖν τὸν Ἀλέξιον· οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρόχαλα καὶ

710 8. Hactenus expeditus fuit nostræ orationis
cursus, et molli processit via. Deinceps vero quid
dicam nescio: quo enim animo eum esse par est,
qui publicas clades, quibus regina urbium terrenis
istis angelis imperantibus afflicta est, commemo-
rabit? Vellem equidem me omnium gravissima et
tristissima mala pro dignitate posse exponere. Sed
quia id fieri non potest, historiam compendio
exsequar, utiliore futuram posteris ob moderatam
tristium rerum commemorationem et doloris di-
minutionem.

Alexius fratrem Isaacium imperio dejectum ex-
cæcarat: sed cum ejus custodia non prorsus ne-
gligenda esset, oblitus plerisque inuri calamitates
nec deleri posse, et vindictam non perpetuo ster-
tere, sed seris gaudere mutationibus, et celeriter
ingruentem tacito eos pede consecrari qui nefaria
facinora perpetrent, fratrem juxta duas columnas
quæ in freti littore sunt libere vivere passus est,
neque quemquam ad eum trajicere vetuit. Erat
igitur cujusvis Isaacium adire, tum vero Latinorum,
cum quibus arcana consilia de ulciscendis injuriis
771 et evertendo fratre Alexio conferebat, litteris
ad Irenem filiam missis, Philippi Alemannorum
regis conjugem, quibus eam ad opem sibi feren-
dam instigabat, atque inde litteras recipiebat qui-
bus quid agendum esset monebatur. Deinde filius
quoque ejus Alexius custodia eductus libere quo
libuit ambulavit, et ab imperatore contra proto-
stratorem exituro itineris comes est assumptus. Is
vero de sententia patris, cum Pisano quodam maxi-
mæ rotundæ navis domino consilio fugæ inito, na-
vigandi opportunitatem captabat. Quæ cum conti-
gisset, majus navigium plenis velis ad Hellesponti
Auloniam fertur, minus vero Athyræ Alexii reci-
piendi causa appulit; et quo id consilium lateret,
nautæ arenam intulerunt saburrandi scilicet vacui
navigii gratia. Quo Alexius, Damocrania eo pro-
fectus, consensu ad magnam navem pervenit. Fuga
ejus cognita mittuntur ab imperatore qui na-
vem perscrutentur, nec tamen Alexium deprehen-
dere potuerunt; nam 772 coma in orbem raso et
Latina veste induta, ut in turba magna obversans,
inquisitores latuit. Perductus in Siciliam sorori
indicatur; quæ justo præsidio misso fratrem am-
plexa, maritum Philippum orat ut patri suo pro
virili opem ferat simul imperio et lumine privato,
et fratrem quoque juvet exsulem et extorrem et
errantium stellarum instar vagantem, neque quid-
quam ferentem secum præter corpus.

οὗτος γὰρ τὴν κόμην κειράμενος περιτρόχαλα καὶ

τὴν αὐτὴν τοῖς Λατίνοις στολὴν ἐνδυσάμενος, ὡς ἐν ὁμίλῳ πολλῶν συναναστρεφόμενος, τοὺς διφῶντας ἐλάνθανεν· Ἀπαχθεὶς οὖν ἐς Σικελίαν δῆλος τῇ ἀδελφῇ γίνεσθαι. Ἦ δὲ δορυφορίαν ἱκαντὴν ἀποστείλασα τὸν ἀδελφὸν ἀγκαλίζεσθαι, καὶ δεῖται τοῦ ἀνδρὸς Φιλίππου τὰ δυνάτῃ τῷ πατρὶ ἐπαμῦναι φάος ἅμα καὶ κράτος ὑπὸ τῶν γνησίων ἀφηρημένῳ, καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐπαρτήξιν ἀστέγῳ τε καὶ ἀπόλιθι κατ' ἀστέρας μεταφερομένῳ τοὺς πλάνητας καὶ μηδὲν ἐπαγομένῳ πλὴν τοῦ σώματος.

Sed præter hæc alia quoque in mentem mihi veniunt, quæ negligenda non sunt. Angelici nominis fratres cum aliis rebus imperium perperam administrabant, ut jam diximus, tum pecuniæ cupiditate æstuentes neque justis rationibus opes augere volebant, nec ea quæ coegerant, conservabant; sed ambabus manibus dissipabant, non tam supervacuo comitatu et pretioso corporis ornatu, quam meretricibus et cognatis rei publicæ prorsus inutilibus largiendo. Unde novis vectigalibus institutis non modo Romanas urbes et provincias exhauriebant, sed Latini etiam nominis gentes, quantum poterant, tributis vexabant. Venetos quidem sæpe pactis et conventis violatis pecunia multarunt, et vectigal ab eorum navibus exegerunt; et Pisanos 713 cum eis ita commiserunt, ut aliquando intra ipsam urbem, aliquando in mari congrederentur, victoria nunc his nunc illis favente, et mutuo sese fugarent et spoliarent.

9. Cæterum Veneti antiquo Romano fœdere prolato suam dignitatem ad Pisanos translata esse ægre ferentes, a Romanis paulatim alienati se vicissim nostris per occasionem ægre facturos ostendebant, præsertim cum Alexius per avaritiam ducentas auri minas, quæ debito quindecim centenariorum auri adhuc deerant, non solveret, quos Manuel, cum Venetorum bona publicasset, se pensurum pepigerat. Neque minimum malum erat dux Venetorum Ericus Dandulus, homo cæcus ille quidem et capularis, sed Romanis infestissimus et insidiosissimus, ut calliditate singulari, ita arrogantia immensa, ut se prudentum prudentissimum appellaret et gloriolæ cupiditate omnes superaret. Is vitam sibi morte acerbiorē fore putabat, nisi genti suæ factas a Romanis contumelias ulcisceretur, animo repetens et recensens quot malis populares sui Angelis fratribus imperantibus affecti essent, et ante hos Andronico et Manuele rerum potentibus. Sed quia norat in suum 714 caput redundaturum, si quid cum sola sua gente contra Romanos conaretur, de auxiliis aliorum asciscendis cogitat arcanisque cum iis communicandis, quos norat irreconciliabili odio a Romanis dissidere eorumque felicitati invidere. Cum autem ipsum tempus nobiles quosdam toparchas, qui Palæstinam visere cupiebant, sponte obtulisset, societatem et fœdus cum eis contra Romanos coit. Erant ii Montisferrati marchio Bonifacius, Flandriæ comes Balduinus,

A Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα μοι ἐπιβρεῖ, ἃ μὴ χρεὼν παρόψεσθαι. Οἱ Ἀγγελῶν μοι κασίγνητοι καὶ ἑλλῶς μὲν πλημμελῶς διψκοῦν τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἴδῃ, λέξαντες ἔχομεν, μάλιστα δὲ φιλοχρηματίζοντες οὗτ' ἀπὸ δικαίων πόρων πλουτεῖν θνείχοντο οὔτε συνεῖχον τὰ συλλεγόμενα, ἀλλ' ἐξέφερον ἀμφοτέραις αὐτὰ καὶ περιττῇ μὲν θοραπέει καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ σώματος, πλέον δ' ἀπεπλούτου πρὸς ἐταιρίδας καὶ συγγενεῖς ἀλυσιτελεῖς παντάπασιν τῷ κοινῷ. Οὐ μόνον τοῖνον τὰς Ῥωμαϊκὰς [P. 347] πόλεις ἐκαλαμῶντο καὶ ἀπερύλλιζον, εὐρεταὶ τῶν καινῶν εἰσφορῶν καθιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ φυλῶν Λατινίδων ἐν οἷς εἶχον εἰσέπραττον. Πολλὰ καὶ οὖν τὰς πρὸς Βενετικούς ξυνθήκας παραδιδέσμενοι αὐτοὺς τε ἐς χρήματα ἐξημίλυσαν καὶ τὰ πλοῖα τούτων ἡργυρολόγουν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης αὐτοῖς ἐπανέστησαν. Ἀμέλει καὶ τῇ ὁρῇ διὰ μὲν τῆς πόλεως ἐνδοθεν, ὅτε δὲ κατὰ μέσσην τὴν θάλατταν, διὰ μάχης ἀμφοτέρω τὰ γένη χωροῦνται, κρατοῦντά τε ἀνὰ μέρος καὶ κρατούμενα, καὶ παλινῶν ἐντεῦθεν καὶ ἀντιπύκνουν.

θ'. Ἀτὰρ οἱ Βενετικοὶ παλαιῶν μεμνημένοι πρὸς Ῥωμαίους σπονδῶν, καὶ μεταχωροῦσαν πρὸς Πισαίους τὴν σφετέρην δεξιῶσιν οὐκ οὐκ ὁρῇ ἀνεχόμενοι, ἄλλοι ἦσαν Ῥωμαίων κατὰ βραχὺ ἀφιστάμενοι καὶ μελετωντες ἐν καιρίοις τὴν ἀντιλύπησιν, καὶ μάλιστα ὅτι κινδυνεύοντες ὁ Ἀλέξιος οὐκ ἀπεδίδοσεν χροσίου μνᾶς διακοσίας ἐνδεύσας ἔτι πρὸς τὸ ἅπαν ὀφείλημα τῶν δέκα πρὸς τοῖς πέντε κεντηναρίων, ἃ συνέθετο δοῦναι τοῖς Βενετικοῖς ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ, τῇ τε συνειληφῶς τοὺς Βενετικούς δημόσια τὰ τούτων ἔθετο χρήματα. Ἦν δὲ δεινὸν οὐκ ἐλάττωσεν καὶ ὁ τῇ τε καὶ δούξ Βενετικῶν Ἐρρίκος Δίνδουλος, ἀνὴρ πηρὸς (50) μὲν τὰς ὄψεις καὶ τῷ χρόνῳ πῆμπελος, ἐπιβουλότατος δὲ πρᾶγμα Ῥωμαίους καὶ φθονερώτατος, ὃς παιπάλῃμα ὢν ἀγυρτείας καὶ φρονιμώτερον τῶν φρονίμων ἑαυτὸν ὀνομάζων καὶ δεξιόμανῶν ὡς οὐχ ἕτερος θανάτου ἐτιμᾶτο τὸ μὴ τίσασθαι Ῥωμαίους δίκας τῆς ἐς τὸ γένος αὐτοῦ παροινίας, φρεσὶν ἀναπεμπάζων καὶ λογιστεύων ὁπόσοις κακοῖς οἱ Βενετικοὶ προσωμίλησαν τῶν Ἀγγελῶν ἀδελφῶν ἀνασσόντων, καὶ πρὸς τούτων Ἀνδρονίκου, καὶ ἀνόπιν ἔτι τοῦ Μανουὴλ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος. Εἰδὼς δὲ κατὰ τῆς ἐκ τοῦ κεφαλῆς προχωρήσειν, εἴ τί που Ῥωμαῖοι ἐπίθουλον μετὰ μόνων τῶν ὁμοφύλων ἐργάσεται, καὶ ἄλλους προσλαβέσθαι συλλήπτους σκίπτειται, καὶ τούτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀπορρήτων οὐς ἤδει πρὸς Ῥωμαίους ἀσπονδὸν μίσος τρέφοντας καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βάτκανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντας. Τοῦ

Hier, Wolfii notæ.

(50) Multum interest inter πηρὸν et πηρόν. Sed fuisse cæcum, ex iis quæ sequuntur pluribus in locis

apparet; quamvis non injuria mireris quomodo eques effugere potuerit in pugna Blachica

classis expeditionem a cœna pro ludicro deridebat, et ut fabulam elevabat ea pericula quæ multi audiebant 717 et velut in conspectu habebant. Postquam vero Latinos ladaris ad deditionem compulsi Epidamni appulsi et Alexium imperatorem ab Epidamniis salutatum esse haud dubiis nuntiis cognovit, ut de piscatore proverbio dicitur, ictus sapere incipit, et scaphulas putrescentes et erosas a vermibus vix viginti reficit, et mnœia urbis obiens ædes extrinsecus eis contiguas dirui jubet. Classis Epidamno ad Corcyram pro vecta Cpolim versus vela fecit: nam occidentales multo ante norant Romanum imperium nihil esse aliud nisi crapulam et ebrietatem, nec aliud esse Cpolim quam Sybarim illam luxu celebrem. Et prosperam navigationem mirabiliter consecuti (nam auræ lenes et secundæ perpetuo navibus eorum aspirabant), et urbe ignaris fere omnibus occupata, cum Chalcedonem appulissent, naves partim remigio partim velificatione paulo post in obversam orienti Persæam non multum infra duas columnas perveniunt, et in ancoris extra telii jactum a littore fluctuant. Domones vero ad Scutarium appellant. Ac Romani ex tumultis et littore irrita tela et plerumque naves 718 non attingentia in mare jaciebant. Excubabat et alia phalanx ad Damatryn, quæ excursionem equitum cohiberet. Sed nec illius ulla fuit utilitas: nam adeo ad hostes non prope accesserunt, ut obversis tergis alii ceciderunt, alii mortem vix effugerint, duces præsertim, cervis timidores. Et quo pacto cum iis viris congressi essent, quos angelos raptores animorum et æreas statuas appellabant? ad quorum conspectum propemodum emoriebantur?

ζοντο μὲν οὖν Ῥωμαῖοι κατὰ τῶν πλοίων ἐκ τῶν ἐκείσε λόφων προφανόμενοι καὶ ταῖς ἀκταῖς ἐπιστάμενοι· ἄλλ' ἦν οὐδαμῶς ἀνύσιμα τὰ πεμπόμενα, τὰ δὲ πλείω μὲν δ' ἐξικνούμενα τοῦ μήκους κατὰ θαλάσσης ἐβάλλοντο. Καὶ φάλαγξ ἑτέρα τις ἄνωθεν περὶ τὸν Δαματρυά ἡγρούλει, τὰς τῶν ἱππέων ἐκδρομὰς ἐπισχέουσα. Πλὴν καὶ αὕτη πρὸς οὐδὲν τι γρήσιμος ἐγγέγονε· οὐ γὰρ μόνον τοῖς πολεμίοις οὐδ' ἐπὶ βραχὺ προσεπίλασεν, ἀλλὰ καὶ στρέψασα τὰ μεταφρένα τοῖς ἐπιδιώκειν ἐθέλουσιν, οἱ μὲν ἐπιπτον, οἱ δ' ἑμελλόν, οἱ δ' ἀνὰ κράτος ἐδραπέτευον, καὶ μάλιστα οἱ στρατηγοὶ ὡς κραδέλαφοι πλέον δειλάνδροι. Πῶς δ' ἂν καὶ συμβαλεῖν ἀνδράσιν ὑπήνεγκαν, οὓς ψυχάρπαγας ἀγγέλους καὶ χαλκηλάτους ἀνδριάντας οὐκ ὠκύνουν ἀποκαλεῖν, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν θῆαν τῷ δέει ἐξέθησκον;

10. Paucis diebus elapsis, cum Latini cognovissent neminem in terra esse qui resistere vellet, propius ad littora accedunt. Exinde equitatus paululum a mari recessit, naves in sinum sese contulerunt. Ut autem alii terra alii mari castellum id, ad quod ferrea catena maximi ponderis alligari solet cum hostilis classis expectatur, statim oppugnare cœperunt, videres alios ex nostris post exiguam defensionem aufugere, alios occidi et capi, alios per catenam quasi funem in triremes nostras descendere, multos catenam non adeptos 719 in undas præcipitari. Deinde illa fracta tota classis hostilis ingreditur. Mox triremes nostræ partim capiuntur, aliæ ad littus urbis appulsæ fugatis vectoribus lacerantur. Erat malum id adeo varium ut nullius hominis cogitatione integrum comprehendere possit. Amen hoc est

καὶ τῶν κάκιστα δρῶσιν, ἐπυδοκῶν τοῖς γινομένοις ἡλίσκετο. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ αὐτὸς οἰκουρίᾳ χαίρων νῦν μὲν γεώλοφα καθήρει καὶ ἀνεπλήρου φαραγγας, ἀλῶας αὐτουργῶν, νῦν δὲ εἰς ἐπιδείπνιον εἶχε γέλωτα τὴν τοῦ Λατινικοῦ στόλου ἀπόπλοισιν, καὶ ὡς εἰς μῦθον ἀπέλυε τὰ τοῖς ὡσὶν ἔναυλα δαινὰ καὶ [P. 349] πρὸ δμμάτων πολλοῖς κείμενα. Ἐπεὶ δὲ παρεστήσαντο μὲν οἱ Λατίνοι τὰ Ἰάδρα, τῇ δ' Ἐπιδάμνῳ προσώκειλαν, καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ συνὼν ἐκείνοις Ἀλέξιος παρὰ τῶν Ἐπιδάμνιτῶν ἀνηγόρευτο, καὶ τὴν περὶ τούτων φήμην ἀναμφήριστον εἶχεν ὁ βασιλεὺς, γίνεται παροιμιώδης ἀσπαλιεύς, ὃς πληγεῖς κομίζεται νοῦν. Ἡρξάτο τοίνυν ἐπισκευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑποσθρά τε καὶ θριπιδέστατα μόλις ἐς ἑκοσὶν ἀριθμούμενα. περιεθῶν δὲ καὶ τὰ τεύχη τῆς πόλεως τὰς ἐξωθεν οἰκήσεις κατερείπειν προσέταττεν. Ὁ δὲ στόλος ἡρας ἐξ Ἐπιδάμνου τῇ τῶν Κερκυραίων παρενέβαλε, καὶ περὶ τὰς ἑκοσὶν ἡμέρας σχάσας ἐκείθεν τὸν πλοῦν, ὡς ἔγνω τὴν ἄκραν δυσεπιχείρητον, εὐθὺ τῆς Κωνσταντινου τὰ λαίφη διαπετάνυσιν· ἤδεσαν γὰρ ἐκ μακροῦ τὴν τῶν Ῥωμαίων οἱ ἀφ' ἐσπέρας ἀρχὴν ἐς μεθὲν ἑταρον περιστάσαν ἢ κραυγὰν καὶ μέθην καὶ τὴν Βυζαντίδα Σύβαριν ἀτεχνῶς τὴν ὑμνουμένην ἐπὶ τρυφῇ. Ὅθεν εὐπλοίας παραδόξου τυγχόντες (αἰῶνι γὰρ διὰ παντὸς ποντιάδες πραεῖαι τε καὶ πλησίον τῶν ναυσὶν ἐκείνων ἐπέπνεον) τῇ πόλει ἐφίστανται μεθ' ἐκείνους εἰδότες σχεδόν. Κατάραντες οὖν ἐς Χαλκηδόνα πρὸς τὴν ἀντίπορθμον ἔκτοτε τῇ ἑφ' Ἡεραίαν τὴν κάτωθεν μικρόν τι τοῦ διπλοῦ κίονος, κώπαις μὲν αἱ νῆες, τὰ δὲ πλοῖα λαίφρῃσι ἀφικνούνται μετὰ μικρόν, καὶ σαλεύουσιν ἐπ' ἀγκυρῶν ἄποθεν τῆς χέρσου ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντός. Οἱ δὲ γε δρόμωνες τῷ Σκουταρίῳ προσίσχουσιν. Ἡεροβολί-

11. Ἀλλ' οὕτω συγχοὶ παρήλθοσαν ἥλιοι, καὶ γρόντες οἱ Λατίνοι ὡς οὐδεὶς ὁ κατὰ χέρσον σφίσιν αὐτοῖς ἀντιστησόμενος, ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσι. Δὲ Κάντεῦθεν ἡ μὲν ἱππικὴ στρατιὰ ἵστο βραχὺ τι τῆς θαλάσσης ἀπέχουσα, αἱ δὲ νῆες τε καὶ οἱ δρόμωνες καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ πλοῖα πρὸς τὸν ἐσέχοντα κόλπον μετέβαινον. Ὡς δ' οἱ μὲν ἐπίγειοι, οἱ δ' ἐνάλαιοι τῷ φρουρίῳ ἐπέστησαν ἐν ᾧ εἴθισται Ῥωμαίοις σιδηρᾶν βαρυτάλαντον ἀποδέειν ἄλυσιν, ἡνίκα πλοίων πολεμίων ἐνσταλὴ τις ἔφοδος, εὐθὺς προσβάλλουσι τῷ ἐρύματι. Καὶ ἦν ἰδεῖν οὓς μὲν τῶν φυλάκων Ῥωμαίων μετ' ἀντιμάχῃσιν βραχεῖαν φυγάδας ὁρωμένους ἐκείθεν, οὓς δὲ ἀναιρουμένους καὶ ζωγρούμενους, ἐνίοις δὲ καὶ ὡς διὰ τινος ἱμονίᾳ τῆς ἀλύσεως κατιόντας τε καὶ εἰσιόντας τὰς ἐκείσε ἡμετέρας τριήρεις, πολλοὺς δὲ καὶ κυμβάχους κατὰ βυθοῦ φερομένους ἐν τῇ τῆς ἀλύσεως διαμαρτεῖν.

Εἶτα καὶ αὐτῆς διαβόρυγίσης εἴσω ξύμπας ὁ πολέ-
μιος στόλος εισρεύεται. Τῶν δ' ἡμεδαπῶν [P 350]
τριηρέων αἱ μὲν αὐτίκα χειροῦνται, αἱ δὲ τῇ τῆς
πόλεως ἀγίζαλῃ προσεγγρίζουσαι τιτρώνται μετὰ
τὴν τῶν ἐμπλεόντων κένωσιν. Καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ
κακὸν, μὴ δ' ἐπὶ καρδίαν ὅλως τινὸς ἀνιόν. Ἐνίστατο
δὲ τότε μὲν Ἰούλιος, τοῦ ἐξακισχιλίστου ἐπτακο-
σιοστοῦ ἐνδεκάτου ἔτους. Ἀνοχουσάμενοι δ' ἐκ τούτου
μικρὸν οἱ Λατῖνοι, καὶ ὅσον τὸ ποιητέον σκέψασθαι,
οἱ μὲν μετὰ τῶν νηῶν, ἡ δ' ἵππος μετὰ τῆς προ-
βεδλημένης πεζῆς στρατιᾶς τῇ Κοσμιδίῃ ἐφίσταν-
ται, μικρὰν ἐφευρηκότες ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀντι-
στασιν περὶ τὴν ἐκεῖ που γέφυραν καὶ τὸν λεγόμενον
Τρυπητὸν λίθον. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα καὶ αἱ νῆες καὶ
οἱ δρόμωνες ἐκεῖ που προσίσχουσιν, ὁ δὲ στρατηγὸς
στρατῆγιον πηγνύσει διειλημμένον ἐν μέρει ὀρυκτοῖς
χαφκώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι περὶ τὸ
γεώλοπον, ἀφ' οὗπερ ὁρατὰ μὲν τὰ ἐν Βλαχέρναις
ἀνάκτορα, ὁρῶσα νέεσκε πρὸς ἐσπέραν· περὶ δὲ γε
τὴν τούτου ὑπόβασιν ὑπτιάζει τις αὐλεις, πρὸς
μεσημβρίαν μὲν ἐς τὸ τεῖχος λήγουσα ὅπερ ἔρυμα
τῶν ἀρχαίων ὁ βασιλεὺς ἀνήγειρε Μανουήλ, κατὰ
δὲ βορρᾶν ἀνεμὸν τῇ θαλάσῃ ἐγγίζουσα. Σκηναὶ τε
οὖν ὀρθὰς ἐώρων οἱ ἐν τοῖς τεύχεσι, καὶ μικροῦ
διομιλεῖσθαι εἶχον τοῖς ἐν αὐταῖς, περὶ τὴν Γυρολί-
μνην στρεφομένοις. Καὶ οἱ μὲν οὐ χάρακι ἐπίπαν
καὶ ὁπλοῖς, τῇ δὲ περιδόλῃ τῆς πόλεως ἡμῶν
διείργοντο· ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος πάλαι τεθησαυ-
ρικῶς ἐν τῇ ψυχῇ τὴν φυγὴν καὶ ἅπας αὐτῆς
γενόμενος ὠπλοφόρησεν οὐδαμῶς, οὐδ' ἀντιμέτωπος
ὦφθη τοῖς ἔξωθεν, ἀλλὰ θεατῆς τῶν δρωμένων
ἐκάθιστο, τοὺς ὑπερυψηλοὺς δόμους ἀνιῶν οἱ τῆς ἐξ
Ἀλαμανῶν δεσποίνης κικλήσκονται. Οἱ δὲ γε περὶ
τὸν βασιλέα οἰκιακοὶ τε καὶ συγγενεῖς, ὁσονοῦν
ἀγχορότες στράτευμα ἵππικὸν καὶ μοῖραν εὐάριθ-
μον πεζικὴν, ἐκ διαλειμμάτων ἐξήεσαν, μόνον οὐ
προθέμενοι δεικνύειν μὴ ἔρημον ἀνθρώπων τὴν πόλιν
εἶναι παντάπασιν. Ἐπελάσεις τοίνυν ἐξ ἐπιδρομῆς
μερικαὶ καὶ διακοντίσεις ἵπποτῶν πρὸς ἵππεας καὶ
ἐρεθισμὸν καὶ ζῆλον ἀνδρείας πολλάκις τῆς ἡμέρας
συνέδαινον ἐκατέρωθεν· καὶ ἦσαν ἐπὶ τούτοις οὐκ
ἀγεννῆ τὰ ἡμέτερα, καὶ μάλιστα τὴν διστρατῆγι
τὸν πόλεμον ὁ τοῦ βασιλέως γαμβρὸς Θεόδωρος ὁ
Λάσκαρις· οὗτος γὰρ ῥαγδαίωτερον συμπλεκόμε-
νος εἶναι καὶ παρὰ Ῥωμαῖοις ἀρεῖκους ἄνδρας τοῖς
Λατῖνοις ἐκ τῶν ἔργων ἐξέφαινε, Ἀλλὰ καὶ πεζῶν
ἐκπηδῶσαι δυνάμεις ἐς τὴν αὐλειον μάλιστα ἦν
εἰρήκειμεν τοῖς ἐναντίοις προσέβαλλον. Ἦν δὲ καὶ
ἀπὸ τῶν πετροδόλων μηχανημάτων ἀχρεϊούμενα τὰ
βατίλεια, ἐνεαχοῦ δὲ καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως
βάρη λίθων ἀποσφενδονούμενα τοὺς ἐναντίους κατ-
έπληττον. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἐπτακαιδεκάτης τοῦ
Ἰουλίου μηνὸς χειρσατοῖ τε καὶ ὕδρατῳ ἀνδρικότε-
ρον ἐγνώσαν διαγωνίσασθαι οἱ ἀντίμαχοι, ὥς ἡ τῶν
κατὰ σκοπὸν ἐπιτευξόμενοι ἡ τούτων διαπεσόντες
ἐς συμβάσεις βλέποντες· ἀμφοτέρω γὰρ ἡ φήμη
διεπταμένη γαμπρῶς ἐκώτιλλεν. Οἱ μὲν τοίνυν τὰ
πλοῖα φέροντες ἔστησαν κατέναντι τῶν [P. 351]
Πετρίων, βοελαῖς δορατῖς φραζόμενοι ταῦτα, ὥς

A mense Julio, anno 6711. Inde Latini cum tantum
quievisset quantum ad deliberandum satis esset,
alii cum navibus, equites vero cum adjuncto pe-
ditatu ad Cosmidium accedunt, parum Romanis
armis ad pontem et locum qui Perforatus lapis
dicitur impediti, ac naves omnis generis ibi ap-
pellunt. Dux castrametatur partim fossa partim
vallis juxta collem circumdata, ex quo Blachernia
regia, qua ad occasum vergit, conspicitur. Circa
descensum illius vestibulum quoddam versus me-
ridiem aperitur, in eum murum desinens quem
Manuel muniendi castelli causa struxit; versus
Septentrionem vero prope mare porrigitur. Ergo
qui in urbe erant, erecta 720 tabernacula
cernebant, et pene colloqui poterant cum iis qui
ad Gyrolimnam versabantur; nec illi vallo et
B armis, sed mœnibus urbis ab nobis distingueban-
tur. Cæterum imperator Alexius, qui pridem fu-
gam animo destinarat in eaque totus erat,
nusquam arma tulit neque in aciem contra ho-
stes prodiiit, sed spectator assedit consensu
altissimis ædibus, quæ ab Alemannorum domina
nomen habent. Ejus vero familiares et cognati
cum quantocunque equitatu et exiguo peditatu
per intervalla exibant, tantum non ut ostende-
rent urbem hominibus non omnino esse vacuam.
Sæpe igitur eodem die utrinque cohortes aliquot
levia equestria certamina æmulatione fortitudinis
faciebant; qua in re nostri haud segniter se
gerebant, præsertim cum imperatoris gener
C Theodorus Lascaris copias ducebat. Is enim ma-
guo impetu invehi solitus re ipsa docebat Latinos
apud Romanos quoque viros fortes reperiri. Sed
et peditum cohortes in id quod diximus vesti-
bulum egressæ hostes lacescebant. Palatia ma-
chinis 721 diruebantur; alicubi etiam ex mœ-
nibus ingentium saxorum jactibus hostes terre-
bantur. Enimvero decima septima die Julii terra
marique simul fortius dimicare instituerunt, ut
aut votorum compotes futuri, aut si iis frustra-
rentur, ad pactiones descensuri. Nam utriusque
rei fama haud obscura vagabatur. Ac alii naves
boum tergoribus contra ignem munitas ad Petrium
adduxerunt, scalis in antennis ex funibus factis,
quæ rudentibus ad malos alligatis demittebantur
et in altum attollebantur. Alii ariete ad mœnia
adducto, et zagrotoxotis passim dispositis, tan-
quam uno signo dato congregiuntur, et alrox
prælium committitur. Nam Latini qui cum ariete
erant, perfracto muro qui ad mare pertinet
Scala imperatoris dicitur, intro penetrarunt: sed
ab auxiliariis Pisanis et bipenniferis barbaris
fortiter propulsi et plerique vulnerati recesserunt.
Qui vero navibus Petrium occuparant, ag-
gressi mœnia, anceris navium per cymbas ex
scalis humi projectis, Romanos ex turribus facile
722 deturbarunt, quippe cum ex superiore loco
pugnarent, ac tantum non supra vertices eorum
astantes tela conjicerent: nam scalæ navium ru-

dentibus in altum eductæ longe supra mœnia A eminebant. Quibus hostes occupatis ædes illis contiguas incendunt passim vagantes. Editur eo die miserabile spectaculum, quod flumina lacrymarum tanto incendio paria postulet. Nam quidquid a colla Blachernio usque ad Evergetæ monasterium pertinet, flamma est absumptum, flammæ impetu ultra Deuterum elato. Imperator tam miserabili infortunio viso, anxietatis populi misertus vix tamen arma induit; idque cum a plerisque iratis urgeretur, qui maledictis et conviciis non abstinabant, quod desidia sua hostium animos augeret nec ullam urbi afflictæ opem ferret, sed bellum ad mœnia accedere pateretur, quod haclenus nunquam accidisset; quasi vero nemo esset qui pugnare sciret, neque præstaret hostem antevertere quam anteverti, ut corpus 723 gravi valetudine et omnem medicinam respuente oppressum. Igitur palatio egressus plurimos equites ascivit; et pedestris phalanx non contemnenda ex flore civitatis est contracta, ut hostes qui in terra erant, maximo exercitu ex improvviso conspecto, horrore afficerentur. Ac forsitan res bene gesta esset, si vel ipse pugnam commisisset vel id Lascari genero permisisset, in Latinos irruere cupienti. Nunc perpetua fugæ cogitatio et familiarium ejus trepidatio eum consilii inopem fecit, ut tantum acie instructa, qua Romanis charus et gratus ut Latinos aggressus exierat, eadem turpissime et summo cum dedecore rediret, aucta et confirmata hostium ferocia, qui D Romanorum discedentium tergis inhærebant et hasas in eos vibrabant. In palatium reversus ad fugam se parat, quasi de industria urbem afflictam et contra fatum perditam et remotius ejus exitium acceleratum vellet. Eoque consilio cum paucis mulierculis et cognatis communicato, et Irene filia et decem auri centenariis cum alio ornatu imperatorio ex pretiosis gemmis et perspicuis margaritis in navem impositis, sub primam noctis vigiliam Debelum contendit, ubi suum adventum præpararat, homo timidissimus, qui non charitate liberorum emollitus 724 non amore conjugis subactus, non tantæ urbis miseratione fractus, degeneri vitæ cupiditate, salutem suam, eamque ambigam, tot urbibus, tot provinciis totaque sua familia commutavit. Imperavit annos octo, tres menses, et dies decem. In re bellica talis fuit ut dictum est, nec ad civilia munia satis aptus, ne dicam plane fuisse negligentem; cætera non aspernandus, clementia et lenitate omnibus superior, aditu facilis, non severitate vultus, non arrecto supercilio quemquam a suo alloquio deterrebat. Cuivis cum adire et orare licebat; aliquando etiam non submissa voce illi refragari. Calumniatores et adulatores frequentes circum se habebat. Sed cum sceleris in fratrem admissi conscientia flagellaretur, fatum timebat et vindictam omnes res hu-

εἶν πυρὶ ἀδῆλωτα, καὶ ταῖς κεφαλαῖς τεκτηνῶμενοι κλίμακας τὰς βαθμίδας μηρινθώδεις ἐχούσας, ὑποχαλωμένας διὰ κάλων καὶ αὐθις αἰρομένας εἰς ὕψος προσδεδεμένων τοῖς ἰστοῖς· οἱ δὲ τειχεσιπλήτην κριὸν κρατυνόμενοι, καὶ τοὺς τζαγροτοξότας πολλαχῇ περιστήσαντες, ὡς ἀφ' ἐνὸς συνθήματος ποιοῦνται τὴν σύρρηξιν. Καὶ ἦν ἡ μάχη φρικαλέα τις καὶ στονόεσσα πάντοθεν. Οἱ τε γὰρ περὶ τὸν κριὸν ὀπλισάμενοι Λατίνοι τὸ τεῖχος ῥήξαντες πάροδον ἔσχον ἐνδοθεν, ὃ πρσπελάσκει πρὸς θάλασσαν περὶ τόπον ὃς Ἀποδάθρα βασιλείως ὠνόμασται, εἰ καὶ πρὸς τῶν ἐπικουρῶν Ῥωμαίοις Πισσαίων καὶ τῶν πελευκῶρων βαρβάρων γενναιότερον ἀπεκρούσθησαν καὶ τραυματῆται οἱ πλείους ἀνέζευξαν· οἱ τε τοῖς πλοίοις ἐνόντες τοῖς περὶ τὰ Περία τείχεσι προσπελάσαντες καὶ δι' ἀκατίων τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων ἔραξαν ῥίψαντες ἐκ τῶν κλιμάκων, ἔπειτα τοῖς ἐκ τῶν πύργων Ῥωμαίοις συμπλέκονται, καὶ τρέπονται τούτους ῥαδίως ὡς ἐξ ὑπερδείων μαχόμενοι καὶ οὐ μόνον ἀπὸ ὕψους ἀλλὰ καὶ κατὰ κορυφῇ οἶνον ἐρυστώτες καὶ βάλλοντες· κατὰ πολὺ γὰρ τῶν τῆς πόλεως τειχέων ὑπερανέστηκεσαν οἱ τοῖς πλοίοις κλίμακες, μετέωροι διὰ πεισμάτων γινόμεναι. Τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε λαβόμενοι τῶν τειχισμάτων οἱ πολέμιοι πῦρ ἐνίστοι ταῖς οἰκίαις, ὁπόσαι τοῖς τείχεσιν ἔκκρεμαῖς, διασκεδασθέντες πολλαχῇ. Καὶ γίνεται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλεεινὸν τι θέαμα καὶ ποταμούς ἔλκον δακρύων ἀντιβρόπων τῇ πολλῇ τῆς πυρκαϊᾶς· πάντα λάρ' ὅσα ἐκ τοῦ τῶν Βλαχερνῶν βουνοῦ πρὸς τὴν μονὴν δεῖται τοῦ Εὐεργέτου κατ' ἑθάλωτο, καὶ D ὑπερμεμνήσθη τὸ καλούμενον Δεύτερον ἢ τοῦ πυρὸς ἔρωξ. Ἰδὼν δ' ὁ βασιλεὺς τὸ οἰκτρὸν τοῦτο τῆς βασιλίδος δυστόχημα, καὶ τὴν συνοχὴν τῶν ἀνθρώπων εὐλαβηθεὶς, ὀπλίτης γίνεται μόλις, καὶ μάλιστα· ὅτι πρὸς ὀργὴν τοὺς πλείους ἐπιφρίσσοντας ἑώρα καὶ λόγους ἐπαχθεὶς κατ' αὐτοῦ καὶ προσπληκτισμούς ἀφίεντας, οἷς οἰκουρεῖν ἐλομένον ἐπὶ μᾶλλον τὰ τῶν ἐναντίων φρονήματα ἤρετο, μηδεμίαν ἀρωγὴν ὑπονοθευομένην τῇ πόλει προσγινομένης, ἀλλ' ἀρεῖς τὸν πόλεμον τοῖς τείχεσι προσελθεῖν, πᾶγμα μὴ ἐσδύρο πράχθιν, ὡς εἴπερ οὐδένες τῶν ἐνόντων ἠπίσαντο πολεμεῖν, μηδὲ βέλτιον ᾗδεσαν τὸ φθάσαι τὸν ἀντίπαλον μᾶλλον ἢ παρ' αὐτοῦ προληφθῆναι, ὅσα καὶ σῶμα δεινῶ καχεκτῆματι τὴν ἡσιν ὑπερπαίοντι. Ἐξίων τοίνυν τῶν ἀρχείων ἱππότητας πλείστους πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο, καὶ περὶ τις φάλαγξ οὐκ ἀγεννῆς συνδεδράμικεν ἐκ τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως, ὥστε καὶ τῇ κατὰ χέρσον πολεμικῇ στρατεύματι φρικασμὸς ἐπεγένετο σώματος, μεγίστην αἰφνυδὸν θρασυμένην παράταξιν. Τάχα δ' ἂν καὶ σωτήριον ἔργον διήνυστο, εἰ ὁμόσε κεχωρήκει τοῖς ἀντιπάλαις ἢ τῇ κηδεστῇ Λάσκαρι τὴν συμπλοκὴν συγκεχώρηκεν, συμμῖξαι τοῖς Λατίνοις σφαδάζοντι. Νῦν δὲ ἡ ἐνδελεχὴς τῆς φυγῆς ἐννοια καὶ τὸ τῶν περὶ αὐτὸν εὐπτόητον τοῦ τί δεῖ ποιεῖν ἐξέκρουσε τὸν Ἀλέξιον. Καὶ παραταξάμενος μόνον, ὅθεν ἐξῆλθε Ῥωμαίοις ἀσπασίως ὡς δῆθεν [P, 352] ἀντιταξόμενος τοῖς Λατίνοις, εἰσῆλθεν αἰσχιστος καὶ ἐφύδριστος, σοδαρώτερον μᾶλλον καὶ θρασύτερον πεποιτη-

κὼς τὸ ἀντίμαχον, ἐπεὶ καὶ κατεπαρθὲν τῶν Ῥω-
μαίων ὀπίσω τούτων εἴπετο τραπομένων πρὸς ὑπο-
νόστησιν, καὶ τὰ δόρατα ἐπεκράδαινον. Εἰσιὼν οὖν
Ἀλέξιος τὰ βασίλεια πρὸς ἀπόδρασιν ἐνσκευάζεται,
ὥς εἴπερ φερομένην τὴν πόλιν εἰς ἀτυχὲς πτώμα
καὶ ὑπὲρ αἶσαν ἀφαντῶσαι διεπονεῖτο, καὶ τὸν ταυ-
της ἀποτεταμένον συνέτεμεν ὄλεθρον. Τὰ τοῦ σκοποῦ
τοῖνυν κοινωσάμενος μετρίοις τῶν κατευναστριῶν
ἐκείνῃ καὶ συγγενῶν, καὶ τῶν θυγατέρων τὴν Εἰρή-
νην καὶ ἄλλα χρυσοῦ ἐνθόμενος κεντηνάρια καὶ κό-
σμους ἄλλους βασιλικούς ἐκ λίθων τιμαλφῶν συγ-
κειμένους καὶ μαργάρων διαφνῶν, περὶ τὴν πρώτην
ἄρας φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἤλαυνεν εἰς τὸ Δεβελτόν, ἔνθα τὴν οἰκίαν προητοίμασεν ἄφριξιν, δαίαιος ἐν
ἀνθρώποις, μὴ φίλτρῳ παίδων μολυβδαίς, μὴ γυναικὸς ἔρωτι δαμασθεῖς, μὴ τηλικαύτη πόλει μαλα-
κισθεῖς, μηδὲ τι τῶν ἄλλων εἰς νοῦν βαλόμενος, φιλοψυχία δὲ καὶ δειλανδρίῃ σωτηρίαν ἑαυτῷ, καὶ
ταύτην ἀμφίβολον, χωρῶν καὶ πόλεων τοσούτων καὶ γένους παντὸς ἀλλαξάμενος. Ἐδασίλευε μὲν οὖν
ἐν αὐτοῦς ὀκτὼ καὶ μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα, ἦν δὲ τὰ μὲν ἐς πόλεμον ὁποῖος εἴρηται, οὐδὲ τὰ
πρὸς κοινὴν διοίκησιν ἀπεξεσμένους παντάπασιν, ἵνα μὴ λέγοιμι ὡς ἐξέκλινεν εἰς τὸ πάντῃ ὀλίγωρον. Τὰ
δ' ἄλλα οὐκ ἦν τις ἀπίθλητος, χαρίεις δὲ τὸ ἦθος, εὐήλιξ καὶ ὄρθιος. Πλέον δὲ πάντων τῷ μιλίχῳ τοῦ
ἦθους ἐκέκαστο, μὴ δυσπρόσοδος ὢν, οὔτε μὴν ὑποσχυζομένην προσώπῳ καὶ ὑπεροφρυάζοντι βλέμπατι
ἐκκρούων καὶ τὸ ὑπ' ὀδόντα γρυῖαί τινα, ἀλλ' ἦν τοῦ βουλομένου παντὸς προσελθεῖν ἐκείνῃ καὶ δεη-
θῆναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀντιφάσεις χωρεῖν οὐχ ὑποστελλομένη φωνῇ. Καὶ τοὺς ἐπαλλήλους διαδόλους
καὶ τοὺς κόλακας λαμπρῶς περίστατο. Ἐχων δὲ τὴν συνείδησιν βαλλουσαν ἐφ' οἷς ἠνόμησεν εἰς τὸν
ἀδελφόν, τὸ χρεὼν ἐδεδίει καὶ τὴν πάντα περισκοποῦσαν τὰ θνητῶν πράγματα δίκην διηνεκῶς ὑπε-
βλέπετο, ὅθεν κατανύξει καρδίας συνείχετο, καὶ δεικνὺς ἀκηδιδῶν πνεῦμα ἤλυε τε καὶ ἐδυσφόρει καὶ
ἤχθετο. Εἰ δὲ μέγα καὶ βασιλεύειν ἐργῶδες τὸ μὴ τῶν ἀσταχῶν ἐκτέμνειν τοὺς ὑπερέχοντας μηδὲ
θρηιδῶς ἐμπιθῆν τοῖς παραλυπίσασιν, καὶ τοῦτο προσπλουτοῦντα ἴδῃ τις ἂν τὸν Ἀλέξιον· οὐδὲ γὰρ
πρὸς φυτεῖαν σκότους ὀφθαλμοὺς ἐπατάλευσεν, οὐδὲ κλαδῶν ἦν ὡς ἀμπέλους τὰ τοῦ σώματος ἀκρωτήρια,
μήτερος ἀνθρώπων γενόμενος. Οὐδ' ὅσον χρόνον τὴν συγγόνχρον πορφύρῳ ἐνεδέδυτο, γυνὴ τις ἡμ-
φιάστατο μέλανα χίττει ἀνδρὸς, ὃν μέλας ἐκάλυψε θάνατος. Οὐδὲ πῦρ ἔβλεψε τῶν ὀμμάτων ὡς τῶν λίθων
οἱ ἀκτινώδεις, οὐδ' ἐνέφω τιτίν εἰς ἐπύρειαν ὡς λείβειν θρόμβους θακρύων ὅποια τὰ τῶν μαργάρων
σφαῖράματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

ISAACII ANGELI UNA CUM ALEXIO FILIO

ITERATUM IMPERIUM.

[P. 333] α'. Ὡς μὲν οὖν ἤλαυνεν ἐς Δεβελτόν Β
Ἀλέξιος, ὑπ' οὐδενὸς ἐλαυνόμενος. Ἦν δ' ἔρα οὐ
μόνον χαλεπὸν γυνή, καὶ τὸ τῆς συνευξέως φίλ-
τρον βλάβει μᾶλλον ἢ ὠφελήσει, καθά τις ἐγνω-
μάτευσε τῶν πάλαι, καὶ ὡς ἐς βασιλείαν παθῶν
προκοίτου γυναικὸς εἰσιγῆσιν· ἀλλὰ καὶ γόνις
ἀνὴρ ἀργαλέον πᾶγμα καὶ χεῖριστον, καὶ τί οὐκ ἂν
ἐπαχθὲς καὶ εἰς κίνδυνον ἐλαῦνον τὸν ἔσχατον τὸ
ὑπ' ἐκείνου ταπτόμενον πείσεται; Ὁ δὲ καὶ Ῥωμαίοις
αὐτοῖς συνευξένεται, ἀναιμένους καὶ χαλαροὺς καὶ
τὸν ἀπολαυστικὸν βίον μεταδιώκοντας δυστυχῆσαι
αὐτοκράτορας, τοὺς δ' αὐτοὺς καὶ δυσπλάιστον μὲν
τὴν ἀνάγκην, ἀνύποιστον δὲ τὸ περὶ ψυχῆς δέος δι'

726 I. Ac sic Debeltum fugit Alexius, cum a
nemine fugaretur. Neque vero mulier duntaxat res
gravis est, et conjugalis amor plus nocet quam juvat,
ut quidam ex veteribus a muliere afflicto imperio
queritur, sed vir etiam mollis et effeminatus res
pessima et molestissima est, cui qui parent, quid
infortunii, quid extremi periculi non subibunt? Id
quod ipsis Romanis accidit, cum adverso quodam
fato in 727 molles, ignavos et voluptarios impera-
tores incidissent, qui labores non ferendos et vitæ
pericula intolerabilia judicabant. Cæterum eo
cæptum iter prosequente, populus qui in Palatio
convenerat Alexii discessum gravissime tulit,

animis imminentium periculorum metu consternatis. Putabant enim Latinos, qui castra in propinquo haberent nec a quoquam prohiberentur, statim armatos in urbem irrupturos. Igitur Alexii cognatis et familiaribus et imperatrice Euphrosyna ut proditoribus contemptis, ob gravissimorum periculorum procellas, intra palatium tanquam in carcere inclusi Isaacium Alexii fratrem tanquam sacram ancoram intuentur; et cum sp. do. Constantinus fisci præfectus bipenniferos coegisset et apta oratione conciliasset, concursu etiam ab ea factione quæ jam olim Isaacio restitutum cupiebat imperium facto, imperatrix Euphrosyna una cum cognatis comprehenditur, Isaacius vero imperator salutatur, et manu ductus ob excæcationem is cui prospicienda erant omnia, in imperatorio sulio **728** collocatus, missis statim ad Alexium filium et Latini exercitus duces nuntiis fratris sui imperatoris fugam eis nuntiat. Il vero nec contra urbem eorum quidquam quæ exspectabantur prætermiserunt, nec Alexium prius ad patrem remiserunt, quam ipse Isaacius quoque se rata illa habiturum esse quæ filius ejus pollicitus esset assentiretur. Quæ quidem, ut supra exposuimus, hujusmodi erant, ut ad gloriam et emolumentum Latinorum nihil amplius posset accedere. Nam Alexius vecors et rerum imperitus adolescentulus, in id unum intentus ut paternum imperium recuperaret, nec ullam conditionem consideravit, neque quam infestis essent Latini Romano nomini cogitavit. Ac talibus imperatorii fastigii depressionibus aditum in urbem mercatus patri assedit, collega imperii ascitus; et populus universus in palatium concurrat, filii et patris videndi simul et adorandi causa. Non multis diebus post etiam Latinorum duces et nobilitate insignes viri palatium ingressi sunt; et subselliis allatis imperatoribus **729** assederunt, ut bene meriti, ut servatores celebrati, et omnibus aliis honestis titulis ornati, ut qui ambitiosum Alexium erepto, quod tantopere appetierat, imperio probe ulti et calamitosis opitulati essent. Præter hæc omnibus aliis officiis et exquisitis aliis bonoribus affecti et lautissime tractati sunt. Nam Isaacius, si quid imperatoris fiscus celabat, si quid ipse capta Euphrosyna imperatrice et cognatis ejus acquisierat, id universum utraque manu in illos conferebat. Quæ cum ab illa gente omnium avarissima et luxuriosissima exiguæ guttæ instar acciperentur, Tyrrheni maris undas desiderante, etiam sacrosancta profanat; unde, ut opinor, Romana res funditus subversa et deleta est. Nam cum pecunia destitueretur, templa quoque invasit. Nec sacræ tantum Christi imagines securibus excidebantur, et humi projectæ sine ulla reverentia ornatu adempto in ignem conjiciebantur: sed et sancrosancta vasa, absque metu e

δλου κρίνοντας. Ἀλλ' ὁ μὲν ᾧδευσεν ἦν προίθετο, ὁ δ' ἐντὸς [P. 354] τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀργείων εὐρεθεῖς τῷ τότε λεῶς σφόδρα ἤνεγκεν ἀφορήτως τὴν Ἀλεξίου ἀπόδρασιν, συστρεφόμενός τε καὶ συγγεόμενος τὴν ψυχὴν διὰ τὰς ἐμφαινομένας τῶν κακῶν ἐλπίδας· καὶ γὰρ ὥντο μηδὲν μελλήσαντας τοὺς Λατίνους, οἳα μὴδὲ σκηνομένους ἄποθεν ἢ τὸν ἐπισχῆσοντα ἔχοντας, μεθ' ὁπλῶν αὐτίκα ἐπιβρεῦσαι τῇ πόλει καὶ τῶν τειχέων εἴσω παρεισελθεῖν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς μὲν γένει προσήκοντας Ἀλεξίῳ καὶ τοὺς ἄλλως ἐπιτηδεύωσιν ἔχοντας ἐκείνῳ καὶ τὴν ἀνασσαν Εὐφροσύνην, προδότου δόξαν λαβόντας, οὐ προσεκαλέσαντο εἰς τὴν ἀρχήν. Διὰ δὲ τὸ ἄμαχον τῆς τῶν πραγμάτων ἀγρίας προσβολῆς εἰς αὐτὸν ἀφορῶσιν Ἰσαάκιον τὸν Ἀλεξίου κασίγνητον, ὡς εἰς τὴν καλουμένην ἱερὴν ἀγκυραν τελευταῖον οἱ τοῖς ἀκαταστορέστοις περιτοιχιζόμενοι κύμασιν, ἔνδον τῶν ἀρχείων εἰργνόμενον. Καὶ δὴ τοῦ ἐκτομίου Κωνσταντίνου, ἡς ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἐτέτακτο θησαυρῶν, τοὺς πελεκυσφόρους συναγαγόντος καὶ τούτοις ὠμιληκτοῦς τὰ δέοντα, συνδραμούσης δὲ καὶ συμμορίας τινῶν οἱ βασιλεύσειν αὐθις τὸν Ἰσαάκιον διὰ σπουδῆς πάλαι ἐτίθεντο, ἡ μὲν βασιλὶς Εὐφροσύνη συλλαμβάνεται, χειροῦται δὲ καὶ τὸ συγγενὲς αὐτῇ, ὁ δ' Ἰσαάκιος ἀναγορεύεται αὐτοκράτωρ· καὶ χειραγωγούμενος δι' ἦν ὑπέστη πῆρῳσιν, ὁ τὸ πᾶν ταττόμενος ἐφορᾷ εἰς θῶκον ἀνάγεται τὸν βασιλεῖον. Πέμψας δ' εὐθέως ἀγγέλους Ἀλεξίῳ τε τῷ υἱῷ καὶ τοῖς τοῦ Λατινικοῦ στρατεύματος ἡγεμόσι παρίστησι τὴν τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ φυγὴν. Οἱ δ' οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων (5) κατὰ τῆς πόλεως ἐνεόχμωσιν, καὶ τὸν Ἰσαάκιον δὲ υἱὸν οὐ πρότερον αἰτήσαντον τοῦ πατρὸς ἐκπεπόμεναι, εἰ μὴ γε καὶ αὐτὸς Ἰσαάκιος εἰς πέρας ἀγαγέσθαι συνέθετο ὅσα ὑπέσχετό σφισιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος. Τὰ δὲ ἦσαν, ὡς ἐν τοῖς λόγοις ἐρρήθη τοῖς ἐμπροσθεν, μηδεμίαν τῶν πρὸς δόξαν καὶ κέρδος τοῖς διαθεμένοις Λατίνοις ὑπερβολὴν ἀπολείποντα· ὑπὲρ γὰρ τοῦ μὴ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποτεύεσθαι πάντα πράττων Ἀλέξιος, χαλῖφρον καὶ πραγμάτων ἀδὰς μετράκιον, οὔτε ἡκριβολόγησεν τινα τῶν ζητημάτων οὔτε μὴν τὸ μισορῳμαῖον φρόνημα τῶν Λατίνων ὁπωσοῦν ἐβάλετο κατὰ νοῦν. Ἐπὶ τοιαῖσδε τοίνυν τοῦ βασιλείου ὕψους καταστροφαῖς τὴν εἰς τὴν πόλιν πριάμενος εἰσοδόν, συνεδρίας ἡξίωτο πατρικῆς καὶ βασιλείας προσέλεγπται κοινωνός. Ἄπας τοίνυν φυλέτης τῆς πόλεως εἰς τὰ ἀρχαῖα συνέτρεχε σὺν τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ὀψόμενος καὶ ἀμφοῖν ἀποδώσων προσκύνησιν. Μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας καὶ οἱ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες εἰς τὰ βασιλεία παραβόλλουσιν, οὐχ οὔτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ γένος παρ' ἐκείνοις ἐπίσημοι· καὶ παρ' ἐννευμένων σκιμπόδων τοῖς βασιλεῦσι συνήθριζον ἅπαντες, εὐεργέται καὶ σωτῆρες ἀκούοντες καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀγαθὴν προσηγορίαν δεχόμενοι, ὡς τὸν φίλαρχον Ἀλέξιον εἰς αὐτὰ τισίμενοι τὰ παιδικὰ καὶ δυσ-

Hier. Wolfi notæ.

(51) Οἱ δὲ οὔτε τι τῶν προσδοκωμένων. Non satis assequor, utrum ea fecerint quæ exspectaban-

tur, an non fecerint. Hoc loco vetus codex mutilus est, duobus foliis exsectis.

πραγούσιν αὐτοῖ, ἐπαμύνντες. Οὐ [P. 355] ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης μετεῖχον φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως, θεραπευτήρια τε καὶ τρυφητήρια τούτοις ἐπινενόηται. Ἰσαάκιος γὰρ εἴ τί που ἔσται- γεν ἔνδον τὸ βασιλείας γαζοφυλάκιον, καὶ αὐτὸς δὲ συμπορισάμενος ἦν συνειληφῶς Εὐφροσύνην τὴν βασιλίδαν καὶ τοὺς τὸ γένος εἰς αὐτὴν ἀναφέροντας, ἐξεφόρει τε ἀμφοτέραις καὶ μετήγγιζεν ἀδεέστερον. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὥσει καὶ ῥάνις ἐκρίνετο τοῖς λαμβάνουσιν (οὐδὲν γὰρ ἔθνος ἐρασιχρηματώτερον τοῦδε ἕτερον) καὶ διψῶντες ἦσαν ἀεὶ προχοῶν πελάγους Τυρσηνικοῦ, ἄπτεται καὶ τῶν ἀψύστων παναθεμί- τως, ὁπόθεν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλεον καὶ ἡφάντωται. ὥς γὰρ χρημάτων ἐπένιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύηδι τὸ τοῦτο τεμένειν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίναις ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ ῥιπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὥς ἔτυχεν ἐκσπωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκεύη τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις ἀΐσθησις ὁπωσοῦν, τῶν τε ἄλλων οὐδεὶς παρβήσιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέδειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχεμυθίας, ἔνεκεν, εἴτ' οὖν ἀναληγ- σίας εἰπεῖν οἰκέτοτερον, οὐδὲν τῶν παρὰφόρων διενηνόχαμεν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπέσθονοι πεπόνθαμεν τε καὶ εἴδομεν ὅποσα βαρυσυμφορώτερα τῶν κακῶν.

β'. Ὅποιον γὰρ τὸ χυδαῖζον στίφος τῆς πόλεως, μὴτ' αὐτόθεν τοῖς ἐπαινετοῖς προσχωροῦν μὴθ' ἐτέρῳ πισθόμενον εἰσηγούμενον τὰ λήφονα, ἤδη ταῖς Ῥω- μαϊκαῖς χώραις εἰσχεχόμενων τῶν πολεμίων εἰς ἔδαφος καθαιρεῖ καὶ διαλύει παραλόγως εἰς χοῦν τὰς πρὸς θάλασσαν οἰκίας τῶν ἐξ ἐσπέρας ἐθνῶν, μὴ διαστεῖλαν τοῦ πολεμίου τὰ φίλιον. Ἐδυσχέρινον οὖν πρὸς τὴν ἀδουλίαν ταύτην καὶ ἀσιτίαν οὐ μόνον ὅσοι ἐκ τῆς Ἀμόλφης ἤθεσιν ἐντεθραμμένοι Ῥω- μαϊκοῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν ἐκ τῆς Πίσσης τὴν Κων- σταντινου ἀνθελοντο. Μήπω τοῖνον φυγὰς ὁφθεὶς ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος χρησταῖς ἐλπίσι τοὺς ἐκ τῶνδε τῶν γένων ἐβουκόλει καὶ τὸ τῆς λύπης ἀθήρει πολὺ. Ὡς δ' ὁ μὲν δρασμῶ ἐχρήσατο, βασιλεύσας δ' ἦν Ἰσαάκιος, καταλλάσσει τοὺς ἐκ τῆς Πίσσης τοῖς Βενετίκοις, καθ' ἡμῶν καὶ τοῦτο ἀσυντηρήτως ἐπι- τεχνώμενος· οἱ δὲ πρὸς τὴν Ἡεραῖαν ἀπάραντες, ἐν ἧ κατέλυον οἱ διάφοροι, γίνονται τοῖς πρώην ἀντί- φροσι σύσκηνοι καὶ ὁμόδαιπνοι καὶ τὰ πάντα συμ- φρεῖς καὶ ὁμόφρονες. Ἐννεακχιδεκάτην διάγοντος τοῦ Αὐγουστοῦ μηνός, τῆς ἑκτῆς ἡμερικῆς, τοῦ ἐξακισχίλιου τοῦ ἐπτακισιοστοῦ καὶ ἑνδεκάτου ἔτους, τινὲς τῶν Φραγγίσκων (οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ πάλαι Φλαμίονες κικλησκόμενοι) Πισσαίων καὶ Βενετίκων μοῖραν προσειληφότες, ὡς εἰς ὄψον ἔτοιμον καὶ προχειρότατον ἔρμειον τὰ τῶν Σαρακηνῶν διαπλω- ζονται χρήματα. Καὶ δὴ τὸ σύνταγμα ἐκεῖνο τὸ πο- νηρὸν τῇ πόλει προσσχὸν δι' ἀλιζῶν (οὐδὲ γὰρ ἦν τις ὁ προσιστάμενος ὅπως ἐπιπλέσιν σφᾶς τῇ πόλει καὶ αὐθις ἀνάγεσθαι) τῷ τῶν ἐξ Ἀγαρ συναγωγίῳ λάθρα ἐπεισπύπτουσιν, 8 φησι Μιτάτον ἡ δημῶδης διάλεικτος, καὶ τὰ ἐνόντα μετὰ ξίφους ληστεύουσιν. Ὡς δ' οὕτω ταῦτα παραλόγως καὶ ὑπὲρ δόκησιν πᾶσαν παρηνομεῖτο, ἡμύνοντο μὲν αὐτοὺς οἱ Σαρα- κηνοὶ τὰς χεῖρας τοῖς πάραυχοῦσιν ὁπλίσαντες, ἐπιβοηθοῦσι δὲ καὶ Ῥωμαῖοι, παρὰ τῆς τοῦ κακοῦ φήμης ἐκείσε συνηλισμένοι· [356] Καὶ οὐκ οὐκ μὲν ἅπαν ὁπόσον καὶ ἔδει κατήνυσαν, ἐπὶ δὲ βραχὺ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὁμηχυρίας ἀναχώρησις γίνεται. Οἱ

A templis rapta et confata, ut vulgare aurum et ar- gentum hostibus dabantur. Hujus impietatis furor neque imperatori in mentem venit unquam, neque 730 quisquam fuit qui pietatis causam libere agere auderet, sed quod quidem ad silentium, ne stuporem dicam, attinet, plane attoniti fuimus omnes. Unde violatae religionis rei ea mala toleravimus et vidimus, quibus graviora vix in- veniuntur.

τοῦ γένους τρεχεδειπνότερόν τε καὶ δαπανηρότερον τῶν ἀψύστων παναθεμί- τως, ὁπόθεν, οἶμαι, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἀνατέτραπται τέλεον καὶ ἡφάντωται. ὥς γὰρ χρημάτων ἐπένιζε, καὶ τοῖς θεοῖς ἐπεφύηδι τὸ τοῦτο τεμένειν. Ἦν γὰρ ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς ἱερὰς εἰκόνας Χριστοῦ ἀξίναις ἐκκοπτομένας καὶ χαμαὶ ῥιπτομένας, καὶ τοὺς αὐτῶν κόσμους μὴ σὺν φειδοῖ, ἀλλ' ὥς ἔτυχεν ἐκσπωμένους καὶ πυρὶ παραπεμπομένους, ἀλλὰ καὶ σκεύη τὰ σεπτὰ τε καὶ παναγῇ ἀπεριθαμβήτως ἐκ τῶν ναῶν ἀρπαζόμενα καὶ πυρούμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον καὶ χρυσίον τοῖς πολεμίοις στρατεύμασιν παρεχόμενα. Καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων τῆσδε λύττης οὐτ' αὐτὸν τὸν κρατοῦντα εἰσῆει τις ἀΐσθησις ὁπωσοῦν, τῶν τε ἄλλων οὐδεὶς παρβήσιαζόμενος ἦν τὴν εὐσέδειαν, ἀλλὰ τῆς ἐχεμυθίας, ἔνεκεν, εἴτ' οὖν ἀναληγ- σίας εἰπεῖν οἰκέτοτερον, οὐδὲν τῶν παρὰφόρων διενηνόχαμεν ἅπαντες, ὅθεν ὡς ὑπέσθονοι πεπόνθαμεν τε καὶ εἴδομεν ὅποσα βαρυσυμφορώτερα τῶν κακῶν.

2. Nam populi turba, ut solet, nec sua sponte sana consilia amplectens nec meliora suadentibus obtemperans, cum jam hostes in Romanas provin- cias irrupissent, præter omnem expectationem solo æquat et in pulverem redigit maritimas occi- dentalium gentium ædes, amicis ab hostibus non distinctis. Eam temeritatem et absurditatem non tantum cives Romani, sed et Pisani inquilini æger- rime tulerunt. Alexius autem antequam fugeret, earum gentium homines bona spe lactabat dolo- remque mitigabat. Ut vero is in pedes se conjecit, Isaacius imperio recuperato Pisanos cum Venetis in nostram fraudem magna cum temeritate recon- ciliat. Ii vero Peræam profecti, ubi adversarii di- versabantur, veterum inimicorum hospitibus et convictu 731 utuntur, summa cum eis familiari- tate inita, mensis Augusti die decima nona, sexta indictione, anni 6711. Quidam vero ex Francis, qui olim Flaminii vocabantur, Pisanorum et Vene- torum cohorte assumpta, ad diripiendas Sarrace- norum facultates tanquam ad paratani prædam trajiciunt. Ea scelerata factio cum ad urbem appulisset (neque enim quisquam erat qui eorum vel accessum vel recessum impediret), in Sarrace- norum synagogam, quam vulgo Mitatum dicunt, irrumpunt et per vim omnia diripiunt. Eam inex- spectatam injuriam Sarraceni armis obiter arreptis ulciscuntur, Romanis etiam ejus mali fama exci- tatis adjutantibus: neque tamen proficiunt quan- tum oportebat, cœtu illo militum paulisper duntaxat regresso, et omissa defensione ad alterum D incendium priore vixdum restincto properante, cum experientia didicissent nihil esse efficacius ad urbem ulciscendam et evertendam quam ignem. Proinde variis in locis dispersi ædes incendunt. Flamma vero supra cogitationem in altum elata totam illam noctem et postridie, eo item die qui sequebatur ad vespertinum usque, omnia pervagata est. Inusitatum id spectaculum 732 fuit, et tale

quod nulla oratio possit consequi. Nam cum prius maximis et innumeris fere incendiis urbs afflicta fuerit, illud ejusmodi fuit ut cætera præ eo pro nihilo putarentur. Cum varie interrupta serie spargeretur, rursus coibat, ut igniti fluminis alveum representaret. Porticus corruiebant, elegantissima fora evertiebantur, maximæ columnæ veluti sarmēta absumebantur; neque quidquam erat quod illius ignis vehementiæ resisteret. Globi flammarum ab immani illo incendio avulsi mirabiliter remotas ædes per certa intervalla consumeabant, iis qui interjectæ erant intactis: sed paulo post eas quoque reversi cremabant. In multis locis recta progressus ignis ab Aquilone impulsus, paulo post quasi ab Austro exagitatus, obliquus cernebatur; et ea quoque consumebat quæ omnis periculi expertia putabantur. Id malum etiam templum maximum comprehendit; et quæcunque ad Milii fornicem vergunt et cum Macrone et Synodis coherent, **733** corruerunt, nihil opere latericio, nihil altissimis fundamentis adjuvantibus, sed omnibus cedentibus et instar lychnorum absumptis. Cæpit incendium a synagogy Sarracenorum, quod ad septentrionalem urbis partem ad mare et ædem divæ Irenes vergit; versus orientem in latitudine in templo maximo desiit: ad occasum usque ad Perama se extendit, atque inde in latitudinem urbis se diffudit; aut potius inusitato modo eam veluti transiliciens domos suburbanas absumpsit, et navis in medio cursu carbonibus in eam excussis conflagravit. In cineres redacta sunt et Domini rostra, et duplices tecti ambitus a Milio incipientes, quorum alter ad ipsum Philadelphium pertinet; unaque Constantini forum, et quæ interjecta sunt omnia versus Septentrionem et Austrum. Nec ipsum Hippicum inviolatum permansit: sed ejus quoque pars occidenti obversa penitus conflagravit, ei quæ ad Sophias et Baccanum porriguntur, et deinceps Eleutherii partibus contermina. Cum autem incendium urbem a mari usque ad mare hoc modo vastaret et in biatium vastissimum **735** discessisset, ignito flumini simile, amici non citra periculum nisi navigio adiri poterant. Tunc major pars habitatorum urbis rei familiaris jacturam fecit, quippe cum ignis alios nec opinantes oppressisset, alii bona sua alio translata multis anfractibus et regressibus ignis æque amisissent. Heu splendidissimas et elegantissimas ædes et omni venustate et summis opibus plenas, quæ apud omnes celebrantur!

ἄτερα εἰς αὐτὸ παρτείνει τὸ Φιλαδέλφειον, σὺν αὐτοῖς δὲ ἡ Κωνσταντίνειος ἀγορὰ καὶ τὰ μεταξὺ πάντα, ὅσα πρὸς βορρᾶν καὶ νότον πρόεισιν ἄνεμον. Οὐδ' αὐτὸ τὸ ἱππικὸν ἀδιαλώθητον ὑπολείπειτο, ἀλλὰ καὶ τοῦτου τὸ πρὸς δυσμὰς ἅπαν μέρος ἐξεπυρρώθη, καὶ ὅσα κάτεισιν ἐς Σοφίαν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Βύκκον παρεκτείνεται, καὶ καθ' ἑξῆς ὅποσα τοῖς τοῦ Ἐλευθερίου ἀγχιτέρμονα μέρεσι. Τοῦ δὲ πυρὸς ἀπο θαλάσσης ἕως θαλάσσης τὴν πόλιν οὕτως διαζώσαντος καὶ διελθόντος ὡς εἰς χάσμα μέγιστον, ἡ ποταμοῦ πυρὸς μέσον ἔλκοντος, οὐκ ἦν ἀκίνδυνόν συμμίζειν τοῖς φιλουμένοις, εἰ μὴ τις ἀκατίφθι καταβύμετο. Τότε καὶ οἱ πλείους τῶν οἰκητῶν τῆς πόλεως τῶν οὐσιῶν ἀπεψίλωντο, οἷα τοῦ πυρὸς τοῖς μὲν ἀπαρσκαείοις ἐπιφθάνοντος, τῶν δὲ τὰ ὄντα μεταθεμένων πρὸς ἑτέρας καναγωγὰς καὶ μηδ' οὕτω

δὲ τὸ δι' ὀπλων ἀντέχειν μεθέντες ἐπὶ τῇ μὴ πάνι πρότερον ἐμπρησμῷ διανοοῦνται καὶ δεύτερον, ἀνσιμώτατον ἀμυντήριον καὶ ὑπὲρ ἅπαν ἑτερον τὴν πόλιν ἔχον ταχὺ κατεργάσασθαι πείρα μεμαθηκότας τὸ πῦρ. Καὶ δὴ κατὰ πλείστους διαστάντες τόπους πῦρ ταῖς οἰκίαις ὑφάπτουσι. Τὸ δὲ μεταρσιωθὲν ὑπὲρ ἔννοιαν τὴν νύκτα ὅλην ἐκείνην καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν καὶ τὴν ταύτης διάδοχον ἐσπέραν τὸ πᾶν ἐπενέμετο. Καὶ ἦν καινὸν τὸ ὁρώμενον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον λόγου δύναμιν· πολλῶν γὰρ καὶ ἄλλων τῇ πόλει πρότερον ἐμπρησμῶν, οὐ μενούν εἴπη τις ὁπόσων καὶ οἷων γεγεννημένων, ὁ τότε συμβὰς ἐνζύσματα βραχέα τοὺς πάντας ἀπέδειξε. Πολλαχοῦ γὰρ διαιρούμενος καὶ διασπώμενος τῆς συνεχέας αὐθις συνήρχετο, καὶ ὡς εἰς ὀλίγον ἓνα πυρόεντος συνήπτετο ποταμοῦ. Ἀνετρέποντο στοαί, ἀγορῶν κάλλη κατερρίπτετο, κινῶν μέγθος διεφορεῖτο καθ' ὕλην εὐρηστον. Οὐκ ἦν τῶν ὄντων οὐδὲν δ' ἦν ἐκείνου τοῦ πυρὸς σθυναρώτερον. Τὸ δὲ δὴ παράδοξον, ὡσεὶ ψωμοὶ πυρὸς ἐξ ἐκείνης τῆς βαρυθρόμου καὶ σιδηρᾶς ἐμπρήσεως ἀποσπώμενοι καὶ φερόμενοι διαέριον τὰς πόρρωθεν οἰκοδομίας κατέφλεγον, καὶ διαστήματά πως ἀκοντιζόμενοι καὶ ὡς οἱ ἐν αἰθέρι διεψιττοντες ἐκτεινόμενοι· καὶ τὸν ἐν μέσῳ χώρον ἀθιγῇ τῇ τέως ἔωντες καὶ ἀκατάπηστον, μετὰ βραχὺ κάκεινον ἐπανιόντες συνέμαρπτον καὶ ἡφάνιζον. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κατ' εὐθυωρίαν τὸ πῦρ προϊόν, ὑπ' ἀνέμου βορρᾶ ἐλκυνόμενον, μετὰ βραχὺ παρεκκλιναν, ὡς εἰ νότος αὐτὸ διεβίπειζεν, ὥρτο δόχμιον, ἀμαυροῦν ἐπιστροφίδην καὶ τὰ ὅλως ἐμπρησθῆναι ἀνυπονόητα. Συνεπελάθετο δὲ καὶ τοῦ μεγίστου νεῷ τὸ δεινόν. Καὶ δὴ ὅσα πρὸς ἀψίδα νέευκε τοῦ Μιλίου καὶ τῇ ἀνδρῶν συνήπται τῇ Μάκρωνι καὶ τῇ λεγομένῃ αἱ Σύνοδοι, εἰς ἑδρας κατερράγησαν, μὴ τῆς ὀπίτης ἐπαρκείας πλίνθου, μὴ τῶν βαθέων ἀντισχόντων θεμεθίων, ἀλλ' ἐνδόντων πάντων καὶ δίκην θρυαλλίδων κατεργασθέντων. Ἡρξάτο μὲν οὖν ἡ πρώτη τοῦ πυρὸς ἀφ' ἀπὸ τοῦ συναγωγίου τῶν Σαρακηνῶν (τὸ δὲ ἐστὶ κατὰ τὸ πρὸς θάλασσαν ἐπικλινὲς βόρειον μέρος τῆς πόλεως καὶ τῇ τεμένει ἐγγίζον δ' ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἱδρύται), καὶ πρὸς ἑω κατ' εὐρος λωφίσαν ἐς τὸν νεῶν τὸν παμμέγιστον, κατὰ δ' ἐσπέραν ἐς τὸ λεγόμενον Πέραμα ἐξεμηκίσθη, καὶ διεβρύθη ἔκτοτε τοῦ πλάτους λαβόμενον τῆς πόλεως, ἡ μᾶλλον τὸ καινότετον, καὶ ταῦτα κατ' ἐπίσπιν ὥσπερ ὑπεραλάμενον τὰς ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκήσεις κατενεμήσατο, [P. 357] καὶ νῆα περιπλήουσιν ἀνθρακες ἐκτιναχθέντες κατέφλεξαν. ἩΘάλωντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Δομνίνου λεγόμενοι ἑμβολοὶ, αἱ τε ὑπόστεγοι ἀμφίδυμοι αἱ ἀπὸ τοῦ Μιλίου ἀρχόμεναι, ὧν

διασωσάμενων αὐτά· ἔλιξι γάρ καὶ περικαμπὰς ἐκτροπαῖς τε πλείσταις καὶ ἐπανόδοις τὸ πῦρ χρησάμενον ἠφάντου τὰ μεταγόμενα· Ὡς μοι τῶν λαμπροτάτων καὶ περικαλλῶν δόμων καὶ παντοίας γεμόντων χάριτος, καὶ τοῦ ῥυθφενούς πλούτου καὶ ζηλωτέον παρ' ἅπασιν.

Πρὸς δὲ τὰ δεινότερα ταῦτα συναντήματα ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰσαάκιος ἤχθετο, εἰ καὶ μὴ ἐς θάνατον εἰκότος, ὁ δὲ τούτου υἱὸς Ἀλέξιος οὐχ ὅπως οὐχ ἐδυσχέρανεν, ἀλλὰ καὶ συντελεσμὸν ἐπηύχετο τοῦ παντός, ὁ τῆς πατρὶδος δαλὸς καὶ τὴν ὄψιν φλογερὸς κέντεῦθεν διαχαράττων τὸν γραφικὸν ἐμπροσθὴν πονηρὸν ἄγγελου. Μήπω δὲ καθαρῶς λωφίσαντος τοῦ πυρὸς ἡ τῶν θείων αὐθις κειμηλίων συλλογὴ τε καὶ καταχώνευσις ὑπὲρ τὸ πρὶν ἐπετείνετο. Ὁ δὲ γε τῶν Λατίνων στρατὸς τὸν χορηγούμενον αὐτοῖς οὕτως χρυσόν τε καὶ ἀργυρὸν εἰς τε τὰς σωματικὰς χρεῖας ὡς ὕλην βέβηλον μετεσκεύαζον καὶ τοῖς βουλομένοις προὔδαντες εἰς πρατήριον, ἑαυτοῖς μὲν τὸ ἀνεπίγλυτον ἐπιμαρτυρούμενοι (οὐ γὰρ ἠγνόουν ὁπόθεν συνειλεκτο τὰ σφίσι βραβεύόμενα χρήματα) ὡς τὰ ὠφελιμμένα λαμβάνουσι, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τὴν ὑπόθεσιν ἐπιχαλῶντες ὁργὴν ὡς περιέπουσι μὲν τὰ οἰκεία, κοινοῦσι δὲ τὰ Θεοῦ.

γ'. Δεῖσαν δὲ καὶ τῶν Λατινικῶν δυνάμεων σύναρσιν εὐρασθαι τὸν Ἀλέξιον (ὁ γὰρ θεὸς αὐτῷ καὶ πρώην βασιλεύσαν Ἀλέξιος ἀπαναστὰς τοῦ Δεβελτοῦ τὴν Ἀδριανὸν κατέλαθε, καὶ ἦν ἀπέλεπτο βασιλείαν, ἐρασταῖς καταπροδοῦς ἐκμανέσιν ἐρᾶν τε πάλιν καὶ πειρᾶν οὐκ ἠσχύνετο), οὐκ ἄλλως συνέκδημον αὐτῷ καὶ συστράτηγον τὸν μαρκέσιον ἐπεσπίαστο Βονιφάτιον, εἰ μὴ χρυσίου δέκα πρὸς τοῖς ἑξ καταθέσθαι οἱ συνέθεντο κεντηνάρια. Ἐξίῳν τοίνυν φυγάδα δεικνύσι τὸν Ἀλέξιον συντονωτέρῳ τοῦ προτέρου καὶ πολλῷ μακροτέρῳ χρησάμενον δραπετεύματι. Ἀμέλει καὶ τὰς θρησκείας πόλεις περιελθὼν, καὶ τὰς καταστησάμενος, εἶπεν δὲ καὶ καλαμίσσας (ὁ γὰρ συνέκδημος, ἐκείνῳ στρατὸς συγχάνει [P. 358] ὡρεκτὰ τῶν χρυσοβόλων ἀρύεσθαι, καὶ κατὰ τοὺς διψᾶσι δηχθέντας πίνων οὐκ ἐκορέννυτο) καὶ μέχρι Κυβέλλων κατιῶν, ἐπάνεισι πάλιν εἰς τὰ βασίλεια, ἅπας τῆς φαρτρίας ἐξηρητημένος οἱ τὴν τοῦ πατρὸς πῆρσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς καθάρσειν Ἀλέξιν τῷ θεῷ συνδιεπράξαντο. Ὁ καὶ μὴ φέρειν Ἰσαάκιος ἔχων, ὅτι καὶ ἦν καιροφυλακῶν εἰς φῶς ἐκρήξει τὸν κότον ὃν ὑπέτρεφεν ἐκ μακροῦ τῇ ψυχῇ κατὰ τῶν σχέτλια ἐκείνων ἐργασαμένων δεινὰ, κακῶν οὐκ ἐνέλιπε τὸν υἱόν, καὶ μάλισθ' ὅτι τὴν οἰκείαν ἐώρα ἰσχυρὸν ὑποβαίνουσαν καὶ κατὰ βραχὺ πως ἀφιπταμένην καὶ πρὸς τὸν υἱὸν μεταβρέουσαν. Ἀπεπνίγετο δὲ καὶ πρὸς τὴν μετάθεσιν τῆς ἀναγορεύσεως· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς προταττόμενος κατατεινομένης ἀνευφημεῖτο φωναῖς, ὡς τῷ πατρί γινώσκοντι τὰ ἀνάκτορα, ὁ δὲ κατὰ τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστερόφωνον παρηκολούθει ταῖς υἱικάις καὶ στεφρόταις ἀνακηρύξεσιν. Οὐδὲν δὲ τι δρᾶσαι πρὸς τὰ γινόμενα οὕτω δυνάμενος ὥπ' ὁδόντα ἐτονόρουζε, καὶ οἷς ὡς ἔξ ἀδύτων τῆς καρδίας ἀνεμήρυε τὰ ἀπόρρητα, κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀπόφρημα διελέγετο, ἔωλα μὲν αὐτῷ τὰ χρηστὰ λέγων εἶναι, καὶ ὡς οὐδ' ὅλως σωφροσύνη ἐβρόθυμιστα, ἐν τοῖς χειρίστοις τὸ ξῆθος

A His atrocissimis casibus Isaacius imperator dolebat ille quidem, sed non quantum oportebat. Ejus vero filius Alexius adeo non graviter eos ferebat, ut totam urbem interire optaret, patriæ fax, flammea facie, et malum illum angelum incendiarium exprimens, cujus sacræ Litteræ meminere. Incendio nondum plane sopito, sacer ornatus accuratius perquiritur et conflatur quam prius. Latinorum vero exercitus 735 aurum et argentum, quod ita præbebatur, ad usum corporis ut profanam materiam transferebat et publice vendebat, ac se criminis absolutum (nec enim ignorabat unde essent quæ dabantur) quod acciperet debitum, Romanis vero iram Dei impendere vaticinabatur, quod rem privatam conservarent, sacram vero profanarent.

3. Cum autem Latinæ copiæ Alexio auxiliari deberent (nam patruus ejus et dudum imperator Alexius, Debelto relicto, Adrianopolim occuparat, et imperium quod repudiaret, insanis amatoribus condonatum, repetere et amplecti non verebatur), Bonifacium marchionem aliter secum attrahere ad belli societatem non potuit nisi auri centenarios sexdecim promississet. Verum egressus Alexium fugat longe celerius et longinquius quam prius, et Thracias urbes passim componit, ne dicam deglutit. Nam qui eum sequebatur exercitus, sæpiissime exaureo flumine haurire cupiebat veluti morsus a dipsadibus inexplibili siti ardens. Usque ad Cypsella progressus in palatium revertitur. totus eorum factioni deditus, qui patriæ excæcandi et evertendi Alexio patruo adjutores fuerant. Quod cum Isaacius ferre 736 non posset, jam longo tempore ultionem illorum cogitans filio maledicere non desistebat, præsertim cum auctoritatem suam imminui et paulatim exolescere et ad filium transire cerneret. Indignissime quoque ferebat proclamationis mutationem: nam filius priore loco contentis vocibus, ut palatium resonaret, salutabatur, ipso tanquam Echo submissius sequente. Sed quia prohibere illa non poterat, submurmurabat, et apud eos quibus arcana sui pectoris committebat, male de filio loquebatur: neque enim quidquam virtutis ei esse, non bonis moribus informatum esse, sed pessimis studiis occupari et pessimorum hominum consuetudine corrumpi. Neque hæc falsa erant aut inania; nam Alexius pluribus et gravioribus peccatis magnificum et inclytum imperii Romani nomen fœdabat, ut qui paucis comitantibus in Barbarorum tentoria trajiciens crapulæ et aleæ una 737 cum illis per totos dies indulgeret. Ejus vero collusores diadema aureum et gemmatum ei de-

tractum suis capitibus. Illi vero lanceum hirsutum pileum imponebant. Neque vero Alexius contempsit ob huiusmodi res apud honestiores Latinos et modestiores Romanos execrabilis habebatur: sed et pater ejus Isaacius nihilo minus invisus erat, cum rursus absurdarum opinionum intemperitiis agigaretur, et divinationibus atque oraculis fœdioribus quam prius incumberet. Nam ante monarchiam sibi imaginabatur, seque impudenter eum esse jactabat qui Occidentem cum Oriente conjuncturus et totius mundi imperio potiturus esset. Tum vero visum se recepturum, et articulum morbum ut serpentem exuvias positurum, et in virum Deo similem se transformatum iri somniabat. Proinde monachi quidam summe execrabiles, promissis barbis, homines invisibili Deo, religioso habitu cum sua ignominia conspicui, qui mensam principalem persequerentur, qui recentibus et pinguibus piscibus inhiantes cum Isaacio **738** cœnabant, mero largius hausto monarchiam illi verbis confirmabant. Aliquando etiam nodosas manus ejus oculis admotas e vestigio renovatum et confirmatum iri prædicebant. Ille vero mirum quam blanditiis istis exultabat, et scurrilibus jociis æque ac certissimis oraculis fidem adhibebat. De astrologorum quoque sententia cum alia fecit, tum aprum Calydonium, qui horrentibus in tergo setis in Hippico impetu fertur, in magnum palatium transtulit, ea se ratione temerarii et apro non dissimilis populi rabiem cohibiturum existimans. Sed et ebriosi quidam ex circumforaneis Minervæ simulacrum in foro Constantini columnæ insistentem in multas partes comminuerunt, quod demens turba id pro exercitiis occidentalibus **739** formatum esse credebat. Id in triginta pedum altitudinem assurgebat, indutum ærea veste, qua materia totum constabat, demissa ad pedes et multis in partibus complicata, ne quid appareret quod natura tectum esse voluit. Balteus lumbos arcte constringebat. In pectore rectis mammis insigni Ægidem cum Gorgoneo capite ab humeris dependentem gerebat. Collum nudum et longum erat jucundissimum spectaculum. Æs enim deum ita representabat, ut labia suavem editura vocem, si quis exspectaret, viderentur. Apparabant et venæ, et totum corpus, qua decebat, mollius inflectebatur; et quamvis exanime animati corporis vigorem referebat. Cauda equina capiti imposita terrorem quoddam præ se ferebat. Coma a fronte dependens, in nodum contorta et a tergo constricta oculorum erat deliciæ. Galea non penitus contecta, sed ex parte prominens. Læva manus plicas vestis continebat, altera versus austrum caput paulum inclinatum **740** sustinebat. Oculorum acies eodem intendebatur, ut qui situm angulorum non satis norant, simulacrum occidentem spectare et veluti manu allicere Occidentales exercitus affirmarent, haud sano judicio oculorum decepti.

Α τυπούμενος, φθόροις τε ἀνδράσι συνδιατιώμενος καὶ τὰ ἔθνη τούτων ἀνματιτόμενος. Οὐ μάντην δὲ ταῦτ'· καὶ εἰκαίως κατὰ τοῦ υἱοῦ ἡγόρευεν Ἰσαάκιος, ἀλλὰ καὶ πλείω ἕτερα καὶ ἀσελγέστερα πολλῶν πλεμμελῶν τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ παγκλείστον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταβύβαινεν ὄνομα. Ἐς γὰρ τὰς τῶν Βαρδάρων σκηναίς μετὰ μετρίων ἀπαδῶν περιούμενος συνεκραίπαλα τοῖς ἐν αὐταῖς καὶ συνδιημερεύων ἐκύδευεν. Οἱ δὲ συμπαίγμονες ἐκείνῳ τὸ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρουντες διάδημα, χρυσόκολλον δὲ καὶ λιθόστρωτον, αὐτοὶ μὲν ἐκείνο περιστέλλοντες, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον τὸ λαχύνειν καὶ θενῶν καὶ τῆς Λατινικῆς ταλασίης περίβλητα. Οὐ μόνον δὲ ὁ Ἀλέξιος ἐνευκαίρων ταῖς πράξεσι ταύταις παρὰ τοῖς τῶν Κατινῶν εὐσχήμοσι καὶ τοῖς τῶν Ῥωμαίων σώφροσι βδελυγμίας ἐκρίνετο, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου πατήρ Ἰσαάκιος οὐκ ἐπ' ἔλαττον ἦν συγγενὲς, ἐπειδὴ περ καὶ πάλιν ἀλλοκότοις δόξαις περιεφέρετο, λόγιά τε καὶ ὁμῶς συντιθεῖς οὐκ ἔλτγιε τῶν ἐπὶ τῆς προτέρας ἀρχῆς ἀβύρτοτες, εἴγε πάλαι μὲν τὸ μόναρχον ἐφαντάζετο, καὶ αὐτὸς εἶναι ἀναιδῶς διεικνέτο ὁ τῇ Δυσμῇ συνάψων τὴν ἔω καὶ κρέτος περιζωσόμενος τὸ παγκόσμιον, τότε δὲ καὶ τὴν πῆριυσιν ἀποτρίψασθαι προσεδόκα τῶν ὀρθαλμῶν καὶ ὡς λεβηρίδα τὴν νότον ἀποξίστασθαι τὴν ἀσθριτίδα καὶ τὸ ὅλον εἰς ἄνδρα Θεοεῖκελον ἀμειψθήσεσθαι, ὥστε καὶ τῶν μοναστῶν οἱ καταρτάτατοι καὶ βαθεῖ λίφ κομῶντες τὴν τοῦ πῶντωνος ἄρουραν, εἰς αἰσχύνην τε οἰκίαν τὸ θεοφίλεις οἱ θεομισεῖς περικείμενοι σχῆμα, τὰς ἀρχικὰς τραπεζὰς μεταδιώκοντες καὶ τῶν ἰχθύων τοὺς νεαλῆς καὶ πύονας περιχαίροντες, συνδειπνοῦντες Ἰσαακίῳ συγκαθίστων ἐκείνῳ τὴν μοναρχίαν ἐν λόγῳ, τὸν ἀνθοσμίαν ζωρότερον προσφερόμενοι, ἐνίοτε δὲ καὶ [P. 350] τὰς ἐξηθρομένους χεῖρας περιπτυσσόμενοι καὶ τοῖς ὀρθαλμοῖς αὐτὰς προσάπτοντες τὴν ὄσον οὐδέπω τούτων προηγόρευον ἀνακαίνισιν καὶ κραταίωσιν. Ὁ δὲ διεχέιτο πῶς ἂν εἴποι τις τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπισκίρτα τοῖς βωμολογέμασι τούτοις ὡς ἀψευδέσι θεσπιωδήμασιν. Ἦν πολλοῖς δὲ καὶ τοὺς τῇ ἀσθρικῇ προσκειμένους προσεέμενος ἄλλα τε ταῖς αὐτῶν ὑποθήκαις ὑπέκλων ἐπαγγέζετο, καὶ δὴ καὶ τὸν Καλυδώνιον σῶν, ὃς ἐν τῇ Ἰππικῇ φρίστων τὴν ἐπινώτιον τρίχα ῥύδην φέρεται, τῆς βίαςως καθελὼν μετήνεγκεν εἰς τὸ μέγα παλάτιον. τὸν τὴν ὀρμὴν σωώδη καὶ ἀτάσθαλον δῆμον τῆς πόλεως καταστελεῖν ἐντεῦθεν οἶόμενος. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγοραίων οἱ φιλοινότεροι τὸ ἐπὶ στήλῃς ἐν τῇ Κωνσταντινείῳ φόρῳ τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα εἰς πλεῖστα διεῖλον τμήματα. ἰδόκει γὰρ τοῖς ἄφροσι σύρφαξιν ὑπὲρ τῶν ἐξ ἐσπέρας ἐστοιχειώσθαι τοῦτο στρατῶν. Ἀνέβαινε μὲν τὴν ἡλικίαν δρῆσιν ὡς ἐς τριακάδα ποδῶν, ἡμφίστο δὲ στολὴν ἐξ ὀπίας ὕλης ὅλον τὸ ἰνδαλλόμενον κεχαλκούργητο. Ποδῆρης δ' ἦν ἡ στολὴ καὶ συμπτυσσομένη πολλαχῇ τῶν μερῶν, ὡς μή τι τοῦ σώματος παραφαίνετο ὅπερ ἡ φύσις περιστέλλειν ἐπέταξε. Μίτρα δ' Ἄρεος τὴν ἰξὺν διελιγφύα ἱκανῶς αὐτὴν περιέσφιγγεν. Εἶχε δὲ καὶ πὶ τοῖς στέρνοις ὀρθότιτθον δὲ ποιήλον αἰγιῶδες ἐπένομα, τῶν ὤμων διεξικνούμε-

νον, τὴν τῆς Γοργόνης τυποῦν κεφαλὴν. Ὁ δὲ γε αὐτὴν ἀγίτων ὦν καὶ πρὸς τὸ δολιχόδειρον ἀνατεινόμενος ἄμαχον εἰς ἡδονὴν θάλαμα ἦν. Τοσοῦτον δ' ὁ χαλκὸς πρὸς τὴν ἐκείνου μίμησιν πειθύνιος ὑπελάττετο, ὥστε καὶ τὰ χεῖλη δόξαν παρῆχον ὡς εἰ προσμενεῖ τις μελίχον φωνὴν ἐνωτίσεται. Καὶ φλεβῶν δὲ διεκτάσεις ὑπεκρίνοντο, καὶ ὡς ὕγρον ὅλον τὸ σῶμα ἐν οἷς ἔδει περιεκλᾶτο, καὶ ζωῆς ἀπέχον μετεῖχεν ὡς ζῶν ἀνθρωπότητος, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑμέρω παντὶ βέβηκον. Ἱπποῦρις δ' ἐπικειμένη τῇ κεφαλῇ δεινὸν καθύπερθεν ἔνευσεν. Ἢ δὲ κόμη ἐς πλέγμα διστραμμένη καὶ δεσμουμένη ὀπίσθεν, ὅση κέχυτο ἐκ μετώπων, τροφή τις ἦν ὀφθαλμῶν, μὴ ἐπίπαν τῷ κράνει συνεχομένη, ἀλλὰ τι καὶ παρεμφαίνουσα τοῦ πλοχοῦ. Τῶν δὲ χειρῶν ἡ μὲν λατὰ τὰ συνεπτυγμένα τῆς ἐσθῆτος ἀνέστελλεν, ἀτέραι δ' ἐκτεινομένη πρὸς κλίμα τὸ νότιον εἶχε τὴν κεφαλὴν ἡρέμα πως ἐγκλινομένην ἐκεῖ καὶ τὰς τῶν ὀφθαλμῶν ἐπ' ἑσθῆς τεινομένης βολὰς, ὅθεν οἱ μὴδὲ τὰς θέσεις τῶν περὶ τῶν ὀπισσῶν ἐπιστάμενοι ἐς ἐσπέραν ἀφορρῶν τὸ ἄγαλμα διετρίνοντο καὶ οἷον ἐπισπᾶσθαι χειρὶ τὰ ἐκ δυσμῶθεν στρατεύματα, κανῶς κρίνοντες καὶ μὴ πρὸς ἔννοιαν ὁρτὴν τοῖς ἡρατοῖς ἐπιβαλλόντες.

Οἱ μὲν οὖν μετὰ τοιούτων κινημάτων τῆς διανοίας Α τὸ τῆς Ἀθηνᾶς συνέτριψαν ἄγαλμα, ἡ μᾶλλον τοῖς χεῖροσιν αἰεὶ προβαίνοντες καὶ καθ' ἑκωτῶν ὀπλίζεται γινόμενοι τὴν ἀνδρίας καὶ φρονήσεως ἐπιστάτιν καὶ τοῖς τύποις αὐτοῖς ἀπεώσαντο. Οἱ δὲ βασιλεῖς οὐδὲν ὅτι μὴ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων ἔργον ἀσχολίας πάσης εἶχον καὶ πάλιν ἀνώτερον, ἐπεὶ [Ρ. 360] μὴδὲ κόρος ἦν παρὰ τοῖς λαμβάνουσι λήψεως, ἀλλ' ὅσον αἱ δόσεις προὔβαινον, τοσοῦτον ἐνέχυμαζε τὸ φιλόχρυσον. Ἀμέλει καὶ τῶν παλιῶν φόρων ὠδίνοντο συλλογαί. Τούτου δὲ μὴ ὁμαλῶς προχωροῦντος (ὁ γὰρ λέως, ὅσα καὶ πῆλγος ἀγανὲς καὶ ἀόριστον ἐνέμεψ, τοῖς μὴ θυμήρεσι διαβρίπιζόμενον ἐπέφρισσεν εἰς ἀπόστασιν) τῆς μὲν προθέσεως ταύτης ἀπέστησαν, τοὺς δὲ ζαπλοῦτους ἐπιλέγοντες ἐσύλησαν, ὅπως ἡ Λατινικὴ γαληνιάσεις βούπεινα. Καὶ τὰ χρώσεια δὲ τοῦ μεγίστου νεῶ ἔπιπλα βαρυτάλанта ὄντα, καὶ αἱ λυχνίαι σὺν αὐτοῖς αἱ ἀργύρεαι ἀφαιρούμεναι καὶ παραδιδόμεναι πυρὶ, πρὸς βρώσιν ἀτεχνῶς προδέδλητο τοῖς κυσὶ, καὶ μίξις ἦν τῶν ἀμίκτων ἀνόσιος.

Δ. Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτω γινόμενων καὶ προδήλως ἀνομουμένων οὐδὲν ἐπεραίνετο. Ἠδούλοντο γὰρ οἱ τῶν χρημάτων εἰσπράκτορες, τῆς τῶν Ῥωμαίων εὐθελείας κατατρυφῶντες καὶ τῆς τῶν κρατούντων ἡλιθιότητος καταπαίζοντες, τοὺς μὲν τὰς τιμὰς ὕλας ἀποφορτίζεσθαι παρ' αὐτοῖς τοὺς δὲ παρεστάναι ἀχθοφοροῦντας, ἄλλους προσιέναι χρυσαγωγούς, ἐνίοις δ' ἐνσκευάζεσθαι πρὸς τὴν ἀφίξιν, καὶ τοῦτο δρᾶσθαι διὰ παντός. Ὅθεν τοῖς περὶ τὴν μεγαλόπολιν τρυφηλοῖς χωρίοις καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐν Προποντίδι τεμένεσι τοῖς τε λαμπροτάτοις οἰκοπέδοις τῶν βασιλέων παράλλαξ οἱ στρατηγοὶ ἐπιστάμενοι, καὶ παρὰ θάτερον ἀτερος ὀπλιζόμενοι, ἐσχύλευόν τε τὰ ἐνόντα καὶ αὐτὰ πυρὶ παρεδίδοσαν, φειδόμενοι μηδενὸς παραλλίου οἰκοδομήματος οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι, κηρεσιφόρητοι Βάρβαροι. Πλεῖστα δὲ καὶ ταῖς ἡόσι τῆς πόλεως ἐπιπλέοντες συνίσταν πόλεμον. Καὶ ἦν ἡ νίκη ἀμοιβαδὸν ἐπιμειδιώσά ποτε καὶ Ῥωμαίοις καὶ μὴ τιθεῖσα πάντη τὰ τῶν ἐναντίων ἀπρόσμαχα, ὁπότε καὶ τὸ δημῶδες τῆς πόλεως ἀνδριζόμενοι ἐνέκειντο τὸν βασιλέα αἰτούμενοι συνάρασθαι σφισι μετὰ στρατεύματος κατὰ τῆς τῶν πολεμίων ἀντιμαχίσεως, πιστοῖς οὖσι καὶ πατριώταις, εἴπερ μὴ χεῖλεσι μὲν Ῥωμαῖνοις προστίθεται, τῇ δὲ καρδίᾳ Λατίνοις προσένευ-

Ac illi hac opinione impulsī Minervæ simulacrum contriverunt; ac potius subinde ruentes in deterius, et contra semet ipsos armati, fortitudinis et prudentiæ præsidem nec typis expressam apud se ferre potuerunt. Imperatorum vero summa et unica occupatio erat pecuniæ collectio, quod nulla erat accipiendi satietas: sed quantum donativa augebantur, tantum crescebat auri cupiditas. Cupiebant etiam a civibus exigere tributum. Sed cum ea res non expedite succederet (nam populus invisus postulatione irritatus, instar vasti maris vento conturbati, defectionem spectabat), omissio illo proposito eos qui ditissimi esse ferebantur spoliarent, ut Latinorum cupiditati immensæ fieret satis. Præterea maximi templi aurea suppellectilia 741 multorum talentum et argentei lychni una abrepti conflabantur, et plane canibus objiciebantur rebus non miscendis nefarie commistis.

4. Neque tamen manifestis injuriis istis quidquam proficiebantur. Nam pecuniæ exactores Romanorum simplicitati insultantes et imperatorum vecordiam illudentes postulabant ut alii materiam pretiosam apud se deponerent, alii onera sustinentes astarent, alii auri bajuli accederent, alii se ad accessum pararent, idque continenter fieret. Unde hostium duces suburbana prædia amœnissima et sacras ædes Propontidis et splendidissima imperatorum palatia, alii ab aliis instigati, direptis per vices his quæ inerant, cremabant, nulli maritimo ædificio parcentes, homines Barbari, ab omni elegantia alieni et in perniciem hominum nati. Multi etiam urbana littora legentes pugnam ciebant, victoria non ipsis perpetuo addicta, sed alternis etiam Romanis aliquando favente. Et urbanus populus, fiducia sumpta, ab imperatore postulavit ut sibi, qui fideles ipsi et populares ipsius essent, cum exercitu ad resistendum hostibus opem ferret, nisi forte labilis duntaxat Romanis faveret, animo vero ad Latinos propenderet. Verum illæ postulationes erant irritæ. Nam et Alexius ab armis contra Latinos sumendis abhorrebat, idque inutile esse putabat; et 742 pater ejus id consilium dabat, inanes promiscuæ turbæ clamores negli-

gendos, eos vero quorum ope in patriam restitutus esset, summis honoribus afficiendos esse. Huic sententiæ reliquæ quoque imperatorii generis in Alexii æqualis sui gratiam assentiebantur. Quidam etiam Latinis familiares facti colloquia civium ut veteres nugas aspernabantur, Latium bellum magis reformidantes quam cervorum exercitus rugientem leonem. Solus omnium Ducas Alexius, cui ob conjuncta supercilia et velut oculis imminetia Murzufli cognomentum ab æqualibus erat inditum, regni cupiditate flagrans, ut civium gratiam colligeret, cum Latinis pugnare ausus ad Perforatum saxum et contiguum illi fornacem illustre virtutis specimen edidit. Sed popularium ducum nullo adjutante (nam id imperator vetuerat) captus esset, 743 equo in genua prolapso et omnibus unum ducem potentibus, nisi manus sagittariorum eum defendisset. Proinde plebeia multitudo, cum neminem qui contra Latinos opem ferret inveniret, defectionis consilia agitare cœpit et conviciis imperatores insectari, cogitationibus quæ diu animis latuerant erumpentibus. Agebatur tum vicesima quinta dies mensis Januarii, septima indictione, anno 6712. Concursu autem maximo in magnum templum facto, etiam senatus et collegium pontificum et ecclesiasticorum primores eo convenere, et de imperatore deligendo una deliberare sunt coacti. Cum autem sententias rogaremur, nullo modo auctores esse poteramus ut imperatoribus statim ejectis alium crearent, haud ignari, quisquis designatus esset, eum cum ob alia, tum quod Latinorum duces rursus Alexium summis viribus defensuri essent, posteriores laturum. At plebs, ut simplex est et mutabilis et nihil nisi libidinem in consilio habet, se Angelorum imperium diutius toleraturam negabat, neque prius discessuram quam imperatorem ex sententia nacta esset. Igitur ipsa re contumaciam hominum experti, fortunas nostras miserantes et affatim 744 lacrymantes quiescimus, quid futurum esset, multo ante prospicientes. Dum autem illi diligenter imperatorem quærunt et alios atque alios ex nobilibus familiis designant, tandem iis omnibus improbatis, plebeios magistratus et quosdam nostri ordinis manibus prehensos accipere coronam strictis ensibus hortantur. Heu! heu! quid illo periculo gravius atque acerbius? quid illius conciliabuli vecordia dementius magisque ridiculum? Designationis ea ratio afferebatur: « Vestem habes: esto noster imperator. » Vix tandem triduo elapso, adolescentem quemdam Nicolaum Canabum invitum imperatorem inaugurant. Quæ ubi Alexius audit (nam Isaacius animam agebat, illis diuturni imperii prædictionibus ipso eventu refutatis et non aliter quam febricitantium somnia evanescentibus), Bonifacium marchionem accersit; initoque consilio utrique visum est Latinas cohortes in palatium admittendas esse, quibus novus iste imperator, et populus qui illum designasset,

A κεν. Ἦσαν δὲ αἱ ἐπαγγελίαι πρὸς μηδὲν ἀνύσιμον προΐουσαι. Ὁ τε γὰρ Ἀλέξιος ὠπλίσθαι κατὰ Λατίνων μὴ πεφωκῶς φέτο καὶ ἀσύμφορον, καὶ ὁ τοῦτο πατήρ Ἰσαάκιος εἰσήγε παραίφασιν κενοφωνεῖν τοὺς ἐκ τριόδων ἔξω, τοὺς δ' αὐτὸν καταγαγόντας· εἰς τὴν πατρίδα τιμῆς τῆς ἀνωτάτου καταξιοῦν. Ταῖς δὲ γνώμαις ταύταις προσεπέρβρεπον καὶ τὰ τοῦ βασιλείου γένους ἐγκαταλείμματα, ἡλικίαις ἡλικίαις τέρποντες τὸν Ἀλέξιον. Ἔνιοι δὲ καὶ τοῖς Λατίνοις εἰς ἐταίρους ἀνακραθύντες ὡς ἐώλους ὕθλους τὰς τῶν πολιτῶν ἐντεύξεις παρέτρεχον, τὸν τῶν Λατίνων ἐκρεπόμενοι πόλεμον ὡς οὐδὲ λέοντα βρυχητὶαν ἐλάφων στρατόπεδον. Μόνος δ' ἐκ πάντων ὁ Δούκας Ἀλέξιος, ὃς ἐκ τοῦ συνεσπᾶσθαι τὰς ὀφρῦς καὶ οἶον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπικρέμασθαι πρὸς τῶν συνεφθῶν ἐπωνόμαστο Μούρτζουφλος, πλὴν καὶ οὗτος βασιλείων καὶ τῇ τῶν πολιτῶν ἐπιτεχνώμενος εὐνοίαν, τὸν κατὰ τῶν Λατίνων ἀπεθάρβρει πόλεμον, ἀρτίως [P. 361] τε ὡς μάλιστα ποιούμενος ἐνδείξειν περὶ τὸν λεγόμενον Τρυπητὸν λίθον καὶ τὴν ἐκεῖσε περιγομένην ἀψίδα τοῖς δυσμενεῖσι συμπλέκται. Μηδενὸς δὲ τῶν παρεστώτων ὁμοφύλων ἡγεμόνων, δόξαν οὕτω βασιλεῖ, ἐπαρξάντος μικροῦ συνεέλκτο ἄν· ὃ τε γὰρ ἵππος ἐπὶ γόνυ ὠκλασεν ὃ ἐπεκράθητο, καὶ πᾶσα ἡ ξυμβολὴ πρὸς ἓνα ἀπεκρίθη πολέμαρχον, εἰ πῇ τοξόταις νεολαία τῆς πόλεως τὰ δυνατὰ παρατυχοῦσα ἐπήμυνε. Τὸ τοίνυν λεῶδες τῆς πόλεως μηδένα τῆς ἐπὶ Λατίνους ξιφουλκίας συναγωνιστὴν εὐρίσκον καὶ ξύμμαχον εἰς ἀποστασίαν οἰδαίνειν ἤρξατο, καὶ ὡς λέβης ἐκ πυρὸς κατὰ τῶν κρατούντων ἀτμοὺς ἀνίεναι ὕδρεων καὶ τῇ πάλαι ὑφαλόν τε καὶ ἄγνωστον γνώμην ἐκζέειν πρὸς φῶς. Ἦγε μὲν οὖν τότε πέμπτην καὶ εἰκοτὴν ὁ Ἰαννουάριος τῆς ἐδδόμης ἰνδικτιῶντος τοῦ ἐξακτοῦ χιλιετοῦ ἐπτακτοῖστο τοῦ δωδεκάτου ἔτους· συνδρομῆς δ' ὅτι πλείστως εἰς τὸν μέγαν γινωμένης νεῶν ἡναγκάζετο καὶ ἡ σύγκλητος ἦ τε τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυρις καὶ οἱ τοῦ βήματος λόγιμοι συνελθεῖν ἐκεῖσε καὶ συνδιασκέψασθαι σφίσι περὶ τοῦ ἄρξοντος. Περὶ τῶν προκειμένων τοίνυν τὸ παρατιτάμενον εἰπεῖν λιπαροῦμενοι· ἐκ μὲν τοῦ αὐτίκα ἐπιθέσθαι τοῖς βασιλεύουσι καὶ χειροτονεῖν ἕτερον εἰς ἀρχὴν οὐδ' ὅλως ἐδοκιμάζομεν ὑποθέσθαι τοῖς συνιούσι· καλῶς γὰρ ᾔδειμεν ὡς τὸ μεῖον ὁ προβληθεὶς ἀποίσεται τῇ τε ἄλλῃ καὶ ὅτι τῶν Λατίνων οἱ στρατηγοὶ ἀμφοτέραις καὶ πάλιν ἀνθέξονται τοῦ Ἀλεξίου καὶ περιέξονται. Οἱ δὲ λαοὶ χρημὰ τι ὄντες ἀφελὲς καὶ εὐρίπιστον, καὶ πλέον τοῦ θελημάτων αἰνῶν οὐδὲν ἐπιστάμενοι, οὐκέτ' ἐφασκον ὑπ' Ἀγγέλων βούλεσθαι βασιλεύεσθαι, καὶ ὡς οὐκ ὀλλῶς ὁ σύλλογος ἐκεῖνος διαλυθήσεται, εἰ μὴ τις τῶν πραγμάτων προστήσεται θυμῆρης αὐτοῖς. Πείρα τοίνυν γνόντες τὸ τῶν ἀνδρῶν ἀμετάθετον ἡσυχάζομεν, ἑαυτοὺς ταλανίζοντες, καὶ πολλὰ τῶν παρειῶν κατελείδομεν δάκρυα, τὸ μέλλον, ὡς εἰκὸς, προσρώμενοι. Οἱ δὲ τὸν ἄρξοντα ἐπιμελῶς ἀνεόδηον, καὶ νῦν μὲν τόνδε, νῦν δ' ἐκεῖνον ἐκ τῆς εὐγενεὺς φυταλῆς ἡύτοσχεδίαζον αὐτοκράτορα. Τέλος δ' ἀπειρηκότες τοῖς ὅλοις, τοὺς ὀχλαρχικοὺς καὶ δη-

μοκόπους, θνίους δὲ καὶ τοῦ καὶ καθ' ἡμᾶς τάγματος τῆς χειρὸς ἐπισπώμενοι, στεφηφορεῖν ἀνέπειθον ξιφῆρεις ὁρώμενοι. Φεῦ, σεῦ! τί τοῦ τότε πειρατηρίου θαυμαλέστερον ἢ ἀχθεινότερον, ἢ τῆς τῶν συνειλεγμένων ἀδελτηρίας γελοιωδέστερόν τε καὶ ἀλογώτερον; Τὸ γὰρ, « Ἰμάτιον ἔχεις· γενοῦ ἡμῶν ἀρχηγός, » ἦν ὁρᾶν ἀτεχνῶς περαινόμενον. Μόλις δὲ καὶ τρίτης ἡμέρας παριπνευσάσης νεανίσκον τινὰ λαβόντες Νικόλαον τὴν κλῆσιν, Καναδόν τιν ἐπικλῆσιν, εἰς βασιλέα χρίουσιν ἀκοντα. Ὡς δ' Ἀλεξίῳ ταῦτα ἡνώτιστο τῷ ἀνάσσοντι (ὁ γὰρ Ἰσαάκιος ἔκειτο πνέων τὰ λoίσθια, τῶν μακρῶν ἐκείνων προαγγελμάτων τῆς μοναρχίας φρούδων ἐληλεγμένων ναὶ ὡς κλινεγέρτου ἀποπτάντων ἐνύπνιον), μετὰ κλητὸς τίθεται ὑπ' αὐτοῦ ὁ Βονιφάτιος μαρκῆσις, καὶ περὶ τῶν ἐνεστώτων ἄμφω σκεψάμενοι δεῖν ἔγνωσαν δυνάμεις Λατινικὰς εἰσενεχθῆναι τοῖς παλατίοις, δ' ὦν ἀπόβλητος ἐσεῖται ὁ δημοπρόβλητος καὶ ὁ τοῦτον ἀρχαιρεσιάζας λαός. Ὡς δ' ἦν τὰ ἐσκεμμένα ταῦτα πεφωραμένα, [P. 362] τὸν καιρὸν ἀρπιάσας ὁ Δούκας ὁ Μοῦρεζουφλος ὡς πρὸς ἦν ὠδινεν ἀποστασίαν ἀρμόδιον, σὺν τῶν ἐκ τοῦ γένους ἐκείνῳ συχνοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἱερικῶν χρυσῶνων ὑποποιεῖται θλαδίαν, ἀλωτὸν ἀνθρώπιον τιμῶν ἀναβάσει καὶ εὐχείρωτον λήμμασιν. Ὁ δὲ τοὺς πελίκυφόρους ἐκκλησιάσας, καὶ σφισι κοινωσάμενος τὴν βασιλέως πρόθεσιν, ἐκεῖνα φιλητρία τίθεισι κρίνοντας ὅσα οἱ βουλευτὰ καὶ Ῥωμαῖοι ἀσπάσια. Κάντεῦθεν ἡ τοῦ βασιλέως ὠδὲ πως δραματουρεῖται καθαίρεσις. Πρόσεισιν ὁ Δούκας τῷ βασιλεῖ τῆς νυκτὸς ἄωρὶ (ἐπικελῶτο γὰρ ὑπὲρ ἅπαντας, τιμηθεὶς πρωτοδεστιάριος καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς ἐτερόχρωμα καθυποδοῦμενος πέδιλα) καὶ φησι συμπαθῶς ὡς οἱ τοῦ αἵματος ἐκείνῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ πλείστον τῶν ἀνωνύμων, πρὸ δὲ πάντων τὸ πελέκεσιν ὀπλιζόμενον βάρβαρον, παρῆσιν ἐπὶ θύραις ὀρμαῖς μανιώδεσιν, αὐτοχειρὶ αὐτὸν διασπώντες ὡς ἦδη τοῖς Λατίνοις ἐφανθέντα ὁμόνοα καὶ τῆς αὐτῶν ἐξηρτημένον φιλίας. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἁκοῇν ταύτην μορμολυχεῖς καὶ φανείς ἐκθαμβός ὑποθέσθαι οἱ τὸ πραχθισόμενον λιπαρεῖ. Περισχὼν τοῖσιν τὸν βασιλέα τῷ κατακεχυμένῳ μέχρι ποδῶν καὶ πλατεῖ ἐπενδύτῃ τοῦ σώματος συνέξεισιν ἐκείνῳ, καὶ ἄπεισι δ' ἀφανοῦς τοῖς πλείστοις πυλίδος ἐς τὸ σκῆνωμα ὃ δὴ τῶν βασιλείων εἶχεν ἐντὸς, ὡς δῆθεν αὐτὸν ῥυσόμενος. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἐπὶ τοῖς οὕτω δρωμένοις μικροῦ καὶ χάριτας ὠμολόγει τῷ Δούκῃ, καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἑτέρα ψαλμωδήματα τοῦ Δαβὶδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακὰ. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιών. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτῃ παρὰ πάσας εἰρκτῇ ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῃ προσάφονται, καὶ τὰς εἰρωθείας τῷ αὐτοκράτορι προσήσεις ἀναδιδόσκειν· οἱ δὲ τῷ καθημένῳ ἐπὶ νεῷ προσενέουσι Καναδοῦ, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίχῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγενεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρῳ ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλήθεια), ὁ μὲν Δούκας ἐκραταιοῦτο καὶ ηὔξανεν, ὃ δὲ Καναδὸς ἀμαυρουμένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾷ παρπιδίδεται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λὲώ, ἀλλὰ πάντως

A submoveretur. Eo consilio nuntiato, Murzufius Ducas, arrepta occasione ad delectionem quam parturiebat idonea, cum multis cognatis suis spadonem fisco præfectum sibi conciliat, 745 homuncionem incrementis dignitatis et largitionibus non inexpugnabilem. Is vero imperatoris consilio bipenniferis nuntiato efficit ut ea amplectenda censeant quæ ipse vellet et Romanis grata essent. Ex eo imperatoris expulsio quasi per ludum inchoatur, eumque Ducas intempesta nocte adit (erat enim ei intima familiaritate conjunctus, protovestiarii dignitate et insignibus calceis ab eo ornatus), et mæsta voce ait cognatos ejus et plurimos obscuros homines, in primis vero bipenniferos Barbaros, furioso impetu in foribus esse ad eum, ob initam cum Latinis familiaritatem et amicitiam, discernendum. Is vero, eo nuntio territus atque obstupefactus, orat ut quid agendum sit moneat. Tum ille imperatorem lata veste et ad pedes usque fusa complexus, per portam plerisque ignotam in tentorium, quod in palatio habebat, quasi liberaturus perducit. Qui ob id factum ei pene 746 gratias agebat, et Davidicum illud canebat: « Occultavit me in tentorio suo, in die malorum meorum: texit me in occulto tabernaculi sui. » Ille vero alternis respondebat: « Labia dolosa in corde, et in corde locutus est mala; ac pacate mecum locuti sunt, et irati dolos struxerunt. » Ac Alexius statim compedibus injectis in omnium teterrimum carcerem conjicitur, Mursufius vero insignia imperii sumit, eumque deinceps alii imperatorem de more consalutant: alii ad Canabum in templo sedentem confluunt, virum leni ingenio, cordatum et non imbellem. Sed quia pejora apud Cpolitanos in primis vincunt (nam popularium meorum gratiæ veritatem antepono), Ducæ opes crescebant et firmabantur, Canabi vero splendor ut lunæ deficientis obscurabatur; nec multo post a satellitibus Ducæ captus custodiæ traditur, populo nihil opitulante, post proclamationem ejus dispersis omcibus. Cæterum Alexio imperatori Ducas bis venenum propinavit; 747 quod cum adolescens tum ætatis robore tum antidotis, quibus clam utebatur, vicisset, laqueo ei guttur elidit, mense imperii sexto, die octavo.

καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ ὑπέκραγεν ἄντικρυς ἐπ' αὐτῷ, « Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. » Ὁ δὲ καθ' ἑτέρα ψαλμωδήματα τοῦ Δαβὶδ, ἃ φησι, « Χεῖλη δολία ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν καρδίᾳ ἐλάλησε κακὰ. καὶ ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελογίζοντο, » ταῦτα ἦν μετιών. Καὶ παραχρῆμα ὁ μὲν σιδήρῳ τοὺς πόδας ἀσφαλισθεὶς καὶ παραβρίφεις δεινοτάτῃ παρὰ πάσας εἰρκτῇ ἔθετο οὕτω σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, ὃ δὲ τοῖς βασιλικοῖς κοσμεῖται συμβολοῖς. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οἱ μὲν τῷ Δούκῃ προσάφονται, καὶ τὰς εἰρωθείας τῷ αὐτοκράτορι προσήσεις ἀναδιδόσκειν· οἱ δὲ τῷ καθημένῳ ἐπὶ νεῷ προσενέουσι Καναδοῦ, ἀνδρὶ τὸ ἦθος μειλίχῳ καὶ δεξιῷ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγενεῖ τὰ πολέμια. Ἐπεὶ δὲ τὰ χεῖρῳ ἐπικρατέστερα παρὰ τοῖς Κωνσταντινουπολίταις καὶ μάλιστα (φιλιτέρα γὰρ ὑπὲρ τοὺς ὁμογενεῖς ἢ ἀλήθεια), ὁ μὲν Δούκας ἐκραταιοῦτο καὶ ηὔξανεν, ὃ δὲ Καναδὸς ἀμαυρουμένην εἶχε τὴν αἴγλην κατὰ σελήνην λειψίφωτον. Χεῖροῦται δὲ καὶ πρὸς τῶν ὀπλοφόρων τοῦ Δούκα οὐκ εἰς μακρὸν καὶ φρουρᾷ παρπιδίδεται, πρὸς οὐδὲν ἐπαρκέσαντος αὐτῷ τοῦ βασιλευτοῦ λὲώ, ἀλλὰ πάντως

διασπαρέντων εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάβρεσιν. Τῷ δὲ βασιλεῖ Ἀλεξίῳ δις μὲν προὔτενεν ὁ Δούκας ζωῆς κατευνάστριαν κούρικα· ὡς δ' ἦν ὁ μεῖραξ τοῦ φαρμάκου νεανικώτερος, ἀντιδότοις χρώμενος λάθρα, δι' ἀγρόνης τὸν τῆς ζωῆς ἐκείνῳ μίτον ἐκτέμνει, ἥ καὶ οὕτως εἶπεν, διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆσδε πορείας τὴν ψυχὴν ἐκείνῳ ἐκθλίβει καὶ πρὸς τὸ τοῦ ἄθου ἐκπυρηνίζει πέταυρον βασιλεύσαντι μῆνας ἔξ σὺν ἡμέραις ὀκτώ.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ

ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΡΤΖΟΥΦΛΟΥ.

IMPERIUM ALEXII DUCÆ

COGNOMENTO MURZUFLI.

748 1. Imperio citra controversiam potitus A
Ducas mutationes rerum parturiebat, et conturbare omnia in animo habebat, homo callidus et arrogans, qui prudentiam in dissimulatione et cunctatione ponebat, ac beneficia subinde in Me-
teonis ætatem differebat. Negabat enim regium esse subito ac temere quidquam facere, sed cum mora et deliberatione. Ad has sententias cum suapte sponte propensus **749** erat, quippe qui se nihil scitu necessarium ignorare, sed omnibus rebus gerendis idoneum esse profiteretur, tum a Philocalio socero suo umbratili adjutore in ea opinione confirmabatur. Quem cum aliter in summo consilii gradu collocare non posset, nos nulla probabili de causa ab officio logothetæ secretorum removit, eumque in nostrum locum substituit. Is B
vero vir cum a sui cognitione alienissimus esset, dum præ nimia ambitione ea quæ dignitatem ejus superabant cum periculo appetit, ne quosdam honoratos viros assessores haberet, pati podagram simulat, quasi una cum pedibus cerebrum etiam amisisset, et quasi alienata mente decorum negligit. Cæterum Ducas hic cum suscepto imperio thesauros non plenos nec semiplenos, sed admodum exhaustos reperisset, metebat ubi non severat, et colligebat ubi nihil sparserat. Ac gravi quæstione in eos habita qui sub Angelis maxima imperia gesserant ad fastigium Sebastocratoricum et Cæsareum eveoti, pecuniam inde collectam ad **750** publicos usus referebat. Cum autem Latinis, hostium viribus male æstimatis, resistere cuperet, eaque re omnium primus esset, murum maritimum trabibus altiore fecit, et terrestres portas libicini-
bus fuleit; et legionibus suo exemplo, dum gladio accinctus et ferream clavam manibus versare conspicitur, ad fortitudinem excitatis, partim hostium

[P. 363] α'. Ὡς οὖν καθαρῶς εἰς Δούκαν ἡ βασι-
λεῖα μετακεκῦθετο, ὁ μὲν ὠδινε πραγμάτων μετα-
βολὰς καὶ τὸ πᾶν ἀνανυγῆσειν ἐσκέπτετο, σορι-
σματίας ὡν τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον φρονηματίας (52),
καὶ το κρυφίνουον ἀγγίνουον οἰόμενος, καὶ ἐπὶ πᾶσι
τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Μετέωνος αἰῶνας ἀναδύ-
μενος (53) ἐκ τοῦ μὴ κρίνειν, ὡς ἔλεγε, βασιλικὸν
τὸ αὐτόματον καὶ ἀνάκριτον ἐν ταῖς πράξεσι, τὸ δὲ
περιεσκεμμένον καὶ χρόνιον. Πρὸς δὲ τὰς τοιαύτας
γνώμας ὠρμάτο μὲν καὶ αὐτόθεν, οὐδὲν ἐκείνον
λελιθῆναι τῶν καθηκόντων ἰσχυρίζομενος, ἀλλὰ πᾶσι
πεφυκέναι πράγμασιν· εἶχε δὲ καὶ συνερίθου σκί-
σμα ἰσχνὸν παρεπόμενον τὸν κηδεστὴν Φιλοκάλιον,
ὃν οὐχ ἑτέρως ἔχων ἐπὶ τοῦ ἄκρου στήσαι τῆς
συγκλήτου βατῆρος, ἡμᾶς μὲν ἀπ' οὐδεμιᾶς εὐσχί-
μονος προφάσεως τοῦ τοῖς σεκρέτοις [P. 364] λο-
γοθετεῖν παραλέλυκεν, ἐκείνον δ' ἀντιπροβέδληκεν.
'Αμελέτητος δ' ὢν ὁ ἀνὴρ ὅδε τοῦ ἑαυτὸν εἰδέναι
παντάπασιν, ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας τῶν ὑπὲρ τὸ
καθῆκον σφαλερῶς ἐπιέμενος, τὸ μὴ σύνθρονος εἶναι
τῶν ἐν τιμαῖς ἐνίοις ὑπενόθευε ποδάγραν σχηματι-
ζόμενος, ὡς εἴπερ συνδιέρβρε τοῖς πτέρναις τὸν
ἐγκέφαλον, κἀντεῦθεν ἀλλοφρονέων ὀλιγώρως εἶχε
τοῦ πρέποντος. Ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλείους θησαυροὺς
οὐκ ἐπιχειλεῖς οὐδ' ἡμιδεεῖς, ἀλλ' ἐν στενῷ πάντῃ
ἀπειλημένους ὁ ἄρξας οὐτοσί Δούκας εὐρὼν θερί-
ζων ἦν ἐνθα οὐκ ἔσπειρε καὶ συνάγων ὅθεν οὐ δι-
εσκόρπισεν, ἐτάσσει βαρελαῖς ὑπάγων τοὺς τὰς
μεγίστας ὑπ' Ἀγγέλων ἀνεζωσμένους πρῶτην ἀρχὴν
καὶ μεσσασιωθέντας εἰς ὕψος σεβαστοκράτορος
καθῆκον καὶ Καίσαρσι, καὶ πρὸς τὰς κοινὰς ἀπ-
εκτάτο χρεῖας ὁπόσα ἐνθὲνδε συνέλεγε χρήματα.
C
'Απειροκάλως δ' ἔχων τῆς τῶν Λατίνων ἀντιμαχή-
σεως, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος πάντων ἐπρώτευσεν· τὴν
γὰρ παράλια τείχη τῆς πόλεως διὰ δοκῶν ἀνί-
ψωσε, καὶ τὰς χερσαίας πύλας τεχισματίοις διεί-

Hier. Wolfii notæ.

(52) Aliud est φρονηματίας, aliud φρόνιμος, sed barbaries vocabulorum vim depravasse videtur.

(53) Καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν εὐεργέτην ἐς τοὺς Μετέωνος αἰῶνας ἀναδύομενος. Denique benefacto-

rem subinde in Meleonis sæcula procrastinans. Meleonis aetates, si scriptura non fallit, videtur proverbium aliquod recentius esse, ut alioqui Tithoni senectus celebratur.

ληψε, καὶ τὴν στρατιὰν ἀνεζωπύρει τῷ καθ' αὐτὸν ὑποδείγματι. Ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αὐτὸς ξίφος ἀγκυλιζόμενος καὶ χαλκῇ κορύνῃ τὴν χεῖρα καθοπλιζόμενος τοῦτο μὲν τὰς τῶν ἐναντίων ἀνέκοπτεν ἐκδρομάς, τοῦτο δὲ τοῖς σποραδικῶς ἐξιοῦσιν εἰς πορισμὸν σιτίων ἐφιστάμενος ἦν αὐτεπάγγελτος καὶ αὐτενέργητος. Ἀμέλει διὰ ταῦτα τοῖς πολλοῖς ἡσπάζετο, εἰ καὶ ὑποπτος ἦν τὰ πολλὰ καὶ ἀσύμβατος τοῖς ἐξ αἵματος· ἅτε γὰρ ἐντραφέντες οὗτοι βλακείᾳ καὶ μαλακίᾳ συνανδρωθέντες, ἀναγωγικὴν αὐστηρίαν καὶ δίκαιαν σφύρα περιεστώμενοι, ὡς τὰ κεκρατημένα σώματα νοσοκόμεσιν, ἐτραχηλίων καὶ ἐσκληρύνοντο. Τὴν τοῦ Δούκα τοῖνον ἐμβρίμην καὶ ἐκπληξιν (ἦν γὰρ καὶ φύσει κοῖλος καὶ βαρὺς τὴν φωνὴν καὶ τὸν φάρυγγα βραγχίων) ὅσα καὶ γεῦσιν πολυπόδος ὤμου ἢ ἐλλεβόρου τράπεζαν εἴτε μὴ ταυρείου αἵματος κέρασμα ἐκτρέπομενοι, τὴν τοῦτου καταστροφὴν ἐπιστροφὴν ὦντο θεϊκὴν. Ἐνθεν τοι καὶ Βαλδουίνου τοῦ τῆς Φλάνδριας κόμητος τὰ περὶ τὸν Φιλέαν κείροντος μέρη, κάκειθεν φόρους συλλέγοντος, ἔξεισι κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς. Ὡς δ' ὁ μὲν ἀπῶν, οἱ δ' ἐκ τοῦ πολεμίου στίφους ἀναξυγνύντες ἀλλήλοις συνέμιξαν, Ῥωμαῖοι μὲν δέει ξυνέχονται καὶ συντόνου φυγῆς ἔχονται, περιλειφθεὶς δὲ μόνος ὁ βασιλεὺς αὐτὸς τε μικροῦ παραπώλετο, καὶ ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντοῖς ἐάλωκεν. Ἦν δ' οὐ μόνον ταῦτα δεινὰ, ἀλλὰ γε καὶ τὰ ἐλπίζόμενα πολὺ χεῖρω καὶ χαλεπώτερα· ἐν γὰρ τοῖς μείζοσι τῶν πλοίων φρικώδεις πάλιν κλιμακες ἐτεταίνοντο καὶ μηχαναὶ παντοῖαι κατεσκευάζοντο, σημαῖαι τε ἐπὶ τούτων ἠνέμωντο, καὶ τοῖς εἰς αὐτὰς ἀνιοῦσιν ἐπὶ τῷ μάχεσθαι δωρεαὶ παρὰ Λατίνων προὔτεινοντο μέγιστα.

[P. 365] β'. Καὶ ταῦτα μὲν τῶν δεινῶν ἐκινεῖτο, τὰ δὲ ἐγίνετο, τὰ δ' ἤμελλεν· ἡλόγητο δὲ καὶ οἱ περὶ φιλίας λόγοι καὶ παντάπασι κατημέληντο. Μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς πονηροὺς τινες Τελαχίνες πολυλάκεις συνέχεον. Ὁ γὰρ δοῦξ Βενετίας Ἐρίκος Ἀνδουλος ὁμιλῆσαι περὶ σπονδῶν ἐλόμενος βασιλεῖ, νῆα εἰσιὼν τριήρη, περὶ ταῖς ἀκταῖς προσέχει τοῦ Κοσμιδίου. Ὡς δ' ἐρίππος ἐκείσε καὶ βασιλεὺς ἀφίκετο, ἐκοινοῦντο μὲν ἀλλήλοις τὰ πρὸς εἰρήνην ῥήματα, μηδενὶ τῶν ἄλλων τὴν σπουδὴν χαριζόμενοι. Καὶ ἦσαν τὰ παρὰ τοῦ δουκὸς Βενετίας καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν αἰτούμενα χρυσίου πενήκοντα κεντηνάρια ἐκ τοῦ αὐτίκα μάλα καταβαλλόμενα, καὶ συμφωνοῦναι τινὲς ἐπ' αὐτοῖς ἀποκναίουςαι μὲν καὶ δυσπαράδεκτοι τοῖς γενομένοις ἐλευθερίας καὶ εἰσθῶσιν ἐπιτάσσειν, οὐκ ἐπιτάσσεσθαι, καὶ Λακωνικῇ βαρεῖαι κρινόμεναι μάστιγες· οἷς δ' αἰχμαλωσίας πρόκειται κίνδυνος καὶ πάνδημος ἀνέβρωγεν ὀλεθρος τὸ μὲν τι πρώην, τὸ δὲ καὶ ὑπαγχιῶς ἀναπτομούμενος, ἀνεκταὶ πάντως μηδὲ παντάπασιν ἀχθινόνταται. Ἐν ᾧ δὲ τὰ πρὸς εἰρήνην εἰς διὰξιν προὔκειντο, ἱππικαὶ Λατινικαὶ δυνάμεις ἐξ ὑπερδεξίων ἀφ' ὧν φανεῖσαι ἡνίκαις ὅλαις τῷ βασιλεῖ ἐπιτίθενται, ὡς μόλις ἐκείνων παρερύσαντα τὸν ἵππον διεκφυγεῖν τὸν κίνδυνον, τῶν δὲ συνόντων χειρωθῆναι τινάς· τὸ γὰρ ἄκρον τῆς ἐκείνων πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθείας καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐπ' ἐκείνους ἡμῶν διχονοίας οὐδεμίαν ἑκατέρωις παραισῆγε ροπὴν φιλάνθρωπον. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἀποσαλεύονται τῶν ἡόνων τα μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκαφῶν, ἐφ' ὧν

A excursiones reprimit, partim eos qui frumentatum sparsim exhibant persequitur. Quæ cum ultro nomine flagitante faceret, ut ebarus erat civibus, ita cognatis suis fero suspectus et invisus. Qui ut in otio nutriti et in deliciis adulti, severam et modestam vitæ rationem ut morbida corpora temperantiam aversantes ab eo abhorrebant, et ejus castigationem et increpationem (erat enim natura voce gravi, aspera et rauca) gravissime et iniquissimis animis patiebantur, et ejus exitium ut divinum beneficium exoptabant. Cum autem imperator contra Balduinum Flandriæ comitem, qui Philæ loca finitima populabatur et tributa exigebat, exiret, atque in eo itinere uterque alteri occurrissent, Romanis perterritis et trepide fugientibus 751 solus derelictus pene periisset; et Genitri-
B ois Dei imago quam Romanorum imperatores belli sociam asciscunt, ab hostibus capta est. Neque hæc tantum gravia erant, sed et longe graviora timebantur. Nam in majoribus navibus horrendæ rursus scalæ fabricabantur et omnis generis machinæ parabantur, vexillis superne volitantibus; et iis, qui pugnandi causa ea conscenderent, a Latinis maxima præmia proponebantur.

2. Ita periculis partim instantibus, partim urgentibus, nulla spes pacificationis supererat, pacificationibus per invidos et sceleratos quosdam homines sæpe confusis. Nam dux Venetiarum Erius Dandulus cum imperatore de pace acturus triremi juxta Cosmidium appellit: eodem et imperator equo advehitur. Rebus aliis omnibus relictis de pace verba conferunt. Ac a duce Venetiarum cæterisque principibus auri centenarii quinquaginta statim numerandi postulanti, adjectis conditionibus aliquot durissimis et minime accipiendis iis qui libertatis dulcedinem sunt experti et impetare, non parere didicerunt, et Laconici flagelli acerbilitatem superantibus. Quibus vero captivitatæ periculum imminebat ac publicum exitium et inchoatum et exasperatum, 752 plane tolerabiles erant nec omnium difficillimæ. Dum vero de pace disputatur, Latinorum equestres copiæ ex superiore loco subito erumpentes laxis habenis imperatorem petunt, ut vix equo converso periculum effugeret et oomitum ejus aliquot caperentur. D Nam summum eorum erga nos odium et immensum nostrum cum illis dissidium obstabat quo minus utrinque de æquis conditionibus agi posset. Exinde maximæ hostiles naves, in quibus paratæ erant scalæ cæteraque instrumenta ad oppugnationem necessaria, a littoribus reductæ recta ad mœnia accedunt, et justis invicem distinctæ intervalis id spatium occupant, quod ad Evergetæ monasterio ad amussim ad Blanchernium palatium

extenditur, incendio desolatum aspectuque fœdum. Quo viso Ducas, ut paria cum hostibus faceret, ipse quoque imperatoria tentoria in tumulto ad Pantepoptæ monasterium figi jussit; unde et hostium naves, et quidquid agerent, conspici poterat. Ut autem nona dies Aprilis illuxit, indictione septima anni 6712, naves ad mœnia contendunt; et quidam audaces milites, scalis conscensis, tela **753** omnis generis in eos jaculantur qui mœnia defendebant. Ac eo toto die acriter pugnatum est, victoria tamen ad Romanos inclinante; nam scalligeræ et equestres naves re infecta sunt ab urbe repulsæ, et tormentis magna hostium multitudo occubuit. Postridie et sequenti die Dominico quieverunt hostes. Inde Aprilis duodecima, secunda die sextæ hebdomadis jejuniorum, rursus urbem petunt. Ac res nostra usque ad meridiem superior fuit, et pugna atrocior quam nudiustertius commissa. Sed cum omnium urbium dominæ civitati servitutis jugum subeundum esset, et maxillas nostras freno et camoconstringendas censeisset Deus, quod omnes declinaveramus, sacerdos simul et populus, ut equus effrenis et contumax, duo viri salute sua fortunæ permissa, ex scalis quæ proxime Petrium adversus imperatorem in opere erant, præ cæteris sociis in turrim desiliunt et Romanum præsidium deturbant. Deinde agitata manu, quod alacritatis et fiduciæ signum **754** esset, populares suos confirmant. Eodem quoque tempore, quidam eques nomine Petrus, per portam ibidem ingreditur, qui totas phalanges fugare posse censeretur, gigantes propemodum staturæ, cassidem turritæ urbis instar capite gestans; cujus unius equitis torvo vultu et spectabili proceritate, stipatores imperatorii, homines nobiles, et reliquus exercitus non toletaro, consuetam fugam egregium salutis præsidium judicarunt, quasi in unum degenerem animum conflati essent omnes; ac desertis munitionibus (nam in editis tumulis stabant) milleni ab uno fugabantur, et per auream terrestrem urbis portam egressi, ac nuper structo propugnaculo diruto, quo quemque metus tulit (utinam vero in barathrum et internecionem incidissent!) diffugiunt. Tum hostes, resistente nemine, passim discurrent, et gladios in omnem ætatem et sexum stringunt, non conservata acie, non integra cohorte, sed sparsim diffusi ut jam omnibus formidabiles. Vesperi iis quæ ad Orientem tendunt incensis (quod incendium ab Evergetæ monasterio ea quæ ad mare inclinant usque **755** ad Drungarii ædes absumpsit) reversi ad Pantepoptæ monasterium castra locant, imperatoris tentorio spoliato et Blachernio palatio citra negotium primo im-

αι κλίμακες εὐτρεπεῖς καὶ ὅσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἡτοίμασται καὶ ὥς ἐπὶ ζυγοῦ κατατείναντα ἐπὶ τὴν πρὸς τὰ τεῖχη μεταβαίνουσι πλάστιγγα, καὶ διειλίσφασιν τὸν χώρον, ἐς τὸ ἀποχρῶν ἀλλήλων διιστάμενα, ὃς ἐκ τῆς τοῦ Εὐεργέτου μονῆς ἐς τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα γραμμικῶς ἐκμηκίζονται, ἐμπεπῦρισμένους ὦν καὶ ἀνεσκαμμένους τὰ ἐνδον οἰκόπεδα καὶ παντὸς ἐψιλωμένος ἡδέος θεάματος. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Δούκας, δρῶν καὶ αὐτὸς τοῖς πολέμοις ἀντίθετα, τὴν βασιλείαν αὐλαίαν προστετετάχει διαταθῆναι κατὰ τὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου κολωνόν, ὅθεν ᾤσαν ὁραταὶ μὲν αἱ νῆες αἱ πολεμιστήριοι, καταφανῇ δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐν ταύταις δρώμενα. Ὡς δ' ἐπέφωσκει ἡ ἐνάτη τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἐξακισχιλίστου ἐπτακισιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους, τὰ μὲν πλοῖα καὶ οἱ δρόμωνες τοῖς τεύχεσι προσπελάζουσι, θρασυαῖοι δὲ τινες πολεμήτορες ἐπανίστι τὰς κλίμακας, τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἡφίστο. Ὅλην μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν μάχῃ ἐνειστήθει στονόεσσα, ᾗν δὲ πως τὰ Ῥωμαίων ἐπικρατέστερα αἱ τε γὰρ κλιμακοφόροι νῆες σὺν τοῖς ἱππαγωγῆσι δρόμωσιν ἄπρακτοι τῶν τειχῶν ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια πλείστους ὄσους τῶν πολεμίων διέφθειραν. Ἀνοχουσάμενοι δὲ οἱ πολέμοι τὴν μετ' ἐκείνην ἡμέραν καὶ τὴν ἐφεξῆς κυριώνυμον, τῇ ὑστεραίᾳ πάλιν τῇ πόλει προσπλέουσι καὶ ταῖς ἡόσι προσίσχουσιν, [P. 366] ἦτις ᾗν δωδεκάτῃ μὲν τοῦ Ἀπριλλίου μηνός, δευτέρᾳ δὲ τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν. Μίσση μὲν οὖν ἡμέρᾳ καὶ κατίσχυον τὰ ἡμέτερα, καὶ ἡ ἀκμὴ τοῦ κακοῦ ἰσχυροτέρα τις ἦν καὶ δριμυτέρα τῆς πρότερας· ἐπειδὴ δὲ ἔδει δοῦλειον ζυγὸν ὑποδύναι τὴν τῶν πόλεων ἀπασῶν ἄρχουσαν, ἐν κημῷ τε καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας ἡμῶν ἄγξει Θεὸς ἐδικαίωσεν, ὅτι καὶ πάντες ἐξέστημεν, ἱερεὺς ὁμοῦ καὶ λαὸς, ὥς ἵππος θρασυχὴν τε καὶ δυσχάλινος, ἐκ τῶν κλιμάκων μιᾶς, ἦτις ἄγχιστα ἦν τῶν Πετρίων καὶ βασιλέως ἔναντι διεπονεῖτο, ἄνδρες δύο παραδόντες ἑαυτοὺς τῇ τύχῃ πρῶτοι τοῦ ἐταιρικοῦ ἐς τὸν κατ' ὄψιν πύργον καταπηδῶσι, καὶ διασπῶσιν τὸ ἐκεῖσε Ῥωμαίοις φυλακικὸν συμμαχικόν, ἐκ δὲ τούτου διασπῶντες τὴν χεῖρα ἄνωθεν οἷον σύμβολον χαρᾶς καὶ θάρρους τοὺς φυλάτας ἐπέβρωσαν. Ἐξ ἴσου δὲ τοῖς εἰς τὸν πύργον ἀλαμένοις καὶ τις ἐκ τῆς ἱππᾶδος Πέτρος τοῦνομα διὰ τῆς πύλης εἰσεῖσι τῆς ἐκεῖσε, ὅλας φάλαγγας κλονῆσαι κρινόμενος ἱκανώτατος, καὶ τὴν ἀναδρομὴν τοῦ σώματος ὥς γίγας μικροῦ προφαινόμενος ἐννεόργυιος (54), καὶ αὐτὸν δὲ τὴν χεῖρα (55) τῆς κεφαλῆς διεσκευασμένον ἔχων κατὰ πόλιν πυργέεσσαν. Οὐδὲ κόρυθος τοῖνον μέτωπον ἐνὸς ἀνδρός ἱππαστοῦ, καταπληκτικοῦ τὸ εἶδος, ἀξιοθεάτου τὸ μέγεθος οἱ περὶ τὸν βασιλεῖα τῷ γένει

Hier. Wolfii notæ.

(54) Γίγας ἐννεόργυιος Jugaribusque novem summis distabat ab imo.

(55) Καὶ αὐτὸ δὲ τὴν χεῖρα Talem galeam Basilicæ vidi, qualibus olim in concursionibus eque-

stribus Germanica nobilitas usa est, tanti ponderis armis circumsepta, ut nunc a multis vix sustineri posse videantur.

ἐπίσημοι καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα κατιδεῖν ἐνεγ- A
κόντες ἀγαθὸν τοῦ σώζεσθαι φάρμακον τὴν ἐθάδα
φυγῆν ὑπειλήφασιν, ὥσπερ εἰς μίαν ἐνεθισθέντες
καὶ συντακέντες ἀγεννῇ ψυχῇ, ὅθεν εἰς δειλίαν
τῶν ὀχυρωμάτων αὐτοῖς τεθειμένων (ἐπὶ γὰρ γηλό-
φων ὀρθίων ἴσταντο) κατὰ χιλίους ὕφ' ἐνὸς ἐδιώκοντο,
καὶ ταῖς χρυσταῖς χερσαῖαις πύλαις (56) ἐπιστάντες
τῆς πόλεως τὸ νεόδητον ἐκείσε κατασπῶσι τῶν
πολλῶν ἐπιτεχίσμα, καὶ τρέχουσι τε καὶ διασκι-
δννται, ὡς ὀφελὸν γε τὴν ἐς βάρβαρον καὶ πανώ-
λειαν βαδιούμενοι. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδενὸς εἰς χεῖρας ἰόντος διαθέουσι πολλαχῇ, καὶ τὰ ξίφη σπῶσι καθ' ἡλικίας
πάσης καὶ γένους παντός, οὐχ εἰς ἐνὶ συνημμένοι καὶ κατὰ σύνταξιν πλείους ἀλληλουχοῦ· μὲνοι, ἀλλὰ
διακεχυμένοι σποράδες ὡς ἤδη παρὰ πᾶσιν ἐπιωοδῶτατοι. Ἐσπέρας δὲ παραδόντες πυρὶ τὰ πρὸς ἑω καὶ ἐτι
πρόσω μικρὸν τῆς τοῦ Ἑδεργέτου μονῆς, δ' καὶ κατενεμήσατο τὰ πρὸς θάλασσαν ἐκεῖθεν ἐπικλινῇ καὶ μέχρι τῶν
Δρουγγαρίου καταλήγοντα μέρη τῆς πόλεως, ἐπαναλύουσιν αὐθις, καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπόπτου
στρατήγιον βάλλουσι, τὴν βασιλῆιον ἐσχυλευκότες σκηνὴν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Βλαχέρναις ἀρχείων ἀπραγμόνως
τε καὶ ἐξ ἐφόδου κεκρατηκότες. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῇδε κάκεισε τῶν τῆς πόλεως περιῶν στενωπῶν ἐπεχειρεῖ μὲν
συνιστῆν καὶ διακροτεῖν πρὸς σύνταξιν τὸν εἰκῇ περιφοιτῶντα λαόν· οἱ δ' οὕτ' ἐπείθοντο οἱ ἐπιβρῶννύοντι οὐθ'
ὕψηφον ἐπιπλήττοντι, ἀλλ' ἀπογνώσεως πᾶσιν αἰγίς ἐπισείσειτο. Καὶ ἵνα τῷ λόγῳ προβ. δάσω τὸ λοιπὸν,
ἔκλεικεν ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ προὔκοπτε καὶ τῶν μὲν [P. 367] ἀστυπόλων ἕκαστος ἐνεπόνει τῇ μεταθέσει καὶ
καταχῶσει τῶν οὐσιῶν, ἦσαν δ' οἷς ἡρέτιστο καὶ ἡ ἐκ τῆς πόλεως ἄπαρσις, καὶ ὡς ἐκάστοις προὔχωρει σώζεσθαι
ἡπεύγοντο.

γ'. Ἰδὼν τοίνυν Δούκας ὡς οὐδὲν ὠφελεῖ, καὶ δεδιὼς B
ἄμα μὴ συλληφθεῖ καὶ ὡς ὄψον ἢ ἐπιτράγημα ταῖς
γνώθεις τῶν Λατίνων προκείσεται, εἰσεῖσιν ἀρχεῖον
τὸ μέγιστον. Καὶ δὴ τὴν βασιλίσσαν Εὐφροσύνην
τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα καὶ τὴν ταύτης
θυγατέρα Εὐδοκίαν λεμβοδίῳ ἐνθήμενος, ἦς τῷ ἔρωτι
προκατελήπτο πολυομιλητος ἐκ πρώτης τριχὸς καὶ
ρύτηφεν εἰς κοίτας θεικνύμενος καὶ δύο κουριδίους
ἀλόχους παρὰ δίκην ἀποπεμφάμενος, τῆς πόλεως
ἔξεισι, βασιλεύσας μῆνας δύο καὶ ἡμέρας ἐξ πρὸς
ταῖς δέκα. Τοῦ δὲ βασιλέως οὕτω μεταναστεύσαντος,
νεανιῶν ξυνωρίς νηγαλίων τε καὶ ἀρίστων τῇ κατὰ
πόλεμον δεξιότητι (ὁ Δούκας οὕτοι καὶ ὁ Λάσκαρις,
ἀμφοῖν δ' ἡ κλῆσις ὁμώνυμος τῷ ἀρχηγῷ τῆς πί-
στεως βασιλεῖ) ὡς περὶ νηὸς χειμαζομένης διαφέ-
ρονται τῆς ἀρχῆς, τύχης βράδευμα καὶ φορᾶς ἀλο-
γίστου πέττευμα τὸ μέγιστον ὁμοῦ καὶ περίπυστον
χρῆμα τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὀρῶντες προ-
κείμενον. Εἰστήκεισαν οὖν ἀμφήριστοι τὸν μέγαν
εἰσιόντες νεῶν, ἀμιλλώμενοι τε ἀλλήλοις καὶ παρα-
βαλλόμενοι, καὶ μηδὲν πλέον ἢ ἔλαττον ἔχοντες, ἀλλὰ
τῆς ἴσης βροπῆς ἀξιούμενοι, ὅτι μὴδ' ἦν ὁ ἐλέγχων ἢ
καὶ ἐπικρίνων ἐκάτερον. Ἐκ δὲ κλήρου τὸ πρωτεῖον
εἰληφώς ὁ Λάσκαρις τὰ μὲν τῆς βασιλείας οὐ προσ-
λετο σύμβολα, συνεξιών δὲ τῷ πατριάρχῃ κατὰ τὸ
Μίλιον οὐκ ἀνίει παραινῶν τοῖς συνιούσι καὶ σφᾶς
ὑποθωπεύων εἰς ἀντιμάχησιν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς σεῖοντας
ἐξ ὧμων τὰ ἀρεῖα σιδήρια ἐς τὸν προκείμενον ἀγῶνα
πέμπων ἐπώτρυνε, μὴ χρῆναι λέγων Ῥωμαίων
ἔλαττον ἐκείνους τὸ διολῶναι δεδιέναι, εἰ πρὸς γένος
ἕτερον τὰ Ῥωμαίων ἀνακυμβαλισθήσεται πράγματα·
οὐδὲ γὰρ μισθοφρήσουσιν εἰσέτι ἀδρῶς, οὐδὲ γέρα D

Hier. Wolfii notæ.

(56) Ταῖς χρυσταῖς χερσαῖαις πύλαις. Leguntur
quidem apud Zonaram χρυσταῖ πύλαι, sed hic haud
scio an τὸ χρυσταῖ abundet. Et paulo post pro τῶν

πολλῶν legendum videtur πολῶν, non vulgi, sed
portæ propugnaculum.

phractæ 757 Latinorum cohortes a prararent, A περιώνυμα τῆς βασιλείων φυλακῆς ἀπολήφονται, inde discedit et fuga salutem quærit. ἀλλ' ἐν αἵσῃ Καρὸς τετάσσονται. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τοῦ-

τοῖς ᾄν' ὡς δ' οὔτε τοῦ λεῶ τῆς τῶν φωνῶν ἐπιστρέφεται, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πελεκυφόρον ἐπὶ μισθῷ τὴν σὺναρσιν ἐπιγγέλλεται, ἐμπορίζας καὶ ὅν' ὑπόλως καὶ ἐπικλύπας τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου τιθέμενον, ᾗ δὲ καὶ κατὰ-φρακτοὶ Λατίνικαὶ προῦφαίνοντο φάλαγγες, ἐκείθεν μεθίσταται καὶ τὸ σωθῆναι φυγῇ διατίθεται.

4. Hostes vero cum præter expectationem arma contra ferro neminem, neminem resistere cerne-
rent, omnia plana et expedita, angustos pervios,
trivia aperta, a bello securitatem, ab hostibus uti-
litem esse, fortuna quadam propitia et adjuvante,
omnibus cum crucibus et sacris Christi imaginibus,
ut in pompis et festivitibus moris est, obviam
prodeuntibus, nihil eo conspectu habitum animo-
rum immutarunt, neque arriserunt paululum, nec
insperato illo spectaculo tristis et furiosus eorum
impetus mitigatus est, quominus non tantum pri-
vatorum pecuniam, a jumentis auspicati, sed et
Deo sacra impudenter diriperent, strictis ensibus,
equos ad tubæ sonitum excitari solitos in armis
tonentes. Quid vero primo, quid secundo, quid
tertio loco referam ex iis quæ nefarii isti viri per-
petrarunt? Heu ignominiosam adorandarum ima-
ginum conculcationem! heu reliquiarum sanctorum
martyrum in fœda loca abjectionem! Quod vero
vel auditu horrendum est, id tum erat cernere, ut
divinus sanguis et corpus Christi humi effunderetur
et abjiceretur. Qui 758 autem pretiosas eor-
um capsulas rapiebant, ornamenta quæ in iis
continebantur in sinum congerebant, ipsas confractas
pro patinis et poculis usurpabant, Antichristi
præcursores, et nefariarum ejus actionum quæ in
expectatione sunt auspices et prænuntii. Plane
profecto a gente illa tum, ut et olim, Christus
exuebatur et illudebatur, et vestes ejus sorte dis-
tribuebantur: illud tantum aberat, ne latus hasta
trajectus rivos divini cruoris humi effunderet.
Violatio porro maximi templi nec auribus æquis
potest accipi. Nam sacra mensa ex omnis generis
pretiosis materiis conflata in excellentis pulchri-
tudinis varietatem omnibus gentibus admirabilem
in frusta est dissecta et inter milites distributa,
ut et omnes sacræ opes tam immensæ et infiniti
splendoris. Cum autem sacrosancta vasa et supel-
lectilia insuperabilis artis et gratiæ raræque ma-
teriæ, et probum argentum, quod tribunalis cla-
thros et ambonem artis admirabilis et 759 portas,
et multa alia ornamenta ambiebat, auro circum-
fusum, pro manubiis efferenda essent, muli et
jumenta sellis instrata usque ad templi adyta in-
roducebantur, quorum nonnulla cum ob splendi-
dum et lubricum solum pedibus insistere nequi-
rent, prolapsa confodiebantur, ut effuso cruore et
stercore sacrum pavementum inquinaretur. Imo et
muliercula quædam, cooperta peccatis, ministra
Furiarum, ancilla dæmonum, incantationum et ve-

δ'. Οἱ δὲ πολέμιοι μηδένα παρὰ ὀφθαλμοῦ ὁρῶντες
ἰθὺραχοῦντα ἢ ἀντεγχειροῦντά σφισι καὶ ὀπλιζόμε-
νον, ἀλλ' εὐόδα τὰ ἐν ποσὶν, εὐκόλα τὰ ἐν χερσὶ, τὰ
ἐν στενωποῖς εὐδιόβητα, τὰ ἐν τριόδοις ἀπρόσκοπα,
ἀπὸ πολέμων ἀσφάλειαν, ἀπὸ πολεμίων ὠφέλειαν,
τύχης τινὲς προαγούσης εὐμενοῦς καὶ συλλαμβανού-
σης πάντας σφισι προσυπαντῆν μετὰ σταυρικῶν
σημείων καὶ σεπτῶν ἐκτύπων Χριστοῦ, ὡς ἐν παν-
γύρεσιν εἴθισται καὶ πομπαῖς, οὐ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν
ὀριωμένων τὴν τῆς ψυχῆς μεταμορφοῦσι κατὰστασιν,
οὐδὲ μέχρι χειλέων ἐπεμειδίασαν, οὐδὲ ἢ ἄελκτος
ἐκείνη θέα τὸ στυγνὸν καὶ [P. 368] μνηστῆρας ὁρμημα-
καὶ βλέμμα εἰς εἰκόνα μετέχρωσεν ἰλαρότητος, ἀλλ'
ἐπρονόμειον ἀδεῶς, ἐκ τῶν ὀχημάτων πρώτως ἐρ-
ξάμενοι, οὐ τὰ τῶν πολλῶν μόνον χρήματα, ἀλλ' ἔδωκεν
καὶ τὰ τῷ Θεῷ ἀνακείμενα, ξιφηφόροι πάντες, οἱ δὲ
καὶ σκεπαστῆροις ὅπλοις τοὺς πρὸς σάλπιγγα ἐγει-
ρομένους ἱπποὺς ἑαυτῶν περιφράττοντες. Τί δ' ἐν
πρώτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξαιμι τῶν
τῶν καὶ ταῦτα τολμωμένων παρὰ τῶν παλαιναίων ἐκαί-
νων ἀνδρῶν; Ὡς μοι τῆς ἀτίμου τῶν προσκυνητῶν
εἰκόνων κατεδαφίσεως! ὣν τῆς τῶν λειψάνων τῶν
ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων κατ' ἐναγῶν ἀκοντίσεως
τόπων! τὸ δὲ φρικτῶδες καὶ ἀκουόμενον, ᾗ ὁρᾶν τὸ
θεῖον αἷμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς γεόμενον
καὶ ῥιπτόμενον. Οἱ δὲ τὰ τιμαλῆ, δοχεῖα τούτων
διαρπάζοντες τὰ μὲν διέθρανον καὶ τοὺς ἐγκαίμενους
κόσμους ἐνεκολλίζοντο, τὰ δὲ εἰς σίτων κανᾶ καὶ
οἶνων κεράσματα ταῖς ἑαυτῶν τραπέζαις παρῆγον
οἱ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομοι καὶ τῶν προσδοκω-
μένων πανασθεῶν πράξεων ἐκείνου πρωτοῦργοι καὶ
προάγγελοι. Ἀτεχνῶς τοίνυν ὑπὸ τοῦδε τοῦ γένους
ὡς πάλαι ποτὲ καὶ τότε ἀπημφιάζετο Χριστὸς καὶ
ὕβριζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροὶ τῶν αὐτοῦ ἱμα-
τίων ἐγίνοντο, καὶ μόνον οὐ λογιζόμενος τὴν πλε-
ρὰν θεοβρύτου ῥύακος αἵματος εἰς γῆν καὶ πάλιν
ἀπέσταξε. Τὰ δ' ἐπὶ νεῷ τοῦ μεγίστου ἡσεδωμένα
οὐδὲ ἀκοαῖς εἰσιν εὐπαράδεκτα. Ἦ μὲν θυρῶς
τράπεζα, τὸ ἐκ πασῶν τιμῶν ὅλων σύνθεμα συντε-
τημένων πυρὶ καὶ περιχωρησασῶν ἀλλήλαις εἰς
ἐνὸς ποικιλοχρόου κάλλους ὑπερβολὴν, ἐξαισίου τῷ
ὄντι καὶ ἀξιαγύστου παρ' ἔθνεσιν ἅπασιν, κατετεμα-
χίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὥσπερ καὶ
πλοῦτος ἅπας ὁ ἱερὸς ὁ τοσοῦτος τὸ πλῆθος καὶ τὴν
ἀγλαίαν ἀπέραντος. Δεῖσαν δ' ἐκκομισθῆναι καὶ
τινα σκῶλα τὰ παναγῇ σκεύη καὶ ἐπιπλά τὰ τὴν
χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα καὶ τὴν ὕλην σπάνια,
ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ δοκίμιον ἀργύριον ὃ τὸν τοῦ βτματος
θριγκὸν καὶ τὸν οἶον ἐκπλήξαι ἄμβωνα (57) καὶ τὰς
πύλας περιήμπισχε καὶ εἰς παμπόλλους ἄλλους κό-

Hier. Wolsi notæ.

(57) Ἀμῶν, παρὰ τὸ ἀνοδοῖναι, dici videtur,
locus utique templi editior, sive suggestum, sive

gradus, sive chorus, ut vulgo appellantur, sive su-
perius ambulacrum, die vorkirchen.

σμούς περιετέθητο, χρυσῷ περιτρεχόμενος ἅπας, ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσέγοντο τοῦ νεῶ, ὧν ἓν αὖτε δαίσιον ἡκότα μὴδ' ἐπὶ ποδῶν στήναι δυνάμενα διὰ τὴν τῶν ἐπιπέδων λίθων στυλινότητα μαχαίραις ἐξεκιντήθησαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ προχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκα ῥόν τε σεσωρευμένον ἀμαρτίαις, Ἐρινύων ζάκωρον, δαιμόνων πρόσπολον, ἀρρήτων τε γοητειῶν καὶ ἱππύρων ἐπιδῶν ἐργαστήριον, καταστρηνιάσαν Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ συνθρόνου ἱζήσαν κεκλασμένον ἀφῆκε μέλος, καὶ πολλάκις περιδινθὲν εἰς ὄρησιν τῶ πόδε παρνεσάλευε. Καὶ οὐ ταῦτα μὲν ἡνομεῖτο οὕτως, ἀλλὰ δ' οὕ, ἡ ἐκεῖνα μὲν ἐπὶ πλέον, εἰς δ' ἔλαττον ἕτερα, ἀλλ' ὁμοθυμαδὸν πάντα παρὰ πάντων ἀνωσιουργεῖτο [P. 369] τὰ παναθέμιτα. Πάνυ δ' ἂν ἐφείσαντο γυναικῶν εὐλαδῶν καὶ κορίων ἐπίγῳμων ἡ τῶν τῷ Θεῷ ἀνακειμένων καὶ παρθενοῦν ἐλομένων οἱ κατὰ τῶν θείων οὕτω λυτήσαντες. Ἐπὶ πᾶσιν ἐργώδεσιν καὶ δυστήχανον τὸ μειλίσσασθαι λιταῖς ἡ ἐλεεινολογίαις ὑπαγχεῖσθαι ὁπωσοῦν καὶ εὖνουν θέσθαι τὸ βάρβαρον, οὕτω μὲν εὐπαρόξυντον ὄν, οὕτω δ' ἐρευξέχολον ἀκριβῶς πρὸς πᾶσαν ἀκοήν ἀβέλητον. Πάντα δ' ἐκρίνετο θυμοῦ ὑπεκκαύματα, καὶ ἄνοιαν ὠφλισκάνει καὶ γέλων. Καὶ ὡς τὴν γλῶτταν ἀταμίευτος ἐπεπλήττετο, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὸ παραξίφιδιον εἶχεν ἐπ' αὐτὸν σπώμενον ὁ καὶ μικρὸν ἀντεπῶν ἡ πρὸς τὰ θυμῆρη σφίσιν ἀναδύμενος. Ὅθεν ἦν εἰς πόνον ἅπασα κεφαλὴ, ἐν στενωποῖς θρήνοι καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοὶ, ἐν τριόδοις ὁδύρμοι, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοὶ, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλουγαί, ἔλκυσμοι, ἀνδραποδισμοὶ, διασπασμοὶ τε καὶ βιασμοὶ σωμάτων συναφῶν πρότερον. Οἱ τῷ γένει σεμνοὶ ἀτίμως περὶ ἤσαν, οἱ τῷ γήρῳ γεραροὶ γοεροὶ, οἱ πλούσιοι ἀνοῦσιοι. Οὕτως ἐν πλατείαις, οὕτως ἐν γωνίαις, οὕτως ἐν τεμένεσιν, οὕτως ἐν καταδύσεσιν· οὐδὲ γὰρ ἦν τις τόπος ἀνεξερέυνητος ἡ ἀσυλίαν τοῖς προσφυομένοις παρεχόμενος, ἀλλὰ πάντα πανταχοῦ πάντων κακῶν ἔμπλεα ἦν. Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων! ὁ δ' ἦχος ὁ θαλάττειος, ὁ δὲ τοῦ ἡλίου σκοτασμός καὶ ἡ ζόφωσις, ἡ δὲ τῆς σελήνης εἰς αἶμα μεταστροφή, οἱ δὲ τῶν ἀστέρων ἑξέδροι, ὅπη καὶ ὅπως οὐ τὰ τελευταῖα τάδε κατὰ προσήμνησαν; Καίτοι τὸ βδελύγμα τῆς ἐρημώσεως θεοεάκαμεν ἐστὼς ἐν τόπῳ ἀγίῳ καὶ πορνικὰ στρογγυλίζον λογάρια, καὶ τὰλλα καὶ μὴ ἐπίπαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δῆθεν μεταδάντα πρὸς τὸ ἀντίστροφον, ὅσα παρὰ Χριστῶνύμοις σεμνὰ καὶ τὸν τῆς πίστεως λόγον ἐξευγνίζοντα.

Τοιαῦθ', ὡς ἐκ πολλῶν βραχέα δοῦναι τῇ ἱστορίᾳ, οἱ ἐξ Ἑσπέρας στρατοὶ κατὰ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας περηνόμηκασιν, ἐπ' οὐδενὶ τῶν ὄλων τὸ φιλάνθρωπον ἐνδείξάμενοι, ἀλλὰ πάντας ἀποξενώσαντες χρημάτων καὶ κτημάτων, οἰκημάτων τε καὶ ἐσθημάτων, καὶ μηδενὸς τῶν πάντων μεταδόντες τοῖς ἔχουσι, ταῦτα ὁ χαλκοῦς αὐχὴν, ἡ ἀλαζὼν φρήν, ἡ ὀρθὴ ὀφρὺς, ἡ αἰὲ ξυριῶσα καὶ νεανισκευομένη παρειά, ἡ φιλαίματος δεξιὰ, ἡ ἀκρόχολος ῥῖν, ὁ μετέωρος ὠφθαλμός, ἡ ἀπληστος γνάθος, ἡ ἄστοργος γνώμη, ἡ τορὴ καὶ τροχαλὴ λαλιὰ καὶ μόνον οὐκ ἐποργουμένη τοῖς χεῖλεσι, μᾶλλον δὲ οἱ παρ' ἐνυτοῖς ἐπιστήμονες καὶ σοφοί, οἱ εὖορκοι καὶ φιλαλήθεις καὶ μιτοπόνηροι καὶ τῶν Γραικῶν ἡμῶν εὐσεβέστεροι τε καὶ δικαιοῦτεροι καὶ τῶν Χριστοῦ διαταγμάτων φύλακες ἀκριβέστεροι, τὸ δὲ πλέον, οἱ τὸν

neficioz officina, Christo insultans et in patriarchæ solio considens fractum cantium cecinit, et sæpe in orbem rotata saltavit. Neque vero hæc admittebantur, alia non admittebantur; aut hæc remissius, illa vehementius: sed uno consensu omnia eumma scelera et piacula omnibus ex æquo studio erant. An vero illi matronis honestis et nubilibus puellis aut Deo consecratis virginibus percussent, qui tantam in ipsum Deum rabiem exercuerunt? Nihil autem erat difficilius et operosius quam precibus mollire et benevolos reddere Barbaros adeo iracundos, adeo bilem evomentes ad quodvis ingratum verbum, ut nihil non furorem eorum inflammaret. 760 Quod qui conabatur, ut amens et homo linguæ intemperantis deridebatur. Sæpe etiam pugio stringebatur in eum qui paululum refragabatur aut postulata eorum detrectabat. Itaque nemo luctus erat expers. In angipolis, in triviis, in templis querelæ, fletus, lamentationes, planctus, virorum gemitus, mulierum ejulatus, lacerationes, stupra, captivitates, conjunctissimorum divulsiones. Nobiles cum ignominia, ob senectam venerabiles lacrymosi, divites spoliati bonis circumibant. Sic in plateis, sic in angulis, sic in templis, sic in speluncis agebatur. Nec enim ullus locus inexcussus relinquebatur aut supplices defendebat. Omnia ubique malis omnibus referta erant, Deus immortalem, quanta hominum afflictio! quantæ angustiae! fremitus maris, solis obscuratio, cruenta lunæ facies, stellarum exorbitatio, ubi et quomodo hæc mala prænuntiarent? Enimvero abominationem desolationis in loco sancto stare vidimus, meretricis sermones rotundo ore proferentem, et cætera etsi non penitus 761 similia, tamen in contrarium conversa iis quæ apud Christianos honesta et religioni consentanea judicantur.

Hæc pauca de multis Occidentalium exercituum in Christi hæreditatem scelera, qui erga neminem humanitate usi omnes pecunia, possessionibus, vestimentis, aris et focis spoliarent, nec possessoribus quidquam impertierunt, litteris mandanda esse censui. Hæccine collum æreum, superbus animus, arrectum supercilium, juvenititer ræsa maxilla, sanguinaria dextra, iracundæ nares, elatus oculus, inhumanum ingenium, rotunda et incitata loquela ac tantum non saltans in labiis? iuvo potius, vos qui vestra opinione docti, sapientes, fideles, veraces, probi, nobis Græcis religiosiores justiores et præceptorum Christi observantiores estis (ego vero hæc nunquam per ludibrium et jocum dixerim: nam quod luci cum tenebris est commercium?) et quod majus est, qui crucem

Christi in humeros sustulistis eamque et divina oracula sæpe testati estis vos Christianas provincias citra sanguinem transituros, nec ad dexteram nec ad lævam declinantes, sed contra Sarracenos armasse manus, eorumque sanguine **762** tincturos esse gladios, qui Hierosolyma expugnastis, qui vos consuetudine et colloquio mulierum temperaturos promisistis, quandiu crucem in humeris tuleritis, ut Deo consecratos viatores? Nugatores eos esse plane constat qui, dum divinum sepulcrum vindicant, manifeste contra Christum insaniunt, et cum cruce crucem violarunt et destruxerunt, quam humeris bajulabant, dum eam exigui auri et argenti causa ante pedes abjiciunt; et dum margaritas colligunt, pretiosam margaritam Christum abjecerunt, in sordidissimis bestiis re sanctissima dispersa. Non ita fecerunt Ismaelitæ: sed populares istorum clementissime et humanissime tractarunt, potius Hierosolymis. Neque enim Latinas matronas violarunt, neque Christi sepulcrum cadaveribus oppleverunt; neque ingressum vitalis tumuli descensum ad inferos, neque vitam mortem, neque resurrectionem ruinam effecerunt, sed paucis aureis in singula capita contenti omnibus liberum arbitrium permiserunt, cætera quantumvis multa possessoribus concessere. Et hoc modo Christi oppugnatores cum Latinis aliam religionem profitentibus egerunt; et ut magno animo dignum est, nec ferro, nec igni, nec fame, **763** nec persecutione, nec nuditate in eos sunt grassati, nullo graviore onere imposito. Nobiscum autem isti Christi amantes, ejusdem religionis, nulla injuria lacesiti, sic egerunt ut breviter percurramus.

5. O urbs, urbs, urbium omnium oculus, per orbem terrarum celebris, spectaculum ultramundanum, Ecclesiarum Mater, princeps religionis, rectæ sententiæ dux, eruditionis alumna, omnis pulchritudinis diversorium, itane ex manu Domini calicem furoris bibisti? itane pars exstitisti ignis multo vehementioris eo quo olim Pentapolis divinitus conflagravit? Quodnam tibi tribuam elogium? cui te comparem? an populum contritionis tuæ amplificatum esse, ut lacrymosus Jeremias veterem Sionem deplorans ait? Qui mali genii ad cribrandum efflagitarunt? qui alastores, invidi et implacabiles demones, ebrietatis in te suæ intemperias effuderunt? qui infesti et insani proci thalamum tibi non concinnarunt, nec facem nuptialem sed carbones exitiales incenderunt? O secunda genitrix, bysso et purpura imperatoria amicta pridem, modo sordida et squalida, et germanis orbata liberis! O pridem in alto solio collocata, longis et **764** altis incedens passibus, augusto vultu, statura magnifica, nunc humilis et depressa! Laceratæ sunt tuæ delicatæ vestes; elegantibus atque imperiosis spoliata es redimiculis. Exstincta est lux gratiosorum oculorum, aniculæ caminariæ similis ex incendii

σταυρόν ἐπ' ὤμων ἀράμενοι, καὶ πολλάκις κατὰ τοῦ τοῦ καὶ τῶν θείων λογίων ἐπομοσάμενοι [P. 370] τὰς μὲν τῶν χριστιανῶν χώρας παρελθεῖν ἀντιμωτί, μὴ προσνεύσαντες ἀριστερα μὴδ' ἐκκλίναντες δεξιᾷ, κατὰ δὲ Σαῦρακηνῶν ὀπλίσι τὰς χεῖρας καὶ τὰ ξίφη πορφυρῶσαι τοῖς αἵμασιν οἱ τὴν Ἰερουσαλὴμ ἐξεδόρησαν, μὴδ' ἀνδρῖσασθαι γυναιξὶν ἢ καθ' ὁμιλίαν αὐταῖς συνελθεῖν ἐφ' ὅσον ἂν χρόνον τὸν σταυρὸν ἐπωμάδιον φέρωσιν, ὡς ἡγνισμένοι θεῷ καὶ τὴν αὐτοῦ πορείαν στελλόμενοι. Ὅντως λογοποιοὶ ἐξεφάνθησαν, καὶ τοῦ θείου τέφου διφῶντες ἐκδίκησιν κατὰ Χριστοῦ προδήλως ἐλύττησαν, καὶ μετὰ σταυροῦ τὴν τοῦ σταυροῦ κατάλυσιν ἡνομήκασιν, ὃν ἐπινώτιον ἔφερον, τοῦτον πρὸ ποδῶν τιθέναι μὴ φρίκτοντες διὰ χρυσίου βραχὺ καὶ ἀγγύριον. Καὶ μαργαρίτας ἐγκολπιζόμενοι, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστὸν ἡθετήκασιν, τοῖς ἐναγεστάτοις τῶν ζώων τὸν παναγέστατον διασπείραντες. Οἱ δ' ἐξ Ἰσραὴλ οὐχ οὕτως, ὅτι μὴ καὶ πάνυ φιλανθρωπῶς καὶ προσηνῶς τοῖς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν προσπηχέθησαν, τῆς Σιών κατιοχύσαντες. Οὐτε γὰρ γυναιξὶ Λατίνισιν ἐπεχρέμετίσαν, οὔτε τὸ Χριστοῦ κενήριον πολυάνδριον πεσόντων ἔδειξαν, οὐδὲ κάθοδον ἐς ἄδου τὴν πρὸς τὸν ζωτφόρον τάφον εἴσοδον, οὐδὲ θάνατον τὴν ζωὴν, οὐδὲ πτώσιν τὴν ἀνάστασιν, ἀπαξάπασι δ' ἀνέντες τὴν ἔξοδον χρυσίοις ἀριθμῷ κατ' ἄνδρα βραχέσιν ἀφώριζον τὰ ζωάγρια, τὰ λοιπὰ τοῖς κεκτημένοις παρέντες, καὶ ψάμψῃ ἦσαν παρομοία. Καὶ τοιῶσδε μὲν τὸ Χριστομάχον τοῖς ἀλλοπίστοις Λατίνοις ἐχούσατο, μὴ ξίφος, μὴ πῦρ, μὴ λιμὸν, μὴ διωγμὸν, μὴ γυμνότητά, μὴ συντρίμματα, μὴ πείσματα μεγαλοψύχως σφίσιν ἐπενεγκόν· ἡμῖν δ' ἐκείνως τὸ φιλόχριστον καὶ ὁμόδοξον προσενήνεκται, ὡς ἐπιτρέχοντες εἴπομεν, μὴδὲ ἐπεγκαλεῖν ἀδίκημα ἔχοντες.

ε'. Ὡ πόλις, πόλις πόλεων πασῶν ὀφθαλμῶ, ἄκουσμα παγκόσμιον, θεαμα ὑπερκόσμιον, ἐκκλησιῶν γαλουχὴ, πίστεως ἀρχηγὴ, ὀρθοδοξίας ποδηγὴ, λόγων μέλημα, καλοῦ παντὸς ἐνδιαίτημα! ὦ ἡ ἐκ χειρὸς Κυρίου τὸ τοῦ θυμοῦ πιούσα ποτήριον, ὦ ἡ γενομένη πυρὸς μερὶς πολλῶν δραστηκωτέρου τοῦ καταδασίου πάλαι πυρὸς πενταπόλεως, τί μαρτυρήσω σοι; τί τι ὁμοιώσω σε; ὅτι ἐμεγαλύνθη ποτήριον συντριβῆς σου, Ἱερουσαλὴμ φησὶν ὁ φιλόδακρυς τὴν πάλαι Σιών κοπτόμενος. Τίνες κακοποιοὶ δυνάμεις ἡτήσαντό σε καὶ ἔλαβον εἰς συνίασιν; τίνες ἀλάστορες φθονεροὶ καὶ ἀμελίτικοι δαίμονες κῶμόν σοι ἐπεκώμασαν ἄγριον ἢ γοῦν ἀνάρσιοι καὶ μυνιώδεις Τελχῖνες παστάδα μὲν οὐκ ἐπλέξαντο, οὐδ' ἀνῆψάν σοι δῆδα γαμήλιον, ἀφανιστηρίους δ' ἀνέκαυσαν ἄνθρακας; ὦ ἡ πολύγονος καὶ βύσσον καὶ πορφύραν ἡμφιεσμένη [P. 371] βασιλεῖον, πιναρὰ δ' ἀρτίως καὶ αὐχμηρά, καὶ πολλῶν κακῶν κληροῦχος, καὶ τέκνων τῶν γνησίων χατίζουσα. Ὡ ἡ πρώτῃ ὑψίθρονος καὶ βιβῶσα μακρὰ καὶ μετέωρα, μεγαλοπρεπὴς τὸ εἶδος, ἀξιοπρεπεστέρῃ τὸ μέγεθος, νυνὶ δὲ κατεβράχυνται καὶ διεβήγυνται τοὺς χλιδῶντας χιτῶνας καὶ τὰ κομψὰ καὶ ἀρχικὰ κρήδεμνα, καὶ ὄμμα, ἀπεσβεσμένη τὸ χαρόπνόν, καὶ γρηῖ καμινοῖ ἴση ἐκ τοῦ κατησβολώσθαι

πυρὶ, καὶ ῥύτῃσι χαλαραῖς ἡύλακισμένη τὴν σιλή-
πνὴν καὶ τερπνὴν ὄψιν πρότερον. Ἐὼ γὰρ λέγειν τοὺς
πρὸς λύραν ἐτείνοντάς τε καὶ ψάλλοντάς τε τὰ δὲ δυσ-
πραγήματα, καὶ κωμῳδῶν τιθεμένους τὴν σὴν τρα-
γῳδίαν ἐν τῷ τὸν οἶνον προσέσθαι, καὶ βίου τέχνην
ποιουμένους τὴν γελοιώδη τῶν κακῶν σου ἀφήγησιν,
τοὺς κονδυλισμούς τε καὶ περνισμούς, ἔτι δὲ τὰς
ἀθετήρεις καὶ τὰ ὑπώπια ἃ σοὶ καθ' ὥραν πᾶσαν
προστίβονται. Παρεξηλωμένη θεόθεν ἐπὶ μὴ ἐχέ-
φρουν ἔθνεσιν, ἢ οὐδ' ἔθνεσιν ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀλλ'
ἄμυδροῖς καὶ σποραδιοῖς γένεσιν, ὧν τὰ πλείω εἰ
μὴ ἐγέννησας, ἀλλ' ὕψωσάς τε καὶ στέατος πυροῦ
μετέδωκας, τίς σώσει σε ; ἢ τίς παρακαλέσει σε ;
τίς φείσεται ἐπὶ σοί ; ἢ τίς σκυθρωπάσει ἐπὶ σοί ; ἢ
τίς ἐπανακάμψει ἐρωτῆσαι τὰ εἰς εἰρήνην σοὶ (Ἰερε-
μίου καὶ τάδε τοῦ πολυθρηνητοῦ τὰ ῥήματα), εἴτε
μὴν τὴν προτέραν σιλήπν ἐπενδύσει σε ; πότε θεό-
θεν ἐνωτίσῃ Ἐξεγείρου, ἀνάστηθι ἡ πιούσα τὸ
ποτήριον τοῦ θυμοῦ μου καὶ τὸ κόνδυ τῆς πτώσεως.
Ἐνδύσαι τὴν ἰσχύν σου, ἐνδύσαι τὴν δόξαν σου ;
Ἐκτίναξαι τὸν χοῦν καὶ ἀνάστηθι. Ἐκδύσαι τὸν δε-
σμὸν τοῦ τραχήλου σου· πλάτυνον τὸν τόπον τῆς
σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαίων σου. Μὴ φοβοῦ ὅτι κατ-
ησχύνθης, μὴδὲ ἐντραπήσῃς ὅτι ὠνειδίσθης, καὶ
ἐκρότησάν ἐπὶ σοὶ χεῖρας πάντες οἱ παραπορευόμε-
νοι ὁδόν, ἐσύρισαν καὶ ἐκίνησαν κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ
εἶπον, « Αὕτη ἐστὶν ἡ πόλις, ὃ στέφανος δόξης καὶ ἡ
εὐφροσύνη πάσης τῆς γῆς. Καὶ πῶς ἐκάθισε χίρρα
ἡ πεπληθυμένη λαῶν, καὶ ἡ ἀρχουσα ἐν χώραις
ἐγεννήθη εἰς φόρους ; Εἶπε γὰρ ὁ Θεός σου, Χρόνον
μικρὸν κατέλιπόν σε, καὶ μετ' ἐλέους μεγάλου οἰκτει-
ρήσω σε. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου,
καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἐλέησω σε. » Ἡ γοῦν ἄσεις
Δαβιδικῶς πρὸς Θεόν, « Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν
μου ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἱ παρακλήσεις σου εὐφράναν
τὴν ψυχὴν μου. » Τίς ἐπιστήσεται σοὶ Μωϋσῆς και-
νουργός, ἢ ἐπανάγων ἐποφθήσεται Ζοροβάβελ ; πότε
δ' ἐσεῖτάι σοι ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων συναγαγεῖν
τὰ τέκνα σου, ἐν οἷς διεσπάρημεν, ὃν τρόπον αἱ
φιλότεκνοι ὄρνιθες ὑπὸ τὰς ἐκτῶν ἀβροῖζουσι πτε-
ρυγας τὰ οἰκεῖα νεόττια ; Ὡς νῦν γε οὐδ' ἐνωπίως
σοι ἐποφθαλμῆσαι καθαρῶς ἔχομεν, οὐδ' ἐμφῆναι
περιχαρῶς ὡς μητρὶ, καὶ ἀκριδῶς ἐπισπεῖσαι σοὶ
δάκρυον ὅσον ὀφθαλμὸς βούλεται ἢ δύναται, ἀλλ'
εὐλαδῶς ὡς στρουθοὶ σε περιπτάμενοι, ὧν συνεί-
ληπται ἡ τροφὸς, ἡ δὲ καλὴ διεσκέδασται, ἐλεεινόν τι
καὶ γοῶδες περιτρέζομεν, [P. 372] πόρρω που τῶν σῶν
φατνωμάτων ἐκτοπισθέντες, πεινῶτες καὶ διψῶντες,
αὐχμῶντες καὶ ῥιγῶντες, καὶ πρὸς φθιρῶν πολλάκις
κειρόμενοι, καὶ τὰς ψυχὰς ἐν κακοῖς τηκόμενοι,
ὁδόν τε μηκέτι κατοικεσίας εὐρίσκοντες πόλεως,
ἀλλὰ πολυπλαγῆτοι φερόμενοι ὡς ὄρνιθες οἱ ἀδέδαιοι
καὶ τῶν ἀστέρων οἱ πλάνητες. Ἡ καὶ οὕτως εἰπεῖν,
ἐνούμεθά σοι διηρημένως καὶ συμπλεκόμεθά σοι κε-
χωρισμένως, κατὰ τοὺς ψυχῇ συναπτομένους καὶ
διιστάμενους σώματι, καὶ προσπιάσχομεν ἀτεχνῶς ὃ
καὶ ἐν τῶν ζώων πρὸς τὰ παγιθεύμενα ἐκ σφῶν
ὑπὸ θηρευτῶν καὶ ἐγκλειόμενα διαφανέσιν ὀσλίνους
ἄγγεσιν. Ἐκεῖνά τε γὰρ τῷ τοῦ σκεύους εἰλικρινεῖ

fuligine exstitisti ; profundis rugis splendida prius
et suavis tua facies est arata. Neque jam dico esse
qui tuas clades ad citharam cantillent, qui tuam
tragœdiam pro comœdia ludant, quo artificio ridi-
culæ recitationis malorum tuorum et alaparum
alantur, qui lapsus et vibices et contumelias, qui-
bus in horas afficeris, per jocum commemorent.
Per invidiam depressa es a vecordi populo, ac
potius ab obscuri et vagabundi populi colluvie ;
cujus magnam partem si non genuisti, at evexisti
et saginasti. Quis te servabit ? quis te consolabitur ?
quis tibi parcat ? quis vicem tuam dolebit ? quis
revertetur, ut paci tuæ consulat ? (Sunt et hæc la-
crymosi Jeremiæ verba.) Quis priori stola te in-
duet ? quando divinitus audies : Erigere, surge,
quæ calicem furoris mei bibisti et poculum ruinæ
exhaustisti ; indue vires tuas, indue gloriam tuam ;
exuito vinculum colli 765 tui ; extende locum
tabernaculi tui et vestibuli tui : ne movearis quod
probro affecta es, neque verecunderis ob acceptas
contumelias, et quod omnes prætereuntes manus
super te comploserunt, sibilaverunt, et capita quas-
sarunt, et dixerunt : Hæc est urbs, corona gloriæ
et deliciæ orbis terrarum ? Quo autem pacto vidua
sedet, quæ populis referta fuit ? quomodo tribu-
taria facta est, quæ provinciis imperavit ? dixit
enim Deus tuus : Exiguo tempore te reliqui, sed
magna te misericordia prosequar. In parva ira fa-
ciem meam averti, sed æterna te clementia fovebo.
Nimirum cum Davide cantabis Deo : Pro multitu-
dine dolorum cordis mei consolationes tuæ meum
animum exhilararunt. Quis Moses novorum effo-
ctor operum tibi patrociniabitur ? quis Zorobabel te
reducet ? quando liberos tuos a quatuor ventis, in
quos dispersi sumus, recolligere licebit, quemad-
modum piæ gallinæ pullos sub alas suas congregant ?
Nam nunc quidem nec intueri satis te nobis licet,
aut amanter amplecti ut matrem, et libare tibi la-
crymas, quantas oculus cupit aut potest : sed ti-
mide ut passeruli te circumvolamus, quorum
nutrix abrepta, nidus directus est, miserabiliter
766 et lugubriter pippientes. Longe a tuis lacu-
naribus remoti sumus, esurientes et sitientes,
squalore et rigore horrentes. A pediculis sæpe re-
dimur, animis nostris calamitate liquescentibus.
Nec viam invenimus ad urbem in qua habitemus,
sed multis erroribus ut vagabundæ volucres et er-
rantes stellæ circumferimur ; ac potius longo in-
tervallo a te sejuncti tecum conjungimur, comple-
ctimur te separati, ut ii qui animis cohærent,
divulsi corporibus. Dolemus vicem tuam, ut quædam
animantes, cum aliquas sui generis a venatoribus
captas et perspicuo vitro inclusas vident, quas
tamen attingere et amplecti nequeunt, et frustra
cum dolore circa transennam versantur, mutuo
aspectu ut priori formæ contrario obstupfactæ.
Eodem modo et nos adjicere oculos et propius ac-
cedere possumus : sed convenire te libere et fi-
denter amplecti, ut pridem, nullo modo possumus,

barbarico exercitu ut solido muro, et longe firmiore quam vitrum est, interclusi.

καὶ διὰ τοῦτο μάτην περὶ τὸ ἄγος ἀδημονοῦντα στρέφεται, τῷ ἐξηλλαγμένῳ τῆς ὀφείας ὡς ἀπεναντίῳ τῆς πρώτης ἕως ἐκθαμβούμενα· καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἱστίου σοὶ τὰς μὲν ὀφείας προσβάλλειν καὶ ἐγγύτερον ἔναι· ἔχομεν, τοῦ δὲ περιχυθῆναι σοὶ γνησίῳ καὶ προσπλακῆναι θαρσάλειως ὡς πρότερον παντάπασιν ἑστερήμεθα, ὅσα καὶ σώματι· στερεῶ καὶ πολλῶ στεγανωτέρῳ ὕδατος τῷ βαρβαρικῷ συντάγματι διειργόμενοι.

6. « Cur nos percussisti, Domine, nec est qui medeatur? Agnoscimus, Domine, peccata nostra; injurias patrum nostrorum. Desine 767 per misericordiam tuam. Ne perde solum gloriæ. Castigato nos, Domine, ne a te deficiat anima nostra: sed judicio, non furora, ne ad paucitatem nos redigas. Effunde furorem tuum super gentes quæ te non agnoscunt, et super nationes quæ nomen tuum non invocant. Pater noster tu es, Domine: nos lutum; tu figulus noster; opus manuum tuarum nos omnes sumus, adverte oculos, et vide probra nostra: hæreditas nostra ad alienigenas est aversa, ædes nostræ ad peregrinos. Si tu nos ad te converteris, convertemur; renovato dies nostros, ut olim fuerunt. » ἡμῶν καθὼς ἔμπροσθεν. Χρηστὸν γὰρ μοι ἐπικαίρως ῥήμασιν.

Utendum enim mihi est per tempus, et in simili calamitate his Scripturæ sacræ verbis; sed jam calami me deficit una tecum, o urbs, nutrix eloquentiæ, amissa, quem admodum compages corporis animo discedente dissolvitur. Est igitur magnitudo luctus multis lacrymis et ineffabilibus gemitibus concludenda, et abruptenda jam historiæ series. Quia enim Musarum sacra in terra jam a Musis alienata et barbarie oppressa æquo animo celebret? absit ut ego res gestas Barbarorum decantem, 768 in ea bella memoriæ posterorum prodam, in quibus non vincunt Græci. Nam si Cōus Hippocrates a rege Persarum magna pecunia accersitus, ut illius urbes pestilentia laborantes sanaret, magnificis illis pollicitationibus repudiatis contempsit barbaros, cur ego rem optimam, historiæ et pulcherrimum Græcorum inventum, rebus Barbarorum contra Græcos gestis condonarem? imo illi, ut is qui Ephesiæ Dianæ templum incendit, pereant ignoti et obscuri; nec ullo verbo quisquam nostrum eos dignetur, donec transierit iniquitas et Deus servos suos clementer respexerit. Non enim Deus noster is est qui nostri perpetuo obliviscatur, aut in ira sua misericordiam non complectatur, aut beneficentiam omnem in posterum denegat, sed cum percutit, medetur, cum occidit, in vitam reducit; cum ferarum dentes immittit, qui cum rabie terræ affligant, at leonum quoque maxillas confringit et caput draconis conterit. Si ut calamum comminuit, at bestias etiam ob calamum increpat. Si isti curribus et equis fidunt, at in equo certa salus non est, neque Deus viri tibiis delectatur. Si populum suum duriter tractat eique vinum compunctionis

Α καὶ στυλινῶ τὴν τοῦ συννόμου ζώου θείαν ἐνοπτριζόμενα συμμῖξαι καὶ ἐν χρῶ γενέσθαι ὁλως ἀδυνατεῖ, τῷ ἐξηλλαγμένῳ τῆς ὀφείας ὡς ἀπεναντίῳ τῆς πρώτης ἕως ἐκθαμβούμενα· καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἱστίου σοὶ τὰς μὲν ὀφείας προσβάλλειν καὶ ἐγγύτερον ἔναι· ἔχομεν, τοῦ δὲ περιχυθῆναι σοὶ γνησίῳ καὶ προσπλακῆναι θαρσάλειως ὡς πρότερον παντάπασιν ἑστερήμεθα, ὅσα καὶ σώματι· στερεῶ καὶ πολλῶ στεγανωτέρῳ ὕδατος τῷ βαρβαρικῷ συντάγματι διειργόμενοι.

ζ'. Ἰνα τί ἐπαισας ἡμᾶς, Κύριε, καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἱστίς; Ἐγνώμεν, Κύριε, ἀμαρτίας ἡμῶν, ἀδικίας πατέρων ἡμῶν. Κόπασσον διὰ τοῦ ἔλεους σου, μὴ ἀπολέσης θρόνον δόξης σου. Παίδευσον ἡμᾶς, Κύριε, ὅπως μὴ ἀποστή ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἀπὸ σοῦ, πλὴν ἐν κρίσει καὶ μὴ ἐν θυμῷ, ἵνα μὴ ὀλιγοστοὺς ποιήσης ἡμᾶς. Ἐκχεσον τὸν θυμὸν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα σε, καὶ ἐπὶ γενεὰς αἱ τὸ ὄνομά σου, Κύριε, οὐκ ἐπεκαλέσαντο. Πατήρ ἡμῶν σὺ εἶ, Κύριε· ἡμεῖς πηλὸς, καὶ σὺ πλάστης ἡμῶν, ἔργον τῶν χειρῶν σου πάντες ἡμεῖς. Ἐπίδλεψον, καὶ ἴδε τοὺς ὀνειδισμοὺς ἡμῶν. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη εἰς ἄλλοτρίους, οἱ οἴκοι ἡμῶν εἰς ξένους. Ἐπίστρεψον ἡμᾶς πρὸς σέ, καὶ ἐπιστραφήσμεθα. Ἀνακαίνιστον ἡμέρας καὶ ἐφ' ὁμοίους τοῖς συναντήμασι τοῖς Γραφικαῖς τοῖσδε

Ἄλλ' ἤδη μοι καὶ τὸ λέγειν αὐτὸ ἐπιτέλει· πεν, ὅσα καὶ σῶμα συμφορὰς ψυχῇ καὶ ὁμόστολον τῇ τοῦ λόγου σοὶ τροφῇ πόλει συναπὸν τε καὶ συνανόν. Κωφοὶς τοῖσιν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις τὰ πολλὰ τῶν θρηνημάτων ἀφοσιωτέον, καὶ τοῦ περαιοῦ ἀφεκτέον τῆς ἱστορίας εἰρμοῦ. Τίς γὰρ ἀνίσχεται ἐν ἐπ' ἡγῆς ἀλλοτριωθείσης ἤδη τοῦ λόγου καὶ βαρβαριωθείσης τέλει τὰ Μουσῶν ἐπιδείκνυσθαι κρούματα; οὐκ ἂν ἁσάμεν τὰ βαρβάρων αὐτῶν, οὐδ' ἐσοίμην παραπέμπων τοῖς ἔπειτα πράξεις πολεμικὰς ἐν αἷς μὴ νικῶσιν Ἕλληνας. Εἰ γὰρ ὁ Κῆρος Ἰπποκράτης πολλοῖς μεταπεμπόμενος χρήμασι πρὸς τοῦ τότε Περσῶν βασιλεύοντος, ὡς ἂν τὰς ὑπ' ἐκείνου ἐπισκέψαιτο πόλεις κακῶς πασχούσας νοσηλεῖα σώματος, οὐδ' ἄκροισι ὡς τὰς ὑπερόγκους ὑποσχέσεις ἠνέξατο δέξασθαι, [P. 373] ἔρρειν καὶ οἰμῶζειν τοὺς βαρβάρους ἀφείδ, πῶς ἂν εἶην ἐγὼ τὸ βέλτιστον χρῆμα, τὴν ἱστορίαν, καὶ κάλλιστον εὖρημα τῶν Ἑλλήνων βαρβαρικαῖς καθ' Ἑλλήνων πράξεσι χαρίζομενος; ἀλλ' οὗτοι μὲν κατὰ τὸν ἐμπρήσαντα τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος οἰχίσθωσαν ἱετοὶ τε καὶ ἄπυστοι, μηδὲ προσρήματος γοῦν χεῖρας ὑφ' ἡμῶν ἀξιούμενοι, ἕως οὗ παρέλθοι ἡ ἀνομία καπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὸ θεῖον παρακληθήσεται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τέλος ἐπιληθόμενος, ἢ συνέλκων ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ, μηδὲ προστιθεὶς τοῦ εὐδοκῆσαι ἔτι, ἀλλὰ πατσῶν ἱάται καὶ θανάτων ἐπιστρέφων ζωοποιεῖ. Ἄν ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῇ μετὰ τοῦ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς μύλας τῶν λεόντων συνθλῆ καὶ τὴν κεφαλὴν συντρίβει τοῦ δράκοντος. Ἄν ὡς κάλαμον διαθλῆ, καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπιτιμᾷ (58). Ἄν οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις,

Hier. Wolfii notæ.

(55) Καὶ τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου ἐπιτιμᾷ, Etiam bestias calami increpat. Possunt intelligi vermes a quibus eroduntur. Sed videtur subintel-

ligi τὸ ἔνκα, quem sensum in convertendo sum secutus.

ἀλλὰ ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμασι τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκίῃ. Εἰ δὲ ἴκνυσαι τῷ οἰκέτῳ λαῶν σκληρὰ καὶ οἶνο· κίρνησι κατανύξεως, ἀλλ' ἐτοιμάζω καὶ τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων, καὶ προτείνει ποτήριον φιλανθρωπίας πλήρες καὶ ἰλαρότητος καὶ μεθύσκον ὡς κράτιστον. Εἰ τοὺς μαστιγοῦντας ἐκ περάτων ἄγει τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν, καὶ διὰ προφύτου βοᾷ μεγαλοκτύπος, «Γίγαντες ἔρχονται· πληρῶσαι τὸν θυμὸν μου, χαίροντες ἅμα καὶ παίζοντες ἡγιασμένοι εἰσὶ, καὶ ἄγω αὐτούς,» ἀλλὰ καὶ τοῦτοις ἐπιτείνει σφοδρότερας πληγὰς καὶ τῶν κακῶν μαστίζει τοὺς χεῖρας, χάριν εἰδῶς οὐδαμῶς οὐδεμίαν, εἰ χρεῖται τοῦτοις ὀργάνοις εἰς ὄλεθρον πόλεων καὶ κακοῖς ἐπιδημίαις καὶ δημίαις ἀνθρώπων ἀνελετήμοισιν, ἔτε μὲν ὡς νοσηλεῖται καὶ φάρμακα συναίρονται οἱ ἐν πλείστοις ὡς ψυχῶν ἱατρῶν, οἷς καὶ ψύσις τοιάδε τις ἔνεστι τοῖς ἐπιστήσαςι πρόδηλος. Καχεξία μὲν γὰρ ἡ τοῦ κάμνοντος ἀναρρώσθentos ἐκμαρνανθεῖσαι τοῦ δρᾶν ἔλκεται ἡ τῷ πάσχοντι συνδιδύλλονται. Τὰ δ' ἀκεσίνοσα φάρμακα τὸ καχεκτοῦν ὀτεδῆποτε ἰασάμενα ταῖς τῶν ὕλων ἀτιμωτέραις συμπτῶσιν ἀχρεϊούμενα. Χρῆναι τοίνυν φημὶ μὴ βέλιον ἀποστασίῳ πρὸς Θεοῦ δεδομένον ἡμῖν ἢ γοῦν τῶν ἀγριελαίων βαρβάρων πικτελῆ ἔγκληνται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καλλιέλαιον τὰ ἐπιόντα οἶσθαι δεῖν, ἀλλὰ παιδείαν μικρὰν, ὁποῖαν ἴσῃσιν ἐπάγειν Θεός, ἀνιῖς τοῦ ἄγαν μηδ' ἐνδοῦς τὰ πάντα τοῖς πειρασταῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν πειραζομένων ἐν μέρει φειδόμενος, καὶ μάλιστα εἰ τὸ μὲν δρῶν, κόρον οὐκ εἰδὼς ἀνοσιουργίας, καὶ αὐτοῦ κατεπαίρεται δι' ἀσεβείαν παρ' οὗ τὴν ἰσχὺν εἰλήφει τοῦ μαστιγοῦν, ὡς μὲν Ναβουζαδδάν ἀρχιμάγειρος τὴν τοῦ Θεοῦ πόλιν παραπέμπων πυρὶ καὶ τὰ λειτουργικὰ σκεῦη προνομεύων, ὡς δὲ Βαλτάταρ τρυφῶν ἐν αὐτοῖς θυσιαστήριά τε καθυβρίζων, τὰ δὲ θεῖα μυστήρια ἐξοργούμενος, τὸ δὲ πάσχον ἐαυτοῦ γινόμενον ἐν πρωτολογίαις κατήγορον παρήγορον τὸν παίσαντα Θεὸν θερμότερον ἐπικέκληται. Οὐκοῦν φιλανθρωπίαν ἐκδεχομένους Θεοῦ δέον ἔδειν μετὰ Δαβὶδ, «Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου· ἐπίσκαψαι ἡμᾶς ἐν τῇ σωτηρίᾳ σου τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου,» εὐ εἰδόμενος ὡς ἀσεβῶν μὲν ἢ εἰς τέλος παράδοσις καὶ μαστίγωσις, τῶν δ' ἡλπιότων ἐπὶ Κυρίῳ τῇ παιδείᾳ σύνδρομος ἢ παράκλησις τε καὶ ἐπα-
νάκλησις.

A miscet, at 769 vicissim mensem instruit coram eis a quibus attingitur, et poculum porrigit humanitate et hilaritate plenum et ob vini bonitatem inebrians. Si flagellatores ab extremis terræ marisque sinibus adduci, et per Prophetam magnum præconem clamat: « Gigantes veniunt, ut exleant iram meam, simul et lætantes et ludentes; sacrosancti sunt, et a me adducuntur: » atque gravioribus plagis eosdem afficit et deterioribus malis flagellat; nec ullam eis gratiam habet, si pro instrumentis ad perniciem urbium et publicarum cladum et pro crudelibus hominum carnificibus eis utitur. Nam eos ut morbos et medicamenta, quippe animorum medicus, adhibet; quorum natura peritis non ignota est: aut enim mala habitudo ægroto sanato vires suas amittit, aut una cum illo interit. Medicamenta vero quantumvis acria depulso morbo una cum prava materia expelluntur, nec ulli sunt amplius usui. Quamobrem affirmo ista mala, quibus oppressi sumus, non libellum repudii divinitus nobis datum aut barbarici oleastri absolutam insitionem in nostram olivam esse judicanda, sed parvam castigationem, qualem Deus adhibere novit servato modo, non omnia tentatoribus concedere sed tentatis etiam parcere solitus, præsertim si is qui agit nullum modum suis 770 sceleribus statuit, sed per impietatem contra eum ipsum insurgit a quo flagellandi potestatem accepit (ut Nabuzardan præfectus exercitus, qui urbe Dei incensa vasa ministerii sacri rapuit; ut Balthasar, qui iis ad luxum abusus est, qui aris illudit et divina mysteria contempsit), is vero qui patitur, se ipsum in primis accusat et verberum auctoris Dei opem et consolationem ardentem implorat. Itaque Dei benignitas nobis expectanda est, et cum Davide canendum: Memento nostri, Domine, in approbatione populi tui. Invisito nos ut servator, ut prosperitatem electorum tuorum videamus, ut lætitia gentis tuæ lætemur, ut cum hæreditate tua laudemur. Neque enim obscurum est impios dedi flagris, cum eorum autem castigatione, quorum spes in Domino sita est, consolationem et restitutionem in integrum esse conjunctam.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗ ΠΟΛΕΙ

NICETÆ CHONIATÆ

LIBER DE REBUS POST CAPTAM URBEM GESTIS.

771 1. Solon a Codro ortus, Atheniensis rei-publicæ vir præstantissimus, cum Pisistrati tyrannidem paulatim inolescere videret, sæpe cives suos ad eam opprimendam est hortatus. Satis enim norat multo esse facilius malorum principii obstare et incrementa prohibere, quam ea progressa longius et confirmata cohibere et extirpare. Sed cum ejus consiliis nemo pareret, arma ad fores curiæ posuit, si quo modo aliquos e populo ad sui æmulationem pertraheret. **772** Cum autem neminem ad tyranni expulsionem suo exemplo impulsisset, dixisse fertur se, ut licuerit, patriæ opem tulisse, ac postea per otium Atheniensium temeritatem et incogitantiam perstrinxisse versibus, quorum nonnulli vetustate non aboliti sic habent :

*Si vestro vitio tandem mala plurima fertis,
De superis ratio non sinit ulla queri.
Namque ope dum vestra libuit firmare tyrannos,
Servitii merito vos grave stringit onus.
Astutam rapido geritis sub pectore vulpem,
Et vestris animis nil gravitatis inest.
Insidias minime, qua res docet ipsa, videtis :
Sed vos blanditiæ factaque verba tenent.*

Quod si Solon ille, ex posteritate Codri, sapientiæ præstantia per totum fere orbem terrarum celebris, apud populum verbis regi solitum frustra et dixit et fecit omnia, quid alicui nostræ ætatis homini juvandæ reipublicæ causa faciendum fuisset, cum imperatores nostri ab ineunte ætate in umbra et otio educati more Endymionis sternerent ; **773** qui maturius cœnare soliti tantum a rerum gerendarum opportunitate abhorrebant ? quippe mala educatione prorsus corrupti, ut hiberno tempore flores, verno poma requirerent ? cives vero mercatorum et cauponum ingeniis præditi non mudo non ad tubæ sonitum surgere, sed nec avium garritu excitari soliti, suaviter dormire

A ε'. Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων τὰ κράτιστα, ὑποτυφομένην [P. 375] ὁρῶν τὴν Πεισιστράτειον νεωτέρισιν, πολλάκις μὲν διεiléχθη τοῖς Ἀθηναίοις περιώμενος κατασβεῖσαι τὴν τυραννίδα, εὖ μάλα εἰδὼς εὐμαρέστερον τὸ τὴν ἀρχὴν συνιστάμενον πῦσαι κακὸν καὶ κωλύσαι πῆξιν ἄρτι δεχόμενον ἢ γοῦν προδᾶν ἤδη καὶ κρατυνθὲν ἐκκόψαι ἤδη καὶ ἀναλεῖν οὐδενὸς δ' αὐτῷ προσέχοντος, μηδὲ πείθειν δυναμένος, μετὰ χεῖρας ὅπλα λαβὼν πρὸς ταῖς εἰσόδαις αὐτὰ κατέθετο, εἴ πως ἐκκαλέσαιτο οὕτω καὶ παροῦναι τοῦ δήμου τινὰς πρὸς ζῆλον τὸν δημοῖον. Ὡς δ' οὐκ ἐξηρέθιστό τις πρὸς ταῦτα οὔτε μὴν συνεπατρύνετό εἰ πρὸς τὴν τοῦ τυράννου καθαίρεσιν, [P. 376] λέγεται εἰπεῖν, « Ἐγώ γε, ὡς εἶχον, τῇ πατρίδι ἐπήμυνα, » καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ **B** γράφειν ποιήματα καὶ διατωθάζειν Ἀθηναίους ἐς ἀβουλίαν, ὧν ἓνα μὴ παρασυρέντα τῷ χρόνῳ βέβηκε οὕτωσι πως ξυγέθενται,

Εἰ δὲ πεπόνθατε δεῖνὰ δι' ὑμετέραν κακότητα,
Μὴ τι θεοῖς τούτων μοῖραν ἐπαμφίερετε·
Αὐτοὶ γὰρ τούτους ὑψέχησατε ῥύσια δόντες,
Καὶ διὰ τούτα κακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.
Ἵμέων δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἔχνεσι βάλειν,
Σύμπασι δ' ὑμῖν κούφος ἐνεσσι νόος·
Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε καὶ εἰς ἔπος αἰόλον ἀνδρός,
Εἰς ἔργον δ' οὐδὲν γιγνόμενον βλέπετε.

C Εἰ γοῦν λέγων καὶ πράττων ὁ Σόλων πρὸς πειθήνιον λόγοις ὁμήγουριν ἠλέγχετο μάτην ἀμφοτέρω μετιῶν, Σόλων ἐκεῖνος ὁ Κοδρίδης μὲν τὸ γένος, τῷ δὲ τῆς σοφίας περιόντι μικροῦ πᾶσαν τὴν τετρακλίμον διαλθὼν, ὁποῖον ἂν τις τῶν καθ' ἡμᾶς εἰσηγηνοχῶς τοῖς κοινοῖς ἐπήρκεσιν ἂν πράγμασιν, ὧν οἱ μὲν βασιλεῖς ἐν βᾶθυμιά τραφέντες ἦσαν ἐξ ἀρχῆς καὶ βέγοντες ἡδύτερον Ἐνδυμίωνος καὶ τὰ δειπνῶν πρωϊότερον προσιέμενοι, καὶ τοσοῦτον τῆς τῶν πραγμάτων εὐκαίριας ἐκδιιστάμενοι, οἷα φάυλος ἐν τοῖς ὅλοις ἡγμένοι. ὡς ἐν χειμῶνι μὲν τὰ ἄνθη ζητεῖν, ἔαρος δὲ ποθεῖν ὀπωρίζεσθαι, τὸ δὲ πολλῆς τεμα ἐμπορικὸν τε καὶ κάπηλον τὸ φρονεῖν, καὶ μὴ μόνον οὐχὶ σάλπιγγι τοῦ λέχους ἀνιστάμενον

ἀλλ' οὐδ' ἑδραῖς ὀρνίθων διυπνιζόμενον, ὥς καὶ τὸ
 ὄλον καθυῖδον ἡδέως καὶ μὴ ἐγνωκός ποτε πόλεμον ;
 τὸ δὲ γε συντιθέναι ποιήματα καὶ τῶν διαμαρτόν-
 των καθάρσθαι τῇ μὲν καὶ τοῦ μεγαλείου Σόλ-
 ωνος, τῇ δ' ὡς ἔοικε, καὶ τοῦ τότε δήμου τῶν Ἀθη-
 ναίων, κινωμένου τὸ οὖς ταῖς τῶν εἰσηγήσεων χρη-
 σίμοις, ἡρέμα τε ὑπενδιδόντος ταῖς τῶν ἀρίστων
 ἀνδρῶν παραιφάσει. Καὶ ἄλλως δὲ τῷ πρὸς ὄνειδος
 ἔδειν τιθαστοῖς λόγων μέροσιν ἐνεστί τι καὶ γλυ-
 κίζον σὺν τῷ στύφοντι ἐμφαινόμενον· καὶ ἡ μνήμη·
 ὅσα δὴ καὶ ῥήπεις, τὸ παραμένον ἐν ψυχῇ καὶ ἐν
 θαπτόμενον ἐμπύρευμα τοῦ καλοῦ κατὰ ζῶσαν ἐτι
 φλόγα πυρὸς ἀναθάλπουσα, τὴν ἐφ' ὁμοίοις ἐσέπειτα
 διαμαρτίνων φυλάττεσθαι διανίστησι. Τοῖς δ' ἐς ἡμᾶς
 τῆς Κωνσταντινῆς οἰκητοῖσιν, εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς-
 περ τῶν ἄλλων ὀρμωμένοις χωρῶν, οἱ ἑλεγχοὶ μύλω-
 πες ἀκριβῶς. Τοῖς δὲ πολλοῖς οὐδ' ὥτα πεφόρτευται
 τετρημένα εἰς νοῦν, οὐδ' ἡ Παφία τῆς ἐλευθερίας
 ὁποῖα τίς ἐστιν ἐς δεῦρο κατελήπται, ὥς οὐδὲ γλυ-
 κύτης μέλιτος τοῖς μηδέπω γευσζμένοις μέλιτος
 ἔπει τοίνυν ἀσύμφωνα τοῖς Σόλωνος τὰ ἡμέτερα,
 ἔγε τὰ μὲν τῶν ἐλέγχων παρήγομεν βοῦκεντρα, ἐς
 οὐδὲν ἕτερον προσληφθῆσόμενα δτι μὴ τῶν πλείστων
 ἑτεροζύγῃσιν (εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ χόρτον ἐν τοῖς κέ-
 ρασιν ἔχουσι), τῇ δ' ἱστορίας καθ' εἰρμὸν ἐξόμεθα.
 [P. 377] Εἰ γὰρ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἄδειν ἀπεί-
 πάμεθα, ἀλλ' οὖν τοῦ δραστομένου τοὺς σοφοὺς
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῶν ἐν πολλοῖς τοὺς ὀψύχυνα.
 σφῆλαντος καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἀτιμίας πλήσαν-
 τος, καὶ παραδόντος εἰς ὄλεθρον βαρβάρωτέροις
 ἑαυτῶν ἔθνεσι, χρεῶν μὴδ' ἡμᾶς τὴν σιωπὴν εἰς τέλος ἐλίσθαι, χρῆσασθαι δὲ τῷ λόγῳ πρὸς ἀνθομολόγησιν τῶν
 τεραστίων Θεοῦ, τοῦ « Ζῶ ἐγώ » λέγοντος « εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀνταποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς μου καὶ τοῖς
 μισοῦσί με ἐξολοθρεῦσιν, » καὶ αὖ πάλιν πρὸς Ἀβραάμ· « Τὸ δὲ ἔθνος ᾧ δουλεύουσιν, κρινῶ ἐγώ. »
 β'. Εἴχε μὲν δὴ οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ Κωνσταντί-
 νου καλλιπολις, τὸ κοινὸν ἀπάντων ἐντρυφήμα· τὸ
 καὶ ἐξάκουστον περιλάλημα, ἡθάλωται πυρὶ καὶ
 ἡμαρτυρεῖται ἔχλω τε καὶ τοῦ πλούτου παντὸς κακέ-
 νωται, ὅσος τε δημόσιος ἦν καὶ τοῖς λεῖψ ἐπικλείωτο
 καὶ ὅσος Θεῷ ἀφωσίωτο, παρὰ γενῶν ἐσπερίων
 σποραδικῶν, ἀφανῶν τὰ πλείστα καὶ ἀνωνύμων,
 εἰς ληστρικὸν μὲν ἔκπλουν συγκροτηθέντων, ὀργάνῳ
 δὲ χρησαμένων καὶ προσωπεῖον εὐτυπώτῳ τῆς καθι-
 ῆμων κινήσεως τῷ κρούσασθαι πρύμναν εἰς ἄμυναν
 Ἰσρααλῶν τῷ ἐξ Ἀγγέλων καὶ δν ἐκείνος ἐφόρτευσεν,
 ὥς μὴ ὠφελεν, ἐπ' ἀπωλείᾳ τῆς πατρίδος, δν καὶ
 κελῶν κάλλιστον καὶ σφισιν ἐπέρραστον ἀγώγιμον
 ἐπετρέποντο· ἡ γὰρ ὑπτιότης καὶ οἰκουρότης τῶν τὰ
 Ῥωμαίων χειριζόντων πράγματα διακαστὰς ἡμῶν
 καὶ κολαστὰς τοὺς ληστὰς ἐπιστήνεγκεν. Ἐπὶ δὲ
 τοῖς συμβᾶσι πᾶσι τῇ βασιλίδι οὐδὲν σημειῶν ὑπόθεν
 ἦ καὶ γῆθεν ἐκφανθὲν ἔγνωσται, ὁποῖα ἄλλα πολλὰ
 τοῖς πρότερον ξυνηνέχθησαν συμφορὰς ἀνδρῶν καὶ
 κελῶν ἐπαγωγὰς κηρεσιφόρους ὑποσημαίνοντα.
 Οὕτε γὰρ ψιᾶδες οὐρανὸν ὕσθησαν αἱματώδεσαι,
 οὕτε θέρους ἐναίμον παρεξήλλακται, οὕτε λίθοι πυ-
 ρίντες ἐξ αἰθέρος ἠνέχθησαν, οὕτε τι ἕτερον ἐωράθη
 κενούργηθὲν ὁπώσοῦν, ἀλλ' ἐμβάδι ἀπόφῳ καὶ
 χερσὶν ἀκροτήτοισι πολύπους καὶ πολύχειρ τῇ πόλει
 καὶ ἡμῖν ἡ δίκη ἐπεσπεσοῦσα δυσπότητους ἐν ἀν-

omnes, bellum prorsus ignorare did- s ent? cæte-
 rum versus componere et vitia carpere, ea tempe-
 state cum Solonis erat, viri illustrissimi, tum
 populi Atheniensis, cujus aures utilibus monitis
 capiebantur, quique optimorum virorum consiliis
 paulatim acquiescebat. Nam mansuetis ingeniis
 reprehensiones plus fers voluptatis afferunt quam
 doloris, eorumque memoria scintillas honestatis in
 animis velut ignem sub cineribus delitescens
 ad cavenda in posterum similia delicta excitat.
 Nostra vero ætate Cpolitani civibus et provincia-
 libus quoque admonitiones plane viles erant,
 neo vulgus aures habebat ad mentem perforatas,
 neque libertatis dulcedo quanta esset hactenus
 intellexerat, ut et mellis dulcedo ignota illis est qui
 id non gustarunt. Quoniam igitur nostra tempora
 ab ætate Solonis discrepant, age omissis reprehensionum
 stimulis, qui nihil aliud nisi odia 774
 plerorumque irritarent (sunt enim, sunt qui sœnum
 in cornu gerant), historiam ordine prosequamur.
 Et si enim nos res a Barbaris gestas scripturos
 negavimus, tamen cum is qui sapientum sapien-
 tiam confundit, superbos illos homines in multa
 infortunia conjecerit, eorumque facie ignominia
 impleta barbarioribus gentibus perdendos obje-
 rit, repudiato silentio mirabilia Dei opera sunt
 celebranda, qui ait : « Ut vivo in perpetuum, ita
 de inimicis meis pœnas sumam, et eos qui me
 oderunt extirpabo. » Et alio loco ad Abrahamum,
 « Gentem vero cui serviant, ego ulciscar. »

2. Cum illo rerum statu clarissima urbs com-
 munes omnium deliciæ, omnium celebrata vocibus,
 incendio absumpta, deleta, capta, omnibus opibus
 tam sacris quam profanis, sive publicis sive pri-
 valis ab Occidentalium gentium colluvie spoliata
 esset, quæ gentes maxima ex parte obscuræ et
 ignobiles cum navigationem latrocinii causa susce-
 pissent, suæ contra nos expeditioni speciosam
 causam prætexebant Isaaci Angeli restitutionem ;
 et quem is filium malo fato 775 in patriæ perni-
 ciem genuerat, comitem pulcherrimum et optatis-
 simum adducebant. Nam eorum oscitantia et igna-
 via qui rerum potiebantur, effecit ut latrones isti
 nobis jus dicerent et pœnas irrogarent. Nec illæ
 clades urbis ullo portento vel cœlesti vel terrestri
 præsignificatæ sunt, id quod olim plerumque fa-
 ctum est, cum cædes hominum et excidia urbium
 imminebant, neque cruentæ guttæ cœlo decide-
 runt, neque sanguinea mœsis exstitit, nec igniti
 lapides ex æthere deciderunt, nec quidquam deni-
 que inusitati accidit, sed tacita et tranquilla vin-
 dicta multis manibus et pedibus ita nos oppressit,
 ut delicta probe ulta miserrimos omnium morta-
 lium effecerit. Eo porro die quo urbs capta est,
 prædatores eas ædes in quas diverterant diripie-
 bant ; et præter ea quæ ipsi indagabant, dominos

de occultis thesauris, nonnullos cum verberibus, multos blandis verbis, omnes cum comminationibus percontabantur. Qui cum alia se habere faterentur, alia indicarent, alia in conspectum afferrent: milites nulla erga hospites clementia, nulla benignitate, nec hospitibus nec victu communicando, utebantur. Omnia superba, inhumana, immania erant. Domini per contumeliam aedibus suis ejiciebantur. Quibus de causis cum visum esset ducibus iis qui veilent urbe excedendi potestatem dare, cives turmatim abibant, pannis involuti, macie et pallore confecti, facie mortuis similes, oculis sanguine suffusis, quippe qui sanguine potius quam lacrymis flerent. Nam alii facultatum jacturam deplorabant: alii, ea ut re levioris momenti neglecta, aut filiorum nubilis raptum aut conjugem amissam, alii denique aliud in itinere lugebant.

καὶ ὕφαιμοι τοὺς ὀφθαλμούς, [378] ὡς πλέον αἵμασιν εἶχον, ὑπόθεσιν, οἱ δὲ τὴν τούτων ἀποβολὴν ὡς οὕτω ὠλοφύροντο ἀρπαγὴν παρὰ τοῦ καὶ διακορηθέν, ἢ ἀλόχου στέρησιν ἀπωδύροντο, καὶ ἄλλος ἄλλο τι κακὸν ἀνψύμωζε πορευόμενος.

3. Ut autem de me quoque aliquid referam, multi ex familiaribus illo tristi et vere nefasto die in meam domum porticibus impositam, propter obscuritatem aditu difficilem (nam pulcherrimæ et amplissimæ ædes nostræ in Sphoracio sitæ altero incendio perierant), confluebant; et alioqui opportunus erat inde in maximum templum receptus, cui vicina erat. Sed milites nihil impervestigatum relinquebant; nec locus ullus sacer aut situ munitus supplices defendebat. Quocunque accurreres, ab hostibus abstractus, quo illis erat lubitum, abducebaris. Quas injurias cum cernere-mus, ut tempus ferebat, rebus nostris consulebamus. Erat mihi familiaris quidam, atque domesticus natione Venetus, qui domi meæ cum uxore et rebus suis victum tutumque receptum habebat; is eo tempore nobis utilis fuit. Nam armis et militari habitu pro mercatorio sumptis, prædatores aliquandiu fortiter ædium ingressu depulit, se commilitonem eorum, et ædes eas præoccupasse simulans, et patria lingua cum eis quæ res postulabat colloquens. Cum autem illis catervatim irruentibus, Francis præsertim, qui, cæteris nec ingeniis nec corporibus similes, id unum se vereri jactant ne cælum ruat, resistere non posset, auctor nobis fuit inde discedendi, ne capti a Barbaris nos in vincula conjiceremur, mulieres vero ad stupra et libidinem raperentur. Cum autem bonus ille pridem famulus et cliens, tum vero adjutor et tempore maxime necessario defensor nos in alias ædes, ubi nobis noti Veneti habitabant, duce-ret, pauci simul exhibamus, illo manibus nos tra-hente et ut prædæ suam comitante, tristes et male vestiti. Sed ubi ad illam urbis partem Fran-cis assignatam rursus perveniamus, inde profugi-nus, a famulis nostris omnibus, aliis alio disper-sis, inhumaniter deserti, liberis nostris, qui non-

θρώποις ἐργάσατο, τιμωρὸς ὀφθεῖσα φιλότιμος. Καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ πόλις ἐκλω-κεν, οἱ σκυλευταὶ ταῖς ὀπηοῦν οἰκίαις ἐναυλιστάμε-νοι τὰ τε ἐνδον διήρπαζον καὶ περὶ τῶν ἀφανῶν τοὺς δεσπότης ἀνέκρινον, πλὴγὰς ἐντείνοντες ἐνίοις, πολλοῖς δὲ καὶ προσηνῶς συγγινόμενοι, ταῖς δ' ἀπειλαῖς ἐπὶ πᾶσι χρώμενοι· ὡς δὲ τὰ μὲν εἶχον τὰ δ' ἐξέφαινον, τὰ μὲν ὀφθαλμοῖς προκείμενα καὶ πρὸς τῶν ἐχόντων προσαγόμενα, τὰ δ' ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀναδιδόμενα, καὶ φειδῶ τις οὐκ ἦν παρὰ σφίσιν οὐδὲ τῶν ἐνόντων μετὰδοσις πρὸς τοὺς ἔχον-τας, οὔτε μὴν συμμέθεξις ἐστίας ἢ ἐστιάσεως, ἀλλ' ὑπεροψία καὶ ἀμείβια καὶ μεθ' ὕδρευον ἀπαγωγὴ καὶ ἀπόπεμψις, ἔδοξε διὰ ταῦτα τοῖς στρατηγοῦσιν ἀνεκίνασι τοῖς βουλομένοις τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἄκρσιν.

Κατὰ συμμορίας τοίνυν ἀγειρόμενοι ἐξήσαν, ῥακίοις ἐσπειραμένοι, ἀπαστὰ ἐκτετ-γμένοι, τὸν χρώτα τράπέντες, νεκρώδεσι τὰς ὄψεις ἤπερ δάκρυσι κλαίοντες. Οἱ μὲν γὰρ θρήνων τὰς οὐσίας θλίβον ἐς μὴ λόγον τιθέμενοι, ἢ ὠραῖον γάμου κόριον ἀπώδυνον ἀπαγῶν παρὰ τοῦ καὶ διακορηθέν, ἢ ἀλόχου στέρησιν ἀπωδύροντο, καὶ ἄλλος ἄλλο τι κακὸν ἀνψύμωζε πορευόμενος.

γ'. Ἴνα δὲ καὶ τὰ κατ' ἐμὲ συνέβη τῇ ἱστορίᾳ, πολλοὶ τῶν συνήθων εἰς τοῦτον συνέδραμον οἴκημα τῆς στουγῆς ἐκείνης καὶ δευτανόμου ὄντως ἐπι-φασσάσης ἡμέρας, ὑπόστων οὖσαν καὶ χαλεπὴν προσπελάσαι καὶ ζοφώδῃ τὴν εἰσοδὸν· ὁ γὰρ ἄμα-χος τῇ κάλλει καὶ τῇ μεγέθει μέγιστος οἶκος ἡμῶν ἐν τοῖς Σφωρακίου ἰδρυμένος ὑπὸ τοῦ δευτέρου πυ-ρὸς ἡφάνισται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως εὐμαρῶς ἐκείθεν εἰς τὸν μέγιστον εἰσοδῶναι ναὸν, ἐπεὶ καὶ τῇ τιμέ-ναι συνέκειτο. Ἀλλ' ἦν ἀνεξερεύνητον οὐδὲν τοῖς στρατεύμασιν, οὐδὲ τόπος εὐαγῆς καὶ τῇ θίσει παρ-έχων ἀσφάλειαν ἀσινὲς ἐτήρει τὸ προσκυρόμενον, ἀλλ' ὅπη τις ἂν καὶ προσέδραμεν, ἀπεσπᾶτο πρὸς τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ πολεμίων, καὶ ἐνθα πρὸς βουλῆς ἐκείνοις ἀπήγγετο. Ταῦθ' ὁρῶντες ἡμεῖς ἀνομού-μενα, ὡς ἐκ τῶν παρόντων εἶχομεν, τὸ σύμφορον μέτιμεν. Ἦν οὖν ἐμοὶ τις συνήθης τε καὶ συνίστις ἐκ τοῦ τῶν Βενετῶν προελθὼς γένους, κομιδῆς ἀξιούμενος καὶ τῆς ἐς τὸ σῶμα ἀσφαλείας κομιδῇ μετέχων τοῖς οὖσιν ἄμα καὶ γυναίκεϊ. Οὗτος χρησι-μὸς ἡμῖν ἐν τοῖς τότε καιροῖς γίνεται· θωρακισά-μενος γὰρ καὶ τὸν ἔμπορον εἰς στρατιώτην μετα-μειψάμενος μάλα ἐμβριθῶς ἀπεκρούετο τοὺς εἰσιόντας μέχρι τινὸς τὸ οἶκημα σκυλευτάς, τὸν συνοπλίτην ἐκείνοις ὑποκρινόμενος καὶ προειληφέ-ναι τὴν οἰκίαν σχηματιζόμενος, συμβαρβαρίζων ἄμα σφίσι καὶ τὰ εἰκότα διαλεγόμενος. Ὡς δὲ οἱ μὲν κατὰ πλῆθος εἰσέρχοντο, ὁ δ' ἀντέχει, ἀπειρίζε, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Φραγκίσκων εἰσιόντας, μὴ τοῖς ἄλλοις ὄντας παραπλησίους καὶ τὰς γνώμας καὶ τὰ σώματα, μόνον δὲ τὸν οὐρανὸν δεδιέναι κομ-πάζοντας μὴ εἴη σφίσιν ἐπιπεσὼν, μεταχωρεῖν ἐκείθεν ἡμῖν ὑποτίθῃσιν, ἵνα μὴ πρὸς τοῖς Βαρβάρ-οις γενόμενοι ἐν μὲν δεσμοῖς οἱ ἄνδρες ἡμεῖς διὰ χρήματα εἴχημεν, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ὕδρεσι καὶ ἀσ-μονοῖς ἀπαγωγαῖς. Τοῦ χρηστοῦ τοίνυν ἐκείνου καὶ πρῶην οἰκότερ' ὅς τε καὶ πρόσφυγος, τότε δ' ἄγε-

θοῦ συνεργάτου κἀν τοῖς καιρίοις ὑπερασπίζοντος ἐς ἄλλην οἰκίαν ἡγησάμενου, γνωστοὺς ἡμῖν Βενετικούς τρέφουσιν, κατὰ βραχεῖς ἔξιμεν ἐκεῖθεν, ὡς δορυκτῆτος ἐκείνῳ κληρὸς, ἐκ χειρὸς ἐλκόμενοι κατὰφρεῖς καὶ δυσεῖμονες καὶ οὕτω παραπεμπόμενοι. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς πόλεως εἰς κληρὸν τοῖς Φραγκίσκοις ἐπέλαχε, μετανάσται πάλιν γινόμεθα, ὥτε καὶ τῶν ἐπὶ τῆς θεραπείας ἡμῶν ἄλλων ἄλλῃ διζσπαρέντων καὶ πάντων ἀπανθρώπως ἡμᾶς παρεικόντων ἐπωμάδια φέρειν ἡμεῖς ἡναγκάσμεθα τὰ μὴπω τῶν παιδαρίων ποσὶ χρώμενα, στίγει δὲ ὑπὸ μάλῃ καὶ ἄρβρεα παῖδα ὑπομαστιδίων, καὶ χιωρεῖν οὕτω διὰ μέσου τῶν ἀγυῶν. Ἡμέρας τοίνυν πέντε μετὰ τὴν ἄλυσιν τῇ πόλει προσμείναντες ἀπαίρομεν καὶ ἡμεῖς. [P. 379] Ἦν δὲ τότε Σάββατον, κατὰ θέαν οἶμαι καὶ μὴ τυχηρὰν περιπτῶσιν ἢ συγκυρίαν οὕτως πῶς συμβᾶν ἄλογον, καὶ χιμῶν, ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς ὠδῖσιν ἔτι ἡμῶν ἢ σύζυγος ὥστε καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ προαγόρευμα ὁφθαλμοῖς εὐξασθαι μὴ γενέσθαι τὴν φυγὴν ἡμῶν χιμῶνος ἢ Σαββάτου, καὶ, « Οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, » ὡς εἴπερ ἐφ' ἡμῖν προσέρητο, πῆρας ἀτεχνῶς ἐλήφεν. Ὡς δ' ἱκανοὶ συνήεις καὶ συγγενεῖς καὶ πλῆθος ἕτερον κατὰ θέαν ἡμῶν συνδραμόν τῆς πορείας εἰχόμεθα, ἐπ' ἴσης ἀγορᾷ μυρμηκῶν διόντες τὰς τριόδους, προσυπήντων ἡμῖν οἱ σπαρατοὶ, οὐχ ὠπλισμένοι πρὸς ἀκρίθειαν, μοχαίρας δ' ἐπιμήκεις παρὰ πλευρὸν πλάγιον τοῦ ἵππου ἐξηρτημένοι καὶ παρὰξίφidia ταῖς ζώναις ἐνέμενα φέροντες, οἱ μὲν τῶν σκύλων ἔμφορτοι, οἱ δὲ τοὺς παριόντας αἰχμαλώτους ἐξιχνιάζοντες εἰ λαμπρὰν ἰσθῆτα περιέκινται διεβρώγοι περιστελλομένην χιτῶνι ἢ γούν ἀργύριον καὶ χρυσίον τῷ κόλπῳ ἐνθάπτουσιν, οἱ δὲ καὶ γυναικῶν ταῖς κάλλει διαφερούσαις πεπηγόσαι βλέμμασι μὴδὲ ῥαδίως ἀποσπασμένοις ἐνατενίζοντες ὡς ἀρπάσσοντες αὐτίκα καὶ βιασόμενοι. Περὶ τὰς γυναῖξιν τοίνυν ἡμεῖς δεισαντες τὰς μὲν ὡς ἐν σπηλῇ τῷ μέσῳ ἡμῶν ἀπειλήφειμεν, ταῖς δὲ νεάνισιν ἐπισπῆψαμεν ἐν τριψασθῇ πηλῷ τὰ πρόσωπα ἀντίβροπα τῶν πρώτων κομμώσεων καὶ τὸν πυρρὸν οὕτω κατασβεῖται τῶν παρειῶν, ἵνα μὴ ὡς ἐν νυκτὶ φρυκτωρούμενον πῦρ προκαλῆται τοὺς ὀδεύτας πρῶτα μὲν θεατὰς, ἔπειτα δ' ἐραστὰς, ἐκ δὲ τούτου καὶ βιαστὰς, ἀνεύθυνον ὀρώντας τὸ ἴδιον θέλημα, ἅμα καὶ χεῖρας ἱκετιδας αἶροντες εἰς Θεὸν καὶ μετὰ σύνοχῃς καρδίας τὸ στήθεος τύπτοντες καὶ δακρύοις τὰ ὄμματα τέγγοντες, εἴ πως ἅπαντες καὶ πᾶσαι τοὺς ὠμωτάς ἐκείνους θῆρας σχοίμεν ἀδιαλώθητοι παρελθεῖν. Ἐδεῖ δὲ διὰ τῆς Χρυσείας πύλης ἡμᾶς ἐξελθεῖν. Ὡς δὲ περὶ τὸν νεῶν ἡχομένῳ Μωκίου τοῦ καλλιμάτρυρος, ὕδριστῆς καὶ ἀνόσιος βάρβαρος ὡς ἀμνίδα λόχος ἐκ μέσων ἡμῶν ἀφαρπάξει κόρην εὐπλόκαμον, τινὲς τῶν ἐπὶ τῷ δικάζειν θυγάτριον. Ἦρδὲ τὴν οἰκτροτάτην τοίνυν ταυτηνὶ θέαν ἡ μὲν συνοδία πᾶσα διαθρογθέντες ἐξεβοήσαμεν, ὁ δὲ πατήρ τῆς παιδὸς γῆρξ καὶ νόσῳ τετραχωμένος, τότε δὲ καὶ σφαλεῖς κατὰ πέλματος, ὀλοφυρόμενος καὶ τῷ πηλῷ φουρόμενος δόχμιος ἔκειτο, ὡς εἰς συνήν

A dum ingredi poterant, humeris impositis. Et filiolum lactentem adhuc sub ala ferre et ita per medios vicos incedere coacti sumus. Et dies quinque post captam urbem commorati et ipsi discessimus die Sabbati. Quod divina providentia et non fortuito casu factum videtur. Accedebat et hiems, et nostra uxor vicina erat partui, ut illa Christi predictio, quæ monerandum esse ne fuga nostra in Sabbato et hieme fiat, et prægnantibus in diebus illis male ominatur, non secus ac si nostra causa dicta esset, exitum sortiretur. Ut vero complures familiares et cognati aliaque turba ad nostrum conspectum confluerant, non aliter quam cætus formicarum per trivia pergebamus, occurrentibus nobis exercitibus non accurate armatis, 779 sed prælongis ensibus ad latera equorum suspensis, et pugiones cingulis insertos gestantibus; quorum alii manubiis onusti erant, alii prætereuntes captivos excutiebant, an sub lacsra tunica splendidam vestem celarent aut argentum aurumve in sinu occultarent. Alii mulieres forma præstantes ita defixis oculis intuebantur, quasi mox eas ad stuprum rapturi essent. Nos igitur mulieres, earum pudicitiam metuentes, in medium agmen tanquam in ovile recepimus, adolescentulas vero cæno faciem illinere ut pridem fucis, atque ita ruborem genarum extinguere jussimus, ne formæ venustas principio, ut viatores noctu elatus ignis, spectatores, deinde amatores, postremo raptores alliceret, cum sibi licere viderent omnia. Interim supplices ipsi manus ad Deum tendebamus, afflictis animis pectora plangentes et oculos rigantes lacrymis, si quo modo omnes immanes istas feras salvi et inviolata pudicitia evaderemus. Cum autem nobis per Auream portam exeundum esset, ut ad inclyti martyris Mocii ædem venimus, insolens et nefarius quidam barbarus 780 puellam formosam, judicis cujusdam filiam, e medio cæstrum tanquam lupus agnam abripit. Quo miserrimo spectaculo totus cætus noster consternatus exclamavit; puellæ vero pater, senio et morbo afflictus, tum etiam in cænum prolapsus ac contaminatus, jacens crebro me tanquam ficulnum præsidium intuebatur, et nominatim orabat ut sibi pro virili ad puellam recuperandam adjumento essem. Itaque statim conversus vestigia raptoris persequor, cum lacrymis vim factam proclamans, et supplicibus gestibus opem prætereuntium militum implorans, qui linguæ nostræ non plane rudes erant, quorundam etiam manibus prehensatis. Et vix quosdam ad commiserationem ita flexi, ut impudentem et libidinosum illum hircum ulcisci cupientes a me ad ædes illas perducerentur. Quo cum ventum esset, mulierosus ille virgine introducta in foribus stabat, ut si qui vim facturi essent, eos repelleret. Ego vero digito eum commonstrans, « Iste, » inquam, « luce teste injurius vestræ nobilitatis edicta contempnit. 781 Vos enim edixistis, de conjugatæ mulieris aut virginis aut dedicatæ Deo puellæ vel impu-

dico aspectu, si caveri possit, quisquam contaminetur, et iurandum ea de re sanctissimum dedistis. At iste, vestra auctoritate contempta, in conspectu multorum, ut salax asinus, in virgines impetum facere non dubitavit. Vos igitur vestris legibus et armis nos defendite, lacrymis his declinatis, quas Deus admittit etiam, et natura maximum mutuae misericordiae incitamentum in oculos nostros derivavit. Quodsi et vos liberos habetis, per conjuges et charissima pignora obtestor ut nobis supplicibus manum porrigatis. Obtestor per divinum sepulcrum et Christi praecepta, quae Christiana omnes jubent ea facere hominibus, quae ab iisdem sibi praestari cupiant. » His verbis ex tempore usus virorum illorum animos excitavi, ut puellam serio repeterent. At ille principio verba illorum contemnebat, amore et iracundia duobus violentissimis affectibus occupatus. Sed cum irati instarent et suspicidium ei minitarentur ut injurio simul et impudico, denique verba illa non ex labiis sed ex pectore promanare cerneret, vix tandem minis expugnatus puellam **782** restituit. Pater conspectu filiae exhilaratus, et lacrymis Deo libatis obfoedas illas nuptias propulsatas, surgit et rursus nobiscum proficiscitur.

μαλαχθέντες τούτοις τοῖς δάκρυσιν, ἃ καὶ Θεὸς προσέειπεν καὶ ἡμῖν ἡ φύσις ἐς τὸν πρὸς ἀλλήλους οἶκτον βοηθήματα μέγιστον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπαχέευσεν. Εἰ δὲ καὶ πατέρες παίδων ὑμεῖς, καὶ πρὸς τῶν συλλέκτρων καὶ τῶν φίλων ὑμῖν τέκνων τοῖς ἰκέταις ὑμῶν χεῖρα ὀρέξατε, καὶ πρὸς τοῦ τάφου τοῦ θεοδότημονος καὶ τῶν Χριστοῦ πραιφάσεων, αἱ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ καλούμενοις κοινῶς πᾶσιν ὑποτιθέσιν ἑκάστα ποιεῖν τοῖς ἀνθρώποις ἃ καὶ σφίσι ὑπ' ἐκείνων γενέσθαι βούλονται. » Τούτοις τοῖς ῥήμασιν ὡς ἐξ ἐφρόδου χρησάμενος τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων φρονήματα διακρίτησα. Οὐκοῦν ἐνέκειντο τὴν κόρην αἰτούμενοι. Ὁ δὲ τὴν μὲν πρῶτα ὑπερώρα, ἔρωτι καὶ θυμῷ τυραννικωτάτοις δυνάμεισι πάθεισιν ἐνισχύμενος· ὡς δὲ εἰς ὀργὴν ἐπιφρίσσοντας ἑώρα τοὺς ἀνδρας καὶ προτείνοντας ἐκείνῃ τὴν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιώρησιν ὡς ἀδίκῃ ἄμα καὶ ἀναίδει, τὸ δ' ὅλον οὐκ ἀπὸ χειλέων μόνον, ἀλλὰ καὶ καρδίας τὴν διάλεξιν ἐκείνῃ πεποιημένους, ἐνέειδωσά τε μόγις καὶ τὴν κόρην ἀποδίδωσι. Περιχαρὴς οὖν ἐπὶ τῇ θῆξ τῆς παιδὸς φανείς ὁ πατήρ, καὶ σπείσας Θεῷ δάκρυα ἐπὶ τοῖς ἀστεφανώτοις ἐκείνοις καὶ ἀνυμναίοις νυμφεύμασιν, ἀναστὰς αὐθις σὺν ἡμῖν ἐπορεύετο.

4. Postquam urbe excessimus, alii aliter Deo gratias agebant et fortunae suas cum ejulatu miserabantur. Ego vero recta in faciem prolapsus tantum non cum mœnibus expostulabam, quod sola essent integra nec lacrymarent nec in tumulum corruissent, sed adhuc erecta starent. « Nam si (inquam) ea quorum causa condita estis, jam ferro et igni penitus sublata conciderunt, cur vos adhuc stalis? quem posthac tegetis et custodietis? nisi forte hostibus exitium moliemini in die irae, cum Dominus ad eos a quibus nos ita tractati sumus frangendos insurrexerit, et Occidentem forsitan, ut David vaticinatus est, conculcarit? et tu quoque, regina urbium, urbs amplissima, urbs magni regis, tabernaculum Altissimi, laudatio et celebratio ministrorum ejus, deliciae hospitum, imperantium urbium imperatrix, canticum canti-

A ἐπικουρίαν ἀφορῶν συχνάκις ἐμὲ, καὶ πρὸς ὄνομα δεόμενος συνάρασθαι οἱ τὰ δυνατὰ πρὸς τὴν τῆς παιδὸς ἀπόλυσιν. Ἐπιστραφεὶς δὲ αὐτίκα μέλας ὡς εἶχον, κατ' ἵχνια τοῦ ἀρπαγὸς ἐβδινον, καὶ δακρύων τὴν βίαν ἐπιδοώμενος, καὶ σχήμασιν ἱλασίμοις εἰς ἀρωγὴν ἐπισπώμενος τοὺς μὴ πάντῃ ἀμαθεῖς τῆς ἡμετέρας φωνῆς ἐκ τοῦ στρατεύματος παριόντας, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἀπτόμενος. Καὶ μόλις ἴσχυσά τινας [P. 580] οὕτως ἐς οἶκτον προκαλέσασθαι ὡς μετέπειτα ζητεῖν ἐκείνον τὸν ἀναίδῃ καὶ φιλόσαρκον. Ἠγοῦμην τοίνυν αὐτὸς, οἱ δ' ἐρείποντο. Ὡς δ' ἐπέστημεν ἐνθα ὁ φιλογύνθε καταλυσαν, ὁ μὲν τὴν κόρην εἶσω ἐκπέμψας πρὸς τοὺς πόλῳσιν εἰστήκει, τοὺς ἀντιστησομένους ἀποκρουσόμενος, ἐγὼ δὲ αὐτὸν δακρύῳ ὑποδείξας « Οὗτος, » εἶπον, « ὁ ἐπὶ μάρτυρι τῷ φωτὶ ἀδικῶν, καὶ τῶν εὖ γεγονότων ὑμῶν παραβλεπόμενος τὰ ἐντάλματα. Ὑμεῖς μὲν γὰρ γυναιεῖσι ταῖς ὑπὸ ζυγὸν καὶ ταῖς ὁλῶς ἀπειράτοις ἀνδρὸς, καὶ γε ἔτι ταῖς ἀποθριξάμεναις Θεῷ. μηδὲ μοιγικῶς μέχρι βλέμματος, εἰ δυνατόν, σφελθεῖν ἐθελήσατε, καὶ ὅρκους τὰ περὶ τούτων φρικώδεις διελήφατε· ὁ δὲ ἀποφλαυρίσας τὰς ὑμῶν ἐντολὰς, ταῖς παρθεναῖς ἐπὶ μάρτυσι πολλοῖς ὀνηδὸν ἐπιθριμώμενος οὐχὶ δέδιδε. Τοῖς αὐτῶν οὖν ὑμῶν νόμοις καὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἡμῖν ἐπαμύνατε,

B ὡς δὲ τῆς πόλεως ἐξήειμεν, ἄλλοι μὲν ἄλλω ἀνθρωπολογοῦντο Θεῷ χαριστήρια καὶ τὰ καθ' αὐτοῦ ἀνωλόλυσον, ἐγὼ δὲ ῥίψας ἑμαυτὸν ὡς εἶχον εἰς τοῦδαφος μόνον οὐκ ἐμεμφιμοίρουν τοῖς ταίχεσιν ὡς μόνους ἀπαθεῖσι μηδὲ κατάγουσι δάκρυα, μητε μὴν εἰς χῶμα κειμένοις, ἀλλ' ὀρθίαν εἰσέτι στάσιν ἔχουσιν. « Εἰ γὰρ ὧν ἕνεκα ἐκτίσθητε » εἶπον, « εἰς τέλος ἦδη ἐξέλιπον, πυρὶ καὶ πολέμῳ ἡμαυρωμένα, τί ὑμῖν ἔτι καὶ τῷ ἐσθάναι; καὶ τίνα περιστέλετε καὶ φυλάξεσθε μετέπειτα; εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις ἀποτινεῖτε τὸν ὀλεθρον (60) ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, ὅταν ἀναστῇ Κύριος θραῦσαι τοὺς ἡμᾶς οὕτω διαθεμένους, ἐπιδοετῶς ἴσως ἐπὶ δυσμῶν κατὰ τὴν Λαβιδικὴν προαγόρευσιν; Καὶ σὺ δὲ, ὦ πόλις, ἔφην, βασιλεῖα, [P. 381] πόλις περιοχῆς, πόλις τοῦ βασιλείως τοῦ μεγάλου, σκηνώμα Ὑψίστου, αἰνεσις καὶ ὕμνος τῶν αὐτοῦ θεραπόντων καὶ προσφιλῶν ξενοδόχημα,

Hier. Wolfi notæ.

(60) Εἰ μὴ γε τοῖς πολεμίοις ἀποτινεῖτε τὸν ὀλεθρον. Μὴ γε rectius legi quam μὴτε, vetustus codex declarat, cujus hæc verba sunt: Εἰ μὴ διὰ τὸ ἵνα ἀνταποδώσετε τοῖς πολεμίοις τὸν ὀλεθρον καὶ τὴν

αἰχμαλωσίαν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Unde apparet etiam pro ἀποτινεῖτε, quod ab ἀποτινῶ formatur, legendum esse ἀποτινεῖτε, ab ἀποτινῶ, quod idem valet quod ἀνταποδίδοναι.

καὶ βασιλεῖς μὲν τῶν βασιλίδων, πόλεων, ἄσμα δὲ ἁγμάτων καὶ λαμπρότης λαμπροτήτων, καὶ τῶν σπανίων πανταχῇ θαυμάτων σπανιώτερον δράμα, τίς ὁ διασπάρσας ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ὡς ἐκ μητρὸς φίλης τέκνα φιλούμενα; τίνες γενοίμεθα; ποῖ τραποίμεθα; ποίαν παρὰ ψυχὴν εὐροιμεν γυμνοί, ὡς ἐκ κοιλάδας μητρὸς τῶν σῶν ἐκπασθέντες κόλπων, καὶ φανέντες παρ' ἔθνεσι κιθάρᾳ καὶ θρύλλημά, ἀδελφοὶ Σειρήνων; ἑταῖροι στρουθῶν, καὶ ψωμιζόμενοι μὲν ἀνέγκας, ὕδωρ δὲ γολῆς ποτιζόμενοι; Πότε σε θαυμάσμεθα οὐχ ὡς νῦν πεδίον ἀφανισμοῦ καὶ κοιλάδα κλαυθμῶνος καὶ πατουμένην ὑπὸ στρατοπέδων, εἴτε μὴν ἐξουθενημένην καὶ ἀπωσμένην. ἀλλ' ἐξαιρουμένην καὶ σωζομένην, καὶ προσκυνουμένην ὑπὸ τῶν ταπεινωσάντων σέ καὶ παροξυνάντων σε, καὶ γάλα ἔθνων θηλάζουσιν καὶ πλοῦτον βασιλείων ὡς πρώην ἔδουσαν; πότε δὲ καὶ ὡς φύλλα συκῆς καὶ χιτῶνας δερματίνους ἀποδαλούμεθα τὸ ρικνὰ ταῦτα ῥάκη καὶ μὴ δὲ τοῦ παντὸς ἐξικνούμενα σώματος, ἃ ἡμῖν περιέθεντο οἱ ἐπίβουλοι ὡς ὄφεις ἀλλόφυλοι, τὰ σύννοικα ἡμῖν κατὰ καὶ ἐπίβουλα καὶ βαρύτητα, ἐπενδυσόμεθα δ' αὖθις τοὺς ἐξ ὕψους στιλπνοτέρας καὶ χλιδῶντας χιτῶνας, οὓς πρώην περιεκαίμεθα; Ἀλλ' ἴλασαι Θεοῦ, ἀγιωτάτη τῷ πόλεων· προδαλοῦ τοὺς νεφῆς, τὰ τῶν μαρτύρων λειπόμενα, τὰς συμφορὰς αὐτὰς, τῶν πειρατηρίων τὸ μέγεθος, ὧν εἰς κῆρον μετέσχηκας, ἀνδράσιν ἀνοσίοις ἐκδοθεῖσα εἰς πύρωσιν. Ἐπικάλῃσαι γάρ με, φησὶν, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Ἄρα δὲ προσήσω καὶ εἰς σέ ποτε ἐπιβλέψαι, παμμέγιστε καὶ καὶ θειότατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε C

δοξῆς Θεοῦ, Χερουβικὸν ὄχημα, στερέωμα δεύτερον, ἀγγέλλον τῇ τῶν χειρῶν Θεοῦ ποίησιν, θάμν καὶ ἔργον ἐναδικὸν καὶ εὐρίζον πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα; Καὶ τίς ὁ ἐπαγγαλλόμενος εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν οἷς πέπονθε πειρασθεὶς τοῖς πειραζομένοις βοηθεῖν ἐπιστάμενος, καὶ ῥύόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στεβρότερων αὐτοῦ καὶ πτωχὸν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτὸν, καὶ ποιῶν πάντα καὶ μετασχευάζων αἰεὶ πρὸς τὸ βέλτιον; »

ε', Ταῦτ' ἐξ ὑπεράντλου ταῖς ἀθρηδύσι ψυχῆς κενώσαντες πορευόμενοι ἐπορευόμεθα, κλαίοντες καὶ βιάλλοντες τοὺς ὁρήνους ὡς σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ ἐρχόμενοι ἤξομεν, αἶροντες ἐν ἀγαλλιάσει τὰ τῆς δεξιωτέρας ἀλλοιώσεως δράγματα, δῶρον τοῦτο Θεοῦ τοῦ παρακαλοῦντος τοὺς ὀλιγοψύχους καὶ σωτηρίου περιτιθέντος ἱματίον καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνδύσαντος. Προῆγε δὲ ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιεπίσκοπος, μὴ πῆραν φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τῇν ὀσφύν, ἀρχιδὸς καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτῶνιον ἐν περιεκαίμενος, ἐντελής εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ἢ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ ἀντίμιμος, καὶ ὅσον ὄνυχον πτωχικῶν ἐποχούμενος μεθίστατο τῆς νέας Σιών, οὐ τὸν ἐπ' αὐτῆς ἐσχεδίαζε θρόνον. Τότε δ' οὖν πέρας τῆς ὁδοῦ τῇν [P. 382] Σηλυβρίαν (61) ἡμεῖς ὅτι μὲν τοῦ λοιποῦ τοῦ πλάνου πεπαύμεθα, ἀνύδριστοι πανοικί, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς φιλοτιμία καὶ ἀειμνηστον καὶ τελειὸν δῶρημα, μὴδ' ἀρθρεμβολα καὶ

A corum, splendor splendorum, et rebus visu 783
raris spectaculum rarius, quis nos a te avulsit ut a cara matre caros liberos? qui erimus? quo nos vertamus? quam consolationem inveniemus, nudi a tuo sinu ut ex utero matris avulsi? quando te spectabimus, non talem qualis nunc es, campum vastitatis, vallem luctus, conculcatam ab exercitibus, redactam ad nihilum et profligatam, sed exaltatam et incolumem, et adorandam ab iis qui te depresserunt et irritarunt, et bona gentium sugentem, et divitias regum ut ante comedentem? quando tandem, ut ficulna folia et pelliceas tunicas, laceros istos pannos neo totum corpus obtegentes abjiciemus? quibus nos barbari ut insidiosi serpentes, mala conjuncta et infesta circumdederunt? age vero, urbs sanctissima, placato Deum, prætende templa, martyrum reliquia, ipsas calamitates, cladium magnitudinem quibus es oppressa, nefariis viris ad ineendendum data. Jubet enim invocari se tempore necessitatis tuæ: nam fore ut ipse te eripiat, tu vero eum laudes. Numquid, templum amplissimum et divinissimum, unquam posthac te videbo, cælum terrenum, solium 784 gloriæ Dei, cherubice currus, firmamentum alterum, fabricam manuum Dei annuntians, spectaculum et opus singulare, firmum universæ terræ decus? et quis est qui pollicetur, nisi is solus qui in suo pte supplicio tentatus, iis qui tentantur, succurrere didicit? qui inopem ex manu fortiorum et pauperem et mendicum a prædatoribus eripit, qui omnia facit ac subinde com- C
mutat in melius.

5. Quæ cum ex animo doloribus redundante effudissemus, continenter ibamus plorantes et lacrymas tanquam semina spargentes. Si vero redituri sumus prosperioris mutationis manipulos collecturi, Dei munus id erit, qui pusillanimes confirmat, qui eos salutis veste induit et tunica lætitiæ amicit. Antecedebat autem nos œcumenicus summus pastor, non peram ferens, non aurum in zona, sine baculo, sine calceis, una tunicula indutus, integer evangelicus apostolus, aut potius Christi exemplar, quatenus paupere asello vectus nova Sione discedebat, non autem triumphans illam ingrediebatur. Ac tum nos Selybriam profecti oberrare destitimus, tota familiæ inviolata, quæ magna Dei liberalitas est et sempiterna perfecta que munificentia, 785 non ferreis manicis, non funibus vincti, non pugnis cæsi, ut multi ex nostris pecuniæ dandæ causa; et a solo Deo enutriti, qui

Hier. Wolfii notæ.

(61) Σηλυβρίαν. Σηλυμβρίαν. Etiam apud Demosthenem nostrum hæc vox alias cum, alias sine μ scribitur, ut et ἀρύμβας et ἀρύμβας. Quod accidere

videtur propter litterarum β et μ notas alicubi non dissimiles.

cibum omnibus opportuno tempore curat et pullos A corvorum se invocantes largiter pascit, et agrestia lilia, quæ neque nent neque seminant, splendide vestit. Nam rustici et plebei homines nobis Byzantinis magis insultabant, et mendicitatis ac nuditatis miseriam æqualitatem amenter nominabant, vicinorum malis nihilo facti prudentiores. Multi etiam homines injurii Deum laudabant scilicet, quod ditati essent popularium pretiosis facultatibus villi pretio redemptis. Necdum enim taurivoros Latinos in ædes suas receperant, neque norant, ut merum simul, quemadmodum et bilem, importune effunderent, et Romanos superbe et contemptim haberent.

πὼ βοῦθοίνας εἰσφύκισαντο Λατίνους, καὶ εἶδον ὅπως τὸν χόλον ἀκέραστον χέουσιν, ὅπως δὲ Ῥωμαίους ἐν ὑπερχαρίᾳ καὶ ἐξουθενώσει προσφέρονται.

Ac noster status, eorumque qui ejusdem conditionis et litteris eruditi erant, talis fuit. Improbus autem grex et circumforanea turba dilescebat profanandis denuo sacris, quæ Latini vendebant, iisque 786 tanquam communi merce cauponandis, quasi vero direpta e templis Dei esse desiissent. Hostes porro luxui et deliciis vacabant, iis præsertim quæ ad Romanorum derisum et ludibrium pertinerent. Nam vestibus lati clavi non necessitatis sed risus gratia induti per vicos incedebant, lineas mitræ equorum verticibus imponebant; et quæ in humeris dependent, albas fascias maxillis bestiarum alligabant, atque ita passim urbem perequitabant. Alii calamos scriptorios, atramentaria et libellos gestabant, qua re nos ut scribas sugillabant. Maxima vero pars mulieres a se stupratas C longis peplois indutas et capillis in unum nodum tortis et in tergum reiectis in equis vehebant. Muliebribus vero pileolis, et dependentibus a temporibus crispis et albis crinibus, equos suos ornabant, ac totos dies comessabantur et potabant, alii cupediis et lautitiis intenti, alii patrio cibo vescentes, quæ erant terga bubularum carniū lebetibus immissa, et succidiæ cum sabacea farina elixæ, ut et 787 intinctus ex alliis et liquor ex aliis acribus humoribus confectus. Post manubiarum partitionem sacra minime a profano distinguebantur, sed ex æquo corporis usibus utraque adhibebantur, sine ullo Numinis et religionis respectu, adeo ut Christi et sanctorum divinis imaginibus D pro sellis et scabellis uterentur.

διενέμειναντο, οὐκ ἦν τις παρ' ἐκείνοις διαστολὴ ἐπίπλων καὶ σκευῶν βεβήλων τε καὶ ἀγίων, ἀλλ' ἐπ' ἑστέρας ἀπασιν εἰς τὰς σωματικὰς χρεῖας ἐκέχρητον, Θεοῦ καὶ θεμίδους κατὰ μηδὲν ἐμπαζόμενοι. Τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων [P. 383] θεῖα εἰκάζματα εἰς ἑδρας καὶ ποδῶν θρανίους παρήγον.

6. Postquam provincias et urbes sortiri cœperunt, vecordiam, ne insaniam dicam, virorum superbia tumentium incomparabilem non sine summa admiratione cerneret. Quasi enim jam reges regum effecti et orbem terrarum suis manibus complexi, in Romanas provincias descriptores miserunt, ut

σχοινοδέττους κίπῃ τῶν κρατάφων ἀστραγάλους ὡς πολλοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δεξιόμενοι διὰ χρημάτων ἀπόδοσιν, καὶ πρὸς μόνου Θεοῦ τρεφόμενοι τοῦ τὴν τροφὴν ἐν εὐκαιρίᾳ πᾶσι βραβεύοντος καὶ τοὺς νεοσσους τῶν κοράκων τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸν δειπνίζοντος ἐς τὸ ἀφθονον, ἔτι γε μὴν τὰ μήτε νήθοντα μήτε σπεύροντα κρίνα τοῦ ἀγροῦ φιλοτίμως ἐνδύοντος. Οἱ δ' ἀγροῖκοι καὶ ἀγελαῖοι ἐπεκερτόμουν μαῶλλον τοῖς ἐκ Βυζαντίου ἡμῖν, καὶ τὴν ἐν πτωχείᾳ καὶ γυμνότητι κακουχίαν ἰσοπολιτείαν ἀφρόνως ὠνόμαζον, οὐ τοῖς τῶν πέλας κακοῖς παιδεύόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνομίαν ὑπολαμβάνοντες, « Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι πεπλουτήκαμεν, » ἔλεγον, ὀλίγου τὰς τῶν συμφορῶν οὐσίας ἀποδιδόμενας ὠνούμενοι. Οὐ γὰρ μὲν τὸν ἀκρατον οἶνον ὁμοῦ καὶ ζωρότερον ὥσπερ καὶ

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ ἡμέτερα καὶ τῶν οἱ συνακονώνουν σχήματος καὶ τῶν λογικῶν ἐν μεθέξει παιδεύσεων. Οἱ δ' ἐκ τῆς φαύλης συμμορίας καὶ ἀγοραῖοι ἐχρηματίζοντο, καὶ πάλιν τὰ θεῖα βεβήλοῦντες ὑπὸ Λατίνων ἀποδιδόμενα καὶ ὡς κοινὸν ἀργύριον ἐμπορευόμενοι, ὡς ἑπερ τῶν ναῶν ἀρηρήμενα καὶ τὸ εἶναι Θεοῦ ἀπεδύλοντο. Τὸ δὲ γε ἀντίπαλον ἐν ἀσελγείαις ἦν καὶ τρυφαίς, καὶ τούτων ταῖς ἀσέμοις μάλιστα, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐν γυμνότητι ἐθῶν. Τῶν γὰρ ἱματίων τὰ πλατύστημα μὴ κατὰ χρεῖαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὰς κυρίας περιήεσαν, καὶ τὰς ὀθονοστυπεῖς περικραίνους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων περιτιθέντες καὶ τὰ κατὰ νώτου κεχυμένα λευκὸλίνα ταῖς ἵππειαις γένυσιν αὐτῶν περιδόντες ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τῆς πόλεως ἐξίππάζοντο. Οἱ δὲ γραφέας δόνακας καὶ δοχεῖα μέλανοι φέροντες τόμοις τὴν χεῖρα ἐδίδοσαν, ὡς γραμματέας ἡμᾶς τωθάζοντες. Οἱ δὲ πλείους τὰς μὲν ὑπὸ αὐτῶν βιασθείσας ἐπὶ τῶν ἵππων ἀνείχον, τανυπέπλους τινὰς καὶ ἀπτηνηκώτους (62) καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας εἰς ὀπίσθιον εἰς πλοχμὸν, τὰ δὲ γυναικεῖα τυμπάνια καὶ τὰ τῶν οὐλῶν καὶ λευκῶν, τριχῶν ἐπικροτάφια καθέματα τοῖς ἵπποις περιετίθεσαν. Ἐκώμαζόν τε καὶ ἡχρετίζοντο πανημέριοι, οἱ μὲν βρωμάτων μαγγανείαις προσκείμενοι, οἱ δὲ καὶ τὴν πάτριαν ἐδωδὴν παρατιθέμενοι ἐπιδείπνιον, ἥτις ἦν νῦτοι βυβίων κρεῖων διαχαλῶμενοι λεβησι καὶ συῶν τεμάχῃ ταριχῶν καὶ κούμοις ἀλητοῖς συνεψόμενα, ὥσπερ καὶ τὸ ἐκ σκορδῶν ἐπέμβαμμά τε καὶ σύνθεμα ἐξ ἄλλων χυμῶν δριμυσσόντων τὴν αἵσθησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ σκύλα

ς'. Ὡς δὲ καὶ κλήρους πόλεων καὶ χωρῶν ἤρξαντο βάλλειν, ἦν ἰδέσθαι καὶ θέσθαι ὅτι διὰ πλείστου τοῦ θαύματος ἀνδρῶν τυφομανῶν μὴ ξυμβλητὴν ἀπόνοσαν, εἴτ' οὖν παράνοσαν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ὡς γὰρ βασιλέων ἦδη βασιλεῖς καθεστῶτες καὶ τὸ περιγέγον ἀπην ἐν χερσὶν ἔχοντες, τοῖς μὲν Ῥωμαϊκοῖς σχοινίσμασιν

Hier. Wolfli notæ.

(62) Ἀπτηνηκώτους. Ἀπτηνηκώτους. Utrumque perperam esse arbitror, neutrum certe intelligo.

ἀπογραφῆς ἐπίστησαν, γινῶναι πρότερον τὰς ἐπε-
τείους ἀποφοράς θέλοντες, εἴθ' οὕτω κατὰ πάλους
αὐτὰ μερίσασθαι, τὰς δὲ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι καὶ
βασιλεῦσι καρπούμενας ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐκ τοῦ
αὐτίκα διείλοντο. Ἡ τε οὖν ἐν πόλεσιν εὐδαίμων
καὶ πρὸς τῇ Νείλῳ κειμένη Ἀλεξάνδρεια τῇ τε
κλήρῳ ὑπέκειτο καὶ Λιβύῃ, καὶ Λιβύης τὰ ἐς Νομά-
δας καὶ Γάδειρα παρατείνοντα, Πάρθοι τε καὶ Πέρ-
σαι, ἐπὶ δὲ Ἰβήρες ἔθνη καὶ Ἀσσυρία γῆ καὶ
Ἰρρανοί, καὶ ὅσα οἱ πρὸς ἑω μέγιστοι ποταμοὶ
τοῖς ὕδασι διειλήφασιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρὸς βορρᾶν
νενευκότα κλίματα εἰσὶν ἀκλήρωτα, ἀλλὰ κάκεῖνα
οἱ αὐτοὶ διενείμαντο. Καὶ ὁ μὲν ὡς ἱπποαρόφους καὶ
φρόνους περιβροθεῖς ἄς ἐκλήρωσατο πόλεις δι' ἐπαί-
νου ἐτίθειτο καὶ ταῦ κλήρου ἑαυτὸν ἐμακάριζεν, ὁ
δὲ ὡς κομώτας ἄλλοις ἀγαθοῖς θαυμάζων οὐκ ἔληγεν.
Οἱ δὲ καὶ περὶ κλήρου πόλεων ἦρισαν, καὶ ἀντέδοσαν
ἄλλοις ἑτέροι καὶ ἀντέλαβον πόλεις καὶ ὅρια. Τινὲς
δὲ καὶ μάλα δόξαν ἀσπάσιον τὸν Ἰκόνιον εἰς κλήρον
εἰληφέναι ἠγώνισαντο. Καὶ πύλας τῆς πόλεως καὶ
τέμαχος τῆς ἀλύσεως, ἥ διαταθεῖσα συνεῖχε τὸν
νύσταθμον, τοῖς ἐν Συρίᾳ ὁμογενέσι μετὰ πλείστων
πλοίων πεπόμφασιν, καὶ διαφῆκαν ἀγγέλους ἀπαν-
ταχῇ τὴν τῆς πόλεως διατρανώσοντας ἄλυσιν. Δι-
σχισαν δὲ καὶ βασιλεῖα χρισθῆναι, εἰς τὸν μέγιστον
νέων παραγίνονται τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖσε
γὰρ συνεργήσαντες περὶ τῶν πρακτέων σφίσιν ἐβου-
λεύοντο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα κατὰ τι πάτριον ἔθιμον
κρατῆρας τέσσαρας στιχῆδον ἐσκέπτοντο διαθέσθαι,
ὧν εἰς τὴν ἀναμάχον θυσίαν στέγειν ἤμελλε, καὶ
οὕτως ἐνδοῦναι τοῖς θυηπόλοις ἐξ' ἐκάστη κλήσει
τῶν εἰς ἀρχὴν ἐπιλεγέντων αἶρειν ἓνα τῶν σκύφων
καὶ προσάγειν αὐτοῖς· ἐκεῖνος δ' ἦν ὁ τῶν λοιπῶν
εἰς τὴν ἀρχὴν προκριθησόμενος, ὁ καὶ λαχὼν τὸ
ποτήριον τὸ τοῦ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ
Χριστοῦ μέτοχον. Δόξαν δὲ τῇ Βενετίας δοῦναι τῇ
Ἀνδρούλῳ εἰς ψῆφον ἀπολυθῆναι τὴν πρόβλησιν,
ἐκλέγονται ψηφηφόροι πάντες μὲν ἐκ τοῦ τῶν Φραγ-
κίσκων καὶ Λαμπάρδων γένους, οἱ παρ' ἐκείνους
ἄριστοι, ἐκ δὲ τῶν Βενετῶν ὁμοίως ἑτέροι πάντες.
Καὶ τῆς τῶν πλειόνων ψήφου κρατησάσης ὁ τῆς
ἀρχῆς ἔπεισε κλήρος πρὸς Βαλδουίνον τὸν τῆς Φλάν-
δρας κόμητα, πλὴν ὡς ἤδετο παρὰ πᾶσι, κατὰ
δόλον τε καὶ περίνοιαν τοῦ δουκὸς Βενετίας Ἀνδρού-
λου Μηρὸς γὰρ ὧν οὗτος τὰς ὀψεις, καὶ τοῦ κλήρου
κατὰ τοῦτο τῶν ἀρξόντων διαγραφείς, ἡβούλετο
χειρίζειν τὴν βασιλείαν τὸν τὸ ἥθος τε ἱλαρώτατον
καὶ μὴ τὸ φροεῖν ἀρχικώτερον, τὸ δ' ἐν μέλλοντι
παρ' ἐκείνῳ μάλλον σπουδῇ, καὶ τὴν ἰδίαν χώραν
κληρούμενον [P. 384] τῶν τῆς Βενετίας ὄρων διιστα-
μενῇ κατὰ πολὺ, ὥς, εἰ ποτε διχονοήσειαν ἄλλήλοις
βασιλεὺς καὶ Βενετικοί, μὴ εἴη ἐκ τοῦ σχεδὸν βασιλεῖ
δυνάμεις πλείους οἰκιστὰς μεταπέμπεσθαι ἢ γούν
εὐμάρως εἰσέναι τὰ Βενετῶν ὅρια καὶ ταῦθ'
ὁπωσδὴ κατατρέχειν καὶ σίνεσθαι, ἃ δὲ πάντα ἤδη
πρὸς ἰσχύος ἔχοντα ὄρεν τὸν Βονιφάτιον μαρκέσιον
ἐκ Λαμπαρδίας τὴν γένεσιν ἔχοντα· Λαμπαρδίαν
δὲ οἰκίσθαι παράλιον, καὶ ῥάδιαι εἶναι τὰς ἐκείθεν
εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐκπλοίας, καὶ Βενετίαν δὲ

A annuis redditibus in primis cognitis, deinde eas sor-
tito distribuerent. Aliarum vero nationum princi-
patus et regna statim diviserunt. Sub sortem ce-
cidit beata urbs Nino adiacens Alexandria, Libya,
ea quæ a Libya usque ad Numidiam et Gades per-
tinent, item Parthi et Persæ, orientales Iberes,
Assyria, Hyrcania, et quæ ad Orientem maximis
788 fluminibus disternuntur. Ac ne septentrio-
nales quidem regiones sunt præteritæ, sed eæ
quoque sortito distributæ. Alius suas urbes ut
magnum vectigal pendentes et equis alendis aptas
laudabat, et sortem suam extollebat; alius ut aliis
bonis florentes mirari eas non desistebat; alii de
sortitione urbium rixabantur; alii inter se urbes
et fines permutabant; alii magno opere contende-
B bant ut Iconio potirentur, portas vero urbis et ca-
tenæ partem, quæ ad navalia continenda extende-
batur, suis in Syria popularibus cum plurimis
navigiis miserunt, passim dimissis nuntiis, qui
captam esse urbem vulgarent. Jam cum imperator
creandus esset, in ædem Sanctorum Apostolorum
deliberandi ergo convenere; ac principio, patrio
quodam ritu, pro numero candidatorum quatuor
calices ordine collocare instituerunt, quorum unus
incrumentam victimam contineret, cæteris vacuis;
eosque tradere totidem sacerdotibus, ut ad cujus-
que 789 principis nomen unum tollerent et eis
redderent. Imperium vero penes eum futurum erat,
qui eum calicem accepisset, in quo divinum corpus
et sanguis Christi esset. Deinde cum Veneto duci
Dandulo designationem suffragiis committere visum
C esset, ex Francis et Longobardis quinque optima-
tibus et ex Venetis totidem indicibus lectis, plurium
suffragiis imperii eors Balduino Flandriæ comiti
obtiguit. Verum ubique celebre est dolo et solertia
Danduli id esse factum. Qui cum ob cæcitatem
numero candidatorum excluderetur, imperium pe-
nes eum esse voluit qui hilarioribus esset moribus
et ingenio minus ambitioso, quanquam id specta-
vit potius, ut privatus imperatoris designati prin-
cipatus quam remotissimus esset a ditione Veneto-
rum, ne si qua controversia cum illo incidisset,
plures copias subito ex suo territorio accersere,
aut Venetos lines commodè invadere aut incursio-
nibus vexare posset. Quæ omnia in expedito esse
Bonifacio marchioni ex Longobardia originem
D trahenti norat, quæ maritima esset, unde facile in
Romanas provincias trajiceretur et ob propinquitatem
magnæ clades Venetis quoque importari pos-
sent. His igitur 790 rationibus haud sane absur-
dis impulsus Dandulus, et multa etiam videntibus
obscura lumine ingenii peraspiciens cæcus ille,
Bonifacium marchionem repulit, prælato illi de
Francorum et Venetorum sententia Balduino, quem
ex inferioribus Galliis ortum esse, Galliarum autem
et Venetiarum limites tantum distare norat quan-
tum Venetiæ a Romanis provinciis disternuntur.
Eo accedebat quod Balduinus toto pectore illi
studebat et eum ut patrem colebat, nec diuturno

rerum usu pollebat ut marchio. Nondum enim Balduinus annum ætatis trigesimum secundum excesserat; et alioqui vir erat pius et modestus, ne impudico quidem aspectu mulierem intuebatur, quandiu a sua conjuge abfuerat. Vocabat divinis laudibus, necessitatibus conflictantes sublevabat, suæ sententiæ adversantes æquo animo audiebat. Et quod maximum est, his qualibet hebdomade vesperi proclamari jubebat ne quis in suo palatio cubaret, qui alienam mulierem attigisset.

ἀφιστάναι ἐς ὅσον Βενετία Ῥωμίων ἀποσχοινίζεται, καὶ ἅμα οἱ Βαλδουῖνον ὅλην ψυχὴν προσκεχτηνύτα καὶ ἀσμένως ὡς πατρὶ προσφερόμενον, μήτε μὴν ὑπὸ χρονίας γυμνασίας ἐντακίνα πράγματι, ὅποιον ἐπίστατο τὸν μαρκέσιον· οὐ γὰρ πῶ Βαλδουῖνος τριάκοντα καὶ δύο ἔτη γεγέννηται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαχῆς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγετο, καὶ τὴν θείαν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μηδὲ μέγρι βλέμματος προσεγγικῶς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκίας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὕμνους ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθερνε, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλήγοντας καταδέχετο. Τὸ δὲ μέγιστον, δις εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπεμδῶντα μηδένα τῶν οἰκίαν ἀρχέων ἐντὸς κατευνάζεσθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

791 7. Imperator designatus Balduinus in partes occidentales abit, non ut eas subigat (putabat enim nihil sibi posse obsistere, ac tantum non insolenter atque intempestive jactabat: « Quo eam ut terram hasta quatiā? », sed ut amicas provincias peragrans ab omnibus Romanorum imperator salutaretur. Qua de causa nullam Romanorum sive militaris sive politici ordinis rationem habuit, sed eos omnes repudiavit, quod idem cæteris quoque comitibus et ducibus exercitus probabatur. Nam cum fortitudinem a cognatis virtutibus sejunctam sibi ut et natura insitam et usu confirmatam vindicarent, nullas alias gentes in re bellica sibi vel adjungi vel conferri patiebantur, et quia nullus musis, nullus gratiis apud istos Barbaros locus relinquebatur, immanibus utique erant ingeniis et bilem ratione promptiorem habebant. Sed Balduinus, Thraciis urbibus peragrat, Orestyadi Didymoticho et Philippopoli præsidia imposuit. Ubi Xanthiam pervenit, provinciales Sennacheribo quodam duce insidias illius exercitui collocarunt; qui eum se paulisper ostendissent, rursus abdiderunt, **792** timidi eo reversi unde feroces prodierant. Ex eo citra pugnam versus, Thessalonicam metropolim abiit, Bonifacio marchione comitante, qui Mariam Pannoniam secum ducebat, Isaacio Angelo pridem nuptam, sed post illius obitum et urbem captam legitimo sibi matrimonio junctam. Cæterum cum ad Mosynopolim ventum esset, et ex plurimis audisset nunquam in animo habuisse Balduinum sibi incluta Thessalonica, ut convenisset, cedere, sed ea de causa id iter suscepisse et celerius ire, ut urbem illam occuparet, longo tempore veluti attonitus stetit. Deinde præ animi ægritudine convertit iter: Balduinum fallaciorem Græciæ, perfidum, levem, tessera mutabiliorem vocat,

ἀγχοροῦσταν πολλά ἂν κατ' εὐπέτειαν Βενετικοὺς κακουργεῖν ἀποτρόπαια. Ἦν δὲ ἐννοιωὺν τοίνυν μὴ πάντῃ ἀλογίστων κεκινημένος ὁ Δανδουλος, καὶ τὰ πολλοῖς τῶν ὁρώντων δυσσεμάρτα ταῖς τοῦ νοῦ καταλαμβάνων ὁράσεις ὁ πηρὸς ἐκεῖνος τὰς κόρας τοῦ σώματος, παρεκρούσατο μὲν τὸν Βονιφάτιον μαρκέσιον, τῶν δὲ Βενετικῶν καὶ τῶν Φραγκίσκων εἰς μίαν συνδραμόντων γνώμην τὸν Βαλδουῖνον ἀνθείλοντο, εἰδῶς ἐκ τῶν κάτω Γαλλικῶν ὁρμώμενον, Γαλλικῶν δὲ καὶ Βενετίας ἐς τοσοῦτον τοὺς ὅρους, καὶ ἅμα οἱ Βαλδουῖνον ὅλην ψυχὴν προσκεχτηνύτα καὶ χρονίας γυμνασίας ἐντακίνα πράγματι, ὅποιον ἐπίστατο καὶ δύο ἔτη γεγέννηται. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἀνὴρ οὗτος εὐλαχῆς τὰ πρὸς Θεὸν, ὡς ἐλέγετο, καὶ τὴν θείαν ἐγκρατῆς, γυναικὶ δὲ μηδὲ μέγρι βλέμματος προσεγγικῶς ἐφ' ὅσον χρόνον τῆς οἰκίας γαμετῆς ἀπεφοίτησεν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὕμνους ἐσχόλαζε τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐλυθερνε, καὶ ἀκούειν τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀντιλήγοντας καταδέχετο. Τὸ δὲ μέγιστον, δις εἶχεν ἐκάστης ἐβδομάδος τὸν ἐσπέρας ἐπεμδῶντα μηδένα τῶν οἰκίαν ἀρχέων ἐντὸς κατευνάζεσθαι μὴ νομίμῳ γυναικὶ πλησιάζοντα.

[P. 386] ζ'. Βασιλεύσας τοίνυν ὁ Βαλδουῖνος ἐς μέρη ἑξῆσι τὰ ἐσπέρια, οὐχ ὡς αὐτὰ χειρωτόμενος (πάντα γὰρ οἱ ἀλώσιμα ᾤετο, « Πᾶς Βῶ καὶ κινῆσω τὰν γᾶν τῷ ὁράτι, » μικροῦ κομπάζων καὶ λίαν ἀγερῶχως ὑπὲρ Εὐκλείδην (63) φθειγγόμενος) ἀλλ' ὡς διὰ φίλων χώρων παρελευσόμενος καὶ βασιλεὺς Ῥωμίων ἀναγορευθεὶς πρὸς παντὸς, οὐ γὰρ οὐδὲ κομιδῆς οἰασοῦν κατηξιώκει τινὰς τῶν Ῥωμαίων ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ τε καὶ πολιτικοῦ συντάγματος, ἀλλ' ἀπαξίπαντας ἀπεπέμψατο. Τοῦτο δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ στρατιωτικοῦ ἡγεμόσι καὶ κόμησι δέδοκτο· τὴν γὰρ ἀνδρίαν τῶν συννόμων ἀρετῶν ἀφορίζοντες, καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οἰκισοῦντες ὡς συγγενὲς καὶ σύντροφον ἐπιτήδευμα, οὐδὲν τῶν ἄλλων ἐθνῶν εἰς Ἄρειος ἔργα παρασυμβεβλήσθαι σφισιν ἠνείχοντο. Ἀλλ' οὐδὲ τις τῶν Χαρίτων ἢ τῶν Μουσῶν παρὰ τοῖς βαρβάροις τούτοις ἐπεξήνιζετο· καὶ παρὰ τοῦτο, οἶμαι, τὴν φύσιν ἦσαν ἀνήμεροι καὶ τὸν χρόνον εἶχον τοῦ λόγου προτρέχοντα· Διελθὼν τοίνυν τὰς Θρακίας πόλεις ὁ Βαλδουῖνος τῇ μὲν Ὀρεστιάδι φρουρὴν ἐγκατέλεξεν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸ Διδυμότοιχον καὶ τὴν ἐκ Φιλίππου παρῶντων πόλιν διεπράξατο. Ὡς δ' εἰς Ἐάνθειαν ἵκετο, λόχον οἱ ἐκεῖσε ὑποκαθίσαντες Σενάχερίμ τινας ἐξηγουμένου τῷ στρατεύματι λάθρα ἐπέθεντο· μικρὸν δὲ τι φανέντες ἀπεκρύφοντο, ἐπανιόντες δειλάνδροι ὕβρι ἐξήσαν θρασυκάρδιοι. Ὁ δὲ ἄμαχαι ἐκ τοῦδε πρὸς χώρει πρὸς τὴν Θεσσαλονικίαν μετράπολιν. Ἐξείπετο δὲ οἱ ὁ Βονιφάτιος μαρκέσιος, τὴν ἐκ Παίδων Μαρίαν ἐπαγόμενος. Ἰσακίῳ μὲν τῷ ἐξ Ἀγγέλων ἀρμοσθεῖσαν πρότερον, μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου ἐκδίωσιν καὶ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν συνευνασθεῖσαν αὐτῷ κατὰ νόμους. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Βαλδουῖνος ἀλλήλοισι κατὰ τὴν Μοσυνόπολιν, ὁ δὲ μαρκέσιος παρὰ πλείστων μηδὲ ποτε προθέσθαι τὸν Βαλδουῖνον ὑπεκστῆναι οἱ τῆς λογίμης Θεσσαλονίκης, καθίπερ δὴ

Hier. Wolfi notæ.

(63) Τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην. Cæteri codices non habent. Nec mihi nota est historia de Euclidis alicujus insolentia. Εὐκλείδου ἔρχοντος fit mentio apud Demosthenem, de legibus ante vel post Euclidem

irritis. Fortassis hoc vult τὸ ὑπὲρ Εὐκλείδην πρᾶ-
mature, intempestive, insolenter encomium cum
canere ante victoriam, ut ad προθεσμίαν τῶν κυ-
ρίων νόμων alludat.

καὶ συνίθετο, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο προΐναι καὶ συντόνου ἔχεισθαι τῆς πορείας ὡς τὴν πόλιν εἰσιὼν ἰδιώσαιτο, αὖτος ἦν ἐφ' ἱκανὸν, ὥσπερ ὑπὸ κεραυνοῦ βληθείς. Οὐκοῦν ὑπ' ἀθυμίας φανεῖς κατακώχμιος παλίμπους φέρεται. Γραικῶν ἀπατηλότερον καὶ τὸ ἦθος σκαμβώδη καὶ ἄπιστον καὶ παλίμβολον ὑπὲρ ὀτρακὸν καὶ κύβον τὸν Βαλδοῦνον ἀποκαλῶν. Ἀμέλει τοι καὶ καταλαδὼν τὸ Διδυμότοιχον καὶ παντοίως αὐτὸ κρατυνάμενος, ἐπὶ δὲ τὰς θρακίας πύλεις ἀναστατῶν πλὴν τῆς Ὀρεστιάδος (ταύτην γὰρ ἀντιπληρῆρχετο πλείστον ὅσον τὸ ἐκ Βαλδοῦνου στέγουσαν ὀπλομάχον) φόρους συνέταττε καὶ Ῥωμαίους συνήγειρεν, [P. 387] εἴ τι φοικῶδες ἀνθρώποις καὶ θεϊότατον ὄνομα φέρων διὰ γλώττης, καὶ μακρυρόμενος ἀπείρασθαι μὲν τὰς μεθ' ὁμοφύλων σπονδὰς καὶ τὴν πρότερον σύμπνοιαν, Ῥωμαίοις δὲ προσχωρῆσαι λαμπρῶς. Ταῦτα λέγων καὶ διομνύμενος προσεμνηχανήσατό τι καὶ ἕτερον ποιοῦν τὰ ῥήματα εὐπαράδεκτα· τὸν γὰρ πρωτότοκον υἱὰ τῆς συζευχθείσης αὐτῷ Μαρίας (κλήτις τουτωί Μανουήλ) βασιλέα Ῥωμαίων ἀνυγορεύει, ὑπεκστὰς ἐκείνῃ καὶ σχήματος καὶ ὀνόματος καὶ τὸ προσωπεῖον τοῦτο καὶ πρόσχημα κατὰ σίφη τοὺς Ῥωμαίους ἀγχοῖε. Καὶ τοιούτοις μὲν ἐνέπλελει σοφίσμασιν ὁ μαρκήσιος, μὴ πρὸς ἀλήθειαν ὅπως δρωμένοις, ὡς τὰ μετέπειτα καθυπέφηνε· τοῦ δὲ γε Βαλδοῦνου τῇ Θεσσαλονικῇ ἐγγίσαντος ἄσας ἐξεβρόντησαν λεῶς, καὶ μετ' εὐσήμεν βούων σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν περιχαρῶς ἐνδιόδασιν. Ἰκέτευσαν μέντοι μήτ' αὐτὸν Βαλδοῦνον ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, μήτε τὴν εἴσω τὸ στρατεῦμα συγχωρῆσαι παρελθεῖν· δεδιέναι γὰρ μὴ τὰ ἐκείνου προπαγκωνιστάμενον ἐντάλματα τὴν πόλιν σκυλεύσειεν, οἷα μὴδ' ὅφ' ἕνα ταττόμενον ἡγεμόνα, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἀγίγερμένων φυλαρχῶν καὶ πλείστοις ὑποκείμενον ἀρχοῦσιν. Ὁ Βαλδοῦνος τοίνυν τοῦτο μὲν ταῖς τῶν ἀ'τῆσεως εὐλόγοις καθυπαχθεῖς, τοῦτο δὲ βάλλουσαν ἔχων μὴ ἀγαθὰ διδοῦσαν ἐκινεῖσθαι τὴν μαρκεσίῳ μετ' ὀργῆς ὑποχωρήσιν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κεντοῦντα τὴν ἀκοὴν τὰ ὑπ' ἐκείνου γινόμενα, τοῖς Θεσσαλονικεῦσι προσέσχε καὶ γράμμα σφίσι ἐρυθρόγραφον ἐνεχείρισε, πᾶσι τοῖς ἐθίμοις τῇ πόλει τὸ ἔμπεδον χαριζόμενον. Ἀμέλει καὶ πρὸς ἡμέρας ἐναυλισάμενος ἔξωθεν, καὶ φιλοφρονθεὶς τὰ εἰκότα, ἐπάνεισιν αὖθις εἰς τὸ Βυζάντιον· ἤδη γὰρ καὶ ἀγγελίαν τοῦτ' αὐτὸ ἐπισκηπτουσαν δεξάμενος ἦν πρὸς τοῦ δουκὸς Βενετίας Δανδούλου καὶ ὅσοι τῶν κομητῶν τῇ Κωνσταντινουπόλει παρέμενον. Ὡς ἐπανῆκε τοίνυν ὁ Βαλδοῦνος, μετὰ πεμπτος γίνεται καὶ μαρκήσιος, Ἰοφρέ τις ἐπιδημηχότος αὐτῷ, μέγα παρὰ τοῖς τῶν Λατίνων δυναμένου στρατεύμασι (μαρισάλλκος ἦν τάξιμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ' Ἑλλήνας ἢ φωνή τὸν πρωτοστράτορα), καὶ πλείστες δόντος ὡς οὐδὲν τι παρηνόμενος πείσεται ἀηδὲς. Ἀπαντῶσας καὶ τῷ Βαλδοῦνῳ σπείσάμενος ἀφίσταται μὲν τοῦ Διδυμοτοίχου, ἐς δὲ Θεσσαλονικὴν κίττεισι, καὶ παρὰ πάντων ἀμαχεῖ παρεισδεχθεὶς τὴν πόλιν εἰσεῖσι, τὸν καιρὸν ἐν τῷ αὐτίκα καθυποδύς καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἀκαιῶδὲς τε

A Didymotichum occupat, ecque omnibus modis firmato Thracias urbes evertit, Orestia excepta, quam inaximo presidio a Balduino firmatam præteriiit. Vectigalia ordinat, Romanas colligit, sanctissimo jurejurando dato, et Dei nomen subinde testatus se popularium suorum societate relicta prorsus ad Romanos defecisse. Præter dejectiones istas aliud etiam machinatus, ut verbis 793 suis fidem astrueret, primogenitum conjugis suæ Mariæ filium Manuelem Romanorum imperatorem dixit, eique et habitu et titulo cessit. Quo commento Romanos catervatim ad se pellexit, quamvis ea non prorsus ex animo faceret, ut post eventus docuit. Cum autem Balduinus non procul a Thessalonica abesset, omnis populus ei occurrit, et clara voce urbem et sese hilariter dedit: tamen oravit ne vel ipse urbem intraret vel exercitum ingredi pateretur, qui cum non uni duci pareret et ex variis gentibus constaret, vereri se ne illius edicto spreto milites urbem spoliarent. Quare Balduinus partim æquitate postulationis adductus, partim ex irati marchionis discessu nihil boni augurans, partim ob facta illius, quæ fama afferebat, anxius, Thessalonicensibus annuit, et rubricatis litteris omnia urbis instituta et consuetudines confirmavit; et aliquot diebus extra mœnia honorifice, ut decuit, habitus Byzantium revertitur. Jam enim etiam Venetiarum ducis Danduli, et aliorum comitum qui in urbe permanserant, 794 litteris revocabatur. Balduino reverso marchio quoque per Iosfredum quemdam magnæ auctoritatis apud Latinas copias virum, quem illi mariscalcum, Græci prostostratorem vocant, revocatur; et fide impunitatis accepta in urbem profectus ac reconciliata Balduini gratia, Didymoticho cedit et Thessalonicam descendit; ubi ab omnibus citra dimicationem susceptus urbem ingreditur, in præsentia temporis serviens, ingenii malitia et animo bilingui dissimulato. Neque tamen diutius institutum tenere potuit; sed ut mustelam sebum prodidit, ita ipse Thessalonicensis, cognitis eorum opibus, pecunia multavit. Deinde pulcherrimas ædes dominis ereptas equitibus suis incolendas tradidit; Mariaque conjuge et parte exercitus ibi relicta, urbibus quæ Serris et Berrhœæ finitimæ sunt et ad Tempus Thessalonica pertinent, præter opinionem potitus, semper ea quæ teneret exigua ratus, et ob Romanorum simplicitatem ulterius progredi cupiens, etiam Larissam invadere et per Græciam transitu facto Peloponnesum occupare statuit. Sequebantur eum Romani quoque nonnulli, 795 iique nobiles in primis, qui provincias allicerent et vias complanarent. Fraude quidem et dolo Mariæ primogenito filio (hunc enim habitu imperatorio et cum faustis acclamationibus deductum, ut prius Thraces, ita tum Macedones et Thessali et Græciæ finitimæ partes cupide accipiebant), re vera Latinis viam monstrabant, et quid agendum esset præscribebant, patræ proditores. Ita marchio gentibus

Προῦση λαβεῖν οἱ [P. 389] Λατῖνοι θέλοντες καὶ γινῶναι πρὸς οὓς εἰσιν, ἐπεὶ μὴδὲ προτειχόν σφισι Προυσαῖοι (65), ἀλλὰ σίτα παρσκευακότες διαρκῆ πρὸς πολιορκίαν χρονίαν καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου πιστεύοντες μὴ ἂν ποτε βιά ἀλῶναι, ὅτι καὶ ἐπὶ γηλόφῳ ὤκιστα: Προῦσα καὶ τεῖχος ὄχυρόν περιβέβληται, ἄραντες ἐκ Λοπαδίου τῇ Προῦσῃ προσάσσει, καὶ τὸ μεσημερινὸν τεῖχος διειληφότες, καθὼς τὸ μὲν ὄρος ὁ Ὀλυμπος ἀναχωρεῖ τι βραχὺ τῆς πόλεως, ὁ δὲ πετρώδης λόφος ὁ τὴν πόλιν διαλαμδάνων μεβλήσιν ἐκείτῃ τὴν ὅλην τοῦ χώρου διέζωσιν, ἐνέκειντο τοὺς ἐνδον αἰτούμενοι τῇ πόλει σφᾶς εἰσδέεσθαι, ὡς οὕτω τῶν πρὸς βουλῆς ἐπιτευχόμενοι, ὅπερ ἀνάγκη μὴ εὐρεῖν ὕστερον, ἦνίκα τὴν μὲν πόλιν ὡς εἰς χεῖρσιν αὐτοὶ περιέλθοιεν, τὰ δὲ τεῖχη ταῖς ἐλεπόλεσι τύπτοιτο. Μὴδὲν δὲ φρονούντων πρὸς ταῦτα ἐνδοσίμον τῶν ἐντὸς, ἐνίων δὲ καὶ θαρρῆσάντων τὴν ἐξοδὸν καὶ πολλοὺς τῶν ἐπισήμων βαλόντων βέλεσι καὶ καταβαλόντων, αὐτίκα, ὡς οὐχ αἰρετόν ἐδόκει τὸ τεῖχος, καὶ μάλιστα τοῖς ἐξ ἐφύδου προσβάλλουσιν, ἐκείθεν μελίστανται. Οἱ δὲ Προυσαῖοι πρὸς τὴν τῶν Λατίνων ἄπαρσιν ἔτι μάλλον πλῆσθόντες φρονήματος κατὰ πλείους ἐπέκειντο. Τὰ δ' αὐτὰ ἔδρων καὶ οἱ τῶν ὑπερδελίων ἐλάδοντο, δι' ὧν τὸ πολέμιον ἔετο. Οὗ βραχεῖς δὲ καὶ ἀποστάντες Λατίνων ἴσα τοῖς μὴ δεξαμένοις Λατίνους κατὰ Λατίνων ὠπλίσαντο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Ἦσαν δὲ καὶ οὕτω τὰ Λατίνων αὐθις ἐπικρατέστερα, καὶ σφαγαὶ προῦθησαν συχναὶ καὶ ἄλλη μὲν, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὸ πόλισμα τὴν Καισάρειαν. Τὰ ἴσα δὲ τούτοις καὶ ὁ Φιλαδελεφεὺς Θεόδωρος προθέμενος διαπραχέσθαι διὰ μάχης χωρεῖ τῷ Ἑρῶνι περὶ τὸ Ἀτραμύτιον διατρίβοντι. Ἀμέλει καὶ μὴ προσδόκιμος ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ τὰ μὲν πρῶτα πρὸς τὸ πλῆθος, δ' ἐπήγετο, ἀποκνῆσαι τοῦτον πεποίηκεν· ὡς δὲ διακινδυνευτέα τῷ Ἑρῶνι ἐδόκει, ἡ ἱππὰς εἰς παράταξιν διατίθεται. Ἡ δὲ ὁρῶν τὰ δόρατα ἀνατείνας τὴν ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐγχείρῃσιν ἐπέμενε. Ἐπεὶ δὲ ῥαθύμως εἶχον Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν τῆς μάχης πρωτοῦργῃσιν, κατὰ μὲν δράκοντα φλογωπὸν ὀλοαῖς λορδοῦμενοι στρατευμάτων καὶ φολίσιν ἐπιφρίσσοντες ὄπλων καὶ ὡς εἰς χάσμα διανοιγόμενοι πρὸς δὲ τὰς ἐπελάσεις ἀτονώτερον ἔχοντες καὶ νωθέστερον, ὡς ἀφ' ἐνὸς συνθήματος οὗτοι τὰ ξυστὰ ἀπειθύναντες καὶ κατὰ τὸ σύνθημα ἀλαλάξαντες, αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἑρῶνι τῶν ἄλλων προεκθορόντος καὶ διὰ μέσων τῶν τάξεων τὸν ἱππὸν ἐλάσαντος, διασκεδάζουσι Ῥωμαίους, καὶ σφῖσιν ἐπικείμενοι φεύγουσι φόνου πάρεργον πλείστους ἔθεντο, οἳ τῶν ἱππέων [P. 390] Ῥωμαίων καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἔμπωσιν τῶν Λατίνων καὶ τὴν τῶν δοράτων ἀγκώνισιν, ὅλοις ἀποδράντων ῥυτῆρσι, καὶ τὰς περὶ τὰς τάξεις παρεικότων εἰς κερὰσιν τοῖς ἀντιμάχοις καὶ προνομήν.

Καὶ τῇδε μὲν τὰ κατ' Ἀσίαν ἐφέρετο· τὰ δὲ Θετταλὰ Τέμπη ἐκπεριελθὼν μαρκήσιος ὑφ' ἡγεμόσι Ῥωμαίοις ἦγε διὰ ταχέων ἐν τοῖς μὴ ὀριαίοις τὴν δόναμιν, ὥστε καὶ ἔλαθε τὰ πεδινὰ τῶν Λαρισσαίων κατέχων τοὺς ταῖς ἄκραις ἐφεστῶτας Ῥωμαίους καὶ τὰς ὑπερβολὰς τηροῦντας ἐπιμελῶς, αἱ τὸν μὲν Πηνειὸν ποταμὸν ἐς τὸ στενώτατον πάντῃ ξυνάγου-

A postulantes ut urbe recipiantur. Ita enim quæ velint impetraturos: sin urbem oppugnare et arietes murum percutere cœperint, aliam rationem fore. Sed cum cives non modo a deditione abhorrent, sed quidam etiam in aciem egredi ausi multos nobiles sagittis prostravissent, statim ut non expugnari posse munitio, primo præsertim impetu, videbatur, inde recedunt. Prusæi vero ad hostium discessum auctis animis, majoribus copiis Latinos a tergo urgebant. Idem et alii faciebant, montanis occupatis, per quæ hostibus transeundum erat. Neque pauci 798 a Latinis defecerunt, et eos æque oppugnarunt ac ii qui eos non receperant, et multos occiderunt. Nihilominus tamen etiam sic res Latina superior fuit, cædesque multæ cum alibi tum ad urbem Cæsaream factæ sunt. Nam Romani quidam signifero, qui Latinorum exercitum antecedeat, occiso, vexilloque in tumulto collocato, cohortes quæ sequebantur illo conspecto ad se pellexerunt, a quibus ubi Romanos esse cognoverunt, facillime ac celerrime profligati ac male multati sunt. Idem institutum Theodorus Philadelphiensis imitatus, Errico circa Adramyttium agenti arma infert, ac inexpectato superventu et multitudine principio terrorem incutit. Sed cum Errico Martis alea tentanda videretur, equitum aciem instruit; qui hastis in altum elatis Romanorum congressum exspectabant. Qui cum a lacescendo abhorrent, et instar flammivomi serpentis anfractibus copiarum sese flecterent, et squamis armorum horrerent, et utriusque cornu explicatione velut hitatum quemdam præ se ferrent, et 799 tamen segnius atque ignavius invaderent, Latini veluti signo dato directis hastis et clamore de more sublato, ipso Errico ante alios erumpente et per mediam hostium aciem equo perrumpente, Romanos dissipant, et fugientibus incumbentes plurimos occidunt. Nam Romani equites ad primam Latinorum impressionem et bastarum directionem concitatis equis fugientes pedestres ordines hostibus trucidandos reliquerant et spoliandos.

στόματος ταῖς ἐκατέρων τῶν κεράτων ἀναπτύξεσι, D Hoc Asiæ statu, marchio per Thessala Tempe Romanis ductoribus egressus copias in locis non montanis adeo celeriter duxit, ut in Larissæ campestria perveniret ignaris Romanis qui montium cacumina accuratis excubiis tenebant; quibus Peneus fluvius ubique in angustissimum alveum coactus in magnos fluctus attollitur, ripis reso-

Hier. Wolfii notæ.

(65) Προυσαῖοι. Προυσαεῖς et Προσηνοί, οἱ ἐν τῇ Προῦσῃ. Alii atque aliis in locis hæ formationes inveniuntur.

nantibus; et unum, eumque angustum tramitem et transitu haud facilem aperiunt, ut vix quaterni milites præ rupibus et torrentibus possint incedere. Larissa digressus ulterius pergebat, nemine resistere audente, donec sero ac vix tandem Scurus Leo circa Thermopylas 800 insidias ei struxit. Sed nullo forti edito facinore, ad solum conspectum Latinorum equitum territus Acrocorinthum confugit. Scurus hic Nauplio ortus aliquandiu vi magis quam voluante popularium principatum tenuit a patre susceptum, ad cujus imitationem non sine sanguine imperavit. Sed confusione rerum auctus, et turbulentis temporibus ut torrentes imbribus et turbinibus undæ tumefactus, e parvo magnus exstitit. Argos dolo, Corinthum latrocinio cepit: et grassando subinde progressus ipse Athenas cum bellicis navibus et exercitu per Isthmum tracto est adortus, ea spe se arcis facile positurum, aut machinis adductis imbelles præsidium facile territorum. Cæterum ea agitabat animo et frustra conabatur, quæ ad exitum perducere non poterant. Nam Athenarum summus pastor Michael Choniates, frater meus (meus inquam: nam laudi mihi duco cognationem ejus, et ei me sanguine propinquum esse gaudeo, licet a virtute et eloquentia ejus remotissimus), cum sui muneris esse intelligeret consilio et precibus rem publicam juvare, Scuri castris visis, pie cum eo agere instituit, an hominem, præsertim non 801 ignotum sed sæpe collocutum, amovere posset. Itaque ex urbe tanquam superiore loco monitorum sagittas ejaculatur, et pastoralis funda divina verba jacit. Aliquando etiam spiritualibus minis tanquam arietibus animum illius sternere instituit. Non enim decere eum qui Christianus sit et inter Romanos nomen suum profiteatur, Romanos bello petere, nisi forte solis labiis Christianum agat, ut et veste et lingua duntaxat Romanum, corde vero a Christianis sit remotissimus. Quam vero causam habeat oppugnandi Athenas? nam Argivis ob vicinitatem posset forsitan aliquid crimini dare, quo illorum expugnatio excusetur, quemadmodum et Corinthiis nuper archiepiscopi eorum crebras insidias objecerit, unde Romanum exercitum Nauplium accurrere et naves hostiles appellere viderit. Athenienses vero et ipsum, ut locis distent, ita nihil invicem habere negotii, et ab omni æmulatione remotos esse. Cum urbis porro sacerdote nihil intercedere nisi pia et spiritualia commercia, quoniam hunc ipse patrem et pastorem appellare nunquam recusavit, et suavitate orationis ejus magis afficiatur quam mellis dulcedine, eaque semper frui cupiat, hic vero ipsum in spiritualium liberorum numerum

Α σιν, ὡς καὶ καυχᾶσθαι ἐν πολλοῖς ἐπὶ μέγα τὸ ῥόθιον καὶ τὰς ὄχθας τῇ τῶν κτύπων ἀντιμέφει συνεπιχεῖν, περὶ δὲ τὰς τῶν ὁρῶν ὑποβάσεις μίαν ἀτραπὸν παρανοίγουσι, συνεπτυγμένην καὶ ταύτην καὶ χαλεπὴν τοῖς βαδίζουσι, ὥστε πῃ μὴ δ' ἐπὶ τεσσάρων ἀσπίδων (66) αὐτὴν ἀναπτύσσεισθαι, ὑπὸ πετρῶν λισσάδων καὶ πυταμίου ξέσματος ἐς τὸ πάντῃ συνιοῦσαν στενόπορον. Ἐκ δὲ Λαρίσσης ἄρα προύχῳρει τοῖς ἔμπροσθεν, μηδενὸς εἰς χεῖρας αὐτῶν προσεῖναι θάρρειν ἔχοντος. Ὅψι δὲ καὶ μόλις περὶ τὰς θερμοπύλας λόχον ὁ Σγουρός Λέων ὑποκαθίστα, μηδὲν δὲ τι καὶ δράσας γενναῖον, ἀλλὰ καὶ πρὸς μόνον τὴν τῶν ἱππέων Λατίνων ὄψιν ἀλλοφρονήσας φυγὰς ἐκείθεν ἐς τὸν Ἀκροκόρινθον ᾤχετο. Ὁ δὲ Σγουρός οὗτος ἐκ τοῦ Ναυπλίου γεγεννημένος χρόνῳ μὲν τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους βίβ' μαλλὸν ἤπερ παιδοὶ κατέσχευε, πατρῷόν τι μέτρον ἀνακληρῶν καὶ χειρίζον οὐχ αἱμάτων καθαρεύον κληρούχημα: αἱ δὲ τῶν πραγμάτων ἀνωμάλῳ ἐπιιδιόους καὶ τοῖς στασιώδεσι καιροῖς οἰδαινόμενος μέγας ἐκ μικροῦ πρόεισιν, ὡς οἱ χεῖμαρροι τοῖς ὄμβροις καὶ τοῖς βιαίοις τὰ κύματα πνέουσαι. Τὸ γὰρ ἱππόβοτον Ἄργος ὑπονοθεύσας, καὶ ἐπὶ τῷδε τὴν Κόρινθον ληϊσάμενος, καὶ πρώτων αἰ τοῖς ληστεύμασιν, εἶτα καὶ ταῖς Ἀθήναις αὐταῖς προσήραξε μετὰ πολεμικῶν νηῶν καὶ τὸν Ἰσθμὸν διελθόντος στρατεύματος, ἐλπίσι θαλπόμενος ὡς εὐμαρῶς κρατήσῃ τῆς ἀκροπόλεως, ἥ γοῦν ἐλεπόλεις ἐπιστήσας ὡς ἀπόλεμον θροήσῃ τὸ ἐνδόν ἀπομαχόμενον. Πν δ' ἀναπεμπάων φρεσὶ καὶ εἰκαλῶς διανοούμενος τὰ μὴ πέρας ὅλως ἐξείμενα. Ὁ γὰρ ἀρχιποιμὴν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Χωνιάτης (κασίγνητος οὗτος ἐμὸς, καὶ ἐμὸς ἐγκαλλωπίζομαι γὰρ τῇ ὁμογενίότητι, καὶ χαίρω καὶ αἶμα τῷ ἀνδρὶ συναπτόμενος, εἰ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ λόγου κατὰ διάμετρον ἐκδιίσταται) τὸ οἰκεῖον λάχος ὁρῶν (67) τῶν αὐτοῦ βουλῶν καὶ εὐχῶν ἐξέχόμενον, ἐπεὶ παρευδαλόντα θεάσαστο τὸν Σγουρόν, ἔγνω μετέιναι τοῦτον θεοφιλῶς, εἴ πως ἐκείθεν ἀποστῆσαι δυνήσεται, μὴ δ' ἄλλως ἀσυνήθως ἔχοντα πρὸς αὐτόν, ἐς δὲ λόγους ἐληλυθότα πολλάκις. Καὶ δὴ ὡς ἐξ ὑπερδυσχεῶν τῆς πόλεως τοξεύει παρανέσιων βέλεμνα, καὶ τῇ ποιμαντικῇ σφενδόνῃ ἀκροβαλλίζεται διαφείδεις θεόπλοκα ῥήματα. Ἔστι δ' ὅπῃ καὶ ὡς ἐξ ἐλεπόλειν τῶν πατρικῶν ἀπειλῶν πειρᾶται κατασελεῖν τὸ ἐκείνου φρόνημα, μὴ δεῖν λέγων ἀπὸ Χριστοῦ καλούμενον καὶ Ῥωμαίοις συνεξεταζόμενον διὰ μάχης Ῥωμαίοις χωρεῖν, εἰ μὴ πιστεύεται μόνους [P. 391] χεῖλεσι τὸ Χριστῶνυμον, ὡς ἐσθῆτι καὶ γλώττῃ τὸν Ῥωμαίοις ὁμόφωνον, τῇ δὲ καρδίᾳ πόρρω πλάζοιτο τῶν καλουμένων ἀπὸ Χριστοῦ. Τί δὲ καὶ ἔχων Ἀθηναίοις ἐπεκαλεῖν τῇ Ἀττικῇ ἐπιστράτευσε; τοῖς μὲν γὰρ γείτοσιν Ἀργείοις εἶχον ἂν τι καὶ ἐπάγειν ὡς ὁμόροις αἰτίημα, ποιοῦν ἀντι-

Hier. Wolfii notæ.

(66) Ἐπὶ τεσσάρων ἀσπίδων. Ἐπὶ μιᾷ ἀσπίδος παραταξίμενοι apud Isocratem in Archidamo legitur. Quod vix credibile videtur, aciem in longum extensam nec uno viro profundiore multis millibus relictisse.

(67) Τὸ οἰκεῖον λάχος ὁρῶν. Converti, cum sui muneris esse intelligeret. Quodsi cui displicet, respondet cum suum gregem, vel cives suos, a consiliis et precibus suis pendere videret.

Θυονον ὁπωσδή τὴν ἐκείνων καταδρομὴν, ὡς Κορινθίοις προσήψαν ἑναγχοῦς ἐγκλημα τὰς τοῦ ἀρχιποίμενος Κορίνθου κατ' αὐτοῦ πολλάκις ἐπιβουλὰς, ὁπόθεν καὶ τὸ Ναύπλιον στρατιὰν Ῥωμαίων ἐπιδραμοῦσαν ἐώρακε καὶ νῆας ἐς αὐτὸ καταπλευσάσας πολεμικά. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ αὐτὸς, ὥσπερ τοπικῶς ἀφροσύνησιν, οὕτω καὶ τοῦ ἔχειν πράγματα καὶ κατ' ἀλλήλων χωρεῖν φιλονεικῶς πλείστον ὅσον διεύρονται. Τὰ δὲ πρὸς τὸν ἱερέα τῆς πόλεως οὐδὲν ὅτι μὴ τὰ πάντα θεοφιλῇ καὶ πνευματικῇ, εἴγε ὁ μὲν πατέρα καὶ ποιμένα τοῦτον ὀνομάζειν οὐδέποτε ἀπηνήγατο, καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ γλώττης ῥήματα, ὅσα καὶ γλυκὺ μελίκτηρον βλίττειν, ὠρεκτὰ διὰ παντὸς ὀρέπεσθαι, ὁ δὲ παισὶ τοῖς κατὰ πνεῦμα τὸν Σγουρὸν ἐνέγραφε. Καὶ τοιοῖσδε χρώμενος ὅπλοις ἐκείθεν παρητεῖτο τὸν ἄνδρα μεταχωρεῖν, ὁ δὲ τὸ δύνασθαι βιάζεσθαι πρόφασιν ἀπαραίτητον καὶ ἀπαρκαλύπτον προβαλλόμενος, καὶ τὸν καιρὸν ἐνάγων ὁρᾶν παντὶ τὸ πρὸς ἰσχύος ὁρᾶν ὑποβάλλοντα ὡς οἷα τῆς τῶν πόλεων πασῶν κορωνίδος τὰ τῶν θλίων πασχούσης χεῖριστα, ἐτι δὲ καὶ τινα νεανίαν ἐκδοθῆναι οἱ πρὸς θάνατον πολλὸς ἐνέκειτο ἐκζητῶν, ὅν ἄλλος μὲν καὶ μὴ αἰτησαμένῳ μετὰ περιχαρείας προὔδωκεν ἄν, σπέρμα ἄδικον καὶ ἄνομον κρίνων ὡς πολλοῖς παραίτιον ἀπωλείας, καὶ πᾶν ὃ τι χεῖριστον κατὰ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τῆς Ἀττικῆς καὶ χεῖροι καὶ γνώμη διαπραξάμενον· ὁ δὲ τὸν λαμπρὸν δώκετον τῆς ἐνεγκούσης καὶ τῆς κατὰ πνεῦμα τιθηνού Ἐκκλησίας ὕβριστην καὶ ἐπιβούλον, καὶ τὴν χεῖρα κατ' αὐτοῦ πολλάκις ὀπλίσαντα, τοῖς φιλοῦμένοις εὐαγγελικῶς ἐγγράφων καὶ περιέπων ὡς πρόσφυγα, τὸν Σγουρὸν παρεβλέπετο. Ὡς δ' οὐκ εἶχε καὶ πείθειν ταῖς σοφαῖς ταύταις ὑποθημοσύναις ἐκείνον τὸν θριώνυμον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κατ' ἀσπίδα κωφεύουσιν ἔκοντι τὰ ὦτα πρὸς ταύτας ἐώρα βύοντα καὶ βέλῃ παντοδαπὰ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀφιέντα, κατὰ τοῦ ἀνοσίου καὶ αἰτίου τῶν φουμένων κηκῶν ἅπαν ἀποτρόπαιον τραπέσθαι θεὸν Ἰλασάμενος (68), τῶν τειγῶν ἠνωθεν κἀκεῖνος ἀνθίστησι μηχανήματα, καὶ τοῖς τείχεσι ἐφίστησι τὸ βάλλειν ἐκ χειρὸς δυνάμενον. Καὶ τί γὰρ οὐκ ἂν διαπυρράχει τῶν πολεμίων εἰς ἀποσῶσιν ἀνὴρ ἡκων διὰ πάσης σοφίας καὶ παντοίαν μάθησιν λογικὴν ὡς οὐδεμίαν ἑτερος ἐπιών, ὅσα τε θυραῖσι καὶ ὅσα ἡμέτεροι; Ἐἰ δ' ἡθούλετο, εἶχεν ἂν καὶ πῦρ ὕσιν ἐπ' ἀτασθάλους ἢ σφῆκας ἐπαφείναι τῷ στρατοπέδῳ, εἴτε τι ἕτερον ἐκείνοις ὀλέθριον αἰτήσασθαι θέθεν καὶ λήψασθαι· οὐδὲ γὰρ ἂν τὸ θεῖον ἐβράδυνεν, εἰ χεῖρες ὑψώθησαν ἐκείναι ἢ χεῖλη διήρθωσαν ἐκείνα πρὸς θεοῦ ἐπίκλησιν. Ἀπῆγε δ' αὐτὸν τοῦ τοιοῦτόν τι ὄλως διανοήσαι τε καὶ διαπράξασθαι ὁ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς ἐπιστῶν τοῦ πῦρ ὑψόθεν [P. 392] κατενεγκεῖν ἐν τῷ εἰπεῖν, «Οὐκ οἶδατε ποίου ἐστὶ πνεύματος.»

θ'. Πρὸς οὖν τοιοῦτον ἀντίμαχον, οὕτω μὲν ἔδριν τῶν τακτικῶν, οὕτω δὲ τὸν λόγον πολὺν, οὕτω δὲ τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον, ὁ ἀντίπαλος Σγουρὸς ἀπειπῶν, καὶ γνοὺς ὡς εἰκῇ ταῖς τῆς ἀκροπόλεως βαχλαῖς διακυρίττεται, τὸν θυμὸν ἐκρίπτει κατὰ τῆς πόλεως ἧς οὐκ ἔσχα· χαιρώμενος τὴν ἀκρόπολιν, καὶ διὰ τοῖς οἰκοπέδοις ἐνίττει πῦρ, καὶ προνομεύει τῶν ζώων τὰ εἰς ζεύγλην καὶ δίαιταν ἐπιτήδεια. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἐκείθεν ἀπαναστὰς ταῖς θύραις προσβάλλοι ταῖς ἐπταπόλοις. Καὶ ταύτας ὡς ἐξ ἐφόδου παραττησάμενος ἐπιτείνει πρὸς τὰ πρόσω τὸ πρόθυμον. Οὐκοῦν θερμὸς πύλας διωὼν καὶ τὴν Ὀττην ὑπερκαταβάς εἰς Λάρισσαν ἔξεισι, καὶ τῷ βασιλεῖ

A retulerit. Ac 802 hujusmodi armis usus Michael precabatur ut inde recederet. Scurus vero non dissimulanter prætendens se vim posse facere, et tempora intueri jubens, quæ pro viribus quemque agere monerent, cum omnium urbium princeps afflictissima esset, denique postulabat ut quidam adolescens ad necem sibi dederetur. Quem etsi alius aliquis etiam non petenti libentissime deditisset, ut semen iniquum et multis auctorem interitus, pessima quæque et manu et consilio contra patriam machinari solitum, ille apertum patriæ persecutorem et spiritualis nutricis Ecclesiæ violatorem et insidiatorem, cujus violentos conatus sæpius et ipse expertus erat, in eorum numero habuit quos evangelice diligeret, neglectoque Scuro supplicem defendit. Sed cum leonem illum sapientibus hisce monitis placare non posset, aspidis in morem ultro aures obturantem et omnis generis tela in arcem conjicientem, orato Deo ut in nefarium hominem et subnascentium malorum auctorem cladem omnem converteret, machinas et ipse in omnibus disponit, ibidemque sagittarios et funditores collocat. Nam quid ille ad propulsandos hostes non effecisset, vir omni doctrina 803 sacrarum et profanarum litterarum in perpolitum summaque facundia ornatus? quis voluisset, igni plueret super temerarios aut crabrones in exercitum immittere potuisset aut aliquid aliud eis perniciosum divinitus impetrare. Neque enim cunctatus esset Deus, si manus illesu- lisset aut labia ad invocationem numinis aperuisset. Sed a tali vel cogitatione, nedum facto, eum abduxit

C eis qui filios tonitruī compescuit, ne ignem cælo elicerent, cum diceret: «An nescitis cujus spiritus sitis?» ἀσπίδα κωφεύουσιν ἔκοντι τὰ ὦτα πρὸς ταύτας ἐώρα βύοντα καὶ βέλῃ παντοδαπὰ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀφιέντα, κατὰ τοῦ ἀνοσίου καὶ αἰτίου τῶν φουμένων κηκῶν ἅπαν ἀποτρόπαιον τραπέσθαι θεὸν Ἰλασάμενος (68), τῶν τειγῶν ἠνωθεν κἀκεῖνος ἀνθίστησι μηχανήματα, καὶ τοῖς τείχεσι ἐφίστησι τὸ βάλλειν ἐκ χειρὸς δυνάμενον. Καὶ τί γὰρ οὐκ ἂν διαπυρράχει τῶν πολεμίων εἰς ἀποσῶσιν ἀνὴρ ἡκων διὰ πάσης σοφίας καὶ παντοίαν μάθησιν λογικὴν ὡς οὐδεμίαν ἑτερος ἐπιών, ὅσα τε θυραῖσι καὶ ὅσα ἡμέτεροι; Ἐἰ δ' ἡθούλετο, εἶχεν ἂν καὶ πῦρ ὕσιν ἐπ' ἀτασθάλους ἢ σφῆκας ἐπαφείναι τῷ στρατοπέδῳ, εἴτε τι ἕτερον ἐκείνοις ὀλέθριον αἰτήσασθαι θέθεν καὶ λήψασθαι· οὐδὲ γὰρ ἂν τὸ θεῖον ἐβράδυνεν, εἰ χεῖρες ὑψώθησαν ἐκείναι ἢ χεῖλη διήρθωσαν ἐκείνα πρὸς θεοῦ ἐπίκλησιν. Ἀπῆγε δ' αὐτὸν τοῦ τοιοῦτόν τι ὄλως διανοήσαι τε καὶ διαπράξασθαι ὁ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς ἐπιστῶν τοῦ πῦρ ὑψόθεν [P. 392] κατενεγκεῖν ἐν τῷ εἰπεῖν, «Οὐκ οἶδατε ποίου ἐστὶ πνεύματος.»

D 9. Scurus autem, desperata victoria, adversarii aciei instruendæ tam periti, tam disertī, tam incomparabili virtute præditi, et irrita oppugnatione rupium arcis intellecta, iram suam contra eam urbem exstimulat cujus arcem expugnare non poterat, villas incendit, greges armentaue rapit. Et post dies aliquot soluta obsidione Thebas oppugnat; quibus primo impetu captis, ulterius contendit, ac Thermopylis superatis per OEtam montem descendendo Larissæ cum Alexio imperatore se conjungit. Is enim a septentrionalibus lateribus avulsus et urbe imperatrice excussus in Thessalica 804 Tempe pervenerat. Ac filiam illius Eudo-

Hier. Wolfii notæ.

(68) Constructio hujusmodi est: Ἰλασάμενος τὸν θεόν, ἅπαν ἀποτρόπαιον τραπέσθαι κατὰ τοῦ ἀνοσίου, etc.

ciam uxorem ducit, quæ prius Stephano Triballorum duci nupta, ab eoque repudiata et Byzantium reversa, post captam urbem et desertam Alexio Ducæ cognomento Murzufli, qui Romanum imperium postremus invasit nupsit. Sed ne is quidem illam ad senectutem usque tenuit. Nam Eudociæ pater Alexius, haud scio qua re impulsus, dolo eum comprehensum luminibus orbavit, erro-
 805 rori infestissimus, et imperio dejectus simili calamitate confictato inimicissimus. Neque multo post excæcationem a Latinis comprehensus Ducas Byzantium reducit, et ob dominum et imperatorem suum comprehensum et laqueo enectum in iudicium adductus, pro sui defensione attulit illum patriæ proditorem exstitisse et dignas suo scelere dedisse pœnas. Neque se unum id fecisse, sed et reliquos illius cognatos. Verum illi, sprete ejus oratione, et iis quæ adjungere cupiebat plane repudiatis, capitis hominem condemnant, novo et violentissimo supplicii genere. Nam in altissimam columnam, quæ in Tauro stat, perductum præcipitant. 805 Is vero aliquandiu in pedes descendens, deinde in caput subversus et humi allisus miserabiliter interiit. Scurus autem ducta Eudocia, marchione in Græciam transituro, ut paulo ante dixi, Thermopylarum angustias et altum montem eis imminentem, cæteraque loca quæ Græciæ aditum intercludunt, accurate custodiebat. Verum nihilo-
 minus ille iis locis facillime potitus est ob nostrorum ignaviam ac degeneres abjectosque animos, subinde potentiores colere volentium; idque cum non magnum adduceret exercitum nec inter se consentientem, sed plerisque in rebus, quippe ex multis urbibus collectum, dissidentem. Et cum ipsam Bœotiam invaderet, tam cupide susceptus est quam quisquam qui ex longinqua et diuturna peregrinatione domum revertitur. Progressus etiam Attica potitur, et arci præsidium imponit. Cum autem idem archiepiscopus, ut pridem Scurum, ita et tunc marchionem propulsare posset, tamen tempus a resistendo alienum esse ratus, quippe urbe imperatrice expugnata et tam Orientalibus, quam Occidentalibus provinciis Latinæ hastæ umbram subeuntibus, citra dimicationem munitione cedit. Postremo 806 Eubœa quoque, omissa defensione, supplices ad marchionem manus tendit, et exercitui Euripo concitatiore pontem substernit; et in ipso freto castellum ædificatum, in eoque sedentem exercitum cernit, a quo mutabiles insularium animi et callida consilia a detectione coercerentur. Sed quid meam orationem barbari audiverunt et historiæ cursum occupant, nec ab ullo adversario detinentur? nam hæc, ut Thebis spoliatis et Athenis occupatis in Eubœam transierint, adhuc refert: illi vero, non ut pedites, sed ut aeris volucres, alis supra historiam evecti, ad

A Ἀλεξίῳ συγγίνεται (οὗτος γὰρ τῶν (69) τοῦ βορρᾶ πλεωρῶν καταστροφῆς καὶ τῆς ἐν πόλεσιν ἀρχόντης ἐκφαιρισθεὶς τοῖς θηταλοῖς παρέδωκε Τίμπεσιν), ἐπὶ δὲ καὶ τῆς ἐκείνου θυγατρὸς Εὐδοκίας εὐνίτης γίνεται. Αὕτη δὲ Στεφάνῳ συναρθεῖσα πρότερον τῷ ἀρχηγούντι τῶν Τριβαλλῶν παρὰ μὲν ἐκείνου ἐμ-
 805 βριθῶς ἀποπέμπεται, τὸ δὲ Βυζάντιον κατελθούσα εἰς γυναῖκα ἄγεται ὕστερον μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀπονόστησιν Ἀλεξίῳ τῷ Δούκῃ, ὃς ἐπινομάζεται Μούρτζουφλος καὶ τὰ σκήπτρα τῶν Ῥωμαίων λήσθης ἐνεχειρίσαστο. Πλὴν οὐδ' οὗτος ὁ Δούκας ἕως γήρως καὶ πρεσβείου τῇ Εὐδοκίᾳ συνήκησεν· ὁ γὰρ ταύτης πατὴρ Ἀλέξιος, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθὼν, σὺν δόλῳ τὸν ἄνδρα συνελήψε καὶ κακῶς ἐς τὰς κόρας διέθετο, πλάνητος μισῶν κομιδῇ καὶ φυχᾷ βασιλείας τῷ ἀποπεσόντι ταύτης ἀντικαθήμενος. Μετ' οὐ πολὺν δὲ τινα χρόνον τῆς πηρώσεως εἰς χεῖρας ἐμπεσὼν τῶν Λατίνων ὁ Δούκας εἰς τὸ Βυζάντιον ἀνακομίζεται, καὶ ὑπὸ δίκην ἀχθεὶς ὡς τὸν ἐαυτοῦ κύριον καὶ βασιλέα συνελήφως καὶ τοῦ ζῆν ἐξαγαγὼν δι' ἀγχόνης ἀπελοχθήσαστο μὲν ἐκείνον προδότην τῆς πατρίδος ὀφθῆναι· καὶ ἀξίως τὰ εἰκότα παθεῖν, μὴ μόνον δὲ οἱ ταῦτα διαπραχθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι κατ' οἰκίαν καὶ γένος ἐκείνῳ συνήπτυντο. Οἱ δὲ μὴ προσσχόντες οἷς ἐργα-
 805 κεν, οὕτω μὲν οἷς ἐτι ὠδινεν εἰπεῖν τὰς ἀκοὰς ὅποσον οὖν ὑποσχόντες, καταψηφίζονται θάνατον τοῦ ἀνδρὸς καινότροπόν τε καὶ βιαιότατον. Εἰς γὰρ τὸν ἐν τῷ Ταύρῳ ἱστάμενον ὑψιτενὴ κίονα τοῦτον ἀνενη-
 805 κόντες βάλλουσιν ἐκείθεν κάτω· ὁ δ' ἐπὶ πύδαί μεχρι τινὸς κατιῶν, εἴτα ἀνατραπείς κατακίρα καὶ μετὰ βραχὺ καταβράχεις δόχμιος διέβρηξεν οἰκτρότατα τὴν ψυχὴν. Τῇ γοῦν Εὐδοκίᾳ συναρθεὶς ὁ Σγουρὸς τοῦ μαρκιστοῦ τῇ Ἑλλάδι προσάγοντος αὐτοῦ, ὡς μικρῷ πρόσθεν εἰρήκειν, τὸ ἐν Θεσσαλί-
 805 λαις ἐτήρει τέναγος καὶ τὸ ἐπικρεμμένον ταύταις σκίον ὄρος καὶ ὑψικόρυμβον καὶ τῆλλ' ὅποσα τὴν Ἑλλάδα δυσπρόσοδον τίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω κατὰ πᾶσαν εὐμάριαν οἱ ἐκεῖσε τῷ μαρκιστῷ ὑπέκρυπον ἀγενεῖ καὶ καταβεβλημένῳ [P. 393] φρονήματι καὶ προσχωρεῖν αἰετὶ πως ἐγνωκότε τοῖς κρείττοσι, καὶ ταῦτα μὴ στρατιᾷ ἄγοντι μυριάριθμον μὴδὲ συμβαίνουσιν ταῖς γνώμας, ἀλλ' ἀτύμωρον ἐν πλείστοις ὡς ἐκ πόλεων ἡλισμένην πολλῶν. Ἐλάττας δὲ καπὶ τὴν Βοιωτίαν αὐτὴν, ὡς οὐδὲ τις ἐπανήκων οἰκάδε χρόνιος, ὑπὸ τῶν Καδμείων ἀσμένως προσδί-
 805 χεται. Προῖων δὲ κρατεῖ καὶ τῆς Ἀττικῆς, καὶ τῇ ἀκροπόλει φρουρὰν ἐγκαθίστησιν. Εἶχε δὲ ὁ προεδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως, ὥσπερ Σγουρὸν πρότερον, οὕτω καὶ τότε μαρκιστὸν ἀποπέμψασθαι μὴ εἶναι δὲ δοκιμάζων καιρὸν ἀντιστάσεως, οἷα τῆς τῶν ὧλων βασιλίδος ἀλούσης, τῆς δ' ἐσπερίου καὶ ἐφ' ὃς ὑπὸ Ῥωμαίους λήξεως τὴν σκίαν ὑπιούσης τοῦ Λατινοῦ δόρατος, ἀναιμωτὶ τοῦ ἐρύματος ὑπεξίσταται. Ἐπὶ πᾶσι δ' οὐδ' Εὐβοῖα γενναῖον βλέπει· τι καὶ ἐλευθερον, ἀλλὰ καὶ αὕτη χεῖρα προτείνει,

Hier. Wolfii notæ.

(67) Οὗτος γὰρ τῶν τοῦ βορρᾶ πλεωρῶν καταστροφῆς. Non satis assequor quid sibi velit. Vetustus

codex et hic mutilus est, ut et alibi, ubi ejus subsidio perquam opus est.

καὶ τοῦ παλιρρόθιου πορθμοῦ ταχύτερον μεθαρμό-
ζεται, καὶ ὑποστρώννυσιν τὴν διαβάθραν εὐρωτέριον
τοῦ Εὐρίπλου στρατεύματα, καὶ φρούριον ὁρᾷ δομηθὲν
ἐπ' αὐτῷ γὰρ δὴ τῷ πορθμῷ καὶ στρατὸν ἱστανούσαν
ἐνδοθεν πρὸς τὸ ἀναβῆναι ἀναστοιβάτουσαν δέπουθεν
τὰ τῶν Εὐβοέων ἀγχίστροφα διαβούλια καὶ τὸ τῆς
γνώμης πηλὸν ἐπισχίζουσιν. Ἀλλὰ τίς προ-
φθάνει; μου τῶν λόγων τὸ βάρβαρον, καὶ τοῦ περὶ
τῆς ἱστορίας ταχυπέτερον φέρεται, καὶ οὐδὲ ποι-
ὼς ἀντίξουν ἐπέχεται. Ἡ μὲν γὰρ ἔτι προνομήσων
αὐτὸ τὰς θήβας καὶ χειρούμενον Ἀθήνας, τῆς δ'
Εὐβοίας ἐπιδοκίμων διέξεισι· τὸ δὲ, ὡς μὴ πεζαιτέρων
ὄν, ἀλλὰ πετηνὸν καὶ ἀέριον, ὑπερπᾶν τὴν ἱστορίαν
χωρεῖ πρὸς Ἴσθμον, τροποῦται· τὸ πρὸ Ἴσθμου προ-
εδρεύον Ῥωμαϊκόν, πρόεισιν εἰς πόλιν πρὸς Ἴσθμῷ
κειμένην καὶ πάλαι ἄφνειον τὴν Κόρινθον, μεθίστα-
ται πρὸς Ἀργος, περιπαταίνει τοὺς Λάκωνας, ἐς
Ἀχαιὴν ἔνθεν προβάλλει, ἐκ τοῦδε τὴν Μεθώνην
μετέρχεται· καὶ ὁρμᾷ πρὸς Πύλον τὴν πατρίδα Νέ-
στορος, οἷμαι δ' ὡς Ἀλφειῷ ἐπιστὰν ἀφύσεται τοῦ
βείθρου καὶ λούσεται, καὶ μνήμην λήψεται παλαιῷ
χαρίεντος διηγέματος, καὶ μάθων τὸν ποταμὸν τῷ
τῆς Ἀρεθούσης ὑγραυνόμενον ἔρωτι, Σικελικῆς πη-
γῆς καὶ παίδας Ἰταλῶν ποτιζούσης, δέδια μὴ καὶ
αὐτὸ τυραννῆσαν τὸ ὕδωρ γράψαι καθ' ὑγρῶν καὶ
δι' Ἀλφειοῦ τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἐκεῖσε διασπαρῆσαι
τὰ καθ' Ἑλλήνων ἀνδραγαθήματα. Ἀλλ', ὦ Ἑλλην
ποταμὲ Ἀλφειῖ, βεῦμα βίον δι' ἄλμης πότιμον, ξε-
νίζον ἄκουσμα, ἐμπύρευμα ἔρωτος, μὴ δὴ τὰ Ἑλ-
λήνια δυσπραγίματα τοῖς ἐν Σικελίᾳ Βαρβάρους
διατρανώσεις, μηδ' ἔκπυστα θείης ὅσα οἱ ἐκ σφῶν
ἐπιστρατεύσαντες Ἑλλήσι καθ' Ἑλλήνων ἐμεγα-
λούργησαν, ἵνα μὴ χοροὶ στῶσι καὶ παιᾶνες ἀσθῶσι
καὶ πλείους κατέρωσιν οἱ διάφοροι. Βραχύ τι ἐπι-
μεινον· ἀλλοπρόσαλλος ἡ μάχη, πεττεῦτὰ τὰ ἀν-
θρώπινα, καὶ νίκη ἐπαμείβεται ἄνδρας. Οὐδ' Ἀλεξάνδρῳ φασὶ τὰ ἐπὶ πᾶσιν ἀπρόσκοπα, οὐδ' ἀδιάπτωτος
[P. 394] ἡ τύχη παράπαν τοῦ Καίσαρος. Καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς Ἀρεθούσης τῶν ἀνεπάρων ἄλμης φιλοτήτων καὶ
τοῦ ἐρωτόεντος νάματος. Ἀλλ' εἶναι. Ὁ δὲ δὴ Σγουρὸς ἐπὶ τούτοις ἡπορηκώς, καὶ τὸ Ἀργὸς ὁρῶν ἐχόμενον καὶ
τὰς περιοικίδας πόλεις συνελθιμένας, ὡς ἐς ἄντρον λάσιος θῆρ ἢ ὡς ὄφις ἐρπυστής· εἰς χεῖρ ἀνυσπεῖται τὸν
Ἀκροκόρινθον· ὁ δὲ ἐστὶν ἡ τῆς πάλαι πόλεως Κόρινθου ἀκρόπολις, ἐπ' ἀνάντους ὄρους κειμένη καὶ δυσάλωτος
τοῖς προσβάλλουσιν. Ἀποκρουσθεὶς τοῖνυν τοῦ Ἀκροκόρινθου μαρκέσιος, ἀλλὰ μηδὲ τὴν εἰς τὸ Ναύπλιον πύ-
λον βῆδ' ἀνὰ θάλασσαν διὰ τὴν τῶν ἐρυμάτων ἐχυρότητα καὶ τὴν τῶν ἀπομαχομένων ἰσχυρότητα, χρονοτριβεῖν
ἐφ' ἐκατέρους προτίθησιν, ἐς δὲ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ φρούριον ἀντίθετον ἀνίστησιν, ἥ μάλιστα ὁ χώρος ἐπι-
μαχος καταφαίνεται.

ἰ. Ἦν ἂν οὖν τῶν Ῥωμαίων Ἀσιανὴ τε καὶ
ἐσπερία ὅρια μηδὲ τελείου ἔτους παρ' ἐπευκότος τοῖς
Ἀσινικοῖς ἀπαξάπαι γενέσι· δουλοπρεπῶς ὑποκύ-
ψαντα (ἥδη γὰρ καὶ ὁ εἰς βασιλεῖα χρῆσθαις Βαλδουῖ-
νος κατὰ Νικαίαν καὶ Προύσης τὸ δόρυ διαγκοιμή-
σασθαι προύθετο), εἰ μὴ γὰρ ὁ βουλὰς ἀμετῶν Κύριος,
καὶ διασκορπίζων ἔβη τὰ τοὺς πολέμους θέ-
λοντα, ὑπέλαβεν ἡμᾶς εἰς τέλος ἐκλείποντας. Ὁ
γὰρ δὴ πυγὰς βασιλεὺς εἰς ὅψιν τῷ μαρκεσίῳ ἐλθὼν
ἔρτου μετρητοῦ καὶ κοτύλης κεράσματος τὰ τῆς
βασιλείας ἀνταλλάττεται σύμβολα, καὶ εἰς χώρον τῇ
τύχῃ φερώνυμον (Ἀλμυρὸς ὁ χώρος κικλήσκεται)
τὰς διατριβὰς τελείων ἐκπέμπεται σὺν Εὐφροσύνῃ
τῇ ὁμεινέτιδι. Οἱ τῷ βασιλεῖ τοῖνυν συναποδράντες
Ῥωμαῖοι (ἦσαν δὲ τούτων οἱ πλείους ἐπίσημοι τὸ
γένος καὶ οὐκ ἄδοξοι· τὰ πρὸς πόλεμον, καὶ πατρίδας

A Isthmum tendunt, oppositum ibi Romanum exer-
citus profligant, urbem in Isthmo sitam locuple-
tem olim Corinthum intrant. Unde Argos trans-
eunt; Laconiam pervagati impetum in Achaiam
faciunt. Inde Methonem petunt; ad Pylum Nesto-
ris patriam contendunt. Ad Alpheum etiam acces-
suros arbitror, ex eoque potos et lotos veterem
jucundam fabulam audituros, fluvium eum Arethe-
se fontis Siculi, quem Italorum filii bibunt, amore
liquescentem vereri ne suae aquae succensus Latino-
rum et res quas contra Græcos gesserint inscrip-
tas ad populares eorum perferre cogatur. Verum,
o Græce fluvie Alphee, latex par salsuginem manans
potabilis, res 807 auditu mira, amoris incendium,
cave Græcorum calamitates Siculis barbaris expli-
ces, aut commemores quantas res populares eorum
contra Græcos gesserint, ne choreæ ducantur, ne
pæanæ cantentur, ne plures hostes appellant, Paulis-
per exspecta. Multæ sunt belli vices; tesserae instar
volvuntur res mortalium. Nunc his, nunc illis favet
victoria; ne Alexandro quidem ferunt omnia suc-
cessisse ex sententia, nec Cæsaris fortuna caruit
offensionibus. Per ipsam Arethusam te obtector,
per amicitiam a salsedine intectam, per amatorum
laticem. Sed ut ad institutum redeam, Scurus his
cladibus fractus, cum Argos et finitima oppida oc-
cupata esse cerneret, in Acrocorintho ut hirsuta
bestia in antro aut ut draco in spelunca se abdit;
quæ veteris Corinthi arx est, in arduo monte sita,
fere inexpugnabilis. Quare marchio inde repulsus,
cum Nauplium quoque haud facile expugnari posse
cerneret ob castellorum munitionem, et defenso-
rum constantiam, obsidionem utriusque loci ducere
instituit; et ex adverso Acrocorinthi castellum
ædificat, huius maxime oppugnari posse videbatur.

808 18. Ita Romanorum Asiani et Occidenta-
les fines omnes, nondum integro anno elapso, La-
tinarum gentium armis serviliter cessissent (jam
enim designatus imperator Balduinus etiam Nicæam
et Prusam oppugnare instituerat), nisi Dominus,
qui consilia irrita facit et gentes belli studiosas
dissipat, nostri defensionem jam prorsus delicien-
tium suscepisset. Nam profugus imperator ad mar-
chionem profectus panis et vini demenso imperii
insignia commutat, cum Euphrosyna conjuge in
locum nomine Halmyrum (hoc est salsuginosum)
fortunæ suæ respondentem habitatum missus.
Romani autem qui cum imperatore aufugerant,
quorum plerique nobiles, bello non obscuri et
Thraciis urbibus orti erant, cum marchione degere
eique pro virili operam navare voluerunt. Ab eo

δόξη λεώ. Νυκτὸς δ' ἐπιθεμένων σφίσι Ῥωμαίων, οἷς ἡ πόλις ἦδε πατρίς καὶ οἱ συνεληλύθασι τούτοις ἐπίκουροι, πρῶτον μὲν ἡσύχασαν ἐν ὅπλοις γενόμενοι καὶ πρὸς φρουρὰν τὰ τεῖχη διεύθυντο· ὑποφασίας δὲ τῆς ἑω Ῥωμαίους κατασκηψάμενοι μήτε παραταξέει μήτε μὴν μεθόδοις χρωμένους στρατηγικαῖς, ἀλλ' οὐδ' ἐς ἀκρίθειαν ὠπλισμένους, συντεταγμένην τὴν δύναμιν ὡς ἐς μάχην ἐξάγειν ἐγνώκεσαν. Ὡς δ' ἀπήντων (71) αὐτοῖς Ῥωμαῖοι μετὰ θάρρους τοῖς τεύχεσιν ἐπεγχερόμενοι (ῥοντο γὰρ δειλίαν τὴν τῶν Λατίνων ἀσφάλειαν), διεκχέοντα τῶν πυλῶν καὶ σφίσι συμπλέκονται, καὶ πρὸς μικρὸν ἀντισχόντες Ῥωμαῖοι τρεπονται, καὶ γίνονται τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλεεινὸν καὶ οἰκτιστὸν θέαμα· μηδὲν γὰρ λαδόντες οἱ Λατῖνοι φειδῶ, κατὰ δὲ πάντων τῶν ξίφει χρησάμενοι, τὴν γῆν ἐπίαναν αἵμασι, καὶ τῶν πεσόντων οὐδεὶς ὁσίας τετύχηκε. Ταῦτ' οὖν ἡ προεξιούσα δέδρακε στρατιὰ· οὐδὲ γὰρ περαιτέρω χωρεῖν θεθήβηκε, Ῥωμαίων μὲν καὶ Βλάχων μετὰ μοίρας Σκυθικῆς περιόντων, τῶν δ' ἄλλων (72) ἐς τὴν Ἀδριανοῦ συνδραμόντων ὡς εἰς σῶζον κρησφύγετον. Κατὰ δὲ γε μῆνα τὸν Μάρτιον ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς Βαλδουῖνος καὶ ὁ Πλέης κόμης Δολοῖκος, ἐπὶ δ' αὐτοῖς ὁ δοῦξ Βενετίας Ἑρικός Δάνδουλος, μετὰ τῶν οἰκείων ἐκαστος τάξεων. Ἀμέλει καὶ κατεληφότες τὴν Ἀδριανοῦ, καὶ βαλόντες ἐκεῖσ' ἐπὶ στρατήγιον [P. 396] ἐς ὅσον μὴ εἶναι βέλους ἐντὸς, τῇ ὑστεραίᾳ τὰς δυνάμεις προστίθον τῷ τεύχει καὶ ἴστων τὰς μηχανάς. Τῶν δ' ἐντὸς ἀμυνομένων εὐρώστως, οὐδὲν τι πλέον ἐφ' ἡμέρας ἐπέρινον πλείοσι τοῦ βάλλεσθαι καὶ βάλλειν διὰ τὴν τῶν τευχῶν ἐχυρότητα. Οὐκοῦν τὰ βέθρα τῶν τευχῶν ἀνεμόχλευον, ἀφανῶς ὑποσαλεύειν τὰ τεύχη πειρώμενοι, ἐς ὅτι μήκιστον ὑπονομούμεντες καὶ τὸν χοῦν λεληθότως ἀναφέροντες καὶ ὑπερείσματα ἐκ ξύλων εὐπρήστων ταῖς ὀρυγαῖς ἐφιστῶντες καὶ πολυχερίᾳ τὸ ἔργον ἀνύοντες. Ἦσαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῦτα διατεχνώμενοι τὰ τῇ πόλει σωτήρια. Ἀλλ' οὕτω συχνοὶ παρίππευσαν ἦλιοι, καὶ μοῖραν διαφείδ' ὁ Ἰωάννης Σκυθικοῦ στρατεύματος τοῖς ζώοις τῆς διαίτης καὶ τοῖς ὀχήμασιν ἐντέλλεται προσβαλεῖν, ἃ περὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Λατίνων τὰ χλωρὰ τῆς ὕλης ἐδρέποντο, διὰ τοῦ μεθοδεύματος γινώσκει βουλόμενος ὅποια τὰ τῶν πολεμίων εἰσὶ διαθέσιμα καὶ ὅπως τὰς εἰς πόλεμον ἐκτάσεις τιθήσιν. Οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν πρώτην τῶν Σκυθῶν θέαν ἐνθουσιώδους πλησθέντες ὀρμήματος πρὸς τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς δόρασι γίνονται. Καὶ οἱ μὲν τῆς ἐπὶ Σκύθας

tus fecit. Nec enim ulterius progredi ausus est, cum Romani et Blachi cum Scythicis cohortibus circumirent, cæteri vero Adrianopolim concurrerent tanquam in certum asylum. Imperator vero Balduinus mense Martio egreditur, et Pleæ comes Doloicus, et post eos Ericus Dandulus, Venetiarum dux, cum suis quisque legionibus. Et vallo extra teli jaelum ad Adrianopolim communito, postridie copias ad mœnia adducunt et machinas erigunt. Urbanis autem strenue se defendentibus per 812 dies complures non aliud proficiebant nisi ut telis et peterent et peterentur. Itaque vineis, multitudine operarum freti longissime actis, egestaque clam terra et cavernis aridis lignis suffultis, mœnium fundamenta hostibus non animadvertentibus labefactare studuerunt. Sed et Romani contra ea parabant, quæ urbi essent salutaria. Nec multis diebus post Joannes partem Scythici exercitus impetum facere in pecudes et equos in herbidis pratis juxta Latinorum castra pascentes jubet, ut ea ratione hostium consilia et militarem disciplinam exploraret. Illi vero ad priuam Scytharum conspectum furioso quodam ardore concitati, hastis arreptis et equis conscensis, Scythas invadunt, qui tergis obversis continenter fugiunt, retro sagittas conjicientes, ac ne sic quidem fuga interrupta. Illi vero acriter persequuntur, quamvis nihil proficerent, pene volucris ob levem armaturam viris instando. Et hic ejus diei fuit exitus. Ex eo Joannes cum 813 suis copiis angustias et fauces subit, et post altos coltes delitescit, in id intentus, ne suam præsentiam nossent hostes. Et rursus e Scythica phalange cui Cozas præerat, complures in castra Latinorum mittit, hortatus ut priores imitarentur eademque via reverterentur. Latini, Scythis denuo visis, rursus festinanter armati majori quam dudum contentione hastas in eos vibrant et cursum intendunt. Sed cum Scythæ facile ante verterent, ut et leviter armati et expeditioribus equis insidentes, ac nullas fere sagittas retro emittentes; Latini per imprudentiam longissime proVecti in ea loca, in quibus laquei et insidie erant, et in recentes Scythicas cohortes inciderunt, et ipsi et equi jam contentione itineris plane fatigati, et in medio Scytharum circumventi sunt. Quorum multitudine, cum ad manus ventum esset, oppressi equis deturbantur, multis singulos invadentibus; et duræ cervicis homines falces et laqueos

Hier. Wolfii notæ.

(71) Ὡς δ' ἀπήντων. Hic eadem recurrit obscuritas Vetustus habet: Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ — τούτοις συμπλέκονται. Hanc sententiam in vertendo sum secutus.

(72) Τῶν δ' ἄλλων. Ἡ δὲ λοιπὴ ἐς τὴν Ἀδριανοῦ παρὰ πόδας τοῦσα, ἐκεῖσ' ἐπὶ βάλλει στρατήγιον, καὶ ταυτησί πειράται κατὰ κράτος ἐλεῖν. Ἀλλ' ἐπεὶ ἀπίσθηκα τὰς τῶν οἰκείων συμφορὰς συγγραφόμενος, ἦδη δὲ καὶ τῆς εἰς ἑω μεταβάσεως ἀπας γίνομαι ἐνταῦθα τοῦ λέγειν σχίσας, τοῦ τῶν κακῶν ἱλγγοῦ πεπαισσομαι. Reliquis exercitus Adrianopolim recta contendens castra ibi locat, eamque vi ex-

pugnare instituit. Sed quia nostrorum calamitatibus describendis sum defessus, et nunc Orientali profectio- ne totus occupor, finita hic oratione calamitatum vertiginem deponam. Hoc loco Byzantinus codex a Joanne Dernschwam nomine D. Antonii Fuggeri Cpoli emptus abrumpit historiam, et librarii nomen subijcitur his verbis: Ἐτελειώθη ἡ παρούσα χρονικὴ βιβλος κυρίου Νικήτα τοῦ Χωνειάτου παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱεροδιακόνις, Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ἐν ἔτει τῷ ζε' τῷ μηνὶ Μαρτίῳ ἱσταμένου ἡμέρᾳ δ'.

in colla recipiunt, equi occiduntur. Tanquam enim A atra et perpetua nubes, ita Scythae irruerant, ut neque explicare sese neque diffugere possent. Ceciderunt § 14 igitur omnes leotissimi Latinorum equites et hastis vibrandis celebres. Cadit et Plecomes Doloicus. Balduinus vero capitur et vivus in Mysiam abducitur; atque inde Ternobum perductus et in carcerem conjectus, vinculis usque ad collum oneratur. Principale vero et callidissimum malum et omnium Romanorum cladum primus auctor, Venetiae dux Dandulus, qui extremum agmen claudebat, clade exercitus ex fugientibus cognita statim conversis frontis in castra properat; et ut nox supervenit (nam praelium sub vesperam est commissum), lumina in tentoria inferri et plurimas pyras incendi iubet, ut Romani putarent non omnem exercitum periisse aut se pugnam detrectare. Circa B primam noctis vigiliam maritimam Rhædestum cum Errico Balduini fratre, modo Adramyttio cum Trojanis Armeniis reverso, qui sub eo militabant, congressus Byzantium rediit, intestinis fuga tot parasangarum ruptis et scroto in immensum tumefacto. Λατίνοι ἐξήκασμένοι καὶ τῶν χωρίων ἀψάμενοι ἀμαθῶς ἐν οἷς αἱ πάγαι καὶ οἱ λόχοι καὶ τὰ ἐνεδρεα διασκέαστο. Ἀμέλει καὶ Σκυθικοῖς ἀκμήσι περιπεπωκότες στρατοῖς αὐτοὶ τῆς ὁδοῦ τῇ συντονίᾳ ἔκτο ωθίντες καὶ λαμπρῶς ἤδη σφίσι τῶν ἵππων ἀποκνισάντων, ἐν μέσῳ ἀπολαμβάνονται· οἱ γὰρ Σκύθαι ὡς ἐς κύκλῳ αὐτοὺς περιήσαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐν χερσὶν ἦν ὁ ἄγων, τῷ πληθει τῶν Σκυθῶν βιαζόμενοι ἀνετρέποντο τῶν ἵππων, πολλῶν ἕνα περιιόντων, καὶ δράπανα καὶ βρόχους ἐδέχοντο κατὰ τῶν ἀγέμων οἱ σκληροτράχηλοι, καὶ τὸ χρῆμα τῶν ἵππων κατηκίετο ὡς γὰρ μέλαν νέφος καὶ συνεχὲς τῶν Σκυθῶν ἐπείσπεπτο· κότες οὐτε ἵππων ἐξελιγμοῖς χρῆσασθαι εἶχον οὔτε διαφυγὰς δρᾶν. Ἔπεισον οὖν ὅσον τοῦ Λατίνου [P. 397] στίφους ἐπ' ἑκτόν καὶ ταῖς τῶν δοράτων ἀγκοιμήσεις περιώνυμον. Πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Πλῆτος κόμης Δολοίκος. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος χειροῦται καὶ ζωγρίας εἰς Μυσίαν ἀπάγεται, κἀκεῖθεν εἰς Τέρνοβον κομισθεὶς εἰρηκτῇ παραδίδοται καὶ δεσμὰ ἕως τραχήλου ὑφίσταται. Τὸ δ' ἀρχαιότατον καὶ πολυτροπιοτάτον κακόν, καὶ τῶν ἀπεικταίων πάντων Ῥωμαίοις πρωτοῦργόν αἴτιον, ὁ τῆς Βενετίας δούξ Ἀνδρόουλος, ὑστατος ἐλαύνων καὶ τῶν φυγάδων τὴν τοῦ στρατεύματος ἤταν ἐνωτισάμενος, ἐκ τοῦ αὐτίκα μεταστρέψας τὰ χαλινὰ ἐς τὸ στρατόπεδον φέρεται. Ὡς δὲ καὶ νῦν ἐπὶ ἡλθε (περὶ γὰρ δεῖλιν ὁ πόλεμος γέγονε), φῶτα εἰσενέγκασθαι ταῖς σκηναῖς ἐπισκήπτει καὶ πλείστους αἶρσιν πυρσούς εἰς ἔμφατιν τοῦ μὴ πᾶσιν ἐκτριβῆναι τὴν στρατὸν μὴδὲ σῆζε ἀποδειλᾶσαι τὸν πόλεμον. Περὶ δὲ πρώτῃν φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀναστὰς ἐκείθεν εἰς τὴν παράλιον ἵκετο Ῥαιδεστόν, καὶ συμμίσξας Ἐβρόν τῷ τοῦ Βαλδουίνου κασιγνήτῳ ἄρτι ἐξ Ἀτραμυττίου ἐπανήκοντι μετὰ τῶν ἐκ Τροίας Ἀρμενίων, οἵπερ αὐτῷ συνεστράτευσαν, ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανεβύε, διεβόρηγμένος τὸν στήμονα τῶν ἐντέρων τοῖς πολλοῖς παρσάγγαις οὓς ἐν τῷ φεύγειν διέπνευσε, καὶ διωδὴκῶς ἐπὶ μέγα τὸν κυλινδρόφύλακα θύλακον.

§ 25 11. Romani vero, qui adhuc in urbe erant, C prae metu dentes quatiebant, etiamnum velut intuentem Latinorum contra se strictos gladios et direptionem bonorum; quibus rebus post Balduini discessum nulla iusta ratione afflicti orant, mensis Martii die 25, indictione 8 anni 6713. Sed et nos adhuc Selybriae Inquilini extremas clades expectabamus, Daonitarum vicinorum interitum tantum non in conspectu habentes, et ovestigio percussores strictis ensibus Selybriam ingredientes, et fasciculos nostros et pannos diripientes. Imperatrix urbs 12 die Aprilis, indictione 7 anni 6712 a Latinis capta est: 15 die ejusdem mensis, 8 indictione, Latini a Scythis victi sunt. Sed quid secutum est? Aliud flagellum atrocissimum et calamitosissimum emicuit. Nam Joannes Mysus, idem Romanorum hostis et vindex, oppida Byzantio vicina Latinis D tributaria Scythia diripienda concedit. Ibi novum

κατὰ κράτος εἶχοντο, οἱ δὲ τὰ νῦτα μεταβαλόντες συντόνου δρασμοῦ ἤπτοντο, ἐς τοῦπίσω τὰ βέλη πέμποντες καὶ μὴδ' οὕτω τοῦ φεύγειν προτροπάζην ἐπιλαθόμενοι· οἱ δὲ ἐπέκειντο καὶ οὕτως διώκοντες, κἂν οὐδὲν ἤνυσον πτηνῶδες καὶ κούφοις δ' αὖ τὴν ὀπλίτην ἀνδράσιν ἐφεπόμενοι. Καὶ τοιοῦτον μὲν πέρας τὰ τῆς τόθ' ἡμέρας ἐλήφεσαν· ἐκ δὲ τούτου Ἰωάννης μὲν τὸ οἰκεῖον στρατεύμα ἔχων αὐλῶσιν ἐνελόχα καὶ φάρμακας ὑπεδύετο καὶ τόποις ἐπηρμένους εἰς γήλοφα παρεδύετο, μὴδ' εἰ πάρεστιν εἰδέναι· σπεύδων τοὺς ἀντιπίπτοντας· ἐκ δὲ τῆς Σκυθίδος ἐλάγχος ἦς ὁ Κοτζᾶς ἡγεμόνευεν, αὐτὸν πάλιν ἐπελαύνειν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων διαφῆκε συχνούς, καὶ ταῦτά τοις πρότερον δρᾶν ἐγκελεύεται, κἀκεῖν τῆς ἐξέσθαι τῆς πορείας ἐπαναστρέφοντας ἦς καὶ πρότερον εἶχοντο. Οἱ δὲ ὡς τοὺς Σκύθας αὖθις θεάσαιντο, πρὸς σπουδὴν καὶ αὐτίκα μάλα καθοπλισάμενοι καὶ ὑπὲρ τὴν ἐναγχοῦς εὐρύστωας ἐπέκειντο, τὰ δόρατα σείοντες, κἀπὶ τὸ μᾶλλον τὸν δρόμον ἐπέτεινον. Ὡς δὲ τὸ Σκυθικὸν προῆγεν εὐπετῶς, τὰ πολλὰ μὴδὲ τοξεύον ὀπίσθεν, ὡς μὲν κούφως ἐσταλμένοι, ὡς δὲ καὶ ὁρομικωτέροις ἵπποις ὀχούμενον, ἔλαθον εἰς πλείστον ὅσον οἱ Ῥωμαῖοι δ' ἐπὶ τούτοις, ὅσοι τῇ Κωνσταντίνου προσέμενον, τῷ δέει τοὺς ὁδόντας ἐδᾶμβαινον, ἔτι προκείμενον ἔχοντες ὀφθαλμοῖς τὸν κατὰ σφῶν ἐκτίσισμον τῶν Λατίνων καὶ τὴν διερπαγὴν τῶν προσόντων, ἃ κατ' οὐδένα δίκαιον λόγον ὑπέστησαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἄπαρσιν Βαλδουίνου, πέμπτην ἄγοντος καὶ εἰκοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς τότε τρεχούσης ὀγδόης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἐξακτιγλιουστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ τρίτου καὶ δεκάτου ἔτους. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐτι παροικοῦντες τῇ Σηλυβρίᾳ τὰ τῶν κακῶν ἔσχατα εἰκάζομεν πείσεσθαι, τὴν τῶν Δαονιτῶν ἀναίρεσιν ἐκ γειτόνων οὔσαν μόνον οὐκ ἐπόψιον ἔχοντες, καὶ παρὰ πόδας τοὺς σφαγείς θεώμενοι τὴν Σηλυβρίαν εἰσιόντας ξιφῆρεις καὶ τὰς ἡμῶν ἀγκυλίδας καὶ τὰ βάρκια προνομούντας. Δεικὲς μὲν οὖν ἐπὶ δυνάδι τοῦ Ἀπριλίου μηνός ἐνεστήκει, τῆς ἐδδόμης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἐξακτιγλιουστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ δωδεκάτου ἔτους, καὶ ἡ βασιλεὺς πόλιν πρὸς

Λατίνων κατείδρωται· τῇ δὲ πεντεκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τῆς ὑγδότης ἰνδικτιῶνος, ὑπὸ Σκυθῶν Λατῖνοι κατηγωνίσθησαν. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἐφεξῆς; ἑτέρα μάστιξ στιλβοῦται Ῥωμαίοις, βαρύστονός τις καὶ πολυσύμφορος. Ὁ γὰρ Μυσὸς Ἰωάννης, ἐχθρὸς ἅμα καὶ ἐκδικητὴς Ῥωμαίοις δεικνύμενος, ἐκδίδωσι τοῖς Σκύθαις εἰς προνομίην ὅσαι κωμοπόλεις τῷ Βυζαντίῳ ἐγγίζουσιν φονοὺς τοῖς Λατίνοις εἰσέφερον. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀλλότροπὸν τι κακὸν καὶ ἀσύνηθες καὶ πᾶσαν ὑπερπαῖον θεοκίνητον μάστιγα. Τὴν γὰρ αὐτὴν γῆν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἐδήλουν γένη διττὰ, πῇ μὲν ἐκίτερα, πῇ δὲ θάτερον παρὰ θάτερον ἐπισπίπτοντα. Σκύθαι τε γὰρ τὰ ἐν ποσὶν ἐπιόντες ἔκειρον καὶ τινὰς τῶν κάλλει διαπρεπῶν αἰχμαλώτων μετὰ μαστίγῳσιν τοῖς ἑαυτῶν ἐπέθυσαν δαίμοσιν ἀναρτήσαντες, καὶ Λατῖνοι τῇ κατὰ σφῶν ἐπαναστάσει Ῥωμαίων καὶ τῷ πρὸς Σκυθῶν ἡττηθῆναι διαπρίμμενοι [P. 398] οὐδὲν ἔλαττον Ῥωμαίους ἐδῆλουν. Οὐδεὶς τοίνυν τόπος σώζων ἦν καὶ λυτρούμενος, ἡπαίρου μὲν κακῶν ἀπείρων πληθούσης καὶ τῶν ὀλεθρίων οὕσης ὀλεθριωτέρας, μονοκτόρων δὲ σφαγῶν καθ' ἅλα περιπλεόντων Λατινικοῦ συντάγματος, ληστείας τε καὶ πειρατείας κακῶς τιθέντων τὸ ὄθεν οὖν ἀναγόμενον. Ὁ δὲ Ἰωάννης ταῖς θρακίαις μὴ ἐμβραδύνας πόλεις ἐς Θεσσαλονίκην ἵεται, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ τὰ ἐκείσε καταστησόμενος πράγματα, καὶ τὰς πόλεις ἀποστήσων τῶν Λατίνων καὶ μεθαρμόσων πρὸς ἑαυτὸν. Οὐκοῦν ἀφιγμένος εἰς Σέρβρας μετὰ τῶν ἐκείσε Λατίνων συζήγνουσι πόλεμον, καὶ μεθ' αἰμάτων ρεύσεις πολλὰς καὶ τούτων νίκη τῆς ἀναδείκνυται. Οἱ γὰρ Λατῖνοι τῷ σοιτέρῳ τε ἀκριβεῖ πρὸς τὰς μάχας καὶ τῷ τῆς αὐτεμβολῆς ἐτοίμῳ τὸν Ἰωάννην δεξιόμενοι πολλοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν κατέτρωσαν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡττηθὲν τὸ Λατινικὸν καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὰς Σέρβρας τραπόμενον οὐκ ἔφθη συγκλιῖσαι τὰς Σέρβρας, καὶ εἶσω τῶν τειχισμῶν συνεισπίπτουσιν οἱ τῶν φευγόντων ὀπίσω φερόμενοι Βλάχοι τε καὶ Ῥωμαῖοι. Καὶ οὕτως πόλις εἶχετο. Εἶτα ἡ μὲν ἦν ἐν πυρὶ καὶ τῇ τῶν τειχῶν καθαιρίσει, τὸ δὲ συλληφθὲν ἐν ἀπαγωγαῖς καὶ δεσμοῖς. Τοῦ δὲ Λατινικοῦ στρατεύματος ὁπόσον μὴ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεγένετο, ὃ μὲν ὡς ἐκάστοις προυχώρει σέσωκτο, ὃ δὲ τῆς ἄκρας λαβόμενον ἔνδον ἐπέμενε. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶελθὼν τὴν ἄκραν ὁ Ἰωάννης τοῖς ἐς αὐτὴν ξυμφυγοῦσι Λατίνοις παραδοῦναι οἱ τὸ χωρίον καὶ σώζεσθαι διακηρυκεύεται. Οἱ δὲ οὐδὲν ἐφρόνουσιν ἐπισταῖας ἐλέπολιν τὰ τεῖχη ἔτυπεν. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς ἄκρας ὁπόσα τῶν τειχῶν ἀμυντήρια προπετάσαντες καὶ προεκτείναντες ἐπέμενον ἀνθιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ θεάσαιντο τὸν Ἰωάννην ὡς ἐν πυρὶ τειχισμῶν τὴν ἄκραν διειλτότα πικρὴ τῷ στρατεύματι καὶ πᾶσαν ἀποκλείσαντά σφισι πάρυδον ὡς μὴδὲ ποσὶ δύνασθαι τίνα κλέψαι τὴν εἰς τὸν μαρκέσιον ἄφιν, ἐνδοῦναι οἱ τὴν ἄκραν ἤθελον, εἴ σφισι σπένδοιτο καὶ συγχωροίη τὴν ἔξοδον ἀπαθῶς, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἱππῶν ἔχουσι. Τοῦ δὲ μὴδ' ἄκροις ὥστ' ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις παραδεξαμένου σπονδὰς, αἰτοῦνται τὴν εἰς τὰ σφέτερα ἔθθῃ μεθ' ἡγεμόνων ὁδοῦ μέχρι τῶν Παιονικῶν ὁρίων ἀπόπεμψιν. Καὶ ὡς προὔβησαν ἐπὶ τούτοις ἥρκια, ὃ μὲν εἶχε τὴν ἄκραν, οἱ δ' ἀκίνδυνον τὴν ἐξέλευσιν.

Ἄλλ' οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν ἡγεμόνα σφῶν τὸν μαρκέσιον: χρεῶν γὰρ μὴδὲ ταυτα παρελθεῖν ἀνίστόρητα. Ἔτι τοῖς κατὰ τὴν νῆσον Μέλοπος διαπονούμενος πράγμασι καὶ διὰ μάχης χωρῶν τῷ

A et inusitatum malum, quod omne divinitus inflatum supplicium superat, erat cernere. Terram eandem, eandem gentem bini populi infestabant, alias utrique, alias alternis irruentes. Nam et Scythæ obvia quæque vastabant, 816 et aliquot forma excellentes captivos post flagra suspensos suis demonibus immolabant; et Latini Romanorum devotione et Scytharum de se victoria inflammati nihilo secius in nostros ferro et igni grassabantur. Neo ullus locus erat qui auxilium et salutem afferre posset, cum terra continens malis infinitis redundaret, ipsa perniciæ perniciosior; et Latinorum piraticæ naves mare pervagantes, quidquid e portu undecunque solveret, male tractarent. At Joannes Thraciæ urbibus non immoratus Thessalonicam properat, ut suo arbitrato provinciam illam constitueret et urbes a Latinis avulsas sibi vindicaret. Igitur Serras profectus cum Latinis qui ibi erant pugnam committit, et eos quoque, sed cruenta victoria, superat: nam Latini et disciplina militari freti et Joanni fortiter obviam egressi multos ejus milites ceciderunt. Sed non multo post cum victi et ad urbem Serras conversi essent, antequam portas clauderent, Blachi et Romani, qui fugientibus instabant, una irruerunt. Urbs ita capta et incensa est et mœnia diruta; qui comprehensi fuere, abducti et 817 victi. Ex Latini exercitus reliquiis alii, ut quisque potuit, salutem suam consuluerunt, alii arcem occuparunt. Quam postridie circumiens Joannes Latinis, si eam dederent, incolumitatem promisit. Qui cum marchionis freti auxiliis eam postulationem aspernarentur, scalas parat, et in tumulto quodam e regione arcis machina maximo collocata mœnia ferit. Latini vero depromptis omnibus iis quæ ad defensionem usui essent repugnabant, donec Joannem muro velut igni et omni exercitu totam arcem circumdedit et omnem sibi exitum interclusisse viderunt, ut nec pedes ullus clam ad marchionem pervenire posset. Tum vero ea conditione deditionem facere voluerunt, si sibi cum armis et equis tuto discudere liceret. Quam illo prorsus repudiante, postulant duces sibi domum reversuris attribui usque ad Pannoniæ fines. Sic fœdere icto ille arcem occupavit, hi citra discrimen abierunt.

ἐνδόσιμον. τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκεσίου παραδοκοῦντες τὴν ἀπὸ τοῦ μαρκεσίου παραδοκοῦντες τῇ ἄκρᾳ μεγίστην ἐπισταῖας ἐλέπολιν τὰ τεῖχη ἔτυπεν. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς ἄκρας ὁπόσα τῶν τειχῶν ἀμυντήρια προπετάσαντες καὶ προεκτείναντες ἐπέμενον ἀνθιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ θεάσαιντο τὸν Ἰωάννην ὡς ἐν πυρὶ τειχισμῶν τὴν ἄκραν διειλτότα πικρὴ τῷ στρατεύματι καὶ πᾶσαν ἀποκλείσαντά σφισι πάρυδον ὡς μὴδὲ ποσὶ δύνασθαι τίνα κλέψαι τὴν εἰς τὸν μαρκέσιον ἄφιν, ἐνδοῦναι οἱ τὴν ἄκραν ἤθελον, εἴ σφισι σπένδοιτο καὶ συγχωροίη τὴν ἔξοδον ἀπαθῶς, ὡς ὀπλων καὶ τῶν ἱππῶν ἔχουσι. Τοῦ δὲ μὴδ' ἄκροις ὥστ' ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις παραδεξαμένου σπονδὰς, αἰτοῦνται τὴν εἰς τὰ σφέτερα ἔθθῃ μεθ' ἡγεμόνων ὁδοῦ μέχρι τῶν Παιονικῶν ὁρίων ἀπόπεμψιν. Καὶ ὡς προὔβησαν ἐπὶ τούτοις ἥρκια, ὃ μὲν εἶχε τὴν ἄκραν, οἱ δ' ἀκίνδυνον τὴν ἐξέλευσιν.

818 Sed quis status ducis eorum marchionis fuit? nam nec hoc prætereundum est, dum adhuc Peloponneso constituenda occupatur et cum Scuro dimicat, litteris uxoris res novas moliri Thessalo-

nicenses sit certior; ipsam urbe expulsam in arcein confugisse et complures dies jam obsideri, urbem vero a Blacho quodam Prosaci et finitimorum locorum Joannem ditionis præfecto, nomine Ezyimeno, teneri. Quibus auditis marchio quamprimum opem ei ferre statuit et reditum maturavit. Sed antequam Thessalonice appropinquaret, occurrit suis hostium cladem et profligationem nuntiantibus et tranquillitatem urbi restitutam. Earum rerum fama delectatus, et suis ostentata, conversis habentis Scopia recte tendit, Joannis injurias ulturus. Sed vixdum ea quæ parturiebat aggressus, nuntium alium accipit de Comitibus Pleæ interitu et imperatoris Balduini captivitate. Itaque repetito priore itinere Thessalonicam ingreditur, et veritate illius nuntii per litteras confirmata spicilegium instituit e segete urbis nondum plane resecta, in illa belli messe quod ante suum reditum conflatum erat; et alios cives pecunia multatos pistillo nudiores urbe exegit; alios occidit, **819** alios suspendit, tam ex laicis quam ex ordine Deo consecrato. Et miserrimum imperatorem Alexium cum Euphrosyna conjugem per mare ad Alemanniæ principem misit. Heu! heu! rem novam et miserabilem et apud Romanos inauditam! heu spectaculum nunquam visum hactenus! Audita porro Joannis ad Serras impressione, auxilia suis popularibus qui in ea urbe erat mittit. Qui quamvis eventu rei in itinere cognito, nihilo magis bello abstinuerunt, ut jam in ipso periculo constituti, licet sibi cum hoste longe superiore negotium fore intelligebant. Prælio commisso vincuntur et profligantur a maxima Scytharum multitudine undique irrudentium, non secus quam apum examina, quæ ex alvearibus effunduntur, aut crabrorum instar e cavernis juxta vias erumpentium. Duobus his præliis victus, marchio se Thessalonicæ includit, Joannes vero per summam licentiam Berræam et alias marchionicas urbes occupat.

μενον πρὸς πολὺ περιόντα πολέμιον· συρρήξαντες δὲ τοῖς ἐναντίοις κατὰ κράτος ἡττῶνται καὶ τρέπονται, Σκυθῶν αὐτοῖς προσβαλλόντων οὕτω συχνῶν χάκ τῶν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ ἐκπιπτόντων ὡς ἔσσι καὶ τὰ σμήνη θείσασθαι τῶν σίμβλων προϊόντα καὶ τοὺς σφήκας ἐξιπταμένους τῶν ἐνοδίων χηραμῶν. Οὐκοῦν τοιαῖσδε μάχαις διτταῖς τὸ ἦτορ ἀπενεγκάμενος ὁ μαρκήσιος αὐτὸς μὲν εἶσω τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκλείεται, ὁ δὲ γὰρ Ἰωάννης κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ἐς Βέρροϊαν ἄπεισι, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ὅσαι μαρκεσίῳ ὑπέκυπτον ἑαυτῷ προσψηκίωσεν.

Ea quoque clade audita, Latini qui Byzantii erant, consilium **820** ineunt quid sit agendum, concilio ab Errico Balduini fratre et Marino Venetiarum duce indicto: nam Dandulus obierat. Omnibus bellum capessere placuit et copias contra urbes Thraciæ ducere quæ a Latinis defecerant, dum populi animi adhuc ferverent, et Joannes aliis bellis occupatus iisque solis intentus a Romanis abesset. Itaque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causa ultro sequi vellet (Rottam ipsi vocant), ablegarunt, potestate data urbes quæ defecissent suo arbitratu tractandi. Ea cohors atgressa a nullo scelere, a nullo piaculo abhorruit. Veneti quoque Orientalem oram longis navibus

Ἀ Σγουρῷ, γράμματά οἱ τῆς γυναικὸς χειρίζεται τοὺς Θεσσαλονικεῖς νεωτερίσαι διασαφοῦντα, καὶ αὐτὴν μὲν ἐξωσθεῖσαν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναδραμεῖν καὶ συχνὰς ἡμέρας ἤδη πολιορκεῖσθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰσιόντα κατέχειν Βλάχον τινὰ, Ἐτζουίμενον τὴν κλῆσιν, φρουροῦντα τὸν Πρόσακον καὶ ὅσα τῶν ἐκεῖθι τῷ Ἰωάννῃ κατήκοα. Ὡς οὖν πύθοτο ταῦτά μαρκήσιος, ἔγνω τὴν ταχίστην ἀργήγειν, καὶ τὴν πορείαν ἐπανιῶν ἐπέτεινε. Μήπω δὲ τῇ Θεσσαλονικῇ [P. 399] ἐγγίσας συμβάλλει τοῖς ἀγγέλλουσι τὴν τῶν πολεμίων ἦτταν καὶ ἀποσόβησιν καὶ τὴν ἐσπύθιν ἡρεμίαν τῆς πόλεως. Ἀμέλει καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀκούσμασιν ἐνησθεῖς καὶ φιλενδεικτῶν πρὸς τοὺς οἰκέλους, μεταστρέψας τὰ ἡνία τῶν Σκοπίων ἰθὺς φέρεται, τὸν Ἰωάννην ἀμύνασθαι θέλων τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων. Ἄλλ' οὐπω ἔφθῃ ἐπιβαλεῖν οἷς ὤδινε πράγμασι, καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐφίσταται τὴν τοῦ κόμητος Πλήτος ἀναδιδάσκων ἀπώλειαν καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κατὰσχισιν. Ἦν οὖν ὤδευσεν πρότερον πάλιν ἀψάμενος, τὴν Θεσσαλονικὴν εἴσεισι καὶ γνοὺς ἀληθῆ ὅσα διὰ γραμμάτων πέπυστο πρότερον, ἐπικαλαμᾶται τὸ μὴ ἀκριβῶς ἀμῆθεν ἐκ τοῦ ληΐου τῆς πόλεως ἐν τῷ ἀμῆτι τοῦ πολέμου ὅς πρὸ τῆς ἐκείνου συνέστη ἀφίξεως. Οὐς μὲν γὰρ τῶν πολιτῶν ζημιώσας εἰς χρήματα γυμνότερους ὑπέρου διαφῆκε τῆς πόλεως, οὐς δὲ ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἀπεκρέμασεν ἐκ τοῦ λαώδους πλήθους καὶ τοῦ ἰερωμένου Θεῷ τάγματος, καὶ τὸν δυσπραγῇ ἐν βασιλεῦσιν Ἀλέξιον καὶ τὴν τοῦτου σύνευνον Εὐφροσύνην διαποντίλους τῷ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἄρχοντι. Φεῦ φεῦ τοῦ καινοῦ τοῦδε καὶ ἀνηκούστου παρὰ Ῥωμαίοις ἀκούσματος, εἰπεῖν δὲ καὶ ἀθάτου ἐς δεῦρο θαύματος! ταῖς δὲ Σέρβαις ἐμβαλεῖν τῷ Ἰωάννῃ ἐνωτιστάμενος, μήπω δὲ καὶ τὸ πέρασεν τὸν συστάντος ἐκεῖσε πρότερον πολέμου περσόμενος, στέλλει τοὺς συναρξήζοντας τοῖς ἐν ταῖς Σέρβαις ὁμοφύλοις. Οἱ δὲ ἐν τῷ ἀπιέναι τὰ ξυνερχθέντα μαθόντες τὸν μὲν πόλεμον οὐδαμῶς διελύσαντο, ὡς ἤδη ἐν τῷ δεινῷ καθεστῶτες, καίπερ εἰδότες, γεννησόμενοι πρὸς πολὺ περιόντα πολέμιον· συρρήξαντες δὲ τοῖς ἐναντίοις κατὰ κράτος ἡττῶνται καὶ τρέπονται, Σκυθῶν αὐτοῖς προσβαλλόντων οὕτω συχνῶν χάκ τῶν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ ἐκπιπτόντων ὡς ἔσσι καὶ τὰ σμήνη θείσασθαι τῶν σίμβλων προϊόντα καὶ τοὺς σφήκας ἐξιπταμένους τῶν ἐνοδίων χηραμῶν. Οὐκοῦν τοιαῖσδε μάχαις διτταῖς τὸ ἦτορ ἀπενεγκάμενος ὁ μαρκήσιος αὐτὸς μὲν εἶσω τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκλείεται, ὁ δὲ γὰρ Ἰωάννης κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ἐς Βέρροϊαν ἄπεισι, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις ὅσαι μαρκεσίῳ ὑπέκυπτον ἑαυτῷ προσψηκίωσεν.

Ἄς δ' εἶχον οἱ ἐν τῇ πόλει Λατῖνοι καὶ τὰςδε τὰς δυσπραγίας ἐνωτιστάμενοι, περὶ τοῦ ποιητέου σφίσι σκέψιν τιθέασιν, ὁμοῦ γενομένων τοῦ τε Ἐβέρῃ, ὃς ἦν τοῦ βασιλέως Βαλδουίνου κασίγνητος, καὶ Μαρίνου τοῦ δουκὸς Βενετίας· ὁ γὰρ Δάνδουλος τὸ ζῆν κατέστρεψεν. Ἐξοξε τῶν οὖν ἅπασιν χωρεῖν ἐπὶ πόλεμον καὶ τὴν δύναμιν ἄγειν κατὰ τῶν θορυλίων πόλεων, ὁπόσαι Λατίνων ἀπέστησαν, ἕως ἔτι θερμὸς τῶν πολλῶν ὁ ζῆλος καὶ Ῥωμαίων Ἰωάννης ἀποδίσταται, πολέμοις ἐναπειλημένος ἄλλοις κἀκεῖνοις τὴν ἅπασαν σχολὴν χαρίζομενος. Ἀμέλει καὶ μοῖραν τοῦ κατὰ σφᾶς στρατεύματος προεκπέμψαντες, ἦν ῥοῦταν ὠνόμαζον, πᾶν τὸ πρὸς ἰσχύος νεπεγκλήτως δρῶν ἐκδεδώκασιν ἐν τῷ τὰς πόλεις

ἐπιέναι τὰς ἀποστάσεις, ὅθεν καὶ προηγούμενον τότε τὸ σύνταγμα οὐδὲν τῶν ἀνηκέστων καὶ ἀθεμίτων ἐκπερίστατο. Ἀλλὰ καὶ Βενέτικοι νῆας μακρὰς καθελκύσαντες τὰς ἐπα πύραλα [P. 400] μέρη ἐλίσσυνον πειρατεύοντες, τῷ Πανίῳ τε καὶ τῷ Καλλιπόλει προσσχόντες ὅσα χεῖριστα καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐὼν ἀλλότρια διεπράξαντο. Ἦσαν οὖν πολύμορφα τὰ

ιβ'. Ἐξίων δὲ καὶ αὐτὸς Ἑρρῆς, τὴν Ἀρκαδιοῦ-πολιν ὡς ἡνέμοις μόνον οἰκήσιμον παραλλάξας, τὴν δὲ εἴσοδον τοῦ Ἀπρώ βιασάμενος, ἀντμέρως τοῖς ἐκεῖ προσφέρεται, τὸ ἐνοικοῦν ἐνδοῦς εἰς σφαγὴν, ὡς εἰ ποίμνιον ἦν καὶ βουκόλιον ἀλλ' οὐ Χριστιανῶν, καὶ βίβ' μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν μὴδὲ προσχωρῆσαν ἐκουσιότητι. Πολλοὶ δὲ καὶ σχοινόμετοι κατὰ κώμας καὶ πόλεις περιεγόμενοι ξωγρίαι τὰ λύτρα ἐραυζόμενοι τοῖς συνειληφόσι κατετίθεσαν. Οἱ δ' ἐν ταῖς ἀπαγωγαῖς ταύταις ἢ νοσθλὴν σώματος προσπαλαίσαντες ἢ τῷ τῆς ὁδοπορίας μῆκει ἐχτονωθέντες τῆς τραχυλοκάκης ἀνιέμενοι οὐμενοῦν ὡς ὁμόπιστοι φθινύθειν εἰδόντο καὶ παρακατατίθεσθαι μόρῳ φυσικῇ τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἀπεδειροτομοῦντο ξίφεσιν, εἴτε μὴν κατὰ σπλάγχχνων βαθεῖαν ἐδέχοντο τὴν πληγὴν. Ὁ δ' Ἑρρῆς τὴν Ὀρεσιάδα καταλαβὼν στρατοπεδεύεται περὶ αὐτὴν, χάρακά τε βαλὼν καὶ βαθεῖαν τάφρον ὀρωρυχῶς (ταύτην γὰρ τὴν πόλιν ἀγώνισμα καὶ ἄθλον καὶ συμπέρασμα τῶν πόλων οἱ Λατίνοι φροντο) μὴ ἂν ἐτέρως ἐκεῖθεν ἀπονοστήσῃ τοῖς ἐν τῇ πόλει διτγγέλλεν, εἰ μὴ τ' αὐτοὶ ξυμβαῖεν ὁμολογίαις ἢ γούν νόμῳ πολεμικῷ σφᾶς αὐτὸς παραστήσαιο. Οἱ δὲ καὶ πρὸς μόνην τὴν τῶν συμβάσεων ἐνέχουσιν ἀποκναίσαντες μὴ Ῥωμαίοις ἐν τοῦδε καὶ Λατίνοις ἔλεγον εἶναι ὁρκία πιστὰ, ἐπειδὴ καὶ παρὰ Λατίνοις τὰ μὲν ἐς πίστιν ἀθέβαιοι, τοῖς δὲ προσχωροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι παρὰ Ῥωμαίοις ἐγνώσθησαν. Ταῦτα πυθόμενος Ἑρρῆς πρὸς ἔργους γίνεται. Δισσαῖς μὲν οὖν τάφροις ἀρυκταῖς περιεχωσμένην τὴν πόλιν εὐρείαις τε καὶ βαθείαις εὗρατο, τοὺς δὲ πύργους τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν ἄκρων δεξαμένους ἐκ δονάκων κήγματα ἐς πολλὸν τοῦ ἀέρος ἀναβαίνοντα, καὶ προκαλύμματα ἔχοντας ἐκ διφθερῶν τε καὶ δέρεων, ὡς μὴτε πυριφλέκτοις βάλλοιντο βέλεσι καὶ εἴεν ἅμα εἰς προβολὴν τοῖς ἀπὸ τούτων μάχεσθαι μέλλουσιν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ξυλλίων ἄνωθεν πύργων ἱστοὶ κατεπάγησαν, ἔχοντες οἷα καὶ ὅσα ἐπιχυθέντα ἐξάψαι τε φλόγα καὶ εἰς μέγα προκαλέσασθαι πέφυκεν. Ἐνισχυοῦ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν προυφαίνοντο τεκτονικὰ πολεμιστῶν ἀνδρῶν ἀναπαύματα, ὅποια εἰσανίσταν οἱ ἐπὶ τῶν ἱερῶν τὸν βυθὸν διορῶντες καὶ τὰ ἔθνη τῶν νεπόδων ἐπισκόπεύοντες. Ἐπὶ τινῶν δὲ καὶ λίθους δι' ἀλύσεων ἡρτημένους, ἐπιχαλωμένους διὰ μηχανῶν καὶ αὐτὰ πάλιν ἀναφερομένους καὶ πρὸς τὰς χρεῖας τῶν καιρῶν μεταγομένους. Ἐπὶ δὲ καὶ τέσσαρα πρὸς τοῖς δέκα πετρο ὄγα ὄργανα ἐπὶ τῶν πύργων ἱστάμενα. Ἐδοξεν οὖν Ἑρρῆι τε καὶ τῷ στρατεύματι τῆς μὲν ἔξω τάφρου πολέμῳ κρατῆσαι, χωσθείσης δὲ τῆς δευτέρας προσάγειν οὕτω τὰς μηχανὰς τοῖς τεύχεσι. Πονήρως οὖν ἡ ἐφεξῆς τάφρος μετὰ τὴν τῆς [P. 401]

A infestabant, et Callipoli ac Pantii pessima et a Christianorum institutis abhorrentia quæque perpetrarunt, ut calamitates essent, multiplices, atroces, intolerabiles.

δεῖν, Βαρυαλγέστατα καὶ ἀνύποιστα.

12. Erricus quoque Arcadiopoli, ut solis ventis habitabili, præterita, per vim Aprum ingressus, oves inclementer tractatos occidi sinit, quasi grex aut armentum, non autem Christiani, et vi potius subacti quam sua sponte addicti Blachis trucidarentur. Multi etiam vincti laqueis per 821 urbes et pagos circumducebantur, ut emendicata pecunia se a victoribus redimerent. In ea circumductione si qui aut morbis oppressi aut viæ longitudine fatigati deficiebant, laxato colli vinculo non ut Christiani exspirare sinebantur et naturali morte obire, sed gladiis obtruncabantur aut confodiebantur. Erricus vero, castris ad Orestiadem positus, profundum vallum communit. Nam eam urbem unicum certamen, præmium et finem laborum arbitantes, obsessis denuntiabant se inde non recessuros nisi ea vel sponte dedita vel vi expugnata. Hi vero ad solam deditiois mentionem exacerbati responderunt nullum in posterum fœdus inter Romanos et Latinos posse intercedere, quod et fide lubrica et in dedititios belluina immanitate, in bello subactos majori etiam crudelitate uterentur. His auditis, Erricus operibus intentus urbem duabus latius et profundius fossis circumdatam invenit, urbis vero turribus pegmata altissima adjecta, quæ pelibus et taurinis tergoribus contra ignem et ad propugnatores defendendos obtegebantur. Supra eas ligneas turres mali defigebantur, 822 in quibus ea erant quæ flammam maximam incendere et late spargere solent. Alicubi in eis etiam fabrefacta bellatorum sedilia visebantur, cujusmodi eorum sunt qui ex tabulatis fundum maris explorant et pisces captant. In aliquibus saxa catenis suspensa gravibus et demittebantur et rursus attollebantur, et prout res postulabat, transferebantur. Præterea quatuordecim tormenta in turribus conspiciebantur. Quare Errico et exercitui visum est priorem fossam vi occupare, secundaque expleta machinas muris admovere. Ac altera fossa, priore capta difficulter explebatur, et capita et trunci cadaverum eorum qui utrinque cadebant, hiatus ejus multis in locis explebant. Qua tandem non sine sanguine complanata scalas turritas ad mœnia adducunt; quarum altera in fossa detenta ob aggerem recens congestum, vacuum alicubi et rarum adhuc, subsedit; altera recta ad murum producta, priusquam diabathra conjiceretur, auxis 823 tormentorum contrita est et facta inutilis, in qua qui pugnabant, plurimi male sunt accepti. Tum Petro Plancio, viro robustissimo et ob fortitudinem celeberrimo, calva est saxo contracta. Itaque eo die conatus Latinorum irriti fuerunt. Postridie turres denuo mœnibus alia parte urbis admoventur, easque

virī bellicosissimi conscendunt. Interea propugnatores cum fere omnes machinas turribus imminere viderent, et pontem sublicium a certis traduci et mœnia jam contingere, armati portis erumpunt, quidquid excitando augendoque incendio aptum est secum portantes. Pugna igitur atrocissima commissā, tum quoque infectis rebus, machinis in conspectu eorum crematis, recedunt. Sed et foris Blachorum et Scytharum exercitus circa vallum obequitans commeatum in castra apportari non sinebat. Itaque consilii inopes, et animorum alacritate fracta, novas copias Byzantio accersiverunt, quæ quidem necessitate magis quam voluntate **824** exhibant: ne ita facerent, a Martino cardinali et Thoma Cpolitano patriarcha nuper Venetiis profecto diris obstringendi et sacris interdiciendi. Is Thoma patrio vestitu indutus erat, qui corpus ita constringebat ut acubus illi assutus videretur, manibus duntaxat et pectore aperto; malis ita rasis ut, quemadmodum in impubi puero, nullum pili vestigium cerneretur. Sed antequam auxilia venirent, lues invasit exercitum cum ex fœtore cadaverum in tentoriis jacentium, tum quod plerique ac potius omnes cibos insolitos gustarant. Quare noctu inde recesserunt; et in Pamphilo diversati ex diuturnis et inanibus laboribus se refecerunt. Nec ii solum his malis conflictati sunt, sed ii etiam qui eos ex urbe accedere ausi fuerunt; et hi in itinere fere omnes a Scythis et Blachis interfecti sunt. Unde alias machinas **825** structuri malos biremium ex maritimis civitatibus collegerunt, et si quid deerat, ex Propontidis montibus arbores secouerunt, misso illuc qui opus maturaret Conone Petunæ comite. Machinarum justa copia parata, quas multis in locis ferro contra incendia munierant, belli fortunam denuo tentarunt; et Orestidae omissa, quam suis eladibus admoniti inexpugnabilem esse credebant, Didymotichum oppugnare statuerunt, ad eamque rem castris ibi positis et productis arietibus se pararunt. Sed antequam sol super eo Latinorum conatu occideret, aer nubibus impletur, et vehementissimo imbri fluvius Eurūs dilatatus et ex parvo magnus factus campos aquis implevit, et ex castris Latinorum subito et arma et machinas et equos bellicos et viros avexit; quodsi sol occidisset ac id malum noctu ingruisset, major pars exercitus periisset. Ilac inusita re admoniti Latini cordatiores et non plane sanguinarii inde discedendum esse censuerunt, et ejus **826** sententiæ aliis auctores fuerunt. Sed et reliquus omnis exercitus miraculo eo consternatus celcritè inde recessit, aliis una cum Errico Byzantium reversis, aliis civitates mediterraneas et maritimas, quæ Latinis parebant, custodire jussis. **Ε**ξιώντες τῆς πόλεως, Βλαχικοῖς καὶ Σκυθικοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν ἐγκύρσαντες τάγμασι μικροῦ δεῖν ἅπαντες διεφθάρησαν. Ὅθεν ἐς συμπλήξεις ἄλλων μηχανῶν ἀπιδόντες ἰστούς θυαρμένων νηῶν ἐκ τῶν παραλίῳν συνέλγον πόλεων, καὶ ὧσιν ὑπεσπίνιζον, ἐκ [P. 402] τῶν τῆς Προποντιδος ὁρῶν ναυτὶ ἀπέτεμον, ἐργεπείκτην πεπομφότες ἐκείσε τὸν τῆς Μετούνης κόμητα Κόνωνα. Ἐπεὶ δ' εἶχον ἅλεις τῶν ἐλποπόλεων, ἐν πολλοῖς αὐτάς καὶ σιδήροις διαλαβόντες ὡς εἶεν τοῦ πυρὸς σθυναρώτεραι, πρὸς τοῖς πολέμοις καὶ πάλιν

Α πρώτης ἔλῳσιν ἐχωννύετο, καὶ κόρσαι ἀναυχενες καὶ ἄκορσαι σώματα τῶν πιπτόντων ἀμφοτέρωθεν ἀνεπλήρουν ἐν πολλοῖς τὴν τῆς τάφρου κένωσιν. Ὡς δ' ὀψέ ποτε καὶ μεθ' αἵματος κέχωστο, προσάγουσι τὰς πυργοειδεῖς τοῖς τεύχεσι κλίμακας. Ἐνθα ἡ μὲν τῇ τάφρῳ ἐνίσχεται καὶ ὑποχαλᾷ τῆς ὀρθότητος τῆς ἐτι μανῶ καὶ διακενῶ καὶ νευχύτῃ τῆς γώσεως· ἡ δὲ λοιπὴ τῶν τειχῶν ἰθὺ προδᾶσα οὕτω διαδύθραν ἐβαλλε, καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἰστῶν ἠωρημένοις ἄνωθεν τῶν πύργων βᾶρει τῶν λίθων πεισθεῖσα καὶ τοῖς ἐκ μηχανῶν ἀφέμασι συντριβεῖσα πρὸς οὐδὲν ἐγένετο χρήσιμος. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ πολλοὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς μαχομένων κακῶς ἐπαθον, ἐν οἷς ἦν καὶ Πέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης ὁ κράτιστος ἅμα πάντων καὶ εἰς ἀνδρῶν ὀνομαστότατος, λίθῳ τὸ κρανίον κατεργεῖς. Καὶ τότε μὲν οὕτω τὰ Λατινικὰ διαπεπτόκασιν διαβούλια· τῇ δ' ὕστερα τῶν τειχεσιν οἱ πύργοι πάλιν προσάγονται καθ' ἕτερον μέρος τῆς πόλεως, καὶ εἰσάνεισι σφας τὸ τοῦ στρατεύματος μαχιμώτατον. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ τῆς πόλεως ἀπομαχόμενοι ὀλίγου πάσαν τὴν μηχανὴν ταῖς βᾶρεσιν ἰδόντες ἐγγίσασαν καὶ γέφυραν ποιητὴν πρὸς τῶν ἐπ' αὐτῆς τεταγμένων διαγομένην καὶ τῶν τειχῶν ἐπιφάουσαν, ἀναπετάσαντες τὰς πύλας ἐπεκθέουσι μεθ' ὀπλῶν καὶ τῶν ὅσα τρέφουσι πῦρ καὶ τὴν φλόγα ἐπὶ μέγα αἵρουσι, καὶ μάχῃ κρπερωτάτῃ τῶν πρώην συνίσταται. Ἀπρακτοὶ τοίνυν καὶ τότε μεταχωρήσαντες καὶ αὐτὰ εἶχον τὰ μηχανήματα ἐπ' ὕψειν αὐτῶν ἐμπιπρώμενα. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξωθεν στρατεύματα Βλάχων τε καὶ Σκυθῶν περιόντα τὸν χάρακα οὐκ εἴων ἐς τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι τὰ βιώσιμα. Ἀμυχανίῳ **Β** τοίνυν ληφθέντες καὶ διατεθέντες ἀθυμότερον, στεῖλαντες ἐς Βυζάντιον σύναρσιν ἦτουν ὕψ' ἐτέρως νεαλοῦς δυνάμειος. Καὶ ἦσαν οἷδε ὕψ' ἀνάρχης μᾶλλον τι ἤπερ κατὰ γνώμην ἐξήσαν, ἀφορισμῶ καὶ ἀναθέματι μὴ οὕτω δρῶντες ὑποβαλλόμενοι πρὸς τε τοῦ καρδηνάρῳ Μαρτίνου καὶ Θωμᾶ τοῦ προσεχῶς ἐκ Βενετίας ἀριγμένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦν δὲ οὗτος ἐσθῆτά τε τὴν πάτριον περιεμένος, συνυφασμένην μικροῦ τῷ σώματι καὶ ῥαφιδουμένην ἐκίστης τὰ εἰς καρπούς καὶ τὸ στήθος ἀφιεῖσαν ἄνετον, καὶ τὸ γένειον ξυρόμενος δρώπακος ἀκριδέστερον, ὡς εἶναι τὸ τῶν παρειῶν ἐδάφιον μεθ' ὑποφαιούμενον ὅλως ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τῶν τριχῶν, ἀλλ' ὡς ληϊστὸν παντάπασιν ἄλλοον. Μήπω δὲ τῆς ξυμμαχίας ἡκούσας καχεξία **Γ** κατέσχε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τε τῶν καταβεβλημένων ταῖς σκηναῖς νεκρῶν καὶ τοῦ τῶν ἀήθων εἰς βρώσιν ἄψασθαι τοὺς πλείους ἢ τοὺς ἅπαντας. Ἀραντες τοίνυν ἐκεῖθεν νυκτὸς ἀπενόστησαν, καὶ τοῖς περὶ τὸ Πάμφιλον χωρίοις ἐναυλίσταμενοι τῶν ἀντηνύτων καὶ μακρῶν καμάτων ἑαυτοὺς ἀνεχώχεον. Οὐχ οὗτοι δὲ μόνον τοῖς κακοῖς τοῖσδε περιεπάρησαν, ἀλλὰ καὶ οἵτινες συμμῖξαι καὶ συνελθεῖν ἀπεθάρρῃσαν

γίνονται. Καὶ δὴ τὴν Ὀρεστιάδα παρεικότες ὡς ἐξ ὧν ἔπαθον οὐχ ἀλώσιμόν σφισι δόξασαν, ἔγνωσαν τῷ Λιδυμοτοίχῳ προσβαλεῖν. Οὐκοῦν καὶ παρ' αὐτῷ στρατοπεδευσάμενοι πολιορκεῖν ἐς νέεστα τὸ φρούριον διτρήνουντο, καὶ τὰ τειχομαχεῖα προσάγειν, ὡς ἂν ἐξέλωσιν, ἡτοιμάζοντο. Ἄλλ' οὐπω ἐπὶ τῷ παροξυσμῷ τούτῳ τῶν Λατίνων ἔδω ὁ ἥλιος, καὶ πληροῦται νεφῶν ὁ ἀήρ, καὶ ῥαγδαίας βρογῆς θεοθεν ἀφοριθείσης ἐν τοῖς ἀνόπιν τοῦ Λιδυμοτοίχου μέρεσιν ὁ τῷ φρουρίῳ παραβρέτων Ἔβρος διεσπυνθείς βετῶ καὶ μέγας ἐκ μικροῦ τοῦ τότε φανείς τὰς πεδιάδας ἐξυδατοῖ καὶ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Λατίνων ἐξαπινάτως ἐπικλυσθεὶς ὅπλα παρασύρει καὶ μηχανὰς, ἵππους ἀπάγει πολεμιστὰς, ἀνδρας διανηχομένους τὸν Ἀγέροντα δείκνυσιν· εἰ δ' οὐκ ἦν ἐσέτι φασισβολῶν ἥλιος, ἀλλὰ τὸ δεινὸν νυκτὸς ἐπεγένετο, τὸ πλεῖον ἂν ἀπώλετο τοῦ στρατεύματος. Τῷ δ' ἐξαισίῳ τοῦ πράγματος καταπλαγέντες ὁπόσοι τῶν Λατίνων ἐς νοῦν ἔβαπτο, μηδ' αἰμάτων ἄνδρες ἐς τὸ παντελὲς ἐτύγγανον ὄντες, μεταναστεύειν ἐκαῖθεν εἴλοντο καὶ τοῖς ἄλλοις οὕτω ποιεῖν ὑπέθεντο. Ἄλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς εἰς θαῦμα τὸ γεγονὸς θέμενοι τυχέως ἐξῆραν ἐκαῖθεν. Καὶ οἱ μὲν σὺν αὐτῷ τῷ Ἐρῶν τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβον, οἱ δὲ τὰς πόλεις φρουρεῖν ἐπετρέψαντο ὁπόσοι χερσαῖα τε καὶ ἀρχαῖοι Κατίνους ὑπήκουον.

ἢ γ'. Ἠλθὴν οὐδ' οὕτως ἡρέμησαν τὰ δεινὰ, οὔτε μὴν βελτίῳ παρὰ τοῦτο Ῥωμαίοις ἐφάνη τὰ πράγματα. Ἢ τε γὰρ Λατίνων ὑπεροψία καὶ πρὸς Ῥωμαίους ὑπόψια καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀκαθαίρετον τῆς πρώτης προθέσεως εἶχετο, καὶ ἂ δρᾶν οὐκ εἶχον τοὺς ἀποστάντας καὶ καθ' ὧν πολλάκις τὰς λόγγας ἠκόνησαν, ταῦτα τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἔτι ἐπέφερον, καὶ κατ' αὐτῶν τοὺς, ὁδόντας ἔβρυχον. Καὶ ἡ τῶν πρὸς ἑω Ῥωμαίων περὶ τὸ κακῶς πάσχον ὁμογενὲς ἀνεπίτροπος γνώμη καὶ ἡ παντελής παρόρασσις καὶ ἐπιλήσις ἀφόρητα ἔδωκεν. οὔτε γὰρ χρεῖμασιν ἢ στρατεύμασι τῶν δουτικῶν ἀντελαμβάνοντο πόλεις. Ἄλλ' οἱ μὲν Λατίνοι τῆς Ἀσίας ἀναχωρήσαντες τὴν Θράκην ἔκοπτον, μόνην ἀναρρίπτοντες τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας Ῥωμαίων κινδύνον· οἱ δὲ ἡμέτεροι στρατηγοὶ τοῦ ἐκ σφῶν κινδύνου παρὰ δόξαν ἀνεθέντες οὐδὲν ἦσαν οὐδαμοῦ, οὔτε μὴν σωτήριόν τι καὶ φυλακτήριον ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φυλέταις μετέλθοσαν, ἀλλ' εἰς νοῦν ἀδόκιμον παραδοθέντες καὶ αὐτοὺς ἀπὸ θεοῦ μακρύναντες ὥστε τὰ μὴ καθήκοντα δρᾶν καὶ μηδαμῶς ἵνα πρὸς αἰσθησιν, κατὰ δῆμους καὶ φαρίας δέιστησαν, πόλεις ἐξέμηναν, κατ' ἀλλήλων ὠπλισθησαν τοὺς θεσμούς τῆς συγγενείας συγγέαντες, [P. 403] καὶ γεγονῶσι φυλὴ φυλῇ καὶ Ἰσραὴλ Ἰούδας, τὸ πάλαι παρὰ τῷ προφῆτῃ θρηνοῦμενον, οἱ μὲν τῷδε συννεύσαντες καὶ ὡς βασιλεῖ σφῶν προσφερόμενοι, οἱ δ' ἐκείνῳ προσρέψαντες, ὡς καὶ τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς φρονίμοις κρίνεσθαι εἰς κατάραν καὶ πλησμονὴν καὶ τῆς ὁμογενείας ἀπαλλοτριώσιν. Ὡς δὲ ποτε συνέδραμον ἐς φίλιν, οὐδ' οὕτω μὲν ὡς εἰς μίαν συνηρμόσθησαν γινώμην. οὐδ' ἐς συνασπισμὸν ἀλλήλους παρακροτήσαντες ἐπαρῆξαι ὁλως ταῖς ἐσπερίαις προέθεντο πόλεις, ἀλλ' εἰς χειροτονίας βλέψαντες βασιλέων οἱ μὲν κατὰ τὰ ποτώμενα τῶν ζώων συμμορηδὸν συνανίπτανται τῷδε καὶ συναπαίρουσιν, οἱ δὲ καὶ ῥάμνους ἀκανθώδεις ἐς ἀρχὴν προχειρίζονται. Καὶ ἦν πολυαρχία πάλιν τὸ γεγονὸς ἐπινεμομένη τὴν ἑω, καὶ θηρίον τρικάρην ὑπὸ τῶν ἀβελτέρων διαπλεχθεῖν. Ὁ μὲν γὰρ Μαυροζώμης Μανουὴλ τὸν Καῖχοσρόην ὑποδύς, οὐ πάνυ πρὸ πολλοῦ τῇ στείρῃ θυγατρὶ συναφθέντα καὶ τῆς Ἰκονιαρχίας αὐθις λαβόμενον, ἧς εἶχε πρότερον ἐκπεσόν, πάντα ἦν μηχανώμενος, εἰ πως αὐτῇ συναρμομένου τοῦ βασιλείου τύχη ὀνόματος, καὶ τὴν ὅσπην ποτίζει Μαίανδρος ἐπιὼν μετὰ Τούρκων ἐφθιρέ τε καὶ ἔκρινεν. Ὁ δὲ Ἀάσκαρις Θεόδωρος, ὡς γένει

13. Verum ne sic quidem mala quieverunt aut res secundiores Romanis fuerunt, quod Latinorum despicientia et de Romanis suspicio et implacabiles animi antiquum obtinebant. Nam quæ desertoribus, contra quos sæpe hastas acuerant, inferre non poterant, ea in proximos quosque perpetrabant, et contra eos dentibus frendebant. Sed et Orientalium Romanorum negligentia erga populares afflictos et summus despectus atque oblivio dolorem pene intolerabilem pariebat : nam neque pecuniis neque militum copiis Occidentalibus urbibus subveniebant. Ac Latinis ex Asia digressis et Thraciam, quæ sola pro libertate Romanorum dimicabat, vastantibus, nostri duces eo discrimine præter expectationem liberati nusquam officii sui meminerant, neque salutare quidquam ad sui vel popularium defensionem conabantur. Sed corruptis ingeniis præditi, et ut homines S27 deserti a Deo atque impii stupore quodam affecti, atque in factiones divisi, urbes concitarunt ; alii alios oppugnarunt violato jure cognationis ; tributum segregati sunt ; Israel Judas factus est, ut vetus ille propheta queritur, aliis huic ut regi addictis, aliis ad alium confluentibus. Quæ res multis, prudentioribus præsertim, execrationis similis, et destruendæ necessitudini et inducendæ alienationi esse videbatur. Etsi autem tandem ad amicitiam ineundam concurrerunt, tamen ne tum quidem plane consenserunt, aut alii alios ad belli societatem cohortati ullo modo Occidentalibus urbibus opem ferre statuerunt : sed creandis imperatoribus intenti instar gregatim volantium avium cum uno quodam subvolabant et discedebant ; alii etiam spinosis rubis imperium deferebant. Unde multorum dominatus Orientem depascebat, tricipiti quadam bellua a vecordibus implexa. Nam Maurozomes Manuel Caichosrois auxiliis fretus, cui non multo ante recuperato Iconio filium desponderat, nihil non conabatur ut imperatorio nomine potiretur, et omnem Mæandrium tractum cum S28 Turcis vastabat. Theodorus Lascaris, nobilissimo genere ortus et imperatoris affinitate incolitus, illo profligato et rubro calceo induto ab omnibus Orientalibus urbibus imperator consalutabatur. David porro Comnenus exercitu ex Paphlagonia et Pontica Horaclea conacto, et Iberum qui ad Phasi-

dem habitant legione conducta, pagos et urbes subigebat; et ut fratrem suum Alexium magnum redderet, præcursorem ejus et præconem agebat. Cæterum is subinde cunctabatur, circa Trapezuntem moram trahens; et plane Hylam illum, de quo proverbium est, agens perpetuo vocabatur nec unquam comparebat. Cum autem David adolescentem quemdam, cognomento Synadenum, pro duce ad Nicomediam misisset, Lascaris cum exercitu contra illum proficiscitur, se trita et plana via progredi simulans: sed per aliam asperam et impeditam ex improvise Synadenum adortus capit, milites ejus dissipat, Davidemque reprimat, ne ultra Ponticam Heracleam progrediatur. Nec multo post Maurozomen quoque cum Turcis vi profligat, quos partim cædit partim capit, eos præsertim qui genere illustres primam aciem obtinuerant.

δύσβατον, καὶ προσπεσὼν ἀφώρατος τῇ Συναδηνῷ. συνέλῃψε καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα διεσκέδασε, καὶ τὸν Δαβὶδ μὴ περαιτέρω προῖέναι τῆς Ποντικῆς Ἑρακλείας παρέπεισε. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῷ Μαυροζώμῃ συμπλακεὶς φυλάδα δεικνύσι τοῦτον. Καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος τρεψάμενος οὓς μὲν διέφθειρεν, οὓς δὲ ἐξώγησε, καὶ τούτων μάλιστα οἱ τῆς στρα-

329 Hoc rerum Orientalium statu Joannes Mysus Philippopolim capit, diripit, evertit, cives plerosque obruncat: cujus urbis jam olim per insidias expugnandæ occasione capta, habitatoribus infensissimus, quod deditionem sibi non fecissent et ut regi parere detrectassent, sed ut virum sanguinarium aversati essent. Tum vero illud ejus iracundiam exasperarat et barbaricam feritatem auxerat, quod Alexium Aspietem recepissent eique ut duci paruisent, se vero cum exercitu invadentem sæpe repulissent. Cæterum ea urbs inviolata mansisset, si suis auspiciis gubernata esset, tum quod Latinos benigne tractabat, tum quod Joannem Mysum non prorsus aversabatur. Nunc filia matrem sequens, postquam illa regina et princeps omnium labefacta et facile capta est, hæc quoque graviora pertulit, direptionibus et cædibus oppressa, et insuper funditus eversa. Cujus ruinæ unum illud spectatu jucundum habent, quod Aspietem fune talos trajectum et in sublimi trabe pedibus suspensum ostentant. Cui qui regni affectandi adjutores fuerant, cum Joannem non laterent, ne inconstantia

330 pœnas darent veriti, palam deficiunt; et alii ad Theodorum Luscarim Orientalibus urbibus dominantem se conferunt, alii Orestiadem concurrunt; alii Didymotichum ingressi cum Eatinis pacem faciunt, et per legatos Theodorum Branam ducem sibi mitti petunt. Nec multum temporis intercessit, cum Joannes Mysiæ rebus constitutis, et desertoribus gravibus suppliciis et novo mortis genere affectis, irato et cædem spirante vultu Romanis bellum inferre statuit, quorum sibi dolos, fraudes, perfidiam, summam levitatem diutius ferendas esse negabat. Igitur ira percitus innumeras Scythicas turmas ablegat, quarum aliæ Adrianopolim obsederunt, aliæ Rusium aggressæ Latinum præ-

εὐπρεπέστατος καὶ κηδεὶ βασιλείῳ περίδοξος, ἀποκρουσάμενος ἐκείνον τὸ ἐρυθρὸν πέδιλοι ὑποδύεται καὶ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὅψ' ὄλων τῶν ἐψῶν ἀναγορεύεται πόλεων. Ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Δαβὶδ στρατολογήσας Πηφλαγόνος καὶ οἱ τὴν Ποντικὴν οἰκοῦσιν Ἑρακλείαν, καὶ μοῖραν μισθωσάμενος Ἰβήρων τῶν πινόντων τοῦ Φάσιδος, κώμας καὶ πόλεις ὑπεποιεῖτο, καὶ τὸν οἰκεῖον μεγάλων κασίγνητον ᾧ ἡ κληῖς Ἀλέξιος, πρόδρομος ἐκείνου καὶ προκτῆρυξ ἐγένετο. Ὁ δὲ ἔμελλεν αἰεὶ χρονίζων ἐν τοῖς τῆς Τραπεζούντος μέρεσι, καὶ παροιμιᾶς ἐδείκνυτο Ἰλας, φωνούμενος καὶ μὴ ὀπανόμενος, Ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ Νικομήδους ὁ Δαβὶδ οὗτος προσεπέλασε διὰ τινος αὐτῷ στρατηγούντος μείρακος, Συναδηνῷ τὴν ἐπικλησιν, στράτευμα συναγείρας ὁ Λάσκαρις κατ' αὐτοῦ ἔπεισε, διὰ μὲν τῆς τετριμμένης καὶ λείας ἔμφρασιν δούς παρεύεσθαι, ἐκπεριελθὼν δὲ τραχείαν ἄλλην καὶ

ὄθεν καὶ στρατηγῆσας οὕτω τὸν νεανίαν αὐτόν τε

Καὶ τῇδε μὲν τὰ πρὸς ἔω ἐφέρετο· ὁ δὲ Μυσὸς Ἰωάννης τῇ Φιλιππουπόλει ἐπιστρατεύσας αἰρεῖ ταύτην καὶ καθαιρεῖ προνομέους, καὶ πολλοὺς τῶν ἔνδον ὑποδικάζει τοῖς ξίφεσι, καὶ πάλαι μὲν ἐνκολληεὺς τῇ πόλει καὶ τῇ ταύτης ἐφεδρεύων ἀλώσει, καὶ βαρυμηνιῶν τοῖς οἰκήτορσιν ὡς μηδ' ὅλως αὐτῷ ὑποκύπτουσι μηδ' ὡς βασιλεῖ [P. 404] προσέχουσιν, ἀλλ' ὡς αἱμάτων ἄνδρα ἐκτρεπομένοις, καὶ τότε δὲ πρὸς πλείονα θυμὸν ἐκκαυθεὶς ὑπὸ βαρβάρου φρονήματος οἷς τὸν Ἀσπιέτην Ἀλέξιον εἰσφασίαντο, χάκειν μὲν ὡς ἀρχηγῷ ὑπέκειντο σφῶν, αὐτὸν δ' ἐπιόντα μεθ' ὅπλων πολλαχῇ ἀπεκσούσαντο. Ἦν δ' ἂν ἡ πόλις ἦδε κακῶν ἀθιγῆς, εἰ καθ' ἑαυτὴν διεζήγετο, τοῦτο μὲν ἦπ' ὡς προσφερομένη Λατίνοις, τοῦτο δὲ τὸν Μυσὸν Ἰωάννην οὐκ ἐκτρεπομένη παντάπασι. Νῦν δ' ἐπομένη τῇ μητρὶ παῖς, ἐξ ὧν ἀκροσφαλῆς ἐκείνη γέγονε καὶ εὐάλωτος βασιλεὺς οὖσα καὶ πασῶν ὑπερκείμενη πόλεων, ἐκ τούτων δὴ καὶ αὕτη χεῖροσι κακοῖς προσωμίλησε, καθ' ὅσον προνομαῖς ἐκδοθεῖσα καὶ μαχαίρας στόματι ἔτι καὶ προκαθῆρηται καὶ εἰς περιφανὲς ἐρείπιον κατηδάφισται, καθ' ἑν μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς διαχέον τῶν θεομένων, τὸ ἐκ ποδῶν ἀνερτῆσθαι τὸν Ἀσπιέτην ἐπ' ἰθυτενοῦς σκόλοπος, διάτετορτμένον τοὺς ἐπισφύριους τένοντες καὶ κάλως ἐπὶ τούτων δεξάμενον. Τὰ δ' ἐπὶ τούτοις οὐκ ἔλαθον τὸν Ἰωάννην οἱ τῷ Ἀσπιέτῃ σύμφρονες καὶ πρὸς ὕψος βασιλείας ἐκείνου κουφίσαντες, ὅθεν ὑφορώμενοι μὴ δίχας δοῖεν ὡς ἄλλοι πρόβαλλοι, ἀφίστανται λαμπρῶς. Ἀμέλει καὶ ἐκποδὸν χωρισθέντες οἱ μὲν προσίαισι Θεοδώρῳ τῷ Λάσκαρι, τῶν ἐψῶν κρατοῦντι πόλεων, οἱ δὲ συνδράμοντες ἐς Ὀρεστιάδα, ἄλλοι δ' εἰσιόντες τὸ Διδυμότοιχον Λατίνοις σπένδονται. Καὶ πέμψαντες ἀγγέλους σφίσι στρατηγὸν ἐξαίτουται τὸν Βρανῶν Θεόδωρον. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Μυσίαν εἰσιὼν ὁ Ἰωάννης καὶ τάκει πρὸς τὸ εὖ διαθήμενος, καὶ κολίσεσι βαρεῖαις καὶ θανάτοις γαινοῖς τοὺς ἀποστάντας

transegerant, et aderant qui aureos nummos postularent. Deinde quosdam ex Latinorum cohorte, qui Rhædesti cum Brana fuerunt, 833 vesperi urbem ingressos Athyrani libenter et minime gravatim susceperunt: putabant enim eos illic mansuros et cum Scythiis pugnatorios. Sed illi sub primam noctis vigiliam inde discedunt, opera data ut Scythas clam præterirent; etsi spe sua frustrati, juxta ipsum Rhegium in Scytharum cohortes antegressus delapsi omnes exiguo momento perierunt. Scythæ vero post Latinorum discessum a popularibus suis pecuniæ exactoribus clam circa mediam noctem funibus per muros attracti, et portis positi, cum horribili clamore strictis ensibus in plerosque adhuc dormientes, cum fuga minime expedita esset, irrunt. Ea igitur nocte facinus editur, quod lacrymas postulat instar perennium annium promanantes. Nec enim viri et feminæ duntaxat partim occisi, partim in servitutem abducti sunt, sed nec latentis infantuli ejus mali expertes fuerunt: sed hi quoque ut immaturi et tenelli fosculi ab immiseri cordibus illis viris, ignorantibus naturæ injuriam fieri et humanitatis jus ab eo violari qui iraundiæ ultra victoriam indulgeat, obtruncati sunt. Et quod magis deplorandum 834 est, implacabiles homines occupatis littoribus eos qui illo accurrerant partim gladiis trajecerunt, partim retraxerunt, partim in aquam præcipitatos submerserunt. Pauci navigia adepti evaserunt. Erant etiam quiscalam non adepti intra puppim et remiges in mare deciderent. Tanta mali atrocitas fuit et pene inter necio. Ex eo Barbari totis legionibus et exercitibus pergentes vastæ procellæ instar omnia dissipabant, aut incendii in silva grassantis obvia quæque absumebant. Neque rerum omnium quidquam erat impervestigatum et rapinis tutum. Duæ tantum ex plurimis et maximis urbibus, Bizya et Selybria, et rapinas et vastitatem effugerunt, non modo firmis cinctæ mœnibus, sed etiam locorum situ munitissimæ. Alioqui nec universalem interitum evitassent, et ne a Latinis quidem intentatæ permansissent. Ac Itali his adversitatibus fracti Cpoli velut in mandra condensabantur, et rebus ad tolerandam obsidionem necessariis comparatis terrestria mœnia inter se partiti, Romanis quo vellent abundi potestatem dederunt. Hostes vero in locis parum ab urbe dissitis commorantes, sæpe in pugna etiam proxime mœnia accesserunt: nonnunquam per divi Romani portam, ostentandæ fortitudinis 835 et comitantis tum felicitatis ergo, pauci numero ingressi, et occisis iis qui in porta erant, statim reversi, cum omni exercitu domum redierunt, captivos tanquam armenta, pecudes et jumenta pro multitudine stellarum præ se agentes.

Hier. Wolfii notæ.

(74) Κἄν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπόν. Interpretatus sum ἀποφαντικῶς. Quod si cui displicet ὑποθετικῶς exponat licet, hoc modo: Ac successu ca-

δαινῶν πιπόνθασιν ἔσχατα, καὶ ἄγροί καὶ ᾠμαὶ καὶ τὰλλα ὁπόσα ταῖς πόλεσι ταύταις ὑπέκλυτον πρότερον, καὶ ὅσα ἐς αὐτὴν τὴν πόλεων πασῶν προεδρεύουσιν παρατείνουσι, ταῖς Σκυθικαῖς χερσὶ καθυπέκλυαν. Ἐπὶ πᾶσι καὶ οἱ τὸ πόλισμα τὸν Ἀθύραν οἰκούντες ὁλέθροις ἀνηκέστοις περιεπάρησαν. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα ἐπὶ χρήμασι τοῖς Σκύθαις συνέβησαν, καὶ ἦσαν οἱ ἐκ Σκυθῶν ἀφιγμένοι τὰ ἐκ χροσσοῦ εἰσέπραττον κόμματα· πρὸς δ' ἐσπέραν ἐνίων ἐκεῖθεν ἀπαντρήσαντων ἐκείσε τοῦ Λατινικοῦ συντάγματος δ' συνῆν ἐν Ῥα:δεστῇ τῇ Βρανῇ, καχαρισμένως σέ:σιν, ἀλλ' οὐ προσάντως οἱ ἐν Ἀθύρᾳ προσφέρονται· φοντο γὰρ ὡς συμπαραμενοῦσιν ἐκεῖθι καὶ τὸν κατὰ Σκυθῶν ἀγῶνα ἐπαποδύσονται. Ἀλλ' οἱ μὲν περὶ πρῶτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐκεῖθεν μεθίστανται, λαθεῖν τοὺς Σκύθας καὶ παρελθεῖν σπουδῇ τιθίμενοι, κἄν ἐξέπεσον τῶν κατὰ σκοπόν (74), Σκυθῶν ἑτέραις μοῖραις προελασάσαις ἐγκύρσαντες κατ' αὐτὸ τὸ Ῥήγιον, καὶ πάντες ὡς διὰ βραχέος ἐς τὸ ζῆν [P. 406] κινδυνεύσαντες. Οἱ δὲ Σκύθαι μετὰ τὴν Λατίνων ἀπονόστησιν ὑπὸ τῶν τὰ χρήματα συλλεγόντων ὁμογενῶν λάθρα περὶ μέσας νύκτας διὰ τοῦ τείχους ἀνιμνήντες, καὶ τῶν πυλῶν ἐγκρατεῖς γινόμενοι, τὰ ξίφη σπατάμενοι σὺν ἀλαλαγῇ φρικαλῆς τοῖς πλείστοις ἐτι καταδαρθάνουσιν ἐπισπίντουσιν, ὅτε μὴ διαδρᾶναι ῥῆδιον ᾔην. Γίνεται οὖν τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἔργον χρῆζον δακρύων κατὰ ποταμοῦς βρόντων ἀέννα· οὐ γὰρ μόνον ἄρβενές τε καὶ θήλειαι τοῦτο μὲν ἀνιμνήθησαν, τοῦτο δὲ ἀπὸ χηθῶν δορυλάτοι, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπομαστίδια τῶν παίδων τοῦ κακοῦ ἐφάνη ἀνώτερα, ἀλλ' ἀπεθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλόην καὶ ἄνθος εὐμάραντον ὑπὸ τῶν ἐλέφ ἀναλώτων ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδόντων ὡς ἀδικεῖ τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον δ' περὶ αὐτῶν τῆς νύκτος καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. Τὸ δὲ δὴ μείζονος πένθους ἄξιον, προκατελιγφότας οἱ ἄσπονδοι τὰς ἡόνους τοὺς ἐπ' αὐτὰς συνδραμόντας οὓς μὲν διήλαινον ξίφεσιν, οὓς δὲ ἀπὸ χηθῶν ὀπίσω, οὓς δὲ κατὰ βυθὸν ἠνάγκαζον φέρεσθαι καὶ τοῖς ὕδασι νηαπόλλυσθαι. Βραχεῖς δὲ καὶ σκαφῶν λαδόμενοι διεσώθησαν. Ἦσαν δ' οἱ καὶ διαμαρτόντες τῆς ἀναδάρθρας εἰς τὰς παρεξαιρετίας ὤλισθον καὶ παρεβρύησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Οὕτω μέγα ᾔην τὸ δεινὸν καὶ πολυειδές, καὶ μικροῦ πανώλεια τῶν ἐκεῖ. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ συναγωγὰς καὶ στρατόπεδα τοῖς ἔμπροσθεν προβαίνον τὸ βάρελλον ὥστε καὶ σφοδρά τις λαῖλαψ διεφόρει τὸ πᾶν, ἥ γοῶν ὥσει πῦρ δ' διαφλέγει δρυμὸν τὰ ἐν ποσὶν ἐπενέμετο. Ἦν δὲ τῶν πάντων οὐδὲν ἀνεξερευνήτῳ τε καὶ ἀπρονόμειτον, ἀλλ' ἐκ πλείστων καὶ μεγίστων πόλεων ἀσχύλευτοί τε καὶ ἀκαθαίρετοι Βιζύη τε καὶ Σελύβρια περὶ Σκυθῶν ὑπελείφθησαν· μόναι γὰρ αὗται οὐχ ὅπως ἰσχυροῖς διειλημμέναι τείχεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν τόπων θέσει μάλιστα κρατυνόμεναι τὸν παντελῆ διέδρασαν ἔλεθρον, μηδ' ἄλλως ἀπὸ Λατίνων

ruisset id consilium, si in cohortes alias, etc. incidissent. Paulo post, ὡς διὰ βραχέος, τὸ ὡς redundans videtur.

teria, restincto ardore. Huc accedebat quod passim fama vagabatur, Latinum exeroitum in re bellica exercitissimum obsessis auxilio venturum esse. Tunc Joannes Camaterus patriarcha, qui post exsilium Didymotichi inquilinum agebat, vitam cum levi morte commutavit.

ἐπάνεισιν ἐς Μυσίαν, περισθεσθεὶς μὲν καὶ τὴν ὁρμὴν ἀπορίᾳ ὡς καὶ ὑλῆς ἐκλειπούσης φλόξ, ἀλλὰ δὴ καὶ περιψοφηθεὶς ὑπὸ φύλης, ἐτέρῳ ἐξ ἐτέρου παραδόσης καὶ πολλὰ χη διατρεχούσης Λατινικὸν στίφος ἐντροφον πολέμῳ πρὸς ἐπικουρίαν ἐκείθι μέλλων ἀφίξεσθαι. Τότε δὲ μαλακῶ θανάτῳ τὸν βίον προήκατο καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Καματηρὸς, καταλελυκὼς πλάνης καὶ ἄποικος ἐς τὸ Διδυμότοιχον.

15. Latini vero se a Didymotichinis et Adrianopolitanis accersi haud gravatim accipientes, quod inde res suas meliores fore arbitrabantur, cum illarum defectio primum spes et conatus eorum infregisset, Cpoli digressi principio ad Athyram castra ponunt, postridie Selybriam intrant, et aliquot diebus ibi exactis et commeatu præparato Adrianopolim occupant.

Quæ autem Scythæ et Blachi in illis incursionibus perpetrarant, ea hujusmodi erant qualia nec visa unquam nec audita sunt, nec cuiquam in mentem venerunt. Urbes ante maximæ et celebres et frequentissimæ, oppida spectatu digna, agri et prata amoenissima, horti pulcherrimi, perennibus rivis fecundi, altæ domus, habitationes **§§§** conspicuæ, summo artificio constructæ et variis coloribus exornatæ, venustissima lavacra, uvis onustæ vites, arva setigibus gravida, et alia sexcenta quæ tempus producit, quæque vitam nostram ornant et terram jucundam, gratiis affluentem et optabilem reddunt, ea omnia hominibus vacua, echinis et feris tantum latibula præbebant. Quæ qui videret, cum maximo ejulatu et fletu, capite pulvere consperso, diceret se destructionem universi cernere, aut novam illam rerum naturam, qua jussit Deus gramina et herbas prolificum semen pro cujusque genere et similitudine ex terræ visceribus gigni, cum nondum esset homo qui eis uteretur. Unde mihi lingua suppetet ad justam et copiosam tantorum malorum enumerationem? aut magnitudo vocis, quæ scripta hæc ad longe remotos transmittat? O me miserum decriptorem, quibus cladibus describendis supersum? quanta mea et meorum popularium mala commemoro? quis talia tropæa ab hostibus erecta saltem intueri sustineat? Nam olim qui prælio vicerant, humanæ conditionis memores neo immortalia odia conservanda esse rati, tropæa ex parvis lignis et saxis constituebant, ut exiguo temporis intervallo abolerentur, **§§§** quippe non amicitie monumenta, sed inimicitiarum et caedum irritamenta. Nunc vero eversiones urbium et rerum omnium

νοντες, ἐν οἷς εἶχον ἡμυνοντο, ἐν τοῖς τεύχεσι κειμένην ὀρῶντες τὴν σωτηρίαν καὶ μηδὲν τῆς ἀνάγκης βιαιότερον ἕτερον κρίνοντες, ἀπογνώσει τε καὶ θυμῷ στρατηγούμενοι οὐκ ἐλάσσῳ ἔδρων ὧν ἔπασχον, χειρῶν καὶ τόλης ἔργα ἐπιδεικνύμενοι. Ἰκανῶς οὖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τούτῃ ληροτριβήσας ὁ βάρβαρος ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τούτῃ ληροτριβήσας ὁ βάρβαρος

ιε'. Οἱ δ' ἐξ Ἰταλῶν οὐκ ἀηδῶς, ἀλλ' ὧσιν ὀρθοῖς δεξάμενοι τὴν ἐς Ὀρεστιάδα καὶ τὸ Διδυμότοιχον πρόσκλησιν τῶν Ῥωμαίων, ὡς δῆθεν τὰ κατὰ σφᾶς διοικαλίσουσιν πράγματα, ὅτι καὶ πρὸς τῶν πόλεων τῶνδε πρώτως ἀπὸ πασῶν ἐλπίδων καταβράχυνται φοντο, ἄραντες ἐκ τῆς Κωνσταντινου τὴν μὲν πρῶτην πρὸς τῷ Ἀθύρῳ στρατοπεδεύουσι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ εἰς Σελυβρίας παρήλθοσαν. [408] Ἐκείθεν δὲ ἡμίρας τινὰς διαγαγόντες καὶ ἐπισιτισμένοι τὴν Ἀδριανὸν κατελήφασιν.

Τοιαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν ταῖς τότε διαπραχθέντα ἐπιδρομαῖς, ὅποια οὐς οὐκ ἔχουσιν οὔτε ὀφθαλμοὺς εἶρακε πώποτε, οὔτα μὲν ἐπὶ καρδίαν τινὸς ἀναδέχεται. Πόλεις μέγισται πρὶν καὶ περίπυστοι, μυριάδων ἄνθρωποι, κωμοπόλεις ἀξιοθέατοι, ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καλλιφύτευτοι, παράδεισοι εὐθαλεῖς, ἀειβρότοις νέμασιν ἀγλαόκαρποι, ὑψόρροοι δόμοι καὶ οἰκῆσεις περιβλεπτοί, ἐς ὑπερβολὴν περιστεφέναι καὶ χρώμασι πολυειδέσι διηνησμέναι, παντοδαπαὶ τε χάριτες βαλανείων καὶ καρποδριῶν ἡμερῶν καὶ λήϊα τῷ σίτῳ ἀκμάζοντα καὶ ἄλλ' ἔταρ μυρία, ὅποια φύουσιν ὦραι καὶ τὸν ἡμέτερον βίον ἀγάλουσι καὶ τιθέασιν ἐπιτερπὲς καὶ πάσαις χάρισι περιστεφέναι καὶ πολυάρατον τὸ περιγίον, ταῦτα δὲ πάντα ἔρημα ἀνθρώπων ὀρώμενα ἐχλίνουσιν μόνοις καὶ θηρίοις οἰκῆσιμα ἦν. Εἶπεν ἂν τις ἐπιστάς ἐκείνοις καὶ πλείστα κοψάμενος καὶ δάκρυ χεάμενος καὶ κόνιν πασάμινος καταστροφὴν ὄραν τοῦ παντός, ἡ γοῦν τῶν ὄντων ἐτέραν παραγωγὴν (77), καθ' ἣν μὲν ὁ Θεὸς ἐπαφαίνεται χόρτον καὶ βοτάνην καὶ σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος τε καὶ καθ' ὁμοιότητα ἐκ τῶν λεγόντων τῆς γῆς ἀναδίδωσθαι, ὁ δ' ἄνθρωπος οὕτως ἦν ὁ τοῦ τοῖς χρησόμενος. Πόθεν ἂν ἐπλούτησα γλῶτταν εἰς τοσοῦτων κακῶν διαρκῆ καὶ φιλότιμον ἀπαρίθμησιν, ἡ φωνῆς μέγεθος διαπεμπούσης τοῖς πόρρωθεν (78) τὰ γραφόμενα; ὡς δυστυχὴς ἐγὼ συγγραφεὺς, οἷσι κακοῖς ἐταμειυόμην, οἷσις ἐμοῖς τε καὶ τῶν φυλῶν δυσπραγίαις τὸν λόγον χαρίζομαι. Τίς γὰρ ἂν καὶ σχολῇ ὅλως ὑπενεγκεῖν τοιαῦτα θεώμενος τρόπαια πρὸς τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενα; οἱ μὲν γὰρ κάλα τῆς μάχης κρατοῦντες, ἀνθρώπινα φρονοῦντες οὐδ' ἀθάνατα μίσση τῆρεῖν δοκιμάζοντες, διὰ ξύλων καὶ βραχέων λίθων ἀνίστων τρόπαια, ὅπως ὀλίγον χρόνον ἐκ-

Hier. Wolfi notæ.

(77) Ἡ γοῦν τῶν ὄντων ἐτέραν παραγωγὴν. *Aut etiam rerum creationem.* Respicit ad agros et urbes custodibus vacuas. Verteram principio *aut rerum naturam ab eo diversam, qua jussit*, etc. Putabam enim loqui de vastitate Thraciæ incendiis deformatæ. Sed hanc sententiam repudio, quod se-

quitur ὁ δ' ἄνθρωπος οὐκ ἦν, qupsi dicat Thraciæ fuisse eam faciem quæ recentis mundi fuerit cultoribus vacui.

(78) Διαπεμπούσης τοῖς πόρρωθεν Transmittere ad posteros esset τοῖς μετέπειτα. Ad quam significationem τὸ πόρρωθεν non satis commode defleat.

circa Nicomediam Trachias subito Androcini Galdi superventu post variam pugnae fortunam vincuntur, nonnulli etiam in insidias in montibus collocatas delapsi capiuntur, ut pene nullus superesset **846** qui cladem illam Davidi nuntiaret. Sed et Petrus Plancius, cujus ante memini, insigni corporis magnitudine admirabilis et generosi animi invicto robore illustris, se Pegis urbe recipi suo voluti jure postulabat, quod primum ibi appulisset, cum Latini Romanis Orientalibus bellum intulissent. Ac alias aperte trumpere conatus, sed a civibus Lascari faventibus repudiatus, mutasse consilium putabatur. Quia vero parum aperto Marte profererat, ad insidias conversus, Peganis aliquod interceptis et occisis, ex suis clam paucos simul Pegas introducit cujusdam Sihlabi Varenii et hujus conjuratum opera. Dein ipse quoque occasionem nactus subintravit, et adversariis noctu nullo negotio repulsis tota urbe politus est.

μηδείας Τραχείας Ἀνδρονίκου τοῦ Γίδου, καὶ γινομένης συμβολῆς, ἡττώνται μετὰ πλείστας ἀμοιβὰς τοῦ πολέμου, οἱ δὲ καὶ ζωγροῦνται τοῖς περισχοῦσι τὰ ὄρη καὶ ταῖς προλελοχισμέναις ὑπὸ σφῶν περιπεσόνται ἐνέδραις, ὡς μηδὲ πυρφόρον ὑπολελείφθαι σχεδὸν τὸν τῷ Δαβὶδ ἀπαγγελοῦντα τοῦτο τὸ δυστύχημα. Ἀλλὰ καὶ Ἡέτρος ὁ ἐκ Πλάντζης, οὗ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν (μεγέθει δὲ οὗτος σώματος θαυμασίῳ ἐκέκαστο καὶ ψυχῇ γενναίῳ περιεβλέπετο παρρησίᾳ), ταῖς Πηγαῖς τῇ πόλει προσδεχθῆναι φιλονεικῶν ἄτε καὶ δίκαιον ἐπ' αὐταῖς ἔχειν ἱσχυριζόμενος, ὡς οἷα πρώτως ἐκεῖ καταχθεῖς ἦν ἱκανοὶ Λατῖνοι κατὰ τῶν πρὸς αὐτὰς ἡλίου Ῥωμαίων ἐπανεῖλοντο πόλεμον, καὶ ἄλλοτε μὲν εἰσδύναι ταύτας ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐπιράσπει, ἀποπεμφθεὶς δ' ὡς τῶν ἐνδοθι φρονούντων φίλα τῷ Λάσκαρι, ἔδοξε μὲν ἀποσχέσθαι ταυτησί τῆς προθέσεως, ὁ δ' ἐνδρεύων ἦν πάλιν, ὅτι μηδὲ προύπτως εἶχε βιάζεσθαι. Τῶν γοῦν Πηγαῖων τινὰς ὑποκλέψας καὶ διαφθείρας, ἑλάθρα καὶ κατὰ βραχεῖς τοὺς οἰκείους ταῖς Πηγαῖς ἐπεισάγει, πολυωρουμένους παρὰ Σθλάβου τινὸς Βαρηνοῦ καὶ τῶν τούτου συνώμοτων. Πέρας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡέτρος καίροφυλακίσας τὰς Πηγάς ἐπεισδέδωκε, καὶ νυκτὸς ἐπιθέμενος οὐκ οὐδενὶ πόνῳ τοὺς ἐναντίους διώσας καὶ τῆς ὁλῆς κεκράτηκε πόλεως.

Dum hæc geruntur, Latini principio juxta Adrianopolim castra metantur, foro extra urbem instituto. Deinde, belli societate cum Romanis inita, urbes quasdam circumeunt a Scythia male tractatas; quibus, ut tempus ferebat, constitutis, Rhodopæ limites ingrediuntur. Ubi cum nullus hostis non modo lacerasset, sed nec appareret, castellum Stenimachum ingressi popularibus suis (erant hi reliquiae eorum qui pridem Philippopolim custodierant) inde abductis Orestiadem **847** redeunt, et Theodorum Branam datis aliquot cohortibus ibi relinquunt. Ipsi Byzantium reversi Henricum, Balduini primi ex Latinis Byzantio dominati fratrem, imperatorem declarant. Cum autem unum annum et menses quatuor rem publicam sine imperatore administrarent, nemini popularium suorum regni inaugurationem condonare voluerunt nisi Balduini morte prius explorata. Audiant hæc Romani, qui et eodem tempore imperatorem inaugurant, et qui inauguratum, ut evertant, animis concipiunt. Quamobrem jure apud omnes gentes nostræ ætatis milites ut parricidæ viperæ, ut gens nullius consilii, ut liberi reprehendendi, ut filii iniqui male audiunt. Cæterum Balduini mors ita contigit. Scythico bello captus et vinculis, ut dixi, oneratus longo tempore Ternobi fuit. Cum autem Aspietes

Α δεξιοῦται καταγωγαῖς; καὶ κρέασιν υἱελοῖς περιχρηροῖς, καὶ παρ' αὐτῶν αἰτεῖται δευτέραν σῶμαρτιν, καὶ λιπαρεῖται ἐν ταῖς πρὸς τὸν Λάσκαριν γραφαῖς καὶ σπονδαῖς τοῖς ὑποκειμένοις σφίσι χάκείνων ἐντάττεσθαι, καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν πᾶσαν χώραν ταῖς ὑπὸ Λατίνους ἐγκρίνεσθαι. Ἀμέλει ὡς εἶχε τῆς καταθεμένου, πύθοιτο δὲ καὶ τὸν Λάσκαριν ἐκ Νικαίας εἰς Προῦσαν μετάραντα, ἐξ Ἡρακλείας πρόεισι καὶ αὐτὸς τῷ συμμαχικῷ γαυριῶν ὅπερ ἐκ Βυζαντίου προσεχῶς ἐκείνῳ ἀπέσταλτο, γυμνασίαν τε καὶ ἀνάπειραν ἑαυτοῦ χάκείνων ποιούμενος, τὸν Σαγγάριον διαβὰς ποταμὸν ὑπηκόους κωμοπόλεις τῷ Λάσκαρι ἔκειρε. Καὶ μεθ' ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἐκείθεν μεθίσταται, ὁμήρους ἐκ τῆς Πλουσιᾶδος δεξιόμενος, ἐνίοις δὲ καὶ δεσμὰ περιθέμενος διὰ τὸ σφᾶς χωρῆσαι τῷ Λάσκαρι· οἱ δ' Ἱταλοὶ περὶ πού τοὺς τριακοσίου ὁρώμενοι παρεσκευάζοντο μὲν καὶ περαιτέρω χωρεῖν καὶ τῶν κοίλων πρὸς τὰ μετέωρα ἔβαινον, ἐπελθόντος δ' αὐτοῖς ἀπροόπτως περὶ τὰς τῆς Νικο-

Οὕτως δὲ πραττομένων τούτων οἱ τὴν Ἀδριανὸν κατειληφότες Λατῖνοι τὰ μὲν πρῶτα περὶ αὐτὴν ἐνηυλίσαντο, καὶ ἀγορὰ τῆς πόλεως ἔξω πεποιήτο· εἶτα καὶ συναιχμῶν μετὰ Ῥωμαίων ἀποδεδειγμένοι τῶν πόλεων τινὰς περιέρχονται κακῶς παθούσας ὑπὸ Σκυθῶν, καὶ ταύτας, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, κατασχεύμενοι, εἶτα καὶ τῶν τῆς Ῥοδῆνης σχοινοισμῶν ἄπτονται. Μηδένα δὲ πολέμιον ἔχοντες ἐξαιτόμενον μῆτε μὴν ὁλῶς σφίσι ὑποφαινόμενον, εἰσίσαι τὸ ἔρμα τὸν Στενίμαχον, καὶ μεθιστῶσιν ἐκείθεν τοὺς ὁμογενεῖς σφῶν, ἀποσπάδα, ὄντας τῶν τὴν Φιλιπποῦ διεπόντων πρότερον, καὶ οὕτως εἰς Ὀρεσιτιάδα πάλιν ἐπαναλύουσιν. Ἀλλὰ καὶ μοῖραν [P. 413] στρατεύματος Θεοδώρῳ τῷ Βρανῇ ἀπαραδόντες στρατηγεῖν τῶν ἐκεῖ καταλείπουσιν. Αὐτοὶ δ' ἐπανίσταν ἐκ Βυζαντίου, καὶ εἰς βασιλείαν χρίουσι τὸν Ἑρρῆν δὲ ἦν αὐτοκασίγητος Βαλδουίνου τοῦ πρώτως ἐκ Λατίνων τῆς Κωνσταντίνου κατάρξαντος. Ἐνιαυτὸν δ' ἓνα καὶ μῆνας τέσσαρας ἀνευ κασιλῆως τὰ κοινὰ χειρίζοντες πράγματα οὐκ ἄλλως κατένευσαν χρίσθαι βασιλείας ὁτιδήποτε τῶν ἐκ γένους χαρίσασθαι, εἰ μὴ πρότερον τὸν Βαλδουίνου θάνατον ἡκριθῶσαντος Ἀκουέτωσαν ταῦτα Ῥωμαῖοι οἱ χρίοντες ἅμα καὶ τὸν διὰ τάχους καθαιρήσοντα τὸν χρισμένον τῷ νῦν συλλαμβάνοντες. Εἰκότως οὖν καὶ μητρόλεθοροι ἐχιδναὶ καὶ γένος ἀπολωλεκδὸς βουλὴν καὶ τέκνα μωμητὰ

rint, eam tanquam suam **850** amplecti et mordicus tenere, nullis difficultatibus fatigatos, et rerum domesticarum velut nihil ad se attinentium oblitos? Secus quam nostri, qui cuivis ipsa etiam interula cedunt, et patria relictā etiam pulverem pedum cupide excutiunt, non ut evangelici discipuli, sed ut inutiles et degeneres omnino bellatores, et in pugna mulieribus timidiōres, quibus ubi hostem aspexerint, Homericum illud accidit:

*Vertitur ignavi color, et tremor occupat artus.
Mens stupet, inque pedes animus cadit, anxius horret.
Palpitat et pectus, strident formidine dentes,
Et necis indomitæ tremebunda occurrit imago.*

ταί, οὐχ ὡς εὐαγγελικοὶ μαθηταί, ἀλλ' ὡς ἀχρεῖοι καὶ ἀγεννέστατοι μαχηταί, καὶ γυναικῶν ἐς πόλεμον ἀτολμότεροι, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν τῶν δυσμενῶν ἀτεχνῶς πάσχοντες ταῦτα δὴ τὰ Ὀμήρεια.

Τοῦ μὲν γὰρ τε κακοῦ τρέπεται χρῶς ἄλλουδ' ἄλλῃ.
Οὐδέ οἱ ἀτρέμας ἦσθαι ἐρητύει' ἐν φρεσὶ θυμὸς,
'Αλλὰ μετοκλάζει καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους πόδας ἵζει.
'Εν δὲ τέ οἱ κραδίη μέγα στέρνοισι πατάσσει
Κῆρας οἰομένην, πάταγος δὲ τε γίνετ' ὀδόντων.

Mirum profecto fuerit, si viros istos accuratius intuearis, ni progressu temporis ipsi sese citra laborem confecerint, cum hostibus perpetuo ita cedant effeminati, erga populares vero et cives suos adeo se invereundos, audaces et pertinaces præbeant, qui cum nobis patribus conscriptis urbis excidium ascribant, nec Vindictæ cuncta perspicientis oculum reformidant, cum ipsi et urbem et nos prodiderint, neque tam insigni mendacio erubescunt. Nam illud hominum stupidorum sive delirium sive infortunium lacrymas postulat, quod non modo **851** patriæ restitutionem in integrum deprecantur, sed Deum etiam tarditatis accusant, quod nos et eam non olim pejus tractarit, sed clementi et humano judicio exitium hactenus distulerit. Jam cum vicem nostram dolere deberent, qui non urbem, non larem, non victum ullum habeamus, quos olim copia rerum celebres et splendore dignitatis illustres noverunt, dictis nos lacessunt et opprobriis tanquam verberibus cædunt, secus quam speravimus: alioqui nunquam Orientem attigissemus, etiam vestigia istorum hominum declinaturi, et ut olim Bellerophon, desertos campos quæsīturi aut Hieremiæ extremum terminum. Nemini certe quidem molesti fuimus, nostra in Deum liberalem omnis boni largitorem fiducia collocata, qui olim per Elisæum paucis palathis sicuum et hordeaceis panibus centum viros pavit. Post ipse paucioribus complura esurientium millia saturavit, et plus reliquiarum quam convivis ferulorum erat appositum, mystis symposiarchis colligendum dedit, uno miraculo alio majore cumulato. Unde solius loci commercio cum illis conjuncti, dum ad Ascanium lacum et Bithyniæ metropolim Nicæam tanquam

Α τεχνώμενοι, μή πως ἐκπέσωσιν ἣν ἐπέβησαν πόλει, οὐδὲ τὰ τοιαυτὰ τῶν ἀκουσμάτων ἀπεριέργαστα πατρὲς εἶναι ἐδοκίμαζον οἷα μὴδ' εἰκασίως ὑφ' ἀπάντων διαθρολούμενα, ἀλλὰ τὸ εἰκαστικὸν τῇ ἐπινοίᾳ συνάπτοντες ἐδοκίμουν μὴ εἶναι ἀνεξέταστα, πρὸς οὐδεμίαν τῶν πράξεων ἀναπίπτοντες. Τίς γὰρ οὐκ ἴσῃσιν ὡς τῆς ἂν ἐπιβαίεν χώρας καὶ πόλεως, καθάπερ οἰκείας αὐτῆς δραττόμενοι καὶ ἀπρ' ἐχόμενοι πρὸς οὐδὲν ἀποκναίονσι δυσχερεῖς, ὡς οὐκέτ' ὄντων τῶν οἴκοι ἐπιλαθόμενοι; ἀπεναντίας τοῖς Ῥωμαίοις ὁρῶντες, οἱ τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν ἐσχάτων ἐκιδυτῶν ὑπεξίστανται, καὶ τὸν χοῦν τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἀφιστάμενοι τῶν πατρίδων, ἀσμένως ἀποτινάσσονται.

Β Θαυμάσαι δ' ἂν τις τοὺς ἄνδρας τοῦσδε περιεργασάμενος, εἰ μὴ ἑαυτοὺς προϊόντος τοῦ χρόνου διχῆ πόνου διεξεργάσσονται, οὕτω πρὸς τοὺς ἐναντίους αἰ ἐνδιδόντες καὶ μαλακίζόμενοι, πρὸς δὲ τοὺς ὁμοφύλους ἀναιδεῖς καὶ θρασεῖ, καὶ αὐθάδεις ὀρώμενοι, οἱ γε καὶ τοῖς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἡμῖν τὴν [P. 415] τῆς πόλεως ἐπιγραφόμενοι ἄλωσιν οὕτε τὴν τῆς δίκης δεδίασιν παντέφορον ὀφθαλμὸν, αὐτοὶ καταπροδόντες κάκεινὴν δὴ καὶ ἡμᾶς, οὕτε πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψεύδους αἰσχύνονται. Τὸ δὲ καὶ θαυμάσιον ὡς ἀνθρώπων ἀναλήτων πάθημα καὶ δυστυχία, οὐ μόνον τὴν ἐπανάκλησιν αὐτῆς ἀπυρόνται, ἀλλὰ καὶ βραδυτέτα τῇ θεῷ ἐγκαλοῦσιν ὡς μὴ πάλαι καὶ χειρόνως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἡμᾶς διαθεμένῃ, ἀλλ' ἐς δεῦρο τὸν ὀλεθρον ἀποτείναντι καὶ φειδοὶ καὶ φιλανθρωπίᾳ δικάσαντι. Καὶ δεόν τοῖς ἡμῶν αὐτῶν κακοῖς ἀρμόζεσθαι πρὸς συμπάθειν, οὐ πόλιν, οὐχ ἐστίν, οὐ πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐχόντων, οὐς ἤδεσιν πάλαι περιωνύμους πλούτου βαβύτητι καὶ δυναστείας λαμπρότητι, οἱ δὲ ξαναγοῦσι σκώμμασι καὶ περιβάλλουσιν ὡς ἡμᾶς (84) τοῖς ὀνειδέσιν, οὐδ' ὅλως παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐλπίσαντας· ἡ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπέβημεν ὅλως τῆς ἐφ' ἧς, τὸν μετὰ τοιούτων ἀνθρώπων ἀλείνοντες πᾶτον καὶ κατὰ τὸν πάλαι Βελλεροφόντην πεδῖον ζητοῦντες ἀλγίστον ἢ τὸν Ἰερεμίου ἔσχατον σταθμόν. Μενοῦν γε οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγόναμεν (85), πρὸς μόνον εὐελπιστοῦντες τὸν χορηγὸν τοῖς πᾶσι τροφῆς Πατέρα Θεόν, ὃς πρότερον μὲν δι' Ἑλισσαίᾳ παλάθαις καὶ κριθῖνος ἀρτοῖς βραχέειν ἑκατὸν εἰστίσας ἄνδρας, ὕστερον δ' αὐτὸς βραχυτέροις μυριάδας πεινῶντων ἐδεξιώσατο καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα πλείω τῶν ἐδεξιωμένων συλλέξαι τοῖς συμποσιάρχαις μύστις παρέσχετο, ἐπὶ θαύματι θαῦμα τετελεσῶς ἐξαισίῃ

Hier. Wolfii notæ.

(84) Ὡς ἡμᾶς. Fortasse ἡμᾶσις: *Probris tanquam vestibibus nos operiunt.*

(85) Μενοῦν γε οὐδὲ δι' ὄχλου τισὶ γεγόναμεν.

Hæc per indignationem adjici videntur ad hominum iniquitatem exaggerandam et suam innocentiam declarandam.

Ego, cum in historiæ bellorum cruciatorum germanico sermone scriptæ tomo quinto, quem anno superiori edidi, mihi dicendum esset de crudeli urbis Constantinopolitanæ direptione, quam Nicetas in sua historia deplorat, non potui negligere nobilissimum illud de statu confractis fragmentum, quod edidit Bandurius (in *Imperii orientalis* tomo primo) et Fabricius (in *Bibliothecæ græcæ* libro quinto), uterque ex codicis quidem Bodleiani apographis, neuter vero genuina codicis lectione exhibita, id quod omnes facile intelligent, qui Græcarum litterarum non plane sunt indocti. Itaque cum iter in Angliam mense Maio superioris anni susceptum opportunitatem mihi præberet inclytam Oxoniæ urbem visendi, operæ pretium duxi Bodleianas Nicetæ membranas quantum fieri posset diligentissime examinare; atque earum usum lubenter mihi concessit viri summi reverendi, Dr. Bandinel, qui bibliothecæ Bodleianæ primario loco præest, et reliquorum hujus bibliothecæ custodum insignis liberalitas. Neque me fefellit spes, quam conceperam, codicis ope fragmento, quod Bandurius et Fabricius turpiter, corruptum atque depravatum edidit, si paucas quasdam corruptelas, quæ codici communes sunt cum editionibus, exceperis, nativam reddi posse integritatem. Post reditum igitur ex Anglia nostrum fragmentum cum interpretatione germanica et brevi annotatione in multis, ut credo, emendatius edidi, in tomi quinti historiæ bellorum Cruciatorum, de quo supra dixi, appendice, adjutus cum amicorum consiliis et monitione, tum apographi Gottingensis usu, quod perhumaniter mecum communicavit J. D. Reuss, bibliothecæ Gottingensis præfectus primarius, vir illustris mihiq; diuturna amicitia conjunctus. Neque inutile mihi visum est textum, quem illo loco edidi, qualemcunque secundis curis passim castigatum seorsim repetere; quanquam summopere optandum est, ut integrum Nicetæ de excidio patriæ urbis opusculum, in cujus fine nostrum fragmentum legitur, licet a majore opere, quod typis sæpius editum est, non multum differat (*), in lucem cito protrahatur. Interpretatio Latina, quam addidi, est Banduriana ad nostrum textum passim accommodata; nisi quod narrationem de Thoma patriarcha Constantinopolitano, quam Heynius (in *Commentatt. societ. Reg. Gott.* ad a. 1793, 1794, vol. XII, *Class. hist. et philol.* p. 307) primus ex apographo Gottingensi Græce edidit, ipse in Latinum sermonem converti.

Codex Bodleianus, in quo nostrum fragmentum habetur, inter illos codices, qui anno 1628 donatione Thomæ Roe ad Bodleianas copias accessere, insignitus est numero XXII, scriptusque sæculo, ut credo, decimo quarto eleganti manu et in membranis paululum spissis, foliis quantum ad formam integris neque prægrandibus. Inest huic codici præter alia opuscula theologica et juridica Nicetæ Choniata *Thesaurus orthodoxæ fidei*, in cujus fine (cod. fol. 423 recto) sine epigraphe incipit narrationis de excidio Constantinopolis in duos libros distributæ liber prior a verbis: Ἀλλὰ μέχρι μὲν δὴ τούτων εὐδαιμονος ἡμῖν ὁ λόγος, quæ leguntur in Nicetæ editione Parisiensi p. 345. Complectitur hic liber non solum ea, quæ reliqua sunt tertii libri historiæ Alexii tertii Comneni in impressis, verum Isaacii quoque Angelii una cum Alexio filio iteratum imperium atque præterea res gestas Alexii Ducæ Murtzuffi. Liber posterior insignitus inscriptione: τόμος δεύτερος orditur a verbis: Ἔχεται μὲν οὕτω ταῦτα καὶ ἡ Κωνσταντινίου Καλλιπόλεως, quæ inveniuntur in ed. Paris. p. 377 A.; atque hic liber continet narrationem earum rerum, quæ post captam urbem sub Balduino imperatore accidere. In ejusdem libri fine fol. 447 recto post verba: Ἴνα δὲ μὴ μακροτέρῃ τῇ ἱστορίᾳ χρώμενοι πολυπλοκωτέρας ἐντεῦθεν τὰς λύπας κτώμεθα, ταῦτ' ἐν ἐπιτομῇ τῇ λόγῳ δώσωμεν, incipit cum narratione de Thomæ patriarchæ adventu fragmentum a nobis editum, quod comprehenditur foliis 447—450. Cæterum satis diligentem hujus codicis descriptionem composuit Gerardus Langbaine in catalogo codicum Bodleianorum nondum edito, quem benevole mihi tradidit inspicendum vir summe reverendus, Dr. Bandinel.

Quod reliquum est, indicatus est in notis criticis, quas textui Græco subjeci, codex Bodleianus litteris C. B., codicis Vaticani fragmenta, quæ Lambecius protulit, distinxi litteris C. V., Apographum Gottingense litteris A. G., textum Bandurianum littera B., et Fabricianum littera F.

(*) Cf. quæ hanc in rem observata a nobis sunt in libro nostro: *Gesch. der Kreuzzüge*, t. V, Beilagen, p. 13.

Herod, ad magnum discipulorum Christi templum extructo, noctu omnia diripuerunt, ac nefario ausu, si quis istic aureus ornatus, si quæ margaritarum sphaeræ, aut lapilli pretiosi pellucidi et incorrupti hactenus servabantur, ea omnia in sinum coniecerunt. Repertum istic Justiniani cadaver, quod a multis sæculis **856** inviolatum permanserat, admirati quidem sunt, verum a sepulcralibus ornamentis minime abstinerunt. Ac vere dicatur Occidentales illos nec vivis nec defunctis pepercisse, sed a Deo ejusque famulis orsos, sine ullo discrimine, nullum non impietatis genus exhibuisse. Nec ita multo post Maximi Templi velum discerpunt, quod multis millibus argenti ejusdemque purissimi minarum æstimatum fuerat, quippe cui multum auri intertextum erat.

3. Quia vero, hæc quamvis fecissent, pecunia etiamnum egebant (nihil enim unquam potest barbarorum avaritiam satiare), ad æneas statuas animam adjecerunt ignique ipsas tradiderunt. Juno itaque illa, ingenti æris pondere, quæ in Constantiniano foro erecta erat, in frusta concisa in fornacem fundenda traditur, cujus caput vix quatuor boum jugis potuit in magnum Palatium asportari (2). Insuper Paris Alexander ex basi sua dejectus est, qui Veneri astabat ac ipsi aureum discordiæ pomum manu porrigebat (3).

4. Illam vero quadratam machinam, quæ in altum ita erat deducta, ut proceritate cum altissimis quibusque columnis, quæ per **857** urbem ubivis dispersæ cernuntur, tantum non certaret, quis non admiraretur intuens eximiam operis inibi sculpti varietatem? Ibi enim omnis canora avis vernos edens cantus repræsentabatur, similiterque agricolarum opera, tibiæ et mulcralia, ovium balatus, agnorum subsultus: ibi ingens pelagus extendebatur pisciumque multitudo visebatur, quorum alii capiebantur, alii retibus sese vi expediebant et in imum mare denuo liberi ferebantur: alibi vero Cupidines bini vel terni adversi stantes ac nudi sese pomis impetebant

Ἡρώδης τῷ περὶ τὸ μέγα τέμενος ἰδρυμένῳ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, λωποδύτουσι ¹⁸ νυκτὸς ἀπάσας, καὶ παναθεμίτως ¹⁹ ἐγκολπίζονται, εἴ τις χρύσειος ²⁰ κόσμος ἢ μαργάρων σφαῖρωμα ἢ λίθος διαυγὴς καὶ πολύτιμος ἀδιάφθορος εἰσέτι τρύταις ἐνέκειτο. Εὐρόντες δὲ καὶ τὸν ²¹ νεκρὸν Ἰουστινιανοῦ τοῦ βιβαίου τοῖς μακράωσιν ἀπαρλύμαντον ἔτεσι ²², τὴ μὲν δρασθὲν ἐν θαύματι ἔθεντο, τῶν δὲ νεκροταφίων οὐμενῶν ²³ οὐδ' ὕλως ἀπέσχοντο ²⁴. ἔστιν οὖν εἰπεῖν ὡς οὔτε τῶν ἐπὶ ζώντων οὔτε μὴν ²⁵ τῶν ἀπελθόντων οἱ ἐκ γενῶν ²⁶ τῶν ἐσπερίων ἐφείσαντο· ἀλλ' ἐκ θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπεύων ἀξάμενοι, πᾶσαν ἐπὶ πᾶσιν ἀδιαφορίαν τε ²⁷ καὶ ἀσέδειον ἐπέδειξαντο· μετ' οὐ πολὺ δὲ ²⁸ κατασπῶσι καὶ τὸ τοῦ μεγίστου νεῶ ²⁹ καταπέτασμα εἰς μυρίας πολλὰς ἀργύρου μνᾶς ³⁰ ἀριθμούμενον καὶ τούτου ὀδρυστέρου ³¹ παντός, καὶ εἰς βάθος χρυσῷ πυκαζόμενον.

γ'. Ἐπεὶ δὲ χρημάτων καὶ οὕτως ἐσπίνον· οὐδὲ γὰρ φιλοπλουτίας κόρον δτε δὴ ³² τὸ βάρεσεν ἴσχυι ³³, τοῖς χαλκοῖς ἐποφθαλμίζουσιν ἀνδρῶν, καὶ παραδίδοσιν τούτους πυρί. Ἡ τε οὖν ἐν ³⁴ τῇ Κωνσταντινείῳ ³⁵ ἀγορᾷ ἱσταμένη πολὺ χαλκὸς ἦμα κέκοπται εἰς στατήρας καὶ χωνεῖα παραδίδεται ³⁶. τῆς δὲ κεφαλῆς μόγις τέτρασι βοῶν ὑποτρόχοις ζεύγμασιν εἰς τὸ ³⁷ μέγα πλάγιον ἀποκεκόμισται· καὶ ἐπ' αὐτῇ ὁ Πάρις Ἀλέξανδρος τῆς βάσεως ἀνατέτραπται, συνεστῶς Ἀφροδίτη καὶ χειρίζων ταύτῃ τὸ χρύσειον μῆλον τῆς Ἐριδος.

δ'. Τὸ δὲ ³⁸ τετράπλευρον χαλκοῦν μηχανήμα μετέωρον ἀναβαῖνον, καὶ μικροῦ τοῖς τῶν κίωνων μέεζον εἰς ὕψος ³⁹ ἀνθαμιλλώμενον, ὅσοι πολλὰ καὶ τῆς πόλεως ἀνεστήκασιν, τίς οὐκ ἂν ὀφθαλμῶν ἐκείνῳ ἐπιβαλὼν ⁴⁰ τῆς ποικιλίας ἐθαύμασεν ⁴¹; Ἄπας μουσικὸς ὄρνις τὰ ἐφ' ἑαυτὴν μελωδῶν ἐκαὶ ἐν τεύχεσσι γειρόνων ἔργα, καὶ αὐτοὶ καὶ γυμνοὶ ⁴², καὶ προβάτων βληγῆματα, καὶ ἀνῶν σκιρτήματα ⁴³ ἐξελκύντο· ὀφηπλωτο ⁴⁴ καὶ θαλάττιον πέλαιος, καὶ νεπόδων ἀγέλαι καθευρῶντο, οἱ μὲν ζωογρούμενοι, οἱ δὲ τὰ δίκτυα τυραννοῦντες καὶ κατὰ βυθὸς πάλιν ἀνέτως φερόμενοι· οἱ δ' Ἐρωτες ⁴⁵ σύνδου καὶ σύντρεϊς ⁴⁶ ἀλλήλοισι ἀνθοπλίζόμενοι, γυμνοὶ περιδλημάτων, ἐδάλλοντο μῆλοις καὶ ἐδάλλον, γλυ-

Variae lectiones et notæ.

¹⁸ F. λωποδύτουσιν. ¹⁹ A. G. et B. παναθεμίτως, C. B. et F. πᾶν ἀθεμίτως. ²⁰ A. G. χρύσειος, C. B. et B. χρύσιος, F. χρύσεος, sicut infra χρύσειον in C. B., et A. G. ²¹ A. G. δὲ τόν. ²² F. ἔτεσιν. ²³ Codd. mss. Οὐμενῶν, B. Οὐ μὲν οὖν. ²⁴ B. ἀπέσχοντο. ²⁵ Ita C. B., et A. G.; B. μὲν. F. μὴ. ²⁶ F. γενῶν. ²⁷ C. A. ἀδιαφορίαν τε. ²⁸ C. B. δὲ. A. G. δὲ. ²⁹ A. G. ναοῦ. ³⁰ C. B. μνᾶς. ³¹ Ex emendatione Lachmanni legebatur: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (s. εὐροζότερον) παντός. Vocem ὀδρυστέρους adjective a Græcis recentioribus usurpari, neque comparativi ὀδρυστέρος usum apud eosdem esse infrequentem, docent exempla collecta a Du Cangio (Gloss. Gr. v. ὀδρυστέρ), qui observat, apud Cosmam Indiopleustem quoque pro ὀδρυστέρων pesperam legi εὐρίζων. A. G. εὐροζότερου sine accentu. C. B. et F. εὐροζότερον. B. εὐροζότερον. Verba: Καὶ τοῦτο εὐροζότερον (sive εὐροζότερον) a Bandurio explicantur: « Hoc, quod jam videmus; » multo ditius a Fabricio: « promptissimum ad direptionem. » ³² B. κόρον δτε δὴ. F. κόρον ὅτε δὴ. ³³ F. ἴσχυι. A. G. ἴσχυιν. ³⁴ C. B. Ἡ τε οὖν ἡ ἐν. ³⁵ F. Κωνσταντινεία. ³⁶ Fortasse παραδίδεται. ³⁷ A. G. ἐς τὴν. ³⁸ A. G. Τὸ δὲ γέ. ³⁹ F. ἐς τὸ ὕψος. ⁴⁰ A. G. ἐπιβαλὼν. ⁴¹ F. ἐθαύμασε. ⁴² Καὶ γυμνοὶ omittitur a F. ⁴³ F. σκιρτώματα. ⁴⁴ F. ὀφηπλωτο. ⁴⁵ A. G. οἱ δὲ ἔρωτες. ⁴⁶ A. G. σύν δύο καὶ σύν τρεῖς.

(2) Vid. C. G. Heyne Commentatio, cui titulus: *Priscæ artis opera, quæ Constantinopoli exstistisse memorantur, in Commentationibus societatis Regiæ*

scientiarum Gottling. ad a. 1791 et 1792. Vol. XI; Classis hist. et philol. p. 26.

(3) Heyne l. c.

5. Verum neque alias in Hippodromo erectas A statuas cæteraque admirabilia 859 opera evertere neglexerunt barbari illi, rerum optimarum hostes; sed illa quoque concisa in numismata verterunt, magna parvis commutantes, ac quæ ingenti sumptu confecta fuerant, vilissimæ monetæ postposuerunt. Dejectus itaque est Hercules Trihesperus (7), magnus ille magnifice fabrefactus, in Cophino (id est corbe) (8) erectus, cui superne leonina pellis instrata erat cum capite vel in ipso ære torvum aspiciente, ac prope rugitum emittente multitudinemque, quæ forte illic staret, otiosam dispellente. Sedebat autem non pharetram gestans, non arcum manibus tenens, non clava munitus; sed dextrum pedem et dextram manum, quantum poterat, extendens, lævo pede ad genu usque curvato et sinistra manu oubito suffulta, quam superius extendens, mœnore plenus caput in ipsius volam leniter reclinabat, fata fortunæque suas deplorans, ægreque ferens labores, quibus illum Eurystheus, non ex necessitate, sed ex invidia magis, fortuna sua inflatus, 860 subjecerat. Erat autem amplo pectore, latis humeris, crispo capillo, pinguibus clunibus, robustis brachiis et tanta magnitudine, quanta (ut arbitror) esse archetypum Herculem conjecit Lysimachus (Lysippus) (9), qui hoc primum et postremum manuum suarum opus ex ære cælavit. Tanta sane proceritate erat, ut funiculus pollicem ejus ambiens, justum hominis cingulum efficeret, et tibia hominis staturam æquaret. Herculem hujusmodi nequaquam intactum reliquerunt illi, qui fortitudinem a reliquis virtutibus segregant eamque sibi ascribunt et plurimi faciunt.

καὶ ταύτην ἑαυτοῖς οἰκείουντες καὶ περὶ πλείστου τιθέμενοι·

εἰ. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ Ἰππικῷ 70 ἱσταμένων ἀγαλμάτων καὶ ἀλλοίων θαυμασίων ἔργων τὴν καταστροφὴν παρῆκαν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέρατοι οὔτοι βάρβαροι· ἀλλὰ καὶ ταῦτα κεκόψαντο εἰς νόμισμα, ἀνταλλασσόμενοι μικρῶν τὰ μεγάλα καὶ τὰ δαπάναις πονηθέντα 71 μεγίσταις οὐτιδανῶν ἀντιδιδόντες κερμάτων. Κατήρειπτο 72 τοίνυν ὁ Ἡρακλῆς ὁ Τριέσπερος 74 μέγας μεγαλωστί κορῖνῳ ἐνιδρυμένος, τῆς λεοντῆς ὑπεστρωμένης 75 ἄνωθεν, δεινὸν ὁρώσης καὶ τῷ χαλκῷ, καὶ μικροῦ βρυχτήμον 76 ἀφιεστῆς καὶ διαθροούσης 77 τὸ ἐφιστάμενον ἐκείσε τοῦ πλῆθους ἀπάλαμνον. Ἐκάθιστο δὲ μὴ γωρυτὸν ἐξημμένος, μὴ τόξον ταῖν χερσὶν φέρων, μὴ τὸ ῥόπαλον προβαλλόμενος, ἀλλὰ τὴν μὲν δεξιὰν βάτιν ἐκτείνων ὥσπερ καὶ τὴν αὐτὴν 78 χεῖρα, εἰς ὅσον ἐξῆν, τὸν δὲ εὐώνυμον 79 πόδα κάμπτων εἰς τὸ γόνυ 80, καὶ τὴν λαίαν χεῖρα ἐπ' ἀγκῶνος ἐρείδων· εἴτα τὸ λοιπὸν 81 τῆς χειρὸς ἀνατείνων, καὶ τῷ πλατεῖ ταύτης, ἀθυμίας πλήρης, καθυποκλίνων ἡρέμα 82 τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς ἰδίας οὕτω τύχας ἀποκλαίόμενος καὶ δυσχεραίνων τοῖς ἄθλοις 83, ὅσους αὐτῷ Εὐρυσθεὺς οὐ κατὰ χρεῖαν, κατὰ δὲ φθόνον μᾶλλον ἡγωνοθεῖται, τῷ τῆς τύχης 84 περιόντι φουσώμενος 85. Ἦν δὲ τὸ στέρνον εὐρύς, τοὺς ὤμους πλατὺς, τὴν τρίχα οὖλος 86, τὰς πυγὰς πῖων, βριαρὸς τοὺς βραχίονας, καὶ εἰς τόσον προέχων μέγεθος 87 εἰς ὅσον 88, οἶμαι, καὶ τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλῆν εἴκασεν ἄν ἀναδραμεῖν ὁ Λυσίμαχος 89, ὁ πρῶτον ἔμα καὶ ὑστάτον τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν πανάριστον φιλοτέχνημα τουτοῖσι χαλκουργήσας, καὶ οὕτω μίγιστον ὡς τὴν περιελούσαν τὸν 90 αὐτοῦ ἀντίχειρα μῆρινθον εἰς ἀνδρείον ζωστήρα ἐκτείνεσθαι, καὶ τὴν κνήμην τοῦ ποδὸς εἰς 91 ἀνδρόμυχας. Τοιοῦτον δ' ὄντα τὸν Ἡρακλῆν οὐ παρῆλθον ἀκαθάρτετον οἱ τὴν ἀνδρείαν τῶν συννόμων 92 ἀρετῶν διιστῶντες 93

Variae lectiones et notæ.

70 C. B. Ἰππικῷ. Locum ab 'Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῷ Ἰππικῷ usque ad : τὴν τρίχα οὖλος protulit ex cod. Vat. Lambecius ad Codin. p. 167. 71 C. V., A. G. et B. ποιηθέντα. 72 De forma vid. Buttmanni grammatica Gr. ampl. tom. I, p. 236 et Bœckhii Corpus inscript. tom. I, p. 651. N. 1330, v. 22; malim κατατρήρειπτο. 73 Ita C. V. et A. G.; C. B. οὖν. 74 C. V. et A. G. Τριεσπέριος. 75 F. ὑπερστρωμένης. 76 C. B. βρυχημόν. F. βρυχαθμόν. 77 B. διαθροούσης. 78 F. καὶ αὐτὴν. 79 A. G. τὸν δ' C. B. et C. V. τὸν δέ. 80 C. V. et A. G. ἐς γόνυ. 81 A. G. τοῦτο τὸ λοιπὸν. C. V. et C. B. τὸ λοιπὸν. F. λαίπν. 82 A. G. ἡρέμα. 83 A. G. τοὺς ἄθλους. 84 C. B. τῆς τύχης. 85 In codd. et editt. legitur φουσώμενος. 86 In his verbis desinit apographum Gottingense; atque ibidem desinere fragmentum Vaticanum testatur Lambecius, ad Codinum, p. 167. 87 B. μεγέθους. 88 F. ἐς ὅσον. 89 F. (ex emendatione) Λυσίμαχος. 90 F. τήν. 91 F. ἐς. 92 B. τῶν συνόλων. 93 Cf. C. B. Hase ad Niceph. Phoc. de velit. bell. p. 265 (ed. Bonn. p. 514). F. διιστάντες.

(7) Hujus epitheti, quod apud Lycophronem (Cass. 33) reperitur, origo ita explicatur a Tzetze: "Ὅτε Ἀμφιτρώων ἐπὶ Τηλεβόας ἐστράτευσεν ἐκδικῆσαι θέλων τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν Ἀλκμήνης καὶ τοῦ ταύτης πατρὸς. Ζεὺς τρεῖς ἐσπέρας εἰς μίαν μεταβαλὼν συνεκάθευδε τῇ Ἀλκμήνῃ. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν καὶ Ἀμφιτρώων παλιννοστήσας συγκαθεύδει τῇ γυναικί. Ἡ δὲ διδύμους παιδας γεννᾷ, ἐκ μὲν Διὸς Ἡρακλέα, ἐκ δ' Ἀμφιτρώωνος Ἰοικλῆ. Διὰ τοῦτο Τριέσπερον αὐτὸν λέγει. Paulo infra idem Tzetzes aliam hujus epitheti originem indicat: Διὰ τὸ ἐν τῷ κήτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἃς ἐσπέρας καλεῖ διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὴν εἶναι τὴν γαστέρα τοῦ θηρίου.

(8) Vid. quæ de hoc κορῖνῳ doctissime disputata sunt a C. G. Bœttigero, viro summo mihiq; amicissimo, in Historiæ bellorum Cruciatorum sermone

patrio a me editæ tomo V^{to} (Beylagen p. 32, 33). Idem vir, peritissimus rerum antiquarum arbiter judicat, corbe, cui impositum fuisse Herculem post labores peractos requiescentem dicit Nicetas, representari illum corbem, quo heroem ad purganda Augiæ stabula usum esse, nonnulli veteres poetæ fabulantur. Cæterum baud scio, an Nicetas, qui insolita verba sectari solet, suo κορῖνῳ nihil aliud significare voluerit quam quod simplicius dicere potuisset βάτιν; fortasse illa basis rotunda et corbis formæ quodammodo similis erat.

(9) Eodem prorsus modo Nicetam memoria fefellit in vita Alexii lib. III, p. 335, ubi Lysimachum similiter hujus monumenti fabricatorem prædicat. De ipso monumento vid. Lambec. ad Codinum p. 167. Sillig, Catalogus artificum, p. 259, 260.

gere, atque ita serpens tetrum spirans, suum una secum exstinctum venenum continebat : dum interim aquila læto aspectu, tantum non clangens pro victoria, quasi avolare et serpentem secum auferre tentabat : quod ex aspectus hilaritate ac serpentis nece conjectandum relinquebat. Quem serpentem qui vidisset, dixisset sane, illum convolutionum ac letiferorum morsuum oblitum, reliquos serpentes Byzantinos exemplo suo abstergere, ac monere ut conarentur sese in fissuras abdere. Non solum autem ab ea, quæ diximus, admiratione digna erat illa aquilæ figura, sed etiam quia diurnas horas ex lineis duodecim numero in alis ejus incisus clarissime indicabat iis, **863** qui ejus rei periti accederent, quando solis radii nubibus non obscurabantur.

9. Quid de Helena illa dicam albis lacertis (13), pulchris tibiis et procera statura, quæ totam Græciam in Trojam concivit, Trojæque excidii causa fuit, post eam vero dirutam ad Nilum appulit : ac deinde post longum tempus ad Laconum mores et regionem remigravit ? Num barbaros illos mitigavit ? num ferreos emollivit ? Nihil sane hujusmodi efficere potuit, quæ olim omnes spectatores captivos ducebat : etiamsi theatro more vestita, et tota roscida videretur, ac licet ære incisa tota humesceret ac vernaret et ad sui amorem pelliceret, ex tunica, ex redimiculo, ex corona, ex cincinnis capillorum, qui ipsis aranæ filis tenuiores erant. Mirum sane undique artificium eminebat. Frons ejus redimita auro et gemmis, quasi pellucida videbatur ; capillitium effusum ac ventis agitata circulo in occipite posito constringebatur, hinc vero ad tibias usque diffuebat. Labia calycum instar sensim aperta, ut viderentur vocem emitte-
re : hinc suavissimus risus sese statim offerens, spectatorem lætitia replebat. Oculorum gratiam, superciliorum arcus reliquamque corporis venustatem nullus sermo pro merito depingat **864** et posteris tradat. Verum, o Tyndaris Helena, ipsa per se pulchritudo, Cupidinum areola, Veneris sollicitudo, præstantissimum naturæ donum, Trojanorum et Græcorum bravium : ubi tuum illud remedium luctus atque malorum omnium oblivionem inducens, quod tibi a Thonis uxore oblatum est ? Ubi invictæ illæ illecebræ tuæ ? cur non illis usa es ut olim utebaris ? sed puto tibi fatis destinatum esse, ut in potestatem ignis venires, quæ vel in imagine sua spectatores inflammare non cessabas. Dixerim

Α τοῦ ὀρνίθου ταῖς ἐκείνου προσφύεσθαι πτέρυξι ¹⁸. Καὶ ὁ μὲν ὄφρις οὕτω πνέων τὰ λοιπὰ καὶ τὸν ἴον εἶχεν ἐκαστὴ συνθνήσκοντα· ὁ δ' αἰετὸς γὰρ ὄρνιν καὶ μονονοῦχι κλώζων τὰ ἐπινίκια, ὥρμα συναΐξει τὸν ὄφιν καὶ ἅμα οἱ δι' ἀέρος φέρεσθαι, τεκμαίρεσθαι τοῦτο διδόντες τῷ χροσπῷ τοῦ βλέμματος καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ ὄφρος, ὃν εἴπε τις ἄν' ἰδὼν ¹⁹ ἐπιλελθ-σμένον τῶν ἐλπίσεων καὶ τοῦ δάκναι εἰς ὄλεθρον, καὶ τοὺς λοιποὺς Βυζαντίους ὄφεις τῷ καθ' αὐτὸν ¹⁷ διασποδῆν ὑποδείγματι καὶ πείθειν τῆς χρείας ¹⁸ συμπεριῶσθαι καὶ παραδύεσθαι. Οὐ μόνον δὲ καθ' ὅσα εἰρήκαμεν, ἀξιάγιστον ἦν τοῦτο· τὸ ¹⁹ αἴτιον εἴκασμα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ὥρια καὶ μα-ματα διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχραγμένων γραμ-μῶν, οὐσῶν δυοκαίδεκα, τρανότατα ὑπεδύλου τοῖς Β τὰς ὄψεις ἐκείνῃ σὺν λόγῳ προσβάλλουσιν, ἡνίκα μὴ νεφέλαις ἐγνοφοῦτο τὰς ἀκτίνας ὁ ἥλιος·

Θ'. Τί δὲ ἡ ²⁰ λευκώλενος Ἑλένη καλλισφυρὸς τε καὶ δολιχόδερος, ἡ τὸ Πανελλήνιον εἰς Τροίαν ἀθροίσασα καὶ καθελούσα Τροίαν, ἐκ δὲ ταύτης προσωκεῖται Νεῖλῳ κἀκεῖθεν αὖθις εἰς ἤθη ²¹ τὰ Λακωνίων ἐπαναλύσασα χρόνιος ; Ἀρ' ἐμελίει τοὺς δυσμελείκτους ; Ἀρ' ἐμάλθαξε τοὺς σιδηρόφρονας ; Οὐ μὲν οὖν ²² οὐδὲ ὅλως ²³ τοιοῦτόν τι δεῖν-νηται ἢ πάντα θεατὴν τῷ κάλλει δουλαγωγῆσαι, καίπερ ἐστολισμένη ²⁴ θεατρικῶς, καὶ ὁρσώδης ὁρῶμένη κἀν τῷ χαλκῷ καὶ ὑγραίνοντῃ πρὸς ἔρωτα τῷ χιτῶνι, τῷ κριδένῳ τῇ στεφάνῃ καὶ τῷ πλοχμῷ τῶν τριχῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἀραχνίων λεπτό-τερος ἦν· τὸ δὲ δαιδάλιον ἐπανεκίετο ²⁵. ἢ δὲ διέδει το ²⁶ μέτωπον χρυσοῦ καὶ τιμαλφῶν λίθων ὑποκρινομένη διαύγειαν· ὁ δὲ τὸ τῆς κόμης ²⁷ κε-χυμένον ²⁸ καὶ διασποδόμενον πνεύματιν ὀπισθίῳ ὀσεμύματι ²⁹ περιέσφιγγεν ἕως κνημῶν ἐκτεινόμε-νον. Ἦν δὲ καὶ τὰ χεῖλη καλύκων δίκην ἡρέμα παρνοιγόμενα, ὥς καὶ δοκεῖν ἀφιέναι φωνήν· τὸ δὲ χάριν μειδιᾶμα εὐθέως προσυπαντῶν καὶ χαρ-μονῆς πιμπλῶν τὸν θεώμενον, καὶ τὸ τοῦ βλέμματος χροσπὸν, καὶ τὰς ἀψίδας τῶν ὀφρύων, καὶ τὴν λοι-πὴν εὐφυῖαν τοῦ σώματος, οὐκ ἦν ὅποια ἦν ³⁰ δια-γράφαι λόγῳ καὶ παραστῆσαι τοῖς ἔπειτα. Ἀλλ' ὦ Τυνδαρίς Ἑλένη, κάλλος αὐτόθεν καλὸν, Ἐρώτων μάσχευμα, Ἀφροδίτης τημελούχημα, πανάριστον φύσει δώρημα, Τρώων καὶ Ἑλλήνων βράβευμα, ποῦ σοι τὸ νηπενθὲς καὶ κακῶν ἀπάντων ἐπίλθεις φάρμακον, ὁ θῶνός ³¹ σοι παράκοιτις ἐχαρίσατο ; Ποῦ δὲ τὰ ἅμαχα φίλτρα ; Ἡὼς οὐχ ἐχρήσω τούτοις ὥς πάλαι καὶ νῦν ; Ἀλλ' οἷμά σοι ταῖς μοῖραις πέπρωται τῇ τοῦ πυρὸς ὑποπείσειν ἔρωϊ, μηδ' ἐν εἰκόني πχυσμένην ἀνακαίειν τοὺς ὀρῶντας εἰς

Variae lectiones et notæ.

¹⁸ F. πτέρυξιν. ¹⁹ εἰδὼν. F. εἰδών. ¹⁷ B. τῶν κατ' αὐτόν. F. τῶν καθ' αὐτόν. ¹⁸ C. B. et F. ταῖς χρείαις. B. ταῖς χεῖραις. ¹⁹ F. τοῦτο τό. ²⁰ F. τί δ' ἡ. ²¹ F. ἐς ἤθη. ²² C. B. οὐ μὴν οὖν. ²³ B. οὐδ' ὅλως. ²⁴ B. ex emendat. C. B. (et F.) ἐσταλμένη. ²⁵ Ita emendatum est in margine codicis Bodleiani ; in contextu legitur περιέκειτο, quod, licet suppositis punctis notatum sit tanquam vitiosum, te- nuere B. et F. ²⁶ B. διεδεῖτο μέτωπον. ²⁷ B. τὸ δὲ τῆς κόμης, κ. τ. λ. ²⁸ F. κεχυμένον. ²⁹ B. δισκώ-ματι. ³⁰ Fortasse ὀπηοῦν. « Bekker ». ³¹ F. θῶνός σοι. Sic legitur etiam in Annalibus (ed. Par. p. 107), ubi Nicetas fere eodem fuce suam orationem ornat. Cf. Od. Δ. 228.

(13) Vid. Heyne. l. c. p. 31.

ἔρωτας ³². Ἐῖπον δ' ἄν ὡς καὶ ἀντίποινα τοῦ τὴν Τροίαν ἡθελῶσθαι ³³ πυρὶ ταῖς σαῖς σχετλίως φρυκτευθέντι φιλότῃσιν, οἱ Αἰνεΐδαι ³⁴ οὗτοι πυρὶ σε ³⁵ κατέκριναν ³⁶. Ἄλλ' οὐκ ἔξ ³⁷ με τὸ χρυσομα- νίς τῶν ἀνδρῶν διανοήσασθαι τι τοιοῦτον καὶ φοβέ- ξασθαι, ὅφ' οὗ τὰ σπάνια πανταχοῦ καὶ καλῶν ³⁸ κάλλιστα ἔργα παντελεῖ ἀφανισμῶ παρεπέμφθη- σαν ³⁹. εἰπεῖν δὲ καὶ τὸ τὰς ἐκτῶν γυναικας ὁδοῶν μετρίων πολλάκις ἀποδιδόναι καὶ ἀποπέμ- πεσθαι, καὶ μᾶλλον εἰ προσανέχουσι τῇ λείᾳ ⁴⁰ καὶ προστετήκασιν πεττοῖς πανημέριοι, ἧ καὶ πρὸς ὁρμὴν ἄλογον καὶ μανιώδη, οὐ μὲν ⁴¹ ἐνδρίαν ἐμ- φρονα κατ' ἀλλήλων ἐνθουσιῶσι, καὶ τὴν Ἄρεος ⁴² σκυλὴν περιτίθενται, τῆς νίκης προτιθέντες ἄθλον πάντα τὰ προσόντα σφίσι, αὐτὰς τὰς κουριδίους ἀλόχους, ἐξ ὧν πατέρες ἡγετοῖσαν τέκνων, ἐτι δὲ τὸ μέγα χρῆμα καὶ τοῖς ἄλλοις δυσπαραίτητον, τὴν ψυχὴν, καὶ ἧς ἕνεκα τὰ πάντα περισπουδάζουσιν ἄνθρωποι. Ἄλλως τε τοῦ ⁴³ παρ' ἀγραμμάτοις Βερβάρτοις καὶ τέλειον ἀναλαβέτοισι ἀνὰ γῶσις καὶ γυνῶσις τῶν ἐπὶ σοὶ ῥαψωδηθέντων ἐκείνων ἐπῶν.

Οὐ νέμεσις Τρώας καὶ ἑυκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ ⁴⁴ γυναικὶ (πολὺν χρόνον ⁴⁵) ἄλγεα
Ἀινῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὧσα ἔοικεν.

ι'. Δοτέον μοι ἐκεῖνο τῷ λόγῳ. Ἀνέκειτο ἐπὶ στηλῆς νεοειδὲς τὴν ὄψιν γύναιον, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἄγον τὸ χαριέστατον ⁴⁶, εἰς τὴν ὀπίσω τὴν κόμην ἀναδύμενον, ἐπ' ἀμφοτέρω τοῦ μετώπου συνεστραμ- μένην, οὐχ ὑπεραιωρούμενον, ἀλλ' ὡς ἀπτόν εἴη τοῖς ἐς αὐτὸ τὰς χεῖρας ἐκτείνουσι. Τούτου δὲ τοῦ μορφώματος ⁴⁷ ἡ δεξιὰ χεὶρ, μηδενὸς ὑπόντος ἐρείσματος, ἄνδρα ἔριππον ἀφ' ἐνὸς ἱππεύου ποδὸς ἐπὶ παλάμας ἀνείχεν. ὡς οὐδὲ σκύφον κεράσματος ἔτερος. Πν δ' ὁ μὲν ἀναδότης σφριγῶν τὸ σῶμα, φραττόμενος ὠρακί ⁴⁸, κνημῖσι τῷ πόδε περιστελ- λόμενος, πνέων ἀτεχνῶς πόλεμον· ὁ δὲ ἵππος ἀνίστη ⁴⁹ τὸ οὖς ὡς πρὸς σάλπιγγα, ὕψηλός τὸν αὐχένα ⁵⁰, τὰς ὀφείας δριμύς, καὶ τὸν ἐκ τοῦ θυμοῦ δρόμον προφαίνων τοῖς ὀφθαλμοῖς· οἱ δὲ πόδες ἀνεφέροντο ἀέριοι τὸ πολεμικὸν ἐπιδεικνύντες σά- λευμα.

ια'. Μετὰ δὲ τὸ εἴκασμα τουτὶ ἄγχιστα τοῦ τῶν τετρώρων ἐφύου καμπτήρος, ὃς ἐπεκέκλητο τοῦ Πουσίου ⁵¹, ἀρματῆλάται ἄνδρες ἀνιστῆλυντο ⁵²,

A Æneadas istos in ultionem Trojæ, ob amores tuos incendio datæ, te vicissim igni damnassee. At id nec dicere nec cogitare sinit hominum insana auri cupiditas; qua rara quæcunque, ac pulcherrima omnium opera in exitium undique deducta sunt. Illud quoque dicendum, ipsos uxores plerumque suas paucorum obolorum pretio vendere et dimittere, prædaque maxime inhiare, diesque lusu talorum transigere, ac insano furiosoque impetu, non prudenti fortitudine in mutuum bellum ferri. Ita bellico Martis apparatu instruuntur, ut victoriæ præmium ponant bona propria, legitimas uxores, ex quibus filios susceperunt: insuperque rem magnam, et quam alii ægre dimittunt, animam; cujus conservandæ causa nullam non sollicitudinem gerunt homines. Cæterum qua tandem ratione fieri potest, ut Barbaris litterarum imperitis, quibus ipsæ litterarum formæ prorsus incognitæ sunt, innotescant ⁵³ hæc carmina, in tui honorem concinnata?

*Non erat indignum certe, tot funera Troas,
Tot mala pro tali Danaos tolerasse puella
Cælicolis simili, formæ splendore, deabus.*

10. Addatur et illud. Columnæ insidebat juve- nilis specie mulier, ipsum æmœnissimum ætatis flo- rem referens (14), cujus coma retro colligata, ex utraque frontis parte contracta: neque adeo subli- mis erigebatur, sed ita ut posset extensa manu facile tangi. Hujus porro statuæ dextra manus, nullo fulcro sustentata, equitem ab uno equi pede palma sustinebat, tanta facilitate, quanta ne scy- phum quidem alius tolleret. Erat autem sessor robustus corpore, tectus lorica, tibiisque ocreatus, bellum plane spirans. Equus vero aures arrigebat quasi ad tubæ clangorem, alto collo, acri oculorum acie, atque oculis prodens iram ardoremque pro- currendi; pedes sublimes in aere ferebantur belli- cum motum indicantes.

11. Post illam statuam proxime orientalem qua- drigarum metam, quæ Rusii (i. e. rubri) nomine appellabatur (15), aurigarum statuæ ⁵⁴ erige-

Variae lectiones et notæ.

³² B. omittit εἰς ἔρωτας. F. ἐς ἔρωτας. ³³ F. ἀνθαλῶσθαι. ³⁴ F. Αἰνεΐδαι. ³⁵ C. B. et B. omittunt pronomen σε, quod recte additum est a Fabricio. ³⁶ F. κατέκριναν. ³⁷ F. ἔξ. ³⁸ C. B. et B. καλῶν. ³⁹ F. παρεπέμφθαισαν. ⁴⁰ C. B. λία sine iota subscr., quod nusquam in hoc cod. reperitur. ⁴¹ B. οὐ μὲν. ⁴² B. Ἄρεως et F. Ἄρεως. ⁴³ C. B. Ἄλλως τέ που. ⁴⁴ F. τοιῇ ἀμφί. ⁴⁵ Voces πολὺν χρόνον, quas Fabricius recte interposuit, omisæ sunt a C. B. et B. Cf. Il. Γ. 156-158. ⁴⁶ F. αὐτὸ τῆς ἡλι- κίας ἄγον τὸ χαριέστατον. ⁴⁷ B. μορφώματος. ⁴⁸ In cod. et utraque editione legitur σῶματι. Cum vero dubitari nequeat, hanc vocem librarii negligentis esse tribuendam, restitui ὠρακί. ⁴⁹ B. ἀνίστη. ⁵⁰ C. B. et F. ὕψηλός τ' αὐχένα. ⁵¹ B. τοῦ Πουσίου. ⁵² B. ἀνιστῆλυντο.

(14) Fortasse hæc statua, qua Heynius (l. c. p. 28, 29) fortunam urbis representatam esse indicat, ipsam certaminum, quæ in hippodromo fierent,

fortunam indicabat.

(15) Loquitur Nicetas de Taraxippo, qui teste Pausania (VI, 20), in stadio quoque Namæo lapis

bantur, quasi programmata rhedariæ dexteritatis: situ manuum tantum non clare rhedariis præcepta dantes, quod ad metam accedentes, non oporteret habenas laxare, sed retrahendo frenum equos flectere, ac frequentius vehementiusque calcar addere, ut proxime motam conversi instantem adversarium cogerent latiore circuitu decurrere, se postremum adventare, etiamsi velocioribus equis veheretur atque artem aurigandi probe calaret.

12. Enimvero hæc quoque addere visum est; quanquam in proposito non est omnia perscribere. Gratosum spectaculum et artificio omnium pene mirabilissimum basis erat lapidea, cui impositum animal, quod eatenus nonnisi dubitanter bovem repræsentare judicavisses, quatenus brevissima cauda, neque tam amplis palearibus instructum erat cujusmodi sunt Ægyptii boves: neque item ejus ungula erat bisulca. Ipsum vero maxillis admotum tenebat aliud animal constrictum præfucans, quod toto corpore squamis munebatur, ita asperis, ut sine læsione vix contingi posset. Putabatur autem alterum esse basiliscus; alterum vero, quod ad os illius admotum et constrictum tenebatur, pro aspide habebatur. Nec deerant qui conjectarent, alterum Niliacum bovem, alterum vero crocodilum esse (16). Ego vero nihil curo sententiarum varietatem. Dicam solum novum quodpiam certandi genus in utroque spectatum esse; ita ut ambo malum inferrent et acciperent, utrumque adversarium conficeret et vicissim conficeretur, superaret et superaretur: ambo igitur vincebant et vincebantur. Nam alterum quidem, pro basilisco habitum, a capite usque ad calcem pedum intumescebat, atque æruginosum toto corpore ranæ colore viridius erat, quia virus totos animalis artus occupaverat et mortis colorem induxerat; in genu itaque flexum erat, oculorum acies extincta, vitali fortitudine marcescente; imo vero æstimandum spectantibus relinquebat, jam diu mortuum lapsurum fuisse, nisi plantæ pedum sustinuissent ac per se suapte forma erectum servassent. Alterum item animal maxillis constrictum, jam remissius caudam movens, hianti ore, quod molaribus premeretur, contendere videbatur, ut a septo dentium et a moreu sese eriperet. Nec poterat tamen, quia cum humeris et anterioribus pedibus corporis partes, quæ caudæ junctæ erant, in horis hiatus continebantur maxillisque confixæ erant. Atque ita sese illa mutua cæde conficiebant,

τῆς διφρευτικῆς προγράμματα δεξιότητος, μόνον οὐχὶ διαπρυσίως τῇ διαθέσει ⁵³ τῶν χειρῶν τοῖς διφρηλάταις παρεγγυώμενοι ⁵⁴ ὥς χρὴ προσπειλῶντας τῇ νύσσει μὴ ἐφεῖναι τὰ χαλινὰ, ἀλλ' ἐγκλίνας ἀνασειρασμῷ τοὺς ἵππους καὶ συνεχεῖ καὶ σφοδρότερῳ χρησθῆναι τῷ μύωπι, ὅπως περικλωμένοι, τῆς νύσσης ἐχόμενοι ⁵⁵, ἐῷσι τὸν συντρέχοντα ⁵⁶ ἀντίεχον τὴν ἐκ περιόδου ⁵⁷ ἐλθόν καὶ ὕστατον ἐρχέσθαι, καὶ ἵππους δρομικωτέρους ἡνιοχῇ καὶ ⁵⁸ τὴν ἀμιλλήτηριον τέχνην ὁρῶτο ⁵⁹ εὐπαίδευτος ⁶⁰.

ιβ'. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἄλλο τι προσθήσει ⁶¹ τοῖς εἰρημένοις· οὐδὲ γὰρ συγγράψασθαι τὰ πάντα προὔθετο. Χάριεν τὴν θεὰν καὶ τὴν τέχνην μικροῦ τῶν πάντων θαυμασιώτερον βάσις ἦν λιθίνη, καὶ ἐπ' αὐτῆς χαλκήλατον ζῶον, παρὰ τοσοῦτον ⁶² οὐκ ἀναμφήριστον ⁶³ βοῦν εἰκονίζον, παρ' ὅσον βραχύκερκον ἦν, μηδὲ βαθεῖαν καθεῖκός ⁶⁴ φάρυγγα, οἷαν οἱ Αἰγύπτιοι βόες τρέφουσι, μήτε μὴν ⁶⁵ χηλαῖς ὀπλιζόμενον. Συνεῖχε δὲ τοῦτο ταῖς γένουσι καὶ εἰς πνίγμα συνέθλιβε ζῶον ἕτερον, δι' ὅλου τοῦ σώματος λεπτοῖς θωρακίζόμενον οὕτω τραχεαίαις, ὥς καὶ ἐν χαλκῷ λυπεῖν τὸν ἀπτόμενον. Ἡδετο δὲ τὸ μὲν βασιλίσκον εἶναι, τὸ δὲ ἀσπίδα, τὸ συμμαρπτόμενον τούτου τῷ στόματι· οὐκ ὀλίγους δὲ τὸ μὲν Νειλῶος βοῦς, τὸ δὲ κροκόδειλος εἶναι εἰκάζετο. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐ μέλει τοῦ τῶν δοξῶν ἀνομοίου ⁶⁶, εἰπεῖν δὲ τὸ καινὴν τινα τὴν ⁶⁷ πάλιν ἀμφοτέρων τίθεσθαι, καὶ δρῆν ἐν μέρει καὶ πᾶσχειν κακῶς ὑπ' ἀλλήλων ἐκάτερα, ὀλλύναι τε καὶ ὀλλυσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν ταύτῃ ⁶⁸ καὶ κρατεῖσθαι, καὶ νικῆν ἡμῶν καὶ ὑπ' ἀλλήλων καταπαλαίσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὁ καὶ φημιζόμενος βασιλίσκος διφodήκει ἅπαν ἐκ κεφαλῆς ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ποδῶν πέλματος ⁶⁹, καὶ κατιωμένον ὅλον τὸ σῶμα καὶ ὑπὲρ τὸ βατράχειον ⁷⁰ χρωμα ἐχλῶριζε, τοῦ φαρμάκου διαδραμόντος τὴν τοῦ ζώου ξύμπασαν διαρτίαν καὶ εἰς θάνατον χρώσαντος· εἰς γόνυ τοῖνον συνίζανε, τὸ ὄμμα ἔσβεστο τῆς ζωτικῆς ἐκμαρνανθείσης δυνάμεως. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐδίδου τοῖς ὁρῶσι δοξάζειν ὥς πάλαι ἂν ἀντιέτραπτο νεκρωθὲν, εἰ μὴ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις ὑπὲρρεῖδον καὶ πρὸς στάσιν ὑπανεῖχον ὄρθιον. Ἦν δὲ καὶ θάτερον ὁμοίως, τὸ ταῖς γένουσιν ἐνισχόμενον, βραχὺ μὲν τὸ οὐραῖον ἀσπαῖρον, μέγα δὲ κεχνηδὸς τῷ ἀπάγχεσθαι τῇ τῶν γομφίων ξυνοχῇ· καὶ ξυντείνεσθαι μὲν ἐφκει καὶ ὀρμῇ πειρᾶσθαι τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους διεκδύναι καὶ διεκπεσεῖν τοῦ χάσματος. οὐκ ἴσχυε δὲ, ὅτι τὰ μετὰ τοὺς ὦμους εὐθὺς καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ ὅσα τῷ οὐραίῳ συνήπτοντο μέρη τοῦ σώματος, ἡ τοῦ στόματος ξυνεῖχε διάστας ⁷¹ καὶ ταῖς γένουσιν ἐνεπείρετο. Καὶ τὰ

Variae lectiones et notæ.

⁵³ B. θέσει. ⁵⁴ F. παρεγγυόμενοι. ⁵⁵ C. B. et edit. ἐχόμενα. ⁵⁶ B. συνέχοντα. ⁵⁷ B. τὴν ἐν περιόδου (περιόδῳ). ⁵⁸ Fortasse legendum est: ἴνα. . . . ὁρῶτο ἀπαίδευτος. « Lachmann ». ⁵⁹ F. ὁρῶτω. ⁶⁰ I. C. B. et edit. ἀπαίδευτος. ⁶¹ F. προσθέσει. ⁶² F. τοιοῦτον. ⁶³ C. B. ἀναμφήριστον; B. et F. ἀναμφώρι στον. ⁶⁴ B. κατ' εἰκός. ⁶⁵ B. μέν. ⁶⁶ F. ἀνομοίου. ⁶⁷ F. omittit τὴν. ⁶⁸ B. ἐν ταύτῃ. ⁶⁹ Ex emendatione Bekkeri. C. B. et editiones posuerunt τέλματος. ⁷⁰ B. ὑπὲρ βατράχειον. ⁷¹ Fortasse διάστας Bekker.

erat rubri coloris (πέτρα ὑπὲρ τῶν ἵππων τὴν καμπὴν ἀνιστηκυῖα χροῖαν πυρρᾶ). Cf. Aloysii Hirt.

Histor. architecturæ, III, p. 146.
(16) Vid. Heyn. I. c. p. 38.

μὲν οὕτως ἦσαν ὑπ' ἀλλήλων νεκρούμενα, καὶ κοινῇ ἅμα ἀμφοῖν ἡ ἀμιλλα, κοινῇ δὲ καὶ ἡ ἄμυνα, ⁷² ἰσοπαλῆς δὲ ἡ νίκη, σύντροχος δὲ καὶ ὁ θάνατος. Ἐμοὶ δ' ἔπεισιν ⁷³ εἰπεῖν ὡς τὸ φθίρεισθαι παρ' ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις ἀπάγεσθαι τὴν ἐς θάνατον τὰ τῶν κακῶν κηρεσιφόρα καὶ ἀνθρώποις δλέθρια μὴ μόνον ἐν εἰκόσιν εἶη ⁷⁴ διατυποῦσθαι, ἡ καὶ τοῖς ἀλκιμωτέροις τῶν ξύων τοῦτο ἐπισυμβαίνει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἔθνεσι ⁷⁵ συχνάκις γίνεσθαι, ὅποια τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν ἐπεστράτευσεν ⁷⁶, φονῶντα κατ' ἀλλήλων ⁷⁷, δαλύμενα δυνάμει Χριστοῦ τοῦ διασκορπίζοντος ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα ⁷⁸, καὶ μὴ χείροντος αἵματι, ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον δέκνυσιν ἐπιδαίνοντα, καὶ λέοντα καταπατοῦντα καὶ δράκοντα.

A ac commune certamen erat et æqualis utrinque victoria, par exitium. Mihi autem in mentem subit dicere, mutuas cædes, et **SES** lethifera perniciosaque ad exitium vergentia mala non solum in imaginibus exprimi posse, neque apud robustissima solum animalia contingere, sed etiam apud gentes plerumque, quæ nobis Romanis bellum intulerunt; illæ scilicet mutuam adversus se ipsas cædem sectantes, periere virtute Christi dissipantis gentes, quæ bellum volunt, neque sanguine gaudentia, qui etiam justum super aspidem et basili-scum ambulantes exhibet, et conculcantem leonem et draconem.

Variae lectiones et notæ.

⁷² Verba κοινῇ usque ad ἄμυνα omissa sunt a B. ⁷³ B. δὲ ἔπεισιν. ⁷⁴ F. ἔτι. ⁷⁵ F. ἔθνεσιν. ⁷⁶ F. ἐπιστράτευσεν. ⁷⁷ B. et F. φονοῦντα καὶ κατ' ἀλλήλων. ⁷⁸ B. ἔθνη καὶ τοὺς πολέμους.

CHRONOLOGIA NICETÆ.

QUÆ ANNORUM AB EO DESCRIPTORUM.

et rerum sub imperatoribus gestarum seriem paucis indicat (auctore FABROTO).

Anni Christi.	Res gestæ.	Anni imperatorum
	Imperator ALEXIUS COMNENUS, anno imperii 37, mense 4 cum dimidio, 15 die Augusti vita functus est. Nicet. pag. 6.	Orientis Occidentis. JOANNES HENRIC.
1117	Huic successit JOANNES COMNENUS Filius, in quem procures et cognati conspirant. Conjuratos clementer tractat. 7, 8.	COMNENUS. QUINTUS.
1118	Expeditiones adversus Persas. 9.	1 11
1119		2 12
1120		3 13
1121	Scythas arte profligat. 10.	4 14
1122	Contra Triballos, quos alii Servios dicunt, expeditionem init. Quatuor filios. Manuelem præsertim natu minimum, ad dignitates publicas evehit. 11, 12.	5 15
1123	Hunnicum bellum. 12.	6 16
1124	Traducto in Orientem exercitu de Persarmaniis debellatis triumphat. 13.	7 17
1125	Persarmanios denuo aggreditur, et bello fatigatos pacem petere cogit. Gangram expugnat, quam Persæ paulo post capiunt. 14.	8 18
1126	In Ciliciam movet. Bacam castellum munitissimum et Anabazam expugnat. 15.	9 19
1127	Profectus in Cœlesyriam cum Raimundo et Antiochenis amicitiam init. Pizæos deditione recipit, Phærepum expugnat, et variam Martis aleam experitur. 18.	Moritur HENRIC. 10 LOTHAR. SAXO. 1.
1128	Istrium et Sezerim debellat, et Persarum Iconiensium insidiis elusis Byzantium redit. 19.	11 2
1129	Fratre ISAACIO COMNENO in gratiam recepto, novas expeditiones in Persas suscipit. 21, 22.	12 3
1130	Tyrannum Trapezuntium invadit. 22.	13 4
1131	Persas bello fatigat. 23.	14 5
1132	Dum Neocæsaream obsidet, JOANNES COMNENUS nepos ad Sultanum Iconiensem deficit. 24.	15 6
1133	Iterum in Persas movet. 24.	16 7
1134	Phrygiam prætervectus provincias et finitima oppida rectius constituere studet, et perduelles quosdam bello frangit. 25.	17 8
1135	Alexius et Andronicus JOANNIS COMNENI filii morbo pereunt, patre in bellis externis occupato. 25.	18 9
1136	In Isauriam proficiscitur, ac provinciam ordinat. 26.	19 10
1137	Iter in Syriam intendit, ut Latinos Antiochia pellat. 26.	20 11
1138	In itinere moras nectens ut Syros et Cilices in suas partes pertraheret, adventum suum Antiochenis denuntiat. 26.	21 Moritur LOTH. 12 22 CONRAD. TERTIUS 1

1059	NICETÆ CHONIATÆ	1060
1139	Spe sua frustratus Antiochena suburbia diripit et vastat. Inde ad Cilicum fines deflectit. 26.	23 2
1140	Venatum egressus, manu ad digitum venenatæ sagittæ illapsu strictim læssa, veneno celeriter usque ad vitalia progressa non multo post abit e vita, Manuele filio juniore imperii hærede relicto. 27, 28.	24 3
1141	Manuel Comnenus patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit. Opera Joannis Axuchi et a Byzantinis expetitur ac suscipitur. 34.	MORITUR JOANNES COMNEN. 4
1142	A Michael patriarcha coronatus cum fratre Isaacio reconciliatur et in Persas movet. 36.	MANUEL COMNEN. 4
1143	Iterum Persicam expeditionem suscipit, et rem gerit vario eventu. 37.	2 5
1144	Alemannam heroinam uxorem ducit. Rei publicæ suscipit curam, Cancellario et supremo Quæstore constitutis. Vectigalia nautica in fiscum referi. 37, 38.	3 6
1145	In aula Manuelis rerum vicissitudines, et Styppiotæ cujusdam mirabilis prosperitas. 39, 40.	4 7
1146	Laudata Manuelis administratio et virtutes principe vero dignissimæ. 40.	5 8
1147	In præclaro instituto non diu permanet, sed ex liberali et clemente fit tenax et austerus. 40.	6 9
1148	Alemannorum expeditio Hierosolymitana. Huic Alemannorum exercitui Manuel varias struit insidias, quas Conradi exercitus superat. 41, 42.	7 10
1149	Exercitus Christiani luctuosa clades. Reliquias Græci fraude, ferro, veneno persequuntur. Calx farinæ militum admista, moneta jussu Manuelis adulterata in Alemannorum perniciem. 43, 44, 45.	8 11
1150	Atrox pugna et illustris victoria a Conrado de Turcis reportata. 47, 48.	9 12
1151	Rogierus rex Siciliæ bellum Græcis infert magno cum successu. 49.	10 13
1152	Manuelis expeditio contra Siculos, Corcyræ oppugnatio et tandem editio. Inter Græcos et Venetos seditio cruenta. 51, 52. (Cognomine Ænobarbus sive Barbarossa. 1.	11 14
1153	Irritus in Siciliam Manuelis conatus. Serviam populatur. Michael Palæologus adversus Siculos rem feliciter gerit. 60, 61.	MORITUR CONRAD. FRIDERICUS I. 12
1154	In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cujus præfecti cum Scythiis et Siculis infelicitè pugnant. 61, 62.	13 2
1155	Cum Rogiero Siculo pacem iuit: paulo post autem inimicitia inter eos recrudescunt. 64, 65.	14 3
1156	Bellum Hungaricum. Hunnorum grassationes. Incestuosa Manuelis et Andronici vita. 67, 68.	15 4
1157	Copiæ Græcorum a Turcis cladem accipiunt. Styppiota calumniis oppressus excæcatur. 72, 73.	16 5
1158	Turcicæ grassationes. Sultanus Iconiensis ad Manuelem confugiens magnificè excipitur. Utriusque artes. 76, 77.	17 6
1159	Iconii seu Turcarum Sultanus Manuelis liberalitate onustus, domum reversus fidem fallit: unde vastationes et clades mutuæ. 79, 80.	18 7
1160	Hunnis Manuel bellum indicit. Andronici tragædia nova. Is tandem Manueli reconciliatur. 83, 84, 85, etc.	19 8
1161	Pannonicum bellum. Zeugmini recuperatio. Varia belli facies. 87, 88.	20 9
1162	Bellum adversus Serviæ despotam. Andronici mala mens. Rem gerit infelicitè cum Toruse Armen. 89, 90, 91.	21 10
1163	Andronici scelerati principis ob vagas libidines pericula et errores. 91, 92.	22 11
1164	In domo Manuelis tragædiæ, cujus primarii actores Alexius protostrator et nonnulli magi. Nova castra in Asia condit Manuel. 93, 94, 95, etc.	23 12
1165	Hungaricum bellum, cui Andronicus præficitur. De Pannoniis superatis Manuel triumphat. 98, 99, etc.	24 13
1166	Bellum contra Servios, quorum statum suo arbitratu immutat. 103, 104.	25 14
1167	Ægyptiaca expeditio cum classe ducentarum navium, Amerigo Hierosolymorum rege auxilia pollicente. Tamiathi obsidio. Re infecta Græca classis domum repetens dissipatur. 105, etc.	26 15
1168	Sarraceni cum Manuele pacem firmant. Nascitur Manueli Alexius filius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat. 110.	27 16
1169	Mariam filiam dat uxorem Marchionis Montisferrati filio. Venetos in Græcia vexat. 111.	28 17
1170	Veneti Græcos bello fatigant. Manuel restitutis rebus ablatis fœdus cum Venetis renovavit. 112, etc.	29 18
1171	De bello Persiis inferendo Manuel cogitat, Doryleoque et Sublæo instauratis se ad bellum aperte accingit. 114, 115.	30 19
1172	Sultani pacem petentis sprete legatione, iter ingressus Manuel insigni clade afficitur, multis suorum millibus et illustrissimis quibusdam cognatis desideratis. Sultanus ultro Manueli pacem offert, unde reliquiis Græcorum salus. 116, 117, etc.	31 20
1173	In reditu Persæ Græcos infestant. Manueli conditionibus pacis minime satisfaciendi Sultanus bellum infert. 124, 125.	32 21
1174	Per legatos Manuel Sultani exercitum prædo onustum cædit et ad internecionem delet. 125, 126.	33 22
1175	Alia Manuelis in Persa infelici cum eventu Turci Claudio-polim a Græcis proteci-quant. 126, 127.	34 23
		35 24

1061	CHRONOLOGIA.	1062
1176	Papam et Italos Manuel contra Fridericum Cæsarem concitat. Ancona Manuelli favens et perduellis a Friderico obsidetur. 129, 130, etc.	36 25
1177	Bellis vario eventu confectis, disciplina politica et domestica pluribus modis enervata, Manuel illotis manibus theologiam tractat, de præcipuis fidei Christianæ articulis temerarie definiens. 135, 136, 137, etc.	37 26
1178	Dum curiose agere pergit et circa Mahumetis blasphemias insanit, quæ etiam edicto confirmat, in morbum incidit, et ab astrologia dementatus quantum potest reluctatur, tandem cuculla indutus vita excedit, anno 38 imperii nondum plane absoluto. 142, 143, 144.	38 29 MANUEL moritur.
1179	Sub Alexio puero turbæ publicæ et cruenta seditio Cpoli. 146, 147, etc.	AL. MAN. FIL. 1 30
1180	Andronicus Comnenus imperium affectat, et horrendis dolis in nobiles quosque grassatur; præcipuos aulicos ferro et veneno interficit. 158, 159, etc.	2 31
1181	Persarum in Oriente grassationes. Joannes Comnenus arma movet in Andronicum, qui nefariis artibus imperatricem Alexii Comneni matrem interfici curat. Aulicorum ignavia et summa improbitate imperii particeps salutatur. deinde legitimo principi Alexio præfertur, quem paulo post imperio et vita crudeliter spoliatur. 169, 170, 181, etc.	3 32 ALEXIVS interfici- tur.
1182	Andronicus libidine et furore percitus in Nicæenses et Prusaenses sævit. Isaacius Comnenus Cyprum occupat. Tragœdiæ domesticæ Andronici. Siculi expeditionem parant in Græcos. Trypsychus tyrannidis Andronici minister volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur. 178, 179, 180, etc.	ANDRONICUS 33 COMNENUS. 4
1183	Siculi Thessalonica capta et direpta Cpolim petunt. Andronicus parum feliciter resistit. Ejusdem in apparatu belli multiplicia errata et novæ tragœdiæ, quarum primaria magis studium. Tyrannidis satellite quodam interfecto, populus Cpolititanus in Andronicum insurgit et Isaacium Angelum imperatorem designat. Ex fuga Andronicus retractus, a plebe miserabiliter exagitatus atrocissimis suppliciis interficitur, postquam per biennium imperasset. 203, 204, 205, etc.	2 34 ANDRONICUS interfici- tur.
1184	Isaacii Angeli commoda initia. Expeditio contra Siculos, qui profligantur ducibus captis. Andronici filii, et Alexius Comnenus belli fax, excæcantur. Siculæ classis calamitates. Isaacius inconstans apparet. 228, 229, etc.	ISAACIVS 35 ANGELUS.
1185	Sultanus Iconiensis bellum instaurat. Blachorum defectio. Calamitosa in Cyprum expeditio. Blachos Isaacii indulgentia confirmat. Infeliciter geritur bellum adversus Blachos. 236, 237, etc.	1 36 2
1186	Branas Alexii imperium invadere conatur, et tandem in pugna interficitur. Seditiosis ignoscit Isaacius. Byzantina suburbia direpta cremantur; unde inter Græcos et Latinos conflictus. 240, 241, etc.	3 37
1187	Isaacii in Blachos expeditio infelix. Theodorus Mangaphas imperium affectat, sed a Sultano proditus in carcerem conjicitur. 252, 253, 254, etc.	4 38
1188	Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vecordes Fridericum et Isaacium committunt. Ecclesiasticum statum turbat Isaacius. Græci fugantur ab Alemannis. Turcarum clades ad Iconium. Friderici submersio. Filio ejusdem mortuo Alemanni domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in Palæstinam. 257, 258, etc.	5 39 FRIDERICUS perit in aquis.
1189	Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexiorum et Basilii Chozæ seditiones cruentæ. Procerum nonnullorum supplicia. 268, 269, etc.	6 HENRIC. sextus. 1
1190	Bellum Blachicum Isaacio infaustum, qui tamen falsam jactat victoriam et inanes magnarum rerum imaginationes. 274, 275, etc.	7 2
1191	Scytharum et Blachorum grassationes. Servii debellantur. Repressis Blachis Constantinus Angelus affectat imperium, sed a Bataze derisus et proditus a milite excæcatur. 277, 278, 279, etc.	8 3
1192	Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Rem publicam et aulam variis modis corrumpit Isaacius. 280, 281, etc.	9 4
1193	Blachicuum bellum instaurare studet. Frustra monetur de fratris insidiis. A fratre Alexio paulo post oculis et imperio privatur. 286, 287, etc.	10 5 ISAACIVS ANGELUS excæcatur.
1194	Alexius Angelus Comnenus rei publicæ cura posthabita genio indulget. Seditionibus variis exagitatus seditiosos opprimit. 291, 292, etc.	ALEXIVS 6 COMNEN. 4
1195	Blachi conditiones pacis aspernantur et adversus Græcos prospere agunt. 299, 300, etc.	2 7
1196	Persæ Græcos bello infestant. Ammerigus Friderici Barbarossæ filius tributum exigit ab Alexio, qui sepulcra violat. 304, 305, etc.	3 8
1197	Turbæ in aula Alexii, cujus cognati vendunt omnia. Imperatrix adulterii accusatur, monacha fit, deinde revocatur. Dejicitur de gradu Constantinus quidam primarius aulicus. 311, 312, etc.	4 9
1198	Iconiensis Sultanus Græcis damna infert. Alexii futiles ad bellum apparatus. Miserrimus imperii status, et Scytharum in Thraciam irruptio. 319, 320, etc.	5 10 HENRIC. moritur. PHILIPPUS ET OTTHO.
1199	Alexii contra Blachos irrita expeditio. Scytharum incursio in Macedoniam. Controversiæ inter Græcos de eucharistia. Imperatrix res futuras profana curiositate investigat. 325, 326, etc.	6 4 2
1200	Variis seditionibus et turbis Oriens concutitur. Tragœdiæ Cpoli. Lagl,	7

ἡγοράσθη, καθάπερ καὶ τὸ ἄλογον. Paulus in l. si quis 17 D. instit. act. si quis mancipiis vel iumentis pecoribusve emendis vendendisque præpositus sit. Basilica, lib. xviii, tit. 1, cap. 17: 'Ο προστάσας τινὰ πιπράσκειν καὶ ἀγοράζειν δούλους ἢ ἄλογα. Et lib. xx, tit. 1, cap. 30 § 2: 'Ο μισθωσάμενος ἄλογου. Leo Tactic. cap. 10 § 15: ἔχειν τὴν τῶν ἄλόγων ἀποτροφὴν. Vide Glossarium ad Cedrenum.

'Αμβων ambo, suggestus, pulpitum, p. 293 c. εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμον ἀνιών: cod. GB εἰς τὸν ἄμβωνα. Joannes Cantacuzenus lib. 1, cap. 41: ἀνεῖσιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδύτων ἐξιών. Anna Comn. Alexiad. v: ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τὸν Ἰταλὸν ἀναθεματίσαι ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. Vide Theophylactum Simoc. Hist. Mauric. lib. viii, cap. 10 Glossarium ms. ὁ κρήδευς ὁ ἄμβων. Grisconius Breviarium Canonum cap. 166, de his qui debeant in ambone, id est in pulpito, psallere. Vide Glossar. ad Cedrenum.

'Αμυρᾶς Ameras. Pag. 21 a: auctor GB ὁποῦ ἔχουν εἰς τὴν πίστιν τῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμυρᾶν. Vide ad Cedr.

'Αμπαρ. p. 21 a ambar. Genus aromatis. V. Meursium.

'Ανακρά p. 243 a, μετὰ βυκάνων καὶ σαλπείγων cum buccinis et tubis: codex GB ἀνακαράδων. Auctor GB παίζειν τρουμπέτες ὄργανα τουμπάκι' ἀνακαράδες.

'Αντίκυλον p. 312 c., census nautis impositus. Vide Meursium.

'Απελατίκιον clava. Pag. 102 c. ἐκ σιδήρου κορύνας: codex GB ἀπελατίκια. V. Meurs.

'Απεντεῦθεν confestim pag. 115 b. Anna Comn. Alex. v: Καὶ τὰ μὲν δόγματα ἀπεντεῦθεν ἀναθεματίζεται. Sæpe occurrit in Basilicis, ut cum libertatem directo datam Græci reddunt ἀπεντεῦθεν δοθεῖσιν, quia statim competit et sine hæredis facto.

'Απόκρεως carnisprivium, pag. 329 a. Anna Comn. Alexiad. lib. viii: Κατὰ τὴν παρικολεῖν τῆς 'Απόκρεως. Dixi ad Cedrenum.

'Αποκρισιάριος legatus pag. 41 c. idem p. 41: Τοῖς τε γὰρ πρέσβεσι: codex GB ἀποκρισιάριους. Joannes Moschus Limonarii cap. 88: ὅτι ἀποκρισιάριος ἦν κοινοβίου τῶν μερῶν 'Απαμίας. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. πρέσβους ὁ ἀποκρισιάριος. Papias: apocrisarius legatus. Vide ad Cedrenum.

'Αρχλαι, p. 88 b., machinæ extra muros urbis prominentes. V. Meurs. Basilica autem arcam ἄρχλαιν vertunt, lib. viii, tit. 2, cap. 101, et Cyrillus ad l. 19 § 1 D. loc. Basil. tit. 1 c. 19. Leo Grammaticus: Καὶ τὰς λεγομένας ἄρχλαις ἐν πᾶσι κατεσκεύασεν τοῖς ἐμβόλοις, ἀργύριόν τε κατὰ μέτρα τοῖς ἐνταῦθα κατακειμένοις πένησι διδόναι.

'Αρματα arma, pag. 42, 122, 246. Leo Grammaticus: πάντες γὰρ τὰ ἄρματα καὶ τὰ λωρίκια ἐρρίψαν εἰς τὴν ὁδόν. Auctor GB: καὶ ὁ Χριστὸς ὁποῦπαθεν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν σταυρὸν μᾶς ἔδωκεν ὅπλον λαὶ μέγα ἄρμα εἰς τὸ νῆ νικοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ὁρατοὺς ἀοράτους. Glossarium ms. ἔντεα τὰ ὅπλα ἢ τὰ ἄρματα. Etymologicum Ma-

PATROL. GR. CXXXIX.

gnum: ἄρμα παρὰ Ῥωμαίοις ὅπλα ἢ δόρυ, ἀσπίδα καὶ θώρακα. Vide ad Cedrenum et Glossarium Noticum.

'Αρχιζούπυρος p. 61 d, qui apud Cyprianos πρωτοβεστιτάριος. V. Meursium.

'Ασημον argentum p. 344. Theophanes in Heraclio: Καὶ ἄσημον καὶ ὀλοστηρικὰ ἱμάτια. Glossarium manu exaratum: 'Ασήμιον ἄργυρος. Dixerunt igitur ἄσημον, ἀσήμιον et ἀσήμιν. Auctor GB: Αἰθομαργαριτάρια ἀσήμιν καὶ χρυσάφιν. Plerumque autem pro argento non signat. Moschop. Περί σχεδ' ἄσημον ἀργύριον τὸ μὴ κεχαραγμένον.

'Ἀσπρον album, pag. 223. Chronicum Alexandrinum: Φορέσας στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμύδην ἄσπρην. Anastasius Bibliotecarius in Hist. [Eccl. portavit coronam et chlamydem imperatoriam albam.

Theophanes dixerat χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπρην. Scholium ad oram Timæi Locri περὶ ψυχᾶς κόσμῳ καὶ φύσις, in regio ms.: Σταγὼν ἐστὶν ὁ λεγόμενος ὀρεῖ-χάλλος ἥτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα. Auctor GB ἄσπρον ὠσὼν τὸ γάλα. Hinc ἀσπρίζειν in codice Nicetæ GB, quod est λευκαίνεσθαι. Est et nummi genus. Nicetas p. 265 c, διακοσίους etc.: codex GB ἄσπρα. Astrampsychus in Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ. Ἀγῆλοι δὲ καὶ περὶ ἄσπρων εἶναι ταῦτα ἐν κιβωτῷ ἢ βαλαντίῳ ἢ σάκκῳ, Rationale imperii sub imperatore Alexio Comneno: Τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud. ἔστειλε γράμματα καὶ ὁρισμοὺς καὶ μαζῇ καὶ ἄσπρα.

Αὐθέντης, αὐθεντεία, αὐθεντεῖν, δυναστεία, Dominus, dominatio, dominari. P. 110 d τὴν Πατιονικὴν παραληφόμενον δυναστεῖαν: cod. GB αὐθεντεῖαν. S. Maximus epistola ad Zygomalam: τὸ ὄνομα τῆς αὐθεντείας σου. Auctor anonymus in libro qui inscribitur διήγησις ἐξάρετος Βελθάνδρου τοῦ Ῥωμαίου τυραννικῶς αὐθέντευεν ὡς φυσικὸς αὐθέντης. Joannes Cantacuz. p. 756: Αὐθέντης τῶν θαλάσσιων. Anna Comnena Alexiad. vii: Κακὸν πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπανερχεσθαι αὐθέντην. Phrynichus: Αὐθέντης μηδέποτε χρῆσθαι ὡς ἐπὶ τοῦ δεσπότου, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες. Vide ad Cedrenum in αὐθέντης.

B

Βαλουλος, παιδοκόμος p. 306 d, bajulus. Vide ad Cedrenum.

Βάλα βάρκα. P. 346 b, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον: codex GB βάλα. Constantinus Harmenopolus Breviarium lib. ii, tit. 11, § 9: Τὴν κοινῶς λεγομένην βάλακιν. Vir doctus legendum putabat βάρκαν: Regii tamen codices nihil mutant. Auctor GB: 'Ο κόμης βάρκαν ἐρρίψεν τρανὴν κατὰ θαλάσσης. Est autem βάλα seu βάρκα barca, scapha. Exstat in Glossis e Glossario Arabico Lat. collectis. Paulinus carmine ad Cytherium:

Ut maz salubri barca perjugio foret
Puppi superstitis obruitur.

Βάραγγος. P. 362 a, μὴ ἔχων ὑπακτιστήν, codex GB βάραγγον. Et p. 362 a ὁ δὲ τοὺς πελεκυφόρους:

ἐκκλησιάσας· idem codex βαράγγους. Anna Comn. Alex. iv : 'Ο τῶν βαράγγων ἡγεμῶν Ἀμπίτης. V. Glossar. ad Cedrenum.

Βαρδάριος pag. 325 b, lege ibi Ἀξείος. Eustathius Ἰλ. Α', p. 830 n. 10, l. 11 : Περὶ τὸν εἶτε ἄξιον εἶτε Βαρδάριον. Lege Ἀξείον.

βαρδαριῶται p. 220 d, οἱ τὰ ἱσγινοβαφῇ φοροῦντες ῥαβδοῦχοι· codex GB, βαρδαριῶται, milites stationarii. Vide Meursium.

Βάσμουλοι levis armaturæ milites. P. 50 b, καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ· codex GB βάσμουλοι.

Βεστιάριον. P. 98 a εἰς τὸ βασιλεῖον ταμιεῖον· codex GB βεστιάριον. Hic igitur βεστιάριον est ærarium : vide Indicem. Alias βεστιάριον seu vestiarium accipitur pro loco in quo vestes reconduntur Glossarium ms. βεστιάριον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἐνθα ἡ ἀναγκία ἀπόκειται ἐσθῆς. Leo Grammaticus : ταύτην καταγαγόντες ἐθῆκον ἐν τῷ βεστιάριῳ. Vestiarium autem præpositus ἀβεστιάριος (?) dicebatur. Idem Leo ; ἀπέστειλε Πεντάκιον τὸν ἀβεστιάριον αὐτοῦ. Item Προκόπιον τὸν ἀβεστιάριον αὐτοῦ. Primus autem præfectus vestiarii πρωτοβεστιάριος dicebatur, vel, ut opinor, πριμικήριος τοῦ βασιλικοῦ βεστιάριου, ut apud eundem Leonem Grammaticum.

Βίγλα vigilia, ex cubicæ. P. 85 c δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος· codex GB βίγλαις. Glossarium ms. βίγλα φυρκτωρία. Constantinus Porphyrog. in Tacticis : Ὁφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῇ γίνεσθαι. Theophanes in Theod. ἡ δὲ βίγλα γνοῦσα ἐδήλωσεν αὐτῷ Anastasius : *quo cognito custodia nuntiavit et*. Vide Gloss. ad Cedrenum et Indicem.

βλατίον pannus sericus p. 50 c. In Glossario ad Cedrenum sic scripseram : « Blatta purpura. Salomon etc. Fortunatus etc. βλατίον pannus sericus. Constantinus etc. » Operarum vitio aliter editum est. Nicetas νήματά σερικά· codex GB, βλατία, Glossarium vetus illustrius. viri P. Seguerii Franciæ cancellarii : Ἐπιπλα ὡμοφόριζ ἱμάτια, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ τοῖς ναοῖς ἐξηρητημένα βλαττία. Anna Comnenæ Alexiadis lib. iii, βλαττία sunt vestes purpuræ : Αἱ ἐκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδες τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἐκατὸν βλαττία ἐστάλθην διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Βολερὸς propugnaculum, *boulevard*. Vide Meursium.

Βούκινον buccina. Joannes Curopalates : Βουκίνων ἢ σαλπίγγων ἢ ἄλλου τιλὸς σημεῖον μὴ δοθέντος τρυφῶς. Constantinus in Tacticis : Ὅσον δύνανται ἀκοῦσιν φωνὴν βουκίνου ἢ σάλπιγγος. Hinc βουκινάτωρες apud eundem Constantinum. Alii βύκινον dicunt, Anna Comnena Alex. viii : Μετὰ βυκίνων καὶ σαλπίγγων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Βούκλα bucula, fibula. V. Meursium.

Βουγλίδιον. Θησαυροφύλακας θυλάκους· codex GB βουγλίδια, sacculos.

βούλλα, βουλεύειν, ἀποβουλεύειν, bulla, sigillum, bullare, disbullare. P. 65 b σφραγιδᾶς τε τοῖς ἐπιθαλῶν. eodex GB βούλλας. Concilium Florentinum sess. 25 : Ὄρισεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμ-

μᾶτων καὶ βουλλῶν βεβαιωθῆναι πάντα. Menologium Augusti d. 31 : Ἐχούσα σφραγίδα διὰ χρυσίνης βούλλης. Hinc βουλεύειν Nicetas p. 133 c καὶ τὰ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται· codex CB βουλεύει. Sexta synodus CP. act. 3 : Ἡρὸς τοῖς καὶ τὰ αὐθεντικὰ συνοδικὰ βεβουλλομένα *cum his et authentica Synodica bullata*, et act. 15 : καὶ προσέκομισεν ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Πολυχρόνιος χαρτίον βεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονόγραμμα Πολυχρονίου ὁμολογητοῦ. Bullare ut in Vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 51, *pittacium bullatum*, Et ἀποβουλεύειν disbullare. Concilium sextum CP. act. 15 : Ἀποβουλλωθέντος τοῦ τοιοῦτου *χάρτην*. Interpres : *Et disbullata est hujusmodi chartula*.

Βουτζιον, βουττίον, βουττίς cupa. 328 d οἷων δοχεῖα· codex GB βούτζια. Leo Tact. cap. 15, § 75, βουττία τέλεια. Theodorus Hermopolites sic expressit legem 206 D. de verb. sign. οἷνῃν σκευὴ λέγομεν περὶ τῆν ληνόν. Οἱ δὲ πίθοι καὶ αἱ βουττίες. Hero Mathematicus : βούτης ἦς ἡ ἄνω διάμετρος ποδῶν ζ', δὲ κάτω ποδῶν η'. Provinciales *dicunt*. Hinc βουττοποιός, Glossæ Philoxeni : Dogarius βουττοποιός.

Βύζανον sacculus p. 378. Vide Meursium.

Βυζομάχαιρον ensis genus p. 223. Meursius.

Γ

Γεμάτος plenus. Auctor GB γεμάτην μίαν σπακούλαν. Stephanus Sachlices : μεδυστροπίες κακογνωμίαις πλήρης νά νε γεμάτοι. Hinc γεματίζω implere, Idem Stephanus : Ἐγεμάτισε τὸν χάρων τὴν ἄλμυραν. Vide Indicem. Hodie quoque in usu est Γενικόν. Vide Glossarium ad Cedrenum, et Meursium.

Γεῦμα prandium P. 70 b ἐνστάτης τῶν ὥρας ἀρίστου· codex GB γεύματος. Auctor GB ἐδάκρυν ἀμφοτέροι, ἔπειτα θέσιν τάβλα, ἐγεύθησαν.

Γνίφων parvus p. 396.

Γούργουρος gurgulio p. 296 V. Meursium.

Γυθεντίζειν. P. 384 c, codex GB ἐπεμδοῦν interpretatur γυθεντίζειν. proclamare.

Γυρεύειν ἀναζητεῖν, quærere, circuire. P. 70 d auctor GB in historica narratione de Belisario : Χώρας πολλὰς ἐγύρησε καὶ τοπαρχίας καὶ κάστρα. Τόπος αὐτὸν οὐκ ἤρρεσεν τὸ νά προσκαρτερῆσαι τῇ μῃρῃ τῆς Ἀνατολῆς γυρεύει καὶ Τουρκίας. Ἐγύρησεν, ἐδίωξε τοὺς τόπους καὶ τὰ κάστρα. Stephanus Sachlices : Τὴν νύκταν ἀποῦ περπατῇ γυρίζει ἀρματομένος. Item : Πολλοὶ ἐγύρησαν σκοτεινὰ καὶ ἔλθασιν πληγόμενοι. Alias γυρεύειν exponitur in gyrum includere, ut Cedreni p. 547 a, vol redire, ut Joannis Cantacuzeni p. 757 ἐγύρησε ἡμετ' εὐχριστίας, *cum gratiarum actione reversus est*.

Δ

Δεήσεις libelli supplices p. 474 b. Constant De adm. imp. cap. 51 : Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων *libellorum magister*. Vide ad Cedrenum.

Δελήτιον. Gloss. mss. D. Cancell. δελήτιον ἔλεαρ.

Δέσποινα βασίλισσα p. 157 d. Oppiani Scholia-

tes p. 40 βασιλειαν, δέσποιναν. Cedrenus : Μὴ πολ-
λάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ.

Δηφενδεύειν defendere pag. 378. Concilium Flo-
rentinum sess. 25 p. 565 edit. Reg. Andronicus
Junior in diplomate pro Monembasiot apud Phran-
zem : "Ὅθεν δ' ἐφελῶσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τῇ τοι-
αύτην ἀνείλεχθαι καὶ δεφένδουσιν. Sultanus Ægy-
pti in epist. ad Joan. Cantacuzenum imp. historiæ
ejusdem Cant. lib. iv, c. 14 : Νὰ ἔχωσιν ἀγάπην
καὶ δεφένδουσιν.

Δισκοποτήριον. Cedrenus p. 557 a : Δισκοποτή-
ριον γὰρ προσήνεγκε τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Vide
Notas eruditias. patris Jacobi Goar.

Δομέστικος. Μέγας δομέστικος magnus dome-
sticus, primus inter omnes domesticos. Anna
Commena Alexiad. ii : Τὸν τέ ποτε μέγαν δομέστι-
κον νῦν βασιλέα τοῖς βασιλεῦσι πελάζοντα. Theo-
dorus Hermopolit. lib. vii, tit. 11. Nicephorus
Gregoras lib. iii, Joannes Curopalates, p. 863 b.

Δούκας, δούκαινα, δούξ dux p. 52 c. Concilium
Florentinum : Μαρκέσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. B.
Chrysostomus epistola 12 : Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου
τὸν δούκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν
περὶ ἡμᾶς διακρίσθαι. Anna Commena Alexiad. viii :
Αὐτῷ τῷ δουκὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου περιέπεσεν.
Hinc δουκικὴ ἀρχὴ p. 67. Curopalates p. 857 διέ-
πων δουκικὴν ἀρχήν. Nicet. p. 203 b ἡ δούκαινα
Εὐφροσύνη. Vide Glossarium ad Cedr. in v. δούξ,
et Gloss. Nomicum in eadem dictione.

Δραγουμνίζειν interpretem agere. V. Meurs. ad
Constant. De administ. imp. c. 43.

E

Ἐγκουσήτος vel ἔγκουσάτος onustus. V. Meur-
sium.

Ἐξάμιτος examitus, panni serici genus, pro
quo auctores Latinitatis infimæ samitus. Petrus
Blesensis epistola 66 : *De zona aurea et lumbari
serico et samito, et aliis xeniis, quæ per latorem præ-
sentium de vestra largitione suscepi, non quantas
volo, sed quantas valeo, refero vobis grates.* Gallice
samis.

Ἐξωκίονιον. P. 159 c, apud Nicetam editum est
ἔξω Κίονιον, exterius Clonium, monasterium quod-
dam. Apud Cedrenum ἔξωκίονιον scribitur, apud
Codinam in Originibus Cpolitanis bis ἔξακίονιον, ut
apud Anastasium Bibliothecarium in historia ec-
clesiastica : *In Exactionio quidam falsus eremita
Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemi, etc.*

Ἐπενδύτης. P. 159 d. Glossar. ms. D. Cancellar-
rii et Suidas : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ
καὶ ὑποκάμισον λέγεται. Gloss. Græco-Lat. Ἐπεν-
δύτης *instata, superaria*. Quidam ἐπενδύτην vestem
scapulare interpretantur apud sanctum Athana-
sium, in Vita S. Antonii, tom. II, p. 479.

Z

Ζαγάριον canis venaticus. Demetrius Hieraco-
sophii cap. 186 : Πάρχει τῷ ζαγαρίῳ εἰς τὸ φαγεῖν
καὶ προθυμοποιεῖσθαι.

Ζάρια tessera pag. 338. Idem Nicetas in Balduino

A Flandro : Παλίμβολον ὑπὲρ ὄστρακον καὶ κύβον
mutabiliorem tessera : codex GB. ὑπὲρ ζάριον. Au-
ctor GB in historica narratione de Belisario : Κοιλὴ
τὰ ζάρια ὁ ζαριστὴς καὶ τάβλιες παίζει ὁμάδην.
Auctor alius GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτὰ
καὶ ζάρια νὰ τὰ κάσσουν. Hinc ζαριστὴς aleator.
Idem : Ὁ ζαριστὴς καθήμενος διὰ κέρδος ἔχει θάψ-
ρος. Et πρωτοζαριστὴς ibidem. Truncate autem ζά-
ρια dicebant pro ἀζάρια. Stephanus Sachlices :
Δεύτερον συμβουλεύσω σε τὰ ἀζάρια νὰ μισήσεις.
Malaxus in historia patriarcharum : Ἐπαίξαν τὰ
ἀζάρια.

Ζαπέτια, p. 182. Vide Meursium in τζεφίτον.

Ζοπάννος præfectus vestiarii principis. V. Gloss.
Meurs. et ad Constantinum. De administ. imp.
c. 29.

H

Ἡμέραι simpliciter et κατ' ἐξοχήν dicebantur dies
hebdomadæ qua passus est Christus. Meursius.

I

Ἰνκλίνοι p. 267 a Angli, alias Ἀγγλίχοι vel Ἐγ-
κλέχοι, et Ἐγκλητέρες, apud auctorem GB.

Ἰμφας infans. Glossarium Nomicum Ἰμφας
νήπιος.

Ἰνδικτιῶν indictio. P. 194 d et 142 o τῆς τρίτης
ἐπινομήσεως : codex GB Ἰνδικτιῶνος. V. Gloss. ad
Cedrenum.

K

C Καβαλλάριος caballarius, eques. Constantinus in
Tacticis : Οὗτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι οἱ κατὰ-
φρακτοὶ καὶ οἱ μὴ κατάφρακτοι. In codice GB lege-
batur καβαλλαρικὸν στράτευμα, ut apud Constan-
tinum καβαλλαρικὴ παράταξις, et καβαλλαρικεύειν
equitare. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. καλητίζω
καβαλλικεύω. Theophanes : Καβαλλικεύσας δὲ σὺν
διακροσίοις ἀνθρώποις αὐτοῦ. Constantinus in Tacti-
cis : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι
πολλάκις τὰ ἵππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλ-
λικεύοντας αὐτά. Glossarium ineditum : Ὁχοούμενος
καὶ ἐποχοούμενος ὁ ἐπιβαίνων καὶ καβαλλικεύων.
Cui contrarium est ἀποκαβαλλικεύειν. Leo Gramma-
ticus : Καὶ ἀποκαβαλλικεύσας ὁ Κροῦμος ἐκάθησεν
ἐπὶ τοῦ ἰδάφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκράτει ὁ
υἱός. Vide indicem et Glossarium ad Cedrenum.

Καγκελλάριος λογοθέτης, cancellarius, quæstor.
Vide Cujacium ad leg. 2 cod. de petit. honor.
sublat. et ad leg. ult. de discuss. lib. x, C. et Pa-
rat. in lib. i, cod. tit. 30. Qui regis majestati pro-
ximus sedet, secundus post regem, ut ait Petrus
Cellensis de cancellario R. Angliæ epist. ult. lib. i :
*Quæ enim, inquit, proportionalitatis habitudo inter
abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ ?
Pene non est comparatio, ubi non est existimationis
adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis
quis te ignorat ?* Erant et cancellarii ecclesiastici.
Sexta synodus CP. act. 8 : Στέφανος διάκονος καὶ
καγκελλάριος. Meminit Sigebertus Gomblacensis
Joannis Romanæ Ecclesiæ cancellarii, qui Paschali

papæ successit; quem omnium scribarum, notariarum et scriniariorum principem quidam interpretantur. Onomasticum vetus: cancellarii ἀρχιγγραμματοεῖς. Meminit et civitatis cancellarii concilium Florentinum sess. 21: Λεονάρδος Ἀρετίνος ταύτης τῆς πόλεως καγκελλάριος.

Καλαμάριον calamarium, atramentarium. P. 382 ο οἱ δὲ γραφέας δόνακας. Codex GB καλαμάρια. Vide Meursium.

Καλαφατίζειν. P. 349 α ἐπισκευάζειν τὰ τῶν σκαφιδίων ὑπόσθρα. Codex GB καλαφατίζειν. Provinciales *galafatar* dicunt, commissuras navium rimasve solidare. Vide Meursium.

Καλόγηρος μονάζων, monachus p. 328 d. Joannes Moschus Limonarii cap. 27: Καλόγηρε, διὰ τὴν οὕτως ποιεῖς; Palladius Lausiace cap. 403: Δακρύσας οὖν καλόγηρος. Vide Indicem.

Καμαλάρια ἐρέα τῆς κεφαλῆς, p. 303 d. Vide Glossar. ad Cedrenum.

Καμάρα ἀψίς, fornix, p. 361 α Vide Gloss. LL. Antiquarum in Camara.

Καμέρα. Καμέρας κόψωμα, p. 70 b. in puriore Græco ὑπόνομος, cloaca.

Καμπανίζειν ταλαντεύειν, ponderare, p. 344 d.

Κάμπος campus, p. 31 α. Idem p. 51 εἰς τραπέζωδες χωρίον. Codex GB κάμπον. Item p. 101, ἐπὶ πεδίου. Idem codex κάμπου. Auctor GB ὅλος ὁ κάμπος ἔγμεν ἄρματα καὶ δοξάρια. Δοξάρια sunt arcus. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Κανικλείου τιμὴ caniclei præfectura, summa dignitas. Κανικλείων vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, pag. 176, caniclei præfectus. Leo Grammaticus: Δουλεύσαντα πρότερον Βασιλείῳ μαγίστρῳ καὶ κανικλείῳ. Idem: Συμεὼν ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Vide Gloss. ad Cedrenum et notas posteriores.

Κανίσγειον pro κανίσκιον, sportula, honorarium, donum p. 331 c. Auctor GB in Hist. narrat. de Belisario: Ἔστειλαν κανίσκια καὶ δῶρα. Item πόνσον κανίσκιν ἔφερον αὐτοί. V. Joan. Mosch. Limon. c. 160, Meurs. ad Const. De admin. imp. cap. 46.

Καππίσιον πῖλον. P. 86 b. Codex GB καππίσιον. In Indice etiam legas καππούσιον, πῖλον. Auctor GB καὶ φόρον παλαιογόνελον ἀπὸ πολλὰ καπούτσια.

Καράδιον navigii genus p. 15 d. Isidorus in Glossis: Carabus parva scapha ex vimine et corio. Aliæ Glossæ: Carabus navicula. Auctor GB τεκτώνησαν ἑκατὸν καράδια καὶ τριήρεις, item τὴν ὑγρὰν ἐπλήρωσε κάτεργα καὶ καράδια. Glossæ GB Joannis Vossii viri eruditissimi: Ἀνερμάτιστο, ναῦς, καράδιον ἀσαβοῦρωτον. Leo Grammaticus: Ἐξῆλθον τοῦ καραδίου. Hinc καραβοποιεῖα Leonis Tact. c. 20, § 74, et πρωτοκάραβος navicularius. V. eumd. Leon. c. 49, § 8. Constant., De adm. imp. cap. 51.

Καρδινάριος vel καρδινάλις cardinalis p. 401, c. Joannes VIII ad Basil. Const. et Alex. epist. *Ut post hujus patriarchæ obitum nullus de laicis vel curialibus in patriarchatus eligatur vel consecratur honore, nisi de cardinalibus presbyteris, etc.* Photius patriarcha ita Græco convertit, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τῶν καρδινάλιων. Vide viii synod. CP. p. 466

A b. et p. ult. d. edit. Rom. Bessarion cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi: Νὰ ἰδοὺν καρδινάλην. Occurrit sæpe in concilio Florentino et Laonico Chalcondyle. Vide de his Meursium et Vossium nunquam sine laude dicendum de vitii sermonis.

Κάσσις cassis. Constantinus in Tacticis: Ἐχίτω δὲ ὁ πεζὸν καὶ κασιδαν. Et de administrando imperio: Διενόχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασιδίου αὐτοῦ πέταλον. Theophanes in Heraclio: Ἐλαβον τὰ λουρίκια αὐτῶν καὶ τὰς κασιδας καὶ πάντα τὰ ἔρματα.

Καστέλλιον castellum. Theophanes: Ἐκ τοῦ καστελλίου ἀπέλυσαν, item εἰς τὸ Παπουρίου καστελλίον. Vide Glossarium ad Cedrenum)

B Κάστρα πόλεις: codex GB κάστρα. Glossæ Isidori: Burgos castra. Alias κάστρον ponitur pro castello seu loco muris munito. Anna Comn. lib. viii: Εἶσω τοῦ κάστρου et ἐξῆλθε τοῦ κάστρου. Hinc ἔρωτοκάστρον. Auctor GB τὰς πικρογλυκοχάρια, τοῦ ἔρωτοκάστρου τούτου. Vel pro castris; Theophanes ἐν τοῖς κάστοις ὁμῶν εὐρίσκομεν αὐτούς.

Καταλλάτται κολλυβιστά. Codex GB καταλλάτται. Glossarium ms. ἀργυραμοιβὸς ὁ καταλλάττης ἢ καὶ ὁ χρυσοχόος. A καταλλάττω, quod est permuto, *changeurs*.

Κάτεργον triremis p. 38 c. idem p. 49 α διὰ ταχυναιτουσῶν νηῶν. Codex GB κατέργων. V. eumd. p. 230 b, et Indicem in γόργα κάτεργα. Auctor GB κάτεργα ἀπὸ τὴν Βενετιαν τὴν πολυχρυσομένην.

C Κατηχομενεῖα loca in quibus stabant catechumeni p. 294 c. Collatio S. Maximi martyris com Theodosio Episc. Cæsar. inter Collectanea Anastasii: *Ascendunt ad eum in catechumenium ecclesiæ ipsius monasterii.* Anastasius Bibliothec. in Historia ecclesiastica: *Et ascendentibus per æνεæ portæ ascensum in catechumenia ecclesiæ.* Alii habent *catechumena*. Simeon Thessalonicensis adversus hæreses apud Leonem Allatium de Narthece veteris Ecclesiæ p. 91 edit. Paris. Νάρθηκες δὲ λέγονται ἡτοι τῶν νεῶν ἀρχαὶ καὶ κατηχομενεῖα, ἡτοι τῶν κατηχομένων ὁ οἶκος. Sic etiam scribitur in Chronographia Leonis Grammatici. V. Meursii Glossarium GB.

Κατοῦναι impedimenta, sarcinæ p. 253 d. Idem pag. 253 circa finem, τὴν δὲ ἀποσκευὴν πᾶσαν. Codex GB, κατοῦναν. Auctor GB, Ἀφ' οὗτου δὲ ἐγένεθσαν καὶ πείραν τὸ τραπέζην, ἐμβαίνει τὴν κατοῦνάν τις τῆς φεδροκάζας. Vide Indicem.

Κατουνοτόπιον σκηνή, tentorium, tabernaculum p. 240 b. Vide Meursium.

Κάυκαλον simulacrum. p. 95 d χελώνης μίμημα: codex GB κάυκαλον. Vide tamen Salmasium Notis in Spartianum p. 152 collat. 2.

Καῦχος. P. 313 d ἐραστής αὐτῆς. Codex GD καῦχος καὶ φίλος. Legendum videtur καῦχος καὶ φίλος, ut καῦχος sit amicus, sicut καῦκα amica, concubina. Astrampsychous ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαζευτηρίῳ ἐξ αἰτίας τῶν παιδῶν καὶ τῆς καύκας. Quæ et μάκα. Vide Indicem.

Κελλίον. P. 326 a τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογέ-
νεια μειράκια. Codex GB, τὰ τοῦ κελλίου αὐτοῦ
παιδοπούλα. Et p. 342, Πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης.
Codex GB habet : Κελλίου τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Κελλίον κοινῶς τὸ παρ' Ἀττι-
κοῖς δωμάτιον, item κοιτῶν καταχρηστικῶς τὸ κοι-
νῶς λεγόμενον κελλίον, cubiculum lectus.

Κεντηνάριον, centenarium. Theophanes : Φασὶ
γὰρ αὐτὸν γίλῖα τὰ κεντηνάρια δεδαπνηκέναι χρυ-
σίου ἐν τούτῳ τῷ στόλῳ. Gregorius Turonensis, hist.
v, cap. 19 : *Thesaurum habentem supra mille auri
centenaria*. Appendix : *Recipiebant tria centenaria
auri annis singulis*. Vide Isidor. xvi, 24; Procopium
Περσ. α'.

Κεφαλᾶδαι. P. 209 a οἱ τὰς δημοσίους ἀναζωννυ-
μένοι ἀρχαί. Codex GB, κεφαλᾶδαι. Auctor GB,
καὶ πεῖρε καὶ τοὺς ἄρχοντας πασῶν τῶν καστελλείων
καὶ κεφαλᾶδας οὓς εἶχεν ὁ δὴ Ἑγκλιτέρα. Qui et
καπετάνιοι vel καπιτάνιοι. Auctor GB, in Hist. nat.
rat. de Belisario : Καὶ καπετάνιον ποιήσω σε ἐφ'
ὅλην τὴν ἀρμάδα. Concilium Florentinum sess.
25 : Ἐστειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ
Βενετίᾳ ἐτοιμάσαι κάτεργα. Capitanei. Concilium
Ephesinum act. 7 : *Magnificentissimus capitaneus
principi et clero scripsit*. Vide Gloss. ad Cedr. in
καπετάνιοι et Indicem in κεφαλᾶδας.

Κεφαλᾶρα armatura capitis equorum. V. Meurs.

Κεφαλατικεῦειν ducere cohortem. V. Indicem in
κεφαλᾶδας.

Κεφαλατίκιον. Joan. Cantac. i, 48 : Ἀπεστάλης
εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατίκιον. V. Capitaneatus.

Κλεισοῦραι δυσχωραί, clusurae, angusti aditus.
Procopius περὶ κτισμάτων γ'. Τούτου δὲ τοῦ χωρίου
ἐπέκεινα, ὅσον ἐκ σημείων ὀκτὼ μάλιστα, ὄρη
ἀπότομα καὶ παντάπασιν ἀδιέξοδα, ξυνιόντα εἰς
ἄλληλα στενωποὺς ἀπεργάζονται δύο ἀγχιστά πη
ἀλλήλοισιν ὄντας, οὐσπερ νενομίκασι κλεισοῦρας κα-
λεῖν. Glossarium ms : Ἐμβολή, κλεισοῦρα, εἴσοδος
στενότατος. Theophylact. Simoc. Hist. Maurio. vii,
cap. 14. Anna Comn. lib. v. Gloss. ad Cedrenum.

Κλιβανον vel κλιβάνιον lorica. Constantinus
Porphyrog. in Tacticis : Τὸν δὲ καθαλλάριον ἐξώπι-
ζον λωρικίοις καὶ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς ἢ ἀπὸ κρά-
των πεπλεγμένοι. Hinc κλιβανάριοι, de quibus in
Gloss. Nomico.

Κόμης comes, p. 243, Οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασι-
λέως alius codex : Οἱ τοῦ βασιλικοῦ στόλου κόμη-
τες, imperatoris classis comites. Vide Meursium
in v. κόμης, et Codin. de offic.

Κομμερκεῦσαι τελωνῆσαι. Κομμέρκιον enim est
tributum. Nicetas, p. 247, καὶ τὰ πλοῖα τούτων
ἡργυρολόγουν codex GB ἐκομῆρκευον. Anna Comn.
Alexiad. vi : Τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποίη-
σαν ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἑξουσίαν Ῥωμαίων
χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐ-
τοῖς βουλετὸν, μήτε μὲν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἐτέρας
τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρ-
χειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἐνὸς ὑπὲρ κομμερκίου, tributum
nomine. In diplomate Andronici Junioris : Καὶ δι-
δῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων
ἐκατὸν νομίσματα δύο. Vide Glossarium ad Cedr.

Κοντάριον conlus, hasta p. 23 c, δεξιοστροφεῖν
δοράτια. Codex GB, κοντάρια. Glossarium ms.
δόρατα τὰ κοντάρια, λογχάρια, item ξυστοὶ τὰ κον-
τάρια. Eustathius ad Odys. i : Ἀγλὸν δὲ εἶτι τὸν
ρήθηντα Ὀμηρικὸν κοντὸν τὸ παρ' ἡμῖν κοντάριον
ὀπεκόρισε. Astrampsychus : Καὶ μακρὸν τι ὁμοιον
κονταρίῳ. Menologium mens. Apr. d. 23. Leo Ta-
ctic. cap. 12, § 50. Constantin. in Tact. p. 6. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Δόρυ τὸ κοντάριον, item λόγχη
τὸ κοντάριον. Scholiastes Orpiani, p. 70 et 90.
Hinc κονταράτος conto armatus. Leo d. § 50 et § 41,
et cap. 18, § 27.

Κονταρεξίφαρον p. 259 a, in codice GB exponitur
βέλος, sagitta.

Κόντος dux exercitus, vel comes, comite, p. 198
b. Nicephorus Gregoras, lib. ii : Κόντου Κεφαλληνίας.
Auctor GB τῆς δόσης οἱ αὐθέντες, βηγάδες, κόντοι,
πρίγκιπτοι, δουκάδες, καθαλλάριοι.

Κούκουρον γορυθός, theca. Constantinus in
Tact. Οἶον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σάνιττας
μετὰ κουκούρων. Vide notas ad Joannem Cantacuz.
p. 998.

Κούλα. In codice GB, ut refert Wolfius in variis :
Ἀκρόπολις in puriore Græco. V. Meursium.

Κουμπανία. P. 293 b : Φρατρίαν καὶ σύστημα
ποιησάμενοι. Codex GB, Κουμπανία μία γινό-
μενοι.

Κουνία σπάργανα, cunabula.

Κούντορος equus. Pag. 69, Μετὰ κουντοῦρων
καὶ ἀλόγων Ἀραβικῶν. Sic legit Meursius. Fragmentum
ms. Περί πηλικότητος τῶν μέτρων καὶ ἡ
παρ' ἡμῖν ἐπινοημένη εἰς ὀπουργίαν τῶν βασιλι-
κῶν προστάξεων ἀλλαγὴ διὰ τῶν κουντοῦρων μιλίαι
5' ἔχουν στάδια με'. Exstat in bibliotheca Regia.
Glossarium ms. : Βέρεδον τὸ κοδύτορον. Legendum
κούντορον. Item βηρήδοις, ἵπποις, κουντούροις.
Hinc ἀποκουντουρίζειν. Auctor GB ms. Καὶ ἀπῆτις
φᾶ καὶ γλύψει σε τότε ἀποκουντουρίζῃ, et κουντου-
ριάριος, qui equo publico utitur. Theodorus Her-
mopolites, lib. vii, tit. 8, explicans legem 2 D. de
in jus voc. ibi : *Sed nec eum qui equo publico in causa
publica transvehatur* : Οὕτε, inquit, τὸν δημοσίῳ
ἵπποις διὰ δημοσίαν χρεῖαν ἐποχούμενον ἔτοι τὸν
κουντουριάριον.

Κουρσάριος pirata, prædo. Glossarium ms.
Πειραταί, καταποντισταί, κουρσάριοι, corsaire.

Κούρσον, κουρσεύειν. Cedrenus p. 477 a. Con-
stantinus Porphyrog. in Tacticis : Ἴνα ἡ ἐν καιρῷ
πολέμου ἢ ἐν καιρῷ κούρσου βαστάζωσιν. Theo-
phanes : Καὶ οὐ κουρσεύομεν. Anastasius : *Incur-
siones non facimus*. Item : Κουρσεύομεν καὶ ἀφ-
νίζομεν τὰς χώρας αὐτῶν. Anastasius : *Irruamus et
exterminabimus regionem ipsorum*. Vide Indicem in
κούρσα, κουρσεύειν, etc., et Glossarium ad Cedre-
num in voce eadem. In κούρσωρες autem lin. 3,
a fine lege *prolocursor*.

Κουστωδία custodia. Theophylactus ad cap. 27
Matthæi : Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις
ἡ φυλακή. Τοὺς οὖν ἐπὶ τὸ φυλάττειν τεταγμένους
στρατιώτας κουστωδίαν ὀνομάζει. Et ad Acta apo-
stolorum, cap. x : Ἰστέον δὲ εἶτι ἡ μὴ σπείρα δια-

bantur, quasi programmata rhedariæ dexteritatis : situ manuum tantum non clare rhedariis præcepta dantes, quod ad metam accedentes, non oporteret habenas laxare, sed retrahendo frenum equos flectere, ac frequentius vehementiusque calcar addere, ut proxime motam conversi instantem adversarium cogerent latiore circuitu decurrere, se postremum adventare, etiamsi velocioribus equis veheretur atque artem aurigandi probe calaret.

12. Enimvero hæc quoque addere visum est ; quanquam in proposito non est omnia perscribere. Gratosum spectaculum et artificio omnium pene mirabilissimum basis erat lapidea, cui impositum animal, quod eatenus nonnisi dubitanter bovem repræsentare judicavisses, quatenus brevissima cauda, neque tam amplis palæaribus instructum erat cujusmodi sunt Ægyptii boves : neque item ejus ungula erat bisulca. Ipsum vero maxillis admotum tenebat aliud animal constrictu præfucans, quod toto corpore squamis muniatur, ita asperis, ut sine læsione vix contingi posset. Putabatur autem alterum esse basiliscus ; alterum vero, quod ad os illius admotum et constrictum tenebatur, pro aspide habebatur. Nec deerant qui conjectarent, alterum Niliacum bovem, alterum vero crocodilum esse (16). Ego vero nihil curo sententiarum varietatem. Dicam solum novum quodpiam 367 certandi genus in utroque spectatum esse ; ita ut ambo malum inferrent et acciperent, utrumque adversarium conficeret et vicissim conficeretur, superaret et superaretur : ambo igitur vincebant et vincebantur. Nam alterum quidem, pro basilisco habitum, a capite usque ad calcem pedum intumescebat, atque æruginosum toto corpore ranæ colore viridius erat, quia virus totos animalis artus occupaverat et mortis colorem induxerat ; in genu itaque flexum erat, oculorum acies extincta, vitali fortitudine marcescente ; imo vero æstimandum spectantibus relinquebat, jam diu mortuum lapsurum fuisse, nisi plantæ pedum sustinuissent ac per se suapte forma erectum servassent. Alterum item animal maxillis constrictum, jam remissius caudam movens, hianti ore, quod molaribus premeretur, contendere videbatur, ut a septo dentium et a moreu sese eriperet. Nec poterat tamen, quia cum humeris et anterioribus pedibus corporis partes, quæ caudæ junctæ erant, in horis hiatu continebantur maxillisque confixæ erant. Atque ita sese illa mutua cæde conficiebant,

τῆς διφρευτικῆς προγράμματα δεξιότητος, μόνον οὐχὶ διαπρυσίως τῇ διαθέσει ⁵³ τῶν χειρῶν τοῖς διερρηλάταις παρεγγυώμενοι ⁵⁴ ὡς χρὴ, προσπελῶντας τῇ νύσσει μὴ ἐφεῖναι τὰ χαλινὰ, ἀλλ' ἐγκλίβειν ἀνασειρασμῷ τοὺς ἵππους καὶ συνεχεῖ καὶ σφοδρότερῳ χρῆσθαι τῷ μύωπι, ὅπως περικλώμενοι, τῆς νύσσης ἐχόμενοι ⁵⁵, ἐῷσι τὸν συντρέχοντα ⁵⁶ ἀντίτεχνον τὴν ἐκ περιόδου ⁵⁷ ἔλθῃ καὶ ὕστατον ἐρχεσθαι, καὶ ἵππους δρομικωτέρους ἡνιοχῇ καὶ ⁵⁸ τὴν ἀμιλλή- τήριον τέχνην ὁρῶτο ⁵⁹ εὐπαίδευτος ⁶⁰.

β'. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἄλλο τι προσθήσει ⁶¹ τοῖς εἰρημένοις· οὐδὲ γὰρ συγγράψασθαι τὰ πάντα προὔθετο. Χάριεν τὴν θέαν καὶ τὴν τέχνην μικροῦ τῶν πάντων θαυμασιώτερον βάσις ἦν λιβνι, καὶ ἐπ' αὐτῆς χαλκήλατον ζῶον, παρὰ τοσοῦτον ⁶² οὐκ ἀναμφήριστον ⁶³ βούν εἰκονίζον, παρ' ὅσον βραχύκερκον ἦν, μὴδὲ βαθεῖαν καθεῖκός ⁶⁴ φάρυγγι, οἷαν οἱ Αἰγύπτιοι βόες τρέφουσι, μήτε μὴν ⁶⁵ χηλιδὶ ὀπλιζόμενον. Συνεῖχε δὲ τοῦτο ταῖς γένυσιν καὶ εἰς πνίγμα συνέθλιβε ζῶον ἕτερον, δι' ὅλου τοῦ σώματος λεπτοῖσι θωρακίζόμενον οὕτω τραχείαις, ὡς καὶ ἐν χαλκῷ λυπεῖν τὸν ἀπτόμενον. Ἡδετο δὲ τὸ μὲν βασιλίσκον εἶναι, τὸ δὲ ἀσπίδα, τὸ συμμαρτυρόμενον τούτου τῷ στόματι· οὐκ ὀλίγους δὲ τὸ μὲν Νειλῶος βοῦς, τὸ δὲ κροκόδειλος εἶναι εἰκάζετο. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐ μέλει τοῦ τῶν δοξῶν ἀνομοίου ⁶⁶, εἰπεῖν δὲ τὸ καινὴν τινα τὴν ⁶⁷ πάλιν ἀμφοτέρων τ' ἵεσθαι, καὶ δρῆν ἐν μέρει καὶ πάσχειν κακῶς ὅπ' ἀλλήλων ἐκάτερα, ὀλλύναι τε καὶ ὀλλυσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν ταύτῃ ⁶⁸ καὶ κρατεῖσθαι, καὶ νικᾶν ἄμφω καὶ ὅπ' ἀλλήλων καταπαλαίεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ὁ καὶ φημιζόμενος βασιλίσκος διωδύκει ἅπαν ἐκ κεφαλῆς ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ποδῶν πέλματος ⁶⁹, καὶ κατιωμένον ὅλον τὸ σῶμα καὶ ὅπερ τὸ βατράχειον ⁷⁰ χρώμα ἐχλῶριζε, τοῦ φαρμάκου διαδραμόντος τὴν τοῦ ζῶου ξύμπασαν διαρτίαν καὶ εἰς θάνατον χρώσαντος· εἰς γόνου τοῖνον συνίζανε, τὸ ὄμμα ἔσβεστο τῆς ζωτικῆς ἐκμαρνανθείσης δυνάμεως. Μᾶλλον μὲν οὖν ἐδίδου τοῖς ὁρῶσι δοξάζειν ὡς πάλαι ἂν ἀντιέτραπτο νεκρωθὲν, εἰ μὴ τῶν ποδῶν αἱ βάσεις ὑπὲρθεον καὶ πρὸς στάσιν ὑπανεῖχον ὁρθιον. Ἦν δὲ καὶ θάτερον ὁμοίως, τὸ ταῖς γένυσιν ἐνισχόμενον, βραχὺ μὲν τὸ οὐραῖον ἀσπαῖρον, μέγα δὲ κεχτηνὸς τῷ ἀπάγχεσθαι τῇ τῶν γομφίων ξυνοχῇ· καὶ ξυντείνεσθαι μὲν ἐφκει καὶ ὁρμῇ πειρᾶσθαι τοῦ τῶν ὀδόντων ἔρκους διεκδύναι καὶ διεκπεσεῖν τοῦ χάσματος. οὐκ ἔσχευε δὲ, ὅτι τὰ μετὰ τοὺς ὤμους εὐθὺς καὶ τῶν ποδῶν τοὺς ἐμπροσθίους, καὶ ὅσα τῷ οὐραίῳ συνήπτοντο μέρη τοῦ σώματος, ἡ τοῦ στόματος ξυνεῖχε διάστας ⁷¹ καὶ ταῖς γένυσιν ἐνεπείρετο. Καὶ τὰ

Variae lectiones et notæ.

⁵³ B. θέσει. ⁵⁴ F. παρεγγυόμενοι. ⁵⁵ C. B. et edit. ἐχόμενα. ⁵⁶ B. συνέχοντα. ⁵⁷ B. τὴν ἐν περιόδου (περιόδῳ). ⁵⁸ Fortasse legendum est : ἴνα. ὁρῶτο ἀπαίδευτος. « Lachmann ». ⁵⁹ F. ὁρῶτω. ⁶⁰ Ii. C. B. et edit. ἀπαίδευτος. ⁶¹ F. προσθήσει. ⁶² F. τοιοῦτον. ⁶³ C. B. ἀναμφήριστον ; B. et F. ἀναμφῶρι στον. ⁶⁴ B. κατ' εἰκόσ. ⁶⁵ B. μὲν. ⁶⁶ F. ἀνομοίου. ⁶⁷ F. omittit τὴν. ⁶⁸ B. ἐν ταύτῃ. ⁶⁹ E. εἰς ὁμαλὴν δόλωνα Bekkeri. C. B. et editiones posuerunt τέλματος. ⁷⁰ B. ὅπερ βατράχειον. ⁷¹ Fortasse διάστας Bekker.

erat rubri coloris (πέτρα ὅπερ τῶν ἵππων τὴν καμπτὴν ἀνεστηκυῖα χροῖαν πυρρὰ). Cf. Aloysii Hirt.

Histor. architecturæ, III, p. 146.
(16) Vid. Heyn. I. o. p. 38.

μὲν οὕτως ἦσαν ὅπ' ἀλλήλων νεκρούμενα, καὶ κοινῇ μὲν ἄμφοιν ἡ ἀμιλλα, κοινῇ δὲ καὶ ἡ ἄμυνα, ⁷² ἰσοπαλῆς δὲ ἡ νίκη, σύντροχος δὲ καὶ ὁ θάνατος. Ἐμοὶ δ' ἔπεισιν ⁷³ εἰπεῖν ὡς τὸ φθεῖρεσθαι παρ' ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις ἀπάγεσθαι τὴν ἐς θάνατον τὰ τῶν κακῶν κηρεσιφόρα καὶ ἀνθρώποις ὀλέθρια μὴ μόνον ἐν εἰκόσιν εἶη ⁷⁴ διατυποῦσθαι, ἡ καὶ τοῖς ἀλκιμωτέροις τῶν ξώων τοῦτο ἐπισυμβαίνειν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἔθνεσι ⁷⁵ συχνάκις γίνεσθαι, ὅποια τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν ἐπεστράτευσεν ⁷⁶, φωνῶντα κατ' ἀλλήλων ⁷⁷, ὀλλόμενα δυνάμει Χριστοῦ τοῦ διασκαρπίζοντος ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα ⁷⁸, καὶ μὴ χιρίροντος αἵματι, ὅς καὶ δίκαιον ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον δεικνυσὶν ἐπιβαλόντα, καὶ λείοντα καταπατοῦντα καὶ δράκοντα.

Variæ lectiones et notæ.

⁷² Verba κοινῇ usque ad ἄμυνα omissa sunt a B. ⁷³ B. δὲ ἔπεισιν. ⁷⁴ F. ἔτι. ⁷⁵ F. ἔθνεσιν. ⁷⁶ F. ἐπι-στράτευσεν. ⁷⁷ B. et F. φωνῶντα καὶ κατ' ἀλλήλων. ⁷⁸ B. ἔθνη καὶ τοὺς πολέμους.

CHRONOLOGIA NICETÆ.

QUÆ ANNORUM AB EO DESCRIPTORUM.

et rerum sub imperatoribus gestarum seriem paucis indicat (auctore FABROTO).

Anni Christi.	Res gestæ.	Anni imperatorum
	Imperator ALEXIUS COMNENUS, anno imperii 37, mense 4 cum dimidio, 15 die Augusti vita functus est. Nicet. pag. 6.	Orientis Occidentis. JOANNES HENRIC. COMNENUS. QUINTUS.
1117	Huic successit JOANNES COMNENUS Filius, in quem procures et cognati conspirant. Conjuratos clementer tractat. 7, 8.	1 11
1118	Expeditiones adversus Persas. 9.	2 12
1119		3 13
1120		4 14
1121	Scythas arte profligat. 10.	5 15
1122	Contra Triballos, quos alii Servios dicunt, expeditionem init. Quatuor filios. Manuelem præsertim natu minimum, ad dignitates publicas evehit. 11, 12.	6 16
1123	Hunnicum bellum. 12.	7 17
1124	Traducto in Orientem exercitu de Persarmentis debellatis triumphat. 13.	8 18
1125	Persarmentios denuo aggredditur, et bello fatigatos pacem petere cogit. Gangram expugnat, quam Persæ paulo post capiunt. 14.	9 19
1126	In Ciliciam movet. Bacam castellum munitissimum et Anabazam expugnat. 15.	10 Moritur HENRIC. LOTHAR. SAXO. 1.
1127	Profectus in Cælesyriam cum Raimundo et Antiochenis amicitiam init. Pizæos deditione recipit, Phærepum expugnat, et variam Martis aleam experitur. 18.	11 2
1128	Istrium et Sezerim debellat, et Persarum Iconiensium insidiis elusis Byzantium redit. 19.	12 3
1129	Fratre ISAACIO COMNENO in gratiam recepto, novas expeditiones in Persas suscipit. 21, 22.	13 4
1130	Tyrannum Trapezuntium invadit. 22.	14 5
1131	Persas bello fatigat. 23.	15 6
1132	Dum Neocæsaream obsidet, JOANNES COMNENUS nepos ad Sultanum Iconiensem deficit. 24.	16 7
1133	Iterum in Persas movet. 24.	17 8
1134	Phrygiam prætervectus provincias et finitima oppida rectius constituere studet, et perduelles quosdam bello frangit. 25.	18 9
1135	Alexius et Andronicus JOANNIS COMNENI filii morbo pereunt, patre in bellis externis occupato. 25.	19 10
1136	In Isauriam proficiscitur, ac provinciam ordinat. 26.	20 11
1137	Iter in Syriam intendit, ut Latinos Antiochia pellat. 26.	21 Moritur LOTH. 12
1138	In itinere moras nectens ut Syros et Cilices in suas partes pertraheret, adventum suum Antiochenis denuntiat. 26.	22 CONRAD. TERTIUS 1

1059	NICETÆ CHONIATÆ	1060
1139	Spe sua frustratus Antiochena suburbia diripit et vastat. Inde ad Cilicum fines deflectit. 26.	23 2
1140	Venatum egressus, manu ad digitum venenatæ sagittæ illapsu strictim læsa, veneno celeriter usque ad vitalia progressa non multo post abit e vita, Manuele filio juniore imperii hærede relicto. 27, 28.	24 3
1141	Manuel Comnenus patri succedens Isaacium fratrem natu majorem in monasterio includit. Opera Joannis Axuchi et a Byzantinis expetitur ac suscipitur. 34.	MORITUR JOANNES COMNEN. 4 MANUEL COMNEN. 4
1142	A Michael patriarcha coronatus cum fratre Isaacio reconciliatur et in Persas movet. 36.	2 5
1143	Iterum Persicam expeditionem suscipit, et rem gerit vario eventu. 37.	3 6
1144	Alemannam heroinam uxorem ducit. Rei publicæ suscipit curam, Cancellario et supremo Quæstore constitutis. Vectigalia nautica in fiscum refert. 37, 38.	4 7
1145	In aula Manuelis rerum vicissitudines, et Styppiotæ cujusdam mirabilis prosperitas. 39, 40.	5 8
1146	Laudata Manuelis administratio et virtutes principe vero dignissimæ. 40.	6 9
1147	In præclaro instituto non diu permanet, sed ex liberali et clemente fit tenax et austerus. 40.	7 10
1148	Alemannorum expeditio Hierosolymitana. Huic Alemannorum exercitui Manuel varias struit insidias, quas Conradi exercitus superat. 41, 42.	8 11
1149	Exercitus Christiani luctuosa clades. Reliquias Græci fraude, ferro, veneno persequuntur. Calx farinæ militum admista, moneta jussu Manuelis adulterata in Alemannorum perniciem. 43, 44, 45.	9 12
1150	Atrox pugna et illustris victoria a Conrado de Turcia reportata. 47, 48.	10 13
1151	Rogerus rex Siciliæ Lellum Græcis infert magno cum successu. 49.	11 14 MORITUR CONRAD. FRIDERICUS I. sive Barbarossa. 1.
1152	Manuelis expeditio contra Siculos, Corcyræ oppugnatio et tandem de- ditio. Inter Græcos et Venetos seditio cruenta. 51, 52. [Cognomine Enobarbus	12 2
1153	Irritus in Siciliam Manuelis conatus. Serviam populatur. Michael Palæologus adversus Siculos rem feliciter gerit. 60, 61.	13 3
1154	In Servios et Hungaros expeditiones Manuelis et triumphus. Cujus præ- fecti cum Scythiis et Siculis infelicitè pugnant. 61, 62.	14 4
1155	Cum Rogero Siculo pacem iuit: paulo post autem inimicitia inter eos recrudescent. 64, 65.	15 5
1156	Bellum Hungaricum. Hunnorum grassationes. Incestuosa Manuelis et Andronici vita. 67, 68.	16 6
1157	Copiæ Græcorum a Turcis cladem accipiunt. Styppiota calumniis oppres- sus excæcatur. 72, 73.	17 7
1158	Turcicæ grassationes. Sultanus Iconiensis ad Manuelem confugiens magnifice excipitur. Utriusque artes. 76, 77.	18 8
1159	Iconii seu Turcarum Sultanus Manuelis liberalitate onustus, domum reversus fidem fallit; unde vastationes et clades mutuae. 79, 80.	19 9
1160	Hunnis Manuel bellum indicit. Andronici tragædia nova. Is tandem Ma- nueli reconciliatur. 83, 84, 85, etc.	20 10
1161	Pannonicum bellum. Zeugmini recuperatio. Varia belli facies. 87, 88.	21 11
1162	Bellum adversus Servie despotam. Andronici mala mens. Rem gerit infelicitè cum Toruse Armen. 89, 90, 91.	22 12
1163	Andronici scelerati principis ob vagas libidines pericula et errores. 91, 92.	23 13
1164	In domo Manuelis tragædiæ, cujus primarii actores Alexius proto- strator et nonnulli magi. Nova castra in Asia condit Manuel. 93, 94, 95, etc.	24 14
1165	Hungaricum bellum, cui Andronicus præficitur. De Pannoniis superatis Manuel triumphat. 98, 99, etc.	25 15
1166	Bellum contra Servios, quorum statum suo arbitrato immutat. 103, 104.	26 16
1167	Ægyptiaca expeditio cum classe ducentarum navium, Amerigo Hieroso- lymorum rege auxilia pollicente. Tamiathi obsidio. Re infecta Græca clas- sis domum repetens dissipatur. 105, etc.	27 17
1168	Sarraceni cum Manuele pacem firmant. Nascitur Manueli Alexius filius imperator designatus. Manuelis gener Pannoniæ regnum occupat. 110.	28 18
1169	Mariam filiam dat uxorem Marchionis Montisferrati filio. Venetos in Græcia vexat. 111.	29 19
1170	Veneti Græcos bello fatigant. Manuel restitutis rebus ablatis fœdus cum Venetis renovavit. 112, etc.	30 20
1171	De bello Persis inferendo Manuel cogitat, Doryleoque et Sublæo instau- ratis se ad bellum aperte accingit. 114, 115.	31 21
1172	Sultani pacem petentis spreta legatione, iter ingressus Manuel insigni clade afficitur, multis suorum millibus et illustrissimis quibusdam cognatis desideratis. Sultanus ultro Manueli pacem offert, unde reliquiis Græcorum salus. 116, 117, etc.	32 22
1173	In reditu Persæ Græcos infestant. Manueli conditionibus pacis minime satisfaciendi Sultanus bellum infert. 124, 125.	33 23
1174	Per legatos Manuel Sultani exercitum prædo onustum cædit et ad in- ternecionem delet. 125, 126.	34 24
1175	Alia Manuelis in Persas expeditio, infelici cum eventu Turci Claudio- polim a Græcis protectam frustra oppugnant. 126, 127.	35

1061	CHRONOLOGIA.	1062
1176	Papam et Italos Manuel contra Fridericum Cæsarem concitat. Ancona 36	25
	Manueli favens et perduellis a Friderico obsidetur. 129, 130, etc.	
1177	Bellis vario eventu confectis, disciplina politica et domestica pluribus 37	26
	modis enervata, Manuel illotis manibus theologiam tractat, de præcipuis fidei Christianæ articulis temerarie definiens. 135, 136, 137, etc.	
1178	Dum curiose agere pergit et circa Mahumetis blasphemias insanit, quas 38	29
	etiam edicto confirmat, in morbum incidit, et ab astrologia dementatus quantum potest reluctatur, tandem cuculla indutus vita excedit, anno 38 imperii nondum plane absoluto. 142, 143, 144.	MANUEL moritur.
1179	Sub Alexio puero turbæ publicæ et cruenta seditio Cpoli. 146, 147, 30	AL. MAN. FIL. 1
	etc.	2
1180	Andronicus Comnenus imperium affectat, et horrendis dolis in nobiles 31	
	quosque grassatur; præcipuos aulicos ferro et veneno interficit. 158, 159, etc.	
1181	Persarum in Oriente grassationes. Joannes Comnenus arma movet in 3	32
	Andronicum, qui nefariis artibus imperatricem Alexii Comneni matrem interfici curat. Aulicorum ignavia et summa improbitate imperii particeps salutatur. deinde legitimo principi Alexio præfertur, quem paulo post im- ALEXIUS interfici- tur.	
1182	Andronicus libidine et furore percitus in Nicæenses et Prusaenses 33	ANDRONICUS COMNENUS. 4
	sævit. Isaacius Comnenus Cyprum occupat. Tragœdiæ domesticæ Andro- nici. Siculi expeditionem parant in Græcos. Trypsychus tyrannidis An- dronici minister volubili quadam rerum vicissitudine eversus excæcatur. 178, 179, 180, etc.	
1183	Siculi Thessalonica capta et direpta Cpolim petunt. Andronicus parum 2	34
	feliciter resistit. Ejusdem in apparatu belli multiplicia errata et novæ tragœdiæ, quarum primaria magiæ studium. Tyrannidis satellite quo- dam interfecto, populus Cpolititanus in Andronicum insurgit et Isaacium Angelum imperatorem designat. Ex fuga Andronicus retractus, a plebe miserabiliter exagitatus atrocissimis suppliciis interficitur, postquam per biennium imperasset. 203, 204, 205, etc.	ANDRONICUS interfici- tur.
1184	Isaacii Angeli commoda initia. Expeditio contra Siculos, qui profligan- 35	ISAACIUS ANGELUS.
	tur ducibus captis. Andronici filii, et Alexius Comnenus belli fax, excæ- cantur. Siculæ classis calamitates. Isaacius inconstans apparet. 228, 229, etc.	1
1185	Sultanus Iconiensis bellum instaurat. Blachorum defectio. Calamitosa 2	36
	in Cyprum expeditio. Blachos Isaaci indulgentia confirmat. Infeliceiter geritur bellum adversus Blachos. 236, 237, etc.	
1186	Branas Alexii imperium invadere conatur, et tandem in pugna interfi- 3	37
	citur. Seditiosis ignoscit Isaacius. Byzantina suburbia direpta cremantur; unde inter Græcos et Latinos conflictus. 240, 241, etc.	
1187	Isaacii in Blachos expeditio infelix. Theodorus Mangaphas imperium 4	38
	affectat, sed a Sultano proditus in carcerem conjicitur. 252, 253, 254, etc.	
1188	Friderici Barbarossæ in Palæstinam expeditio. Legati vecordes Fride- 5	39
	ricum et Isaacium committunt. Ecclesiasticum statum turbat Isaacius. Græci fuguntur ab Alemannis. Turcarum clades ad Iconium. Friderici submersio. Filio ejusdem mortuo Alemanni domum redeunt. Francorum et Anglorum expeditio in Palæstinam. 257, 258, etc.	FRIDERICUS perit in aquis.
1189	Isaacii familia et diuturni imperii imaginatio. Pseudalexiorum et Ba- 6	HENRIC. sextus. 1
	sillii Chozæ seditiones cruentæ. Procerum nonnullorum supplicia. 268, 269, etc.	2
1190	Bellum Blachicum Isaacio infaustum, qui tamen falsam jactat victoriam 7	
	et inanes magnarum rerum imaginationes. 274, 275, etc.	
1191	Scytharum et Blachorum grassationes. Servii debellantur. Repressis 8	3
	Blachis Constantinus Angelus affectat imperium, sed a Bataze derisus et proditus a milite excæcatur. 277, 278, 279, etc.	
1192	Isaacii vecordia. Theodori Castamonitæ potentia et interitus. Rem pu- 9	4
	blicam et aulam variis modis corrumpit Isaacius. 280, 281, etc.	
1193	Blachicum bellum instaurare studet. Frustra monetur de fratris in- 10	5
	sidiis. A fratre Alexio paulo post oculis et imperio privatur. 286, 287, etc.	ISAACIUS ANGELUS excæcatur.
1194	Alexius Angelus Comnenus rei publicæ cura posthabita genio indulget. 6	ALEXIUS COMNEN. 4
	Seditionibus variis exagitatus seditiosos opprimit. 291, 292, etc.	
1195	Blachi conditiones pacis aspernantur et adversus Græcos prospere agunt. 299, 300, etc.	2
1196	Persæ Græcos bello infestant. Ammerigus Friderici Barbarossæ filius 3	8
	tributum exigit ab Alexio, qui sepulcra violat. 304, 305, etc.	
1197	Turbæ in aula Alexii, cujus cognati vendunt omnia. Imperatrix adulterii 4	9
	accusatur, monacha fit, deinde revocatur. Dejicitur de gradu Constan- tinus quidam primarius aulicus. 311, 312, etc.	
1198	Iconiensis Sultanus Græcis damna infert. Alexii fuitiles ad bellum ap- 5	10
	paratus. Miserrimus imperii status, et Scytharum in Thraciam irruptio. 319, 320, etc.	HENRIC. moritur.
1199	Alexii contra Blachos irrita expeditio. Scytharum incursio in Macedo- 6	PHILIPPUS ET OTTHO. 4
	niam. Controversiæ inter Græcos de eucharistia. Imperatrix res futuras profana curiositate investigat. 325, 326, etc.	2
1200	Variis seditionibus et turbis Oriens concutitur. Tragœdiæ Cpoli. Lagi, 7	

- Comneni Crassi, Spiridonacæ seditiones, quas Alexius reprimit. Mysi Constantiam et Varnam expugnant. 337, 338, etc.
- 1201 Stolidus Alexius ab Isaacii Angeli insidiis non sibi cavet. Veneti contra Græcos bellum parant. Isaacii filius cum Veneta classe se conjungit, quam Alexius ridet. Cpolis obsidetur, expugnatur et incenditur. Alexius imperio spoliatus Debelum profugit. 346, 347, etc.
- 1202 Luctuosissimus Cpol. status. Rapinis, ferro et incendiis Latini grassantur, quibus Alexius Ducas Murzufus resistit. Seditio in Isaacium et Alexium Angelos. Isaacio animam agente Murzufus Alexium Angelum arte eludit, et paulo post, alio imperii æmulo oppresso, vita spoliatur. 385, 386, etc.
- Murzufus bellum parans a Latinis fugatur, qui Cpolim oppugnant, expugnant, incendio novo deformant, lacerant, et diripiunt. 364, 365, etc.
- 1203 Balduinus laudatus princeps imperium instaurat pro virili, hostes bello fatigat. Diræ seditionum, pugnarum et oppugnationum facies, in quibus Latini, Græci, Blachi, Scythæ mutuis certaminibus atteruntur. Murzufi miserabilis interitus. Multarum urbium Græcarum excidia, aliarum varis calamitates. In varias tyrannides universa Græcia distrahitur, Balduino a Scythis interfecto, cui Henricus frater succedit. 386, 387, 388, etc. usque ad finem operis.
- 8 3
ALEXIOUS
Imperator
spoliatur.
ISAACIUS 4
ANG. cum ALEX. fil.
6. mens. dies 8 ALEXIUS DUCAS MURZUF.
mens. 2. dies 6. occiditur.
- BALDUINUS FLAND. imperat menses II. Interfect. a Scythis. Huic succedit HENRIC. frater.

FABROTI GLOSSARIUM

IN QUO VOCABULA GRÆCO-BARBARA EXPLICANTUR.

A

Ἀγάπη pax, fœdus, dilectio, charitas, p. 341, c. παρέδωκαν αἱ σπονδαί· codex Græco Barbarus ἀγάπαι, ut pag. ead. b. τελεσθείσης τῆς ἀγάπης, in puriore Græco τῆς εἰρήνης. Theophanes in Leone: ἡ ἀπαρχὴς ἡμῶν ἀγάπη μὴ διαλυθῇ. Anastasius: *prisca charitas nostra non solvatur*. Alio sensu ἀγάπη accipitur p. 319, b. et cum absentes in litteris sic compellabant, ἀγάπη σή. B. Chrysostomus I, de Providentia: Τοσαύτην ἡμῖν κατέχευε τὴν ἀχλὺν ὅσην ὁ δαίμων οὗτος τῇ ἀγάπῃ νῆ σή. Adde ejusdem epistolam ad Innocentium Romæ episcopum. Interpretes canonum Ecclesiæ Africanæ: Τί ἀρέσκει τῇ ὑμετέρῃ μακαριότητι. In Regio exemplari ἀγάπη. Sic Latinis *charitas tua*, ut in epistola synodi Constantinopolitanæ missa ad Occidentales, ex interpretatione Epiphani Scholastici Tripertitæ lib. IX: *Concurreramus in urbem Cpolitnam causa litterarum ad nos missarum a vestra charitate*, Græce παρὰ τῆς ὑμετέρης τιμιατητος, Theodoretī Eccles. Hist. lib. V, cap. 9, ut Chrysostomi epistola 4, et in Epistola Damasi ad Orientales: *Quoniam apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit*. Græce ἡ ἀγάπη ὑμῶν, d. I. cap. 10. Felix III Papa epistola ad Thalassium Archimandritam CP: *Post factas litteras, quas per filios nostros religiosi propositi viros dilectioni tuæ misimus contradendas, ne quid minus pro catholicæ fidei custodia diligentior cura prospiceret, charitatem tuam duximus admonendam*.

Ἀγούρα, ὄμφακες, Pag. 273 d ὑνᾶ acerbæ, ὑνᾶ immaturæ. Hodie etiam Græco Barbaris ἄγουρος est ἄωρος, immaturus.

Ἀκούμβειν, ἀκούμισμα. Pag. 351 d μηδεμιᾶς ἀρωγῆς, etc. alius codex: Μέχρι καὶ τῶν τειχῶν ἀκούμβοι τῆς πόλεως ut *ipsis muris imminere et succumbere videretur* ; pag. autem 325 pro ἀπόρσμα-

χον οἰκητήριον alius codex habet ἀκούμισμα καὶ ὀσπίτιον ἀφρόντιστον. Et verti potest, *asylum et hospitium tutissimum*, ut p. 204 pro στόμα τῆς συγκλήτου πρὸς Ἀνδρονίκου καλούμενος in alio codice legitur σύμβουλον καὶ ἀκούμισμα τοῦτον ἔχων Ἀνδρόνικος. Vertunt, *cujus consilium ei veluti asy-lum esset*. Vel dicas, *cujus consilio totus inniteretur Andronicus, a cujus consilio totus penderet*. Nam etiam hodie ἀκουμβίζω est suffulcio, ἀκούμισμα innitor, ἀκούμισμα adminiculum, fulcrum. Et ἀκουμβιστήριον ξύλον in codice Græco-Barbaro est σκίπων in puriore Gr. p. 86. Gloss. ms. D. Cancellarii: Ἀκούμπω παρὰ Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω, ὅθεν καὶ τὰ ἀκούβιτα ἐκτάζων, ἐξανιστάμενος. Hinc ἀκούβιτον pro accubitu seu recubitorio. Idem Gloss. Ἀκούβιτα, στρωμναὶ μαλὰ καὶ εἰς ὕψος ἡρμέναι. Αὗται δὲ τρυφῆς καὶ βλαβείας εἶσιν. Hinc compositum ἐπακουμβίζειν inniti. Auctor Græco-Barbarus ἐπακουμβίζων γόνατον πρὸς τῆς χειρός.

Ἀλαμνικόν. Pag. 338 a, tributum quod pendebatur Alemannis.

Ἀλλακτόν. Pag. 212 d codex CB (i. e. Græco-Barbarus) διὰ μαγκλαβίων. Quid sint μαγκλάβια, vide infra in ea dictione. Basilica, lib. IX, tit. 17, cap. 84: Ὁ ἔχων γυναῖκα καὶ πορνείων διὰ δώδεκα ἡλλακτῶν σωφρονιζέσθω *duodecim allactis castigetur*. Sic vertit Cujacius: *Duodecim ictibus fustium castigetur*.

Ἄλογον equus. Pag. 19 d, ἵπποις ὠκύποσιν ἐποχομένοι· codex GB ἀλόγοις. Et p. 334 d μὴ πολέμιστηρίφ ἵππῳ ἐποχόν ὦν codex GB ἀλόγῳ ὑποσελλακῷ. Theophilus Alexandrinus in concione, *cujus rei homo similis sit*: Τὸν μὲν ἵππον ἀπωλείσμεν, διὰ τί καὶ τὸ καθημερινὸν νόμισμα ἀπολείσμεν; ἐφ' ὅσον τὸ ἄλογον μόνον ἐφόνευσε, καὶ νοὺς ἀνθρώπους οὐ βλάπτει. Et pag. 8 edit. Morellianæ: Ὁ δοῦλος τιμῇ

ἡγοράσθῃ, καθάπερ καὶ τὸ ἄλογον. Paulus in l. si quis 17 D. instit. act. si quis mancipiis vel jumentis pecoribusve emendis vendendisque praepositus sit. Basilica, lib. xviii, tit. 1, cap. 17: 'Ο προστήσας τινὰ πιπράσκειν καὶ ἀγοράζειν δούλους ἢ ἄλογα. Et lib. xx, tit. 1, cap. 30 § 2: 'Ο μισθωσάμενος ἄλογου. Leo Tactic. cap. 10 § 15: ἔχειν τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφήν. Vide Glossarium ad Cedrenum.

'Αμβων ambo, suggestus, pulpitum, p. 293 c. εἰς τὸν ἱερὸν ἀνάσταθμον ἀνιών: cod. GB εἰς τὸν ἄμβωνα. Joannes Cantacuzenus lib. 1, cap. 41: ἀνέεισιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδύτων ἐξιών. Anna Comn. Alexiad. v: ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αὐτὰ τὰ κεφάλαια τὸν Ἰταλὸν ἀναθεματίζει ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. Vide Theophylactum Simoc. Hist. Mauric. lib. viii, cap. 10 Glossarium ms. ὁ κλίβανος ὁ ἄμβων. Grisonius Breviarium Canonum cap. 166, de his qui debeant in ambone, id est in pulpito, psallere. Vide Glossar. ad Cedrenum.

'Αμυρᾶς Ameras. Pag. 21 a, auctor GB ὁποῦ ἔχουν εἰς τὴν πίστιν τῶν, καὶ εἰς τὸν ἀμυρᾶν. Vide ad Cedr.

'Αμπαρ. p. 21 a ambar. Genus aromatis. V. Meursium.

'Ανακρά p. 243 a, μετὰ βυκάνων καὶ σαλπείγων cum buccinis et tubis: codex GB ἀνακράδων. Auctor GB παίζειν τρουμπέτες ὄργανα τουμπάκι' ἀνακράδες.

'Αντίναυλον p. 312 c., census nautis impositus. Vide Meursium.

'Απελατίκιον clava. Pag. 102 c. ἐκ σιδήρου κορύνας: codex GB ἀπελατίκια. V. Meurs.

'Απεντεῦθεν confestim pag. 115 b. Anna Comn. Alex. v: Καὶ τὰ μὲν δόγματα ἀπεντεῦθεν ἀναθεματίζεται. Saepè occurrit in Basilicis, ut cum libertatem directo datam Graeci reddunt ἀπεντεῦθεν δοθεῖσιν, quia statim competit et sine haereditis facto.

'Απόκρεως carnisprivium, pag. 329 a. Anna Comnen. Alexiad. lib. viii: Κατὰ τὴν παρσκευτὴν τῆς 'Απόκρεως. Dixi ad Cedrenum.

'Αποκρισιάριος legatus pag. 41 c. idem p. 41: Τοῖς τε γὰρ πρέσβεσι: codex GB ἀποκρισιάριος. Joannes Moschus Limonarii cap. 88: ὅτι ἀποκρισιάριος ἦν κοινοβίου τῶν μερῶν Ἀπαμίας. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. πρέσβους ὁ ἀποκρισιάριος. Papias: apocrisarius legatus. Vide ad Cedrenum.

'Αρχλαί, p. 88 b., machinae extra muros urbis prominentes. V. Meurs. Basilica autem arcam ἀρχλαν vertunt, lib. viii, tit. 2, cap. 101, et Cyrillus ad l. 19 § 1 D. loc. Basil. tit. 1 c. 19. Leo Grammaticus: Καὶ τὰς λεγομένας ἀρχλας ἐν πᾶσι κατεσκεύασεν τοῖς ἐμβόλοις, ἀργύριόν τε κατὰ μέτρα τοῖς ἐνταῦθα κατακειμένοις πένησι διδοῦσαι.

'Αρματα arma, pag. 42, 122, 246. Leo Grammaticus: πάντες γὰρ τὰ ἄρματα καὶ τὰ λωρίκια ἔβριψαν εἰς τὴν ὁδόν. Auctor GB: καὶ ὁ Χριστὸς ὁποῦπαθεν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν σταυρὸν μᾶς ἔδωκεν ὅπλον λαὶ μέγαν ἄρμα εἰς τὸ νᾶ νικοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς ὁρατοὺς ἀοράτους. Glossarium ms. ἔντεα τὰ ὅπλα ἢ τὰ ἄρματα. Etymologicum Ma-

gnum: ἄρμα παρὰ Ῥωμαίοις ὅπλα ἢ δόρυ, ἀσπίδα καὶ θώρακα. Vide ad Cedrenum et Glossarium Noticum.

'Αρχιζούπυνος p. 61 d, qui apud Cyprianos πρωτοβεστιάριος. V. Meursium.

'Ασημον argentum p. 314. Theophanes in Heraclio: Καὶ ἄσημον καὶ ὀλοστηρικὰ ἱμάτια. Glossarium manu exaratum: Ἀσήμιον ἄργυρος. Dixerunt igitur ἄσημον, ἀσήμιον et ἀσήμιν. Auctor GB: Αἰθομαργαριτάρια ἀσήμιν καὶ χρυσάφιν. Plerumque autem pro argento non signat. Moschop. Περί σχεδ' ἄσημον ἀργύριον τὸ μὴ κεχαραγμένον.

'Ασπρον album, pag. 223. Chronicum Alexandrinum: Φορέσας στέφανον Ῥωμαίων καὶ χλαμύδην ἀσπρην. Anastasius Bibliotecarius in Hist. [Eocl. portavit coronam et chlamydem imperatoriam albam.

Theophanes dixerat χλαμύδα βασιλικὴν ἀσπρην. Scholium ad oram Timæi Locri περὶ ψυχᾶς κόσμῳ καὶ φύσις, in regio ms.: Σταγὼν ἐστὶν ὁ λεγόμενος ὀρεῖ-χάλλος ἥτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα. Auctor GB ἄσπρον ὠσὼν τὸ γάλα. Hinc ἀσπρίζειν in codice Nicetæ GB, quod est λευκαίνεσθαι. Est et nummi genus. Nicetas p. 265 c, διακοσίους etc.: codex GB ἄσπρα. Astrampsychus in Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ. Ἀἴγλοι δὲ καὶ περὶ ἀσπρῶν εἶναι ταῦτα ἐν κιβωτῷ ἢ βαλαντίῳ ἢ σάκκῳ, Rationale imperii sub imperatore Alexio Comneno: Τὸ μὲν χάραγμα νόμισμα διὰ τραχείων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud. ἔστειλε γράμματα καὶ ὀρισμοὺς καὶ μαζῇ καὶ ἄσπρα.

Αὐθέντης, αὐθεντεία, αὐθεντεῖν, δυναστεία, Dominus, dominatio, dominari. P. 110 d τὴν ἡαιονικὴν παραληφόμενον δυναστείαν: cod. GB αὐθεντείαν. S. Maximus epistola ad Zygomalam: τὸ ὄνομα τῆς αὐθεντείας σου. Auctor anonymus in libro qui inscribitur διήγησις ἐξαίρετος Βελθάνδρου τοῦ Ῥωμαίου τυραννικῶς αὐθέντευεν ὡς φυσικὸς αὐθέντης. Joannes Cantacuz. p. 756: Αὐθέντης τῶν θαλασσῶν. Anna Comnena Alexiad. vii: Κακὸν πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπανέρχασθαι αὐθέντην. Phrynichus: Αὐθέντης μηδέποτε χρῆσθαι ὡς ἐπὶ τοῦ δεσπότου, ὡς οἱ περὶ τὰ δικαστήρια ῥήτορες. Vide ad Cedrenum in αὐθέντης.

B

Βαλούλος, παιδοκόμος p. 306 d, bajulus. Vide ad Cedrenum.

Βάλλα βάρκα. P. 346 b, τὸ δὲ ταύτης ἐφόλκιον: codex GB βάλκα. Constantinus Harmenopolus Breviarium lib. ii, tit. 11, § 9: Τὴν κοινῶς λεγομένην βάλκαν. Vir doctus legendum putabat βάρκαν: Regii tamen codices nihil mutant. Auctor GB: Ὁ κόμης βάρκα, ἔβριψεν τραπὴν κατὰ θαλάσσης. Est autem βάλκα seu βάρκα barca, scapha. Exstat in Glossis e Glossario Arabico Lat. collectis. Paulinus carmine ad Cytherium:

Ut max salubri barca perjugio foret
Puppi superstes obruitur.

Βάραγος. P. 362 a, μὴ ἔχων ὑπασπιστήν, codex GB βάραγγον. Et p. 362 a ὁ δὲ τοὺς πελεκυφόρους:

ἐκκλησιάσας idem codex βαράγγους. Anna Comn. Alex. iv : Ὁ τῶν βαράγγων ἡγεμὼν Ἀμπίτης. V. Glossar. ad Cedrenum.

Βαρδάριος pag. 325 b, lege ibi Ἀξείος. Eusathius Ἰλ. Α', p. 830 n. 10, l. 11 : Περὶ τὸν εἶτε ἄξιον εἶτα Βαρδάριον. Lege Ἀξείον.

βαρδαριῶται p. 220 d, οἱ τὰ ἱσγινόβαφῃ φοροῦντες ῥαβδόχοι codex GB, βαρδαριῶται, milites stationarii. Vide Meursium.

Βάσμουλοι levis armaturæ milites. P. 50 b, καὶ ψιλὸν τοῦ στρατοῦ codex GB βάσμουλοι.

Βεστιάριον. P. 98 a εἰς τὸ βασιλεῖον ταμιεῖον codex GB βεστιάριον. Sic igitur βεστιάριον est ærarium : vide Indicem. Alias βεστιάριον seu vestiarium accipitur pro loco in quo vestes reconduntur Glossarium ms. βεστιάρων παρὰ Ῥωμαίοις τόπος ἐνθα ἡ ἀναγκαία ἀπόκειται ἐσθῆς. Leo Grammaticus : ταύτην καταγαγόντες ἐθῆκαν ἐν τῷ βεστιάρῳ. Vestiarium autem præpositus ἀβεστιάριος (?) dicebatur. Idem Leo ; ἀπέστειλε Πεντάκιον τὸν ἀβεστιάριον αὐτοῦ. Item Προκίπιον τὸν ἀβεστιάριον αὐτοῦ. Primus autem præfectus vestiarium πρωτοβεστιάριος dicebatur, vel, ut opinor, πριμικήριος τοῦ βασιλικοῦ βεστιάρου, ut apud eundem Leonem Grammaticum.

Βίγλα vigilia, excubiæ. P. 85 c δεσμοῖς καὶ φυλακαῖς ἐνισχημένος codex GB βίγλαις. Glossarium ms. βίγλα φρυκτωρία. Constantinus Porphyrog. in Tacticis : Ὁφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῇ γίνεσθαι. Theophanes in Theod. ἡ δὲ βίγλα γνοῦσα ἐδήλωσεν αὐτῷ Anastasius : *quo cognito custodia nuntiavit et*. Vide Gloss. ad Cedrenum et Indicem.

βλατίον pannus sericus p. 50 c. In Glossario ad Cedrenum sic scripseram : « Blatta purpura. Salomon etc. Fortunatus etc. βλατίον pannus sericus. Constantinus etc. » Operarum vitio aliter editum est. Nicetas νήματ' ἀσπιδία codex GB, βλατία, Glossarium vetus illustriss. viri P. Seguerii Franciæ cancellarii : Ἐπιπλά ὡμοφόρια ἱμάτια, κυρίως δὲ τὰ ἐπὶ τοῖς ναοῖς ἐξηρητημένα βλαττία. Anna Comnenæ Alexiadis lib. iii, βλαττία sunt vestes purpuræ : Αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιᾶδες τῶν νομισμάτων καὶ τὰ ἑκατὸν βλαττία ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Βολερός propugnaculum, *boulevard*. Vide Meursium.

Βούκινον buccina. Joannes Curopalates : Βουκίνων ἢ σαλπείγων ἢ ἄλλου τιλὸς σημείου μὴ δοθέντος τραυῶς. Constantinus in Tacticis : Ὅσον δύνανται ἀκοῦειν φωνὴν βουκίνου ἢ σάλπιγγος. Hinc βουκινάτωρες apud eundem Constantinum. Alii βύκινον dicunt, Anna Comnena Alex. viii : Μετὰ βυκίνων καὶ σαλπείγων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Βούκλα bucula, fibula. V. Meursium.

Βουγλίδιον. Θησαυροφύλακας θυλάκους codex GB βουγλίδια, sacculos.

βούλλα, βουλεύειν, ἀποβουλεύειν, bulla, sigillum, bullare, disbullare. P. 65 b σφραγιδῆς τε τοῖς ἐπιβαλὼν. eodex GB βούλλας. Concilium Florentinum sess. 25 : Ὁρίσεν ὁ βασιλεὺς διὰ γραμ-

μμάτων καὶ βούλλων βεβαιωθῆναι πάντα. Menologium Augusti d. 31 : Ἐχούσα σφραγίδα διὰ χρυσίνης βούλλης. Hinc βουλεύειν Nicetas p. 133 c καὶ τὴ φασκώλια σφραγίδι διασημαίνεται codex CB βουλεύει. Sexta synodus CP. act. 3 : Ἡρὸς τοῖς καὶ τὰ αὐθεντικὰ συνοδικὰ βεβουλλομένα *cum his et authentica Synodica bullata*, et act. 15 : καὶ προκήμισεν ὁ αὐτὸς εὐλαβίστατος Πολυχρόνιος *χαρτίον βεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονόγραμμον Πολυχρονίου ὁμολογητοῦ. Bullare ut in Vita S. Joannis Eleemosynarii cap. 51, pittacium bullatum, Et ἀποβουλεύειν disbullare. Concilium sextum CP. act. 15 : Ἀποβουλλωθέντος τοῦ τοιοῦτου χαρτῶν. Interpres : Et disbullata est hujusmodi chartula.*

Βουτζίον, βουττίον, βουττις cupa. 328 d οἶκον δοχεῖα codex GB βούτζια. Leo Tact. cap. 15, § 75, βουττία τέλεια. Theodorus Hermopolites sic expressit legem 206 D. de verb. sign. οἴνηρ σκεῦη, λέγομεν περὶ τὴν ληνόν. Οἱ δὲ πίθοι καὶ αἱ βουττιες. Hero Mathematicus : βούτης ἤ ἡ ἄνω διέμετρος ποδῶν ζ', δὲ κάτω ποδῶν η'. Provinciales *buve* dicunt. Hinc βουττοποιός, Glossæ Philoxeni : Dogarius βουττοποιός.

Βύζανον sacculus p. 378. Vide Meursium.

Βυζομάχαιρον ensis genus p. 223. Meursius.

Γ

Γεμάτος plenus. Auctor GB γεμάτην μίαν σπακούλαν. Stephanus Sachlices : μεδυστροπίες κακογνωμίαις πλήρης νά νε γεμάτοι. Hinc γεματίζεν implere, Idem Stephanus : Ἐγεματίσε τοῦ χάρου τὴν ἄλμυραν. Vide Indicem. Hodie quoque in usu est. Γενικόν. Vide Glossarium ad Cedrenum, et Meursium.

Γεῦμα prandium P. 70 b ἐνστάσης τοίνυν ὥρας ἀρίστου codex GB γεύματος. Auctor GB ἐδάκρυσαν ἀμφοτέροι, ἔπειτα θίσαν τάβλα, ἐγεύθησαν.

Γνίφων parvus p. 396.

Γούργουρος gurgulio p. 296 V. Meursium.

Γυθεντίζειν. P. 384 c, codex GB ἐπεμδοῶν interpretatur γυθεντίζειν. proclamare.

Γυρεύειν ἀναζητεῖν, quærere, circuire. P. 70 d auctor GB in historica narratione de Belisario : Χώρας πολλὰς ἐγύρσε καὶ τοπαρχίας καὶ κάστρα. Τόπος αὐτὸν οὐκ ἔρρεσεν τὸ νὰ προσκαρτερῇσαι τὴ μῆρη τῆς Ἀνατολῆς γυρεύει καὶ Τουρκίας. Ἐγύρσεν, ἐδίωξε τοὺς τόπους καὶ τὰ κάστρα. Stephanus Sachlices : Τὴν νύκταν ἀποῦ περπατῇ γυρίζει ἀρμετομένος. Item : Πολλοὶ ἐγύρσαν σκοτεινὰ καὶ ἤλθασιν πληγόμενοι. Alias γυρεύειν exponitur in gyrum includere, ut Cedreni p. 547 a, vel redire, ut Joannis Cantacuzeni p. 757 ἐγύρσε ἡμεῖς εὐχριστίας, *cum gratiarum actione reversus est*.

Δ

Δεήσεις libelli supplices p. 174 b. Constant De adm. imp. cap. 51 : Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων *libellorum magister*. Vide ad Cedrenum.

Δελήτιον. Gloss. mss. D. Cancell. δελήτιον ἕλεαρ.

Δέσποινα βασίλισσα p. 157 d. Oppiani Scholia

stes p. 40 βασιλειαν, δέσποιναν. Cedrenus : Μὴ πολ- λάκις πιστεύειν τῇ δεσποίνῃ.

Δηρυνδύειν defendere pag. 378. Concilium Florentinum sess. 25 p. 565 edit. Reg. Andronicus Junior in diplomate pro Monembasiot apud Phranzem : Ὅθεν ἐφέλωσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τῇ τοι- αύτην ἀνεύχλησιν καὶ δεφένδευσιν. Sultanus Ægypti in epist. ad Joan. Cantacuzenum imp. historiæ ejusdem Cant. lib. iv, c. 14 : Νὰ ἔχωσιν ἀγάπην καὶ δεφένδευσιν.

Δισκοποτήριον. Cedrenus p. 557 a : Δισκοποτή- ριον γὰρ προσήνεγκε τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Vide Notas eruditiss. patris Jacobi Goar.

Δομέστικος. Μέγας δομέστικος magnus dome- sticus, primus inter omnes domesticos. Anna Commena Alexiad. ii : Τὸν τέ ποτε μέγαν δομέστι- κὸν νῦν βασιλέα τοῖς βασιλεῖσι πελάζοντα. Theo- dorus Hermopolit. lib. vii, tit. 11. Nicephorus Gregoras lib. iii, Joannes Curopalates, p. 863 b.

Δούκας, δούκαινα, δούξ dux p. 52 c. Concilium Florentinum : Μαρκῆσιοι, κόντοι καὶ δουκάδες. B. Chrysostomus epistola 12 : Καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν δοῦκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι. Anna Commena Alexiad. viii : Αὐτῷ τῷ δουκὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου περιέπεσεν. Hinc δουκικὴ ἀρχὴ p. 67. Curopalates p. 857 διέ- πων δουκικὴν ἀρχήν. Nicet. p. 293 b ἡ δούκαινα Εὐφροσύνη. Vide Glossarium ad Cedr. in v. δούξ, et Gloss. Nomicum in eadem dictione.

Δραγουμνίζειν interpretem agere. V. Meurs. ad Constant. De administ. imp. c. 43.

E

Ἐγκουσήτος vel ἔγκουσάτος onuslus. V. Meur- sium.

Ἐξάμιτος examitus, panni serici genus, pro quo auctores Latinitatis infimæ samitus. Petrus Blesensis epistola 66 : De zona aurea et lumbari serico et samito, et aliis xeniis, quæ per latorem præ- sentium de vestra largitione suscepi, non quantas volo, sed quantas valeo, refero vobis grates. Gallice samis.

Ἐξωκίονιον. P. 159 c, apud Nicetam editum est ἔξω Κίονιον, exterius Clonium, monasterium quod- dam. Apud Cedrenum ἔξωκίονιον scribitur, apud Codinam in Originibus Cpolitans bis ἔξακίονιον, ut apud Anastasium Bibliothecarium in historia ec- clesiastica : In Exactionio quidam falsus eremita Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemus, etc.

Ἐπενδύτης. P. 159 d. Glossar. ms. D. Cancellarii et Suidas : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, ὃ καὶ ὑποκάμισον λέγεται. Gloss. Græco-Lat. Ἐπεν- δύτης instata, superaria. Quidam ἐπενδύτην vestem scapularem interpretantur apud sanctum Athana- sium, in Vita S. Antonii, tom. II, p. 479.

Z

Ζαγάριον canis venaticus. Demetrius Hieraco- sophii cur. 186 : Πάρειχε τῷ ζαγαρίῳ εἰς τὸ φαγεῖν καὶ προθυμοποιεῖσθαι.

Ζάρια tessera pag. 358. Idem Nicetas in Balduino

A Flandro : Παλίμβολον ὑπὲρ δοτρακὸν καὶ κύβον mutabiliorem tessera : codex GB. ὑπὲρ ζάριον. Au- ctor GB in historica narratione de Belisario : Κοιλὴ τὰ ζάρια ὁ ζαριστής καὶ τάβλες παίζει δμάδην. Auctor alius GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτία καὶ ζάρια νὰ τὰ καύσουν. Hinc ζαριστής aleator. Idem : Ὁ ζαριστής καθήμενος διὰ κέρδος ἔχει θάρ- ρος. Et πρωτοζαριστής ibidem. Truncate autem ζά- ρια dicebant pro ἀζάρια. Stephanus Sachlices : Δεύτερον συμβουλεύσω σε τὰ ἀζάρια νὰ μισήσεις. Malaxus in historia patriarcharum : Ἐπαίξαν τὰ ἀζάρια.

Ζαπέτια, p. 182. Vide Meursium in τζεφίτον.

Ζούπανος præfectus vestiarii principis. V. Gloss. Meura. et ad Constantinum. De administ. imp. c. 29.

H

Ἡμέραι simpliciter et κατ' ἐξοχήν dicebantur dies hebdomadæ qua passus est Christus. Meursius.

I

Ἰνκλίνοι p. 267 a Angli, alias Ἀγγλίζοι vel Ἐγ- κλέζοι, et Ἐγκλητέρζ, apud auctorem GB.

Ἰμψας infans. Glossarium Nomicum Ἰμψας νήπιος.

Ἰνδικτιῶν indictio. P. 194 d et 142 c τῆς τρίτης ἐπινεμήσεως codex GB Ἰνδικτιῶνος. V. Gloss. ad Cedrenum.

K

C Καβαλλάριος caballarius, eques. Constantinus in Tacticiis : Οὗτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι οἱ κατὰ- φρακτοὶ καὶ οἱ μὴ κατὰφρακτοὶ. In eodico GB lege- batur καβαλλαρικὸν στράτευμα, ut apud Constan- tinum καβαλλαρικὴ παράταξις, et καβαλλαρικεῖν equitare. Manuel Moschop. περὶ σχεδ. καλητίζω καβαλλικεύω. Theophanes : Καβαλλικεύσας δὲ σὺν διακοσίοις ἀνθρώποις αὐτοῦ. Constantinus in Tacti- cis : Ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι πολλάκις τὰ ἱππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλ- λικεύοντας αὐτά. Glossarium ineditum : Ὁχοούμενος καὶ ἐποχοούμενος ὁ ἐπιβαίνων καὶ καβαλλικεύων. Cui contrarium est ἀποκαβαλλικεύειν. Leo Gramma- ticus : Καὶ ἀποκαβαλλικεύσας ὁ Κρούμος ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ ἰδίου, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ἐκράτει ὁ υἱός. Vide indicem et Glossarium ad Cedrenum.

Καγκελλάριος λογοθέτης, cancellarius, quæstor. Vide Cujacium ad leg. 2 cod. de petit. honor. sublat. et ad leg. ult. de discuss. lib. x, C. et Pa- rat. in lib. i, cod. tit. 30. Qui regis majestati pro- ximus sedet, secundus post regem, ut ait Petrus Cellensis de cancellario R. Angliæ epist. ult. lib. i : Quæ enim, inquit, proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ ? Pens non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis quis te ignorat ? Erant et cancellarii ecclesiastici. Sexta synodus CP. act. 8 : Στέφανος διάκονος καὶ καγκελλάριος. Meminit Sigebertus Gomblacensis Joannis Romanæ Ecclesiæ cancellarii, qui Paschali

papæ successit; quem omnium scribarum, notario-
rum et scriniariorum principem quidam interpre-
tantur. Onomasticum vetus: cancellarii ἀρχιγραμ-
ματεῖς. Meminit et civitatis cancellarii concilium
Florentinum sess. 21: Λεονάρδος Ἀρετῖνος ταύτης
τῆς πόλεως καγκελλάριος.

Καλαμάριον calamarium, atramentarium. P. 382
ο οἱ δὲ γραφέας δόνακας. Codex GB καλαμάρια.
Vide Meursium.

Καλαφατίζειν. P. 349 a ἐπισλευρίζειν τὰ τῶν
σκαφιδίων ὑπόσαθρα. Codex GB καλαφατίζειν. Pro-
vinciales *galafatar* dicunt, commissuras navium
rimasve solidare. Vide Meursium.

Καλόγηρος μονάζων, monachus p. 328 d. Joannes
Moschus Limonarii cap. 27: Καλόγηρος, διὰ τὴν
οὕτως ποιεῖς; Palladius Lausiace cap. 403: Δακρύ-
σας οὖν καλόγηρος. Vide Indicem.

Καμαλάρια ἐρέα τῆς κεφαλῆς, p. 303 d. Vide
Glossar. ad Cedrenum.

Καμάρα ἀψίς, fornix, p. 361 a Vide Gloss. LL.
Antiquarum in Camara.

Καμέρα. Καμέρας κούφωμα, p. 70 b. in puriore
Græco ὑπόνομος, cloaca.

Καμπανίζειν ταλαντεύειν, ponderare, p. 344 d.

Κάμπος campus, p. 31 a. Idem p. 51 εἰς τραπέ-
ζωδες χωρίον. Codex GB κάμπον. Item p. 101, ἐπὶ
πεδίου. Idem codex κάμπου. Auctor GB ὅλος ὁ
κάμπος ἔγεμεν ἄρματα καὶ δοξάρια. Δοξάρια sunt
arcus. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Κανικλείου τιμὴ caniclei præfectura, summa
dignitas. Κανικλείων vel ὁ ἐπὶ κανικλείου, pag. 176,
caniclei præfectus. Leo Grammaticus: Δουλεύσαντα
πρότερον Βασιλεῖα μαγίστρῳ καὶ κανικλείῳ. Idem:
Συμεὼν ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Vide Gloss. ad Ce-
drenum et notas posteriores.

Κανίσκειον pro κανίσκιον, sportula, honorarium,
donum p. 331 c. Auctor GB in Hist. narrat. de
Bellisario: Ἐστειλαν κανίσκια καὶ δῶρα. Item πρό-
σον κανίσκιν ἔφερον αὐτοί. V. Joan. Mosch. Limon-
c. 160, Meurs. ad Const. De admin. imp. cap. 46.

Καππίσιον πῖλον. P. 86 b. Codex GB καππίσιον.
In Indice etiam legas καππούσιον, πῖλον. Auctor
GB καὶ φόρον παλαιογούνελον ἀπὸ πολλὰ κα-
πούτζια.

Καράβιον, navigii genus p. 15 d. Isidorus in
Glossis: Carabus parva scapha ex vimine et corio.
Aliæ Glossæ: Carabus navicula. Auctor GB τεκτώ-
νησαν ἑκατὸν καράβια καὶ τριήρεις, item τὴν ὑγρὴν
ἐπλήρωσε κάτεργα καὶ καράβια. Glossæ GB Joann-
is Vossii viri eruditissimi: Ἀνεμάτιστο, ναῦς,
καράβιον ἀσαθούρωτον. Leo Grammaticus: Ἐξήλθον
τοῦ καράβιου. Hinc παραδοποιῖτα Leonis Tact. c.
20, § 71, et πρωτοκάραδος navicularius. V. eumd.
Leon. c. 19, § 8. Constant., De adm. imp. cap. 51.

Καρδινάριος vel καρδινάλις cardinalis p. 401, c.
Joannes VIII ad Basil. Const. et Alex. epist. *Ut
post hujus patriarchæ obitum nullus de laicis vel cu-
rialibus in patriarchatus eligatur vel consecratur
honore, nisi de cardinalibus presbyteris*, etc. Photius
patriarcha ita Græce convertit, ἐκ τῶν πρεσβυτέ-
ρων τῶν καρδινάλλων. Vide viii synod. CP. p. 466

A b. et p. ult. d. edit. Rom. Bessarion cardinalis ad
pædagogum filiorum Thomæ Palæologi: Νὰ ἴδω
καρδινάλην. Occurrit sæpe in concilio Florentino
et Laonico Chalcondyle. Vide de his Meursium et
Vossium nunquam sine laude dicendum de vitiliis
sermonis.

Κάσσις cassis. Constantinus in Tacticis: Ἐγί-
ω δὲ ὁ πεζὸν καὶ κασιδαν. Et de administrando im-
perio: Διανοίχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασιδίου αὐτοῦ
πέταλον. Theophanes in Heraclio: Ἐλαβον τὰ λου-
ρίκια αὐτῶν καὶ τὰς κασιδὰς καὶ πάντα τὰ ἔρ-
ματῶ.

Καστέλλον castellum. Theophanes: Ἐκ τοῦ
καστελλοῦ ἀπέλυσαν, item εἰς τὸ Παπουρίου κα-
στέλλον. Vide Glossarium ad Cedrenum.)

B Κάστρα πόλεις. codex GB κάστρα. Glossæ Isi-
dori: Burgos castra. Alias κάστρον ponitur pro
castello seu loco muris munito. Anna Comn. lib.
viii: Ἐβῶ τοῦ κάστρου et ἐξῆλθε τοῦ κάστρου. Hinc
ἐρωτόκαστρον. Auctor GB τὰς πικρογλυκοχάριτῶ,
τοῦ ἐρωτοκάστρου τούτου. Vel pro castris; Theo-
phanes ἐν τοῖς κάστροις ὁμῶν εὐρίσκομεν αὐτούς.

Καταλλάττει κολλυβιστά. Codex GB καταλλα-
κταί. Glossarium ms. ἀργυραμοιβὸς ὁ καταλλάττει
ἢ καὶ ὁ χρυσοχόος. A καταλλάττω, quod est permu-
to, *changeurs*.

Κάτεργον triremis p. 38 c. idem p. 49 a δι-
ταχυναυτουσῶν νηῶν. Codex GB κατέργων. V. eum-
dem p. 230 b, et Indicem in γόργα κάτεργα. Au-
ctor GB κάτεργα ἀπὸ τὴν Βενετῖαν τὴν πολυχρυσο-
μένην.

C Κατηχομενεῖα loca in quibus stabant catechu-
meni p. 294 c. Collatio S. Maximi martyris cum
Theodosio Episc. Cæsar. inter Collectanea Anastasi:
*Ascendunt ad eum in catechumenium ecclesiæ
ipsius monasterii*. Anaetasis Bibliothec. in Historia
ecclesiastica: *Et ascendentibus per æνεξ portæ
ascensum in catechumenia ecclesiæ*. Alii habent *ca-
techumena*. Simeon Thessalonicensis adversus hæ-
reses apud Leonem Allatum de Nartheca veteris
Ecclesiæ p. 91 edit. Paris. Νάρθηκας δὲ λέγονται
ἡτοι τῶν νεῶν ἀρχαὶ καὶ κατηχομενεῖα, ἡτοι τῶν
κατηχομένων ὁ οἶκος. Sic etiam scribitur in Chro-
nographia Leonis Grammatici. V. Meursii Glossa-
rium GB.

D Κατοῦναι impedimenta, sarcinæ p. 253 d. Idem
pag. 253 circa finem, τὴν δὲ ἀποσκευὴν πᾶσαν.
Codex GB, κατοῦναν. Auctor GB, Ἀφ' οὗτο δὲ ἐγέ-
θησαν καὶ πεῖραν τὸ τραπέζην, ἐμβαίνει τὴν κατοῦν-
τις τῆς φεδροκάζας. Vide Indicem.

Κατουνοτόπιον σκηνή, tentorium, tabernaculum
p. 240 b. Vide Meursium.

Κάυκαλον simulacrum. p. 95 d χελώνης μίμη-
μα. codex GB κάυκαλον. Vide tamen Salmasium
Notis in Spartianum p. 152 collat. 2.

Καῦχος. P. 313 d ἐραστὴς αὐτῆς. Codex GD καῦ-
χος καὶ φίλος. Legendum videtur καῦχος καὶ φίλος,
ut καῦχος sit amicus, sicut καῦκα amica, conoubi-
na. Astrampsychus ἐν τῷ Πυθαγορικῷ λαζευτηρίῳ
ἐξ αἰτίας τῶν παίδων καὶ τῆς καύκας. Quæ et μασκά.
Vide Indicem.

Κελλίον. P. 326 a τὰ ἐπὶ τῆς θεραπείας λειογέ-
νεια μεράκια. Codex GB, τὰ τοῦ κελλίου αὐτοῦ
παιδοπούλα. Et p. 342, Πρὸ τῆς βασιλείου κλίνης.
Codex GB habet : Κελλίου τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Κελλίον κοινῶς τὸ παρ' Ἀττι-
κοῖς δωμάτιον, item κοιτῶν καταχρηστικῶς τὸ κοι-
νῶς λεγόμενον κελλίον, cubiculum lectus.

Κεντηνάριον, centenarium. Theophanes : Φασὶ
γὰρ αὐτὸν χίλια τὰ κεντηνάρια δεδραπνηκέναι χρυ-
σίον ἐν τούτῳ τῷ στόλῳ. Gregorius Turonensis, hist.
v, cap. 19 : *Thesaurum habentem supra mille auri
centenaria*. Appendix : *Recipiebant tria centenaria
auri annis singulis*. Vide Isidor. xvi, 24; Procopium
Περσ. α'.

Κεφαλᾶδαι. P. 209 a οἱ τὰς δημοσίους ἀναζωνυ-
μῆνοι ἀρχαί. Codex GB, κεφαλᾶδαι. Auctor GB, B
καὶ πεῖρε καὶ τοὺς ἄρχοντας πασῶν τῶν καστελλείων
καὶ κεφαλᾶδας οὓς εἶχεν ὅλη ἡ Ἑγκλιτέρα. Qui et
καπετάνιοι vel καπιτάνιοι. Auctor GB, in Hist. nat.
rat. de Belisario : Καὶ καπετάνιον ποιήσω σε ἐφ'
ὅλην τὴν ἀρμάδαν. Concilium Florentinum sess.
25 : Ἔσπειλα γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν καπετάνιον ἐν τῇ
Βενετίᾳ ἐτοιμάσαι κάτεργα. Capitanei. Concilium
Ephesinum act. 7 : *Magnificentissimus capitaneus
principi et clero scripsit*. Vide Gloss. ad Cedr. in
καπετάνιοι et Indicem in κεφαλᾶδας.

Κεφαλᾶρα armatura capitis equorum. V. Meurs.

Κεφαλαιεύειν ducere cohortem. V. Indicem in
κεφαλᾶδας.

Κεφαλατίκιον. Joan. Cantac. i, 48 : Ἀπεστάλης
εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατίκιον. V. Capitaneatus.

Κλεισοῦραι δυσχωραὶ, clusurae, angusti aditus.
Procopius περὶ κτισμάτων γ'. Τούτου δὲ τοῦ χωρίου
ἐπέκεινα, ὅσον ἐκ σημείων ὀκτὼ μάλιστα, ὄρη
ἀπότομα καὶ παντάπασιν ἀδιέξοδα, ξυνιόντα εἰς
ἄλληλα στενωποὺς ἀπεργάζονται δύο ἄγχιστά πη-
λῶν ἄλλήλων ὄντας, οὐσπερ νενομίσασιν κλεισοῦρας κα-
λεῖν. Glossarium ms. : Ἐμβολή, κλεισοῦρα, εἴσοδος
στενότατος. Theophylact. Simoc. Hist. Mauric. vii,
cap. 14. Anna Comn. lib. v. Gloss. ad Cedrenum.

Κλιβανον vel κλιβάνιον lorica. Constantinus
Porphyrog. in Tacticis : Τὸν δὲ καβαλλάριον ἐξώπι-
ζον λωρικίους καὶ κλιβανίους ἢ σιδηροῖς ἢ ἀπὸ κρά-
των πεπλεγμένοις. Hinc κλιβανάριοι, de quibus in
Gloss. Nomico.

Κόμης comes, p. 243, Οἱ τοῦ στόλου τοῦ βασι-
λέως alius codex : Οἱ τοῦ βασιλικοῦ στόλου κόμη-
τες, imperatoris classis comites. Vide Meursium
in v. κόμης, et Codin. de officio.

Κομμερκεῦσαι τελωνῆσαι. Κομμέρκιον enim est
tributum. Nicetas, p. 247, καὶ τὰ πλοῖα τούτων
ἡργυρολόγουν codex GB ἐκομῆρκεον. Anna Comn.
Alexiad. vi : Τὴν ἐμπορείαν αὐτοῖς ἀζήμιον ἐποιή-
σατο ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἑξουσίαν Ῥωμαίων
χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐ-
τοῖς βουλετόν, μήτε μὲν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἑτέρας
τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσχομιζομένης παρ-
χειν ἄχρι καὶ ὁβολοῦ ἐνὸς ὑπὲρ κομμερκίου, tributum
nomine. In diplomate Andronici Junioris : Καὶ δι-
δῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νομισμάτων
ἐκατὸν νομίσματα δύο. Vide Glossarium ad Cedr.

A Κοντάριον contus, hasta p. 23 c, δεξιοστροφεῖν
δοράτια. Codex GB, κοντάρια. Glossarium ms.
δόρατα τὰ κοντάρια, λογχάρια, item ξυστοὶ τὰ κον-
τάρια. Eustathius ad Odys. i : Ἀγλὸν δὲ ὅτι τὸν
ῥτθέντα Ὀμηρικὸν κοντὸν τὸ παρ' ἡμῖν κοντάριον
ὑπεκόρισε. Astrampsyclus : Καὶ μακρόν τι ὁμοίον
κονταρίῳ. Menologium mens. Apr. d. 23. Leo Ta-
ctic. cap. 12, § 50. Constantin. in Tact. p. 6. Mo-
schopolus περὶ σχεδὸν Δόρυ τὸ κοντάριον, item λόγχη
τὸ κοντάριον. Scholiastes Oppiani, p. 70 et 90.
Hinc κονταράτος conto armatus. Leo d. § 50 et § 41,
et cap. 18, § 27.

Κονταρεξίφαρον p. 259 a, in codice GB exponitur
βέλος, sagitta.

Κόντος dux exercitus, vel comes, comite, p. 198
b. Nicephorus Gregoras, lib. ii : Κόντου Κεφαλληνίας.
Auctor GB τῆς δύσης οἱ αὐθέντες, ῥηγάδες, κόντοι,
πρίγκιποι, δουκάδες, καβαλλάριοι.

Κούκουρον γορυθός, theca. Constantinus in
Tact. Οἶον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίττας
μετὰ κουκούρων. Vide notas ad Joannem Cantacuz.
p. 998.

Κούλα. In codice GB, ut refert Wolfius in variis :
Ἀκρόπολις in puriore Græco. V. Meursium.

Κουμπανία. P. 293 b : Φρατρίαν καὶ σύστημα
ποιησάμενοι. Codex GB, Κουμπανία μία γινόμε-
νοι.

Κουνία σπάργανα, cunabula.

Κούντουρος equus. Pag. 69, Μετὰ κουντούρων
καὶ ἀλόγων Ἀραβικῶν. Sic legit Meursius. Fragmentum
ms. Περί πηλικότητος τῶν μέτρων καὶ ἡ
C παρ' ἡμῖν ἐπινενοσημένη εἰς ὑπουργίαν τῶν βασιλι-
κῶν προστάξεων ἀλλαγὴ διὰ τῶν κουντούρων μίλια
5' ἦγουν στάδια με'. Exstat in bibliotheca Regia.
Glossarium ms. : Βέρεδον τὸ κοδύτουρον. Legendum
κούντουρον. Item βηρήδοις, ἵπποις, κουντούροις.
Hinc ἀποκουντουρίζειν. Auctor GB ms. Καὶ ἀπῆλτις
φᾶ καὶ γλύψει σε τότε ἀποκουντουρίζῃ, et κουντου-
ριάριος, qui equo publico utitur. Theodorus Her-
mopolites, lib. vii, tit. 8, explicans legem 2 D. de
in jus voc. ibi : *Sed nec eum qui equo publico in causa
publica transvehatur* : Οὕτε, inquit, τὸν δημοσίῳ
ἵπποις διὰ δημοσίαν χρῆσαν ἐποχούμενον ἦτοι τὸν
κουντουριάριον.

Κουρσάριος pirata, prædo. Glossarium ms.
Πειραταί, καταποντισταί, κουρσάριοι, corsaire.

D Κούρσον, κουρσεύειν. Cedrenus p. 477 c. Con-
stantinus Porphyrog. in Tacticis : Ἰνα ἢ ἐν καιρῷ
πολέμου ἢ ἐν καιρῷ κούρσου βαστάζωσιν. Theo-
phanes : Καὶ οὐ κουρσεύομεν. Anastasius : *Incur-
siones non facimus*. Item : Κουρσεύομεν καὶ ἀφα-
νίζομεν τὰς χώρας αὐτῶν. Anastasius : *Irruimus et
exterminabimus regionem ipsorum*. Vide Indicem in
κούρσα, κουρσεύειν, etc., et Glossarium ad Cedre-
num in voce eadem. In κούρσωρας autem lin. 3,
a fine lege *protocursor*.

Κουστωδία custodia. Theophylactus ad cap. 27
Matthæi : Κουστωδία δὲ λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις
ἡ φυλακή. Τοὺς οὖν ἐπὶ τὸ φυλάττειν τεταγμένους
στρατιώτας κουστωδίαν ὀνομάζει. Et ad Acta apo-
stolorum, cap. x : Ἰστέον δὲ ὅτι ἡ μὴ σπείρα δια-

κασίων ἐστὶ στρατιωτῶν, ἡ δὲ κουστωδία ἐξήκοντα. Glossarium ms. : Κουστωδία τὸ στράτευμα, ὅπερ βάνδον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Utuntur Alexander Monachus, de inventione S. Crucis ; Simeon Metaphrastes, in Longino ; Alexius Rharturus doct. ult. Pentecostarium ; Palladius historiæ Lausiacæ cap. 86 in fine.

Κουζουθλάγης. Vide Meursium in eadem dictione, et κουτζός.

Κρασίον, vinum : hodie κρασί.

Κώδης. Codex. Isidorus Pelusiotas 4 epistol. 94 : Οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες. V. Glossar. ad Cedr.

Λ

Λάρδιζ. P. 322 c, ὕεια κρέα. Codex GB, λάρδια. Glossæ Cyrilli : Λάρδος, laridus. Theophanes in Justiniano : Οἶνον μὲν γὰρ καὶ λάρδου καὶ παντοίων εἶδους εὐθύνει. Hodie λάρδι dicunt.

Λεγεὼν legio. S. Athanasius in Metaphrasi Psalmorum ms. psal. lxxvi, vers. 17 : Τὸ πλῆθος τοῦ λεγεῶνος τὸ τὰς τὴν ἔβυσσον ἀπελθόν. Procopius, περὶ κτισμ. Ἰουστιν. : Λεγεὼν δὲ ὁ λόγος ἐπωνομάζετο. Theophylactus ad cap. xxvi Matth. : Λεγεὼν γὰρ ἐστὶ τὸ μέγιστον τάγμα ἐξακισχίλιοι ἰππεῖς. Adde Pæanium Eutropii Metaphrast. p. 70 et 101. Constant. de Them. Orient. th. i. Oppiani Schol. p. 44. Rufum in LL. milit. Moschop. Alexium Rharturum doct. ult. Græcos ad. I. ii. de his qui not. inf.

Λεξούρα luxuria. Vide Leonis Tactica, cap. 20, § 83, et ibi Meursium.

Λευίτης Levita, diaconus. Gloss. ms. λευίτης C διάκονος. Corippus 93 :

Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum.

Nihil frequentius in libris Patrum. Hinc archilevita pro archidiacono. Goffridus epist. 17, lib. ii : Indiscrete gloriosus vester archilevita, etc. Nimirum quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc episcopi et presbyteri et diaconi sibi vindicant in ecclesia, ut ait Hieronymus, epist. 85.

Λίσιος domesticus, amicus, p. 18 c. Auctor GB λίσσιος τοῦ ἐγίνη. Vide Indicem et Meursii Glossar.

Λογιστής. P. 37 d alius codex λογαριαστήν habet. Vide Zonaram ad can. 10, conc. 7 œcum. seu Nicænæ ii synodi. Moschop. Περὶ σχεδ. p. 47 in fine. De logista. Cujac. ad l. 30 C. De decur. l. 3 C, de his qui sp. mun. susc. et l. 15 D. de D excus.

Λόγος locus angustus. Vide Cedrenum, p. 407 a. et Meursii Gloss.

Λογοθέτης cancellarius. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Λωρίκκινον loricatedum, instar lorice.

Λῶρος p. 86 c. Ἐξανε πολλὰς διὰ λῶρων codex GB μαγκλάδια δούς πολλὰ. Vide ad Cedr.

Μ

Μαγγανίτσα manganum, machina bellica, idem quod μάγγανον. P. 106, auctor GB : Στήσαντες μαγγανικὰ ἐπολέμουν τὸ κάστρον. Hinc μαγγανίος qui mangana conficit. Constantinus in Ta-

cticis : Ἐχε δὲ καὶ μαγγανάρους καὶ λεπτουργοὺς καὶ χαλκείας. Vide ad Cedrenum.

Μαγκλάδιον lorum, flagellum, fustis. P. 212 c. Δι' ἀλλακτῶν ἐπαίδευσεν δώδεκα. Codex GB, Διὰ μαγκλαβίων. Constantin. De adm. imp. cap. 51 : Τοῦτον διὰ μαγκλαβίων σφοδρῶς ὑπεξήρχετο. Leo Grammaticus : Ἀγαγὼν αὐτοὺς καὶ ἀπογομνῶντας ἔτυψε μαγκλάδι. Sic in Regio codice ; lege μαγκλαβίος. Item στρατηλάτην τοῖς προσήκουσι μαγκλαβίοις ἐσωφρόνησε. Hinc μαγκλαβίτης. Item : Τοῦ Ἀρσενίου ἐπιβουλή καὶ Πύλου μαγκλαβιτῶν. Item : Τῇ τοῦ μαγκλαβίτου ἀξίᾳ τιμηθεὶς ἐν τῇ οἰκῇ τῶν μαγγάνων διητῆτο τήρόμενος. Auctor incertus de castrametatione in bibl. Reg. Σὺν τοῖς μαγκλαβίταις στηκέτωσαν. Vide Cedrenum, p. 622 B, et ibi notas posteriores eruditissimi viri Jacobi Goar.

Μάγουλον gena. Cyrillus patriarcha CP. Adversus Judæos cap. 2, quæst. i : Ὅποῖός σοι δώσῃ ἓνα ῥέπισμα εἰς τὸ ἓνα μάγουλον, γύρισαί του καὶ τὸ ἄλλο. Auctor GB μάγουλα ῥοδοκόκκιννα, αὐτόδαπα τὰ χεῖλη. Gloss. ms. γνάθοι μάγουλα, item παρειαὶ αἱ γνάθοι ἔτοι τὰ μάγουλα. Hinc κατομάγουλον. Nicetas p. 238 a τὴν κάτω γένυν τρομαλείαν δεκνύς. Codex GB, Κατομάγουλα τῶν γενειῶν. Hodie μάγουλο dicunt.

Μακελλάριος Ianus, Ianiator. Astrampsychus : Δηλοῖ δὲ εἶναι τὸν ἀνθρωπὸν μακελλάρην καὶ μάγειρον. Hodie μακελάρης.

Μάλλον capillus. Pag. 382 d, Καὶ τὰς τρίχας συνεστραμμένας. Codex GB, μάλλια. Ammianus Anthol. lib. ii, cap. 52, epigr. 5 : Καὶ στόλιον, μάλιον, πωγώνιον, ὥμιον ἔξω, ἐκ τούτων ἡ νῦν εὐδοκίμει σοφία. Auctor GB, Ἐχει μάλλια χρυσάφωτα ἴσα τῆς ἡλικίας τῆς. Hodie μάλλι.

Μανάρα securis p. 227. Utuntur etiam hodie.

Μανδρεύειν p. 268 a. Μάνδρα est monasterium. Epiphanius hæresi 80 : Ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες εἰπὺν μάνδραις. Hinc μανδρεύειν. Nicetas : Αὐτὴν ἐκείσε ἐμάνδρευσε, monacham fecit. Μανδρεύειν autem dixit ut Latini monachare. Goffridus Vindocinensis iv, epist. 13 : Subita pressum infirmitate monachastis. Et epist. 50 : Quos monasterio nostro monachandos misit.

Μανουάλιον candelabrum, hodie καντιλιέρι, chandelier. Vide Meursium.

Μάππα. Μάππα στοργγύλη. Vide Indicem.

Μαππάριος mapparius, qui mappam in circo mittebat. Vide Meursium et Glossarium ad Cedrenum.

Μαρκέσιος marchio, ut in synodo Florentina μαρκέσιος τῆς Φεβρουάριος. Vide Gregoriam vii.

Ματζουκάνη, ματζούκιον, ματζούκα. Constantinus Tactic. p. 19 : Τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια. Leo Tact. cap. 14 § 84 : Ἡ σικουρίων ἔμπιζουκίων. Stephanus Sachlices : Ματζούκα πολέμῳ τὸν ἀνεμον νὰ δῶρω.

Μαῦρος niger. P. 35 d, Τῷ δὲ μέλανι χρώματι. Codex GB, μαῦρω. Theophanes : Καὶ βαλόντας σαγίον μαῦρον. Hodie quoque in usu est. Vide Meursium ad cap. 12 Constant. De adm. imp.

Μέλιγγος. Vide Meurs.
 Μεσάζων. P. 38, Τῶν δημοσίων εἰς φορῶν φροντιστήν. Codex GB μεσάζοντα.
 Μιτάτον synagoga Saracenorum. V. Meursium.
 Μιτὺς ῥίην, nasus V. Meursium.

Μνημαί memoriae, seu anniversarii SS. dies ad colendam eorum memoriam instituti. Joannes Hierosolymitanus, lib. III in Stralagemata B. Job: *Propterea et memorias Sanctorum facimus, et parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus*, etc. Anastasius Bibliothecarius in Historia ecclesiastica: *Festus senator urbis Romae missus ad Anastasium propter quasdam civiles uilitalas, memorias sanctorum apostolorum festiuitate maiori petiit celebrari*. Μνημεῖα autem, quae et memoriae dicta, sunt loca SS. Martyribus dicata. B. Augustinus epistola 137: *Nam et nos novimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter et terribiliter daemones confitentur*, etc.

Μονάζων P. 111. b. Καθ' ἐκὺτὸν ἰδιάζων· alius eodex μονάζων. Hinc monachi seu μονάζοντες dicti, qui solitariam et privatam vitam elegerunt. Gregorius de euntibus Hierosolyma: Ἐπεὶ τοίνυν εἰσὶ τινες τῶν τὸν μονήρην καὶ ἰδιάζοντα βίον ἐπανηρημένων, οἷς ἐν μέρει εὐσεβείας νερόμισται τὸ τοῦς ἐν Ἱεροσολύμοις τόπους ἰδεῖν.

Μονάζων monachus, p. 135 b. Glossarium ms.: μοναδικὸς ἀναχωρητὰς, ἢ ἀπλῶς μονάζοντας.

Μοναστήριον φροντιστήριον, monasterium. Thomas Magister: Φροντιστήρια τὰ διδασκαλεῖα τῶν φιλοσόφων. Λέγοντο δ' ἂν οὕτω τὰ παρ' ἡμῖν μοναστήρια, ὡς τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐνταυθοὶ μελετωμένης. Idem fere Manuel Moschopolus in vocum Atticarum ecloga. Idem περὶ σχεδὸν Παρθενεία τὰ μοναστήρια, et σεμνεῖον τὸ μοναστήριον.

Μονάχιχὴ πολιτεία, ut Cedreni p. 329 b, et Curopalatae pag. 817 c. Nec igitur quidquam mutandum in Hermiae historia, tametsi aliter visum summo juris antistiti Parat., in cod. tit. 3, lib. 1, ut et ibidem docebo.

Μόσχος muscus, aromatis genus. Vide Meursium.

Μούλα. P. 295 a, ἡμίονον. Codex GB, μουλαν. Alexander Trallianus lib. 1, cap. 15: Πιεσῆται δὲ ἐὰν τρέχας ὄνου καὶ μούλης ὑποθυμιάσης. Auctor GB μούλα κολοστολίστη. Hinc μουλλῶν mulio in Basilicis, l. LX, § 7 D. loc.

Μουσούριον litterae Musulmanicae. Sic μουσουλμανίζειν Musulmanicam religionem profiteri. Vide Meursium in eo verbo.

Μούρτζουφλος superciliosus. Vide Meursium.

N

Νερόν. In Indice ἄντλον, νερόν, aqua. Maximus episcopus Margunii homil. 1: Νὰ ἀποδίδεται καὶ εἰς τὸ νερόν καὶ εἰς τὸ πῦρ. Auctor alius GB, Πύρηκα μικροπύταμον, καὶ εἰς τὸ νερόν τὸ μέσον φλὸξ τοῦ πυρὸς ἐξήρχετο.

Νοσοκομεῖον nosocomium. Locus venerabilis, in quo aegroti homines curantur. Julianus Antecessor Nov. 7, cap. 1.

A Νύκτα nox. p. 127 b, νυκτός. Codex GB, νύκτας Stephanus Sachlices: Τὴν νύκταν πόρνει περπατοῦν καὶ κλέπται καὶ φονίσκοι.

Ξ

Ξενῶν xenon. P. 285 a, εἰς νοσοκομεῖον. Alius codex ξενῶνα. Justin. Nov. 111, cap. 1, ξενῶσι. Julianus Nov. 104 xenonibus. Sic etiam Nov. Just. 131 c. 10, Jul. 119, c. 11. Menologium Junii 27 de Sampson: Τῆς λατρικῆς γὰρ ἐπιστήμης ἦν ἐν πείρῃ, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀνιάτῃ πάθει περιπεσοῦντα ἴασατο. Ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς ὑπεραγαθθεὶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς καὶ σέβας αὐτῷ ἀπονέμων, τὸν μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀνεγείρας ξενῶνα κατεσκεύασε, καὶ σκευοφύλακα τῆς τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας κατέστησεν. Niceph. Call. 11, 18: Χωρὶα τὰ κάλλιστα ὧν εἶχεν αὐτόθι, τοῖς αὐτοῦ ξενῶσιν ἀπεχαρίζετο. Manuel Moschopolus περὶ σχεδὸν Κοιτῶν κυρίως μὲν οἶκος ὁ περιέχων κοίτας πολλὰς, ὡς οἱ ξενῶνες.

O

Ομφίκιον ut in priore editione, pro ὀμφίκιον, ut p. 316 c officium. Vide ad Cedrenum.

Ὀσπίτιον hospitium. Pag. 525 et 347. Idem p. 325 b, ἀπόρσμαχον οἰκητήριον. Codex GB ὀσπίτιον. V. Ind. Astrampsychus: Ἔστι δὲ τὸ ὀσπίτιον τοῦτο εἰς πᾶσαν πρᾶξιν τυχερόν. Rationale imperii sub imp. Alexio Comneno: Ἐσχιδεύθη τὸ ὀσπίτιον αὐτοῦ ἐγγὺς τοῦ ἱπποδρόμου διακείμενον. Glossarium ms. Hέταυρα καὶ τὰ σπίνδια ἐν οἷς στεγάζομεν τὰ ὀσπίτια. Utilitur Georgius Alexandrinus in Vita Chrysostomi, Joannes Cantacuzenus aut sultanus Aegypti, in Epist. ad Cantacuzenum imp. p. 756; Concilium Chalcedon. act. 11; Constantinus. De administ. imp., Græcus Interp. Basilic. lib. XLVII, tit. 1, in interpret. Is; Lucius 32 D. De donat. Hodie σπίτη vel σπίτι dicunt. Auctor GB, Ἐμπένης μὲς ταῖς φαμίλιας τὰ σπήτια δυσφανίζεις. Alexius Rharturus, doct. 2. Bessarion cardinalis epist. ad pædag. filiorum Thomæ Palæologi.

Ὀυνάρχη. P. 47 d in alio codice, Ῥήξ τῶν Οὐγγρων. Glossarium ms. D. Cancellarii, Οὐνοὶ οἱ Οὐγγροι. Vide pag. eamd. a.

Ὀψις obses p. 263 b. Eadem p. 263 a βασιλεὺς δὲ δέδωκε τινὰς τῶν ἐξ αἵματος ὁμήρους. Codex GB ὀψιδας. Theophanes in Leone: Αἰγόντες ὅτι δίδομεν ὁμῶν ὀψιδας τὰ τέκνα ἡμῶν.

Ὀψώνιον opsonium, stipendium. Theodoretus in epistolam Pauli ad Romanos cap. 6: Εἰκότως καὶ τὸν μισθὸν ὀψώνιον κέκληκεν· ὀνομάζειν γὰρ οὕτω φίλον αὐτῷ τὸ στρατιωτικὸν σιτηρέσιον. Andronicus Junior in diplomate pro Monembasiotis: Οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλωσι χάριν μαγεύρας ἢ ὀψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν. V. Glossarium ad Cedrenum.

H

Πακτώνειν pacisci. Vide Meursium ad Constant. de administ. imp. c. 44.

Παλῆτινος. Palatinus p. 136 b. Palatinus quis sit explicat Nicetas. Alias Palatini nomen generale est, eoque omnes continentur qui in sacro Palatio militant. De quibus vide lib. xii Cod. tit. 23 et 28, et ibi Cujacium; Julianum Antecessorem in Scholiis ad Novellam 22, cap. 82, Glossarium Isidori in Basilides. De Palatinis vide etiam Glossarium Nomicum, et quæ ibidem observavimus.

Πάνον pannus, linteum pag. 243 et 365. Basilica lib. xxxv, tit. 1, cap. 22, § 6: Σφραγισθῆναι διαθήκη λέγεται εἰ καὶ τὸ πανίον ἐν ᾧ ἐμβάλλεται σφραγισθῆ. Ex I. 22. D. qui testam fac. poss. nam etiam πανίον dicebant, ut apud Codin. De offic. πανίον κίτρινον. Auctor GB in historica narrat. De Belisario: Πανία χρυσοῦφανα ἐκρέμασαν εἰς τελεχῇ. Andronicus junior in diplomate pro Monembasiotis: Ἡ πανίου ἡ λινοκόκκου. Idem Nicetas p. 312 πρῶτα: τῶν θρονῶν. Codex GB πανοπράται.

Παπᾶς ἱερεύς, sacerdos. Cedrenus p. 342 c: Τὸν βασιλεὺς αὐτοῦ παπᾶν ἐποίησε. Auctor GB, Κροῦν οἱ κμπάνες δυνατὰ, μζωνοῦνται παπάδες, καὶ ψάλλουν ἕως τὸν οὐρανόν. Πάπας autem ve πάπα pro pontifice R. sumitur p. 130 b.

Παρακοιμώμενος. Joannes Cantacuzenus, lib. i, c. 2: Τῇ τοῦ παρακοιμωμένου τετιμημένου ἀξίᾳ. Constantin. De adm. imp. cap. 43: Βασιλεῖο τοῦ παρακοιμωμένου οἶκος. Codinus, De offic. Ὁ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκειται κεφαλὴ τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι παιδοπούλων καὶ τῶν κοιτωναρίων. Leo Grammaticus: Τοῦ δὲ βασιλέως διερχομένου ἐν τῇ προελεύσει, ὑπὸθεν Βασίλειος περιεπάτει φορῶν σκαρμαγγίον μετὰ σπαθίου, ὡς ἔθος τοῖς παρακοιμωμένοις. Paracœmomœnus igitur gladium et scaramangium imperatoris ferebat. V. Meursium et Glossarium nostrum ad Cedrenum, περὶ τοῦ κοστῶνος προκαθημένου. Vide Cantacuz. I, 48.

Παραμονή. Pag. 364, Πελεκυφόρος βέρβαρος. Codex GB παραμονή. Est autem παραμονή custodia, statio. Stephanus in Commentario in Aristotelis Rhetoricam hactenus inedito, Τυραννίδος δὲ τέλος φυλακὴ ἡγουν λεγόμεναι παραμοναί.

Παραπόρτιον portella. Anastasius Biblioth. de vitis Pontif. Constantinus in Tacticis: Παραπόρτια δὲ μικρὰ περισσότερα. Vide ad Ced.

Παρασκευή. P. 342, Ἡ ἐντὶ τῶν ἡμερῶν. Alius codex παρασκευή. Dies sextus, dies Venetis. V. ad Cedr. et Glossarium Arabico-Latinum.

Πασίας Bassa apud Turcas. Τὸν Πασιάτην Θεόδωρον. Vide Meursium in v. πασίας.

Πάτος divitiæ, dives. Vide Meursium.

Πάτροκλον excusatio, prætextus. V. Meursium.

Ποδαρούλλιον sella. P. 383 a εἰς ἔδρας. Codex GB ποδαρούλλια, Eustathius ad Odys. η' p. 1571, n. 20: Δηλοῖ δὲ (ἀνδράχλη) τὸ ἰδιωτικῶς γυναικεῖον ποδαρούλλιον.

Πόρτα pag. 108 et 368. Idem p. 44 πόλας τῶν πόλεων. Codex GB πόρτας. Leo Tact. cap. 11, § 48: Ἐμπροσθεν τῶν πορτῶν. Leo Grammaticus: Καὶ μηδενὸς ἀθισταμένου ἀνοίξαντες τὰς πόρτας ἰσχύγον αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Auctor GB: Ἦλθε

καὶ ἐνατέλαβε τοῦ κάστρου τε τὰς πόρτας, καὶ πόρταν ἤβρικεν λαμπρὴν ἐξ ἀδαμάντου λίθου. V. ad Cedrenum.

Πορφυρογένητος porphyrogenitus. Ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθεὶς Christodulus sive Joannes Cant. in epist. ad Nilum: In purpura genitus. Idem Episcop. Fastis Consularibus: *Ipsò anno natus est Honorius nobis in purpura*. Porphyrogeniti dicti vel quod nati purpura exciperentur, patre jam imperatore (huc alludit Proclus orat. 4, loquens de Christo: Ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἐν ἡλουργίδος τᾷ σπάργανᾳ), vel a domo in qua Augustæ pariebant. Constant. Manasses: Πορφύραν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνον τὸν οἰκίσκον. Anna Comnena Alexiadis, lib. vi: Κατὰ τὸ ἀφωρισμένον πλῆθαις τικτούσαις τῶν βασιλίδων οὐκ ἔχοντα ἐπὶ ταῖς ὠδίαις εὐρηκῶς. Πορφύραν τοῦτο ἀνέκχθεν ὀνομάζουσιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν πορφυρογενήτων ὄνομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμε. Adde lib. vii, non multo post initium. Idem Manasses πορφύροπαιδα appellat eum qui in purpura natus est, in versibus qui habentur in calce libri calamo exarati.

Πορφυρόπαις, γόνος αὐσονάνακτος καρτεροθύμου, Ἀνδρόνικος μεγάλου, ἑὺμμελὲς πολεμιστῆς, ὃ γέρε πρῶτα σεβαστοκρατορίης νεῖμ' ὁ φυτεύσας.

Πρίγκιψ princeps. Nicephorus Gregoras. iv: Πρίγκιψ Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας. Menologium mense Maio die 24: Ὃν οἱ μὲν ἦσαν κόμητες οἱ δὲ τριβούνιοι, οἱ δὲ πρίγκιπες. Adde Cantacuzenum, p. 753, Annam Comnen. Alex. lib. iii, et quæ dicam in Glossario Nomico v. πρίγκιψ.

Προβία pellis, membrana pag. 281. Idem p. 235 a καὶ δέξιν ἐξημμένον. Codex GB, προβία. Hodie προβία.

Πρόεδρος pontifex, antistes, præsul p. 140, c. et p. 393 προεδρεύων ἱερατικῶς τῆς πόλεως. Anna Comnena Alexiad. vii: Ὁρᾷ τὸν τῆς Χαλκηδόνος πρόεδρον ἄγοντα τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἡμερισμένον. Theophylactus Simocatta, Hist. Mauricianæ, lib. iii, cap. 2: Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν τῆς Κωνσταντίνης πρόεδρον ὁ στρατηγὸς εἰς τὸ στρατῆρσιν πρεσβευτὴν διπέμπετο. Alii πρόεδροι erant Palatini, de quibus Meursius in hac dictione. Anna Comnena Alexiad. ii: Τῶν τῶν προέδρων τετιμηκῶς ἀξιώματι. Erant autem numero plures, et inter eos primarius πρωτοπρόεδρος dicebatur. Eadem Anna lib. iii: Ἐστάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου.

Πρόκριτος. V. Glossar. ad Cedr. in παρακοιμώμενος.

Πρόκυψς prospectus. Vide ad Codinum De officiis

Προσώπιον faciale. V. Meursium.

Πρωτεκδικεῖον. Vide Gloss. ad Cedrenum in v. Ἐκδικος, et Meursium in eadem voce.

Πρωτοασκητήτης. Quis diceretur ἀσκητήτης, docet Glossarium ad Cedrenum. Suidas in Etymologico ms. penes virum illustrissimum D. Petrum Segulerium Franciæ cancellarium: Ἀσκητήτης ὑπογραφῶς ὁ τοῖς τῶν κρατούντων μυστηρίοις

ὀπηρετούμενος. Οὕτω παρὰ τῇ Λύσονίδι διαλέκτῳ ἂν ἀσκηρῆτης ἄνομα ἐπὶ τοῖς μυστηρίοις μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Πρωτοασκηρῆτης autem est primus a secretis : erant enim plures. Protosecretarius in Hypomnestico de Anastasio apocrisiario.

Πρωτονοτάριος notariorum primicerius, primus inter notarios. Vide ad Cedrenum.

Πρωτοστράτωρ. Strator, qui idominum in equum subleuabat, πρωτοστράτωρ primus imperialium stratorum. Arna Comn. Alex. vii : Μεγαλὴ πρωτοστράτωρ αὐτοκράτορος τοῦ δούκα. V. Meursium et Glossar. nostrum ad Cedrenum.

P

Ῥάσα rasa, vestes monasticæ. P. 175 c. Καὶ τῆς τῶν ἐσθημάτων μεταβολῆς. Codex GB habebat Ῥάσα. Hinc Ῥασοφορεῖν. Balsamon ad can. 5 synodi CP. p. 560 a : Εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια καὶ Ῥασοφορούντων. Et in can. 19 S. Basil. ad Amph. Κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῇ τις, ἀλλὰ Ῥασοφορήσῃ. Et Ῥασοφόροι. Bals. d. p. 560 b. Vide Hugonem Menardum ad Concordiam regularum sancti Benedicti.

Ῥήγας, Ῥήγας rex p. 109 s. Anna Comnen. Alex. viii : Ῥηγῶν τε καὶ δουκῶν καὶ κομητῶν. Theophanes : Ῥήγα καλέσας ἐαυτὸν γῆς τε καὶ θαλάσσης. Item Πρὸς Ζιλιτίειν τὸν Ῥήγα τῶν Οὐννων. Auctor GB : Γοργὸν πεζεῖει πρόσκυνα ὁ Ῥέλθανδρος τὸν Ῥήγαν. Ὁ Ῥήγας τοῦτον κατιδὼν πολλὰ γονυκλιτοῦντα. Vide Indicem, et Glossarium ad Cedrenum.

Ῥήτωρ qui scripturas instar oratoris ecclesiastici interpretabatur. Vide Meursium in ea dictione.

Ῥικτάριον. P. 109 a τὸ δόρυ ῥθυε. Codex GB, ῥικτάριον, hostile, jaculum. Dicebam legendum ῥικτάριον ἂν ῥίπτω, quod de jaculo dicitur, Glossæ Cyrilli, ῥίπτω ἐπὶ ἄκοντι, jacio, jaculor, projicio. Glossarium ms. Βηρύτται τὰ ῥικτάρια. Constantinus in Tact. p. 3 : Ἄλλοι δὲ ἀπὸ μακρόθεν ἔβριπτον, ὡς εἴρηται, τὰ ῥικτάρια. Et p. 42 : Εἰς τὸ ῥίπτειν ῥικτάρια καὶ μέναιλα. Hinc ῥικταρίζειν jaculari. Item Const. p. 4 : Οἷον ἡ τοξόοντες ἡ ῥικταρίζοντες. Et p. 14 : Ἴνα ὅπου ἀρμόζει ῥικταρίζῃ εὐκόλως κατὰ τῶν πολεμίων. Et ῥικταράτοι, p. 42 : Οἱ δὲ ῥικταράτοι ὠφελοῦσι καὶ ἔξωθεν τῆς παραταγῆς. Et ῥικταριστής apud eundem p. 8 : Verum in indice Wolfii scribitur ῥικτάριον. Emenemus obiter Leonem Tactic. cap. 9, § 58, ubi editum est : Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς, σκουτάρια, ἀκόντια μικρὰ, τζικούρια. Legendum enim σκουτάρια, ῥικτάρια, ἀκόντια, μικρὰ τζικούρια, ut constat ex hac Joannis Checi interpretatione : *Leues autem habent scuta parua, rhictaria, jacula, tizicuria parua*. Sic etiam legebatur in ejusdem Checi libro cap. 5, § 3, ῥικτάρια, τζικούρια. Nec audiendi sunt viri docti, qui putant ῥικτάρια melius esse. Glossarium manu exaratum, quod utendum accepi ex bibliotheca illustrissimi Cancellarii : Ἀκινάκις, σπαθομάχαιρον, ῥικτάριν, δόρυ ἢ ἀκόντιον ἱερσικόν. Sed ei hodie Græci ῥίπτω dicunt pro

ῥίπτω. Ut quin vera lectio sit apud Nicetam et recta emendatio apud Leonem, dubitare non liceat. Utrumque igitur et ῥικτάριον et ῥικτάριον reatum est.

Ῥόγα stipendium, roga. Pag. 38, 79, 271, 327 : Συνήθης διανομή τῶν στρατευμάτων, Nicephorus. Leo Grammaticus : Μὴ τοῦ στόλου τὴν νεομισμένην ῥόγαν λαβόντες. Hnastius Bibliothecarius, in Historia ecclesiastica, anno Heraclii 22 : *Erant autem quidam Arabum juxta positorum, qui accipiebant ab imperatoribus rogas pauzillas ad custodiendum entomia eremi* (sic legitur in 2 mss. : in Thuanæo autem etomia pro stomia, ut apud Theophanem στόμια, quæ sunt fauces). *Eodem vero tempore venit quidam spado daturus militum rogas. Et cum venissent Arabes secundum consuetudinem accepturi rogam suam*, etc. Theophanes : Λαβεῖν τὴν ῥόγαν αὐτῶν, Anna Comnen. Alex. vi : Τὸν πατριάρχην σφῶν ἤξιωσε μετὰ τῆς ἁλόγου ῥόγας. Hinc ῥογεύειν erogare. Idem : Καὶ σωρεύσας τὸν περισσθέντα λοὸν ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων, ἐρῳγευσεν αὐτούς. V. varias ad Nicetam, p. 131, et Wolfii Indicem, et Glossar. ad Cedr.

Ῥούτα ruta, multitudo, globus militum. Vide Meurs.

Ῥοῦχον rocus vel roccus, pag. 213, 213, 251, 381. Astrampsyehus in Πυθαγορ. λαζουτ. : Ῥοῦχον κόκκινον. Item εἰς τὸ ε'. Ὁσπίτιον δηλοῖ εἰς παῖδας καὶ εἰσοδὸν καὶ εὐτυχίαν καὶ καὶ καὶ καὶ ῥοῦχα πολλά. Cyrillus patriarcha CP. : Διὰ τὰ λάβη τὰ ῥοῦχα σου, δὸς τοῦ καὶ τὸ ὑποκάμισόν σου. Auctor GB βύσσινά ῥοῦχα καναξαμύτου. Additio 1 Capitul. Carol. c. 22 : *Et pedules paria quatuor, roccum unum*. Sic legitur tomo II Concillorum Gallie.

Σ

Σάβανον linteum. Hierocles Artis veterinariæ lib. ii, cap. 98 : Λοῦσον τὸν ἵππον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις. Theomnestus ibidem : Τῇ δὲ ἔκτῃ ἐξαγαγὼν τῆς φάτνης λοῦσον καὶ ἀπόμαζον σαβάνοις Vegetius, Art. vet. lib. iii, c. 47 : *Sabanis validioribus abstergetur*. Collatio Carthag. ii cum Donat. *Cumque intra sabanum volumen schedæ membrarum pro parte descriptum*, etc.

Σάγισμα instratum equi. Leo Grammaticus : Τῶν ἵππων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν διερχομένων μετὰ χρυσῶν σαγισμάτων. Item, Ἐδρεν αὐτὸν ἐντετυλιμένον ἐν τῷ σαγίσματι τοῦ δεξιῦ ἵππου.

Σαγίττα. P. 44 d βέλους ἐντός. Codex GB σαγίττας. N. Suidam in ἄβλητα. Theophanes in Heraclio : Ἐμειναν ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ δύο σαγίττων. Chronic. Alex. Ἐξ ἧς ἔλαβε σαγίττας. Constantinus in Tact. Leo Tact. cap. 12, § 61 : Ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοδόλου. Hinc σαγιττάτωρ sagittator, apud eundem. Leonem c. 4, § 57 et c. 7, § 57 : et σαγιττοποιοί, d. cap. 4, § 50, et Constantinum in Tact.

Σαγμάρια. Num. 116, Τὰ σκαυοφόρα. Codex GB, σαγμάρια. Animalia quæ impedimenta et sarcinas veant. Constantinus in Tact. p. 16 : Ἐχειν σαγμάριον ἐν. Servius in 1 Æneidos : *Et hoc in multis nominibus observandum est, ut genus ex adiectione*

*formetur, qua detracta in neutrum cadat necesse est, ut piscinalis locus, piscina cella, piscinale; sagmarius mulus, sagmaria mula, sagmariurn. Odo Cluniacensis, lib. De vita S. Geraldī: Interim vero omne stipendium quod in sagmariis Geraldī delatum fuerat, paulatim defecit. Petrus Blesensis epist. 94: Quod si milites nostros ire in expeditionem quandoque oporteat, sagmarii eorum non ferro sed vino, non lanceis sed caseis, non ensibus sed utribus, non hastis sed verubus onerantur. Et corrupte, saumarius Auctor Vitæ S. Gehehardi archiep. Salisburg.: Angebat e contra non carpento neque trahea, verum solis saumariis necessaria posse inferri. Saumarius Gallis bête de somme, Italia bestia da somma. Et sauma pro onere vel sarcinis. Lutprandus LL. Langobard. tit. 59, § 1: Et tollant ad saumas suas caballos tres. Sic Provinciales saumade dicunt; est enim σάγμα. Achmes όνειο. cap. 235: 'Εκαβαλλικουσεν αὐτὴν μετὰ τὸ σάγμα. Eginardus, in Vita Caroli M.: Ut sunt cortinæ et stragula, tapetes, fulcra, coria, sagmata. Inde sagmare. Glossæ veteres: Sagmat asinum σάσσει όνον. Et sagmatum sesagmēnos, ex emendatione Vulcanii, quem deinde secutus est Cl. Salmasius ad Hist. Aug. p. 354. Corrupte etiam Græci σαῦμα dicunt pro σάγμα. Theophanes: 'Εκάρησαν αὐτὸν ἐπὶ όνῳ σαυματομένῳ. Sic legitur in codice ms. Nicolai Fabri Peirescii viri perillustri. Idem διὰ ζώων σαγματομένων. Eustathius σαγμάριον accipere videtur pro eo quod sagmariis imponitur: sic enim scribit ad *Odys.* α· 'Αστράδῃ, ὃ σημαίνει σέλλαν καὶ σαγμάριον, ut σέλλα referatur ad equos qui sellam ferunt, σαγμάριον vero ad equos sagmarios, quo mollius vehant. Vegetius sagmam appellare videtur Artis veterinariæ, lib. II, cap. 59: Tunc sagmarum vel sellarum mensura conveniens. Glossarium ms.: 'Αστράδῃ τὸ σαγμοσέλλιον. Denique σαγμάριον pro sarcinis ipsis ponitur, Leonis Tactico. cap. 9, § 58.*

Σακελλάριος sacellarius. Nicephorus Callist. lib. XVIII, cap. 44: Σακελλάριος τῆς ἐκκλησίας καθοιστηκώς. Chronicon Alexandrinum: Σακελλάριος πατριάρχου. Ἀπὸ τῆς σακέλλης aut σακκουλλίου aut σακκελλίου, a secello. V. Indicem in βουλλεύει. Gregorius Nazianzenus orat. 3 in Julianum: Καὶ τὸ σακέλλιον προβληθήσεται. Sic etiam scribitur, orat. 4. Corippus 4:

Gratior Augusti servans pia gaza sacelli.

Hinc σακελλίζειν. Gloss. ms.: Διηθεῖται, ἀφυλίζε-
ται, σακελλίζεται. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Σακκούλιον. P. 133 c, Τα φασκώλια σφραγιδι διασημαίνεται. Codex GB, σακκούλια. Glossarium ms. μαρσύπιον τὸ σακκούλιον. Hodie σακκούλι.

Σάλτζα ἔμβαμμα, intinctus, p. 382 d. Italice salsa.

Σανδάλιον ἀκάτιον, navicula, p. 85. Vide et d. 242.

Σαπώνις νίτρον, sapo, p. 97 b. Corrupte antea legebatur νίτρον in Indice. Alii σαπώνιον dicunt vel σαπούνιον. Alexius Rhartarus doctrina, εἰς

τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην | παρασκευήν· ἀρχόντες ἴδετε ποτὲ μόνον τὸ σαπούνιον νὰ καθαρίζει ἕνεο ὕδατος, vel σάπωνα. Excerpta ex veteribus Glossis, saponem σάπωνα.

Σεβαστοκράτωρ. Nicephorus Gregoras 4: 'Ο μὲν γὰρ σεβαστοκράτωρ ἐς τὸ δεσποτικὸν ἀνάγεται παρὰ τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, ὃ δὲ μέγας δομείστικος ἐς τὸ τοῦ Καίσαρος, ὃ δὲ Καῖσαρ ἅμα τῷ πανθερῷ τοῦ δεσπότης ἐς τὸ τοῦ σεβαστοκράτορος. Georgius Logotheta in Chronico CP.: 'Αναγορευθεὶς οὖν Θεόδωρος βασιλικῶς ἔχρατο τοῖς πράγμασι, δεσπό-
τας τε προῦβάλετο καὶ σεβαστοκράτορας. Coronæ jus habebat quæ tamen multum ab imperatoria differebat, ut scribit Anna Comnena, Alexiados III, p. 59 editionis primæ.

Σέκρετον secretum, secretarium. Andronicus Junior, in Diplomate pro Monembasiotis: 'Εν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. Vide ad Cedrenum.

Σελέντια κατηχητήριοι λόγοι V. Meurs. et Glossarium nostrum ad Cdr.

Σέλλα sella. ἀστράδῃ, V. ad Cdr.

Σεντούκια κιβώτια, arcæ, scrinia. V. Meursium.

Σκίλα scala. P. 55 c, βαλίσθαι ξυλίνην κλίμκα. Codex GB σκάλαν, Moschopolus περὶ σχεδῶν. Κλίμαξ ἡ κοινῶς σκάλα. Cedrenus: Τῇ τῆς ἀκροπόλεως σκάλῃ συνέτριψεν αὐτήν. Constantinus in Tact. Καὶ σκάλας ξυλίνας. Hodie σκαλί, et σκαλοῦνι scalæ gradus.

Σκαλώνειν appellere V. Meurs. Glossarium, et notas ejusdem ad Constant. De admin. imp. cap. 9.

Σκίγκος perna p. 206 d. V. Meursium.

Σκλάβοι ὠνητοί, esclaves pag. 58. Joannes Cantac. IV, 14: 'Εξ ὧν ἔχει ἀφ' ἡμῶν σκλάβων. Hinc σκλαβοῦν, in servitutem redigere. Cyrillus patriarcha CP. contra Jud.: Καὶ τότε ἐσκλαβώθη, ὃ Ἰεζεκιήλ ὁ προφήτης, καὶ ἐτούταις αἱ δύο σκλα-
δαίαις δὲν ἦσαν τόσον βαρεῖαις. Auctor GB: Τοῖς δὲ ἄλλοις κατεσκλάβωσαν. Et mox: 'Ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς αὐθέντης εἰς Περσίας τὸ πῶς ἔχασεν παν-
τελῶς τὸ ἄνθος τοῦ φοσσάτου, καὶ ὅσους ἐσκλάβωσαν καὶ ὅσους ἐσκότωσαν, οὐκ οἶδεν ὅτι δράσειε. Alii σθλά-
δους dicunt, ut Nicetæ, pag. 85 in Annotat. Astram-
psychus: Καὶ ἀσθίνειαν καρδίας, καὶ ἀπὸ γυναικὸς σθλάδων καὶ δούλων ζημίαν. Atque ita intelligendum videtur quod scribit Constantinus Porphyrog. De them. lib. II. them. 6: 'Εσθλαδῶθῃ δὲ πᾶσα ἡ χώρα.

Hinc σθλαβογενῶν. Anna Comnena Alexiadis II: Καὶ μᾶλλον τῶν εἰρημένων δύο βαρβάρων σθλο-
δογενῶν, τοῦ τε Βορίλου φημι καὶ τοῦ Γερμανοῦ.

Σκουτάριον θυρεός, scutum p. 56 d. Glossarium ms.: 'Αρτήτομος ὁ τελαμῶν ἦτοι ὁ λῶρος, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ βαλάντιον ἢ τὸ σκουτάριον ἢ ἑτερόν τι. Item, ἀσπίς σκουτάριον. Vide ad Cedrenum.

Σκουτέλλιον scutella. V. Meursium.

Σοῦδα fossa. Constantinus in Tacticis: Ποίησον γύρωθεν σοῦδαν βαθεῖαν, et postea σοῦδαν δρύσειν. Et De administ. imp. 'Εν φ' καὶ σοῦδαν οἱ παλαιοὶ ποιησάμενοι. Leo Grammaticus: Κόψας καὶ τὴν σοῦδαν πλατεῖαν.

Σουππίδιον suppedium, suppedaneum, ὑποπόδιον, scabellum quod pedibus subjicitur.

Σπαρτζάμια ἐπαυχένια ἀγλαίσματα ἐκ τριχῶν συγκείμενα ἱππέων, p. 120 c.

Στουδίον monasterium ab Studio auctore ejus nuncupatum, ejus meminit Justin. Nov. 59 c. 6. Cedrenus : Ὁ τοῦ Στουδίου ἡγούμενος. Theophanes : Πλάτων καὶ Θεόδωρος ἡγούμενοι τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου Anastasius ita vertit, *Plato et Theodorus hegumeni Studii*.

Στράτα strata, iter pag. 26. Glossarium ms. : Ὁδὸς ἡ στράτα. Auctor GB, Ἐκράτησας τῆς ξενητείας τὴν στράταν. Italice *strada*, et compositum διστράτον, bivium.

Σχολάρικιον inauris. Gloss. ms. : Ἐνώτιον σχολάρικιον.

T

Ταβέλλιον tabellio. Procopius ἀνεκδοτ. pr 124 : Ὅνπερ ταβέλλιονα καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Vide Glossarium Nomicum.

Ταβλίον κύβος, tabula, p. 358. Auctor GB : Καὶ τὰ ταυλία καὶ τὰ χαρτία καὶ ζάρια νὰ τὰ καύσουν. Glossarium ms. : Πεττοὶ τὰ βόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι. Lege ταβλία. Dicebant et τάβλην, ut in Agathiae Scholastici epigrammate Antholog. lib. 1, cap. 61 : Ταύλην φεύγετε πάντες.

Ταβλισμός stuprum. Vide Meursium.

Ταξιδιον vel ταξιδιον. Leo Grammaticus : Ἀφ' ὧδε συνεξελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξιδίῳ. Vide Glossarium Cedreni.

Ταρίδες dromones. P. 347 d δρομώνων ἱππαγωγῶν. Codex GB ταρίδων.

Τένδα αὐτὴ τέντα tentorium, tabernaculum, pappilio. P. 240 b, τὴν σκηνὴν εἰσιών. Codex GB τένταν. Leo Tact. cap. 5, § 9 : Φροντίσεις δὲ καὶ ἐτοιμότητες καὶ τὰς λεγομένας τένδας καὶ ἀτεγίας, *tendas et alegias*. Alegiae sunt καλύβαι, σκηναί. Josephus ἀλ. β, c. 31 : Ἐπεὶ σκηνοποιεῖσθαι πάντας ἔθος τῷ θεῷ. Rufinus Aquileiensis ita vertit lib. vii, cap. 12 : *Quoniam alegias in honorcm Dei componi in templo ab omnibus mos est*. Sic legendum. Constantinus Tact. p. 12 et 44 : Theophanes in Theodosio. Leo Grammaticus : Καὶ κατελθὼν εἰς τῆς τοῦ Καίσαρος τένταν. Gloss. Juris : Τένδα τὸ σφαιρικὸν διετεταμένον ὕψος· τένδω γὰρ τὸ διατείνω. Promiscue igitur τένδα vel *tenta*. Sic Galli *tente*, Itali *tenda*.

Τετραρεῖαι pag. 119, sed Meursius legit πετραρεῖαι. Sunt autem petrarum machinae bellicae.

Τετράς dies Mercurii. Petrus Alexandrinus, can. 15 : Τετράδι γὰρ καὶ παρασκευῇ νηστευτέον, *dis Mercurii et Veneris jejunandum*.

Τζαγγάτορες sagittarii, est enim τζάγγρα arcus p. 53 a. Idem p. 87, ἐκηδόλοι Ῥωμαῖοι Cod. GB, μετὰ ζαγγρῶν. Joannes Cantacuzenus, Hist. lib. 1, cap. 3, p. 108 : Τῶν ἐκ τόξων Λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγρῶν ἀφιέντων βέλη. Anna Comnena Alexiad. viii : Τὸ μὲν οὖν ἀπὸ τῆς τζάγγρας βέλος ἐμπέσδον εἰς τὸ ἄκρον τῆς κόρυθος, etc. Auctor GB, in Historica narrat. de Belisario : Τζάγ-

Α γραις καὶ μπαλαστρερίδες, τόξα καὶ τοξατόρους. Τζαγγροτοξάτας Nicetas vocat p. 348 a et 361 a.

Τζακισθῆναι θραυσθῆναι, sauciari, vulnerari; p. 123 d

Τζεφέτον aromatis genus. V. Meursium.

Τζουκούριον securis. V. Meursium.

Τούβλοι πλίνθοι ὀπταί, lateres cocti, V. Meursium in τούβουλα.

Τούφα τιάρα. Zonaras in Basilio Porphyrog

Τρεναίτιον fibula p. 69. V. in βούκλα.

Τυμπάνιον pilea mullerum Cpolitanarum tympani formam referentia. V. Meursium.

Γ

Ἰποκάμισον, P. 343 b, τὸν ἔσχατον χιτῶνα. Codex GB ὑποκάμισον. Codinus in παρεμβολαῖς : Καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑποκάμισον βρακίον καὶ τὸ σρικτούριον καὶ τὸ φακώλιον αὐτοῦ λαβῶν. Glossarium ms. : Ἐπενδύτης τὸ ἐσώτατον ἱμάτιον, δ ὑποκάμισον λέγεται. Vide supra in ρούχον.

Φ

Φλάμουλον flamulum, vexillum, p. 300. Constantinus in Tacticis : Τὰ φλάμουλα ἐκάστης τούρμας ἢ δρογγίου ἰδίας χρώας ἔχειν. Basilus in Naumachicis : Ἡροσθετέον δὲ τούτοις καὶ τριηράβλην καὶ κελουστὴν· ἔστι δὲ ὁ μὲν ἱδουκινάτωρ, ὁ δὲ ὁ τὸ φλάμουλον γατάχων. Sic legitur in Regio exemplari ἐφλαμουλίσκια apud eundem Constantinum. Dicunt et φλάμμουρα vel φλάμουρα. Manuel Moschop. Περί σχεδῶν : Σημαῖα τὸ φλάμουρον, quamquam in alio codice legitur φλάμουλον, ut annotatur in variis. Auctor GB : Καὶ στησασιν τὰ φλάμμουρα στὸν τεῖχον. Nisi forte legendum sit φλάμπουρα. Idem : Δοιπὸν αὐτοὶ Χριστιανοὶ ἀκρυτεροῦν νὰ δοῦσιν σημάδην μέγα φλάμπουρον τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου. Hinc φλαμπουριάρης. Auctor GB, in Historica narratione de Belisario : Καὶ ἡ σὺ ἦσε φλαμπουριάρης, flammularius. Verum nihil mutandum. Idem auctor : Ἐβράξε τὸ καράδῃ, ἔστεισαν φλάμμουρα πολλά. Vide Glossarium ad Cedrenum.

Φεγγάριον luna. Vide Meursium.

Φόρεμα στολή, vestis. Concilium Florentinum sess. 16 : Φορεμένοι πάντες. Vertunt : omnes cum sacris vestibus.

Φόρος ἀγορά, forum. In diplomate Andronici Junioris : τοῦ σπανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου. Occurrit passim.

Φουρκίζειν ἐπὶ σκόλοπος ἀπαιωρῆσαι, V. Harmenop. et Gl. ad Cedr. in φουλκίζειν.

Φωσσάτον ξενικόν. Purior textus ξενολογία. Externi milites. Φωσσάτον pro castris ex exercitu poni dudum observatum est. Idem episcopus in Fastis consularibus : *Et ipso anno profectus est Valens Augustus ex urbe ad fossatum*. Anna Comnena Alexiad. viii : Προσέταξεν διὰ παντὸς φωσσάτου διακρυκεῦσαι τὴν ἐς τὴν αὐρίον πόλεμον. Moschopulus, περί σχεδῶν· Φωσσάτον ὁ στρατός. Vide Gloss. ad Cedrenum. Hodie φουσσάτο dicunt.

Φέρριος frater, Gallicum frere.

Φροντιστήριον.. Joan. Cantac. i, 22 : Εἰς ἔν τῶν
φροντιστηρίων. V. Suidam, et sup. in μονα-
στήριον.

X

Χαμιζίκιον instrumenti musici genus. Meursius.
Χαμικηλάδες avium genus. Meursius.
Χαντάκια fossæ. H. 264, τοὺς διώρυκας. Codex
GB χαντάκια.

Χαρτουλάριον. In puriore Græco χάρτουλάριον,
chartularium, chartophylacium, scrinium.

Χαρτουλάριος chartularius. Vide Gloss. nostrum
Nominicum in ea dictione.

Χερνιδόφυστον [583].

Χοιρομάνδριον συφές, suile, bara.

Χρυσίνος solidus, aureus. Theodoret. Hist.
Eccl. ii, cap. 13 : Ἀπέστειλε πεντακοσίους χρυσί-

νους αὐτῷ. Epiphan. Schol. ita vertit : *Quingentes
solidos destinavit*. Trip. v, cap. 17. Josephus epi-
scopus Metonensis. in resp. ad libellum Marii Me-
tropolitæ Ephesi : Τοῖς Φλορεντίνοις μηνύσας ἐλ-
νεῖσθαι αὐτῷ τεσσαράκροντα χιλιάδας χρυσίνων.
ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὴν μίτραν αὐτοῦ ἐνέχρον.
Nicephorus Callistus, xi, 48 : Ὀγδοήκοντα χρυσί-
νους θπαιτεῖσθαι κελεύσας.

Χρυσόβουλλον. Aurea bulla. Pap. 34 c. Τράμμα
ἐρυθροσήμεντον. Codex GB, χρυσόβουλλον. Impe-
rator enim ei subscribebat cinnabari. Anna Comne-
na Alexiad. lib. viii : Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος χρυ-
σόβουλλον λόγον ἐνσεσημασμένον διὰ κινναβάρως,
ὡς ἔθος, διὰ βασιλικῆς δεξιᾶς λαβών. Constant. De
admin. imp. χρυσοβουλίου χωρίς. Niceph. Call.
lib. xiv, cap. 43. Vide Glossarium ad Cedrenum.

NICETÆ CHONIATÆ

MAGNI LOGOTHETÆ SECRETORUM, INSPECTORIS ET JUDICIS VELL, PRÆFECTI SACRI
CUBICULI

THESAURUS

ORTHODOXÆ FIDEI.

AD CLARISSIMUM VIRUM D. JOANNEM A S. ANDREA, CARCASSONENSIS ECCLESIAE DECANUM,
P. MORELLII EPISTOLA.

Evici tandem, ornatissime vir, quod jampridem votis omnibus exoptabam, atque an umbilicum per-
duxi monodiam illam Michaelis Choniatae, præsulis Atheniensis, qua Nicetæ fratris exsequias cohones-
tat. Ea certe, ut dicam quod res est, diu me suspensum tenuit, propter salebras illas pene continuas :
cursumque hactenus remorata est, qua in Nicetæ Thesauro satis feliciter procedebam, quamvis in eo
quoque libros aliquot, præsertim priores et posteriores non paucioribus salebris scatentes deprehende-
rim. Quæ me causa permovit, ut eos primo quoque tempore transcriberem, Latinoque sermone dona-
rem, ne si diutius differrem, a blattis ἀνγκέστως exederentur. Eos ad te mittere visum est, ornatissime
vir, tanquam laboris, quem te auctore anno Christi 1560 suscepti, primitias ; qui si arriserint, operam
dabo ut reliqui sigillatim subsequantur, justumque Thesauri librorum numerum, nempe 27 adimpleant
atque ita Nicetas ille, quem vel ex Annalibus, qui non ita pridem ab Oporino editi sunt, tanquam ex
unguibus leonem, facile cognoscas, nunc tandem tuis auspiciis et sumptibus a tenebris vindicetur. Cujus
beneficii nomine bona posteritas tibi gratias immortales habebit, ubi resciverit vetustissimum Thesauri
Orthodoxiæ beati Nicetæ Choniatae exemplar (ut quod a Niceta ipso descriptum sit) post auctoris mor-
tem ad Michaelē Choniatē Atheniensium præsulem velut hæreditario jure transiisse, quo item mor-
tuo in manus Theodori Soutariotæ Levitæ Cyziceni venisse, Cyziceni venisse, Cyzicoque a Turcis vasta-
ta in frequentissima illa καλοιερώων ἀγορευετών monasteria, quæ sunt in Atho monte, deportatum : atque
inde tandem Lutetiam adductum, venaleque a Græco quodam expositum nullos aut paucos ad-
trochum emptores nactum (propter deformitatem nimirum, ut Æsopum illum fabulatorem olim) præ-
ter unum Joannem a Sancto Andrea, cujus e bibliotheca boni auctores, hodie præsertim Græci, non
aliter exire possunt, atque ex equo Trojano boni milites, et ex Isocratis schola oratores exiisse fe-
runtur.

Certe tu de vetustissimo illo exemplari idem subodoratus, quod Xanthus ille de Æsopo, pretium Græco
numerasti, exemplarque mihi commissum evolvendum curasti, tandem deprehensa ἐπιγραφή non car-
bonum, ut in proverbio est, sed orthodoxæ fidei Thesaurum in paginis illis situ et squalore ita obductis,

ut nisi post multas vigilias legi potuerint, delitescere ostendit. Mox se index quoque aperit, seu elenchus, quo summa librorum Thesauri capita notantur, a Niceta ipso et compositus et scriptus, quemadmodum et libri omnes hujus operis, exceptis duobus ultimis, qui a Theodoro Scutariota scripti sunt, qui Monodiam quoque Michaelis scripsisse videtur. Theodori *αὐτόγραφον* ex appendice ad indicem libri 25 colligo.

Varia alia opuscula ut Alexii, Michaelis et Josephi Constantinopolitanorum patriarcharum, Eustathii et Germani, Nicænorum præsulum, Eustathii Romani, *περὶ δύο ἀδελφῶν λαδόντων δύο ἀδελφάς*, hoc est, de duobus fratribus duæ sorores ducentibus, Alexit Comneni imperatoris χρυσόβουλλος, seu *Aurea bulla: sacerdotis cujusdam ad Eliam Cretensem περὶ προσκομιδῆς*, etc. (quibus exemplar velut *μυροθήκιον* quoddam refertum est) quis transcripserit, nulla conjectura prorsus assequi possim. Idem de philosophico quodam *Περὶ τῆς τῶν ψυχῶν εἰσπρίσεως*, et Ecclesiastico de Armeniorum hæresi commentario, idem etiam de appendice illa sentio, quæ libro secundo adhæret: cum tamen ad 25 pertineat, ut ex verbis pauculis Scutariotæ indici Nicetæ additis videre est, qui appendicem illam quæ antea desiderabatur in fine 25 libri alicubi repertam se atlexuisse affirmat.

Jam ut pauca de vita obiter addam, quæ tum ex monodia Michaelis, tum Thesauro ipso colligere potui.

Colossæ Asiatica illa civitas quam B. Pauli Epistola nobilitavit, hoc Choniatarum fratrum par Michaelem et Nicetam tulisse videtur, ut colligo ex capite 22 libri iv, ubi in *τίσσαις καὶ δεκατῶν* hæreseos antithesi Pauli locum ex epistola ad Colossenses citaturus, ita scribit: *Ὡς ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατριώτας μοι Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ θεολογᾷ*. Ut taceam quod Choniates Colossensem significare videatur, quæ enim civitas Colossæ olim, postea mutato nomine Χῶναι dicta est, ut in manuscripto quodam lexico legi, quod D. Vascosanus typographus de litteris et litterariis optime meritis inter multa alia vetustissima exemplaria habet, manibus cujusdam ex Michaelis Pselli auditoribus descriptum. In eo sic ad verbum habetur: *Κολασσαί, πόλις Φρυγίας, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, ὅθεν καὶ Κολασσαεῖς*.

Michael Choniates natu major a patre ex Asia Byzantium deductus est, ubi cum post prima litterarum tirocinia majoribus disciplinis animum ita excoluisset, ut jam inter professores censeretur, Nicetam fratrem parvulum, ut qui novem annos natus esset, et ipsdm a patre deductum litteris et moribus informandum accepit, quod tanta cura, studio et labore perfecit, ut Nicetas artes omnes quæ sunt in disciplina mediocriter edoctus, temporum successu ad tantum dignitatis fastigium conscenderit, ut nec Michaelem fratris et discipuli, nec patriam civis Nicetæ pœniteret. Tandem vero cum Michaelem pontificem Athenæ sortitæ essent, Nicetas in scribarum imperatoriorum numerum, imperante tum Manuele Comneno, allectus est.

Verum, proh dolor! ea in tempora inciderunt, quæ virtuti illorum ne emergeret, multum ob stare videbantur, quibus Constantinopolitanum imperium principum plus quam tragicis sceleribus inclinari cœperat, Andronici præsertim Comneni tyrannide, qui Alexio nepote 13 agente annum clam interfecto, imperium invaserat. Hujus tyrannidem fugiens Nicetas ad juris civilis studium secessit, in quo ita promovit, ut quadriennio post cum parricidam Andronicum prælio fusum Isaacius Angelus populi ludibriis exposuisset, camelæque scabiosæ impositum circumvectumque ignominiose occidi jussisset, Constantinopolim velut postliminio reversus est, brevique ad majores bonorum gradus evectus, quibus continua imperatorum serie perfunctus est, ad ea usque tempora quibus in Gallorum Venetorumque manus imperium Constantinopolitanum recidit.

Constat enim (ut historiam continua rerum gestarum serie deducam) Isaacium Angelum æquissimum principem ab Alexio minore fratre oculis privatum fuisse (per summum scelus eum excæcante, a quo magna pecunia redemptus e Turcicis manibus fuerat), atque adeo carceribus detentum donec Alexius Isaaci filius opem Balduini Flandri, Gallorum Venetorumque principum imploraret, pactus 3000 marcas auri commeatusque copiam, si aut ipse solus, aut cum patre Isaacio carceribus tum detento imperium recuperaret.

Galli principes tam insigni casu moti Byzantium, fracta catena quæ ab urbe ad Peram extenditur, expugnant, fugienteque Alexio fraticida Isaacium liberant, et Alexium post subitam patris mortem (squalore enim carceris obsitus, purum liberumque cælum ferre non potuerat) imperatorem dicunt. Hunc quoque paulo post Mursyphus quidam (vel, ut alii, *Myrtilus*) ignobilis fraude innocentem occidit, qui tyrannus cum frustra a se hostibus opposuisset, amissa tandem urbe Constantinopoli sub noctem mediam cum uxore, pellicibus et thesauro clam aufugit, pauloque post in Peloponneso captus et in urbem retractus interficitur. Urbs itaque anno Christi 1202 Francis et Venetis ea lege cessit, ut Galli Cæsarem Gallum, Veneti patriarcham Venetum darent. Illi Balduidum Flandrum, hi Thomam Maurocennum ex pacto dederunt. Reliquiæ Græcorum Latini nominis odio Adrianopolim secesserunt, ibique The-

odorum Lascarum, Alexii generum, qui enim civitatem nomine dotis acceperat, Imperatorem elegerunt, quam cum Galli capere conarentur, captus est Balduinus, et mortuus exacto imperii anno.

Et hæc est illa clades, quam a Latinis perpeßam Græciam toties conqueritur in Monodia Michael Choniates, quo quidem tempore Athenis quoque expugnatis beatæque Mariæ templo exterso, electus est in insulam Coo, ad Prodromi monasterium. Nicetas antea expugnata a Latinis Constantinopoli, virgineque illa Bellissariotide e manibus hostis erepta, quam postea duxit uxorem (cujus facinoris ergo Michael eum Abrahamo, Isaac, David, Levi et Simeoni præfert, ipsique Christo, ὑπερβολικωτέρως sane, comparem facit), Nicæam, quæ Bithyniæ metropolis est, se contulerat, ubi quod supererat vitæ litterario otio impenderet. Quod quidem quanta diligentia laboreque præstiterit testantur, æternumque testantur divinæ lucubrationes, quas in hoc opus vere aureum congestit, tantoque artificio ab ipsis Adami primordiis ad sua usque tempora deduxit, ut hæreseon quæ inter Judæos Græcique philosophos ante Christum natum exarserunt, et a Christo nato inter eos qui cum ex diametro dogmatibus Christi adversarentur, Christiani tamen, non secus atque veteres illi Socratici hæberi contendebant, quasi hypotyposia quamdam posteritati consecravit: qua consultata, si quod aliquando dubium de rebus divinis suboritur, possit statim videre utram in partem deflectendum sit. Hoc argumento multi, fateor, ante Nicetam scripserunt, sed Niceta, si errorem de Spiritus sancti processione demas (quem contra Latinos mordicus tuetur) felicius nullus. Hic enim præterquam quod ex auctoribus profanis Græcorum hæreses, Judæorum ex sacris Bibliis, Christianorum ex ecclesiasticis scriptoribus, Dionysio Areopagita, Athanasio, Eusebio, Tertulliano, Epiphania, Irenæo, Chrysostomo, Basilio, Philostorgio, Theodoro Mopsuesteno, Socrate, Sozomeno, Theodorito, Gregoriis, Photio, Damasceno, Cyrillo, Euthymio, Eustathio, Nicolao Methonensi, Maximo, Amphilochio, Thoma Indicopleusta, Leone, etc., tanquam mel apes variis ex floribus in hanc floridissimam anthologiam collegit, antitheses quoque subiecit, quibus plumbei hæreticorum pugiones nullo negotio retunduntur. Superest, vir ornatissime, ut ex hoc quasi diverticulo in viam rediens, etiam atque etiam te regem atque obtester, ut hæc Thesauri tui primitias, primamque meam in Græcis vertendis experientiam boni consulas, nam vel proverbio συγγνώμη πρωτοπειρή, sic enim ad reliquos Nicetæ libros tibi, et per te piis omnibus consecrandos alacrior accedam.

Vale, vir clarissime.

Lutetiæ, ex doctissimi juxta et humanissimi viri D. Michaelis Vascosani typographia, ad Idus Octobris 1561.

ANGELO MAI MONITUM.

(Spicil. Rom. tom. IV).

Nicetæ Choniatæ, sæculis Christi XII et XIII clari, Thesaurus orthodoxæ fidei, ab eo post occupatam a Latinis Constantinopolim in exsilio composuit, satis philologis notus erat. Nam et Montfauconius in Græca Palæographia, et Fabricius B. G. T. VI ed. vet., necnon in nov. T. VII; item Bandinius in Codd. Gr. Laurent. V. I, et in Monum. Eccl. Gr. T. III; Cavæus insuper alique, doctum hoc atque exoptatum Nicetæ opus commemoraverunt. Bene tamen de eo præ cæteris meriti sunt Montfauconius, qui XXII librorum (id est totius operis) argumenta protulit, ex eoque Fabricius repetivit; multoque magis Petrus Morellius, a quo quinque priores libri Latine vulgati fuerunt; denique Bandinius qui in monum. indicem auctorum operumque contulit, quibus Nicetas in Thesaurio utilis.

Quæ cum ita se haberent, dolui equidem tam utilis operis vix ceptam, et quidem Latine tantummodo, editionem; neque tamen meipsum vel vires vel otium hortabantur, ut tantum onus laboremque susciperem: quanquam in mss. codicibus (mirum dictu!) ipsissimum Morellii apographum Græce et Latine ad nos e Gallia olim delatum vidi, cujus is, ut dixi, nonnisi minimam partem edidit; ejusdem vero operis longe antiquius exemplar nanciscebar in bombycinis chartis paulo post auctoris ætatem scriptum, sed multo strictius ac more excerptorum. ejusmodi alterum codicem bibliotheca Bodleiana retinet, teste Fabricio. Decevi itaque notabiliora saltem excerpta ex Vaticanis codicibus Græce excutere, capto initio a Morellianæ editionis fine, nimirum a sexto libro, qui, ut cognoscimus ex Montfauconii summaris, in Macedoni præsertim hæresi versabatur.

—

INDEX LIBRORUM XIV

QUIBUS CONSTAT

NICETÆ CHONIAΤÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.

Τόμος πρῶτος.

Ἐν τῷ πρῶτῳ τόμῳ τὸ προοίμιον. Εἶτα περὶ Ἀδὰμ καὶ τινῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν εὐρόντων τὰς εἰκονουργίας. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μυστηρίων. Περὶ Ηυθαγόρου καὶ Πλάτωνος, καὶ ἑτέρων φιλοσόφων καὶ τῶν δοξῶν αὐτῶν. Περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων. Περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, τῶν ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν ἀστέρων. Περὶ κομητῶν, ἱρίδος, πάχνου, παρηλίων, τῶν σεισμῶν, τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν πρηστήρων. Καὶ ἔκτοτε περὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Περὶ τῶν Χρυσῶν δαμάλεων τοῦ Ἱεροδοτά. Περὶ Σαμαρειτῶν. Περὶ Ἑσσηνῶν καὶ ἄλλων τινῶν αἰρεσιάρχων περὶ Σαδδουκαίων, Γραμματέων, Φαρισαίων ἡμεροδαπτιστῶν, καὶ Ἑρωδιανῶν.

Τόμος δεύτερος.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος διαφορῶν αἱ χρήσεις. Ἐπειτα, περὶ ἀγγέλων. Περὶ ἀνθρώπων. Διάφοροι δόξαι περὶ νοῦ καὶ ψυχῆς, καὶ ἔκτοτε περὶ ἀρετῶν.

Τόμος τρίτος.

Περὶ φωνῶν προφητῶν, δηλουσῶν τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασιν. Περὶ τῆς συλλήψεως καὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Περὶ Ἐνυποστάτων, περὶ Ὁμοουσίων, περὶ Ὁμοὑποστάτων, περὶ ὑποστατικῆς ἐνώσεως καὶ διαφορᾶς. Περὶ προσώπων. Περὶ φύσεως. Περὶ φθορᾶς· περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου. Ἐκτοτε, χρήσεις τῶν ἁγίων περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. Περὶ τοῦ ὅτι πᾶσα ἡ θεία φύσις ἐν μιᾷ τῶν ἑαυτῆς ὑποστάσεων ἠνώθη τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ οὐ μέρος μέρει· καὶ ἕτερα διάφορα καθεξῆς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τόμος τέταρτος.

Ἐν τούτῳ κεῖνται πᾶσαι αἱ παλκιαὶ αἱρέσεις αἱ ἀναφανίσαι μέχρι τῆς Ἀρείου αἱρέσεως. Ἐγράφη καὶ πρώτη ἡ τοῦ Σίμωνος αἵρεσις καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴν ἀντίρρῃσις. Δευτέρα ἡ τῶν Νικολαϊτῶν. Τρίτη ἡ τῶν Καρποκρατιανῶν. Τετάρτη ἡ τοῦ Βαλεντίνου. Πέμπτη ἡ τοῦ Πτολεμαίου, ἕκτη ἡ τοῦ Μάρκου. Ἑβδόμη ἡ τῶν Ἀσκοδρούγων. Ὀγδύη ἡ τοῦ Κολορδάσου. Ἐννάτη ἡ τῶν Οφειτῶν, Δεκάτη ἡ τοῦ Προδίκου. Ἐνδεκάτη ἡ τῶν Καϊνῶν. Δωδεκάτη ἡ τῶν Σηθιανῶν. Τρισχιδεκάτη ἡ τῶν Ἀρχοντικῶν.

(1) Id est, de ratione communicationis idiomatum.

A

Tomus primus.

In primo libro proœmium. Deinde de Adamo, et de quibusdam antiquis viris qui simulacrorum fictionem adinvenērunt. De mysteriis Græcorum, De Pythagora et Platone, deque aliis philosophis, ac de eorum opinionibus. De quatuor elementis. De cœlo et terra. De circulo Zodiaci. De stellis fixis et de errantibus. De cometis. De iride, de pruina, de Pareliis, de terræ motibus, de ventis, de Presteribus. Deinde autem de Judaismo. De Essenis et aliis quibusdam hæresiarchis. De Sadducæis, de Scribis, Pharissæis, Hemerobaptistis, Herodianis.

B

Tomus secundus.

In secundo tomo, de sancta Trinitate variorum loca. Deinde de angelis. De hominibus. Diversæ sententiæ de intellectu et anima. Postea de virtutibus.

Tomus tertius.

De vocibus prophetarum, Filii Dei in carne adventum declarantibus, necnon crucis passionem et resurrectionem. De conceptione et duabus naturis Christi. De Enhypostatis, de Consubstantialibus, de Homohypostatis, aut simul hypostatis, de hypostatica unione et differentia. De Personis. De natura. De corruptione: de corruptibili et incorruptibili. Postea loca Sanctorum de œconomia in carne, sive de incarnatione. De (1) modo retributionis. Quod tota natura divina in una ex suis hypostasibus unita sit humanæ naturæ, non autem pars parti: et alia varia post hæc de incarnatione Filii Dei.

Tomus quartus.

In hoc habentur omnes veteres hæreses quæ usque ad Arii hæresim emerſerunt. Prima vero Simonis hæresis describitur, eum ejus refutatione. Secunda, Nicolaitarum, Tertia, Carpocratianorum, Quarta, Valentini, Quinta, Ptolemæi. Sexta, Marci, Septima, Ascodrugorum, Octava, Colorbasi, Nona, Ophitarum, Decima, Prodioli. Undecima, Cajanorum. Duodecima, Sethianorum. Decima tertia, Archonticorum. Decima quarta, Cerdonis et Marcionis. Decima quinta Luciani. Decima sexta, Apellis.

Decima septima, Severianorum. Decima octava, Tatiani. Decima nona, Encratitarum. Vigesima, Montanistarum. Vigesima prima, Quintillianistarum, Priscillianistarum, Pepuzitarum et Artotyritarum. Vigesima secunda, Tessaescædecaticarum, sive Quartodecimanorum. Vigesima tertia Alogorum ut vocant. Vigesima quarta Adamianorum. Vigesima quinta, Sampsæorum et Elcesæorum. Vigesima sexta, Theodotianorum. Vigesima septima, Noeti et Novati. Vigesima octava, Sabellii. Vigesima nona, Marcelli. Trigesima, Valesianorum, sive Valentianorum. Trigesima prima, Origenis, ubi quædam de anima, et enarratio dicti hujusmodi: *Cujusque opus quale sit, ignis probabit* ¹. Trigesima secunda, Pauli Samosatani. Trigesima tertia, Manichæorum et Cubricorum. Trigesima quarta, Hieracitarum. Trigesima quinta, Collyridianorum. Trigesima sexta, Massalianorum, sive Enchitarum: ubi enumeratio impiorum dogmatum ejusdem hæresis. Trigesima septima, Corinthianorum. Trigesima octava, Icticoorum. Trigesima nona, Gnostimachorum. Quadragesima, Thnetopsychitarum. Quadragesima prima, Chrystolytorum. Quadragesima secunda, Ethnophronorum, sive eorum qui cum Ethnicis sentiunt. Quadragesima tertia, Pareremeneutarum, sive eorum qui prave Scripturas interpretantur. Quadragesima quarta, Meletianorum. δευτέρα ἡ τῶν Ἐθνοφρόνων. Τεσσαρακοστή τρίτη ἡ Μελετιανῶν.

Tomus quintus.

In hoc tomo, primum de Ario, unde prodierit, de statuta et moribus ejus, de implis ejusdem dogmatibus: de synodo, quæ illius causa Nicææ habita est; de subversione et damnatione ejus: atque ibidem memoria synodi Ariminensis; similiterque de synodo Seleuciæ celebrata. Deinde refutatio ejus a nobis adornata. Postea enarratio de rebus Aetii et Eunomii. Deinceps capita, quibus (Eunomius) probare nititur, Filium post Patrem ortum et creaturam esse. Sub hæc propositiones quædam hæreticæ Aetii et Eunomii, earumque refutationes a nobis conscriptæ: et postea loca sanctorum Patrum.

Tomus sextus.

De Macedonio Pneumatomacho, sive Spiritus sancti hoste. In hoc tomo iterum memoratur Arius et ejus asseclæ; tum duo Eusebii, Nicomediensis videlicet et is, qui in Cæsarea Palæstinæ: de S. Athanasio: de S. Paulo confessore. De synodo Sardicensi. De restitutione Macedonii in thronum Constantinopolitanum, et de ejus in sanctam Trinitatem blasphemis dictis, maximeque in sanctum Spiritum. Deinde autem enarratio, quo-

I Cor. III. 13.

(2) Confer. Damascen. c. 87, de hæres. e Philone De Therapeutis.

Α Τεσσαρεσκαιδεκάτη ἡ τοῦ Κέρδωνος καὶ Μαρκίωνος. Πεντεκαίδεκάτη ἡ τοῦ Λουκιανοῦ. Ἑξακαίδεκάτη ἡ τοῦ Ἀπελλῆ. Ἑπτακαίδεκάτη ἡ τῶν Σεβεριανῶν. Ὀκτωκαίδεκάτη ἡ τοῦ Τατιανοῦ. Ἐννεακαίδεκάτη ἡ τῶν Ἐγκρατιτῶν. Εἰκοστή ἡ τῶν Μοντανιστῶν. Εἰκοστή πρώτη ἡ τῶν Κυντιλιανῶν καὶ Πρισκιλιανῶν, καὶ Πεπουζιτῶν, καὶ Ἀρτοτυριτῶν. Εἰκοστή δευτέρα ἡ τῶν Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν. Εἰκοστή τρίτη ἡ τῶν λεγομένων Ἀλόγων. Εἰκοστή τετάρτη ἡ τῶν Ἀδαμειανῶν. Εἰκοστή πέμπτη ἡ τῶν Σαμψαίων καὶ Ἑλκεσταίων. Εἰκοστή ἕκτη ἡ τῶν Θεοδοτιανῶν. Εἰκοστή ἑβδόμη ἡ τοῦ Νοήτου καὶ τοῦ Ναυάτου. Εἰκοστή ὀγδόη ἡ τοῦ Σαβελλίου. Εἰκοστή ἐνάτη ἡ τοῦ Μαρκελλίου. Τριακοστή ἡ τῶν Οὐαλησίων. Τριακοστή πρώτη ἡ τοῦ Ὀριγένους, ἐν ᾗ καὶ περὶ ψυχῆς τινα, καὶ ἐξήγησις τοῦ ἀποβόρῃτου δ φησιν, Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Τριακοστή δευτέρα ἡ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Τριακοστή τρίτη ἡ τῶν Μανιχαίων καὶ Κουδρίκων. Τριακοστή τετάρτη ἡ τῶν Ἱερακιτῶν. Τριακοστή πέμπτη ἡ τῶν Κολλυριδιανῶν. Τριακοστή ἕκτη ἡ τῶν Μασσαλιανῶν ἦτοι Εὐχιτῶν, ἐν ᾗ καὶ ἀπαρίθμησις τῶν ἀσθεῶν δογμάτων τῆς αὐτῆς αἵρέσεως. Τριακοστή ἑβδόμη ἡ τῶν Κτηρινθιανῶν. Τριακοστή ὀγδόη ἡ τῶν Ἰκετῶν (2) (Ἰκετικῶν). Τριακοστή ἐνάτη ἡ τῶν Γνωσιμάχων. Τεσσαρακοστή ἡ τῶν Θνητοφυχιτῶν. Τεσσαρακοστή πρώτη ἡ τῶν Χρυσολυτῶν. Τεσσαρακοστή τῶν Παραρμηνευτῶν. Καὶ τεσσαρακοστή τετάρτη ἡ τῶν

C

Τόμος πέμπτος.

Ἐν τῷ τοιοῦτῳ πρώτον περὶ τοῦ Ἀρείου, ὅθεν ὥρμηται, καὶ περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἤθους αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀσθεῶν δογμάτων, καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ δι' αὐτὸν συστάσης συνόδου, καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ μνεία τῆς ἐν Ἀριμνῇ γενομένης συνόδου, ὡσαύτως καὶ τῆς ἐν Σιλευκαίᾳ τῆς Ἰσαυρίας. Ἐκτοτε πρὸς ταῦτα ἡμετέρα ἀντίθεσις. Ἐκ δὲ τούτου διήγησις τῶν κατὰ Ἀέτιον, καὶ τὸν Εὐνόμιον. Καὶ ἐφεξῆς κεφάλαια δι' ὧν πειρᾶται δεῖξαι τὸν ὕδον ὑστερογενῆ τοῦ Πατρὸς καὶ κτίσματος. Καὶ μετὰ ταῦτα θέσεις τιδὲς τοῦ Ἀετίου καὶ τοῦ Εὐνομίου αἰρετικαί, καὶ ἀντροπαὶ τούτων συγγραφεῖσαι παρὰ ἡμῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα αἱ χρήσεις τῶν ἀγίων.

D

Τόμος ἕκτος.

Περὶ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου. Ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ τόμῳ μνεία πάλιν τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν συμφρόνων αὐτῷ, καὶ τῶν δύο Εὐσεβίων τοῦ τε τῆς Νικομηδείας καὶ τοῦ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τῆς Καισαρείας, τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, καὶ τοῦ ἀγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ. Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου. Περὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποκαταστάσεως τοῦ Μακεδονίου, καὶ τῶν εἰς τὴν ἀγίαν Τριάδα βλασφημιῶν αὐτοῦ, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὸ

Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ καθεξῆς διήγησις, ὅπως συνέστη ἡ δευτέρα σύνοδος, καὶ περὶ τῶν κυρωθέντων παρὰ αὐτῆς· καὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τῆς ἐπὶ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ μετὰ ταῦτα αἱ χρήσεις τῶν ἁγίων αἱ περὶ τοῦ ὁμολιμοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λόγῳ ἐκφωνηθεῖσαι.

Τόμος ἕβδομος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν αἱρέσεων τοῦ Ἀπολλινάριου, καὶ τῶν ἀνατρεπόντων αὐτὰς ῥημάτων τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων ἡμῶν Πατέρων.

Τόμος ὄγδοος.

Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς αἱρέσεως Νεστορίου, καὶ τῶν θεοπλόκων ῥημάτων τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, τῶν ἀνατρεπόντων τὴν τοιαύτην αἵρεσιν.

Τόμος ἔνατος.

Διήγησις τῶν κατὰ τὸν Εὐτυχή καὶ τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως· καὶ ὅρος τῆς κατὰ τοῦ τοιοῦτου Εὐτυχοῦς συγκροτηθείσης ἁγίας τετάρτης συνόδου. Εἶτα περὶ τῶν ἀντιλαμβανομένων τοῦ Διοσκόρου, ὃς πατριάρχης ἦν Ἀλεξανδρείας, συγκαθηρέθη δὲ τῷ Εὐτυχεῖ ὡς ὁμόφρων περὶ τῶν αἱρέσεων, εἰς ἃν (3) οὗτοι διηρέθησαν, διακρινομένους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ διηγῇ, καὶ περὶ τῶν λεγομένων Ἀκεφαίων τινά, καὶ μνεῖα Ἰωάννου γραμματικοῦ τοῦ λεγομένου Φιλοπόνου. Καὶ ἔκτοτε προβλήματι τινα τῶν Μονοφυσιτῶν, καὶ πρὸς ταῦτα ἀντιβήσας μία. Καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀέοντος τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ῥώμης, ἡ πεμφθεῖσα πρὸς τὴν τετάρτην σύνοδον.

Τόμος δέκατος.

Περὶ τῆς πέμπτης συνόδου, ἥτις τὴν τετάρτην σύνοδον ἐκύρωσε καὶ ἐκράτνε, συγκροτηθεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ. Ἐν δὲ τῇ διηγῇ τῆς τοιαύτης συνόδου, καὶ τοῦ ὅπως συνεκροτήθη, ἐμφέρεται ἡ αἵρεσις τῶν Μονοφυσιτῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν Νεστοριανῶν. Ἐκτοτε ψῆφος Ἐπιφανίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς ἐνδημούσης συνόδου κατὰ Σεβήρου καὶ Ζωόρα καὶ Πέτρου τῶν Μονοφυσιτῶν. Ἐτέρα ψῆφος Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν αὐτῶν. Ἀναθοματισμοὶ Ἀνθίμου μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Μονοφυσίτου ὄντος. Ἐτέρα ψῆφος τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καθαιρετικὴ τοῦ αὐτοῦ Ἀνθίμου. Ἐκτοτε διάξις Ἰουστινιανοῦ βασιλέως κατὰ Ἀνθίμου, Σεβήρου, Πέτρου, καὶ Ζωόρα. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων δέχομένη τὰ κατὰ Σεβήρου ψηφισθέντα, καὶ μετὰ ταῦτα χρήσεις διάφοροι τῶν ἁγίων, κατὰ τῶν Μονοφυσιτῶν.

Τόμος ἐνδέκατος.

Κατὰ Τριθεϊτῶν,

Τόμος δωδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀφθαρτόδοκων.

(3) Pro ἕως ἂν.

PATROL. GR. CXXXIX.

A modo secunda synodus congregata fuerit, et de definitionibus ac decretis ejusdem : de abdicatione throni Constantinopolitani per sanctum Gregorium Theologum. Demum loca sanctorum Patrum, quod pari honore adficiendus sit Spiritus sanctus, ac Pater et Filius.

Tomus septimus.

De vita et hæresibus Apollinarii : et sanctorum deiferorumque Patrum dicta, quibus illæ confutantur et evertuntur.

Tomus octavus.

De vita et hæresi Nestorii ; deque dictis divinis, quibus sanctissimus Papa Alexandriæ Cyrillus hujusmodi hæresim evertit.

Tomus nonus.

Enarratio de rebus Eutychis et de hæresi ejus : ac decretum quartæ sanctæ synodi contra eundem Eutychen. Postea de iis, qui Dioscoro Patriarchæ Alexandrino patrocinabantur, qui cum Eutychē, utpote earumdem hæresium assertor, condemnatus est, donec etiam divisi sunt, sese Diacrinomenos, id est segregatos, appellantes. In hac vero narratione quædam de iis, qui Acephali vocabantur, et mentio Jannis Grammatici, qui Philoponus appellabatur. Postea vero problemata quædam Monophysitarum : et ad hæc antirrheticus unus. Demum Epistola Leonis sanctissimi Papæ Romani ad quartam synodum missa.

Tomus decimus.

De quinta synodo, quæ quartam synodum confirmavit et asseruit, quæque imperante Justiniano coacta est. In narratione autem de illa synodo, et quomodo collecta fuerit, inseritur hæresis Monophysitarum, atque etiam ex parte Nestorianorum. Deinceps decretum Epiphaniæ patriarchæ Constantinopolitani, et synodi ibidem congregatæ contra Severum, Zooram et Petrum Monophysitas. Alterum decretum Mena patriarchæ Constantinopolitani contra eosdem. Anathematismi Anthimi metropolitæ Trapezuntini, qui Monophysita erat. Alterum decretum ejusdem patriarchæ, quo damnabatur Anthimus : post hæc constitutio Justiniani imperatoris contra Anthimum, Severum, Petrum, et Zooram. Epistola Joannis Jerosolymitani et episcopo- rum, qui sub ipso erant, qua decreta contra Severum recipiuntur. Demum loca varia sanctorum Patrum contra Monophysitas.

Tomus undecimus.

Contra Tritheitas.

Tomus duodecimus.

Contra Aphthartodocetas.

Tomus decimus tertius.

Contra Theopaschitas.

Tomus decimus quartus.

Contra Agnoitas : ubi post loca sanctorum Patrum, alia quædam ad hujusmodi hæresim subvertendam a nobis insuper adjiciuntur.

Tomus decimus quintus.

De sexta synodo, quæ congregata fuit imperante Constantino Pogonato, ad destruendam hæresim Monothelitarum.

Tomus decimus sextus.

De Iconomachorum hæresi.

Tomus decimus septimus.

De hæresi Armenorum, quæ Monophysitis conjungitur. Ibi est proœmium nostrum, et quædam solutiones ad objecta Armenorum. Deinde rescriptum imperatoris Domini Mannelis ad Catholicum Armeniæ. Dialogus Theoriani cujusdam legati ejusdem imperatoris, in Armeniam missi, cum eodem Catholico. Postea autem loca variorum Sanctorum contra eandem hæresim. Denique capita quædam syllogistica a nobis collecta contra eam ipsam hæresim.

Tomus decimus octavus.

Contra Paulicianos.

Sancti Basillii et sancti Gregorii Nysseni de Baptismate.

Ejusdem Gregorii Nysseni, de participatione Dominici corporis et sanguinis.

Tomus decimus nonus.

Contra Bogomilos.

Tomus vicesimus.

De cultu Agarenorum, et de constitutione circa Saracenos, qui ad puram et immaculatam fidem nostram convertuntur.

Tomus vicesimus primus.

De Spiritu contra Latinos : ubi loca multa adferuntur.

Tomus vicesimus secundus.

De Azymlis.

Tomus vicesimus tertius.

In quo synopsis dogmatum, quæ sub imperatore Alexio Comneno mota et exorta sunt.

Tomus vicesimus quartus.

De illo dogmate, *Tu es offerens et oblatus* (6), quod sub imperatore Manuele Comneno prolatum est.

(4) Θεωριζνοῦ.

(5) Hæc posterior pars edita est Græce et Latine. Sed præterea clarior. Caveus notat in codice Colbertino 4753 exstare ms. τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεδ νομοθετηθέντα ἐκ τῆς αὐτοῦ βίβλου, καλυμμένης

A

Τόμος τρισκαιδέκατος.

Κατὰ Θεοπασχητῶν.

Τόμος τεσσαρεσκαιδέκατος.

Κατὰ τῶν Ἀγνοητῶν, ἐν ᾗ μετὰ τὰς χρήσεις τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλα τινὰ ἀνάλρεσιν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως ἐκ νέου προστίθεται παρ' ἡμῶν.

Τόμος πεντεκαιδέκατος.

Περὶ τῆς ἑκτῆς συνόδου, ἥτις συνέστη ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου εἰς ἀνάλρεσιν τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσεως.

Τόμος ἑκκαιδέκατος.

Περὶ τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἰρέσεως.

Τόμος ἐπτακαιδέκατος.

Περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρμενίων, ἥτις τοῖς Μονοφυσίταις συνάπτεται· ἐν αὐτῇ δὲ καὶ προέμιον ἡμέτερον, καὶ τινες λύσεις πρὸς ἀντιθέσεις τῶν Ἀρμενίων. Ἐκτοτε γράμμα τοῦ βασιλέως κύρου Μανουῆλ πρὸς τὸν Καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας. Διάλεξις πρὸς τὸν αὐτὸν Καθολικὸν Θηριανοῦ (4) τινος ἐξαποστόλου αὐτοῦ βασιλέως εἰς Ἀρμενίαν σταλέντος. Ἐπειτα χρήσεις διάφοροι ἁγίων κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως. Ἔττα συλλογιστικά τινε κεφάλαια κατὰ τῆς αὐτῆς αἰρέσεως συλλεγένητα παρ' ἡμῶν.

Τόμος ὀκτωκαιδέκατος.

Κατὰ τῶν Παυλικιανῶν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, περὶ τοῦ Βαπτίσματος.

Τοῦ αὐτοῦ Νύσσης περὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ Δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος.

Τόμος ἑννεακαιδέκατος.

Κατὰ Βογομίλων.

Τόμος εἰκοστός.

Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ τῆς τάξεως (5) τῆς γινομένης ἐπὶ τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐκ τῶν Σαβράκηων εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀμώμητον πίστιν ἡμῶν.

Τόμος εἰκοστός πρῶτος.

Περὶ τοῦ Πνεύματος κατὰ Λατίνων, ἐν ᾗ καὶ χρήσεις διάφοροι.

Τόμος εἰκοστός δεύτερος,

D Περὶ τῶν Ἀζύμων.

Τόμος εἰκοστός τρίτος.

Ἐν ᾗ σύνοψις τῶν κινήθεντων δογμάτων ἐπὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Τόμος εἰκοστός τέταρτος.

Περὶ τοῦ δόγματος (6), Σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος, λαλθέντος ἐπὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Κορὰν, καὶ Χωνειάτου ἀντ. ῥήσεις, quod distinctum opus ab hac thesauri Nicetæ parte existimat.

(6) Confer Joan. Cinnami Hist. lib. iv, cap. 16, et Nicetam in Manuele Comneno VII, 5, p. 137.

Τόμος εικοστός πέμπτος.

A

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ, Ὁ Πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν, ἀναφύεντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως. Ζήτει τὴν λεγομένην συγγραφὴν εὐθὺς μετὰ τὴν κύρωσιν τοῦ τοιοῦτου δόγματος παρὰ τισι λεγομένην ὡς μὴ ἐπίπαν ἀρεσκομένην ἐν ἧ δὲ συγγραφῇ χρήσεις σχεδὸν πάντων τῶν ἀγίων ἐμφέρονται. Περὶ δὲ τὸ τέλος καὶ συλλογιστικά τινα κεφάλαια, περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν Χριστὸν τὴν μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὸν ἕνα Κύριον καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐλάττονα τοῦ Πατρὸς λέγειν ὡς σαρκοφόρον, ἡμεῖς γὰρ ταῦτα οὐχ εὖρομεν. (Ἄλλ' ἐγὼ ταῦτα εὐρηκὼς προσέθηκα μετὰ τὴν καταρχὴν τοῦ τρίτου τόμου τῆς παρούσης βίβλου.)

Τόμος εικοστός ἕκτος.

Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Μωάμετ, τοῦ λαληθέντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως.

Τόμος εικοστός ἑβδομος.

Περὶ τοῦ δόγματος τῶν θείων μυστηρίων τοῦ κινήθεντος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀγγέλων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ καὶ κυρώσαντος, ἄφθαρτα λέγεσθαι ταῦτα καὶ μὴ φθαρτά.

(7) De hac controversia per Demetrium Lampenum mota vide Cinnamum lib. vi, Hist. pag. 147, Nicetam in Manuele Comneno lib. vii, cap. 5.

(8) Num anathemate devovendus esset, quod Manuel Comnenus vetabat. Vide Nicetæ Manuelem

Tomus vicesimus quintus.

De dogmate illo, *Pater meus major me est* (7), quod sub eodem imperatore exortum est. Quære ipsum tractatum statim post hujus dogmatis confirmationem, quam quidam dicebant, non omnino placere: in quo tractatu fere omnium Sanctorum loca afferuntur. In fine vero capita quædam syllogistica, quod non oporteat Christum, qui est una hypostasis, unusque Dominus et Filius Dei, etiam post Incarnationem minorem Patre dicere, utpote carnem ferentem. Nos enim hæc non reperimus. *Et altera manu*: At ego cum reperissem, post initium tertii tomi hujusce libri adjeci.

Tomus vicesimus sextus.

De dogmate Dei Mahometh (8), quod eodem imperante expositum fuit.

Tomus vicesimus septimus.

De dogmate divinorum mysteriorum (9), excitato sub imperio Alexii Comneni Angeli, qui et decrevit hæc incorruptibilia, non autem corruptibilia, dici oportere.

Comnenum lib. iii, cap. 6. Sylburgi Saracenica pag. 86, 133, seq. Vedelium de prudentia Vet. Ecclesiæ pag. 246, seq.

(9) Confer Nicetam in Alexio Angelo lib. iii, cap. 3, et Mich. le Quien ad Damascenum t. I, pag. 633.

NICETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER PRIMUS

De philosophorum ethnicorum et Judæorum erroribus.

PROOEMIUM.

Deo, Deique cultoribus quid ad sui, quæso, perfectionem accedere possit? Ille enim, cum expetendorum omnium primum et summum sit, eorum certe quæ sunt in rerum natura nullius indiget. Siquidem et ex ipso, et per ipsum omnia hoc ipsum, ut essent, sortita sunt. Hi autem virtutis beneficio, quoad ejus humanitus fieri potest, ad Deum proxime accedentes, divinitatisque participes effecti, ex ejus copia suam suppleverunt inopiam, imò vero Deus ipse ad hominum vota seipsum accommodans, si quid eorum quæ largitus est ab illis offeratur, id ei pergratum, tanquam certum fidei specimen, perque jucundum est. Ille sane neque offerentem aversatur, neque raro se precibus ipse placari jubet, ut hoc pacto in die

C afflictionis mala procul aspellat, et meritis deinceps laudibus celebretur. Cæterum qui ad Deum per virtutem proxime accedunt, nec humanæ naturæ terminos transgressi, nec omnino Martham illam, quæ corpori curando necessaria satagit, aversati, rebus insuper cum Maria contemplandis intenti, et comi supplicantibus alloquio respondent, nec se prorsus implacabiles illis, inexpiabilesque præstant, et quæ ad spiritualem vitam necessaria videntur, candidi petentibus impertiunt: vicissim etiam ipsi quæcunque virtutem non adulterant, benignissime, si suggerantur, excipiunt.

Hac itaque de causa, vir animo meo longe charissime, ego quidem nihil eorum quibus ali corpus et sustentari solet, pietati tuæ suppeditavi, ex quo tu communi mecum jactura gentibus ad

Occiduis natale solum vertere coactus es. Atque hæc eo sane non dico, quia nullus eorum quæ sunt in rerum natura ipse indigeam (hoc enim ne Elias quidem, sobriorum alioqui jejunantiumque primitiæ, præstitit. *Afferes enim mihi*, inquit ille viduæ, *buccellam quoque panis et facies mihi primum subcineritium panem, filiis autem tuis postea*¹. Imo vero, ne meus quidem ille idemque tuus Jesus, qui tantisper dum in terris versatus est, iis opus habuit, quæ alendo corpori necessaria sunt, sed cum *jejunasset, postea esuriit*², ut humanitatis assumptæ fidem faceret; verum quia benevolentia, qua te prosequor, spirituale tibi quam corporale specimen edi mavis, ut qui satis ipse per te com meatum vix mihi superesse noveris, qui comitibus meis et ministris alendis sufficiat, cum præsertim peregrinam in regionem commigraverim, et ad Bithyniæ metropolim Nicæam tabernaculum fixerim, ubi vitæ, quod superest, velut inutilis exsul, advena que despiciatur agitem. Cæterum quod a sæpenumero requisivisti, et flagitasti, id vero tibi perlibenter exhibeo, elucubratam scilicet et elaboratam hæreseon omnium rarraginem, munus quidem certe, quod nulli eorum quæ homines in pretio habent, postponitur, sed ut longe omnium pretiosissimum et excellentissimum judicatur, cum ab iis qui pietatem eorumque adeo cognitionem, quæ de Numinis cultu sentire atque pro ratis habere oportet, cæteris rebus omnibus anteferre solent: tum vero vel maxime ab iis qui non multos evolvere libros, necdum hæreseon cognitionem adipisci possunt, vel quia lectioni vacare commodo illis integrum non est, vel quia alio artificio exploratoris Satanæ dulos a se amoliri didicerunt.

Hippocrates igitur ille Cous de arte disserens, quæ hominum valetudini consulit, hunc in modum perapposite ratiocinatur: Si homo unum simplex quid esset, dolore certe nullo aut morbo afficeretur: at quisquis pietatis studiosus est, et multifidas hæreseon formas ægre fert, non absurde sane ita ratiocinatus sit. Si in pristina illa conditione acquievissemus, nec ea despiciatui habuissemus, quæ præscripta nobis et imperata fuerunt, unum utique Deum novissemus, atque ita ex ejus nutu dependissemus, ut nullus ab ea nos unquam transversos agere distrahereque potuisset, eo, inquam, qui nos luto finxit et efformavit, qui verbo suo corpus hoc universitatis fundavit et exstruxit, nunc autem consilio ejus usu, qui nequitia omne genus auctor est, laxa illa et magnifica paradisi habitatione ejecti, et a grato Dei conspectu procul abducti sumus: mala denique pristina deterioribus cumulantes, divinum illum, qui soli Deo peculiaris est, cultum, gloriam, et adorationem, elementis, brutis, atque hominibus

¹ III Reg. xvii, 13. ² Matth. iv, 1.

(1) Euthymio monacho Zigabeno auctore.

A nullius non turpitudinis nota insignibus, in sensum scilicet reprobum lapsi, ad eaque faciendæ, quæ minime conveniunt, proclives impertivimus. Ex quo evenit, ut una omnium eademque vox, unum idemque labium in varias et multiplices linguas evaserint: atque eadem opera unicus ille Dei cultus in diversa linguarum idiomata multiplicatus dissectusque sit, ut vix quicquam reperias, in quo majores quam in ea quæ de Deo instituitur ratione varietates existant. Siquidem alii alia, alii item ab his diversa, alii que rursus sibi ipsis contraria, denique ab hisce alii dissentanea commenti sunt et docuerunt. Quocirca ut veterum etiam theologorum plerique de hæresibus scripserint, non tamen universas singuli sunt uno commentario complexi, nec sigillatim percurrunt. Theodoretus enim, vir in divinis exercitissimus, illarum catalogum contexuit, quod ante eum alii quoque fecerunt, illasque velut e provinciis dissecuerunt, et tanquam fenum tectorum flammis injecerunt, quotquot suis cujusque temporibus exortæ sunt, velut aconita scilicet, quibus sincera quæque corrumperebuntur.

B Liber autem, qui dogmatica Panoplia inscribitur (1), ut prisce hæreses compendiose sane recensuerit, atque a Sabellio Afro, et nonnullis, qui tempora illius præcesserunt, initium duxerit, quæ certe a Patribus ad illarum eversionem dicta sint, permultis in sectionibus prætermisit: neque mentionem ullam fecit, undenam earumdem auctores ortum habuerint, cujusmodique vitam vixerint.

C Ego vero pietati tuæ gratificatus, facileque conciliens quid tibi super ea re propositum et jam constitutum sit, hæreses quæ jam olim emergerunt, in commentarios redigam, nostras aliquot confutationes, perspicuas quidem illas et dilucidas subjuncturus. Deinde eas quoque agglutinabo, quarum Dogmatica Panoplia meminit, illos interim non prætermisurus, qui de hæresibus scripserunt, ut non solum blasphema illa convitia tibi innotescant, quæ sæculi hujus sapientes ore in cælum protento, adversus Deum eructaverunt: sed etiam undenam ortum duxerint, cujusmodique Spartam nacti sint. Qua in consequentia nonnulla quoque attexam, quæ proposito argumento perapposita videntur, ut multiplici voluminis unius historia gaudeas, ex eoque panacæam excerpas, qua velut amuleto te a pernicioso dogmatis integrum sartumque tectum conserves.

CAPUT I.

Mosaicæ Geneseos synopsis, ab Adamo ad Moysen.

Adamus omnium primus a Deo ex humo formatus est, atque vitali spiritu afflatus, ex costarum suarum una Evam sibi similem emisit: tum non-

gentos triginta annos, posteaquam ob transgressum Domini præceptum paradiso exturbatus est, Cainum, nec ita multo post Abelem genuit, Cæterum Cainus Abeli insidiatus illum tandem in agri solitudine deprehensum interfecit. Post Abelis cædem Sethus Adamo nascitur. Itaque ab Adamo transgressio, a Caino cædes initium habuit: ut et a Jaredo, qui quintus a Setho fuit, spurcitia, veneficium, præstigiæ, et adulterium. Jaredi filius fuit Enochus, qui Deo gratus et acceptus a corrupto parentis instituto descivit. Hic genuit Mathusalemum, qui Lamechum suscepit, Noæ illius patrem, cujus temporibus diluvio totus terrarum orbis obrutus est. Ex omnibus porro mortalibus solus hic una cum tribus filiis, Semo, Chamo, et Japheto, arcæ quam Dei jussu ex incorruptis lignis exstruxerat, et undique picaverat, adminiculo salvus evasit. Cæterum sextus a Semo Phalecus exortus est, cujus tempestate turris exstructa, linguæque confusæ sunt. Confusis orbe toto linguis, primus omnium Nembrodis Æthiopiæ se regem tyrannumque dixit. Hujus et Phaleci posteritas statuariam et figlina excogitavit. Porro ante Tharæi tempora nullus patre prior vivis excessisse legitur. Quia autem hic idola luto effingere primus adinvenit suique, sæculi hominibus hujusmodi eceleris auctor fuit, idcirco justas atque graves pœnas Numini tandem persolvit: cui nimirum filius Arras immatura morte præreptus est, ut his quoque verbis Scriptura testatur: *Et mortuus est Arras ante Tharæum patrem suum*². Colorum præterea pigmenta a Serucho excogitata sunt, quibus ex figmentis improborum quorundam tyrannorum, hominumque sceleratorum ἀποθνήσκουσιν in orbe terrarum inolevit. Primique adeo omnium Ægyptii et Assyrii ad opus tam vile et abjectum sponte provoluti sunt. Paulo post in Græcos etiam morbus hic grassatus est, quo tempore illis Cecrops, Assyrii Ninus et Semiramis præerant. Nam Ninus et Cecrops eodem quo Abrahamus tempore vixisse feruntur. Abrahamus hic sex filios ex Cethura suscepit, a quibus felices Arabes, Madianæos, aliasque gentes, ut ab Agare Ismaelitas, originem duxisse memorie proditum est. Abrahamo tandem annum circiter centesimum agenti, prout promiserat, Deus Isaacum donavit, qui ut bonorum, ita et virtutis paternæ hæres exstitit. Huic liberi duo, Esau et Jacobus nati sunt, quorum Esau crasso pilosoque corpore deliciis gaudens, cæterisque voluptatibus deditus, civitatem exstruxit quam Edoniam, nomine nimirum institutæ vivendi formæ perapposito vocavit. Edom enim carnis inflammationem, seu pruritum significat. Quintus ab hoc pius ille justusque Jobus floruit. Jacobus contra lævitate continua glaber Deo longe acceptior erat quam pilosus ille venator Esau, cujus spes omnis ab arcu et gladio dependebat. Cæterum

A Jacobo duodecim filii nati sunt, quorum unus Levi, quem tertia generatione subsecutus est Moses, quo duce et auctore Israel duras Ægyptiorum manus evasit, Mosis porro temporibus Jo in Græcia florebat, quam Ægyptii Isin dicebant, et ut deam venerabantur. At his quoque temporibus illis apud Athenienses celebris erat.

CAP. II.

Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.

Quod ad Græcorum mysteria pertinet, apud Phrygas, Phœnicas, et Ægyptios illa fuisse prius, atque adeo a Babyloniis inventa, Cadmique temporibus in Græciam translata memorie proditum est. Imo nonnulla ex illis Orpheus excogitasse fertur, quibus post eum alii quoque permulta adjecerunt. Divisa porro inter se Græcorum quoque mysteria, et in plurimas hæreses dissecta fuerunt. Philosophorum enim alios Epicureos, alios Platonicos, alios item a Samio Pythagora, alios a Zenone Citio, alios denique ab aliis denominatos fuisse inter omnes plane constat.

CAP. III.

Plato de trium rerum causis.

Ex quibus Plato quidem in Attica natus et adultus a Deo qui solus est, omnia creata, ipsumque adeo materiam primam: potestas vero quasdam ab ipso productas, secundam: eam denique quæ et ab eodem et a potestatibus ipsis fuit, tertiam eorum quæ in rerum natura sunt causam esse dicebat. Mundum vero ut genitum, ita et corruptioni obnoxium pronuntiabat. Idem animorum μεταγγισµοὺς tradidit: quo vocabulo una et eadem anima humano resoluta corpore in aliud corpus vel hominis denuo, vel bovis, vel aliorum animalium, etiam ferarum alicujus migrare significatur. Idem impudentes quoque de puerorum amoribus, nuptiarumque communitate leges tulit.

CAP. IV.

Pythagoræ futilis nugatoris deliria.

Samius autem Pythagoras integri quadrienni silentium docebat. Adhæc suos hortabatur, ut Græcorum diis animatum aliquid sacrificarent. Idem lege lata ab animalium et fabarum esu abstinendum edicebat (quod esculenti genus alioqui plerisque nostrum gratissimum est, et inter prandiorum apparatus fere apponitur) quasi tantumdem flagitii committat, qui fabis, quantum qui paterno capite vescatur. Etsi nonnulli ad allegoriam trahentes, Pythagoram sub fabarum involucro dicas seu judiciales sententias intellexisse affirmant, ut μή δίκαστέον, seu sententias non esse vorandas, sed jus ex æquo et bono prosequendum esse significaret: unde etiam χαµοτῶρες seu fabivori

² Gen. xi, 28.

judices olim dicebantur, quorum sententiæ venales essent, insuper placita sua nullo modo discutienda, neque quid ea sibi vellent curiosius inquirendum esse monebat. Ex quo fiebat, ut Pythagoræ sectæ initiati dogmatum præceptoris sui rationes anquirentibus nihil aliud responderent, quam: Ita dixit: seu, Pythagoras ita docuit. Hic præterea cælum corpus, ejusdemque sidera lunam et solem oculos esse dicebat. Cæterum cum magicen quoque exerceret, in conferta populi turba femur aureum aliquando ostentavit. Piscium quoque qui forte in littore jacebant, et quia recens capti, palpitabant numerum ariolatus est. Primus denique ἐνσωματώσεις seu animarum in alia corpora migrationes, quæ σωμάτων μεταγγισμοί, seu corporum elutriationes et transfusiones a Græcis dicebantur, delirus ille futilisque nugator excogitavit.

CAP. V.

Epicuri mellitarum placentarum helluonis nugæ.

At Epirurus Deum et providentiam esse negabat, corpus hoc universitatis ex atomis constare, quales una cum solaribus radiis apparent, rursusque in easdem resolvi asserens: quasi natura perpetuitate quadam generet, denuoque in illa ipsa resolvatur, ex quibus composita est. Porro hoc ipsum universitatis corpus ab ima sede et fundamento ovi formam exprimere, naturamque adeo ipsam spiritu, qui coronæ aut coaguli instar ovum ambit constringi, et coartari; universam insuper naturæ molem nimio violenti spiritus impetu in duo hemisphæria diduci, quorum alterum cœleste, alterum terrestre sit: quin etiam ea quæ in universa rerum natura levissima sunt, sursum scilicet in lucem, ætherem et auras tenuissimas superfluitare: quæ contra gravissima, quisquiliisque et ramentis similima sunt, ea deorsum in terram, et humidam aquarum substantiam subsidere: omnia denique per seipsa suaque sponte cum axis astrorumque circumvectione moveri affirmabat. Idem beatitudinis quem, seu summum bonum, in voluptate consistere ratus, mellitis placentis, impensius quam mures adipalibus, oblectabatur.

CAP. VI.

Moses philosophis certior. Principia rerum elementa. Ecquod elementorum primo productum.

Ut autem generatim quid externi philosophi de universæ naturæ fabrica senserint, explicem (ut cum illos inter se dissentire cognoveris, inde quæcunque de rerum generatione prolocuti sunt, ut plurimum a vero aberrantia perespiciere possis), Moses quidem simpliciore magisque compendiaro, imo potius copiosiore stylo de mundi creatione disserens: *In principio*, inquit, *fecit Deus cælum et terram*. Deinde ea ordine quæ sunt in cælo percurrit. At externorum philosophorum nonnulli principia rerum materiam et formam dixerunt. Primamque adeo materiam quæ sub sensum quidem minime cadat, sed sola cogitatione comprehendatur,

A formæ subsistentiæque prorsus expers. Nam si forte quantitates, qualitates, relationes, habitus, conversiones, motus, alterationes, mutationes, et cætera id genus abstrahas: quod supererit, materia dicitur. Cui quidem si facies aut figura quæpiam, quam formam vocant imprimatur, sic tandem in elementum, ætherem videlicet, vel aquam, vel ignem, vel terram evadit: ex quorum deinde commixtis elementis composita corpora, et animala et inanima nascentur. Majorem itaque materiæ et formæ principiorum, quam elementis quatuor: hisque vicissim elementorum, quam reliquis corporibus rationem inesse tradunt. Atque eorum quidem nonnulli eodem quo Deum in gradu materiam quoque collocant, utpote quæ omnium quæ sunt in rerum natura prior sit et antiquior, imo vero corpora omnia successione continua producat (cum nos interim Deum rerum omnium principium principisque adeo ipsis antiquiorum esse profiteamur), quæ denique post substantias materiæ expertes materiam ipsam protulerit, atque ita demum universum naturæ corpus fabricata sit. Alii vero physiologiæ arcana diligentissime rimati, ecquodnam elementorum primo productum fuerit variis inter se concertationibus disputaverunt. Atque aliis quidem primus omnium ignis emersisse videtur, propter vim ei insitam, qua cuncta consumit: aliis aer, cujus afflatu et refflatu animantia consistunt: aliis aqua generandi facultatis ergo, quæ inesse illi fertur; aliis denique terra, quod ex ea animantia omnia ortum habeant, atque in eam de-
C nuo resolvantur.

CAP. VII.

De Ideis et Cælo.

Et Plato quidem ideæ primæ nomine intelligentiam et inenarrabilem phantasiam, illamque adeo imaginationem qua mundum creavit: secundæ vero, beatarum mentium ordinem, mundique hujus, qui sensibus patet exemplar: tertiæ denique, generales illas rationes intelligit, quibus res a suis corporibus abstractas contemplamur, ut cum de homine, vel equo, vel bove sermo instituitur. At Aristoteles ideis substantiam tribuit, nec eas, uti Plato, per se vique sua subsistere censet. Idem ipse cælum quintum corpus esse longe diversa ab elementis natura præditum auctor est. Cælum certe Platoni id esse videtur, quod in quatuor elementis maxime præluet. Terrestria enim corpora ille infima elementorum parte, ut quæ omnium crassissima sit matericique plus habeat, cælum autem maxime luminosa eorundem parte constare autumat. Cæterum Aristoteles rationem quoque adfert, quare cælum corpus esse quintum sibi videatur, quippe quia directus elementorum sit motus, cum cælum in orbe feratur. Itaque diversi motus ergo, diversam illi quoque a quatuor elementis substantiam assignat.

CAP. VIII.

De Stellis, Sol et luna an planetæ? Planetarum ordo, motus et concentus.

De stellis etiam errantibus et fixis uterque disserit. Et Plato quidem unam omnium eandemque substantiam, id nimirum quod in quatuor elementis maxime perluceat, esse ait. Aristoteles autem quinti corporis nomine et cælum et stellas omnes complectitur, propter motum scilicet, quem diversum a quatuor elementis habent. Porro cælum istud, quod quintum corpus appellat, quid re vera sit, nequaquam definit. Sed ex opinione et conjectura tantum loquitur. Verum enimvero quamvis septem errantes vulgo vocentur, quinque tamen duntaxat revera sunt: neque enim solis et lunæ cursus erraticus est; at errantes stellæ ideo appellantur, quia nunc stare, nunc progredi, denuoque regredi videntur. Atque inerrantium quidem ordo longe sublimius quam errantium eminet: inerrantesque adeo ipsæ non in una et eadem corporis ætherei superficie sitæ sunt et feruntur: imo aliæ aliis sublimiores apparent. Fixis errantes succedunt: in quibus prima Saturno, secunda Jovi, tertia Marti, quarta Soli, quinta Veneri, sexta Mercurio, postrema Lunæ sedes assignatur. Infra lunam quatuor elementa, nimirum ignis, aer, terra, et aqua, ordine suo singula jacent. Sunt autem cuilibet errantium præfixa tempora, quibus moveantur. Saturnus enim, cui ut cæteris altiori maximus orbis permetiendus est, cursum suum triginta annorum spatio conficit. Jupiter celeri cursu sphaeram suam annis duodecim, Mars duobus ac semisse permeat. Solis, Veneris, et Mercurii cursus idem, isque annus est. Luna post vicesimum nonum diem et semissem cursum redintegrat. Quod si quis hujusmodi numerorum arcana rimari velit, hinc facile quanta sit architecti sapientia deprehendet: quod nimirum concentuum rationes omnes in his elucescant: eorum, inquam, qui vulgo διὰ πᾶσων, διὰ πέντε et διὰ τεσσάρων appellantur.

CAP. IX.

Judicii supremi tempus. Planetarum ἀποκατάστασις. Astrorum synodus, diluvia.

Tametsi autem ex Evangelii oraculo ⁴, diem et horam supremi judicii nemo cognoscat, præter Patrem, et Patri cœternum Filium, atque adeo Spiritum, qui ex Patre (Filioque) procedit: Græci tamen novis quibusdam demonstrationibus perspicuam facere conantur. Quo id autem modo, sic accipe. Saturnus maximam suam ἀποκατάστασιν ducentis sexaginta quinque annis: Jupiter, quadringentis viginti septem: Mars, ducentis quatuor: sol, mille quadringentis sexaginta uno: Venus, mille centenis quinquaginta uno: Mercurius, quadringentis: luna, viginti quinque conficit. Cosmica

A vero ἀποκατάστασις exactis ter mille ducentis supra centies et septuagesies quinquies dena annorum millia peragitur: tuncque adeo synodus quædam conventusque stellarum omnium ad tricesimam Cancræ mansionem, sive Leonis primam celebratur: nec ita multo post generali diluvio mundus obruitur. Aiunt præterea in annorum stellæ cujuslibet minorum apocalastasi specialia quædam diluvia obtingere. Cuilibet enim erraticæ stellæ suos annos maximos, medios et minimos esse.

CAP. X.

De solis, lunæ, terræque magnitudine et intervallo.

Philosophorum porro nonnulli, inter quos Aristarchus astronomus, aiunt majorem soli cum terra rationem esse, quam sex millibus octingentis cum quinquaginta novem: ejusdemque diametro vicissim majorem cum terræ diametro rationem esse, quam novemdecim cum tribus. Ad hæc solis diameter octuplo lunæ diametrum superat, intervallumque adeo quo sol a terra distat, octuplo majus est, quam intervallum quo luna ab eadem disjungitur. Quin etiam soli cum luna ratio major est, quam quinque millibus octingentis duobus cum uno.

CAP. XI.

De solis et lunæ eclipsi.

Cæterum ad solis et lunæ defectus quod attinet, qui paulo subtilius ista rimati sunt, eclipsin in sole proprie dici posse negant (cum solis lumen nullo tempore deficiat), caliginem autem et obtenebrationem admittunt, quæ tum demum percipiatur, cum in eclipticis conjunctionibus luna illi ad perpendicularum opposita fuerit: tunc enim oculos nostros, qui sublunarem regionem incolimus, tenebricosum solis lumen obumbrat. Astronomi præterea digitis duodecim lunæ corpus dimetientes, alias quidem toti ipsius corpori solis radios adversos, alias vero etiam paucioribus duodecim objiciunt. Cum enim luna sublimiore orbe circumvehitur, eo scilicet qui soli propinquior est, parum abest, quin tenebras illi offundere videatur: cum autem pleno orbe, justaque sui magnitudine constans inferiora permeat, tunc scilicet oculos illa nostros splendore suo perstringit, et integro soli opponitur. Iidem objectu atque interventu umbræ terræ lunam deficere dixerunt. Nam terra lumine solis illustrata umbram non eam quidem cylindricam, seu rotundam, qualis est columnæ figura, sed conoidem seu turbinatam facit. Κῶνος enim, qui et σπρόβιλος, id est turbo, dicitur, ex lata planitie in mucronem exacuitur. Umbra terræ ita proculdubio se habet, cujus rei causa perspicua est. Quoties enim corpus aliquod ab ejusdem corporis magnitudine lumen accipit, cylindrica: quoties vero a minoris, conoides umbra, seu turbinata

⁴ Marc. xiii, 32.

consurgit. Unde efficitur, ut cum sol tellure sit **A** maior, eamque suis radiis illustret, turbinatam quoque umbram efficiat. Itaque luna tunc nobis obscura, deficientique similis videtur, cum in umbram telluris inciderit. Quod si in umbræ ipsius radicem seu meditullium indicat, omnino deficit : si vero in verticem, obscurior efficitur : quia nimirum quo conoides umbræ planities latior, eo vertex contractor est.

CAP. XII.

De solis, lunæ, astrorumque qualitatibus.

Hæc quoque scitu non indigna sunt, ut quæ a primi nominis philosophis sancita fuerint. Plato certe corpus ætheris universum ex igne, terra, cæterisque duobus elementis constituens, calidum **B** solem esse dixit. Aristoteles autem corpus hujusmodi diversum quoddam a quatuor elementis statuens, neque calidum solem, neque alia ulla qualitate præditum esse ait, sed et λεῖπνον φωτός, seu canistrum luminis appellat. At vero hic roget quispiam, qui fieri possit, ut sol caloris expers calafaciat ? Quoniam movet, quamvis moveatur et ipso, exhalationem, et æra qui terræ circumfluus est, atque exinde in causa est, ut subjecta corpora incalescant. Exhalationis porro et naturam et nomen primus invenit atque invidit, exhalationem inquiens vaporem eum calidum et siccum, velutique fumosum esse, qui a terra sursum emittitur. Hæc ita ipsa exhalatio fumosa, cum jam præ levitate ad lunam usque pervenit, deinde in partes **C** diducta est, succenditur, ignique persimilem se nostris oculis exhibet : atque adeo subjectam sibi substantiam calefacit. Quod autem ex motu calor nascitur, id ex jaculorum cuspidibus perspicuum est. Plumbum enim, quo communitæ sunt, ipso motu solvitur, et colliquescit. Atque Græci quidem soli lumen ab initio, et quidem natura ipsa inesse aiunt. Anaxagoras vero solidum lapidem ex universi circumvectione elisum et inflammatum denuo levigari, et in stellas cœlestes coalescere tradit. Idem foraminibus instar pumicis et spiraculis scatere stellas, atque nonnunquam cœlo delabi auctor est : quibus dictis fidem conciliaturus, adfert corpus illud ignitum, rotunda forma, quod cœlo quondam in αἰὼς fluvium decidit. Alii solem et lunam nubes æthereas inflammatas : alii solem **D** ipsum massam candefactam esse dixerunt. Verum enimvero cum Mosis historia solem, lunam et stellas a mundi opifice Deo primum creationis initium habuisse dicimus, non quod ille alio lumine egeret, sed ne lumen illud iners otiosumque maneret, quod idcirco primo statim die creavit. Inquit enim Scriptura, *Dixit quoque Deus : Fiet lux, et facta est lux* ¹. Cæterum nihil aliud ignis est, quam lumen ipsum. Luminaria vero non sunt lumen ipsum, sed luminis receptacula.

¹ Gen. 1, 3.

CAP. XIII.

De solis et lunæ cursu, annique ratione.

Sciendum præterea est, lunam integram, hoc est quindenariam ab opifice creatam ; suis enim numeris absolutam esse conveniebat. Quarto autem die creata est. Itaque diebus undecim solem prævertit, siquidem a quarto ad decimum quintum undecim dies intercederunt. Quo fit ut unoquoque anno duodecim menses lunæ, undecim dierum spatio, duodecim solaribus mensibus minores deprehendantur. Solares enim diebus trecentis sexaginta quinque cum quadrante constant, ex quo per quatuor annos composito dies unus absolvitur, quem Bissextum vulgo dicunt, illeque adeo annus diebus trecentis sexaginta sex constat. At lunares anni trecentorum quinquaginta quatuor dierum sunt. Ex quo enim luna emergerit, seu orbi suo restituta fuerit tantisper augebitur, dum ad dies quatuordecim atque quadrantis semissem pervenerit, a quo nimirum tempore deficere incipit, ad nonumque et vicesimum diem cum semisse deficiendo progreditur. Perfecta igitur, justaque sui magnitudinis constans, luminis expers est denuoque soli conjuncta redi-viva consurgit, et redintegratur : quod certum proculdubio resurrectionis nostræ monumentum est. Itaque singulis annis dies undecim soli rependit, ita ut Hebræis tertio quoque anno mensis *ἑμβόλιμος*, seu intercalaris, confletur : annusque adeo ille tredecim mensibus, ex undecim dierum adjectione, constare deprehendatur.

CAP. XIV.

Solis, lunæ et stellarum materia, ignis natura.

Perspicuum autem est, solem, lunam et stellas ex lunæ globo constare. Vasorum enim instar lumen sibi postea superadjectum exceperunt. Horum profecto ejusmodi natura sit, nescimus. Sunt qui ignem nisi in materiam aliquam agat, conspicuum esse negent : unde fit, ut extinctus evanescat. Alii extinctum in aerem mutari contendunt.

CAP. XV.

De zodiaco, planetarumque domibus, et elevationibus.

Zodiari porro circuli motus obliquus est, atque in sectiones duodecim dividitur, quæ vulgus ζώδια seu signa vocat : quorum singula denariis tribus trigintaque partibus constant. Pars autem quælibet sex minutis complectitur, ita ut cælum partes seu mansiones trecentas sexaginta habeat. Hemisphærii, quod supra terram exstat, centum octoginta, totidemque ejus quod sub terra est, partes enumerantur. Cæterum planetarum domus hæc traduntur, Aries et Scorpius Martis. Taurus et Libra Veneris. Gemini et Virgo Mercurii. Cancer Lunæ. Leo Solis. Sagittarius et Pisces Jovis. Saturni denique Capricornus et Aquarius. Elevationes

eorundem sic habent: Solis Aries. Lunæ Taurus. A Jovis Cancer. Mercurii Virgo. Saturni Libra. Martis Capricornus. Veneris Pisces.

CAP. XVI.

De lunæ figuris decem.

Lunæ quoque figuras sic habeto. Synodus seu conjunctio est, cum in ea parte fuerit, quam sol occupat: Conceptio cum a sole ad quindecim partes abcesserit: Ortus, cum $\mu\eta\nu\sigma\epsilon\iota\delta\acute{\eta}\varsigma$, hoc est falcata, lunatave secundo apparuerit, vel cum ad sex septemve partes abcesserit; $\Delta\chi\acute{o}\tau\omicron\mu\omicron\iota$ duæ, hoc est dividuæ, cum ad nonaginta: $\acute{\alpha}\mu\phi\iota\chi\upsilon\rho\tau\omicron\iota$ duæ, hoc est utrinque gibbosæ, cum ad viginti supra centum: $\pi\lambda\eta\sigma\iota\varphi\alpha\epsilon\iota\varsigma$ hoc est plenilunares seu perluminosæ duæ, cum ad centum quinquaginta, $\pi\alpha\nu\sigma\acute{\epsilon}\theta\eta\nu\omicron\varsigma$ seu plenilunium integraque lunæ facies, B cum ad centum octoginta partes abcesserit. Duas autem diximus, hoc est unam quæ crescat, alteram quæ deficiat. Duorum porro dierum et semissis spatio signorum unumquodque lunæ percurrit.

CAP. XVII.

De septem planetarum zonis et cursu, una cum loci Davidici Psalm. viii, 6: Lunam et stellas quæ tu fundasti, explicatione.

Ex ipsa cœlestium globorum universitate septem planetas esse aiunt: qui motu a cœlesti diverso moventur: qua ratione planetarum quoque nomen adepti sunt. Nam cum cœlum ab Oriente ad Occidentem moveatur: illi contra ab Occidente in Orientem rapiuntur; cœlumque adeo ipsum rapidissimo suo motu septem planetas circumvehit, quæ his vulgo nominibus censeantur: Sol, Luna, Jupiter, Mercurius, Mars, Venus, Saturnus. In singulis autem cœli zonis unus aliquis e septem planetis volvitur: in prima quidem, quæ et suprema, Saturnus: in secunda, Jupiter: in tertia, Mars: in quarta, sol: in quinta, Venus: in sexta, Mercurius: in septima, quæ omnium quoque infima est, luna. Irrequieto itaque et indesinenti cursu decurrunt, eo nimirum, quem eis mundi Opifex præfinivit, et prout illos fundavit, ut divinus ille Davidides exclamat, *Lunam et stellas, quæ tu fundasti*: eo enim quod *fundasti* dixit, soliditatem utique nulli obnoxiam mutationi, ordinem præterea, et $\epsilon\lambda\pi\mu\delta\nu$ seu consecutionem illam significat, quam a Deo acceperunt. Illas enim in tempora, in signa, D et in annos disposuit.

CAP. XVIII.

De quatuor tropicis sive solstitiis.

Quandoquidem solstitia quatuor per solem constituuntur, primum quidem vernum, in quo Deus universa creavit, cujus quidem rei flores in eo etiamnum emergentes et pullulantes certo indicio sunt, alio nomine solstitium æquinociale dicitur, quod certe diei noctique duodecim horas ex æquo

dispertiens ex solis orientis medio constituitur; justa temperie præditum est, sanguinem auget, calidi et humidi particeps, hiemi denique et æstati medium interjacet: illa quidem calidius et siccus, hac vero frigidius. Ea porro anni pars a vicesimo primo die Martii ad Junii vicesimum quartum. Deinde solis ortu paulum exaltato, ita ut in septentrionalem plagam vergat, tropicus æstivus succedit, ver et autumnum medius intersecans, et ab illo calorem, ab hoc frigus percipit, nam calidus et siccus est, flavam bilem auget. Ejus porro maximus dies horis quindecim, nox minima novem horarum interstitiis absolvitur. Ipse autem a Junii vicesima quarta ad vicesimam quintam Septembris procedit: tum deinde sub medianum solis ad nos redeuntis ortum tropicus autumnalis vicem æstivo, retenta quadam frigidi et calidi, itemque sicci et humidi moderatione, rependit: atque æstivo quidem hibernoque tropicis intermediis, ab illo calorem, ab hoc frigiditatem mutatur: nam frigidus et siccus est, atramque bilem auget. Hic alter æquinocialis tropicus diurnis horis duo decim, totidemque nocturnis constat, atque a Septembris vicesima quinta ad Decembris vicesimam quintam protrahitur. Cum vero sol ad minimum intimumque hoc est meridianum ortum prolapsus est, tandem tropicus hibernus emergit, frigidus quidem ille et humidus, quique autumnali et verno medius interjacet, illius quidem frigiditatem, hujus vero calorem ex æquo referens. Tropici hujus dies minima novem horarum, noxque maxima quindecim spatio decurrit: pituitam auget, a Decembrisque vicesima quinta ad Martii vicesimam primam extenditur. Sapienter enim ab ipso mundi Opifice provisum est, ne ab extremo vel calore vel frigore, vel siccitate, vel humiditate, in extremam contrariarum qualitatuum aliquam delati, in graviores aliquot morbos incurreremus. Nam repentinæ mutationes periculosæ et lubricæ vulgo feruntur. Hoc itaque pacto sol tropicos, et per eos annum, dies denique noctesque digerit; illos quidem ortu suo supraque terram vectus, has vero cum subterranea loca permeat, aliisque luminaribus, lunæ, inquam, et stellis, fulgorem impertit.

CAP. XIX.

Signa, menses et προγνωστικά.

Cœlestia porro signa ex stellis et ipsa conflata esse, motuque soli, lunæ, et reliquis quinque planetis contrario moveri aiunt, utpote quæ septem ipsi planetæ percurrant. Itaque sol in unoquoque signo mensem integrum immoratur, duodecimque mensibus signa totidem percurrit, quorum quidem atque mensium illis peculiarium hæc nomina sunt: Aries Martii mentis vicesima die, Taurus vicesima tertia Aprilis, Gemini vicesima tertia Maii, Cancer

vicesima quarta Junii, Leo vicesima quinta Julii, Virgo vicesima quinta Augusti, Libra vicesima quinta Septembris, Scorpis vicesima quinta Octobris, Sagittarius vicesima quinta Novembris. Capricornus vicesima quinta Decembris, Aquarius vicesima Januarii, Pisces denique vicesima Februarii solem excipiunt. Singulis autem mensibus luna duodecim Zodiaci signa percurrit, ut quæ longe illis inferior et citatissimo ipsa cursu prætervehatur. Quemadmodum enim si circulo circum inferas, interior exteriore minor deprehenditur, ita et lunæ, tanquam inferioris, rursus multo contractior est, citatiusque multo conficitur. Jam ex astrorum hujusmodi ortu et occasu, accessibus et recessibus, imo etiam progressionibus et regressionibus Chaldæorum et Græcorum, insuper et impiorum astrologorum (2) alii quidem res humanas regi et gubernari, alii vero, qui et modestiores, Christianismi scilicet prætextu ex iisdem futurorum signa elici affirmant. Unde etiam Arietinum, Taurinum, et cæterorum id genus nomina priscis temporibus ratione cujusque signi habita, quo quisque perruptis alvi maternæ claustris solem obiectum haberet, inoleverunt.

CAP. XX.

De stellarum motu. Itemque de luna.

Quidam philosophorum hæc quoque de stellis tradiderunt. Atque inerrantes quidem stellas Aristoteles eumque secuti, cælo affixas esse, et ita cum illo circumvehi asserunt, ut ab illo divelli nequeant. Itaque cum cælum ab ortu ad occasum feratur, eodem etiam illas cum cælesti corpore moveri: errantes vero divina moderatrice providentia contrario motu, parique velut libramento obfirmatas contra niti: ne forte circumvectionibus et circumvolutionibus assiduis confringantur, proprii naturalisque motus ratione, quo ab Occidente in Orientem rapiuntur, rursusque ab Oriente in Occidentem una cum cælo revehantur. Ex quo fieri, ut sol motu proprio nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem vergens quatuor anni tempora compleat: qui idem cum cælo ab Oriente in Occidentem delatus dierum et noctium discrimina parit. Inerrantium porro stellarum nullam esse, nullam quoque errantium, luna duntaxat excepta, quæ ejus illustrata solem semper adversum habet. Neque vero unquam luna prorsus luminis expers est, sed semilunari lumine semper illucet. Igitur in synodis, seu conjunctionibus gibbus ejus ille nobis obiectus lumine caret: vertex vero superior luminosus est. In pleniluniis autem totum ejusdem quod in nos vergit hemisphærium collucet, nec superius lucis exsors est. Illo vero tempore unod conjunctionem et plenilunium interjacet, pro ut a sole distat, μηννοειδής lunata, διχότομος di-

vidua, et ἀμφικυρτός utrinque gibbosa et repanda est. Nam vel dimidia minus, vel dimidia, vel etiam plus quam dimidia sui parte illuminatur.

CAP. XXI.

De vacuo.

Philosophorum præterea nonnulli vacuum quoddam etiam introduxerunt, idque corpore prorsus destitutum, quasi quoddam chaos infinitum demonstrant, idemque ante mundum fuisse contendunt: creatis deinde elementis universa corpora ambitu et circumvectione cæli concluderunt, nihil interius vacui relinquentes. Quod autem exterius est, atque adeo extra ipsam cæli circumvectionem, id demum omne vacuum esse, et infinitum, quantum quis in infinito loco imaginari possit.

CAP. XXII.

Ecquod elementum primo productum.

Ad hæc Moses quidem, cui se Deus videndum præbuit, in ortu mundi cælo et terræ primas assignat. Græcorum vero sapientes alia in hæresi fuerunt: quorum alii terram primo loco, tanquam cælestis orbis centrum statuunt. Quandoquidem in solido circulo centrum prius et antiquius est. Alii vero mundi universitatem in quatuor elementa et quintum corpus cæleste dividunt: elementorumque tetradem, seu quaternionem, ab ipso æthere moveri autumant. Ætheris porro pulcherrimam partem cælum esse, quod primo etiam loco in rerum naturam productum arbitrantur. Quicumque autem ingenitum esse mundum asseruerunt, idem quoque ex consequentia de ipsa universitate senserunt. Potior vero sententia mihi videtur, ut cælum tanquam corpus præstantius et nobilius, quodque ambitu suo cætera complectatur, primo quoque loco productum fuerit.

CAP. XXIII.

De cometis, et fulgoribus illis, qui διάττοντες ἀστῆρας dicuntur.

Ut autem perceptis illis quoque passionibus seu affectionibus, quibus cælum affici philosophorum monumenta tradunt, multarum inde rerum experientiam, atque eorum etiam quæ sunt cognitionem tibi compares, cometas fieri aiunt, cum exhalationis pars aliqua inflammatur. Nam si concretio illa tenuior sit, quod accensum est celeri cursu rapitur, isque evadit qui vulgo διάττων ἀστὴρ dicitur, hoc est stella trajiciens quæ nihil aliud est, quam ignis trajectio, seu fulgor cælestis emicans: si vero crassior materia subeiderit, ibi scilicet candentis ignis semina foveantur, cometamque seu crinitam stellam efformant. Cometarum porro figuræ variae, pro varia materiæ inflammatione, feruntur. Nam vel sola sui longitudine materia exardescit, unde cometa gignitur, quem vulgo δοκίαν, hoc est tra-

(2) *Ethnophronas* vocat infra lib. iv, c. 42, hæreticisque accenset.

bem igneam vocant: vel longitudine atque latitudine, et tunc fit, qui proprie cometa dicitur: vel ab inferiori parte quædam velut micantes scintillæ promuntur, tuncque demum *πρωγυλας*, hoc est barbatus cometes appellatur. Atque de cometis hactenus.

CAP. XXIV.

De pluvia, nive, grandine, et quæ ex vapore fiunt.

Vapor autem, cum sit humidi calidique particeps, simulatque superiora petit, mutatur, et in aquam colliquescit: et siquidem copiosior paulo densiorque deferatur, pluviam ei vero rarior, stillem procreat: quod si concreseat, in nivem, sin a mutatione statim concretio fiat, in grandinem evadit. Atque hæc quidem sunt, quæ vapor in superiore aeris regione levigatus efficit: qui si deorsum, seu in infima terræque proxima parte aeris præ crassitudine seu densitate restitet, aut in rorem mutatur, aut in gelu concrecit. Cæterum ros eo potissimum tempore, quo cælum serenum et sudum est, atque in locis maxime tepentibus: pruina vero in frigidioribus coalescit, atque ros quidem cum meridionalium ventorum: pruina vero, cum septentrionalium flatus prævalet. Grando autem partibus anni calidioribus, vere nimirum et autumno, sæpe etiam æstate condensatur: propterea quod calidum et frigidum ita natura comparata sunt, ut se mutuo comprimant et coerceant: adeo ut si exteriora calor occupet, in interioribus frigus delitescat, et contra. Itaque in partibus anni calidioribus frigus calido extrinsecus objectum grandinem conflatur.

CAP. XXV.

De iride, halone, pareliis, et virgulis.

Quod ad irin pertinet, qui a multis arcus appellatur, naturali quidem substantia prædita non est, quippe quæ simulacrum quoddam inane, phantasmaque sit, quod videntium oculis tunc objicitur, cum solis radii quasi procidunt et reflectuntur, arcusque adeo speciem præ se ferunt. Porro quælibet iris triplici colore distincta est. Ejus enim zona interior, punicea: secunda, viridis: tertia cærulea et quasi purpurea est. Consurgit autem ex inæqualitate et dissimilitudine nubium. At halones seu coronæ quarum rotunda semper figura, nec iridum orbe minor apparet, circa lunam sæpe noctu, sæpe etiam interdiu conspiciuntur. Addunt physiologi, quique naturæ arcana scrutantur, et parelios, seu solis imagines, et *ῥαβδους*, hoc est virgulas: atque has quidem ex nubium inæqualitate fieri, tricoloresque, ut et iridas, esse: parelios autem albos, ut et halonas, asserunt.

CAP. XXVI.

Christiana et philosophica terræmotus causa.

Cæterum terræmotus a Deo ideo fieri dicimus, ut hominibus terrorem innotiat, et ad sanio-rem men-

tem revocet: quemadmodum ipse quoque Davides canit: *Qui despicit in terram, et concutit eam*. Philosophi vero causam illorum a ventis repetunt, si forte cum e terra sursum feruntur, contingat, ut flatus aliquis velut extrinseca quædam exhalatio, subterraneis reflans sese meatibus insinuet: quæ etiam de causa serena tempestate terræ motus accidere, eaque adeo frequentius loca infestare solent, in quibus mare rapidius fluit, tellusque mollis et laxa cavernis et cuniculis scatet. Porro solem ipsum terræmotus tempore tenebri- cosum et obscurum esse affirmant: quia nimirum ventorum tunc in terram remeare flatus incipit, a quo liquidior aer interim et serenior efficitur.

CAP. XXVII.

De ventis.

Verumenimvero de ventis idem quoque Davides ita canit: *Qui educit ventos de thesauris suis*. Prisci vero philosophi ventos in universum quatuor esse affirmant, Subsolanum, Zephyrum, Notum, et Boream, quorum Subsolanus et Zephyrus non ita vehementes sint, Notus vero et Boreas infestissimam tyrannidem exerceant. Quæ cur fiant, his rationibus innituntur, quod sol nec australes nec septentrionales plagas calefaciat: quia nec in arctico nec in antarctico polo semper versatur (unde fit, ut frigida ex æquo et humida sint, multisque adeo imbribus indicem exortis, multus quoque vapor, isque fumosus consequatur: quæ res in causa est, ut Boreas et Notus tam impetuosus flatus ferantur). Contra vero cum in regionibus, quæ vel in Orientem vel in Occidentem vergunt, sol crebris anfractibus moveatur, multum ibi frigoris suboriri non sinit.

CAP. XXVIII.

De fulmine, turbine, tonitruo, procella, etc.

Fulmen porro nullam in se inflammationem habet, quippe quod aerem ingenta sibi levitate et tenuitate referat. Unde id etiam nominis sortitum est, ut sit *ἡεραυνός*, quasi *σὺρραγός*, quia præ levore suo minime adurat. Preter vero, hoc est turbo accensus, cum ex nube substantiam materia crassissima constantem habeat, eamque incendat et inflamet, inde fit, ut incendiis et conflagrationibus idoneus evadat. Preterem autem ventus etiam præcedit, cujus rei certo id indicio est, quod fulmine jam-jam tangendum est, quia prius vento concutitur. Preteris enim ventus ferire, quia sulphureus, et concutere solet. Neque vero ventus ille pretera solummodo præcedit, sed etiam comitatnr et subsequitur, dispersusque et in levissimos flatus diffusus tonitrus et fulgetras excitat: et, si quidem inflammatur, vel fulmen, vel fulgur, vel pretera: sin secus, *ἑκκεφλας* et *τορῶνα*, hoc est procellam et vorticem ciet. Porro hæc omnia ad inflammationem et adustionem referantur.

CAP. XXIX.

De corporum resurrectione et animorum immortalitate.

De corporum resurrectione nulla Græcorum placita, de animi immortalitate permulta reperiuntur. Illi enim et pœnas apud inferos pro iis quæ in vita male quis gesserit, et *λειμῶνας ἀσπίδελους*, hoc est prata asphodelo virentia, et Elysios campos fingunt: quibus illi post mortem donentur, qui præclare se in hac vita gesserint. Atque Græcorum quidem de iis quæ sunt in rerum natura sententiæ, quoad ex multis paucas sermone percurrere licuit, ita se habent.

CAP. XXX.

De Judaismi auctoribus.

Judaismus autem ab Abrahamo originem, circumcisionis interventu, duxit. Auxit eundem Moses, qui septimus ab Abrahamo Judaicis rebus præfuit, legis beneficio, quam a Deo in Sina monte acceperat. Ornavit postea Davides ex tribu Benjamin, ubi primum Sauli successit, cumque jam quadraginta annos Judæis imperasset, virtute scilicet et sapientia præcellens, quippe qui numine divino afflatus esset, suorum terminos dilatavit. Ejus enim manum Deus in mari extendit, et in fluvio dexteram ejus.

CAP. XXXI.

Hæreseon et seditionum Judaicarum origo.

Cum ergo eo claritatis Judaicum genus excrevisset, Hierosolymamque Davides et Salomon mœnibus cinxissent, atque aggeribus ipsa mœnia circumvallassent, templum denique ubivis gentium percelebre Salomon ædificasset, quidam sua Sione minime contenti, Hebraicum imperium propalam seditionibus suis adulterarunt: ut major in illorum rep. perturbatio primis illis temporibus non fuerit, quibus nimirum Judices tribubus Judaicis jura dicebant.

CAP. XXXII.

Duodecim tribuum in duos ducatus sub Roboamo divisio.

Mortuo itaque Salomone duodecim tribus, quæ unius antea imperio rogebantur, in duos ducatus divisæ sunt. Cum enim Salomonis filius Roboamus mortuo patri in imperium successisset daretque senioribus et morosa responsa daret, qui populi nomines supplices ad illum confugerant, divisæ sunt tribus. Atque sub ejus imperio ultima quidem tribus perseveravit. Undecim vero reliquæ apostatam Jeroboamum, qui e Samaria in Judæam invaserat, secutæ sunt. Atque illi quidem qui Salomonis filio morem gerere perrexerunt, Judæ: qui vero Jeroboamum Nabati filium regem sibi creaverunt, Israelis nomine dicti sunt. Cæterum Roboamus septemdecim annis Israeli præfuit, nimirum usque ad Jechoniæ tempora, qui et Sedecias appellatus est. Temporibus autem illis qui regem utrumque

A interfluxerunt, a vero Dei cultu aberrantes Israelitæ diis alienis sacra fecerunt. Cum primum enim conflabiles auro vaccas ignavis et hebetibus adorandas Jeroboamus proposuit, mox etiam in obscuris locis et lucis victimas multas obtulerunt, Baalamque tanquam Deum colere cœperunt.

CAP. XXXIII.

Captivitas. Esdras Babylone in Samariam idololatris inhabitabilem mittitur.

Verim enimvero cum Hierosolymis expugnatis, temploque incenso Nabuchedonosor victor populum, regnante tunc Jechonia, captivum sibi mancipasset, Judæi per legatos a Babyloniorum rege exorarunt, ut ex suis aliquot in Israeliticam regionem mitteret, ne forte diutius deserta et neglecta silvesceret, atque feris tantum latibula præberet. Ille itaque gentium sibi subditarum quatuor, nimirum Cuthæos, Cuddæos, Sepharveræos, et Anegoganæos eo colonos misit. Qui simul atque cum tutelaribus idolis in Samariam pervenerunt, ibidemque sibi domos extruxerunt, a feris esumpti sunt. Quocirca per legatos ab Assyriorum rege petierunt, aut ad ferarum internecionem auxilium mitteret, aut colonia excedere sibi cum bona ejus venia permitteretur; admiratione interim summa ducti, qui fieri potuerit ut quisquam retroactis temporibus Samariam incolet. Rex ergo iis ad se accersitis, qui inter Hebræos excellere videbantur, interrogavit quid causæ easset, quod Samaria tot a feris infestaretur, atque adeo coloni, quos illo miserat, tam misere perirent. Responderunt Hebræi fas non esse, ut regio illa idololatris cederet, cujus incolæ pristini Mosaicam legem observaverint. Illis itaque rex integrum fecit, ut aliquem in Samariam mitterent, qui Moisi ibi legem profiteretur. Illuc ergo quidam sacerdos, Esdras nomine, secum legis exemplar exscriptum deferens, circiter annum a captivitate tricesimum, se contulit.

CAP. XXXIV.

Samaritanorum hæresis.

Porro Samaritani, si quis interpretetur, idem quod custodes significant. Hique adeo primi exorti sunt, qui Judæis consentanei essent in iis, quæ de Deo apud illos circumferuntur. Solum autem Pestateuchum admittunt. Mortuorum resurrectionem improbant. Spiritum sanctum nullum admittunt. Et quamvis idololatræ re vera sint, summa tamen illis, ne tales videantur, cautio est. Hierosolymis enim una cum cæteris Hebræis adorare dedignati, in monte Garizin et sacra faciunt, et orant. Eo in loco quatuor nationum, quæ (ut jam monuimus) illo coloniam ex Assyria dederant, idola delitescere ferunt.

CAP. XXXV.

In quibus quatuor Samaritanorum sectæ convenient, in quibus non.

Ex his autem Esseni, Sebusei, Sorotheni, et Do-

silthei in quibusdam dogmatis consentanei, in quibusdam contra dissentanei provenerunt. Esseni enim Augusto mense Azyma (in quo cum Sabuæis conveniunt), Srenopegian vero, cum Azyma Judæi, Pentecosten denique in autumno celebrant. At Sebuæi eodem ritu quo Esseni et Sorotheni dies festos colunt, a Dositheis autem dissentiunt. Sorotheni ut in cæteris cum Essenis et Sebuæis conveniant, eundem certe ritum in festis celebrandis quem Dositheis observant. Festorum enim celebrandorum illis Sorothenisque et Dositheis eadem quæ cæteris Judæis ratio est. Dositheis certe, ut resurrectionem fateantur, et in festorum celebritate Sorothenis consentanei sint, privatim certe apud illos plerique ab animatorum esu, nec pauciores a nuptiis post liberos semel susceptos abinent, nec desunt qui virginitatem profiteantur. Hujus sectæ Dositheus auctor fuisse perhibetur, qui Hebræus generis, singularique præditus eruditione cum frustra contendisset, ut in iis quas *δευτερώτερις* illi vocant, primas consequeretur, ad Samaritanos descendit, atque hujus hærescos auctor fuit. Verumenimvero cum nimio philosophiæ amore teneretur, in antrum quoddam secessit, ubi dum jejuniis temere vires attenuat et infirmat, tandem panis et aquæ penuria moritur. Omnes itaque hujusmodi vitam suam ita instituerunt, ut circa res agendas paulo solertiores essent.

CAP. XXXVI.

De Essenis in specie.

Esseni insuper amore virtutis a nuptiis, ita ut qui maxime, abstinebant, divitias pro nihilo ducebant, una denique vescebantur. Privata enim publicos in usus comportabant, turpe rati si quis privatim quid divitiarum possideret, apud quos scilicet fraternitatis nomine bona commiscebantur, et communes in usus depromebantur. Apud eodem squaloris studio usus olei nullus erat: candidus illis color aridebat: vestem aut calceos recentes non nisi prioribus detritis induebant. Unum aut etiam alterum in commune procuratorem habebant. Nullus inter illos emptio, nullus venditioni locus, sed expositis egenti suis omnibus quilibet id ab illo vicissim recipiebat, quod sibi deerat. imo vero alienis uti absque mutua gratificatione poterant. Ante solis ortum summa illis cautio erat, ne profani quid effutirent. Ad horam usque quintam operabantur. Deinde in unum conveniebant, lotisque frigida manibus in cœnaculo convivabant. Promus panes, coquus ex uno et eodem edulio ferculum, præeunte precibus sacerdote, singulis apponebat. Non clamore ædes, non tumultu confundebantur. Alternis inter se perque vices colloquebantur. Sua vero absque procuratorum assensu et præsentia nemini erogabant. Iræ ut promi, ita exardescentiæ conditi æquissimi. Fidei doctores. Pacis ministri. Quidquid dixerat majoris quam jurandum ponderis erat. Jura-

mentum ipso perjurio deterius existimabant. Omnes Scripturas evolvebant, eas vero maxime ex quibus præcepta ad animos bonis moribus informandos utilia elicerentur. Ad se adeuntes probabant, eosque tandem fortitudinis et constantiæ specimine celebres in consortium ultro suum asciscebant. In judiciis exactissimi juxta et justissimi. In congressibus et colloquiis mutuis expuere illis religio erat. In primis autem mala obfirmato animo nihili faciebant, atque dolores quidem meditationibus superabant. Mors illis quæ cum laude et gloria obiretur, immortalitate ipsa potior erat. Quare multi si quando propter legem flagris caderentur: neque lorariis adblandiebantur, neque lacrymabantur: imo vero et verbera ridebant, et tortores ipsos irridebant: animas profundere parati, ac si denuo easdem recepturi essent. Apud ipsos enim obfirmata hæc opinio invaluerat, corpora quidem corruptioni obnoxia esse, perituramque materiam qua constant: animas autem in ævum sempiternum permanere, quæ certe nescio quo naturæ lenocinio, quibusve illecebris ab æthere purissimo divulsæ, atque in corpora demissæ, illis tanquam carceribus coercerentur, tandem vero carnis hisce vinculis exsolutæ, et quasi diuturna servitute liberatæ, tunc utique gauderent, et in sublime ferrentur. Atque ut bonorum quidem animæ (qua in re Græcis consentiunt) amœna quædam loca supra Oceanum incolerent, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque caloribus infestarentur, sed quibus ab Oceano levis aura zephyri aspiraret: malorum vero ad tenebrosa et hyberno frigore rigentia, denique supplicii omne genus nunquam desituri scatentia loca protruderentur. Et mihi quidem Græci eodem consilio fortibus viris (quos heroas et senideos illi vocant) Fortunatorum insulas conserrasse, impiorum contra animas Orco (quæ sceleratorum sedes est) addixisse videntur, ubi etiam Sisypchos, Tantalos, Ixionas, et Tityos quosdam meritis afflicto pœnis in fabulis est. Primum itaque perennes animas esse supponunt, deinde ad virtutum persecutionem vitiorumque fugam hominibus concessas affirmant, propterea quod viri boni, quandiu vivunt, meliores evadunt, certa spe adducti, fore ut post obitum in honore habeantur, sceleratorum contra affectus ita metu præpediantur, ut etiamsi in vita lateant, post mortem tamen certum sibi exitum expectent.

CAP. XXXVII.

Judeorum in septem sectas divisio.

Ex hujusmodi Essenorum vivendi ritu, ni mea me fallit opinio, nostrates Nazaræi pleraque sua instituta depromperunt, quamvis et illa tempore interciderent. Cæterum tandem Judaismus in Sadducæos, Scribas, Phariseos, Hemerobaptistas, Nazaræos, Essæos, et Herodianos divisus est.

CAP. XXXVIII.

De Saducæis.

Et Dositheorum certe velut avulsio quædam fragmentumve Saducæi sunt. Saducæi autem quasi justici dicuntur. Sadoc enim Hebræis justus est. Hi porro mortuorum resurrectionem improbant, angelos non admittunt, Spiritum sanctum ignorant. In cæteris omnibus cum Dositheis conveniunt.

CAP. XXXIX.

De Scribis.

Scribæ autem legis δευτερωται, hoc est secundarii denominantur, sive illi qui traditiones et cæremonias ad legem adjiciebant. Siquidem seniorum traditiones δευτερωταις appellabantur. Hi, ut in cæteris cum Judæorum vulgo convenirent, superfluis tamen nescio quibus observationibus addicti, urceos, pocula, patinas, et cætera id genus men-salia vasa, pugnoque facto suas ipsorum manus curiosiore superstitione abluiebant. Vascula insuper ante perpurgabant, quam cibos ex illis caperent. Dalmaticia, quæ nunc colobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induti, phylacteria sua ostentabant, breves nimirum cartulas, quibus inscripta lex erat, quas illi pretiosis fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Judæorum magistri, deferrebant. Fimbriæ præterea ab illorum vestibus promittebantur, quatuorque stolæ eorumdem alie aurei corymbi, malorum puniceorum similitudine, affixi erant, quo tempore illorum quispiam continebat, aut virginitatem exercebat.

CAP. XL.

De Pharisæis.

At Pharisæi cultu religionis exteriore Scribas longe superabant, quorum alii tabulas sibi latitudine bipalmares subiciebant, ut si quando sub noctem somno victi in pavementum procumberent, confestim expergefacti Numen precarentur. Alii calculos aut spinas sibi substernebant, alii ad præfinitum tempus in virginitate degebant, atque ita alii ad decimum, alii ad octavum, alii ad quartum usque annum perseverabant, donec in somnis ad Veneris furtiva stimulantur. Bis in Sabbato, secunda nimirum et quinta feria, jejunabant. Porro Pharisæorum nomen indepti sunt, ut qui ab aliis, præ hujuscemodi philosophiæ studio, sejuncti essent. Nam Phares Hebræis idem est, qui Græcis ἀφωρισμένος, et Latinis segregatus. Illi præterea mortuorum resurrectionem, angelos et Spiritum sanctum, contra Saducæorum dogma, confitebantur. Iidem fato et astronomiæ intenti a gravidis conjugibus abstinebant, quo facto se non fruendarum voluptatum, sed liberorum suscipiendorum gratia uxores duxisse significabant. Balnea apud illos feminis velatis, quemadmodum et viris subligari præcinctis, permittebantur. Ut animis omnibus

¹ Gen. xlii, 10.

A immortalitatem tribuerent, bonorum certe tantum animas in alia transire corpora, malorum vero æternis addici suppliciis docebant.

De Hemerobaptistis.

CAP. XLI.

Hemerobaptistæ in hoc duntaxat a Pharisæis et Scribis differebant, quod fieri non posse dicerent, ut quisquam salvus evaderet, nisi qui singulis diebus sacro baptismate tingeretur.

De Nazaræis.

CAP. XLII.

Nazaræi, qui (si vocabuli vim interpreteris) idem sunt qui et ἀρρηστῆς, id est, rebelles, patriarchas omnes, quorum in Bibliis Mosaicis mentio fit, Mosemque adeo ipsum recipiunt. Pentateuchum vero improbant, atque aliam Mosi legem datam fuisse contendunt, quo fit ut ab animatis omnibus abstineant, nullisque cruentis victimis in sacrificiis ulantur.

CAP. XLIII.

De Essæis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre lexxeo cum sororibus Martho et Marthana.

Essæi cuncta ex legis præscripto gerentes, ut supra dixi, aliis quoque præter legem scriptis utebantur. Abjectissimos id nominis et vilissimos significat. Illis Elxai quidam pseudopropheta, rerumque laudabilium corruptor, Trajani Romanorum imperatoris temporibus se conjunxit, qui Christi in carne adventum negabat, virginitatemque et continentiam detestatus ad nuptias exhortabatur. Elxai huic fratrem fuisse aiunt, qui lexxeus diceretur, posteaque, magni scilicet Constantini temporibus, una cum duabus sororibus innotuerit, quæ eodem quo ille genere prognatæ ferrentur, Martho scilicet et Marthana, quibus errore delibuti homines, tanquam deabus a divino Elxai semine prognatis, divinum cultum exhiberent. Cæterum Elxai potentiam occultam et arcanam significat. El enim Hebræis potentia, Xai occulta dicitur.

CAP. XLIV.

De Herodianis.

Herodiani ab Herode Antipatri filio nomen acceperunt. Antipater enim Ascalonites a Judæis captus et abductus Herodem illum suscepit, qui Christi temporibus pueros interfecit. Tandem Demetrio familiarissime conjunctus, Judæque procurator effectus, seipsum cum Herode filio circumcidendum curavit. Hic Herodes postea cum Julio Cæsari, Antonio, et Augusto innotuisset, Judæorum regno præfectus est. Nonnulli ergo illum esse Christum arbitrabantur, Jacobi scilicet vaticinio adducti, quod ita canit: *Non deficiet dux neque princeps de femore ejus, donec veniat cui reposilum est*¹, idcirco Herodiani nominantur.

CAP. XLV.

Libri primi Epilogus.

Atque hæc quidem sunt hæreses quæ Christi in carne adventum præcesserunt, nec tamen omnes improbatae sunt, ast illæ tantum, quæ Mosis legem antiquabant ejusque placitis adversabantur. Porro Phariseorum et Scribarum traditiones, si cum legis oraculis observarentur, nihil præjudicii pariebant. Nam quid alioqui detrimenti ex urceorum baptismis, manuum ablutionibus, tintinnabulorum sonitu, corymborum aureorum appensionibus, tabulisque bipalmaribus ad somnum capiendum substratis, ejuscemodi observationum studioso confliari potuisset? Idem de jejuniis judicandum est, et cæteris quibus Phariseus designabatur, atque Scriba vel procul spectus innotescebat, quibus hactenus ignotus fuisset. Quod superest, vera esse quæ dico, Christus ipse, qui veritas ipsa est, his verbis plane arguit: *Dico enim vobis, nisi superabundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum*²⁵. Hypocriticus porro traditionum cultus, primorum accubitu amor, primæ sedis ambitio,

A preces mediis in plateis fusæ, privatorum denique mandatorum præ divinis observatio, atque adeo accuratissimum dogmatum suorum præ Dei præceptis studium, extremam proculdubio animis hominum perniciem exitiumque afferunt: ut satis hæc superque Theanthropi verba indicant: *Væ vobis, Pharisei hypocritæ, quia mundatis exteriora calicis et paropsidis, interiora autem plena sunt rapina et injustitia*. Item, *Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, quia decimatis mentham, anethum, et cyminum: et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem*. Hæc oportuit facere, et illa non omittere⁶. Atque hæc sunt, inquam, in quibus ante Christi in carne adventum a lege divina aberratum est, cæterum posteaquam ille corpus humanum assumpsit, a mortuis surrexit, in cælos ascendit, apostoli denique per hominum nationes dispersi sunt, innumeræ opiniones ab orthodoxæ fidei regula diversæ, studio ejus qui zizania disseminare solet, exortæ sunt. Operæ autem pretium me facturum existimo, si primum de sancta Trinitate disseram, tum deinde hæreses ipsam attexam, una cum iis quæ adversus illas a me conscripta sunt.

²⁵ Matth. v, 20. ⁶ Matth. xxiii, 13.

NICETÆ CHONIATÆ THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI LIBER SECUNDUS.

De sancta Trinitate, Angelis et hominibus.

CAP. I.

Quod divinitas trishypostata sit, hoc est tribus personis constet.

Inde certe dicendi præludium faciemus, unde dubitationis occasionem plerisque subortam video, nimirum quid obstiterit, quominus se natura illa rerum omnium fabricatrix ab initio trinam ostenderit, sed tum demum, quando a Verbo caro assumpta est, id ipsum sibi placere perspicuum fecerit. Respondemus itaque perapposite id pro divinæ magnificentiæ dignitate factum ita fuisse. Illa enim cum homines a monarchia, seu Dei unius cultu alienos et ad deorum pluralitatem propensos, creaturarum potius quam Creatoris cultui addictos esse videret, tunc temporis se vulgo celavit, nec unitatem illam quæ Trinitati personarum inest, cuius perapicuum et explanatum esse voluit ut imbecillæ perversorum cognitioni parceret, qui sane vel nullis hujuscemodi propositis exemplis, alias ἀναρχίας, hoc est nullum prorsus Deum, re-

C verebantur, alias τῆ μοναρχίας, hoc est unius Dei cultui, deorum pluralitatem præferebant. Cæterum apud Deo charissimos Patres unitate sua Trinitas non caruit, imo vero Abrahamus quo tempore angelos hospitio excepit, obscurius illam tacitus secum reputavit, expressius autem specimen illius edidit, cum filium Isaacum supposito ariete, viventem e sacrificio recepit. Ex iis enim quæ tunc vidit, Verbi incarnationem ariolatus est, futurumque adeo, ut divinitas minime pateretur, sed caro sola, quam in mundi totius expiationem assumpturus esset. Porro Mosi, dum in monte obambulat, nova illa visio objecta est. Et Jacobus filiis benedicens vaticinatus est futurum, ut is quicum coluctatus nocte fuerat, hominibus conjungeretur, et veluti catulus leonis a somno resurgeret. Quisquis denique divino fuit afflatus numine, quantum hoc vel illo pacto mentis oculos contendere potuit Trinitatis cognitionem tanquam in speculo contemplatus est. Alioqui vel ipsa de Deo Patre con-

cepta notio, Filii quoque et Spiritus essentiam commonstrat et confirmat. Nam Filius Pater est et Patris Filius, eosque una et eadem natura efformat. Spiritus itidem alterius cujuspiam spiritus est, ejus nimirum cujus et dicitur. Iis itaque de causis Trishypostata, hoc est, tribus constans personis Divinitas animo ex symbolis primum ab illis concepta est, qui rerum divinarum præscientia claruerunt: palam vero et perspicue tum demum, cum ex Trinitatis personis una nobiscum in carne versata est.

CAP. II.

Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi posuit quam hominis cujuspiam innotuerit.

Cæterum Verbo muneris id conveniebat, ut Trinitatis mysterium mundo patefaceret, ut homines a Deo ea quæ Dei sunt edocti, baud dubiam de iis opinionem conciperent. Nam si a mortalium aliquo traditum fuisset, nunquam id ponderis apud rerum divinarum studiosos habuisset, ut facile suscipiendum videretur: quemadmodum verbi gratia, Mosaicis scriptis usuvenisse sycophantæ affirmare ausi sunt (3), quorum alia quidem a Deo legislatore, alia vero a Mose populi que senioribus promulgata dixerunt. Atque hujus posterioris opinionis ergo, ne legis quidem divinæ cultum hujusmodi scriptis exhibuerunt. Nam si posteaquam ipse Christus theologiam illam professus est, quæ et in unitate Divinitatis, et in trinitate personarum elucescit, nonnulli, velut adulterinæ quædam dæmonis monetæ, exorti sunt, qui Dei majestatem nullo modo reveriti, a fide divitacula subintroducerent, a quibus, quæso, verbis sibi temperassent homines, si abstrusarum rerum, necdum a quoquam tractatarum doctores fuissent?

CAP. III.

Incarnatio Christi certissimum divinæ erga nos providentiæ argumentum.

Dei porro majestatis excellentissimum opus, ejusdemque providentiæ erga nos argumentum efficacissimum inde innotuit, quod Filius carnem assumpserit, et usque ad mortem crucis sese exhibuerit. Cum enim ille Dei imago immutabilis et naturalis esset, nosque imaginis illius divinæ, ad quam efformati fueramus obacterem corru-
D
pissimus, idem ille qui ut in rerum natura essemus, effecerat, creaturæ suæ restorationem in se recepit, atque adeo ἐνοστώταρον illud, hoc est, per se subsistens Dei Verbum, Patre propriam gloriam non exuente, incarnatum in terris apparuit, et eos qui a ratione deflexerant, ad brutamque vitam diverterant, denuo ad rationis et intellectus dignitatem revocavit, Pater autem ordine Filium, Filiusque Spiritum præcedere eadem ratione dici

A potest, qua res expetendas, et suos effectus causas præcedit, qui tamen diversæ naturæ, posterioresque tempore non sint, sed æterna potius cœternorum effectuum causa sit, ejusdem substantiæ, sola proprietate dempta, particeps. Primus enim pater, secundus genitura, tertius processio dicitur.

CAP. IV.

Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui fit, ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?

Quod si rem ipsam alius atque convenienter Deo disquiramus, natura divina omni ex parte ineffabilis est, et incomprehensibilis, nec id quod re ipsa est aut humana capi ratione ac revelari, aut oratione ulla exprimi potest. Et quamvis Trinitatem, quamvis unitatem, quamvis Patrem et Filium, et Spiritum, quamvis denique Divinitatem illam incomprehensibilem, et naturam ineffabilem vel animo concipiamus, vel ratione pronuntiemus, illa non iis rebus, sed supra eas consistit. Ex quo fit, ut divinæ naturæ neque prior locus neque posterior accommodari commode possit, sed omnium supremus duntaxat, utpote quæ omnem numerum et unitatum excogitationem excedit, si saltem numerus et unitas circa substantias versentur, Deus autem supra substantiam sit. Servator tamen noster, ut nominibus et rebus nobis familiaribus ad ea nos deduceret, quæ supra naturam posita sunt, divinisque adeo mysteriis initiaret, oratione sua Patri primum, Filio alterum, Spirituique sancto tertium locum attribuit, cum sic discipulos suos alloquitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ⁷.

CAP. V.

Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque Filius diceretur, fierique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.

Hoc autem neque Patri a natura insitum, neque divino item Spiritui consentaneum erat, ut in terra videretur, et nobiscum coalesceret. Qui enim fieri posset, ut qui nullis non sæculis insitam sibi paternitatem prædicabat, Filius hominis audiret? vel etiam Spiritus ille coadjutor et perfectior, eorumque confirmator, quæ Filius ex nihilo ad id quod est in rerum natura produxit, prout plerique scriptis suis assuerunt, imo vel ipse Servator in Evangeliiis, in quibus de Spiritu sancto disserens discipulos his verbis alloquitur: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis quæcunque dixi vobis* ⁸. Item, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium feret de me* ⁹. Sed hoc a ratione non ab-

⁷ Matth. xxviii, 19. ⁸ Joan. xiv, 26. ⁹ Joan. xv, 26.

(3) Ptolemæus in primis infr. lib. iv, c. 5.

horrebat, ut qui Dei Filius esset, hominis quoque Filius evaderet; et quemadmodum vitam hominibus largitus erat, ita nobis quoque non tantum vitam, sed bonam etiam vitam adventu suo largiretur, salvis ambabus naturis: divina, inquam, quæ eadem prima est, et hominis captum transcendit; necnon humana, quam propter nos ad tempus speciali quadam proprietate assumpsit. Præsertim quia hominis culpa factum fuerat, ut homo salute excluderetur, cui consequendæ nihil Mosaica lex, nihil prophetiæ prædictiones prodesse potuerant, nihil denique angelorum quispian nobis hac in re proferre posse videretur: tametsi hoc Deo supra modum arrisisset, quod rebus hominum deploratis præsens remedium et ac recuperandam salutem efficacissimum afferret. Qui enim fieri potuisset, ut simplex homo, nec ullius divinitatis particeps, unam eandemque in fidem gentes congregaret, illisque œremoniis finem imponeret, quibus lex obnoxios nos efficiebat? vel etiam eadem potestate uti potuisset, qua Christus utitur, his verbis: *Lex quidem ait, Non moechaberis: ego autem, Nemulierem quidem aspicias, ad concupiscendam eam*¹⁰, et quæ sequuntur, eo quidem sensu accipienda, ut ad legis perfectionem, non autem ad destructionem dicta et tradita intelligantur. Sed ne malorum quidem spirituum vires infirmare potuisset angelus, præsertim cum Scriptura nos moneat, Michaellem archangelum cum diabolo quidem super Moysis corpore contendisse, eo tamen audaciæ nequaquam evasisse, ut illum tanquam blasphemum condemnaret, sed his duntaxat verbis usum esse; *Increpet te Dominus*. Quin et angeli in angelos insurgunt, quemadmodum vir ille desideriorum et prophetarum perspicacissimus Daniel suis scriptis explicat. Quocirca prout oportebat, ita etiam creata sunt omnia, creata vero et facta sunt ita ut et mundo salutifera, nec Deo indigna essent. Atque hæc hactenus, etiamsi citra omnem orationis ornatum dicta sint. Jam quædam scriptis mandanda supersunt, ex quibus sanctissimi Patres et theologi nos docuerunt, quidnam de supersubstantiali Trinitate sentiendum sit.

CAP. VI.

B. Dionysii Areopagitæ, ex cap. 2, De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto (4).

Patrem quidem fontem divinitatis esse, Filium autem et Spiritum Deigenæ divinitatis germina, ut ita dicam, divinitus pullulantia et quasi flores, supersubstantialiaque lumina, sacris ex oraculis accepimus; at quonam id tandem pacto fiat, nec oratione quisquam, nec intellectu consequi potest. Item, proinde in omni fere theologica disputatione summæ Divinitatis sacras laudes intuemur, partim quidem, quia unitas sit propter simplicitatem et

¹⁰ Matth. v 28, 29.

(4) Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. III, col. 674.

A unitatem supernaturalis ejus impartibilitatis, ratione cujus tanquam unificæ potentie, unimur, dividuisque nostri diversitatibus, supra mundi hujus conditionem, complicatis, in Deiformem monadem, eamque unitatem colligimur, quæ divinam illam imitetur: partim vero, quia Trinitas sit, trium illarum personarum ratione, quæ ex fecunditate supersubstantiali elucescunt, ex qua cœlestis omnis familia et est et denominatur. Item, Divinitas illa, quæ rerum omnium præses, et unitas et Trinitas celebri nomine dicitur, non ea est unitas et Trinitas, quæ vel nobis, vel alii cuiquam eorum quæ sunt innotescat, sed ut ipsius unitatem unitate omni superiorem, Deigenamque fecunditatem vere laudemus, illam trina et una Divinitatis appellatione denominamus: cum tamen omnia nomina transcendat, et eorum quæ sunt essentiam exsuperet. Nulla porro unitas, aut Trinitas, aut nullus numerus aut unitas, aut fecunditas, nullum denique aliud ex iis quæ sunt, quod quidem cognitioni scientiæque pateat, arcanum illud nulla oratione nulloque intellectu explicabile, reterege potest, quod in ea super Divinitate inest, quæ substantia sua nullam non substantiam multis parasangis exsuperat. Ipsa vero neque ullo nomine, neque ulla ratione, aut oratione exprimi potest, sed in ipsis adytorum penetralibus, quasi de medio sublata delitescit.

CAP. VII.

Magni Basilii ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentiæ et hypostaseos differentia inscribitur (5).

Ubicunque in sancta Trinitate Patrem intellectui assequitur, una eadem opera et ipsum per se Patrem intelligit, et Filium cogitatione comprehendit. Qui autem Filium tenet, Spiritum quoque complectitur, et consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium in seipso confusam et commistam fidem expressit. Spiritum item solum qui dixit, hujusmodi confessione eum quoque, cujus et Spiritus est, nempe Christum, et eum ex quo procedit, nempe Deum, ut Apostolus ait, complexus est. Quemadmodum autem in cœtena, qui anulum unum attingit, simul etiam alterum extremum attrahit, ita quicumque Spiritum trahit, ut auctor est propheta, is vero per istum Filii quoque et Patris compos factus est. Quod si quis apprehendat, ab utroque ejusdem latere, hoc quidem ejusdem Patrem, illo vero proprium ejusdem Spiritum eadem hac inductione sibi conciliaverit. Nec enim fieri poterit, ut is a Patre separetur, qui semper in Patre manet, aut a proprio unquam Spiritu disjungatur, qui omnia in ipso agit. Proinde nulla prorsus sectio aut divisio excogitari potest, quæ vel Pater sine Filio, vel Filius sine Spiritu intelligatur. Imo vero ea in iis conjunctio et divisio

(5) Vide tom. XXXII, col. 331.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendi queat: cum præsertim neque hypostasem differentia continuitatem naturæ distrahatur, nec essentialis conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cœlestis arcus, quem vulgus Iris appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia mixtionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extenduntur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendore. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremur (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatis illis, quæ de rebus arduis inveniuntur, illi cognitioni, quæ rationationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (fieri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituitur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiam si numero differat, essentialis tamen ratione non dividatur. Idecirco unitas ab initio in binarium excrecens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectum cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingentum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando neo

(6) μή κενόπαθεϊν. Interpres Euthymii habet ne frustra laboremur, ut legisse videatur μή κενόπαθεϊν.

hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuere possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, quando, antea, postea et ab initio, temporis expertes non sunt) etiam si vel maxime adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiternis duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principio caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quandiu saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim tempori subjiciuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisim proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus, Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Car enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatae similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quem si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbe illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflari, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque in

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati: vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus: inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, træve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censeatur, et creaturis accenseatur?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi moleste feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas: cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat; neo Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cœperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero: *Unus Dominus, una fides; unum baptisma* ¹¹. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar? Quod dicitis? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis! fieri potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur? Isne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conserved nomine baptizatus est? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹¹ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam: qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excedam? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est, Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti? Commune certe novi. Equodnam est? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigito, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut mea fert opinio, nihil aliud est, quam expressior [quædam] horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas: eadem tota unitas, et tota Trinitas: eadem tota unitas, si essentia, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto: tota perfecta perfecte Filio perfecto: tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristicarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpiissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysii Areopag. et Alexandrino, Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasim pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposterum iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingentum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatis deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, et non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus sejunctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factum esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constat, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis expers. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæsi- B veris : ne forte compositam illam profitearis, et rebus creatis accenseas.

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt generationi præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exors, nec vitæ est, sed mentis et vitæ C particeps. Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem : habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenuus est, quippe qui a nullo genitus coæternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod D substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse movetur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est ; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuum earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo sejunctus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi finibus continentur, hic intelligere aut cogitare audemus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notiones eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujusmodi ratione sunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione conjunguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exsunt, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysii Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasin pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorem mos hio jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri iudicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatas deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus sejunctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factum esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis prouuntiatæ fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus in hærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generis et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentia ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasim habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hæcenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significato non solum essentiam, quam αὐτοπαρῆτον et αὐτοπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum hujusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ὑπερὑπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοπόστατον per se proprie consistit: quo in significato individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madianitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thicouia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palæstinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro sæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantia mea tanquam nihilum coram te*¹⁷. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi subsistentia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus subsistentiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si stetit in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasim pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. DDionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Ejusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinities infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo fiunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

¹³ Joan. i, 14. ¹⁴ Deut. i, 10. ¹⁵ Ruth. i, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁷ Psal. xxxviii, 6. ¹⁸ Psal. lxxviii, 3. ¹⁹ Jerem. xxiii, 3. ²⁰ II Cor. xi, 17.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis effe-
runtur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitatis, mensuræ terminique prorsus expers exsistat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrescit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similis. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hæc vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, imotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusione superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. lxxxviii, 9. ²¹ Ose. xii, 10. ²² Genes. i, 26. ²³ II Cor. vi, 16. ²⁴ Psal. xxx, 3. ²⁵ Joan., xv, 4.

CAP. XVII.

D. Nazimi, de Deo communiter. [Genuinus nominum sensus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Rne, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales haudquam dicimus, nec compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significent. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisibile quidem Numen est, quia quantitatis expers: quantitatis autem expers, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, eoque majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingenitum est: ingenitum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscere potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acumine comprehendendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁶ Eccl. i.

(11) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso conquietura sint, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definiat et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate prædeditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terrena caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quandiu ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis obijciuntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugillo? quis montes lance, vallesque statera appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? ovique adeo in hac rerum universitate similis dicetur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accederet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc sitientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, mecum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique celestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abyso contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, seque ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, multo minus natura poterit.]

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientiæ divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestati mihi* ²⁸? clamantis. *Sapientiæ ejus non est numerus* ²⁹, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe facto certam insaniam tuam prodis.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantus ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magnam cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ unæ, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas legebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas prætendunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solli gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpessa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cæteræ quid sibi velint, accipe: *Duabus*, inquit, *volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involuero angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologicam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimittentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³³. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentia ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

²⁷ Psal. xxxiii. ²⁸ Psal. 1, 8. ²⁹ Psal. cxlvi, 5. ³⁰ Luc. ii, 14. ³¹ Ezech. iii, 12. ³² Isa. vi, 3. ³³ Ibid. I seqq. ³⁴ Joan. 1, 18.

cepta notio, Filii quoque et Spiritus essentiam commonstrat et confirmat. Nam Filius Pater est et Patris Filius, eosque una et eadem natura efformat. Spiritus itidem alterius cujuscumque spiritus est, ejus nimirum cujus et dicitur. Iis itaque de causis Trishypostata, hoc est, tribus constans personis Divinitas animo ex symbolis primum ab illis concepta est, qui rerum divinarum præscientia claruerunt: palam vero et perspicue tum demum, cum ex Trinitatis personis una nobiscum in carne versata est.

CAP. II.

Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi posuit quam hominis cujuscumque innotuerit.

Cæterum Verbo muneris id conveniebat, ut Trinitatis mysterium mundo patefaceret, ut homines a Deo ea quæ Dei sunt edocti, haud dubiam de iis opinionem conciperent. Nam si a mortalium aliquo traditum fuisset, nunquam id ponderis apud rerum divinarum studiosos habuisset, ut facile suscipiendum videretur: quemadmodum verbi gratia, Mosaicis scriptis usuvenisse sycophantæ affirmare ausi sunt (3), quorum alia quidem a Deo legislatore, alia vero a Mose populi que senioribus promulgata dixerunt. Atque hujus posterioris opinionis ergo, ne legis quidem divinæ cultum hujusmodi scriptis exhibuerunt. Nam si posteaquam ipse Christus theologiam illam professus est, quæ et in unitate Divinitatis, et in trinitate personarum elucescit, nonnulli, velut adulterinæ quædam dæmonis monetæ, exorti sunt, qui Dei majestatem nullo modo reveriti, a fide divitacula subintroducerent, a quibus, quæso, verbis sibi temperassent homines, si abstrusarum rerum, necdum a quoquam tractatarum doctores fuissent?

CAP. III.

Incarnatio Christi certissimum divinæ erga nos providentie argumentum.

Dei porro majestatis excellentissimum opus, ejusdemque providentiæ erga nos argumentum efficacissimum inde innotuit, quod Filius carnem assumpserit, et usque ad mortem crucis sese exinaniverit. Cum enim ille Dei imago immutabilis et naturalis esset, nosque imaginis illius divinæ, ad quam efformati fuimus ob characterem corruptissemus, idem ille qui ut in rerum natura essemus, effecerat, creaturæ suæ restorationem in se recepit, atque adeo ἐνοσίχτων illud, hoc est, per se subsistens Dei Verbum, Patre propriam gloriam non exuente, incarnatum in terris apparuit, et eos qui a ratione deflexerant, ad brutamque vitam diverterant, denuo ad rationis et intellectus dignitatem revocavit, Pater autem ordine Filium, Filiusque Spiritum præcedere eadem ratione dici

A potest, qua res expetendas, et suos effectus causas præcedit, qui tamen diversæ naturæ, posterioresque tempore non sint, sed æterna potius cœternorum effectuum causa sit, ejusdem substantiæ, sola proprietate dempta, particeps. Primus enim pater, secundus genitura, tertius processio dicitur.

CAP. IV.

Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui fit, ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?

Quod si rem ipsam alius atque convenienter Deo disquiramus, natura divina omni ex parte ineffabilis est, et incomprehensibilis, nec id quod re ipsa est aut humana capi ratione ac revelari, aut oratione ulla exprimi potest. Et quamvis Trinitatem, quamvis unitatem, quamvis Patrem et Filium, et Spiritum, quamvis denique Divinitatem illam incomprehensibilem, et naturam ineffabilem vel animo concipiamus, vel ratione pronuntiemus, illa non iis rebus, sed supra eas consistit. Ex quo fit, ut divinæ naturæ neque prior locus neque posterior accommodari commode possit, sed omnium supremus duntaxat, utpote quæ omnem numerum et unitatum excogitationem excedit, si saltem numerus et unitas circa substantias versentur, Deus autem supra substantiam sit. Servator tamen noster, ut nominibus et rebus nobis familiaribus ad ea nos deduceret, quæ supra naturam posita sunt, divinisque adeo mysteriis initiaret, oratione sua Patri primum, Filio alterum, Spirituique sancto tertium locum attribuit, cum sic discipulos suos alloquitur: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* ⁷.

CAP. V.

Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque Filius diceretur, fierique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.

Hoc autem neque Patri a natura insitum, neque divino item Spiritui consentaneum erat, ut in terra videretur, et nobiscum coalesceret. Qui enim fieri posset, ut qui nullis non sæculis insitam sibi paternitatem prædicabat, Filius hominis audiret? vel etiam Spiritus ille coadjutor et perfectior, eorumque confirmator, quæ Filius ex nihilo ad id quod est in rerum natura produxit, prout plerique scriptis suis assueruerunt, imo vel ipse Servator in Evangeliiis, in quibus de Spiritu sancto disserens discipulos his verbis alloquitur: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis quæcunque dixi vobis* ⁸. Item, *Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium feret de me* ⁹. Sed hoc a ratione non ab-

⁷ Matth. xxviii, 19. ⁸ Joan. xiv, 26. ⁹ Joan. xv, 26.

(3) Ptolemæus in primis infr. lib. iv, c. 5.

horrebat, ut qui Dei Filius esset, hominis quoque Filius evaderet; et quemadmodum vitam hominibus largitus erat, ita nobis quoque non tantum vitam, sed bonam etiam vitam adventu suo largiretur, salvis ambabus naturis: divina, inquam, quæ eadem prima est, et hominis captum transcendit; necnon humana, quam propter nos ad tempus speciali quadam proprietate assumpsit. Præsertim quia hominis culpa factum fuerat, ut homo salute excluderetur, cui consequendæ nihil Mosaica lex, nihil propheticæ prædictiones prodesset potuerant, nihil denique angelorum quispian nobis hac in re proferre posse videretur: tametsi hoc Deo supra modum arrisisset, quod rebus hominum deploratis præsens remedium et ac recuperandam salutem efficacissimum afferret. Qui enim fieri potuisset, ut simplex homo, nec ullius divinitatis particeps, unam eandemque in fidem gentes congregaret, illisque cæremoniis finem imponeret, quibus lex obnoxios nos efficiebat? vel etiam eadem potestate uti potuisset, qua Christus utitur, his verbis: *Lex quidem ait, Non mœchaberis: ego autem, Nemulierem quidem aspicias, ad concupiscendam eam*¹⁰, et quæ sequuntur, eo quidem sensu accipienda, ut ad legis perfectionem, non autem ad destructionem dicta et tradita intelligantur. Sed ne malorum quidem spirituum vires infirmare potuisset angelus, præsertim cum Scriptura nos moneat, Michaellem archangelum cum diabolo quidem super Moysi corpore contendisse, eo tamen audaciæ nequaquam evasisse, ut illum tanquam blasphemum condemnaret, sed his duntaxat verbis usum esse; *Increpet te Dominus*. Quin et angeli in angelos insurgunt, quemadmodum vir ille desideriorum et prophetarum perspicacissimus Daniel suis scriptis explicat. Quocirca prout oportebat, ita etiam creata sunt omnia, creata vero et facta sunt ita ut et mundo salutifera, nec Deo indigna essent. Atque hæc hactenus, etiamsi citra omnem orationis ornatum dicta sint. Jam quædam scriptis mandanda supersunt, ex quibus sanctissimi Patres et theologi nos docuerunt, quidnam de supersubstantiali Trinitate sentiendum sit.

CAP. VI.

B. Dionysii Areopagitæ, ex cap. 2, De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto (4).

Patrem quidem fontem divinitatis esse, Filium autem et Spiritum Deigenæ divinitatis germina, ut ita dicam, divinitus pullulantia et quasi flores, supersubstantialiaque lumina, sacris ex oraculis accepimus; at quonam id tandem pacto fiat, nec oratione quisquam, nec intellectu consequi potest. Item, proinde in omni fere theologia disputatione summæ Divinitatis sacras laudes intuemur, partim quidem, quia unitas sit propter simplicitatem et

¹⁰ Matth. v 28, 29.

(4) Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. III, col. 674.

A unitatem supernaturalis ejus impartibilitatis, ratione cujus tanquam unificæ potentie, unimur, dividuisque nostri diversitatibus, supra mundi hujus conditionem, complicatis, in Deiformem monadem, eamque unitatem colligimur, quæ divinam illam imitetur: partim vero, quia Trinitas sit, trium illarum personarum ratione, quæ ex fecunditate supersubstantiali elucescunt, ex qua cœlestis omnis familia et est et denominatur. Item, Divinitas illa, quæ rerum omnium præses, et unitas et Trinitas celebri nomine dicitur, non ea est unitas et Trinitas, quæ vel nobis, vel alii cuiquam eorum quæ sunt innotescat, sed ut ipsius unitatem unitate omni superiore, Deigenamque fecunditatem vere laudemus, illam trina et una Divinitatis appellatione denominamus: cum tamen omnia nomina transcendat, et eorum quæ sunt essentiam exsuperet. Nulla porro unitas, aut Trinitas, aut nullus numerus aut unitas, aut fecunditas, nullum denique aliud ex iis quæ sunt, quod quidem cognitioni scientiæque pateat, arcenum illud nulla oratione nulloque intellectu explicabile, reterege potest, quod in ea super Divinitate inest, quæ substantia sua nullam non substantiam multis parasangis exsuperat. Ipsa vero neque ullo nomine, neque ulla ratione, aut oratione exprimi potest, sed in ipsis adytis penetralibus, quasi de medio sublata delitescit.

CAP. VII.

Magni Basilii ex epistola ad Gregorium fratrem, quæ de essentia et hypostaseos differentia inscribitur (5).

Ubiunque in sancta Trinitate Patrem intellectui assequitur, una eadem opera et ipsum per se Patrem intelligit, et Filium cogitatione comprehendit. Qui autem Filium tenet, Spiritum quoque complectitur, et consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium in seipso confusam et commistam fidem expressit. Spiritum item solum qui dixit, hujusmodi confessione eum quoque, cujus et Spiritus est, nempe Christum, et eum ex quo procedit, nempe Deum, ut Apostolus ait, complexus est. Quemadmodum autem in cætena, qui anulum unum attingit, simul etiam alterum extremum attrahit, ita quicumque Spiritum trahit, ut auctor est propheta, is vero per istum Filii quoque et Patris compos factus est. Quod si quis apprehendat, ab utroque ejusdem latere, hoc quidem ejusdem Patrem, illo vero proprium ejusdem Spiritum eadem hac inductione sibi conciliaverit. Nec enim fieri poterit, ut is a Patre separetur, qui semper in Patre manet, aut a proprio unquam Spiritu disjungatur, qui omnia in ipso agit. Proinde nulla prorsus sectio aut divisio excogitari potest, quæ vel Pater sine Filio, vel Filius sine Spiritu intelligatur. Imo vero ea in iis conjunctio et divisio

(5) Vide tom. XXXII, col. 331.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem nature distrahat, nec essentialis conjunctio proprietatem personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cælestis arcus, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia missionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extendantur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatibus illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ rationationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (fieri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituitur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiam si numero differat, essentialis tamen ratione non dividatur. Idcirco unitas ab initio in binarium excrescens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectum cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingentum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) μή κενόπαθεῖν. Interpres Euthymii habet *ne frustra laboremus*, ut legisse videatur μή κενόπαθεῖ.

A hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuere possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, *quando, antea, postea et ab initio*, temporis expertes non sunt) etiam si vel maxime adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiternis duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principio caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quandiu saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim eodem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim temporis subjiciuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus, Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Car enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatae similes, vi contrariam in partem distorqueamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ plenitudinis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quem si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflari, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque in

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati : vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus : inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, tresve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censeatur, et creaturis accenseatur ?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur ?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi moleste feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas : cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat ; neo Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cœperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero : *Unus Dominus, una fides ; unum baptisma* ¹¹. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar ? Quod dicitis ? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis ! fieri potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur ? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur ? Inne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conserved nomine baptizatus est ? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo descoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹¹ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam : qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis ? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excedam ? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es ? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est, Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti ? Commune certe novi. Equodnam est ? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigo, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut me fert opinio, nihil aliud est, quam expressior [quædam] horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas : eadem tota unitas, et tota Trinitas : eadem tota unitas, si essentia, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eadem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto : tota perfecta perfecte Filio perfecto : tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, A et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constet, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis expers. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæsi- B veris: ne forte compositam illam profitearis, et rebus creatis accenseas.

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypos- tata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex natu- rali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt genera- C tioni præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exorsus, nec vitæ est, sed mentis et vitæ particeps. Generantem enim mentem habet, quæ- que sui essentia consistat nimirum Patrem: habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spi- ritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenitus est, quippe qui a nullo genitus cœternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternæ, sine fluxu imperturbate, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio conquiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod D substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse move- tur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est; et spirituales facul- tates spirituum nomine designantur. Spiritus in- super pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intelle- ctus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus ap- pellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem ne- quaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla co- gitetur. Has autem in se vicissim singulas, pro- pter mutuum earum habitum inter se atque rela- tionem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eor- um eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo sejunctus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem co- gnoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio sim- plici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circum- scribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi fluibus continentur, hic intelligere aut cogitare audemus. Præter pater- nitatem, filiationem, et processionem, seu no- tiones eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujusmodi ratione fiunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas divida- mus, quæ sine divisione dividuntur, et sine con- junctione conjunguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut na- tura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentia ra- tione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiae naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiae naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpiissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiat. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiat: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino, Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasim pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposterius iudicium argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatas deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiae, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus sejunctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factum esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus inhærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generis et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentia ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasim habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hactenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significato non solum essentiam, quam αὐτοπαρτον et αὐτοπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum huiusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ὑπερὑπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοπόστατον per se proprie consistit: quo in significato individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madianitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thicoonia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palæstinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro sæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantiu mea tanquam nihilam coram te*¹⁶. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi subsistentia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus subsistentiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si steterint in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasim pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. DDionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Ejusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinities infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo fiunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

¹³ Joan. i, 14. ¹⁴ Deut. i, 10. ¹⁵ Ruth. i, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁶ Psal. xxxviii, 6. ¹⁷ Psal. lxxviii, 3. ¹⁸ Jerem. xxiii, 3. ¹⁹ II Cor. xi, 17.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis efferruntur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitalis, mensuræ terminique prorsus expers existat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrevit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitalis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similia. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hæc vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, immotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatibus omnis quantitalis Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusiore superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitiamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratio- ne et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. lxxxviii, 9. ²¹ Ose. xii, 10. ²² Genes. i, 26. ²³ II Cor. vi, 16. ²⁴ Psal. xxx, 3. ²⁵ Joan., xv, 4.

CAP. XVII.

D. Maximi, de Deo communitor. [Genuinus nominum sensus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Rns, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales haudquam dicimus, ne compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significent. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisibile quidem Numen est, quia quantitatis expers: quantitatis autem expers, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, eoque majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingenuitum est: ingenuitum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscere potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acumine comprehendendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁶ Eccl. i.

(41) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso conquietura sint, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definiat et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate prædeditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terrena caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quandiu ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis obijciuntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugillo? quis montes lance, vallesque statim appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? ovique adeo in hac rerum universitate similis dicetur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accederet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc silientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, mecum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique cœlestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abyso contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, seque ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. (Si sapientia comprehendere nequeat, minus natura poterit.)

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientie divine profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientie tuæ manifestati mihi* ²⁸? clamantis. *Sapientie ejus non est numerus* ²⁹, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe facto certam insaniam tuam prodia.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ³⁰, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³¹, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantus ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magnacum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ un, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas legebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³³. Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas prætendunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solli gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpessa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cætera quid sibi velint, accipe: *Duabus*, inquit, *volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involucri angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegunt, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologicam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimittuntur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³⁴. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentiae ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

²⁷ Psal. xxxiii. ²⁸ Psal. l, 8. ²⁹ Psal. cxlvi, 5. ³⁰ Luc. ii, 14. ³¹ Ezech. iii, 12. ³² Isa. vi, 3. ³³ Ibid. i seqq. ³⁴ Joan. i, 18.

4. Ejusdem. Cum Daniel ipse propheta angeli eo se demittentis aspectum non tulit, sed remissa intentione in faciem cecidit: *Et non remansit in me fortitudo*, inquit; *sed et species mea immutata est in me, et emarcui* ³⁴, hoc est, oris mei pulchritudo periit, et in mortui pallorem conversa est: tu qui Daniele tanto inferior es, quanto ille angelo, qui fit, ut os attollere, et de divina natura curiosius inquirere audeas? Daniel, qui in corpore humano ea videre potuit, quorum homo capax non est, conservi eo se demittentis splendorem non ferebat: et tu naturam illam comprehendisti, quæ angelorum innumera millia condidit; quorum unius aspectum non tulit Daniel, ut jam dictum est? Quis non indoleat? quis tantum stuporem non defleat?

CAP. XX.

Catechetica quædam erotemata. Nimirum Deus, Pater, Filius et Spiritus quot modis in Scripturis accipiantur. Una cum eorum ἐρώτημα. Quid Trinitas.

1. Quot modis vocabulum Deus in Scriptura capitur? Duobus, nimirum natura et habitu. Natura quidem, ut creator, habitu autem et gratia: justi quoque homines deorum nomine censentur.

2. Dictio Deus substantiæne est, an personæ, an actionis, an figuræ, an vero metaphoriæ? Perspicuum est actionis esse, quæ quidem suar nobis Deus substantiam impertit, quæ quidem quia cognitu impossibilis est, eo fit, ut actionem suam Deus sola contemplatione nobis aperiat, ideoque θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est a considerando dictus.

3. Pater quid significat? quotque modis paternitas Deo convenit? Pater utique proprie hypostasis seu persona dicitur, quæ nulla alia ex causa pendet. Sed quamvis generet, a nullo tamen generatur. Porro, πατὴρ dictus est, quasi πάντα τηρῶν, hoc est, omnia conservans, vel quasi τοὺς οὐκ ἐστικούς πατρὸς τηρῶν, hoc est, proprios filius conservans. Deus Pater duobus modis dicitur, natura scilicet, et gratia: natura quidem proprii sibi consubstantialisque Dei Verbi; gratia vero noster quoque, unde illud, *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes* ³⁵.

4. Quid Filius? qua ratione Filius dicitur? et quot modis intelligitur? Filius proprie secundaria hypostasis est in una eademque natura, vel personarum incrementum, vel unigenita naturæ processio, vel cognatio cognita, υἱὸς autem, hoc est Filius, proprie dicitur, quasi ὅλος, hoc est qualis. Qualis enim Pater substantia, talis et unigenitus est Filius. Sive ex increato increatus, sive ex mortali mortalis, humanoque humanus. Duobus itidem modis in Deo filiatio dicitur. Natura et gratia. Natura quidem Deus Verbum, gratia vero justi.

5. Quid Spiritus? qua ratione dicitur? quotque modis accipitur? Spiritus est tenuis quædam processiva substantia, et quæ materiei formæque

prorsus expers est. Πνεῦμα porro, hoc est Spiritus dicitur, διὰ τὸ ὡς νεῦμα ὁξέως πᾶν νεύειν καὶ κινεῖσθαι hoc est, quia tanquam nutus quocunque annuat et moveatur. Dicitur autem Spiritus in Scriptura quatuor modis. Spiritus sanctus, Spiritus angelus, Spiritus ventus, interdum etiam mens Spiritus appellatione significatur.

6. Trinitas quid est? Trinitas, siquidem naturalis ordinis rationem habeas, nihil aliud est, quam unitatum compositio. Si vero divinam substantiam consideres, essentia est, quæ numerum omnem exsuperat.

7. Æternitas quid est? Quod principium nunquam habuit, nec finem ullo unquam tempore habiturum est. Cæterum quidquid nunquam destitutum est, non statim principio caruisse recte colligas. Angeli enim et animæ principium quidem essentiæ habuerunt, finem interim nullum habebant.

CAP. XXI.

Theologica alia de Trinitate consideratio. [Unus cum sibi cur Patrem, Filium et Spiritum invocamus, contra Tritheitas].

Unum Deum esse credimus, qui substantiam quamlibet naturamque creaverit: sive aspectabilis illi sit, sive sub aspectum non cadat. Qui diversam ab hac sententiam sequitur impius est. Eundem illum humanitate, justitia, sapientia, et bonitate singulari præditum esse nobis persuademus, cæterisque adeo rebus, quæ divinæ et beatæ naturæ conveniunt. Ne singula scribendo persequar, parum abest, quin eadem et dicatis et sentiatis. Vos enim audiente me Verbum Dei invocastis. Et re vera est. Qui enim fieri posset, ut Deus verbo careret? Spiritum item vocatis. Est vero et Spiritus. Nullus enim citra spiritum sermo articulate procedere potest. Nos porro cum ea unicum ad Deum referamus, idcirco Patrem et Filium et Spiritum sanctum invocamus, ac si mentem, Verbum, et Spiritum simul contemplaremur. Sed eadem quoque per se vique sua asserimus. Divinarum enim rerum nulla suis caret viribus. Siquidem Verbum nostro simile intelligendum non est, quod spiritus quidem adminiculo profertur, at in auras evanescit; sed conveniunt Deo, sempiternum scilicet atque per se subsistens. Siquidem rerum divinarum perfunctorie nulla fit. Sunt enim illæ, atque una sunt, suæque hypostasi et substantia constant, unius et ejusdem naturæ, honoris atque essentiæ. Hoc nobis est Trinitas, non Deus, et Deus, et Deus. Abeant in malam rem, qui hanc circumferunt hæresin, hac enim via pluralitas deorum introduceretur. Nos vero hæc, quæ proprietatibus tria sunt, unum esse Deum, unam naturam, unam denique substantiam docemus. Hoc certo

³⁴ Dan. x, 8. ³⁵ Psal. lxxxi, 6.

credat necesse est, quicunque sapit, pietatem-
que amplectitur.

CAP. XXII.

*Demonstratio ex communibus notionibus, unum
in Trinitate Deum esse.*

Cuivis homini, qui mentem divinitus insitam
habet, hæc ultro quoque inhæret opinio, quod
Deus substantia sit, quæ substantiam omnem et
potentia, quæ potentiam superet: actio denique
omni actione superior, ut qui neque sectioni,
neque compositioni, neque passioni ulli sit ob-
noxius. Nec tamen a ratione minus is aberrat,
qui Deum substantiæ, potentiæ et actionis exper-
tem esse arbitratur. Æque vero aberrat a veri-
tate, qui Deum substantia, et qui potentia, et
qui actione privat. Quodcunque enim triplicis
cognitionis primum divellere quispiam ausus
fuerit, eo duplicem blasphemiam adversus Di-
vinitatem ejaculabitur. Quemadmodum enim quod
substantia caret, Deitas non est: ita neque quod
aut potentia, aut actione privatur. Nam qui fieri
potest, ne id supersubstantialis substantia sit, ex
quo nulla non substantia procedit? Nec vero magis
fieri potest, ut id ex quo potentia et actio quævis
scaturit, illis ipsis careat. Ex illa ergo nulli non
hominum insita notione patet quam minime
sit absurdum, imo etiam necessario consequatur,
ut trina Dei potestas celebretur. Una quidem sub-
stantiæ supersubstantialitas, una item potentiæ
superpotentialitas, una denique actionis simul
nata identitas. Quæ tria ex eadem causa, eodem-
que principio simul procedunt, et simul eluce-
scunt. Nam cum omnis substantia hoc ipsum
quod est a Deo acceperit, sit ut neque sine po-
tentia neque sine actione deprehendatur. Jam
qui fieri potest, ut qui hæc rebus quæ sunt im-
pertitus est, donumque in illis suum ita conser-
vat ut dissolvi dissipare non possit, vel ipse
prius non hæc fuerit, vel immutationem quam-
dam et privationem eorum quæ sua essent per-
pessus existimetur? Quod si his contradicere
nemo queat, perspicuum est, unam Deitatem in
tribus esse adorandam. Ea vero sunt Pater, Filius,
et Spiritus sanctus. Vel etiam hoc pacto demon-
strari potest; Una Deitas, quæ quidem a theologis
mens universi definitur, ab intelligentia et cognato
intellectu non sejungitur. Si quidem mens haud-
quaquam esset, nisi simul existeret intelligentia,
nec intelligentia vicissim si intellectu privaretur.
Hoc theologicum axioma vel hac sacra ratione
confirmabitur. Nec aliud ex alio aut divisum aut
sejunctum est, neque aliud prius, aliudve poste-
rius, et tamen tria sunt. Nec enim quod mens,
id ipsum est intelligentia, et intellectus, quo-
niam nec illa sunt mentis nomine censenda,
quamvis ex mente procedant, et mens simul sit
cum illis. His porro aliud natura, dignitate et
conjunctione haudquaquam conversa aliud ha-
bitu et proprietatibus constat. Hinc perspicuum

est, quod nos, qui orthodoxæ fidei assertores su-
mus neque alium Deum, ex quo Verbo et Spi-
ritus procedunt, neque item procedentes ipsos
alium et alium esse docemus: imo unum ex
tribus Deum unius naturæ, voluntatis, imperii,
et dominationis. Hinc enim deorum unitas eaque
individua elucescit. Alias, qui fieri potest, ut
quæ in unam eandemque naturam, voluntatem,
et potestatem conjunguntur conjungenti nobili-
tate contumeliosa sint?

CAP. XXIII.

Adversus eos, qui nos in tres deos credere dicunt.

Nequaquam in tres deos credimus, hoc absit
sed in unum Deum omnipotentem, qui tribus in
personis dignoscitur. Unam in tribus naturam,
unam potentiam, unum consilium, unam denique
actionem cognoscentes, qua innotescat. Nec eo
temeritatis venias, ut quo id pacto fiat interroges.
Inscitiæ enim argumentum est, si quis cum de
Deo agitur, quo modo sciscitetur. Quandoquidem
incomprehensibilis, imo etiam inaccessibilis, et
incorporea est Divinitas. Unde fit, ut qualis sit
explicari nullo modo queat. Quæ enim oculus non
vidit, qui cogitatione mens assequi valeat? et
quæ menti pervia non sunt, eane cujusquam
sermone explicari poterunt? Cæterum quod in
Trinitate Deus sit, et veritatis ipsius, et Scripturæ
sacræ testimonio perspicuum est, ut sequen-
tibus confirmabitur. Percontari autem, quo id
modo fiat, hominis improvidi est, et ejus qui se
suo metiri pede nesciat. Prius enim nosce te
ipsum quo modo anima tibi sit infusa, quomodo
compactus es, quomodo res incorporea corpori
tuo inhabitet. Utrum igitur corpus tuum cum om-
nibus suis membris extenditur, an vero in uno
contractum continetur? Jam si extenditur, stulta
est quæstio, corporum enim proprium est extendi.
Sin contrahitur, multo stultior, nec enim corpus
duntaxat incorporeum deprehendetur, sed reli-
quæ quoque partes emortuæ convincuntur, ut
quæ ab anima vivificante sejunctæ sint. Quod si
eorum quæ in te sunt cognitionis capax minime
sis, qui fieri potest, ut ea intelligas, quæ supra
te sunt? Nam si judicia Domini inscrutabilia sunt,
et viæ ejus impervestigabiles, quonam modo ille
ipse inquiretur, aut pervestigabitur? Quemadmo-
dum vero sol, tametsi unicus sit, ex se tamen
lucem et calorem emittit: et sol quidem lucis no-
mine significatur: lux porro cuncta quæ videntur
claritudine patefacit, calor vero animantia omnia
plantasque vivificat: ita etiam Deus Pater Filium
et Spiritum ita continet, ut una in tribus Dietas
comprehendatur. Unus enim Deus est, quia una
Dietas, quemadmodum et lucem solis solem ap-
pellamus. Cum enim per foramen aliquod in ædes
ingressus est, ita dicere solemus: Sol ingressus
domum illustravit, contra, si quando vi solis ca-
lefactiva incalescamus, utique nos a sole calefa-

ctos dicimus, vera interim dicentes. Quæ enim ab ipsa natura procedunt, ea nequaquam ab ejus appellatione abhorrent. Quemadmodum ergo sol, tametsi unicus sit, lumine tamen et calore præditus est, quorum utrique etiam solis tribuitur appellatio, cum interim sit unicus sol: sic etiam tametsi unus tantum sit Deus, Filium tamen et Spiritum indissolubili nexu sibi conjunctos habet, ipseque adeo Deus, ut reipsa est, Filiusque Deus, et Spiritus Deus appellatur, quamvis una tantum sit Divinitas. Quid verbis opus est? Ignis hic, quem sensu percipimus, materia flammam prognerante constat, constat et vapore illo, qui ex flamma et materia sursum emittitur: interim ignis unus est, flammæ autem vaporisque beneficio fit, ut quodammodo referat unicam illam Divinitatem, quæ in Triade sancta elucescit. Unum ergo in Trinitate Deum esse hac demonstratione probatum sit, tanta quidem, quanta rei ipsius virtuti exemplis cernendæ sufficiat. Nec enim ullo fieri modo potest, ut perspicuam quis, omnibusque numeris absolutam veritatis cognitionem assequatur. Expedisset quidem certe, ut mundi Opifex per creatas a se res non innotuisset. Dici enim non potest quanto interstitio Creator a creatura sit disiectus.

CAP. XXIV.

Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, et nisi naturalis Filius præcessisset, adoptivis loci nihil reliquum fuisse, probatur.

Quod si Christo quis ut Filius Dei vocaretur, quemadmodum et sanctis, et Israeli, obtigisse gratia contendat, scire debet sanctorum neminem perspicue filium a Deo vocatum videri. Imo communi omnes quodam nomine filios appellari, non secus atque servos benevolos a Domino filios dici videmus. Magnus certe fuit Abrahamus, at Dei filius nequaquam dictus est. Magnus fuit Moyses, et cæteri omnes prophetæ, eorum tamen neminem Deus nomine filiorum dignatus est. Christum verum tum Deus ipse Pater dilectum Filium vocat, tum prophetæ quoque ipsi idem testantur. Nec id solum post, sed et ante quam humanam carnem indueret, imo hercle vero antequam mundus conderetur. Illud enim, *Ex utero ante Luciferum genui te*³⁶, et illud, *Ante omnes colles genui me*³⁷, hoc ipsum confirmat. In hominibus autem non ita se res habet. Itaque ex his primo Christum non adoptione et gratia, sed natura et veritate Filium Dei dici constat: eo quod eorum qui gratia filii sunt nullum Deus hoc privatim nomine compellat: cui quidem amici, servi, et famuli nomen in ore frequens observatur, filii vero nunquam; Christo autem soli perspicue *καὶ ἑξοχλῆν*, hoc est per excellentiam, nomen Filii dilecti attribuit. Quod Davides quoque his

³⁶ Psal. cix, 3. ³⁷ Prov. viii, 25. ³⁸ Psal. lxxxviii, 7. ³⁹ Gen. xvii, 4. ⁴⁰ Psal. cxlii, 3. ⁴¹ Exod. xx, 2, 3. ⁴² Deut. vi, 4.

A verbis est vaticinatus: *Quis in nubibus æqualis fiet Domino, assimilabitur Domino in filiis Dei*³⁸? quibus verbis naturalem peculiaris filiationis Christi prærogativam tacite subinducat, præ illis quos Deus adoptione et gratia sibi devinxit. Deinde vero potest et hæc in medium proferri ratio. Ubiunque naturale non præcesserit, fieri non posse, ut adoptivum subsequatur. Nam ex naturali generatione ea quæ per adoptionem fit, excogitata est. Priore sublata, posterior quoque tollatur necesse est. Necessario enim naturam subsequitur adoptio. Proinde nisi Deo Patri Filius naturalis esset, nec adoptivum etiam haberet. Sed Filii dilecti beneficio, amor quo pios quosque prosequitur, ascribendus est. Eadem quoque de causa filios adoptione vocat. Alioqui quid obstat, quominus angeli, cum sint hominibus multo præstantiores, spiritualium filiorum patres dicantur: homines autem dicantur? quemadmodum de Abrahamo Dominus ait: *Patrem multarum gentium constitui te*³⁹, quod de nullo angelorum dictum est. Omnino autem quia naturalis hominibus est liberorum procreatio, angelis vero non item, idcirco illi quos per gratiam Deus adoptavit, naturalem Christi filiationem confirmant. Ubi enim veritas, ibi et veritatis species. Ubi corpus, ibi et umbra. Ubi exemplar, ibi et imago. Proinde quia naturam sequitur adoptio, si natura præexistat, adoptioni quoque locus erit. E contrario, nisi natura præexistat, adoptio neutiquam consistere potest.

CAP. XXV.

De Principio, Principium, id est Deus Pater, qui quæcunque vult, ea potest. Primus et novissimus, invisibilis, immensus, incircumscriplus, incorporeus, indefinitus, æternus, sæculorum creator, variis Scripturæ locis probatur.

Totius rerum universitatis unum esse principium et Veteris et Novi Testamenti Scriptura constat. Nimirum universæ mundi machinæ Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ingenitum, interitui non obnoxium, æternum, immensum, incircumscriplus, indefinitum, incompositum, incorporeum, invisibilem, simplicem, bonum, justum, lumen solo intellectu perceptibile, potentiam immensurabilem, cujus tamen unica mensura est, divina scilicet voluntas. Quæcunque enim vult, eadem quoque potest. Quod Propheta his verbis aperte demonstrat: *Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit*⁴⁰. Prædictorum porro veritatem sacra Scriptura confirmat. Audimus enim Deum sic in legislationis suæ initio verba facientem: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti. Non erunt tibi dii alieni coram me*⁴¹. Item alio loco, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est*⁴². His astipulantur et illa, quæ per Isaiam prophetam docet

Ego, enim inquit, sum Deus primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus ⁴³. *Ante me non est formatus Deus alius, non fuit, nec post me futurus est, nec alius est præter me.* Item, *Ego Deus, nec est præter me, justus servator, nec est præter me* ⁴⁴. Quibus certe verbis Valentinum, Marcum, Basilidem, et Marcionem vanitatis coarguit, neque enim ante eum, neque post eum, alii cuiquam Dei nomen tribuit: sed eundem primum et postremum esse confirmat.

CAP. XXVI.

De Patre. Videntur hæc præcedentibus ἀμείωως adnectenda.

His porro sacrarum Scripturarum doctrina consentanea est. Servator enim et Dominus noster is est, qui omnem pro nobis justitiam adimplevit. Ipse enim dixit Joanni, *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* ⁴⁵. Idem quatenus homo, oratione usus est, et a Patre petiit, ut apostolos doceret. Atque in orationis forma theologiam doctrinam discipulis insinuavit. *Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscat te solum verum Deum* ⁴⁶. Item, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et revelasti illa parvulis* ⁴⁷. Quin et sanctus Apostolus sic ait: *Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen* ⁴⁸. Item, *Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Item: *Unus Deus Pater, ex quo omnia* ⁴⁹. Hæc et hujusmodi pleraque testimonia in utroque Testamento reperire est, quæ hanc concordiam confirmant, unumque Deum prædicent, quem tum Vetere, tum Novo Testamento invisibilem esse constat. In Vetere enim ad Mosem sic ait: *Non enim videbit me homo et vivet* ⁵⁰. In sacris autem Evangeliiis Dominus dixit: *Nemo vidit Patrem, nisi qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Hoc ipsum divinus etiam evangelista sic exclamans attestatur: *Deum nemo vidit unquam.* Indicat vero etiam unde id didicerit, subdit enim: *Ungienitus qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Apostolus quoque sic exclamat: *Immortali, invisibili, soli sapienti, honor et gloria in sæcula sæculorum Amen.* Item: *Quem nemo vidit hominum, neque videre poterit.* Immensum porro et incircumscriptum eundem esse, aliis ex utriusque Testamenti locis dicimus. Atque in Vetere quidem Deus ait: *Nonne cælum et terram ego compleo? dicit Dominus.* Item: *Cælum mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabilis mihi? dicit Dominus. Vel quis locus quietis meæ est?* Davides quoque divinis moribus conspicuus exclamat: *In manu ejus sunt omnes fines terræ* ⁵¹: ubi manum pro dispensatricis virtutis effectu usurpat.

A Quibus etiam verbis illum omnibus in rebus incircumscriptum esse ostendit: ex cujus nimirum providentia omnia dependeant. Idem in alia quadam hymnodia, seu laudum cantico, ad eum sic ait: *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me, et occupabit me dextera tua* ⁵². Hæc utique incircumscriptam ejus substantiam et potentiam declarant. Isaias quoque propheta clamat: *Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt tanquam locustæ* ⁵³. Alio item loco idolorum impotentiam reprehendens, hæc subjicit, quibus Dei universorum cognitionem adipiscamur. *Quis enim, inquit, mensus est pugillo aquas et cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? Quis adjuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi* ⁵⁴? Deinde quantum humano intellectu et lingua luctulenta consequi potest, quam immensa sit Dei virtus ostendit. Nam si *gentes omnes, inquit, quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ et tanquam saliva reputatæ sunt, cui assimilastis Dominum, aut quam imaginem ponetis ei* ⁵⁵? Quod si cælum, terra, et aquea natura omnem naturam creatam continent, horum autem omnium mensura divinæ manus mensura est, perpendant illi, qui lingua Deum metiri conantur, quam immensa sit ejus natura; manum sibi in animo proponentes, non quæ corporis membrum sit, sed energiam illam, seu vim effectricem, quæ cuncta condiderit et gubernet.

Hæc sunt, quæ de universitatis Deo vetus nos Scriptura docet. Cæterum ante dictis longe plura cuivis invenire facile est, quibus divinam substantiam, sapientiam, et potentiam incircumscriptam esse patet. In divinis autem Evangeliiis Dominus Samaritanam hæc et similia sentienda esse docuit, quæ cum divinam majestatem loco circumscriptam existimaret, eaque de causa dixisset: *Patres nostri in hoc monte adoraverunt, et vos dicitis, quia est locus Hierosolymis ubi adorare oportet* ⁵⁶, Dominus illam contrarium sentire docuit, nimirum divinam naturam incircumscriptam esse. Dixit enim ei: *Amen dico tibi, mulier, quoniam venit hora, et nunc est, quando neque Hierosolymis, neque in loco hoc adorabunt Patrem.* Quibus verbis cum divinum cultum nullis circumscribi Deus locis docuisset, subjunxit: *Spiritus est, et adorantes eum in spiritu et veritate adorare decet* ⁵⁷.

Una vero et eadem opera divinam naturam in-

⁴³ Isa. XLIV, 6. ⁴⁴ Isa. XLIII, 10, 11. ⁴⁵ Matth. III, 15. ⁴⁶ Joan. XVII, 3. ⁴⁷ Matth. XI, 25; Luc. X, 21. ⁴⁸ I Tim. I, 17. ⁴⁹ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁵⁰ Exod. XXXIII, 20. ⁵¹ Psal. LXXXIV, 4. ⁵² Psal. CXXXVIII, 7 seqq. ⁵³ Isa. LX, 22. ⁵⁴ Ibid. 45, 48. ⁵⁵ Ibid. 12 seqq. ⁵⁶ Joan. IV, 20. ⁵⁷ Ibid. 23, 24.

est, quæ nulla oratione explicari, nulloque intellectu comprehendendi queat: cum præsertim neque hypostaseon differentia continuitatem nature destrabat, nec essentialis conjunctio proprietatein personarum, quasi fatiscens et perfluens effundat: ita ut mirabili quadam ratione in his et conjuncta distinctio, et distincta conjunctio dignoscatur. Ut autem hujus rei obscuritati luminis aliquid accedat, aut potius veritas adumbretur, multicolor ille cælestis ardens, quem vulgus Irin appellat, exempli gratia proponatur. Omnium enim colorum ejus splendores et distincti videntur, quia eminus lucent, et conjuncti, quia mistionum terminos non videmus, quibus colorum varietates distinguuntur: ut discernere omnino nequeas quatenus extendantur, aut unde initium ducat, vel rutilus, vel smaragdinus, vel glaucus luminis splendor. Quo quidem naturæ exemplo nos ratio monet, ne novitatis vitio laboremus (6) in dogmatum rationibus exquirendis, si quando difficilem aliquem nodum disquirendo nacti, in utram nobis partem inclinandum sit, addubitamus. Quemadmodum enim ea quæ sub aspectum cadunt qualia sint experiri, quam iis temere contradicere præstat, ita etiam in dogmatibus illis, quæ de rebus arduis instituuntur, illi cognitioni, quæ rationationibus comparatur, fides antecellat oportet.

CAP. VIII.

Magni Gregorii Theologi de Patre, et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio. Ex oratione prima de Filio (7).

Nos autem unius Dei principatum colimus. Principatum, inquam, non una circumscriptum persona (fieri enim potest, ut unum a seipso dissideat, et in multa evadat) qui æquali naturæ dignitate, eodem animi consensu, eadem motione, et omnium quæ ab uno fluunt, in unum concursu constituantur (quod quidem in natura procreata fieri nullo prorsus modo potest) ita ut etiamsi numero differat, essentialis tamen ratione non dividatur. Idcirco unitas ab initio in binarium excrecens in ternario conquiescit. Et hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Ille quidem genitor et emissor (quod circa affectum, tempus, et corpus intelligo), horum vero alterum genitura, alterum autem emissio dicitur. Alioqui nescio quo illa nomine dicenda sint, cum ab iis quæ sub aspectum cadunt abstracta fuerint. Et paulo post: Quocirca nostris nos in finibus continentes, unum ingentum, alterum genitum, tertium a Patre et Filio procedens introducimus, quemadmodum ipse Deus et Verbum testatur alicubi. Quando igitur, objiciat quispiam, hiesse cœperunt? Nimirum antequam ulla temporis observatio fieret, et si quid juveniliter enuntiandum est, quando Pater ipse. Quando autem Pater non fuit? Quando nec

(6) μή καίνοπαθεῖν. Interpres Euthymii habet ne frustra laboremus, ut legisse videatur μή κείνοπαθεῖ.

hi fuerunt. Sic ergo de Filio, sic et de Spiritu sancto sentiendum est. Rursum interrogato me, ut rursum quoque tibi respondeam. Quando Filius genitus est? Nimirum quando Pater genitus non est. Quando denique Spiritus processit? Quando nimirum Filius non processit. Sed genitus est nullo tempore, supraque quam quis ratione consequi possit. Et si supra tempus nihil quidquam statuere possumus, quamlibet temporalem significationem subterfugiamus (nam voces hæ, quando, antea, postea et ab initio, temporis expertes non sunt) etiam vel maximo adnitamur, vimque verbis auferamus, nisi quia spatium illud, quod eadem cum sempiternis duratione protenditur, nulloque motu aut solis cursu dividitur, aut mensurabile temporis instar est, sæculum appellamus: Jam si cœterni sint, inquires, qui sit, ut principii etiam una cum Patre non sint expertes? Quia nimirum ex illo sunt, quamvis post illum non sint. Quod enim principio caret, idem et æternum est, quod vero æternum est, non omnino principio caret, quandiu saltem ad principium suum, hoc est Patrem, referatur. Filius ergo et Spiritus, si ad causam sui revocentur, principii expertes non sunt, (constat tamen causam non omnino iis antiquiorem esse, quorum causa est. Nec enim solem luce antiquiorem dixeris: » ac si temporis habeatur ratio, sine principio sunt: quamlibet tu simpliciorum animos præstigiis tuis perterrefacias. Nec enim tempori subjiiciuntur, a quibus tempus ipsum dependet.

CAP. IX.

Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum (8).

Ita igitur Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, ut divisis proprietatibus Divinitatem ipsam jungamus, Nec vero in unum tria contrahimus, ne Sabellii morbo corripiamur, nec contra unum in tria, diversa quidem illa et aliena diducimus, ne cum Ario insaniamus. Cur enim, quæso, plantæ in alteram partem vergenti et prorsus incurvatae similes, vi contrariam in partem distorquamus, et perversitatem perversitate corrigamus, ac non potius ad medium aspirantes, intra divinæ pietatis fines consistamus? Mediocritatis porro nomine veritatem ipsam intelligo, ad quam si spectabimus, non aberrabimus: id autem fiet, si nec improbæ illi contractioni, nec ea longe absurdiori divisioni subscribamus. Ita ut neque nomina verbis in unam contracta personam multiplicis divinitatis metu, nuda nobis relinquamus, dum eundem Patrem et Filium et Spiritum sanctum existimamus, nec potius in unum omnia conflari, quam eorum unumquodque nullum prorsus esse definimus (designant enim quod sunt, si alternis sibi cedant, aliaque is

(7) Tom. XXXVI, col. 75.

(8) Vide tom. XXXV, col. 1072.

aliorum locum transeant), neque contra in tres A naturas vel peregrinas, dissimiles, et inter se dissectas, eam quam jure optimo insaniam dixi, amplexati: vel principio et ordine carentes, atque ut ita dicam, divinitati contrarias. Eo quod hinc in Judaicæ paucitatis angustias contrahimur, si soli Ingenito divinitatem ascribamus: inde vero in contrarium quidem, sed æque malum, vitium incurrimus, si tria principia, træsve decs ponamus, quod quidem prædictis longe absurdus est. Præstat enim si neque Patrem quidam ita complectantur, ut eum vel Patris nomine defraudent, (nam cujus tandem Pater dici queat, si diversæ naturæ censeatur, et creaturis accenseatur?) neque Christum tantopere ament, ut eum Filii nomine spolient, cujus enim, quæso, Filius audiat, nisi ad causam, B scilicet Patrem referatur?) neque in Patre principii dignitatem minuant, qua nimirum pater et genitor asseritur. Rerum enim parvi momenti nec se dignarum, principium fuerit, nisi divinitatis ejus, quæ in Filio et Spiritu cernitur, auctor existat. Quandoquidem et unum Deum colere, et tres hypostases seu personas, atque illarum quamlibet sua proprietate præditam confiteri oportet.

CAP. X.

Ejusdem, ex oratione in Arianos, et pro seipso [Patrem, Filium, et Spiritum communi nomine Deum dici, quorum expressa comprehensio vera demum, hoc, est cælestis felicitas sit (9).]

At vero nos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, atque Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum denique Deum, nisi moleste feras, unam scilicet eandemque naturam in tribus proprietatibus, quæ intellectu percipiuntur, perfectæ sunt, per seipsas consistunt, et numero non divinitate dividuntur. His mihi vocibus uti per te liceat, quicumque minis nos hodie territas: cæteras vero persequatur qui volet. Fieri non potest, ut Pater subsistat, si Filii jacturam faciat; nec Filius, si Spiritu sancto privetur. Privatur autem, si aliquando esse cøperit, sique creatura sit. Creatura enim Deus non est, baptismum porro imminui nec ego quidem fero: *Unus Dominus, una fides; unum baptisma* ¹¹. Quod mihi si conferatur irritum, ubi, quæso, alterum nanciscar? Quod dicitis? Heus vos qui baptismum pervertitis, seu rebaptizatis! fieri potest, ut quis spiritualis D sine Spiritu dicatur? An vero Spiritus particeps ille sit, qui Spiritum non veneratur? Inne porro Spiritum veneratur, qui in creaturæ conservice nomine baptizatus est? Nunquam certe, quamlibet multa dicas, nunquam id persuadebis. Non te fallam, o principii expers Pater. Non te fallam, o unigenitum Verbum. Non te fallam, o Spiritus sancte. Scio quid confessus sim, a quo desoiverim, quem secutus sim. Non committam ut viva fidelis

¹¹ Eph. iv, 5.

(9) Tom. XXXVI, col. 236.

doctoris voce institutus, discipulus infidelis evadam. Veritatem confessus sum, non mendacium non committam, ut qui baptismo perficiendus venerim, imperfectior abeam: qui ut viverem baptizatus sum, in aqua moriar, quemadmodum illa quæ in ipso partu pereunt, mortemque una cum ortu experiuntur. Cur me, quæso, beatum et miserum, recens illuminatum et luminis expertem, divinum et impium, eodem temporis momento facis? Numnam ut hoc naufragio, vel spe reformationis excidam? Ut rem paucis absolvam, quid confessus sis, reminiscitor. In quem baptizatus es? In Patrem. Recte hoc quidem, sed Judaicum. Deinde in Filium. Recte et hoc, at quamvis Judaicum non sit, nondum tamen perfectum est. Et in Spiritum sanctum. Optime hoc certe, nam perfectum est. Age vero, numnam simpliciter in hujusmodi nomine baptizatus es, an etiam commune aliquod horum nomen nosti? Commune certe novi. Ecquodnam est? Nimirum Dei nomen. In hoc commune nomen credito, gressus dirigo, et regnato. Jam ex hoc mundo ad beatitudinem illam cælestem transmigrasti. Illa porro, ut mea fert opinio, nihil aliud est, quam expressior (quædam) horum comprehensio.

CAP. XI.

D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio. [Patris et Filii et Spiritus eandem substantiam, potentiam, et actionem esse.]

1. Deus unus est, quia divinitas una, principii C expers, simplex, supersubstantialis, impartibilis et indivisibilis. Eadem unitas et Trinitas: eadem tota unitas, et tota Trinitas: eadem tota unitas, si essentia, eadem tota Trinitas, si personarum ratio habeatur. Pater et Filius et Spiritus sanctus, Divinitas eadem. Quæque Patri et Filio et Spiritui sancto divinitas inest, eadem tota in Patre toto, atque vicissim eidem toti Pater totus inest. Eadem tota in toto Filio, atque totus in eadem tota Filius. Eadem tota in toto Spiritu sancto, atque totus in eadem tota Spiritus sanctus. Neque ex parte in Patre Divinitas est, vel ex parte Pater Deus est, neque ex parte Divinitas Filio inest, vel ex parte Filius Deus est, neque ex parte inest Spiritui sancto Divinitas, vel ex parte Spiritus sanctus Deus est. Nec enim partitioni Divinitas obnoxia est. Neque Pater aut Filius, aut Spiritus sanctus Deus est imperfectus. Sed tota eadem perfecta perfecte Patri perfecto: tota perfecta perfecte Filio perfecto: tota denique perfecta perfecte, et eadem Spiritui sancto perfecto inest. Totus enim toti Filio et Spiritui sancto perfecte Pater inest. Item totus toti Patri et Spiritui sancto perfecte Filius inest. Totus denique toti Patri et Filio perfecte Spiritus sanctus inest. Una enim et eadem

Patris et Filii et Spiritus sancti essentia, potentia, et actio est. Nec eorum quisquam absque altero esse aut intelligi potest.

2. Ejusdem. Illa universi opifex sanctæ Trinitatis essentia sola simplex, uniformis, nulla re egens, et immutabilis est. Omnis autem creatura composita est, quæ nimirum ex substantia et accidente constat, divinæ providentiæ auxilio semper egeat, haudquaquam mutationis expers. Proinde nec accidens Deo, nec qualitas attribuenda. Hæc enim rebus compositis et mutationi obnoxiiis attribui solent. Quæcunque autem Deo insunt, natura insunt, non tanquam acquisita et adventitia.

3. Ejusdem. Ne habitus et aptitudines in simplici et infinita sanctæ Trinitatis essentia quæveris : ne forte compositam illam profitearis, et rebus creatis accenseas.

4. Ejusdem. Ex iis quæ sunt, eorum quæ sunt causam dignoscimus [nimirum Patrem], ex eorum autem quæ sunt differentia, illa enhypostata, hoc est, per se consistens, ejus quod est sapientia, nempe Filius, nobis innotescit. Ex naturali denique eorum quæ sunt motu, enhypostatam quoque seu per se consistentem eorum quæ sunt vitam, et vivificam eorum quæ sunt potentiam, nempe Spiritum sanctum intelligimus.

5. Ejusdem. Si Verbum eorum quæ sunt generationi præest, nullum unquam hoc Verbo verbum antiquius fuit, futurumve est. Verbum autem nec mentis exorsus, nec vitæ es, sed mentis et vitæ particeps. Generantem enim mentem habet, quæque sui essentia consistat nimirum Patrem : habet et vitam sui essentia consistentem, scilicet Spiritum sanctum.

CAP. XII.

Damasceni, ex oratione De Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio (10).

Deus et Pater est, qui semper ingenuus est, quippe qui a nullo genitus cœternum Filium genuerit. Deus et Filius est, qui cum Patre semper est, ab illoque sine tempore sempiternus, sine fluxu imperturbatus, et sine sejunctione ab ipso, genitus. Deus denique Spiritus sanctus, virtus sanctificans, quæ per se subsistit, a Patre et Filio procedit, et in Filio quiescit, ejusdem cum Patre Filioque substantiæ. Verbum est, quod substantialiter Patri semper adest. Verbum item est, naturalis motus, quo animus ipse movetur, intelligit, et cogitat, quia nimirum ipsius quasi lex et splendor existit. Verbum præterea est, internum quoque illud, quod in corde loquimur. Adhæc, verbum est, animi nuntius, Verbum igitur Deus essentia sua et hypostasi propria consistit. Cætera tria verba facultates animi sunt, quæ propria in hypostasi haudquaquam considerantur. Quorum primum animi naturale germen est, quod semper ab ipso naturaliter profluit. Secundum

(10) Tom. XCIV, col. 856.

A vero internum quoque dicitur. Tertium denique profertur. Spiritus etiam multiplex est acceptio. Nam et Spiritus sanctus est ; et spirituales facultates spirituum nomine designantur. Spiritus insuper pro angelo bono, item et pro dæmone capitur. Spiritus item anima est. Aliquando etiam intellectus, ventus, aer, et cætera id genus spiritus appellantur.

CAP. XIII.

Eadem de re, Ex variis Patribus. [Perfectæ in Trinitate personæ, in se vicissim singulæ.]

1. Ex duabus perfectis hypostasibus, seu personis, compositio fieri non potest. Proinde speciem nequaquam ex personis, sed in personis dicimus. Ex quo fit, ut perfectas quidem sancta in Trinitate personas dicamus, ne compositio in illis ulla cogitetur. Has autem in se vicissim singulas, propter mutuum earum habitum inter se atque relationem asserimus. Quia etiam nec circumscribi, nec loco contineri possunt, quia denique una eorum eademque Divinitas est.

2. In omnibus rebus creatis, personarum divisio re ipsa deprehenditur. Nam re ipsa Michael a Gabriele, Petrus a Paulo sejunctus est, et cætera eodem modo. Quod vero commune in his et unum est, id cogitatione dignoscitur. Sola enim cogitatione angelitatem, verbi gratia, et humanitatem, hoc est, communem angelorum et hominum notionem cognoscimus. At in divina Trinitate secus se res habet. Quod enim in ea commune et unum est, id re ipsa perspicitur. Nam re ipsa tres unum Deum, unam et eandem in tribus naturam et actionem, unam denique et eandem voluntatem esse certo scimus. Personarum autem divisio simplici et nuda cogitatione intelligitur. Nec enim eam circumscriptionem, qua personæ circumscribi solent, neque intervallum, quo locus a loco disjungitur, nec aliam ullam ex iis proprietatibus, quibus singula suis quasi finibus continentur, hic intelligere aut cogitare audemus. Præter paternitatem, filiationem, et processionem, seu notiones eas, quibus Pater genitor, Filius genitus, et Spiritus procedens intelligitur. Atque hæc quidem hujusmodi ratione fiunt, quæ naturam et essentiam quamcunque facile superat. Proinde Deum unum eos esse dicimus, cum fieri non possit, ut perfecte atque re ipsa eorum personas dividamus, quæ sine divisione dividuntur, et sine conjunctione conjunguntur, propter divisionis et conjunctionis eorum rationem, quæ ea est, ut natura quacunque et essentia longe præstantior sit.

3. Distinguuntur hypostases, non essentiæ ratione, sed characteristicarum proprietatum, hoc est notarum, quæ personis insunt. Ex quo fit, ut ex rebus creatis, quæ sit Patris et Filii et Spiritus sancti, seu propriarum notarum, differentia resciscamus, naturarum vero non item.

CAP. XIV.

Essentiæ naturæ, generis, speciei, et formæ; item hypostaseos, personæ, characteris, et individui ἰσοδυναμία.

4. Essentia, natura, genus, species, et forma, ubi de Deo agitur, idem significant, ut sanctis Patribus placet. Item hypostasis, prosopon, hoc est persona, character seu nota, proprietas, et individuum pro eodem sumuntur. Atque essentia quidem et natura de omnibus ex æquo subjectis enuntiantur. Unde fit, ut omnes unius essentiæ naturæque sint. Hypostasis autem persona, et individuum, id est, quod proprie per seque subsistit, nec divisionem citra subjecti corruptionem admittere potest.

5. Species et forma in sancta Trinitate pro eodem capiuntur, et ambæ denotant essentiam. Ait enim, *Qui videt me, videt et Patrem*¹²: quo in loco visus præscientia et cognitione intelligitur.

6. Essentia quidem personarum conjungendarum vim habet. Hypostases autem vi characteristarum proprietatum, seu notarum suarum essentiam distinguunt.

7. Essentia quidem nunquam de rebus dicitur, quæ non exstant, a natura sæpissime. Hæc est enim, inquit ille, mendacii natura. Item, Ductus æquæ, inquit, fontem ostendit suum: sermonis autem natura cor, a quo processit, indicat.

8. Si quæ communia et universa sunt, ea tota et integre de singulis sibi subjectis enuntiantur, certe Divinitatis quoque natura tota et integra de singularibus suis personis enuntiatur. Siquidem commune quid et universum, natura et essentia est, singulare autem hypostasis et persona: singulare, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem vero non habeat, sed quia individuum sit.

9. Atque essentia quidem commune quid est, quia de pluribus enuntiatur: individuum autem singulare, quia nimirum de uno solo prædicatur.

CAP. XV.

Naturæ et hypostaseos differentia, ex Cyrillo, Dionysii Areopag. et Alexandrino., Greg. Naz. et Theodoro.

10. Natura et hypostasis, ex Ecclesiæ definitione et lege, non idem significant: quo enim modo commune a proprio, universum a singulo, infinitum denique a definito, eodem quoque natura ab hypostasi differt. Beatum tamen Cyrillum et alios Patres utroque nomine ad divinam illam carnis assumptionem significandam, citra ullum discrimen, usos, haudquaquam ambigimus. Abusive enim alias hypostasim pro essentia, alias item essentiam pro hypostasi usurparunt: non quod idem eas esse existimarent, verum quia non Scripturæ tantum sacræ, sed ecclesiasticorum doctorum mos hic jam olim inolevit, ut multis in rebus citra discrimen quibusdam dictionibus utantur: quas abusive aliquando usurpant, scientes verba nihil afferre

¹² Joan. xiv, 9.

A incommodi (ut Cyrilli verbis utar), cum res aliter se habeant. Hierophantes quoque, seu sacrarum rerum demonstrator, Dionysius auctor est, rationi dissentaneum hoc esse, atque adeo præposteri judicii argumentum, si quis vi et scopo rerum postpositis, a verborum significatione dependeat. Dionysius quoque Alexandrinus ille rhetor in scholis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait, ingenitum apud externos seu profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque apud eosdem pro hypostasibus usurpari: et infra. Hujusmodi certe voces apud Areopagitam, Nazian, quoque abusive usurpatis deprehendamus. Gregorius etiam Theologus ita scribit: Neque vero qui de verbis digladiantur, id vitio nobis vertant, quasi pietatem nominibus, at non rebus ascribamus. Item, veritas nobis non nominibus, at rebus inesse videtur. Proinde quæ abusive dicuntur, ea neque proprie id sunt, quod dicuntur, quia nimirum ne proprie quidem id dicuntur quod sunt: neque e diverso talia intelliguntur, qualia vox ipsa designat.

Jam vero cum Cyrillus hypostaseon, conjunctionis, differentiæ, et proprietatis mentionem facit, tunc hypostaseon nomen pro essentiis usurpat, hac voce conjunctas naturas per se subsistere demonstrans, atque docens ejusmodi conjunctionem haudquaquam similitudinum quarundam formarumque per se minime consistentium fieri, sed earum rerum quæ subsistunt. Quod ut ita se habere constet, idem ipse in prima Apologia primi anathematismi adversus Theodoretum reprehensiones, sic ait: Discat vero obiter, quod si solæ per se ipsas ab hypostasibus se junctæ formæ æconomica illa carnis assumptæ conjunctione inter se coierint, certe rerum quoque ipsarum, si quidem et hypostaseon, concursus factum esse. Cæterum sibi diversam quoque naturæ et hypostaseos significationem non incognitam fuisse, idem ipse in secunda ad Nestorium epistola his verbis attestatur: Evangelicas Servatoris nostri voces, neque duabus hypostasibus, neque certe personis ascribimus. Item in epistola ad Orientales: Evangelicarum, inquit, et apostolicarum de Domino vocum nonnullas a theologis viris ita communiter accipi novimus, tanquam de una persona prolatae sint: nonnullas item dividi, tanquam de duabus naturis pronuntiate fuerint. Idem alibi sic ait: Duplex non est unus et solus Christus, quibus verbis usus est unius hypostaseos ratione. Nam si naturarum ratio habeatur, duplex quoque dici potest.

Certe cum simpliciter et citra differentiam procedit oratio, non solum Patres, sed divinam quoque Scripturam, libere vocabulis et simpliciter uti deprehendimus. Beatus enim Apostolus interiora hominis, hominem, ejusdemque exteriora, hominem rursus appellat: partibus nimirum totius appellationem tribuens. Prophetæ autem contra,

nunc carnis, nunc animæ nomine hominem intelligunt: partium appellationem toti tribuentes. Cum vero tempus id postulat, propriis utuntur appellationibus. Eo vero sensu quem prædixi Theologus ille quoque Joannes ait; *Et Verbum caro factum est*¹³, pro, homo factum est. Nil tamen hac de re digladiamur. Hoc enim, ut magnus ille testatur Dionysius, eorum est proprium, non qui ad divinarum rerum cognitionem aspirant, sed qui sonos simplices aucupantur, impensiusque gaudent elementis, syllabis, et dictionibus incognitis, quæ ad animi sui partem, cui vis intelligendi inest, haudquaquam penetrant, sed extrinsecus summis eorum labris et summis auribus inhærent et circumstrepunt. Hypostasis duplex est: alias enim dicitur hypostasis, id quod quidem citra characteristicas proprietates, seu notas, consideratur: alias persona, quæ per se, vel cum prædictis proprietatibus subsistit. Quæ enim individua Peripatetici vocare solent, in quæ generi: et speciei divisio desinit, ut quæ præterea dividi non possint (nam hominis in animam et corpus divisio interitum afferre solet), ea doctoribus ecclesiasticis personas et hypostases appellare placuit. Hypostases porro dictæ sunt, quia in iis genera et species, quæ communia nec circumscripta sunt, quasi pedem figunt et circumscribuntur. Quamvis enim animali et homini essentia ratio propria sit, quorum illud genus, hic species est, nihilominus tamen in atomis, puta Petro et Paulo hypostasim habent, seu subsistunt, citra quos subsistere non possunt. Sed de hypostasi quidem hæc hactenus.

Vicissim quoque ἐνυπόστατον, seu id quod vi sua subsistit, duplex est: significat enim id quod simpliciter est, quo significato non solum essentiam, quam αὐτοῦπαρτον et αὐτοπόστατον, hoc est per se vique sua subsistentem, rerum hujusmodi periti dicunt, nos quoque ἐνυπόστατον dicimus, quia nimirum simpliciter sit et subsistat; sed accidentia etiam ἐνυπόστατα, hoc est, vi sua subsistentia denominamus, quia in alio, nimirum in essentia, non autem in se ipsis, sint et subsistant: quæ tamen rectius ἑτεροπόστατα, hoc est in alio subsistentia nuncupantur. Significat etiam id quod per se ipsum est, et ἰδιοπόστατον per se proprie consistit: quo in significato individua quoque ἐνυπόστατα dicimus, quæ proprie hypostases potius et sunt et dignoscuntur. Sed de enhypostato quidem hæc sufficiant.

Non absimili ratione anhypostatatum quoque duplex est. Nec enim anhypostatatum duntaxat id dicitur, quod nullo usquam modo sit, sed id etiam quod alio subsistit, qualia sunt accidentia: quæ ipsa per se subsistere non possunt.

Qui subtilius hæc rimari voluerit, pleraque alia hypostaseos significata deprehendet. Nam præter ea, quæ supra dicta sunt, hypostasis etiam pro onere capitur: ut in Deuteronomio: *Quomodo potero ego solus onus vestrum sustinere*¹⁴? Hebraice enim

A Masachem, hoc est onus, dicitur. Item pro cibo, sive annona: ut in libro Judicum de Judæis: quoniam Madianitæ diripuerunt fructus terræ, et substantiam eorum. Hebraice enim pro spe, unde in libro Ruth his verbis utitur Noemi: *Non est mihi filius aut spes*¹⁵. Hebraice enim Thicoonia legitur, hoc est spes sobolis propagandæ. Item pro pretio sive mercede, ut primo Regum, de mercede fabri ærarii. Ad securim: inquit, et quæ sequuntur, hoc est merces. Item pro castris, ut in eodem libro Jonathas armigero suo ita inquit: *Veni, ascendamus in castra Palestinorum*¹⁶. Hebraicus enim codex Mataan habet, quo nomine castra significantur. Item pro sæce illa, quæ in rebus liquidis subsistit, ut cum urinæ substantiam dicimus. Item pro facultate, ut illud, *Et substantia mea tanquam nihilum coram te*¹⁷. Item pro fundamento, ut illud: *Fixus sum in limo profundi, et non est mihi subsistentia*¹⁷. Item pro negotio, unde Jeremias: *Congregavit extrinsecus subsistentiam suam*. Et pro arcano, ut apud eundem de pseudopropheta: *Et si stetit in substantia mea, sive in arcano meo*¹⁸. Item pro fundamento, ut apud Ezechielem de templi ædificatione, describens domum et cætera quæ sequuntur, in quibus hypostasim pro fundamento ponit. Item pro laude, ut apud Apostolum, *Quod loquor, non secundum Dominum, sed tanquam in stultitia in hac substantia gloriationis*¹⁹.

CAP. XVI.

C Item, B. D. Dionysii Areopagitæ De Deo. [*Omnia de Deo et affirmantur, tanquam omnium causa: et negantur, quia omnibus excellentior sit.*]

Deus neque lux est, neque tenebræ: neque cognitio, neque ignoratio: neque veritas, neque mendacium: et, ut paucis concludam, nihil est ubi ponatur, aut unde auferatur. Omnibus enim superior est, et quæ a nobis, et quæ ab iis quæ supra nos sunt cogitantur. Quandoquidem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, non is est, quem cogitamus, vel qui supra nos sunt, sed is est qui nulla ratione intelligi, aut oratione exprimi queat. Positiones enim et ablationes, et habitus, et privationes iis accensentur, quæ post Deum sunt.

2. Ejusdem. Deus est eorum quæ sunt essentia, quippe qui earum principium et causa sit. Sæculum autem sæculorum, ut qui magis proprie sit, quam sæcula. Tempus vero, quia sit eorum, quæ sunt mensura; nam earumdem terminus etiam est, ut qui eis modum et finem imponat. Quandoquidem ea etiam quæ sempiterna sunt, ipsaque sæculorum series infinita illius infinitate terminantur, qui [infinitus] infinities infinite ipsa complectitur. Generatio autem, ut qui ea quoquo modo fiunt in rerum naturam producat. Locus, quia omnia contineat. Omnia denique est, quia omnibus superior.

¹³ Joan. 1, 14. ¹⁴ Deut. 1, 10. ¹⁵ Ruth. 1, 6. ¹⁶ I Reg. xiv, 1. ¹⁷ Psal. xxxviii, 6. ¹⁸ Psal. lxxviii, 3. ¹⁹ Jerem. xxiii, 3. ²⁰ II Cor. xi, 17.

Privantia contrario modo de Deo enuntiantur.

3. Ejusdem. Deus et eorum quæ sunt terminus et infinitas dicitur. Terminus quidem, qui ea terminet. Infinitas vero, qui supra ea protendatur. Ejus enim infinitas, quæ cuncta terminat, infinitis modis patet.

4. Ejusdem. Et magnum et parvum de Deo, qui rerum omnium causa est, contrariis modis efferruntur. Magnum quidem, plerisque Scripturæ in locis. Parvum autem his ex verbis, *In aura tenui*, colligitur. Magnus certe dicitur, quippe qui magnitudinem rebus tribuat, cujus infinita magnitudo sit, qui denique magnitudinem omnem exsuperet, cujus magnitudo quantitatis, mensuræ terminique prorsus expers exsistat. Parvum autem sive tenue, id in Deo prædicatur, quod in nullum tumorem molemve excrescit, quod nullo spatio definitur, quod libere per omnia penetrat, et usque ad divisionem animæ et spiritus pertingit, atque etiam conceptiones et cogitationes cordis, imo ea quæ sunt omnia discernit, nulla enim res procreata ei obscura est. Et parvum quidem hoc quantitatis expers, immensum et infinitum est: atque licet nullo comprehendendi modo queat, omnia tamen comprehendit.

5. Idem insuper et diversum de Deo prædicatur. Illud quidem eo in loco, *Tu autem idem ipse es*, hoc autem in illo, *Domine, Domine, quis similis tibi* ²⁰? Idem ergo dicitur, quia non immutatur, imo semper eodem se modo et consimiliter habet, item quia non miscetur, non eget, non crescit, non imminuitur, quia denique iis quæ sunt tribuit, ut eadem dicantur. Diversum vero, quia præ illo nulla res sit. Omnia enim quæ sunt, ab eo, qui revera est, creata sunt: et ipse superior omnibus est, et ab omnibus ita diversus, ut nulli eorum ordini accenseri queat, præterea vero, quia ea creaverit, quæ diversa et differentia sunt.

6. Dicitur etiam similia. Ait enim, *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* ²¹, quia nimirum apparebat eis hac vel illa forma, rebusque similis fiebat quæ sub speciem cadunt, ad hæc etiam, quia vim illam tribuit, qua similitudo inesse videtur. Ait enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ²². Sciendum porro eadem Deo et similia et dissimilia dici. Similia quidem, quia quoad ejus fieri potest, eum imitantur, qui est inimitabilis. Dissimilia vero quia effectus a suis causis multum distant, et immensis intervallis disjunguntur.

7. Quies insuper et motus in Deo dicuntur. Quies quidem, quia in seipso Deus manet, immotusque perstat, quia etiam a seipso transferri alio non potest, quia denique rebus omnibus velut expansus incubat. Motus autem, non eo quidem, quod motui mentis, aut animæ, aut naturæ, aut loci, aut ulli denique motuum illorum, qui vulgo dicuntur,

A obnoxius est, sed comprehensionis illius ergo, quæ detineri aut coerceri nullo modo potest: item immobilium illorum progressuum ratione, quibus Deus providentia sua iis quæ sunt infunditur, illarum denique actionum ratione, quæ nullis non actionibus excellentiores sunt.

8. Ejusdem. Quemadmodum sancti homines domus Dei dicuntur: ait enim, *Habitabo in eis, et inambulabo* ²³: ita etiam sanctorum hominum domus Deus est. Davides enim ait, *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut saluum me facias* ²⁴. Atque ipsius quidem Domini hæc verba sunt, *Vos in me estis, et ego in vobis* ²⁵. Et quemadmodum ita in illis Deus est, ut neque contineri, neque circumscribi queat: sic etiam ipsi ita in Deo sunt, ut cum ejus essentia nequaquam misceantur, aut confundantur.

9. Ejusdem. Quanquam qualitatis omnis quantitatisque Deus expers est, Dei tamen latitudo intelligitur lata illa progressio qua rebus omnibus providet, longitudo autem, vis illa divina, quæ supra omnia superextenditur: profunditas denique, occultatio illa, qua fit, ut ille ab eorum quæ sunt nullo percipi cognoscive queat.

10. Ejusdem. Deus in sacris mysticarum visionum Dei apparitionibus canus et juvenis fingitur, et canus quidem, antiquum: juvenis vero senio minime obnoxium significat: vel juvenis etiam ratione arithmetica antiquitatem divinam denotat. Unitas enim, et quæ sunt unitati adjuncta, antiquiora sunt iis, quæ illa numero longe diffusione superant.

11. Deus quidem omnibus adest: nec enim uni loco ita est addictus, ut ab alio absit: sed universa complectitur: at non omnia illi adeunt: sed quæcunque digna sunt, quæ ad Divinitatem propius accedant. Nos autem illi tum demum adsumus, cum illum castissimis votis invocamus, hoc est mente nullis sordibus inquinata, atque ita ut qui ad Deum accedamus, idonei censeamur. Quemadmodum autem, si catena multis contexta luminibus, et cæli vertice suspensa ad nos usque pertingat, nos alternis eam manibus apprehensam deorsum quidem trahere videmur, re autem vera deorsum eam non trahimus, cum eadem supra infraque propendeat, imo potius nos ab illa sursum ad sublimiores ejus radios trahimur: vel, quemadmodum si navem conscendamus, et rudentibus innitamur, qui nobis aliquo scopulo protenduntur, quasi ex professo porriguntur, ut eos comprehendamus, scopulum nequaquam ad nos, sed nos potius ipsos una cum navi propius ad scopulum admovebimus: ita precibus quoque nostris nequaquam Deum ad nos attrahimus, qui ubique adest, sed nos ipsos ad illum divina ejus commemoratione et invocatione sublevamus et evehimus.

²⁰ Psal. lxxxviii, 9. ²¹ Ose. xii, 10. ²² Genes. i, 26. ²³ II Cor. vi, 16. ²⁴ Psal. xxx, 3. ²⁵ Joan., xv, 4.

CAP. XVII.

D. Maximi, de Deo communiter. [Genuinus nominum sensus, quibus Deus appellamus.]

Hæc nomina Ens, Bonus, Deus, Creator. Super-substantialis, Immensus, Immortalis, et cætera id genus, in Deo differentias substantiales haudquam dicimus, ne compositum eum verbis hujusmodi profiteamur: sed appellationes, quibus eorum nonnulla innotescunt, quæ circa ipsum considerantur, ita tamen, ut eorum quæ ad ejus essentiam et naturam pertinent, nihil eorum significant. Quorumdam enim divinæ naturæ convenientium significationem habent, ipsius autem naturæ nullo modo, quod quidem substantialibus seu essentiam constituentibus proprium est.

2. Ejusdem. Indivisibile quidem Numen est, quia quantitatis expers: quantitatis autem expers, quia et qualitatis: qualitatis vero, quia simplex: simplex, quia interminatum; interminatum, quia immensum: immensum, quia immobile; immobile quia principio caret (neque enim quidquam ante eum, eoque majus est, neque quidquam cum eo, eique æquale, neque quidquam post eum); principio autem caret, quia ingentum est: ingentum vero, quia unum et maxime singulare: unum denique maximeque singulare, quia omni prorsus habitu caret, eaque de causa nullo prorsus modo dici cognoscere potest, ut cui unica illa vera insit cognitio, quod non cognoscatur.

3. Ejusdem. Immensum Numen est, non solum quia principio et fine caret, sed quia ea est ejus essentia, ea virtus, ea operatio. Essentia quidem tale est, ut ejus capax nihil esse queat. Virtute vero, et operatione tale, ut nullo mentis ullius acumine comprehendendi possit, atque, ut verius quod res est dicam, omni et ratione et modo; infinitum hoc enim proprie est, quod immensum dicimus. Quemadmodum enim unitas neque numerus est, neque sub numerum cadit, neque totum est, neque pars, neque habitus: sed principium quidem est, quatenus omnium numerorum causa: principio autem caret, quippe quæ nullum antiquiorem se numerum habeat, quique unitatis sit: sic etiam Deus, ut ita, parva velut imagine proposita, dicam, quantitatem omnem, qualitatemque, et habitum exsuperat, ut qui simplex, sine principio, atque etiam eorum quæ sunt principium existat.

4. Ejusdem. Nihil eorum quæ sunt per se factum est, quod autem per se factum non est, ne causa quidem caret, quod autem causa non caret, immobile non est, quod vero immobile non est, movetur ea prorsus causa; quæ motu naturali fit a causa propter quam, et ad quam movetur (siquidem eorum quæ moventur nihil omnino ita comparatum est, ut sine causa moveatur). Omnis autem naturalis motus principium, eo-

²⁵ Eccl. vii ²⁶ Eccl. i.

(41) Vide *Patrologiæ*. tom. XXXV, col. 481.

A rum quæ moventur ortus est. Generationis vero eorum, quæ generata sunt, principium Deus est, tanquam generationis auctor. Motus porro naturalis eorum quæ generata sunt finis, status ille est, qui a transitu eorum quæ transierunt ab illa infinitate fit, in qua quia nullum est interstitium, omnis motus eorum quæ naturaliter moventur, cessat. Inde fit, ut omnis generationis, et motus et status eorum quæ sunt principium, medium et finis, ipse Deus sit, tanquam eorum quæ ex ipso orta sint, quæ per ipsum moveantur, quæ denique in ipso conquietura sint, ut qui vel omnem motus definitam infinitatem definiat et determinet.

5. Ejusdem Deus neque intelligere, neque intelligi proprie dicitur, ne forte compositus existimetur. Id enim quod intelligit, ea intelligendi facultate prædeditum est, quæ una cum ipso intelligat, quod autem intelligitur, ea vi qua intelligi possit. Nec tamen intelligentia dicitur. Intelligentiæ enim naturaliter vis ejus susceptiva subjicitur. Superest ergo super hæc omnia, ut si ipsum intelligentiam dicere nequeamus, eam saltem intelligentiam esse dicamus, quæ essentia ipsa, et duntaxat intelligentia sit, eaque adeo quæ intelligentiam omnem exsuperet.

CAP. XVIII.

B. Gregorii Theologi, ex magna oratione Apologetica. [Quam difficile sit, ut ab homine terreno cælestia comprehendantur (11).]

Altum est cælum, terra vero depressa et humilis: ecquis ascendet, eorum in primis, qui peccato inde dejecti sunt? Quis hac terrena caligine, carnisque crassitie adhuc obductus, tota mente pure obtueri, atque iis misceri poterit, quæ obfirmata manent invisibiliaque sunt, quandiu ipse inter illa manebit, quæ infirma sunt et oculis obijciuntur? Vix enim, ac ne vix quidem, eorum quispiam, qui hic perpurgato et defæcato animo sunt, vel solum boni idolum contra obtueri queat, quemadmodum ii qui solem in aquis contemplantur. Quis aquam manu dimensus est, et cælum palmo, et terram universam pugillo? quis montes lance, vallesque statera appendit? quis ille locus erit, in quo requiescet? cuivis adeo in hac rerum universitate similis dicetur? Quis omnia verbo creavit, sapientia hominem formavit, in unum ea quæ disjuncta prius erant, adduxit, limum spiritui, seu cælo terram commiscuit, animal denique visibile et invisibile mortale et immortale, terrenum et cæleste composuit? quodque adeo Deum attingeret, nec amplecteretur, propiusque ad eum accederet, procul tamen ab eodem sejungeretur? Dixi: *Sapiens evadam*, inquit Salomon, *et ipsa procul a me recessit, atque etiam longius quam antea* ²⁵. Quibus verbis sapientiam intelligit. Isque re vera, *qui scientiam adjicit, adjicit et dolorem* ²⁶. Ita ut non magis oblectetur, qui

eam delegit, quam contristetur, qui prætermisit. Quod quidem iis usuvenire solet, quibus adhuc silientibus scyphus e manibus extortus est: vel iis, qui quamvis continere quid nequeant, se tamen habere arbitrantur: aut quos fulgetræ splendor deseruit, cum primum affulsit. Hæc me cogitantem ratio dimisit, abjectioremque reddidit, atque effecit, ut mihi persuaderem, mecum melius actum iri, si vocem laudationis audiam, quam si eorum me doctorem profitear, quæ vires meas exsuperant. Majestas, altitudo, dignitas, puræ denique cœlestesque naturæ vix claritudinis Dei capaces sunt, qui abyssu contegitur, tenebrarumque latibulis delitescit, cum purissimum sit lumen majorique hominum parti inaccessum. Siquidem et huic rerum universitate inest, et extra rerum universitatem excurrit. Qui bonitas est universa, imo nullam non bonitatem exsuperat. Qui menti lumen suggerit, mentisque velocitatem et sublimitatem effugit, tantum semper secedens, quantum comprehenditur, atque amatorem ad superiora fugiendo sublevans, sequi ipsum quasi furtim subducendo comprehendens.

CAP. XIX.

Chrysostomi, ex libro, De eo quod comprehendere non potest. [Si sapientia comprehendere nequeat, minus natura poterit.]

Mirabilis, inquit, facta est scientia tua ex me, exaltata est, et non potero ad eam ²⁷. Ea est sapientiae divinæ profunditas, ut in ea exprimenda Propheta vertigine quadam laborare videatur. Quis eo, quæso, temeritatis prolapsus est, ut naturam Dei sibi cognitam et perspectam dicere audeat, dicentis: *Incerta et occulta sapientiae tuæ manifestati mihi* ^{27*}? clamantis. *Sapientiae ejus non est numerus* ²⁸, seu comprehensio? et in tantam quis audaciam prorumpat, ut de natura, quæ a nullo comprehendere potest, quidquam affirmare audeat? Quid ais? Fierine poterit, ut cum Dei sapientia comprehendere non possit, ejusdem natura comprehendatur? Majestas ejus infinita est, et essentiam ejus circumscribere? hoc certe facto certam insaniam tuam prodīs.

2. Ejusdem. Angeli tantum glorificant, alii, *Gloria in excelsis Deo* ²⁹, dicentes: alii, *Benedicta gloria ejus ex loco sancto ejus* ³⁰, id est, ubicunque sit ille: neque enim Deo locus assignatur, cum divinitas circumscribi non possit: alii, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³¹. Homines autem in illius natura pervestiganda plus æquo solliciti sunt. Quantus ejus timor supra, tantus infra contemptus est, usque adeo illi magna cum religione benedicunt, hi temeraria curiositate laborant.

3. Ejusdem. Alio loco Isaias inquit, *Vidi Dominum sedentem in solio alto atque excelso*, eo nimirum qui comprehendere non potest. Cum ergo solium Dei humana mente sublimius sit qui fieri potest; ut is comprehendatur, qui solio insidet?

A *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ unæ, et sex alæ alteri. Quarum duabus facies suas tangebant, et duabus pedes: duabus denique volabant, et inter se clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* ³². Seraphim oculos avertunt, et duplicis muri loco alas præstendunt: quia nimirum splendorem illum ferre non possunt, qui ex solii gloria, vel ad terrorem usque, diradiat. Atque pedes obtegunt, præ stupore. Ita enim natura nos quoque comparati sumus, si quando nos maximus aliquis stupor, aut admiratio invadat, ut corpus undique contrahamus. Quo quidem temporis momento anima quoque idem perpressa, et ab aliis quæ extrinsecus et in cute apparent actiones suas contrahens, ad interiora confugit. Ipsoque corpore non secus atque propugnaculo quodam circummunitur. Jam quatuor alarum usum nosti cæteræ quid sibi velint, accipe: *Duabus*, inquit, *volabant*. Hoc indicio ad sublimia semper aspirare, nec unquam deorsum oculos deflectere constat. Alarum enim involucri angelicæ naturæ sublimitas et velocitas designantur. Est vero alia quoque ratio. Quod enim alis duabus caput, duabusque pedes obtegebant, eo principium et finem nullius oculis patere, nullaque disquisitione indagari posse significabant. Mediarum porro alarum remigio volabant, ut hoc indicio de rebus mediis disputationem theologicam ineundam esse docerent, nimirum quod Deus sit, quod sapiens, quod omnipotens, et cætera id genus. *Et clamabant inter se: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*. Hoc utique admirationis symbolum est, præsertim cum neque lumen ipsum, neque divinam naturam intuerentur. Sed eo illa quæ videbantur, se demittebant: nec tamen illorum quæ eo se demittebant gloriam ferre poterant. Eo enim se demittebant, quod in sua natura non viderentur, sed pro respicientium imbecillitatis modulo sui manifestationem dimitterentur. Porro quod eo se demiserint, vel ex ipsis Scripturæ verbis perspicuum est: *Vidi enim, ait, Dominum*. At vero *Deum nemo vidit unquam*, qui forma, qui quantitate, qui denique qualitate careat. Quis hoc ait? *Unigenitus, qui sedet in sinu Patris, ipse enarravit* ³³. Deinde subjicit: *Sedentem*. At vero Deus neque sedet, neque stat. Hi enim habitus corporibus competunt. Tum subinfert: *In solio*, at solio Deus nequaquam circumcluditur. Qui enim hoc fiat, cum circumscribi non possit? Jam cum Seraphin, quæ Deum ingenti corona circumstant (quod quidem non locum significat, sed singulare nescio quid quod a puritate consequuntur), cum Seraphin, inquam, ne Dei quidem eo se demittentis gloriam intentis oculis obtueri valeant: homines, scilicet, essentiae ejus gloriam nulli perviam intentis oculis obtueri contendunt. Tametsi tanto ab illis interstitio differamus, quanto cæcus ab eo qui videndi sensu præditus est.

²⁷ Psal. xxxiii. ^{27*} Psal. l, 8. ²⁸ Psal. cxlvi, 5. ²⁹ Luc. ii, 14. ³⁰ Ezech. iii, 12. ³¹ Isa. vi, 3. ³² Ibid. I seqq. ³³ Joan. i, 18.

4. Ejusdem. Cum Daniel ipse propheta angeli eo se demittentis aspectum non tulit, sed remissa intentione in faciem cecidit: *Et non remansit in me fortitudo*, inquit; *sed et species mea immutata est in me, et emarcui* ³⁴, hoc est, oris mei pulchritudo periit, et in mortui pallorem conversa est: tu qui Daniele tanto inferior es, quanto ille angelo, qui fit, ut os attollere, et de divina natura curiosius inquirere audeas? Daniel, qui in corpore humano ea videre potuit, quorum homo capax non est, conservi eo se demittentis splendorem non ferebat: et tu naturam illam comprehendisti, quæ angelorum innumera millia condidit; quorum unius aspectum non tulit Daniel, ut jam dictum est? Quis non indoleat? quis tantum stuporem non defleat?

CAP. XX.

Catechetica quædam erotemata. Nimirum Deus, Pater, Filius et Spiritus quot modis in Scripturis accipiantur. Una cum eorum ἐτυμ. Quid Trinitas.

1. Quot modis vocabulum Deus in Scriptura capitur? Duobus, nimirum natura et habitu. Natura quidem, ut creator, habitu autem et gratia: justique quoque homines deorum nomine censentur.

2. Dictio Deus substantiæne est, an personæ, an actionis, an figuræ, an vero metaphoræ? Perspicuum est actionis esse, qua quidem suam nobis Deus substantiam impertit, quæ quidem quia cognitu impossibilis est, eo fit, ut actionem suam Deus sola contemplatione nobis aperiat, ideoque θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est a considerando dictus.

3. Pater quid significat? quotque modis paternitas Deo convenit? Pater utique proprie hypostasis seu persona dicitur, quæ nulla alia ex causa pendet. Sed quamvis generet, a nullo tamen generatur. Porro, πατὴρ dictus est, quasi πάντα τηρῶν, hoc est, omnia conservans, vel quasi τοὺς οὐκ ἐσθλούς παῖδας τηρῶν, hoc est, proprios filios conservans. Deus Pater duobus modis dicitur, natura scilicet, et gratia: natura quidem proprii sibi consubstantialisque Dei Verbi; gratia vero noster quoque, unde illud, *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes* ³⁵.

4. Quid Filius? qua ratione Filius dicitur? et quot modis intelligitur? Filius proprie secundaria hypostasis est in una eademque natura, vel personarum incrementum, vel unigenita naturæ processio, vel cognatio cognita, υἱὸς autem, hoc est Filius, proprie dicitur, quasi οὐός, hoc est qualis. Qualis enim Pater substantia, talis et unigenitus est Filius. Sive ex increato increatus, sive ex mortali mortalis, humanoque humanus. Duobus itidem modis in Deo filiatio dicitur. Natura et gratia. Natura quidem Deus Verbum, gratia vero justus.

5. Quid Spiritus? qua ratione dicitur? quotque modis accipitur? Spiritus est tenuis quædam processiva substantia, et quæ materiei formæque

A prorsus expers est. Πνεῦμα porro, hoc est Spiritus dicitur, διὰ τὸ ὡς νεῦμα ὁξέως πᾶν νεύειν καὶ κινεῖσθαι hoc est, quia tanquam nutus quocunque annuat et moveatur. Dicitur autem Spiritus in Scriptura quatuor modis. Spiritus sanctus, Spiritus angelus, Spiritus ventus, interdum etiam mens Spiritus appellatione significatur.

6. Trinitas quid est? Trinitas, siquidem naturalis ordinis rationem habeas, nihil aliud est, quam unitatum compositio. Si vero divinam substantiam consideres, essentia est, quæ numerum omnem exsuperat.

7. Æternitas quid est? Quod principium nunquam habuit, nec finem ullo unquam tempore habiturum est. Cæterum quidquid nunquam destitutum est, non statim principio caruisse recte colligas. Angeli enim et animæ principium quidem essentiæ habuerunt, finem interim nullum habituri.

CAP. XXI.

Theologica alia de Trinitate consideratio. [Unus cum su^o cur Patrem, Filium et Spiritum invocemus, contra Tritheitas].

Unum Deum esse credimus, qui substantiam quamlibet naturamque creaverit: sive aspectabilis illi sit, sive sub aspectum non cadat. Qui diversam ab hac sententiam sequitur impius est. Eundem illum humanitate, justitia, sapientia, et bonitate singulari præditum esse nobis persuademus, cæterisque adeo rebus, quæ divinæ et beatæ naturæ conveniunt. Ne singula scribendo persequar, parum abest, quin eadem et dicatis et sentiat. Vos enim audiente me Verbum Dei invocastis. Et res vera est. Qui enim fieri posset, ut Deus verbo careret? Spiritum item vocatis. Est vero et Spiritus. Nullus enim citra spiritum sermo articulate procedere potest. Nos porro cum ea unicum ad Deum referamus, idcirco Patrem et Filium et Spiritum sanctum invocamus, ac si mentem, Verbum, et Spiritum simul contemplaremur. Sed eadem quoque per se vique sua asserimus. Divinarum enim rerum nulla suis caret viribus. Siquidem Verbum nostro simile intelligendum non est, quod spiritus quidem adminiculo profertur, at in auras evanescit; sed convenienter Deo, sempiternum scilicet atque per se subsistens. Siquidem rerum divinarum perfunctorie nulla fit. Sunt enim illæ, atque una sunt, suæque hypostasi et substantia constant, unius et ejusdem naturæ, honoris atque essentiæ. Hoc nobis est Trinitas, non Deus, et Deus, et Deus. Abeant in malam rem, qui hanc circumferunt hæresin, hac enim via pluralitas deorum introduceretur. Nos vero hæc, quæ proprietatibus tria sunt, unum esse Deum, unam naturam, unam denique substantiam docemus. Hoc certe

³⁴ Dan. x, 8. ³⁵ Psal. LXXXI, 6.

oredat necesse est, quicumque sapit, pietatem- A que amplectitur.

CAP. XXII.

Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.

Cuivis homini, qui mentem divinitus insitam habet, hæc ultro quoque inhæret opinio, quod Deus substantia sit, quæ substantiam omnem et potentia, quæ potentiam superet: actio denique omni actione superior, ut qui neque sectioni, neque compositioni, neque passioni ulli sit obnoxius. Nec tamen a ratione minus is aberrat, qui Deum substantiæ, potentiæ et actionis expertem esse arbitratur. Æque vero aberrat a veritate, qui Deum substantia, et qui potentia, et qui actione privat. Quodcumque enim triplicis B cognitionis primum divellere quispiam ausus fuerit, eo duplicem blasphemiam adversus Divinitatem ejaculabitur. Quemadmodum enim quod substantia caret, Deitas non est: ita neque quod aut potentia, aut actione privatur. Nam qui fieri potest, ne id supersubstantialis substantia sit, ex quo nulla non substantia procedit? Nec vero magis fieri potest, ut id ex quo potentia et actio quævis scaturit, illis ipsis careat. Ex illa ergo nulli non hominum insita notione patet quam minime sit absurdum, imo etiam necessario consequatur, ut trina Dei potestas celebretur. Una quidem substantiæ supersubstantialitas, una item potentiæ superpotentialitas, una denique actionis simul nata identitas. Quæ tria ex eadem causa, eodemque principio simul procedunt, et simul elucescunt. Nam cum omnis substantia hoc ipsum quod est a Deo acceperit, sit ut neque sine potentia neque sine actione deprehendatur. Jam qui fieri potest, ut qui hæc rebus quæ sunt impertitus est, donumque in illis suum ita conservat ut dissolvi dissipare non possit, vel ipse prius non hæc fuerit, vel immutationem quamdam et privationem eorum quæ sua essent perpessus existimetur? Quod si his contradicere nemo queat, perspicuum est, unam Deitatem in tribus esse adorandam. Ea vero sunt Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Vel etiam hoc pacto demonstrari potest; Una Deitas, quæ quidem a theologis mens universi definitur, ab intelligentia et cognato intellectu non sejungitur. Si quidem mens haudquaquam esset, nisi simul existeret intelligentia, nec intelligentia vicissim si intellectu privaretur. Hoc theologicum axioma vel hac sacra ratione confirmabitur. Nec aliud ex alio aut divisum aut sejunctum est, neque aliud prius, aliudve posterius, et tamen tria sunt. Nec enim quod mens, id ipsum est intelligentia, et intellectus, quoniam nec illa sunt mentis nomine censenda, quamvis ex mente procedant, et mens simul sit cum illis. His porro aliud natura, dignitate et conjunctione haudquaquam conversa aliud habitu et proprietatibus constat. Hinc perspicuum

est, quod nos, qui orthodoxæ fidei assertores sumus neque alium Deum, ex quo Verbo et Spiritus procedunt, neque item procedentes ipsos alium et alium esse docemus: imo unum ex tribus Deum unius naturæ, voluntatis, imperii, et dominationis. Hinc enim deorum unitas eaque individua elucescit. Alias, qui fieri potest, ut quæ in unam eandemque naturam, voluntatem, et potestatem conjunguntur conjungenti nobilitate contumeliosa sint?

CAP. XXIII.

Adversus eos, qui nos in tres deos credere dicunt.

Nequaquam in tres deos credimus, hoc absit I sed in unum Deum omnipotentem, qui tribus in personis dignoscitur. Unam in tribus naturam, unam potentiam, unum consilium, unam denique actionem cognoscentes, qua innotescat. Nec eo temeritatis venias, ut quo id pacto fiat interrogas. Inacuti enim argumentum est, si quis cum de Deo agitur, quo modo sciscitetur. Quandoquidem incomprehensibilis, imo etiam inaccessibleis, et incorporea est Divinitas. Unde fit, ut qualis sit explicari nullo modo queat. Quæ enim oculis non vidit, qui cogitatione mens assequi valeat? et quæ menti pervia non sunt, eane cujusquam sermone explicari poterunt? Cæterum quod in Trinitate Deus sit, et veritatis ipsius, et Scripturæ sacræ testimonio perspicuum est, ut sequentibus confirmabitur. Percontari autem, quo id modo fiat, hominis improvidi est, et ejus qui se suo metiri pede nesciat. Prius enim nosce te ipsum quo modo anima tibi sit infusa, quomodo compactus es, quomodo res incorporea corpori tuo inhabitet. Utrum igitur corpus tuum cum omnibus suis membris extenditur, an vero in uno contractum continetur? Jam si extenditur, stulta est quæstio, corporum enim proprium est extendi. Sin contrahitur, multo stultior, nec enim corpus duntaxat incorporeum deprehenditur, sed reliquæ quoque partes emortuæ convincuntur, ut quæ ab anima vivificante sejunctæ sint. Quod si eorum quæ in te sunt cognitionis capax minime sis, qui fieri potest, ut ea intelligas, quæ supra te sunt? Nam si judicia Domini inscrutabilia sunt, et viæ ejus impervestigabiles, quonam modo ille ipse inquiretur, aut pervestigabitur? Quemadmodum vero sol, tametsi unicus sit, ex se tamen lucem et calorem emittit: et sol quidem lucis nomine significatur: lux porro cuncta quæ videntur claritudine patefacit, calor vero animantia omnia plantasque vivificat: ita etiam Deus Pater Filium et Spiritum ita continet, ut una in tribus Dietas comprehendatur. Unus enim Deus est, quia una Dietas, quemadmodum et lucem solis solem appellamus. Cum enim per foramen aliquod in ædes ingressus est, ita dicere solemus: Sol ingressus domum illustravit, contra, si quando vi solis calefactiva incalescamus, utique nos a sole calefa-

ctos dicimus, vera interim dicentes. Quæ enim ab ipsa natura procedunt, ea nequaquam ab ejus appellatione abhorrent. Quemadmodum ergo sol, tametsi unicus sit, lumine tamen et calore præditus est, quorum utrique etiam solis tribuitur appellatio, cum interim sit unicus sol: sic etiam tametsi unus tantum sit Deus, Filium tamen et Spiritum indissolubili nexu sibi conjunctos habet, ipseque adeo Deus, ut reipsa est, Filiusque Deus, et Spiritus Deus appellatur, quamvis una tantum sit Divinitas. Quid verbis opus est? Ignis hic, quem sensu percipimus, materia flammam prognerante constat, constat et vapore illo, qui ex flamma et materia sursum emittitur: interim ignis unus est, flammæ autem vaporisque beneficio fit, ut quodammodo referat unicam illam Divinitatem, quæ in Triade sancta elucescit. Unum ergo in Trinitate Deum esse hac demonstratione probatum sit, tanta quidem, quanta rei ipsius virtuti exemplis cernendæ sufficiat. Nec enim ullo fieri modo potest, ut perspicuam quis, omnibusque numeris absolutam veritatis cognitionem assequatur. Expediisset quidem certe, ut mundi Opifex per creatas a se res non innotuisset. Dici enim non potest quanto interstitio Creator a creatura sit disiectus.

CAP. XXIV.

Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, et nisi naturalis Filius præcessisset, adoptivis loci nihil reliquum fuisse, probatur.

Quod si Christo quis ut Filius Dei vocaretur, quemadmodum et sanctis, et Israeli, obtigisse gratia contendat, scire debet sanctorum neminem perspicue filium a Deo vocatum videri. Imo communi omnes quodam nomine filios appellari, non secus atque servos benevolos a Domino filios dici videmus. Magnus certe fuit Abrahamus, at Dei filius nequaquam dictus est. Magnus fuit Moyses, et cæteri omnes prophetæ, eorum tamen neminem Deus nomine filiorum dignatus est. Christum verum tum Deus ipse Pater dilectum Filium vocat, tum prophetæ quoque ipsi idem testantur. Nec id solum post, sed et ante quam humanam carnem indueret, imo hercle vero antequam mundus conderetur. Illud enim, *Ex utero ante Luciferum genui te*³⁶, et illud, *Ante omnes colles genui me*³⁷, hoc ipsum confirmat. In hominibus autem non ita se res habet. Itaque ex his primo Christum non adoptione et gratia, sed natura et veritate Filium Dei dici constat: eo quod eorum qui gratia filii sunt nullum Deus hoc privatim nomine compellat: cui quidem amici, servi, et famuli nomen in ore frequens observatur, filii vero nunquam; Christo autem soli perspicue *αὐτὸν ἔξοχον*, hoc est per excellentiam, nomen Filii dilecti attribuit. Quod Davidus quoque his

A verbis est vaticinatus: *Quis in nubibus æqualis sit Domino, assimilabitur Domino in filiis Dei*³⁸? quibus verbis naturalem peculiaris filiationis Christi prærogativam tacite subinducat, præ iis quos Deus adoptione et gratia sibi devinxit. Deinde vero potest et hæc in medium proferri ratio. Ubicumque naturale non præcesserit, fieri non posse, ut adoptivum subsequatur. Nam ex naturali generatione ea quæ per adoptionem fit, excogitata est. Priore sublata, posterior quoque tollatur necesse est. Necessario enim naturam subsequitur adoptio. Proinde nisi Deo Patri Filius naturalis esset, nec adoptivum etiam haberet. Sed Filii dilecti beneficio, amor quo pios quosque prosequitur, ascribendus est. Eadem quoque de causa filios adoptione vocat. Alioqui quid obstat, quominus angeli, cum sint hominibus multo præstantiores, spiritualium filiorum patres dicantur: homines autem dicantur? quemadmodum de Abrahamo Dominus ait: *Patrem multarum gentium constitui te*³⁹, quod de nullo angelorum dictum est. Omnino autem quia naturalis hominibus est liberorum procreatio, angelis vero non item, idcirco illi quos per gratiam Deus adoptavit, naturalem Christi filiationem confirmant. Ubi enim veritas, ibi et veritatis species. Ubi corpus, ibi et umbra. Ubi exemplar, ibi et imago. Proinde quia naturam sequitur adoptio, si natura præexistat, adoptioni quoque locus erit. E contrario, nisi natura præexistat, adoptio neutiquam consistere potest.

CAP. XXV.

De Principio, Principium, id est Deus Pater, qui quæcunque vult, ea potest. Primus et novissimus, invisibilis, immensus, incircumscriptus, incorporeus, indefinitus, æternus, sæculorum creator, variis Scripturæ locis probatur.

Totius rerum universitatis unum esse principium et Veteris et Novi Testamenti Scriptura constat. Nimirum universæ mundi machinæ Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ingenitum, interitui non obnoxium, æternum, immensum, incircumscriptum, indefinitum, incompositum, incorporeum, invisibilem, simplicem, bonum, justum, lumen solo intellectu perceptibile, potentiam immensurabilem, cujus tamen unica mensura est, divina scilicet voluntas. Quæcunque enim vult, eadem quoque potest. Quod Propheta his verbis aperte demonstrat: *Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit*⁴⁰. Prædictorum porro veritatem sacra Scriptura confirmat. Audimus enim Deum sic in legislationis suæ initio verba facientem: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti. Non erunt tibi dii alieni coram me*⁴¹. Item alio loco, *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est*⁴². His astipulantur et illa, quæ per Isaiam prophetam docet

³⁶ Psal. cix, 3. ³⁷ Prov. viii, 25. ³⁸ Psal. lxxxviii, 7. ³⁹ Gen. xvii, 4. ⁴⁰ Psal. cxiii, 3. ⁴¹ Exod. xx, 2, 3. ⁴² Deut. vi, 4.

Ego, enim inquit, sum Deus primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus ⁴³. *Ante me non est formatus Deus alius, non fuit, nec post me futurus est, nec alius est præter me.* Item, *Ego Deus, nec est præter me, justus servator, nec est præter me* ⁴⁴. Quibus certe verbis Valentinum, Marcum, Basilidem, et Marcionem vanitatis coarguit, neque enim ante eum, neque post eum, alii cuiquam Dei nomen tribuit: sed eundem primum et postremum esse confirmat.

CAP. XXVI.

De Patre. Videntur hæc præcedentibus ἀπὸ τοῦ ἀδnectenda.

His porro sacrarum Scripturarum doctrina consentanea est. Servator enim et Dominus noster is est, qui omnem pro nobis justitiam adimplevit. Ipse enim dixit Joanni, *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam* ⁴⁵. Idem quatenus homo, oratione usus est, et a Patre petiit, ut apostolos doceret. Atque in orationis forma theologiam doctrinam discipulis insinuavit. *Hæc est enim, inquit, vita æterna, ut cognoscat te solum verum Deum* ⁴⁶. Item, *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et revelasti illa parvulis* ⁴⁷. Quin et sanctus Apostolus sic ait: *Regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen* ⁴⁸. Item, *Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Item: *Unus Deus Pater, ex quo omnia* ⁴⁹. Hæc et hujusmodi pleraque testimonia in utroque Testamento reperire est, quæ hanc concordiam confirmant, unumque Deum prædicent, quem tum Vetere, tum Novo Testamento invisibilem esse constat. In Vetere enim ad Mosem sic ait: *Non enim videbit me homo et vivet* ⁵⁰. In sacris autem Evangelii Dominus dixit: *Nemo vidit Patrem, nisi qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Hoc ipsum divinus etiam evangelista sic exclamans attestatur: *Deum nemo vidit unquam.* Indicat vero etiam unde id didicerit, subdit enim: *Unguentus qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Apostolus quoque sic exclamat: *Immortali, invisibili, soli sapienti, honor et gloria in sæcula sæculorum Amen.* Item: *Quem nemo vidit hominum, neque videre poterit.* Immensum porro et incircumscriptum eundem esse, aliis ex utriusque Testamenti locis dicimus. Atque in Vetere quidem Deus ait: *Nonne cælum et terram ego compleo? dicit Dominus.* Item: *Cælum mihi sedes est terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi? dicit Dominus. Vel quis locus quietis meæ est?* Davides quoque divinis moribus conspicuus exclamat: *In manu ejus sunt omnes fines terræ* ⁵¹: ubi manum pro dispensatricis virtutis effectum usurpat.

Quibus etiam verbis illum omnibus in rebus incircumscriptum esse ostendit: ex cujus nimirum providentia omnia dependeant. Idem in alia quadam hymnodia, seu laudum cantico, ad eum sic ait: *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me, et occupabit me dextera tua* ⁵². Hæc utique incircumscriptam ejus substantiam et potentiam declarant. Isaias quoque propheta clamat: *Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt tanquam locustæ* ⁵³. Alio item loco idolorum impotentiam reprehendens, hæc subjicit, quibus Dei universorum cognitionem adipiscamur. *Quis enim, inquit, mensus est pugillo aquas et cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera? Quis adjuvit Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? Cum quo iniiit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi* ⁵⁴? Deinde quantum humano intellectui et lingua luctulenta consequi potest, quam immensa sit Dei virtus ostendit. Nam si *gentes omnes, inquit, quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ et tanquam saliva reputatæ sunt, cui assimilastis Dominum, aut quam imaginem ponetis ei* ⁵⁵? Quod si cælum, terra, et aquea natura omnem naturam creatam continent, horum autem omnium mensura divinæ manus mensura est, perpendant illi, qui lingua Deum metiri conantur, quam immensa sit ejus natura; manum sibi in animo proponentes, non quæ corporis membrum sit, sed energiam illam, seu vim effectricem, quæ cuncta condiderit et gubernet.

Hæc sunt, quæ de universitatis Deo vetus nos Scriptura docet. Cæterum ante dioties longe plura cuivis invenire facile est, quibus divinam substantiam, sapientiam, et potentiam incircumscriptam esse patet. In divinis autem Evangelii Dominus Samaritanam hæc et similia sentienda esse docuit, quæ cum divinam majestatem loco circumscriptam existimaret, eaque de causa dixisset: *Patres nostri in hoc monte adoraverunt, et vos dicitis, quia est locus Hierosolymis ubi adorare oportet* ⁵⁶, Dominus illam contrarium sentire docuit, nimirum divinam naturam incircumscriptam esse. Dixit enim ei: *Amen dico tibi, mulier, quoniam venit hora, et nunc est, quando neque Hierosolymis, neque in loco hoc adorabunt Patrem.* Quibus verbis cum divinum cultum nullis circumscribi Deus locis docuisset, subjunxit: *Spiritus est, et adorantes eum in spiritu et veritate adorare decet* ⁵⁷.

Una vero et eadem operæ divinam naturam in-

⁴³ Isa. XLIV, 6. ⁴⁴ Isa. XLIII, 10, 11. ⁴⁵ Matth. III, 15. ⁴⁶ Joan. XVII, 3. ⁴⁷ Matth. XI, 25; Luc. X, 21. ⁴⁸ I Tim. I, 17. ⁴⁹ I Tim. II, 5; Ephes. IV, 6. ⁵⁰ Exod. XXXIII, 20. ⁵¹ Psal. LXXXIV, 4. ⁵² Psal. CXXXVIII, 7 seqq. ⁵³ Isa. LX, 22. ⁵⁴ Ibid. 45, 18. ⁵⁵ Ibid. 12 seqq. ⁵⁶ Joan. IV, 20. ⁵⁷ Ibid. 23, 24.

corpoream quoque et indefinitam esse ostendit. Porro æternum etiam esse eundem universitatis Deum beatus David auctor est, qui nunc dicit: *A sæculo et in sæculum tu es*: nunc vero: *Exaudiet Dominus, et humiliabit eos, qui est ante sæcula*⁵⁸. Docet etiam Isaias propheta, his verbis exclamans: *Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientie ejus*⁵⁹. Beatus insuper Apostolus eundem sæculorum creatorem novit. Dominus autem naturam divinam non tantum rerum creationi præfuisse, sed regnum etiam sanctorum concessum esse ante constitutionem mundi testatur.

Hæc sunt, quæ de universitatis hujus principio et veteris et novæ Scripturæ lectione didicimus, non autem, ut Valentinus et Basilides fabulantur, sæculorum utriusque sexus conjugia, et commixtiones, quibus velut in procinctu consistent: nec vero etiam contraria et diversa, cum Cerdone, Marcione, et Manichæo principia, sed unum principium et justum, ut paulo post ostendemus.

CAP. XXVII.

De Filio. [Quod unigenitus, verus Dei Filius altissimus, Dominus, æternus, Deus, Jesus Christus, Patri consubstantialis, coæternusque sit.]

Quemadmodum autem in unum Deum Patrem credere didicimus, ita etiam in unum Filium, qui natus sit ante sæcula, neque secundum Valentini fabulas, alium unigenitum, alium Verbum, alium Christum, alium denique Jesum esse docemus; neque vero Arianam Eunomianamque blasphemiam secuti, eum qui Filius dictus est, creaturam nominamus. Illum enim Scriptura divina unigenitum esse testatur. Quod si creatus est Unigenitus, sororem habeat creationem, universasque totius creationis partes necesse est; sin unigenitus est, ut est, nulla illi prorsus cum rebus creatis societas intercedit. Unigenitum porro esse Unigenitus ipse his verbis attestatus est: *Sic dilexit Deus mundum, ut unigenitum Filium suum dederit, ut omnis qui credit in eum non perdat, sed habeat vitam æternam*⁶⁰, et paulo post: *Qui credit in eum non judicatur, qui vero non credit, jam judicatus est, quia non credidit in nomine unigeniti Filij Dei*⁶¹. His evangelista quoque sic stipulatus est: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis*⁶². Neque enim natura carnis quidquam de divinitatis dignitate diminuit, sed vel carnem indutus paternam nobilitatem ostendit. Item: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit*⁶³. Baptista quoque sic exclamat: *Qui credit in Filium habet vitam æternam, qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam sed ira Dei manet super eum*⁶⁴. Omnes denique apostoli eum

A Dei Filium verum et legitimum vocant. Atque ipse adeo Pater cum Filium cælitus nominasset, quam genuinas ejus esset generatio demonstrat. Ait enim: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complurimum est*⁶⁵. Quid porro Baptistam, quid evangelistam, quid apostolos, quid ipsum denique rerum omnium Deum dico? ne ipse quidem diabolus, mendacii pater, alio eum compellere nomine ausus est: sed antequam in certamen descenderet, dubitans dixit, *Si Filius Dei es*⁶⁶. Amissa vero victoria, jam edoctus quis esset, haud dubie exclamat: *Quid nobis et tibi Fili Dei? venisti huc ante tempus, ut nos torqueres*⁶⁷? Philippis autem eundem et excelsum, et Filium appellavit. *Hic enim homines, inquit, servi Dei excelsi sunt, qui quidem annuntiant nobis viam salutis*⁶⁸. Christi autem apostolos servos appellat, hoc nomen ab iis edoctus. Beatum enim Paulum ita dicentem et scribentem audierat: *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus*⁶⁹. Item, *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi*⁷⁰. Quod si vel ipse mendacii doctor et Deum, et excelsum, et Dei Filium vocat, veritatisque fulgoribus cedat; certe patris sui diaboli compellationem vincere contendunt, quicumque Filium creaturam asserere audent. Cæterum, ut eundem a divinis quoque viris altissimum dici probemus, audire est Zachariam, dum his proprium Filium verbis alloquitur: *Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*⁷¹. Magnus enim ille Joannes non Deum Patrem, sed unigenitum Filium præcesserat, cujus rei vel ipse testis est: interrogatus enim, an ipse esset Christus, hoc quidem negavit, responditque, *Ego missus sum ante faciem ejus*⁷². Divinus insuper ille David eundem sic alloquitur: *Cognoscant gentes quod nomen est tibi Dominus, tu solus altissimus super omnem terram*⁷³. Si enim Dominus, et Deus est. Unus enim Dominus Jesus Christus, per quem omnia⁷⁴, ut beatus Apostolus ait. Item *Unus Dominus, una fides*⁷⁵. Proinde Filius altissimus est, quandoquidem Dominus. Sed de his quidem plerique contra Arium et Eunomium, libris adversus eos editis, disseruimus; nunc quod instat, agamus, eundemque Dominum esse, qui et unigenitus, et Deus Verbum, et Servator et Jesus sit, didicisse nos ostendamus. Petrum autem in medium proferamus, qui primus has appellationes cum magno confesso confessus est. Primus enim inter sacros apostolos interrogatus a Servatore, *Vos autem quem me esse dicitis?* respondit, *Tu es Filius Dei vivi*⁷⁶. Beatus autem Joannes evangelista eundem et Verbum quod fuit ante sæcula, et unigenitum Filium, et mundi totius opificem, et Christum Jesum vocat, his verbis, *In principio erat Verbum*⁷⁷. Quibus verbis æternum fuisse significat. Qui enim

⁵⁸ Psal. lxxxix, 2; Psal. liv, 20. ⁵⁹ Isa. xl, 28. ⁶⁰ Joan. iii, 16. ⁶¹ Ibid. 18. ⁶² Joan. i, 14. ⁶³ Ibid. 18. ⁶⁴ Joan. iii, 36. ⁶⁵ Matth. iii, 17. ⁶⁶ Matt. iv, 3. ⁶⁷ Matth. viii, 29. ⁶⁸ Act. xvi, 17. ⁶⁹ Rom. i, 1. ⁷⁰ Philip. i, 1. ⁷¹ Luc. i, 76. ⁷² Matth. ii, 10; Psal. lxxxii, 19. ⁷³ I Cor. viii, 6. ⁷⁴ Eph. iv, 5. ⁷⁵ Matth. xvi, 15. 16. ⁷⁶ Joan. i, 1.

in principio erat, utique semper erat, nec enim A dixit, In principio fiebat, vel in principio creabatur, sed, *In principio erat*. Docet vero etiam quid esset, subjungit enim, *Et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ⁷⁶. Deinde proœmio resumpto subinfert, *Hoc erat in principio apud Deum* ⁷⁶, atque hoc quidem communi nomine τὸ ὁμοούσιον, hoc est æqualitatem substantiæ indicavit.

Quod insuper Deum dixerit, his verbis, *apud Deum*, personarum differentiam denotavit; hunc Filium unigenitum Jesu Christi nomine sæpe dixit. Sapientissimus porro Paulus sic ait: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus* ⁷⁷. Item, *Cum vero placuit ei, qui me segregavit ab utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret in me Filium suum* ⁷⁸. Hæc et innumera alia testimonia invenire est, quibus eum Christum quoque et æternum Filium, et Patri cœternum vocant, quem idem quoque doctor docens primo quidem loco sæculorum factorem esse ostendit. Inquit enim: *Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem posuit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* ⁷⁹.

Quia vero qui divina divino sensu intelligere nolunt, fieri posse non putant, ut Deo cœternus sit, qui ex Deo est: nam dum stulte juxta et temere naturam divinam humanæ naturæ legibus subiacere putant, Patrem filio seniore esse suspicati sunt: beatus Apostolus de his abunde disputans, unigenitum Filium, et ex Deo, et cum Deo esse evidenter ostendit. Eum enim splendorem gloriæ nominavit: siquidem splendor et ex igne, et cum igne subsistit. Igni enim splendor innatus est, ut soli radius. Ex quo enim sol, ex eodem et radii, sed tamen radiorum causa soli, et splendoris igni ascribitur: nec enim sol ex radiis, sed radii ex sole oriuntur, et splendor ex igne procedit. Proinde unigenitus et Filius ex Patre quidem natus est, Patri autem non secus atque oratio rationi, splendor igni, et radius soli cohæret. At harum rerum nulla per se subsistit, sed in eo hypostasin, hoc est sedimentum et subsistentiam habet, ex quo enascitur. Deus autem Verbum, splendor gloriæ, energia non est ἀνυπόστατος a Patre, seu a Patris hypostasi sejuncta, sed vivens et per se subsistens hypostasis. Nec enim simpliciter Verbum nominatur, sed Deus Verbum: nec splendor gloriæ duntaxat, sed hypostaseos quoque suæ character. Quia enim una eademque imagine res divinas aperte exprimere impossibile erat, pluribus eas hoc pacto imaginibus dicimus: et splendor quidem gloriæ cœternum, hypostaseos autem character similitudinis perfectionem arguit, hypostaseonque seu personarum differentiam docet.

Verbum autem cum dicitur, generationem nulli

passioni obnoxiam ostendit. Ne enim filii nomine audito humanis suspicionibus involveremur, mundique totius Opificem eadem nobiscum lege natum arbitraremur, ea de causa Verbum nuncupavit, innuens generationem illam ab omni passione liberam. Nec enim menti seu rationi nostræ ad sermonem concipiendum et efformandum feminæ cœta-plexu opus est: aut ulla sectio, ullusve fluxus tolerandus est: sed perfectus manens perfectum sermonem efficit. His itaque et generationem nulli passioni obnoxiam, et cœternitatem Unigeniti didicimus.

Est vero etiam ejusdem cum Patre potentiæ, eique similis et æqualis in omnibus: ut ex Domini doctrina discere quivis facile potest. Ait enim: *Pater meus etiam nunc operatur, et ego operor* ⁸⁰; et, *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificat* ⁸¹; et, *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt* ⁸²; et: *Ego in Patre, et Pater in me*; et, *Qui videt me videt Patrem* ⁸³.

Ex his porro quæ sequuntur incommutabilis ejus similitudo perspicua sit. Philippo enim Patrem sibi ostendi rogante, seipsum Dominus ostendit se viventem Patris imaginem esse significans, quæ perspicuos Genitoris characteres, seu signa, præ se ferret. Dixit enim Philippo: *Tantum tempus vobiscum sum, et non novisti me, Philippe* ⁸⁴? Patrem, inquit, cupis videre, cum me videas? itaque non novisti me: si enim me novisses, nequaquam illum videre optasses. In me enim Pater videtur: siquidem hoc ex his verbis inducitur: *Qui vidit me, vidit et Patrem*. Porro hic per aspectum contemplatio fidei intelligitur. *Tantum enim, inquit, tempus vobiscum sum, et non me novisti, Philippe*: non dixit, Non vidisti, sed, *Non novisti*. Videbat enim Philippus, id quod sub aspectum cadebat: divinitatem vero, quæ invisibilis est, non item. Proinde culpatus merito est, qui Filium perfecte non nosset, idcircoque Patrem videre optasset.

CAP. XXVIII.

De Spiritu sancto, et ejus charismatis.

Spiritum itaque sanctum a Patre [Filioque] substantiam habere didicimus: cujus substantiæ modus neque creaturæ (Increatus enim Spiritus sanctus) neque unigenito Filio similis est. Sanctorum enim Patrum nemo divini Spiritus substantiam generationis vocabulo significavit: quamvis ipsum ex Patre esse, atque etiam divinum, sacræ testentur Litteræ. Dominus enim Christus hæc de ipso dicit: *Expedit vobis, ut ego abeam, nisi enim abiero, Paracletus non veniet ad vos* ⁸⁵, et alibi: *Cum autem venerit Paracletus spiritus veritatis, qui ex Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me* ⁸⁶. Eo autem quod ipsum ex Patre procedere ait, Patrem fontem Spiritus esse indicat, neque vero, Procedet, inquit, sed *Procedit*, eandem utriusque naturam, substantiamque individuum et indifferentem, per-

⁷⁶ Joan. 1, 1. ⁷⁶ Ibid. 2. ⁷⁷ Galat. 4, 4, 5. ⁷⁸ Galat. 1, 15, 16. ⁷⁹ Hebr. 1, 1. ⁸⁰ Joan. v, 17. ⁸¹ Ibid. 21. ⁸² Joan. xiv. ⁸³ Ibid. ix. ⁸⁴ Ibid. ⁸⁵ Joan. xvi, 7. ⁸⁶ Joan. xv, 25.

sonarum denique conjunctionem ostendens. Quod enim procedit, ab eo a quo procedit separari non potest. Beatus porro Apostolus [in priore] ad Corinthios Epistola, hæc de Spiritu dixit: *Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei*⁸⁷, quam quidem scrutationem ne ulla unquam deleat ignorantia, subjunxit: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*⁸⁸. Postquam autem his verbis omnem ei cognitionem adscripsit, indicat etiam unde substantiam habeat: *Nisi autem, inquit, non spiritum mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*⁸⁹, quibus certe verbis eodem illum in ordine, quo et Patrem et Filium collocat, ad creationis autem ordinem nunquam redegit: nec enim creationis illum partem esse intelligit, neque Arii, Eudonii, et Macedonii blasphemiam secutus πρῶτον ποίημα, hoc est primam creaturam nominat. Sed gratiæ divinæ dona demonstrans ita inquit: *Divisiones autem gratiarum sunt, ipse autem Deus operatur omnia in omnibus*. Deinde commonstrata charismatum differentia subiecit: *Hæc vero cuncta operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*⁹⁰. Neque enim servilis est, inquit, ministerii, sed Dominicæ dignitatis sanctissimus Spiritus: neque ministrat, sed cooperatur, et tanquam Dominus operatur. Sic et in fine secundæ ad eosdem Epistolæ benedictionem attexit: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, cum omnibus vobis. Amen*⁹¹. Atque in priore quidem Epistola, primum locum Spiritui, hic vero extremum assignat, docens dignitatum differentiam ex ordine nominum non esse colligendam. Spiritui itaque Filium Patri præposuit, non ut ordinem semel a Deo positum subverteret, sed ut eodem honore Trinitatem colendam esse subindicaret. Idem apostolis quoque divinitus infusus est. Primo enim domum concussit, ut divinam denotaret apparitionem. Hoc enim Propheta de universitatis Deo dicit: *Qui respicit terram, et tremere facit eam*⁹². Deinde discipulis quoque in specie ignis insedit, quemadmodum jam olim Deum in rubo apparuisse Moses attestatur: et quemadmodum rubus ille, quamvis arderet, non tamen consumebatur: ita apostolorum linguæ haudquaquam vim energiamve adustivam expertæ sunt. Quæ cum non verbis, sed rebus et actis Petrus ille divinitate præ cæteris conspicuus didicisset, ipsum Deum vocavit, cum Ananiæ furtum redargueret. Cum enim dixisset, *Cur tentavit Salanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* subjunxit: *Non mentitus es hominibus, sed Deo*⁹³. His astipulantur et ea, quæ a beato Paulo de Spiritu dicta sunt. Credentes enim templa Dei vocat, in quibus nimirum gratia Spiritus habitat. *Nescitis enim, inquit, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*⁹⁴? Item, *Nescitis quoniam*

*A corpora vestra templa sunt sancti Spiritus, qui est in vobis, quem habetis a Deo*⁹⁵?

Quibus verbis aperte Spiritum sanctissimum divinæ esse naturæ docet. Nam si Dei templum credentes dicuntur, ubi primum gratia Spiritus donati sunt ex consecutione Spiritus sanctus ex Deo est.

Quia enim ejus gratia in illis habitat, idcirco Dei templum denominati sunt. Apertius porro et explanatius nobis a Domino dignitas Spiritus indicatur. Cum enim baptismatis mysterio apostolus informaret, ita inquit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti*⁹⁶. Quod si creata natura vel Filius, vel Spiritus sanctus, prædictus fuisset, nunquam creatori Deo accensi connumeratique fuissent: verbis enim divinis accusantur ii, qui creaturæ, loco Creatoris servierunt. Proinde Unigenitus quoque carnem assumpsit humanam, ut homines ab hoc errore liberaret, Deique a creatura differentiam ostenderet. Sublata autem creaturæ adoratione, naturam creatam adorari non jussit. Absurdorum enim hoc vel maximum fuerit, si quis homines ab iis qui dii non sunt abductos, creaturam servitio addixerit. Itaque Filium et Spiritum sanctum increata præditos esse natura perspicuum est. Nam in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum credere idcirco docemur, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizamur. Quia enim primum hominem non solus Pater creavit, sed et Filius et Spiritus sanctus (dixit enim, *Faciamus hominem ad*

*imaginem et similitudinem nostram*⁹⁷), merito certe tunc etiam cum resurrectio, novaque mundi creatio peragitur, Filius et Spiritus sanctus Patris consortes fiunt, Trinitatisque adeo invocatio eorum qui baptizantur unum quemque regenerat.

CAP. XXIX.

De divinis nominibus.

Sed divinorum etiam nominum interpretatio sic se habet. Quia enim væcordes illi Hebraicorum nominum interpretationem ignorantes, Adonai, Eloï, et Sabaoth diversos esse deos arbitrati sunt, operæ pretium mihi facturus videor, si rudibus et ignaris aperiam quid horum nominum unumquodque Græcis et Latinis auribus sonet. Eloï itaque Θεὸν Deum interpretatur. Eloï autem, ὁ Θεός μου, Deus meus. Et quoque, si tenui spiritu proferatur Θεὸν Deum: si aspero, ἰσχυρὸν fortem significat. Adonai autem, Κύριον Dominum. Cæterum Dominus Sabaoth, idem sonat, quod Κύριος δυνάμεων, Dominus virtutum, vel Κύριος στρατιῶν, Dominus exercituum. Nam apud Græcos militares ordines δυνάμεων, seu virtutum potestatumque nomine designantur. Saddai porro ἰσχυρὸν καὶ δυνατόν inodum et potentem. Alia vero τὸν ὄντα, eum qui est significat: quod nomen ineffabile quoque ab

⁸⁷ Cor. II, 10. ⁸⁸ Ibid. 11. ⁸⁹ Ibid. 12. ⁹⁰ I Cor. XII, 6, 11. ⁹¹ II Cor. XIII, 13. ⁹² Psal. I, 35, 32. ⁹³ Act. V, 3. ⁹⁴ I Cor. III, 16. ⁹⁵ I Cor. VI, 19. ⁹⁶ Math. XXVIII, 19. ⁹⁷ Gen. I, 6.

H bræis censebatur. Samaritani eundem labedunt, verbi vim ignorantes. Hæc cum minus vecordes illi adverterent, deos diversos appellaverunt.

CAP. XXX.

Ejusdem Chroniatæ [Trinitatis demonstratio, a trutinæ æquilibrio, duplici alarum seraphicarum Trinitate, Trisagio.]

Dubitantibus autem, quam de causa Filius enuntiatione medius assumitur, extrema autem Pater et Spiritus sanctus occupent, respondere possumus, quod cum Deus statera justitiæ dicatur eadem prorsus ratione, qua stateram dicimus, is quoque ordo in natura divina excogitatus est, ut medium locum Filius occupans summam æqualitatem cum duobus extremis conservet. Ipse enim et primam illam mundi fabricationem, et eam quæ subsequuta est generis reformationem perfecit. Cæterum stateræ exemplo, æqualis illa virtus et potentia subindicatur, quæ in Trinitate (cujus immensa est potentia) elucescit cum ex tribus illis personis nulla quidquam amplius sursum ferat, quam illa quæ deorsum vergit, sed in æquilibrio honoris, gloriæ et substantiæ libretur, et theologica constantia persistat. Ex quo fit, ut in rebus quoque generationi obnoxiiis æqualitas detur, æquumque tanquam trutina pensetur.

Imo duplex quoque seraphicarum alarum trinitas sanctæ Trinitatis mysterio proportionem quadam respondet; medium enim Patri, extrema autem Filio et Spiritui respondent; trinaque adeo sanctitatis enuntiatio cum per se prorsus immutabilis existat, tres personas substantia, virtute potentiaque immutabiles ænigmatice designat, imo etiam substantiæ æqualitas et unitas illa, quæ tribus inest, certa inductione et illatione unicum esse Dominum confirmat. Alæ quoque duplices omnem illam cognitionem denotant, quæ ad nos illorum beneficio descendit, etiamsi spiritus illam administrantes ab omni sint materia remoti, nec simplex illa descendat sed ejusmodi materia constans, quæ typis et figuris nostratibus conveniat, atque adeo composita compositis peraccommoda sit. Duplex autem est res omnis materialis, quæ nimirum ex materia et forma constet. Dictio porro, Sanctus, id subindicat, quod sanctis superinsidet, cum quo nulla prorsus alia sanctitas conferri queat. Quotquot enim Divinitatis ratione sancti dicuntur, haud dubie profani et impuri, quemadmodum omnes quoque reges servi, et ea quæ sunt non esse censebuntur, si cum Deo, id est eo qui vere est, conferantur. Hac ergo dictione, Sanctus, excellentia in Deo et prærogativa denotatur, idque adeo, quod dignitate sua rerum omnium naturas exsuperet. Sanctum enim hoc loco non id significat, quod a sorde qualibet corpus aut animam polluentis purum existat, absit! Quo enim encomio Deus ita

A extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc dedecus fuerit, si ad majus laudis argumentum perturbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus, liberum esse Numen asseramus? Sed id potius, quod segregatum, et cæteris omnibus longe sublimius est, et quasi quodam recessu sepositum indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scripturis occurrit, ut: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* ⁹⁸, id est segregatum. Item in libro Judicium: *Pariet Filium, et non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam sanctificatus est puellus* ⁹⁹, et innumeris in locis. Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec in communem aliquem usum cedunt. Proinde simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacrorum Psalmorum cantores superius exclamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis. Quod quidem laudum præconium ex veneranda illa Seraphici ordinis confessione compositum est. Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio, musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus, fortis, vivus canatur. Ubi certe dictio Vivus loco dictionis Immortalis, tanquam idem significans assumpta; dictio autem Fortis in integro retenta, et hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idolorum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena sunt, operaque manuum hominum, atque abominabiles revera. Fortis autem eisdem opponitur, quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immortalis denique, quatenus nec respirant, nec operantur, nec ulla viæ scintilla fruuntur. Cæterum supra memorati cantici compositio beato Proclo Constantinopolitano pontifici ex revelatione intuitu fertur, qui angelis quidem sacrum hunc hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium initiatus est.

Enimvero senarius ille quoque primorum dierum numerus cujus in libro de mundi generatione mentio fit, typo quodam trinam Dei cognitionem exprimit; quod quidem cum aliis aliquot ex locis, tum ex hoc perspicuum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam* ¹. Item ex hoc: *In capite libri scriptum est de me* ². Quicumque enim de primis illis diebus exposuerunt, obscuro nihil elocuti sunt. Nam caput et principium libri, id est totius Scripturæ divinitus inspiratæ, ille dierum senarius numerus est, quibus fabrica mundi consummata fuit. Ex quorum magnitudine et decore Creator innotescens laudibus effertur.

His Gregorii quoque Theologi vox attexenda, quæ quidem nobis ad tres usque personas divinitatis mysterium revelatum fuisse testatur. Unitas enim, inquit, ob insitas opes emersit. Dualitas autem ubertate materiæ et formæ, quibus corpora

⁹⁸ Exod. xiv, 19. ⁹⁹ Judic. xiii, 5; xvi, 17. ¹ Psal. xviii, 3. ² Psal. xxxix, 8.

que non fuerit. Cum tres inter se conjuncti unus sit Deus, sola cujusque differentia in essentia communione individue personam dividente. Solus enim Pater, Pater. Solus Filius, Filius. Solus Spiritus Sanctus, Spiritus. His enim differentiis non convertuntur inter se. Sed in his individue quidem dividuntur, essentia autem ratione communicant. Trinitas, simplex, insecabilis, incomposita, ex tribus perfectis per se perfecta, et plus quam perfecta est. Cujus una natura, divinitas et voluntas, una denique actio glorificatur. Quorum enim natura una est, eorum voluntas et actio una, quemadmodum beato Basilio docente didicimus.

Confitemur item unam sanctæ Trinitatis personam, unigenitum, inquam, Dei Filium, Deumque nostrum, Patri et Spiritui Sancto consortem et cœternum : a Patre quidem ante sæcula genitum, quantum ad divinitatem : eundemque in ultimis et præfinitis temporibus, ut genus humanum servaret et reformaret, e cœlis descendisse, seu voluntaria exinanitum humilitate puræ Deiparæque Virginis Mariæ ulterum subiisse, quæ a Spiritu sancto præpurgata corpore et animo fuerat, ex ejusque sancta et incorrupta carne, in subsistentia propria carnem assumpsisse : ita ut consubstantialis nobis effectus, eam in ipsa, mediante anima rationis et intellectus particeps, compingeret atque efformaret. Qui ex eadem Virgine intermerataque Matre natus est, supra quam dici aut excogitari ulloque intellectu percipi possit. Cum enim sine semine, supernaturalisque conceptio fuisset, ineffabilis quoque partus et inenarrabilis fuit. More itaque nostro, qui supra nos erat Christus et Dominus processit, omnia nostra essentialiter in se ferens, uno peccato dempto, totus homo factus, totusque Deus manens, idem terrenus et cœlestis, visibilis et invisibilis, mortalis et immortalis. Duæ enim naturæ indivulsa conjunctione coherentes unum nobis Emmanuelem perfecerunt : ita tamen, ut citra ullum defectum proprietates naturarum, ex quibus compositus est, sartas tectas conservaret. Cum enim totus simplex esset, secundum divinam, eandemque paternam et æternam generationem, duplex processit secundum maternam eandemque temporariam et corporalem generationem. Itaque tametsi duas Christi Dei nostri generationes profiteamur, unam tamen ejus personam prædicamus, cujus essentia duabus in naturis perfectis elucescat. Quamvis enim una sanctæ Trinitatis persona esset, mansit tamen, vel cum Verbum caro factum est, perfectus in Divinitate, idemque perfectus in humanitate : Divinitate quidem Deo Patri consubstantialis, idemque nobis humanitate consubstantialis : patibilis carne, impatibilis Divinitate. Unde fit, ut alii miracula, et alii passiones non distribuamus : sed tanquam uni eidemque Domino nostro Jesu Christo utrum-

que specimen attribuamus : alia quidem ratione miracula edenti, alia item patienti Divina siquidem naturæ ratione signorum virtutem deprompsit, ex humanæ autem formæ præscripto, eas passiones non detrectavit, quibus ea natura obnoxia est, ut in seipso passiones nostras in passionum vacuitatem transformaret, prout his verbis attestatur Apostolus : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ⁶. Nec enim ille humani generis amator humanis, at nulli reprehensioni obnoxiiis, passionibus objici, et quamvis Deus esset immortalis, anima tamen mediante corporaliter morti affligi dedignatus est : anima, inquam, omnibus in rebus perfecta, suisque numeris absoluta, et cui nihil omnino ad humanitatis perfectionem deesset. Humanæ porro perfectionis index mens ipso est, qua volumus, et a brutis animantibus differimus. Eorum enim quæ mentis expertia sunt, nullum velle potest. Quidquid autem voluntate, idem et intellectu præditum est. Ubi enim mens, ibi etiam prorsus intellectus est. Jam si Servator perfectus homo fuit, in Divinitate perfecta manens, procul dubio neque mente, neque voluntate caruit. Qui autem humanam Christi animam naturali voluntate privare conantur, eam mentis expertem, ipsi mentis expertes descripserunt, et passionem et mortem impatibili naturæ ascribentes. Qua quidem hæresi hoc consequuntur, ut perfecte salvi facti non videamur. Nec enim naturalem humanitatis ejus voluntatem, naturalemve actionem negamus, ne una eademque opera dispensationis salutis nostræ caput et summam antiquemus, et Divinitati passiones ascribamus, ut astruere conati sunt illi, qui una illum voluntate, unaque actione, non sine magna impietate, recens excogitarunt impiamque Arii, Apollinarii, Eutychis, et Severi hæresin innovarunt.

Nos autem orthodoxæ confessionis assertores unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum astruimus, qui duabus in naturis inconfuse, simpliciter, inseparabiliter, individue dignoscitur. Ita tamen, ut nullatenus naturarum differentia vi conjunctionis sublata sit, imo potius utriusque naturæ proprietas integra permanserit, et in unam personam unamque hypostasim concurrerit : non ut in duas personas partitionem divisionemve admiseric, sed unus idemque Filius unigenitus, Deus Verbum, Dominus Jesus Christus perseveraverit : quemadmodum superioribus temporibus prophetæ de ipso vaticinati sunt, ipseque adeo Jesus Christus nos docuit, sanctorumque Patrum symbolum nobis quasi per manus tradidit. Duas in eodem volitiones, seu voluntates, duasque actiones, citra divisionem, mutationem, partitionem, confusionemque ex sanctorum præscripto Patrum prædicamus, naturales, inquam, voluntates, non contrarias, quemadmodum impii astruxerunt

⁶ I Cor. xv, 53.

hæretici, absit! sed obsequentem ejus humanam voluntatem, at non resistantem aut reluctantem, imo potius divinæ, ejus et omnipotenti voluntati morigeram. Siquidem par erat, ut carnis voluntas moveretur; divinæ tamen voluntati subiceretur, ut sapientissimus ille scribit Athanasius. Quemadmodum enim caro ejus caro Dei dicitur et est, ita et naturalis voluntas carnis ejus propria Dei Verbi dicitur et est: ut idem ait: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*⁷. Quibus verbis propriam carnis ejus voluntatem intelligit. Quandoquidem ipsa quoque caro ei propria fuit, quemadmodum enim sanctissima et inculpata ejus animata caro, cum deificata est, haudquaquam periit; ita neque carnis ejus voluntas periit, imo potius integra permansit, ut Theologus Gregorius his verbis auctor est. Illius enim voluntas, qui pro Servatore intelligitur, haudquaquam Deo contraria est, cum tota Deum redoleat. In ea porro sententia sumus, ut naturales duas actiones citra divisionem, mutationem, confusionem, partitionem, in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo vero conjunctas esse asseramus, hoc est divinam actionem, ut beatus ille Leo paulo apertius ait. Operatur utraque forma cum alterius communione proprietatis, Verbo scilicet id operante, quod suum est; et corpore vicissim ea efficiente, quæ sunt corporis. Nullo enim pacto eandem fuisse naturalem Dei et creaturæ actionem concedimus: ne vel creaturam impatibili essentiae ascribamus, vel divinæ naturæ excellentiam in creaturarum ordinem redigamus. Unius enim ejusdemque miracula et passionem fuisse novimus: alia atque alia naturarum, ex quibus constat, ratione habita, in quibusque ejus essentia consistit, ut beatus Cyrillus ait.

Eo itaque quod inconfusum et indivisum est omni ex parte servato, hoc in summa profiteamur, unam sanctæ Trinitatis personam, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, duas ejus naturas asserimus, quæ in una ejus persona elucescant, in qua miracula et passionem, quamdiu ex dispensatione nobiscum versatus est, non phantasia et simulatione, sed revera exhibuit, cum præsertim naturalis differentia in ipsa unica persona cognoscatur: non quia persona præter naturas alias sit, sed quia in natura ejusdem personæ tota natura humana efformata sit. Quæque suarum sunt partium ea sic exsequitur, ut nihil desit: cum qua quidem persona hypostaticum Verbum coherebat, uno peccato dempto. Quemadmodum etiam Verbum vicissim ea perfecte et absolute operabatur, quæ sibi propria erant, idque cum humana illa natura, quam assumpserat. Proferatur in medium denuo sanctissimus ille Leo, qui in epistola ad Leonem imperatorem ita scribit: Divinitas et humanitas ipso virginæ con-

ceptionis momento in tantam coierunt conjunctionem, ut ne humanæ quidem res sine divina essentia fierent: sed utraque natura cum alterius communione ea quæ sibi propria erant, et vellet et ageret. Quocirca duas etiam naturales voluntates, totidemque actiones ad humani generis salutem una concurrisse asserimus. Quare cum beati Patres hæc ita summo cum studio et diligentia undique congesserint et expresserint, par est, ut nullus aliter proferat, aut scribat, aut sentiat, aut doceat: imo vero ne diversum quidem ab hoc fidei symbolum iis proponat, qui vel ex gentibus, vel ex Judæis, vel ex hæresi quolibet ad veritatis cognitionem convertuntur.

CAP. XXXII.

B *Fides revelata sanctissimo Gregorio mirifico, lanquam ex supersanctæ Dei Genitricis, et sancti apostoli Joannis evangelistæ doctrina.*

Unus est Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, necnon virtutis et formæ æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti.

Unus item est Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, imago persona Patris, Deus Verbum agens, qui rerum omnium hypostasim creavit sapientia, quæ universorum constitutionem continet virtus omnium creaturarum effectrix. Veritas ex verace Patre, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, immortalis ex immortalis, æternus ex æterno.

Unus denique Spiritus sanctus perfectus, perfecta viventium vita: sanctitas, et sanctitatis fons, atque sanctitatis largitor. Ex quo fit, ut Deus omnium credentium calculo sit super omnia, Filius per omnia, Spiritus sanctus in omnibus. Trinitas perfecta, cujus honor, sempiternitas et regnum neque dissecatur, neque alteratur. Quare in Trinitate creatum nihil est: neque ascititum, ac si quid esse postea cœperit, quod antea non fuerit. Nullo enim unquam tempore Filius Patri defuit, neque Filio Spiritus, nec unitas in binarium excrevit, nec binarius in Trinitatem, sed semper una eademque Trinitas citra ullam mutationem alterationemve mansit.

CAP. XXXIII.

Iterum de sancta Trinitate (de Patre, Filio, et Spiritu sancto distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio, ex B. Joanne Damasceno, cap. 8.)

Itaque credimus in unum Deum, unicum sine principio principium, increatum, æternum, ingenitum, incorruptibilem atque immortalem, immensum, nullis finibus circumscriptum, indefinitum, immensæ potestatis, simplex, incompositum, incorporeum, inexhaustum, imperturbatum, immobilem, immutabilem, invisibilem, bonitatis et justitiæ fontem, lumen intelligibile, inaccessam potentiam quæ nulla mensura dignoscitur, sed sola seipsam propria voluntate dimittitur. Quæcumque

⁷ Joan. vi, 38.

enim vult, eadem quoque potest, ut quæ creaturas omnes visibiles et invisibiles creaverit, omnes contineat, omnibus imperet, et dominetur regno, quod nulli fini mortive obnoxium est, nec in se quidquam contrarium habet, quæ omnia plenitudine suas complens a nullo comprehendatur, imo potius omnia comprehendat, contineat, et exsuperet, quæ nullam non essentiam intemperata permeet, supraque omnia feratur, quæ nullam non essentiam exsuperet, supersubstantialis, et ea quæ sunt transcendens, plusquam divina, plusquam bona, plusquam plena, quæ principia omnia ordinesque definiat, omnis principii atque ordinis præses, quæ nullam non essentiam, vitam, rationem, atque cogitationem exsuperet, ipsum lumen, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia, ut quæ alterius beneficio non sit, aut aliquid eorum quæ sunt existat, imo iis quæ sunt essentiali, iis quæ vivunt, vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis fons, omnibus denique honorum omnium causa sit, quæ omnia ante eorum generationem norit, tanquam una essentia, una divinitas, una virtus, una voluntas, una actio unum imperium, una potentia, una dominatio, unum regnum, quod in tribus perfectis personis cognoscitur, et adoratione una colitur. Creditur autem et adoratur ab omni creatura rationis particeps, citraque ullam confusionem conjungitur, et citra distractionem distinguitur, (quod mirum est), in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quos baptizati quoque sumus. Ita enim Dominus apostolis mandavit, ut baptizarent, his verbis : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*^a. In unum Patrem, qui omnium principium et causa est, a nullo genitum, qui solus sine causa, et ingenuus est, omnium quidem Creator, at unius tantum unigeniti Filii sui, Domini autem Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura Pater, sancti autem Spiritus emissor existat.

Credimus item in unum Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cum dicimus Ante omnia sæcula, generationem ejus temporis et principii expertem esse indicamus. Nec enim ex eo quod non erat in essentiam productus est Filius Dei, splendor gloriæ, imago paternæ personæ, vivens sapientia et potentia, Verbum per se subsistens, essentialis, perfecta et viva imago Dei invisibilis, sed semper fuit cum Patre, et in ipso, ab æterno, et sine principio ex ipso genitus. Nec enim ullo unquam tempore Pater fuit, quo Filius non fuerit, sed cum primum fuit Pater, fuit et Filius ex eo genitus. Nec enim fieri potest, ut absque Filio Pater vocetur. Quod si Filium non habuisset, Pater haudquaquam fuisset, et si

A postea Filium habuisset, postea quoque Pater esse cœpisset, cum Pater antea non esset, atque ex non Patre in Patrem mutatus fuisset, qua blasphemia quid, quæso, magis impium excogitari potest? Fieri enim non potest, ut Deus naturali generandi vi privatus dicatur, generandi autem vis in eo consistit, ut ex seipso, sive propria ex essentia sibi natura similem procreet. Ex quo fit, ut si quis in Filii generatione tempus intercessisse, aut post Patrem, subsequutam fuisse Filii subsistentiam dicat, impius habendus merito sit. Ex ipso enim, hoc est ex Patris natura generationem Filii fuisse dicimus. Et nisi Filium ab initio una cum Patre fuisse, ut ex ipso genitum, concedamus, utique Paternæ personæ mutationem introducimus : quia nimirum cum Pater antea non esset, Pater esse tandem cœperit. Tametsi enim creatura postea facta fuit, non tamen ex Dei essentia, sed ex eo quod non erat in id quod est voluntate et potentia ejus producta fuit.

Nec vero mutationi natura divina obnoxia est. Generatio enim est, cum id quod gignitur essentia simile ex generantis essentia prodit. Creatura vero et figmentum, id quod extrinsecus, non autem ex creantis figmentive substantia res creata fictave depromitur, quæ quidem substantia prorsus absimilis existat. Quocirca generatio et creatio impatibilis est in uno duntaxat Deo, qui solus impatibilis, inalterabilis et immutabilis est, semperque eodem se modo habet. Cum enim natura impatibilis, inexhaustus, simplex et incompositus existat, ad passionem ullam fluxumque ferendum, neque generando, neque creando, haudquaquam idoneus est, nec ullo adjutorio eget. Sed generatio quidem principio carens et æterna est, cum sit opus naturæ, atque ex ejus essentia procedat : ne mutationi genitor sit obnoxius : neve Deus primus sit et postremus, atque incrementum recipiat. Creatio vero cum divisæ voluntatis opus sit, Deo cœterna non est, quandoquidem natura hoc comparatum non est, ut id quod ex nihilo in rerum naturam producit, ei cœternum sit, quod principio caret, semperque est. Itaque quemadmodum non eodem modo Deus et homo operatur (homo enim ex nihilo nihil quidquam in rerum naturam profert, sed quidquid facit, id ex subjecta materia facit, præcedente non voluntate tantum, sed etiam præcogitatione, et ejus rei in animo informatione, quam facere instituit, sequente vero manuum operatione, una cum laboris et tædii tolerantia : ita tamen, ut expectatione sua sæpe defraudetur, nec res ita succedat, prout animo proposuerat : Deus autem vel sola voluntate ex nihilo cuncta in rerum naturam produxit), ita nec eodem modo Deus et homo generat. Deus enim, cum sine tempore et sine principio sit, ad hæc impatibilis, inexhaustus, incorporeus et solus, sine careat,

^a Matth. xxviii, 19.

idcirco sine tempore, et sine principio, adhuc sine passione et fluxu generat, atque adeo citra copulam, principioque denique et fine caret ejus incomprehensa generatio. Et principio quidem caret, qui immutabilis est; fluxu autem quia impatiibilis et incorporea: citra copulam vero, quia Deus incorporeus sit, et solus alterius ope non egeat: sine fine autem et indesinenter, quia principio, tempore fineque careat, quia denique semper eodem se modo habeat. Quidquid enim principio caret, idem fine quoque caret, atque se modo eodem semper habet. Qui vero per gratiam sine caret, non statim sine principio est: quemadmodum angeli. Generat igitur qui semper est Deus Verbum suum ipsius perfectum, idque sine principio et fine, ne in tempore pariat Deus, cujus natura et essentia tempus omne superat. Homo autem contrario haud dubie modo generat, ut qui generationi et corruptioni, fluxui et multiplicationi sit obnoxius, atque corpore vestitus, cujus natura duplici sexu, masculino, inquam, et feminino distincta est. Masculinum enim feminini adjutorio eget: Parcat mihi Dominus, qui rebus omnibus præest omnemque intellectum et omnem mentis conceptionem exsuperat.

CAP. XXXIV.

Præcedentium anacephalæsis, Ἀγενητου et ἀγενυτου differentia. Paternitatis, filiationis, processionis origo, etc.

Docet itaque sancta, catholica, et apostolica Ecclesia Patrem et unigenitum ejus Filium, ab ipso sine tempore, fluxu, passione: atque ita genitum, ut a nullo comprehendi queat: ita, inquam, ut solus Deus universorum perspectum habet, quemadmodum ignis, et ex eo procedens lumen simul et una sunt, nec præcedit ignis, sequiturque lumen, sed simul et una sunt; et quemadmodum lumen ex igne semper gignitur, et semper in eo est, nec ullo modo ab illo separatur, ita Filius etiam ex Patre generatur, ut ab ipso nullatenus separetur, sed in eo semper est. At vero lumen ipsum, quod ex igne inseparabiliter nascitur, et semper in eo manet propriam hypostasim, aut ab igne sejunctam non habet, cum sit naturalis qualitas ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, a Patre inseparabiliter et indistincte genitus, atque semper in eo manens, propriam et a paterna sejuncta hypostasim habet. Quocirca Verbum et splendor dicitur, quia citra copulam, sine passione, tempore, fluxu et separatione, a Patre genitus sit; Filius vero et hypostaseos paternæ character, quia perfectus est, per seque subsistit, per omnia Patri similis, præterquam quod ingenuus non sit. Unigenitus autem, quod solus ex solo Patre solum genitus sit. Nec enim alia ulla generatio est, quæ cum Filii Dei generatione conferri queat, cum alius ab eo Dei Filius non sit. Etsi enim Spiritus sanctus ex Patre procedit, non

tamen id generatione sed processione fit. Alius hic est subsistentiæ modus, incomprehensus et incognitus quemadmodum et Filii generatio. Quocirca quæcunque Pater habet, ea habet et Filius, præterquam quod ingenuus non est, qua quidem re neque essentiæ differentia, neque dignitas, sed existentiæ modus significatur, quemadmodum Adamus quoque ingenuus est, cum Dei creatura sit: Sethus autem genitus, quia Adami Filius. At Eva ex Adami latere progressa, nec enim genita est. Hi omnes haudquaquam natura inter se differunt, cum sint homines, sed existentiæ modo. [Sciendum enim est, quod ἀγενυτον, si per unicum v scribatur, id significat, quod nec creatum, nec factum est; ἀγενητον vero, per duplex v, id significat, quod genitum non est. Jam priore significato essentia differt ab essentia. Alia enim essentia est increata, seu ἀγένητος per unicum v, aliaque item γενητης seu creata. Posteriore vero significato essentia nihil quidquam ab essentia differt.] Omnis enim animantium speciei prima hypostasis ἀγενυτος, hoc ingenua, non autem ἀγενητος, hoc est increata fuit. Creata enim a conditore Deo sunt ea, quæcunque verbo suo ille in rerum naturam produxit: genita vero haudquaquam fuerunt, cum nullum ejusdem speciei animal antea esset, ex quo gigni possent. Jam si priorem significationem sequaris, tres illæ divinæ hypostases inter se conveniunt, quæ in sancta divinitate elucescunt, si quidem consubstantiales et increatæ sunt: posteriorem vero significationem si sequaris, haudquaquam conveniunt. Solus enim Pater ingenuus est, nec enim, ut sit, ab alia hypostasi habet: solus quoque Filius genitus, qui ex Patris essentia ab æterno et sine tempore genitus: solus denique Spiritus sanctus procedit ex ipsa Patris (et Filii) essentia, non genitus, sed procedens, ut sacra nos Scriptura docet, quamvis interim nec generationis nec processionis modus comprehendi possit.

Hoc porro sciendum est, paternitatis, filiationis et processionis nomen haudquaquam a nobis ad beatam Trinitatem transiisse, imo e diverso inde ad nos devenisse, ut beatus Apostolus ait: *Propter hoc flecto genua mea ad Deum Patrem, ex quo paternitas omnis in celo et in terra*⁸. Jam vero quamvis Patrem, principium Filii, eoque majorem esse dicamus, non tamen eum Filio priorem tempore aut natura fuisse significamus (per ipsum enim fecit sæcula), neque alia ulla re, nisi causa, hoc est quia Filius ex Patre genitus sit, non autem Pater ex Filio. Item, quia Pater naturaliter Filii causa est, quemadmodum non ex lumine ignem procedere dicimus, imo potius ex igne lumen. Itaque quoties Patrem Filii principium esse, Filioque majorem audiemus, causa id verum esse intelligamus. Et quemadmodum aliam ignis, aliamque luminis essentiam non dicimus, ita fieri nos

⁸ Eph. iii, 14.

potest, ut Patris alia, Filiique alia, imo una et eadem fuerit essentia. Et quemadmodum ignem lumine quod ejaculatur lucere dicimus, nec tamen interim lumen igni subserviens instrumentum esse, imo potius vim naturalem asserimus; ita Patrem quoque cuncta quæ facit, per unigenitum Filium suum facere astruimus, non tanquam per instrumentum subserviens, sed per vim naturalem, et quæ per se vique sua subsistit. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, itemque lumen igneum lucere asserimus, ita quæcumque Pater facit, itidem facit et Filius. Non tamen lumini propria quædam est, ab igne se juncta hypostasis, at Filius perfecta hypostasis est, ab hypostasi paterna inseparabilis, ut supra docuimus. Nulla enim in rebus creatis imago inveniri potest, quæ citra mutationem in seipsa modum illum referat, quo sancta Trinitas constat. Qui enim fiat, ut quod creatum, compositum, fluxum, mutabile, circumscriptum, figuratum et corruptibile est, oculis divinam illam essentiam subjiciat quæ ab iis omnibus libera nullam non essentiam exsuperat? Atqui perspicuum est omnem creaturam eorum plerisque obnoxiam esse, atque ex sua ipsius natura corruptioni subijci.

CAP. XXXV.

Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.

Credimus denique in unum quoque Spiritum sanctum Dominum, vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit, et in Filio conquiescit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, tanquam consubstantialis et coæternus. Dei Spiritus rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis. Deus qui cum Patre est, increatus, plenus, creator; omnia comprehendens, omnium opifex, omnipotens, infinitæ potentiæ, Dominus omnis creaturæ, nullius, dominio subjacens: replens, non repletus: largiens, et ab alio nihil accipiens: sanctificans, non sanctificatus: consolator omnium consolationibus unus sufficiens: Patri et Filio per omnia similis: qui ex Patre (Filioque) procedit, atque per Filium tribuitur. Cujus omnis creatura particeps est, qui per se creat et animat universa, sanctificat et continet, propria denique in persona per se subsistit, ita tamen, ut a Patre Filioque separari et divertere nullo modo queat, imo omnia illa habebat, quæcumque Pater et Filius habent, præterquam quod nec ingenuus, nec genitus est. Pater enim causa caret: ingenuusque est, nec enim a quoquam, nec a seipso quidem processit: nec eorum quæ habet quidquam, imo potius ipse principium, et auctor essentiae est: facitque ut universa quoquo modo se naturaliter habeant. Verbum autem generative a Patre processit. Spiritus denique sanctus a Patre etiam non generative sed processive prodiit. Quid porro a generatione processio differat, jam didicimus; quis autem modus differentiae sit, non item. Γεννηματος ergo, id est geniturae nomine et ipsa Filii ex Patre

Α γέννησις, hoc est generatio, atque sancti Spiritus ἐκπόρευσις seu processio intelligi posse videtur. Quare quæcumque Filius et Spiritus sanctus habent, ea ex Patre habent, atque ipsam quoque essentiam et nisi sit Pater, nullus Filius, nullus et Spiritus esse potest, et si qua re careat Pater, eadem Filius et Spiritus carent. Atque propter Patrem, hoc est, quia Pater est Filius quoque et Spiritus est. Et propter Patrem Filius et Spiritus habent quæcumque habent, hoc est, quia ea Pater habet, in generatione, generatione et processione demptis. His enim solis et hypostaticis proprietatibus tres sanctæ hypostases inter se differunt: neque id essentia, sed quia propriæ hypostaseos caractere seu signo individue dividuntur. Dicimus autem unumquemque ex tribus propria præditum esse hypostasi, ne tribus ex imperfectis unam perfectam compositam naturam profiteamur, sed in tribus perfectis hypostasibus unam simplicem ὑπερτέλη τε καὶ προτέλειον, hoc est quæ perfectionem omnem excedat et præcedat. Quidquid enim ex imperfectis constat haud dubie compositum est, at ex perfectis hypostasibus fieri non potest, ut quidquam componatur. Inde fit ut speciem non ex personis procedere, sed personis inhærere dicamus. Imperfectis autem diximus, hoc est iis quæ speciem ejus rei non servant, quæ ex ipsis conflata est, siquidem lapis, lignum et ferrum per se quidem perfecta singula sunt, si propriam eorum naturam consideremus, at si eadem illa in ædificio contempleremur, quod ex ipsis conflatur, imperfecta sunt. Eorum enim nullum per se domus est. Itaque perfectas hypostases dicimus, ne compositionem divinæ naturæ inesse intelligamus. Dissensionis enim principium ipsa est compositio. Rursus tres hypostases in seipsis mutuo inesse dicimus, ne multitudinem populorumve deorum introducamus. Si quidem trium hypostaseon ratione nullam in iis compositionem aut confusionem: ratione autem essentiae, et quia hypostaseon alio alii inest, idcirco individuum in iisdem identitatem, ut dicam, et voluntatem, et actionem, et potentiam inesse, atque unum Deum esse cognoscimus. Deus enim, et Verbum, ejusque Spiritus, unus demum et vere Deus est.

CAP. XXXVI.

Re ipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Quid idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit?

Sciendum est aliud esse re ipsa contemplari, itemque aliud ratione et cogitatione. Jam in omnibus rebus creatis personarum divisio re ipsa conspicitur. Communitas autem et cognatio, mente cogitationeque patescit. Nam mente percipimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturæ, unaque communi constare natura. Eorum enim uterque animal est ratione præditum, morti obnoxium. Item uterque caro est, cui anima rationis intellectusque particeps infusa est. Communis itaque natura ratione perspicitur potest. Nec enim hypostaseon

alia alii inest, sed privatim et in parte quælibet, sive per se ipsam, divisa est, pleraque ex alio, quibus dividatur, habens. Nam et loco distant, et tempore differunt, sententia denique, viribus, forma seu figura, habitu, temperamento, dignitate, vitæ instituto, et omnibus figurativis proprietatibus. Imprimis autem, quia alia alii non inest, sed separata manet. Unde fit ut duo et tres homines dicantur, et multi. Hoc certe in omni creaturalocum habet. At in sancta, supersubstantiali, cuncta superante, et incomprehensa Trinitate secus se res habet. Quod enim in illa commune et unum est, id re ipsa consideratur. Quod nimirum coæterna, quod essentia, operatione, et voluntate iisdem prædita est, quod denique ipse idem et velle et nolle, eadem potentia, virtus et bonitas inest (eadem, inquam, non similia), una denique motus ejaculatio. Una enim essentia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una actio, una potentia, una, inquam, et eadem est. Non tres inter se similes, sed unus et idem trium personarum motus. Earum enim singulæ non minus in aliis quam in seipsis habent, hoc est, quia in omnibus unum sunt Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ingenti, geniti et procedentis vocibus demptis, cogitatione autem dividuntur. Unum enim Deum cognoscimus, at in solis paternitatis, filiationem et processioneis proprietatibus. Item ex causa et effectu, et perfectione personæ. Sive modum existentiae, ipsam esse differentiam mente concipimus. Nec enim fieri potest, ut localem distantiam de Divinitate, quæ circumscribi nequit, itidem ut de nobis dicamus (personarum enim alia alii inest, non ut confundatur, sed ut in hæreat. Quemadmodum ipse Dominus ait: *Ego in Patre, et Pater in me est* ⁹), nec voluntatis aut sententiae, aut actionis, aut virtutis, aut alius cuiuspiam differentiam. Quæ quidem omnia in nobis re ipsa et animo divisionem pariunt. Quocirca neque tres Deos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum dicimus, imo potius unum Deum, sanctam Trinitatem: Filio et Spiritu ad unam eandemque causam, nimirum ad Patrem relatis, non compositis, neque conglutinis, ut Sabellii contractio voluit; ita enim conjunguntur personæ, quemadmodum diximus, ut non confundantur, sed ut aliæ aliis adhæreant, mutuoque se contingant, absque ulla commistione et concretione: nec ita disjunguntur ut essentia dissideant, ut Arii divisio fabulatur. Ea est enim divinitas ut in divisis, si res in compendium contrahenda sit, indivisibilis maneat, et quemadmodum in tribus solibus sibi mutuo hærentibus et indistinctis, una luminis temperata mistio et copula est, inde fit ut divinitatis habita ratione, causam unam, monarchiam seu unitatis imperium, unumque et eundem divinitatis, ut ita dicam, motum atque voluntatem, essentiae denique ipsius actionis, et dominationis

identitatem unum quidpiam idemque imaginemur. Eorum vero ratione habita, in quibus divinitas inest, vel ut subtilius dicam, quæ sunt divinitas ipsa, quæque inde, tanquam a prima, causa, sine tempore, eadem prorsus cum gloria, et indistincte procedunt, hoc est hypostaseon seu personarum, tria sunt haud dubie quæ adorantur. Unus Pater Pater est, et sine principio, hoc est sine causa, a nullo enim procedit. Unus Filius Filius est, at non sine principio, hoc est, non sine causa, siquidem a Patre procedit. Quod si temporale principium intelligas, eundem sine principio etiam dicere queas. Nec enim tempori subjacet is, qui tempora condidit. Unus Spiritus sanctus, Spiritus, a Patre quidem procedens non filialiter, sed processive. Ita ut neque Pater ingenuus, quod genuerit, neque Filius genitus, quia ex ingenito processerit, esse desinat. Qui enim fieri hoc possit? Neque item Spiritus aut in Patrem, aut in Filium degeneret, quia procedit, et Deus est. Proprietas enim non movetur. Nam qui fieri alias possit, ut proprietas mutetur et degeneret? Si enim Filius, non proprie Pater est, cum unus proprie Pater sit. Item si Pater, non proprie Filius est, unus enim proprie Filius, et unus Spiritus sanctus. Sciendum porro est quod Patrem ex ullo procedere nec dicimus, eum autem Filii Patrem asserimus, at Filium et Spiritum causa carere nequaquam dicimus. Illum autem ex Patre atque Filium Patris, hunc vero ex Patre quoque et Filio et Patris Spiritum nominamus. Spiritum autem ex Filio, non item. Sed Filii duntaxat Spiritum dicimus. Ait enim B. Apostolus: *Si quis Christi Spiritum non habet* ¹⁰. Eundemque nobis per Filium innotescere atque tribui fateamur. Ait enim Scriptura, *Insufflavit, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum* ¹¹. Quemadmodum ex sole radius et splendor. Ille enim radii et splendoris fons et origo est. Jam vero nobis radius splendorem largitur, et is est, qui nos illuminat, cujusque participes sumus. Filius vero neque Spiritum esse, neque ex Spiritu procedere dicimus.

CAP. XXXVII.

Ejusdem (Damasceni) De iis quæ de Deo dicuntur, quodque ad habitum, actionem et cætera id genus, non autem ad essentiam referenda sint.

Deus simplex est, et minime compositus. Quod autem ex multis atque diversis constat, id compositum est. Jam vero si quod increatum est, quod principio caret, quod denique incorporeum, immortale, sempiternum, bonum, omnium opifex est, et cætera id genus, essentielles in Deo differentias esse diximus, id quod ex tot rebus constabit, minime simplex erit, sed compositum. Quod quidem nulla non impietate laborat. Sic igitur existimandum est, de singulis eorum quæ de Deo dicuntur, ut essentielle nihil significant, sed vel, ut quod ille non est, id perspicuum faciant vel habitum aliquem

⁹ Joan. xii, 40. ¹⁰ Rem. viii, 9. ¹¹ Joan. xx, 22.

ad oppositorum vel natura consequentium aliquod, A vel actionem denotent. Itaque inter omnes Dei nomenclaturas nulla mihi magis proprie videtur, quam ὁ ὢν, seu, is qui est. Quemadmodum ipsa in monte Mosem alloquens ait: *Dicito Israelitis: Is qui est me misi.*¹² Is enim nullam non essentiam in se complectitur, tanquam vastum nescio quod et immensum essentiae pelagus. Ut autem beato Dionysio videtur, Bonus maxime propria Dei appellatio est, nec enim essentia in Deo bonitatem præcessisse dici potest. Alterum nomen Θεός Deus est, quod dicitur vel ἐκ τοῦ θεῖν, καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, hoc est, quod cursu suo et ambitu contineat universa, vel ἐκ τοῦ αἰθεῖν, id est ab arden- do. Deus enim ignis est, quo vitium omne consumitur, vel ἀπὸ τοῦ θεῖσθαι τὰ πάντα, quod omnia B intueatur. Illum enim nihil latet, estque omnium rerum speculator, nam speculatus est omnia providentia sua, priusquam orirentur, et eorum singula voluntaria sua cogitatione, quæ quidem est prædestinatio, imago, et exemplar in re prædestinata, in qua fit. Jam priore nomenclatura ejus, nimirum. Is qui est, ipsa essentia exhibetur, non autem quod quid est; posteriore vero, actio ipsa patefit. Cæterum hæc nomina, ἀπαρχόν, principio carens, incorruptibile, ingenitum sive increatum, incorporeum, invisibile, et similia, id quod non est indicant, hoc est, id quod esse non cœpit. Neque enim corrumpitur, neque creatus est, neque corpus est, neque videtur.

Bonum autem, justum, et sanctum, naturæ qui- C dem conveniunt, ipsam vero essentiam haudqua- quam demonstrant. Dominus denique, rex et cætera id genus habitum ad opposita significant. Eorum enim qui dominio subjecti sunt, Dominus: eorum qui regno, rex: eorum qui creationi, creator: eorum denique qui pastioni, pastor dicitur.

CAP. XXXVIII.

Ejusdem Joannis Damasceni. De divina conjunctione et discretionem (quodque illa in Trinitate, hæc in Filio solo intelligenda sit).

Omnia ergo communiter, eodem modo simplici- ter, indivise, et conjuncte de universa divinitate accipienda sunt. Distincte vero, seu discrete, Pa- ter, Filius et Spiritus, incausatum, causatum, in- D genitum, genitum, et procedens, quæ quidem es- sentiae significationem nullam habent, sed modi solius, quo se aliud ad aliud habet, et quo existit. His igitur cognitis, viaque inde ad essentiam ip- sam, sed essentiae tantum adjacentia comprehen- dimus. Quemadmodum nec si exploratum quidem habeamus animam corporis, quantitatis et figuræ expertem esse, continuo ejus essentiam quoque comprehendimus, neque corporis item ipsius, si

¹² Exod. iii, 14.

(12) Vide Patrologiæ tom. XCIV, col. 841.

(13) Nicetas ὁματικῶς habet, at Zigabenus le- gisse videtur ὁματικῶς, id est, *significative*. Utraque

A ejus vel candor, vel nigredo innotuerit. Sed ea tantum novimus, quæ ei adjacent. Vera autem ra- tione instruimur, simplicem esse Deum, unaque simplici actione bona præditum, quæ omnia omni- bus suggerat, radii solaris instar, qui cuncta calefacit, et in singulis prout apta capaciaque sunt, operatur, hac actione præditus Dei creatoris bene- ficio. Discreta porro sunt et sejuncta, quæcunque ad divinam et humanitatis plenam Dei Verbi incar- nationem pertinent. Eorum enim nullo modo Pater et Spiritus participes sunt, nisi tantum quia utrique bene complacitum est, et miracu- lorum editio illa inenarrabilis arrisit: quæ qui- dem a Verbo Deo, etiam homine nobis simili facta, tanquam Deo immutabili, et Dei Filio, edita sunt.

CAP. XXXIX.

+ *Ejusdem ex cap. 14 de iis quæ corporaliter de Deo dicuntur* (12).

Quia vero pleraque sacris Scripturis ita enun- tiata deprehendimus, ut corporeum (13) aliquid, velut ex conjectura designent, sciendum est fieri non posse, ut nos, cum homines simus hac carne massa circumtecti, divinas, excelsas, et ab omni materia remotas, divinitatis actiones intellectu as- sequamur, aut verbis exprimamus: nisi imaginibus, formis et symbolis inter nos cognitis utamur. Quæcunque ergo de Deo corporaliter enuntiantur, ex conjectura dependent, in iis autem sublimior aliquis sensus delitescit. Simplex enim Deus est, neque ulla figura lineamentisve depingi potest. Igitur oculorum, palpebrarum, conspectusque Dei nomine vim ejus intelligimus, qua res universas contemplatur, eamque adeo cognitionem, qua fit, ut nihil illum lateat quia nimirum hujusmodi sensus beneficio perfectionem rerum cognitionem, et certiore persuasionem consequimur. Aurium item auditusque nomine placabilitatem ejus, et ad vota nostra precesque propensionem designamus. Nos enim hujus sensus beneficio supplicibus faciles et exorabiles efficimur, eisque aurem familiariore quodam modo inclinamus. Oris porro et sermonis appellatione certum aliquod voluntatis ejus indi- cium depromimus, quia moris est nobis cordium nostrorum arcana oris et sermonis beneficio re- C gere. Cibi quoque et potus nomenclatura nostrum ad ejus voluntatem concursus denotat. Nos enim sensu gustatus necessario naturæ appetitui satisfacimus. Olfactus appellatione vim nobis insitam in- telligimus, quæ nostram erga Deum voluntatem et benevolentiam testatur, quia nimirum eo sensu suaveolentiam odorum percipimus. Personæ item vocabulo eam Dei præsentiam subindicamus, qua ille opera sua vicissim, et quasi successive, lustrat et permeat (14), quia nimirum personæ beneficio

lectio defendi potest.

(14) Consule Damascenum, nam lacuna hic est.

sonarum denique conjunctionem ostendens. Quod enim procedit, ab eo a quo procedit separari non potest. Beatus porro Apostolus [in priore] ad Corinthios Epistola, hæc de Spiritu dixit: *Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei*⁸⁷, quam quidem scrutationem ne ulla unquam deleat ignorantia, subjunxit: *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*⁸⁸. Postquam autem his verbis omnem ei cognitionem adscripsit, indicat etiam unde substantiam habeat: *Nos autem, inquit, non spiritum mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est*⁸⁹, quibus certe verbis eodem illum in ordine, quo et Patrem et Filium collocat, ad creationis autem ordinem nunquam redegit: nec enim creationis illum partem esse intelligit, neque Arii, Eudomii, et Macedonii blasphemiam secutus πῶτον ποίημα, hoc est primam creaturam nominat. Sed gratiæ divinæ dona demonstrans ita inquit: *Divisiones autem gratiarum sunt, ipse autem Deus operatur omnia in omnibus*. Deinde commonstrata charismatum differentia subjecit: *Hæc vero cuncta operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*⁹⁰. Neque enim servilis est, inquit, ministerii, sed Dominicæ dignitatis sanctissimus Spiritus: neque ministrat, sed cooperatur, et tanquam Dominus operatur. Sic et in fine secundæ ad eosdem Epistolæ benedictionem attexit: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, cum omnibus vobis. Amen*⁹¹. Atque in priore quidem Epistola, primum locum Spiritui, hic vero extremum assignat, docens dignitatum differentiam ex ordine nominum non esse colligendam. Spiritui itaque Filium Patri præposuit, non ut ordinem semel a Deo positum subverteret, sed ut eodem honore Trinitatem colendam esse subindicaret. Idem apostolis quoque divinitus infusus est. Primo enim domum concussit, ut divinam denotaret apparitionem. Hoc enim Propheta de universitatis Deo dicit: *Qui respicit terram, et tremere facit eam*⁹². Deinde discipulis quoque in specie ignis insedit, quemadmodum jam olim Deum in rubo apparuisse Moses attestatur: et quemadmodum rubus ille, quamvis arderet, non tamen consumebatur: ita apostolorum linguæ haudquaquam vim energiamve adustivam expertæ sunt. Quæ cum non verbis, sed rebus et actis Petrus ille divinitate præ cæteris conspicuus didicisset, ipsum Deum vocavit, cum Ananiæ furtum redargueret. Cum enim dixisset, *Cur tentavit Salanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* subjunxit: *Non mentitus es hominibus, sed Deo*⁹³. His astipulantur et ea, quæ a beato Paulo de Spiritu dicta sunt. Credentes enim templa Dei vocat, in quibus nimirum gratia Spiritus habitat. *Nescitis enim, inquit, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*⁹⁴? Item, *Nescitis quoniam*

*A corpora vestra templa sunt sancti Spiritus, qui est in vobis, quem habetis a Deo*⁹⁵?

Quibus verbis aperte Spiritum sanctissimum divinæ esse naturæ docet. Nam si Dei templum credentes dicuntur, ubi primum gratia Spiritus donati sunt ex consecratione Spiritus sanctus ex Deo est.

Quia enim ejus gratia in illis habitat, idcirco Dei templum denominati sunt. Apertius porro et explanatius nobis a Domino dignitas Spiritus indicatur. Cum enim baptismatis mysterio apostolus informaret, ita inquit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti*⁹⁶. Quod si creata natura vel Filius, vel Spiritus sanctus, prædictus fuisset, nunquam creatori Deo acoensi connumeratique fuissent: verbis enim divinis accusantur ii, qui creaturæ, loco Creatoris servierunt. Proinde Unigenitus quoque carnem assumpsit humanam, ut homines ab hoc errore liberaret, Deique a creatura differentiam ostenderet. Sublata autem creaturæ adoratione, naturam creatam adorari non jussit. Absurdorum enim hoc vel maximum fuerit, si quis homines ab iis qui dii non sunt abductos, creaturam servitio addiderit. Itaque Filium et Spiritum sanctum increata præditos esse natura perspicuum est. Nam in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum credere idcirco docemur, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizamur. Quia enim primum hominem non solus Pater creavit, sed et Filius et Spiritus sanctus (dixit enim, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*⁹⁷), merito certe tunc etiam cum resurrectione, novaque mundi creatio peragitur, Filius et Spiritus sanctus Patris consortes fiunt, Trinitatisque adeo invocatio eorum qui baptizantur unum quemque regenerat.

CAP. XXIX.

De divinis nominibus.

Sed divinorum etiam nominum interpretatio sic se habet. Quia enim væcordes illi Hebraicorum nominum interpretationem ignorantes, Adonai, Eloï, et Sabaoth diversos esse deos arbitrati sunt, operæ pretium mihi facturus videor, si rudibus et ignavis aperiā quid horum nominum unumquodque Græcis et Latinis auribus sonet. Eloï itaque Θεὸν Deum interpretatur. Eloï autem, ὁ Θεός μου, Deus meus. Et quoque, si tenui spiritu proferatur Θεὸν Deum: si aspero, ἰσχυρὸν fortem significat. Adonai autem, Κύριον Dominum. Cæterum Dominus Sabaoth, idem sonat, quod Κύριος δυνάμεων, Dominus virtutum, vel Κύριος στρατιῶν, Dominus exercituum. Nam apud Græcos militares ordines δυνάμεων, seu virtutum potestatumve nomine designantur. Saddai porro ἰσχυρὸν καὶ δυνατὸν inodum et potentem. Alia vero τὸν ὄντα, eum qui est significat: quod nomen ineffabile quoque ab

⁸⁷ Cor. II, 10. ⁸⁸ Ibid. 11. ⁸⁹ Ibid. 12. ⁹⁰ I Cor. XII, 6, 11. ⁹¹ II Cor. XIII, 13. ⁹² Psal. I, 35, 32. ⁹³ Act. V, 3. ⁹⁴ I Cor. III, 16. ⁹⁵ I Cor. VI, 19. ⁹⁶ Math. XXVIII, 19. ⁹⁷ Gen. I, 6.

H bræis censebatur. Samaritani eundem labedunt, verbi vim ignorantes. Hæc cum minus vecordes illi adverterent, deos diversos appellaverunt.

CAP. XXX.

Ejusdem Chroniatæ [Trinitatis demonstratio, a trutinæ æquilibrio, duplici alarum seraphicarum Trinitate, Trisagio.]

Dubitantibus autem, quam de causa Filius enuntiatione medius assumitur, extrema autem Pater et Spiritus sanctus occupent, respondere possumus, quod cum Deus statera justitiæ dicatur eadem prorsus ratione, qua stateram dicimus, is quoque ordo in natura divina excogitatus est, ut medium locum Filius occupans summam æqualitatem cum duobus extremis conservet. Ipse enim et primam illam mundi fabricationem, et eam quæ subsecuta est generis reformationem perfecit. Cæterum stateræ exemplo, æqualis illa virtus et potentia subindicatur, quæ in Trinitate (cujus immensa est potentia) elucescit cum ex tribus illis personis nulla quidquam amplius sursum ferat, quam illa quæ deorsum vergit, sed in æquilibrio honoris, gloriæ et substantiæ libretur, et theologica constantia persistat. Ex quo fit, ut in rebus quoque generationi obnoxiiis æqualitas detur, æquumque tanquam trutina pensetur.

Imo duplex quoque seraphicarum alarum trinitas sanctæ Trinitatis mysterio proportionem quadam respondet; medium enim Patri, extrema autem Filio et Spiritui respondent; trinaque adeo sanctitatis enuntiatio cum per se prorsus immutabilis existat, tres personas substantia, virtute potentiaque immutabiles ænigmatice designat, imo etiam substantiæ æqualitas et unitas illa, quæ tribus inest, certa inductione et illatione unicum esse Dominum confirmat. Alæ quoque duplices omnem illam cognitionem denotant, quæ ad nos illorum beneficio descendit, etiamsi spiritus illam administrantes ab omni sint materia remoti, nec simplex illa descendat sed ejusmodi materia constans, quæ typis et figuris nostratibus conveniat, atque adeo composita compositis peraccommoda sit. Duplex autem est res omnis materialis, quæ nimirum ex materia et forma constet. Dictio porro, Sanctus, id subindicat, quod sanctis superinsidet, cum quo nulla prorsus alia sanctitas conferri queat. Quotquot enim Divinitatis ratione sancti dicuntur, haud dubie profani et impuri, quemadmodum omnes quoque reges servi, et ea quæ sunt non esse censebuntur, si cum Deo, id est eo qui vere est, conferantur. Hac ergo dictione, Sanctus, excellentia in Deo et prærogativa denotatur, idque adeo, quod dignitate sua rerum omnium naturas exsuperet. Sanctum enim hoc loco non id significat, quod a sorde qualibet corpus aut animam polluentepurum existat, absit! Quo enim encomio Deus ita

A extolleretur, imo vero, qui non extremum hoc dedecus fuerit, si ad majus laudis argumentum perturbationibus illis, quibus omnes obnoxii sumus, liberum esse Numen asseramus? Sed id potius, quod segregatum, et cæteris omnibus longe sublimius est, et quasi quodam recessu sepositum indicat. Quæ dictionis significatio frequens in Scripturis occurrit, ut: *Omne masculum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* ⁹⁸, id est segregatum. Item in libro Judicum: *Pariet Filium, et non ascendet ferrum super caput ejus, quoniam sanctificatus est puellus* ⁹⁹, et innumeris in locis. Eodem etiam sensu locum, vel panem, vel vinum sanctificari dicimus, quæ Deo segregantur, nec in communem aliquem usum cedunt. Proinde simul atque ad altare sacerdotes introierant, sacrorum Psalmorum cantor superius exclamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus Immortalis. Quod quidem laudum præconium ex veneranda illa Seraphici ordinis confessione compositum est. Idem porro canticum ex Cherubico etiam præconio, musicoque sacrorum Psalmorum cantu constare discimus, cum in psalmo quidem Sanctus Deus, fortis, vivus canatur. Ubi certe dictio Vivus loco dictionis Immortalis, tanquam idem significans assumpta; dictio autem Fortis in integro retenta, et hoc modo sacra demum cantio contexta est. Deus tamen obiter, et Sanctus, ex adversario impiis idolorum cultibus opponuntur. Quæ quidem terrena sunt, operaque manuum hominum, atque abominaciones revera. Fortis autem eisdem opponitur, quatenus muta, immobilia et infirma sunt. Immortalis denique, quatenus nec respirant, nec operantur, nec ulla viiæ scintilla fruuntur. Cæterum supra memorati cantici compositio beato Proclo Constantinopolitano pontifici ex revelatione innotuisse fertur, qui angelis quidem sacrum hunc hymnum modulantibus illo, ipse primus omnium initiatus est.

Enimvero senarius ille quoque primorum dierum numerus cujus in libro de mundi generatione mentio fit, typo quodam trinam Dei cognitionem exprimit; quod quidem cum aliis aliquot ex locis, tum ex hoc perspicuum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam* ¹. Item ex hoc: *In capite libri scriptum est de me* ². Quicunque enim de primis illis diebus exposuerunt, obscuri nihil elocuti sunt. Nam caput et principium libri, id est totius Scripturæ divinitus inspiratæ, ille dierum senarius numerus est, quibus fabrica mundi consummata fuit. Ex quorum magnitudine et decore Creator innotescens laudibus effertur.

His Gregorii quoque Theologi vox attexenda, quæ quidem nobis ad tres usque personas divinitatis mysterium revelatum fuisse testatur. Unitas enim, inquit, ob insitas opes emersit. Dualitas autem ubertate materiæ et formæ, quibus corpora

⁹⁸ Exod. xiv, 19. ⁹⁹ Judic. xiii, 5; xvi, 17. ¹ Psal. xviii, 3. ² Psal. xxxix, 8.

constant, in majus quiddam excrevit. Trinitas denique ob sui perfectionem definita est. Primus enim ternarius binarii compositionem superat, ne vel in angustum Divinitas coarctetur, vel in infinitum diffundatur.

Alia quoque ratio afferri potest, cur divinitas ad ternarium usque numerum processerit, quia nimirum ex numeris ternarius solus apertissimum stateræ typum referat. Statera porro æqualitatis opus et symbolum est. Ex quo fit, ut inter numeros ternarius solus omnium medium inter utraque extrema sic obtineat, ut par et immutabilis sit, cum interim nulla prorsus in tribus compositio cernatur.

Jam cur tandem Filius, dextra, Verbum virtusque Patris, et cætera id genus appellatur, contra vero Pater Filii non item? numquam quia non Pater ex Filio, sed Filius ex Patre procedit? Præterea manus quidem, brachium, sapientia, et sermo hujus hominis dicitur; sed homo dextræ, aut sapientiæ, aut similium non item, quemadmodum neque rami arborum, sed arboris ramum dicimus.

Spiritus insuper Dei digitus nominatur: quia vero digitus ex manu procedit, merito Spiritus non Patris tantum, sed etiam Filii, qui dextra Patris est, esse dicitur. At non e converso filius a Spiritu dependet. Nec enim manus digiti dici potest. Non tamen eam ob rem loco Patris Filius, aut Spiritus id quod initio conducibile erat enuntiasset diceretur. Quandoquidem Deus hominum quoque Pater, ut jam dixi, dicebatur, Filium vero si Patris nostri nomine compellemus, id profecto inter illa censebitur, quæ fieri, aut ex præcedentibus inferri nullo modo possunt. Proinde cum Pater prædicabatur, propter vocis abusum, qui tunc inoleverat, personam unicam plerisque denotabat et subindicabat. Quod si filius aut Spiritus annuntiaretur, dum prorsus hypostases in confesso erant. Qui enim Filii nomen audiebat, ex continenti ad Patrem animo ferebatur. Idem prorsus in Spiritus appellatione contingebat. Cujusnam enim Spiritus esset ratio disquirebat. Atque, ut ita dicam, quicumque Deum rationis expertem non profitetur, is eadem prorsus opera rationis participem esse contendit. Ejus porro qui est immortalis, immortale quoque verbum censetur. Jam immortale verbum aliud, ab eo, quem Filium dicimus, nemo recte dixerit.

Quod si quis dubitet, qui fiat ut, cum Filius et Spiritus æquo gradu ex Patre procedant, ille Filii, hic Spiritus nomine vocetur: nec ambo Filii appellationem, quemadmodum et habitum, retineant: ita respondendum est, quod in universum naturæ divinæ Theologia id ipsum a notioribus nobis describens, quod in Trinitate legitimum est, honoreque persimili colitur, nominibus Patris et Filii et Spiritus Sancti ineffabile divinitatis nomen, nullique intellectui pervium, appellationibus inter nos

A usitatis, quæque nobiscum coaluerunt, indicavit. Et quia mos hic inolevit, ut cum de filiis nostratibus loquimur, recentem eorum generationem, Spiritus autem processionem dicamus; ait enim Scriptura, *Spiritus vadens et non rediens*,³; item: *Exibit spiritus ejus*⁴; item: *Spiritus pertransibit in eo, et non subsistet*⁵. Quia, inquam, in hominum genere Filio quidem generationem, Spiritui autem processionem attribuimus; eodem prorsus ratione in natura illa ineffabili et supernaturali Filium quidem genitum esse, didicimus; Spiritumque convenienter Deo procedere commoniti sumus. Hinc enim factum est, ut Patris quidem Spiritus, Filii vero Spiritus Sanctus dictus sit, siquidem apud nos utriusque horum Spiritus dicitur. Pater autem vel Filius ipsius Spiritus non item, saltem apud nos. Cæterum Divinitatem sua ipsius natura ineffabilem esse, eamque adeo, quam vix intellectu quisquam consequi possit, nulla id notio communis opinione diffunditur: idem quoque plerisque in locis sacra Scriptura prædicat, sapientumque Patrum nostrorum fere chorus omnis attestatur.

CAP. XXXI.

Expositio Fidei (quæ præcedentium omnium anacephaleosi succincta constat.)

Hactenus, congestis sanctorum Patrum sententiis, Trinitatem ejusdem naturæ, majestatis, potentis atque æternitatis esse satis superque docuimus, Filiique in carne adventum subjunximus. C Quia vero facturus operæ pretium mihi videor, si quæ multis et variis dictionum sententiarumque circumcisionibus et anfractibus dicta sunt, et de Zoarchica, hoc est vitæ præside, Trinitate, et de unius ex illa, nimirum Verbi, incarnatione, ex ea nunc summam colligam: præsertim si quando tempus ferat, ut orthodoxæ fidei nostræ ratio nonnullis reddenda sit, ejusve a nobis expositio requiratur: idcirco hæc quæ subsequuntur addidi.

D Credimus in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate: unitatem quidem ratione naturalis conjunctionis, et dominationis, Trinitatem vero ratione tripersonarum, hoc est triplici persona constantis, perfectionis, et ratione divitiarum supernaturalis Trinitatis. Unitas enim revera est Trinitas illa, quæ Divinitate conjungitur, et Trinitas vicissim, revera illa διαρρηχθέντα τῆς ἰδιότητος καὶ οὐ μεμιζομένη, quæ proprietatibus ita dividitur, ut tamen in partes haudquaquam dissecetur, eadem cœterna, cujusque substantiæ par honor exhibetur. Nec enim tempus est, aut fuit, quo quidem cum Patre Filius non fuerit: qui enim fiat, ut Pater dicatur nisi consortem imperii Filium habeat? Neque fuit unquam tempus, quo Spiritus Sanctus cum utro-

³ Psal. LXXVII, 39. ⁴ Psal. CXXXV, 4. ⁵ Psal. CII, 16.

que non fuerit. Cum tres inter se conjuncti unus sit Deus, sola cujusque differentia in essentia communione individue personam dividente. Solus enim Pater, Pater. Solus Filius, Filius. Solus Spiritus Sanctus, Spiritus. His enim differentiis non convertuntur inter se. Sed in his individue quidem dividuntur, essentia autem ratione communicant. Trinitas, simplex, inseparabilis, incomposita, ex tribus perfectis per se perfecta, et plus quam perfecta est. Cujus una natura, divinitas et voluntas, una denique actio glorificatur. Quorum enim natura una est, eorum voluntas et actio una, quemadmodum beato Basilio docente didicimus.

Confitemur item unam sanctae Trinitatis personam, unigenitum, inquam, Dei Filium, Deumque nostrum, Patri et Spiritui Sancto consortium et coeternum : a Patre quidem ante saecula genitum, quantum ad divinitatem : eundemque in ultimis et praefinitis temporibus, ut genus humanum servaret et reformaret, e caelis descendisse, seu voluntaria exinanitum humilitate purae Deiparaeque Virginis Mariae ulterum subiisse, quae a Spiritu sancto praepurgata corpore et animo fuerat, ex ejusque sancta et incorrupta carne, in subsistentia propria carnem assumpsisse : ita ut consubstantialis nobis effectus, eam in ipsa, mediante anima rationis et intellectus particeps, compingeret atque efformaret. Qui ex eadem Virgine intemerataque Matre natus est, supra quam dici aut excogitari ulloque intellectu percipi possit. Cum enim sine semine, supernaturalisque conceptione fuisset, ineffabilis quoque partus et inenarrabilis fuit. More itaque nostro, qui supra nos erat Christus et Dominus processit, omnia nostra essentialiter in se ferens, uno peccato dempto, totus homo factus, totusque Deus manens, idem terrenus et coelestis, visibilis et invisibilis, mortalis et immortalis. Duae enim naturae indivulsa conjunctione cohaerentes unum nobis Emmanuelem perfecerunt : ita tamen, ut citra ullum defectum proprietates naturarum, ex quibus compositus est, sartas tectas conservaret. Cum enim totus simplex esset, secundum divinam, eandemque paternam et aeternam generationem, duplex processit secundum maternam eandemque temporariam et corporalem generationem. Itaque tametsi duas Christi Dei nostri generationes profiteamur, unam tamen ejus personam praedicamus, cujus essentia duabus in naturis perfectis elucescat. Quamvis enim una sanctae Trinitatis persona esset, mansit tamen, vel cum Verbum caro factum est, perfectus in Divinitate, idemque perfectus in humanitate : Divinitate quidem Deo Patri consubstantialis, idemque nobis humanitate consubstantialis : patibilis carne, impatibilis Divinitate. Unde fit, ut alii miracula, et alii passiones non distribuamus : sed tanquam uni eidemque Domino nostro Jesu Christo utrum-

que specimen attribuamus : alia quidem ratione miracula edenti, alia item patienti Divina siquidem naturae ratione signorum virtutem deprompsit, ex humanae autem formae praescripto, eas passiones non detrectavit, quibus ea natura obnoxia est, ut in seipso passiones nostras in passionum vacuitatem transformaret, prout his verbis attestatur Apostolus : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ⁶. Nec enim ille humani generis amator humanis, at nulli reprehensioni obnoxiiis, passionibus objici, et quamvis Deus esset immortalis, anima tamen mediante corporaliter morti affligi dedignatus est : anima, inquam, omnibus in rebus perfecta, suisque numeris absoluta, et cui nihil omnino ad humanitatis perfectionem deesset. Humanæ porro perfectionis index mens ipso est, qua volumus, et a brutis animantibus differimus. Eorum enim quae mentis expertia sunt, nullum velle potest. Quidquid autem voluntate, idem et intellectu praeditum est. Ubi enim mens, ibi etiam prorsus intellectus est. Jam si Servator perfectus homo fuit, in Divinitate perfecta manens, procul dubio neque mente, neque voluntate caruit. Qui autem humanam Christi animam naturali voluntate privare conantur, eam mentis expertem, ipsi mentis expertes descripserunt, et passionem et mortem impatibili naturae ascribentes. Qua quidem haeresi hoc consequuntur, ut perfecte salvi facti non videamur. Nec enim naturalem humanitatis ejus voluntatem, naturalemve actionem negamus, ne una eademque opera dispensationis salutis nostrae caput et summam antiquemus, et Divinitati passiones ascribamus, ut astruere conati sunt illi, qui una illum voluntate, unaque actione, non sine magna impietate, recens excogitarunt impiamque Arii, Apollinarii, Eutychis, et Severi haeresin innovarunt.

Nos autem orthodoxae confessionis assertores unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum astruimus, qui duabus in naturis inconfuse, simpliciter, inseparabiliter, individue dignoscitur. Ita tamen, ut nullatenus naturarum differentia vi conjunctionis sublata sit, imo potius utriusque naturae proprietas integra permanserit, et in unam personam unamque hypostasim concurrerit : non ut in duas personas partitionem divisionemve admiserit, sed unus idemque Filius unigenitus, Deus Verbum, Dominus Jesus Christus perseveraverit : quemadmodum superioribus temporibus prophetae de ipso vaticinati sunt, ipseque adeo Jesus Christus nos docuit, sanctorumque Patrum symbolum nobis quasi per manus tradidit. Duas in eodem volitiones, seu voluntates, duasque actiones, citra divisionem, mutationem, partitionem, confusionemque ex sanctorum praescripto Patrum praedicamus, naturales, inquam, voluntates, non contrarias, quemadmodum impii astruxerunt.

⁶ I Cor. xv, 53.

hæretici, absit! sed obsequentem ejus humanam voluntatem, at non resistantem aut reluctantem, imo potius divinæ, ejus et omnipotenti voluntati morigeram. Siquidem par erat, ut carnis voluntas moveretur; divinæ tamen voluntati subjiceretur, ut sapientissimus ille scribit Athanasius. Quemadmodum enim caro ejus caro Dei dicitur et est, ita et naturalis voluntas carnis ejus propria Dei Verbi dicitur et est: ut idem ait: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*⁷. Quibus verbis propriam carnis ejus voluntatem intelligit. Quandoquidem ipsa quoque caro ei propria fuit, quemadmodum enim sanctissima et inculcata ejus animata caro, cum deificata est, haudquaquam periit; ita neque carnis ejus voluntas periit, imo potius integra permansit, ut Theologus Gregorius his verbis auctor est. Illius enim voluntas, qui pro Servatore intelligitur, haudquaquam Deo contraria est, cum tota Deum redoleat. In ea porro sententia sumus, ut naturales duas actiones citra divisionem, mutationem, confusionem, partitionem, in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo vero conjunctas esse asseramus, hoc est divinam actionem, ut beatus ille Leo paulo apertius ait. Operatur utraque forma cum alterius communione proprietatis, Verbo scilicet id operante, quod suum est; et corpore vicissim ea efficiente, quæ sunt corporis. Nullo enim pacto eandem fuisse naturalem Dei et creaturæ actionem concedimus: ne vel creaturam impatibili essentiæ ascribamus, vel divinæ naturæ excellentiam in creaturarum ordinem redigamus. Unius enim ejusdemque miracula et passionem fuisse novimus: alia atque alia naturarum, ex quibus constat, ratione habita, in quibusque ejus essentia consistit, ut beatus Cyrillus ait.

Eo itaque quod inconfusum et indivisum est omni ex parte servato, hoc in summa profiteamur, unam sanctæ Trinitatis personam, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, duas ejus naturas asserimus, quæ in una ejus persona elucescant, in qua miracula et passionem, quamdiu ex dispensatione nobiscum versatus est, non phantasia et simulatione, sed revera exhibuit, cum præsertim naturalis differentia in ipsa unica persona cognoscatur: non quia persona præter naturas alias sit, sed quia in natura ejusdem personæ tota natura humana efformata sit. Quæque suarum sunt partium ea sic exsequitur, ut nihil desit: cum qua quidem persona hypostaticum Verbum coherebat, uno peccato dempto. Quemadmodum etiam Verbum vicissim ea perfecte et absolute operabatur, quæ sibi propria erant, idque cum humana illa natura, quam assumpserat. Proferatur in medium denuo sanctissimus ille Leo, qui in epistola ad Leonem imperatorem ita scribit: Divinitas et humanitas ipso virginæ con-

ceptionis momento in tantam coierunt conjunctionem, ut ne humanæ quidem res sine divina essentia fierent: sed utraque natura cum alterius communione ea quæ sibi propria erant, et vellet et ageret. Quocirca duas etiam naturales voluntates, totidemque actiones ad humani generis salutem una concurrisse asserimus. Quare cum beati Patres hæc ita summo cum studio et diligentia undique congesserint et expresserint, par est, ut nullus aliter proferat, aut scribat, aut sentiat, aut doceat: imo vero ne diversum quidem ab hoc fidei symbolum iis proponat, qui vel ex gentibus, vel ex Judæis, vel ex hæresi quolibet ad veritatis cognitionem convertuntur.

CAP. XXXII.

B *Fides revelata sanctissimo Gregorio mirifico, tanquam ex supersanctæ Dei Genitricis, et sancti apostoli Joannis evangelistæ doctrina.*

Unus est Deus principium et Pater Verbi viventis, sapientiæ subsistentis, necnon virtutis et formæ æternæ, perfectus perfecti genitor, Pater Filii unigeniti.

Unus item est Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, imago persona Patris, Deus Verbum agens, qui rerum omnium hypostasim creavit sapientia, quæ universorum constitutionem continet virtus omnium creaturarum effectrix. Veritas ex verace Patre, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, immortalis ex immortalis, æternus ex æterno.

Unus denique Spiritus sanctus perfectus, perfecta viventium vita: sanctitas, et sanctitatis fons, atque sanctitatis largitor. Ex quo fit, ut Deus omnium credentium calculo sit super omnia, Filius per omnia, Spiritus sanctus in omnibus. Trinitas perfecta, cujus honor, sempiternitas et regnum neque dissecatur, neque alteratur. Quare in Trinitate creatum nihil est: neque ascititium, ac si quid esse postea cœperit, quod antea non fuerit. Nullo enim unquam tempore Filius Patri defuit, neque Filio Spiritus, nec unitas in binarium excrevit, nec binarius in Trinitatem, sed semper una eademque Trinitas citra ullam mutationem alterationemve mansit.

CAP. XXXIII.

Iterum de sancta Trinitate (de Patre, Filio, et Spiritu sancto distincta simul et conjuncta Divinitatis ratio, ex B. Joanne Damasceno, cap. 8.)

Itaque credimus in unum Deum, unicum sine principio principium, increatum, æternum, ingenitum, incorruptibilem atque immortalem, immensum, nullis finibus circumscriptum, indefinitum, immensæ potestatis, simplex, incompositum, incorporeum, inexhaustum, imperturbatum, immobilem, immutabilem, invisibilem, bonitatis et justitiæ fontem, lumen intelligibile, inaccessam potentiam quæ nulla mensura dignoscitur, sed ad seipsam propria voluntate dimittitur. Quæcumque

⁷ Joan. vi, 38.

enim vult, eadem quoque potest, ut quæ creaturas omnes visibiles et invisibiles creaverit, omnes contineat, omnibus imperet, et dominetur regno, quod nulli fini mortive obnoxium est, nec in se quidquam contrarium habet, quæ omnia plenitudine suas complens a nullo comprehendatur, imo potius omnia comprehendat, contineat, et exsuperet, quæ nullam non essentiam intemperata permeet, supraque omnia feratur, quæ nullam non essentiam exsuperet, supersubstantialis, et ea quæ sunt transcendens, plusquam divina, plusquam bona, plusquam plena, quæ principia omnia ordinesque definiat, omnis principii atque ordinis præses, quæ nullam non essentiam, vitam, rationem, atque cogitationem exsuperet, ipsum lumen, ipsa bonitas, ipsa vita, ipsa essentia, ut quæ alterius beneficio non sit, aut aliquid eorum quæ sunt exsistat, imo iis quæ sunt essentiæ, iis quæ vivunt, vitæ, iis quæ ratione utuntur rationis fons, omnibus denique bonorum omnium causa sit, quæ omnia ante eorum generationem norit, tanquam una essentia, una divinitas, una virtus, una voluntas, una actio unum imperium, una potentia, una dominatio, unum regnum, quod in tribus perfectis personis cognoscitur, et adoratione una colitur. Creditur autem et adoratur ab omni creatura rationis particeps, citraque ullam confusionem conjungitur, et citra distractionem distinguitur, (quod mirum est), in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, in quos baptizati quoque sumus. Ita enim Dominus apostolis mandavit, ut baptizarent, his verbis : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*⁸. In unum Patrem, qui omnium principium et causa est, a nullo genitum, qui solus sine causa, et ingenuus est, omnium quidem Creator, at unius tantum unigeniti Filii sui, Domini autem Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi natura Pater, sancti autem Spiritus emissor exsistat.

Credimus item in unum Filium Dei unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, qui ex Patre natus est ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Cum dicimus Ante omnia sæcula, generationem ejus temporis et principii expertem esse indicamus. Nec enim ex eo quod non erat in essentiam productus est Filius Dei, splendor gloriæ, imago paternæ personæ, vivens sapientia et potentia, Verbum per se subsistens, essentialis, perfecta et viva imago Dei invisibilis, sed semper fuit cum Patre, et in ipso, ab æterno, et sine principio ex ipso genitus. Nec enim ullo unquam tempore Pater fuit, quo Filius non fuerit, sed cum primum fuit Pater, fuit et Filius ex eo genitus. Nec enim fieri potest, ut absque Filio Pater vocetur. Quod si Filium non habuisset, Pater haudquaquam fuisset, et si

A postea Filium habuisset, postea quoque Pater esse cœpisset, cum Pater antea non esset, atque ex non Patre in Patrem mutatus fuisset, qua blasphemia quid, quæso, magis impium excogitari potest? Fieri enim non potest, ut Deus naturali generandi vi privatus dicatur, generandi autem vis in eo consistit, ut ex seipso, sive propria ex essentia sibi natura similem procreet. Ex quo fit, ut si quis in Filii generatione tempus intercessisse, aut post Patrem, subsequutam fuisse Filii subsistentiam dicat, impius habendus merito sit. Ex ipso enim, hoc est ex Patris natura generationem Filii fuisse dicimus. Et nisi Filium ab initio una cum Patre fuisse, ut ex ipso genitum, concedamus, utique Paternæ personæ mutationem introducimus : quia nimirum cum Pater antea non esset, Pater esse tandem cœperit. Tametsi enim creatura postea facta fuit, non tamen ex Dei essentia, sed ex eo quod non erat in id quod est voluntate et potentia ejus producta fuit.

Nec vero mutationi natura divina obnoxia est. Generatio enim est, cum id quod gignitur essentia simile ex generantis essentia prodit. Creatura vero et figmentum, id quod extrinsecus, non autem ex creantis figmentisve substantia res creata fictave depromitur, quæ quidem substantia prorsus absimilis exsistat. Quocirca generatio et creatio impatibilis est in uno duntaxat Deo, qui solus impatibilis, inalterabilis et immutabilis est, semperque eodem se modo habet. Cum enim natura impatibilis, inexhaustus, simplex et incompressus exsistat, ad passionem ullam fluxumque ferendum, neque generando, neque creando, haudquaquam idoneus est, nec ullo adjutorio eget. Sed generatio quidem principio carens et æterna est, cum sit opus naturæ, atque ex ejus essentia procedat : ne mutationi genitor sit obnoxius : neve Deus primus sit et postremus, atque incrementum recipiat. Creatio vero cum divisæ voluntatis opus sit, Deo cœterna non est, quandoquidem natura hoc comparatum non est, ut id quod ex nihilo in rerum naturam producit, ei cœternum sit, quod principio caret, semperque est. Itaque quemadmodum non eodem modo Deus et homo operatur (homo enim ex nihilo nihil quidquam in rerum naturam profert, sed quidquid facit, id ex subjecta materia facit, præcedente non voluntate tantum, sed etiam præcogitatione, et ejus rei in animo informatione, quam facere instituit, sequente vero manuum operatione, una cum laboris et tædii tolerantia : ita tamen, ut expectatione sua sæpe defraudetur, nec res ita succedat, prout animo proposuerat : Deus autem vel sola voluntate ex nihilo cuncta in rerum naturam produxit), ita nec eodem modo Deus et homo generat. Deus enim, cum sine tempore et sine principio sit, ad hæc impatibilis, inexhaustus, incorporeus et solus, sine careat,

⁸ Matth. xxviii, 19.

idcirco sine tempore, et sine principio, adhuc sine passione et fluxu generat, atque adeo citra copulam, principioque denique et sine caret ejus incomprehensa generatio. Et principio quidem caret, qui immutabilis est; fluxu autem quia impatiibilis et incorporea; citra copulam vero, quia Deus incorporeus sit, et solus alterius ope non egeat: sine fine autem et indesinenter, quia principio, tempore sineque careat, quia denique semper eodem se modo habeat. Quidquid enim principio caret, idem fine quoque caret, atque se modo eodem semper habet. Qui vero per gratiam sine caret, non statim sine principio est: quemadmodum angeli. Generat igitur qui semper est Deus Verbum suum ipsius perfectum, idque sine principio et fine, ne in tempore pariat Deus, cujus natura et essentia tempus omne superat. Homo autem contrario haud dubie modo generat, ut qui generationi et corruptioni, fluxui et multiplicationi sit obnoxius, atque corpore vestitus, cujus natura duplici sexu, masculino, inquam, et feminino distincta est. Masculinum enim feminini adjutorio eget: Parcat mihi Dominus, qui rebus omnibus præest omnemque intellectum et omnem mentis conceptionem exsuperat.

CAP. XXXIV.

Præcedentium anacephalæosis, Ἀγενητος et ἀγεννητος differentia. Paternitatis, filiationis, processionis origo, etc.

Docet itaque sancta, catholica, et apostolica Ecclesia Patrem et unigenitum ejus Filium, ab ipso sine tempore, fluxu, passione: atque ita genitum, ut a nullo comprehendi queat: ita, inquam, ut solus Deus universorum perspectum habet, quemadmodum ignis, et ex eo procedens lumen simul et una sunt, nec præcedit ignis, sequiturque lumen, sed simul et una sunt; et quemadmodum lumen ex igne semper gignitur, et semper in eo est, nec ullo modo ab illo separatur, ita Filius etiam ex Patre generatur, ut ab ipso nullatenus separetur, sed in eo semper est. At vero lumen ipsum, quod ex igne inseparabiliter nascitur, et semper in eo manet propriam hypostasim, aut ab igne sejunctam non habet, cum sit naturalis qualitas ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, a Patre inseparabiliter et indistincte genitus, atque semper in eo manens, propriam et a paterna sejunctam hypostasim habet. Quocirca Verbum et splendor dicitur, quia citra copulam, sine passione, tempore, fluxu et separatione, a Patre genitus sit; Filius vero et hypostaseos paternæ character, quia perfectus est, per seque subsistit, per omnia Patri similis, præterquam quod ingenuus non sit. Unigenitus autem, quod solus ex solo Patre solum genitus sit. Nec enim alia ulla generatio est, quæ cum Filii Dei generatione conferri queat, cum alius ab eo Dei Filius non sit. Et si enim Spiritus sanctus ex Patre procedit, non

tamen id generatione sed processione fit. Alius hic est subsistentiæ modus, incomprehensus et incognitus quemadmodum et Filii generatio. Quocirca quæcunque Pater habet, ea habet et Filius, præterquam quod ingenuus non est, quia quidem re neque essentiæ differentia, neque dignitas, sed existentiæ modus significatur, quemadmodum Adamus quoque ingenuus est, cum Dei creatura sit: Sethus autem genitus, quia Adami Filius. At Eva ex Adami latere progressa, nec enim genita est. Hi omnes haudquaquam natura inter se differunt, cum sint homines, sed existentiæ modo. [Sciendum enim est, quod ἀγεννητος, si per unicum v. scribatur, id significat, quod nec creatum, nec factum est; ἀγεννητος vero, per duplex v., id significat, quod genitum non est. Jam priore significato essentia differt ab essentia. Alia enim essentia est increata, seu ἀγεννητος per unicum v., aliaque item γεννητός seu creata. Posteriore vero significato essentia nihil quidquam ab essentia differt.] Omnis enim animantium speciei prima hypostasis ἀγεννητος, hoc ingenua, non autem ἀγεννητος, hoc est increata fuit. Creata enim a conditore Deo sunt ea, quæcunque verbo suo ille in rerum naturam produxit: genita vero haudquaquam fuerunt, cum nullum ejusdem speciei animal antea esset, ex quo gigni possent. Jam si priorem significationem sequaris, tres illæ divinæ hypostases inter se conveniunt, quæ in sancta divinitate elucescunt, si quidem consubstantiales et increatæ sunt: posteriorem vero significationem si sequaris, haudquaquam conveniunt. Solus enim Pater ingenuus est, nec enim, ut sit, ab alia hypostasi habet: solus quoque Filius genitus, qui ex Patris essentia ab æterno et sine tempore genitus: solus denique Spiritus sanctus procedit ex ipsa Patris (et Filii) essentia, non genitus, sed procedens, ut sacra nos Scriptura docet, quamvis interim nec generationis nec processionis modus comprehendi possit.

Hoc porro sciendum est, paternitatis, filiationis et processionis nomen haudquaquam a nobis ad beatam Trinitatem transiisse, imo e diverso inde ad nos devenisse, ut beatus Apostolus ait: *Propter hoc flecto genua mea ad Deum Patrem, ex quo paternitas omnis in cælo et in terra*⁸. Jam vero quamvis Patrem, principium Filii, eoque majorem esse dicamus, non tamen eum Filio priorem tempore aut natura fuisse significamus (per ipsum enim fecit sæcula), neque alia ulla re, nisi causa, hoc est quia Filius ex Patre genitus sit, non autem Pater ex Filio. Item, quia Pater naturaliter Filii causa est, quemadmodum non ex lumine ignem procedere dicimus, imo potius ex igne lumen. Itaque quoties Patrem Filii principium esse, Filique majorem audiemus, causa id verum esse intelligamus. Et quemadmodum aliam ignis, aliamque luminis essentiam non dicimus, ita fieri nos

⁸ Eph. iii, 14.

potest, ut Patris alia, Filiique alia, imo una et eadem fuerit essentia. Et quemadmodum ignem lumine quod ejaculatur lucere dicimus, nec tamen interim lumen igni subserviens instrumentum esse, imo potius vim naturalem asserimus; ita Patrem quoque cuncta quæ facit, per unigenitum Filium suum facere astruimus, non tanquam per instrumentum subserviens, sed per vim naturalem, et quæ per se vique sua subsistit. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, itemque lumen igneum lucere asserimus, ita quæcumque Pater facit, itidem facit et Filius. Non tamen lumini propria quædam est, ab igne se juncta hypostasis, at Filius perfecta hypostasis est, ab hypostasi paterna inseparabilis, ut supra docuimus. Nulla enim in rebus creatis imago inveniri potest, quæ citra mutationem in seipsa modum illum referat, quo sancta Trinitas constat. Qui enim fiat, ut quod creatum, compositum, fluxum, mutabile, circumscriptum, figuratum et corruptibile est, oculis divinam illam essentiam subiciat quæ ab iis omnibus libera nullam non essentiam exsuperat? Atqui perspicuum est omnem creaturam eorum plerisque obnoxiam esse, atque ex sua ipsius natura corruptioni subijci.

CAP. XXXV.

Tertia pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.

Credimus denique in unum quoque Spiritum sanctum Dominum, vivificantem, qui ex Patre (Filioque) procedit, et in Filio conquiescit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, tanquam consubstantialis et coæternus. Dei Spiritus rectus, principalis, fons vitæ et sanctificationis. Deus qui cum Patre est, increatus, plenus, creator; omnia comprehendens, omnium opifex, omnipotens, infinitæ potentiæ, Dominus omnis creaturæ, nullius, dominiosubjacens: replens, non repletus: largiens, et ab alio nihil accipiens: sanctificans, non sanctificatus: consolator omnium consolationibus unus sufficiens: Patri et Filio per omnia similis: qui ex Patre (Filioque) procedit, atque per Filium tribuitur. Cujus omnis creatura particeps est, qui per se creat et animat universa, sanctificat et continet, propria denique in persona per se subsistit, ita tamen, ut a Patre Filioque separari et divertere nullo modo queat, imo omnia illa habebat, quæcumque Pater et Filius habent, præterquam quod nec inginitus, nec genitus est. Pater enim causa caret: inginitusque est, nec enim a quoquam, nec a seipso quidem processit: nec eorum quæ habet quidquam, imo potius ipse principium, et auctor essentiae est: facitque ut universa quoquo modo se naturaliter habeant. Verbum autem generative a Patre processit. Spiritus denique sanctus a Patre etiam non generative sed processive prodiit. Quid porro a generatione processio differat, jam didicimus; quis autem modus differentiae sit, non item. Γεννηματος ergo, id est geniturae nomine et ipsa Filii ex Patre

γέννησις, hoc est generatio, atque sancti Spiritus ἐκπόρευσις seu processio intelligi posse videtur. Quare quæcumque Filius et Spiritus sanctus habent, ea ex Patre habent, atque ipsam quoque essentiam et nisi sit Pater, nullus Filius, nullus et Spiritus esse potest, et si qua re careat Pater, eadem Filius et Spiritus carent. Atque propter Patrem, hoc est, quia Pater est Filius quoque et Spiritus est. Et propter Patrem Filius et Spiritus habent quæcumque habent, hoc est, quia ea Pater habet, ingeneratione, generatione et processione demptis. His enim solis et hypostaticis proprietatibus tres sanctæ hypostases inter se differunt: neque id essentia, sed quia propriæ hypostaseos caractere seu signo individue dividuntur. Dicimus autem unumquemque ex tribus propria præditum esse hypostasi, ne tribus ex imperfectis unam perfectam compositam naturam profiteamur, sed in tribus perfectis hypostasibus unam simplicem ὁπερτελῇ τε καὶ προτέλειον, hoc est quæ perfectionem omnem excedat et præcedat. Quidquid enim ex imperfectis constat haud dubie compositum est, at ex perfectis hypostasibus fieri non potest, ut quidquam componatur. Inde sit ut speciem non ex personis procedere, sed personis inhærere dicamus. Imperfectis autem diximus, hoc est iis quæ speciem ejus rei non servant, quæ ex ipsis conflata est, siquidem lapis, lignum et ferrum per se quidem perfecta singula sunt, si propriam eorum naturam consideremus, at si eadem illa in ædificio contempleremur, quod ex ipsis conflatur, imperfecta sunt. Eorum enim nullum per se domus est. Itaque perfectas hypostases dicimus, ne compositionem divinæ naturæ inesse intelligamus. Dissensionis enim principium ipsa est compositio. Rursus tres hypostases in seipsis mutuo inesse dicimus, ne multitudinem populorumve deorum introducamus. Si quidem trium hypostaseon ratione nullam in iis compositionem aut confusionem: ratione autem essentiae, et quia hypostaseon alio alii inest, idcirco individuum in iisdem identitatem, ut dicam, et voluntatem, et actionem, et potentiam inesse, atque unum Deum esse cognoscimus. Deus enim, et Verbum, ejusque Spiritus, unusdemum et vere Deus est.

CAP. XXXVI.

Re ipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Quid idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit?

Sciendum est aliud esse re ipsa contemplari, itemque aliud ratione et cogitatione. Jam in omnibus rebus creatis personarum divisio re ipsa conspicitur. Communitas autem et cognatio, mente cogitationeque patescit. Nam mente percipimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturæ, unaque communi constare natura. Eorum enim uterque animal est ratione præditum, morti obnoxium. Item uterque caro est, cui anima rationis intellectusque particeps infusa est. Communis itaque natura ratione perspicui potest. Nec enim hypostaseon

alia alii inest, sed privatim et in parte quælibet, sive per se ipsam, divisa est, pleraque ex alio, quibus dividatur, habens. Nam et loco distant, et tempore differunt, sententia denique, viribus, forma seu figura, habitu, temperamento, dignitate, vitæ instituto, et omnibus figurativis proprietatibus. Imprimis autem, quia alia alii non inest, sed separata manet. Unde fit ut duo et tres homines dicantur, et multi. Hoc certe in omni creaturalocum habet. At in sancta, supersubstantiali, cuncta superante, et incomprehensa Trinitate secus se res habet. Quod enim in illa commune et unum est, id re ipsa consideratur. Quod nimirum coæterna, quod essentia, operatione, et voluntate iisdem prædita est, quod denique ipse idem et velle et nolle, eadem potentia, virtus et bonitas inest (eadem, inquam, non similis), una denique motus ejaculatio. Una enim essentia, una bonitas, una virtus, una voluntas, una actio, una potentia, una, inquam, et eadem est. Non tres inter se similes, sed unus et idem trium personarum motus. Earum enim singulæ non minus in aliis quam in seipsis habent, hoc est, quia in omnibus unum sunt Pater, Filius et Spiritus Sanctus, ingeni, geniti et procedentis vocibus demptis, cogitatione autem dividuntur. Unum enim Deum cognoscimus, at in solis paternitatis, filiationem et processionis proprietatibus. Item ex causa et effectum, et perfectione personæ. Sive modum existentie, ipsam esse differentiam mente concipimus. Nec enim fieri potest, ut localem distantiam de Divinitate, quæ circumscribi nequit, itidem ut de nobis dicamus (personarum enim alia alii inest, non ut confundatur, sed ut inhæreat. Quemadmodum ipse Dominus ait: *Ego in Patre, et Pater in me est* ⁹), nec voluntatis aut sententie, aut actionis, aut virtutis, aut alius cujuscumque differentiam. Quæ quidem omnia in nobis re ipsa et animo divisionem pariunt. Quocirca neque tres Deos Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum dicimus, imo potius unum Deum, sanctam Trinitatem: Filio et Spiritu ad unam eandemque causam, nimirum ad Patrem relatis, non compositis, neque conglutinis, ut Sabellii contractio voluit; ita enim conjunguntur personæ, quemadmodum diximus, ut non confundantur, sed ut aliæ aliis adhæreant, mutuoque se contingant, absque ulla commistione et concretionem: nec ita disjunguntur ut essentia dissideant, ut Arii divisio fabulatur. Ea est enim divinitas ut in divisis, si res in compendium contrahenda sit, indivisibilis maneat, et quemadmodum in tribus solibus sibi mutuo hærentibus et indistinctis, una luminis temperata mistio et copula est, inde fit ut divinitatis habita ratione, causam unam, monarchiam seu unitatis imperium, unumque et eundem divinitatis, ut ita dicam, motum atque voluntatem, essentia denique ipsius actionis, et dominationis

identitatem unum quidpiam idemque imaginemur. Eorum vero ratione habita, in quibus divinitas inest, vel ut subtilius dicam, quæ sunt divinitas ipsa, quæque inde, tanquam a prima, causa, sine tempore, eadem prorsus cum gloria, et indistincte procedunt, hoc est hypostaseon seu personarum, tria sunt haud dubie quæ adorantur. Unus Pater Pater est, et sine principio, hoc est sine causa, a nullo enim procedit. Unus Filius Filius est, at non sine principio, hoc est, non sine causa, siquidem a Patre procedit. Quod si temporale principium intelligas, eundem sine principio etiam dicere queas. Nec enim tempori subjacet is, qui tempora condidit. Unus Spiritus sanctus, Spiritus, a Patre quidem procedens non filialiter, sed processive. Ita ut neque Pater ingeni, quod genuerit, neque Filius genitus, quia ex ingenito processerit, esse desinat. Qui enim fieri hoc possit? Neque item Spiritus aut in Patrem, aut in Filium degeneret, quia procedit, et Deus est. Proprietas enim non movetur. Nam qui fieri alias possit, ut proprietas mutetur et degeneret? Si enim Filius, non proprie Pater est, cum unus proprie Pater sit. Item si Pater, non proprie Filius est, unus enim proprie Filius, et unus Spiritus sanctus. Sciendum porro est quod Patrem ex ullo procedere nec dicimus, eum autem Filii Patrem asserimus, at Filium et Spiritum causa carere nequaquam dicimus. Illum autem ex Patre atque Filium Patris, hunc vero ex Patre quoque et Filio et Patris Spiritum nominamus. Spiritum autem ex Filio, non item. Sed Filii duntaxat Spiritum dicimus. Ait enim B. Apostolus: *Si quis Christi Spiritum non habet* ¹⁰. Eundemque nobis per Filium innolescere atque tribui salemur. Ait enim Scriptura, *Insufflavit, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum* ¹¹. Quemadmodum ex sole radius et splendor. Ille enim radii et splendoris fons et origo est. Jam vero nobis radius splendorem largitur, et is est, qui nos illuminat, cujusque participes sumus. Filii vero neque Spiritum esse, neque ex Spiritu procedere dicimus.

CAP. XXXVII.

Ejusdem (Damasceni) De iis quæ de Deo dicuntur, quodque ad habitum, actionem et cætera id genus, non autem ad essentiam referenda sint.

Deus simplex est, et minime compositus. Quod autem ex multis atque diversis constat, id compositum est. Jam vero si quod increatum est, quod principio caret, quod denique incorporeum, immortale, sempiternum, bonum, omnium opifex est, et cætera id genus, essentielles in Deo differentias esse diximus, id quod ex tot rebus constabit, minime simplex erit, sed compositum. Quod quidem nulla non impietate laborat. Sic igitur existimandum est, de singulis eorum quæ de Deo dicuntur, ut essentielle nihil significant, sed vel, ut quod ille non est, id perspicuum faciant vel habitum aliquem

⁹ Joan. xia, 40. ¹⁰ Rom. viii, 9. ¹¹ Joan. xx, 22.

ad oppositorum vel natura consequentium aliquod, vel actionem denotent. Itaque inter omnes Dei nomenclaturas nulla mihi magis proprie videtur, quam ὁ ὢν, seu, is qui est. Quemadmodum ipsa in monte Mosem alloquens ait: *Dicito Israelitis: Is qui est me misi.*¹² Is enim nullam non essentiam in se complectitur, tanquam vastum nescio quod et immensum essentiae pelagus. Ut autem beato Dionysio videtur, Bonus maxime propria Dei appellatio est, nec enim essentia in Deo bonitatem præcessisse dici potest. Alterum nomen θεός Deus est, quod dicitur vel ἐκ τοῦ θεεῖν, καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, hoc est, quod cursu suo et ambitu contineat universa, vel ἐκ τοῦ αἰθεῖν, id est ab arden- do. Deus enim ignis est, quo vitium omne consumitur, vel ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα, quod omnia intueatur. Illum enim nihil latet, estque omnium rerum speculator, nam speculatus est omnia providentia sua, priusquam orirentur, et eorum singula voluntaria sua cogitatione, quæ quidem est prædestinatio, imago, et exemplar in re prædestinata, in qua fit. Jam priore nomenclatura ejus, nimirum. Is qui est, ipsa essentia exhibetur, non autem quod quid est; posteriore vero, actio ipsa patefit. Cæterum hæc nomina, ἀρχόν, principio carens, incorruptibile, ingentum sive increatum, incorporeum, invisibile, et similia, id quod non est indicant, hoc est, id quod esse non cœpit. Neque enim corrumpitur, neque creatus est, neque corpus est, neque videtur.

Bonum autem, justum, et sanctum, naturæ quidem conveniunt, ipsam vero essentiam haudquam demonstrant. Dominus denique, rex et cætera id genus habitum ad opposita significant. Eorum enim qui dominio subjecti sunt, Dominus: eorum qui regno, rex: eorum qui creationi, creator: eorum denique qui pastioni, pastor dicitur.

CAP. XXXVIII.

Ejusdem Joannis Damasceni. De divina conjunctione et discretionem (quodque illa in Trinitate, hæc in Filio solo intelligenda sit).

Omnia ergo communiter, eodem modo simpliciter, indivise, et conjuncte de universa divinitate accipienda sunt. Distincte vero, seu discrete, Pater, Filius et Spiritus, incausatum, causatum, ingentum, genitum, et procedens, quæ quidem essentiae significationem nullam habent, sed modi solius, quo se aliud ad aliud habet, et quo existit. His igitur cognitis, viaque inde ad essentiam ipsam, sed essentiae tantum adjacentia comprehendimus. Quemadmodum nec si exploratum quidem habeamus animam corporis, quantitatis et figuræ expertem esse, continuo ejus essentiam quoque comprehendimus, neque corporis item ipsius, si

¹² Exod. iii, 14.

(12) Vide Patrologiæ tom. XCIV, col. 841.

(13) Nicetas σωματικῶς habet, at Zigabenus legisse videtur σηµατικῶς, id est, *significative*. Utraque

A ejus vel candor, vel nigredo innotuerit. Sed ea tantum novimus, quæ ei adjacent. Vera autem ratione instruimur, simplicem esse Deum, unaque simplici actione bona præditum, quæ omnia omnibus suggerat, radii solaris instar, qui cuncta calefacit, et in singulis prout apta capaciaque sunt, operatur, hac actione præditus Dei creatoris beneficio. Discreta porro sunt et sejuncta, quæcunque ad divinam et humanitatis plenam Dei Verbi incarnationem pertinent. Eorum enim nullo modo Pater et Spiritus participes sunt, nisi tantum quia utrique bene complacitum est, et miraculorum editio illa inenarrabilis arrisit: quæ quidem a Verbo Deo, etiam homine nobis similis facta, tanquam Deo immutabili, et Dei Filio, edita sunt.

CAP. XXXIX.

+ *Ejusdem ex cap. 14 de iis quæ corporaliter de Deo dicuntur* (12).

Quia vero pleraque sacris Scripturis ita enuntiata deprehendimus, ut corporeum (13) aliquid, velut ex conjectura designent, sciendum est fieri non posse, ut nos, cum homines simus hac carne massa circumtecti, divinas, excelsas, et ab omni materia remotas, divinitatis actiones intellectu assequamur, aut verbis exprimamus: nisi imaginibus, formis et symbolis inter nos cognitis utamur. Quæcunque ergo de Deo corporaliter enuntiantur, ex conjectura dependent, in iis autem sublimior aliquis sensus delitescit. Simplex enim Deus est, neque ulla figura lineamentisve depingi potest. Igitur oculorum, palpebrarum, conspectusque Dei nomine vim ejus intelligimus, qua res universas contemplatur, eamque adeo cognitionem, qua fit, ut nihil illum lateat quia nimirum hujusmodi sensus beneficio perfectiorem rerum cognitionem, et certiorum persuasionem consequimur. Aurium item auditusque nomine placabilitatem ejus, et ad vota nostra precesque propensionem designamus. Nos enim hujus sensus beneficio supplicibus faciles et exorabiles efficimur, eisque aurem familiariore quodam modo inclinamus. Oris porro et sermonis appellatione certum aliquod voluntatis ejus indicium depromimus, quia moris est nobis cordium nostrorum arcana oris et sermonis beneficio retinere. Cibi quoque et potus nomenclatura nostrum ad ejus voluntatem concursus denotat. Nos enim sensu gustatus necessario naturæ appetitui satisfacimus. Olfactus appellatione vim nobis insitam intelligimus, quæ nostram erga Deum voluntatem et benevolentiam testatur, quia nimirum eo sensu suaveolentiam odorum percipimus. Personæ item vocabulo eam Dei præsentiam subindicamus, qua ille opera sua vicissim, et quasi successive, lustrat et permeat (14), quia nimirum personæ beneficio

lectio defendi potest.

(14) Consule Damascenum, nam lacuna hic est.

ut Creatori ipsi placuerit, atque ita res humanas administrant, nobisque suppetias ferunt. Omnino autem quia ex divinæ voluntatis et jussionis præscripto, supra nos sunt, Deoque semper assistunt. Insuper quamvis ad malum vix moveantur, non tamen immobiles sunt. Nunc autem etiam immobiles manent, non natura, sed gratia, et Dei, qui solus bonus est, præsidio. Deum vident prout eis permittitur, hocque ciborum vice habent. Supra nos sunt, tanquam incorporei, et ab omni affectione corporea liberi, non tamen impatibiles: solus enim Deus impatibilis. Transformantur autem in id, quodcumque Dominus Deus jusserit, atque ita hominibus apparent, eisque divina mysteria revelant. In cælo versantur, unius rei dant operam, nimirum ut Deum laudent, et divinæ ejus voluntati obsequantur.

CAP. XLI.

Hierarchiæ synopsis. Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos.

Quemadmodum autem sanctissimus ille, sacratissimusque, necnon in rebus theologicis exercitatus Dionysius Areopagita testatur, theologia omnis, seu Scriptura sacra, novem cælestes essentias expressit. Eas divinus ille rerum sacrarum administratoribus ternariis ordinibus distinguit. Atque omnium primum illum esse statuit, qui Deum circumstare semper, ei que contigue et immediate conjungi fertur. Is ordo est τὼν Seraphim sex alas habentium, et multoculorum Cherubim, denique sanctissimorum Thronorum. Secundum autem Dominationum, Virtutum et Potestatum. Tertium et ultimum Principatum, Archangelorum et Angelorum esse ait.

Jam nonnullis videtur illos ante creaturam omnem conditos fuisse, ut Gregorius Theologus ait his verbis: Primum angelicas et cælestes virtutes in animo versat, atque cogitatio illa in opus evadit. Aliis autem eos post primum cælum conditos fuisse placuit. Certe ante creatum hominem conditos nemo non fatetur. Ego vero in Gregorii Theologi sententiam pedibus eo. Siquidem rationi consentaneum erat, ut primo loco essentia intellectu prædita crearetur, tum deinde ea quæ sensus particeps est, atque ita demum ex utraque homo conflaretur. Cæterum ii qui angelos essentiae cujuslibet creatores fuisse autumant, id effutiunt, quod pater diabolus eis suggerit. Cum enim creaturæ sint, creatores non sunt. Qui autem omnia fecit, omnibus providet, omnia continet Deus, is unus increatus est, qui sub Patris, et Filii, et Spiritus sancti nomine laudibus celebratur et glorificatur.

CAP. XLII.

De homine. Essentiæ divisio. Imaginis et similitudinis in Deo differentia. Origenis deliramentum.

Hunc ergo in modum Deus essentiam intellectus

A participem condidit, angelos, inquam et omnes cælestes exercitus. In enim dubio procul natura intellectus particeps et incorporea præditi sunt. Incorporea, inquam, si cum materiæ crassitudine conferatur. Nam solus Deus revera materiæ expers et incorporeus est. Deinde vero eam quoque essentiam creavit, quæ sub sensum cadit, cælum, inquam, terram, et quæ in eorum medio jacent, atque illam quidem propriam et familiarem (familiaris enim Deo natura illa est, quæ ratione utitur sola que mente comprehenditur), hanc vero undecunque remotissimam, quæ nimirum sub sensum cadat. Jam vero ex utriusque mistio quædam efformanda erat, ut esset majoris sapientiæ et magnificentiae rerum naturalium specimen et insigne, ut Gregorius Theologus ait, et quasi quædam utriusque naturæ conjunctio, ejus nimirum, quæ visibilis est, et ejus quæ non videtur. Par erat, inquam, ut hujusmodi specimine volutas Creatoris innotesceret. Hæc enim decentissima lex et regula est, ad cujus præscriptum examinanda sunt omnia. Et nemo quidem eo vesaniæ procedet, ut Creatorem suum sic interroget: Cur ita me formasti? Potest enim figulus ex luto suo varia vasa fingere, quibus sapientiæ suæ specimen edat (15).

Cum hæc ita se habeant, ex visibili et invisibili natura hominem propriis manibus ad imaginem et similitudinem suam creavit, corpore quidem e terra formato, anima vero rationis et intellectus particeps ei proprio sufflamine infusa, quod quidem divinæ imaginis appellatione intelligimus. Illud enim, ad imaginem, vim illam indicat, quæ intellectus particeps liberoque arbitrio prædita est. Hoc autem, ad similitudinem, vim illam denotat, quæ divinæ virtutis, quoad ejus fieri potest, similitudinem refert.

CAP. XLII-XLIV.

Hominis partes, et pristinae qualitates. Spiritus et caro.

Cæterum corpus et anima simul formata sunt, non autem illud quidem prius, hæc vero posterior, ut Origenes deliramentis suis voluit; itaque Deus hominem creavit purum, rectum, fortem, hilarem, securum, nulla non virtute ornatum, omnibus bonis abundantem, quasi quemdam mundum secundum, in magno parvum: alium angelum adorantem, mistum, earum creaturarum inspectorem, quæ oculis subiciuntur: earum autem quæ soli cogitationi patent, discipulum: regem eorum quæ in terra sunt: Regi superno subditum, terrenum et cælestem, mortalem et immortalem, visibilem et intellectu perceptibilem, medium inter sublimitatem et humilitatem, eundem et spiritum et carnem: carnem quidem, propter extuberationem: spiritum vero, propter gratiam: partim ut patiatur, patiensque commonefiat, et erudiatur, ad

(15) Alludit ad locum B. Pauli, Rom. ix.

sublimitatem magno studio anniti oportere : partim ut perseveret, et Creatorem beneficium glorificet : animal quod hic quidem, id est in præsenti vita, gubernat : alio autem, hoc est in futurum sæculum, transmigrat : tandemque, qui totius mysterii finis est divino numine deus evadit. Deus, inquam, quia divini splendoris particeps efficitur : at non in divinam transit essentiam. Creavit hominem Deus a peccato natura immunem, voluntate liberum. (Immunem a peccato dico, non quia peccati capax non sit : solus enim Deus peccati capax, non est : sed cujus in terra peccatum non esset : imo in voluntate potius) sive ita comparatum, ut perseverare atque in bono proficere, divina cooperante gratia, itidemque a bono ad malum, Deo permittente, propter liberum arbitrium, declinare posset. Nec enim virtus est id, quod vi fit.

CAP. XLV.

De anima, mente, et rebus incorporeis.

Igitur anima est essentia vivens, simplex, incorporea, cujus propria natura corporeis oculis cerni non potest, immortalis, rationis et intellectus particeps, figura carens : quæ corpore, tanquam instrumento, utitur, eique vitam, incrementum, sensum, vimque generatricem suggerit : mentem in seipsa, non tanquam diversum quid, sed tanquam purissimam sui partem, complectens (quod enim oculus in corpore, id mens est in anima), liberi arbitrii, liberæ voluntatis et actionis : mutabilis seu mutationi ultro obnoxia, quia nimirum creata est. Hæc omnia naturaliter, Creatoris sui gratia et beneficio, accepit, quia quidem gratia illi, et quod est, quod ita naturaliter est, obtigit. Jam ea quæ incorporea, et invisibilia, et figuræ expertia sunt, duobus modis consideramus, alia ex essentia, alia ex gratia, et illa quidem ita naturaliter comparata, hæc vero quasi ad materiæ crassitudinem accedentia. Itaque in Deo incorporeum, natura : in angelis autem, dæmonibus et animis gratia dicitur, atque hujusmodi, ut cum materiæ crassitudine affinitatem quamdam habeat.

CAP. XLVI.

De corpore, elementis, et humoribus.

Corpus autem est quod triplici dimensione constat, nimirum longitudine, latitudine, profunditate et crassitudine. Cæterum corpus omne quatuor ex humoribus conflatum est. Sciendum est elementa quatuor esse, terram siccam et frigidam : aquam frigidam et humidam, aerem humidum et calidum : ignem calidum et siccum ; quibus humores quatuor ex diametro respondent : atra enim bilis, um sicca sit et frigida, terræ : pituita frigida et humida, aquæ : sanguis humidus et calidus, aeri : flava bilis calida et sicca, igni velut ex diametro respondet.

Itaque fructus ex elementis, humores autem et fructibus, animantium denique corpora ex humo-

ribus conflantur, et in eosdem resolvuntur. Quidquid enim compositum est, in illa ipsa ex quibus constat, tandem resolvi solet.

CAP. XLVII.

Homini quid cum inanimis, brutis, et intelligentiæ capacibus commune sit.

Sciendum porro est homini aliquid cum rebus inanimis commune esse, eumque vitæ cum brutis participem, et cum iis quæ ratione utuntur intelligentia præditum esse. Corpus enim et quatuor elementorum temperamentum communia cum rebus inanimis habet. Cum plantis vero, præter supra dicta, has quoque facultates, nutritivam, vegetativam, et generativam, communes experitur. Cum brutis item, præter ante dicta, et hæc auctarii vice eidem accrescunt, appetitus, seu animositas, et concupiscentia, deinde sensus, tum demum ad rem concupitam motus. Sensus autem quinque sunt, visus, olfactus, auditus, gustus et tactus. Concito illo ad rem concupitam motu fit, ut e loco in locum transeat, toto corpore moveatur, voce et respiratione utatur. Horum animi facientium vel omittendorum libera facultas insita nobis est. Ejus denique partis animæ beneficio, quæ rationis est particeps, naturis incorporeis intelligentiaque præditis conjungitur, cum singula perpendit, intelligit et judicat ; cumque virtutes et imprimis pietatem, virtutum colophonem, amplectitur. Qua etiam de causa homo parvus mundus est.

CAP. XLVIII.

Quæ corpori et animæ propria sint, quæ item utrique communia.

Sciendum est autem sectionem, fluxum, et mutationem soli corpori convenire. Mutatio quidem qualitatis est, nimirum caloris, frigoris, et cæterorum id genus.

Fluxus autem ad vacuitatem referendus. Evacuantur enim ea, quæ sicca et humida sunt, atque spiritus : quorum repletionem corpus eget. Ex quo fit ut fames et sitis naturalibus affectionibus accenseantur. Animæ autem, pietas et intelligentia propriæ sunt. Virtutes vero et corpori et animæ sunt communes : cum hæc quoque ad animam evehantur tanquam anima corpore abutatur.

CAP. XLIX.

Facultatum animæ divisio.

Sciendum est, eam animæ partem, quæ rationis est particeps, ei præesse, quæ rationis expers est. Siquidem facultas animæ duplex est. Alia enim rationis capax, alia bruta. Jam brutæ facultatis duo sunt genera. Unum earum, quæ brutæ omnino sunt nec rationi obediunt : alterum earum, quæ rationi quodammodo parent. Bruta omnino ea pars est, quæ vitalis et constrictiva dicitur, item generativa, denique germinativa, quæ alias nutritiva vocatur. Sub quæ ea quoque comprehenditur,

quam vegetativam vulgus vocat, et quæ corpora efformat. Hæc enim non ratione, sed natura reguntur. Ejus autem quæ rationi paret duæ sunt species, cupiditas et animositas. Cæterum bruta illa pars animæ vulgo affectativa et appetitiva dicitur. Sciendum præterea est, ad rationi parentem brutæ facultatis animæ partem, illum quoque concitum ad rem optatam motum referri solere.

CAP. L.

Plura de corpore et anima. De animæ immortalitate et natura, quatenus corpori jungatur.

Immortalitas homini acquisita est, qui quamvis sit naturaliter mortalis, animæ tamen præstantia consequitur ut immortalibus assideat. Igitur animæ natura, ut quibusdam placuit perfecta ejus ipsius, et dimensione carens essentia est : quæ corpori tanquam curru insidet. Quia vero vita toti sufficiens, et suis id velut angulis circumscribendum est, ea de causa ipsum permeat, hoc est dividitur, et per singulas ejus partes diffunditur, profundum ejus et superficiem ex æquo animans, atque ipsum quidem sibi ipsi circumscribit, ei autem seipsam certis finibus accommodat.

CAP. LI.

Item de anima. Angelorum et animarum creationis ratio.

Una cum angelicorum quidem ordinum specie, individuorum quoque numerus in prima illa mundi creatione completus esse fertur : animarum autem numerus a creatore Verbo (cui nihil futurum aut venturum est, sed omnia perspicuam naturam adepti sunt) productus quidem esse perhibetur, at non uno cum rerum universitate depromptus, imo illæ ex nihilo creatæ, et eorum, quia a mundi primordio ad hunc usque diem vixerunt, corporibus infusæ fuisse : atque in die infundi feruntur.

CAP. LII.

Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem quoque hominem facit.

Triplex porro est animæ affectio, siquidem quod in illa summum est, et cum rebus quæ intellectu percipiuntur, cognitionem habet, νόσις, seu intelligentia nominatur : quod vero extremum, et tanquam eorum quæ sub sensum cadunt, sensus communis beneficio, gnomon et regula est, δόξα, seu opinio, dicitur : quod denique intermedium est, atque ita comparatum, ut modo sursum, modo deorsum feratur, δ᾽άνοις, seu cogitatio dicta est.

Atque his finibus homo, seu hominis opinio, exspatiatur, tumque demum animal evadit. Cogitatio enim multiplex quædam natura est. Intelligentia vero divinitatis est particeps. Cum enim cupiditas multiceps quoddam animal, animositas autem leonina sit : ratio sola hominem verum constituit, quo tamen alius quoque divinius homo veriorque deprehenditur, quisquis νοερός, seu in-

telligentiæ capax est, quem αὐτοάνθρωπον, hoc est ipsum seu perfectum hominem ii vocant, qui formarum speculationibus addicti sunt. Homo itaque triplex est. Unus quidem νοερός intelligentiæ capax, isque uniformis. Alter vero λογικός rationis particeps, isque tripartitus et triplici facultate præditus. Tertius denique αἰσθητικός, sensibus addictus, isque multiformis et varius. Id porro, quod ratiocinatur et contemplatur, nos ipsi sumus. Nec enim quidquam inter nos et animam discriminis est.

CAP. LIII.

De mente et anima, (Græcorum aliquot philosophorum de animæ et corporis conjunctione sententiæ.)

Ex sapientum Græcorum numero Plato quidem et Aristoteles animam corpore tanquam instrumento uti censent. Decet enim, inquit Aristoteles, ut ars suis instrumentis, anima autem corpore utatur. Peripatetici vero philosophi illam non secus atque formam materia constantem corpori commiscet et implicant.

Cleantes illam etiam corpus esse demonstrat, quæ tamen aliquando ab eo quod sub aspectum cadit separari queat.

Plotinus autem illam ad corporis affectiones subeundas haudquaquam adigi auctor est, quandoquidem nec ullo unquam fieri modo queat, ut artifex instrumentorum affectiones induat. Necesse autem est, ait, ut sensu utatur. Quod enim corpore agit, a sensu adjuvatur : ut ejus beneficio externa et adventitia cognoscat. Jam si anima incorporea est, illam corporeæ affectiones haudquaquam penetrabunt : quod si veniant haudquaquam in ejus essentiam, sed tantum in facultates et actiones ejus venient.

CAP. LIV.

De anima. Misceri quæ dicantur, et quomodo anima corpori commisceatur.

Misceri dicuntur ea, quæ commiscantur et confunduntur inter se, ut res humidæ vel implicitæ, ut aer et lumen ; vel ut forma, quæ a materia separari non potest. Quod si se vel tantillum contingant, essentia quidem separantur, actionibus vero commiscantur. Quæ res Aristotelem quoque permovet, ut duplicem animam esse diceret : unam quidem, quæ a corpore separetur, alteram vero quæ in corpore subsistat. Ea porro animæ forma, quæ corpori inest, instrumenti vicem gerit, quo ad superiorem animam regia facultate præditam subvehatur. Cæterum anima quæ corpori inest, haudquaquam sub sensum cadit : siquidem corpori commista est, sed ipsum corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio sensus, appetitus, et cæterarum affectionum particeps est.

Plato autem veram animæ essentiam a seipsa dependere scribit. Quod enim in alio subsistit, id essentialis qualitatis formam, non autem essentiam appellat.

CAP. LV.

De anima. An anima sit patibilis?

Quæ corpori inest anima, aut corpore tanquam instrumento utitur, aut ab illo inseparabilis est. Jam si prius admittatur, haudquaquam ad corporeas affectiones subeundas anima cogitur: sin a corpore seperari non potest, ut impatibilis maneat, si corpus mali quid patiat. Quemadmodum, verbi gratia, mutato aere, lumen non moveri non potest. Jam si anima forma sit materialis, utrumque certe conjunctum aget, et patietur, anima vero non item. Nam nec in securi figura solum secatur, sed totum corpus simul, ferrum scilicet ita efformatum. Sin autem anima forma sit materiæ exasperari, fieri non potest, ut affectiones et cognitiones hujusmodi admittat, quibus corporis intervntu obnoxia esse solet. Affectiones porro, vel sensus quidam sunt vel saltem sensu non carent.

CAP. LVI.

De anima. Affectiones animæ ab ejus essentia colligi, non contra.

In mathematicis quidem, seu disciplinis, certo constat quæstionem, Quid est, de singulis efferri: quia nimirum iis quæ definiuntur, vel quantitates aliquot, vel qualitates elucescunt: quæ quidem sensu vel phantasia apprehendi possunt. Quotquot vero essentia sunt, quæ rationis et mentis speculationi patent, haudquaquam per seipsas manifestæ sunt iis quæ sensibilia sunt: sed ex iis quæ sibi accidunt ea differentiâ procedit, quæ in eis deprehenditur. Qui quidem modus in anima necessarius est, atque demonstratio, qua ex eo quod quid est, accidentia colliguntur, non autem e converso ab his ad essentiam recurritur.

Animæ porro affectiones, non simpliciter omnis ejus actio est, sed patientis tantum, atque extra seipsam evagantis. Et omnis quidem anima extrinsecarum rerum sensu afficitur, at non omnis a corpore separabilis est. Omnis enim sensus et phantasiæ absque corpore non fiunt, quocirca ne anima quidem eorum passione obnoxia, ullo modo separari potest. Propriæ enim quasque domesticæ in essentiis actionis esse videntur.

CAP. LVII.

Item de anima. Expositio dicti Mosaici, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.

Quenam, quæso, finito similis est huic Mosaico, tanquam in Dei persona, pronuntiato: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*¹³? si quidem angeli simplicioris naturæ sunt, et absolutam perfectionem gratis adepti sunt, nec enim aptitudinem actionibus vacuum acceperunt: neque sermonem illum, qui nobis naturalis est, et quo ad similitudinem movemur, actioni suæ præstruunt, quandoquidem longe excellentius quam nos divinam formam imaginemque referunt:

¹³ Psal. cix, 3.

(16) Infra lib. iv, cap. 31, contra Origenem.

A qua fit ut non quemadmodum solemus, ex imperfectione ad perfectionem progrediantur, pro modulo virtutis, quæ animæ insita sit, ad rationem divinæ illius similitudinis consequendam: legislator autem animam ad imaginem Dei creatam esse ait, eadem prorsus ratione, qua pictor aliquis imaginem aliquam ad exemplaris formam effingere dicitur. Estque hoc et dicitur prima imago, atque immediatum, ut ita dicam, spectandi archetypi seu exemplaris idolum. Est vero alia quoque similitudo, nimirum secunda imaginis imitatio. Quocirca illa quidem exemplaris, hæc vero imaginis imago dicitur. Eadem ergo ratione Deus quoque animæ archetypum est, rationibus quibusdam ineffabilibus, ut auctor est Moses, anima autem corporis. Etsi enim expers materiæ anima est, corpus autem materiale et compositum; anima tamen, ut quibusdam placuit, medium quiddam est inter inseparabilem illam, et eodem modo semper habentem essentiam, atque eam, quæ per corpora diffunditur. Et mens quidem propriæ essentia est, quæ divisionem non recipit: corpora vero generationi et corruptioni obnoxia sunt, divisionemque et dissectionem omnibus suis in partibus admittunt. Anima denique menti, neque corpori similis est: sed mente quidem inferior, corpore autem superior: quia non ita naturaliter divisioni obnoxia est. Quia vero ad corpus inclinatur, necesse est ut una cum illo dissectionem divisionemque recipiat. Quocirca cum ne anima quidem sit divisionis expers, sit ut corporis non minus imago sit, quam mens ejus imago est.

CAP. LVIII.

Animam corporis, corpusque vice versa animæ idolum esse.

Jam si animæ a quibusdam corporum idola dictæ sint, ex hoc inferre quispiam poterit, ab animis imaginativis corporearum formarum impressiones, vi eorum quæ sub aspectum cadunt, recipi. Corpus enim figura rectum, tactu durum, colore album, grave denique et asperum est, nec ita comparatum, ut in aere volitet. Idolum autem lenebricosum, et umbræ persimile est, idque adeo quod quale sit vix conjicias. Quæ res Platonem quoque movit, ut spectra illa umbratilia, quæ in sepulcris apparent, animas corporum amantes nominaverit, quippe quæ ne tum quidem, cum ab hoc mundo digressæ sint, ad purum lumen revertantur, sed etiam tum circa corpora versentur, quæ, servilium voluptatum illecebris captæ, in primis amarunt. Corpus porro idolum quoque animæ dictum est, quia quod illi oculos, huic mens: quod illi tactus, huic vis illa est qua rerum veritas exquiritur: quamvis hæc gentium dogmata majore sui ex parte redoleant, quemadmodum et cum duæ idolorum naturæ rationali animæ attexuntur (16): quorum unum ei ab æterno

cohæreat, quod quidem nihil aliud est, quam corpus illud, quod vulgo divinum dicitur: quod simul atque subit anima, crassiori denuo parti adhæret, quam quidem a cœlestis astrorum dispositione, ut ita dicam, acceptam ipsi tanquam centro appingunt, eamque tunc demum formam animæ rationis expertem vocant, ex qua nimirum opinio, sensus, phantasia, eorum denique generandorum, quæ sub generationem cadunt, appetitus procedit. Nec enim eidem naturæ unius contemplationem, primas notiones, exactasque scientiæ, una cum falsis opinionibus, et eorum quæ sensu prædita sunt apprehensionibus, nimirum phantastica facultate, rerumque deteriorum actione tribuunt, imo vero quæ præstantiora sunt, ea rationali: quæ vero deteriora, ea parti rationis experti accensent: non ut maculas aut labeculas ullas hac distributione a diviniore natura abstergant, sed ut illa necessariis fungente muneribus, hæc ad ea tantum se convertat, quæ propius ad naturam divinam accedunt. Hoc igitur idolum ea propter ab anima rationis particeps separari non posse docent: homine autem dissoluto præstantiorem animam una cum luminoso vehiculo ad propriam quietem subvehunt: irrationalem vero a corpore separatam vel ad inferos detrudunt, vel inter astra referunt.

CAP. LIX.

De animarum in alia corpora transfusionibus.

Eidem porro qui animarum *πρωγενεσίαν* seu præexistentiam docuerunt, earundem quoque *μεταγγισμὸς* seu elutriationes, et quasi e vase uno in aliud vas transfusiones commenti sunt. Est autem *μεταγγισμὸς* seu elutriatio, cum una eadem anima ex humano egressa corpore, corpus in aliud transmigrat: atque aliquando etiam volatilium quadrupedumque corpora subit.

CAP. LX.

De luminosa et tenebricosa animæ natura (17).

Quidam vero duplicem quoque animarum naturam esse dixerunt, unam quidem luminosam, alteram vero tenebricosam. Et hanc quidem inferne scaturire, atque subterraneis ex meatibus exsilire: illam vero e cœli vertice accensam demitti, ut terrenum hoc corporis domicilium exornet. Quæ quidem descendens cavere jubetur, ne dum corpus hoc informe et confusum informare et exornare contendit, ipsa dedecore et confusione impleatur: atque ita eadem postea via refluere, et in primum propriumque fontem refundi nequeat, sed ad subterraneos illos meatus alteri animæ cognatos transversa rapiatur,

Livor ubi, atque olivum, species et mille malorum Errant tartareæ pratis in tristibus Ales.

Ex quo etiam sæpe contingit, ut iisdem prognati parentibus, ne animarum quidem cognatione inter

se convenient; sed alter præstantioris animæ rationi pareat, alter quo deterioris rapit impetus, eo præceps ruat: atque sic alter bonis actionibus, alter malis invilget. Cum Afer contra eadem animi propensione cum Græco homine facile conveniat.

CAP. LXI.

Item de anima. Variæ Ethnicorum et Christianorum sententiæ.

Non defuerunt, qui animam sanguinem illum esse dicerent, quo vivimus. Alii quoque spiritum illum esse rati sunt, qui nobis ab initio una cum seminis parentum emissionem insitus est; ex quo calor etiam exoritur. Quia enim aliquo corporum natura egebat, a quo animaretur, et calorem susciperet, idcirco natura illum aspiratione et respiratione donavit, sanguinique animanti introitum et exitum præstruxit. Hic itaque spiritus corpora permeat, constituit, corrumpit, unaque cum illis deperditur.

Ex nostræ vero religionis hominibus, alii essentiali animæ causam primæ illi divinæque insufflationi ascripserunt, atque hominum corporibus (18) quo tempore creantur, infundidixerunt. Alii animam per se subsistentem corpori concurrere putarunt: ita ut neque corpus per se constitutur, nec anima corpore prior existat. Eandem porro duplicem asseruerunt, cujus pars una rationis particeps, altera expers sit. Eam partem, quæ rationis expers est, in animosam et cupidam diviserunt. Atque eam quidem partem, quæ rationis est particeps, in pectore sedem habere; eam vero, quæ ratione caret, per universam corporis compagem diffundi affirmarunt. At vero *ἡγεμονικὸν* quoque ipsum, sive præstantissimam animæ partem Plato quidem et Democritus sedem in toto capite habere dixerunt, alii in *μεσσορῶν* seu superciliorum meditullio, alii circa cerebri meningem, quæ vulgo pia mater, alioque nomina *ἐπιερανίς* seu cerebellum appellatur. Quidam etiam in cerebri ventre. Nec defuerunt, qui toti pectori totique cordi vel spirituique ambienti, et sanguinis crassitudini ascriberunt. Alii in præcordiis illam statuerunt. Aliis a vitalis ejus facultate, cor ambiri, caput autem a rationali et intellectuali placuit,

CAP. LXII.

De anime immortalitate quid ethnicis, quid christianis placuerit.

Jam vero animæ immortalitem nonnulli approbarunt eamque corpore digressam ad ipsius universitatis animam tanquam sibi cognatam redire dixerunt. Alii contra corruptioni obnoxiam, unaque cum corpore interire maluerunt (19). Aliis eam ejus partem, quæ rationis est particeps, immortalem: quæ vero rationis expers est, mortalem esse placuit. Nostrorum autem seu Chri-

(17) Ex Synesio lib. 1 *De Providentia*, infr. I. iv, c. 36, in fine confutationis Euchitarum.

(18) Ut Origenes.

(19) Ut Thanatopsychitæ infra I, iv. c. 42.

stianorum philosophorum ex animæ actionibus alias citra ullum corporis obsequium agere (si quidem mens, cogitatio, et phantasia, vel quieto corpore operantur), alias vero corporis obsequio egere dixerunt. Sensus enim absque iis, quæ sub sensum cadunt, agere non potest. Sed quodammodo compatitur, et ea corpori conciliat. Unde sit ut sæpenumero typi quidam et characteres, obscuri eorum, quæ singuli hac in vita pie et ex religionis præscripto egerunt, animæ postea quam a corpore separata est, impressi, et velut insculpti supersint. Quia nimirum affectiones illæ, quæ sensui subjiciuntur, communes animæ corporique sunt.

Beatus quoque Nyssenus ille Gregorius ei animæ facultati, qua recordamur, signa corporis, tanquam sigillum ceræ impressum, inhærere post mortem auctor est, idcirco etiam dives Lazarus cognoscit, et id quidem merito. Nam si brutis in animantibus, tantas natura vires suas esse ostendit, ut agnella recens nata multos alieni lactis fontes prætereat, dum ad matris ubera parveniat: non poterit naturæ Conditor hujus miraculi prærogativam ratione præditis animantibus concedere, animæque et corpori conjugibus hoc largiri, ut concurrant et jungantur.

CAP. LXIII.

† *De mente. Intelligentia quomodo animæ et menti insit.*

Intelligentiæ quidem capax anima est, intelligentiæ capax ipsa quoque mens: hæc quidem ex sui essentia, illa vero participatione. Mens enim hoc privilegio donata est, ut et intelligentiæ particeps, et mens sit, quod unum et idem est. Anima vero intelligentiæ capax ad mentem respicit, et quasi secundo intellectu prædita est, qui menti primarius est, atque adeo ex mentis participatione intelligentiæ capax esse dicetur, quod beneficium ex sua essentia mens habet. Itaque intelligentiæ capax est anima, mentis participatione. Cum enim anima intelligit, et mens in nobis operatur, tunc demum anima intelligentiæ capax et particeps efficitur. Animæ autem nostræ illa singularis mens præest, quæ pars quoque nostri dicitur: cujus nimirum nos privatim participes sumus. Continuo enim ad illam ascendimus, ejusque beneficio ad universam mentem convertimur, et in ea tandem perficimur.

CAP. LXIV.

† *De mente et anima, et utriusque formis earumque differentis.*

Formas duobus modis habemus, in anima quidem quasi subvolantes, quasque separatas; in mente vero simul omnes.

Mense autem alia est participatione, quæ rectius ἑλλαμψις νοερά, seu illuminatio intellectualis appellatur, alia vero essentialis. Jam mens quæ participatione constat, ea est quæ animæ communica-

tur. Nihil autem aliud est quam habitus ad ea bona præstanda, quæ menti ex officio convenient. Mens autem essentialis duplex est, una quidem, quæ communicari non potest, altera quæ potest: quæ quidem particularis appellari solet.

Hæc porro mens communis et privata nobis inest: communis quidem, tanquam una et individua, privata vero quatenus tota singulis inest. Atque animales quidem formæ essentiam nostram complent: mentales vero perfectionem nobis et ornatum afferunt: quin et mentales quidem conjunctæ sunt, animales vero divisionem recipiunt. Cæterum viejus naturæ, quæ intelligentiæ particeps est, Deus nobis, tanquam auriga curru sui, inest.

CAP. LXV.

B † *De virtutibus et eorum triplici ordine.*

Jam vero, quia virtutes ad mentem et animam referuntur, de iis pauca etiam tractanda sunt.

Virtutum triplex est ordo. Aliæ enim hominem, hoc est animam cum corpore ornant. Aliæ a corpore animam purgant, et ad seipsam revocant, quæ quidem purgativæ dicuntur. Aliæ animam perfecte purgatam in rerum quæ intellectu percipiuntur contemplatione excercant, quæ quidem contemplativæ atque intellectuales appellantur. Et alia quidem Dei, alia angeli, alia hominis virtus est. Quemadmodum enim variæ sunt eorum essentiae, ita et virtutes variæ. Atque anima quidem proprie rationabilis est, et dicitur. Mens autem id quod animæ præest. Rationalem porro animam irrationalis anima, ipsumque animæ idolum subsequitur. Jam per omnes angelorum ordines virtus diffunditur, quæ ἀπὸ τῶν Seraphim incipit. Deus autem supra virtutem, omne bonum, omnemque perfectionem supereminet.

CAP. LXVI.

Item *de virtutibus et sex gradibus earum*
φυσικῇ, ἠθικῇ, πολιτικῇ, θεωρητικῇ, θεωρητικῇ, θεωρητικῇ.

Virtutum gradus sex esse perhibentur. Alia enim virtus naturalis est, quæ quidem in feris quoque deprehenditur. Alia moralis, qua imperitorum quoque nonnulli præditi sunt. Alia civilis, quæ ratione et prudentia rem publicam moderatur. Alia purgativa, quæ hominem ab omni affectionem perturbatione purgat. Alia contemplativa, quæ mentem contemplatur. Alia deificativa, quæ diviniorum animæ nostræ partem excitat, cum ipso Deo conjungit, atque divinum favorem immittit. Sunt vero alia quoque his superiores virtutes. Aliæ quidem tanquam reliquarum virtutum exemplar, aliæ essentiam omnem transcendunt: quæ quidem non sunt accidentia, quemadmodum cæteræ virtutes nobis accidere solent: sed intellectuales, atque superessentiales essentiae.

CAP. LXVII.

De virtutibus quibus homo perfectus evadit.

Tres sunt virtutes quibus homo perfectus evadit: sanctitas, quæ ad Deum ascendere contendit,

quasi hominis vitam Deo consecrans : altera justitia, quæ rebus necessariis providet ; tertia prudentia quæ nobis ipsis vitam intelligentiæ participem accommodare studet. Nam sanctitate cum uno atque cum Deo conjungitur : justitia vero iis providemus, quæ inferiora sunt : prudentia denique scientiam ineffabilem consequimur. Jam moralis virtus a prudentia exoritur : nec actione, sed rerum usu comparatur. Ea porro virtutis divinitas est, ut omnia quæ sunt in rerum natura permeet. Est enim supercœlestis, supermundana et mundana virtus. Item intellectualis, animalis, angelica et humana.

Est vero virtutibus suis quasi fons, cujus tum demum participes effcimur, cum particulari intelligentia longum valere jussa, perfectissime virtutes omnes exsequimur.

CAP. LXVIII.

De virtutibus, et earum finibus μετριοπάθεια et ἀπάθεια

Civilium quidem virtutum, seu exteriora hominis exornantium μετριοπάθεια, seu affectionum modus, finis est, quæ quidem ad humanam societatem, quæ a damno vicinis inferendo cavet, tanquam ad scopum respicientes, a congregatione mutuaque benevolentia civiles dicuntur. Purgativarum autem virtutum finis ἀπάθεια, seu impatibilitas. Contemplativarum porro Dei assimilatio. Atque alio quidem modo temperantia, prudentia, fortitudo, et justitia in virtutibus civilibus, alio in purgativis, alio denique in contemplativis considerantur. Rerum enim subjectarum modi, virtutum quoque facultates nominantur. Et qui majoribus præditus est virtutibus, idem et minoribus præditus est. Qui vero minoribus caret, idem majoribus quoque caret, nisi ad illas proficiendo ascendat.

CAP. LXIX.

De virtutibus. Deo similes variis modis effcimur.

Non una eademque numero Dei similitudo est, imo diversæ sunt. Illi enim similes evadimus et civilium beneficio virtutum, sed obscurius atque tenebrosius. Purgativarum quoque beneficio similes illi effcimur, sed expressius. Contemplativæ insuper nos ei similes efficiunt, sed etiam clarius. Deificativis denique virtutibus Deo similes effcimur, per quas vere demum præstantiorem Dei similitudinem consequimur. Animarum enim expiatio, et eorum quæ sunt contemplatio, non omni ex parte Deo sunt similes.

Ille enim expiationem omnem et contemplationem exsuperat. Sed facultas illa, quæ hominem deificat, materiæ subducit, atque ab effectibus ita liberat, ut alterum eadem deificatione præstare possit, illa, inquam, perfectissima Dei similitudo est. Ait enim Deus in Evangeliiis : Qui separat pretiosum a vili, quasi os meum erit. Viden, quomodo deificativæ virtuti verissimam Dei similitudinem ascri-

psit ? sed præclare nobiscum agatur, si nos ipsos virtutibus civilibus exornare possimus.

CAP. LXX.

Item de anima.

Anima rationalis est essentia tenuis, materiæ et formæ expers, typus et imago Dei. Anima porro a Græcis ψυχή dicitur διὰ τὸ ψύχειν, ἥτοι διὰ τῆς οὐκείας ἐνεργείας ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, hoc est propterea quod corpus refrigeret, propriaque actione vivificet. Anima rationalis est materia constans actio, quæ spiritus beneficio sanguini vitam, calorem, et motum suppeditat. Vita autem animalis est facultas materialis activa et sensitiva, qua corpus constat. Mens rationalis sensus ille, quo animam immortalem et intelligentiæ participem contemplamur. Item, mens est incorporea visio, quæ citra laborem omnia quæ sunt in rerum natura discurrit.

CAP. LXXI.

De animarum in corpora insinuatione. Philosophiæ difficillima quæque facilia sunt.

Modus quo animæ in corpora insinuantur, perinde atque is, quo hinc eadem a corporibus dissolvuntur aut separantur, et ambiguitatis refertissimus, et cognitu difficillimus est. Quoniam enim modo prima illa elementorum temperamenta in nobis ipsis coierint, nemo est omnium, qui meminerit. Præterea illa singulorum animantium dissolutio futuris, ne dum factis, rebus accensetur. Qui fieri ergo potest, ut eorum ratio a quoquam reddatur, quorum nec meminit, nec periculum fecit ? Verum enimvero quia nihil tam arduum est, quod philosophia improbo labore non evincat, imo vero ei dictu facilia sunt, quæ alias ineffabilia : et explicatu facillima, quæ intricata maxime perplexaque videtur, idcirco ab illa eorum de quibus addubitas solutiones tibi mutuandæ sunt.

CAP. LXXII.

Quatuor exemplis animarum in corpora insinuatione demonstratur

Itaque (ut hoc primo expediamus) insinuationem illam animarum in corpora cave corpoream existimes aut animam quæ superne dimittitur, necessario ad corpus applicari, aut diuturno in id motu inspirari, aut inferne trahi aspirative, aut ex aere rapi, aut per narium, vel corporis, vel etiam incertos alios quosdam meatus, non secus atque per quasdam fores, ingredi putes. Nec illa hominis agitatio similia similibus aggerens, animas in corpora detrudit. Nec cœlestis influxio, ab oriente procedens, easdem urget, introve pellit : nec enim anima tanquam ex apostemate, aut secessu, neque circuitione, neque se paulatim movendo ad corpus appellit, eique conjungitur. Sed (ut rem exemplis illustrem) quemadmodum e nihilo progressus ad rerum naturam fieri solet, ita etiam illam conferta simul et sine motu procedit.

totaque corpori addiceretur, atque alieno egeret fundamento, at ne sic quidem corpori præest, quemadmodum auriga currui, vel gubernator navi: ita enim partem illam animaret, cui insideret, ea vero cui minus insideret, inanima superesset. Tametsi autem eorum nonnulli, qui philosophicis in rebus excelluerunt, imperium illud, quod anima in corpus exercet, aurigæ et gubernatori simile finxerunt, non id tamen voluerunt, sed hæc duo proposuerunt, ut essentiam animæ a corpore separari posse appositis exemplis indicarent, quæ nec una cum seminis ejaculatione conferatur, sed tandem absoluto instrumento, naturaque disposita, familiaris illi, quasque domestica fiat, et adhærescat. Ita enim ipse quoque auriga vehiculum conscendit, et navem gubernator ingreditur.

Quænam est igitur animæ cum corpore conjunctio? Instrumenti nimirum ad illam aptitudo et similitudo, quæ tunc apparet, cum propria hujus vita in illo elucescit, secunda, inquam, vitæ conjunctio, itemque rationum concentus et accurata proportio. Ipsa enim sua ipsius vi subsistit, quemadmodum solaris globus, non extra corpus evagatur, sed incredibili ratione in eo continetur, ei vero vi radorum ab eo ipso procedentium cohæret, qui, etiamsi corpus ipsum dissecetur, aut aliud quid gravius patiatur, insecabiles tamen impatibilesque manent.

Quemadmodum etiam aere ventorum flatibus concitato et mutato, lumen solis, quo illustratur, neque sectioni, neque fluxui, neque mutationi obnoxium est.

CAP. LXXVII.

De animarum in integrum restitutione, quæ angelorum ministerio fit.

Quemadmodum facultates anima corpori conjuncta præstantiores ejus vitæ præsent, et postea quam idonea generationi effecta est, a Deo mittuntur ut ejus curam gerant: ita etiam eum primum a corpore separata est, aliæ prioribus meliores sursum evahunt, hoc obsequium creaturæ præstantes, et administræ restitutionum in integrum statum, qui uniusque animæ conveniat.

Nec vero anima ab hujusmodi facultatibus ita agitur tanquam forma quæpiam, quæ aliena vi concitetur, quæque pro libidine huc et illuc sine discrimine distrahi possit, imo vero tunc temporis vis illa in anima elucescit, quo per se ipsa movetur, eodemque, ut ita dicam, impetu cum ducibus suis in sublime tendit, nec vagis gradibus consequitur.

CAP. LXXVIII.

De judicio extremo, quo animæ aut paradisi compotes fiunt, aut, in inferos detruduntur.

Atque singulas quidem animas, sive nequiter (20) Contra Origenem.

et flagitiose vixerint, sive fortiter et generose cum natura sua colluctatæ sint, locus ille recta concenditur, qui supra mundi verticem supereminet. Sed quæcunque puras se integrasque conservarunt, quandiu corpori conjunctæ fuerunt, nec creatoris Patris ullo sunt oblitæ modo, imo assiduis in eum meditationibus ejus exemplar in imagine illæsum custodiunt: illæ, inquam, grata illa requiescunt, quæ supra totius mundi fastigium beatis parata est, eisque aulæ cœlestis, prati et paradisi loco, incredibilis eorum quæ sunt ordo, divinarumque bonorum complementum proponitur.

Quæcunque vere omni prædictorum cura præposita corporis genio indulgerunt, his rotundum cœli corpus prætenditur, et circa æthereas regiones allegantur, et velut decuriatæ in earum naturarum, quibus hic addictæ subditæque fuerunt, album referuntur, nec omnino aut bonorum aut malorum sortis participes evadunt: imo quædam boni, aut bono contrarii mali, vestigia imaginantur et inspiciunt, inter se quibusdam velut in somniis conversantes, quantum eis a ducibus suis permittitur: hocque divino quodam numine faciunt: nec tamen singulæ singulas norunt, sed quæ sunt eandem sortem adeptæ, suos aliæ aliarum ordines perspectos habent. Nec tamen inter se confabulantur: sed colloquutionis vice mutuas cedunt cogitationes, et quidquid ab una cogitatum fuerit, hujus typus confestim in altera deprehenditur, ac si animæ aliæ aliarum cogitata mutuo inter se communicent.

CAP. LXXIX.

Utrum animæ corporibus præexistiterint Earundemque genera varia.

Cæterum antiquiores corporibus animas haud quaquam asserimus (20), sed una cum illis enascentes: non quia in illis ullo semine concreascent: sed quia corporibus, simul atque compacta, et ad generationem disposita sunt, Deus illas inspiret. Græci autem universas animas ab æterno creatas, et a Creatore dispersas fuisse aiunt, quarum aliæ supra cœlum essent, quæ supermundanæ quoque dicerentur: aliæ vero infra cœlum, quarum aliæ cum firmamento, aliæ cum sideribus circumvolverentur: nonnullæ vero infra sublunares, eaque ad generationem maxime idoneæ, quarum alias, quæ graviter corporum custodiæ invigilarint, nullamque hic maculam, pro ratione moduloque vitæ contraxerint, sublimioribus locis assignant: alias vero, quæ corporeis voluptatibus plus quam par est inservierint, contra hinc deorsum præcipites ad ima dejiciunt, et corporibus aliis alligant. Quod si forte Creatori placeat, ut sublimiori et meliori præfecturæ vita hæc committatur, admirabiliorque rebus mutatio decernatur, tunc supermundanarum animarum nonnullis concedi asserunt, ut in

gravi mole constiterant, necdum fontes aquarum eruperant, ante omnes colles parturiebar ¹⁶. Itemque Davides alio in loco: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis* ¹⁸. Item: *Deus noster manifeste veniet, et non silebit* ¹⁹. *Regnabit Deus super gentes* ¹⁷. *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* ¹⁸. *Omnes gentes quas-cunque fecisti, venient, et adorabunt coram te* ¹⁹. Item Isaias. Non angelus, non legatus, sed *Deus ipse veniet, ipse salvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut servus claudus, et aperta erit lingua mutorum* ²⁰. Item: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel* ²¹.

Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum **B** ejus: et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis ²². Amen.

Idem alio loco: *Terra Zabulon, et terra Nephtalim, via maris, trans Jordanem Galilææ gentium. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam* ²³. Item Michæas: *Et tu, Bethleem, domus Ephrata, nequaquam minima es in millibus Iuda. Ex te enim mihi adveniet Dux, ut sit princeps in Hierusalem, et exitus ejus a diebus sæculi* ²⁴. Item Davides alibi: *Mater Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus* ²⁵.

2. De fuga Christi.

Rursus Isaias de Christi fuga in Ægyptum sic ait: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus* ²⁶. **C**

3. De baptismo Christi.

Item de Baptismo ejus alibi Davides ita canit: *Vox Domini super aquas. Deus majestatis insonuit, Dominus super aquas nullas* ²⁷.

4. De morbis a Christo curatis.

Item de morbis ab eo curatis: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit* ²⁸.

5. De descensu in Virginem.

Item de descensu ejusdem in virgineam alvum: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram* ²⁹. Et paulo post: *Ante solem permanet nomen ejus, et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum* ³⁰. **D**

Fieri autem non potest, ut hæc de Salomone, tanquam Judæo, dicta sint, nec enim fuit ille ante solem.

Item Jobus: *Qui extendit cælos solus, et graditur*

A super fluctus maris ³¹ [tanquam super pavimentum.]

Item Zacharias: *Exsulta satis, filia Sion: jubila, filia Jerusalem. Ecce Rex tuus venit tibi justus et Salvator, ipse pauper ascendens super asinam, et super pullum filium usinæ* ³².

6. De Juda Christi proditore.

Præterea Davides de Judæ et Phariseorum prodicione, hunc in modum scribit: *Qui edebat panes mecum, magnificavit super me supplantationem* ³³.

Item: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania* ³⁴?

7. De Christi detentione.

Ejus quoque detentionem his verbis prædixit Isaias: *Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala* ³⁵, quippe qui dixerint: *Circumveniamus justum, quia inutilis est nobis* ³⁶.

8. De Christo crucifixo.

Idem propheta de Christi quoque crucifixione sic habet: *Sicut ovīs ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet: non aperiet os suum. De angustia et de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit* ³⁷? (Hoc est generationem ejus, quæ sæcula omnia præcessit) *propter scelus populi mei percussus eum. Item: Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua* ³⁸.

9. De verberibus et colaphis, quibus Christus cæsus est.

Idem de iis, qui verberibus eum et colaphis confecerunt, apud eundem prophetam hæc et ejusmodi leguntur: *Corpus meum dedi percutientibus et genas vellentibus. Faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus* ³⁹.

Ipse quoque Davides in persona Christi sic habet: *Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semper* ⁴⁰.

10. De Christo vendito.

De venditione quoque ejus Jeremias hunc in modum verba facit: *Et acceperunt triginta argenteos, pretium appetiati, quem appetiaverunt a filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus* ⁴¹.

Et Zacharias: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis* ⁴².

11. De spinea corona.

Quin et Salomon in Cantico canticorum ait: *Egredimini, et videte, filie Sion, regem Salomo-*

¹⁴ Prov. viii, 25. ¹⁵ Psal. cxvii, 26. ¹⁶ Psal. xlix, 3. ¹⁷ Psal. xlvii, 9. ¹⁸ Psal. ii, 8. ¹⁹ Psal. lxxxv, 9. ²⁰ Isa. xxxv, 4 seqq. ²¹ Isa. vii, 14. ²² Isa. ix, 6. ²³ Isa. i, 2. ²⁴ Mich. v, 2; Matth. ii, 6. ²⁵ Psal. lxxxvi, 5. ²⁶ Isa. xix, 4. ²⁷ Psal. xxviii, 3. ²⁸ Isa. liii, 4. ²⁹ Psal. lxxi, 6. ³⁰ Ib. 16, 47. ³¹ Job. ix, 8. ³² Zach. ix, 9. ³³ Psal. xl, 10. ³⁴ Psal. ii, 1. ³⁵ Isa. liii, 9. ³⁶ Sap. ii, 13. ³⁷ Isa. liii, 7. ³⁸ Ibid. 8. ³⁹ Isa. l, 6. ⁴⁰ Psal. xxxvii, 18. ⁴¹ Matth. xxvii, 9. ⁴² Zach. xi, 12.

nem in diademate, quo coronavit illum mater sua, A in die desponsationis illius ⁴³.

Coronam autem spineam intelligit, qua coronatus est Christus tempore passionis, a matre sua, Judæorum Synagoga.

12. De clavis, vestibus, felle, et aceto.

Alio item loco Davides de clavis: Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem ⁴⁴. Et: Dederunt in escam meam fel, et in stili mea potaverunt me aceto ⁴⁵. Zacharias quoque propheta sic: Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me ⁴⁶.

13. De tenebris a Christi passione obortis.

De tenebris autem idem propheta quodam alio in loco sic ait: Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus et gelu. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux ⁴⁷.

Amos item propheta: Et erit in die illa, dicit Dominus: Occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis ⁴⁸.

Itemque Joel: Sol et luna simul obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum, et Dominus dedit vocem suam ⁴⁹.

In primis autem Moses ait: Prophetam de gente tua, et fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Et erit vita vestra pendens ante oculos vestros ⁵⁰.

14. De Christi morte.

De morte ejusdem sic Isaias: Justus perit et non est qui recogitet in corde suo. [Nimirum ejus resurrectionem.] Item: A facie malitiæ collectus est justus, et erit in pace sepultura ejus ⁵¹.

Quæsitus enim est ab Josepho, sique datus, ut sepeliretur. Qua de re ipse quoque Davides his verbis cecinit: Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebris, et in umbra mortis ⁵². Item: Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber ⁵³. Hoc est a peccatis immunis.

15. De Christi descensu ad inferos.

Ita vero apud Jobum scribitur: Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa videristi ⁵⁴?

In eandem sententiam Davides: Qui educit victos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris ⁵⁵.

⁴³ Cant. III, 11. ⁴⁴ Psal. XXI, 17, 49. ⁴⁵ Psal. LXVIII, 22. ⁴⁶ Zach. XIV, 6. ⁴⁷ Zach. XIV, 6. ⁴⁸ Amos VIII, 9. ⁴⁹ Joel. II, 10, 11. ⁵⁰ Deut. XVIII, 15; XXIII, 68. ⁵¹ Isa. LVII, 1. ⁵² Psal. LXXXVII, 7. ⁵³ Ibid. 5. 6. ⁵⁴ Job. XXXVIII, 17. ⁵⁵ Psal. LXVII, 7. ⁵⁶ Psal. XV, 10. ⁵⁷ Osee, VI, 1. ⁵⁸ Isa. XXVII, 11. ⁵⁹ Psal. XVII, 14. ⁶⁰ Psal. XVI, 6. ⁶¹ Psal. XXIII, 7. ⁶² Isa. LXIII, 1. ⁶³ Ibid. 2. ⁶⁴ Zach. XIV, 4. ⁶⁵ Dan. VII, 13, 14. ⁶⁶ Ibid. 9, seqq. paulo ante.

16. De Dominica Resurrectione.

Idem quoque de resurrectione hunc in modum vaticinatus est: Non derelinques animam meam in Inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem ⁶⁷.

Item Osee: Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos post duos dies. In die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus ⁶⁸.

17. De unguentiferis mulieribus.

De unguentiferis vero mulieribus hunc in modum Isaias vaticinatur: Mulieres venientes et docentes eam. Non est enim populus sapiens ⁶⁹.

18. De Ascensione Domini.

B Sed et de ascensione Davides: Ascendit super Cherubim, et volavit: volavit super pennas ventorum ⁷⁰.

Item: Ascendit Deus in jubilo, Dominus in vocibus tubæ ⁷¹.

Item: Attollite portas principes vestras, et introibit Rex gloriæ ⁷².

Item Isaias: Quis est iste, qui venit de Edom? tinctis vestibus de Bosra ⁷³?

Item: Quare ergo rubrum est indumentum tuum? et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum ⁷⁴.

Præterea vero Zacharias ait: Et stabunt pedes Domini super montem Olivarum, qui est contra Jerusalem ad orientem ⁷⁵.

19. De judicio extremo.

De secundo autem adventu, Daniel ita vaticinatus est: Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et linguæ ipsi serviunt. Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur ⁷⁶.

Item alio loco: Aspiciebam donec positi sunt throni, et antiquus dierum sedit, vestimentum ejus candidum, quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda. Thronus ejus flammæ ignis. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus; millia millium ministrabant ei, decies millies centena millia assistebant ei. Judicium sedit: et libri aperti sunt. Aspiciebam, propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, et vidi quoniam interfecta esset bestia ⁷⁷ [qui est Antichristus.] (21).

(21) Soutariotes hic prophetarum contra Judæos testimonia desiderat.

CAP. II.

Joannis Damasceni, de Christi conceptione, seu divina humanæ carnis assumptione (22).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse, quæ ex tribus nullus animum ad sacerdotium appulit, ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius), sic Evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum turbata esset hoc sermone, subiecit angelus: *Ne timeas, Maria, inventisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium; et vocabis nomen ejus Jesum*⁶⁶. *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*⁶⁷. Unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?* Adje-
cit angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Illa vero: *Ecco, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*⁶⁸.

Itaque ubi primum sancta consentit Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens Altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen obumbravit, sibi-
bique ipsi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem animam rationis et intellectus particeps animatum compegit, nostræ massæ primitia. Nec
id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta, ipsum Dei Verbum carnis hypostasim assumpsit.
[(23) Nec enim eam sibi Deus Verbum carnem assumpsit, quæ per se antea subsisteret, sed in sua ipsius hypostasi ratione incircumscriptibili ventrem sanctæ Virginis inhabitans, ex castis semper virginis sanguinibus carnem animam rationis et intellectus particeps animatam subiit: nostræ massæ primitias assumens. Verbum ipsum factum carni hypostasis.] Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit. Et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus natura factus est. Neque naturam mutans, neque per phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem animam rationis et intellectus particeps animatam ex sancta Virgine assumens quæque in ipso essentiam haberet, hypostaticè conjunctus est: nulla confusione, nulla muta-

tionem, nulla divisione facta: divinitatis suæ natura in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam conversa, neque una eademque natura composita ex divina sua natura, et humana, quam assumpsit.

CAP. III.

Ejusdem, de duabus naturis, adversus illos qui unam Christo naturam esse dicunt (24).

Naturæ inter se, nulla inversione et mutatione facta, conjunctæ sunt: ita ut neque divina natura e propria simplicitate excesserit, nec e diverso humana vel in divinitatis naturam versa, vel ad nihilum redacta sit, neque item duabus ex naturis una composita emergerit. Siquidem composita natura earum ex quibus constata est naturarum neutri consubstantialis esse potest, cum ex diversis diversum efficiat: quemadmodum, verbi gratia, corpus quatuor ex elementis compositum, neque ejusdem cum igne essentia dicitur, neque ignis nominatur: neque item aer, neque aqua, neque terra dicitur, nec ulli prorsus eorum consubstantialis est.

Jam ei, ut hæreticis placet, Christus post conjunctionem unica composita natura constare dictus est ex simplici utique natura in compositam transiit: ita ut jam nec Patri, cujus simplex est natura, consubstantialis sit: neque Matri, quæ quidem ex divinitate et humanitate non composita esset, neque item divinitatis et humanitatis particeps esse queat, denique neque Dei neque hominis nomine censeatur: sed Christus duntaxat, neque Christus erit hypostaseos ejus nomen, sed unius naturæ in eo deprehenditur. Nos autem Christum unius naturæ compositæ fuisse haudquaquam doemus, neque ex diversis diversum quid, ut ex anima et corpore hominem, vel ut ex quatuor elementis corpus: sed ex diversis eadem ipsa. Nam ex divinitate et humanitate eundem Deum perfectum et perfectum hominem esse et dici, et ex duabus et in duabus naturis confitemur. Nomen autem, Christus, personæ nomen asserimus, cum non uno modo dicatur, sed duas naturas significet. Nam ipse seipsum unxit, corpus quidem divinitate sua tanquam Deus ungens, unctus vero quatenus homo. Siquidem ipse et hoc et illud est. Divinitas autem humanitatis unctio est. Nam si Christus naturæ unius compositæ existens Patri consubstantialis est, compositus certe Pater, et carne consubstantialis erit. Quod quidem absurdum, nullaque non blasphemiam refertum est. Age vero, qui fieri possit, ut una natura contrariarum essentialium differentiarum capax dicatur? Qui enim fieri potest ut eadem natura eodem momento creata et increata, mortalis et immortalis, cir-

⁶⁶. Lu. i, 28 seqq. ⁶⁷ Matth. i, ⁶⁸ Luc. 34 seqq.

(22) Vide *Patrologiæ* tom. XCIV, col. 983.

(23) His notis inclusa Zigabeno desunt et hic et

infra ubi iisdem verbis repetuntur.

(24) Vide Damascenum; ibid., col. 787.

cumscrip̃ta et incircumscrip̃ta sit? Quod si etiam unius naturæ Christum dicentes, simplicem eam intelligant, vel ipsum nudum Deum confitebuntur, et phantasiam, seu fictam carnis assumptionem, pro incarnatione introducent, vel nudum hominem, Nestorio subscribentes. [(25) Jam ubi perfecta divinitas, ubi etiam perfecta humanitas, cum duarum etiam naturarum Christum fuisse dicant, ipsum tamen post conjunctionem quoque unius compositæ naturæ asserunt. Christum enim ante conjunctionem una fuisse natura præditum, nulli dubium est.]

At vero hoc illud est, quod hæreticos in errorem pellicit, dum naturam et hypostasim pro eadem re accipiunt. Quia autem hominum naturam unam esse dicimus, sciendum est nos ad hæc dicenda non adduci, ratione animæ corporisque habita. (Nec enim fieri potest, ut animam et corpus inter se mutuo collata, unius esse naturæ dicamus.) Sed quia hominum quamplurimæ sunt hypostases, et omnes eadem ratione naturæ constant (omnes enim ex anima et corpore compositi sunt, nemoque non animæ quidem natura, corporis autem essentia censetur), ideoque communem illam plurimarum et diversarum hypostaseon formam, unam esse naturam dicimus: singulis nimirum hypostasibus duas naturas habentibus, atque completis in duabus naturis, anima, inquam, et corpore. At in Domino nostro Jesu Christo forma communis intelligi non potest, nec enim fuit, nec est, nec futurus est alius Christus ex divinitate et humanitate qui in divinitate et humanitate idem Deus perfectus et homo perfectus sit. [(26) Sed omnis quoque compositæ naturæ partes, simul atque ex nihilo in rerum naturam productæ sunt, ad universi complementum disponuntur. Fieri quoque potest, ut quæ eodem tempore productæ sunt, unam compositam naturam perficiant, huiusmodi limitem et naturalem legem beneficio Creatoris sortita: ita naturæ lege per successionem similia ex similibus procreentur. In Domino autem naturarum conjunctarum alia principio et tempore caret, nec forma producta est ad universi complementum, quandoquidem non requievit Deus ab operibus suis septimo die; nec vero naturaliter conjunctæ sunt: sed admirabili quadam et ineffabili ratione. Quæ autem admirabilia sunt, et ineffabili ratione fiunt, ea naturam non perficiunt: nec enim naturam rubi dicimus, quæ igne admoto combusta non sit, neque naturam hominis, qui sublimis et tanquam cælo proximus evehatur: neque corporis humani naturam, quæ in igne veluti rore conspersa sit: sed admirabilia ea et circa hypostasim unam facta dicimus, ita etiam Domini incarnationem in divinitatis hypostaseon una non lege naturæ, sed ineffabilis dispensatione conjunctionem naturarum evasisse dicimus: neque id infra naturæ termi-

num, ita ut a Christo Christus natus sit, formaque adeo emergerit, quæ multas Christorum hypostases complexa sit: sed unam hypostasim duabus ex naturis, atque duabus in naturis compositam: duasque adeo naturas, ita ut natura utraque vel post conjunctionem proprium terminum, legem, mutuamque differentiam conservarit. Siquidem in homine, quatenus differentiæ mutæ corporis et animæ ratio habetur, duas naturas dicimus: quatenus vero naturalis differentia personæ ex persona non spectatur, unam. Et unius quidem naturæ dicuntur ea, quæ cum sint ejusdem speciei, tamen hypostaticæ seu personæ ratione differunt: unius autem hypostaseos, ea quæ hypostatico conjunguntur, essentiaque differunt. Itaque diversiformes hypostases haudquaquam hypostaticæ conferuntur, aut discernuntur, sed naturaliter: æquiformesque hypostases haud naturaliter conferuntur aut discernuntur, sed hypostaticæ. Et quemadmodum fieri non potest ut ea quæ hypostatica differentia differunt, unius sint hypostaseos, ita fieri nequit ut ea quæ naturali differentia differunt, unius naturæ sint. His de causis una in Dominico nostro Jesu Christo natura dici non potest.]

Quocirca duabus ex naturis perfectis, divina, inquam, et humana, conjunctionem factam fuisse dicimus, non commistione, vel confusione, vel concrectione, ut vesano Dioscoro, Severo, et sceleratæ eorum factioni placuit, neque persona, aut habitu, aut dignitate, aut eadem voluntate, aut honoris nominisve similitudine, aut denique approbatione, ut impio Nestorio, Diodoro, Mopsuestensi Theodoro, et diabolico eorum cætui visum est: sed compositione, sive hypostaticæ, citra inversionem, mutationem, confusionem, divisionem, et distractionem. Atque duabus in naturis perfectis unam Filii Dei, ejusque incarnati, personam confitemur, eandemque divinitatis ejus et humanitatis personam esse dicimus. Atque duos naturas in ipso post conjunctionem integras servari confitemur. Nec tamen privatim separatimve utramque ponimus, sed inter se conjunctas una in hypostasi composita. Conjunctione enim essentialiam dicimus, hoc est veram, non autem phantasticam seu commentitiam. Essentialiam dico non quod a duabus naturis natura una composita fiat, sed quod mutuo revera in unam Filii Dei personam conjungantur, atque ita essentialiam earum differentiam servari definimus. Quod enim creatum erat, creatum mansit: quod increatum, increatum: quod mortale, mortale: quod immortale, immortale: quod circumscriptum, circumscriptum: quod visibile, visibile: quod invisibile, invisibile. Una quidem pars miraculis effulget, altera contumeliis obnoxia est. Porro Verbum ea sibi quæ sunt hominis assumit, quasque domestica facit. Ipsius

(25) Et hæc Zigaleno desunt.

(26) Et hæc omnia, usque ad clausulam.

enim sunt ea, quæ ad sanctam ejus carnem pertinent, carnemque eorum, quæ propria sibi sunt, mutuae compensationis modo et mutuae partium affinitatis, hypostaticæque conjunctionis ratione, participem facit. Adhæc quia unus idemque is erat, qui divina et humana in utraque forma operabatur cum alterius communione. Quocirca Dominus quoque gloriæ crucifixus esse dicitur, quamvis divina ejus natura passa non sit. Filium item hominis ante passionem in cælo fuisse constat, ut Dominus ipse dicebat. Unus enim idemque gloriæ Dominus is erat, qui natura et re vera Filius hominis, seu homo factus fuerat : atque miracula ejus passionesque non ignoramus, quamvis alia ratione miracula ederet, alia item passionibus obnoxius esset. Ut enim unam ejus hypostasim, ita et essentialem naturarum differentiam servari novimus. Jam qui fieri potest, ut essentialis differentia servata sit, nisi ea quoque servata sint, quæ inter se mutuo differunt ? Differentia enim eorum quæ differunt differentia est. Eadem igitur ratione, qua Christi naturæ inter se differunt, hoc est essentialis ratione, ipsum quoque cum extremis convenire, divinitate, inquam, cum Patre et Spiritu : humanitate, vero cum Matre et nobis asserimus. Ipse enim Patri et Spiritui sancto divinitatis ratione consubstantialis est, Matri autem et cunctis hominibus, ratione humanitatis. Qua autem ratione naturæ ejus conveniunt, eadem ipsum quoque differre dicimus, tum a Patre et Spiritu sancto, tum a Matre et cæteris hominibus. Conveniunt enim ejus naturæ per hypostasim, cum una hypostasi composita consent, secundum quam tum a Patre et Spiritu, tum a Matre et nobis ipsis differt.

CAP. IV.

Capita quædam quorum cognitio iis necessaria est, qui quantum ratio patitur humana, Verbi incarnati mysterium cognoscere cupiunt. De enhypostato, heteropostato, et hypostasi.

Enhypostatum hoc est id quod per se suaque vi subsistit, in universum pro omni subsistentia capitur, corporea, inquam, et incorporea, prout ferre potest : quo in significato color quoque essentia per se subsistens dici queat : cum tamen proprie color sit heteropostaton, hoc est res per alium subsistens ; propria enim subsistentia caret, sed corpori tanquam subjecto inhæret. Essentia vero proprie hypostasis est, seu subsistentia, non autem enhypostatum. Abusive tamen hæc quoque enhypostata dicuntur. Enhypostatum præterea dicitur homo universalis, quod externi philosophi εἶδος εἰδικώτατον, hoc est speciem specialissimam seu infimam vocant. Enhypostatum autem universalis homo dicitur, tanquam in hypostasibus consideratus, ut in Petro et cæteris hominibus singulis. Hæc porro tria enhypostati significata citra magnam

(27) Contra Origenem.

A difficultatem comprehendas, de quarto autem quod difficilius est, jam dicendum nobis est. Enhypostatum id est, quod cum alio essentia diverso ad unius constitutionem personæ, uniusque generationem hypostaseos, componitur, et una subsistit : non autem, per se cognoscitur. Attendenda porro est hæc enhypostati definitio. Sancta Ecclesia catholica in dispensatione incarnationis unam hypostasim, duasque naturas profitetur : hypostasim quidem, incarnatum Filium, naturas vero divinitatem et humanitatem. Corpus itaque anima et mente præditum, a Domino nostro Jesu Christo assumptum, hypostasim minime vocat : ne duas hypostases dicere, Nestorique nugamentis subscribere deprehendatur : sed enhypostatum nominat, ὥς ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι λαβόν, hoc est quia in Filii hypostasi essentiam habuerit. Siquidem Christus ipse, cum una esset hypostasis, imo vero, ut apertius dicam, ipse Dei Filius, cum una sanctæ Trinitatis hypostasis esse, fuit et corpori quod assumpsit hypostasis. Itaque corpus Domini enhypostaton quidem est, hypostasis vero, minime.

CAP. V.

De homoousiis, seu iis, quæ sunt ejusdem substantiæ.

Homoousia, hoc est consubstantialia, ea sunt, quæcunque hypostasibus quidem a se mutuo dirimuntur, essentia vero conjunguntur. Ut ego et tu et omnes singuli homines hypostases homoousiæ sumus, hoc est ejusdem essentialis participes. Pater itaque et Filius, et Spiritus sanctus hypostasibus quidem dividuntur (alius enim Pater, alius item Filius, alius denique Spiritus sanctus) essentia vero conjunguntur. Usia autem, seu, essentia, communis est hypostaseon ratio, sive una divinitas, una forma. Pater ergo et Filius, et Spiritus sanctus, res sunt ejusdem essentialis : quod unius sint et ejusdem essentialis participes : hypostasibus autem, sive personis, ut dictum est, dividuntur, at essentia, sive natura, conjunguntur : eaque de causa ὁμοπαῖς ejusdem naturæ, et ὁμοούσιος ejusdem essentialis, participes dicuntur.

CAP. VI.

De Homohypostatis, hoc est iis, quæ sunt ejusdem hypostaseos seu subsistentiæ.

Homohypostata, hoc est consubsistentia, ea dicuntur, quæcunque inter se essentia quidem differunt, in unam autem et eandem hypostasim inter se componuntur : ut ego et tu, et unusquisque nostrum anima et corpore constamus. Hæc porro partes, anima et corpus essentia quidem diversæ sunt : (alia enim animæ, alia corporis essentia est.) Homohypostatæ vero, seu subsistentiæ ejusdem, secundum christianorum placita. Nec enim anima ipso corpore antiquior, neque corpus esse cœperunt (27). Quæcunque ergo essentia qui-

dem differunt, eodem tamen tempore, et simul substituerunt, homohypostata sunt, et dicuntur. Itaque Pater et Filius, et Spiritus sanctus homohypostata non sunt, quamvis illis antiquius et recentius nihil sit, quia vero essentia minime differunt, Idcirco etiam homoousia et sunt et dicuntur.

CAP. VII.

De Differentia et conjunctione, eaque triplici, essentiali, personali, et habituali.

Essentialis conjunctio est, quæ multas hypostasas ad unam essentiam congregat; ut omnes singuli homines hypostasisibus quidem seu personis dividuntur, essentia vero, seu ratione humanitatis conjunguntur. Itaque hæc personarum conjunctio, quæ per unam fit essentiam, conjunctio essentialis dicitur. Essentialis vero differentia est, quando conjunctæ unam in hypostasim naturæ, sine ulla confusione et imminutione manent: ut duæ Christi naturæ, sive divinitas et humanitas, in unam congressæ hypostasim, haudquaquam confusæ immutabæ sunt: sed essentiali differentia differunt. Duarum enim naturarum neutra commisceri confundique, essentiæ habita ratione, potest, nec vero inter se differunt hypostasi: una enim ambarum hypostasis est, at essentiali differentia.

CAP. VIII.

De hypostatica seu personali conjunctione et differentia.

Hypostatica, seu personalis conjunctio ea est, quæ diversas essentias sive naturas in unum et unam eandemque hypostasim colligit et colligat, ut in dispensatione incarnationis Domini nostri Jesu Christi hypostatica conjunctio fuit. Duæ enim ejus naturæ in unam eandemque hypostasim circa confusionem conjunctæ sunt. Hypostatica vero differentia est, quando hypostasæ, quæ sub unam essentiam cadunt, inter se dividuntur, et in numerum multitudinemque characteristicis seu figurativis proprietatibus cedunt. Alii enim ab aliis hypostasæ ratione differimus. Verbi gratia, ego quidem sum propecta ætate, nigro colore, et sum balbus: tu autem media ætate, albus, verbaque distincte profers. Eodem modo cæteri quoque singuli homines hujusmodi proprietatibus hypostatice differunt.

CAP. IX.

De schetica seu habituali conjunctione, et differentia, de differentia tamen nihil.

Schetica, seu habitualis conjunctio, amica et benevola dispositio est, vel concursus voluntatum consensus. Qui ergo mutua se benevolentia prosequuntur, amicitia respectu schetice conjuncti dicuntur. Hæreticus enim impius ille Nestorius ecclesiasticam doctrinam non admittens, quæ ipse Deus homo factus, nostræque naturæ conjunctus asseritur, hypostaticam quidem seu personalem conjunctionem esse negabat: nugabatur autem e sancta

A Maria nudum et simplicem hominem natum esse, erga quem Deus Verbum eadem ex generatione benevolam dispositionem affectionemve haberet. Atque conjunctionem quidem fatebatur, non tamen hypostaticam, sed scheticam. Ex quo fiebat, ut non unam hypostasim miser ille profiteretur, sed duas, quæ inter se quidem essentia et hypostasi dividerentur: amicitia vero eademque voluntate, vel voluntaria dispositione conjungerentur, cæteraque id genus deliria deblaterabat.

CAP. X.

De sancta Trinitate. Pater, Filius, et Spiritus in quo differant, in quo convenient.

Pater quidem causa carot, estque ingenuus: nec enim ab ullo, ne a seipso quidem essentiam habet, Filius autem a Patre genitus est. Sanctus denique Spiritus et ipse quidem ex Patre, at non generationis, sed processione modo. Et simul atque Filii ex Patre generatio fuit, fuit et Spiritus sancti processio. Quo autem modo et generatio et processio differant, nemo novit. Itaque hypostasæ solis hypostaticis proprietatibus differunt, sive non generatione, generatione, et processione: quæ individue quoque dividuntur. Trium autem personarum uaqueque perfecta constat hypostasi. In tribus enim perfectis hypostasisibus una simplex inest essentia, quæ terminum omnem præcedit et exsuperat. Paracletum autem se advocatum et Spiritum et Filium vocamus, ut qui universorum advocaciones et patrocinia suscipiant. Spiritum quidem certe a Patre [et Filio] procedere dicimus, ita tamen ut per Filium impertiatur.

CAP. XI.

De Verbi incarnatione.

Errore non caret, si naturam divinam incarnatam fuisse dicamus, cum Verbi hypostasis dicenda sit. Si enim carnem a natura divina assumptam fuisse dixerimus, utique una Patrem et Spiritum comprehendemus, cum una Sanctæ Trinitatis natura sit. Synaløpha, seu cunctio, proprie confusio est, ἕνωσις autem seu conjunctio, cum quid citra missionem alii cuiquam applicatur, ut oleum aquæ. Divinitatis naturam humanitatis naturæ conjunctam fuisse non dicimus, imo potius verbi hypostasim incarnatam fuisse.

CAP. XII.

De essentia [natura, hypostasi, et persona].

Essentia proprie dicitur id quod est, nec alio eget, ut subsistat, multis autem modis accipitur, ut essentia Dei, essentia angeli, essentia hominis, itemque omnia ab iis diversa essentiæ nomine designantur. Item, essentia est, quod per se suaque vi substat, nec ab alio essentiam habet, neque alio quoquam extraneo indiget, ut sit. Si quidem colori albo et nigro et id genus cæteris essentiæ nomen haudquaquam tribuimus, quia per se subsistere non possint absque corpore illorum capace.

Natura vero est eorum quæ sunt motus et quietis principium, in quibus primum inest per se, non per accidens. Verbi gratia naturam vocamus quietem et motum quæ essentiali ratione terræ insunt, nec id ullius causæ beneficii ad germen et fetum rebus naturalibus suggerenda. Deductum porro φύσις seu naturæ nomen est, παρὰ τὸ πεφυκέναι τούτοις ὑπάρχειν, hoc est ab eo quod sit. Itaque οὐσίς καὶ φύσις hoc est essentia et naturæ nomen eadem significatio est, quorum illud παρὰ τὸ εἶναι esse, hoc vero παρὰ τὸ πεφυκέναι hoc est natura ita comparatum esse, deditur. Hypostasis autem res est subsistens et essentialis, in qua quidem accidentium concervatio, tanquam uno in subjecto reapse actuque subsistit. Πρόσωπον vero, seu persona, id est, quod propriis actionibus et proprietatibus certam et definitam eorum quæ secum ejusdem sunt essentia evidentiam exhibet.

CAP. XIII-XIV.

Ecclesiastica naturæ definitio. Quid Severianos in errorem propulerit.

Natura item ex sententia Ecclesiæ, vera rei subsistentia est. Ut autem Aristoteles et cæteri Græci auctores sunt, multis modis natura definitur; quibus quidem definitionibus dum accuratius inhærent Severiani in errorem prolapsi sunt. Siquidem natura, ut B. Apostolo placet, omne, id est, quod re vera est. Apertius deinceps id explicabimus. Naturam vocat Ecclesia eorum quæ sunt veritatem, seu id quod eis inest, φύσις autem dicta est, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι, quod ita comparata est, ut sit quemadmodum οὐσία ἡ οὐσα, essentia quæ est, in veritate cognoscitur. Natura essentia, id, genus, et μορφή seu forma, pro una eademque re in ecclesiasticis dogmatibus capiuntur: quemadmodum panis et buccella. Quocirca ἕμμετον ἐνοούσιον, sive id quod inestum est, et id quod inest idem significant. Quatuor autem modis natura dicitur, ut jam monui, his nimirum essentia, natura, genus et forma.

CAP. XV.

Hypostasis, persona et character in Deo quid. Hypostaticæ proprietates.

Hypostasis quoque insuper, ex ecclesiastica et apostolica traditione, πρόσωπον est seu persona, sive character, quemadmodum Paulus Filium splendoris gloriæ Patris, item et hypostaseos ejus characterem seu figuram vocat, hoc est personam ejusdem essentia cum character et hypostasi Patris. Personas autem et characteres in Deo incorporata ipsa dicimus, et ea quæ circumscribi exprimi non possunt. Persona vero seu hypostasis, et sanctorum Patrum sententia, proprium est præter commune: communis enim est, uniuscujusque rei natura: propria vero, hypostases ipsæ sunt Verbi gratia natura sive essentia est, una deitas, hypostases, vero tres, Pater Filius, et Spiritus sanctus: tres personæ, seu characteres, una

A autem essentia est genus. Si ergo dicas: Divinitas nostrum omnium custos est, totam Trinitatem sanctam significasti: si vero dicas: Vobiscum Filius Dei, ex tribus hypostasibus unam totamque divinitatem pronuntiasti. Hæc præterea de iisdem audito. Divinitas, ecce communitatem, et absolutam perfectionem essentia. Paternitas, ecce personam seu hypostasim unam. Filialitas, ecce aliam hypostasim. Spiritus sanctus, ecce aliam. Cæterum tres hypostaticæ proprietates sunt in divinitate: ingentum Patris, genitum Filii, processio Spiritus sancti. Nec enim genitus est Pater, nec procedens Filius, nec genitus Spiritus sanctus.

CAP. XVI.

Synopsis, seu compendium, de modo ἀντιδόσεως, seu mutua naturarum retributionis [de quo apertius et planius infra].

Divinitatem quidem et humanitatem cum dicimus, totam divinitatis naturam, et totam humanitatis naturam indicamus; cum vero Deum et hominem dicimus; non prorsus naturarum totalitates demonstramus, sed aliquando et personas et hypostases. Cum ergo nos in Deum credere, absque adjuncto dicimus, totam divinitatem significamus. Cum vero Deum hominem factum esse dicimus, jam non divinitatem denotamus, sed solum Filii nomen exprimimus. Adhæc, siquidem his verbis utar: Deus propter hominem incarnatus est, totam humanitatem designo: si vero his: Quidam homo: illum solum indico. Itaque in Domino nostro Jesu Christo duas quidem naturas, divinitatem, inquam, et humanitatem, at unam hypostasim ex utraque compositam confitemur. Et cum ipsius quidem naturas consideramus, divinitatem et humanitatem dicimus: cum vero hypostasim illam, quæ duabus ex naturis conjuncta est, nunc quidem Christum, et hominem nominamus, nunc vero Deum solum, et hominem solum. Nec cum Deum solum dicimus, ipsum ab homine separamus: nec cum hominem solum nominamus, ipsum a Deo sejungimus. Itidem cum divinitatem dicimus, una cum ea humanitatis proprietates non comprehendimus: e converso cum humanitatem enuntiamus, in ea divinitatis proprietates non intelligimus: nec enim impatibilem et increatam humanitatem dicimus: at in una hypostasi non ita dicere solemus, sed audacter et solum Deum, et solum hominem, atque Christum, qui utrumque comprehendit, confitemur: eundemque Deum patibilem dicimus, humanitatis ratione, et purum qui fuit ante sæcula, ratione divinitatis. Atque hic ἀντιδόσεως seu mutua naturarum retributionis, modus est, qua fit, ut utraque natura, quæ propria sibi sunt retribuatur, ratione hypostaseos ejusdem, et mutua illarum affinitatis. Constatendum porro est, Verbi naturam incarnatam, sive carni conjunctam fuisse, non quia natura in carne passa sit. Quod enim Deus homo, versa vice homo Deus fuerit, id vero illud ipsum est, quod confitemur: quod autem

divinitas homo facta sit, vel incarnata, vel humanitatem induta, nullo, usquam modo audivimus. A

CAP. XVII.

Item, de natura et hypostasi. [Variis exemplis non tantum ab intellectualibus, rationalibus, et animalis, sed etiam ab inanimis immobilibus, et insensibilibus, ostendit Christi carnem non personam, sed essentiam esse. Hypostaseos, enhypostati, etc. Definitiones et exempla.]

Natura dicitur ipsa angelitas, hypostases autem singularum angelicarum personarum proprietates, Gabriel, Michael. Item, natura una et communis est humanitas, hypostasis vero Petrus et Paulus et cæteræ personæ, et characteres. Natura itaque domina est, et causa, et genitrix hypostaseon, quæ in ea in-unt, atque idcirco hypostases dicuntur, quia naturæ tanquam fonti subjiuntur. Si ergo dicas: Bona natura est angelus, totam eorum essentiam significas. Si vero dicas: Magnus est Gabriel, unam ex omnibus hypostasin denotas. Si vero, humanitas, ecce totam essentiam. Conon autem et Simon hypostases sunt. Rursum si dicas, volucris naturam esse levem, ecce universam essentiam indicas, si vero columba, vel turtur, vel lusciniæ sit, ecce hæc sunt hypostases. Nec tantum in ratione intellectu animæque præditis eadem hæc regula locum habet, sed in omni quoque natura animæ motus et sensus experie. Verbi gratia, si dicamus: Fecit Deus lumen, universam stellarum essentiam significamus: si vero solare jubar dicamus, ipsummet solem innuimus: quemadmodum et lunare, et astrorum. Idem quoque de ventis, et de ignis, essentia dicere possumus, secantur enim in essentia, sive in aquilonem, in austrum, in lychnos et lampadas. Itaque sanctam Christi carnem hypostasin seu personam non dicimus, sed essentiam, ut totam naturam nostram ab illo assumptam et servatam fuisse significemus. Si enim ipsam hypostasin dixerimus, unum aliquid hominem dicere deprehendemur, quod nimirum Christus assumpserit et servaverit. Cæterum ne hypostasis quidem dici potest, quatenus caro a divino Verbo separari nequit: hypostasis enim persona separata dicitur. Quo sit, ut enhypostaton ipsam, id est, per se suæque vi subsistentem, non autem hypostasin dicamus. 'Ενυπόστατον enim τὸ ὑπάρχον dicitur, sive id, quod subsistit: quemadmodum contra ἀνυπόστατον id quod subsistentia sive essentia caret, ut insomnium et essentia et subsistentia caret: quippe quod a sola phantasia dependeat. 'Ανυπόστατον et ἀνυπάρχον, et ἀνούσιον id ipsum est, quod verbum quidem sæpe profertur, nulla tamen in essentia vel hypostasi dignoscitur, ut mors, infernus. 'Ενούσιον contra dicimus vel id ipsum quod est, vel proprietatem, quæ in essentia innotescit, ut ingenitum in Deo Patre, genitum in Filio, processio in Spiritu sancto, ut supra dictum est.

CAP. XVIII.

De habitu.

Habitus est universa naturæ facultas ad qualitatem relata, qua quidem facultate ipsam a cæteris discernit et segregat, quemadmodum beatus Dionysius ait his verbis: Corruptio enim seu interitus naturæ, infirmitas est et defectus naturalium habituum, actionum et facultatum.

CAP. XIX.

De voluntate. Quid sit voluntas, de quonam, et quot modis dicatur.

Voluntas quidem est essentiæ intellectualis et rationalis desiderium ad rem concupitam. Constat enim quidquid intelligentia præditum est idem quoque velle posse. Θέλῃσις enim seu volitio est quasi quidam fons et vita, quæ omni rationali naturæ essentialiter inest. Dicitur autem θέλημα seu voluntas, κατὰ τὸ θέειν λίαν ἅμα τῇ φύσει πρὸς αὐτὴν λήγον, hoc est quia naturæ admodum concurrat, et in ipsa tandem desinat. Cæterum triplex consideratur voluntas, divina, angelica, et animalis. Siquidem tres hæ naturæ et solæ voluntate præditæ sunt. Triplicem item divina quoque in Scriptura voluntatem dictam deprehendimus, divinam, naturalem seu mediam, et carnalem tertiam, qua quidem diabolica significatur. Naturalis autem voluntas a Deo creata hominis est, nimirum cupidæ partis animæ motus intelligentia consians, qui hominem natura ad rem concupitam impellit. Divina vero voluntas apud homines est, cum innatus intellectualis appetitus ad ea, quæ naturæ conveniunt; ab aliis quæ naturæ repugnant properat. Carnalis denique pathica, seu perturbationibus succumbens animæ prævaricatio est ab eo quod naturæ convenit, ad id quod naturæ repugnat.

Voluntas essentialis ea est, quæ communiter in natura consimili modo videtur, quali essentialiter Domini caro prædita erat cum inori nollet, ut sancti Patres dicunt. Si talis voluntas in Patre et Spiritu sancto invenitur, una prorsus carnis et divinitatis volitio fuerit. Naturalis voluntas hominis, ut sancti Basilius et Cyrillus auctores sunt, est ipse vitæ amor. Omni enim homini vita et lucis fruitio chara est, ecce hæc est communis voluntas. Gnomicæ porro, seu scientes voluntates in nostra natura multæ sunt, alius enim homo privatim secum agere vult, alius adificare, alius arare, alius navigare, et cæteri consimiliter multis gnomicis voluntatibus seu spontanis, una autem naturali, hoc est vivendi cupiditate, præditi sumus. Nec vero frustra est, quod homini chara vita est, imo natura unum illud significans, quod ab initio habebat (nata enim est ad immortalitatem), ipsum diligit, et amat. Divina voluntas, mandata Dei sunt. Naturalis voluntas naturæ ratione prædita nihil aliud est, quam divinæ legis exsecutio. Voluntas carnalis nihil aliud, quam divinæ legis contemptus.

CAP. XX.

Quid proprietas, de quonam dicatur, et quot modis:
[*Quid hypostasis; quid accidens.*]

Ἰδιώμα, seu proprietas dicitur, κατὰ τὸ ἰδίᾳ εἶναι ἅμα τῇ ἰδιότητι φύσει, ἀμιγῆς τῶν λοιπῶν οὐσιῶν ὑπαρχόν, hoc est quia privatim propriæ naturæ ita insit, ut cum cæteris essentiis misceri non possit. (Proprietates enim a naturis et hypostasibus separari non possunt) sive proprietas id proprie est, quod aliqua in natura privatim cognoscitur, in alia vero non invenitur: ut verbi gratia, in natura divina id quod ante sæcula, increatum, et incircumscribibile est, quæ quidem alii cuicumque essentiæ non insunt, ne ipsi quidem sanctissimo Christi corpori, nec enim ante sæcula est, neque increatum, neque incircumscribibile. Angelicæ naturæ proprietas essentia est impassibilis, quæ sibi a laudibus Deo canendis silentium imperare non potest. Impassibile porro in iis id dixi, quod immortale est. Proprium hominis id proprie est, quod ex mortali et immortalis natura constat, nec in alia ulla essentia cognoscitur, Naturales proprietates eæ sunt, quas jam dixi: sunt vero et hypostaticæ, ut albedo, similitudo, longitudo, decurtatio, viriditas, truculentia, et cætera id genus, quæ omnibus in hominibus haud simili modo reperiuntur, nec enim omnes sunt similes: non omnes sunt iruculenti, non omnes flavi. Unde sit etiam, ut hypostasim nonnulli privatum et peculiarem characteristicarum seu figuratarum proprietatum, quas prædixi, concursus definiant. Naturales autem proprietates ex æquo in omni genere consimiliter inveniuntur, ut omnes homines mortales, consimili modo mortis obnoxii, rationis, respirationis, somni et ambulationis participes sunt, omnes latis unguibus præditi, omnes denique agriculturæ, artibusve cæteris dediti sunt.

CAP. XXI.

Quid sit accidens.

Accidens dicitur, id quod adest vel abest, ut infantia et adest et abest perfectionis ratione. Consimili modo sanitas quoque mutatur et morbus, et calor, et siccitas, atque ut uno verbo absolvam quidquid commutari potest, id accidentis nomine significatur.

CAP. XXII.

De energia, seu actione.

Energia itaque, seu actio, ut sanctus Gregorius Nyssenus inquit, naturalis est singularum essentialium facultas et motus, cujus unum id expers est, quod in rerum natura non est. Quod enim essentiæ alicujus particeps est, omnino actionis etiam illam designantis particeps erit. Vera siquidem ratione instruimur, essentialium fines in veris earum actionibus consistere, intelligentiam autem eorum quæ intellectu prædita sunt actionem esse, ut sensum eorum quæ sensibilis, mo-

Atque eorum quæ mobilia, volatum eorum quæ volatilia, natationem eorum qua natatilia, reptationem eorum quæ reptilia, illuminationem eorum quæ illuminari possunt, calorem eorum quæ calida, fluxum eorum quæ fluxa, contemplationem eorum, quæ contemplationi patent, generationem eorum quæ generationi obnoxia sunt, esse dicimus, atque, ut in universum dicam, nullius non naturæ significatio et determinatio a naturali ejus actione constituitur, qua sublata, prorsus ipsa quoque natura deperditur et interit. Sublato calore, ignis exstinguitur, sublato intellectu, eæ quoque partes animæ tolluntur, quæ intellectu et ratione præditæ sunt, motu item animalis sublato, deperditur animal. Eaque de causa duas in Christo voluntates et actiones dicimus, ne inanimatum corpus, animamque rationis expertem in ipso confiteamur. Animati enim corpori actio deambulatione et operatione: rationalis autem animæ actio cogitatione ipsa definitur, qua volumus, ratiocinamur, et consultamus.

Nec in animatis et mobilibus tantum, sed in iis etiam, quæ anima motuque carent, naturales actiones deprehendi possunt, ut in scammonia patet, et cæteris expurgantibus pharmacis, quæ quædam evacuari facultatem habent: item argentum vivum lethali actione præditum: et cicuta consimiliter, qua nullum ad mortem inferendam præsentius venenum est.

Nulla vero non admiratione dignum est, quod diversæ quædam naturæ plerumque naturalibus actionibus privatæ, alias actiones pariant, ut lapis ardens actione frigida privatur, calx enim viva factam corporum adustivam sibi comparat, quem admodum cedrus quoque ardens actione quidem naturali et vegetativa, et germinativa privatur, actionem vero seu facultatem sanativam, et vermicibus exitialem emittit quæ cedrea dicitur.

CAP. XXIII.

Conjunctio quid est, quonam de re, quotque modis dicatur.

Conjunctio nihil aliud est, quam familiaris distantium rerum concursus. A Græcis autem dicitur, διὰ τὸ εἶς : ἐν ὧσαι, τοῦτέστι συνωτῆσαι τὰ πράγματα, hoc est quia in unum res cogat et compellat. Cæterum conjunctio quintuplex est, confusiva, ut vini et aquæ: divisiva, ut hominis ad hominem: habitualis, ut aurum. Christi autem conjunctio super has omnes hypostatica seu personalis dicitur.

Hypostatica porro conjunctio concursus ille duarum naturarum fuit, qui per se suæque vel in Dei Genetricis utero fuit.

Neque enim corpus ante Dei verbum substulit, neque anima, sed simul atque facta est caro, Deus quoque Verbum, atque animata caro rationisque particeps. In ipso enim subsistit, ut mihi quidem videtur, quem admodum nostra quoque conceptio.

CAP. XXVIII.

B. Dionysii Areopagitæ: De divina incarnatione ex cap. 1 De divinis nominibus (28).

1 Thearchia illa, seu summa divinitas, humanum genus singulari quodam amore prosequitur: puta quæ ea omnino, quibus obnoxii sumus, in hypostascon suarum una subierit, humanam vilitatem seu abjectionem ad seipsam revocans et asciscens, ex qua ineffabili ratione qui simplex est Jesus compositus est, et qui æternus est, temporis extensionem ascivit: nostræ denique naturæ finibus is contentus est, qui superessentiali ratione omnem universæ naturæ ordinem excedit: una cum immutabili minimeque confusa proprietatum suarum conservatione.

2. Ejusdem (29), ex epistola ad Caium Therapeuten (30): Qui fieri potest, inquit ille, ut Jesus, qui rebus omnibus antecellit, cum rebus universis essentialiter constituatur? nec enim quatenus hominum auctor est, homo dicitur, sed quatenus tota ipsa essentia vere homo est. At nos Jesum haud humano more definimus. Nec enim Deus tantum est, sed etiam vere homo est, qui singulari quodam amore genus humanum prosequitur: et qui, cum homines antecelleret, hominibus adæquatus est, ex hominum essentia substantiam sibi comparans, qui supra omnem essentiam constitutus erat. Nec minus tamen superessentialitate quam plenissimus est, qui nunquam superessentialis esse desiit: cujus nimirum abundantia factum est, ut cum in hominis essentiam vere transiisset, superessentiali ratione hominis essentiam assumpsit, etque adeo supra hominem ea successerunt, quæ sunt hominis. Testis est Virgo supernaturali ratione concipiens, atque aqua immobilis materialium terrenorumque pedum pondus sustinens, nec illorum gravitati succumbens, sed supernaturali facultate ita constituta, ut neutram in partem diffunderet. Quid porro opus est, ut ea quis percurrat? multa illa, inquam, et quam plurima quibus qui divina contemplari novit, supra mentis captum etiam iis, quæ de humanitate Jesu affirmantur, excellentissimæ negationis vim inesse cognoscet. Nam, ut rem in pauca contrahamus, ne homo quidem erat, non quod homo non esset, sed quod ex hominibus, supra quam homines soleant, atque supra hominem vere natus homo sit: tum præterea neque divina divine, neque humana humane operatus: sed incarnato Deo novam quamdam theandricam, hoc est Dei et hominis, actionem nobis exhibuerit.

3. Ejusdem, ex theologicis elementissanoti Hierothei: Quia vero præ suo erga genus humanum amere ad nostram usque naturam venit, certe essentiam quoque nostram vere subit, summusque adeo Deus homo et factus et dictus est. Nobis autem

(28) *Patrologiæ* tom. III, col. 647.

(29) *Ibid.* col. 1071.

(30) Non medicum, ut Zinus, sed monachum. Sic

A sit propitius is, quem eorum nomine celebramus, quæ neque ratio nostro coneequi, neque oratio exprimere queat, quamvis in his quoque superessentialis exsistat, non solum quia citra mutationem et confusionem naturæ nostræ particeps, nihil passus est ab ineffabili conjunctione, quod exuberanti plenitudini suæ repugnaret, sed quia etiam (quod quidem nova omnia novitate sua inaudite superat) in iis quæ nobis naturalia sunt superiorem naturam, et in iis quæ nobis essentialia sunt, essentia majorem se præstitit: denique omnia quæ nobis insunt, quadam ratione modoque nobis inusitato possedit.

CAP. XXIX.

Magni Gregorii, ex oratione in diem natalem Domini (31).

1. Posteaquam vero diaboli invidia, et fraudulenta illius vi, quam mulier, ut et imbecillior perpessa est, et ad persuadendum aptior obrusit viro (o infirmitatem meam, mea enim est primi parentis infirmitas) mandati, quod acceperat ipse oblitus est, et amore pomi superatus simul et a ligno vitæ, et a paradiso, et a Deo, tanquam exsul extruditur, et pelliceis induitur vestimentis, crassiore nimirum carne, quæ mortem subiret, et spiritui repugnaret. Ac primum quidem agnoscit turpitudinem suam, atque ideo se Dei conspectum fugiens abscondit. Hic tamen lucratur mortem, per quam peccatum abscinditur, ne miseria sit immortalis, et cum supplicio beneficium conjunctum cernatur. Hac enim ratione Deus, ut mihi quidem persuadeo, punit. Cæterum cum variis occasionibus, atque temporibus humanum genus multorum peccatorum, quæ illa malitiæ radix protulerat, multis modis, nempe oratione, lege, prophetiis, beneficiis, minis, plagis, eluvionibus, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, prodigiis ex cælo, ex aere, ex terra, ex mari, insperatis hominum, civitatum, gentium eversionibus (quibus rationibus nihil aliud agebatur, nisi ut malitia everteretur,) frustra prius esset admonitum et reprehensum, et majoribus peccatis, ut mutuis homicidiis, adulteriis, perjuriis, insanis hominum amoribus, et (quod omnium malorum gravissimum erat) simulacrorum cultu, quo homines neglecto Procreatore, ad res procreatas colendas et adorandas se converterebant, obstringeretur: gravioraque jam ejusmodi morti remedia medicamentaque requirerent, majora, gravioraque sunt adhibita. Ipsum enim Dei Verbum, quod est ante sæcula, quod comprehendere non potest, quod corpus non habet (et quæ sequuntur) ipsa Dei imago incommutabilis, Patris definitio et ratio, imaginem quam homini impresserat ipse suscipit et propter carnem, carnem gerit, et animo ratione prædito pro salute animi commiscetur, ut simili similem purget, in omnibus enim monachi primitivæ Ecclesiæ dicebantur: ex Philone, Justino, Eusebio, etc.

(31) Videt tom. XXXVI, col. 323.

opera similia iis quæ scripta sunt, quibus tanquam notis, natura divina declaratur, locuples nobis divinitatis ejus testimonium afferunt. Dei namque esse cognoscimus, hominibus vitam tribuere. Dei, ea quæ sunt providentia tueri, ac conservare. Dei, cibum et potum iis quæ in carne vitam degunt, elargiri. Dei, de pauperibus et indigentibus bene mereri. Dei, naturam quæ infirmitate sua de recta via deflexerat, reducere ad sanitatem, et in pristinum statum revocare; Dei, cunctis æque rebus procreatis imperare, terræ, mari, aeri, et iis quæ supra aerem sita sunt. Dei, perpetuam in omnia potestatem habere, imprimisque esse morte et corruptione superiorem. Horum si quid in historia, qua vita ipsius describitur, desideratur, illi qui a religione sunt alieni, merito mysterium nostrum repudiarent. Sin omnia quibus Deus cognoscitur, in ea conspiciuntur, quid prohibet quominus fidem religionemque suscipias? At enim, inquires, nasci et obire propria sunt hujusce carnis. Concedo: verum ea quæ ortum ejus præcesserunt, quæque mortem sunt subsecuta, communem naturæ nostræ conditionem superant: nam si utrumque terminum humanæ vitæ consideres, videbis unde incipiamus et quo deducamur. A corruptione enim principium ducimus, et in corruptionem desinimus: ejus autem nec ortum nec mortem excepit corruptio. Hoc tibi admirandum videtur et incredibile? Gaudio. Quæ enim supra quam credi possint, admirabilia putas, ea supra naturam esse confiteris. Quapropter hoc tibi divinitatis ejus certissimum sit argumentum, quod quæ de illo prædicantur, non sequuntur omnino ordinem naturalem: etenim si ea quæ de Christo memoriæ prodita sunt, naturæ terminis omnia continerentur, ubi illius esset divinitas? Cum vero multorum, quibus fidem non habes, ratio naturam superet, hæc ipsa testimonio sunt, illum quem prædicamus Deum etiam esse. Homines enim generantur ex parentum conjunctione, et post mortem ipsam corrumpuntur. Quæ si de ipso dicerentur, Deum esse non posses existinare, quem eandem quam nos, habere naturæ conditionem intelligeres. At cum illum quidem natum esse audis, sed nascendi ratione communem naturæ nostræ ordinem superasse, eundemque mortuum quidem, sed corruptionem non attingisse: consequens foret, ut si alterutrum tibi credendum non esset, hominem potius eum esse non crederes, unum ex iis qui in natura conspiciuntur, et quem non esse hominem crederes, eum necessario Deum esse arbitraberis. Qui enim eum ortum esse memoriæ tradidit, idem ex Virgine natum testatus est. Quamobrem si scriptoris verba te adducunt, ut natum credas, eadem scriptoris verba tibi illum ita natum esse persuadeant: qui enim ortum ipsius enarravit, idem eum ex Virgine adjunxit exstitisse: et qui de morte mentionem fecit, resurrectionem etiam post mortem est attestatus. Quod si ex iis quæ audis, et mortuum et genitum

PATROL. GR. CXXXIX.

A esse concedis, ex eisdem dabis omnino, et ortum et mortem ejus a corruptione procul abfuisse. Quæ si naturam superant, is intra naturam non continetur, qui propter hæc natura superior fuisse demonstratur.)

CAP. XXXI.

Maximi, de divina incarnatione, ex interpretatione orationis de recta confessione. [Incarnationis mysteria nullius facundia exprimi possunt, sed sola fide creduntur.]

1. Ecquis tantum excellit dicendi facultate, ut audeat, aut possit explicare, quomodo comprehensus sit Deus?

2. Quomodo caro sine semine generata sit?

3. Quomodo sine corruptione mulieris partus exstiterit?

4. Quomodo virgo nullo intercedente homine mater evaserit?

5. Quomodo mater, partu virginitatem non solvente, virgo permanserit?

6. Et (ut extremo loco quod primum est dicam) quomodo Deus factus sit homo?

7. Et (quod majus mysterium continet) quomodo per essentiam secundum personam in carne existens, per essentiam secundum personam totus semper in Patre fuerit?

8. Quomodo et totus sit natura Deus, et totus natura ita factus sit homo, ut nec divinam, nec humanam abjiceret, sed ambas sine confusione conjunctas conservaret?

C 1. Hæc fides sola comprehendit, cum eorum quæ mentem et cogitationem superant demonstratio sit, atque etiam cognitio et scientia, quæ nullis verbis demonstrari possit.

2. Ejusdem, Adamus a divino mandato recedens in causa fuit, ut hominis principium sit cum voluptate, finis cum dolore. Nam cum voluptate gignitur, cum dolore moritur. Christus autem factus obediens alium ex Spiritu ortum hominibus largitus est, cujus initium a dolore quidem excolendæ virtutis, et laboribus nascitur: finis vero voluptatem et quietem consequitur. Quamobrem et ipse cum vellet homo fieri, quamvis semine noluerit generari, mortem tamen perferre voluit, non ut voluptatis, quæ nulla fuerat, esset pœna, sed ut nos damnatos absolveret, ut morte sua mortem nostram interimeret, et conciliaret nobis immortalitatem.

3. Eiusdem. Æquum fuit, ut Deus, qui natura et bonus, et sapiens, et justus, et potens est, neque uti bonus hominis a se procreati despiceret infirmitatem: et uti sapiens ejus curandæ rationem cognitam haberet: et uti justus eos qui volentes servituti sese subjecerant, nulla violentia in libertatem vindicaret: et ut potens ad hoc perficiendum vires et facultatem obtineret.

4. Dei Verbum carne semel generatum Spiritu volentibus semper generatur. Mores virtutesque quasi corpus ejus constituunt, sermones in Spiritu

habiti animam, mentem vero theologia contem-
platio.

5. Ejusdem. Qui sine peccato factus est homo, omnino sine mutatione divinitatis hominem divinum efficiet, cumque per se tantum extollet, quantum per illum sese submisit. In sæculis enim futuris, ut ait Apostolus, patefient excellentes divitiæ bonitatis erga nos Dei.

6. Quemadmodum in lana candida, si colore purpuræ imbuatur, non duo sunt, sed unus color: sic in mente humana a Deo assumpta, divinaque reddita, non duo sunt principes Deus et mens, sed unus qui mentem divinam reddidit Deus.

CAP. XXXII.

Joannis Damasceni (35).

Angelus Domini missus ad sanctam Virginem, quæ genus ex Davidica tribu ducebat, (constat enim Dominum ex Juda ortum traxisse), quæ ex tribu nullus animum ad sacerdotium appulit.

ut beatus Apostolus ait, de quo postea dicemus apertius) sic evangelizans dixit: *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quæ cum turbata esset hoc sermone, subiecit angelus: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Dominum, et paries Filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim servabit populum suum a peccatis eorum:* unde Jesus servatorem significat. Quæ cum hæsitans respondisset: *Quomodo fiet istud, quia virum n. n. cognosco?* adjecit angelus *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei.* Illa vero: *Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* ⁷¹.

Itaque ubi primum sancta consensit Virgo, Spiritus sanctus in eam descendit, prout Dominus per angelum dixerat, ut eam purgaret, vimque divinitatis et generationis Verbi capacem suggereret. Tuncque per se subsistens altissimi Dei sapientia et virtus, nimirum Dei Filius Patri consubstantialis, haud secus atque divinum semen eam obumbravit, sibi que ipsi ex castis ejus et purissimis sanguinibus carnem animæ rationis et intellectus participem animatam compegit, nostræ massæ primitia: nec id ex semine, sed divino artificio, per Spiritum sanctum: nec figura paulatim accessionibus efformata, sed uno eodemque momento perfecta ipsum Dei Verbum carnis hypostasim assumpsit. Itaque cum primum caro fuit, Dei quoque Verbi caro fuit: et cum primum animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit, Dei quoque Verbi animata caro, rationisque et intellectus particeps fuit. Quocirca non hominem deificatum, sed Verbum incarnatum dicimus. Nam cum perfectus natura Deus esset, idem homo quoque perfectus est: neque naturam mutans, neque per

A phantasiam seu simulationem disponens, sed carnem animæ rationis et intellectus participem animatam ex sancta Virgine assumens, quæque in ipso essentiam haberet, hypostatice conjunctus est, nulla confusione, nulla mutatione, nulla divisione facta, divinitatis suæ natura in carnis essentiam minime mutata, neque contra, carnis suæ essentia in suæ divinitatis naturam convera: neque una eademque natura, composita ex divina sua natura, et humana quam assumpserat.

CAP. XXXIII.

Ejusdem, De modo ἀντιδόσεως, seu mutue proprietatum retributionis.

Voces hæ divinitatis et humanitatis, essentiam sive naturam significant. Illæ vero, Deus et homo, modo essentiam indicant, ut cum dicimus: Deus essentia est quæ comprehendere non potest, item: Deus est unus: modo personas declarant, de quibus ita dicitur ut species de suis individuis, ut in eo Scripturæ loco: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus* ⁷²; ecce enim hic Patrem et Filium significavit. Et cum legis in alio loco: *Homo quidam erat in regione Ausitide* ⁷³; Jobus enim solus indicatur. Quoniam igitur in Domino nostro Jesu Christo duas naturas agnoscimus, et unam tantum personam quæ ex utraque constat natura, proinde cum naturas contemplamur, divinitatem et humanitatem dicimus. Quando autem ex natura constantem personam, si ex utraque natura constare consideretur, eam tum Christum, tum Deum et hominem simul, tum Deum incarnatum vocamus: sin ex una, tum Deum duntaxat et Filium Dei, tum hominem solum appellamus. Et aliquando quidem ex sublimioribus rationibus, aliquando autem ex humilioribus consideratur: unus enim est, sive hoc, sive illo modo existat. Jam cum divinitatem dicimus, eam humanitatis proprietatibus non denominamus: neque enim dicimus divinitatem pati, aut creatam esse. Nec rursum de carne, aut humanitate divinitatis proprietates enuntiamus. Quandoquidem nec carnem nec humanitatem increatam appellamus. At personæ, sive ex una, sive ex utraque parte nominemus, utriusque naturæ proprietates attribuimus. Etenim Christus, quemadmodum utrumque est, sic etiam dicitur, tum Deus et homo, tum creatus et increatus, tum pati et non pati: quin etiam cum ex una tantum parte, vel Deus aut Filius Dei nominatur, conjunctæ sibi naturæ seu carnis suscipit proprietates. Idemque Deus passus, et Dominus gloriæ affixus cruci, non quatenus Deus, sed quatenus homo dicitur: vel homo, aut Filius hominis vocatur, essentia divini proprietates et dignitates admittit, vocaturque puerulus ante sæcula, et homo sine principio: non quatenus est puerulus aut homo, sed quatenus Deus existens

⁷¹ Luc. 1, 28 seqq. ⁷² Psal. XLIV, 8. ⁷³ Job. 1, 4.

(35) Tom. XCIV, 983.

ante sæcula, in novissimis natus est sæculis. Atque hæc quidem est ratio mutue alternæque attributionis utriusque naturæ quæ suas utraque proprietates alteri vicissim præbet, propterea quod unam et eandem personam constituunt, seque mutuo comprehendunt. Ex quo fit, ut de Christo possimus dicere: Hic Deus noster, in terra visus est, et cum hominibus versatus. Item: Hic homo nec creatus est, nec patitur, nec ullo termino circumscribitur.

CAP. XXXIV.

Ejusdem. Totam divinam naturam in una suarum personarum toti humanæ naturæ conjunctam esse, non autem partem parti: [quæ quidem oratio necessaria est etiam adversus illos, qui in sancta et ejusdem essentia Trinitate tres asserunt esse singulares essentias.]

Quæ commune et universum, ac veluti totum quiddam constituunt, ea de subjectis sibi partibus dicuntur. Itaque cum essentia commune et universum quiddam sit, ac totius rationem obtineat persona autem pars, (pars, inquam, non quod naturæ partem habeat, partem non habeat, sed numero pars, ut individuum; numero enim, non natura differunt personæ) essentia dicitur de persona. Quoniam in unaquaque ejusdem speciei personarum est essentia perfecta.

Quamobrem personæ essentia non differunt inter se, sed accidentibus. Accidentia voco characteres ac notas illas proprias, quæ personam, non autem essentiam designant. Sic enim personam definiunt, ut sit essentia cum accidentibus conjuncta. Quare persona habet id, quod est commune cum propria nota copulatum. Essentia vero non per se subsistit, sed in personis consideratur. Itaque cum una patitur personarum, omnis essentia, per quam est persona, in una suarum personarum dicitur passa. Nec tamen sequitur necessarium, ut omnes ejusdem speciei personæ simul cum illa quæ passa est, ipsæ quoque passæ dicantur. Sic ergo confitemur totam divinitatis naturam in singulis personis suis esse perfectam, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu sancto. Quocirca et perfectus Deus est Pater, et perfectus Deus est Filius, et perfectus Deus est Spiritus sanctus. Si item in humanitate assumpta ab uno sanctæ Trinitatis Deo Verbo totam et perfectam divinitatis naturam, in una suarum personarum toti humanæ naturæ, non autem partem parti fuisse conjunctam dicimus. Nam ut beatus inquit Apostolus, *in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* ⁷⁴, id est, *in carne ejus*. Et Pauli discipulus in rebus divinis explicandis excellentissimus Dionysius: Se totam, inquit, in una suarum personarum communicavit. Nec tamen cogemur dicere omnes, seu tres sanctæ divinitatis personas

omnibus humanitatis personis secundum personas esse conjunctas. Nulla enim alia, nisi approbationis et voluntatis ratione Pater et Spiritus sanctus, assumptæ a Deo Verbo humanitati communicarunt. Totam vero divinitatis essentiam toti humanæ naturæ conjunctam asserimus. Quia nihil eorum, quæ naturæ nostræ Deus Verbum inseruit, cum initio nos procrearet, dimisit, sed omnia suscepit, nempe corpus, animam mente rationeque præditam, et eorum proprietates (animal enim quod harum aliqua parte caret, non est homo). Totum enim totus assumpsit, et totus toti conjunctus est, ut toti salutem largiretur. Quod enim non esset assumptum, foret incurabile. Conjunctum igitur est carni Verbum Dei, et Deus per mentem inter Dei puritatem et carnis crassitudinem intercedentem. Nam animæ quidem carnisque princeps est mens, utpote purissima ipsius animæ pars, Deus autem ipsius mentis, quæ cum cedit præstantiori, principatum ostendit suum. Sic autem cum præstantiori conjungitur, atque illi obsequitur, ut faciat quæcumque voluntas divina præscribit. Mens est divinitatis sibi per personam conjunctæ locus, quemadmodum et caro, non autem simul inhabitat, ut opinionis errore decipiuntur hæretici, qui: Quomodo, inquiunt, quod unum tantum modium capit, duos modos continebit (36)? Errant imperiti, quia ratione corporea dijudicant ea, quæ a materia sunt remotissima. Quomodo enim Christus dicitur perfectus Deus, et perfectus homo, et ejusdem cum Patre et nobiscum essentiæ, si partem divinæ naturæ cum parte naturæ humanæ in seipso jungat? Porro dicimus naturam nostram a mortuis surrexisse, et in cælum ascendisse, et sedisse ad dextram Patris, non quod omnes omnium hominum personæ surrexerint, et ad dextram Patris consederint, sed quo omnis natura nostra hæc in Christi persona sit consecuta: *Nos*, inquit beatus Apostolus, *consurgere et considerare fecit in Christo* ⁷⁵. Præterea dicimus conjunctionem hanc ex communibus essentiis confectam. Nam omnis essentia, ut commune atque universum quiddam, omnes sibi subjectas personas complectitur. Nec licet naturam sive essentiam ullam singularem privatamque reperire; sic enim esset necessarium, personas ipsas essentiæ et ejusdem esse et diversæ, et sanctam Trinitatem ejusdem esse, diversæque essentiæ, quantum pertinet ad divinitatem. Eadem igitur natura singulis personis consideratur. Et quando dicimus, Verbi naturam carnem assumpsisse divinitatem, ex beatorum Athanasii Cyrilliue sententia, carni esse conjunctam affirmamus. Quamobrem non possumus dicere, Verbi naturam esse passam, neque enim divinitas in ipso passa est. Dicentes autem naturam humanam fuisse passam in Christo, non omnes hominum personas signifi-

⁷⁴ Col. II, 9. ⁷⁵ Col. III 1.

(37) Hoc Philonius dicebat, ut Scutariotes hic adnotat.

camus, sed in natura humani Christum esse passum confitemur. Quare cum Verbi naturam dicimus, ipsum Verbum indicamus. Verbum autem et essentiali communitatem obtinet, et personæ proprietatem.

CAP. XXXV.

Ejusdem. De una Dei Verbi composita persona. Cap. 7.

Eumdem igitur etiam post humanam carnem assumptam unum Filium Dei et Filium hominis, unum Christum, unum Dominum, unigenitum Filium, et Verbum Dei Jesum Dominum nostrum confitemur. Duos ipsius ortus venerantes, unum quidem ex Patre ante sæcula, omni causa et ratione tum temporis tum naturæ superiore: alterum autem novissimis temporibus propter nos, et ex nobis, et supra nos: propter nos, quia propter salutem nostram: ex nobis, quia ex muliere natus est homo legitimo partus tempore: supra nos, quia sine semine ex Spiritu sancto, et sancta Virgine, supra pariendi legem. Nec Deum solum ipsum prædicamus a nostra sejunctum humanitate, nec solum hominem remotum a divinitate, nec alium atque alium, sed unum et eumdem, simul Deum atque hominem: Deum perfectum, et perfectum nomen, totum Deum et totum hominem, eundem totum Deum etiam cum carne sua et totum hominem etiam cum summa divinitate: ut dicentes perfectum Deum et perfectum hominem, absolutam et nulla re deficientem naturarum plenitudinem ostendamus, dicentes autem totum Deum et totum hominem, unicam et singularem personam declaramus. Unam item Dei Verbi naturam carnem assumpsisse confitemur, id est, carnis essentialiam, ut beatus Cyrillus intelligit. Carnem igitur Verbum assumpsit, nec tamen a natura sua recessit materiæ experte, et cum totam carnem assumpsit, totum tamen nullo termino circumscibitur. Corpore minuitur, atque contrahitur, at divinitate non circumscibitur, cum ejus caro super divinitate, quæ circumscribi non potest, non extendatur. Totus ergo perfectus est Deus, non totum autem Deus, neque enim solum Deus, sed etiam homo. Et totus perfectus, non autem totum homo, neque enim solum homo, sed etiam Deus, ut totum quidem naturam constituat, totus autem personam, itemque naturæ sit aliud, alius autem personæ. In omnibus erat, et super omnia, etiam in utero divinæ Genitricis: in hoc tamen ea potissimum actione, qua carnem induebat.

Illud sciendum est, quamvis dicamus Domini naturas inter se mutuo commeare, id tamen a natura divina præcisci. Ipsa enim, ut vult, per omnia commeat, transit, ac penetrat, per ipsam vero nihil. Atque ipsa quidem dignitates suas carni sic elargitur, ut nihil patiatur, et carnis affectionum expers maneat. Nam si nobis sol actiones impertit suæ, et a nostris nihil accipit,

A quanto magis id solis auctor et Dominus ipse præstabit?

CAP. XXXVI.

Ejusdem. De natura in specie et individuo considerata, necnon de conjunctionis et incarnationis differentia.

Natura vel cogitatione sola nuda consideratur, per se enim non subsistit: vel communiter in omnibus ejusdem speciei personis, eas ipsa conjungens. Et dicitur in specie aut communiter considerata natura eadem, quæ assumptis accidentibus in una persona. Et dicitur in individuo considerata persona eadem esse, quæ in specie consideratur. Deus igitur Verbum carnem assumens, neque nuda et sola cogitatione comprehensa naturam accepit (neque enim id esset carnem assumere, sed decipere, et carnis assumptionem contingere) neque naturam illam, quæ in specie consideratur: deque enim personas omnes accepit, sed naturam in individuo, quæ eadem est cum illa, quæ est in specie (primitias enim accepit nostræ massæ) non per se subsistentem, et quæ prius individuum, ut sic ab ipso assumeretur, sed quæ in sua ipsius existeret persona. Nam ipsa Dei Verbi hypostasis, sive persona, carnis hypostasis sive persona existit. Atque ita Verbum caro factum est, sine incitatione tamen, et caro Verbum, sine commutatione. Et Deus homo, et homo Deus, ob hanc personalem conjunctionem. Quapropter idem est dicere, naturam Verbi, et naturam in individuo. Neque enim id individuum, seu personam proprie et singulariter declarat, neque personarum communitatem, sed communem naturam, quæ in una personarum consideratur et expenditur. Aliud igitur est conjunctio, aliud carnis assumptio. Conjunctio enim solam indicat copulationem, cum quo autem fiat ipsa copulatio non declarat; ad carnis, seu (quod idem est) humanitatis assumptio cum carne, sive cum homine conjunctionem demonstrat, quemadmodum et ignitio (ut ita dicam) ferri cum igne conjunctionem ostendit.

CAP. XXXVII.

Ejusdem. De naturalibus, et nulli crimini obnoxiiis affectionibus. Verbum, dempto peccato, totum hominem, et cuncta quæ sunt hominis, assumpsit.

Adhæc confitemur, eum omnes naturales et culpa carentes affectiones hominis suscepisse. Totum enim hominem, et quæ sunt hominis assumpsit omnia præter peccatum. Hoc enim neque naturale est, neque a nobis insitum a Creatore, sed diaboli satu in libero nostro proposito nobis volentibus, non autem invitis coaluit, et propagatum est, dominioque positum. At naturales et vitio culpaque vacantes affectiones sunt illæ, quæ in potestate nostra non sunt, quæ nimirum ex admissi peccati damnatione, et noxa in vitam humanam irruerunt: ut fames, sitis, lassitudo, dolor, lacrymæ, interitus, mortis deprecatio, timor.

angor, ex quo sudores, sanguinis guttæ, angelorum propter naturæ imbecillitatem subsidium, et consolatio. Hæc et alia id genus, quæ omnibus insunt hominibus naturaliter, omnia suscepit, ut omnia prorsus sancta redderet.

Naturales autem omnes affectiones et ex natura, et supra naturam erant in Christo. Ex natura enim in eo movebantur, cum permittebat carni, ut quæ propria illius sunt, pateretur, atque sentiret. Supra naturam vero, quoniam naturales in Domino motus et affectiones ejus voluntati non imperabant: nihil enim in eo coactum, invitum, et necessarium consideratur, sed omnia voluntaria; volens enim esurit, volens sitivit, volens timuit, volens mortuus est.

CAP. XXXVIII.

Item alia de divina incarnatione. Aliorum Patrum demonstrationes syllogisticæ, ex communibus notionibus.

1. Si ignis in suo loco manens cum ferro conjungitur, multo magis ille qui est omnipotens, immobilis manens assumptæ carni conjunctus est, ut qui totus erat in Patre, totus in illa esset assumptione. Quæ quidem ratio si naturæ vim superat, nil mirum est, quando Filius, et Verbum ipsa est natura præstantius.

2. Si mens animæ corpus incolenti conjuncta quolibet progreditur, ipsam animam non derelinquens, et impenetrabilis (ut ita dicam) per omnia commeat, et penetrat, supervacaneum est dubitare, quomodo Filius et Deus nec Patrem relinquens, nec cælum deferens in terram descenderit, et cum nequæat comprehendere, sit ab anima et corpore comprehensus. Nam si res procreata hanc obtinet potestatem, qualis erit Procreator ipse, admirabilis hujus, quæ verbis explicari non potest, elargitor?

3. Totum Verbum, qui Deus est, carnem assumpsit, et totum nequit comprehendere. Quamobrem et totum erat in sinu Dei et Patris, et totum simul in utero divinæ Matris, illic ut nullo termino comprehensum, hic autem, ut indutum humana carne.

4. Jam ante mundi constitutionem, ut Deus humanam carnem assumeret, præfinitum erit. Numquam autem ante sanctissimam Mariam, divinæ carnis assumptione dignum repertum est domicilium. Ubi autem repertum est, humanam carnem assumpsit Deus. Qui ideo in desponsa Virgine concipi voluit, ut et matrimonium, cujus initium sponsati sunt, commendaret et ei virginitatem anteponeret.

5. Humanitas, quæ per conjunctionem in una eademque persona assumpta est, ex ipsa conjunctione et communione effecta divina est, statimque ab humanæ naturæ terminis non recedens, excellentes et magnificas divinitatis dotes accepit, ut et vitam

A tribueret, et esset omnipotens, et omnia cerneret. Dicitur autem serva et ignara, et aliis ejusmodi nominibus appellatur, si quis (ut inquit Gregorius Theologus) sola nuda cogitatione separet id, quod videtur, ab eo quod intelligitur. In hac autem Christus obnoxius fuit naturalibus et culpa vacantibus affectionibus ut nec a propria natura discederet, et se vere carnem humanam assumpsisse confirmaret, et doloribus suis nostros curaret et naturalibus affectionibus, eas quæ sunt præter naturam aboleret; et denique ut eas vincens ipse tanquam homo nobis simili natura secum conjunctis et cognatis victoriam ipsam largiretur. Peccatum enim non est affectio naturalis, et quæcunque ad peccatum pertinent.

B 6. Virginis ferrum ignitum et illustre reddens frigiditatis et nigredinis ejus particeps ipse non efficitur, ita divinitas virtutem suam humanitati communicans ejus non accipit imbecillitatem.

7. Puritas quidem cum sordibus nostris versatur, sed ipsæ tamen sordes puritatem non inficiunt; *Lux enim, inquit, in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehendunt*⁷⁶. Nam cum tenebræ præsentia radiorum expellantur, sol tamen a tenebris non obscuratur.

8. Unum dicitur in iis quidem, quæ sunt ejusdem essentiae, cum eadem est natura, et diversæ personæ. Ex quo illud: *Et tria unum sunt*. In iis autem quæ diversæ sunt essentiae, unum dicitur, cum eadem persona est, et diversæ naturæ, ex quo illud. Et utrumque unum. Unum autem non natura, sed conjunctione duarum naturarum in una persona.

9. Idem dicitur vel essentia seu (quod idem est) natura, ut Petrus et Paulus idem natura sunt, vel genere, ut bos et equus idem sunt genere: vel specie, ut Titus et Timotheus idem sunt specie. nam sub homine sunt ambo; vel numero, ut quod multa habet nomina, gladius enim, ensis, mucro, idem numero, his enim unum subjicitur: vel analogia, seu convenientia, aut proportionem. Quod enim est oculus in corpore, idem est mens in animo; vel persona ut in Christo, ejus enim diversæ naturæ persona idem sunt, sive unum.

10. Conjunctio est mutus rerum diversarum concursus, fit autem variis modis, vel mistione. ut in iis, quæ liquida sunt, quale est vinum et aqua, vel acervo, ut in iis quæ sunt arida, ut triticum et hordeum; vel imbibitione ut in humido et sicco, qualis est terra et aqua; vel remistione, ut in diversis farinis: vel confusione, ut in iis quæ liquefiunt, qualia sunt aurum, et argentum, et cera, et pix; vel congruentia, ut in lapidibus; vel appositione, ut in tabulis; vel conjunctione, ut in lampade, quæ ex igne proficiscitur, et rursum conjungitur; vel essentia, ut in individuis, quales sunt Petrus et Paulus, aut aliqui vel equi vel boves,

⁷⁶ Joan. 1, 5.

et humilior, quam pro hominum consuetudine fuit, quod ejus species in cruce turpis apparuit, et cum ignominia, et deficiens, inquit Isaias, supra filios hominum, quosque prius quam latrones, qui simul in crucem acti erant præ clavorum dolore mortuus est. Adde et illud, si placet, quod humili forma hortulani se post resurrectionem conspicendum præbuit, et apostolis cicatrices, et loca vulnerum ostendit, quodque cibum cepit. Nam reliqui homines postea quam fuerint in vitam revocati, fulgebunt ut sol⁷⁷, nec ullus eorum ejusmodi cicatrices in corpore, aut vulnerum loca retinebit, nec comedet.

13. Filius Dei, atque idem Deus, et conceptus et natus esse dicitur, et docuisse, et res admirandas fecisse, et (ut paucis omnia complectar) tum eguisse tum passus esse, et mortuus, et surrexisse. Quoniam assumptæ carnis ipse fuit persona, quæ quidem caro sine semine genita nullam aliam propriam personam habuit. Quocirca cum assumptæ et assumptæ humanæ naturæ una sit eademque persona, ipse dicitur et agere et pati ex ejus, quod assumptum sit, natura. Et quæ illius propria sunt, sibi asciscit ut propria, quippe qui sit ejus hypostasis, etque persona, ut demonstravimus.

CAP. XXXIX.

Item, De Filii Dei incarnatione. [Tredicim hæresibus rejectis, Ecclesiæ veram de Christi nominibus et incarnatione opinionem solam amplectendam esse docet.]

Operæ pretium vero mihi facturum videor, si jam profitear, quid de divina humanæ carnis assumptione sentiam. Hac enim ratione ipsa Dei, qui corpus hoc universitatis moderatur, providentia clarius innotescet.

1. Valentinus itaque in fabulosis illis nugamentis suis alium Unigenitum, aliud Verbum confingebat: atque etiam alium Christum, qui intra pleroma, seu plenitudinem, comprehenderetur; alium item Jesum; alium denique Christum, qui extra pleroma consisteret. Jesum porro hominem factum exteriore illo Christo indutum, corpore ex animæ essentia sibi assumpto, solumque transitum per Virginem habuisse, nec humana ex natura quidquam assumpsisse fabulabatur.

2. Basilides eodem modo, alium quoque Christum, aliud Verbum, aliam denique Sapientiam dicebat.

3. Cerdo, Marcio, et Manes Christum quidem homini similem apparuisse, humani tamen nihil habuisse dicebant.

4. Cerinthus Jesum ex Josepho et Maria secundum communem hominum legem natus esse, Christum autem cœlitus in Jesum descendisse.

5. Ebionæi autem, Theodotiani, Artemoniani, et Photiniani, Christum nudum et simplicem hominem ex sancta Virgine natum dicebant.

⁷⁷ Matth. XIII, 43. ⁷⁸ Matth. I, 21. ⁷⁹ Psal. XLIV, 8. ⁸⁰ Psal. LXI, 1. ⁸¹ Luc. IV, 21. ⁸² Act. III, 7.

6. Arius et Eunomius ab illo solum corpus assumptum fuisse, divinitatem vero animæ partes supplevisse.

7. Apollinarius denique animatam quidem esse Servatoris corpus aiebat, at non anima rationis particeps: superflua enim fuisset mens, inquit ille, Verbo præseente.

CAP. XL.

Confutatio præcedentium hæreseon.

Cæterum hæc multarum hæreseon dogmata visum est ascribere, ut Ecclesiæ veritatem hoc pacta patefacere. Eundem, qui Unigenitus, et Deus Verbum, et Servator, et Dominus Jesus est, Ecclesia Filium nominat: ita tamen ut Filius Unigenitus, et Deus Verbum, et Dominus, etiam ante carnem assumptam dictus sit, atque etiamnum carne assumpta iisdem nominibus dicatur. Jesus autem Christus tantum post carnem assumptam dici cœperit, hujusmodi nomina rebus ab ipsis adeptus. Jesus enim tanquam Servator nominatur, et exponitur: cujus interpretationis Gabriel ipse testis est, cum Virginem his verbis alloquitur: *Vocabis nomen ejus Jesum, quoniam ipse servabit populum suum a peccatis eorum*⁷⁸. Christi autem cognomen accepit, ab unctione Spiritus: hymnificus enim Davides ait: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁷⁹. Ipse quoque Dominus per Prophetam inquit: *Spiritus Domini super me, quapropter unxit me*⁸⁰. Ita autem de prophetia illa sentiendum esse Dominus ipse nos docuit. Ingressus enim synagogam, libro quo prophetiæ continebantur præ manibus sumpto, prædictum quidem locum legit: at præsentibus: *Hodie, inquit, impleta est scriptura hæc in oculis vestris*⁸¹. Prophetis ea quoque consentanea fuerunt, quæ magnus ille Petrus prædicavit. Cum enim iis qui apud Cornelium congregati erant mysterium aperuisset, ita subjunxit: *Vas scilicet verbum quod factum est per universum Judæam, incipiens a Galilæa post baptismum, quem prædicavit Joannes, Jesum Nazarenum, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute*⁸². Ex iis quæ supra dicta sunt perspicuum est Christum id nominis idcirco sortitum, quia unctus a Spiritu fuerat. Unctus autem est, non ut Deus, sed ut homo. Quamvis autem ratione carnis assumptæ unctus, et post assumptam carnem Christus nominatus sit, alius tamen non fuit Deus Verbum, aliusque Christus: Deus enim Verbum assumpta carne nomen Jesu Christi adeptus est.

Carnem porro assumpsit ut naturam peccato corruptam restitueret. Propterea universam eam, quæ peccaverat, assumpsit. ut universam sanaret. Nec enim ut divinitatem oblegeret, naturam corpoream assumpsit, ut Arius et Eunomius insani deliramentis suis asseruerunt. Facile namque vel sine corpore, videndum se præbere poterat, quem-

admodum olim Abrahamo, Jacobo, aliisque sanctis apparuit: sed voluit, ut ipsa quæ jam olim succubuerat, natura hostem debellaret, ejusque victrix evaderet. Idecirco etiam corpus et animam rationis participem assumpsit. Nec enim triplicem hominem divina Scriptura facit, sed illum ex corpore et anima constare testatur. Cum enim Deus corpus e limo finxisset, animam ei insufflavit, duasque naturas, non tres, exhibuit. Quin ipse quoque Dominus in Evangeliiis ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* ⁸³: multa item id genus alia in divina Scriptura invenire est.

Quod autem perfectam hominis naturam assumpsit, non ut divinitatis suæ pallium obduceret, ut hæretici fabulantur, sed ut his primitiis omni humano generi victoriam compararet, testis verus et diligens doctor est beatus Apostolus. Nam in Epistola ad Romanos dispensationis revelans mysterium sic ait: *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* ⁸⁴. Quibus verbis demonstrata peccati origine, fructuque qui inde suppululavit, nec non eo, qui ab initio illi obnoxius factus est, ejusdem quoque finera demonstrat. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: *Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen: etiam in eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri* ⁸⁵. Moyses autem nemine legem intelligit: cujus politia, seu reipublicæ administratio, usque ad Servatoris adventum invaluit. Cum autem peccassent et ii, qui ex legis illius præscripto vivebant, et ii, qui naturæ legem sequebantur, merito imperium mors in illos exercuit, ejus potentiam confirmante peccato. *Stipendia enim peccati, mors* ⁸⁶ erat. Itaque postea quam docuit undenam peccatum cøperit, et quousque mors regnaverit, docet etiam quonam modo ejus imperium dissolutum fuerit: atque immensam Dei humanitatem laudat his verbis, *Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit* ⁸⁷.

Ambitio humanitatis, inquit, jus et æquum transgreditur. Juris enim præscripto, propter unius delictum, universa ejus prosapia morti addicebatur. Divina vero misericordia, cum omnes homines sub exsecratione essent, et peccati cassibus implicarentur, propter unius justitiam, cunctis salutem elargita est. Hominem autem Servatorem appellavit, non ut ejus divinitatem inficeretur, (ipsum enim Deum esse novit, ejusdem cum Deo genitore honoris:) sed ut simile a simili sanatum fuisse, ab ipsisque primitiis sanctificationem toti accessisse

A doceat. Cum enim humanitatis ratione legi obnoxius esset, legem adimplevit, legisque transgressores ab exsecratione liberavit. Tum deinde eandem orationem aliis verbis iterat: *Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium ex uno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in justificationem* ⁸⁸.

Quo tempore, inquit, unus peccavit, universi condemnati sunt: nunc autem cum peccaverint omnes, universis, dummodo velint, salus per fidem proposita est. Quibus verbis posteaquam ostendit unius justitiam communis peccati amuletum fuisse, subjicit per eundem mortis quoque mansionem intercidisse, finemque suum accepisse. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ, accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum* ⁸⁹. Peccatum, inquit, mortem conciliat, in vitam vero regni cum unius justitia servamur: non lege, sed misericordia divinam salutem consequentes. Juris enim lex omnes supplicio reos addixerat: omnes enim peccati operarii eramus. Nam si ob unius peccatum prosapia condemnata est, æquius utique prorsus erat, ut qui peccato serviebant, supplicio addicerentur. Sed divina misericordia juris fines transgressa est, atque humanitas æqualitatem superavit: ita ut lege ab uno completa omnes in eum credentes salute fruerentur. Quibus verbis posteaquam immensam humanitatem ostendit, denuo ad verbi divini explicationem transit. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ* ⁹⁰. Hinc a rebus ad personas transiens, *Sicut enim, inquit, per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem, justi constituentur multi* ⁹¹. Per necessarium porro erat, ut in utroque dictione *Multi* uteretur. Cum enim peccasset Adamus, quamplurimique leges divinas transgressi essent, nonnulli intra naturæ fines perseverarunt: et studiosi virtutis fuerunt, ut Abelus, Enochus, Noëus, patriarchæ, prophetæ, cæterique permulti, non tantum apud Judæos, sed etiam apud alias gentes: de quibus ita beatus Apostolus ait: *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex* ⁹². Ab adventu autem Servatoris non omnes salutem consequuntur, sed ii qui credunt, et ex divinarum ejus legum præscripto vitam suam instituunt. Qua etiam de causa in imagine et in archetypo dictione *Multi* usus est.

CAP. XLI.

Cur Christus homo factus. Resurrectio. Judicium Varii beatorum et damnatorum ordinis.

Sed videamus, cujusnam rei ergo Unigenitus Dei Filius carnem assumpsit: humanaque naturas-

⁸³ Matth. x, 28. ⁸⁴ Rom. v, 12. ⁸⁵ Rom. xiii, 14. ⁸⁶ Rom. vi, 23. ⁸⁷ Rom. v, 15. ⁸⁸ Ibid. 16. ⁸⁹ Ibid. 17. ⁹⁰ Ibid. 18. ⁹¹ Ibid. 19. ⁹² Rom. ii, 14.

mel assumpta, homo fuerit, et audiverit. Eamdem nobis Apostolus doctrinam in ea quoque proposuit Epistola, quam ad Corinthios scripsit, ubi sic ait : *Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primilæ dormientium : quoniam quidem per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum.* Tum deinde a natura ad personas transit, his verbis : *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes*

⁹³ I Cor. xv, 20 seqq.

vivificabuntur ; communis enim resurrectio est : post resurrectionem autem, iudicium erit, quod quidem significavit iis quæ subjunxit : Unusquisque autem in suo ordine ⁹⁴. Multi sunt enim, et eorum qui puniuntur et eorum qui servantur, ordines ; siquidem pro iustitiæ qualitate et quantitate, donorum retributiones fient, eodemque modo, pro peccatorum differentia, pænæ quoque et supplicia irrogabuntur.

NICETÆ CHONIATÆ THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI LIBER QUARTUS.

ADVERSUS ANTEARIANAS HÆRESES QUADRAGINTA QUATUOR.

Unicuique capiti seu hæresi sua annexa est confutatio.

PRÆFATIO.

De Christi et Satanæ ministris.

Cum sapientissimus universorum Deus humanam propter nos massam subiisset, ita demum, quem admodum jam diximus, Trinitatis lumen, primo quidem paucorum piscatorum, deinde vero doctorum pietatis opera et ministerio, per universum terrarum orbem propagavit, et erroris illius, qui deorum examen myrmeciamque invexerat, sentes radicatus extirpavit.

Quod cum ille communis hominum adversarius æquo animo ferre non posset, ut qui sibi subditos a se abduci cerneret, hominum sua ipsius nequitia dignorum ministerio, fidei orthodoxæ insidiatus esset, nihil prius ant antiquius habens, quam ut homines in exitium pertraheret. Ex quo evenit, ut cum vix adhuc apostolorum confirmata prædicatio esset, verum primorum etiamnum fundamentorum firmitatem experiretur, ille confestim semina impietatis ei permiscere, eaque superseminare cœperit.

CAP. I.

Prima hæresis, Simonis Magi et Basilidis.

Hujus adeo vafamenti Simon primus administer fuisse fertur, qui Gitthis ortus (is Samaritæ vicus est) cum præstigiis omne genus ad unguem teneret, multos miraculorum editione suam in sententiam pelliciebat. Atque si quando cum Judæis versaretur, se Dei Filium : si cum Samaritanis, Deum Patrem ; si cum reliquis nationibus, Spiritum sanctum esse profitebatur. Ut generali verbo com-

B munique doctrina concludam, se ipsum infinitam Dei potentiam nominabat. Principatum et potestatum nomina, cœlosque confingebat ; et unicuique cœlo potestates aliquot barbaris nominibus dictas ascribebat. Insuper meretrici cuidam Tyriæ genere, Helenæque nomine, quam secum circumductabat, primæ notionis appellationem indiderat, et quemadmodum se Deum Patrem, ita et illam aliorum (⁹⁵) esse matrem : per eamque se angelos et archangelos fecisse, imo ipsum ab angelis mundum conditum fuisse assererat. His addebat, quemadmodum Helenæ invidentes angeli, eam penes se detinuerant, ut qui ejus opera seu creaturæ dici nollent. Unde factum esset, ut eam in plurimarum feminarum corpora detrusissent, novissimeque adeo in Helenam Tyndari, quæ Trojano bello causam dedisset. In hujus Helenæ gratiam cœlo se descendisse subjungebat, ut eam a vinculis, quibus detinebatur, adsereret : hominibusque in se ipsum credentibus salutis auctor esset. Idem mysteria quoque fœditate omne genus refertissima, quæque idcirco linguis humanis exprimi nequeant, in ipsum credentibus, viri quidem per genitatis seminis defluvium, feminis autem per menstruos defluxus suggerebat, atque hujusmodi *μυσταγωγία*, seu initiationem, impurissimam, *γνώσις*, hoc est scientiæ cognitionis nomine homo impurissimus insigniebat. Unde Gnosticorum etiam hæreticorum hæresis suppullulavit. Insuper actionem quoque quamlibet, vel fœdissimam, citra ullum discrimen obeundam esse docebat. Hujus hæresibus Menander Samaritanus imbutus, nec

(39) Irenæus *omnium*, ut ὅλον pro ἅλλων legas.

eorum quidquam, quæ didicerat, immutans, Simone etiam ipso majorem se profitebatur.

In hujus autem errores Basilides et Saturninus juraverant, quibus etiam Simonis decreta summopere placebant. Cæterum Basilides quasdam etiam appendices magistri sui fabulamenti interserens ingenitum esse dicebat, eo nomine solum Patrem omnium intelligens: ex eo intellectum, ex intellectu sermonem, ex sermone prudentiam, ex prudentia principatus, potestates, et angelos, ex angelis denique intellectum primum et summum processisse fabulatur: a quibus angeli facti secundum cælum construxissent, et alios insuper angelos, qui alios itidem angelos, aliudque cælum fabricassent, eoque rem deduxissent, ut trecenti sexaginta quinque cæli pro dierum anni numero reperirentur. Illis addebat, mundum ab iis angelis constructum esse, qui cælum infimum, quod aspectabile nobis est, incolerent, terræque adeo principatum inter se divisissent: eum denique angelum, cui sortito provincia Judæorum obtigisset, angelorum principem fuisse, cui quidem cæteras nationes Judæis subjicere volenti, angeli restitissent. Quibus perspectis Ingenitus Intellectum primogenitum suum amisisset, Christumque nominasset, ut credentes omnes salvos faceret. Porro Christum passum non esse, sed Simonem Cyrenensem. Christum enim eminens extraque teli jactum, stetisse, atque Judæorum dementiam irrisisse, tandemque velut postliminio ad Ingenitum rediisse a quo missus fuerat. Credendum porro dicebat, non in crucifixum, sed in eum qui crucifixus videbatur. Basilides insuper, ut Simon, et quoque ejusdem deliramenta verborumque portenta tuebantur, carnis resurrectionem negabat, ab eoque angelo, qui Judæis præesset, mundum factum fuisse dicebat. Quemlibet etiam hortabatur, ut pro libidine idolothytis, hoc est, iis quæ idolis essent immolata vesceretur, illicitisque adeo actionibus citra delectum vacabat. Idem præterea incantationum, præstigiis et inventor fuisse perhibetur: quas dementibus postea, et vesanis, quasi per manus tradiderit.

HÆRESEOS PILECEDENTIS CONFUTATIO PER EUMDEM NICETAM CHONIATAM.

Qui ab hac hæresi se ad Ecclesiam catholicam recipiunt, baptizantur.

Ex Simonis traditionibus nulla est, quæ confutators indigeat. Omnes enim sese satis superque subvertunt, in quibus nulla sit omnino consequentia, nihilque adeo, quod sanis auribus arrideat.

Siquidem ille, dum sibi alias Patriæ, alias Spiritus sancti, alias denique Potentiæ divinæ nomen imponit, eo ipso satis ea nihil prorsus esse coarguit, quæ sibi tantopere dissentanea vindicabat. Imo vero, dum cælorum quoque multitudinem introducit de quibus Græcorum philosophi nihil

A omnino tractassent, qui tamen intactum nihil reliquerunt, neque vetus illa, et ab ipso Deo data Scriptura, mentionem ullam fecisset, illa insuper, quæ sunt in rerum natura, ab angelis creata nugabatur, (qui tamen nihil aliud sunt, quam virtutes ministerio deputatæ, quas Deus produxit, et quæ ad ejus ministerium semper apparatus sunt) interim Dei Patris universorum, sanctique Spiritus, necnon immensæ Dei Potentiæ sibi nomen affigens. Quodque nulla non blasphemiam, nulla non impietate scatet, ab Helena quoque nescio qua meretrice Tyria, cujus illegitimo contubernio utebatur, angelos creatos esse affirmabat.

Pluribus itaque verbis, ad hujusmodi nugamenta Simonis explananda, quid opus? quæ quam vana sint, et absurda, ejusmodique adeo, ut vel suo se gladio jugulent, satis superque Simon ipse ex iis confirmavit, quæ ab apostolis et audivit, et passus est. Cum enim Philippus in Samariam se contulisset, ille quidem ex septem diaconis unus, iisque adeo qui ibidem in nomine Domini nostri Jesu Christi baptizati fuerant. Simon et ipse lustrales ad aquas accessit, cœpitque familiaris cum Philippo versari, magna, ut præ se ferebat, animi constantia cum illo perseverans. Qui cum mira illa, quæ a Philippo fiebant, coram cerneret, admiratione rapiebatur. Cum vero tandem in Samariam, promulgata jam Philippi prædicatione, Petrus et Joannes apostoli venissent, et credentibus in Christum sancti Spiritus communicationem aperecati fuissent, illumque adeo per manuum impositionem recepissent. Hæc ipsa coram Simon intuitus, pecunias apostolis obtulit dicens: *Date et mihi hanc potestatem, ut quicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone hoc. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. [Roga ergo Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.] In felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis, vidimus te esse* ⁹³⁻⁹⁴.

D Proinde hujusmodi repulsam miserrimus ille passus, et ad proprium vomitum reversus, Samaria excessit, et ad ea se oppida civitatesque contulit, quibus nondum Evangelii lumen illuxerat, jam tumque adversus Verbi divini præcones imprimis autem Petrum, crucem se Satanamque præstare cœpit. Siquidem cum nihil prius antiquius haberet quam ut Petro per omnia refragaretur, ad eum, cum pietatem in conferatissima populi concione doceret, canem misit, qui hæc humanis verbis proloqueretur: Finem tuus, Petre, quibus populum circumvenis, imposturis imponito. Mox vicissim canis idem ad Simonem a Petro relegatus, eadem illi renuntiavit. Tandem cum multo ex illis, quos Petrus concionibus suis instruxerat, ad privatum dogma suum

⁹³⁻⁹⁴ Act. viii, 49 seqq.

Simon pellexisset, jam de fidei suæ traditione et expositione cogitabat. At ne sic quidem Petrus animum despondit: imo vero in Simonis ipsius caput fraudulentæ artes omnes reciderunt.

Tandem vero, cum Romam, omnium civitatum decus, appulissent, ibi controversis dogmatibus concertarunt. Jam autem apud Romanos Simon tantam nominis celebritatem consecutus erat, ut ærea statua donatus esset a Claudio Cæsare. Cujus ea fuisse fertur inscriptio: Simoni Deo sancto. Cum itaque Simon Petro refragaretur, atque partim Spiritus sancti verbis, partim miraculis, præstigiæ illius et imposturæ patuissent, ille gravi se affici ratus ignominia, in cælos ad proprium Patrem ascensurum se, pœnasque de incredulis inde repetiturum, comminatus est. Et cum dicto a dæmonibus in cælos ferebatur, cum Petrus orando Deo intentus, spiritibus, a quibus ille rapiebatur, increpatis, effecit ut in caput ex alto Magus corruerit, pedibusque in aera protensis, miseram animam exhalans, effuso viam cerebro disperserit.

*Menandri, Saturnini, et Basilidis hæreseon
confutatio.*

Jam si primus absurdorum auctor hunc vitæ finem sortitus est, haud dubie Menander, Saturninus, et Basilides, ejusdem exitii cohæredes aliquando, et consortes erunt, qui non modo dogmatum Simonis sectatores exstiterunt, verum illis absurdiora quoque multo attexuerunt, qualia sunt ea, quibus varios angelorum ortus commenti, eo cælos numero corrotundarunt, ut totidem esse conflinxerint, quot in anni curriculo dies deprehenduntur. Quod si Cyrenensis ille Simon, ut illi volunt, passus est, quis alter ille, quæso, fuit qui surrexit a mortuis, vulnera, quæ in cruce acceperat, ostendit apostolis, denique cum corpore in cælos ascendit? Porro in Deum ipsum manifeste refractarius est, cum Mosaicam legem ab angelis datam esse asserit. Nec enim angeli dederunt, sed is demum qui Mosi locutus est, et seipsum, Eum qui est, nominavit. Illi enim ex nihilo producti sunt, ut ad Dei obsequium parati spiritus semper essent, prout vel ipse Moses his verbis attestatur.

Constituti sunt termini gentium, secundum numerum angelorum ejus ⁹⁵; et Davides: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos, ignem urentem* ⁹⁶. At vero, quonam, quæso, pacto sibi temperassent, ne linguam flagitiis hujusmodi constuprarent, qui portentosas omnegenus, impudicasque libidines, citra delectum, nullaque honesti ratione habita, actionibus suis et mysteriis expresserunt.

CAP. II.

Secunda hæresis Nicolaitarum est qui et baptizantur, et Gnosticorum.

Nicolaus quidam Antiochiæ ad Daphnen ortus

⁹⁵ Deut. xxxii, 8. ⁹⁶ Psal. ciii, 4.

advena inter apostolos versabatur, sub quibus cum christianam fidem imbibisset, viduarum curam demandatam cum sex aliis suscepit, quos inter Philippus et Stephanus primas facile tenebant, quorum ille Samariam ad fidem adduxit, et Candacen baptizavit, hic primus omnium pro Christi nomine martyrium passus est.

Nicolaus ergo, cum formosam uxoreculam duxisset, primum quidem ab illa se continebat, deinde rursus congregiebantur. Cæterum hic neminem ad vitam æternam perventurum esse dicebat, qui se quotidie vitiis omnegenis non immergeret. Hinc ergo Gnostici, a Simone sati, incrementi susceperunt, quorum quidem alii alia fabulabantur, alii vero feminam quamdam, nomine Prunicum, colebant, eique vim illam adscribere non verebantur, quæ genitali semini insita est: alii denique Caulacam venerabantur. Sunt autem omnia hæc effeminatam mollitiem significantia nomina ab illis excogitata, qui spurcitiam quamlibet laudi et honori ducebant. Quandoquidem *προβρυχος* coitum significat. Græci enim, si de virginum defloratoribus loquantur, his verbis uti solent, *ἐπrou-βρυχεν τῇδε*, hoc est, istam vitiavit. Ad Caulacam quod attinet, honesto id quidem sensu ab Hebræis effertur, a Gnosticis vero ad turpitudinem detortum est. Siquidem in duodecima Danielis visione ita scribitur, *Saulasan, Saulasan, Caulacan, Caulacan*, hoc est, afflictio post afflictionem, spes post spem. Hi porro Gnostici multis designantur nominibus: alii enim Borboriani, διὰ τὸν βορβορον, hoc est, a luto, denominati sunt; alii Codiani, *κοδο* enim Syris escarium vas dicitur, eo quod una cibum cum illis sumere, propter insignem illorum spurcitiam, nemo non detrectaret. Alii etiam Borbolitæ, Secundiani, Socratitæ, et Racchæi nominantur. Sunt autem uxores illis communes, quodque nullam non in illis spurcitiam et impuritatem arguit in ipso coitu cavent, ne semen in mulieris vulvam ejaculentur, aut in terram defluat, sed manibus exceptum alias deglutiunt, alias eo servato, sanguinique muliebrium menstruorum permisto, pro mysteriis utuntur. Quod si per illorum imprudentiam in vulvam deciderit, mulierque prægnans ex eo facta fuerit, sætum, simul ac editus est, arreptum in mortuario contendunt, illique mel, piper et unguenta nescio quæ immiscent, tum cuncti ex eo gustantes digito: Gratias, aiunt, agimus, o Deus, quod a principe concupiscentiæ delusi minime fuerimus, sed lapsum fratris collegerimus. Atque hoc perfectum esse Pascha putant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quemadmodum inter duodecim apostolos proditor Judas inventus est, ita et in septem diaconorum numero Nicolaus Antiochenus illi se haud abhominem præbuit, usque adeo rerum omnium nulla est, quam sinceram, et a malo prorsus immunem

dicere queas : sed inter spinas etiam rosa nascitur, et una cum frumento lolium emergit. Cæterum miser ille, impositæ mentis cum primum a septenario diaconorum numero digressus, virgineum quoque cælum corrupisset, eo quod adulteræ scelestæque mulieri scæ uxori addixerat, jam neque septem collegis quidquam impertiebatur, neque viduarum curam amplius gerere volebat, imo vero sæculum quoque illud octavum quod nobis aliquando successurum est, aspernabatur.

Eorum porro, qui Gnostici dicti sunt, actiones et præstigiæ tanta spurcitiarum omnegenus illuvie infames evaserant, ut præ illis ipse turpitudinum magister diabolus honestus videri possit. Proinde ab huiusmodi Camarina movenda supersedens, iisque adeo describendis, quæ modis omnibus detestanda juxta, Deoque ingratiissima, designarunt, hæreseos Gnosticæ lectoribus auctor fuerim, ut Ithacum heroa imitati aures suas cera obstruant, non eo quidem, quo Syrenæos modulos prætervehantur, sed ne cum auribus et lingua ipsam quoque γῶσιν, hoc est, rationem et intelligentiam conspurcent, dum faciles aures iis legendis præbent, quæ sua impietate quamlibet impietatem multis parasangis exsuperant.

CAP. III.

Tertia hæresis, Carpocratenorum : hi baptizantur.

Carpocrates quidam (40), cum ageret in Asia, spurcitiis omnegenus ibi docuit, nullumque scelus prætermisit, cujus non certa præcepta traderet, hoc addito, fieri non posse, ut quisquam hinc ad supremum cælum transcendat, nisi se prius peccatis omnibus immerserit, dæmonumque voluntati obsecutus fuerit. Nuptias porro abrogat, nec mortuorum resurrectionem admittit. Excogitarunt etiam Carpocrateni præstigiaturas et incantationes, quæ dæmoniis artibus omnibus exsequendis sufficerent. Insuper et sigillum cauterio, vel novacula vel subula cartilagini auris eorum imprimebant, quos deceperant, ut hoc incidio esset, suam ab illis hæresin comprobare. Unde et Marcellina quædam ab illis seducta Romæ sub Aniceto episcopo Romano, matronarum plerasque eandem in hæresin pellexit. Statuas etiam Christo et Paulo, imo etiam Pythagoræ, cæterisque philosophis erigunt, quas in occultis locis adorant. Insuper Græcorum quoque mysteriis utuntur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Hic Carpocrates hæreseos asperitate, quæ varias in opiniones dissecta, sincero pietatis dogmati adversabatur, effecit ut ἀχρεῖς illi, hoc est sterili et infructuosæ flui, foliisque tantum luxurianti, atque etiam, ut ita dicam, fonti linum eiectioni, similissimus evaserit.

Qui turpitudinis omnimodæ auctor et magister,

(40) Iren. lib. 1, cap. 24.

A diabolis etiam virtutem quamdam ascribit, quæ animarum ad cælos ascensui adversetur, earum imprimis, quæ fœdas in actiones se minime proolverint. Qui tamen tantum abest, ut quod maxime cupiunt, ad optatum finem perducant, ut etiam ingressum in porcos sibi liberum dari a Deo et hominē Christo petierint, nec iidem in bubilis, et ovilis Jobi, nec in ipsum denique rabiem suam exercere alia lege permisum est, quam quia ita divinæ decretum providentiæ ferebat. Quinam vero alii ex alto cadere tanquam fulgur, a Christo visi sunt, quam reprobi spiritus, eorum princeps Satanas, tanquam exterior ignis, pervigil vermis, gehennaque nunquam desinens? Proinde novi nihil in eo designant, quod nuptias improbant, in libidinem interim diffuentes, nihilque non fœditatis aut agentes, aut patientes.

Quod autem Carpocratis sectatores hæreseos, sigilla quædam, annulosve imæ auricularum prominentiæ insigunt, in eo conveniunt, prorsusque se consentaneos protestantur, serpentis ejus argutiis et imposturis, qui in Evæ aurem insurravit.

Hinc enim perspicuum omnino fit, quam sint divinis præceptis obstreperi et inobedientes, quamque alienam ab Ecclesiæ, tanquam Paradisi alterius, septis insistant viam, quam quidem in fraudem nostri generis auctores, dicto serpentis audientes, incurrerunt.

CAP. IV.

Quarta hæresis Valentini est. Ab hac autem resipiscentes baptizantur.

Ægyptius natione Valentinus (41), Antonino primo imperante, cum Græcarum disciplinarum orbem, quem ἐγκύκλιον αἰδέων dicunt, absolvisset, triginta deos, totidemque sæcula et cælos introduxit, quindecim nimirum masculos, et quindecim feminas, quorum masculi ex adverso feminarum starent. Eorum nomina ille percenset, tametsi a me prætermittuntur. Hunc porro tricenarium deorum numerum spirituale pleroma, hoc est plenitudinem, vocat Bythum vero (quem triginta horum sæculorum propatorem seu avum dicit) sæculis omnibus invisibilem et incomprehensibilem asserit. Sophiam autem, seu sapientiam (quam sæculis accenset) ex amore, quo Bythum propatorem prosequabatur, concepisse subjunxit, atque informem substantiam peperisse, quam Hylen, seu materiam, nominat : cujusmodi partu cum indolesceret, ad propatrem se contulisse, et quid passa esset, coram renuntiassæ addit : eique supplices Æonas quoque reliquos, seu sæcula presto adfuisse commemorat : cui cum peperciisset Bythus, terminum mox cum Philia, seu amicitia, conjuge constituit, quem quidem terminum cru-

(42) Iren. lib. 1, cap. 1.

cem nominat, aliaque fabulosa nomina confingit. Hinc subicit, quemadmodum Unigenitus, nimirum Christus, et Spiritus sanctus, consilio Patris ad sæculorum securitatem propositus fuerit. Ait enim a Christo sæcula didicisse, quod Pater incomprehensibilis esset; Spiritum autem sanctum æqualitatem sæculis esse largitum. Cum autem quilibet in medium quæcumque pulcherrima habebat contulisset, propositum idcirco Jesum fuisse, quem Deum quoque Servatorem, Christum, et Verbum nominant, cum quo angeli, tanquam satellites hastati venerint. Qui Valentini hæresin sectantur, mortuorum resurrectionem, et Vetus Testamentum improbant, et quamvis Prophetas legant, ea tamen duntaxat admittunt, quæ possunt absolute ad suam ipsorum hæresin detorqueri.

Aiunt denique Christum a seipso corpus assumpsisse, et per beatam Virginem, non secus atque per canalem, transivisse.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Posteaquam a Patre mendacii doctore fabulosas nugas Valentinus didicisset, sua solius auctoritate principia constituit, deos et sæcula confinxit delirantibusque hominibus tradidit. Nam cum Græci multorum, Hebræi vero unius dominatum probent, et venerentur, nosque adeo ipsi Patrem, Filium, et Spiritum sanctum colamus: hic tricenos deos, tricenos cœlos, tricena sæcula tradit, ipsis certe Græcis in superflua deorum multitudine excogitanda multo ambitiosior. Imprimis autem incomprehensibilem quemdam et invisibilem Bythum sæculorum creatorem commentus, cum nonnullis aliis, quæ tantum abest, ut dignosci queant, cum digna sint, quæ in oblivionis βυθόν, seu profunditatem, demergantur sic tandem in Christi mentionem obiter incidit, eaque de illo narrat, quæ ab orthodoxis improbantur, et eo demum prolabitur, ut resurrectionem neget, nec id sane immerito. Ei enim, qui veritatis adversariis dogmata se propositurum profitebatur, fides alia lege non erat habenda, quam si resurrectionem antiquaret, et ex consequentia iudicium quoque rejiceret. Hinc adeo mendacium ille suum ita præstruxit, ut extra omnem reprehensionis aleam positum videretur: nec advertit, (quia nimirum lymphata mente ferebatur,) quod D

A *consummationem sæculi* ⁹⁸. De universatis item Deo hæc alio in loco beatus idem Davides: *A sæculo et usque in sæculum tu es* ⁹⁹, pro eo quod est: Principio et fine cares. Proinde, quia sæculum intervallum quoddam significat, ne quis stulte arbitretur Deum universi ante sæcula non fuisse, alio in Psalmo idem ille Propheta sic ait: *Exaudie Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula* ¹. Quocirca qui universi, idem sæculorum quoque conditor est, non illorum quidem turpium et copulatim confictorum, sed eorum, quibus intervallum quodlibet significatur. Qua quidem ratione beatus ille Paulus adducitur, ut Patrem et Filium sæculorum creatorem esse dicat: *Locutus est nobis*, inquit, *in Filio quem constituit hæredem universorum, per quem fecit et sæcula* ². Verbum

B porro, *fecit*, sæculorum substantiam non indicat; sed universitatis Deo antiquiorem prorsus esse neminem. Alio item in loco sic habet: *Regi sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo, honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen* ³. Non ut sæcula quæpiam ostendat, quæ per se subsistant, suisve nitantur viribus, sed perenne Dei regnum prædicet. Idem Apostolus alibi sic ait: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non sæculi hujus, neque principum sæculi hujus qui deseruntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula* ⁴.

C Jam vero, si carnis assumptæ mysterium sæculis, ut divina testantur oracula, antiquius est, extremam id impietatem arguit, si quis universi Deum sæculis juniorem dicat. Isaias quoque propheta sic exclamat: *Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ* ⁵. Item: *A sæculo non audivimus, nec oculi nostri viderunt Deum, præter te* ⁶. Deus igitur universæ naturæ conditor est ante sæcula, imo extremis etiam temporibus nostræ salutis. Ergo una ex Trinitatis personis, unigenitus nimirum Patris Sermo, cum ex virginis sanguinibus sibi templum exædificasset, duplicem naturam, non autem hypostasim, habere visus est. Carneque indutus ex semper virginis utero Mariæ processit: non autem per illam, tanquam per canalem transivit, ut impuro huic Valentino visum est, cœleste secum corpus deferens, sed nuda cum deitate illam subiens, prout Paulus ipse quoque docet apertius: *Qui sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes: quare non erubescit fratres eos appellere* ⁷: quandoquidem in cœlo nihil est humanæ conditionis, nec in vita illa, quæ supra mundanæ hanc sublunaremque degitur, ubi vitii morbo locus est. Ubi ergo mali nihil est, nullaque vitæ humanæ conditio visitur, qui fieri, quæso, potuisse credibile est, ut inde sibi corpus humanum Deus asciverit? quænam etiam naturæ nostræ emen-

⁹⁷ Psal. LXXXIX, 8. ⁹⁸ Matth. XXVIII, 20. ⁹⁹ Psal. LXXXIX, 9. ¹ Psal. LIV, 20. ² Hebr. I, 2. ³ I Tim. I, 17. ⁴ I Cor. II, 7, 8. ⁵ Isa. XL, 28. ⁶ Isa. XLV, 21. ⁷ Hebr. II, 11.

datio expectanda fuisset, si cum terrestre animal gravi morbo laboraret, aliud a cœlestibus diversumque divinam illam commistionem recepisset? Nam quis ægrotum sanare queat, nisi membro male affecto peraccommoda medela applicetur? Jam si ægrotum in terris agentem virtus divina pertingere non potuisset, homini certe nihil profuisset circa ea occupari, quæ ne tantillum quidem divinæ virtutis impertitura erant. Ceterum ii qui naturam nostram conviciorum plaustis, et velut e proskenio, lacerant, nativitalisque rationem calumniantur, hoc Deo indecorum fuisse rati, ut eodem modo quo solemus ipse quoque nasceretur, et in terris versaretur, sciant apud Deum turpe nihil haberi: vitio duntaxat excepto, et si quid ad vitium proxime accedit. Naturæ porro nostræ series ad divini nutus arbitrium legemque temperatur longe aliena a calumnia illa, cui vitium obnoxium esse solet. Alioqui si quid in humanæ naturæ fabrica deprehenderetur, quod præ turpitudine et indecentia satis tutum a calumniæ moribus non esset, in creatorem certe culpa redundaret.

Proinde cum in nativitate Christi cætera mira fuerint, eaque adeo, quæ Deum hautquaquam dedecere, (ut carnis absque semine generatio, processus absque corruptione: ut eadem virgo, quæ mater: quod eadem mater, quæ virgo, citra ullam virginitatis in partu jacturam, fuerit: ut Deus carnem humanam in essentia personali, non in persona essentiali assumpserit: ut totus semper in Patre manens, totusque natura Deus existens, homo quoque natura totus exstiterit: ut neque divinam, neque humanam detraxerit naturam, sed eas confuse commistimque conjunctas servaverit), tum vero vel maxime eodem prorsus modo, quo nasci solemus, ille quoque natus est ex Virgine, nec inde quidquam contraxit, quod Dei generationi aut indecorum aut dissimilaneum esset. Nam si rubo, sterili plantæ sese applicuit, ejusque adminiculo cum Mose collocutus est, nihil certe Deo indignum fecit, si summa sua bonitate manum suarum figmentum inhabitans, hocce pacto non gentem unam, eamque modicam, ab Ægyptiorum manu liberavit, sed mundum universum ad creatorem Deum converterit, et a dæmonum dominio asseruerit.

Jam divina incarnatione hoc modo demonstrata, age, divinorum oraculorum testimoniis freti, ab incarnato Dei Verbo corpus humanum assumptum fuisse demonstramus. Ac primum quidem corporis incunabula ad divinitatem maxime pertinebant. Deinde butyrum et mel, quod Propheta longe ante prædicit, necnon maternum lac, et quævis alia cibi potusque species, vas, quo exciperentur, in illo fuisse satis arguunt.

Quod si fatuus quis cibum illum objiciat, qui

A in Abrabæ tabernaculo sumptus est, is vero sciatur se a recta ratione longe aberrare. Hujusmodi enim cibaria videbantur alio quodam modo absumi, qui ei, a quo absumpta sunt, incognitus non est. Quod si quis stulte incorpoream naturam hisce usam inferat, illic certe neque famem neque sitim inveniat, hic vero necessitate affectiones et appetitus hujusmodi concitabantur, non quod divinitas conjuncta corpus tali ab egestate asserere non posset (qui enim paulo post corporibus immortalitatem largitus est, suum ipsius corpus multo facilius ab omni egestate vindicasset), sed hoc illi concessit, ut propriam naturam perspicuam faceret. Proinde quotquot hæreses hoc ab illo assumptum negarunt, manifesti mendacii convincuntur.

B Quemadmodum enim ille, tametsi corpus a morte immune reddere poterat (nam tertio id a morte die præstitit) passioni tamen et morti objectit, ut incarnationis mysterium adimpleret: ita etiam fami idem, siti labori et somno exposuit, ne ulla mendacii constabiliendi ansa iis superesset, qui id duntaxat approbant, quod sibi videtur. Quare fames et sitis, insuper et labor et somnus Domini corpus humanum esse corpus arguunt: quod quidem confirmaturus beatus ille Paulus ita exclamat: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti*⁸.

C Quibus certe verbis naturam ab illo assumptam fuisse aperte ostendit, quæ nostræ persimilis esset. Quod si quis hujusmodi vestimentum non probet, Jacobum patriarcham ita vaticinantem audiat: *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uxoris pallium suum*⁹. Audiat vero beatissimum quoque Paulum exclamantem: *Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Jesu, quam inivit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, per carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei*¹⁰. Velaminis enim nomine, quemadmodum stolæ et pallii, patriarcha carnem ipsius appellavit. Sed superfluum videtur si pluribus hoc verbis explicem.

D Nam vel ipse Christus seipsum hominis Filium vocat. Apostolis enim sæpius hoc inculcat. Futurum est, ut *Filius hominis tradatur in manus hominum, et interficiant eum et tertia die resurget*¹¹. Ei autem qui sequi volebat: *Vulpes, inquit, foveas habent, et volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet*¹². Et hoc Judæis in os objecti: *Quid me quæritis interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Deo*¹³? Beatus Apostolus autem ita clamat: *Unus Deus et mediator Dei et hominum*¹⁴. Item: *Quia per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum*¹⁵, pro-

⁸ Hebr. ii, 14. ⁹ Gen. xlix, 11. ¹⁰ Heb. x, 19 seqq. ¹¹ Matth. xx, 18. ¹² Matth. viii, 20. ¹³ Joan. v, 20. ¹⁴ I Tim. ii, 5. ¹⁵ I Cor. xv, 21.

pterea etiam semen Abraham universorum Deus, in A semine ejus omnes se gentes benedicturum et Isaac et Jacobo promisit: ut merito beatus idem Apostolus ad Galatas scribens dixerit: *Abraham autem dictæ sunt promissiones, et semini ejus*¹⁶: tum docens quemnam seminis appellatione intelligat, ita subjicit: *Non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus*¹⁷. Idem ad Hebræos scribens, sic ait: *Nusquam enim angelos apprehendit: unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex apud Deum*¹⁸. Qua etiam de causa cum Jacobus Judæ benedictionem illam impertiret, quam ab universorum Deo acceperat, ita dixit: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui millendus est, et ipse erit expectatio gentium*¹⁹. Michæas quoque propheta vaticinium hoc hisce verbis renovat: *Et tu, Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda*²⁰. *Ex te enim mihi adveniet dux, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*²¹. Beatus item Apostolus prædictionum finem ostensurus, ita exclamat: *Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster*²².

Has ipsas promissiones Davides quoque rex et propheta ab universorum Deo accepit. Ait enim ad ipsum: *Usque in æternum præparabo semen tuum, et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam*²³. Item alia loco: *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus: et thronum ejus sicut dies cæli*²⁴. Et paulo post: *Semel juravi in sancto meo, si Davidi mentiar, semen ejus in sæculum manet. Et thronus ejus sicut sol coram me, et sicut luna perfecta, et testis in cælo fidelis*²⁵. Has ipsas item promissiones per Isaiam prophetam denuo verax ille Dominus renovavit: *Egredietur enim, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*²⁶, et cætera, quæ in eundem sensum consequuntur. Item: *Erit radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur: et erit sepulcrum ejus gloriosum*²⁷. Item alio loco: *Et feriam, inquit, vobiscum pactum sempiternum, misericordias Davidis fideles*²⁸. Quæ enim illi promisi, complebo; et per illius semen servabo orbem terrarum; fidelis enim et verax est mea promissio.

Harum promissionum veritatem evangelista quoque Matthæus indicans, in ipso statim historię suæ præmio orbi terrarum annuntiat, gentium expectationem floruisse. Ait enim: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham*²⁹. Utrique enim semini promissiones factæ sunt.

¹⁶ Gal. III, 16. ¹⁷ Ibid. ¹⁸ Hebr. II, 16. ¹⁹ Gen. XLIX, 10. ²⁰ Mich. V, 2. ²¹ Matth. II, 6. ²² Hebr. VII, 14. ²³ Psal. LXXXVIII, 5. ²⁴ Ibid. 30. ²⁵ Ibid. 35, 36. ²⁶ Isa. XI, 1 seqq. ²⁷ Ibid. 11. ²⁸ Isa. LV, 3. ²⁹ Matth. I, 1. ³⁰ Rom. I, 1 seqq. ³¹ Rom. IX, 5. ³² II Tim. II, 8.

Quin et beatus Apostolus scribens ad Romanos, in ipso Epistolæ principio fidem promissionis ejus indicavit, quæ Davidi facta est. Ait enim: *Paulus, servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui natus est ex semine Davidis, secundum carnem*³⁰. Porro eo quod *secundum carnem* addidit, perspicue indicat Dominum nostrum Jesum Christum Deum fuisse ante sæcula. Filium autem Davidis humanæ naturæ ratione pronuntiavit. Quod ut apertius doceret, subjunxit: *Qui declaratus est Filius Dei cum potentia, per Spiritum sanctificationis, ex eo quod resurrexit a mortuis Jesus Christus Dominus noster*. Postquam enim resurrexit a mortuis, inquit, et Spiritus gratia replevit apostolos, per miracula ab illis facta, Deus innotuit: siquidem in ejus nomine maxima peregrerunt miracula. Cæterum in Epistolæ medio, bonorum, quibus olim Judæos impertivit, mentione facta, subjunxit: *Quorum sunt patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*³¹, atque una in persona duarum naturarum differentiam ostendit, cum ex Judæis secundum carnem processisse, et super omnia Deum esse dicit, tanquam Deum et in sæcula benedictum. Beatum porro Timotheum his verbis exhortatur: *Memor esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum, in quo labore usque ad vincula, quasi male operans*³².

Alioqui permulta in utroque Testamento testimonia inveniri possunt, quibus Servatoris nostri cognatio carnalis confirmetur. Sed hæc meo iudicio sufficiunt, quod humanam naturam perfectam et absolutam ab illo assumptam fuisse doceant. Qua etiam de causa Filius Davidis, Filius Abraham, Filius hominis, Homo, Adamus, Jacobus et Israel dictus est. Quemadmodum enim perfectus Deus, ita homo quoque perfectus erat, perfectam hominibus salutem conferens.

CAP. V.

Quinta hæresis, Ptolemæi: ab hac qui ad orthodoxos confugiunt, baptizantur. [Ptolemæi et Heracleonæ meminit Irenæus lib. I et IX. Ptolemæum Valentinum vocat Athan. lib. III contra Arianos, cap. 5.]

D Gnosticos hic impuros sequitur. De æonibus, seu sæculis, idem cum Valentino sentit. Addit insuper Deo, quem ille Bythum vocat, duas esse conjuges. Ennæam seu cogitationem, et Thelema, seu voluntatem: primum enim, inquit ille, cogitavit, deinde voluit. Idem etiam ad matronam quamdam, nomine Floram scribens, in legem illam blasphemus invehitur, quam per Moysem dedit Deus; solumque Decalogum a Deo datum: cæterorum au-

tem scriptorum alia Moysi ipsius, alia seniorum populi propria esse contendit.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quia Gnostici omnimoda honesti ignorantia laborabant, idcirco malos etiam dæmones suis in Traditionibus et actionibus invocabant. Itaque Ptolemæus hic profanis illorum dogmatis subscribens, impurus quidem fuit, quia cæcos duces secutus, impurior vero, quia sensu perverso Ennæam et Thelema, seu cogitationem et voluntatem, necnon Deum quoque Bythum commentus: nonnullaque adeo fabulamenta, digna quæ in profundam βυθὸς infernalis voraginem demergantur, quorum quidem narratio sanis auribus tædium affere solet.

Idem atra bile haud dubie percitus, et impos animi, linguaque procaci et effræni, Mosaicam legem vellicans, ex ejus constitutionibus alias Dei, alias Moseos, alias denique seniorum plebis voces esse asserit. Nescio unde ad hæc deblatteranda adductus, præsertim tot annorum millibus a Mose nato, legeque ab eodem lata exactis (utinam natus nunquam fuisset!) nisi forte nugæ hujusmodi ab Ennæa illa et Thelesi, quas deo suo Bytho nupsisse fingit, didicisse videtur, prorsus oblitus ea ipsa Deum Mosis ore locutum esse, quæcunque a Mose tradita, librisque exarata sunt. Quemadmodum ex illa execratione facile colligas, quæ contemptorum legis cervicibus imminet. Ait enim: *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus* ³³: quibus verbis omnem legem intelligit.

Universam porro legem divinitus datam esse, cum ex aliis non paucis Scripturæ sacræ locis, tum ex hisce verbis videre est, quæ Davidi divinitus dicta sunt: *Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc quæ docebo illos: Et filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam* ³⁴. Item: *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum. et in verberibus injustitias eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab illis, neque injunctam agam in veritate mea; neque profanabo testamentum meum, et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita* ³⁵. Nam per Testamentum, justificationes et testimonia, universam legem intelligit, quam quidem sibi Deus, ut propriam traditionem vindicat.

Appendix Theodori Sculariotæ.

Melius fuerat his niti rationibus: *Si Mosen et prophetas non audiunt, neque si quis a mortuis resurrexit, credent* ³⁶. Item: *Habent Mosem et pro-*

phetas ³⁷, etc. Item: *Si quis solverit unum de mandatis* ³⁸, etc. Item in lege: *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit*, cætera his consimilia.

Ea autem quæ Davidi dicta sunt, ad Novum Testamentum referri possunt: *Docebo enim*, inquit *Davidem, alter a Mose, et post Davidem evangelica legislatio.*

CAP. VI.

Sexta hæresis, Marci, a cujus hæresi resipiscentes, baptizantur.

Magis hic artibus instructus, præstigiisque suis mirifica nescio quæ faciens, multos ex simplicioribus circumvenit (43), imprimis vero matronarum illarum, quæ multitiis et purpureis stolis ornatae incederent, animas et corpora corripit. Ille enim, ut Irenæus auctor est, vifrea quædam albi coloris pocula præparabat; deinde carmine nescio quo usus, confestim eorum aliud in purpureum, aliud denique in cæruleum convertebat. Idem cum Valentino multa sæcula confingebat quæ quidem quatuor et viginti Græcorum litteris similia dicebat. Aliaque muta, alia semivocalia, alia denique vocalia nuncupabat. Quin et prolixam quamdam fabulam instituens, eam, ut idem Irenæus ait, Sigen seu Silentium vocabat, nomine sane quod fabulæ atque ejus argumento neutiquam conveniret; insuper et alia, quæ superfluum scribere duxi. Addebat a tetrade seu quaternione, sæcula processisse. In quaternione porro Hominem, Ecclesiam, Verbum, et Vitam contineri. Virtutes præterea, quæ ab iis emanaverant, ab eo Jesu generatas esse, qui visus esset in terra. Et Verbi quidem vices angelum Gabrielem: Vitæ, Spiritum sanctum: Hominis, virtutem Filii: Ecclesiæ denique Virginem adimplessæ. Atque ita per Mariam genitum esse eum, qui divina dispositione homo factus est. Quoties autem eos baptizant, quos circumvenerunt, his uti verbis solent: In nomine ignoti Patris omnium, et Veritatis Matris omnium, et ejus qui descendit Jesu, ad conjunctionem, et redemptionem, et communicationem virtutum. Quoque majorem ei qui baptizatur stuporem injiciant, hæc Hebraica nomina superaddunt (44): Chamosi bæannora: mystadia, rhuda, custaba: phogor: calathi. Quorum interpretatio hæc est: O qui es super omnem virtutem Patris, te invocamus, qui Lumen, et Spiritus bonus, et Vita nominaris: quoniam in corpore regnasti.

Qui autem sucratur hunc in modum ad ista respondet: Confirmatus sum, redemptus sum, in nomine Iao, qui animam meam ab hoc sæculo liberavit. Deinde ipsum opobalsamo inungunt, et perfectum evasisse pronuntiant.

³³ Deut. xxvii, 29. ³⁴ Psal. cxxxi, 12. ³⁵ Psal. lxxxviii, 31 seqq. ³⁶ Luc. xvi, 34. ³⁷ Ibid 29
³⁸ Matth. v, 18.

(43) Iren. lib. iii, c. 18; Euseb. iv, cap. 10.

(44) Hinc Irenæi locum restituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mirificus Marcus prestigiis et incantationibus præsentium vel perspicaces oculos fascinabat, efficiebatque ut ea quæ conspicerentur, contra se habere viderentur, quam eorum natura ferret. Nec enim pellucida vasorum vitreorum corpora in varios mutare colores potuisset: ut quæ adeuntibus alba protenderet, eadem mox in purpurea, vel cærulea mutaret, hocque pacto simpliciorum plerisque circumveniret: in primis autem mulierculas, quæ circa colum occupatæ fabulis et nugamentis gaudent. Nec minus in eo nugatur, quod sæcula tradit esse, quæ numero litteris quatuor et viginti respondeant. Quamvis enim sæcula sæculorum audiamus, vera tamen opinio, quæ res divinas immobiles esse docet, unicum illis sæculum attribuit.

His autem rebus, quæ motui et corruptioni sunt obnoxia, tempus assignat, quod transitorio solis et lunæ cursu semper motum, mensuram, et fluxum recipiat. Quarum enim rerum natura perpetua non est, eæ temporis vicissitudinibus consistunt. Quarum autem essentia immobilis est, et statu numeris omnibus absoluto prædita, iis accommodum sæculum citra dimensionem procedit, neque ullis noctium et dierum intervallis, neque veris, æstatis, autumnis, et hiemis vicissitudinibus instar temporis ita discernitur, ut anni partibus ordine productis curriculum solstitio absolvat, denuoque incipiat, sed semper Ens, essentiaque præteriti et futuri experte præditum. Nam temporis pars una præterit, alia futura est, præsens alia dicitur. Sæculum autem, ipsum partitione caret, nulloque tempore ac loco circumscribitur, sempiternitateque adeo cum iis, quæ sempiterna sunt, gaudet. Vesanæ porro mentis figmentum, Marci quæ de sæculis commentum semivocale, vocale, et mutum est. Nam quatuor et viginti litteris alias vocales appellat grammaticus, cujusmodi sunt α, ε, η, ι, ο, υ, et ω: quia nimirum per se ipsas, vique sua vocem perficiunt, etiamsi aliis non jungantur litteris: alias semivocales: alias item mutas vocat, ut β, γ, δ, et quæ consequuntur, ut quæ nihil eorum expriment, quæ ad colloquium faciunt, absque aliorum elementorum conjunctione, nimirum α, ε, et cæterorum hujusmodi. At sæculorum (sit tamen a quoquam sæcula plura admittantur) quæ, quæso, ratione, quaque naturali differentia vocem aliis, aliis semivocem, merum denique vocis defectum aliis Marcus tribuit? Absurda prorsus hæc est distinctio, ut et illa quaternitas, quæ sæcula peperit, absurdior, cui quidem hominis, Ecclesiæ, Verbi, et Vitæ nomen imponere Marcus assolet. Quemadmodum meræ quoque nugæ sunt Potestates illæ, quas idem Jesu, qui visus est in terra, generandi auctores tradit, quæ nimirum a quaternitate, non secus atque a cratere quodam, profluant. Si-

A quidem quaternitatem Pythagoreum dogma fuisse scimus. Potestates vero, si angelicas concedamus, a Jesu productas, at non generationis ejus causas exstitisse dicemus. Hoc porro illæ quoque comper tum habentes vociferabantur: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos*³⁹. Illæ enim, dum superbæ peccato efferuntur, ad id quod deterius est sese converterunt, pristinæque illa dignitate exidentes, supplicio mancipatæ subjectæ sunt, quod βίραρον hoc est tormentum, appellatur. Nam quæ fuit ejus, quæso, superbia, qui inter illas primatum habet? *Super astra Dei exaltabo sedem meam, et ero similis Altissimo, et comprehendam orbem terræ quasi nidum, et tanquam ova derelicta tollam*⁴⁰. Hæc quidem ille, Christus autem quid? *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiões et super omnem virtutem inimici*⁴¹. Contra porro Christianæ doctrinæ sunt, proptereaque cum aliis Marci dogmatibus rejicienda, quæcunque etiam sacerdotes ejus incantantes iis insusurrant, quos baptismatis lavacro proluunt. Christus enim in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, baptismum conferendum esse apostolos docuit: hi autem patris ignotii nomen invocant. Certe quis ille sit nescio, ut tamen ex sequentibus ariolari datur, is est a nobis qui Christi nomen profiteamur, alienus.

CAP. VII.

Septima hæresis, Ascodrugorum, vel Ascodrugarum.

C Hi neque divina mysteria, sive sacramenta, quæ sunt eorum quæ non videntur symbola, rebus sub aspectum cadentibus: neque incorporea sensibilibus et corporeis referenda aut commemoranda esse contendebant. Perfectam autem redemptionem in eo consistere dicebant, si quis veram ejus quod est notitiam habeat. Nam quæ videntur universa, ignorationi et passioni obnoxia, per generationem dissolvuntur. Igitur expiatio spiritualis esse debet. Proinde neque baptizant ad se accedentes, neque ullus omnino apud illos baptismatis mysterio locus est. Redemptionem enim eorum quæ sunt cognitionem vocant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Ascodrugi quoque vana et falsa locuti, misericordiæ illius, quæ hominum assidua comes est, mœnibus sese prorsus excluderunt. Rerum enim divinarum et quæ sub aspectum non cadunt pleræque Dei jussu, corporeum et oculis omnium expositum statum sortitæ sunt. Ille enim, Vide, ad, ut facias omnia secundum formam tibi præmonstratam in monte. Ubi de tabernaculo verba facit, et cæteris, quæ in eo a Beselele disposita sunt.

Continebat autem tabernaculum septa decem, quorum unumquodque in longitudinem ad viginti octo cubitos, in latitudinem vero ad quatuor pro-

³⁹ Matth. viii, 29. ⁴⁰ Isa. xiv, 13. ⁴¹ Luc. x, 19.

aspersio illarum vice divinum baptismum sufficit, quod non solum vetera peccata gratis remittit, sed etiam promissorum bonorum spem proponit: nos Dominicæ mortis et resurrectionis consortes efficit, donorum sancti Spiritus participes facit: filios Dei nos esse demonstrat, nec solum filios, sed etiam hæredes Dei, et cohæredes Christi. Est enim futurorum bonorum arrhabo, futuræque resurrectionis typus et figura, communicatio Dominicarum passionum, participatio resurrectionis Christi, vestimentum salutis, tunica lætitiæ, et stola splendida, imo splendor ipse.

Quotquot enim in Christum baptizati sumus, in mortem ejus baptizati sumus, ut quemadmodum Christus per gloriam Patris excitatus est a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim insiti sumus in similitudinem motus ejus, certe et in resurrectionis erimus ⁴².

Hæc sunt quæ nos Apostolus de divino baptismo sentire voluit, hæretici autem, tuum Ascendit huius, de quibus agimus, tum quicumque illorum vestigia secuti divinum baptismum detrectant, abeant in malam rem, quia potissimum quæ sub aspectum cadunt omnia, ignorantia et affectibus obnoxia esse dicunt. Nam quis ignorantia affectibusque locus apud Deum, qui nihil aliud est, quam natura simplex, nullisque affectibus obnoxia, et quæ scientiam homini patefacit?

CAP. VIII.

Octava hæresis Colobarsæ

Ogdoadæ quædam, seu octonarium numerum Colobarsus hic fabulabatur: eamque Propatorem, Ennoæ, seu Cogitationem, Patrem, Veritatem, Hominem, Ecclesiam, Verbum et vitam, constare dicebat.

Quod igitur a Propatore ante omnia, tanquam conducibile factum, excogitatum fuerat, id Patrem vocari Colobarsus asserebat. Aliud porro Veritatis, aliud Hominis appellatione designabat. Alios cum in medium proponeret, Ecclesiam esse præcogitavit, atque ex Ecclesia Verbum processisse, qui quidem est Filius Dei primogenitus, quem pone Vita sequeretur. Atque hoc modo suam complebat Ogdoadæ. Cæterum Colobarsæ auditores et discipuli, hominis quoque nomen Universorum Propatori et Proanænocto, hoc est ei, qui ante omnia mente concipiendus est, attribuere ausi sunt. Qua de causa Filium hominis seipsum in Evangeliiis Christum dixisse contendebant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Colobarsus quasdam Ptolemæi, Marci, et Valentini sententias impurissimas refingens, atque illorum Tetrada seu Quaternitatem ad Ogdoadæ seu octonarium numerum produciens, perditionis scalas sibi ipsi suæque factionis hominibus compegit, cum ea quæ effutivit nullo prorsus ordine stent, imo sibi inter se repugnent: ut ii deprehendere pos-

⁴² Rom. vi, 3 seqq.

A sunt, qui in traditionum ejus lectione versantur.

Ubi enim paulum progressus est, Filium hominis vocat Universorum Propatorem, quem nemo cogitatione percipere queat, eaque de causa Christum seipsum hominis Filium in Evangeliiis vocare asserit, nec interim conjectare potest, Deum Verbum Creatorem hominum, at non hominem fuisse, qui tandem humanitate divinitati commista, unus idemque Filius Altissimi, et Filius hominis dicitur, unius hypostaseos ratione, quæ duobus ex naturis ita perfecta est, ut composita sit, quoniam post conjunctionem una in hypostasi composita, uno inquam, Christo, naturæ salvæ supersunt, nihilo secius atque naturales earundem proprietates, ita ut qui Christum enuntiat, duarum naturarum conjunctionem perspicue significet. Atque Deum carne passum, et carnem Verbi propria in natura passam, denique Dominum gloriæ crucifixum esse propter summam naturarum conjunctionem dicimus. Et hæc illa est Theandrica energia, hoc est, Dei et hominis operatio. Posteaquam enim Deus homo factus est, et humana ejus operatio divina erat, seu deificata, nec divinæ operationis ejus expertus: atque divina vicissim operatio ab humana operatione non abhorrens, sed utraque cum altera citra confusionem elucescebat.

CAP. IX.

Nona hæresis, Ophitarum. Hi baptizantur.

Ophitæ vocantur a serpente, quem colunt. Aiunt autem ab Æone, seu sæculo superiore, alia sæcula processisse, quorum infirmum sit Jaldabaoth, ex superiore matre Pronice. Hunc porro ad infima loca descendisse, ibique septem filios genuisse, qui septem sibi cælos construxerint. Jaldabaoth deinde, quem Hebræorum quoque Deum dicunt, seipsum supra conclusisse, ne septem filii ea cognoscerent, quæ supra se sunt. Qui mox hominem ad patris Jaldabaoth idem confinxerunt, erat autem homo reptile quemadmodum vermis. Cæterum cum Pronice mater Jaldabaoth filium odio prosequeretur, quod præ fastu seipsum superius conclusisset, hominem scintilla divinæ virtutis, hoc est anima, donavit. Erectus itaque in pedes homo cogitatione cælos penetravit, laudibusque cælestem Jaldabaothi patrem celebrare cœpit. Qua quidem re Jaldabaoth offensus, infra despexit ad materiæ sedimentum, filiumque serpentina Idea genuit, a quo decepta Eva est. Proinde serpentem Deum esse, hominibusque ipsis scientiæ principium fuisse docens, cujus rei gratia prudentissimus omnium serpens dictus sit, propter multiplices illas volubilesque intestinorum nostrorum spiras, quibus corpora nostra confarcinata sunt. Insuper et serpentem nutriunt, et mysteriorum suorum tempore, panibus mensæ apposis, cistaque aperta, illum ad pastum invitant. Ille circum

Ut autem Vetus Testamentum cum Novo consentire, et eadem cum illo effari, atque adeo utriusque rivulos ex eodem fonte scaturire perspicuum stat, audiamus Joannem tonitrus filium, qui omnia Verbo facta, nec eorum quæ sub sensum cadunt, et quæ intellectu percipiuntur, quidquam sine eo productum asserit. Nam, *Sine ipso*, inquit, *factum est nihil quod factum est* ⁵².

Audiamus et Paulum exclamantem: *In eo facta esse omnia, seu visibilia sint. seu invisibilia* ⁵³. Idem alibi. *Per eum Pater fecit sæcula*. Idem cum in Areopago concionem haberet, hunc in modum locutus est: *Deus, qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, ipse dedit omnibus vitam et inspirationem, et omnia: fecitque ex uno sanguine genus omne hominum inhabitare super universam faciem terræ* ⁵⁴. Item, *Fide intelligimus aptata esse sæcula Verbo Dei* ⁵⁵.

Atque hæc quidem de cælis et sæculis. Quod si quis tertium Pauli cælum in medium afferat, is vero sciat unicum proprie a sacra Scriptura cælum agnoscere, reliquos autem duos improprie cæli nomine designari. Unum quidem quod secundo die factum, proprie firmamentum dictum est: abusive autem cælum: *Vocavit enim*, inquit *firmamentum cælum* ⁵⁶. Siquidem hoc diversum est ab eo, quod primo die creatum est, idque nominis sortitum, sive quia est aquis compactum, et idcirco firmamentum dictum, sive ad corporum distinctionem, quæ superius et inferius contigua sunt, quæ quidem cum tenuia et pellucida sint, hoc quia crassum est corporeum, στερέωμα seu firmamentum dictum est: στερεόν enim a geometris corpus dici solet, quoniam tres in partes diducitur, nec tactui cedit, aut obsequitur. Quemadmodum autem firmamentum hoc quod primi cæli vicem adimplet, cæli nomen adeptum est, ita etiam proximum illi elementum, aer, quia contiguus nobis est, eumque primo suspicientes intuemur, majore cum abusu cælum dicitur. *Erit enim*, inquit Scriptura, *cælum quod supra vos est, aereum* ⁵⁷. Et David, *Volucres cæli* ⁵⁸. Maximus igitur Paulus aerem et firmamentum prætervectus in ipso primo et tertio cælo, ratione ordinis interiorum ad superiora, requievit.

Eo item, quod homini a serpente cognitionem datam esse dicunt, extremam impietatem redolent. Mosaica enim historia Adamum animantibus nomina imponentem, hocque modo de Eva disserentem introducit: *Hoc igitur os ex ossibus meis, et caro ex carne mea* ⁵⁹. Qui cum Domini præceptum nihili fecisset, quo cavebatur ut arbores omnes, quibus Edem immensum luxuriabat, contrectaret, indeque victum sibi pararet, ab unica vero scientiæ arbore abstinere, causamque adeo hujus rei compertam habuisset, imo præsens a præsentem Domino auribus excepisset, non injuria Dei jussu exsulavit, et deliciarum horto exturbatus

est: prudentiorque post consilium, ut ita dicam, evasit. Atque reipsa didicit, obsequium rebellionis quid præstat. Quare serpens scientiæ dator non erat, sed arbor scientiæ boni et mali nuncupabatur. Si quid autem contrariorum cognitione præditum sit, non statim dignum est, quod contrariis accenseatur. Eadem enim ratione legem contemnendam judicabimus, quæ contraria discernat, et alternis utraque expendat. Imo vero Adamum oportuit observato præcepto ad Deum quibusdam quasi gradibus ascendere, et veluti quadam e specula arboris scientiæ vim contemplari, tumque demum ejus perceptione se efferre, cum per Deum licuisset, perceptioque ipsa damno caruisset, nec ad deteriore partem inclinasset. Contra autem,

cum præcepta in omnium oculis transgressus esset, nec auspicio fructum arboris scientiæ boni et mali gustasset, totus ad contraria proclivis se convertit: nec solum a vitæ arbore exclusus est, sed jure etiam a conversatione illa et statu excidit, quibus antea dignus habitus fuerat. Dicat vero etiam quispiam Adamum sese speculationibus altioribus quam par esset, addixisse, quæque ingenii sui capacitatem excederent: quia nimirum boni malique scientia præditæ essent. Quod in causa fuerit, ut a Deo ejiceretur. Ejusmodi enim eorum qui sunt contemplationes multis præcipitiis scatent, multosque a vera de Deo sententia quasi obtorto collo, transversos agunt, quemadmodum, verbi gratia, Ophitas, de quibus nunc agimus philosophorumque veterum plurimos. Democritus enim aquam Deum esse dixit. Anaximenes aerem principium primum et summum esse asseruit. Anaxagoras idearum particularium æqualitatibus attribuit, quas ὁμοιομετέλας Græci vocant. Alius cælo universitatis hujus administrationem ascripsit. Alii denique cum alio modo ad variam rerum quas Deus creavit cognitionem, tanquam ad arboris scientiæ boni et mali, animum appellerent, exitiali se morti manciparunt, tantum abfuit, ut arboris vitæ participes essent. Porro Deum Adamus absque intermedio non videt, aut stantem coram obtuetur, sed solum in paradiso prodeambulantem audit, ut his quoque verba faciamus, quamvis ab instituto argumento aliena sint. Quoniam stat quidem Deus iis qui stant, caventque ne ab honesti actione decidant. Ab inconstantibus autem, et obliquam ab iis quæ meliora sunt viam sectantibus, dimovetur quoque Deus, et alio se confert, eaque de causa Deus vespere, ut arbitror, non autem mane, ut prius, Adamo videndum se præbet quia nimirum capax amplius non erat, cui splendoris divini Oriens illucesceret, quippe cui post transgressionem oblusa sensuum organa hebescerent. Antea enim non ex intervallo cum Deo colloquebatur, neque ita, ut nunc quidem adesset, nunc vero abesset: imo mane et meridia, hoc est,

⁵² Joan. 1, 3. ⁵³ Coloss. 1, 16. ⁵⁴ Act. xvii, 24. seqq. ⁵⁵ Hebr. xi, 3. ⁵⁶ Gen. 1, 8. ⁵⁷ Deut. xxviii, 28. ⁵⁸ Psal. viii, 6. ⁵⁹ Gen. ii, 23.

repoposcerunt, qui aliena cupidas manus injicere auderent, ut ex Ixione conjicio, quamvis ille Junonis loco nebulam amplexatus esset: et ex Marte, quam Vulcanus iis vinculis constrinxerat, quæ neque frangi, neque solvi possent: atque communi multorum ludibrio elevatum exposuerat, quamvis vel jugerum magnitudine superaret.

Sed quia beneficium tempus civitatem ipsam, quamvis bene muratam deseruit, hujusmodique leges solis mandari litteris permisit, nos quoque finem dicendi faciemus, ne forte iis vires restituamus, et secundæ quodam modo vitæ auctores simus, quæ tempus irrita et emortua esse voluit.

CAP. XI.

Undecima hæresis Cainorum.

Caini ad inculpatam fidem nostram accedentes baptizantur, impie vero universitatem hanc a duabus potestatibus contineri dicunt: quarum altera infirmior, altera potentior existat. Et ex iis Adamum Evamque prognatos. Cæterum potestates eandem postea Evæ adhæsisse. Atque Cainum quidem, Esau, et Coritas ex potentioris potestatis semine, Abelem autem ex debilioris processisse. Magnifico quoque se efferunt, quod a proavis Caino, Sodomitis, Esau, imo vero etiam a proditore Juda descenderint. Proinde opusculum quoddam proferunt, quod auctori Judæ ascribunt. Angelorum porro et potestatum nominibus confictis, ephoros eos, hoc est præsides seu præfectos appetitionum rationis expertum esse dicunt. Ex quo fit, ut cum in execranda et infanda peccata impingant, ad eorum quodlibet exclament, O tu, angele, abutor opere tuo, munere tuo defungor. Quin et ex Pauli apostoli nomine opusculum aliud nulla non obscœnitate scatens confingentes, Ἀναβάτιχόν, hoc est, De ascensione Pauli vocant. Hinc arrepta occasione, quod Apostolum ad tertium usque cælum ascendisse dicant, atque ibi verba non referenda audivisse, quæ non fas est homini loqui: quibus non referendis verbis impia illa sua flagitia intelligunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Dicat vero quispiam adversus hanc hæresim contendens: Inaudita audiui, eaque adeo percurrere mihi contigit, quæ oblivione profecto, tenebrisque digna sunt. Cum enim Caini duo principia prædicant, quibus rerum universitas constet: quorum alterum debilius, alterum fortius sit, ex duabus illis potestatibus primos parentes processisse aiunt. Deinde vero ambo Evæ adhæsisse, atque ex debiliore potestate Abelem prognatum, cæterosque omnes, qui illum secuti cultum Dei amplexati sunt: ex altera vero, quæ potentior ab illis dicitur, Cainum, Coræum, et Abironem processisse, atque adeo Sodomitas: et quicumque illos secuti, luxuque diffuentes, molliter et delicate

A vixerunt. Hæc et hujusmodi professi, quæ pudorem hominibus facile incutiant, sibi tamen in eis placent, animumque ad omne genus flagitii appellant. Revera illorum gloria in illorum dedecore consistit: qui non solum corporeos concubitus ordinibus materia carentibus attribuunt, atque duo principia inter se contraria tradunt, quæ quidem se mutuo prorsus interimunt, ut quæ se mutuo pati nequeant, sibi ex diametro repugnent: sed etiam nequioribus hominibus addicti, ne futura quidem illis supplicia miseri secum quoquomodo reputant, vel tantillum quidem subverentur. Si quidem Cainus meritis cædis fraternæ pœnas luit, dum gemit et trepidat, atque per totum miseræ vitæ curriculum comitiali morbo laborat. Coræus vero et Abiron terræ abcessu, atque ad inferos cum universa familia descensu, condemnati sunt.

Porro Sodomitis igne cœlitus in Pentapoli demisso perierunt, quod quidem ii qui mascula libidine pruriunt, etiamnum fructuum cinereorum perceptione, terræque siccitate, et inhabitabili sole erudiuntur.

Judas denique ultro seipsum, nulla prorsus percepta mercede strangulans, vitam laqueo abruptit. Quam vero apposite dæmonas quoque suæ ipsorum libidinis et intemperantiæ præfectos confingunt? At vero *quæ societas luci ad tenebras* ⁶²? quid Judæ et Paulo commune? ut illius quidem Evangelium proferatur, qui ne auribus quidem Dominum a mortuis surrexisse, gentesque fidem Christianam edoctas esse percepit, qui seipsum eodem tempore suspenderit, quo Dominum prodidit: ita ut perire, quam sceleris pœnitere maluerit: hujus vero libellus commentitius omni obscœnitate specie refertus configatur, cum tamen dicat: *Sequitur sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* ⁶³. Item, *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobos efficiar* ⁶⁴. Item in Epistola ad Corinthios, de eo qui cum noverca se polluerat, hunc in modum scribit: *Ego quidem absens corpore, jam præsens autem spiritu judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi Satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu* ⁶⁵. Et paulo post: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt* ⁶⁶.

Verba autem illa non referenda, quæ Paulus auribus hausit, quæ nefas est nomini loqui, vel quæ ad fidem non ædificant, propter ipsorum novitatem, et naturæ humanæ infirmitatem, qua fit,

⁶² II Cor. vi, 14. ⁶³ Hebr. xii, 14. ⁶⁴ I Cor. ix, 27. ⁶⁵ I Cor. v, 3 seqq. ⁶⁶ I Cor. vi, 7 seqq.

cum intellectu et cogitatione, denique spiritualiter cum Creatore suo conversabatur et colloquebatur. Postea vero quam a seipso divini jubar luminis exclusit, tunc audivit, ut Scriptura refert, vocem Domini prodeambulantis in paradiso sub vesperam, et occuluit se, quia nudus erat. Præter eo quæ jam dicta sunt, Ophitæ hoc quoque contra receptam piorum sententiam astruunt: quod scilicet Dominus Jesus formam serpentis induerit, atque ita Virginis uterum subierit, quod in causa fuit, ut Apostolus exclamarit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed exinanivit semetipsum formam servi accipiens*⁶⁰. Quæ enim Deo cum animantium omnium maxime detestando serpente, qui Adamum circumvenerat, communicatio est? Sed Dei Verbum, cum in forma, seu substantia Dei esset, nec ejus essentia per rapinam, sed naturam potius, eamque adeo ejusmodi, quæ amitti nullo modo possit, æqualis Deo esset; seipsum exinanivit, formam servi, hoc est humanam naturam accipiens, quemadmodum et in sequentibus ostendit, cum ait, *Ad similitudinem hominum factus*⁶¹. Quare cum Paulum Ophitæ in medium afferant, ut Dominum forma serpentis assumpta Virginem subisse confirmant, a Paulo ipso ventriloqui perspicue coarguuntur, imo illis os tanquam vaniloquis obstruitur. Cæterum qui fieri potest, ut formam serpentis Dominus acceperit, quem de medio sublaturus venerat, tanquam dæmonis emissarium, qui Adamum, hoc est manuum suarum opus, circumvenerat? Quod enim quis expetendum judicat, id magna quoque diligentia prosequitur, quod vero nocuum, tanquam sibi contrarium, afferre novit id aversatur, nec ulla prorsus affinitate sibi conjungit.

CAP. X.

Decima hæresis, Prodicti et Adamitarum.

Platonice Prodicus disciplinam cum percurrisset, eorum qui Adamitæ dicuntur hæreseos auctor fuit, publicamque libidinosæ prariginis licentiam Carpocraticis dogmatibus addidit. Mulieres enim communes esse sancivit, cujus rei gratia non tantum publicis in conviviis, lucernis confestim extinctis, in quacunque quis incidisset, eam comprimebat, sed hujusmodi quoque turpitudinem mystici sacrificii loco habebat. Atque hujus rei testem Clementem, qui Stromata conscripsit (4.), auctorem citabo, sacrum virum, qui que rerum multarum peritla cæteros omnes exsuperet, cujus in Stromaton tertio hæc leguntur: Sunt porro qui publicam, et omnibus expositam Venerem mysticæ communionis nomine dignentur, rei sacræ vel nomine solo haud dubie injuri. Deinde contra subidam illam, porcineque spurci-

Atiem nonnulla præfatus, hæc subiit: Miserrimi enim carnalem et venereum conubium rebus sacris accensent, et ab eo sibi in Dei regiam aditum patefactum iri putant. Certe ad ganea consecranda fenestram aperit hujusmodi communio, eorumque societatis albo suos et hirci libenter ascribantur. Sit vero lisdem præcipua et maxima spes in iis meretricibus reposita, quæ in fornice prostant, et citra delectum quosvis accedere volentes impudenter admittunt. Aliis porro in eandem sententiam additis, inserit: Hæc et hujusmodi sunt Prodicensium dogmata, qui se Gnosticos falso nomine dixerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Si Plato Platonice more locutus est, nec præfatus legumlationis cortice, philosophicum sensum occuluit, haud dubie Plato indigna se tum molitus est, cum nuptias communes esse suis sancivit legibus. Nam Prodicum sino, et qui Platonis auditores dissentaneis sibi quæ dissimilibus magistri sui opinionibus, tanquam muscæ ulceribus, inflati sunt. Qui enim communis mulierum auctor est, is nihil aliud, quam nationum omnium, totiusque generis humani confusionem introducit. Qui enim fieri potest, ut ex hujusmodi complexibus pater ullus cognoscatur, et cæteri consanguinei demonstrantur? At certe Deus nihil confuse creavit, sed ubi primum materiam quatuor in elementa digessisset, ex illis hunc quem videmus, mundum fabricavit. Hic vero dum communem nobis Venerem lege permittit, nec cum delectu mulieri adhaerendum tradit, et patres nobis nostros invidet, et genus ambiguum promiscuumque statuit: ita ut vix cuiquam innotescere queat, an hic parte Græco natus fuerit, an vero ille ex barbaris Amazoniis et Hippomulgis ortum habuerit. Per te vero mihi, quæso, patris nomine frui liceat, quemadmodum tu in hodiernum usque diem filius Aristonis diceris, nec ab re denominaris. Nec ea certe animantia, quibus insita ratio est, quibusvis mulieribus semen committere solent, sed his quoque vis quædam inest, qua amorem respuant et devitent. Non ita Draco, non ita Solon cives tui suas sanciverunt leges, sed lectos distinxerunt, pœnas raptibus virginum irrogarunt, supplicio illos extremo multarunt, quicumque vim thalamis inferrent alienis, omnia denique bene et recte disposuerunt. Tu autem, qui vere sapientissimus, et ubique celeberrimus habitus es, quid tibi, quæso, voluisti cum talia promulgare ausus es? aut unde, ex quove tripode, ex quorum denique philosophorum, ut ita dicam, corollariis aut syllogisticis rationibus ad hæc tabulis inscribenda adductus es, quæ ne dli quidem tui probaverunt? Qui metatores sibi ipsis præfecerunt nobilesque adeo pœnas ab iis

⁶⁰ Philip. II, 6. ⁶¹ Ibid. 7.

(45) Clemens in Stromatis lib. III.

repoposcerunt, qui aliena cupidas manus injicere auderent, ut ex Ixione conficelo, quamvis ille Junonis loco nebulam amplexatus esset: et ex Marte, quam Vulcanus iis vinculis constrinxerat, quæ neque frangi, neque solvi possent: atque communi multorum ludibrio elevatum exposuerat, quamvis vel jugerum magnitudine superaret.

Sed quia beneficium tempus civitatem ipsam, quamvis bene muratam deseruit, hujusmodique leges solis mandari litteris permisit, nos quoque finem dicendi faciemus, ne forte iis vires restituamus, et secundæ quodam modo vitæ auctores simus, quæ tempus irrita et emortua esse voluit.

CAP. XI.

Undecima hæresis Cainorum.

Caini ad inculpatam fidem nostram accedentes baptizantur, impie vero universitatem hanc a duabus potestatibus contineri dicunt: quarum altera infirmior, altera potentior existat. Et ex iis Adamum Evamque prognatos. Cæterum potestates easdem postea Evæ adhæsisse. Atque Cainum quidem, Esau, et Coritas ex potentioris potestatis semine, Abelem autem ex debilioris processisse. Magnifico quoque se efferunt, quod a proavis Caino, Sodomitis, Esau, imo vero etiam a proditore Juda descenderint. Proinde opusculum quoddam proferunt, quod auctori Judæ ascribunt. Angelorum porro et potestatum nominibus confictis, ephoros eos, hoc est præsidēs seu præfectos appellationum rationis expertum esse dicunt. Ex quo fit, ut cum in exsecranda et infanda peccata impingant, ad eorum quodlibet exclament, O tu, angela, abutor opere tuo, munere tuo defungor. Quin et ex Pauli apostoli nomine opusculum aliud nulla non obscœnitate scatens configentes, Ἀναβῆταιόν, hoc est, De ascensione Pauli vocant. Hinc arrepta occasione, quod Apostolum ad tertium usque cælum ascendisse dicant, atque ibi verba non referenda audivisse, quæ non fas est homini loqui: quibus non referendis verbis impia illa sua flagitia intelligunt.

Hæreseos præcedentis consutatio.

Dicat vero quispiam adversus hanc hæresim contendens: Inaudita audi, eaque adeo percurrere mihi contigit, quæ oblivione profecto, tenebrisque digna sunt. Cum enim Caii duo principia prædicant, quibus rerum universitas constet: quorum alterum debilius, alterum fortius sit, ex duabus illis potestatibus primos parentes processisse aiunt. Deinde vero ambo Evæ adhæsisse, atque ex debiliore potestate Abelem prognatum, cæterosque omnes, qui illum secuti cultum Dei amplexati sunt: ex altera vero, quæ potentior ab illis dicitur, Cainum, Coræum, et Abironem processisse, atque adeo Sodomitas: et quicumque illos secuti, luxuque diffuentes, molliter et delicate

A vixerunt. Hæc et hujusmodi professi, quæ pudorem hominibus facile incutiant, sibi tamen in eis placent, animumque ad omne genus flagitii appellant. Revera illorum gloria in illorum dedecore consistit: qui non solum corporeos concubitus ordinibus materia carentibus attribuunt, atque duo principia inter se contraria tradunt, quæ quidem se mutuo prorsus interimunt, ut quæ se mutuo pati nequeant, sibi ex diametro repugnent: sed etiam nequioribus hominibus addicti, ne futura quidem illis supplicia miseri secum quoquomodo reputant, vel tantillum quidem subverentur. Si quidem Cainus meritis cædis fraternæ pœnas luit, dum gemit et trepidat, atque per totum miseræ vitæ curriculum comitali morbo laborat. Coræus vero et Abiron terræ abcessu, atque ad inferos cum universa familia descensu, condemnati sunt.

Porro Sodomitis igne cœlitus in Pentapoli demisso perierunt, quod quidem ii qui mascula libidine pruriunt, etiamnum fructuum cinereorum perceptione, terræque siccitate, et inhabitabili sole erudiuntur.

Judas denique ultro seipsum, nulla prorsus percepta mercede strangulans, vitam laqueo abruptit. Quam vero apposite dæmonas quoque suæ ipsorum libidinis et intemperantiæ præfectos conflungunt? At vero quæ societas luci ad tenebras⁶²? quid Judæ et Paulo commune? ut illius quidem Evangelium proferatur, qui ne auribus quidem Dominum a mortuis surrexisse, gentesque fidem Christianam edoctas esse percepit, qui seipsum eodem tempore suspenderit, quo Dominum prodidit: ita ut perire, quam sceleris pœnitere maluerit: hujus vero libellus commentitius omni obscœnitatis specie refertus configatur, cum tamen dicat: *Sequitur sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*⁶³. Item, *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*⁶⁴. Item in Epistola ad Corinthios, de eo qui cum noverca se polluerat, hunc in modum scribit: *Ego quidem absens corpore, jam præsens autem spiritu judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi Satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu*⁶⁵. Et paulo post: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*⁶⁶.

Verba autem illa non referenda, quæ Paulus auribus hausit, quæ nefas est nomini loqui, vel quæ ad fidem non ædificant, propter ipsorum novitatem, et naturæ humanæ infirmitatem, qua fit,

⁶² II Cor. vi, 14. ⁶³ Hebr. xii, 14. ⁶⁴ I Cor. ix, 27. ⁶⁵ I Cor. v, 3 seqq. ⁶⁶ I Cor. vi, 7 seqq.

tioribus, aqua, inquam, et igne, prædixit : atque A adeo columnis duabus inscripsit, quæcunque in cœli tabulis antea legerat. Columnarum altera ex latere costili præparata, altera lapide exsculpta erat, ut si quando igne absumerentur homines, lateritia inconsumpta superesset, si vero aqua perituri essent, lapidea conservaretur. Cæterum filiæ hominum illæ sunt, quæ a Caini genere provenerunt. Hæc enim vox, homo, sine adjuncto proferatur, nec synecdochice subauditur, malam in partem, ut plurimum sacris in Scripturis, et intelligiet accipi solet : quo in significato etiam apud Davidem dicitur : *Filii hominum, usquequo gravi corde* ⁷⁴? Item : *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ* ⁷⁵. Item : *Non timebo quid faciat mihi homo* ⁷⁶.

Filii autem Dei, qui a Setho pio viro genus ducebant apud tempestatis illius homines oblectabantur, quemadmodum Moses his verbis obscure subindicavit : *Et viderunt filii dei filias hominum, quod pulchræ essent, et acceperunt eas in conjuges* ⁷⁷. Davides autem apertius id prolatavit, dum chorditoni psalterii chordis personans hunc in modum psalleret : *Ego dixi, Dii estis, et filii Altissimi omnes. Vos autem ut homines moriemini, et ut ἀρχόντων seu principatum unus cadetis* ⁷⁸.

CAP. XIII.

Tertia decima hæresis, Archonticorum seu Principatumum. Hi baptizantur.

Nomen his a dogmatibus impositum est. Cum enim cœlorum hebdomadem atque ogdoadem, hoc C est septenarium et octonarium numerum esse dicant, horum unicuique proprium ἀρχοντα seu principem præstiluunt. In octavo autem matrem φωτεινὴν, hoc est lucidam, esse aiunt. Atque diabolus septimæ potestatis filium affirmant, nimirum Sabaoth ; qui sit Hebræorum Deus, cum Evaque congressus fuerit, ut maritus cum uxore solet, atque eo ex congressu Cainum et Abelem suscepit. Qui cum germanam sororem ambo rivales deperirent, invidia crepans Cainus Abelem interfecerit. Improbant vero mortuorum quoque resurrectionem, atque solam animam resurgere, ac in cibum principatibus et potentiis cedere contendunt lidem baptismum execrantur, divinorumque mysteriorum perceptionem explodunt, quippe quæ in Sabaothi nomine celebretur. Ab Adamo præterea D cognita tandem Eva Sethum processisse nugantur, quem superna potestate ex continenti correptum apud se enutriverit, post multaque temporum intervalla in terram detulerit, ut principatum et potentiarum mysteria diceret. His porro sunt pseudoprophetæ quidam Marsiades et Marsianus, quorum posteriorem in cœlum quoque abreptum fuisse, et per tres indidem dies descendisse aiunt. Postremo resurrectionem mortuorum continua filiorum ex patribus generatione jam fieri dicunt.

⁷⁴ Psal. iv. 3. ⁷⁵ Psal. lvi. 5. ⁷⁶ Psal. cxvii. 18. ⁷⁷ Gen. vi. 2. ⁷⁸ Psal. lxxxi. 6, 7. ⁷⁹ Deut. xxxi. 8. ⁸⁰ Matth. v. 36.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Tenebrarum principis revera discipuli sunt archontici seu principatumum fictores, vel principales. Vanis enim rerum vocabulis in animum inductis suum, hebdomados et ogdoadas, seu septenarios et octonarios numeros cœlorum confixerunt. iisque principes præfecerunt, non quale Moses ait *Constitui terminos populorum, juxta numerum angelopum ejus* ⁷⁹, sed unicuique cœli subpræfecturam non secus adjudicarent, atque si nulli principatui subditus esset. Hoc vero quid aliud, quæso, est quam multiplicis dominationis introductio, Deique contemptus, qui hanc rerum universitatem protulit? Quod etiam propemodum profitentur, dum φωτεινὴν seu lucidam quandam introducunt, diabolumque septimæ potestatis, filium esse autumant, atque eum esse Sabaoth Deum Hebræorum impudenter proloquuntur, ut qui Deo contrarii sint. Quæque supradictis magis impia et ridicula dicas, Evæ cum dæmone concubitus, et ex eorum congressu Cainum et Abelem conceptos esse conflungunt. O qualia malignus ille mendacique ab initio pater effinxit? quæ nimirum spurcitiæ suæ capacia sint, quales linguas illis intra dentium septa conclusit, usque adeo mendaciis omne genus exercitas, ut vel ipsum verbis tanquam jaculis impetant, dum eum qui materiæ natura expers est cum corporibus humanis congressum esse tradunt. Hi certe animum non secus atque dæmonem, ut par est, materia constare rati, ea illum de causa cibi loco apponi suis quales sint, principatibus, et potentiis dementissimi omnium pronuntiant.

Neque vero novi quidquam est, quod divinum lavacrum improbant, Sethumque raptum esse nugantur, atque adeo mortuorum resurrectionem filiorum procreatione fieri censent, in omnibus a Veteri Novoque Testamento dissidentes, imo ipsi Deo obstreperi, necnon sors portioque mali dæmonis omnium gratissima.

CAP. XIV.

Quarta decima hæresis, Cerdonis et Marcionis. Hi ad fidem orthodoxam accedentes baptizantur.

Blasphemias Simonis his quoque initium dederunt. Fuit autem Cerdo antiquior, qui duos etiam deos esse asserebat, unum qui in lege et prophetis locutus esset, quem etiam impurus hic et scelestas homo creatorem malem notumque vocabat, alterum vero deum bonum et ignotum omnibus affirmabat : quem Christi quoque patrem dicebat, [qui venisset quidem ex Maria existimaretur, ad ea antiquanda, a mundi opifice deo, malo inquam, illo et noto, sancita essent, re autem vera non venisset. Propterea etiam veterem a Christo legem in Evangeliiis antiquari, qui dicat *Dentem pro dente, et oculum pro oculo* ⁸⁰, tanquam dei mali institutionem.

⁷⁷ Gen. vi. 2. ⁷⁸ Psal. lxxxi. 6, 7. ⁷⁹ Deut. xxxi. 8. ⁸⁰ Matth. v. 36.

*sensus fuerit fratri temere, reus erit iudicio*⁸⁹. Item : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est cum illa in corde suo*⁹⁰.

Jam vero in hujusmodi exhortationibus constitutio legis haudquaquam consistit, sed honesti custodia et conservatio perfectior. Vetus enim lex scelerum sine aversatur, eosque punit, a quibus illa commissæ fuerint, quæ minus honesta sunt : Christus vero vel prima germina radicitus extirpat eorumque nomine pœnas exposcit. Mulierem enim ad concupiscendum vidisse, aut iracunda comminatione contumeliosiusque in fratrem insurrexisse (quot ne fiat, summa cura cavendum esse Christus admonet), haudquaquam actionum finis et consummatio est, quam Mosaica lex aversatur, sed appetitus quidam et motus, quia ea parturiat, quæ minime conveniunt, atque ad finem etiam deducant.

In utroque igitur hi Cerdonis et Marcionis asectæ ex diametro ab orthodoxa fide dissentiunt : et quia legem Mosaicam malam esse pronuntiant, et quia Christum ideo venisse contendunt, ut illam solveret.

Quod vero phantasia, seu simulatione, non autem revera Christum in terris apparuisse dicunt, nec pure naturam humanam assumpsisse, dignos ultro esse produnt, qui in Chaos et Erebum pœnas daturi protrudantur. Qui enim fieri potest, ut phantasia dicatur, quod ex virgine natus sit, quod sapientia, ætate, et gratia profecerit, quod crucifixo latus lancea perfossum fuerit, quod statim a resurrectione cicatrices clavorum, laterisque diductionem ostenderit, quod discipulus de iis ipsis ouriosius addubitans ea procul dubio sic se habere deprehenderit ? Quæ quidem omnia divinæ dispensationis præscripto ideo conservata sunt, ut eum ipsum esse crederemus, qui apparuerat, qui tertio ante die passus erat in carne, non autem spectrum spiritumve, qui oculis cerni posset.

Quod autem Deus unus est Pater, unusque Dominus Servator noster Christus : quod denique Verbum caro factum sit, id filius ille tonitrus his verbis attestatur : *Et Verbum caro factum est*⁹¹. At testatur et gentium doctor Paulus, qui plerisque divinarum Epistolarum in locis ea latius explicat quæ de Christo scripta sunt. Inquit enim, *Gratias agimus Patri qui nos idoneos reddidit in partem hæreditatis sanctorum in lumine, qui liberavit nos a potestate tenebrarum, et transtulit in potestatem Filii dilectionis suæ, qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturæ*⁹². Et postea : *Quia in ipso complacuit omnem inhabitare plenitudinem, et per ipsum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis sunt*⁹³. Item : *Nunc autem reconciliati sumus Deo, per mortem Filii ejus*⁹⁴. Item alibi : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo : sed se ipsum*

*exinanivit, formam servi accipiens*⁹⁵. Proinde, venit, ut genus humanum servaret, cujus formam assumpserat, atque adeo subdolas dæmonis artes irritas faceret, quem profani homines Deum vocant, quamvis angelica claritudine una cum rebellionis agmine deciderit, tenebrasque cum gloria illa commutaverit, qua totus luce lucebat matutina : cuique pauca quædam, nec magni momenti, posse datum est, in sui ludibrium potius, justorumque certamen et exercitium, quam ad virium demonstrationem. Nec enim alia lege coronatur athleta, victoriæque præconiis effertur, quam si pugno adversarium percusserit, aut ejus viscera catapulta transverberarit : aut in guttur acinacem distrinxerit, atque ita virium suarum dexteritatisque specimen coram agonotheta, seu certaminis præfecto, ediderit. Quomodo, quæso, nobis pietas, aut martyrum pro Christi nomine constantia, optimumque cæterorum sanctorum propositum innotuisset, nisi dæmon Jobum petivisset, et obtinuisset, nisi præterea tyrannos adversus martyras subornasset ?

Cæterum Hylen, seu materiam, neque sine principio esse, neque principio cum Deo carere dicimus, neque etiam imaginationem esse, quæ sit formarum receptaculum : quamvis exteriorum nonnullis id visum fuerit et placuerit. Nam cum Deus mundum producere in animo versaret, cogitatio illa opus et actio erat. Hylenque seu materiam forma subsequatur, et simul emergebat. Qui vero Mosem ita dicentem audiunt, *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi*⁹⁶, atque hinc arrepta occasione divinam sempernitatem materiæ tenebrisque contra imum sed mentum tribuunt, tota errant via, tanquam exleges. Posteaquam enim paucis verbis edisserit, *In principio creavit Deus cælum et terram*⁹⁷, tum deinde quæ facta fuerint, et qua forma producta sint exposuit, et hunc in modum subjunxit, *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi*. Cum enim cælum in orbem circumageretur, et necdum luminaria illa magna sideraque ordinem suum in firmamento sortita essent, merito tenebræ diffundebantur ; ubi primum vero lux emersit, stellæque productæ sunt, tenebræ quidem eadem opera discussæ, et ad nihilum redactæ sunt : quia nimirum per se, suæque vi subsistere non poterant, lumen autem diei ubique resplenduit : ubi verbi gratia in arborum umbris videre est. Sole enim transeunte, ipsæ quoque collectæ adductæ circumferuntur et dissiliunt. Extenso itidem tabernaculo vel papilione lumen diei quodam quasi septo disjungitur, tenebræque liberius diffunduntur, eodem everso et destructo, hæc quoque ad nihilum redactæ evanescent. Verum enimvero rerum, quas Deus creavit, nulla est, quæ ex divina ejus essentia constet, at humanum quidem corpus luto compactum est, anima vero

⁸⁹ Matth. v, 22. ⁹⁰ Ibid. 28. ⁹¹ Joan. i, 14. ⁹² Col. i, 12 seqq. ⁹³ Col. i, 19 seqq. ⁹⁴ Rom. v, 10. ⁹⁵ Philipp. ii, 6. ⁹⁶ Genes. i, 2. ⁹⁷ Genes. i, 1.

quam taurino capite effixerat ebrietas, in minuta A fragmenta confracta et potrita fuerit.

Introducitur autem principium unum innominatum, a quo Deum alium processisse subdit, qui omnia creaverit : idque non recte, sed male et prout corruptæ mentis erat lumen illud quod diei præluet, aut aerem quem spiramus haudquaquam veritus, non panis quo alimur, non aquæ qua in potu utimur, non cæterorum cujusquam, quibus homines, ut cætera spirantia perfruimur, rationem ullam habens. In quibus præsertim minus recte, nec ut creaturas decet verba de eo fecisse deprehenditur, a quo illæ in rerum naturam productæ sunt. Ut certe Christum superni ejusdemque boni Dei Filium fateatur, qui revera carnem humanam induerit, passus sit, et resurrexerit, eundem tamen cum in cælos ascendit, carnem deposuisse, privatumque corpore ascendisse contendit. Qua in re partim Cerdoni, partim Marcioni colludit, partim cæteris hæreticis astipulatur, erroneaque et improbanda cum illis dogmata velut hæreditario jure sortitur.

Idem aliam quoque hæresim innovat, dum Christum sibi quatuor ex elementis, non autem ex Virginis sanguinibus carnem compegisse asserit : eademque denuo in illa dissolvi, ex quibus composita fuerat, quod quidem Christi gestis adversatur. Nam si carnem cœlitus attulisset, quo tempore Angelum Evangelistam in civitatem Nazaretham miserat : ad quid, quæso, opus ei fuerat, ut ad tempus in utero Virginis formaretur, ex eodemque cum crassitudine corporis exiret?

CAP. XVII.

Septima decima hæresis, Severianorum. Hi quoque ad baptismum admittuntur.

Principatibus hic quoque Potestatibusque illam rerum creationem quam credimus accommodat. Aitque unum esse Deum bonum in supremo cœlo et sæculo. Diabolum autem ex ejus femore processisse, qui potestatum ordini præest : quem etiam Jaldabaothum vocat. Diabolum hunc, simul atque in lucem editus est, serpentem deprehensum, et idcirco in terram dejectum. Cumque venereis stimulis pungeretur, cum terra non secus atque cum muliere rem habuisse, vitemque ejus e spermate progeneratam. Proinde a vino abstinendum esse dicebat, quod quidem nunc in furorē, nunc in irem exaceret. Feminam præterea miser ille a Satana factam, eosque qui cum femina concumberent, Satanæ opus adimplere fabulabatur. Atque ea de causa nuptias dissuadebat. Insuper eam quoque hominis partem, quæ superior esset, umbilicoque tenuis protenderetur, potestatis Christi creaturam : quæ autem consequerentur umbilicum, ea idem malæ potestatis opus esse contendebat. Velut denique Testamentum, una cum resurrectione mortuorum inficiabatur.

Hæreseos præcedentis consultatio.

Ex plerisque hæresiarchis ea quæ arriserunt

deliramenta Severianus expiscatus est, deinde ipse quoque aliarum auctor hæreseon, tanquam blasphemis blasphemos superare contendat, a vini usu prorsus abstinendum esse docet. Diabolumque cum terra congressum, et exinde vitem mox enatam aserere non veretur : ita ut vitem mali dæmonis malum opus affirmet : ignorans omnia quæ Deus creavit esse bona, prout ejusdem divina vox attestatur. Malum quidem est ebrietas, et rerum creaturarum abusus ; nam sol quoque caliginis auctor est iis, qui in ejus orbem recta oculorum aciem dirigunt : non tamen ea de causa lucidissimum hoc dici lumen aspernandum est. Aqua vitam rebus admotis largitur : eadem suffocare quoque solet. Ignis itidem calefacit atque urit. Gladius multis in rebus conducibilis est : at idem homicidia perpetrat. Sic se habent cætera quoque omnia, quibus humana vitat conestat. Quin earum etiam virtutum quæ reginæ dicuntur, usus ipse medio neitquam caret. Si quis ergo res hujusmodi ex hominum usu auferat, solo contrarietatis concursu permotus, is efficiet, ut earum rerum sine quibus vita nostra ingrata et acerba futura sit, nullæ supersint. Multis vero etiam vel mica panis mortem attulit. At fieri tamen nullo modo potest, ut pane careamus, qui tanquam res omnium solidissima, cor hominis confirmat, quemadmodum et vinum, si opportune moderateque bibatur, nec illum σωφροσύνης seu temperantiæ craterem transiliat, aut secundum saltem non excedat, ἀνταρξίας, seu sufficientiæ vulgo fertur, quo quidem bona corpori valetudo accedit animique pars rationalis sarta tecta fovetur. Quodque eo majus est, se ipsum Christus viti discipulosque palmitibus comparavit : Patri denique nomen agricolæ indidit. Quin et in nocte illa, qua tradebatur, accipiens panem refertumque vino calicem, et utrumque benedicens, Novum nobis Testamentum tradidit ; panem quidem in suum corpus, vino autem in sanguinem commutato. Hisque adeo ambobus nobis conjunctus, qui ab illo sumus appellationem sortiti, dies omnes nobiscum versatur, quemadmodum etiam promisit. Atque ita nostris quidem vel in hujusmodi mysteriis arcanis vini usus utilis et salutifer deprehenditur.

Severianus autem qui vinum et nuptias execratur, indignum se prodit, et qui unquam in lucem productus sit, et qui calicem Domini sumat. Utraque enim Christus benedixit, nuptias quidem præsentia, vinum autem ex aqua novo et inaudito miraculo factum, Jam vero quid commune luci et tenebris? Itemque Deo et dæmoni ut eum creationis compotem faciat? Hic enim universi creator, ille vero creatura censetur, eaque adeo, quæ quia in iis quæ acceperat, minime perseverasset, imo temerariis in creatorem ausis insurrexisset, idcirco etiam ex alto præceps deturbata est, omnis denique nequitiae caput et auctorem se præstitit.

Filius ergo perditionis et malorum auctoris ille

facilis ad credendum omni verbo, ut ea sibi vera esse persuadeat, quæ a Montano docentur? Denique cum Christus Hebræis dixerit, *Testimonium meum non est meum, sed Pater est, qui testimonium fert de me*³, ne quis omnium Montanum vera dicere autemet, qui de seipso testimonium ferat: idque ejusmodi, ut non de rebus quibusdam mediocribus narrationem instituat, sed illum Patrem omnipotentem Servatoremque pronuntiet.

Hic dubio procul interest maligno spiritu prætumidus, qui paulo post vacuus inventus est, quemadmodum etiam dum ejusdem prophetissæ. Cum enim nullum post se prophetam venturum, sed in foribus esse consummationem prædicant, falsa et per se reprehensioni obnoxia esse, dum Montano adhærent, ore proprio vaticinatas esse prodiderunt. Illæ enim jampridem obierunt, atque inferorum tormentis expositæ sunt; mundus autem durat et etiamnum propriæ Dei, qui est super omnia, potestati subjacet.

CAP. XXI.

Vicesima prima hæresis, Quintilianorum, Priscillianorum, Pepuxitarum et Artotytarum. Hi baptizantur.

Quintiliani hi pseudoprophetissam, una cum Priscilla hæreseos suæ ducem jactant. Aiunt autem ipsarum unam in loco, qui Pepusa dicitur, dormisse, Christumque in somnis vidisse, muliebri habitu, stola splendida indutum, una secum versatum esse, et somnum cepisse, sapientiam denique sibi inspirasse; atque revelasse quam sanctus ille locus esset. Cæterum Veteri et Novo Testamento utuntur, mortuorumque resurrectionem admittunt. Mulieres autem in episcopos et presbyteros ab illis eliguntur. Aiunt enim, in Christo Jesu nec masculum, nec feminam esse. Artotyritæ porro vocantur, quia panem et caseum suis ipsorum sacramentis adhibent: ἄρτος enim Græcis panis est, et τυρός caseus. Fertur insuper quiddam aliud magis impium apud illos fieri. Puerum enim apprime juvenem quodam die festo per omnes corporis partes subulis pungunt, tum ejus sanguine farinam pinsunt et subigunt, tandemque oblatione inde facta communicant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Figulinæ ejusdem cum præcedentibus hi quoque sunt, imo vero perversæ illius satanicæque doctrinæ ac traditionis. Quia vero rerum immutatio et innovatio nunquam non hæreticis arridet, eorumque adeo, quæ deteriora sunt, copiam insolentius sibi vindicant, his quoque vestigiis inhærentes Artotyritæ feminas etiam ad episcoporum presbyterorumque cathedras evehunt, atque illis permittunt, ut quæ apud eos celebrantur mysteria, manibus attrahant. In cujus rei assertionem Pauli

³ Joan. v, 31, 32. ⁴ Gal. iii, 26 seqq. ⁵ I Cor. xiv, 35. ⁶ I Cor. xi, 13.

(46) Euseb. hist. lib. v, c. 22. Exod. xii.

A locum proferunt, ubi sic habetur: *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem hæredes*⁴. At falso Paulum citare coarguuntur, qui his verbis nequaquam mulieribus ea pertrectare permittit, quæ viris conveniunt: et ea imprimis, quæ mysteriis scatent vivamque docentis vocem requirunt: imo vero nos non amplius sub lege, tanquam pædagogo esse, sed ex fide justificari, Deique filios tam mares quam feminas esse docet atque prædicat, universumque adeo genus humanum, dummodo Christum lavacro baptismatis induerit, imprimis autem cum sic alio quodam loco exhortatur: *Mulieribus docere non permitto; sed domi viros suos interrogent, si qua res sit opus*⁵. Item, *Vos ipsi judicate. Decet mulierem non velatam orare Deum*⁶? Jam si nullo modo convenit, naturæque legibus adversatur, ut femina relecto capite oret (vir enim si comam nutriat, ignominia est illi, mulier autem si comam nutriat, gloria est illi) quoniam coma illi velamenti loco data est, si mysteria tractet, denique ad altare Dei propius accedat, quantum scelus molitur?

Artotyritæ autem et Deum, et salutifera ejus præcepta ignorantes, Christum et Paulum calumniantur: illum quidem, quia muliebri habitu ad suarum prophetissarum unam accessisse, cum ea dormivisse, sapientiam denique et futurorum prænotionem ei instillasse dicunt. Hunc vero, qui magnus orbis præco jure censetur, quia perversi divinorum ejus dogmatum interpretes, feminis non secus atque viris sacra contrectanda permisisse mentiuntur impudenter.

Quod ad προσφοράν, hoc est mysticam sacrificii oblationem pertinet, quam illi celebrant, eam ipsam esse puto, quam vel ejus auctor, et impii sacri præsul diabolus, tanquam maxime nefariam, detestatur.

CAP. XXII.

Vicesima secunda hæresis, Tessaresdecalistarum seu Quartodecimanorum. Hi unguento inunguntur.

D Reliquis in rebus Quartodecimam prope fideles, in Paschæ festo judaizant (46). Nec enim illud die Dominico celebrant, sed quocumque decimaquarta lunæ dies inciderit, hoc legis oraculo freti, Maledictus omnis, qui non faciet Pascha die decima quarta mensis, dicentesque Joannem apostolum et evangelistam auctorem fuisse, ut Pascha die lunæ decima quarta celebretur. Insuper apostolorum Actibus utuntur, qui erronei vulgo censentur. aliisque præterea libris illegitimis, quos apocryphos vulgus vocat.

Theodori Scutariotæ scholion.

Honestum quoque puto, si Quartodecimani baptizentur. Quondoidem ne presbyterum quidem habent, qui baptismi sacramentum administret, ubi enim vel nomine solo episcopus? Quinetiam illorum sacerdotes, qui generis Judaici sunt, nec sacrificium nec omnem Scripturam, nec omnia hagiographa admittunt. Joannis apostoli Evangelium et intelligentes ut omnes porro sanctorum nomine dignantur. Opera rejiciunt. Sanctorum communionem nullam noverunt. Bogomilorum improbitatem exsequuntur, et in ejusdem.) Si Tessaresdecalistæ iidem sint cum illis, qui Tetratitæ seu Quaternarii dicuntur, ut aliis placet, multa, o Nicetæ, te illorum hæreseos capita latent: quemadmodum ipse tum perspezi, cum in horum librorum lectionem frequens incidissem, quo tempore apud Hellespontiacam Lampsacum exsulebam, quia scilicet apostolorum Patrumque traditionibus primas deferrem, et ex illarum præscripto res ecclesiasticas componendus et restituendas esse dicerem, potius quam pro hæreticæ ataxiæ seu confusionis libidine.*

Hæreseos præcedentis confutatio.

Mosaica quidem lege cavetur ut sub decimam quartam lunæ diem Pascha celebrent ii, qui ab Abrahamo genus ducunt. Illud autem agni occisio erat, postiumque ex ejusdem sanguine perunctio, atque azyma quæ mane cum lactucis edebantur. Et stantes quidem recti cum baculis omnes, et calceos adeo coriaceos induti, his rebus simul magna cum diligentia utebantur. Ut merito maledictus haberetur et impius; qui hanc institutionem antiquaret. Nos autem non agnum occidimus, sed in Christi commemorationem nostrique sanctificationem et purgationem, corpus et sanguinem Christi offerimus, sacrificium incruentum tractantes. Paschaque nostrum eo ipso die præparare debemus, quo Christus e subterraneis inferorum latebris tanquam sponsus de thalamo suo exsiliit: quo etiam tempore ex Ægypto revera profugimus, armatosque satellites atque infestos dæmonas capite minutos, et viribus debilitatos evanuisse vidimus. Nam si appetente vespere quintæ feriæ pridie quam Christus inique in ligno suspenderetur, sacramenta instituta et percepta sunt, certe προληπτικόν, seu præsumptivum, non autem πραγµατικόν, seu rei gestæ commemorativum hujusmodi sacrificium fuit. Præsumptivum quidem, mysterioque scatens, id voco, quod sub quintæ feriæ vespere peractum est: nondum enim revera mortuus erat, resurrexeratve Christus. Pragmaticum vero seu rei ante gestæ commemorativum, quod post passionem, sepulturam et resurrectionem celebratum est. Vere enim et re ipsa tum mortuus, vere et re ipsa surrexit a mortuis Christus. Quamvis ergo utraque perceptio, nimirum proleptica, seu præsumptiva, et

A pragmatica seu rei gestæ commemorativa, æque polleant (illic enim et hic corpus et sanguis Christi vere inest), proprie tamen Paschæ festum diei Dominicæ resurrectionis adjudicatur: eique potius, quam vespere quintæ feriæ nomen hujusmodi convenit, et tanquam mutuo succedit. Cæterum, ut apertius explicem, unum et eundem Christum præsumptive et commemorative mortuum esse et resurrexisse, præsumptive quidem sub quintæ feriæ vespere, cum divina mysteria instituta sunt, commemorative autem die resurrectionis ejusdem quæ tertio post die facta est, exempli gratia in medium proferam illa, quæ in baptismatis regeneratione fiunt. Ibi enim qui redemptionis aqua lustrantur, vere sepeliuntur vereque resurgunt. Eo enim quod ter aqua lustramur, una cum Christo sepelimur, denuoque cum Christo iisdem lustrationibus resurgimus, ab illa veteri mortalitate liberati, quam ex Adami lapsu contraxeramus. Hujusmodi porro mortificatio et resurrectio haudquaquam pragmatica, sed mystica est. Pragmatica enim mortificatio tunc in nobis est, cum animæ a corpore separatio fit. Pragmatica item resurrectio tunc fiet cum tuba canens angelus mortuos et monumentis excitabit. Nihilo minus mystica illa quæ triplici lustratione fit, mortificatio, quæque illam subsequitur, resurrectio, a nobis vera existimatur, et creditur; vique prædita est, ab iis quæ oculis obijciuntur diversa, quemadmodum Paulus in Epistola ad conterraneos meos Collenses his verbis theologice philosophatur: *In quo et circumcisi estis, circumcisione non manufacta, in exspoliatione corporis carnis, in circumcisione Christi, consequuti ei in baptismo: in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitavit illum a mortuis* ⁷.

Proinde neque festum cum Judæis celebrandum, nec ad lunam decimam quartam studiosius attendendum est, sed tum demum Pascha celebrandum est, cum Servatoris nostri dies instat.

At vero Tessaresdecalitæ, seu Quartodecimanni, cæcos duces secuti, Actusque apostolicos, qui ab ipsis probantur, non injuria in perditionis barathrum ceciderunt, quippe qui tenebras cum luce, hoc est cum apostolicis dogmatibus, catholicisque traditionibus atque adeo ipsius Christi præceptis, quæ terram omnem, quam lumine suo sol illustrat pervagata sunt erroneas illas traditiones commutarint, quas ipsi apoerypha vocant.

CAP. XXIII.

Vicesima tertia hæresis, Alogorum, seu Dei Verbum negantium. Hi unguntur.

Joannis Evangelium non admittunt Alogi, imo nec Apocalypsin quidem, sed ea Cerinthis hæretici comitia esse aiunt, dubitantes et dicentes Christum in Ægyptum quidem profugisse, atque a fuga postliminio reversum Nazarethæ habitasse,

⁷ Col. II, 9, 11, 12.

deinde baptizatum, et in solitudinem a spiritu abductum fuisse: indeque reversum prædicare cœpisse, ut ex aliorum evangelistarum scriptis constat. Hujusmodi autem nihil Joannis Evangelio contineri.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Demens revera, et expertus rationis est Alogorum, de quibus hic agitur, hæresis, nec minus vanacum ipsa dubitatione dubitationis occasio; nec enim in omnibus quatuor evangelistæ consona inter se proferunt, sed ea quidem quæ pro tempore gesta sunt quæque Christi ad nos adventui cœherent, ab omnibus citra ullum falsi vestigium conscribuntur, quod nimirum Dei Filius, ita volente qui est super omnia Patre, sanctoque Spiritu cooperante, in terram descenderit: ubi carne Virginis e sanguinibus mutuo accepta, passus in cruce, sepultusque sit, et resurrexerit, denuo denique in cœlos ascenderit.

Ad miraculorum porro explicationem quod attinet, quamvis eodem illam omnes modo non tractaverint, quod tamen ab alio prætermisum est, id litteris alius exaravit, quodque idem hic silentio suppressit, id ab eo qui subsequutus est haudquaquam omisum, sed expressum et historiæ insertum est. Quod quidem divinæ providentiæ et administrationis opus haud dubie præstantissimum est. Si enim quatuor evangelistæ in omnibus inter se consensissent, ii qui ad veritatis lumen cœcutiunt illos convenisse, communique conspiratione atque sophistico consensu ea confinxisse et conscripsisse objeciissent, quæ nullo modo acciderent, nunc vere in illis concordia discors elucescit, similisque adeo est, ut ita dicam, Evangeliorum quaternio musico organo tetrachordo, quod Spiritus sanctus personat, modoque hæc salutaris cantico, modo illa sono vocis ornatissimo hominibus, quotquot nondum prorsus obsurduerunt, percurrenda assumit, ita ut quoties Evangelium Joannis cœleste voco, sæpe autem facio ἀπὸ τῆς μαρτυρίας quoddam, seu extremum resultantis vocis sonitum percipio, quo Dei gloria et harmonica firmamenti vox explicatur, quæ quidem miracula illa annuntiat, quæ cum carne a verbo, et ejusdem cum illo naturæ Spiritu facta sunt: quæque paternæ manus appellatione designantur. Discipulus enim Deo charus viam tribus Evangelistis inviam et inaccessam ingressus, ea Christi miracula exposuit, quæcunque prætermitti non poterant, quin quomodo tractarentur. Miraculorum enim suorum Christus discipulos quoque participes gratis efficit, illosque adeo iis quæ fecisset ipse, majora facturos esse pollicitus est. Atque a tribus quidem evangelistis setis superque tradita et exposita sunt illa, paucis aliquot exceptis. Cœlestem vero et propriam Christi generationem verbo ἦν erat, expressam statim ab initio tonitrus filius hic tanquam fulguris impetus, in omnes orbis fines ejaculatus est, ut cætera quoque id genus, quæ ille

sui sublimitate sermonis in medium idcirco proposuit, quia verbum illud ἦν erat, quod nullo modo recusari refutarive potest, jam hominum auribus intonuerat, et animis innotuerat. Quamvis enim vel his exacte traditis, perspicuaque theologia expositis, indocti pessimique veritatis æstimatores hæc verborum portenta: οὐκ ἦν, non erat; ἦν ὅτε οὐκ ἦν, fuit tempus, quo non erat; ὁμοιον, simile; ὁμοιοῦσιον, similis essentiæ; ἦτον, minus, et κτιστὸν creatum, excogitarunt, et cætera alia quæ ad confutationem manifestamque auctorum suorum derisionem libris editis circumferuntur. Papæ I quam dissimilia de Christo dicerentur nisi Dominus per eum qui hæc arcana revelavit, tanquam de cœlo intonuisset, vocem suam Altissimus emisisset, dogmatum maxime divinorum fulgura multiplicasset, atque hæreticos confudisset. Sed, ut videre est, non alia de causa Evangelium Joannis ab his Alogis improbat, quam quia Dei Verbum non admittant, nec Deum, nec apud Deum esse, nec omnia per ipsum facta esse, confiteantur, et prædicent.

CAP. XXIV.

Vicesima quarta hæresis, Adamianorum. Hi unguuntur. At honestum quoque fuerit, si baptizentur.

Adamiani Adamo quodam doctore usi ecclesias suas in partibus inferioribus leves et angustas efficiebant quibus excalfaciendis ligna accendebant, januisque adstare jubebant, qui virorum feminarumque omnium, quos statim ab ingressu exui moris erat, vestimenta custodirent, atque ita precibus et Scripturarum lectioni intendebant, virginitatis studio sese insolentius efferentes. Quod si quis in flagitio deprehenderetur, eum mox foras ejectum Adamum dicitabant, qui de ligno comedisset. Ecclesiam enim suam paradisi nomine dignabantur. Idem præterea nuptias improbant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Nec recte, nec pie pro Adami cum Eva concubitu ab Adamianis ligni degustatio exposita est. Moses enim aliam fuisse arboris scientiæ ex serpentis suggestionem perceptionem, alium Adami Evæque concubitum testatus est. Atque illam quidem in paradiso nefarie perpetrata ait, hunc vero postea quam inde ejecti sunt, pelliceasque tunicas induerunt. Quod autem nuptias interdicit, virginitatis simulatio mæraque sine rebus verba sunt. Cum enim non sine magna turpitudinis nota, omni amictu deposito, alii aliorum mutuo fruuntur aspectu, qui fieri potest, ut apud æquos rerum æstimatores virginitatis amantes et studiosi judicentur? Cæterum quantum illi scelus nefasque committant, qui de industria volentesque nudantur, et ea detegunt, quæ occultari natura voluit, vel ipsi generis humani progenitores ostenderunt, cum sibi ficulnea folia consuerunt, eorum aspectum aversati, quæ pudore digna sunt. Absurdissimum porro et ab omni modestia prorsus alienum

carne passus est: ita e monumento prodiit: ita A januis clausis a discipulis visus, eorumdemque digitis contrectatus est: ita in cœlos ascendit, et consessus paterni honore exceptus est: ita denique rursus venturus, et vivos cum incredulis iudicaturus est. Cæterum, cum Dominus ipse dicat: *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo: qui autem negarit me coram hominibus, negabo et ego illum coram angelis Patris mei, qui in cœlis est*¹¹; item; *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*¹²: qui fieri potest, ut Sampsæi peccare negentur, cum persecutionis tempore idolorum cultum permittunt? Mutuum enim cordis et lingue consensum esse oportet, atque illud quidem interius pietatem parturire, hanc vero eandem coram iis profiteri, qui diversam a nobis fidem amplectuntur, quod autem pio viro ita faciendum sit, verba illa quæ per prophetam Deus pronuntiat attestantur. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*¹³. Et Paulus, corde quidem credi, ore autem confessionem fieri auctor est.

Insuper cum Spiritum sanctum Christi fratrem nominant; haud dubie nugantur, satanicumque mendacium proferunt. Fratres enim simili prorsum modo a parentibus in rerum naturam procedunt. At in Christo et Spiritu generationem et processum a Patre didicimus et prædicamus. Atque Spiritus quidem substantia nullo modo mensurabilis est, ut quæ dimensiones omnes exsuperet, tanquam materia quædam quæ materia formæque careat. Christus autem, quia carnem assumpsit, mortalemque formam subiit, idcirco loco circumscriptus, necnon visui tactuique expositus est, ad justum denique ætatis terminum pervenit: ita tamen ut non omnibus punctis extenderetur.

Quomodo enim in cruce mortuus aut in monumento, quod sibi ipsi Josephus lapide construxerat, sepultus fuisset, si ad jugeris et stadii mensuram accrevisset, atque ad immensam fere longitudinem, et longitudinem latitudini respondentem protensus fuisset.

Quia vero ipsas quoque mulieres gentili more deorum numero adscribebant, pulveremque pedum earum et salivam tanquam salutarem expetebant, digni sunt, qui respuantur, atque hujus erroris et imposturæ nomine omnium maxime ridiculi censeantur, tanquam cerebrum in calcaneis gestantes, et circa illa occupati, quæcunque serpens ille despulor, et qui virulenta voce Evam appetiit, tandemque condemnatus est, ut super pectus et ventrem reperet, terræque pulvere vesceretur, anti-qua hypocrisi sua inter hos quoque introduxit: quam quidem hypocrisin honore etiam dignam apud se reputant, ut quæ nulla prorsus in offensa

sit, contra certe quam Christi verba demonstrent, quibus ita exclamat: *Væ vobis, Pharisei hypocritæ*¹⁴: quibus verbis ingratam esse Deo hypocrisin indicat.

CAP. XXVI.

*Vicesima sexta hæresis, Theodotianorum.
Hi baptizantur.*

Byzantius quidam, nomine Theodotus, arte quidem coriarius, at Græcorum disciplinas ad unguem callens his nomen imposuit, qui cujusdam persecutionis tempore carceribus detentus Christum abnegavit. Qua de causa cum multorum conviciis et opprobriis lacesseretur, inde aufugiens Romam profectus est, ubi cum etiam innotuisset, nec minoribus opprobriis appeteretur, Christum nudum et simplicem hominem esse profiteri cœpit, utique ut excusare factum suum posset, qui hominem, non Deum, abnegasset: hacque adeo apologia utebatur. Nam vel ipse Christus dicebat, *Nunc autem me queritis interficere hominem: qui veritatem locutus sum vobis*¹⁵. Item, *Si quis verbum contra Filium hominis dixerit, remittetur ei*¹⁶. Insuper apostoli quoque dicebant, *Virum qui inter vos signis et prodigiis inclaruit*¹⁷.

Hæreseos præcedentis consulatio.

Si Christus homo nudus simplexque sit, adoratores hominis haud dubie sumus; quod si hominem adoremus, pejus quam antea deliramus, si saltem olim quidem præ ignorantia cultum divinum elementis exhibebamus, quæ hactenus eodem se modo habuerunt, nunc vero data opera et nobis conscii in homine, qui servare non possit, spes nostras reponimus. Atque Christianismus in posterum manifesto cunctorum ludibrio exponetur una cum narrationibus illis multis, miris, omnino divinis quæ de ipso circumferuntur.

Nec tamen interim nudus homo et simplex Christus est, sed Dei Filius, et Sermo per se subsistens, qui massam nostram assumpsit, et cum hominibus in corpore conversatus est. Cæterum Christus, qui tanquam ex duplici natura, non autem hypostasi compositus, hæc in Evangeliiis ait: *Nunc autem queritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis*¹⁸. Item: *Filius quidem hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen væ homini illi per quem tradetur*¹⁹. Christus, inquam, ita in Evangeliiis dicere deprehenditur: *Pater clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te*²⁰. Item: *Clarifica me claritate, quam habui prius quam mundus esset apud te*²¹. Item: *Qui videt me, videt et Patrem*. Item: *Ego in Patre, et Pater, in me*²². Illa ad humanitatem, hæc ad divinitatem referenda sunt quandoquidem duplex erat, ratione quoque du-

¹¹ Matth. x, 32, 33. ¹² Matth., xxiv, 13. ¹³ Isa., xxix, 13. Matth. xv, 13. ¹⁴ Matth. xxiii, 14. ¹⁵ Joan. viii, 40. ¹⁶ Luc. xii, 10. ¹⁷ Actor. ii, 99. ¹⁸ Joan. viii, 40. ¹⁹ Luc. xxii, 22. ²⁰ Joan. xvii, 1. ²¹ Ibid. 5. ²² Ibid. 9, 10.

plicis naturæ homo solum dicitur, et Filius Dei; A item, Verbum Dei, et Dominus gloriæ.

Cæterum hæc verba, *Qui dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; blasphemanti autem in Spiritum sanctum non remittetur neque in hoc sæculo neque in futuro* ²³, sic accipienda sunt. Pharisei et Scribæ cum stupenda Christi miracula coram intuerentur, cum illa Dei operibus accensere, in eumque credere debuissent, a quo fiebant, invidia potius moti eum in Beelzebule principe dæmoniorum malos spiritus ejicere dicebant. Ipse vero illorum dementiam his dictis parabolicis prius arguens, *Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget* ²⁴, quibus ne seipsum quidem dæmones increpaturum, et corporibus humanis ejecturum fuisse significat, nisi fortem prius vinxiasset, nimirum dæmoniorum principem Beelzebulem: in quem dæmonia ejicere a sycophantis dicebatur; postea subjungit: *Ei qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remissum iri; ei vero qui in Filium blasphemaverit, remissum iri* ²⁵. Nam cum esset ratione carnis assumptæ compositus, carnisque tanquam veli, ut ita dicam, intermedio nobiscum versaretur, eo fiebat ut nunc quidem lacrymaret, Lazarum a mortuis excitaturus, nunc vero super mare ambularet, mulierem profluvio sanguinis laborantem sanaret; denique vitalem arefactæ manui motum restitueret. Proinde par est, ut qui utraque cernunt, et quæ ad naturam divinam affecta erant, et quæ ab illo fiebant humanitas, nunc quidem ad ea quæ meliora sunt excitentur, Deumque rerum hujusmodi effectorem cognoscant, nunc vero hominem fuisse existiment, qui naturam factis obsignaverit. Qui ergo ad Verbum humana forma exutum accesserit, legibusque carnis acquieverit, ei blasphemia remittetur, eique parcat Dominus, quia in eo lapsus sit, quod aspectabile est, et propter carnem in ea se vitia demerserit, quibus caro obnoxia est. Si quis vero ad divina miracula, et quæ præter vulgi opinionem operatus est Dominus, clausis oculis conniveat, eaque satanicis virtutibus adscribat, ei absurdum hoc scelus non condonabitur, judicemque severum et immisericordem experietur, ipsum scilicet Spiritum, in quem præ ignavia, vel improbitate peccaverit. Loquitur autem de iis, qui blasphemare Spiritum perseveraverint, atque in hac opinionis perversitate vivis D excesserint. Quod si quis Domini cognitionem sit adeptus, eorum quæ in hoc mundo ignoravit, remissionem consequetur. Idem quoque sensus est hujus Actuum apostolicorum loci: *Virum qui inter nos signis et miraculis inclaruit* ²⁶.

CAP. XXVII.

^a *Vicesima septima hæresis, Nocti, et Novati. Hi unguuntur; præstiterit autem, ut Noctiani quidem baptizentur, Novatiani vero inungantur.*

Partim consentiunt hi duo inter se, partim dissen-

tiunt. Noetus enim patria Ephesius unum et eundem esse non sine blasphemia contendebat, qui Pater, et Filius, et Spiritus sanctus dicitur, Patremque passum asserere audebat. Cujus blasphemie ergo quoties objurgabatur, nihil se mali committere respondebat, quia unum Deum noverat, qui natus, passus, et mortuus esset. Inquit enim, dicebat ille, Deus ad Mosem: *Ego Deus primus, Ego et postea* ²⁷. Item, *Non habebis deos alienos* ²⁸. Proinde si Christus in mundum veniens natus est, idem prorsus est Pater, idem Filius, idem denique Deus unus, qui semper est, et nunc venit. In hæreseos autem suæ confirmationem sacris e Litteris depromptam, hæc prophetica detorquere conabatur: *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius, adversus eum. Ille advenit omnem viam disciplinæ, posthac in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Item, *Non est Deus præter te* ²⁹. Cum ergo ἀνόητος hic, hoc est mente captus, Noetus hujusmodi dogmata disseminaret, in extremam tandem absurditatem incidit, adeo ut seipsum Mosem, fratremque suum Aaronem diceret.

Novatus autem, Ecclesiæ Romanæ presbyter, arrogantis spiritu elatus, in errorem impegit. Nec enim illos qui persecutione grassante lapsi fuerant postea poenitentes admittebat: nihil iis salutis relictum esse dicens, qui post baptismum peccassent. Denique quamvis eum Cornelius, qui Ecclesiæ Romanæ tunc temporis præerat, sæpe cohortaretur ut concito gradu ad Christianos Tyrannorum sævitia perculosos et labascentes se conferret, eosque tanquam sacerdos sacris concionibus confirmaret, nullo tamen modo id ut faceret, adduci potuit, sed sese subducens delitescereque conatus, tandem hac impia crudelitate laborans, ab Ecclesiæ quoque corpore secessit. Cæterum hujus hæreseos sectatores non tantum Novatiani, sed etiam Cathari, hoc est puri, nuncupantur. Idem eos quoque aversabatur, qui post baptismum ad secundas nuptias convolabant, nec illos ad communionem admittebat.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Ætatis puerilis informatrices illæ Salomonis voces quibus ait, *Vidi justum perditum in sua justitia* ³⁰; item, *Sunt viæ, quæ videntur homini rectæ, extrema tamen earum tendunt ad mortem* ³¹, mirum in modum Novati sævitie et opinioni, qua veniam nullam admittit, consentaneæ sunt. Nam dum puritatis se quam par est amantiores præstat eamque accuratius æquo sectatur, minus advertit, quantum in crudelitatis barathrum se præcipitet: exitiumque sibi ultro accersat: nec secum reputat, neminem esse, qui quod bonum est: ita sectetur, ut inde excidere nunquam possit, atque id ne simplicior quidem angelicæ naturæ quæ Deo assistit, perpetuo datum. Ad hæc si ab eo quod bonum est

²³ Luc. xii, 10. ²⁴ Marc. iii, 27. ²⁵ Matth. xii, 31. ²⁶ Act. ii, 22. ²⁷ Exod. iii, 6. ²⁸ Exod. xx, 3. ²⁹ Eccli. xxxvi, 5. ³⁰ Eccli. vii, 16. ³¹ Prov. xiv, 12.

non deflexissemus, opus haudquaquam fuisse, ut Deus Verbum ad nos assumpta carne descenderet. At vero, quia vitam mutationi obnoxiam sortitus homo est, et non secus atque trutinæ lances in utrumque latus vergit et movetur, idcirco neque angelus, neque homo (cum Spiritus sint ministerio addicti), sed Dominus ipse venit, ut salvos nos faceret. Quid ergo Novatum movebat, ut eos non admitteret, qui post baptismum peccassent? aut persecutionis tempore lapsos aversaretur? Prorsus ignoro: nisi quis huiusmodi contentionem, hominis persuasionem rationis expertem dicere malit, quæque ad puritatem nullo modo quemquam deducere queat. Ex quibus enim, quæso, dictis evangelicis ore Dei prolatis, vel etiam apostolicis constitutionibus Novatus hic tantam severitatem hausit? Nonne Dominus fletum Petri, ab eo abnegatus, admisit? nonne eundem apostolorum coryphæum fratri septuagies peccata esse remittenda docuit? Nonne Paulus Corinthium illum qui novercam constupraverat venia post lacrymas dignum esse censuit? eundemque reliquo Ecclesiæ cœtui restituit?

Quanta vero socordia falsaque puritatis opinione laboret Novatus hic, vel ex eo arguitur, quod iis, qui ad secundas convolant nuptias, communicare nolit, quamvis Paulus aperte dicat: Volo etiam ut juvenes viduæ nubant! Idem quid de Noeto sentiendum est, qui injustitiam in altum locutus est, et posuit os in cœlum, cum præsertim Patrem, Filium et Spiritum, blasphemus ille unum eundemque vocet! Quamvis enim dispensationis mysterium admittat, incarnationem Dei prædicet, Evangelium evolvat, quæque in eo continentur omnia percurrat, corde tamen et labiis ea se fugere, atque in contrariam sententiam pedibus ire manifeste prodit. *Euntes enim, inquit Christus, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*³². Videns quemadmodum tres unius divinitatis hypostases explicantur? Item ex eo quod alio idem in loco ait: *Pater, clarifica Filium tuum, ut Filius etiam tuus clarificet te*³³. Item: *Nunc autem ad te venio*. Item: *Clarifica me claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te*³⁴. Atque Dominus quidem ipse posteaquam assumptus est in cœlum, seditque ad dexteram Patris, aperte indicavit aliam Patris esse, aliam Filii hypostasim. Imo ipsa quoque Patris et Filii significatio personarum dualitas est, quæ schetica significatione, seu habituali et relativa effertur.

Eo præterea quod Filius de Spiritu dixit: *Petam a Patre, et alium Paraclætum mittet vobis, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*³⁵. Item, *Ille me clarificabit*³⁶, tertiam quoque sancti Spiritus hypostasim indicat. Male igitur, nec tanquam bona mente præditus ille, qui vulgo tamen Νόητος quasi mente præditus dicitur, Patrem, Filium, et Spiritum

sanctum, naturam quidem unam, divinitatem vero tribus distinctam personis in unam personam contrahere et coarctare, proque personarum differentia substantiam usurpare deprehenditur. Insuper eo quod carnem a Patre assumptam, quemadmodum a Filio, eaque omnia, quæ dispositionis erant, completa esse affirmat, evangelicis traditionibus perspicue repugnat. Joannes enim evangelista et theologus, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*³⁷, fulminanti voce exclamat. Et paulo post: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*³⁸. Incorporeus quoque angelus Virginem ita in civitate Nazareth allocutus est: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei*³⁹. His Davidicum quoque vaticinium astipulatur: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*⁴⁰; quemadmodum illa quoque Theanthropi seu Dei et hominis verba, *Cum ipsum bibent novum in regno Patris mei*. Item: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*⁴¹. Item: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum*⁴². Quibus quidem omnibus pietatis alumnis sciendum esse discunt, ut tres personas in beata et immortalitate divinitate intelligant, quæ in Patre, et Filio, et sanctissimo Spiritu cernitur, et colitur.

CAP. XXVIII.

Vicesima octava hæresis Sabellii. Hi baptizantur, vel, ut quibusdam placet, inunguntur.

Sabellius Libyca Pentapoli oriundus unam in Patre, Filio, et Spiritu sancto personam prædica-
bat, eundem esse Patrem asserens, qui et Filius, et Spiritus sanctus esset: ita ut in una persona tres significationes, quemadmodum in eodem quoque homine corpus, anima, et spiritus deprehenderentur. Atque in Veteri quidem Testamento tanquam Patrem leges tulisse, in Novo tanquam Filium carnem assumpsisse, apostolis autem tanquam Spiritum supervenisse: ita ut corporis quidem Pater, ut ita dicam, animæ vero Filius, spiritus denique vicem, sanctus ille suppleret Spiritus: vel tanquam in sole, cujus una persona est, tres actiones elucescerent, nimirum illuminativa, calefactiva, ipsaque figura, quæ in orbem circumducitur; atque calefactiva quidem actio Spiritus: illuminativa, Filius: totius denique personæ figura, Pater esset. Filium addebat, tanquam radium, aliquando missum esse, imo potius Patrem in specie Filii descendisse, qui ea exsecutus, quæ ad evangelicam dispensationem pertinebant: tanquam Filius rursus in cœlum receptus esset, non secus atque radium a sole missus ad ipsum denuo se recipit. Sanctum denique Spiritum in hunc mundum, tanquam energiam, seu vim effectivam Patris missum esse; ad eos et publice et privatim, qui ab illo vivificari,

³² Matth. xxviii, 19. ³³ Joan. xvii, 4. ³⁴ Ibid. 5. ³⁵ Joan. xv, 26. ³⁶ Joan. xvi, 14. ³⁷ Joan. i, 1. ³⁸ Ibid. 14. ³⁹ Luc. i, 35. ⁴⁰ Psal. xlv, 8. ⁴¹ Joan. xx, 17. ⁴² Ibid.

foveri, et calefieri, votis ardentibus expeterent.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quæ contra Noetum dicta sunt (48), cui Sabellius (ut ex hæreseos similitudine perspicuum est) suam proditurus imperitiam adhæsit, ad Sabellium quoque confutandum sufficiunt. Ad ampliorem porro Sabellianorum hæreseos confutationem hæc quoque superadjici possunt : Si unus idemque sit Pater et Filius, quænam, quæso, nominum distinctionis ratio fuerit ? Nam qui fieri potest, ut qui alium non genuit, Pater, et qui nullo prorsus modo genitus est, Filius appelletur ? Quia vero illum quidem genuisse, hunc autem genitum esse sacræ attestantur Litteræ, eo fit, ut per se subsistant, et peculiari quodam nomine Pater et Filius vocentur, quia nimirum id quod generat, aliud esse videtur, ab eo quod generatur. Quin etiam beatus quoque Paulus ad Hebræos scribens ita de Filio inquit : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens* ⁴³.

Proinde necesse est, ut is alius fuisse dicatur, qui in forma Dei esset, alius contra, is cujus forma ea erat : nec unum quippiam idemque numero Pater et Filius, sed propria peculiarique persona præditi esse dicantur, qui inter se vicissim eadem in substantia considerandi sint.

Alio loco Filius ex substantia paternæ prodiiisse ostendens, *Ego*, inquit, *a Patre exivi* ⁴⁴. Qui ergo fieri poterit, quo minus alius sit a Patre Filius, si personæ numerique ratio habeatur ? Nam quidquid ab aliquo processit, ab eo revera diversum est, a quo processit.

CAP. XXIX.

Vicesima nona hæresis Marcelli : hi baptizantur.

Galata Marcellus eodem modo, quo Sabellius, Trinitatem negavit : sed quamdam paternæ divinitatis ἔκτασιν, hoc est extensionem in Filium subiisse dicebat, quam Deum Verbum nominabat : quæ quidem post universæ dispensationis consummationem rejecta retractaque ad Deum denuo redisset, a quo ante extensa fuerat. Sanctissimum autem Spiritum παρἑκτασιν τῆς ἑκτάσεως, hoc est extensionis extensionem, quæ apostolis obtigisset. Ut uno verbo absolvam, ille Trinitatem extendi et contrahi, pro dispensationis diversitate fabulabatur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Dogmata hic quoque nullo modo admittenda probandave proponebat. Qui enim fieri potest, ut ὑπόστατον, hoc est per se subsistens Dei Verbum una cum assumpta carne assumptum, assidensque Deo et Patri, ἑκτασις, seu extensio paternæ divinitatis, rursumque ad Deum Patrem contrahidicatur ?

⁴³ Philipp. II, 6, 7. ⁴⁴ Joan. XVI, 28. ⁴⁵ Psal. XVIII, 6. ⁴⁶ Matth. XXVIII, 19. ⁴⁷ Isa. XLIV, 27.

(48) S. Cyrilli in Evangelium Joannis. Euthym. tit. X.

A Prorsus enim conjuncta (et consequetur deinceps ut Deus Pater carnem assumpsisse dicatur, propter illam divinitatis ἑκτασιν, seu extensionem, quam Marcellus introduxit, una cum concorpore Verbi Dei denuo in eandem contractione, quæ necessario consequeretur. Una enim Verbi Dei etiam post assumptam carnem persona erat) : aut absque corpore ad Deum Patrem illa divinitatis extensio, quæ in Christo erat, ad pristinam contractionem rediit : nec amplius erit Christus, sed nudus et simplex homo duntaxat, ut qui duarum naturarum præstantiorem exuerit. Patri denique Jesus quidam divinitatis expece assidebit : aut saltem impluvium pullorum instar delurbabitur, divinitate nimirum privatus, qua gravitatem sublevet : nosque adeo egregie desipiemus, quo hominem, non autem Deum incarnatum adorabimus : quod quidem cunctas hæreses impietate facile excedit. Nestorius enim, tametsi naturalem divinitatis et humanitatis conjunctionem negaret, unumque Christum duas in personas divideret, scheticam tamen, hoc est habitualement seu relativam copulam, et indivulsum Verbi et Jesu concursus futebatur. Alii autem Davidicam vocem male intelligentes, qua inquit, *In sole posuit tabernaculum suum* ⁴⁵, carnis depositionem invexerunt, Filiumque Verbum ad Deum Patrem cum sola divinitate ascendisse docuerunt. Qui autem a Marcello stabant, in contrariam sententiam, eamque deteriore divergentes, Filii personam in Deum Patrem resolvebant. Verum enim vero cum blasphemii illi Spiritum ἑκτάσεως παρἑκτασιν, hoc est extensionis productionem esse aiunt, unam in sancta Trinitate personam manifeste autumant ; hocque pacto divinis Scripturis et evangelicis dictis adversantur. Nam qui fieri possit, ut is Filius et Verbum Dei vocetur, qui nullo modo apud illos ἐννοούμενος est, seu per se substituit ; vel alius Spiritus Paracletus ? Hujusmodi certe assertiones dogmatibus Christi refragantur, qui ait : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti* ⁴⁶. Triplici enim nominum invocatione, et his verbis, *Alius Paracletus*, tres designantur hypostases. Hanc porro hæresin nihil aliud quam sensus humani sensum esse, vel ex eo constat, quod hæc quoque desolata, extincta, et sub oblivionis tenebras demersa sit. Is enim qui profundum increpat, eique dicit, *Desolare* ⁴⁷ : et hanc et cæteras hæreses oblitteravit, quippe quæ plantatio essent quam Pater cælestis nullo unquam tempore plantaverit.

CAP. XXX.

Tricesima hæresis, Valentiorum.

Valens quidam Arabs natione fuisse fertur, ex quo evenit, ut ejus hæresis in Bacathis pullularet.

Sunt autem Bacatha Metrocōmia, hoc est primarium oppidum, ejus Philalphīæ, quæ in Arabia trans Jordanem sita est. Eadem itaque Valentii quoque de principiis et potestatibus cum Archonticis, Sethianis, et cæteris hujus farinæ sentiunt. Sunt autem omnes exsecti: præcipuam enim in eo collocant operam, ut quam plurimos eunuchos habeant. Hominem autem quemcunque suis ritibus et cerimoniis initiandum susceperint, nullis animatis vesci permittunt, quamdiu pudenda habuerit. Quibus ablatis persuaso jam vel etiam coacto discipulo, libere tum, et ex animi sententia quidquid arriserit edere permittunt: quia jam, ut ipsi aiunt, a certamine liber et expeditus est. Nec amplius eum in pathicam ibidinem ciborum deliciis despumaturum suspicantur. Nec hos duntaxat his afficiunt modis, sed et si quis transeuntium ad eos divertat, illum intro revinctis a tergo manibus abripiunt, tumque vi pudendas partes exsecant.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Exsecrandis hæresibus accensenda videtur et illa, quæ Valentiorum est, quippe quæ non solum principiis et potestatibus a Deo creatis totius hujus universitatis administrationem concedat: sed divinis etiam dogmatis refragetur. Illa enim ad legitimas nuptias exhortantia sic sancit: *Crescite et multiplicamini, et replete terram* ⁴⁸.

Valentii vero modis omnibus exsecrandi pudendorum exsectionem, hoc est commune omnium exitium, magnopere extollunt. Proinde si eorum deliramentis omnes forte fortuna subscriberent, hominibus haud dubie terra orbaretur, ferarumque duntaxat habitationi pateret. Cæterum quam exsectio illa, qua ex hominibus eunuchi fiunt, laude sit indigna, Dominus in Evangeliiis attestatus est, illam solam probans quæ propter regnum cælorum fieret: quæ quidem frenatis affectibus potius quam pudendis resecandis effici solet.

Alioqui vero cum variæ sunt affectuum species, corporeis idcirco combinationibus haudquaquam circumscribuntur (quorum invitam abstinentiam insolentius sibi vindicant Valentii), sed avaritia quoque, invidia, ambitio, luxu, et cæteris hujusmodi constant, quibus ad nequitiam fenestra panditur. Ut taceam miserorum exsectorum plerosque longa die in ganeis deprehensos, ubi mulieribus præter naturam viros se præstarent: imo vero, ut ita dicam, muliebria paterentur; aliisque tam pathice obscenitatibus addicti essent, ut viri jam præ semiviris nulli prope viderentur.

CAP. XXXI.

Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguntur.

Origenes, qui et Adamantius cognomento dictus est, et Commentator, ob commentariorum quos

⁴⁸ Gen. I, 22, 28. ⁴⁹ Psal. XLIX. 16.

(49) Pro quo vulgus Ambrosius habet.

A edidit multitudinem, Ægyptius genere, sanctissimi- que martyris Leonidæ filius fuit. Alexandria commoratus est, ubi cum et educatus et edoctus fuisset, Athenas quoque commigravit, ibique assiduam se in gymnasiis auditorem præstitit. Tandem cum Græcorum disciplinas perdidicisset, ecclesiasticis quoque dogmatis animum excoluit.

Cæterum Decianæ persecutionis tempore multa hic propter fidei confessionem passus est: cum convictis lacessitus mediam per urbem trahitur, tormentis objicitur, ludibrioque habetur. Aliquando enim, ut memoriæ proditum est, eum capite detonsum Græci in Serapæi templi vestibulo constituerunt, id muneris imponentes, ut palmarum ramulos iis porrigeret, qui Serapin adoraturi eo ascenderent: quod quidem munus sacerdotum idolorum obire solebant. Ille vero correptis ramis, elatiore voce nihil aut veritus aut addubitans vociferabatur: Venite et accipite, non idoli, sed Christi, ramum. Quibus verbis mox iniquitatis operarii commoti optionem proponunt, utrum dæmonibus sacra facere, an vero corpus libidinæ Æthiopis cinædi prostituere malit. Ille cum tam sceleratum stuprum pati non posset, miserabili querelaque voce sacrificare se malle respondit: quod cum paulo post immutata sententia facere: detractasset, illi prioribus promissis instantes, imposito manibus ejus thure, sacris id imponi focis imperant.

Quod cum fecisset, ob omnibus Christiani dogmatis confessoribus et martyribus explosus, et Ecclesia ejectus est. Tandem cum tantum dedecus ferre non posset, Alexandria se in Palæstinam contulit, ubi rogatus ab Hierosolymitano clero, ut concionem aliquam haberet (siquidem ad presbyteratus ordinem antequam sacrificaret allectus fuerat) surrexit, et e tricesimo nono Psalmo hunc versum recitavit: *Peccatori autem dixit Deus, Ut quid tu exponis justitias meas, et assumis testamentum meum in ore tuo* ⁴⁹? confestimque librum clausit et reddidit: atque in gemitus et lacrymas prorumpens, omnibus ei collacrymantibus, suam se in sedem recepit. Postea cum in familiaritatem venisset Ambrosii (59) cujusdam Marcionistæ, vel Sabeliani, ut quibusdam placet, illi tandem persuasit, ut, hæresi relicta, Ecclesiæ catholicæ adhæreret. Ille porro studiosus sacrarum Litterarum lector, Origenem rogavit, ut illas interpretaretur. Hic votis illius facturus satis apud Tyrum Phœniciæ, ut aiunt, per octo et viginti annos Scripturis interpretandis operam navavit. Habrosio itaque cibaria, notarios, et amanuenses, nec non chartas cum reliquis sumptibus suggerente, Origenes continentia, vigilia et labore assiduis tandem confecit opus, et ad umbilicum perduxit, præcipuam autem operam dedit, iis quæ Hexapla dicuntur. Cum enim

dictiones Hebraicas litteris Græcis una pagina expressisset, unius enim loco duas, ut quæ idem convenirent, habebat, mox tertiam vel potius secundam paginam, nimirum duorum et septuaginta Interpretum, subjunxit. Duos et septuaginta Interpretes Aquilas, Aquilam Symmachus, Symmachum Theodotion, atque ita demum quinta sequebatur versio. Hoc modo Vetus omne Testamentum suis Hexaplis complexus est.

At vero tot talesque labores in explicandis Bibliis exantlatos illud perniciosorum dogmatum corollarium obscuravit.

Atque illum fortasse Deus dereliquerat, quod eum vanæ gloriæ auræque populari aucupandæ plus æquo addictum videret: præ cuius studio pristinae suæ, quamvis privatæ vitæ insidiatus erat. Nam cum nollet corporeis sensibus titillari, genitalia sibi membra resecurat: atque propriis, ut quidam volunt, manibus: ut alii, opera Eliæ cuiusdam medici percelebris usus.

Non desunt, qui nervum cremasterem, hoc est eum, ex quo testiculi dependent, duntaxat excuisse tradunt. Quidam appposito pharmaco partes illas exsicasse arbitrantur. Alii medicam herbam reperisse malunt, cuius viribus spermatica vasa marcescerent. Sed de his gactenus. Tunc porro suæ virus hærescos cum in plerosque alios, tum in monachos, anachoretas, et eremitas Ægyptios spargere cœpit: imo vero primam fenestram Ario aperuit, cæterisque sceleratis, qui sunt Arium subsecuti.

1. Ausus enim est asserere, quod Unigenitus Patrem videre non possit: neque item Filium Spiritus: neque Spiritum angeli, neque homo angelus videri queat.

2. Item, Filium dicebat non esse ex Patris substantia, sed modis omnibus alienum ab eo, quia nimirum creatus sit, Filiusque per gratiam vocetur.

3. Adhæc animas hominibus antiquiores affirmabat, quæ scilicet angeli aliquando potestatesque fuerint: tandem vero, cum peccassent, in hoc corpus, tanquam in ergastulum demissas, ut hic primam condemnationem experirentur. Ex quo evenit, ut Græci corpus θεῖμας dixerint, παρὰ τὸ δέδεσθαι τὴν ψυχὴν ἐν αὐτῷ (50), hoc est, quod eo tanquam viuculo anima coerceatur. Animam iidem ψυχὴν appellarunt, διὰ τὸ ἀνωθεν ἐψυχῆσθαι, hoc est, quia cœlitus inspirata sit, quod quidem sibi sacræ testimonio paginæ confirmare videtur. Hoc enim, *Antequam humiliarer, ego peccavi* ⁵⁰, de ipsa. inquit ille, anima dictum est quippe quæ in cœlo peccarit, antequam in corpore humiliaretur. Item illud, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* ⁵¹, quippe quæ rebus in hac vita bene gestis ad pristinam requiem quasi postlimino redeat; tum quia

A Adamus, antequam peccaret, effigiem illam divinam eartam tectam, hoc est omnibus integumentis nudam, solaque humana forma præditam, conservabat. At vero posteaquam Domini præcepta transgressus est, eandem illam formam perdidit, cum primum scilicet corpus hoc anima subiit, quod quidem pellicearum tunicarum nomine sacris in Scripturis significatur, tum quia corpus hoc, quo involvimur, resurrectionis illius die non resurget; sed humana tantum forma, qua Paulus forte vel Petrus dignoscitur, atque adeo extrinseca illa figura resurget, quæ sub forma quaque comprehenditur. Porro subjectum ipsum, sive corpus, haudquaquam idem manebit: *Seminatur enim corpus animale, inquit Apostolus, corpusque spirituale resurgit* ⁵². Quapropter necesse est, ut resurrectionem in sola forma futuram speremus, in subjecto vero non item.

B Hæc sunt quæ Origenes de animarum præexistentia, et resurrectione disseruit.

Idem ἀλλήγορικῶς omnia explicare conatus est, paradysum, inquam, et aquas, tam quæ infra, quam quæ supra firmamentum esse feruntur.

Ut uno verbo absolvam, totam Scripturam pervertit, futurique adeo sæculi supplicium tempore certo præbuit, locum illum Pauli apostoli maie intelligens, quo ita scribitur, *Uniuscujusque opus quale est ignis probabit, ipse autem quasi per ignem servabitur* ⁵³.

Alia insuper nonnulla nugatur, et deblatterat, quæ ne scribere quidem honestum mihi videtur.

C Hoc autem in summa dicendum est, Grigenem in physiois theorematis, eorumque allegoriis, necnon in tota morali disciplina doctorem omnibus acceptissimum accommodatissimumque fuisse, atque adeo eum, qui virtutum actionibus se maxime omnium exerceret. Hujus enim exercitii studio vitam usque adeo excolebat, ut pectus ejus, quemadmodum aiunt præ nimia rei cujuscunque animatæ continentia et abstinencia exciderit. At in vera fide, iisque disciplinis, quæ majorem contemplationem, atque in primis theologicam, requirunt, omnium quotquot illum præcesserunt, et secuti sunt, absurdissimum se præstitit.

Hærescos præcedentis confutatio.

D Sapientissimus Origenes Salomonis exhortationem parvipendens, qua ita loquitur, *In multiloquio non deerit peccatum* ⁵⁴, non advertit se, dum universam legis et gratiæ Scripturam pervestigat, in absurdas cogitationes et opiniones inauditas præcipitem incidisse, imo vero alicubi divinis dogmatibus impia et profana permiscuisse, quemadmodum ex iis quæ supra memoravimus cuivis volenti discere licet.

Nam qui fieri possit, ut creatus Dei Filius di-

⁵⁰ Psal. cxviii, 67. ⁵¹ Psal. cxiv, 7. ⁵² I Cor. xv, 44. ⁵³ I Cor. iii, 13. ⁵⁴ Prov, x, 19.

(50) Platonicum dogma de inferis vide apud Macr. lib. i, in *Somn. Scip.*

catur, atque participatione Filius, quemadmodum prophetas, reliquosque sanctorum catalogus? qui mutabili etiam natura præditus. et a Dei natura alienus? qui denique Deum minime videre dicitur is, de quo Joannes evangelista clara voce exclamavit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁵⁵; item: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris. ille enarravit*⁵⁶? Ipse quoque Christus ait: *Ego in Patre, et Pater in me*⁵⁷. Item: *Qui videt me, videt et Patrem*⁵⁸.

Jam vero si cum Patre in principio erat, nullo modo creatura est. Creaturæ enim ex nihilo factæ, temporique subjectæ sunt.

Cujus autem essentia caret, is principio creatus non est, sed ne natura quidem mutabili præditus est, siquidem in principio erat, ejusdemque cum Patre substantiæ, diversæ vero nequaquam. Quomodo enim Unigenitus, quomodo etiam paternis et sinibus inseparabilis? Eum enim Pater apud se manere nunquam permisisset, qui diversæ a se substantiæ fuisset, hic autem ejusdem cum Patre substantiæ est, natura immutabili præditus, quemadmodum et ille.

Qui fieri præterea potest, ut invisibilis sit Pater Filio, cujus hæc verba leguntur: *Nemo novit Patrem nisi Filius, et is cui voluerit Filius revelare*⁵⁹, qui Patri cœternus est, nec ulli principio subjacet quæ res in causa est, quod ignoretur, nec aspectabilis sit. Jam qui fieri potest, ut se minime norit ipsum, qui aliis cognitionis auctor est?

Quanam vero ratione a Spiritu quoque sancto Filium minime videri quis contendat, cum substantia sit, quæ solo intellectu percipitur, eaque infinita, si vires expendamus: substantia, inquam, temporibus et sæculis immensa, qua abunde bona sibi insita largitur, is denique, quem omnia sibi expetunt, quæ vitam ex præscripto virtutis instituunt; ad quem etiam cuncta confugiunt, quæ sanctificatione indigent, is ex quo cæterorum omnium perfectio dependet, is qui nulla in re deficit qui vitam suppeditat, qui additione non completur, sed semper plenus; nec minus quam Pater et Filius principio carens, et cœternus est, divinaque charismata dividit, et singulis pro dignitate tanquam Deus distribuit, prout vult: quod Petrus etiam iis attestatus est, quæ Sapphiræ dixit: *Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Non mentiti estis hominibus, sed Deo*⁶⁰.

Cæterum angelos etiam divinam et ineffabilem super substantialis divinitatis pulchritudinem velut in speculo contemplari juxta proportionem prærogativæ, quæ inter illos est, et sanctificationis modum, quam a Spiritu sancto habent, nec hominum oculos prorsus effugere, testis est illa Abraham hospitalitas, testis hæc Monoxei oratio, *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*⁶¹; testis ange-

lus, qui Tobię apparuit, et is, qui Virgini Ave dixit, Zachariæque concepturam Elizabetham pronuntiavit; ipse denique Christus testis, qui apostolos his verbis increpavit: *Sinile parvulos venire ad me. Angeli enim eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cælis*⁶². Item: *Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum: quoniam apud vos manet*⁶³. Præterea per prophetam: *Ego vobiscum sum, dicit Dominus*⁶⁴, et Spiritus meus.

Si quis etiam animas corporibus præexistere dicat, easque angelorum et virtutum nominibus dignetur, angelos autem in peccatum lapsos supplicii loco in hoc corpus missos esse, ut hic primum judicium subeat, impium certe fuerit, et primi hominis creationi repugnans. Vetus enim eademque divina Scriptura nos docet, quemadmodum Adamus e limo formatus insufflationem divinam in facie sua divinitus exceperit, quæ etiamnum rationis et intellectus particeps anima dicitur a nobis.

Origenes porro cum animarum præexistentiam introducit, et, quod absurdissimum est, eas angelos esse dicit, qui peccato lapsi fuerint, in hujus rei confirmationem hæc Davidica proferens: *Frius quam humiliarer, ego peccavi*⁶⁵; item, *Covertere, anima mea, in requiem tuam*⁶⁶, judicium dæmonum introducit ante tempus, eosque supplicii loco in corpore introductos esse dicit, quod quidem judicium determinavit Deus, ut Paulus apostolus ait, nec ulli tamen in hunc usque diem intulit; imo vero in mortuorum resurrectionem, totiusque mundi consummationem reservavit: quo etiam tempore dæmones in ignem exteriores abibunt, qui eis eorumque præfecto præparatus est, eosque adeo damnati homines comitabuntur, propter illa, quæ in vita contra jus et æquum admiserunt.

Origenes ergo fabulatur, dum animas angelos esse peccato lapsos existimat, quarum substantia ex divina insufflatione dependeat.

Qui fieri etiam potest, ut Christus corpus ex sanguinibus virgineis compactum, animamque rationis et intellectus participem assumere dignatus sit, si animæ pro dæmonibus peccato lapsis habendæ sint? Christus, inquam, qui in mundum idcirco venit, ut dæmonum imperium destrueret, communemque generis humani salutem procuraret. Illi porro animarum præexistentia, quam introducit, Græcorum fabulamenta redolet.

Græci enim, animas præexistere rati, eas peccato obnoxias esse dicebant, quæ cum alio modo deteris maculis et sordibus, quibus inficiebantur, expurgari, ad pristinamque puritatem redire non possent, idcirco corporibus infunderentur, quæque adeo expiatoriis virtutibus non abuterentur, eæ a corporibus resolutæ pristinam puritatem, sinco-

⁵⁵ Joan. i. 1. ⁵⁶ Ibid. 18. ⁵⁷ Joan. xiv. 10. ⁵⁸ Ibid. 9. ⁵⁹ Matth. xi. 27. ⁶⁰ Act. v. 4. ⁶¹ Judic. xiii. 22. ⁶² Matth. xix. 14; xviii. 10. ⁶³ Joan. xiv. 17. ⁶⁴ Jer. xlii. 11. ⁶⁵ Psal. cxviii. 40. ⁶⁶ Psal. cxiv. 7.

rumque nitorem donno reciperent, cæterisque animis statim a reditu commiscerentur, quæ corporibus nullo se modo conjunxissent, quæ vero affectuum corruptioni obsequentes propriam dignitatem irritam et inutilem redderent, similesque speculo se præstarent, a quo levor ille purus et pellucidus absit, eæ ubi primum a corpore exirent, in chaos et Erebum præcipientes darentur.

Horum porro verborum, *Prius quam humiliarer. ego peccavi* : item, *Convertere, anima mea, in requiem tuam* hic est sensus, ut his verbis seipsum vates commonefaciat, eaque in mentem revocet, quæ in Uriam scelerate admodum commiserat : humiliationem seu abjectionem pro turpi dedecore, quod in eum inde redundaverat, illoque seditionis tumultu, quo eadem de causa ab Achitophole et Absalone fuerat impetitus, subsecuta denique ab imperio deturbatione, necnon ignominiosa regis ex ædibus fuga, solitudinisque habitatione usurpans, quemadmodum alio etiam in loco psallens Deo profitetur : *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino* ⁶⁷ ; item, *Bonum est mihi, quod humiliaveris me, et per exitus aquarum demersi sunt oculi mei : quia non servavi legem tuam* ⁶⁸. Quibus omnibus promulgatio quædam et recantatio continetur ejus quem anteactorum malorum pœnitet, quique cum propria colloquitur anima et eam ad gratias agendas exhortatur, pro beneficiis, quæ tum percepit, cum meritis pœnas eorum nomine non dedit, quæ in Deum contumeliosius admiserat. Per requiem autem, illam quoque animæ justæ peregrinationem intelligere possumus, qua quidem tristibus hujus mundi periculis libera subducitur, et corporis a se tabernaculum, tanquam onus grave excutit, ut Paulus etiam ait : *In hoc tabernaculo ingemiscimus gravati* ⁶⁹ : item, *Cupio dissolvi, et esse cum Christo* ⁷⁰.

Blasphemia non minore sequentia quoque sciant, quibus scilicet Adamum antequam Domini mandatum transgrederetur, imaginem Dei conservasse contendit, cujus nimirum anima nuda, nec ullis velamentis obducta esset, at in sola hominis forma conspiceretur. Transgresso autem mandato eandem illam imaginem amisisse ait, cum nimirum anima corpus hoc induisset, quod per tunicas pelliceas intelligit. Moses enim in Geneseos historia Deum sumpto limo hominem formasse, deinde animam eidem inspirasse scribit, qui cum mandatum transgressus esset, hæc a Deo audiverit : *Pulvis es, et in pulverem reverteris* ⁷¹, nec ita multo post exulare jussus sit, tandem vero exturbatus paradiso tunicas pelliceas induerit.

Jam qui fieri potest, ut is cui dictum est, *Terra es, et in terram abibis*, sine corpore fuerit, sed idolum duntaxat corporea forma conspicuum animæ circumjectum habuerit ?

A At vero curiosus hic homo, subtilitatisque studiosus plus quam satis est, hæc tunc elocutus mihi videtur, cum ex Platoniceis placitis, aliorumque philosophorum, quorum lectione animum suum teneris ab annis excoluerat, contraria nostræ fidei dogmata hausisset, et ad satietatem bibisset. Idolorum enim genera duo uni eidemque animæ rationis participi Græci attexunt, quorum alterum illi ab æterno cohæret, ab illiusque divinum corpus et luminosum dicitur, alterum vero crassius, quod ex astrorum dispositione, ut aiunt, insitum eidem est. Atque huic secundo idolo nomen imponunt, animæque idolum rationis expers appellant, opinandi vi præditum, imaginativum, sensitivum, generationis appetens, necnon eorum quæ generationi subjiciuntur. Non enim uni eidemque animi naturæ, unius contemplationem, primas notiones, exquisitas scientias, erroneas opiniones, eorum quæ sensibus obijciuntur apprehensiones, imaginativamque facultatem tribuunt, sed ei quidem parti, quæ rationis est particeps, præstantiora, ei vero, quæ ratione caret, ea quæ deteriora sunt assignant, non eo quidem animo, ut inde maculas ullas aut dedecus ullum diviniore naturæ irrogent, sed ut cum illa necessariis perfuncta fuerit muneribus, hæc ad ea se duntaxat convertat, quæ diviniore censebuntur,

C Hoc igitur idolum, quod et crassius diximus, hic quidem ab anima rationis particeps separari minime posse aiunt, at homine soluto nonnunquam præstantiorem illam, rationisque participem animam, cum luminosa figura, cumque parte rationis experte, ad propriam peculiaremque sortem subvehunt, nonnunquam vero sejuncta illa, quæ rationis expers est (quemadmodum de Hercule scribit Homerus) in Orco vel inter sidera collocant.

Itaque Origenes, ut mea quidem fert sententia, cum animam idolo hujusmodi vestiisset, quod proprias actiones, sibi involutas circumferret, fore subjecit, ut una cum hoc illa resurgeret, futuroque iudicio subiceretur, qua in re gentes prorsus imitatur, mortalis autem tactuique exposita caro deflueret, atque evanesceret.

D Ad cujus absurdi dogmatis confirmationem his Apostoli verbis abutebatur, *Seminatur enim corpus animale, excitatur autem corpus spirituale* ⁷² : quod quidem Apostoli verbum corporum resurrectionem haudquaquam subvertit. Nec enim verisimile est, ut is in ea sit sententia, qui Domini resurrectionem cum corpore gentes apud omnes promulgat, ejusdemque nos formæ participes fore prædicat, qua ille fuit, cum a mortuis resurgeret. Sed corpus animale, inquit, illud est, quod affectibus et fluxui obnoxium est, quemadmodum alibi hominem animaleum idem vocavit Apostolus eum, qui omnia ex animi ratiocinationibus metitur, nec rerum

⁶⁷ Psal. xxxi, 5. ⁶⁸ Psal. cxviii, 71. ⁶⁹ II Cor. v, 4. ⁷⁰ Philip. i, 25. ⁷¹ Gen. i) i. 19. ⁷² I Cor. xv, 44.

divinarum ullam meditatur, nec earum, quæ naturæ seriem transcendunt, in quibus tamen se animus exercere solet.

Cujusmodi, quæso, sunt ea, quæ levis hic et inconstans homo de eo tradebat, quod ad imaginem creatum est, quo tempore novam rerum divinarum interpretationem moliebatur, eaque ad animi sui sensa et conceptiones tyrannice revocabat. Aliud enim Deum, aliud id quod ad imaginem efformatum est, aliud item similitudinem, aliud id quod ad similitudinem effectum est esse statuebat. Atque primas quidem imagines et similitudines, Dei angelos aliasque virtutes esse dicebat: nos autem secundos ab illis, ut minores illis, qui ad illorum scilicet imaginem efformati simus. Deinde ad deteriora deflectens imaginem invisibilis Dei unigenitum Filium vocat, apostolica voce corrupta, nec eo adjecto, quod in illo mutationi obnoxium non est, nosque ad imaginem Dei, seu Filii unigeniti, factos esse scribit, quod impietate non caret.

Ad Dei enim imaginem idcirco creati dicimur, quia in nobis dominatur ratio, qua duce, artes a nobis inventæ sunt, virique adeo rerum divinarum cognitione celebres pleraque ad Dei gloriam, et magnificorum ejus operum laudem excogitarunt. Proinde, ut ex iis quæ a nobis dicta sunt perspicuum est, ejus participes sumus, quod ad imaginem effictum est, ejus vero quod ad similitudinem ii, qui virtute perfecti evaserunt: nullumque non moverunt lapidem, quandiu vixerunt, quin rerum cognitionem, qua converti possent ad Deum, consequerentur, eademque votis omnibus expeterent, quæ semper eodem se modo habere dicuntur: quos idcirco divina Scriptura deos Altissimique filios appellat, neque eodem quo cæteros nomine compellat, quos cum jumentis insipientibus confert: iisque similes evasisse clamat, qui male Dominum calcibus impetant.

Nec vero mirum, quod Origenes pleraque in Deum minus convenientia commentus et prolocutus, paradisum quoque et aquas, quæ tam infra, quam supra firmamentum esse dicuntur, allegorice exponat (hoc enim de illo non parvus professorum veritatis numerus asserit, nec aquas cum nonnullis doctoribus Hebræis, tam priscis quam recentioribus, ad angelicos ordines refert: sed gentium synagogis accommodat, quæ quidem scaturientibus aquis similes in multijugas fides, et multifidas derivatæ et effusæ sunt, donec in unam synagogam Christi apparitione per angusta confragosaque loca fluentes coaluerunt, quemadmodum alii nihil ab historiæ Mosaicæ veritate aberrantes, naturam nostram cum paradiso, bonum autem nobis a Deo insitum cum fonte velut a paradiso scaturiente et profluente contulerunt: bonumque ipsum

A quatuor in flumina, hoc est, præcipuas virtutes. prudentiam, justitiam, fortitudinem, et temperantiam diduxerunt: ita ut Phison cum prudentia conferatur, qui omnem terram Evilat, hoc est animam laboribus et angustiis oppressam, circuit: hæc enim est Hebraicæ dictionis interpretatio quia nimirum labore prudentiam consequimur: quæ nihil est, quam collectio, et coacervatio, imo vero etiam æmulatio eorum, quæ honeste aliquando gesta sunt, vel etiamnum geruntur.

Gæon autem, qui Æthiopiarum regionem circum alluit temperantiæ accommodatur, quæ cupidam animæ partem quodammodo constringit et continet. nec in absurdas actiones diffuere sinit.

B Tigrim autem, qui ex adverso Assyriorum fluit, fortitudinis symbolum esse voluerunt, quia scilicet Tigri non absimilis est ille animi ardor, et constans eorum propositum, qui ex spiritus præscripto vitam instituunt. Illi enim impavidi ea penetrant, quæ aliis terrorem afferre videntur.

Justitiam denique cum Euphrate conferunt, quæ nulla parte circumscibitur, quemadmodum virtutes cæteræ; sed per omnes discurrit omnibus adest, omnes exornat, omnes amplexu suo fovet (51).

Sed hæc hactenus, quorum quidem narratio, ut opinor, auditoribus haud inutilis fuerit.

C Pauli porro locus, quo ait: *Uniuscujusque opus quale est, ignis probabit; dies enim manifestabit, quia in igne revelatur*⁷³, hoc sensu accipi potest. Heraclitus quidem philosophus elementum primum ignem esse statuens, etiamnum servari, et cætera servare dicebat, quæ nimirum contrariis inter se qualitatibus commista sunt, ita tamen cætera elementa sui effusione superaturus aliquando esset: atque suis limitibus tanquam crateribus emissus, usque adeo efficaci qualitate sua intumesceret, ut omnia quæ sunt in rerum natura depasturus et assumpturus esset (52).

D Apostolus autem de igne hujusmodi nequaquam verba facit: cum mundi pars, ipse quoque sit, et corruptioni universi ipsius obnoxius, neque de illo quidem, cujus apud apostolorum columnen Petrum his verbis mentio fit: *Veniet dies Domini, ut fur in nocte: in qua cæli cum magno impetu præteribunt, elementa autem æstuantia dissolventur. Terra vero quæque in ea sunt opera comburentur. Si ergo hæc omnia solvantur quales esse nos oportet in sanctis conversationibus, et piis operationibus, expectantes, et accelerantes adventum diei Domini, in qua cæli ardentes dissolventur, et elementa æstuantia liquescent*⁷⁴? At vero ignem alium intelligit, qui scilicet gehennæ quasi quædam portio fragmentumque sit, ad quem nos quoque tunc admovendi sumus, ut in eo purgati, vel dextræ parti, vel sinistræ accensea-

⁷³ I Cor. III, 13, ⁷⁴ II Petr. III, 10 seqq.

(51) Aristot. in Ethicis ex Theognide.

(52) Hujus dogmatis meminit Ovidius Metam. I: *Esse quoque in fati reminiscitur, affore tempus, etc.*

mur. Vel ignis nomine Deum etiam ipsum intelligere possumus, qui lumen quoque dicitur, nec ignis appellationem dedignatur. Idem enim hic et nominæ caret, et nominibus abundat, pro habitu nostrorum ratione appellationem subinde mutans. Quia enim animam purgat et candori pristino restituit, atque maculas inhærentes eluit, quas ei vitium inusserat, idcirco lumen est et dicitur, quo lumine nihil quidquam lucidius splendidiusque dici possit. Quia vero materiam consumit, ignis idcirco dicitur, quemadmodum et alibi quia secat, dividit, et ad animæ medullas pertingit, ea de causa gladius et sermo acutus nuncupatur. *Uniuscujusque ergo opus, quale fuerit, ignis probabit.* In hoc quidem mundo aliorum probationi exponimur, ubi permultus error inest, permultaque commissorum delictorum repensatio, atque opus quidem ipsum coronis plerumque vel suppliciis dignum est: amicorum tamen opem ferentium consolatione disertique oratoris patrocinio persæpe sit, ut iudex ad misericordiam flectatur, eoque adducatur, ut sententiam immutet: illic autem quale est uniuscujusque opus ignis probabit. Nec enim iudex circumveniri, nec tribunal muneribus corrumpi potest, et simul atque propius ad iudicem quis accessit, igne quoque jam probatus est. Exactissima enim actionum probatio ab ipsius iudicis natura dependet: *Dies enim, inquit, manifestabit, quod igne cuncta revelentur.* Hæc est præcedentis dicti confirmatio. Quia enim nos igne universos iudicatum iri dixit, ignis autem ille, qui vitium consumit, et in favillam convertit. ipse Deus est, ea de causa subiecit: *Dies enim manifestabit quod in igne cuncta revelantur.* Diem Apostolus hoc loco pro sæculo futuro posuit: vel quia solis cursu non ita regitur, ut dies sit, cui mox vicissim succedat: vel quia si cum præsentī vita conferatur, dies nocti similis est. Hæc ergo *dies, inquit, manifestabit quod omnia in igne revelantur.* Cæteris enim iudiciis antiquatis, omnique tormenti et inquisitionis genere longum valere iusso, operum nostrorum iudicium coram solo Deo nobis superfuturum esse constat. Nullus enim illic erit, qui rerum administrationem aliis ambitione extorqueat, aut iudicia circumveniat, aut iudicis voluntatem sibi conciliet, aut legem divinam et insolubilem immutet: *Si cuius ergo opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cuius autem opus arserit, multabitur.* Quemadmodum enim si nostrum hunc in ignem, qui sensibus est expositus, materia quæpiam cum alia conjiciatur, quæ pura vereque aurea sit, magis ac magis in fornace splendet: et quo efficacior ignis est, eo etiam res in eum coniecta pellucidior evadit. Si quid vero plumbi aut stanni participes in eundem incidat, materia deteriore assumpta pristinus ille massæ tumor imminuitur: ita etiam posteaquam homines simul omnes igni divino et purgatorio, ipsi inquam Deo, propius

A admoti fuerint, quicumque anima pura et pellucida præditus erit, clarior ex ignis probatione factus, mercedem accipit quæ vera auræ ejus animæ, actionisque sinceræ, nec ulla delictorum labe conspurcatæ, retributio est: quia nimirum Deo conjungitur, ignemque divinum illum perfert? et puro illius immistus lumini, creatoris tandem beneficio Deus evadit. Manet enim opus ejus, quod superædificavit. Superædificavit autem in eo turres et propugnacula, hoc est inexpugnabilia fidei dogmata, virtutum fastigia, ea, inquam, per quæ, tanquam per intermedios gradus, si quis e terra sursum ascendat, ipsum Deum videre possit. Hujusmodi muri, hujusmodi æœnia divina, haudquaquam flammis absumuntur, sed magis magisque firman-
B tur et servantur. Quod si quis fasciculum stipularum quæ materia facile absumitur, igneque conflamat (quemcunque intelligere velimus, ut meo iudicio malorum operum copiam) propria in anima gustaverit, simul ad ignem propius accesserit, conflagrationem ferre non poterit, proinde multabitur. Multam vero hic non ut quidam arbitrati sunt, pro materiæ conflagratione accipiendam puto, sed pro eo quod quis divini luminis particeps haudquaquam fiat, neque creatoris splendore dignus habeatur. Talis ergo vir multabitur, et servabitur. Quibus in verbis inesse videtur contrarietas. Nam si multæ nomine privatio luminis, nomineque salutis ejusdem luminis fruitio intelligi debeat, qui fieri poterit, ut eodem temporis momento idem homo multetur et salvus evadat?
C Itaque sciendum est, salutis emphasin hoc loco aliam esse ab ea, quæ vulgo inolevit. Hoc enim loco verbum *servari* haudquaquam salutem promereri significat, sed igne non absumi, aut conflagrare: quandoquidem adamantem quoque in igne servari dicimus nonnullaque animantia fornacibus admota servari quodammodo dicuntur, quoties ignis calorem perferunt, nec uruntur aut mutilantur. Proinde servatus in igne is quoque dici potest, qui multatur, cum præsertim sit immortalī corpore præditus, quod nec incisionibus ullis, nec adustionibus obnoxium est. Quod autem hoc sensu verbum *servari* capiatur, ex eo patet, quod subiecit Apostolus. Postquam enim dixit: *Ipse autem servabitur*, modum quoque addidit, his verbis, *D tanquam per ignem*, nec enim, inquit, præstantiore salute, sed deteriore fruetur, ea nimirum, quæ sit per ignem.

Origenes ergo hinc, ut dixi, arrepta occasione, animas pristino statui restituendas esse confirmat: dum supplicium illud, quod in sacris Evangeliiis æternum dicitur, non minus atque gaudium perpetuum interpretatur aperteque demonstrat fore, ut animæ, quæ peccato lapsæ materiem vitiorum sibi aggresserint, tantisper in igne maneant, dum vitiorum suorum sordes absumantur: quibus assumptis illæ denuo servabuntur, posteaquam flammis excoctæ et expurgatæ fuerint, ita tamen ut vermis sint

sine permaneat, nec gehenna exstinguatur, quem admodum Dominus in Evangeliiis ait, ut hoc pacto stimuletur in posterum, refriqueturque memoria divinæ humanitatis in animis, quæ a perennibus hisce suppliciis liberatæ fuerint.

CAP. XXXII.

Tricesima secunda, Pauli Samosatensis; hi unguuntur.

Paulus hic Samosatis, in Mesopotamia ortus, Antiochæ magnæ præfuit post Demetrianum, desimuntum ejus urbis episcopum: qui cum Zenobiæ obsequeretur, in absurdissimam hæresin prolapsus est. Quæ porro de Zenobia circumferuntur, ita se habent. Quo tempore Galienus Valeriani filius Romanis imperabat, Macrinus in eum insurrexit. Odennathus autem Palmyriæ metropoleos Arabiæ princeps Galienum juvabat: quapropter hic victoria parta, administrationem totius Orientis illi concedidit.

Cæterum Odennatho, a domesticis cæso, nec ita multo post Galieno vita defuncto, successit in imperium Claudius, quem cum Persæ bello devicissent, Zenobiam Odennathi conjugem Syriæ Phœniciæque præfecerunt. Cum vero paulo post ipse quoque Claudius a vivis excessisset, Aurelianus imperator creatus contra Zenobiam exercitum movit: eamque captivam abduxit. Huic ergo, quem admodum diximus, etiamnum prædicta loca regenti cum Paulus obsequi vellet, ut quæ Judæismum profiteretur, ipse quoque unum esse Deum docuit, qui pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus idemque diceretur. Unus enim, inquit, Deus est, et Filius ejus in eo, quemadmodum in homine sermo. Ipse autem Sermo cum in terram venisset, habitavit in homine, qui Jesus dicebatur, completaque dispensatione, ascendit ad Patrem. Jesus vero Christus inferior est, qui ex Maria initium habuerit.

Hujusmodi ergo Pauli dogma fuit, quod partim cum Noeto et Sabellio consentit, partim ab utroque discordat: quandoquidem illi quoque inter se quadantenus dissenserunt. Eo enim quod unum Deum, quasi tribus distinctum personis asserunt, hitres inter se conveniunt: in hoc autem differunt quod Noetus quidem Patrem ipsum in forma et nomine passum esse dicit, Sabellius autem ipsum quidem Patrem, at non ut Patrem, sed ut Filii persona indutum: Paulus denique non prorsus ut Patrem, sed ut Filium.

Atque hæc sunt, in quibus hic vel cum prædictis hæresiarchis concordat, vel ab iisdem dissentit. Aperte vero cum Artemone et Theodoro coriario consentit, qui Dominum Jesum Christum nudum et simplicem hominem perspicue tradunt.

Quæ cum ita se habere Ecclesiarum moderatores compertum exploratumque haberent, haudquaquam

A negligenda esse duxerunt, sed Antiochiam ad hanc hæresin e medio tollendam convenerunt. Concilio præerant Theodorus (53), qui et Gregorius mirificus, Neocæsariensis episcopus, Athenodorus ejus frater, qui Ponticarum Ecclesiarum uni præerat, Firmilianus Neocæsareæ, quæ in Cappadocia est, episcopus, Helenus Tarsi, Icomas Iconii, Hyemenæus, Hierosolymorum, Theotecnus Cæsareæ, quæ in Palæstina est, Maximus Bostrorum, et Anatolius Laodiceæ, quæ Syriæ finitima est, episcopus magnus autem ille Dionysius Alexandrinus præ senio interesse quidem non potuit, litteris tamen eos qui convenerunt, ad veritatis propugnationem exacuit.

Coacta autem synodo Paulus inficias ire jam paratus erat, cum Malachion, qui antea quidem sophisticam artem exercuerat, postea vero presbyterii dignitate exornatus fuerat, disputationem adversus illum instituit. Cumque hoc pacto detecta fraus ejus esset, qui Christum hominem divina præ cæteris gratia exornatum diceret, e sacerdotum cœtu segregatus merito est. Quia vero ecclesiastici se ei opposuerant, Aureliano tunc temporis imperanti hæreses ejus patefecerunt, persuaseruntque, ut ab Ecclesia illum exturbaret. Quamvis enim ille idolorum cultui deditus esset, æquum tamen existimabat, ut qui ejusdem fidei consortibus contradiceret, is ab eorum cœtu, communi omnium calculo secluderetur.

THEODORI SCUTARIOTÆ SCHOLION.

C *Sciant lectores hoc Samosateno Paulo deposito, clericorum et episcoporum, quos instituerat, nullum esse cum eo depositum. Sed quia omnes in sanctissimorum Patrum nostrorum, a quibus ille depositus est, sententiam pedibus iverant, idcirco suis dignitatibus singuli restituti sunt.*

Hæreseos præcedentis confutatio.

Paulus Samosatenus terra erat nec bona, nec fertilis, nec divinæ sementi accommoda, sed sentibus et tribulis horrida: nimirum dogmatis ab inculcata et orthodoxa fide nostra dissidentis? atque adeo, ut ita dicam, cloaca quæpiam cœnum ejectionis, quod in Dei Filium vel ipsi posteri ejacularentur. Ex hoc enim cum Nestorius hausisset, atque bibisset, cum nudum et simplicem hominem esse, qui revera Deus erat, asseruit, ut explanatius in Nestoriana dicemus historia. Paulus itaque Sabellio et Noeto Ephesio consentanea professus, inanes cum illis voces eructat: Patremque, Filium, et Spiritum sanctum, in unam eandemque coarctat hypostasin, prædivinamque naturam animali cuiuspiam trinomini similem tradit, cum tamen multis e Scripturæ locis eam triplici definitam hypostasin didicisset, atque ex Veteri quidem Testamento, ubi ait: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* ⁷⁵: quæ Patris verba sunt ad eos, qui sua e substantia processerant, qui etiam

⁷⁵ Gen. 1, 26.

(53) Theodotus qui et Georgius mirificus.

creatrix cum illo Dominicæque dignitatis participes fuerant. Idem ubi ait : *Ecce Adam factus est, sicut unus ex nobis*⁷⁶, sive ut unusquisque nostrum, qui tres personæ una in divinitate sumus. Quamvis enim hoc ironice dictum sit, nullo tamen modo unicam personam significare potest. Item ubi sic habet : *Apparuit Abraham Deus juxta quercum Mambre. Respiciebat autem oculis suis vidit : et ecce tres viri steterunt supra eum, et intuitus occurrit obviam illis : et adoravit in terra, et dixit : Domine, si inveni gratiam coram te, ne prætereas servum tuum*⁷⁷. Vident quomodo Scriptura testetur Deum apparuisse Abraham, tres autem fuisse, qui apparuerint. Et quamvis tres essent, eum tamen cum uno esse collocutum, quod omnino ita factum est, ut una eademque tribus sub personis Divinitas cluceret. Quod si quis unum tantum Deum, duosque angelos esse dicat, quomodo una cum Domino sedere ausi sunt? Item : *Pluit Dominus super Sodomam et Gomorrah ignem et sulphur a Domino de caelo*⁷⁸. Item : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est*⁷⁹. His certe verbis Dominus, Deus, itemque Dominus, hypostases : his autem, unus est, una in tribus Divinitas subindicatur. Quibus hæc Davidica consentanea sunt : *In Deo laudabo Verbum, in Domino laudabo Sermonem*⁸⁰. Item : *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo*⁸¹. Item : *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua*⁸². Item : *Invoca me in die tribulationis tuæ*⁸³. Item : *Vivit Dominus, et benedictus Dominus*⁸⁴. Item : *Exaltet Deus salutis meæ*⁸⁵. Quibus hæc addi possunt : *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁸⁶. Item : *In lumine tuo videbimus lumen*⁸⁶, id est, In Filio tuo cognoscemus Spiritum sanctum. Per ipsum enim ea quæ sunt de Spiritu sancto cognoscenda, non minus quam ea quæ de Patre, manifestius cognovimus. Imo etiam in libro Jeremie

ita scriptum est : *Hic est Deus noster, et non astimabitur alius adversus eum*⁸⁷ : quibus id quoque subjunxit, quod subsequitur : *In terris visus est, et cum hominibus conversatus est*⁸⁸. Micheas quoque ait : *Et tu Bethlehem terra, Juda, ex te enim exiit dux qui reget populum meum Israel*⁸⁹. Sed Daniel etiam ita scribit : *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat : et usque ad Antiquum dierum pervenit : et in conspectu ejus obtulerunt eum : et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, et lingue servient ei : potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur : et imperium ejus non corrumpetur*⁹⁰.

Verumenimverosi quis Testamentum Velus evolvat, prophetasque percurrat, triplici illa cherubica sanctificatione, et hujusmodi plerisque sanctam designari Triada videre possit, quemadmodum et hoc Davidico : *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*⁹¹. Item, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*⁹². Aurora enim, et ejus consortes, animalium visceratione rem sacram fecerunt : pane autem et vino, solus omnium Melchisedech : qui Christi etiam atque initiationis mysteriorum ejus typus erat : cui Davides quoque sacerdotium æternum vaticinatur. Ex nostro autem, seu Novo Testamento clariora, et majoris ponderis testimonia expiscari queat, quemadmodum ex Triadis supersubstantialis mysterio, quod per incarnatum Christi adventum illuxit. In ipso enim quasi limine angelus Virgini dixit : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*⁹³ : quibus verbis divinitatem tribus hypostasibus contentam subindicavit. Qui plura vellet, ex aliis quoque, evangelicis dictis venari poterit, in quorum mentionem incidimus obiter, cum de Sabellii dogmatibus ageremus.

CAP. XXXIII.

Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Cubricorum ; hi baptizantur.

Hi Acuanitæ tandem dicti sunt, propterea quod Acua quodam, e Mesopotamia oriundo, impuræ hujus hærescos doctores usi sunt. Manichæi vero et Cubrici ab antiquo denominati sunt, nimirum a Manete Persa, qui Cubricus antea vocabatur sibi que postea Manetis nomen indiderat. Cæterum hac voce Manes Babyloniorum idiomate vos, vel, ut quidam volunt, dialecticus designatur. Paracletum porro se ipsum miser hic Manes vocabatur, Christumque sola phantasia, seu simulatione, apparuisse, atque passum esse docebat. Insuper prin-

Περὶ Μανιχαίων τῶν καὶ Κουδρίκων (α).

Οὔτοι Ἀκουανῖται μὲν ὑπερὸν ἐκλήθησαν, διότι Ἀκούαν οὕτω καλούμενον τινὰ ἐκ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν ὁρμώμενον ὑπεγγητὴν ἔχοντες μιᾶς αἰρέσεως. Μανιχαῖοι δὲ καὶ Κουδρίκοι ἄνωθεν ὠνομάσθησαν ἀπὸ Μανέντος Πέρσου· ἐκεῖνος γὰρ Κουδρίκος ἐκαλεῖτο πρότερον, εἴτα μετεκάλεισεν ἐαυτὸν Μανέντα· δηλοῖ δὲ ὁ Μάνης τῇ Βαβυλωνίῳ γλώσσῃ τὸ σκεῦος, ἢ ὡς ἐνιοὶ φασὶ τὸν διδασκατικόν. Περικλητὸν δὲ ἐαυτὸν ἐκάλεσεν ὁ ἅθλιος Μάνης· καὶ τὸν Χριστὸν ἔφη δοκῆσαι μόνῃ καὶ φανῆναι καὶ παθεῖν. Ἡρὸς τοῦτοις εἰσηγήσατο δύο ἀρχαί, πονηρὰν τε καὶ

⁷⁶ Gen. iii, 25. ⁷⁷ Gen. xviii, 1 seqq. ⁷⁸ Gen. xix, xlix, 14. ⁷⁹ Ibid. 15. ⁸⁰ Psal. xvii, 47. ⁸¹ Ibid. ⁸² Psal. xlii, 6. ⁸³ Psal. xxxv, 40. ⁸⁴ Baruch. iii, 6. ⁸⁵ Ibid. 38. ⁸⁶ Mich. v, 2. ⁸⁷ Dan. vii, 13, 14. ⁸⁸ Psal. cix, 1. ⁸⁹ Ibid. 4. ⁹⁰ Luc. i, 55. ⁹¹ Deut. vi, 4. ⁹² Psal. lv, 5, 11. ⁹³ Ibid. ⁹⁴ Psal. xlii, 6. ⁹⁵ Psal. xxxv, 40. ⁹⁶ Baruch. iii, 6. ⁹⁷ Ibid. 38. ⁹⁸ Mich. v, 2. ⁹⁹ Dan. vii, 13, 14. ¹⁰⁰ Psal. cix, 1. ¹⁰¹ Ibid. 4. ¹⁰² Luc. i, 55.

(α) Græce apud Malum Biblioth. nov. tom. IV, part. II, p. 110.

ἀγαθὴν· ὁ δὲ γὰρ ὑποθέμενος ἀγεννήτου; καὶ αἰδίου, θεὸν τε καὶ ὕλην, τὸν μὲν θεὸν προσηγόρευεν φῶς, τὴν δὲ ὕλην σκότος· καὶ τὸ μὲν φῶς, ἀγαθόν· τὸ δὲ σκότος, κακόν. Τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐδλασφύμησε, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα, καὶ πάντας τοὺς προφῆτας· ἡλίω καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις θεοῖς προσκυθεῖν ἐπέτρεψε· μετενσωματώσεις ψυχῶν ἐδίδασκε· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνήσατο· βοτάνας καὶ δένδρα καὶ ὕδωρ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἐμψυχα εἶναι ἀπεφήνατο· καὶ ἕτερα μυρία τοιαῦτα παρελήρησεν. Τελευταῖον δὲ τὸν τρόπον τοῦτον πνεύματι κεπρωθεὶς οἰήσεως, καὶ τοῖς αὐτὸν ἄγουσι δαίμοσι θηρόχας, τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Ηερσῶν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν ἐπιγγέλατο· καὶ δὴ προσήνεγκέ τινα τούτῳ θεραπευτικὰ φάρμακα· αὐτίκα δὲ τὸ μεράκιον ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσὶ διεφώνησεν. Ὁργισθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, εἰς φυλακὴν τοῦτον κατέκλεισε· καὶ τότε μὲν χρήματα πλείστα τοῖς φύλαξι παρασχών, ἐξέφυγεν. Ὑστερον δὲ κατασχεθεὶς, ἐξεδῆρξεν καλὰ μοῖς· καὶ τὸ δέσμα τούτου πλησθὲν ἀχρόν ἐφυλάττετο ἐν Ηερσίδι· τιμῶντες δὲ αὐτὸν οἱ Μανιχαῖοι ἐπὶ καλὰ μὲν τὰς ἰδίας κοίτας ποιοῦνται.

pollis paleis suffarcinata in Perside servabatur. Cæterum in ejus honorem Manichæi super arundinibus lectos suos internunt.

Ἀντίρρησις.

Τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν ἐν ὁμοιώσει ἀνθρώπου φανῆναι τὸν Κύριον, καὶ σχήματι εὐνόηται ὡς ἄνθρωπον, οἱ Μανιχαῖοι κακῶς ἐκλαβόμενοι, αἵρεσιν ἑαυτοῖς συνεστήσαντο φάσκοντες, κατὰ φαντασίαν μόνην δοθεῖναι καὶ παθεῖν τὸν Χριστόν. Πῶς δὲ ὁ τῆς φύσεως Χριστοῦ λεῶς, τὸ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενέσθαι· καὶ σχήματι εὐνόηται, οὕτω θεοσεβῶς νοεῖν ἐδιδάχθημεν, καὶ πιστεύομεν ὅτι τὴν ἡμετέραν φύσιν προσλαβὼν καὶ ἴσος ἡμῖν ὦφθη καὶ ὁμοιὸς ὡς μορφὴν δούλου λαβὼν, ἦτοι φύσιν ἀνθρώπου δεξάμενος, οὐ κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀλλὰ δι' ἄγαθον σπέρματος. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς προελθεῖν, ἀνθρώπινον καὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἴδιον· τὸ δὲ ἐκ παρθένου, ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ μόνου Χριστοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος εἶχε, καὶ ἀληθῶς αὐτὸ περιέκειτο, ἀλλ' οὐκ ἔχεν ἀνθρώπου, τὸ μὴ ψιλὸν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡνωμένον θεότητι· καὶ ἄλλως δὲ εἴπεῖν τὸ ὁμοίωμα καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ ἀμφίβολον τοῦ ἐπιβήματος το, ὡς ἀνθρώπος, δοκοῦσιν οἷον τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγῳ λυμάνεσθαι. Πλὴν οὐχ ὁμοίος ἀνθρώπου ὁ Κύριος γέγονεν, ἀλλ' ἀνθρώπος τέλειος οὐδ' ὥσπερ ἐν σχήματι δραπετοῦργήσας τὸ σῶμα, καὶ τὴν οἰκονομίαν ὑποκριθεὶς, ὑποβολιμαῖον προσωπεῖον τὸν ἀνθρώπον ἐξωθεν περιεβάλετο, οὐδ' ὥσπερ αἱ κατὰ τῶν τοίχων διὰ χρωμάτων σκιαί, σχῆμα μόνον καὶ οὐ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν προσέληφεν, ὡς μὴ κυρίως εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φάνεσθαι. Ταῦτα γὰρ ἡ ἐπιπόλαιος τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου ἐπιβολὴ ἐμφανίζει τοῖς μὴ εἰς τὸ βάθος ἐγκύπτουσιν. Ἀλλ' οὐσιώσας ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,

cipia duo, bonum et malum introducebat. Positis enim duobus non genitis et æternis, Deo scilicet atque materia. Deum quidem lumen, materiam autem tenebras appellabat. Atque lumen quidem bonum, tenebras autem malum. Velus Testamentum, et eum qui locutus in illo, cum omnibus suis prophetis, blasphemus ille maledictus incessabat. Solem, lunam et astra, tanquam deos, adorare suadebat. Animarum a corporibus in corpora migrationes docebat. Carnis resurrectionem inficiabatur. Herbas, arbores, aquam, et cætera omnia habere contendebat: atque innumera hujusmodi alia deliramenta proponebat. Tandem autem arrogantis spiritu elatus, dæmonum a quibus subvehebatur, auxilio fretus, se Persarum regis filium morbo laborantem, pristinae sanitati restitutum pollicitus est: eique adeo cum pharmaca morbo curando accommoda applicuisset, excontinenti puer in manibus ejus expiravit. Quocirca rex ira percitus in carceres illum conjecit: unde custodibus pecunia corruptis aufugit. Ad extremum autem comprehensus, et arundinibus excoxiatus est: ejusque

Hæreseos præcedentis consulatio.

Apostolicam vocem, quo Dominus in hominum similitudinem factus, et habitu inventus ut homo⁹⁸ fuisse dicitur, Manichæi male detorquentes, hæresin suam constituerunt, solaque phantasia, seu simulatione, Christum apparuisse, et passum esse dixerunt. Nos autem, qui populus sumus, quem Christus plantavit, ipsum in similitudine hominis fuisse, et habitu inventum hoc sensu pie intelligere didicimus, ut et credimus, eum scilicet, assumpta natura nostra, nobis æqualem et similem apparuisse, ut qui servi formam accepisset, seu hominis naturam assumpsisset, nec eam quidem humana conditione, sed absque semine. Quod enim ex muliere processerit, humanum, id ipsique Christo proprium fuit. Quod vero ex virgine, id humana conditione præstantius, atque proprium Christi solius exstitit. Etsi enim humana forma vere præditus erat, hoc tamen hominem superabat, quod homo simplex nudusve non esset, at divinitati conjunctus. Alioqui, ut ita dicam, similitudo, et habitus, et adverbii, ut homo, ambiguitas, incarnationis rationi velut officere videntur. Cæterum Dominus haudquaquam similis homini, sed perfectus homo fuit: nec tanquam in proscenio fabulam acturus, corpus et dispensationem confingens, subditiā hominis, personam exterius assumpsit, nec tanquam umbræ, quæ colorum adminiculo parietibus appinguntur, habitum solum, nec item hominis naturam assumpsit, ita ut non proprie homo fuerit, sed ut homo apparuerit. (Hæc enim Apostoli verba in superficie præ se ferunt, si qui profundius non

⁹⁸ Phil. ii, 7.

perscrutentur.) Imo vero natura hominis ad suam ipsius substantiam applicata, eandem cum divinitate commistam illa conservavit, ut neque cum illa confunderetur, neque commutaretur. Similitudinem porro quodammodo duplicem esse didicimus, altera enim de re dicitur, quæ mutationi obnoxia est, altera vero de re, quæ semper eadem manet. Imagines enim, quæ ab exemplari processerunt, si inter se conferantur, similes: si cum exemplari, æquales esse dicimus: at vero cum exemplari ita conferuntur, ut quæ mutationi sunt obnoxie, quo nimirum et exemplaris et imaginis ratio diversa servetur: inter se vero, ut quæ nullo commutari modo queant, ut nimirum exemplaris quoque imagines permaneant. Beatus itaque Apostolus Deum homini similem dicit, ratione substantiæ, quæ nulli mutationi obnoxia est. Sed habitu etiam inventum ut hominem addit. Porro habitus duplex intelligitur, nimirum fictitius et verus. Rectum enim hominis habitum esse dicimus, et hic est verus: sed habitum Socratis aut Platonis ab hoc vel illo eorum, qui personas in prosceniis effingunt, assumptum esse dicimus, quemadmodum in fabulis seu comædiis et tragædiis, agendis antea moris erat: atque hic fictus et falsus habitus est. Hoc itaque loco habitus veritatem præmonstrat. Habitu enim Dominus inventus est homo, hoc est ipsa humana substantia, quæ tali habitu hypostaseos substantiam convertit, forma autem, seu humano habitu assumptus erat, diverso, nec nostro assimilatus processit, sed et substantia et habitu inventus est ut homo.

Cæterum duo principia non esse, quorum alterum bonum, alterum malum sit, ut Manichæorum astruit impietas, hinc haud dubie perspicuum fiet. Bonum et malum inter se contraria sunt, seque mutuo perimunt, nec simul consistere possunt, quemadmodum neque lux cum tenebris subsistere potest. Proinde horum unumquodque pars totius futura est: et primum quidem horum unumquodque non a toto solum, sed etiam a totius parte circumscribetur. Quis enim contrariis, nimirum bono et malo, viam præcludet? nec enim quis utrumque simul domo pedem elferre, conciliarique inter se dixerit: quandoquidem ne malum quidem, id est, ex quo pax oritur, quodque tantopere a bono amatur: neque bonum vicissim bonum est, quod quidem malo benevolum se ostendit. Quod si quis aliorum cuique propriam sedem, quam commorari possint, assignet, ille certe solus erit Deus, qui simul et semel assumpsit ea, quæ inter se vel maxime repugnabant. Proinde duorum alterum in his eveniat necesse est, nimirum aut ea inter se convenient, seseque mutuo patiantur: vel ut medium aliquod intercedat, quo bonum a malo discernatur, sitque quasi septum aliquod transversum, quo alterum ab altero dirimatur: atque ita non jam duo, sed tria principia erunt, quorum unum cætera velut in pace custodiat, necesse est: quod

ἑτήρησε ταύτην ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀναγκάσει ἀσύγχυτον τε ἀναλλοίωτον. Διπλὴν δὲ τινὰ τὴν ὁμοιότητα διδασκόμεθα τὴν μὲν, τὸ παρηλλαγμένον ἔχουσιν τὴν δὲ, τὴν ταυτότητα σώζουσιν. Τὰς μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου προελθούσας εἰκόνας, πρὸς τὰ ἀλλήλας ὁμοίας εἶναι φαμεν καὶ πρὸς τὸ πρωτότυπον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὸ πρωτότυπον, παρηλλαγμένως, ὅπως δὲ καὶ ὁ τοῦ ἀρχετύπου λόγος, καὶ ὁ τῆς εἰκόνης σωθείη· πρὸς δὲ ἀλλήλας ἀπαρἀλλάκτως, ἵνα δὴ καὶ εἰκόνες τοῦ πρωτοτύπου μένειεν. Καὶ ὁ θεὸς τοίνυν ἀπόστολος ὁμοίον φησὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὸν θεόν, κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαρἀλλάκτον· ἀλλὰ καὶ τῷ σχήματι φησὶν εὐρεθῆναι αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον. Τὸ δὲ σχῆμα διττὴν ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὑποκριτὴν δηλαδή, καὶ τὴν ἀληθινὴν. Ὁρθιον γὰρ τὸ τοῦ ἀνθρώπου σχῆμα φαμεν· τοῦτο δὲ ἀληθινόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα λαθεῖν Σωκράτους ἢ Πλάτωνος τόνδε ἢ ἐκείνων τῶν ὑποκρινομένων ἐν ταῖς σκηναῖς τὰ πρόσωπα ὡς ἐν τοῖς δράμασιν πρῶτον ἐγίνετο· τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα πεπλασμένον ἐστὶ καὶ ψευδές, Ἐνταῦθα δὲ σχῆμα τὴν ἀλήθειαν ὑποδείκνυσι· σχῆματι γὰρ εὐρέθη ὁ Κύριος ἄνθρωπος, τουτέστιν αὐτῇ τῇ τοιούτῃ ἐσχηματισμένῃ ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ· οὐ γὰρ τὴν οὐσίαν μόνον τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑποστᾶσαι οὐσίῳσε, τὴν δὲ μορφὴν ἦτοί τοι ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον σχῆμα ἄλλοιόν ἔχων προῆλθε, καὶ οὐχ οἷον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οὐσίᾳ καὶ σχήματι εὐρέθη ὡς ἄνθρωπος.

efformata erat: nec enim solam hominis substantiam in propriæ hypostaseos substantiam convertit, forma autem, seu humano habitu assumptus erat: nec nostro assimilatus processit, sed et substantia et habitu inventus est

Ὅτι δὲ οὐ δύο ἀρχαὶ εἰσι· κατὰ τῶν Μανιχαίων ἀθεότητα, μία μὲν ἀγαθὴ, ἑτέρα δὲ πονηρὰ, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. Ἐναντία εἰσὶν ἀλλήλοις τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρόν· καὶ φθαρτικὰ ἀλλήλων, καὶ ἐν ἀλλήλοις, ἢ σὺν ἀλλήλοις οὐχ ὑφιστάμενα· ὥσπερ οὐδὲ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Ἐκαστον οὖν τούτων ἐν μέρει ἐστὶ τοῦ παντός. Καὶ πρῶτον μὲν περιγραφῆσεται οὐχ ὑπὸ τοῦ παντός μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μέρους τοῦ παντός τούτων ἕκαστον. Ἐπειτα τίς ὁ τὴν γῶραν τοῖς ἐναντίοις, τῷ πονηρῷ δηλαδή καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀποταμόμενος; Οὐ γὰρ ἂν τις φήσῃ· οὐκοῦθεν ἀμφοτέρω συνεναχθῆναι καὶ συμβιβασθῆναι· ἐπεὶ οὐδὲ κακὸν τὸ κακὸν εἰρήνην ἄγει καὶ φιλιούμενον τῷ ἀγαθῷ. οὐδὲ ἀγαθὸν αὖθις τὸ ἀγαθόν, φιλίως πρὸς τὸ κακὸν διακείμενον. Εἰ δ' ἕτερος ὁ τούτων ἑκάστῳ τὴν οἰκίαν τάξιν καὶ τὴν διατριβὴν ἀγορίσας, ἐκείνος ἂν εἴη μάλλον θεὸς ὁ τὰ διεστώτα συνελθούως. Ἀνάγκη δὲ καὶ δυοῖν θύτερον ἐπὶ τοῦτοις συμβαίνειν, ἢ συνάπτεσθαι καὶ φέρειν ἀλλήλα, ἢ εἶναι τι μέσον διεστώων τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ πονηρόν, ὥσπερ τι διάφραγμα διείργον ἀπ' ἀλλήλων ἀμφοτέρω· καὶ οὐκέτι λοιπὸν δύο, ἀλλὰ τρεῖς ἀρχαὶ ἔσονται· καὶ τούτων τὸ ἕτερον ἀνάγκη, ἢ εἰρηνεύειν ὅπερ τὸ κακὸν οὐ δύναται· τὸ γὰρ εἰρηνεύειν, οὐ κακόν· ἢ μάχεσθαι, ὅπερ τὸ εἰρηνεῦον οὐ δύναται· μία τοίνυν ἀρχὴ ἀγαθῆ πάσης κακίας ἀπηλλαγμένη.

quidem a malo fieri nequit. Nem pacem custodire

malum non est. Jam quod paci custodiendae aptum est, id vero bellum movere pugnareque nequit. Quo fit, ut principium unum relinquatur, id bonum, et ab omni vitio liberum.

Κὶ δὲ φήσουσι, καὶ πόθεν τὸ κακὸν ἔφυ; ἀμήχανον ἄρα ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἐληγμέναι τὴν γένεσιν, φάμεν ὅτι τὸ κακὸν οὐδὲν ἑτερόν ἐστι, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ στερήσις, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατροπή· οὐδὲν γὰρ κακὸν κατὰ φύσιν· πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός, λίαν εἰσὶ καλὰ, καθ' ὃ γεγόνاسι. Μένοντα τοίνυν καθὼς ἔκτισται, καλὰ λίαν εἰσὶν· ἐκουσίως δὲ ἀποφυγόντα ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐλθόντα, ἐν τῷ κακῷ γίνονται. Κατὰ φύσιν μὲν οὖν πάντα δοῦλα καὶ ὑπήκοα τῷ δημιουργῷ· ὅταν δὲ ἐκουσίως τι τῶν κεισμάτων ἀφηνιάσῃ, καὶ παρήκοον τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ γένῃται, ἐν ἑαυτῷ συνεστήσῃ τὴν κακίαν· ἢ γὰρ κακία οὔτε οὐσία τις ἐστίν, οὔτε οὐσίας ἰδίωμα, ἀλλὰ συμβεβηκός· ἤγουν ἐκουσίως τις παρατροπή ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀμαρτία. Ἢ δὲ ἀμαρτία τῆς αὐτεξουσίας τοῦ διεσθίου γνώμης εὐρεμα· κακός οὖν ὁ διαβόλος, οὐ καθ' ὃ γέγονεν, ἄγγελος γὰρ φωτεινότερος καὶ λαμπρότερος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἔκτισται, αὐτεξούσιος, ὡς λογικός· ἐκουσίως δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς ἀπεφοίτησε, καὶ ἐν τῷ ζόφῳ τῆς κακίας ἐγένετο, Θεοῦ μακρυνθεὶς τοῦ μόνου ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ· ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται· καὶ καθόσον ἐξ οὗτοῦ μακρύνθη γνώμη, οὐ γὰρ τόπῳ, ἐν τῷ κακῷ γέγονεν.

consentanea descendit: et ad vitii caliginem transfugit: procul a Deo remotus, qui solus bonus et vivificus est. Ab ipso enim quidquid bonum est, id bene et benigne factum est: et quatenus ab illo procul diverterit, voluntate (nam loco non item) ad malum defecit.

Ματαίος τοίνυν ὁ Μάνης, καὶ σκότους φθεγγόμενος ἄξια, οἷς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην αἰδία δοξάζει καὶ Θεῷ σκναγέννητα· καίπερ ἀκούων Μωυσέως λέγοντος· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα γέγονε· καὶ ὡς ἅμα τὸ φῶς παρήχθη, καὶ τὸ σκότος ὑπεχώρησε. Καὶ γὰρ ὁ Σωφρονίσκου Σωκράτης, καὶ ὁ Ἀρίστωνος Πλάτων, καὶ οἱ τούτων διδάσχοι, καὶ ἕτεροι πλείστοι, τῆς δὲ τῆς δοξῆς γεγέννηται, τοῦ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης τὰ πάντα δημιουργηθῆναι, καὶ συναίδια αὐτὰ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, αἵτιον αὐτῆς τὸν Θεὸν ὀνομάζουσιν. Οὐ μὲν αὐτὴν [ὕλην] καὶ κακὴν ὀρίζονται. Μεγίστην γὰρ βλασφημίαν νομίζουσι τὸ φάναι τὸν Θεὸν εἶναι τῶν κακῶν ποιητὴν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἔχουσιν ἴσως τινὰ συγγνώμην, μήτε προφητῶν ἐπακούσαντες λόγων, μήτε τοὺς θεοὺς ἀποστόλους ποδηγούς ἐσχηκότας μόνοις δὲ τοῖς λογισμοῖς τὴν τῶν ὄντων ἐπιτρέφοντες γνώσιν. Οὗτοι δὲ ποίας ἀντίσειαν δίκας τῆς ἀσεβείας ἀξίας, τῶν μὲν θείων ἀπολαύσαντες. Εὐαγγελίων, τὸ δὲ τούτων ἀποδράσαντες φῶς, καὶ τὸ σκότος ἀσπασάμενοι ταῖς νυκτερίσι παραπλησίως; Ἐπειδὴ γὰρ πᾶσα τέχνη παρὰ ἀνθρώποις ὕλης ὑποκειμένης προσδεῖται, ὑπέλαβον οἱ ἀνόητοι καὶ τὸν Θεὸν μὴ δύνασθαι ὕλης δίχῃ δημιουργεῖν· καὶ οὐ συνείδον ὅσον ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ τὸ διάφορον· καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε τὴν εἰκόνα

A Quod si percontari velint, undenam malum oriatur (nec enim fieri ullo modo potest, ut a bono malum originem traxerit), malum nihil aliud, quam boni privationem esse dicimus, atque adeo eversio-nem ejus quod est naturæ consentaneum, in id quod est naturæ contrarium: siquidem nullum malum naturæ consentaneum. Omnia enim quæcunque fecit Deus, valde bona sunt, si creationis eorum habeatur ratio. Proinde si qualia creata sunt, talia maneat, valde bona sunt; at si ultro ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id deficiat, quod naturæ repugnat, jam malo accensetur. Natura igitur omnia rerum Opifici subjiuntur atque parent. Cum vero creatura quæpiam rebel-laverit, et Creatori suo minus morigeram se præstiterit, sibi vitium ultro accersivit. Nam vitium neque substantia neque substantiæ proprietas ulla est, sed accidens, seu spontanea quædam deflexio ab eo quod est naturæ consentaneum, ad id quod naturæ repugnat: quod quidem peccatum est. Peccatum autem liberæ diaboli voluntatis inven-tum est. Proinde diabolus malus est, non quod talis creatus fuerit, angelus enim lucidissimus et clarissimus a rerum omnium opifice Deo creatus est atque libero arbitrio præditus, quia nimirum rationis particeps: sponte vero a virtute naturæ

C Vanus itaque Manes est, et futilis, qui tenebris digna proloquitur, cum tenebras et materiam æterna, et non secus atque Deum, non genita esse autumat, quamvis Moysen ita dicentem audiat: *In principio creavit* ⁵⁵, quod ex nihilo cuncta creata sunt, quod etiam simul atque lux producta est, tenebræ secesserunt. Socrates enim Sophronisci, et Olato Aristonis filius, eorumque successores, atque alii quamplurimi ea in sententia fuerunt, ut omnia ex subjecta materia creata fuisse dicerent: quæ quidem Deo cœterna dicentes, ipsi Deo causæ nomen imponunt: non tamen materiam ipsam in malis esse definiunt; siquidem blasphemiam maximam loco esse dicunt, si quis Deum malorum creatorem esse dicat. Atque illi quidem aliqua forte venia digni sunt, qui neque propheticos sermones audierint, neque sanctos apostolos viæ duces habuerint, sed solis conjecturis rerum cognitionem consecuti sint. Hi vero quales, quæso, quamque sua impietate dignas pœnas luent, qui cum sanctis fruerentur Evangeliiis, ab eorum lumine ad tenebras, more noctuarum transfugerunt. Quia enim cuilibet arti inter homines materia subjecta est opus, suspicati sunt vecordes illi, ne Deum quidem quidquam sine materia creare potuisse: nec intellexerunt, quantum inter se Deus et homo dif-

⁵⁵ Gen. i, 1.

borum fastu scatebant. Ex quo evenit ut, cum sibi sapiens videretur, dogmata in posterum pro libidine proponeret. Nam ipse quoque carnis resurrectionem antiquavit, animamque solam resurgere fabulatus est, quia nimirum spiritualis resurrectio sit. Paradisum sensilem esse nullo modo admittebat. Nuptias in Veteri Testamento duntaxat permixtas fuisse, post Christi autem adventum non amplius posse qui nuptias contraherent regni celestis fieri participes asserebat. Quid enim, inquit, novi facturus, aut prædicaturus, aut emendatus ille Dei Sermo venit, præter castitatem et sanctimoniam, sine qua nemo Dominum visurus est? Unde Paulus quoque, cum *honorabile connubium*⁵⁸ dicit, non prorsus idcirco dicit, ut laudet illud, sed obiter subinfert, ne tandem incident in tentationem. Deinde subjicit: *Quæ nuptia non est, cogitat quomodo placebit Deo. Nuptia autem, quomodo placebit viro*⁵⁹. Si ergo Deo non placeat, quomodo servabitur? Item: *Vellem, inquit, omnes esse sicut ego sum*⁶⁰. Item: *Sunt eunuchi, qui se castraverunt*⁶¹. Hæc Hieracas non solum docebat, sed et opere complebat: nec patiebatur quemquam ad suam synaxin seu communionem venire, qui aut monachus, aut continens, aut virgo, aut vidua non esset. Spiritum sanctum nihil aliud esse dicebat, quam eum qui vulgo Melchisedech ferebatur. *Hic enim est, inquit, de quo dicitur, quod cum assimilatus sit Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum*. Ad hæc quia Filio Paracletus assimilis est, propterea *sine patre, sine matre, et sine genealogia*⁶² dicitur: sine matre quidem, quia matrem sursum non habet, sine patre autem, quia in terra nullus ei pater est.

Hujus porro interpretationis ansam ex quodam apocrypho libello expiscatus est, cujus inscriptio erat, Anabaticum, seu de Ascensione Isaïæ, in quo ita scribitur: Angelus qui ambulabat ante me, ostendit mihi, et dixit mihi: Quis est ille qui ad dexteram Dei sedet? et respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est dilectus. Rursum ita dixit: Quis est alter, qui a sinistris venit ei similis? Tunc respondi ei: Tu scis, Domine: et dixit: Hic est Spiritus sanctus qui loquitur in te et prophetis: et erat similis dilecto. Pueros insuper qui præmatura ætate morerentur, antequam Dei cognitionem adepti essent regni celestis hæredes esse non posse dicebat, qui nimirum non certassent. Ita enim inquit: Si qui certat non coronatur nisi legitime certaverit, quanto minus is qui ad certamen vocatus non est?

Hæreseos præcedentis confutatio.

Is non erat Hieracas, qui venaticorum præpetumque λεπίζων, hoc est, accipitrum more divinas Scripturas oculis circumlustraret, atque dogmatum veritatem undique venaretur: aut saltem aquilis

assimilis, ipso ad Deum ascensu innovaretur; sed nescio quis informi deformitate graculus, Origenis opinionibus, nonnullorumque qui illum præcesserant, hæresibus quasi syllogisticis alis gestiens. Quemadmodum enim Dominus soluta mortis tyrannide monumento exsiliit, discipulisque astans, et ab iisdem palpatus, carnem habere deprehensus est, ita et nos resurgemus, ejusque tribunali cum eodem corpore atque anima eadem astabimus, cum quibus et hujus vitæ curriculum peregerimus.

Origenes enim longum valeat, cum omnibus, qui ab illo stantes animam corpore nudam iudicium subituram esse tradiderunt, tale hominis idolum ei adaptantes, quales ideæ sunt a Stoicis confictæ, quibus ea etiam, quæ in mundo videntur, creata fuisse docuerunt. Ad cujus opinionis, absurdissimæ quidem illius, confirmationem, stulte admodum hunc apostoli Pauli locum proferunt, ubi sic ait: *Seminatur animale, surget spirituale*⁶³, ubi per spirituale corpus id intelligunt, quod ad solam hominis figuram efformatum, non autem ex quatuor elementorum commistione conflatum sit: quæ quidem interpretatio a doctrina et sensu Apostoli aliena est. Is enim ad sanctos, qui Corinthi erant, ita scribit: *Sed dicet aliquis: Quomodo excitantur mortui? quali autem corpore venturi sunt? Insuper, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur: et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem corpus illi dat, sicut voluit, et unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum. Item: Corpora cælestia, et corpora terrestria, sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, excitatur in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*⁶⁴.

Quibus verbis eos instruit, quorum aures cerumine infidelitatis haudquaquam obsurderunt, quod, quemadmodum granum frumenti in visceribus terræ moritur, et suo tempore resurgit, non nudum quidem, et quale seminatum est, sed clarum et perpulchrum, atque ex pristini corporis substantia: ita etiam corpus nostrum nudum quidem, informe et inglorium terræ committitur, elegans vero, concinnum et spirituale resurgit. Quemadmodum in seminibus quoque videmus: germen enim aristis munitum emittunt, non autem nudum, quale etiam terræ commissum est, proinde corpus idem excitatur. Hujus enim rei ipse quoque Paulus auctor est: *Unicuique resurgenti semini proprium corpus datur*.

Idem præterea astruit non uno in honore resur-

⁵⁸ Heb. xiii, 4. ⁵⁹ I Cor. vii, 34. ⁶⁰ Ibid. 7. ⁶¹ Ibid. 35, seq.

⁶² Matth. xix, 12. ⁶³ Heb. vii, 3. ⁶⁴ I Cor. xv, 44.

thia superiore oriundis sumpto. Hi majore quam par esset honore sanctam Dei Genitricem prosequentes, eam Dei nomine, et cultu præter rationem dignabantur, feminisque ipsis eidem sacra facere, atque sacrificium tanquam Deo offerre permittebant: quæ quidem feminæ curru seu vehiculo instructo, linteum quadrangulum pandebant, cui collyridia, seu parvum panem imponentes, in nomine Mariæ sursum tollebant, atque ita ex eo communicabant omnes, et aliis impertiebantur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Non sine magna laude virtutes nominibus mediocritatum designatæ sunt; excessus autem et defectus pro honesti transgressionibus et optimæ cuique actioni contrariis semper habiti sunt. Etsi enim iisdem in ædibus habitant, ut ita dicam, aliæque aliis inhæreant, non tamen idcirco actionibus inter se conveniunt.

Proinde qui divino Numini cultum majorem impendit, quam par est, quamque a piis viris acceptum, haudquaquam Deo acceptus erit, aut salutem hoc pacto consequetur, etiamsi corpus comburendum tradat, etiamsi bona sua pauperibus distribuat, imo ne magnum quidem quid fecisse dicetur, qui ad virtutem alia via aspiraverit quam quæ cœlicolis ardeat.

Si quis enim jejuniis vires eas esse doctus, ut pravos affectus de medio tollat, eosque ingeneret, qui mediocritate sua laudabiles sint, eam continentiam nullo modo prosequitur et excolit, cujus capaces homines esse queant, sed frenis ejus exoussis, nimia inbecillitate corpus attenuarit, animamque ita miserrime tandem efflaverit, seipsum potius occidisse, quam jejuniis cum angelis certasse videbitur. Quemadmodum neque martyr, sed sui ipsius interfector censebitur, neque sanctitate illa dignus habebitur, qua fideles exornari solent, quinque gladium in viscera propria distinxerit, quasi hoc pacto pro Christi nomine mortem ferat, ut martyribus accenseatur. Eodem etiam modo Collyridiani ejus certe fidei, qua Christum venerantur ergo amplexandi sunt: quod vero Dei Genitricem Deum existiment, eique sacra faciant, sacerdotibus feminis ad id destinatis, quibus ne templa quidem omnino patent, propter sordes illas, quas sibi a natura contraxerunt, sacri prorsus et intestabiles a fidelibus habendi sunt: nec quidquam lucri animæ suæ, meo quidem judicio, acquirunt ex iis quæ quadamtenus pie gerere videntur. Illa enim propter aliorum improbationem, irrita quoque et prorsus inutilia evadent. Quoniam qui unum legis mandatum antiquaverit, ita condemnatur ac si totam legem transgressus esset.

CAP. XXXVI.

Tricesima sexta hæresis, Massalianorum, sive Euchitarum. Hi unguuntur, ut quibusdam placet, vel, ut aliis, baptizantur, quod quidem præstat.

Massaliani ipsa notatione nominis Euchitas, hoc

A est voventes aut precantes significant. Docent enim nihil aliud ad dæmonas effugandos, animamque a pravis affectibus asserendam, orationis perseverantia efficacius esse. Iidem Euphemitæ quoque, hoc est fausta precantes, seu ore faventes, item Martyriani, et Sataniani dicuntur. Euphemitæ quidem, quia cæteris, orando et benedicendo Deo, exercitiores esse videntur; Martyriani autem, quia ex suis nonnullos ab orthodoxis occisos martyribus accenserent. Sataniani denique, quia Satanam fortem existimantes eum venerabantur, ne mala in eis, ut dicebant, operaretur.

Massalianorum porro hæreseos capita ex eorum libris excerpta hæc sunt.

1. Quod Satanas enhypostatice, hoc est revera homini cohabitatur, eique in omnibus dominetur.

2. Quod Satanas et dæmones humanum animam possideant, humanaque adeo natura spirituum nequitie consors et socius sit.

3. Quod Satanas et Spiritus sanctus homini cohabitent, quodque ne apostoli quidem a contraria energia, seu dæmonum potestate, liberi fuerint.

4. Quod neque baptismus hominem perfectum reddat, neque divinorum mysteriorum perceptio animam expurget, sed sola, quæ ab illis censetur oratio.

5. Quod homo, etiam post baptismum, peccato iniquitatus est, quodque non baptismi, sed orationis beneficio fiat, ut fidelis immortalis illa et divina veste fruatur.

6. Quod amplexanda est apathia, hoc est perturbationum vacuitas, quodque spiritus communicatio sensu et reapse percipienda sit.

7. Quod anima tali cœlestis hujus sponsi consortio frui debeat, quali tum fruitur uxor cum in viri amplexibus jacet.

8. Quod qui Spiritu aguntur, peccatum et gratiam, tam operatam quam operantem, interius et exterius videant.

9. Quod revelatio sit, quæ sensu et divina hypostasi fiat, qualis est hæreseos.

10. Quod ignis vim procreatricem habeat.

11. Quod anima, quæ Christum sensu et omni operatione non habet, reptilium et venenatorum animalium, hoc est omnis contrariæ virtutis, habitaculum est.

12. Quod natura malorum fons et origo sit.

13. Quod Maria et semen et Verbum conceperit.

14. Quod Adamus, etiam ante transgressionem, cum Eva citra ullam animi perturbationem concumberet.

15. Quod homini duæ sint animæ, quarum altera cæteris hominibus communis, altera cœlestibus propria sit.

16. Quod fieri possit, ut homo sensu, hoc est reapse, et omni operatione, Spiritum sanctum suscipiat.

fuisset. Alias etiam fieri non potest, ut apud unum eundemque hominem duæ contrariæ virtutes, sanctus, inquam, Spiritus et Satanas, simul convenient. Nec enim illorum concursus is est, qui accidere, aut ullo unquam tempore contingere possit. Ille enim Deus est et angelorum creator, hic vero apostatica maleficaque potentia, quæ propter insitam superbiam ab illo procul exsulat; et juxta Domini verbum, *tanquam fulgur* una cum ejusdem rebellionis consortibus potentiis *e celo decidit* ⁷⁴.

2. Divino porro baptismo, Christique mysteriorum perceptione, animam, unam quidem illam, nec duplicis naturæ, ut Eucharistiæ nugantur, purgari hominemque perfectum reddi, ipsius Dei verbis constat, quæ remissionem peccatorum, spiritualesque celitus factam regenerationem, baptismum vocant. Divina quoque munera cibum esse novimus, qui nunquam absumatur et pereat: qui manna ipso longe sit melior ⁷⁵. Hoc enim Hebræi Ægypto exeuntes in solitudine comederunt, et mortui sunt: illa vero immortalitatem conferunt: multoque melius animam ab animalibus maculis inhaerentibus expurgant, quam carbo ille qui, forcipe a Cherubin Isaïæ oblatus est ⁷⁶. Ut uno verbo absolvam, nihil aliud illa sunt, quam copula quædam cum Christo, veraque vitæ causa. Christus enim in Evangeliiis dixit: *Qui manducat meam carnem, in me manet, et ego in eo* ⁷⁷. Item: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis* ⁷⁸.

3. Oratio autem virtutibus conjuncta quæ ad piam vitam introducunt, gratiam Spiritus conservat, quæ per lavacrum regenerationis et participationem corporis et sanguinis Christi iis qui ea digni sunt infunditur. Nec vero sola per se ad fidel fundamentum assumenda est: nec ad salutem precantium quidquam confert. Quo enim referretur oratio, nisi pietas illam, Deique cognitio præcedat? quem quidem sensu, hypostasi, et perspicue videre nemini adhuc eorum contigit; qui terreni corporis ergastulo coercentur. Paucis certe, iisque expurgatis, eum tanquam in ænigmatibus et visionibus obscuris apparuisse constat. Quandoquidem Moses, cum petiisset ut Deum videret, audivit: *Nemo videbit faciem meam, et vivet* ⁷⁹: unde dignus etiam habitus est, qui posteriorum partium aspectu frueretur, quæcunque tandem posteriores Dei partes sint: qui in columna nubis, caligine, et turbine venti Moysen, et justos eum subsecutos allocutus est. Idem etiam Deus unus est qui una in Divinitate, et hypostaseon Trinitate dignoscitur: quem in Patre, Filio et Spiritu adoramus. Atque Mosi quidem et prophetis personarum Trinitas obscure relecta est: in ultimis vero temporibus cum Filius Dei nostram assumpsit corruptionem,

unius divini et æterni principii cognitio orbi terrarum clare innotuit.

4. Porro si quis dicet malum ἐναντίον esse, hoc est, revera consistere, quid aliud hoc est, quam eorum impietas, qui bono Deo malam quædam potentiam opponi, et tanquam contrarium quid, una cum eo quasi ex adverso comparare, censent et profitentur? quod nullo modo fieri potest. Bonum enim et malum mutuo se vicissimque perimere constat: quia nimirum sibi invicem irrequiete repugnant, et infirmius a fortiore corrumpitur. Quod si quis æquo illa pondere existimet, perpetuo inter se bello dimicare, atque ex consequentia mutuam sibi assidue perniciem inferre deprehendet: cum alternis utraque vincant et vincantur. Qui enim cuncta in rerum naturam produxit, honesta et bona omnia creavit, ut qui honestus et bonus esset. Neque enim vita mortem generat, neque lumen e tenebris oritur. Qui fieri ergo potest, ut malum a Deo minime creatum natura enhypostatica, seu per se subsistente præditum sit? Malum certe esse nemo ibit inficias. Id autem viventem et animatam substantiam, aut naturam nequitiae parentem, negamus: sed affectionem in anima idcirco virtuti repugnantem asserimus, quia ab honesto et bono lapsa sit, quæ quidem ignavis innascitur, non extrinsecus, aut præter animi voluntatem: alioqui neque legibus in facinorosos pœnæ decretæ, neque supplicia in eosdem a iudicibus illata fuissent. Quod autem malum nec in rerum natura consistat, nec a Deo productum sit, sed eidem ex adverso repugnet, hinc perspicuum fiat. Ex honesti transgressionibus malum oritur: non secus atque secedente lumine tenebræ succedunt: atque ex boni declinatione progressus ad malum nascitur. Virtutes enim singulæ cum affixum sibi vitium habeant, nisi inconcussæ firmæque maneant, contrarium vitium substituunt: quemadmodum corpus quod splendori solis obtenditur, umbram. Verbi gratia, cum fortitudo tanquam virtus mediocritas sit, contrarietates utrinque, timiditatem, inquam, et audaciam, tacite substitutas habet. Quandiu ergo firma et constans, suoque nomine digna manet, timiditati et audaciæ nullus superest locus. Harum vero alterutra obrepente, illa obscuratur, venerabileque nomen amittit: atque adeo tanquam insaudita perit, et vitia a se efformata substituit: ut arcum in nubibus hypostasi propria carentem atque in sole parheliolum seu virgam, quos vulgus soles vocat, videre est.

5. At vero, quid adeo malum dici potest, quod non ii designent, qui opus omne defugiunt, nullique alii vacant, nisi ut ea comminiscantur, quæ a vero prorsus aliena sint? Cum enim statim a transgressione hominem Deus in labore et sudore panem sibi comparare jusserit, Paulusque aperte

⁷⁴ Luc. x, 18. ⁷⁵ Exod. xvi, 15; Joan. vi, 31. ⁷⁶ Isa. vi, 6. ⁷⁷ Joan. vi, 57. ⁷⁸ Ibid. 54. ⁷⁹ Exod. xxxiii, 20.

exclamet: *Qui non laborat non manducet*⁸⁰: hi opus inter peccata recensuerunt. Jam si omnes homines, ut isti volunt, orationi sine intermissione vacarent nec eorum quidquam curarent, quæ ad corporis constitutionem pertinent, fame prorsus enecti mortem omnium maxime miserandam obissent. Sed dices, o Euchita, te herbis et fructibus sponte per anni partes enascentibus esse contentum. Quid? cum illa colligis, nonne operaris? nonne a perpetuis illis precibus ad tempus supersedes, non secus atque, quo per otium liceat ori tuo esculenta suggerere, cantiones illas et preces in tuam perniciem a te cani solitas, intermittis? Absit enim, ut eas te Deo canere dicam.

6. Ut autem interea dum ab omni opere cessandum, ex assiduus precibus invigilandum esse doces, persuadeas iis, quos tuis initiasti mysteriis, ut in te solum, qui orationi invigiles, spirituque pauper existas, beneficentiam exercent, nulliusque præterea misereantur, Christum quoque testem allegas, qui citra delectum in unumquemque eleemosynæ bonum extendendum esse tradidit, ut hoc pacto Patrem imitemur, qui in cœlis est, *qui solem suum oriri facit super terram, quamcunque suo lustrat lumine: et pluit super justos et injustos*⁸¹. Nisi enim ejus te misereat, qui vulneribus scatet: eum vestias, qui nudus oberrat: eum denique nutrias, qui fame contabescit: in quemnam, quæso, alium beneficus Deum coles? an in te ipsum? Atqui hoc misericordia non est, sed divitiarum conservatio, moresque hominis, qui mutuo nullum amore prosequitur, imo etiam privata quædam ingurgitatio, quam nemo non vitio vertat. Absit vero a nobis tanta inhumanitas. Diabolica hæc doctrina, et a Christi præceptis aliena est.

7. Quonam autem artificio, heus tu, interim dum orationi vacas, peccatum tuum fumi et ignis, sive cruenti etiam draconis instar, tuo excedere corpore videbis? Nullo prorsus: nisi dæmonum, quos colis, aliquis te solita vesanum adigat impostura, ut oræstigiis hujusmodi credas, cujus etiam dolis fit, ut mente captus precibus tuis plus ponderis, quam divino baptismati, attribuas, ad consequendam peccatorum remissionem, manuumque impositionem, quæ sacerdotali sit excellentior, et sola divini Spiritus accessum suggerat: qui certe baptismus a nobis orthodoxis initium et fundamentum fidei censetur: atque adeo causa, quæ sanctum ad nos Spiritum alliciat, ut confirmare possum ex manuum impositionibus, quæ in discipulis Christi post baptismum, tam efficaces fuerunt, ut palam Spiritus descenderet. Idem Virgini quoque Mariæ inhabitans eam præparavit et sanctificavit, ut ab eo non secus atque divino templo, Verbum Dei conciperetur, et ita nostræ salutis primitias Spiritus operatus est, simul atque Virgini virtus Altissimi, Patre ita volente, obumbravit.

⁸⁰ II Thess. III, 10. ⁸¹ Matth. V, 45. ⁸² Matth. VIII, 31 seqq. ⁸³ Ephes. VI, 12. ⁸⁴ Ibid. 43. ⁸⁵ Ibid. 14. ⁸⁶ Ibid. 17.

A Quod vero semen in Virginis utero una cum Verbo immissum fuisse fabularis, id a nullo rerum divinarum interprete unquam accepimus: aut tu figmenti hujus solus auctor es, qui certe tanquam malum et ingratum semen, vanisque sermonibus gaudens, emersisti. Iniquissime porro naturam quoque divinam mutationi obnoxiam esse atque idcirco animis qui ea digni sint, commisceri dicitis. Atqui rerum earum quæ creatæ sunt, mutatio dicitur, quæ vel voluntate mutantur, ut angeli, et animæ prout in bono proficiunt, et ad malum moventur: vel quia creatæ et mutationi obnoxie sunt, ut quidquid corrumpitur et interit: qualia sunt, quæ in mundo cernuntur omnia. Deus autem neque creatus, neque mutationi obnoxius est. Quia enim essentiae ejus ratio iis contraria est, quæ generationi obnoxia sunt, ea de causa nec iis subijcitur, quibus illa subijci solent. Illa enim mobilia sunt hic autem natura immobilis est: et supra motus a philosophis descriptos, quantitatis, qualitatis, et loci experts: modis denique omnibus immutabilis.

9. Quam vero impium hoc quoque dicitis quod humanam naturam Deus dæmonibus servire voverit: hinc enim Deum quoque auctorem malorum esse inferri posset. At non ita se res habet: imo vero hominem sui juris, et a dæmonum consortio et consuetudine alienum Deus efformavit. Dæmonas porro potestatem natura non solum in homines, sed ne in bruta quidem exercere posse, vel hinc patet, quod illi jussu Christi in porcos ingressi sint⁸². Verum enim vero Paulus quoque sic ait: *Non est nobis certamen adversus sanguinem et carnem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus spiritualia nequitiae mundi hujus*⁸³, quasi nobis cum illo conferre pedem formidantibus animos addens, atque his verbis exacuens: *Assumite armaturam Dei, ut possitis resistere*⁸⁴ insidiis adversarii diaboli. Enumerata deinde armatura hæc quoque subinfert: *Estote præcincti lumbis vestris in veritate, et induti thoracem justitiæ, calceati quoque pedes in præparatione Evangelii pacis. In omnibus assumentes scutum fidei, in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere*⁸⁵. Item: *Galeam salutis assumite, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei*⁸⁶. Si quis hac armatura præmunitus fuerit, quæ telorum jactibus ita resistit, tantoque fulgore resplendet, quis dæmon contra occurret, nec potius aversus aufugiet, in primis si talibus armis instructus orationem et jejunium asciscat? orationem, inquam, non qualem vos curiosius exercetis, quæ revera inutilis est, nec effugandis dæmonibus idonea. Qui enim fieri potest, ut qui infidelitate gestiat, nec baptismate sit expiatus, jejunio et oratione dæmonas ejicere possit, quamlibet et fame dirumpatur, aut orationis vehementia præfocetur? Quorum enim fides reproba et infirma est, eorum-

dem quoque opera inutilia sunt. Quod si Deus, ut dicitis, naturam humanam dæmonum consortem ratione transgressionis esse voluerit, qui fieri, quæso, potuit, ut Christus naturam humanam, usque adeo peccato subjectam, usque adeo dæmonibus obnoxiam, assumpserit, ita ut ipse quoque malignorum adversorumque spirituum contubernalis deprehenderetur? At hoc quidem maxime impium est, imo a dæmonibus ipsis inventum, et excogitatum. Hominem certe transgressionis ergo morti adiudicavit. Jam naturis morti obnoxii morbi obrepunt. Porro vel hoc pacto ea potestate præditus homo est, ut dæmonibus insultare, seque ex illorum laqueis expedire possit, si modo Dei præceptis obsequi pergat, ejusque mandatis obtemperet. Dæmonibus hoc vicissim datum est, ut cum

10. Papæ! quantum deliratis etiam, cum ne Verbi quidem mystas et comites a dæmonum potestate liberos fuisse dicitis! Bosne, o ter exserandi, qui dæmonas ejiciebant? qui vel solis umbris infirmos curabant? qui dæmonas sæpenumero non secus atque vilia mancipia increpabant, qui scorpiones et serpentes, omnem denique inimici potentiam pedibus proterebant? O scelus nulla unquam venia dignum! o dictum ab omni ratione alienum, cujus auctores digni sunt, qui pugnis conficiantur.

11. Quemadmodum ii quoque qui dicunt, ab eorum anima, qui quod ἀνάθειν adepti sunt, perfecti apud vos habentur, tale consortium ex cœlestis Sponsi præsentia percipi, quale femina ex mariti complexu percipere solet. O apertam dementiam, seu potius comparationem maxime omnium absurdam! si saltem ignorent se rebus divinis et castissimis eo contumeliam afferre, quod eas cum pathicis et venereis illecebris conferant: pueriliumque cylindrorum fluxus effrenata sua audacia conjunctionibus iis adaptent, quæ ab effectibus hujusmodi alienissimæ sunt: si denique res divinas præ imperitiis cum humanis comparent.

12. Nec vero a prædictorum blasphemia abhorret, quod dicitis animam ejus, qui prius sit ἀνάθειν consecutus, in divinam transmutari naturam: ita ut vestra illa decantatissima oratio eos etiam qui dii natura sunt proferre, atque gregatim apud vos, o ridiculi homines, quasi quibusdam stabulis simul includere norit: qui non solum deorum Græcorum multitudinem numero superent, sed etiam quia gradus eorum in primis accubitus consistant, in eoque quod sedes primas in cœnis et

A cœtibus hominum venentur: ita ut hoc pacto rursum mortales evadant, nec jam ulla in admiratione sint, sed mirabiles potius videantur, ob deificationem illam, quæ in ore est omni populo.

13. Præterea fieri posse dicitis, ut homo qui ἀνάθειν vestram sit adeptus, divini Spiritus hypostasin sensu ipso et perspicue percipiat. Hoc autem qui, quæso, fieri potest? quo fidei ante jacto fundamento? Nam nos etiam dicimus et credimus, quod iis qui expiatione legitima expiati sunt, nescio quæ, non dicam hypostatica seu personalis descensio, sed Patris, Filii, et Spiritus sancti præsentia obtingit: prout Dominus quoque dixit: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus*⁸⁷, et prout homo Dei capax esse potest. Porro non est ea creatæ naturæ vis ut Divinitatem intueri queat, prout natura se habet, quia nimirum immensa et infinita est.

14. Quid verbis opus est? Græccrum certe fabulamenta redoletis, cum homini duas esse debere animas contenditis, quarum altera hominibus communis, altera vero cœlestis existat. Verum enimvero nulla huic commento subtilitas inest. Illi enim alteram luminosam, alteram tenebrosam, esse dicunt. Cæterum ambas simul uni eidemque homini non attribuunt, sed vicissim et alternative. Vos autem hoc quoque dicitis, quod auditoribus tædium afferat: *Inspiravit enim, ut Moses ait, in faciem ejus spiraculum vitæ*⁸⁸. Hæc jam una est anima. Christus item in Evangeliiis inquit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt*⁸⁹. Et Paulus in Troade, ubi de Eutychio illo verba facit, qui de tertio cœnaculo deciderat: *Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est*⁹⁰. Sed nullus adhuc aut inter Christiani dogmatis homines, aut inter externos inventus est, qui διψυχον, hoc est anima duplici præditum esse dixerit.

15. Præter illa, quæ a me adducta sunt, fama circumfertur, εὐνουσισμὸν, hoc est virilium membrorum exsectionem, illis apud vos haudquaquam accenseri, quæ procul a cœtibus hominum aspellenda sint. Vellem igitur, quamvis hujusmodi voto natura humana mutiletur et adulteretur, ut vestra synagoga ab iis omnibus excindi posset, quibus natura membrum illud arrexerit; atque ita generis successionem privati pessum prorsus cum vestris dogmatis daremini.

Ego vero hæc quoque ab illis et dici, et doceri, referente quodam, qui ab eis seductus fuerat, viro litterato, et apud Pontificem instituto, accepi, qui quomodo erga me sit affectus, ignoro. Se enim ab illorum doctore, monasticis vestibus induto, atque ad sacerdotium provecto, et sanctorum Evangeliorum librum præ manibus habente, his compellatum verbis referebat:

⁸⁷ Joan. xiv, 83. ⁸⁸ Gen. ii, 7. ⁸⁹ Matth. x, 28.

chorea et saltatione Deum hymnis et canticis celebrant: ad illius nimirum choream imitationem, quam sinu maris Rubri trajecto, Moses et ejus soror Maria instituerunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

*Vetera præterierunt, ecce nova facta sunt omnia*², litteraque decedens spiritum libertate donavit: Itaque non jam nobis, qui spiritu agimur, aut chori instaurandi, aut cantica concinenda sunt: sed potius Deum corde confiteri, ejusque magnifica opera ore canere, stantes in templis cum timore et habitu religionis indice, nos addecet. Negare obiter possumus feminas post Ægyptiorum submersionem viris permistas saltavisse, unaque cum illis Deo gratias concinuisse. Moysen enim seorsum cum viris canticum trajectionis cecinisse, sororem vero ejus Mariam cum cæteris feminis choreas instaurasse vero similis est. Ex quo fit ut quæ ab Ecetis designantur, præterquam quod ab iniquitate illa discrepent, a sanctorum quoque Patrum et a nostris ipsorum traditionibus aliena sint.

CAP. XXXIX.

Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi unguntur.

Gnosimachi cuius Christianismi cognitioni et scientiæ resistunt, illosque frustra laborare asserunt, qui sacris in Scripturis scientiam aut cognitionem investigant, cum præsertim a Christianis Deus præter bona opera, nihil requirat: ut sit satius, si quis simplicius ambulet, nec curiosius quidquam perscrutetur.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Quilibet Gnosimachis ita respondere potest: Ecquonam modo quis Scripturarum sacrarum, earum præsertim, quæ obscuritatis caligine involvuntur, sensum explicare poterit, nisi aliqui præsto sint interpretes, quos Spiritus profunditas non lateat?

Itaque si ex erroneæ traditionis vestræ regula, lectione sacrarum Scripturarum contenti, nulla scientiæ et cogitationis habita ratione, vitam nostram instituissimus, quid tandem, quæso, utilitatis ex ipsis reportassemus? aut quonam modo quod credimus, id oratione sciscitantibus explicare potuissimus?

CAP. XL.

Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, hoc est eorum qui animarum immortalitatem negant [Hoc confutat Origenes apud Eusebium, lib. vi, cap. 26. *Histor. Eccles.*]

Thnetopsychitæ hominum animam, animæ brutorum similem esse, atque una cum corpore interire asserunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Falsa sunt ergo, si huic traditioni locus detur.

² II Cor. v, 47. ³ I^o Cor. iii, 13. ⁴ Eccle. iii, 31.

quæcumque de judicio futuro et decantatissima illa resurrectione traduntur. Nam si mortales sunt animæ, nullo prorsus modo in iudicium resurgent, nec uniuscujusque opus quale est ignis probabit², ut magni illius præconis Pauli verbis utar. Jam qui fieri possit, ut animæ mortalitati subiciantur, cum tot mortui a Christo, prophetis et apostolis excitati sint? Si enim mortales fuissent, in corpora certe propria nunquam remeassent. Imo vero animæ sunt immortales, ut sacræ passim testantur Litteræ, de quibus sigillatim disserere superfluum fuerit, ut omnes facile norunt. Quin etiam ii qui de mundi origine conscripti sunt libri, inter hominum et brutorum animas discriminis hoc statuunt, ut brutorum anima sanguis eorumdem dicatur, ut una cum corpore intereat; hominum vero animæ spiraculi divini nomen attribuitur: quod quidem spiraculum animam rationis et intellectus participem, atque adeo immortalem dicimus.

Alias vero communibus omnium et notionibus et opinionibus dogma hujusmodi repugnat. Comuni enim gentium; quotquot sunt consensu, immortales esse animæ videntur: multique adeo necromantiæ studiosi animas evocarunt, et de rebus futuris percontati sunt.

Aristoteles ergo, et quisquis illum secutus Thnetopsychicus, animam mortalitati obnoxiam lana redimitus, unguentoque delibutus, hirundinum more asserit. Ab eorum cœtu explodatur, qui Christo nomina dederunt. Nam Christus a mortuis surrexit, et fore pollicitus est, ut et nos aliquando resurgamus.

Quod autem Salomon ait: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum*⁴? Id vero longe aliud est. Nec enim de hominibus et brutis eo in loco verba facit, quatenus hominum anima rationis, brutorum autem vitæ tantum idque sanguinis beneficio particeps est, nec horum quidquam a morte superest: et una cum corpore anima quoque ipsa dissolvitur. Hominum porro filios hoc loco eos in primis vocat, qui ex rationis præscripto vitam instituunt, et suis affectibus imperant, eos contra qui in terram cernui et obstipi procumbunt, cum jumentis confert Salomon idem ille, qui justorum animas in Dei manibus esse alio in loco asseruit⁵.

CAP. XLI.

Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, hoc est, eorum qui Christi naturam destruunt.

Christolyti Dominum nostrum Jesum Christum post resurrectionem a mortuis, animato corpore suo in terris relicto, una cum nuda et simplici divinitate in cœlos ascendisse contendunt.

Hæreseos præcedentis confutatio.

Atqui angeli, qui apostolis tunc temporis appa-

⁵ Sap. iii, 1.

Dei ministrum prophetam Isaiam dicat, super iis, **A** quæ Nabuchonosor contra urbem Hierosolymorum designavit, cum illa solo æquata, temploque flammis absumpto, populum captivum abduxit: Propterea quod desertam reddidisti civitatem meam, nec populi mei misertus es, desertos reddam muros tuos, et campum desolationis statuam te. Exsurgant ergo astrologi tui, et prædicant, si possis effugere manum Domini ¹⁴.

Alia quoque nonnulla propheticus liber de falsiloquis astrologis percurrit, quæ mihi memoria exciderunt, ita ut verbatim illa referre jam non sit integrum. Perierunt enim libri, eosque tanquam in Orei ventrem, vel Laconicam latebram, Latinorum ventres, una cum opibus et pecuniis meis absorpserunt: multis quidem illis, nec luculentis illis opibus absimiles, quæ imperialium officiorum fuerunt, quibus ordine graduque debito sum cohonestatus.

Quin et Paulus, os ipsum Christi, quique omnem fere terram, quantamcunque sol pulcherrimo igni suo expositam fovet, prædicando percurrit, in Epistola ad Galatas ita dicens, deprehenditur: *Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis. Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, et menses, et tempora, et annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos* ¹⁵.

Itaque quisquis observationi astrorum immoratur, iisque fidem habet, quæ ab astrologis dicuntur, tacite Mercurium, Saturnum, Martem, et cætera sidera colit, quæ motu suo in orbem circumferuntur. Quamvis enim nec æreas illis, nec lapideas imagines consecret, nec actu ad orationem præ se ferat, iis tamen alium cultum exhibere coarguitur, eo quod ex illorum circumvolutionis effectibus dependet. Oportet enim, ut qui veri Christiani nomen non mentiuntur, omnia uno eodemque modo enuntient, quæ a divina Providentia proveniunt, hoc cum Davide psallentes: *Adhæsit anima mea post te* ¹⁶.

Quod si quis lingua quidem Deum esse fateatur, cujus nutu et consilio cuncta succedant, ut cuncta tuentis et insipientis, fixo autem pede errori astrorum inhæreat, qui fiet, ut si nihil aliud agat, oratione tamen vim pietati afferre non videatur, cum mentem barbaris moribus inficiat? Gentes enim quæ Deum non norunt, astrorum figuris et constellationibus, velut hiantes Mamacuthi (55), innituntur: et eorum effectibus obstupescunt. Deus porro hæc jure de illis dixerit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe*

est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum, attendentes spiritibus erroris, et ad falsiloquas ¹⁴; vatum nugis animum appellentes: quia ea quidem scire sibi videntur, quæ supra cælos, et sub terra sunt, nec interim advertunt, quanta mentis cæcitate laborent, et quantopere fallantur, atque in eandem secum fraudem, et idem exitium, eos pertrahant, quoscunque suos in casses pellicere potuerint.

Iis enim qui parum sapiunt, nec spem omnem in Deo reposuerunt, facilem et quibusvis expromptam esse futurorum cognitionem persuadent, atque motui astrorum ea tribuentes, quæ divinæ præcellentiæ propria et peculiaria sunt, a sana errorisque nescia opinione eos abstrahunt, quicunque ad anilium iugarum insusurrationem proclives fuerint: quemadmodum etiam propheta Ezechiel ait: *Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? propterea erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium* ¹⁵.

Quia vero ipsæ quoque millierculæ futurorum cognitionem sibi vindicabant, rursus ait propheta Dominus: *Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, et vaticinare super eas, et dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt palvillos sub omni cubito manus: et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Et violabant me apud populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis: ut interficerent animas quæ non moriuntur, et vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis* ¹⁶.

Sic enim se res habet. Vera quidem prophetia, et futuri prædictio, pro familiaritate, quæ petenti homini cum Deo intercedit, et pro ejus fide, qui futura cognoscere cupit, divinitus exhibetur. At ex astrorum revolutione, hujusmodique constellationum situ nulla prorsus futuri cognitio datur. Nec enim ex iis humanarum rerum administratio dependet: sed pluviarum, et earundem defectus, item frigidi et calidi, humidi et sicci, denique ventorum et similium rerum signa promuntur: actionum verostrarum nulla prorsus. Cum enim liberum nobis mundi Opifex arbitrium concesserit, actiones nostræ in potestate nostra sunt. Si enim secundum astrorum cursum omnia facimus, quæcunque tandem a nobis fiant, ea necessario fiunt. Quod autem necessario fit, neque virtus id, neque vitium est. Jam si neque virtutem neque vitium æsequamur, indigni sumus, qui laudibus aut coronis decoreremur, probrisque aut suppliciis afficiamur. Imo Deus ipse injustus deprehenditur, qui

¹⁴ Isa. xiii, 14, ¹⁵ Galat. iii, 8-12. ¹⁶ Psal. lxxii, 9. ¹⁷ Isa. xxix, 13; Matth. xv, 8. ¹⁸ Ezech. xiii, 3, 7, 9. ¹⁹ Ibid. 17-19.

(55) Proverbium Aristophanicum a saturo Mamacutho ductum.

his quidem bona, illis vero afflictiones immittat, A neque ea quæ creavit providentia sua regere curet, si necessario cuncta susque deque ferantur. Imo etiam superflua in nobis ea pars animæ fuerit, quæ rationis est particeps. Nam si nullius actionis compotes sumus, frustra deliberamus. Rationalis enim pars animæ hominibus deliberandi gratia divinitus data est. Ex deliberatione autem ratio et liberum arbitrium elucescunt.

Itaque stellas nullius eorum quæ sunt causas esse, ut nec ex rebus creatis ullam, atque adeo neque iis quæ sunt ortum, neque iis quæ corruptioni obnoxia sunt interitum afferre, imo pluviarum, et earumdem defectus, atque cæterarum aeris mutationum signa esse dicimus. Nec male forte quis autemet, eas bellorum quidem aliquando signa esse, causas vero non item. Siquidem ex aeris qualitate (cui alio atque alio modo a sole et luna variæ concretiones, seu impressiones, accidunt) et habitus in nobis et effectiones conflantur. Habitus autem inter illa censentur, quæ in nostra potestate sunt posita. Retinentur enim ratione, et revocantur, si divertant.

Lunaris etiam orbis perfectio et imminutio non paucarum mutationum causa est, ut ex piscibus testacei generis, et plerisque arboribus constat, quæ crescunt et decrescunt, atque quodammodo lunæ mutationibus compatiuntur.

Interdum vero divinitus cometæ conflantur, qui mortis regum signa præ se ferunt; quæ quidem iis in sideribus non apparent, quæ ab initio creata sunt, sed divino numine nunc procedunt, nunc de- C nuo dissolvuntur. Quandoquidem illa quoque stella, quæ sub humanæ salutarisque Domini propter nos in carne Nativitatis tempus a Magis visa est, non ex stellarum numero erat, quas initio Deus creavit: quod perspicuum erat vel ex eo quod jam ab ortu ad occasum, jam contra ab aquilone ad austrum cursu contenderet, alias etiam delitesceret, alias emergeret. Nec enim id astrorum ordo fert, aut natura.

Objiciat vero eorum forte quispiam qui astrologiam mordicus tuentur, in eorum quæ adversus artem suam congeruntur, recriminationem, prædictionibus plerisque finem suum obtigisse tandem; idcircoque nonnullis hominibus frustra et temere D condemnandam et explodendam videri. At vicissim audiet, artem illam mutationum aeris magistratam esse, quæ solis et lunæ defectum portendat, aliaque huiusmodi humanæ vitæ utilia prædicere sciat, at eorum quæ divino e nutu dependent eventum portendere, non item didicerit: ut taceam malorum, quæ hominibus impenderent, jam jamque urgere occiperent, pleraque a Deo precibus, jejuniis, et orationibus, flexo, in melius commutata esse: ut ex Ninivitarum conversione perspicuum

est, qui de Deo tandem pie sentire cœperunt, nec illa ab eo petere detractarunt quæ ei peculiaris sunt¹⁷: quemadmodum etiam ex libera Mosis oratione constat, qua non raro intercessit, quominus Israellem Deus internecioni daret¹⁸. Hoc ex Aarone quoque colligere est, qui cum Mosis consilium secutus, acerra incensum Domino obtulisset, hoc pacto exasperati rebellantisque populi interitum repressit¹⁹.

Multi etiam eorum qui ad bellum proficiscebantur, cum sibi a Deo victoria promissa esset, eamque se pene jam adeptos viderent, insuper et forte sperantes ut terra potirentur, quæ melle lacteque diffunderet (ut qui se illam aliquando possessuros a Deo audivissent), propter peccata quæ interven- B nerant, funditus succubuerunt, Palæstinos præter fas aggressi; terramque desertam corporibus suis intraverunt²⁰, atque in Mosen et Deum ipsum multa sæpissime debacchati, hæc a Deo et Davide audiverunt: *Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei*²¹. Item: *Inimicos ejus induam confusione*²². Item: *Odio habentes eum in fugam convertam*²³.

Præterea etiam scelus ejus ergo, quod in Uriam admissum est, parum abfuit, quin Hierosolyma, thalamis suis, atque etiam calceis privatus persecutionem pateretur, et in deserto pernoctaret²⁴.

Quid verbis opus est, ad ea sigillatim enumeranda, quæ ab omnimoda, et hominibus impervestigabili Dei sapientia et virtute, denique sagaci illa C providentia varie decernuntur, et alio atque alio modo fiunt, prout illi placet, singulisque conducibile est? Proinde cum divinorum judiciorum altitudo nulli hominum cogitationi pervia sit²⁵, quam nimirum aut intellectus humanus assequi aut naturalium rerum series expromere nullo modo possit, qui quæso, fieri potest, ut ex elementis naturæ obnoxiiis, quæque nihil amplius assecuta sunt, quam quod iis quæ sunt accensentur, quidam futuri scientiam polliceantur?

Mirum vero ni progressus ulterius, heus tu, quisquis es, qui astris promotionem futurorum ascribis, tempora quoque adjicias, et ea te pro animi arbitrio nunc subtrahere, nunc diffundere prædices: quo tamen intersignio facultas illa dignoscitur, quæ vitæ præest, cunctaque suppeditat: quemadmodum etiam ex eo quod futura non minus quam præsentia perspecta et cognita habet. Atque ut hoc exempli gratia proferam, ille quidem bellaturus vel etiam vastum mare trajecturus proficiscitur: hic vero astronomicam artem professus, si consulatur, victoriam semper et tutam navigationem, astronomica sphaera prius eum in usum fabrefacta, promittit. Cæterum illi rebus ex maiore parte contra quam promissum fuerat, gestis, revertun-

¹⁷ Jonæ, III, 1 seqq. ¹⁸ Exod. XVII, 11. ¹⁹ Num. XVI, 47 seqq. ²⁰ Deut. XXII, 1 seqq. ²¹ Psal. LXXXVIII, 23. ²² Psal. CXXXI, 10. ²³ Psal. LXXXVIII, 24. ²⁴ II Reg. II, 1 seqq. ²⁵ Rom. XI, 33.

tur. Hoc autem astronomicus assolet agere, si qui illum consulturi adeunt.

Nemo enim eum ultro accersat, qui ad futura tristia sit prænuntiaturus, quoniam ne Saulus quidem Pythonissam quævisisset, si mala illa prænuntiaturam præscivisset ²⁶, quæ in posterum subiturus erat, quamvis ipse vel sic in ipsa fere mali acie procedens, tanquam propriis viribus fretus, haudquaquam prælium distulerit, neque legatis ad Palæstinos missis fœdera petierit. Quod si quando vera prænuntiassse deprehendatur, id nequaquam astrorum revolutionibus contingit, aut quia sic eorumdem se situs habet, et motus; sed industriæ, imo potius, ut ita dicam, conjecturæ astrologorum inventa sunt, qui semper optima quæque sibi pronuntianda interrogantibus, et promittenda proponunt.

Nam perpetua rerum verarum prædictio propria Dei est, et prophetarum ejus, nota: qui futurorum, quæ vaticinati sunt, nullum non vere prædixisse deprehenduntur.

Quod si quis vix tandem veri quid aliquando conjectaverit, hoc ejus indicium est, qui quamvis artem sagittandi minus calleat, quia tamen tela sæpe recta in scopum dirigit, aliquando etiam ab eo non aberret.

Ex contrario etiam qui visu sano est, si uno cursu recta viam perrexerit, tantum abest ut supercilium tollat magnificentiusque de se sentiat, cum potius etiam aliis aberrantibus, ipse pudore suffundatur.

Quod si quis videndi facultate privatus uno cursu viam citra offendiculum transierit, non oculis, sed forte fortuna curriculum hujusmodi absolvisse censebitur.

At vero si juxta Christi sententiam: *Nemo potest Deo servire et mammonæ* ²⁷, ille dissentanea prorsus et ex diametro repugnantia molitur, qui Deo, et rebus ab illo creatis, æquam futurorum cognitionem attribuit.

Hoc etiam perspicuum ex eo est, quod prophetarum, Patrumve qui inter Christianos virtute cæteris præluxerunt, nullus astrorum motum dimetiatur, neque elementorum usum curiosius inquirat; humanamque naturam ad ea compellat, quæ minime decent, neque vanis imposturis innitatur, sed divini Spiritus revelatione res futuras prævideat, easque suis temporibus eventuras absque ullo errore pronuntiet, quia nimirum Deus ipse per illorum os loquebatur: quos etiam audire est in astrologiam tanquam perniciosam, falsi amantem, atque æruseatricem, his verbis invehentes: *Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis cæli nolite metuere quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt* ²⁸. Nam facta sunt signa in lucem, et in tempora, et Creatoris nutibus cedunt: et temporum mutationes iis qui sunt super

terram significant; alternis exorientes et occidentes.

Quod autem is non sine suo malo faciat, quisquis pseudoprophetarum vanitati subscribit, beatus Moyses auctor est, vel potius ipse Deus, qui per Mozen locutus est: *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inveniat in te qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythonis consulat, nec divinos, et quærat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus* ²⁹. Ad hæc alio in loco sic ait: *Perfectus eris et absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes enim istæ, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt. Tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es* ³⁰. Proinde nullum turpius scelus objici cuiquam potest, quam si ad pseudoprophetas, et divinaculos animum appellat. Atque paradoxum quidem aliquod, et a communi hominum opinione alienum, Deus hominibus hujusmodi non raro suggerit, quo veri etiam aliquid prænuntient, ut vel hoc indicio manifesti fiant, quicunque illius promissis vere innituntur. Id enim per Mozen quoque hunc in modum dixit: *Si vero surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum: et venerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum annon in toto corde et in tota anima vestra* ³¹.

Sed et Stephanus ille, qui primus post Christum passus est, Hebræorum concionem objurgans, quæ cædibus gaudeat, Deoque diffidat, ejus denique mandata transgrediatur, quo tempore quidam ejus congregationis, quæ Libertinorum dicebatur, eum quærebant, nec sapientiæ, et spiritui quo loquebantur, resistere poterant, cum alia pleraque, tum hæc in primis de Israelitarum gente dixerit. *Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et lætabantur in operibus manuum suarum: convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro prophetarum: Numquid victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum, Moloch, et Sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem* ³².

Parum vero, aut nihil differt is qui militiam cæli, hoc est stellas, adorat, ab eo qui subscribit et acquiescit iis qui ex illarum curiosiore disquisitione res futuras vaticinantur, quod divinæ potentiae, ejusque solius proprium munus est, atque eorum quibus hoc illa concesserit.

²⁶ I Reg. xxviii, 1 seqq. ²⁷ Matth. vi, 24. ²⁸ Jerem. x, 2, 3. ²⁹ Deut. xviii, 9-11. ³⁰ Ibid. 13, 14. ³¹ Deut. xiii, 1-3. ³² Act. vii, 41-43.

Christus autem ipsos etiam dæmonas increpabat, A dicentes: *Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos* ³³? Paulus quoque puellam, quæ a Pythonico spiritu vexabatur, et clamabat: *Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis* ³⁴. Cumque per dies multos idem ageret, satagens illæ, ad spiritumque conversus, inquit: *Præcipio tibi in nomine Jesu Christi, exire ab ea* ³⁵. Quod et cum dicto fecit: neque id injuria, neque enim propria et insita dæmonibus est futurorum prædictio [(56) sed violentiæ potius, et prætextus species, qua minutissimam, vixque tantillam veritatis imaginem prævident], ut ex eis priscis oraculis constat, quorum alia ut plurimum dubia sunt, alia maxima sui parte mendacis scatent, et eorum qui iis crediderunt, plerosque in mala discrimina protruserunt, ex quibus nulla arte emergere poterant. Jam si dæmones substantiæ sin rationis participes, et quæcunctos orbis angulos circumvolitent [(57) atque etiamnum velut extremos pristinarum apostaseon rebellionumque sonos sæpe retineant, imo etiam non raro ea quæ eventura sunt, melius quam nos ipsi conjectent]: ut plurimum profecto stellæ mutæ sunt, nec futurorum quidquam intelligunt, neque rerum naturas perscrutari possunt, ut dæmones, sed hujusmodi artem, quamvis nostro sæculo obscuram, et ab imperitis hominibus profluentem, multi eorum qui ad tempora nostra pervenerunt, maximo in pretio habent, iisque se adjungunt, qui artis illius peritiam sibi vindicant, tanquam veris futurorum conjectoribus: quamvis illorum responsa perspicui nihil contineant, quodque propius nunquam ad veritatem accedat. Nihilominus auribus prurientes, et quia in verbo fortassis uno vera dixerunt, puta in nocturnis visionibus. Jam iis quæ simpliciter illi, et in genere dicunt, non secus atque divinis oraculis fidem adhibentes, libenter acquiescunt, ad eosque se conferunt, interdum etiam illorum jussu ne divina quidem delubra ingrediuntur.

Vidi vero Romanorum etiam imperatores (ne enim omnes culpandi sunt) qui negotiis urgentibus, neminem eorum in consilium adhiberent, qui vel sapientiæ, vel longa rei militaris experientia, celebres haberentur, sed ab astrologorum judiciis tantopere dependerent, atque iis quæ ex planetarum inspectione prædicerentur, velut circulis aureis in D nares insertis, circumducerentur.

Hujusmodi certe reges simul et fallunt et falluntur, cum ea quæ sunt, procul a Deo, ejusque providentiæ ablegent: atque ita receptis apud nos sententiis et institutis manifestissime repugnent, ita ut in longos menses id differant, quod vel hodie fieri potest: ex hocque loco in alium finitimum subinde commigrent, ubi ad pauca horarum inter-

valla commorentur. Sæpenumero etiam equitaturi, cum eorum quæ equitantibus necessaria sunt parte accincti, paatæ manu gestarent, equo jam ad subsellium stante, horæ intempestivitate revocati pedemque referentes, propositum contra animi sententiam mutaverunt; ac si regio illa, ad quam iter instituerant, chasmate disjecta esset, vel etiam cælesti terrore jamjam concutiendi essent.

Ἡάπερ γοὺν ex Niceta ipso de vanitate Ethnophronum, in persona Manuelis imper.

Nicetas Choniates Annalium Manuelis, lib. II, Quia vero, inquit, potentibus fere omnibus tum nostræ, tum superioris ætatis placitum est, stellarum progressionem et retrogressionem certosque positis, B configurationes, accessus, recessus, cæteraque quæ nugatores isti in divinæ providentiæ fraudem affirmant, ac dissimulanter fatalem omnium rerum necessitatem statuunt, ad felicitatem humanosque casus multum valere, Manuel idoneum exeundi tempus inquiri, idque Constantino denuntiat. Sed quid fit? Nondum ad occasum vergebat sol, Manuelis jussu homo revocatur, ob incommodum exitum, minus fausto siderum positu, nec subtiliter et accurate perquisito. Rursus igitur thema constituitur, regulæ consuluntur; post longam astrorum indagationem Angelus exil, cum beneficorum siderum comitatu: sed illa horæ observatio tantum Romanis profuit, priorumque ducum errata ita correxit, et accepta detrimenta resarsit, ut Constantinus statim hostium manibus caperetur, etc. (De pugna Constantini Angeli, quem Manuel ducem designarat exercitus, contra Rogerium regem Siculum).

De fato.

Porro fatum Græci ita introducebant, Necessitatem fingebant, quæ rebus præesset omnibus, cujus filias tres, Lachelam, Clotho, et Atropos esset dicebant: ita ut Necessitas futuris prospiceret, Lachela sortem superinduceret; Clotho iisdem nendo, fusumque circumvolvendo, robur et pondus adderet; Atropos denique ita confirmaret, et constabiliret, ut mutari et inverti nullo unquam modo possent. Ex quo fiebat, ut si recens natus puer fuso fatali ad subulam manibus tractandam, vel cultrum sutorium, vel denique coria dentibus extendenda destinatus esset, nullo modo fieri posset, quin artem illam exerceret, quæ illi sorte obtigerat, sed eam fati fune, quasi obtorto collo rapiebatur.

De augurio.

Augurium autem est futurorum præsagium, quod ab avium volatu, quiete, et garritu colligitur. Fuit enim aliquando hujusmodi quoque apud Græcos, et alias gentes futurorum obser-

³³ Matth. VIII, 29, ³⁴ Act. XVI, 17. ³⁵ Ibid. 18.

(56) Hæc spatiis interlinearibus intersita fuerunt, atque litteris rubris exarata.

(57) Ut præcedentia rubris exarata.

vatio, etiamsi nostris temporibus prorsus avolaverit, tandemque etiam pennis omnibus deciduis evanuerit.

Nisi forte gallorum gallinaceorum tripudia solstitia, quibus in Gallia vere ineunte pueri ad litterarum studia excitantur, auguriorum ramentum quoddam sit, a Solone jam olim Athenis institutum; ut taceam aniles stryges, cornices, bubones, etc.

De fortuna. [Appendix 1.]

Fortunam Græci rebus omnibus præesse censebant, nihilque boni, aut contra, sine illius nutu contingere conjectura ducebantur: multa quoque adeo hominibus ab eadem vel in utramvis aurem secure dormientibus, nec ulli manum operi admoventibus, quasi divina (ut aiunt) virgula suppeditari dicebant. Ex quo evenerit, ut Timotheus urbes ita subjugeret, ac si fortuna illas in ejus rete conjiceret, eique dormienti traderet.

Appelli quoque pictori tale quidpiam contigiisse ferunt, ut equum bellicosum ardua et erecta ceruice, arrectis auribus, cruentis et acribus oculis qui spectantibus furere currendo videretur, pedibus in aerem sublatis, terramque vicissim vix tantillum delibantibus, auriga frenos moderante, et bellicum equi insultum habenis coercente, depinxerit. Cumque imago rebus omnibus convenientibus instructa esset, eum spumæ colorem reliquit, qui ex continua sanguinis et aquæ commistione cerni posset, cum anhelitus quidem ex ore aquam protruderet, atque spiritu reflante in spumam violentia freni irrotaret. Cum ergo jam de pictura dubitaret spongia qua depingendo utebatur, circum frenos traxit: quæ cum multis colores spumæ non absimiles referret, picturam suo facile colore decoravit. Atque ita quod volebat Apelles, non arte id, sed forte fortuna perfecit.

Fortunam vero statuis etiam honorabant, gubernaculo navis manibus ejus imposito, ut quæ rerum universitatem moderaretur, alii novaculæ superimponebant, prosperæ fortunæ brevitatem significantes: alii spheræ, seu globo, quia facile mutaretur: alii eidem cornu Amalthææ plenum scatensque fructibus præ manibus dabant, quod Hercules Acheloo, manum cum illo conserens, detraxerat: hoc signo felicitatem fortunæ, ejusque munerum delicias denotabant. Nec deerant, qui arma dextræ ejus, et sceptrum sinistræ impo-
nerent, innuentes hoc pacto bellicosus viris regna, forensibusque leges et judicia beneficio fortunæ obvenire. Hæc et alia hujusmodi ab iis confingebantur, qui fortunæ imperio corpus hoc universitatis subjiciebant.

^{36, 37} Ezech. vii, 23.

(58) Quales qui Foleti vulgo, de quibus Cardanus in lib. *De subtilitate*. Æguin. lib. *De nobilit.* i. Hi olim frequentes in Armorica.

De cledonismo.

Porro cledonismus, seu sortilegium, magni ponderis erat, apud Hebræos in primis. Proinde per prophetam Dominus sic ait: Regio vestra plena est cledonismis ³⁶⁻³⁷. Dicuntur autem cledonismi rumores illi, quorum certus auctor expromi non potest, sed qui per se, et ut ita dicam, sponte oppida et urbes circumvolitant, et passim eorum aliquid insusurrant, quæ aversanda, vel etiam minime talia sunt. Quicumque igitur rumores hujusmodi, vel etiam triviales nugæ adnotabant, eoque delorquebant, quæ sibi ipsis agenda erant, rerumque adeo ipsarum exitum, non eum qui divinæ providentiæ placeret, sed quem rumores hujusmodi, occurrentiumque hominum sermones prædixissent, cledonismi dicebantur. Aliis per cledonismum interrogationes illas intelligere placuit, quibus χρησάντας, hoc est hordearii vates, et γαστρίμυθοι, hoc est ventriloqui, consulebantur quibusque iidem vaticinia sua expromebant: quemadmodum ἀποτροπασμοί, seu mala omina dicuntur, si qui ubi primum egressus est, pedemque domo efferre cœpit, atrato homini occurrat, vel alii cuiquam rei, cujus aspectus nobis insuavis et injucundus esse solet.

Plura de cledonismo. [Appendix II.]

Est enim cledonismus, malorum, ut ita dicam, dæmonum invocatio, quæ tum perficiebatur, cum sol a septentrionali climate austrinas ad partes secedebat, quo tempore dies quidem minuitur, nox autem augebitur.

Sunt porro nonnulli quoque dæmones, ut vetus quædam perhibet opinio, qui materia constant, nec solis radios intueantur. Ex quo fit, ut noctu insidias hominibus struant, cum interdum, nihil agere possint (58). Sole igitur, ut diximus, ad austrum vergente, quo tempore aer nobis contiguus caligine propter biemem condensari videtur, tunc hujusmodi dæmones saltibus et subsultationibus quibusdam nequitie suæ specimen edunt, illis etiam spectantibus, a quibus invocati sunt. Qui si epodis illos ad se pellicere nequeant, igne velut in orbem circumducto, media e flamma exsiliunt. Feruntur enim superiores virtutes cum hominibus pure et sincere non conversari, quoties aer capiti nostro contiguus caligine obducitur, et incrassescit quod, in causa est, ut illum igne expurgent (59).

De lecanomanteia.

De lecanomanteia vero, seu divinatione, quæ pelvi peragitur, hæc quoque sunt a nonnullis tradita. Aquam quidem, quæ pelvi infunditur, substantia nequaquam differre a cæteris ejusdem

(59) Quæ hic de dæmonibus pauca delibantur, pluribus a Michaeli Psello in lib. *De dæmonum operationibus*, explicantur [*Patrologiæ* tom. CXXII.]

Grassante porro persecutione sub Diocletiano et Maximiano, hic quoque una cum sacro martyre Petro et aliis quibusdam comprehensus est.

Ad hos autem carceribus etiamnum detentos et clericis nonnulli, qui persecutionis tempore lapsi sacrificaverant, se contulerunt, petentes ut ad salutis viam poenitudine regredi sibi liceret. Melitius itaque, Pelus, et aliquot alii, nefas esse dicebant, ut qui ad extremum usque non dimicassent, sed persecutioni succumbentes sacrificassent, tunc temporis admitterentur. Quod si persecutionis sedata fructum poenitentia dignum ostenderent, tunc et ecclesiastico cœtui, at non item pristinis honoribus, restituerentur. Sanctissimus contra Petrus, ut qui ad misericordiam natura propensus esset, his commartyres suis verbis obtestabatur:

Eos, o fratres, quandoquidem poenitudine ducentur, admittamus nec cleris suis spoliemus, ne pudor tandem et desperatio illos ita transversos ad pejora rapiat, ut nullum salutis remedium supersit. Igitur oratio Petri ad misericordiam et humanitatem, Melitii vero et cæterorum ad invidiam et rigorem inclinabat.

Cum itaque illos B. Petrus a sententia ne latum quidem unguem deflectere velle videret, medio in carcere lodicem seu pallium, septi cujusdam instar, expandit, diacono proclamare jussit: Quibus mea sententia arridet, ii ad me transeunt. Tum vero paucis admodum ad Petrum transeuntibus reliqua episcoporum, presbyterorum, et monachorum multitudo cum Melitio mansit. Cæterum posteaquam beatissimus Petrus martyrii corona redimitus est, ejusque sedi Achillas primum, deinde Alexander successit, Melitius et plerique alii exulare jussi sunt. In singulis autem locis per quæ Melitius cum abduceretur, iter faceret, privatus Ecclesias exstruebat, episcoposque, presbyteros, et diaconos constituebat: qui martyrum quoque Ecclesiæ se membra professi, cum iis nequaquam communicabant, qui Catholicis a Petro stantibus Ecclesiis præerant. Posteaquam vero persecutio desæviit, qui in metallis erant liberati sunt, Melitius Alexandriam venit, ibique quamvis in fide nihil innovans, privatam tamen cum suis synaxin faciens mœnsit. Atque hæc ex beato Epiphanio dicta sint.

Porro cum in magna illa Nicæna synodo de Arii dogmatibus inquireretur, ut ex ejusdem synodi ad Alexandrinos Epistola constat, una eademque opera de Melitio quoque inquisitum est. Atque humanius, inquit, motæ synodo (nam si summo jure egisset, nulla Melitius venia dignus erat), visum est ut ille sua in urbe maneat, et ne ullum sacris aut initiet, aut instituat, neve ejus rei ergo aut domi aut foris compareat, sed simplici et honorario nomine fruatur. Qui vero ab illo jam initiati, alboque mystici cœtus inscripti sunt, ii ad cœtum quidam admittantur, atque honore et sa-

ero munere fungantur, secundas tamen ab illis teneant, quos Alexander initiaverit: et ne ullos initient, neve clericorum nomina subdiciant, denique nihil quidquam in hisce rebus attentent. Quod si qui illorum e vivis excoerant, tunc hi ad defunctorum honorem provehantur.

His hunc in modum definitis, Melitius quidem, ut ait Theodoritus, nihil innovavit, at ex ejus discipulis nonnulli, cum hæresim Arianam a subsecutis imperatoribus confirmatam viderent, ad eam deflexerunt, alii cum pro libidine vitam instituere, nec aliis subdici vellent, omnem omnino cum Ecclesiæ consensum detraxerunt: et tanquam si suis legibus viverent ridicula quædam, qualia sunt hæc, quotidie corpus aqua proluere, manuum plausu quadamque saltatione hymnos modulari, tintinnabula (quod hodie a plerisque observatur) funibus aptare, iisque signum dare, et quædam ejus monetæ alia commenta sunt: cujus quidem rei gratia perpetuum cum illis magno Athanasio bellum fuit. Hactenus Theodoritus.

Cæterum sacratissimus Athanasius in secundo Apologetico pro sua in persecutionis tempore fuga, ubi post alia multa epistolam quoque subjunxit, quam ab Ursacio et Valente, illo Cibalcæ, vel, ut quidam volunt, Sigedonis in Illyriis vel inferiore Pannonia, hoc vero Mursæ in eadem Pannonia episcopo acceperat, rursus Apologiam suam ordine prosecutus ait: Petrus apud nos ante persecutionem episcopus fuit, grassante autem persecutione martyrio coronatus est. Is Melitium, qui unus ex Ægyptiis episcopis ferebatur, de multis sceleribus convictum in communi episcoporum synodo deposuit. Hic autem ad aliam nullam synodum confugere, neque ad episcopos successores Petri ulla se apologia purgare satagens, schismatis auctor fuit, effecitque ut qui a partibus suis starent pro Christianis Melitiani dicerentur. Hæc magnus Athanasius.

Sozomenus autem historiis scriptum reliquit, quod Melitius jamjam e vivis excessurus Joannem quemdam ex familiaribus suis, præter Nicænae synodi statutum, sibi in Lycon episcopatu successorem constituit, ataxiæque seu confusioni denuo fenestram aperuit, quæ postea Ecclesiæ pervagata est.

Sciendum autem, beato Athanasio auctore, quod cum Nicæna synodus censuisset, ut ii quos Melitius initiasset, horum ecclesiasticorum consortes essent, Alexander unus repertus est, qui actorum tabulas quæreret, ne Melitius quoscunque vellet in dies instituere sibi liberum arbitraretur.

Item quod Arsenius (cujus manum secuisse B. Athanasius a sycophantis dictus fuerat) Hypseleton urbis, earum unius, quæ aliquando subditæ Melito fuerant, tandem episcopus fuit, idcirco ab Arianis electus, quia adversus venerabilem illum virum mentitus fuerat.

Quin et Ischyas Maræoticus eadem de causa ad

N̄CETÆ CHONIATÆ

THESAURI ORTHODOXÆ FIDEI

LIBER QUINTUS

ADVERSUS ARIANOS, EUNOMIANOS, ETC. (60)

CAPUT PRIMUM.

De Arii genere, forma, vestitu, et sacerdotio.

Arius Afer genere, Alexandrinæ diaconus Ecclesiæ fuit: cui sacri altaris ministerio sanctissimus Pe-

(60) *Protheoricum Petri Morelli Parergon, ad candidos lectores.*

Quod libris superioribus, candidi lectores, de sacris Naziuzeni, Damascenique scriptis præmonui, si quis tersiorem eorum versionem vellet, integra Patrum ipsorum opera ei adeunda esse, idem hoc libro quinto de immortalibus B. Athanasii scriptis dicendum, ex quibus pene totus haustus et excerptus est. Si quis enim emunctiorem triviali hac mea oraculorum Athanasianorum interpretationem requirat, ne interpretem, quæso, ejus adire pigcat, recentiore inquam illum, a me nunquam sine illa perpetui, quem discipulus doctissimo humanissimoque debet, honoris præfatione nominandum D. Petrum Nannium, regium in amœnissimo Musarum Charitumque λειμώνι, Lovaniensi Academia, cui docti omnes secundas a Parisiensi ultro deferunt, humaniorum litterarum professorem quem, eum Ciceronianas aliquot in Verrem actiones in aula Buslidiana prælegeret, audiui, anno Christi, ni fallor, 1546, ætatisque meæ 19, eoque ipso tempore, quo Mechlinia (o tristissimum omnium, quæ hisce unquam oculis vidi, spectaculum) de caelo tacta, pene tertia sui parte in funestissimum bidental conversa est.

Hæc porro priori illi superioribus libris inter-sivo de B. Damasceni scriptis πρὸς γὰρ attexuissem, quia non paucis illi quoque libri Athanasianis testimoniis inspersi sunt, si B. Patris scripta, Latine a D. meo Nannio donata, meas in manus venissent, quæ nudiù tertius primum vidi, et tomos omnes per transennam eo consilio evolvi, ut certior fierem, num aureum B. Athanasii opusculum, quod meas in manus ante quinquennium αὐτογράφῃ transcriptione incidit, cum plerisque aliis recens inventis editum esset. At nusquam ejus in toto volumine mentio fit, sed principis duntaxat ejus, cujus nomine scriptum est, Antiochi nimirum, cui pulcherrimum illud Quæstionum ex utroque Testamento elicitarum opus dicatur, quod primo tomi quarti loco proponitur. Ad eundem ergo Antiochum ex duce monachum atque abbatem Christianæ fidei στοιχειώσιν, seu institutionem δωδεκάτηλον seu duodecim capitum inscriptione, cum ducis ipsius Vita habeo quæ tunc demum in vulgus exibunt, cum nobilissimo viro D. Nicolao Tricellino a Brosis Bellilocensis et Claritensis monasteriorum abbati visum fuerit. Beati enim Athanasii opusculum illud, tanquam thesaurum in nobilis illius abbatis agro (hoc est Bellilocensi monasterio, quod sanctissimæ Trinitati, cœlesti hierarchie, Dominicoque sepulcro, illustrissimus

A trus prorsus interdixit, quia Deum Verbum ἐτεροοῦσιον, hoc est diversæ a Patre substantiæ esse profiteretur, et hujusmodi verborum portenta ἐξ οὐκ ὄντων, seu ex nihilo, et, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, seu, Fuit tempus, quæ non fuit introduceret.

Andegavorum comes Fulco Nerra, Gotofredi Grisagonellæ filius condidit, monachis eo ex SS. Ursi Lochiensis, et Leubacii Senapariensis cœnobiolis in upum convocatis) a me inventum siue domini consensu et jussu publicare nolim.

Quod si cui Parergi hujus aliquota παρέχται τὰς τædio nulli sit, mihi sunt et alia nonnulla, eaque varia scripta, ex primariis Locarum Bellilocique templis emendicata, quæ cum Deus volet, apparebunt. Nam præter B. Athanasii opusculum ex Regio Bellilocensi cœnopio est mihi B. Martini episcopi, de quatuor virtutibus opusculum multo castigatius, quam quod vulgo tam sub Senecæ, quam ejusdem beati nomine prostat. Ex regia porro S. Virginis Lochiensis Basilica Aureum Paschasii de Eucharistiæ sacramento libellum integrum (nam in eo quem Colonia edidit, duo tria folia desunt, quæ ex Lochiensi suppleri possunt). Item Latinam duodecim priorum Andegavorum Comitum Historiam in qua Gotofredi Grisagonellæ (cujus originem plerique recentiores Francicarum rerum historiographi se ignorare fatentur), genealogia Martiaque gesta, præter Lochiaci templi constructionem diffusissime referuntur. Eandem historiam et Latinam et Gallicam D. Nicol. Branchutus Lochiensium propræfectus, Bellilocensiumque judex mihi exscribendam una cum archivis aliquot Ecclesiæ Lochiensis in 50 capita digestis tradidit: quæ tamen absque R. P. D. Antonii Isauri S. Cypriani Pictavi abbatis, et Lochiensis Ecclesiæ prioris totiusque adeoque capituli consensu et jussu publicare nolim. Archiva illa D. Petri Sandillii αὐτόγραφα sunt, cujus elegantissimum ecclesiasticæ prosodiæ opus in ejusdem Ecclesiæ choro servatur, quod mihi doctissimorum virorum D. Francisci Marronis ibidem cantoris et canonici et D. Antonii Baraudini, qui canonicus et ipse beatique Ursi parochus est, auspiciis idem R. P. Isaurus et cæteri συµβόσται mihi et discipulis aliquot meis exscribendum tradiderunt. Sunt vero mihi et opuscula aliquot doct. theologi Nicolai Bartolomæi Lochiensis, B. Virginis evangelicæ apud Aurelianos, dum viveret, abbatis quæ piis moribus et doctrina venerandus D. Stephanus Pavonius, B. Ursi proparochus mihi commisit, quæ cum Deus volet Christo Xylónico, Ennœis, et cæteris tanti viri jam pridem prostantibus scriptis adjungentur. Tacendæ non sunt rhythmicæ Latinæ in singula Biblici organi capita hypotheses, quibus doctissimus ille cœnobita D. Claudius a Lacu, D. Guillelmi Maini diœceses, et S. Catherinæ Rothomagensis prior, monasteriique Bellilo-

Cum enim Patrē perfecte et exacte non cognoscat, ea de causa nec eum perfecte quoque videre potest; imo ne suam quidem ipsius essentiam, qualis sit, perspectam et exploratam habet, cum propter nos factus fuerit, ut nos per eum, quasi quoddam instrumentum crearet Deus, neo unquam substitisset ille, nisi Deus creare nos voluisset.

Porro τρεπτόν, seu mutationi obnoxium, non minus quam diabolus, asserbat, quippe qui natura mutationi obnoxia consiet, cum et genitus, et mutationi sit obnoxius.

Nec his contentus, ut Theodorus auctor est, carnis quoque a Verbo assumptæ mysterium mutilabat, cum diceret corpus inanimatum a Domino assumptum, divinitatemque munitis animi perfectam esse. Quibus verbis divinitati συμπάθεια illam, seu naturalem cum corpore consensum affingit.

CAP. III.

De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi flaminio, seu gradu ecclesiastico defecti sunt.

Hæc et huiusmodi fuerunt impuri Arianæ dogmata, quibus plerosque irrelii incautiores. Cæterum B. Alexander primum quidem corhortationibus et consiliis hominem ab instituto revocare conatus est: ubi autem comperit eum impietatem suam publice profiteri, synodum provincialem centum prope episcoporum coegit: in qua non Arium solum, sed Arianos quoque Achillem, Æthalem, Carponeum, Arium alterum, Sarmatam, Euzoium, Lucium, Menan, Helladium, et Caium de gradu deiecit.

Ex horum porro numero presbyteri erant, non ipse duntaxat Arius, sed etiam Æthales, Achilles, Carpon, Sarmatas, et Arius alter. Cæteri autem omnes diaconi.

CAP. IV.

De Arianorum ducentorum episcoporum Nicomediensi contra orthodoxos homousianos antisynodo.

Verumenimvero Arius quæ subsecuta sunt omnia, ea scripsit ad Eusebium, qui primum Beryti, deinde Nicomediæ, quæ in Bithynia est, episcopus, inde Constantinopolin translatus fuerat.

Coacta porro Nicomediæ synodo, cum ducenti quinquaginta episcopi eo convenissent, universis episcopis scripsit, ut cum Ario tanquam orthodoxo communicarent: quos tamen, id ut facerent, adducere non potuit.

Cæterum cum Eusebiani instarent, accitoque Ario, et excommunicato Alexandro Alexandriæ pontifice, homousii hæresin anathemati subiecissent, hic animum recipiens Arius legatos ad Paulinum Tyri, nec non Eusebium Cæsareæ, quæ in Palæstina est, Patrophilum Scythopoleos episcopos mittit, a quibus petebat ut sibi suisque conciones ad populum habere concederetur, utpote qui presbyteri

A essent. Qui cum aliis episcopis in Palæstina convenientes Arianæ postulatis subscripserunt.

CAP. V.

De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantini Magni synodo coacta, controversisque de Paschæ festo dogmatis.

At beatus Alexander hæc jam tuto suppressit, silentio non posse ratus, ad Antiochenum, Romanum et plerosque alios præsules scribit, quorum opera magnus ille Constantinus imperator certior his de rebus factus, non mediocriter dolere cœpit, eo præsertim nomine, quod in recens factis fidei Christianæ fundamentis dogmatum discordia multis ab amplexando Christianismo revocaret.

Quinetiam cum eidem renuntiaretur Paschæ festum a quibusdam, ritu ab eo qui passim inoleverat diverso, celebrari, dici non potest, quam graviter id molesteque ferret.

Quocirca sacratissimum Cordubæ episcopum Hosium, virum fide moribusque probatissimum, qui antea iis inclinarat, quæ super controverso dogmate professus fuerat, eaque de causa illum et benevolentia et honore prosequeretur, Alexandriam ablegat, ut eos reconciliet, qui seditionem ibi super dogmate concitabant, atque illos etiam, qui in Oriente de Paschæ festo digladiabantur. Qui cum re infecta redisset, publico programme imperator edixit, ut omnes episcopi Nicænam Bythinæ metropolim convenirent.

Quotquot itaque sub Romano degebant imperio, nimirum trecenti octodecim convenerunt episcopi, demptis iis, quos vel morbus vel ætas ingravescentis domi detinebat. Cum enim nondum civitatibus omnibus suis obtigisset episcopus, eo factum est, ut plures id temporis non convenerint. Provinciarum enim aliæ uni tantum parebant, ut Scythia, seu Rosia, in hodiernum usque diem, aliæ duos aut ad summum tres habebant, ut Dalmatia. Posteriore vero tempore plerisque non civitatibus tantum, sed etiam oppidis sui dati sunt episcopi.

CAP. VI.

Synodo Nicænæ quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint.

Jam vero his qui ad concilium convenerant præfuerunt: Macarius Hierosolymorum, et Eustathius Antiochenorum pontifices, quorum hic paulo ante, communi eorum qui convenerant calculo dignus apostolica sede habitus fuerat, atque idcirco a finitima Berræa Antiochiam evocatus. Siquidem post Domnum, qui Paulo Samosateno successerat, Antiochenæ Ecclesiæ præfuerat Timæus deinde Cyrillus: tum Vitalis, cui Philogonius successit, quem Paulinus subsecutus est, et Paulinum Romanus is qui comprehensus cum pro Christi religione tuenda martyrio vitam finisset, Antiochia episcopo vidua relicta est, quia nimirum, ut par est, per tyrannorum persecutiones episcoporum electio libera non esset.

Quare Arium imperator exsilio multavit. Eusebium porro vel alia de causa exosus, quia nimirum a tyranno primus steterat, sibi que ipsi fuerat insidiatus, una cum Theogni exsulare jussit. Itaque Eusebii loco Nicomedensi Ecclesiae praefectus est Amphion: et Nicenae loco Theognidis Chrestus. Nec ita multo post Arius ab exsilio revocatus est, eique sola Aegypto atque Alexandria interdictum est, Pauloque post Eusebius quoque et Theognis, pœnitundine per hypocrisin simulata, suas uterque receperunt Ecclesias.

Item Philostorgius sub finem primi libri, auctor est, eorum qui Nicenae fidei subscripserant, alios quidem e chirographorum suorum regione *homousii* dictionem ascripsisse, alios vero ab Eusebio instructos blasphemam *homœusii* vocem loco *homousii* supposuisse: præter Secundum et Theonam, qui etiam una cum Ario ejusque presbyteris in Illyrium relegati sunt.

Initio autem libri secundi scribit Eusebium, Theognin, et Marin, eorum quæ subscripserant pœnitundine ductos, ad imperatorem venisse, hisque apud eum verbis usos: Impii, imperator, in eo fuimus, quod tui metu perculsi impietati subscripserimus. Ex quo factum sit, ut imperator exandescens eos in Gallias seu Galatias Occiduas relegarit, Arianos autem sua quemque patria excedero jussit. Cæterum exacto triennio Eusebianis ad sua postliminio redire permisit.

CAP. IX.

De Nicomediensi Arianorum adversus Homousianos orthodoxos antisynodo, et insidiis in Eustathium Antiochenum episcopum structis

Ariani ex Galliis reversi ducentorum quinquaginta episcoporum antisynodo Nicomediam convocata, Alexandrum excommunicarunt, et cum eo quotquot *ὁμοούσιον* profitebantur. Nec ullum impugnandæ fidei catholicæ finem faciebant Ariani, sibi que adversantium e medio tollendorum: in primis autem nullum non movebant lapidem, quo Eustachium Antiocheno episcopatu privarent. Quæ res Eusebium Nicomediensem movit, ut orationis gratia se una cum Theognide Nicæno, et aliquot aliis eodem morbo laborantibus Aeliam proficisci fingeret.

Gravibus itaque insidiis Eustachium adoriuntur. Aelia enim Antiochiam reversi multis nummis meretricem sibi comparant, quæ hominem accuset: tum eum illi in jus vocant, qui vocatus in jus adfuit; partim propria fretus conscientia, partim hoc plerisque malæ conscientiae argumentum videri ratus, si quis judici se sistere detrectet.

Postulat ergo Eustathius, ut muliercula illa peccatis onusta et suffarcinata testimonio aliquo fidem verbis suis faciat, quod quidem et legibus et canonicis consentaneum erat. Illi autem mulieri, quæ probatione omni destituebatur jusjurandum detulerunt, omnem in eo iudicii veritatem constituentes. Hoc autem ita ex professo egerant, ut illa veri

A jurisjurandi opinione, accusationi fictæ colorem adderet. Illa enim puerum duodecim annos natum producens, eum ab Eustathio suscepisse dicebat. Cæterum antea clandestinum stuprum ab Eustathio quodam fabro passa fuerat, ex quo et puerum hunc susceperat.

Eustathio itaque hac arte deposito, imperatorem Constantium hujusce rei certiore fecerunt, ut Eusebium Pamphili Cæsareæ episcopum in Antiochenam sedem surrogaret. At Eusebius litteris ejus muneris deprecatorias ad imperatorem scripsit; quia nimirum idem ecclesiasticus ordo non paieretur. Cujus probato consilio imperator eum beatum esse dixit, quippe qui non unius urbis duntaxat, verum totius etiam orbis episcopatu dignus esset.

B Eligitur ergo, qui Eustathio succedat, Arianus quidam, Euphronius nomine, ut Mopsuestæus, Socrates, et Sozomenus scribunt; ut autem Theodorito et chronographo Theophani placet, Eulalius. Solus vero Philostorgius libro *Historiarum* secundo Paulinum Tyro Antiochiam translatus esse auctor est. Cæterum annuente quoque imperatore, Eustathius Philippos in Macedoniam abducitur, unde originem trahebat.

CAP. X.

Quam subdolis artibus Ariani hæresiarchæ sui reditum ab exsilio impetraverint, et de intendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimus vir Hierosolymitanæ synodi decreto apud Treviros in Gallia exsulare jussus est.

Cum itaque hæc Eusebianis pro animi sententia successissent, majore τῆς καὶνοτομίας seu novandarum rerum studio exarserunt. Siquidem Eusebius et Theognis eo ad suam nequitiam pellecto, cui Nicenæ synodi acta imperator servanda commiserat, propria chirographa deleverunt, deincepsque publice profiteri cœperunt, Filium ejusdem cum Patre substantiæ censendum non esse. Quod cum graviter et iniquo animo ferret Constantinus, eos ad sua redire jussit.

D Verumenimvero illi ad imperii consortes se receperunt, contractaque cum illis familiaritate, pristinam παρρησίαν, seu dicendi libertatem, resumpserunt, et in Athanasium Magnum calumnias et insidias instruere, atque adeo antisynodos adversus illum cogere cœperunt. Hinc porro eorum libertati plurimum incrementi accessit.

Arianus presbyter in Constantiæ imperatoris sororis familiaritatem se insinuaverat. Hic eo tandem licentiæ prorupit, ut libere cum ea colloqueretur, Ariumque injuste et per invidiam Ecclesia ejectum esse diceret. Quibus verbis adducta, presbyterum in familiam ascivit. Cum autem hæc tam gravi morbo laboraret, ut jamjam moritura videretur, a Constantino fratre, qui illam id temporis inviserat, extremum hoc beneficium petiit, ut presbyterum illum inter familiares haberet, eique

CAP. XII.

De paralogistica Eusebii Nicomediensis episcopi ὁμοούσιον in ὁμοιούσιον mutatione, cui Constantius imperator et duodecim pluresque episcopi subscripserunt.

Sciendum porro est, quod cum impius Arius Filium Dei creaturam diceret, ejusdemque cum Patre substantiæ negaret; contraque Nicæni Patres eum ὁμοούσιον, seu substantia Patri conjunctum, eademque cum illo natura præditum esse profiterentur, tandem qui ab Eusebio Nicomediensi stabant, ὁμοιούσιον vocabulo, quod nusquam in Scripturis reperiretur, exploso, ὁμοούσιον introduxerunt. Quæ quidem in verba imperator Constantius, episcopique permulti jurarunt, quorum hæc sunt nomina:

Georgius Laodicæ, quæ in Syria est, episcopus: Basilus Ancyra: Eustathius Sebastia: Eleusius Cyzici: Sophronius Pompeiopoless, quæ in Paphlagonia est: Cyrillus Hierosolymorum: Salvanus Tarsi: Dracontius Pergami: Heortasius Sardium: Neon Seleucia, quæ est in Isauria: Elpidius Satalorum: Theophilus Gabalorum, et alii non pauci: qui quidem ἡμιάρτοι, seu Semiariani dicti sunt, quia cum Arius Filium creaturam Patrique prorsus ἀνόμοιον seu abimilem diceret, hi neque ὁμοούσιον cum Nicænis Patribus, Ario hac in re faventes, neque creaturam aperte profiteri hominum metu audebant, sed opinionem mediam seculi ὁμοιούσιον, seu similis cum Patre substantiæ dicebant, ὁμόλου, seu similis, appellatione Filium Patri similem, non naturali, sed imaginaria quadam similitudine significantes, οὐσιας autem seu essentialis nomine, dogmatis absurditatem contingentem; atque idcirco impietatem quidem Arianam ex animo prorsus amplexi, ita tamen, ut ex dimidio id agere viderentur, quia non aperte Filio creaturæ nomen tribuerent.

CAPUT XVIII.

De Acacii ὁμολογῶν cui viginti pluresque, subscripserunt episcopi, eique contrario Aetii ἀνόμοιον, unde Homæanorum et Anomæanorum appellationes deductæ.

Nec vero defuerunt, qui majore impudentia laborantes, neque ὁμοούσιον neque ὁμοιούσιον, sed ὁμόλον seu similem, simpliciter et absolute dicerent, eodemque prorsus modo, quo imagines archetypis suis similes esse dicuntur, quorum duces et auctores fuerunt Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus: Georgius Alexandria: Eudoxius Antiochiæ: Uranius Tyri: Patrophilus Scythopoleos: Theodulus Chæretanorum Phrygiæ: Theodosius Philadelphiæ, quæ est in Lydia: Evagrius Mitylenæ: Leontius Tripoleos Lydiæ: Phœbus Silandes Phrygiæ: Eutychius Eleutheropoleos Syriæ: Eustathius Epiphaniæ: Augarus Cyri: Valens Sigedonis, quæ in Pannonia est: Ursacius Murees: Eusebius Seleuciæ Syriacæ: Germinius Sirmil: Auxentius Mediolanorum: Demophilus Berrhæ:

A Basilus vel Basiliscus Cauniorum Lydiæ, et cum his alii.

Nonnulli quoque fuerunt, qui Filium Patri ἀνόμοιον seu dissimilem, publice profiterentur: quem admodum Aetius, et ejus consortes.

CAP. XIV.

De duabus duarum Ariminensis et Seleucianæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate componeretur; posterior, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus, quibus Eustathius impetitus est.

Visum est itaque Constantio imperatori cogendas esse synodos, alteram quidem Occidentalium episcoporum apud Ariminum Italiæ; alteram vero **B** apud Seleuciam Isauriæ, quæ τράχηλα seu aspera dicitur, tum propter hæc dogmata, tum propter quasdam criminationes contra episcopos intentatas, quæ synodica animadversione compescendæ viderentur: ut contra Eustathium Sebastia, Cyrillum Hierosolymorum, et Macedonium Constantinopoleos episcopos, qui variis fuerant impetiti criminibus.

1. Eustathius quidem, quia cum presbyter esset ab Eulalio Patre, Cæsareæ, quæ in Cappadocia est, episcopo jam olim judicatus fuerat, et a publicis precibus ejectus.

2. Et quia postea damnatus a synodo fuerat, quæ ad Neocæsaream Ponti, ante magnam illam Nicænam, coierat, de iis consultatura, qui persecutione grassante lapsi fuerant.

C 3. Quia et Eusebius, primum Nicomediæ, deinde Constantinopoleos episcopus, eum de gradu deiecerat.

4. Postremo, qui in synodo Antiochena perjuril convictus fuerat, multaque alia, si Socrati credimus, præter ecclesiasticos canones designat.

5. Cum nuptias prohibuisset.

6. A cibis abstinere jussisset.

7. Servos a Dominis, prætextu pietatis, abire;

8. Mulieres et viros comam detondere monuisset.

9. Ipse etiam philosophi Græci habitum gestaret.

10. Assecclasque suos hortaretur, ut peregrinum itidem cultum assumerent.

11. Indicta jejunia negligeret.

12. Dominicis diebus jejunandum doceret.

13. Preces, ne in conjugatorum ædibus florent, prohiberet.

14. Denique, presbyteri uxorem habentis, quam laicus existens duxisset, benedictionem adversandam et devitandam esse profiteretur.

CAP. XV.

De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacio competitoris in jus vocati, quamlibet contumacis, ad majus tribunal provocatio.

Quæ autem adversus Cyrillum instructa sunt, hunc in modum se habent. Macarius Hierosolymorum episcopus, qui Nicænis Patribus consederat, Maximum confessorem, cui dextrum oculum Ma-

ximinua tyrannus effoderat, sinistrique cubiti nervos absciderat, atque una cum Faphnutio Ægyptiados episcopos ad effodienda metalla condemnauerat, ad Diopoleos episcopatum evexerat. Quod cum ægre ferrent Hierosolymitani (is enim post Macarii obitum Hierosolymorum episcopus designatus fuerat), pœnitineductus est aliumque Diopolitanis episcopum dedit: Maximumque Hierosolymis manere iussit, ea lege, ut sacerdotio secum fungeretur, seque mortuo Ecclesiæ præficeretur. Quæ cum arrisissent, facto confestim comprobata sunt.

Maximus itaque Hierosolymarum episcopus creatus, nescio quid humanitus perpessus est, atque ea in synodo quam Eusebius Nicomediensis Hierosolyma convocaverat, quo tempore Maximi martyrii Encænna celebrata sunt, Athanasii Magni depositioni subscripsit. Postea vero topica seu locali synodo Sardicensi coacta, una cum eo communicavit.

Jam post Constantii obitum, qui ab Acacio Eusebii Pamphili successore, ejusque Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopo, nec non e Patrophilo Scythopolitano stabant, ei objecerunt quod quem prius deposuerat, eum postea pœnitundine ductus revocasset.

Ea ergo de causa Maximum episcopatu dejecerunt, Cyrillumque, qui ejusdem cum ipsis hæreseos consors si non esset, saltem haberetur, asciverunt. Hic de primatu cum prædicto Acacio contendit, viro verborum elegantia, rerumque gravitate percelebri, et qui ea consultaneo, quæ aliis minus obvia essent, facile perspiceret, omnium perspicacissimus, conjectandique aliorum sententiis peridoneus: qui denique quamvis nullum non moveret lapidem, quo a se callida adversariorum consilia, subdolasque technas amoliretur, eos tamen placidis oculis, nullamque præse iracundiam ferentibus intuebatur; et adversariis conviciantibus assimulata quadam patientia ridebat, ac si lædoriis et contumeliis nullis moveretur.

Primatus itaque ambitio inimicitias quæ inter Acacium et Cyrillum exarserunt, ansam præbuit. Cum autem Acacii ambitione res gereretur, Ælienses Cyrillum accusarunt, quod cum fames grassaretur, ille pauperum prætextu sacra clinodia vestesque auctioni exposuisset, quarum nonnullas negotiator quidam coemptas thymelicæ cuidam seu scenicæ mulieri vendidisset. Theodoritus porro auctor est hujusmodi vestem Macario Hierosolymorum ab imperatore Constantino donatum fuisse, qua rem sacram faciens uteretur, nec a scenica muliere, sed quondam ejusdem artis viro comparatam fuisse.

Convocatis ergo finitimis episcopis Acacius Cyrillum in jus vocavit: quem, quia sæpe vocatus non comparuisset, deposuerunt. Hic autem solus id temporis, et primus præter ecclesiasticum canonem appellationis ad publicum forum memor, iis a quibus depositus fuerat, provocationis libellum misit, et ad majus tribunal provocavit. Cujus quis

dem appellationi imperator quoque Constantius suffragatus est. Atque de Cyrillo hactenus.

CAP. XVI.

De Macedonii Constantinopolitani episcopi criminibus, et cæde tam Catholicorum quam Arianorum ob sacræ imperatoris Constantini capsæ translationem ipso in templo exorta.

Macedonius autem Constantinopoleos episcopus reus idcirco deferrebat, quia Eleusium quemdam et Marathonium sceleris consortes habuerat, quorum opera Homousianos infestare posset. Eorum quidem alterum ex publico militum provincialium calculatore diaconum fecerit, cœnobisque monachorum et monialium, atque ptochotrophis et nosocomiis præfecerat, quippe qui divitiarum quantum satis erat ab exercitu sibi comparasset. Postea vero ad Nicomediæ episcopatum promoverat.

Eleusio autem, qui non instrenue imperatoris comitatu militasset, Cyzici episcopatum donarat. Ex quo evenit, ut malis innumeris Novatianos affligeret, quos in primis ii sunt aggressi, qui Mantinæum, hoc est Ponticam Heracleam, reliquasque Paphlagoniæ partes incolebant. Ejus enim consilio milites armati ab imperatore missi sunt, qui illos adorirentur. Quocirca collatis utrinque manibus, permulti utrinque ceciderunt.

Ad hæc reliquiarum magni illius in imperatoris Constantini capsam, non sine multa sanguinis effusione, in sancti martyris Acacii basilicam transtulit, templum in quo reposita fuerit, ruinam minari causatus. Reluctantibus enim Catholicis, nec capsam loco movendam esse conclamantibus, idemque hoc esse, ac si tumultum effodiat, magna utrinque cædes exorta est: ut ipsa etiam ædes beato martyri sacra, ejusque ambitus, cruore redundaret.

CAP. XVII.

De Ariminensi episcoporum quadringentis plurium synodo, confessioneque fidei ab Arianis apud Nicen Thraciæ confecta et pro vera Nicæna Bithyniæ supposita.

Duplex igitur, ut jam monui, coit synodus: Arimini quidem, ut de dogmatibus, Seleuciæ vero, ut de episcoporum criminationibus cognosceretur. Prior itaque Ariminensis congregata est, conveniuntque Occidentales episcopi plures quadringentis. Quocirca Valens Ligeponis, Ursacius Mursæ, Germinius Sirmii, Auxentius Mediolanorum, et Demophilus Berrhææ in medium progressi, Filium Patri ὁμοιον, seu similem, esse dicendum ex Scripturarum præscripto censuerunt. Οὐσίᾳ autem, substantiæ, ubi de Deo agitur, nullam prorsus faciendam esse mentionem asseruerunt. Quos quidem ea in sententiam mordicus insistentes, synodus illa deposuit, atque ad imperatorem, qui per id tempus Sirmii erat, legatos misit, qui eum de rebus in synodo gestis certiores facerent. Qui depositi fuerant, moleste id ferentes, legatos prævenerunt, imperatorique synodi acta renuntiaverunt: et eum, qui Ariano dogmati faveret, contra syno-

dum exasperarunt : atque ita legatos ejus re infecta remisit. Ursacius ergo, hac licentia proposita, in oppidum Thraciæ nomine Nicœn pervenit, Ariminensisque fidei expositionem in Græcum idioma transfusam, deinde subadulteratam et corruptam ita in vulgus emisit, ac si ab universali synodo, quæ Nicœm convenisset, proficisceretur, similitudine nominis simplicioribus et rudioribus os oblinere conatus, eam esse fidei expositionem reputaturis, quæ apud Bithyniæ Nicæam edita esset.

Cum autem synodum tam dulurnæ apud Ariminum more jam læderet, quia imperator eam responso dignatus non fuerat, ii qui Filium Patri ὁμοιον, seu similem, profitebantur, nescio quos submiserunt, qui cum Patribus Ariminensibus consultarent, tanquam indignum esset, ut unius nominis ergo, nimirum οὐσιας, seu substantiæ, a totius orbis sacerdotibus dissiderent. Quorum ratione adducti Patres Ariminenses, scriptum collaudarunt quod Ursacius Mursæ, et Germinius Sirmii elaborarant. Qui veriti, ne secundi a synodo ad imperatorem missi legati, ei explanarent, quænam episcoporum Occidentalium ab initio instantia, sublatique homousii causa fuisset, eos hiemis prætextu apud Thraciæ Nicœn detinuerunt, persuaseruntque, ut quod ediderant scriptum, Græce interpretarentur. Quo facto, mox ad Orientis episcopos miserunt. Atque hæc quidem hunc in modum gesta sunt.

CAP. XVII.

De Seleuciana centum sexaginta episcoporum anti-synodo, in qua Homœanorum ab Homœusianis et Anomœanis secta divisa est ; Acaciusque Homœanorum dux et auctor in exsilium actus.

Nec vero ita multo post episcopi circiter centum et sexaginta Seleuciam Isauriæ convenerunt, quibus se adjunxit quidam vir illustris, et qui multum in aula imperatoria poterat, nomine Leonas, et Lauricius provincialium militum dux, qui ab imperatore jussus fuerat, suppetias Leonæ ferre, si opus esset. In prima autem sessione, duas in partes repente divisi sunt. Atque uni quidem præerat Acacius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, episcopus, ejusque consortes, duobus et triginta plures : alteri autem Georgius Laodiceæ, quæ in Syria est, ejusque consortes.

Atque hi quidem in cæteris omnibus Nicænæ synodo subscribentes unicam homousii dictionem improabant, ὁμοιοῦσινque Patri Filium dicendum esse profitebantur. Acaciani vero in ea erant hæresi, ut et homousio et homœusio ex æquo rejectis, tanquam dictionibus, quæ a Scripturis alienæ prorsus essent, imo etiam ἁπομολῶ antiquato, Filium Patri ὁμοιον, seu similem palam assererent. Est enim, ut Apostolus alicubi ait, *imago Dei invisibilis* ³⁵.

Interrogati vero quatenus eum Patri similem dicerent, Voluntate sola, respondebant : substantia

A vero non item : quæ cum utramque in partem agitentur, dimissa est synodus.

Cæterum Acaciani cum iis a quibus dissentiebant, ulterius considerare noluerunt. Quapropter illi congregati Acacium et ejus consortes deposuerunt : inter quos erat Eudoxius Antiochiæ, loco cujus Adrianus vel Abianus, Antiocheni cleri presbyter, suffectus est : qui confestim a Leona et Lauricio in exsilium missus est.

CAP. XIX.

Constantius imperator Aetio Anomœanorum hæresiarcha in exsilium acto, Ariminensi fidei pro Nicænâ suppositæ subscribens, Acacianorum Homœanorum hæresim amplexus est.

Cum autem Constantius imperator ab Occiduis partibus Constantinopolim rediisset, primumque adeo ejus urbis præfectum Honoratum nomine constituisset, atque proconsultatus magistratum antiquasset, Acaciani eo propere venerunt, et ex aulicis alios quidem suam in sententiam pellectos sibi conciliantes, alios autem ecclesiasticis bonis ita corrumpentes, hac arte sibi ad imperatoris aures viam aperuerunt, atque eos qui diversæ partis erant calumniati sunt : quorum decem ad imperatorem venerunt. Quibus præsentibus una cum decem aliis ab Ariminensi synodo missis, imo aliis quoque tunc in aula forte versantibus, mandavit imperator, ut super Aetio anquireretur.

Quo facto Aetius quidem, qui Filium Patri ὁμοιον, seu dissimilem profitebatur, in exsilium ejectus est. Acaciani autem ex composito præmeditataque fraude perfecerunt, ut fidei expositio legeretur, quæ Arimino allata fuerat, in qua ex Valentis et Ursacii ambitu, ὁμοοῦσιν nomine deleta, ὁμοιον, seu similem secundum Scripturas reposuerunt.

Quam imperator quoque lectam amplexus est, et quanta esset illa præsulum multitudo, qui Ariminum convenerant (quadringentos enim fuisse præmonui, secum reputans) nec se aberraturum causatus, si Filium Patri similem esse diceret, præsertim cum et ὁμοιον, et ὁμοιοῦσιν, et ὁμοῦσιν, idem significent. Cum itaque ea in sententia esset, jussit episcopos unum idemque sentire supereorum confessione, qui ad Ariminum convenerant : subscripseruntque cum alii, tum decem illi qui Seleucia adventaverant, quin et Maris Chalcedonis, et Ulphilas Gotthiæ, quamvis prius cum Theophilo sentiret, in cujus episcopatum successerat, qui Nicæna in synodo præsens scripserat.

CAP. XX.

Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homœani, Anomœos undecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt.

Ut in summa dicam, quinquaginta episcopi cum Acacio hanc fidem confirmarunt, deinde eorum qui Seleuciam convenerant, nonnullos deposuerunt : non quod eos super controverso dogmate

³⁵ Coloss. 1, 15.

culpant; sed quod eis peculiaria quædam crimina obijcerent.

1. Macedonium enim Constantinopoleos episcopum deposuerunt, abutentes imperatoris ira, qua prædictis de causis exanderat.

2. Basilium autem Ancyranum, qui Diogenem presbyterum Antiochenum percussisset, calumniis nonnullis impetisset, aliaque hujusmodi nescio quæ flagitia designasset.

3. Eleusium vero Cyzici, quia Heraclium quemdam Herculis Tyrri sacerdotem incantationum reum, ad Dei ministerium temere provexerat, eum se Christianum esse fingeret.

4. Heortisium porro Sardium, qui præter episcoporum Lydiæ suffraganeorum suorum sententiam electus fuerat.

5. Dracontium item Pergami, quia Galatia Pergamum translatus fuerat.

6. Sylvanum quoque Tarsi, qui multis se contumaciæ ducem et auctorem, tum Seleuciæ, tum Constantinopoli præbuisset.

7. Theophilum præterea Castaballorum, quia Eleutheropoli non translatus fuerat.

8. Sophronium insuper Pompelopoleos, tanquam avarum, qui ea quæ Ecclesiæ offerrentur, cauponari tentavisset.

9. Neonem etiam Seleuciæ Isauricæ, qui rudes quosdam, et sacrarum Litterarum juxta et caeremoniarum ignarus, ad episcopatus provexisset. At nostro hoc tempore analphabeti prorsus primorumque elementorum grammatices ignari episcopi creantur, modo sigillum seu chirographum depingere norint.

10. Quin et Elpidum Satalorum, qui Eusebium antea depositum presbyterio restituisset, Nectariumque quemdam perjurum diaconatus officio dignatus esset.

11. Cyrillum denique Hierosolymorum prædictis de causis.

CAP. XXI.

De nonnullis Episcoporum mutatis sedibus, Meletii-que ad Orthodoxos defectione, prædicandæque Homousiæ Trinitatis constantia, tribus expressæ digilis, quo Symbolo etiamnum in benedictionibus orthodoxi utuntur.

Iis hunc in modum depositis, non ita multo post loco Cyrilli Hierosolymorum Ecclesiæ gubernacula suscepit Erenius; et post eum Heraclius deinceps-que Hilarius, usque ad Theodisii imperatoris tempora, quibus Cyrillus suam in sedem postliminio rediit. Theophanes autem Chronographus Hilarium solum Ecclesiæ præfuisse per annos duodecim, denuoque Cyrillum circiter annum Valentis tertium Hilario deposito restitutum fuisse scribit. Loco autem Eustathii Sebastianæ Ecclesiæ præfectus est Meletius, ille vero Sebastia Syriacum in Berrhæam translatus est. Qui cum ad Seleuciæ synodum venisset, Acacianorumque fidei subscripsisset, ea in sententia Berrhæam reversus est.

A Convocata autem Constantinopolim synodo, et Eudoxio in ejus sedem translato, placuit ut Berrhæa quoque Meletius Antiochiam transferretur, quippe qui in Eudoxii Acaciique sententiam pedibus iret: at illorum expectationem frustratus est. Defecit enim ad Orthodoxos, et Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse docere cœpit. Cum autem archidiaconus accurrisset, docentisque os manus obtentu præclusisset, ille propria manu apertius quam voce, animi sui sensa patefacit: tresque salos diducens digitos, illos denuo in unum cum cæteris adduxit: unum Deum hac manus figura subindicans, populo velut in imagine delineans ea, quæ et sentiebat, et dicere gestiebat,

Quæ cum primum renuntiata Constantino fuerunt, ille Meletio exulare jussu, Euzoium, qui cum Ario de gradu dejectus fuerat, in illius locum surrogavit.

CAP. XXII.

De Arianorum Domæanorum in Anomæanos et Exucontios, qui Christum ἐξ οὐκ ὄντων, assererent, subita mutatione.

Acaciani autem consilium duoti, quod Filium Patri prorsus ὁμοιον, seu similem asseruissent, Antiochiam, quæ in Syria est, se contulerunt. Congressique cum Euzoio, ὁμοιον vocabulum ex Ariminensi confessione fidei delendum esse censuerunt cum Filius ἐξ οὐκ ὄντων hoc est ex nihilo, creatus sit, atque idcirco Patri ἕν ὁμοιος existat. Qua in re adjutores habuerunt eos qui ab Aetio stabant. Ex quo factum est, ut qui Ariani antea dicti fuerant, Anomæi quoque et Exucontii ab Antiochenis Homousiani dicerentur, a quibus etiam interrogati, qui tandem fieret, ut qui sua in fidei confessione Filium ex Deo processisse asseruissent, nunc eum ἕν ὁμοιον et ex nihilo creatum dicere auderent, respondebant, Paulum quoque apostolum dixisse, omnia ex Deo processisse, Filium autem unum quidpiam ex omnium esse numero; quod in causa fuisse, ut fidei confessionibus hæc verba: secundum Scripturas, adjecta essent.

Hujusmodi ergo sophismatis illudere tentabant, graviter tamen et iniquo animo ferentes, quod hæc sententia improbaretur, denovo fidei confessionem legerunt, quæ Constantinopoli confirmata fuerat. Atque ita singuli ad suos episcopatus redierunt.

Antiochiæ vero Catholicorum multitudo duas in factiones scissa est, quorum alii Meletium honore summo prosequerentur, alii communionem illius refugerent, hac ratione moti, quod Meletius Arianorum suffragio electus esset, et quod ejus asectæ ab Arianis baptizati essent.

CAP. XXIII.

De exsulum episcoporum, imprimisque Athanasii, Eusebii, Luciferi, et Hilarii Pictaviensis sub Juliano Casare, reditu, Alexandrinaque synodo, et Nicænorum canonum confirmatione.

Cæterum mortuo Constantino Julianus imperii gubernacula suscepit, Constantique sævitia in

subditos non sine calumniis improbata et damnata, omnes episcopos ab exilio revocari jussit. Revocati sunt ergo cum alii, tum Athanasius Alexandrinus, et ii qui propter eum in synodo Mediolanensi exsulari jussi fuerant, inter quos erat Eusebius Vercellarum, quæ in Liguria sunt, sive apud Ligules Italæ populos. Item Lucifer Caralorum Sardinia, et Hilarius Pictavarum, qui secunda in Aquitania sunt.

Itaque Eusebius et Lucifer a superioribus Thebis redeuntes inter se pacti sunt, ut aliter Alexandriam, alter Antiochiam se conferret, ubi consilium de divinis dogmatis componendis iniretur. Atque Eusebius quidem, simul atque Alexandriam appulit, synodum una cum Athanasio convocavit.

Cum ergo variis ex urbibus episcopi convenissent, Nicænæ synodi decreta confirmata sunt; Deique sermo, qui homo factus est, non solum incarnatus, sed et anima rationali præditus, et perfectus homo communi omnium calculo proclamatus est, atque adeo Spiritus sanctus ejusdem cum Patre et Filio substantiæ esse demonstratus est.

CAP. XXIV.

De Luciferianorum ab Alexandrina synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochena Ecclesia obortis, et Meletii exilio.

Cum autem Lucifer Antiochiam ante Meletii ab exilio reditum adventasset, Catholicosque inter se divisos deprehendisset, facinus haudquaquam piæ designavit: electo diversarum partium Paulino episcopo, cujus facinoris Eusebius certior factus aperte quidem non improbavit: Luciferum enim reverebatur: cæterum neutri parti communicavit. Quibus auditis Lucifer indignatus est, atque Alexandrinæ synodi Acta improbare tentavit, vetuitque ne quis Eusebio communicaret. quæ res in causa fuit hæreseos eorum qui ab ejus nomine Luciferiani dicti sunt. Qui enim hæc iniquo animo una cum illo tulerunt, seorsum ab Ecclesia ieverunt. Cum autem Meletius Ecclesiam suam revisisset, eosque a quibus amabatur privatim congregatos invenisset, iis præfuit. Ecclesias autem Euzoii religionis Arianæ antistes occupavit. Paulinus autem interiorum Ecclesiarum uni præfectus est, Euzoii permissu, qui Paulinum revereretur.

Cæterum Meletius extra portas civitatis synagogas seu conventicula habuit, usque ad impii Valentis imperatoris tempora. Is enim cum Antiochiam venisset, Paulino quidem, viri vitam moresque reveritus, pepercit, Meletium autem exsulare jussit.

CAP. XXV.

Iterum qui sub Valente ob religionem exsulantur sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt. Iterumque turbæ ob Meletium apud Antiochiam exortæ, tandem vix conquieverunt.

Porro cum Valens ipse violenta morte vitam in Mysia abruptisset, Gratianus Valentiniani filius una

cum fratre Valentiniano Juniore totius imperii Romani gubernacula suscepit, atque omnes qui religionis nomine a Valente in exilium missi fuerant, lege data revocavit. Ea igitur lege simul atque Meletius Antiochiam remeavit, gravi quadam contentione populus defferri cœpit. Nam sine ulla mora quotquot ei favebant, nullum non moverunt lapidem, ut Paulino jam decrepito consors et collega corrogaretur. Paulino autem refragante, dicenteque præter canones hoc esse, ut consortem assumat, qui ab Arianis electus fuerit; qui Meletio favebant, plures certe numero, in ecclesiarum suburbanarum una in episcopali cathedra Meletium collocant. Cum autem populus utrinque exasperaretur, resque jamjam ad seditionem ventura videretur, his tandem legibus inter se pacti convenerunt. Congregatis enim episcopatus suffraganeis, iisque numero sex inter quos et Flavianus erat jurejurando eos obstrinxerunt, neminem prius episcopum creatum iri, quam Paulinus et Meletius e vivis excessissent. Quibus jurejurando confirmatis, mutua inter eos dissensio simultasque conquievit.

CAP. XXVI.

De Constantinopolitana synodo Theodostii Magni jussu coacta omniumque maximis turbis Antiochie a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem exortis: postremo de Isidoro hieromonacho, quem Damasus Constantinopolitanum creavit episcopum.

His ita transactis Meletium rogarunt, ut Constantinopolim veniret, siquidem plerique et alii episcopi eodem in loco congregati ea in sententia erant, ut Gregorius Nazianzo translatus, episcopatu Constantinopolitano præficeretur. Nec ita multo post cum Theodosius Magnus imperator Ecclesiam perturbatam comperisset, synodum Constantinopoli congregavit, ut Nicæna fides observaretur. Quæ congregata et finita Meletius ad Deum inigravit: cujus corpore Antiochiam translato, Flavianus ejus loco electus est, vivo etiamnum Paulino, præter pacta jurejurando firmata. Ex quo evenit, ut Antiochenorum plerique communionem Flaviani defugerent, privatimque a Paulino convocarentur. Quin ipse quoque antistites inter se dissentiebant. Quandoquidem Egyptii, Arabes, et Cyprii injuriam Paulino illatam ægre ferebant. Syri autem, Palestini, Pœnices, Armenii, Cappadoces, Galatæ, et plerique Ponticorum a Flaviano stabant. Nec vero mediocriter infensi erant Romæ episcopus et cæteri Occidentales, etque ad Paulinum quidem, ut Antiochenum episcopum scribebant, Flaviani autem mentionem nullam faciebant: infensique adeo erant Diodoro Tarsi, et Acasio Berrhœæ, qui eum elegissent, nec eos ad communionem admittebant.

Quin et ipsi et Gratianus imperator litteris Orientales episcopos ad Occidentem convocarunt qui ea de re decernerent; at nullus eis morem gessit.

Cæterum patriarcha Photius hujusmodi scholion huic capiti obiter inseruit. Nota Romanæ Alexandrinæque sedis vehementem adversus Flavianum concitationem, quæ nihili tamen facta est, quod præter rationem facta videretur. Quia enim Flavianus a nullo damnatus intra suos fines a suis excolebatur, eo fiebat, ut alienas expostulationes, tanquam septa sua transcendentes, irritas manere facile pateretur.

Mortuo autem Paulino, Flavianum populus iterum aversatus est, operaque et studio effecit, ut Evagrius propriæ parti præliceretur. Qui cum paucis et ipse tempore supervixisset, nullus in ejus locum suffectus est, idque Flaviani opera. Verum enimvero refractarii quidam Flaviano adversari pergentes, privatis conventiculis congregabantur; at ille nullum non rationis funem movit, ut hos quoque sibi subjiceret: quod paulo postea perfecit.

Cum enim Theophilum Alexandrinum sibi obsequio suo amicum parasset, ejus opera cum Damaso Romano in gratiam rediit, profecto ad eum Isidoro monacho et presbytero, qui cum Scetensium philosophorum unus esset, Damaso gratus usque adeo fuit, ut sine ulla mora et confestim illum Constantino poleos episcopum crearet. Porro Theodoritus auctor est Flavianum non cum Damaso Romano, sed cum Innocentio in gratiam rediisse, idque opera et studio Theodosii imperatoris, missis ad Flavianum Berthæensi aliisque episcopis. Non desunt, quibus is qui inter Patres Chrysologus dictus est, una cum Theophilo Alexandrino, Acacii Berthæensis, et Isidori presbyteri studio, gratiam Flaviano conciliasse videatur.

CAP. XXVI.

Invectiva digresso Nicetæ in analphabetos sui temporis episcopos, quorum imprimis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum clindia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius aurea bulla pœnitere se protestatus est.

Verum enimvero impii Arii refutationes interim in alium locum rejiciantur. Quia enim Aetius et Eunomius Arii consortes fuerunt, operæ pretium facturus videor, si quæ ab illis designata sunt, huic historiæ prius inseram: tum deinde ad communem trium confutationem aggrediar. Quod enim jaculum quis in eorum unum paraverit, id vero non absurde in cæteros quoque detorserit. Illa porro in præsentiarum mihi perpendenda videntur, quæcunque illi, quibus cleri administratio sorte obtigit, adversus eum effutiverunt, a quo ad pastorale munus evecti sunt: et quibus oves suas damnis attriverunt. Imo vero liber quo res ab illis gestæ continentur dilucideque tractantur, cuivis legen-

das audiendusve patet, quo quidem impietas et abominatio detegitur, qua profani illi episcopi ultro sese involverunt, qui pecunias in usus pauperum destinatas ad privatum fastum, et eorum obsequium, qui consortes imperatorum id temporis erant, tanquam palearum acervos eventilantes, ex iis alios quidem sermonum piorum et simplicitate gaudantium conversionibus, dialecticisque compendiis in perditionis barathrum præcipites dederunt, aliis autem impengentes retusi sunt, non secus atque si in murum Scimitarium dentes infregissent (63), quippe qui divitiis eorum prudentiores essent, nec ullis logicorum epichierematum machinis percellerentur. Hos vero synodorum sibi consentaneorum convocatione, necnon eorum consensu et favore qui multa possent apud imperatores atterere prorsus conabantur, nec solum suis eos sedibus et ovilibus deturbabant, sed etiam quo jure quaque injuria semper e medio tollere meditabantur, nonnullos etiam commentis dolis et synophantiis impetebant, et hujusmodi artibus optata consequerentur; cum justitia subsannet eos, iudiciis ei soli cognitis, cui quoties peccant homines in iram excandescere non placet (64), at in plerisque vel in diuturnum tempus de iniquis facinoribus pœnas repetere differt. Hunc in modum pastores desipiebant, nec eorum pauci vineam Dei corrumpiebant. Quocirca Dominus graviter id molesteque ferens per prophetam exclamat: *Væ qui pascunt seipsos*³⁸. Imo si quis penitus exploret, ea quæ hujusmodi temere designarunt, et adversus Deum innumeris modis prolocuti sunt, eos ne seipsos quidem pascere, nec ovile tantum negligere, sed et seipsos et suum gregem a Deo distaxisse, gregemque nullo non herbæ lethalis et mortiferæ genere pavissee, nullo non denique turbido nec feculento flumine adaquasse comperiet, ex quo ipsi quoque poculum porrigant, tanquam duces gregis arietes, quibus sonora sacerdotii crepitacula incassum appensa sint. Cæterum quamvis omnia ita tractarent, ut unde nil præter privatam accusationem, et animæ plerorumque perditionem consequerentur, nonnulla tamen utilia amplexiqueque sunt. Ita ut ex eis tanquam spinis rosas decerpere, et tanquam serpentum carnibus panaceam salutarem conficere liceat, tunc, inquam, cum et pastores et pastorum mercenarios deposuerunt, quotquot fidei rudes et ignaros deprehenderunt, nec idoneos qui fidei catholicæ præcepta subditiis suis ex eorum præscripto explicarent.

Verum enimvero a nonnullis quoque accusati sunt, quod percussores et rapaces essent, quod eos qui de gradu dejecti fuerant ad communionem admisissent, quod seditiones concitassent, quod

³⁸ Jerem. xiii, 1; Ezech. xxxiv, 2.

(63) Alludit ad Horat.: *Fragili quærens illidere dentem.*

Offendet solido.

(64) Ovid.

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat.

Jupiter, exiguu tempore inermis erit.

denique in opibus, elementis et principiis ea quæ A in vita facturi essent præmunissent: quæ quidem si cum cæteris Ecclesiæ cæremoniis, quæ comuni utilitati consulunt, non evanuisent, imo si nullus in hodiernum usque diem ea transgressus esset, quæ recta ratio præscribit, et quæ recte a piis Patribus jam olim sancita sunt, haudquaquam nescio quibus glebarum occatoribus, vectigalium redemptoribus, ferarum venatoribus, publicis procerum aulicorum consortibus, dogmatum fidei prorsus ignaris, incantatoribus denique et raptoribus episcopales sedes committerentur (65-66): nec iis qui ut hoc quoque dicam, subditos suos, quibus pascendis præfecti sunt, multo violentius expilant, quam publici vectigalium exactores, dum tributarium debitum non superficialis lana, mulgendoque lacte tenuis definiunt, sed etiam:

Tergora diripiunt costis, et viscera nudant.

Ex quo evenit, ut pristina illa regum objurgandorum dicendique citra pudorem quidlibet coram eis libertas proorsus illis perierit, paucique adeo illos jam reverentur: atque ex consequentia maximum illud pontificiæ dignitatis decus evulserit, ejusque loco ea introducta sint, quæ veros pontifices omnino dedecant: cujusmodi sunt imperatoribus assentari, et servili more quæcunque ab illis dicuntur aut fiunt approbare, quamlibet illa flagitiis omnibus flagitiosiora sint.

Ut taceam, quod nobis quoque, qui magistratibus fungimur, libertatem omnem dicendi abstulerint, atque nos ex sublimi dignitatis gradu deturbaverint, et humi prostraverint, eo denique adgerint, ut una cum illis Melitæorum catellorum more imperatoribus blandiri coacti fuerimus. Nam quid aliud, quæso, fecissemus, cum primariæ sedis pontificem et cæteros, ut ordine subsequuntur, episcopos, unico nutu et verbo permisisse videremus, ut sacra clinodia avellerentur (67), gentibusque tanquam canibus ad epulas parandas exponerentur: cum sua cuique privato, imo reipublicæ quoque ipsi, ut ita dicam, sarta tecta et integra manerent, et in futuros usus a suis possessoribus reconderebantur?

Omnino si temere restituissemus, obtorto haud dubie collo de tribunali dejecti fuisset. Illud enim exemplum impudentiæ, qui nobis id temporis assidebat imperator nihil non eorum quæ petebantur, ultro concedebat. Quare si quis affectu omni semoto, rem penitus perspicere velit, ecclesiasticos haud dubie plura designasse flagitia comperiet, quam imperatoris (68) aulicos et satellites. Hi enim quæcumque imperii magnitudo, potestatis præcellentia, et voluntas tulit, ea per fas et nefas designaverunt; hi autem et coadjutoribus

(65-66) De hujusmodi *phorologis* Chrysost. in comparatione regis ad monachum.

(67) Sacrorum vasorum distractionem intelligit

suis domesticis, illis quidem hostibus, et aulicorum plerisque perniciæ auctores exitiique fuerunt; quippe qui tanquam Deo succenturiati opitulatores, jus persuadendi haberent, quique nihil absque divino instinctu aut dicere aut agere censerentur. Pauci enim sunt, qui per fenestram pectoris introspicere, cordiumque cogitationes perspectas habere queant. Sed hæc hactenus; ne quibus forte propria peccata in tergum rejicere, aliena vero anteriore manticiæ parte gestare, eaque curiosioribus oculis inspicere videar.

CAP. XXVIII.

De Semiarianorum episcoporum hypocrisi, præcipuisque hæreseos eorum capitibus.

Ut ergo unde digressa est, eo se referat oratio, videamus quæ et qualia fuerint illa verba, quæ Arianæ luis propugnatores adversus Christum conceperunt, et pepererunt, frequentibusque synodis convocatis, omnium auribus exposuerunt, denique tanquam orthodoxa confirmare ausi sunt, quamvis interim nihil nisi meram impietatem spirarent, tanquam adulterina et ab Ecclesiæ apostolicæ placitis aliena. Ac primum quidem quis Theognin Nicææ, Eusebium Nicomediæ, atque Eusebium Cæsareæ, quæ est in Palæstina, non accuset? qui illiberali et pontificibus indigno sensu præditi fuerint. Cum enim hæreticæ factionis essent, vererenturque ne propriis Ecclesiis exciderent, aut infamia notarentur, Arium simulate abjurarunt: pauloque post, more canum ad proprium vomitum reversi, Arii depositioni non consenserunt, sed resilientes nullum exinde fidei catholicæ impugnandæ, piorumque oppugnandorum finem fecerunt. Hinc fraudulenta illa contra Eustathium consilia, hinc frequentes illæ synodi, quibus ὁμοούσιον dictio tanquam a Scripturis aliena censebatur apud illos et explodebatur, ejusque loco nunc ὁμοιοῦσιον, nunc ὁμοιον, alias etiam ἑνόμοιον, obtrudebatur: quæ omnia Filium a substantia Patris alienum faciunt. In ea enim sententia erant, ut Pater prima ei propria substantia diceretur, Filius autem secunda. Atque Patrem quidem Deum proprie dicebant, Filium autem per homonymiam, hoc est, æquivoce, nominis substantiæ et deitatis participem esse. Verbi, gratia Deum Patrem dogmatis suis animato animali, Filium autem inanimo et picto similem esse fingeant.

Quocirca Patrem Deum proprie, ut diximus, Filium vero, quamdam Deitatis imaginem nominabant: ita ut incassum Filio et divinitatis et substantiæ nomen affingerent. Quia enim Filium a Patris substantia sejungebant, Patremque Deum proprie nominantes, Filium ab ejus essentia proficebantur alienum, eo fiebat, ut eum frustra et cujus Alexius Comnenus in Aurea Bulla meminit. (68) Andronicum intelligit, de quo Michael Choniates in Monodia.

sine hypostasi Deum dicerent, atque adeo ejus duntaxat homonymiæ ratione, qua inter se vivus homo et pictus conferuntur, hominisque vocabulo æquivoce designantur. Eo erga vana perversorum hominum cogitata, ὁμοιον et ὁμοιοῦσιν spectabant. Qua de causa Semiariani quoque dicti sunt. Quia enim Patrem et Filium ad inæqualitatem redigebant, Patrique hoc tribuebant, ut supra omnem essentiam, ut ingenuus, ut æternus esset; Filioque contra, ut creatus, ut postea esse cœpisset, fuisse denique tempus, quo non fuisset, idcirco ferre non poterant, ut ὁμοοῦσιν dictio, fidei symbolo insereretur, qua quidem Filium unius et ejusdem cum Patre substantiæ esse profiteatur, hac arte salagentes, ut suam in hæresin opinionemque perversam episcopos omnes latenter pellicerent, qui quamvis pietate cohonestarentur, morumque simplicitate gauderent, verborum tamen strophis seu inversionibus et sophisticis compendiis haudquaquam invigilarent, dicentesque nihil esse discriminis inter ὁμοοῦσιν, ὁμοιοῦσιν et ὁμοιον, cavendumque nobis esse, ne dictionum novitate scandala Ecclesiis suborirentur et coalescerent: quarum quidem dictionum lenocinio impietatis escam obducebant, multosque exitii cassibus implicabant.

CAP. XXIX.

De Semiarianorum proceribus: falsaue dictionum ὁμοοῦσιν et ὁμοιοῦσιν interpretatione.

Jam vero qui talia confingebant, procures impietatis primariique auctores erant, ut qui cæteros id temporis hæreticos religione doctrinaque præcellerent. Eusebius, inquam, Nicomediæ, et Eusebius Cæsareæ, quæ in Palæstina est, is qui ecclesiasticam conscripsit historiam; Theognis item Nicææ, et cæteri, qui horum sententiis et placitis subscribebant. Magna enim cum impudentia ὁμοοῦσιν de corporibus proprie intelligi et dei profitebantur, ut de homine et cæteris animalibus, de arboribus item et plantis omne genus, quibus communicatio et ortus ex similibus est: ὁμοιοῦσιν autem rebus incorporeis inritum esse, et de ipsis proprie dici, ut de Deo et angelo, item de utroque propria in essentia intellecto.

Et quamvis sibi satis consciis essent veritatem se alio modo habere, falsis tamen ratiocinationibus abutebantur, ut eos dictis suis irretirent, qui verborum suorum sensum assequi non poterant. Quandoquidem ea quæ obtrudunt puerilia, et ab Ecclesiæ sensu aliena sunt. Nec enim rerum apparentium nomina seipsis solis circumscribenda sunt; sed ad ea quoque traducenda, quæ intellectu percipiuntur. Quod enim inde subveremur, periculum nullum prorsus est, nisi qua in parte intellectum ipsum mutilemus. Si quis enim de angelis ὁμοοῦσιν, hoc est, consubstantialitatem, imo vero de plantis etiam et animalibus

A dixerit, haud quaquam a vero aberraverit: quemadmodum de Filio et Patre quoque dici potest. Hæc enim est quarumvis rerum essentia natura, ut quod genitum est ei a quo genitum est simile fiat, et prout eadem utriusque essentia est, eodem quoque honore afficiatur; nec illius quidem potior, hujus vero deterior, aut illius quidem antiquior, hujus vero recentior essentia dicatur. Nam formæ generis æqualiter ab eo procedunt, eodemque naturæ communis honore condecorantur: ut omnes homines communione definitionis conveniunt, quamlibet in plurima individua divisi sint. Quæcumque ergo ad unum aliquem terminum reducuntur, ejusque capacia sunt, ea etiam proprie homines, vel equi, vel boves, et, ut ita dicam, plantæ et arbores dicuntur, omninoque ὁμοιοῦσιν, hoc est essentia communione constantia dici poterunt. Quæcumque vero termini capacia non sunt, puta hominis vel animalis alicujus, nomine autem solo homines vel aliquod aliud animal appellatur, ita nec homines proprie nec animalia dici a quoquam poterunt: atque ita nec ὁμοιοῦσιν vocabuntur, qualis est pictus equus et homo; quia nimirum ne ad formam quidem suam referuntur, nec proprii termini capacia sunt, puta ratione præditi, et morti obnoxii, atque mentis scientiaque capaces: vel etiam hinnibilis, rationeque carentis. Quidquid enim ad hominis alicujus vel equi similitudinem statuarius efformaverit, depinxeritve pictor, hominem quidem dicere poteris, quia figura formam imitata sit; at minus proprie, sed abusive et æquivoce; nec enim ejusdem cum forma definitionis particeps est: quia statua non est animal ratione præditum, morti obnoxium, mentis et scientia capax; nec etiam hinnibilis et quadrupes, qualis est vivus equus, nec

Quadrupedante pulrem sonitu quatit ungula campum.

Hinc ergo consequitur, ut quemadmodum nobis hominibus, itemque singulis angelis, ipsisque adeo animalibus, una quæpiam specifica essentia insita est: ita etiam in tribus personis, Patre, inquam, Filio, et Spiritu sancto, una essentia, divinitas, et natura insit. At Impii, illi Eusebii, hæreticorum primitiæ, dum vocabulum Deus primæ patris essentia tribuunt, eumque alterius essentia, atque alterius item Filium quasi quibusdam gradibus esse statuunt, ὁμοοῦσιν quidem abrogant, eoque pro virili parte adnituntur, ne qua illius mentio supersit: at loco illius ὁμοιον et ὁμοιοῦσιν obtrudunt, et si non reipsa, saltem verbo Filium essentia Patri similem profitentur. Sed de his tunc apertius tractabimus, cum ad Arii ejusque consortium et asseclarum opiniones refutandas aggrediemur. Hic autem locus postulat, ut ea commemoremus, quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur.

CAP. XXX.

De Aetianus et Anomæis, quibus Eunomiant quoque accensentur. Aetii vita et moribus. Stephani et Onagri lendiculis in episcopos aliquot ortholoxos. Leontio evirato. Antiphonarum ecclesiasticarum origine.

Quæ de Aetio et Eunomio circumferuntur, ea Gregorius quidem Nyssenus, Theodorusque Mopsuestenus pluribus, Epiphanius autem Cypri, Theodorus Cyri, et ecclesiasticarum Historiarum scriptores succinctioribus verbis prosecuti sunt, ex quibus omnibus ea mutuati sumus, quæ nobis utiliora et accommodatiora visa sunt.

Sciendum itaque est, Aetium Antiochiæ, quæ in Syria est, ortum fuisse, atque, ut Nyssænus auctor est, mulieri cuidam Ampelidi nomine serviisse, cum fabrilem artem exercebat, parvoque malleo et parva incude vasa ærea delrita resarciret, tum foramina obturans, tum liquefactum stannum eis infundens, lebetum denique ventribus infuso plumbo mederetur. Ut autem Mopsuestiensis auctor est, patre ille libero quidem, at aurifice papilionario, hoc est, ædibus carente, sed papilionem seu tabernaculum pilis et setis contextum, ideoque vile, circumferente, atque adeo circumforaneo, et minutis quibusdam frivolisque operibus victum in diem sibi comparante, natus est. Quem cum filius sequeretur, eum in artificoli hoc suo instruxit, imo vero primis quoque litterarum rudimentis illum instituere conatus est, eatenusque promovit, ut contractuum verba describere posset. Quod autem Aetius aurifex fuerit, ejus quoque consors Philostorgius tertio Historiæ suæ libro auctor est: « Cum itaque, inquit, animum Aetius ad aurificium appulisset, summus evasit aurifex. Cum autem operum sibi commissorum quodpiam adulterasset, acerbis, ut par est, flagris dissectus est. Postea cum se hac arte tenuiter juxta et sordide vivere, christianos autem summa cum humanitate quosvis, maxime autem suæ religionis homines excipere videret, arte relicta, mutatoque habitu, philosophicam atque adeo christianam vitam ementitus, multos assecras invenit. Tum vero Alexandriam profectus, cum paucos aliquot dies Aristotelicis argutiis ediscendis transegisset atque aliquis esse videretur, quæ hominis indoles, dicacitas et impudentia erat, non paucos laudum suarum buccinatos habuit. Cum autem eximius Arii dogmatum propugnator esset, illis quidem subscripsit, ab Arianis vero secessit, quod Arium ad communionem admississent, qui in fidei confessione ad imperatorem Constantinum scripta pejerasset, atque alia cogitans, alia prolocutus esset. Postea vero Alexandria discedens Antiochiam natale solum rediit, atque a Leontio Antiochenorum id temporis episcopo exceptus est. A discessu enim magni illius Eustathii, Euphronius Arianus, Eusebii Nicomediensis opera ei subrogatus est. Euphronioque Phlacidus, sive Placidus, ejusdem cum illo hæreseos, successit. Placito itaque impiissimus

A ille Stephanus, qui non hæreseos solum antistitem se præbuit, verum innumera quoque alia mala designavit, nullam non nequitiae scelerisque speciem persecutus: qui lectorem quemdam scelerum suorum administrum et tanquam emissarium haberet, qui ea de causa Onager perapposito nomine dicebatur, cujus opera ille fabulam hujusmodi adorsus est.

Finis Sardicensi synodo Constans pius ille Romanorum imperator ad germanum fratrem suum Constantium super Athanasio et Paulo scripserat. Litteras Euphratas et Vincentius episcopi una cum Salino militum ductore pertulerant. Qui cum Antiochiam appulissent, ubi Constantius id temporis esset, in hospitium diverterunt. Detestandus autem Stephanus Onagri opera meretricem conduxit, nocturne in episcoporum diversorium introduci jussit: atque quosdam subornavit, qui meretricem cum episcopis esse clamarent. Cum autem fortiores essent episcopi, eorumque contubernales, et meretricem et ejus administratos vi detinuerunt.

Quæ fabula simul atque ad Constantii aures perlata est calumniatore Stephano deposito, non minus malum eviratus Leontius in ejus locum suffectus est, qui jam presbyterii honore excederat, quia cum puella quadam Eustolia nomine quotidie conversabatur, hujusque turpitudinis suspicionem a se amoliturus virilia sibi præsecuerat, tum deinceps liberius ad illam commeabat, iis nimirum membris privatus, quæ calumniæ causam præbuerant. Hic ergo Constantii imperatoris opera et studio ad Antiochenum episcopatum evectus fuerat. Cæterum per id tempus Antiochiæ florebat, et virtute scientiaque celebres habebantur Flavianus et Diodorus, quorum ille Antiocheno episcopatu, hic Tarsensi postea præfectus est. Atque ut Theodorus Mopsuestenus scribit, illam psalmodiæ speciem, quas antiphonas dicimus, illi ex Syrorum lingua in Græcam transtulerunt, et omnium prope soli admirandi hujus operis omnibus orbis christiani hominibus Auctores apparuerunt. Heterou-siastæ quidem certe, hoc est, Ariani, diversa Filium a Patre substantia esse dicentes, ita canere solebant: Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto. Flavianus autem primus cecinisse fertur, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto.

CAP. XXXI.

Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca.

Exceptum ergo, ut jam dictum est, Aetium Leontius diaconum ordinavit: cui cum multi contradicerent, seque ab Ecclesia secessuros minitarentur, et Flavianus in primis Diodorusque id facere tentarent, Aetisque hæresin arguerent, Leontius partim id veritus, partim eum ad ea quæ subsequuta sunt præparaturus, eum a diaconatu quidem removit, cæterum majorem ei honorem detulit.

Jam vero Aetius temerarius et facetus erat,

atque mimicis thymelicisque sermonibus, gestibus, et cultibus indecoris oblectabatur. Nam veste ad nates usque sublata manibus nuda femora feriebat: alteroque pede sublato et ventre percusso, pedebat. In conviviis autem inter cætera ludicra his convivas alloquebatur verbis: Si vultis, docebo vos, quid sibi velit dogma; tum tribus ventris crepitibus similibus magno cum anhelitu emissis, sic exclamabat: Ecce, Orthocyllorum, hoc est Recticlaudorum, dogma, sic orthodoxos per transmutationem vocans. Deinde tribus aliis dissimilibus efflatis: Ecce, inquit, et nostrum. Quædæ ergo vixit Leontius Aetium hujusmodi ludicris ridiculum apud se habuit. Mortuo autem Leontio Antiochenam sedem Eudoxius Germaniciensis arripuit, nec minore in pretio, si non majore, Aetium quoque habere cœpit.

Impius porro Aetius tunc temporis Eunomium blasphemiarum suarum assertorem habuit, a quo etiam impietate superatus est. Cæterum Eunomii parentes liberti majorum magni illius Basilii fuerunt; qui primis litterarum rudimentis imbutum ad scribarum amanuensiumque exercitium deduxerunt. Parentibus autem mortuis, Constantinopolim profectus, maximi nominis familiæ cuidam se addixit: eique mox dominus liberorum suorum curam demandavit. Quos pædagogi ritu in gymnasia deducens, litterarum studia cum illis communia habuit, atque exinde grammaticis et rhetoricis artibus imbutus est. Cum autem eum aliquando paterfamilias in liberos nescio quid delinquentem deprehendisset, injuriam, si divulgaretur, filiis suis dedecori cessuram arbitratus, cum verberibus conscissum tota urbe excedere jussit, pœnas ab eo se publice repetiturum comminatus, si eum de cætero apud aliquem concivium suorum commorari rescisceret. Erro itaque Antiochiam venit; ubi Arianam hæresin amplexus, eo nomine cum Aetio et Eudoxio familiaritatem sibi contraxit, a quo etiam diaconi, moxque presbyteri dignitate cohonestatus est.

CAP. XXXII.

De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine ἄθεος, hoc est impius, dictus est.

Hujusmodi ergo vita, educatio et institutio Aetii et Eunomii fuit. Cæterum miser Aetius publice blasphemans Dei Filium $\chi\tau\iota\sigma\tau\acute{o}\nu$, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ἄνόμοιον τῷ Πατρὶ, hoc est creatum, et ex iis quæ non erant, seu ex nihilo, denique Patri dissimilem profiteri cœpit. Quapropter ἄθεος etiam dictus est. Adhæc, si B. Epiphanio credimus, his verbis uti solebat: Ita Deum novi, ut ipse seipsum; atque ita eum novi, ut ne meipsum quidem. Objicientibus autem nonnullis: Dicito nobis primum, quæ sint abyssi vestigia, quibusque

³⁷ Joan. xvii, 3.

(69) Hoc pie et diserte confutat S. Athan. in Epist. ad Ἀρμόδον.

venti contineantur oculis, et cætera, de quibus dubitatur, cum de rerum natura quæstio incidit: et ita tibi de Deo verba facienti credemus, ipse talia sibi tanquam corporea et singula, incognita esse, Deum autem eorum creatorem sibi perspectum et exploratum, quis, cujas, et qualis esset, respondebat. Quod si Scripturæ testimoniis convinceretur, tum vero blasphemus et prophetis et apostolis maledicebat, aliquando his verbis: Quid mihi Veteris Instrumenti verba citas? aliquando et his: Apostolus sic, ut homo locutusest. Cum autem discipulos suos doceret, his ut plurimum verbis utebatur: Nihil ab homine Deus requirit, nisi ut eum cognoscat, quemadmodum ego cognosco. Idcirco Christus dicere solebat: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum: et quem misisti Jesum Christum* ³⁷. Utebatur his verbis: Fornicatio peccatum nullum est. Quemadmodum enim cum prurimus, nescio quid naturale facimus, ita etiam fornicatio corporci usus adimpletio est (69). Hæc itaque et hujusmodi blasphemia sunt, quæ ἄθεος Aetius publice docebat, idque nullius ecclesiastici gradus particeps. Diaconatu enim a Leontio ejectus manebat laicus, et in Acacianorum hæreticorum episcoporum synodo Constantinopolim Constantio imperante convocata, in quoddam Phrygiæ oppidum relegatus est, ibique tamdiu commoratus est, donec eum impius Julius ab exsilio revocavit.

CAP. XXXIII.

De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exsilio.

Cæterum ab eo tempore Aetianorum quidem appellatio cessavit, Eunomianorum autem invaluit: cum doctore improbo discipulus improbius successisset. Cum enim ad Constantinopolitanam sedem Eudoxius impius evector est, Eunomium secum habuit. Jam Eleuzius Cyzicenus, cum Macedonianus et Semiarianus esset, Filium Patri ὁμοούσιον esse dicebat: et quamvis persæpe ab ipso Eudoxio et Valente imperatore monitus, adduci tamen non poterat, ut ὁμοιον citra τῆς οὐσίας, hoc est, similem sine essentiæ cōjectione, adjunctum esse diceret. Tum vero exsillii bonorumque publicationis metu perterritus succubuit. Reversus autem Cyzicum pristina in sententia perseveravit. Quod cum rescivisset Eudoxius, illo deposito, in ejus sedem Eunomium subrogavit. Qui assumptis ejus loci Ecclesiis, quiescere non potuit, at in concionibus ad populum sophismatis verborumque lenocinio utens Aetianam hæresim rursus in medium proposuit.

Quod cum Cyziceni ferre non possent, urbe illum exegerunt. Postea vero Constantii etiam imperatoris jussu depositus est. Constantius enim do-

gma illud amplectebatur, quod Filium Patri dun-
taxat *ὁμοιον* esse dicendum astruebat : *ἀνόμοιον*
autem vel *ὁμοιον* nullo modo. Eunomius ergo
Constantinopolim se recepit, et apud Eudoxium
otiosus episcopus desedit : deinde ab eo secessit,
privatimque plebem convocavit, quia cum sæpe
rogasset, ut præceptor Aetius admitteretur, cum
Eudoxius non exaudierat, non quod Aetii hæresim
eamdem prorsus cum sua improbaret, sed veritus ne
ipse quoque deponeretur. Omnes enim unanimes ab
Aetio, tanquam diversæ sententiæ, degeneraverant.

CAP. XXXIV.

*De Arianorum in orthodoxos sævitiis, quorum octo-
ginta supplicatum missos Valentis imperatoris
jussu cum navigio succenderunt.*

Porro post Eudoxii mortem Homousiani Eva-
grium tanquam pium sibi præsulem delegerunt :
quem Eustathius Antiochiæ magnæ antea epi-
scopus ordinavit, a Philippis, ubi exsulabat, re-
vocatus Joviani juseu, idque temporis Constanti-
nopoly manens, et eadem secum sentientes confir-
mans.

At Ariani Demophilum Berrhœ, quæ in Thra-
cia est, obtruserant. Cum autem ea de causa se-
ditionem diversæ partis homines concitassent,
Valens imperator, tunc agens Nicomediæ, certior
de his rebus factus, milites eo misit, et Eustathio
in Thraciæ Bizyan, Evagrioque aliud in oppidum
relegato, cunctas ecclesias Demophilo committi
jussit.

Hæc occasione Ariani orthodoxi insultantes,
mille illos contumeliis lacessere cœperunt. Itaque
ab orthodoxis ecclesiastici viri octoginta, Theo-
doro, Urbaso, et Menedemo ducibus ad imperato-
rem missi sunt, qui pro ipsis supplicarent. At hic
ira succensus præfecto urbis mandavit, ut com-
prensos illos interimeret. Præfectus autem veritus
ne inter plebem seditio cooriretur, sinxit se illos
in exsilium relegare.

Itaque in navigium coniecti sunt, cumque na-
vigando medium sinus Astaceni penetrassent,
nautæ prout sibi mandatum fuerat, incenso na-
vigio, ipsi quidem in scapham desilierunt, navis
autem nutu venti huc et illuc agitata usque ad
Dacidizen (is maritimæ Bithyniæ locus est) per-
venit, ibique una cum viris quos vehebat prorsus
absumpta est.

CAP. XXXV.

*Laus Placillæ imperatricis (70), quæ Theodosium
Magnum conjugem suum ab Eunomii Ariani collo-
quio revocavit.*

Eunomius interea privatis in ædibus agebat in
Bithynia e regione Constantinopoleos, ad eumque
populus trajecto freto confluebat. Alii etiam
aliunde conveniebant. Cujus rei fama cum ad
Theodosii Magni aures pervenisset, gostiebat ille

³⁵ Matth. xxiv, 36.

(70) De Placillæ hujus funere oratio Nysseni exstat.

A cum viro congregi, nisi Placillæ Augustæ providen-
tia, et preces obstitissent. Cum enim synodi Nicænæ
dogma fidelissima conservaret, eo fiebat, ut vereretur
ne, ut fere sit, maritus ex eo colloquio perverteretur,
diversæque parti adhæreresceret. Eunomius enim in
colloquiis disertissimus facillime quidvis persua-
debat, theologiamque ad nescio quas syllogi-
smorum argutias redigebat. Quia vero postea
non conquiescebat Eunomius, sed quos edebat
libellos subinde ostentabat, atque ita multos suam
in sententiam transversos rapiebat, ea de causa
eum imperator exulare jussit. Ille vero non ita
multo postquam in exsilium missus est e vivis
excessit, in patriaque sepultus est. Vicus autem is
est Cappadocum, nomine Dacora, non procul ab
Argæo Cæsariensi.

CAP. XXXVI.

*De privatis Theophronii Cappadocis et Eutychii
Constantinopolitani discipulum Eunomii hæresibus.*

Cæterum Theophronius quidam Cappadox ab
ipso hæresim edoctus, Isagogen seu instructio-
nem in eam posteritati consecravit, cui *De exerci-
tiis mentis* titulum indidit ; qui, cum præceptoris
placitis insistere non ei placeret, recentiora quæ-
dam excogitavit, atque ita scripsit. Cum Divinitas
non prænoscat id quod non est, sed cognoscat id quod
est, præteritque recordetur, eo sit, ut non semper
eodem se modo habeat, cum cognitionem ad futu-
rum et ad præteritum convertat. His itaque de
causis odio habitus est, atque ab Eunomianis eo-
rumque Ecclesia ejectus, propriam hæresim cons-
tituit. Atque Eutychius quidam Constantinopolita-
nus civis Eunomii discipulus propriam et ipse
postea hujusmodi de causa hæresim constituit.
Eunomiani Constantinopoli degentes extremi judi-
cii horam Filio Dei incognitam esse dicebant, male
locum intelligentes : *Nemo novit nisi Pater* ³⁶. At
Eutychius Filio quoque horam illam Patris creato-
risque sui beneficio cognitam esse astruebat. Itaque
profecto Eutychio ad Eunomium eo ubi exsu-
labat, nonnullisque aliis Eunomianis una cum illo
omissis, qui dubii solutionem ab Eunomio accipe-
rent, Eunomius Eutychii sententiam magis appro-
bavit. Verumenimvero cum non ita multo post
Eunomius obiisset, is qui Constantinopoli hæreti-
cis præerat, Eutychium eo nomine exosus, quod
ab Eunomio approbatus esset, admittere noluit,
atque ita ille ad propriam hæresim astruendam
secessit. Sed de his hactenus.

CAP. XXXVII.

*Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addi-
derit. Mirus ejusdem anabaptismus.*

Sciendum porro est cæteros omnes scriptores,
inter quos est Theodoretus, in ea esse sententia,
ut Eunomius præceptoris sui Aetii dogmatis non

acquiescens, rectiores et moderatiores quasdam blasphemias insuper excogitaverit, Deique Filium primam Patris et præcipuam creaturam, atque adeo in omnibus ἀνόμοιον τρεπτόν, καὶ, ὁῤῥολον, hoc est dissimilem, mutabilem et servum esse dixerit. Sanctissimum autem Spiritum a Filio contrariam legi Domini Christi de baptismo tulisse, cum dixit, non esse tribus immersionibus baptizandum neque Trinitatem esse invocandam, sed semel baptizandum esse in Christi mortem; cæterum cum qui baptizatur pectore tantum tenus esse baptizandum aquave intingendum. Cæteris vero corporis membris, tanquam impuris et esse-crandis, aquam inspergi prohibebat: nefas esse ratus, si quis genitalibus membris charisma incorruptionis applicandum esse contendat.

Aliud vero quiddam a B. Epiphania additur in iis libris, quos *Panaria* inscripsit: Eunomius enim, ait ille, eos iterum baptizabat, qui jam baptizati fuerant: cum quicumque ad eum venirent, non solum ab orthodoxis, sed etiam ab hæreticis, atque ipsis adeo Arianis, rebaptisaret inverso baptizandorum capite pedibusque in altum sublatis; et quicumque baptizari vellent, eos sacramento obstringebat, se nunquam ab ipsius hæresi defecturos: atque bis adeo verbis utebatur: In nomine Patris increati, et Filii creati, et Spiritus sanctificantis, qui a Filio creatus est. Hujus rei gratia cum in labro baptizarent, exterius collocato homine, caput ejus semel in aquam pectore tenus immergebant: cum autem aliquando evenisset, ut quidam capite ad labrum alliso vulnus acciperet, aliam baptismatis formam excogitarunt. Nam homine prono in fossa quapiam distento, ejusque capite educto, et sublato, aquam ita infundebant, ut nullum aliud membrum attingeret. Nec defuerunt inter eos, qui alium baptismi ritum adinvenirent. Longissima enim fascia eum in usum parata, consecrataque hominem a pectore usque ad extremos pedum articulos involvebant, tum deinde superiores corporis partes aqua proluebant.

CAP. XXXVIII.

Apollinarii, Basilii, Gregorii, et Eunomii scriptorum inter se collatio ex Philostorgio Ariano.

Impius porro ille Philostorgius octavo Historiæ suæ libro impiissimum hunc Eunomium laudans ita scribit: Apollinarius commentariis quidem conscribendis, Basilii autem concionibus ad populum habendis clarissimus fuit; Gregorius vero utraque hæc ab utroque mutuatus majore cum verborum elegantia scripsit: atque dicendo quidem se longe Apollinario maturiorem, Basilioque firmiorem, et vehementiorem præstitit. Itaque Apollinarius et Basilii adversus Apologiam illam scripserunt, quam Eunomius ediderat. Gregorius autem (ne quis tamen hoc ad prudentiam viri demonstrandam sibi assumat) cum cogno-

sceret, quanto bene dicendi intervallo ab illo differret, tacereque quam scribere mallet, eo factum est, ut nonnulla duntaxat Eunomii capita in oratione *De Filio* refutaverit, hocque tanquam specimen Confutationis Anomæorum ediderit. Eunomius autem Apollinarium ne confutatione quidem dignatus est. Stylo enim revera flaccido et imbecilli, atque pugione (ut ita dicam) plumbeo illum aggressus est. At Basilium quinque libris confutavit, quorum duos, qui primi editi fuerant, simul atque Basilii accepit, præ animi angustia diem extremum clausit. Atque de Eunomio hactenus.

CAP. XXXIX.

Aetii opusculum, de genito et ingenito triginta sex paralogismis hypotheticis constans, ex sancti Epiphani scriptis.

Sanctissimus porro Epiphanius Cyri episcopus Panariis suis impium nescio quod impii Aetii opusculum inserit in 36 capita divisum, cum Proæmio hujusmodi.

Quandoquidem persecutionis tempore, qua quidem a Temporariis impetiti sumus, quidam prædictorum una cum plerisque aliis a nobis divisi, opusculum quoddam a nobis privatim editum, de ingenito Deo et genito, additionibus et detractationibus corruptum ediderunt, vivendique regulam rationi consentaneam immutarunt, idque postea in manus nostras a quodam nostri studioso delatum incidit, coactus sum tanquam pater, opusculum denuo repurgatum ad vos mittere, o pii athletæ et athletici omnes, ut cognoscatis responsum a nobis a sanctarum Scripturarum præscripto editum esse, quo quidem omnis hominis qui de ingenito Deo et genito disserentibus vobis contradicere ausus fuerit, impudentiam succinctis confutationibus retundere possitis: in primis autem prædictos Temporarios. Porro dubium a dubio, et solutionem a solutione quibusdam quasi versibus diduxi, ut epicherematum structura facilius et apertius comprehenderetur initiumque ab ingenito Deo sumpsit.

An fieri possit ut ingenitus Deus ex genito ingenitum faciat.

1. Si Deus ingenitus omni causa præstantior est, certe generatione quoque præstantior erit. Neque enim quod ipse est, id ab ulla alia natura cepit, neque ipse sibi, ut sit, auctor fuit. Jam si sibi, ut sit, auctor ipse non fuit, non eo quidem, quia natura sit imbecilli, sed quia omnem causam exsuperet, qui fieri poterit, ut quis naturam subsistentem, in ejus naturæ a qua ut subsisteret accipit, essentiam transire concedat præsertim cum hypostasis hujusmodi generationem non desideret?

2. Si Deus sine fine in ingenita natura maneat, et genitura sine fine genitura est, certe perversum de homousio et homœusio dogma evanescet. Jam quidquid substantia constat, ita consistit, ut neutra in natura inter se conferri unquam possit, cum nimirum propria in naturæ dignitate sine periret.

3. Si Deus substantia sua ingenuus est, in quod A
genitum est haudquaquam genitum est essentiae
divisione, sed ex essentia, vi cuius id subsistit.
Unam enim et eandem essentiam genitam et in-
genitam esse, nulla pia ratione cuiquam persua-
deri queat.

4. Si id genitum, quod est ingenuum, quid ob-
stat, quominus id quod genitum est, ingenuum
quoque sit? Omnis enim natura prior est ad
id quod sibi proprium, quam ad id quod impro-
prium est.

5. Si Deus totus ingenuus non est, nihil obstat
quominus essentiae suae vi genuerit. At si totus
ingenuus est, haudquaquam essentiae vi ad gene-
rationem distractus est, sed ex substantia geni-
turam produxit.

6. Si Deus ingenuus generandi vi praeditus om-
nino est, id quod est genitum haudquaquam es-
sentiae suae vi genitum est, cum ea substantiae suae
vis omnino insita sit, generet, non ut generetur.

7. Si transfigurata Dei substantia Filius dicitur,
non ea certe substantia ejus est, ut mutari non
possit, cum ex huiusmodi mutatione species Filii
producta sit. At si Dei substantia mutationi ob-
noxia non est, nec generationi subjicitur: natura
Filii ad nudam et simplicem appellationem pror-
sus redigetur.

8. Si genitura spermatica ingenuo Deo inerat,
ea post generationem extrinsecus assumpta in ho-
minem, ut ita dicam, evasit: certe perfectus
est Filius non iis ex quibus genitus est, sed iis C
quae assumpsit. Quae enim ex iis quae sunt sui
generis assumunt, ea tanquam ex propriis con-
stantia perfecti nomen multifariam adipiscuntur.

9. Si perfecta esset genitura, certe in eo quod
genitum est genitura consisteret, non iis ex qui-
bus ingenuus ipse genuit. Nec enim fieri potest,
ut genita natura ingenuo essentialiter insit. Nam
hoc idem fuerit, atque si quidpiam esse et non
esse dicatur; siquidem genitura ingenua non est,
et quod ingenuum est, genitura non fuit. Par-
tium enim dissimilitudo in Deo speciem blasphemiae
et contumeliae praese fert.

10. Si Deus omnipotens: cum sit ingenuae natu-
rae, genita se natura esse ignorat; et si Filius,
cum sit genitae naturae, seipsum id esse quod est
cognoscit, qui fieri potest, quin homousion fal-
sum sit, cum ille ingenuum, hic genitum esse
sciat?

11. Si dictio *ingenuum* hypostasim Dei non de-
notet, sed nomen illud incomparabile ad humanam
opinionem referatur, eo fit, ut iis qui opinione
aliquid assequuntur, gratias Deus agat, ratione
opinionis ingenuae: cum nominis huius dignita-
tem in essentia non ferat.

12. Si extrinsecus ingenuum in Deo conside-
retur, ii qui consideraverint eo quod consideratum
fuerit praestantiores erunt, cum nomen, quod Deo
praestantissimum omnium est, sibi comparaverint.

13. Si natura ingenua generationi non cedit, id
ipsum est, quod et dicitur: at si generationi cedit,
eo fit, ut generationis affectiones sint hypostasi
divinae praestantiores.

14. Si geniturae natura immutabilis est, pro-
pter eum qui genuit, ingenuum haud dubie sub-
stantia immutabilis est, non ratione voluntatis, at
dignitatis, quae substantiae inest.

15. Si nomen ingenui substantiam significet,
merito substantiae genitura opponitur: at si nihil
significet ingenuum, multo magis genitura nihil
significat. Jam qui fieri potest, ut nihilo nihilum
opponatur?

16. Si pronuntiatio ingenua genitae pronuntia-
tioni opponitur, silentio pronuntiationem exci-
piente contingit, ut fiat et evanescat christiano-
rum spes in diversa pronuntiatione sita, non au-
tem in naturis, quae ita se habent, ut nominum
significatio requirit.

17. Si ad substantiae praestantiam ingenuum
nihil amplius ipsa genitura tribuit, eo fit, ut Fi-
lius pronuntiatione sola praestans eos seipso me-
liores deprehendat, qui invocant, non eum, qui
et Deus et Pater ejus invocatur.

18. Si natura ingenua praestantior est genera-
tione, quippe quae jure quasi hereditario sortita
sit id quod praestantius est, eo fit, ut per se sub-
stantia ingenua sit. Qui enim vult, non quia vult,
idcirco generatione praestantior est, sed quia ita
natura comparatus est. Itaque substantia per se
subsistens, ingenuus Deus, ulla ratione permittit,
ut contra seipsam generatio intelligatur, feratur-
que pro arbitrio et sententia eorum quae genita
sunt.

19. Si ingenuum in Deo privationem denotet,
qui fieri poterit, ut nihilum ab eo secernatur,
quod nusquam est? Quod si $\tau\omicron\ \delta\upsilon$, seu id quod est,
significet, quis, quaeso, Deum, qui est, ab eo ipso
quod ipse est separabit?

20. Si privationes nihil aliud sint, quam habi-
tuum ablationes, certo ingenuum illud, quod in
Deo est, aut habitus privatio, aut privationis ha-
bitus est. Jam si habitus privatio sit, qui fieri
poterit, ut quod non adest, tanquam adsit, Deo
adnumeretur? Sin autem ingenuum est habitus,
necesse est genitam substantiam praesupponamus,
ut habitu hunc in modum assumpto, ingenua no-
minetur.

21. Si genita ingenuae substantiae particeps est,
habitus adjectionem passa, haud dubie ingenui
facultate privatur, ita ut genita quidem substantia
sit, ingenuum autem habitus. Quod si genitura
transitum significat, quippe quae habitum denotet,
vel ex essentia quapiam constat, vel hoc ipsum
est, quod genitura dicitur.

22. Si ingenuum habitus, et genitum habitus
est, praeul dubio essentiae sunt habitibus priores,
habitus autem essentiis posteriores, utrum ergo
honoratior? Jam si geniti causa sit ingenuum

colophones : hi sunt, qui primi sanctorum Trinitatis variae in opiniones et essentias dissectionem inreuerunt ; hi denique sunt, qui zizania purissimo pietatis tritico superseminarunt et excoluerunt, quæ quidem Arius plantavit, Aetius rigavit, Eunomius adauxit : quorum fructus est, ut creaturis Creator accenseatur, et Filius quidem a substantia Patris alienetur, ab eoque Spiritus quibusdam quasi gradibus differat. Cæterum hi quidem frustra et temere contra Christum fremuerunt, et opiniones impias in cælum, hoc est divinitatis ejus altitudinem contra quam par erat ejaculati sunt, lingua instar nervi arcus intenta : ille vero extra teli jactum manens (quandoquidem divinitatis ejus excellentia cælos transcendit) majore juxta et augustiore gloria resplenduit, eorum arcus contrensens, et confringens arma, et scuta comburens ignitæ³⁹ Patrum theologiæ adminiculo ; atque, ut ita dicam, sæculenta eorum verba exsiccans.

Quid enim Arii, Aetii, et Eunomii dogmatis feculentius est, quæ quidem tum in historia de iis elucubrata comprehendimus, tum dilucidius oratione sequenti explanabimus, eis contraria subjungentes, ut inanem eorum loquacitatem refellamus, et ne quis in ea impingat, quæ isti sine ratione et sapientia contra Verbum et sapientiam effutiverunt?

CAP. XLI.

Capitibus hæreseon Arii, Eunomii et Aetii expositis jam ad seriam eorundem confutationem aggreditur.

Objiciebat Arius, ut et ejus assecleæ Aetius et Eunomius : Non semper Deus Pater fuit, sed fuit tempus, quo Pater non fuit. Quod si Pater semper et ab initio non fuerit, neque Filius ab initio contemporaneus cœternusque Patri, sed tum demum postea, cum Deo per Filium angelos, et nos, et omnia quæ sunt in mundo, creare placuit : certe creatura fuit, atque paternæ substantiæ expers. Porro Verbum dictus est, ratione creaturarum, quæ sunt rationis participes, nimirum angelorum et nostri ; Sapientia vero, eorum ratione, quos divinarum et humanarum rerum cognitione informavit ; Filius denique propter eos, quos adoptavit.

Et quia Verbum aliud est, quod Patri inest ; quod insitum quoque dicitur, ejusque substantiæ proprium : itemque aliud, quod in terram descendit, carnemque assumpsit, quod et participatione Verbum Dei, Deusque dicitur (quemadmodum justique quoque tum Dei filii, tum dii vocantur), quippe quod mutabile natura sit, nec Patrem videat, nec eum norit qui principio caret, quippe quod sub principium cadat.

Perspicuum autem est eos et Christo ipsi adversari, et iis qui ipsum viderunt, eique mini-

strarunt. Ait enim ille : *Qui videt me, videt et Patrem*⁴⁰. Item : *Ego in Patre, et Pater in me*⁴¹, quibus verbis eadem utriusque substantia perspicue subindicatur. Et evangelista Joannes exclamat : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁴² : moxque dicta confirmans subinfert : *Hic erat in principio apud Deum*⁴³, sive in Deo. Ulteriusque progressus docet, quod *Unigenitus illius, qui est in sinu Patris ipse enarravit*⁴⁴. Itaque si vere dicit Christus, cum ait : *Ego in Patre, et Pater in me*, et germanus ejus discipulus, cum docet, in principio fuisse Verbum et semper fuisse apud Deum, Ariana ora obmutescant, quæ injustitiam contra Deum loquuntur : atque in primis Aetius, qui laboris sui vanitatem non paucis capitibus quæ supra huic historiæ interseuimus, patefecit, dum confirmare conatur Filium ab ingenito Patre genitum non esse, quia ingenitum quoque a generatione alienum sit. Jam si Filius unigenitus semper in sinu Patris est, Pater utique semper est Pater, et Filius ei cœternus, ut qui ejusdem cum illo sit naturæ, nec ab eo separari possit.

Relata enim ex eorum numero sunt, quæ semper simul una sunt, neque mutuo introducunt. Ubi ergo Pater, ibi et Filius. Item quod principio caret, neque creatura est, neque propter nos factum est. Qui enim ab æterno est, quonam modo sub ortum cadet, principiumque habentibus accenseatur?

Insuper et Verbum, et Sapientia, et Filius erat natura, et semper ipsa hæc omnia erat Verbum quidem, quia generationis affectioni non obnoxius, quia conjunctus, et enuntiativus, unde ait : *Verbum quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor*⁴⁵, et alio loco ait ad Patrem : *Manifestavi nomen tuum hominibus*⁴⁶, nimirum nomen paternitatis. Isaias quoque Magni consilii angelum vocat⁴⁷, nimirum Patris. Sapientia vero erat, tanquam divinarum et humanarum rerum dator. Jam qui fieri potest, ut epifex rationes ignoret eorum quæ fecit? Filius denique, quia Patri æqualis est, secundum substantiam cum eo est, nec ab ejus sinu avelli potest.

At vero locus ille : *Novi Patrem, et sermonem ejus servo*⁴⁸, eum ab essentia paterna sejungit, aliumque a Verbo prætendit : quod ipsi insitum et germanum Dei Verbum esse volunt. At sermonem Christus hoc loco voluntatem appellat Patris. Nec atsimili ratione locus ille : *Ante luciferum genui te*⁴⁹, non temporalem generationem introducit, sed hoc innuit, quemadmodum venter Dei, si pie intelligatur, id genuinum et consubstantiali esse ostendit, quod cognitione concepit : ita et sermo, quo Deus Filium, angelos, et homines alloquitur, dialecticum sermonem denotat : qui

³⁹ Psal. lxxv, 10. ⁴⁰ Joan. xiv, 9. ⁴¹ Ibid. 10. ⁴² Joan. i, 1. ⁴³ Ibid. 2. ⁴⁴ Ibid. 18. ⁴⁵ Joan. xiv, 10. ⁴⁶ Joan. xvii, 6. ⁴⁷ Isa. ix, 6. ⁴⁸ Joan. viii, 55. ⁴⁹ Psal. cix, 3.

CAP. XLIII.

De Deo et materia, Deum nec definiri, nec comprehendere posse.

Adhæc objicit Eunomius : Dicite nobis, quæso, si ingentum essentia Dei non est, quidnam aliud essentia Dei sit ? Adversus quam quæstionem hæc sunt opponenda. An vero tuam, bone vir, essentiam et naturam nosti ? an formicæ, an culicis ? Cæterum hoc tibi vicissim dicam : Duo sunt eorum quæ sunt extrema, Deus et materia, ille quidem ascendendo, hæc vero descendendo : postque materiam nihil omnino superest. Quænam ergo materię essentia sit ? An vero ea est idipsum quod est, an id quod non est ? Nam si sit id quod est, quomodo forma caret ? Forma enim notitia est eorum quæ sunt. Sin autem sit id quod non est, qui sit, ut a philosophis definiatur tanquam id quod est ? Illam enim ἀζωγν, hoc est vita carentem, vocant, et incorpoream, atque adeo hypostascos imaginationis, eam denique, quæ cum nihil sit, omnia tamen esse fingitur, essentię ludicrum, idolum et umbra semper fugiens, atque in id quod non est recurrens. Ediscere mihi quænam sit ratio materię, tuncque vicissim tibi edisseram quænam sit essentię divinę definitio. Quod si eorum quæ sunt extremum ignoscas, quomodo primum adipisci et comprehendere conaris ? Age vero, si in cælum volare tentares, an statim ad ejus circumferentiam nullo intermedio propius accederes ? nonne tibi primum secandus esset aer, ut sic ad eum, quem vocamus ætherem venires tumque deinde trajectis omnibus sphaëris ad ipsum cæli ambitum pertingeres ?

Dei definitionem postulas, tanquam ignores eam esse definitionis naturam, ut definitum definiat. At definiens ad definiti scilicet fastigium ascendit : ita ut Deus definitibus inferior sit. Quid ? Aristotelem non audis, cum ait simile per simile comprehendere : oportereque ut cognoscens ad cognitum quamdam ideam et similitudinem habeat ? Et recte quidem hactenus ariolatur philosophus, siquidem ut canit Empedocles : Terra terram videmus, ut aqua aquam, æthere ætherem, anima animam, eo quod est id quod est, mente mentem, natura naturam, materia materiam, forma formam, et unum uno. Hæc enim omnia nobis insunt, materia, forma, corpus, natura, anima, mens, unum. Unum enim nos quoque sumus : non tamen proprie : nam unitatis seu conjunctionis ratione unidicimur.

CAP. XLIV.

Ingenitum esse Deum, quamvis unigenitum genuerit, Filium autem ingentum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantię sit.

Ingenitum porro non id esse dicimus, quod minime generat, sed quod minime genitum est : quemadmodum, verbi gratia, incausatum, non id

⁵¹ Psal. cix, 3.

A quod cujuspiam alius causa non est, sed id quod antiquiorem seipso causam non habet. Siquidem ἀνάτοξα quoque, hoc est, Patre carentem non dicimus eum qui Filii Pater non audiat, sed qui nullo a Patre processerit : et ἀναρχον, hoc est, principio carentem, non qui aliarum essentialium principium haudquaquam fuerit, sed cujus essentia omnem essentiam exsuperet. Non enim communia sunt hæc nomina, ita ut ingenta et genita, item principio carentia et non carentia, pro iisdem in specie accipiantur. Nam quemadmodum Adamus, etiamsi ex carnali copula decies millenos suscepisset liberos, haud tamen ipse hujusmodi ex copula genitus diceretur, neque nomen ejus qui genitus ex copula non est, cum iis qui geniti essent commune haberet : ita et supremus ille Deus (at propitius ille mihi sit, qui a me similitudinibus sub sensum cadentibus delineatur) non abalienavit a se ingenti nomen, etiam si unigenitum Filium ante Luciferum genuerit, ut sacra testatur Scriptura⁵¹. Nec enim Pater eo quod genuit, idcirco ab ingeneratione excidit : sed quia non ex causa ingentus et generans constitutus est.

Eunomius autem, dum tenere censet genita cum iis in omnibus participare, quæ genuerunt, inde astruere videtur, genitum Filium, quia cum Patre ingento participat, ingentum quoque futurum : quibus verbis ostendit se in rebus theologice Græcorum versatum esse, iisque male abuti. Illi enim unitates vocant essentias illas, quæ ab uno procedunt. Item mentes, quæ a prima mente. Item vitas, quæ a vita. Item ea quæ sunt, quæ ab eo quod est. Atque idcirco addit ingentum quoque ab ingento procedere.

Cui quidem respondere quivis queat, ea quæ a quibusvis generantur haudquaquam hæreditario jure proprietates eorum indipisci, sed substantias : quandoquidem Sethus homo quidem fuit, quippe qui ab hujusmodi essentia originem traxerit, cæterum hujusce particeps non fuit, ut citra copulam carnalem natus fuerit. Hujusmodi enim proprietates Adæ creatio fuit ; et Evæ filia, femina quidem erat, verum non costa e latere subducta. Hæc enim proprietas Evæ fuit : quemadmodum Adami proprium fuit genitum non esse, sed formatum. Genita enim essentias hæreditario jure obtinent, non autem proprietates essentiis inhærentes. Quare supremus ille Deus ab ingeneratione non excidit, quamvis Filium genuerit : neque genitus Filius in ingentum degeneravit, quia ab ingento processit.

CAP. XLV.

Alia Eunomii objectio, Patrem nomen esse quo essentia vel actio significetur.

Hujusmodi problema malitiosissime confictum subinferre solet Eunomius. Cum enim Filium non ad eandem cum Patre substantiam adducere velit,

et hoc multis, ut sibi videtur, rationibus probet, A imo vero quæstionibus quibusdam obsoletis utatur, atque ita proprium dogma proponat, quasi ei contradici non possit, eo sit, ut ne nunc quidem recta nominum significatione utatur. Hæc enim duo domina, essentia et actio, nullo valut intermedio usurpat; censet, nescio quo doctore usus, omne nomen vel essentia significativum esse, vel actionis. Quia vero huiusmodi nominum insinuatō ab illo solo cognita, vel potius efficta, quodammodo ad hæresim astruendam conferre videtur, idcirco interrogat: Patris nomine essentia ac actio significetur? ut si essentiam significari dicamus, ille inde inferat, si quid præter Patrem sit, essentia id non esse: cum essentiam Pater sibi præsumpserit. Itaque si Pater, quatenus Pater, essentia sit, Filius, quatenus Filius, essentia non est: sin veriti, ne Filium essentia carentem introducamus, Patris nomine actionem significari profiteamur, tum nos acrius urgebit ille, atque ad dogma suum comprobandum alliciet. Nam si nihil aliud præter actionem, nomine Patris denotetur, necesse est aliquid esse, quod actum fuerit. Actio enim alicujus est quod agitur. Jam quid aliud ab hoc nomine paterno actum est, præter Filium? Si enim Pater Filii Pater, et Pater actio est, certe Filius id erit, quod agitur. Si ergo alter agit, et alter agitur, quæ verba diversæ sunt essentia, ut in artibus apparet, certe diversæ quoque a Patre substantia Filius est: quemadmodum et statua diversam habet a statuaria naturam.

Magnus porro Pater ille Gregorius ambiguum Eunomii quæstionem subvertit: et utramque objectionis partem ut absurdam, destruxit his verbis: Neque vero essentia Pater, neque actionis nomen est, sed habitus, et modi quod se habet Filius ad eum, a quo denominatur. Deinde quemadmodum strenuus aliquis miles armis quibus instructus erat subactum hostem denuo aggreditur, et gladio e manibus abjecto, hastam adversarii arripit, qua illum transfodiat, quemadmodum, verbi gratia, fecisse fertur rufus ille David et pulcher aspectu, hoc est agendi et contemplandi solertia clarus. Quod enim rufo colore suffusus fuerit, certissimum assidue illius in agendo industriae symbolum fuit: quod vero pulcher aspectu, perspicacis animi ejusdem argumentum manifestissimum exstitit. Hic enim simul atque funda Goliathum dejecit, gladio ejus vagina educto, tyrannicum illud ei caput abscidit.

Sed hæc studiosioribus discutienda relinquo. Quæ porro ex rhetorum fontibus depromere possumus, ea in medium proferantur. Cum enim divinus ille vir hæc duo instrumenta rhetorices ad objectiones adversariorum confutandas præcipua esse sciret, nimirum ἔσθασιν et ἀντιπράσταςιν, id est instantiam seu contentionem, et resistent-

liam seu replicationem, ea de causa nunc altero nunc utrisque tempestiviter et apposite abulitur. Utrumque autem utrique nullis exigentibus negotiis præponit. Exempli gratia hic præposita instantia seu contentioni resistentiam seu replicationem statim subjunxit. Nam si utraque refutentur, quibus metuendus ille vir certamen elato supercilio ingressus est, hoc instantia ascribi merito possit: at si utraque sumantur, et more peritorum pugilum supra stans adversarius dejiciatur, quibus dejici posse visus est, hoc vero ad ἀντιπράσταςιν seu resistentiam pertinet.

Eunomius ergo alienare volens a Patre Filium, eosque diversarum essentiarum esse putans, quia nomina iis diversa sunt, aliam quidem essentiam nomini Patris affinxit, imo vero diversis essentiis diversa quoque nomina tribuit: ea male accipiens, quæ a philosophis dicuntur; ait enim: Cælum et terra diversis et appellationibus et essentiis differunt; eodem ergo modo Pater et Filius; quorum enim nomina diversa sunt, eorum et essentia diversa.

Pater autem Gregorius ita respondet: Quia in magnis luminibus cæcutis, Eunomi, aspice ad minima; communibus hominum opinionibus fidem adhibe, nimirum: Quidquid gignitur, Patri consubstantiale est; hominem enim homo, equus equum, delphinus delphinum generat: et hæc omnia inter se consubstantialia sunt. Quemadmodum ergo genitura in his a parente diversa non evadit, sed ei potius coheret, ejusque naturam induit, ita et, si Patris nomine essentiam significari concedas, Filium Patri conglutinabis, et consubstantialis: quandoquidem substantialis Patris genitura est. Quocirca si communium notionum, et vis horum vocabulorum ratio habeatur, coheret Patri Filius, nec ab eo diversus est. Ut enim genitor homo genito prior est, ita Pater et Filius simul ambo sunt: sed nos ab eo quod patres non eramus, id tandem evasimus; quapropter ut homines generis prærogativam in filios habemus, at ut patres consubstantiales illis et contemporanei sumus: supremus autem omnium Deus, cum ab æterno sit Pater, Filium tempori non obnoxium, sibi coeternum habet. Ex quo consequitur, ei vim horum vocabulorum spectes, ut Filius a Patre diversus nunquam fuerit nec essentia nec συνπαράξει, hoc est, consubstantia, liceat certe actionem quoque dicere, si ita videtur. At fieri potest, ut his subscribatis, ultro pedibus nostram in sententiam ituri: nos eutem hoc quoque modo tela vestra retundimus.

CAP. XLVI.

Ipsa ex actione δμολούσιον elucescere, hoc est, simul atque Pater fuit, genitum ei Filium esse.

At vero interrogatis, quemnam Pater egerit, qui quidem sit actio, ei non absimilis, quam in archi-

⁵¹ I Reg. xvi, 51.

tecto, fatomo, et statuario videmus. Hoc illud est, quod ὁμοούσιον voco. Nam si Pater est Filii Pater et hic quidem causa, ille vero causatum vel effectus, ejusdem tamen naturæ ambo et ejusdem substantiæ sunt, hoc ipsum Pater egit, nimirum consubstantialiam; quamvis alioqui actionis opinio hac in re perabsurda sit. Quia enim periculosus nominibus et in theologia inusitatus usus est, idcirco videtur utile in parte futurum, si consideremus quinam sit eorum sensus. Hæc enim tria se mutuo subsequi videntur οὐσία, ἐνέργεια, καὶ ἐνεργούμενον, hoc est essentia, actio, et opus. Est autem actio alia essentiæ concurrens, alia postmodum acquisita. Quibus ergo essentiis actio concurrat, earum actiones quoque indivisæ sunt, quibus autem postmodum accidit, earum actiones quoque posteriores: ut homo essentia quidem est, agit autem respirationem, et ædificium. Horum alterum, nimirum respiratio, concurrat, alterum vero, scilicet ædificatio, posterior et ascititia est. Quo fit, ut quod ab actione agitur, quæ quidem essentiæ concurrat, concurrat et ipsum nimirum, ut respiratione cor refrigeretur. Nam simul atque respirat aliquis, hausto exteriori aere, laxatoque molli jecoris corpore, quod puriore spiritu plenum est, circumfovet cor, nec exsiccari calore sinit. Ædificatio autem, quia postea contingit, eo fit, ut dividatur quoque quod agitur. Quocirca Pater Gregorius ita infert. Consentio tibi, Eunomi, qui Patri nomen actionis imposueris. Consubstantialiam porro egit, quamvis alioqui actionis hac in re opinio perabsurda sit. Nam in illa actione posterius id est quod agitur. Ædificandi enim ars ædificium præcedat oportet, atque a se ipsis separentur architectus et ædificium. In hac vero, qua de nunc agimus actione, non ita se habet id quod agitur. Non enim prius fuit Pater, tum deinde consubstantialiam absolvit, nec eo absoluto diversus evasit, sed simul atque Pater fuit, genitus est Filius, amboque consubstantiales fuerunt.

CAP. XLVII.

Alia Eunomii sophistica objectio, adversus Patris et Filii consubstantialitatem. Hoc Aristotelis in Categoriis loco male intellecto, nimirum: « Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod ei subjectum est, » Eunomius Patrem Filio natura majorem esse dixit.

Cum Dominus noster Jesus Christus in Evangeliiis dixerit, *Pater meus major me est*⁵³, Ecclesiæ dictionem *major* ob Filium solum prolatam intellexit. Quamvis enim honoris æqualitatem in tribus personis, eandemque gloriam et claritatem prædicemus, alia tamen ratione Patrem majorem et Filio et Spiritu sancto esse dicimus, quia nimirum ad aliud ille principium non refertur, sed ipse primum omnium principium est; hi vero ab illo tanquam causa procedunt, apud illum manent,

A et ad illum referuntur. Itaque major Pater est, quia causa est, ambobus, Filio quidem generationis, Spiritui autem processioneis. Ecclesia ergo, ut dictum est, eo sensu dictionem *major* accepit.

At Eunomius, cum cætera turbet, atque confundat, tum poculentæ huic aquæ ralsuginosos sermones suos immiscet. Huic enim propositioni: Pater major Filio est, quia causa; statim alia subjungit: Causa naturalis est, moxque ita ratiocinatur. Pater major est, quia causa, causa autem naturalis; tum concludit: Ergo Pater natura Filio major est, majus inde attribuens, non causæ ut recta suadet ratio. Hoc etenim sibi vult ejus dogma, ut Patrem primam essentiam faciat, Filium secundam, Spiritum tertiam: Nescio vero, inquit magnus ille Gregorius, utrum sibi hoc imponant sophismate, an iis ad quos verba faciunt. Nam quæ de aliquo dicuntur, ea non simpliciter dici quoque poterunt de eo quod ei subjectum est, sed perspicuum est, quidnam de quoque dicatur. Quomodo ergo præfatus est Eunomius quævesophismatum speciem suam contexuit captionem, progressu orationis dicetur, ubi nimirum sophisma refellitur. Ad orationis porro continuationem statim quoque nostra subjungetur a nobis ratio. Auditis Eunomius iis quæ ab Aristotele in Categoriis scripta sunt: Quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dici poterunt, quod ei subjectum est; hæc verba nullo judicio adhibito excepit, atque dictionem *quæcumque* ad omnia retulit: quo factum est, ut, cum Aristoteles vocabulum hoc usurpaverit in iis quæ ratione substantiæ prædicantur, hic indistincte de iis quæ ratione accidentis prædicantur, enuntiet, et ut semel dicam, de iis quæ quomodocumque prædicantur. At hoc non ita se habet. Quamvis enim animal de specie prædicetur, genus tamen ejus haudquaquam etiam prædicatur. Atqui recta propositionum compositio fuerit. Genus enim omni animali, et animæ omni speciei convenit: species tamen non est genus.

Non ergo quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dicuntur, quod ei subjectum est. Animal enim homo subicitur; at non quæcumque de animali prædicamus, ea de subjecto etiam prædicaverimus; imo perspicuum est de quonam ea dici possint, et quænam sint ea quæ prædicantur.

Animatum enim et sensile trajecto animali etiam ad hominem pertingunt. Siquidem essentielles illæ seu specificæ differentiæ sunt, quibus animal constituitur: genus autem, quod est nomen rationale, nec animalis essentiæ convenit, idcirco ad hominem trajectitur.

Tria enim nomina ponit Eunomius, majus, causam, et naturam. Itaque majus de causa, et causam de natura prædicat: atque hinc existimat ma-

⁵³ Joan. xi, 28.

maius de natura quoque prædicari ex consecutione ad primæ figuræ prescriptum facta. Cæterum non omnia quæcumque de aliquo dicuntur, ea de eo quoque dicuntur, quod ei subjectum est, at si essentialia seu specifica fuerint, ea certe prædicari et trajici possunt, si vero ascititia et alio sensu dicta, nihil eis commune cum sibi subjectis erit. Quia ergo maius quoque nihil ad causam confert, ut ait, sed dictio quæpiam est, quæ ei ex opinione adaptatur, eo fit, ut ad dictionem natura non transeat. Nam quid obstat, ut Pater Gregorius inquit, quominus ego quoque hujusmodi propositione facta, nimirum quod natura est, non omnino maius est, neque Pater, inde colligam maius non omnino maius esse? vel Patrem non omnino Patrem? Quod si ita velis, Deus substantia est, substantia vero non omnino Deus, tu quod sequitur ipse colligito. Ergo Deus omnino est Deus.

CAP. XLVIII.

Erroris Eunomii origo, altius repetita ex Aristotele in libris De reprehensione sophistarum: nimirum ab eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

At vero captiosa hæc argumentatio ex eo ducta est, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. Cum enim maius carere natura dederimus, isti natura maius inferunt, ac si dicentibus nobis aliquem hominem mortuum esse, isti simpliciter hominem inferrent. Nam cum Eunomius insolentius, ut par est, se efferret, ob tanti sophismatis inventionem, putaretque se cassibus suis catholicos hominibus professores irretitis, multa hujusmodi ex promptu in eum retorquet argumenta Pater ille Gregorius, ejusque ludicra ludiflat.

Ego enim quoque, inquit, o Eunomi, hujusmodi sophismata tibi obtrudam. Quemadmodum Pater natura maius est, ut tua fert opinio, et quod natura est non omnino maius est, inde consequitur, maius non omnino maius esse, vel hoc pacto. Pater natura major est, ut dixisti: maius autem non omnino Pater. Unde colligitur Patrem non omnino Patrem esse. Item hoc modo: Deus essentia est, at essentia non omnino Deus est, ergo Deus non omnino Deus est. Nam si hanc tuam propositionem: Pater natura major est, veram esse concesserimus, vera erit et hæc; quod autem natura est, non omnino maius est. Non enim quidquid natura est, hoc maius etiam est.

Natura enim et filius ad patrem, et nepos ad avum, et consobrini filius ad patrum, referuntur; iis tamen ad quos referuntur majores non sunt. Si ergo Pater natura major est, ut ais, et quod natura est non omnino maius est, continget, maius non omnino maius esse, atque ita cæterorum sophistarum modus dissolvetur. Cæterum arbitror hanc captionem ex eo ductam esse, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

CAP. XLIX.

Captiosæ argumentatis, ab eo ductæ quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur explanatio, una cum variis sortitæ modis.

Sciendum porro est tredecim fallaces argumentationes nobis in libris De reprehensionibus sophistarum a Philosopho tradi: quarum sex sunt quæ præter dictionis significationem sunt, nimirum quæ ab homonymia seu vocabuli multiplicitate, quæ ab amphibolia, seu ambigua dictionis significatione, quæ a conjunctione, quæ a divisione, quæ ab accentu, et quæ a forma dictionis eruantur. Præterea septem, quæ præter rerum sententiam proferuntur, quarum ne cæteras enumerem, una ex eo dicitur, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur, hoc est ex particulari; nam id est, quod cum loci adjectione dicitur, et ex universali; nam id est quod simpliciter dicitur. Ex quo fit, ut ea quæ cum loci adjectione dicuntur, conjunctim enuntientur; quæ enim componuntur particularia sunt, quæ autem simpliciter dicuntur, disjunctim proferuntur. Si quis ergo quæ cum loci aut temporis adjectione dicuntur, ea simpliciter et disjunctim proferat, is tota aberrat via, ut si quis hinc colligat id esse quod non est.

Quia enim Plato dixit, quod non est, id opinabile esse (siquidem de eo opinamur, non quasi sit, sed quasi non sit), inde quidam opinati sunt, id esse quod non est.

Nam si verbum, Est, inquit, de eo prædicatur, quod in opinione est (dicimus enim: In opinione est), quod autem in opinione est, de eo quod non est prædicatur; ergo verbum, Est, prædicatur de eo quod non est, ita ut inde consequatur, id esse quod non est. Tu vero adverte, quomodo aberraverunt in eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. Hæc enim propositio: Id quod non est, in opinione esse, ex eo ducitur, quod cum loci adjectione dicitur. Id autem quod est, simpliciter est. Fieri ergo non potest, ut id sit quod non est, quia in opinione est. Cæterum quod dico apertius ita explanabitur.

Æthiops albus dentibus est, hoc cum loci adjectione dicitur: nam in parte albescit. Jam si quis hinc simpliciter eum album esse inferat, in eo aberrat, quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

Age vero, commonstremus id uno aliquo sophismate, quale hoc est: Deus essentia est, vera oratio est, quia cum loci adjectione dicitur; at essentia non omnino Deus est, et hoc modo vera oratio est, quia simpliciter dicitur, non enim omnis substantia Deus est. Totum autem si componatur, captiosa erit argumentatio, ex iis composita, quæ cum loco adjectione et simpliciter dicuntur.

Hujusmodi ergo Eunomii argumentum esse Pater Gregorius ait. Cum enim orthodoxi dicant Patrem Filio majorem esse, naturæ causæ, quod quidem id est quod cum loci adjectione dicitur, conjunctum

enim est et particulare : illi causa distracta, ma-
jus natura colligunt, ex eo quod cum loci ad-
jectione dicitur, id efficientes quod simpliciter enun-
tiatur, quemadmodum si, ait ille, dicentibus nobis
quemdam hominem mortuum esse, illi simplici-
ter hominem mortuum esse inferrent. Item hæc
oratio : Mortuus homo non respirat, ex eo ducitur,
quod cum loci adjectione dicitur, estque particu-
laris.

Si ergo ita dixerit, mortuumque aliquis distra-
hat, et hominem non respirare dicat, ex eo quod
cum loci adjectione dicitur, id efficit quod sim-
pliciter enuntiatur.

Quemadmodum si dicente aliquo : Ærea navis non
navigat, aliud inde navem non navigare colligat,
quæ oratio ex eo ducitur quod cum loci adjectione
et simpliciter dicitur. Item si dixerò adulterinam
drachmam non permutari, tu drachmam simplici-
ter non permutari concludas, me deludis ex eo
quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur.

Hujusmodi sunt captiosæ Stoicorum argumen-
tationes, sorites, cornutus syllogismus, domi-
nans, et aliæ permultæ, quibus illi propria impo-
suere nomina.

Quia enim cornuum mentionem in propositioni-
bus suis sophista fecerat, ut : Si cornua habes,
pulchra quoque cornua habes : item : Si dominabi-
tur Dion, certe dominabitur Dion : inde factum est,
ut cornutus a cornibus denominatus sit, et domi-
nans, quia ea propositionum figura fuerit. Sorites
autem peculiari quodam jure id nominis indeptus
est, quandoquidem multis aliis designatur nomi-
nibus : κομῆτις enim et φαλκρίτης, et δρομίτης,
et νεωλκίτης, et πρωριστής, et πενιστής, et aliis hu-
jusmodi designatur appellationibus ; quia vero
plura illa in unum velut cumulum rediguntur, id-
circo usus obtinuit, ut argumentatio hujusmodi
σωπελτης, hoc est coacervatio, diceretur. Soritæ
porro compositio hæc est. Interrogat sophista,
utrum modius uno grano complebitur ? utrum co-
matus erit quispiam uno capillo ? aut ditescet una
drachma ? utrum trahetur navis ad portum ab uno
helciario ? an quis proprius metam accedet uno
gradu ? an decalvabitur unius capilli ablatione ?
Si ergo capillus unus calvariae nudæ innatus fue-
rit, comam aut cæsariem non facit, neque calvus
alio modo capillatus evadet unius accessione ca-
pilli, sed si unus capillus in infinitum multiplice-
tur, ex capillis qui præcesserint conflabitur coma :
nec uno item grano complebitur modius, sed illo
semper accedente subindeque multiplicato tandem
modium compleri continget, nec unius capilli
ablatione decalvabitur calvaria : sed si subinde id
sæpiusque facias, calvitium tandem fiet. Quia
ergo plura in σωπελῶν, hoc est unum velut cumu-
lum coacervantur, ut in villa cumulus æreæ, inde
soritæ seu coacervationis paralogismo inditum no-
men est.

CAP. L.

*Quot modis dictio idem accipiat ex Aristotele,
unde patet identitatem non citra discrimen passim
usurpandum esse.*

Alia est Eunomii objectio, et eorum qui in Filio
ἀνόμοιον, hoc est dissimilitudinem Patris introdu-
cunt, adversus ea quæ catholici responderant, ni-
mirum illos male argumentari cum dicant Patrem
Filio majorem esse ratione causæ, causam porro
ratione naturæ, unde fiat, ut Pater Filio sit natu-
ræ ratione major.

Cæterum Eunomiana quæstio sic habet : At
vero si Filius essentiæ ratione idem cum Patre sit,
ingenitus autem Pater est, idem quoque Filius erit.

Hæc sunt quæ ab Eunomio objiciuntur, et a tur-
ba blasphemiarum ejus hærede : cæterum eandem
in Patre et Filio essentiam admittit, non dogmaticè
sed hypotheticè, hoc est, non ut inde certum
dogma, sed fidei (ut vocant) articulum constituat,
sed sub conditione : ut hoc astu absurdi quidpiam
ratiocinetur, et identitate de medio sublata διαφορον
hoc est diversitatem, vel, ut ipse loquitur ἀνόμοιον,
hoc est dissimilitudinem, introducat. Cum enim Fi-
lium ejusdem esse cum Patre substantiæ dicimus,
at numero differre, sic perverse denuo interrogat :
Num si Filius substantia idem cum Patre sit, omnia
quæ Pater habet habiturus est ? Hoc enim sibi vult
identitas. Quod si omnia ei cum Patre communia
fuerint, certe et ingeneratio ut identitas Filio in
omnibus integra conservetur. Ingenitus ergo Filius
etiam erit, siquidem Pater ingenitus est. Idem au-
tem ut summam dicam, est vel numero, vel spe-
cie, vel genere, vel, ut alibi Philosophus ait, etiam
analogia, seu proportionem. Itaque numero eadem
sunt, quæcumque de uno subjecto dicuntur, qua-
lia sunt, ut ita dicam, polyonyma seu æquivoca.
Eris enim, gladius et mucro eadem sunt numero,
quia unum eis subjectum est, quod ipsum a sei-
pso non differt : quamlibet diversis nominibus ex-
ornetur. Eadem specie sunt, quæcumque uni qui-
dem speciei subjiciuntur, numero tamen inter se
differunt, et quamlibet personis a se distinguantur,
specie tamen haudquaquam differunt.

E contrario quæ numero specieque diversa sunt,
ea mutuam quidem a seipsis sortita sunt differen-
tiam, communis tamen eis generis ratio inest.
Quam porro analogiæ identitatem dicimus, ea hoc
elucescet exemplo. Corpus et animam dicimus,
deinde quasdam corporum partes, quasdam et ani-
morum subjicimus, alias quidem majores, alias
vero minores. Cum ergo analogiam utrisque in par-
tibus esse ostendero, identitatem quodammodo
introducā. Quia enim pulcherrimum totius cor-
poris membrum est oculus, ideoque mens idem
ipsum est in animo, videri ut cætera quidem diversa
sint, corpus et anima, oculus et mens, identitas
autem in sola inveniatur analogia. Quia ergo tot
modis hoc nomen enuntiatur, non est quod quis
identitatem passim nulla adhibita differentia sub-

audiat, si saltem ex logicæ philosophiæ fontibus se quidpiam hausisse prædicet, imo vero ne absolute quidem ponat, sed vel numerum, vel speciem, vel genus, vel analogiam addat.

Anomæus autem, vel quia prorsus in hujusmodi argumentis cæcutit, vel quia logicæ artis imperitus est, idcirco nobis objicit: Si Filius essentia idem est cum Patre, ingenuus etiam erit, quia ille ingenuus est, vel etiam Pater genitus est, quia Filius genitus; ita ut Pater sit ingenuogenitus, et Filius genitogenitus.

CAP. LI.

Patri et Filio eandem et incommutabilem essentiam esse, diversa vero essentia adjacentia, ex B. Nazianzeno.

Verumenimvero Theologus astruente: Si Filius idem essentia cum Patre sit, ingenuus autem Pater est, eundem quoque Filium esse futurum, sic occurrit: Si quidem ingenuum sit Patris essentia, Filius, quia idem essentia cum Patre sit, ingenuus etiam erit; sin ingeneratio aliud quidpiam ab essentia sit, qui sit, ut cum de alio interrogaveris, concludas? Nam si naturæ ratione Pater ipsa ingeneratio esset, cæteraque sub ingeneratione comprehenderentur, par esset ut Filius quoque ingeneratio diceretur. Quia vero Patris essentia diversum uiquidpiam est ab ingeneratione, nam in ipsa natura ingenerationem quoque consideramus, eo fit, ut essentia ratione Filius idem cum Patre sit, ratione autem ingenerationis, non item, cum non sit essentia. Itaque Patri et Filio eadem est, et incommutabilis essentia, diversa vero essentia adjacentia sunt. Si ergo in essentia adjacentium aliquo Filius a Patre differat, quid novi? Nec enim identitatis vires, ut tuæ qui talia definis, quantum ad essentiam pertinet, intringuntur, aut debilitantur: alioqui tu quoque patris tui pater dici possis, ne quid omittam, quia idem cum illo essentia es. Hujusmodi porro opinio illudens est et sophistæ: Si enim, inquit ille, quibus essentia identitas inest, in iis essentia quoque adjacentia indifferentia sunt, tuque idem es essentia cum patre tuo, diciturque in illo paternitas, in te autem filiatio, trahisque identitatem ad omnia: non solum, inquam, ad essentiam, sed essentia quoque ad adjacentia, inde certe consequatur, ut tu patris tui pater, ille vero tuus, hoc est filii sui filius sit: quo quid magis ridiculum?

An videlicet cum immobilis maneat proprietas, quæremus, ait ille, quænam sit essentia Dei, si quæramus? Posteaquam enim nugator Anomæus velut alea pro libidine nomina lusit, rebus in divinis sophistam agens, et in iis quæ non intelligit, atque nunc, quidem ingenuum genitum, nunc vero ingenuum genitum esse ostendit, in iis ludens quæ ludicra non sunt: magnus ille Pater immobilis conservans hæc nomina, tanquam proprietates

⁵⁴ Psal. XLIX, 1.

A personarum: Quæramus, inquit, quænam in utroque sit essentia, quasi dicat: Si identitatem, o heterodoxe, seu diversum a catholicis sentiens in essentia ponas, deprehensumque sit ingenuum non esse Dei essentiam, sed proprietatem, quæ in essentia consideretur, aut hanc proprietatem indocte quocumque vis transfer et transpone: an videlicet hac immobili manente, ut proprietas quoque vim sui nominis conservet, quæramus essentiam Dei, ne cum identitatem in ea invenerimus, proprietates transponamus, nec enim vaniloquiis nugari volumus, quasi nos accingamus, ut vanum in cælos iter ingrediamur.

CAP. LII.

Quæ differentia sit inter Deum et ingenuum. Oppositorum generibus quatuor propositis, ingenuum genito privative opponi.

Quia vero Eunomius, cum ingenuum Patrem statueret, huic quoque Deum proprie locutus addebat, eundemque ingenuum et Deum Patrem a se dici putabat, Filium autem ratione gratia et participationis, idcirco Pater Gregorius sic ait: Si Deus et ingenuum nihil inter se differant, eundemque habitum circa exteriora habeant, vide num aliud cum habitu, aliud sine habitu sit. Si quidem Deus aliorum Deus dicitur. Ait enim Scriptura: *Deus deorum*⁵⁴. Ingenuum autem nullorum dicitur ingenuum. Hoc enim neque angelorum, neque hominum, neque ullius omnino creaturæ est. Quia ergo ingenuum nullius est, neque Deus ullorum erit. Atqui Deus aliquorum est, ergo idem non sunt Deus et ingenuum. Nam quæ in omnibus eadem sunt, ea similem prolationem habent: ut cum dicimus: Mortalis, homo, horum nominum utrumque absolutum est: cum vero: Providentia, cura *σχετικὰ* seu relata sunt. Si vero ingenuum etiam *κατὰ σχέτιν*, hoc est relative, proferatur, ostende quorumnam sit ingenuum.

Tu si vicissim a me petis, quorumnam Deus habitu seu relatione dicatur: omnium, inquam. Qui ergo fieri potest, ut idem sit Deus et ingenuum, si horum nominum alterum, nempe Deus, in alio; alterum vero, scilicet ingenuum, in seipso circumscribatur?

Adhæc cum ingenuum et genitum inter se contraria sint, ut habitus et privatio, Aristoteles autem oppositionem in quatuor dividat, in contrarium, in id quod habitu et privatione, in id quod relative, et in id quod negative opponitur, atque negationis quidem exemplum est, si quid esse et non esse dicatur: relatorum autem duplum, et dimidium; eorum vero quæ privative opponuntur, auditus et surditas; contrariorum denique album et nigrum; jam videndum cuinam oppositorum generi subiciantur ingenuum et genitum. Utrum contrariis? at illa a se mutuo, vel, ut verius dicam, post se nascuntur, siquidem ab albo nigrum, vel potius

post album. Hæc porro non a se nascuntur, nec enim ex ingeneratione generatio, nec ex generatione ingeneratio. At vero relatis accensenda sunt? At illa referuntur ad alia, ut duplum ad dimidium, et e diverso. Age vero negatione ascribentur? At hæc quoque nomina sunt, quibus neque affirmatio neque negatio demonstratur. Itaque superest ut habitu et privatione inter se opponantur, ita ut genitum quidem sit habitus quemadmodum visus: ingenitum autem privatio, non secus atque cæcitas.

Si ergo hæc opposita sunt, ut demonstravi, tu autem ea, o Anomæ, substantias esse dicis, ex tua consequetur oratione, ut substantiæ aliæ aliis opponantur, quod non conceditur. Quod si genitum quidem habitui, ingenitum vero privationi simile sit, tu autem genitum quidem essentiam Filii, ingenitum vero Patris essentiam nominas, certe Filius Patre prior erit, ut habitus privatione. Filiusque de medio tolletur, tanquam habitus, a Patre, tanquam privatione. Quandoquidem privationibus habituum de medio tollendorum vis inest, ut cæcitas visum, surditasque auditum perimit.

CAP. LIII.

*Plura ejusdem Choniatae, adversus hoc Anomæo-
rum problema: Fuit tempus quo non fuit Pater.*

Arius quidem. Aetius, et Eunomius Trinitatem honore substantiaque comparem tres in personas diversas dividebant, ingenitumque et ἀνάρχον, principio carentem, solum Patrem vocabant, post eum vero πρωτόχριστον ποίημα, hoc est creaturam primo creatam, Filium: quippe qui loco instrumenti ad rerum omnium productionem Patri futurus esset. Post Filium vero, Spiritum sanctum statuebant. Quod autem adoramus μνηρχία est, seu divinitas una, non unam in hypostasin coacta, sed tribus distincta personis, et unius quidem appellatione divinitas, essentia, natura, principium, et forma: trium vero, personæ, characteres, et individua intelliguntur. Proprietates enim hypostasibus affectæ sunt, at non sunt hypostases. Hoc vero Trinitatis principium, si quatenus unum est, consideretur, principio caret, æternumque est, et omnino perpetuum. Si vero quatenus in personas dividitur, una ejus persona principio caret: aliæ vero et sine principio, et non sine principio sunt. Nam si eas ad primam causam reducas, non sunt sine principio. Ex illa enim procedunt, at non post illam. Sin eas cum temporibus et sæculis nostris conferas, atque adeo cum omni proprietate intellectuali, sine principio et ingenerata sunt Itaque trium harum hypostaseon una omnino ἀνάρχος, hoc est sine principio dicitur, nimirum Pater, reliquarum duarum altera Filius, altera Spiritus, ambæ a Patre subsistentes, non tamen eodem modo. Filius enim genitus est, Spiritus autem processit, vel potius ille gignitur, hic procedit.

Non enim quemadmodum a Patre Filius proces-

sit genitive, ita et Spiritus a Filio processit: ita ut aliud primum, aliud secundum, aliud tertium statuamus. Absit a nobis hujusmodi blasphemia ethnicæ deorum multitudinis Ethnicis enim dii sunt Cælum et Saturnus, a quibus patres, filii, et nepotes. Unum enim apud nos ambarum personarum vinculum est, Pater: ad quem reducuntur ea quæ ab illo procedunt. Et nos ita credimus et sentimus,

CAP. LIV.

Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresin, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphemat.

Eunomiani porro cæteris blasphemis suis hanc quoque addebant, Deum et Patrem non semper fuisse, sed essentia principium habuisse: temporalem inde Filii generationem introducentes, talemque adeo, qualem in creaturis animadvertimus.

Eis porro hunc in modum Patres hac in re adversantur.

S. Basilii adversus hoc: Deum Patrem non semper fuisse.

1. Si Dei beatitudini pulchrum hoc et decorum est, ut sit Pater, quid obstitit quominus ab initio decorum ei adfuerit? Nam vel ad ejus, quod præstantius est, ignorantiam, vel ad impotentiam defectum referunt: ignorantiam quidem, si postea quod melius est adinvenerit, impotentiam vero, si cum sciret, ultro tamen ab eo quod pulcherrimum est exciderit. Qued si ei pulchrum non sit esse Patrem, quamvis de causa post mutationem, elegit quod deterius est?

Theologi, ex lib. 1 De Filio.

2. Quoniam tempore Pater non erat? Eo nimirum quo Filius non erat. Idem certe de Filio et Spiritu sancto dixeris. Iterum interrogato me, vicissimque tibi respondebo. Quoniam tempore Filius genitus est? Eo nimirum quo Pater genitus non est. Quo denique tempore Spiritus processit? Eo nimirum quo Filius non processit: sed genitus est sine tempore, et supra tempus. Etsi nequimus hoc verbi. Supra tempus, exprimere, volumus enim temporalem significationem effugere (nam dictiones, Quando, Antea, Posthac, et Ab initio, non sunt sine tempore, quantamlibet vim verbis afferamus), nisi dicamus (si saltem intervallum illud, quod in rebus protenditur æternis, sæculum vocemus), id quod neque ullo motu, neque solis cursu dividimus aut metimur, quod certe tempus est.

Qui ergo fieri possit, ut [Filius et Spiritus] συνἀνάρχα non sint, hoc est principio carentia, si coæterna sunt? Quoniam ab illo procedunt, quamvis post illum non fuerunt. Quod enim principio caret, æternum etiam est: quod autem æternum est, non omnino principio caret, si saltem ad principium, hoc est Patrem, referatur. Itaque principio non caret ratione causæ. Constat porro

vanum et futile est quod dicitis : Fuit tempus, quod A [Filius] non fuit.

Ejusdem Basilii.

12. Isti quidem aiunt : Si erat, genitus non est. Nos autem dicimus quod erat et genitus est. Hæc enim verba. *Ex utero ante Luciferum genui te*⁵⁸, et hæc, *Ante omnes colles genui me*⁵⁹, et cætera id genus, Filium genitum, et alium a Patre, quantum ad hypostasim, esse demonstrant. Hæc autem, *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum*. Item : *Iloc erat in principio apud Deum*. Insuper quod semel atque iterum verbum erat in sequentibus adjicitur, argumento est Filium ab æterno esse, Patrique semper adhærere : quorum confirmatio his ex verbis peti debet : Qui est in sinu Patris, qui semper est, nec ab eo separatur unquam.

B. Gregor. Nysseni ex oratione ad Simplicium de Filio.

13 Deus per Prophetam vetat⁶⁰ ne Deum recentem, Deum esse reputemus, neve alienum Deum colamus aut adoremus. Unde constat eum recentem dici, qui ab æterno non est, viceque versa æternum appellari, qui recens non sit. Quocirca quisquis Unigenitum ab æterno Deum ex Patre esse non credit, is eum recentem esse non inficiatur. Siquidem quod non est æternum, id omnino recens est. Cæterum, quidquid recens est, Deus non est : prout attestatur Scriptura, cum ait : *Non erit in te Deus recens*. Quisquis ergo eum aliquando non fuisse ait, is ejus divinitatem negat. Adhæc qui ait : *Non adorabis Deum alienum*⁶¹, is Deum alienum adorare vetat. Alienus porro est, qui a proprio Deo nostro sejunctus consideratur. Jam proprius Deus noster, quis est ? Verus nimirum Deus. Quis porro alienus ? Is nempe, qui diversam a vero Deo naturam habet. Quare cum proprius noster sit verus Deus, inde fit ut unigenitus Deus, si veri Dei naturam, ut volunt hæretici, non habeat, alienus Deus sit, non autem noster. Cæterum, *oves*, ut in Evangelio legitur⁶², *alienum non audiunt*.

Qui creatum ipsum esse ait, is a natura veri Dei alienum statuit. Jam quid agunt [qui creatum profitentur] ? adorant ne illum, annon ? Si non adorant, Judæos imitantur qui Christum adorandum esse negant. At si adorant, idololatræ sunt, qui alienum a vero Deo adorent. Jam æque impium est, et verum Deum non adorare, et alienum a vero Deo adorare. Proinde verus veri Patris Filius Deus nobis dicendus est ut eum adoremus neque condemnemur, ut alieni Dei adoratores.

Ejusdem Nysseni in oratione de Filii et Spiritus divinitate.

14. Dicunt Eunomiani, Filium aliquando non

fuisse. At si Filius non fuerit, ne Pater quidem omnino fuit. Si splendor non fuerit, ne qui splenderet quidem fuit. Si character seu figura non fuerit, ne hypostasis quidem fuit. Si potentia non fuerit, si Sapientia non fuerit (citra quas Deus non est), ne Deus quidem fuit. Nec enim fieri potest, ut gloriam sive lumen sine splendore, vel figuram sine hypostasi, vel sapientem sine sapientia, vel potentem sine potentia, vel Patrem sine Filio cogitemus. Itaque patet ex supradictis eum qui Filium tollit, una et eadem opera Patrem quoque tollere. Jam ubi neque Filius glorificatur, neque Pater esse creditur, divinitas prorsus de medio tollitur, Divinitatem porro de medio tollere, nullius est, præterquam Epicuri. Constat ergo tam impiæ hæreseos assertores Epicuri de grege porcos esse. Sciendum autem est vocibus his splendore, character, potentia et sapientia inconcussam quamdam constitutionem et conjunctionem seu conglutinationem potissimum designari.

Sancti Cyrilli.

15. Filius est ex Patre et in Patre : quemadmodum ex sole splendor ejus : vel quemadmodum ex igne ignitus ejus calor. In hujusmodi enim exemplis unum quidem ex uno natum videre est, ei tamen semper inhærens nec unquam ab eo sejunctum, ita ut sine altero, per se alterum esse non possit, neque veram propriæ naturæ conservare rationem.

Ejusdem Cyrilli.

16. Si Filius non fuerit cum Patre, præsertim eum ex eo naturaliter procedat eique cœternus sit, contigit haud dubie ei quoque qui eum genuit, ut Pater evaserit : atque adeo mutationi et alterationi cuiuspiam obnoxius esse videatur. Siquidem quod non erat, ut vultis, id postmodum evasit. At vero natura divina mutationis omnis et alterationis expers est. Non ergo Deo Patrem fieri contigit, sed Verbum quod ab ipso processit, cœternum ei erat, quemadmodum in igne calor qui ab ipso procedit, semperque cum ipso est et ex lumine splendor extrinsecus elucescens.

B. Joan. Damasceni.

17. Quemadmodum, simul atque ignis est, simul lumen quoque procedit ex eo, nec primum ignis est, tum vero post eum lumen, sed simul una sunt : ita etiam Pater et Filius simul una sunt ; et quemadmodum lumen quod ex igne semper nascitur, semper in eo est, nulloque prorsus modo ab illo sejungitur, ita et Filius ex Patre nascitur, nec ullo prorsus modo ab eo segregatur, sed ei semper inest. At vero lumen quidem quod ex igne ita procedit ut ab illo non recedat, et in eo semper maneat, propriam hypostasim ab igneque sejunctam non habet, naturalis enim qua-

⁵⁸ Psal. cix, 3. ⁵⁹ Prov. viii, 25. ⁶⁰ Psal. lxxx, 9. ⁶¹ Exod. xx, 2. ⁶² Joan. x, 3.

litas est ipsius ignis. Unigenitus autem Dei Filius, qui ex Patre ita genitus est, ut ab eo separari divi-
dique non possit, et in eo semper manet, propriam
et a Patre sejunctam hypostasin habet.

*Aliæ assertiones adversus hanc Arianorum hæresin,
quod Christus a Patre creatus sit.*

CAP. LVI.

*Magni Basilii, Quod Filius neque creatura, neque
figmentum sit.*

18. Si Filius creatura sit, ergo et servus. Omnia
enim, ait ille, tibi subjecta sunt. Jam si servus,
tanquam creatura sit, quomodo servi formam ac-
cepit? Dominus ergo cum esset eam accepit:
non autem servus, neque creatura, sed omnino
Deus.

Ejusdem Basilii.

19. Si nostra in Filium fides opus Dei est, ait
enim ille: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum,
quem ille misit*⁶³; Filius esse non potest opus
Dei. Nam fides in Filium et Filius ipse idem
non sunt.

Theologi ex oratione 2, de Filio.

20. Illum quoque Scripturæ locum valde prom-
ptum et expeditum habent: *Dominus creavit me
initium viarum suarum ad opera sua*⁶⁴. Ad quem qui-
dem locum quoniam, quæso, modo respondebimus?
An vero Salomonem accusabimus? prioraque ejus
scripta, propter lapsum qui subsecutus est, im-
probabimus? Dicemusne sermonem hunc sapientiæ
attribui, quæ nihil aliud sit, quam scientia et
artificiosa quæpiam ratio, qua euncta constituta
sunt? Siquidem Scriptura per prosopopœiam mutis
etiam rebus loquentium personas non raro accom-
modare solet, ut, verbi gratia: Mare dixit hunc et
hæc; et abyssus dixit: *In me non est*⁶⁵. Item:
*Cæti enarrant gloriam Dei*⁶⁶. Item alio quodam
loco framæ nescio quid iungitur⁶⁷. Item, montes
et colles interrogantur, cui exultaverint⁶⁸. Horum
porro nihil in medium producimus, quamlibet a
majorum nostrorum nonnullis, tanquam firma ar-
gumenta proposita sint. Sit ergo sane Servatoris
ipsius, qui vera sapientia est, oratio. Parumper
tamen dispiciamus. Quænam res est, cui nulla sub-
sit causa? Divinitas. Nullus enim est, qui cau-
sam afferre queat, cur sit Deus: aut si ullam afferat,
ea Deo antiquior sit oportet. At humanitatis, quam
propterea assumpsit Deus causa quænam fuit? Ea
prorsus, ut nos servaret: nam quæ possit alia
proferri? Quia ergo hoc in Scripturæ loco verba
creavit et generat me perspicua invenimus, simplex
ratio est. Quidquid causam habere deprehenderi-
mus, id vero ad humanitatem revocemus: quidquid
autem simplex causaque carens, divinitati ascriba-
mus. Itaque verbo *creavit* sua inest causa. Inquit
enim: *Creavit me initium viarum suarum ad opera*

*sua*⁶⁹. Cæterum *opera manuum ejus veritas et judi-
dium*⁷⁰; quibus de causis divinitate unctus est:
hæc enim unctio humanitatis est. At illud, *generat
me*, causa caret: vel si qua illi adjuncta sit, eam
ostendas mihi velim. Quænam igitur obstabit ratio,
quominus sapientia, vel humana generatio crea-
tura vocetur? et genitura, si primæ illius multo-
que magis incomprehensæ generationis ratio ha-
beat? Eodem referendum est, quod ille servus
audiat, quippe qui multis bene serviat. Item quod
sit magnus, quod Filius Dei vocetur. Nam procul
dubio carne assumpta et nativitate serviit: atque
affectibus etiam nostris, ut nos in libertatem vin-
dicaret: et cæteris omnibus, quorum intermedio
eos qui peccato erant obnoxii liberavit. Cæterum
quid hominis vilitati majus accidere potuit, quam
ut Deo conjungeretur, et ea ex conjunctione Deus
evaderet, atque ab Oriente alto ita visitaretur, ut
quod nasceretur sanctum, Altissimi Filius dicere-
tur: illique nomen inderetur, quod est super
omne nomen, quod quidem aliud nihil est, præter-
quam Deus, illique adeo pro nobis exinanito,
quippe qui divinam imaginem cum servili forma
conjunxisset, omne genu flecteretur, omni-
que domui Israelis, eum a Deo Dominum et Deum
factum esse innotesceret? Siquidem hæc omnia
tum geniti opera, tum genitoris voluntate perfecta
sunt.

Sancti Cyrilli.

21. His porro verbis: Et Dominus eum et
Christum Deus fecit, dominatio in omnia re-
gnumque designatur: quod quidem Pater Filio
tanquam homini commisit: at non ejus ipsius
naturæ factio.

Ejusdem Cyrilli.

22. Si tanquam Deus dixisset: *Dominus creavit
me*, potius dixisset: Pater creavit me. Nusquam
enim eum Dominum suum, sed Patrem vocat.

Ejusdem Cyrilli.

23. Si quia primogenitus creaturæ dictus est⁷¹,
inde colligendum sit, primum eum creatum esse,
qui factum est ut non dixerit Apostolus eum factum
esse ante omnia, sed potius esse ante omnia? Eo
enim quod esse dixit, hunc quidem semper esse,
creaturam vero factam esse ostendit. Itaque primo-
genitus omnis creaturæ dictus est, seu primitivæ
novæ creaturæ, ratione humanitatis ejus
habita, quippe qui sit corporis Ecclesiæ fidelium
caput.

Ejusdem Cyrilli.

24. Filius primogenitus omnis genituræ vocatur,
non tanquam primus eis tempore fuerit, neque
quod eadem cum creaturis substantia constet, sed
quia se ad creaturas demiserit, similemque nobis
se fecerit. Illud tamen observatione dignum est,

⁶³ Joan. vi, 29. ⁶⁴ Prov. viii, 22. ⁶⁵ Job. xxviii, 11. ⁶⁶ Psal. xxiii, 2. ⁶⁷ Zachar. xiii, 7. ⁶⁸ Psal. cxiii, 4. ⁶⁹ Prov. viii, 29. ⁷⁰ Psal. cx, 7. ⁷¹ Coloss. i, 15.

eum unigenitum et primogenitum vocari. Quoties ergo unigenitus vocatur, nulla ei annexa causa qua sit unigenitus, præterquam quod absolute dicitur Deus unigenitus, qui est in sinu Patris. Quoties vero eundem sacræ Scripturæ primogenitum vocant, statim quoque inferunt quorumnam sit primogenitus, causamque afferunt, propter quam hoc quoque cognomine donetur. Inquiunt enim, *Primogenitus in multis fratribus* ⁷³, et *primogenitus ex mortuis* ⁷⁴. Atqui primogenitus quidem in multis fratribus vocatur, quatenus nobis similis effectus est dempto peccato, assumptaque carne nostra fratrem se nostrum fecit. Primogenitus autem ex mortuis, quia primus ipse carnem suam exsuscitavit ad incorruptionem, eandemque primus in cælos induxit. Unde ait, *Ego sum via* ⁷⁵. Item, *Ego sum ostium* ⁷⁶. Per eum enim natura humana novam resurrectionis insistere viam docetur, et quemadmodum per ostium quoddam in ipsum cælum ingreditur.

Ejusdem Cyrilli.

55. Verbum *γεννησις*, hoc est fieri vel esse, de Deo etiam Patre dictum invenimus, ut apud Davidem *Esto mihi in Deum protectorem* ⁷⁷. Item: *Factus es mihi in salutem* ⁷⁸. Apud Apostolum vero, *Sit porro Deus verax* ⁷⁹, *omnis autem homo mendax* ⁸⁰. Si ergo Pater, quamvis protector fiat et verax, creatura tamen non est, certe neque Filius, quamvis a Patre nobis sapientia, sanctificatio et redemptio factus sit, creatura erit.

Ejusdem Cyrilli.

26. Cum Patrem Filio essentiae causam factum esse dicitis, quam causam id dicitis? an causam creationis? Atqui Pater ipse dixit ei: *Ex utero ante Luciferum genui te* ⁸¹; superest ergo ut causam qua Pater est id dicatis. Unde sequitur Filium non creaturam, sed naturalem Filium esse.

Theologi ex oratione coram CL episcopis habita.

27. Creatura quidem Dei dicatur, siquidem magnum nobis et hoc est. Deus autem nullo modo: certe tunc admittam creaturam esse Deum, cum ergo quoque proprie fuero Deus. Sic enim se res habet. Si quidem Deus est, creatura non est, nobiscum enim, qui dii non sumus, creatura est. Quod si creatura est, Deus non est. Cæpit enim in tempore: quod porro cæpit, est quando non fuit. Cæterum id quo illud non fuit, antiquius est, cum proprie non sit, qui fieri potest ut sit Deus? Trium ergo [sanctæ Trinitatis personarum] nulla creatura est, neque quod eo deterius est, propter me facta, ne solum creatura sit, verum etiam nobis abjectior. Nam si ego in honorem Dei factus sum, illa vero propter me, certe orbita propter curium, et sera propter ostium facta est. Vinco causa.

⁷² Rom. viii, 29. ⁷³ Coloss. i, 18. ⁷⁴ Joan. xiv, 6. ⁷⁵ Joan. x, 9. ⁷⁶ Psal. lxx, 3. ⁷⁷ Psal. cxvii, 14. ⁷⁸ Rom. iii, 4. ⁷⁹ Psal. cxv, 11. ⁸⁰ Psal. cix, 3. ⁸¹ Philipp. ii, 6. ⁸² Joan. x, 30.

A Quanto enim creaturis excellentior est Deus, tanto id me ipso, qui propter Deum subsisto, ignobilius sit oportet, quod propter me factum est.

Damasceni.

28. Quemadmodum ignem lumine quod ab ipso procedit lucere dicimus, nec lumen ab igne procedens instrumentum esse statuimus quod igni deserviat, sed potius naturalem esse facultatem profitemur, ita et Patrem quemcumque agit, ea per unigenitum Filium suum agere dicimus, non tanquam organi adminiculo, sed naturali et per se subsistente potentia. Et quemadmodum ignem lucere dicimus, viceque versa lumen ignis lucere astruimus, ita etiam quemcumque Pater agit eadem Filius quoque agit.

Assertiones aliæ adversus Eunomianorum ὁμοούσιον, hoc est dictionem, qua Filius similis quidem, et non ejusdem cum Patre substantiæ esse dicitur.

CAP. LVII.

Magni Athanasii adversus eos, qui homœusium introducunt.

29. Similia non de substantiis, at figuris et qualitatibus dicuntur. Homo itaque homini ratione quidem essentiae ὁμοούσιος dicitur: ratione autem figuræ aut ideæ, ὁμοιος, id est similis. Idea porro qualitas quæpiam est. Item homo bovi, si essentia ratio habeatur, non ἄνθρωπος seu dissimilis est, at ἑτεροούσιος, hoc est essentia diversa præditus: C ratione vero ideæ corporeæ, ἄνθρωπος seu dissimilis. Fit autem Deo quispiam similis, non essentia, sed virtutibus, quæ qualitatibus accensentur.

Basilii Magni.

30. Splendore quidem conjunctionem, hypostaseos vero caractere seu figura substantiæ, ὁμοούσιον, hoc est identitatem substantiæ docemur.

Sancti Cyrilli.

31. Undenam Filius Patri consubstantialis esse dictus sit, Apostolus dicat his verbis: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo* ⁸¹. Itaque cum per Dei formam natura intelligatur, adjungaturque æqualitas, merito consubstantialis dictus est. Qui enim æqualem cum Patre naturam habet, æqualem certe substantiam quoque habet. Quin ipse quoque Christus cum ait: *Ego et Pater unum sumus* ⁸², naturæ sive essentiae identitatem demonstrat.

Ejusdem Cyrilli.

32. Quorum actiones eandem, eorum essentia quoque una est. Actio porro Patris et Filii una est, ut hinc patet: *Faciamus hominem ad imaginem nostram* ⁸³. Item: *Quæcumque Pater agit, eadem et*

tuo natus es, an ex nolente? Si nolente, tyrannica nimirum coactus est. quis porro eum coegit? Nec enim naturam dixeris, quæ castitatem quoque amplecti potest. Sin volente, paucis tibi syllabis pater excidit? nam voluntatis te, non patris filium prædicas. At vero tunc ad Deum resque creatas transis? ergo sapientiæ tuæ tuam accommodo quæstionem. Volensne Deus omnia condidit, an coactus? si coactus, hæc tyrannis est, et vis ab aliquo illata: sin volens, res etiam creatæ Deo privantur, tuque in primis, qui argutias hujusmodi nobis confingis. Siquidem voluntas nos a Creatore tanquam murus intermedius sejungit. Verumenimvero alium puto eum esse qui vult, et aliam voluntatem; alium qui generat, et aliam generationem; alium qui dicit, et alium sermonem, nisi forte sumus ebrii. Illa enim sunt quæ moventur, hæc vero motui similia. Non ergo voluntatis est, quod quis vult, nulla enim hoc ratione consequitur neque generationis, quod generatur, neque prolationis, quod auditum est, sed volentis, generantis, et loquentis. Quæ porro Deo insunt, his omnibus excellentiora sunt: cui quidem generatio fortasse nihil aliud est, quam ipsa generandi voluntas; quod si omnino admittamus, medium nihil relinquitur. Atqui generatio vel ipsa voluntate præstantior est.

Visne ut ludicrum ego quoque de Patre aliquod in medium proferam? siquidem te auctore argutias hujusmodi comminisci audeo. Volensne Deus Pater est, an nolens? Jam quomodo te ab ambidextro tuo hoc sophismate expedies? Si enim volens, quando tandem velle cœpit? certe non antequam esset; nihil enim erat prius: aut aliud in eo voluit, ut ita dicam, volitum est; unde consequitur ut partitionem admittat. Quid vero obstat, quominus ille voluntatis quoque tuæ promptuarium sit? Quod si nolens, quid eum coegit ut esset? item quomodo Deus erit, si coactus est? quamvis Deus nihil aliud sit quam ipsum esse.

CAP. LIX.

Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio.

40. Nostra porro sic habet ratio. Quemadmodum equi, bovis, hominis, singulorumque sub eadem cadentium speciem ratio una est, atque adeo quidquid ratione præditum est, id etiam proprie; quidquid vero ea caret, id vel non dicitur, vel non proprie dicitur: sic Dei quoque una essentia, et natura, et appellatio est, etsi diversa essentiae naturæque habita ratione, varia quoque nomina excogitentur: ita ut quod proprie Deus dicitur, id Deus quoque sit: quodque natura sit, id etiam vere nominetur, siquidem non in nominibus, sed rebus veritatem inesse arbitramur. Isti autem veriti ne non omnem lapidem adversus veritatem

A movisse videantur, Deum quidem Filium esse fatentur, quoties eo et ratione et testimoniis adiguntur: at homonymum soloque nomine communi. Cum vero contra insistimus hic verbis: Age vero, an Deus non proprie Deus est, quemadmodum neque animal quod pictum est? Qui fit ergo, ut Deus sit, si proprie Deus non est?

At quid obstat, inquiunt, quominus et homonyma utraque et proprie dicantur? Atque nobis in medium proferent canem terrestrem et marinum: ut quæ sint homonyma et proprie dicantur. Homonymis enim hujusmodi quoque species accensentur, et si quid aliud eodem significetur nomine, ejus quidem ex æquo particeps, natura vero diversum. At vero ibi, heus tu, vir optime, cum duas naturas eadem sub appellatione comprehendis, aliam alia nihilomeliorē introducis, ita ut neque aliam alia priorem aut posteriorem, neque aliam magis aut minus alia esse id quod dicitur asserere possis. Nihil enim conjungitur, quod hujusmodi eis necessitatem afferat. Hic enim non magis canis est, neque ille minus alio, nimirum marinus terrestri, aut terrestri marino. Nam cur id quæve ratione fiat? sed rebus æqualibus atque diversis eadem appellatio tribuitur. Nunc autem cum adorationem Deo adjudices, eumque esse dicas, qui naturam omnem exsuperet, quod unum Dei proprium, velutique natura divinitatis est, deinde Patri quidem id tribuas quo Filium prives, imo Patri subicias, eique velut secundarium ab illo ascribas honorem et adorationem; tamen syllabis ipsis τὸ θεῖον, seu similitudinem ei tribuas, re tamen ipsa divinitatem conscindis, malitioseque ab homonymia æqualitatem designans, ad eam transis, quæ inæqualia cooptet, ita ut te iudice pictus vivensque homo atque canes illi quos exempli gratia in medium protulisti, ad divinitatem propius accedant: vel ambobus ut appellationis homonymiam, ita naturarum quoque æqualitatem concedito, quamlibet eas differentes introducas, et canes illos dissolvisti, quos ad inæqualitatem probandam commentus es. Nam quid homonymia seu nominis similitudo prosit, nisi ea quæ dividis parem honoris gradum obtineant, siquidem non ut æqualia ostenderes, sed ut inæqualia, ad hujusmodi homonymiam canesque confugisti.

CAP. LX.

Filium vere Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione.

41. Quandoquidem nos ex magnis et excelsis vocibus divinitatem Filii deprehendimus et prædicamus, his nimirum: Deus Verbum in principio, cum principio principium: *In principio erat Verbum, Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*⁹⁰. Et *Tecum principium*⁹¹. Et vocans ipsum [principium] a generationibus antiquis. Quoniam Filius unigenitus, *unigenitus Filius, qui est in sinu*

⁹⁰ Joan. 1, 1. ⁹¹ Psal. cix, 3.

Patris, ipse enarravit ⁹². *Via, Veritas. Vita* ⁹³ **A**
Lux ⁹⁴, *Sapientia, Virtus : Christus, Dei Virtus, et*
Dei sapientia ⁹⁵.

Splendor, Character seu Figura, Imago, Sigillum : *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus* ⁹⁶. Et : *Imago bonitatis ejus* ⁹⁷. Et : *Hunc enim signavit Deus* ⁹⁸.

Dominus, Rex, Qui est omnipotens : *Pluit Dominus ignem a Domino* ⁹⁹. Et : *Virga directionis, virga regni tui* ¹. Et : *Qui est, qui erat, et qui venturus est* ², et omnipotens, perspicue de Filio dicta, et cætera quæ sunt ejusdem significationis : quorum nullum ascititium est, neque posterius adjunctum Filio aut Spiritui, ut nec ipsi Patri. Quod enim perfectum est, id accessione non constat. Nunquam enim fuit sine Verbo, nunquam non fuit **B** Pater, nunquam non verus, non sapiens, non potens, nunquam vita, aut splendore aut bonitate egens.

Jam vero tu mihi vicissim, verba imperitiæ tuæ recenseto, nempe, *Deus meus, et Deus vester. Major, Creavit, Fecit, Sanctificavit*. Adde, si velis, et hæc : *Servus, Subjctus, Dedit, Didicit. Mandatum accepit, Missus est*. Quod etiam nihil a seipso facere, aut dicere, aut judicare, aut donare, aut velle possit. Quibus et hæc adjice : *Ignorantiam, Subjectiōnem, Precationem, Interrogationem, Profectionem, Perfectionem*. Imo vero si placet, iis quoque abjectiora accense : *Dormire, Eurire, Defatigari, Flere, Angi, Succumbere*. Fortassis objicies et crucem et mortem. Nam resurrectionem et ascensum in cælos prætermittis mihi videris ; quandoquidem **C** nonnihil in iis reperitur, quod nobis suffragetur. Plura his etiam deblaterabis, si homonymum Deum tuum et ascriptitium constituere velis, qui nobis et verus et ejusdem cum Patre dignitatis habetur.

Horum enim unumquodque facile tibi fuerit petendo ad pietatis regulam examinare, scrupulumque tollere, si quem tibi verba injecerint, si saltem revera impeggeris, nec ultro id flagitii commiseris.

Ut autem rempaucis concludam, quæ sublimiora sunt, ea ad divinitatem refer, eamque naturam, quæ ab omnibus corporeis perturbationibus immunis est. Quæ vero sunt humiliora, ea composito ascribe, eique qui propter te exinanitus est, carnemque assumpsit, et, ne quid abjectius dicam, homo factus est. Deinde vero exaltatus etiam est, ut carnalibus istis humique repentibus dogmatis tuis longum valedicens, sublimior esse discas, atque ad divinitatem ascendere, non autem rebus iis quæ sub aspectum cadunt immoreis, sed una cum iis quæ mente percipiuntur subveharis : atque adeo cognoscas, quænam lex naturæ, quæque carnis a Christo assumptæ ratio sit.

⁹² Joan. i. 18. ⁹³ Joan. xiv. 6. ⁹⁴ Joan. viii. 12. ⁹⁵ I Cor. i. 31. ⁹⁶ Hebr. i. 3. ⁹⁷ Sap. vii. 26. ⁹⁸ Joan. vi. 27. ⁹⁹ Gen. xix. 24. ¹ Psal. xlv. 7. ² Apoc. i. 8. ³ Joan. v. 26. ⁴ Joan. vi. 58.

CAP. LXI.

Explicatio hujus Scripturæ loci : « Quemadmodum Pater vitam habet in seipso, ita dedit et Filio vitam habere in seipso ». ¹ *Theologi e.c. secunda de Filio oratione.*

42. Quintum dicatur, quod ipse vitam aut judicium accipiat, vel hæreditatem gentium, vel potestatem omnis carnis, vel gloriam, vel discipulos, vel quacunque dicuntur, eaque de humanitate. Quod si de Deo quoque dicta esse concedas, nihil absurditatis inest. Neque enim tanquam ascititia concedas, sed tanquam ea quæ ab initio inessent, atque adeo naturæ, non autem gratiæ ratione.

Sancti Cyrilli.

43. Verba illa : *Ego vivo propter Patrem* ², haudquaquam diversæ substantiæ Filium constituunt, sed potius consubstantiali Quemadmodum enim si quis filius hominis dicat : *Sum rationis particeps* propter patrem, sive quia pater meus ratione præditus est, ita etiam Filius et Deus : *Vivo*, inquit, ego, quia vivit Pater. Cæterum hujusmodi oratione paternam causam Filius et Verbum perspicuum fecit, atque ipsarum etiam hypostaseon discrimen : ne quis ratione mutue illorum in omnibus æqualitatis et identitatis unam esse personam existimet.

S. Joannis Damasceni.

44. Quæcunque Filius et Spiritus habent a Patre habent, atque ipsum etiam quod sunt. Nam si nihil quidquam Pater habeat, nec Filius quidem quidquam habet, nec Spiritus sanctus ; et propter Patrem, id est, quia Pater est, Filius quoque Spiritusque sanctus sunt ; juxta illud : *Viro ego propter Patrem*, sive quia vivit Pater, et propter Patrem Filius et Spiritus sanctus habent ; id est qui illa quæ Pater habet mea sunt, præter characteristics seu figurativas proprietates itaque Pater Filio dat ratione causæ paternæ. Accipere autem Filius et Spiritus sanctus dicuntur, propter naturæ identitatem.

CAP. LXII.

Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione.

D 45. Missus quidem est, at ut homo. Duplex enim erat : quandoquidem defessus fuit, esuriit, sitiit, anxius fuit, flevit lege corporis ; quod si etiam ut Deus, quid hoc ? Beneplacitum Patris, missionem esse reputa : ad quem sua ipsius accepta refert, tum ut principio quod nullo tempore cœpit honorem deferat, tum ne Deo adversari videatur, quandoquidem proditus quoque dicitur, imo vero seipsum prodidit, ut scriptum est ; item a Patre suscitatus et assumptus est ; imo seipsum

quoque suscitavit et assumpsit. Illa sunt beneplaciti; hæc potentiæ. Tu porro ea quidem recensens quæ minorem faciunt, quæ vero sublimiorem, ea prætermittis: eumque passum esse consideras, quod autem sponte passus sit non adjicis.

Ejusdem in illum Apostoli locum, quo ait: «Oportet enim eum regnare usque ad tempora.» Ex oratione 2 de Filio.

46. Quod secundo loco nobis objiciunt adversarii, id vero maximis et invictis argumentis accensent, nimirum: *Oportet enim ipsum regnare* ^a usque adhuc: et a cælo suscipi usque ad temporum constitutionem ^b, et habere solium a dextris Dei, donec inimicos superet. Quid tum postea? Regnumne deseret, aut cælis ejicietur? Quis eum coget? aut qua de causa? Quam audacem interpretem agis! quamque a regno seu subjectione alienum! Atqui audis: *Regni ejus non erit finis*. Verumenimvero in eum errorem impigisti, quod his vocibus donec et usque præteritum a futuro non dividi prorsus ignores: imo hactenus significari, nulla oratione habita ejus quod subsequatur: alioqui quo sensu accipias, ne cætera dicam, locum illum: *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi*? An postea futurum non esse dices? At quænam hujus ratio fuerit? Nec vero ea tantum de causa lapsus es, sed etiam quia dictionum significata non distinguis. Siquidem regnare dicitur uno quidem significato, tanquam omnium, velint, nolint, Rex omnipotens; alia autem, tanquam is qui nos ditioni suæ subjecerit, suoque ipsius regno ita mancipaverit, ut libenter ejus jugum suscipiamus. Regni ergo eo sensu accepti non erit finis. Secundi autem munus quoddam est? nimirum ut nos manu protegat et salvos faciat. Nec enim est quod eos subjiciat, qui jam subjecti sunt. Postea enim consurget judicaturus terram, ut salvos a perditis segreget. Postea, inquam, surget Deus in medio deorum, salvorum, dijudicaturus et distincturus quo quisque præmio et mansionem dignus sit. Hoc sensu accipito eam quoque subjectionem, qua Filium Patri subjicis.

Quid ais? quasi nunc ei subjectus non sit? An vero Deo subjiciendus est omnino, qui Deus quoque sit? certe tu de latrone aut hoste quopiam verba mihi facere videris.

Quin potius rem ipsam ita expendito. Quemadmodum execratio dictus est ille, qui meam soluturus execrationem venit: item et peccatum, qui mundi peccatum tollit, denique novus Adamus pro vetere sit, ita et inobedientiam meam suam facit, quippe qui totius corporis caput existat. Itaque quandiu rebellis ego seditiosusque sum, dum Christi jugum respuo, affectibusque meis inservio, Christus quoque non subjectus habita mei ratione dicitur.

Postquam vero cuncta sibi subjecerit, subjiciet autem cognitione et commutatione, tunc ipse

A quoque subjectionem compleverit, me servatum lum adducens. Hæc enim est, ut arbitror. Christi subjectio, nimirum paternæ voluntatis adimpletio. Subjicitur porro et Filius Patri, et Pater Filio: ille quidem agens hic vero approbans: quod antea quoque diximus. Atque ita qui subjecit quod subiectum est, Deo exhibet, sibi quod nostrum est accommodans.

Eodem sensu mihi accipiendus locus ille quoque videtur: *Deus, Deus meus, intende mihi, quare me dereliqui tibi*? Nec enim ipse derelictus est, neque a Deo, neque a sua ipsius divinitate, quod quibusdam videtur tanquam timente passionem, et idcirco contracta a patiente. Quis eum vel primus hoc in nundo nasci, vel in crucem ascendere coegit? Cæterum in seipso, ut jam dixi, quod nostrum est, exprimit. Nos enim derelicti antea et contempti eramus: nunc vero assumpti et servati passionibus ejus qui passioni neulquam obnoxius est. Quemadmodum nostram quoque insipientiam assumens, et peccatum assumens, quæ subsequuntur eo in psalmo ait; quandoquidem vicesimus primus ille psalmus ad Christum haud dubie refertur.

Ejusdem quoque considerationis et illa sunt, quod ille obedientiam ex iis quæ passus est didicerit; item *clamor, lacrymæ, supplicare, exaudiri, reverentia*: quæ ille pro nobis mirum in modum tanquam in proskenio repræsentat. Quatenus enim Verbum neque obediens erat, neque non obediens: siquidem hæc ad eos spectant qui subiecti quasque secundarii sunt, illud quidem certe spectat ad viros bonos, rectique amantes, hoc vero ad reprobos supplicioque dignos: quatenus autem servi forma se conservis accommodat alienamque formam induit, me totum meaque in seipso ferens, ut sua ipsius vi quod deterius est consumat, non secus atque ceram ignis, aut sol vaporem terræ: atque ego commissionis hujus gratia eorum quæ habet ille particeps efficiar. Ea de causa obedientiam reipsa præstat, ejusque periculum passionis facit. Siquidem affectio seu animi dispositio non sufficit, quemadmodum neque nobis, nisi rebus quoque ipsis animi sensa declaremus. Opus enim affectionem animi probat. Nec minus forte probandus ille quoque sensus est, quod obedientiam nostram explorat, omniaque suis passionibus metitur arte humanitatis, ut suis nostra cognoscere possit, quantumque sit a nobis exigendum, quantumque nobis concedendum, habita imbecillitatis una cum passionis ratione. Nam si lux, propter emissionem quæ in tenebris, hoc est hacce vita, apparuit, persecutionem passa est a tenebris, a malo, inquam, et tentatore, tenebræ quantæ quamque debiles fuerunt? Quid autem mirum, si coalescentibus illis omnino, nos quoque quodammodo assumpti fuerimus? Majus enim illi

^a Cor. xv, 25; Psal. cix, 2. ^b Act. iii, 21. ^c Matth. xxviii, 20. ^d Psal. xxi, 2.

et imperioso, vel ut magis proprie loquar, paterne perficit? Eo enim sensu locum illum accipio, quo quæ a Patre fiunt, ea similiter a Filie fieri dicuntur, ita ut non eorum quæ fiunt similitudo, sed eadem potestas et dignitas significetur. Quo sensu etiam et hoc accipiendum est, ad hoc usque tempus et Patrem et Filium operari: nec hoc solum, sed eorum etiam quæ fecerunt moderationem et conservationem, ut verbis illis indicatur: *Facere angelos suos spiritus* ²². Item, *fundare terram super stabilitatem ejus* ²³, cum semel et hæc fundata, et illi facti sint. Item: *Formari tonitrum, et creari Spiritum* ²⁴; quorum ratio cum semel exstiterit, continua tamen etiamnum operatio manet.

CAP. LXV.

In illud: « *Descendi e caelo, non ut faciam voluntatem meam* ²⁵. » Ex eadem sancti Gregorii oratione.

49. Septimum proponatur: Descendisse de caelo Filium non ut voluntatem suam faciat, verum ejus a quo missus est. Certe nisi hæc proferrentur ab eo qui descendit, dicere possemus sermonem hunc formari tanquam ab homine. non eo qui Servator intelligatur, cujus voluntas Deo neutiquam contraria sit, quippe quæ tota divina evaserit, sed eo qui nobis similis sit; quippe cum humana voluntas non omnino Deo subserviat, sed persæpe repugnet, atque in contrarium nitatur. Hoc enim sensu locum illum accepimus: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; verumtamen non quod ego volo, sed tua voluntas prævaleat* ²⁶. Nec enim consentaneum est, ut ignorarit ille an id fieri posset necne, nec voluntatem voluntati opposuerit. Quia vero ea verba ejus sunt, qui carnem assumpsit, quod enim descendit caro assumpta non est: ita quæstioni occurremus hoc intelligendum esse, non tanquam propria Filio voluntas aliaque a Patris voluntate sit, sed tanquam non sit, ut hæc inde consequantur: Non ut faciam voluntatem meam, mea enim a tua sejuncta non est; sed eam quæ tibi et mihi communis est, quorum ut una est divinitas, ita et voluntas.

Siquidem pleraque communiter hoc pacto dicuntur, non affirmative, at negative, ut illud: *Non enim ad mensuram Deus Spiritum dat* ²⁷, nec enim dat, nec ad mensuram. Nam Deum Deus non metitur. Item illud: Neque peccatum meum, neque iniquitas mea, sic enim intelligendum, non ut insit, sed ut non insit. Item: Non propter justitias nostras, quas fecimus; nec enim fecimus. Porro perspicuum hoc est ex sequentibus. Quam enim esse inquit voluntatem Patris? Ut omnis qui credit in Filium servetur, particepsque fiat extremæ resurrectionis, sive restitutionis. An ergo hæc Patris est voluntas, Filii vero non item? aut præter animi voluntatem annuntiatur et creditur? Quis autem

A hoc credat? præsertim cum horum quoque verborum sermonem qui auditur, non esse Filii, sed Patris, idem sit sensus. Qui fiat enim, ut quod commune est, ullius soliusve peculiare sit. Hoc plerumque considerans intelligere non possum, nec alius, mea quidem sententia, intelligere queat. Si hoc sensu voluntatem intelligas, recte admodumque pie intelliges: prout mea, et cujusque orthodoxi, sententia fert.

CAP. LXVI.

Ex eadem beati Nazianzeni oratione, in illud: « *Ut cognoscant te solum verum Deum.* »

50. Octavum hoc illis est: *Ut cognoscat te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* ²⁸, et hoc, *Nemo bonus nisi unus Deus* ²⁹. Hujus quoque scrupuli facillima mihi solutio videtur. Nam si solum verum de Patre intelligas, ubinam, quæso. Veritatem ipsam collocabis? Nam si hoc sensu verba hæc: *Soli sapienti Deo* ³⁰, *Soli immortalis* ³¹, *et lucem inaccesam habitanti* ³², aut *Regi sæculorum incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo* ³³ intelligas, Filius qui morte multatus est tibi effluet, ita ut vel caligo sit, vel non sapiens, neque Rex, neque invisibilis, neque omnino Deus, quod antedictorum caput est Qui vero fiet, ut cum cæteris honoritatem quoque maxime soli Deo propriam non amittat? Verumenimvero verba illa, *Ut cognoscant te solum verum Deum*, sic dicta existimo, ut ad eorum qui dii non sunt quamlibet dicantur intercessionem. Nunquam enim alias addidisset, et *quem misisti Jesum Christum*, si ad illum verba hæc *solum verum* retulisset, at non de divinitate in commune locutus esset. Cæterum verba illa: *Nemo bonus*, occupationem continent, qua legisperito cuidam tentanti se Christus occurrit, sibi quatenus homo esset bonitatem tribuenti: Summe bonum, inquit, solius Dei est, quamvis hoc quoque nomine censeatur homo; unde illud: *Bonus homo ex bono thesauro profert bonum* ³⁴. Item: *Dabo regnum bono super te* ³⁵. Verba Dei sunt ad Saulem de Davide. Item illud: *Benefac, Domine, bonis* ³⁶, et cætera id genus quæcunque dicuntur de iis qui inter nos laudibus efferuntur, in quos primi boni defluxio, vel secunda ratione, derivavit. Itaque si persuasi sumus, optimum est: sin minus, quid respondebis iis qui argumenta tua secuti, Filium solum Deum dictum esse astruent? quibusnam verbis? His: *Hic est Deus noster, et ei non comparatur alius* ³⁷. Et paulo post: *Pest hoc in terris visus est, et cum hominibus versatus* ³⁸. Ibi enim non de Patre sed Filio verba fieri, ex eo quod additur perspicuum est. Is enim est qui corpore nobiscum versatus est iisque convixit, qui degunt in terris. Quod si eviderit hoc de Patre dici, non iis qui dii censeantur, Patrem amisimus [iis ipsis quibus Fi-

Psal. ciii, 4. ²² Ibid. 5. ²³ Ibid. 25, 30. ²⁴ Joan. vi, 38. ²⁵ Matth. xxvi, 32. ²⁶ Joan. iii, 34. ²⁷ Joan. xvii, 3. ²⁸ Luc. xviii, 49. ²⁹ Rom. xvi, 27. ³⁰ I Tim. i, 17. ³¹ I Tim. vi, 16. ³² I Tim. i, 17. ³³ Matth. xii, 35. ³⁴ I Reg. xv, 28. ³⁵ Psal. cxiv, 4. ³⁶ Baruch iii, 36; ³⁷ Ibid. 38.

lium tutari contendimus]. Quid autem victoria alterius cujuspian caro erat, sed ipsius Verbi. Et hujusmodi miserius aut damnosius esse quæat?

CAP. LXVII.

In illud: « *Semper vivens ad interpellandum pro nobis.* » Ex eadem S. Nazianzeni oratione.

51. Nonum hoc objicere poterunt: *Semper vivens ad interpellandum pro nobis* ³⁹. Recte sane, nec sine magno mysterio atque humanitate. Verbum enim *interpellare* non est quod plerique solent ad supplicium deposcere; hoc enim vel abjectissimum est; sed intercedere pro nobis pro legationis munere, ut Spiritus quoque pro nobis interpellare dicitur: *Unus enim ius, unus et mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus* ⁴⁰. Intercedit enim etiamnum ut homo pro mea salute; nam corpus habet, quod assumpsit, donec assumptæ carnis potentia Deum me faciat: quamvis non amplius secundum carnem cognoscatur, carnales, inquam, affectiones, et ea quibus obnoxii sumus, dempto peccato. Sic Jesum quoque Paracletum, hoc est, advocatum, habemus non quod pro nobis servili more ad Patris pedes advolvatur, et in genua procumbat. Absit hæc verò servilis, Spirituque indigna cogitatio. Nec enim Patris est hoc postulare, nec Filii præstare, nec quempiam id de Deo cogitare par est. Iis vero quæ pro nobis ut homo passus est, nos cohortatur tanquam Verbum et admonitor, ut forti animo simus. Eodem sensu mihi dictio paraclesis, hoc est, exhortatio, accipienda videtur.

CAP. LXVIII.

Ex S. Cyrilli scriptis de progressu seu incremento Christi.

52. Quod in aliquo proficit, diversum ab eo est in quo proficere dicitur. Si ergo in sapientia proficere dictus est Christus ⁴¹, non sapientia est quæ proficiebat, sed humana quam prætendebat ille natura. Cum enim divinitas in eo quotidie revelaretur et elucesceret, semper admiratione dignior spectantibus evadebat. Atque hic sensus est horum verborum, Proficiebat in sapientia,

Ejusdem S. Cyrilli.

53. Humanitas hoc modo in sapientia proficiebat. Cum Sapientia, hoc est Dei Verbum, naturam induisset humanam, factis et admirandis operibus templum a se assumptum oculis intuentium divinum exhibens, ipsum proficere faciebat. Atque hoc pacto humanitas in sapientia proficiebat, cum per eam divina fieret.

Ejusdem S. Cyrilli.

54. Quandoquidem proficere proprium carnis est. Christus proficere dicitur, ut ea indutus, ejusque affectiones sibi accommodans. Nec enim

³⁹ Hebr. xii, 23. ⁴⁰ I Tim. ii, 5. ⁴¹ Luc. ii, 52.

(71) Hunc nodum pulchre dissolvit Themistius Pletho libri posteriorum Platonis defensionum primi, c. 1.

alterius cujuspian caro erat, sed ipsius Verbi. Et quemadmodum cum carne passum esse dicimus, quamvis sola caro passa sit, quandoquidem licet non passus sit quatenus Deus erat, corpus tamen ejus proprium passum est: ita etiam proficere dicatur, nullum quatenus Deus percipiens incrementum, hoc idcirco dicitur, quia in ipso propria ejus caro proficiebat.

S. Joannis Damasceni.

55. Sapientia. et ætate, et gratia proficere dicitur: ætate quidem crescens, ætatisque incremento sapientiam sibi insitam in apertum exercens, adhuc hominum in sapientia et gratia progressum, paternæque approbationis perfectionem, sive hominum de rebus divinis cognitionem et salutem, proprium profectum faciens, sibi quod nostrum est plane accommodans. Ceterum qui sapientia et gratia ipsum ita profecisse dicunt, ut hoc velut auctarium acceperit, *ii resanum secuti Nestorium scheticam seu relativam conjunctionem*, nudamque inhabitationem comminiscuntur, nec ea quæ dicunt agnoscentes, nec ea quæ asseverant. Si enim caro Verbo vere conjuncta est, cum primum esse cœpit vel potius in ipso substitit, hypostaticamque seu personalem cum ipso identitatem subiit, quid obstat quominus cunctis sapientiæ, gratiæque thesauris exornata fuerit?

CAP. LXIX.

Et hæc superioribus in Anomæorum confutationem adnectenda sunt: *An Filium Pater existentem, ne ne genuerit.*

Objiciebant Anomæi sophisticarum argutarum potius quam theologiæ periti: *Existentemne Pater Filium, annon existentem genuit?* easque in angustias pium quemque virum conjiciunt, ut quid responsurus sit, ignoret. Nam si existentem genuisse respondeat, illi hoc responsum cachinno excipient et replicabunt: *Qui vero fieri potest, ut is nascantur, qui est?* hoc enim absurdum est. Quod si existentem negaverint, subjicient, itaque inferent, superesse ut fuerit tempus, quo Filius non fuerit. Quam quidem syllogismi argumentationisve formulam non veram esse commonstrans magnus ille rebus in theologicis Gregorius similia similibus confutat hoc modo.

Estne tempus in tempore, necne? Porro sciendum est quod de tempore interrogare, utrum in tempore sit, an non, eorum non est quæ fieri possunt, tempus enim iis quæ sunt haudquaquam accensetur, sed iis quæ accidunt. Quemadmodum enim motus in corporibus dicitur, sic tempus mensura motus est. Nam sol corpus est quod movetur: tempus autem mensura motus ejus. Itaque tempus eorum non est quæ subsistunt, sed quæ subsequuntur (71).

Cæterum admirandus Aristoteles veteris adversarius Academiæ, præceptorique Platoni contrarius, cælum factum esse, atque a quodam temporali signo conversionem orbicularem cæpisse. at cum ipso tempus quoque una substituisse dicenti, ipse tempus æternum introducit, et cælum ingenuum. At Pater hic Gregorius: Estne tempus, inquit, in tempore, necne? hoc est an universum tempus tempore locum inter res creatas habuit, an vero una cum rerum universitate sine tempore substitit? Nam si tempore creatum est, inquit, universum non est, cum aliud tempus deprehendatur: cuius quidem intermedio tempus evasit tempus. Sin minus tempore earens tempus introducit. Quod si sit tempus sine tempore, vix aliud quidpiam tempori subijciatur. Quod si contra in tempore dicas, de illo rursus sic interrogabit quidpiam, an illud quoque in tempore, an sine tempore sit.

Itaque Pater Gregorius plerisque omissis quæ de tempore frustra hic exponerentur, tantum de illo proposuit, quantum sibi ad quæstionem propositam sufficere visum est. Quamvis enim dubia in utramque partem quæstio esse videatur, ea tamen non est, quia omnino dubia sit. Nec enim si quid minus in temporis protensione fuerit, hoc iam sine tempore est. Cæterum tempus sine tempore non est, quod cum antea non esset, postea factum est, quippe quod sol et luna dimetiantur, quæ solo Creatoris verbo simul et semel creata sunt.

Quibus dilemmatis et hoc accenset: Nunc ego mentior, ei simile quod de tempore præcedit. Hoc itaque dilemma: Nunc ego mentior, vera quidem dicit in iis quæ mentitur: mentitur autem in iis quæ vera dicere putes. Cæterum hac in quæstione proponenda Theologus hisce verbis utitur: Hujus dilemmatis: Nunc ego mentior, alteram partem concede, vel vera dicere tantum, vel mentiri. Non enim utramque concedemus. Quia enim putabat adversarius omnibus in quæstionibus veram esse negationem vel affirmationem, idcirco Pater ea illi obtrudit in quibus contraria concurrere videntur: nec fieri potest ut altera quidem propositio vera sit, altera vero falsa: sed et illa et hæc vera simul et falsa est. Ita porro se habet hoc dilemma: Nunc ego mentior. Ponamus quempiam ita dixisse: Ego nunc mentior, nec alio præcedente sermone intulisse, sed primum dixisse: Nunc ego mentior; dispiciamusque an locum hic habeat negativa propositio, an utique solum vera dixerit, an vero mentitus sit. Jam si dicas eum vera dixisse, consequitur quoque ut mentitus sit, ipse enim de seipso proponit. Quod si mentitum esse dicas, certe vera quoque dicere videtur. Eo enim ipso vera dicit, quod mentiri se fatetur; omninoque necesse est ut mendacium veritas et veritatem mendacium subsequatur: utramvis enim contradictionis partem concesseris, eadem opera alteram quoque assumpsisti. At mentitur, inquit, cum

A Mentior dixerit; hæc est affirmativa. Atqui nec mentitur, quamvis Mentior dixerit, hæc est negativa; unde concludit: Quid ergo mirum, si ut hoc in dilemmate contraria concurrunt, ita ut utraque propositio partim falsa partim vera deprehendatur, ita etiam in tua objectione ambæ propositiones, quibus ipsum *mentiri* dividitur.

Interrogasti an existentem Pater Filium, annon existentem genuerit? Ego autem tibi respondebo: Nec existentem genuit, nec non existentem. Tu vero, quia non existentem genuisse dixi, ne ita accipito, quasi existentem genuisse confessus sim. Utramque enim propositionis partem ut in præcedentibus dilemmatis veram esse contingit. Atqui Theologus hoc pacto quæstionis absurditatem dissolvit. Dicit autem potest existentem Filium a Patre genitum esse; atque ita vicisse adversarium. Quod naturali sic probabo exemplo: sol radium gignit, et radius jubat. An ergo sol radium non existentem gignit, aut radius jubat? Quis autem quotquot unquam vixerunt hominum, solem sine radiis vidit? aut radium sine splendore? Itaque et generant, et existentia generant. Non enim divina se habent, ut corporea. Quia nos cum non essemus, postea nati sumus. At in rebus quæ quamvis corpore constent, divina tamen sunt secus se res habet. Quod si hæc ita se habeant, quanto magis incorporea, in quibus effectus a causis procedunt, iisque insunt et ad eas convertuntur?

CAP. LXX.

Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreseos.

Ea erat Eunomii et hæreseos ejus sectatorum successorumque sententia, ut Patrem primam et propriam essentiam; deinde Filium, qui ejus intermedio productus esset: postremo Spiritum sanctum, eam quæ præcedentium neutri accenseretur. Quamvis autem Filium a Patris essentia sejungerent, tamen nunc eodem et communi honore Deum ipsum appellabant: nunc eodem nomine. Cæterum reprehensi ab orthodoxis, quod fieri non possit, ut Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur, respondebant homonymorum non unum esse usum, sed etiam secundum, quo quidem homonyma diversi sunt generis et utraque propria: canesque terrestrem et marinum, qui homonymi sunt et proprie dicuntur. Nec enim alter proprie alter improprie canis, sed uterque proprie, id est, quod dicitur. Atque inde orsi, nihil obstare affirmabant, quominus et Pater et Filius eodem et proprio nomine Deus appelletur.

Cæterum illos magnus ille Pater Gregorius tanquam absona dicentes redarguit. Terrestris enim canis, inquit, et marinus pares sunt substantia, amboque ejusdem temporis et dignitatis participes efficiuntur. Nec est quod dicas hunc quidem magis esse substantiam, illum vero minus? neque hunc prius, illum posterius fuisse. Estque adeo in canum exemplo quasi quædam diversitas in rebus,

societas et communio (alius enim terrestris, alius marinus canis est), quæ tamen ejusdem dignitatis, substantiæ atque temporis existant. At in Filio et Patre non hoc inest Patri enim alteram substantiam tribuitis, quem omni substantia majorem, nec tempori obnoxium, et ingenitum esse fatemini; Filio autem alteram, nimirum temporalem et a Patre diversam substantiam, quodque generatione substituerit, quemadmodum ea quæ sunt omnia. Itaque perspicuum est Filium a vobis Deum per homonymiam ut sentitis vocari, Patrique *ὁμοούσιον* *αὐτῷ* *θεῷ*, hoc est, simili essentia præditum et similem quemadmodum animal etiam vocatis, et quod vivit, et id quod pictum est) potius quam Deum: atque frustra canum, terrestris, inquam, et marini, homonymiam in medium profertis.

Itaque vestro repugnantes exemplo ipsi vos ipsos subvertitis, quia non unam nobiscum Divinitatem statuitis, sed in partes inæquales dissecatis, et perverse ab una continuaque homonymia (ea, inquam, cui par et æqualis dignitas et par tempus insunt) ad aliam homonymiam transitis, et in qua ex duabus substantiis, Pater quidem magis, Filius au-

tem minus substantia sit. Certe pius et vivus homo vobis ad Patris et Filii exprimendam divinitatem potior et accommodatior esset, quam ii quo in exemplum adduxistis canes. Quandoquidem, ut vel dogmatibus vestris constat, prior, quidem Pater posterior vero Filius fuit: quemadmodum prior quidem homo vivus, posterior autem ejus imago, atque ille quidem vere homo est, quia ei hominis definitio quadrat: hæc vero non proprie sed per homonymiam seu nominis similitudinem: quippe cui sola forma coloribus impressa sit: nec tamen definitio quadrat, ut prototypo seu primo exemplari. Si ergo exemplum vestrum vero dogmati accommodare vultis, quemadmodum in eanibus homonymia parem dignitatem habere dicitis, ita etiam Patri et Filio una cum nobis communione parem quoque naturarum dignitatem tribuite.

Quod si recusatis, canes dissolvistis, a vobis eo consilio inventos ut inæqualitatis a vobis excogitatae testes essent. Ipsos enim pari naturæ dignitate præditos et contemporaneos esse probatum est, vos autem eos qui omnino sunt pares, Patrem, inquam, et Filium, impares esse docetis.

Indices in Joelem exstant ad calcem tomæ sequentis.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

ISIDORUS THESSALONICENSIS EPISCOPUS.		HISTORIA NICETÆ.	319
Notitia.	9	DE REBUS GESTIS MANUELIS COMNENI LIBRI SEPTEN.	378
SERMONES.	14	Liber primus.	378
SERMO PRIMUS. — In Nativitatem B. Mariæ Virginis.	14	Liber II.	406
Sermo II. — In Presentationem B. V. Mariæ.	39	Liber III.	438
Sermo III. — In Annuntiationem ejusdem B. V. Mariæ.	71	Liber IV.	466
Sermo IV. — In Dormitionem B. Mariæ Virginis.	118	Liber V.	494
		Liber VI.	519
NICETAS MARIONENSIS.		Liber VII.	547
Hergenrotheri Monitum.	166	IMPERIUM ALEXII COMNENI.	574
DIALOGI DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI.	170	IMPERII ANDRONICI COMNENI LIBER I.	627
Proœmium.	170	Liber II. EJUSDEM IMPERII.	674
Dialogus primus.	174	IMPERIUM ISAACII ANGELI LIBER III.	715
Dialogus secundus.	202	IMPERIUM ISAACII ANGELI UNA CUM ALEXII FILIO.	840
Dialogus tertius.	211	IMPERIUM ALEXII DUCIS COGNOMENTO MURZUPLI.	947
Dialogus quartus.	211	LIBER DE REBUS GESTIS POST URBEM CAPTAM.	987
Dialogus quintus.	215	NARRATIO DE STATUIS QUAS FRANGI DE-TRAHEBANT POST CAPTAM URBEM.	1002
Dialogus sextus.	215	Chronologia Nicetæ.	1054
JOHANNES CITRI.		Glossarium Fabroti.	1063
RESPONSA CANONICA (memorantur tantum).	222	NICETÆ THESAURUS ORTHODOXÆ FIDEI.	1087
MARCUS PATRIARCHA ALEXANDRINUS.		Epistolæ nuncupatoria.	1087
QUÆSTIONES ET RESPONSA (memorantur).	222	Monitum card. Angelo Mai.	1091
JOEL CHONOGRAPHUS.		Index librorum quibus constat thesaurus orthodoxæ fidei.	1094
Notitia.	223	LIBER PRIMUS. — De philosophorum ethnicorum et Judæorum erroribus.	1101
CHONOGRAPHIA COMPENDIARIA.	225	Proœmium.	1102
NICETAS CHONIATES.		Caput primum. — Mosaicæ Geneseos synopsis, ab Adamo ad Moysen.	1006
Notitia.	287	Cap. II. — Græcorum mysteriorum origo, philosophorumque sectæ.	1102
Epistolæ nuncupatoriæ.	302	Cap. III. — Plato de trium rerum causis.	1106
Fabroti Brevarium.	310	Cap. IV. — Pythagoræ futillis nugatoris deliria.	1106
		Cap. V. — Epicuri mellitarum placentarum bellicum fuga.	1106

Cap. VI. — Moses philosophis certior Principia rerum elementa. Et quod elementorum primo productum.	1107
Cap. VII. — De idola et celo.	1108
Cap. VIII. — De stellis. Sol et luna an planetæ? Planetarum ordo, motus et concentus.	1109
Cap. IX. — In diei supremi tempus. Astrorum synodus diluvia.	1109
Cap. X. — De soli, lunæ terræque magnitudine et intervallo.	1110
Cap. XI. — De solis et lunæ eclipsi.	1110
Cap. XII. — De solis, lunæ astrorumque qualitatibus.	1111
Cap. XIII. — De solis et lunæ cursu, annique ratione.	1112
Cap. XIV. — Solis, lunæ et stellarum materia, igitur natura.	1112
Cap. XV. — De zodiaco, planetarumque domibus, et elevationibus.	1112
Cap. XVI. — De lunæ figuris decem.	1113
Cap. XVII. — De septem planetarum zonis et cursu cum explicatione Psalmi VIII.	1113
Cap. XVIII. — De qua nor tropicis sive solstitiis.	1113
Cap. XIX. — Signa, mensura et tempora.	1114
Cap. XX. — De stellarum motu. Itemque de luna.	1115
Cap. XXI. — De vacuo.	1116
Cap. XXII. — E quo elementum productum.	1116
Cap. XXIII. — De cometis et fulgoribus illis qui æthereis dictas dicuntur.	1116
Cap. XXIV. — De pluvia nive, grandine, et quæ ex vapore sunt.	1117
Cap. XXV. — De iride, halone, parellis et virgulis.	1117
Cap. XXVI. — Christiana et philosophica terræ motus causa.	1117
Cap. XXVII. — De ventis.	1118
Cap. XXVIII. — De fulmine, turbine, tonitru, procella, etc.	1118
Cap. XXIX. — De corporum resurrectione, et animorum immortalitate.	1118
Cap. XXX. — De Iudaismi auctoribus.	1119
Cap. XXXI. — Hæresion et seditionum Iudaicarum causa.	1119
Cap. XXXII. — Duodecim tribuum in duos ducatus sub Roboamo divisio.	1119
Cap. XXXIII. — Captivitas. Esdras Babylone in Samariam idololatris iubilantibus mittitur.	1120
Cap. XXXIV. — Samaritanorum hæresis.	1120
Cap. XXXV. — In quibus Samaritanorum quatuor sectæ conveniant, in quibus non.	1120
Cap. XXXVI. — De E-senis in specie.	1121
Cap. XXXVII. — Judæorum in septem sectas divisio.	1122
Cap. XXXVIII. — De Saducæis.	1123
Cap. XXXIX. — De Scribis.	1123
Cap. XL. — De Phariseis.	1123
Cap. XLI. — De Hemerobaptistis.	1124
Cap. XLII. — De Nazareis.	1124
Cap. XLIII. — De Eremis, et Elxai pseudopropheta, et ejus fratre Jezæo cum sororibus Martho et Marthana.	1124
Cap. XLIV. De Herodianis.	1124
Cap. XLV. — Libri primi Epilogus.	1125
LIBER II. — De sancta Trinitate, angelis et hominibus.	1125
Caput primum. — Quod divinitas trihypostata sit, hoc est tribus personis constet.	1125
Cap. II. — Cur Trinitatis mysterium ministerio Verbi potius quam hominis cujusdam innotuerit.	1127
Cap. III. — Incarnatio Christi certissimum divinitas erga nos prodidentis argumentum.	1127
Cap. IV. — Cum divinitas ineffabilis sit et incomprehensibilis, qui sit ut a Christo in Patrem, Filium et Spiritum dividatur?	1128
Cap. V. — Consentaneum fuisse, ut Dei Filius hominis quoque filius diceretur, verique non potuisse ut vel ab homine humano, vel ab angelo servaretur.	1128
Cap. VI. — B. Dionysii Areopagite, ex cap. II. De unita et distincta theologia, de Patre, et Filio et Spiritu sancto.	1129
Cap. VII. — Magni Basilii ex e-i-stola ad Gregorium fratrem, quæ de essentia et hypostaseos differentia inscribitur.	1130
Cap. VIII. — Magni Gregorii de Patre, et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1131
Cap. IX. — Ejusdem, ex oratione De dogmate et statu episcoporum.	1132
Cap. X. — Ejusdem, ex oratione in Athanasio et pro seipso.	1133

Cap. XI. — D. Maximi, de Patre et Filio, et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1134
Cap. XII. — Damasceni, ex oratione de Patre et Filio et Spiritu sancto, distincta simul et conjuncta divinitatis ratio.	1135
Cap. XIII. — De eadem re ex diversis Patribus.	1136
Cap. XIV. — Essentia, natura, generis, speciei et formæ; nem hypostaseos, personæ, characteris et individui.	1137
Cap. XV. — Naturæ et hypostaseos differentia ex Cyrillo, Dionysio Areopag. et Alexandrino, Gregor. Naz. et Theodoro.	1137
Cap. XVI. — Item B. Dionysii Areopagite de Deo.	1140
Cap. XVII. — D. Maximi de Deo communiter.	1143
Cap. XVIII. — B. Gregorii theologi ex magna oratione Apologetica.	1144
Cap. XIX. — Chrysostomi, ex libro de eo quod comprehendere non potest.	1145
Cap. XX. — Catechetica quædam erotemata.	1147
Cap. XXI. — Theologica alia de Trinitate consideratione.	1148
Cap. XXII. — Demonstratio ex communibus notionibus, unum in Trinitate Deum esse.	1149
Cap. XXIII. — Adversus eos, qui nos in tres Deos credere dicunt.	1150
Cap. XXIV. — Demonstratio, qua Deum ex eo quod natura Filium habet, adoptione quoque filios habere, probatur.	1151
Cap. XXV. — De principio.	1152
Cap. XXVI. — De Patre.	1153
Cap. XXVII. — De Filio.	1153
Cap. XXVIII. — De Spiritu sancto et ejus charismatibus.	1158
Cap. XXIX. — De divinis nominibus.	1160
Cap. XXX. — Trinitatis demonstratio a trinitate æquilibrio, duplici alarum seraphicarum trinitate, Trisagio.	1161
Cap. XXXI. — Expositio fidei, quæ ex omnibus præcedentibus constat.	1164
Cap. XXXII. — Fides revelata S. Gregorio, tanquam ex Dei Genetricis et S. Joannis doctrina.	1168
Cap. XXXIII. — Iterum de sancta Trinitate.	1168
Cap. XXXIV. — Præcedentium anacephalæsis. Paternitatis, filiationis, processionis origo.	1171
Cap. XXXV. — Tertio pars confessionis fidei Joannis Damasceni de Spiritu sancto.	1173
Cap. XXXVI. — Reipsa et animo contemplari. Quomodo communes rerum omnium notiones dignoscantur? Qui idem a simili differat? Persona personæ quomodo insit.	1174
Cap. XXXVII. — Ejusdem Damasceni: De his quæ de deo dicuntur.	1176
Cap. XXXVIII. — Ejusdem: De divina conjunctione et discretionem.	1177
Cap. XXXIX. — Ejusdem: De his quæ corporaliter de deo dicuntur.	1178
Cap. XL. — De angelis, altera libri hujus parte præcipua.	1179
Cap. XLI. — Hierarchiæ synopsis Angelos creaturas, non creatores esse, contra Sethianos.	1181
Cap. XLII. — De homine. Essentia divisio. Imaginis et similitudinis in deo differentia.	1181
Cap. XLIII-XLIV. — Origenis deliramentum. Hominis partes et pristina qualitates, Spiritus et caro.	1183
Cap. XLV. — De anima, mente et rebus incorporeis.	1183
Cap. XLVI. — De corpore, elementis et humoribus.	1183
Cap. XLVII. — Homini quid cum inanibus, brutis et intelligentiæ capacibus commune sit.	1184
Cap. XLVIII. — Quæ corpori et animæ propria sint, quæ item utrique communia.	1184
Cap. XLIX. — Facultatum animæ divisio.	1184
Cap. L. — Plura de corpore et anima De animæ immortalitate et natura, quatenus corpori jungatur.	1185
Cap. LI. — Item de anima Angelorum et auricularum creationis ratio.	1185
Cap. LII. — Item de anima. Triplex animæ affectio, triplicem quoque hominem facit.	1185
Cap. LIII. — Græcorum philosophorum aliquot de animæ et corporis conjunctione sententiæ.	1186
Cap. LIV. — Misceri quæ dicantur, et quomodo anima corpori commisceatur.	1186
Cap. LV. — An anima sit patibilis.	1187
Cap. LVI. — Affectiones animæ ab ejus essentia colligi, non contra.	1187
Cap. LVII. — Expositio dicti Moysi. <i>Faciemus hominem ad imaginem, etc.</i>	1187

Cap. I.VIII. — Animam corporis, corpusque vice versa animæ isolari esse.	1188
Cap. IX. — De animarum in alia corpora transfigurationibus.	1189
Cap. I.X. — De luminosa et tenebrosa animarum natura.	1189
Cap. L.XI. — Variæ de animarum et Christianorum sententiæ.	1190
Cap. L.XII. — De animarum immortalitate. Quid ethnici quid Christiani placeant.	1190
Cap. L.XIII. — Intelligentia quomodo animarum et menti insit.	1191
Cap. L.XIV. — De mente et anima, et utriusque formæ etiamque differentis.	1191
Cap. L.XV. — De virtutibus et eorum triplici ordine.	1192
Cap. L.XVI. — Item de virtutibus et sex gradibus eorum.	1192
Cap. L.XVII. — De virtutibus quibus homo perfectus evadit.	1192
Cap. L.XVIII. — De virtutibus earum finibus.	1194
Cap. L.XIX. — De virtutibus. Deo similes variis modis effluunt.	1193
Cap. L.XX. — Item de anima.	1194
Cap. L.XXI. — De animarum in corpora insinuatione.	1194
Cap. L.XXII. — Quatuor exemplis animarum in corpora insinuationis demonstratur.	1194
Cap. L.XXIII. — De animarum, præsertim sanctarum, a corporibus egressu.	1195
Cap. L.XXIV. — De corporis in utero formatione quædam nostri, quædam externi philosophi senserunt.	1195
Cap. L.XXV. — Quomodo embryo in utero moveatur et coalescat.	1196
Cap. L.XXVI. — De animæ ratione participat: quomodo corpori conjugatur, eaque præsit.	1196
Cap. L.XXVII. — De animarum in integrum, restitutione, quæ angelorum ministerio fit.	1197
Cap. L.XXVIII. — De iudicio extremo, quo animæ ad paradisi campos fluitant in inferos detrahuntur.	1197
Cap. L.XXIX. — Utinam animæ corporibus præexistant, earumque genera varia.	1198
Cap. LXXX. — De idoli, seu spectris umbræ circa æternam versantibus.	1199
Cap. LXXXI. — An animæ cum corporibus ad præteritis seculis redeant.	1199
Cap. LXXXII. — De metempsychosis seu metempsychosi Pythagoræ.	1199
L.IBER III. — De Verbi divini incarnatione.	1199
Caput primum. — Prophetatum de Verbi divini incarnationis testimonia.	1199
Cap. II. — Joann. Damasceni de Christi conceptione, seu divina humanæ carnis assumptione.	1203
Cap. III. — Episcopus de duobus naturis, adversus illos qui non in Christo naturam esse dicunt.	1206
Cap. IV. — De enhypostato, heterohypostato, et enhypostati.	1209
Cap. V. — De hominibus, seu illis, quæ sunt ejusdem substantiæ.	1210
Cap. VI. — De hominibus, hoc est illis, quæ sunt ejusdem hypostasis seu substantiæ.	1210
Cap. VII. — De differentia et conjunctione, eaque triplici, essentiali, personali et habituali.	1211
Cap. VIII. — De hypostatica seu personali conjunctione et differentia.	1211
Cap. IX. — De schetica seu habituali conjunctione.	1211
Cap. X. — De sancta Trinitate, Pater, Filius et Spiritus sanctus in quo differant, in quo conveniant.	1212
Cap. XI. — De Verbi incarnatione.	1212
Cap. XII. — De essentia, hypostasi et persona.	1212
Cap. XII-XIV. — Ecclesiastica naturæ definitio. Quid Severianus in errorem propulerit.	1213
Cap. XV. — Hypostasis, persona et character in Deo quid. Hypostaticæ proprietates.	1213
Cap. XVI. — Synopsis de modo mutue naturarum tributionis.	1214
Cap. XVII. — Item, de natura et hypostasi.	1215
Cap. XVIII. — De habitu.	1216
Cap. XIX. — De voluntate. Quid sit voluntas, de quonam, et quot modis dicatur.	1216
Cap. XX. — Qui proprietas, de quonam dicatur et quot modis.	1217
Cap. XXI. — Quid sit accidens.	1217
Cap. XXII. — De energia, seu actione.	1217
Cap. XXIII. — Conjunctio quid est; quam de re, quodque modis dicatur.	1218
Cap. XXIV. — Homocension, seu consubstantialitas quid, quam de re, quodque modis dicatur.	1218

Cap. XXV. — Innovatio quid, quæque necessaria ejus cognitio.	1219
Cap. XXVI. — Corruptibile quid, unde, quotque modis dicatur.	1219
Cap. XXVII. — De libero arbitrio.	1220
Cap. XXVIII. — B. Dionysii Areopag. : De divina incarnatione.	1221
Cap. XXIX. — Magni Gregorii, ex oratione in domum natalem Domini.	1222
Cap. XXX. — Nysseni de divina incarnatione.	1224
Cap. XXXI. — Maximi, de divina incarnatione.	1226
Cap. XXXII. — Joannis Damasceni.	1227
Cap. XXXIII. — Eiusdem, de modo mutue proprietatum tributionis.	1228
Cap. XXXIV. — Eiusdem, Totam divinam naturam in una eorum personarum totæ humanæ naturæ conjunctionem esse, non autem partem partem.	1229
Cap. XXXV. — Eiusdem, De una Dei Verbi composita personâ.	1231
Cap. XXXVI. — Eiusdem, De natura in specie et individue considerata, necnon de conjunctionis et incarnationis differentia.	1232
Cap. XXXVII. — Eiusdem, De naturalibus, et nulli criminali obnoxiiis affectionibus.	1232
Cap. XXXVIII. — Item de divina incarnatione.	1233
Cap. XXXIX. — Item de Filii Dei incarnatione.	1237
Cap. XL. — Confutatio hæreseon præcedentium.	1238
Cap. XLI. — Cur Christus homo factus. Resurrectio, iudicium. Varii hæreticorum et damnatorum ordines.	1239
L.IBER IV. — Adversus antecurianos hæreses quædam præcipua quatuor.	1241
Præcipua. — De Christi et Satanae ministris.	1241
Caput primum. — Prima hæresis, Simonis Magi et Basilidis; illius confutatio.	1241
Cap. II. — Secunda hæresis, Nicolaitarum est, qui et baptizantur, et Gnosticonum.	1245
Cap. III. — Tertia hæresis, Carpocraticonum. Hi baptizantur.	1247
Cap. IV. — Quarta hæresis, Valentini est. Ab hac autem respicientes baptizantur.	1248
Cap. V. — Quinta hæresis, Ptolemæi. Ab hoc quoque orthodoxos conveniunt, baptizantur.	1254
Cap. VI. — Sexta hæresis, Marci, a cujus hæresi respicientes baptizantur.	1256
Cap. VII. — Septima hæresis, Ascodugrurum, vel Ascodugurum.	1258
Cap. VIII. — Octava hæresis, Colobarsis.	1261
Cap. IX. — Nona hæresis, Ophitarum. Hi baptizantur.	1262
Cap. X. — Decima hæresis, Prodicti et Adamitarum.	1267
Cap. XI. — Undecima hæresis Cainorum.	1269
Cap. XII. — Duodecima hæresis, Sethianorum. Hi baptizantur.	1271
Cap. XIII. — Decima tertia hæresis, Archonticonum seu Principatum: Hi baptizantur.	1273
Cap. XIV. — Quarta decima hæresis, Cerdonis et Marcionis. Hi baptizantur.	1274
Cap. XV. — Quinta decima hæresis, Luciani. Baptizantur et hi, si respiciant.	1279
Cap. XVI. — Sexta decima hæresis, Apellia. Hi quoque baptizantur.	1280
Cap. XVII. — Septima decima hæresis, Severianorum. Hi quoque alii baptismum recipiunt.	1281
Cap. XVIII. — Octava decima hæresis, Tatiani. Hi baptizantur.	1283
Cap. XIX. — Nona decima hæresis, Encratitarum, seu Continentium. Hi baptizantur.	1283
Cap. XX. — Vicesima hæresis, Calaphrygum, qui et Montanistæ vocantur. Baptizantur.	1284
Cap. XXI. — Vicesima prima hæresis, Quiritilianorum, Priscillianorum, Pepuzitarum, Artotyritarum. Hi baptizantur.	1285
Cap. XXII. — Vicesima secunda hæresis, Tessaredecistarum seu Quartodecimanorum. Hi unguento unguuntur.	1286
Cap. XXIII. — Vicesima tertia hæresis, Alogorum, seu Dei Verbum negantium. Hi unguuntur.	1288
Cap. XXIV. — Vicesima quarta hæresis, Adamianorum. Hi unguuntur.	1290
Cap. XXV. — Vicesima quinta hæresis, Sampseorum, qui et Helasæi. Hi baptizantur.	1291
Cap. XXVI. — Vicesima sexta hæresis, Theodotianorum. Hi baptizantur.	1294
Cap. XXVII. — Vicesima septima hæresis, Noeti et Novati. Hi unguuntur.	1295
Cap. XXVIII. — Vicesima octava hæresis, Sabellii. Hi baptizantur, vel unguuntur.	1298

- Cap. XXIX. — Vicesima nona hæresis, Marcelli. Hi baptizantur. 1299
- Cap. XXX. — Tricesima hæresis, Valentiorum. 1300
- Cap. XXXI. — Tricesima prima hæresis, Origenis. Hi unguuntur. 1301
- Cap. XXXII. — Tricesima secunda hæresis, Pauli Samosatani. Hi unguuntur. 1313
- Cap. XXXIII. — Tricesima tertia hæresis, Manichæorum et Colbricorum. Qui baptizantur. 1315
- Cap. XXXIV. — Tricesima quarta hæresis, Hieracitarum. Hi unguuntur. 1323
- Cap. XXXV. — Tricesima quinta hæresis, Collyridianorum. Hi unguuntur. 1328
- Cap. XXXVI. — Tricesima sexta hæresis, Massalianorum. Hi unguuntur. 1329
- Cap. XXXVII. — Tricesima septima hæresis, Cerinthianorum. 1339
- Cap. XXXVIII. — Tricesima octava hæresis, Ecetarum. Hi unguuntur. 1340
- Cap. XXXIX. — Tricesima nona hæresis, Gnosimachorum. Hi unguuntur. 1341
- Cap. XL. — Quadragesima hæresis, Thnetopsychitarum, qui negant animarum immortalitatem. 1341
- Cap. XLI. — Quadragesima prima hæresis, Christolytarum, qui Christi naturam destrunt. 1342
- Cap. XLII. — Quadragesima secunda hæresis, Ethnophronum, hoc est eorum qui gentiles superstitiones amplectuntur. 1343
- Cap. XLIII. — Quadragesima tertia hæresis, Parermentarum, qui perverſe Scripturas interpretantur. 1356
- Cap. XLIV. — Quadragesima quarta hæresis, Melitianorum. 1356
- LIBER V. — *Adversus Arianos, Eunomianos, etc.* 1361
- Caput primum. — De Arij genere, forma, vestitu, et sacerdotio. 1361
- Cap. II. — Perversorum Arij dogmatum enumeratio. 1364
- Cap. III. — De synodo Alexandrina centum episcoporum, in qua cum Ario quinque presbyteri, totidemque diaconi g. adu ecclesiastico dejecti sunt. 1365
- Cap. IV. — De Arianorum ducentorum episcoporum Nicomediensi contra orthodoxos Homousianos antisy-nodo. 1365
- Cap. V. — De Nicæna trecentorum episcoporum, auspiciis Constantini Magni synodo coacta, controversisque de Paschæ festo dogmatibus. 1366
- Cap. VI. — Synodo Nicænæ quinam præfuerint, aut convocatorum vice interfuerint. 1366
- Cap. VII. — De prima Nicænæ synodi sessione. Quanam causa convenerint. 1367
- Cap. VIII. — De Arij excommunicatione, una cum libris ejus, imprimisque Thalæ, seu Couvivi impro-batione. 1368
- Cap. IX. — De Nicomediensi Arianorum adversus Homousianos orthodoxos antisy-nodo, et insidiis in Eustathium Antiocheum episcopum structis. 1369
- Cap. X. — Quam subtilis artibus Ariani hæresiarchæ sui reditum ab exilio impetraverint, et de intendendis in Athanasium Alexandrinum archiepiscopum calumniis cogitaverint; quibus tandem sanctissimus via Hierosolymitane synodi decreto apud Treviros in Gallia exsulare jussum est. 1370
- Cap. XI. — De Arij, Alexandrina communionem pulsæ, nec ad Constantinopolitanam, nisi vi, vix et præter orthodoxorum sententiam admissæ, pudeunda morte. 1371
- Cap. XII. — De paralogistica Eusebii Nicomediensis episcopi *ὁμοούσιον* in *ὁμοούσιον* mutatione, cui Constantinus imperator et duodecim pluresque episcopi subscripserunt. 1373
- Cap. XIII. — De Acacii *ὁμοῦ* (cui viginti pluresque subscripserunt episcopi etque contrario Aetii *ἀνὸμοιον*) unde Homœanorum et Anomœonorum appellationes deductæ. 1373
- Cap. XIV. — De duabus duarum Ariminensis et Seleucianæ synodorum indicendarum causis: priore, ut controversia super Ariano dogmate compo-neretur; posteriore, ut trium episcoporum, Eustathii, Cyrilli, et Macedonii causæ discuterentur. Primumque de quatuordecim criminibus quibus Eustathius impetitus est. 1374
- Cap. XV. — De Cyrilli Hierosolymorum episcopi, ab Acacii competitore in jura vocati, quamlibet contumacis, ad majus tribunal provocatione. 1374
- Cap. XVI. — De Iacobi Constantino-politani episcopi criminibus, et eadem tam Catholicorum quam Arianorum ob sacræ imperatoris Constantini capess translationem ipso in templo exorta. 1376
- Cap. XVII. — De Ariminensi episcoporum quadraginta

- plurium synodo: confessioneque fidei ab Ariano apud Nicænam Thraciæ confecto et pro vera Nicænâ Bithyniæ supposita. 1376
- Cap. XVIII. — De Seleucianâ centum sexaginta episcoporum antisy-nodo, in qua Homœanorum ab Homousianis et Anomœanis secta divisa est; Acaciusque Homœanorum dux et auctor in exilium actus. 1377
- Cap. XIX. — Constantinus imperator, Actio Anomœanorum hæresiarcha in exilium acto, Ariminensi fidei pro Nicænâ suppositæ subscribens, Acacianorum Homœanorum hæresim amplexus est. 1378
- Cap. XX. — Quinquaginta episcopi Acaciani seu Homœani, Anomœos duodecim episcopos ob certa quædam crimina potius quam dogmata deposuerunt. 1378
- Cap. XXI. — De nonnullis episcoporum mutatis sedibus Meletiique ad orthodoxos defectione, prædicandæque homousiæ Trinitatis constantis. 1379
- Cap. XXII. — De Arianorum Homœanorum in Anomœanos et Eusebiantes, qui Christum *ἐξ οὐκ ὄντων* assererent, subita mutatione. 1380
- Cap. XXIII. — De exsulum episcoporum reditu, Alexandriæque synodo et Nicæanorum canonum confirmatione. 1380
- Cap. XXIV. — De Luciferianorum ab Alexandria synodo dissidentium hæresi, turbisque in Antiochea ecclesia obortis, et Meletii exilio. 1381
- Cap. XXV. — Iterum qui sub Valente ob religionem exsularunt sub Gratiano et Valentiniano Juniore revocati sunt. 1381
- Cap. XXVI. — De Constantinopolitana synodo Theodosii Magni jussu coacta, omniumque maximæ turbi Antiochiæ a Meletii morte ob Flavianum ejus successorem obortis. 1382
- Cap. XXVII. — Innectiva digressio Nicetæ in anal-phabeticos sui temporis episcopos, quorum in primis opera Andronicus et Alexius Comneni in sacra templorum claudia invaserunt: cujus sacrilegii Alexius Aurea Bulla revocare se protestatus est. 1383
- Cap. XXVIII. — De Semianorum episcoporum hypocrisis, præ ipsiusque hæreseos eorum capitibus. 1386
- Cap. XXIX. — De Semianorum proceribus: falsaque dictionum *ὁμοούσιον* et *ὁμοούσιον* interpretatione. 1387
- Cap. XXX. — De Aetianis et Anomœis, quibus Eunomius quoque accensetur: Aetii vita et moribus: Steophani et Otagri tendiculis in episcopos aliquot orthodoxos Leontio evirato: autiphonarum ecclesiasticarum origine. 1389
- Cap. XXXI. — Iterum de Aetii et Eunomii vita et moribus pauca. 1390
- Cap. XXXII. — De blasphemis Aetii hæresibus, quarum nomine *Ἄθεος* hoc est impius, dicitur. 1391
- Cap. XXXIII. — De Aetianorum in Eunomianos mutatione, atque Eunomii hæresibus et exilio. 1392
- Cap. XXXIV. — De Arianorum in orthodoxos æmilia, quorum octoginta supplicatum missos Valentis imperatoris jussu cum navigio succenderunt. 1393
- Cap. XXXV. — Laus Placillæ imperatricis quæ Theodosium Magnum conjugem suum ab Eunomii Ariani colloquio revocavit. 1393
- Cap. XXXVI. — De privatis Theophronti Cappadociæ et Eutychii Constantinopolitani discipulorum Eunomii hæresibus. 1394
- Cap. XXXVII. — Quid Eunomius ad præceptoris Aetii hæreses addiderit. Mirus ejusdem anabaptismus. 1394
- Cap. XXXVIII. — Apollinarii, Basilii, Gregorii et Eunomii scriptorum inter se collatio ex Philostorgio Ariano. 1395
- Cap. XXXIX. — Aetii opusculum de genito et ingenito, triginta sex paralogismis hypotheticis constans, ex sancti Epiphanii scriptis. 1396
- Cap. XL. — Ejusdem Nicetæ Choniæ in præcedentia Epitologus, atque Præfatio in eam quam adversus Arium, Aetium et Eunomium parat confutationem. 1400
- Cap. XLI. — Capitibus hæreseos Arij, Aetii et Eunomii expositis, jam ad seriam eorundem confutationem aggreditur. 1401
- Cap. XLII. — Eunomiani dilemnatis confutatio, qua Filium Patri cœternum esse ex Nazianzeno et cæteris catholicis probat. 1403
- Cap. XLIII. — De Deo et materia. Deum nec definiri, nec comprehendere posse. 1405
- Cap. XLIV. — Ingenitum esse Deum, quamvis uni genitum genuerit. Filium autem ingenitum non esse, quamvis ejusdem cum Patre substantiæ sit. 1405
- Cap. XLV. — Alia Eunomii objectio, Patrem nomen esse quo essentia vel actio significetur. 1406
- Cap. XLVI. — Ipsa ex actione *ὁμοούσιον* elucescere,

hoc est, simul atque Pater fuit, genitum ei Filium esse 1408

Cap. XLVII. — Alia Eunomii sophistica objectio adversus Patris et Filii consubstantialitatem 1409

Cap. XLVIII. — Erroris Eunomii origo, altius repelita ex Aristotele : nimirum ab eo quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur. 1411

Cap. XLIX. — Captiosæ argumentationis ab eo ductæ quod cum loci adjectione et simpliciter dicitur explicatio, una cum variis sortitis modis. 1412

Cap. L. — Quot modis dictio *idem* accipiat ex Aristotele, unde patet identitatem non citra discrimen passim usurpandam esse. 1414

Cap. LI. — Patri et Filio eandem et incommutabilem essentiam esse, diversa vero essentiam adjacens, ex B. Nazianzeno. 1415

Cap. LII. — Quæ differentia sit inter Deum et ingentum. Oppositorum generibus quatuor propositis, ingentum genito privative opponi. 1416

Cap. LIII. — Plura ejusdem Choniatæ adversus hoc Anomæorum problema : « Fuit tempus quo non fuit Pater. » 1417

Cap. LIV. — Sanctorum Patrum assertiones adversus Eunomii hæresim, qua Deum Patrem non semper fuisse blasphematur. 1418

Cap. LV. — Magni Athanasii adversus hoc : Non semper fuit Filius. 1420

Cap. LVI. — Magni Basilii, quod Filius neque creatura, neque fragmentum fuit. 1423

Cap. LVII. — Magni Athanasii adversus eos qui *ἀνωμόν* introducunt. 1424

Cap. LVIII. — Magni Gregorii Theologi ex oratione de incomprehensibili Filii et Dei generatione 1428

Cap. LIX. Unam Dei essentiam, naturam et appellationem esse, S. Gregorii Theologi adversus eos qui dicunt homonymum Deum Filium Dei Verbum. Ex prima oratione de Filio 1429

Cap. LX. — Filium vero Deum esse, ex eadem B. Gregorii Theologi oratione. 1430

Cap. LXI. — Explicatio hujus Scripturæ loci : *Quemadmodum Pater vitum habet in seipso, ita dedit, etc.* Theologi ex secunda de Filio oratione. 1432

Cap. LXII. — Magni Gregorii Theologi : De Filii a Patre missione. 1433

Cap. LXIII. — Ex eadem B. Gregorii oratione, hujus Scripturæ loci : *Erit Deus omnia in omnibus*, explicatio. 1435

Cap. LXIV. — De eo quod possit non Filius a seipso facere quidquam. Ex eadem B. Gregorii oratione. 1435

Cap. LXV. — In illud : *Descendi et celo, non ut faciam voluntatem meam*; ex eadem B. Gregorii oratione. 1437

Cap. LXVI. — Ex eadem B. Nazianzeni oratione, in illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum*. 1438

Cap. LXVII. — In illud : *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*, ex eadem oratione. 1439

Cap. LXVIII. — Ex S. Cyrilli scriptis de progressu res incrementi Christi. 1439

Cap. LXIX. — Et hæc superioribus in Anomæorum confutationem adnectenda sunt : *An Filius Pater existentem necne genuerit*. 1440

Cap. LXX. — Epilogus totius Arianorum et Eunomianorum hæreses. 1442

 THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

3 2044 023 361 710

